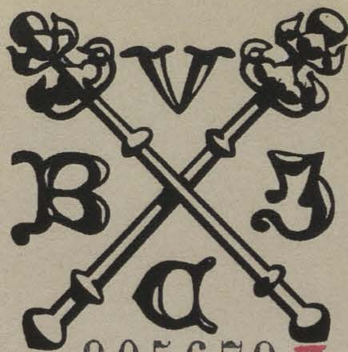

V
B J
C

DOMINICI

MACRI

HIEROLEXICON.

DOMINICI
MACRI
MELITENSIS

Equitis Aurati, Comitis Palatini, Protonotarii Apostolici, Cathedralis Ecclesiæ Viterbiensis Canonici Theologi, ac Sacræ Congregationis Indicis Consultoris,

HIEROLEXICON,

SIVE

SACRUM DICTIONARIUM;

IN QUO ECCLESIASTICÆ VOCES, EARUMQUE Etymologiæ, Origines, Symbola, Cæremoniæ, Dubia, Vocabula barbara, atq; Sac. Scripturæ, & SS. Patrum phrases obscuræ elucidantur.

OPUS FIGURIS ORNATUM, ET A CAROLO MACRO Authoris Fratre, Bibliothecæ Alexandrinæ in Archigymnasio Urbis Præfecto, maximè locupletatum.

ACCEDIT INDEX CRITICUS, AC SYLLABUS GRÆCARUM Vocum, de quibus agitur; necnon CONTRADICTIONES APPARENTES Sacræ Scripturæ, ab eodem DOMINICO conciliatæ, & ex ipsius Schedis in hac novissima editione plurimum ampliatæ.

Z księgozbioru J. Łepkowskiego

VENETIIS, MDCCXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVIENSIS

PROMULSIO OPERIS.

QUOD nil cultius, ac gloriosius Religionis ministerio existat in terris, nil emicet in Orbe clarius; Natura dictante enodatur, quæ à Mundi exordio externis signis Creatorem venerari sidereis axiomatibus à summo Cœlorum mortales astruit. Quin & ipsamet Divina Majestas cæremoniarum copiam in Levitici libro dictaverat; ideò sacrosancta Mater Ecclesia divinitùs afflata, altissima mysteria, piissimaque significata externis cæremoniis condidit, ut iis ad Summi Monarchæ obsequium mortalium mentes dirigantur; & ut Tridentinæ Synodi effatis utar: *Cùm natura* (inquit) *humana ea sit, ut non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet, quædam submissa voce, alia verò clariore in Missa pronunciarentur, instituit; cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & Majestas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur.* a

Quibus tamen nedùm Fidelium corda ad divinum obsequium excitantur, verùm & durissima Adversariorum pectora lacessuntur. Quid, quæso, Valentis perfidi in Arianismo Imperatoris lenivit animum, nonnè ejus stupor in Sacris cæremoniis à Divo Basilio ritè ac piè administratis? b Quid, inquam, ad poenitentiam reduxerat satellites à Justina Augusta, eodem Arianismo infecta, in Divi Ambrosii trucidationem intra veneranda thalami penetralia missos, an non hic Sacer obsequii Ritus ab eis inspectus? c Exaltet siquidem Israel magnalia Dei, quia in clangoribus, ac vociferationibus Jerichuntina moenia corruere dedit eis. At nos divinos favores commemoramus, per quos absque Christianorum strepitu, aut vociferatione, sed unico verbo *Amen* fiducialiter pronuntiato, innumerabiles fidei hostes corruere d; non clangoribus, sed devotis, Ecclesiasticisque cantibus durissimum in Manichæismo Augustini cor expugnatum siquidem fuit, & pro catholica fide inexpugna-

a Concil. Trid. sess. 22. cap. 5.

b Baron. an. 370. numer. 44.

c D. Ambr. epist. 32. ad Marcellam Sororem.

d Vide hic in fine dictionis *Amen*.

gna-

gnabile propugnaculum renovatum est; en ipsiusmet in suis Confessionibus verba: *Voces illæ* (de cantu Ecclesiastico suæ conversionis instrumento loquens) *influebant in auribus meis, & eloquebatur veritas pietatis in cor meum, & ex eo æstuabat affectus pietatis, & corruebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis.* e

e D. Aug. lib. 9. Confess. cap. 6. & 23.

Quid ergo Synagoga, divina protectione viduata, de antiquis altisque portentis pro se gloriatur, forsan de Ægyptiorum in Erythræo mari submersione? En quòd absque tanta aquarum copia, idem Deus solis aquæ benedictæ guttis aspersis in pilulis plumbeis Catholicorum hostes prosternere fecit. f Vastus sanè aperiretur mihi campus, si cæremoniarum exempla, corda & vires infidelium deprimentia, liceret congerere.

f Vide hìc in dict. *Aqua Benedicta.*

At dum *mente, anima, & viribus* coli jubet Deus; tota, scilicet, *mente*, quoad pretium, & indefinitam existimationem: *Ex tota anima*, idest, affectu super omnia intenso: *Ex omnibus viribus*, nempe, promptè, ac solicitè; istis tamen actibus triplex mortalium genus adversatur vitiis. Primi enim sunt, qui erronea mente Catholica dogmata pertinaciter negantes sectarii fiunt, divinique cultus, & cæremoniarum irrisores; superstitiosas adinventiones eas esse, & irritamenta potiùs in Dei conspectu, quàm meritorias asserentes. Nec mirum si dedecus Novatorum instituti, quod à desperatione principium sumpserat, aliis armis, quàm solis calumniis tueri nequeat; at Hæreticorum aries fortissimum fidei murum infringere non potest, nam: *Veritas quæstionibus ventilata clarescit, species aromatica pistillorum tunsione fragrascit, Ecclesia oppressione malorum crescit.* g Audiant ergo calumniarum fabricatores, quòd: *Apud nos inconvulsis radicibus vivat antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.* h Audiant inquam, & excogitent, an nervosam, triplicatamque Tertulliani funem rumpere facilè possint, qui sic ait: *In summa si constat id verius, quod prius; id prius, quod ab initio; id ab initio, quod ab Apostolis: pariter utique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerat sancitum.* i Si ergo Orientalis, Occidentalisque Ecclesiæ, licèt diù, & per tot sæcula inter se divisæ, easdem prorsus cæremonias jugiter observent, quomodo negari posset eas non fuisse ab initio & ab Apostolis institutas? Itaque jure optimo cæremoniarum impugnatores in Tridentina. Synodo k damnantur, ubi habetur: *Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia utitur, irritabilia impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema est.*

g Petr. Cellen. lib. 5. epist. 4.

h Can. Contra Statuta 25. qo. 1.

i Tertull. lib. 4. advers. Marcion. c. 5.

k Concil. Trid. sess. 21. Can. 7.

Secunda vitiosorum hominum species est irreverentium, & improborum Christianorum, qui tantùm ex majorum instituto, frivola quadam assuefactione labiis solummodo Deum honorant, quorum confabulandi potiùs gratia, quàm orandi est ad Ecclesias accessus: quos sanè cum Jacobo Apostolo monendos censeo: *Si quis putat se religiosum esse*, (idest pium Christianum) *non refrænans linguam suam, hujus vana est Religio:* l quod præsertim in Ecclesia exigitur, in qua decet sanctitudo, & devotio, in qua erit *cultus justitiæ*

l Jacobi epist. cap. 1.

silentium. m *Cessent* (clamat Gregorius Papa) *vana, & multò fortiùs fœda, & profana colloquia, Cessent confabulationes quælibet. Sint postremò quæcumque alia, quæ divinum possunt turbare Officium, aut oculos divinæ Majestatis offendere, ab ipsis prorsùs extranea: ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendatur peccata committi &c.* n Meritò igitur sanctus Damasus Papa o ab Ecclesia hujusmodi vaniloquos expelli sancivit. Sed quid de his dicendum, quorum arrogantiæ terminus in abutendis sacris habitibus in bacchanalibus, & scenis excurrit? Certè eadem pœna commererentur puniri, qua Comicus ille, qui in eadem scena, ubi pluviali Ecclesiastico indutus recitabat, ibi repentè expiravit. p

m Isa. c. 31.

n Can. Debet Domū Domini de immun. Ecclesiæ in sexto.

o Apud Baron. anno 382. n. 20.

p Petr. Damian. lib. 1. epist. 8. ad Eugenium II.

Tertium denique genus Ecclesiasticorum est, qui negligentia labefactati, mente distracti, & cæremoniis parùm, aut nihil intenti; in Choro, vel in Altari inconsideratè orant: (quidquid in hoc Theologi aliqui recentiores asserant) certè dediscere haud debemus, quòd Monachus ille mulctatus fuerat, quia in Choro ad verba salutifera: ET VERBUM CARO FACTUM EST, genuflectere negligens, quem Dæmon, post alapæ percussionem, sic arguerit: *Si, Verbum Dæmon factum est, diceretur; utique omnes nos infernales spiritus usque ad terram prosternaremur.* Vel considerare sufficeret, quòd propter negligentiam inclinationis capitis ad *Gloria Patri*, arctè in purgatorio quidam detinebatur; aut si id, quod de sancto Severino beatus Petrus Damiani refert, credere oporteret, nempè, quòd propter anticipatam Officii recitationem, ut expeditiùs populorum negotiis incumberet, ideò in eisdem cruciatibus delictum hoc Severinus purgabat. Hæc & similia formidanda exempla novis quorumdam doctrinis omninò adversantur. Nec fas esset asserere, quòd si Deus de rebus leviter neglectis puniret, pœna hæc ultra debitum esset: nam licèt culpæ leves videantur, fiunt tamen graves ob reliqua mala, quæ secum trahunt. Negligentia enim sacros Ritus in primis debilitat, ut rectè Tertullianus q advertit: *Omninò* (inquiens) *res Christiana sancta antiquitate stat, nec ruinosa rectiùs reparabitur.* Negligentia insuper ordinem pervertit, & confusionem parit: *At si* (ajebat ille r) *à Choro, à navigio, ab exercitu ordinem sustuleris, confusionem induxeris inamœnam, remque perdideris; sic Templorum sacra mysteria, nisi ordinem & disciplinam habuerint, nec decora esse possunt, nec utilia satis, & religiosa.* Quasi diceret: Quid si excubitor, & speculator, qui vigilat in exercitu, dormiret tantisper? Aut nauta, qui ad carbasa, seu gubernaculum invigilat, ordinem parùm negligeret? Hæ tamen transgressiones licèt reverà leves essent; quia verò modica illius negligentia confusionem ex inimica aggressione, & navis ruinam istius omissio causarent; hinc valdè puniendi essent: sic rituum observantiæ, ex negligentiis leviter commissis, relaxatio gignitur irreparabilis. *Non ergo solùm fragilitati consulitur humanæ, sed etiam sacris ministeriorum Dei providetur solicitudine*, conclamabant Concilii Toletani Patres s. Zelo igitur tanta venerabilis Observantiæ pro Ecclesiasticis hoc opus non modico labore aggressus sum, ut

q Tertull. cōtra Marcion. c. 3.

r Cresolius in Mystagog. lib. 3. cap. 20.

s 7. quæst. 1. Can. Nihil contra.

ut Sacrorum Rituum splendor per Etymologias, Historias, Mysteriorum significatus, modosque exercendi divinum cultum colligando, rectiùs operetur. Ecclesiasticis enim inquit Dominus, *Vobis datum est nosse mysterium Regni Dei, cæteris autem in parabolis. Est namque duplex genus hominum* (inquit Blesensis) t *Pedisequum, & quoddam Deividum. Pedisequum hominum genus est, qui Deum non possunt cognoscere per intelligentiam Scripturarum, sed vestigia ejus quomodo indagant; per visibilia enim hujus mundi invisibilia conspiciunt Dei. Huic genus hominum prædicta non proponuntur, sed Deivido, qui, scilicet, Deum videt per intelligentiam Scripturarum.* Et alibi idem: u *Deividos dicimus Ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysteria &c.*

t Petr. Blesen. serm. 8.

u Idem Blesens. ser. 18.

Hujus igitur operis intentio alia non est, nisi, quòd in Ecclesiastico sacra ministrando; *Adsit* (ut Hieronymus ajebat x) *omnis congregatio sanctarum cogitationum, ut quid sit Pontifex, quid unctio, quid indumentum ejus, conferens intra Sacrarium cordis sui possit advertere*. Tandem tibi Lector præbeo in hoc opere æternum illud VALE, quod est: *Omnium habere notitiam, & penitùs in nullo peccare, quod divinitatis est magis, quàm mortalitatis.* y Et sic,

x 8. quæst. 1. can. licet ergo.

Vade, Vale, Cave ne titubes, mandataque frangas. z

y In Pandectarum Præfat.

z Horatius epistol. ad Vinnium Anselium.

AUCTO-

AUCTORIS VITA

A Marco Argolo breviter descripta.

Quantum Eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit, & subtrahit famæ, ut eorum ingenii fœcunditas posteritati sterilescat, memoriæque pereat infructuosa! Ἄκαρποι, namque moriendo sua aliis cedere coguntur; sed qui eruditionum scripta posteritati relinquunt, hæreditant potiùs post obitum, quàm hæredes constituant, dum æternum nomen acquirunt: talis siquidem gloriæ Dominici Macri extat memoria, nedum ex ejus scriptis, sed (quod dignius est) ex integerrima ipsius vita, ac pietate, ut meritò de eo, id quod de Lycurgo ajebat ille, *a* fateri liceret, quòd, nempè, *Nil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret*. Unde non incongruè visum est hujus Authoris hìc vitam præferre, ut antequam pius Lector eruditionum copia informetur, Auctoris ejus quoque vitæ ædificetur exemplis.

a Justin. Hist. lib. 3.

Igitur de anno MDCIV. Quinto Kal. Aprilis in Insula, cui ab Apum melle nomen inditum fuerat, ortum habuit Dominicus Macrus Aloysii & Susannæ jugalium filius, in Civitate Vallettæ, & in Parochiali fonte Sanctæ Mariæ Portus Salutis IV. Nonas ejusdem mensis & anni baptizatus est; divinoque deinde timore, ac litteris instructus, ad decimum sextum suæ ætatis annum, nempè IV. Nonas Septembris anno MDCXX. à bonæ memoriæ Balthasare Cagliaresio Melivetano, ac piissimo Episcopo in quadam Episcopali Villa, de illius nomine *Monte Cagliarese* appellata, minoribus Ecclesiæ ordinibus initiatus fuit: at quia fortè in eò loco superpellicium, ut indueretur ad suscipiendos ordines, Dominicus non repererat, contigit, ut idem Episcopus usum alterius ejus Rochetti concedere debuisset, & in ea ordinatione de Præsulis vertice super Juvenis caput ceciderat mitra, ex quo actu idem Episcopus talem Juvenem Episcopalem dignitatem consecuturum fore vaticinatus est: quod reverà præsagium verificatum fuisset, si ex parte suscipientis non obstitisset voluntas, ut referam inferiùs. Degebat tunc Panormi Julius Casaurius maternus Juvenis Avunculus, ibi primarius Juris Lector, qui processu temporis in Belgio Cardinalis Hispaniarum Infantis Generalis Auditor extitit, ad quem Avunculum, dum Panormi lecturæ Cathedram tenebat, à Genitore studendi causa Dominicus directus fuit; quod tamen studii libamen cùm minimè Juveni arrideret, obtenta per epistolam Patris licentia, Romam ad Philosophiæ studia se contulit, ubi illis nondum peractis, occasione obsequii erga Alexandrum Cardinalem Ursinum, tunc Maronitarum Protectorem, specimen suæ idoneitatis ostendit; ideòque præfatus Cardinalis, annuente tunc Urbano Octavo Pontifice, ad Antiochenum Patriarcham dirigendum Dominicum disposuit. Negotii autem emergentia hæc erat; Patriarcha ex dolosa nonnullorum relatione, quòd malè ejus Diœcesani Romæ tractarentur, renuebat proinde studendi causa ad Collegium Maronitarum ampliùs illos dirigere. Igitur Dominicus XIX. suæ ætatis anno, nempè, pridie idus Septembris MDCXXIII. Roma Melitam versùs solverat, ut ibi navigii transitum ad Orientem expectaret: sed vix superatis Charybdis, Scyllæ, aliorumque marium fluctibus, ad patriam perductus, ibique fluctuationes majores Domesticorum, scilicet, per tot menses, in quibus dum navis transitum expectabat, patienter sustinere coactus est; nam propter inopinatum ejus adventum, stu-

diis adhuc minimè peractis, non modicè indignati erant ejus parentes; quorum exprobrationes eò magis in eum augebantur quotidiè, præsertim quia rationem hujus immaturi adventus investigare nequiverant: quinimò torquebat eos non modica ingentis mali suspicio, quia per totum illud tempus nonnisi cum Mahumetanis de rebus, regionibusque Orientalium continuò confabulari reperiebatur; ex eis enim Agarenis itineris ordinem, locorum nomina internoscere, ac turcica vestimenta emere opus habebat Dominicus, de quibus latebris malè apprehensis incessanter dum conviciabatur ille, summa nihilominus patientia, ac hilaritate cuncta sustinendo, variis æquivocis parentum indignationem mitigare satagebat. At quando de transitu navigii ad Orientem certior factus est, statim Patrem rogavit, ut secum extra domum iret, & in via veniam, & benedictionem postulans, causam sui discessus ei patefecit, quem etiam precatus est, ut penes Genitricem, & domesticos excusaret, si ad evitandos fœminiles ejulatus, licentiam sui discessus non poposcerat, in quorum igitur piis precationibus per Patrem se commendans, vale dixit. Vix tamen in orientalem terram è navi descenderat, ut statim in sui necis infortunium inciderit, dum enim noctu campestre agebat iter, in quemdam Æthiopum militem occurrerat, qui ira motus, gladium evaginavit, ut Dominicum occideret; sed innocens de causa tanti motus aggressorem blandè interrogavit: quia non fuisset ab eo salutatus, respondit: protinùs se excusavit Dominicus, se non parùm cæcutire præsertim in noctis caligine; intelligebat namque de cæcitatis ignorantia in moribus regionis, de quo usu deinde instructus, quòd, scilicet, similes milites, si in campestri via priùs non salutentur, statim de inimicitia suspicantur; itaque excusatione mitigatus miles ille, & de via interrogatus, se humaniter præbuit. Alia vice ob similem morum regionis ignorantiam periclitatus est mortem; extat siquidem non mediocris zelotypia Orientalium erga eorum mulieres, ut nec propriis fratribus eas confident, quin & nuptiarum festivitates, ac comessationes uterque sexus separatim celebrat: quod nesciens Dominicus, die quadam curiositatis gratia inspicere voluit, casu in mulierum mansionem ingressus erat, quod ægrè ferentes viri, armis, & fustibus illum aggressi sunt: quare ut periculum evitaret, statim advenam esse, ac proinde illius ritus ignarum fassus est; & ad Gubernatorem loci conductum, accusaverunt esse Christianum latinum, atque Turcicarom regionum speculatorem. Interrogatus verò à Gubernatore, qua de causa ad Turcicum imperium accesserat? Respondit se esse medicum, ac proinde medendi Orientalium modum addiscere cupidum accessisse (sciebat enim quanti æstimantur Physici in illis partibus.) Nec verà ille mentitus erat, quia jam Romæ physicæ studuerat. Unus autem ex principalibus ibi assistentibus rogavit illum, ut vellet ejus natam febre laborantem curare, accessit ad ægrotantem Dominicus, at quia ibi ipsi Medici propriis manibus pharmaca componunt, ipse quandam herbam in agro casu repertam miscuit cum terra S. Pauli, quam secum ferebat ex Crypta ejusdem Sancti, quæ in Melita maxima veneratione colitur, *Gratia S. Pauli* vulgariter nuncupata, & ægrotanti ad bibendum porrexit, ac Deo jubente, puella statim convaluit, & ita fictus Medicus persecutionis periculum evaserat. Similem effectum hujus *Gratiæ S. Pauli*, dum in illis partibus morabatur, expertus est. Mater enim ejus, quæ in Melita pro incolumitate filii Deum rogare nunquam cessabat, dum quadam nocte in oratione dormitaret, filium morbo laborare somniaverat, & à Divo Apostolo interea curari; quando verò in Melitam rediit Dominicus, Mater ei somnium retulerat, quod verè evenisse confirmavit filius, inquiens, se febre decubuisse, qua postea in quartanam conversa, non alio antidoto, quàm ejusdem S. Pauli terra convaluisse. Multa quidem in hac Orientali peregrinatione scitu di-

tu di-

tu digna occurrerent referre, sed brevitatis gratia omittuntur, de quibus tamen non pauca tum in ejus Itinerarii tractatu bis Viterbii impresso, in quo nempè, de Turcarum moribus, de locorum originibus, quos in ejus transitu vidit, ac aliis, satis eruditè referuntur: tum etiam in hoc præsenti volumine in dictione *Maronitæ*, dict. *Græci*, ac alibi de eorum ritibus, ac moribus ab ipsomet visis, disertè agit. Fœliciter igitur cum Maronitarum Patriarcha completo negotio, ut in mandatis habuerat, navem conscendit, quæ per Melitam erat transitura. At interea ejus Matri pro filii incolumitate precatrici incessanti accidit, ut quadam die dum illa ad imaginem Divi Sacræ Virginis Sponsi eadem intentione preces lacrymanter, ut ei solitum erat, funderet, ceciderit imago illa appensa: tunc statim devota mulier ad Maritum lætabunda cucurrit, dicens, ad se accessisse D. Josephi imaginem, in signum annunciationis adventus filii; quam tamen Maritus de levi, atque fœminili credulitate arguens; avertat, inquit, Deus, quòd filius noster in hac valida maris tempestate navigare contingat; (erat enim tunc magna tempestas) at illa fiducialiter non dubitare respondit, quod qui tale fœlice nuntium ei attulerat, fore ut à cunctis periculis illum liberaret. Rectè: post horam Parentes de adventu filii certiores facti sunt. In Melitam igitur reversus Dominicus, à Magno Magistro, ejusque Concilio decretum favorabile obtinuit, ut in futurum omnes Maronitæ in eorum transitu per eam insulam, expensis communis ærarii victu, hospitio, vestimentis, ac viatico providerentur. Romam accedens, & ad osculum Pontificis pedum admissus, atque benignè susceptus, retulit ejus bonum commissionis successum penes Patriarcham Antiochenum. In Urbe deinde longo annorum curriculo studia Philosophiæ, ac Theologiæ, cæterarumque liberalium artium, præsertim linguæ græcæ, & orientalium professus est, & sacerdotio ordinatus, ad patriam redivit, ex qua iterùm pro interpretatione versionis Bibliæ in Arabicam linguam à bo: me: Cardinali Palleotto vocatus, Romam venit, qua occasione contradictionum Apparentium ejusdem Sacræ Scripturæ opusculum composuit, quod tertiò impressum, & auctum in calce hujus Operis nunc prodit.

Fuit autem in concionando valdè gratus, & per cunctas Civitates, in quibus hoc munere functus est, varia devotionis exercitia cum animarum fructu erexerat; utpotè, Agonizantium Confraternitates, D. Philippi Nerii Sacerdotum Congregationes, Ecclesiasticorum in Sacris Rubricis Academias, ac hujusmodi varia: tanto enim ardebat Divinæ legis zelo observantiæ, ut nunquam sufferre potuerit de die festivo opera servilia exerceri, pro qua re videns semel quendam servum in publica via pro ignis pabulo in die solemnis festivitatis frangere ligna, statim ardore commotus ejus dominum adivit, illumque de publico scandalo ex ejus jussione commisso redarguit.

In quadam Civitate viderat de nocte meretrices quasdam, quæ prætextu postulandi eleemosynam, viros in via tentabant ad fornicandum, quas peccandi occasiones apud Superiores loci prohiberi curavit. In Civitate Melitæ, Victoriosa nuncupata, in qua reperitur Hebræorum carcer, obtinuerat, ut ad spem illorum conversionis, in quolibet sabbato eis concionari posset; sed impeditus ab hoc exercitio per quendam virum potentem, pecunia (ut fama erat) ab illis corruptum, cui Dominicus dixerat, Tu quidem validus es Hebræorum protector, sed vigor iste tuus non diu duraturus erit; & rectè non post multum tempus vita ille cessit. Nec minor erat ei Rubricarum observantiæ ardor, ut quoties reperiebatur in aliqua solemnitate, si aliquem Altaris Ministrum in notabili cæremonia errare vidisset, peracta solemnitate, vel cæremoniarum Directorem, vel errantem de commisso errore admonebat. Sequentibus recentiorum opinionem, quòd, nimirùm, absque pec-

cati scrupulo posset Sacerdos ante Matutinum celebrare Missam, respondere solebat, quod hoc nonnulli Sancti Ecclesiæ Doctores sub mortali observari cogunt, & ubi est dubium mortalis commissionis, tutius est sequi strictiorem opinionem: & eisdem instantibus, quod ob varia negotia occurrentia excusari debuissent Sacerdotes, respondebat, talem excusationem non sufficere, quia ob dubium futuri negotii, posset Matutinum recitari in vesperis, & nocte præcedenti, atque ipsum nunquam celebrasse ante Matutinum fatebatur. Quin etiam quando privatim persolvebat horas canonicas, semper eas divisim recitabat, sicut in Choro fieri solet.

Omnem verò ejus spem semper in Cœlicolis reponebat, & præsertim in Sancto Melitæ Protectore Paulo, & dum in ea Insula de anno MDCXLIX. erat tanta annonæ penuria, itaut in piæ Conversionis ejusdem Apostoli frumentum non ampliùs, quàm pro integra hebdomada reperiri vociferaretur, in eo autem die Dominicus de manè concionabatur in Cathedrali Ecclesia sub ejusdem Sancti titulo consecrata, de cujus protectionis confidentia orabat ad populum, ab eodem Apostolo naufragante in fide Christiana institutum, atque ex præteritarum, crebrarumque in cunctis necessitatibus subventionum comprobatione, Insulanos spem firmam habere hortabatur; unde asseveranter, & fiducialiter promiserat in ea concione Dominicus, quòd non transiret sanctus, ac tam Melitensibus devotus ille dies sine aliqua frumenti subventione; & ita quidem accidit. Nam ad Vesperas illius diei, præter spem humani adjumenti, ingens navis frumento onusta ad aliam regionem directa, in Melitensem portum vi ventorum ingredi compulsa est, in quo penuriæ tempore, quia non reperiebatur panis, siliquam ille pauperibus distribuebat. Multoties verò Romam variis occasionibus adire coactus fuit: de anno MDCL. à Melitensi Episcopo de quodam Ecclesiastico beneficio provisus, atque pro eodem beneficio ab Apostolico proviso citatus, ad Urbem rediit; ubi ab Eminentissimis Cardinalibus Congregationis de Propaganda fide ad officium Secretarii ejusdem Congregationis Innocentio Papæ X. renunciatus fuit; tunc enim illud officium non erat prælatitium; sed Pontifex pro illa succumbentia aliquem de Ecclesiastico dominio velle respondit: nihilò tamen seciùs per ejus Palatii Auditorem bis vacantium tunc Diœcesum notam ei obtulit, ut de vacantibus Episcopatibus unum ad ejus placitum Dominicus eligeret, de qua tamen oblatione retulit ipse gratias, inquiens, se ad tantum onus subeundum non esse habilem. At Eminentissimus Franciscus Maria Cardinalis Brancatius Eruditorum infatigabilis promotor, habita de Dominico notitia, canonicatu Cathedralis Viterbiensis Ecclesiæ, ubi Antistes tunc existebat de Anno MDCLIV. eum providit, quem canonicatum, ut lites, in quibus ille implicitus erat, evitaret, libenter acceptavit; ac intereà idem Cardinalis illius consultationibus in rebus gravibus, & in provisionibus beneficiorum continuò utebatur: quare non raro ab amicis Dominicus impulsus erat, ut dum pro aliis ab eodem Provisore beneficia obtinebat, deberet sanè pro se ipso aliquam pinguem provisionem impetrare, de qua re subsannans ille, se sufficienter provisum fuisse respondere solebat. Ad penetralia ejusdem Cardinalis liberum habebat aditum, quorum colloquia semper non nisi de variis, ac sacris eruditionibus fuerant, & licèt aliquando inter sese locis distarent, nunquam de eisdem materiis adinvicem scribere intermittebant. Tempore pestis idem Dominus Cardinalis regimen Claustralium Monialium Sanctæ Rosæ Viterbiensis ei commisit, ubi ad mœstitiæ levamen inter alia exercitia, explicationem Hymnorum Breviarii Romani vulgariter exposuit, qui tractatus sub Auctoris nomine anagrammatico *Nicodemo Grima*, id est, *Domenico Magri* bis Viterbii impressus fuit.

De anno MDCLXI. Romæ gravissima febre infirmatus est, quem idem Dominus

minus Cardinalis penes se maxima charitate, ac liberalitate curari jusserat; ad quem in extremis laborantem pro commendatione illius animæ accesserant Religiosi viri, quorum nocturnas, diurnasque fatigationes conspiciens Dominicus, qui intermissivè deperditam loquelam reassumebat, tunc eis sæpè de incessanti fatigatione gratias agens, ne tam incessanter laborarent eos rogabat, quia pro illa vice se non moriturum certò sciebat: quod ita sanè evenit; convaluit enim, & ad Alexandri Papæ VII. pedes admissus, gratias illi retulit de concessione indulgentiæ in mortis articulo ei largita: subridens proinde Pontifex, inquit: Lætamur te propriæ valetudinis divinatorem fuisse; itaque supervixit posteà ultra decennium; in quo temporis spatio ab ejus centenario Genitore, ut ejus accessu illum ante obitum consolaretur, exoptatus, obedivit filius, & ad Melitam transmeavit: unde eidem Cardinali longissimam epistolam eruditionibus, & auctoritatibus refertam de virtute potionis, quam vulgò *Kafè* vocant, direxit, quæ hodie bis impressa circumfertur, addita in ejus fine *Periocha de victus & exercitii ratione* (maximè in senectute) *observanda ad S. D. N. Paulum III. Pont. Max.* ex Andreæ à Lucana Segobień. Doctoris Medici *manuscriptis decerpta*.

In Conclavi, in quo renunciatus est Pont. Max. recens S. D.N. CLEMENS X. fuit à Conclavistis præfati Cardinalis Brancatii, ubi ad fallendum illud longum temporis tædium, Academiam variarum eruditionum excitaverat, quæ EE. Purpuratorum præsentia decorata erat, atque in ea Quadragesima Conclavistis ipse concionatus est; pro qua re Eruditissimus Franciscus Grisendi tale Epigramma composuerat:

Fama refert, & fama simul mihi gaudia præstat;
Quòd bona, quòdque etiam tu benè verba facis.
Si Domini eloquium pandis, tantummodò noscit
Eloquium Domini pandere Dominicus.
Porta angusta poli est; igitur quis Ductor eunti
Nunc erit angusta ad limina? MACRUS erit.
Dum loqueris, dulci quisquis dependet ab ore:
Namque Melitensis mellea verba parit.
Quisque tuæ celebrat sophiæ miracula; nempè
Sub docto famulus Principe doctus ades.
En tua lingua homini docta benè prædicat arte,
En etiam benè te prædicat omnis homo.

Tandem die 4. Augusti de anno 1671. ægrotaverat, & in ea infirma semestri superviventia, carnem in diebus ab Ecclesia prohibitis gustare nunquam voluit, semperque summa patientia, ac hilaritate cunctas morbi afflictiones divinæ voluntati unitus sustinebat. Febribus jugiter aggressus, currentem divini officii recitationem per alium libenter audiebat, ac ingenti animi ardore ad spiritualem lecturam porrigebat aures continuò usque ad ejus obitum, quem vitæ periodum salutaribus animæ præsidiis munitus, maxima cum circumstantium ædificatione, ac amicorum dolore IV. Non. Martias terminavit, & in Ecclesia Cathedrali Viterbii humatus est, ad cujus effigiem in Bibliotheca ejusdem Capituli depictam, hoc Elogium appositum fuit.

O MACER ILLUSTRIS! GRATIS TAM DIVES ALUMNIS;
EN OPERUM SERIES TOTO CIRCUMSONAT ARCTO.
OMNIS TE PROCERUM COETUS, TE PURPURA, ET OMNIS
BIBLIOTHECA COLIT, VULTUMQUE REPONIT AMICUM.

Ad ejus Monumentum.

DOMINICO MACRO MELITENSI,

Equiti Aurato, Comiti Palatino, Protonot. Apostolico, Cathedr. Eccl. Viterbien. Canonico Theol. Sacrarumque Inquisitionis, & Indicis Congregationum Consultori.

Qui
XIX. Ætatis ejus anno pro S. Sedis negotiis in Orientem missus,
Itinerarium edidit.
Romam pro Arabica Sac. Scripturæ translatione denuò accitus,
Perutiles ejusdem Contradictiones Apparentes collegit, ac conciliavit.
Ecclesiæ Ritus studiosissimus, cujus Opera testantur.
In Sacris Profanisque Scriptoribus germanæ lectionis cupidus,
LATINI LATINII fragmenta, variis in Bibliothecis dispersa,
Magno labore, ac studio perquisita,
Litterariæ Reipub. unà cum illius epistolis obtulit rediviva.
Multa alia Opuscula sparsim composuit.
Cautione Sapientiam, Humilitate Doctrinam, Silentio Facundiam
Obtexit.
Pietate Deo, synceritate Hominibus, omnibusque beneficentia complacuit.
Cunctis S. R. E. Purpuratis benevisus,
Amplissimoque Sapientum Mecœnati,
FRANCISCO MARIÆ Card. BRANCATIO summè charus.
Obiit Viterbii IV. Non. Mart. An. Dom. MDCLXXII. Æt. Suæ An. LXVIII.
Carolus in Archigym. Almæ Urbis Sapientiæ Bibliothecæ Alexandr.
Præfectus, & Joseph J. V. D. Germani Fratres. M. M. lap. Posuere.

P. JACOBI LUBRANI
E SOCIETATE JESU,
In Laudem Auctoris
O D E.

OPIMA Macri nomina doctior
Duc in triumphum Calliope novum;
Det Fama bigas, & curuli
Anteeat famulata plausu.
Audire Pindum jam videor suis
Altè canorum rupibus evehi;
Festoque respondere cantu
Saxa notis, etymisque vocum
Incisa. Sacri lux Onomastici
Emersit umbris. Nulla Aboriginum
Commenta Patrum, nulla Grajo
Sphinx, Latiove recalva vultu
Fallit legentes: scilicet horrido
Inculta si quid barbaries stylo
Chartis inussit: si quid ætas
Implicuit rudis obsoleto
Sermonis usu: si quid inertibus
Scripsere normis Mystologi absonum,
Obscurum, inauditumque tersis
Ingeniis, patet evoluto
Impunè sensu. Zoile lividum
Exerte dentem ringeris? ò pudet
Rosis characterum lituris
Quisquilias, Apinasque putri
Crepare bucca, & grammatica novas
Ex fæce furtim promere voculas.
Supina ne stertant vel Acci
Carmina, vel gravioris Enni;
Ne potus olim quæ Cato tussiit
Semesa, tandem dispereant, in hoc
Desudat anceps syllabarum
Hæc Marathon malè feriatis.
Abite Momorum otia. Quid juvat
Fregisse glandem, & litterula brevi
Monstrum recudisse, atque hiatu in-
genti acidas vomuisse bullas?

Divinorum arcana voluminum
Discenda solers pietas docet,
Cœlestis indagare Stoæ
Prima suis elementa formis.
Quid senticosa * Tullius Africa
Obliquè acutis rictibus egerat:
Quid Gothica pressi notarint
Illuvie Chronici labores.
Sepulta pigro biblia pulvere
Jam viva comit Gratia. Stat Venus,
Honosque sopitis in umbra
Rebus, * Anastasiique pandet
Minerva peplum candida. Novimus
Sylvestrium deserta vocabula
Asceticis cantata spelun-
carum adytis, nemorumque Mystis.
Reducta spes est mentibus abditos
Nili susurros, atque Arabum gryphos,
Ritusque, & intercisa certis
Verba loqui Solymæa punctis.
Quæcunque Romæ sanxerit arbitræ
* Cortina, inoffenso legimus pede.
In plana reductæ residunt
Jam salebræ, facilemque cursum.
Impexa librorum emicat omnium
Labore Macri synthesis. O potens
Supra Oedipos! ò multiformis
Phosphore non obiture linguæ!
Obliviosæ non ego te feram
Pallere Lethen. Nominis & tuî
Dicere vindex, & Theori
Eloquii meritus triumphos.
Te prima doctæ gloria Purpuræ,
* Brancatiorum gloria fascium,
Orbique Præsul sat regendo
Sæpè oculis leget eruditis.
Non ille, quamquam pro fide Romula
Legum verendarum arbitriis vacat,
Te negliget, prudens in omnes
Palladis invigilare curas.
Te litterati sedulus otii
Volvet πάρεργον, cum Latiis modum
Subselliis ponit, suisque
Totus amat cecinisse Musis.
Quò nitor audax? non humilis decet
Heroa cantus, quem Polyhymnia
Summa coronandum thiara
Dulce canet meliore plectro.

* Tertullianus.

* Bibliothecarius.

Congregatio Rit.

* Francisc. Maria Cardinal. Brancat.

TYPO-

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Oc Opus, Authore vivente, ter Italico idiomate editum, desiderio tamen alienigenæ utilitatis quartò extra Italiam latino sermone divulgatum fuit. Verùm cùm latina illa editio non fuerit juxta ultimam Italicam impressionem, quæ verborum copia notabiliter aucta reperitur; ideò, Eruditorum stimulo, hæc novissima à CAROLO MACRO Authoris Fratre ex recentiore Italica translata, scatet correcta, meliùsque coordinata, ac ampliata, cujus Additiones hisce notulis: FR.: ‖: designantur. Quantæ autem utilitatis sit hoc Opus, supervacaneum esset hìc referre, dum suomet splendore diù jam se commendavit. In hoc enim HIEROLEXICO non nuda tantùm verba explicantur, sed pertinentibus ad ea Etymologiis, Mysteriis, Rubricis, scholasticis, moralibus, controversisticis, canonicisque Quæstionibus, & concionabilibus conceptibus adornantur; necnon Legum obscuræ, & barbaræ dictiones, scientiarum termini, ac similia declarantur. Ut autem in me arrogantiæ notam caveam, Tuæ sapientiæ, benigne Lector, quantùm hoc Opus exterorum muniat ingenia, augeatque pietatem, denuntiandum committo, & enixè exoro. Vale.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per atteſtato del Segretario noſtro, nel Libro ſtampato in Roma nell'anno 1677. intitolato, *Hierolexicon, ſive ſacrum Dictionarium*, non eſservi coſa alcuna contro Prencipi, e buoni coſtumi, concediamo licenza, che poſsa eſsere ſtampato, oſservando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle publiche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 6. Agoſto 1704.

(Ferigo Marcello Proc. Reff.
(
(Marin Zorzi Reff.

Agoſtino Gadaldini Segret.

INDEX

INDEX CRITICUS
AUCTORUM, SEU CODICUM,
Qui in hoc Opere notantur.

Ber-

Fran-

Salo-

HIEROLEXICON, SIVE SACRUM DICTIONARIUM.

A

Est nota comminatoria in Sacra Scriptura, & apud ejus Expositiores, ut exempli gratia: [Dispone domui tuæ &c. Isajæ cap. 28. Adhuc quadraginta dies &c. Jonæ cap. 3.] ubi littera A, præposita, à Græcis ἀπειλὴ, idest, comminatio vocatur. FR. Vide latiùs lib. 3. Biblioth. Sanctæ Sixti Senensis. A, est etiam nota imperfectionis. Vide *Ephron*. Item signum absolutionis. Vide *Pandectæ*.

Ab. FR. dicitur quintus mensis hebræorum. Sherlogi Diatriba antiq. hebraic. lib. 2. diss. 4. sect. 5. num. 29.

Abactus. FR. qui gregem abigit, vel patrem gregis. Gloss. in rubricam Gratian. post Can. Nullus introducitur, 4. quæst. 4. §. Inscriptio.

Abascantus, vox græca ἀβάσκαντος significat scripturam, vel breve, quod ad collum appensum ferebatur, & propriè rem absque malignitate, seu invidia sonat: hac voce usus est Tertull. in opprobrium Valentinianorum hæreticorum, [Hi nimirùm (inquiens) cùm animæ de corporibus excesserint, & per singula tabulata cœlorum de recepto despici cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum sacramenta, tunc confitendum apud veras potestates, & veros homines, Taletos, scilicet, & Abascantos, & Acinetos Valentini: advers. Gnost. cap. 10.] Ubi per *Taletos*, & *Acinetos* fabulosa numina Valentinianorum intelligit, qui felicitatem, ac beatitudinem in certis numericis proportionibus reponebant, quas *Æones*, idest, sæcula appellabant; nam αἰὼν græcè sæculum significat. Harum Valentinianorum divinitatum idem Tertullianus longum catalogum texuit, quem videre licet penes Pamelium in ejus annot. ad d. Tertull. & nos brevitatis gratia relinquimus. Vide *Bulla*.

Abaudio. Inobedio, & audire renuo. [Nec præceptum vestrorum Tyrannorum principum exaudio, imò abaudio. In vita S. Nicephori mart. 9. Febr.]

Abbas. Dignitas Monastica, quæ etiam hodie est inter Clericos sæculares, ab hebraica voce, *Abba*, idest, Pater. Antiquitùs magna solemnitate anniversarium Abbatis penès Monachos celebrabatur: [Una autem die anniversaria, quando ordinatus est Abbas Monasterii, de quo suprà diximus, misit Abbas unum de Fratribus ad Paphnutium, ut invitaret eum ad anniversarium Abbatis. In vita S. Euphrosynæ.] Usus mitræ quo tempore inter Abbates habuisset principium, de hoc varii varia scripsere; aliqui volunt tempore Urbani II. Papæ de anno 1091. S. Petro Cluniacensi Abbati primò concessam fuisse mitram; qui tamen ob humilitatem ea uti noluit. Alii multò antè, nimirùm, S. Justinæ Patavinæ Abbati à Leone Nono Pontifice de anno 1040. concessam tradunt, quando, scilicet, ille Pontifex à sua Montis Gargani peregrinatione rediisset, tunc in transitu Casinensis Monasterii, ibique in Dominica Palmarum Sacrum Pontificaliter celebrans, ejusdem loci Abbati, & successoribus sandaliis, dalmatica, chirothecisque in solemnibus celebrationibus induendi facultatem concessit, ut Author est Leo Ostien. lib. 2. cap. 82. FR. Antiquior tamen hæc facultas in Bullar. Casin. tom. 1. const. 2. num. 2. reperitur, ibi enim legitur, quòd IV. Kalendas Maji anno D.XLIII. Theodorus Papa ad instantiam Rotharith Longobardorum Regis, & Gudibergæ Reginæ hoc pri-

privilegium Bobiensi Abb. confirmavit, quod anteà ab Honorio I. concessum fuerat: ||. Nonnulli tamen existimant Abbatialem Mitræ usum anno millesimo cœpisse, cum à Silvestro II. Placentino Sancti Savini Abbati indultum fuisset; nihilominus hoc verum est, quòd Blessensis Petrus, qui floruerat anno 1200. valdè admirabatur, Vvilelmum in Sicilia Monachorum Abbatem Pontificalia indumenta usurpasse: [Retulit mihi (inquiens epist. 90.) quidam Nuntius vester, qualiter Dominus Papa vos Mitra proprii capitis, & aliis ornamentis Episcopalibus insignivit. De benedictione gaudeo, sed insignia Episcopalis eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & anulus, sandalia in alio, quàm in Episcopo quædam superba elatio est.] Ex quibus apertè colligitur Pontificalia indumenta non fuisse illo ævo omnibus Abbatibus communia. Uti tamen debent baculo Abbates pendente velo, ad distinctionem Episcoporum. FR. Singulare est etiam Cisterciensis Abbatis indultum, qui est concessione Innocentii Octavi sub die 9. Aprilis 1489. potest sacros Ordines conferre, Subdiaconatus, scilicet, & Diaconatus. Abbas Sancti Pauli Romæ ex privilegiis Innocentii Tertii sub 13. Junii 1203. Honorii Tertii sub 15. Maji 1218. Gregorii Noni 25. Februarii 1236. quando ordinatur Sacerdos à Papa, habet facultatem canendi Missam Pontificaliter in Patriarchico Altari ejusdem Basilicæ. Abbas non potest esse ex Presbytero, vel Diacono sæcularis Ecclesiæ. D. Greg. in Regist. lib. 3. cap. 11. ||. Abbates, qui habent usum Mitræ ex consuetudine à Sancta Sede approbata, ut graves adstruunt Doctores, possunt nedum sacras res, in quibus sacra unctio non adhibetur, benedicere; sed & calices, patenas, & Altaria portatilia consecrare. Quin cum licentia Ordinarii, & cum speciali privilegio Apostolico possunt conferre Confirmationis Sacramentum. In collatione tamen minorum Ordinum sac. Concilii Congreg. 23. Novembris 1641. facultatem tantùm ad eorum subditos limitavit, addiditque suspensionis pœnam ordinantibus, & dimissoriales concedentibus. Diana par. 7. tract. 11. resolut. 42. FR. Hæc tamen Abbatum facultas ordinandi à VII. Synodo concessa, ab Innocentio Tertio in cap. 11. de ætat. & qualit. ordin. confirmata fuit, atque de ea fit mentio in cap. 1. distinct. 19. in prima decret. parte; ibique Gloss. ||. Limitantur etiam Abbatum facultates quoad benedictionem paramentorum, & similia, nempè illa tantùm, quæ propriis eorum Ecclesiis inservire debent. Sac. Rituum Congreg. decretum à Gavanto sub die 24. Augusti 1609. relatum, quod ad instantiam Spoletani Episcopi innovatum sub 30. Septembris 1628. Imò eadem Congregat. 28. Augusti 1629. consuetudinem, à Tamburino tom. 1. disp. 22. quæst. 2. num. 1. adductam, penitùs derogavit. Abbates, qui habent usum Baculi, & Mitræ, non possunt Ecclesias profanatas reconciliare, nisi cum aqua ab Episcopo benedicta. Idem Tambur. disp. 23. quæst. 10. In sacris solemnibus haud debent in Altari habere septem candelas accensas, cum hoc solùm Episcopis concessum sit. Sac. Congreg. Rit. 29. Januarii 1628. Vide *Candela*. Eademque denuò die 27. Septembris 1659. coram fel. mem. Alexandro Papa VII. habita ad instantiam bo. mem. Cardin. Brancatii, & septima jam dicta candela eis ablata, & minutè Pontificaliter celebrandi modus præscriptus fuit, pluribus abusibus ablatis. FR. Eruditissima quidem præfati quondam Domini mei Cardinalis Eminentia piè, ac laudabiliter in mellifluis Div. Bernardi verbis fundavit instantiam, qui epist. 42. ad Henericum Senonen. Archiep. sic Monachos Abbates objurgat: [Verùm apertè indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apostolicis adeptis privilegiis, per ipsa sibi vendicant insignia Pontificalia, utentes & ipsi more Pontificum, mitra, anulo, atque sandaliis: sanè si attenditur rerum dignitas, hanc Monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus &c.] Abbates exempti, qui habent usum mitræ &c. Mitris tantummodò aurifrisiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmas habentibus uti possunt. Non exempti verò simplicibus, & albis planis utantur, de privil. in sexto, cap. 6. Quoad eorum præcedentiam, dicendum est eos habere locum post Episcopos tam in sessionibus, quàm in subscriptionibus; licèt Vener. Beda in histor. Angl. lib. 3. cap. 4. referat, nimirùm: [Habere autem solet ipsa Insula Rectorem semper Abbatem Presbyterum, cujus juri & omnis Provincia, & ipsi Episcopi ordine instituto debeant esse subjecti.] Hoc tamen privilegium S. Columbani Abbatis successores habere meruerunt, ex eo quia Britanniæ Apostolus ille fuerat. Vide *Baculus*. In Canone Missæ non fit mentio de Abbate. Vide *Canon Missæ*.

ABBATIALI mensæ debita recognitio. Vide *Cœnaticum*.

ABBATISSA, inter Moniales superior est Ordinis Monastici, quæ ex decreto sac. Conc. Trident. debet habere annos quadraginta, sess. 25. de regul. cap. 7. Nequit sub pœna excommunicationis, seu aliarum censurarum subditis præcipere, c. nova, de pœnis, & remiss. Ideò nec in virtute sanctæ Obedientiæ, AA. penes Dianam. Potest tamen ad instar aliorum regul. Superiorum subditis facultatem concedere alienandi, & remunerandi usque ad summam decem scutorum eo fine, scilicet, quo notat Dian. Quod verò limitat Suarez, summ. tom. 2. lib. 7. cap. 19. num. 44. Quando, nimirùm, non obstet consuetudo in contrarium, vel Prælati prohibitio. Dicitur Antistita. Vide *Antista*. Etiam *Episcopia*,

pia, vide suo loco, dicitur Archimandrissa. Vide *Archimandrita*, *Hegumenus*, *Majorissa*, *Velum Prælationis*.

Abbatiola. FR. membrum, seu villa jurisdictionis Abbatiæ. Aimon. lib. 5. cap. 24.

Abbatizo, munus, & exercitium Abbatiale exerceo: [Abbas Claravallensis, eò quòd contra statuta Ordinis Cisterciensis privilegium impetravit perpetuò abbatizandi, ignominiosè depositus est. Paris. an. 1257.

Abbreviatio Scribarum. Vide *Abbreviator*, *Signum*.

Abbreviator, sunt septuaginta duo ministri in Cancellaria Apostolica constituti, qui hoc nomine appellantur, *à summariis supplicationum*; nam extendunt, & incumbunt ad Bullarum pittacia: ex quibus duodecim dicuntur, *de parco majori*, suntque Prælati, quorum habitus est violaceus; alii viginti duo vocantur, *de parco minori*; reliqui omnes appellantur *Examinatores*; invigilant enim in collatione Bullarum: possunt esse laici, & uxorati. Vide *Hypomimniscon*, *Applumbarius*, *Bulla*, *Protonotarius*. Abbreviator, in dict. *Breve*, *Exceptor*.

Abbreviatus. Vide *Breviatus*.

Abderologus, garrulus, loquax, ita Tatianus Syrus de Demetrio Abderita ait: [Quid dicemus? Nisi juxta communem Abderologus est homo iste Abderis natus.) Erat Antiquorum Adagium ἀβδηρόλογος, pro garrulo, & mendace; nam Abdera erat Thraciæ Civitas, quæ inventrix multarum fabularum fuit, & concinnè Arnobius lib. 5. advers. Gent. inquit: [Abdera, Abdera, quàm fias mortalibus irridenda, talis si apud te fabula conflata.]

Abecedarius Psalmus. Vide *Psalmus*.

Abeliani, seu *Abelonii*, Hæreticorum secta. FR. ab Abel denominari affectabant Adami filio, quem imitari asserebant, dum continentes in utroque sexu vivebant, nec debitum matrimoniale reddentes, omnia conjugatorum paria marem, & fœminam adoptabant, illosque hæredes, & successores declarabant: de his mentionem fecit D. Augustin. in epist. ad Quodvultdeum.

Abhorricatio, horror internus. [In Monasticis regulis, de Magistro, cap. 8.]

Abiaticus, seu *Aviaticus*, nepos ex parte filii, aut filiæ, nimirùm, filius filii, aut filiæ, cujus ethymon est nomen *Avus*; aliquando est substantivum, & aliquando adjectivum, & tunc rem Avo pertinentem significat, ut *hæreditas aviatica*, seu *abiatica*. FR. de quo vocabulo fit mentio in legib. de feudis, lib. 3. de beneficiis, & in Bullario Casinen. tom. 2. constit. 52. scribitur etiam *Habiaticus*.

Abjectus, qui promissiones non observat. Vide *Placitum*.

Abigeus. FR. fur, qui gregem seducendo furatur. [Qua de re maximus apud Græcos Orator Demosthenes, sic ait: Quantitas discernit furem ab abigeo; nam qui suem unum surripuerit, ut fur coercebitur, qui gregem, ut abigeus, can. Aut facta, de pœnit. dist. 1.] Vide etiam ff. de abigeis lib. 1. Dicuntur item Abacti. Gloss. in c. Abacti, 4. quæst. 4.

Abigo, *as*. FR. seduco. [Te per Arianos abigavit coluber, ille. Lucifer Calarit. lib. de non parcen.]

Abjuro. Vide *Purgator*, *Purgo*.

Abocellus, semicæcus. [Non parcas pauperi, ne munera exoculent te, & faciant senem abocellum. Blesen. ser. 43.] & alibi idem Ecclesiasticis Judicibus ait: [Noli sequi retributiones, ne faciant te senem abocellum, serm. 18.]

Abolesco. FR. in significatione transitiva, & activa. [Utique continentiam indicens, & compescens concubitum, seminarium generis abolescit. Tertull. de exhort. cast. cap. 6.] ubi *abolescit*, est loco abolefacit, vel abolet.

Abra, famula, vox græca ἄβρα. [Prætereunte ejus abra cum laterna. In vita S. Gudulæ;] de quo vocabulo sæpè fit mentio in S. Scriptura, [Cum Abra mea, Judith. 8.] FR. [Vocavit Abram suam. Abræ suæ ascoperam, Judith. cap. 18. Ipsa, & Abra ejus. Abram suam liberam, ibidem cap. 10.] Aliqui tamen falsò existimarunt fuisse nomen proprium.

Abrahamicus. FR. patronymicum nomen ab Abrahamo: [Hæc Abrahamicus ille senex, verè Osius, idest, sanctus, & sensit, & scripsit. Sanctus Athanasius advers. Arian. orat. 1.] de Osio Corduben. Episc. scribens.

Abraxas, hoc vocabulo Basilides hæresiarcha appellatus est, qui CCCLXV. Cœlos asserebat græcis characteribus ἀβραξας, in quibus secundùm arithmeticam considerationem numerus totius anni dierum continebatur. FR. hæc refert D. August. in lib. unic. ad Quodvultdeum. Fortassè ab Ægyptiis, & Græcis illi didicerant, qui nomen Nili fluminis in ejus characteribus symbolicè numerum anni dierum comprehendi affirmabant; hoc pacto ΝΕΙΛΟΣ, idest Ν. continens 50. Ε. 5. Ι. 10. Λ. 30. Ο. 70. Σ. 200. qui numeri simul collecti faciunt summam 365. Divus Hieronym. censuit, Abraxas significare mithram, idest, solem, qui dies anni mensurat. Vide D. August. de Civit. Dei.

Absagi, populi. FR. de quibus Anastasius egit, & videre est hìc in dict. *Zichachorium*: habitant ad Caucasi radices, à quibus scatet *Absari* flumen, quod per Armeniam deinde transit, ut author est Plin. lib. 6. cap. 4. & 9.

Absalom. FR. Pax patris interpretatur. D. Greg. in procem. 7. Psalm. Pœnit.

Absconsa, laterna à *Latendo* dicta. [Tunc accensa candela in absconsa unus eorum in dormitorio debet circuire lectos omnium. Lanfranc. in decret. cap. 4.] Vide *Baccha*.

Absida, & *Apsis*, ea lateralis in Ecclesia pars post Altare hemisphærica. Paulin. epist. 12. ad Sever. Gregor. Turonen. in vita Gregor. Legen. Episc. August. epist. 203. Hanc Isidorus, lib. 5.

cap. 8. Originum de partibus ædificiorum, sic explicat: [Absidia græco sermone, latinè interpretatur Luciada.] Walfridus Strabo de reb. Eccles. cap. 6 ait, quòd Absidia dicitur: [Eò quòd lumine accepto per arcum resplendeat,] sed utrùm Absidam, vel Apsidem dici debeat, videant Eruditi; nam quidam diversimodè dicendum existimant. Ejus synonyma. Vide *Concha*, *Tribuna*, *Parapsis*. Cujus tamen etymon à dictione græca ἀψὶς, provenit, quæ propriè arcum significat. Aliquando etiam pro Episcopali Sede accipitur, quæ in medio ejusdem tribunæ collocari solet; inde *Tribunal* à Tribuna, seu vice versa. Vide *Tribuna*. In cujus sensu hæc apud Ecclesiasticos Scriptores habentur: [Dicebam ego, quibus poteram, qui nos in apsidem honoratiores, & graviores ascenderant. August. ad Albin.] Absis gradata dicebatur Pontificalis Sedes, utpotè eminentior ob multitudinem graduum: [Transit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi judicio nec absidiæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, &c. Idem August. epist. 203. ad Max.] Vide hic *Cathedra* Solebat enim velari Episcopi thronus, ut scribit S. Pacianus contra quendam hæreticum Episcopum, & intrusum, inquiens: [An Novatianus, quem absentem epistola Episcopum finxit, quem consecrante nullo, linteata sedes excepit, epist. 11. ad Symphor.] Dicebatur Sedes Episcopalis etiam *Exedra*, quæ vox quidem græca est ἐξέδρα. FR. Quod tamen vocabulum diversæ significationis apud antiquos erat; nam Vitruvius in Quinto, ait, Exedras collocari in tribus porticibus, speciosas habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetoresque sedentes disputabant, & Cic. in 3. de Oratore inquit: [Tunc dedita opera quiescentibus aliis in eam jam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requievisset.] Ac idem in primo de Nat. Deor. inquit: [Offendi enim sedentem in exedra, & cum C. Vellio disputantem.] Atque D. Hieronymus ad Eustoch. inquit: [Si quis cœperit ægrotare, transferatur ad exedram latiorem, & tanto senium ministerio confoveatur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum.] Et Vitruvius denuò habet in 7. [Peristyliis, aut exedris, aut cæteris hujusmodi locis, quo sol & luna possit radios suos immittere.] In hoc sensu solet intelligi Vulpianus in l. Si verò plures, post princip. ff. de his, qui dejec. & effud. licèt Glossator ibi exedram pro fenestra intellexerit, ubi aliqui cum diphthongo, alii verò absque eo in secunda syllaba scribunt; nam vocabulum ab *hærendo* deduci existimant, ut in dict. *Exedra* dicetur, ac aliqui mutata dictione vocabulum barbarum reposuerunt: Alexander tamen ab Alexandro lib. 5. genial. cap. 11. putat hoc in loco *exedram*, non sedem, sed cubiculum designare, columnis fultum, & epistyliis, pluribus excisis spatiis, quibus prospectus in viam erat. Alii *Exedras* pro stallis in Choro, ubi Canonici, & psallentes sedent, sæpè intellexerunt. At nonnulli asserunt nec fenestras, nec cubiculum, nec sedem Episcopalem, aut stalla Canonicalia, ut recentiores significare crediderunt. Nam *Exedræ* extra Ecclesiam erant, ut ex can. Præcipiendum, 13. quæst. 2. demonstrant, in quo canone sic disponitur: [Prohibendum est etiam secundùm majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenùs sepeliantur (idest cadavera) sed in atrio, vel in porticu, aut in exedris Ecclesiæ. Intra Ecclesias verò, aut propè Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenùs sepeliantur,] ubi Glossa: [Exedra dicuntur quædam voltæ, quæ exteriùs adhærent parietibus Ecclesiæ.] Sed hic canon, licèt intelligat de sedilibus lapideis fortassè, quæ solent extra Ecclesiam collocari, non tamen excludit, quòd intra eam alia sedilia non possent inveniri.

ABSOLUTIO, est deprecatio brevis in fine Psalmorum cujuscunque nocturni ante lectionum recitationes; ita dicta, quia tunc terminabatur nocturnum; & quando erant tria nocturna in Officio, tunc psallentes ter discedebant à Choro ad quiescendum; & ideò tribus absolutionibus dividitur Matutinum. *Absolutio* enim terminum, & finem denotat. Vel talis *Absolutio* ita dicta, quia in ea à Domino munditia cordis ad rectè lectiones percipiendas postulatur, ex Hugone in Spec. cap. 3. Absolutiones verò in horis canonicis positæ dicuntur, scilicet, ad Primam, duæ sunt; una, quæ *Absolutio Capituli* dicitur; altera verò *Absolutio lectionatica*, seu *brevis*, quia finita Prima, solebant congregari in Capitulo Monachi, ubi audiebant aliquam Sacræ Scripturæ brevem lectionem, post quam Auditores à Capitulo discedebant, obtenta Superioris benedictione, quod quidem hodie in Choro fit, & *Lectio brevis* dicitur, estque tamen illius antiquæ, & longioris lectionis particula. *Absolutio* tandem dicitur illa, quæ profertur circa cadaver, vel tumulum, in qua à Deo infernalis pœnæ absolutiones pro defunctis precantur. Dubitabatur olim in hac functione, quando incensandum erat cadaver, vel tumulus, an thus debuisset more solito priùs benedici; sed nunc per Rubricam Missalis ab Urbano Octavo recognitam declaratur fieri juxta morem cum benedictione. *Ab illo benedicaris*, &c. Nam illa thuris fumigatio ad depellendos dæmones adhiberi vult Durandus, lib. 1. cap. 9. Quin ad designandum rogationes, quæ in thure denotantur, pro defunctis esse proficuas; ac tandem cum Baronio, ann. 38. num. 312. dicimus, quòd in honorificentiæ debitum illis fit, qui in signum fidei præcesserunt.

ABSPES, absque spe, desperatus, spe destitutus. [Abspes etiam vitæ, ut vix habitum in corpore sentirem remanere. In vita S. Onuphrii, cap. 10.

ABSTENTUS, vox D. Cypriano familiaris, quæ jux-

juxta Pamelii expositionem, excommunicatum significat. Sed verisimiliùs Latino Latinio ab Ecclesiasticis functionibus suspensum intelligendum videtur. [Accipiat sententiam, quam prior dicit, ut abstentum à nobis sciat, ep. 38.] *Abstineo* enim, & *Abstineor* pro suspendere, & suspendi à Sacris, & *Abstensio* ipsammet suspensionis censuram sæpè apud eundem Auctorem denotat. Ac in regulis Patrum, cap. 5. §. 2. habetur: [Dignè correptus tandiù abstineatur, quandiù, vel culpæ qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit.] FR. in codicibus Floriacense, & Corbense correctis, in eodem significatu *Abstinere* pro suspendere legitur.

Abstultus, usurpatus, ac indebitè ablatus, seu detentus. Vox quidem barbara: [Excepto Ducatu Denteleni, qui ab Austrasiis iniquiter abstultus fuerat. In vita S. Sigeberti Franc. Reg.]

Abundantia. FR pro excessu, nam ubi nos legimus in Psalm. [Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax,] legit D. Ambrosf. [Ego dixi in abundantia mea, can. Imitare, 6. quæstion. 1.]

Abutor, pro non uti, & abstineri. [Est autem & sancta superbia, & humilitas iniqua; nam & justificatur superbia, quæ huic mundo superbit, & contemnit hoc sæculum, omnibusque magnis ejus, & dulcibus, & speciosis abutitur, intenta cœlestibus rebus. Paulin. cap. 21.] Idemque in altera epistola *Abusio* pro abstinentia ponit, dum Victricium laudat, qui à rebus licitis se abstinebat; sic [Tua sanctitas non solùm de abusione licitorum, & abstinentia commodorum usibilium Christianæ paupertatis divitem gloriam tenet, epist. 27.

Abyssus, à græca voce βυσσὸς, fundum, & α', particula privativa, idest, absque fundo. FR. errat tamen Auctor Vocabularii Ecclesiastici, dum hanc dictionem significare, ait, *absque base*, & *absque bysso*, idest, sine lucis candore; nam à S. Basilio, qui græcus fuerat, contradicitur, dum *Abyssum* ita definit: [Abyssus copiosa aqua, ad cujus fundum non facilè penetrari potest deorsum versus.] Idem S. August. super Psalm. 41. affirmat, ubi: [Abyssus (ait) est profunditas impenetrabilis, incomprehensibilis, &c. quæ penetrari usque ad fundum non potest.] Inde *Abyssus* dicitur in Euangelio damnatorum locus, ubi rogaverunt Christum dæmones expulsi: [Ne imperaret illis, ut in abyssum irent. Luc. 8, 31.]. Metaphoricè deindè capitur pro re incomprensibili, ut [Judicia Dei abyssus multa. Psalm. 35.] Vide *Hypobrychium*.

Acacia, græcè Α'κακία, innocentia. [Hanc corruptibilem habeam semper induere in domo Domini, quam acacia pollicetur. Tertull. de cultu fœm. cap. 6.] Sumitur pro involucro pergameno, quod loco sceptri ferebat Byzantinus Imperator, adinstar antiqui codicis, pulvere fartum, in memoriam ejus mortalitatis cum ceteris hominibus communis, quo utebatur, quando solemniter, & imperialiter indutus incedebat; inde hujus generis sceptrum *Acacia*, seu *Innocentia* dicebatur; nam mortis recordatio una ex novissimis est, quæ innocentiam cordis in homine conservat.

Agantica. Vide *Cactus*, *Schinus*.

Acathistus Hymnus, solemnissima vigilia in Sabbato quintæ hebdomadæ Quadragesimæ in honorem B. Virginis, quam Ecclesia græca observabat, ob memoriam diversarum liberationum ab invasionibus Barbarorum, quas eadem Deipara pro Civitate Constantinopolitana intercesserat apud Deum; quæ vigilia Α'κάθιϛος dicebatur, quod *sine sessione sonat*; nam tota illa nocte stando celebrabatur, dum in honorem ipsius Deiparæ hymnos, ac laudes incessanter canebantur; quod colligitur ex quibusdam Bibliothecæ Bavaricæ verbis apud P. Gretserum hujus tenoris: [Civitas verò illæsa permanens, intercessione Deiparæ quotannis ex illo tempore hymnum gratiarum agendarum causa concinit, diem illum Acathiston, quasi sessionis expertem nominans.] FR. Hic corrigendus est Franciscus Junius, qui censuit hanc vigiliam institutam fuisse in itineris memoriam Mariæ Virginis, unà cum ejus Divo Sponso Josepho, ad Betlehem; ex Græcorum namque Triodio aliter apparet.

Acatus, navis genus, quæ velis, & non remis utitur, ut ipsa græca dictio, ἄκατος, declarat. [Quamobrem pontice nauclere, si nunquam furtivas merces, vel illicitas in acatos tuas recepisti. Tertull. lib. 5. advers. Marcion. c. 1.] Aliquando pro vase cavo ad cymbæ similitudinem, & pro calciamine ejusdem figuræ accipitur.

Acca, hodie in Syria Civitas, antiquitùs Ptolomais dicta. Vide *Siclus*.

Accaron, Civit. & *Accaronitæ*, incolæ. FR. de quibus in Sac. Scriptura sterilis, & steriles interpretatur D. Gregor. lib. 3. in 1. Reg. cap. 5. & 7.

Accensator. FR. qui in emphyteusim, seu in censum alicui dat immobilia; adhuc enim in Siciliæ, & in Melitæ Insulis *census* dicitur. [Qua lege omnes custodes astringantur, ut donator accensator, venditor, honorem perdat, can. Non liceat Papæ, 12. q. 2.]

Acceptor, accipiter, avis rapax. [Qui acceptorem de arbore furaverit, in leg. salica, titul. 7. §. 1.] Reperitur etiam ejus adjectivum *Acceptoricius*, ad denotandum quodlibet rapacitatis animal: [Qui canem acceptoricium occiderit.]

Acceptum, apoca. [Quindecim ei libras, accepto ab eodem suscepto, dare modis omnibus debeatis. D. Gregor. lib. 6. cap. 35] idest, accepto chirographo de argento suscepto. Vide Latinum in Greg. ad calcem. Oper.

Accidior, negligens sum, & accidiosus. [Si ille dormire vult, hic accidiatur. Petr. Damian. lib. 2.

lib. 2. epist. 3.] accidia, & acedia etiam dicitur pigritiæ vitium apud Cassianum, ex græco ἀκηδία.

Acclamationes, Patrum antiquorum in Conciliis. Vide *Kyrie eleison*, *Polychronion*.

Accomodo. FR. pro consentire. [Devotè si tibi accommodare non deneget. S. Gregor. in Regist. lib. 7. cap. 44. Nostrum in his accommodamus consensum. Idem, lib. 6. epist. 60.

Accubita, cœnaculum erat, ubi Romanus Pontifex in aliquibus festivitatibus solemnibus epulum Clero dabat: hujus loci fit mentio apud Anastas. Biblioth. in Leone IV. qui hoc ædificium à Leone III. ejus antecessore erectum restauraverat, cujus vestigia unà cum tribuna in musivo depicta adhuc extant à latere posteriori Domus Pœnitentiariæ Lateranensis Basilicæ, ex diligentia Eminentissimi Cardinalis Barberini sacrarum Antiquitatum vigilantissimi restauratoris, ac græci, latinique prisci ritus studiosissimi, & litteratorum Mœcenatis perdurant. De præfato igitur cœnaculo, seu accubitibus Ordo Romanus refert, quòd in Paschæ festivitate, antequàm Pontifex à caterva famularetur ad Vesperarum celebrationem in Lateranensi Basilica, [Descendebant Primates Ecclesiæ ad accubita, invitante Notario Vicedomini, & bibebant ter.] In Aula Constantinopolitana etiam reperiebatur locus appellatus *Novemdecim accubita*, ex Luitphrand. lib. 6. hist. cap. 3.

Accubitor. Vide *Concubitor*. *Paracimomenus*.

Accusator Falsus, tribus modis detegitur. Vide *Prævaricator*, *Colludium*, *Inludium*, *Tergiversator*, & ibi diversitates pœnarum ei præscribuntur.

Acoemetae, Monachi nonnulli Byzantini, ita vocati, quia per totam noctem, ac diem continuò in variis classibus divisi ad canendas divinas laudes occupabantur, ita ut una classis alteri succederet, à voce græca Ἀκοίμητοι, quæ vigilantes sonat, appellati: & acutè D. Gregor. Nazianz. ἀκοίμητον conscientiæ vermem dixit, qui nunquam quiescit; sic Græci vocant ἀκοίμητα, lumina continuò ad Sanctissimum ardentia. Relati igitur Monachi etiam *Studitæ*, dicebantur à quodam nobilissimo viro nomine *Studio*, illius Monasterii fundatore, multique deinde Sancti hujus loci alumni *Studitæ* appellati sunt; ac sanè locus iste Doctorum, Sanctorumque Præsulum græcæ Ecclesiæ seminarium fuit, ex quo etiam pro Apostolica Sede acerrimi defensores exstitere, præsertim contra Acacium Constantinopolitanum Episcopum, qui cùm depositus, & excommunicatus fuisset in Concilio Romano sub Felice III. ac nollet sententiæ succumbere; ad ejus Pallium Pontificale, & ad pectus ipsius, cùm Pontificaliter ille incederet, zelo motus quidam hujus Monasterii alumnus, præfatam sententiam affixit. Metaphrastes in vita Marcelli Acœmetarum Archimandritæ scribit Alexandrum Abbatem hujus Instituti fuisse Authorem, quod deinde in variis Orientis partibus dilatatum fuit. FR. hos alumnos, qui Byzantii eruditionum causa alebantur, Doctores Oecumenicos appellat Zonaras in Leone, tom. 5. pag. mihi 85. Item *Acœmetæ* latinè *Insomnes*, seu *Vigiles* significat, quare Evagrius in hist. Eccl. lib. 3. cap. 19. hunc titulum habet, *De Cyrillo Monachorum, qui insomnes vocantur, Præfecto &c.* In textu verò scribit: [Cyrillus, qui Monachis quos ἀκοιμήτους vocant &c.] ac idem habet in cap. sequenti.

Acephali, hæreticorum secta, Ἀκέφαλοι, idest, *sine capite*, non enim caput, seu hæresiarcham habebant. FR. dicuntur *Acephali* etiam Clerici, qui Superiorem cognoscere nolunt, can. 8. dist. 93. *A.* Item *Acephalum* dicitur Concilium, seu Conciliabulum, absq; Pontificis Romani facultate congregatum, cùm sit ille totius militantis Ecclesiæ caput. Hæretici itaque illi *Hæsitantes*, idest, dubiosi dicti fuerunt post Chalcedonense Concilium, Cyrillum Alexandrinum, & Joannem Antiochenum Patriarchas non sectantes. FR. dicuntur etiam *Acephalitæ* prædicti hæretici. Nullus enim eorum reperitur author, ex quo orti sunt. Ii trium Chalcedonensium Capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & unam in ejus persona naturam prædicant, 24. quæst. 3. canon. 39. Item *Acephalum Concilium* dicitur conciliabulum absque superioris licentia convocatum, can. submittitur, dist. 21.

Acerra, incensi navicula. [Quam quidem, & ipsum proinde examinatorem Christianorum adhiberi ut focalium, & acerram oportebat. Tertull. advers. Gentil. cap 9.] Diripiebant, suisque ornamentis spoliabant, multas quidem amulas sacras, sive vasa historialia, & aspergilla ex puro auro, quàmplurimos etiam calices, & acerras. Agatias, lib. 3.] quæ *Pyxis* etiam dicitur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] ubi qui illam Pontifici porrigit, Custos, vel Princeps Ecclesiæ appellatur; ministerium namque hoc ad Ecclesiæ illius Titularem spectabat: hodie tamen ad Decanum pertinet, & quando non celebrat Papa, tunc primi Presbyteri hoc munus erit. Ejus synon. Vide *Colimpha*, *Chelandium*, *Hannapus*, *Incensorium*, *Pyxis*.

Acetabulum, scutula, vasis genus. [Acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum. In testam. S. Remig. num. 7.]

Acervus Mercurii. FR. phrasis quidem intellectu difficilis. [Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, sic qui tribuit insipienti honorem. Proverb. cap. 26.] pro cujus intelligentia sciendum est, Phornutum de Natur. Deor. cap. 1. de Mercurio, hæc scripsisse. [In viis collocatur, ac triviis, & Dux dicitur, &c. dein-

deinde lapides accumulant Mercurii, quisque ex prætereuntibus unum adjiciens, sive id tanquam utile quiddam, ac commune ob ipsum faciens, ut via purgetur, sive testans Mercurium, aut ut ei honorem significet, si nihil habeat aliud, quod ei offerat, sive ut Mercurii collocationem prætereuntibus faciat manifestiorem, ut innuat ex parvis partibus proferendam constitui orationem.] Similem actum faciunt Mahometani peregrini ad sepulchrum superstitiosum eorum Pseudoprophetæ; ibi enim ad puteum, nempè, in quo absconditus fuerat Sergius Monachus apostata, & hæreticus ex secta Basilidis, seu Manichæi; nam illi hæretici dicebant non Christum, sed Simonem Cyrenæum crucifixum fuisse, quem angariaverunt Judæi, ut Christi crucem tolleret. August. lib. ad Quodvultdeum, & de fide contra Manichæos. Quod idem asserit Alcoranus ab ipso Sergio consarcinatus. In hoc, inquam, puteo latebat iniquus ille Monachus, dum ibi propè Mahometus prædicabat, quando columba, quæ sæpè ad aurem ejus granum frumenti capessere rostro erat assueta, dimissa fuit. Post tale apparens miraculum, ne id cognosceretur ex opera humana patratum, jusserat falsus ille Propheta, ut unusquisque illius multitudinis, quæ seducebatur, projiceret lapidem in puteo, ne deceret ampliùs (ut ajebat) quemquam tali puteo, unde Spiritus Sanctus in columbæ specie prodierat, uti, vel ingredi; & sic miser ille apostata mahometico dolo lapidibus obrutus fuerat: quare usque ad hæc tempora Mahometani peregrini ex superstitiosa illa veneratione lapidem projicere solent, & vocatur puteus ille *bir semsem*, quod sonat arabicè *puteus resonans*. Similiter plebs Terræ Guadagnoli propè Polum in Diœcesi Tiburtina, solet antei ngressum illius Terræ injicere lapidem in acervum, ubi traditur quendam viarum crassatorem humatum fuisse. Igitur ex Phornuti fabula de Mercurio aliqui Salomonis phrasim intelligunt, quòd sicut frustraneus est lapidis jactus in Mercurii culmen: [Sic qui tribuit insipienti honorem.] Aliquis tamen mihi in hoc moralis sensus occurrit de insipientibus, qui gloriæ tributum à posteris exigunt, se se tanquam librorum authores divulgando, cùm reverà non nisi Descriptores sint aliorum Authorum: isti (inquam) nil aliud faciunt, quàm mittere lapides in acervum Mercurii, scientiarum numinis, ac frustraneos libros inutiliter in bibliothecis coacervant. Potest hæc Salomonis phrasis trahi ad alium sensum, ex eo, nimirùm, quod de lapidibus scribit Orpheus, qui in hymno de Mercurio, cùm ad studia homines adhortaretur, speluncam Mercurii ait, esse omnium bonorum, & commodorum plenam, cujus versus, juxta Natalis Comitis versionem, lib. 5. cap. 5. Mythol. circa finem, sic interpretantur.

At quemcumque virum ducit prudentia cordis;
Mercurii ingredier speluncam, plurima ubi ille
Deposuit bona, stat quorum prægrandis acervus,
Ambabus valet hic manibus sibi sumere, & illa
Ferre domum: valet hic vitare incommoda cuncta.

Hunc fortassè Orphei de lapidibus Mercurii grandem acervum, & scientiarum cumulum insinuare Salomon voluit, scilicet, ad honorabilem studiorum cumulum mittendum non esse stultum, qui est tanquam lapis insensatus. Nam studio, & labore acquiritur ibi scientia: quod idem Poeta, Perdrierio interprete, subjungit circa finem hymni: [Ego verò mihi obtemperantibus, thesauros meos despondeo, longè divite auro præstantiores, demonstraturus hominem strenuum, & patientem laborum, qui instituatur, & peritos interroget. Siquidem absque labore, & sudore copioso, Saturno genitus artes non concedit; veluti ad occasum equi per æthera splendentem respirantes curru Phœbum perducunt.] Idest, negligentes toto cœlo diverso, & quantum distat ortus ab occidente, inverso ordine ad comparationem studiorum proficiunt; quod de vera sapientia etiam Rex ille sapiens affirmavit, dum ait: [Homo sanctus in sapientia manet sicut Sol, & stultus ut Luna mutatur. Ecclesi. 27. Nam: In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ. Proverb. 17.] In finibus terræ, ait, idest, ad occasum, quia [Sic unus & stulti & meus occasus erit. Eccl. 2. Stultus enim in tenebris ambulat. Ibidem.] Et quod cecinit Orpheus de bivio, & trivio Mercurii sapientiam largiente, à Salomone furatus est, ubi de insipiente peccatore sic loquitur, terram ingrediente duabus viis. Eccles. 2.

ACHARIS. Ἄχαρις græcè, sonat sine gratia, insipidus, ingratus. [Homo acharis, quasi fabula una. Eccl. cap. 20.] FR. unde dicitur *Acharistus*, beneficii accepti ingratus, & immemor: *Acharistia* ingratitudo, & *Acharistia medicamenta* dixit Celsus, idest, ingrata, vel etsi salutifera, ingrata tamen sunt sensibus, ut ajebat Cicero, quòd: [Nulla remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quàm quæ sunt salutaria.]

ACHEROPOETA, appellabatur mirabilis Imago illa Salvatoris, Ἀχειροποίητος græcè, quod nos *Non manufactam* dicimus, quæ Romam translata magna veneratione conservabatur. [Stephanus procedens in Litania cum sanctissima Imagine Jesu Christi, quæ Acheropœta nuncupatur. Anastas. in Steph. III.] In vetustis Basilicæ Lateranensis monumentis habetur hanc venerabilem Iconam à Divo Luca inchoatam, & ab Angelis perfectè absolutam fuisse, quod

confirmatur ex Joanne Lateranensé Diacono apud Honuphrium Panvinum in opusculo M.S. in quo de hac Basilica egit, cujus hæc sunt verba: [Super hoc Altare est imago Salvatoris mirabiliter super quadam tabula depicta, quam Lucas Euangelista designavit, sed virtus Domini Angelico perfecit opificio,] & Angelicus Doctor in 3. par. quæst. 25. ait: [Unde & B. Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem, quæ Romæ habetur.] Ex M. S. Cæremoniali Benedicti Sancti Petri Canonici in Angelica Sancti Augustini de Urbe Bibliotheca conservato legitur, quòd in die Paschæ, antequàm Papa ad Basilicam Sanctæ Mariæ Majoris pro solemni Missa celebranda transferebatur, Capellam S. Salvatoris ingrediebatur, ubi album Pluviale deponebat, & unà cum Diaconibus, & Cardinalibus paratis, suscipiebat sacra paramenta usque ad Dalmaticam, ac mox hanc figuram Salvatoris detegebat, ejus pedes osculando, & alta voce dicebat; [Surrexit Dominus de sepulchro, Alleluja,] ac se ponebat in sede; deinde Diaconorum Prior osculabatur eosdem figuratos pedes, & ad Papam accedens pro susceptione Pacis, Papa proferebat, Surrexit Dominus verè, tunc Prior, [Et apparuit Simoni,] respondebat. Idem Diaconus, Cantorum Primicerius, Basilicæ Prior, & cæteri in dicta relatione nominati, faciebant. Quo finito, Pontifex induebatur Planeta, & pallio, cum Mitra in capite, & ad dictam Marianam Basilicam perequitabat. In vigilia verò Assumptionis Deiparæ ejusdem Redemptoris Iconem, herba ocymo, & aqua ad pedes lavabat Pontifex, ac illum processionaliter ad eandem Basilicam propriis suis manibus deferebat. Qui cœremoniæ usus, usque ad Beati Pii Papæ V. tempora (ut Sebastianus Fabrinus in tractatu de Jubilæo Anni Sancti 1600. cap. 18. testatur) duravit. De significatu hujus lotionis dicetur infrà in dict. *Aqua benedicta*. Creditur esse hunc eundem Iconem, qui nunc in Sancta Sanctorum conservatur, ubi non possunt fœminæ habere ingressum, & antiquitùs solus Papa ingrediebatur ad celebrandum. FR. Identitatem hujus imaginis Acheropœtæ conatur probare Benedictus Millinus in tractat. de Oratorio Sancti Laurentii, cui apologeticè, & eruditè respondet Franciscus Grisendus. Causa hujus æquivoci fuisse puto, quia Basilica ipsa Lateranensis, non S. Joannis, ut modò appellatur, sed S. Salvatoris dicebatur, & S. Joannis Ecclesia erat solùm illa, quæ Baptisterium Constantini dicitur. Vide hìc *Constantiniana Ecclesia*.

Acinetus. Vide *Abascantus*.

Acoluthus, seu *Acolythus*, unus ex quatuor Ordinibus Minoribus: ex græco verbo κολύω, idest, prohibeo, & ex negativa particula ἀ. componitur nomen *Acolythus*, quod *non prohibitus* sonat. FR. *Acolythus* græcè, latinè *comes*, sive *minister* intelligitur; ita Valentinus Forsterus de jurisdict. Rom. par. 2. tit. de Ecclesiasticis functionibus, num. 30. ||. Cùm non omninò à sacro ministerio exclusus sit, debet enim & sacra vasa præparare, imò antiquitùs sustinebat patenam involutam, sicut modò Subdiaconus facit. [Accipit Archidiaconus, à Subdiacono, patenam involutam, quam Acolythus tenuit involutam, & osculatam dat uni ex Diaconibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Microl. de Eccl. Observat. cap. 18. Acolythus infra Canonem patenam involutam tenet. Gem. de Antiq. Ritu Missæ, lib. 1. c. 48.] Eodem quoque tempore gestabat fistulam in manu, per quam attrahebat populus tunc temporis Christi sanguinem. [Acolythum patenam, & fistulam habentem.] Acolythorum officium est ferendi etiam cereos accensos in celebratione Missæ, Alii & meliùs etymon deducunt à verbo græco ἀκολουθέω, quod sequi significat; nam ejus officium est cum cereo accenso Diaconum sequi, quando ad canendum Euangelium incedit; at juxta hanc significationem deberet scribi *Acoluthus*. Quod munus nonnisi ab ordinato in hoc gradu exercendum erit, ut Concil. Trident. sess. 23. cap. 17. de reformat. disponit, ubi vehementer in hoc inculcantur Ordinarii; & ideò Sac. Congregat. prohibet Laicos, & Novitios Regularium à tali exercitio, quando carent hoc ordine; quin & Nicephorus, lib. 8. hist. cap. 18. ait, quòd ejus ævo incurrebat in irregularitatem, qui non ordinatus hoc munere fungi audebat. Refert Codinus, Præfectum Barangium, idest, militum, Byzantinæ Cohortis imperialis appellatum fuisse *Acoluthum*. FR. Petrus tamen Lombardus dist. 24. lib. 4. docet hanc vocem significare *Ceroferarium*; sed potiùs officium, quàm etymon Acolythi explicavit. Romæ tria genera Acolythorum reperiebantur; *Palatini*, qui nimirùm inserviebant Pontifici; *Stationarii*, qui assistebant in Ecclesiis, ubi stationes celebrabantur; *Regionarii*, qui administrabant cum Diaconibus in Urbis Regionibus. Vide *Ambo*, *Anagnosta*, *Archiacoluthus*, *Ceroferarius*, *Corbicularius*. Acolythus antiquitùs patenam in Missa sustinebat. Vide *Patena*.

Acra, vox germanica *AcKer*, territorium arabile, & ad cultivationem aptum significat. [Jugerum terræ concedimus prætereà eis Pinchecrofort cum duabus acris. In vita S. Alb. Abb.] FR. [Cùm ejusdem Villæ Dominus viginti acras terræ frugiferæ velit ad usus Sacerdotis conferre, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.] Ubi Glossa notat, quòd *Acra* sit mensura terræ juxta vulgare Anglorum; ideò Alexander Tertius Anglico termino utitur in citat. cap. Decretal. nam Eboracensi Archiepiscopo scripserat.

Acrimonia. FR. excommunicatio. [Qui verò præmissas inhibitiones animo petulanti contem-

tempserint, præter processum ordinarium, & deputandorum ab ipsis, divinæ ultionis, & nostræ poterunt acrimoniam formidare, donec suum confessi reatum, à similibus firmato proposito deliberaverint abstinere, tit. 23. cap. 1. in 6.] & ibi Glossa inquit [*Acrimoniam*, idest, acrem pœnam, & dicitur quasi acris monitio, vel, idest, pœnam excommunicationis, quasi à gremio Ecclesiæ expellentem.] Sed potiùs *Acrimonia* dicenda est ab *Acrisia*, idest, *absque & extra judicium*, ut hic immediatè sequitur.

Acrisia, nomen græcum κρίσις, quod judicium sonat, cui præposita negativa particula α, significat absque judicio; & propriè de judicio erroneo dicitur, ut duobus illis Discipulis ad Emmaus euntibus evenit, haud discernentibus fuisse Salvatorem Mundi, qui cum ipsis associatus in via fuerat, peregrinum esse existimantibus. [Hospitalitatis fuit meritum, quòd duo Discipuli euntes in Emmaus acrisia sublata in fractione panis Dominum cognoverunt. Blesen. epist. 29.] Itaque erroneum judicium significat.

Acrostichia. FR. [Alius quidem psalmos David canat, populus verò initia versuum, quæ dicuntur Acrostichia, succinat. Constit. Apost. lib. 2. cap. 57.] Ἀκροστιχὶς enim initium versuum significat. Cœl. Rhodig. Antiq. lect. lib. 13. cap. 39.

Acta, littus maris arenosum. [Quæ non in acta, nec in littoribus, sed in Atlantici maris profundum feruntur. S. Ambros. lib. 5. Examer. cap. 11.] ubi de monstruosis cetis loquitur; græcè enim ἀκτὴ, littus significat. FR. Virgil. Eneid. 5.

In sola secretæ Troades acta
Amissum Anchisen flebant. Servius, ibid.

Unde *Attica*, seu *Atthis* regio ab ἀκτὴ, idest, littore dicta fuit; scribit enim lib. 6. Strabo hanc regionem magna ex parte littoralem esse, quod Plinius etiam lib. 4. cap. 7. sic confirmat: [In ea prima Attica antiquitùs Acta vocata.]

Actio missae, Canon Missæ, S. Dionysius de Hierar. Eccl. cap. 1. inde *Infra actionem* dicitur totum id, quod infra canonem est, cujus partes explicabuntur minutè in suis locis. Vide *Canon Missæ*.

Actionarius, Exactor, & Usurarius. [Ab Actionariis publicis mutuò accipiunt, & gravia commoda pro eodem beneficio persolvunt. S. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 42.] FR. Differt autem *Auctionarius* ab *Actionario*; nam primus usurarium, & negotiatorem denotat; secundus verò, de quo in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 2. 10. 12. 13. 15. & clariùs ibid. const. 3. 17. 20. significat actorem, agentem, ac negotiorum gestorem. Locum igitur D. Greg. supra *Actionariis*, alii corrigunt *Auctionariis* ab augendo; ita enim usurarii dicendi sunt, quia sortem principalem lucrando augent.

Actor, idem ac Actionarius, suprà in secunda significatione, [Si quis erga Episcopum, vel Actorem Ecclesiæ quemlibet querelam habere crediderit.] In Capitul. Ludovici Imp. cap. 12.

Actores Templi. Vide *Exorcista*.

Actuosa, Epithetum Ecclesiæ ab Ambrosio attributum, de interpell. David. FR. Calepinus autem in dict. *Actin*, idest, radius solis, *Actinosa* pro *actuosa*, citatum locum Ambrosii legit in hoc sensu, *Actinosa* Ecclesia dicta, idest, radiata, seu illuminata potiùs, quàm luminosa, ut frater meus expresserat, cùm ipsemet etiam fateatur, hanc dictionem ab ἀκτὶν vocabulo provenire: ergo non *actuosa*, sed *actinosa* dicenda cum Calepino. Nota, quòd D. Ambrosius in Psalmum 41. sic ait: *Hæc est actinosa, quæ Græcè ἀκτινώδης dicitur, quòd fide operibusque resplendeat &c.*

Acuanitae. FR. hæretici, quorum seductor Acuas Manetis discipulus fuerat; qui cum Manichæis conveniebant. Baron. ann. 277. num. 42.

Acupictile, Phrygium opus, quod acu pingitur, Italicè *Ricamo* dicitur, in Lege Francorum, lib. 5. cap. 75. ubi mendosè *Acubicule*, & Meursius *Acubitula* à græco ἀκούβιτον punxit. Sed *Acupictile* dicendum, ut ex textus sensu clarè apparet, ubi sic habetur: [Fœminæ in die Dominica opera textilia non faciant, nec capulent vestitus, vel acupictile fiat.] FR. contra hanc legem militat Recentiorum opinio, qui tenent penicillo, & acu pingere in die festo non esse prohibitum.

Acus. FR. portam intellexerunt aliqui, ubi Christus Matthæi 79. & Lucæ 18. dixerat, [Camelum facilius esse per foramen acus transire &c.] Pro cujus rei difficultate nonnulli foramen acus dixerunt posterulam fuisse in Jerusalem. Ita Paschasius Rathbertus, lib. 8. in cap. 19. Matth. Vide *Camelus*.

Acutus, clavus, aculeus, seu ligni cuspis. Colligitur ex Palladii verbis: [Sicuti impossibile est navim fabricari sine acutis, lib. 5. num. 48.

Acyrologia, vox græca ἀκυρολογία, impropriam locutionem significat: [Istiusmodi nugis, & acyrologiis omnis ejus scatet oratio. D. Hieron. lib. 2 advers. Ruf.

Adam. Vide *Ambro*. *Cinerum dies*. *Formentum*. *Golgotha*. *Inconcilio*. *Innuptus*. *Kabala*. Qua hora creatus fuerit. Vide *Horæ Canonicæ*, §. *sexta verò hora*. Item vide *Arctoplastus*. In quo hebdomadæ die peccaverit. Vide *Psalmus*. Ejus generationes. Vide *Sabbatum Henoch*. Quando ejus lapsum celebrat Ecclesia. Vide *Septuagesima*. Primus prævaricator. Vid *Prævaricator*.

Adamantius, sic appellatus fuit Origenes, ob

ob ejus argumenta, ut scribit Photius in Biblioth. cujus hæc sunt verba: [Origenem Adamantium cognominatum ex eo tradunt, quòd rationes, quas collegerat, adamantinis quibusdam quasi vinculis non absimiles viderentur.] Indè sumpta occasione aliqui Scriptores crediderunt, duos fuisse Origenes: tales fuere D. August. Sophronius Jerosolymitanus Episc. S. Epiphanium secuti. FR. Sophronii opinio adducitur à Photio in ejus Biblior. tit. 231.: |||| : At Photius causam æquivocationis ostendit; nimirum ex verbis Constantinopolitani Concilii V. appellati, c. 9. ubi condemnatur Origenes his notis: [Anathema & Origeni, qui Adamantius.] Ex quo infertur, Patres in illo Concilio, præter Adamantium, alium Origenem Catholicum cognovisse.

Adamatica Arbor, scilicet illa, quæ in terrestri Paradiso erat, cujus fructus Adam contra divinum præceptum gustaverat. [Antè Zachæus ascendit arborem, quàm crucem Dominator ascenderet: hinc est, quòd dicitur ei, festinans descende; si sapis, festinans descende ante Dominum de Adamatica arbore, ut post Crucem Dominicæ passionis ascendas. Petr. Chrysol. serm. 54.]

Adamiani, Hæretici. FR. ita appellati, quia [Adæ nuditatem imitantur. Unde & nudi erant, nudi inter se mares, & fœminæ conveniunt, nudi lectiones audiunt, & celebrant sacramenta, & ex hoc paradisum suam arbitrantur Ecclesiam, 24. quæst. 3. can. 39. & D. August. de Civit. Dei, cap. 23. & lib. 1. in Gen. contra Manich.]

Adar. FR. duodecimus Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul.*

Adarescild. FR. dictio Longobarda, quæ significat agressionem, factam in aliquo vico, l. si homines, & ibi Gloss. de agressione in Vico facta, & l. relatum, eod. tit.

Adelingus, de familia nobili, dictio Longobarda. [Omnes Reges illi fuerunt Adelingi, idest, de nobili prosapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gotofred. Viterb. in Chron.] A Saxonica voce *Aden*, idest, nobilis, & *Ling*, imago, seu filius. [Rex verò Edovardus Edgarum filium eorum secum retinuit, & quia cogitabat hæredem eum facere, nominavit *Adeling*, quem nos dicimus Domicellum. In legibus S. Odoardi Regis, & Conf. M. S.

Adcognito, manifesto, seu promulgo. [Exemplar Dominationi vestræ transmitto, ut jubeatis venire fideles vestros, dicentes, quia eis adcognitare vultis. Hincmar. in epistol.]

Adelfatum, fraternitas, ab ἀδελφὸς, græcè frater. [Ii enim omnes etiam fruentur rursus iis, quæ sibi adsunt, præfecturis, & œconomiis, & ministeriis, ac muneribus, & officiis, quæ illis adsunt, quæ dicuntur adelphata. Balsam. can. 37. in Trul.] Recentiores Græci Congregationes, & Confraternitates sæcularium *Adelphaton* vocant. In donatione m. s. facta Monasterio Casinensi à Tertullo, ubi fit mentio de ejus fratre Faustino, hæc habentur: [Unà cum Faustino nostro ex adelpho charissimo.]

Adelfiani. Vide *Euchetæ*. *Precatores*.

Adextero, associo, & ad dexteram alicujus simul eo, de quo verbo sæpè in suo Cæremoniali m. s. Cencius Camerar. & *Adextratores*, idem appellat Papalis Mitræ delatores, quia ipsi ad Papæ dexteram incedebant, quando equitabat ad visitandam aliquam Ecclesiam. Reperiebatur etiam *Adextrariorum Schola*. Vide *Dextera*. *Dextero*.

Adfatimo, & *Adfatimus*. Vide *Afatomia*.

Adgeniculor, genuflector. [Presbyteris advolvi, charis Dei adgeniculari. Tertull. cap. 9. de pœnit.] En quàm insana sit Hæreticorum nostri temporis subsannatio, qui nostras genuflexiones ad pedes Christi Vicarii exhibitas derident, si tam ab antiquo omnibus etiam Sacerdotibus præstita fuerat, aut ex relatis Tertulliani verbis manifestatur, ubi fit mentio de publicis Pœnitentibus, qui ad Ecclesiæ fores, ad Sacerdotum pedes prostrabantur. [Charis Dei,] de illis, scilicet, loquitur Tertullianus, qui in tormentis fidem Christianam confessi fuerant, & tanquam martyres habebantur, de quibus S. Cyprianus, [Deo charos domo privas, Epist. ad Demetr.] dixerat. Itaque de prostratione, quam exhibebat D. Epiphanio populus, refert D. Hieronymus: [Pedes deosculans, & fimbriam vellens, in Epist. ad Pammach.] FR. Quin & S. Jo. Chrysost. homil. 14. in epist. ad Timoth. populum ad hanc erga Religiosos venerabilem exhibitionem hortatur: [Accede (inquiens) tange sacros pedes; longè enim honorabilius est illorum pedes, quàm aliorum caput tangere.] Hæc eadem reverentia à Patribus vocalibus S. Dominici devotè observatur; statim enim ac electus est eorum Generalis, dum suam possessionem capit in sessione ejus stalli ad Chorum, omnes pedes ejus osculantur: |||| : De hoc antiquissimo ritu habetur etiam in actibus S. Susannæ M. ubi agitur de adventu Maximi, his verbis: [Qui osculatis Caji pedibus, de Susanna aperuit Diocletiani concilium.] Nec præ superbia (ut calumniantur Novatores) verùm humilitatis causa figuratas cruces in calceamentis Romani Pontifices gerunt, ut, nimirum, advertantur Christiani, non Pontificales pedes venerari, sed salutiferum illud signum: de quo usu inveterato agam diffusiùs in verbo *Sandalia*, ibique curiosissimam, ac antiquissimam hujus generis figuram demonstrabo.

Adhoc; in antiquis Codicibus pro *Adhuc* sæpè invenitur. [Quod enim adhc sis post tanta funera tua superbiens: Lucifer Caralit. lib. 2. de Regib. Apostat.]

Adhogamentum. FR. dictio Longobarda, significat personalem, aut realem obligationem. Bull. Casin. tom. 2. const. 177. 239. num. 2. Dicitur etiam *Adhoamentum*, ibid. const. 172. n. 5.

Adhon. Vide *Adonidis planctus*.

Adiaphorum, græca vox Ἀδιάφορον, res ad bonum, vel ad malum indifferens, ut sunt divitiæ. [Quæ extrinsecùs sint, & Philosophis quoque Mundi adiaphora. Sanctus Hieronymus, epist. 34.

Adjocatio, jocandi actus, lusio. [Et plausis, & adjocatione cum pueris, vexillum, & signum puerorum arripiens, jucundabatur. In vita S. Caroli Comitis.]

Adiurno, in judicium ad præfixum diem voco, seù intimo, ex quo derivatur nomen *adiurnatus*, idest, citatus ad diem &c. hocà voce gallica *adiourner* desumitur [Pro nimia reclamatione, quæ ad nos venit de hominibus Ecclesiasticis, qui non erant adiurnati, in cap. Caroli Magni, lib. 1. cap. 151.]

Adiurnatus. Vide *Adjurno*.

Admallo, in judicium voco, ad agitandas lites. [Eo quòd propter simplicitatem suam, causas suas minimè possit prosequi, vel admallare. Marculph. lib. 1. formular. cap. 21.] Reperiuntur etiam verba *Mallo*, & *Remallo*. Item nomina *Mallus*, quod locus judicii, & *Mallenses*, quod litigantes, seù ad judicium citatos significant. [In crastinum verò mallensibus undique ad seniorem confluentibus jubet reum adduci. In vita S. Geraldi, lib. 1. cap. 19.] Rectè Mallenses, qui obstinationis mallio percutiendo, & se ipsos, & adversarios offendunt. Vid. *Vitium litigiosi*. FR. Ex legibus Longobar. lib. 2. tit. 52. l. 1. 2. & 3. Item tit. 52. l. 11. [Advocati eorum in mallo publico ad præsentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus &c.] Hinc *Mallum*, & *Placitum* idem sonant, nempè, locum judicii. Ibidem lib. 27. tit. 56. & l. 1. tit. 47. [Nullus ad Mallum, vel ad Placitum, &c.] Vide Vossium de vitiis serm. [In placito heroici Judicis Beneventani. Chron. Casinen. cap. 39. lib. 1. In placito Marsorum Comitum, ibidem lib. 2. cap. 4. & cap. 16. In placito Marchionis Andreæ. In placito Termulensi. Et lib. 3. cap. 41. Cùmque ad placitum res producta fuisset.] Item *Implacitare*, litigare, judicio experiri significat. [Ordinavit, quòd nullus in Curia Regis implacitaret, nisi in gallico. Robertus Holkot in lib. sap. cap. 2.] Italicè *Piatire*, & *Piatro*; Hispanicè *Plei tar*, & *Pleyto* dicitur. Vide *Mallare*. *Mallum*. *Implacito*. *Placitum*.

Admentum, sagittæ genus. [Hæc & similia admenta hæreticorum. Tertull. de Scorp. cap. 1.] à nimia violentia ita dicitur, quia chorda in arcu usque ad mentum trahitur.

Adminiculator, officium in Ecclesia Romana antiquum pro defensione viduarum, pupillorum, aliorumque hujusmodi destitutorum erectum; sicut hodie pauperum Advocati faciunt. [Stephanum Adminiculatorem,] quam post Cardinales Primicerium: & Secundicerium nominat Luitprandus lib. 6. hist. cap. 6. Vide *Defensor*. *Conclamator*.

Admiratus. Vide, *Amiras*.

Admodio, modifico, corrigo, emendo aliquod imperfectum. [Me autem pœnitet incautè, & minùs inculto sensu, vel impolito sermone stylum exarasse; unde offensam sanctæ animæ vestræ potueram incurrere, nisi vestra bonitas admodiasset. Palladius Episcop. ad Desider.]

Admodum, Salvianus loco *Propemodum*, seu *Penè* abutitur. [Jubet Deus, ut cuncti egentibus sua tribuant; cuncti admodum aliena pervadunt. De Providentia, lib. 3.]

Admonitor, Magister Cæremoniarum, eò quòd omne id, quod agendum sit, admonere debet; ita in ordinationibus Conciliorum non rarò appellatur.

Adnumiasta, ille erat, cui incumbebat milites in libello signare, quæ nota *Adnumium* dicebatur.

Adnumium. Vide *Adnumiasta*.

Adonai, hebraica vox quæ Dominum meum significat, ab *Adon*, idest, Dominus; qui titulus ita est in sacris Scripturis Deo attributus, ut nunquam aliis creaturis detur; & Hebræi quando incidunt in nomen Dei ineffabile *Iehova*, ejus loco pronunciant *Adonai*. Vide D. Thomam, par. 1. quæst. 13. art. 11. & hinc *Tetragrammaton*.

Adonidis Planctus. Vide *Astarthe*. *Palambona*. *Thammus*. FR. *Adhon* hebraicè almum significat, ac græcè suavitatem denotat. Fulgentius, lib. 3. Mythol.

Adoptiva, quæ dicatur. Vide *Agapite sorores*.

Adoratio, tribus modis dicitur, *Latriæ*, *Duliæ*, & *Hyperduliæ*. Vide *Dulia*.

Adorea, gloria, adoratio. [Pulchris patientiæ adoreis albicantem verè dignum, ut Dominus habitaret templum. In vita S. Genulphi Episcopi.

Adplane, plenè, completè. [Cùmque ad diversa studia, quibus sæculi potestates studere solent, adplanè in omnibus disciplinis politus esset. In vita S. Leodegarii Episc.]

Adrhamo, dejurando spondeo. [Unde tale sacramento per suam festucam visus est adhramire. In lege Salica, cap. 30. tit. 39] A voce gallica *Arramir*, quæ promissionem jurandi, seu fidejussionem significat. In formulis antiquis reperitur etiam nomen *Adrhamitus*. [Ipse homo sacramentum intra ip am casam Dei, vel ipsius Abbatis habuisse adrhamitum.

Adrhamitus. Vide *Adrhamo*.

Adriaticum Mare, per Clavum Christi mitigatum fuit. Vide *Clavatum*.

Adsalio, aggredior. (Me malo ordine adsalivit, & livoravit. Form. Rom. De verbo

Livoro

Livoro . Vide suo loco. [Quasi nos nulla manente causa in via adsalissetis, & graviter livorassetis. In formul. Marculphi Monachi, lib. 1. cap. 29.

ADTRACTUS , acquisitus, assecutus . [De comparato , vel de quolibet adtracto . Marcul. in antiq. char.

ADVENA . Vide *Allophylus* . *Philisthæi* . *Transvena* .

ADVENTUS , sacrum tempus ante Nativitatis Christi festum, ab ipsomet Apostolorum Principe institutum, ut docet Durandus, lib. 3. cap. 2. Quod incipit à proximiori Dominica S. Andreæ festo. Antiqui Christiani in hoc tempore, sicut hodiè aliquæ Religiones, & Ecclesia Orientalis observant, ab esu carnium, & lacticinorum abstinere solebant, licèt non jejunarent. Græci verò incipiunt Adventum à die 14. Novembris, quod etiam antiquitùs penes Latinos observabatur ; ideòque S. Martini Quadragesima appellabatur , ut Baronius notavit . In Concil. Matisconen. stabilitum fuit jejunium per hoc tempus in feria secunda , quarta , & sexta . Quod in Gallia primò à Ruperto Episcopo Turonensi introductum fuerat , ut in ejus histor. lib. 10. cap. 31. liquet. Deinde ex devotione Christianorum particularium quotidiè in hoc tempore jejunabatur ; & Odoric. Rinal. in Annal. Eccl. anno 1370. num. 21. refert, quòd Urbanus V. sui Pontificatus initio omnibus Clericis in Curia existentibus hoc quotidianum jejunium observari jusserat, & biduo etiam ante quartam feriam Cinerum jejunium celebrari statuerat . Hoc temporis spatium aliqua peculiari mœstitia ob memoriam secundi Adventus Christi in die Judicii veneratur, propterea in Missa non dicitur *Gloria in excelsis Deo* , nec *Te Deum* in Matutino, licèt de anno 1140. in Rituali M. S. Petri Canonici Vaticanæ Basilicæ in Bibliotheca Angelica conservato, habeatur , quòd in Dominicis Adventus *Gloria in excelsis* , & *Te Deum*, solitum fuisset recitari. Diaconus , & Subdiaconus planetis plicatis parantur. Vide *Casula*. At propter memoriam alterius , ac salutiferi Adventus Christi , scilicèt , Incarnationis , aliquod lætitiæ signum hoc tempore admiscet Ecclesia ; & ideò non relinquitur *Alleluja* : quæ lætitia præcipuè in Dominica tertia ejusdem Adventus ostenditur, permittendo nempè , Diacono , Subdiaconoque tunicellis indui, & Cardinalibus à violaceis coloribus feriari, & rosaceis vestiri ; imò antiquitùs in hac Dominica ipsemet Pontifex solemniter celebrare solebat. Item *Dominica vacans* dicebatur quarta Adventus in Sacramentario S. Gregorii ; nam cum officio præcedentis Sabbati continuabatur, in quo ordinationes celebrabantur . Microlog. de Ecclesiast. observ. cap. 29. ubi eandem rationem reddit de omnibus Dominicis post quatuor Tempora : [Hæ autem Dominicæ (inquiens) antiquitùs ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum juxta decreta Sanctorum Patrum tam serò fiebat, ut potiùs Dominicæ, quàm Sabbato adscriberetur ,] Qui ritus ab omnibus hujus materiæ Scriptoribus confirmatur, ac ob eandem rationem, idem D. Greg. *Dominicam vacantem* secundam Quadragesimæ appellavit ; celebrabantur enim ordinationes noctu circa principium sequentis Dominicæ diei , ut Dioscoro Alexandrino Patriarchæ scribit D. Leo Papa, inquiens : [Ut non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur , sed post diem Sabbati ejus noctis , quæ in prima Sabbati lucescit , exordia deligantur, epist. 81. cap. 1.] Ideò usque ad præsens in Missa illius Dominicæ solemus repetere Euangelium Sabbati , sumendo Introitum , Graduale , & Communio feriæ quartæ . Itaque hoc pacto antiquitùs, ordinationibus celebratis , in Dominica continuabatur officium , & Sabbati jejunium. Hodiè verò ob difficultatem continuationis jejunii usque ad Dominicam , ut notat Durand. lib. 6. cap. 39. ordinationes de mane in Sabbato habentur . Ideò posse Episcopum in Dominica quatuor Tempora sequente sacros Ordines conferre affirmant communiter Canonistæ, si continuare ei libuerit Sabbati jejunium. Vel *Dominica vacans* ex eo dicebatur, quia in ea Papa à stationibus vacabat, jam ob præcedentes ordinationes defessus ; constat enim ex gestis Pontificum , solitas ab eo ordinationes in mense Decembris habitas fuisse . Alii denique existimarunt , fuisse dictam *Vacantem* Dominicam illam, quia tunc Pontifex, relictis aliis occupationibus, solùm in largiendis eleemosynis incumbebat. Vide *Sabbatum vacans* in dict. *Sabbatum* . Propter hanc fixam vocationem, si vigilia Nativitatis in hac Dominica occurrerit, nona lectio non legitur de homilia Dominicæ , neque Euangelium ejusdem dicitur in fine Missæ, ut fit in aliis omnibus anni Dominicis , quia in præcedenti Sabbato jam dicta fuere . Quare in Adventu consuetæ commemorationes in Officio non dicantur . Vide *Commemoratio* . Quare appelletur *Hebdomada de excepto* . Vide *Hebdomada de excepto*. In Hispania cooperiuntur Imagines . Vide *Icona*.

ADVERSARIA , commentaria alicujus textus , seu scripturæ , quia hæ notæ fiebant in eo libro , ex parte opposita textui . De la Cerda, cap. 80. num. 2. Qui Auctor ideò suum librum *Adversaria sacra* appellavit, quorum eruditionibus magna ex parte hi nostri labores elucent.

ADVERSARIUS. Vide *Gasachio*.

ADULTER. Vide *Mæchus*.

ADULTERIUM. Vide *Mæchia*.

ADUMBRO, obscuro. [Ut etsi bono alio comparatur, & alio adumbratur ; nihilominùs remaneat in boni nomine. Tertull. de Exhor. cast. cap. 3.]

ac

ac idem alibi: [Petulantiam à modestia adumbratam, de Spect. cap. 9.]

ADVOCATIA. FR. genus feudi. [Advocatia Imperii, Chron. Casin. lib. 4. cap. 35. Bonifac. in hist. Tarvis. & in Comment. de feudis Venetis, pag. 65. & 71. leges feudales de pace tuenda, §. quicunque Advocatiam.]

ADVOCATIO, penes Tertullianum, non rarò consolationem significat, quod à verbo græco παράκλησις trahitur, quod simul consolationem, & advocationem significat. [Itaque talibus & advocatio, & risus promittitur, lib. de pœniten. cap. 11.] Eodem sensu usus est verbo *Advoco*, ut lib. 3. advers. Marc. cap. 14. ubi legimus: *Advocate languentes*. In Jure Canonico *Jus advocationis* dicitur, quod nos Juspatronatus appellamus, & *Advocatus* is etiam dicitur, ad quem spectat præsentare, vel nominare, scilicet, patronus ipse. Vide de Advocatis in aliis significationibus in verbo *Defensor*. *Conclamator*. *Adminiculator*. *Mamburgium*. *Paraclitus*. *Scholasticus*. *Tanganus*.

ÆDIFEX. Faber murarius, seu Architectus. [Antè enim fuit deliberandum ex similitudine prudentissimi ædificis illius, qui priùs sumptus operis cum viribus suis supputat. Idem Tertull. de Idol. cap. 12.] FR. putarem hìc potiùs de fabricæ domino sensum esse, eo modo, quo de eodem Christus Lucæ 14. dixerat: [Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ne postquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere &c.] Non enim ad Fabrum, aut Architectum *operis sumptus*, sed ad dominum fabricæ cum suis viribus spectat supputare. Unde ædifex qui ædificat, nempè, & ædificare facit propriè dicitur, licèt promiscuè de utroque possit intelligi, sicut fabricatoris nomen utrique adaptatur: sed Tertulliani sensus hìc ad parabolam Christi adductam alludit, nempè, de eo, qui propriis sumptibus ædificare facit.

ÆGINUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

ÆGYPTII, quid significare intendebant per sphingis simulacrum. Vide *Sphinx*. Quid per Serapin. Vide *Sporteolus*. *Seraphim*. Ægyptiaci dies. Vide *Strena*. Primi ad tondendas Monialium comas. Vide *Tonsura*.

ÆNEA. FR. dicebatur Jerosolymis quædam Ecclesia, fortassè quia æneas valvas, aut tectum habebat. [Præterea pervenit ad me, quia in ea Ecclesia, quæ ænea dicitur, sæpè in Jerosolymorum Urbe vestræ Ecclesiæ jurgia nascuntur. S. Gregor. lib. 9. cap. 40. ad Isacium Jerosolym. Episc.

ÆNEUS SERPENS. Vide *Nohestan*.

ÆNIOLUS. FR. Lebes, ænulum, seu æneolum. [Ænioli ferventibus aquis desuper pendebant. In vita S. Aldegundis Abb.

ÆONES. Vide *Abascantus*.

ÆPHONOTROPHIUM, Cantorum Collegium. [Fecit ad S. Stephanum æphonotrophium, ubi Primicerius, & Cantores manerent. In Greg. Magno Petrus Mallius in sua hist. sac.] à voce græca Εὐφωνοτροφεῖον, quæ locum, ubi Cantores aluntur, significat; ideò rectè scribendum erit per EU, in principio, ideſt, *Euphonotrophium*.

ÆQUALENTIA. FR. hæreditaria inter fratres æquali portione divisio. Marculph. lib. 11. cap. 14.

ÆQUIVOCOR, ideſt, habere æquale, ac simile vocabulum, quod in sensu scholastico potiùs *univocor*, diceretur. [Nec parvipendendum patrocinium hujus pœnitentis (scilicèt, Mariæ Magdalenæ) quia sicut æquivocatur Beatæ Virgini in vocabulo, sic etiam confertur ei quodammodo in exemplo. Petr. Blesen. serm. 23.] Sic etiam *æquivocationem* idem dixerat pro nomine univoco. [Æquivocationi vestræ toto corde gratulor, nec reor hoc accidisse sine dispensatione divina, ut nobis esset uniformitas nominis, quos à pueritia fecerat uniformes identitas voluntatum, epist. 77.] Reperitur etiam in hac significatione ejus adjectivum *æquivocus*. [Itaque postquam Ludovicus ab æquivoco filio suo restitutus est in Regnum. Flod. l. 2. hist. Remen. cap. 20.] De æquivoco filio dixerat, quia Ludovicus etiam sicut & pater vocabatur. Quod clariùs VVarnefridus, cùm singulos Caroli magni liberos recensuerit: [Secundus (inquit) Pipinus fratri, atque avo æquivocus;] constat enim ejus avum vocatum fuisse Pipinum, sicut & frater ex Himiltruda genitus. FR. [Moxque palàm Domini Papæ Benedicti VII. qui sic vocabatur, ex numero præcedentium æquivocorum obnixè petit auxilium. In Chronica Ditmari Episcop. lib. 3.] Vide *Anagogia*.

AER. Vide *Velum*.

Æra, vox familiaris sacris Conciliis, & Ecclesiasticis Scriptoribus, ad denotandum annorum computum. De origine hujus nominis est quæstio inter Etymologos. Aliqui existimarunt à voce *Æs* derivari, cùm in ære signato nota currentis anni imprimebatur. Alii probabiliùs censent hanc dictionem compositam esse ex litteris A. ER. A. ideſt, Annus erat Augusti; nam hujus Imperatoris tempore cœperat hic annorum computus. At Cardinalis Baronius in Not. ad Martyrol. Roman. adhærens Dioni Cassio, opinatur ab ære collato hoc vocabulum sortitum fuisse; nam Augusti temporibus ex Hispania tam ingens copia monetarum collecta fuerat, quæ nedum pro triumpho, sed & ad resarcienda Romana mœnia, ac ædificia fuerat sufficiens, atque ab hac copiosa nationis Hispanicæ contributione cœperat *Æra* denominari annorum computus ob hoc memorabile factum; ideòque nota hæc in Hispanicis Conciliis

ciliis frequenter reperitur. FR. quæ triginta octo annis ante Christi adventum incœperat, in Consulatu, scilicèt, Apii Claudii, & Norbanis Flacci: hinc est, quòd quando in Toletano Concilio contra Priscillianistas congregato, habetur celebratum fuisse anno 438. non nisi anno Christiano 400. intelligendum est. Qui calculandi modus cessavit in Regnis Hispaniæ, in Aragonia, scilicet, anno 1358. in Castella 1383. ac in Lusitania tandem anno 1415. Æra autem Christi cœpit apponi anno 527. ut ibi notat Baronius in Annal. quando, nimirum, post Justinianum Imperatorem fasti Consulares defecerant: primusque fuit Dionysius Exiguus, qui privatim à Nativitate Domini annos cœperat numerare, hoc est, eodem anno, quo supra 527. & post Justinianum, qui obiit anno 525. numerabantur anni ab Incarnatione; ita Dominicus Mazzochius in supplemento Civitatis Castellanæ. Paulus verò Diaconus multò priùs ab Incarnatione suum computum, lib. 17. notaverat, idest, ab anno 492. qui ibi sic ait: [Cessante jam Romanæ Urbis Imperio, utilius, aptiusque mihi videtur, ab annis Dominicæ Incarnationis supputationis lineam deducere.] Notat Glossa in extrav. cap. unico, de Summa Trinit. Pontificis datam ab Incarnatione immemorabiliter in usu esse, congesta per Gloss. in Clement. de Summa Trinit. §. Ex tempore; sed Bononiensis Academia postea introduxerat à Nativitate subscriptionem, fortassè ea inducta ratione, quòd computus ab Incarnatione, novem menses postponit Christi ætati, ut notant Baldus in L. nuptæ, §. Senatores, ff. de Senator. Aretin. consil. 71. visa ad finem. In calculatione verò à Nativitate, unica tantùm dies, in qua natus est Christus, excluditur, l. à Caligato, C. de nuptiis: ||: Hoc tamen vocabulum in neutro genere, & plurali numero apud D. Ambrosium debitum contractum significat; [Et gravis æra contraxit; de Joseph, cap. 5.] ubi de Protoplaste loquitur. Item pretium sonat aliquando: sic idem Doctor Judam Magdalenæ murmurantem argutè irridet: [Trecentorum (inquiens) æra crucis insigne declarat, lib. 6. in Lucam, cap. 8.] Alludit ad primam litteram dictionis *Trecentorum*, quæ ad modum crucis formatur. Vide *Aureus numerus*, *Epacta*, *Indictio*. Æra Mahumetanorum. Vide *Hegira*. Æra planta qualis sit. Vide *Zizania*.

ÆRATUS ORBIS. FR. scutum. [Rex locutus: Licèt pectus meum lorica vix deserat, & assiduè manum orbis æratus includat, necnon latus muniat ferri præsidium. Ennodius in vita B. Epiphanii Ticinen. Episc.

ÆRBOLA moneta. Vide *Talentum*.

ÆROMANTIA. Vide *Hydromantia*.

ÆSTIMARIA. FR. juridica æstimatio. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 36. n. 6.

ÆSTIVALES. Vide *Bota*. Æstus maris. Vide *Ledo*. Æstiva cœna. Vide *Thamnus*.

ÆTERNITAS, quare ab hominibus mereatur in præmium, sive in pœnam. Vide *Infernum*. Æternari cupiunt homines in terra. Vide *Sepulchrum*.

ÆTHIOPS. Vide *Blembus*, *Campana*, *Confessio*, *Hebdomada major*, *Monophysitæ*, *Sabbatum*. *Henoch*. Æthiopes adhuc antiquum ritum præbendi infantibus lac, & mel observant in baptismo. Vide *Baptismus*.

ÆTIANI. FR. Hæretici ab Ætio appellati, aspernentes oblationes, & sacrificia pro defunctis, 24. qu. 3. cap. 39. (à nostri sæculi Novatoribus denuò excitatus error:) atque ab Eunomio Ætii discipulo *Eunomiani* deindè vocati sunt, Socratis hist. Eccl. lib. 2. cap. 28. Theodorici hist. Eccl. lib. 2. cap. 24. Sozomeni hist. Eccl. lib. 6. cap. 26. & 27. Nec à prædictis Novatoribus pœnitentiam negantibus valdè differebant; nam asserebant, in fide viventes, pœnitentia haud indigere, cum essent impeccabiles. Dissimilitudines autem in divinis somniabantur, Patris à Filio, atque ab hoc Spiritus Sancti. Ibidem. Vide *Anomæi*, *Trinitas*.

ÆVOSUS, antiquus, vetustus. [Vir meus Æmilius vetulus sit, ac in ævoso ejus corpore frigidus extet circum præcordia sanguis. Hincmar. in Remigio.

AFA, vox græca Ἀφὴ, quæ pulverem significat. [Ægyptium video in Afa volutantem. In vita SS. Propertii, & Felicis.] Palæstricam artem alludit; nam luctatores oleo uncti in arena involvuntur, nè facilè ab adversario amplexari, & prosterni valeant. Hìc autem de dæmone fabulatur in forma Ægyptii apparente.

AFATOMIA. FR. Donatio, seu forma tradendi possessionem. In lege Salica, tit. 48. Dicitur etiam *Affatimia*. [Ideò pensantes causam consanguinitatis, dono vobis per hanc affatimiam, pro omni portione in pago illo, centena illa. Marculf. in suo Formul.] Reperiuntur in eadem significatione *Adfatimo* verbum, & *Adfatimus* adjectivum.

AFFIRMATIO. Vide *Diffinitio*.

AFFINITAS spiritualis contrahitur inter Confessarium, & pœnitentem. Vide *Pœnitentialis*.

AFFICTUS. FR. Locatio, conductio: [Affictuum, & pensionum possessio poterat tibi restitui, de rest. spol. cap. 19.

AFFRONTATIO, confinium, seu conterminatio; nam termini quasi frontibus inter sese objiciuntur: [Quantum istæ affrontationes includunt, atque terminant. In vita B. Oldegerii Episcopi.

AFRICA, quando ab Arabis capta. Vide *Taxatus*.

AGALMA, vox græca Ἄγαλμα, de qua sit mentio in secundo Concilio Nicæno, statuam alicujus ani-

animalis significat, ad differentiam imaginis rationalis, quæ dicitur *Icona*. Vide suo loco. FR. Idem vocabulum, sed diversæ significationis, in vita S. Gisleni legitur. [Corpus in sindone mundo diligentissimè involutum, & sub agalmatis clave firmissimè obseratum, in eadem urna deponitur.] Aliqui arcam intellexerunt, sed græcè rem lætitiam, & consolationem afferentem sonat.

AGAMUS, græca vox Ἄγαμος, ideſt, Cœlebs: γάμος enim nuptiæ dicuntur; unde *Agamus* sine nuptiis, ideſt, innuptus. [Primus Adam monogamus, secundus agamus. Qui bigamiam probant, exhibeant tertium Adamum bigamum. D. Hieron. contra Jovin.] Quare cœlebs fœmina, quæ Deo se dedicabat, ut est Monialis, & similis, *Agama* appellabatur. *De Monogamo*. Vide suo loco.

AGAPE, sacra convivia erant, quæ in primitiva Ecclesia fiebant, græca vox Ἀγάπη, ideſt, Amor, & Charitas, nam frequentabantur amoris & charitatis gratia: quæ tripliciter fiebant, scilicet, occasione nuptiarum, in quibus invitabatur ipsemet Episcopus, dicebanturque *Agapæ connubiales*. Alia celebrabantur in festivitatibus Sanctorum Martyrum, & appellabantur *Agapæ natalitiæ*, quæ erant in Ecclesia. Alia tandem convivia in exequiis præbebantur, & *Agapæ funerales* nominabantur. Vide *Cœniscia*. De his admonuit Clericos S. Clemens, inquiens, [Qui in exequiis mortuorum ad convivium funebre invitati estis, ordine & timore Dei epulamini, ut possitis preces pro defunctis exhibere Deo, lib. 8. Const. Apost. cap. 44.] Mos erat invitandi præter Clericos, etiam pauperes, amicos, & affines, ut observavit Origenes in Job, lib. 10. FR. Ex Concil. Gangrensi in Gratiani decreto, dist 42. cap. 1. habetur, [Si quis despicit eos, qui fideliter agapes, ideſt, convivia pauperum exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres, & noluerit communicare hujuscemodi convocationibus, parvipendens, quod geritur, anathema sit;] Alciatus verò, lib. Prætermissorum, 1. in dict. Agapes, malè opinatur *Lapinas* hìc legendum, & non Agapes. [Ad convivium, quod agape dicitur, & Euangelista δοχὴν appellavit. Const. Apost. cap. 28. lib. 2.] ubi pro omnibus Ecclesiæ gradibus quomodo dividendæ sint portiones disponit: ||||: Ac Sanctus Paulinus Aletio scribens, ejus magnificentiam in funeralibus agapis pro Rufina uxore in Basilica Vaticana celebratis, valdè commendat; sic enim ait: [Patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in Aulam Apostoli congregasti. Pulcro equidem tanto operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miseranda plebis examina, illos pietatis divinæ alumnos tantis influere penitùs agminibus in amplissimam gloriosi Petri Basilicam, ut pro januis atrii, & pro gradibus campi spatia coarctentur, epist. 81.] Solebant celebrari etiam post sanctissimam Communionem, [Antiquitùs mos erat post communionem divinorum mysteriorum coepulationes, & compotationes fieri, divitibus epulas suppeditantibus, ac præterea pauperiores invitantibus. Zonar. in can. 74. Trull.] De Agapis solemnibus pro Ecclesiarum dedicationibus D. Gregorius loquitur, lib. 1. epist. 14. ubi Petro Subdiacono necessaria pro similibus conviviis ad dedicationem cujusdam Oratorii committit. Abusiones deinde ex hisce conviviis in Ecclesiis exortæ, prohibitæ fuere à SS. Præsulibus, præcipuè in Conciliis Laodicens. cap. 28. FR. In decret. Gratian. dist. 42. cap. 3. habetur: [Non oportet ministros Altaris, vel quoslibet Clericos ad agapem vocatos partes tollere propter injuriam, quæ ex hac occasione Ecclesiastico ordini poterit deputari. Laodicen. Concil. Item in eodem decret. Gratiani notatur ex Carthaginense Concilio IV. quòd: [Nulli Episcopi, vel Clerici in Ecclesia conviventur, nisi fortè transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur: populi ab hujusmodi conviviis (quantum fieri potest) prohibeantur, dist. 42. c. 5.] :||||: Constantinopol. VI. cap. 74. ubi Charitates appellantur, & penitùs suppressæ à S. Ambrosio, ejusque exemplo à D. Augustino, qui ab Ecclesia Africana eas expellere curavit, cum deperdita jam prospiceretur cana illa Christianorum simplicitas. Cui reformatori, ut suaviùs tales moderaret abusus, Aurelius Carthaginensis Episcopus scripserat, scilicet; [Magis docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando, ep. 64.] Hæc agapeja immoderata convivia ob nimiam, licentiosamque dissuetudinem in Christianis reprehendit etiam Tertullianus, [Apud te (inquiens) agape in cacabis servet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet, lib. de jejun. advers. Psych. cap. 17.] FR. [Non oportet in Basilicis, seu in Ecclesiis agapem facere, & intùs manducare, vel accubitus sternere non licet,] sunt verba Canonis, 4. dist. 43.: ||||: Tempore autem præfati Tertulliani, cum nimirum adhuc non erant agapes à Conciliis prohibitæ: ideò ipsemet piorum hæc Christianorum convivia laudavit, quæ tamen non erant immoderata, sicut illa, de quibus superiùs reprehenderat, quare de moderatis sic ait: [Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit. Vocatur Ἀγάπη, id quod dilectio penès Græcos est. Quotiescunque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum. Siquidem inopes quoque refrigerio isto juvamus. Nihil vilitatis, nihil immodestiæ. In Apolog. cap. 34.] Catechumeni verò ad hæc convivia non admittebantur, nam adhuc habiles non erant ad communionem; sic nec Pœnitentes publici, qui eam recipere nequibant. In Orientali tamen Ecclesia, usque ad

præ-

præsens, hæ agapes durant, ubi festivitatum, & funeralium occasione sæpè interfui, quamvis non intra Ecclesias, sed penès ipsa sub dio, vel in privatis domibus, juxta id, quod D. Gregorius, lib. 9. epist. 71. Anglicis noviter ad fidem conversis præscripserat; permittendo eis, scilicèt, ut non longè ab Ecclesiis, in tuguriis virentibus frondibus fabricatis, talia convivia recolerentur. Itaque inter alia convivia, in quibus ibi præsens fueram, sumptuosissimum illud erat non minùs, ac devotissimum Montis Libani, quando de anno 1624. pro sanctæ Sedis Apostolicæ negotiis ad Patriarcham accesseram; ibi enim in festivitate Patriarchalis Ecclesiæ, quæ sub titulo Deiparæ Assumptionis est, convivium celebratum fuit, in quo interfuerunt Episcopi non pauci, magna Clericorum caterva, & innumerabilis populorum concursus: non enim in hoc venerabili Cœnobio, excepto hoc solùm die, carnes manducare, nec unquam animalia mactare licet, quod pro hac die extrà clausuram permittitur. At Patriarcha cum cæteris Monachis, & Episcopis ejusdem Ordinis seorsim comederunt; eorum enim regula, quæ est D. Antonii Abbatis, nunquam carnes manducare permittit. Unde Maronitæ Monachi, licèt ad prælatitias dignitates ascendant, observant nihilominùs hanc carnium abstinentiam, sicut & reliquas Antonianas constitutiones. In ruralibus Insulæ Melitensis Ecclesiis, quum aliquod festum celebratur, solent post Vesperarum solemnitatem, buccellas unà cum fructibus populo distribuere; Græci verò placentas, & subcinericios panes distribuunt, at in exequiis dant granum frumenti coctum, & benedictum, quod condimentis, ut bellariorum, & id generis adulcare solent, quæ κόλυβα, idest, Coliva, latinè bellaria vocamus. FR. græcè tamen κωλίφιον, & Coliphium latinè ipsum panem subcinericium dicitur. Plaut. Coliphia mihi ne incocta detis: & Juvenal. sat. 2.

Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.

Item Martial. l. 7. epig. 66.

Quum Coliphia sexdecim comedit: || ||: Esculentum hoc frumenti cocti originem duxit ex capitali in Christianos Juliani Apostatæ odio: dùm ipsi Constantinopolis Quadragesimam observabant, jusserat ille, ut publicè comestibilia vendentes, non nisi contaminata, & Idolis imolata exponerent, ad cogendos, scilicèt, Christianos, ut aut illa comederent, aut fame perirent: verùm in visione à Sancto Theodoro admoniti, ut loco panis coquerent frumentum, quod actum fuit per integram hebdomadam, solicitè egenis ditiores subveniendo, & hoc pacto imperialis intentio frustrata, edictum revocavit: ob hanc igitur tanti facti memoriam continuarunt deinde Constantinop. fideles in gratiarum actionem illius S. Martyris, ad anniversarium ejusdem, ea coquere, atque amygdalis, uvis passis, nucibus à corticibus dimembratis, granis mali punici, foliisque apii breviter tritis hoc granum commiscere solebant, quæ compositio symbolicè varias Sanctorum virtutes denotat, & pauperibus elargiri solet: narrat omne id Nectarius Episcopus à Baronio in annum 362. relatus. Qui ritus à Græcis in Melita introductus, observatur ibi solùm in funeralibus, & *Coccia* etiam vocatur; Moschi tamen appellant *Cothia* panem illum benedictum, quem in Ecclesia pro mortuorum suffragio dispensant. FR. Casalius in aliquibus Galliæ, & Hispaniæ locis *Agapea* adhuc in usu esse ait, & colligitur ex lapide S. Ildephonsi Altaris in Ecclesia Hispanorum S. Jacobi Romæ. Vide *Doche*.

AGAPETÆ SORORES, vox græca Α'γαπηταὶ, idest, in charitate sorores, seu sorores spirituales. Hieronymus tamen eas vocat *Adoptivas sorores*, epist. 27. ad Eustoch. sic etiam Pallad. in Dialogo, *& Sorores devotæ* ab aliis nominantur, quas consuevere homines timoratæ conscientiæ in contubernio spirituali retinere; at temporis processu talis charitas in vitium degeneravit, idcircò præfatus D. Hieronymus loc. cit. [Novum concubinatus genus] appellavit, ac zelo ardens, exclamat: [Unde in Ecclesias Agapetarum pestis introiit.] In Constantinopolitana namque Urbe, cum Clericis sub eodem tecto prætextu rectæ charitatis vivebant; quæ petra scandali per Divum Joannèm Chrysostomum initio possessionis ejus curæ remota fuit, & à SS. PP. ac sacris Conciliis prohibita, & condemnata fuit.

AGARENUS. Vide *Saracenus*.

S. AGATHÆ MISSA, quare incipiat *Gaudeamus omnes*. Vide *Introitus*.

AGELLUM. FR. parvus ager. [Si quis sanè Clericorum agella, vel vineolas sibi fecisse probabitur, 3. decretal. tit. 25. cap. 5.

AGENDA, sacra, quæ pro defunctis celebrantur. [In Agenda plurimorum defunctorum. Graduale D. Greg. M. S. in Angel. Biblioth. S. Augustini de Urbe conservato. Agenda vespertina, vel matutina. In lectionar. S. Hieronymi. Per omne Sabbatum à Presbytero loci illius, agendæ illorum solemniter celebrantur. Beda in vita S. Augustini Angliæ Apostoli.] Dicitur *Agenda* insuper tam Sacrum, quàm Officium pro defunctis, quia in iis agitur, & effectuatur testatoris mens, sic ab executione illius mentis *Exequiæ* dicuntur. FR. [Sed ne Mauri quondam Episcopi Anniversitas, seu Agenda celebretur. Anast. Biblioth. in Leone II. Si quis Presbyter inconsulto Episcopo Agendam in quolibet loco noluerit celebrare. Capitular. Caroli Magni, tit. 224. Tandem luctuosa oratione finita, Agendam incœpi. S. Petrus Cluniacen. Abb. Epistolar. lib. 2. ep. 17. in Bibl. Cluniacen.

AGGER. Vide *Chomatum*.

Aggressio. Vide *Interprisa*.

Agiasmus. Vide *Aqua benedicta*.

Agiosimandrum. Vide *Campana*.

Agisulfus Longobard. Rex, quando cum Romanis compositus fuerit. Vide *Introitus*.

S. Agnes. Vide *Superdico*.

Agniferus. FR. Epitheton Præcursoris Domini. [In honorem, & gloriam Omnipotentis Dei, & Gloriosæ semper Virginis Mariæ, necnon Agniferi Præcursoris D. Jo. Baptistæ. In præfatione Missalis Hierosolym. Equitum Argentorati 1405. impressi, qui in Commenda Frisburgensi conservabatur; hodie tamen in amplissima D. mei Card. Brancatii Bibliotheca conservatur.] Agniferus Baptista ex eo dicitur, quia in pictura fert secum Agnum in signum illius immaculati, quem monstravit, ut mox dicetur. D. Joannis manus, quæ Agnum Dei indicaverat, antiquitùs Antiochiæ conservabatur, ubi quotannis in die Exaltationis S. Crucis populo admirabili prodigio exponebatur; nam quando hæc sacra manus aperta cernebatur, annum fertilem indicabat, & è contrario, si clausa inveniebatur, sterilitatem præsagiebat. Quæ reliquia Rhodianis Equitibus à Bajazetto Turcarum Tyranno dono missa, hodie in Conventuali Ecclesia Melitæ magna veneratione asservatur: de quo miraculo in Menæo Græco ad 7. Januar. fit mentio. An liceat hunc Domini Præcursorem cum Agno ad latus depingere. Vide *Agnus Dei*.

Agnoetæ, Ἀγνοῆται, hæretici ita dicti, quia asserebant Christum ignorantem se esse confessum, dùm diem judicii finalis nescire dixerat. FR. de his habetur 24. q. 3. c. 39. ubi *Agnoitæ* juxta sonum græcæ vocis, & *Gnoitæ* dicuntur. Quos hæreticos ex Nestorianis prodiisse D. Greg. in Regist. lib. 8. ep. 43. testatur.

Agnus. Vide *Velum*.

Agnus Dei, precatio in Missa à Sergio Papa ordinata. FR. ita Albinus Flaccus, & Vualfrid. cap. 22. || || Quæ tamen in Divi Petri Liturgia antiquior reperitur. Fortasse Author in hoc ideò Sergius communiter existimatur, quia ter Agnus Dei in Missa proferri statuit, cùm anteà semel tantùm diceretur. Baron. ann. 701. Ter quoque *Miserere nobis* in fine repetebatur; at ob continua schismata, & Ecclesiæ tribulationes, Joannes quidem XXII. edixerat, ut in tertia, ac ultima voce *Dona nobis pacem* diceretur. Tamen usque ad præsens omnium Ecclesiarum Mater Lateranen. Basilica retinet adhuc canum ritum, ubi nedùm ejus Presbyteri id observant, tertia vice *Miserere nobis* pronunciando; sed & exteri Sacerdotes ibi celebrantes: Ecclesia enim hæc cœlestis patriæ est symbolum, & inde ab omnibus tribulationibus immunis censetur. Alb. de off. Miss. Dur. cap. 53. Innoc. III. lib. de mist. Missæ. Pacem enim non expectat, dùm summè fruitur. Omissio *Agnus Dei* in Sabbati Sancti Missa, silentium trium SS. Mulierum, quæ fuerant ad monumentum Redemptoris, ac ejus non adhuc divulgatam in Mundum peccatorum redemptionem denotat. Durand. lib. 6. cap. 85. In prolatione *Agnus Dei*, qui sunt in Choro debent genuflecti. Vide *Genuflexio*. In ritu Ambrosiano solùm in Missis pro defunctis dicitur. Numismata sacra ex cera confecta, propter Agni figuram in symbolum Christi patientis, etiam solent vocari *Agnus Dei*, quorum usum cum tali figura impugnant aliqui, allegantes sextam Synodum, in qua prohibetur Christum depingi sub figura Agni, quod confirmatum fuit ab Adriano Papa. FR. scilicet, in can. sextam Synodum, de consecr. dist. 3. Hanc objectionem etiam tangit Vincentius Bonardus in opusculo de hisce *Agnus Dei*; sed non respondet ad objecta, solùm hoc utitur ad probandum, fuisse, nimirùm, illo ævo talia numismata. Quare ad objectionem satisfacimus, primò Surii auctoritate, qui in notis ad hanc Synodum, hæc verba profert: [Demptis tamen quibusdam, qui putantur suppositititii, vel Græcorum temeritate depravati.] Et Baronius ad annum 681. ostendit Theodorum Constantinopolitanum Patriarcham Monotelitam hanc sextam Synodum adulterasse. Franciscus Turianus in Explic. lib. 7. Clementis Romani de vita Christiana, hæc habet: [Illos verò 103. canones, qui sextæ Synodi fuerunt &c. Patres non ediderunt, sed alii post 24. annos, ut Theophanes Tarasii Constantinopolit. Patriarchæ Syncellus, & Anastasius Biblioth. eum sequutus, Hincmarus quoque Archiep. Rhemensis, qui floruerat tempore Nicolai I. testantur, nullos canones sextam Synodum præter sex fecisse.] At quomodo res se habuerit, vide in can. Habeo, dist. 16. & ibi Gloss. vide etiam ad ann. 692. apud Baronium, num. 1. & seqq. & hic quoque in dict. *Pentectes*. Canon igitur prædictæ Synodi, in quo Agni pictura prohibetur, nedùm contaminationis suspectus est, sed apparenter falsus, cùm in ordine sit 82. & præfati PP. non nisi sex canones condidere, ut suprà ostensum fuit. Secunda responsio est, quòd, nempè, etiamsi pro hagiographo talis canon concedatur, quid ejus verba importent, mox videbimus. In hac itaque sexta Synodo, quæ fuit Concilii Constantinop. III. sub Agathone Papa, & Constantino Orientis Imper. IV. quod asseritur à Leone II. Romano Pontifice fuisse in parte confirmatum, & à Clemente IV. in parte etiam acceptum, can. Clementis, dist. 16. talis est ejus dispositio, in can. 82. [Igitur per nonnullas venerabilium imaginum picturas Agnus Dei, qui digito Præcursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus est, verum à nobis per legem Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras, & umbras, ut verita-

tis signa, & characteres Ecclesiæ traditos amplectentes, gratiam, & veritatem præponamus, eum, ut legis supplementum, suscipientes. Ut ergo, quod perfectum est, vel oculorum expressionibus, omnium oculis subjiciatur, ejus, qui tollit peccata mundi, Christi Dei nostri instar hominis characterem, etiam in imaginibus deinceps pro verò Agno statui ἀνϛηλοῦθαι (quod legendum est ἀγναϛηλοῦθαι) jubemus, ut per ipsum verbi Dei humilitatem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, & Salvatoris mortis deducamur, ejusque, quæ ex eo facta est mundo, redemptionis.] Ubi nil de numismatibus cæreis Agnus Dei. Imò in quadam Theodori epistola penès Baronium ann. 814. ibi ad confusionem Græcorum, qui Imagines sacras negabant, inter alia argumenta pro se dictum canonem affert, additque Chrysostomi verba, inquiens: [Vox Chrysostomi est, Ego ex cera amo picturam pietatis ergo factam.] Et Petrus Valerianus, lib. 10. prædictum canonem latinè in sensu affirmativo traduxit. Tertiò respondetur per Adrianum Papam in epist. ad Tharasium Patriarcham, dist. 3. can. Sextam Synodum, & clariùs apud Baronium ad ann. 785. fol. 370. litt. A. & seqq. impress. Vaticanæ. Canonem præfatum amplectitur Papa Adrianus, ubi dicitur: [Etiam in imaginibus &c.] per quam particulam, cùm ex sui natura conjunctiva, & ampliativa, non verò taxativa, & exclusiva ea sit; ideò non intelligitur excludi Agnum Dei depictum. Quartò dicimus non esse ibi sermonem de hujusmodi *Agnus Dei* ex cera &c. sed de illis ad latus Præcursoris depictis. Nec sanè credibile esset, Synodum talia sacra numismata prohibuisse, in quibus semper, & ab antiquo magna devotio extitit; legimus enim apud Zucchium in historia Moguntiæ, Gregorium Magnum Theodolindæ Regis Agiulfi uxori bina numismata sacra Agnus Dei misisse auro alligata, quæ adhuc in ea Civitate conservantur. Paschalem item primum, qui regnavit ann. 817. idest, post sæculum circiter ipsius Adriani, non tam recenter jussisse tales figuras Agni Dei formari, sicut adhuc in musivo effigiatæ videntur in Transtiberina S. Cæciliæ Ecclesia, & in Sacello S. Praxedis sui Cardinalatus titulo, ubi Jesu Christi Columna colitur, in qua alligatus, & flagellatus fuerat. Refert prædictus Bonardus, sextam Synodum ideò hoc prohibuisse, ne cogerentur fideles judaizare; sed tale periculum in illo sæculo extitisse, nullibi legitur; benè tamen hoc periculum in primitiva Ecclesia fuisse noscimus. Nec majus esset motivum, Christum sub typo Agni, quàm Spiritum Sanctum sub figura Columbæ prohibere dipingi; vel idem scrupulum esset Agnum dipingere, ac in Missa proferre *Agnus Dei qui tollis &c.* Quandoquidem utroque modo deciperentur idiotæ: sicuti cuidam rudi semel accidit, qui dùm non poterat addiscere aliquam partem salutationis Angelicæ, fuit instructus vulgari sermone recitare hanc precem, nempè, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere mei:* elapso verò anno non ampliùs dicebat *Agnus*, sed *Aries Dei*, stultè obstinando, quòd post annum non poterat ampliùs dici *Agnus*, sed *Aries* potiùs, dùm anniculus jam erat. Quo verò ad ritum consueverant numismata hæc sacra distribui antiquitùs, ut Amalarius scribit, infra Octavam Paschæ, ac variè in variis temporibus consecrabantur, ut habetur penes dictos Bonardum, Tobiam Coronam, Josephum Pamphilum, Honuphrium Panvinum, & Josephum Mariam Suaresium, qui omnes de hac materia egerunt |||| Sed hodie Papa solet hæc numismata cerea primo anno sui Pontificatus benedicere, deinde in quolibet septennio ad Octavam Paschæ. Rev. tamen Sacrista auxilio Clericorum, & Religiosorum ea ante annum præparat, ac Pontifex in feria tertia Paschæ indutus amictu, alba, cingulo, stola, & mitra aquam benedicit, infundens balsamum, & chrisma, dicitque aliquas preces in Cœremoniali præscriptas, deinde linteo præcinctus, cum Cardinalibus similiter assistentibus, immergit illa in aqua benedicta, ac extracta, extenduntur supra munda mantilia, ut exsiccentur, ibique Papa ea denuò benedicit. Posteà in capsis reponuntur, & conservantur usque ad Sabbatum in Albis, quo die, dicto in Missa *Agnus Dei*, & peracta communione, tunc Subdiaconus accedit ad ferendum pollubrum his numismatibus refertum, præcedente Cruce, & ad portam Sacelli Pontificii perveniens, alta voce hæc verba intonat: [Pater Sancte, isti sunt Agni novelli, qui annunciaverunt vobis Alleluja; modò veniunt ad fontes, repleti sunt charitate, Alleluja.] Eadem verba replicat in medio Sacelli, & tertiò tandem ante solium Pontificium: quæ postmodum Papa Cardinalibus primò distribuit, qui intra eorum mitras ea recipiunt, & successivè donantur Episcopis, aliisque Prælatis. FR. Has cœremonias S. Gregorium instituisse narrat Walfridus, cap. 22. quarum significationes exponit Albinus Flaccus, de divin. Offic. |||| Virtutes verò hujus Agnus Dei in his versibus referuntur, quos unà cum tribus similibus numismatibus Græcorum Imperatori dono misit Urbanus V.

Balsamus, & munda cera cum chrismatis unda,
Conficiunt Agnum; quod munus do tibi magnum.
Peccatum frangit, ut Christi sanguis, & angit.
Prægnans servatur simul, & partus liberatur.
Dona defert dignis, virtutem destruit ignis.

Por-

Portatus mundè, de fluctibus eripit undæ.

In sacris solummodò constituti possunt ea tangere, Azor cap. 9. quæst. 31. eaque coloribus ornare sub pœna excommunicationis, ex Const. Greg. XIII. de anno 1572. prohibetur. Imò nec vendi ex decreto Cardin. Vicarii à Ricciullo relato, lib. 1. Lucubr. Eccles. cap. 9. num. 8. Vide *Numisma sacrum*.

AGON, græca vox ἀγὼν, quæ conflictus actum, locum, & aliquando ejus spectatorem significat. [Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, 1. Cor. 9.] Sic etiam dicebatur luctator *Agonista*, & *Agonotheta*. Nos *Agonizantes* vocamus constitutos in ultimo conflictu separationis animæ à corpore, pro quibus piæ Sodalitates utriusque sexus introductæ sunt, in eorum spirituale auxilium, quæ pietas esset ab omnibus amplectenda; dùm illo tandem auxilio omnes indigebimus. Antiquitùs Missa, quæ nunc *Defunctorum* dicitur, in agoniæ statu dicebatur. Vide *Offertorium*.

AGONISTICI, hæreticalis ramus Donatisticæ sectæ in Africa, qui pervagantes ad Castella, & loca per diversas nundinas, fingendo se justitiæ ministros esse, varia scelera committebant. [Præcones per vicina loca, & per omnes nundinas misit Circumcelliones Agonisticos nuncupans. Optat. Milev. lib. 3. [Vocati fuerunt Montenses, præcipuè Romæ, quia eorum Ecclesia erat in montibus: Item dicti sunt Circuitores, Coropitæ, Catropitæ, Catopisci, & Cotopitæ. FR. Sed hæc duo postrema nomina potiùs à Scotopiscis corrupta sunt, qui sectæ Bonosianæ erant. Vide *Bonosiani* |||| Circumcelliones etiam *Monachi errantes* dicebantur. Isid. lib. 2. de Eccles. Vide *Circelliones*.

AGONISMA. FR. vox græca ἀγώνισμα, palmam, & præmium in conflictu acquisitum, haud quidem conflictum significat, ut existimavit Vocabul. Eccles. Author; potest tamen per translationem intelligi Triumphus, & Victoria.

AGONOTHETES, græca vox Ἀγωνοθέτης, Præsidentem, & Judicem Athletarum significans. [Agonothetes Deus vivus est: Xystarches Spiritus Sanctus. Tertull. in epist. ad Martyres,] & alibi idem; [Contra de nobis dicitur, sic currite, ut comprehendatis: non est invidus Agonotheta noster, nec alterius palmam alteri parat ignominia: omnes athletas suos desiderat coronari.] FR. dicitur etiam latinè Agonotheta; ita Spartianus in Adriano Cæsare, de eo inquit: [Multa in Athenienses contulit, & pro Agonotheta resedit.]

AGRARIUM, scilicet, tributum de agris solvendum. [De colonis, vel servis Ecclesiæ qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium, provideat hoc Judex. In constit. Bavariæ, cap. 1. tit. 3.] Hoc tamen nomen penes Græcos imperatoriam navem significat. [Remiges, qui in eo dromio ex agrario Imperatoris erant. Const. de admin. Imp. cap. 51.

AGRIMENSOR. FR. Geometra, qui campos mensurat, & dividit. [De finibus quæstionem, agrimensoris definitione, illam prospeximus finiendam. De Præscriptionibus, cap. 9.

AGUITANIA. FR. pro Aquitania Galliæ provincia. In privileg. Caroli Magni penes Torrigium de Vatican. Crypt. in secunda impress. pag. 507. & seqq.

AGYRTÆ, Circulatores, Circumforanei, Mendici, & similes vulgivagi: vox græca, Ἀγύρται, quæ formatur à verbo ἀγύρω, quod congregare, & adunare significat. [Viles enim de plebe homines agyrtæ: Asterius Amaseæ Episcop. homil. in festo Kalen. FR. Calepinus etiam præstigiatores significare docet.

AHORI, immatura morte extincti, græca vox ἄωροι, quæ immaturè, & ante tempus significat. [Itaque invocantur Ahori, & Bioæthanati. Tertull. de anim. cap. 57.] De Bioæthanatis. Vide suo loco, in quo etiam sensu. Vide. *Orama*.

ALA. FR. tabella, in qua juxta Græcorum ritum erat forma ordinationum scripta, quæ incipit: Divina gratia &c. [Patriarcha verò manu sinistra alam accipiens legit. In Archieratico, part. 7.]

ALABARCHES. Vide *Halabarches*.

ALABARUM. Vide *Labarum*.

ALABASTRUM, in Matth. cap. 26. non significat marmoris genus; hoc enim non frangitur, sicut Magdalenæ alabastrum: quare S. Epiphanius putat fuisse vitreum vas sine ansis, nam ἀλάβαστρον sonat græcè sine ansis: ansas ipsi vocant λαβὰς; unde particula negativa ἀ præposita, non ansatum significat. Confirmatur ex græco Rituali, ubi dùm agit de Chrismatis Sacramento, ait, [Primus Sacerdos unguentum illud gestans in alabastro, idest, vase vitreo minimè ansato.] FR. confirmatur ulteriùs ex versione ejusdem S. Epiphanii, qui græcè urceolum vitreum habet. Quare existimanda est manifestè apocripha traditio illa à Baronio ex Svida relata ad ann. 32. num. 29. quòd Magdalenæ vas ex alabastro Imperatori Constantino Magno traditum fuisset, & positum deinde in Constantinopolitano foro; dùm clarè ex Marco habemus fractum illud fuisse, cujus fractionis significatum explicat, Gloss. in cap. Quantumlibet, dist. 1. de pœnitentia, ubi sic ait: [Fractio alabastri significat fractionem Corporis Christi in cruce per passionem, cujus odor totam domum, idest, Ecclesiam universalem implens, mortuos vivificat, quia fama passionis per totum Orbem diffusa, peccatores credentes justificat.]

Hoc nomen variè fcribitur, fcilicèt, *Alabaſtrus*. Vulpian. in l. argumento, §. mundus, ff. de aur. & argento legato. Item *Alabaſtrum*. Martial.

Quot Cofmi redolent alabaftra, forique Deorum.

Item Alabaſtrites. Plin. lib. 36. cap. 8. [Hunc aliqui lapidem alabaftriten vocant, quem cavant ad vafa unguentaria, quoniam optimè fervare incorrupta dicitur.] & cap. 10. lib. 37. Idem [Alabaftrites nafcitur in Alabaftro Ægypti, & in Syriæ Damafco] Alabaftron Civitas in Ægypto, deindè *Arſinoe*, & posteà jam *Memphis* dicta, ut teftatur idem Plin. cap. 9. lib. 5. Reperitur etiam flumen in Græcia Alabaftros vocatum, ibidem cap. 3. Item latinè lapis prædictus dicitur etiam *Alabaſter*. [Quibus etiam Alabafter plenus unguenti putrefcere videtur, ut etiam refert Nonius Cic. in Academ. 2.] Itaque pro lapideo Magdalenæ alabaftro facerent tum Plinii, tum Ciceronis authoritates, quum antiqui pro unguenti confervatione uterentur, ficut peccatrix illa eo ufa eft, nardo pleno; unde idem Plinius, cap. 2. lib. 13. ait benè nardum in alabaftro confervari. Vide *Piſticus*.

Alalagmus, ἀλαλαγμὸς, vox lætitiæ, quo vocabulo Origenes, homil. 7. in Joan. utitur ad fignificandam acclamationem Militum, ut ea animofitate, & vigore in conflictu confirmentur, à græco verbo Ἀλαλάζω, quod fremere, & ftridere fonat, adinftar Turcarum, in terrorem adverfariorum. FR. *Elelegmus* fortafsè fcribendum eft potiùs. Nam Eleleis erat mulier bacchans. Ovid. 4. faft.

Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleides actæ,
Quæque fub Idæo tympana colle movent.

Et Eleleus unum ex Bacchi cognominibus ab ἐλελίζω, & non ἀλαλάζω, græco verbo fit, quod vociferari fignificat. Calepinus in dict. *Eleleis*, & *Eleleus*. Ejus antithefis. Vide *Ololygmus*.

Alani. FR. funt feroces illi populi Europæ devaftatores, qui deinde cum Gothis conjuncti, ac eorum reliquiæ in Catalaunia reductæ: ab eis regio illa tale nomen habuit, ideft, *Gothalani*, & corruptè *Catalauni*. Blon. decad. 1. lib. 7. Originalem Alanorum regionem in Dacia collocat Julius Capitolinus, in Scythia ad Imaum Ptolomeus, in appendicibus Caucafi montis ex parte Orientalis oceani Anaftafius. Vide *Zichachorium*. De Gothis fusè Jo. Ludov. Vives in præfat. ad Comment. in D. Auguftin. de Civit. Dei.

Alapa. Vide *Salapitta*.

Alare, verbum nauticum. Vide *Ololygmus*.

Alastor. Arrogans, & fuperbus, græca vox Ἀλάστωρ. [Etiam catelli, ò Alaftor, comedunt micas, quæ cadunt de menfa dominorum fuorum. Afterius Epifc. hom. de divite, & Laz. ita illum fuperbum Epulonem appellans. Item penes Græcos Reum propriè fignificat, apud Plutarchum furia eft: ideò Del Rio agens de variis malignorum fpirituum nominibus, utitur hoc vocabulo *Alaſtor*, ad fignificandum dæmonem in deftructionem, & vindictam paratum.

Alba, facrum indumentum, vocatum etiam *Camiſſia*, *Poderis*, à græco vocabulo ποδήρης, quia ad pedes ufque extenditur. Item dicitur Tunica linea, Supparum, linea Dalmatica, eò quia ex lino albo confici debet. Græci tamen ex ferico vario colore, ferèque cœlefti utuntur, & præcipuè eorum Epifcopi. Vide *Sticharium*. Quo colore ex antiquis Romæ mufivis picturis apparet etiam Papam ufum fuiffe; fed revera erat hæc tunicella ab alba diftincta, quæ albæ fuperinduebatur, ut fuo loco dicemus. Ante amictum Ambrofiani, & Maronitæ, albam induunt. De alba nigri coloris habetur in Sacerdotale Alberti Caftellani, ubi in die Parafceve talia difponit: [Parantur etiam quatuor Sacerdotes, vel duo ad minùs induti camifiis nigris cum amictu & cingulo ejufdem coloris.] Antiquitùs adfuebantur textilia frufta in manicis, in pectore, humeris, & fimbriis albæ, quem ufum adhuc retinent Regularium Ecclefiæ, & Pontificia Cappella, quod etiam ponitur in amictu à Regularibus. S. Bonifacii Ferentinatis Epifcopi alba, in Cathedrali Viterbien. affervata, habet hæc frufta attalica, ac etiam in ejufdem amictu fimiliter, in quo gothicis litteris, minutifque margaritis pulchrè *Tetragrammaton* efformatur, nomen illud, fcilicet, Dei ineffabile, alludens ad id, quod fummus Judæorum Sacerdos in fronte gerebat. Quo ad varia ejus myfteria. [Poderis vulgò alba dicta, perfeverantiam fignificat. Alcuin. de divin. offic.] Alludit ad veftem candidam, qua delufus fuerat Chriftus in confpectu Herodis. D. Thom. quæft. 40. art. 7. & Innoc. III. lib. 1. de myft. miffæ, cap. 51. [Hanc veftem (ait) in veteri Sacerdotio ftrictam fuiffe defcribitur, propter fpiritum fervitutis in timore, in novo larga eft propter fpiritum adoptionis.] FR. An Poderis fit idem, ac Polyris. Vide *Polyris*. Etiam apud Gentiles reperiebatur tunica, *Alba* appellata, ut apud Trebellium Pollionem in vita Claudii Imper. inter alia, quæ idem Claudio, antequam ille imperaffet, Valerianus ejus anteceffor fubminiftrabat Albam fubfericam unam. Poll. in vita Claudii, ubi extat epift. Valerian. ad Zozim. Item Alba gemma fic appellata. Vide *Albula*.

Albaveræ, candidiffimæ gemmæ circulis aureis devinctæ. [Rece totum gemmis albaveris,

ris, & bullis aureis. Anastas. Bibliotechar. in Benedict. III.] Ab albedine ita dictæ. Vide *Albula*.

Alberanum, pergamena charta, ab albedine ita appellata. [Alberanum verbis sequentibus inscriptum invenerunt. In vita S. Jacobi Episc. Trantasien.] Hodie tamen per Alberanum scriptura partium conventionis communiter intelligitur.

Albergare. FR. Hospitare significat, dicitur etiam Arripergare. Bull. Casinen. tom. 2. constit. 60. & 68.

Albergaria. FR. Solutio ex pacto debita pro comessationibus. [Aliis, quæ pro sua voluntate transferre præsumunt, fodrum, albergarias, regium, & similia, tanquam à propriis rusticis ab Ecclesiis extorquentibus, de Jurepatron. cap. Præterea quoniam. Vide *Collecta*. *Census*. Fodrum est collecta quædam ab Ecclesiarum patronis imposita, quæ in Lombardia frequentabatur. Gloss. in d. cap. præterea. Regium est Regibus debitum. Gloss. ibidem. Item Albergaria est obligatio hospitandi milites. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. In Bullario tamen Casin. tom. 2. const. 6. quodlibet diversorium intelligitur. Reperiuntur etiam in eodem significatu *Aribergare*, *Aribergari*, *Aribergaria*, *&* *Arripergare*.] Bull. Casin. tom. 2. const. 68. & 71. Sed verba sunt corrupta ab *Albergare*, *&* *Albergaria*. Vide *Pandochæum*.

Albergia, idem vocabulum ut suprà, quod Diversorium, seu Refectorium in statutis Equitum Hierosol. significat. FR. quæ refectoria sunt septem in Melitensi Conventu, separatim pro septem nationibus, quas septem linguas vocant. Prima pro Provincialibus Galliæ; secunda Alverniæ, & Delphinatus; tertia Franciæ dicitur, in qua Aquitani, & Campani Galliarum ingrediuntur; quarta Germaniæ, quam ex gratia Poloni participant; quinta Italiæ; sexta Aragoniæ, cui Catalani & Balearici associantur; septima Castellæ, & Lusitaniæ simul. In prædictis Albergiis unaquæque Lingua, seu Natio, nedùm ad comedendum, sed ad reliqua eorum negotia consultanda congregatur. Sic etiam habent Cappellas in Ecclesia Conventuali separatas, in quibus accedunt segregatæ hæ Nationes ad præstanda eorum vota pro electione M. Magistri in Conclavi.

Albula, quædam gemma à colore ita appellata, fortasse Beryllus. [Tres annullos transmisi, duos cum hyacinthis, & unum cum albula. S. Greg. in Reg. lib. 12. ep. 7.] Vide *Albaveræ*. FR. apud Ælium Lamprid. hæc gemma *Alba* dicitur: [Pisum cum aureis &c. fabam cum electris, orizam cum albis exhibens. Albas præterea in vicem piperis, piscibus, & tuberibus conspersit. In Eliogabalo.] Ubi Casaubonus has albas gemmas margaritas fuisse existimat, & pro se Tertullianum adducit, dicentem: [Rubentis maris grana candentia:] quæ verba non suffragant. Item Salmasius ibid. contra seipsum, Anast. Biblioth. in Nicolao I. adducit, ajentem: [Paternam purissimam cum diversis lapidibus albis, prasinis, & hyacinthinis.] Margaritæ enim nequeunt lapides appellari. De gemmis candidis, quæ multæ reperiuntur. Vide Plin. lib. 37. cap. 10.

Album. Vide *Asprum*.

Album Prætoris. FR. [Adinstar edicti in albo prætoris. Clem. de judiciis, cap. 1. [Locus erat dealbatus, ubi edicta prætoris affixa erant. Gloss. ibidem.

Alchimistæ. FR. [Spondent, quod non exhibent, pauperes Alchimistæ. Extrav. comm. de crimine falsi.]

Alchimitus. FR. [Et non aliàs alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Extrav. comm. de crimine falsi.

Aldermannus, vox Saxonica Senatorem significans. In vita S. Inæ Saxoniæ Regis: [Ego Ina Dei gratia Saxonum Rex exhortatione Episcopi mei, & Aldermannorum meorum.] Senem propriè significat.

Aldia. FR. Mulier subdita. [Tradimus cum omnibus &c. servis, & ancillis, Aldiis, & Aldiabus, colonis, & coloniabus. In quodam privil. Caroli M. apud Torrigum de Vatic. Cryptis, impress. 2. pag. 507.] Ubi idem Torrig. notat *Aldium*, & *Aldiam* in conditione differre à servis, seu mancipiis, & colonis; vult tamen eosdem esse ac clientes, & comites, italicè *Massari*, & *Socciti* dicti. Vide quæ nos in dict. *Catipanus* notavimus. Vide etiam l. Aldiones. Qua lege Aldiones, & Aldiæ vivere debent, l. si Aldia, de furtis, & Bull. Casin. tom. 2. const. 49.

Aldiana. Vide *Aldius*. FR. Item reperitur. *Aldiantia*, & *Aldialis*. Bullar. Casin. tom. 2. const. 20.

Aldius, & *Aldio*, servus factus liber, cum hypotheca aliqua servitutis erga dominum, cujus filius *Aldio*, & filia *Aldia*, & *Aldiana* dicebantur: omnia hæc nomina in donatione Henrici I. pro Navarræ Ecclesia leguntur. [Cum servis, & ancillis, aldionibus, & aldianis. Baron. an. 1014.] FR. Tu verò Lector, an Torrigus, seu hic F. meus meliùs hanc vocem explicaverit, judica, & consule præter adductas authoritates, l. si quis per murum, de furtis, l. Aldiones, & Bull. Casinen. passim. Vide *Illadiones*. Dicitur etiam *Aldiaricia*, & *Aldiaricius*. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 5.

Alexander Papa VII. Vide *Birrus*. *Calix*.

Alexandrum Magnum sub aquis in profundum maris fuisse, Hieronymo incredibile videtur. Vide *Colimpha*.

Alias. FR. pro *Aliò*, frequentér apud Cypr. præcipuè de Stell. & Mag. [Delusum se Herodes conqueritur, cum Magos aliàs compererit divertisse.] Idem de Ablut. ped. [Et quasi

quasi extasis teneat eos, vel mens aliàs rapta.

ALIENIGENA. FR. sumitur nonnunquam pro hæretico, can. cave. 28. qu. 1.

ALIPTA, græca vox ἀλείπτης, qui oleo Athletas ungebat; & per translationem hoc vocabulo usus est eleganter Nazianzenus, quando tali epitheto Sanctos Confessores celebravit, qui pro fide variis tormentis cruciati fuerant, ac tandem vivi evaserant, quorum exemplo, & exhortatione cæteri fideles ad martyria sustinenda confortabantur, animoque induebantur: [Hanc Athletarum nostrorum plerique superarunt, alii ad mortem usque dimicantes. ideò, videlicet, relicti, ut victoriæ suæ essent superstites, nec in ipso certamine animam efflarent, sed aliis virtutis aliptæ, vivi Martyres, spirantes columnæ, tacitaque præconia relinquerentur. Orat. in laud. S. Basilii.] FR. hoc encomiastico epitheto à Græcis Andreas Cretensis Archiep. celebratus est, propter compositionem illius magni canonis, quo peccatores ad pœnitentiam confortavit, & ad superandos spirituales conflictus exhortatus est. Ideòque in feria v. post Dominicam v. Quadrag. ut Rituale Græcorum præscribit, legebatur, & *Triodium* dicebatur. Aberrat ergo Vocabularii Ecclesf. Author, qui hoc nomen *Plagarum sanatorem* interpretatus est. Vide *Dominica Orthodoxiæ*. In quo sensu Vopiscus in Saturnino dixerat: [Qui se Christi Episcopi dicunt. Nemo illic Archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non Mathematicus, non Aruspex, non Alipites.

ALITHYNUS. Vide *Alythinus*.

ALLEGATIO. Vide *Prosecutio*.

ALLEGO, pro eligere: [Nisi is, quem Deus allegisset, cuique manus per Catholicos Episcopos fuisset imposita. Lucifer Caralit. Episc. pro D. Athanasio.]

ALLEGORIA, græca vox ἀλληγορία, sensum diversum significat, nempè, dùm aliter ac sonat verbum intelligendum illud est, sic exempli causa in Exodo; sanguis super utrumque postem, & in superliminaribus positus, liberationem fidelium à diaboli servitute per sanguinem Christi veri agni immaculati significat. Vide *Anagogia*.

ALLELUJA, hebraica vox, quæ *Laudate Deum*, seu *Laus Deo* significat: nam *Allelu*, laudate cum jubilo; & *Iah* est unum ex Dei nominibus, quod *Qui erit* sonat. Tempore Damasi Papæ in latina Ecclesia introductum fuit ex Jerosolymitana, & non ex græca Ecclesia, sicut aliqui perperàm existimant, id Gregorio Magno attribuentes, qui tamen ab ista calumnia, lib. 7. ep. 63. se defendit, contra nonnullos dicentes ipsum in Romanam Ecclesiam græcanicos ritus introduxisse: licèt verum sit, quòd ipse nedùm quidem tempore Paschali, sed per totum annum cantari decrevisset, ut refert Baronius ad ann. 384. num. 27. & non semel in anno, ut Sozomen. lib. 7. hist. Eccl. cap. 19. errando dixerat: imò in funeralibus quoque *Alleluja* canebatur, ut ex epist. D. Hieronymi ad Oceanum missa liquet: ubi de exequiis Fabiolæ scribens, ait: [Sonabant psalmi, & aurata tecta Templorum in sublimi quatiebat Alleluja.] Quod retinent in funeralibus adhuc Græci. Unde & in funeralibus Agapiti Papæ in Urbe Constantinopolitana celebratis ex quodam m. s. Biblioth. Vatic. num. 1538. conservato, habentur hæc verba: [Aderant diversarum provinciarum numerosissimi Episcopi, & Sacerdotum, Monachorumque chori penè Urbem impleverunt. Tota ad funus ejus Byzantium turba convenit: sacrilegium putabat, qui non tali Pontifici ultimum reddidisset officium: sonabant psalmi, & excelsa tecta domorum reboans in sublime Alleluja quatiebat.] Celebratur hic Pontifex præcipuè propter depositionem à Patriarchatu Antimi hæretici, in cujus loco propriis manibus consecraverat Mennam, cum anno 536. ad Justinianum Imperatorem pro pacis tractatu cum Theodorico Italiæ Rege ivisset. Itaque hunc solum Pontificem suis manibus Patriarcham consecrasse legimus. In Officio Gothico, seu Mozarabico adinstar Græcorum ritus habetur in exequiis *Alleluja*. Idem Gallicanam Ecclesiam observare ait Baron. ad ann. 590. Nunc verò latinus ritus in signum mœstitiæ simile canticum omittit, de consecr. dist. 1. & Concil. Tolet. XIV. can. 10. sicut & jam ex Alexandri II. jussu non dicitur à Septuagesima usque ad Sabbatum sanctum; nam in hoc tempore mœsta primi Protoplasti memoria incipit, c. hi duo. de consecr. dist. 1. Vide *Septuagesima*. Eumdem Pontificem bis replicari ad Vesperas præcedentis Sabbati Dominicæ Septuag. ordinasse. Baron. ad ann. 1073. refert. Item nec dicebatur in Circumcisionis die. Vide *Circumcisio Domini*. Quando Alleluja omittitur, in antiphonis habentibus Allel. in fine, ejus loco dicendum est, *In æternum*, Jo. Belet. de divin. off. cap. 79. Quod tamen non observatur in Officio privato. [In Africanis autem regionibus (Isidorus ait) quòd non omni tempore, sed tantùm Dominicis diebus, & quinquaginta post Domini Resurrectionem Alleluja cantatur pro significatione Resurrectionis, & lætitiæ, lib. de divin. offic. cap. 13.] seu, ut eruditè Beda, ad denotandum communem fidelium consensum confessionis Christianæ in hac vita, & in futuro pacem, atque concordiam. Vide *Laus tibi, Domine &c.* Quare Ecclesiæ, & Nationes totius universi, quæ linguis tam variis Creatorem celebrant in officiis, ac ritibus diversis, hanc hebraicam vocem nihilominùs tenaciter conservant. [Quod ideò fit (subjungit Beda) ut per talis consonantiam devotionis, omnis admoneatur Ecclesia, quia & nunc in una fidei

con-

confessione, & dilectione Christi consistere debeat, & ad illam in futuro patriam festinare, in qua nulla est diversitas linguarum, homil. in 1. Dom. post Pentecost.] Tandem hebraicè canitur, ut in Missa adhibeantur tres illæ linguæ, Hebraicæ, scilicet, Græcæ, & Latinæ, quibus scriptus fuit titulus in Cruce Domini, Gem. de antiq. rit. Missæ, lib. 1. cap. 91. Non additur *Alleluja* in antiphonis B. M. Officii, quod canitur in choro tempore Paschali, Congregat. Rit. 29. Martii 1626. Benedictini Monachi antiquitùs tantùm tempore Quadragesf. omittebant Alleluja. Hodie tamen ritui Romano in hoc conformantur. *Allelujaticum melos* appellavit B. Victor Africanus, lib. 1. de persecutione Vandalica: [Lector unus pulpito sistens Allelujaticum melos canebat.] Prima die Januarii ex decreto Concil. Tolet. cap. 10. non canebatur *Alleluja*; nam in hoc die jejunabat Ecclesia, ac celebrabat Litanias, ut Gentilibus sese opponeret, qui tunc ad crapulas, & oblectamenta incumbebant. Ex eadem causa fortasse non canunt Græci *Alleluja* in bacchanalium hebdomada ex Triodii dispositione, exceptis fer. III. & VI. in Sabbato sancto, celebrante Pontificaliter Episcopo, Subdiaconus peracta epistola, ante osculum manus, dicit [Reverendissime Pater annuncio vobis gaudium magnum, quod est Alleluja.] Inde Episcopus juxta rubricam ter intonat Alleluja, Cæremon. Episc. lib. 2. cap. 27. In tribus antiph. III. Noct. & signanter in Apostolorum nocturno tertio additur *Alleluja*, ad denotandum tertium Euangelicæ gratiæ statum, ita Amalarius, cap. 59. de Ord. Antiph. Quare in Dom. III. Adventus dicatur Alleluja. Vide *Adventus*. Scribit Sanctus Epiphanius, ubi de vita, & moribus Prophetarum agit, quòd primus ad canendum *Alleluja* fuerat Aggæus Proph. quando, nempè, completam viderat structuram novi Templi. In primitivis Ecclesiæ temporibus non solùm hoc jubilationis canticum intrà Ecclesias, sed extrà in sæcularium ore etiam audiebatur, ac de festivis nautis Sidonius lib. 2. epist. sic cecinit:

Curvorum hinc chorus heliciariorum,
Responsantibus Alleluja ripis,
Ad Christum levat amicum Celeusma.

Ubi *Celeusma* nauticum canticum subaudit: ac de Agricolis: [Arator stivam tenens, Alleluja decantat.] D. Hieron. epist. ad Marcell. inquit: Britanni anno 492. nuda fide armati, à Germano Episcopo ita instructi, non aliis armis parati, sed sola triplici prolatione cantici *Alleluja* profuderant, & superaverant inimicorum exercitum. Polyd. lib. 3. Ante nolarum usum solitum erat Monachos hoc Cantici signo ad chorum pro divinis precibus conclamari. [Post Alleluja cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat. Hieron. ep. 27. ad Eustoc.] FR. Franciscus Alvarez in suo Itinerario, cap. 41. refert monasterium in Æthiopia inveniri hoc titulo *Alleluja*, nuncupatum, quia in diversorio illo Eremita quidam non modicæ sanctitatis audiverat ab Angelis hoc canticum: inde Superiorem Monasterii illius, quod tunc de novo erigebatur, ut illud *Alleluja* appellaret, rogavit.

Alliamentum. Alliatum condimentum, [& pro varietate gustus nostrorum quoque condimentorum alliamenta delectant]. Hieron. epist. 151.

Alloces. Intervalla digitorum in pedibus. [Dum liciis olei liquore delibutis, digitorum articulos, & palmarum pollices obvolverunt: simulque pedum alloces truciter adnecterentur. Aldhelm. cap. 19. de S. Basilica.] græca quidem vox ἄλοκες, quæ sulcos significat.

Allodium. FR. prædium, l. ut Episcopis de prohibitiis nuptiis. Vide *Alodis*.

Allophylus. Exoticus, Peregrinus, seu Alienigena. Α'λλόφυλος, diversæ nationis. Usus est hac voce Hieron. in epist. S. Paulæ. Tertullianus verò Philisthæos, aliasque infidelium nationes ita vocavit: [Nam temporibus Machabæorum Sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & & hostes allophylos expugnarunt, advers. Jud. cap. 4.] FR. *Allophylli* dicuntur etiam *Gargangi*, l. omnes gargangi, de Adventis. Allophyli populi. Vide *Philistæi*.

Alma Redemptoris. Antiph. in honorem B. V. composita ab Hermanno Contracto, qui floruit anno 1054. Durand. lib. 4. cap. 22. & Romæ in Ecclesia E. M. V. illam primò cecinit. Quando Offic. in B. M. Purificatione transfertur, prædicta Antiph. continuatur etiam per totam Octavam: hoc fiet, ubi cum Octava celebrabitur; Octava enim est ejusdem festi continuatio. Ita Sac. Rit. Congreg. 1606. in Officio pro Carmel. Discalc. approbato. In subjuncta oratione, quæ dicitur post Nativitatem, omittitur clausula consueta, Qui tecum vivit &c. ad denotandum Christum non in sinu Æterni Patris, sed in brachiis maternis tunc existere. *Alma* penes Hebræos inter cætera Virginem, & latinè Sanctam, felicemque significat.

Almitas. Sanctitas, ac Beatitudo. [Erat siquidem carne nobilis; sed nobilior moribus, plenus Dei sapientia, sed opere non vacuus, pulchra facie, sed ditior almitate. In vita S. Adelhardi.] Legitur etiam *Almificus*; id est, sanctificans, quod ex sequentibus verbis colligitur: [Dum hic igitur almifica conversatione decertat, placuit supernæ pietati virtutem sui militis evidentibus ostendere signis. Flodoard. lib. 1. hist. Remen. cap. 3.

Almutium, seu *Almutia*, insigne indumentum Canonici, seu Beneficiati in aliquibus Cathe-

dralibus, & Collegiatis; corrupta vox ab *Armo*, ideſt, humero, quamvis *Armus* de animalibus, & *Humerus* de homine dicatur; ſed aliquando armus in homine dictus fuit: inde *Armutium* potiùs dicendum, ex eo quòd ſuper armos feratur. Molanus tamen lib. 3. de Canon. cap. 5. & 8. putat à Theutonicis ita nominatum; lingua enim eorum *Vlde-mutſen*, Pileum ſeniorum ſonat. Almutii uſus antiquiſſimus à quinque jam ſæculis eſt, quod ex hiſt. Tornacenſi colligitur, in qua fit mentio antiquiſſimæ picturæ cujuſdam Litberti Canonicorum Decani cum almutio ſuper humeros: floruit hic anno 1050. FR. Erat almutium nigrum etiam Cardinalium inſigne, vide per me addita in dict. *Clocca*, ubi falſi teſtes contra Alexandrum III. aſſerebant illum ex Conclavi exiviſſe in habitu Cardinalitio, & inter alia cum *nigro almutio*, quod evenerat de anno 1159.|||| Fertur itaque almutium ſuper humeros, adinſtar Græcorum Monachorum, quando detegunt caput. FR. Sed Advocati Conſiſtoriales, Auditores Rotæ, & ſimiles in Cappella Papali, geſtant illud in utroque humero |||| Antiquitùs Canonici tempore divini officii ejus capucio caput tegebant, quod colligitur ex Concil. Baſilien. [Et Eccleſias ingredientur, non capucia, ſed almutias, vel byreta tenentes in capite.] Sic etiam perſpicitur in ſepulcralibus lapidibus, præcipuè Romæ. Imò uſque ad præſens in Gallia eſt in uſu hæc cæremonia. Quare moris eſſe in aliquibus locis ait Jo: Connatus hiſt. Torn. tom. 3. cap. 51. quòd quando novellus Sacerdos eſt primam Miſſam celebraturus, tunc accedit ad Altare cum almutio in capite. Hodie tamen Cæremoniale Epiſc. lib. 1. cap. 18. præſcribit, quòd: [Qui ſolent geſtare almutium, cum aſſurgunt, à ſcapulis ad brachia dimittant.

Aloarius. FR. Alicujus facti approbator, Galli *Alover* dicunt.

Alodis, & *Alodium*, hæreditas ab antenatis poſſeſſa. [Tam de alode, quàm de comparato. Marculf. lib. 2. cap. 7.] Clariùs tamen Hincmarus penes Flodoardum: [Cupiens cavere, ne cenſus ipſe deperiret, & villa in alodem verteretur.] Aliqui putant eſſe Belgicam vocem *Al-out*, quæ ea lingua per longum tempus poſſeſſium ſonat; ſed propriè ſignificat liberam poſſeſſionem ſine recognitione feudi, quæ alienabilis eſt, abſque laudemii ſolutione, quod *Lod* Galli dicunt; Juris enim periti *bona allodialia* vocant illa, quæ ſunt Principi hæreditaria, ſeu emptio libera ab ipſomet facta, ad diſtinctionem feudalium. Vide *Allodium*.

Alogus, græca vox ἄλογος, equus, ideſt, ſine diſcurſu. [Concedimus omnia indumenta, ſed & dignitatem regiorum alogorum. In Conſtantini denotat.] In rigore quodlibet animal ſignificaret. FR. Unde *Alogator* Equitum Præfectus, ut *Protalogator* Equitum Dux dicitur |||| Dicti etiam fuere *Alogi*, ſeu *Allogi*, ideſt, *ſine verbo*, hæretici, qui verbum Divinum negabant, ideò nec Euangelium Joannis admittebant, nec Apocalypſim, lib. 24. quæſt. 3. cap. 39.

Altare, ſeu *Altarium*, ædificium lapideum incruento ſacrificio deſtinatum, ita dictum quaſi *Alta Ara*, ſeu *Area*. Dicitur etiam *Ara*. Sed in rubricis *Ara* propriè ſacratum, & portatile altare ſignificat. [Aram quidam vocatam dixerunt, quòd incenſæ victimæ arderent, alii à precationibus, quas Græci aras vocant. Walaf. de exord. Eccleſ. cap. 6.] ſeu [Ara dicitur quaſi arida; quæ enim cremantur, areſiunt in cineribus. Bleſſ. ſerm. 4.] FR. *Altare* ab altitudine dictum, & penes Antiquos differentia erat inter *Altare*, & *Aram*; nam illud in ſuperficie erat ſacratum, hæc verò per omnia latera. Calep. in dict. Altare |||| Significat Chriſtum, ideò debet erigi in eminentiori Eccleſiæ parte. Gem. lib. 1. de rit. miſſ. cap. 122. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 6. Beda, lib. de tabernac. Rupert. de divin. off. cap. 30. Antea ad ſignificandam unitatem Chriſti, unicum erat in Eccleſiis Altare: id colligitur ex SS. PP. præcipuè ex S. Ignatio Martyre in epiſt. ad Philadelph. ideò Euſebius in Encomio pro Paulino Tyri Epiſcopo, lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 4. *Vnigenitum Altare* appellavit. Laudabilis tamen mos eſt erigendi plura Altaria in qualibet Eccleſia; nam tredecim in una erant tempore S. Gregorii, ut habetur ex ejus epiſt. 50. lib. 50. ad Pallad. Epiſc. Altare debet eſſe lapideum, can. Altaria ſi non fuerint lapidea, de Conſecrat. diſt. 1. Denudatio Altaris in Fer. v. Cœn. Dom. nuditatem Chiſti in paſſione denotat. Alcuin. de divin. off. Ordo Romanus de quadam myſterioſa cæremonia, quæ fiebat in fer. vi. Paraſceve, mentionem facit, ſcilicet, ad illa verba Euangelii paſſionis [Partiti ſunt veſtimenta mea;] tunc duo Diaconi auferebant Altaris mappam, in quo ſic denudato conſumebatur Euchariſtia à ſepulchro delata. Canus iſte abuſus, quo à Sacerdotibus implorabatur divina vindicta, de quo Greg. Turon. de glor. Martyr. lib. 1. cap. 79. derogatus fuit in Concil. Tolet. XIII. can. quicunque 26. quæſt. 1. Denudabantur enim Altaria, extinguebantur luminaria, ac tandem deſerebantur divina Officia. In Eccleſia Ambroſiana denudantur Altaria in fer. 6. paraſceves; cooperiuntur parietes velis ſanguinei coloris. In prædicta feria v. lavantur Altaria hyſſopi herba, vino, & aqua; hyſſopus enim eſt ſymbolum unctionis Magdalenæ Chriſto exhibitæ, vinum, & aqua, ſanguinem, & aquam de latere Crucifixi emanatam ſignificat; & ideò Rupertus exiſtimat meliorem obſervantiam eſſe illorum, qui diem mortis Chriſti imitantes, Altaria lavant

vant in feria vi. Romæ tamen in Basilica Vaticana, & Dominicani observant hoc in feria v. In Ecclesia græca Patriarcha solus hanc cæremoniam facit, & Metropolitani in eorum Ecclesiis, lavantes Altaria priùs cum aqua benedicta, posteà cum aqua rosacea ex præscriptione Euchologii. Aspersio autem Altaris, quæ aqua benedicta fit in Dominicis per annum, baptismum Salvatoris repræsentat; quæ tamen relinquenda est, quando expositum ibi erit Eucharistiæ Sacramentum; sic pariter nec Cruce signatur Altare in principio Euangelii Joannis in fine Missæ, cum ipsemmet Auctor benedictionum ibi adsit. Gavant. par. 4. tit. 19. in Rubr. Miss. Semper Altare osculatur Sacerdos antequam populum salutet, seu pacem tribuat; pax enim à Christo Domino in Altari effigiato sumenda est. In Altari, ubi Episcopus Diœcesanus celebravit, pro illa die nemini celebrare licebit absque ejus licentia, ut Sac. Concilia definivere; quod esset grave peccatum secundùm Canonistas, licèt aliqui tantùm intelligant, quando, scilicet, Diœcesanus solemniter celebrasset. Hanc observationem Græci extendunt etiam quoad simplices Sacerdotes, ita ut in eodem die ad unicum Altare duo Presbyteri nequeant Sacrum facere; quod approbatum per diversas ordinationes Pontificias censetur, quæ Latinos Episcopos admonent, ne Græcos in eorum ritu impediant. In majoribus Altaribus quatuor Basilicarum Urbis Patriarchalium nemini licet præter Papam celebrare, quòd solus Jacobus quidam S. Pauli Abbas ex privileg. Bonif. VIII. sub anno 1301. in epist. 98. hanc facultatem pro Altari majori ejusdem Basilicæ habuerat, & illi Abbates hac facultate gaudent, qui Sacerdotii ordinem à Pontifice susceperint, ut dictum est in verbo *Abbas*. Et pro qualibet vice Cardinales speciali brevi habilitantur, si super unum ex præfatis Altaribus celebrare velint. Imò antiquitùs in Sabbato quatuor temporum Decembris, quando Pontifex celebrabat in Altari S. Petri pro conferendis sacris ordinibus, ab hoc ad aliud Altare deducebatur: [Descendit Pontifex ab Altari (scilicet majori) & vadit ad S. Andream, ibi facit consecrationem, facta consecratione revertitur ad Altare, quia in hoc Altare nulla consecratio debet fieri, nisi de Romano Pontifice. Benedic. Can. S. Petr. Cæremonial. M.S. in Bibliothec. Sanct. August. de Urbe.] Expositio Sanctissimi non deberet fieri nisi in Altari Majori, quia [Maximè decens est, ut in Altari, ubi Sanctiss. Sacrament. situm est, Missæ non celebrentur. Cæremon. Episcop. lib. 2. cap. 12.] Quod non de privatis, sed de solemnibus sacris intelligendum, ut in Romæ Collegiatis, aliisque Ecclesiis per universum observantibus diligenter attenditur. In Altaribus pro Defunctis privilegiatis eorum Missa non est celebrandum in duplicibus: Sac. Congreg. Rit. 24. Aprilis 1627. Priùs mos erat illud Altare circuire, ubi Sanctorum Reliquiæ requiescunt. [Postquàm sacra Martyrum loca venerabiliter circuivit. In vita Sancti Fulgen. Basilicam Sancti Galli ingressus, cum orando Altaria circuiret. In act. S. Othon.] FR. In Melitæ Conventuali Ecclesia, magna veneratione Icon B. M. V. *Philermi* nuncupata conservatur, quæ opus Divi Lucæ creditur, ac de illa traditur, quòd in Rhodo insula, ubi priùs erat, in quodam, scilicet, monte non longè ab Urbe, cum quidam Juvenis ardens Puellæ amore, qua nullibi frui poterat propter parentum custodiam, eam admonuisset; ut matrem deciperet, ac secum hoc Templum devotionis prætextu peteret, dumque ibi Mater orasset, ejus licentiam postularet, ut sola Altare illud devotè circuiret, ibique ab ipso Amante expectaretur. Quod sanè ita executum fuit. At Mater cum diu in Ecclesia expectasset, tandem ad posteriorem Altaris partem accessit inquirens filiam, quam in proci amplexibus, ambos tamen extinctos adinvenit. Inde Imago hæc B. M. & mons ille *Philermos*, idest *Amoris infælicis*, à Græcis appellati sunt ||| Itaque antiquitùs, ad exercendam devotionem hanc, Altaria à muro erant separata, ut in vetustis Ecclesiis aspicitur, atque tenacissima cani ritus Graja natio, usque ad præsens, sic separata adhuc erigit Altaria: quod reverà tanta reverentia colit, ut ad illud accedere nusquam Laicis permissum sit. Quocirca jure Latinos reprehendit Balsamon, qui nedum Laicis quidem viris, sed etiam fœminis hoc permittunt. An non ille magis stuperet, si depravatos nostri sæculi mores admiraretur? Siquidem hodierna muliebris inverecundia tam audax effecta, ut ad latus quoque sacrificantis sedere non solùm, sed & cornicari delectetur, ubi nimirùm, cum timore, & tremore cœlestes ipsimet Spiritus assistunt. Quod tamen Ecclesiasticorum negligentiæ meritò imputetur, dum immemores Sancti Ambrosiani Zeli se ostendunt, per quem imperatoria ipsa Majestas à presbyterio exclusa fuerat. Sed redeundo, unde jam digressi sumus; mysteriosa erat cæremonia illa, quæ in nocte Natalis Domini fiebat: tribus nempè velis cooperiebatur Altare, idest, rubro, albo, & nigro; nigrum velum auferebatur in fine primi nocturni, & significabat obscuritatem temporis ante legem: album velum in fine secundi nocturni, & id in signum erat temporis legalis: rubrum in fine tertii, & ultimi nocturni, atque legis gratiæ symbolum erat: Jo. Belet. in rat. div. offic. cap. 69. Durand. lib. 1. cap. 3. Eadem cæremonia iterabatur ad matutinum Paschæ post quamlibet lectionem, cum non nisi unicum nocturnum tunc habeatur. In Hispania per totum quadragesimale tempus extenditur velum ante majorem aram, dum in ferialibus

bus recitantur horæ, & canitur Missa, nec retrahitur, nisi quando canitur Euangelium, in elevatione Hostiæ, & Calicis, & ad postremam super populum orationem. At in feria iv. majoris hebdom. penitùs aufertur ad illa verba Euangelii: [Et velum templi scissum est.] Diximus supra, Altare debere esse lapideum, ex eo, quòd lapidem angularem Christum significet, ex decreto S. Silvestri Papæ, ante cujus tempora ob continuas Ecclesiæ persecutiones ex ligno erat formatum, licèt idem Sanctus in Basilica Lateranensi collocasset ligneum Altare illud, in quo Apostolorum Princeps celebraverat; cautumque est à Successoribus, ne ulli liceret, nisi soli Pontifici Romano, ibi celebrare. Si non erit Altare omninò lapideum, sufficeret altariolum, seu lapis sacratus, quod Ordo Rom. *Tabulam itinerariam* appellat. Bonifacius VIII. cap. ult. de privileg. & cap. 12. in 6. *Viaticum*, & Balsamon *Antimensium* ad Concil. 6. can. 1. sive 31. vocant. Hæc postrema vox græca est ἀντιμίνσιον, idest, vice mensæ. [Antimensia non in omnibus mensis poni necesse est, verùm in iis tantùm, de quibus nescitur, an sacratæ sint, an non. Antimensia enim locum obtinent Altarium, quæ ideò consecrata sunt Antimensia. Ubi scitur Altaria consecrata esse, non opus est Antimensiis. Man. Patr. in resp.] FR. Quæ tamen apud Græcos ex tela erant confecta, ex illa, scilicet, quæ cooperiebat Altare in die consecrationis Ecclesiæ, & super quam continuò per octavam celebrabatur; deinde Episcopus in partes dividebat, Presbyteris distribuens, ut in defectu consecrationis Altarium antimensiis uterentur. Quorum consecrandi forma præscribitur in Euchologio græco. Sed aliquando pro corporalibus accipiuntur, vide *Corporale*. Altariolum igitur Latinorum ab Episcopo consecratum, erit lapideum cum Martyrum reliquiis, sine quo celebrare nemo potest, nisi Pontifex dispenset, qui inter alia privilegia Missionariis Propagandæ Fidei, in casu necessitatis absque tale Altariolo sacra conficere indulget. Debet ulteriùs hoc portatile Altare habere commodum spatium pro capacitate saltem Calicis, & Hostiæ; aliter esset peccatum mortale, secundùm Paludanum in 4. dist. 13. qu. 2. art. 3. concl. 1. Ang. Verbo Altare, Navarr. in Manual. cap. 25. num. 3. Alii tamen hanc opinionem limitant, affirmantes sufficere, si capacitatem haberet ad sustinendas majores partes Hostiæ, & Calicis. Syl. Verbo Altare, Tolet. lib. 2. cap. 2. num. 6. Azor. par. 1. lib. 10. cap. 27. quæst. 7. Suar. tom. 3. dist. 8. sect. 5. Præterea quæritur, utrùm Reliquiæ de essentia, an de præcepto imponendæ sint: utraque opinio suos habet fautores. Verùm advertendum est, si ex dispensatione Apostolica Reliquiæ non fuerint ibi appositæ, celebrans osculando ante Introitum Altare, deberet tunc omittere illa verba: *Quorum Reliquiæ hic sunt*; & tunc osculatur, quando dicit: *Indulgere digneris*. Gavant. par. 2. tit. 4. in Rub. Miss. Cum hoc Altare portatile sit symbolum unitatis personalitatis Christi; ideò illud in duas partes divisum in modum libri Sacro inservire nequit. Vasquez, tom. 3. disp. 233. cap. 2. num. 16. Fagund. lib. 1. cap. 22. num. 9. Ob eandem rationem ablato sigillo Reliquiarum consecratio deperditur. Si Ecclesia consecrata rueret, quamvis perderet consecrationem, non tamen ammitterent consecrationem Altaria stabilia, & multò minùs portatilia. At si Ecclesia remanet polluta ob emissionem sanguinis, aut humani seminis, tunc & Altare fixum pollutum existimatur; secùs verò portatile, cum illud, & non istud sit Ecclesiæ pars. Et è contra, si sanguis super portatile spargeretur, tunc cum eo tota Ecclesia polluta remaneret, in qua valet dici, verè effusionem accidisse. FR. Sed can. Si motum, de consecr. dist. 1. diversimodè disponit, ubi sic dicitur: [Si motum fuerit Altare, denuò consecretur Ecclesia; si parietes mutantur, & non Altare, salibus tantùm exorcizetur, &c. & can. de fabrica ibidem (inquit:) Atque in Ecclesiis combustis cum tabula consecrata, idest, Altari portatile licet celebrare, can. concedimus ibidem |||. Antiquitùs sicuti nos celebramus anniversarium Dedicationis Ecclesiæ, ita etiam solemnizabatur Altaris anniversarium, quod colligitur ex August. serm. 252. de tempore. Cuilibet Altari assistit Angelus. Sophronius cap. 4. Prati spirit. Pridiè quàm pateretur S. Lucianus, ob Altaris carentiam supra proprium pectus consecravit. Et Theodoretus Cyri Episcopus ob eandem necessitatem, & ad instantiam cujusdam Sancti Anachoretæ supra Diaconorum manus Sacrum confecit, de quo in vita Patrum hæc habentur: [Cum autem longo tempore desiderasset videre offerri spirituale, & mysticum Sacrificium, rogavit, ut divini doni illic fieret oblatio: Ego libenter paravi, & jussi Sacramenta offerri; pagus enim haud longè aberat, & pro Altari usus Diaconorum manibus, mysticum, divinum, & salutare obtuli Sacrificium.] In quodam M. S. Pontificali antiquo *Metallum* Altare lapideum appellatur, ex eo quia hæc vox se extendit ad omne id, quod è visceribus terræ excavatur, cujus orationis verba sunt: [Supplices tibi Domine Deus Pater preces effundimus, ut metalli hujus expolitam materiam supernis sacrificiis imbuendam &c.] FR. An non potuerat esse ex reali, ac solido metallo Altare illud? Sed quia hìc nescitur ubi, & quale hoc M. S. cæremoniale sit, ut ex contextu posset fortasè colligi materiæ qualitas, ideò in sola conjectura sisto. Altare aliquando significat Ecclesiam, seu decimas. Gloss. in lib. 3. tit. 25. cap. 3. decretalium. Vide *Prothesis*, *In altaro*.

ALTARISIA, particularis Canonicus Basilicæ Vaticanæ, cui incumbit curam habere majoris

Al-

Altaris ejusdem Ecclesiæ, & conservare pallia ei ab Apostolico Subdiacono tradita, illaque in vigilia Apost. Petri, & Pauli ad Altare illud superimponere, ubi deposita Apostolorum Principum corpora requiescunt; quæ pallia postmodùm Archiepiscopis conceduntur. Vide *Pallium*. Idem *Altarista*, fidem facit Episcopis ad limina sacra venientibus in quolibet triennio, seu pro Ultramontanis Præsulibus in quolibet lustro, ad quem etiam ter in hebdomada ad minùs cuncta illius Ecclesiæ Altaria spectat invisere. Imò facultatem habet ab Urbano V. & Innocentio VI. concessam, quòd possit eandem Basilicam cum aqua ab Episcopo benedicta reconciliare, quando per effusionem sanguinis, seu pollutionem ea vitiata fuerit. Ex nonnullis M. S. in Archivio ejusdem Ecclesiæ conservatis apparet, quòd de anno 1482. vocabatur *Altarius Canonicus*. FR. Hìc successit in loco Assisiorum, ut dicemus in dict. *Assisii*. Altaris pallium. Vide *Antipetasma*, *Chorus*, *Sacra mensa*, *Superaltare*.

Altaragium. Vide *Alteragium*.

Altatus, sublevatus, & in altum subvectus. [Jam ver decedit æstati, & per lineas sol altatus extremas, in axem scythicum porrigitur. Sidon. lib. 2. epist. c. 2.] describit, scilicet, solstitium æstivum.

Alteragium, oblatio super Altare posita. [Assignabatur sexta pars illius existimationis in obventionibus alteragiorum. Matth. Paris. in vita Guliel. Abb.] Alii verò probabiliùs *Altaragium* legunt.

Alternitas. Alternativa. [Qui unica fervens in eum amoris charitate gaudebat, & dolebat mutua animi alternitate. In vita S. Adelardi Abb.] FR. Eadem phrasi usus est Accius apud Nonnium, atque *Vicissitas* pro vicissitudine dixit.

Altegrada. FR. Volucris Epitheton. [Ut bestia magis, quàm avis licèt pennata, brevi capite, protracta cervice, cætera altegrada. Tertull. de Veland. Virg.] Alii *Altegradiam* legunt. Quam aliqui Fulicam, alii Ciconiam, alii Ibim putant. Hæc avis, seu bestia credit se esse tutam à venatoribus, si caput abscondat: quod applicat Tertullianus ad illos, qui in Ecclesia loquuntur, & palmæ manu faciem abscondunt, putantes nullum eos videre.

Altipeta, quidquid ex sui natura petit in altum. [Levitas enim omnis altipeta est. Paulin. epist. 21. ad Amand.] FR. eodem modo Cic. Altivolans ait, lib. 2. de Div. [Servat genus Altivolantium,] & Plinius, cap. 19. lib. 10. *Altivolum* dixit. Sed *Altivolans*, & *Altivolus* de omni volucre prædicatur. Altipeta verò habet generalius prædicatum; nam etiam res inanimatas, ac leves comprehendit; ut ex Paulino supra citato liquet.

Alveus. Vide *Curia Romana*.

Alytarches. FR. græca vox ἀλυτάρχης, præsidens ad spectacula: Sacerdos erat Antiochiæ, cujus officium *Alytarchia* dicebatur, Codex Theodos. lib. 10. tit. 1.

Alythinus. FR. Solidus, indissolubilis, à græco λύω, *solvo*, præposita particula ἀ, privativa: [Simulque, & vela serica alythina quatuor. Anast. Bibl. in Zacharia Papa. Item ibi ipsam fecit vestem de fundato alythino, habentem in circuitu periclisin de olovero. Idem in Paschali I.]

Ama, *Amula*, *Hama*, *Hamula*, italicè *Ampollina*, vas ad usum Altaris Sacrificii. FR. Urceolus, quem notabimus in dict. *Orzoli*, Græci Acratophorum vocant ||||. In oratorio amulas superauratas. Anast. in Greg. Amam unam ex argento. Idem in Benedict. III. Amulas Sacras, sive vasa historialia, & aspergilla ex puro auro. Agathias in vita Justiniani Imper. Archidiaconus amulam Pontificis cum vino sumit de Subdiacono, & refundit super colum in calice Ord. Rom.] Ex hoc vocabulo Græci fortasè ἄναμα vocant vinum pro Sacrificio destinatum, composita vox ex ἀνά, *in* significans, & ἄμα, idest, *Vrceolus*, ac si in urceolo positum dicerent.

Amagabari. FR. Pedites milites, arabica vox *Mghabbar*, quæ pulvere plenum, pulverulentum significat; unde Hispani, qui multa arabica vocabula retinent, *Amagabar* dixerunt peditem militem ex pulvere, quem progrediendo in se exsuscitat. Sic exercitum fugientem, Virg. 12. Æneid. descripsit, inquiens:

——— Versique vicissim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.

Itaque de Ranzerio Regis Aragoniæ Petri genitore, refert Nicephorus Gregora, lib. 7. cap. 153. habuisse in suo exercitu: [Mille amagabaros, quos Latini pedites vocant.] Quo vocabulo usus etiam est Jo: Villanus.

Amahaloth. Quid hebraicè significet. Vide *Psalmus*.

Amalecita. FR. de quo vocabulo sæpè in Sacra Scriptura: Amalec, *populus lambens* interpretatur à Div. Gregor. hom. 36. in cap. 54. Lucæ.

Amaro. Amarum aliquid reddere, vel sapere. [Amarat enim nimietas, quod poterat condire mensura. Chrysol. serm. 125.] Item *Amarico*, in eodem significatu. [Quia amaricaverunt me ipsi, & patres eorum. Lucifer. Caralitan. lib. de non parc. in Deum delinq.] FR. Item *Amaresco*. Palladius. [Amygdalus si rodatur, amarescit.] Item *Amaricor*. [Facit amaricari ventrem. Apocalyp. cap. 1.] Et *Amaricatus*. Ibidem [Amaricatus est venter meus.] Eumque à me tristem, amaricatumque repuli. Div. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 30. Item *Amarior* comparativum. [Inveni amariorem morte. Eccles. cap. 7. num. 27.]

Amar-

Amartigenia, & *Hamartigenia*, ἁμαρτιγένεια, græca vox, quæ peccatorum originem significat: sic intitulavit quandam suam compositionem Prudentius, ut Vincen. Belovacen. in speculo historiali ex Gennadio de Prudentio ait: [Composuit & libellos, quos græca appellatione prætitulavit Apotheosis, Sychomachia, Hamartigenia, idest, de divinitate, de compugnantia, de origine peccatorum.]

Ambar, ambarum. FR. Græci teste Aetio ἄμβαρ etiam vocant, Itali *Ambracane*, odoramenti genus, vide Avell. lib. 1. cap. 27. ||||. Revulsoque Sarcophagi operculo mirificè virtutis ambare suaviter redolentis viri faciem demonstrans. In Actis S. Sebast. Mart.

Ambasciator, & *Ambassiator*, legatus Principis, ex voce Longobarda *Ambascia*, quæ iter ad operandum significat, ut colligitur ex constitutionibus Burgundiæ: [Quicunque asinum alienum, extra domini voluntatem præsumpserit, aut per unam diem in ambascia sua.] *Ambassiator*, & *Ambasciator*, frequentissimè penes Eccl. Scriptores reperiuntur.

Ambigena, persona utriusque sexus, hermaphroditus. [Ambigena non generat teste Hippocrate. Blesens. epist. 90.]

Ambitus, FR. Quamvis Quintilianus affirmet hanc vocem pro ambitione aliquando accipi, Sulpitius tamen in sua hist. lib. 2. cap. 48. illa usus est in sensu gloriæ solemnis pompæ, quæ in Crucis inventione celebrata fuerat, sic inquiens: [Crux reperta, dignoque ambitu consecrata,] idest, dignoque honore, & pompa.

Ambo, *Ambon*, vel *Umbo*, pulpitum. [Obsecrans, supplicans, expostulans, in pavimento ipsius vestigii provolutus, quo nihil horum super ambonem contra Catholicam Dei Ecclesiam prædicaret. Anast. Biblioth. Collectan. in Epist. S. Maximi Abb. ad Petrum Illustrem à Sirmondo edita. Diaconus stat in ambone. Liturg. S. Chrysost.] FR. Fl. Blondus in sua Roma inclinata, lib. 1. decad. 2. ubi de Leone Papa III. loquitur, qui cum vellet à calumniis impositis se defendere, sic inquit: [Quo audito Pontifex Leo, ambonem conscendens, dixit se prædecessorum suorum vestigiis incedentem, objectis postridie responsurum.] Et eadem decad. 2. lib. 7. de Gregor. VIII. ex Comitum nobilissima familia Rom. agens: [Ubi ambone conscenso orationem habuit |||| Etymon Valfridus de exordio rerum Eccl. sic deducit: [Ambo ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit.] Sed multò meliùs explicatur ab Honuphrio Panvino de Eccl. vocibus verb. *Ambo*, qui deducit hoc nomen à verbo græco ἀμβαίνω, idest, *ascendo*. FR. Mihi tamen Valasi opinio magis arridet; nam umbo pars etiam togæ dicitur, ex eo quia ambit, ut ostendam in dict. *Umbo*: ergo sicut pars illa vestis Umbo ab ambiendo denominatur, ita hìc etiam erit dicendum. Quòd si ab ascendendo deducitur, etymon potiùs hoc scalis pulpiti, quàm ipso pulpito applicari deberet, sicut gradus à gradiendo. Quare idem esset, ac si diceremus à verbo *Ambo*, derivari latinum verbum *Ambulo*, quæ verba græcè, ac latinè motum, & non quietem sonant; at *Ambo* contrarium significat. Imò Ulpianus per *Ambones* calices intellexerat. Vide Calepinum dict. *Ambones*. Insuper verbum ἀμβαίνω, apud græcos accedere, & ingredere propriè significat, quod barbaricè hodie ἔμβα Græci dicunt. Etiam Arabes *Mambar* Cathedram vocant, & in illo Euangelii loco, ubi nos legimus, *Super Cathedram Moysi sederunt, &c.* super *Mambar* illi habent, præponendo litteram M, juxta eorum grammaticam, quæ docet in loci, & instrumenti significatione, litteram M, præponi M, sicut *Achaat* sedit; *Machaat*, locum sedendi dicunt |||| [Ambo (inquit Div. Hieron. in theor.) figuram lapidis sancti monumenti designat, quem Angelus cum evolvisset ex ostio monumenti, proclamabat resurrectionem Domini.] Dicitur *Pulpitum*. Vide *Pulpitor*. Item *Analogium*. Bellarminus, lib. 2. de Missa, c. 16. & Valaf. loco cit. inquit: [Analogium, quòd in eo verbum Dei legatur, & annuncietur, λόγος enim græcè verbum, vel ratio dicitur.] Ac de Diacono Euangelium legente, dicitur: [Acolytorum officium est ante Diaconum ferre cereum accensum cum ceroferario usque ad Analogium, & tenere debent, dum legitur Euangelium. Steph. de Sacr. Altar. c. 4.] Græci tamen recentes ἀναλόγιον, pluteum illud, & repositorium, in quo ponitur liber sustentandus, dum legitur (Italicè *Legio*) intelligunt. *Pulpitum* item vocat D. Cypr. lib. 2. epist. 5. Et *Tribunal* idem, lib. 4. epist. 5. Ac *Dicterium* Basilius Seleuc. Atque *Lectorium*, & *Lampium*, S. Isid. Tandem *Lectricium* Rupertus. Vide *Lectricium*. Vide etiam *Bema*. FR. Item *Suggestus* dicitur. Vide *Suggestus*. Insuper & *Pyrgus*, quia est ad modum turris, unde corrupto vocabulo Italicè *Pergamo*. In quodam antiquo pulpito Ecclesiæ Metropolit. Ravennæ hæc inscriptio legitur: [Servus Christi Agnellus Episcopus pyrgum fecit,] ut testatur Hieronym. Faber in suis Sac. mem. Raven. par. 1. pag. 4. |||| At communiter Ecclesiastici Scriptores *Lectorium* vocant. FR. In hist. Casin. Leon. Ostien. lib. 3. cap. 20. hæc habentur: [Sed & gradum, &c. in ammonis modum.] Legendum *in Ambonis modum*. Reliqua synonima. Vide *Bema*. *Pulpitum*. *Thymele* in dict. *Thymelicus*.

Amboleum. Vide *Amictus*.

Ambologium. Vide *Amictus*.

Ambro, devorator. [Quam teres vertigo cœli in modum rotantis fundibuli circumgyrat rudis possessor lucis ambronibus, & labris lurconibus vetitam degustans alimoniam in gastrimargiæ voraginem crudeliter cecidisset. Aldhel. lib. 3. de Virg. cap. 5.] Item de nostro Protoplaste idem cecinit.

Dum vitium ligni malum decerperat ambro. FR. *Ambrones* Galliæ populi, qui subita inundatione maris quum sedes suas amisissent, rapinis se alere cœperunt; hos cum Cimbris, Teutonicisque Marius delevit. Hinc factum est, ut rapaces, ac devoratores ambrones dicantur; ita Festus, de quibus etiam Livius in Epitom. lib. 68. & Plutar. in vita Marii. Strabo verò, lib.4. ait Ambrones ad Ostium Rhodani fluminis extitisse, qui à transeuntibus flumen illud, vectigalia exigebant: à Massiliensibus victi, ex quibus victores immensas opes compararunt. Ex hac fortasse exigentia, & rapacitate pro devoratoribus usurpantur. Plinius verò *Ambalatres*, lib.4. cap. 19. illos vocat, & in Aquitaniæ Provincia collocat. Vide *Voratrinus*.

Ambrosianum. In Regula Sancti Benedicti significat hymnum *Te Deum*, à Divo Ambrosio in parte compositum, ubi loquendo de Matutino dicitur: [Inde sequatur Ambrosianum.] Et clariùs in vita Sancti Caroli Comitis [Hymnum Ambrosianum Te Deum laudamus cum ipso antiphonatim decantare cœpit.] De Ambrosiano verò ritu. Vide *Agnus Dei*, *Alba*, *Altare*, *Amen*, *Amictus*, *Baptismus*, *Benedictio*, *Breviarium*. Crotala in dict. *Campana*, *Candela*, *Cantharus*, *Cantus*, *Christophoria*, *Cinerum dies*, *Confractorium*, *Continentia*, *Corporale*, *Diaconissa*, *Dominica nova*, *Dominus vobiscum*, *Embolismus*, *Epistolella*, *Feria*, *Festum*. Psalmellus in dict. *Graduale*. Authentica in dict. *Hebdomada major*, *Hebdomada de excepto*, *Hebdomada*, *Jejunium*. Ingressa in dict. *Introitus*, *Kyrie Eleison*, *Lectio*, *Litania*, *Lucernarium*. *Missa*, *Oblatio*, *Officium*, *Ambrosianum*, *Oleum Sanctum*, *Parasceve*, *Passio*, *Psallenda*, *Sabbatum*. Sabbatum in traditione Symboli dicebatur Sabbatum ante Dominicam Palmarum, & quare. Vide *Scrutinium*, *Transitorium*. Lucernarium in dict. *Vesperæ*.

Ambulacrum. Vide *Embolus*, *Imbolus*, *Lobium*, *Oriolum*.

Ambulatores, idest, Visitatores. Vide *Periodeuta*.

Ambulatres. Vide *Ambro*.

Amen. Hebraica vox, in veritate, seu veraciter denotat, qua clausula in fine precum Sacerdoti populus respondebat, in signum confirmationis, & comprobationis. [Ubi sic ad similitudinem cœlestis tonitrui Amen reboat. Hieronym. lib. 2. cap. 2.] Ad clerici responsionem in Missa, *Sed libera nos à malo*, Celebrans concludit, *Amen*, quod significat incertitudinem in hac vita quam habemus esse liberos à peccatis. [Ideò finit dicendo Amen ad indicium certitudinis: sed quia quandiù hìc sumus, ad certitudinem non pervenimus; ideò tacitè dicitur, & submissè à Sacerdote. Bonavent. in cap. 11. Lucæ.] Idemque intelligendum ad confessionem ejusdem, quando Clericus explicit *Misereatur*, & in fine *Suscipiat*, Celebrans *Amen* respondit. *Amen* respondebant in communione fideles ad verba Sacerdotis. Unde Ambrosius inquit: [Ergo non otiosè cùm accipis, tu dicis, Amen, jam in spiritu confiteris, quòd accipias Corpus Christi: dicit tibi Sacerdos, Corpus Christi, & tu dicis, Amen, hoc est, verum: quod confitetur lingua, teneat affectus. De Sacrament. lib. 4. cap. 4.] quod est in usu ritus Ambrosiani. Invehitur contra Christianorum plausum in theatris Tertullianus, inquiens: [Ex ore, quo Amen in Sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere, lib. de spectaculis. [Tam abominabile erat ad spectacula interesse, ut in aliquibus Ecclesiis, cum solitis abrenuntiationibus in baptismo faciendis, hæc etiam adderetur: *Et spectaculis*. Ita Salvian. de prov. Dei cap. 6. Refert mirabile factum idem Tertullianus de quadam fœmina, quæ dum in spectaculo aderat, à Dæmone aggressa, & obsessa fuerat: & interrogatus in exorcismo malignus spiritus, quare ausus fuisset Christianam extorquere? Respondit: [Justissimè feci, in meo enim eam inveni, lib. de spectaculis cap. 26.] In die Paschæ celebrans solemniter Papa, ad illa verba ante Dominicalem orationem posita: *Per omnia sæcula sæculorum*, Chorus non debet respondere *Amen* juxta solitum: [In hac die postquàm Papa dicit: Per omnia sæcula sæculorum ante Pater noster, non respondetur Amen; sed Papa continuat, Oremus, præceptis. Cærem. Rom. lib. 2. sect. 2. cap. 1.] De hac mystica significatione apud nullum legi; puto tamen hoc in signum lætitiæ fieri; nam lego in Innocent. III. illud *Amen* trium planctum mulierum ad monumentum pro Christo significare. [Quòd mulieres lamentabantur flentes Dominum. Chorus quasi lamentando respondet Amen, de mist. Missæ, cap. 12.] In Apocalypsi pro substantivo nomine accipitur, & significat veritatem ipsam essentialiter, idest, Deum: [Hæc dicit Amen, cap. 3.] idest, ipsammet essentialis veritas. Sigibertus Dagoberti Galliæ Regis Filius, dum à S. Amando baptizaretur, ad omnes preces clara voce respondebat *Amen*, cùm non haberet infans, quàm xl. dies ætatis suæ; quod prodigium à diversis etiam Scriptoribus illius sæculi refertur, & signanter à Sigiberto in Chron. ad ann. 633. In detestabili Talmud notantur tres species vitiosorum *Amen*. Primum, quod appellatur *Amen pupillum*, & est quando, scilicet, aliquis respondet ad orationes, quas non intelligit. Secundum *Amen subreptitium*, & est quando respondetur extra tempus. Tertium *Amen sectile*, quando, nempè, respondetur mente distracta, & quasi divisa. Ingeniosa est consideratio illa Abbatis Joachimi in cap. 1. Apocalyp. ubi ait, quòd semper Deus in prin-

principio periodi incipit cum hac dictione, *Amen*, ut clarè in multis Sacræ Scripturæ locis patet; at nos mortales semper in fine Amen pronunciamus. Et ratio est, quia Author veritatis, imò veritas metipsa est Deus. Nos verò veritatis pedisequi, & discipuli sumus. Nequeo tandem percipere quonam pacto, aut fundamento, aliqui cæremoniarum Romæ Directores, dum solemniter induitur Episcopus, ad quamlibet orationem, *Amen*, respondere faciant. Hoc enim diametraliter Rubricis Pontificalis, Missalisque opponitur, quæ præscribunt, nonnisi in ultima oratione esse pronunciandum, & praxis ipsa in Missis privatis tam Episcoporum, quàm aliorum Celebrantium hoc idem docet. FR. in Sacris Scripturis *Amen* aliquando significat, *sic fiet*. [Et respondit Banajas filius Jojadæ Regi, dicens, Amen, 3. Reg. cup. 1.] Quandoque nominaliter sumitur. [Hæc dicit Amen testis fidelis. Apocalyp.] Quandoque verbaliter, ut 3. Reg. sup. Quandoque adverbialiter pro *verè*, sicut in Euangeliis: [Amen amen dico vobis.] Ita Dionys. Carthus. in lib. 3. Reg. cap. 1. art. 1. Vide Gloss. in can. Hoc quoque, de consecr. dist. 1. Vide *Selah*.

AMENTO, ligare, stringere, significat. [Cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem, amentavit hanc sententiam. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. cap. 33. Alii tamen meliùs hoc verbum fulminare intelligunt, quod magis textui conformatur, desumpta metaphora ex sagitta, quæ eò violentiùs paratur ad arcus chordam, quæ *amentum* dicitur, quando ipsammet chorda ad mentum protrahitur. FR. Tertull. phrasi Ciceroniana usus est. Cic. enim de Oratore, [Amentatas hastas ab illo accipere, easque oratoris viribus, lacertis torquere,] metaphoricè dixit, pro argumentis aliundè petitis, quasi tela, quibus utitur Orator.

AMERCIAMENTUM. Vide *Marciamentum*.

AMICTUS, dicitur etiam *Ambolagium*, *Anabolagium*, *Anagolagium*, & *Humerale*, indumentum sacrum est, à D. Hieronymo *Anaboleum* appellatum. In Theat. rer. Eccl. à græco verbo ἀναβάλλομαι, idest, induor. Antiquitùs ponebatur supra caput, eodem modo, quo à Religiosis hodie observatur, perplicando illum super planetam. [Caput amictu cooperimus, dum pro spe cœlestium Deo servimus. Gem. de ant. rit. mis. cap. 201.] Quoad ejus significata. [Amictus est primum vestimentum nostrum, quo collum undique cingimus, in collo est namque vox; ideòque per collum loquendi usus exprimitur. Per amictum intelligimus custodiam vocis, Amal. de Eccl. off. lib. 2. cap. 17. Sacerdos in officio altaris, capitis sui, scilicet, Christi, cujus membrum est, personam gerit, qui amictu caput suum obnubit, donec super os casula illum involvat. Veniens enim ad salvationem Mundi Dei filius, Angelus magni consilii, nube amictus est, dum divinitatem suam, quæ est caput, & principium, in nostra carne abscondit. Hoc ergo carnis latibulum prima vestis Sacerdotis, idest, amictus significat. Rup. lib. 1. de divin. offic. cap. 10.] Prætereà velum, quo in passionis nocte milites Redemptoris faciem velabant, & spineam coronam ejus capiti impositam designat. D. Thom. 3. par. q. 8. art. 5. Maronitæ, Græci, & Ambrosiani super albam induunt amictum, & quamvis hodie Græci ampliùs non utantur hujusmodi indumento; satis tamen colligitur ex quadam Soletinorum Archidiaconi Epistola ad Episcopum Molphetæ directa, in qua minutatim Græcorum sacra vestimenta refert, & ibi etiã mentionẽ facit de amictu inter Græcos olim usitato. Amictus, aliaque sacra, seu benedicta indumenta ad profanum usum converti nequeunt, sed ea consumpta comburantur, ejusque cineres projiciantur in sacrario; nec possunt pretio commutari, nisi in casu necessitatis, aliis Ecclesiis. Facund. lib. 3. cap. 22. & 23. Communior opinio, & magis approbata censet peccare mortaliter Sacerdotem, si absque amictu, vel aliquo sacro indumento celebraret, quamvis aliqui cingulum excepruent, quod antiquitùs in aliquibus Ecclesiis non erat benedictum; ideòque cogente necessitate posset uti non benedicto; necessitas tamen censenda esset in urgentia præcepti audiendi Sacrum, seu Viaticum conferendi, quo casu stola pro manipulo, seu hoc pro illa indui dispensatur, dummodò tamen non fiat in contemptum. Posset etiam Sacerdos, ad evitandam sibi mortem comminatam, absque aliquo ex Sacris indumentis, non quidem omnibus, celebrare; sine omnibus enim id fieri non posset, etiamsi periculum vitæ immineret. Facundez loc. cit. In Romana Ecclesia priùs Amictus Levitæ Cardinalis strictior erat, latior verò Cardinalis Presbyteri, ita colligitur ex Davantriæ Cæremoniali m. s. qui vixerat ad ann. 1325.

AMICUS. Vide *Spudiastes*.

AMIRAS, vox Arabica *Amir*. Dominatorem significat, & *Amiræus*, idest. Prætor. [In Regno Saracenorum quatuor Prætores statuit, qui Amiræi vocabantur. Sigiber. in Chron.] Hodie tamen titulus *Amir* pro Duce, & Principe usurpant Arabes; inde latinè *Admiratus*, *Amiratus*, *Admiralius*, & Italicè *Amiraglio*. Hispanicè *Almirante* dicitur, at penes aliquos Scriptores Græcos corruptè *Amirumnis* legitur, quod deberet secundùm vim arabici vocabuli *Amir almunim* scribi, idest, caput, seu princeps credentium; Epitheton per multa tempora à Mahometi descendentibus, & successoribus usurpatum, qui deindè *Kalipi* cognominati sunt, idest, ejusdem Vicarii, & hæreditarii successores. Vox igitur *Amiralius* Arabico-græca est, nempè, *Amir* Arabica, & ἅλιος, maritimus. Inde Admiralium Generalem maris, ac Ducem vocamus. Chronica Casinen. lib. 3. cap. 44.

Vide

Vide Frecciam de feudis. Vide hìc *Cadmus*.

AMMA, quamvis græcè ἀμὰς dicatur, eſt tamen Orientalium vocabulum *Amme*, quod matrem ſignificat, ſicut Abbas quoque orientalis vox eſt: ita adinſtar nominis Abbatis, *Amma* ſpiritualem matrem apud Eccleſiaſticos Scriptores ſonat. [Vos eſtis ſatuæ; nam hæc & veſtra, & mea eſt amma. Pelag. lib. 18.

AMMIANUS ALEXANDRINUS, ex Bajulo fit eximius Philoſophus. Vide *Saccas*.

AMMONITES. FR. de quo vocabulo ſæpè in Sac. Scriptura; populus mœroris interpretatur à Div. Gregor. in 1. Reg. cap. 11. expoſit. lib. 5. cap. 1.

AMODO, pro *modò, breviter*; de quo ſæpè in Sac. paginis.

AMOENO. FR. oblector, & oblecto, verbum Cypriano, Sidonio, Ennodio, Salviano, & Petro Chryſologo familiare.

AMOND. FR. Servus manumiſſus, l. Si quis ſervum, la 1. §. 8. Longob. de manumiſſionib. & in Bullar. Caſin.

AMOR ARGENTI, ideſt, avaritia. Vide *Phylargiria*, & *Phylargirus*.

AMOR PROPRIUS. Vide *Philautia*.

AMORTIZATIO, gallicum vocab. *Amortiſſement*, quod translationem bonorum in Eccleſiaſticorum poteſtatem ſignificat. Et Canoniſtæ: *In manus mortuas* dicunt. Vide *Manus mortua*.

AMPHIBALUM, *Amphibolum*, & *Amphimallum*, vox græca ἀμφίμαλλον, tunicam hirſutam, & piloſam ſignificat. [Nec mora Sanctus paupere non vidente intra amphibalum ſibi tunicam latenter eduxit. Sulp. in vita S. Mart.] Veſtis propriè erat ex parte interiori, exteriorique hirſuta, ac ex verbis teſtamenti S. Remigii peculiarem Epiſcoporum veſtem colligitur fuiſſe, cujus hæc formalia verba ſunt: [Futuro Epiſcopo amphibalum album paſchale relinquo.] Ejuſdem opinionis fuit Marianus Victorius D. Hieronymi Commentator, in epiſt. 28. qui ait Gauaſpinam tunicam utrinque villoſam fuiſſe: & confirmatur; nam eadem veſtis habebat caputium. [Lacrymarum ei gratia in Sacro non deerat officio, ut amphibali ſummitas, quo caput tegebatur, ex profuſione eadem madida videretur. In vita Sancti Bonifacii Epiſc.] Sed an de amictu loquatur, dubium eſt. FR. *Amphimallum* an ſit idem, ac *Amphibalum*, pro affirmativa ſententia dici poſſet primò, quòd propter affinitatem pronunciationis B. cum M. ex *Amphimallum* corruptè pronunciatum ſit poſteà *Amphibalum*. Secundò, quia utraque veſtis villoſa erat. Sed clarè ex Plinio habemus *Amphimallum*, nempè, ex uno tantùm latere villoſum fuiſſe, & quæ ex altero latere erat hirſuta *Heteromallum* dicebatur: at *Gauſapina* tunica à Hieronymo ſuprà memorata, ſeu *Gauſapa*, non erat eadem cum *Amphimallo*, ſed quidem ſimilis, quæ Romæ temporibus Plinii patris cœperat introduci, cujus hæc ſunt verba: [Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra, ſicut etiam villoſa ventralia. Nam tunica lati clavi in modum gauſapæ texi nunc primùm incipit, lib. 8. cap. 48. An deinde hæc veſtis ab una ex inſignibus Cretæ Civitatibus, *Amphimalla* appellata; teſte Plin. lib. 4. cap. 12. vel ex græca propoſitione *Amphi*, & *Mallos*, ideſt, utraque lana dicatur, ſpeculatoribus judicandum relinquo. Ulteriùs etiam clarè conſtat *Gauſapas*, ſeu *Gauſapinas* veſtes diverſas fuiſſe. [Antiquis enim totus è ſtramento erat, qualiter etiam nunc in caſtris cauſapæ. Plin. lib. 8. cap. 48.] & Martial. lib. 14. epig. 29. ea utebatur extra domum, & in theatro Pompeii ob defenſionem aeris; & jocosè lib. 7. epig. 59. dixerat:

Menſe vel Auguſto ſumere gauſapinas?

Et de *gauſapa villoſa*, vel *mantile*, lib. 14. epigr. 138. Item de *penula gauſapina*, ibidem epigr. 145. Erat etiam *Gauſape quadratum*, idem ibidem, epigr. 152. Item *Cubicularia gauſapina*, idem ibidem epigr. 147. Et *gauſapatum* gauſapina indutum. Senec. epiſt. 54. [Mitto me in mari, quomodò pſychrolutrem) ideſt cum frigida aqua corpus ſuum lavat) decet gauſapatus. [Vide hìc: *Cocula*, *Endromis*: prætereà conſule Bayſium de re veſtiar. ac Ferrarium de re veſt. lib. 2. cap. 14.

AMPHIDROMIUS dies: apud Gentiles qualis erat. Vide *Baptiſmus*, § ſolebant Gentiles.

AMPHITAPA, ἀμφιτάπης. FR. erat etiam veſtis genus, l. veſtis, §. veſtimenta, de aur. & arg. l. Varro tamen in Mario indicat fuiſſe culcitram, dum ait: [Alterum benè acceptum dormire ſub amphitapa benè molli.] Et Lucilius, Satyr. 3.

Pſile, atque amphitapæ villis ingentibus molles &c.

In aliquibus pandectis legitur *Amphitapha*, & *Amſitapa*, ſed corruptè, Marcellus ait. Vide *Gramalla*.

AMPHITHEATRI portæ. Vide *Sanavivaria*.

AMPHITHYRON, januæ velum, Italicè *portiera*. Evagrius, lib. 6. cap. 22. ait, Choſroam Gregorio Antiocheno Epiſcopo dediſſe *Amphithyron unicum*; ἀμφίθυρον autem propriè locum ambarum portarum ſignificat: erat igitur velum, quod ex utroque latere aperiebatur, ut comprobat Symonetta Græcus Author de eodem velo loquens, dum ait: [Unicum, quod utrinque aperiretur, lib. 5. cap. 14.] Eodem modo Chryſoſtomus appellavit velum illud, quod trahebatur ante portam Sanctuarii tempore conſecrationis. Vide *Velum*, *Velothyrum*.

AMPULLA. Vide *Vrceolus*.

AMULA. Vide *Ama*.

AMULETA. Vide *Periapta*.

AMUSTHIA, quædam textura, Italicè *Saja* appellata, lana, linoque contexta: vox gallica *Amoitte*, ex qua pro Monialibus infirmis conficiebantur induſia. [Non obſtante, quòd propter infectionem ægritudinis totus pannus involvens ſuum

suum corpus, & tunicæ, & amusthiæ. In vita B. Coletæ.

Anabasis. Vide *Cerealis*.

Anabathra. Thronus, ubi Imperator Constantinop. sedebat, græca vox Ἀνάβαθρα, quæ significat Ascensorium. [Rursumque ad anabathram veniens, sedet Imperator. Codin. de offic. aul. Constantinop.

Anabatistæ, seu *Anabaptismi*. FR. Hæretici, qui nonnisi adultis Baptismi Sacramentum conferunt; necessarium enim existimant, baptizandum proprio ore fidem confiteri debere. Hunc tamen errorem, qui Eunomianorum, & Donatinistarum quoque erat, jam Africanum Concilium damnaverat. Primus hujus hæresiæ Author Hilarius Diaconus fuit. Hi in dubium revocant historiam, & Magorum adorationem. Vide Baron. ad ann. 362. num. 24. Vide *Anomiani*.

Anacara, Italicè *Naccara*, crepitaculi, seu tympani genus, quod ex una tantùm parte est pelle coopertum, ex alia verò in convexitatem desinit, inservitque equitatui militiæ, ac præcipuè Orientalibus, & Theutonicis. [Tympanis, anacaris, & aliis similibus instrumentis horribiliter resonabant. In vita Ludov.] FR. Alii *Anacana* dixere: hodie *Maccaris* appellari ait Meursius, fortasse non ipsius, sed typographi error est, cum debuerit N, pro M, interpungere. Curopalata refert, quòd ante prandium per Civitatem progrediebatur Græcus Imperator cum tubis, & anacaris, ut populus ad recursum commoneretur, sed hæc signa in postmeridiano egressu non dabantur. [Ne (ut inquit idem Author) quis ebrius incompositè, & temerè ad Imperatorem accederet, cap. 5.]

Anachoresis, Ἀναχώρησις, secessus, dilatio, & ab aliis separatio. [Alii anachoresim necessariam, idest, remotionem, & Eremi secreta censuerunt, Cassian. coll. 2. cap. 2.] At si aliquis objiciat aliquem ex Patribus post peractam pœnitentiam, & longam anachoresim, propter religionem suam raptum fuisse ad Episcopatum. Fulbert. Carnoten. epist. 61.

Anachoreta. Ἀναχωρίτης, qui in anachoretæ statu degit. Differt autem ab Eremita; nam, ut ait Isidorus, [Genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi, atque habitare perhibentur, ad imitationem, scilicet, Eliæ, & Jo: Baptistæ. Genus est Anachoretarum, qui jam cœnobiali conversatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione divina viventes, lib. 1. de Eccles. off. cap. 15.] Maronitæ Arabico vocabulo *Hhabis* anachoretam, idest, carceratum dicunt; nam Arabicè carcer, *Hbas* vocatur. FR. de Monachis Anachoretis egit Baronius, an. 328. num. 26.

Anadema. FR. Ἀνάδημα, Fascia, seu corona, Lexicon Scapulæ: ab ἀναδέω, corono, cingo, circumligo, exorno. Idem sic ait Διαδέω, corono, cingo, circumligo; unde *Diadema* dicimus. In verbo διαδέω. [Quemadmodum cùm qui in cavea multa vulnera accepit, ac sanguine conspersus est, post anademate capiti addito. Chrys. hom. 2.] Vide *Diadema*.

Anaglypha, ἀνάγλυφα, superscupta, seu vasa cum sculptura parùm relevata, quod sculpturæ genus ab Italis *di basso rilievo* dicitur. [Anaglypha græcè, latinè cælaturæ: cælata autem sunt vasa aurea, vel argentea, signis eminentioribus extrà, intusque expressa. [Hæc alio nomine sculpta vocantur anaglypha vasa dicta. Eucher. lib. 3. Reg. cap. 17.] Ac alibi. [Ut emeres speciem argenti anaglyphi. Anast. Biblioth. in vita S. J: Alexandr. cap. 27.] Ambrosius usurarios, qui ad eorum capitale, lucrum superaddunt. [Anaglyphos usurarum, lib. de Tob. cap. 13.] vocavit. FR. quare Vocabularii Ecclesiastici Author aberrat, dum existimat tali vocabulo sculptorem nominari, cujus error clarè ex eadem Sac. Scriptura convincitur, ubi habetur: [Et in ingressu Oraculi fecit ostia, &c. Et anaglypha valdè prominentia, 3. Reg. cap. 6.] |||| componitur hoc nomen ab ἀνά, *super*, & γλύφω, *cælo*, *sculpo*.

Anaglyphiticum. FR. cælaturæ opus. Sidon. lib. 9. ep. 13.

Geruli caput plicantes
Anaglyphitico metallo,
Epulas superbiores
Humeris fuerant onustis.

Anagnostes, Ἀναγνώστης, Lector; unus ex quatuor minoribus Ordinibus: At cùm de hoc solo Ordine minori in Euchologio expressè habeatur, aliqui proindè dubitarunt, an Ostiariatus, Exorcizatus, Acolythatusque ordines fuerint apud Græcos; non enim hodie hos tres ordines conferunt explicitè. At non est dubium in cana Græcorum Ecclesia prædictos fuisse. Nam de Ostiario sic loquitur Sanctus Dionysius: [Ministrorum hi quidem ad januas templi clausas consistunt, alii verò aliud quid proprii muneris exequuntur, de Eccles. Hierar. cap. 3.] De Exorcistis Div. Ignatius Martyr: [Saluto Lectores, Cantores, Ostiarios, Exorcistas. Epist. ad Antiochenos.] De eisdem Laodicen. Concilium: [Non debere exorcizandi munus assumere ab Episcopis non provectos, can. 26.] Imò Recentiores Græci sub *Deputati*, seu *Ceroferarii* nomine Acolytum intelligunt. Ulteriùs tanquam obsoletum esse inter Græcos Acolyti officium admiratur Symon Thessalonicensis, inquiens: [Sunt & alia Deputati, & Ceroferarii officia, quæ ante ordinationem Lectoris celebrantur, quæ sanè, nescio, cur non exercentur. In Ecclesia verò Thessalonicensium paulò antè in usu erant, & in antiquis Ritualium exemplaribus scripta reperiebantur.] Romæ in Ecclesia Sancti Athanasii Græcorum Collegii expertus sum hæc

hæc antiqua ritualia in praxi ab Epiſcopis illius ritus obſervari, ac eoſdem Epiſcopos egomet vidi acolythi ordinem à Subdiaconatu ſeparatim conferre. Apud Ethnicos Scriptores reperitur hoc vocabulum *Anagnoſti*, Lectorem menſæ denotantem. [Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quàm anagnoſtem. Cic. ad Att. ep. 16.] FR. de numero Anagnoſtarum fuiſſe Julianum Apoſtatam teſtatur Theodoretus, lib. 3. Vide *Lector*. Item Lectura, confabulatio, ſeu recitatio, *Anagnoſma* dicebatur.

ANAGNOSTICUM, ἀναγνωστικὸν, Scriptura, Epiſtola, lectura, vel lectio. [Item in Anagnoſtico ante longum tempus, dulciſſima mihi veſtra Excellentia, Neapolitano quodam juvene veniente, mandare curaverat. D. Gregor. in Regiſt. lib. 7. cap. 126.

ANAGOGIA, ἀναγωγία, derivatur à verbo ἀνάγω, ideſt, ſurſum duco, itaque *Anagogia* latinè ſonat ſurſum ductio, Rhetoricorum figura eſt, quando, ſcilicet, præter dictionis ſignificatum apparentem, aliud quid ſignificat. Ut, exempli gratia, Jeruſalem non ſolùm quidem illam terrenam Civitatem; ſed etiam cœleſtem in Scripturis Sacris intelligimus, qui ſenſus *Anagogicus* dicitur. Senſus igitur Scripturæ quadrupliciter aſſignari ſolet, nempè, *Litteralis*, *Allegoricus*, *Tropologicus*, & *Anagogicus*, qui à Lyrano hoc diſticho comprehenduntur.

Littera geſta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quid ſperes Anagogia.

Itaque illud nomen *Jeruſalem* ſecundùm litteralem ſenſum Judææ Civitatem; ſecundùm *Allegoriam* Eccleſiam; ſecundùm *Tropologiam*, ideſt, moralitatem, fidelem animam denotat; tandem ſecundùm *Anagogiam*, mens noſtra ſublevatur ad cœleſtem patriam contemplandam. In epiſt. ad Galatas, cap. 4. omnes quatuor hos ſenſus Doctor Gentium eleganter inſinuavit, ſic inquiens: [Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera:] En ſenſum *Litteralem*, ubi nudam hiſtoriam exponit. [Hæc duo teſtamenta,] Vide *Allegoricum*, dum in duobus Abrahami filiis, utrumque teſtamentum alluſivè demonſtrat, [Sed quomodo tunc is, qui ſecundùm ſpiritum, ita & nunc.] Vide *Tropologicum* ſenſum, cùm per hoc ambos liberos colluctationem ſpiritus, & carnis ſubaudiat. [Illa autem, quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.] En tandem *Anagogicum*. De his figuris vide ſparſim hìc in ſuis locis.

ANAGOLAGIUM: Vide *Amictus*.

ANALECTA. FR. aliquando librum Collectaneorum ſignificat, Lexicon Græco-latinum Budæi Tuſani, & Conſtantini excuſum à Joanne Criſpino 1562.

ANALICIUS, mucro; de quo vide apud Matthæum Pariſium.

ANALOGIUM. Vide *Ambo*.

ANALPHABETUS. FR. Illiteratus, epithetum Juſtiniano Imperatori attributum, ac ſi neque alphabetum didiciſſet. Ex Suida Baronius, ad ann. 529. n. 2. Vide *Bulla*.

ANANEHEL. FR. de quo in Sac. Scrip. Gratia Dei interpretatur à D. Gregorio, lib. 25. moral. c. 8. in c. 34. Job.

ANAPHORA, Ἀναφορά. Elevatio; à diverſis SS. PP. pro Sacrificio Miſſæ accipitur, & ſignanter à D. Baſilio. In hoc enim Sacrificio ad elevandam mentem admonemur per illa verba *Surſum corda*. Anaſt. Sinaita in orat. de Synaxi. Deinde quia ad thronum divinæ miſericordiæ hæc oblatio ſublimatur; & quia tandem in Miſſa elevatur Salvatoris noſtri corpus, & ſanguis. De qua cæremonia ab Hæreticis irridemur, & tamen hæc actio prædicta fuit à Pſalmiſta. [Erit firmamentum in terra in ſummis montium, pſal. 71.] Quod à Rabbinis Sacrificium Miſſæ intelligitur. Legunt enim ex Hebræo. [Erit placenta in capita Sacerdotum.] Inſuper ſi cum aliis intelligimus dictum vocabulum ſignificare *auxilium*, ſeu *ſubſidium*, nulla certè pro vivis, ac defunctis poſſemus experiri majora auxilia, & ſubſidia quàm per Miſſæ Sacrificium. FR. *Anaphora* rigorosè oblationem ſignificat. [Porrò in præfatis ſanctis Eccleſiis cum ipſa ſancta patina ſanè tam anaphoram, ideſt, oblationem exaltant. Humbertus Cardinalis in Appendice tom. XI. Baronii.

ANARCHOS, Ἄναρχος, ſine principio. [Dedit etiam creaturæ infirmitatem, ne anarchon, ne increatum, & divinæ conſortem ſubſtantiæ crederemus. S. Ambroſ. lib. 1. Hexam. cap. 3.

ANARGYRI, ἀνάργυροι, Abſque argento, à Græcis ita appellati ſunt Sancti Coſmas & Damianus, quia abſque argento, ac ulla mercede, ſed ſola charitate moti, medebant infirmos; quin & alii Sancti Medici, cum hoc titulo encomiati in S. Chryſoſtomi Liturgia commemorantur.

ANASTASISMUS, ἀναστασισμὸς, dies reſurrectionis, Vide *Dominica*.

ANASTASIS, ἀνάστασις, Reſurrectio. [Anaſtaſis Dominica chirographatur:] Scripſit Adelmus, de reſurrectione Domini loquens. FR. Baronius, ad ann. 159. ait, quòd S. Pius Papa I. decreverat celebrari Paſcha die Dominico, quod fecerat ad corrigendas aliquas Eccleſias, quæ judaizabant, ut ex Euſebio in Chronicon colligit: ſed quia Author hic à Gelaſio inter apocriphos reputatur, ſuſpecta erit ejus atteſtatio, & eò magis, quia idem Pius, in can. noſſe, de conſecrat. diſt. 3. affirmat non fuiſſe inſtitutorem hujus ſolemnitatis in die Dominico, nam ait ibi: [Omnes eadem ſervare debere, quia & nos ſervamus, nec debetis à capite quoquomodo diſcedere.] Ex quo confirmatur, ante Pium Romæ ſemper, die Domi-

nico Pascha observari solitum fuisse. Ad dubium verò Baronii de miraculo Hermetis Pii fratris, quòd, scilicet, Angelus eidem Hermeti apparuerat, ac instruxerat, ut die Dominico Pascha celebrari debuisset, de quo idem Cardinalis videtur dubitare, nam Pascha die Dominico ante Pium, tempore, scilicet, Clementis celebrabatur. Respondetur, quòd Pius in d. can. non narrat hanc visionem in ejus Pontificatu Hermeti accidisse, sed tempore transacto, inquiens: [Istis enim temporibus Hermes Doctor fidei, & Scripturæ effulsit inter nos.] Atque Clemens vixerat in Pontificatu usque ad an. 102. Pius verò Ecclesiam rexerat ab anno 158. itaque anni 56. intercesserant, quare non est mirum, si Pius fratris ejus miraculum narret, quod fortasse tempore Clementis acciderat. Ratio ergo decreti à Pio promulgati non propter judaizantes fuit, sed propter eos, qui in feria V. Cœnæ Domini Pascha celebrare solebant, ita Glossa in d. can. nosse. Vide hìc *Hermes*, ubi dubitatur, an fuerit Pii frater, & ad confirmationem supradictorum, Vide *Dominica nova*.

ANASTASIUS. FR. filium resurrectionis significat. Petr. Damian. Serm. de S. Anast. Monacho & Martyre.

ANASTROPHON, ἀναστροφή, inversio, revolutio, & significat propriè periodi translationem; quando ultimo loco dicitur id, quod deberetur in principio pronunciari; [Ut anastrophon locorum causa sequentium factum. In vita S. Deicol. Abb.

ANATHEMA, Oblatio Diis facta, quæ suspendebatur in Templo, vox græca, ἀνάθημα. [Anathema id dicitur, quod Deo est dicatum, atque destinatum, & in communem usum ampliùs non convertitur. Just. Martyr. ad qu. 121.] In hoc sensu legitur Judith spolia Holofernis dedicasse. [Porrò Judith universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis, cap. 16.] FR. S. Jo. Chrysost. hom. 16. in epist. ad Rom. & S. Andreas Cæsareæ Cappadociæ Episc. in cap. 21. Apocalypsis, docent nomen *Anathematis* intelligi in bonum, & malum sensum, ut dicemus in dict. *Devotamentum*. Divus autem Gregorius, lib. 21. moral. c. 4. in cap. 31. Job inquit, quòd *Anathema* sit idem ac alienatio. Nicæta, lib. 20. fragment. Thesauri Orthodoxi, *Anathematismum* vocat abjurationem illam Hebræorum, quæ ab eis *Chorma* dicitur: [Et percusserunt simul Chananæum, qui habitabat in Sephat, & interfecit eum, vocatumque est nomen Urbis Chorma, idest, Anathema. Judic. 1.] Consule Abulensem, in lib. 1. Reg. & in Numer. cap. 1. :||: Itaque ex eo quia nefas erat oblationem illam tangere, seu in aliud usurpari; inde excommunicatus *Anathema* dictus fuit, cùm sit à fidelibus evitandus, & abominandus; seu sicut oblationes illæ suspendebantur in Templo, ita pariter, qui vitandi erant, eorum nomina in tabella scripta erant ad Ecclesiæ columnas, seu ad alia publica loca suspensa. Alii tamen meliùs hanc vocem deducunt à dictione græca ἀνάθεμα per ε, scripta, quæ abominabilem, execrandumque significat, in quo sensu sunt Apostoli verba: [Cupio Anathema esse pro fratribus meis] FR. Gloss. in extrav. de sent. excom. cap. 1. ait ab *Ana*, & *Thema* esse dictionem hanc compositam. *Anathema* est major excommunicatio. Can. Engeltrudam. 3. quæst. 4. & ibi Glossa, & can. Nemo Episcoporum, 11. qu. 3. [Cùm Portuensis Episcopus sub excommunicatione hoc prohibuerit, & alter sub pœna anathematis idem decreverit observandum, tit. de locat. & conducto, cap. 1. Anathema nihil aliud significat, quàm à Deo separationem, can. certum est, 24. quæst. 3.] *Anathema*, & *Catathema*, idem est. Vide *Catathema*. *Marantha*.

ANATHEMABILIS, abominabilis, detestabilis. [Ut anathemabilis Manichæus somniatus est. Arnob. in psalm. 120.

ANATHEMATISMUS, ἀναθεματισμὸς, abominatio, & detestatio. Nicæta, lib. 2. sup. cit. Thesaur. Orth. FR. Anastas. Biblioth. Collect. in exil. S. Martini Papæ, & Mart. à Sirmundo, in 8. edit. pag. 103. [Propter anathematismum in novos factum hæreticos.

ANATHEMATIZO, græcè ἀναθεματίζω, abominor, detesto. FR. & *Anathematizator* detestator. can. nullus anathematizatorum, & can. omnes, 3. quæst. 4. Vide *Excommunico*. *Noto*.

ANAVIVAZON. Ascendens, à græco verbo ἀναβιβάζω. Astrologi ita appellant planetam, sub quo aliquis vel concipitur, vel nascitur. [Processerit jam in notitiam, quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis advenit, fortassè enim anavivazon ei obstat. Tertull. lib. 1. advers. Marc. cap. 18.

ANAVOLÆUM, ἀναβόλαιον, succinctorium. Vide *Rebrachiatoria*. *Epigonation*.

ANAX. FR. Vas, seu poculum, germanica vox *Anapem*, quæ idem significat. [Quatuor ex his per fugam lapsi pateram, & urceum, qui anax dicitur, in patriam deferunt. Greg. Turon. de Mirac. lib. 2. cap. 8.] Quare corrigendus esset textus Greg. Magni in Regist. lib. 4. epist. 40. ubi ait: [Unam verò anatem cum duobus parvulis atticis pro vestri amoris gratia transmittere præsumpsi.] Donum, nempè, Theodoro Medico missum, itaque *Anacem*, & non *Anatem* legendum, sic etiam apud Anast. Biblioth. in Greg. IV. ubi habetur: [Vela modica ubi suprà de olovero decem habens unumquodque eorum anates.] Lege, *Anaces*.

ANCHONA. FR. Corruptè pro *Icona* Albertus Castel-

Castellanus in ejus Sacerdotali, tit. de benedictione imaginis, cap. 8. ubi sic habet: [Ut Anchonam hanc in qua gloriosissimæ Imagines &c. antequàm quicumque ob devotionem, ad ipsam adorandam, se devotè inclinaverit &c.

Anchoratus, liber S. Epiphanii Constantiæ, sive Salaminæ in Cypro Civitatis Episc. ita inscriptus, eò quia ceu anchora stabiliebat fideles, ne à falsorum dogmatum undis transportarentur.

Anderineum, deambulacrum, seu transitus de uno ad alium locum. Antonius Petri in suo m. s. de Joanne XXIII. scribens, ait. [Die Lunæ decima quinta dicti mensis Junii 1411. D. N. Papa Joannes XXIII. fecit incipere murare, & fieri facere murum, & anderineum de palatio Apostolico, usque ad Castrum S. Angeli per multos Magistros.

Andigo. FR. Obligo, promitto, in legibus Longobardorum frequenter, & signanter, l. si libertas, de successionibus.

Androna, græca vox ἀνδρῶν, locus in Ecclesia pro viris destinatus. [Dum quendam pauperem in angustis andronarum recessibus à Vespillonibus inveniri mortuum contigisset. Jo: Diacon. in vita S. Greg. lib. 2. cap. 29.] Locus iste erat ex meridionali parte, cùm antiquissimus sit mos separatim in Ecclesia viros, & mulieres orare, quod rigorosissimè ab omnibus sectis in Oriente observatur, ubi mulieres in parte remotiore, ac strictim per cancellos separatæ, cum earum janua peculiari seponuntur. Ratio verò, & significatus hujus usus ab Amalario, lib. 3. de Eccles. off. cap. 2. traditur, inquiens: [Masculi stant in australi parte, & fœminæ in boreali, ut ostendatur per fortiorem sexum firmiores Sanctos semper constitui in majoribus tentationibus æstus hujusmodi: & per fragiliorem sexum infirmiores Sanctos aptiori loco, sicut dicit Apostolus: Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id, quod potestis.] FR. Ritus hic etiam penes Hebræos erat, ut colligitur ex Ezechiele, cap. 8. num. 14. [Et introduxit me per ostium portæ Domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.] Ideò per Synecdochen in Jeremiæ cap. 1. habetur: [Ab Aquilone pandetur omne malum] ibi enim continens pro contento intelligit; nam ut lib. Ecclesiastici, cap. 25. dicitur: [Omnis malitia, & nequitia mulieris,] & [Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, ibidem.] Vide *Transenna*.

Anemonen. Vide *Othone*.

Aneta. FR. Anser. [Si quis anserem domesticam, vel anetam furaverit, l. Salica, tit. 7.] Vide *Anca*.

Angario, cogo, græcè ἀγγαρεύω, Persica vox; *Angari* enim Tabelliones regii Persica lingua dicuntur, & quia concedebatur eis brachium regium ad sumendos ubique equos, naves, & cogendos etiam subditos vehi, auxiliari, & similia, ideò ab istis *Angaris Angaria* dicta fuit ipsa coactio. [Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Matth. 3. Hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. Idem cap. 27.] Ac lepidè Æschylus in tragœd. ἄγγαρον πῦρ, ignem illum vocavit, quo solent littorales turres pro signo uti, & in instanti occurrentia nunciare, ac si cursorem ignem diceret. Eadem phrasi Barchlajus in sua Argenide etiam usus est, *Angaros ignes* dicens.

Angaria, publica impositio, quam alii *Engariam* dixerunt. FR. Bullar Casin. tom. 2. constit. 60. & alibi, l. ut servi, de defensione Aldorum. Adnot. in hist. Longobard. lib. 3. cap. 16. [Hoc est, neque angariis Presbyteri, aut Diacones, neque aliquibus fatigantur indictionibus, can. quia, 10. qu. 3.] Item *Parangaria*. Gloss. in can. nullus Episcopus gravamen. 1. quæst. 1. Differt tamen aliquando *Angaria* à *Parangaria*; nam illa est obsequium personale, & propriis expensis exequendum; *Parangaria* verò est in persona, quæ servit cum aliorum expensis. Gloss. in can. non minus, de Immunit. Eccles. Angaria propriè gravamen significat, can. quàm sit 8. quæst. 2. ubi habetur: [Et monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, vel quibuslibet obsequiis sæcularibus &c.] Et inferiùs: [A cunctis gravaminibus &c.] *Angaria* significat etiam pensionem. Vide *Calcaria*.

Angelmundi. Vide *Ginginia*.

Angelus, ἄγγελος, Nuntius, seu missus; hoc nomine vocatus etiam fuit *Mercurius* à Græcis, cùm putaretur esse Jovis Nuncius; item *Iris*, quæ serenitatis, & *Aurora*, quæ solis nunciæ sunt. FR. Concilium Laodicenum, can. 35. per *Angelos* Dæmones fortasse intelligit, dum prohibet eorum adorationem; seu si de cœlestibus loquitur, noluerat forsan, ut eo cultu adorarentur, quo hæretici, Angelici dicti, eos venerabantur, de quibus mox dicetur. In Apocalypsi per Angelum Episcopus intelligitur, can. Episcopo scribit Joannes 9. quæst. 3. ex Beda. Item *Angelus faciei*, de quo Isaias, cap. 63: Aliqui illum intelligunt, qui in forma nubis, & igneæ columnæ populum Israeliticum præcedebat. Dicitur faciei, quia repræsentabat divinum vultum tanquam ejus Vicarius. Angelorum Synonyma. Vide *Deifer. Egrigorus. Prætubans. Volatile. Seraphim.*

Angelici, hæretici ita appellabantur ob eorum rigorosam, ostentatamque continentiam, seu à loco *Angelina* nominato, seu tandem à peculiari cultu Angelorum. FR. [Angelici hæretici, ita vocati, quia Angelos colunt: Apostolici hoc sibi nomen ita sumpserunt, quòd nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant illos, qui aliquo in hoc

mundo utantur, 24. quæst. 3. can. 39.] Vide *Apostatici*.

Angeloptes, Ἀγγελόπτης. FR. Epitheton S. Joannis Ravennatis Archiepiscopi, ob continuas Angelorum apparitiones sibi à Deo concessas, vox composita ex *Angelo* & *Optes*, quarum postrema à verbo græco ὄπτω, idest, *video*, derivatur, & sonat latinè *Videns Angelum*.

Angistrum, Hamus. Vide *Cupha*.

Anglicana Ecclesia. Vide *Kyrie eleison*.

Anglicus, monetæ Anglicanæ species. [Filum argenteum duos Anglicos valentem, pro munere tibi apportabis. In vita S. Donatiani Episc.

Anglia, appellata est Saxonia. Vide *Saxonia transmarina*.

Angliæ Regum prosapia, unde oriunda. Vide *Forestarius*.

Animæ Agitatio. Vide *Sigillarius*.

Animadversus, necatus. [Qui quibusdam in locis animadversi cœlestes coronas de Domini clarificatione sumpserunt. Cypr. lib. 4. epist. ad Floren. & alibi.

Animatio. Vide *Enthymesis*.

Animetta, palla est, quæ calicem tegit, ita dicta, quia quasi anima in Corporale plicato includitur, & conservatur. Joseph. Vicecomes, lib. 7. cap. 5. Ideò græcus Author *Psychiam* vocat, à ψυχὴ, idest, anima. Vide *Corporale*. *Palla*.

Anitergium, panniculus ad tergendum aliquid. [Materias congerebat, quibus ad requisita naturæ necessaria fratribus anitergia ministrabat. Petr. Dam. lib. 1. epist. 9. ad Nicolaum II.

Annale, in Gallia ita festum primæ classis, ac secundæ classis *Semiannale*, dicitur.

Annisus, substantivum nomen. FR. conamen significat: [Tuæ executionis annisu noxia commenta non sentiant. can. 2. dist. 87.

Anniversitas. Anniversarium Ecclesiæ, seu Episcopi, vel etiam Defunctorum. Vide *Agenda*. *Missa Defunctorum*.

Anno Domini. Vide *Aera*. Annus climatericus. Vide *Climatericus*.

Annono. De alimonia providere ad diuturnum tempus significat. [Unusquisque autem se annonabat, prout poterat, & volebat. In vita S. Mariæ Ægypt.] Ubi de Monachis, qui tempore quadragesimæ ad solitudinem se abdicabant, pro quo temporis spatio secum ferebant necessariam victus provisionem.

Annotationes, quid sint. Vide *Leges* §. motu proprio.

Annotinum Pascha; dicebatur respectu Neophytorum, qui post annum sequentem eorum baptismi, scilicet, in die Paschæ, ad Ecclesiam cum oblationibus accedebant, magnaque solemnitate anniversarium eorum baptismi celebrabant. [Romani annotinum Pascha, quasi anniversarium Pascha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori pascha baptizati erant, in sequenti anno eodem die convenere, suæque generationis anniversarium diem cum oblationibus solemniter celebrabant. Microl. de Eccles. Observat. cap. 56.] Hoc tamen *Annotinum* ratione Octavæ post Dominicam in Albis agebatur; sic in nonnullis m. s. Sacramentariis reperitur post dictam Dominicam specialiter Missa assignata, cujus titulus est *Missa in Pascha annotinum*. Quod inadvertenter Eruditissimus Carolus Guyetus in sua Heterologia hoc festum celebrari solitum fuisse scripsit in ea anni sequentis die, qua mobilis Paschæ transacti occurrerat.

Anulus, seu *Annulus*: Episcoporum, Animarumque Pastorum sacrum ornamentum, quem tamquam Sponsi suarum Ecclesiarum gestant. Optat. Milevit. lib. 1. contra Parmen. & Gemin. inquit: [Pontifex ergo anulum portat, ut se sponsum Ecclesiæ agnoscat, & pro illa animam, si necesse fuerit, sicut Christus, ponat, mysteria Scripturæ à perfidis sigillet, secreta Ecclesiæ resignet, de Antiq. Rit. Miss. lib. 1. cap. 216.] Aureum esse debet, gemmaque pretiosa ornatum, sine figura, seu celatura aliqua. Duran. lib. 2. cap. 9. Solet in dextero indice ferri; quia, ut idem scribit Author, cùm silentii sit symbolum index, consequenter sub sigillo secreti divina mysteria propalare non debet, nisi merentibus, ac dignis. Aliud symbolum in hoc ornato indice Canonistæ assignant, nimirum, quòd cœlestibus doctrinis salutis viam ovibus suis spiritualis Pastor indicare teneatur. In Pontificali verò celebratione ponitur anulus in anulari digito. Cærem. Episc. lib. 1. cap. 7. in quo digito continuò ferri invaluit hodie usus. Igitur quoad reliqua anuli significata; [Prælati (ait Hugo à S. Victore) quasi anuli obsignare studeant fideles imagine Christi; nam requiret ipse Dominus animas de manu eorum.] Et Hugo Card. [Unde Prælatus debet esse anulus, alios signando exemplo suo, & debet esse rotundus propter æternorum contemplationem.] At sanè ponderatione dignæ sunt profundissimæ significationes illæ anuli, quas Innocent. III. refert in ejusdem anuli traditione Fulconi Corbiensi Abbati, cui sic scribit: [Inter cæteros ornatus Prælatis Ecclesiarum conceditur anulus, qui est signaculum fidei, juxta quod pater filio revertenti dare anulum in manu præcepit, ut, videlicet, Ecclesiam sibi commissam Prælatus ipsius intemerata fide custodiat, ad quam fideliter observandam per visibilem speciem jugiter admonetur.] Symbolum est ulteriùs anulus militiæ, libertatis, potestatisque, qui etiam in consecratione Virginum, benedictus eis conceditur. Pontif. Episcop. Atque Abbatibus quando benedicuntur, Galliæ Regi quando ungitur à Rhemensi Episcopo traditur; item sponsis in conjunctione matrimonialis Sacra-

cramenti, ac in anulari sinistræ manus ponitur, can. fœminæ, 30. quæst. 5. Ut erga sponsum admoneatur sponsa affectum cordis præstare, siquidem in eo anulari digito venula quædam extat, quæ cordi conterminatur. [Unde & quartò anulus idem inseritur, quòd in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat. Isid. lib. 2. de Off. cap. 19.] Doctorum anulus sacer non est, benedictionem enim caret. *Anulus piscatoris* est, quo Romanus Pontifex in cera rubra brevia signat, ita vocatus à figura D. Petri in actu piscationis, & est unum ex tribus Papæ sigillis. Aliud *Bulla* dicitur, quo in Cancellaria Apostolica plumbeæ Bullæ signantur; habet ex una parte amborum Apostolorum capita, quibus interposita est Crux; ex altera verò parte ponitur regnantis Pontificis nomen. Tertium sigillum dicitur *Signum*, in quo aliqua Sacræ Scripturæ sententia inciditur. Vide *Bulla*. Prohibetur Protonotariis non participantibus, & Doctoribus celebrare cum anulo. Sac. Congregat. Rit. 11. Feb. 1623. Item & Cathedralium Canonicis, eadem Congreg. 20. Novembr. 1628. sub quo nomine intelliguntur etiam Canonicales Dignitates. Gavant. part. 2. tit. 1. in Rubric. Miss. FR. Penes Ethnicos omnibus dignitatibus prohibitus erat. Inde cecinit 4. Fast. Ovid.

Anulus in digitis, nullus in sacris. :||: Quando Pontifex dat novo Cardinali titulum, ponit ei anulum sapphiro gemmatum, pro quo quingenta scuta solvit, quæ à Gregorio XIII. assignata fuere Collegio Germanico de Urbe, posteà verò à Sixto V. derogata, tandem Congregationi de Propaganda fide per specialem Bullam Gregorii XV. applicata sunt. FR. Anulus nonnunquam fibulam significat, sic intelligenda, ait Baronius, verba epist. Joannis, cap. 2. ajentis: [Si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida. Baron. ad ann. 34.] Erat ergo Ansula, qua infibulabatur candida vestis, adducitque pro se Cardinalis, Josephi hebr. locum, ubi ait: [Misit ei virtutis ergo fibulam auream, quod gestamen solis cognatis Regis concedebatur, lib. 13. antiq. cap. 8.] Cui adderem Virgilii versum 1. Æneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem. Idem confirmatur ex primo Machabæor. cap. 10. ubi habetur: [Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis Regum.] Hìc etiam obiter notandum, vocem *Candida* in Joann. epist. suprà cit. non significare album colorem, sed resplendentem, ideò græca lectio habet λαμπρός. Et latinè *Ferrum candens*, idest, ignitum, & resplendens; unde *Candidatos* pro illustribus dicimus, & *Candidata vestis* ignei, & purpurei coloris, ut suprà Virgilius intelligendus potiùs est, & clarè Horatius, lib. 2. sat. 6.

——————— rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos.

Anulus fidei est sponsalitius: [Et postquàm artis sponsam sibi sponsus per digitum fidei anulo insignitam desponderit. 30. quæst. 5. can. nostrates.] Ubi advertendum est Glossam per vocem *Ligaturam* intelligere anulum; sed anulus non ponitur in capite, ut ibi expressè. [Nostrates tam mares, quàm fœminæ non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam in capitibus deferunt, sed post sponsalia.] Hæc igitur ligatura est vitta, de qua in can. fœminæ ejusdem, quæst. quæ *Anadema*, *Vinculum*, *Vitta*, *Semimitra*, *Redimiculum* latinè, græcè Μίτρα dicitur. Vide *Mitra* in significatu ligaminis. Item dicebatur *Crocuphantium*, *Anaclypterium*, quæ inserviebant ad sustentandum velum sponsale, de quo in cit. can. Nostrates, ait. [Sicque demùm benedictionem, & velamen cœleste suscipiant.] Quia deponendo terrestre velum sponsa recipiebat sacramentaliter mysticum, & cœleste velum, quæ cæremonia habetur in subsequenti canone ibi: quòd, scilicet, materiale velum sponsæ à parentibus, vel paranymphis ei auferebatur ex capite. Igitur ligamen illud *Cupha* Hebræi vocant, ut Elias Thesb. in Ruth. 3. & Lyranus, ibidem explicant. Vide Franc. Balduinum, in lib. 6. Optati Milev. Atque inde nuptiæ dictæ sunt, ut habetur, 30. quæst. 5. can. nec illud: ubi sic habetur. [Inde enim & nuptiæ dictæ sunt, quòd pudoris gratia se puellæ obnuberent.] Vide Mavortes in dict. *Maphorium*. Anulus ergo tam in sponsalibus, quàm in conjugio clarè à vitta, seu ligamine distinguitur, in dic. can. fœminæ, 30. quæst. 5. :||: Anulus etiam Imperatori traditur in ejus coronatione. Vide *Infula*. Anuli gemma. Vide *Umbo*.

Annunciatio Deiparæ. Vide *Cheritismus*. *Euangelismus*. *Festum*. Utrùm veniente hoc festo in feria vi. Parasceves teneantur Fideles assistere ad cæremonias illius diei. Vide *Parasceve*. Quid significent verba Gabrielis annunciantis. [Spiritus Sanctus superveniet in te.] Vide *Spiritus Sanctus*.

Anoexium. V. Encænia.

Anomoei. FR. sic appellabantur puri Ariani, Græcè ἀνόμοιος, id est, dissimilis; quia Verbum divinum à Patre dissimile asserebant. At Semiariani, quamvis negarent consubstantialitatem; in Divinis tamen consimilitudinem admittebant. Itaque *Anomœi*, (qui & *Aetii*, seu *Aetiani* dicti sunt. Vide *Aetiani*) Verbum Divinum *Anomœusion* appellabant à nomine Græco ἀνομοιούσιος, id est, in substantia dissimilis. Sed ab Eunomio Sozomenus, lib. 4. cap. 13. & 28. ac lib. 6. cap. 26. eos provenisse asserit, quos ideò *Eunomianos* appellat, item & *Ana-*

& *Anabaptismi*, quia unica immersione baptizabant. Vide *Eunomiani*. *Anabaptistæ*.

ANOMONIANI. Hæretici, id est, absque lege, vel regula, quia ita vivebant; particula enim α, ut sæpè diximus, negationem significat; νόμος verò normam sonat, & legem.

ANQUINA. [Funis in navi est, qua ad malum antenna constringitur. Isid. lib. 19. etym. c. 14.] Quare perperàm in Thesauro ling. Lat. *Ancora* scribitur, & rectè, ut apud Nonnium, *Anquina* legendum est, ita exigit Lucilii versus *Anquina soluta*, non *Ancora soluta*, ut mendosè aliqui putant. FR. locus Isidori, lib. 19. etym. cap. 14. in nonnullis codicibus *Anguina* pro Anquina habet; sed error prorsùs non est, nam *Anguina*, seu *Angina* est morbus, quo fauces anguntur & strangulantur, Italicè *Scaranzia*, & medici barbarè *Squinanciam* dicunt. Plaut. Most. scena 3. act. 1. [Vellem me in anginam verti, & huic aniculæ fauceis præocuparem] Anguinam dixit & Lucilius, lib. 3. sat.

Insperato abiit, quam una anguina abstulit hora.

Quare translativè funis, quæ collum mali in navi stringit, *Anguina* vel *Anquina* utroque modo à strangulando, & stringendo dici potest. Nam *Angueo*, & *Anqueo* pro coerceo, ango, & stringo veteres dixere.

ANSTRUTIO, fidelis minister. [Propterea per præsens præceptum decernimus, & jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero Anstrutiorum computetur. Marculf. lib. 18. cap. 18.] Ejus derivatio ex vocabulo *Trustis* est, quod fidelitatem, seu vassallagium significat. Vide *Arimaria*.

ANTARTA, Adversarius, Persecutor, Tyrannus, & aliquando Rebellis intelligitur: Græca vox ἀντάρτης. [O Alexander antarta Christianorum. In vita S. Martinæ.] Itaque mendosè aliqui *Intartam* legunt; ex hoc nomine formatur verbum *Antartizo* ex vi græcæ significationis, & non *Intartizo*, ut corruptè apud Anastasium Bibl. in Deusdedit Papa legitur, scilicet. [Hujus temporibus Mazentius, qui erat in Sicilia cum exercitu orientali, qui intartizavit, & arripuit regnum.] FR Camillus verò Peregrinus de Principib. Longobard. tit. Fines Ducatus Benevent. ad merid. pag. 33. hæc habet: [Exemplum referam Anastasii Bibliotech. in Deus dedit, ut ea è mendo expurgem, & explanem, Eleutherius, inquit, Patricius, & Cubicularius egressus Roma, venit Neapolim, quæ tenebatur à Joanne Compsino intarta (scribo intarta ut habet Abbo Floriacensis, quæ vox ab aliis non intellecta sonat rebellem, unde apud eundem Anastasium in Theodoro Intartizare.) Qui Eleutherius pugnando ingressus est Neapolim, & interfecit Tyrannum. Vide Festum, in verbo *Antarium*, & ibi Scaliger. & Glossas quoque editas ab Henrico Stephano.

ANTECESSIVUS, Logicæ terminus apud Tertullianum, & significat universalitatem, quo ipse demonstrat nomen mulieris generale esse tam virgini, quàm compressæ. [Subjectum igitur est generali speciale, quia generale prius est, & subjectivum antecessivè. Tertull. de Virgin. Vel. cap. 4.

ANTECESSOR, hoc titulo Spiritum Sanctum vocat Tertullianus, quo non prioritatem temporis, vel naturæ significat in divinis, sed authoritatem, ac doctrinam respectu creaturarum. [Non enim ab se loquitur, sed quia mandatur à Christo. Hic solus Antecessor, qui solus post Christum, de Virg. Veland. cap. 2.] Ita etiam idem *Antecessores* vocavit Apostolos, idest, magisterio, & authoritate præditos: ac Justinianus Imp. Legisperitos *Antecessores* appellat. FR. eodemque pacto in nonnullis Academiis *Antecessores* dicuntur Lectores jubilati.

ANTELIUS, Idolum ad domorum fores expositum, græca vox Ἀντήλιος, idest, *ante solem* positus: [Antelios Dæmones ostiorum præsides legimus. Tertull. de Idololat. c. 5.

ANTESTO. FR. Impedio, objicio, in l. Longobard. l. si servus de furtis, in quo sensu Cic. de Inv. inquit: [Omnibus corporum viribus antesteterunt.] Et Gell. lib. 12. c. 4. [Qua in re quantò universi me unum antestatis.

ANTHRAX, rumor, carbunculus, bubo, à græco vocabulo ἄνθραξ, quod carbonem denotat. [Cùm hæc fierent, divino quodam consilio enatus est ei anthrax in glande. Pallad. in Lausiac. cap. 39.] De sensuali luxuriæ dedito loquitur, ut liquet ex sequentibus verbis; [Et tempore semestri, usque adeò ægrotavit, ut ejus virilia membra computruerint.

ANTHROPOMORPHITÆ, Ἀνθρωπομορφῖται. Hæretici ita appellati, quia in Christo puram humanam naturam confitentes, divinam omninò negabant. *Anthropiani* etiam dicebantur. FR. Item ab *Audeo* eorum hæresiarcha *Audiani* denominati, quos Augustinus *Vadianos* vocat. [Anthropomorphitæ dicti pro eo, quòd simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis scripta sunt, arbitrantur ἄνθρωπος græcè, latinè homo interpretatur, 24. quæst. 3. can. quidam autem.] Quorum errores Gregorius Papa, lib. 32. moral. cap. 6. in cap. 40. Job refert.

ANTHROPOPATHOS, ἀνθρωποπάθως. FR. figura Rhetoricæ, quando, scilicet, tribuitur Deo id, quod hominibus convenit. Gloss. in cap. forus, de verborum significat.

ANTICHRISTUS, Ἀντίχριστος, futurus in fine Mundi seductor populorum, de quo Apocalyp. cap. 13. num. 18. ubi D. Joannes per cabalisticos numeros ejus proprium nomen his verbis indicat, [Numerus ejus sexcenti sexaginta sex.] Scripserat enim græco idiomate, cujus characteres formant numerum *666*. & ideò

non

non est per combinationem possibile ejus verum nomen divinare, licèt Irenæus, & Hippolytus τείταν, idest, Gigantem: Ticinius λαμπέτις, idest, Illustrem: Areta, λατεῖνος, idest Obscurum; & Primarius, ἄντεμος, idest, Contrarium vocant; in his enim nominibus notæ arithmeticæ summam 666. facientes, continentur. Major Sanctorum Patrum, & Sacræ Scripturæ Expositorum opinio existimat ex Hebræis de tribu Dan eum nasciturum. Ex Sibyllinis monitis habetur, quòd lini virtute ille extinguendus erit, idest, (ut interpretatur ab Auctoribus) per apologeticos libros, quorum chartæ ex lini materia conficiuntur, & præcipuè à Religiosis illius sæculi. Demum Antichristi nomen passim à Sacris Scriptoribus contra Ecclesiæ persecutores applicatur. FR. Quid autem prædicaturus sit, vide can. pervenit. de consecrat. dist. 3. & ibi Glossa.

ANTICIMENON, græcè ἀντικείμενον, oppositio, repugnantia, titulus libri S. Bertarii Casinen. Abb. nam in eo quæstiones, & controversiæ utriusque testamenti continentur, de quo Leo Ostien. lib. 1. cap. 32. Petrus Diacon. de viris Illustr. Casinen. Quod opus recenter studio, ac diligentia Canonici Jo. Bapt. Marii unà cum ejusdem eruditissimis Annotationibus emanavit, quod tamen sub Anonymi Auctoris titulo Coloniæ Agrippinæ de anno 1533. impressum fuisse idem Commentator narrat. Vide *Apologia*.

ANTICRISIS, ἀντίκρισις. FR. pro contradictione, vel contradictorio judicio accipitur, Ulpian. l. 4. §. cùm prætor, ff. ne vis fiat ei, qui in possess. missus est.

ANTIDICOMARITÆ. FR. Hæretici, sed *Antidicomarianitæ*, ex græco vocabulo Ἀντιδικομαριανῖται scribendum est potiùs; nam hi asserebant post partum incarnati Verbi Mariam cum Josepho carnaliter convenisse; vocabulum ergo *Mariæ Adversarios* significat, de quibus hæreticis habetur in 24. quæst. 3. c. 39.

ANTIDORON, græca vox ἀντίδωρον, Panis benedictus, ex cujus parte in medio situata, quæ Cruce obsignata est (secundùm græcorum ritum) aufertur à Sacerdote pro consecrationis materia, residuum verò populo post Missam distribuitur. FR. in lateribus hujus panis hæc verba sunt impressa *Jesus Christus vicit*. :||: *Antidoron* dicitur, nam δῶρον, latinè *donum* significat, idest, *loco muneris*; qui enim ad recipiendam Eucharistiam indispositi reperiuntur, participes efficiuntur hujus panis benedicti. FR. observant tamen Græci, quòd si aliquis jejunus non invenitur, pro crastino die ad illum suscipiendum conservat, vel alicui jejunanti ad suscipiendum tradit. S. Germanus in mysticæ Liturgiæ explicatione hunc panem, ait, esse figuram Deiparæ corporis, quòd, qui veri Christi corporis non sunt participes effecti, Mariæ tamen figuratè gustant. :||: Itaque fuit Casauboni error, qui hunc panem Κατάκλαστον appellari dixit; hæc namque erat alia panis species, & benedicebatur ad vesperas festivitatum, ex quibus pro qualibet pentade quatuor sibi assumebat Sacerdos, & quintam populo distribuebat.

ANTIGRAPHUS, græcè Ἀντίγραφος, idest, qui contrà scribit. [Deputatis ut diximus Honorato Diacono sedis nostræ, & Sebastiano glorioso antigrapho, S. Greg. in registr. lib. 2. cap. 46.] Idem Pontifex Aristobulo Imperiali antigrapho inter alia hæc scripserat; [Prætereà si prolixam epistolam ad interpretandum accipere fortasse contigerit, rogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferre, quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus virtus amittitur. Idem lib. 1. indict. 9. cap. 28.] FR. Antigraphus potiùs descriptorem, Italicè *Copista* interpretandum puto; nam, ut lexicon græcolatinum habet in dict. ἀντί, nedum significat contra, sed etiam Antiqui pro æquali usurpabant. Itaque Antigraphus *æqualiter scriptor* interpretandus esset, qui nempè æquè, & conformiter scribit, quod clarè ex citato textu D. Gregorii colligitur; dum Antigraphum rogat, ut non de verbo ad verbum transcribat, seu transferat, sed sensum attendat in describendo, & *Antigraphum* idem, quod originalis scripturæ copia, denotat, & nos Italicè etiam dicimus *la Controscritta*, desumpta metaphora à speculo, quod figuram contrapositi originalis in se continet, quæ ἀντίτυπος, idest contra, vel æqualis figura vocatur. Vide *Appar*.

ANTIMENSIUM. Vide *Altare*.

ANTINOMUS, græca vox ἀντίνομος, idest legi contrarius, quo titulo hæretici Joannis Agricolæ sectatores appellati sunt. Rainald. in Annal. Eccl. an. 1529. qui docuit inutilem esse divinam legem, ad cujus observantiam Euangelici homines non tenebantur.

ANTIOCHIÆ varia Epitheta. Vide *Theopolis*.

ANTIPELARGESIS, græca vox ἀντιπελάργησις, compensatio, retributio; quo vocabulo S. Basilius, hom. 6. in Hexam. usus est.

ANTIPEMPTUM. [Fecit aquæ manus antipempto deauratas. Anast. Bibl. in Leone III.] corruptè tamen, legendum *Antipente*, ex græco ἀντί, *oppositum*, & πέντε, *quinque*, idest, quinque vasis alia quinque opposita fecit.

ANTIPETASMA, græca vox ἀντιπέτασμα, Pallium Altaris, in quo antiquitus Cruces effigiare solebant.

ANTIPHATUM, donatio sponsi sponsæ facta intuitu violationis, à græca voce ἀντίφατον, ab ἀντί, idest, pro, atque φατὸς, fama, scilicet, honestatis, & vocatur vulgò *dotarium*, seu *antidotarium*. FR. fortasse ex verbo græco ἀντιφωνῶ σοι, spondeo, promitto, *Suidas*, vel ex dictione ἀντίφερνα, idest, antenuptialis, l. ult. C. de donationibus ante nuptias, l. ex morte, C. de pa-

pactis, de qua Hotom. in observat. ad ver. nuptiar. rit. c. 7. cætera verò bona mulieris παράφερνα dicebantur, l. si ego, ff. de jure dotis, latinè *Receptitia*, ideſt, extra dotem dicuntur, l. maritus, ff. ad l. falcidiam. Vide *Hypobolon*. Juriſconſulti tamen maximam differentiam agnoſcunt inter bona *dotalia*, *paraphernalia*, *& receptitia*.

Antiphona, græca vox Ἀντιφώνη, reciproca vociferatio; ſecundùm verò pſalmodiæ rubricam verba illa intelliguntur, quæ in pſalmi principio intonantur, ad quorum tonum uterque Chorus proſequitur. [Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus vidit Angelorum viſionem, quomodo antiphonas Sanctæ Trinitati dicebant, & hymnos; iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſivit Eccleſias. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 25.] Theodoretus, & Suidas hujus alternatæ cantionis primos inventores Flavianum, & Diodorum Monachos fuiſſe aſſerunt, qui Conſtantii Imp. tempore vixerant; ſed iſti fortaſsè reciprocum tantùm in pſalmodiam introduxerant, ut ex Theodoreti verbis colligitur, ſic ajentis: [Hi enim primi pſallentium choro in duas partes diviſo, hymnos Davidicos alternis canendo inſtituerunt.] Monachi enim, ut refert Caſſianus, lib. 1. de inſtit. cœnob. cap. 5. ſolebant in medio Chori ſedere, magnaque devotione, & attentione unum ex eis totum pſalmum legentem audire. Itaque [Ambroſius Epiſcopus ritum canendi antiphonas in Eccleſia primus ad Latinos tranſtulit à Græcis, apud quos hic ritus jam inoleverat ex inſtituto S. Ignatii Antiocheni Epiſcopi. Sigiber. in Chron. cap. 12.] Quod etiam D. Aug. lib. 9. Confeſſionum, cap. 6. & 7. clarè affirmat, additque S. Ambroſium ad ſimilitudinem Orientalis Eccleſiæ ad fidelium conſolationem, qui tunc Juſtinæ Valentiniani Imp. matris, Arianæ ſectæ fautricis perſecutione vexabantur, hujuſmodi reciprocum cantum inſtituiſſe. Quod deinde Damaſi Papæ decreto confirmatum fuit, ex qua Pontificis Conſtitutione, inadvertenter aliqui pro primo inſtitutore Damaſum faciunt, quod ex Ambroſiano inſtituto fuiſſe, ſuprà manifeſtavimus. Quo verò ad ſignificationem reciproci iſtius cantus Gregorius, hom. 3. in Ezech. ait: [Ideò pſalmos alterna modulatione cantamus, quia amor ſi non ſit mutuus, jucundus eſſe non poteſt.] Idemque ſentit Amalarius, lib. 4. cap. 4. Antiphonæ in ſolemnibus feſtivitatibus duplicantur, quia charitas tunc magis debet fervescere, at in aliis diebus principium tantùm antiphonæ canitur ante pſalmum, in cujus fine integrè replicatur: nam charitas, ait Hugo à S. Victore, in hac vita incipit, & in futura perfectionatur. Ab uno ſolo initiatur antiphona, quæ à canentibus reaſſumitur, quia charitas, quæ à Chriſto tanquam fonte ſcatet, in ejus membris, nempè, fidelibus diramatur; ideò tempore Paſchali in matutino paucæ antiphonæ recitantur, quia tunc ſupponitur abundantiùs augeri in nobis charitatem, ob memoriam recentem effuſi Agni ſanguinis, ut nobis vera tribueretur pax. Andegavenſis Eccleſia in aliquibus ſolemnitatibus ante Miſſæ Euangelium canebat antiphonam ad *Benedictus* illius diei aſſignatam, quæ *Ante Euangelium* dicebatur. Septem illæ Antiphonæ, quas tempore Adventus ad *Magnificat* ante ſeptem dies Nativitatis Domini Univerſalis Eccleſia incipit canere, dicuntur *majores*. At in Eccleſia Pariſien. ſunt novem, ut in ſuo Paraſcevaſtico, præl. 4. Theoph. Raynaud. teſtatur, quæ ait ter replicari, excepta ſexta *Antiph.* quæ in honorem S. Thomæ Apoſtoli dicitur, nempè, in principio, & in fine cantici *Magnificat*, tertiò poſt *Gloria Patri*, atque nona Beatæ Mariæ Virgini eſt dedicata. In Hiſpania autem ex ſingulari privilegio Gregorii XIII. hæ ſeptem *Antiph.* incipiunt à die 16. Decembris, nam ad 17. vacant propter ſolemnem celebrationem expectationis virginalis partus, quæ ibi maxima veneratione colitur. Ideò igitur duplicantur hæ *Antiphonæ*, quia denotant reiteratas Sanctorum in limbo Patrum preces, ideòque, ac propter portentum incipiunt cum nota, O, ut ait Durandus. [Per illud, O, voluit cantor intimare verba ſequentia pertinere ad aliquam mirabilem viſionem, quæ plus pertinet ad mentis ruminationem, quàm ad concionatoris narrationem, lib. 6. cap. 15.] Extraordinaria ſiquidem erat cæremonia illa à Pariſio de Graſſis in ſuis Diariis relata, nempè, quòd quando in Sabbato præcedenti Dominicæ III. Adventus Papa in Baſilica Vaticana canebat ſolemnes Veſperas, tunc dicebantur *Antiphonæ* ad Laudes; ac ſuggerendo Primicerius intonationem Pontifici illius primæ Antiph. *Juſtè &c.* tunc Papa à Camerario ſumebat auream monetam, & in ore Primicerii illam imponebat. Advertendum tandem, quòd dum per Octavam Paſchæ ad horas Canonicas canitur *Hæc dies &c.* omnes debent ſe erigere, ſic praxis omnium Urbis Baſilicarum aſtruit, FR. *Antiphona*, quæ in principio tertii Nocturni B. Mariæ canitur, aliquam difficultatem continet in illis verbis: *Cunctas hæreſes ſola interemiſti in univerſo mundo*. Nam revera Beata Virgo nec oretenus unquam cum hæreticis diſputaverat, nec eorum falſa dogmata ſcriptis confutaverat. Attamen hoc verificari in B. Virgine, Vega, cap. 12. in Apocalyp. comm. 1. ſect. 2. num. 9. oſtendit, quia ipſa eſt vexillum veræ fidei; nam major hæreſum pars contra myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Verbi incarnati decertat. At nos Catholici, qui in profeſſione fidei ſub vexillo Deiparæ inconcuſsè militamus, per eam nobis vera,

& pu-

& pura Trinitatis, & Incarnationis revelatio explicatur. Potest etiam encomium hujus Antiphonæ in Virgine verificari, quia ipsam mysteria, & acta Redemptoris, in quibus Apostoli non interfuerant, eos docuisse piè credimus, ut sunt Annunciatio, Nativitas Salvatoris, Magorum adoratio, & similia. Sed potior ratio est, quam Baronius in annal. 233. adducit, quia sub ejus invocatione, & patrocinio Ecclesiæ Doctores hæreses cunctas interemerunt, ut de SS. Gregorio Thaumaturgo, Cyrillo Alexandrino, Dominico, & aliis legitur. Est etiam alia difficultas in illa ejusdem Virginis Antiphona, quæ inter consuetas officii commemorationes habetur, super verba, *Intercede pro devoto fæmineo sexu*, ac si sexus alius devotus non esset? Respondetur tamen, hoc nomen *Devotus* hìc non significare piam, seu teneri cordis erga Deum personam, sed quæ Deo se devovit, ut sunt Moniales, & similes; quæ Antiphona desumpta est ex D. Aug. in serm. 21. Annunciationis. Cujus mens fuerat distinguere Clerum, & Moniales à Populo, juxta Ecclesiæ universalis consuetudinem in Feria sexta Parasceve, ubi de eisdem habentur distinctè orationes: in hoc etiam sensu D. Agatha dixerat: *Soror mea Lucia Deo devota*: quia voto perpetuæ Virginitatis se Deo dedicaverat. Ita pariter in Concil. Tolet. can. 16. habetur: [Devotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam.] De hac voce *Devota* in eodem sensu. Vide *Agapetæ Sorores*. *Devota*: ||: Item dicitur Antiphona Introitus Missæ. Vide *Introitus*. Dicitur etiam Antiphona Invitatoria. Vide *Invitatorium*. Vide *Regina Cæli*. In quo differat Responsorium ab Antiphona. Vide Rabanum in dict. *Responsorium*.

ANTIPHONARIUM, volumen, in quo Antiphonæ totius anni continentur, à S. Gregorio in Rom. Ecclesia ordinatum fuisse Bernus, cap. 1. refert, & ab eruditissimo Elisgaro Presbytero in Gallicana Ecclesia introductum testatur Amalarius.

ANTIPHONATIM, adverbium, quod alternatim significat. [Hymnum Ambrosianum Te Deum laudamus cum ipso antiphonatim decantare cœpit. In vita S. Caroli Comitis.

ANTIPHRYGIUM: ἀντιφρύγιον: Vide *Mitra*.

ANTIPOLIS, appellata fuit Transtyberis Romæ Regio, ejusque incolæ *Antipolitani*. Vide *Esox*.

ANTIQUARIUS, descriptor librorum, de quo in dictione *Antigraphus*: ita Ambrosius, Aug. & Hieronymus, qui etiam Sanctus *antiquariam artem* transcriptoris professionem appellavit, ac ita librarii dicti sunt ante typographiæ inventionem. [Qui videt litteras in codice optimè scripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum. Aug. Ser. 44. de verb. Dom.] Vide *Archiatæ*.

ANTIQUUS. Vide *Olitanus*.

ANTISPIRITUS, Dæmonium. [Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu sciens, quod antispiritus affectaret, & hosti se de vana gloria pulsaturo opportunitatem parabat. D. Cypr. de Jejun. & Tentat. Christi.] Vide *Dæmon*.

ANTISTA. Vide *Abbatissa*.

ANTISTATUM. Vide *Antisto*. *Episcopium*.

ANTISTES. Vide *Episcopus*. *Antisto*.

ANTISTO, antecello, de quo frequenter Tertullianus. [Sed accepisti homo os ad devorandum, atque potandum, cur non potiùs ad prædicandum Deum, ut etiam hominibus antistes, lib. de Resurect. car.] & clariùs idem, cap. 3. [Nos autem puto multis passeribus antistamus.] FR. in eodem sensu Cato, cap. 156. dixit. [Brassica est, quæ omnibus oleribus antistat.] Dicitur etiam *Antesto*. Ex quo verbo *Antistes*, idest, Episcopus deducitur, ut notat Gloss. in Clement. de sepulturis, cap. 2. reperitur *Antistes*, *Antistita*, & *Antistatum*, idest, superior, superiora, & superioritas.

ANTITRINITARII. FR. hæretici, qui pullularunt circa annum 1570. tres personas divinas non subsistere in sese, sed tantùm in unica personalitate asserentes.

ANTITYPON; ἀντίτυπον, à Clemente, lib. 7. cap. 26. & ab aliis Græcis Patribus Eucharistia significatur. Damascenus verò, lib. 4. Orthod. fid. cap. 14. existimavit denotare panem, & vinum ante consecrationem: quam explicationem rejicit Eminentiss. Card. Bessarion; itaque secundùm Turrianum non significat figuram, sed veritatem ipsam tectam, in quo sensu S. Cyrillus Hierosol. appellavit Baptismi Sacramentum *Antitypon*, non quia sit mortis Christi figura, sed quia realiter ea repræsentatur. *Antitypon* igitur Eucharistia dicitur, nempè, figura vicaria, quia veritas figuram expulit, & ejus locum obtinuit; seu quia est figura cælestis, & æterni convivii, in quo sensu explicari possent Damasceni verba, loc. cit. ut ex S. Maximi Dionysii discipuli explicatione comprobatur, inquientis [Sancta munera superiorum, & veriorum sunt symbola.] Tandem dici potest, quòd Eucharistia sit figura sacrificii Christi in Cruce, sed haud diversa à figurato, in quo sensu Chrysostomus ait: [Hoc sacrificium typus illius est; eumdem enim semper offerimus, non modò quidem alium, modò verò alium, sed semper eumdem. Hom. 17. in Epist. ad Hebr.] Alii deinde dixere, quòd idem esset *Antitypon*, ac *Josotypon* apud Basilium, quia præpositio ἀντί aliquando æqualitatem significat, ut sæpè suprà dictum fuit.

ANTITHIA, græcè ἀντίθεια, erga Deum contrarietas. Theophyl. in c. 18. Lucæ.

ANULUS. Eide *Annulus*.

APABAREUS, & *Apalarea*, discus, vox græco barbara. Α῎βλαρος enim cocleare significat; alii

alii existimant significare umbraculum, à græco ἀπὸ τοῦ ἡλίου, cujus beneficio à solis radiis tegimur. [Pro vera benedictionis causa direximus vobis apalareum unum. In epist. Pontif. à Gretsero edit. Hic posuit in apsia Basilicæ suprascriptæ super sedem apalaream argenteam pensantem libras centum viginti. Anast. Bibl. in Sergio.] FR. apud Isidorum in ejus Gloss. *Ablaros*, & *Applare* reperitur, de quo vocabulo Turnebus, lib. 27. Adversar. cap. 10. &, lib. 28. cap. 5.

Aparibus, hoc titulo sæpè D. Greg. in Regist. in principio Epistolarum utitur, personis in communi scribens. Vide *Parilitas*.

Apellitæ. FR. Hæreticorum secta, à quodam *Apelle* ita dicti; Angelum quendam Dei superiorem asserentes, quem *Deum Igneum* appellabant, Israelitarum Legislatorem, & Christum non in veritate esse Deum, sed hominem in phantasia apparuisse. 24. quæst. 3. cap. 39.

Apertularius, Vide *Directarius*.

Apex. FR. sumitur pro vertice capitis, & ornamento ejus, quo Flamines utebantur; aliquando tamen pro mitra. Vide *Mitra*. Intelligitur etiam pro sophisticis Juristarum allegationibus, seu eorundem subtilitatibus. [Apices juris non attenduntur, ubi agitur de salute animæ. Archid. in cap. scriptum 6. quæst. 3. Decius in c. cum dilecto, ad fin. Gloss. in verbo procuratricem, de confir. util. vel inutil. Bald. in l. 5. in 2. col. verb. & si tu quæris. C. de confessis, ac alii apud Cottam in suis Memorial. Juris, verb. Apices Juris. Apices juris in foro conscientiæ non excusant. Ibid.] Cujus contrarium. Vide *de Plano* in lit. P. & synonymum. Vide *Subtilitas*. Aliquando pro extremitatibus accipitur, sic pro epistolarum extremitatibus, ubi sigillo signari solet, seu de pendulo sigillo in bullis Pontificiis appenso dicitur: [Nunquam Apostolicæ Sedis modus fuit absque signatis apicibus undequaque legationem suspicere: 97. dist. can. 3. & in extrav. com. de elect. cap. 1.]

Aphoplista, vox barbaro-græca ἀφοπλιστής.] Aphoplistas vocant eos, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. Julium. Ante. constit. 15.

Aphthartodocitæ, Hæreticorum Secta, qui dicebant Christi carnem esse incorruptibilem, & ab omnibus passionibus penitus liberam, ut ex Etymologia nominis Ἀφθαρτοδοκῖται colligitur, qui etiam denominati sunt *Phantasiastæ*. FR. Phantasiastes cum Apellitis convenire videntur, qui Christum humanitatis phantasticam habuisse figuram asserebant, de quibus vide *Apellitæ*.

Apiculare. FR. Apum alvearium, de quo in Longobardorum legibus.

Apocalypsis, ita liber visionum D. Jo: Euang. appellatur; in hoc enim libro futuri Ecclesiæ eventus continentur. Multæ revelationes, seu Apocalypses antiquitus circumferebantur, sed omnes apocryphæ censentur, idest, S. Petri, quem librum Eusebius damnatum fuisse refert in Chron. lib. 3. cap. 14. Sozomenus tamen, lib. 7. cap. 16. affirmat illum in Palæstina feria 6. in Parasceve legi fuisse solitum. FR. Ἀποκάλυψις, latinè revelatio dicitur, à verbo græco ἀποκαλύπτω, idest, *revelo*. Id verò, quod Eusebii authoritate asseritur, non relevat, quia, ut in Catalogo Ecclesiasticorum scriptorum Bellarminus testatur, Eusebiana opera in Concilio Lateranen. apocrypha declarata fuisse: quamvis Baronius an. 302. n. 11. & seqq. doceat multis rationibus usquequò sequendus sit iste Auctor: :||: Item circumferebantur alii libri Apocalypsis, scilicet, *S. Pauli*, ut testantur Nicephorus, Sozomenus, & Eusebius, l. 3. cap. 3. Item *Apocalypsis Adami*, de qua Epiphanius. Item *Apocalypsis Esdræ* ex Nicephoro. Item *Eliæ*, Baron. An. 44. n. 49. Tandem Gratianus in Decretal. tres refert, nempè *D. Thomæ*, *D. Stephani*, & *Moysis*, de postremo loquitur etiam Cassiodorus. Vide *Epopsia*. Quomodo per notas arithmeticas in Apocalypsi Antichristi nomen describitur. Vide *Antichristus*.

Apocarteresis, mors est inedia, vel laqueo accellerata, à verbo græco ἀποκαρτερέω.] Hypocrita, ut apocarteresi probat se Marcionitam. Tertull. lib. 1. Contr. Marc. Lycurgus apocarteresim optavit, quòd leges ejus Lacones emendassent. Idem in, lib. 1. advers. Gent. cap. 46.] Vide *Abori*. *Biothanatus*. *Orama*.

Apocha, græca vox ἀποχή, cautio. [Validas contra te apochas invenerunt, invitas securitates illis dedit calamitas tua. Cassiod.] Vide *De suscepto*, *Susceptum*. *Testamenti pagina*.

Apocrisarius, Minister Papæ apud Imperatorem, vox græca Ἀποκρισάριος, idest, Responsalis, ideò in Registro à D. Gregorio *Responsalis* vocatur, ita etiam negotia ejus. [Responsa Apocrisarii vocantur, qui Sanctissimarum Ecclesiarum negotia curant. Justin. Novel. 6.] Alio nomine Legati Sedis Apostolicæ dicuntur, qui tunc apud Græcum Imperatorem residebant, ac tales fuere ante Pontificatum Gregorius Magnus, Vigilius, Paschalis, Sabinianus, Bonifacius, & alii Pontifices, qui titulo Dioconatus graduati erant. [Quod permanere in Palatio juxta antiquam consuetudinem Apostolicæ Sedis Diaconum vestra serenitas non invenit, non hoc meæ negligentiæ, sed gravissimæ necessitatis fuit. S. Gregorius epist. 43. ad Focam Imp. lib. 11. indict. 6] Quos deinde (ut passim) ad pontificalem apicem illis temporibus Orientalium Imperatorum favor dirigebat. FR. *Apocrisarii* mittebantur etiam ad Patriarchas: [Martinus Papa Primus, ejus Apocrisarii, quos ad Paulum Patriarcham

cham miserat, cùm illum, ut resipisceret, urgerent, Constantii jussu in diversas insulas relegati sunt, quod cùm audisset Pontifex, Synodum 105. Episcoporum Romæ congregavit. Blondus decad. 1. lib. 9.] Nimis quidem frivola videtur definitio Glossatoris in 1. quæst. 7. c. convenientibus, qui deducit hoc nomen ab *Apos*, id est, græcè Nuntius, & *Chrysos*, aurum; quasi deaurati Nuntii, quod præter impropriam applicationem, nullibi etiam invenitur, Nuncium, seu Missum græcè Apos vocari, benè tamen Ἀπόστολος. *Missus*, & Ἀποστολή, *Missio*. Meliùs Glossator in cap. significasti, de electione, & electi potest. ubi sic: [Apocrisarii dicuntur Nuntii Papæ, quasi Secretarii, nam Crysis quandoque secretum, quandoque aurum, quandoque judicium significat.] Inde hunc versum tradit.

Aurum judicium, secretum dat Crisis ista. Unde *Crisis* dicitur judicium, quod Medici faciunt ex aliquo signo ægroti. Etymologia suprà à meo fratre tradita non est impropria, quia Ἀπόκρισις, præter alia significata, etiam responsum denotat. Adriani Junii Lexicon græc. in eodem verbo: & sic *Apocrisarii* benè Responsales dici possent. :||: Cœpit hoc munus à Constantini Magni temporibus exerceri. Hincmar. epist. 3. cap. 13. & 14. Et tunc per Episcopos hæc delegatio exercebatur; at processu temporis ad Diaconos Cardinales pervenit, nam Presbyteri ad residentiam eorum titulorum astringebantur, ut in dict. *Cardinalis* demonstrabitur. Itaque D. Gregorius Episcopo Leandro scribens, in præfatione, quod ad effectum hujus legationis Diaconus Cardinalis ordinatus fuisset, conqueritur. FR. Hodie tamen Prælati mittuntur, quos *Nuntios* appellant, & ferè cum titulo Patriarchatus, vel Archiepiscopatus in partibus infidelium. Inde valdè dubito, quòd vox *Diaconus* hìc non sit Sacri Ordinis titulus, sed potiùs legationis; Διάκονος enim græcè, latinè *Minister* dicitur, & Ministros Papæ, seu Principum Legatos, & Nuncios vocamus. Vide *Delegatus*. :||: Aliqui Apocrisiarium, pro Apocrisario scribunt. [Habes Thomam apocrisiarium. Cœnob. Masch. cap. 88.] In regio Galliæ Palatio Dignitas cum titulo Apocrisarii reperiebatur, quæ alio titulo Regius Cappellanus, & Custos dicebatur, qui nedum Clericorum Palatii præfecturam exercebat, sed & omnia Ecclesiastica negotia deferebat Regi, ut Hincmarus scribit. FR. In quodam privilegio à Carolo Calvo Monasterio Glanensi concesso Archicappellanus dicitur. [Venerabilis Vir Ebroinus Episcopus, Sacrique Palatii nostri Archicappellanus adiens culminis nostri serenitatem deprecatus est.] Hic Ebroinus in Concilio Viennen. celeb. an. 892. Archiepiscopo Sennonensi præcedit: nam hæc dignitas erat Metropolitanis superior, ad quam spectabant causæ Ecclesiasticæ totius regni, & ideo ab Hincmaro *Responsalis negotiorum Ecclesiasticorum*: *Magister Ecclesiasticorum* à Beato Servato Lugo, & *à Deo electus Pater*, & *Magister* à Frotario Tullense Episcopo vocatur, quam dignitatem amovibilem fuisse ex epistola 97. B. Servati Lupi colligitur; sed advertendum est istum Ebroinum recentiorem fuisse ab illo, de quo Baronius ad an. 668. nu. 6. & seqq. an. 671. an. 685. num. 11. & seqq. & An. 687. num. 6. in quo obiit. Item *Apocrisarius Orientalium Sedium*. can. Actione 22. qu. 4. dicebatur.

Apocrypha. Virgo. Vide *Apocryphus*.

Apocryphus, græcè Ἀπόκρυφος, occultus, à verbo Ἀποκρύπτω, celo, occulto; cujus antithesis *Hagiographus* est. Libri ergo, qui canonici non sunt, *Apocryphi*, seu occulti dicuntur. Nam, ut docet Origenes in epistola ad Julianum Africanum, similes compositiones occultæ tenebantur, ne essent authenticæ, sic Chrysostomi interpres in hom. 4. in Matth. *Secretioribus libris* vertit, quod D. Th. in Catena *Apocryphis libris* legit. FR. Unde *Apocryphæ* dicuntur *Virgines*, quia in cameris solent abscondi, & secretò morari. Jo. de Fan. Inde est, quòd Virgo in hebræo dicitur *Ngalmàh*, græcè *Apocrypha*, latinè *Secreta*. Gloss. in cap. 2. dist. 15. :||: Apocryphi vocabulum aliquando intelligitur de illo libro, qui authenticus non est, non tamen prohibitus, sed de suppostitio Auctore dubitatur. Aliquando verò rigorosè accipitur pro libro, scilicet, qui falsa, ac nostræ fidei contraria continet. FR. Quo sensu ait Gloss. in cir. cap. 2. dist. 15. [Scilicet, cujus Author ignoratur: non tamen ab Ecclesia recipitur, sed reprobatur, quasi dicat non in Ecclesia, sed remotè ab ea, ac secretè est legendus.] Auctor Vocabular. Eccl. malè excogitavit *Apocryphum* significare *obscurum*; quamvis enim obscurum, & secretum impropriè assimilentur, non tamen sunt synonyma; nam secretum potest revelari, & patefieri, at obscurum non sic.

Apodiatio. Vide *Peribolus*.

Apodipnon. Vide *Completorium*.

Apollinaristæ. FR. Hæretici, qui nomen trahunt ab Apollinare, qui docebat Christum carnem, & non animam in incarnatione sumpsisse. 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Dimœrita*. *Oeconomia*.

Apologia, Ἀπολογία, defensiva responsio, inde *apologeticus liber* dicitur ille, in quo Sanctæ Ecclesiæ defensio continetur. S. Gregorius in ejus Sacramentario *Apologeticas* vocat aliquas orationes, quia in eis precibus propriæ culpæ, & imperfectiones confitentur; in divino enim tribunali nulla est major defensio, quàm propriæ conscientiæ accusatio, & reum se confiteri. Eadem ratione D. Ambrosius tractatui, in quo Prophetæ peccatum manifestat.

ſtat. De *Apologia David* titulum poſuit. FR. ſic diſt. 76. cap. ſcire debet. §. Item in Apologia David. Vide *Anticimenon*. *Hoplotheca*. *Prologus galeatus*.

APOPHORETA. Arca, fortaſſe ex græco verbo ἀποφέρω, quod ferre, & portare ſignificat. [Oſſa evellens è cineribus nuperrimè defunctorum hominum, ſic impoſitis in diverſis apophoretis, venditabat apud plurimos pro Sanctorum Martyrum, & Confeſſorum reliquiis. Radulph. lib. 4. cap. 3.] FR. An potiùs Feretrum, & Sandapilam ſignificet? Cùm ex allegatis Radulphi verbis, tum etiam ex epiſt. 39. D. Ambroſii tale quid manifeſtari videatur, qui Sanctus Præſul Bononia rediens Martyrum corpora Vitalis & Agricolæ transferens, ait: [Nam ſecum referre conſueverunt; ita nos ex convivio Bononienſi apophoreta gratiæ, & ſanctitatis plena nobis reſervare curavimus.] Inducor primò ad affirmandum hoc; nam *Feretrum* nedum baram, capulum, catalitium, ſeu ſandapilam ſignificat, ſed etiam, ut ait Calepinus in hoc verbo, *Feretrum* dicebatur, in quo fercula &c. geſtabantur: eodem modo Ambroſius ſynonymicè ad convivium, & ad cadavera ferenda inſervire nomen *Apophoreta* ſuprà oſtendit. Inducor ſecundò, quia etiam ex etymologia ſuprà allegata à verbo ἀποφέρ, tollo, aufero, Libanius ἀποφέρει δὲ ἡ νόσος τὸν ἄνθρωπον, ideſt, *ægritudo hominem aufert*. Sic etiam dixerat Plinius, lib. 24. cap. 5. de cedri ſucco. [Defuncta corpora ævis ſervat, viventia corrumpit; mira differentia, cùm vitam auferat ſpirantibus, defunctis pro vita fit.] Itaque hoc nomen à ferendo etymon habet.

APORIA, & *Aporiatio*. Vide *Aporio*.

APORIO, græcè ἀπορέω, depauperari ſignificat; apud græcos tamen ſemper eſt in ſenſu tranſitivo, & latini etiam in paſſivo utuntur. [In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: aporiamur, ſed non deſtituimur 2. Cor. 4.] Et in ſignificatione activa. [Lupus autem, ut amoveat te à defenſione, pedes tuos perforabit, ideſt, domeſticos tuos, qui ad negotia tua diſcurrent, aggredietur, & eorum alios aporiabit, ideſt, pauperabit. Bleſen. ſer. 41.] Dicitur *Aporia* etiam nomen, ἀπορία, & ſignificat penuriam, derelictionem, & in eodem ſenſu *Aporiatio*. [Quoniam quidem ipſe de aporiatione conceptus, atque prolatus. Tertullian. lib. de præſcriptione adverſ. Hæreſ. cap. 49.

APOSPHRAGISMUS, græca vox ἀποσφραγισμὸς, ſigili impreſſionem denotat. [Præcipiat Epiſcopus oſtium retruſionis cellulæ apoſphragiſmo ſuo ſigillare. In Regul. ſolit. cap. 15.

APOSTATA. Rebellis, deſertor, ex græca voce ἀποστάτης. FR. Quod tripliciter accipitur, vel ob infidelitatem, quando, nempè, aliquis fidei deſertor evaſerit, vel ob inobedientiam, & tranſgreſſionem præceptorum Dei, vel tandem ob fugam Regularis à ſua Religione. Gloſſ. in cap. ex litterarum, de Apoſtatis. Et in can. placuit. diſt. 50. inquit: [Apoſtatæ dicuntur retrò abeuntes à fide, religione, vel Clericatu. 26. quæſt. ult. c. non obſervetis.] In ſecundo ſenſu D. Gregorius intelligit verba Ezechielis à Deo prolata. [Mitto te ad gentes apoſtatrices. In Ezech. lib. 1. hom. 9.] Reliqua Apoſtatæ Synonyma. Vide *Deſertor*. *Rebellis*. *Satan*. Lapſus in dict. *Stantes*. Fœmina autem deſertrix fidei &c. *Apoſtatrix* dicitur.

APOSTATICI, Hæretici. Vide *Angelici*.

APOSTATO, as. FR. [Hi, qui poſt ſanctam religionis profeſſionem apoſtatant. can. hi, qui poſt diſt. 50. Apoſtatavit ab his omnibus, & factus eſt Epiſcopo ſuo quaſi clavus in oculum. Fulbert. epiſt. 34.

APOSTATRIX. Vide *Apoſtata*.

APOSTOLÆUM, Eccleſia erat prope Chalcedonem, SS. Petro, & Paulo dicata. Vide *Prophetæum*.

APOSTOLATUS, aliquando non Diſcipulorum Chriſti dignitas, ſed Pontificatum, & Papatum ſignificat. Penè totus nobis orbis undique ad limina, ſeu Sedem Apoſtolicam confluens referebat, abſentibus quoque idipſum noſtro ſcribentibus apoſtolatui. Nicol. in epiſt.] Etiam pro Epiſcopali dignitate accipitur. [Decurſis litteris Apoſtolatus tui. Steph. Presbyt. ad Amantium Epiſcopum.

APOSTOLICANS. FR. ſic legitur in quodam privilegio Caſimiri Dalmatiæ, & Croatiæ Regis pro S. Joannis Evangeliſtæ Monaſterio Inſulæ Zun. [Anno Incarnationis Jeſu Chriſti omnium dominantis 1059. abeunte, indict. decima elabente, Beatiſſimo Papa Nicolao univerſaliter apoſtolicante.

APOSTOLICUS, hæc vox ita abſolutè pro Pontifice Romano ſumitur, de qua ſæpè in Eccleſiaſticis hiſtoriis, & Eccleſia in Litaniis pro eodem ſic intercedit: *Ut Domnum Apoſtolicum &c.* quod in Sede vacante, unà cum oratione, ſeu commemoratione pro Papa relinquitur. De Papa Benedicto Petrus Damian. loquens, ait: [Apoſtolicus igitur iſte, quem diximus, dum adjuvaret beatum virum, affectuosè dilexit. In vita S. Odilæ. cap. 19.] Sæpè etiam rem papatui ſpectantem connotat, ut de Pontificiis habitibus Anaſtaſius. [Cum Apoſtolicis infulis celebrantem, in Adriano II.] Antiquitus omnes Epiſcopi hujuſmodi titulo exornabantur. [Ille Rex viris Apoſtolicis Patribus noſtris. Marculf. lib. 1. cap. 2.] FR. [Ab hac enim Sancta Sede, & à Sanctis Apoſtolicis tueri, & defendi, & liberari Epiſcopi juſſi ſunt. can. quilibet. 8. quæſt. 5. Apoſtolici vocabantur quidam Hæretici. Vide *Angelici*.

APOSTOLUS, Ἀπόστολος, Miſſus, Nuntius, ab

ab Athenienfibus ita vocabantur hi, quos tanquam Provinciarum Vifitatores ad neceffitatibus fubditorum confulendum Refpub. mittebat: fic quoque pro animarum falute Apoftoli in univerfum Mundum à Redemptore noftro miffi fuerant. Epiphanius hærefi 30. ait Hebræos Apoftolos etiam habuiffe, qui ab eis in magna veneratione poft fummum Sacerdotem habebantur, & Baronius ad ann. 32. putat, quòd pecuniarum collectores fuiffent pro Templi fubftentatione, atque in obfervatione Mofaicæ legis tanquam Legati jurifdictionem haberent; de quorum numero creditur fuiffe Saulum, Paulum poftea dictum, qui obtinuit epiftolas à Principibus Sacerdotum, ut fi inveniffet Chriftianos, quos Hebræi hæreticos, & legis deftructores exiftimabant, vinctos duceret in Jerufalem. Unde non abfque myfterio ejus ad Galatas epift. his verbis incipit: [Paulus Apoftolus, non ab hominibus, neque per hominem, fed per Jefum Chriftum.] Ac fi diceret, jam non ampliùs Apoftolus fum à Synagoga deputatus, fed Jefu Chrifti delegatus. Hæc poteftativa dignitas in Hebraifmo ufque ad Theodofii Imperatoris tempora extitit, qui eifdem in C. de Judæis, titulum, & poteftatem hujus apoftolatus publico edicto prohibuit. Aliquando pro Apoftolo delegatus fæcularis intelligitur: Luitprandus enim refert, Regis Bulgariæ Oratorem in Aula imperiali Conftantinopolitana ex privilegio fpeciali inter reliquos Oratores præcedentiam obtinuiffe, propter fui Regis cum Imperatore affinitatem; nam ejus filiam duxerat in uxorem. [Scripta juramento confirmata funt, ut omnium gentium Apoftolis Bulgarorum Apoftoli præponantur.] In eadem Conftantinopolitana Ecclefia vocabatur *Doctor Apoftoli* quædam dignitas, ad quam in publicis concionibus Pauli Apoftoli epiftolas explicare fpectabat. Romæ verò *Sub Apoftolis* appellabatur Aula Lateranenfis Palatii ex pictura Apoftolorum in ejus pariete effigiata, ideo Anaftafius Biblioth. refert Nicolaum I. Synodum habuiffe *Sub Apoftolis*. FR. *Sub Apoftolis* Aulam ipfam Lateranenfem Ecclefiam intelligo ex Panvino, qui ait Aulam Dei hanc Ecclefiam vocatam fuiffe. Vide hìc *Lateranenfis Ecclefia*, fub Apoftolis dicebatur, vel quia ibi exiftebant Apoftolorum Principum capita, vel quia mos erat capita eorumdem Principum in Conciliis collocare, ut in Concil. Florentino factum fuiffe referunt Severinus Binius. tom. 8. Concilior. pagin. marg. 424. verf. fuper altare. Et pag. marg. 418. verf. cæterum. Victorellus in addit. ad Ciacon. tom. 2. col. 1155. lit. A. & lit. E. Item in foro Ecclef. dicuntur *Apoftoli* expeditiones quædam, quæ quintuplicis fpeciei funt, nempè, *Apoftoli Conventionales*, *Teftimoniales*, *Declaratorii*, *Refutatorii*, & *Reverentiales*. Gloff. in, lib. 2. tit. 15. in fexto, :||: Sed ad relatorum Salvatoris noftri Apoftolorum propofitum nos redeuntes dicimus, quòd ejus feftum in cano ævo ad Kalendas Majas celebrabatur. [Feftivitas Sanctorum Jacobi, & Philippi, & omnium Apoftolorum, Micrólog. cap. 55.] Hæc tamen feftivitas penes Græcos celebratur die 30. Junii, ideft, poft Apoftolorum Petri, & Pauli folemnitatem. FR. In Miffali citato in dict. *Agniferus* reperitur fub die 16. Julii commemoratoria Miffa, quando Apoftoli ad prædicandum per Orbem divifi funt fub hoc titulo *Divifio Apoftolorum*. Apoftolos Dionyfius Areop. *Initiatores* vocat. [Divinos noftros in facris Initiatores, de Ecclef. Hierar.] Vide *Difcentes*. In Bullar. Cafinen. tom. 2. Conftit. 195. num. 2. habetur. [In commemoratione omnium Sanctorum, & folemnitate omnium Apoftolorum.] Item *Apoftolus* dicitur Epiftola in Miffa. Vide *Epiftola*. SS. Apoftolorum antiquæ picturæ cum volumine in manu, quid fignificent. Vide *Rotula*.

APOTELESMA, græcè ἀποτέλεσμα, Aftrologorum judicium juxta coftellationem, & planetarum afpectum, de quo vocabulo Gregorius Nazianz. Vide *Ἀναvivaζon*. Vide etiam *Aftrologorum termini*.

APOTHEOSIS, græca vox ἀποθέωσις, Deificatio, quo titulo librum infcripferat Prudentius poeta chriftianus, defenfionem Divinitatis contra Infideles continentem. Vide *Amartigenia*.

APPANAGIUM. FR. vox gallica, firmamentum panis denotat, feu penfio, quæ pro minoribus filiis relinquitur.

APPAR, tranfumptum, feu copia Scripturæ.] Apparem ipfius donationis per eundem Eucherium adfcribi faciens ipfe ChriftianiffimusRex Francorum. Anaft. in Steph. III.] Vide *Antigraphus*.

APPERSONO. FR. Concedere, vel perfonaliter tradere poffeffionem alicui in aliquo officio, vel dignitate. [Gylibertum de Cymaii præfentaverunt poftulantes, ut prædictam Ecclefiam ei concederet, & eum apperfonaret. Matth. Parif. in vit. Abb.

APPETITUS. FR. [Aurelius Epifc. dixit, fervata forma difciplinæ non extimabitur appetitus, can. fi quifquam. 11. quæft. 1.] Ibi Gloffa Appetitus, ideft, injuria laceffitus exponit.

APPODIATUS, innixus. [Per fummitatem cujufdam fcalæ brachio Crucis appodiatæ. In Epift. Jo: Papæ ex Chron. Boem. cap. 10.] Unde *Podium* dicitur, quod Itali *Poggio* vocant, & *Pogium*. Vide *Pogium*. FR.

An quoniam podii meliore in parte fedentes.

Prudentius, lib. 2. contra Symmachum de Veftalibus loquens.

APPLUMBARIUS, Officialis Palatii Apoft. qui figilla plumbea in Bullis apponere curam habet.

APSIS. Vide *Abfida*. *Parapfis*.

APULIA, vocabulum à Tertulliano ufitatum, quod

quod secundùm eruditissimi Latinii explicationem in observationibus præfati Authoris obtectum locum, & à pluvia securum significat, eo modo, quo latinè *Compluvia*, & *Sympluvia*: sic *Apluvia*, apud Africanos Scriptores dicitur, additque *Apuliam* Regni Neapolitani provinciam indè appellari ob aquarum, & pluviarum penuriam, sed Pamelius oriri à græco vocabulo ἀπύλη docet, & significat extra portas, vel columnas. FR. La Cerda verò extra portum in additione Calepini significare astruit: verba Cypriani sunt hæc; [Quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet, lib. de spect.] Sed cum Latinii opinione concurrendum potiùs existimo, nam ab Horat. lib. epod. *Siticulosa Apulia* dicitur.

APYRUS, Vide *Opyrus*.

AQUA BAPTISMALIS. Vide *Baptismus*.

AQUA FALLAX, seu *Mendax*. Vide *Baptismus*.

AQUA BENEDICTA, à S. Matthæo Apostolo instituta, ita Clemens Papa in constitut. apost. lib. 8. cap. 35. Alexander Papa Primus hanc cæremoniam confirmavit, can. Aqua sale, de consecrat. dist. 3. Hoc sacramentale elementum unionem Christi hypostaticam significat; Sal enim infusum est Sapientiæ increatæ mysterium, aqua verò humanæ naturæ symbolum, humana enim natura [Ut aqua dilabitur. 2. Reg. 14. 14.] In illa autem aqua, quæ pro benedicendis Ecclesiis fit, miscetur vinum, & cinis, allusivè ad vinum, & cinerem vitulæ rubræ, quibus Moyses jubente Deo instrumenta Tabernaculi benedixerat. Benedicitur populus aqua benedicta in Ecclesia latina diebus Dominicis, in memoriam lavacri regenerantis, quod in sola Paschæ Dominica conferebatur. Ruper. lib. 7. cap. 30. commemoraturque etiam Christi Baptismus, ideo trina aspersione benedicitur Altare, quod tamen non fit, quando est Sanctissimum expositum, ut Gavantus admonet. Græci verò in qualibet prima mensis Dominica renovant aquam benedictam, & populum aspergunt, quam cæremoniam Ἁγιασμὸν, idest, *benedictionem*, aut *sanctificationem* vocant, & desistunt in duobus mensibus, Januarii, scilicet, ob solemnem benedictionem Epiphaniæ, in qua Baptismum Christi celebrant, & Septembris, in quo hanc benedictionem transferunt ad decimamquartam diem ejusdem, propter festum Exaltationis Sanctæ Crucis, & solent in aspersione aquæ benedictæ loco aspergilli uti frondibus ocymi; nam, ut ajunt, super telluris spatium, ubi Crux Christi erat sepulta, ocymum olescebat, ideò Βασιλικὸς, idest, *Regia*, vocatur hæc herba, quia evulsa fuit jussu D. Helenæ Crucis inventricis. Nos verò in benedicendis Ecclesiis, & in purificandis Altaribus in feria v. hebdomadæ majoris hyssopo utimur, tum quia in veteri testamento eandem herbam in benedictionibus adhibebant, tum etiam quia hac planta monemur nostras conscientias purificare; nam, ut Ambrosius inquit: [Hyssopus herba humilis est, & in petris nascens: humilitas Christi significatur per hanc herbam. Et D. August. in psal. 50. Aspergeris hyssopo, humilitas Christi te mundabit. In Epist. ad Hebr. cap. 9.] atque Ivo Carnot. [Quòd autem hyssopus huic aspersioni miscetur, hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur, unde Apostolus: Fide mundans corda eorum, quia cùm sit herba humilis firmiter hæret in petra. Serm. de Sacram. Neoph.] Hac igitur aqua in Ecclesiæ ingressu lustramur, ut mundo corde ante Divinam Majestatem preces nostras effundamus. Quo verò ad virtutes ejus, ex benedictionis verbis satis colligitur, valere, nempè, ad fugandos dæmones, morbosque pellendos &c. quæ à Baronio in Annal. diffusè demonstrantur. FR. scilicet anno 44. num. 60. & 88. an. 57. num. 110. an. 63. num. 164. an. 132. num. 13. & 14. an. 389. num. 108. an. 537. num. 11. & seqq. an. 855. num. 24. & seqq.: ‖: Sed ejus principalis effectus est delere venialia *ex opere operantis*, ut docet Angelicus Doctor, quem multi Auctores sequuntur à Suarez citati; quamvis non desint, qui teneant per aquam benedictam *ex opere operato* deleri venialia. Cæterum quoad valorem hujus elementi benedicti contra visibiles inimicos aliqua exempla ex multis referam. Leo VI. Græcorum Imperator in suo tractatu de belli apparatu hac aqua ante aggressionem inimicorum Duces monet exercitum aspergere; & nostris temporibus contra hæreticos milites in loricis superstitiosa quædam verba ferentes, ne offenderentur, validæ fuere Catholicorum plumbeæ glandes in aqua benedicta priùs immersæ. De Frutuoso Tudertino Episcopo etiam legitur, hac benedicta aqua Gothi militis fractam tibiam sanasse, dum reliqui ejus consectatores Arriani hujus sancti Elementi virtutem, adinstar nostri sæculi novatorum, ridiculam existimant. FR. Gulielmus Bibliot. à Turrigio de Cryptis Vaticanis impress. secunda pag. 118. relatus, narrat Stephanum Sextum Papam ob magnam locustarum copiam campos, & vineas Romanas infestantium, hanc piam aspersionem ordinasse, & ubi aqua ista pervenerat, nec ullum simile animal postea visum fuisse, ex quo miraculo consueverè postea fideles suos campos, possessionesque hac aqua benedicta lustrare. : ‖: Est quæstio inter Authores, an aqua non benedicta cum benedicta admixta eandem benedictionem participet. Pro affirmativa adducitur Alexandri Papæ III. sententia in can. quod in dubiis, de consec. Eccl. Quod tamen intelligendum est cum D. Thoma in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. dummodo, nempè, non benedicta aqua sit minoris quantitatis; benè tamen eadem unio iteratis vicibus novæ semper aquæ fieri posset, dum-

modo

modo semper sit minoris quantitatis. Laym. lib. 5. tract. 9. cap. 15. de Sacr. Ordinis. Vide *Benedictio*. Et idem dicendum de Oleis Sanctis. Reliquas ex originali digressiones, quæ hìc desunt, propriis suis locis aptabimus, præsertim in dict. *Aquarii*. *Aspersus*.

AQUA BAPTISMALIS. Vide *Baptismus*. §. Quo verò ad ejus materiam.

AQUA IN SACRAMENTO. Vide *Consecratio*.

AQUÆMANILE, & *Aquimanile*. Guttus, vas aquarium pro lavandis manibus, de quo sæpè in Ord. Rom. de Subdiaconatu, ac Isidorus hæc in eodem proposito habet: [Hi igitur cùm ordinantur sicut Sacerdotes, & Levitæ manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm, & Calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquæmanile, & manutergio. lib. 2. de Eccles. Off. cap. 10.] Græci verò in Subdiaconatus ordinatione post impositionem manuum cum solita forma ab Episcopo facta scyphum, aquæmanile, & manutergium accipiunt, cui Episcopo deinceps in lotione manus, Subdiaconus jam ordinatus in prima ordinis executione ministrat. Vide *Hydromista*.

AQUÆ VIDUÆ. Vide *Viduæ aquæ*.

AQUA FORTIS, vulgare nomen. Vide *Chrysulca*.

AQUA IN CALICE. Vide *Aquarii*.

AQUARUM MIRACULA. Vide *Epiphania*.

AQUAGIUM, Aquæductus, seu Canalis. [Semper quippe quasi aliquod aquagium manabant ex eis lacrymæ. In vita S. Adelardi Abb.] Vide *Docita*, *Dogus*.

AQUALICULUS. FR. Ventriculus. Cornutus ait, quòd propriè significat porci ventriculum, sed per translationem etiam hominis ventriculus intelligitur. Hinc Persius, Satyr. 1.

——————— nugaris quum tibi calve
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

[Ne putent sanctæ portioni miscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum diffunditur. can. tribus, de consecrat. dist. 2.]

AQUANUS, aqueus. [Carne terrenam sanguine aquanam. Tertull. de Car. Christ. cap. 9.

AQUARII. FR. hæretici, ita appellati, quia solam aquam in calice offerebant. 24. quæst. 3. can. 39. ‖: Quæ hæresis jam extincta, excitata denuò fuit in secundo sæculo ob timorem, ne ab odore meri in communione sanguinis Christi, Christianos se esse agnoscerentur, & ideò aquam puram in calice offerebant, cui errori remedium adhibuit Africanum Concilium. His contrarii sunt Armeni, quippè qui Monothelitarum errore infecti, vinum sine ulla aquæ gutta in calice offerunt; nam oblatio vini, & aquæ in calice præter alia significata unionem hypostaticam in Christo Divinæ, & humanæ naturæ denotat, quam Monothelitæ negabant. Guttas verò aquæ vino mixtas ideò nos ponimus in calice, quia piè credimus, ut notat Cyprianus, epist. 36. hoc idem & Christum in ultima cœna fecisse, quod à Conciliis Sexto Constantinop. can. 32. Carthaginense Tertio, can. 24. Bracarense, can. 1. Florentino de Sacram. Euchar. Tridentino, sess. 22. cap. 7. confirmatur, & sic tenent SS. Patres, præsertim Irenæus, lib. 4. cap. 49. & Justinus Martyr Apologia 2. contra Arianos. Quoad significata, præter hypostasim in Christo, etiam hæc mixtio unitatem fidelium cum Christo denotat, & ideo priùs benedicitur aqua. [Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur. Cypr. epist. 63.] Parva ponitur quantitas, quia pauci sunt electi. Durand. lib. 4. cap. 30. In Missa defunctorum non benedicitur aqua prædicta, sicut nec etiam benedictio datur populo in aqua figurato, quia tunc illa aqua Purgatorii animas repræsentat, quæ, ut jam electæ, non indigent benedictione. Græci præter aquam, quam ponunt in calice in Missæ principio, quæ denotat aquam ex latere Christi emanatam, infundunt etiam post consecrationem aliquas guttas aquæ calidæ ante communionem, ad significandum, ut eruditissimus Simon Thessalonicensis notavit, quòd scilicet, etiam in Corpore Christi jam mortui remanserit Divinitatis calor, seu ut idem subjungit, [Ut labiis admotis, & sanguini communicantes, ita afficiamur, quasi è vivifico illo latere biberemus.] Qui verò ex officio hoc facere tenebatur *Camisatus* dicebatur, fortasse à Camisia, quæ est alba, seu superpelliceum clericale indumentum. [Camisati ferendis ab Altare carbonibus, & sacris lebetibus calefaciendis occupati sunt, ut illic more solito aqua fervens sacris calicibus tempestivè infundatur. Citrinus à Novar. citatus, lib. 5. cap. 8. sacror. elector.] Vide *Camisatus*, *Oblatio*. Aquarii hæretici. Vide *Hydroparastæ*.

AQUARITIA, liquidorum mensura, de qua sæpè Cencius Camerarius in suo M. S. Rituali, qui etiam aliam minorem mensuram refert *Aquariolam* appellatam.

AQUILA, Bibliæ interpres ex Christiano fit Hebræus, & quare. Vide *Pharisæus*.

AQUILEJENSIS SEDIS Privilegia. Vide *Patriarcha*.

AQUILUS, idest, Dæmon. Vide *Dæmon*.

AQUIMOLUM, & *Aquimola*, molendinum aquæ, in privileg. vel concessione Jo: XIX. ad favorem Ecclesiæ, seu Episcopatus Sylvæ Candidæ sub anno 1026. FR. potiùs Jo. XX. nam secundùm Baron. Jo. XIX. obiit 1009. & Jo: XX. cœpit regnare anno 1024. & obiit 1033. Sed error calculandi Pontificum tempora etiam apud antiquos scriptores non raro accidit, ac de nomine Joannis præcipuè XIX. & XX. quomodo inter historicos irrepserit. Vide Ciacconum.

Aquitania. Vide *Aguitania.*
Aquitanicum Pallium. Vide *Bigerriga.*
Ara. Vide *Altare*, *Thymelius.*
Arabici. FR. hæretici à regione, unde insurrexere, ita appellati, asserentes animam rationalem esse mortalem; sed resurrecturam in die judicii unà cum corpore. 24. quæst. 3. can. 39. Arabes quando Africam cæpere. Vide *Taxatus*. Arabica aliqua vocabula retinent Itali, & innumerabilia Hispani. Vide *Versus Leoninus*.
Aramei, sive *Arimi* populi. Vide *Syri.*
Aratri Pars. Vide *Plonum.*
Arbalista, Balista. [Tapeta & culcitras suspenderant, ne funda, & arbalistis forsitan percuterentur intrinsecùs. In vita Beati Caroli Comitis.
Arbergare, & *Arbergaria*. Vide *Albergare.*
Arbitrium. Vide *Propositum*. *Autexusion*. *Liberum arbitrium.*
Arbor, terrestris Paradisi. Vide *Adamitica*.
Arca. Vide *Corbona.*
Arcarius, Thesaurarius, seu Depositarius.] Hic ultra consuetudinem Arcarius Ecclesiæ Romanæ efficitur. In vita S. Agathonis Papæ.] FR. [Salutat vos Erastus Arcarius Civitatis. Rom. 16. Et per semetipsum causam arcariæ disputavit emittens, videlicet, de suscepta manu sua obumbrata. Anast.] idest, Chirographum cautionis manu propria scriptum.
Arcatura. FR. palorum sepem significat in publicum, privatumque commodum structam, ad arcendam, & constringendam fluminis aquam. Camill. Peregrin. de Princip. Longobar. tit. Castigationes in Falconem Beneventan. pag. 154. Sed ex verbis Falconis arcuatum pontis significare videtur, qui sic ait: [Ad frangendam, ut ita dicam, arcaturam ivit. Cùmque Comestabulus sic frangentes eos flumen Sabbati vidisset. In Chron. an. 1115.
Arcellula, idest parva arca. [Qui dum diversa respicerent, ait, in hanc arcellulam solitus erat pater meus numismata auri congerere. Greg. Turon. lib. 2. cap. 4.] Apud Anast. Biblioth. reperitur *Arcella* in eadem significatione.
Arcessio. FR. significat mortem. [Ut si quis post arcessionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo. S. Cyprian. epist. 22.] Aliqui legunt *Arcessitum*. Et alii fortassè melius *Accessitum.*
Arceuthinus, ἀρκεύθινος, Juniperinus. [Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano, 2. Paral. cap. 2.] Significat juniperi lignum, à voce græca ἄρκευθος, idest, *Iuniperus*. Nec mirum est; nam Vitruvius, lib. 2. cap. 9. hoc lignum optimum ad fabricandum esse astruit, & Plinius refert ex eodem ligno in Hispania Dianæ templum constructum fuisse. Ideò corrigendi sunt Codices in quibus mendosè *Arcentina* legitur. Hebræa tamen lectio habet *Algumin*, idest, *Abies.*
Archæus. Stultus, simplex, & ineptus, vocabulum græcum ἀρχαῖος, de quo Hieronym. Dial. in Pelag. Vide *Baburrus.*
Archiacoluthus, Ἀρχιακόλουθος, Acolythorum caput. [Stephanus archiacoluthus cum omnibus acolythis, & regionariis. Luitpr. lib. 6. hist. cap. 6.] In Ecclesia Metropolitana Capuæ erat Canonicalis dignitas, ad quam in festo SS. Innocentium ordinare officium spectabat, ita Michael Monachus in Sanctuar. illius Civitatis.
Archiater, & *Archiatros*: Ἀρχιάτρος. Protomedicus. [Adfuit Reovalis Archiater. Greg. Turon. cap. 15. lib. 19.] FR. [Quia B. Petri Apostoli Vicarius æstimatur, prohibetis Archiatrum ejus afferri medicinam. Ennodius Ticinen. Episc. in Apologet.] Appellat Pontificem Petri Vicarium, qui revera Christi est, sed hoc Ennodius ex assertione Schismaticorum loquitur, nam ex sequentibus ejus verbis, satis videtur illum pro Christi Vicario prædicare, dum ait: [Non nos B. Petrum, sicut dicitis, à Domino cum Sedis privilegiis, vel successores ejus peccandi judicamus licentiam suscepisse. Ille perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros: quod illi concessum est pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat.] Ubi Petri Successores, & hæredes Pontifices appellat, & pari modo à Deo illuminari probat.
Archicantor. [Jo: Archicantor Basilicæ Vaticanæ, & S. Martini Abbas, tanquam delegatus apost. ad Synodum Anglicanam ab Agathone Papa an. 679. missus, Britannos cantum juxta Vaticanum ritum docuit. Beda, lib. 4. cap. 18.] Vide *Archiparaphonista*. *Præcentor*. *Baculus*. *Cantor*. *Primicerius.*
Archiclavus, Ecclesiastica Dignitas. Regentem, seu Gubernatorem Ecclesiæ, vel Monasterii denotat, de qua dignitate sæpè in antiquis scripturis, ubi Archidiaconalem præcedere videtur, legitur enim hoc ordine in subscriptionibus. [Signum Arnulfi Archiepiscopi, signum Guarcilonis Archiclavi, signum Jonæ Archidiaconi.] FR. Legitur etiam *Archiclavis* sumpta metaphora à Gubernatore navis, qui clavum, seu temonem regit, qui navis gubernator, & regens est, sic de Summo Pontifice Ennodius Ticinen. Episc. in Apologetico dixit. [Deo gratias, qui hanc providentiam indidit ei, cui rerum humanarum summa commisit. Spes certa quietis est, & salutis, perfecta in gubernatore sapientia. Puppis cujus Magister ad clavi regimen intellectus dote præparatur, ubique stationem, ubiq; portum habet in fluctibus.
Archidiaconus, Ἀρχιδιάκονος: canonicalis dignitas, idest, Diaconorum caput, cujus maxima erat authoritas, ut sacri testantur canones. Sæpè oculus Episcopi dicitur, cujus actionum testis erat. [Inter quos, videlicet, adversarios unus est nomine Lysiardus, olim quidem Archidiaconus, qui cùm esse deberet oculus Episcopi sui, dispensator pauperum, catechizator insipientium, apostatavit ab his omnibus, & fa-

factus eſt Epiſcopo ſuo quaſi clavus in oculum, prædo pauperibus, dux erroris inſipientibus. Fulbert. Epiſt. 34.] Archidiaconus Eccleſiæ Romanæ ſedebat coram Pontifice. Baron. ann. 1097. Imò Vicarius ejuſdem erat in Eccleſiaſticis cauſis, nam non ſolùm eas Clericorum regionalium, ubi non reſidebat proprius, Diaconus regionalis judicabat, ſed etiam ob non benè adminiſtratam juſtitiam à Diaconibus regionalibus in gradu appellationis ad eum recurrebatur, ut ex Ordine Romano, cap. 7. de Offic. Archid. & 25. diſt. can. perlectis liquet. Item exercebat de jure officium Datarii, ut eodem cap. 7. colligitur. Vide *Circumluſtrator*. Sed hoc an abuſivè, vel de jure ageretur. Vide can. dictum eſt, diſt. 94. & ibi Gloſſa. Archidiaconus verò Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ induebatur ſacerdotali caſula in die Crucis Exaltationis, ut Curopalata notavit; quia tunc Archidiaconi officium Sacerdotis ex ordine *Exocatacœlorum* exercebat. Vide *Exocatacœli*. FR. Antiquitus ex gradu eorumdem Diaconorum Archidiaconus eligebatur. D. Hieronym. Epiſt. 83. ad Evagrium in 2. Eſdr. cap. 11. num. 22. Item Archidiaconus appellatur *Epiſcopus Levitarum*. :||. Qui ad Sacerdotium deveniens, Archidiaconatum dimittebat, quod uſque ad præſens in græca Eccleſia obſervatur; ideò S. Gregorius Salonitanum Epiſcopum reprehenderat, qui ſuum Archidiaconum Sacerdotem fieri cogebat, ut ea dignitate illum ſpoliaret, dum is nec ad renunciandum gradum ſuum, nec Sacerdotium ſumendum inclinabat. In ſede Epiſcopali vacante ad Archidiaconum capitularis Vicariatus ſpectat. Zerol. in praxi Epiſcop. part. 1. Archidiac. & ideò ab Oſtienſi *Vicarius natus* appellatur; & ex eo quia de jure Archidiaconus Epiſcopi Vicarius erat, cap. 7. de offic. Archid. ideò ei Archipresbyter ſubordinatus erat, ut habetur in cap. 2. de offic. Archipresbyt. ideòque in multis Cathedralibus omnes dignitates Archidiaconus præcedit. Hujus dignitatis prærogativa arrogantiam nutrivit, ut ea præditi, Sacerdotis gradum tamquam eis inferiorem ſuſcipere recuſabant; unde Hieronymus ajebat [Injuriam putat, ſi presbyter ordinetur. In Ezech.] Quare Urb. II. & Alex. III. temporibus hujuſmodi dignitas derogata fuit, cœpitque *Diaconorum prioratus* appellari. Fallitur Jo. Citrius, dum lib. 5. Jur. Orient. Reſp. 1. aſſerit Archidiaconatus titulum antiquiori Diacono ſolitum fuiſſe tradi, conſtat enim per electionem hoc fieri conſueviſſe; ſic de Alexandro legimus. [Qui cùm adoleſcens eſſet, Choro Diaconorum præfuit. Theodor. lib. 1. hiſtoriar. c. 16.] Et clariùs de hac Archidiaconi electione. [Quemadmodum ſi exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint, & Archidiaconum nuncupent, Hieronym. Epiſt. 55. ad Evagrium.] Quod habetur, in can. legimus, diſt. 93. FR. Archidiacones erant Oeconomi Eccleſiæ, & Epiſcopatus Vicedomini; unde à Gregor. Papa Anatolius Diac. conſtituitur Vicedominus, diſt. 89. can. Diaconum. Et quoad Oeconomiam S. Stephanus Diacon. Protomart. fuit Primitivæ Eccleſiæ Oeconomus. Vide *Oeconomus*. Item de S. Cornelio Papa, in lib. de Romanis Pontificibus habetur, quòd omnia bona Eccleſiæ Archidiacono Stephano tradidiſſet; qui Stephanus deinde jam Papa, ante ſuum martyrium, omnia vaſa Eccleſiæ, & pecuniæ arcam Xiſto Archidiacono dederat. Idem poſtea ſanctus Xiſtus jam Papa, & futurus martyr Archidiacono Laurentio theſauros Eccleſiæ commendavit. Ad Archidiaconum ſpectat Cereum Paſchale, & Agnos Dei benedicere. Vide *Cereus Paſchalis*. Antiquitùs erat officium Magiſtri Cæremoniarum. Vide *Cæremoniarum Magiſter*. *Protodiaconus*.

ARCHIEPISCOPUS, Ἀρχιεπίσκοπος, cui totius provinciæ cura incumbebat, 9. qu. 3. c. 2. & ſeqq. Dicitur etiam *Metropolita*, & *Metropolitanus*, quia in provinciæ *Metropoli* reſidebat, quam Latini *Civitatem* provinciæ *primariam* appellabant, unde & *Primas* Archiepiſcopus dictus eſt, item & *Patriarcha*. Balſamon, & alii. Sed multiplicatis jam in eadem provincia Metropolitis; Primas deinde dictus eſt, qui cæteris Comprovincialibus præeſt. FR. Ad conſtituendum Archiepiſcopum in aliqua provincia debet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, decem, vel undecim Epiſcopos ſuffraganeos habere, & tunc provincia dicitur, can. Scitote, 6. quæſt. 3. Canones etiam, & Authores Epiſcopum, qui Metropolitano non ſubeſt, Archiepiſcopum appellant, quæ conſuetudo etiam apud Græcos reperitur, Balſamon & alii. Maronitæ *Motran*, ideſt, Metropolitam, ex vulgi abuſu etiam Epiſcopos Metropolitis ſubjectos vocant. Vide *Autocephali*. Archiepiſcopus ab alio Archiepiſcopo debet ordinari, can. perdenda, 24. quæſt. 1.

ARCHIEROSINA. FR. Pontificalis dignitas, vox græca ἀρχιερωσυνή: nam *Archiereus*, ἀρχιερεὺς, Pontificem ſignificat, ab ἀρχὸς, ideſt, *Princeps*, & ἱερωσυνὴ, *miniſterium*, ac ſi *Primus miniſtrans* diceretur.] In conſequenda archieroſyna ille ſit potior, qui patriæ plura præſtiterit, nec tamen à templorum cultu obſervatione Chriſtianitatis abſceſſerit. Cod. Theod. lib. 12. tit. 1.

ARCHIGALLUS, primus inter Eunuchos cuſtodes ad regium fœminarum conſeptum, Principiſque libidinoſum ſeminarium. [Et tamen calicem non dico venerarium, in quo mors aliqua ructarit; ſed fictricis, & archigalli, vel gladiatoris, vel carnificis ſpiritu infectum. Tertull. de Reſurrect. carn. cap. 16.] FR. quo vocabulo etiam uſus eſt Julius Firmicus. Matheſ. lib. 3.

ARCHIGERONTES, l. 6. Cod. de Epiſc. aud. Ubi jubetur, quòd hi officiales ſint Chriſtiani. FR. ſignificant Principes ſenum. Alciat. in C. de Epiſc. & Cler. ab ἀρχὸς, & γέροντες, unde γεροντοκομεῖον, gerontocomion, ſenum hoſpitale. Vide ſuo loco. :||: Accurſius tamen exiſtimavit Archipresbyteros fuiſſe, qui pro confeſſionibus ad metalla damnatorum audiendis deputati erant,

at si Archipresbyteri fuissent, non erat necesse in eo Codice conditionem religionis ponere;nam eo ipso, quod Archipresbyteri essent, Christianos fuisse omninò supponendum erat. Alii Præfectos imperialis mensę eos existimarunt,sed Decanos senum famularum palatii destinatarum, ex vocabuli significatu, satis fuisse colligitur.

ARCHILEVITA. Vide *Archidiaconus*.

ARCHIMANDRITA, Ἀρχιμανδρίτης, Princeps ovium. FR. Gloss. in c. dispensationes, 1. q. 7. Inter Latinos eccles. dignitas adhuc Messanæ viget, quæ priùs Monachorum Basiliensium erat, nunc verò in comendam à Catholico Rege Clericis sæcularibus conceditur, & est maximi honoris, ac proventus. Aliquando tamen tribuitur Archiepiscopo hic titulus. [Qualiter Beatus Archimandrita Severus ejus sepulturæ fuisset divinitùs destinatus. In vita S. Severi Archiepisc. Ravennaten. quæ M.S. conservatur in Bibliotheca S. Mariæ Vallicellæ de Urbe. Hoc prohibent dilecti Dei Episcopi, & Archimandritæ. In Novell. Justinian. 5.] Abbatissa Monialium etiam *Archimandrissa* dicitur: in Constitut. Caroli Magni. Vide *Mandra*. *Mandrita*. In Capella Pontificia à Protonotariis præceditur. Vide *Protonotarius*.

ARCHIMARGIRUS, Annonæ, seu Coquinæ præfectus. [Earum Archimargirus defecisse stipendium victus promit. In vita S. Vincentii Presbyt.] Vox quidem corrupta, cùm Archimagirus secundùm græcam dictionem ἀρχιμάγειρος legi debuisset, id est principalis coquus: FR. Hoc nomine LXX. in c. 36. Gen. *Putipharem* nominant, qui Josephum emerat;ubi Vulgata *Princeps exercitus* habet, quia in rigoroso graio sensu *Archimargirus Principem occisorum* sonat, ideò eadem vulgata *Principem exercitus* habet,& LXX. *Principem coquorum* interpretarunt. Utraque tamen lectio in hoc convenit, quòd tàm ille, quàm iste occisorum Princeps est; hominum ille, & hic animalium. Lectio autem hebraica cum vulgata concordat.

ARCHIMIMUS, ἀρχίμιμος. FR. Principalis comicus, seu Comœdiarum director. [In Africa SS. Masculæ Archimimi &c. Martyrol. Rom. 29. Martii. Vide *Tribunus*, *Thymelicus*.

ARCHIOENOCHUS, Major à poculis minister, ex græco vocab. ἀρχιοινόχυς, quo D. Hieronymus in Genes. utitur, & in hoc sensu pariter explicat. FR. dicitur etiam ἀρχιοινοφόρος, nam οἰνοφόρος, *Vinifer* græcè intelligitur, item & ἀρχιοινοχόος à voce οἰνοχόος, quod idem est, ac *pocillator*.

ARCHIOTA, vox græca ἀρχειώτης, Archimista. [Hi quoque, qui custodes ædium, vel archiotæ. Dig. lib. 50. tit. 4. lib. 18. §. 10.] FR. græcè significat propriè *Antiquarium*,quia in Archivio scripturæ antiquatæ conservantur. Valentinianus Imp. septem Antiquarios, ac peritissimos transcriptores in ejus Bibliotheca constituerat, quatuor, nempè, Græcos, & tres Latinos, ut colligitur ex Theodosiano Codice, l. 2. de stud. librar. Urb. Ro. De eisdem mētionem facit D. Greg. c. 4. Dial. Vide *Antiquarius*. *Chartophylax*. *Scriniarius*.

ARCHIPARAPHONISTA, principalis Cantor, cui oblationis tempore in sacrificio aquam præbere incumbebat, nam Cantores propter occupatione canendi, non erant astricti sicuti reliqui astantes ad offerendū panem, & vinum; ideò à vicino fonte aquam ferebant. [Deinde descendit Subdiaconus sequens scholam, & accipit fontem de manu Archiparaphonistę,& defert Archidiacono,& ille ex amula infundit, faciens crucem in calice. Ord. Rom.]Etymon græcū ἀρχιπαραφωνιστής, quod in rigore *Primum acclamatorem* significat, qui in Cæremonialibus antiquis *Præcentor* vocatur, quia ad ipsum pertinebat Missæ introitum intonare, quod incipiebat per signum egressionis Papæ à Sacrario; is enim ad januam attendens, cùm Pontifex à Sacrario egrederetur, statim reliquis ministris alta voce *Accedite* dicebat; quæ cæremonialis praxis in Andegavensi Ecclesia adhuc durat, ubi *Præcantor* ante introitum,eodem verbo ingressum Chori denunciat, & in aliquibus festivitatibus processionaliter aquam pro sacrificio ex Sacristia defert in vasculo absconso sub velo ab humeris pendente, præcedente Subdiacono, sicut Ordo Rom. præscribit. Vide *Archicantor*. *Paraphonista*. *Schola Cantorum*.

ARCHIPHYLAX, græca vox ἀρχιφύλαξ, primarius Custos; sic appellabatur in Monte Carmelo Generalis totius Ordinis Carmelitanorum, qui titulus penes eosdem anno 1121. cessavit, quando, nempè, Aimerichus Antiochenus Patriarcha in terra sancta generale Capitulum congregavit, ubi ad generalatum B. Bertoldus Latinus nominatus fuit, & tunc relicto cano titulo, totius Ordinis Antistites ad usum occidentalium Generales Priores nominari cœperunt, à Bertoldo, nempè, primo eorum Latino Generali. Ejus Synonyma. Vide in dict. *Thesaurarius*.

ARCHIPRESBYTER, Ἀρχιπρεσβύτερος, qui à Græcis *Protopapas* vocatur. [Sunt Archipresbyteri in Episcopiis Canonicorum curam gerentes. Valaf. de rebus Eccles. c. 31.] Unaquæque ex tribus Patriarchalibus Romæ Basilicis suum Archipresbyterum Cardinalem habet, & horum Vicarii sunt Prælati, quibus ex decreto Apostolicæ Visitationis, jussu Alexandri VII. medietas proventus Canonicalis Archipresbyteri assignatur. In Ritualibus antiquis, & Diariis hi tres Archipresbyteri *Priores* vocantur, sic etiam tria Ordinum capita in sacro Collegio dicebantur, nimirum, *Prior Episcoporum*, *Prior Presbyterorum*, *& Prior Diaconorum*, quos alio nomine horum ordinum *Decanos* nunc dicimus. Quilibet ex his purpuratis Archipresbyteris excepto Vaticanæ Basilicæ in Anni Sancti principio portas Sanctas eorum titulorum aperit; Pontifex verò Portam in S. Petri Ecclesia positam aperit, ac quartam ad S. Paulum Cardinalis Ostiensis reserat. Archipresbyter dicitur etiam *Archisacerdos*. *Protopresbyter*. *Protopapas*.

ARCHISTERIUM, Mansio, seu Monasterium primarium, græcè ἀρχιστήριον. [Ad interius Archisterium

rium propter asperitatem itineris ire non poterant, in vita S. Antonii, c. 53.] Existimant aliqui *Asceterium* dicendum, nam græcè ἀσκητήριον locum ad aliquod exercitium destinatum significat; in Monasteriis enim Religiosorum virtualia opera, ac meritoria exercentur. Aliquando tamen per Synecdochen pars pro toto accipitur, & sic *Archisterium* Sedem episcopalem denotat, cùm sit primariæ Ecclesiæ in Diœcesi mansio, quod colligitur ex S. Severi Ravennæ Archiep. vita, quæ M. S. in Biblioth. Vallicellana de Urbe conservatur, ubi sic. [Quod uxoratus ad Archisterium Ravennæ accesserit,] fortasse ædes Pontificis intelligit, quæ tamquam principalis Præsulis mansio consideratur.

ARCHISTRATEGUS, Ἀρχιστράτηγος, Princeps militiæ, ita Græci Archangelum Michaelem vocant, cujus festivitatem illi ad diem sextum Septemb. ex Emmanuelis Imperatoris constitutione, & Menologio celebrant: quare perperàm aliqui existimarunt hunc titulum fuisse aliquod Aulæ Constantinopolitanæ officium, de quo vocabulo Curopalata loquitur; nam idem Author vexillum in quo erat S. Michaelis effigies, *Archistrategon* appellavit. Vide *Protostrator*.

ARCHISUBDIACONUS, antiquum in Ecclesia Romana Officium, de quo sæpè Ord. Rom. [Archisubdiaconus levat calicem, & dat eũ Archidiacono.]

ARCHISYNAGOGUS, Ἀρχισυνάγογος. FR. fuit ita appellatus Alex. Severus Imper. quia Hebræos protegebat. Baron. Ann. 224. n. 9. Vide *Synagoga*.

ARCHITRICLINUS, Ἀρχιτρίκλινος, Præfectus convivii, idest, trium clinaminum, seu lectorum Præfectus, in quibus declinantes Antiqui comedebant. Locus ubi duo declinatoria erant *Biclinium*, ubi tres *Triclinium*, ubi quatuor *Tetraclinium*, & ubi sex *Hexaclinium* dicebatur. Affirmat D. Gaudentius, quòd Hebræorum mos erat Triclinum in nuptiis constituere ad evitandas rixas, clamores, & immodestias, quod etiam sentit Baronius de hoc Architriclino, seu Triclinarcha scribens: de hoc etiam Architriclino loquutus est Sapiens, quando dixerat: [Rectorem te posuerunt? noli extolli, Proverb. c. 32.] Ordo hujus cœnaculi hoc pacto constituebatur, ad tria, nempè, latera quadratæ mensæ tria accubitoria ponebantur, relinquendo quartum mensæ prospectũ, ad inserviendum liberum; ideò triclinium communiter cœnaculum appellatum fuit, & quia, ut Varro à Gellio, lib. 13. c. 11. adductus, convivantes, nec minùs trium, nec plus quàm novem excedere monebat, allusivè, scilicet, & superstitiosè denotando tres Charites, vel novem Musas. Quando autem novem erant invitati, tunc terni in quolibet ex tribus lectis acclinabantur. FR. Dicitur etiam *Sympostarcha* à Græcis, à Latinis verò *Magister Convivii*, *Rex Mensæ*, *Modiperator*, *Arbiter*, *Dictator*, & *Convivii Dominus*. Aliqui etiam existimant ad Architriclinum referri *Cœnæ Patrem*, & *Parochum*; vocabula, apud Horat. lib. 2. Satyr. 8. de Nasidieno cœnante.

In primis lucanus aper leni fuit austro,
Captus, ut ajebat cœnæ pater.

Et ibidem.

Tùm Parochi faciem, nil sic metuentis, ut acres
Potores.

Quo verò ad Triclinii locum, & mensam. Vide Cic. lib. 13. ad Atticum in fine epist. De his etiam hæc habet Macrob. [Domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, in tertio triclinio mulieres, lib. 2. Satur. cap. 23.] & Horatius 1. Serm. Satyr. 4.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Vide Baronium, An. 34. n. 40.

ARCHIVISTA. Vide *Antiquarius*, *Archiota*, *Bibliothecarius*, *Chartophylax*, *Cancellarius*.

ARCHIVUM. Vide *Arcibum*, *Chartophylacium*, *Chartacium*, *Fenolium*, *Scrinium*.

ARCHONIUM. FR. Acervus, Congeries, Cumulus. Nam ubi vulgata in Ruth. cap. 3. num. 7. legit. [Issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum,] legunt alii: *Juxta archonium*, & ad postillam Hugo Card. [Archonium est acervus gallinarum in imo latus, & in summo acutus.] Vide *Gelina*.

ARCHONTICA, ἀρχοντικά. [Officia autem Ecclesiastica dicuntur archontica, can. 7. in Trull.

ARCHONTIACI, seu *Arcontici*. Hæretici Ἀρχοντικοί, idest, Principes, quia universitatem, quam Deus condidit, opera esse Archangelorum defendebant. FR. 24. quæst. 3. can. 39.

ARCIBUM, Archivum. [Tanta Serenissimi Ludovici Augusti authoritate, quæ Senonis in arcibo Ecclesiæ Episcopii servatur fultus, apud incertum Auctorem.] Item in eadem significatione invenitur *Arcipes*, quod ex sequentibus colligitur. [Dignum est, ut gesta ex hoc conscripta tibi tradantur, ut in arcipibus publicis memoranda serventur. Marculf. lib. 2. form. c. 28.] FR. In antiquis formularibus reperitur quoque *Arcipes publici* :||: Dicitur etiam *Archivum* à græco ἀρχεῖον, quod scripturarum conservatorium significat. Romanum autem Archivum quàm copiosum fuisset, ex eo colligi posset, quòd cùm Chindasvindus Hispaniæ Rex (*Tajonem* scribit Baronius ad ann. 649. num. 81. & seq. *Tagionem*, ut Torrigius in Crypt. Vatic. 2. impress. pag. 182. ex lapid. monum. habet:) Cæsaraugustanum Episcopum ad quærendas primam, & secundam Moralium S. Gregorii partes Romam misisset, & ob magnam copiam librorum Archivii Lateranensis impossibile fuit Præsuli illas reperire, quod per recursum ad auxilia supernaturalia, in Basilica S. Petri miraculosè eas tandem invenit, de qua re disertè citati Auctores. Ingeniosè siquidem beatus Martyr Ignatius, epist. 9. de Jesu, & ejus Cruce talia prodit [Jesus mihi pro Archivis est, quem nolle audire manifesta pernicies est. Illibatum mihi est Archivum Crux ejus.] Archivum dixerat pro testimoniali, & authentico. Vide *Chartophylacium*.

ARCTURUS, ἀρκτοῦρος. FR. est signum cœleste ex septem stellis compactum, de quo in cap. 9. Job, ha-

sic habetur: [Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas &c.] Ubi Greg. Papa sic exponit [Arcturus, quod septem stellis componitur, Oriones, quippè, in ipso pondere temporis hiemalis, suo quoque ortu tempestates excitant,& maria, terrasque perturbant, lib.9.Moral. cap.6. in cap.9. Job. Hyades juvenescente verno ad Cœli faciem prodeunt, & cùm jam Sol caloris sui vires exerit, ostenduntur. Illius quippè signi initiis inhærent, quod sapientes sæculi Taurum vocant, & quo augeri Sol incipit,atq; ad extendenda diei spatia ferventior exurgit &c. Ibid.

Arcuatus morbus. Vide *Aurugo*.

Arcus triumphalis. Vide *Manus*.

Area, & Arenaria. Vide *Cœmeterium*.

Arenarius. FR. qui in arenam ad pugnandum descendit. Glos. in can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. §. si res exigit. Vide *Asceterium*.

Areopagus, Ἀρεόπαγος, Athenarum vicus à templo Martis ita appellatus. Seneca, c. 3. de tranquil. seu quia credebatur ibi hastam suam Martem plantasse, ut Hellaricus refert. In hoc celebre Athenarum Collegio residebant Judices integritate, & fama celebres, qui ad hunc magistratum post rigorosissimum idoneitatis examen admittebantur. Nocturno autem tempore, & in obscuro (ne aspectu reorum commoverentur) cum maximo silentio,& in scriptis eorũ propriam sententiam ferebant, inde dicebatur adagium illud, *Areopagita taciturnior*,& *Areopagita tristior*, ad denotandum hominem cautum in loquendo, & tetrum in meditando; & ad exaggerandam veram in aliquo rectitudinem absolutè ajebant, *Areopagita est*. Hoc Tribunal anno ab Orbe condito 3649. ex Eusebii Chronica per Solonem erectum fuisse constat. Erant quidē Sacerdotes Idolorum, ad quorum jurisdictionem causæ religionis, & cultus spectabant, horumq; fuit Dionysius ab Apostolo ad fidem illuminatus, quem Græci Θεόσοφον, *Theosophum*, id est, divinum sapientem vocant. Hic Divus antea Atheniensis Episcopus deinde Galliarũ Apostolus extiterat, ubi tandem prodigiosè martyrio triumphavit, cui in Episcopatu Atheniense Publius Martyr successerat, qui antea Melitæ Princeps, ab eodem Apostolo Paulo,& ad fidem conversus, & ejusdem Insulæ Protoepiscopus ordinatus est, ut Apostolorum Acta, & Baronius An.58. n. 173. in annot. ad Martyrol. 21. Januar. & alii affirmant. FR. Perperàm Ecclesiastici Vocabularii Auctor hoc nomen *Areopagi* Martis visum significare existimavit.

Aretinus. FR. Integer, à Græco nomine ἀρετή, quod integritatem significat. [Custodiens illud, quod Dominus in Aretino paropside tinxit panem. In vita S. Cæsarii, lib. 1.

Arga. Vilis homo, vox theutonica *Arg*. Alii à græca etymologia ἀργὸς, id est, piger, deducunt. [Inutilem dixeris, & vulgari verbo arga vocaveris. Paul.Diac.lib.1. de gest. Longobar.c.24. l.6.c.24.

Argasterium. FR. Officina, in qua ars aliqua exercetur; sic in quodam lapide S. Nicolai in Carcere de Urbe, ubi incipit, *Ego Romanus presbyter*, quam inscriptionem integrè affert in suo tractatu de Crypt. Vatican. edit. secunda, pag. 321. Franc.M.Torrigius. *Argasteria* IV. &c. quod idem Auctor *Ergasteria* corrigit, sed utrumque rectè dici potest; nam *Argates*, & *Ergates* operarius dicitur. Vide *Ergasterium*.

Argentei, triginta pro quibus Prævaricator Juda ejus Magistrum Jesum prodiderat. Quantum valebant. Vide *Siclus*.

Argumentarius, Cani venatico solet epithetum hoc applicari, & præcipuè cani leporario.

Argumentosus; FR. ingeniosus, accipitur aliquando in bonam partem, ut de S. Cæcilia canit Ecclesia: [Quasi apis argumentosa Domino deservisti.] :||: Aliquando in malam partem pro cavilloso,& fraudulento. [Vocatur à nobis propè simultatis amator,atq; argumentosus. Luit.in legat.

Ariani. Vide *Arriani*.

Aries. Dicitur Testitrhaus, Lanicutis Reciprocicornis. Vide *Testitrahus*.

Arimania, Dominatio, facultas, vassalagium: [Veniens ibi in palatio nostro unà cum arimania sua in manu nostra trustem, & fidelitatem nobis visus est conjurasse. Marculf. lib.1. formul. cap. 18.] *Trustis* autem fidelitatem, & vassallagium cum juramento promissum significat.

Arimanna. FR. Hera, Domina, l. Reminiscimur de præscriptionibus.

Arimannus. FR. Dominus, l. de servo fugitivo, de furtis. Legitur in eodem sensu *Aritmannus*.

Arimi, seu *Arameni* populi. Vide *Syri*.

Arioli. Vide *Hydromantia*.

Ariminenses. Vide *Tracala*.

Arippenus. Mensura agraria. [Statutum fuerat, ut possessor de propria terra unam amphoram vini per aripennum redderet. Greg. Turon. lib. 5. cap. 28.] Ab aliquibus *Aripennis* appellatur, gallicè *Arpent*.

Aripergare. Vide *Albergare*.

Ariscada. FR. pœna, mulcta, l. de his, de Episcopis, & Clericis.

Aristaton. FR. Culcitra, qua cadavera cooperiuntur. [Si quis Aristatonem, idest, stapulum super mortuum capulaverit, aut mortuum inde spoliaverit. In lege Salica, tit. 57. §. 3.

Arithmetica. Vide *Assumatus*. *Numerarius*. Numeri accipiuntur aliquando pro litteris. Vide *Litteratura*. Arithmeticis Characterib. à D. Jo: Euang. nomen Antichristi describitur. Vide *Antichristus*. *Aureus numerus*.

Aritmus, ἀριθμὸς, numerus, unde *Arithmeticam* numerandi scientiam dicimus. [In Arithmis cùm divertisset Israel apud Sethim, abeunt libidinatum apud filias Mohab. Tertull. lib. advers. Gnost.c.3.] *In arithimis*, idest, in libro numeri, titulus quarti libri Thoræ, seu Pentateuchi.

Aritmannarium. FR. genus impositionis. [Ab omnibus similiter Albergariis, Aritmannariis, Angariis &c. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 218.

Aritmannus. Vide *Arimannus*.

Arma

Arma Sacerdotalia, ideſt, paramenta ſacra. [Hora verò diei tertia arma ſibi deferantur ſacerdotalia, quæ induet extra chorum. In quodam M.S. Codice Rotaldi Abbatis.] Vide *Flamminicatus*. Jurare ad arma ſacra, in dict. *Iuramentum*.

Armagedon. FR. Hebraicum vocabulum.] Et congregabit illos in locum, qui vocatur hebraicè Armagedon. Apocalyp. cap.16.n.16.] Aliqui Interpretes exiſtimant provenire hoc vocabulum ab *Armon*, quod hebraicè Palatium, ſeu amplam manſionem ſignificat, & *Gedon*, ideſt, Congregatio; arbitrantes inſuper hoc de Valle Joſaphat intelligi, ac voluerunt proinde, quòd in Mundi fine ibi judicium tremendum, & univerſale à Deo exercendum ſit; ſed ex vi hujus verbi non videtur Deum in ea Valle aſtringi ad judicandum; benè tamen in *Armagedone*, ideſt, in ſpatioſiſſimo ſitu omnibus præteritis, præſentibus, ac futuris uſque ad illum diem hominum generationibus capaciſſimo. Interim, qui copioſam eruditionem ſuper hoc verbum deſiderat, legat Ludovicum Alcaſar Societatis Jeſu in Apocalypſim, qui affert diverſas notationes, & præcipuè in Nota 4.

Armariolum. Tabernaculum, in quo Corpus Chriſti conſervatur. Vide *Cophinum*.

Armarium. FR. In Inſtituto Ciſtercienſium, Bibliothecam ſignificat, quæ erat inter Eccleſiam, & Capituli aulam. [Quod ſi aliquis neceſſe habuerit divertere alicubi, librum ſuum in Armario reponat. Par. 1. cap. 71.

Armarius, dicebatur Monachus Oeconomus Monaſterii. [Sergius namque Armarius Monaſterii. In vita S. Petri Abb.] Hodiè tamen à comeſtibilibus cuſtodiendis *Cellerarius* dicitur. Vide *Cellerarius*.

Armenia. Lazul, dicta. Vide *Chryſocolla*. Armenorum ritus. Vide *Euangeliſmus. Iejunium. Patena Hydroparaſtæ. Staurolatra*. In eorum Eccleſiis quo muſicali inſtrumento utantur. Vide *Batillus*.

Armifactor. Faber, qui ferrea arma fabricat. [Et quia Marianus armifactor erat. In vita S. Deogratias Epiſc.

Armilausa, Monachorum ſcapulare, quod ab armis, ſcapulis, & humeris pendet, & vulgariter *Patientia* dicitur; ſed librariorum inſcitia tranſcurata fuit littera C; nam *Armiclauſa* ſcribendum eſt Iſidorus docet. [Armilauſa vulgò dicta, quòd antè, & retrò diviſa, atque aperta eſt, in armos tantùm clauſa, quaſi armiclauſa, C. littera ablata, lib.19.Orig.cap.21.] FR. Auctor Eccleſiaſtici Vocabularii ſuo more erroneus veſtem brevem ſignificare aſſerit. Vide *Scapulare*.

Armillæ. Vide *Viria. Viriola*.

Arnaldistæ, hæretici. Vide *Gazarii*.

Arnaldus. Vide *Filius arnaldus*.

Arnulphorum terra. FR. Spoleti Ducatus, ab Arnulphis Ducibus ita appellatus. [Igitur gravia nocumenta, quæ nonnullis Civitatibus, Terris, Caſtris intra Patrimonium B. Petri in Tuſcia, Comitatum Sabinæ, & terram Arnulphorum conſtitutis eidem Eccleſiæ Rom. ſubjectis &c. Extrav. de majorit. & obed. cap. unico.

Arquitis, Toxophorus, Sagittiferus, Sagittarius. [Funduntur populi, præcedunt arquites pueri. In translat. S. Marcelli Papæ & Martyr.

Arquatus Moreus. Vide *Aurugo*.

Arreragium. In ſtatutis Equitum Melitenſium ſignificat contractum, & antiquatum debitum, ſeu adminiſtrationis reſiduum, quod ad commune Ærarium pertineat.

Arriani, ſive *Ariani*. FR. Hæretici Arii Alexandrini presbyteri ſequaces, qui Verbum Divinum Patri non eſſe æquale aſſerebant, nec in Divinis eandem ſubſtantiam admittebant. 24. qu. 3. can. 39. Vide in Proluſione Operis. Vide *Anomœi. Duliani. Gloria Patri &c. Scriniarius. Styllita. Thalia*.

Arrigare. FR. ab arra deductum, obligare, promittere, & donare ſignificat. l. ſi libertus, de ſucceſſionibus.

Arripergare. Vide *Albergare*.

Artaba. Perſica frumenti menſura. [Et impendebantur in eos per dies ſingulos ſimilæ artabæ duodecim. Daniel cap. 14. num. 2.] FR. ab *Artabazo* Pharadicis filio Parthorum Duce, vel ab Artabano Hyſtaſpis filio, & Xerxis Patruo, hoc menſuræ nomen deductum. [Ita hujus regionis potentia tertiam Aſiæ partem æquiparat, & ejus principatus (quam Satrapiam Perſæ vocant) omnium principiorum longè eſt optimus, adeò ut Tritæchmæ Artabazi filio, qui pro Rege tributum hoc exigebat, (legunt alii, quem Rex huic tractui præfecerat) ſingulis diebus ſingulæ argenti plenæ artabæ ponderentur. Eſt autem artaba menſura Perſica capacior, quàm Atticus Medimnus, tribus Chœnicibus Atticis. Herodotus, lib. 1.

Arteriæ pulſatio. Vide *Diacopton*.

Articularis Morbus. Vide *Gutteria*.

Artipex. Vide *Bonauſus*.

Artigraphus, ſcriptor. Vox latino-græca.

Artophonion. Vide *Pyxis*.

Artos. Vide *Fermentatum*.

Artotyritæ, Hæretici, græca vox Ἀρτοτυρῖται, nempè, ἄρτος, quod panem, & τυρὸς, caſeum ſignificat. FR. [Ab oblatione vocari; panem enim, & caſeum offerunt, dicentes à primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ovium fuiſſe celebratam. 24. qu. 3. cap. 39.

Artuatim, adverb. membratim. [Is cùm comperiſſet Iſidem uxorem inceſtis fratris cupiditatibus eſſe corruptam, occidit Oſirim, artuatimque laceravit. Jul. Firmicus, cap. 2.

Artus. FR. nodi in corpore, ſed translatè pro Epiſcopis ab Eccleſiaſticis Scriptoribus accipitur. Gloſſ. in can. Advocavit. 24. qu. 1. [Artus dicuntur Epiſcopi, qui viriliter ſuſtinent Eccleſiam.

Arura ἄρουρα, agraria menſura Ægyptiorum [Aruræ autem erant ei trecentæ uberes, & valdè optimæ. Evagr. in vita S. Anton. cap. 2. Inſtantem annum ſignificantes quartam aruræ partem pin-

pingunt. Est autem arura terræ mensura centum complectens cubitos. Herapol. lib. 1. cap. 5.

ASBESTOS, ἄσβεστος, græcè inextinguibilis, à verbo σβέννυμι, quod extinguo significat, est lapis genus ita vocatus. [Asbeston, Arcadiæ lapidem, propterea sic vocari, quòd accensus semel jam non possit extingui. S. Aug. lib. 21. de Civit. Dei cap. 5.] FR. Plinius verò, lib. 31. c. 10. in Arcadiæ montibus nasci scribit coloris ferrei.

ASCETA. Monachus, vel Gladiator. Vide *Asceterium*.

ASCETERIUM, ἀσκητήριον. Monasterium: à verbo græco, ἀσκέω, exerceo, laboro, disco &c. [Ad Monasteria, & Asceteria, idest, loca, in quibus se exercent, prompto, & alacri venirent animo, Metaphr. in vita S. Martini.] Significat etiam Palæstram, & *Asceta*, ἀσκητὴς, tam Monachus, quàm Athleta subauditur, nam ille luctam spiritualem, & hic corporalem exercent. Collegium Funerariorum, in quibus octo Moniales, & tres Acolythi ad sepeliendos mortuos se exercebant, quod ab Anastasio Imperatore fuerat fundatum, etiam *Asceterium* dicebatur, ut ex confirmatione ejusdem à Justiniano facta, sic habetur: [Redditum funeribus destinatum à Divæ memoriæ Anastasio Imperatore confirmavit, & funeribus deputavit, & dedit singulis cadaveribus, sive singulis lecticis unum Asceterium, idest, octo Sanctimoniales, & tres Acolythos. Julian. Antecess. Novell. 13.] Vide *Metanœa*.

ASCETICON, ἀσκητικὸν, exercitium, sic appellatus fuit quidam Messalianorum hæreticorum liber, quem Concil. Ephesinum damnavit; horum errores in voce *Precatores* referentur.

ASCETRIA, ἀσκήτρια, Monialis, à verbo græco ἀσκέω, quod exerceri significat. [Omnibus autem, qui in sæcularibus versantur, & iis maximè, qui scænicè tractant viris, ac mulieribus, atque etiam his qui præsunt interdicimus, ne Monachi habitu, vel Ascetriæ utantur. Balsam. in can. 63. Trull.] Quare in, epist. 54. lib. 11. D. Gregorii mendosè *Assistriam* habetur. FR. *Ascetria* aliquid aliud à Moniali distinctum videtur significare, quia illam D. Gregorius à Diaconissa, & Monacha, quam Monastriam vocat, distinguit inquiens: [Si quis contra aliquem Clericum, Monachum, aut Diaconissam, aut Monastriam, aut Ascetriam habet actionem, &c. can. de persona. 11. q. 1. ubi Gloss. habet, Ascetriam, idest, inclusam. In Indice Critico d. D. Gregor. Papa notatur *Asceterium*, sed debebat imprimi *Ascetria*.

ASCITÆ, Hæretici. [Ascitæ ab utre sic appellati sunt, ἀσκὸς enim græcè, latinè uter dicitur, quem perhibentur inflatum, & opertum circuire bacchantes, tanquam ipsi sint Evangelici utres novi, vino novo repleti. Aug. lib. 6. de hæres.

ASCLIPIDOTUM. Vide *Socordium*.

ASCOPERA, uter, ex græca voce ἀσκὸς fit ἀσκοπήρα. [Imposuit Abræ suæ ascoperam vini. Judith cap. 11.] FR. Quare non benè intellexit Calepinus hoc vocabulum, licèt sit compositum ex ἀσκὸς, quod uter sonet, & πήρα græcè sacculum significans, non ideò saccus est, ut ipse asserit, sed uter ad modum sacci, ad distinctionem conceptaculi, quod *uter*, *uterus*, & *uterum* etiam dicitur. Insuper *Ascoperæ* synonymum est culeus, vel culleus. [Nisi culleis mihi deportaretur oleum, cras faxo culleo deportare in pergula: dixit Plautus in Pseud. Scena 2. act. 1.] Inde de Nerone, cap. 4. ait Suetonius, quod inter probra in eum scripta, hoc fuit unum, nempè, in collo statuæ ipsius [Ascopera ligata, simulque titulus; Eo quid potui? sed tu culeum meruisti.] Igitur *Ascopera*, & *Culeus*, sunt hìc manifestè synoyma, quibus alluditur pœna, quam Nero ob matricidium meruerat, nam patricidæ in culeo cum cane, simia, gallo, & serpente inclusi in mari projiciebantur; unde affabrè Juvenalis inquit:

——————— Quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni?
Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus.

Ex dictis ergo fit duplex contra Calepinum illatio, prima, scilicet, ex Juditha, & Suetonio, quòd in sacris, profanisque scripturis idem sit *Vter*, & *Ascopera*. Secunda, quòd synonyma sint *Vter*, *Ascopera*, *&* *Culeus*, *vel Culleus*.

ASCUS. FR. Cymba. [Si quis navem, vel ascum de intro clavem furaverit. In lege Salica, tit. 23. §. 3.

ASINARII, dicti sunt Christiani. Vide Baron. an 42. nu. 33. an. 201. num. 21. & 22.

ASINO, verbum, FR. significat super asinum iter facere. [Asinando, equitando, ambulando. Luitpr. in legat.

ASIONGABAR. FR. Civitas, quæ Beronica, Veronica, seu Berenice dicitur. Vide *Hæmoroissa*.

ASISA. Vide *Assisa*.

ASOMATOS, ἀσώματος, incorporeus, impalpabilis.

ASOTIA, ἀσωτία, luxuria, lascivia, intemperantia, ita dicta à verbo ἀσωτεύομαι, luxu diffluo, sumpto ab Asostorum populo, quòd esset luxu & comessationibus infamis. De his Cicero agit 3. de Finibus: [Nolim enim mihi fingere Asotas, ut soletis, qui in mensas vomant, & de conviviis auferantur.]

ASPATICUM, ἀσπατικὸν, salutatorium, mansio, diversorium Ecclesiæ contiguum, seu Sacrarium, in quo Episcopus sacris indumentis vestiebatur pro solemnibus celebrationibus, ibique à Clericis obsequio, & ejus manuum osculatione salutabatur. Ideo *Salutatorium* locus hic appellatus est: Vide suo loco. [Postquam Theodosius venit ad templi ambitum, non ingressus est in divinum Templum, accedens autem ad Ambrosium Pontificem in aspatico, eum rogavit. Theod. lib. 5. hist. cap. 18.] At quia in eadem mansione hospitabantur Peregrini (ut in verbo *Salutatorium* dicetur) ideo *Matatorium* dictum fuit, quod Xilander super illa verba Cedreni: [Per dexteram partem ivit in metatorium] in ejus ad dictum Auctorem notis, num. 235. non intelligere hujus vocabuli significatum fatetur. FR. Hoc quippe non est novum in Guliel-

mo Xilandro, nam uti hæretico, in multis impostore, ac à piis Catholicorum monumentis averso, ideò ejus scripta in Indice prohibitorum librorum interdicta sunt. *Metatorium* igitur est spatium in agro dimensum, seu area ad constructionem designata, inde Metatores dicti sunt exercitus Præcursores, & Prædomi, qui italicè *Forieri* dicuntur: hinc Vegetius inquit: [Metatores in castris dicuntur, qui præcedentes, locum castris idoneum eligunt, lib. 2. cap. 7.] Et Optatus Milevitan. ait: [Nam cùm missos ante venturos milites metatores, (ut fieri solet) mitterentur, lib. 3.] Ubi notat Franc. Baldoinus: [Et in iis ascribit, quos in Codice constitutionum dicitur potiùs fuisse mensorum, lib. 1. & 5. de metat. Metata dicuntur in jure civili hospitia, quæ provinciales præbere jubentur militibus, & metatores ipsi hospites, qui excipiuntur, lib. 9. C. de metat. Sed Optatus ita vocat eos, qui præmittuntur, ut hospitia priùs designent in commentario Suidæ dict. μιτάτω.] Sic eodem pacto *Mensor*, *Metator*, *Metatorium*, & *Mensorium* hìc diversorii, & mansionis locus appellatur, & nos *Præparatorium* dicemus; æquè igitur mansio pro militibus, vel peregrinis hospitandis eodem vocabulo appellata fuit, & quia synonimicè eadem mansio Præparatorium erat, hinc pro Sacrario, in quo instrumenta ad sacra conficienda, & ipse celebrans ad ritè celebrandum præparantur, *Præparatorium*, *Mensorium*, & *Metatorium* promiscuè appellabatur: ||: Sidonius Apollinaris, lib. 8. cap. 11. [Huic quodam tempore Burdegalium invisens, Metatoriam paginam quasi cum musa prævia misi.] De prævia epistola dixit. FR. De præcedentibus lacrymis S. Victor Uticensis dixerat: [Quòd jam homo Dei metantibus lacrymis miserat Legatum in Cœlo. De persecut. Vandalica, lib. 3.] ac de gaudio præcurso idem Sanctus lib. 2. [Fit strepitus gaudio metante irrevocabilis populorum]: ||: *Metatus*, hoc est diversorium, seu Hospitale. [Velociter ad metatum vadit, invenitque infirmum febre plenum. Greg. Turon. lib. 6. cap. 7. Mundabuntur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium, metatus Metatoris Christi. Chrysol. Serm. 91.] Item græcè *Diaconicum*, vel *Diaconion*, id est, ministratorium dicitur: [Post dictam Tertiam, & Sextam, vadit sanctissimus Patriarcha in metatorium, sive Diaconicum, & exit ad sanctum Altare. Eucholog. Græcum. Quoniam non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium, quod Græci Diaconion appellant, ingredi, & contingere vasa dominica. Concil. Agath. can. 66.] FR. In Liturgia, quæ circumfertur sub nomine S. Marci, habetur, quòd Sacerdos in fine Missæ dicat: [Sit nomen Domini benedictum &c. Sacerdos orat in Diaconico.] Ubi ejus Interp. malè adjunxit hæc verba: [Hoc est sacro Armario, seu Sacristia.] Parùm de Græcorum ritu informatus; nam Græci Sacerdotes in fine Missæ antequàm populum benedicant, descendunt de Altari, & ad sacrarium semoti orant; non autem ad Sacristiam eunt, ut malè Interpres intellexerat. Apud Græcos *Diaconion* intelligitur etiam liber, in quo continentur preces à Diacono in Missa, & in Horis canonicis cantandæ, vel administrationis liber. Igitur *Aspaticum*, *Metatorium*, *Metatus*, *Diaconicum*, seu *Diaconion*, & *Salutatorium*, promiscuè pro Sacrario, & Hospitali peregrinorum, & infirmorum accipitur. *Metator* verò significat Præcursorem, ut suprà visum est, & in præallegata Chrysologi verba *Metatoris Christi*, de ejus Præcursore Joanne Baptista intelligitur. Vide *Meta* in significatione termini.

Aspergillum, aspersorium, quo aqua benedicta porrigitur, vel aspergitur. [Aspergilla ex puro auro, quamplurimos etiam calices, & acerras, & quæcunque mysticis cæremoniis peragendis erant consecrata, spoliantes, propriis suis possessionibus ascribebant. Agathia, lib. 2. seu 3. hist.] De Hyssopo, & Ocymo, quando illis loco aspergilli utendum sit, diximus suprà in dict. *Aqua benedicta*. Aspergillo non porrigitur aqua benedicta Superiori, vel Ecclesiæ Titulari, sed illud osculando in manu ipsius traditur: sic etiam indecens est, ubi adest in ingressu Ecclesiæ Clericus, vel Sacerdos, quòd aliquid sæcularis porrigat aspergillum Magnatibus, cujus rei Hispani rigorosi observatores se ostendunt. Cæterum. Vide *Aqua benedicta*. *Spargillum*.

Aspergo. FR. pro diffamo. [De Leone Fratre, & Coepiscopo nostro sinister rumor asperserat. 2. qu. 5. can. Habet.

Aspratus, res quæ scabit, & erodit. [Si quid intus metrica produxerit, non minùs forti, & asprata lima poliri. Sidon. l. 4. Epist. 8.] Apud eundem *Aspredo*, & *Aspritudo* pro asperitate invenitur.

Asprum, Album; græcè ἄσπρον: unde *Asprum vestimentum* album significat. In Græcia moneta quædam *Asprum* dicitur propter argenti albedinem, quod nomen apud Turcas hodie remansit, æquivaletque monetæ Etruscæ, quæ *gratia* vocatur, id est, sex Romæ quadrantes. [Dedit ei ex vectigalibus frumenti asprorum quinquaginta millia. Phranz. lib. 3. cap. 29. FR. Penes Latinos *Asper*, & *Asprum* dicebatur. Persius:

——— Quid asper utile nummus habet?

Et Suetonius in Nerone: [Exigitque ingenti fastidio, & acerbitate nummum asprum.] In quo vocabulo Calepinus denormat, inquiens: [Asper nummus dici putatur, qui recenter cusus, signatusque est, quod plusculum asperitatis habeat, quàm ille, qui jam manibus tritus est] An non manifestum est Persio supra vilem nummum fuisse? & ex Suetonio, quod fastidio ingenti, & acerbitate nequierat ille alium nummum, quàm vilem asprum exigere? *Asper* igitur nummus ideò sic dicitur, quia ex Thracia incusus proveniebat, Græci enim *Thraces*, id est, *Aspros* appellabant, & res aspra τραχὺς, & θρασὺς, temerarius, ferox, unde Θρᾴκη, Thracia dicitur. Cæterum potest etiam asprum analogicè ex albedine dici, ut Aristoteles ait lactem cum sacchare convenire in albedi-

ne; unde æquè dicimus album ut lac, vel ut saccharum; sic per albos Traces, eo modo, quo per nigros Æthiopes, vel Libycos interiores intelligimus. Vide *Diaspruм*. Ejus anthitesis. Vide Aquilus in dict. *Dæmon*.

ASSARTUM, Campus dicitur à gallico vocabulo *Essarter*, quod arbores cædere significat, sic *Assartum* ubi jam cæsis plantis, seminarium liberum fit. [Assartis factis in illis boscis post illud tempus. Matth. Parisius an. 1215.

ASSERTULA, levis assertio. [Vide etiam ne tuæ assertulæ inediali nuditate laborent. Fulb. Carnot. epist. 79.

ASSESSOR. Vide *Paredrus*.

ASSIDEI. FR. Hæc non fuit secta inter Hæbræos, ut aliqui autumant; sed ita appellabantur Mosaicæ legis observatores, ad distinctionem Apostatarum. Vox enim *Cassidim* hebraicè sonat justos, ac pios.

ASSIDUATUS, habituatus. [Flagello Domini pulvis excutitur, quem ad deformationem animæ iniquitas assiduata congessit. Petr. Blesen. epist. 31.

ASSIS, moneta. Vide *Dipondium*.

ASSISA, vel *Asisa*, & *Assisia*, statutum, præfixum tempus, redditus, tributum, à gallico vocabulo *Assis*. Unde *Assisores* tributorum exactores dicuntur. In Melita hoc vocabulum adhuc durat in significatione taxæ, seu gabellæ Principi solvendæ. FR. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis asisa panis sub pœna collistrigiali observaretur. Math. Paris. ad an. 1203. Secundùm Assisiam, quæ consuevit fieri. In extrav. commun. de decimis.

ASSISTENTES in Missa. Vide *Ministri Altaris*.

ASSISIUS. FR. Beneficiatus. [Absentes canonicos, & Assisios revoces ad residendum in Ecclesia. De Præbendis, & dignit. cap. cùm ad hoc, de Cler. non residentibus.] Ubi Gloss. [Assisios vocat beneficiatos &c. Dicuntur Assisii, quasi assidui: in multis Ecclesiis sunt plures tales, qui mansionarii dicuntur.] Et Antonius Nebrisen. in suo Vocabulario. [Assisii dicuntur vulgò Mansionarii, eò quòd assiduè ministrent Ecclesiæ, sunt beneficiati, & non Canonici.] Hoc officium Canonico Altarario, vel Altaristæ in Basilica Vaticana à Sixto IV. translatum fuit, qui inter alias obligationes, singulis diebus, vel saltem qualibet hebdomada visitare Altaria ejusdem Basilicæ tenetur, ut ex Bulla ejusdem Pontificis apud Torrigium de Cryptis Vatic. impress. secunda pag. 529. apparet.

ASSUMENTUM, junctura panni, seu alterius textilis, quæ in additionem alicujus vestis consuitur:] Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri. Marci, cap. 2.

ASSUMMATUS, computationis numericæ in summam reductus. [Summa debitorum ad sexagintas marcas assummata. Paris. in 1. Vitis Abb.] Vide *Arithmetica*.

ASSUMO. FR. Eligo. *Assumptus*, electus. *Assumptor*, elector. De Electione in sexto, cap. 17.

ASSUMPTIO DEIPARÆ. Vide *Tanagia*. *Pansatio*.

ASSUMPTOR. FR. Elector. de Elect. in sexto c. 17.

ASSURGO. Audeo, præsumo, frequenter in Regist. S. Gregorii: [Sed quoniam hoc facere non assurgit, lib. 10. c. 24. Causam Clerici sui, aut noluisset, aut non assurgeret definire, l. 8. cap. 25.

ASTARTHÆ. FR. Sidoniorum Dea. [Colebat Salomon Astarthen Deam Sidoniorum, 3. Reg. 11. nu. 5. & 13.] Hæc juxta Antiquorum fabulas, Venus erat, & simul Libitina, illa luxuriæ, at hæc defunctorum Dea, ut significarent, quòd libidinis intemperantia accelerat mortem. Vide *Salambona*. *Thammus*.

ASTERISCUS, stellulam denotat, quæ interpungitur pro signo in Biblia sacra, & in aliis Codicibus, ad significandum, quòd ibi aliquid traductionis, seu explicationis deficiat, atque in margine textus ad supplementum contra signatur. Ad instar enim stellæ claritudinem ingerit textili verbo aliàs obscuro; ideò *Signum radians* à Hieronymo vocatur. Græcè autem ἀστερίσκος nedum hoc signum, sed etiam aurea, vel alterius metalli stellula significat, quæ ponitur super patenam ad sacra dona tegenda cum pusilla Cruce in vertice, quod fit, ut velum, quo patena cooperitur, elevatum sustentetur, ne Eucharistiæ Sacramentum in patena positum tegat; hac enim cæremonia stella felicis ominis denotatur, quæ Magos ad Regum Regem duxit, superstetitque, ubi ille erat; quod ex verbis Sacerdotis, dum ponit hanc stellam super patenam, colligitur; sic enim ait, [Et veniens stella astitit super, ubi erat puer positus.] Devius igitur in observationibus ad Euchologium fuerat Isacius Haubertus, quando Asteriscum, quo sacra dona cooperiuntur, velum fuisse stella ornatum asseruerat. Est præterea aliud signum Asterisco contrarium, & *Obeliscus* dicitur, ad formam acus, qui à Græcis ὀβελὸς dicitur, à quo provenit denominativum ὀβελίσκος, quo signo notatum significatur esse in textu superfluum. FR. Hujusmodi signum à Quintiliano *Virgula censoria* appellatur. De hujusmodi signo D. Gregorius inquit: [Sed is, qui loca aliqua esse hæretica signo contra posito ostendit. In Regist. l. 5. epist. 14.] At de utroque signo ad Augustinum ita Hieronymus scripserat: [Et ubicunque virgulæ, idest, obelisci sunt, significatur, quòd septuaginta plus dixerint, quàm habetur in Hebræo, ubicunque autem asterisci, idest, stellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est.] Vocem autem hanc ita prægnantem reddidit sensus, ut sub eadem nomenclatura ingentes illæ Ægyptiorum pyramides concipiantur, & *Obelisci* vocentur, quorum multi Romæ à Sixto V. erecti non sine admiratione ex integro lapide conspiciuntur variis hieroglyphycis effigiati, & signanter obeliscus Agonalis plateæ Innocentii X. jussu erectus; in eo siquidem ad honorem Numinis Triformis sculta fuisse hieroglyphica Athanasius Kirker Societatis Jesu explicat, quòd Symbolum esset Sanctissimæ Triadis.

ASTROLABIUM. FR. licèt hæc vox (quæ græcè astrorum mensuram significat) denotare solet astronomicum instrumentum, quo positio stellarum dignoscitur; tamen in Canonibus pro aspectu syderum ab Astrologis contemplato accipitur, seu figura positionum planetarum, ex qua superstitiosè divinatur. [Sed ut inspectatione astrolabii furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuperari, 5. decretal. tit. 21. c. 3.

ASTROLOGIÆ termini, & pertinentia. Vide *Anavivazon*. *Apotelesma*. *Astrolabium*. *Aureus numerus*. *Epacta*. *Coluri*. *Collyra*. *Genethliacus*. Propter Astrologiæ studium Aquila ab Ecclesia expulsus est, & Judæus efficitur. Vide *Pharisæus*. *Theraphim*. Judiciaria hæresis est. Vide *Zodia*. Quid sit Arturus, Oriona, Hyades, & Taurus. Vide *Arcturus*.

ASTROLOGUS. Vide *Remediator*.

ASTRONOMIA. Vide *Missa Natalis Domini*.

ASTUTUS. Vide *Trebax*.

ASUR. FR. de quo vocabulo sæpè in sac. Script. hebraicè ligatum significat. Calep. Passerat. in dict. *Evinctus*. Arabes autem *Isyr* dicunt, hoc est, Mancipium.

ASYNDETUS, ex græco ἀσύνδετος, disjunctus, distinctus. *Mercurius Asyndetus*. Sidonius, & de eodem vocabulo Polycarpus in acta S. Sebastiani.

ASYNODUS, adject. nomen; rem disjunctam, & alienam significat apud Hieronym. contra Ruffinum, lib. 2. cujus Antithesis est *Synodus*.

ATERGO. Vide *Opisthographum*.

ATHANASII adjutor in traductione latina ejus symboli. Vide *Symbolum*.

ATHENÆ. Vide *Linguata*.

ATHENOGERON, ἀθηνογέρων, senex studens. [Neque athenogeronta meum scutica, & plagis litteras docere contendo. D. Hieron. l. 3. advers. Ruf.] Componitur ab Ἀθήνη, quòd græcè Minervam significat, & γέρων, quod senem sonat.

ATHERA, Esculentum ferculum frumento, & lacte compositum, græcè ἀθήρα, de quo Cassianus, Collat. 15. cap. 11. Plinius tamen ἀθήρα vocat, ac Ægyptiacum vocabulum esse asserit. Alii ex græco ἀθὴρ, id est, arista. FR. Sed aristam hordei, non frumenti ἀθὴρ, ex Galeni authoritate esse docet Ruellius, lib. 1. c. 2. Ideò potiùs potio hordeacea, quàm galactopotario esset dicenda, quam etiam Plinius ex hordei farina componi affirmat, nec lactis ingredientem refert; sic enim lib. 22. cap. 25. inquit: [Olyram &c. Hac decocta fit medicamentum, quod Ægyptii atheram vocant, infantibus utilissimum; sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo &c.

ATHEUS, ἄθεος, absque Deo, sic appellatur impius, qui nec credit adesse Deum, nec spem futuræ vitæ habet. Atheistæ tamen sunt diversæ speciei: aliqui, nempè, qui omnem divinitatem negant, & de his Psalmista; [Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, psalm. 10.] explicat Hilarius ibi. [In corde, nam si velit verbis oris hoc eloqui, stultum esse, sicuti est, publici assensus judicio arguitur.] Alii sunt, qui mendacia numina colunt. Alii, qui verum Deum adorant, sed superstitioso ritu, ut sunt Hebræi & Mahumetani. Alii denique fideliter credunt, factis autem negant, ut sunt improbi Christiani. In Ecclesiæ Catholicæ exordio à Gentilibus Athei vocabantur Christiani; non enim Deo vero nomen indiderant, ideòque sine Deo habebantur, unde Justin. Mart. inquit: [Atheos quidem, & sine Deo, impiosque nos non esse, qui conditorem hujus mundi colimus. Apolog. 2.] Cùm autem rebus, & personis ad contradistinctioné nomina imponantur, Deum siquidem non habenté alium præter seipsum, inde nequit nisi ineffabilibus attributis nominari, & sanè nulla humana sapientia ad instar Attali Martyris divinitus inspirati, tam rectè potuisset affari, qui de Dei sui nomine interrogatus, sic stupendè respondit: [Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui unus est, non indiget nomine.

ATHISCA, Crater, poculum. [Libatoria argentea duo millia quadraginta, athiscæ argenteæ triginta, lib. 3. Esdr. c. 2.

ATHLETA. Vide *Arenarius*, *Asceterium*.

ATHOMUS. Vide *Insubstantivus*.

ATRIARIUS, seu *Atriensis*, atrii, & porticus custos, & mundator.

ATRIUM. Vide *Cœmeterium*. Atrii velum. Vide *Velum*.

ATTACHIATUS, nomen, ligatus. Et *Attachior*, verbum, ligor, à gallico vocabulo *Attacher*. Inde *Attachiantes*, Satellites dicuntur.

ATTACUS, ἀττακος: est locustæ species, modicis alis, qui & *attelabus* ab aliquibus dicitur, de quo in Levit. c. 11. sic habetur: *Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attacus*. FR. de hac ave Horatius in epodon sic inquit:

Non attagen jonicus
Jucundior.] de eadem Suidas, Aristophanes, Plin. lib. 10. c. 46. Gellius, lib. 7. c. 16. Dicitur etiam *Attagen*, & *Attagena*: Italicè *Francolino*.

ATTAGEN, & *Attagena*. Vide *Attacus*.

ATTALUS, pergamenæ chartæ introductor. Vide *Pergamena*.

ATTAMINO, gusto. S. Ambrosius, & Cassianus, in collat. 21. c. 26. gallicè *Entamer* dicitur. FR. etiam Arabes; *Atham*, gustare, & cibare dicunt.

ATTEGIA, tectum, tegmen, [ut attegias fenestras, & vicini Dormitorii tabulas aggressus diriperet, earum ignibus sibi prandium præpararet. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ.] Propriè Tugurium significat.

ATTICA REGIO. Vide *Acta*.

ATTICUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

ATTITULO, titulum impono. [Ex his præcipuè libris, quos Periarchon attitulavit. Ruff. in Apolog. pro Origene. Vide *Periarchon*.

ATTRIBUTA DIVINA. Vide *Opera*.

AVARITIA, & AVARUS. Vide *Philargyria*, & *Philargyrus*.

AUCA,

Auca, Anser, volucris aquaticus domesticus, & sylvestris, nomen gallicum *Auca*. [Oves quadraginta, aucæ octodecim. In Codice M. S. Fuldensium traditionum, & Marculf. lib. 1. formul. c. 1.] Vide *Aneta*.

Audiani, hæretici. Vide *Anthropomorphitæ*.

Audientes, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

Audientia, apud Prudentium, sensum auditus significat. [Surdis reddere audientiam.] Aliquando auditorium sonat. Vide *Adjutorium*.

Audientia Litterarum. FR. Secretaria, seu Cancellaria. [Factæ in audientia litterarum nostrarum, Extrav. comm. de dolo, & contumacia.] Vide *Zeta*.

Audientialis Charta. FR. Cedulam citationis ad comparendum significat, in formulario Marculfi.

Audientium Doctor. FR. qui catechumenos instruebat. [Optatum inter lectores Doctorum Audientium constituimus. Cypr. epist. 24.] Officium erat magnæ æstimationis, quod Origenes, Pantenus, Clemens, Dionysius, aliique gravissimi viri Alexandriæ exercuerunt. Vide *Zetarius*.

Auditio, pars in Ecclesiæ spatio. Vide *Ecclesia*, *Narthex*.

Auditores Rotæ. Vide *Rota*. Sunt Subdiaconi Apostolici. Vide *Subdiaconus*.

Auditorium, Monialium loquutorium, ubi sæpè inania verba expenduntur, ideò Auscultatrices deputantur: dicitur etiam *Salutatorium*. Vide suo loco. FR. etiam locum in Palatio ad audientiam destinatum significat. [Sicut Canonici Curienses in nostro Auditorio retulerunt, cap. veritas. De dolo, & contumacia.] Ibique Glossa. [Auditorium est locus, ubi causæ tractantur.

Auditus. FR. informatio. [Et in judicio Episcoporum dejiciatur auditus, can. si quis Episcopus, 10. quæst. 3.] Auditus sensus. Vide *Audientia*.

Ave Maria, Utrùm dicatur in principio Vesperarum omnium defunctorum. Vide *Vesperæ*. Quis instituit illam recitandam ante concionem. Vide *Concionator*. *Salutatio Angelica*.

Aventer, Avidè. [Raptim subduceris, anelantibus angustiis, & contubernio nostro aventer insertus fallis dementissimo recessu inclementiam canicularem. Sidonius, lib. 2. epist. 2.] Ubi de amici discessu conqueritur, quem in diebus canicularibus Sidonius avidè hospitaverat.

Averia, fortunæ bona, quæ Itali *l'havere*, Galli *Avoir*, Hispani *Azienda* dicunt.

Averius, aurigarius equus. Galli *Ovurier* operarium equum appellant, de quo Paris in vitis Abb.

Averunco, Erunco, Extirpo, Evello, à verbo *Runco, as*, compositum. [Procul ut dicitur, averruncentur amentiæ. Arnob. lib. 3. Namque hæc mala, quibus uror, terreor, gestio averruncare clementia. Ibid.] FR. Prisci etiam hoc verbo usi sunt. [Placuit ad averruncandam Deum iram victimas cædi. Livius 8. ab Urb.] & *Averruncasso*, pro eodem Lucilius, lib. 26. [Dii maluerint meliora, atque amentiam averruncassint tuam.] Unde *Deum Averruncum* habebant Romani, qui mala expellebat, Herculem, nempè, à Græcis *Alexicacum* appellatum, & malorum expulsorē sonat, ac ejus Templū magnæ venerationis in Melita colebatur. [Alexicacus verò Hercules, hoc est expellens mala, ut interpretatur Macrobius &c. Herculis Alexicaci Hesychius meminit, qui in Melita colebatur, unde etiam Melitis vocabatur. Greg. Gyral. lib. de Diis gentium. Syntag. 10.

Averta. Budæus in Annat. poster. Lora latiora fuisse putat, quæ per terga equi jugalis excurrunt sub alis ejus succincta: in græco textu ille fundatur, quem translatat ὑπομόχλιον. FR. Accursius verò *Avertam* Equorum pectorale putat, ita dictum, quòd aversum collocetur; sicut *Postilena* à Plauto incurvùm illud corium dicitur, eo quòd *post sellam* sit. Alciatus ait ornamentum equini capitis esse, in quo habenæ figuntur, & id quoque ab avertendo, quod equi per eam vertantur ad sessoris libitum, :||: Sed cùm in eodem textu à Budæo traducto sexaginta librarum fuisse ponderis dicatur; ideò inverisimile aliquod ex dictis equinis ornamentis videtur intelligi posse; quare Panciroli opinio magis arridet, qui in suo Thesauro docet bulgas esse, quas equitans ad jumenti clunes alligare solet; quare prædicto vocabulo usus est græcus textus.

Augures. Vide *Hydromantia*.

Augustalia Præcepta. FR. privilegia dicuntur. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 65.

Augustiniani Religiosi. Vide *Baculus*.

Augustinus Sanctus. Vide *Doctor Libycus*. Ejus conversionis causa. Vide in promulsione Operis. Communiter habetur fuisse illum à D. Ambrosio baptizatum. Vide *Te Deum laudamus*. B. Valerii Successor. Vide *Inthronizo*.

Augustus. Vide *Porphyrogenitus*. *Nobilissimus*. *Imperator*.

Aviaticus. Vide *Abiaticus*.

Aula Lateranensis, quare *sub Apostolis* dicebatur. Vide *Apostolus*. Item Aula Dei. Vide *Lateranensis Ecclesia*.

Aulicus. Vide *Loliatus*. *Zizania*. Aulicis negabatur Pax in Missa, quare. Vide *Pax*. Vide *Herlininus miles*.

Aura levatitia. Vide *Tempestarii*.

Auroclavatus. Vide *Chrysoclavus*.

Aureus Numerus, de quo in rubricis, ita dicitur, quia Athenis numerus occurrens in quolibet anno aureis litteris scribebatur, & circulum lunare XIX. annorum significat, inservitque ad inveniendam Epactā anni currentis, ut in d. *Epacta* dicetur. Regula verò, qua faciliter aureus numerus inveniatur, talis est. Fit additio unius numeri ad annos Christi currentes, quòd per 19. dividatur, & id, quod indivisibile remanet, erit numerus aureus: exempli gratia huic anno 1676. scribatur 1677. quæ combinatio 1677. divisa per 19. ejus

19 1677

809 177

6. A

quo-

quotiens erit 8. Quare divisum, residuum erit 6. positum ad lit. A. & hoc assignatur pro numero Aureo anni 1676. Quando verò peracta divisione, nil residui remanet, tunc in illo anno aureus numerus erit 19. Cur autem addenda sit unitas ad numerum annorum currentium, ratio est, quia in anno Nativitatis Christi aureus numerus erat 1. Concilium Nicænum ad inveniendum faciliter diem paschalem acceptavit hunc autem numerum, quem, ἐννεαδεκατηρὶς, idest, decemnovale appellavit. [Hunc circulum Enneadecateris nuncuparunt. Ambros. Epist. ad Æmil.] Errant qui putant Eusebium Pamphilum Aurei numeri inventorem fuisse; composuit tamen in Circulum Paschalem commentarium.

AURICABEONES. FR. sunt Longobardorum leges, ab eisdem ita appellatæ. Adnotat in hist. Longobard. lib. 4. cap. 44. & Gloss. Isidori. At leges Gothorum *Beilagines* dicuntur. Ibidem.

AURICALCUM. Vide *Octoneus*.

AURICULARE, pulvinar. Senenses *Origliere* Galli *Oreillier* vocant, ex eo quia auris ibi quiescat. [Nam pro consolatione attulerunt ei quoddam auriculare. In vita B. Coletæ.] Vide *Capitale*. *Pulvillus*.

AURILEGULUS, is, qui in arena aurum colligit, non verò ex cuniculis, leg. 2. C. de metal. & met. Vide *Balluca*.

AURIPHRYGIUN. Vide *Mitra*.

AURORA. Vide *Leucothea*. Quando incipere intelligitur. Vide *Missa*. §. Aurora.

AURUGO, morbus regius, ictericus, & arquatus, italicè *Zafara* dicitur, & est quando fel per membra dispergitur, & ita appellatur ex auri colore, quem patiens in corporis cute, & in oculis præsertim præsefert. [Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo, & aurugo, 2. Paralip. cap. 6.] Græca lectio ἰκτερὸς, habet, quod felleus humor significat. Gloss. Isid. lib. 4. cap. 8. FR. *Icterus* etiam Avis marina est, quæ & *Charadrius*, quam; ut Plinius, lib. 30. cap. 11. existimat, à Latinis *Galgulus* dicitur, & ideò *Icterus* dicitur, teste Æliano, nam eam aspicientes, qui icterico morbo laborant, sanantur. De Charadrio fit mentio in Levit. c. 11.

AURUGINO, icterico morbo laboro. [Qui redundantia fellis auruginant, amarescunt omnia. Tertull. de anima, cap. 17.] Ab aurugine ita dicitur.

AURUM. Vide *Balluca*. *Obryzum*. *Ophir*.

AUSPICIA. FR. Exordia litis, Glos. de causa possess. & prop. c. 5.

AUSTRALIS Ecclesiæ latus quid significat. Vide *Introitus*.

AUSUS. FR. audacia. [Donec peracta pro ausibus, vel errore à me definita tibimet pœnitentia. can. Miror. 17. q. 4.

AUTEXUSION, græcè αὐτεξούσιον, liberum arbitrium. [Hæc erit vis divinæ gratiæ, potentior utique natura, habens in nobis subjacentem sibi liberam arbitrii potestatem, quod autexusion dicitur. Tertullian. lib. de Anima, cap. 21.

AUTHENTICA. Vide *Hebdomada major*.

AUTOGRAPHUM, αὐτόγραφον, propria manu scriptum. Unde autographa vocantur originalia, manu ipsius Auctoris exarata. Antigrapha verò rescripta dicuntur. Apud sacros Auctores istæ voces occurrunt, dum de alicujus Hagiographi autographo mentio habenda.

AUTOMATA, αὐτόματα, instrumenta ita fabrefacta, ut per se moveri videantur, qualia sunt horologia, hydraulica, & alia similia. Nam *automaton* dicitur spontaneum, seu ultroneum, & etiam fortuitum; & ideò fortuitò evenientia, automata vocantur.

AUTONOMUS, αὐτόνομος, qui suis legibus vivit, & nullius imperio subest. Tales sunt illi qui sunt liberi, ut civitates liberæ, vel Respublicæ.

AUTOPATHIA, αὐτοπάθεια, innatam passionem significat, ab αὐτὸς, ipse, & πάθος, passio: quasi natura talis individui sit ipsa passio. Passiones nimis radicatæ autopathiæ dicuntur, quasi innatæ, & in ipsam naturam transisse videantur.

AUTOPHOROS, αὐτόφωρος. Vox ista sonat deprehensum, manifestum; & à Jurisperitis fur in ipso furto deprehensus, autophoros appellatur. Item *autophoros* dicitur etiam de quibuslibet aliis in scelere deprehensis.

AUTOCEPHALI, Archiepiscopi dicuntur, superiores Patriarchas non habentes, sicuti est Cypri Archiepiscopus ex Concilii Ephesini decreto, quia fortasse Sancti Barnabæ Apostoli illius Cathedræ fundatoris intuitu à jurisdictione Antiochenæ Ecclesiæ Cypria Metropolis exempta fuerat; & ex Balsamonis attestatione eadem prærogativa gaudet Bulgarorum Archiepiscopus. Igitur hoc vocabulum græcum est αὐτοκέφαλος, ex quo deinde *Autocephalia* formatur, idest, dimembratio ex capite. [Hujus temporibus Ecclesia Ravennatum, quæ se ab Ecclesia segregaverat causa autocephaliæ, denuò se pristinæ Sedi Apostolicæ subjugavit. Anast. in Damaso.

AUTOCHEANI. FR. Hæretici, qui asserebant Christum esse Deum per se, haud à Patre procedentem.

AUTUMNA, Autumni spatium; [Revolvuntur hyemes, & æstates, & verna, & autumna. Tertullianus de resur. carnis, cap. 12.] Rhenano autem inusitatæ visæ sunt voces *Autumna* & *Verna*, sed in Sancto Cypriano legitur. [Nec sic verna de temperie sua læta sunt, nec adeò arboreis fœtibus autumna fœcunda sunt;] quibus adjectivis substantiva subaudiuntur, scilicet, tempora. FR. Ovid. eleg. 2. lib. 3. Trist. [Quam verna de nive vernat aqua.] Et Suetonius in Nerone: [Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis, æstivisque floribus tumulum ejus ornarent, cap. 57.] Et pro au-

tumnali adjectivo *Autumnus*, *a*, *um*, dicitur. Gell. lib. 19. c. 7. sic ait: [Molli quodam tempestatis autumnæ die.] Vide *Verna*.

AXIOMATICUS, græcè ἀξιωματικός, dignitate clarus. Adrian. Jun. Lexicon. Græco-lat. [Plerique in equo, cujus sessione Sanctissimus Papa Nicolaus ad Sanctum Petrum pergens usus fuerat, eum cum Pontificali pallio impositum, præcedentibus axiomaticis, & subsequente reliqua turba, in Urbem redire, Patriarchiumque subire, conspexerant. Anast. Biblioth. in Adriano. Cunctis Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, aliisque Axiomaticis aurum erogabat. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. c. 25.] Vide *Dignitosus*.

AXUNGIA. Calciamenti fibula, quasi *Axi-jungia*, quia axes auriculares calcei adjungit, ac stringit, quæ *axillæ*, id est, pusillæ alæ dicuntur; ideò aliis placet *Axiungiam* legere. [Et calciamenta, in quibus non axiunga deerat. In vita S. Bern. 20. Aug. apud Surium.] Posset etiam hìc intelligi de adipe, quo calcei unguntur.

AZUL. Vide *Chrysocolla*. *Prasinus*.

AZYMA, & *Azymus*. Vide *Lautia*. *Zyma*. FR. Azymus à voce græca ἄζυμος provenit, quæ absque fermento significat. :||: Prima dies Azymorum dicebatur *Sabbatum secunda primum*. Vide *Sabbatum*. Azymorum dies, an fuerit quando passus est Christus. Vide *Pentecostes*.

AZYMITÆ, Christiani Latini ritus ita ex contemptu à Græcis appellabantur, quia in azymo consecramus. [Cessate subsannando azymitas vocare. Leo IX. in Epist. cap. 20.] FR. Et ejusdem Pontificis legatus Humbertus Cardinalis Sylvæ Candidæ Episc. idem habet apud Baronium in Appendice tom. 11. Item S. Algerius in tract. de Sacram. lib. 2. cap. 10. in Biblioth. SS. Patrum, tom. 6. col. 520. lit. B. Edit. Parif. de anno 1585. hæc habet: [Utrùm ergo ex azymo, an ex fermentato pane Corpus Christi confici debeat, inter Latinos & Græcos magna concertatio est, in tantùm, ut illi istos Azymitas, & isti illos Fermentarios quasi cujuslibet hæresis notent vocabulo: cùm tamen, ut multis bonis Catholicis videtur, non sit contra fidem Christianam, seu azymum, seu fermentatum sanctificetur.] De Fermentariis. Vide *Fermentum*.

B

ABURRUS, stultus, ineptus. Isid. lib. 10. Etym. Vide *Archæus*.

BABYLONIUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

BACCA. Ansa, catenæ anulus. [Statimque in ejus vocibus orante B. Euphronio Episcopo de muro Civitatis contra Basilicam, dissolutæ sunt manus ejus, & omnes baccæ catenarum confractæ ceciderunt. Greg. Turon. lib. 1. c. 23.] FR. [Descendente mox catenarum baccæ franguntur. In vita S. Germani.

BACCALAUREUS, gradus, titulusque in studiorum Universitatibus, & præsertim inter Religiosos usitatus, à baccis laureis, quibus studentes graduati coronabantur; ideò *Laureati* etiam dicuntur. FR. Sed Rhenano magis placet *Bacularios* appellari, à baculo in signum gradus tradito; fortasse quia sicut ait Gellius, lib. 15. cap. 27. testamentum (idest, testimoniale) emancipationis familiæ, æs, & libra adhibebatur; sic à schola discipulus emancipatus, tradebatur ei baculus, sub quo erat subjectus, in signum etiam potestatis docendi alios, ac corrigendi :||: Ideò fortassis à Justiniano in procœm. *Lyta* dicitur, à græco vocabulo λυτὸς, quod *Solubilem* significat, ex verbo λύω, quod *Solvere* denotat, nam à Magistri disciplina solvitur; hinc *Licenciando* Hispanicè dicitur, quod vocabulo *Licentiati* Trident. Concil. utitur. FR. Bacca laureus *Subdoctor* etiam dicitur. Item *Proscholus*, Scaliger in Ausonium, lib. 1. c. 15. Sed hoc nomen potiùs Pædagogum significat. [Nobis apud Mediolanum constitutis, tam pauper, ut Proscholus esset Grammatici. Aug. Ser. 23. de verb. Apost.] Qui à D. Gregorio *Collector* appellatur. [Quidam qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat imbutus, collectorem se apud sophistam suum habuisse perhibuit summæ pravitatis puerum. In Regist. lib. 11. Epist. 46.] à colligendo pueros fortasse.

BACCAUDA. Vide *Bagauda*.

BACCA, laterna, quæ in extremo portus promontorio collocatur, ibique fax accenditur, ut index sit pro ingressu navigantium tempore nocturno, & *Pharus* dicitur. [Bacchas lingua solebant vocare, prorsus erigi vetuit. In vita B. Caroli Comitis.] Flandri *BaKe* eam vocant. FR. An à Baccho potiùs *Baccha* dicatur? Nam festa hujus Numinis Gentiles noctu cum facibus celebrabant, seu quia Bacchus sol credebatur; hinc Virgilius 1. Georg.

———————— Vos ò clarissima mundi
Lumina labentem cælo quæ ducitis annum
Liber, & alma Ceres.

Lunam enim Cererem existimabant. Et Orpheus in Hymnis:

Primus it in lucem, ac Dionysus dicitur idem.
Immensum circa cœlum quod volvitur altè.

Ac idem in carminibus.

Sol clarus Dionysum, quem cognomine dicunt.

Et Eumolphus in Bacchicis carminibus.

Flammiferos inter radios Dionysus Olympi.

Itaque sicut fax cœli diurna Bacchus nominabatur, sic portuosa fax etiam *Baccha* appellata fuit. Vide *Absconsa*.

BAC-

Bacchanalia. Vide *Carnis privium*. *Cervula*. *Charivarium*. *Circumcisio Domini*. *Crobylus*. *Fugalia*. *Homophagia*. *Masca*.

Bacchus. Vide *Nysus*. Idem ac Osiris. Vide *Helucus*.

Bacellus, baculus, scripio, cui senes innituntur. [At ille moratus, adrepto bacello, adminiculante puero, sanctum ingressus est locum. Greg. Turon. lib. 2. Mirac. cap. 22.

Bacones, Porcinarii, qui porcinam carnem sale condiunt, Germani *Bacons* Lardum dicunt.

Bacuceus, vel *Bacucus*, Fanaticus. [Alios ita eorum corda, quos ceperant inani quodam tumore vidimus infecisse, quos etiam bacuceos vulgus appellat, ut se ipsos ultra sui proceritatem corporis erigentes. Cassiod. Coll. 7. c. 32.] A verbo βακέω, *inebrior*; vel potiùs βακχέω, *insanire*, *bacchare*, quod immoderatis gestibus agebatur.

Baculo, *as*, baculo cedo, verbero, vapulo. [Ligavit fortem, & vasa ejus diripuit, baculavit eum, qui habebat mortis imperium. Petr. Blesen. Ser. 1.

Baculus Episcopalis, qui *Cabuta* dicitur.] Argenteam cabutam figuratam. Flodoard. lib. 5. cap. 8. [Item *Gambuca* etiam appellatur. Faciat crucem cum gambuca in limine superiori, & inferiori. Durand. de consecrat. Eccles.] Item *Ferula* etiam dicitur. [Ad Domini Leonis Papæ pedes ipsiusque Imperatoris idem Benedictus (scilicet Antipapa) concitè procidens pallium sibi abstulit, quod simul cum Pontificali ferula, quam manu gestabat, Domino Leoni reddidit. Luitpran. lib. 6. hist. c. 11. Leo Apostolicus coadunata multorum Episcoporum synodo, eundem Benedictum Romanæ Sedis invasorem judicio omnium ab invaso gradu deposuit, & Pontificale pallium, quod sibi imposuerat, abscidit, ferulamque Pastoralem confregit. Appendicum Notator Regionis ad ann. 964.] Item dicitur *Virga Pastoralis*, atque *Croccea*, idest, baculus subalaris, sic in quadam Bulla Martini V. ad favorem Ecclesiæ Maceratensis, quam *Crozzia*, & *Stampella* italicè dicunt. FR. etiam latinè nomen *Crocciæ* usurpatum fuit. Quod sine baculorum sustentaculo, quæ crocciæ dicuntur vulgariter, non poterat ambulare. In vita B. Finæ Virg.] Vide *Fulcinatorium*: ||: Hodie Episcopi, & Abbates græci baculo ejusdem formæ utuntur in Pontificalibus, qua solet dipingi pro S. Antonii Abbatis insigne, nempè, ad modum T. majusculi. Vide *Protopapas*. Latini verò Episcopi baculum Pastoralem in vertice curvatum (ut mox dicemus) gestant. Maronitarum autem Episcopi in summitate baculi globum aliquando chrystallinum, & sæpè gemmatum cum cruce superposita ferunt, quæ forma etiam à Latinis antiquitùs gerebatur. [Hic baculus ex osse, & ligno efficitur, chrystallina, vel deaurata sphærula conjungitur, in supremo capite insignitur, in extremo ferro acuitur. Isid. c. 219.] Ac eodem modo S. Gregorii baculus fuerat, ut in subjecta figura ostenditur. Abbates non possunt uti baculo pastorali absque velo, ut dictum est in dict. Abbas. Græci verò Abbates baculo utuntur, ab Episcopali diverso, eo modo, quo suprà diximus in forma T. Antiqui Monachi Ægyptii baculum ferebant ad imitationem Elisei Prophetæ, de quo sic Cassianus: [Cujus gestatio spiritualiter monet, numquam debere eos inter tot oblatrationum vitiorum canes, & invisibiles nequitiarum spiritualium bestias inermes incedere, lib. 1. de Instit. Renunt. cap. 9.] De hoc etiam mentionem facit Isidorus Pelusiota, Epist. 92. lib. 5. Ad quorum imitationem etiam Eremitani Ordinis S. Augustini similem baculum, teste Jordano de Saxonia, lib. 1. ferre solebant, qui juxta Gregorii IX. constitutionem, quæ incipit *Dudum oportuit*, quinque palmorum esse debebat. Deinde Innocentius VI. & Alexander IV. eis indulserant, ne in posterum baculum ferre tenerentur. FR. Maronitæ tam Ecclesiastici, quàm sæculares, ex eo quia stantes in Ecclesia orant, subaxillari baculo ibi sustentantur: ||: In Oriente ab Episcopis, & aliquibus Sacerdotibus, teste Baronio ad An. 44. n. 88. baculus Pastoralis ferebatur. Aliam speciem baculorum, seu virgarum. Vide *Teni*. In Conventuali Melitensium Ecclesia quatuor Cantores in diebus solemnibus pluvialibus induti assistunt in Choro cum baculis argenteis ad formam baculorum peregrinantium, sed crassioribus; quod etiam in Gallia observatur. In Siciliæ ac Melitæ Cathedralibus reperitur canonicalis dignitas, quam *Ciantar* vocant à voce gallica *Chanter*, idest, Cantor, qui fert baculum, seu potiùs virgam argenteam. FR. Quod à Stephano IV. institutum erat. [Fecit Xenodochium S. Gregorii juxta gradus S. Petri, & statuit tres Cantores cum Primicerio, qui jugiter officiarent Missam ad Altare S. Petri, indutus pluviali mitra, & virga, & staret juxta Altare, & pro beneficio haberent, sicut in privilegio ejus legitur. In M. S. Benedicti Vaticani Canonici à Turrigio in ejus Crypt. Vaticanis allato pag. 189. impress. secunda]: ||: [Dum Euangelium legitur, baculi de manibus deponuntur, quia prædicante Euangelio legalis observantia deponebatur. Secundùm hunc morem Cantores in officio Missæ baculos tenere noscuntur. Gem. lib. 1. cap. 24.] Pastoralis autem baculi institutum, ab Ecclesiæ primordio fuisse constat; adhuc enim baculum S. Saturnini Apostolorum Discipuli Tolosæ conservatur, cum hac inscriptione.

Curva trahit, quos virga regit, pars ultima pungit.

In Valentia Civitate Hispaniarum S. Augustini eburatus baculus, teste Gavanto, ostenditur. FR. Sed Baronius, An. 504. ex Sigiberto, & Mariano Scoto ait baculum S. Augustini unà cum ejus corporale in Sardiniam translatum, quod corpus tandem denuò Papiam delatum fuisse, idem ad Ann. 25. num. 1. & seqq. refert. Alios antiquos baculos reperiri traditur, nempè, Bononiæ S. Isidori, in Patriarchali Aquilejensi Ecclesia S. Hermagoræ D. Marci discipuli.

Usus

Usus autem baculi, ut Philostratus, lib. 3. testatur, antiquitùs Episcopis, & aliquibus orientalibus Sacerdotibus communis erat, qui mitra etiam, & anulo utebantur. In Missis defunctorum baculus non adhibetur. Cærem. Epist. lib. 2. cap. 11. Baculo non utitur Summus Pontifex. FR. Gregorius IX. ait: [Licèt Romanus Pontifex non utatur baculo Pastorali, tum propter historiam (aliàs meliùs Postillator ibi corrigit. Secundùm Hostiensem) tum propter mysticam rationem; tu tamen ad similitudinem aliorum Pontificum poteris eo uti, lib 1. decretal. tit. 15. de Sac. Unct. cap. unico. § licet.] Ubi Glossa subdit: [Propter historiam, Martialis unus de Discipulis Petri, quem posuit Dominus inter Discipulos, cùm dixit, nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum Cœlorum &c. quem postea Petrus cum alio, scilicet, Matthæo ad prædicandum misit in Germaniam, cùm iret, mortuus est, & rediit collega ad Petrum, & Petrus ait: Accipe baculum, & tangens eum, dic, in nomine Domini surgat, & prædicet, & ivit, & die XL. à tempore mortis tetigit eum, & resurrexit, & prædicavit, & ita Petrus removit à se baculum, & dedit subditis.] Idem refert Baronius Ann. 74. n. 15. Atque Angelicus Doctor sic ait: [Dicendum, quòd Rom. Pontifex non utatur baculo: quia Petrus dedit ipsum ad resuscitandum quendam Discipulum suum, qui postea factus est Episcopus Trevirensis, & ideo in Diœcesi Trevirensi Papa baculum portat, & non in aliis locis, vel etiam in signum, quòd non habet coarctatam potestatem, quod curvatio baculi significat. In Supplem. 3. par. q. 40. art. 7. ad 8 respons.] :||: Et ideò Patriarcha Constantinopolitanus in signum subjectionis, quando consecratur, recipit baculum ab Heracleæ Metropolitano, sub quo Byzantii Episcopatus erat antiquitus subjectus. Durandus in Rationali; c. 15. lib. 16. ait, quòd Innocentius Papa III. scripsit in Ecclesiæ speculo, quòd B. Petrus misit baculum suum Euchario, sive Frontoni primo Trevirorum Episcopo, quem unà cum Valerio, & Materno ad prædicandum Evangelium genti Theutonicæ destinavit, cui successit in Episcopatu Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat suscitatus, quem baculum usque hodie cum magna veneratione servat Treviren. Ecclesia: & ideò Papa in illa Diœcesi utitur baculo, & non alibi.] Sed contrarium, tum ex historia Benedicti Antipapæ in hac dict. allata §. Ferula, tum ex subjecta figura S. Gregorii Magni apparet, quæ ex monumentis Alphonsi Ciacconii à D. Laurentio de Mariis Romano mihi donata fuit. FR. Aliam picturam Gelasii Papæ II. cum baculo pastorali apponemus in dict. *Mitra*. Tandem baculi significationes exprimi solent per hos versus:

Attrahe, sustenta, stimula, morbida, lenta. Seu:
Attrahe per primum, medio rege, punge per imum;
Attrahe peccantes, rege justos, punge vagantes.

Gloss. in d. c. Cùm venisset de Sac. Unctione. :||: Alia mysteria etiam in pastorali baculo contemplantur, nempe, [Episcopi Pastores gregis Dominici sunt, ut Moyses, & Apostoli fuerunt; ideo baculum in custodia præferunt: per baculum, quo infirmi sustentantur, authoritas doctrinæ designatur; per virgam, qua improbi emendantur, potestas regiminis figuratur. Baculum ergo Pontifices portant, ut infirmos in fide per doctrinam erigant; virgam bajulant, ut per potestatem inquietos corrigant, quæ virga, vel baculus est recurvus, ut aberrantes à grege, docendo ad pœnitentiam trahat; in extremo est acutus, ut rebelles excommunicando retrudat, hæreticos velut lupos ab ovili Christi potestativè exterreat. Gem. de Antiq. tit. Missæ, lib. 1. cap. 218.] Vide etiam Isidorum dicto cap. 219. Baculus Decanorum Monasterii. Vide *Cantbuta*. *Fulcinatorium*. *Narthex*. *Potentia*.

Bad. Vide *Ephod*.

Baduinus. Rusticus, ex Arabico *Badui*, id est, Villicus.

Badus, & *Batus*, Hebræorum mensura, de qua sæpè in sac. Scrip. & continebat 72. Sextarios, ut docet Budæus de Asse; erat decima Cori pars, idest, quatuor modii, seu sex, ut alii existimant, quod esset Tumulus Apuliæ, qui correspondet eidē antiquo græco: itaque 120. lib. grani continet *Batus*.

BAGWADA. Facinorosus, rebellis. [Aut quid aliud etiam nunc agitur, quàm tunc actum est, ideft, ut qui adhuc Baguadæ non sunt, esse cogantur. Salian. de Guber. lib. 5.] Apud Divum Hieronymum *Bacauda* legitur; sic etiam habet Eusebius, inquiens: [Diocletianus consortem Regni Herculeum Maximianum assumit, qui rusticorum multitudine oppressus, quæ factioni suæ Bacaudarum nomen indiderat, pacem Gallis reddit. In Chron. In ejus etiam Græco textu Βακαῦδαι habetur, ex quo vocabulo formatur nomen *Bacaudicus*, & apud Eumenium: [Latrocinio Bacaudicæ rebellionis obsessa.] Censent Salvian. & alii ex dict. hebraica *Baguadim* hanc vocem derivari.

BAHES, seu *Bain*. [Coronam auream, & bahem, quam misistis, accepimus, 1. Macab. cap. 13.] Vocabulum valdè obscurum. FR. Ex Josepho Antiquit. Judaic. lib. 13. cap. 8. habetur exemplar epistolæ Demetrii Nicanoris, de qua in Machab. loc. cit. cujus verba sunt ex epistola ejusdem Demetrii. Sic itaque Josephus ait de Jonatha Symonis fratre, quod à Demetrio per litteras accitus: [Ille non intermissa oppugnatione cum senioribus populi, & Sacerdotibus aurum, & argentum, vestem, aliaque xenia deferens, venit ad Demetrium, & hac munificentia mitigavit Regis animum &c.] & inferiùs refert Demetrii diploma, ubi inter alia hæc continebantur: [Remitto quidquid solebant ante me Reges accipere à sacrificantibus Hierosolymis, aliaque tributa pro fructu terræ, atque arborum, præterea salinarum vectigal, & aurum coronarium, neque quicquam eorum exigetur in posterum.] Cum quo sacra Scriptura loco citato concordat, dicens: [Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni &c.] & mox in epistola Demetrii: [Rex Demetrius Simoni Summo Sacerdoti &c. Coronam auream, & bahem, quam misistis, accepimus, & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis Regis dimittere quæ indulsimus.] Et post aliqua verba sequitur: [Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis, & si quid aliud erat tributum in Hierusalem, jam non sit tributum &c.] Sed suspendunt adhuc animum Ciceronis verba in primis, qui in orat. pro, l. agraria inquit; [Quod ad quemque pervenerit ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.] Et Plinius [Æs Cypri coronarium, lib. 33. cap. 9.] dixit. Sed Gellius omne planè dubium enodat, lib. 5. cap. 6. inquiens: [Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur; id vulgò dicitur Aurum coronarium.] Itaque Coronam aureum coronarium dicitur, & *Bahem* xenia, seu munera, quæ Demetrio Regi de Hebræis triumphanti Machabæi miserant. Arabicè *Mehbe* dicitur, ideft, *Munus*, atque Chaldaica lectio habet *Sclihuto*, ideft, missio. Cæterum *Behem* pollicem manus appellant etiam Arabes. Vocabularii Ecclesiastici Auctor hoc vocabulum græcum existimat, & ineptè columnam interpretatur; nam esset extra materiæ sensum, de qua in epistola Demetrii prædicta agitur. Cedrenus *Bajon* vocat donum Imperatori tribui solitum, de quo etiam Luitprandus, lib. 3. cap. 5. Meursius in Glossa Græco-barb. & in citato Machabæorum capite de auro coronario. LXX. *Bain* vertunt ex Hieronymi lectione, quam secutus est Lyranus ibidem. Multæ item analogiæ sunt inter *Bajon*, & *Donum*, *Bajon* enim significat palmam, ut infrà in dict. *Baja*, atque palma denotat præmium, donum, triumphum, & ipsam arborem: dactylus autem manus digitum, & fructum palmæ; & *Bahem*, ut suprà vidimus, pollex manus arabicè dicitur. Item Manus arcum triumphalem significat, ut in dict. *Manus* dicemus, & alia similia. De *Auro coronario*, & de *Argento chrysargyro* scripsit Baron. Ann. 330. num. 36. 37. & 38. Synonymum Bahem. Vide *Fodrum*.

BAJA, græca vox Βαΐς, ramus palmarum. [Cubile eis de foliis palmarum, quas bajas vocant, contextum erat. S. Hieronymus contra Jovin. cap. 9.] Græci Dominicam Palmarum Βαϊοφόρον ἑορτὴν, ideft, *palmiferum festum*, seu Βαΐον dicunt. Vide *Dominica Palmarum*. *Palmarum festum*. FR. Aliqui perperàm damnant Meursium, quia *Bajum* dixerat *donum* significare; putantes hoc vocabulum nonnisi palmæ ramum denotare: sed Meursius minimè erraverat; nam in dict. *Bahem* diximus *Bain*, & *Bajon* græcè, latinè *Bajum* tam donum, quàm palmam importare, hinc Cedreni, & Luitprandi authoritatem positam in originali sub hoc vocabulo *Baja* in significatu muneris, transposuimus in dict. *Bahem*, nam Auctor ibi fatetur vocem illam non percepisse; ideò æquivocaverat &c.

BAIN, & *Bajon*. Vide *Bahes*.

BAIRA. FR. Barium Apuliæ Civitas.] Tandem ingressus navem, Bairam civitatem Sancti Nicolai pervenit. Altoferius Monachus in Histor. de Guelphis Princip. in cap. de Hermerico Duce, qui factus est Monachus, apud Canisium.

BAITHOSÆI. Vide *Sadducæi*.

BAJULUS, morum director, cui filii Principum committuntur. [Regibus nostris maturos, ac prudentes, atque sobrios bajulos, singulis constituite. Hincmar. Epist. 11. cap. 11. FR. Italicè, ac hispanicè *Ajo* dicitur: ||: & *Bailia* directio intelligitur. [In testamento relictus sub bailia Urbani IV. Anonym. de investit. Episcop. Reg. Theuton.] Orator Venetus in Constantinop. Civitate ex antiquo usu dicitur *Ballius*, ideft, negotiorum director: FR. seu potius ex gerulo, qui onera gerit, *Bajulus*, ideft, Orator diceretur. Cicero enim 2. de Orat. inquit: [Remigem aliquem, aut Bajulum nobis Oratorem descripseras.] Tempore græci dominii Venetus Orator *Mpailus* vocabatur. [Magistratus verò, qui certis temporibus eò mittuntur, Venetorum Mpailus, sive Curator Pisanorum, & Genuensium Potestas appellatur. Nicephor. Gregoras, Hist. Rom. lib. 4.] Vide

de *Balivus*. Bajulus, ideſt, gerulus. Vide *Saccas*. *Sagmarius*. *Onoriferus*.

BALAAM. FR. nomen ſimoniaci Prophetæ in Sac. Pagina ſignificat vanum populum, ſeu præcipitantem eos: [Sed & nomen ipſius Balaam, qui vanus populus, ſeu præcipitans eos interpretatur, ex Beda in Decreto 2. quæſt. 7. can. ſecuti ſunt.] At D. Hieronymus de nominibus Hebr. vetuſtatem populi ait ſignificare.

BALDACHINUM. Conopeum, ſeu umbella, quæ ad tegendum tabernaculum, & Altare, & ejuſdem Sacramentum per viam unà cum Sacerdote illud ferente, inſervit. Item ad thronum Epiſcopi, & Principis abſoluti dominii, ac in aulis magnatum, & in eorum pro audientia camera ponitur. Item feretra clarorum virorum Baldachino condecorabantur: [Feretrum coopertum fuit Baldachino, quod Eccleſiæ reliquerunt. In M. S. Annalibus Colomarienſibus. Anno 1276.] FR. Idem mos erat in Civitatibus Italiæ: de Senenſe enim, & Bononienſe Urbe narrat Cherubinus Ghirardaccius in ſua Hiſt. Bononien. ad an. 1260. his verbis. [Morì parimente Guglielmo Guidozagni famoſo Cavaliero &c. e fuori della Città nella Chieſa &c. con gran pompa funerale, e col Baldachino fù ſepolto, ſecondo che era in quei tempi coſtume farſi à ſimili huomini letterati, e famoſi. In due modi, & in varii tempi s'uſava in Baldachino ai morti. Alle volte ſi portava il corpo all'uſcir di caſa vicino alla ſepoltura. Altre volte s'usò in queſto modo. Poneva ſi il corpo in mezzo della ſtrada ſopra un'alto Catafalco tutto di nero addobbato, e ſopra il capo ſi poneva un Baldachino]: ||: Nomen hoc originaliter ſericum textile ſignificat, & variè in Codicibus *Baldachinum*, *Baldekinum*, *Baldequinum*, & *Baldicum* ſcribitur. Rex veſte deaurata facta de pretioſiſſimo Baldakino. Matth. Pariſ. in Henr. III.] Veſtis ergo, & non tegumentum in primævo ſignificatu erat, de quo ſupra. [Baldicum aulæum pretioſum paganici operis. Tom. 1. hiſt. Germanicarum.] FR. Dum ergo paganicum, ſericum textile erat, dicendum, quòd fortaſsè ſicut hujuſmodi textile ex ſerico *Damaſcum* à Damaſci Civitate vulgò vocatur, ſic *Baldaquinum*, à Baldaquino Damaſci Regulo, quem Balduinus Gothifredi Bulionis frater, & in Regno Hieroſolymorum ſucceſſor vicerat, ut Blondus decad. 2. lib. 5. de an. 1130. refert: ex ſericis ergo inter ejus ſpolia repertis nomen hoc inditum fuiſſe cenſendum eſt, ſeu potius *Baldachinum* à Baldaco, ex quo ad Damaſci Civitatem ſericum mittebatur. Vide *Sameria*. *Faſtigium*. *Mappula*. *Pendens*. Baldachinum pro proceſſione quando defertur Euchariſtia, ſemper debet eſſe album. Vide *Velum*.

BALISTA. Inſtrumentum bellicum. Vide *Arbaliſta*. *Diaſphendon*.

BALIVUS, idem ac Bailus ſuprà. FR. Curator, Adminiſtrator. Inter Equites Melitenſes, & S. Stephani Florentinos dignitas eſt. At quia in Italia præſertim in Neapolitano Regno pro Curſore, & Mandatario uſurpatur; ideò in dicto Regno obtinuerunt à Concilio Conventus ipſi Melitenſes Equites, ut *Priores*, & non *Balivi* vocentur. Italicè *Balio* dicitur, quod commune eſt cum curſoribus: ideoque Equites S. Stephani Florentiæ variant corripiendo ultimam ſyllabam, ac ultimam litteram demendo, *Balì* pronunciant, ut à *Balio*, ideſt, Curſore diſtinguantur. Dicitur etiam *Ballivia* hæc dignitas. cap. 10. de offic. Archidiaconi.

BALLEMATIUM, ſaltationis genus, à græco verbo *βαλλίζω*, *tripudio* deductum. [Dicta autem cymbala, quia cum ballematiis ſimul percutiuntur. Ita enim Græci cymbala ballematica. Iſid. lib. 3. Ethym. cap. 22.] Reperitur græcè, & latinè etiam verbum *Balo* in eadem ſignificatione: [Sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui feſtis diebus ad Eccleſiam conveniunt, ne balando, & turpia verba decantando choreas teneant, & ducant. Romana Synod. ſub Lothario cap. 31.] Item *Balatio* ipſa ſaltatio. Illas verò balationes, & ſaltationes, canticaque turpia, & luxurioſa. In capitulis Caroli Magni, lib. 6. cap. 19.

BALLUCA. FR. Auri fragmenta, & ejus arena, quæ in caneis colligitur. Theodoſianus Codex, lib. 10. tit. 19. Ubi quantitatem ærario publico à metallorum foſſoribus ſolvendam limitans, ſic ait; [Quatuordecim uncias Ballucæ pro ſingulis libris.] In textu græco pro *Balluca* *χρύσαμμος* legitur; nam *χρυσὸς*, aurum, *ἄμμος* (corruptè pro *ἄμμος*) arenam ſignificat, & ſic *Chriſammos* legendum eſſet. Vide *Aurilegulus*.

BALNEO, lavare, madefacere ſignificat; verbum barbarum, quo uſus eſt Gulielmus in ſuo tractatu de terra ſancta apud Caniſium in Promptuario eccleſiaſtico. [Irrigatur hic hortus quodam fonte parvo in ipſo exiſtente, in quo Virginem Mariam puerum Jeſum balneaſſe aſſerunt Chriſtiani.

BALNEUM, vile genus potus Monachorum, & Pœnitentium [Soli menſæ aſſidunt nudæ paxamatium ſibi apponentes, balneaque tunc vitro permodico non bibentes, ſed ſorbillantes. Luitprand. in legat.] Vide *Paxamatium*.

BALATIO, & *Balo*. Vide *Ballematium*.

BALSAMUM, Chriſma intelligitur aliquando. Vide *Chriſma*.

BALTEUS. Vide *Cingulum*.

BANAUSUS. Artifex, qui in igne in ejus exercitio utitur, græcè *Βάναυσος*, cujus ſignificatio ad omnes deinde artes mechanicas tranſlata fuit. [Ut taceam de iis, quos Græci Banauſos vocant. Hieron. lib. 1. adverſ. Pelag.] A quo formatur nomen *Banauſia*, quod prodigalitatem ſignificat, de quo vitio agit D. Thom. 2. 2. quæſt. 135. ar. 1. ad 2. quando, ſcilicet, aliquis de opere ſuo citra valorem ſolutionem exigit, vel prodigaliter emptor illud ſolvit.

BANCALIUM. [Bancalia ſunt panni, qui ſuper ſedes, vel bancas in Choro ponuntur. Durand. in rational.] Vide *Dorſale*.

BAN-

Bancus, ſcamnum. [Dum iter pergens, in quadam Eccleſia hoſpitatus fuiſſet, & feſſus ſuper bancum quieſceret. Siffridus presbyter, lib. 1. Epiſt.] Facit etiam mentionem de hoc vocabulo Pontificale Rom. de ordinatione Sacerd. ubi ſic habetur. [Presbyteri verò ordinati, retrò Pontificem, vel hinc, & inde, ubi magis commodum erit, in terra genuflexi habeant libros coram ſe ſuper ſcabellis, vel bancis ordinatis.

Banderasius, ſeu *Branderaſius*. FR. Vexillarius, ſignifer: ſic enim antiquitus Romæ vocabantur regionarii primates, hodie vulgò *Caporioni* appellati. [Nam Romæ datus ſingulo ſemeſtri à Pontifice, Senatorius dicebatur, & Urbis cuſtodiæ totius adminiſtrationis Banderaſii gerebant curam, ea regiminis forma inchoaverant &c. Dicti ſunt Banderaſii à vexillis gallico, vel potiùs germanico verbo Bandis, longè priùs in Italia appellatis ab Urbano IV. Blond. decad. 2. lib. 10. in Greg. IX. Totamque Reipub. adminiſtrationem, & curam Banderaſii tunc gerebant. Platina in eod. Greg.] Vide Bandoforus, Banderarius, Bandularius in dict. *Bandum*. Bandones in dict. *Banerium*. Vide *Brandeum*. *Regionarius*.

Bandum, Vexillum. [Dedit ſigna ſua, & banda S. Silveſtro. Conſtant. in donatione.] Et clariùs Suidas: [Bandum Romani vocant Vexillum militare.] FR. [Miſit ad eum primiores bandorum, Presbyteroſque, ac Diaconos, & Reverendos ſignorum Cuſtodes. In Collect. Anaſt. Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 188.]:||: Inde *Bandoforus*, & *Banderarius*. Cencius Camerarius *Bandularium* vocat. In Melita equeſtris Vexillarius *Bandoliero* adhuc vocatur. Vide *Tufa*.

Banerium, Vexillum. [Rex hoc audito ſtatim banerium ſuum ſuper turrim Eccleſiæ Spirenſis conſtituit. Albert. Argent. an. 1349.] Unde Vexillarii ab aliquibus ſcriptoribus *Bandones* dicuntur.

Banlegua. FR. exilium per diſtantiam unius leucæ.

Bannio, & *Bannior*, publicè in exilium mitto, vel mittor. [Ut nullus ad placitum banniatur, in Conſtit. Caroli Magni.] FR. [Inſuper etiam Sancta Synodus decrevit, ut nulla judiciaria poteſtas licentiam habeat ſua authoritate Chriſtianos ad placitum bannire in ſupradictis diebus &c. can. Placita, 15. q. 4.

Bannum, & *Bannus*, edictum, & edicti pœna. [A Junioribus Eccleſiæ juſſit bannos exigi, pro eo, quòd in exercitu non ambulaſſent. Greg. Turonen. lib. 5. cap. 26. Mandat illi ex authoritate Dei, & Sanctæ Mariæ, & Sancti Remigii, & ſua epiſcopali, nec non ex banno Regis. Flodoard. lib. 3. cap. 26. Si quis per hanc Sancti Concilii definitionem inventus fuerit corrupiſſe bannum ab Epiſcopo impoſitum, quadraginta dierum caſtigatione corripiatur tantùm in pane, ſale, & aqua. Clem. I. Epiſt. ad Jacob.] FR. [Conſuevit recipere annuatim, inſuper & commeſtiones, banna, placita, foriſfacta, de præſcript. cap. ad audientiam.] Ubi Gloſſa: [Bannum, ideſt, jus dicendi bannum, vel edictum.] Sæpè in Annot. Hiſt. Longobard. in c. 20. l. ſi quis pro faida, de faldoſis. l. de his, qui, de eo qui fraudulenter alienaverit. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 70.

Banus. FR. Dignitas erat in Dalmatia, & Croatia, cui gubernium totius provinciæ incumbebat, ac ſæpè Regis fratribus, ac liberis committebatur, & Ducatus titulo æquiparabatur, cujus ſubſtitutus *Vicebanus* dicebatur. Ita Jo: Lucius in tract. de Tragur. In Borono interioris Libyæ regno *Banu* nummos ſignificat.

Baphium, βαφεῖον. FR. officina, in qua purpurinus color ſerico, & lanæ dabatur. l. 2. & l. Privatæ, C. de Murileg. Græcè enim βαφὴ tincturam ſignificat. *Procuratores Baphiorum* vocabantur hujus officinæ Præſidentes, ex his fuerat Dorotheus eunuchus, qui in Civitate Tyri ad hanc officinam Præſidens erat, dein Antiochenus Sacerdos ordinatus, ac tandem imperante Juliano Apoſtata ad diem 5. Junii Martyrii palmam obtinere meruit, quo tempore ſericum non extrahebatur per aquam ferventem, ut modò fit; ſed opificio pectinis, ac fuſi.

Baptismalis, appellativum ad res hujus Sacramenti concernentes; ſic *Dies Baptiſmales* dicebatur tota Paſchæ octava, in qua Neophyti in albis indulti ad divina officia intromittebantur. Baptiſmalis Eccleſia. Vide *Parochia*.

Baptismus, græcè βαπτισμὸς, lavacrum, immerſio; antiquitus enim in memoriam triduanæ Chriſti ſepulturæ triplici immerſione baptiſmus conferebatur, quem ritum Eccleſia Græca, & Ambroſiana adhuc retinet. [Alii trinam immerſionem volunt in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, ut in canonibus Apoſtolorum ſtatutum habemus, & Romanorum conſuetudo obſervat. Alii unam propter divinitatis unitatem contendunt, ut in Concilio Toletano pleniſſimè habetur. Valaf. de rebus Eccleſiæ. cap. 26.] Quæ unica immerſio in Hiſpania primò fuerat introducta, ne coincideretur cum hæreſi illorum, qui tres ſubſtantias in tribus perſonis divinis affirmabant; ideo de hac immerſionis diverſitate Leander Hiſpalenſis Epiſcopus interrogatus, reſpondit: [Quia in una fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem, quòd tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignificamus, ut dum tertiò ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur, lib. 1. epiſt. 4.] FR. Rationem cur inter Latinos deſierit cæremonia baptizandi per immerſionem, puta fuiſſe ob varias inconvenientias, quarum prima ex can. pervenit 30. quæſt. 1. colligitur; ubi narratur, quòd Hiſpali in Hiſpania tempore Deuſdedit Papæ propter multitudinem populorum, parentes infantes eorum nudos poſt immerſionem neſciebant recognoſcere: idemque accidiſſe Iſauriæ Epheſiorum, Hieroſolymis, & in aliis Eccleſiis, temporibus Julii, Innocentii, & Cœleſtini Pontificum, ibidem refertur; ideo conjuges in pœnitentiam ſeparari cogebantur à copula. Secunda ratio, quia multoties, ut alibi dicemus, Infantes ſacrum lava-

lavacrum stercorabant, vel urinando illud fœdabant. Tertia denique causa fuit, ne ampliùs pueri baptizandi in aqua immergerentur, ob periculum, puta, ne Sacer Minister in irregularitatem incurreret, quia aquæ rigiditate in ea immersione; maximè hyberno tempore, expirare periclitabantur tenelli infantes: ||: Romana Ecclesia in duobus tantùm anni temporibus Sacramentum hoc administrabat, in utroque, scilicet, Sabbato Dominicæ Resurrectionis, & Pentecostes præcedente: at in mortis periculo omni tempore conferebatur. [Quia verò secundùm Apostolum in morte Salvatoris baptizamur, & ipse Dominus intraturos regno Cœlorum ex aqua, & Spiritu Sancto renasci debere præmonstrat; congruè à Præsulibus Romanorum hæc duo tempora sola ad celebrationem præfixa sunt baptizatis, idest, Pascha, & Pentecostes, quorum uno passio Domini, & resurrectio, altero adventus celebratur Spiritus Sancti. Valaf. de reb. Eccles. cap. 26.] Sic D. Augustinus in Paschæ festivitate baptizatus fuerat, unà cum ejus amico Alipio, filioque ejus naturali Adeodato ætatis XV. annorum, de cujus ingenii acumine ejus pater dixerat. [Horrori mihi erat illud ingenium, lib. 9. Confess. cap. 6.] In die verò Paschæ, dum Summus Pontifex ad S. Mariam Majorem iter capiebat, Scriba ei omnium Baptizatorum numerum referebat in via. [Die Resurectionis Dominicæ procedente Pontifice ad Sanctam Mariam cum Ordinibus suis; Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & salutato Pontifice, dicit: In nomine Domini Jesu Christi baptizati sunt externa nocte in Sancta Genitrice Dei Maria infantes masculi numero tot, fœminæ tot. Ord. Rom.] Merulanus erat locus inter Lateranense, & Sanctam Mariam majorem, ubi nunc est S. Matthæi templum. Igitur in die Sabbati Sancti antè benedictionem fontis Pontifex dabat primo Cardinali Presbytero benedictionem, dicens: *Ite, baptizate omnes gentes*: tunc Presbyteri Cardinales ad suas peculiares titulares Ecclesias equitabant, ad benedicendas fontes pro baptismo exercendo, ut Cencius Camerar. in suo M. S. Cæremoniali refert. Priscis temporibus post Baptismum, tam Adultis, quàm Infantibus conferebatur Eucharistiæ Sacramentum, qui etiam coronabantur. [Elevant baptizatos ad Altare, eisque dant mysticam Eucharistiam, & sertis coronat eos Sacerdos. Sever. Alex. lib. de Sacram. c. 20. Illud autem de parvulis providendum est, ut postquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur sine summa necessitate antequam communicent Sacramento Corporis Christi. Alcuinus.] Et de abusu introducto idem conqueritur, quod propter periculum in infantibus Sanguinem Christi rejiciendi, eis dabatur non consecratum vinum, quod fiebat ad evitandum in circumstantibus scandalum: qui tamen Author in simili periculo nullum potabile talibus infantibus porrigendum esse consulit. In quodam Graduali M. S. quod in Biblioth. Angelica de Urbe reperitur, summopere inculcatur hæc Eucharistiæ contributio his D. Greg. verbis: [Illud autem de parvulis providendum est, ut postquàm baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec ablactentur, antequàm communicent Sacramento Corporis Christi.] Imò Adulti quotidiè per totam Paschæ Octavam Eucharistia reficiebantur, ut in eodem Graduali præscribitur. [In omnibus diebus septimanæ Paschę ad Missas prȩcedant, & offerant pro ipsis, & communicent.] Post eandem communionem, tanquam recenter in spiritu genitis, porrigebatur insuper eis lac, & vinum.] Porrò autem miscetur lac vino dulci. Hier. in Isaja. cap. 55. In quo opinor significari, quòd dulcior sit libertas gratiæ in lacte misericordiæ, quàm in vino justitiæ legis austeritas. D. Paulinus, Epist. 4. ad Sever.] Alii tamen dare eis solebant lac, & mel, de quo ritu Tertullianus de coron. milit. cap. 4. hæc scripserat: [Inde suscepti lactis, & mellis concordiam prægustamus.] Et Hieron. advers. Lucif. [Veluti in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem.] In quo sensu intelligenda sunt verba in actis Sanctæ Susannæ, ubi dum fit mentio de baptismo à Sancto Pontifice Cajo administrato, talia habentur. [Obtulit pro illis sacrificium in eadem domo, & consecravit corpus, & sanguinem Domini Jesu Christi, & lac, & mel, & fontem; participavitque cum omnibus mysterium Dei.] De hoc fortasse allusionem habuit D. Agnes in illis verbis ab Ambrosio, Ser. 90. registratis. [Lac, & mel ex ore ejus sumpsi.] Vide *Infanto*. Quod etiam usque ad præsens Æthiopes observant. Induebantur baptizati vestibus albis per totam Paschalem Octavam, quæ ideò *in Albis* dicitur, & D. Paulinus, Epist. 12. ad Sever. sic cecinit:

Inde parens sacro ducit de fonte Sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

FR. Et Prudentius lib. 1. contra Symmachum.

——— Concilium senum gestire Catonum
Candidiore toga niveum pietatis amictum
Sumere, & exuvias deponere Pontificales.
Jamque ruit paucis Tarpeja in rupe relictis
Ad sincera virum penetralia Nazareorum. :||:

Ex illa miraculosa apparitione à Baronio anno 419. num. 106. relata; quando, scilicet, supra vestes baptizatorum cruces apparuerunt, usus penes Moschos obtinuit, ut baptizatis imponatur ex auro, seu alio metallo Crux ad collum pendens, quæ, ut refert Jo. Corona, sive Stephanus Menochius in ejus Storeis, tom. 1. cap. 95. non debet descendere infra pectus, ac defertur per totum vitæ tempus; ita ut si absque ea quis inveniatur in morte, sacra ejus corpori sepultura non conceditur. Imò cùm Moschi sint tam luxuriosi; non tamen audent carnalitatis peccatum committere, dum secum Crucem ferunt. Est quæstio inter Scriptores, an per *Siliquas decem*, quæ baptizatis dabantur, moneta, vel fructus intelligatur, de quo vide eundem Jo. Coronam, seu

seu Stephanum Menochium; loc. cit. cap. 9. Hæc de variis ritibus in hoc Sacramento. Quo verò ad ejus materiam, *Aquæ mortuæ* dicebantur illæ, quibus Cherinthi Hæresiarchæ sequaces, è vita absque baptismo decessos baptizare intendebant; baptizando, scilicet, aliquem vivum loco defuncti; contra quos Apostolus 1. Corint. 15. inquit: [Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omninò mortui non resurgunt?] Alii verò eosdem mortuos baptizabant, quod in Concilio Carthaginensi IX. damnatum fuit, & Nazianzenus ait; [An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris; non jam misericordiam tuam magis, quàm odium movens? Orat. 11.] Idem & Marcionitæ faciebant, teste D. Jo. Chrysostomo in 1. Corinth. hom. 40. FR. *Aqua fallax*, & *Aqua mendax* appellatur Baptismus Arianorum à S. Victore Uticense, lib. 3. de persecut. Vandalorum; quia divinitatem Verbi negantes, non rectè in nomine Sanctissimæ Triadis Sacramentum conficiebant; sed hoc intelligendum de Arianis Thracibus, qui Eunomiani dicebantur. Baron. Ann. 419. nu. 109. nam SS. Patres baptismum reliquorum Arianorum non reprobabant. Idem Baron. An. 506. n. 15. & An. 601. n. 25. Reprobata etiam fuit baptizandi forma Montanistarum, & Bonosianorum. Baron. ibidem. Item *Aquas viduas* Tertullianus, lib. de Baptismo appellavit Gentilium lavacrum, quod gratia regenerationis carebat, inquiens; [Nationes extraneæ ab omni intellectu spiritualium potestatum, eadem fiducia Idolis suis subministrant, sed viduis aquis mentiuntur.] Eodem modo baptismus Agarenorum existimandus est, de quo Baron. An. 1148. n. 46. :||: Aquæ verò miracula pro hoc Sacramento in Pascha celebrando divinitus comprobabantur; narrat enim Lilybensis Episcopus Paschasius in Epist. ad Leonem Papam, quod in nocte Paschæ, tempore baptizandi, ex se spontè sacra fons replebatur aqua, ac Catechumenorum peracto baptismo, denuò in instanti siccabatur. Idem accidisse in Lucania, Cassiodorus, lib. 8. cap. 35. testatur, ac de alio fonte in Lusitania fidem facit Greg. Turonen. lib. 2. cap. 24. de glor. martyr. Ac in Lyciæ Villa Soraba appellata idem miraculum quotannis aspiciebatur Joanne Mosco teste, sic ajente: [In eo Baptisterium est, quod in sanctis Epiphaniis sudat, qui sudor per tres horas continuis incrementis augetur, & post baptisma peractum decrescere incipit, & tribus aliis horis sensim deficit, c. 214. ita ut de anno 417. dum celebraretur Pascha die 25. Martii per errorem in Occidente, tunc in fonte aqua non apparuerat, sed in die 22. Aprilis, quæ erat vera Paschalis dies. Baron. in eodem anno. Simile miraculum narrat Sigibertus in Chronica accidisse de anno 573. quando inter Gallos, & Hispanos orta fuit quæstio de vera die Paschæ. Cæterùm quo ad mysteria hujus Sacramenti, Tertullianus baptizatos *Pisces* appellavit, de quo vocabulo disertè Jo. Corona, sive Stephanus Menochius, tom. 1. cap. 23. egit. Sed existimo diverso mysterio Tertullianum hoc vocabulo usum fuisse; nam græcè ἰχθὺς, quamvis piscem significet, eodem tamen nomine hic Doctor Christum vocavit; hi enim characteres sejunctim sequentia vocabula formant, nempè Ι, Ἰησοῦς, Jesus: Χ, Χριστὸς, Christus: Θ, Θεοῦ, Dei: Υ, Υἱὸς, Filius: Σ, Σωτὴρ, Salvator. Baptizati candido lino induebantur ob significatum, ut ait D. Hieronymus: [Præceptis Dei lavandi sumus, & cùm parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota candida, ut de baptismo consurgentes cingamus lumbos veritatis. Epist. 128. ad Fabiol.] Per septem dies ferebatur, ad significanda septem Spiritus Sancti dona. Fortun. lib. 4. de Eccles. Off. cap. 24. qui c. 25. addit, quòd peractis his septem diebus hujusmodi vestes propè baptisterium deponebantur, sic inquiens. [Et hodie revertuntur ad fontes, ut exuant se albis.] Velum etiam ponebatur in capite, de quo Alcuinus. [Mystico tegitur velamine, ut intelligat, se diadema regni, & Sacerdotii dignitatem portare, de divin. Off.] In quo velo erat filum purpureum, Dominicæ passionis hyerogliphicum. Durand. lib. 6. de Divin. Off. Hoc velum *Chrismale* dicebatur. Vide suo loco, quia baptizati caput tegebat, quod chrismate unctum erat à Sacerdote. Ulteriùs myrto, seu palmis coronabantur, ut ex Æthiopico Rituali, & Severo Alexandrino colligitur. Item accensus cereus baptizato dabatur, ut significaretur, illius animam Christi sponsam effici. [Et sponsales lampades nobis donate. Cyrill. Hierosl. Patriar. ad Baptiz.] Quem gestabant accensum per illam totam hebdomadam in divinis officiis. [Angelicæ castitatis habitu, & luminibus claritatis sanctis assistere sacrificiis solent. Alcuin. in Epist. ad Carolum Magnum.] Calceamentorum in adultis baptizatis significatum exponit Rupertus inquiens: [Proculdubio calceamenta accipit in pedibus, calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt, & hæc manifestè Dominicæ mortis insignia sunt. lib. 6. cap. 7.] FR. Quando baptizat Episcopus, non debet saliva tangere baptizandi labia, ut Parochis Rituale præscribit; sed tantùm nares illius. [Propter gloriam muneris, & operis non os tangit Episcopus, sed tantùm nares, ut bonum odorem accipiant pietatis æternæ. De consecrat. dist. 4. can. 67.] Solebant Gentiles die quinto à nativitate infantibus cursim circum focum nomen imponere, qui dies *Amphidromius* dicebatur, quæ superstitio adhuc inter aliquos rudes Melitenses viget; solent enim in die Nativitatis S. Joannis agere crepundia ex cucurbitis verrucosis, quæ ab Italis *Cedroli*, sive *Cedruoli* dicuntur. Quas etiam Cic. de Clar. *Cetrulos* appellat. Hæ siquidem pomis adornatæ à pueris Melitensibus, & sericis frustillis involutæ tanquam infantuli, per flammas cursim ad manus projiciuntur, & dant nomen Jo. Baptistæ. :||: Patrinorum ritus censetur ab Apostolis introductus, nam Dionysius Areopagita, qui Apostolorum discipulus extiterat,

rat, eos ἀναδόχους, quasi *Fidejussores*, Justinus *Offerentes*, Tertullianus *Sponsores*. Augustinus *Fidei Doctores* (nam spirituales filios Christiana doctrina instruere tenentur) Nazianzenus *Initiatores*, Orat. 40. Concilia *Compatres*, atque Hyginus Papa *Patrinos* vocant, & in quodam Parisiensi Concilio, & alibi *Patroni* dicuntur, idest, defensores. Parabant lautum convivium Patrini sacris Ministris, quod prohibitum, seu potiùs limitatum fuit deinde in Concilio Moguntino II. cap. 16. De aliis nonnullis hujus Sacramenti cæremoniis. Vide *Vertex*. *Chrisma*. *Consecutio*. *Illuminatio*. Pontifex antiquitus tres infantes baptizabat in Sabbato Sancto. Vide *Brachialia*. *Telejosis*. Adultis ante baptismum, jejunium trium dierum sine ullo cibo, vel potu imponebatur. Vide *Biduanum*.

BAPTISTERIUM. Fons, in quo baptizatur, à S. Dionysio dicitur *Mater adoptionis*. In eo enim regeneratur Christianus. Ab aliis *Fons Sacer*, & *Sacrarium regenerationis* vocatur. Vide etiam *Concha*, *Antitypon*. FR. Manifestavit autem Deus divina sua ultione, quàm venerabilis sit fons iste baptismi; nam ut in S. Marcelli Papæ actis penes Surium, tom. 1. 16. Januar. legitur, Carpasius Imperialis Vicarius, cùm exequisset Sanctorum necem in domo S. Cyriaci, quam ab Imperatore impetraverat, & fontem baptismi à S. Marcello Papa consecratum in balneum vertisset; exiens de balneo cum sociis statim corruit extinctus. :||: Antiquitus in qualibet civitate majori Ecclesiæ propinqua erat cappella Baptisterii. FR. [Basilicæ appendix piscina forinsecus, sive si græcari mavis Baptisterium ab oriente connectitur. Sidonius Appollinaris. lib. 2. Epist. 2.] :||: Sic Romæ propè Lateranensem Ecclesiam adhuc extat antiquum Baptisterii sacellum, in quo Magnum Constantinum baptizatum fuisse traditur. Florentiæ juxta Cathedralem Ecclesiam est fontis baptismalis cappella, & sic per omnes Tusciæ Civitates similia adnexa Cathedralibus extant adhuc sacella. FR. Metropolitana Ravennatis Ecclesia adnexam etiam habet Cappellam sub titulo S. Joannis in Fonte. :||: Quod propter Episcoporum commodum erigebatur, qui in primævis sæculis ipsimet hoc Sacramentum administrare solebant. Inde Edessæ Clerum Photio Patriarchæ supplicem libellum porrexisse legimus, ut restitutionem eorum Episcopi, ad Catechumenos in die Paschæ baptizandos, impetrarent: sic Francorum Legati ad Justinianum Imperatorem pro Dacii Mediolanensis Episcopi restitutione directi fuere, cui inter alias narrationes, hanc adduxerant, scilicet, [Immensa populi multitudo sine baptismo moritur.] Sic etiam pro Blandi Hortani Episcopi liberatione ad Ravennæ Exarchum scripserat D. Greg. lib. 1. epist. 32. his verbis: [Ecclesia sine Rectore, & populus quasi sine Pastore, grex deperit, & ibidem infantes sine baptismate moriuntur.] Igitur baptizandi munus solius Episcopi fuerat, & extra Matricem Ecclesiam baptisterium erigebatur, quia per baptismum unusquisque ad sacrosanctam Ecclesiam insinuatur. Greg. Turon. lib. 5. cap. 11. Durand. lib. 1. cap. 19. Quod deinde Clodovei Francorum Regis temporibus intra Ecclesiam ad lævam illius decretum fuit constitui. Greg. Turon. de mirac. S. Martini, lib. 2. cap. 21. Baptisteria item ponebantur in loco profundo, ubi per gradus descendebatur, ut videtur in prædicto Laterani fonte, ad denotandum Christi sepulchrum, cujus typus est Baptismus, Apostolo dictante: [Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum. Ad Rom. 6.] In primitiva Ecclesia in fluminibus baptizabatur, ut ex Apostolicis Actis, & sacris historiis colligitur; hinc Tertullianus, lib. de Baptismo, cap. 1. inquit: Neque quicquam refert inter eos, quos Joannes baptizavit in Jordane, & Petrus Tybere tinxit.] Quidam Christiani Bosræ provinciæ, quæ ad sinum Persicum extat, ad diem Dominicum in Jordane superstitiosè, & absque debita forma rebaptizantur, quibus Discalceati Carmelitæ, Apostolicique Missionarii ostenderunt eorum errores, eosque ad Catholicum ritum reduxerunt. Ambrosianus ritus benedictiones fontis in Sabbato Sancto, & Pentecoste non permittit in Parochialibus Ecclesiis fieri; sed in Metropolitana Ecclesia tantùm, à qua deinde Parochi processionaliter ad suas Ecclesias eam deferunt, & comiscent, aliam addendo aquam; sic etiam per Mediolanensem totam Diœcesim observatur, deferendo, scilicet, omnes Parochi hoc sacratum elementum ad sua baptisteria ex Matricis Ecclesiæ fonte. Vide *Concha*. *Illuminatorius*.

BAPTIZANS. Vide *Immersor*. Baptizans dicitur Artifex Trinitatis. [Nobis verò nullus de postibus frontium valebat evellere, quod in uno baptismate Artifex Trinitatis dignatus est titulare. S. Victor Africanus, lib. 3. de persec. Vvandal.

BAPTIZO. Vide *Tingo*.

BARA. Vide *Guanilo*.

BARAROTI, Bononiæ Hæretici. Vide *Obedientes*.

BARANGI. Officiales, qui custodiebant claves portarum civitatis, ubi morabatur Imperator. Catacuzen. lib. 1. c. 1. Vocabulum Anglicum est illius ævi, teste Curopalata; nam custodes illi Angli erant etiam cameræ imperialis Custodes, ferentes securim; ideò *Securigeri*, & *Barangi* dicebantur. In historia Annæ Comnenæ hos *Barangos* ex insula Thulæ, quæ hodie Island appellatur, solitum erat deferre. Eorum Præfectus dicebatur Acoluthus. Vide *Acoluthus*.

BARBACANUM, antemurale: etiam nunc sic antemuralia aggere refecta *Barbacani* nomen servant. Lepidè quidem Hispaniæ Rex Gubernatori suo, qui Civitatem inimicis cesserat, hispanicè dixerat: [Perdiste mi Villa, y guardaste la barbacana;] æquivocè ad canam Gubernatoris barbam alludens.

BARBANUS, Patruus: vox Longobarda. [Tunc Korloman germanus ejus obviam veniens Carolo Regi barbano suo. Andr. Presbyt. in hist. Longobard.] Sic hodie *Barbam* Patruum in multis Lom-

Lombardiæ locis vocant. FR. Vide, l. si vir. de raptu, l. si quis ex parentibus, qualiter quis se defenderit &c.

BARBARICINUS. FR. Africanus ex Barbaria, vulgò dicta, cùm Africa à Vandalis occuparetur; ex ea enim regione multi Sardiniam fugientes, ibique habitantes *Barbaricini* appellati sunt, [Scripserunt enim mihi, quòd eo pacto cum Barbaricinis facere pacem disponitis, ut eosdem Barbaricinos ad Christi servitutem adducatis. D. Greg. lib. 3. Epist. 14. ad Zabardam Sardiniæ Ducem;] ad quos convertendos idem Papa miserat Cyriacum Episcopum. Baron. An. 594. n. 9. Ac monetæ ab eisdem in Sicilia, & Sardinia adductæ *Barbarinæ* appellatæ fuere. [Mille solidos barbarinorum. Gofrid. Vindoc. lib. 1. Epist. 20.] de quibus D. Antoninus Florent. Archiepisc. in vita S. Gregorii Magni, tom. 2. tit. 12. c. 3. §. 5. & idem D. Greg. lib. 3. epist. 23. 26. & 27. & lib. 9. ep. 67.

BARBARICUM, græcè Βαρβαρικὸν, Armamentarium. [Fabricarum insignia, & barbaricorum. In Zenonis Imp. rescripto, l. 1. C. de propos. arg. in reb.] FR. Opifices armorum *Barbaricarii* dicebantur, & Milites armati. Vide *Barbutus*.

BARBERINA MONETA. Vide *Barbaricinus*.

BARBATOR. Barbitonsor. [Regis enim curiam sequuntur assiduè histriones, candidatrices, aleatores, dulcorarii, nebulatores, mimi, barbatores. Petr. Blesen. epist. 14.

BARBATORIA, vocabulum penes Greg. Turon. fortassè velum significat, quod Moniales sub mentum ligare solent, quod subjugulum dicitur; Belgici *Barbettam* vocant. Turonensis enim Gregorius hoc vocabulo utitur, dum mulierum vanitatem reprehendit. Vide *Bavara*. In lexico græco verb. πωγωνοφορία, latinè *Barbatoria* vertit. Aliqui instrumentum ad radendos pilos esse existimant, quo fœminæ etiam utuntur.

BARBATUS. Religiosus, qui ex instituto barbam nutrit. [Frater quidam ex his, quos barbatos dicimus. In vita S. Erminoldi.] FR. dicitur etiam miles: [Si quis cum militibus, vel privatis barbatis etiam sceleštam inierit factionem, can. si quis, 6. qu. 1.] & est idem ac *Barbutus* infrà.

BARBIRASIUM. FR. qui barbam rasam ferunt: [Ecclesiarum planè quoque Rectores, quibus potissimùm hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut eos à sæcularibus barbirasium quidem dividit, sed actio non discernit, nec sacrarum meditantur eloquia scripturarum, sed scita legum, & forense litigium. Petr. Damian. lib. 1. ep. 15.

BARBOTA. FR. navis genus, ita dicta ab ejus rostro ferrato. [Targias multas, & galeas cum barbotis, & navibus aliis Christicolæ rapuerunt. Matth. Paris. An. 1219.

BARBUTUS. FR. Eques armatus, idem ac *Barbatus* suprà. [Quam ob rem Archiepiscopus Joannem Aulegium Vicecomitem cum barbutis quinque millibus (sic enim tunc benè armatos equites appellabant) in Etruriam misit. Blond. decad. 2. lib. 10. in Clemente Papa VI.] Quo vocabulo usi sunt Corius. & Jo. Villanus. Vide *Barbaricum*. *Bardariotæ*.

BARCANIO. FR. tergiversor, ex Gallico vocabulo *Barguigner*, quo abundant fœminæ: [Quia & fœminæ barcaniare solent. In constit. Caroli Magni, tit. 28.

BARCUS, & *Bargus*. Arbor. In l. Salica, tit. 69. §. 1. Quare etiam nunc in Italia arbusta, & viridaria *Barco* appellantur.

BARDARIOTÆ, milites Prætoriani, græcè Βαρδαριῶται; quorum Præfectus *Primivirgius* dicebatur, quia quando Imperator equitabat, hi milites virgas in manibus ferebant ad arcendum populi impetum: colligitur ex Isidoro, cujus textus his verbis corrigendus. [Primivirgius clavarius, quòd primus est militiæ in virgis.] FR. Fortasse iidem erant, ac Barbuti suprà in dict. *Barbutus*. De Primivirgio. Vide suo loco.

BARDESANITÆ. FR. Hæretici, à Bardesane anteà acerrimo fidei defensore, deinde in Valentinianam hæresim lapso, ita denominati. Baron. An. 175. n. 16. & seqq.

BARDUCIUM, teli genus. [Basilius enim insequutus imperatorio barducio petiit. Cedren.

BARDUS. FR. græcè βραδὺς, tardus, ineptus, stultus, otiosus, vagabundus. [Nimis audacem, nimisque bardum. Cic. pro Cecin.] Dicitur etiam *Bardiacus*. Martial. lib. 4. epigr. 4.

Lassi bardiaci os, quod evocat.

Et Juvenal. Sat. 9.

Bardiacus judex datur hæc punire volenti:

In sensu comparativo usus est Tertullianus. [Pictor te bardior non est. Adverſ. Hermog.] FR. Dicitur etiam *Baro*. [Nos Barones stupemus. Cic. lib. 2. de Finibus. Ille baro reputabat quæsiturum. Idem Epist. ult. lib. 9.] Quare Itali *Barones* vocant otiosos, & vagabundos. Item Bardus apud Gallos vates erat, & poeta: unde Lucanus cecinit:

Plurima securi fudisti carmina Bardi.

Et in eodem sensu apud Amianum Marcellin. lib. 15. ex Athenæo, lib. 6. Unde perperàm Calepinus Philosophos intelligit. Item isti Poetæ, qui fortia virorum illustrium facta heroicis disposita carminibus, cum dulcibus lyræ modulis decantabant, etiam *Barones* dicebantur. [Apud Petronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui. Cic. ad Atticum, lib. 5. [Itaque qui laudabantur carminibus heroicis, etiam *Heroces*, & *Barones* dicti sunt, & nomen Baronis nobile evasit deinde.

BARILLUS, & *Barilus*, doliolum, cadus, vas vinarium ex ligno: Italicè *Barile* dicitur: [Misit barillos lapidibus, & sabulone repletos. Matth. Paris. in vitis Abb.] FR. [Monstravit quod ei objectum fuit, quòd in Ecclesia Deo ven. canonicum non habuisset ingressum, quia promisisset unicuique parochianorum quinque barillos vini remittere, c. 10. de testibus, & attestat.] Item *Baryllus* est instrumentum libratorium aquæ. Vide *Hydroscopium*.

Bar-jona. FR. hoc vocabulo à Christo Domino appellatus est Apostolorum Princeps. Matth. cap. 16. quod nomen ex duabus vocibus Chaldaicis formatur, nimirum ex *Bar*, hoc est, filius, & *jauna*, Columba; unde fit *Bar-jauna*, scilicet, Filius columbæ. Vide *Trinomius*.

Barium, Apuliæ Civit. Vide *Baira*.

Barmeraccus. FR. Canis venaticus, Italicè *Bracco* dicitur. [Qui occiderit canem acceptoricium, vel bracconem, quem barmeraccum vocant, l. Frison. tit. 4. §. 3.

Baro. Vide *Bardus*. *Catipanaus*, *Sagibaro*.

Baroncellus. FR. Dynasta, sæpè de hoc titulo in Diplomatibus Pontificum. Vide *Catipanus*.

Barrati, ita appellati fuerunt Religiosi Carmelitæ, & eorum Cœnobium *Barratorum* Parisiis per aliquot tempus nominatum fuit, quod Gallicè *Le Convent des Barrès* dicebatur, quæ denominatio originem habuit hoc pacto. Cùm Saraceni, occupata jam Terra Sancta, cappam candidam his Religiosis prohibuissent, nam color hic pro nobilitatis signo inter illos habetur; coacti ideò fuere Carmelitæ quædam pallia variegata ad usum orientalium deferre, & cum tali habitu in Occidentem demigrando, *Barrati* appellati sunt, ubi processu temporis album indumentum reassumpserunt, teste Trithemio, lib. de laudib. Carmelit. cap. 6. Qui auctorum opinionem, asserentium album pallium eis ab Honorio IV. concessum fuisse, confutat; fortasse error invaserat, quia hujus Pontificis consensu reassumptum fuerat album pallium.

Baryllum, græcè *βαρύλλιον*, instrumentum ad librandas aquas. Vide *Barillus*. *Hydroscopion*.

Basiliæ, græcè Βασιλεῖαι, libri regum. [Habes tertium Basiliarum. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. c. 21.] Vide *Vasileus*.

Basilica, græcè Βασιλικὴ, id est, regia, erat diversorium apud Gentiles ad negotia peragenda. [Fremitu judiciorum Basilicæ resonant. Senec. lib. 3. de Ira, cap. 33.] FR. Erat etiam locus ad jus dicendum. [Sedebant Judices centum, & octoginta (tot enim quatuor consiliis conscribuntur) ingens utrinque Advocatorum, & numerosa subsellia, astantium corona, latissimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc stipatum tribunal, atque etiam ex superiore Basilicæ parte, qua fœminæ, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, & visendi studio imminebant. Plin. Jun. lib. 6. Ep. 33.] :||: Quas Christiani postea in templorum usum converterunt. [Basilicæ priùs vocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent: nunc autem ideò Basilicæ divina templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur. Isid. lib. 5. orig. Basilicæ olim negotiis plenæ, nunc votis pro tua salute susceptis &c. Auson. in Grat. act. pro suo consulatu.] FR. Dicitur etiam *Basilica*, quæ Templum etiam Gentilium priùs erat, & posteà Deo vero consacrata. [Veni ergo piissime Domine, & ad consecrationem operis tui plenus illabere, vice humani per baptisma pectoris purgentur hæc templa turpi hactenus dedicata patrocinio. Ennodius in dedicatione Basilicæ Apostolorum, ubi templum fuit Idolorum. Dict. Sac. 2.] Et D. Aug. de Civit. cap. 7. Templum Vaticanum *Basilicam amplissimam* appellavit. Vide etiam Gloss. in extrav. de pœnit. & remiss. cap. 1. Item Vaticana Basilica dicitur *Basilica Major*. Vide *Vaticana Basilica* :||: Romæ principaliores Basilicæ sunt quatuor, quæ Patriarchales appellantur Lateranensis, scilicet, Vaticana S. Pauli, & Sanctæ Mariæ Majoris. FR. *Basilica* dicitur legum Codex, cujus Leo Philosophus (teste Balsamone) Auctor fuerat.

Basilicanus. FR. Ecclesiæ Custos. Gloss. in can. Perlectis, dist. 25.

Basilicaris, ad Basilicam pertinens. [Quos ex voto basilicari ditioni subdiderat. Greg. Turonen. lib. 1. mirac. cap. 91.] sic etiam *Basilicaris Diaconus* dicebatur.

Basilicus, herba. Vide *Aqua benedicta*.

Basilidiani. FR. hæretici Basilidis sequaces, qui inter alias blasphemias, Christum non passum fuisse ajebant, 24. qu. 3. can. 39. & 1. quæst. 1. can. Marcion, & Basilides. Ac loco Christi Simonem Cyrenæum passum fuisse asserebant. Baronius, An. 120. n. 8. Quem errorem sequutus est Machometes. Vide *Abraxas*.

Bassinum, Polubrum, ex gallico vocabulo *Bassin*. [Coram Papa flexis genibus teneat bassinum argenteum, in quo sunt cineres. In Cæremonial. M. S. Davantriæ;] ubi de die cinerum agit. Vide *Batiolum*.

Bassus, & *Bassallus*. Vide *Vassus*.

Bastagia, sarcina, onus. [Jubemus eos non ad solicitudinem Bastagiæ, non ad functionem navicularium devocandos, l. soluta de Cohort.] Quare in Theodosiano Codice legendum est *Vastagiæ*, & non *Vastagæ*. [Item, Bastagma, *βάσταγμα*, onus, gestamen, sarcina, latinè interpretatur.

Bastagiarius, qui curam habet deferendi sarcinas. [Æternam finimus legem, ne unquam Bastagiariis militiam deserere liceat, l. æternam 8. de murileg.] In Sicilia, & in Regno Neapolitano *Bastaso*, & *Vastaso* vocant Bajulum, qui onera portat.

Bastarius, in Palatio Apostolico officium, & gerebat curam fabricandi candelas, & præparandi ellychnia pro lampadibus. Ex antiquis cæremonial. M. S. FR. Dicebatur etiam *Vastarius*, Turrigius de Cyptis Vatican. impress. secunda, pag. 554.

Basterna, vehiculi genus. [Deuteria verò cernens filiam suam adultam valdè esse, timens, ne eam concupiscens Rex, sibi adsumeret, in basternam positam indomitis bobus conjunctis, eam de ponte præcipitavit. Greg. Turon. lib. 3. cap. 24.] Aliquando pro lectica sumitur. [Quos imitatæ matronæ complures opertis capitibus, & basternis per latera Civitatis cuncta discurrunt. Amian. lib. 14.

Bas-

Bastonicum, ex gallico verbo *Bastilla*, Carcer. [Postmodùm verò ante eos à Comite adducatur, ut in bastonico retrusus, usque dum nobis placuerit, pœnas luat. In Constitut. Caroli M. lib. 6. cap. 96.

Bathin, ex voce græca βαθὺς, fundum significat: [Et vela holoserica majora sigillata, habentia periclysin, & crucem de bathin, seu fundato. Anast. in Leone III.] Id est, Crux de fundo aureo in attalica textura, seu serico villoso, secundùm Torrigii explicationem in Tract. de Crypt. Vatican.

Batillum, foculare instrumentum: [Fuscinulas, ac tridentes uncinos, & batilla. Numer. c. 4.] FR. diminutivum à nomine *Batulo* quasi *Patulo*: est igitur instrumentum hoc ad similitudinem palæ, quo cinis, & prunæ colliguntur, de quo Plinius: [Batillis ferreis candentibus ramento argenti imposito, quod candidum permaneat probatur, lib. 33. c. 8.

Batillus, musicale instrumentum ex metallica materia, ad baculi formam, anulis ex eodem metallo refertum, qui percussi concinnè armoniam efficiunt in ecclesiastico cantu inter Armenos, in eorum Ecclesiis egomet sæpè audivi, de quo vocabulo Abdias Babylonicus, lib. 9. hist. apost. inquit: [Erant autem virgines cum lyris canentes, alii cum tympanis, alii cum batillis, & thuribulis.

Batiolum, Pollubrum. [Batiolum aureum octo pondo habebat. D. Greg. lib. 1. Epist. 42.] Reperitur etiam *Batiola* in eodem significatu. Vide *Bassinum*.

Batto, percutio. [Nec lanam carpare, nec linum battere. In Capitol. Caroli Magni, lib. 1. cap. 81.

Battulia, percussio, conflictus, militia, à dicto verbo *Batto*, inde italicè *Battaglia* conflictus dicitur, & *Battuglia* excubiæ, quæ noctu per vias Civitatis vigilando incedunt.

Battologia, vana locutio: [Dum interim apud energumenos fistulæ instar personamus meras nugas, & battologias. S. Antioch. hom. 99.] Βαττολογία, propriè significat loquelæ impedimentum in balbutiendo, & quia balbutientes loquendo replicant verba; ideò multiloquium, seu vaniloquium *Battologia* etiam dicitur.

Battologus, Vaniloquus. [Orantes, inquit, ne sitis battologi, sicut Gentiles. Greg. Nyssen. de orat. in c. 6. Matth.

Batulo. Vide *Batillum*.

Batus. Vide *Badus*.

Batutilis. Lamina mallei percussione extensa. [Argenteum fastigium batutile. Anast. Bibliot. de Constantino Magno agens] Lege Fastigium. Vide *Fastigium*.

Bavara, velum ad jugulum tegendum, quo moniales mentum constringunt. [Sibi, quam sacræ Virgines bavaram vocant, deposcit. In vita B. Catharinæ Bononien.] Vide *Barbatoria*.

Bavarum Latum. FR. Dicitur mozetta prælatitia: [Quæ preces de mandato Sanctissimi Dom. N. Papæ in Sac. Rit. Congregatione propositæ fuerint, eadem Sac. Rit. Congregatio censuit dicto Abbati Generali Congregationis Montis Virginis posse concedi usum dictæ mozettæ, seu bavari lati cum caputio, sine bireto, & in terris, & locis tantùm suæ jurisdictioni subjectis. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 571.] Ejus synonyma. Vide *Mozetta*.

Baucalis. Vide *Baucus*.

Baucus, & *Bauca*, guttus, vas, quo aqua ad lavandas manus versatur. [Baucas inauratas tres: Anast. in Leone IV. & Benedict. III.] Reperitur in eadem significatione *Bucale*. [Bacile cum bucali pro manibus abluendis. Ordo Rom.] FR. Item *Baucalis* in eodem significatu. [Si quis igitur gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, casu aliquo fregerit. In Constit. Monachal. §. 5.] Vide *Gillo*.

Bazan, Agnina pellis nigri coloris, quæ aliàs *Cordubensis*, & italicè *Cordovano* dicitur. Ex gallico sermone *Bazane*, idest, nigra pellis. [Ocreis de cute, quam vulgus Bazan appellat. Matth. Paris. in vita Abb.

Bazius, vas. Vide *Garalis*.

Bdellium, gemmæ species. [Ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus. Genes. c. 2.] Hoc Rabbini existimant margaritam fuisse, inter quos Rab. Moyses Barcesa de Parad. par. 1. c. 21. Alii chrystallum putant; alii denique lacrymæ speciem gummosam, quæ tanquam chryselectrum, & succinum ex arboribus sudet, quod simili textu, cap. 11. Numer. confirmant, ubi dicitur: [Erat autem man, quasi semen coriandri coloris bdellii.] FR. Et ad objectionem, quod succinum sit flavum, mannam verò constet fuisse candidam; respondetur ex Plinio, lib. 35. c. 3. etiam succini candidi speciem inveniri :||: Textus verò Arabicus in utroque capite *Lulu*, id est, margaritam legit.

Beati, in gloria quare æternaliter remunerentur. Vide *Infernus*.

Bebrinus. Vestis, seu aliud ex castoris pelle. [Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina, numquam in usu habeant. In Regula S. Cæsarii, c. 7.] FR. Vox quidem ex latino vocabulo derivata; nam *Fiber* Castor dicitur, & gentile *Fibrinus*; Plinius enim inquit: [Fibrina pelle detegunt, lib. 17. cap. 28.] Itali *Bevero*, & *Bivaro* dicunt teste Felice Felicio in suo Onomast. *Castore* dict. Germani autem *Biber*.

Beclas. FR. nomen à Photio fictum, qui cùm esset in Patriarchali Constantinopolitana Sede intrusus, à Basilio Imp. deinde ejectus, & in exilium relegatus; ad captandam denuò Imperatoris gratiam, antiquam historiam characteribus Alexandrinis, de nobili Basilii genealogia fictè scripserat, & inter fabulosas illas narrationes, eidem Imperatori hoc nomen *Beclas* tribuebat; qui liber deinde Theophanis opera in bibliotheca imperiali positus est, & post aliquod tempus idem Theophanes Imperatoris finxerat, se inter studendum, ibi librum inintelligibilem invenisse,

quem ajebat, præter Photium: tales inintelligibiles characteres noscere neminem posse; qui ab exilio revocatus, vocem illam *Beclas* interpretatus est, atque pro qualibet littera personæ nomen exposuit, hoc pacto: B. *Basilius*, idem, nempè, Imperator. E, *Eudocia* Augusta ejus uxor. C, *Constantinus*. A, *Alexander*. S, *Stephanus*, omnes isti Imperatoris filii erant, quibus bonum omen augurabatur. Itaque tali arte Imperatoris benevolentiam, & post Ignatii Patriarchæ mortem, sedem illam reassumpsit.

BEDA. Vide *Venerabilis*.

BEGINA, Monialis, seu Virgo Deo dicata. [Inter Beginas degent. In vita S. Geltrudæ.] Vide infrà *Beguina*.

BEGINAGIUM. Monachatus. Vide infrà *Beguinagium*.

BEGUARDI. FR. Hæreticorum secta, quæ in Germania cœperat, ann. 1294. Rinald. Annal. Eccl. ibid. n. 26. Ita viri illius sectæ appellabantur, nam mulieres *Beguinæ* dicebantur, quæ hæresis Petrum Joannis Olivi habuit auctorem, idem Rinald. An. 1312. n. 18. & 19. Dicebantur etiam *Bizochi*, & *Fraticelli*. Idem An. 1297. n. 56. Item *Vacasoti*. Sed Petrum Colutii de Corbario Antipapam Authorem facit Blondus, in tract. de Piceno; ubi de Fabriano scribens, sic ait: [Tulitque ipsius oppidi sors, ut adulterini Pontificis reliquiæ pestiferi dogmatis in eo fuerint punitæ, quod quidem memorabile facinus non abs re censuimus referendum. Quum Joan. XXII. Pont. Rom. Ludovici Bavari adulterini Imperatoris importunitati, ac insolentiæ constanter resisteret, veniens Romam ipse Bavarus quendam Petrum Colutii de Corbario Reatinæ Diœcesis Minorum Ordinis in Antipapam profanari curavit: qui miser factæ de se electioni quum esset assensus, Anticardinales creavit, & complicibus in vesania, impietateque sua coactis, pro viribus est conatus scindere Dei Ecclesiæ unitatem; & tamen interim Joanna Matthæi filia de Corbario repetiit in judicio eundem maritum suum, qui secum annis quinque priusquam ad fratres minores inhabilis confugisset, matrimonialiter fuerat copulatus, fuitque per Episcopum, servato juris ordine, in Petrum sententia reintegrandi matrimonii promulgata. Sed cùm Petrus ipse in Idolum profanatus, à Bonifacio Comite Pisano captus, & ad Rom. Pont. Avenionem perductus esset, ibidem in carceris pedore obiit. Nec tamen semper posteà defuerunt illius vesaniæ sectatores Fraticelli de opinione vulgariter appellati, asserentes nec Jo. XXII. nec quempiam illius successorem jure, & ordine creatum fuisse Pontificem: quod malum adeò diffusum est, ut in multis, magnisque Italiæ Civitatibus atque per oram Græciæ, præsertim in Athenarum urbis reliquiis multi hactenus sint inventi Romanis Pontificibus eam ob fatuitatem animis, & conventiculis clam initis adversantes &c.] Ibique omnes eorum errores idem Author recenset: sed vitæ Clementis V. in calce Clementinæ scriptor Dulcinum, & Margaritam hujus hæresis Authores facit; hos Hæreticos multis nominibus appellat Joannes XXII. in sua extrav. de relig. domibus, nempè, *Fraticellos*, *Fratres de paupere vita*, *Bizochos*, *Beguinos &c.* Qui asserebant privilegium obtinuisse à Cælestino, ut ibidem habetur: horum historiam refert Glossa, in cap. 4. extrav. de verb. signif. Nec valdè differens est hæc secta à recentiorum nostri temporis Hæreticorum erroribus, ut habetur in Clement. de hæreticis, cap. 3. illi enim jejunii, & isti omnem pœnitentiæ necessitatem negant; illi carnalitatem sanctificabant, hi verò cœlibatum damnant; politicam obedientiæ summissionem illi, isti verò spiritualem recusantes: ad quorum extirpationem, nedum ecclesiastici Superiores, sed etiam sæculares Principes, non tantùm ob Religionis zelum, sed & pro eorum ratione status, omnes incumbere tenentur. Novatorum enim intentio ficto religionis velo ab omni subjectione sese eximere semper tendit, ac utramque libertatem affectat, perquiritque. Itaque Beguardi Ecclesiastica Sacramenta despiciebant, ac conceptus proprios Patrum definitionibus anteponebant, dict. extrav. de relig. dom. quibus recentiores hæretici in his erroneis opinionibus prorsùs assimilantur.

BEGUINA. FR. hoc nomen sumitur in bonum, & in malum sensum, in malum, scilicet, quando de fœmina, quæ in hæresi suprà relata vivit; in bonum cùm rectè sentiat de fide, & piè illa vivat, Extrav. Joannis XXII. de relig. dom. Vide *Begina*.

BEGUINAGIUM. FR. etiam accipitur pro hæresi Beguardorum, & Beguinarum. Clement. I. de relig. domibus. Aliquando verò rectè intelligitur pro pia, & sancta Congregatione Catholicarum Beguinarum, seu Beginarum, ut dictum fuit in dict. *Beguina*.

BEHEMOTH. Hebraicum nomen. [Ecce Behemoth, quem feci, tecum fœnum quasi bos comedet. Job cap. 40. n. 10.] Aliqui interpretes per antonomasiam elephantem, sicut etiam per *Leviathan* balenam intelligunt, cùm ille inter terrestria animalia, & hæc inter aquatilia majores sint. FR. Alii verò crocodilum interpretantur. Glossa tamen in can. principium, de pœnitentia dist. 2. immundam bestiam explicat. :||: Sed allegoricè dæmonium significat. Cachinnum sanè excitant Talmudi fabulæ, præsertim, ubi de ambobus hisce bestiis nugantur Rabbini, quòd, nempè, *Behemoth* in primis masculinum animal à Deo eunuchatum fuisset, ne generaret; nam ejus proles, si multiplicaretur, mundum destrueret; ejusque verò fœmina pro justorum Hebræorum cibo in Messiæ tempore adhuc viva conservatur, pro quibus Leviathan etiam caro salsa præservatur, unde unusquisque Hebræus pro quolibet ingenti pretio hanc suam portionem somniati ferculi minimè commutaret.

BEILAGINES. Vide *Auricabeones*, *Bellagines*.

BELISARIUS, aliàs *Guilisarius* appellatus. Vide *Ve-*

Velum. Primus inventor molendinorum in Tyberim volventium. Vide *Machinor*.

Belitranus, seu *Bellitranus*. FR. pro Velitrano, can. temporis 7. quæst. 1. [Joannes Episc. Civit. Beliternæ,] subscribitur. Vide Animadversiones in Concil. Lat. Latinii, tit. *Decreta Greg. I.* & [Pontiano Belliternensi Episc. [ibidem, tit. *Concilium Lateranense*.

Bellagines. FR. Leges Gothorum. Adnot. in Hist. Longobard. lib. 4. c. 44. Ex Jornande de reb. Geticis, & Gloss. Isid. Vide *Auricabeones*.

Beltis, instrumentum ad preces, & orationes Dominicales, salutationesque Angelicas dinumerandas, sicuti cum corona, seu rosario hodie calculamus. De hoc vocabulo in quadam Synodo fit mentio, ubi exequiæ pro defuncto Episcopo præscribuntur, hoc pacto habetur: [Singuli servorum Dei jejunent, & 30. diebus canonicis horis expleto synaxeos, & 7. beltidum Pater noster pro eo cantetur, & hoc expleto trigesima item die obitus sui.] FR. septem beltidum puto vices significare, quod ab Hispanis *sette bueltas*, Italicè *sette volte*., id est, septem vices à *volvendo* verbum vulgariter deductum.

Bema, FR. Βῆμα, pulpitum, sive gradus. Item significat festum Manichæorum. [Vultis ergò, ut & vos dicamini in mense Martio Martem colere? illo enim mense bema vestrum cum magna festivitate celebratis. Eugesippus Abb. Africanus, lib. 1. cap. 67.] Et clariùs D. August. contra Epist. Manichæi, cap. 8. sic inquit: [Cùm sæpè à vobis quærerem illo tempore, quo vos audiebam, quæ caussa esset, quòd Pascha Domini plerumq; nulla, interdum à paucis tepidissima celebritate frequentaretur, nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indito auditoribus vestris, nullo denique festiviore apparatu, cùm vestrum bema, id est, diem, quo Manichæus occisus est, quinque gradibus instructo tribunali, & pretiosis linteis adornato, ac in promptu posito, & objecto adorantibus, magnis honoribus prosequimini.

Benedictini Monachi. Vide *Abbas*. *Alleluja*. *Ordo Nigrorum*. *Camelaucium*. Gratianum in dict. *Canon*. *Collecta*. *Completorium*. *Mixtum*. Quid in eorum regula significent psalmi fortiores. Vide *Psalmus*.

Benedictio. FR. in veteri Testamento elevatis manibus precabantur. [Et benedixit Esdras Domino Deo magno, & respondit omnis populus. Amen, Amen; elevans manus suas, & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram. 2. Esd. 8. num. 6. Quod fiebat in signum invocandi Altissimum: sic etiam in juramentis. [Cùm elevasset dextram, & sinistram suam in Cœlum, & jurasset per viventem in æternum. Daniel. cap. 12. n. 7.] Sæpè in sacra Scriptura de similibus actibus in conferendo benedictiones. ‖: Ideò Christus Dominus ascendens in cœlum elevatis manibus benedixit Apostolis. Lucæ 24. Inter Christianos deinde, ex Apostolorum traditione, manu extensa Crucis signo datur benedictio. Vide *Chirotonia*, quam cæremoniam, piè credendum est à Christo Domino in præfato Ascensionis die initium habuisse, ad cujus similitudinem peracta Missa benedictio populo confertur. [Etenim Dominus ante ascensionem in cœlos, duxit Discipulos in Bethaniam, ibique benedixit eis, & ascendit in cœlum. Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia sacramenta consummata benedicat populo, atq; salutet; deinde revertitur ad Orientem, ut se commendet Domini Ascensioni, dicitque Diaconus, Ite Missa est. Amalar. lib. 3. de off. c. 36.] At hæc benedictio à Sacerdote dabatur immediatè post communionem, ut ex adducta authoritate, & ex aliis Auctoribus colligitur: soli enim Pontifici Romano licitum erat in fine Missæ benedicere populo. Radulph. propos. 23. Itaque reliqui celebrantes sacrum finiebant ad orationem illam, *Placeat tibi &c.* quod ex sequentibus verbis patet, nempè: [Finitis omnibus osculatur Presbyter Altare, dicens: Placeat tibi, sancta Trinitas. Deinde sacris vestibus se exuens. Ordo Rom.] Idem legi in quodam cæremoniali M. S. antiquo Abbatiæ Mileti de anno 1509. exarato. Sic etiam observant Carthusiani, qui non dant benedictionem in fine Missæ, nec dicunt Euangelium sancti Joannis in fine: ideò enim benedictio post communionem dabatur, ut qui Eucharistiam non susceperant, saltem cum illa benedictione discederent. Microl. c. 21. Sicut aliqui Sacerdotes hodie laudabiliter, quando post Missam, vel extra eam communicare solent, dant benedictionis signum in fine illius communionis pro non communicatis. In præsenti Parisiensis Archiepiscopus solemniter celebrans, post communionem Missæ populo benedicit. Quando coram Legato Apostolico, vel loci Ordinario celebratur; Celebrans tunc antequam det populo benedictionem, summissè inclinatur, quo signo ostendit à superiore petere licentiam, sicut in Rubrica ordinatur; & hoc fit quia antiquitùs, ut dictum est suprà, Sacerdotes in Superiorum præsentia nequibant hoc agere ex prohibitione Leonis, & Gelasii Pontificum. Microl. c. 2. Coram Papa celebrans genuflexè hanc licentiam postulat, ut in eadem Rubrica. At quando Missa coram præfatis Prælatis solemniter celebratur; tunc ipse Prælatus, & non celebrans benedicit populo. In quodam antiquo Missali de anno 1533. impresso benedictionem à modo consueto diversam legi, nempè: *In unitate Sancti Spiritus benedicat vos, Pater, & Filius*. Ac in Missis pro defunctis dabatur benedictio sub hac forma: *Deus vita vivorum, & resurrectio mortuorum benedicat vos in sæcula sæculorum*. Quod Missale conservatur in Biblioth. Cathedr. Viterbiensis. Item *Benedictio* significat etiam precationem, qua aliqua sanctitas confertur, hæcque duplex est secundùm Cajetanum in 2. 2. quæst. 7. art. 11. Prima enim dicitur *Constitutiva*, qua personæ, seu aliæ res ad divinum cultum destinantur, veluti sacræ vestes, quarum benedictiones ad Episcopum spectant, & hanc benedicendi potestatem non potest Epi-

Episcopus aliis delegare. Congreg. Rit. 14. Novemb. 1615. Potest tamen licentiam concedere benedicendi Ecclesias, Oratoria, eorumque primos fundamentales lapides. FR. Et in hoc sensu collatio sacrorum ordinum benedictio dicitur. Gloss. in can. Quamvis Chorepiscopi. dist. 68. :||: Altera *Benedictio invocativa* appellatur, ut sunt fructuum, candelarum, aliarumque rerum, quæ in Rituali Rom. notantur: hæ à quolibet Sacerdote exerceri possunt, superpelliceo tamen, & stola induto, quæ debet esse violacei coloris in omnibus benedictionibus, ubi exorcismi habentur, vel saltem coloris currentis diei, ut in Rituali præscribitur. In omnibus Dominicis per annum aspersione aquæ benedictæ benedictio datur, ut dictum fuit dict. *Aqua benedicta*; id est, ante solemnis, & conventualis Missæ principium, Altare priùs ter, nempè, in medio, in Euangelii cornu, & in cornu tandem Epistolæ aspergendo: quæ tamen Altaris aspersio (ex Missali Ambrosiano de 1618. edito, & per Gavantum relato) omittitur, si Sacramentum Eucharistiæ ibi erit expositum, in quo casu censet idem Author, non debere Diaconum, nec aspersorium, nec Sacerdotis manum osculare: Rubricæ enim generales à similibus osculis abstinendum ordinant, præsente Eucharistiæ Sacramento. Clerus tamen, & populus asperguntur aqua benedicta, qui, ut in Episcoporum cæremoniali advertitur, debent tunc caput inclinare. Canonici verò non sicut Clerus, & populus asperguntur simul, sed singuli unus post alterum. Gregorius XIII. sub die 30. Decembr. 1616. statuit, Episcopos, seu aliam principalem personam non posse hanc aspersionem exercere in Dominicis diebus, sed hujus muneris exercitium ab alio Sacerdote fieri debere, superpelliceo, & stola induto; sic Praxis Archiepiscopalis testatur Romæ impressa de eodem anno 1616. Gavantus tenet, quòd Sacerdos antequam aspergat Altare, debeat Antiphonam *Asperges me* intonare, quamvis videatur Rubricam contrarium disponere; ratio est, quia in ea Antiphona fit mentio de actione futura, in qua versiculus *Gloria Patri* omittitur, quando in Introitu non debet dici, ut in Dominica Passionis &c. cùm hæc cæremonia sit Missæ principium. Notantur imprudentiæ Sacerdotes, qui ad benedicendum populo cum Eucharistiæ Sacramento, expectant id agere, quando, nempè, Chorus cantat verba hymni, *Sit* & *benedictio*; nam sensus illius verbi *Benedictio* non refertur ad nos, seu ad populum; sed ad Sanctissimam Triadem, ubi *Benedictio* laudem propriè sonat, & sic ridiculè populus loco Trinitatis sub illis verbis benedicitur. Abusus quidem est non dissimilis illi, qui in Ecclesia Africana tempore D. Augustini reperiebatur, ubi quoniam percutitur pectus ad verba, *Confiteor &c.* idem faciebant Africæ Christiani, quando in Euangelio pronunciare audiebant. *Confiteor tibi Pater, quia abscondisti &c.* In quibus verbis se impeccabilem esse Filium Dei, non verò peccata ille confessus est; ideo Patri ejus reddidit gratias. Inde Augustinus Africanos reprehendens, ajebat: [In hoc ipso, quod sonuit Confiteor, pectora tutudistis. Tundere autem pectus, quid est nisi arguere quod latet in pectore, & evidenti pulsu occultum castigare peccatum? Quare hoc fecistis, nisi quia audistis Confiteor tibi, Pater? Confiteor audistis; qui confitetur, non audistis. Nunc ergo advertite, si Confiteor Christus dixit, à quo est longè omne peccatum, non solius peccatoris, sed etiam laudatoris. Serm. 8. de verb. Domini.] Ita imperitis dici posset, qui dictum verbum *Benedictio* non intelligunt; Audistis benedictio; sed qui benedicitur, non audistis. Nunc ergo attendite cui dirigitur benedictio, Sanctissimæ namque Trinitati dirigitur: ergo laudem, & glorificationem significat. Nam, ut D. Ambrosius concludit, [Deus benedicitur, cùm laudibus dignis extollitur. Homines autem sic benedicit Deus, ut donum gratiæ suæ impertiat, in Epist. ad Ephesios, cap. 1.] Licèt eruditissimus Latinus Latinius in observationibus ad Sanctos Patres, de S. Ambrosio loquens, neget hæc Commentaria ab ipso composita fuisse. An Diaconus possit benedicere. Vide *Cereus paschalis*. *Diaconus*.

Benedictio Beatica. FR. In Conciliis, & penes Patres *Viaticum* intelligitur. [Jubemus verò in infirmitate positis, ut beaticam benedictionem percipiant. Conc. Barcinon. can. 9.] Ubi de publicè pœnitentibus loquitur Concilium, qui ob infirmitatis impedimentum, injunctam eis pœnitentiam complere nequiverant. Et clariùs sub iisdem verbis in Concil. Gerunden. de eisdem pœnitentibus habetur hoc pacto: [Si verò, qui in ægritudinis languore depressus, pœnitentiæ Benedictionem (quam viaticum dicimus) per communionem acceperit &c. apud Gratian. can. Si verò, distinct. 50.] Idem clariùs habetur in can. qui recedunt. 26. quæst. 6. Ergo ista benedictio ægrotis pœnitentibus non neganda, viaticum intelligitur, quæ *Beatica* dicitur, quia ex pœnitente beatum facit, & in gratiam illum reddit. Item alibi synonymicè: [Excommunicatos esse decernimus, ut si quid eis &c. humanitatis spatium advenerit, benedictione viatici non priventur, can. tanta. dist. 86.] Vide *Viaticum*. :||: Item benedictio *Eleemosynam*, & *Eulogiam* significat; vide in suis locis, & dict. *Octava*. Item alicujus Sancti Reliquia. De his duobus postremis significatis, reperitur passim in Regist. D. Gregorii. Vide *Canola*. Non verò significat hoc vocabulum indulgentiam, ut perperàm Franciscus Turrianus credidit, contra quem Latinus Latinius eruditè in ejus epistolis scripsit, quas in duobus tomis divisas edidimus. Quod insuper evidenter confirmatur; nam idem Gregorius *Benedictionem* appellat dona ei ab Alexandrino Patriarcha missa, qui sanè auctoritatem non habebat concedendi Summo Pontifici indulgentiam; atque hæc sunt Greg. verba: [Suscepimus autem benedictionem S. Euangelistæ Mar-

Marci, lib. 6. Epist. 37.] FR. Ego verò puto hanc benedictionem S. Marci, fuisse reliquiam ejusdem Sancti; nam reliquia benedictio etiam dicebatur: [Parte thymiamatis, & sabanum (idest sindonem) pro benedictione. Bonifac. Ep. 10.] Vide *Reliquia*. :||: Benedictiones insuper significant Canticum trium puerorum. [Benedictiones, & laudes &c. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 12. append. 4.] Ultimum vocabulum significat Psalmum *Laudate Dominum de cælis*, cum duobus sequentibus; ideo *Laudes* vocantur, una, nempè, ex horis canonicis, quæ post Matutinum recitatur, & in eodem significatu in Regula Tetradii, cap. 21. habetur: licèt per errorem in numero singulari *Benedictio* legatur. *Benedictiones* dicitur etiam canticum illud trium puerorum, quia in eo benedicitur Creator universaliter per varias creaturas. S. Athanasius in tract. de Virgin. de eodem cantico loquens, ait: [Illucescente die benedicite omnia opera Domini Domino.] Benedictio aquæ in Calice. Vide *Aquarii*. Benedictio significat collectam. Vide *Collecta*, quod idem sonat, ac *Eleemosyna*, ut dictum est suprà. Item *Benedictio secunda* quid sit. Vide in eadem dict. *Collecta*.

Benedictio Solemnis. FR. secundùm Glossam in Clement. de privil. & excess. privil. cap. 2. §. Benedicat. Est illa, quando Episcopus dicit, [Sit nomen Domini benedictum,] ex quo sequeretur Episcopos in Missis privatis uti non debere prædicta verborum forma.

Benedictionalis, liber, in quo benedictionum formulæ continebantur, quæ populo in Missa precabantur, nam variæ antiquitus erant, juxta festivitatum diversitates, ut in D. Greg. Sacramentario legitur. [Statim Episcopo dicente, Per omnia sæcula sæculorum, Diaconus accipiat benedictionalem librum, & conversus ad populum dicat: Humiliate vos ad benedictionem; & Clero respondente, Deo gratias, porrigat Episcopum librum. Ord. Rom.

Benedictus, idem ac Christianus. Vide *Christianus*.

Benedictus Qui Venit &c. Verba hæc à S. Ignatio martyre in Missa addita fuerunt. Remig. Episc. in exposit. Missæ. Et cani debent post elevationem Calicis juxta expositionem Episc. Cærem. l. 2. c. 8. Hoc etiam in Missa defunctorum observandum erit; hæc est enim praxis Papalis Cappellæ in qualibet Missa. Vide *Hosanna*.

Benedictus, canticum. Vide *Canticum*.

Beneficium, & *Beneficiatus*: Per beneficium antiquitus feudum intelligebatur, & *Beneficiare* infeudare (ut ajunt) significabat. [Postea Imperator seditione facta, coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiavit, ut sibi contra motus suorum auxilio esset. Sigib. in Chron. An. 1007.] FR. Etiam Papa feudum Ecclesiæ beneficium appellat. [Injungentes eidem, ut ibi non tanquam tibi, sed tanquam Eccles. Rom. (cujus authoritate debes percipere, cujus etiam propter prædicta beneficia vasallus existis) sine difficultate persolvat. De præscriptionibus, cap. 13.] :||: Apud Romanos officium erat honoris: inde dicti sunt *Beneficiarii*, & *Beneficiati* officiales. Tertullianus utitur hoc nomine ad sigillandos Publicanos, qui vectigalia exigebant; imò aliquando de justitiæ ministris, & exploratoribus, italicè *Spie* appellatis, intelligebatur, quia à plebeis gravaminibus erant exempti: [Nescio dolendum, an erubescendum sit, cùm in Matricibus beneficiariorum, & curiosorum inter tabernarios, & lanios, lenones Christiani quoque vectigales continentur. Tertull. de fuga, cap. 13.] Idem habetur in Novell. 13. & ibid. Cuiac. [Tamen ne, vel à beneficiariis, vel aliis quibuscunque contumelias, injurias, molestias, & turbationes pati cogantur, his etiam litteris tuam animi magnitudinem admonendam curavi. Euseb. de Christian. lib. 8.] FR. Atque in eodem sensu Spartianus in Adriano Cæsare scripserat: [Pedibus iter faciens, ejusdem Serviani Beneficiarium antevenit.] :||: Hodie tamen per *Beneficium* præbenda ecclesiastica intelligitur cum onere recitandi officium, vel alterius obligationis, ut ad Missas celebrandas &c. Antea enim Clerus suum menstruum stipendium recipiebat, deinde verò eis Episcopi vita durante Ecclesias concesserunt, quæ *Beneficia* dicta sunt, quia, ut in Epistola ad Cæsarium Arelatensem Episcopum Symmachus Papa scribit, benemeritis tantùm concedebantur, atque Pontifex hic beneficiorum usum inter Ecclesiasticos introduxerat, quos D. Cyprianus *Clericos postulantes* appellavit. Dicitur etiam *Præstimonium*, seu *Præstimonialis portio*. Item *Personatus*. *Portionarius*. Vide suis locis. Valdè laudabilis erat Nicolai III. in beneficiorum distributione methodus; habebat enim idoneorum Catalogum diligentissimis inquisitionibus notatum, & statim ac beneficium vacabat, illud uni ex idoneis, antequam à magnatorum intercessione præoccuparetur, conferebat. Odericus Rinal. in Eccles. Annal. an. 1280. num. 27. Beneficia enim Ecclesiastici stipendia sunt pro virtutum alimento, vel pro psallendo in Choro, aut sacrificando fundata. FR. Non est minùs ponderanda D. Bernardi redargutio in conferentes nobilium filiis beneficia adhuc pueris, & incapacibus. Vide *Principo*. Item beneficiandi, præter probitatem vitæ, debent habere notitiam legendi, construendi, & canendi. Gloss. in Clement. de concess. præbendæ. §. Reputamus. :||: Beneficiorum pluralitas in una sola persona communiter damnatur, & præcipuè à Gulielmo Parisiense, quod in Collegio Eruditissimorum Theologorum unanimiter comprobatum fuerat, non posse, scilicet, quemquam duo beneficia simul possidere, quando unum ex his excedat valorem congruæ substentationis: quod Collegium habitum fuit de anno 1238. Sed quia Philippus Cancellarius huic opinioni, ob multiplicitatem beneficiorum, quæ possidebat, succumbere noluerat; ideo ad æternas pœnas illum damnatum fuisse post mortem, & eidem Gulielmo apparuisse refert

refert in Epitom. Annal. Ecclesiast. Spondanus. Abusus hic originem habuit in temporibus mortalitatum maximo numero ingruentium, quando Episcopi ob penuriam Clericorum, ne beneficia deperderentur, singulis Ecclesiasticis in commendam, & œconomiam plura beneficia concedere cogebantur, donec Clerici idonei reperirentur. At sensim posteà de commenda cum ingenti clericalis status detrimento ad veram, & realem possidendi actionem res transivit. Sacra hæc namque fames, percipere minimè curat Apostolica illa monita, quod alius quidem esurit, alius autem ebrius est: ac frequenter accidit, ut semper digni esurientes, & inanes dimittantur, & ignari præbendis repleantur bonis: quapropter Melliflui sententiam, uti verissimam, Angelicus Doctor & Theologiæ Magister amplectitur, nimirùm: [Qui non unus, sed plures est in beneficiis; non unus, sed plures erit in suppliciis. In quodlibet. 9. art. 15. FR. Utrum Episcopus possit Clerico dispensare in pluralitate beneficiorum, vide Gloss. in can. si quis jam 21. quæst. 2. :||. Cæterum Beneficiatus tenetur in Officio commemorationem facere illius Sancti, sub cujus titulo beneficium possidet, & similiter de pluribus singillatim, si plura possidet. Vide *Commemoratio*. Item in die festi Ecclesiæ, si est Beneficiati titulus, tenetur recitare Officium in ritu duplici primæ classis, cum Octava; licèt ab ea Ecclesia longinquè moretur: si verò propria Ecclesia fuerit jam diruta, & ejus titulus ad aliquod alterius Ecclesiæ Altare translatus fuisset: Beneficiatus tunc, si in Officio Sanctus ille non habet novas Lectiones, recitare debet sub ritu semiduplici, ut in praxi Canonici Vaticanæ Ecclesiæ recitant Officium S. Blasii semiduplex, quoniam Capitulo huic unita sunt emolumenta Ecclesiæ illius Sancti jam dirutæ. At si titulus beneficii in limine fundationis in aliquo Ecclesiæ Altari erectus fuerat; tunc ordinem Officii habere debet Beneficiatus juxta Kalendarii præscriptionem, & non aliter. Gavant. de Rub. Brev. c. 12. sect. 3. Clerici itaque ad Chorum alicujus Ecclesiæ adscripti tenentur se conformare in recitatione Officii illius Ecclesiæ, licèt ab ea sint absentes. S. Congr. Rit. 8. Septembris 1602. Item Beneficiatus, qui alicui loco est addictus ad celebrandum, & ideò recipit stipendium, non potest pro applicatione ejusdem sacrificii aliam eleemosynam recipere. S. Concilii Trident. Congreg. penès Gavantum. Celebrans verò alibi, qui alicui præfixo Altari addictus est; licèt peccaret mortaliter, ad restitutionem tamen non teneretur, si juxta testatoris mentem Sacrificium applicaret. AA. apud Bonac. de Euchar. disput. 4. q. ult. punct. §. 4. Advertendum insuper est Cappellanis alicui Altari ad celebrandum addictis, cum intentione libera applicandi sacrificium, quod eadem Sac. Congreg. sub die 18. Aprilis 1629. apud Gavantum noviter impress. declaraverit licere illos Sacrificii applicandi gratia aliam eleemosynam accipere: & quamvis cum aliis Diana contrarium sentiat, sequendus non est, quia non de hoc postremo decreto, sed tantùm de superiori sub die 13. Julii 1630. notitiam habuerat, in quo, nempè, de Beneficiatis Cappellanis, & aliis Sacerdotibus, qui celebrant ad intentionem obligantis, agitur, cujus intentio non satis constat, an voluisset Celebrantis liberam intentionem relinquere. Hæc itaque decreta, quæ contraria videntur, in prædicto sensu Eruditiss. Præsul. Caramuel in ejus Theol. moral. §. 426. & meus quondam Præceptor Eminentiss. Card. de Lugo tract. de Eucharist. disp. 21. sect. 1. n. 21. conciliant. Diana nihilominus, p. 11. tract. 8. resol. 67. de præfato favorabili Cappellanis decreto mentionem facit, sed dubium non deliberat. Beneficii, & Beneficiati obligatio, ac synonima. Vide *Assisij*. *Cappellanus*. *Commenda*. *Officium*. *Præstimonium*.

BENEFICIO, *as*; Beneficium confero. Matth. Parisius.

BENIVOLUS. FR. [Ut tàm Regem, quàm Regnum favore benivolo prosequamur. Extrav. comm. de privil. cap. 2.

BERENICE. Vide *Hemoroissa*.

BERG. In lege Salica, germanicum nomen, propugnaculum, defensionem, & receptaculum significat, inde *Vsbergo* loricam Itali vocant, ex eo quia pectoralis defensio sit. Vide *Brunia*.

BERONES. Vide *Hero*.

BERSO, telo perfodio, ac ferio. [Suspecti, vel soliti ad intrandum boscos, parcos, vel forestas causa bersandi. Matth. Paris. in vita Abb.] Unde Itali *Bersagliare* dicunt.

BERTISCA. FR. propugnaculum. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 4. & Constit. 74.

BERZELAI. FR. nomen viri. Genes. cap. 31. Ferrum meum hebraicè significat. Petrus Damian. Epist. 31. ad Desider. Abb. & Card. lib. 2. qui deinde fuit Papa Victor III.

BESENTERICUS, morbus. FR. effluxio sanguinis, quæ communiter *dysenteria* dicitur. [Besentericus morbus Gallias præoccupavit. Thoromagi Chron. lib. 4. cap. 79. apud Canisium in tom. 3. Antiq. lect.

BESSA. FR. Ligo, *nis*; instrumentum rusticum ad fodiendam terram. [Desiderio occultandi opus accensus, die festivo illucescente, fossorium, quod bessam dicunt, sumit. In mirac. S. Maximi Abb. à vocabulo gallico *Besche*, & prima littera mutata in M. *Masche* arabicè idem sonat.

BETHILICA, FR. Provincia Bætica à Bæte flumine ita appellata sub diœcesi Hispalensi, can. in decima 18. quæst. 2.

BETHLEHEM. Vide *Thamnus*.

BETHPHAGE. FR. *Domus buccæ* hebraicè significat. Petr. Damiani homil. in Dominica Palmarum.

BETHSAIDA. FR. Hæc vox, quæ Civitatem in Euang. Joan. c. 5. significat, ex duobus Chaldaicis vocibus componitur, ex *Beth*, idest *Domus*, & *Hhesda*, hoc est *Misericordia*, ex quo fit *Bethhesda*, nempe, Domus misericordiæ.

Beudum, terræ, seu tabulæ planities à germanica voce *Bodem*: [Et in beudo suo pultes manducasset. In lege salica, tit.49. Hìc mensam denotat, super quam comeditur.

Biarchus, & *Biarcha*, græca vox Βίαρχος, idest, victui præfectus, Βίος enim Græcè victum significat. De hoc officio D. Hieronymus ad Pammach. mentionem facit.

Biarchia, Biarchi dignitas, l.1.C. de off. mag.

Biber, Potorium vini. [Septimanarii autem ante unam horam refectionis accipiant supra statutam annonam singulos biberes, & panem, ut hora refectionis, sine murmuratione, & gravi labore serviant fratribus suis. In Reg. S. Benedicti, c.25.

Biblea Cratis, Storea juncis, stirpibus, aut virgultis contexta; sic appellata, quia involvitur ad instar voluminis; nam sicut à volvendo, *volumen* dictum fuit à Latinis, sic *Biblea* à græcis. [Super Bibleam Cratem nudam somni quietem caperet. In vita B. Petri Damiani.

Biblia; græca vox Βιβλία, quæ volumina significat, & per antonomasiam Sacram Paginam denotat, quæ ab Ecclesiasticis semper studiosè volvenda est. FR.& non, ut impudenter Lutero placuit, ab idiotis, ac etiam mulierculis interpretanda; Biblia enim sacra veritatis janua, ac Cœli porta, seu clavis est, per quam veritatis janua nobis aperitur; unde Dominus noster, unam ex clavibus Regni cœlorum, quas Petro, & successoribus tradidit, figuratè interpretationem S. Scrip. esse ait, Gloss.in §.Decretales itaque, dist.20.meritò intelligit; ideò arcanus Sacræ Scripturæ sensus nonnisi ab habente potestatem aperiendus est. Qualia autem Bibliæ exemplaria, Hebræorum, scilicet, vel Græcorum, aut Latinorum meliora sint, vide hanc quæstionem agitatam à Glossatore, in can.ut veterum, dist. 9. Est itaque Sacræ Scripturæ sensus quadripartitus, nempè, *Anagogicus*, *Historicus*, *Tropologicus*, seu *Moralis*, & *Allegoricus*. Exempli gratia hęc dictio *Hierusalem* in Sac. Biblia *Moraliter* animam, *Anagogicè* cœlestem patriam significat. Vide meliùs de his sensibus singillatim in suis locis, & gloss. in can. Jejunium 4.§.Anagogea, dist.76. Qui quatuor significatus in quatuor Baldachini baculis denotantur. Vide *Mappula*. Item Biblia dividitur in libros *Legales*, *Historiales*, *Sapientiales*, & *Prophetales*. Dionys.Carthus.in Procem. Josue. Libri ergo Sac. Scripturæ quinque primi, qui *Thora* hebraicè dicuntur. Vide *Pentateuchon*. At his quinque additi alii duo libri, nempè, Josue, & Judicum: dicuntur omnes septem *Heptateuchon*. Vide suo loco. Liber Numeri. Vide *Arithmus*. Libri Regum. Vide *Basiliæ*, & *Vasileus*. Utrùm liber Sapientiæ sit Canonicus. Vide *Pseudoepigraphus*. Falsa Bibliæ interpretatio. Vide *Talmud*. Chaldaica interpretatio. Vide *Targum*. Alia ad Bibliam Sac. spectantia. Vide *Asteriscus*. *Deificus*. *Deuteronomium*. *Ecclesiastes*. *Ecclesiasticus*. *Epopsia*, idest Apocalypsis. *Exodus*, idest, exitus. Exateuchum, in dict. *Extaticum*. *Genesis*. *Hexapla*. Vide *Dictochæum*. *Lucianea*. *Paralipomenon*. *Praxeon*. *Prologus galeatus*.

Bibliotheca, librorum conservatorium. Vide *Armarium*. *Bibliothecarius*.

Bibliothecarius, Bibliothecæ custos. Officium in Rom. Eccles. quod Cardinali confertur, & antiquitus erat Archicancellario Imperiali annexum, qui appellabatur *Archicancellarius Imperii pro Italia*, & *Apostolicæ Sedis Bibliothecarius*. FR.de anno 1113. in Bulla Paschalis II. pro Episcopatus Aurasiensis erectione, hoc officium penes Cardinalem fuisse apparet; ubi sic subscripserat, *Per manum Joannis S. R. E. Diaconi Cardinalis*, *ac Bibliothecarii*.: ||: Constantinopolim duodecim Bibliothecarii erant in custodia illius Bibliothecæ, quam Magnus Constantinus erexerat, ubi tercentum, & tria millia volumina extabant, Baron. Ann. 726. Hi Bibliothecarii pro eorum eximia eruditione, adeò magni æstimabantur ab Imperatoribus, ut absque eorum oraculo nil decerneretur; unde Leo Isaurus impius, Sacrarumque Imaginum insectator, omni conatu ad suam perfidiam eos attrahere conatus est; at spe frustratus, Bibliothecarios, unà cum Bibliotheca præfata, incendio consumpsit, in qua inter alios admirabiles codices, intestinum draconis extabat viginti pedum, in quo Homeri Ilias, & Odyssea erant descriptæ, ut Zonara, Constantinus, & Glica illius ævi historici testantur. Non defuerunt tamen, qui scripsere, in hac Bibliotheca septies centena millia volumina extitisse; quamvis tempore scilicet, Basilisci Tyranni anno 476. alia vice incendium passa sit, & tunc centum, & viginti millia libri reperiebantur. Synonyma. Vide *Archivum*. *Armarium*. *Theotrapus*.

Biblistæ. FR. Hæretici, ita appellati, quia in Ecclesia tantùm bibliam legendam, & in scholis eam solam explicandam prætendebant.

Biblus, Syriæ Civitas, hodiè *Bairuth*, ubi plangebant Adonidem mulieres. Vide *Thammus*.

Bibones, muscæ sunt, & metaphoricè suggestiones diabolicas, Petrus Blesensis, serm.23. intelligit, inquiens: [Novit enim unusquisque nostrùm, & in libro experientiæ didicit, quàm veneniferas potiones ferat in alveolo mentis nostræ serpens antiquus; quàm varias, & inutiles rerum imagines in thalamo cordis nostri depingat, quæ tanquam minutissimi bibones in oculos ipsius mentis involant, imò & ministros Dei usque ad Altare Domini virtutum prosequuntur, ut brevem ibi memoriam Christi in Cruce pendentis abjiciant, vel conturbent.

Bicassa. FR. In diariis cæremoniarum Præceptorum canistrum, seu corbis est, corio intecta, quæ pro abaculo inservit, ut in ea panis, fructus, & similia imponantur, & intromittitur in Conclave Cardinalium cibatus tempore. *Bicassa* fortasse ita appellata, vel quia bipartita erat, vel quia primitus ad modum bulgarum (Italicè *Bisaccie*) erat, cui tamen a[l]ud corruptum, & inhonestum nomen Conclavistæ indiderunt,

runt, vocant enim hodie *Bagascia*, quæ vulgarem fœminam Italicè sonat, fortasse non sine mysterio, quia longissimæ carcerationis tædio affecti Conclavistæ, & in spei macello detorti, *Bagasciam* appellarunt, quia adulterata ea est, & non ampliùs juxta canonum statuta, sed palatui delitiosa nimis jam intromittitur, cujus causa Vocales diuturnè morari non curant in Conclavi. Vide *Bissacius*.

Bidellus, officialis Universitatis Studiorum, qui curam habet exequendi commissiones ad studia spectantes. Vocabulum corruptum: cùm potiùs dici deberet *Pedellus* à pedo baculo, quem in manu gestabat, sicut Romæ Mandatariorum, & Cursorum mos est. Alii meliùs putant hoc nomen à verbo Saxonico derivatum, idest, *Bydel*, quod Præconem sonat; nam per *Bidellum* Lectoribus, ac Studentibus Universitatis ordines intimantur. Quod ex verbis cujusdam M. S. confirmatur, ubi sic dicitur: *Episcopi sunt Dei bidelli*, nam Episcopi divini Præcones sunt. FR. *Pedum*, *di*, Pastoralis baculus est, & non *Bidelli*, ideò nullibi usitatum nomen *Pedelli* legitur. *Bidellus* igitur Longobardorum nomen est, & primariò locum publicum (ut est platea, atrium) significat. Corius in hist. Mediolaneñ. ann. 1311. sic ait. [Il prossimo Marte nel bidello di Santo Salvatore à Pavia fu giurata la obsidione di Piacenza &c.] Ideò Atrii, seu Bidelli universitatis officialis *Bidellus* etiam dictus est; nam ibi tempore Studiorum invigilare tenetur, ne rixæ, & aliæ inconvenientiæ interim succedant; sicut Ostiarius ab ostio, & Janitor à janua, dicuntur. Vide *Haga*.

Biduanum, hoc est, jejunium duorum dierum. [Biduanas omnes faciant tàm Episcopi, Monachi, & Monachæ, quàm Canonici. Ord. Rom. lib. 5. c. 136.] De quo ritu Rabanus sic ait. [Biduanum morem jejunii inde sumptum reor, quòd Apostoli jejunaverunt illo biduo, quo Dominus passus, & sepultus est, lib. 2. instit. Cleric. c. 26.] FR. De biduanis jejuniis, idest, in feria quarta & Parasceve, nempè, feria sexta, ex traditione Apostolica in Canonibus Apostol. can. 68. ita sancitur: [Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut parasceve non jejunaverit, deponitur, præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin Laicus sit, communione privetur.] De biduanis, verò, & triduanis jejuniis, ita Chrysostomus; [Non ratione jejunii; quo enim pacto cùm panem, & aquam tantùm in cibum sumas, idque post biduum, & triduum? lib. 2. de provid. Dei] Ex quo colligitur, *biduanum*, ac *triduanum* jejunium non fuisse illud, quod in can. Apostol. suprà allatum est, nempè, bis, aut ter in hebdomada; sed quum per biduum, aut triduum nil commestibile, aut potabile gustabatur. De hujusmodi jejuniis fit mentio in passione S. Cæciliæ, ubi de ea narratur, quòd: [Biduanis, & triduanis jejuniis orans se commendabat Domino.] Item baptizandis adultis antiquitus hoc triduanum jejunium indicebatur, ut ex Actis S. Getulii apud Sur. tom. 3. 10. Junii & Augusti, de morib. Eccles. cap. 33. habetur.

Bigamus, Latino-græca vox à *bis*, & γάμος, idest, matrimonium. FR. Gloss. in c. una tantùm, dist. 26. :||: Et absolutè græcè δίγαμος dicitur is, qui ad secundas nuptias transierit, cujus antithesis *Monogamus* est, & qui nullam uxorem habuit *Agamus*; item *Polygamus*, qui plures uxores habuit, dicitur; quæ omnia vide suis locis. FR. *Bigamus* propter quatuor causas ab ordinum susceptione excluditur, nempè, propter defectum Sacramenti, quia non est ibi Sacramentum unitatis, cùm Bigamus carnem suam diviserit in plures; Secundò propter prærogativam ordinum; Tertiò propter signum incontinentiæ, ex eo quòd de una transivit ad aliam; Quartò, quia non habet frontem hortandi viduitatem. Gloss. in cap. sequitur, dist. 26. Quæ exclusio ex traditione Apostolorum est, ut in epist. 1. ad Timoth. cap. 5. unius uxoris vir, d. cap. sequitur, dist. 26. An Bigamus reputetur, qui ante baptismum habuerit unam uxorem, & post baptismum aliam. D. Hieronymus apud Gratianum can. oportet Episcopum 28. q. 3. negat talem Bigamum dici. Sed Innocentius Papa contrarium testatur, ibidem. Item D. Ambrosius, apud eumdem Gratianum, can. unam tantùm, eadem dist. 26. & ex Augustino, can. Acutius, eadem dist. Bigamus etiam dicitur per Gloss. in can. Nemo ad Sacrum, dist. 32. qui ignoranter corruptam duxerit; item si primò corrupit Virginem, & posteà eam desponsavit. Ibidem. Bigami quinque modis dicuntur. Gloss. in cap. super eo; de Bigamia. Vide Baronium Ann. 58. num. 26. & 27. Ann. 216. n. 2. Ann. 456. n. 14. & seqq. :||: Græci vocant Bigamos Episcopos, qui de una Ecclesia ad aliam transeunt; nam secundùm Græcos canones isti tales Episcopi non possunt obtinere Patriarchatum Constantinopolitanum; hæc tamen regula dispensata fuit in Gregorio Nazianzeno. Vide Baron. ad Ann. 382. Eusebius verò quia sine causa ab Ecclesia Beryti ad Nicomediensem transierat, in Concilio Alexandrino *Adulter* appellatus fuit.

Bigerrica. FR. genus vestis rufæ, & hispidæ. *Bigerrones* Aquitani populi sunt teste Cæsare de Bello Gallico, lib. 3. sic ajente: [Maxima pars Aquitaniæ sese Crasso dedit, obsidesque ultrò misit, quo in numero fuerant Trabelli, Bigerrones &c.] Ex quo Bigerrigæ vocabulum censetur provenire. Quare D. Gregorius *Aquitanicum pallium*, in Regist. lib. 6. epist. 36. hanc vestem vocat. [Et proximus tabernis bigerrigam vestem brevem, atque hispidam, quinque comparatam argenteis, rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. Sulpit. in vita S. Martini Episcopi, c. 4.] Alii tamen *Bigericam* legunt. Vide *Birrus*.

Bigla, græcè βίγλα, excubitor, speculator, vigil: quamvis inter Græcos usitatum hoc nomen sit, tamen latinum videtur esse; nam litteram V, latinam

tinam in B, Græci non rarò pronunciant; unde *Bigla* seu potiùs *Bigil* pro *Vigil* exprimi videtur. In Constantinopolitana Civitate officialis erat, qui *Drungarius biglæ* dicebatur. Vide *Drungarius*.

BIGLOSSUS, dictio latino-græca, ideft, bilinguis: γλῶσσα enim linguam græcè significat. [Sanctæ, ac venerandæ memoriæ Laurentius Amelphitanæ Sedis Archiepiscopus, qui potens in litteris, ac biglossus græcè noverat, & latinè. In vita S. Odilonis Abb.

BILLICUS. Vide *Vmbilicus*.

BIMA. Vide *Chorus*.

BIMATUS. FR. ætas duorum annorum. [Mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu, & infrà. Matth. cap. 2.

BIMYXION, Græcè διμύξιον, duorum ellychniorum. [Lucernam bimyxion obtulit. Anast. in Constantino Magno.] Vide *Myxum*.

BIOTHANATUS, ex græcis vocibus βίαιος, ideft, *vis, violentia*, & θάνατος, *mors*, significat eos, qui violenta morte rapiuntur. Tertullianus, cap. 57. de anima. Et in Actis S. Getulii de septem Martyribus, sic habetur. [Altera autem die Adrianus præcepit corpora Sanctorum in foveam altam projici, & Pontifices templorum posuerunt nomen loci illius ad septem Biothanatos.] Cùm enim violenta mors infamis habeatur; Gentiles tamen ignari, quàm gloriosum sit mori pro Christo, hinc vocabant Christianos Martyres per contemptum, & horrorem *Biothanatos*; nam *Biothanati* malefactores ut plurimum intelligi solent, utpotè violenter extincti; & ideò Ecclesia pro malefactoribus tanquàm excommunicatis non orabat. [Extraneus ab Ecclesiæ societate inter biothanatos reputabitur. Aldel. lib. de Virg. cap. 16.] Sic de quodam Monacho, qui voluntariè se occiderat, Cassianus ait; [Vix à Presbytero, & Abbate Paphnutio potuit obtineri, ut non inter biothanatos reputatus, memoria, & oblivione pausantium judicaretur indignus. Collat. 2. cap. 2.] Nomen autem *Pausans* est Biothanato significationis contrariæ, ac de illo intelligitur, qui in communione Ecclesiæ, & in Domino requiescit. *Pausans* enim quiescens sonat; unde ab apum examine in D. Ambrosii ore quiescentis ait Aldelmus. [Ex improviso examen apum ora, labraque sine periculo pausantis complevit, lib. de Virgin. cap. 13.] Inde componitur verbum *Pausito*, ut habetur in Revelationibus S. Methodii Martyris, ubi de occisione fit sermo: [Ab eis mansueti conterentur, & pausitabunt sub eis.] Provenit à græca voce παῦσις, quietem significante, & fit etiam verbum *Pauso*. Vide suo loco, quæ vocabula per translationem, justorum mortem denotant, ac quasi dederit tunc Deus dilectis suis somnum. Igitur *Biothanatus*, ideft, violenter extinctus, cùm ferè nedum in actu, sed etiam post mortem horrorem excitet, ut spectra, & phantasmata repræsententur, ideò per *Biothanatum* phantasma aliquando intelligitur. [Sed expellas omnem umbram, omnes machinationes Diaboli, sive spirituum immundorum, sive biothanatorum, sive errantium. Exorcismus pro benedict. Aquæ in Vigil. Epiphan. in quodam M. S. Rituali Abbatiæ Mileti.] De hoc horrore reddit rationem Tertullianus, loc. cit. cap. 33. inquiens: [Itaque vocantur Ahori, & Biothanati sub illo fidei argumento, quod credibile videtur eas potissimùm animas vim, & injurias facere, quas per vim, & injuriam sævus, & immaturus finis extorsit, quasi ad vicem offensæ Dæmones operentur sub obtentu earum.] FR. Vocabularii Eccles. Auctor, juxta solitum erraticus, hujus nominis significatum debilitat asserens bis mortuum denotare; at quis non rideret? Eodem vocabulo usus est Lampridius de *Heliogabalo*, sic inquiens: [Et prædictum eidem erat à Sacerdotibus Syris, biothanatum se futurum. Paraverat igitur funes blata, & serico, & cocco intortos, quibus, si necesse esset, laqueo vitam finiret. Paraverat & gladios aureos, quibus se occideret, si aliqua vis urgeret. Paraverat & in cerauneis, & hyacinthis, & smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret. Fecerat & altissimam turrim, substratis aureis, gemmatisque ante tabulis, ex qua se præcipitaret; dicens, etiam mortem suam pretiosam esse debere, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur, nemo sic perisse. Sed nihil ista valuerunt. Nam (ut diximus) & occisus est per scurras &c.] Miror in hunc locum adnotantem Casaubonum, virum aliàs in utroque idiomate tam eruditum, hoc vocabulum *Biothanatus* nedum intellexisse, inquiens, quòd hæc vox est magicæ vanitatis. At quamvis horroris sit hæc vox; non tamen ex magica vanitate, sed ex nece violenta; imò erravit non percipiendo latinum Lampridii sensum; clarè enim ille scripserat, quòd, nempè, nequam ille Imperator ex infausta Sacerdotum Syrorum præmonitione, eum, scilicet, *Biothanatum futurum*, ideft, violenta morte periturum; ideò omnia supradicta enumerata ad violentum vitæ finem instrumenta Imperator paraverat. De hujus vocabuli synonymis. Vide *Apocarteresis*. *Ahori*.

BIROTA, & *Birotis*, currus cum binis rotis. [Sanctorum corpora birotis, ideft, plaustris superposita. Martyrol. Rom. 11. Martii. Et per noctem in birote perduxit ad casellam suam. Ibidem 13. Jun.] FR. In morte S. Feliculæ inserta ad vitam SS. Nerei Achillei &c. Martyrum 12. Martii apud Surium, habetur, *In Biroto*.

BIRETUM, seu *Birretum*. Vide *Camelaucium*. *Cofia*. *Cuphia*, Bireti etymon. Vide *Viriola*.

BIRRUS, *Birrum*, & *Burrum*, vox græca πυῤῥός, quæ rubrum colorem significat; unde *Lacernum birrum* exomis tunica Cardinalitia est, quæ vulgò *Mozzetta* dicitur. [Aliquando tamen offeratur mihi birrum pretiosum, fortè decet Episcopum. Aug. ser. 50.] Ac de reverentia Prælatis debita Concilium Gangrense ait. [Si quis amictu pallii utitur, & eos, qui birris utuntur despicit, Anathema est, c. 12. Exuit birrum inde tunicam,

cam, & sic in linea expectavit spiculatorem. In Act. S. Cypriani Martyr.] FR. Mombritius tamen, qui ex antiquo Passionario in pergameno M. S. in Archivio Lateranensi conservato acta Sanctorum descripserat, & tempore Sixti IV. typis mandaverat, sic de S.Cypriano habet: [Et ita Cyprianus Episcopus, & Martyr se lacerno birro, & dalmatica expoliavit, & Diaconibus tradidit,& linea stetit, cœpitque spiculatorem sustinere.] Ubi etiam manifestatur, quòd *Lacernum birrum* supra dalmaticam induebatur, quia in ordine primum exuit D. Cyprianus: atque infertur, quòd habitus prælatitius habuisset semper eandem formam,& ordinem, dum per *Lacernum birrum*, quod vulgò *Mozettam*, per Dalmaticam, seu Tunicam, quam *Mantellettum*, & lineam, quam *Rocchettum* dicunt, demonstratur. Item Clericos birro, & lacerna indui usos fuisse Severus Sulpit. dial. 1. cap. 14. testatur. Vide *Clericus. Dalmatica*. Vide etiam Baron. An. 261. num. 40. & seqq.: ||: Idem usus in Orientali Ecclesia erat; Palladius enim S. Athanasium Alexandriæ Episcopum cum tunica, & birro discessisse scribit: & Fortunatus, ubi de S. Germano Parisiensi Præsule loquitur, *Birrum* hunc *Palliolum* vocat. Romæ solus Pontifex fert birrum, seu mozettam super lineam, sive rochettum, ut ajunt, absque mantelletto, quod per Tunicam, & Dalmaticam intelligi diximus, quod est signum jurisdictionis: nam cùm aliquis domi propriæ moratur, ei non est opus mantello uti. Idemque Pontifex in hebdomada in albis, birro albo induitur. Cardinales in Ecclesiis eorum tituli, in Congregationibus habitis in eorum palatiis, seu ibidem solemniter visitati, & in Sede Vacante utuntur birro,& rocchetto, absque mantelletto, quia tunc jurisdictionem exercent. Episcopi extra eorum Diœcesim non possunt ferre mozettam, excipiuntur tamen Episcopi Regulares, qui in eorum Religione utebantur capucio, & hoc potiùs ex abusu; nam talem facultatem eis concessam nullibi apparet. Angelus Rocca in quodam M. S. Bibliothecæ Angelicæ de Urbe post longam disquisitionem, tandem concludit posse Episcopum in sua Diœcesi ferre mozettam coram Legato, seu Cardinali, quod Julii II. & Pii II. exemplis confirmat, quos in eorum itinere, Diarii referunt, Episcopis in eorum Diœcesibus morantibus usum mozettæ, & rocchetti mantelletto cooperti concessisse: affert insuper Sac. Episcopor. & Regular. Congreg. decretum pro Gubernatore Maceratensi, qui cùm esset Asculanus Episcopus, ab Ordinario loci impediebatur mozettam deferre; tenor autem Decreti sub die 8. Decemb. 1579. est talis Maceratensi Episcopo directus. [S'è trattato in Congregatione longamente del dubio, che V.S. haveva: se Monsignor d'Ascoli Governatore di quella provincia poteva portare la mozzetta senza pregiudicio della Jurisditione di lei; e fù presa risolutione di riferire il tutto à N.Signore, il quale inteso il fatto propostogli, rispose à questo modo, cioè che Monsignor d'Ascoli porti la mozzetta con il rochetto coperto dal mantelletto, e che V.S. porti il rochetto scoperto con la mozzetta, come sogliono usare tutt'i Vescovi nelle Chiese loro. Sarà bene,che si disponga à credere,che quell'habito non l'è pregiudiciale;mà anco ad acquietarsi affatto coll'animo, sotto il parere di Sua Beatitudine.] Contra quam opinionem alii decretum Congreg. Rituum afferunt, sic: [Mozetta, seu rochettum discoopertum non potest deferri ab Episcopo, præsente Legato Perusino. 1. Octobr. 1601.] Habetur insuper pro affirmativa sententia exemplum D.Caroli, qui jusserat ejus suffraganeis Episcopis, ut coram ipso deferrent mozettam, eo modo, quo supra diximus. FR. Dicendum nihilominus allata ambarum Congregationum Decreta non esse inter se repugnantia, cum quibus concordant etiam casus relati de duobus Pontificibus, & D.Caroli: & primo de postremis casibus, ubi mozettæ ab Episcopis non delatæ fuerunt, nisi post concessiones Pontificum, & D. Caroli; nam de jure, & propria auctoritate absque tali permissione utique Episcopis illis cum mozetta coram Superioribus non erat licitum incedere, de quo rigore loquitur Rituum Congregatio in relato ejus decreto; non tamen privare superioris facultatem intelligit, qui urbanitatis gratia, seu ob aliam gratificationem inferiori Episcopo concedere facultatem minimè posset, deferendi, nempe, in ejus præsentia insignia, de quibus agitur. Circa verò Sac.Congreg. Episcop. rescriptum, dicendum etiam est, quòd cùm decisio illa saperet gratiam pro Gubernatore Maceratensi,& cum hujusmodi gratiæ soli Papæ sint reservatæ: ideò optimè illa censuit, facto priùs verbo cum Sanctissimo, rescribere, cujus tenor, licèt modestissimus, manifestat nihilominus, sic censuisse Pontificis Beatitudinem,quod idem est, ac jubere. Insuper verba illa: *Quell' habito non l'è pregiudiciale*, ponderanda sunt; nam Maceratensis Episcopus deferebat rochettum discoopertum in signum jurisdictionis, quod Gubernatori non erat concessum. Cæterum ad prædictorum corroborationem duos actus in praxi vidi in Melita; primum Fabij Chisij, qui postea Alexander VII. in Papam appellatus est (sanctæ, & gratæ memoriæ) erat ille tunc Neritonensis Episcopus & Melitæ Delegatus Apostolicus, in quo inter cæteras dotes summa modestia emicabat, ob quam, licèt haberet Breve favorabile deferendi mozettam extra suam Diœcesim; voluit nihilominus ab Episcopo loci, sine tamen participatione Brevis, hanc permissionem obtinere, cui cùm loci Ordinarius in hoc durum se præbuisset, tunc de facultate sibi à Pontifice concessa eum Fabius notificavit: unde colligitur, quòd gratiæ in exemplum non sunt adducendæ, sicut fuit illa etiam Gubernatori Maceratensi ex voluntate Pontificis largita. Secundus casus acciderat bo: me: Cardinali Trivultio etiam in Melita, ad quem prima vice obsequii gratia accedens loci Episcopus, quem statim, ac sine mo-

mozetta Cardinalis respexerat, jussit, ut domum ad eam deferendam mitteret; ac ea delata suis manibus urbaniter Episcopum induit, cum qua postea semper in Eminentissimi præsentia continuavit; ex quo etiam colligitur secundò, quòd continuata comparitio inferioris Episcopi coram superiore post ejus permissionem (sicut fuit hæc mox relata, & illæ aliæ coram Julio II. Pio II. & Sancto Carolo suprà ex citato Rocca adductæ) non ideò præscribitur, quòd actus reverentiæ coram digniori non sit semper exhibendus, quoties novus casus evenerit: sicut perperàm Angelus Rocca suprà asseruit, quòd Episcopi omnes possint semper extra eorum jurisdictiones, & in superiorum præsentia deferre mozettam, ex eo quia semel, vel bis ex permissione pro illis tantùm vicibus, aliquibus particularibus Episcopis concessum fuerat; reverentiæ enim actus semper superiori exhibendus est, eorum urbanitatis excessu non obstante, & à particulari ad universale non valet illatio. :||: Color violaceus vestimentorum in Prælatis antiquissimus est, imò eodem colore Ecclesiastici omnes utebantur, ad instar Pontificis familiarium in præsenti, caudatariorum Cardinalium, & Clericorum in Episcopalibus Seminariis, qui color fertur ob reverentialem consimilitudinem vestis Domini Nostri Jesu Christi, quæ, ut Nonnus super textum D. Joannis, cap. 19. refert, οἰνωπὰ erat, idest, *vinacei coloris*, inter rubidum, & violaceum trahentis; sic Plinius, lib. 5. cap. 6. violaceum vinum in specie appellat. In Monasterio Carthusianorum sub titulo S. Mariæ de Arriago Diœcesis Vallisoleti venerabiliter particula ejusdem sacræ vestis conservatur, Henerico Castellæ Regi ab Emanuele Paleologo Græcorum Imperatore dono missa cum præclara græco idiomate authentica bulla, ac in latinum traducta, ubi Interpres agens de ejus colore vertit, color blavus, idest, cæruleus; Valentiæ quoque particula præfatæ vestis, & coloris reperitur. Scherlog. tom. 3. in cap. 5. Canticæ. Vide *Bigerriga*.

BISACUTUM, bipennis, securis utrinque habens aciem; [Ut sarculum sibi cum bisacuto, & frumento deferret. In vita S. Anton. Abb.] Vide *Francisca*.

BISANTINUS. FR. moneta. [Quod cùm G. Clericus ei duos bisantinos nomine Ecclesiæ de statera se annuatim soluturum. De Jurejurando, cap. 10.] *De statera*, idest, justi ponderis. Ex quo colligitur monetam auream fuisse.

BISOMATOS, vel latino-græca, quæ adhuc in multis sepulchralibus lapidibus legitur, ac denotat, quòd in tumulo illo duo corpora continentur, nam σῶμα græcè corpus significat; sic etiam *Trisomatos* in aliis epitaphiis legitur, idest, trium corporum. Vide *Disomum*.

BISSACIUS, bulgæ, idest, bis saccus. [Quæ scrinia in quadam pochia, seu bissacio. In vita Venerab. Mariæ de Miliaco 28. Mart.] Vide *Pochia*. *Scrippum*. *Sitarchia*.

BISSEXTUS, Annus bissextilis, in quo unicus dies in Februarii mense intercalatur; ideò sic appellatur; nam in eo mense tunc dicitur *Bis Sexto Kalendas*, quæ additio in quolibet quadriennio inclusivè fit; nam *Iulianus annus* CCCLXV. dierum, & VI. horarum spatio constat, quæ horæ in quolibet quadriennio integrum diem componunt; sed quia illæ sex horæ integræ non sunt, deficiunt enim minuta undecim, consequenter spatio CXXXI. annorum faciunt summam integri diei; ideò in Kalendario Gregoriano ordinatur, quòd in quatuor sæculorum cursu ter bissextus relinquatur. Itaque cùm in anno MDC. occurrerit intercalatio bissexti, hinc tria sequentia sęcula, nimirum MDCC. MDCCC. & MCM. in eis bissexti non erunt, benè tamen in sæculo MM. FR. de Bissexti institutione. Vide Gloss. in Clement. de Reliquiis, & veneratione Sanctorum, §. Certam diem.

BISULCA. Vide *Vngula*.

BITERVUM. FR. Viterbium Etruriæ Civitas. [Apud Civitatem Bitervum advenit. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1137.

BITHALASSUS, latino-græcum, nam græcè propriè διθάλασσος dicitur, & latinè *Bimaris*. Metaphoricè tamen pro mente hinc inde agitata accipitur. [Noli ergo tu te ipse tibi bithalassum dubietatis, ac duplicitatis in corde tuo miscere. Fulbert. Carnot. epist. 27.] Vide *Dithalassus*.

BIZANTHEUS. Vide *Ianthinus*.

BIZOCHI. Vide *Beguardi*.

BLACHERNÆ, βλαχέρναι, Constantinopolis suburbium, ubi sumptuosissimum B. M. V. Templum erat, à Leone Imper. ædificatum, dicebatur βλαχέρναις. Vide *Visitatio* B. *M. V.*

BLADUM, seges, italicè *biada*. [Quemadmodum si triticum, aut aliquam bladi speciem cernas in cribro. Chrysost. hom. 38. in cap. 21. Matth.] Reperitur etiam verbum *Imblado*, idest, segetes sero. Et *Imbladatus* pro seminata segete. FR. In Actis Innocentii III. *Bladum* frumentaria mensura significat; ibi enim narratur, quòd in penuriæ tempore de anno 1202. vendebatur frumenti bladum viginti, ac etiam triginta solidis. Item significat frumentum ex gallica voce *Blad*. [Ne Prælatis, aut Clericis, seu Personis Ecclesiasticis &c. neque ipsis bladum molant, coquant panem, de Immun. in sexto, cap. 5.] Vide *Blava*.

BLASPHEMIA, βλασφημία, detractio famæ; hodie tamen apud Christianos impia loquela contra Deum, & Sanctos ejus significat. FR. [Si quis per capillum, vel caput Dei juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, can. si quis per capillum, 22. quæst. 1.] Reperitur etiam *Blasphemium* in eodem sensu.

BLATIN. Vide *Blattum*.

BLATO, *is*, insipienter, & variè loquor. Tertull. de Pallio.

BLATTUM, & *Blatta*, seu *Blatin*, purpura, βλάττιον græcè Conchylii os significat. [Vela serica ornata blatto circumquaque pendentia. Anast. in Gregorio III.] Unde formatur adjectivi nomen

Blatteus, ideſt, purpureus. [In Baſilica S. Martini tunica blattea indutus eſt. Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 38.] Vide *Chryſoclavus*. *Triblatton*. *Pallium*. *Brappus*. *Fundatum*.

Blava. FR. Seges. Italicè *Bladum*, dicitur: [Domina Mathilda &c. abſtulit totam blavam unius anni hominibus illis. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 123.] Vide *Bladum*, & *Blavus* in dict. *Birrus*.

Blavius, luvidus. [Accidit ei color alienus, ac blavius jam aſtantibus apparuit. In vita S. Catharinæ Suec.] Ex Teutonica voce *Blauve*, quæ propriè cæruleum colorem indicat. Vide *Blavus*, in dict. *Birrus*.

Blavus, color in Chriſti veſtimento, vide *Birrus*. *Blavius*.

Bluto. FR. ſpolio, evacuo. [Si caſam cujuſcunque blutaverit, aut res eorum tulerit. In legibus Longobard. lib. tit. 18. l. 1. Blutare caſam. ibidem tit. 8. l. 1.

Blembus. FR. Æthiops. [Et frequentibus adverſus Blembos expeditionibus quædam eremi contigiſſet. Sulpit. Dialog. 1. c. 15.] S. Jo. Chryſoſt. βλεμμύες vocat, & Palladius. [Blemmyorum, ſive Æthiopum Epiſcopum ſervari propè locum, qui Syrene vocatur.] Ita appellati à *Blemo* quodam, qui in illis regionibus cum Dionyſio militavit. De his populis fabuloſè dicitur acephalos eſſe, & habere oculos in pectore: hinc Melitenſes *Blembum* vocant ſemifatuum, & ineptum, ac ſi oculos in mente non haberent.

Boanerges. FR. Syriaca vox, nam Hebraicè teſte Hieronymo, *Benearcha* dicitur. [Et Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & impoſuit eis nomen Boanerges, quod eſt filii tonitrui. Marc. cap. 3. nu. 17.] Aliqui *Boanerges* pronunciandum malunt; lingua enim Hebræorum poſt Babylonicæ captivitatis reditum Syriaca, ſeu Chaldaica commixta fuit; & Chriſtus Dominus eodem modo loquebatur, ut paſſim ex Euangeliis colligitur. Itaque filii tonitrui dicti ſunt hi duo fratres, ideſt, tonantes, ſicut *Filius pacis* in Sacra Scriptura pro pacifico ſumitur; ſeu ut Baronius, an. 32. notavit *filium tonitrui* fulmen eſſe, ſicut *filius pharetræ* ſagittas intellexerat Jeremias; ita fulmina cognominavit Jacobum, & Joannem Chriſtus. Author autem Vocab. Eccleſiaſt. *Boanerges* filium Dei interpretatur, ignarum tamen nedum hebrææ linguæ, ſed & latinæ ſe demonſtrat, dum Marci textum ſatis clarum non intellexerat.

Bochetura. FR. impedimentum tranſitus. Gloſſ. in l. ſi quis roborem. De Damno, & Injuria.

Boethus, ſupplementum, auxilium: ſic vocabatur ille, qui in officio pro aliquo infirmitate detento ſuffectus erat; vox quidem græca βοηθὸς, de qua in civilibus legibus fit mentio.

Boga. Vide *Boja*.

Boja, vinculi genus, ligni, ſeu ferri, Feſtus, & Plautus in Capt. act. 4. ſcen. 1. Aſin. act. 3. ſcen. 2. quod Martyrum collo jungebatur, de quo in Adonis Martyrol. habetur: [Tolle bojam de collo meo, & impone ei. In S. Alexandro Papa.] FR. Hæc reliquia venerabilis Caroli Magni juſſu in Eccleſia Sancti Salvatoris, propè S. Petrum in Vaticano, collocata fuit. [Et bojam de collo Alexandri V. Papæ, & de capillis ejus, quantum pugillo capere poteſt. In Diploma ejuſdem Caroli apud Torrigium de Crypt. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 513.] Appellatus eſt Alexander Quintus, quia quintus poſt Sanctum Petrum in cathedra ſedit. Vide Microlog. cap. 46. & Marſilium Columnam de Aqua benedicta. Alii tamen *Bogam* ſcribunt. [Cui Alexander ait: noli filia has meas oſculari catenas, ſed bogas Sancti Petri diligenter inquire, quas devotè oſculans, recipies ſanitatem. Quirinus igitur, ubi Petrus detentus fuerat in carcere, bogas diligenter inquiri fecit, eaſque cùm inveniſſet, filiæ ſuæ oſculandas dedit, illa mox ut oſculata eſt vincula; ſanitatis eſt integrè beneficium aſſecuta. Apud Mombritium de S. Petro ad Vincula. tom. 2.] :||:

Carcer illigato duris
Colla boys impedit.
Prudentius.

Ethymon hujus vocis à bove deductum, ex ejus, ſcilicet, jugi ſimilitudine; unde *Imbojatus* dicebatur, qui ſub hoc vinculo ad inſtar bovum obſtrictus erat, ſicut in vita S. Theodori Papæ, tom. 2. Conciliorum legitur. Aliquando tamen metaphoricè *Stola* intelligitur. Vide *Colliſtrigalis*. Item, pro *Faſcia* accipitur, quæ in principaliſſimis, & liberis Civitatibus in ſignum gubernandi jugi, Magiſtratus ſibi ſuper humeros imponit. In Sicilia Eccleſiaſtici DD. ſuper cottam, ſeu rochettum ad modum ſtolæ nigri coloris deferunt, quæ græco vocabulo γύη, ideſt, *Sulcus* appellatur. In Melita tamen ſolis Theologis ſuperimponitur. Vide *Taraga*. Legi in quibuſdam M. SS. antiquis, in primordio Equites de Alcantara tuliſſe aliquas faſcias latas ex panno, quas caſtellano idiomate *Chias* appellabant. Itali autem à ſtrangulando *Boja* appellant carnificem. Vide *Imbojo*.

Bolluca. FR. fructus ſylveſtris ſpecies. [Parvulorum pomorum, quæ Eremus illa ferebat, quæ etiam bollucas vulgò appellant, veſcebatur. In vita S. Columbani Abb.] Fortaſse Glans erat, quæ græcè βάλανος, hiſpanicè *Bellota*. Et in Melita *Ballud* dicitur; atque Latini genericè *Balanum*, undè *Myrobalanum* *Baluſtium* dicunt.

Bombarda. Vide *Zarabotana*.

Bombizo, à bombo, ſuſſurro, de apibus propriè dicitur. Cæſarius, lib. 9. mirac. cap. 8. Etiam reperitur græcè βομβίζω.

Bombus. FR. non tantùm de apibus, ſed de echo, & armonia quoque dicitur. Prudentius de Natura Animæ.

Concipit, aut ille eſt preſſo modulamine parcus,
Aut tumidum largo ſublimat flamine bombum.

Bomo-

Bomolochia, βωμολοχία. Est scurrilitas, vitium diametraliter eutrapeliæ oppositum; & jocus scurrilis ab Aristotele vocatur.

Bonæ memoriæ. FR. vel *Felicis Recordationis*. Defunctorum epithetum, quod Papæ, Episcopo, Presbytero, & Diacono Cardinali vita functis solùm convenit, cæteris impropriè tribuitur; Regibus verò, ac Principibus *Claræ*, seu *Inclitæ Memoriæ*, Imperatoribus olim *Divæ Memoriæ* dicebatur, Gloss. in Extrav. de Schismaticis; titulus autem *Divæ Memoriæ* Imperatoribus defunctis dabatur ab ipsismet Pontificibus, can. placuit huic sanctæ. 16. quæst. 3. S. Maximus Martyr Imperatorem Heraclium jam mortuum *Piæ Memoriæ* appellavit, non quia illum pro catholico pronunciare voluisset; sed quia tunc erat in usu Imperatores non publicè de hæresi damnatos pios appellare. Vide Baronium, An. 640. n. 10.

Bonaventura. FR. græcè *Eutychius* dicitur; ita Latinius in ejus Correct. in Trithem. §. *Eusachius*.

Bongomili. FR. Hæretici, quorum blasphemias refert Euthimius apud Baron. An. 1118. n. 27. quorum Author quidam Basilius Medicus fuerat. Ibidem. Apud Mysios *Bongomilus* misericordiam Dei implorantem significat.

Bonisculus. FR. diminutivum à bono. [Quod eos bonisculis parentum (sicut asserit) reliquit extorres, can. Irreligiosum. dist. 87.

Bononia, Italicæ Civitas. FR. ejus etymon, ac studia. Vide Glossam in Clementin. de Magistris, c. Inter. §. Bononia. Ex ea Academia inceptum fuit An. Dom. à Nativitate ejusdem numerari. Vide *Æra*.

Bonosiani. FR. Hæretici Bonosi Episcopi Discipuli; contendebant Christum non verum, sed adoptivum filium Dei esse. 24. quæst. 3. can. 39. Et cum Circumcellionibus, seu Scotopicis conveniebant. Ibidem.

Booz, robur, & fortitudo. Vide *Dextra*.

Borboritæ, Βορβοριταί. Hæretica secta ex Gnosticis, qui, teste Augustino, ex sordidis eorum actibus tale nomen meruerunt; βόρβορος enim græcè lutum significat.

Bordinatus. FR. erant quindecim Ecclesiastici ultramontani à Carolo Magno in Ecclesia S. Salvatoris prope S. Petrum in Vaticano erecti, qui *Guidones*, seu *Duces* dicebantur. Vide *Guido*; nam inter alias obligationes ad sancta Urbis loca Peregrinos conducere tenebantur. [Itaque stabili jussu decrevit nostra Auctoritas in prædicta Ecclesia tres presbyteros, & duodecim clericos scholasticos, litteras scientibus, tonsis comis ministrent illi cum presbyteris ibidem Deo famulantibus. Sicque de Regnis nostris colligimus quatuor per trium partium in figura Sanctæ Trinitatis, & quatuor Euangelistarum. Sic in honore duodecim Apostolorum eligimus quatuor de Francia, & quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia, ut ibi serviant Deo &c.) Et mox eorum obligationes declarat, scilicet: [Colligant fratres peregrinos, qui migraturi sunt in ipsis partibus Romæ &c. Vocatur denique Prior scholæ &c. Ut ubicunque in istis partibus de ultramontanis partibus, si casu accidit migrandi, inquirant, ut sepeliant, deducendum ad jam dictam Ecclesiam &c. Ut per Bordinatos, qui fuerint in ipsis locis prædictis, per ipsorum nunciorum manus destinentur ducendis in jam prænotato loco, sicut nostra præceptali sanctione decrevit jussio, atque ibi servientibus nulla impediatur causa necessitatis. Præcipientes præcipimus commorantibus ibidem, alium servitium exhibeant Deo & nostræ Serenitati. Idcircò, quoscunque causa orationis de ultramontanis partibus venerint, ipsi sint ductores eorum ad orandum per limina Sanctorum. De allata munera, quod datur pro unaquaque Ecclesia, quos pro eorum ductiones mittuntur, ut duas partes prædictis Ecclesiis detur; tertiam verò ipsi Ductores accipiant. Tantummodò hac prænotatione vetiri Scholastici, unà cum presbyteris supradictæ Ecclesiæ S. Salvatoris de Regnis Franciæ, & Aquitaniæ, seu Burgundionis, Alemania, & aliis numerosis regionibus, ut de Saxia, Frisia, omnibus aliis regionibus ipsi ducant oratores, & hospitent, sepeliant omnes &c. Diploma Caroli Magni apud Torrigium de Crypt. Vatic. Secunda impress. pag. 503. & seqq.

Borith, herbæ species, qua lana purgatur, & maculæ deterguntur. [Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua. Jerem. cap. 2.] FR. *Lanariam* hanc herbam vocat Plinius, vulgariter *Saponaria*; Romæ *Risculi*, seu *Barba di Becco* dicitur, ibique cocta comeditur; at cruda inter digitos trita cutis aspritudinem detergit, levatque eodem modo, quo sapo facit: in oriente ejus cinere saponem fabricant, ideò *Saponara* in Sicilia vocatur: ejus forma ad instar equinæ caudæ est.

Borma. Vide *Steura*.

Bosci, Βόσκοι, Eremitarum genus. Vide *Laura*.

Bosor. FR. dictio hebraica, & craneum, sivè in tribulatione positum significat. can. sicuti sunt. 2. quæst. 7.

Bostaria, bovinum stabulum. In hist. Matth. Paris.

Bota, ocrearum genus. [Conversi in grangiis botas non habeant. Constit. Cistercien. cap. 19.] à verbo gallico. *Botte*. FR. [Æstivalibus largis, aut botis altis pro calciamentis utantur. Clementina de Statu Monach. cap. 1.] Ibi Glossa. [Æstivalibus in vulgari vocamus stivali, & sunt calceamenta corii, quibus in æstate utor, & optima fiunt apud Sanctum Severinum. Botis altis, quæ capiunt supra talos, & aliquid de crure, & ligantur quandoque, & hos vocat infra sutilares corrigiatos. Vide *Sutilares*.

Botanomantia, βοτανομαντεία, divinatio per herbam; à dictione Græca βοτάνη, herba, & μαντεία, divinatio. In hac divinationis specie Circen, & Medeam ferunt excelluisse. Sed has potiùs ad magiam, quàm ad divinationem herbis usas fuisse crediderim. Fateor tamen, etiã herbis,

ficut aere, igne, terra, & aliis similibus, divinationem perfici posse. Sic botanomantia ad primum, vel secundum divinationis genus, prout de pyromantia, geomantia, & aliis dicetur, reducenda est.

Botrio, botrus, græcè βότρυς, racemus uvarum, & aliquando aliorum fructuum. [Benè autem culta justitia Dei generat botrionem, idest Christum, Chrysost. hom. 34. in cap. 20. Matth.] Sic in sacro Epithalamio, cant. 1. 3. dicitur, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Septuaginta quoque legunt βότρυς τῆς κύπρου, idest, *botrus Cypri*: & Textus Hebraicus *esccòl haccòpher*, quasi diceret botrus *còpher*, quod multi nomen proprium opinantur alicujus loci. Aliàs per Cyprum multi aliquam arborem odoratam intelligunt, quæ *còpher* hebraicè dicatur: & ut ait Tirinus, potest intelligi balsamum, arbor instar vitis, quæ odoris præstantissimi botros producit. Aut certè arbor alia interpretanda, quæ latinè ligustrum, flosculos germinans odoratissimos in botros efformatos. Utraque arbor in vineis Engaldi frequens visitur, in amœna illa regione prope lacum Asphaltitem.

Bosphorus, βόσφορος, à βοῦς, bos, & φέρω, fero. Alii dicunt βόσπορος, à bos, & περάω, transeo, trajicio, aut πόρος, transitus, ita ut transitum bovis sonet, ut Plinius, lib. 6. cap. 1. observat. Sic vocatur ante Constantinopolim illa pars maris, ita coangustata ut vix dimidium milliaris in latitudine superet, & Bosphorus Thracius appellata. Ubi ferunt fabulæ Io Inachi filiam, in vaccam commutatam, in Asiam pertransisse, & inde nomen sinum illum accepisse. Est alius Bosphorus dictus Cimmerius, à Cimmeriis populis, per quem palus Mœotica in Pontum fluit. De quo autem Bosphoro agat Scriptura, satis dubium est, dum ait Propheta Abdias V. 20. *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.* Septuaginta legunt *Transmigratio Ierusalem* (ἕως Εὐφραθὰ) *usque ad Euphrata. Et possidebunt Austrum.* Textus verò hebraicus sic habet, *Transmigratio Ierusalem quæ est in Sepharàd* (*Bisapharàd*), *possidebit civitates Meridiei*, seu *Austri*. In his Textibus nulla Bosphori mentio: imò *Sepharàd* Hispania passim intelligitur, uti etiam nunc ab Hebræis vocatur. Sed nostro Textui vulgato inhærendo; loquitur de Judæis, à variis Principibus è sua patria in alias regiones transmigrare jussis. Et aliqui Bosphorum Thracium, ut S. Hieronymus, & Rabbini interpretantur: quibus subscribit Emmanuel Sà, explicans de illo *prope Constantinopolim, quò partem Iudæorum ajunt Hebræi esse translatam à Chaldæis*. Alii Bosphorum Cimmerium intelligunt, ubi terminus erat imperii Chaldaici: & plurimi etiam accipiunt pro illo maris sinu inter Hispaniam & Africam, cui sententiæ Cornelius à Lapide suffragatur.

Bottonata vestis. FR. quæ orbiculis vestiariis nexa est. Clement. de Statu Monach. cap. 1. ex italico *Bottoni*.

Botulus, inter Latinos lucanica intelligitur communiter; sed apud Tertullianum sanguinem in cibum aptatum significat. [Denique inter tentamenta Christianorum botulos etiam cruore distentos admovetis. In Apolog. advers. Gent.] In illis enim primis sæculis abstinebantur Christiani à sanguinis commistione, sicut usque ad præsens Christiani Orientales observant, juxta Apostolicam abstinentiæ à suffocatis admonitionem. Vide *Suffocatus*.

Bozanarius. FR. plaustrarius. [Episcopo bozanarium expectanti deferunt, & integra omnia, & sana ostendunt. Junius de mirac. S. Galli, cap. 5.

Bracheriolum. Fascia ex ferro, seu alterius materiæ ad sustentanda intestina, seu alium vitiosum humorem in testiculorum sacculum descensum, quod *Succingulum lumbare*, & *Fulcrum enterocelicum* latinè dicitur. [Sic tumore magno in testiculis gravabatur, quod sine bracheriolo manere non poterat. In vita B. Justinæ.] Nomen diminutivum fortasse à longobarda voce *Brak* derivatum, quæ rupturam significat. Italicè etiam *Braghiero* hæc fascia vocatur.

Brachialia, manicæ cera circumlinitæ, quibus in Sabbato Santo Pontifex baptizando utebatur, ne paramenta sacra inficeret, quia tunc immersione baptizabatur. [Hoc facto, revertitur ad eandem Ecclesiam, ibique exuit se pallio, & planeta, induit brachialia cerata, & revertitur ad fontes, & baptizat tres pueros. Cæremon. M. S. Cencii Camerar.] Etiam nunc Græci in qualibet sacra functione induuntur semibrachialibus non ceratis, sed sericis, & comptè ornatis.

Brachmarum. FR. gladii genus. [Nullus quoque per viam portare præsumat venabulum, ensem, brachmarum, aut hujusmodi gladios invasivos. Histor. Cistercien. 3. part. cap. 4.

Brabium. Vide *Bravium*.

Bracile, cingulum monachale. [Cingulum, quod vulgò bracile vocatur, inter manus trahentium invenit, & monasterii vestiario detulit. In vita S. Germani Abb. & Mart.

Bractea. FR. Lamina; sed Laurentius Valla de subtili lamina intelligit. Ovid. 3. trist.

Aspice, quàm tenuis bractea ligna tegat.

[Auri laminæ, idest, bracteæ, mira tenuitate tundantur, Hieronymus in, epist. ad Fabiolam: Superhumerale, &c. inciditq; bracteas aureas, extenuavitq; in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegimine. Exod. 39. 3.] Ubi dictio *subtegimine* trama intelligitur. Sic Ulpianus dixit, quòd: [Purpuræ appellatione omnis generis purpuram, & subtegmen factum contineri nemo dubitat, l. si cui lana. de legat. 3. ad calcem.] Vide *Charta*.

Braida, & *Brayda*. FR. Possessio, territorium. In

In legibus Longobard. & Bullar. Casin. tom. 2. Constitut. 10. 17. 73. 120. 154. 164. Dicitur etiam *Bradia*. ibidem Constit. 138.

Bramosus. Vide *Brumosus*.

Branderasii. Vide *Banderasii*.

Brandeum, velum ad sacras Reliquias devotionis causa applicatum; priscis enim temporibus Pontifices extractionem Reliquiarum non permittebant ab Urbe. [Cognoscat autem Domina, quia Romanis consuetudo non est, quando Sanctorum Reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore; sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur. D. Greg. epist. 30. lib. 3. ad Constantinam Aug.] Ubi idem S. Pontifex testatur, quòd S. Leo Papa ob incredulitatem aliquorum Græcorum, brandeum, ad corpus S. Petri impositum, coram ipsis incidit, ex qua incisione sanguis emanavit. FR. quod etiam à D. Antonino Florentiæ Archiepisc. cap. 1. tit. 11. & à S. Germano in epist. ad Hormisdam Papam, lib. 1. Epist. Pontificum, pag. 524. refertur. Atque Torrigius de Cryptis Vatican. impress. secunda part. 2. cap. 4. simile miraculum eidem D. Gregorio evenisse narrat, & affert inscriptionem in marmore adhuc extantem, his verbis: [S. Gregorius brandei particulam super Altare B. Petri positam cultello pupugit, cujus punctione sanguis protinus emanavit. [:||: Dicitur etiam idem Brandeum, *Sanctuarium*, *Sudarium*, *Velum*, *Orarium*. Item *Prandeum* apud Landulphum pro fascia, & linteolo usurpatur. [Habebat comas prolixas valdè, atque perplexas, vinctas prandeis.] Isidorus per Brandeum zonam intelligit. Tandem pro corporali, seu aliquo simili. [Et sic brandeum Altaris, quo consecratum corpus Domini involverat, particulatim dividebat. Sigiber. in Chron.] Vide *Branderasii*. *Velamen*. *Palliolum*. *Patrocinium*. *Vmbilicus*.

Brasium, cervisia, sicera, potio inter Ultramontanos usitatissima; à verbo gallico *Brasser*, quod coquere cervisiam denotat, sive à verbo βράσσω, idest, ferveo, ebullio. Vide *Braxo*.

Bravium, Βραβεῖον, præmium; sed communiter pro palæstrico præmio sumitur. [Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium, 1. Corinth. 9.] Tertullianus verò, græcam ortographiam sequutus, in cap. 3. ad Matth. *Brabium* scripserat.

Braxo, ex græco βράσσω, idest, ebullio, ut dictum est in dict. *Brasium*. Hic tamen cervisiam coquere significat. Mulier quædam, quæ Ecclesiæ Apostolorum pro sua mercede braxare consueverat. Cæsarius de militia, cap. 62.] Item *Braxatrix* dicitur mulier, quæ talem artem exercet. [Mira fides fœminæ, mira & virtus Apostolorum, qui propriam Ecclesiam ex parte concremare permiserunt, braxatricis domum in mediis flammis positam, non sine admiratione multorum, illæsam servare curaverunt. Ibidem.

Brennium. Fulfur, ex *Bran* Saxonica voce. [Exceptis brennio, & duobus panibus. Matth. Paris. in Histor.

Brephotrophium, græcè βρεφοτροφεῖον, locus pro infantium educatione. FR. C. de Sacrosancta Eccles. l. sancimus 2. cujus verba etiam registrantur in 23. q. 8. can. 21. scilicet; [Sancimus res ad venerabiles Ecclesias, vel Xenones, vel Monasteria, vel Ptochotrophia, vel Brephotrophia, vel Orphanotrophia, vel Gerontocomia, vel si quod est aliud tale consortium, &c.] ibi Gloss. [Xenones, Xenodochium, est locus venerabilis, ubi pauperes peregrini recipiuntur. Ptochotrophium, est locus, ubi pauperes pascuntur. Gerontocomium, est locus, ubi senes, & valetudinarii, & propter senectutem solam infirmi homines curantur. Orphanotrophium, est locus venerabilis, in quo pueri parentibus orbati pascuntur. Brephotrophium, in quo infantes pauperum aluntur.] Ac alia Glossa hoc distico breviter supradicta explicat.

> Pascitur in Brepho, Geron, Orpha, Noso, Xenoque,
> Infirmus, vetulus, puer, infans, & peregrinus.

Vide *Nosocomium*. *Orphanotrophium*. *Xenodochium*. *Curotrophium*. *Vrephotrophium*.

Breve, Apostolica Epistola, vel quia breviori stylo formatur, vel à germanico vocabulo *Brief*, quod epistolam significat. Dicebatur etiam *Brevigerulus*, *Breviculum*, & *Breviarium*. Atque *Pitacium*. Penès Optatum Milev. lib. 1. significat mobilium, & stabilium inventarium. [Brevis auri, & argenti sedenti Cæcilio, sicut delegatum fuerat, à Mansurio traditur.] FR. [Ex quibus Abbas brevem teneat. In Regula S. Benedicti.]:||:[Ut tam ministeria Ecclesiarum, quàm etiam usuale argentum, vel quidquid aliud est, idem brevis à vobis conscriptus veraciter rerum facta inspectione contineat. D. Greg. in Regist. lib. 2. cap. 80.] Unde componitur verbum *Imbrevio*, idest, inventarium conficio. FR. *Breve* tamen in Synod. Carthag. can 37. dicitur *Breve capitum*. Quod penès Græcos usitatum invenies, sed Theodorus Balsamon à Latinis desumptum fuisse hunc modum dicendi demonstrat, & commemoratorium vocat. [Senioribus cõmendavit commemoratorio facto]:||:Et ante ipsum Optatus Milev. D. Aug. D. Greg. eodem vocabulo in eadem significatione usi sunt: Cassiodorus tamen pro commemoratorium, regium mandatum intelligit; Lampridius verò matriculam, in qua nomina registrantur; eodemque significatu in Justiniani Cod. l. inter chartulas, de Conven. fisci debit. Vide *Commemoratorium*. Primarius in brevium officio Protonotarius Abbreviator dicebatur. Vide *Abbreviator*. *Matricula*. *Capibrevium*.

Breviarium, liber, in quo psalmodia, seu horæ canonicæ continentur; breve enim Sacræ Scripturæ compendium est. FR. In Decretali, lib. 3. tit. 21. cap. 3. Alexander IV. quendam Presbyterum, qui calicem, & medietatem Breviarii Ecclesiæ pignoraverat, ad restitutionem obliga-

gavit; unde, cùm verisimile non sit, quòd rem tam minimam, medietatem, nempè, Breviarii, restituere obligetur; ideò credibile est, quòd per hanc medietatem Breviarii aliquid aliud majoris momenti intellexerit Pontifex ille; non verò de Breviario in quo Officium recitatur. :||: Nullum autem ante Micrologum, qui ann. 1080. vixerat, hoc vocabulo in significatione Officii divini usum fuisse legimus. Dictum autem fuit *Breviarium*, (ut vult Radulphus cap.22.) quia in Cappella Lateranensis Palatii officium compendiosiùs præ cæteris Urbis Ecclesiis recitabatur, ab Innocentio III. collectum, quod *Officium Cappellare* tunc vocabatur, ad quam recitationem conformabantur Franciscani. Ab hoc igitur tempore liber hic *Breviarium* vocari cœpit. Postmodum anno 1280. Nicolaus III. erecto jam ab ipso Vaticano Palatio, ibique inhabitans, ordinaverat, ut Franciscanorum Officio omnes Urbis Ecclesiæ uterentur. FR. Quamvis Ptolemæus Lucensis, ab Oderico Rinaldo ad anno 1280. num.25. relatus, dicat Vaticanum Palatium à præfato Pontifice hoc anno ædificatum fuisse; nihilominus ampliatum, & ornatum ab eo potiùs dicendum est; constat enim ex Anastasio Biblioth. Symmachum Papam de anno 498. primò ex utroque Basilicæ Vaticanæ latere Episcopium, & deinde anno 810. Leonem III. ex eodem Authore Palatium Archipresbyteratus fabricasse, & juxta ejusdem Basilicæ gradus ad partem dextram atrii, domum à fundamentis mira magnitudine, & pulchritudine decoratam, in qua accubitus collocasse &c. :||: Itaque Jacobum, sive Giaime Fratrum Minorum Generalem de anno 1141. in Pontificatu Gregorii IX. Breviarium eo modo, quo nunc utimur, reformasse asseritur. At Radulphus citatus, acriter conqueritur, quòd præfatus Papa Nicolaus ad recitandum Minorum Fratrum Officium Ecclesiasticos compulisset, in quo multa officia novem Lectionem continentur, per quæ diminuuntur feriæ. FR. In can. convenit. de consecr. dist. 5. ex Concilio Agathensi habetur, quòd ordo officii divini ex tunc idem erat per illa verba, *Sicut ubique fit*. Cæterum quo ad id, quod Radulphus citatus asserit: ex can. In die Resurrectionis, de consecr dist. 5. de errore manifestè convincitur; nam multò ante Innocentium III. Gregorius VII. ibi ita sanciverat: [Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos & tres Lectiones non ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio, & negligentia comprobantur hæc facere. Romani verò diverso modo agere cœperunt: maximè à tempore, quo Theutonicis concessum est regimen nostræ Ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri sicut superiùs prænotavimus.] Ubi prænotatum ordinem nihil à recenti differre videre licet. Radulphus ergo malè de officio ordinis Romani intellexerat. Pro officio contra Radulphum D. Hieronymi auctoritate responderi posset, ajentis: Numquid verborum multitudine flecti Deus, ut homo, potest? Non enim verbis tantùm, sed corde orandus est Deus: quapropter melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritatem, ac serenitate, ac spirituali hilaritate; quàm totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis, ac tristitia, apud Gratianum in can. Non mediocriter errant. de consecr. dist. 5.] :||: In Græcorum atque Ambrosianæ Ecclesiæ Breviario feriæ quadragesimales ita sunt privilegio exceptæ, ut numquam pro quocumque festo relinquantur. Tandem Rom. Breviarium Decr. Concilii Trident. restitutum, & successivè per alios Pontifices reformatum, & recognitum fuit. Certum tamen est, quòd ante D. Hieron. Lectionarium, nullus orandi methodus in Dei Ecclesia præscriptus erat: cujus synonyma. Vide *Cursus. Missalis.*

BREVIATUS, abbreviatus. [In quorum arcam, sive suggestum subjecta porticu sensim breviatis, angustisque gradibus ascenditur. Sidon. lib. 2. epist. 3.

BREVICULUM. FR. Libellus, in quo Ecclesiastici festa mobilia annotabant, & populo post Euangelium in Missa solemni publicabant. can. placuit. de consecr. dist. 3.

BREVIGERULUS. FR. Brevis, seu literulæ allator. [Mitto itaque tibi cum brevigerulo tuo cursorem istum. Ivo Carnot. Epist. 134.

BRIA, vasis genus. [Date quæso immortalibus Diis ut bibant scyphos, brias pateras, sympiviaque depromite. Arnob. lib. 7.] Inde *Ebrius* nomen deducitur, quia mensuram *briæ* excedit, & à contrario *sobrius* dicitur, quia infra eamdem mensuram parciùs bibit.

BRITANNI. Vide *Alleluja*. *Bordinatus*. *Saxonia transmarina*.

BROCCA, sive *Broca*. FR. Vasis genus, Italicè *Brocca* etiam dicitur; sed hìc pro vinaria mensura accipitur. [Vinum nostrum vendere ad tabernam, sive, ut vulgò dicitur, ad broccam; in Nomen. Cister. p. 1. cap. 50.] Ad Broccam: scilicet, ad minutam mensuram: ejus ethymon. Vide *Embrocha*.

BROCARIUS. FR. Proxeneta, intercessor, interventor, italicè *Sensale*. Skeneus in, l. 2. ff. de Proxenetis.

BROLIUM. FR. Atrium, receptaculum, vivarium, locus pro Principis venatione retentus. [Concessit cervum, quem is in suo brolio venaretur. In Lege Longobar.] *Brolum* tamen legitur in textu. Veneti *Brolio* dicunt locum ad contractandum destinatum. Vide *Bidellus*.

BRUCHUS, græcè βροῦχον, vermis species, quæ herbam erodit, de quo sæpè in Sacr. Script. [Venit locusta, & bruchus. Psal. 104.] Quæ bina insecta eadem sunt. [Una plaga locusta, & bruchus, quoniam altera est parens, & altera est fœtus. D. Aug. ibid.] Idem & Hugo Card. sensit.

BRUCTO. FR. Spurco. In legib. Longobar. l. si quis. de seditione.

BRUDATUS, acu pictus, ex Gallico idiomate

Brode. [In primis octo sectas, quarum prima brudata, unam casulam, tres tunicas, pannum, frontellum. Abbas Gualterius de Monyton. ad ann. 1343.] Ubi dictio *Secta* incisionem significat, & *Frontellum* velum Altaris est, Italicè *Frontale*; nam ad Altaris frontem ponitur.

Brumosus, fœtidus, putidus. [Cùm fœteret brumosa aqua. Ruf. lib. 3. cap. 36.] S. Zeno *Bramosus* in eodem significatu dixit; fortasse ex librariorum inadvertentia, ita enim habet: [Quis non intelligit fratres Pascha non esse, sed bramosum latronis cruenti convivium. cap. 8. in Exod.

Brunia, lorica; alii verò galeam intelligunt, & juxta vim nominis Saxonis *Bruim* rectè armaturam significat. [Constitutum est, ut neque Episcopus, neque Abbas, vel quilibet Rector Ecclesiæ bruniam, vel gladium sine nostro permissu cuilibet homini extraneo, aut dare, aut vendere præsumat. In constit. Caroli M. lib. 3. cap. 75.] Vide *Berg.*

Bubo, tumor. Vide *Anthrax*.

Bucale. Vide *Baucus*.

Buccadurus. FR. de equo propriè dicitur, qui redinibus non obtemperat, cap. 15. decretal. lib. 5. tit. 12. translatè tamen de eo, qui dum infirmatur, difficiliter, & obstinatè medicamenta per buccam sumit.

Bucellatum. Vide *Buccellarius*. *Paxamatium*.

Buccus, caper. [Si quis buccum furaverit. In lege Salica, tit. 5. §. 1.] quæ lex pro tit. habet, *De furtis caprarum*. Et Greg. Turon. *Buccus olidus* dixit; inde Italicè *Becco* appellatur.

Bucellarius, militaris exercitus, seu legio in Oriente ita appellata, quia panem buccellatum, seu biscoctum secum ferebat, quem Græci Βυκελλάτον vocant; unde & Βυκελλάριος, miles, de quo suprà, quo vocabulo in eadem significatione usi sunt etiam Latini: [Dum Valentinus Imperator concionaretur ad populum, Ocylla bucellarius Aetii, ex adverso veniens, eum gladio perfodit. Greg. Turon. lib. 2. cap. 8.] Ac Palladius de D. Macario Alexand. loquens inquit: [Cùm fregisset buccellatum, quod habebat.] Sic etiam Leo Imp. in suis Constitutionib. FR. [Triginta dierum frumentum ad usus diurnitatem excoctum, buccellatum vocant, humeris militum imposuit. Ammian. Marcellin. lib. 17.

Bucetum, bonum pascuum. [Inter greges tintinnabulatos per depasta buceta roboantes. Sidon. lib. 2. epist. 2.] FR. *Bucula* habet Gloss. Isidori.

Buda, storea. [Videns autem Ægyptius vestitum mollibus, & budam de papyro, & pellem sub ipso. Pelag. lib. 10. nu. 76.] Unde perperàm pro buda storea, *Bistoriam* aliqui legunt.

Bufones. Vide *Goliardus*.

Bugia, instrumentum argenteum, in quo ponitur candela accensa ad præbendum Prælato lumen in celebratione, ut commodè legere possit. Gallicè tamen candelam ipsam denotat, at hìc continens pro contento sumitur. In quodam antiquo Glossario *Scotula* dicitur, fortasse à vocibus græcis σκότον ἐλαύνω, idest, tenebras expello. Moraliter verò significat Prælatum non debere tantùm lumini suæ cognitionis fidem præstare, sed alterius testimonio uti. Papa utitur hac candela, sed absque hujusmodi instrumento, fortasse quia ipsius cognitionis lumen alio terreno fulcimento non indiget.

Bul. FR. Octavus Hebræorum mensis, qui & *Merhesuan* dicitur. Vide Auctores citatos in dict. *Elul.*

Bulletellum, Vannus, cribrum. [Et in bulletellum obulus. Matth. Paris. in histor.

Buleutes quid græcè significet. Vide *Sanhedrim*.

Bulgaroctonus, βυλγαροκτόνος. FR. Bulgarorum occisor: quo titulo Basilius Græcorum Imperator appellari voluit, ob stragem Bulgaris illatam, nam græcè κτείνω occidere significat. Ita vice versa *Romæoctonus* denominari voluit Carlo Joannes Bulgarorum Rex, idest, Græcorum occisor; nam Græci *Romæi* dicti sunt.

Bulgiæ. Vide *Bissacius*. Hippoperæ in dict. *Hippaglus*.

Bulla, Pontificium, seu imperiale diploma, & quælibet publica attestatio. Apud Latinos *Bulla* lamina rotunda erat, intusque cordis figura signata, ad infantium collum superstitiosè ligata contra fascinationes. Vide *Agnus Dei*. Inde quia diplomati aureum, seu plumbeum, aut certum sigillum appenditur, ab hac appendice litteræ illæ *Bulla aurea* (quæ græcè Chrysobulla) & *Bulla plumbea* vocantur. Igitur quatuor modis sigillum, seu bulla imperialis formabatur. In auro, scilicet, quando Regibus, & similibus scribebat Imperator, qui cinnabaro subscribebat. Gregorius, lib. 4. Niceta, lib. 2. Et in frontispicio ejusdem diplomatis tres rubras Cruces in signum confirmationis tenoris litterarum figurabat. Eisdem Magnatibus aliquando argenteum sigillum, seu bullam in litteris appendebat; ejus autem Matri, Uxori, Filiis, Despotæ, Patriarchæ, Sebastocratori, atque Cæsari scribens, plumbea Bulla utebatur, ita Bodinus in tract. de illius Aulæ officiis. Tandem vulgaris Bulla erat in cera rubra, aut viridi. Patriarchæ siquidem plumbea, vel cerea viridi permissum erat sigillare, & in subscriptione cæruleo colore utebatur. Catacuz. lib. 3. cap. 36. Sigillum, quo imprimebatur, *Tympanum* dicebatur. [Præsens privilegium per manum Alexandri Notarii nostri scribi, & bulla aurea tympano impressa roboratum nostro sigillo jussimus decorari. Robertus Montensis in Supplem. Sigiberti.] Quod tamen vocabulum potiùs torculum, sub quo imprimebat sigillum ex dicto textu intelligi crediderim, ibi enim tympano bullam impressam sigillo dicitur, ita ut à sigillo tympanum diversum intelligatur: ac eò magis, dum usque ad præsens Typographi *tympanum* vocant instrumentum illud, per quod sub torculari immediatè impressum in formella comprimitur. Dubitatur inter Scriptores, quid per bullam δικήρον penes Balsamonem intelligatur, idest, bulla duabus ceris sigillatis:

Aliqui exiſtimarunt diplomata habuiſſe duo cerea ſigilla appenſa, alii verò (cum quibus concurro) putant unicum fuiſſe ſigillum cereum ex utraque parte ſignatum, eo pacto quo plumbea Papæ ſigilla fieri ſolent. Hunc imprimendi modum ſolius Imperatoris, & Patriarchæ idem Balſamon de privil. Patriarch. ſolitum fuiſſe ſcribit. Hodie Papa bullas expeditionum, & collationum in plumbo ſignat; ſed cum hac differentia, quòd expeditiones in forma *dignum*, ut ajunt, ex funiculo, rubro, & flavo colore contorto plumbum pendet. Errat tamen Polidorus Virgilius, aſſerens Stephanum III. obſignare incœpiſſe in bulla plumbea; conſervatur enim adhuc Aretii cum prædicto plumbo bulla S. Sylveſtri Papæ, & in S. Angeli Arce de Urbe eodem modo reperiuntur Bullæ Leonis Primi, Gregorii Magni, & aliorum Pontificum ex relatione Rinaldi olim ejuſdem Archivii Cuſtodis, qui tamen Pontifices anteceſſores præfati Stephani III. fuere, ac idem Rynaldus ſtylum plumbei ſigilli à S. Sylveſtro incœpiſſe opinatur. Pontificis *Bulla aurea* illa dicitur, qua Imperator confirmatur, nam in auro cuditur. FR. Aurea Bulla erat Clementis VII. in qua Henrico VIII. Angliæ Regi titulum Defenſoris fidei contulerat. Similiter aurea fuit illa, qua Franciſcus Primus Galliarum Rex fœdus inter ipſum, & præfatum Henricum firmaverat, in quo ſigillo ex uno latere hæc verba erant impreſſa: *Plurima ſervantur fœdere, cuncta fide*. :||: Collocatio autem, quæ in eo plumbo, & in variis antiquis picturis habetur, ſcilicet, à parte dextra D. Pauli, & à ſiniſtra D. Petri, ex antiquo uſu provenit, quia tunc dignior læva habebatur, de qua re diſertè Leo Allatius, lib. 1. de Eccleſ. Occident. & Orient. perpet. conſenſ. cap. 6. FR. Sic etiam eorumdem Apoſtolorum capita in antiquis, argenteiſque ſtatuis ſupra Ciborium Lateranenſis Eccleſiæ adhuc extant conſervata, ita ut S. Petri effigies ad ſiniſtram, & S. Pauli ad dextram collocatæ ſint, eodem prorſus modo, ac forma ut ſubjectæ figuræ demonſtrant.

Uſque ad præſens maximæ æſtimationis habetur ſiniſtra inter Græcos, & nos priùs ſiniſtrum Altaris cornu, quàm dexterum incenſamus. Lepida quidem fuit non minus, quàm ingenioſa Ottonis tit. S. Nicolai in carcere Cardinalis, Apoſtolicique Legati inventio, ad ſedandam præcedentiæ differentiam inter duos Angliæ præcipuos Epiſcopos in Concilio Londinenſi de anno 1237. ortam, ubi Eboracenſis Præſul à gravamine præcedentiæ ſe appellaverat, quia Cantuarienſis Compræſul ad dextrum ejuſdem Legati latus ſe collocarat: is amborum Archiepiſcoporum differentiam ſedavit, eleganter eis oſtendens, quòd in bulla Papali Petrus ad Pauli ſiniſtram

ſtram collocatur in ſignum humilitatis, quod præcipuè imitari Eccleſiaſtici debent, ita ex Matth. Pariſ. Odoric. Raynaldus refert. In Eccleſ. Annal. anno ſuprà cit. :||: In Bullis Pontificiis Conſiſtorialibus, quæ manu ipſiuſmet Papæ, & à cunctis Cardinalibus, ſeu à majori parte firmantur; præter plumbum jam dictum, depingitur Crux, circa quam aliquod præclarum dictum, ſeu aliqua Sacræ Scripturæ ſententia juxta Pontificis libitum circumſcribitur. FR. Exempli gratia.

Lucii Papæ III. erat hoc ſignum: ✠ Adjuva nos Deus ſalutaris noſter. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 195. in ult. verſu, & conſtit. ſeqq.

Urbanus III. ſignabat: ✠ Ad te Domine levavi animam meam. Ibidem conſtit. 204.

Alexander III. ✠ Vias tuas Domine demonſtra mihi. Ibid. conſtit. 182.

Clemens III. ✠ Doce me Domine facere voluntatem tuam. Bull. Baſin. tom. 2. conſtit. 207. 209.

Cœleſtinus III. & Honorius III. ✠ Perfice greſſus meos in ſemitis tuis. Bullar. Caſin. ibid. conſtit. 213. & conſtit. 235.

Gelaſius II. ✠ Deus in loco ſancto ſuo. In Commentar. ejuſdem vitæ apud Conſtantinum Gajetanum, pag. 103. & 105.

Gregor. IX. ✠ Fac mecum Domine ſignum in bonum. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 248. 250. 251. quibus verbis uſus fuerat etiam Innocentius III. Bullar. Caſin. ibid. conſtit. 223.

Paulus III. ✠ Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Bullar. Caſin. tom. 1. conſtit. 170.

B. Pius V. ✠ Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas. Ibidem conſtitut. 193.

Urbanus VIII. ✠ In Domino ſperans non infirmabor. Ibid. conſtit. 306.

Gulielmus Siciliæ Rex ſignabat his verbis: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 187.

Innocentius X. ✠ Da ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſim.

Alexander VII. ✠ Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, q. a. d. e. m. n. c. ideſt, quoniam à dextris eſt mihi ne commoveat.

Clemens IX. ✠ Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.

Clemens X. ✠ Jeſu, tibi ſit gloria.

DE INNOCENTII XI. Regnantis ſigno dicemus in verbo *Papa*, quia dum hæc imprimuntur, non adhuc aliqua ejus Conſiſtorialis Bulla emanavit. :||: Antiquitus duo fratres Ciſtercienſes Converſi ad cudendas bullas applicati erant, qui *Fratres plumbi*, ſeu *de plumbo* vocabantur, ita ut tranſiens hæc incumbentia ad ſæculares, hi in proceſſione cum aliis Cancellariæ Officialibus incedentes, habitum laicalem Ciſtercienſium ferebant. Vide *Anulus Piſcatoris*, in dict. *Annulus*. Vide *Applumbarius*. *Abbreviator*. *Sigillum*. *Numiſma ſacrum*. FR. Signa ad dignoſcendas Bullarum falſitates notantur in 5. decretal. tit. 20. cap. 5. & ſeqq. Quomodo bullam ſignabat Papa non conſecratus. Vide *Papa*, §. *Papa nondum conſecratus*. Bulla. Vide *Syparium*.

Bulla In Coena Domini. FR. quæ *Proceſſus generalis* dicebatur. Clement. de Judiciis, cap. 1. quia excommunicantur generaliter omnes Hæretici, & contumaces, Gloſſ. ibi; cujus tenor, & caſus ibi Papæ reſervati, aliquando in parte pro Pontificis libitu variantur, & in feria quinta Cœnæ Domini ad manè ab ultimo Diacono Cardinali publicè, altaque voce legitur, aſtante cum cæteris Cardinalibus, & Epiſcopis Pontifice, qui peracta lectura, faculam accenſam in plateam projicit in ſignum fulminationis contra excommunicatos.

Bulla Motu Proprio. Vide *Leges*.

Bullare, in plumbo ſignare. [Plumbo bullavit chartam illam. In vita S. Joannis Eleemoſynarii, cap. 51. Hanc Epiſtolam græcis litteris, hinc inde munire decrevimus, & Annulo Eccleſiæ noſtræ bullare cenſuimus. In epiſt. Ratbodi Troviren. Epiſc. à Sirmondo allata.

Bullatus, ſignatus: ut *bullatæ litteræ*. [Extant litteræ integræ, & bullatæ. D. Bern. epiſt. 230.

Bullarium, liber continens diverſorum Pontificum bullas, cui nuper adauctus eſt tomus quartus in typographia Camerali impreſſus.

Bullatorium, ſigillum. Vide *Chartophylax*.

Bundæ. Termini, ſeu confinia, & limites: anglica dictio *Bondes*, quæ idem ſonat. [Quibus metis, & bundis circumdantur. Matth. Pariſ. in Hiſt.

Burdatio, ruſtica penſio, ſeu tributum à villicis exactum. [Cognovimus etiam ruſticos burdationem, quam jam ab eis exactam Theodoſius minimè perſolverat, iterum dediſſe, ita ut in duplo exacti ſint. S. Greg. lib. 1. epiſt. 42. Concede mihi ſervo tuo, ut tollam onus duorum burdonorum de terra, 4. Reg. cap. 5.] Puto vocabulum à *Burdo*, quod eſt Mulus, derivari. Inde Muliones in Sicilia vocantur *Burdonarii*; etiam inter Latinos *Burdonarii* appellati ſunt. [Porrò Burdonarii, Burdoneſque viſo Leone, timore correpti ſunt. Jo. Moſcus, cap. 25.] à græco nomine *βορδόνια*, quod mulos ſignificat. Inde *Burdicus*, exiguus mulus. D. Ambroſius, epiſt. 10. FR. Sed Dionyſ. Carth. in expoſit. ſuper 4. Reg. loc. cit. art. 7. facit differentiam inter mulum, & burdonem, inquiens: [Burdones ſunt animalia genita ex equo, & aſina; quemadmodum muli ex equa, & aſino.

Burdo. FR. Verbum, fuſtibus dimico ruſticorum more, de quo Matth. Pariſ. Significat etiam animal, quando eſt nomen, ut ſuprà. Vide *Burdatio*.

Burdunarius. Vide *Burdatio*.

Burgemotus. FR. Villicorum coadunatio, & aggregatio ad negotia peragenda. [Et habeatur in anno ter burgemotus, & ſchiremotus bis, niſi ſæpiùs ſit, & interſit Epiſcopus, & Aldermannus, & doceant ibi Dei rectum, & ſæculi. In legibus Canuti Regis, cap. 44.] Vocabulum verò *Schiremotus*, adunationem ruſticorum ſignificat.

Buri-

Buricus, Equuleus, seu asellus: [Longè dispari cultu macro illum, & viliori asellis burico sedentem. Paulin. epist. 10.] Vox quidem barbaro-græca, atque Hispani asellum *Borico* etiam appellant. Inde *Burichalium* hujus jumenti instratum, seu dorsuale, dicitur. [Sedentibus ipsis in burichaliis. In vita S. Attici Episc.] Igitur devius Raderus in hoc vocabulo fuit, dum genus navis esse putarat.

Burnettus, pannus laneus. [Nullus utatur tunica de burnetto. Matth. Paris. in vita Abb.] Aliquando Capucium denotat, ab Arabico idiomate *Barnus*.

Bursa, loculus, marsupium, ubi corporale imponitur, in Chronica Moguntina *Pera* vocatur. Ante Remense Concilium minimè in usu erat; ibi enim, cap. 5. corporale in libro conservari ordinatur. At propter periculum in terram cadendi, visum fuit decens, ut in bursam imponeretur. Pius V. Hispanos dispensavit, ne in bursam illud ponerent, Hieron. Cantonus in ejus Ordinario divin. off. ex quo infertur non posse hoc fieri sine speciali privilegio. Bursæ synonyma. Vide *Buza*, *Epigonation*. *Funda*. *Presbyterium*.

Bursarii. FR. dicti sunt Seminariorum Alumni in hist. Eccles. nam eos Episcopi de Ecclesiæ bursa sustentant.

Busca, Cremia, ramalia. [Et in busca tres denarios. Matth. Paris. in hist.] Ex angla denominatione *Busches*.

Buscus. FR. Nemus, sylva, italicè *Bosco*, Bullar. Casin. tom. 2. constit. 158.

Buscalia. FR. Arboretum, italicè *Boscaglia*. Bullar. Casin. tom. 2. const. 61. 73.

Bustuaria, altaria gentilium, ubi in sacrificio superstitioso, ac diro humanæ creaturæ comburebantur. [Ubi Busiris, & bustuaria altaria. Tertull. lib. de pall. cap. 4.

Bustum. FR. id, quod igne combustum est. [Orabam, ne tantæ Urbis, vel potiùs totius Italiæ busto superviverem. D. Ambros. in Decreto Gratiani, 23. quæst. 8. can. convenior.] Ubi Glossa. [Bustum dicitur, cùm res est exusta; rogus, cùm comburitur: pyra est congeries lignorum ad comburendum.

Buticularius, meri dispensator. [Post eos verò sacrum palatium per hos ministros disponebatur: per Camerarium, videlicet, & Comitem palatii, senescalcum, Buticularium &c. Hincmar. epist. 3. cap. 16. Portabitur cuppa cooperta, & non fiet sibi proba, nisi in buttego per butticularium suum. In cæremoniali Davantriæ.] Ubi de convivio Regi Navarræ à Benedicto VIII. exhibito loquitur. Vide *Canava*.

Butina, seria, seu dolium. [Reponatur in butina sic, ut mel citriæ plurimum excedat. Jo. Dam. de condim.] græcè *βύτινον*; sed vox quidem nimis barbara.

Butto, græca dictio *βάθος*, scyphus, seu vas concavum: [Obtulit in Basilica Sancti Petri buttonem de argento purissimo. Anast. Biblioth. in Leone IV.] Patinæ, & pensiles lampades erant aliquantum concavæ. [In venerabili Monasterio S. Sabæ fecit buttonem argenteum. Idem in Leone III.] Quorum formam hìc apposuimus, deprehensam ex antiqua pictura, quæ in vaticana porticu S. Petri olim extabat cum tribus pensilibus buttonibus, ac alia cum unico buttone ex antiquis etiam figuris excerpta.

FR. Apud Gentiles Latonæ noctis Deæ lampades tantùm accendebantur. Ita Orpheus in hymno Noctis. Vide *Cicendela*.

Buxtula, pyxidula. [In buxtola lignea recondita fuerunt. In vita S. Mauri Abb.] Aliqui *Buxculum* legunt, sed rectiùs fortasse *Buxula* à buxo ligno pro similibus urnis aptissimo diceretur.

Buza, saccus, corruptè à *Bursa*. [Si furnum, molendinum, balneum, stateram, modios, & buzas ad vinum, oleum, vel mel mensurandum facere voluerit. Guliel. Tirius, lib. 12. cap. 25.] à vocabulo græco *βύρσα*, quod corium significat, ex quo bursæ, seu marsupia conficiuntur. Vide *Bursa*.

C. Lit-

C

Littera erat signum condemnationis. Vide *Pandectæ*.

CABALA. Vide *Kabala*.

CABALLICO, equito. [Videntes autem stellam, dixit unus ad alterum: caballicate benè, ecce nostrum signum. Haymon. de trib. Magis.] Ex hoc verbo nomen *Caballicata* formatur, quod equitationem significat. [Et caballicatas (ut vulgò ajunt) circum circa dirigeret. Luitprandus, lib. 3. histor. cap. 14. & l. si quis caballum, de Furtis.

CABIDARIUS, vox barbaro-græca Καβιδάριος, at fortasse corruptè, & *Lapidarius* potiùs legendum. Hoc vocabulum in Lausiaca Palladii reperitur, ubi de Macarii senioris vita agit.

CABIMENTUM. In statutis Melitensium Equitum Commenda est. FR. quæ in concursu jure antiquitatis, & benemerentiæ confertur, ad differentiam aliarum Commendarum, scilicet, *Commendæ melioramenti*, (quam Canonistæ *Optionem* vocant) & *Commendæ gratiæ*, quam Magnus Magister in principio sui magistratus & in quolibet quinquennio, ingreditur, ut ajunt, *in gratiam*, idest, habens tunc facultatem ex quocunque Prioratu eligere unam sibi benevisam commendam, quam deinde titulo benemerentiæ Equiti pro servitiis Religioni præstitis conferre solet. :||: *Cabimentum* à verbo gallico *Cabire*, quod aliquam rem in assignationem suscipere significat.

CABISCOLA, subcantor, ecclesiasticum officium, seu potiùs Primicerius Scholæ Cantorum. Vide *Primicerius cantorum*; nam *Cabi* caput significat, in Hist. Sardiniæ.

CABLICIA, Arborum rami vento dissipati, dictio gallica *Cable*, quæ idem significat: [Inquiratur, qui acceperint profectum de cabliciis. Matth. Paris. in vita Abb.

CABREUM. In statutis Equitum Meliten. significat inventarium bonorum stabilium alicujus commendæ cum illius Ichnographia, scilicet, arearum, & formarum descriptionibus, statusque antiqui, & recentis relatione, unà cum attestatione authentica melioramentorum &c. quod omnes Priores, Balivi, ac Commendatarii in quolibet XXV. annorum spatio renovare, & præsentare tenentur, cum tribus consimilibus *Cabreis*, ad reponendum unum in Archivio Commendæ, aliud in Archivio Conventuali illius linguæ, & tertium in Archivio Prioratus. Vox quidem corrupta à capibrevio. Vide *Capibrevium*.

CABUS, mensuræ pondus, vox græca κάβος, quatuor sextaria continens, at sextarium sexdecim uncias pendet; itaque cabus quinque librarum ponderis est cum IV. unciis. FR. aliqui sextarium duarum heminarum capax esse asserunt.

CABUTA. Vide *Baculus Pastoralis*.

CACCABATUS, fuliginosus, vel fumo denigratus, à verbo græco κάκκαβος, quod ænum, cabum, seu ollam significat. [Et pœnitebit te desiderii, & exactionis tuæ, cùm ædificia, quæ immaculata adhuc operis tui gratia splendent, obscurata næniis insipientiæ meæ, & (ut digno meis versibus verbo utar) caccabata ridentibus, vel nauseantibus, confusus aspicias. Paulin. Appenderunt in collo meo caccabatas ollas. Ex vitis Patrum.] FR. locus Paulini *Ædificia caccabata*, maculata, & spurcata significare videtur; nam dixerat suprà *Ædificia immaculata*, cujus contrarium maculata, & fœdata erit proculdubio: *Cacabulum* enim stercoris locum significat :||: Dicitur etiam *Caccabacius*: inde S. Zeno serm. 6. Neophytos recenti, & albo pani æquiparans, ait: [Certè caccabacii non sunt, non vetusti, non usti, non crudi, non mucidi: lacteus illis color est, lacteus sapor est.] Atque contra Hermogenem, qui materiæ motum aquæ ferventi comparabat, lepidè Tertullianus sic respondit: [Si æqualis momenti; jam turbulentus, nec caccabaceus; sed compositus, & temperatus, cap. 12. advers. Hermog.] Ab aliquibus tamen *Cacabitus* legitur.

CACODOXIAS, sinistra opinio, ex græco vocabulo κακοδοξία, quod nomen penes Sacros Scriptores Hæreticis attribuitur. FR. cujus oppositum *Orthodoxia* dicitur: [Ut Sanctorum Patrum orthodoxia, quam nos prædicamus, per ampliùs manifestetur, & propria cacodoxia in omni loco, & regione publicatur, & arguitur. Anast. Apocris. Epist. ad Theod. Presbyt. in Collect. Anast. Bibl. per Sirmondum in 8. edit. pag. 203. Bonum enim veraciter, est paternam, ut dixi, manifestare, & confirmare; hæreticam verò cacodoxiam publicare, & redarguere, &c. ibid.] Vide Heterodoxus in dict. *Orthodoxus*.

CACOLOGIA, imperfecta loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

CACTUS: herba spinosæ speciei, aliqui putant esse carduum sylvestrem, qui aculeis abundat, inter quos Athenæus, lib. 2. qui copiosè in Sicilia reperiri refert. FR. idem affirmat Plin. lib. 21. c. 16. ex quo colligitur mastiche acanthica, ut in dict. *Schinus* dicemus. :||: [Eradicato omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo subdolæ familiaritatis. Tertull. de Pall. cap. 2.] Perperàm ergo aliqui dictionem hanc corrigendam censent.

CACUMEN, colliculus, qui sub pedibus Sanctarum Imaginum antiquitus depingi solebat, quarum multæ adhuc Romæ extantes perspiciuntur. [Ædificavit Ecclesiam cum apsida amplissima, & cacumina mirifica de musivo. Anast. Biblioth. in Leone III.

CADARFREDA. FR. consuetudo, stylus. In Legib. Longobard. l. si duo fratres, de succession.

CADIVUS, malus, seu cadens, quod ad animi, corporisque defectus transfertur. [Constat me vobis vendidisse servum, non furem, non fugitivum, neque cadivum; sed mente, & omni corpore

sa-

sanum. Marculf. lib. 3. hist. cap. 14.] fortasse idem, ac *Caducarius*, infrà.

Cadmus, vox corrupta ab Arabica *Cadi*, quæ Judicem significat. [Adducti sunt procurator Civitatis, qui lingua eorum Emir dicebatur; & Juridicus, qui Cadmus appellabatur. Matth. Paris. in hist.] Dictio *Emir* Arabica etiam est, & Præfectum, atque Arabum Tribunum, Principemque eorum lingua denotat; unde addito articulo *Al*, seu *el* al emir, Itali, & Hispani *Almirante* dixerunt, ut visum est in dict. *Amirus*.

Cadus, liquidorum mensura. [Quantum debes Domino meo? at ille dixit, centum cados olei. Lucæ 16.

Caducarius, qui morbo comitiali laborat. [Isti homines caducarii sunt, quo nomine vulgò apud nos vocantur. D. Aug. de vita beat.

Cæremonia, actio sacra, cum exteriori religionis cultu: à *Cære* Etruriæ Civitate, ut vult Festus; ad quam, Roma à Gallis capta, sacrum ignem ferentes, confugerunt Vestales, ut Val. Max. lib. 1. cap. 1. n. 10. narrat: inde omnis divinus cultus à Romanis cæremonia dictus fuit. Livius, lib. 4. FR. At D. Augustinus, lib. 2. Retract. cap. 38. à verbo *Careo* etymologiam deducit, inquiens: [Cùm agerem de observationibus Judæorum, à quibusdam escis secundùm legem abstinentium, dixi, quarundam escarum cæremoniæ, quod nomen non est in usu litterarum sanctarum; ideò congruens mihi visum est, quòd à carentia appellatas cæremonias, quasi cæremonias memoria tenebant, eo quòd observantes careant his rebus.] Idem sensit, lib. 6. cap. ult. Isidorus in suo Etymolog. Junius verò Camerar. decur. 3. cap. 4. ait. [Quasi gerimonia dicitur, à gerendo, sicut à gemendo gemonias scalas fecerunt, & à querendo querimoniam; ut indicarentur ea, quæ in sacris geri ritu solemni deberent.] Vossius scribi tamen vult *Cærimonia*. Alii tandem *Cælimoniam* à cœlestibus rebus vocem deductam scripsere. :||: Itaque differt *Cæremonia* à cultu, sicut aqua à lavacro; nam *Cæremonia*, juxta Sacr. Trid. Concilii sensum, est ipsa actio; *Ritus* autem est modus præscriptus, quo actio ipsa sacra facienda sit.

Cæremonior. FR. Aliquo exteriori signo colo, & adoro. [Gallienus dixit Cypriano, jusserunt te Sacratissimi Imperatores cæremoniari. Mombritius in Actis S. Cypriani.] Cogebantur enim Christiani ad Idolis thurificandum. Vide *Cruciola*. *Thurificatus*.

Cæremoniarum Magister. Vide *Admonitor*. *Deputatus*. *Designator*. FR. antiquitus enim erat Archidiaconi officium, ut in Extrav. in cap. 2. & seqq. de officio Archidiaconi colligitur. Vide *Hieromnemon*. *Hypomimnискon*. *Memorialis*. *Rememoratorius*. *Suggestor*. *Teletarcha*.

Cæsar. Vide *Nobilissimus Imperator*.

Cæsarista. Vide *Sebastocrator*.

Cafsis, vel *Caussis*, græca dictio καῦσις, incendium significans. [Et si est sub terra tartari carcer, si est cassis ardens, si est infernus sine fine crucians, si est apparitor istic, qui nos ad ista rapiat post seculi labores, quid stupemus? ubi sumus? quæ est ista, quæ nos tenet oblivio lethalis? Chrys. serm. 124.

Cainani, seu *Cayni*. FR. ita appellati sunt quidam Hæretici, qui Cainum Adami filium adorabant, 24. quæst. 3. can. 39. Ita *Sethiani*, qui Seth alium Adami filium Christum esse asserebant. Ibidem.

Calaber. FR. ex Calabria provincia, & dicitur *Calaber*, *calabri*, & *calabridis* in genitivo. [Cum Siculis, & Calabridis. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1132.] Item Calabrius etiam dicitur Columel. lib. 12. cap. 49.

Calamus. Vide *Siphon*. *Communio*. *Pugillaris*. *Confirmo*. In sacra autem Scriptura extensorum mensuram sæpè significat.

Calaphates. Vide *Naupegus*.

Calatibiliotta. FR. pagus in Sicilia. [Vvilelmus novus Regulus, dimisso palatio matri recepit se in castrum munitum, quod dicitur Calatibiliotta. Anonym. Monach. Casin. Chron. an. 1194.

Calcaria, fornax, ubi calx coquitur, §. 48. tit. 19. l. 8. Et in vita S. Gregorii Papæ II. [Hic in exordio sui Pontificatus calcaria decoqui jussit.] Vide *Calcifurnium*. FR. item significat conculcationem, & translativè impositionem taxæ, seu gabellæ, angariam, & pensionem. [Excepta antiqua consuetudine hoc responsaticum solum, & angarias, & calcarias simul, & ad dominos suos angarias, & pensiones secundùm antiquam consuetudinem. In capitulare Sicardi, cap. 14. apud Camillum Peregrinum. In hist. Princ. Longobar.

Calceamentum. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hosa*. *Poulainia*. *Zancha*.

Calcearius, sutor. [Afferat ad calcearium puerorum quadraginta solidos. S. Greg. lib. 1. epist. 37.] FR. Plautus *Calciolarium* appellat. [Propolæ, Lintrones, Calciolarii, in Aul.

Calcei. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hosa*. *Poulainia*. *Sandalia*. *Zancha*.

Calcidica. Vide *Tribuna*.

Calcifurnium, Calcis fornax. Bedæ Martyrol. x. Kal. Septemb. Vide *Calcaria*.

Calco, pro transcurro. [Dum voce depromi calcatur, quod expressiùs corde clamatur. Vigilius Tapsensis Episc. lib. 3. contra Euthyc.] In aliquibus Codicibus mendosè *Palpatur* pro *Calcatur* legitur. FR. verbum *Calcatur* non est hic præter suam veram significationem positum, nam *Voce depromi calcatur*, supprimitur, denotat: *Calco* enim, *Supprimo*, synonyma sunt.

Calculus. [Dabo illi calculum candidum & in calculo nomen novum. Apocalyps. cap. 2.] Ubi Arator pro calculo candido, illum intelligit, per quem forte luctatorum paria extrahebantur; sed sensus hic non facit ad rem, ubi de peracta victoria loquitur, scilicet, *Vincenti dabo*. Debet igitur intelligi pro *Candido calculo*, cum quo rei absolvebantur, & innocentes declarabantur; sicuti per nigrum calculum damnaban-

bantur. De justificatione igitur, & peccatoris contritione Sacra Pagina loquitur, qui post pœnitentiam à reatibus absolvitur, & amicus Dei declaratur. FR. Nigrum, & album penes Græcos per translationem malum, & bonum intelligitur, de qua phrasi sæpè Homerus, unde à vocabulo μέλας, quod græcè nigrum; inde, quia Apocalypsim græcè scripserat Joannes, hinc ejusdem linguæ phrasibus usus est, in quo idiomate passim observatur *Calculus* pro sorte; quare per nigrum, & album calculum, mala, vel bona sors litteraliter intelligitur; hac etiam figura latini poetæ sæpè utuntur. In malum, nempè, sensum primò:

——— Et populum nigros efferre maritos.

Juvenal. Satyr. 1.

——— Nigrum in candida vertunt.

pro quocumque malo. Idem Satyr. 3. Et de malo homine. Horat. Serm. lib. 1. Satyr. 4.

——— Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Ac idem, lib. 1. serm. Satyr. 9.

——— Huccine solem
Tam nigrum surrexe mihi!

idest, tristem, & exitiosum: sic è contra album, & candidum pro bono. *Novit quid album, quid nigrum*, idest, quid bonum, & quid malum, Apulejus, & Quintilianus, lib. 11. A Græcis desumptum, seu à Thracibus, qui diem fortunatum, vel infaustum albo, & nigro lapillo signabant, atque pro fœlici die Catullus cecinit:

Fulsere verè candidi tibi soles.

Inde Judicum *calculi* non propter colorem, sed ab effectu, *nigri*, & *albi* dicebantur, ut notat Adrianus Junius in suo Lexico græco in dict. ψῆφος, inquiens: [Erant autem duplices ψῆφοι, hoc est calculi; qui condemnabant τετρωμένας, μέλαινας, ἀναιροῦσας, τετρυπημένας dicebantur tetri, nigri, lethales &c.] non quia tales erant calculi; sed ab effectu sic dicebantur: & è contrario ibidem: [Rursus, qui absolvebant ἄτρωτοι, λευκὰς, σώζουσας, & ἐλεοῦσας, idest, salutares, candidi &c.] Et usque ad præsens soleat *album*, & *nigrum pascha* imprecare Græci, quod nos bonum & felix, seu malum, aut infelix Pascha dicemus: item *Nigra mors* pro infelici, quod etiam apud Homerum sæpè nigrum, pro calamitoso, & infortunato legitur. Igitur *Vincenti dabo calculum candidum*, de sorte Justorum sermo esse videtur, de qua Apostolus inquit: [Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine &c. Ad Coloss. c. 1. nu. 12.] De calculis coronæ pro precibus fundendis. Vide *Globuli*.

Caldarium. Vide *Portus*.

Caldellus, vas, in quo cervisia absorbebatur. [In æstate binos caldellos. In regula S. Cæsarii, cap. 16.

Calendæ. Vide *Neomenia*.

Calendarium. Vide *Kalendarium*. *Catalogus*. *Martyrologium*.

Calefactorium, Hypocaustum. [Jussit in calefactorio ignem fieri. Cæs. lib. 4. cap. 6.

Calibæ, seu *Calybe*. FR. manicæ ex ferro astrictoriæ. [Posuerunt in scamno, indutum calibis, & catenis. Exilium S. Martini Papæ, & Mart. in Collect. Anast. Biblioth. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 96.

Caliendrun, vox græca καλύπτρα, sive κάλλυντρον, velum, quo fœminæ caput tegunt. [Et stolam, & supparum, & crepidulum, & caliendrum. Tertull. lib. de pall. cap. 4.] de quo ornamento Arnob. contra gent. lib. 6. Alii *Caliandrum* legunt.

Caligæ, tibialia breviora, quibus in Pontificalibus Episcopus induitur. [Priùs tamen quàm sandalia pedibus imponantur, caligis induitur usque ad genua protensis, ibique constrictis, quia prædicator pedibus suis rectos debet facere gressus, & genua debilia roborare. Ivo Carn. serm. de signif. indum.] Quæ antiquitùs erant coloris cærulei. [Caligæ quoque hyacinthini, idest, aerei coloris, & cœlestis denotant, quòd cœlestes debent habere pedes. Duran. lib. 3. cap. 8.] At illæ quibus Summus Pont. utebatur, ex panno purpureo erant simul cum sandaliis, in quibus ex corio signata erat pusilla Crux, ex testimonio Cæremonialis Davantriæ, qui anno MCCCXXV. floruit. FR. aliquando tamen Pontifices Rom. usi sunt caligis clavis signatis, vide *Sandalia* :||: Significant etiam non rarò sandalia. [Calcea te caligas tuas. Act. cap. 12.] Ubi græca lectio σανδάλιά σου habet: quare D. Hieronymus, in cap. 20. Isai. sic testatur: [Dissipatis calceamentis, quæ à Septuaginta sandalia, idest, caligæ vocantur.] Hinc apud Scriptores sacros, & sæculares caligæ calciamenta quædam militaria intelliguntur; atque Cajus Cæsar, qui cùm nasceretur in exercitu, ibique enutritus, ut Sex. Aurelius Victor scribit, ab his militaribus caligis, quibus à pueritia usus erat, vel ut Tacitus inquit, ad conciliandos militum animos, *Caligula* appellatus fuerat. D. Hieronymus, epist. 47. de quadam Virgine parùm honesta loquens, sic ait: [Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens stridore ad se juvenes vocat.] At clariùs D. Greg. in Dial. cap. 4. de Equitio Abbate agens, ait: [Ecce Vir Dei clavatis calceatus caligis.] Nam calceamenta clavata erant. FR. Caligas tempore hyberno, & caligulas in æstate ferebat D. Fulgentius: vide ejus vitam in principio sui Operis.

Calix, vas sacrum, in quo Christi Sanguis consecratur, atque offertur, ita appellatus, quia more antiquorum in ipso calida absorbebantur, ad quod Cassiodorus, in Psal. 15. alludens, inquit: [Calix à calida dictus est potione; quoniam sicut ille cor hominis exhilarat bibitus, ita hic sanctas animas perpetuò jucundat haustus.] Ubi de consecrato calice in Sacrificio loquitur; qui antiquitus non collocabatur celebrationis tempore post hostiam, sicut ad præsens fit; sed ab ipsius latere dextero ponebatur, ad denotandum emanatum sanguinem cum aqua mix-

mixtum à Christi latere dextro in cruento Calvariæ Sacrificio, ut in dict. *Hostia* dicemus. [Calix cum vino, & aqua in dextra locatur, quia sanguis cum aqua de latere Christi manasse prædicatur. Gem. lib. 1. c. 46. Ita autem juxta Rom. ordinem in Altari componenda sunt, ut oblata in corporali posita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profluxisse credimus. Microl. de Eccles. Observ. cap. 10. Calix involutus sudario porrigitur ad Altare, quod sudarium ponitur in cornu Altaris, Calix in latere oblatæ in Altari componitur, non post tergum. Amalar. in præf.] Priùs enim corporali tegebatur, ut adhuc Carthusiani observant; sed nos pro operculo parva palla utimur ex Innocentii Papæ III. ordinatione, in lib. 2. de myst. Missæ, cap. 56. vide Suarium, disp. 81. sect. 6. Hujusmodi enim Calicis situationem in antiquo Rituali sæpè citato Abbatiæ Mileti delineatam vidi, & Græci vetustorum rituum tenacissimi observatores adhuc servant. Calix priscis temporibus non elevabatur; sed Diaconus in prolatione Sacerdotis, *Per omnia sæcula &c.* illum aliquantulùm elevabat. [Dicente Sacerdote (Per omnia sæcula sæculorum) Diaconus venit, calicem coram se sustollit, cum fanone partem ejus cooperit, in Altare reponit, cum corporale cooperit, præferens Joseph ab Arimathæa, qui Corpus Christi deposuit, faciem sudario cooperuit. Gem. lib. 1. cap. 46.] De Fanonis significatu. Vide *Fanon*. In festo Transfigurationis, scilicet, die VI. Augusti, mos erat recens vinum consecrare; si verò non reperiebatur, tunc in mero permaturato intra Calicem posito parum uvæ exprimebatur, in mysterium cœlestis regni in Christi transfiguratione significati, de quo ille in ultima cœna affatus est: [Amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in Regno Patris mei.] Et in eo die uva novella benedicebatur. Durand. lib. 7. cap. 22. De priscis Calicibus sic respondisse S. Bonifacium in can. observ. prop. 23. Radulphus refert: [Ecclesiæ Martyr, & Episcopus Bonifacius interrogatus, si liceret in vasis ligneis Sacramenta conficere? Respondit: quondam Sacerdotes aurei ligneis Calicibus utebantur; nunc è contra lignei Sacerdotes aureis utuntur Calicibus.] FR. Sunt verba Concil. Tribur. cap. 18. ubi sic habetur: [Vasa quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, Calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius Martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere? respondit: quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zephirinus XVI. Romanus Episcopus, patenis vitreis Missas celebrari constituit; tum denique Urbanus VIII. Papa omnia ministeria sacrata fecit argentea.] Quod in c. vasa, de consecr. dist. 1. à Gratiano, & à Valfrid. Strab. de Reb. Eccles. c. 24. refertur. Quare illis beatis Christianorum sæculis benè Liviana verba adaptari potuissent, quod superstitiosè tamen ille de primitiva inter Romanos idololatria introducta, lib. 3. decad. 1. scripserat inquiens: [Celebranturque religiones piè magis, quàm magnificè.] Discere profectò debuissent Ecclesiastici nonnulli, quorum propensitas, dum ad Ecclesiæ ornatum tota versatur, à commiseratione tamen paupertatis aversatur, ita ut obsequium Deo se præstare putent, quando testatores ad legata pia (ne dicam impia) pro eorum Ecclesiis condere suadent, uxoris tamen viduitate posthabita, ac filiorum, cæterorumque affinium indigentia. Contra similem Ecclesiasticum, sic D. Ambrosius invehitur, inquiens: [Quid enim dices? timui, ne templo Dei ornatus deesset: respondet (Deus,) aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus Sacrorum est redemptio captivorum, apud Gratianum, 12. quæst. 2. can. Aurum Ecclesia habet.] Nam ut Augustinus quoque ait, qui hæredem filium relinquit, Christo donat, cujus hæc sunt verba: [Si quis irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si viveret nonne eum placaremus, nonne ei filium reconciliare deberemus? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed planè sic faciat sæpè quod hortatus sum; qui unum filium habet, putet Christum alterum: si duos habet, putet Christum tertium; si decem habet, undecimum Christum faciat, & suscipiat. Serm. 2. de vita Clericor.] Atque concludit idem S. Doctor: [Quicumque vult exhæreditato filio, hæredem facere Ecclesiam; quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: imò Deo propitio neminem inveniet, apud Gratian. 17. quæst. 4. can. Quicumque vult.] At quid dicendum de Religiosis illis, qui divitum juvenum voluntatem blanditiis, & persuasionibus extorquent, ut religiosum habitum suscipiant? De Religiosis nostri sæculi non scribo, quos ab hoc turpe interesse alienos agnosco; verùm de antiquis, & temporibus valdè remotis degentibus, de quibus Concilii Moguntini PP. pronunciarunt talia: [Non in fructum animarum, sed in avaritiam, & turpe lucrum inhiantes, homines circumvenientes, tondunt, & res eorum tali persuasione surripiunt.] Isti enim taliter illecti, si tractu temporis perseverare cogantur, bona eorum hæredibus reddenda sunt, ut in can. constituit. 21. quæst. 3. disponitur; atque jure optimo Bullam edidit Alexander Papa VII. in qua prohibet unigenitos divites absque Genitorum consensu, habitum Religionis suscipere. Calicis purificatio. Vide *Purificatio calicis*. Vide *Ministralis*. Calix non potest tangi, nisi à solis Ministris in sacris constitutis. Vide *Ministerium*. Cœremonia adhibenda in Calicis offertorio. Vide *Offertorium*; ubi etiam narratur, quòd antiquitus elevabatur Calix coopertus ad offertorium, juxta ritum Græcorum. :||: In Calicibus igitur vitreis consecrare ordina-

narat Sanctus Zephyrinus Papa, ex quibus mihi unum videre contigit, quem eximia veneratione penes se Virgilius Spada Innocentii X. Eleemosynarius adservabat; cui duæ ex eadem materia collaterales ansæ adjunctæ erant, juxta vetustum morem: [Levat cum offertorio calicem per ansas, & tenet, exaltans illum juxta Pontificem. Ord. Rom.] De Archidiacono, dum Pontifici celebranti ministrat, agit; atque S. Exuperii Toletani Episcopi spirituales divitias exaltans, epist. 4. ad Rust. circa finem D. Hieronymus, ait: [Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, & sanguinem portat in vitro.] Usus hic usque ad Divi Urbani Papæ, & Martyris tempora perduravit, qui deinde ex auro, vel argento fieri stabilivit, in quibus, ut Tertullianus narrat, Christum cum ovicula aberrante in ejus humeros delata cælare solebant, inquiens: [Patrocinabitur pastor, quem in Calice depingitis. De pall. c. 10.] FR. Calices hujusmodi etiam facilè frangi, idem commemorat. lib. de Pudicitia, cap. 27. ubi Pamelius calices vitreos tunc fuisse doctissimè animadvertit. Nam si Urbanus I. aureos, & argenteos Calices fieri constituerat, qui post Tertulliani tempora Pontifex extiterat; sequitur, quòd c. 10. de pall. cit. non de aureis, & argenteis, sed de vitreis calicibus Tertull. loquatur. Vetitus autem fuit vitreus Calix ob fractionis periculum, & Dominici sanguinis versionem, sicut cuidam Laurentii nomine Mediolanensis Ecclesiæ Diacono, ex Gregorii Turonensis de Glor. Mart. cap. 16. testimonio accidit, qui processu temporis ejusdem Ecclesiæ Episcopus extitit, ut ex Sirmondo in Notis ad Ennodium. lib. dies sacr. 1. & ex Baronio, An. 489. & seq. colligitur. Insuper similem Calicis fractionem, & S. Donati precibus reintegratam S. Greg. Mag. lib. 1. Dial. cap. 7. refert, qui Donatus Episcopus Aretinus floruerat, anno 394. Baron. in hoc An. n. 48. ex quibus infertur etiam post Pontificatum S. Urbani in pauperibus Ecclesiis Calices vitreos per bina saltem sæcula durasse. Itaque non usus Calicis, & patenæ vitreæ prohibitus fuit à S. Urbano; sed *omnia sacra ministeria fecit argentea*, ut suprà ex Concil. Tribur. constat. Imò taxativè ex lib. de Rom. Pontificibus sic habetur: [Hic fecit ministeria sacrata omnia argentea, & patenas argenteas viginti quinque apposuit.] Unde non prohibuisse, sed fecisse, & apposuisse colligitur Urbanum. Quin temporibus S. Xisti Papæ, & Mart. erant sacra vasa aurea, ut ex Actis S. Laurentii Protomart. per S. Ambros. lib. 2. cap. 48. & Prudentium in hymno 8. S. Laurentii constat; Sixtus enim Urbanum per CXXIV. annos præcesserat; nam Sixtus anno Dom. CXLII. martyrio coronatus fuit, & Urbanus cepit suum Pontificatum, An. CCXXVI. Prohibitio vitreorum Calicum re vera in Concil. Rhemensi, can. 6. emanaverat, ut habetur in can. ut calix, de Consecr. dist. 1. ubi ligneos, vitreos, æreos, vel ex auricalco fieri Calices prohibuit, :||: Marmoreo usum fuisse calice S. Theodorum Archimandritam in ejus vita Gregorius Presbyter refert; ex ære verò Gallus, & Columbanus Abbates, cujus materiam Sac. Canones ob nauseosum gustum, atque odorem, sic etiam ex aurichalco, prohibuerunt. Calicem, quo in ultima cœna Christus Dominus consecraverat, argenteum fuisse, Baron. An. 34. refert, & Bedæ temporibus Hierosolymis ostendebatur, ut ipsemet, lib. de Loc. Sanc. cap. 3. sic testatur: [In platea, quæ Martyrium, & Golgotha continuat, exedra est, in qua Calix Domini scriniolo reconditus per operculi foramen tangi solet, & osculari, qui argenteus calix hinc inde duas habet ansulas, sextarii mensuram capit, in quo illa est spongia Domini potus ministra.] Valentiæ verò Hispaniæ alium Dominicum Calicem achatæ lapidis conservari, hom. 26. affirmat Carthagena; fortasse plures in sac. cœna contactu, & dispensatione sanguinis Salvatoris nostri consecrati fuere. Igitur Calicis materia ex Rubricarum præscriptione auri, argenti, seu aurati cupri esse debet. Imò Rhemense Concilium in egestatis statu etiam stanni calicem concedit, quem etiam extra casum necessitatis insignes Doctores adhiberi posse affirmant. FR. nam ex Plinii auctoritate, [Stannum illitum æneis vasis saporem gratiosiorem facit, & compescit æruginis virus, lib. 24. c. 17.] :||: Quæritur inter DD. utrum Calix non consecratus, & à Sacerdote in Missa ob ejus malitiam, seu inadvertentiam adhibitus, an consecratus remaneat? Nonnulli affirmant, ex ea potissimùm ratione, quia sicut à pari Ecclesia semel polluta, si in ea postea celebretur, tunc non indiget ampliùs alia benedictione: sed rectè de Lugo, in tract. de Euchar. dist. 20. sect. 4. contrariam opinionem amplectitur, & ad argumentum contrariæ sententiæ, ibidem respondet, quòd si verum esset, ut contrarii à pari asserunt Ecclesiam semel pollutam per celebrationem Missæ consecratam existimari; sequeretur, quòd Ecclesiæ, in quibus Missa peragitur, consecratæ dicerentur; quare licèt Ecclesia polluta, & in ea semel Missa celebrata, ampliùs ut reconcilietur, benedictione non indigeat; sic etiam Calix semel consecratus, & postmodùm pollutus, seu denuò auratus, rectè nova consecratione non indiget: attamen Calix numquam consecratus non efficitur consecratus per solam celebrationem Missæ in eo peractam; benè tamen in vestibus sacris, & similibus, in quibus unctio non adhibetur, statim ac cum ipsis celebrabitur, jam benedictæ censeantur. Consecrationem amittit Calix, si cuppæ pars à pede separetur; secus verò si cuppa clavulum tornatilem habeat supplantatum. Item cuppa est denuò consecranda, si iterum inaurare illam contigerit, non verò si paulatim inaurationem deperdat, nisi ex vi, & data opera inauratio eradatur: ita Suarez, & Vasquez concordant penes præfatum de Lugo, qui tamen contrarium sensit, nimirum, non esse opus nova consecratione, quando denuò inauratur. Debet autem Calix percuti, ita ut formam, & consecratio-

nem

nem deperdat, si Aurifici ad inaurandum,vel liquefaciendum tradatur; ita nonnulli Doctores docent; sed prævalet usus hodiernus leviter percutiendi,ne deteratur,quo irreverentiæ signo patefiat ejus consecrationis amissio. Sacerdotibus mortuis antiquitus nedum inhumatis ponebatur Calix inter manus,ut adhuc in usu est; sed etiam humatis relinquebatur. [Ejus deinde corpus cùm ad digniorem locum transferendum esset, aperto sepulcro, inventum est integrum cum duplici stola, & insula rubra, cum panno serico, atque cum Cruce ex metallo confecta pectori ejus imposita,denique cum Calice ad umbilicum ejus posito.In vita S.Bivini Episc.apud Sur.tom.6. die 3. Decembr. qui obiit anno 604.] FR. *Calix marmoreus*, dicebatur urna ad modum vasis, seu Calicis formata, ut est illa, quæ in atrio S. Cæciliæ de Urbe, & SS.Apostolorum in atrio illius Conventus, de qua Joannes III. apud Torrigium de Cryp.Vatican.impress.secunda,pag.314.[A via, ubi est Calix marmoreus;] dixit. Reliqua quoad Calicem, Vide *Caucus*. *Purificatio Calicis*.

Calix Ministralis, dicebatur ille, cum quo ministrabatur populo Dominicus sanguis,quando sub utraque specie communicabatur; ut in dict. *Communicalis* dicetur; de his calicibus vastioribus fit sæpè mentio in vitis Pontificum. S. Remigius Rhemensis Archiepiscopus in calice ministrali Ecclesiæ oblato, hos versus à se compositos incidere jussit:

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine Sacro
Injecto,æternus, quem fudit vulnere Christus;
Remigius reddit Domino sua vita Sacerdos.

Calliblepharum. FR. ex græco Καλλιβλέφαρον, medicamentum oculorum, quo palpebræ venustantur, infectis pilis. [Calliblepharum, vellerumque tincturas inter cætera docuerunt. Tertull. de cultu fœminarum, c. 10.] quo vocabulo usus est etiam S. Proclus Constant. Patriarch. Orat. 19. Hujus etymon disertè exponit Vinc. Riccardus in præfatam Procli orat. variasque tum ex Plinio authoritates, tum aliis expendit.

Callicula, ex verborum sensu atramentarium significare videtur. [Ante conspectum suum ponit super mensam calliculam; unde tribus digitis mortem hominum scribit, aut vitam: Imperfectus, hom. 54. in c. 15. Matth. [Ubi de finali judicio loquitur, quamvis ab aliquibus hæ homiliæ D.Chrysostomo attribuantur. FR. fortassè *Caliculum* scribendum erit, quod parvum calicem significat: [Hunc in eo loco factum aliquando ministrum à caliculis in curam promptuarii. In vita S.Bercharis Abb.] Ministrabat, nempè, Monachis potum.

Calligraphus, ex græco καλλιγράφος, idest, accuratus, scriptor. [Interea Calligraphus quidam Alexandriæ venerabilis vir. Paul. Diac. lib. 17.

Callositas, antiquitas, vetustas.] Quid igitur vis homo de humanis sententiis litterarum tuarum exisse hanc in usus communes callositatem? Tertull. de test. animæ, c. 3.

Calo, qui frangit, seu fert ligna: à verbo græco κάλον, idest, lignum. [Josue usus est Cabonitis lixis, & calonibus. Chrysost. in psal. 14.] FR. significat servum, seu mancipium, quod in exercitu ducitur, ad ferenda, & ministranda ligna, seu lignea instrumenta: à *Caladis*,ita appellatum existimat Porphir. quia eo die menstrua cibaria accipiebat; vel secundùm Accursium à *Calendo*, idest, vocando, quia ad ministeria hujusmodi servi vocabantur. Hoc vocabulo usus est Cæsar in 2. lib. Belli gallici, in 1.belli civilis, atque Livius ubique; unde apparet, quàm perperàm senserit Accursius, in l. sed & si quid la 1. in princip. superallegata; licèt in codicibus impressis Ulpiani *Calum* habeatur. Nec per *Calonem* ligna frangens intelligitur, ut alii sensere; nam talis operator *Calocopus*, & *Hylocopus* dicebatur. Amalt. Onomast. in hac dictione, à vocabulo græco κάλον, quod lignum significat. Hinc *Calones* etiam dicti sunt calcei ex ligno, Festus: quæ *Calopedia*, *Soccum*, & *Soccoli* dicuntur. Vide suo loco. Italicè *Zoccoli*. Livius iisdem prorsus vocabulis, lib. 3. belli Pun. usus est inquiens: [Impedimenta subsequi jussit, calones, lixasque, & invalidos milites vallum ferre; & Horat. 1. sermon. Satyr. 2.

Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus, fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones.

Et de eodem vocabulo Curtius: [Huic agmini &c. lixarumque, & calonum greges vehebantur, lib. 3. c. 3.

Calogerus, καλόγερος, ad verbum sonat bonum senem. Fit enim à καλὸς, bonus, & γέρων, senex. Omnes tamen Græci Religiosi, seu Monachi, ita solent à vulgo nuncupari: eò quòd videlicet antiquitus apud Græcos, ad Monachorum superiores, senes quantumvis laici, seu nullatenus in sacris Ordinibus constituti, assumebantur, qui Calogeri nuncupati. Et hinc temporis decursu omnes ipsorum Monachi, etiam Diaconi, qui & Hierodiaconi, atque sacerdotes, qui & Hieromonachi, Calogeri nominis significato ad officium, statum, aut dignitatem translato, sunt appellati. Sicuti apud Latinos omnes Sacerdotes dicti presbyteri, idest seniores, quamvis juniores existant. Talis est vocis *Calogerus* apud Græcos origo. Si quis autem à γέρας, idest dignitas, munus, honor, deducere vellet, tunc calogerus quemlibet bona, aut pulchra dignitate, honesto munere, egregio honore, vel aliquo simili insignitum subindicare posset.

Calvarius Mons. Vide *Cranium*. *Golgotha*. *Venerarium*.

Calvatus. FR. erat ignominiosa pœnitentia. Glossa, in can. de benedicto. 32. quæst. 1.

Cal-

Calviniani, seu *Calvinistæ*, recentiores Hæretici. Vide *Companatores*. *Hugonottus*.

Calumnior. Vide *Imposturor*. *Prævaricor*.

Calumniator. Vide ejus synonyma in dict. *Accusator*.

Calybæ. Vide *Calibe*.

Calybita, græcè καλυβίτης, tugurii habitator. Ita Sanctus Joannes, qui in insula Tiberina diu in tugurio permansit, hoc vocabulo cognominatus est.

Calyptra, Græcè καλύπτρα. FR. Diadematis genus, ab eo, quod fert Venetus Dux, non dissimile: [Calyptram in capite panno, purpura, & auro intextam circumdatam gestaret; quatenus sursum vergit, & ad pyramidem superficiei funditur. Nicephor. Gregor. hist. lib. 5. & 7. Joannes rubra talaria cum pyramide margaritis distincta, in cujus summitate purpureus lapis fulgebat, (ea Regum sunt insignia) mox despostica dignitate à Rege muneratur. Georg. Logoth. in Chronic. Constantinop.] Cujus figuram ex æneis valvis templi Vaticani hìc immediatè describi curavimus. Calyptræ synonyma. Vide *Camelaucium*. *Camescaus*. *Mitra*. *Pileus*.

Camaldulenses, Religiosi. Vide *Laura*. *Mixtum*.

Camæus, gemma, in qua figura aliqua cælata, seu incisa est. [Nobilibus lapididibus insculptis, quos camæos vulgariter appellamus. Matth. Paris. in hist.] ex gallica voce *Cameyen*. In Ecclesia Messanensi duo cum cappis ad canonicalem Missam cantatam assistentes, *Camei* appellantur, fortassè, quia tanquam duæ statuæ astantes, & nihil agentes, reperiuntur; inde nomen hoc illis inditum fuerat.

Camba, dictio Germanorum vetusta, quæ officinam, ubi cervisia coquitur, significat. [Carisiolum cum terris cultis, & incultis, molendinis, cambis, sylvis. Privil. Caroli VII. Ecclesiæ Camaracensi concess. registr. in Chronica Camaracen. lib. 1. cap. 52.] FR. puto legendum potiùs; [Cùm terris, campis, sylvis &c.] :||: Idem tamen vocabulum legitur in quadam Eugenii III. epistola ad Episcopum Atrebatensem. [Molendinum aliud cum duobus furnis, & camba.

Camaurum. Vide *Camelaucium*.

Cambaricus, qui cervisiam vendit.

Cambio, verbum, & *Cambium*. Vide *Concambio*.

Camborta, extremitates, seu margines. [Camborta, quæ sepem desuper firmant. In lege Salica, tit. 39.] idest, circuitus virgarum, quibus in extremitate sepimentorum ob firmitatem vinciuntur.

Cambuca, baculus Pastoralis, quo Episcopus in sacris functionibus utitur. [Cum præcibus reliquiis, & cambuca Sancti longiùs processerat. In vita S. Vvinoci Abb. cap. 13.] Ab aliis *Camboca* scribitur. [Baculum ipsius, quem vulgò Cambocam vocant, per manum Diaconi transmiserunt. Valfrid. in vita S. Galli, lib. 1. cap. 26.] Vide *Baculus*.

Camelaucium, *Camelaucum*, *Camelaugum*, *Camelaucus*, & *Camelausium*. Biretum monachale Græcorum, & Benedictinorum, cujus limbus binas appendices parabolicis figuris de-

desinentes habet, quæ faciei tempora contegunt; sed Benedictinorum breviores sunt; suturæ autem hujusmodi bireti tantùm in quatuor partes æquales fiunt, quæ aliquantùm elevatæ, quatuor Crucis angulos efformant. Eadem forma papale biretum est; sed ex purpureo holoserico raso pro æstate, & villoso armellina pelle subsuto in hyeme fertur. [Apostolicus Pontifex cum camelaucio solitus est Romæ procedere. Anast.Biblioth. Vox quidem græca καμηλαύκιον, ut Leo Allatius, ubi de habitu Monachali loquitur, ex eo, quia Camelorum pilis intexti erant, ita dici opinatur. Alii etymologiam deducunt ex Græcis dictionibus καῦμα ἐλαύνειν, quæ calorem producere significant; inde *Cunaurum* vocari existimo. FR. Ego tamen contrarium puto, nempe, à Camauro camelaucium derivari; nam καμαρὶς, capitis muliebris ornamentum erat, & ita appellatum, quia per id καμάριον, idest, cerebri pars defenditur; unde *Camelaucium* per syncopen à καμαρὶς, & λακὶς, resegmina panni. Vide Junii Lexicon in his dictionibus; nec mirum si Camaurum à muliebri ornamento nomen sumpserit, nam Tiara, quæ est Papæ ornamentum, & Mitra etiam ornamenta erant, quibus antiquitùs fœminæ utebantur. :||: [Super caput autem gestat pileum in modum parvuli camelaucii, seu cassidis, quod extenditur super summitatem, Beda de tab.lib.3.cap.8.] Igitur Tiara, quæ vulgò appellatur *Triregnum* Summi Pontificis, *Camaurum* dicitur, de quo vide *Epanoclystus, Mitra*; vel quia super tale biretum imponebatur, ut in antiquis picturis conspicitur, vel quia Camaurum à Camelaucio diversificatur, & est idem cum *Tiara*, & καμαρὶς. Recentiores Græci vocant *Camelephchi*, sed ex sententia ejusdem Allatii, in dict.tract.lib.3.cap.9.Cucullum vocari deberet. Ex figuris sepulcralibus colligitur etiam clericale biretum illius camelaucii formam antiquitùs habuisse; sed processu temporis, solida tela subsuta, illi quatuor anguli in modum Crucis aliquantulum sublevati sunt ad formam Clericorum Hispanorum, & Gallorum. Soli Itali unico angulo submisso tres ad honorem Sanctissimæ Triadis elevant, & nihilominus figura Crucis retinetur. Multæ Religiones adhuc formam antiquam Camelaucii retinent, nempe, cum forma verticalis Crucis absque solido telæ fulcimento.

CAMELUS. [Facilius est Camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. Matth. cap.19.n.24.Marci,cap.10.n.25.& Lucæ, cap.18.n.25.] ubi S.Hieronymus, & Origenes, Camelum animal intelligunt; sed meliùs Christi parabola ad rem faceret, & litteraliter sensus esset, si æternam Sapientiam de fune, & non de dromedario intellexisse diceremus; nam græcè κάμηλος tam animal, quàm funem significat. FR. quod confirmatur, quia originalis hebraicus textus non reperitur, unde non implicat credere, quòd mediante græca lectione Euangelia in latinum fuissent translata, & antiquorum nullus fide dignus ocularis testis est, qui hebraicè dictionem hanc vidisse fateatur; imò nec Euangelia, si enim aliquis esset maximè diligentissimus, & fide dignissimus testis, Hieronymus censendus esset: at quid ille in hoc referat ad Damasum Papam scribens, attendamus, ubi de variis latinis Euangeliorũ codicibus inter se discrepantibus sic inquit: [Si enim exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus? Tot enim sunt exemplaria penè, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversiùs, vel à librariis dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus?] & inferiùs: [Sit illa vera interpretatio, quam Apostoli probaverunt. De novo nunc loquor testamento: quod græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Euangelium Christi hebraicis litteris edidit.] Sed neque ad Hieronymianas manus hebraicum Matthæi Euangelium pervenit; quod ex ejusdem Doctoris verbis inferius ibidem colligitur, ubi sic fatetur: [Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Euangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes; codicum græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multùm à lectionis latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus &c.] Mirum ergo non esset, si nomen illud *Cameli* in græco textu positum, quod funem in eo idiomate etiam significat; perperàm aliqui animal intellexissent, ejus nominis significationem analogicam tam ad dromedarium, quàm ad funem habere minimè advertentes. Sic etiam Jo: Bapt. Jona paucis abhinc annis Romæ in sua Euangeliorum hebraica translatione dromedariũ transpunxerat. Ad id verò, quod pro suæ intentionis comprobatione affert D. Hieronymus ex Talmudistis Rabbinis se didicisse, inter eos, nempè, solitam fuisse hanc parabolam de dromedario *per acum transire* affirmantibus; tripliciter respõderi posset. Primò, quòd cùm hoc invidum genus Euangelium Filii Dei tam odiosè insectet; ideò congruè credendum est, ut impropriũ æternæ veritatis sermonem impostores Rabbini redderent, hanc falsam eruditionem pio Doctori suadere conati sint; nam licèt aliquid lucri in veteris testamenti oceano eorum commercio assequi valeat; in Euangelico tamen salutis portu, nil spei boni erit cum eis. Respondendum secundò, quòd Rabbini isti cœcutientes in talmudicis nugis, quæ nonnisi impropria, & nauseantia facta, dictaque continent; hinc eorum fabulosis loquendi modis, ac parabolis ex illa fœtida Talmudi lacuna fortasse expiscatis, nulla fides præstanda erit. Tertiò dicendum Rabbinos æquivocatos fuisse de una phrasi ad aliam; nam penes Hebræos proverbium erat exaggerativum *Camelum deglutire*, & non *Camelum per acum transire*; quo loquendi modo Salvator noster usus est. Matth.23. n. 24. inquiens: [Duces cœci, & excolentes culicem, camelum

autem glutientes.] Quare Baronius ann.33. Caninium sequens, elephantem per acum transire, antiquum adagium fuisse, sine exemplari fulcimento asserit; necnon Hierosolymitanam angustam portam; *Foramen acus* appellatam refert; sed re vera nonnisi ignotum per ignotius, sine ullo documento probante referre videtur. Igitur rectius Suidæ credendum, qui κάμηλος græcè funiculum crassum significare docet. Et Calepinus *Camelum* latinè etiam funem dici astruit, in dict. *Camelus*, ubi sic habet. [Camelus funis nauticus, quo anchoræ religantur, de quo aliqui intelligunt illud in Euangelio, facilius est Camelum per foramen acus intrare &c.] Vide hîc *Acus*. *Curcuba*.

Camera Apostolica. Vide *Patriarchium*.

Camera Papagalli. FR. Camera sic appellata in Vaticano palatio, ubi habebatur Consistorium secretum [Consistorium secretum celebratur in Aula aliqua Palatii Apostolici remotiori (Cameram papagalli, quæ est in Vaticano, appellant) sed Pontificalis parieti adhæret, in medio surgit à solo sine thalamo &c. Cæremon. Rom. lib. 1. sect. 9. c. 3.

Camerarius, Cardinalis, qui Cameræ Apostolicæ proventus curam habet, & in Sede vacante per illos dies, in quibus adhuc conclave non celebratur, magnam jurisdictionem habet, & monetam cum gentilitiis ejus insigniis cudit, qui Cardinalis si Sede vacante decedere contigerit, ex facultate Bullæ Clementis V. ipsi Cardinales in eadem dignitate alium substituere debent.

Cameratus, arcuatus, fornicatus, testudinatus. [Super columnas in quadrifico cameratas musivo, pulchrisque metallis decoravit. Anast. biblioth. in Paschali.] FR. latinum est nomen, unde *Camero*, & *Concamero* dicitur. [Dinocrates Architectus Alexandri Arsinoes templum concamerare inchoaverat. Plin. lib. 34. cap. 14.

Camerlengus, idem ac *Camerarius*; dicitur etiam *Oeconomus*. Vide suo loco.

Camesaneus. FR. appellativum nomen indumenti. [Constantino Pontifice ad octavum lapidem Constantinopoli appulso, Tiberius Justiniani Imperatoris filius, & ipse Imperator, cum patritiis, & omni nobilitate, Cyrusque Patriarcha cum Clero obvii processerunt: Pontifex Rom. camesaneum papalem amictum indutus solemni totius Constantinopolitanæ Urbis pompa in Regiam est profectus. Blond. decad. 1. lib. 10.

Camilabo. FR. pannus utrinque dependens à pileo Patriarchæ. Lexicon græcum.

Caminata. FR. Regio, Vicus in legib. Longobard. & Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 122.

Camisatus, Clericus, qui curam habebat infundendi aquam calidam in calice post consecrationem juxta ritum Græcorum, qui Καμίσατος, ab ipsis appellatur, de quo Curopalata. Vide hîc *Aquarii*. FR. ita Meursii Glossa.

Camisia, Alba, vestis sacra. [Indutus camisia linea, quæ communi nomine dicitur alba, Messer. 41.] Aliquando pro superpelliceo, seu rochetto accipitur: ita intelligenda sunt verba Cæsarii de pio illo Episcopo loquentis, qui pauperis plagam curaverat, ubi sic ait: [Cùmque adhiberet partem camisiæ suæ, quæ de panno erat satis subtilis, lib. 8. cap. 32.] Certum quidem est Præsulem hunc in tali incidentia rochettum, & non albam adhibuisse. De Alba diximus suo loco.

Camium. Vide *Concambium*.

Campana, instrumentum convocatorium, ideò à Turcis prohibitum, ne ejus sono signum aliquod rebellionis detur. Ejus synonymum est *Codion*, à verbo græco κώδων, idest, papaver, à cujus calicis forma ad campanæ similitudinem eidem nomen inditum fuit: sic κωδωνοφόρος, tintinnabula gestans Budæus interpretatur. FR. quòd per nomen *Codion* papaver intelligatur, vide Ruellium, lib. 2. c. 100. unde Diacodion Plin. lib 20. cap. 18. papaveris medicamentum appellat. Item dicitur *Clocca*. Vide suo loco. Item *Cymbalum*, & *Crotalum*. [Quos neque hercule ego, neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi. Cic. in Pisonem.] Et Plinius in præf. ad Imp. Vespasianum refert Appionem Gram. à Tyberio *Mundi cymbalum* vocari consuevisse, quia ejus fama divulgata per universum erat. :||: Sed *Crepitaculum*, & *Crotalum* ligneum potiùs instrumentum est ad strepitandum, à verbo græco κρόταλον, ex verbo κρόω, quod strepitare, & pulsare significat. In Missali autem Ambrosiano *Crotola* est illud ligneum instrumentum, quo in tribus diebus majoris hebdomadæ, quando non pulsantur campanæ, utimur in Ecclesia, ad convocandum ejus strepitu populum. Campana etiam *Nola* dicitur, quia in Civitate Nolæ à Divo Paulino ejus Episcopo inventa fuerat, ut plerique existimant; inde à Campana provincia Campana communiter denominari existimatur. Nihilominus Quintilianus, qui ante Divum Paulinum vixerat, iisdem vocabulis utitur. Et penes Gentiles erat antiquum adagium, *In cubiculo nola*, ad significandum aliquem delatorem, ac divulgatorem intra domesticos parietes reperiri, qui secreta negotia divulgare potuisset, quod alio modo, *Mutus habet aures*, dicebatur. Præterquam, quod Baronius, an. 58. n. 104. clarè demonstrat similia tintinnabula apud eosdem Gentiles antiquissima fuisse: nec valet dicere eundem Episcopum in grandiori forma talia instrumenta auxisse; nam ex eodem Baronio constat ibidem etiam ea in magna forma penes Gentiles extitisse. Errant insuper Polidorus Virgilius, lib. 6. cap. 12. & Honuphrius Panvinus in vitis Pontificum asserentes campanarum inventorem fuisse Sabinianum Papam: nam D. Hieronymus, qui per bina sæcula ante hunc Pontificem floruerat, de campanis mentionem fecerat, in cap. 33. de regul. Monach. ubi sic ait: [Ad matutinas excubias media nox vos præparet. Nullum ex vobis dormientem reperiat campanilis sonitus.] FR. Adagium de nola

in cubiculo à Quintiliano, lib. 8. cap. 6. refertur, qui tamen fatetur enigma esse, nec illud nisi interpretur, intelligas. De tintinnabulis, præter suprà allatos, mentionem faciunt Martial. lib. 17. epigr. 163. inquiens:

Redde pilam: sonat æs thermarum, ludere pergis.

Juvenalis Satyr. 6.

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas
Pulsari.

Lucilius:

Tintinnabulum abest hinc, sirpiculæque oletarum.

Vide Hadrianum Junium, lib. 3. Animadverf. c. 15. In vaticana Basilica primum nolarium, constat ab Heraclio Imp. erectum fuisse; refert enim Torrigius de Crypt. Vaticanis, quòd quando de anno MDCX. demolitum fuerat nolarium, in ejus fundamentis Heraclii Imp. numisma repertum fuit, & cùm Sabinianus ultimum diem suum clauserit de anno DCV. Heraclius autem (juxta Baronii computum) de anno DCX. cœperat imperare; ergo hoc postremo tempore pro erigendis campanis campanaria turris in Vaticano ædificata fuit, potest tamen esse, quòd præf. Papa campanarum usum in Ecclesia sanxisset, & Heraclius post lustrum pro Campanis campanarium construi curasset. Cæterùm in tom. Concil. ubi de vita hujus Pontificis agitur, de eo hæc asseruntur: [Sabinianus Papa campanarum usum invenit, jussitque, ut ad horas canonicas, & in Missarum Sacrificio pulsarentur in Ecclesia.] Sunt qui putant etiam *Petasum* fuisse campanæ nomē, sed ex verbis Varronianis à Plinio, lib. 36. cap. 13. allatis, eos errasse colligitur; ubi de fabuloso Porsenæ Hetruriæ Regis Labyrintho per eundem Varronem somniato, sic Plinius ait: [Sed cùm excedat omnia fabulositas, utemur ipsius M. Varronis in expositione ejus verbis: sepultus est, inquit, sub urbe Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricenum, alta quinquagenum: inque basi quadrata intus Labyrinthum inextricabilem, quò si quis improperet sine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, quatuor in angulis, in medio una, in imo latæ pedum septuagenum quinum, altæ centum quinquagenum: ita fastigiatæ, ut in summo orbis æneus, & petasus unus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe sonitus referant, ut Dodone olim factum, &c.] Ex quibus verbis satis manifestatur, quod quinque *Petasi* nonnisi sustentacula tintinnabulorum erant, quæ vento agitata resonabant, fuisseque ingentis magnitudinis, dum catenis excepta erant, & longè sonitus referebant. :||: Igitur in Occidentali Ecclesia usus instrumenti ad convocandos fideles priùs cœperat; nam Orientales sicut in præsenti, etiam & antiquitus ligneis instrumentis usi sunt; legimus enim in septima Synodo, quòd quando Cæsaream translatæ fuerant D. Anastasii Martyris reliquiæ, cum hujusmodi instrumentis obviàm processum fuerat, ubi sic habetur: [Cùm Sanctæ Civitati reliquiæ appropinquassent, omnibus ea res fuit declarata, & significata. Itaque lætitia magna profusi omnes surgentes subitò, ligneaque sacra pulsantes invicem obviàm facti sunt.] De his etiam ligneis instrumentis Cæsarius, lib. 1. cap. 4. mentionem facit, quòd aliqui putant in funeralibus tantùm fuisse solitum adhiberi, ut ex eodem Cæsarii textu videtur colligi, ubi sic ait:] Percussaque tabula, cùm tam Abbas, quàm cæteri fratres ad ejus exequias convolassent.] Græci recentiores, aliæque Christianæ nationes sub tyrannide Turcica degentes simile instrumentum loco campanæ adhibere coguntur, quod *Symandrum* & *Agiosymandrum* graja voce appellant. Æthiopes in eorum Ecclesiis lapideis campanis haud sono inærato utuntur, sic mihi ejusdem nationis in Propaganda Fide Alumni retulerunt, inter quos quidam Aspha Maria, qui cùm ejusdem Sacræ Congregationis in illis regionibus Missionarius extitisset, & cum Hæreticis, ac Schismaticis coram illorum Imperatore pro fide catholica acerrimè disputasset, ob eamdem veritatis professionem martyrium obtinere meruit. [Apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornu, horæ prodebantur. Walfridus de Eccl. Obser. cap. 5.] De instrumentis Orientalium Christianorum pro convocandis illis ad sacras preces, loquitur. Cœperat ergo usus campanarum in Oriente, de anno 865. ubi Baronius, num. 101. ait: Michaeli Græcorum Imperatori ab Urso Patritiano Venetorum Duce aliquæ campanæ missæ fuere. FR. Blondus verò non Michaeli, sed Basilio Imperatori campanas missas fuisse ait; cujus verba decad. 2. lib. 2. hæc sunt: [Eodem anno illi (*id est Saraceni*) Creta insula egressi Dalmatiæ oram invaserunt, & non solùm maris exposita loca, sed facta plerisque in locis excursione, mediterranea vexarunt. Qui Gradum usque delati, oppugnata diu Urbe; ideò non sunt potiti, quòd Veneti vicinæ Urbis periculo excitati, laborantibus præsidium attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoque supero expulerunt: in cujus fortissimi facinoris gratificationem, Basilii Imperatoris Constantinopolitani Apocrisarii Dalmatiam administrantes, Ursum Patritianū Ducem Venetum Protospatharium imperialem declaraverunt: is Dux accepti muneris gratias relaturus, campanas XII. magni ponderis Basilio Imperatori dono misit, easque campanas constat primas fuisse, quas Græcia alicubi habuerit.] :||: Solent benedici campanæ, quod aliqui abusivè *baptizari* dicunt; ex eo, quia Episcopus nomen alicujus Sancti illis imponit: & quamvis Joannes XIII. de anno 968. eximiam campanam Basilicæ Lateranensis benedixerat, eique suum nomen imposuerat, non tamen ab eo hæc cæremonia initium habuerat, cùm Alcuinus Caroli Magni Præceptor, qui in octavo sæculo floruerat, de eadem cæremonia mentionem faciat.

In

In Monasterio Ferrariensi S. Bartholomæi adhuc antiqua nola reperitur, *Calcar*, seu Italicè *Sperone* appellata, cujus nominis causa hæc fuit; nempè, cùm ad venationem pergeret Comitissa Mathildes, & apud idem Monasterium diversata esset, raucam campanam audierat pulsare, Monachos interrogavit, cur non illam resarcire curarent? cui ob eorum inopiam, id fieri nequisse, responsum fuit; at illa ejus aurea calcaria gemmis ornata statim diffibulavit, & ad illius operis indigentiam Abbati donavit: inde in munificentiæ memoriam eidem nolæ restauratæ nomen *calcar* cum his versibus insculptum est,

Nola hæc Mathildis ære, quam fudit faber,
Calcari aureo muneri dato, vocat
Fratres, ut orbis concinat laudes Patri
Tergo sonanti calcar impressum gerit,
Donique, munerisque par vestigium.

Hæc quoad campanæ etymologiam, atque historias. Nunc de ejusdem mysteriis, atque cum Geminiano dicimus loco Sacerdotalium tubarum veteris Testamenti institutas fuisse in Ecclesia Dei campanas, sic ille, cap. 142. quem sequitur Valaf. c. 5. necnon Apostolorum prædicationem significant, & ideò sicut in Salvatoris Passione præ timore illi tacuerunt; ita in triduo majoris hebdomadæ in mœstitiæ signum non pulsantur campanæ. [Notum est autem primos hujusmodi præcones (scilicet Sanctos Apostolos) non solùm conticuisse, sed etiam relicto eo omnes fugisse; igitur ea hora, qua Dominus traditus est, signis Ecclesiæ silentium indicimus, Christumque solùm torcular calcantem in ligno Crucis extenso corpore tympanizantem testimonium veritati humili, ac solitaria voce perhibentem ligneo malleolo in tabula suspenso, & personante populum ad Ecclesiam invitantem significamus. Rup. lib. 5. de divin. off. cap. 29.] Hìc obiter monendum est, quòd in Sabbato Sancto non sunt pulsandæ campanæ pro *Gloria in Excelsis*, ante Ecclesiæ Matricis signum, sub pœna centum ducatorum ex Constit. Leonis Papę X. edita de an. 1518. quæ prohibitio respectivè ad Parochiales Ecclesias extenditur, imò ad hanc observantiam etiam Regulares teneri declaravit Sac. Congr. Rit. sub 19. Febr. 1608. Cessatio autem pulsationis campanæ in Ecclesia Ambrosiana incipit de manè, lecta expiratione Christi in Euangelio Passionis. Pulsatio verò earum in tanta veneratione antiquitus erat, ut Concilium Coloniense, par. 3. cap. 31. Clericum superpelliceo indutum id facere sanciverit, & D. Carolus Borromæus Mediolanensis Ecclesiæ Vigilantissimus Præsul in ejus Diœcesi id semper observari studuit. Pulsatio item campanæ in elevatione Missæ Sacrificii, & quando contingit ad ęgrotos Eucharistiam deferre, instituta fuit ab Abbate Guidone Cardinali, dum Legati Apostolici munus fungebatur Coloniæ Agrippinæ pro confirmatione electionis Ottonis Imperatoris, ut populus hoc signo ad adorationem Christi Sacramentati commonefieret; quod pium institutum posteà in universali Latinorum Ecclesia introductum fuit, Cæsar. lib. 9. c. 51. FR. Blondus tamen, lib. 7. decad. 2. aliter narrat, ubi de persecutione Federici Ænobarbi Imperatoris loquens, sic ait: [Quum interea Pontifici, (*idest, Gregorio Nono*) satis, supraque esset ejus caventi insidias, rem ecclesiasticam reformare. Eo enim tempore decrevit Salve Regina, certis divinæ rei horis addi, campanasque ad Eucharistiæ confectionem, & Laudes Virginis Dei Genitricis speciali oratione in matutinalibus celebrari, quibus ecclesiasticis rebus, ad rerumque suarum salutem necessariis intentus fuit.] Idemque narrat Odericus Rinaldus, ad an. 1238. num. 73. Campanæ Lateranensis Ecclesiæ festivo more in omnibus anni diebus pulsabantur, & quare. Vide *Lateranensis Ecclesia*:||: In Papali Sacello ad elevationem Hostiæ, & Calicis non pulsatur campana; nec in Missa privata ejusdem Pontificis ad *Sanctus*: id etiam observatur, quando privatim idem Pontifex audit Sacrum. FR. Pro reis morte puniendis campana non est pulsanda, nisi eo fine, ut moneatur populus pro noxii anima Deum precari. Diana, par. 6. tract. 7. resol. 37. Quo verò ad campanæ pulsationis effectus, his versibus explicantur.

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego Clerum,
Defunctos ploro, nimbum fugo, festaque honoro.

Gloss. in extravag. de off. cust. c. 1. :||: Alii campanæ effectus prodigiosi etiam narrantur; sicut de campana cujusdam loci Villulę nomine Cęsaraugustanæ Diœcesis, quæ ex se sola solet pulsari ad præsagiendam aliquam Christianis futuram ærumnam, ut testantur Antonius Tarraconensis Archiepisc. Numism. dial. 6. Hieron. Zurrita, lib. 10. c. 93. Martin. del Rio, lib. 4. c. 3. qu. 2. & alii, ut etiam accidit in prædatione Urbis tempore Clementis VII. Campanulam super portam capituli Dominicanorum Conventus Salerni, pariter ex se sola tunc pulsari narratur, & experientia jugiter comprobatur, ante obitum alicujus ex dicto Conventu, ut testatur Angelus Rocca, in tract. de campana, c. 7. In Collegiali Ecclesia Arcis Amatoris Galliarum, (ita appellata, quia ibi corpus S. Amatoris Christi Discipuli veneratur, ibique etiam famosus ensis Orlandi *Durlindana* nominatus conservatur) reperitur campana ex se pulsatrix, quando, scilicet, navigantes, tempestoso mari agitati, intercessionē illius Sancti invocant; & tunc illius Ecclesiæ Canonici ad precandum pro incognitis Sanctum invocantibus congregantur, ac simul campanæ pulsationis tempus, & horam connotant, ut à redeuntibus posteà, & voventibus naufragantibus verificetur gratia illius Sancti Tutelaris &c. FR. in Chronica M. S. Monialium S. Cæciliæ Transtyberinæ Urbis legitur, quòd quando Cardinalis Paulus Æmilius Sfondratus, illius Ecclesiæ benemerentissimus, in Civitate Tusculana, quasi de repentè expiraverat animam, eodem momento cecidisse malleum campanæ, quæ *S. Cæcilia* in eodem Mo-

Monasterio vocatur, ex quo actu Moniales de Benefactoris morte suspicantes, statim plorantes ad Chorum accesserant, ut pro ipsius anima Deum precarent. Reperitur etiam *Campanum* vocabulum: [Cùmque Tanco Monachus Sancti Galli campanum optimum conflaret, & ejus sonitum Cæsar non mediocriter miraretur, lib. 1. de gestis Caroli Magni apud Canisium in primo tom. Antiq. lect.] Reliqua. Vide *Carroccium. Classicum. Clocca. Index. Muta. Nola. Molarium. Scella. Scilla. Sckella. Signum. Tintinnabulum.* Campana Græcorum. Vide *Semanterium.*

CAMPACES, & *Campenses*. Vide *Montani*.

CAMPAGIÆ. Vide *Compagi*.

CAMPANILE. FR. notissima turris, in qua campanæ suspenduntur. [Quidam Monachus ad deponendam de campanili campanam &c. c. 15. decretal. lib. 5. tit. 12.] Vide *Nolarium*.

CAMPIO. FR. Pugnator, pugil: italicè *Campione* dicitur, l. 1. Si quis cum altero, de testibus. Dicitur etiam *Camphio*, l. nullus Camphio, qualiter quis se defendere debeat, in lege Longobard. tit. 113.

CAMPITELLI, Romæ Ecclesiæ titulus. Vide *Schola græca*.

CAMPO. FR. verbum, contendo, ac etiam modum purgandi se à calumnia, seu perjurio significat, l. de furto, qualiter quis se defendere debeat.

CANALIS, & *Canalium*, via publica in Civitate Constantinop. quæ ad Imperiale palatium ducebat, etiam græcè *καναλιον* appellata. [Quod ita demum compleri posset, si unusquisque nostrûm, qui in canali est constitutus &c. Concil. Sardicen. can. 9. cap. 55.] ubi prohibentur Episcopi ad ambitiosam aulæ frequentationem accedere; quæ explicatio confirmatur ex alia editione græca, in qua *πάροδος* legitur, quod viam ad aliquem determinatum, & publicum locum conducentem significat.

CANANÆA. Vide *Syrophænissa*.

CANAVA. FR. Isidori Glossa cameram post cœnaculum significare ait, quæ italicè *Canova*, seu *Dispensa* dicitur, teste Fœlice Fœlicio in suo Onomast. dict. *Dispensa*. Sed cellam vinariam Ennodius intelligit in illo Epigrammate, cujus titulus est *Ante Canavam*, & Epigramma est tale.

Sobria cella cadis vinum quod servat onustis,
Corpora confirmat gressibus acta suis.
Infundunt multis irarum pocula flammas.
Mitescunt nostro bellica corda mero.

Ideò *Canavaro* italicè dicitur, qui vinum distribuit. Vide *Buticularius*. *Cavena*.

CANCELLARIA. Vide *Canicleum*. *Audientia litterarum*.

CANCELLARIUS. Dignitas Ecclesiastica, ita appellata à *Cancellis* intra quos, qui hoc munere fungebatur, populum audiebat, ne à multitudine gentium conculcaretur. [Respice quo nomine nuncuperis, latere non potest, quod inter cancellos egeris, tenes, quippe, lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas, & quamvis studiosè claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. Cassiod. lib. 11. Var. Lect.] Ex quo patet, quàm perperàm asseruerunt, qui *Cancellarii* nominis à *Cancellando* etymon traxere; nam aliquando absolutè etiam *à Cancellis* appellabatur; sicut Henricus Monachus in vita Germani cecinit, inquiens.

Volutianus erat præcelso nomine quidam
Urbis Patricio, toti dilectus & urbi,
Atque à Cancellis prisco de more minister.

Imò & ipsum Tribunal, *Cancelli*, dicebatur. [Nulla prætoria observo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, causas non elatro, non judico. Tertull.] FR. Non sunt tamen arguendi, qui nomen Cancellarii à cancellando deducunt, Lucam à Pen. in l. neminem, C. de decur. lib. 10. & Gulielmum de Bened. in cap. Rainutius, n. 193. de testamen. sequentes, qui Policratici verba citant, ajentis: [Hic est, qui leges Regni cancellat iniquas, Et mandata pii Principis æqua facit.] Antiquum fuisse hoc officium penes Reges à Porsenæ Tuscorum Regis temporibus, ex verbis Tit. Livii arguitur, qui lib. 2. de Cn. Mutio eundem Regem occidere cogitante, mentionem faciens, sic ait: [Cùm militibus stipendium fortè daretur, & scriba cum Rege sedens, pari fermè ornatu, multa ageret,] & paulò post: [Scribam pro Rege obtruncat.] Cancellarius enim idem ac Scriba etiam apud antiquos promiscuè intelligebatur, sic apud Fl. Vopiscum legimus fuisse urbis præfectum à Carino Imperatore creatum unum ex ejus Cancellariis, & ab Imp. Honorio, & Theodosio sancitum, quòd; [Nullus judicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui Domestici, vel Cancellarii nomen imponat &c. l. nullus, C. de Attes. Dom. & Cancell.] Ita etiam *Cancellarius Imperialis Parisiensis*, & similes dicuntur, de quibus nostrum non est instituere tractatum; nam de Ecclesiastico tantùm verba facimus. De illis tamen aliqua tangemus in dict. *Logotheta*. :||: Titulus autem hic in Ecclesia Romana suppressus fuit, quum Cardinalis, qui hac dignitate fungitur, *Vicecancellarius* appelletur. De hujus suppressionis causa varii varia asseruere, sed vanè quidem, & absque ullo fundamento; nam aliqui dixerunt, quòd Cancellarius quidam superbia, & arrogantia intumescens, se contra Pontificem jactare præsumebat, ideòque Pontifex hunc titulum in Vicecancellarii vocabulo diminuit. Alii verò scripserunt, quod ex eo quia D. Laurentius Protomart. primus S. R. E. Cancellarius fuerat, ideò cæteri successores propter illius reverentiam Vicecancellarios vocari maluerunt. Tandem non pauci Gomesium secuti in procemio Reg. Cancell. dixere, quòd ideò Vicecancellarius appelletur, quia solus Papa in Ecclesia Dei Cancellarius est. FR. At respondendum est contra primam opinionem: falsum esse unquam Cancellarios cum Papæ potestate competisse, nullibi enim tale successum legitur; benè autem de Cancellariis urbis æquivocari, & de Archidiaconis, ut suprà in dict.

Ar-

Archidiaconus dictum fuit, quæ dignitas distincta semper fuit à Cancellariatu, licèt semel, aut bis in Hildelbrandi persona unita fuerit, ut notat Baron. ad an. 1061. num. 31. & in Federico, qui deinde Pontifex factus, Stephanus X. appellatus fuit, ut infrà dicemus; sed æquivocum Cardinalis Zabarellæ equidem fuit super Clement. in cap. Ne Romanis, de Elect. scribentis, cui alii adhæserunt, & fortasse inde error sumptus fuerat, quia de hoc Hildelbrando legerat penes Petrum Damianum versus illos de Papa, & Hildelbrando, præcipuè ubi ille ait:

Vivere vis Romæ, clara depromito voce:
Plus Domino Papæ, quàm Domno pareo Papæ.

Ubi significare Damianus voluerat, quod magis Hildelbrando, (qui propter ejus singulares virtutes prædominium in Pontificem habebat) obedire cogebatur, quàm ipsimet Domno Pontifici; hoc tamen ideò luserat, quia Alexander Papa II. facultatem Damiano dederat discedendi à Curia, qui nihilominùs jussu Hildelbrandi detinebatur; idemque de Papa, & Hildelbrando in alio lusorio disticho hæc cecinit.

Papam ritè colo, sed te prostratus adoro;
Tu facis hunc Dominum, te facit ipse Deum.

Quam historiam uberiùs Baron. loc. cit. n. 31. & seqq. narrat. Meritò igitur Zabarellæ, & adhærentium opinio, tanquam somnium, & fabula à Gomesio loco cit. rejicitur. Respondendum secundò ad secundam opinionem, quòd S. Levita Laurentius Archidiaconus S. R. E. fuerat, & non Cancellarius, & tanquam Archidiaconus ad illum spectabat Ecclesiæ œconomia, & non Cancellaria, ut visum est suprà in dict. *Archidiaconus*. Respondendum tertiò ad tertiam opinionem, quæ est Cassanæi in Catalogo Glor. Mun. par. 7. consid. 7. & aliorum, quos sequitur etiam Gomes loco cit. Quod cùm omnes Cardinalitiæ Sacri Collegii Dignitates sint Ecclesiæ Dei, cujus Vicarius est solus Papa; hinc non videtur qualis sit major ratio, cur dicatur *Major Pœnitentiarius*, & non Vicepœnitentiarius; *Camerarius Cardinalis*, & non Vicecamerarius; *Archidiaconus*, & non Vicearchidiaconus, & sic de singulis, cùm omnes istæ Dignitates in plenitudine potestatis Papæ primariò resideant, & eò fortiùs de Majori Pœnitentiario, qui majorem, & spiritualem potestatem exercet, quàm Vicecancellarius, atque Archidiaconus, qui latinè primum ministrum Ecclesiæ sonat, & tamen in rigore primus minister Ecclesiæ Dei ipsemet Pontifex est. :||: Hæc igitur ultima opinio magis allegorica, quàm vera, & realis est; in Archivo enim nostræ Cathedralis Viterbiensis egomet legi nonnullas bullas consistoriales, atque originales Innocentii II. & III. Alexandri IV. & aliorum Pontificum propriis eorum, & Cardinalium manibus firmatas cum hac subscriptione ultimo loco notata: *Datum per manus N. Cardinalis S. R. E. Cancellarii*. FR. Legimus etiam penes Baronium, an. 1054. n. 1. Federicum Goffredi Etruriæ Ducis fratrem à Leone IX. Archidiaconum, & Cancellarium S. R. E. declaratum fuisse, & ad Papatum deinde assumptum, Stephanum X. appellatum. :||: Inter Melitenses Equites reperitur quoque Dignitas Magni Cancellarii, quæ ad Primatem linguę Castellæ, & Lusitaniæ spectat, eique Vicecancellarius substituitur. Vide *Canicleum*. Cancellariæ Romanæ Officiales. V. *Abbreviatores. Jannizari*.

CANCELLI, erant in Ecclesia ante Altare, quibus Presbyteri à Laicis dividebantur; in Cæremoniali autem Cencii Camerarii *Rigæ* vocantur. [Vadit usque ad rigas Capellæ.] de Papa loquitur. Item sedes in choro. Vide *Chorus*. *Cistellium*. *Solarium expositionis*.

CANCELLO, in modum Crucis S. Andreæ decussare significat; [Orarium, quod & stola dicitur, super collum geris, cujus brachia ad minus extenduntur usque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum Crucis. Bless. serm. 41.] FR. etiam apud Antiquos eundem significatum habebat, unde *Cancellare brachia*, idest, per modum litteræ X. complicare, quod *Decussare* propriè dicebatur: [Duas regulas in speciem græcæ litteræ X. decussavimus. Colum. lib. 3. cap. 13.] Vide *Caraxo*. Extra Cancellos, & intra Cancellos scribere quid sit. Vide *Protonotarius*.

CANCER, morbus. Vide *Carcinome*. Cancer marinus, ejus astutia. Vide *Diptychum*.

CANCERATIO. Vide *Cancero*.

CANCERO, putresio, à cancro morbo deductum. [Nec potes dicere non Arrii canceraſſe sermonem, cùm fœtor cancerationis suæ ad omnem pervenerit regni tui locum. Lucif. lib. de non convenien. cum Hæreticis.] Vide *Fœtorosus*.

CANCINDELA. Vide *Cicendela*.

CANDACES. FR. [Et ecce vir Æthiops, Eunuchus, potens Candacis Reginæ Æthiopum. Act. 8. n. 27.] Quare Baron. ad an. 35. n. 24. inquit. [Eodem constat Auctore (*scilicet*, *Strabone*, *lib. 7.*) ad sua quoque tempora fœminas in Æthiopia regnare consuevisse, easdem esse Candaces appellatas; quæ verò sua ætate viveret, virilem sanè fuisse mulierem, altero tamen oculo captam.] Verùm si Straboně examinemus, unam Candacem tantùm apud eundem inveniemus, & non plures, sicut Baronius existimavit. Sic igitur ille loco citato ait: [Ex iis erant etiam Duces Reginæ Candacis, quæ per nostra tempora Æthiopibus imperavit, virilis sanè mulier altero oculo capta.] Et hæc eadem Candaces Regina fuit, cujus Eunuchus à Philippo baptizatus est: quod manifestè probatur; nam baptismus hic, juxta Baronii computum, anno Christi 35. acciderat, & per eundem Baronium Tiberius Imperator usque ad annum Christi 39. regnaverat: at hanc [Candacem Reginam cum multis hominum millibus præsidium aggressam, Petronius cum auxilio antevertit. Strabo ibidem;] Et paulò pòst sequitur: [Cæsarem in-

invenerunt in Syriam progredi parantem, & Tiberium in Armeniam. Ibidem.] Ad Syriam fuisse Cæsarem anno Christi 19. ait Baronius; ergo eandem Candacen supervixisse per alios sexdecim annos probabilissimum erit, nimirum, usque ad annum Christi 35. quando ejus Eunuchus à Philippo baptizatus fuerat. Itaque intentio Baronii, quòd multæ Reginæ Æthiopum *Candaces* vocarentur, ex Strabone non probatur: benè tamen Plinii auctoritate hoc probari potuisset, qui ait, [Regnare fœminam Candacen, quod nomen multis jam annis ad Reginas transiit, lib. 6. c. 29. circa finem.

Candela. Cereus funiculus, à verbo *Candeo*, qua in ejus functionibus utitur Ecclesia. In primis enim distribuitur in festo Purificationis B. M. V. quam solemnitatem Albinus Flacus apud Baronium, an. 701. n. 3. & in Notis ad Martyrol. 2. Febr. ait Sergium Papam I. processionem instituisse in hoc festo à S. Adriano ad S. Mariam Majorem, idemque Ordo Roman. affirmat; sed hoc de processione illius diei, non verò de cæremonia distributionis candelarum in hac die intelligendum; in quodam enim S. Eligii Sermone, qui anno 665. obiit, fit mentio de hac cæremonia. Id autem, quod circa institutionem festivitatis Purificationis sensit Baronius impugnatur in dict. *Hypante*. Igitur ad candelarum historias, dicimus illas in exequiis accendi ex antiquissimo Christianorum more, atque ab Apostolorum tempore: in funeralibus enim B. M. Virginis accensas fuisse candelas, lib. 2. c. 22. refert Nicephorus, ac jugiter in obitu S. Cypriani, cujus acta hoc testantur: [Inde cum cereis, & scholaribus in arca ejusdem Candidi procuratoris magno triumpho sepultum est,] de qua cæremonia passim penes SS. PP. fit mentio. Nec obstat, canon. 34. Concilii Eliberini, ubi cavetur, ne animas Sanctorum candelis inquietentur; nam ibi loquitur de superstitioso ritu ad instar Gentilium, qui in sepulchris accendebant candelas, ut refert Suetonius, ad vocandas, & solicitandas defunctorum animas, sicut stultè credebant; seu, ut Ferdinandus Mendoza verba prædicti canonis explicat. [Inquietandi enim Sanctorum spiritus non sunt.] nempè, voluit præfatum Concilium ad Sanctorum Martyrum sepulchra candelas non accenderent fideles, ne luminum indiciis persecutores Ecclesiæ Sacrorum Sepulcrorum localiter in cognitionem venirent, & deturbarent illorum Sanctorum memorias, atque nova Tyrannorum persequutio in Ecclesia excitaretur. FR. De validitate hujus Cōcilii Baronius, an. 57. n. 118. & 119. valdè dubitat; sed pro legitimo semel admisso, sicut leniùs de eodem idem Cardinalis, an. 305. n. 39. & seqq. loquitur, dicendum eo modo, quo illis novemdecim Patribus, canone 36. visum fuerat Sanctorum Imagines prohibere, non verò de picturis in tabulis portatilibus eos intellexisse, ut explicant illius Concilii fautores, sicut in prædicto an. 57. n. 119. refert Baronius; sed tantùm de imaginibus Sanctorum ad muros depictis loquutum fuisse Concilium ob zelum, ne, scilicet, morales Sanctorum imagines ad contemptum Gentilium exponerentur: ita pari modo dicendum, quòd eodem zelo Patres illi moti, candelas ad sepulcra Martyrum accendi prohibuissent, ne daretur persequentibus ansa ad opprobria Sanctarum Reliquiarum mediante lumine candelarum. :||: Constantinopolitanus Imperator in solemnitatibus ad Ecclesiam eundo, associabatur cum duobus accensis cereis, eosque ferentes *Lampadarii* vocabantur. Patriarcha autem unico cereo associabatur; quod ex privilegio Archiepiscopi Cypri, Bulgariæ, aliique Metropolitæ in eorum Diœcesi, Balsamone teste, ferebant; hodie tamen hoc privilegio omnes Græci Episcopi abutuntur; his autem manifestum degradationis signum erat, quando prædictum lumen auferebatur: sic in depositione Arsenii Patriarchæ Pachimeras, lib. 2. cap. 13. refert: [Missis ad eum certis, qui Pontificium lituum, & candelabrum ab eo reciperent.] Qui mos apostolicus videtur; nam contra Ephesinum Præsulem habetur: [Movebo candelabrum tuum de loco suo. Apocalyp. cap. 11.] Inde Expositores non pauci *Septem candelabra* in eadem Apocalyp. memorata septem cathedrales Asiæ Ecclesias à Divo Joanne Euangelista fundatas significare existimant; quæ cæremonia in verbis Christi nititur, ubi dixerat: [Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona &c.] cùm Superior quasi candelabrum in sublime positus sit. In Ecclesia verò Turonensi hoc privilegium adhuc in usu est, cujus Archiepiscopus ex Sacrario in solemnitatibus ad celebrandum exiens, ei præcedit Thesaurarius cum candela accensa. FR. etiam in Metropolitana Mediolanensi Ecclesia, quando è sacristia ad canendam Missam progreditur Sacerdos, præcedit Subdiaconus in manu accensam tenens candelam, *Cantharum* appellatam. Vide *Cantharus*; altera verò manu thuribulum defert, eandemque cæremoniam facit Subdiaconus, quando canitur Euangelium; non enim in Ambrosiano ritu utuntur Ceroferariis. :||: Varia prodigia candelarum referuntur, aliqua tamen nobis hìc sufficiat referre. In Atrebatum Civitate, quæ hodiè vulgò *Arras* nuncupatur, magna veneratione S. Lamberti Episcopi candela custoditur, quam Beatam Virginem, an. 1105. ei præbuisse dicitur, idque prodigiis confirmatur; ejus enim guttæ stillantur in aquam, quæ ab ægrotis hausta, à variis languoribus illos liberat, & nihilominùs per quinque sæculorum spatium semper eandem formam ex attestatione oculata Joannis Alberti, à Menochio in ejus Storeis, centur. 4. cap. 92. allata. Simile miraculum refertur à Petro Cluniacensi, & à Gregorio Turonense de candelis, scilicet, accensis in vigilia Assumptionis, & in Missa ejusdem festi apud S. Mariam Majorē Romæ; ita ut peracta solemnitate, prioris ponderis reperirentur candelæ, postquam per totum solemnis Missæ spatium extiterant accensæ:

quod miraculum per integrum sæculum duraverat. Curiosissimam cæremoniam sui temporis, lib. 8. cap. 16. narrat Cæsarius, quòd, scilicet, quando aliqua matrona devotionis gratia aliquem ex duodecim Sanctis Apostolis in Advocatum eligere cupiebat, in duodecim candelis nomina eorum singillatim scribere curabat, quæ candelæ à Sacerdote prius benedictæ, & super Altare positæ, atque accensæ; absconsis eorum nominibus, ita ut legi ea non potuissent. Mulier deinde illa unam ex prædictis candelis sorte capiebat, ac juxta nomen illius Apostoli eum in Protectorem invocabat. FR. est majori curiositate digna alia Apostolorum invocatio per duodecim candelas exacta, quæ in lapide duodecim palmorum circiter ad Sacristiam S. Salvatoris in Lauro de Urbe legitur, qui lapis cernitur in muro Sacristiæ ad viridarium respectivè: ubi de quodam Petro Catalauno Pontificis quondam Aulico, cujus parentes, cùm per longum temporis spatium steriles vixissent, ad invocationem duodecim Apostolorum recurrentes, duodecim liberos obtinuerunt: tenor autem inscriptionis talis est: [Petrus Mates U. J. D. Cubicularius, & Miles Apostolicus Barchinonen. Civitate Cathaloniæ Citerioris Hispaniæ ex Joanne Mates, & Catharina Verdaguerii honestis, & Catholicis Civibus legitimis conjugibus XXIX. Januarii An. Dom. 1474. (voto parentum jam octo annis conjunctorum, prolem non habentium, prius domi, deinde in cappella S. Severi Ecclesiæ Barchinonen. cùm Missa solemn. ibi in honorem XII. Apostolorum ardentibus XII. cereis cuilibet Apostolo subscriptis devotissimè, cùm vita, & moribus religiosi essent, propterea celebraretur, promissoque utriusque sexus filiis, si eis divina pietate nascerentur, nomen Apostoli imponerent, quique in terdecim annis octo masculos, & quatuor fœminas filios habuerunt, & cuilibet nomen Apostoli imposuerunt, nec plures, cùm adhuc essent juvenes, conceperunt) legitimè natus, & superstes, cùm omnes ante multos annos mortui sint, & quilibet prope festum sui Apostoli decesserit, quique primo &c.] Superstitiosa tamen censenda est cæremonia, quam vetula quædam Andronico Imperatori monstraverat, dum ei omnes liberi brevis vitæ essent, ut, scilicet, duodecim candelas accenderet, & nomen unius Apostoli in qualibet inscriberet, & notaret qualis ex illis candelis consumatis ultima extaret, & nomen illius Apostoli in superstite candela appositum, ejus partui imponeret; quod credulus Imperator exequi mandaverat, ac ultima fuit in qua S. Simonis nomen inscriptum erat; quare fœminam ex Imperatricis partu habitam, Simonidem appellaverat, idque Pachimeras historicus in Andronico refert. || : Concilium verò Tridentinum superstitiosum candelarum numerum prohibuit. In Gallia aliquæ Ecclesiæ vocant *Festum septem Candelabrorum*, idest, festum primæ classis, & *Quinque Candelabrorum* festum secundæ classis. Quando tamen solemniter celebrat Episcopus, ponuntur in Altaria septem candelæ, alludentes septem illa candelabra, quæ Joannes vidit ante Thronum Dei, Apocalyps. 1. 12. & ad denotandum, quòd Præsul septem Sancti Spiritus donis ornari debeat. Quod cautum est in Abbatibus etiam mitratis, Sac. Congr. Rit. 29. Januarii 1628. & dictum fuit in dict. *Abbas*. In Papali Missa solemniter celebrata, nedum septem candelæ in Altari ponuntur, sed etiam septem cereis accensis septem Acolyti inserviunt. Reliqua quæ ex originali hic desunt. Vide *Cereus Paschalis*. *Cereolus*. *Scolaces*.

CANDELABRUM. Vide *Ceroferarium*. *Ceroferarius*. *Cerostata*. *Circumcisio Domini*. *Polycandelum*.

CANDELAPTES, semigræca vox Κανδηλάπτης, Sacrista; sed propriè de eo dicitur, qui lampades, & candelas Ecclesiæ accendere, & præparare tenetur. Maronitæ verò, *Kandalaphi* Sacristã vocant.

CANDIDATRIX, Lotrix, quæ fullonicam artem exercet. [Regis enim curiam sequuntur assiduè histriones, candidatrices, aleatores, dulciarii, caupones, nebulatores, nimi, barbitores. Petr. Blesſ. epist. 14.

CANDIDUM, pro lucente. Vide *Annulus*.

CANIBUTA, baculus, quem Monasterii Decanis præbebant Abbates, in signum auctoritatis supra reliquos Monachos.

CANICLEUM, Arx Constantinopolis, seu Palatium ibi imperiale ita appellatum, cujus Gubernator *Præfectus Caniclei* dicebatur, conferri solebat Consocero Imperatoris, & quando ipse Imperator progrediebatur, Præfectus hic non incedebat pedibus sicut cæteri; sed ut ait Codinus: [Canicleo Consocer Imperatoris præerat, atque vehebatur.] Gulielmus tamen Tyrius, lib. 22. cap. 6. *Caniclinum* vocat. [Totius factionis opifices, Manuel senioris Andronici filius, Alexius quoque Protostrator, insuper Logothetes, qui caniclini utebatur officio. Ibidem.] Gunterus verò, lib. 8. hanc dignitatem eandem esse, ac Camerarii, existimavit, inde cecinit:

Hinc Caniclinus erat, nobis Camerarius idem.

Radevicus Frisigensis Canonicus, lib. 1. de reb. gest. Federici Imperatoris, cap. 47. putat Cancellarium fuisse, inquiens: [Unus de servis Palatii Caniclinus, videlicet, quem nos Cancellarium dicere possumus, Principi suo fraudem molitus est.] Itaque juxta sensum istius postremi Authoris, Canicleum, Cancellaria intelligitur.

CANOLA, fistula, seu tubus argenteus, vel alterius metalli, in quo conservabantur Reliquiæ, quas Pontifex alicui Principi mittere solebat. [Sed cùm ejus famam lucidissimam, vitamque sanctissimam veram reperisset, eum in tantum honoravit, ut & canolam Sancti Petri Apostolorum Principis in signum amoris præcipui tribuere dignaretur. In vita S. Chrysolii Mart.] In hoc tubo non aliud esse debuerat, nisi scabem catenæ ejusdem S. Petri juxta morem sæculorum illorum, quando scabem ejusdem catenæ Pontifices in clavo ponebant, & alicui Principi devotionis ergo mittebant, quod donum *Benedictio S. Petri* dice-

dicebatur, ut ex Gregorio Magno in ejus epistolis colligitur, & nos in dict. *Benedictio* diximus. In aliquibus tamen M. SS. Bibliothecæ Vaticanæ in neutro genere hoc nomen legitur, ubi de muneribus, & donis diversorum Pontificum, præcipuè Nicolai III. sic habetur: [Canolum argenteum ad conservandum Corpus Christi.] Vide *Cinerarium*. Item Canola significat Siphon, quo exorbebatur Sanguis Christi. Vide *Siphon*.

CANON, pensio, tributum, aut alia similis obligatio. Vide *Colonitium. Libellarius. Libellus. Homocanon* à voce græca κανών. Arabes quoque *Canum* dicunt. [Si ergo eorum templa repentè diruamus, metu se in fugam conjicient, & perdemus tantum canonem. Mar. Diac.] Significat etiam legem, seu regulam, cùm sint canones observationis onera. FR. ita in can. canon græcè, dist. 3. ibique Glossa. [Habet autem canon sub se quatuor species, 25. quæst. 2. can. si quis dogmata.] :||: Inde *Textus Canonici* dicti sunt, quia in eis regulæ, & leges, seu decreta Sanctorum Patrum, & Conciliorum continentur, quorum primus collector Dionysius Monachus fuit, Exiguus appellatus; deinde Ferdinandus Carthaginensis Diaconus, post quem Martinus Bracarensis Episcopus; deinde Cresconius, qui majorem decretorum copiam collegit. Baron. an. 527. n. 72. & an. 865. n. 5. At progressu temporis Isidorus Mercator in eodem canonico textu epistolas Pontificias, & litteras decretales inseruit, quod tamen opus ab Hincmaro Juniori Lugdunensi Episcopo augmentatum est, quem deinde sequutus est Burcardus; tamdē Gratianus ultimam perfectionem Decreto apposuit eo modo, quo nunc utimur. FR. Gratianus Monachus Niger, idest, Benedictus an. 1151. Bononiæ in vita S. Felicis, seu ut alii malunt ad S. Proclum residens, scribere inceperat, qui cum Rolando Paparone, scilicet, Alexandro Papa Tertio in eadē Universitate Concathedralibus fuerat. Ghirardaccius in Hist. Bononien. p. 1. lib. 2. in hoc anno. Et per decennium in eo opere laboravit, ac in claustro Monasterii, ubi manserat, reperitur in lapide hæc descriptio.

Hanc Aulæ partem Lector reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hìc condidit hujus
Divinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
Contentus septo.

Ghirardaccius, ubi suprà, part. 1. lib. 3. ad annum 1161. idem affirmant Baronius an. 1151. num. 6. Unde non debent in scenis permitti histriones sub nomine Gratiani Bononiensis, & in habitu nigro significante Gratianum Monachum Bononiæ Lectorem ordinis nigrorum. :||: Legimus quendam Cardinalem nomine Laborantem anno 1180. summa diligentia canones collegisse. FR. etiam Ivonem Carnotensem Episcopum de anno 1100. teste D. Antonino Florentiæ Archiepiscopo, decretum scripsisse dicitur: vide Gratia in vitam in principio ejus Decreti allatam; sed fabulosam quidem in parte, præcipuè ubi narratur ex adulterio natum fuisse; nec ibi satis negatur Petrum Lombardum, & Petrū Comestorem Germanos ejus fuisse, ex eo, quia primus, nempè, de anno 1120. secundus de anno 1140. tertius anno 1160. claruissent; nam suprà vidimus, primum, scilicet, Gratianum de anno 1161. hoc opus terminasse; Petrum Lombardum usque ad an. 1179. vixisse, secundùm Baronium in hoc anno, n. 13. Itaque hos fuisse fratres meliùs negat Baron. an. 1164. num. 52. Nec Gratianum fuisse ex Germania, ut in dicta vita habetur; sed ex Civitate Clusi in Tuscia: vide Latinium in ejus Correct. ad Xystum Sen. §. Gratianus: falsò etiam in ejus vita Monachum *Classensem* eum fuisse asseritur, nullibi enim hoc religionis nomen legitur; ideò *Cassinensem* corrigendum est: ejus itaque patria, & religio habentur expresśè apud Baronium an. 1151. num. 6. De additione in Decreta post Gratianum, vide in dict. *Palea*. :||: Ob eandem rationem officium Divinum horæ canonicæ dicuntur. Vide *Horæ canonicæ*. Item Canon dicitur regulata psalterii distributio. [Cum implebis psalmodiæ canonem loqueris, præter canonem verò tacebis. Jo. Moschus, cap. 43.] FR. Canones alii dicuntur *Generales*, alii *Personales*, alii *Locales*, alii *Causales*, & alii *Temporales*, vide Gloss. in cap. Canonum statuta, de Constitutionibus. Item Canon officium divinum penes Græcos significat. [Si quis non occurrat adesse canoni; in constit. S. Basilii Magni.] Reliqua, quæ ex Originali desunt, habentur in dict. *Horæ Canonicæ*.

CANON MAGNUS. Vide *Alipta. Dominica Orthodoxiæ*.

CANON MISSÆ, ita appellatur secreta oratio, quæ in Missa incipit à *Te igitur*. Canon dicitur, quia est regula consecrationis; ideò *Regula* à D. Ambrosio vocatur, ab Optato *Legitimum*, à Vigilio Papa *Ordo precum*, à D. Basilio *Secretum*, à D. Dionysio *Actio*; nam [Canon eadem actio nominatur, quia in ea est legitima, & regularis Sacramentorum confectio. Valaf. cap. 23.] Propterea orationes illæ, quæ incipiunt *Communicantes, & memoriam venerantes &c.* ante consecrationem positæ, dicuntur *Infra actiones*, quia infra canonem recitantur, ex quo vocabulo colligitur hanc precationem fuisse à temporibus Dionysii Areop. qui canonem hunc *Actionem* appellabat. Vide *Actio Missæ. Communicantes*. Quamvis aliqui putent hujus canonis Auctorem quemdam nomine Scholasticum fuisse, quæ opinio in epist. 63. lib. 7. D. Gregorii fundatur, ubi preces Scholastici super oblata dicendas esse monet; sed de portione illa Canonis intelligitur, quæ super oblata profertur, incipiente *Per quem hæc omnia Domine bona creas &c.* Nam revera Missæ canon antiquissimum institutum fuisse constat; Vigilius enim Papa, qui Gregorio I. in Pontificatu præcesserat, canonem Missæ ex traditione Apostolica acceptare fatetur. Idem affirmat Innocentius III. Archiepiscopo Lugdunensi scribens, cap. cùm Marthæ, de Celebrat. Missarum. Ideò multi opinantur S. Clementem cano-

canonem hunc ordinasse, licèt deinde successivè aliquid aliud addidere Pontifices. Neque illud nomen Scholastici est proprium viri, sed professionis, & Doctoratus, Advocati, seu Assessoris; unde D. August. lib. de catechizan. rud. [Sedulò admonendi sunt Scholastici] dixerat. Sic etiam idem Gregorius varias epistolas Paulo Scholastico, Marcello Scholastico, Martino Scholastico, & similibus scribit. Incipit autem canon à *Te igitur Clementissime Pater*, quæ sunt verba consequutiva Præfationis: nam sicut *Per Christum Dominum nostrum* Divinam Majestatem laudant Angeli (ut Præfatio refert) ità *Igitur* per eundem nos Clementissimum Patrem supplicamus. Atque T. primam canonis litteram, Crucem repræsentare, Innocentius III. ait. Sunt verò synonyma verba illa: *Hæc dona*, *hæc munera*, *hæc sancta Sacrificia*, seu ut sensit Honorius *Hæc dona* refertur ad panem consecrandum, *Hæc munera* ad vinum, *Hæc sancta Sacrificia* ad utrumque simul. Item alii explicant, quòd *Hæc dona* referuntur ad panem, & vinum, quatenus nobis à Deo concessa, *Hæc munera*, quatenus de eisdem donis, ac datis eidem largitori offerimus, ita Rupert. de divin. off. lib. 2. cap. 6. Nam, ut ait Hugo Cardinalis, de Eccles. off. lib. 7. cap. 29. [Donum enim, quod à Superiori datur; munus, quod ab inferiori.] Dictio *Illibata* ad utramque materiam refertur, quod immaculata significat: verbis verò *Pro Ecclesia tua sancta*, Africani addebant, *quæ est una*, ut ex Optato Milevitano, lib. 2. colligitur, ubi ait: [Nam quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum ministerio præterire non posse? Offerre vos dicitis pro Ecclesia, quæ est una. Hoc ipsum mendacii est pars, unam te vocare, de qua feceris duas.] Mentio, quæ de Pontifice Romano fit in canone, est antiquissima consuetudo, nam in lib. 8. constitutionem Apostolicarum, quæ S. Clementis Papæ communiter censentur, cap. 18. hunc ritum observari ordinatur, ac ipsomet Clemente celebrante, dicere solebat; [Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum.] Hodie tamen Pontifex hæc verba proferre solet: [Unà mecum indigno famulo tuo. Innoc. III. de celebrat. Miss. cap. 3.] In Liturgia sub nomine S. Marci, qua utitur Ecclesia Alexandrina totius Orientis primaria, primo loco de Romano Pontifice hoc tenore mentio fit. [Sanctissimum, ac Beatissimum Papam N. quem præscivisti fore, ut sibi Sancta sua Catholica, & Apostolica Ecclesia omnium suffragiis eligeret; nec non Sanctissimum Episcopum N. conservans &c.] Quæ tamen verba à Schismaticis adulterata fuere. Nominatur subsequenter Episcopus ordinarius loci, ubi celebratur; at Romæ nullius Episcopi fit mentio. Bellarm. lib. 2. de Missa, cap. 21. In Abbatiis, quæ sunt nullius diœcesis, non de Abbate, sed de viciniori Episcopo fit mentio, ad quem pro ordinationibus solet recurri. Gavant. in Rubr. Miss. par. 3. tit. 8. Tertio loco fit Regis mentio in illis provinciis, in quibus reperitur tale privilegium, ita Innocent. III. semper in suo canone Regem nominat. Neque possunt Religiosi eorum Generalem Superiorem in canone addere. Sac. Congr. 12. Novembr. 1615. Et si quis loco Episcopi Superiorem nominaret, secundùm Dianam tract. 14. de celebr. Miss. Resol. 40. peccaret mortaliter. Aliqui Abbatem Montis Casini exceptuant, qui post Papam à subjectis Sacerdotibus in ejus quasi episcopali jurisdictione nominatur in canone. Angelus de Nuce Rosanen. Archiep. in notis ad Chron. Casinen. lib. 1. cap. 4. In *Memento* habentur hæ litterarum notæ *N. N.* nam antiquitus recitabantur nomina Offerentium in Missa. Innocent. I. epist. 1. FR. adhuc in Missis cantatis Defunctorum, quæ quolibet anno Romæ à locis piis circulariter per Ecclesias exequi solent, recitantur alta voce omnia nomina Defunctorum, qui legata ad celebrandum reliquerunt. :||: Verba illa *Vel qui tibi offerunt*, intelliguntur nedum pro ipsis tantùm offerentibus, sed etiam pro circunstantibus; ipsi enim eorum precibus cooperantur in partem Sacrificii. Tandem possunt intelligi pro illis, qui eorum eleemosynis celebrari curaverunt. Azor. lib. 10. cap. 36. quæst. 13. Qui insuper, cap. 22. quæst. 3. docet, quia cùm in *Memento* fit precatio privata, rectè posset Sacerdos pro Infidelium, Hæreticorum, ac Schismaticorum conversione ad gloriam Dei intercedere. Oratio *Communicantes* non significant Sanctorum Communionem, ut aliqui putant; sed fidelium, quod ex sequentibus verbis, *Et memoriam venerantes* colligitur. Microl. cap. 12. Quæ Canonis pars à Siricio Papa composita fuit an. 389. ex sententia Radulphi, & Durandi; alii tamen Lino Pontifici hæc tribuunt. Cæterum antiquissima est Sanctorum memoria, quæ in Canone fit, cùm apud Divos Clementem, Dionysium, Augustinum, Hieronymum, & alios reperiatur; in quo Canone Sancti Martyres solummodo nominantur; nam illis priscis temporibus non solebat Ecclesia Confessores venerari; sed solùm eos, qui proprii sanguinis effusione Christi Passionem imitabantur, de qua in Sacrificio fit mentio: additque insuper Innocentius III. lib. 3. cap. 20. de Myst. Missæ, quod Ecclesiæ antiquitus tantùm in honorem Sanctorum Martyrum dedicabantur. Non fit inter Apostolos de S. Matthia mentio in Canone, ex eo quia post Christi mortem in Collegio Apostolico associatus fuerat; Christus enim verum cruentum sacrificium fuit, & ob eandem rationem de hoc associato Apostolo fit mentio post consecrationem; excipitur tamen Doctor Gentium, qui licèt post Christi mortem ad Apostolatum divinitus vocatus fuerit, nihilo tamen minus à charissimo collega Petro Ecclesia in omnibus ejus precibus illum nunquam separat, ut benè notat Bellar. lib. 2. de Missa, cap. 26. In Græcorum Liturgia offertur Sacrificium pro Sanctis, id autem non intelligitur orare pro Sanctis, sed pro eorum honore offerre, & in gratiarum actione eorum gloriæ, qua gaudent, ita explicat Cabasila, cap. 33. eodem modo,

quo nos Latini post communionem dicimus illa verba: [Sumpsimus Domine sancta mysteria, quæ sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam; ita nobis quæsumus proficiant ad medelam.] Quod de Sanctorum accidentali gloria illis aucta per fidelium celebrationem, Innocentius d. cap. cùm Marthæ, de celebrat. Miss. intelligi exponit. Post mentionem Sanctorum, qui in Canone notantur, solent aliquæ Ecclesiæ addere hæc verba: [Et eorum, quorum solemnitas hodiè in conspectu tuæ Majestatis celebratur.] Quæ à Gregorio III. anno 731. addita fuerunt, ut Valfridus, Radulphus, & Sigibertus testantur. Verba autem *Hanc igitur oblationem &c.* tribuuntur Gelasio ab Alcuino, seu S. Leoni Magno à Radulpho. Precatio illa, *Diesque nostros in tua pace dispenas &c.* usque ad *Quam oblationem*, à S. Gregorio M. addita fuit, in qua sunt aliqua verba difficilis intelligentiæ, nempe; *Et in Electorum tuorum jubeas grege numerari*; nam Electorum numerus nec augeri, nec diminui potest; quare secundùm præsentem justitiam intelligunt aliqui, postulando, nimirum, à Deo gratiam illam, qua mediante rectè operando, inter Electos numeremur; sed veriùs Gabriel Biel. lect. 33. inquit, quòd per dicta verba æternam gloriam postulamus, quam mediantibus nostris orationibus Deus nobis concedere decreverat. Dum autem hæc oratio dicitur, extenduntur manus super oblata, ut ita Sacerdotem Aron imitemur, Levit. 1. & significamus etiam, quòd hæc mysteria absconsa, & occulta ipsis Angelicis Spiritibus sint. Ruper. lib. 2. cap. 57. Ubi advertendum est obiter in hac manuum extensione, cancellari debere ambos pollices in modum crucis, ut in suo Cæremoniali notat Alcocer, supponendo, scilicet, sinistrum dextro in superiori parte manuum, ut Petrus Reyna in suo Cæremoniali ex Rotali Decreto advertit. Sequitur explicanda dictio *Adscriptam*, nempe, quòd hostia, oblatioque sit connumerata, & adscripta inter acceptas, & Divinæ Majestati gratas. Azor. lib. 10. cap. 37. Dictio *Ratam*, idest, certam, ac stabilem mutatione substantiæ corruptibilis in incorruptam denotat. *Rationabilem*, cùm sit oblatio rationabilis obsequii nostri, & non animalium, ut ait Apost. in epist. ad Rom. cap. 12. num. 1. Verba autem, *Qui pridie quàm pateretur*, à Sancto Papa Alexandro adjecta fuisse Auctores affirmant. Verba *Mysterium fidei* in consecratione Calicis. Vide *Mysterium fidei*. Cruces quæ signantur super Eucharistiam post consecrationem, non sunt benedictiones; sed signa, & memoriæ Passionis Christi. Ab Hæreticis autem calumniata fuerunt illa verba, *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris &c.* asserentes Sacerdotem intromitti tanquam mediatorem inter Patrem æternum, & Christum ejus Filium, ita ut oret Sacrificium illud esse acceptabile. Quod falsò asseritur; nam, ut sit acceptabile in quantum ad effectum, & in ordine ad Ecclesiam, intercedit Sacerdos coram Deo, ut ostendatur, nimirum, erga nos ejus misericordia, ac pietas, peccata admittendo, hoc Sacrificio mediante, quod est ex se, & ratione dignitatis personæ sacrificatæ jam acceptum, & non aliter. *Sanctum Sacrificium, & Immaculatam Hostiam*, verba sunt à Sancto Leone addita. Dictiones illæ: *Iube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui*, non faciunt sensum de Sacrificio, ut corpus, nempe, Christi per Angelum ad cœlum; sed ut preces nostræ in conspectu Altissimi per manus Angeli perferantur, sicut preces Tobię delatæ fuerunt, implorare Celebrantem intelligitur. Elevat vocem Sacerdos, quando dicit: *Nobis quoque peccatoribus*: ad denotandos gemitus, & clamores pœnitentium causa suorum peccatorum. *Per quem hæc omnia semper bona creas, &c.* hæc verba, ut dictum est suprà, à Scholastico addita fuere, quæ à recentioribus Novatoribus impugnantur tanquam gratis super Corpus Christi prolata; sed malè significatum interpretantur, qui non alius est, nisi quòd realiter super sacramentatas species proferantur, cum hoc sono, nempe, *Per quem*, idest, per Christi merita, *semper bona creas*, creando, scilicet, & conservando species illas. *Sanctificas*, quia de puris creaturis transsubstantialiter in admirabilissimum Sacramentum creat Deus. *Vivificas*, hoc est, eas permutando in carnem, & sanguinem Christi viventis. *Benedicis*, cumulo gratiarum. *Et præstas nobis*, quippè, in cibum. *Præceptis salutaribus, &c.* hoc breve prooemium ante Dominicalem orationem à Gregorio Magno additum fuisse Radulphus ait; alii tamen S. Cyprianum faciunt auctorem. Errant verò, qui putant orationem Dominicalem ex Gregorii jussu appositam fuisse in Missa: cùm Apostolorum institutum sit, ut ex eodem Gregorio colligitur, qui ait in primitiva Ecclesia Sacrificium solùm consecratione, & dominicali oratione constasse; fortasse Pontifex hic determinaverat tempus, quando esset dicenda in Missa, nempe, ante communionem; verùm tamen est ipsum composuisse orationis appendicem, quæ incipit, *Libera nos quæsumus, Domine*. Gem. lib. 1. cap. 9. ac manifestè ex S. Andreæ, ejus peculiaris Advocati invocatione, suam compositionem esse colligitur, quæ Embolismus à Græcis dicitur. Vide *Embolismus*. Et in feria VI. parasceve alta voce profertur, ut manifestè descensus Christi ad inferos ad liberandos sanctos Patres manifestetur. Duran. lib. 4. cap. 49. FR. Tandem dicendum, quòd antiquitus per totum canonis Missæ tempus excludebantur à Sacrificio Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes. Ranzovius in, epist. ad Calixtum.

CANONARCHA, græca vox Κανονάρχης, monachale officium, idest, regulæ Præfectus. [Cùm quadam nocte surrexissem, ut pulsarem signum, ea quippe cura mihi, ut Canonarchæ, injuncta fuerat, ut excitarem fratres ad collectam. Mosch. in vita Patrum, lib. 10. cap. 50.] De eodem officio mentionem facit S. Dorotheus Abbas, ubi de ejus laboribus pro monasterio actis inquit: [Adventabat interea modico intervallo hora vigi-

vigiliæ, & cùm paululùm quippiam obdormissem, excitabar à Canonarcha nostro. Doct. 11.] Hodie tamen inter Grecos *Canonarcha* vocatur ille, qui fuggerit legendo de uno ad alium periodum Cantoribus, qui ob librorum penuriam, vel legendi inscitiam memoriter recitare, & canere coguntur; sic ex utroque Choro duo Canonarchæ, idest, directores ad suggerendo successivè prolationem versuum incumbunt, quorum Superior *Protocanonarcha* appellatur.

Canonia, canonicalis præbenda, pro cujus definitione, vide *Præbenda*. [Hoc anno Dominus Papa vestro interventu privilegium suum Ecclesiæ nostræ indulsit, in quo specialiter expressit canonias, seu præbendas &c. Petrus Cellensf. lib 8. cap. 15.] Sic passim penes antiquos Scriptores, quæ etiam dicitur. *Communitas*. *Victuale*. Item significat canonicam habitationem, in qua Canonici simul morabantur. Vide *Canonicus*. FR. dicitur etiam *Canonia* Regularium domus: [In aliquo Monasterio, vel regulari canonia. can. Duæ sunt. 19. quæst. 1.] De ordinatione verò sæcularium Canonicorum simul habitandi sic habetur: [In unoquoque Episcopatu simul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit, qui de rebus ecclesiastici stipendia accipiunt, in uno claustro maneant &c. can. In omnibus, de Consecrat. dist. 5.] Ubi de Canonicorum instructione agitur.

Canonico. FR. verbum, Canonicum facere significat. [Qui verò tales (ut dictum est) canonicare præsumpserit, à suis beneficiis suspendatur. de filiis Presbyt. cap. 16.] Vide *Canonicor*. *Excanonicor*.

Canonicor. FR. regulor in modo vivendi. [Super paupertatem spiritus offerenda est voluntas canonicari volentis. Petrus Blesen. ferm. 32.] posset etiam significare, habitum regularem sumere.

Canonicarius, qui canonem exigit, vide *Canonicus*.

Canonicus, græcè κανονικός, idest, regularis; Canonici enim antiquitus vocabantur Clerici, qui simul cum Episcopo communiter, & regulariter ad similitudinem primitivæ Ecclesiæ vivebant, ut dictum est in dict. *Canonica*, & usque ad præsens eorum habitationes Cathedralibus contiguæ videntur. Canonicus ergo ex vita regulari ita appellatus fuit, & non ab obligatione exigendi ecclesiasticum proventum, eo modo, quo non pauci faciunt, qui meritò arguuntur his verbis ab Alcuino: [Est namque canon vitæ, ut dictum est, & est canon pecuniæ, videlicet, alicujus pensionis certæ. Unde solet dici, solve mihi canonem meum, idest, pensionem meam. Eja ergo ò Canonice inveniamus à quo derivaris, idest, à canone pecuniæ, non à canone vitæ, idest, à canone regionis, non à canone religionis, hom. de Zizania.] FR. Canonicus etiam dicitur, qui canonem solvere tenetur; [Deinde, sacramento mediante, Comitis Jordani fidelis, & canonicus effectus est. Falco Beneventanus apud Camillum Peregrinum,] quem Camillus in ejus castigationibus, pag. 166. sic exponit:] Canonicus, idest, tributarius: nam pensio passim olim dicta reperitur canon: quoniam, scilicet, juxta canonem, & certam regulam penderetur: unde ex Cassiodoro, lib. 2. epist. 25. solidi canonici, & lib. 12. epist. 13. aliisque in locis sunt Canonicarii, qui tales canones exigebant. Deque iis etiam vide Cujacium in Novell. Justiniani 128.] Angelus de Nuce Rosanen. Archiep. in notis ad Chron. Casinen. lib. 3. cap. 69. num. 1546. eruditè Canonicos reprehendit, à quo consulendi sunt Canonicatuum possessores, seu cupidi. :||: Quid autem per *Canonicorum fornicationes* intelligat D. Basilius Amphilochio scribens: ita explicat Balsamon: [Canonicos eos dicit, qui in canone numerantur, scilicet, Clericos, Monachos. In aliquibus Belgicis Civitatibus reperiuntur *Canonicissæ*, fœminæ, scilicet, à Guidone illius provinciæ olim Comite institutæ, quæ tenentur in Ecclesia recitare Officium divinum, quarum receptio ex Honorii IV. constitutione, epist. 144. non poterat fieri sine attestatione septem nobilium virorum super nobilitate earum ex ambabus parentum lineis; sed idem Pontifex cognita sæpè falsitate testium in hujusmodi examinibus; ne esset causa tanti mali, ac perjurii, eandem constitutionem revocaverat deinde. In Concil. Lateranense de anno 1069. celebrato, reperitur decretum ad instantiam Petri Damiani, pro quo Alexandro Papæ scripserat: in eo enim decreto ordinatur, quod Clerici communem vitam simul agant: quod intelligendum de illis Clericis, qui in Collegiatis Ecclesiis inserviunt, & ideo Canonici dicuntur. FR. multi Imperatores, ac Reges insigniti sunt titulo Canonicorum Vaticanæ Basilicæ, ita Carolus Magnus à Leone III. ut testatur Torrigius de Crypt. Vatican. secundæ impress. part. 2. cap. 7. Federicus Imperator à Papa Nicolao, ibidem cap. 5. Henricus IV. & Carolus V. Imp. ibidem cap. 2. Princeps Poloniæ ab Urbano VIII. ibidem cap. 5. & hoc fuit propter arduam prohibitionem sub censuris, ne quis præter Vaticanæ Ecclesiæ Canonicos posset ascendere ad visendum Sanctissimum Veronicæ Sudarium; sub quo titulo Imperatores prædicti aditum habuerunt approximandi ad dictam Sacram Reliquiam. :||: Quo autem ad Canonicorum cæremonias, primarius locus Canonico hebdomadario deferenti sacra paramenta debetur. Congreg. Rit. 22. Aug. 1626. Imò in Romæ Basilicis, & Collegiatis est usus cedendi hebdomadario Canonico primum stallum, quamvis paramenta sacra non deferat, sic etiam Beneficiato hebdomadario inter ordinem Beneficiatorum. Eadem præcedentia datur Episcopo titulari, si Canonicus fit. Sac. Congreg. Rit. in una Cōpostellana 11. Julii 1617. Hanc etiā praxim observari expertus sum in Vaticana Basilica, in qua aliqui Canonici sunt titulares Episcopi, qui cum rochetto, & mantelletto divinis officiis intersunt supra omnes Canonicos.

Præ-

Præscribit Cæremonialis ad Chorum incedere Canonicos ordine binario, sed in solis solemnitatibus hoc intelligi declaravit Sac. Congreg. Rit. 12. Junii 1628. Canonici, qui habent rochetti, & cappæ usum, iis uti non possunt in administratione Sacramentorum; tunc enim debent deferre superpelliceum, & stolam, d. Congreg. ibidem. Non tenentur Canonici Episcopo Pontificaliter celebranti inservire in aliis Ecclesiis; sed tantùm in Cathedrali, d. Congreg. 20. Jul. 1592. Quod tamen de Ecclesiis extra Civitatem intelligitur; nam in iis, quæ sunt intra Civitatem, ubi Cathedralis reperitur, ad dictam assistentiam teneri declaravit Sac. Congreg. Concil. ad cap. 12. sess. 24. de Reformat. Quando jam in Choro incœptum sit recitari officium, ac veniat interea ad Ecclesiam Episcopus; debent ei obviàm ire quatuor ex Choro Canonici, d. Congregat. Rit. 15. Martii 1608. Similiter, si à Choro Præsul discederet non peracto officio, quatuor Canonici usque ad portam Ecclesiæ eum famulari debent, d. Congreg. Rit. 4. Jul. 1615. Romæ observatur hæc cæremonia in adventu Cardinalium, & Pontificis, cui etiam non plusquam quatuor Canonici à choro obviàm discedunt, remanentibus aliis ad prosequendam officii recitationem, & pertranseunte Papa per Chorum, recitantes Canonici non moventur à propriis locis; sed tantùm transeunte Pontifice genuflectunt, cujus cæremoniæ usus oculatus testis sum. Associando Cardinalem Episcopum Canonici, civilem pallium ferentes, debent ante, & non post illum incedere, d. Congreg. 4. Julii 1626. Non pertinet ad Canonicos assistentes auferre biretum ex capite Episcopi, dum ex se id facere potest, d. Congreg. 21. Aug. 1604. Neque manum Episcopi osculare tenetur Subdiaconus Canonicus peracta lectione. Vide *Lectio*. Reliqua vide Beneficiati in dict. *Beneficium*. *Cappa*. Canonicus absens à Choro de distributionibus non participat, quamvis Episcopo inserviat. Vide *Victuale*.

Canonicus Simplex. FR. Dicitur Canonicus Collegiatæ. [Quod H. præpositus quondam simplex Canonicus ejusdem Ecclesiæ, de ipsa in majori Ecclesia in Canonicum est electus. de concess. præbendæ, cap. 9.

Canonicursus. FR. exactor canonum Regiæ Cameræ debitorum. l. final. C. de exactor. tribut.

Canonizatio, cæremonialis actio Summi Pontificis, qua aliquem Dei Servum Universali Ecclesiæ pro Sancto haberi, & inter Sanctorum Kalendarium connumerari declarat. *Canonizatio*, & *Canonizo* à Canone dicuntur, seu à Catalogo, qui Canon appellatur, in quo inscribebantur nomina Sanctorum, quos Ecclesia approbabat prævia rigorosissima inquisitione; mos enim hic laudatissimus semper fuerat in Ecclesia, & ab antiquo non approbabantur Martyres à Tyranno occisi ante declarationem Ecclesiæ; quod hoc modo fiebat; Episcopus sub cujus Diœcesi aliquis martyrium passus erat, Provinciæ Primatem certiorem faciebat, qui post maturam consultationem declarabat, an Martyris cultus illi occiso deberetur. Ita fecisse Tagastensem Episcopum refert D. Augustinus, quòd nempè, Mansurio Carthaginensi Episcopo, ac Primati Martyrum acta exhibuit Tagastensis: & Lucillam famosissimam, ac ditissimam fœminam Hispanam, atque Donatistarum fautricem redarguit Cæcilianus Carthaginensis Archidiaconus, ut Optatus Milevitanus refert, quia ipsa ante communionem adorabat, & osculabatur reliquias cujusdam Martyris, qui adhuc canonizatus non erat, qui sic inquit; [Os nescio cujus hominis mortui, si Martyris, nondum tamen vindicati, admoveret.] Qua reprehensione fœmina illa irritata, omnes copiosas facultates suas insumpsit ad insequendum Cæcilianum jam Episcopum Carthaginensem consecratum. *Martyr vindicatus* is dicebatur, qui post canonicam approbationem adorari poterat. Vide *Vindico*. Hodie tamen ad solum Pontificem Universalis Ecclesiæ hæc functio spectat. Vide gloss. in sexto, lib. 3. tit. 24. cap. unico. Errat siquidem Polydorus Virgilius, qui, lib. 6. cap. 8. primam canonizationem Sanctorum ab Alexandro III. celebratam fuisse asserit; constat enim S. Suviberti processum canonizationis ad instantiam Papini Francorum Regis inchoasse Stephanum Papam III. Baron. ann. 754. nu. 10. & canonizatum fuisse à Leone III. idem Baron. an. 804. n. 2. &c. Sur. 1. Mar. Bellar. Contr. de Eccl. Trium. lib. 1. c. 8. Adrianus I. S. Albanum Angliæ Protomartyrem ad instantiam Regis Offæ anno 744. canonizavit. [Offa Rex Romam tandem perveniens optata Apostolorum limina visitavit, & diversorum loca Sanctorum pia devotione percurrit. Deinde Adriano I. Summo Pontifici causam sui adventus denuntians, & de loco simul, & B. Albano canonizando, cœnobioque construendo, devotè preces porrigens; petitioni suæ Romanam de facili curiam inclinavit, & ex hoc præcipuè, quòd Martyris inventio cœlitus sit edocta. Matth. Vvestmonasteriensis Florilegus appellatus, qui vixit anno 1300. in sua Historia, quæ flores Historiarum dicitur, pag. 287.] Joannes XV. S. Udalricum Augustanum Episcopum. Baron. An. 993. n. 1. & seq. Joannes XX. post lustrum S. Romualdum, qui obierat anno 1027. idem Baron. ad Ann. prædictum nu. 13. Leo IX. an. 1052. SS. Ronaldum Cameriensem, Amicum Rambonensem, Guidum Pompesianum, Firmanum Firmensem, & Ardoinum. Baron. in d. anno nu. 9. & anno sequenti idem Pontifex S. Gerardum Leucorum Episcopum, idem An. 1053. num. 4. Paschalis II. S. Petrum Anagninum Episcopum, post annos quatuor ab ejus obitu, idem an. 1105. num. 13. Eugenius III. Henricum Imperatorem, idem an. 1152. num. 4. in Sanctorum numerum retulerunt. Quæ functio solet in Conciliis Generalibus fieri à Pontifice, vel absque Bulla, vide eundem Baronium an. 1161. num. 1. & aliquando idem Pontifex alicui Primati functionem hanc delegare consueverat: sic enim legimus

Ur-

Urbanum II. anno 1088. Byzantio Tranensi Archiepiscopo per specialem Bullam facultatem dedisse adscribendi in Catalogo Sanctorum S. Nicolaum cognomento Peregrinum, in cujus honorem dedicatum fuit sumptuosissimum in ea Metropoli templum. Quibus veridicis narrationibus manifestè Novatorum calumniæ convincuntur, qui novum ritum Sanctorum canonizationem esse falsò asserunt. Fabulosa etiam Troili Malvezi narratio habenda in tract. de Canoniz. to. 14. dub. 4. num. 46. ubi ad demonstrandam hanc cæremoniam fuisse antiquissimam, ait Sanctum Apollonium græcum Anachoretam fuisse primum ex Sanctis canonizatis, qui nato Christo primus fuerat ad prædicandum Pastoribus Messiæ adventum, & ideo à Judæis ligneis clavis confixus, ac processu temporis per divinam revelationem Nicolaus I. illum canonizaverat, quod ex narratione cujusdam M. S. Authoris Anonymi asserit; de hoc enim Apollonio Anachoreta mentio nullibi reperitur; melius tamen hujus antiquitatem Bellarminus, cap. 7. loc. cit. ex Testamento veteri originem duxisse probat; Ecclesiasticus enim Enochum, Noemmum, Abrahamum, Isaachū, aliosque justos canonizavit, inquiens; [Laudemus viros gloriosos, &c. Ecclesiast. cap. 44.

CANONIZO. Vide *Vindico*.

CANOLA. Vide *Communio*. *Fistula*. *Syphon*.

CANSTRISIUS, Græcè Καντρείσιος, qui sacra Patriarchæ paramenta custodiebat, & eundem ad induendum coadjuvabat, thuribulum deferebat, populumque aqua benedicta aspergebat. Existimant aliqui à nomine græco Κάνστειον, idest, *incensi navicula*. sive à Κάνεον, *canistrum*, hoc vocabulum derivari, in quo vestimenta Patriarchalia porrigebat. Hoc officium in Ecclesia Romana Vestiarii erat.

CANTABRUM, militare signum. Hinc perperàm Rhenanus Tertullianum corrigere existimavit, ubi de militaribus vexillis loquens, *Candelabrorum* dixerat, correxit ille *Labarorum*. Quare meliùs Latinus Latinius in ejus Bibliotheca Sacra ad Tertull. *Cantabrorum* restituit: sicut in Codice Theod. lib. 4. tit. 7. cap. 2. de Colleg. legitur. *Cantabrum* enim est diversum à *Labaro*. Vide Baronium, An. 312. nu. 33. & 34. Item furfur significat: [Jussitque eos tota die terram fodere, & cantabrum edere ad vesperam: Surius in vita SS. Nerei, & Achillei. §. His litteris acceptis. [Qui tamen Auctor herbam fuisse existimando erravit; nam apud Cælsum Aurelianum, lib. 2. cap. 19. apud Adoneum in suo Martyrol. Isidorū in Gloss. & alios in significatione furfuris legitur, ac clariùs in Vita S. Romualdi Abb. hæc verba leguntur: [Ita ut à farinæ siligine cantabrum separetur. [FR. Plinius, lib. 25. cap. 8. à Surio pro se citatus, sic inquit: [In eadem Hispaniâ inventa est cantabrica per D. Augusti tempora à Cantabris reperta. Nascitur ubique caule junceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semen perquàm minutum.] Jacobus Dalecampius in ejus ad Plinium observationibus cantabricalli *Escorzoneram* esse putat. Sed nil ad rem, quis enim unquam putaret Tyrannum Sanctis Martyribus *Escorzoneram* ad edēdum dedisse?:||: Hinc formatur nomen *Cantabrus* adjectivum [Cantabro pane cum hesterna aqua vescendo. In Vita Petri Damiani.] Qui Author etiam adjectivo nomine *Cantabricus* utitur, opuscul. 15. cap. 14.

CANTARIUM. Vide *Cantharus*. *Candela*.

CANTATORIUM, Liber pro candela Missa, & Graduale hodie communiter appellatur, de quo suo loco. [Postquam legerit Cantor, cum cantatorio ascendit, & dicit responsorium graduale. Ord. Rom.

CANTERMA, maleficium opera diabolica provocatum. [Maleficio, quod vulgo canterma dicitur, quosdam didicit maculatos. S. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 13.

CANTHARUS, seu *Cantarium*, ex græca voce κάνθαρος, quæ candelabrum significat, & κηρόστατος κάνθαρος, candelæ sustentaculum sonat. FR. In Missali Ambrosiano *Cantarium* dicitur; ubi disponitur, quòd in Missis cantatis Subdiaconus in una manu thuribulum ferat, & in altera *Cantarium*, idest, candelabrum cum accensa candela; quæ praxis in Metropolitana Mediolani Ecclesia tantùm viget, ac idem facit Subdiaconus, dum canitur Euangelium: in his enim functionibus, Ambrosiani non utuntur Acolytis:||: Item sumitur aliquando in significatione candelæ tantùm. Vide *Candela*. Item vas, in quo aqua benedicta conservatur. Item Lychnum pensilem significat, ut dictum est in dict. *Butto*. Sed diversæ figuræ, ut in muro ab ingrediente S. Clementis de Urbe templum parte sinistra similes antiquæ picturæ adhuc cernuntur, necnon in manibus decem Virginum, quæ opere musivo in externa S. Mariæ Transtyberinæ templi fronte super porticum adhuc configuratæ perdurant, cujus figuram hìc subjicere curavimus.

CAN-

Canthelius, Vasis genus. [Portabat canthelium capientem amphoras decem. Jo. Mosc. cap. 107.] Græcè tamen κανθήλιος, grande jumentum propriè significat, & inde metaphoricè pro ingenti vase accipitur.

Canthus, κανθός. FR. [Tales autem rotæ erant quales solent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fusilia. 3. Reg. cap. 7. versf. 33.] Quam dictionem exponit ibi Dionys. Carth. art. 11. inquiens: [Canthi verò extrema rotæ, quæ per terram circumvolvuntur, seu partes circumferentiæ, quæ intra radios collocantur; modiolus autem est illud rotundum, quod est in medio rotæ. Item circulus, hoc est angulus oculi, canthus, Galen. Cæl. lib. c. 3.

Canticum, quod differt à Psalmo; hic enim musico instrumento psalterio appellato canebatur. Vide *Psalmus*. Canticum verò sola voce promebatur. Psalmus autem bona opera, canticum verò gratiarum actionem denotant. Durand. lib. 5. cap. 4. Primus sacrorum canticorum Author Moyses fuit, quando cum populo electo mare rubrum jam transierat. Itaque psalmo antiquius est canticum. Decem sunt cantica, quæ in psalmodia recitantur, septem, scilicet, ex antiquo testamento excerpta, & per septem hebdomadæ dies ad Laudes distributa; alia verò tria ex Euangelio desumpta, nempè, *Benedictus Dominus*, quod etiam dicitur in matutinalibus Laudibus, quia in eo de Præcursore Christi fit mentio, qui tanquam aurora veri solis justitiæ annuntiatrix fuerat. Secundum canticum est *Magnificat*, & dicitur ad Vesperas, quæ nobiliores Laudibus sunt, cùm festivitatis sint principium, & quia hoc canticum vesperarum tempore fuerat compositum, tunc enim ad Elisabeth domum Maria Virgo pervenerat. Benzon. in Magnificat, cap. 20. lib. 1. Tertium Euangelicum canticum est *Nunc dimittis*, quod ideò in Completorio recitatur, quia ad modum commendationis animæ est, quæ Deo porrigitur ante somnum æternitatis symbolum, ita Amalar. Hæc postrema tria cantica Euangelica appellantur, quia ex Euangelii textu sunt desumpta; ideò in eorum recitatione stando omnia recitantur, quinimò aliqui initio prolationis eorum laudabiliter solent cruce signari, sicut in Missa ad Euangelii principium observatur. Jo. Belet. cap. 40. Cæremoniale enim Episcoporum, lib. 2. cap. 1. Episcopum in vesperis pontificalibus ad Magnificat principium cruce signari disponit, & Romana praxis idem comprobat.

Canticum Dramatis. FR. Officii Antiphona. [Dulcia cantica Dramatis.] Cantum gesticulatione associatum significat; nam δρᾶμα, æthologiam, gesticulationem, repræsentationemque significat. Sic Philo Hebræus in Opusculo de vita contemplativa de Essenorum ritu loquens, ait: [Religiosis gestibus, & accentibus, modò stantes, modò retrorsum gradum moventes, utcumque res postulat.

Cantilenosus, cantabilis. [Quod meas nugas, seu confectas opere prosario, seu Poetarum stylo cantilenosas. Sidon. lib. 4. epist. 1.

Cantor, Ecclesiastica dignitas in Cathedralibus Siciliæ præcipuè, ac Melitæ, quam utrobique *Ciantro* vocant, à vocabulo gallico *Chantre*; Chori cantui præest, & ad eum Antiphonas, Lectiones, ac Prophetias canendas, spectat distribuere, Cong. Rit. 6. Decembr. 1613. Quare autem baculum deferat, dictum est in dict. *Baculus*. Advertit Durandus, lib. 2. cap. 2. falli eos, qui *Cantoratum* ordinem esse dixere; quia nomen est officii, non autem ordinis. Concilia verò, & Sacri Canones, ubi dicunt Cantorem ordinem minorem esse, intelligendi ibi non de Canonico, sed de Clerico primæ tonsuræ initiato, quem *Cantorem* Concil. Toletan. appellat, & Græci *Psaltem*, vel *Psalmistam* vocant. Vide *Psalmista*. *Confessor*. *Notarius*. In Cathedrali Lugdunensis Ecclesiæ, in qua omnes Canonici gaudent titulo Comitis, maximè inter eos præfertur Cantoris dignitas; nam quando in Choro recitatur officium, quod ibi rigorosa disciplina, gravitate, ac modestia singularissima persolvitur, si contigerit ibi aliquis error in recitando committi, statim Cantor dat manu signum, tunc omnes silentio profundo à Choro discedunt, & in aliquam Ecclesiæ Cappellam se se reducunt, ibique privatim remanentem officii partem subsequuntur, quod in Choro tam rigorosè recitatur, ut Canonici præ silentio, modestiaque quasi immobiles statuæ appareant; neque enim ad Chorum admittuntur, nisi postquàm memoriter didicerint psalterium, hymnos, & antiphonas totius anni, quia in Choro nec libri, nec lumina afferuntur: imò ad matutinum, quod semper nocturno tempore canitur, in Altari candelæ non accenduntur, sed permittitur unicum tantùm lumen in laterna absconditum, quo utuntur tempore lectionum. In multis Galliæ Ecclesiis vocatur *Festum Cantoris*, festum primæ Classis; quia tunc ad Cantorem spectat officium ordinare: sic *Festum Succentoris*, significat festum secundæ classis; nam tunc succentor officium ordinare tenetur. In Melita Canonicus Cantor in solemnitatibus, ac processionibus in manu defert argenteam virgam, ut dictum est in dict. *Baculus*, & ipse præintonat Episcopo in Pontificalibus: reliqua vide *Archicantor*. *Archiparaphonista*. *Baculus*. *Bardus*. *Cappellaris*. *Fabarius*. *Majusculus*. *Paraphonista*. *Succentor*.

Cantus, in Ecclesia antiquissimus, ab ejus, nempè, primordio. [Commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Epist. ad Colossen. cap. 3.] Cantus autem alternatus in Choro à S. Ignatio Martyre in Oriente introductus fuit. Quod in visione didicerat gloriosus ille Martyr, in qua Angelos alternatim Sanctissimæ Trinitati laudes canere audierat, quem ritum universalis Ecclesia imitata est deindè: & Sanctus Athanasius in suam Alexandrinam Ecclesiam figuratum cantum introduxerat, quem

Græci χρωματιζόμενον, ideſt, coloratum vocant; at poſtea diſuetudinem animadvertens, ut D. Auguſtinus refert, alium cantum ſimplicem, ac planum ordinavit; ita ut potiùs recitatio, quàm cantus videretur; idemque Aug. addit, quòd Mediolanenſis Eccleſia ſub D. Ambroſio à græca Eccleſia mollem, ſuavemque canendi modum apprehenderat; ſed Romana Eccleſia medium tenuit, nam nec ad ſimplicitatem alexandrinam, nec ad græcum, & ſuavem concentum inclinavit; ſed utrumque modum contemperavit, ſuavitatem, nempe, gravitati commiſcuit, de quo Baron. An. 60. num. 25. & ſeqq. Apocrypha autem ſunt illa ſcripta, quæ ſub nomine Damaſi Papæ circumferuntur, ex quibus nonnulli induċti, Eccleſiam Romanam aſſeruerunt ab orientali canendi modum ſuſcepiſſe, nam à principio ſuę fundationis uſa eſt cantu, licèt verum ſit, quòd Damaſus ex Oriente, nimirum, à Hieronymo Hieroſolymorum incola non canendi ritum, ſed pſalterium ſecundùm Septuaginta Interpretum verſionem acceperit. Anglicana Eccleſia à Romana ad canendum inſtructa fuerat. Baron. ad An. 639. num. 8. 9. Et ab eadem Romana Gallicana in canendo correcta. Idem Baronius An. 754. num. 7. Solebant antiquitus omnes fideles ſimul canere in Eccleſia, quod cùm potiùs confuſionem, quàm devotionem excitaret, inde ſancitum poſtea fuit, ut tantùm aliqui Clerici, ad hoc deputati, canere debuiſſent, qui *Cantores Canonici*, ideſt, Regulares, ſeu ordinati dicebantur. [Non oportet præter Canonicos Cantores, qui ſuggeſtum aſcendunt, & ex membrana legunt, aliquos canere in Eccleſia. Concil. Laod. can. 15.] Ubi Zonara notat, quod ex tunc Subdiaconi, qui priùs ad portas Eccleſiæ, & Lectores ad legendas ſacras lectiones deſtinati erant, ad canendum poſtea electi ſint. S. Gregorius Cantorum Romæ Collegium reſtauraverat, quod *Schola Cantorum* dicebatur, & tenebantur ad canendum adire, ubi Pontifex ſolemniter celebraturus erat; atque idem Sanctus reformator illius cantus fuerat, qui ab ejus nomine *Gregorianus* dicitur; ſed proceſſu temporis jam vitiatus, à Leone II. Siculo hujus ſcientiæ peritiſſimo denuò in priſtinum ſplendorem reſtitutus fuit. Singulariſſimo ſtudio ad eccleſiaſticum cantum, excitantem modeſtiam, ac devotionem, SS. Patres admonitis incumbebant, ac memoratu dignum erit S. Ambroſii documentum, ubi, lib. 1. cap. 18. ſic ait: [In ipſo canendi genere prima diſciplina verecundia eſt.] Ideò immodeſtè canentes legere deberent, can. 75. ſextæ Synodi, & Extrav. Jo. XXII. in cap. unico, de vita & honeſt. cleric. ac D. Hieronymus, in cap. 5. ad Epheſ. Græci verò ſunt laudibus digni, qui in cantu admonitionem S. Jo. Chryſoſtomi, hom. 1. de verbis Iſaiæ ſequuntur, ubi ait, quòd cantus debet habere [Placidam, & contractam, moderatamque vocem] Concil. Trident. modeſtiam in cantu commendat, & Auctores exiſtimant committere peccatum mortale, qui profanum cum ſacro cantu in Eccleſia miſcent. Cajet. 2. 2. quæſt. 91. art. 1. & in Cæremoniale Rom. lib. 1. cap. 28. hæc verba habentur: [Cavendum autem, ne ſonus organi ſit laſcivus, aut impurus, nec cum eo proferantur cantus, qui ad officium, quod agitur, non ſpectent, nedum profani, aut ludicri, nec alia inſtrumenta muſicalia, præter ipſum organum addantur. Debent ergo Cantores conſonis vocibus, & ſuavi modulatione concinere, quatenus animos ad devotionem Dei valeant excitare, Innocent. III. de Myſt. Miſſæ, cap. 2.] Ac D. Gregorius in Concil. Rom. can. 1. hujus prohibitionis cauſam reddit, inquiens: [Dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligitur, & Cantor miniſter Deum moribus ſtimulat, cùm vocibus populum delectat.] Aliam rationem reddit Card. Bellarminus in Pſal. 40. dicens: [Nam ſicut qui intelligenter, & devotè canunt, animos audientium rapiunt; ita, qui theatrales modulos in Eccleſiam invehunt, de domo Dei ſcenam mundi faciunt.] FR. Sed pro defenſione recentiorum Cantorum dicendum, quòd ſicut apes, & ſerpentes ex eodem flore humorem lambentes, illæ mel, & iſti venenum trahunt, ſic ex modulationibus, quæ aliquibus apparent laſcivæ, per eaſdem ſæpè vidi pios, ac devotos ad ſpirituales meditationes excitari. [Fieri enim poteſt, ut ſine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis pretioſiſſimo cibo ſapiens utatur; inſipiens autem fœdiſſima gulæ flamma in viliſſimum olus ardeſcat,] & inferiùs inquit: [Nam in omnibus hujuſmodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus utimur; ſed ex cauſa utendi, & modo appetēdi, vel probandum, vel improbandum, quod facimus, can. quiſquis rebus, diſt. 41.] Itaque cùm notæ muſicales in ſe indifferentes ſint, ex ſubjectis verbis canendis denominationem boni, vel mali accipiunt, & ad id, quod Boetius in d. Extrav. Jo. XXII. allatus ait, nempè: [Non enim fruſtrà Boetius: Laſcivus animus, vel laſcivioribus delectatur modis, vel eoſdem ſæpè audiens emollitur, & frangitur.] Reſpondemus hoc per accidens ex mala animi præparatione in laſcivi aurem ſuccedere; non quia, ut ſuprà oſtendi, modulatio ex ſe talis ſit; ſed ex prava audientis apprehenſione; nam ſi ex hoc capite prohibenda eſſet delicatiſſima recentiorū muſica, prohibendum etiam eſſet, exempli cauſa, aurum, argentum, gemmæ, & reliquæ res pretioſæ, quibus Eccleſia ad honorē Dei utitur, quia ea avidus inſpiciendo poſſet actum avaritiæ excitare, & pro ſe appetere. Ergo ſicut Theologi morales docent, mulierē ſe exuere non teneri ornamentis, ex eo quia ab aliquo laſcivo admonita, quòd propter talia ornamenta excitatur ille ad eam libidinosè concupiēdam, cum illa ad delectationem ſui mariti adornetur: ſic cantu, & cæteris ornamentis Eccleſia Dei ſponſa ad delectationem & cōtemplationē animę utitur, licèt peccator, qui videbit, ſeu audiet, paſſionibus fremat. Si verò antiquo canendi ſtylo uti cogeremur in Eccleſia; utiq; ea cū Propheta continuò cōqueri debuiſſet, quòd: [Viæ Sion lugent, eo quod non

non est, qui veniat ad solemnitatem,] nam imbecillitas humana cantu, & concionibus cum novitatibus concentuum, & conceptuum attrahitur. Scrupulosi erant SS. Patres ad introducendum Organum in Ecclesiam, ne convenirent cum sæcularibus sonis: tandem hodie ejus sonus non nisi spirituales meditationes excitat, & sic cum Augustino cogimur dicere: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter organum audiunt (*& nos addamus recentem musicam*) delectabiliùs audiant vocem Dei, in Psal.98.] Quare dicendum, SS.PP.& Concilia de cantu theatralibus, & immodestis verbis mixto prohibere intellexisse, vel secundùm temporum illorum exigentiam, ne cantus Ecclesiasticus à Gentilibus calumniaretur, id cavisse, ut de Organo cæterisque musicalibus instrumentis refert Baron. An.60. num.36. Cæterùm Beda in tractatu de Musica quadr. seu mensur. ait eam esse merè spiritualem, & ad rectum deducentem, cujus [Utilitas magna est,& admirabilis, & virtuosa valdè, quæ fores Ecclesiæ ausa est subintrare: nulla enim scientia ausa est intrare fores Ecclesiæ &c.] Ad cantus pertinentia. Vide *Antiphona. Contacium. Exodius. Hoqueta. Musica. Neuma. Planicantus. Solfiso. Toni. Tropus, Vt, re, mi, fa, sol, la.* Quæ hìc ex Originali desunt. Vide in dict. *Organum*.

Cantulla, barbara vox, quæ penes Anastas. Bibliothec. in Leone IV. videtur significare vas. [Obtulit cantullam argenteam unam] fortasse incensi navicula, ex voce græca *κανθύλια*, quæ canistrum significat, inde *Cantulla* diminutivum nomen, ut *Cistella*, *Fiscella &c.*

Caos. Vide *Chaos*.

Capa. Vide *Cappa*.

Capello. FR. depilo, capillos extirpo, evello. Bullar.Casinen.tom.2. const.138. l.si Caballo, de damno,& injur. Hoc, nempe, secundùm nonnullorum expositionem; sed aliis placet intelligere, quod cappellam,casulam,seu tugurium construere significet; verba enim textus sic habentur in cit. Const. 138. ubi Mathildes Comitissa in concessione territorii &c. concedit Monachis, quòd nempe, illi possint: [Piscatorem unum habere, pascere, capellare, & similia facere &c.

Capero, Capucii genus, italicè *Capparone*, quod villici ferre solebant: hodie tamen Capucinorum Novitii id deferunt, & est maxima ignominia in illa Religione, quando Professis imponitur, est enim quasi infamiæ punitio. [Caperonem usque ad cingulum. Matth.Paris. in hist.] à voce gallica *Chaperon* derivatur.

Capisa, olei mensura. Vide *Capsaces. Sauma*.

Capibrevium, scripturarum fascis, ubi breviter capita bonorum notantur,ex quo vocabulo Equites Melitenses Cabreum dixere. Vide *Cabreum*.

Capicerius, idem ac Primicerius, Latini enim dicere solebant *In prima cera*, *In secunda cera*, *In ima cera*, sicut nos dicimus in prima charta, seu pagina, &c. quia, ut ait Sueton. in Cæsare, scribebant illi in tabulis ceratis, hinc dicti fuerunt Capicerius, Primicerius, & Protocerius. Vide *Primicerius*, quia in capite, ac principio antè alios in cerata pagina notabatur; eodem modo Secundicerius, qui in secunda ceræ tabella erat notatus. Vide etiam *Tertiocerius*.

Capischola. FR. In Hispania sic vocatur Canonicus Theologalis Præbendæ Cathedralis Ecclesiæ.

Capisterium, Clibanum significat, seu vas, quo granum frumenti purgatur: [Si enim adhuc puerulus ita capisterium reparavit, ut ne scissura quidem appareret. Odo serm. de S Bened.

Capit, verb. impersonale, & significat idem ac Licet: [Quam etiam Petrum dici capiat. Tertull. de resur. carnis, cap.26. Talia capit opinare eos. Idem advers. Hæres. cap. 44.

Capitale, pulvinar, seu cervical oblongum, quod *Capezzale* Itali vocant: [Sit ergo beatæ animæ culcitra conscientiæ suæ puritas, sit capitale tranquillitas, sit opertorium ejus securitas, ut in hoc strato dormiat delectabiliter. S. Bern. serm. 2. in festo omnium Sanctorum.] Dicitur etiam Capitulum. Vide *Capitulum*.

Capitaneus. Vide *Catipanus*.

Capitellum. Vide *Capitulum*.

Capite nudato etiam in primitiva Ecclesia orabant Christiani. Vide *Collecta*.

Capitergium, linteum, seu fascia, qua Episcopi caput ligatur, dum oleo sancto ungitur in ejus consecratione. Davantria in Cæremonial. M. S.

Capitiarius, tributorum exactor, qui per hominum capita tributa exigit. [Constituas tibi alium Thesaurarium, & Capitiarium de bonis Clericis. Fulbertus Carnot. epist. 103. Vide *Capitularium*.

Capitilavium. Sic Dominica palmarum dicebatur, quia in hac die lavabantur puerorum capita, qui præparabantur pro sequenti Paschæ festo ad eos baptizandos. [Vulgus autem eum diem capitilavium nominat, quia tunc moris est lavandi capita infantium, qui ungendi sunt, ne observatione quadragesimæ sordidata, ad unctionem accedant. Isid. lib.6. Etymol. cap.18. & Raban. de Instit. Cleric. lib.2. c.35.] Quamvis Durandus *Capitilavium* diem feriæ V. in Cœna Dom. appellet, qui etiam dicebatur *Magnus dies Jovis*, *Viridis dies Jovis*, nam in eo die reconciliabantur pœnitentes. Seu *Albus dies Jovis*, quia tunc distribuebatur pauperibus panis albus, & usque ad præsens in quibusdam Galliæ locis eadem eleemosyna fieri solet, & vocant hanc diem *Jeudi blanc.* Dominica verò palmarum dicebatur etiam *Petitum Pascha*, sive *Competentium*, quia in hac Dominica baptizandi Symbolum fidei petebant. Vide *Catechumenus*; sed ne daretur idiotis occasio existimandi illam lotionem eandem esse, ac Baptismum, abrogata ideò fuit anno 813. in Concilio Moguntino. FR. In Ord.Rom. ex Albino Flacco legitur *Capitilavantium*, sed Latinius *Capitilavium* mavult legi. Vide in ejus Animadvers. ad Ord. Rom. tit. Albinus Flaccus.

Capitium. Vide *Cappa*.

Capi-

Capitolium, & *Capitulum*; locus ad congressum Monachorum: [In celebribus locis eorum, ut in Templo, & Synagoga, & Capitolio, non sit aliquis, qui inhabitet. Haymo in Psalm.64.] ubi in græco textu eodem modo legitur καπιτόλια τῶν μοναχῶν, idest, *Capitolia monachorum*. Pallad. de Monach.Ægypt. Solent Religiosi in hoc loco eorum culpas propalare, ac pœnitentiam postulare; sic in vita S. Dominici legitur, Dæmonem secum per conventum circumambulantem Sancto ostédisse diabolica lucra in omnibus locis ex fratrum spirituali damno percepta; noluit tamen nequissimus spiritus ad Capitulum cum Patriarcha ingredi ex odio illius loci, quia, ut ipse fassus est, quidquid in aliis locis lucrari solebat, in eo loco perdere cogebatur.

Capitularium, liber, in quo tributa notata continebantur: [Gaiso verò Comes ejusdem temporis accepto capitulario, quod anteriores scriptores fecisse commemoravimus, tributa cœpit exigere. Greg. Turon. lib.9. c. 30.] Et inferiùs: [Ostendens Capitularium, in quo tributa continebantur.] Inde *Capitiarii* Exactores dicebantur. Vide suprà *Capitiarius*, & in Regist. S. Greg. Papæ, lib.7.cap.8. *Capitulare* vocatur. FR. Capitularis dicitur liber, in quo statuta continentur; [Nec non & qui de cætero servari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post hujusmodi publicationem sententiæ fecerint amoveri, decretal. lib. 5. tit. 39. cap. 49.] Simile verbum habes ibidem, c. 53. & penes Glossam, in can. omnes undecima quæstione prima.

Capitulata, vasis genus: [Capitulatam, & lucernam argenteam. D. Aug. epist. 165.] Baronius tamen in Notis ad Martyrol. & in Annal. an. 58. n. 75. fuisse lucernarium, seu candelabrum multorum capitum censet. Vide *Butto*.

Capitulum, brevis Sacræ Scripturæ lectio, quæ post psalmos in omnibus horis canonicis recitari solet: Radulphus autem, & Gratianus *Collationem* vocant; sed Suarez, lib.4. de horis can. cap.2. n.19. *Collectionem* corrigit; ab Hugone verò *Capitale*, & ab aliis *Capitellum* dicitur: [Ad cujus tumulum B. Maximus cùm ad orationem venisset post effusas preces, dicto etiam Capitello, ait: Benedic, inquit, mihi vir Dei. Greg. Turon. de Vit. Sanctor. c. 4. Et ingressus in oratorium, me postposito, ipse capitellum unum, atque alterum, & tertium dicit. Idem lib.9. cap. 6.] Dicitur etiam à nonnullis *Lectiuncula*, ac in Regulis Benedictinis *Lectio*. Item *Versus* dicitur. Tandem in ritu Ambrosiano Epistolella appellatur. Vide *Epistolella*. Auctor hujus lectionis ad Tertiam, Sextam, & Nonam fuit D. Ambrosius, quod deinde Concil. Agathense decrevit post psalmos recitari, can. convenit. de Consecrat. dist. 5. Non postulatur benedictio in ejus principio, sicut fieri solet in aliis lectionibus, quia ferè à Superiore dici consuevit. Amal. lib. 4. c. 3. Neque recitatur eorum Auctor, quia conveniens Clerus ad horas, supponitur habuisse notitiam Auctoris. Hugo, lib.2. de offic. cap. 3. Propter eandem rationem in ejus fine non dicitur *Tu autem Domine &c.* quibus verbis petitur venia de erroribus in legendo commissis, quia Hebdomadarius, cùm sit Sacerdos, supponitur errores non committere. Capitulum in Laudibus, ad Tertiam, & ad Vesperas solet esse idem in festivitatibus, quia in illis diebus solet populus reperiri, præsertim ad Tertiam, post quam immediatè canitur Missa. In Completorio dicitur capitulum post hymnum, quia hymnus cùm sit victoriæ symbolum, & Completorium statum Electorum significet, in quo statu exhortationibus non ampliùs opus est ad victoriam consequendam, dum ea consequuta jam sit. Hug. in Spec. cap.3. In triduo hebdomadæ majoris relinquitur capitulum, cùm à Superiore, seu Hebdomario dici deberet; sed quia is personã Christi repræsentat, qui in tempore ejus passionis obmutuit, sic ad ejus imitationem Superior tacet. Amal. lib.4. c.21. Propter eamdem rationem non dicitur capitulum ad horas tempore Paschali, quia supponitur esse adhuc nobiscum Christum conversantem, & ubi major est, minor, nempe, Minister, cessare debet. Relinquitur etiam in Officio Defunctorum in memoriam Christi mortis. In Pontificalibus Vesperis, & ad Tertiam cùm debeat solemniter Episcopus Missam celebrare, Capitulum canitur à Subdiacono in loco, ubi canenda est Epistola. Cærem. Episc. lib. 3. cap. 1. Sed si Episcopus tantùm assistit pluviali, & mitra paratus; tunc Capitulum ab aliquo Cantore, sicut fieri solet in Cappella Papali, canendum est. Cærem. lib. 2. cap. 2. Vide *Responsorium*.

Capnicum, datium solvendum pro quolibet camino, seu habitatione, à voce græca κάπνη, quæ caminum significat.

Cappa, sacra vestis, qua Cantores indui solebant. Cappa propria vestis est Cantorum. Gemin. lib. 1. c. 127.] Quo ad ejus significationes, & mysteria, sic Rupertus inquit: [Cappa quoque in majoribus festis superinduimur, ut ampliùs in Deo gloriemur, aspicientes in futuram resurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc post depositionem carnis in anima tantùm remuneratis singulæ stolæ albæ datæ sunt) binas accipient stolas, scilicet, requiem animarum, & resuscitatorum gloriosam immortalitatem corporum. Quæ cappæ benè ab anteriori parte patulæ sunt, & omninò præter solam necessariam fibulam inconsutæ, quia profectò immutata jam, & immortalia corpora nullis animam obcludent angustiis, corda non contegent, nec obsistent internæ Trinitatis contemplationi, lib. 3. de divin. off. cap. 24.] Dicitur etiam *Pluviale*, quia à pluvia defendebat, & ideò ex posteriori parte capucium habet pendens; nam in processionibus solet etiam deferri. Non benedicitur, cùm sit paramentum omnibus ecclesiasticis ordinibus commune, nec ad sacrificium Missæ ordinatum sit. Nomine *Cappæ* intelligitur etiam Cappa magna, seu longa cũ capucio, pellibus, vel serico, secundùm tempo-

rum exigentiam subsuto, qua utuntur Cardinales, Episcopi, & in multis Cathedralibus etiam Canonici; Romæ verò in Ecclesiis Patriarchalibus Beneficiati quoque cappa magna utuntur; sed differt à canonicale in colore peliciæ, nam Beneficiatorum est cinericei coloris, Canonicorum verò candidi armellini. Cappa hæc ab habitus Monachalis forma desumpta fuit, quando hi Ecclesiam gubernarunt, & dicitur *Cappa Choralis* à Mattheo Parisio. Vide *Forratus*. Igitur cappa significat sacerdotalis dignitatis eminentiam. Rupert. in cap. 1. Apoc. Caudæ verò longitudo denotat, quòd usque ad diem extremum Judicii sit dignitas sacerdotalis duratura; defertur tamen hæc cauda sub brachio involuta, & plicata, quia dignitas ecclesiastica manifestari non debet nisi urgente necessitate, ad Dei honorem, & animarum salutem. Pellis quæ in collo ejusdem, & circa pectus subsuta est, Prælatum meminit peccatorem esse. D. Aug. contr. mendacium, cap. 10. seu ut Origeni placet, ob mortis memoriam. Pisis Canonici ex immemorabili privilegio cappam rubeam in hyberno tempore, & ejusdem coloris mozettam supra rochettum in æstate deferunt, quod privilegium à Pio IV. anno 1560. illis confirmatum fuit, eodemque privilegio gaudent etiam viginti Mediolanensis Cathedralis Canonici, Cardinales appellati. Capuani Canonici in aliquibus solemnitatibus etiam rubras cappas deferunt. Antiquitus tamen Canonicorum Cappa erat nigri coloris ad instar Religiosorum, ex parte anteriori aperta, & unita tantùm inferiùs, eo modo, quo à Nicolao III. in aliquibus Constitutionibus M. S. Ecclesiæ Vaticanæ his verbis refertur: [A Vigilia, scilicet, omnium Sanctorum, usque ad Sabbatum Sanctum, superpelliceas lineas deferant, cappas nigras de sagia simplices; vel, si voluerint, foderatas à cingula, vel circa ex parte interiori, fixas inferiùs, & apertas.] FR. Secundùm textum in Clement. de Stat. Monach. cap. Ne in agro, §. cùm verò, scribendum esset unico P. & ibi Glossa rationem etymologiæ à *Capite* deducens *Capa* scribendum asserit. Cappam nigri coloris deferebant Vaticanæ Ecclesiæ Canonici etiam tempore Innocentii III. ut apud Torrig. de Crypt. Vatican. secundæ impress. pag. 308. in ejus Bulla pro ejusdem Basil. Canonicis: ubi sic: [Extra septa verò Canonicæ sine cappa, vel toga nullus appareat.] Qui Torrigius, pag. 310. ait, quod cappa erat similis illi Canonicorum Regularium Lateranensium, quæ in multis codicibus antiquis Vaticani Archivii depictæ videntur. Vide *Clocca*. Cæterum cappa violacea cum pelle à Nicolao V. de anno 1454. Canonicis Vaticanæ Basilicę, & Beneficiatis concessa fuerat. Torrig. ibidem, pag. 384. Sed Beneficiati præter differentiam pelliciæ coloris, ferunt cappam undequaque clausam, ac solùm apertam, ut possint manus emittere, ad instar cappæ Advocatorum Consistoralium, & rochettum gerunt sine manicis :||: Eodemque modo erant Cardinalitiæ cappæ, ut ex antiquis picturis, & numismatibus apparet; in diebus autem mœstitiæ, præsertim à feria quarta majoris hebdomadæ, usque ad Sabbatum Sanctum, Cardinales Cappis pelliceis cinericiis utebantur. Davantria in suo Cærem. M. S. FR. imò in via, seu in conclavi ferebant pellem nigri coloris. Vide Radevicum Frisingen. hinc in dict. *Croccia* :||: Pontifex in diebus mœstitiæ fert cappam rubram ex saja armellino subsuta, & ex anteriori parte aperta, quæ in cæremoniali *Mantum, Chlamys coccinea, Clamys rubea* appellatur. In nocte verò Nativitatis intervenit ad matutinum cum cappa ex serico villoso, eodem modo, quo à Bonifacio IX. institutum fuerat. FR. Si *Mantum* idem est, ac *Cappa*, ex Radevico Frisingen. cit. hic in dict. *Croccia*; constat Cardinales nigrum mantum tempore Alexandri III. solitos fuisse deferre: ergo benè infertur, quòd etiam Cardinales utebantur cappis nigris cum nigra pellicea :||: Extravagantem cæremoniam aliquarum Ecclesiarum refert Durandus; ubi Sacerdos in Missa cantata post elevationem hostiæ, & calicis, per manus Clerici induebatur ordine inverso cappa canonicali, cujus cauda ad collum applicabatur, & capucium ad pedes, & ut ipse ait: [Ad designandum, quòd caput, idest, Judæi expectantes Messiam, idest, Christum, cùm jam venerit, transversum est in caudam. In Rational. lib. 3. cap. 46. Igitur Canonicalis Cappa utriusque testamenti populum significat. Tandem advertendum, quòd *Cappa* penes Auctores *Caputium*, & *Capitium* dicitur. Vide *Mandyas*.

CAPPELLA, est parva Ecclesia, quæ differt ab Oratorio. Vide *Oratorium*: hodie tamen pro Ecclesiæ parte accipitur. [Antiqui enim nobiles Ecclesiolas in itinere de pellibus caprarum factas habebant, Gem. lib. 1. cap. 128.] Aliam etymologiam idem Auctor affert, nempè: [Capenum dicitur domus, ad quam pauperes ad postulandam eleemosynam confluunt. Inde diminutum cappella dicitur, in qua Christiani pauperes spiritu ad postulandam animæ eleemosynam conveniunt. Ibid.] In Festo Sancti Titularis cappellæ dicitur officium sub ritu in Kalendario Rom. ordinato. Congreg. Rit. 28. Aprilis 1628. Celebratur tamen Missa cum Gloria, & sine Credo, ut in Rubricis; sed si cappella erit titulus antiquus illius Ecclesiæ, vel titulus alterius Ecclesiæ jam destructæ; tunc recitatur officium Titularis, ac si esset semiduplex; ita observari expertus sum à Canonicis Vaticanæ Ecclesiæ in die S. Blasii, cujus Ecclesia jam diruta, eorum Basilicæ unita fuit, ibique ad hujus Sancti memoriam fuit postea Altare erectum. Synonyma. Vide *Confessio*. *Oraculum*. *Oratorium*. *Sacellum*.

CAPPELLÆ PAPALIS CÆREMONIÆ. Vide *Papales cæremoniæ*. Quando cooperiuntur ibi imagines. Vide *Icona*.

CAPPELLANUS, cujus etymon, non à cappella, sed à cappa Sancti Martini deductum fuit. [Dicti sunt primitus Cappellani à cappa Sancti Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium

victoriæ in prælijs, solebant secum habere, quam ferentes, & custodientes cum cæteris Sanctorum Reliquiis, Clerici Cappellani cœperunt vocari. Valaf. de reb. Eccl. cap.31. Hujus cappa Francorum Regibus ad bella euntibus pro signo anteferebatur, & per eam hostibus victis, victoria potiebantur. Unde & Custodes illius cappæ, usque hodie Cappellani appellantur. Honor. in serm. S. Martini.] Hoc tamen nomen in præsenti ad quemlibet Sacerdotem extenditur, qui habet annexam obligationem celebrandi Missas. Qui tamen hodie hoc facere tenentur, at si ex negligentia omittant, mortaliter peccant; non verò qui causa infirmitatis, frivolæ devotionis, seu qui similis, can. significatum, de præbendis. Nec in tali casu per alium Sacerdotem, ejus omissionem satisfacere tenentur, nisi tamen expressè in fundatione sit hæc clausula *Per se, vel per alium* apposita. Alii tamen communiter hoc non obstante posse semel in hebdomada à celebratione vacare affirmant, in quo tamen die non potest pro aliis celebrare. Quamvis posse quater in anno talem Sacerdotem pro se, vel pro aliis id facere indulgeant nonnulli; nam hoc non videtur contra æquam Testatoris mentem. Ant. Nald. verb. Missa, cap.11. Cappellanus Monialium, quæ Breviario Romano non utuntur, potest celebrare Missam illius Sancti, de quo illæ festum agunt; sed uti debet Missali Rom. Sac. Rit. Congreg. 20. Novembr. 1628. Cappellanus sub ritu duplici nequit festum ejus tituli celebrare; sed juxta Calendarii præscriptionem. Gavant. in Rub. Brev. sect. 3. c. 12. Cappellanus cum intentione in applicatione Sacrificii. Vide *Beneficium*.

Cappellani Papæ. Vide *Rota*.

Cappellaris, res ad cappellam pertinens, ita Radulphus Clericos Cappellares vocat Cantores Papalis Cappellæ, & *Cappellare Officium* habere dixit, qui munere canendi in Papali Cappella fungitur. Vide *Crobylus*. *Cubicularius*.

Capred. FR. In legib. Longobard. delictum significat, l. si quis feram, de his, qui sine volunt.

Cappello. Vide *Capello*.

Capra Sylvestris. Vide *Dorcas*.

Caprarius. FR. sic mendosè habetur in Cic. contra Verr. sed *Cappa arrius* legendum Hermolaus Barbarus docet.

Capsaces, ex græco vocabulo καμψάκης, liquidorum vas; [Hæc dicit Dominus: Fidelia farris non deficiet, & capsaces olei non minuetur. S. Cyprian. de Eleem. lib. 2. epist.] Siculi autem mensuram olei *Caphisum* vocant.

Capsarius, Custos vestimentorum in Balneo.

Capsum. [Fenestras in altario triginta duas, in capso viginti columnas. Greg. Turon. lib.2. hist. cap.14.] Latitudinem Ecclesiæ intelligit Lacerda in Adversar. Sac. cap.31. num.4. Sed propriè vas, & Ecclesiæ capacitatem denotat.

Captiose. FR. idest, cautè. Glossa in cap. Abraham 22. quæst. 2.

Captiosus. FR. ambiguus: [Lex non debet esse obscura, vel captiosa, 5. decretal. tit.40. cap.25.] Idem habetur, dist. 4. can. erit autem.

Captivus. Vide *Prisio*.

Capuccius, mozetta in M. SS. Brocardi Diar. ac Paris. de Grassis, apud quem *Capucicius, & Capuccius Spatularius* legitur, quæ M.SS. in Biblioth. Em: Dom: mei Card. Brancacii conservantur.

Capulo, ex integro panno vestes primò resecare significat, quòd Itali *Scapezzare* dicunt. [Fœminæ opera textilia non faciant in die Dominico, nec capulent vestitus. Bruchar. lib. 3. cap. 28.] Vide *Aristaton*. Aliquando mutilare significat. [Nasus ei capuletur, in leg. Longobar.] ex verbo gallico *Couper*, quod dimembrare sonat. [Delatori, aut lingua capuletur, aut convincto caput amputetur. Hincmar. Rhemensis.

Capulum, Receptaculum, quo vocabulo usus est Tertullianus ad denotandum corpus esse animæ receptaculum, inquiens: [Deus verò animæ suæ umbram, spiritus sui auram, oris sui operam vilissimo alicui commiserit capulo, de resurrect. carnis, cap.7.] Idem Auctor, cap.32. loquens de Jona in ventre cœti, ait: [Et utique triduo coquendo carni viscera cœti suffecissent, quam capulum, quam sepulchrum.

Caput Solidum. Vide *Heribanus*.

Caputior, tegor caputio. [Verùm tamen hunc ordinis rigorem, quasi jurejurando professionis sancitum quædam vitia latenter emolliunt, maximè si vitium curiositatis ebulliat, quæ, quod deterius est, sola esse non potest. Erubescilis est viro manifesta curiositas, quo circa caputiari se appetit, nè vilescat. Blesen. serm.50. ad Monach.] Religioso quidem optima admonitio est finem scire, per quem ferat capucium, ad fugiendam nempè curiositatem oculorum, tam animæ damnosam.

Caputium. Vide *Birrus*. *Cappa*.

Carabus, navicula: [Ecce ego ascendo in carabum. Jo: Mosch. in Prat. spirit. cap. 76.] Quod cymbæ genus sic ab Isidoro, lib.18. cap.1. describitur. [Carabus parva scapha ex vimine facta, quæ contexta crudo corio genus navigii præbet.] Hodie tamen Arabes *Careb* genus longi navigii vocant; fortasse à vocabulo *Cabro* Arabicè, & Καράβιον græcè, idest, parvus cancer. In S Greg. Dial. lib. 4. cap. 57. significat navigii cymbam remos habentem, inquiente: [Post navem carabum regebat, ruptoque fune cum eodem carabo, quem regebat, inter undarum cumulos repentè disparuit.

Caracalla, græcè Καρακάλλιον, vestis talaris, Romæ ab Antonino Imperatore introducta, qui ideò *Caracalla* cognominatus fuit. Eucher. de veste, sic eam describit: [Est velut in caracallæ modum; sed sine cucullo,] quam in primitivo Ecclesiæ statu Clerici cœperunt in signum decoris uti. [Se Caracalla, qua vestiebatur, indutus militibus exhibuit. Beda, lib.1. cap.7. Hist. Angl.] ubi de martyrio Albani loquitur. De eadem veste D. Hier. cùm de habitu sacerdotali loqueretur, ait: [Efficitur palliolum miræ pulchritudinis præ-

præstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cullis.

Caragus, Incantator. D. Aug. serm. 241. de temp. à D. Bonifacio, epist. 132. sic citatus: [Et Sanctus Augustinus dixit, nam qui prædictis malis, ideſt, caragis, & divinis, & auſpicibus, vel phylacteriis, & aliis quibuslibet auguriis crediderit, etsi jejunet, etsi oret, etsi jugiter ad Eccleſiam currat, etsi largas eleemoſynas faciat, etsi corpuſculum ſuum in omni afflictione cruciaverit, nihil ei proderit, quando ſacrilegia illa non dereliquerit.] Quod vocabulum à græca dictione Κάραγος derivatur, quæ ſtrepitum, & ſtridorem ſagarum ſignificat, fortaſsè, quia verba ſtrepitantia, atque tetra in earum ſuperſtitionibus proferre ſolent. Latinus Latinius in ejus Correct. ad D. Aug. exiſtimat non eſſe talis Auctoris hunc ſermonem, & pro *malis*, legit *magiis*. Eadem dictio in Conſtitutionibus Leonis Imp.; ſed cum accentu in fine reperitur ſic, Καραγὸς, & exteriores munitiones pro militari defenſione erectas ſignificat, ubi ſic habetur: [Caragus dicitur curruum, & aliorum machinamentorum confinium, & affinitas ad tuitionem exercitus comparata,] inde dictum fuit *Carroccium*, quod vide ſuo loco. FR. In Conciliis Arelaten. cap. 5. & Narbonen. cap. 14. *Caragius* legitur ex ſupplemento eruditiſſimi Antonii Auguſtini ad ſignificandum præſtigiatorem, quod vocabulum inter Gallos, & Hiſpanos adhuc durat, atque Africanum nomen à D. Auguſtino uſitatum in Hiſpaniam, & ex hac in Galliam translatum exiſtimat Phileſacus. Voſſius tamen opinatur ex charactere corruptè derivari; nam magi characteres formare ſuperſtitioſos ſolebant.

Caraunobulus. Vide *Ceraunobula*.

Caraxo, ſcribo. [Nec non terrificos palmæ cœleſtis articulos, flexis litterarum apicibus, in quadrata parietis pagina caraxatis, Aldhel. cap. 1c. de Virgin.] ubi de characteribus in muro contra Regem Balthaſarem miraculosè ſcriptis loquitur. [Eccleſiaſticæ hiſtoriæ liber, à Ruffino caraxatus. Idem cap. 16.] Quare perperàm aliqui in epiſt. 40. lib. 5. D. Greg. Papæ excarpſatum pro *Caraxatum* legunt; ſic etiam in Sacramentario ejuſdem habetur: [Sicut in illo ſuperiori ordine excarpſatum eſt.] legendum *Caraxatum eſt*. Aliquando delere ſcripturam, ſeu cancellare ſignificat, quia ſolebat caſſatio hac X, figura fieri. Vide *Cancello*, & à *Caraxare*, italicè *Caſſare* dicitur: [Quia notitia ejuſdem donationis non eſſet de polyptychis charaxata. Idem D. Greg. in Regiſt. lib. 7. cap. 40.] Deberet poſt primam litteram aſpirationem poni propter verbi græci etymologiam. Item *Caraxatura* ipſam ſcripturam ſignificat: [Et ut pagina hujus teſtamenti in diſceptationem venire non poſſit, ſi quæ litteræ, caraxaturæ, adjectiones, ſuperdictionesſve factæ, nos eas fecimus, & facere juſſimus. Marculf. Monach. lib. 12. formular. c. 17.] In eodem ſenſu uſus eſt Flodoardus, lib. 1. cap. 18. fortaſsè à verbo græco χαράττω, quod ſcribere, & arare ſignificat, ac apud Latinos exarare pro ſcribere etiam uſurpatur.

Carbonarius, ludus gladiatorius, qui Neapoli erat in uſu, & à Joanne XXII. de anno 1327. ſub pœna excommunicationis prohibitus fuit, ut ipſemet Geroldo Capuano Archiepiſcopo ſcribit.

Carbunculus, tumor: vide *Anthrax*. *Chodchod*.

Carcer. Vide *Dacania*. *Immuratio*. *Ergaſtulum*.

Carcinoma, καρκίνωμα, cancer, morbus ulceroſus, & incurabilis: [His igitur, & ſimilibus rationibus ſanare poterimus iſta carcinomata contraria inter ſe, nimirum, deſperationem, & præſumptionem. In vita S. Syncleticæ.

Cardiacus Color, color pallidus ex ſtomachi debilitate cauſatus: καρδία enim cor, & ſtomachum apud Græcos ſignificat, & apud Arabes *Calb* dicitur cor, & etiam ſtomachus. Igitur de S. Gregorio Joannes Diaconus in ejus vita ait: [Colore aquilino, & livido, nondum, ſicut & poſteà contigit, cardiaco.

Cardinalis, Eccleſiaſtica dignitas. [Sicut cardine totum regitur oſtium; ita Petro, & ſucceſſoribus ejus totius Eccleſiæ deponitur emolumentum. Unde Clerici ejus Cardinales dicuntur, cardini utique illi, quo cætera moventur, viciniùs adhærentes. Leo IX. in epiſt. ad Conſtantinopolit. Imperatorem, cap. 32.] vide Gloſſ. in cap. miniſterium, de off. Archipresb. Alii tamen exiſtimant, quòd vox *Cardinalis* ſignificet principalem, in quo ſenſu appellantur quatuor principales virtutes cardinales, & cardinales etiam dicuntur quatuor principales venti, ſeu mundi plagæ. De hoc nomine *Cardinalis*, prima mentio apud Stephanum I. invenitur, qui regnavit de anno 257. FR. In legibus vocantur etiam Patritii. Vide Gloſſ. in Extrav. cap. unic. de Schiſmat. Item Cardinalis idem eſt, ac Epiſcopus. Vide *Incardino*. :||: Innocent. IV. in Concil. Lugdun. eis pileum rubrum anno 1243. conceſſerat. Vide *Galerus*. FR. Bonifacius VIII. veſtes eis purpureas dedit an. 1249. ad imitationem Conſulum Romanorum, quibus in conſulatus anno tantùm uti permiſſum erat; inde Ennodius Ticinenſis Epiſc. in ſuo Apologet. hæc ſcripſerat: [Penè jam terreni magnificentia triumphi divinum mereatur affectum, & hoc ad Chriſti gratiam proficit, quòd mundo ſtudetis eſſe venerabiles; mentior, niſi egena agmina conſulatus veſtri in ſubſidio miſeriarum præſtolentur adventum; etenim purpura veſtra, qua annui vocabulum nobilitatis, ſubripientem miſeris veſtimentorum largitate pellit algorem.] Itaque ſi Cardinales ex eorum vitalitia purpura decorantur, benè arguitur, quòd Conſules perpetui ſint. Gregor. XIV. an. 1591. pileum rubrum etiam Cardinalibus regularibus induſit. Mendoſius tamen in Gloſſ. facult. Regen. §. Conſiderâtes, verb. Cardinales, verſ. Paulus deinde, ac alii à Ratta de Cardin. dignit. & off. cap. 3. ad fin. relati, Paulum II. habitum purpuræ, mozettam, mitram ſericam al-

albam, biretum rubrum, & clavam argenteam ante se Cardinales deferre, referunt concessisse. Cardinalibus Columnensibus hanc dignitatem, quam Bonifacius VIII. derogaverat, Benedictus XI. restituit, cum conditione, ut per aliquod spatium temporis rubrum pileum non ferrent. Blond. dec. 2. lib. 9. Card. S.R.E. in Consistorio tempore Pauli II. non tegebantur bireto, sed galero, eodemque prorsus modo, quo nunc in equitatu solemni utuntur, ut ex plumbeo numismate in bulla ejusdem Pontificis, qua de anno 1467. bona cujusdam Monasterii Capitulo Cathedralis Viterbien. univerat, quæ servatur in Archivio ejusdem Cathedralis; ut in subjecta figura.

Idem etiam apparet in alio numismate metallico ejusdem Pontificis, in quo ex una parte Judicium universale, ex altera Consistorium publicum cælatum est, quod apud bo: me: Dom. meum Card. Brancacium conservatur, cujus figuræ Consistorii partem hic adjicimus cum eadem magnitudinis mensura.

Item alia similis figura in frontispicio antiqui Pontificalis in eadem Cathedrali conservatur. Etiam in Conciliis Cardinales eodem modo pileati interveniebant, ut in fig. posita in dict. *Calyptra*. De propriis Cardinalium vestimentis. Vide Cohellium, cap. 11. §. sed videamus. :||: Idem

Paulus II. mitram ex serico albo vulgò *Damasco* eisdem purpuratis concessit, nam bombacinam antea ferebant, ut ex Vespasiano Florentino in vita Cardinalis Julii Cæsarini colligitur, ubi sic ait. [I Cardinali colle mitrie di bombagino bianco.] Cardinalium numerus excedere non debet septuaginta ex Bulla Sixti V. ad imitationem septuaginta Sapientum, quos juxta præceptum Dei ad populum suum gubernandum Moyses elegerat, quòd ideò in decreto Joannis VIII. bis in hebdomada ad quãdam Ecclesiam Cardinales congregari sancitur, ut informationes de Clericorum vita susciperent, & laicorum Ecclesiastici status causas terminarent, adinstar septuaginta Senatorum mosaicæ legis. Hodie tamen pluries in hebdomada à diversis purpuratis Congregationes habentur pro diversis negotiis, nedum ad dominium Ecclesiæ temporale spectantibus, sed etiam pro recursu totius Christiani Orbis. Basiliense Concilium, sess.22. numerum Cardinalium usque ad viginti quatuor præscripserat, qui ætatem triginta saltem annorum, gradumque Jurisprudentiæ, vel Sac. Theologiæ habere deberent, inter quos tertiam partem Theologorum ad minus esse in ejus assertis decretis constituerat. Sacrum hoc Collegium ex tribus Ordinibus, Episcoporum, nempe, Presbyterorum, & Diaconorum constat. Septem prius erant Episcopi Cardinales, nempe, Hostiensis, qui habet usum pallii, de quo vide in dict. *Pallium*, Portuensis, Prænestinus, Albanensis, Tusculanus, Sabinus, & Sanctæ Rufinæ, & Secundæ, seu Sylvæ Candidæ etiam dictus, qui tamen Episcopatus hodie est suppressus. Hi enim septem Episcopi, septem Angelicos Spiritus repræsentabant, qui in conspectu Dei assistunt, seu septem aurea candelabra, in quorum medio filii hominis Majestas residet, ut in Apocalypsi narratur; eodemque modo septem illi Episcopi summo Christi Vicario in gravioribus Ecclesiæ negotiis continuò tenebantur assistere, & ipsi erant, (ut Petrus Damianus, in epist. ad Cadolaum Antipapam ait) septem oculi super petram, hoc est, Ecclesiam Romanam, ut Zacharias Proph. inquit: [Super lapidem unum septem oculi sunt, cap. 3.] quem septenarium numerum ob continentiam in se variorum mysteriorum Pontifex restituere deberet; substituendo, scilicet, alium Episcopum loco Sylvæ Candidæ, qui à Calisto II. anno 1120. Portuensi Episcopatui unitus fuit, & hodie in pagum locus hic redactus est sub proprietate Hospitalis Sancti Spiritus in Saxia. Joannes XIX. & Victor. II. multa privilegia, atque amplas jurisdictiones in Vaticana Basilica, & per totam Leoninam Civitatem Episcopo Sanctæ Ruffinæ concesserant; Imò Pontifex in secunda Paschæ die post ejus solemnem celebrationem in eadem Basilica, chirothecas, cum quibus celebraverat, eidem Episcopo donabat, & ad eundem Episcopum spectabat sustinere stapiam, quando Pontifex equitabat. Inter hunc Episcopum, & Portuensem super jurisdictione Lycaoniæ insulæ contentio orta fuit, quam deinde Leo IX. in Synodo Lateranense ad favorem Portuensis terminaverat. Similis contentio in Consistorio sub Clemente V. inter Hostiensem, & Sabinensem Episcopos agitata fuit, ad quem, nempè, illorum in absentia Summi Pontificis Imperatorem coronare spectaret, quando, scilicet, Henricus Romanorum Rex Romæ coronari debuerat, & in favorem Arnoldi Pelagruæ Sabinensis Episcopi decreatum fuit. Odoricus Raynal. in Annal. Eccles. ad an. 1311. num. 6. Hi ergo Episcopi cùm sint Romæ proximiores, Ecclesiæ Romanæ uniti, & Pontifici assistentes, ideò appellantur Cardinales, de quibus antiquior mentio in Concilio extat à Stephano IV. celebrato, ubi Anastasius Biblioth. eorum functiones refert his verbis: [Ut omni Dominico die à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadariis, qui in Ecclesia Salvatoris observant, Missarum solemnia super Altare B. Petri celebrentur.] Vicissim ergo in Dominicis per annum ad S. Petrum, in gyrum autem, per hebdomadæ dies prædicti VII. Episcopi Cardinales in Lateranensi Eccl. Sacrum conficiebant; & ideò appellabantur Episcopi Lateranenses, Collaterales, & Hebdomadarii. Baron. an. 157. num. 19. Itaque in hac Ecclesia die Dominico celebrabat Hostiensis, die lunæ Episc. Sylvæ Candidæ, Martis Portuensis, Mercurii Sabinensis, Jovis Prænestinus, Veneris Tusculanus, Sabbati Albanensis. FR. Imò hi septem Episcopi Cardinales vocabantur Episcopi Romani, ut in Chron. Casinen. lib. 3. cap. 30. ubi de Consecratione illius Ecclesiæ ab Alexandro Pontifice facta, ita habetur: [Quo libentiùs annuente, Hildelbrandum quoque Archidiaconum ejus, cæterosque Cardinales, ac Romanos Episcopos, deque Urbanis Clericis, ac Nobilibus plurimos affectu familiarissimo convocavit.] Quod autem Episcopi Cardinales, tanquam Pontificis Collaterales, Romæ residerent, constat ex diplomate Honorii anno 1219. his verbis: [Hinc est, Venerabilis Frater, quòd cùm Episcopus Tusculanus Episcopatus habitaculum in Urbe non habuerit hactenus opportunum, his volentes tam tuis, quàm successorum tuorum incommoditatibus, quæ ex hoc provenire poterunt, obviare, Ecclesiam S. Mariæ de Monasterio, de consilio Fratrum nostrorum, episcopatui tuo jure concedimus &c. Datum Viterbii 13. Kal. Decembris. Ex Ughel. tom. 1. Ital. Sac. Provinc. 1.] Cardinales Presbyteri à Dionysio Papa instituti. Vide *Diœcesis*. §. Quo verò. A quinti sæculi tempore, Simplicii, nempè, Papę per hebdomadam administrabant Baptismi Sacramentum, & audiebant pœnitentium confessiones in Ecclesiis deputatis: [Simplicius, qui constituit, ut per hebdomadas Presbyteri Cardinales manerent propter pœnitentes, & Baptismum ad S. Petrum, ad S. Paulum, ad S. Mariam Majorem, & ad Sanctum Laurentium. In M. S. Petri Mallii apud Torrigium de Cryp. Vatican. impress. 2. pag. 446.] Cardinales

omnes

omnes dicuntur Episcopi Glossa in can. relatio. 21. quæst. 2. Sed errat quidem Glossa; nam ibi in corpore Gregorius Papa Episcopo Terracinensi Fundanam Ecclesiam concedit; licèt ibi, & in can. seq. *Tarraconensem* pro *Terracinense* ex librariorum incuria scribatur; quia Tarraconensi Episcopo in Hispania non poterat simul Fundanam Ecclesiam in Italiæ Campania concedere Pontifex, dùm utramque ille administrare nequisset. Faciliùs ergo credendum erit Terracinensi Episcopo utramque Ecclesiam concessisse Papam ob ambarum Ecclesiarum vicinitatem. Hi ergo Episcopi Romæ convicini sæpè Cardinales constituebantur, quibus tamen non dabatur titulus Cardinalis. Vide *Titulus*, :||||: Cardinales Presbyteri in festis solemnioribus concelebrare solebant cum Pontifice, à quo accipiebant Eucharistiam, ut imitarentur Christum in ultima cœna cum Sanctis Apostolis celebrantem. Amalar. lib. 1. de Off. Missæ, & Innocent. III. lib. 4. de Sacrif. Missæ cap. 21. qui casulis, & Cardinales Episcopi pluvialibus, induebantur; hi enim assistebant tantùm, & non celebrabant. FR. Tempore Alexandri III. Episcopi Cardinales admissi sunt ad electionem Pontificis; nam antea non eligebant, sed tantùm habebant facultatem acceptandi, vel rejiciendi electum. Baron. ann. 1130. n. 9. De Episcopis Cardinalibus antiquior mentio reperitur de anno 769. Baron. ibid. num. 12. atque primus Episcopus in numero Presbyterorum cooptatus fuit Conradus Archiep. Moguntinus, Cohelius, cap. 5. §. ult. in Notitia Cardinal. Antiquum Card. Episc. munus in oblationibus. Vide *Oblatio*. De antiquis Cardinalium Ecclesiarum titulis. Vide in dict. *Diœcesis*, & in dict. *Titulus*: in quibus tamen Titulis Presbyteri Cardinales habent jurisdictionem Episcopalem. Baron. an. 1148. num. 39. :||||: Imò tales purpurati Presbyteri in aliquibus rebus Episcopis totius Ecclesiæ præferuntur. Idem Baron. ann. 431. num. 83. & seqq. Et præcipuè quia sunt principalia membra Ecclesiæ capiti ejus unita; propterea Cardinalis infirmus nequit sanguinem emittere ex vena absque licentia Papæ, si commodè impetrari posset. Perez in Pentateuch. fid. tract. 3. cap. 8. nu. 81. & ratio à Diana affertur par. 5. tract. 2. resolut. 33. quia Cardinales cum Papa incorporantur, & in Concil. Ephesino inter tres Papæ Legatos præcedebat semper Presbyter Cardinalis, reliquis duobus Legatis Episcopis non Cardinalibus, qui Presbyter Cardinalis ante omnes se subscripserat. FR. & quamvis Philesacus contrarium asserat ex verbis D. Bernardi in Epist. 188. ubi habetur: [Dominis Patribus Reverendis Episcopis, & Cardinalibus, qui sunt de Curia] non tamen ex hoc satis probat; nam D. Bernardum Episcopis, qui Cardinales erant, scripsisse dicimus, scilicet, illis septem Episcopis Pontificis continuò assistentibus, ut supra diximus; & ideò subjunxerat *Qui sunt de Curia*, & non dixerat, qui sunt *In Curia*, sed *De Curia*; atque eundem ritum in Ecclesia græca observari legimus; ejus enim Cardinales, qui Exocata cœli dicebantur, reliquos Episcopos præcedebant. Vide *Exocata cœli*: ||||: Quod etiam ex vitis Pontificum clarè constat; nam quando fit mentio de ordinationibus ab eis habitis mense Decembris, secundùm consuetudinem illorum temporum, semper primo loco dicitur:] Creavit presbyteros tot, & Diaconos tot] qui erant Cardinales, deindè ponuntur ordinati Episcopi per diversa loca. Quando igitur Canones docent Cardinalitio gradui Episcopatum esse majorem, loquuntur de ordine, non autem de dignitate; sicut Archidiaconus, quamvis non sit Sacerdos, respectu ordinis est Sacerdoti inferior; sed quo ad dignitatem præcedit Sacerdotes etiam canonicos, ex declaratione Eugenii IV. in quadam Epistola ad Henricum Cantuariensem Archidiaconum, ubi sic inquit: [Nec causatur quispiam, quòd ordo Episcopalis presbytero major sit; quoniam in hujusmodi prælationibus officium, ac dignitas, sive jurisdictio præponderat ordini, quemadmodum jure cautum est, ut Archidiaconus non Presbyter suæ jurisdictionis obtentu Archipresbytero præferatur.] FR. Vide AA. apud Cohelium, lib. 5. cap. 7. §. Interim, & cap. 8. §. Est autem, §. Verùm quia, §. Quænam verò, §. Sequuntur, §. Tandem, §. Ex quibus, & cap. 16. privil. 9. Multoties sub unico titulo reperiebantur plures Cardinales. Idem Baron. an. 559. num. 3. Et tenentur residere in eorum titularibus Ecclesiis; ideò Anastasius tituli Sancti Marcelli Cardinalis, quia per quinquennium suam Ecclesiam reliquerat, in Conc. Rom. sub Leone IV. excommunicatus, ac titulo privatus fuerat. Idem Baron. an. 853. num. 9. :||||: Presbyteri Cardinales ante Concilium Tridentinum in eorum Titularibus Ecclesiis conferebant primam tonsuram, & minores ordines, quæ facultas ab eodem Concilio revocata fuit; quamvis aliqui Auctores doceant hac revocationem non intelligi quo ad eorum familiares. Azor. tom. 2. lib. 4. cap. 3. quæst. 16. Diana, part. 5. to. 2. resol. 5. imò Barbosa de potest. Episc. par. 2. alleg. n. 19. hanc doctrinam Rotæ decisione 3. Decembris 1582. confirmat. FR. amplia, quòd servientes in Ecclesia Titulari censeantur familiares Cardinalis titulati, & sicut Abbates habent facultatem conferendi suis subditis minores ordines; multò magis, & à fortiori non censetur ablata facultas Cardinalium conferendi eosdem ordines eorum subditis in Ecclesia proprii Tituli ministrantibus: ||||: Diacones verò Cardinales antiquitus erant septem Baron. an. 112. num. 9. an. 324. num. 125. ad imitationem septem Diaconum, qui fuerant ab Apostolis electi. Nunc autem juxta Urbis regiones quatuordecim sunt, qui revera nullum Ecclesiarum titulum habent; sed solum præfecturam in Ecclesiis Diaconalibus, ita appellatis, quia in eis distribuebantur eleemosynæ pauperibus illius regionis. [Diaconi non intitulantur à suis cappellis. Petr. Episc. Urben.] Hinc corrigendus est Notariorum abusus, qui Diaconibus

Cardinalibus tribuunt Ecclesiarum titulos; nam Titulus, & Parochia idem significant, & Diaconorum Ecclesiæ *Diaconiæ* appellantur; sic etiam recenter Cameralis Typographus erravit in frontispicio officii S. Raymundi Nonnati, ubi inscripsit, *S.R.E. Cardinalis Diaconi Tituli S.Eustachii*, quia, præterquam quòd Sanctus hic creatus Cardinalis Romam nunquam accesserat, & consequenter Ecclesiæ titulum obtinere non poterat absens: Ecclesia insuper Sancti Eustachii non est titulus, sed Diaconia. FR. Diaconus Cardinalis, ex antiquo stylo, sic verbi gratia se subscribere debet. [N. miseratione divina S.Mariæ in Dominica Diaconus S. R. E. Cardinalis.] Quæ *In Dominica* à Græcis Cyriaca dicitur ab illius Ecclesiæ fundatrice nomine sumpto, & vocatur etiam *S. M. in Navicula*. [A. S. Georgii Diaconus Cardinalis, de in integrum restitut. c. 2. G. S. Angeli Diaconus Cardinalis. Ibid. cap. 5. Coram dilectis filiis nostris R. tituli S. Anastasiæ Presbytero, & P. S. Luciæ Diacono Cardinalibus. In Decretal. de exceptionibus, c. 6.] Ubi manifestè videtur differentia inter Presbyterum, & Diaconum Cardinales; nam de primo dicitur *Tituli &c.* non verò de secundo. Sed objicitur ex Concilio Lateranensi sub Alex. III. celebrato; ubi cautum fuerat, quòd nec Diaconus, nec Presbyter sine titulo ordinetur, ubi habetur in decretali de præbendis, & dignit. c. 4. & ibid. c. 2. ibi ex canone apostolico: ergo Diaconus Cardinalis titulum habere licet. Ad quod respondetur, ibi non loqui de titulo Cardinalatus; sed de titulo, quo quis ad Sacros Ordines sit promovendus: ita tamen, ut si Ecclesiam, vel beneficium non obtineat, posset sub titulo patrimonii ad sacros ordines promoveri, ut in c. 23. de præbendis, & dignit. & ibi Gloss. Ecclesia autem Diaconibus Cardinalibus assignata, *Diaconia* appellatur, idest administratio, ubi munus suum administrare debent, de quo satis dictum est suprà. Et Diacono Papa non intendit rectoriam, vel dignitatem, sed tantùm simplex beneficium providere de præbendis, ibid. c. 38. Quæ verò differentia sit inter Titulum, & Diaconiam. Vide in dict. *Titulus* 1. Usus tamen obtinuit Cardinales Diaconos cum titulo earum Ecclesiarum subscribi, ut videre est in Bullar. Casinen. to. 2. const. 150. 152. 157. 168. 170. 179. 182. 183. 185. 186. 190. 198. 202. & passim ibid. Itaque Cardinales Episcopi, & Diaconi carent titulis Ecclesiarum; nam solis Presbyteris Cardinalibus conceduntur; ita Cohelius cap. 6. De Cardinalat. Notitia, & Gregorius Magnus [Diaconum sedis nostræ] absque alio titulo Diaconum Cardinalem appellabat. Vide in dict. *Bibliotecharius*, atque apud eundem Cohelium, c. 7. invenies Diaconorum subscriptiones absque Ecclesiarum titulis. Ordo Rom. [Patrem Diaconiæ] appellat Cardinalem Diaconum. Ad Diaconos Cardinales mantum papalem electo Pontifici spectat imponere. Baron. an. 1159. num. 29. de quibus Diaconis aliqua diximus in dict. *Apocrisarius*, & in dict. *Archidiaconus*. Item duobus Cardinalibus Diaconis spectat Imperatorem associare. Vide *Lectio*. Cardinalis Diaconus debet auferre, & imponere stolam Pontifici. Vide *Stola*. Cæterùm nomen *Cardinalis* commune erat Episcopis, Presbyteris, & Diaconis cujusque Ecclesiæ, ut ex epistolis S. Gregorii colligitur, & Joannes VIII. Photium Neophytum à Nicolao ejus prædecessore depositum, cùm in Sede Patriarchali Constantinopolitana restituisset, sic tribus Augg. Basilio, Leonis, & Alexandro scripserat: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate ad pontificalem honorem ascendat; sed ex Presbyteris Cardinalibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt] :||||: Canonici Compostellani etiam Cardinales intitulatur. Baron. an. 1104. n. 18. Sic etiam Salernitani, & Neapolitani Canonici, atque nonnulli ex Metropolitana Ecclesia Mediolanensi. Item Salisburgensis Archiepiscopus, qui fert rubrum galerum super ejus insignia, & *Cardinalis natus* appellatur. FR. necnon Aquilejæ Patriarcha purpureis vestibus, ac bireto, non autem galero tegitur, & in tempore, quo indui debet violaceis vestibus, fert tunc etiam biretum ejusdem coloris: ||||: Hoc igitur *Cardinalis* nomen jam antea diversis Ecclesiis commune, remanet solum hodie Clero Romano peculiare; nam ut scribit Petrus Episcopus: [Multitudo Presbyterorum, & Diaconorum forensium ad Urbem concurrentium causam dedit, ut urbani Presbyteri, & Diaconi ab eis distinguerentur nomine Cardinalis.] FR. Atque Pontificem Pium V. anno 1568. 13. Kal. Martii prædictarum Ecclesiarum privilegia (si quæ sunt) suo diplomate abrogasse testatur citatus Cohelius c. 2. §. Et ideo. De S.R.E. Cardinalium privilegiis multa idem Cohelius congessit c. 16. :||||: Auctoritatem in c. final. de pœnit. & remiss. Cardinalibus concessam, eligendi, scilicet, pro se, ac ejus familia Confessarium, non fuisse à Trident. Conc. derogatam censet Azor. to. 2. lib. 1. c. 3. qu. 16. Insuper in itinere potest celebrare, seu celebrari facere in portatili Altare ante auroram, & post meridiem. Sot. in 4. dist. 13. qu. 1. art. 2. Item Cardinalem Religiosum posse esse patrinum in Baptismo, quamvis hoc Monachis sit prohibitum, docet Barbosa; non potest tamen Cardinalis sine speciali derogatione Pontificis ferre signa cardinalitia, frui redditibus ecclesiasticis, & ad functiones intervenire ante susceptum Sacerdotium; nam expressè hoc cautum est ab Urbano IV. lib. 1. Epist. 37. Nec super insignia gentilitia coronam, seu aliud sæculare signum ferre possunt Cardinales, sed sint ipsi [Solo pileo de pretioso Christi sanguine rubente insigniti, ac decorati. Constit. Innocentii X. quæ incipit Militanti Ecclesiæ, sub anno primo ejus Pontificatus,] quam observationem in Cardinales promoti jurare tenentur. Item titulū *Eminentiæ* eis, unà cum Imperii Electoribus Ecclesiasticis, ac Magno Magistro Melitensi, Urbanus VIII. concessit, qui titulus antiquitus Urbis Præfecto, & Pro-

Proconsulibus Provinciarum à Gregorio Magno tribuebatur, ut ex ejus Registro liquet; unde meritò Cardinales præfatos eleganter Joannes Sirinus *Principes pileatos*, & Hincmarus *Cardinarios*, idest, in cardine eminentes, epist. 7. c. 22. appellant. FR. Idem titulus etiam Episcopis dabatur. [Per hunc gerulum visitantes Eminentiam vestram, in epist. Radulphi Episc. Roffensis ad Lullum Archiepis. Mogunt.] Item & Pontifici dabatur, [Ideò hæc ad aures Eminentiæ vestræ Reverende Pater communi deploratione deferimus. Richardus Archiep. Cantuar. ad Alex. III. epist. 68.] Cardinalis Legatus novem habet privilegia. Gloss. in extrav. c. unic. de præben. & dignit. Vide *Legatus*. Tandem non est prætermittenda Lateranensis Quinti Concilii admonitio Cardinalibus commendata, nempè, quòd [Domus Cardinalis patens hospitium portusque, ac refrigeriū proborum maximè, & doctorum virorum, & pauperum nobilium, honestarumque personarum esse debet. sess. 9.] De reliquis Cardinalium dignitatibus. Vide *Archipresbyter*. *Archidiaconus*. *Camerarius*. *Cancellarius*. *Pœnitentiarius*. De modo creandi Cardinales. Vide *Incardino*. Cardinalium indumenta. Vide *Croccea*. *Galerus*. Instratum primò album habebant, & postea rubrum. Vide *Mappula*. *Stola*.

CARDINO. FR. ordino. [In tua Ecclesia Syracusana eum providimus cardinandum, sive ut officium Diaconatus expleat. Greg. in regist. lib. 3. cap. 14.] Vide *Incardino*.

CARENA, tempus determinatum pro injuncta pœnitentia, quæ propriè *Quarantena* à quadraginta dierum spatio appellatur, & de qua sæpè in Indulgentiis fit mentio. Dicitur etiam corruptè *Carantena*. FR. Hinc originem habuisse Indulgentiam XL. dierum, quam concedere possunt Episcopi in eorum Diœcesibus, notat Philesacius, & Gloss. in cap. accepisti, de sponsa duorum, ait: [Carenam aliàs carentenam vulgare est Italicorum, & dicitur Carena à carentia hominum, vel etiam ciborum; nam in illis XL. diebus includuntur in aliquo loco secreto juxta Ecclesiam, ubi non habent consortium hominum.] :||: Alii tamen *Carina* scribunt. [Quadraginta dies in pane, & aqua, quod theutonicè carina vocatur. Burcardus, lib. 19. cap. 5.] FR. At quamvis ibi corruptè legatur *Carina*; in Decretali nihilominus affertur idem Auctor lib. 30. ubi perfectè *Carena* scribitur, sic: [Et XL. dies in pane, & aqua (quod Carenam vocant) cùm septem sequentibus annis pœniteat, in d. cap. accepisti illam, de sponsa duorum. Miles quidam Bononiensis Henricus nomine tempore quodam quadragesimali carenam fecit apud nos. Cæsarius, lib. 4. hist. cap. 57.] :||||: Equites Melitenses *Quarantenam* appellant pœnitentiam, quæ delinquentibus Equitibus imponitur, qui per quadraginta dies equestri toga induti, quam *Manto di punta* vocant, ac genuflexi conventualis Ecclesiæ Missis cantatis horisque canonicis durantibus ad scamnum incumbentes, mulctantur. *Carena* corruptum vocabulum ex quadragena. Vide *Quadragena*

CARENUM, condimentum dulce, à voce græca Κάρῖνον, quæ culmen, & summitatem significat, quia summè inter cibos delectat gustui. [Panis ibi opicus pro simila, pro careno sapa. In Vita D. Bernardi Abb.

CARITAS. Vide *Charitas*. Item *Caritas*, idest, penuria victualium. Vide *Edulitas*.

CARMELITANI. Vide *Archiphylax*. *Barrati*. Infra octavam Paschæ dicunt *Kyrie eleison* ad Vesperas, loco *Deus in adjutorium &c.* Vide *Vesperæ*.

CARNALIS. FR. idest, humanus, seu temporalis, [Sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis. can. Si non ex fidei. 23. quæst. 4. Si apud carnales dominos in minimis fideles fuerint. can. Si apud, 23. quæst. 5.

CARNIFEX. Vide *Quæstionarius*. *Boja*. *Sajo*. *Scurio*. *Sorrentialis*.

CARNISPRIVIUM, sic à Mattheo Parisio in sua hist. vocantur quinquagesimæ Dominicę, nam in hac die relinquebatur carnis comestio, cùm in illis sæculis inciperet abstinentia carnis à feria secunda post hanc Dominicam, sicut mos est adhuc Orientalium Christianorum, & aliquarum Religionum in Europa; ideòque in Missali Mozarabico vocatur *Dominica ante carnes tollendas*, & à Theodoro Studita *Dominica excarnaliorum*, serm. 40. dicitur. Vide *Quinquagesima*.

CAROLINUS ROMANUS, species monetæ. Vide *Siliqua*.

CAROPITÆ. Vide *Agnostici*.

CAROSTIUS, lapis, seu gemma, quam nonnulli ita appellatum putant ex loco, ubi invenitur: alii ex verbo græco κάρος derivari existimant, quod stuporem significat; quia ob ingentem splendorem hujus gemmæ stupor excitatur: alii tandem *Carystea* legunt. [Anno autem sequenti mittit Eudoxia Imperatrix columnas, quas erat pollicita, quæ erant magnæ, & admirabiles, numero triginta; duæ verò vocantur carostiæ, quæ quidem sunt in S. Ecclesia lucentes tanquam smaragdi. Marcus Diaconus.

CARPHIA, græcè κάρφια, claviculi qui configebantur sub soleis calceamentorum militum, de quibus Isidorus, lib. 19. Orig. cap. ult.

CARPOCRATIANI. FR. Hæretici Carpocratis discipuli, qui Christum virtute humana genitum, ac natum fuisse blasphemabant. 24. q. 3. can. 39. Vide Baron. an. 35. n. 20. 21. & an. 120. n. 35.

CARRAIM, quid inter Hebræos significet. Vide *Sadducæus*.

CARROCIUM, currus; ejus etymon, vide *Caragus*. [Armatorum autem se circiter quinque millia circa carrocium coadunant. Godefr. Monach. in Annal.] qui currus ferebatur in exercitu, ad modum nolarii portatilis, in quo pendebat nola, eratque à militibus maxima virtute in conflictu circundatum, ac defensum, nam pro magno dedecore habebatur ejus amissio; campana autem pro pulsandis signis piarum precum, & con-

convocationum militum inserviebat, cujus figuram in fine hujus dictionis adjiciam ex Antonio Campo pictore Cremonensi, qui narrat Cremonenses de an. 1081. prædictam machinam *Bertam* appellasse, seu *Bertaciolam*, quia Bertæ Augustæ intercessione cives illi hujus machinæ usum ab Imperatore Henrico obtinuerant. FR. sed Corius in hist. Mediol. part. 1. ait multo post tempore Clem. V. ab Eriberto (seu Ariberto) Mediol. Archiep. inventam fuisse, & sic describit: Currus erat quatuor rotis, super quem erat tribunal erectum panno rubro coopertum, in cujus medio altus malus dirigebatur, qui à multis hominibus per funes sustentabatur, in cujus summitate Crux aurea erat imposita, sub qua ventis brandeum album cum cruce rubra explicabatur, quem currum quatuor bovum paria trahebant, atque boves dextrorsum rubro, & sinistrorsum albo colore tegebantur. Magister hujus artificii à Repub. vir eligebatur magnæ æstimationis, & famæ, unà cum Sacerdote, qui quotidie ante carrocium Missam celebrare tenebatur, cum stipendio quotidiano quinque solidorum, & septem denariorum; erant insuper octo tibicines, & totidem milites eodem modo stipendiati. Idem referunt Carolus Sigonius, Vossius, qui *Carrochium* scribit; Joseph Laurentius, in Amalthea Onomast. Placidus Pucinellus, part. 2. Zodiaci Eccl. Mediol. in vita Sancti Dionysii sub finem; Jo. Petrus Glussianus in vita D. Caroli, lib. 7. c. 14. Cherubinus Ghirardaccius in histor. Bonon. part. 1. lib. 3. sub ann. 1160. qui tamen citat Merulam, lib. 20. de antiquitate Galliæ Cisalpinæ, apud quem non inveni citatam allegationem; & idem Ghirardaccius ibidem sub ann. 1170. affert figuram Bononiensis Carroccii parùm dissimilis à Carroccio Mediolanensi, de quo Corius supra. Quare figuram infra positam Antonii Campi cum campana credendum potiùs fuisse machinam pro construendo Altare ad celebrandum ante carroccium, cùm A. A. citati non faciant ullam mentionem de campana in caroccio posita; imò contrarium deducitur, dum tibicines ibi statuunt, quorum signa ad convocandos milites, & ad alia militaria exercitia inserviebant; tùm etiam, quia machina hic adducta non videtur disposita ad vectandos tot tibicines, milites, ministros, ac malum funibus sustentatum, ut prædicti Historici narrant, & simul campanam. Figura autem carroccii ab Antonio Campo allata hæc est.

CARROPERA, opus, seu vectatio curru facta: [Carroperas, &, manoperas inter tot circulos quinquaginta. S. Remigius in Polypt.] Ubi de operibus manufactis, & curru agit.

CARRUATA. FR. Terræ spatium. [Ut de duabus carruatis terræ, quas in dominio suo Monachi tenent, cap. veniens, de transact.] Vide *Familia*.

CARRUCA. FR. aratrum. [Donum Ecclesiæ cum omnibus hospitibus, & cum terra ad duas carrucas. Ivo Carnot. epist. 206.

CARSAMATIUS, Eunuchus, cui genitalia cum membro virili amputantur, à dict. barbaro-græca Καρσαμάτιος; cujusmodi sunt custodes in clausura venerea Turcarū Imp. [Obtuli mancipia quatuor Imp. nominatis omnibus gratiosiora. Carsamatiū autem Græci vocant amputatis virilibus, & virga Eunuchum. Luitpran. in legat.] Vide *Eunuchus*.

CARTHAGO, studiis asperrima belli, arietem bellicum invenit. Vide *Testitrahus*.

CARTHUSIANI. FR. ad quos inter non mendicantes, mendicantes possunt tantùm transire. Extrav. de regular. transeun. ad relig. c. 1. Cætera verò, quæ spectant ad hanc Religionem. Vide *Benedictio*. *Birrus*. *Calix*. *Corporale*. *Crux*. *Epistola*.

Genu-

Genuflexio. Laura. Linostima. Officium B. M. Siphon. Symbolum.

Cartularius. FR. homo servus factus liber per chartam Regis. Gloss. in, l. homo denarialis, de Manumiss.

Carystæ. Vide *Carostius.*

Casa irta. FR. Caserta Campaniæ Civitas: [Landulfus frater Landonis Casam-irtam cepit. Herempertus, an. 886.

Casatus. FR. Vassallus Ecclesiæ; [Præterea casati Ecclesiæ. Ivo Carnot. ep. 105. Vide *Cassatus.*

Casella, parva casa, can. casellas, 10. q. 2.

Casindius. FR. Regis familiaris, seu de familia Regis, l. recolimus, §. de casindiis, de homic. liberi hominis.

Cassatus, ejectus, cancellatus, spretus. [Hac Domini responsione cassatus ostendit ei omnia regna mundi. S. Max. hom. 20.] Aliquando vassallum significat. [Terram quinque cassatorum. In vita S. Euvini Episc.] Et ideò *Casatorum* legendum potiùs à casa, seu familia. FR. puto semper significare subditum, & vassallum, atque sensus S. Maximi est irrisorius contra diabolum, qui universorum Domino regna mundi promiserat; inde irridet subditum Deo in ejus vana oblatione universorum Domino facta.

Cassidile, pera reticulata ad modum peræ venatorum: nam *Cassis* rete significat. [Protulit de cassidile partem jecoris. Tobias, c. 8.

Cassidim, quid hebraicè significet. Vide *Assidæi.*

Cassularius, Thesaurarius, vocabulum sæpissimè in Caroli Magni constitutionibus replicatum. Vide *Thesaurarius.*

Castaldio, & *Castaldus.* FR. Gloss. in can. Salvator prædicit, 1. quæst. 3. sic explicat: [Castaldus, qui habet curam externarum rerum, qui dicitur aliàs Majordomus, 89. cap. volumus,]: ||: hoc tamen non in multis Italiæ locis cursorem, seu mandatarium significat. Vide *Cursor.* Castaldia verò Castaldi officium significat, quod antiquitùs in magna æstimatione erat. FR. Erat officium etiam ecclesiasticum, & ideò non sine simoniæ scrupulo emebatur. Gloss. in 1. qu. 1. can. si quis Episcopus per pecuniam. Etymon autem Castaldi ab arabico vocabulo *Chasendar*, quod provisorem domi significat, provenire puto. Vide *Gastaldus.*

Castimonialis; Monialis. [Invenerunt matres, quas de castimonialibus fecerunt mulieres. Opt. Milev. lib. 2.] ubi de stupris, & sacrilegiis à Donatistis commissis loquitur.

Castitas Nuptialis. FR. Vide can. Deus masculum, 31. qu. 1. & Gloss. ibi, & in can non mœcaberis, 32. quæst. 6. §. Castitas. Ejus encomium. Vide *Scotomaticus.*

Castitium: mansio, seu pagus, ac propriè domorum copulatio intelligitur. [Mansio cum casa, & aliis castitiis. In quodam pervetusto M.S.S. Germani Parisien.

Castorinatus, pellibus Castoris tectus. [Non libenter incedunt armati ad epulas, albati ad exequias, pelliti ad Ecclesias, pullati ad nuptias, castorinati ad litanias. Sidon. lib. 5. epist. 7.] Vide *Vibrinus.*

Castrensianus, palatii Imperialis minister, palatium enim illud *Castrum* appellabatur: fit de hoc vocabulo mentio in vita S. Macedonii, & in Codice Theodosiano.

Castriferi. FR. Flagelliferi. Amalath. Onomast. ex Glossa.

Castrimargia. γαστριμαργία. FR. ventris intemperantia, gula, gulositas, à græca voce γαστὴρ, idest, venter, seu ventriculus. Odyss. 12. & 18. & μάργος, edax, insanus, immoderatus. Odyss. 16. & 23. & quamvis *Gastir*, Græci scribant, & latini *Castri* pronuncient; id enim sæpè accidere observatur in littera R. quæ à Latinis anticipatur vocali, dùm posticipatur à Græcis, ut *Porserphone* græcè, latinè *Proserpina* scribitur, & his similia. Itaque multi Gastrimargia, & non Castrimargia legunt; sic Marcus Eremita, de Lege spirit. Cassian. Instit. Cœnob. lib. 5. Chrysost. hom. 34. ad pop. Vide *Gastrimargus.*

Castrumdoloris; Cenotaphium, seu tumulus pro mortuorum exequiis, qui defuncti cadaver repræsentat; ideò Sacerdos, qui preces recitat, & Subdiaconus cum cruce debent se collocare in eodem loco, in quo secundùm rubricas sistere deberent præsente cadavere.

Castus, est quæstio inter Expositores de hujus vocabuli significatione apud Tertullianum, qui cap. 16. advers. Psych. sic ait: [Casto Isidis, & Cybeles eas adæquas.] legunt aliqui juxta quosdam antiquos codices, *Sacro Isidis*: alii *Castum* legendum malunt, quod rem castam significat; sed communis opinio primam lectionem amplectendam, nempè, *Castus*, contendit, idque cæremoniam, ritumque significare docet ex græca voce καστεία, ejusdem significationis: Scaliger enim Varronis, Festi, Nonii, & Suidæ auctoritate ostendit idem esse dicere *Castu græco*, ac ritu græco, & ita apud Varronem synonymicè *Religiones*, & *Castus* inter se reperiuntur convenire.

Casubula, Planeta Sacerdotalis. [In celebratione proinde Missarum casubulam, qua induebatur, lacrymis humectabat. In vita S. Peponis Abb.] In præsenti hoc nomen *Casubulæ* in Sicilia conservatur.

Casula, *Planeta*, *Casubula*, *Penula*, *Superhumerale*, *Phelonium*, quæ synonyma vocabula, vide in suis locis. Casulæ etymon à Rabano sic explicatur. [Septimum Sacerdotale indumentum est Casula, quæ sicut casa quædam alia omnia tegit.] Antiquitùs plebejam vestem, ac vilem significabat. Orig. lib. 19 cap. 24. D. Aug. lib. 22. cap 8. de Civit. Dei. FR. Aliquando tamen vestem monasticam significat. [Frater ergo de Monasterio habebat fratrem sæcularem, & postulavit eum, dicens: casulam non habeo; fac charitatem, eme mihi. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. cap. 45.] Ita & clericalis vestis intelligitur in Synodo sub Carolo Magno, anno 741. celebrata.] Decrevimus quoque, ut Presby-

ſbyteri non ſagis laicorum more; ſed caſulis utantur ritu ſervorum Dei.] : || : Erat igitur caſula rotunda, & clauſa ex omnibus partibus, eo modo, quo adhuc utuntur Græci, qui eam φελόνιον appellant, ut videre eſt in appoſita figura.

Quæ forma adhuc in antiquis picturis conſpicitur, ac in Epiſcoporum cæremoniali eo protſus modo deſcribitur, nempè: [Mox ſurgit Epiſcopus, & induitur ab eiſdem planeta, quæ hinc inde ſuper brachia aptatur, & revolvitur diligenter, nè illum impediat, lib. 2. cap. 18.] Itaque paulatim loco revolvendi illam, reciſa lateraliter fuit, ut non ampliùs caſulæ, ſed monachalis ſcapularis formam præſeferat. In hoc tamen ſunt commendandi Græci, in ſuſtentando ejus antiquam formam, de quibus Veſpaſianus Florentinus, in vita Juliani Cardinalis Cæſarini, de Concilio Florentino loquens, ſic ait: [Non ponerò quì una lode grandiſſima de' Greci, che mai non hanno mutato abiti, così i temporali, come i ſpirituali, ſono paſſati anni mille, e più.] Præterquam quòd antiquæ caſulæ figura majeſtatem, & myſteria non pauca continebat; hinc Petrus Bleſen. inquit:] Planeta, quæ & caſula dicitur, totum te circúndat, & protegit, & cæteris ſupereminet. Hæc eſt Charitas, ſer. 41.] Alcuinus verò inquit: [Caſula, quæ ſuper omnia indumenta ponitur, ſignificat charitatem.] Item unitatem Eccleſiæ, veſtemque Chriſti inconſutilem denotat, quæ tamen hodie reciſa hos ſignificatus retinere nequit. Item veſtem coccineam: [Phelonium oſtendit purpuram coccineam. S. German. & Simon. Theſſalon.] FR. hoc indumentum in antiquis picturis commune fuiſſe perſonis utriuſque ſexus, in muſivo tribunæ S. Ceciliæ tranſtyberinæ regionis conſpicitur. : || : Solent Græci Epiſcopi in eorum planetis intexere ad modum Crucis quadruplicatè litteram Gamma, eodem modo, quo in duplo aureo gallico quadruplicata recenter incuditur littera L. eo pacto, quo in ſupra allata figura; quam veſtem πολυσταύριον appellant, ideſt, plurium crucium, ſeu à littera Gamma *Gammadium*, de quo. Vide ſuo loco. Eſt igitur crucibus caſula plena, ad ſignificandam gloriam Chriſti crucis per univerſum diſperſam, & angularis figura eundem Chriſtum angularem lapidem denotat, ita Balſamon. FR. Idemque Balſamon Metropolitanos Crajos reprehendit, qui Gemmadiis abutuntur, cùm Patriarchæ ſolùm conveniant, qui ſic ait: [Quemadmodum igitur Epiſcopis non conceduntur ea indumenta, quæ Patriarchis conceſſa ſunt, ut ſaccus, & polyſtaurion, veſtis Crucibus undequaque conſpicua; ita nec ea privilegia, quæ Epiſcopis conceſſa ſunt, ad Sacerdotes transferri non poſſunt, tom. 1. Juris Græci-Romani.] Apud Arabes *Ghammad* cooperio ſignificat. : || : Antiquitùs cum ſola caſula celebrabatur, ut ex Actis S. Fulgentii, & ex vita S. Martini colligitur, qui veſtem ſub planetam poſitam, ut eam pauperi donaret, exuit, & ideò nudis brachiis poſtea comparuit. FR. Mirum ergo non eſt, ſi Græci, cani ritus tenaces, non utantur Alba, ut dictum eſt in dict. *Alba*, nam ex S. Martini vita conſtat illum albam ſub caſulam non habuiſſe, ac propterea elargita caſula, nudis brachiis remanſiſſe. : || : Tempore Adventus, & Quadrageſimæ Diaconus, & Subdiaconus utuntur caſulis plicatis. [Non ergo Diaconus dalmaticam, nec Subdiaconus tunicellam in diebus jejuniorum in officio Miſſæ portant; ſed caſulas ſuper humerum ſiniſtrum complicatas geſtant, non replicatas à dextris, & ſiniſtris, ſicut facit Sacerdos; ſed ab anteriori parte ſuper brachia elevatas. Durand. lib. 2. cap. 9.] Quæ verba formam antiquæ planetæ denotant, ut dictum eſt ſupra. At Diaconus, & Subdiaconus planetis indui non debent ad Tertiam, quando celebrat Epiſcopus, ſed in Miſſæ principio; quo inſtanti ſumant manipulos, Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 17. Subdiaconus lecturus Epiſtolam, planeta exuatur: nam [Miniſtri caſula ſe exuunt, quando Lectoris, vel Cantoris officium aſſumunt. In Lectoris, & Cantoris officio aliquod genus militiæ exprimitur. Amalar. lib. 3. c. 15.] Non enim Subdiaconus in illis temporibus, ſed lector (ut ex Ord. Rom. colligitur, & inferiùs clariùs patebit) epiſtolam legebat, quod exactè à Græcis obſervatur, inter quos Lector tempore Miſſæ Epiſtolam canere ſolet. Diaconus verò Euangelium cantaturus plicat caſulam ſuper ſiniſtrum humerum, ad denotandam promptitudinem prædicandi verbum Dei. Gem. cap. 231. In aliquibus tamen Eccleſiis Diaconus exuitur caſula, in cujus locum orarium ponit aliquanto latius; ſed in papali Cappella eadem caſula plicatur. Id etiam in aliquibus Eccleſiis antiquitùs faciebat Sacerdos. [Secundò

in Euangelio, quod non in Altari, sed in assere, vel aliquo lectorio versus aquilonem legi oportet, plicata in humero casula, quod Diaconi fungatur officio. Jo. Beleth. in Rat. div. Off. cap. 37.] idest, quando sine Ministris canit Missam Sacerdos, qui Author anno 1153. floruit. In diebus tamen Jejuniorum excipiuntur Dominica IV. Quadrag. Dominica III. Adventus, & Vigilia Nativitatis, in quibus Diaconus, & Subdiaconus non utuntur casulis; sed dalmatica ille, ac tunicella iste.

CATABANITA. Vide *Stacte*.

CATABARBARA, ex voce græca κατὰ, idest, propè, seu apud; sic sæpè Cyprianus in citandis Euangeliis habet: *Cata Matthæum &c.* locus in Exquilino Urbis monte, ubi Ecclesia erat S. Andreæ, qui hodie in S. Antonii Abbatis Hospitali inclusus est: ita appellabatur à quadam nomine Barbara Patritia, de quo vocabulo Anastasius Biblioth. mentionem facit: apud eundem Bibliothecarium reperitur etiam *Catagalla*, idest, propè locum Gallæ Matronæ Rom.

CATABOLICUS, græcè καταβολὴ, idest, calumnia, seu oppressio, inde *Catholicus*, spiritus maligni species, & sonat calumniatorem, seu oppressorem, qui solet ad terram projicere, & vexare energumenos: eo modo, quo ille Lucæ cap. 9. obsessum exagitabat. [Scimus enim magiam elicere explorandis occultis, catabolicos, & paredros, & hythtyonicos spiritus. Tertull. de Anima, cap. 28.

CATABULUM, stabulum, à dictione græca καταβολὴ, quæ mansionem significat. [Qui dum multis diebus serviret in catabulo. Anast. Biblioth. in S. Marcello Papa.] Inde *Catabulenses* stabularii. [Præsenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatem Urbem per catabulenses vestra ordinatione dirigantur. Cassiod. lib. 3. epist. 10.] FR. Κατάβολον significat etiam emporium, seu nundinas.

CALACLISTUS, græcè κατακλειστὸς, idest, absconditus, & occultus. Tertullianus de pavonis pulchritudine, in tract. de pallio, cap. 3. loquens, sic ait: [Quamquàm & pavo pluma vestis, & quidem de cataclistis, imò omni conchylio depressior, qua colla florent, & omni patagio inauratior,] idest, quòd Pavonis vestis pretiosa est, sicut ea, quæ pro festivis diebus in arca absconditur, & conservatur. Alii tamen, *Cataclitis* legunt, quæ vox posset etiam derivari à græco nomine κατακλεὶς, quod collum significat: ubi tamen advertendum, quòd *Pavo* in sensu Tertulliani sit dativus casus, dum ab eo *Pavus* in casu recto declinetur. Insuper dictio *Depressior* lustrior significat, nam vestes eo lustriores, & splendidiores redduntur, quò magis deprimuntur. Tandem *Patagium* erat aureum ornamentum circa collum matronalium vestium, & Artifices hujus operis *Patagiarii* dicebantur.

CATACLIZA, alicujus vasis fundum, à græco verbo κατακλύζω, quod in profundum demergere denotat. [Veruntamen calicem non communivit, quia cataclyza in ipso fuerant solidata. Greg. Turon. cap. 63.

CATACUMBÆ. Vide *Cœmeterium*.

CATAGALLA, Vide *Catabarbara*.

CATALOGUS SACER. Fr. Clericorum matricula. [Etsi de sacro catalogo fuerint, hos deponi præcipimus, si verò laici, vel Monachi, ex communicari, can. quoniam, 18. qu. 3. Item *Matriculam. Martyrologium. Breve. Commemoratorium. Necrologium*, significat. Vide suis locis.

CATAMANE, propè, vel antè mane, id est, in aurora: [Et faciet Sacrificium super eum catamane. Ezech. cap. 46.] vel quotidie manè significat.

CATAMITHUS, Ganymedes. [Catamithus rapitur deliciarum futurus, & poculorum custos. Arnob. lib. 4. Eodem etiam epitheto illum Prudentius contra Symmachum, lib. 1. appellat: [Compressum immundè miserum affigens catamitum.] Κατάμιθος enim grçecè scortum significat.

CATANEUS. Vide *Catipanus*.

CATAPANUS. Vide *Catipanus*.

CATAPHRYGÆ. Vide *Cathari*.

CATASTA, tabulatum, super quod Sancti Martyres ad patibulum ascendebant: [Ad pulpitum post catastam venire, illic fuisse conspicuũ gentilibus, hìc à fratribus conspici. Cypr. lib. 2. epist. 5.] Ubi de Confessoribus loquitur, qui antea in sustentatione tormentorum, in tabulato inter Tyrannos, & Gentiles, & postea in pulpito inter Fideles canere Euangelium visi sunt.

CATATHEMA, conversatio cum excommunicatis, ex græca voce Κατάθεμα, quæ maledictionem propriè denotat. [Catathema autem est eorum, qui se pacto anathematizantibus, & execrantibus conjungunt. Justinus Mart. qu. 121.] FR. Verba Justini non videntur definire, quid sit *Catathema*; sed tantùm ait esse Catathemam eum, qui se anathematizantibus, & execrantibus conjungit; puta blasphemantibus, cujusmodi sunt hæretici, & similes, ut in textu Euãgelii habetur: [Cœpit anathematizare,] scilicet, execrare: igitur ex vi nominis idem est anathema, ac catathema, & fortassè plusquam Anathema, nam in excommunicationibus Patrum in Conciliis semper legitur *Anathema sit, & Catathema*, & dum ultimo loco catathema ponitur, signum est, quòd fortiùs aggravet. Sit anathema, ac catathema cum Patre, & Filio &c. Collatio S. Maximi Martyris cum Theod. Episc. apud Anastasium per Sirmondum in 8. edit. pagina 189.

CATATUMBA. Vide *Cœmeterium*.

CATECHISMUS, instructio, à verbo græco, κατηχίζω, idest, instruo, & *Catechista*, græcè Κατηχιστὴς, instructor in rebus fidei: à Græcis aliquando pro patrino baptismi sumitur, quod idem esset, ac instructor; Patrinus enim in conscientia spiritualem filium instruere tenetur. In Ecclesia Constantinopolitana erat magnæ æstimationis hoc Catechistæ officium, ut dictum est in dict. *Baptismus*, & in dict. *Audientium Doctor*.

CATE-

Catechmenium, Κατηχουμενεῖον, locus in Ecclesia pro Catechumenis separatus, alii *Catechumeneum* legere malunt. [Fuitque illi mater spiritualis Sancta Domina Romana Diaconissarum, quæ accipiens eam ascendit in catechumenum. In vita S. Pelag. c. 8.] Vide *Nartex*. Item aliquando domum pro Catechumenis destinatam denotat, ubi catechistæ in rebus fidei eos instruunt, ubi etiam Clericos indisciplinatos Patriarcha Constantinop. includebat. Romana pietas duas mansiones, unam pro viris, alteram pro fœminis ad hunc finem erexit.

Catechumenus, græcè Κατηχούμενος, qui baptismum postulat, ita appellatur: quia quasi Auditor est verbi Dei, & ideò *Audientes*, seu *Auditores*, Isid. lib. 2. de off. Eccl. c. 21. eos vocat. Qui Auditores duplicis speciei erant, & alii propriè Catechumeni dicebantur, qui in rebus fidei instruebantur, alii verò vocabantur *Competentes*, hi enim erant, qui instanter petebant baptismum. FR. Quod ex D. August. sermon. 116. de temp. his verbis habetur expresśè: [Competentes non possunt aliud intelligi nisi simul petentes.] : ||: Atque Cathecumeni compellebantur ab Ecclesia exire statim, ac peracto Euangelio. Competentès verò discedebant immediatè ante consecrationem, dùm pro ipsis aliquantulum à fidelibus preces funderentur. [Duo sunt ordines catechumenorum. Hi enim nuper accesserunt, & ut imperfectiores post Scripturarum, & Euangeliorum auditionem statim exeunt. Illi verò jampridem accesserunt, & perfectiores facti sunt. Unde & orationem, quæ fit super catechumenos, expectantes, in ea genua flectunt. Quando autem pronunciatum fuerit: Catechumeni procedite; tunc & ipsi exeunt. Synod. Neocæsar. can. 5.] Qui canon à Græcis exactè observatur in eorum Missa. Itaque clarè colligitur, quòd expulsio Catechumenorum ab Ecclesia per Diaconum facta, de Competentibus intelligenda sit, super quos oratio dicta fuerat. Eandem cæremoniam latina Ecclesia observabat. [Tempore enim, quo Sacerdos incipit consecrare corpus Dominicum; dicendum est à Diacono post Euangelium: si quis catechumenus est, procedat foras. Alcuin. de Divin. Off.] Quando in Liturgia S. Clementis fit Illuminandorum mentio, de Competentibus jam baptismo propinquis intelligendum est; nam ibi declaratur, quòd priùs dimittebantur Catechumeni, secundò Energumeni, & tertiò Illuminandi, his verbis à Diacono pronunciatis, [Discedite Illuminandi.] Catechumeni verò non immediatè post Euangelium dimittebantur; nam audiebant etiam sermonem, qui post Euangelium agebatur, ut ex D. August. serm. 237. colligitur, nempè, [Post sermonem fit Missa Catechumenis.] Ex quibus demonstratur, quòd post spiritualem sermonem dimittebantur, remanentibus Competentibus ad audiendam Symboli recitationem; ut D. Ambros. epist. 33. testatur, inquiens: [Dimissis catechumenis Symbolum aliquibus Competentibus tradebam.] Vide *Scrutinium*. FR. Item sermo, & oratio super Catechumenos in can. 5. præfatæ Synodi Neocæsar. idem sunt. Tandem Augustini verba: [Fit Missa Catechumenis,] intelligenda sunt de Catechumenorum Missa, & hoc fiebat in Dominica Palmarum, ut ex Agathen. Concil. apud Gratian. dist. 4. de Consecrat. can. 54. ubi sic habetur: [Symbolum etiam placuit ab omnibus Ecclesiis una die, idest, ante octo dies Dominicæ Resurrectionis, publicè in Ecclesia Cōpetentibus prædicari.] De hac Ivo Carnotēsis, epist. 75. agens duplici vocabulo Missam dividit, nēpè, in *Missam Catechumenorum*, secundùm unam partem, & secūdùm aliam in *Missam Sacramentorum*, in qua soli fideles interesse digni erant: ||: Catechumenis, in dicendo Dominicalem orationem, non licitum erat proferre verba *Pater noster*, quia adhuc sine baptismo erant, & consequenter non erant adhuc adoptivi filii Dei, inde D. Ambrosius baptizato ajebat: [Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum redemit, & dic, Pater noster, lib. 5. de Sacram. c. 4. [& D. August. hom. 24. eisdem Catechumenis de Dominicali oratione etiam dicebat: [Tenete ergo orationem hanc, quam reddituri estis in die Sabbati novissimi, quo baptizandi estis.] Catechumeni etiam dicuntur *Novitioli*. Vide suo loco. Tempus verò Catechumenatus antiquitùs trimestre erat, S. Clemens, epist. 3. sed postea ad quadraginta dierum spatium redactum fuerat. [Qui baptizandi sunt super quadraginta dies, publicè iis tradamus sanctam, & adorandam Trinitatem. Hier. epist. ad Pamach.] Al quādo tamen per multos annos prorogabatur, ut magno Constantino factum fuerat, quem abusum quidem ab eruditissimis Ambrosii, Basilii, atque Nazianzeni scriptis extirpatum fuisse Baron. an. 377. refert. FR. Judæi ad fidem conversi per octo menses inter Catechumenos detinebantur, can. Judæi, de consecrat. dist. 4. : ||: Cæterùm id, quod D. Chrysostomus, hom. 3. in epist. ad Philippenses, docet, non esse, nempè, licitum pro defunctis catechumenis orare, sed tantùm aliquam eleemosynam pro eis erogare; intelligendum est de Sacrificio Missæ, & de publicis Ecclesiæ precibus; non tamen de privatis orationibus: & hoc sancitum fuerat in pœnam eorum dilationis ad se baptizandos usque ad ultimum vitæ periodum, ut ex Concil. Bracarense primo colligitur, ubi habetur: [Item placuit, ut Catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo, nec oblationis factæ commemoratio, nec psallendi impendatur officium.] FR. Oritur quidem difficultas ex verbis illis in can. 7. Conc. Constantinop. contentis, ubi de Catechumenis loquens, sic ait: [Primo quidem die ipsos Christianos facimus, secundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus,] ubi videtur perversionem ordinis fieri; nam id, quod exercendum est ultimo loco, ponitur ibi in primo, nempè *Christianos facere*. Pro cujus intelligentia, sciendum est, non effectivè, sed designativè ibi loquutos fuisse PP. nempè, quòd primo die inter Chrift

ſtianos deſignandos eſſe Catechumenos, ac notandos, & tanquam Chriſtianorum ſequaces, & tyrones; ſicut Novitios Religioſorum largo modo Religioſos vocamus, qui quamvis profeſſi non ſint, gaudent nihilominus Religioſorum privilegiis. Itaque primo die Catechumeni tanquam Crucifixi aſſeclæ cruce ſignabantur; ſecundo verò die inter Catechumenos, & Auditores ad inſtructionem myſteriorum fidei annumerabantur, &c. quod ex D. Aug. in tract. ſuper Symb. ad Catechum. lib. 4. cap. 1. patet, ubi ſic inquit: [Dum per Sacratiſſimum Crucis ſignum vos ſuſcepit in utero Sancta Mater Eccleſia, quæ ſicut & fratres veſtros cum ſumma lætitia ſpiritualiter pariet, nova proles futura tantæ matris, quouſque per lavacrum ſanctum regeneratos veræ luci reſtituat, congruis alimentis eos, quos portat, paſcat in utero, & ad diem partus ſui lætos læta producat.] Vide *Exorciſta*, *Regenerandus*.

CATERNIO, ideſt, quaternium, libellus quatuor foliorum. [Tranſmittimus librum canonum, inerat釋 caternio novus habens canones. Greg. Turon. lib. 5. hiſt. cap. 18.

CATHALANA. FR. Cathelaunia. [Nos Cathalanæ Epiſcopo, & ejus Collegis dedimus in mandatis. In Decretal. de Sentent. & Judic. c. 2.

CATHARI, à græca Καθαρός, ideſt, purus, ſincerus; quo titulo denominatæ ſunt variæ hæreticorum ſectæ. [De his, qui ſe nominant cathari; ſi aliquando venerint ad Eccleſiam Catholicam, placuit Sancto, & Magno Concilio, ut impoſitionem manus accipientes, ſic in clero permaneant, Concil. Nicæn. can. 8.] Eodem vocabulo appellati ſunt Novatiani, quia condemnabant tanquàm impuras ſecundas nuptias, quos irridens D. Cyprianus, epiſt. 76. ait. [Et nomina adulterata fingentes.] FR. Vide Baron. An. 254. n. 106. :||: Hoc nomen affectati ſunt etiam Hæretici in Provincia Patrimonii Sancti Petri, alias *Patareni* denominati, qui prædicabant, quòd per eorum manuum impoſitionem, & orationem Dominicalem proferendo ſuper moribundos, reddebant eos omninò à culpis innoxios, quam cæremoniam *Conſolationem* vocabant. Eorum ſeductor quidam Robertus fuerat, qui tandem divina gratia illuminatus, ab ea dementia reſipiſcens, habitum Sancti Dominici ſuſceperat, ac magno ardore illius erroris impugnator evaſerat, qui Viterbii, Corneti, & in diverſis Patrimonii prædicti partibus evagavit. FR. ita Odoricus Raynald. Annal. Eccl. ad Ann. 1203. & ſeqq. & Ann. 1207. n. 3. & ſeqq. Vide *Patareni*. Item *Ariſteri* à græca dictione ἀριστερός, ideſt, ſiniſter, & *Cataphrygæ* à Phrygia Provincia, in qua multùm prævaluerant, denominati ſunt, quorum Magiſtri Montanus, Priſca, & Maximilla fuere, ac inter alios errores aſſerebant, ipſos, & non Apoſtolos accepiſſe Spiritum Sanctum, 24. qu. 9. can. 39. & 1. qu. 1. can. ſi quis confugerit. Ubi notandum eſt, quòd hi Montani ab aliis hujus nominis antiquis tribus diverſi ſint, ut ſuo loco dicetur.

CATHARTICUS, purgativus, à græca voce καθαρτικός. [Dabo catharticum impuritati Scauri. Tertull. de pall. cap. 5.] Credidere aliqui Scaurum fuiſſe hunc, de quo Salluſtius loquitur; ſed probabilius videtur eſſe eum, de quo Tacitus, qui Tyberio imperante ad mortem damnatus, propriis manibus ſibi eam anticipavit.

CATHEDRA, FR. græca vox κάθος, ideſt, ſedes & ἕδρα, ideſt, ſponda, quaſi ſpondata ſedes. Gloſſ. in Clement. cap. 2. de Sepulturis, ubi tale diſtichum adducit:

Rex ſolium, Doctor cathedram, Judexque tribunal
Poſſidet, ac ſedem Præſul, Prætorque curule.

Et in Extravag. de Sepulturis, cap. 2. Romana tamen Cathedra *Nutrix Pontificii* dicitur. [Mundi caput Romam per veſtras intentiones eſſe proſtratam, & nutricem Pontificii cathedram, quaſi ultimum videre ſedile deſpectam. Ennod. Ticinen. Epiſc. in Apologet.] Vide *Abſidia* in §. Abſis gradata. *Apalareus*, *Archiſterium*, *Sella*, *Sellare*, *Sedes Epiſcopalis*. Feſtum Cathedræ S. Petri Romæ ſub die 18. Januar. de anno 1576. Gregorius XIII. ad inſtantiam Antonii Cardinalis Carafæ ſtatuit, ut tanquam feſtum de præcepto obſervaretur: Franc. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 570. Dicitur etiam *Thronus*. In qua parte Eccleſiæ collocari debeat. Vide *Introitus*, *Vaſtellum*.

CATHEDRATICUM, hoc nomen recognitionem ſignificat Epiſcopo debitam. FR. quam ſolvebant Presbyteri Eccleſiarum pro Epiſcopi anniverſariis, ſeu aliis annuis ſolemnitatibus, eo, ſcilicet, modo, quo à Presbyteris cum Epiſcopo tempore dedicationis Eccleſiæ pacto conventum fuerat, 10. quæſt. 3. poſt can. 5. §. Cathedraticum, atque oblatio erat Epiſcopo pro concione debita, quàm in die illius feſtivitatis agebat. Vide *Eulogia*. Differt tamen à penſione, quæ *Synodicum* dicitur, quia Synodicum eſt id, quod ratione Synodi Epiſcopo debetur: Cathedraticum verò pro cathedraliter ſolemnizanti Epiſcopo ſolvendum eſt. Vide *Synodicum*: omneque id, quod per cathedraticum intelligitur, taxatum fuit ab Honorio Papa III. in cap. conquerente, de off. Jud. & conſiſtebat in duos ſolidos, can. cùm placuit, can. inter cætera, & can. illud. 10. quæſt. 3.

CATHEDRA SANCTI PETRI, Romæ materialis, ejus antiquitas. Vide *Sella geſtatoria Apoſtolica*.

CATHELAUNI. Vide *Alani*, *Cathalana*.

CATHEMERION, græca vox καθημέριον exercitium quotidianum ſignificat: hoc vocabulum Prudentius pro titulo appoſuit aliquibus ejus hymnis in diverſis diei horis recitandis.

CATHENATICUM, proventum, quod ratione capturæ, & carcerationis ſolvendum eſt ſatellitibus, & carceris cuſtodibus. [Hi qui reos capiunt, aut cuſtodiendos accipiunt, ab his, quos in cuſtodiam miſerint innocentes, cathenatici nomine nil requirant. Wiſigot. lib. 7. tit. 4. leg. 4.

CATHISMA, græca vox Κάθισμα, pausa, seu divisio. Græci autem, qui psalterium in viginti dividunt partes, seu pausas, eas *Cathismata* vocant.

CATHOLICUS, græca vox Καθολικός, idest, universalis, ac de Christiano dicitur, qui universæ Ecclesiæ dogmata sequitur. FR. [Si eos putas à consortio mutuo dissociatos, quos fibula religionis pio mordens dente conjungit, procul te ab æstimatione catholica culparum duxit affectus. Mandati cœlestis habitatio aut misceat, aut separet, non interest quæ intervalla nos segregent, si uno in supera mansione conclave retineamur. Ennod. Ticin. Episc. in Apologet. Vide *Orthodoxus*. || Item epistola dicitur *Catholica*, quæ circulariter universali Ecclesiæ scribitur, in quo sensu Tertullianus, lib.4. advers. Marcion. cap.9. appellavit Christum [Catholicum Patris Sacerdotem,] idest, universalem Sacerdotem. Item *Catholicus* dictus est Fiscalis Imperatoris Procurator, quia universalis erat ad totum Imperium: ob eandem rationem idem dicebatur etiam *Catholiciarius*. Hodiè verò titulus Catholici soli Hispaniarum Regi tribuitur, quem ab anno 638. consequutus est, quando, nempè Concilium Toletanum VI. ordinaverat, ut nemo in Regem acclamaretur, nisi juravisset priùs se neminem permissurum in suo dominio, nisi Catholicos; ideò *Catholicus Rex* vocatus deindè fuit; seu quia Alphonsus à Ricaredo descendens, qui *Rex Catholicus* cognominatus fuerat, sic etiam ille se Catholicum Regem appellari in dicto Concilio postulaverat, quem speciosissimum titulum à Successoribus diu relictum, Ferdinandus deinde Rex à Julio Papa II. reassumi postulavit; quare eidem, & successoribus concessum fuit. FR. Ecclesia *Catholica* dicitur, quia est una ac sola. Gloss. in Clement. cap.3. de Hæreticis, ubi in §. Ecclesiæ, diversas ponderationes super hoc lectu dignas exponit in Extrav. de Majoritate, & Obed. cap. 1. Item *Catholici* dicti sunt Azymitæ, & quare. Vide *Azymitæ*. Sinonyma. Vide *Ecclesia*. *Christianus*. *Melchita*. *Orthodoxus*. *Pilosiotæ*. *Psychicus*. *Romanus*. Item *Catholicus* dicitur Judex in rebus fidei, can. Catholicus, 2. quæst. 6.

CATIGERA. FR. Doctor, & Magister. [Dat etiam liberalissimus Catigera in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissimum pignus, & memoriale perpetuę dilectionis suæ, casulam, videlicet, purpuream. In vita S. Augus. Episc. Cantuar.

CATIPANUS, græca dictio composita ex κατὰ, & πᾶν, quæ latino idiomate significat, secundum universum, & idem sonat, ac Generalis Dux; alii interpretantur *Super omnia*, sed Gulielmus Apuliensis, lib. 2. de success. Normandorum sic vertit.

> Cui Catapan facto cognomen erat Bagianus,
> Quod Catapan Græci, nos juxtà dicimus omnes,
> Quisquis apud Danaos vice fungitur hujus honoris,
> Dispositor populi, parat omne, quod expedit illi,
> Et juxtà, quod cuique dari decet, omne ministrat.

Quod nos *Plenipotentiarium* dicimus. FR. Officium itaque magistrale, magnæque æstimationis fuisse Blondus decad. 2. lib. 3. testatur, sic inquiens: [Gregorius imperialis Catipanus (id Magistratus est nomen) Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulit] idest Drogum Gulielmi Normandi Apuliensis Comitis filium. Et inferiùs idem Blondus: [Bubalganus Meli suffectus Imperatoris Constantinopolitani Catipanus:]: ||: Carolus Sigonius, lib.7. de Imper. Orient. de an.979. ait Basilium, & Constantinum Imp. Saracenorum auxilio Apuliam, & Calabriam occupasse, atque [Eas sæviore post imperio, novo Catipani magistratu imposito habuerunt.] Jo: Lucius diligens, & eruditus nostrorum temporum historicus, lib.2. c.8. de Dalmatiæ Regno, hanc affert memoriam. [An. 1067. Indict. 4. Epacta 3. concurrenti 7. regnante D. Cōstantino Duce magno Imperatore, prioratum verò Jaderæ retinente D. Leone Imperiali protospathario, & totius Dalmatiæ Catipano &c. Et eod. lib.2. c.9. Quamvis Imperium ad Constantinum Monomachum reducto, is Maniacum Catapanum misisset, qui res in Italia reparavit.] In vita S. Vitalis Abb. natione Siculi, Basilius Darii Gubernator Catapanus appellatur. Lupus protospathar. in ejus historia sæpè de Catapano, & Protocatapano, mentionem facit. Hinc multi Capitanei nomen à *Catipano*, seu *Catapano* deducunt, cujus argumenti ratio est, quòd in Neapolitani Regni Provincia *Capitanata* hodiè corruptè dicitur, in qua, ut suprà dictum est, Imperatores Græci generalem Catapanum mittebant, & ideò *Catipanata* dicebatur. Hodie in utriusque Siciliæ Regnis, ac in Melita hoc Catapani nomen perdurat; sed officium inferioris æstimationis evasit, nam præest pretiis rerum commestibilium, ponderibus, taxis, & similibus. Ab hoc etiam nomine *Catipanus* credunt aliqui *Catanei* dignitatem provenire, de quo titulo sæpè in Jo: Villano, Bernardino Corio, aliisque illorum sæculorum Scriptoribus fit mentio: sed Sebastianus Covarrujas in Theatro linguæ castellanæ à dictione græca Κατανέμω, provenire asserit, quę largè dispensare significat. Titulus hic à Federico OEnobarbo Imp. nimis in Italia ampliatus est, ut gentes istius nationis, ad sui favorem traheret, quos *Gebellinos* appellabat. FR. Quibus, ut Jo: Villanus refert, signum Aquilæ Imperialis pro stemmate concessit, ac deindè multi in Cataneos ab Henrico Imperatore, Comitissa Matilde, & ab Ulfone horum avunculo insigniti sunt, de quibus Ghirardaccius in Histor. Bononien. par. 1. lib. 4. ad an. 1196. *Guelphi* verò, qui Ecclesiæ partes favebant, ait idem Villanus, quod Papa ejus insignia etiam concesserat. Igitur de Capitaneorum titulo fit prima mentio in nono sæculo, in sede, nempè, vacante Stephani Papæ IX. hi enim re-

bel-

belles extiterant, & contra Sacri Cardinalium Collegii votum, Episcopum Velitrensem in Sedem Sancti Petri immisere; [Vix dum exequiæ Pontificis celebratæ &c. Romani potentiores Oppida, & Castella in Urbis terris possidentes (capitaneos appellabant) Pontificem ex factione sua creare constituerunt. Primus autem omnium Gregorius de Tusculano ex gente patritia Romanus, Minitium Velitrensem Episcopum invitis, atque reclamantibus Cardinalibus, & Clericis, qui Romæ tunc erant, in Pontificem Romanum acclamari, & haberi obtinuit, quem Benedictum voluit appellari. Blond. decad.2. lib.3. & in extrav. de majoritate, & obed. c. unico.] Atque idem Blond. decad.2.lib.5.[Primarii Urbis, quos nunc Barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obsequentes, omnia consilia Pontificis evertebant.] Rursus ibid. lib.4. [Barones Urbis nonnulli, capitaneos tunc appellabant, studio partium se conjunxerant Senatori.] Quos tamen Sigonius, de Regn. Italiæ, lib.7. Cataneis subordinatos fuisse censet; sed ego putarem cum Blondo Capitaneos, Cataneos, & Barones idem antiquitùs significasse secundùm temporis, & regionis diversitates, circa quæ sciendum, quòd Romani tempore Bellisarii, sicut Blondus notavit, præcipuè nobiles, & divites, ut liberarentur à Gothica invasione, ab eo Duce ad Regnum Neapolitanum missi fuerant, ubi per longum tempus remanserant, proindè Neapolitanum idioma apprehenderant; itaque post aliquod sæculum nobilium Romanorum oriundi ad Urbem reversi, eandem loquelam per multa sæcula retinuere, sicut usque ad tempus historici Vitæ Nicolai de' Laurentio, Cola de Rienzo, vulgò appellato, atque alios illius duodecimi sæculi scriptores legimus Neapolitano idiomate scribentes. Igitur sicut supra dictum est, eo modo, quo Regniculi nomen Catipanum in Capitanum vertere, sic etiam Romani ex eodem Regno redeuntes usi sunt, & sicut prisci Romani ab Oscis, & Cascis gloriabantur originem duxisse, qui populi erant magnæ Græciæ, sic Romanorum progenies noviter ex eadem magna Græcia iterum provenisse noscebatur; sed quia Bario Apuliæ Civitas, Catipanatæ sedes erat, ut supra visum est, hinc Romani in Urbe nobiles ex ea regione iterum regressi, *Barones* appellabantur, ad distinctionem aliorum advenarum Romæ incolentium, qui non erant ex illis nobilibus à Bellisario ibi missis, & processu temporis Romam reversis; idem enim erat dicere Catipanus, ac ex Catipanata, & Baro ex Bario, idest, antiquus nobilis Romanus ex refugis ibi tempore belli gothici progenitus. :||: At Longobardi, qui solent abbreviare verba, illisque syllabas diminuere, pro Catapano, seu Capitano, *Catano* dixerunt, ut & Henericus Spelmanus asserit, eodem prorsùs modo, quo Catalia pro Capitalia, & Catella pro Capitella dixerunt. Quare Joffredus inquit: [In Tuscia verò, & Lombardia appellabantur Catanei, quasi Capitanei, de libell. par. 5. rub. de Vass.] Ejusdem opinionis fuerunt Scipio Ammiratus in tract. de nobilit. Florent. Gauden. Merula, lib.3. de Antiquit. Cisalp. Castelvetr. in Polit. Arist. & alii: hi, nimirum, qui, ut supra diximus, factionis Gibellinæ erant, & ab Imperatore in feudum Castella, ac Terras habebant; & ideò prędictis speciosis titulis decorabantur; Guelfi verò, qui Romanæ Ecclesiæ erant fautores, titulos *Baroncelli*, & *Domicelli* assumebant, quamvis processu temporis Catanei titulus etiam inter Ecclesiasticos exerceretur. [Præcipuè hoc nobilitati tuæ debemus, qui & noster es Parrochianus, & Ecclesiæ nostræ cataneus, in epist. Ivonis ad comitem, apud eundem Spelman. epist. 129.] Aliqui censuerunt Comitem esse eumdem, ac Cataneum. Vide Cottam in suo Memorial. Jurisf. in dict. *Comes*. Vide etiam hic in eadem dictione, & dict. *Gravio*. De hac materia consule Camillum Peregrinum de Principibus Longobard. parte prima, pag. 18. & seqq. & pag. 36. Itaque hodie in locis Siciliæ Catapanus idem est, ac apud recentiores Romanos Extraordinarius, quem Latini Peræquatorem appellabant. Vide *Peræquator*.

CATOMIDIO, verbum, appendere deorsum caput significat. Vide *Catomis*.

CATOMIS, & *Catomodo*, adverbia, de quibus non raro in Martyrologio, significat vertice deorsum; à voce græca κατωμαδὸν, sive κάτωμος, quæ propriè humeris inversis denotat. [Tyrannus Afræ virgini minavit dicens: catomis nudam te cædi jubebo. In vita S. Afræ. Quodam tempore venerabilem senem in publica facie catomis cæciderunt. Victor. de persecut. Vandal. lib. 1.] idest, in posterioribus partibus juxta Latini Latinii sensum, quod per modestiam ait Victor *In facie publica &c.* Quadrat in hoc opinio illorum, qui huic vocabulo significationem dederunt de modo pueros verberibus in scholis corrigendi; suspendendo, scilicet, illos super humeros alterius; nam verbum græcum κατωμίζειν, super humeros sustinere significat, quod ex Josepho Hæbreo, lib.5. Antiq. Judaic. cap. 10. confirmatur, ubi de Samsone loquens, quòd super humeros Gazæ vectes detulisset, hoc vocabulo Κατωμαδὸν usus est. FR. circa ignominiosum genus hujus Martyrii clariùs ex ipsomet Victorio, iisdemque vocabulis, lib. 3. habetur: [Mulieres, & præcipuè nobiles contra jura naturæ nudas omninò in facie publica cruciabant.] De hoc vocabulo fusè egit Jo. Steph. Menochius in ejus Storeis, par. 4. centur. 7. cap. 57. Errat itaque Vocabularii Ecclesiastici Auctor, qui hoc vocabulum virgas ferreas significare ait.

CATOPISCI. Vide *Agnostici*.

CATOPITÆ. Vide *Agnostici*.

CATORTHOMA, κατόρθωμα. Est opus virtutis rectè, & egregiè factum, præclarum facinus, res benè gesta, perfectum officium, ut explicat Cicero, lib. 1. off. c. 2. dicens à Græcis vocari *Catorthoma: & rectum quod sit id perfectum officium esse definiant*. Fit à verbo Græco κατορθόω, egregiè, rectè, & cum virtute aliquid facio. Et D.

Ambrosius, lib. 1. off. cap. 11. de recto virtutis opere ait: *Hoc est perfectum officium, quod* κατόρθωμα *dixerunt Græci*.

Cavalcata. FR. Equitatus, seu equitatio. [Sicut nec illæ, quæ in Villis tuendis fierent, in guerris, seu etiam cavalcatis, in Extrav. comm. de decim.

Cauculus, vox quidem valdè obscura, quæ in sensu de la Cerdæ pædagogum denotat, ut ex seq. verbis colligitur. [Nonnisi cum sex parvulis, & uno cauculo eduxerunt nos ex Urbe. In collect. Anast. Biblioth. de exilio S. Martini Papæ, & Mart. per Sirmondum in 8. edit. pag. 79.] Sed in legibus Caroli Magni *Cauculator* circulatorem significat, ubi lib. 1. cap. 64. sic ait. [Ideò præcipimus, ut nec cauculatores, & incantatores, &c.] à Germanico vocabulo *GaucKuler*, quod idem significat. Alii incantatorem interpretantur, qui *Coclearius*, à Germanica voce *Choler*, dicitur. Penès Græcos καυκᾶλος infirmitatis speciem denotat, quæ solet pedes accipitris affligere: quare metaphoricè fortassè Pædagogum significat, qui tormentum in pedibus puerorum affert, dum eos libertate privat, ad libitum ubique spatiandi.

Cautio. Vide *Recautum*.

Caucus, calix, seu crater, græcè Καῦκα, Salmas. in Spart. de Pescen. c. 10. sed barbara quidem vox, [Erectis stipitibus, & æreos caucos suspendi juberet. Beda, lib. 2. Hist. Eccles. c. 16.] FR. hoc vocabulum barbarum non est, dum apud bonos Auctores legitur, nam de Diogene Hieronymus, inquit: [Quodam tempore habens ad potandum caucum ligneum, vidit puerum manu concava bibere, & elisisse fertur ad terram, dicens, Nesciebam, quòd natura haberet poculum, lib. 11. ad Jovin.] Item Spartianus in Pescennio, ait: [Tantæ fuit severitatis, ut cùm milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, jusserit omne argentum submoveri de usu expeditionali, addito eo, ut ligneis vasis uterentur.] Item apud Trebellium Pollionem in epist. Valeriani: [Cauci, & scyphi unà junguntur;] sed fecit insolitus vocabuli usus, ut passim variis modis corrumperetur; nam apud Spartianum, & Pollionem *Caucos* editum est: *Caucum* apud Hieronymum: apud Ennodium epigram. 29. de *Clauco*. At veteres libri rectè ibidem, & epigram. 25. de *Cauco* habent. :||: Eodem modo *Caucalium*, καυκάλιον in Lausiaca Palladii habetur. [Tenens caucalium aquæ,] & [Caucium apud nos, calix apud doctos. Suidas.

Caudicarius, publicus conductor, qui obligatur pistoribus subministrare frumentum. Codex Theodos. l. 1. de pistor. & catab.

Cavea Theatri. FR. [Caveam Theatri Senatum construere molientem, ab hac dispensatione, & cupiditate compescuit. D. August. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 31.] ubi S. Doctor loquitur de Scipione Nasica. Locus verò Theatri, quia velis coopertus erat, ita ut cavea videretur esse, apud profanos Scriptores denotat locum ibi populo assignatum.

Cavena, cellarium, in aliquibus religiosorum communitatibus *Canava* dicitur. [Quæ cellario, sive cavenæ. In Regul. S. Cesariæ Virg.] Aliquando pro cella vinaria accipitur. Et *Cavenaria*, Cellaria dicta fuit. [Accipiant, & cavenariæ tradant. In eisdem Regul.] Vide *Armarius*, *Canava*, *Cellarius*.

Cavillo, apud Tertullianum hoc verbum caveo, & cautum se reddere significat. [Omnibus modis cavillandum, ne quid adversus Deum committatur, de corona milit. cap. 11.

Cauma, græcè καῦμα, Arabicè *Ghomme*, latinè calor, seu ardor. Aldhelmus, cap. 2. Blond. decad. 2. lib. 2.

Caupona, idest, Taberna. Vide *Albergaria*, *Pandochæum*. FR. item *Caupona* pro Rhetore usurpatur. [Athenis enim expertus linguatam Civitatem, cùm omnes illic sapientiæ, atque facundiæ cauponas degustasset. Tertullian. lib. de Anima, cap. 3. Vide *Pandoxo*.

Caursinus. FR. mercator usurarius: sic enim Itali in Anglia appellati fuere. [Invaluit his diebus adeò caursinorum pestis abominanda. Matth. Paris.

Causas Præstare, rationem reddere; phrasis adhibita in Concil. Illiberit. cap. 1. n. 53. & in decretis Julii I. dicitur *Causas dare*.

Causator. FR. Causidicus, seu Actor. l. similiter, de debitis, & causimoniis, l. si qualiscunque, qualiter quis se defendere debeat.

Causon, & *Causos*, græcè καῦσος, febris, & ardor, quare perperam in Antiocho, hom. 16. Clausonem aliqui legunt, cum *Causonem* legere deberent. [Temeraria illa, & impudens loquendi libertas videri possit similis causoni magno.

Causticus, græce καυστικός, adjectivum, idest, res quæ habet comburendi virtutem. [Graviora vulnera caustico medicamento, vel admoto igne curantur. S. Ambros. in Psal. 38.

Cauterizo, græcè καυτηριάζω, comburo. [Quodam ferro parvo, & calido cauterizant se. In vita B. Oderici.

Cauterium. FR. ita dictum, quasi [Cautè urens, ut vis morbi ardenter siccetur: Jo: Andreas in Glossa, cap. ea quæ, de statu Monach.] Sed potiùs dicendum à *Cauterizo*, idest, comburo; nam igne hoc stigma formatur.

Cecropia. FR. græca eloquentia à quodam Athenarum viro *Cecrope* appellato. [Sola deerat interpretandi bilinguis peritia, & facundissima virgo Cecropia, quæ secundùm suæ mentis acumen, Varrone cœlibatum suum auferente, Latinis tradiderunt: Jo. Diacon. in vita S. Gregor. lib. 2. cap. 14.

Cedrorum Libani Descriptio. Vide *Transfiguratio Domini*.

Cedula Citationis. Vide *Indiculus*.

Celeusma, & *Celeuma*. Vide *Alleluja*, *Scenopeja*.

Cella, hoc vocabulum nonnumquam pro toto mo-

monasterii ambitu sumitur. [Qui essent brevi ex eadem cella morituri. S. Greg. lib.4. Dialog. cap. 26.] & clarius idem, lib.2. ibid. [Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ ejus, in qua prius conversus fuerat, præest.

Cellerarius, inter monachos officialis in dispensa, & officium *Cellarium* dicitur. Item qui inter eos pro victu invigilare tenetur. [Exclamat hoc viso cellerarius, stupore perculsus. Greg. Turon. lib. 9. cap. 34.] FR. [Missis litteris per ibidem Sancti Bernardi cellerarium, sicut ipse nobis retulit, solemnem provincialibus pœnitentiam injunxit. Cæsarius, lib.7. cap.3.] Aliquando Monasterii Procuratorem denotat. De præbendis, & dignit. c. 25. :||: Ab aliis *Cellarius* dicitur. Vide *Paracellarius*. *Subpulmentarius*. Item *Cellarium*, custodiam, & carcerem significat, qui in Laterano reperiebatur, cujus custos *Cellarius* dicebatur. [Eum in teterrima custodia inclusit, quæ vocatur ferrata, in cellario majore Patriarchii. Anastas. Biblioth. in Steph. III.] FR. Sed ex verbis Anastasii colligitur custodiam ferratam appellatam, fuisse positam, seu contiguam ad majorem cellarium, seu dispensam Lateranensis Palatii, de qua dispensa dicetur in dict. *Lardarium*. Cæterum. Vide *Armarius*. *Cavena*. *Canava*. *Lardariũ*.

Celliota, intimus in Aula Imperiali Constantinopolitana cubicularius, quem Græci Κελλιώτης, vocant.] Hoc quoque mos tenet, ut celliotæ Imperatoris ad sepulchrum ejus, usque ad prima sacra funeralia, sive justa perseverent. Phranz. in Chron. lib. 2. cap. 1. Hi Cubicularii ædium claves habitationum Despotarum Imperatoris filiorum conservabant, ut ex improviso ingredi, inspicere, ac referre potuissent, an aliquid in personam patris illi machinarentur, seu conjurarent. FR. Hinc speculatores Scameræ dicti sunt. Vide *Scamera*: ||: Item *Celliota*, Monachus cellæ incola aliquando intelligitur.

Cellulanus, contubernalis; dicitur etiam *Syncellita*, *Syncellus*, *Prosyncellus*, & contubernium *Syncellitas*. Vide suis locis. Item *Concellaneus*. Vide suo loco. FR. Cellulanos penès se retinere, à Pontifice, aut Romana Synodo Episcopis, & ab istis eorum Presbyteris, Diaconisque ordinatum fuisse, Sirmondus in eo capite Ennodii notavit, cui titulus est, [Præceptum quando jussi sunt omnes Episcopi cellulanos habere.] Ex quo colligitur hujus ordinationis motivum fuisse, ut scilicet à calumniis Ecclesiastici redderentur immunes, quibus calumniis idem Symmachus Papa, tunc non modicè laceratus fuerat, ut apud eundem Ennodium legitur, qui hujus contubernii ordinationis rationem reddit, inquiens. [Nemo Dei oculos, quàm hominis, judicat plus timeri; errorem creditur fovere solitudo, & profundam nequitiam incomitatus admittere, quasi cœlo facinora penetralibus inclusa non pateant, & vindicari malum non queat, quod homo non respicit, credentes, quòd rem studii possint deputare necessitati: & dũ homo homini custos est &c.

Celtes, scalpellum. [Vel celte sculpantur in silice. Job. cap. 19.] Dicitur etiam *Simlaria*, seu meliùs *Simlia*. Vide *Culpha*.

Cemelium, vel *Cimelium* à græca dictione Κειμήλιον, quæ Sacristiam significat; inde *Cimeliarcha* Sacristiæ Præfectus, vel Sacrarum rerum Thesaurarius dicitur, & est dignitas in Metropolitana Mediolanensi. FR. Antiqua ibi dignitas, ut in Mediolanen. hist. Corii legitur, qui in an. 1172. sic scribit: [Era allora Cimeliarcha del templo un certo Algisio Pirovano] :||: Cimeliarcha verò Neapolitanæ Ecclesiæ in celebrationibus divinorum officiorum, & in Processionibus fert baculum. Sac. Cong. Rit. 19. Januarii 1619. FR. Accipitur etiam pro Oeconomo. [Nec viros Reverendissimos Oeconomos, vel Cimeliarchas S. Ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur. Cod. de bonis, aut jud. l. cùm apud, §. fin. autem.] Et paulò pòst. [Præsentibus non tantùm tabulariis: sed Reverendissimo Cimeliarchæ, apud quem superfluæ pecuniȩ deponendæ sunt]:||: Cimelium propriè thesaurum significat: [Scire te volumus, quòd in te omnia districtè quæsituri sumus, si non ea, quæ propriæ Ecclesiæ, vel quæ diversis Ecclesiis cimelia sunt collecta, sub omni nunc sollicitudine, & fide serventur. D. Gregor. in Registr. lib. 1. Epist. 10.] FR. Textus autem hic in Decretalibus Gregnrio III. attribuitur, atque diversimodè affertur in cap. 3. de offic. Archid. nempè: [Scire verò te volumus, quòd à te districtè quæsituri sumus, quia vel propriæ Ecclesiæ, vel ea, quæ de diversiis Ecclesiis Ciminilia sunt collecta, non sub omni solicitudine, & fide servantur.] Ubi Gloss. per *Ciminilia* vasa Ecclesiæ intelligit. Simile verbum, in 5. decretal. tit. 40. c. 29. §. verùm, habetur; [Necnon, quæ in ciminili ponuntur.] & in significatione thesauri, Cyril. Alex. homil. Ephesi in Nestorium habita in Concil. Ephes. II. act. 1. inquit. [Salve à nobis Deipara Maria venerandus totius Orbis thesaurus] in græco textu Κειμήλιον habetur. Sic etiam S. Proclus orat. 1. de Laudib. V. Mariæ, & S. Ignatius Mart. in, epist. ad Hieronem, ubi Interpres vertit: [Virgines serva, ut sacer Christi thesaurus.] Tandem cimelia pro sacris vasis, Cyril. Alexandr. in, epist. ad Domnum Balsamon. in Melet. de off. Chartophylacis, to. 1. juris græc. tom. lib. 7. & Justinian. in Novell. 74. inquit: [Reponat chartam venerabilis illius Ecclesiæ Defensor in ejusdem Sanctissimæ Ecclesiæ Archiviis, & ubi Cimelia servantur. [:||: Quod donatum erat Ecclesiæ, in cimeliis Ecclesiæ non reposuit. Conc. Chalcedon.] quare corrigendus est Anastasii Biblioth. textus in Severino, ubi ait. [Vestiarium Ecclesiæ, sive cymbilia Episcopii] lege *Cimelia*. Item apud præfatum Gregorium reperitur *Cimiliarchium* pro repositorio supellectilium Ecclesiæ, [Res autem, quæ apud eum inventæ sunt, in cimiliarchio Ecclesiæ tuæ servari modis omnibus studebis.

Cenicus. FR. in lege salica tit. 32. lutosum, ut Bigonius in notis ibi; at in Glossario monoculum significare astruitur.

Cenodoxia, græcè κενοδοξία, vanagloria. Cassia-

Cassianus, & SS. PP. ubi de monachorum vitiis agunt.

Censeo, pro stabilio. [Atque omnia illic, quæ pro animarum salute scripsimus, censeantur. D. Greg. in Regist. lib. 7. cap. 112] FR. hoc verbum nonnunquàm pro *Iubeo*, & *sententiativè profero* usurpatur. Glossa in Clement. de concess. præbendæ, cap. unic §. censemus.

Censura Ecclesiastica. Vide *Clausura*. *Pressura*.

Census, retributio: [Exhibere ergo aliquam ex tuis apostolicis census Ecclesiam. Tertull. lib. 2. advers. Marc.] Elegantiùs autē vim hujus significatus manifestat idem alibi inquiens: [Quis alius Dei census, quàm æternitas? Contr. Hermog. c. 4.

Census Ignorantiæ. FR. cujus causa impositionis nescitur. [Census ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus, invenitur: oportet, quippè, ut omnis census, ad quid, & quando persolvi debeat, præsciatur, c. pervenit, de Censib. & Exaction.

Census De Novo Impositus. FR. Quatenus tributum, & recognitionem significat. Gloss. tamen in c. significavit nobis, De Censibus, diversimodè exponit, nempè, Census novos appellari, vel quia non fuerat ab initio in fundatione Ecclesiæ ille impositus, vel ejus recognitio per longum tempus neglecta fuerat, vel tandem novus dicitur, ex eo quia post Concil. Lateranense impositus erat. De variis Censuum exactionibus. Vide *Albergaria*. *Collecta*. *Fodrum*. *Regium*. Census pro emphyteusi. Vide *Accensator*.

Centena. FR. Populus Oppidi, seu Villæ, vel Villa ipsa, l. si quis cum altero, de testibus.

Centenarius, & *Centenario*, *onis*, qui in centena, nempè, Oppido, aut Pago præest. [Centenarii, qui & Centenariones, vel Vicarii, qui per pagos statuti sunt, Presbyteri plebium, qui baptismales Ecclesias tenent, & minoribus Presbyteris præsunt. Valaf. de reb. Eccl. c. 31.] Eodem modo vocantur Judices, Advocati, & Vicedomini Oppidorum, l. de Advocatis, & Vicedominis, à *Centena* suprà notata. Vide *Iudices*.

Centilius. FR. pro Gentili, sed perperàm: Vide *Primicerius*.

Centonium. Vide *Embrimium*.

Centurio. Vide *Discipulatus*. *Hecatontarchus*. Centurionum insigne vitis erat. Vide *Vitem dare*.

Cephal, caput, ex græca dict. κεφαλή. Adhelm. de Virg.

Sed contritæ rotis extollit vipera cephal,
Et rursus ructat tetrum de fauce venenum.

FR. ideò Apostolorum Princeps à Christo Domino *Cephas* vocatus fuit, quia totius Ecclesiæ caput ab eodem constitutus fuerat. Extrav. de pœnit. & remiss. cap. 1. ubi de hoc Primatu Petri agit. Sed veram etymologiam. Vide in dict. *Cephas*.

Cephalagia, capitis morbus: [Etenim cùm arcem corporis, id est, caput vis noxii humoris obsederit, cephalagiæ procreat passionem. Cassiod. collat. 14. cap. 15.

Cephas. FR. nomen à Christo Domino Simoni Petro impositum: Jo. c. 1. à Chaldaico vocabulo *Kipha*, quod *petram* significat, unde *Petrus*. In alia significatione. Vide *Cephal*. *Trinomius*.

Ceragium, ceræ provisio pro Ecclesiæ servitio: [Si Ecclesia petat ceragium. Matth. Parif. in additam.] Significare potest collectam, seu tributum in ceras Ecclesiæ destinatum. FR. legitur etiam *Cerasium*, nempè, solutio pro cereo sigillo, & qui hanc curam habebant *Cerasii* dicebantur. Item solutio pro cera, & quarta funeralium. In Novell. 59. cap. 2.

CeratAula, Buccinator, Cornicen, ex græca voce κεραταύλης. [Centum salpictas uno crepitu concinentes, & centum ceraulas. Salmasius in Vopisc. de Carin. cap. 19.

Ceraunobola, Legionis Christianæ sub Marco Aurelio militantis cognomen, id est, fulminatrix, quia miraculosè subita tempestate contra barbaros victoriam à Deo obtinuit: hinc malè ex Metaphraste Surius in vita S. Polieucti *Cardunobolos*, scripsit; nam vocabulum hoc à dictionibus græcis κεραυνὸν, & βάλλων, (id est, fulmen torquens) etymon trahit.

Cercita, excubiorum nocturna lustratio, italicè *Ronda*, seu *Batuglia*, à græca dictione κέρκιτα, unde formatur italicum verbum *Cercare*, idest, inquirere. Gloss. Isidor. FR. Verbum Italicum *Cercare* à latino *Circuire* potiùs provenire videtur, ac propriè inquirere significat. Vide *Regiæ*.

Cerdoniani. FR. hæretici, à quodam eorum Magistro Cerdone appellato: qui duo contraria principia asserebant, 24. quæst. 3. can. 39. cum quibus in hoc conveniebant Marcionitæ. Vide suo loco. Duo, nempè, principia asserebant, Deum justum legis, & Prophetarum unum; & alterum bonum, & Patrem Verbi Increati, quod humanam carnem suscepisse negabant: imò nec mortuum; sed pati, & mori simulasse. Hanc ultimam partem in suo Alcorano amplexus est Mahometus.

Cerealis, Cursor, & Nuntius. [Idcircò ne Cereales, & Anabasii tui per diversas Provincias concurrerunt? D. Hieron. lib. 3. contra Ruff.] Ubi dictio *Anabasius* etiam cursorem significat à græco verbo ἀναβαίνω, quod ascendere significat; nam cursor equum ascendere solet: significat hæc vox etiam publicum ministrum frumentarium à Cerere, quæ pro grano frumenti capitur. FR. *Cerealis*, item Cervisiam, genus potus denotat, quæ cerealis, seu frumentalis est. [Cerealem amphoræ potum infundebat. In vita S. Bracharii Abb.] In prima significatione. Vide *Cursor*.

Cereolus, parvus cereus. [At ego in vita B. Antistitis confisus, unum ex cereolis transmitto per puerum, dicens: Accendite illum coram eo, & in contemplatione luminis orationem fundat ad Dominum. Greg. Turon. de Mirac. S. Martini, cap. 2. lib. 2.

Cereus Paschalis, qui antiquitùs in nocte Sabbati Sancti benedicebatur, cujus benedictionis

nis Authorem fuisse D. Ambrosium, Gem. lib. 3. cap. 102. & Durand. lib. 6. cap. 80. existimant, quæ incipit *Exultet jam &c.* sed hoc præconium, dempto principio, multùm ab Ambrosiano differt. Ac in Missali gothico vetustissimo in VI. tomo Bibliothecæ Patrum impresso habentur hæc verba: [Benedictio cerei B. Augustini Episcopi, quam adhuc Diaconus cùm esset, edidit, & cecinit.] FR Hæc benedictio cerei à quolibet Diacono variè componebatur: Ennodius enim Ticinensis Episcopus duo præconia in suo opere ab eo composita in suo Diaconatu habuit. :||: Imò Prudentius Ambrosii synchronus in ejus opere hymnum pro hoc præconio composuerat. Amalar. verò, lib. 1. cap. 18. & Valaf. de reb. Eccl. benedictionem hanc cerei à Zosimo Papa institutam fuisse putant; alii verò faciunt Authorem Theodorum I. At hic in pontificatu anno 641. assumptus fuerat, & consequenter hi duo Pontifices posteriores ætate Ambrosii, ac Prudentii fuerant. Constat enim ex Baronio D. Ambrosium anno 397. obiisse; Zosimum verò regnare cœpisse anno 417. Quare idem Baronius putat Zosimum potiùs hanc cæremoniam ampliasse; ubi enim priùs in Basilicis majoribus tantùm celebrabatur, Papa hic & reliquas Ecclesias hujusmodi functionem agere indulsit; nam in libro Gestorum Pontificum de eo narratur: [Et per Parochias concessit licentiam benedicendi cereũ paschalem. Apud eundem Baronium, an. 418. n. 76.] Nonnulli asserunt Diaconum non verè cereum benedicere, & ideò hæc oratio *Præconium* dicitur; nihilominus contrariam sententiam sequimur, tùm ex illis verbis *Verè dignum & justum est &c.* tùm etiam ex titulo præfati Missalis, nempè, *Consecratio cerei*. Et hanc opinionem amplectitur Jo. Beleth. cap. 106. de div. off. ubi inquit: [Cereum à Diacono benedici, & consecrari oportet, non autem à Sacerdote, vel Episcopo, etiam si sint præsentes, quantumvis minoris sit ordinis, & dignitatis.] Et Gulielmus Durandus in suo Ration. lib. 6. cap. 80. inquit: [Benedicitur quidem etiam præsente Episcopo, vel Sacerdote, à Diacono, qui est minoris ordinis. [S. Gregorius Papa de hoc ritu mentionem facit, inquiens: [Et preces, quæ super cereum in Civitate Ravennati dici solent, lib. 9. Regist. epist. 19.] Nec talis ritus in Diaconis insolitus est; legimus enim in ordine Rom. quòd Archidiaconus benedicebat cereos Agnos Dei, eosque populo distribuebat, ac idem referunt Alcuinus, & Amalarius; quinimò Beleth. citatus de Diacono ait in die S. Stephani; [Nocturnos, & universum officium crastinum celebrabunt Diaconi, quòd Stephanus fuerat Diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, de divin. off. cap. 70.] FR. Et eo fortiùs aliqui probant Diaconum habere potestatem constitutivè benedicendi, quia S. Leo Papa ait Chorepiscopos, idest, Archipresbyteros, posse minores ordines tribuere. [Leviticam autem, aut Sacerdotalem benedictionem non valent præstare, dist. 68. can. 4.] Sed, ut Glossa ibi notat, pro *Benedictione* ordinatio intelligitur. Igitur canit hoc præconium Diaconus præsente Sacerdote; nam ad inferiorem spectat Resurrectionem Dominicam annuntiare, ut Apostolis Mulieres Resurectionis annunciatrices destinatæ fuere, quæ inferiores sexus sunt. Ruper. lib. 6. cap. 30. Durand. lib. 6. cap. 80. :||: Diaconus ipsemet debet ex una trianguli candela cereum accendere, illamque ad cereum inclinans, ad denotandum Sanctissimæ Triadis consensum in Christi resurrectionem, ac præcipuè Verbi, qui denuò animam corpori univit. Gavant. part. 4. tit. 10. Lumen verò sumitur ex novo igne ante fores Ecclesiæ accenso, ac benedicto, & ex lapide excusso, quia veritatis lumen à Redemptore trahitur verus Ecclesiæ angularis lapis, ita Prudentius in hymn. cerei Pasch. cecinit:

Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine quærere.
Hoc signas opere Conditor inclyte
Lumen veridicum mentibus omnium
In Christo Domino quærere jugiter,
Quem petram loquitur Doctor egregius.

Antiquitùs tamen ex lumine in feria V. majoris hebdomadæ conservato accendebatur cereus, ut habetur in quodam M. S. Graduali S. Gregorii in Biblioth. Angelica de Urbe asservato, cum notis musicalibus more Græcorum, seu potiùs Latinorum, ut refert in suo tract. de cantu Cramuel, in eo itaque M. S. hæc rubrica habetur: [Deinde venit Archidiaconus ante Altare accipiens lumen, quod quinta feria absconditum fuit, faciensque crucem super cereum, & illuminans eum, ac benedicens, dicente ipso, Lumen Christi, respondent omnes, Deo gratias,] verba autẽ illa, *Faciensque crucẽ super cereum*, de Cruce granis incensi formata intelliguntur. Accendebatur tunc cereus super candelabrum lapideum in forma columnæ, ut Scriptores illius sæculi narrant, & adhuc hujusmodi candelabra in antiquis Galliæ Ecclesiis, ac Romæ visuntur, ac in S. Paulo extra muros columna est, quæ inserviebat pro cereo; hodie extra hujus Ecclesiæ portam ex parte tribunæ crucem sustentans erecta perspicitur, in cujus basi hi versus leguntur:

Arbor poma gerit, arbor ego lumina gesto,
Porto libamina, nuntio gaudia; sed in die festo
Surrexit Christus; nam talia lumina præsto.

In S. Cæcilia transtyberis adhuc extat pro substentaculo cerei alia similis columna; nam cereus accensus significat columnam igneam, quæ Israeliticum populum præcedebat, dum pari modo Catechumenis nostris per baptismatis aquam ad promissionis terram transeuntibus symbolica hæc ignita columna modò præcedit. Durand. ubi suprà. Magnum Constantinum ingentes cerei columnas, ut in paschæ noctæ arderent, fabricari jussisse, in ejus vita Eusebius scribit. Etiam antiquitus præter cereum paschalem, deferebantur processionaliter in Sabbato Sancto duo alii minores cerei, ex cereo majori accensi, ad denotan-

dum quod Apostoli à Christo illuminati per totum mundum Euangelii claritudinem diffudissent. Alcuin. de divin. off. cap. de Sabbato Sancto. Non reperitur penès Scriptores tempus præfixum, usquequo accensus durare debeat cereus, nam ex Ord. Romano tantùm colligitur, quòd per octavam Paschæ accendebatur. In Annalibus Fratrum Minorum anno 1263. decretatum fuit hanc accensionem in Missis saltem solemnibus usque ad Ascensionem continuari debere. Tandem Sac.Rit.Congreg.19.Maji 1607.accendi stabilivit in tribus Paschæ diebus, in Sabbato in Albis, & in omnibus Dominicis, Missa cantata, Vesperisque durantibus, & ad libitum secundùm regionum usum, ad quem se remittit pro tempore horarum Canonicarum. Romæ tamen laudabiliter per totam Paschæ octavam accenditur (cùm sit ejusdem festi continuatio) ac in omnibus Dominicis (quæ Resurectionis repetitiones sunt) usque ad Ascensionem, quod fit incipiendo à Sabbati Vesperis, & extinguitur in fine Euangelii diei Ascensionis, ut in fine illius Euangelii Rubrica Missalis admonet. In Ecclesia verò Turonensi à Sabbato Sancto remanet continuò accensus usque ad secundas Paschales Vesperas, & in aliis diebus Matutini, Missæ, & Vesperarum tantùm tempore ardet; ideò ad hunc effectum ibi ingens cereus, ac durabilis formatur. Solebant item veteres Christiani in appensa ad cereum tabella annum currentem creationis Orbis, & Incarnationis notare. Duran. lib. 6. cap. 80. quæ tabella symbolum erat tituli Sanctissimæ Cruci superpositi. In præsenti Cistercienses observant annum Incarnationis, Epactæ, Indictionisque in cereo pernotare. De cereo paschali mentionem facit etiam D. Hieronym. in epist. 19. ad Præsidium Diaconum Placentinum, de qua tamen aliqui an sit hujus Doctoris epistola dubitant. FR. Quo verò ad reliquas virtutes hujus cerei citatus Ennodius in suo primo Præconio hæc memoriæ reliquit. [Et si quis hinc sumpserit, adversus spiritus procellarum, tua jussa faciens, sit illi singulare profugium, sit murus ab hoste fidelibus &c. Cùm post concretas hyemali torpore glebas, & infrænata glacie fulmina, novellas frondium tunicas gemma conscendit, & cum Authore germinum Domino nobis omnia revivisçunt &c.] Et quoad symbola ibidem. [In quo species trino compaginata consortio, societatis propemodùm mysticæ glutino conjungatur. Quarum ceram paravit nectareis partubus fœta virginitas; papyrum ad alimenta ignium lympha transmisit; lumen adhibetur è Cælo.] :||: Cæterum sedente Leone Papa X. anno 1519. disputatum fuerat, quomodo deberetur cani solita Imperatoris acclamatio in dicto præconio annotata, cùm Cæsar vita functus erat: aliqui relinquendam existimaverunt; sed post maturam discussionem refert Paris de Grassis Cæremoniarum Director, hoc consilium præbuisse, ut, nempè, mutarentur illa verba, sic: [Respice etiam ad Romanum Imperium, cujus tu Deus fidelium vota prænoscens &c.] quæ opinio à præfato Pontifice approbata fuerat. Ac in simili casu de anno 1658. cùm incidissemus, dubitantibus de omissione hujus orationis Cæremoniarum Magistris, resolutionem prædictam præbui, quam ex M. SS. Angeli Rocca in Bibliotheca Angelica asservatis desumpseram, & ab Alexandro VII. tunc regnante, approbata, & à Sac. Rit. Congregatione observari mandatum fuit, nec non pro die feriæ VI. in Parasceve dicendum esse, *Oremus & pro Romano Imperio, ut tu Deus &c.* Vide *Candela.*

CERINTINIANI, & *Chiliastæ*. FR. Hæretici Cærinthi sequaces: qui inter alios errores, Circumcisionem observabant: & quòd mille annis post resurrectionem carnalitatibus frui sperabant; ideò Χιλιάσται, idest, *Millenarii* appellati sunt, 24. quæst. 3. Can. 39.

CEROFERALIUM, candelabrum cum lumine accenso. [Illis verò ceroferalia deportantibus, atque corusco lumine diem augentibus. In Actis S. Sebastiani Mart.] Vide *Cerostata. Ceroferarius.*

CEROFERARIUS, unus ex minoribus ordinibus Ecclesiasticis, idem ac Acolythus, de quo vide suprà in dict. *Acoluthus.* [Cùm enim ab ipso rerum nostrarum initio ordinem fuisse constet in Ecclesia Ceroferariorum Clericorum, qui & Acolithi dicebantur. Baron. tom. 1. Annal.] Alii tamen putant hanc vocem *Ceroferarius* non significare Acolythum, sed candelabrum, ex Hincmari verbis, qui in vita S. Remigii hæc habet. [Accensisque super cruces cereis, atque super ceroferariis &c.] Et clariùs Flodoardus eandem processionem describens, inquit: [Accensisque super cruces cereis, atque ceroferariis, dant vocem in canticis, lib. 1. Histor. Remens. cap. 19.] In Ecclesia Ambrosiana Ceroferarii, idest, Acolythi non reperiuntur. Vide *Candela.*

CEROMA, imago in cera impressa: sic appellata fuerat SS. Cosmæ & Damiani cerea, ac densa imago, quam infra brachium subsutam ferebat Constantinus. Laodicen. sexta Synod. act. 4.

CEROSTATA, candelabrum, à dictione græca κηροστάτη. [Supra cerostata pharum unam Anast. Biblioth. Belisarius B. Petro cerostatas argenteas deauratas majores duas. Idem in Vigilio Papa.] FR. figura antiquarum Cerostatarum demonstratur à Pancirolo in tractatu de imperiali dignitate, ubi de signis Præfecti agit. Ordo tamen Rom. *Cerostatum* vocat.

CERVISIA. Vide *Brasium. Braxo. Cerealis. Curmi. Cyceon.*

CERUSSA. Vide *Psymmithium.*

CERVULA, & *Cervulus*, genus ludi. [Si adhuc agnoscitis aliquos illam sordidissimam turpitudinem de hinnula, vel cervula exercere, ita durissimè castigate, ut eos pœniteat rem sacrilegam commisisse. D. Aug. serm. 215. de tempore.] A Gentilibus hujusmodi ludi in Kalendis Januar. exercebantur, larvales animalium facies gestan-

ſtantibus, quæ inobſervantia adhuc per totam Europam in bacchanalibus transfuſa toleratur. *Cervulam* fortaſsè antiqui appellabant ex cervæ perſonatu. [Non enim caperis ludicris, ac ludibriis dæmonum non attendis, aut inhias ſpectandis cervulis. S.Nilus Abb. epiſt. 81. ad Gaudent. Silentiarium.] Qui ludi in Concil. Antiſidor. can. 1. prohibiti fuere hoc decreto. [Non licet Kalendis Januarii vetula, aut cervulo facere.] Ubi Sirmondus *Vitula* pro *Vetula* correxit: ſed prima lectio retinenda, verbum enim *Facere* repræſentare, non autem ſacrificare ſignificat. Quod confirmatur ex Fauſtini Epiſcopi verbis apud Bollandum, tom.1. in Act. Sanctorum, ubi in ſerm.3. ejuſdem Fauſtini talia leguntur: [Quis enim ſapiens credere poterit, inveniri aliquos ſanæ mentis, qui cervulum *facientes* in ferarum ſe velint habitus commutari?] Et clariùs in Codice Andegavenſi, pœnitentiam hujuſmodi transgreſſoribus præſcribente, ſic habetur: [Si quis in Kalendis Januariis in cervulo, & in *Vetula vadet*, tribus annis pœniteat, quia hoc dæmoniacum eſt.] Quantum autem contra tales transgreſſiones ſe oppoſuerint antiqui fideles Chriſtiani. Vide *Bacchanalia. Charivarium. Circumciſio Domini. Maſca. Teatrao. Talamaſca. Torneatrix.* FR. Quòd hic abuſus à Gentilibus proveniſſet, ex Dionyſio Halicarnaſſeo colligitur, qui lib. 7. Hiſt. Rom. ſic ait. [Apparatus autem erant illis quidem, qui Silenos repræſentabant, tunicæ villoſæ, quas nonnulli χορταίυς vocant, & amicula ex variis floribus contexta; illis verò, qui ſatyros repræſentabant, erant ſubligacula, & hircinæ pelles, & ſetæ in capite horrentes, & erectæ, aliaque his ſimilia. Hi ſerias ſaltationes ridiculè ſuis geſtibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut ſpectatoribus riſum moverent. Ex triumphis autem, qui aguntur, ſatis liquet hos luſus cavillatorios, & ſatyricos apud Romanos jam inde a priſcis ſæculis repertos fuiſſe &c.] De Cervulæ ludo. Vide Epiſt. Bonif. Ep. ad Zachariam Papam in dict. *Suffocatus*.

Cervus. Vide *Pygargus*.

Cespitaticum. FR. Contributio, & exactio pro reficiendis viis publicis, ita in quodam Caroli M. privilegio, Monaſterio S. Germani conceſſo. [Teloneus non exigatur, nec de navale, nec de cerale, neque de ſaumis, neque de tranſvectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico, nec ſalutatico, nec ceſpitatico. Aimon. lib. 1. c. 1.] Fortaſſe *Ceſpitaticum* dicitur, quia ceſpides de viis extirpabant. Alii tamen legunt *Ceſpitaceum*, & *Ceſpiticum*. Vide etiam *Ciſpaticum*, & an ſit idem cum pulveratico. Vide *Pulveraticum*.

Cessionis Bonorum antiquæ cæremoniæ. Vide *Chrenecruda*.

Cesso. Vide *Conceſſo*.

Chalcedonensis Synodus falſificata. Vide *Falſor*.

Chalcenterus, χαλκέντερος, cognomen Didymo Alexandrino Grammatico à D. Hieronymo in Ruffinum tributum. [Marcum Varronem miratur antiquitas, quòd apud Latinos tam innumerabiles libros ſcripſerit; Græci Chalcenterum miris efferunt laudibus, quòd tantos libros compoſuerit, quantos quivis noſtrûm alienos ſua manu deſcribere non poſſit.] Derivatur hoc vocabulum à voce græca χαλκός, ideſt, chalcum, & æs; unde dicimus aurichalcum metallum ex auro & chalco, nempè ære mixtum: ἔντερα, latinè interiora dicimus, fortaſse ita appellabatur Grãmaticus ille, quia cùm eſſet exteriori viſione orbatus, ac tenebroſus, internè tamen erat, quaſi luminoſum, & durum metallum. FR. Didymus hic à pueritia cæcus, & in ſenectute dupliciter lumine privatus; in Origenis errores præcipitatus eſt, quo tempore D. Hieronymi Magiſter extitit, qui cùm fuiſſet ob id calumniatus, epiſt. 65. ad Pammach. & Oceanum ſic ſe defendit; [Certè Apollinarii, & Didymi inter ſe dogma contrarium eſt; rapiat me ergo utraque turma diverſum altrinſecùs, quia Magiſtrum utrumque confiteor. Si expedit odiſſe homines, & gentem aliquam deteſtari; miro odio averſor circumciſos; uſque hodie enim perſequuntur Dominum noſtrum Jeſum in Synagogis Satanæ. Objiciat mihi quiſpiam, cur hominem Judæum habuerim præceptorem. Et audet quidam proferre litteras meas ad Didymum, quaſi ad magiſtrum. Grande crimen diſcipuli, ſi hominem eruditum, & ſenem magiſtrum dixerim; & tamen volo inſpicere ipſam epiſtolam, quæ tanto tempore in calumniam reſervata eſt &c.] De eodem facit mentionem idem Hieronymus ad procem. in Epiſt. ad Galat. in præfat. in Didym. lib. de ſpe, in Cantica, c.4. De Scriptor. Eccleſiaſt. & alibi.

Chalcidicus, opus ex ære, ſeu aurichalco, græcè χαλκίδικος. [Quam tribus chalcidicis in poſtico, ſcilicet, & à lateribus auxit. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone III.] An de columnis metallicis agat dubitatur.

Chalcus, moneta. Vide *Talentum*.

Chamaleontis natura. Vide *Folleo*.

Chamæuniæ, & *Chameuniæ*, χαμευνίαι, ab adverbio χαμαὶ, *humi*, & εὐνὴ, *cubile*, humi dormitiones ſignificat [Chameuniis quoque, & contritione corporis nunquam laſſus eſt. In vita S. Mariæ neptis Abrahæ, c. 18.] Ac de eadem pœnitentia Hieronym. in cap. 41. Ezech. inquit. [Puto perſpicuum eſſe lectori ſemper anguſtiora eſſe, quæ deorſum ſunt in jejuniis, chameuniis, & victus continentia.] FR. Et clariùs alibi idem inquiens: [Omnes penè virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia, decreſcunt cætera, jejunia, vigiliæ, chameuniæ, ideſt, ſuper pavimentum dormitiones &c. Epiſtol. 2. ad Nepotianum.

Chaos. Vide *Infernus*.

Characteres in aliqua imagine poſiti. Vide *Superiſconicæ*.

Charadrius. Vide *Aurugo*.

Charagma, Imago; græcè enim χάραγμα, cælaturam, & ſculpturam ſignificat. [Quia ſicut nummus habet charagma Cæſaris, ſic homo ha-

habet charagma Dei, Chrysostom. hom. 38. in c. 20. Matth.

CHARITATES, Vide *Agapæ*.

CHARIVARIUM, græcum vocabulum καρυβαρία, mentis obtusionem, & vertiginem ex tumultu, ac strepitu causatam significans. Hinc in Gallia, aliisque regionibus, quando vidua aliqua ad secundas nuptias transit, solet plebs strepitum ad domum illius agere, & ut desistant, ad aliquam compositionem solvendam coguntur nupti, vulgariter *Charivari* strepitum, & clamorem hunc vocant: [Insultationes, clamores, sonos, & alios tumultus in secundis & tertiis quorumdam nuptiis, quos charivarium vulgò appellant, propter multa, & gravia incommoda fieri omninò prohibemus sub pœna excommunicationis. In Concil. Turon. de anno 1445. sub Nicolao V. celebrato.] FR. Cùm anno 1644. in Terra Arcis Prioræ prope Tusculanum fuissem, hunc abusum per triduum audivi in nuptiis cujusdam viduæ, cujus maritus, cùm alienigena esset, ac ignorans hunc terrigenarum morem, prima nocte, ut audiverat & clamorem vulgi, & tympanorum, ac buccinarum strepitum, manèque inventa ad portam cornua appensa, de ejus uxore, quod publica meretrix esset, dubitans, voluit illam occidere, quæ coacta fuit testes de hac consuetudine rogare, de qua re fidem Parochi illius loci etiam adhibuit: Ab hoc strepitoso *Charivario* puto Italicum nomen Bacchanalium derivari, quod *Carnevale* dicitur: quamvis alii *Carnevale* dicant, quia tunc carnis valor ultra consuetum excedit.

CHARTA, aliquando hoc vocabulum laminam significat. [Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fusis chartis plumbeis cooperuit, atque munivit. Anast. in Serg. Papa. In alia significatione. Vide *Papyrus*.

CHARTACIUM. Archivium, in quo chartæ, & scripturæ conservantur. [In chartacium Ecclesiæ collocavit, c. 4. Synodi Rom. sub Sixto III. in Ecclesia S. Crucis in Hierusalem celebrata.] *Chartarium* etiam à D. Hieronymo contra Ruff. appellatur, dum inquit; [Cur eam in Romano Ecclesiæ chartario non requiris?] Hujus vocabuli synonima. Vide *Archivum*. FR. *Chartacium* aliquando jus Cancellariis debitum pro solutione chartæ significat.

CHARTOPHYLACIUM. Vide *Chartophylax*.

CHARTOPHYLAX, græcè χαρτοφύλαξ, chartarum, seu scripturarum custos. In Constantinopolitana Ecclesia erat nomen dignitatis, atque decoratus hac dignitate sigillum Patriarchæ (quod *Bullatorium* etiam dicebatur) in collo appensum ferebat. [Patriarchale sigillum pendebat è pectore Chartophylacis, ut erat consuetum, Balsam.] Ad ipsum multa litigia spectabant, præcipuè matrimonialia, nec Sacerdos novellos sponsos, absque ejus licentia, benedicere poterat. Quoad alias facultates, & præeminentias hujus dignitatis. Vide Balsamonem apud Baron. anno 591. n. 31. 32. & 33. & in actione 14. & 16. Sextæ Synodi apud eundem Baronium. Vide etiam Curopalatam. Locus verò, ubi residebat, *Chartophylacium* dicebatur, quod nos Archivum vocamus. [Quia Chartophylacium prædictæ piæ memoriæ Justiniani tempore, ità surripiente subitò flamma incensum est. D. Greg. in Regist. lib. 7. Ep. 26.] In Ecclesia Romana licèt hæc dignitas sub nomine *Chartularii* reperiretur, minoris tamen æstimationis erat. Vide Baronium loco citato. [Veniente autem viro magnifico Domino Mauritio Chartulario. D. Greg. lib. 1. Epist. 3.] Erat etiam officium sæculare, Judicis, nempè, Delegati imperialis, necnon custodis ejusdem imperialis Archivii. [Ergo feria secunda diluculo mittit chartularium suum, & quosdam de obsequio suo. Anast. Collectanea per Sirmondum, in 8. edit. in exil. S. Martini Papæ.] FR. [Tua Excellentia postulavit, ut Imperatori scriberem, quatenus pacta in chartophylacio requireret, c. ex epistolæ verbis, de probationibus.] Ubi Glos. [Cartophylacium dicitur locus, seu armarium, ubi chartæ, vel instrumenta ponuntur, & conservantur.] Dicebatur etiam *Chartilogium*. Vide Hieronymum Fabrum in Sac. memoriis Ravennatibus, par. 1. pag. 9. & 10. Hujus Synonyma. Vide *Archivium*, & *Archiviarius*. *Chartacium*.

CHARTULARIUM, & CHARTULARIUS. Vide *Chartophylax*. Item *Chartularius* in Capitulario significat servum manumissum. [Homo chartularius similiter factus, lib. 6. c. 208.

CHARTOPRATA. FR. ex græco nomine χαρτοπράτης, idest, chartæ venditor, sicut χαρτοπρατία, officina papyracea, de quibus fit mentio in legibus civilibus.

CHARTULARIUS. Vide *Cartophylax*.

CHASDIUS, mappula, seu stratum, quo equus instratur, dorsale. [Insidebat equo nigro spectando, ephippio rubro auro texto chasdio. In Florentina Synod.] In textu græco habetur χασδίς. Vide *Mappula*.

CHASLEU. FR. Nonus Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

CHASMA, pro scissura. Vide *Clasma*. *Schisma*.

CHELANDIUM, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, scaphas, chimeras, & lintres usque ad chelandia collegit, Paul. Diac. in Justin.] græcè legitur χελάνδια. [Ab antiquo enim Steno chelandia imperialia navigationi instructa decem erant. Constant. de administr. Imper. cap. 15.] FR. Meliùs tamen Henricus Spelman. *Chelandria* legit.

CHELANDRIA. Vide *Chelandium*.

CHELYDRUS, χέλυδρος. Serpentis species. [Exarsit more solito lividus adversus Sanctorum famam chelydrus. In vita S. Eustasii Abb.] ubi Narrator Dæmonem intelligit.

CHEPUR hebræorum, quid significet. Vide *Pentecostes*.

CHERITISMUS, salutatio, à verbo græco χαίρω, saluto; hoc nomine iidem Græci festum Annunciationis Beatæ Mariæ propter salutationem Angelicam appellant. [Fecit vestem de chrysoclavo habentem historiam nativitatis, & Sancti Simeo-

meonis, & in medio cheritismon. Anast. Biblioth. in Leone III.] Erat enim in medio figura Annunciationis Gabrielis ad Virginem depicta. [Sed potiùs dicitur Chæretismus, græcè χαιρετισμὸς, à dicto verbo χαίρω, gaudeo, aut salveo, quàm saluto.

CHERUBIM, nomen Angeli ex hebræo, quod significat ad similitudinem pueri, quia bini eorum ad formam puerorum erant effigiati super Arcam Domini, ut Rabbini docent, unus, nempè, masculina facie, alius verò fœminina; quàdo enim ad preces Sacerdotis pro populo orantis Deus propitius se præbebat, tunc hi duo cherubim se invicem conspiciebant; at è contra quando ad murum vertebant facies, signum tunc erat, quòd Deus contra ejus populum iratus fuisset. Vide *Propitiatorium*. FR. Cherubim ad similitudinem interpretantur, quia Hebræi ajebant, quòd sicut Moyses in monte cum Deo loquens eos vidit; sic ad eorum similitudinem deinde cælaturam poni fecit super tabernaculum, Joseph Heb. lib. 3. Antiq. cap. 8. Atque Hebræorum narrationem affectantes Ethnici, sicut illi fatebantur cherubim esse voluptatis Paradisi custodem; ita isti à voce *Cherub*, Cerberum in campis Elisiis custodem esse finxerunt. Aliam fabulam de Serapide ad instar Seraphicorum spirituum. Vide *Seraphim. Theraphim*. :||: Item *Cherubim* in antiquis romanis Cæremonialibus significabat pretiosum ornamentum, ubi dum agitur de Pontificalibus vestimentis, sacrisque vasibus Apostolico Sacristæ consignandis, excipiuntur infrascripta ornamenta, quæ in consignationem minimè dabantur; nempè: [Exceptis mitris pretiosis, & aliis quibusdam solitis custodiri per Cubicularios, exceptis thiara, & cherubim, quæ solent poni in camera thesaurariæ palatii apostolici] Angelus Rocca olim Sacrista apostolici palatii putat hujusmodi cherubim fuisse in aliqua gemma sculptos, qui fortasse in pluviali Pontificio pro pectorale inserviebant, ex eo quia Cherubim est scientiæ symbolum, quę in pectore Summi Sacerdotis residere debet. At ego existimo hos duos aureos, seu alterius materiæ pretiosæ cherubim suprà baculos in equitatione ante Pontificem delatos, nonnisi scientiam utriusque testamenti significasse, quod colligo ex quodam antiquissimo Cæremoniali in Bibliotheca Vaticana asservato, in quo, dum describitur equitatio novi Pontificis ad Lateranensem Ecclesiam, sic habetur: [Primus procedit equus Domini Papæ phaleratus; secundò vadit Subdiaconus cum Cruce; tertiò duodecim Brandonarii cũ duodecim vexillis rubris, & duo alii cum duobus cherubim in cacumine lancearum.] Eodem modo hæc cæremonia à Davantria in suo M.S. Cęremoniali describitur. FR. Hæc duo tamen ornamẽta cherubim appellata in cacumine hastarum posita, quę præferebantur ultimo loco ad latus Pontificis, alia non esse puto, quàm illa bina flabella, quæ solent deferri ad tegendum Pontificis caput, quæ Seraphim significant, &, ut ait S. German. in Theor. rer. ecclesiast. multi oculorum Cherubim effigiem denotant. Vide in dict. *Flabellum*. Hoc etiam asserere inducor, quia in Cęrem. cit. Biblioth. Vatic. dicitur, quod isti Cherubim erant *In cacumine lancearum*, dum eodem modo hæc flabella in cacumine lancearum posita adhuc observari videtur, quod confirmatur in Exod. cap. 26. n. 1. ubi habetur: [Tabernaculum verò ita fiet: Decẽ cortinas de bysso retortas, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.] Ubi LXX. vertunt. [Et tabernaculũ facies, decem cortinas de bysso retortas, Cherubim opere textoris facies eas.] Chaldaica legit: Figuras cherubim facies.] Ergo *Plumarium*, & *Cherubim* idem sonat. Vide Joseph hebr. lib. 3. antiq. cap. 8. & Magistr. sent. in histor. Cæterùm Thiara Papalis, & aliæ gemmę Pontificales hodie in Castro Sancti Angeli, post illarum usus asservantur: potest quidem esse, quòd talia flabella propter margaritas, & gemmas, quibus ornata sunt, vel propter periculum alicujus veneficii, dum caput Pontificis tangunt, ideò in thesauraria Cameræ magna cura asservabantur :||: Moschi solent in eorum processionibus quatuor cherubim super hastas deferre: Græci verò in epigonathio, seu genuale depingunt Cherubim; nam hic sacer habitus Euangelicæ prædicationis, & doctrinæ ecclesiasticæ symbolum est.

CHIAS, Equitum Calatravæ insigne antiquum: unde dictum. Vide *Boja*.

CHIAUS, officium in Aula turcica. Vide *Tzangrus. Tzaulus*.

CHILIASTÆ, Hæreticorum Secta. Vide *Cerinthiani*.

CHIMERA, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, scaphas, chimeras, & lyntres usque ad chelandia collegit. Paul. Diac. in Justinian.

CHIRIACHI. Vide *Cyriaca*.

CHIROTHECÆ, à græco vocabulo χειροθήκη, idest, manus thecæ, seu tegmina, quibus in Pontificalibus Episcopi utuntur, ad hœdinas Jacob pelles alludentes, quibus genitore decepto paternam benedictionem obtinuerat. Item significant nostræ mortalitatis spolia ab Incarnato Verbo desumpta. Innocent. c. 38. Atque moraliter indicant, quòd: [Sicut aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis chirothecis denudantur; sic opera bona interdum propter arrogantiam declinandam celantur, & interdum propter ædificationem proximis monstrantur. Gem. de antiq. rit. Missæ, lib. 1. c. 215.] Idem astruit cit. Innocent. III. lib. 1. de myst. miss. c. 57. Quocirca Prælatorum publica pia opera reprehendi non debent, si ad præbendum subditis exemplum patenter exerceantur. Insuper chirothecæ inconsutiles esse debent: nam, ut refert idem Gem. loc. cit. [Chirothecæ sunt inconsutiles, quia actiones Pontificis debent rectæ fidei esse concordes.] In die Veneris majoris hebdomadæ Episcopus chirothecis indui non debet. Cæremon Episc. lib. 2. cap. 29. Nec in missis pro defunctis. Ibidem, cap. 11. Appellantur *Manicæ* latino vocabulo in Ord.

Rom. Chirothecæ Abbati Montis Cassini concessæ de anno 1049. Baron. ibidem, n. 5. Synonima hujus vocabuli. Vide *Vanto*. *Gulp. Manitia*.

CHIROTONIA, ex græco χειροτονία, ordinatio, seu consecratio; fiebat enim manuum impositione. [Nunc chirotonia appellatur solemnis illa præcum effusio, quando consecratur is, qui ad sacrum ordinem electus est. Zonar. ad primum canonem apostol.] Quamvis aliquando pro ipsa electione sumatur; ut idem Tonara notavit, inquiens [Olim ipsa etiam electio Chirotonia nominabatur.] Quia Clerus, & Populus in Episcopi electione manus extollere solebat, ut hoc pacto absque confusione concurrentium vota faciliùs calculari potuissent, ut refert idem Author. [Non oportere chirotonias in audientiũ præsentia fieri. Laodicen. Concil. can. 5.] quod quidem non de sacris ordinationibus (hæ enim publicè fieri solent); sed de electione Episcopi, ne scilicet in postulantium præsentia fieret, intelligi debet.

CHIRUGICI termini, & instrumenta. Vide *Embryorectes*.

CHLAMYS coccinea, seu rubra. Vide *Cappa*. *Chlanis*.

CHLANIS. Vox barbaro-græca, cùm legi debeat chlamys: Senatoria vestis. [In his studiis Cæsarius etiam in chlanide versatus est. In vita S. Cæsarii Quæstoris.

CHLOE. FR. [Significatum est mihi de vobis, fratres mei, ab his qui sunt Chloe. 1. Cor. c. 1.] D. Ambrosius dubitat in hoc loco, an sit nomen proprium viri, seu mulieris. Theophylactus putat esse nomen familiæ Corinthi. Horatius tamen de quadam fœmina hoc nomine appellata meminit, lib. 1. carm. Ode 23. inquiens:

Vitas hinnuleo me similis, Chloe.

Et lib. 3. carm. Ode 6.

Atqui sollicitæ nuntius hospitæ
Suspirare Chloen, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

Atque eodem lib. Ode 9.

—— Neque erat Lydia post Chloen:
Me nunc Tressa Chloe regit.
Si flava excutitur Chloe.

Et ibid. Ode 26.

O quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

De altera, seu eadem egit Martial. lib. 3. Epig. 53. inquiens.

Tota te poteram, Chloe, carere,

Quæ septem ejus viros sepelierat. Idem, lib. 9. Epigr. 12.

Inscripsit tumulo septem celebrata virorum.
Se fecisse Chloem: quid pote simplicius?

CHOBAR, nomen appellativum Euphratis fluminis in Ezechiele, cap. 1. [Cùm essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cœli.] Vox hebraica *Chobar*, quæ magnum significat, sic etiam idem flumen à Baruch, *Sodi* appellatur, quod eadem lingua superbum, & inflatum denotat. [Eorum omnium habitantium, & ad flumen Sodi, cap. 1.] Sed ego ab incolis didici flumen *Chobar* distinctum esse ab Euphrate; nam illud ex Mesopotamia scatet, & post longum tractum prope locum, ubi Exechielis sepulturam fuisse creditur, in Euphratem ingreditur, atque ab ipsis Arabibus usque ad præsens *Chobar* appellatur.

CHODCHOD, gemmæ species, quam alii jaspidem, alii carbunculum exponunt. [Et chodchod proposuerunt in mercatu tuo. Ezechiel. c. 27. n. 16.

CHOEROGYLLUS, græca vox, χοιρόγρυλλος, Histrix animal, de quo, cap. 11. Levit. [Choerogryllus, qui ruminat.] At hoc animal non ruminat, & consequenter textus sensui interpretatio non concordat. Hebræi tamen Cuniculum exponunt.

CHOICUS, ex græco χοϊκός, limaceus. [Primus inquit homo de terra choicus, ideſt, limaceus. Tertull. lib. de resur. carnis.

CHOMA, tis, græcè χῶμα: in Cod. Theodos. l. ult. de patr. vicor. grumum denotat, seu agger terra aggesta factus. Item vallum, tumulus, ripa.

CHORAGUS, χοραγός. FR. chori ductor. D. Basil. epist. 80. Pantaleon, in lib. de luminibus vocat Christum Choragum, & Ductorem gentium, quæ eum sequuntur.

CHORAULA. FR. [si desertores Monasteriorum ad militiam clericatus eligantur, cùm iis, qui in Monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in clerum assumere solemus: nisi fortè (sicut vulgares dicunt) malus choraula, bonus symphoniacus est, ita ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes, malus Monachus, bonus Clericus est, can. legi, 16. quæst. 1.] Ubi Gloss. [Choraula, qui incipit cantum in choro, vel qui choreas ducit,] sic *Symphoniacus*, qui symphoniam exercet.

CHOREA, χορεία. FR. ludi convivales, & saltationes. [Chorea dicitur à choro; chorizantes enim in suis ludicris, cantilenis, & saltibus, quodammodo tenent chorum. Gloss. in Clement. de celeb. miss. cap. primo.

CHORDA musicalium instrumentorum. Vide *Cithara*. *Octava*.

CHOREPISCOPUS, Ecclesiastica dignitas, de qua sæpè in Conciliis, & in jure canonico, significat Episcopi Vicarium in Villis. [Chorepiscopi, ideſt, Vicarii Episcoporum, juxta quod canones ipsi testantur, instituti sunt ad exemplum septuaginta seniorum, tanquam Sacerdotes propter sollicitudinem pauperum. Hi in Vicis, & Villis instituti gubernant sibi commissas Ecclesias, habentes licentiam constituere Lectores, Subdiaconos, Exorcistas: Presbyteros autem, & Diaconos ordinare non audeant. Isid. lib. 2. de eccles. off. cap. 6.] Ex quibus colliguntur duo, nimirum, Chorepiscopos habuisse eandem authoritatem in ordinandis clericis, sicut modò habent Abbates mitrati; secundò manifestatur subdiacona-

conatum non fuisse sacrum ordinem, quem ritum adhuc tenent Orientales. Maronitæ hanc vocem corrumpendo, Archipresbyterum, seu Parochum loci *Churi* appellant, cui in traditione curæ Episcopus inter alias cæremonias baculum pastoralem in manibus tradit. Itaque *Chorepiscopus* formatur ex græco idiomate χορεπίσκοπος, quod inspectorem loci, vel stationis significat; à D. Damaso epist. 4. Villanus Episcopus appellatur, qui ad postulata respondit in eadem epistola, Chorepiscopos, non alium gradum, quàm simplicis Sacerdotis habere, sed quia Chorepiscopi indebitè authoritatem, & functiones episcopales, contra canonum decreta, sibi usurpabant; ideò ab Ecclesiis deletum est hoc officii nomen. In capitulis Caroli Magni eorum auctoritas limitata fuerat his verbis: [Item in eodem Concilio simul, & in Ancyranensi, ut Chorepiscopi cognoscant modum suum, & nihil faciant absque licentia Episcopi in cujus Parochia habitant, lib. 1. cap. 9.] FR. Eodem pacto S. Leo Papa epist. 88. quæ habetur in Decreto Gratiani, nempè: [Inter Episcopos autem, & Chorepiscopos hæc est differentia, quòd Episcopi nonnisi in Civitatibus, Chorepiscopi & in Vicis ordinari possunt. Episcopi formatas tribuunt litteras; Chorepiscopi nonnisi commendatitias, & pacificas dare valent. Episcopi, jus consecrandi habent; Corepiscopi tantùm minores ordines tribuunt, leviticam autem, aut sacerdotalem benedictionem non valent præstare. dist. 68. in sum. can. 4.] Et idem Leo ibidem differentiam inter Episcopos, & Chorepiscopos hoc modo assignat. [Quamvis Chorepiscopis, & Presbyteris plurima cum Episcopis ministeriorum communis sit dispensatio; quædam tamen sibi prohibita noverint: sicut est Presbyterorum, Diaconorum, & Virginum consecratio, constitutio Altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere Altaria, nec Ecclesias consecrare eis licitum est, nec per impositionem manuum, fidelibus baptizatis, vel conversis hæreticis paracletum Spiritum Sanctũ tradere, nec chrismа conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidem in Missa quemquam publicè pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere.] Ubi Jo: de Fan. Glossator in §. litteras formatas, sic exponit: [Formatæ, sive dimissoriæ dicuntur litteræ, quibus quis eximitur à jurisdictione sui Episcopi, quæ olim cum solemnitate magna fiebant, ut 73. dist. can. 1. Commendatitiæ, sive pacificæ dicuntur, quæ dantur Clerico viatori, quibus commendatur, ut pacificè possit exequi officium suum; & licèt Gratianus dicat, quòd Chorepiscopi dare tales poterant, illud non credo; sed solus Episcopus, ut de consecr. dist. 5. can. non oportet. 71. dist. can. extraneo. Quòd Archidiaconus eas dare non possit, habes extrav. de off. Archidiac. cap. significasti.] Additque ibi Postillator: [Et benè Jo: de Fan. & ita est, atque Chorepiscopus non potest dare licentiam Clericis, vel laicis, ut eant in peregrinatione, quia non possunt formatas dare, secundùm La. & Hugo.] Sequitur præfatus Glossator in §. Commendatitias, inquiens: [Argumentum contra 71. dist. can. extraneo.] Item in §. benedictionem leviticam, sic explicat. [Nec subdiaconalem, nisi tantùm lectoratum, ut dist. 69. can. 1. in fine; sed Gratianus fuit deceptus, ut in sequenti can. quamvis Chorepiscopis, ubi non dicitur nisi de duobus ordinibus tantùm.] Qui tamen Corepiscopus, pro Chorepiscopo scribit: ‖: Id autem, quod habetur in Conciliis Antiocheno, can. 20. Neocæsar. can. 13. Ancyr. can. 13. intelligi debet de Chorepiscopis in Episcopis consecratis, titularibus, nempe, atque Diœcesanorum Episcoporum Coadjutoribus, sicut hodie aliqui suffraganei reperiuntur; quod iisdem verbis Antiocheni Concilii, can. 13. probatur, in quo sic habetur: [Qui in villis, & vicis constituti sunt Chorepiscopi: tamen si manus impositionem ab Episcopo susceperunt, & ut Episcopi sunt consecrati; tamen placuit sanctæ Synodo, scire oportere modum proprium retinere.] Ubi jubetur absque Diœcesani licentia non posse Chorepiscopos ordinationes habere. Coadjutores Episcopi. Vide in dict. *Episcopus*. FR. Hoc verò dupliciter succedebat, vel quando in aliquibus Civitatibus duo Episcopi reperiebantur, unus, nempe, Catholicus, & alius Hæreticus, cùmque hic ad catholicam fidem convertebatur, tunc pro bono pacis, & concordiæ Episcopus Catholicus aliquam portionem suæ Diœcesis alteri concedebat, ut ex Nicæno Concil. can. 8. & Africano in Decretal. lib. 3. tit. 29. cap. 1. & in Codice Theodos. l. 4. tit. de hæret. cap. 85. colligitur, de qua re dicetur etiam in dict. *Episcopus vagans*: idemque de Cardinalibus ab Antipapis creatis non rarò evenisse legimus, qui relicto schismate ad obedientiam legitimi Pontificis reversi, ob eundem bonum finem inter Purpuratos confirmabantur. Vel secundo modo succedebant, quando, nimirum, aliquis Episcopus propter gravia delicta à dignitate deponebatur; postea verò ad pœnitentiam delictorum reversus, reconciliabatur; tunc Patres ad commiserationem inclinati, assignabant ei locum extra Diœcesim, in qua delictum commiserat, ut ibi jurisdictionem Chorepiscopi exerceret, ut refert Baronius, An. 572. num. 4. qui apocripham existimat epistolam Joannis Papæ III. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ contra Chorepiscopos jurisdictionum episcopalium usurpatores; nam in his provinciis hoc nomen, & officium Chorepiscopi jam antea deletum erat. Vide *Conscrentia*. *Metrocomia*.

CHORMA. Vide *Anathema*.

CHORUS, canentium multitudo simul unita. Primum inventorem chori ait Isidor. lib. 1. de Divin. Off. cap. 3. Moysen fuisse. FR. Sed Tubalcain fuit primus pater canentium, ut docet Scriptura. :‖: [Chorus dicitur à concordia canentium, sive à corona circumstantium: olim namque in modum coronæ circa aras cantantes stabant; sed Flavianus, & Diodorus Episcopi choros alter-

alternatim psallere instituebant. Duo chori psallentium designant Angelos, & spiritus Justorum, quasi reciproca voce Dominum laudantium. Cancelli, in quibus stant, multas mansiones in domo Patris designant. Gem. cap. 140.] Dicitur *Presbyterium* à Divis Cornelio, & Cypriano, *Sanctuarium Altaris* ex Concil. Bracarense, *Sancta Sanctorum* ex Concil. Turonen. II. Βῆμα à Græcis, licèt hæc vox partem illam Altaris clausam tribus portis (secundùm Orientalium usum) significet, ubi nemini penetrare licet: ab aliquibus *Sacrarium*, & in nonnullis M. S. Cæremonialibus *Propitiatorium* dicitur, ex quo D. Ambrosius Theodosium Imperatorem expulerat: refert tamen Curopalata licuisse Imperatori Constantinopolitano in die ejus coronationis ingredi, ibique sacram Communionem cum Sacerdotibus recipere, & in Vesperis Paschæ ad incensandum Altare. Excludi laicos ab ingressu chori ordinant apostolicæ Constitutiones. lib. 2. cap. 57. Ideò Concil. Chalcedonense. FR. & Moguntinum in decretali de vita, & honest. cleric. cap. 1. :||: Cancellis dividi chorum ab Ecclesiæ remanente spatio sanxerunt. FR. Rex Galliarum intra Chorum ex privilegio sedet, vide Petrum Matteiù. de gestis Henrici IV. circa finem, ubi de coronatione Catherinæ ejus uxoris agit. :||: Magnus Magister Melitensium Equitum, tanquam Ecclesiasticus Princeps, suum thronum intra presbyterium habet. FR. *Chorus* item significat instrumentum musicum. D. Hieronymus in psal. 150. ac Dionys. Carth. in lib. 2. Reg. cap. 6. art. 10. ubi dicitur: [Et erant cum David septem chori, & victima vituli.] Exponit Chartusianus:] Non est in hebræo, quod tamen breviter potest exponi, ut per choros intelligantur distinctæ congregationes, seu ordines canentium, atque psallentium Deo. Rursus Chori vocantur musica instrumenta, fistulas duas habentia, in quarum unam intromittitur ventus, & per aliam emittitur sonus.] Item *Chorus* saltationes denotat, ut Lucæ cap. 15. Item *Chorus* pro Monasterio: [Peragrabat ergo insulas, & totum Etruscum mare, Volscorumque Provinciam, & curvorum littorum sinus, in quibus Monachorum consistunt Chori. D. Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] Quando in Choro standum, vel genuflectendum sit. Vide *Genuflexio*. Reliqua vide *Presbyterium. Sanctuarium. Sancta Sanctorum. Stallum.*

CHRENECRUDA. FR. Cessio bonorum, ex capitulo Odoardus, fit mentio in lege Salica, tit. 61. Curiosissima enim erat decoctoris cæremonia, qui ingrediebatur domum, ibique à quatuor ejus angulis colligebat terram, & posteà ad limen accedens, sinistra manu illam post terga proximioris consanguinei projiciebat. In aliquibus tamen Civitatibus talis decoctor, ut se eximeret à creditorum molestia, solebat ter posteriora super lapidem in publico illidere, ut Senis in præsens fieri solet; Romæ verò fert per integrum diem pileum viridem: omnia siquidem sunt infamiæ signa, & talia Clericis lex non permittit.

CHERESTUS. Vide *Christus*.

CHRISIS. Vide *Apocrisarius*.

CHRISMA, græcè χρῖσμα, unctio, ita appellatur Confirmationis Sacramentum. FR.] Christus enim à Chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur Chrisma, non secundùm nominis formam, sed secundùm fidei rationem. cap. cùm venisset, de Sac. Unctionis. §. quia verò.]: || Dicitur *Signaculum spirituale* à D. Ambros. *Manus impositio* à D. Aug. *Confirmatio*, & *Confessionis Confirmatio* à S. Clemente. *Signaculum Domini* à D. Cypriano. *Sigillum Domini* à S. Cornelio Papa. Quare Clemens Alexandrinus de quodam juvene ad fidem converso per D. Jo: Euangelistam, sic inquit: [Ad extremum Baptismi Sacramento illuminavit, postea verò, ubi sigillo Domini, tanquam perfecta, tutaque animi ejus custodia, obsignavit. Apud Euseb. lib. 3. cap. 17.] FR. *Balsamum* etiam appellatur: [Placuit, ut nullus Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro baptismi Sacramento pro Ecclesia datur (quia singuli tremissem pro ipso exigere solent) aliquid ulterius exigat, ne fortè, quod pro salute animarum per invocationem Spiritus Sancti consecratur: sicut Simon Magus donum Dei pecunia voluit emere; ita nos venumdantes damnabiliter venundemur. can. placuit. 1. quæst. 1.] Ubi Gloss. exponit: [Balsami, idest, Chrismatis.] At revera non Chrisma formaliter Canonem intelligere puto per nomen *Balsami*, sed tantùm materialiter; nam Episcopi, ne inciderent in peccatum simoniæ, non pro Chrisma solutionem tremissis exigebant, sed prætextu balsami pretii, ut satis ex eodem can. colligitur. Vide *Chrismale*, ubi de hac simoniaca solutione agemus. :||: A Simone Tessalonicense σφραγὶς, idest, *Obsignatio*, ab Areopagita τελείωσις, idest, *Perfectio*, & à Græcis μῦρος, idest, *Unctio* dicitur, quam dictionem Arabes corruptè *Mairum*: Melitenses verò magis ad græcam dictionem accedentes *Miru* appellant. Chrisma est oleum balsamo mixtum, & ab Episcopo assistentibus Sacerdotibus duodecim, Diaconis septem, sepremque Subdiaconis in Feria V. majoris hebdomadæ consecratum. Diximus materiam esse oleum cùm *balsamo mixtum*, ubi advertendum, quòd Græci præter oleum, & balsamum commiscent triginta tres species aromatum. Item ab *Episcopo consecratum*, inter Græcos verò solus Patriarcha hoc chrisma consecrat, raró tamen, nec annuatim, sicut Latini, & illud omnibus Ecclesiis posteà distribuit. Item *Duodecim Sacerdotes* assistunt in memoriam duodecim Apostolorum, ac *Septem Diaconi* requiruntur in symbolum septem Diaconorum, quos Apostoli statuerant; *Septem* verò *Subdiaconi*, ut Diaconorum consocii adduntur, ita Isid. lib. 2. de Eccl. Off. cap. 8. Rupert. lib. 5. de divin. Off. cap. 8. Diximus tandem hanc cæremoniam fieri in feria V. majoris hebdomadæ, sic enim cautum est in can. litteris, de consecr. dist. 3. & can. quoniam, de senten. excom. in sexto: qui tamen canones de oleo catecumenorum,

& in-

& infirmorum non faciunt mentionem. Hæc verò dies mysteriosè assignatur, ut Isidorus, Alcuinus, & Rabanus, notant, quia, nimirum, ante dies Paschæ Maria Magdalena pedes Domini unxerat; & Rupertus ulterius unctionem sanguinis Agni significare astruit Israeliticorum ad postes, & superliminaria domorum in die decimaquarta primi mensis. Exod. cap. 12. De usu autem Chrismatis; ad tria inservire dicimus. Primò in Sacramento Confirmationis, cujus administratio ad solum Episcopum spectat, nec eam Sacerdoti delegare potest; Papa tamen justis de causis hanc potestatē Sacerdotibus concedere valet, quemadmodum D. Gregorius ad evitandum scandalum ex prohibitione in Sardinia ortum, quia, nimirum, Confirmatio in ea insula prohibebatur in locis, in quibus non inveniebantur Episcopi; ideò Sacerdotibus ibi facultatem dederat administrandi hoc Sacramentum, ut ex ejus epist. 9. lib. 3. ad Januar. Caralit. Episc. colligitur. Antiquitus post baptismum hoc Sacramentum conferebatur, sed ab Episcopo: itaque abusivè à Græcis per simplicis Sacerdotis manus post baptismum hoc Chrisma confertur; asserentibus ex antiquo ritu id fieri; nam clarè constat: [Quod solis debeatur Episcopis ut consignent, & Spiritum Paracletum tradant, quod non solùm consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verùm & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit quibusdam in nomine Jesu baptizatis per impositionem manuum Pauli Apostoli datum esse Spiritum Sanctum. Item in alio loco scribitur, quòd Apostoli Hierosolymis Petrum, & Joannem miserunt Samariam, ut jam baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Rupert. lib. 5. de div. Offic. cap. 16.] Hodie tamen confirmatio hæc non fit amplius tempore baptismi, sed in ætate discretionis, atque Parochis Græcis inter Latinos degentibus, ex Pontificiis prohibitionibus supradictus abusus vetitus est; sed pueros græcos jam adultos tenentur Episcopo latino ad effectum confirmandi præsentare. Usus autem Chrismatis ad sex inservit, primò ad ungendum baptizati caput, prout dictum est in dictione *Baptismus*, & in dictione *Vertex* dicetur. Secundò pro Sacramento confirmationis. At licet in baptismi cæremonia Sacerdos ungat chrismate baptizatum [Signatur enim baptizatus chrismate per Sacerdotem in capitis summitate, per Pontificem in fronte. Rab. de instit. Cler. lib. 1. cap. 30.] Utramque tamen unctionem hanc à S. Sylvestro institutam fuisse refert Ruper. in prædic. lib. 5. de div. Off. cap. 16. inquiens: [Legitur autem in gestis Pontificalibus, quod Sylvester Papa constituit, ut baptizatum liniat Presbyter chrismate levatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizati migrent. Presbyteris itaque chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem, quod solis debetur Episcopis; sed verticem.] Tertiò usus sacri chrismatis inservit in Sacerdotis ordinatione, quo frons, & manus ejus ab Episcopo liniuntur. In aliquibus Ecclesiis ungebantur Diaconi manus, quando diaconatum suscipiebat, quod ex quodam M. S. Cæremoniali Rotomagensis Ecclesiæ colligitur, in quo hæc verba leguntur: [Consecratio manuum Diaconi de oleo, atque chrismate.] Erat enim in praxi Gallicanæ Ecclesiæ, ut colligitur ex epist. Nicolai Primi ad Ridulphum Archiepisc. Bituricensem, ubi inquit: [Præterea sciscitatis, utrum solis Presbyteris, an Diaconibus debeat cum ordinatione manus chrismatis liquore perungi.] Quartò oleo chrismatis Ecclesia utitur in consecratione Episcopi, caputque ejus linitur, ut impinguatum remaneat cœlesti nectare, ac ejus manus perunguntur, ut mysteriorum admirabilium executor fiat: additque Sanctus Cyprianus de Unct. Chrism. quòd: [Sicut oleum fluctuat, & humidis quibusdam superfertur: ita excellentia sacerdotalis regiæ dignitati.] Quintò unguntur Reges, & Imperatores. Sextò consecratur Ecclesia, & Altare, ut dictum est in dict. *Altare*. Item solebant Ægyptii sacro schrismate Sacerdotum cadavera linire, qui abusus à Balsamone damnatus fuit, quādo de hoc ritu, seu potiùs abusu ab Alexandrino Patriarcha interrogatus fuerat. Erat etiam tempore Caroli Magni abusus, imò superstitio, quod reus ne cogeretur violentia tormentorum proprium delictum manifestare, sacrum chrisma bibebat ante interrogationes in tormentis, quæ superstitio ab eodem Imperatore in ejus constitutionibus lib. 3. c. 55. his verbis prohibita fuit: [Ut Presbyter, qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum, postquam de gradu suo depositus fuerit, manum amittat.] De quo abusu loquitur etiam Moguntinum Concil. can. 27. inquiens:] Nam criminosos eodem chrismate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprehendi posse à multis putabatur.] De chrismа, quod per antonomasiam Confirmationis Sacramentum intelligi solet, multa in suis eruditis moralibus responsionibus Joannes Cardinalis de Lugo, quo ad effectum, & validitatem hujus Sacramenti scripsit, auctoritati S. Dionysii Areopagitæ innixus, qui in lib. de Ecclesiæ Hierarc. cap. 4. magnam vim, & copiam fragrantium qualitatum, hoc Sacramentum habere dixerat. Vide etiam Baronium ad an. 1080. Debent autem esse jejuni, ac necessariò in gratia, qui hoc Sacramentum accepturi sunt, & consequenter, existentes in peccato mortali debent prius confiteri, cùm hæc chrismatis confirmatio sit verum Sacramentum, quo fidelibus Spiritus Sanctus tribuitur, dum in Christiana militia adscribuntur; & ideo eorum frons, quæ est verecundiæ sedes, signatur, ut fideles ad ignominias, persecutionesque in confessione fidei sustinendas præparentur, ac prompti fiant, in cujus probationis signum maxilla eorum ab Episcopo percutitur. In hoc Sacramento sicut in Baptismo suscipiuntur Patrini: nam eo pacto, quo duellatores ante

pugnam Patrinos eligunt, ita, qui in spirituali lucta contra animæ inimicos dimicat, ut validus fiat, in hoc Sacramento Patrinos eligere debet. Advertendum tandem est, quòd non potest Patrinus esse, qui non fuerit antea hoc Sacramento confirmatus. can. in baptismate, de consecr. dist. 4. Nec debet esse idem Baptismi Patrinus, can. in catechismo, de Consecr. dist. 4. FR. Antiquitus etiam apud Latinos statim post Baptismum dabatur confirmationis Sacramentum, quod colligitur ex Ordinis Romani verbis, nempe, [Die Resurrectionis Dominicæ procedentem ad Sanctam Mariam Majorem cum ordinibus suis Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & salutato Pontifice, In nomine Domini Jesu Christi baptizati sunt externa nocte in Sancta Dei Genitrice Maria infantes masculi numero tot, fœminæ numero tot.] Et etiam Ordo Romanus idem refert de chrismate in die V. Vide hìc *Chrysmarius*. Quod tamen tempore persecutionum observabatur; legimus enim in passione S. Urbani Papæ, quòd hic Pontifex Anolium baptizavit, ac chrismate consignavit. Vide *Myrum. Oleum Sanctum.*

Chrismale, Velum, quo chrisma cooperitur. Item linteum, quo frons chrismate liniti cingitur. [Tegitur post sacram Unctionem ejus caput velamine sacro. Rab. lib. 1. cap. 29. de instit. Cleric.] ac de eadem cæremonia mentionem faciens Ordo Rom. addit: [Deportantur ipsi infantes ante Pontificem, & dat singulis stolam candidam, & chrismale.] Vide *Baptismus*: caput enim noviter baptizati unctum chrismate, coopertum erat candido velo, à Nicephoro, lib. 3. cap. 37. *Arcana, & Mystica galea* appellato. Adhuc Romæ mos iste conservatur, ubi Patrinus candida fascia caput confirmati ligat. Item corporale denotat. [Qui in plebem suum chrismale perdiderit, & non invenerit, quadraginta dies pœniteat. Bedæ Pœnitentiale, cap. 13.] FR. Chrismalis dicebatur etiam quædam simoniaca solutio pro chrismatis collatione. cap. 36. lib. 5. tit. 3. decretal.

Chrismalis Patena. Vide *Patena*.

Chrismarium, Chrismatis repositorium, in quo conservari solet: [Sed ille de pulvere beati sepulcri secum habens clavato chrismario contra ignem &c. Greg. Turon. lib. 4. cap. 32.] *Clavato*, id est, clauso.

Chrismarius, erat Notarius, seu Cancellarius, cui nomina baptizatorum notare incumbebat. Quare de cæremonia coram Pontifici facienda, cùm in die Paschæ ad Sanctam Mariam Majorem ille ad celebrandum equitaret, Ordo Romanus habet: [Cùm venerit ad Merulanum, quidam Chrismarius electus ab omnibus Chrismariis dicit alta voce: Jube Domne benedicere, & Pontifex benedicit, & Chrismarius, in Ecclesia S. Mariæ Dominæ nostræ baptizati sunt tot masculi, & tot fœminæ. Pontifex respondet: Deo gratias.] FR. Vide quæ notavi in fine dictionis *Chrisma*.

Chrismatarium, Vas in quo chrisma conservatur. [Servus Christi Maximianus Archiepiscopus hoc Chrismatarium ad usus fidelium fieri jussit. In vita S. Maximiani.

Christianizo, Christianum se profiteri.] Nullam autem Apostolici census Ecclesiam invenies, quæ in Creatore christianizet. Tertull. lib. 1. advers. Marcion.

Christianocategorus, Χριστιανοκατήγορος, Christiani accusator. Nam κατήγορος, accusatorem significat, à κτ͂, contra, & ἀγορεύω, dico. Aliqui Hæretici ita à D. Joanne Damasceno vocati, qui imagines Sanctorum Latriæ cultu adorabant, cùm Sacrosancta Ecclesia Duliæ cultu Cælicolas adorare jubeat: dicebantur *Christiano-categori*, quia eorum errores veris Christianis notam inferebant, nam tanquam idololatræ existimabantur, quorum contrarii: Vide *Duliani*.

Christianus, Christi assecla: [Itaut cognominarentur primùm Antiochiæ Christiani. Actor. cap. 11.] Cùm antea nominarentur *Discipuli*; sed ab Apostolis ordinatum fuerat, ut Christiani nominarentur, ad differentiam aliorum Discipulorum hæreticorum, ut refert S. Athanasius, quia Dositheus, Judas, & Joannes, qui antea fuerant Apostolorum Discipuli, invenerunt falsa dogmata Religioni Christianæ contraria; itaque occasionem præbuerunt Apostolis, ut sequaces Christi à sectatoribus Hæresiarcharum, veri Christi Discipuli distinguerentur, ac Christiani nomen eis tribuerunt. Equidem miror quomodo Pamelius in Annotationibus ad Apologet. Tertull. cap. 4. ubi habetur, quòd tempore Tiberii Imp. [Primum nomen Christianum in sæculum introivit] ibique infert Pamelius, quòd Discipuli ante divulgationem Antiochiæ in aliis mundi partibus cognominati fuissent Christiani; minimè advertens Tertulliani verba, qui per nomen Christianum, famam, & notitiam Christi intelligit. FR. Nam usque ad Tiberii Claudii tempora sub nomine Judæorum Romæ appellari Christianos, Suetonius in Claud. cap. 25. refert sic inquiens: Judæos impulsore Chresto assiduè tumultantes Roma expulit,] quòd Osorius *Impulsore Christo* apud Baronium anno 51. n. 1. legit. Atque Aquila, & Priscilla; cùm essent Christiani, natione tamen Judæi, Actor. 18. pro Judæis Romæ habiti fuerant: idem Baron. ibid. num. 2. Vide dict. *Christus*. Itaque Gentiles in primordio Christiano de hoc vocabulo parùm instructi, Christum, Chrestum vocabant, ut Lactantius Firmianus, lib. 4. cap. 7. refert inquiens: [Ignari rerum nostrarum Christum Chrestum, & Christianos Chrestianos vocabant.] A Judæis verò Nazareni tunc vocabantur Christiani. Baron. ad ann. 43. n. 16. Et adhuc in Oriente sic vocantur. Cœperunt itaque in Urbe nominari Christiani tempore Neronis, ut ex Tacito, lib. 15. Annal. habetur; ubi sic ait: [Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos, vulgus Christianos appellabat;

Author nominis ejus Christus, qui Tiberio Imperante, per Procuratorem Pontium Pilatū supplicio affectus erat. [Et Sueton. in Nerone, cap. 16. [Afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novæ, ac maleficæ.]Erat enim tam abominabile hoc nomen Christiani apud Gentiles, ut in suo Apologetico, c.3. advers. eosdem Gentiles conatus fuerit Tertul. suavitatem hujus vocabuli elucidare, sic inquiens: [Christianus autem, quantum interpretatio est, de unctione deducitur; sed cùm perperàm Christianus pronunciatur à vobis (nam nominis est certa notitia apud vos) de suavitate compositum est.] Alludit enim ad nomen Christi, quod unctionem significat : || : Varia opprobriosa nomina Christianis Gentiles indiderant; dicti enim sunt *Essei*, seu *Iessei*. Baron. an. 64.n.4. *Sibyllisti*. Idem in Appar. num. 19. *Asinarii*. Idem an.42.num.33. & an. 201. num. 21. & 22. *Semiaxii*, *Samentarii*, *Sarmentitii*. Idem an.201. num. 32. Hieronymus Herculanus in sua Regia Sacrarum Viduarum existimavit *Semiaxem* significare sex unciarum, ideo legit *Semissijus*; sed Tertulliani textui hæc lectio non consonat, dum in Apolog. cap. ult. ait: [Licèt nunc Semiaxios, & Sarmentitos appellatis, quia ad stipitem dimidii axis revincti, sarmentorum ambitu exurimur.] Processu temporis deinde, quia Hæretici, ac Schismatici Christianos etiam se appellabant, veri fideles ad illorum distinctionem *Catholici*, idest, universales appellati sunt. Vide *Catholicus*. Inde Pacianus in Novatianos scribens, ait: [Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor.] Aliis irrisoriis nominibus à Gentilibus vocabantur Christiani, nempe, *Græci*, quia nigro colore Romanis odioso, & philosophico pallio induebantur; hinc D. Hieronymus ait, [Si tunica non canduerit, statim illud è trivio impostor, & Græcus est. Epist. 23.] Ubi *Impostor* nedum deceptorem significat, quia decipientes Christiani putabantur; sed etiam ita dicebantur, eò quia super tunicam pallium imponebant. Tandem advertendum, quòd nomen *Benedictus* à principio non fuit nomen proprium, sed appellativum, & synonimum Christiani nominis apud veteres Authores. [Benedictus Simplicius hactenus vestri, jamque ab hinc nostri (modò per vos Deus annuat) habendus ordinis comes. Sidon. lib. 6. cap. 9. Alius libellus ex his est, quos ad Benedictum, id est, Christianum virum amicum meum Endelechium scripsisse videor. Paulinus, epist. 9.] Ac penes alios passim de hujus vocabuli usu. FR. Aliqui putant, quòd nomen Christiani Episcopum aliquando significet, argum. in C. de Episc. aud. & l. fin. C. de postlim. rever. Item Christiani Athei dicti, & quare, vide *Atheus*. Item Sacerdotes appellati. Vide *Sacerdos*. *Cruciola*. Vide duo genera Christianorum in dict. *Deividus*. Vide *Galilæus*. *Hominicula*. Cinerarius in dict. *Cinerarium*. *Pilosiotæ*. *Porphyrogenitus*. *Teletarcha*.

CHRISTIANISSIMUS, gloriosus titulus Galliarum Regis, quem Gregorius III. an. 740. Carolo Martello tribuit, illum exhortans ad defendendam contra Longobardos Ecclesiam; quo titulo mediantibus egregiis eorum prælis, & beneficiis in Ecclesiæ favorem, honorificati sunt successivè omnes illius Regni Reges; licèt Julius II. in eorum præjudicium, ut refert Cardinalis Pallavicinus, lib. 2. Hist. Concil. Trident. cap. 1. Angliæ Regi hunc titulum concesserat; atque Maximilianus Imp. contenderat solis Imperatoribus deberi; Gallosque Reges in tantum Christianissimos appellatos fuisse, in quantum Cæsares erant. FR. Ita D. Ambrosius, epist. 26. Gratianum Imperatorem Christianissimum appellavit. At Reges etiam hoc titulo ab ipsismet Pontificibus solitos fuisse decorari legimus; nam Leo II. hoc nomen Everigo Hispaniarum Regi attribuit, atque Concilia Toletanum, & Bracarense Ricaredum Regem Christianissimum appellarunt, ex eo quia Gothos ad fidem catholicam reduxerat, ita Rodericus Sancius in illius vita testatur: item Rex Siciliæ ab Alexandro III. Christianissimus appellatus fuit. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 185.

CHRISTIPARA. Vide *Christotocos*. *Theotocos*.

CHRYSTOLYTÆ, græca vox Χριστολύται, hæreticorum secta, idest, Christum secantes; hi enim docebant solam Christi divinitatem ad cælum ascendisse, remanente in terris corpore animato, ac sola humanitate separata.

CRISTOPHORIA, Χριστοφορία. FR. festum in Ambrosiana Ecclesia ad diem septimum Januarii in memoriam Christi ab Ægypto reversi celebratum; Christophoria enim græcè Christi delationem significat.

CHRISTOTOCOS, Χριστοτόκος, Christipara. Ita beata Virgo Maria à multis antiquis Auctoribus, & prætereà à Concilio Florentino vocata. Ex quibus liquet non solùm Christotòcon, sed & Theotòcon eam esse pronuntiandam. Sic in Constitutione prima Eugenii quarti, de Synodo Ephesina loquente, dicitur in hac definitum esse *B. Mariam semper virginem non solùm Christotocon, sed etiam Theotocon, hoc est non tantùm hominis, sed Dei genitricem ab omni Ecclesia prædicandam*. Fit autem vox ista Christotòcos à Χριστὸς *Christus*, & verbo τίκτω, *pario*, *gigno*. Vide *Theotocos*.

CHRISTUS, laudabile nostri Salvatoris nomen, idem ac Messia; nam hebraicè *Mesiah*, græcè Χριστὸς, & latinè *Unctus* dicitur. Romani in Ecclesiæ primordio Chrestum appellarunt, ut ex Suetonio dictum est suprà in dictione *Christianus*; quare Ludovicus Orleans in Taciti Observationibus existimat, quòd Martialis, epig. 28. lib. 9. in Chrestum, in opprobrium Christi cecinisset. *Unctus* dicitur, quia antiquitùs Sacerdotes, & Reges ungebantur, atque utrumque nomen Redemptori nostro optimè convenit. FR. à Divo

Gregorio Veritas in vera carne appellatur. can. si quis per vetus testamentum. 22. quæst. 2. Notandum, quòd caro Christi non dicitur caro peccati, sed in similitudinem carnis peccatricis. can. utilem. 22. quæst. 2. Item Christus appellatus est Irenarcha, idest, Princeps pacis. Vide *Irenarcha*. Item Sequester, idest, mediator. Vide *Sequester*. Ubi natus sit. Vide *Thamnus*. In antiquis monumentis reperitur, sæpè hoc signum loco XP. idest, CHR. quod Christum significat. Vide Torrigium de Crypt. Vatican. impress. secunda. Vide etiam hìc in dict. *Labarum*. Cæterum de proprio Christi nomine JESUS, illud reverenter pronunciantibus Joannes Papa XXII. XL. dierum indulgentiam concessisse refert Jo. Villanus in ejus hist. par. 1. lib. 9. cap. 79. Item Christus pro rebus Christi, nempè, ecclesiasticis, & spiritualibus, can. convenior. §. non solet Christus. 23. quæst. 8. & ibi Glossa. Qualem hymnum Christus cecinerit in ultima cœna. Vide *Hymnus*. Christus unius Uxoris Sponsus. Vide *Monogamus*. Vide *Choragus*. Dicitur Vita clavata. Vide *Clavatum*. *Dei virilis*. Qua die mortuus sit. Vide *Parasceve*. Ejus vestigia in Monte Oliveto, quando ad cœlum ascenderat, nunquam tegi potuerunt. Vide *Pavio*. *Præambulus*. An nudis pedibus incedebat in terris. Vide *Sandalia*. Reliqua Vide *Deisona*. *Epistates*. *Galilæus*. *Homousion*. *Nullificamen*. *Pæonius*. *Teletarcha*. Quibus motivis inducti sunt Hebræi ad Christum, ut Redemptorem, acclamandum in die, quo Hierosolymam super asinam ingressus est. Vide *Palmarum festum*. Christus dicitur Virtus Dei. Vide *Verbum Dei*. Utrum appellari possit creatura. Vide *Creatura*.

CHRISTOLOGUS, græcum nomen Χειστολόγος significat hominem ornatè de Christo loquentem, in quo tamen facta locutioni non correspondent; hinc pro eo, qui Christianus nomine tantùm intelligitur, cùm re vera ejus opera Christiano nomini minimè correspondeant.

CHRYSARGYRUM, græcum vocabulum χρυσάργυρον, aurum, & argentum significat, & pro tributo accipitur, quod in moneta aurea, & argentea à meretricibus, aliisque infamibus personis Constãtinopolitano Imperatori solvendum erat, de quo Euagrius, lib. 3. histor. c. 39. ubi de falsitate Zosimum historicum convincit referentem Magnum Constantinum simile tributum imposuisse. Fuit autem abolita hujusmodi solutio ab Imperatore Anastasio. Baron. An. 330. num. 36.

CHRYSOBULLA. Vide *Bulla*.

CHRYSOCLAVUS. Vox græco latina, sæpè ab Anast. Biblioth. in vitis Pontifex. usitata. [Super Altare majus fecit tetravela holoserica, alithina quatuor cum hostillis, & rosis chrysoclavis. Anast. in Leone III.] Omnes sunt voces barbaræ compositæ ex græco latino; nam *Tetravela* vela quatruplicata significat. *Holoserica*, idest, tota ex serico. *Alithina*, vera &c. Vide suo loco. Idemque in Benedic. III. [Camisias albas sigillatas holosericas cum chrysoclavo.] Itaque opus textile configuratum aureis clavis erat; inde vestis ita contexta *Chryso clavata* dicebatur, quam Latini *Auroclavatam* dixere. [Auroclavatis vestibus item interdixit. Tacitus.] Ac alii Scriptores *Clavatam vestem* appellarunt. Antiquissimus Romanorum usus fuerat, ferendi *Clavatas vestes*; & latæ, *Laticlavi*, strictæque, *Augusti clavi* appellabantur. Atque *Laticlavas mappas* Petronius dixit, & Martialis, lib. 4. ep. 45. [Et lato variata mappa clavo:] quæ configurationes ex auro erant intextæ, seu insutæ vestibus, mappis, ac linteis ad modum clavorum capitis. [Habentes tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo. Anast. in Leone III.] FR. Et sæpè erant ex purpura [Vestitur colobio albo clavato purpura. In vita S. Bartholomæi Apostoli ab Abdia descripta, lib. 9.] Erat enim colobium purpureum, quo ad sagi militaris imitationem Monachi etiam utebantur. [Habet verò colobium nostrum clavum purpureum. Quidnam designat clavus ille purpureus? Unusquisque Regi militans habet purpuram in sago suo &c. sic & nos in colobio nostro purpureum clavum apponimus, ut demonstremus nos in Christo commilitare. S. Doroth. Abb. doctr. prima.] Quamvis Albertus Rubenus existimet, quòd vox Clavus non significet aliquam figuram, seu lineam in vestibus; sed colorem purpureum auro contextum, sicut dicitur *Chrysococcinum*, *Chrysoprasinon*, *Chrysocitriron*, & reliqua colorata textilia auro mixta. Quod tamen ex eodem Bibliothecario confirmatur; nam, ut suprà visum est in dict. *Blattum* apud eundem significare purpuram, & in Leone III. idem scripserat: [In Altare B. Petronilæ posuit vestem de staurace una, habente periclysim de blattis, seu chrysoclavo.] Et vocabulum *Seu* non rarò copulam *Et* apud eundem significare videbimus in dict. *Seu*.

CHRYSOCITRION, & *Chrysococcinon*. Vide *Chrysoclavus*.

CHRYSOCOLLA. FR. De hoc vocabulo Isidorus duobus modis scripserat: primò enim lib. 33. Etymol. cap. 14. sic ait: [Chrysocolla gignitur in India, ubi formicæ eruunt aurum, est autem auro similis, & habet naturam magnetis; nisi quod augere aurum traditur; undè & nuncupatur.] Hoc minerali stratum fuisse Caligulæ, Neronisque Circum Marlianus credidit, quod alii æris ærugine picturam illam fuisse coloratũ malunt: at Plin. lib. 33. c. 5. Marliano favet. Secundo loco idem Isidorus, l. 19. cap. 17. ait: [Chrysocolla colore prasino est, quod venæ ejus habere aurum traditur, hæc & in Armenia nascitur, sed ex Macedonia probabilis venit; funditur enim ex metallis æris, cujus inventio argentum, & Indicum prodit; nam venæ ejus cum iis habent naturæ societatem.] De hac secunda specie videtur intelligi lapidem, qui vulgò *Lazul* dicitur à vocabulo græco, quod Persidem, aut Armeniam denotat. Vide græcos historicos de Lazulis populis, quos Belisarius debellaverat; ex isto enim lapide, quem Isidorus ex Armenia provenire

nire ait, extrahitur barba argentea, & aurea, ut testatur Jo: Baptista Porta in sua naturali magia. De hac Chrysocolla, lib. 35. cap. 6. sic tradit Plinius: [Armenia mittit, quod ejus nomine appellatur: (*nempè, Lazul græcè, latinè Armenia*) lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus, optimumque est, quod maximè viret communicato colore cum cæruleo: solebant libræ ejus trecentis nummis taxari.] Et lib. 33. cap. 5. de secunda specie Chrysocollæ, idem ait: [Chrysocolla humor est in puteis, quos diximus, per venam auri defluens crescente limo in rigoribus hybernis usque ad duritiam pumicis, laudatiorem eandem ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est, invenitur & in plumbariis; vilior etiam in auraria.] Ex quibus colligitur, colorem prasinum non esse porraceum, ut Calepinus, & alii existimant; sed cæruleum; nam chrysocollam Isidorus suprà ait esse coloris prasini, & Plinius cærulei; ergo prasinus, & cæruleus idem color est; sic dicendum de *Chrysoprasso*, quem idem Calepinus cum aliis aureum porraceo colore mixtum esse asserit: contra quos respondetur ex Philone, qui lib. 1. Allegor. ait ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. [Sapphirus autem est lapis prasinus.] Et licèt græcè LXX. locum Exod. 28. 9. vertissent: [Sumesque duos lapides smaragdos &c.] dictio tamen hebraica *Sohom* ibi non clarè smaragdum teste Hieronymo in epist. ab Fabiol. significat, & licèt græcè πράσιον porraceum significet; hic tamen lapis chrysoprasius utrum à colore, vel à loco, unde sumitur, ita potiùs denominetur, non liquere ait ibidem D. Hieronymus, his verbis: [Qui hebraicè dicuntur *Sohom*, ab Aquila, & Symmacho, & Theodotione Onychini, LXX. smaragdi transferuntur. Josephus sardonychas vocat, cum hebræo Aquilaque consentiens: ut vel colorem lapidum, vel patriam demonstraret.] Ita etiam ex significatu hujus coloris intelligere videtur Procopius, inquiens: [Prasinus peculiariter dedicatus est sacerdotali tribui, quæ cælestium cogitationem rimatur. Carbunculus consecratus est regiæ potestati; ut enim ignis &c. in cap. 2. Genes.] Unde ex coloribus lapidum moralem significatum derivat, nempè, à prasino cælesti ad cælestem contemplationem, & à carbunculi colore ad ignem, ac lucentem Regum potestatem. Quare chrysoprasus est potius aureus, & cæruleus color mixtus. De prasino colore sæpè Anastasius in vitis Pontificum mentionem facit. Vide *Prasinus*. Aldourandus verò hunc lapidem cyaneum autumat à Plinio appellatum fuisse, & in *Chrysocolla* varia excogitat.

Chrysologus, Χρυσολόγος, græcum nomen, aureum sermocinatorem significat, cognomentum Petri Ravennæ Archiep. propter ejus sententiosum, & succinctum loquendi modum.

Chrysopetron. Vide *Prasinus*.

Chrysoras, græcum vocab. Χρυσόρας, aureus rivus: sic appellatus est S. Jo: Damascenus; & ab Arabibus *Mansur*, idest, auxiliatus, seu redemptus dicitur; fortasse quia à Beatissima Virgine illi restituta fuit manus, quæ in testimonium veritatis ab inimicis fidei mutilata fuerat. Hoc tamen *Mansur* nomen est proprium inter Turcas, & Arabes.

Chrysoprasus. Vide *Chrysocolla*.

Chrysotomus, Χρυσόστομος, eximii S. Ecclesiæ Doctoris Joannis Constantinop. Patriarchæ cognomen, quod os aureum significat.

Chrysotella, χρυσοτελεία. FR. hoc est auri contributio. Evagr. lib. 3. hist. eccl. cap. 42.

Chrysulca. FR. Italicè *Acqua forte*, seu *Da spartire* dicitur: veteribus incognita, qua Artifices utuntur ad imprimendum, & delineandum in metallis, & ea mediante aurum ab aliis metallis separatur, quæ ex candida, ac clara in cæruleum convertitur auro immixta: at si in ea æs infusum sit, in castaneum colorem transmutatur: ferrum verò in rubrum: purum autem argentum in nigrum colorem illam convertit; hinc senes, & vetulæ juventutem affectantes, ad abscondendam canitiem solent barbam, & capillos rufos, nigros, vel castaneos hac aqua tingere, variando, nempè, tantummodò metalli infusionem, juxta colorem ab eis exoptatum.

Chydæus, græcum vocab. χυδαῖος, vulgaris, ac vilis significat: Accipe tecum unum vasculum chydæi vini. Pallad. in lausiaca.] Aliqui putant fuisse vinum expressum ex palmarum fructibus.

Chytropodes, græcum vocab. χυτρόποδες. FR. ollarum sustentacula, vel ipsæ ollæ cum pedibus. [Sive clibani, sive chytropodes destruantur, & immundi erunt. Levit. cap. 11.

Ciborium, græc. vocab. κιβώριον, propriè significat fabæ ægyptiæ ventriculum; translativè tamen vas denotat. FR. genus poculi, seu calicis in modum foliorum colocasiorum factum, Histor. Longobard. Adnot. in lib. 3. c. 35. :||: Hodie tamen inter Ecclesiasticos Tabernaculum, in quo conservatur Sac. Eucharistia, significat. [Ciborium ex argento purissimo. Anast. in Leone II[.] à Symmacho *Pixis*: & *Turris gestatoria* à Greg. Turon. de Glor. Martyr. c. 86. dicitur. Vide suis locis. Antiquorum usus erat conservandi hoc Sacramentum in quibusdam columbis argenteis, vel aureis super Altare pendentibus, ut adhuc mos est in aliquibus Galliæ Ecclesiis, Parisiis præsertim. Ritus hic in Ecclesia à D. Basilio introductus fuit, ut in ejus vita observatur apud Surium, tom. 1. ubi dicitur: [Tertium verò (*idest Hostiæ consecratæ particulam*) in columba aurea pendente reposuisse.] Vide Baronium An. 57. n. 152. Item ponebatur Eucharistia in base Crucis ex ordinat. Turonen. Concilii II. Ante Concil. Trident. conservabatur in foramine muri, sicut usque nunc Oleum Sanctum conservatur; quæ foramina in multis Ecclesiis adhuc videntur; sed præfatum Trident. Concil. hoc fieri vetuit. Hodiè quoque ciborium à pyxide distinguitur; nam pro ciborio tabernaculum, ubi ponitur

vas cum Eucharistia ; per pyxidem verò vas ipsum, in quo præfatum Sacramentum ponitur, intelligitur. Vide *Pyxis*.

CICATRIX. Vide *Nota*.

CICENDELLA. *Cicendelum*, & *Cicindelis*: Pygolampas, aliàs lampuris, seu lampyris est, exiguum animal, Italicè *Lucciola* dicitur, cui venter nocturno tempore lucidus apparet: translativè verò pro lucerna ardente accipitur. [Inter organa Vatum, & ardentes cicendelas, Fulber. Carnot. epist. 68. In Sacrarium sub velo transiens, cicendelam extinguere voluit. Greg. Turon. lib. 4. cap. 31.] Invenitur etiam nomen *Cacindela* in eadem significatione, à verbo *Candeo* proveniens, sicut in dict. *Candela*, ab eodem verbo diximus derivari. Aliquando significat etiam candelabrum. Vide *Butto*, *Pharus*.

CICONIA. Vide *Erodion*.

CICONIUS, res ad ciconiam avem pertinens: [Usque ad adventum hirundinum, & ciconium. Sidon. lib. 2. epist. 14.

CICURIA ENNIANA, phrasis corrupta in Tertulliano, qui Valentinianorum ineptias deridens, inquit: [Accipe alia ingenia cicuria enniana insignioris apud eos Magistri. c. 37.] Alii *Cicuriennіana* legunt ex nominibus, *Cicur*, & *Ennianus*; comparat enim ironicè Valentinianorum rude ingenium ingenis Oscorum, quos (ut ibi notat Marius Victorius) linguam græcam, & latinam Ennius docuerat; quæ conjectura ex verbis D. Hieronymi confirmatur, cujus verba, lib. 3. contra Rufinum sunt hæc: [Sed nos simplices homines, & cicures enniani, nec illius sapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere possumus.] At Latinus Latinius Tertullianum sic corrigit: *Accipe alia ingentia cercuriana*; quibus verbis ad ingentes Valentinianorum ineptias Tertullianus alludit; *Cercurus* enim erat ingens Asiaticorum navis. FR. Opinionem Latinii invenies in ejus Bibliotheca Sac. seu Observationes &c. per nos hoc anno impressa, pagin. 199. col. 1.

CICUTA, herba; ejus naturam. Vide *Hierophanta*.

CIDARIS. Vide *Mitra*.

CILICIUM DIVINUM, quid sit. Vide *Pœnitentes*. Unde dicatur. Vide *Trichinas*.

CIMELIA κειμήλια, Vide *Cemelium*.

CIMELIARCHA, *Cimelium*, & *Cinimilia*. Vide *Cemelium*.

CINERARIUM, Theca, seu vas, in quo cineres, seu ossa Sanctorum conservantur; & ideò *Ossarium* etiam dicitur. Vide *Canola*. Cinerarii appellabantur Christiani, ut Tertullianus testatur, ex eo quia Martyrum cineres verebantur. FR. hoc nomen à Vigilantio hæresiarcha Christianis primò impositum fuerat. Baron. an. 406. n. 44. & seq.

CINERUM DIES, Ecclesiæ feriæ IV. Dominicæ Quinquagesimæ antiquissimus ritus, qui solebat fieri à Christianis excalceatis, ut in constitutionibus Cistercienfium disponitur, & Rupertus ait: [Igitur ut nostra nobis calamitas ad memoriam revocetur, & meminerimus, quia pulvis sumus, quod oblitus est pater noster Adam, quando projecit ante Deum coronam suam, & exinde sensit nuditatem suam: idcircò & cinere capita nostra aspergimus, & summas partes corporis, idest, pedes nudamus, hoc habitu confitentes quia non Dii, neque de cœlo sumus; sed homines sumus, & de terra principium habuimus, & quia per peccatum gloria nostra spoliati, & inter hostes constituti, ornatu gratiæ Dei indigemus. De divin. Offit. lib. 4. cap. 10.] FR. Extremæ siquidem admirationis civium Halberstadii Saxonum mos erat in hac die, ex relatione Æneæ Sylvii in ejus Europa, c. 2. sceleſtiorem enim civium inquirebant in hac die, quem lugubribus indumentis vestiebant, ac capite velato in Ecclesiam conducebant, ex qua peractis divinis officiis, illum expellebant. Hic per totam Quadragesimæ tempus nudis pedibus in Civitate perambulabat, omnesque Ecclesias visitando, minimè ingrediendo, nec cum ullo unquam loquebatur; erat tamen alternatim ad mensam inter Canonicos invitatus. Dormiebat post mediam noctem, tandem postea ab omnibus peccatis, ac enormitatibus commissis absolvebatur; & deinceps Adam appellabatur :||: Adhibendus est cinis pro hoc die ex palmarum, & olivarum ramis, anno præcedenti benedictis, ut in Rubricis disponitur, quod & Græci quoque observant: cùm enim hæ ramorum binæ species, una, scilicet victoriæ, misericordiæ pacisque altera symbola sint; hinc admonentur fideles, quòd mediante pœnitentia, & vitiorum victoria, & divinæ misericordiæ reconciliatio acquiratur. FR. In Ambrosiano ritu dispensantur cineres ad feriam secundam Rogationum, quæ ibi post Ascensionem celebrantur. :||: In Cappella papali, quando Pontifici superimponitur cinis à Celebrante Cardinali: advertit ibi Cæremoniale, lib. 2. cap. 31. quòd Celebrans: [Stans coram eo supra scabellum, nihil dicens, imponit Papæ sedenti cineres supra caput in modum crucis.] Quod solet fieri ad Sanctam Sabinam, ubi quadragesimalis statio incipit; sed Cencius Camerarius in suo M. S. Cæremoniali testatur, quòd Papæ quoque dicebantur memoranda verba: *Memento homo &c.*

CINGULUM, Zona, baltheus, sacrum ligamen ad celebrandum ordinatum. In quodam antiquo Pontificali M. S. *Cinctorium* appellatur. Contemplativè charitatem Christi significat. Innocent. Papa de Myst. Miss. cap. 37. hujusdemque Christi Virginitatem. Bonavent. Item flagella in passione ejusdem. Durand. Item funes, quibus idem in passione ligatus fuerat. D. Thomas. Atque moraliter custodiam cordis secundùm Rabanum denotat. Continentiam repræsentari ait Amalarius. Fortitudinem denotare, inquit Hesychius, & tandem arcum persigurat, quo contra communem hostem dimicatur. [Cingulum pro arcu se cingit, subcingulum pro pharetra sibi appendit. Gem. lib. 1. c. 83.] *Subcingulum*, & Sub-

& *Subcinctorium* non est ampliùs in usu; solus tamen Papa adhuc in Pontificali uti solet, estque ad parvi manipuli formam, in latus sinistrum appensum. [Primùm cingulo cum subcinctorio in parte sinistra pendente, Cæremon. Papale] Quod non adhibet Papa, si celebraturus sit in die Veneris Sancti. [Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur consuetis paramentis, exceptis sandaliis, & subcinctorio, fanone, & chirothecis. Ibidem.] Et appellatur etiam *Perizoma*, ejusque significatum, Geminian. lib. 1. de Antiq. Rit. Missæ, cap. 206. exponit, inquiens: [Per hoc eleemosynarum studium accipitur.] Apud Græcos fit ad modum bursæ calicis, & angulariter illi appendunt, itaut figuram rombi præseferat, ac ἐπιγονάτιον illud appellant, idest, supergenuale; nam usque ad genua extremitas illius anguli inferioris pertingit: adhibetur ab Episcopis, aliisque Ecclesiasticis Dignitatibus, etiam à Parochis. Quod autem ad conscientiam spectat, dicimus cum Enriq. lib. 9. de Miss. c. 29. num. 5. & Sylvest. in verb. Missa, in casu necessitatis celebrare absque cingulo benedicto non esse peccatum, quæ necessitas esset exemp. gratia urgentia præcepti de audienda Missa in festo de præcepto: ratio est, quia antiquitus in aliquibus Ecclesiis non benedicebatur cingulum; quod quando frangitur, non potest innodari; sed utendum est de illius majori portione; nam denominatio benedicti cinguli intelligitur secundùm majorem partem, & minor pars benedictionem amittit, ut de Altari portatili fracto in dict. *Altare* dictum est. Vide Zachar. Pasqualigum in suis Decis. moralib. Si tamen antequam totaliter rumpatur, prenodetur, non amittit benedictionem. Gavant. par. 2. tit. 1. Potest defectu cinguli uti stola, & loco hujus manipulo, si longus hic esset. FR. Item antiquitus magistralis dignitatis signum denotabat cingulum: [Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, ammissione rerum, & cinguli condemnatione plectetur, can. nullus Episcopus, 11. quæst. 1.] Dicitur etiam cingulum clericale in canone, Christianis, 11. quæst. 1. Item significat zonam, in qua conservatur moneta. Vide *Ventralis*. Synonyma prioris significatus. Vide *Epigonation*. *Scriniarius*.

Cingulum Brachiale, manipulum significat.

Cinifes, ex græco vocabulo σκνῖφες, sic in textu Græco. Psal. 104. legitur, ubi nos latinè habemus: [Dixit, & venit cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.] quod culices significat.

Cinis. Vide *Cinerum dies*.

Cinticulum. Vide *Manipulus*.

Cinyra, fidicula, lyrula, seu cithara, à græco vocabulo κινύρα. [In ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. 1. Machab. c. 4.

Cionita. Vide *Stylita*.

Cippus, de quo vocabulo sic Tertull. de Pallio, cap. 5. ait. [Pallium facilè sese regit, facilè reficitur; etiam cùm reponitur, nulli cippo in crastinum demandatur.] ubi Cippus non denotat arcam, sicut Pamelius interpretatus est, nec perticam, aut lignum aliquod transversum ad pallium suspendendum, ut Franciscus Junius putavit; sed torcular potiùs, seu suppressorium aliquod, sub quo vestes complicatæ, ac compressæ supponi solent, ex similitudine compedum, in quibus reorum pedes comprimuntur, quod tormentum *Pedica*, & *Cippus* dicitur; ita toga, ut suas rectas plicaturas, ac nitorem retineret, noctu sic ordinata comprimebatur, quam diligentiam in pallio non requiri, inquit Tertullianus. FR. Item ligni truncum perforatum significat, in quo Minorum Ordinis Religiosorum peculium conservabatur. Clement. cap. ex vi, §. quo circa quæstus omnis pecuniæ, de verbor. signif. & ibi Glossa.

Circada, tributi, seu datii species. [Jube inclyte Præsul non dare circadas de Ecclesiis nostris. Fulbert. epist. 110. In isto regno per occasionabiles circadas, & per indebitas consuetudinarias exactiones ante viginti annos impositas non affligantur. Hincmar. epist. ad Ludovic. Balbum Imper.] Ubi Carolus Parisiensis Doctor in ejus Notis à circumeundo *Circadam* dictam fuisse ait, quia circumeundo colligebatur. Idem vocabulum in quodam privil. parisiensi cœnobio S. Dionysii à Diœcesano concesso, legitur sic: [Omnes illi, qui in hoc circumscripto spatio Ecclesiis serviunt, sint liberi, & absoluti ab omni debito, & redditione circadarum.

Circelli, inaures, muliebre ornamentum, græcè κιρκέλλια. Siculi adhuc idem vocabulum retinent. [Obtulit circellos paria duo gemmis ornatos. Anast. Bibl. in Leone III.] ita dicti à *Circulo*.

Circelliones, vel *Circumcelliones*, & *Circuitores*, clerici vagivagi. Item Donatistæ Hæretici. Vide *Agnostici*. *Bonosiani*, seu *Bonosii*; quorum depravatos mores Isidorus, lib. 2. de Eccles. off. c. 16. minutè describit.

Circinare. FR. Crines vellere, l. si quis caballum 2. De furtis. Inde Romani solent mulierem angustiatam, & miserabilem, seu in ærumnis lapsam, *Circinatam* appellare.

Circiter, adverb. Vide *Quod excurrit*.

Circuitores. Vide *Circelliones*.

Circulus, translativè scutulam, seu lancem ligneam denotat, qua Monachi uti solebant; sic colligi videtur ex D. Gregorii verbis in Regist. lib. 5. c. 56. ubi ait: [Cocleares verò, & circulos, quos direxisti, suscepimus, quia qualiter pauperes diligas ostendisti, qui ad usus eorum quæ sunt necessaria, transmisisti.

Circumcelliones. Vide *Circelliones*.

Circumcisio Domini. Festum ad Kalendas Januarii ab Ecclesia celebratum, ut superstitionibus Gentilium in his diebus concurrentibus opponeretur, ut dictum est in dict. *Cervula*. Hinc August. in psalm. 98. [Per istos dies ad hoc jejunamus, ut quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus.] Et Ambros. serm. 2. de Kal. Januar. ait: [Tunc nos sumus sobrii, atque jejuni, quo

quo intelligant lætitiam suam nostra abstinentia condemnari.] De hoc etiam jejunio Ordo Rom. c. 20. mentionem facit, eoque die omittebatur *Alleluja*, ex ordinatione Toletani Concil. cap. 10. Ob eandem rationem prohibita sunt munera, & strenæ in hac die. Vide *Strena*. In hac etiam die persona, & larva se induebant ad Gentilium imitationem Christiani nonnulli, quos in sermone ad Kal. Januarii sic Sanctus Maximus coarguit: [Nunquid non omnem excedit insaniam, cùm decorem vultus humani, Dei specialiter manibus in omnem pulchritudinem figuratum, squallore sordium, & adulterina fœditate deturpat?] Eandem Christianorum insaniam serm. 155. Petrus Chrysologus deflet, inquiens: [Ubi nostram Christus piè natus est ad salutem, mox Diabolus divinæ bonitati numerosa genuit, & perniciosa portenta.] Qua de causa in aliquibus M. S. & antiquis Missalibus in Missa hujus diei inscribebatur titulus hic, *Missa ad prohibendum ab Idolis*. Quæ ecclesiastica mœstitiæ signa per totum temporis cursum, usque ad cessationem superstitionum durarunt, ut Durand. lib. 6. cap 15. & in lib. 7. cap. 7. testatur, quòd usque ad ejus ævum duæ Missæ solemnes in hac die celebrabantur, prima, scilicet, de Circumcisionis mysterio, & altera de S. Maria.

Circumduco, quid apud Tertullianum significet. Vide *Traduco*.

Circumitor. FR. Monasticus officialis, ad quem pro conservatione regularis observantiæ cellas Monachorum visitare spectabat.

Circumlustrator, Titulus S. R. E. Archidiaconi peculiaris, qui etiam *Diaconus perscrutator* dicebatur, quia ad illum totius Cleri cura, ac disciplinæ ecclesiasticæ observantia pertinebat.

Circumvenio. FR. Decipio. [Et de hoc memoratus P. non fecisset in suis litteris mentionem: intelligendum erat circumvenisse prædecessorem nostrum, & litteras, veritate tacita, impetrasse. De rescript. c. 19.

Cismarinus. FR. Ex citra mare, cujus antithesis est transmarinus. Extravag. cap. unico, tit. 7.

Cispaticum. FR. Jus pascendi, vel ligna incidendi in sylvis, & in campis cespites colligendi, ex quibus hoc vocabulum deductum est: Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 36. Fit etiam mentio in Constit. Caroli Magni, tit. de Teloneis, & Cispaticis. An idem sit cum vocabulo Cespaticum, de quo suo loco dictum est suprà, videant Eruditi.

Cistelium. FR. Cancellum, seu agger. [Amphiteatrum extentus carnifex, imperat duci, quatenus patefactis cistellis, & apertis clathrorum obstaculis, ursorum geminis carperentur, & leonum rictibus roderentur. In Act. S. Juliani, & Socior. Mart. 9. Jan.] Ubi secundùm Vossii opinionem non *geminis*, sed *genuinis* legendum; subauditur enim *dentibus*. Insuper in aliquibus mendosis codicibus *Crustelium*, pro *Cistelio* legitur.

Cisterciensis. FR. Monachi valdè conspicui in transactis sæculis ob ingentia merita, ac præcipuè in bellis sacris, de quibus reticendum est meliùs, dum locutionis copia ad eorum eximias laudes non sufficeret. Appellantur etiam *Monachi de Cisteria*; [Et Abbatem, & Conventum de Cisteria. In cap. 2. de sequestrat. poss.] Quæ verò de iis hìc sparsim notantur. Vide *Armarium. Cereus paschalis. Cinerum dies. Crux Farsura. Griseus. Invitatorianus. Minutus. Misericordia. Mixtum. Officium B. Mariæ. Piscina*. Salinum in dict. *Salarium. Socculus. Spargillum. Succentor*.

Citatorium, citatio, intimatio: [Omnia citatoria omnium causarum, atque personarum, l. omnia, C. de Princip. agent. in reb.] Aliquando Principis edictum denotat.

Cithara. FR. idest, vita activa, seu laicalis. [Qui matrimonium contraxerunt, ecclesiastica beneficia detinere contendunt; in quorum conversatione cithara cum psalterio malè concordat. De Clericis conjugat. cap. 5.] ubi gloss. ait, [Per citharam intellige vitam activam, seu laicalem, per psalterium intellige vitam contemplativam, sive clericalem; sed aliquis non posset esse simul activus, & contemplativus, & sic conjugatus Ecclesiam habere non debet.] De Cithara verò instrumēto. Vide *Epicitharisma*. Prima ejus chorda, vide *Nete*, ac de inferiori chorda, vide *Hyppate*.

Cito, vide *Dismano. Intimo*.

Civitatensis, Vide *Diœcesanus*.

Clamaterius: [Clamaterios argenteos subtus. Anast. Biblioth. in Sergio II.] Sed Climacterios legendum à *Climactere*, quod gradus græcè significat, & κλιμακτηρικός, idest, graduatus. Vide *Climacterius*.

Clamium, FR. Querimoniæ, querela, lamentatio, in Sac. Scriptura Clamor dicitur, [Descendam, & videbo, utrùm clamorem, qui venit ad me. Genes. 18.] Clamium igitur idem ac Clamor gallicè *Clameur*. [Fecerit securum de clamio suo prosequendo. Matth. Paris. In Histor. An. 1206.] Alii tamen *Clameum* scripsere.

Clamor Lætitiæ. Vide *Alalagmus*. Clamor mœstitiæ. Vide *Ololygmus*.

Clare. Vide *Luminositer*.

Clasma, κλάσμα. FR. Chasma, scissura, schisma, rebellio: [Hoc enim stetit, ut si aliqua clasma facta fuerit in finibus vestri Ducatus Neapolitani terra, marique, à quacumque alia provincia. In Capitulare Sicardi, cap. 1. apud Camillum Perigrinum. In Histor. Princ. Longobard.] Ego tamen puto Clasma classem significare: [Aut per concilium, & conscientiam nostram aliqua clasma à vestris hominibus facta fuerit. Ibid.

Classicum, aliquando campanam significat. [Pulsato igitur solemni classico. Matth. Paris. in vita Abb.

Clava, Vestis. Vide *Chrysoclavus*. Clava Herculis. Vide *Scytalo sagitti pelliger*.

Clavatum, Vestigium, fortassè sumpta metaphora ex signo impresso à clavo; [Multi jam præcesserunt, viam Virgines delicatæ, & è vestigio sequentes patrem, sequere clavata eorum

Bles-

Blessen. Ser. 3. Reperitur in sensu adjectivo, & significat conclusum. [At ille cernens se in discrimine, tutata intra Urbis Lugduni clavati muros conjuge sua, ad Guntheramnum Regem confugit. Greg. Turon. lib. 6. cap. 4.] Sic etiam *Vita Clavata* à nonnullis appellatus est Christus Cruci affixus; ipsa enim veritas sic de se fassa est: [Ego sum vita;] inde meditativè clavata vita dicitur. Hìc obiter dicam, quòd credibilius sit quatuor clavis Christum Cruci affixum fuisse. Ita tenent Gregor. Turon. de Glor. Martyr. lib. 2. cap. 6. inquiens: [Clavorum ergo Dominicorum gratia, quòd quatuor fuerint, hæc est ratio: duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis.] Atque Innoc. III. Ser. 1. de Mart. ait: [Fuerunt & clavi quatuor, quibus manus confixæ sunt, & pedes affixi sunt.] Reprimenda ergo esset Pictorum idealis libertas, atque cupido, qui Crucifixum tribus tantùm clavis, absque ullo rationis fundamento, repræsentant; imò omni congruitati contraria hæc eorum phantastica opinio esse videtur: quænam quæso ratio suadet, quòd Hebræi ob parsimoniam quarti clavi transfigere debuissent ambas pedum plantas Christi unico clavo, quod difficiliter fieri potuisset? Quare optimè Lindanus, inquiens: [Christum Dominum una nostri causa crucifixum non tribus clavis fixum fuisse, ut hodie vulgò habent imagines; sed quatuor verius crediderim, non solùm ex vetustissimis Lovanii, Parisiis, & per Germaniam imaginibus; sed tabellis etiam antiquissimis in Græcia pridem fabrefactis. In Panopl. lib. 14. cap. 47.] Idem etiam antiquissima in Italia suffragant Crucifixorum exemplaria, ut est illud Lucensis Civitatis, de quo traditur fuisse à Nicodemo Christi Discipulo formatum, item in Ceroli terra inter Lauretanam, & Anconitanam Civitates existens, & Romæ in variis locis, præsertim in Ecclesia S. Clementis, ubi musivo opere adhuc extat antiquissima, ac devotissima Crucifixi imago, atque ex ære altera in Vaticanis Cryptis jam à CM annis circiter efformata, quæ omnes istæ imagines duobus clavis in manibus ac totidem in pedibus habentur. FR. Occasione mentionis horum Christi clavorum, non est prætermittenda quædam de eis historia, quæ à præfato Gregor. Turon. & ab aliis antiquissimis Historicis narratur, nempè, quòd adriaticum mare, in quo priùs magno periculo navigabatur, ejus sævitia mitigata aliquantulùm fuit per unum ex his clavis, quibus fuerat Christus crucifixus, à Constantino Magno ibi projectum; sed in hac re ad Relatorum fidem remitto Lectorem, & ad Baronii Annales, An. 326. n. 51. & seq. Qui etiam refert ad An. 929. num. 2. & seqq. Lanceam formatam fuisse ex parte unius ex istis sacris clavis. Vide *Epiurus*.

Clavatus, idest clausus. Vide *Chrismarium*. *Clavatum*.

Clavesignati, Pontificis milites, qui in vexillis, ac in vestibus claves Ecclesię effigiatas gerebant. Odoric. Raynal. An. 1228. n. 13. & seqq.

Clavica. FR. Cloaca, italicè *Chiavica* dicitur. [Jaquintus verò ille per clavicam &c. ingrediens. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1137.

Clavis. Vide *Gomphus*.

Claustrum, Monasterium; [Conversus noster exivit de claustro cum Abbate suo. Cæsar. lib. 1. hist. c. 1.] Et clariùs idem Auctor de quodam fœminarum Monasterio, lib. 4. c. 91. agens, ait: [Priùs tamen, ut audivi, fœminam se simulans pro fœmina in claustro quodam Sanctimonialium susceptus.] Hinc *Claustralis*, Monachus sæpè appellatur. [Vir autem claustralis, vel optimam partem elegit sibi, quæ non auferetur ab eo. Blessen. Ser. 10. ad Monach.

Clausura. FR. In Regulis S. Benedicti nonnunquam interdictum, pœnamve, & Ecclesiasticam censuram, seu quamlibet aliam prohibitionem denotat: [Scurrilitates verò, vel verba otiosa, & risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus, c. 6. [Vide *Proffura*. Quatenus verò monasterium significet, ejus synonyma, Vide in dict. *Monasterium* notata. Clausura Monialium. Vide *Sacella*. *Semnium*.

Clavus. Vide *Plonum*.

Clema, quid sit. Vide *Vitem dare*.

Clemens Papa IV. Vide *Draconarius*. Clemens Papa X. *Jubilæum*.

Clenicus. Vide *Clinicus*.

Clenodium, Res magni valoris, & æstimationis, à nomine græco κλέος, quod famam, seu valorem significat. [Invidens Diabolus tantæ virtuti; in specie viri admodum pulchri, satisque decenter vestiti apparens virgini, cœpit illam verbis amatoriis sollicitare, clenodia offerre, laudare conjugii fœcunditatem, virginitatis vituperare sterilitatem. Cæsar. lib. 3. cap. 6.] Et propriè donum pretiosum significat, ut ex sequentibus verbis colligitur: [Ex scriniis, & cistis Abbatis violenter effractis cum eorum instrumentis plurima bona, & clenodia rapuerunt. Annal. Egmond.] Alii à græca dictione κλεινώδιον, *Clinodium* scribunt.

Clerica. Vide *Tonsura*. *Papalethra*.

Clericus, Ecclesiasticus Minister, à græca dictione κλῆρος, quæ sortem, & hæreditatem significat; Clericus enim ipsummet Deum in hæreditatem acquirit, & in sortem ministerii ad instar Apostoli Matthæi vocatur. [Si enim cleros græcè, sors latinè appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus sors, idest, pars Clericorum est. Hieron. epist. 2. & can. Clericus, 12. quæst. 1.] Verùm quia non pauci eo fine clericatum exoptant, ut à laicali potestate se eximant, vel ut in criminalitatibus ab eis patratis non recognoscantur à Judice laico; ideò cautum est in Synodo Aurelian. 1. cap. 6. de ordinationibus clericorum: [Id observandum esse decernimus, ut nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis jussione, aut cum Judicis voluntate.] Ac sanctissimè Tridentina Synodus, sess. 24. cap. 4. admittendos ad clericatum illos

Illos tantùm decrevit, de quibus probabilis conjectura sit, eos non sæcularis judicii fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.] Ex quibus verbis Ledesma, tom. 2. de Sacram. Ord. cap. 7. conclus. 3. peccare mortaliter infert eum, qui animo non suscipiendi sacros ordines; sed solùm minoribus initiari, ut ecclesiastico foro fruatur. Imitari D. Ambrosium deberent Episcopi, qui renuit quendam ordinare, licèt favore multorum commendaretur, non alia de causa, nisi quia ejus actiones aliqualem indecentiam ostentabant, ut ipsemet S. Doctor, lib. 1. de off. c. 18. refert: ac alium idem prohibuit, ne coram ipso ampliùs veniret, quia in ejus incessu vanitatem affectabat. Quare locorum Ordinarii observare debent Sacræ Congregationis Episcop. & Regul. decretum, sub die 20. Jul. 1592. emanatum, per quod prohibetur, ne præjudicium laicis fiat, ut in qualibet Ecclesia Clerus necessarium numerum ad illius servitium non excedat. Alia vitiosa intentio, etiam per Europam in susceptione clericatus reperitur: sunt enim qui Sichem imitantes, quando hebraicam religionem ille amplecti voluit, non quidem devotionis causa, sed ad Dinæ pulchritudinem fruendam, passus est circumcidi: sic plerique Christiani clericatus tonsuram ideò recipiunt, ut bona ecclesiastica consequantur, de quibus D. Hieronymus, epist. 2. lamentatur, inquiens: [Ut susciperet eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit antè mendicos.] Hi, nimirum, inter turbam propter multiplicationem panis Christum sequentem à D. Gregorio connumerantur, atque sic exclamat: [Per horum personam Dominus illos intra Sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant, quid vivendo imitari debeant; sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos, quippè, de panibus Dominum sequi, est de Sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse. In Job, c. 30.] Clerici superpelliceum qua forma debent ferre. Vide *Superpelliceum*. FR. Nervosiùs equidem beneficiati Clerici vitiosas divitias exaggerat Severus Sulpitius, Dialog. 1. cap. 14. inquiens: [Si quis Clericus fuerit effectus, dilatat continuò fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus, ipse etiam ubique discurrit, & qui anteà pedibus, aut asello ire consueverat, spumante equo superbus invehitur; parva priùs, aut vili cellula contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclavia, sculpit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat; atque hæc caris viduis, & familiaribus mandat tributa virginibus; illa ut byrrum rigantem, hæc ut fluentem texat lacernam.] ||: De Clerico negotiatore deinde sic Augustinus; [Negotiatio ita damnabilis est Clerico, sicut usura laico.] Atque Apostolus monet, quòd: [Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, 2. ad Timot. cap. 2.] FR. Glossa tamen in c. pervenit, 21. quæst. 3. tria genera sæcularium negotiorum Clericis prohibita recenset, nempè, emptio rei à Clerico facta, ut cariùs eam vendat. II. sæcularium causas exercere, nisi certis personis exceptis. III. non licere Clericum procuratorem, seu administratorem esse sæcularium rerũ. Licere tamen, ait, Clericum necessitate coactum conducere à laicis possessiones, cùm & Monachis licitũ sit, c. dilecti, extrav. de decimis. Clericum, & præcipuè Sacerdotem non solùm percutere, ex can. Trident. Si quis suadente diabolo, est prohibitũ; sed etiam verbis offendere. Vide *Defendo*. Clericus dicitur sacrosanctis catholicæ religionis imbutus mysteriis, can. nemo, de pœnit. dist. 1. Notandum, quòd Clericus conjugatus, nedum debere, sed nec ei licere tonsuram deferre, cap. 7. de Clericis conjugatis: ||: Clericus dicitur litteratus. Vide *Literatus*. Non decet uti cap. Odoardus, ut in dict. *Chrenecruda*. Debet incumbere ad studia, hinc scientia antiquitus *Clericatura* vocabatur, & Clerici dicebantur *Doctores*, & è contra Clerici Gyrovagi, Acephali, Errones, Hippocentauri, Vacantivi, Transfugæ, Vagivagi appellabantur, qui minimè ad studia incumbebant. Absque dimissorialibus litteris pro attestatione morum, & scientiæ aliquem Episcopum tales Clerici decipere quærebant, ut mediante pecunia, vel favore eos ordinaret, recurrebantque ad Constantinopolitanum Patriarcham, vel ad Carthaginis Primatem, qui facultatem habebant Clericos absque dimissorialibus instituere: Balsamon in can. 16. Apostol. Antiquitus Clerici ferebant vestem violacei coloris, eodem modo, quo hodie Pontificis familia, & Prælati utuntur, de qua re diximus in dict. *Birrus*. Hinc Hieronymus, in epist. 3. ad Nepotianum, colorem nigrum, seu album in clericalibus vestibus damnat. Fuit color niger per Monachos in clericos sæculares introductus, in illis, nempe, sæculis, in quibus Nigrorum ordo Cathedram S. Petri obtinebat; quare ex eodem ordine innumerabiles per orbem ad Episcopatus assumpti, atque nigrum habitum eorum religionis retinentes, hinc sæculares clerici eorum subditi, ad superiorum similitudinem eundem colorem nigrum introduxerunt in vestibus. Vide *Nigrorum Ordo*. FR. Glossa, c. 1. Clement. de elect. Clericis, inquit: [Sæcularibus habitus certi coloris, vel formæ non est præfixus.] Quod idem notat secundùm Cardinalem, Alex. cons. 7. in fin. lib. 1. & cons. 149. ad fin. lib. 6. De clericalibus ordinibus. Vide *Ordines ecclesiastici*. Clericus primæ tonsuræ dicitur Confessor. Vide *Confessor*. Clerici antiquum officium. Vide *Fossarius*. *Litteratus*. Clericis medicam artem exercere prohibitum. Vide *Physica*. *Præjacens*. *Sportulantes*. *Tabellionatus*. *Taxatus*. Clerici Ministrales. Vide *Statio*.

CLESONISTA. Imputatus, & diffamatus, uti reus, à græco verbo κλήζω, quod nominare sonat, quod vocabulum in constitutionibus Caroli Magni reperitur.

Clibanum. FR. in constitutionibus Leonis Imp. loricam significat. Vide *Hasberga*. Hinc cataphracti milites in Codice Theodos. *Clibanarii* appellantur, quo vocabulo etiam usi sunt Ammianus Marcellinus, & Nazarius in Panegyrico ad Constant.

Clibio. FR. Masculus. Gloss. Isidor.

Cliens. Vide *Susceptulus*.

Climaterius, Graduatus, vel scalatus, à voce græca κλιμακτῆρες, quæ gradus scalæ significat, ut dictum est in dict. *Clamaterius*. [Fecit coronas habentes unà climaterios argenteos subter pendentes septem, & triginta. Anast. Biblioth. in Leone III.] Inde *Annus climatericus* dicitur, ex eo quia graduatim certum annorum numerum denotat, id est, septenarium, in quo (ut aliqui asserunt) hominis complexio variatur, ideòque in iis periodis vitæ periculum à Medicis arguitur. Jo: Monachus *Climacus* dictus fuit, quia tractatum graduum vitæ monasticæ, ac perfectæ scripserat. Item Cœli *Climata*, idest, graduationes.

Clinicus, & *Clenicus*. Infirmus diù in lecto jacens, à græco vocabulo κλινικὸς, quod jacentem significat, à κλίνη, idest, lectus. [Quem nudum, & clinicum non Fabiolæ vestimenta texerunt? Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum. Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, cujus uxor clenica jacebat annis quatuor. In pass. S. Calixti Papæ.] De quo vocabulo sæpè in canonibus, ubi de baptismo dando similibus infirmis loquitur, qui *Lectularii* etiam dicuntur: quamvis *Lectularii* aliquando intelligantur Medici, eò quia circa lectum infirmorum versentur. Vide *Clydomenus*.

Cliothetrum, ex sensu verborum textus colligitur, aliquod clinatorium, in quod innititur, significare; quamvis mendosè Cliothetrum legatur; nam ex dictione κλοιθήρειον originatur, quæ trũcum, seu valvarum jugum, & stipitem significat. [Inter hæc Joannes præteriti maceratione jejunii, & vigiliarum continuatione fessus ut cliothetro sedebat violentia somni. In Translat. S. Sebast. Mart. 20. Jan. c. 6. §. 26.] FR. Cliothetrum, quasi κλιντήρειον, reclinatorium, sellula, in qua reclivi cervice recumbi potest; seu κλινοθήρειον, locus habitationis æstivæ commodus, seu (quod fortasse melius) quasi κλινοθέντρον, quod idem denotat: θέρετρον enim pro θέντρον scribi ex Galeno Henricus Stephanus in ea voce comprobat.

Clita, militaris machina ad explodenda longinquè saxa. [Ita præparaverunt clitas ad debellandum castrum. In vita Caroli Magni.

Clito, græcum vocab. κλυτὸς, inclytum significat, peculiaris primogeniti Imperatoris, aut Regis titulus: reperitur etiam diminutivum *Clitunculus*.

Cloacarium. FR. Contributio pro cloacis purgandis, l. si pendentes, §. si quis, ff. de usufruct.

Cloacina. FR. sic à Tertulliano appellatur cloacarum Dea; sed ab aliis Cluacina dicitur.

Clocca, Campana, à gallica voce *Cloche*.] Et si vobis laboriosum non sit, ut cloccam unam transmittatis. Bonifac. epist. 9.] Item Cloccam Equites Melitenses togam illam vocant, qua induuntur, quando in concilio præsident: vel ex Crocea corruptè sic dicta. Vide *Crocea*.

Cluacina Dea. Vide *Cloacina*.

Cluniacensium Ordo. Vide *Concambio*, *Granatarius*, *Haracium*, *Iustitia*, *Kyrie eleison*, *Paraclytense*.

Cluor, passivum verbum cum significatione activa, loco verbi *Cluo*, à verbo græco κλύω, quod audio significat. [Magni Servi Dei per illam, qua piè videris bonitatem clui. In vita Sancti Genulphi Episcopi, cap. 3. §. 18.] Ubi verè *Cluere* potiùs dici debuisset.

Clustellum, corollarium, seu conclusio.] Et breviter sententiæ clustella cuncta concluduntur. Frustrà de fide catholica inaniter gloriatur, qui dogma, & regulam S. Petri non testatur. S. Bonifacius, epist. 74.

Clusura, à clausura corruptè; territorium, seu campum aggeribus circumseptum denotat: inde pro limitibus, & confinibus accipitur, de quibus Cassiodorus in epist. Gothis, & Romanis nomine Theodorici Regis, lib. 2. variar. lect. sic scribit: [Eos, qui portubus, & clusuris præsunt,] qui confines ab aliis Scriptoribus *Clisuræ* dicuntur.

Clydomenus, græcum nomen κλυδωνιζόμενος, fluctuantem significat. [Sivè viduæ, sivè clydomeni, qui se exhibere non possunt, sivè ii, qui in carceribus sunt, sivè exclusi à sedibus suis, utique habere debent qui eis ministrent. S. Cypr. epist. 3.] Paralyticos intellexerat, qui fluctuatione nervorum continuo tremore laborant; sed eruditè Pamelius, & Latinius, *Clinomeni* legunt à græco nomine κλινόμενοι, quod nedùm paralyticos, sed quemlibet morbo debilitatum, & in lecto jacentem significat, ut in dict. *Clinicus* dictum fuit.

Cnissa, græcè κνίσσα, odorem assatæ carnis significat, quo vocabulo utitur Arnobius, lib. 8.

Coætaneo, verbum, coætaneum alicui esse denotat. [Caro, & anima simul fiunt sine calculo temporis; ut quæ simul in utero figurantur, quod docuimus in commentario animæ, contemporant fœtu, & coætaneant natu. Tertull. de resur. carn. cap. 45.] Sic aliud verbum *Contemporo*, contemporaneum esse denotat apud eundem.

Coætaneus. Vide *Synchronus*.

Coamens, in eadem amentia socius, quo vocabulo usus est Lucifer Caralitanus Episc. contra Constantium Imperat. Arianum scribens, ubi appellans Antiochum Regem ejus Collegam in dementia, crudelitate, & persecutione, inquit: [Coamentem tuum vincendum Antiochum.] In aliquibus tamen Codicibus perperàm *Conamentam* legitur. Hic autem Auctor hisce nominibus sæpè utitur, *Conscelestus*. *Coapostata*, *Conscotinus*, *Conbestia*, & similibus.

COCCA. Vide *Superpelliceum*.

COCCIO, seu *Cogcio*, à gallico vocabulo *Coquin*. Homo vilis, & segnis. Alii tamen derivant hoc nomen à græco verbo κωκύω, quod lugere significat; inde *Cocciones*, lugentes, miserabiles, ac mendicos intelligunt. Renanus verò *Cotiones* legit. [Item ut isti mangones, & cogciones, qui sine omni lege vagabundi vadunt post istam terram non sinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. Caroli Magni constitut. lib. 1. cap. 79.

COCETUM. Vide *Cyceon*.

COCLEAR. Vide *Apalareus*. Aureum cochleare. Vide in dict. *Forceps*, *Sumptorium*.

COCULA, quamvis hæc vox communiter pro coquinario vase usurpetur; hoc tamen in neutro genere declinatur, nempè, *Coculum*, ut benè Paulus Diaconus explicat, inquiens. [Coclusa vasa ænea, & coctionibus apta.] Sed cocula in fœminino genere cucullum, vulgò capucium monachale, significat. [De nostro quoque vili vestitu, parva hæc direximus tuo cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc est, tunicam laneam, sicut mos est apud nos habendi, caligas, peripsemata, orarium, & coculam, & gunnam brevem nostro more consutam ad indicium plenissimæ dilectionis nostræ. S. Bonifac. epist. 74.] Igitur ex contentu *Cocula* hìc non significat vas, dum inter religiosas vestes annumeratur. Item in vita S. Cadoci, pag. 49. amphimallam, seu amphibolam cappam, scilicet, villosam significat, in Hybernia tunc usitatam, & in Ecclesia Landunensi ostenditur ea, qua idem Sanctus utebatur.

COCYTUS, κωκυτός. FR. [Dulcis fuit glareis cocyti. Job cap. 21. num. 33. [Ubi D. Th. sic explicat: [Proponit fabulam, quæ vulgò ferebatur, quia, scilicet, in inferno inter alios esset quidam fluvius nomine Cocytus, qui interpretatur luctus, quo animæ malorum perducuntur; & sicut alii fluvii trahunt glareas, ita ille fluvius quodammodo involvebat animas impiorum. Dicitur ergo impius dulcis fuisse glareis cocyti, quia ejus conversatio acceptabilis fuit malis, & ideò inter malos, qui sunt in luctu, locum habebit.

CODEX. FR. quamvis antonomasticè Justiniani liber communiter intelligatur; tamen significat etiam quemlibet librum. Gloss. in cap. unico de excessibus Prælator. in Clement. §. Codices.

CODEX ENCYCLIUS. Vide *Encyclius codex*.

CODION, & *Codonophorus*. Vide *Campana*.

COECITAS. Vide *Galucoma*. *Orbatio*.

COELATURA. Vide *Anaglypha*, *Diacopton*, *Intersatilis*.

COELEBS. Vide *Agamus*, *Innuptus*.

COELESTIS. FR. Panvinus in suo tractatu M. S. de Lateran. Eccles. ait, quòd Lateranensis Ecclesia *Aula cælestis* appellabatur; sed hoc nomine *Cælestis*, Ecclesiæ omnes appellabantur. [Ne prædia usibus cœlestium secretorum dedicata, can. placet rationabilis, 16. quæst. 1.] Item Anastasius Biblioth. in Benedicto III. inquit, quòd quando ad papatum electus fuerat, tunc plebs romana ad ejus Ecclesiam titularem, nempè, S. Calixti (ut refert Baron. an. 855. num. 36.) iverat: sic habet Anastasius: [Illicò verò alacri universa studio plebs, & populi cœtus Cœlestis Titulo properantes &c.] Et post pauca: [Ex eodem Titulo abstrahentes, cum hymnis, & canticis spiritualibus ampla exultatione, & ineffabili gaudio in Patriarchium Lateranense producentes &c.] Ac nomine *Aulæ Dei* penes Sacros Scriptores quælibet Catholicorum Ecclesia intelligitur, & signanter de Basilica Vaticana D. Paulinus. Vide in dict. *Agape*. Item *Cælestis* erat Cartaginensium Idolum. [Vaticinationibus, quæ de templo Cœlestis emergerunt. Capitolinus in Pertinace.] Sic etiam apud Ulpianum, & Tertullianum, à quibus Idolum *Cælestis* appellatur. Quod templum postea à Christianis vero Deo consecratum, remansit etiam cum vocabulo *Cælestis*, quare nonnulla Africana Concilia leguntur celebrata in *Templo Cælestis*. [Sicut ibi Chartagineo dignam Theatro ædem Memoriæ, & viam, quam Cœlestis vocabant, funditus delevit. Victor Uticen. de persecut. Vandal.] Juxta opinionem Latini Latinii, in ejus Sac. Biblioth. corrigendus est D. Augustini textus in exposit. Psal. 98. in quo Commenti loco habetur: [Ubi nunc est regnum Cœleste? Lapis ille fregit omnia regna terrarum,] restituendum erit *Regnum Cælestis*.

COELICOLÆ. Hæretici, transeuntes à fide Christiana ad Judaismum; sed quia nomen Hebræi erat abominabile, *Cælicolæ* se denominabant, nolentes tamen sub Rabbinorum obedientia vivere: ideò quosdam Præfectos habebant, quos Majores appellabant. Sic de Turcis narratur, quod propter abominabile Hebræorum nomen, nunquam Judæum sinunt fieri Maumetanum, nisi priùs baptizetur, & Christianus appelletur.

COEMETERIUM, locus ad sepeliendos Christianos destinatus, ex græca voce Κοιμητήριον, & significat dormitorium; Christianorum enim fides resurrectionem mortuorum docens, hinc mortem quasi somnum, & dormitionem existimat. Valaf. de rebus Eccles. cap. 6. FR. Sic etiam in Sac. Scriptura dormire pro sepeliri dicitur: [Ecce dormies cum patribus tuis. Deuter. c. 31. Omnes Reges gentiū dormierunt in gloria. Isai. c. 14.] & 2. Mach. c. 12. n. 45. mors ipsa dormitio dicitur. Κοιμητήριον, à verbo κοιμάομαι, idest, dormio, derivatur. Si in Momi lance ponerentur ambæ opiniones, circa hujus dictionis etymon, certè utraque in risibilitate æquè libraret; Glossæ, scilicet, una in cap. Sacris est canonibus, De sepulturis, ubi sic inquit: [Cœmeterium dicitur à cimen græcè, quod est aurum latinè; & teron, quod est terra: indè cœmeterium, quasi aurea terra, quia est cæteris pretiosior.] Altera verò opinio est Gulielmi Durandi, lib. 1. cap. 5. Rational. [Cœmeterium dicitur à cimen, quod est dulce, & sterion, quod est statio; ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt; vel quia sunt

cimices, ideſt, vermes ultra modum fœtentes.] Certè ſi Durandus epitaphium cujuſdam hominis ſordidi legiſſet, utique benè didiciſſet differentiam inter cimices, & mortuorum vermes; ſcriptum enim ille in ſuo ſepulcro ſic reliquerat:

Pediculi, cimices, pulices, mala turba valete,
Sat vobis, nimiùmque datum eſt, jam nutrio vermes.

Quòd ſi de ſola mortis memoria ſapiens dixerat: [O mors quàm amara eſt memoria tua! Eccleſ. 41. 1.] Quàm amariſſima ergo erit ejus acceſſio? Durando ergo ejuſdem Sapientis verbis reſpondere liceret, qui *Amarum* pro *Dulce* ſumit, Proverb. 27. 7. Gloſſatori autem ex ejus verbis reſpondendum, quod aurum *Criſis* græcè appellari dixerat, & non *Cimen*, ut viſum eſt in dict. *Apocriſarius*. Sed ad ſeria redeundo: de hoc vocabulo *Cæmeterium* fit ſæpè mentio penès Sanctos Patres, Athanaſ. in Apolog. Tertull. de anima, c. 51. Cyprian. epiſt. 82. Et prior omnium S. Clemens, lib. 6. Conſtit. Apoſt. cap. 30. De quibus copiosè etiam egit in ſua Roma Subterranea Antonius Boſius Melitenſis, & non Romanus, ut ad illud poſthumum opus appoſitum fuit: vide Franciſcum Abelam in ſua Melita Illuſtrata, tit. de Claris Viris illius Inſulæ; quem Boſium commentatus eſt Paulus Aringius Congregationis Oratorii de Urbe Presbyter. *Cæmeterium* dicitur etiam atrium Eccleſiæ, ubi antiquitùs fideles ſepeliebantur: [Ut de ſepulcris, & hominibus ſepeliendis nihil muneris exigant, niſi fortè, qui ſepelitur, vivens juſſerit Eccleſiæ, in cujus atrio ſepelitur &c.] Et mox: [Prohibendum eſt etiam ſecundùm majorum inſtituta, ut in Eccleſia nullatenus ſepeliantur; ſed in atrio, aut in porticu, aut in exhedris Eccleſiæ. Intra Eccleſias verò, aut prope Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenus ſepeliantur, can. præcipiendum eſt, 13. quæſt. 2.] :||: Dicitur etiam *Catacumba*; cujus etymon derivari cenſet Baronius in Notis ad Martyrol. à κατὰ græcè, & tumba latinè; ideò vocabulum græco-latinum exiſtimat: κατὰ enim propè ſignificat, ideſt, propè tumbam, eſſeque ait corruptè *Catacumbam*, pro *Catacumba*. Verùm Latinius contrarium defendit eſſe, ſcilicet, vocabulum integraliter græcum; nam κατακύμβη locum profundum, & concavum ſignificat. Nec vox tumba latina eſt: à nullo enim claſſico Auctore reperitur uſitata. Item Cœmeterium dicitur *Polyandrium*, ideſt, multorum hominum, ſeu humanorum, ſcilicet, corporum depoſitum. [Confluebat ad ejus polyandrium diverſus populi concurſus. In vita S. Probati Presbyt.] ✠R. Cœmeteria deſcribuntur à D. Hieronymo to. 4. ſuper Ezech. cap. 4. & à Prudentio in hym. S. Hippolyti Mart. Pro cœmeteriis reparandis tenentur Epiſcopi quartam applicare, cap. fancimus, 12. quæſt. 3. Synonyma. Vide *Area*, *Arenaria*, *Biſomatos*, *Catacumba*, *Concilium Martyrum*, *Hypogeum*, *Mauſoleum*, *Paradiſus*, *Tumbula*. Sepultura.

Coena Domini. Vide *Feria quinta in Cœna Domini*.

Coenaculum. Vide *Sigma*.

Coena Pura, ſic appellatur feria ſexta majoris hebdomadæ ab Auguſtino, & Irenæo, modus loquendi etiam à Gentilibus uſitatus: à Plutarcho, ſcilicet, de eſu carnis, & Apulejus, [Ad puram, & ſine animalibus cœnam,] dixit. Vide Baronium, an. 34. num. 154. & ſeqq. Vide & hìc *Iejunium*. Cœna æſtiva. Vide *Thamnus*.

Coenaticum, recognitio abbatiali menſæ debita. [Cùm toto quadrageſimali cenſum piſcium, quem more Provinciæ cœnaticum vocant, per vim fratribus abſtuliſſet. Vita S. Maur. Abb. cap. 13.

Coeniscia, græcè κοινίσκια; ſed potiùs videtur ex latino hæc vox uſurpata; nam rem cœnabilem ſignificat. [Quomodo autem, quæ in memoriis ſanctorum; & mortuorum offeruntur, & cœniſcia appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offerantur, diſces ex oratione Magni Athanaſii de iis, qui dormierunt. Balſamon. in can. 4. Apoſtol.

Coenobium, Monachorum habitatio, à græca dictione Κοινόβιον. Differt tamen Monaſterium à Cœnobio, ut Iſidor. lib. 1. de divin. off. cap. 15. docet, quòd [Monaſterium poſſit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem nonniſi plurimorum.] Maronitæ etiam *Kanubin* monaſterium vocant in Monte Libano, ubi eorum Patriarcha reſidet, in quadam valle ſituatum: ibique fui de anno 1624. pro negotiis S. Sedis Apoſtolicæ, ut dixi in dict. *Agape*. Odoricus Raynaldus an. 1514. refert Epiſtolam Patriarchæ Maronitarum ex Diariis M. S. Pariſii de Graff. olim cæremon. Magiſtri, quæ epiſtola ex Arabico malè interpretata fuit, nempè, *Camubin*, pro *Canubin*, ac Æthiopes Maronitas eſſe perperàm aſſerit. Item *Acuri* pro *Churi* (quod nos Archipresbyterum dicimus) Item *Klil*, quod tam coronam clericalem, quàm libanotem, ſeu roſmarinum plantæ ſpeciem ſignificat; at in illa epiſtola tantùm de prima ſignificatione ſermo eſt, nempè, de clericali corona: Odoricus tamen plantam roſmarini interpretatus eſt, additque, quòd in memoriam ſpineæ coronæ in capite Salvatoris, Clerici Maronitæ hanc plantam ad modum coronæ in capite gerunt, quæ meditatio ſine ullo fundamento aſſeritur, & eſſet quidem apud eoſdem ridiculum, ſi talia audirent; quia talis uſus ramorum coronarum ab eorum Clero nunquam excogitatus fuit. Igitur patriarchalis hæc epiſtola in latinum tranſlata in Bibliotheca Cathedralis Viterbii inter ſcripturas Latini Latinii originaliter reperitur, nec tales nugas refert, cujus tranſumptum ad P. Philippum Labbè tranſmiſi, ut pro rei veritate in recentibus Conciliorum tomis ab eo auctis illam insereret.

Coenomyia, vox græca κοινομυῖα, muſcarum adunatio. [Venit cœnomyia, & cinphes in omnibus fini-

finibus eorum, Psalm. 104.] alii κυνόμυια, idest, *Cynomyia* legunt, quod muscam caninam denotat. Hebraica tamen versio priori significatui magis accedit, ac ejusdem sensus fuit S. Hieronymus. Quare in sua versione Aquila πάμμυια, hoc est, *omni musca* traduxit.

Coepiscopus. Vide *Collega*, *Comprovincialis*. FR qui dicitur etiam Comminister, can. quod autem 4. quæst. 1.

Coesse, simul esse, & cohabitare significat. [Qui cùm in honore esset, non intellexit, ut subesset plasmatori suo; sed coesse vellens, corruit, comparatus jumentis insipientibus, & similis factus est illis. Petr. Blesen. serm. 47.

Coetus. FR. in canonibus significat idem, ac collegium, seu gremium: [Quod constitutio fœl. record. Gregor. Papæ X. prædecessoris nostri circa electionem præfatam, edita in Concil. Lugdunensi per cœtum Cardinalium Rom. Ecclesiæ (ipsa vacante modificari &c. cap. Ne Romani, in Clement. de elect. & elect. potest.] Ubi Gloss. inquit, idem esse Cœtum, Collegium, ac Gremium.

Cofia, cuphia, calantica, reticulum, seu capitium. [Camisias, manicas, cophias, fibulas. In vita S. Rodegundis.] Antiquitùs ac bireti specie tonsuram clericalem tegebant. [Voluit ligamenta suæ cofiæ solvere, ut palàm monstraret tonsuram se habere clericalem. Matth. Paris. in hist. ann. 1259.] tam Græci κυφίαν, quàm Latini cuphiam appellant. Vide *Biretum*, *Cuphia*, *Camelaucium*.

Cognidium. Vide *Colatum*.

Cognitor, in Sacris Conciliis ita appellabatur quidam Judex, ad cujus directionem omne id præscribebatur, quod ad pacem, & concordiam inter coadunatos spectabat; sed in ecclesiasticis negotiis erat exclusus; hujusmodi enim deliberationes tantùm ad Episcoporum judicium pertinebant. Baron. an. 411. n. 18. FR. [Infamis persona, nec procurator esse potest, nec cognitor, 3. quæst. 7. can. 1.

Cohibeo. FR. In Conciliis, & apud Sanctos Patres nonnunquam tolerare, & dissimulare significat. [Non debere quemquam ad injuriam Doctorum vindicare doctrinam, quin timeo, ne cohibere sit hoc tacere. Concil. Svession. cap. 28.] Sic in lib. 6. Capitular. sæpè *Cohibentia* pro tolerantia vitiosa Ecclesiasticorum Præsulum legitur.

Cohortalinus. FR. qui cohortium onera portat. [Item militare quoque prohibentur (*idest Manichæi*) præterquàm sic ex genere Cohortalinorum sunt; hi enim manent, onera quidem sustinentes, non quidem offendentes &c. Cod. de hæret. l. si Manichæi undique.

Coinfantiatus, qui puerascit, & ad pueriles mores reducitur. [Coinfantiatum est homini Verbum Dei. Irenæus, lib. 4. c. 75.

Coinus. FR. Cusio. [Fabricari faciunt florenos auri secundùm formam, & signum, & coinum Florentiæ, in extrav. comm. de dilationibus.

Coitises, ornatus, comptus. [Vestitu serico, ut vulgariter loquamur, coitises in nuptiis ex parte Regis apparuerunt. Matth. Paris. anno 1252.

Colatorium. Vas in fundo perforatum, in quo purgabatur vinum ad Missæ Sacrificium destinatum. [Calore igitur charitatis liquefacta, & colatorio discretionis eliquata, nihilominus & infusorio exquisitæ veritatis infusa Domini gratia asperitates faucium in confessione mitigat. Petr. Cellens. lib. 3. ep. 2. Idemque vas *Colum* dicebatur, ut ex Ord. Rom. colligitur, ubi ait: [Archidiaconus amulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit super colum in calice.] Itaque Subdiaconus tempore sacrificii colum vas per ejus ansam auriculari sinistræ manus digito (ut idem Ord. Rom. disponit) sustinebat. Vide *Colum*, *Oblatio*.

Colatum, purgatum vinum. [Sed & quia colatum, & Erythræum non libenter bibo, præsumens, Gnidium requiro. S. Greg. lib. 6. c. 201. in Registr.] ubi per errorem librarii *Collactum*, *Iurithæum*, *Cognidium* scripserunt: vina enim diversarum regionum sunt, quo nomine adjectivo usus est Martialis, lib. 13. inquiens:

Tradita se Gnidiæ sunt tibi sacra Deæ.

à Gnidio promontorio hodie *Capocrio* appellato. Et *Erythræum* ab *Erythra* Joniæ Civitate, sub Archiepiscopatu Ephesino, quæ ad præsens *Colive*, seu *Stolar* dicitur. FR. Versus Martialis, lib. 13. Epigr. 66. de Venere loquitur, quæ Dea Gnidia appellata fuit: nam in Cnido, seu Cnido erat illi templum dicatum, ubi mirabilis ejus statua, à Praxitele statuario insigni formata, visebatur. Plin. lib. 36. c. 5. Meliùs ergo pretiosum Gnidium vinum ex eodem Plinio probatur; qui tamen non fuisse simplex, sed compositum ait, lib. 14. cap. 7. quodque unà cum cæteris transmarinis vinis circa annum V. C. 600. Romanis innotuisse ostendit, de quo sic ait: [Post hæc authoritas hyppodamantio, mystico, cantherita, protropo, gnidio &c.] De erythræo autẽ pretioso vino mentionẽ nullibi invenio: at cùm multæ Urbes, & loca Erythræa appellata fuerint, nempè, Erythra Asiæ Civitas, non longè à Chio, ex qua fuit Sibylla, Serv. in 6. Æneidos, Erythra Joniæ oppidum maritimum, Ptolem. & Steph. Erythra regio, ex qua Hercules armenta boum abduxerat in Italiam, Propertius, lib. 4. eleg. 10. alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœotiæ, alia Cypri, Stephanus de Urbibus. Item Erythræum mare satis notum, ac tandem Erythræum promontorium Cretæ Insulæ: quare statui minimè posset præcisè, ex quo scilicet, loco vinum à D. Gregorio exoptatum advehi solitum fuisset.

Colentes, appellabantur, qui ab idololatria ad Judaismum transibant. [Et quidem ex his, qui crediderunt, adjuncti sunt Paulo, & de colentibus gentilibus multitudo magna. Beda in cap. 18. Actor. Secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum Paulum, & Barnabam. Ibidem, cap. 13.

Colideus, Religiosi in Hibernia ita appellati fue-

fuere, id est, Dei cultores. Armacanus in Hiberniæ Annal. fol. 12. qui affert Nicolai V. rescriptum ad Joannem Meyum, in quo habentur hæc verba: [Prior Colideorum.] Inde *Colideatus* dictus est cultus Deo debitus. Vide *Dulia*.

Colymbus. FR. locus ubi mundantur vestimenta. Gloss. Isid. Melitenses *Lembi* appellant vas in quo lavantur linteamina.

Colympha, navis genus; at juxta græcam originem *Colymba* scribi deberet, à græco verbo κολυμβάω, quod ire sub aquis significat. [Ajunt enim in ipsas colimphas ipsum Alexandrum introisse, & profundum conscendisse usque ad imum, ut sciret Oceani profundum, & differentiam maris, & abyssi; nobis verò incredibile videtur. D. Hieronym.] Non erat fortasse navis; sed potiùs ex corio vestis, sicut nostris temporibus fieri solet, ad descendendum in aquarum profunditatem.

Collare. Vide *Boja*.

Collecta, Oratio Missæ ita appellata, ex eo, quia à Celebrante dicitur super populum in Ecclesia collectum, vel quia collectè pro omnibus astantibus orat, vel, ut Valaf. vult, [Collectas nuncupari dicimus, quia necessarias orationum petitiones compendiosa brevitate colligimus, sive concludimus, c. 22.] Idem referunt Microlog. de Eccles. observ. c. 3. inquiens: [Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones in orationibus colligit, atque concludit.] Et Blesen. [Stat Sacerdos innovatus mente, & habitu ad Altare, orationem dirigit ad Patrem, quæ collecta dicitur, quia tanquam advocatus omnium orationes colligit, & defert ad Dominum, serm. 43.] In Regula S. Benedicti hæc oratio *Benedictio* dicitur. Idem affirmat D. Augustinus inquiens: [Talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente respondet, Amen. De dono Persev. cap. 23.] Vide *Rogus Dei*. In Missa dicitur collecta brachiis extensis; in officio autem, & in aliis functionibus dicitur manibus junctis, quia in Missa Sacerdos Christi personam in Cruce brachiis extensis orantem repræsentat: at in aliis functionibus cùm se, ut privata persona, gerat; orans tanquam peccator, & reus in signum humiliationis debet junctis, ac ligatis manibus collectam recitare. Aliam piam moralitatem in hoc meditatus est Tertullianus inquiens [Illuc (*hoc est, in Cœlum*) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudato, quia non erubescimus. In Apologet.] Multæ ex his orationibus fuerant à D. Ambrosio compositæ, & à Papa Gelasio auctæ, ac denique à D. Gregorio coordinatæ in ejus Sacramentario. Oratio *Deus, qui B. Petrum &c.* composita fuit à Leone II. dùm Neapolitani pro Ecclesia in mari contra Saracenos prælliabantur; & idem Pontifex, quando jam Leoninæ Civitatis mœnia perfecerat, dum seras portarum firmabat, composuerat alteram orationem, nempè: *Deus, qui B. Petro collatis clavibus &c.* Durand. lib. 7. c. 15. Illa verò Dominicæ secundæ post Epiphan. ubi fit mentio: *Et pacem tuam nostris concede temporibus*, à D. Gregorio formata fuit, quia in eo proprio die universalem concordiam inter sæculares Principes stabilierat. Durand. lib. 6. c. 19. Innocentius verò III. composuit orationem, *A cunctis*. Cur autem omnes collectæ Patri, vel Filio, & nulla Spiritui Sancto dirigatur, lib. 4 c. 15. Durandus reddit rationem, inquiens: [Verumtamen omnis oratio dirigitur ad Patrem, vel Filium, nulla ad Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus est donum, & à dono non petitur donum:] additque idem Author, quòd in Lateranensi Ecclesia non fuisset solitum collectas recitare; sed loco earum dicebatur Dominicalis oratio. [In Lateranensi Ecclesia nunquam dicitur oratio; sed in Missa, & in omnibus horis, loco orationis alta voce pronunciatur oratio Dominica, quæ in novo testamento prima oratio fuit; nam in primitiva Ecclesiâ sic fiebat.] FR. hoc puto Durandum asserere de temporibus, in quibus Benedictini illam Ecclesiam administrabant, de qua re mẽtionem facit D. Gregorius, Dialog. lib. 2. in princip. & lib. 4. epist. 34. in Monachali enim ritu antè collectam recitari solet tota oratio Dominicalis clara voce: vel ex eorum consuetudine Canonici regulares, & postmodùm sæculares ibi succedentes eandem cæremoniam retinuisse credendũ est; licèt tamen Monachi hodie post orationem Dominicalem dicant collectas, hoc posteà introductum penès eos fuit; sed Durandi error etiam convincitur, ex can. 13. de consecrat. dist. 5. ubi ostenditur fuisse universalis Ecclesiæ ritus, his verbis: [Id semper placuit observari, ut omnibus diebus post Matutinas, & Vesperas oratio Dominica à Sacerdote proferatur.] In oratione *Deus, qui salutis &c.* quæ dicitur post antiphonam *Alma Redemptoris*, omittitur conclusio, & terminatur his verbis: *Meruimus auctorem vitæ suscipere Jesum Christum Filium tuum. Amen.* Hoc enim fit tempore post Nativitatem, ut contemplemur Verbum Incarnatum penès Matrem, & non cum Patre esse regnantem; sicut in triduo passionis eadem conclusio omittitur, ut consideremus Christũ mortuum, & non regnantem: quamvis submissa voce dicatur, quia realiter cum Patre vivit, & regnat: quæ oratio non debet dici more solito, stando, sed genuflexo, Cæremon. Episc. lib. 2. c. 22. ad denotandam humilitatem Redemptoris. Oratio autem pro defunctis dicitur semper penultimo loco, ut in Rubrica disponitur, & Innocentius ait, quòd [Finis ad suum debet torqueri principium.] Hinc cùm vivorum oratione incohetur, cum eadem terminandum erit. Sacerdotes Religionis Melitensium Equitum, ex antiquata consuetudine, semper ultimam collectam, precando pro Summo Pontifice, Magno Magistro, & eorum Religione terminant, non obstante quacumque solemnitate, quæ conclusio talis est [Et famulum tuum N. quem Pastorem Ecclesiæ tuæ præesse voluisti, unà cum Magistro nostro, & Religione nostra protege, & conserva &c.] In oratione secreta, quæ dicitur in dedicatione Ecclesiæ, notata fuit parenthesis ex S.

Corg.

Cong. Rit. ordinatione, ad denotandum, quòd verba contenta in eadem parenthesi omittenda sunt à Sacerdote, quando celebrat extra Ecclesiam, cujus dedicatio solemnizatur, quod in aliquibus correctis Missalibus notatione advertitur. FR. Aliquando accidit, quòd orationes secretæ sint eædem in commemorationibus, tunc mutanda est secunda, ut accidit quando Dominica Septuagesimæ occurrit ante Purificationem, tunc secunda oratio secreta erit, *Tua Domine &c.* Eadem praxis habenda est, quando festum XL. Mart. occurrit in feria V. Cinerum; tunc enim sumitur oratio sequentis feriæ VI. Sic etiam, si in Dominica XXII. venerit festum S. Martini; tunc pro commemoratione recitanda erit oratio Dom. XXIII. Gavant. part. 1. tit. 7. n. 8. Qui etiam docet, Celebrantem in præsentia Prælati non debere loco orationis ad libitum dicere illam, quæ habetur in Missali pro seipso Sacerdote: ac pari modo observandum erit in Missa Conventuali, in qua debet pro omnibus in communi orationem proferre. :||: Phrasis, quæ in Ord. Rom. habetur, nempè, *Dare orationem*, inchoare orationem significat; sic viceversa ibidem *Data oratione*, terminata oratione denotat. In Sacramentario S. Gregorii Missa, quæ canebatur in die Purific. B. Mariæ Virginis, intitulabatur *Ad Collectam*, quia dicebatur ad populum pro processione collectum, vel quia in eo die collecta publicarum eleemosynarum fiebat, ut infrà dicetur. In diebus ferialibus Quadragesimæ ad postcommun. additur oratio ultra solitum super populum, quæ *Secunda benedictio* appellatur ab Auctoribus, nam priùs solitum erat in dicto Missæ termino panem benedictum populo distribuere: hæc tamen cæremonia relinquebatur jejuniorum tempore, cujus loco addebatur prædicta oratio, Diacono intonante; *Humiliate capita vestra Deo*, quibus verbis fideles non expectare prædictum benedictum panem monebantur, ne jejunium frangerent. Dicitur *Secunda benedictio*, quia prima benedictio, ut dictum est, statim peracta communione dabatur. Vide *Eulogia*. Ex quibus nonnulli recentiores Theologi, tam faciles ad dilatandum jejunantibus jentaculum, ut quasi ad integram cœnationem reduxerint, advertere sanè deberent, quomodò prius Christiani, nedùm in jejunio se unica commestione, ad solis occasum protracta, continebant, ut adhuc in Oriente observatur; sed etiam ad gustandum præfatum frustillum benedictæ buccellæ scrupulum habebant. Vide *Jejunium*, *Quadragesima*, *Vesperæ*. Debet in orationum numero imparilitas observari, ut ordinant Rubricæ; nam unionem Ecclesia amplectitur, in dispari numero figuratam, qui numerus in æquales partes indivisibilis est, & sic semper integer remanet, ut notavit Innocentius III. numerus tamen orationum septenarium excedere non debet, ut in eisdem Rubricis. Totum autem id declarat Gem. lib. 1. c. 116. his verbis: [Una oratio regulariter dicitur, sicut & una epistola, vel unum Evangelium legitur. Si autem festivitas in die Dominica occurrerit, duas dicere licebit, quia & hoc Romana auctoritas in die Natalis Domini ad secundam Missam facit: interdum tres ideò dicimus, quia Dominus ter ante passionem orasse legimus; aliquando quinque dicimus, quinque partitam passionem Domini in hoc officio agimus; nonnunquam septem usurpamus propter septem petitiones in Dominica oratione, quas tantùm Apostolos super hoc Sacramentum dixisse cognovimus. Qui hunc numerum supergressus fuerit, ut cœcus orabit.] Per septem (inquit) Apostolorum orationes, idest, contentas in dominicali petitione, ut idem Author insinuat; nam, ut alibi diximus, præter orationem Dominicam, nullam aliam ex institutione Domini dicere consuevere Apostoli. Item *Collecta* Eleemosynam significat, quæ in subsidium Ecclesiæ, sive pauperum colligebatur. [De Collectis autem, quæ fiunt in Sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ; ità & vos facite, 1. Corinth. cap. ult.] Item, *Collectarum dies* dicebatur festum Purificationis B. V. in eo enim die publicè colligebantur Eleemosynæ, hinc *Missa ad Collectam* titulus Missæ illius diei in antiquis Missalibus legitur, ut suprà dictum est. Cætera. Vide *Albergaria*, *Census*, & quo ad orationis significatum. Vide *Commemoratio*, *Confractorium*, *Missa Defunctorum*.

Collectaneorum Liber. Vide *Analecta*, *Collectarius*.

Collectarius, qui Principis, seu Communitatis tributa colligit. [Ibidem apud vos Irenæi cujusdam collectarii filius ægritudine extinctus est. Aug. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8.] Item Collectarius liber, in quo collectæ, seu orationes Missæ continebantur. Vide *Analecta*. Item Ecclesiæ officiales Decanis subordinati, qui curam habebant colligere, & coadunare populum ad sacras functiones. Valaf. de reb. Eccles. cap. 31.

Collectio, & *Collectiuncula*. Vide *Capitulum*.

Collector. Vide *Baccalaureus*, *Proscholus*.

Collega, nedùm socium in aliqua temporali cura, sed etiam Coepiscopum significat: sic inter sese appellabant Episcopi. [Tunc præcipuè cùm in Lugdunensis Ecclesiæ dedicatæ festis hebdomadalibus Collegarum sacrosanctorum rogatu exorareris, ut perorares. Sidon. lib. 7. epist. 3.] Ac præcipuè inter Episcopos comprovinciales hoc vocabulo utuntur, qui sub unico, eodemque Metropolita subditi sunt. [Quapropter in constituendo præfatæ Civitatis Antistite, provincialium Collegarum deficimur numero, nisi Metropolitanorum reficiamur assensu. Sidon. ibidem epist. 5.] Vide *Comprovincialis*, *Suffraganeus*.

Collegiati. FR. In Constantinopoli Vigiles erant, qui tempore nocturno ad extinguendum incendium concurrebant, & *Corporati* etiam dicebantur, quia ex trigintaquinque Artificum corporibus, Collegiis, seu Universitatibus electi erant, ac secundùm constitutiones non excedebant numerum DLXXIII. in XIV. Civitatis Regio-

giones divisi, & uno ex his extincto, ad Præfectum alium in ejus locum substituere pertinebat: hi autem à quacunque contributione erant exempti. Legimus etiam Romæ similes vigiles à Cæsare institutos fuisse.

Collegium. Vide *Cœtus*.

Collimare Oculis. Vide *Perluceo*.

Collistrigialis Poena. FR. instrumentum, quo collum reorum stringebatur, quod Itali *Berlinam* vocant. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis assisa panis, sub pœna collistrigiali observaretur. Matth. Paris. an. 1203.] Opinio autem Vossii non videtur verisimilis, qui putat fuisse pœnam strangulationis, de qua diximus in dict. *Boja*; nam nimis rigorosa lex esset, quod non solventem panis vectigal (hoc enim significat usque adhuc dictio *Assisa* pœnes Siculos, & Melitenses, ut suo loco dictum fuit) pœnam mortis sustinere debuisset.

Collitiani. FR. Hæretici, ita appellati à quodam Collitio, seu, ut Isidorus, *Colithiani*, à Collithio, qui asserebant Deum non facere mala, contra illud, [Ego Dominus creans mala, Isai. cap. 42. num. 5. & 24. quæst. 3. can. quidam autem hæretici. Vide Guliel. Ocham. in Dial. lib. 4. part. 1. cap. 19. Floriani autem à Floriano quodam è contrario asserebant Deum creasse mala, contra id, quod scriptum est: [Fecit Deus omnia bona. Genes. 1.] & cit. 24. qu. 3. cap. quidam autem hæretici. Item *Coluthianos* D. Aug. *Metangos*, & *Metangismoitas* appellat, qui etiam asserebant Christum in Patre tanquam vas exiguum in majori fuisse contentum, in d. 24. qu. 3. c. quidam autem.

Collocare Solem. Phrasis legis Salicæ, quæ citare in judicium significat, cum termino præfixo unius diei, durante unica hemisphærica solis lustratione. [Nec solem secundùm legem collocaverit, tit. 40.] ubi perperàm aliqui *Solum* legunt; sed convincuntur ex eadem l. Salica, tit. 52. ibi enim clariùs habetur: [Ut per singulas admonitiones, vel solem collocatum terni solidi accrescant.] Placet tamen meliùs illorum lectio, quæ *Calculare solem* habet; nam meliùs periodum diei declarat.

Colludiosus, & *Colludens*. FR. Deceptor. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 61.

Colludium, & *Collusio*. FR. fraudolenta conventio inter reum, & actorem facta. [Ut post mortem eorum in beneficiis illis, super quibus est collusio facta, jus sibi valeant vindicare, can. Audivimus, de collusione detegen. in lib. 5. Decretal.] Ubi Gloss. sic explicat: [Collusio est inter actorem, & reum latens, & fraudolenta conventio; Colludium enim non debet remanere impunitum, 2. qu. 3. can. si quem pœnituerit.] quæ etiam *Gratia* appellatur, ibid. cap. 1. & ibi Gloss. [Quòd si fecerint inter se gratiam, vel collusioné &c.] Ubi particula *Vel* stat loco *Et*, ut in dict. *Vel* dicetur. Item *Collusio* significat falsam accusationem, l. si quis servum, de furtis, l. si pater. de raptu, ❘❘: [Sine colludio evadit. Sidon. lib. 1. epist. 2. Is denique nondùm clangente Euangelica buccina, ut qui potest capere, capiat: immunis tamen ab omni spurcitia carnali, & securus ab illecebrarum colludio, pudicissimus extitisse liquidè declaratur. Aldhelmus, de laud. Virgin. cap. 10.] Hæc vox *Inludium* à Tertulliano de Resur. Carn. & *Eludium* ab Isidoro dicitur. Vide *Inludium*, *Prævaricator*.

Collyrida, κολλυρὶς, torta panis, vel panis suavior in sartagine frictus, subactus oleo, & aliis rebus admixtis, ad gratum saporem conciliandum. Differt à lagano, quòd hoc in clibano coqueretur. Collyrida etiam vocatur crustula: nam eadem vox hebræa, quæ alicubi collyrida vertitur, alibi crustula transfertur. Videtur autem *collyris* derivata à κολλύρα, collyra, quæ erat genus placentæ minutæ, & pueris dabatur apud Græcos. Collyrida inter cætera pro gratiarum actione offerebatur: uti præcepit Dominus per Moysen, offerri *collyridas olei admixtione conspersas*, Levit. cap. 7. num. 12.] Idem habetur, cap. 8. num. 26. ibid. & 2. Reg. cap. 6. n. 19. Adhuc in Sicilia, & in Melita Colluram similem buccellam vocant. Tertullianus verò pro muliebri corona usurpat: [Mirum quod contra Domini præceptum contenditur. Ad mensuram neminem sibi adjicere posse, pronunciatum est: vos planè adjicitis ad pondus collyridas quasdam scutorum, umbillicos cervicibus astruendo, de cultu fœmin. cap. 7.] Quod ornamentum ex capillis alienis contextum erat, & ut plurimum ex capite alicujus mortui detonsis; inde sumpta occasione idem Doctor mulieres illudebat, subjungens: [Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti, ne exuvias alieni capitis forsitan immundi, forsitan nocentis, & gehennæ destinati, sancto, & christiano capiti suppares.] Hinc Astronomi more Latinorum, qui, y, græcum in, u, lene mutant, ut in principio litteræ, V, dicemus; coluros vocant binos illos circulos in sphæra sese mutuò in angulos sphærales rectè ad polos mundi secantes, & quatuor puncta, seu cardines cœli æqualiter dividentes. Vide *laganum*.

Collyridiani, Κολλυριδιανοί, hæretici quidam, à supradicta voce collyrida sic appellati. Quia suis mulieribus concedebant Virgini Deiparæ collyridas sacrificare, quas etiam pro communione sumebant, atque Dei Matrem Deam quoque existimabant. De ipsis Damascenus ait: *Collyridiani, qui in nomen ejusdem Mariæ, in die quadam anni, collyridam quandam offerunt*, &c. Lib. de hæres. hær. 79.

Collyrium, κολλύριον. FR. oculare medicamentum, ita dictum, quòd fluxum oculorum sistat, ex græco κολύω, prohibeo, reprimo, & ῥοῦς, fluxus. [Collyrio inunge oculos. Apoc. cap. 3. n. 18.

Colobium, tunica sine manicis, à græca dict. κολόβιον, quæ vestem mancam significat: hanc antiquitùs ferebant Diaconi loco dalmaticæ. Vide *Dalmatica*. [Colobium genus vestis dictum, quia longum est, & sine manicis: hoc antiquitùs utebantur; sed quia nuditas brachiorum,

rum, culpabatur; usus colobiorum in dalmaticas est mutatus. Papias.] Hodie tamen in Romanis Basilicis Beneficiati ad Canonicorum differentiam rochetum sine manicis deferunt. FR. Antiqui Romani vestes absque manicis ferebant, quia viri pro dedecore putabant manicatas vestes ad mulierum similitudinem gestare, ut refert A. Gellius, lib.7.cap.2. Vide *Lebitonarium*. Et ideò tunica manicata à Monachis abhorrebatur, ferebantque colobium, in quo Syriæ Monachi rubrum signum ponebant, ad ostendendum, ut ait Dorotheus Tyrius, se Christi milites esse: similes verò tunicæ sine manicis communes omnibus Orientalibus sunt hodie, at præcipuè Maronitæ adhuc utuntur superiori veste rubro colore virgata. Hoc tunicæ genere induebantur Apostoli, conservabatur enim in Basilica Apostolorum colobium D. Thomæ Apostoli. Vide Torrigium de Crypt. Vatican. secunda impress.pag.312.vers.11. Octavius tamen Ferrarius de re vestiar. par.1. cap.7. §.Ceterùm ergo, contendit non fuisse prorsùs sine manicis colobium, authoritate Tertulliani de pallio fretus, ubi ait tunicas; [Nec manibus arctas, nec brachiis parcas:] ideò autumat ille colobium habuisse semimanicas, usque ad cubitum pertingentes; sed reverà æquivocari videtur: nam licèt colobium tunica sit; tunica tamen est nomen genericum, & non omnis tunica colobium vocatur. Igitur colobium sine manicis omninò erat, ut Baronius probat, quem videbimus in dict. *Dalmatica*, atque Isidor. ait: [Colobium dictum, quia longum est, & sine manicis: Antiqui enim hoc magis utebantur.] Et alibi idem: [Levitonarium est colobium sine manicis, quali monachi Ægyptii utuntur,] & Cassianus præsertim, loc. infra cit. c. 11. distinguere videtur tunicam à colobio, dum inquit: [Nam neque caligis nos, neque colobiis, seu unica tunica esse contentos hiemis permittit asperitas,] ubi particula *seu* est disjunctiva, & stat loco *&*, ut in dict. *Seu* dicetur. Item Alcuinus de divino off. ait: [Dalmatica ob hoc dicitur, quòd in Dalmatia sit reperta. Usus autem dalmaticarum à B. Silvestro Papa institutus est; nam anteà colobiis utebantur. Colobium verò est vestis sine manicis. Cùm ergo nuditas brachiorum culparetur à B. Silvestro, dalmaticarum repertus est usus.] Si igitur dalmatica est cum semimanicis; sequitur necessariò, quòd hoc indumentum cum semimanicis additum sit loco colobii, quod omninò manicis carebat; unde dictio *Sine manicis* erit sanè intelligenda absque ulla manicarum forma. Nihilominus ex Cassiano hìc proximè adducendo videtur in colobiis Monachorum Ægyptiorum fuisse manicas, quæ vix ad cubitorum ima pertingebant. :||: Aliam significationem hujus religiosi indumenti affert Cassianus, lib.1. de habitu Monach. Ægypti inquiens, c.5. [Colobiis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus, ut amputatos eos actus, & opera mundi hujus suggerat abscissio manicarum.] Solebant etiam Episcopi hujus indumenti formam gestare, ex testimonio S. Pii Papæ, lib.3. ad Justum, ubi ait: [Tu verò apud Senatoriam Urbem Viennensem ejus loco à fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide, ut ministerium, quod accepisti, in Domino impleas.] Antiquissima colobii pictura ubi reperiatur. Vide *Chrysoclavus*, *Linostima*.

Colonia, hoc vocabulum penès Ecclesiasticos Scriptores pro spatio terræ accipitur, cum casa, quantum colonus colere potest. [Aliquando enim non paucos ex ruriculis obvios habuit, qui derelictis coloniis suis, in aliam provinciam transmigrabant. In vita S. Gerardi, lib.1.cap.24.] Alii antiquiores Scriptores *Colonicam* vocant, ita in Synodo Valentiana, [Unam colonicam, vestitam tribus mancipiis, dotis gratia eis conferant, cap. 9.

Colonarius. FR. quod ad colonos spectat. [Vel ad colonariam conditionem revocare tentaverit, can. eos qui, dist. 87.

Colonitium. FR. Canon, vel recognitio, quæ directo domino ab usufructuariis solvitur.

Colorus, coloratus. [Erat tamen decoris gratia venustus, discreta macie, satis admodum colorus. In vita S. Adelardi.

Colossenses, ad quos scripserat Apostolus, quales Populi fuerint. Vide *Rhodianus*.

Colpus. FR. percussio. [Si quis ingenuus ingenuum percusserit, & tamen sanguis non exierit usque ad tres colpos, l. Salica, tit. 19.

Colum, græca vox κῶλον, quæ membrum significat, & pro perfecto periodo D. Hieronymus usurpavit, dicens: [Ut per cola scribantur, & commata.] Item instrumentum sacrum. Vide *Colatorium*.

Columna, græcè dicitur στύλος. Vide *Stylita*.

Columnarium. Vide Exocionium in dict. *Stylita*.

Columnarum, nobilis Romæ familiæ Palatium. Vide *Constantis Palatium*. Columnenses duo Cardinales à Bonifacio VIII. ecclesiasticis dignitatibus privati, & à Benedicto XI. reintegrati. Vide in dict. *Cardinalis*, §. Cardinalibus Columnensibus. Ubi ex Blondo retulimus, qui sic scripserat: [Eadem actione Joannem, & Jacobum Cardinales, tanquam injustè damnatos, ad dignitates patrimonii, & beneficiorum possessionem ea restituit conditione, ut capello Cardinalatus insigni aliquandiù abstinerent, decad.2.lib.9.] Sed est duplex, nominis, scilicet, & facti inter Ecclesiasticos Scriptores controversia. In facto, nempè, quia Blondus, ut diximus, refert hanc gratiam præfatis Cardinalibus à Benedicto Papa collatam fuisse, quod negant Auctor Vitæ Clementis V. in calce Clementinæ appositæ, Ferdinandus Ughellus in opusc. imag. Columnensium Card. Romæ per Corbellettum, an.1650. impr. Glossa, in c. unic. de Schismaticis in 6. & novissimè Odoricus Raynal. ex M.S. cujusdam Bernardi ad an.1304.n.13. & an. 1305. num. 14. qui omnes asserunt, non à Benedicto, sed à Clemente V. hanc gratiam illis

illis fuisse concessam: quare non videtur repugnare, talem gratiam à Benedicto concessam *Cum conditione, ut capello Cardinalatus insigni aliquandiu se abstinerent*, & anno sequenti, nimirum 1305. electo Clemente, illis, suspensionem à galero relaxatam fuisse; quod idem Blondus paulò inferiùs in Clemente præfato innuere videtur, sic inquiens: [Creavit verò Clemens Cardinales ex Gallis tam multos, ut facili tunc conjectura omnes assequi potuerint, Pontificem Romanum deinceps, nonnisi ex Gallis creari posse: Italiæ autem, & Urbi Romæ visus est satisfecisse in duobus Jacobo, & Joanni, Columnensibus, quos ad capellum, & integram dignitatem restituit.] Per illa enim verba: *Quos ad capellum, & integram dignitatem restituit*; videtur annuere ad id, quod suprà in Benedicto dixerat: eum, scilicet, haud integrè ad cardinalatum restituisse: cui verba Benedicti favent; nam in c. unic. de Schismat. Extrav. comm. §. ideòque, sic habetur: [Ideòque omnes prædictas depositiones à Cardinalatibus, privationis à beneficiis, & Ecclesiis, & inhabilitatis ad Papatum Romanum, & bonorum, & jurium, quæ certis romanis civibus, & aliis concessa sunt (confiscationibus exceptis, in quibus nihil immutamus ad præsens) sententias, & pœnas, & mulctas &c. reddimus,] ubi verba: *In quibus nihil immutamus ad præsens*, videntur spem futuræ gratiæ sapere. Dubium verò de nomine est, quia Blondus semper hos duos Cardinales Joannem, & Jacobum nominat; sed errasse ex c. unic. de Schismat. in 6. & ex c. unic. ejusd. tit. Extrav. comm. satis patet; ubi Jacobus, & Petrus nepos Cardinales de Columna appellantur: quatuor enim nomine Joannis Cardinales Columnenses extitisse Ughellus in opusc. cit. refert, primum, nempè, de anno 1191. secundum, qui objerat ann. 1245. tertium, qui ann. 1322. à Joanne XXII. creatus est Cardinalis, quartum à Sixto IV. ann. 1480. eadem dignitate insignitum.

Columba, quid significet. Vide *Ciborium*.

Columbar, manicæ ferreæ, quibus vinciuntur reorum manus. [Durisque lacertorum columbaribus arceretur ab hominum morsibus. In vita S. Genulphi Episc.

Coluthiani. Vide *Collitiani*.

Colyba, græca vox, κόλυβα, ideſt, frumentum coctum. Vide *Agapæ*.

Comacinus. FR. Faber murarius. [In legibus Longobar. l. si Magister, de homicidio liberi hominis.

Comatus, dicitur Longobardus. Vide *Tonsuratus*.

Combinatim, adverbium parilitatem significans, quo Davantria in suo cæremoniali M. S. utitur, ad denotandam parilitatem, qua incedendum est in processionibus. [Deinde combinatim cæteri Cardinales &c.

Comerciarius. Vide *Commerciarius*. [Primo manè ingressus comerciarius quidam vir Christianus. In vita S. Anast. Persæ. Ubi textus græcus Κομμερκιάριος etiam habet. Vide *Commerciarius*.

Hierolexicon Magri.

Comes. FR. de etymologia hujus vocabuli. Vide *Catipanus*. Significat hominem, qui in feudum aliquod territorium habuerit à Supremo Principe. Sigonius de Regno Italiæ, lib. 7. l. Si quis factum, de feudis, & Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 47. Vide *Gravio*.

Comes, Canonicus Cathedralis Lugdunensis Ecclesiæ. Vide *Cantor*. FR. sed hoc repugnat Canonibus, nam in can. Præsens, 20. quæst. 3. habetur: [Nomine Atto, quōdam, videlicet, Comite; nunc autem Clerico,] & ibi Gloss. [Statim definit quis esse Comes, quàm citò fuerit factus Clericus, 27. qu. 2. scripsi.] Episcopus Ravennæ abusivè Comes intitulatur, can. quo ausu, 23. qu. 8.

Comes Sacrarum Largitionum, Principis eleemosynarius.

Comes Stabilis, seu *Comes stabuli*. Vide *Stabilis*, *Contostaulus*.

Comes S. Hieronymi. Vide *Lectio*.

Comitatus. Vide *Condita*.

Comestura, Tinea: [Ubi tinea, & comestura exterminat. Chrysost. homil. 15. in cap. 6. Matth.

Comicia, Comitatus, ubi Comes dominatur, & jus dicit. Sigonius de Regn. Italiæ, lib. 7. [Ludovicus Comes Lossensis etiam Comiciam tenebat, Cæsarius, lib. 9. mirac. cap. 48.

Comitatus. FR. etiam Principis cohortem, & famulatum significat. [Fuit necessitas adire comitatum. Sulpit. cap. 6. Dialog. 2.] can. si vobis fratres 23. q. 8. §. ne Episcopi ad comitatum accedant, & ibi Gloss.

Commatrona, mulier libera, quæ pro matrona cohonestari affectat, cùm revera talis non sit, dum maritum non habuerit. [Nam quantò dives aliqua est commatrona nomine inflata, tantò capacem oneribus suis domum requirit, Tertull. lib. 2. ad uxor, cap. 6. Plautum imitatus est, qui *Commaritum* illum appellavit, qui revera non erat; sed pro tali habebatur.

Commeatus, dilatatio mortis à mortalibus exoptata. [Cùm quidam de Collegis, & Consacerdotibus nostris jam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur. S. Cyprian. lib. de immortalitate, n. 7.] Hoc tamen vocabulum in propria significatione denotat, licentiam, & dilationem, quam miles pro aliquo temporis spatio discedendi ab exercitu postulabat: hinc S. Cyprianus de eo, qui subterfugium quærebat, ne in mortis conflictu veniret, metaphoricè, ac eleganter dixerat: qua phrasi sæpè idem S. Doctor utitur.

Commembratus, Incorporatus, ideſt, ejusdem corporis membrum effectus. [Commembrata in Domini corpore fidei compago, S. Paulin. epist. 3. ad Aprum.

Commemoratio, dicitur illa, quæ de aliquibus Sanctis fit in Officio divino, à Radulpho *Memoria Sanctorum*, & à Gemma *Suffragia Sanctorum* dicitur. Quæ commemorationes de Cruce, de B. Maria, de titularibus totius Ecclesiæ Petro, & Paulo, ac pro Pace ferè esse solent. De

Cruce autem in festis omittitur, ad tollendam mœstitiæ causam. Dicitur deinde tempore Paschali ad denotandum ejus triumphum. De S. Maria non dicitur, quando in choro recitatur ejus Officium parvum; Sac Congreg. Rit. 10. Januarii 1604. Beneficiati tenentur de eorum Sanctis titularibus commemorationem facere sub obligatione restitutionis fructuum pro rata. Bonacin. disp. 1. qu. 1. punct. 4. n. 18. Religiosi etiam tenentur commemorare in Officio Sanctum illius Ecclesiæ, in qua de familia assignati resident. Non dicuntur in Adventu hæ consuetæ commemorationes; dùm enim de summi Monarchæ adventu fit mentio, ejus in sanctitate famuli cedere debent. Durand. lib. 6. cap. 2. Ob eandem rationem tempore passionis mœstitiæ causa, & tempore Paschali ob lætitiam relinquuntur; infra cujus octavam quamvis de Dominica fiat officium, relinquendæ sunt commemorationes prædictæ. Ruiz. in cæremon. Rom. Vide *Collecta*, *Octava*,

COMMEMORATORIUM, Inventarium, in quo posteris de suppellectilibus Ecclesiæ commemoratur. [Quasi fidelibus senioribus commendavit, commemoratorio facto, quod cuidam ancillæ dedisse dicitur. Optatus Milevit. lib. 1.] Ubi de Mansurio loquitur, qui antequam ad martyrium iret, hoc inventarium confecerat: quod *Brevis* etiam in eodem textu appellatur. [Brevis auri, & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum à Mansurio fuerat, traditur.] FR. Ibi etiam sic exponit Franc. Balduinus: [Vocari potiùs Commemoratorium, quod paulò post Brevem vocat. Verbum Juris est; significatque libellum, syngraphum, chirographum; etiam usus est Constantinus in, epist. ad Cæcilianum apud Eusebium lib. 4. de vita Constantini, scilicet, in quadam constitutione Imperatoris Valentis legimus, quæ Optati tempore edita est, l. ult. C. de Jure fisci, & l. prima, C. de apoch. publ. item, l. 13. in Cod. Theod. de Indulg. debitor.] Vide *Breve*.

COMMENDA. FR. est depositum, custodia, & administratio beneficii; dicitur à verbo commendare, quia bona ecclesiastica non perpetuò, sed ad tempus sunt alicui commendata, c. si constiterit, de accusationibus. Et *commendare*, idem est, ac deponere. Gloss. in c. Jus naturale est commune, dist. 1. in cap. qui plures 21. qu. 2. & in c. nemo, de Electione in sexto. Dicitur etiam *Commendaria* eodem modo, quo Vicaria, & Rectoria. [Commendariæ beneficia non sunt. Postillator extrav. in cap. exhibita.] Differt tamen Commenda à Vicaria, quia commenda Parochialis Ecclesiæ non potest fieri, nisi Sacerdoti. Gloss. in cap. quæ de Ecclesiis, in Clement. de offic. Vicar.

COMMERCIARIUS. FR. Mercator, sive negotiator. [Primo manè ingressus commerciarius quidam vir Christianus. In vita S. Anastasii Persæ, cap. 4. §. 27. sub die 22. Januarii apud Surium] ex græco-barbaro, Κομμερκιάριος.

COMMERCIUS, in negotiatione socius. In antiquis formulariis.

COMMINARE IGNEM. FR. Est incendium parare, l. volumus, de damno, & injuria.

COMMINATUS, substant. nomen minæ. [Qui sterilis ficulneæ comminatum à Domino vineæ deprecatus est. Paulin. epist. 2. ad Amand.

COMMESSA. Vide *Commissus*.

COMMISSIO. Vide *Missaticum*.

COMMISSUS. FR. Conversus, seu laicus in monasterio ministrator. [Ac Monachos, eorumque conversos, vel commissos, can. paternarum, 24. quæst. 3.] In regulis monialium Benedictinarum *Commessa* dicitur monialium famula. Vide *Griseus*.

COMMONITORIUM, scriptura instructionis, quæ traditur Legato Apostolico pro Concilio, seu alio ecclesiastico negotio peragendo. [Rescriptis commonitoriis, nisi ad catholicam converteretur fidem, etiam extorrem à sacerdotali esse officio mandant. Anastas. in Greg. II.

COMMODATUM alicujus rei. FR. Est concessio ad aliquem specialem usum gratuitò facta, & non translatio, qua is, qui commodat, dominium tenet, & possessionem, l. res commodata, ff. de commodato: & dicitur *Commodatum*, quasi utenti commodo datum, & ideò dicitur gratuitò, Gloss. in cap. cùm gratia, de commodato.

COMMUNIA, idest, communitas. [Non de minoranda justitia ecclesiastica; sed tantummodo de non ducenda super eum communia. Ivo Carnot. epist. 180.] FR. [Eodem anno Philippus (*Rex Galliæ*) imposuit subsidium &c. propter quod Prælati, & Barones, & Communiæ Normandiæ &c. Rothomagen. Chronica ann. 1337. In Biblioth. M. S. Labbè, tom. 1.] In Melita dicitur *Communia* Clericorum, idest, Collegiata non insignis. Vide *Communitas*.

COMMUNICALIS, vas, sive, calix, quo populo Dominicus sanguis distribuebatur. [Communicales ex argento fecit per singulas regiones, quæ præcederent per stationes per manus Acoluthorum. Anast.] FR. Non videtur esse calicem sanguinem Domini continentem; nam Acolythos habuisse facultatem distribuendi hoc Sacramentum nunquam legimus: benè tamen Diaconos. Vide *Calix administralis*.

COMMUNICANTES, oratio in Canone posita, de qua dictum est in dict. *Canon Missæ*, & *Actio Missæ*: Quæ preces in aliquibus festivitatibus variantur; sicut & Præfatio. Aliquando tamen distinguitur, & separatur Præfatio ab Oratione *Communicantes*, ut exempli gratia, si festum SS. Philippi & Jacobi, seu Inventionis Sanctæ Cruci occurrerint infra Octavam Ascensionis; tunc Præfatio festi occurrentis, & Communicantes de Octava dicerentur, licèt de octava non fiat commemoratio. Congr. Rit. 24. August. 1627.

COMMUNICATIO. Vide *Participium*.

COMMUNICATORIÆ LITTERÆ. Vide *Litteræ Communicatoriæ*.

COMMUNIO, ita appellatur Antiphona posita in Missa, quæ canebatur in choro, dum distribuebatur Eucharistia fidelibus, à D. Gregorio instituta.

tuta. Gem. lib. 1. cap. 90. dicitur etiam *Transitorium*. Vide suo loco. Quare contra rubricam abusus invaluit communionem post Missam, vel ante eam facere, nulla urgente necessitate, quod his verbis in Rituali Rom. cavetur: [Communio autem populi intra Missam statim post communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit facienda) cùm orationes, quæ in Missa post communionem dicuntur, non solùm ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent.] Sic in Missa Sabbati Sancti hæc Antiphona ideò non dicitur, quia communio populo non fit. Itaque abusus etiam censendus est illorum, qui communionem concedunt in hac die: præponendus enim est particularium devotionibus ecclesiasticus ritus. Antiquitùs Sacerdotes, & Diaconi unà cum Episcopo celebrantes, accipiebant ab eo Eucharistiam propriis manibus. [Presbyteri ergo, & Diaconi osculando Episcopum, corpus Christi ab eo manibus accipiant in sinistra parte Altaris communicaturi. Subdiaconi autem osculando manum Episcopi ore accipiant Corpus Christi ab eo. Postquam verò Diaconi sinistro cornu Altaris de Sanguine Christi communicent, venientes Subdiaconi ordinatim accipiant Sanguinem Christi ab Archidiacono. Ord. Rom.] Hic verò ritus quoad Sacerdotes, & Diaconos in Ecclesia græca adhuc observatur. Quoad sinistram, præter ea, quæ suprà diximur in dict. *Bulla*. Notandum etiam est, quòd quando Papa solemniter celebrat, defertur Sacrosancta Hostia à Subdiacono ad lævam Pontificis stante. [Cùm Subdiaconus pervenit ad Pontificem, stet ad ejus sinistram erectus. Cærem. lib. 2. c. 14.] Contra quam cæremoniam latrant recentes Hæretici, asserendo esse actum superbiæ in Pontifice permittente sibi ad thronum deferri Christum; sed mysteria hujus actionis contemplare nequeunt, cùm Christi Vicarius Domini sui humilitatem potiùs imitari intendat, quando, nempè, in cœnaculo panem, & vinum consecravit, deindè in Calvario Sacrificium consumans, seipsum in conspectu totius populi Deo Patri obtulit: sic Papa super Altare, quod est cœnaculi figura, consecrat, ac in sublimi Throno communionem sumit, ad imitandum Christum in monte crucifixum: quare Cæremoniale in hoc actu Papam Throno incumbentem incurvari disponit, ad denotandum Salvatorem in Cruce pendentem: sic sensit Seraphicus S. Bonaventura, inquiens: [Christus in communi, & omnibus videntibus passus est: unde Papa quando sumit Corpus Christi in Missa solemni, sumit omnibus videntibus: nam sedens in Cathedra convertit se ad populum. In exposit. Psal. 21.] Durandus verò aliam quoque rationem addit, nempè: [Sicut Summus Pontifex est Christi Vicarius, & caput omnium, qui in Ecclesia degunt militari; ita Christum Ecclesiæ caput perfectius, & sublimius repræsentans, ad sublimiorem locum communicare solet, lib. 4. de divin. off. cap. 54.] Tertia denique sententia est Innocentii III. qui ait, quòd: [Romanus Pontifex ideò non communicat, ubi frangit; sed ad Altare frangit, & ad Sedem communicat: quia Christus in Emmaus coram duobus Discipulis fregit, & Jerusalem coram decem Apostolis manducavit, lib. 4. Myst. Miss. cap. 9.] Ratio autem Seraphici Doctoris magis consona, ac pia videtur. Sinistra manu Sacerdotes Dominicani in Missa communionem sumunt, quorum Missalis rubrica hæc habet verba: [Inclinato capite, dextra manu tenens calicem, de sinistra sumat Sacrum Christi Corpus.] Qua de re invidi Calumniatores, occasione arrepta, falsò asseruere, id in pœnitentiam eis injunctam fuisse, cùm eorum Frater Bernardus à Monte Pesulano Henricum VII. Imperatorem Hostia veneno mixta in communione necavisset ann. 1313. FR. Sed cùm hæc fabula, præterquam quod à Recentioribus Historicis narrari, apudque nullum ex illius ævi historicis mentionem fieri Theodoricus Raynaldus in dicto anno testetur; fictio nimis stulta redditur, cùm hic Imperator excommunicatus in loco Boni conventus appellato Senensis territorii obierit, inverisimile videtur; quod propter unius Religiosi delictum, tota ejus Religio perpetuò hanc pœnitentiam agere debuisset, si hoc verum esset. Deinde quæ pœnitentia est hæc? Dum hujus Religionis Sacerdotes non privati essent Altaris Sacramento, parum relevat, an sinistra, vel dextra Sacramentum sumant. Quare ab Institutoribus cæremoniam hanc ordinatam fuisse existimo, ut, nimirum, periculũ versionis calicis evitetur, dum rubrica eorum suprà citata disponit his verbis: *Dextera manu tenens calicem*; nam agilior est sinistræ dextera. Non sunt ergo audiendi Nauclerus, volum. 2. gener. 44. Chron. Norimberg. Vespergen. aliique malè sentientes Recentiores. :||: In primis Ecclesiæ sæculis hæc communio sub utraque specie recipiebatur. (Vide *Confirmo*) ita ut Gelasius Papa sub excommunicationis pœna prohibuerit, ne hoc sub una tantùm specie fieret. Microl. de Eccles. observ. cap. 19. & Paschalis II. sancivit, ut non præberetur fidelibus panis consecratus in Sanguinem intinctus; sed Corpus, & Sanguis Christi separatim, atque infantibus, & ægrotantibus communio solius Sanguinis daretur, de qua re extat in Chronica Cluniacensi ejusdem Pontificis Epistola, & testatur Microl. loc. cit. c. 20. Sed quia abusus intingendi Corpus Christi in ejus Sanguinem cõtra Paschalis prohibitionem perdurabat; ideò statutum fuit, ut communio in unica specie panis tantùm fieret; nam sub utraque specie communicabantur in Missa: sed extra eam etiam antiquitùs sub specie panis solùm communio fiebat. Baron. an. 34. n. 46. A communione se abstinebant milites post occisiones, quod similiter observare voluit Theodosius Imp. Idem Baron. an. 394. num. 21. FR. Spatium verò temporis, quod à spirituali hoc cibo ad materialem concurrere debet, ordinatur in can. tribus gradibus, de consecrat. dist. 2. hoc pacto: [Si igitur manè Dominica Portio editur, usque ad

sextam jejunent ministri, qui eam consumpserunt; si tertia, vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad Vesperas: sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt Sacramenta.] ubi *Secreta*, idest, interna intelligitur. Communio dicebatur *Pax Christi*. Vide *Pax*. De communione Infantium. Vide *Baptismus*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Reliqua vide. *Confirmo*, *Dominicale*, *Eucharistia*, *Hostia*, *Siphon*. Antiquitùs erat maximum dedecus sine oblatione aliqua ad communionem accedere. Vide *Oblatio*. Communio Laicorum quando fieri debet cum patena sub mento. Vide *Patena*. Distribuebatur in loco eminenti. Vide *Solea*. De controversia sub utraque specie communionis. Vide Bellarminus, Sfortiam Pallavicinũ in Concilii Tridentini historia, & Christoph. Ranzovium in epist. ad Galixtum Protestantem, pag. 55. Quæ communio sub utraque specie solo Christianissimo Galliarum Regi, quando consecratur cum Sacra Ampulla, & in extremo ejus vitæ per Viaticum ex privilegio Clementis VI. conceditur. Augustinus Patritius adventum Federici III. describens, inquit idem privilegium concessum etiam Imperatori fuisse. Idem Clemens Papa communionem sub utraque specie Normandiæ Duci, ejusque Uxori, ac Genitori concesserat. Item Philippo Galliarum Regi, & illius Uxori. Sub datum Avenione Kal. Julii 1344. Ita etiam Odoni Burgundiæ Duci de ann. 1345. De Communione facienda in die Jovis Sancti. Vide *Feria quinta in Cœna Domini*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Quando communicabantur, antiquitùs ponebantur tabellæ ad instar mensularum, sicut hodie, cum tobaliis, de quibus Chrysostomus, Hom. 61. ad populum Antioch. sic inquit: [Nonnè vides ministrum spongia mensam circumlinientem, expurgantem domum, & tabellas ponentem? hoc post preces efficitur per præconis vocem.

Communicatores. FR. Dicuntur Episcopi. Gloss. in can. de Induciis, 3. qu. 3.

Communio Laica, ad quam pœnitentiam condemnabantur Clerici, ut in 1. qu. 7. can. si qui Presbyteri. FR. Ecclesiastici enim pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludebantur, can. Canones, dist. 50. & can. placuit, eadem dist. :||: Pamelius, & alii putant fuisse Eucharistiæ communionem extra Presbyterium simul cum laicis. Alii tamen existimant fuisse solam participationem in orationibus Laicorum, cum quibus Clerici pœnitentes in Ecclesia collocabantur: quæ opinio magis consona videtur; nam multa Conciliorum decreta habentur, in quibus declaratur, quòd moriens aliquis ex istis pœnitentibus, non peracta adhuc pœnitentia, admitteretur ad laicam communionem: at hoc non poterat de communione Eucharistiæ intelligi; sed tantùm de participatione, & communione orationũ Laicorum. Alii denique pro laica communione sumptionem Sacramenti sub unica specie panis more Laicorum explicant, quod probant ex decreto Rothomagensis Concil. de anno 1581. celebrati, ubi in tit. de Episcop. off. num. 11. ordinatur, nempè: [Id, quod fieri primo quoque tempore contra eos, qui à multis annis Sacro Presbyteratus Ordine initiati, nec dum accesserunt ad Sanctum Sacrificium Missæ celebrandum; sed laicam tantùm communionem, eamque raró sumunt.] Ubi manifestè Concilium pro laica communione de sola hostia consecrata intelligit. Nihilominus magis amplectenda videtur secunda explicatio, ut dixi; nam, quod de hoc Concilio affertur, cùm sit recenter celebratum, non usum fuerat illo antiquorum termino, cum quo non potest concordari, quòd mortuis daretur Eucharistia, ut in antiquis Conciliis dicebatur. FR. Defunctis Eucharistia afferebatur, ut de Sancto Basilio apud Surium, tom. 1. in ejus vita narratur, quod ante ejus obitum hostiam in tres partes diviserat. [Unamque sumpsisse; alteram reservasse, ut secum sepeliretur; tertiam verò in columba aurea pendente reposuisse.] Et licèt in dict. *Eucharistia* hoc factum neget Auctor; legimus tamen in usu fuisse etiam Defunctis Eucharistiam afferri, quod deinde vetitum fuerat in Concilio Carthaginensi Tertio sub hoc decreto: [Placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim à Domino, Accipite, & edite: cadavera autem nec accipere possunt, nec edere, cap. 16.] De Sancto Benedicto scribit etiam in Dial. lib. 2. cap. 24. D. Gregorius, quòd cadaver cujusdam Monachi, qui obiierat, dum à Monasterio absque Superioris licentia discesserat, terra eum humare renuebat, quare præfatus Patriarcha ei Eucharistiam detulerat, & super pectus ejus imposita, cum eadem hostia sepultus fuit. Non ergo rejicienda omninò erit prima, & tertia expositio, ex implicantia, scilicet, quia per laicam communionem Eucharistiam intelligit. Nam etiam mortuis Eucharistia afferebatur. Vide *Corban*; sed re vera communio laica alia non erat, nisi declaratio, quòd Clericus non gauderet foro ecclesiastico, & communis cum laicis haberetur, ac inhabilis ad consequendos majores ordines; sic de bigamo clerico in can. 5. dist. 84. habetur, quòd: [Quisque clericus, aut viduam, aut secundam duxerit uxorem, omni ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox denudetur, laica sibi tantùm communione concessa &c.] & can. eos, quos, de Consecrat. dist. 4. de Episcopis, Presbyteris, & Diaconis bis baptizatis habetur, quòd: [Nec orationi, nec modo fidelium, sed nec catechumenorum quidem omnibus modis interesse, quibus laica communio in morte est reddenda.] Vide *Communio peregrina*.

Communio Passiva, quæ liberè, & sine meritorum differentia omnibus concedebatur, qua phrasi usi sunt Patres Carthaginensis Concilii, nomen à *Passivus* derivatum, cujus diversa vocabula derivantia. Vide *Passivitas*. FR. vide Latinium in Correct. Conciliorum, tit. Concil. Carthag. I. cap. 2.

Com-

COMMUNIO PEREGRINA. FR. in qua admittebantur Peregrini, scilicet, in participatione orationum, secùs verò in participatione Sacramentorum, antequàm formatas litteras eorum Ordinariorum ostendissent, quæ eos Catholicos esse testabantur. Baron. an. 400. num. 67. Glossa verò in can. contumaces, dist. 50. ait esse eandem, ac laica communio, ibique Postillator per *Communionem* communem observantiam, & conversationem ex Archidiacono intelligit. Sed puto communionem peregrinam eandem esse, ac communionem extraneam, idest, à communione fidelium exclusio. [Et causam perdat, & à communione efficiatur extraneus, can. Inolita, 11. q. 1.] Sed arctior pœna videtur esse ex can. hæc hujus, 12. qu. 2. ubi sic ait: [Reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, & vix ei peregrina communio concedatur.

COMMUNITAS, dicitur præbenda canonicalis. Vide *Vsuale*.

COMO, verbum, comam nutrio; [Sed quoniam & arbusta vestiunt, & lini herbida post virorem lavacro nivescunt, nec fuit satis tunicam pangere, & serere, ni etiam piscari vestitum contigisset; nā & de mari vellera, quæ muscosæ lanositatis lautiores conchæ comant, Tertull. de pall. c. 37.

COMPAGI, Sandaliorum genus, quibus Imperatores, & Romani Senatores utebantur, à græco vocabulo Καμπάγια, quod retia significat; consibulabantur enim ad modum retium, ut in antiquis sculpturis, & picturis aspicitur; alii eodem modo, quo Græci, latinè *Compagium*, & *Compagus* scribunt: [Accedens Mauritius Subdiaconus, orarium de ejus collo abstulit, & ante pedes ejus projecit, & compagos ejus abscidit. Anast. in Steph. IV.] FR. dicitur etiam latinè *Compagum*; sic Capitolinus in Maximinis Impp. de Maximino patre, inquit; [Calciamentum ejus, idest, compagum regium.] Sed Trebell. Pollio *Campagos* dixit in duobus Galienis Impp. nempè; [Caligas gemmatas annexuit, quum campagos reticulos appellaret.] Erat insuper solius Pontificis indumentum: Ita in Collectan. Anastasii à Sirmondo in 8. edit. pag. 259. ubi de S. Martino Papa, & Martyre loquens, ait: quòd inter alias reliquias hujus Sancti à Theodoro receptas: [Et uno de compagis ejus, idest, caligis, quos nullus alius, nisi Romanus Pontifex portat.] :||: Qui solis Ecclesiæ Messanensis Diaconibus concessi fuerant, can. pervenit ad nos, dist. 93. Hinc Messanenses Canonici in officio Diaconi hoc tempore privilegio adhuc utuntur. Processu deinde temporis usi sunt compagis etiam Ecclesiæ Rom. Diaconi. [Compagi calciamenti genus, quo utebantur Diaconi Romani. Papias.] Licèt hoc apostolicum indultum extensum deinde fuerit ad aliarum Ecclesiarum Diaconos, ut ex Concilii Toletani verbis colligitur, ubi sic: [Compagis verò calceari absque Apostolica licentia non permittitur Diaconis.] Nihilominus illius manutentio nullibi reperitur, nisi Messanæ solùm retenta. FR. corrigendus tamen est Amalarii textus, ubi perperam *Compobis* pro *Compagis*, lib. 2. de Eccles. off. c. 8. habet. Vide *Caligæ*, *Sandalia*, *Psachnion*.

COMPAGO. FR. nomen, quod conjunctionem denotat, à verbo *Compingo* deductam; sed est maxima quæstio inter linguæ latinæ Antesignanos, an debeat hoc nomen *Cōpago Compaginis*; vel *Compago*, *Compagis* declinari: in primo sensu habentur Manilii, Ovidii, & Senecæ auctoritates; ille enim cecinerat 1. Astronom.

Interdum æquali laterum compagine ductus.

Item,

Aeream in nebulam clara compagine versus.

Ovid. 1. Metam.

Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.

Atque Seneca: [Flammarum violentia compaginem soli rupit, sive vetustas, epist. 14. ad Lucillum. [In secundo autem sensu fuere Cicero, Pacuvius, Virgilius, Livius, Svetonius, Gellius, ac alii. [Nam dùm sumus in his compagibus corporis munere quodam necessitatis, & gravi opere perfungimur. Cicero de Senect. [quare si in genitivo *Compaginis* declinandum esset, certè non *Compagibus*; sed *Compaginibus* Cicero dicere debuisset. [Salvete gemini mei compages sanguinis. Pacuvius;] nota quod non dixerat *Compagines sanguinis*. Item Virg. 1. Æneid.

——————— Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
Clauduntur belli portæ.

Ibid. in princ.

Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, remisque fatiscunt.

Et ibid. lib. 2.

Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit.

Atque Livius. [Compagibus omnibus aquam accipit navis. Decad. 4. lib. 3. Compagibus sellæ laxatis. Sveton. in Aug. c. 45. Compages mundi. Gell. lib. 6. cap. 1.] Hos secundæ opinionis Auctores sequutus est D. August. inquiens: [Accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur. Non abhorreat à compage membrorum, tract. 26. in Joan post medium.

COMPANATOR, & *Impanator*, hæreticus sectarum, quæ asserunt, panem in Sacramento Altaris non transubstantiari. [Verumtamen ut cumulatè satisfaciamus Valdensi, & quem velut Berengarianum companatorem traduxit, per ora Catholicorum amplectetur, sibi in Eucharistiæ rebus consentientem. Jo: Picard. in annot. 2. S. Ansel. de Sacr. Altaris.] Idemque inferiùs. [Impanatorum, atque adeo nostratum Calvinianorum colluviem dissipavit.

COMPASSOR, Commiserator. [Feriant, & invitent

vitent patrem Orphanorum, judicem viduarum, & compassorem pauperum Domini. Paulin. epist. 33. de Gazoph.

Compatesco, Compatior. [Vestræ volumus compatescere infirmitati. S. Bonif. epist. 81.

Compatres, & *Compaternitas*. FR. Patrini in Baptismo, seu Confirmatione, Gloss. in can. pervenit, 30. quæst. 1. can. si quis 30. quæst. 4. & can. omnes, ibid. quæst. 1. qui dicti sunt *Initiatores*. Vide *Baptismus*.

Competentes. Vide *Catechumeni*, *Competentium pascha*, *Capitilavium*, *Regenerandus*.

Compita. FR. Locus, ubi plures viæ concurrunt: [Se irretire laqueis non dubitavit, atque gentilium more, per abrupta itinera, & compita insidians &c. can. de viro, 12. qu. 2.

Complacentia. Vide *Prolubium*.

Complenda, seu *Ad Complenda*, & *Completæ*. FR. ultimæ Missæ preces. [Tali quidem passione vexatus est usque ad completas. In vita S. Bercharii Abb.] Vide *Postcommunio*.

Completorium, ultima canonicarum horarum pars, qua recitatione totum diei officium completur, seu quia in hac parte ultimum adimplementnm in æterna Beatorum gloria designatur. Hug. de Sancto Vict. in Speculo Eccl. c. 3. Ab Isidoro, lib. 1. c. 2. Completa dicitur. FR. Initium noctis, in Regul. S. Columbani. Prima noctis hora à S. Fructuoso Bracarense. αἴτησις, idest, *Petitio*, à S. Basilio. *Duodena*, in vita S. Rusticulæ Abbatissæ, in ordine psalmodiæ: eodem pacto *Duodecima* appellatur, etiam à S. Aureliano. :||: Græci autem, ἀπόδειπνον, idest, post cœnam vocant, & est penes eos ἀπόδειπνον μέγα, idest, Completorium majus, quod in Quadragesima recitatur: aliud est ἀπόδειπνον μικρὸν, nempè Completorium minus, pro totius anni cursu. Jo. Card. Bonav. in tract. de psallen. Eccles. Armonia, S. Benedictum Abb. Completorii institutorem fuisse demonstrat; sed hæc benè concluderent de institutione hujus Canonicæ horæ, quoad Ecclesiam Occidentalem; nam inter Orientales Christianos diversarum nationum, & rituum, Completorium, *Post cœnam* appellatum, ut suprà de Græcis dictum est, ante Divi Benedicti tempora in usu fuisse reperitur, & S. Basilius in ejus reg. interrog. 37. Completorium sic describit: [Tùm primis se jam noctis intendentibus tenebris sequetur petitio, ut quies, quam sumus capturi, inoffensa ac vitio libera sit, qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari Psalmus debet.] Psalmus autem 90. est: *Qui habitat &c.* in Completorio positus; per *Quietem inoffensam, & vitio liberam*, quam precari admonet; id certè est, quod nos in hymno, ac aliis Completorii precibus Deum solemus rogare: per *Iam noctis intendentibus tenebris*, noctis principium, & recitationis Completorii tempus designat, in quo periodo Maronitas Monachos in Monte Libano egomet expertus sum Completorium recitare. Sanctus autem Basilius in fine sæculi secundi, & principio tertii vixerat, at Divus Benedictus post quintum exiterat sæculum. Item dubiosum etiam quoad Ecclesiam Occidentalem redditur, an ante præfatum Patriarcham Benedictum Cõpletorium reperiretur. Videntur enim D. Ambrosius, & Prudentius, qui integro quasi sæculo ante D. Benedictum floruerant, de hac Canonica hora mentionem facere: Sanctus namque Doctor, lib. 3. de Virginibus, inquit: [Solemnes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, & hora incensi:] En Vesperæ, [Cùm denique cubitum pergimus:] En Completorium. Nec Orationes istæ privatæ intelligendæ sunt, quia *Solemnes*, & *Horam incensi* vocat. Habemus insuper, quòd Completorium *Somnum* dicebatur; nam in ipso quietum (ut suprà diximus) somnum à Domino deprecamur: hinc in Emeritano Concilio sub Vitaliano de anno 666. celebrato, hoc decretum legitur: [Oportet, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, priùs dicitur vespertinum, quàm somnum in diebus festis, ita & in nostris custodiatur Ecclesiis.] Prudentius quoque Ambrosii coætaneus, & Benedicti præcessor, in ejus hymnis unum pro Vesperis, quem *Ante somnum* intitulavit, & alium pro Completorio, quem vocavit *Somnum*, composuerat. Nos anticipamus tempus ad Completorium, ut sæcularibus præbeamus interveniendi commodum. Dicitur lectio brevis in principio hujus horæ, & non in fine, sicut fit ad Primam, quia ea peracta, Monachi cuncti in silentio ad dormitionem ibant; seu quia priùs ante Completorium Sanctorum Patrum collationes legere solebant, ad componendam mentem in diurnis negotiis distractam; ideò illis verbis: *Converte nos &c.* incipitur, cum quibus à sæcularibus cogitationibus mentem converti precamur. Insuper, cùm Completorium sit Electorum symbolum; ideò hymnus ante Capitulum dicitur, quod non fit in aliis horis, quia cùm sit hymnus victoriæ signum, & electi eam jam adepti sint; hinc ad consecutionem illius exhortatione non indigent. Hugo in speculo c. 3. Completorium, & Prima ambæ immutabiles, & invariabiles semper sunt, quibus monemur, ut nostrarum rectarum actionum principium, & finis stabiles esse debeant. Insuper in memoriam Dominicæ sepulturæ canitur Completorium, in qua hora ipse etiam Dominus in horto ad Patrem oravit. De Completorii cantico, *Nunc dimittis*. Vide *Canticum*. In Confessione ad Primam, & Cõpletorii Moniales debent dicere *Et vobis fratres*. Vide *Confessio*.

Complutus, pluvia madefactus. [Pars una compluta est, & pars super quam non pluvia ruit. Amos. cap. 4.

Comprovincialis, nomen correlativum unius Episcopi ad alium ejusdem Provinciæ, sub eodem, nempè, Metropolitano, quem Consuffraganeum D. Bernardus epist. 42. appellavit, Vide *Collega*, *Suffraganeus*.

Compurgator. FR. Judex delegatus pro purgatione alicujus delicti. Vide *Juramentum*.

Comcambium, cambium. [In hoc loco latroni

ni seriò pœnitenti culpa dimittitur, Mater Discipulo commendatur, & Discipulus pro Filio Matri miserabili concambio substituitur, Guliel. Tyrius de Terra Sancta,] ubi de Calvario Monte agit. Reperitur etiam *Camium*, *Concamium*, *Canbium*, & *Cambio*, *bis*, verbum. [Calices, & libros nostros oppignoravimus; modò Dominus immisit nobis hominem, qui nobis tantum auri dedit, ut ei quantitas in duplo erogatis respondeat, unde vado illud cambire pro argento, ut ex eo pignora nostra possim redimere, Cæsar. lib. 4. c. 67.] FR. [Nec aliqui pecuniam cambire cogantur. In extrav. comm. de decimis.] :||: Item *Procamio* sic in fundatione Cluniacensis Monasterii: [Non distrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet aliquam personam.

CONCEDO. FR. pro condono, & absolvo. [Cùm Judæi asserunt peccata à solo Deo posse concedi. D. Ambros. lib. 5. in cap. 5. Lucæ.

CONCELLANEUS, Conturbernalis. [Concellaneus fiat alterius. Ennod. lib. 1. epist. 5.] Vide *Cellulanus*.

CONCEPTIO B. MARIÆ VIRGINIS. FR. Officium hoc à Leonardo de Nugarolis Veronensi, & Apostolico Notario compositum, & à Sixto Quarto in extrav. commun. lib. 3. c. Cum præexcelsa, de reliq. & vener. Sanctor. his verbis confirmatum fuit. [Quod omnes, & singuli Christi fideles utriusque sexus, qui Missam, & Officiū Conceptionis ejusdem Virginis gloriosæ, juxta piam, devotam, & laudabilem ordinationē dilecti filii Magistri Leonardi de Nugarolis Clerici Veronensis Notarii nostri, & quæ desuper à nobis emanavit, Missæ, & Officii hujusmodi institutionem in die festivitatis Conceptionis ejusdem Virginis Mariæ &c.] ubi est Typographi error in data 1466. Nam Raynaldus in Annal. Eccles. ad an. 1477. hoc decretum à præfato Sixto ordinatum fuisse narrat, n. 9. :||: Hoc tamen festum celebrari cœpit Lugduni, ut refert Baron. an. 1136. ibi n. 14. FR. Et ann. 1361. n. 3. prædictus Raynaldus Concionatorem quendam contra immaculatam Virginis Conceptionem concionantem statim mortuum cecidisse narrat. :||: Penès Græcos etiam antiqua hæc festivitas celebrabatur, quam Σύλληψιν appellant, licèt per unicum diem nostræ festivitati per Emmanuelis Imperatoris constitutionem illi postponant. In Sforziana Bibliotheca M. S. conservatur Leonis Imperatoris sermo de hac solemnitate.

CONCEPTIO S. JO. BAPTISTÆ. FR. reperitur in quibusdam Martyrolog. antiquis sub die 24. Septemb. & in quodam Missali Equitum Meliten. de an. 1405. Argentorati impresso, & in copiosissima Bibl. Domin. Card. Brancacii asservato.

CONCESSO, simul cesso. [Non potest apud nos perseverare, quod apud Doctores nostros concessavit. Tertull. de fuga in persec. c. 6.

CONCHA. Vasis genus ad conservandum aquam [Fecit lacum porphyreticum cum concha affixa in medio, aquam fundentem. Anast. in Hilar. [sæpè Ecclesiæ absidem, seu tribunam significat, à græca dictione κόγχη, quæ conchylium, seu auris concavitatem significat. Solent Græci præter Altare, ubi Missam celebrant, aliud altariolum intra conchulam erigere, ubi multis cæremoniis panem, & vinum pro Sacramento conficiendo præparant; quam præparationem προσκομιδὴν, idest, advectionem vocant; nam ex hoc altariolo tempore consecrationis processionaliter panem, & vinum ad Altare, in quo celebratur, deferunt, ac peracta communione sacerdos ad eandem cōchulam residuum Eucharistiæ defert, & consumat, atque sacra vasa purificat, quæ concha duplicem speluncam Domini significat; quando enim ex ea panis aufertur, bethlehemiticam denotat, ex qua panis vitæ prodiit; at quando ibi Hostia consumitur, Domini sepulchrum denotat, sic Anastasius in hist. Germani patriarch. Constantinopol. inquit: [Concha est in similitudinem speluncæ, quæ fuit in Bethlehem, in qua natus est Christus, & in similitudinem speluncæ, in qua sepultus est.] Et ut Ecclesiæ architecturæ conformetur, duas conchas hinc inde facere consueverunt: [Cum duabus dextra, lævaque conchulis intra spatiosum sui ambitum apsis sinuata laxetur, Paulin. epist. 12. ad Sever.] FR. sumitur etiam *Concha* pro baptisterio, qua utuntur Græci pro trina immersione in baptismo, & ea quoque uti solebant antiquitus Latini. [Emendari placuit, ut qui baptizentur (ut fieri solebat) numos in concham non mittant, 1. quæst. 1. can. emendari:] :||: Inde Evagrius, lib. 4. cap. 3. Sacram Concham appellat, in priori significatu: Vide *Apsis*.

CONCIDES, ingentes truci ab arboribus secti: [Franci enim simulato metu, se in remotiores saltus receperunt, concidibus per extrema sylvarum procuratis, Greg. Turon. lib. 2. hist. c. 9.] Sed apud Tacitum *Concedes* legitur.

CONCILICIATUS, cilicio indutus: [Et is quidem pœnitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens conciliciatum, & concineratum. Tertull. de pudicit. cap. 13.

CONCILIUM, seu *Conciliabulum*, Martyrum cappella, seu cœmeterium, ubi recondita sunt eorum corpora: [Romæ S. Joannis Presbyteri, qui sub Juliano Apostata via Salaria veteri ante simulacrum Solis decollatus est, & corpus ejus à B. Concordio Presbytero juxta Martyrum concilia sepultum. Martyrolog. Rom. 23. Junii. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diversis floribus, & arborum comis, vitumque pampinis adumbravit. Hieronym. ad Heliodorum.] FR. *Concilium* dici puto, idest, adunatio, quia ibi corpora Sanctorum adunata, congregata, & conciliata sunt: sic *Conciliabolum*, idest, adunatiuncula. *Concilium* verò in significatione congregationis. Vide *Cellulanus*, *Congelus*, *Cognitores*, *Pentectes*, *Synodus*, *Unio*. Item Concilium significat animorum reconciliationem, & compacificationem. Vide *Simultas*.

CONCILIUM ACEPHALUM. Vide *Acephalus*.

Concineratus, ideſt, cinere conſperſus. Vide *Conciliciatus*.

Concionator, declamator, qui & tractator dicitur. Vide *Homilia*, *Tractator*. Peccat mortaliter, qui non exiſtens in gratia concionatur: ita D. Thom. in 4. diſt. 29. qu. 2. art. 3. ad. quem aliqui graviſſimi Auctores ſequuntur; alii tamen contrarium ſentiunt, licèt à veniali illum non excuſent. Confundunt quidem nos Ethnici: Quintilianus in primis, lib. 12. c. 1. inquiens, quòd declamator debet eſſe: Vir bonus, dicendi peritus. Menander Philoſophus etiam gentilis inquit: [Mores loquentis cogunt, non oratio.] Atque Hieronymus de Reg. Monach. ait: [Sacerdotis vox cum mente concordet.] Aliud Concionatorum vitium eſt in confarcinandis Sacræ Scripturæ ſenſibus cum Poetarum fabulis, & Sanctorum Patrum effata cum Plauti comœdiis, & ſimilia; ideò tales Concionatores indigni, ſpumei à D. Auguſt. lib. de anima meritò vocantur, inquiente: [Habemus jam quoſdam ſpumeos in ſermone.] Vide *Grammatica*. FR. Addi poſſet & tertium vitium ambitionis illorum, nempè, quorum objectum eſt prædicari magis, quàm prædicare, & in famæ primatu cæteros Concionatores antecellere, contra quos ſic D. Ambroſius ait: [Fidem Chriſti obſcurant ſplendore verborum. [Sacer igitur orator inſtrui à D. Gregorio deberet, ita docente: [Paſtorum mens, quia non propriam gloriam, ſed Auctoris quærit, ab omnibus vult adjuvari, quod agit. Fidelis namque Prædicator optat, ſi fieri valeat, ut veritatem, quam ſolus loqui non ſufficit, ora cunctorum ſonent, lib. 22. moral c. 14.] Non tamen negatur, quod ſummoperè in Sacro Concionatore ejus elquentia eſſet laudanda, ſi triplicato illo, ac frugifero ſtylo concionaret, de quo Lactantius Firmianus S. Cyprianum commendans, inquit; [Ut diſcernere nequeas, utrùm ornatior in eloquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo fuerit, lib. 5. inſtit. c. 1.] Nam rectè ſplendor hic efficit, [Ut apertis oculis noſtris deificum lumen attentis auribus audiamus. D. Benedictus in prologo ejus Regulæ. Manifeſtatur enim virtus prædicantium, ubi ſurgit ſeges animarum, lib. 6. epiſt. 9. D. Gregorius] :||: Hæc, inquam, divina eloquentia, abſque ullo tædio ab antiquis fidelibus indefeſsè ſtando, ſummaque aviditate ſpiritus audiebatur, ut D. Auguſt. de honeſt. Cleric. & Optat. Milev. lib. 4. teſtantur, ac Sidonius verſ. 16. cecinit.

Seu te conſpicuis gradibus venerabilis aræ,
Concionatorum plebs ſedula circumſiſtit.

In Civitate Conſtantinop. die feriæ ſextæ paraſceve, ob memoriam Chriſti extra Civitatis mœnia paſſi, ut Chryſoſtomus teſtatur, extra Civitatem concionabatur. Concionatorem Verbi Dei nō admittunt Moſchi, ſtultè aſſerentes, quòd ex Concionatorum variis opinionibus ſectæ, ac fidei diſſenſiones oriantur; hinc auſculatione Epiſtolæ, & Euangelii tantùm vernacula lingua in Miſſa prolatorum contenti ſunt. Laudabilem uſum recitationis Salutationis Angelicæ in principio concionis à D. Vincentio Ferrerio introductum fuiſſe creditur. Vide *Salutatio Angelica*. Concionatoris Sacri ſynonyma. Vide *Seminiverbius*, *Tractator*. Dicitur Concionator Oecumenicus Doctor. Vide *Oecumenicus*. Concionator debet cum ſtola perorare. Vide *Orarium*; ſed non Romæ, & quare. Vide *Stola*.

Conclamator. FR. Advocatus, l. de Conclamatoribus, de off. Judicis. Vide *Defenſor*.

Conclave, Clauſura Cardinalium in Sede vacante ad eligendum novum Pontificem. Primùm hujuſmodi Conclave Viterbii poſt Clementis IV. mortem coactum fuit. Purpurati enim antea in aliqua Eccleſia, ſeu Sacriſtia ad effectum, de quo diximus, congregabantur, & poſt diſcuſſionem ad proprias domos redibant; ſed occaſione longiſſimæ Sedis vacantis poſt obitum præfati Clementis, quam per biennium, novem menſes, & biduum duraſſe refert Raynaldus, ann. 1271. n. 13. tranſactis decem, & ſeptem menſibus S. Bonaventura, tunc ſui ordinis Generalis, Cives Viterbienſes perſuaſerat, ut in Epiſcopali Palatio Sacrum Collegiū XVII. ſeu, ut alii referunt XVIII. Cardinalium includerent, & ad electionem Pontificis illos cogerent; at perſiſtente nihilominus eorum irreſolutione, licèt diu manſiſſent detenti: tunc Raynerius Gattus ejuſdem Civitatis Capitaneus, & Conclavis Cuſtos tectum ejuſdem Aulæ, in qua erant incluſi, detexit, ut hac ſubdiali manſione eos ad determinationem cogeret, ubi uſque ad præſens cellularum ſigna cernuntur. Adhuc etiam in Archivio ejuſdem Civitatis originalis bulla conſervatur, in qua Sacrum Collegium cauſa infirmitatis Cardinali Oſtienſi exeundi facultatem conceſſerat, in qua Bulla XVII. ſigilla in cera rubra pendentia cum diverſorum Sanctorum imaginibus diſcernuntur, fortaſſe Sancti illi erant eorum Cardinalatus tituli ſecundùm morem illius ſæculi: tenor autem bullæ talis eſt. [Nos miſeratione Divina Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales. Infirmitati Venerabilis Fratris noſtri N. Oſtienſis, & Velletrenſis Epiſcopi fraterno compatientes affectu; Vobis Alberto de Monte Bono Poteſtati, & Raynerio Gatto, qui pro Capitaneo Viterbienſi te geris, & Communi Viterbien. tenore præſentium ſub debito fidelitatis, quo nobis, & Eccleſiæ Romanæ tenemini, diſtrictè præcipiendo, mandamus, quatenus, cùm idem Epiſcopus juri, & voto ſibi competentibus in electione Romani Pontificis renunciaverit coram Nobis, quantum ad præſentem vacationem dumtaxat, volens, ut non obſtante ejus abſentia, ſine ipſo hac vice liberè procedamus ad providendum Romanæ Eccleſiæ de Paſtore, ratam habiturus, & gratam electionem, ſeu proviſionem, quam de Romano Pontifice abſque ipſo, & ejus requiſitione duxerimus faciendam, ac inſtanter petierit Vobis mandari, ut de Palatio, in quo ſumus incluſi, ipſum permitteretis exire, eundemque Epiſcopum de ipſo Palatio ſtatim egredi liberè per-

permittatis, nec ipsum de cætero aliquatenus detineatis invitum. Datum Viterbii in palatio discooperto Episcopatus Viterbiensis VI. Idus Junii MCCLXX. Apostolica Sede vacante.] FR. Factum, quod de S. Bonaventura narratur, in ejus vita non habetur, atque hic ex quo loco, & apud quem Auctorem reperiatur, non citat; ideò ad credendum non facilè inclino. Imò non verificatur, quod in Conclavi post mortem Clementis IV. Cardinales ab ullo coacti fuissent sub eo ergastulo includi; sed spontè se se concluderant ad Regum persuasiones, ut Blondus, decad.2.lib.8. testatur, de Regibus tunc Viterbium accedentibus, inquiens: [Viterbium venere, ubi Cardinales esse noverant in Pontificis electione facienda, sicut & antea dissidentes. Evicitque Regum exhortatio, atque instantia, ut ingressi Conclave, Patres in Theobaldum convenerint Placentinum Leodiensem Archidiaconum, in Asia tunc agentem,] qui postea Greg. X. appellatus fuit. Idem refert Raynaldus loco supracit. Nec est verum, quòd illud fuerat primum Cardinalium Conclave; nam ante hoc fuerunt in aliis electionibus conclusi Electores, ut testatur Glossator Decretalium in can. licet. De vitanda Elect. §. Nullatenus. Ubi ait, quòd discordantibus Cardinalibus inclusi fuerunt in electione Honorii III. Gregorii IX. Cælestini, subditque: [Et temporibus nostris Innocentius III. (*lege* IV.) tamen id de jure faciendum non est.] Et idem Blondus de Conclavi Neapoli acto, Innocentio IV. ibi defuncto, in electione Alexandri IV. de anno 1254. hæc refert: [Alexandrum Pontificem eo nomine IV. ex Rainaldo Cardinale Ostiensi natione Campano: Cardinales, qui omnes Innocentium in expeditione sequuti erant, in urbe Neapolitana brevi creaverunt: nam Conclave ea fuerunt ingressi conditione, ut omni postposita longiore debito mora, rebus Ecclesiæ à Mãfredi violentia, insidiisque alioquin periclitaturis, per novi Pontificis creationem providerent: & eos Bartolinus juvit Tavernarius Eques Parmensis, quem Innocentius Pontifex Sororium suum Neapoli Prætorem, Præfectumque præsidio imposuerat. Is enim vir prudens honesta, ac consueta vi adhibita, illos cibo per singulos dies imminuto, ut in aliquem concordarent, impulit potiùs, quàm hortatus est, lib.7.decad.2.] Ubi etiam per verba *Consueta vi*, id, quod supra Glossator de aliis anterioribus Conclavibus narrat, Blondus insinuare videtur. Atque Passarinus de electione Sum. Pont. quæst.11.num.1. Conclave anno 1118. in electione Gelasii II. cœpisse tenet, (nam secundùm Baronium anno 1118. in Pontificem electus fuerat.) De Honorio III. (cujus electio ex Raynaldo accidit, an.1216.) etiam Blondus, eod.lib.7. in princip. decad.2. ait, quòd: [Coacto in Conclavi Collegio penuria cibi per dies singulos majore facta, ut properarent, vim honestissimam attulerunt, consecratusque Pontifex &c.] Igitur multò ante Sedis vacationẽ per obitũ Clem. IV. Conclave erat in usu. In electione autem Innocentii IV. fuerunt Cardinales Amalphi à Federico in carceribus detenti; sed in libertate positi, Anagniam confugere, ibique prædictum Innocentium in Pontificem elegerunt. Gregorius deinde X. anno 1274. fecit de Conclavi bullam, quæ habetur in c. Ubi periculum, de elect. in sext. quæ absque effectu remansit, & ab Adriano V. suspensa; iterum à Joanne XX. (appellato XXI.) eadem suspensio comprobata; itaut absque prævio Conclave electi fuerint Nicolaus III. Martinus II. dictus IV. Honorius IV. Nicolaus V. Cœlestinus V. & ab hoc iterum Conclavis bulla renovata; ac tandem à Bonifacio VIII. confirmata fuerat. Glossa in d. cap. Ubi periculum. §. Concilio generali. Ciacconus in vita Jo. XXI. & Lauræa tract. 5. quæ deindè successivè in omnibus electionibus usque ad præsens executa fuit. Quo prætextu Basilius Prorex Odoacri sibi arrogare voluit Electionem Pontificis. Vide *Mausoleum*. Synonymum Conclavis. Vide *Monobambylum*. Discordia electorum in Conclavi ut plurimum est schismatis causa. Vide *Romanus morbus*, *Rotula*. In Sede vacante, vel in Pontificis absentia, Ecclesiæ Romanæ gubernium per Archidiaconum, Archipresbyterum, & Primicerium regebatur. Collectan. Anastasii Biblioth. in exil. S. Martini Papæ, & Martyris à Sirmondo in 8. edit. p.77. Bar. an.650. n.15. Hodie tamen, dum Cardinales sunt in Conclavi, tria ordinum capita rescripta firmant: ||: Quando Papa jam declaratus est, & novum nomen suscepit, tunc primus Diaconus Card. fenestrale foramen frangit ad clausuram, ac crucem populo ostendit, altaque voce clamat, dicens: [Annuntio vobis gaudium magnum: Papam habemus; Reverendissimus Dominus Cardinalis N. electus est in Summum Pontificem, & elegit sibi nomen N.] FR. Solebant antiquitus alia forma uti, ut apparet ex schismatica electione Octaviani S. Cæciliæ Cardinalis, qui Victoris III. sibi nomen indiderat, apud Radevicum Frisingen. in vita Federici Oenobarbi, lib.2. cap.67. ubi sic habetur. [Tunc Scriniarius secundùm antiquam Romanorum consuetudinem, ascendens in altum voce magna clamavit ad populum dicens: Audite Cives Rom. & cœtus Reipublicæ; secunda feria Pater noster Adrianus mortuus est, & proximo sequenti Sabbato Dominus Octavianus Card. S. Cæciliæ electus, est immantatus. Placet ne vobis? Respondit Clerus, & Pop. Placet. Secunda, & tertia vice interrogatus si placeret? clara voce respondit, Placet. Deinde cum bandis, & aliis papalibus insignibus Papa cum laudibus in Palatio deductus est.] Simili modo cum terna interrogatione, & totidem Conventus responsione solet usque adhuc M. Magistri Meliten. electio publicari. Quo ad alia pertinentia Conclavis, vide *Bicassa. Cardinalis. Cornuta. Croccia. Papa.* Item Conclave pro Catholicismo. Vide *Catholicus*. Item pro Paradiso. [Si uno in supera mansione conclave retinemur, Ennod. in Apolog. Item conclave pro seminario. can. omnis ætas. 12. quæst. 1. ||: Conclave instituit in Parisiensi Academia

Simon Cardinalis S. Cæciliæ ad electionem illius Rectoris hoc pacto; includuntur quatuor Electores cum termino consummationis candelæ unius libræ, qua finita, expirat eorum facultas, & includuntur quatuor alii.

Conclavista. Vide *Protonotarius*.

Concordia. Vide *Omonœa*.

Concubina. FR. hæc vox in sac. pagina, in Canonibus, Conciliis, & apud sacros, profanosque Scriptores non rarò significat uxorem deterioris conditionis, seu occultam, l. in libertæ 24. ff. de Concub. & l. in Concubinatu. 3. ff. eod. In primis Sac. Scripturæ. [Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera. Genes. cap. 16.] Ubi Agar, & Cetura sæpè uxores vocantur; nam tunc permissa erat polygamia, sicut in novo Testamento licitum est viro unicam habere concubinam, nempè, mulierem inferioris conditionis, in vinculo tamen veri matrimonii, & indissolubilis; atque sic Toletani Concilii intelligenda sunt verba à Gratiano, dist. 34. can. 2. relata, ubi habetur: [Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur; tamen, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.] Et in sequenti canone ex Isidoro de dist. nov. & vet. testam. [Christiano non dicam plurimas; sed nec duas simul habere licitum est: nisi unam tantùm, aut uxorem, aut certè loco uxoris (si conjux deest) concubinam.] Ubi apertè Glossa declarat vim vocis Concubinæ, idest: [Mulierem non solemniter ductam, si tamen mutuus consensus intervenit; aliàs concubinam non licet habere. 32. qu. 4. can. nemo.] Quæ doctrina est D. Augustini, lib. de bono conjug. cap. 5. qui manifestè hujusmodi matrimonium verum, & realem existimat, his verbis: [Et post quidem fortasse non absurdè hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ex causa conjuncti sunt, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur. Cæterum si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare possumus: etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam honoribus suis, vel facultatibus inveniat; animo ipso adulter est, nec cum illa, quam cupit invenire; sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea habeat maritale consortium.] Vide Gloss. in cap. Ecce quod, dist. 33. In can. omnibus, & can. Is, qui, dist. 34. Omnes tamen prædictæ doctrinæ verificabantur ante Concilium Trident. sed post illud, in quo clandestina hujusmodi matrimonia prohibita fuere, non ampliùs legitima dici possunt; & penes antiquos historicos, tum Ethnicos, tum Christianos, concubina pro uxore non rarò intelligebatur; sic Poppea à nonnullis Neronis uxor, ab aliis concubina vocatur; atque Helena Constantini Magni genitrix ab aliquibus concubina, ab aliis verò Constantii uxor dicitur; & vice versa cōjugium pro eo, quod meretrices frequentant, aliquando sumitur. [Qui secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentaverunt, can. qui in aliquo, dist. 51.] ubi arcentur à susceptione ordinum Ecclesiasticorum hujusmodi personæ, ex eo quia numerosa conjugia frequentassent; non enim hìc de eo, qui multas uxores habuisset, intelligitur, dum antea de bigamo locutus est textus; nam superfluum esset de plurimas uxores habente hanc additionem ponere, cùm si quis duas uxores habuisset, incapax esset ordinum, multò magis de eo, qui plurimas frequentasset, intelligeretur: ergo de eo dicitur, qui, nempè, meretrices frequentaverat. Synonyma. Vide *Contectalis*. *Focaria*. *Herceja*. *Stertecia*. *Infidelis*. *Lateralis*.

Concubinus, gladius à Tertulliano dicitur, nam ad lectum noctu suspendi solet. De Resur. carnis.

Concubitor. Vide *Paracimomenus*.

Concubus. FR. simul in eodem lecto condormiens, quod sæpè in malum sensum accipitur. [Unam cantilenam de multis metricè de eo compositam, ex persona concuborum suorum, vobis misi. Ivo Carnot. epist. 67.

Conculcare Episcopum, idest, alterius Episcopi jurisdictionem usurpare. [Ut nullus Episcoporum alium Episcopum conculcet. Concil. Arelat. I. can. 17. Aliis terminis idem dicitur, & præsertim Transcendere Episcopum. [Ne quis transcendat Episcopum Collegam suum. Concil. I. Carthag. can. 10.] Pulsare Diœcesim, Concil. Carthag. II. can. 11. atque Supergredi. [Ne supergrediatur in Diœcesi Collegam suum, Conc. Carthag. III. can. 20.] pro eodem dixit. Vide *Pulso*.

Concupiscentia, Idololatria dicitur. Vide *Idololatria*. *Infidelis*.

Concussio, captura à justitiæ Ministris facta. [Pudens missum ad se Christianum, in elogio concussione ejus intellecta, dimisit: scisso eodem elogio, sine accusatore negans se auditurum hominem secundùm mandatum. Tertull. ad Scap.] Sensus verborum est, quòd, nempè, Pudens, cupiens Christianos liberare; hinc ejusdem Religionis virum capturatum, cùm à nemine accusaretur, nedum interrogare eum voluit, sed etiam liberum dimisit. FR. Vide infrà *Concutio*.

Concutio. FR. pro vexare, seu aliquid ultra debitum petere. [Dictum est autem eis, neminem concusseritis, estote contenti stipendiis vestris. 23. quæst. 1.] Ubi Glossa: [Concutere, est aliquid petere ultra debitum ratione alicujus officii, ff. de concuss. l. 1. & 2. lib. 47. Concussionis judicium publicum non est; sed ideò pecuniam quis accipit, quòd crimen minatus sit. Idem Vulpian. in 1. quæst. cap. 127.] ibique Glossa: [Crimen concussionis est, cùm quis minatur alicui, nisi ita, vel ita faciat.

Condico, esse in eodem sensu, unitèque dicere significat. [Condixerat, scilicet, Petrus Regem quidem honorandum. Tertull. Scorp. c. 4.] idest, quia in hac sententia coapostolo Paulo concor-

dabat Petrus: cujus Synonimũ. Vide *Confabulatur.* FR. Condicere significat etiam idem ac edicere, inde condictum dicitur edictum. Vide *Condictum.*

CONDICTUM. FR. Edictum. [Quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire solent. 5. decretal. tit. 13. cap. 1.] Ubi Glossa, [Ex condicto, aliàs ex edicto.

CONDITA. FR. Victus, provisio ad opportunum tempus conservata. [Ut abundanter in ejus condita procurentur. S. Greg. lib. 7. epist. 5. Unciam panis malitiosè, & temerè restitutam, spontanea voluntas populi redegit in copia conditorum. Symmachus, lib. 2. epist. 76.] Hæc verò vox in aliquibus formulariis, & instrumentis in numero singulari intellectu difficilis redditur: exempli gratia, in quadam donatione S. Martini Monasterio facta, legitur: [Fridegiso Abbati trado mansum nostrum dominicatum, quem extra consortium fratrum in hæreditate habemus in pago blesensi, in condita ponte lapidense.] Bigonius tamen in notis ad Marculfum putat vicum significare; sed ego existimo vallem esse: melitensi enim lingua, quæ ex punica, italica, græca, atque gallica commixta est, *ChandeK* vallis dicitur.

CONDITIO, creaturam significat: [Quæris an conditioni ejus fruendæ natura vobis debeat præire? Tertull. de corona mil. cap. 6.] Et clariùs idem: [Quomodo enim antè omnia &c. si non est Christus primogenitus conditionis? lib. 5. contra Marcion. c. 19.] derivatur enim à verbo *Condo*, sic mundum à Deo conditum, (idest creatum) dicimus. FR. Aliquando tamen idem Auctor variè hanc dictionem accipit, ut Jacobus Pamelius in notis ad eundem in dicto loco contra Marcionem, nu. 297. ait: [Conditionem non hìc accipit pro creatura, ut infra in hoc capite.] Idest, ubi explicitè Tertullianus ajebat: [Colentes conditionem adversus Creatorem.] & cap. 5. num. 50. de resur. carn. Conditionem ibi non creaturam in concreto, sed creationem in abstracto accipit, ubi sic ait: [Et finxit, inquit, Deus hominem magnæ sine dubio differentiæ, ratio pro conditione rerum:] idest, creatione rerum.

CONDITIONALIS, Creator. [Nemo ad aratrum manum imponens, & retrò spectans, aptus est; opera, & conditionalis eram: nemo duobus dominis servire potest. Tertull. de Idol. c. 12.] Ubi dict. *Opera* pro operatore posita est.

CONDITIONARIUS. FR. Subjectus, seu dependens à conditionali statu; moraliter enim hominem exaltatum ab aliquo *Creaturam* respectu ejus benefactoris vocamus. [Non confidat quisquam Pontificum fas esse bigamos, aut conjugia sortientes ab aliis relicta, sive quoslibet post pœnitentiam, vel sine litteris, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos, divinis servituros applicare ministeriis, dist. 50. can. 53.] Igitur pro servo, famulo, vel liberto accipitur, licèt ille à suo Patrono exaltatus sit: quod clariùs, dist. 51. can. Qui in aliquo, in eodem proposito habetur, [Qui servili conditione obnoxii sunt.] Ubi pro conditione subjectionem intelligit: sic Princeps, qui in suis edictis hanc clausulam ponit, nempè, [Cujuscumque gradus, sexus, & conditionis:] pro conditione subjectionem intelligendam esse denotat: nam omnes, quibus edicit, ei subjecti sunt.

CONDIUM, liquidorum mensuræ genus. [At ille munere cœlesti congaudens concavum in lapide parvulum in modum cisternæ faciens, quod tenebat quasi condia duo, lymphas divinitus sibi indultas suscipiebat. Greg. Turon. in vita S. Caluppani.] Fortasse meliùs *Congium* dicitur.

CONDUMA, prædium dumis repletum. [Unam illi de jure Ecclesiæ deputare condumam voluisses; sed quia conduma ipsa vineolam parvam juris ejusdem Ecclesiæ nostræ tenere dicitur &c. Greg. lib. 9. epist. 14.] Alii tamen malunt *Condumiam* legere.

CONDYLUS, Junctura in digitorum articulis, ex græco idiomate κόνδυλος. [A digitorum condylis incipito. In vita S. Arcadii mart.] Hinc *Condyloma* derivatur, græcè κονδύλωμα. [Offeram vobis quidquid illud est usque ad dimidium bonorum patrimonii mei, si ab hac nodositate condylomatum mei fuerint membra corporis resoluta. In Actis S. Sebast. mart.

CONFABULATUS. FR. Unus de prosapia, seu cognatione, l. si contigerit, qualiter, quis se defendere debeat; sed *Confamulatus* legendum.

CONFABULOR, consentior, conformor. [Quærendum est, quibus sit accomodanda fides, quæ cum ratione concordent, quæ cum veritate confabulentur. Optat. Milevit. lib. 1.] Quod verbum propriè uniformitatem in loquendo, seu ratiocinando significat, cujus synonimum. Vide *Condico.*

CONFALONIS SODALITAS. Vide *Confratria.*

CONFESSARIUS. Vide *Pneumaticus doctor. Pœnitentiarius Presbyter.* Confessarius in confessione sollicitans. Vide *Pœnitentialis. Synderus.*

CONFESSIO. Ecclesiæ locus ubi reponuntur corpora, seu reliquiæ Sanctorum Martyrum, græcè μαρτύριον dicitur. Vide *Martyrium. Cœmeterium.* At quamvis confessio latinè idem ac martyrion græcè dicatur; tamen martyrium sæpè pro toto Ecclesiæ, seu oratorii ambitu accipitur: ita Baron. in not. Martyrol. ad 6. Julii, & processu temporis etiam corpora Sanctorum Confessorum in confessione posita sunt. Item in significatione Reliquiarii, Anastas. Biblioth. [Fecit confessionem B. Laurentii Martyris ex argento pensantem libras centum.] Quæ verba non possunt ad totam Ecclesiæ fabricam applicari; impossibile enim est, quòd ex simili pretioso metallo, & tali modica quantitate Ecclesia constitui posset. Hinc falsò Bellingerius existimat *Confessionem* non nisi Oratorium denotare. Atque eleganter Cassiodorus Urbem exaltat Apostolorum Principum confessionibus ditatam, inquiens: [Tenemus aliquid Apostolorum proprium, si peccatis dividentibus, non reddatur alienum, quando confessiones illas, quas videre universitas appetit,

Re-

Romæ fœlicior in suis finibus habere promeruit. epist. 3.] Quæ *Apostolorum limina* etiam dicuntur; nam λιμὴν græcè portum, seu ingressium significat, & similia quoque Sanctuaria limina securа nostrarum peregrinationum, & asyla sunt. Dicuntur confessiones etiam, quia ibi Imperatores antequam solemniter coronarentur, fidei confessionem, seu professionem faciebant. FR. de hac confessione. Vide Bollandi Acta Sanctor. 9. Febr. pag. 330. R. P. Angel. de Nuce in Not. ad Chron. Casin. lib. 2. cap. 3. nu. 853. Anton. Bosium in Notis ad epist. Paschal. Papæ primi de revel. & inventione Corporis S. Cæciliæ, pag. 137. num. 5. De Rubeis in Defensore Redivivo, cap. 1. pag. 27. & Paulus Aringhius in Additione Romæ Subterraneæ ejusdem Antonii Bosii. Synonima vide *Canola*. *Cinerarium*. *Cæmeterium*. *Concilia Martyrum*. *Loculum*. *Martyrium*. *Ossarium*.: ||: Item *Confessio* est Missæ pars, seu principium ante introitum, in qua, ut Innocentius III. notat, Sacerdos pœnitentem Publicanum imitatur, quo actu [Significamus nos cor conterere, ut à Domino dirigatur. Aug. in Psal. 146.] Sic pectus pulsando internas culpas detestari intelligimus. Quare S. Maximus inquit, quòd; [Rectè contundentes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris, homil. 3. de Quadrag.] Solebant etiam Christiani percutere pectus, quoties de sensualibus delictis mentionem facere audiebant. [Cùm Scriptura commemorasset eos, qui non intrabunt, ibi etiam nominavit homicidas, non expavistis; nominavit fornicatores, audivi quia pectora contudistis. Aug. ser. 28.] Idem etiam faciebant ad orationis Dominicalis verba *Dimitte nobis*, ut idem Sanctus refert. Et quando in Euangelio pronuntiabantur execranda verba contra Christum prolata, nempè, *Dæmonium habes*, ut Innocentius III. ait, qui insuper docet trinam hanc pectoris percussionem ternarum nostrarum actionum esse signa, idest, cordis contriti, linguæ confitentis, & operis satisfactoriis. Per errorem vulgi, dum in Missa *Sanctus &c.* pronunciatur, percutitur pectus; id enim ipsemet celebrans non facit, nec est papalis Cappellæ praxis, neque à versatis in sacris cæremoniis fieri consuevit. Item solebant antiqui Christiani ad illa Salvatoris verba in Euangelio posita, nimirum: *Confiteor tibi, Pater &c.* etiam per errorem vulgarem percutere pectora. Vide suprà in dict. *Benedictio*. Igitur confessionem hanc, quæ in principio celebrationis dicitur, Platina, & Radulphus, cap. 23. putant à Damaso Papa institutam fuisse; alii verò Pontianum Pontificem institutorem censent. Berno de off. Missæ, cap. 25. FR. Mos erat in hac prævia Missæ confessione, nedum cogitationum, verborum, operumque culpas generaliter confiteri; sed etiam aliquando patrata peccata specificè propalare; sic de Patriarcha Germano, lib. 4. Nicephorus Gregora testatur, inquiens: [Quare cùm is primùm Sacrificia cum cæteris Pontificibus peregisset, ante vestibulum sacri suggestus prostratus, duo sua peccata perjurium, & filii Imperatoris excœcationem apertè profitetur, sibique condonari petit.] Quod de hac prævia in Missa confessione intelligendum est, & quamvis dicatur ante vestibulum sacri suggestus, per hoc vocabulum Altaris gradus nonnumquam intelligi in dict. *Suggestus* ostendemus. Æthiopes in Missæ principio non recitant Confiteor; sed ejus loco dicunt, Psal. 68. *Salvum me fac &c.* ita Gomesius Varranus, & Alvarus, in hist. Æthiopica.: ||: In prolatione *Confiteor &c.* nomina Sanctorum Patronorum, seu Titularium addi non debent, cùm hoc ex privilegio B. Pii V. Hispaniæ Ecclesiis concessum sit. Item Moniales in *Confiteor* dicere debent *Et vobis fratres*, & non, *Et vobis sorores*. Sac. Congr. Rit. 8. Aug. 1629. quia cum Ecclesia loqui intelliguntur; eodem modo, quo Sacerdos dicit, *Dominus vobiscum*, licèt unus tantùm adsit.

CONFESSIO SACRAMENTALIS. FR. Est præcipua, & essentialis pœnitentiæ Sacramenti pars. Gloss. in cap. quod si pœnitentiam, 27. quæst. 1. Aug. lib. de pœnit. ait: [Qui confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam; quærat Sacerdotem scientem ligare, & solvere; ne, cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit, apud Gratian. de pœnit. dist. 1. can. 88. [Instituta confessio fuit in mundi exordio: sub lege autem, quando Josue præcepit Achor crimen suum confiteri, & lapidatus est; & tandem in novo testamento à Jacobo, dicente: Confitemini alterutrum peccata vestra &c. sed meliùs dicitur institutam fuisse à quadam universalis Ecclesię consuetudine. Glossa in can. Considerer. de pœnit. dist. 5.] Et inferiùs addit, quòd Græci non tenentur eorum peccata confiteri. [Quia non emanavit apud illos traditio talis.] Sed hi Glossæ errores notantur ibi à Postillatore, de pœnitentia, dist. 1. can. 36. sic ajente; [Imò jure divino Jo. 20. instituta est oris confessio, quæ est secunda pars pœnitentiæ, & non per traditionem, ut hìc male dicit Glossa, & consequenter omnibus tam Græcis, quàm Latinis necessaria ex Theologis, & Conciliis.] Sic etiam alio errore notatur Glossa, docens, quòd in casu necessitatis confiteri debeamus laico, deficiente Sacerdote, in can. unum orarium. dist. 25. & licèt Augustinus loco supra cit. can. 88. dist. 1. videatur ibi hoc confirmare; existimo tamen textum Augustini adulteratum fuisse; nàm ex eodem Doctore, de pœnitent. dist. 1. cap. 44. contrarium constare videtur, ubi inquit: [Ergo sine causa dictum est, Quæ solveris in terra, soluta erunt in cœlo. Ergo sine causa claves datæ sunt Ecclesiæ Dei. Frustramus Euangelium Dei, frustramus verbum Christi, si promittimus quod ille negat.] Contrariæ equidem illationes sunt istæ; nam solis Sacerdotibus datæ sunt claves, & potestates ligandi, solvendique, & consequenter à Christo laicis negantur, aliàs frustraremus Euangelium Dei, frustraremus, inquam,

verbum Christi, si laicis permittamus, quod eis Christus negat. Igitur confessione, & satisfactione à peccatis mundamur; sed confessio Sacerdoti, & non laico facienda est, de pœnit. dist. 1. can. 36. Insuper D. August. non poterat contra D. Ambrosii ejus Magistri documenta in rebus tanti momenti asserere; ajebat siquidem ille: [Jus enim hoc solis permissum est Sacerdotibus, apud Gratian. de pœnit. dist. 1. can. 51.] Vide *Pœnitentialis*. *Susurrium*.

CONFESSOR, hæc vox apud antiquos, ecclesiasticosque Scriptores sæpè Martyrem significat, sive illum, qui in tormentis fidem Christianam confessus fuisset, sive tantùm coram Judicibus publicè Christi doctrinam professus esset, & hi *Martyres designati* à Tertulliano appellantur, & à S. Cypriano, epist. 21. *Floridus* uterque confessor dicitur, idest, coronatus; atque *Purpuratus confessor* à D. Ambrosio, de pœnit. cap. 11. vocatus fuit latro à Domino in cruce redemptus. FR. Vide Glossam, in can. Importuna, §. Martyrium, de pœnit. dist. 1. & can. Baptismi, §. Crucifixus, de consecrat. dist. 4. ibique Glossa. *Martyr* interpretatur confitens. :||: Itaque Martyr dicebatur, nempe, qui ante Judicem vocatus, liberè fidem christianam confitebatur, & hic propriè *Confessor* appellabatur; qui verò spontè, nulla prævia citatione ad Martyrium se offerebat, hic *Professor* vocabatur; at ille, qui metu martyrii se abdicabat, *Extorris* dicebatur. FR. Hoc tamen ultimum vocabulum aliquando pro alieno, ac diviso accipitur: ita apud Vigiliũ Tapsensem Episcopum, ubi contra Euthychianos inquit: [Ut fateamini Filium ex Patre genitum paternæ divinæ extorrem esse naturæ.] Cujus aliqui mendosi codices, *Exortem* habent. :||: Hodie tamen *Confessor* dicitur is, qui piè, sanctèque vivendo, in Domino, suos claudit dies, & in catalogo Sanctorum ab Ecclesia numeratur. Legitur etiam in Codice Rodradi nomen Virginis, & non Martyris titulo *Confessa*, sic: *Missa in Natali Confessæ*. Item in Concilio Toletano IV. S. Leucadia *Confessor* appellata fuit. Tandem confessor dicitur cantor, seu psalmista, idest, primæ tonsuræ Clericus, & in hoc sensu intelliguntur in oratione Feriæ VI. majoris hebdomadæ, illa verba, [Acolythis, Exorcistis, Lectoribus, Ostiariis, Confessoribus.] Eundem sensum habent illa verba Concilii Toletani 1. cap. 9. [Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel presbytero, in domo sua antiphonas cum confessore, vel servo suo faciat.

CONFINIALIS, Officialis, qui habebat curam confinium Provinciarum. [Quomodo Marca nostra sit ordinata, & quæ per se fecerunt confiniales nostri. In constit. Caroli Magni.

CONFIRMATIO. Vide *Ratihabitio*.

CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM. Vide *Chrisma*.

CONFIRMO, sæpè in Ordine Romano significat distribuere sanguinem Christi fidelibus in Missa post participationem Corporis Sacri, quæ functio à Diacono fiebat: [Ipse Pontifex confirmatur ab Archidiacono in calice sancto.] Ac de communione populo facienda ibidem dicitur: [Recepto calice, Archidiaconus confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicaverit Pontifex.] Hæc distributio sanguinis per calamum fiebat, ut adhuc Pontifex facit, quæ antiquitus etiam in populari communione adhibebatur, ne Sanguis Dominicus versaretur. [Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum, ibid.] Vide *Calamus*. *Communio*. *Pugillaris*. *Siphon*. Confirmo in proprio significatu. Vide *Omologo*.

CONFISCOR. Vide *Infiscor*.

CONFITEOR. Vide *Confessio*.

CONFLABELLO, simul sufflo ad excitandum majus incendium. [Inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Tertull. de spect. cap. 25.

CONFOEDERATIO defensiva, & offensiva. Vide *Symmachia*.

CONFORMALIS, configuratus; ita Tertullianus, qui textum Apostoli ad Philip. cap. 3. exponens, ait: [Corpus nostræ humilitatis conformale corpori gloriæ suæ, de Resurrect. carn. cap. 48.] in vulgata enim legitur: [Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

CONFRACTORIUM. In Missali Ambrosiano intelligitur illa oratio, quæ dicitur post fractionem Hostiæ, unde nomen habuit.

CONFRATERNITAS. Vide *Adelphatum*. *Confratria*. *Geldonia*.

CONFRATRIA, Confraternitas, pia Congregatio; à voce græca φρατρεία, de quo vocabulo mentionem facit Joseph Hebr. lib. 7. Antiquit. De Confraternitatibus autem recentioribus relaxatis ita Budæus loquitur: [Coepulones dici fortasse possunt, ut qui plerumque epulandi magis, quàm cultus divini gratia conveniunt.] Primaria sodalitas Confalonis fuit à Clemente IV. anno 1267. instituta, ita appellata, à vexillo, italicè *Confalone*, in quo Virginis Mariæ imago erat depicta, quæ sub ejus velamine sodales tegebat, & in ejus fundationis bulla Confraternitas *Commendatorum Virgini* appellatur, cujus institutum est Christianos apud infideles captivos redimere. Ad cujus exemplum deinde aliæ piæ societates sub variis Sanctorum invocationibus normam habuere. Vide *Adelphatum*. In Melita adhuc hoc antiquo vocabulo *Confratria* pro confraternitate dicitur. FR. φρατρεία, græcè conspiratio, & conjuratio potiùs significat. Vide *Phratria*.

CONFUNDO. FR. pro corripio, & reprehendo, qui in die Dominico non completè Missam audiunt, & discedunt ante Sacerdotis benedictionem, præcipit Agatense Concil. [Quod si fecerint, publicè ab Episcopo confundantur, can. Missas, de consecrat. dist. 1.

CONGELLUS, græco-latinum nomen; sic appellabatur vivente Patriarcha ejus futurus, destinatusque successor, græcè verò σύγκελλος dicebatur,

de

de quo ſuo loco, quod cellulanus, ſeu contubernalis latinè interpretatur. Vide *Syncellus*.

CONGENER CHRISTI, dicitur Spiritus Sanctus à Nonno his græcis verbis, Χειστοσύγγονον, quæ malè traducta ſunt, ideſt, Congenitum Chriſti; nam Spiritus Sanctus non eſt genitus à Patre, ſicut eſt Filius; Congener verò ejuſdem generis ſignificat, nempe, ejuſdem divinæ naturæ, ac ſubſtantiæ, quod rectè verificatur.

CONGERIUM, cœtus, & gentium coadunatio. [Aſcendentes Alpium juga, neque alium congeriorum oppleta multitudine pertranſierunt. Greg. Turon. lib. 1. mirac. c. 4.] Aliquando licentiam abeundi (italicè congedo) ſignificat. [Domini Cardinales ibunt ad domum Regis, & aſſociabunt eum uſque ſit aliquantulum extra villam, & tunc, recepto congerio, redibunt. Davantria in ejus cæremoniali,] ubi de Rege Navarræ, quando diſceſſit à Benedicti XIII. præſentia, hæc ſcripſerat.

CONGIUM. Vide *Condium*.

CONGREGOR, pro morior: [Piſces maris congregabuntur. Oſeæ, cap. 4.] Qui enim moritur cum ſuis deceſſoribus aggregatur in tumulo, ut clariùs de Jacob legitur; [Ego congregor ad populum meum, ſepelite me cum patribus meis, Geneſ. c. 49.

CONGREX, unitus, & congregatus. [Jam mundus te Chriſte cœpit congrege nexu. Prudent.

CONJECTUM, contributio à ſuperioribus impoſita. [Vaſſi verò noſtri, & miniſteriales, qui miſſi ſunt, ubicumque venerint, conjectum accipiant. Marculf. lib. 4. formul. cap. 9.] Dicitur etiam *Conjectura*. [Nihil de fiſco ſuo Rex dari præcepit, niſi omnia de pauperum conjecturis. Greg. Turon. lib. 6. hiſtor. c. 45.

CONJUGATIO, conjugium, matrimonium. [Rex propter conjugationem Brunichildis, ſuſpectum habere cœpit. Gregor. Turon. lib. 3. c. 3.] FR. Aliquando conjuges intelliguntur amici, can. dilectiſſimis, 12. quæſt. 1.

CONJUGIUM, pro meretricio. Vide *Concubina*.

CONJUNGO, contingo, pervenio. [Curavimus admonendum, quatenus Honoratum Archidiaconem, conjungente ſtatim præſentium latore, in priori loco ſuſciperes. S. Gregor. Regiſt. lib. 2. cap. 15.

CONIUM, græca dictio κώνειον, quæ cicutam herbam venenoſam denotat. [Cùm tritico conium, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur. Ambroſ. lib. 3. Hexam. c. 9.

CONJURATIO, ſive conſpiratio. Vide *Phratria*.

CONJURATOR. FR. Conteſtis juratus. Gloſſ. in l. de libero homine, de teſtibus.

CONLUDIOSUS. Vide *Colludioſus*.

CONNIVENTIA. FR. conſenſus, à verbo *Conniveo*, ſeu obſoleto *Connivo*, quæ ambo oculorum palpebras movere aperiendo, & claudendo ſignificant; hinc pro annuere, & conſentire accipitur; non verò pro diſſimulare, ut credidit Calepinus. [Irrita enim Epiſcoporum venditio & commutatio rei Eccleſiaſticæ erit abſque omnium conniventia, & ſubſcriptione clericorum, can. ſine exceptione, 12. quæſt. 2. Ita ut ad concilium comprovinciale deferatur, ut eorum conniventia confirmetur, can. quicumque eadem, 12. quæſt. 2. Ut veſtra conniventia eveniat, can. Regum, 23. qu. 5. De cætero non feratis; quia ſuper hoc ad nos clamor denuò aſcenderit, non poterimus conniventibus oculis pertranſire, 5. decretal. tit. 33. c. 26.

CONOB. FR. hoc ſignum ſæpè in numiſmatibus Imp. poſt Conſtantinum Magnum incuſum reperitur: ſed quo ad ejus ſignificationem variè ab Auctoribus arguitur. Alii enim ſic combinant: CON.OB. ideſt, *Conſtantinop. obſignata*. Alii verò cum interpunctis malunt intelligere, ſic: C.O. N.O.B. ut apud Adolphũ Occanum, fol. 383. qui in numiſmatibus Flavii Valentiniani inquit: [C.O.N.O.B. quid ſibi velit, multi hactenus aſſequi non potuere, Cedrenus interpretatur Civitates, Omnes, Noſtræ, Obediant, Benerationi.

CONRADIUM, portio, ſeu præbenda, quæ inter Monachos compartiebatur. [Duo conradia monachalia exigentem jure perpetuo ex dono cujuſdam Abbatis. Matth. Pariſ. in Vita Guliel. Abb.] Fortaſſe à verbo *Conrado* derivatur, quia portio hæc adæquata menſura pro alimento uniuſcujuſque Monachi erat: alii tamen *Conradium* legunt.

CONREGIONALIS, ejuſdem regionis. [Unde ego, & quidam conregionales noſtri hoc murmur non æquanimiter accipientes; utpotè Romanæ Eccleſiæ filii unanimes ſcribere decrevimus ſanctitati veſtræ. Ivo Carnot. epiſt. 109. ad Paſch. Papam.] Vide *Regionalis*.

CONSCIENTIA, aliquando nomen hoc conſenſum, ſeu notitiam ſignificat. [Presbyteros autem, aut Diaconos ordinare non audeant, præter conſcientiam Epiſcopi. Iſid. lib. de eccleſ. off. c. 6.] Ubi de Chorepiſcopis agit. [Archiepiſcopos ad Concilium non vocabis ſine conſcientia Romani Pontificis. Innocent. III. lib. 1. epiſt. decret. Nec licet aliquibus apud ſemetipſos Concilia ſine Metropolitanorum, & Epiſcoporum conſcientia, & conſenſu facere, can. propter, diſt. 18.] FR. Item ſignificat habere ſecretam intelligentiam cum reis, diſt. 1. de pœnit. can. Aut facta, §. conſcientia latronum, & can. quidam, 18. q. 2. Conſcientia pura. Vide *Subtilitas*.

CONSCOTINUS, contenebroſus, à græca dictione σκοτεινὸς, ideſt, tenebroſus: [Conſcotinum tuum] dixit de hæretico Lucifer Caralitanus: hæretici enim tenebroſum in erroribus intellectum habent.

CONSECRATIO, ejus etymon. Vide *Chirotonia*. Conſecratio Altaris. Vide *Altare*. Conſecratio Eccleſię. Vide *Eccleſiæ conſecratio*. In conſecratione Galliarum Regis, cui ſub utraque ſpecie Sacramentum conceditur. Vide *Communio*. *Oleum ſanctum*. FR. In conſecratione ſanguinis Chriſti ponitur aqua, quę varia myſteria continet, de quibus Innocentius III. agens, illa verba D. Joannis Euangeliſtæ adducit, [Tres ſunt, qui teſtimonium

nium

nium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt &c.] & probat ex his quòd Christus sit verus Deus, inquiens: [Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Per hoc intendens ostendere, quòd Christus sit verus homo.] Et inferiùs: [Unde ille, qui vidit, testimonium perhibuit, & testimonium ejus est verum, quia tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis: quòd, videlicet, Christus sit verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens; probatur, ex eo quia spiritum vitalem emisit de vero corpore: probatur, quoniam ex eo sanguis exivit, & aqua.] Et post pauca ostendit, quòd ideò in Sacramento Eucharistiæ admiscetur aqua vino, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 8.

Consecutio. FR. baptismus. [Et ad fidem, & ad consecutionem properandam. S. Cyprian. lib. 3. Testimonior. contra Judæos, c. 97.] Atque idem Auctor utitur verbo *Consequor* pro baptizor. [Posse eum statim consequi, qui verè crediderit, c. 43.

Consensor. FR. consentiens. Glossa in 5. decretal. tit. 34. c. 4.

Conseptum Animalium. Vide *Perivolium*.

Consequor, idest, baptizor. Vide *Consecutio*.

Consequutivum, consequentia: [Quæ tam importuni silentii causa? quæ ratio tam mutæ, & silentis dilectionis? Est ne inquam in Britania consequutivum, ut ubi sterilitas panis, sequatur & defectio cordis? Petrus Cellensis, lib. 1. epist. 15.] idest, esset ne fortasse talis consequentia, ut ubi deest panis, ibi & verba deficiant?

Consiliarius. Vide *Racimburgius*.

Consilium, quomodo differat à præcepto. Vide *Præceptum*.

Consilium Malum. FR. consilium necis, l. si homines, de aggressione in vico facta.

Consistentes, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

Consistorialis Advocatus. Vide *Defensor*.

Consistorium, à verbo *Consisto*. Glos. in Clement. de sent. & re judic. c. 2. coadunatio sapientum est ad consulendum, ut est Romæ coram Pontifice Cardinalium pro tractandis Sedis Apostolicæ negotiis Collegium, sed apud Tertullianum mundum, seu terram significat, quia in ea viventes consistunt. [Nam etsi juvari, seu lædi habet terra, id quoque propter hominem, ut ille juvetur, sive lædatur per consistorii sui exitus, quo magis ipse pensabit; quapropter illum etiam terra patietur, de resur. carn. c. 26.] Et in eodem sensu Sidonius *Consistorium* appellavit locum, ubi ad quiescendum cubicularii morabantur. [Nam per hoc, quod in Aquilonem sotum patescit, habet diem, non habet solem, interjecto consistorio perangusto, ubi somnolentia cubiculariorum, dormitandi potiùs, quàm dormiendi locus est, lib. 2. epist. 2.] FR. In sacra tamen pagina sedilia in atrio Palatii posita significat. [Et stetit in atrio domus Regis, quod erat interiùs contra Basilicam Regis; at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus. Esther, c. 5. n. 1.] Imperator habebat etiam suum consistorium, idest, concilium. [Si quando lis speratur in nostrum inferri consistorium.] Ita Justinianus, in can. Anteriorum, 2. quæst. 6. Ita etiam Honorius, & Arcadius. [Qui in consiliis, & consistorio nostro intersunt, in can. si quis, 6. quæst. 1.] Cardinalium igitur consistorium appellatum fuit Presbyterium, Compresbyterium, Cleri Romani Senatus. Vide *Presbyterium*. Dicitur Cœtus, Gremium, Collegium. Vide *Cœtus*. In Consistorio antiquitus Cardinales pileis tegebantur. Vide *Cardinalis*, *Bulla*, ubi afferuntur figuræ, in quibus conspiciuntur Cardd. in Consistorio pileati.

Consolatio, cæremonia quædam ab hæreticis Patarenis sic appellata. Vide *Cathari*.

Consortialis. FR. conclericalis, nam græcè κλῆρος, dicitur, idest, latinè sors. [Similiter nec de illis oblationibus, quæ colliguntur per laicos, qui consortiales dicuntur: interdum per clericos, quæ ad opus consortii reducuntur: ut luminaria in Ecclesia &c. In extravag. comm. de decimis, §. similiter.

Consortium, attributum in divinis improprium. Vide *Trinitas*.

Consparsio, farinæ massa, aqua consparsa, non adhuc fermentata. [Profectionem filiorum Israelis Creator etiam illis spoliis aureorum, & argenteorum vasculorum, & vestium præter onerum consparsionem effarcinatam eduxit ex Ægypto. Tertull. lib. 4. advers. Marc. cap. 24.] Sed à D. Paulo *Conspersio* dicitur. [Ut sitis nova conspersio. 1. Corin. 5.] Quod à verbo Conspergo derivatur, de quo sæpè in Sac. Scriptura. [Farinam oleo conspergere] sic etiam translativè D. Gregorius pro corporis temperamento usus est, inquiens: [Unde necesse est, ut non solùm quisque consideret, quod ex conspersione sustinet. In Pastorali, par. 3. Admonit. 4.] Eleganter quidem S. Pontifex sumpta à pistura metaphora; vulgò enim dicere solemus, de eo, qui docilis, & affabilis naturæ est, eum, nempe, esse optimæ pisturæ.

Consparsus, substantivum nomen aquæ benedictæ aspersionem significat; [Rogabat consparsum in ipsam domum facere, ut turba malignorum spirituum exinde fugaretur. In vita SS. Barontii, & Desiderii.

Conspersio. Vide *Consparsio*.

Conspicabilis. FR. Visibilis. [Quod multifariè à Patribus in conspicabili materia visum fuerit. Virgilius Tapsen. Episc. lib. 6. de Trinit.

Constantiniana Ecclesia. FR. Lateranensis Basilica à Constantino Magno erecta, quæ & S. Salvatoris appellata fuit. [Cùm exirem ab Ecclesia, quæ vocatur Constantiniana. S. Martinus Papa, & Mart. in epist. ad Theodorum, in Collect. Anast. Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 71. Et sumpto mecum omni clero privatim mansi in Ecclesia S. Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ cognominatur Constantiniana, quæ prima

in toto mundo constructa, & stabilita est à bo: me: Constantino Imp. quæ est juxta Episcopium. Ibid. epist. 2. ad Theod. pag. 75. Et commutare à vita beatum, in circuitu Altaris astantibus, & in toto templo Ecclesiæ Catholicæ Romæ, quæ cognominatur Constantiniana. Ibid. pag. 83. Stephanus natione Siculus congregatis Episcopis Francorum, & Romanis Presbyteris, in præsentia totius cleri, & populi Concilium fecit in Ecclesia Constantiniana, in qua damnavit Constantinum Neophytum invasorem Sedis Apostolicæ. S. Anselmus Lucensis Episc. lib. 1. apologet. num. 13. In Synodo congregata Romæ in Ecclesia S. Salvatoris, can. in Synodo, dist. 63.] Quomodo autem vocari cœperit S. Joannis Ecclesia, ex Paulo Diacono, hist. miscell. colligitur, nimirum, quòd anno 568. devastato à Longobardis Montis Casini Monasterio, juxta Sancti Benedicti vaticinium, Romam cùm confugissent Monachi illius loci, ex concessione Pelagii Papæ primi, prope Basilicam prædictam S. Salvatoris, Ecclesiam construxerant sub titulo Sanctorum Joannis Baptistæ, Joannis Evang. ac Pancratii Martyris: quod etiam testantur Leo Ostiensis, Anast. Biblioth. in Greg. III. & Panvinus de septem Eccles. pag. 134. quæ devastatio Casinensis Cœnobii tempore Joannis III. successerat. Igitur à Benedictinorum temporibus cœperant confundi tituli S. Salvatoris in S. Joannis in Laterano, quod patet; nam usque ad præsens utriusque Sancti Joannis tam Baptistæ, quàm Euangelistæ celebrant ibi festa Canonici, eodem modo, quo sub utroque Joanne dedicata fuerat contigua Benedictinorum Ecclesia. Hoc Templum in Laterano à Palatio Lateranorum familiæ dictum fuisse D. Hieronymus testatur: [In Basilica quondam Laterani, qui cæsariano truncatus est gladio. In epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] De cujus mòrte extat locus Arriani, lib. 1. de Epitecti disputationibus; sed non puto fuisse illum Plautium Lateranum, qui Neronis tempore à Statio Tribuno trucidatus fuerat, de quo Tacitus, lib. 15. Annal. Nam Lateranorum Palatium, Sex. Aurel. Victore teste, recentiùs demonstratur, qui in Epitom. Imperatorum, de Septimio Severo ait: [In amicos, inimicosque pariter vehemens, quippe qui Lateranum, Cilonem &c. cæterosque alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis, quorum præcipuas vidimus Parthorum, quæ dicuntur, ac Laterani.] Et Juvenalis, qui temporibus Domitiani, & (ut alii volunt) usque ad Nervæ, & Trajani tempora vixerat; [Egregias Lateranorum sedes] Satyr. 10. dixerat: ergo multò post Plautium Lateranum Neronis tempore viventem, adhuc sub proprietate Lateranæ familiæ prædicta habitatio extabat. Cæterùm Lateranensis familiæ antiquissimam hanc habitationem fuisse reperitur; usque enim ad præsens in hujus Ecclesiæ Sacristia duo lapides conspiciuntur, in quorum una Sexti Laterani, & in altera Torquati, & Laterani inscriptiones leguntur; Lucius enim Sextus Lateranus ex Livio 9. & 7. Consul factus fuerat ab V. C. anno CCCLXXXIX. quem Cassiod. L. Sextium vocat, & cum L. Æmilio Mamerco collegam facit; ac de Laterano Torquati collega idem Cassiod. mentionem his verbis facit: [T. Manlius Torquatus, & C. Plantius, quod agnomen Lateranæ familiæ fuerat.] Alii tamen existimant, quòd Lateranus locus à Laterano Idolo dictus fuerat, de quo Arnobius, lib. 4. adver. Gentes, inquit: [Lateranus Deus hoc nomine, quod focorum, & genius, audactusque ex laterculis crudis ab hominibus caminorum istud ædificatur genus.] Sicut etiam *Vaticanum* ab Idolo hujus nominis, Gellio teste, dictum fuit. De Laterano igitur Christianorum templo Prudentius, lib. 1. contra Symmachum hæc cecinit.

Cœtibus aut magnis Laterani accurrit ad ædes,
Unde sacrum referat regali chrismate signum.

Aquisgrani, ubi priùs Germani Imp. residebant, & usque nunc coronantur, mansio extabat, quæ *Lateranis* dicebatur. [Cùm in domo Aquisgrani palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quãpluribus unà suis resedissent Monachis. Apud R. P. Angelum de Nuce in appendice Chron. Casin. in tit. Incipit capitulum Ludovici Imperatoris cum cæteris.] Glossa tamen in can. futurum, 12. quæst. 1. Basilicam Constantinianam post S. Petri Basilicam ædificatam fuisse asserit; sed ante Vaticanam ex calendarii ordine in Brev. Rom. ejus dedicatio præcesserat. Qui verò de hac Constantiniana Basilica plura noscere cupit, legat uberrimum, & eruditissimum tractatum, quem de ea composuit Card. Rasponus; & quæ de eadem hìc sparsim dicuntur. Vide *Agnus Dei. Altare. Arcibum. Celerarius. Cœlestis. Collecta. Incastello*. Quare ibi Pater noster elata voce recitabatur. Vide *Collecta. Pater noster*. Columna porphyretica, supra quam erat gallus æneus, quare ab Alexandro VII. ablata fuerit. Vide *Sedes stercoraria. Virga. Rota porphyretica*. Hæc Eccl. prima in universo Mundo constructa. Vide *Episcopium*.

CONSTANTINOPOLITANÆ CIVITATIS ædificatio. Vide *Roma nova. Urbs Regia*. Ejus perditio vaticinata. Vide *Diptychum. Pileus*.

CONSTANTINI MAGNI antiquissima effigies ubi reperiatur. Vide *Linostima*. Ejus donatio. Vide *Peagmaticus*. Tenuit frænum equi S. Silvestri Papæ. Vide *Strator*. Habuit in visione imagines SS. Petri & Pauli. Vide *Thoracida. Tracala*.

CONSTANTIS IMP. Palatium. FR. Romæ sub Quirinali, coram quo Basilica XII. SS. Apostolorum erecta est: [Placuit mihi Joanni Urbis Romæ humillimo Pontifici Ecclesiam XII. Apostolorum confirmare, quam Pelagius Papa bo: me: prædecessor meus ante palatium Constantis initiaverat. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. secundæ Impress. pag. 313.] Cujus Palatii reliquiæ adhuc conspiciuntur in ædibus Excellentissimæ Columnarum familiæ, quibus ex orientali

parte Quirinalis mons imminet, ex occid. platea Dominorum de Mutis in parte, & in parte Conventus dictorum XII. SS. Apostol. ex Boreali Ecclesia S. Crucis Lucensium, & ex meridie Conventus S. Silvestri in Quirinali, quas ædes erronicè aliqui Constantini fuisse asseruere.

Constellatio. Vide *Anavivazon*.

Constipatorium. FR. Remedium, seu emplastrum, ad sistendum vulnerum sanguinem: [Ex hujusmodi crudelitate ipsorum, & tanto sanguinis fluxu, cauterio nullo modo illis indulto, vel constipatorio aliquo abscissionibus manuum, atque linguarum ad cessationem sanguinis juxta morem apposito. Hypomnest. de Anastasio &c. In collect. Anast. Biblioth. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 252.

Constitutio, eadem ac Motu proprio. Vide *Leges*.

Constricto, stringo. [Quid enim si medicum quidem dicas esse debere, ferramenta verò ejus accuses, quòd secent, & inurant, & amputent, & constrictent, quando sine instrumento artis medicus esse non possit? Tertull. advers. Marc. lib. 2. cap. 16.

Consubstantialitas. Vide *Homousion*.

Consularis Dignitas. Vide *Hypatus*. Per annum durabant, in quo tempore induebantur purpura, & S. R. E. Cardinales perpetui Consules censentur. Vide *Cardinalis*.

Consuetudinarium, liber in quo Monasterii consuetudines notabantur. [Hic quoque consuetudines approbavit, & conservari persuasit, quas, qui videre desiderat, in consuetudinario scriptas poterit invenire. Matth. Paris. In vita Pauli Abb.

Consultor, deponens verbum, consilium poscere significans. [Aut quis illi consiliarius fuit, quem consultatus est? Tertull. advers. Hermog. cap. 7.

Consultum, provisio; [Ut inopia, nuditasque tali providentia possit habere consultum. S. Gregor. in Regist. lib. 1. cap. 18.

Contacium, cantus ecclesiastici genus, vox græca κοντάκιον, idest, brevis cantus, cujus Romanum Emissenum Diaconum anno 500. per revelationem Deiparæ inventorem fuisse ex Minæo ad primam Octobr. diem colligitur. Item librum significare ait Balsamon ad modum Ritualis, in quo ordinationum formulæ continebantur; propriè autem denotat volumen, à græca dictione κοντὸς, idest, lignum super quod antiquorum more involvebatur volumen.

Contamen, macula, contagium. [Vulgi contamine mixtos. Tertull. lib. 1. advers. Marc. cap. 1.

Contectalis, contubernalis: sumitur etiam pro uxore: [Sanctus Henericus cognomento Pius gloriosissimum Romani Imperii decus, ejusque dignissima contectalis piæ memoriæ Chunegundis. In vita S. Chunegundæ.] Quod tamen *Contectalis* nomen huic Sanctæ rectè adaptari potuit; nam marito in habitatione associata fuit, non verò in lecto; legitur etiam simile vocab. in donatione à Gordiano S. Gregorii Magni Patre ad favorem Monasterii Montis Casini facta, quæ inter M. S. Latini Latinii conservatur in Biblioth. Viterbien. Cathedralis, his verbis: [Ex parte stirpis Octaviæ, & Sylviæ nostræ dilectissimæ contectalis.] FR. Reperitur etiam hæc dictio in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 86. 143. & 158.

Contemplatio, & *Contemplativus*. Vide *Theoria*, & *Theoriticus*.

Contemporo. Vide *Coætaneo*.

Contenebrico, obscuro: [Et cœlum contenebricavit nubibus. Lucifer. lib. 1. pro S. Athanas.

Contentio. Vide *Tanseria*.

Contesseratio, signum familiaritatis, ac necessitudinis, ex dictione *Tessera*, quæ signa dabantur amicis, ut in itinere, ac diversoriis pro commendatis dignoscerentur, quæ Italicè *Patente* dicuntur. [Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quàm ejusdem Sacramenti una traditio. Tertull. in lib. de præscript. advers. Hæret. cap. 20.] Ubi de charitativa antiquorum Christianorum, & mutua eorum correspondentia loquitur. Vide *Continentia*. §. FR.

Contessero, uniformiter correspondeo: [Videmus, quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesiis contesseruerit. Idem Tertull. loc. cit. cap. 36.] loquitur ibi de prærogativis Rom. Ecclesiæ, cum qua mutuam, ac uniformem doctrinam habebat Africana, quæ Romanam tesseram in dogmatibus ostendebat.

Contestatio. FR. libellus famosus à conjuratis formatus; conjurator enim dicitur contestis. Vide *Contestis* in dict. *Conjuratus*. [Quidam maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium Notarium, & Responsalem nostrum nocturno silentio in Civitatis loco contestationem posuit, in ejus crimina loquentem. D. Greg. in Regist. lib. 5. epist. 30.] quem deinde infamatorem idem Pontifex excommunicavit. Vide *Libellus*.

Contina, apud Slavos templum significabat, [Omnes illæ continæ numero quatuor mira celeritate confractæ sunt. In vita S. Ottonis, lib. 2. cap. 30.] Contina dicebatur, quia in ea Idolorum simulacra continebantur. Vide *Idolium*.

Contentio Longa. Vide *Funis contentiosus*.

Continentia, conservatio, subsidium, seu necessaria sustentatio, vocabulum D. Gregorio in ejus Registro familiare. [Ipsi pro victu, & nutrimento, stratoque ad continentiam, pueroque ejus annonam, quantum prospexeris satis esse, constituas, lib. 1. cap. 18.] Apud quem *Facere continentiam*, necessariam substentationem subministrare significat. [Videtur mihi, ut ei continentiam facias, si utile conspicis. Idem lib. 1. cap. 42.] Ubi eandem phrasim in passivo sensu sic repetit: [Annuam continentiam à te volumus fieri.] Et in eodem Regist. reperitur *Contineor* pro sustentari. FR. [Et locum, vel actionem provideat, ex qua quotidianis stipendiis valeat contineri.

Idem, lib.2. epist. 28.] Item pro affectus conservatione, seu correspondentia. [Miror autem, quòd in me collatas dudum continentias vestras ex hac moderna pastoralis officii continentia distraxistis. Idem lib.1. epist.4.] Theotistæ Mauritii Imperatoris sorori scribens, quòd imperialem confirmationem ad ejus Pontificatus electionem non impedisset, conqueritur, quo actu Theotistam antiqui affectus correspondentiæ defecisse Gregorius ait: & alibi in eadem significatione idem Pontifex: [Sed quia vos valdè in continentia nostra benignos invenimus, lib. 4. epist. 28.] Item pro subsistentia Pontificalis dignitatis. [Pastoralis officii continentiam. Idem lib.1.epist.4.] Apud Juristas tamen denotat id, quod in scriptura continetur. [Mox enim, ut Abbas chartulam ad legendum aperuit, totam ejus continentiam deletam invenit. Cæsarius, lib.2. miracul. cap. 10.] Ac tandem in Ambrosiano ritu velum illud significat, quod Subdiaconus super humeros fert in Missa cantata. Continentiæ moralis virtutis documentum. Vide *Foraneus*.

CONTOPÆCTES, Hastiludium, seu Trojæ ludus, Italicè *Giostrare*, à Græco vocabulo κοντόπαικτης, idest, hastæ ludus. [Propter horum autem canonum pœnas videntur esse excogitati ludi imperiales, contopæctes, scilicet. Balsam. in can.51.] FR. Legendum esset *Contopæctes*, quod Græcè propriè hastilusorem significat; nam hastiludium eo idiomate κοντόπαιγμα dicitur. Vide *Torneamenta*.

CONTORALIS, consors, idest, ejusdem tori. [Ac Erimgardim suam contoralem. In vita Rixfridi Episcopi.

CONTOSTAULUS. FR. comestabuli dignitas in Aula Imperatoris Constantinopolitani, ex Κόντος, Italicè *Conte*, ita Cantacuzenus, lib. 1. cap. 4. de Sabaudiæ Duce scribens ait: [Comperiunt Principem Sabaudiæ, quem Latinorum lingua Conton vocant.] Staulus ex latina dict. stabulum corruptè, qui à Gulielmo Tirio *Constabularius* semper dicitur.

CONTRARIETAS. Vide *Antitheja*.

CONTURBERNALIS. Vide *Cellulanus*. *Contectalis*. *Syncellita*.

CONTURBERNIUM. Vide Syncellitas in dict. *Syncellita*.

CONTUS, equuleus, ex græca dict. κόντος, quæ perticam, seu hastam significat. [Qui mox extendi eam mandavit in conto. In vita S. Martinæ.] FR. [In contis, & in scutis. Judith.9.9. Et egredientur habitatores de Civitatibus Israel, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos, manus, & contos. Ezech. 39. 9. Et levabunt vos in contis. Amos. 4. 2.

CONVALESCO. FR. in rebus inanimatis, & moralibus. [Ut in hac electione, nec datio quibuscumque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant, can. Illud. 8. quæst. 2.

CONVENA, coadunatus, congregatus: [Ego e xercitum tuum ex multis indomitis Convenam nationibus. Ambros. 5. epist. 29.

CONVENTO, frequentativum verbum, ex Convenio, apud Cæsarium, lib. 5. miracul. cap.22.

CONVENTUS. Vide *Monasterium*.

CONVERSIO. FR. ejus etymon. in can. convertimini, de pœnit. dist. 1. sic explicatur: [Conversio dicitur, quasi cordis undique versio.

CONVERSUS. Vide *Laicus*.

CONVIATOR, in via consociatus; [Sic Jacob vianti conviator occurrit. Chrysol. ser. 131.

CONVIVIUM. Vide *Enochia*.

COPHINUS, κόφινος, Tabernaculum, in quo Eucharistia conservatur. [Deinde idem Cardinalis debet incensare Altare, & cophinum, in quo conservatur Corpus Christi. Davantria in suo Cæremoniali.] Et idem alibi *Armariolum* vocat.

COPIATÆ. Vide *Laborantes*.

COPRONYMUS, Κοπρώνυμος, stercoratus, à voce græca κόπρος, idest, *stercus*, & ὄνομα, *nomen*, quo vocabulo cognominatus est Constantinus Imperator Leonis Isaurici filius, quia dum trina immersione in sacro fonte juxta Græcorum ritum baptizaretur, sacras aquas constercoraverat, atque tunc S. Germanus Constantinop. Patriarcha de hoc infante vaticinavit, eum commaculaturum esse Christianam Religionem, quod ex acerrima ejus in sacras imagines persequutione verificatum fuit. FR. simile exemplum in Venceslao Caroli IV. Imperatoris filio refert Odoricus Raynald. in Eccles. Annal. an. 1361. num. 2. quòd, nimirum, urina ab eo demissa, dum baptizaretur, sacram lavacri aquam fœdavisset, & dum super Altare ad eum coronandum poneretur, illud etiam stercore inquinasset, quòd ejus contra Ecclesiam persecutionis indicium fuerat, præcipuè contra Bonifacium IX. atque ejus enormitates, vitia, & ærumnas vide in eodem Auctore, ad an. 1390. & seq.

COPTIMUM. FR. elocationis species, quam Romæ *Cottimo* dicunt. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 314.

COPULA, quæ propriè ligamen, seu collare significat, quo simul canes venatici colligantur, & copulantur. [Quos neque est tanti raro te insectando, superandos copulis palam dictis inquietari. Sidon. lib. 8. epist. 7. Ut Episcopi, & Abbates, & Abbatissæ copulas non habeant. In Capitul. Caroli Magni. In aliquibus exemplaribus legitur *Coupulas* à gallico sermone *Couple*.

COPULATUS. FR. matrimonialis conjunctio, can. consanguineorum, 3. q. 4.

COQUIMELLA. Prunum, species notissima fructus. [Coquimella, quam Latini ob colorem prunum vocant. Isid. lib. 17. cap. 7.] Vide *Nixa*.

COQUINA. Vide *Fulina*.

COR. Cordis inspiratio. Vide *Incordor*.

CORACINUS, corvinus, à græca voce, κόραξ, idest, corvus, quo vocabulo etiam in locutione latina *Corax* à D. Hieronymo usurpatur, ac etiam utitur D. Ambrosius ad significandum delubrum, ubi Gentiles corvos adorabant, sic inquiens:

[Quia

[Quia coracina sacra habent pagani. In epist. D. Pauli ad Roman.

Corba, & *Corbanus*, sic in Hibernia vocant Parochum à vernacula dictione *Corbach*, & Parochiam *Corbanatum* dicunt.

Corban. FR. Hebraica vox, seu potiùs Chaldaica. [Corban (quod est donum) quodcumque ex me tibi proderit. Marci, cap. 7. 11.] Arabes quoque *Corban* vocant Eucharistiæ communionem, idest, *donum*, & *munus*. Item juramentum significabat, seu Hebræorum votum, quo aliquid Deo consecrabatur, de quo Theophrastus, ac de hoc voto Matthæus, cap. 15. cum Marco ita concordans, inquit: [Munus quodcumque ex me tibi proderit.] Ubi Christus Pharisæos reprehendit, asserentes, quòd votum pœnale filiorum familias, licèt in præjudicium parentum, validum esset; quare Christus hoc esse contra divinum præceptum demonstrat. Item *Corban* ex Joseph heb. lib. 4. cap. 4. antiq. Hominem Deo deditum significat. Vide *Corbona*.

Corbicularius, in aliquibus Galliæ Ecclesiis ita vocatur clericus rochetto indutus, quod Galli *Corbulam* vocant, & inservit pro illis clericis, qui in officio Acolythi ceroferaria gerunt, ut etiam penes Dominicanos, & Teresianos observatur. Vide *Pascha*, §. In Andegavensi autem Ecclesia.

Corbona, hebræa vox, arcam significans, à *Corban*, de quo suprà diximus significare donum, seu oblationem. FR. quod Chaldaicum nomen potiùs est, oblationem significans. Unde illud, [Non licet mittere in corbonam. Matth. 27.] litteraliter significat, [Non licere in locum ponere, in quo oblatio poni solet.] Seu ut habetur in textu Chaldaico: [Non licet eos abjicere in corbonam,] videlicet inter oblationes; seu inter ea, quæ templo offeruntur; cùm enim oblationes in arcam ponerentur, inde & arca idem nomen sortita est. Baron. an. 40. num. 69. quæ etiam mensa dicebatur. Vide *Mensa*. :||: Tria loca commemorant Scriptores apud Hebræos in templo ad recipiendas oblationes fuisse, primum quod appellabant Musach, ab Achaz Rege ædificatum, ubi Principum, Magnatumque dona reponebantur. Vide *Musach*. Secundùm, quod Gazophylacium dicebatur, ad populares oblationes destinatum. Vide *Gazophylacium*. Tertium denique Corbona vocabatur, quod pro eleemosynis Sacerdotibus, & Templi Ministris destinatum erat.

Cordicitus, adverb. ex toto corde, cordialiter. [Si quidem prudentibus cordicitus insitum est vitare fortuita. Sidon. lib. 4. epist. 4.

Cordigeri, vel *Chordiferi*. FR. Ordinis Sancti Francisci Regulares. De verborum signif. in sexto, lib. 6. tit. 12. cap. 3. Vide *Franciscani*.

Cordubensis Pellis, Italicè *Corame*, *cordovano*. Vide *Bazan*.

Corepiscopus. Vide *Chorepiscopus*.

Cornicularius. FR. qualis miles dicebatur. Vide Baronium in Notis ad Martyrol. 21. Augusti, litt. c. cui à Latinio tamen in Correc. ad Martyrol. objicitur.

Cornor, verb. deponens, clangor cornu. [Faciat cornari, ne videatur furtivè facere. Matth. Paris. in hist.

Cornuta, capsa quædam, quæ tempore conclavis ad deferenda comestibilia pro Eminentissimis Cardinalibus inservit, sic appellata à binis cornibus, seu ansis in extremitatibus ejus positis, per quas hasta transacta, commodiùs defertur à servis. [Prælati custodes cornutam aperiant, fercula, & omnia, quæ intus sunt, diligenter perscrutentur, ne quid litterarum insit. Cærem. Rom. lib. 1. cap. 4.] Aliqui tamen Recentiores *Carnutam* scribi maluere, ab illatis in ea carnibus etymon trahentes.

Corona, Ornamentum, quod in Ecclesia pendebat, de quo sæpè Anast. Bibl. cujus typum hìc subiiciam, ut in quodam Martyrol. in membrana exarato Vaticanæ Bibliothecæ à Paulo Æmilio Cardinali Sfondrato dono dato delineatum inspexi, fol. 342.

In Ecclesia S. Clementis Romæ est etiam similis figura in quadam antiqua imagine, quæ ad lævam ingredientis depicta perspicitur. Vide *Staupus*. FR. Ante Imperatorem Græcorum deferebantur duæ lampades coronatæ, quæ ideò à Balsamone στεφανώματα dicebantur: adulatoriè tamen ipse asserit hanc cæremoniam adhibitã fuisse, ut indicaretur ad imperatoriam majestatem, seu coronam, rerum divinarum, & humanarum curam spectare, quam authoritatem sibi arrogabant Græci Imperatores; contra quos Nicolaus Papa hæc scripserat: [Hi quibus tantùm humanis rebus, non divinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, judicare præsumant, penitùs ignoramus, can. denique, dist. 96. & can. cùm ad verum, ibidem.] At unica hujusmodi lampas Patriarchæ præferebatur in signum illius spiritualis tantùm curæ; sic etiam Imperatrici unica præibat, quia ad eam nonnisi humanarum cura spectabat. Item *Corona* pro auro coronario, munere, & xeniis, quæ vulgò *Regalia* dicuntur, coronæ, scilicet, regi debitæ. Vide *Behem. Fodrum*. Corona baptizatorum. Vide *Baptismus*. Corona clericalis. Vide *Tonsura*. Klilan

dict. *Coenobium. Papalethra. Platta.* Corona civica, militaris, & sacrificiorum. Vide *Roga*. Corona Imperialis, aliorumque. Vide *Calyptra. Collyra. Crionia. Diadema. Garrhara. Infula. Pileus. Piramir.* Corona Imperialis Justiniani in incendio deperdita, & post aliquod tempus inventa. Vide *Septimum*.

Corona Oblationis, dicebatur panis pro sacrificio Missæ oblatus, licèt aliqui perperàm ipsam Eucharistiam intellexerint, qui quidem error ex D. Gregorii textu, lib. 4. cap. 55. manifestè convincitur; ibi enim visionem cujusdam animæ in purgatorio existentis referens, quæ cuidam Sacerdoti hæc verba fudisse, inquit; [Iste panis sanctus est, & ego hunc comedere non possum.] Quæ verba *Panis sanctus* occasionem censendi præbuit errantibus, quòd de sacrosancta Eucharistia hìc ageretur; sed ex subsequentibus verbis, de quo pane anima illa intellexerit, patet; dum sequitur; [Si auté mihi præstare vis, Omnipotenti Deo offer hunc panem.] Ergo adhuc consecratus non erat. FR. Item Corona jurisdictionem, & potestatem significabat. [Supplicans coronæ vestræ, ut gestis ecclesiasticis ex omni obnoxitate solvatur. Ennod. in petitorio pro Gerontio Agapyti puero. Cùm Ecclesiam Sancti L. de corona tuæ Dioecesis canonicè sit adeptus. De filiis Presbyterorum, lib. 1. Decretal. cap. 13.] sic dicimus *Corona hispanica. Corona gallica.* Vide Baron. an. 503. num. 15. Corona quæ in Sanctis depingitur. Vide *Nimbus*. Quæ spinæ fuerint corona Christi passi. Vide *Rhamnus*.

Coronarium æs, sive aurum. Vide *Bahem. Fodrum*.

Coronatio Imperatoris. Vide *Infula. Pectorale. Rota prophyretica*.

Corono. Vide *Inoro*.

Coropitæ. Vide *Agnostici*.

Corporale, velum sacrum, ita appellatum, ex eo, quia pro Christi sacramentato corpore inservit, quod *Palla* dicitur à S. Clemente, ep. 2. Item *Sindon* ab Isidoro Pelusiota, l. 1. c. 123. & in Missali Ambrosiano. Item *Palla corporalis* in ord. Rom. Appellatur etiam Antimensia, idest, loco mensæ, vide in dict. *Altare*. Item θρόνος, cùm sit Regis gloriæ thronus. Item Chrismale, ut suo loco dictum est. Debet fieri ex tela linea, simplice, munda, atque benedicitur ab Episcopo, seu ab habente facultatem paramenta sacra benedicendi. Dixi *Ex tela linea*; nam, ut Alcuinus notavit, [Corporale, cui superimponitur Corpus dominicum, non aliud, quàm linteum, esse oportet; quoniã Joseph linteum mundum legitur emisse, ubi corpus dominicum involvit. De divin. offic.] Licèt Azor. lib. 10. cap. 28. quæst. 8. posse ex tela cannabina fieri censeat. Dixi *Simplex*, quia, ut Rabanus, lib. 1. de inst. cler. cap. 33. advertit inquiens: [Immititurque super Altare corporale palliũ, quod significat linteum, quo corpus Salvatoris involvebatur, quod ex lino puro textum esse debet, & non ex serico, vel purpura, neque ex panno tincto, sicut à S. Sylvestro Papa institutum invenimus.] Quod tamen Græci non observant; nam in medio ejus acu pingunt calvarium montem, cum cruce superposita, & subtus montem Christum effigiant mortuum jacentem Angelis circumdatum, atque in quatuor corporalis angulis quatuor illa animalia Euangelistarum symbola formant, eique applicant bursam, in qua reliquias Sanctorum Martyrum includunt, sigillisque, mastiche, ac cera occludunt. *Mundum* dixi debere esse corporale contra ecclesiasticorum ministrorum negligentiam, qui sordida corporalia ad celebrandum præbent; contra quos sic Petrus Damianus invehitur: [In squallido linteo dominicum corpus offerunt, & involvunt, & quod non dignaretur potens quilibet, qui tamen vermis est, propriis adhibere labiis, in hoc isti corpus non verentur imponere Salvatoris. Opusc. 26. c. 1.] Atque Alcuinus, loc. cit. munditiam internam Celebrantis indicare mundum corporale astruit, inquiens: [Ita ergo, qui corpus Christi in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores, & per castitatem mentis, & corporis debet se reddere mundum, & candidum.] Hi ergo, qui immundis utuntur corporalibus, secundùm Doctorum opinionem, non excusantur à mortali, si immunditia erit notabilis. Tandem debet corporale benedici ab habente facultatem. Quod tamen inter Græcos solus Episcopus illud benedicit, consecrat, chrismate ungit, atque alias cæremonias facit. Antiquitus corporale majoris latitudinis erat; inserviebat enim ejus extremitas ad cooperiendum calicem, ut adhuc Carthusiani observant. Hodie tamen ad periculi cautelam, adhibemus exiguum corporale, quod palla, seu animetta dicitur. Vide *Animetta. Palla.* Quod unà cum corporale benedicitur, cùm sit corporalis pars. Utrumque verò à laicis tangi non debet, sine peccati mortalis scrupulo, ut Sylvester, Angelus, Emmanuel Sà, Armilla, & alii docent: exclusis tamen necessitate, ac Sacristiæ Ministris cum privilegio, seu Superioris licentia: quod intelligendum est, postquam Sacerdos eo usus sit in Altari; nam quando est lavatum, non adest tangendi scrupulum. Insuper sunt aliquæ cæremoniæ in ejus plicatura, & explicatura observandæ. Quo ad plicaturam, inquit Gem. lib. 1. cap. 46. [Corporale cùm complicatur, nec initium, nec finis ejus apparet, quia Christi divinitas initio caret, & finem non habet.] Aliud etiam mysterium idem in hoc agnoscit, inquiens. [Quod ita plicari debet, ut nec initium, nec finis appareat, sicut etiam sudarium in sepulchro.] Explicatur autem ante offertorium in Missa solemni, in qua Diaconus illud explicat, postquam à choro canitur, *Et Incarnatus est*; ad denotandum Christum manifestare coepisse nostræ redemptionis mysteria post incarnationem; Dominicani verò solent in Missis solemnibus explicare corporale post epistolam; quorum Diaconus priùs pro reverentia manus lavat. De miraculosis corporalibus. Vide hìc infrà *Corporale festum*.

Corporale Festum, sic appellatum fuit festum

stum corporis Christi, occasione illius insignis miraculi, quod in quadam Ecclesia, non valdè distante à Volsinii, seu Volsinii Tusciæ Civitate acciderat, de quo Odoricus Raynaldus in Annal. Eccles. ad an. 1264. nu. 26. & seqq. Illius, nempè, corporalis sanguine Christi consperси, quod magna veneratione in Urbevetana Civitate conservatur, quæ præter cæteras claritudines, admirabilis redditur ob templum conspicuo frontispicio adornatum, & propter situm natura, & arte inespugnabilem, ac artificiosum puteum, in quo usque in imum jumenta ad extrahendam aquam descendunt, quibus pro ascensu, decensuque artificiosè, ad evitandas incursiones, duplex cochlea constructa reperitur. Hæc tamen & alia omnia ibi conspicua à supernaturali illius sanctissimi corporalis prodigio superantur, quod mihi summa in contemplando fœlicitas fuit; nam Superioris permissu, nedum diu illius maculas, in quibus Christi figuræ replicatæ conspiciuntur in actu *Ecce Homo*, juxta formam hostiæ illius sæculi, observaveram; sed etiam mihi licitum fuit quandam concavitatem introspicere, aperiendo, scilicet quoddam operculum ferreum clavibus firmatum, ubi quædam telæ fragmenta sanguine consperса, & involuta inventa sunt, in quorum medio erant aliquæ chartulæ litteris gothicis lectu difficilibus, in quarum una erat scriptum, [Corpus Christi sparsum fuit super hoc corporale: cùm summa diligentia debet custodiri.] Et in alia scriptum erat, [Benda, in qua involuta fuit pars corporis, & corporale cum guttis Sanguinis Christi, & figuris.] Quæ theca erat in eodem armario, in quo miraculosum corporale conservatur, & non modica difficultate aperta fuit, nec mediocrem pariter circumstantibus admirationem hæc reliquiarum inventio attulerat, quarum nulla inter incolas extabat traditio. FR. Fertur simile miraculum accidisse anno 1239. in Oppido Darocæ Hispaniæ in Regno Valentiæ, de quo agunt Aloysius Granata de Excellentia Christianæ Religionis, lib. 2. & Bzovius, tom. 13. Annal. Eccl. & Marian. de reb. Hisp. apud Odor. Raynal. ad an. 1240. nu. 26. Vide *Brandeum*. Quo verò ad Corporis Dominicis festum, ejusque institutionem, per aliquot annos antea in diœcesi Legionensi, Joannes Ciapeavillus de vera orig. festi Corp. Dom. cap. 2. institutum fuisse refert. De hoc festo. Vide *Eucharistia*.

CORPORALE, quomodo differat à spirituale. Vide *Spirituale*.

CORPORALE CRIMEN. FR. [Paulus Deaclinæ Civitatis Episcopus inter alia mala in corporali crimine lapsus. 2. quæst. 7. can. lator.] Quod Glossa adulterium, vel incestum interpretatur; nam ex simplici fornicatione Episcopus ejus dignitate non privatur. Nihilominus contrarium dici debet, quia manifestè ex can. Paulus. loc. cit. dicitur, quod à subditis de lapsu carnis convincitur; ergo per carnalitatem, nec adulterium, nec incestum, privatum fuisse arguitur: potest tamen esse, quòd scrupulosiùs carnalitatis peccatum in Episcopis corrigebatur, vel ex publico scandalo, vel habituatione, vel quia hoc crimen erat inter alia mala Paulo imputatum, ut expressè in dicto can. Lator. Quinimò Episcopi corrigebantur, qui in eorum servitio carnales homines retinebant. 2. quæst. 7. can. 58.

CORREGIONALIS. Vide *Regionalis*.

CORRELATIVUS, terminus scholasticus, quomodo antiqui illum exprimebant. Vide *Sine invicem*.

CORTINA. Vide *Velum*.

CORUS, κόρος, genus mensuræ *liquidorum & aridorum*, quæ dicitur hebraicè *chomer*, seu hòmer: continens secundùm aliquos modia Romana XL. Latinus tamen Latinius in ejus Biblioth. Sac. sustinet continere LX. Eucherius verò ait non continere plus quàm XXX. At quodlibet modium secundùm Plinium, lib. 18 cap. 16. præstat in jugera modica vicena. De hac mensura sæpè in Sac. Pagina, & Lucæ 16. [Tù verò quantum debes? qui ait: centum coros tritici,] & quòd sit etiam liquidorum mensura probatur, 3. Reg. cap. 15. num. 11. [Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros purissimi olei.

CORUSCUM, fulmen. [Permittit super sepulcrum præterire coruscum, ne fieret multitudinis totius interitus. Greg. Turon. lib. 2. mirac. cap. 27.

CORYPHÆUS, κορυφαῖος, summus, excelsus, cæterorum princeps. Vocatur ergo coryphæus, qui est in aliquo genere, vel ordine caput, aut princeps: qui multos sequaces numerant, talis sectæ, vel doctrinæ meritò coryphæi nuncupantur.

COSACCHUS. Vide *Gosachio*.

COSCINA, aridorum mensura. Vide in dict. *Sauma*.

COSCIONOMANTIA, κοσκινομαντεία, divinationem per cribrum significat. Nam κόσκινον, cribrum dicitur, & μαντεία, divinatio: unde & *coscionomantes* est vates per cribrum divinans. Quod fit dum aliquid occultum quopiam cognoscere desiderante, ut v. g. quis talem rem furatus fuerit; ad nomen furis cribrum spontè, vel potiùs ope dæmonis movetur. Est enim una ex illis divinationibus, quæ fiunt cum expressa dæmonis invocatione. Et quamvis talis divinus se nullum habere pactum cum dæmone testetur; tamen eum censetur expressè invocare, dum tale medium, quod scit ope dæmonis peragi, vult adhibere. Si enim geomantia, hydromantia, & similes divinationes à D. Thoma 2. 2. q. 95. ar. 3. c. ad primum genus divinationis, cum expressa dæmonis invocatione, referuntur; eò magis coscinomantia, dum talis cribri motus à solo dæmone provenit, est ad illud genus reducenda.

SS. COSMÆ, ET DAMIANI epitheton. Vide *Anargyri*.

COSMITES, Ecclesiæ navis in formam crucis juxta antiquum ritum, ita à S. Germano appellata, quia hæc figura repræsentat quatuor mundi plagas, qui κοσμητὴς græcè dicitur, seu quia κόσμος pro-

propriè ornatum significet, hinc antonomasticè pro mundi ornatu κόσμος, accipitur, à verbo κοσμέω, idest, orno, sic Ecclesiæ navis in prædicta figura pulchrè formata *Cosmites* dicebatur.

Cosmodin. FR. Aliquæ Ecclesiæ in Urbe, & alibi sic appellatæ, à græco vocabulo κοσμητής, ornatum, seu mundanum significans. Romę adhuc extat in Regione Ripæ Ecclesia titulo Diaconiæ, quæ dicitur S. Maria in Cosmodin, & antiquitus alia extabat sub invocatione Sancti Valentini in Cosmodin: Floravantes Martinellus in sua Roma Sac. cap. 12. pag. mihi 404. Ac alia S. Marię in Cosmodin nunc S. Aniani appellata ex Pancirol. idem Martinellus, p. 371. Item in suis Memoriis Sacris Ravennæ antiquæ, pag. 244. Hieronym. Fabrus affirmat fuisse Ravennæ Ecclesiam sub eodem vocabulo. In Bullario tamen Casinensi sæpe *Cosmedin* legitur. Vide *Schola græcorum*.

Cosmon, vox græco-barbara, significat jumentum, inde *Cosmaticum*, solutio pro vectura jumenti. Isid. in glossa. Ita etiam *Monocosmon*, currus unico jumento vectus.

Cosmoplastes, κοσμοπλάστης, mundi fictor, seu creator. Fit à voce κόσμος, *mundus*, & verbo πλάττω, *fingo, formo*, seu ab ipsa voce πλάστης, *figulus, formans*. Hanc vocem habet Philo *de Mundo*, & non Angelis, sed soli Deo, cœli & terræ factori est adaptanda. Ab eadem voce κόσμος fiunt & alia composita, quæ in sacris Auctoribus occurrere possunt. Sic κοσμοκράτωρ, sed latinè cosmòcrator, pro Mundi principe, apud Nazianzenum: à verbo κρατέω, teneo, impero &c. A λόγος, ratio, sermo; fit cosmologia, sermo, vel ratio de Mundo.

Costuma, usus, mos, [Dedit Ecclesiæ, tempore, quo vivebat, pro anniversario suo faciendo costumas, quas habebat apud Polliacum. Necrologium Trecense.] In hoc tamen loco consuetum tributum, seu solitam solutionem propriè significat à græca voce, licèt barbara Κοστέμιον, seu gallica *Covtume*, seu Italica *Costume*.

Coterellus, vilis homo, tugurii habitator. [Eodem die captus est Benkin coterellus. In vita S. Caroli Comitis.

Cotopitæ. Vide *Agnostici*.

Cotta. Vide *Superpelliceum*.

Coxa. Vide *Largica*.

Cranium, aliquando calvarium montem denotat. [Adam primus noster parens in hoc, qui nunc dicitur cranium, loco dicitur esse sepultus, ubi meus Christus pro nobis crucem, & mortem suscepit. Metaph. In vita S. Theodos. Cœnobiar.] Vide *Golgotha*. *Bosor*. *Venerarium*.

Crapulitas, crapula. [Multi exanimatum crapulitate opinantur. Paul. Diacon. lib. 10.] loquitur de Justiniani Imp. morte.

Creagra, furca bicornis, qua ex pila caro extrahitur, græcè κρεάγρα, apprehensionem carnis sonans. [Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, lib. 2. paralipom. cap. 4.

Creatus, ita à Fulberto Carnotense appellatum fuit divinum Verbum, non quia cum Arianis sentiret, qui illud creatum fuisse ajebant; sed pro ut humanatum, vel de natura humana eodem Verbo unita loquutus est; nam ex ejus verbis de nativitate, seu conceptione Christi loquutum ipsum fuisse clarè colligitur, dum inquit: [Alia, qua erat in principio apud Deum; alia, qua creatus ex Virgine Maria, epist. 1.] FR. Est tamen quæstio inter Theologos agitata, utrùm hæc propositio: *Christus est creatura*, possit simpliciter proferri; negant S. Thomas in 4. contr. gent. cap. 48. Canus 11. de locis. cap. 11. & alii apud Suar. tom. 1. in 3. par. quæst. 16. art. 8. Vasq. disp. 65. cap. 1. Cabrer. in art. 8. Affirmant tamen S. Bonav. in 3. dist. 11. art. 2. quæst. ad 4. Cajet. in 3. par. quæst. 16. art. 8. & 10. Vualdensis, tom. 1. lib. 2. art. 3. cap. 41. dummodo sit ex proprietate sermonis, & absit scandalum propter Arianos: & colligitur etiam ex D. Thoma in 3. par q. 16. art. 8. ubi non negat ex proprietate sermonis non esse dicendum: *Christus est creatura*, quod subauditur, quatenus homo: sed inquit: [Ne errori Arianorum favere videamur.] ubi S. Doctor non ait: *Ne faveamus*; sed, *Ne videamur favere*, quia revera non favent hujusmodi verba, dum implicitè talem, quatenus homo est, intelligamus. Cum addito tamen explicito, seu cum restrictione aliqua, pleno ore SS. PP. protulerunt; quare S. Leo Papa I. serm. 3. Pentec. ait. [Si enim homo ad imaginem Dei factus, in suæ honore naturæ mansisset &c. creator mundi creatura non fieret.] Ac S. Hilarius Arianorum insectator acerrimus, lib. 12. de Trinit. in fin. non veritus est talia proferre, nempe. [Filius itaque suus est, qui est in homine, & ex homine factura: neque tantùm factura, sed etiam creatura.] Atque Gentium Doctor. [Qui secundùm Deum creatus est, ad Ephes. 4.] Ac etiam D. Hieron. in Com. magn. cap. 2. ad Ephes. [Nos liberè proclamamus, non esse periculum, eum dicere creaturam, quem vermem, & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota spei nostræ fiducia confirmemur.] S. Aug. serm. 3. de Tempor. quem Ecclesia in festo Purific. legit. [Deus, qui est, & qui erat, fit creator creatura.] Sophron. in confess. fidei à VI. Synodo recepta, act. 13. in act. 11. [Creatum hunc ipsum, ut & increatum.] S. Cyrill. Alex. lib. 10. thes. cap. 4. [Cùm ipsa natura increatus sit, & omnium Dominus, & creator: creatura etiam factus, primus invenitur inter omnes homines.] S. Greg. Nazian. Orat. Nativ. Dom. quæ est 38. [O novam mixtionem, & admirabilem temperationem! qui est, fit, & increatus creatur.] Et tandem in Concil. Lateranen. sub Martino I. in quo Monothelitarum hæresis damnatur An. Dom. 642. à 105. Episcopus in consult. 5. can. 4. statuitur: [Si quis non confitetur unum, eundemque Dominum nostrum, & Deum Jesum Christum &c. eundem inconditum, & conditum, condemnatus sit.] Concludendum ergo est: quòd quotiescumque adest oppositio *Creati*, & *Increati*, tollitur omnis suspicio scandali, & quo secluso etiam

etiam *Creatura* Christus dici posset, dummodo haud mera intelligatur.

Credentia. Vide *Parathorium*. *Protesis*.

Creditus, fidens, amicus fidelis. [Transmitte Abbates, & creditos tuos, ut hæc, quæ loquor, exponant. Greg. Turon. lib. 9 cap. 10. FR. adjectivum *Creditus*, & *Credor* pro commisso, & committor in Sac. Script. non rarò usurpatur. [Gubernat creditam sibi domum. Genes. 39. Cunctis ei creditis. Ibid. Qui credita habebant utensilia. 1. Paralip. 9. Dispensatio mihi credita est. 1. Corinth. 9. Creditum mihi est Euangelium. Galat. 2. Ut crederetur nobis Euangelium. 1. Thessal. 2. Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi. 1. Timot. 1. Prædicatione, quæ credita est. Ad Tit. 1.

Credo, quando in Missis votivis dicatur. Vide *Missa votiva*. Reliqua. Vide *Symbolum*. An sufficeret sensum, & non verba memoriter retinere. Vide *Spiritualiter*.

Credulum, securum, periculo vacuum, epithetum convivio à Justino, epist. 2. attributum, in quo absque ulla veneni suspicione comedebatur.

Crementum, augmentum. [Qui non modò fautor est cremento proficientium. In vita S. Adelardi Abb. Luna crementum, & decrementum facit. D. Ambrosius. In epist. ad Rom. cap. 4.

Crepidulum, muliebris in capite ornamenti genus, ita à crepitando appellatum. [Et stolam, & supparum, & crepidulum, & caliendrum, Tertull. de pallio, cap. 4.] Turnebus tamen *Crepidulam* legit. Viget adhuc usus penes orientales mulieres in capitio appendere monetas aureas, & argenteas, quæ in capitis motu aliquantulum sonum reddunt.

Crepitaculum. Vide *Campana*.

Crepulus, murmur resonans ex venti effectu inter frondes, saxa, vel in aquis redundantibus. [Et viatorum sollicitas aures foliis toto nemore labentibus crepulo fragore circumstrepit. Sidon. lib. 4. epist. 15.

Crepusculascens, crepusculi tempus, sicut *Vesperascens* vesperarum tempus dicitur. [Ad hoc & eum me defatigatum ab excubiis ad diversorium crepusculascens hora revocavit. Sidon. lib. 8. epist. 3. Vide *Inter canem*, *&* *lupum*.

Cretio. FR. accessio, & propriè significat præfixum terminum hæredi ad accedendum hæreditati. [Cesset itaque in maternis dumtaxat successionibus commentum cretionis. C. Theodos. lib. 8. tit. 9.] Vide *Hæredipedia*.

Creventia. FR. copulatio, associatio. [Si verò populus portionis meæ cum populo vestræ partis ierint pro creventia in exercitu quocunque &c. In capitulare Radelchisis, cap. 27. apud Camillum Peregrinum Histor. Longobard. Principum.

Crimen. FR. probatio. [Prævaricari est vera crimina abscondere. 2. quæst. 3. can. si quem.] Ubi Glossa notat: [Crimina, idest, probationes.] Crimen quatenus delictum significet; si est manifestum, ut corrigatur juxta canonum decreta, accusatione non indiget, nec in eis est ordo judiciarius observandus, in decret. de jurejurando, cap. 21. Crimen corporale. Vide *Corporale crimen*.

Criobolium, κριοβόλιον, genus sacrificii, in quo arietes mactabantur, ex græco κριός, idest, aries, & βολέω, percutio, macto. [Miseri sunt profusione sacrilegi sanguinis, cruentantur taurobolium, vel criobolium, scelerata te labe perfudit. Jul. Firmicus de errore prophan. Relig. cap. 28.] Ubi per *Taurobolium* taurorum sacrificium intelligit. Vide *Lanista*.

Crionia, pileus Constantinop. Imperatoris, quem in solemnitatibus ferebat, de quo Codinus de Offic. Constantinop. cap. 6. num. 18. ex voce græca κρίνον, idest, lilium, cujus figuram præferebat, & ideo etiam *Tetraphyllum* pileus hic vocatus fuerat à τετράφυλλον, quod quatuor foliorum significat. FR. figuram pilei græci Imperatoris videri potest in typo apposito in dict. *Calyptra*. Pilei synonyma vide *Pileus*.

Crispinus, unde dictus. Vide *Reburs*us.

Crobylus, græcè κρώβυλος, capillorum pyramidalis contextus, & ornamentum. [Debebant etiam & ipsi aliqua sibi defendere insignia. (FR. *lege deferre insignia &c.*) aut pennas Garamantum, aut crobylos Barbarorum. Tertull. de Veland. Virgin. Athenienses crobylo induebantur aureo, adjunctis cicadis. Clem. Alex. lib. 2. Pedag. Nonne velato ore in fœminam degenerat ille fortis, ille animo præstans, ille in armis suis admirabilis, hostibus formidabilis? Tunicam ad talos demittit, zonam pectori circumvolvit, calceamenta muliebria sumit, & more fœminarum capiti crobylum imponit; quin etiam cum lana colum circumfert, dextraque filum ducit, qua trophæum antè tulit, spiritumque, & vocem in acutiorem, & muliebrem sonum extenuat. S. Antiochus Amasiæ Episc. homil. in fest. ad kal Januar.

Crocea, cappa nigri coloris, qua Cardinales utuntur in Conclavi, circa collum crispata, longa usque ad terram, & ex parte anteriori aperta, manto Græcorum Episcoporum similis; nisi quòd habet ex posteriori parte exiguum capucium, ad instar illius, quod fertur in mozetta: [Est autem Crocea genus clamidis longa ad terram usque, à parte anteriori aperta à summo ad imum, & circa collum rugosa in forma capparum Prælatorum, si demas cucullum. Ord. Rom. lib. 1. cap. 4.] FR. In commentariis Jacobi Cardinalis Papiensis etiam *Crocea* dicitur, ubi sic inquit: [Manè Patres indutis paliis à summo deorsum, quos croceas vocant, in cellam Beati Nicolai, quæ ad dextram primæ aulæ est, silentio convenire, lib. 2.] loquitur de conclavi, in quo creatus est Pontifex Paulus II. & hæc capella Paulina hodie vocatur. Hujusmodi pallia erant nedum canonicis communia, ut dictum est in dict. *Cappa*; sed etiam extra domum à Cardina-

 dina-

dinalibus ferebantur; sic in processu ad instantiam Federici Oenobarbi Imperatoris contra Alexandrum III. fabricato, & in Conciliabulo Papiensi allato, in quo ostentabatur eundem Alexandrum non fuisse in conclavi in Pontificem acclamatum, exivisseque proinde cum aliis, more solito, indutum, ac ita protulisse idem conciliabulum apud Radevicum Frisigen. in vita Feder. Oenobar. lib. 2. cap. 67. [Multi ex nostris dixerunt exisse sine manto, (*idest Papali*) sine stola, sine albo equo, & sine omni habitus munitione, cum pellibus nigris pallio coopertis, cum nigro almutio.] Similem Crocciæ formam hic apponere curavimus, quam ferebant antiqui Rhodiorum equitum Magni Magistri, ut habetur in monumento Fratris Ricardi Caraccioli in Ecclesia S. Jo: Prioratus Romæ posito: qui Caracciolus à sancta sede Apostolica tempore Schismatis, eorundem Equitum Magister declaratus est.

Pontifex etiam solet in Nativitatis Domini nocte similem cappam ferre in Matutino; sed est villosi serici, armellina pelle subsuta, quam Bonifacius IX. instituerat. In aliis verò Matutini recitationibus, & in die Veneris sancti de mane est sajæ rubræ cum cucullo iisdem pellibus subsuto, quæ in antiquis cæremonialibus M.SS. *Chlamys coccinea, Chlamys rubra, & Cappa* dicitur. Vide *Clocca*.

Croccia, baculus subalaris. Vide in dict. *Baculus*. *Fulcimentum*.

Crocuphantium. κροκύφαντος, velum ad muliebre caput, alii *Crucyphantium* legunt, quia ad modum reticulæ contextum erat absque stamine, sed sola trama.

Crotala, Vide *Campana*.

Cruce Contendere. Vide *Crux*.

Cruciarius, cruciatum afferens. [Febrem denique inter cæteros mortiferos, & cruciarios exitus, erogando homini deputatum. Tertullianus adversus proscript. hæret. cap. 2.

Crucibulum, vas. [Nam de nocte crucibulum, & oleum effundebat. In vita B. Coletæ.] fortasse diminutivum ex nomine Gallico *Cruche*. Vide *Cruselinum*.

Cruda Salutatio, salutatio Candidatorum summo mane facta personis, à quibus favorabile suffragium exoptabant; *Cruda* dicitur, quia nondum satis cocto in stomacho cibo, surgebant illi ad obsequium præstandum, quæ phrasis non incongruè Aulicorum adulationibus applicari etiam posset. [Quæ non atria nocturnis, & crudis salutationibus occupant? Tertull. de pœnit. cap. 11.] de qua matutina salutatione S. Cyprianus ajebat: [Quas superbas fores matutinus salutator obsedit. epist. 2. lib. 2.

Cruda Senectus, ab effectu; senectus enim cruditatibus plena est. [Misera insania crudæ senectutis. Apul ejus, lib. 1.

Crurifragium. FR. genus martyrii. Baronius in Notis Martyrol. 23. Maii lit. *e*.

Cruselinum, vasculum à germanica voce *Krouselin*, idest, poculum. [Portabat enim vas parvum, & fictile, quod vulgò cruselinum &c. Cæsar. lib. 12. Miracul. cap. 41.

Crusta, vestis purpurei coloris. [His quoque vestibus abstinendum, quas Græci nomine à latino crustas vocant, in quibus alio admixtus colori puri rubor muricis inardescit. In Cod. Theodos.] FR. Sed in neutro genere Aldhelmus de Ecclesiastico luxu in vestimentis loquens, pronunciavit: [Ut crusto interducto, phalerataque venustate carnalis natura comatur. de Virg.

Crux, inæstimabile nostræ redemptionis instrumentum, quæ nunquam est à Christianis satis colenda. Inter omnes verò nationes in hoc singulares sunt Æthiopes; nam laici eam in collo appensam semper ferunt, & in manu Monachi, & reliqui Ecclesiastici, sicut & eorum Imperator. Et è contra inter Armenorum errores à D. Nicone collectos, non adorant Crucem, nisi clavum priùs in eam figunt, illamque postea benedicunt; sic etiam maxima reverentia Moscorum erga Crucem erroribus, & ignorantia miscetur, qui licèt nunquam sinant eam ad solum sculpi, aut depingi; collo tamen appendunt, creduntque satisfacere præcepto audiendi Sacrum in diebus festivis, si signo crucis se signent. FR. Primò quo ad ejus etymologiam: Crux à cruciatibus dicitur. can. nulli. 3. quæst. 1. Deinde quo ad ejus antiquam venerationem etiam ante

Chri-

Christi adventum apud Hebræos, & Gentiles; & quoad Hebræos, primò multa Sacræ Scripturæ loca congerit Jacobus Bosius in ejus tractatu de Triumphanti Cruce, de qua etiam præcipuè in Psal.73. Dominicus Cardinalis Gimnasius notavit; ubi Psalmista inquit, [Et gloriati sunt qui te oderunt in medio solemnitatis tuæ, posuerunt signa sua, signa, quæ non noverunt: sicut in exitu super summum &c.] de Hebræis exponens, qui; [Posuerunt signa, & non cognoverunt: hic est Jesus Nazarenus Rex Judæorum, sicut in exitú, in ultimæ vitæ Domini exitu super summum Crucis.] Ac de Gentilibus, cit.Bosius, lib. 2.cap.4.asserit, quòd orantes illi Crucem effigiabant; & lib. 5. c. 12. quòd Ethnici, nescientes tamen quid facerent, Crucis figuram, & imaginem formabant: de quibus vide etiam Baronium, ann. 34. num. 92. & 93. De Ægyptiis vide infrà, dict. *Crux Ansata*. Quo ad Crucis materiam: Glossa, in Clement. de Summa Trinit. cap. 1. de vera Christi Cruce sic ait: [Fertur etiam Crux quatuor genera lignorum habuisse, cedrum in stipite, palmam in palo longo, cupressum in ligno ex transverso, olivam in tabula super Crucem loco quarti brachii, & datur versus.

Ligna crucis palma, cedrus, cupressus, oliva.

Et quomodo proprietates lignorum bene conveniant, instant Theologi, quod omitto.] Ac tandem de Crucis historia, ritu, mysteriis ad mentem Auctoris. :||: In primitiva Ecclesia non depingebatur Christus: sed nuda Crux, ut aliquantulùm Gentilium debilitati condescenderetur, qui ad audiendam Euangelii prædicationem, ad Christianorum Ecclesiam sæpè accedebant; ne ergo paterentur scandalum, si Crucifixum in Cruce pendentem viderent (crucifixio enim reorum tunc ignominiosum patibulum erat) ideò, ut suaviter attraherentur, formabant Christicolæ Cruces gemmatas, variis ornamentis decoratas, quod insinuare videntur Prudentius, & Chrysost. in hom. de Cruce apud Baron. ann. 395. num. 9. ideòque figurabatur mansuetus in ejus base Agnus, Christi typus: quæ antiquæ figuræ, in multis Romæ Ecclesiis adhuc extant, inde D. Paulinus cecinerat:

Sub Cruce sanguinea niveo stat Christus in agno.

FR. Imperator Theodosius, & Valens legem sanxerunt in Justiniani codice, lib.1.tit.8.contentam, in qua sub pœnis gravissimis effigiare prohibebatur Crucem in terra, quod confirmatum fuit in sexta synod. can. 73. Idem sanxerunt Ludovicus Galliarum Rex, Pius IV. D. Carolus Card. Borromæus in Mediolanen. Synod. à Papa Gregorio XIII. confirmata. Ob observantiam hujus legis Tiberius II. Imp. duos thesauros invenerat, dum delere jusserat tres Cruces in terra positas, de qua re Baron. ann. 582. num. 7. :||: Mos autem ferendi in processionibus Crucem cum luminibus accensis ab aliquibus D. Jo. Chrysostomo tribuitur, quem tamen ritum Baronius multò antè fuisse affirmat; in quibus processionibus Crucifixi imago debet terga vergere ad clerum; sed quæ ante Pontificem, & Archiepiscopos defertur, debet Antistitem respicere, licèt Canonici intermedientur. Ritus verò deferendi Crucem à Subdiacono ante Pontificem antiquissimus est. Baron. an.855. ubi de Leone IV. loquitur. Quod privilegium Sancto Stephano Hungarorum Regi Silvester II. concesserat, quia illius nationis Apostolus fuerat. Baron. an. 1000. Hieronymus Fabrus in Sac. Mem. Ravenn. pag. 50. illius Ecclesiæ Archiepiscopum in visitationibus deferre solitum fuisse ante se Crucem, & campanulam refert. Regulares nudam Crucem in processionibus ferre nequeunt; sed cum velo quidem pendenti. Sac. Rit. Congregat. 14. Januar. 1617. Item juxta Missalis Rubricam semper locanda est Crux super Altare, quando celebratur, in memoriam passionis; ex hujus tamen omissione non committi grave peccatum docent Suar. tom. 3. disp. 81. sect. 6. Vasquez, tom.3. disp.233. cap.3. num.16. Facund. lib.3. c. 21. num. 32. Nec poni debet, si in Altari expositum sit Sacramentum: & quando in tabernaculo est Sacramentum, tenetur Sacerdos genuflectere in principio, & in fine Missæ. Ministri quotiescumque transeunt ante Altare, Cruci genuflectere debent. Presbyter verò, sicut & cæteri in adoratione Crucis genuflectunt in die Veneris Sancti, ob salutiferæ redemptionis memoriam in ea die peractæ, quæ Crux velo à primis vesperis Dominicæ Passionis tegitur, quia tunc Christus se abscondere cœperat, Rup. lib.5.c.1. & in eadem feria VI. in Calvario monte comparuerat denudatus, quo actu nobis fidelibus ejus divina mysteria revelaverat, quæ hebraico populo erant abscondita. Idem Rupert. lib.6.c.20. Paulatim tunc Crux detegitur, quia non de repentè Christus se manifestaverat; ideò ostendit priùs Sacerdos brachium Crucis ad cornum epistolæ, ubi Israeliticus populus designatur, ut dictum fuit in dict. *Altare*, cui populo Messiæ adventus prænunciatus fuit; deinde alterum Crucis latus detegitur, ac tandem velum penitus in medio Altaris Sacerdos positus à Cruce detrahit, ad denotandam Crucis prædicationem in toto orbe diffusam, & quòd Christus ex eadem Cruce operatus est salutem in medio terræ. Unde hæc cæremonia habuisset originem. Vide Baron. ann 397. num. 11. & 12. Cistercienses tamen Crucem tegunt à prima Dominica quadragesimæ usque ad completorium feriæ V. in cœna Domini, subsequente processione. In Constantinopolitana Ecclesia, hæc Crucis adoratio per triduum majoris hebdomadæ fieri solebat; ubi illa vera reliquia exponebatur, quam Heraclius Imperator in hierosolymitano triumpho acquisierat, & ad Sanctæ Sophiæ Templum collocaverat: in quo triduo ejus adorationis ordo sic erat, nempè, in primo die adorabat Imperator cum cæteris laicis: in secundo Imperatrix cum ejus sexu: in tertio Patriarcha cum clero.

In quibus expositionis diebus fragranti odore miraculosè replebatur Ecclesia: ex hoc sacro item ligno, atque ex ejus nodis pretiosissimus liquor emanabat, quo infirmitates variæ curabantur. Baron. ann. 633. De quo D. Gregorius mentionem facit, dum Leontio in epist. 34. lib. 7. de tali dono gratias agit, quem liquorem *Oleum Crucis* vocat. Idem testatur Beda, epist. de loc. sanct. c. 20. Iidemque Græci præter festum Crucis Septembris, aliud habent ad Kalendas Aug. quod his verbis in Menologio notatur: [Primo die progressio venerandorum lignorum pretiosæ, & vivificæ Crucis.] Item in Dominica Quadragesimæ aliam solemnissimam Crucis adorationem celebrant, tùm ex ratione in Triodio adducta, ut, nimirum, fideles ab incepto jejunio jam lassi, & defessi in visione illius pretiosæ reliquiæ, ad illud prosequendum confortentur, tùm etiam ut D. Chrysostomus inquit. [Quemadmodum in solitudine illi, qui vulnerati erant, aspecto æneo serpente à morte liberabantur; sic & nunc illi, qui medium jejunii cursum confecerunt, hujus contactu, serpentem, qui animo cernitur, occidunt, iidemque immortalitatem consequuntur. Homil. de venerat. Crucis.] Hierosolymis tamen ter in anno in eminenti loco per Episcopi manus exponebatur, quod Ἱερατεῖον, idest, sacrarium dicebatur. Erant prædictæ expositiones in eadem Dominica tertia, in die Paschæ, & in festo Exaltationis, in quo die Antiochiæ manus Præcursoris Christi ostendebatur, ut in dict. *Agniferus* dictum fuit. Vetustus mos Ecclesiæ est in principio Canonis Missæ Crucem efformare. Gem. lib. 2. cap. 103. Quin & primam ejusdem Canonis litteram T. Crucem præfigurate Innocentius III. lib. 3. cap. 3. notavit. Sic etiam Ecclesiam tùm græcam, tùm latinam à tempore S. Marci Papæ in sacris vestibus efformare consuevisse refert Baron. an. 336. fitque hodie latino ritu in amictu, manipulo, stola, & casula; sed hac ultima raro hodie, quæ tamen, quando eis induitur, & exuitur Sacerdos, debet osculari, atque Cruce idem se signari debet ante impositionem amictus, quod signum antiquitùs ter agebatur, Sever. Alex. de ord. oblat. non verò cum amictu in manu, quòd est quorumdam abusus. Circa signi Crucis munitionem in nos ipsos faciendam, latino ritu formatur manu dextra aperta à fronte ad pectus, deindè à latu sinistro ad dextrum in signum, quòd à miseriis ad fœlicitatem transimus; sed Innocentius III. alium modum docet, nempè, à parte dextra ad sinistram, ad significandum prædicationis Salvatoris ab Hebræis ad Gentiles transitum; fit autem tribus digitis dextræ manus unitis, quod Trinitatis est symbolum; id signanter observant Græci, & Carthusiani; in horum enim statutis, cap. 14. hæc habentur: [Quoties autem signum Crucis facimus super nos, sive alios, tribus digitis dextræ manus, scilicet, pollice, indice, & medio extensis, & simul junctis, reliquis duobus digitis contractis illud facimus.] Sed Græci in benedictionibus anularem digitum cùm pollice conjungunt, hoc pacto.

Quod Α, & Ω, significare asserunt; qui tamen eo ordine, quo Innocentius suprà, se signant, nempè, à dextra ad sinistram; sicut enim nos ad sinistram priùs dicere solemus, *Spiritus*, & ad dextram *Sancti*; Græci verò ad dexteram, quam præsignant, proferunt, *Sancti*, ad sinistram *Spiritus*. De Crucis signo in benedictionibus. Vide *Benedictio*. Commemoratio Crucis, quæ fit in officio. Vide *Commemoratio*. *Collecta*. Reliqua ad Crucem pertinentia. Vide *Inventio Sanctæ Crucis*, *Labarum*, *Staucracinus*. [Crux Christi salva me &c.] in qua mixta sunt aliqua superstitiosa verba. Vide *Ensalmus*.

CRUX ANSATA, in Hieroglyphicis Ægyptiorum erat, de qua Bosius, lib. 5. triumphantis Crucis, & Athan. Kirker. in ejus Hieroglyphicis, & Baron. an. 389. n. 99. & an. 395. n. 9.

CRUX COMMISSA, erat lignum transversum breve super aliud perpendiculariter impositum hoc T. modo.

CRUX DECUSSATA, formabatur ex duobus æqualibus lignis obliquis, hac X. forma; de qua egimus in dict. *Crux*.

CRUX IMMISSA, erat formata ex duobus lignis; transversale tamen erat brevius, ac super eminentius ponebatur; quæ est ordinaria Crucis forma; nam ejusdem figuræ fuit Christi Crux.

CRUX PECTORALIS. Vide *Encolpium*.

CRUCE CONTENDERE. FR. erat particularis modus se purgandi à calumnia, seu perjurio, l. de furto, & l. sancitum. Qualiter quis se defendere debet.

CRUCIS HEBDOMADA. Sic apud Theutonicos Rogationum hebdomada appellatur.

CRUCIS INIMICOS, quosdam hæreticos appellavit Apostolus ad Philippenses scribens, cap. 3. & ut

& ut Baron. an. 60. num. 4. ait, de iis ille intellexerat, qui negabant Christum crucifixum fuisse.

Crucifixus, nempè, Christus. Vide *Crux*, *Suppedanea*.

Cruciferi, erant Religiosi ab Alexandro VII. suppressi.

Crucigerus, seu *Crucesignatus*, miles in vigore Bullæ Cruciatæ, cujus militia ad bellum contra infideles, & hæreticos, seu contra invasores ecclesiastici status à Pontificibus instituta, ac privilegiis sublimata. Item in historia Concil. Florentini sub Eugenio IV. celebrati, per *Crucigeros* sæpè de Græcis intelligitur, qui in dignitate ecclesiastica constituti, Crucem ex serico villoso nigri coloris ferebant supra pileum, cujus rami ab una extremitate pilei ad aliam usque extendebantur: qui usus adhuc penes eos durat. Item ordinis equestris omnes nobiles milites significat, qui in pallio Crucem gerunt.

Cruciola, Cristicola, Crucem colens. [Temporibus Diocletiani, & Maximini olympiade LXVI. edictis crudelibus Catholicæ fidei cultores, quos Christicolas, & Cruciolas nuncupabant, ad thurificandum statuis ethnicorum cogebantur. Aldhelmus de laudib. Virginit. cap. 17.] De hac thurificatione. Vide *Cæremonior*, *Thurificatus*.

Crypta. Vide *Cœmeterium*.

Crysis. Vide *Apocrisarius*.

Cuba. Vide *Guba*.

Cubicularius. Vide *Celliota*. Cujus etymon. Vide *Cubiculum*. FR. Cubicularii Episcoporum erant etiam Monachi, can. compastoris, 2. quæst. 7.

Cubiculum, hæc vox penes Ecclesiasticos Scriptores sæpè pro Ecclesia, vel Cappella accipitur. [Hic sepultus est in cœmeterio Priscillæ cubiculo claro, Anast. Biblioth. in Marcel. Omne cubiculum binis per liminum frontes versibus prænotatur. Paulin. epist. 12. ad Sever.] Inde Cappellanus *Cubicularius* dictus fuit: [Hic etiam constituit, & addidit supra sepulcra Apostolorum ex Clero Romano custodes, qui dicuntur Cubicularii. Anast. Biblioth. in Leone I. [FR. Et sicut Cappellanus à cappa dicitur, & Cubicularius à cubiculo, quę tamen vocabula idem inter se significabant; ut in dict. *Cappellanus* visum est, & Baron. an. 461. n. 11. sic etiam inter Græcos synonyma sunt Cappellanus, & Cubicularius; nam Pastophoros à παστὸς provenit, idest, pallium, sive thalamus, unde παστοφόρος, gerens pallium, qui & Cappellanus quoque ab eis appellatur; nam παστοφόριον thalamum, & cubiculum sonat, atque Venus παστοφόρος, idest, thalamifera denominata fuit; hinc Pastophorium chorus intelligitur, & non sacristia, ut perperàm Hieronymus Fabrus in ejus Sac. Mem. Ravennæ, pag. 10. putavit; hinc Ecclesia Dei unus thalamus Christi dicitur, can. quamvis, dist. 21. & licèt D. Hieronymus in Ezechielem, c. 42. habeat hæc verba: [Eductus est in gazophylaciũ, sive ut Symmachus, & LXX. transtulerunt, exedra, vel ut Theodosius παστοφόριον, quod in thalamum vertitur, quod erat contra separatum ædificium.] Hæ nihilominus translationes de choro communiter intelliguntur, seu potiùs de sedilibus, quæ intra peribolium, idest, intra chori septa existebant, ut in dict. *Peribolium* meliùs ostendam. Idem ulteriùs ex constitutionibus Apostol. lib. 2. c. 57. de Ecclesiis ædificandis probatur, ubi hæc habentur: [ac primum quidem sit ædes oblonga ad orientem versus, navi similis, utrinque pastophoria in orientem. Sit solium Episcopi in medio positum, & ex utroque ejus latere sedeant Presbyteri, & astent Diaconi succincti, & expediti sine multa veste.] Unde chori sedilia designare videtur canon hic. Item 1. Mach. c. 4. n. 36. habetur; [Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta, & renovare &c. & viderunt sanctificationem desertã, & altare profanatum, & portas exustas & in atriis virgulta nata, sicut in saltu, vel in montibus, & pastophoria diruta.] Et inferiùs, [Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & scutulis, & dedicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt januas.] Pastophoria enim januas habebant; nam chorus erat circumseptus, ut in dict. *Peribolium* dicetur. De hac autem victoria à Juda contra Lysiam obtenta Josephus Jud. lib. 12. Antiquit. c. 11. scribens, ait: [Judas persuasit suis, ut quandoquidem post multas victorias Deus concesserat, ascenderent Hierosolymam, & lustrato templo, mactarent solemnes victimas, ubi cùm invenissent templum desertum, & portas ejus incensas, & in atriis virgulta enata propter solitudinem &c. ipse iterum repurgare templum aggressus est &c.] Igitur pastophoria, thalamum, gazophylacia, & exedræ, intra peribolium erant, ut in dict. *Peribolium*, dicemus.

Cucobadditi. FR. Hæretici in Ægypto. Baron. an. 535. n. 84.

Cucubo. FR. verbum, idest, caput in terram defigo, & pedes levo. Dionysius Carthusianus in 4. Reg. c. 2. art. 3.

Cuculla, exterior Monachorum vestis ad modum togæ: [Ad quod verbum Abbas evigilans, experiri volens, utrùm visio esset vera, vel sicut sæpè evenit, fantastica, cucullam supra pectus suum palpavit, quam totam invenit madidam, lacrymarumque stillicidiis perfusam. Cæsar. lib. 3. c. 25.] Cujus significatus hi sunt. [Cuculla Monachorum sumpta est à Colobio Apostolorum; illorum verò tunica formatur, ut Dalmatica. Hæ duæ vestes formam Crucis præferunt, quia Monachi se vitiis, & concupiscentiis crucifigunt; per has enim sex alæ Seraphim exprimuntur: duæ partes capitis, quibus caput velant, sunt duæ alæ, quæ fidem, & spem insinuant; duæ autem manicæ sunt duæ alæ, quibus volant, quæ geminam dilectionem prænotant: duæ verò partes cucullæ in ante, & retrò duæ alæ sunt, quibus corpus protegunt, quæ pœnitentiam, & operationem exprimunt. Gem. lib. 2. cap. 137.] Aliquam-

quando scapulare, seu capucium significat. De quo vide *Cocula*. [Cucullis namque perparvis usque ad cervicis, humerumque demissis confinia, quibus tantùm capita contegant, indefinēter diebus utuntur, ac noctibus. Cassian. lib. 1. c. 4.] Reperitur etiam *Cucullus*, ex quo corruptè Maronitę *Kallùs* monachale caputium dicunt, atque *Cucullatus*, Monachus intelligitur. [Inde est, quòd mundus plenus est cucullatis, & penè vacuus Monachis. Petrus Blesen. lib. 7. epist. 14.] FR. Cuculla monachalis diversimodè describitur in Clement. de stat. Monach. cap. Ne in agro, §. Cùm verò, ubi sic habetur: [Verùm ne ex diversa acceptione, quam in diversis regionibus hujusmodi vocabula, Flocus, videlicet, & Cuculla dicuntur habere, hæsitandi circa præmissa materia relinquatur: Cucullæ nomine habitum longum, & amplum, sed manicas non habentem: nomine verò Floci habitum, qui longas, & amplas habet manicas, nos intelligimus.] Vide *Tilia*.

Cucuma, coquinarium vas. [Dii aurei, ex quibus cucumæ meliùs fiunt ad usus hominum. Ambros. ser. 9.] Reperitur ejus diminutivum nomen *Cucumellum*. [Calices duo aurei, item calices sex argentei, cucumellum argenteum; apud Baron. in 2. tom. Annal.

Cucurbito. FR. verbum barbarum in lege Longobard. significat Vassallum, qui ejus dominam, seu cōsanguineam vitiaverat; inde stuprum, adulterium, & quid simile *Corbita* in lege juridica Pratei dicitur; adultera verò *Cucurbita*, ejusque maritus *Cucurbitatus* ibi appellatur: fortasse à *Cucurbita*, quæ carnem, & humores trahit. Vide *Cupha*: vel si ex latina dictione hoc vocabulum deducendum esset, à voce *Corbitare*, quæ in corbita navis genere immittere significat, eaque Plautus translativè usus est, pro ventrem implere, sic *Cucurbitare*, metaphoricè pro fornicare, seu potiùs gravidam reddere mulierem.

Culcitra. Vide *Aristaton*, *Plumacium*, *Stroma*.

Cultellatus, conscissuræ pro ornamento in vestibus, italicè *frappato*, *frastagliato*, seu *trinciato* dicitur. [Jam intratura fores oratorii, dæmonem in specie viri tunica indutum cultellata contra se stare conspexit. Cæsar. lib. 5. c. 45.] quæ vestis intercisiones signum sunt fastus, ac superbiæ; ideòque in hac forma superbiæ spiritus ita comparuerat; quod idem Cæsarius, lib. 4. c. 15. insinuans, ait: [Superbia verò sic in eis regnavit, ut cogitare non sufficerent, quali modo vestimenta sua succiderent, atque cultellarent.] Nec immeritò Turcæ hoc genus conscindendi vestes insaniam Christianorum putant.

Cultus, religionis signum. Vide *Curatio*, *Dulia*.

Cum. FR. Præpositio, quæ aliquando stat loco *Pro*. [Qui verò ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant, cum oblatione offerant filium suum. In Regula S. Benedicti, c. 59.] *Cum oblatione*, idest, pro oblatione intelligitur.

Cuniculinus, ad cuniculum animal pertinens [Carnes suillas, vel cuniculinas non abjiciunt, piscium carnes pinnulis carentium non reprobant. Evantus Abb. in quadam ejus epistola.] Ubi loquitur de carnibus Judæis vetitis.

Cuniculus. Vide *Chærogryllus*.

Cupa, cophinum, seu cista viminibus contexta, in qua cruciabantur SS. Martyres: [Igitur urgente muneratorum decreto Sancti Martyres in circi spectaculo ter denis cuparum gremiis includuntur, quæ intrinsecùs atræ picis massa, & bituminis fomite, sulphurisque fœtore replentur, farciuntur, & extrinsecùs suppositis crepitantibus rogi torribus, & sarmentorum fasciculis conflagrantibus succenduntur. In tantum, ut flammantis pyrę cacuminacem obelisci proceritatem; sed tamen & rotundum sphœræ apicem triginta cubitis in conum præcellerent. Aldelmus de Virg. c. 19.] Aliquando vini dolium significat. [Cellariam enim aliquando vinum de cupa producentem, festinanter per nuncium accersivit. In vita S. Adelherdis Virg.] FR. eodem vocabulo usus est D. Augustinus, qui l. 2. de morib. Manichęor. c. 16. eos irridens; nam illi asserebant vinum esse Diaboli fel, & tamen absque aliquo scrupulo uvam comedebant; sic inquit: [Jam verò quæ tanta perversitas est, vinum putare fel Principum tenebrarum, & uvis comedendis non pavere? Magis ne inerit illud fel, cùm in cupa, quàm in acinis fuerit?] ac idem, lib. 9. confess. c. 8. ait: [Nam cùm de more tamquam puella sobria jubetur à parentibus de cupa vinum depromere, submisso poculo, qua desuper patet, priùsque in lagunculam funderet merum, primoribus labris sordebat exiguum, quia non poterat ampliùs, sensu recusante &c.] Aliqui tamen *Cuppam* legere malunt.

Cupha, vas ut plurimum vitreum, quod cucurbita medicinalis à Plinio, lib. 38. c. 20. appellatur, quæ carni applicata ad trahendum sanguinem, vel humorem corporis inservit; quæ verò *Ventosa* propriè dicitur, non sanguinem, sed tantùm humorem trahit. Romani vulgariter *Coppettam*, & *Ventosam* vocant, Græci κύφη; unde præsens vocabulum derivationem sumpserat: ideò secundum Vossium corrigendus est Isidori textus, lib. 4. orig. c. 11. ubi habet: [Similaria, Angistrum, Spatomele, guva, quæ à Latinis à similitudine cucurbitæ, à suspirio ventosa vocatur,] omnia autem nomina hæc græca sunt, atque Chirurgorum instrumenta; sed corruptè, ut plurimum: nam *Similaria* corrigendum *Smilia*, ex græco σμιλίον, idest, scalpellum: *Angistrum* ἄγκιστρον, hamus: *Spathomele*, σπαθομήλη, specillum chirurgicum, italicè *Tasto*. FR. cujus inventorem. Cic. 3. de nat. deor. Æsculapiorum unum ex tribus, Apollinis, nempè, filium inventorem facit, sic inquiens: [Æsculapiorum primus Apollinis, quem Arcades colunt, qui specillum invenisse, primusque vulnus dicitur obligasse.] :||: Tandem corruptè *Guva* pro cupha, ut suprà, legendum. Vide *Scupha*.

Cuphia, licèt propriè ornamentum capitis mulie-

liebris sit, & à forma κύφης, idest, cucurbitæ, ita dicatur; ab Albino tamen Flacco pro bireto Ecclesiasticorum accipitur (de quo in dict. *Camelaucium*, & *Cofia* dictum est). [Ecclesiastici pileolos, idest, cuphias gestant in capite, dum assistunt Altaribus. De divin. off. c. 37.

CUPLA. Vide *Copula*.

CUPPA. Vide *Cupa*.

CURATA ECCLESIA. Vide *Parochia*.

CURATIO, precatio, seu divinus cultus. [Sancite jejunium, prædicate curationem. Tertull. adverf. Psych. c. 16.] ubi verba Joelis Prophetæ interpretatur; qui cap. 1. ait: [Sanctificate jejunium, vocate cœtum, &c. clamate ad Deum.] Quamvis D. Hieronymus in vero latino sensu curationem, & medelam spiritualem intelligat, cùm jejunium sit vera peccatorum curatio: sed Tertullianus juxta græcum sensum θεραπεία, quæ dictio nedùm medelam, sed obsequium, & reverentiam sonat: sic Plato in Eutryphone eodem vocabulo usus est ad significandum divinum cultum. Quare ex subsequentibus Tertulliani verbis de adoratione loqui evidenter patet, dum inquit: [Unde, qui in idolis colendis, & in hac re ornandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur,) itaque non poterat Tertullianus per dictionem *Curationis* medelam intelligere, dum etiam ait: [Prædicaturos officia curantia Deum:] Deus enim nullius curationis, aut medelæ est capax. Quare Leo à Castro, & Jacobus Pamelius de adoratione Dei Tertullianum hìc intellexisse sentiunt, quam opinionem favet etiam dictio hebraica *Hasereth*, in Joelis textu, quæ solemnitatem significat; solemnitas autem pro adoratione, & cultu fit. FR. Puto Hieronymi, & Tertulliani sensus ita conciliari: sicut latinè *Lenire* pro medere, mitigare, & adulari accipitur, sic θεραπεία, tam corporis, quàm animi mitigationem significat: sic curare Deum, idest, ejus iram (secundùm nostrum captum) mitigare dicimus. Vide *Therapeuta*.

CURCUBA, funis nautica. [Spiræ funes, quibus in tempestatibus utuntur, quas nautici suo more curcubas vocant. Isidor. lib. 19. Orig.] Vide *Camelus*.

CURCUMA, capistrum.] Alii autem gemmis frœna, & equestres sellas, & balteos suos privatos exornare permittimus, de curcumis omnem prorsus qualiumcumque gemarum habitum præcipimus submoveri, l. unica, C. Nulli in frœn.

CURIA ROMANA. FR. *Amplus Alveus* appellatur in Clement. cap. 2. de sepulturis.

CURIOSUS. FR. Officium Visitatoris publicarum viarum, provinciarum, littorum, portuum, & similium, qui secum debitas instructiones ferebat; dicebatur etiam *Curagendarius*. Vide *Perodeutes*.

CURMI, potio ex hordeo, vel alia frugum specie commixta, communiter cervisia appellata. FR. à dict. græca κοῦρμι quæ idem significat. In Melitæ insula est quoddam oppidum, quod *Curmi* appellatur, ex magna aquæ quantitate, quæ sub illius solo percurrit.

CUROPALATA, Majordomus Palatii Imperialis, quæ dictio non est græca, sed latina à Græcis corrruptè prolata, ut Evagrius Græcus Author fatetur, inquiens: [Palatii regii cura mandata est ei, quem Curopalatam Romanorum lingua vocat.] Idest *Cura Palatii* latialiter. Quantæ verò æstimationis erat hæc dignitas, & quomodo incedebat, Cassiodorus exponit, dum refert Imperatoris verba, sic Curopalatæ ajentis:] Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris, ut aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa ante pedes regios primus videaris incedere, velut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi palatia commisisse, lib. 7. variar. cap. 5. in fin.] in qua dignitate Cæsar, idest, Imperii successor non rarò deputabatur. Vide Baron. ann. 565. num. 12.

CUROPALATISSA. FR. Curopalatæ uxor. Jacobus Cretserus in Codicum lib. 2. c. 2.

CUROTROPHIUM, κουροτροφεῖον. Est locus ubi juvenes aluntur, aut pueri grandiusculi. Talia curotrophia sunt collegia, aut alia loca similia, quæ, inter loca pia, ut patet ex Julia l. illud 16. de sacrosf. recensentur. Differt autem curotrophium à *Eprephotrophio*, quia hoc pro infantium recenter natis, illud autem pro pueris grandævis alendis destinatum erat.

CURRUS. Vide *Birota*, *Carrocium*, *Lampena*.

CURRUTICULI, Hæretici. Vide *Severiani*.]

CURSÆ. FR. excursiones: [Et nullam læsionem neque in hominibus vestris, neque in rebus eorum à nobis, vel ab his, qui nobiscum sunt, vel fuerint, gravabuntur; neque per exercita, aut cursas, neque per scammeras, neque per tradicias, qui à partibus vestris vobiscum sunt &c. In præfat. Capitular. Sicardi Principis Benevent. apud Camillum Peregrinum de histor. Princ. Longobard. pag. 76.] Item fol. 77. lin. 34. & fol. 82. lin. 25. Vide *Cursus*.

CURSOR, officium Ecclesiasticum, ad quod Episcopis epistolas deferendi spectabat. Vide Baron. ann. 44. num. 79. Cursor ad synaxim intimabat. Idem an. 58. n. 102. Romæ adhuc durant Papæ Cursores, qui deferunt ejus ordines, ac Pontificias Bullas publicant. FR. sed in aliis Ecclesiis Cursores satellites Episcopalis curiæ sunt, sicut antiquitùs etiam Romæ Cursores erant Justitiæ Ministri, qui ex Brutiis, & Picenis desumebantur, Baron. an. 34. n. 38. & Picenorum satellitum multitudo Romæ adhuc durat. Cursoris Synonyma in prima significatione. Vide *Castaldius*, *Cerealis*, *Protocursor*.

CURSUS, officium divinum, quod communiter *Breviarium* dicitur. [Cursum vestrum horis certis decantate. Ord. Rom.] Quæ verba proferri solebant à Diœcesano in ejus Synodo; inde Gregorius Turonensis, lib. 10. cap. ult. se composuisse librum de Cursibus Ecclesiasticis testatur. [Exurgente Abbate cum Monachis ad celebrandum cursum. Idem Turon. lib. 1. de Gloria Martyr. Speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiant,

Boni-

Bonifacius Papa, ep. 17.] Sic etiam appellatur in vita S. Germani Parisiensis Episcopi ex Fortunato, c.64. & 79. apud Surium, tom.3. Item Amalar. de ordine Antiphon. cap. 52. idem habet, nempè: [In Paschalibus diebus canitur ad aliquos cursus, diurnales: Hæc dies quam fecit Dominus &c. [Vide *Breviarium*, *Horæ Canonicæ*, *Officium Divinum*. Item invasionem militum significat. [Si hic cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loco ipsius, quantum Dominus vos juverit, deprædate, D. Greg. in Regist. lib. 11. c.23.] FR. propriè deprædationem significare videtur; hinc Italicè pyratica deprædatio *Corso* dicitur, & pyratæ *Corsali*. Vide *Cursæ*.

Curtisianus, aulicus, Italicè *Corteggiano*; quo barbaro vocabulo Gerson. in serm. S. Antonii ad Concil. Constantiense habito usus est.

Curtis, & *Cortes*, territorium, villa, possessio, platea, & atrium; sic variè in variis codicibus. Pro villa autem, territorio, ac possessione ita habetur in diplomate Caroli Regis pro Corbejæ Cœnobio. [Villas, seu curtes, vel ea quæ deinceps in parte ipsius Ecclesiæ voluerit divina pietas augeri, & Flodoard. lib. 2. cap. 11. Morabatur tunc apud gerniacam cortem, quam villam eidem oblatam, ubi gratam haberi Beato Pontifici comperit, offert ei.] Idem habetur in l. si quis in curte, 1. de homine in curte aliena. Item pro Atrio. [Curtem fecit Ludovicus de suo pretioso fisco perpetuali usu. Anast. in Leone III. In curte alia, quæ galeria dicitur, domum fecit latam, & spatiosam, ut amplissimè Pontifices cum famulis ibi hospitarentur. Idem in Greg. IV.] de dictione *Galeria*. Vide suo loco. Hinc curtis, seu cortes à *Cohorte*, quæ in atrio residebat, *Corte*, & *Corteggiano* Italicè deinceps aula, & aulicus dicti fuerunt. Item Curti à Latinis intelligebantur Hebræi; unde Horatius, [Curtis Judæis oppedere] dixit, qui tali epitheto ex defectu præputii appellantur. FR. sic etiam Hispani *Cortado*, Hebræum, & Turcam ex dicto defectu vocant, & *Decurto* pro rescindere, seu recidere dicitur. [Nos concessa privilegia decurtabim s, cap. dilecti filii, de privil. à Vide *Curto*. :||: Aliqui Antiquarii ideò S. Salvatoris de Curte in Transtyberim Ecclesiam ita appellari opinantur, quia ibi circa usque ad B. Pii V. tempora habitarunt Curti, hoc est, Hebræi.

Curticella. FR. parva curtis. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 5. & 148.

Curto. FR. abbrevio, diminuo: [Mantellum tuum curtabo. Falco Beneven. in chron. ann. 1122.] ex quo componitur verbum Decurto. Vide in dict. *Curtis*.

Curtus. FR. brevis. [Habitus curtos, strictos &c. assumerent. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. cap. 1.

Cusarsaton. FR. hebraica vox, quæ nomen Regis Mesopotamiæ, sub quo Israeliticus populus pro octo annos in servitute manserat. Judic. cap. 3. Cusarsaton igitur humiliatio eorum interpretatur. Glossa in textu D. Hieronymi à Gratiano de pœnitentia, dist. 1. can.69. relato: ibique in postilla citatur etiam Origenes, hom. 3. in c.3. Judicum; sed vulgata loc. cit. *Chusan Rasathaim* habet.

Cusinus, pulvinar, seu pulvillus, super quem in Altari ponitur Missale. [Per pulvillum, qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, ut, videlicet, auditores quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrent. Innocent. III. lib.2. c.41.] Item significat cor morbidum, tenerum, ac flexibile erga Dei verbum; non verò durum ad instar Hebræorum. Hugo lib. 2. c. 20. Item est symbolum veteris testamenti, super quod Euangelium adimpletione quiescit: [Euangelio substernat pulvillum, quia, videlicet, ad omnia, quæ loquitur Euangeliũ, lex competens suggerit testimonium. Rupert. lib.1. de div. off. c.36.] Ideò antiquitùs à Subdiacono unà cum libro Euangeliorum deferebatur pulvinar, sicut in quodam vetusto Cæremoniali, ubi hæc verba leguntur: [Subdiaconus ante eum pulvinar deferat; per pulvinar, quod præcedit, lex figuratur, quæ Euangelium præcessit: per plumas, quæ intus occultantur, mysteria, quæ in lege continebantur: per levitatem plumæ, præcepta veteris legis levia ad comparationem novæ.

Cusio. Vide *Coinus*.

Cuso. FR. suo. [Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & cusabat usque ad horam sextam. Pelagius Diacon. in translat. Vitarum Sanctorum Patrum, lib. 5. §. 5.

Cuspus, calo, *nis*. [Ligneos cuspos putantur In Reg. Magist.] At in M.S. *Vtantur*, loco *Putantur* habetur. Vide *Socculus*.

Custos Aquarum. Hydrophylatus, & hydrophylax, ὑδροφύλαξ. Vide *Signatus manu*.

Custodia. Vide *Ciborium*.

Custrix, fœmina, quæ custodit. [Beithilda custrice Ecclesiæ. In vita S. Valburgis Virg.] fortasse Diaconissam intelligit.

Cutheli, Populi. Vide *Samaritani*.

Cuzuba, *Guzubica*, & *Cuzubita*. FR. Monasterium quoddam. Vide Baronium, ann. 325. num. 19. & 20.

Cyaneus Lapis. Vide *Chrysocolla*.

Cyceon, potio ex variis herbis melle & vino mixta, vox græca κυκεών, idest, mixtio ad extinguendam sitim. [Mendacia jucundis fabulis permiscens, & quasi cyceonem quandam concinnans, inebriavit homines. Theodor. de providentia.] Ac alibi: [Sitienti ardori potionem oggerit cinnum, cyceonem, quam nuncupat Græcia. Arnob.] Hanc potionem Tertullianus *Cocetum* vocat, ejusque Auctorem Nestorem fuisse, ait: [Accipi patinam, Nestoris cocetum, miscellanea Ptolomæi. Adversf. Valent. cap. 12.

Cyclas, *adis*. FR. Vestis muliebris auro texta: ex græco vocab. κυκλὰς, idest, tunica, quæ habet limbum; nam Græci κύκλον, limbum vocant. [Induit me Dominus cyclade auro texta. In pass. S. Agnetis.] Unde Lampridius in Alex.

Se-

Severo ait: [Matronas autem regias contentas esse debere uno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex unciis auri plus non haberet.] Trebellius autem Pollio de Zenobia Regina inquit: [Convivata est Imperatorum Romanorum more. Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam cyclade veluti fibula muliebri astricta.] Quod videtur intelligi de strato, seu vestis cauda, eodem modo, quo Cardinales, Præsules, ac etiam Mulieres hodie utuntur, in cujus medietate fibula est, quæ ad sublevandam caudam, vel dimittendam inservit, cui opinioni favet Propertii versus:

Et cyclade longa verrit humum.

Atque Flav. Vopiscus inquit, quòd cùm Saturninus à militibus ad imperium inauguratus esset; [Deposita purpura ex simulacro Veneris, cyclade uxoria, militibus circumstantibus, amictus, & adoratus est.

Cyclon. Vide *Exedra*.

Cymatium, tectum domus, ex græco vocab. *κυματια*, idest, aquæ inundatio, seu columnæ capitellum. [Scit albarius tector & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare, & cymatia distendere. Tertull. de Idolatr. cap. 8.] Hoc tamen vocabulum in vero Tertulliani sensu terram laterariam, & argillosam significat, quæ madida, & per aliquos dies benè super tectum percussa comprimitur, & indurata tegularum loco inservit secundùm Africæ usum, ubi degebat idem Auctor, ac in Melita communiter, & Neapoli non paucæ domus ita teguntur. Vide *Dona*, *Tecta densare*.

Cymba. Vide *Ascus*.

Cymbalum. Vide *Campana*.

Cymbilia, & *Cymelia*. Vide *Cemelium*.

Cynocephalus. FR. græcè *κυνοκέφαλος*, canis caput significat. Ita Anuben Ægyptiorum Idolum, Aug. lib. 2. de Civit. Dei cap. 14. appellat, ex eo quia canino capite figurabatur, inquiens: [Alicui cynocephalo postremo, partim sua propria sacraverunt.] Eodem vocabulo à Tertulliano, lib. 6. Apologet. & Cypriano. Epist. ad Demetr. Idolum hoc denominatur.

Cyphonismus, FR. genus supplicii, de quo fusè Baron. in Not. ad Martyrolog. 28. Julii, Littera F.

Cypriana, festivitas S. Cypriani, & nautæ solebant Stellam *Cyprianam* vocare, quia circa tempus hujus festi excitantur tempestates in mari; sicut eadem ratione vocant hodie stellam SS. Simonis & Judæ, S. Catherinæ, & S. Andreæ; nam circa hos dies maris commotio succedere solet: ita etiam Alcioniadum dies Æstatem S. Martini nautæ dicunt, quia tunc circiter per quindecim dies interstitium serenum sydera præbent. Itaque ob eandem rationem Petro Subdiacono in Sicilia moranti, & Romam venire cupienti, D. Gregorius scripserat, inquiens: [Stude si Deo placuerit, ut in hanc urbem ante natalem Beati Cypriani transeas; ne ex signo, quod diebus istis semper imminet, quod absit, aliquod periculum possit evenire, lib. 22. ep. 39.] Quæ tempestas appellatur etiam à Græcis Authoribus *Κυπριακή*. Niceph. lib. 16. cap. 13. Evagrius, lib. 4. c. 16. FR. Evagrius tamen loco cit. hanc narrationem à Procopio excerpsisse fatetur, & Procopius à D. Basilio in *Examerone* didicisse credendum est. *Cyprianæam* hanc diem vocat Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Sept. lit. C. Sed *Cyprianam* Latinius in ejus Biblioth. tit. observ. &c. in Martyrol. Baron. appellari contendit. S. Cypriani pronomen. Vide *Thascius*.

Cypriarches, ex græco idiomate *Κυπριάρχης* idest, Cypri princeps, seu venustus princeps. [Et Nicanor Cypriarches non sinebat eos in silentio agere, 2. Machab. cap. 12.] Prior verò expositio est magis propria hujus loci; nam in versione Arabica *Princeps Cypri* legitur. FR. Dubitationis tamen scrupulus hìc occurrit, cùm versio Arabica multis erroribus scateat, quæ in parte nuper correcta fuit; Nicanor enim Patrocli de primoribus amicus, 2. Machab. c. 8. appellatur, ac elephantum Demetrii Regis Præpositus, ibid. c. 14. atque Dux, virque potens, 1. Machab. c. 3. & non Cypri princeps dicitur: ergo *Cypriarches* Principi gratus, & venustus intelligitur, quare Machab. c. 3. etiam Principis amicus dicitur: & licet Nicanorem, qui in 2. Machab. refertur, diversum fuisse videatur ab eo, qui in 1. Machab. extiterat; nam de hoc 1. Machab. c. 7. à Juda trucidatum fuisse apparet; & de Nicanore Cypriarcha constat 2. Machab. c. 15. fuisse occisum; tamen collationanti cap. 7. primi libri, cum 15. secundi, facilè patebit ex genere mortis, victore Simone, tempore *Adar*, idest, Martii mense, ac aliis conformibus circumstantiis, ut dicere oporteat historiam Nicanoris, quæ in 15. secundi, fuisse epilogationem narrationis in capite 7. primi libri contentæ, quod in aliis rebus etiam patet, dictis, nempè in 1. lib. & in 2. lib. reiteratis, ut optimè norunt, ac fatentur Scripturales omnes.

Cyprus, hoc nomen in Cantica, cap. 4. Ligustrum denotat, plantam scilicet, quæ florem candidum, & odoriferum gignit, ut Matthiolus in c. 107. lib. 2. Dioscor. optimè probat. Quare in ejus Sacræ Scripturæ Vocabulario Rupertus Stephanus falsò existimat esse camphoram: Vocabulum græcum *κύπρος*: [Cypri cum nardo, nardus & crocus, Cantic. loco cit.] De materiis enim odoriferis, ac aromaticis loquitur. FR. at camphora, teste Schindlero in Lexico, est materia glutinosa, qua aliquid oblinitur: Seraphion tamen in lib. de Aromat. inter aromatum species connumerat, ac speciem gummi ex arboribus scatentem esse ait, cum quo concordat Avicenna: quæ verò in officinis Europæ hodiè habetur, ad instar salnitri est, & habet odorem acutum, & ingratum: ergo Cyprus, de quo in Cantica, non est camphora; nam ibi de aromatibus odoriferis agitur. Quare assertio Auctoris ex Plinio confirmatur, sic attestante: [Ligustrum eadem arbor

arbor est, quæ in Oriente Cyprus. Suos in Europa usus habet: succus ejus nervis, articulis, algoribus: folia ubique uteri ulceri, cum salis mica, & oris ulcerationibus prosunt, lib. 2. cap. 10.] Et clariùs lib. 12. cap. 28. [Cyprus in Ægypto est arbor ziziphi foliis, semine coriandri, flore candido, odorato. Coquitur hoc in oleo, premitur postea, quod cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur ex Canopica in ripis Nili nata: secundum Ascalonæ Judeæ: tertium Cypro insula odoris suavitate. Quidam hanc dicunt esse arborem, quæ in Italia ligustrum vocatur.

CYPRINUS. Vide *Cypsinus*.

CYPSINUS, mendosum vocabulum apud Anast. Biblioth. in Leone III. [Fenestras ipsius Ecclesiæ miræ pulchritudinis ex metallo cypsino decoravit.] Legendum *Cyprino*. FR. de quo Plin. lib. 34. cap. 2.

CYRIACA, sic à multis Ecclesia appellatur, ex dict. græca Κυριακὴ, idest *Dominica*, quæ vox cum multis aliis nominibus ad Latinos transivit. [Sic etiam Cyriaca, idest, Dominica à Domino nuncupatur, quia Domino Dominantium, & Regi Regum in illa servitur, Valaf. de exordio, & incremento Ecclesiæ, cap. 7.] Dicitur etiam Dominica. Vide *Dominicum*. Item *Cyriaca* Dominica dies significat. Vide *Dominica*. *Dies Solis*. FR. dicitur *Chiriachi*, & *Kyriachi*, & aliquando Hieracensem in Calabria Civitatem significat, quia Hiera, dominam denotat: [ann. 986. comprehenderunt Sarraceni sanctam Cyriachi Civitatem, & dissipaverunt Calabriam totam. Chron. Lupi Protosp.] alia lectio in codice Ducis Andriæ habet *Sanctam Civitatem Hieracem*.

CYRICSEATTUM; vocabulum nimis obscurum in vita S. Inæ Saxonum Regis. Alii tamen *Cericseattum* legunt, quod quædam semina, pro primitia Ecclesiæ debita, significat. [Cyricseatta reddita sint in festo S. Martini] ex vocibus Saxonis *Kyrik*, seu *Kerek*, idest, Ecclesia, & *Seat* semen.

D

ACTILI, Palmæ fructus. Vide *Palmatinæ*.

DACTYLOTHECA, δακτυλοθήκη, Capsula, in qua digitorum anuli conservantur. FR. Sed ex Plinio quantitatem, seu musæũ gemmarum significare colligitur; sic enim ille lib. 37. c. 1. inquit: [Gemmas plures, quo peregrino appellant nomine dactylothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ Scauri.

DÆMON, græcè δαίμων, sapiens, & astutus; antonomasticè tamen ad spiritum infernalem refertur. Quid autem David Psalm. 90. intellexerit quando dixit [Ab incursu, & Dæmonio meridiano] est quæsto inter Expositores; nam devotæ explicationes à Sanctis Patribus traditæ, quòd, nimirum, Dæmon meridianus sit insultus sensualis, qui in eo temporis intervallo hominem exagitare assolet; ad moralem potiùs intelligentiam spectant, quàm ad litteralem. Igitur nonnulli Dæmonem Sylvę habitatorem in parte meridionali ex opposito Hierosolymæ, ubi hunc psalmum composuerat David, per hunc *Dæmonium meridianum* intellexerunt. Rabbini autem in versione hebræa fundati, quæ habet *Ketef meriri*, idest, truncatio mœroris, meridionalem quendam ventum explicant, qui infirmitates malignas, & perniciosas in diebus præcipuè canicularibus secum trahebat, cùm phrasis Psalmi hujus simillima sit cantici verbis Moysis in Deuter. c. 32. scilicet, [Morsu amarissimo] ut in nostra traductione habetur, quæ D. Hieronymus [A morsu insanientis meridiei] vertit. FR. Imò etiam Christiani antiquitùs putabant *Dæmonium meridianum* esse ventum meridianum corporibus indispositiones afferentem, sic in vita S. Rusticulæ Abbatissæ habetur: [Nam una de sororibus, cùm graviter ab infestatione meridiani dæmonis nimiam fatigationem sustineret, & corpore tremebunda, nullatenus se erigere posset.] Sic etiam de hac infirmitate Gregorius Turonensis de miraculis S. Martini in Serenati uxore, quæ in meridie viribus destituta in terram ceciderat, ait: [Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam meridiani dæmonis incursum pati, lib. 4. cap. 36.] De aliquibus pueris ab eodem vento, seu turbine meridiano in terram elisis fit mentio in vita S. Jovini Abb. [Qui vexillo Crucis à Monachis consignati meritis SS. Martini, & Joviani à dæmone meridiano sunt liberati.] In Ægypti regionibus, ut mihi quidam Cophtus narravit, aliquando ex meridionali plaga ventus libycus inflare solet, qui aerem in flavum colorem convertit, & tam pestilentialis est, ut homines ejus respiratione necet: ||: Tandem dæmon infernalis antonomasticè *Malum* vocatur. [In tentationibus nihil Malo liceat, nisi potestas inde tribuatur. S. Cyprian. de orat. Domin.] Quod vocabulum frequens apud Africanos Patres. [Lata atque diffusa est operatio Mali. Tertull. lib. de pat.] FR. Item *Aquilus* dæmon dicitur; *Aquilus* tamen non ab aqua (ut aliqui perperàm existimant) sed à colore aquilino, fusco, nigroque ita dicitur, atque fuscus, & niger etiam pro malo translativè, & pro bono albus sumitur. Vide quæ diximus in dict. *Asprum*, & in dict. *Calculus*. Aquilus igitur color fuscus est. Plaut. in Pœn. [Statura haud magna, colore aquilo.] Synonyma. Vide *Antispiritus*, *Diabolus*, *Homo*, *Niger*, *Oniropompus*, *Paredrus*. *Satan*.

DÆMONICOLA, Dæmonis cultor: hinc D. Aug. lib. 18. de Civit. cap. 41. Dæmonicolam Civitatem illam appellavit, in qua Dæmonia colebantur.

DAGUA, pugio, sica, ex germanico *Dagge*. [Nec daguas, nec cultellos ferant, in Concil. Pisan. 2.]

Hist-

Hiſpani, Itali, & Melitenſes adhuc retinent vocabulum *Daga* in eadem ſignificatione.

DALMATICA, veſtis ſacra Epiſcopi, & Diaconi; ita appellata ex Dalmatia, ubi primò inventa fuerat. Iſid. lib. 19. etymol. cap. 22. vel quia ibi ejus uſus incœpit. D. Tho. in 4. diſt. 24. qu. 3. art. 3. Inſtitutor pro Diaconibus Romanis tantùm Silveſter Papa fuit. Ordo Rom. Eſtque lætitiæ ſignum, can. de jejunio, diſt. 76. Erat regius habitus, quo Pertinax Imperator induebatur, dicebaturque *Dalmatica chirodata*, ideſt, manicata, ad diſtinctionem *Colobii*, quod abſque manicis erat. Baron. ann. 261. n. 40. & ſeqq. Item *Tunica* dicebatur. Baron. ibid. FR. Credendum eſt, quòd tempore Apoſtolorum Diaconi *Colobium*, ſcilicet, tunicâ abſq; manicis ferrent; nam in Conſtit. Apoſt. lib. 2. cap. 57. habetur: [Aſtent Diaconi ſuccincti, & expediti, ſine multa veſte.] Colobium etiam tempore Apoſtolorum in uſu fuiſſe teſtatur hìc infrà Gem.: ||: Symmachus Papa illam Diaconibus S. Cæſarii conceſſerat. Baron. ann. 608. n. 15. Qua ſoli Diaconi Romani utebantur, idem an. 598. n. 30. S. Gregorius Archidiacono Francorum conceſſerat, can. communis filius, diſt. 23. Cujus uſus Abbati Montis Caſini conceſſus etiam fuit, Baron. an. 1049. num. 5. Erat autem Dalmatica antiquitùs albi coloris, antè, & retrò duobus lineis coccineis virgata. [Dalmatica à Domini inconſutili tunica, & Apoſtolorum colobio eſt mutuata; eſt veſtis candida manicata duas lineas coccineas antè, & retro habens, & tramites purpureos. Gem. cap. 211.] Uſus dalmaticæ ſub planetam olim ſolius Papæ, quæ ſecundùm Ordin. Rom. erat lanea, atque ex privilegio in Miſſis ſolemnibus eſt omnibus hodie conceſſa. S. Eutychianus Papa ſanciverat, quòd Martyres abſque dalmatica, ſeu colobio purpureo non ſepelirentur, ac deinde ex abuſu etiam ad mortuos miniſtros eccleſiaſticos tranſierat, quod à D. Gregorio cautum fuit: ita ut neque Summos Pontifices cum dalmatica ſepeliri ordinaverit in Regiſt. lib. 4. cap. 48. In Cæremonial. M. S. Davantriæ, qui temporibus Jo. XXII. vixerat, habetur, quòd Cardinales ſub dalmaticam etiam tunicella induebantur, inquit enim; [Diaconi autem Cardinales cotta, amictu, ſtricta tunicella, & dalmatica.] Hoc indumentum (ut ait Innocent. III. cap. 56.) largitionem in pauperes ſignificat, quod ex traditione Apoſtolica Diaconorum munus eſt: græci verò Diacones non induuntur dalmatica; ſed eorum Patriarcha, & Metropolitæ quadam ſimili veſte in lateribus clauſa, & longa utuntur, quam *Saccum* vocant, cujus inventor D. Chryſoſtomus fuerat. Cum dalmatica nedùm Sacerdotes Sancti pingebantur, ut videre eſt in pictura antiqua à Joanne Diacono relata in deſcriptione S. Gordiani Gregorii Magni Genitoris, apud Baron. an. 604. FR. Sed etiam Virgines dalmatica indutæ figurabantur, ut in tribuna Sanctæ Cæciliæ in tranſtyberina Eccleſia, ubi hæc Diva S. Paſchalis opere muſivo dalmatica unà cum ſociis induta adhuc ſic effigiata, & in ejus porticu depicta exiſtit; nam ex Eutychiani Papæ ſanctione, quòd, nempè, Martyres cum dalmatica ſepelirentur: ſic etiam eoſdem Eccleſiam pingere conſueviſſe credendum eſt; ||: Tunicella verò ſub dalmaticâ cerulei coloris erat, ut in muſivo S. Mariæ Majoris perſpicitur; fortaſsè quia jejuniorum tempore depoſita Miniſtri dalmatica, ut dictũ eſt in dict. *Caſula*, remanebant cũ hac tunicella coloris ad jejunorum tempora congrui. Vide *Birrus*, *Colobium*, *Diaconus*, *Saccus*, *Tunica*.

DALMATICATUS, dalmatica indutus.

DAMASCI. Civitatis deſcriptio. Vide *Samericus*. Serici ferax. Vide *Baldachinum*.

DAMASUS Papa an geſta Pontificum ſcripſerit. Vide *Hermes*, *Palea*.

DAMNATICUS. FR. ad metalla damnatus, id eſt, ad metallorum fodinas, & liquefactionem. [Cæcilia dixit: Miror, ut non intelligas figuras fictiles, gypſeas, ligneas, atque lapideas, vel cujuſcumque metalli Deos eſſe non poſſe, quas araneæ texunt, & aves ſtercorant, in quorum capitibus ſolent ſibi ciconiæ nidus inſtruere, quos damnatici faciunt; nam ad omne metallum pro criminibus damnati mittuntur: ergo à damnatis initium accipientes, quomodo poſſunt dii vel æſtimari, vel credi? In Paſſione S. Cæciliæ Virg. & Mart.] Dicebatur etiam *Ad beſtias damnatus*; ideſt, ad ſecãdos lapides, vel fodienda, ſive liquefacienda metalla pro Idolis formandis, quæ in beſtiarum figuris ut plurimum effingebantur; hinc Tertullianus dixerat:] Ad beſtias impellimus certè, quas Libero, & Cybele, & Cereri applicatis ignibus urimur (*nempè in metallorum liquefactione*) hoc & illi à prima quidem maſſa. In metalla damnantur, inde cenſentur Dii veſtri, in Apolog. c. 12.] Fuiſſe à Caligula multos honeſti ordinis viros deformatos priùs ſtigmatum notis, & ad metalla damnatos, refert Svetonius in Calig. cap. 27. de qua pœna ſæpè fit mentio apud Ulpianum, Marcerium, Martianum, Calliſtratum, Hermogenianum, Paulum, Modeſtinum, alioſque juriſconſultos, in l. 9. 10. 17. 23. 28. 36. 38. ff. de pœnis. At Ulpianus de jure damnat. in metal. has differentias terminorum internoſcit, nempè: [Inter eos autem, qui in metallum, & in eos, qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt; quòd qui in metallum damnantur, gravioribus vinculis premuntur, qui in opus metalli, levioribus.] Demum hæc metalli pœna à Juſtiniano Imp. §. 1. verſ. capitalia, Inſtit. de public. Judic. inter capitalia judicia connumeratur. Tondebatur illis caput. Vide *Garrahara*.

DAMNATUS, repagulis clauſus. [Attenderunt ad cryptas, viderunt autem aditus, miſſa macerie damnatos. D. Greg. in Regiſt. lib. 9. cap. 38.] Vide *Damnaticus*.

DAMNIETAS. FR. damnum, l. omnibus qualiter quis ſe defendere debeat. Reperitur etiam *Damnitas*. In capitulare Radelchiſi, cap. 3. apud Camillum Peregrin. in hiſt. Princip. Longobar.

DANIELIS pulchrum dictum contra Simoniacos. Vide *Simonia*.

Dangerium, ex gallico fermone *Danger*, periculum fignificat.[Perhorrefcebat plurimum dangerium. In vita venerabilis Mariæ de Maliaco.

Dapifers, ferculorum delator. [Dapifer Abbatis Prumiæ. Cæfar. lib. 5. cap. 29. hiftor. Dapifer menfæ Chrifti. Petr. Blefenfis, ferm. 47.] Hodie adhuc durat hujus officii dignitas in aula Imperiali, qua Rheni Palatinus inter Electores fruitur. FR. Hæc dignitas in palatio Imperatoris à Conftantini temporibus initium habuit. [Magni enim Conftantini temporibus Rofficus locum, & dignitatem Dapiferi: Peloponefiacus, Principis Atticæ, & Athenarum Magni Ducis, Bœotiæ, & Thebarum magni primicerii, magnæ verò Siciliæ Regis: alii denique alia nomina obtinuerunt &c. fed velut illa dignitatum nomina ad pofteros propagare licitum fuit &c. Atticæ, & Athenarum magnum Ducem; pro magno Duce, nunc Ducem vocant, Nicephor. Gregora lib. 7. hiftoriar.] Primicerius verò Bœotiæ, & Thebarum poftea *Megan Kyrion* dictus eft; quare ibidem Gregora ait: [Nam Bœotiæ, Thebarumque Principem, pro magno Primicerio Megan Kyrion nunc appellatur.] Vide *Primicerius*, *Difcophorus*. Domefticus menfæ, in dict. *Domefticus*, aliud etiam Synonimum. Vide *Infertor*.

Dapsilia, five *Dapfilitas*, abundantia, & ciborum fertilitas, à voce græca δαψίλεια, affluentia. [Munifica dapfilitate recreata. Gunterus in hift. Conftantinop. cap. 8. vitam S. Adelhaidis defcribens, apud Canifium.

Dardanarius. Vide *Regratarius*.

Daricus. FR. moneta ex Jofeph. Heb. apud Latinium in ejus Bibliot. pag. 188. col. 1. verf. ult.

Datarium Calendarii, Martyrologium. In M. ff.

Datarius Papæ, officium magnæ æftimationis, eftque prælatitium, & aliquando cardinalitium, fic appellatur à *Data*, & fignatione fupplicationum expediendarum, atque ædes *Dataria* dicitur. Antiquitus hoc officium ad Archidiaconum de jure fpectabat. De offic. Archidiac. c. 7.

Datum. FR. in inftrumentis, & diplomatibus, differt *Actum*, à *Data*. Aliquando *Actum*, & *Datum* ponebantur fub eadem die; aliquando verò *Actum* fignificabat diem, in quo factum fuerat inftrumentum, & *Datum* quando dimiffa fuerat ex originali copia. [Datum an. DCCXCVII. &c. Actum, in menfe Decembris die 22. apud Torrig. in Crypt. Vatic. fecunda impreff. pag. 610. Data 17. Kal. Aprilis, Chrifto propitio, Imperii Domini Klotharii Pii, &c. Actum &c. Bullar. Cafin. to. 2. Conftit. 28, & 29. Acta funt hæc anno Incarn. Dom. 1226. menfe Maji 14. Indictione &c. Datum apud Imolam anno &c. Ibid. Conftit. 246. Scriptum (*ideft actum*) per manum Petri Scriniarii Sac. Palatii. Datum per manum Joannis S. R. E. Diac. Card. VI. Kal. April. An. Dom. MXCVII. Anno autem Pontificatus Urbani Papæ II. Decimo. Bullar. Cafinen. tom. 2. Conftit. 126. Scriptum per manus Stephani Scrinarii S. R. E. in menfe Aprili. Indictione fuprafcripta XV. Benevalete. Pax. Data VIII. Kal. Maji per manus Uvidonis Epifc. Bibliothecarii S. Sedis Apoftolicæ Anno Pontificatus Domini noftri Joannis Sanctiffimi, ac Religiofiffimi XIII. Papæ. Imperii verò D. Ottonis majoris XI. Junioris autẽ V. In mẽfe, & indict. XV. fuprafcripta. Bullar. Cafin. to. 2. Conftit. 53.] Et fic paffim reperitur in calce vetuftorum diplomatum, & inftrumentorum. Item *Datum* fignificat mandatum, & præceptum. [Et effudit illam (*ideft, fapientiam*) fuper omnia opera fua, & fuper omnem carnem fecundùm datum fuum, & præbuit illam diligentibus fe. Ecclef. c. 1. Da Altiffimo fecundùm datum ejus. Ibid. cap. 35.

Datitius. FR. Servus, qui voluntariè alicui magnati fe fubdit. [Ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largiùs datitiorum habitatoribus reftauraverit. D. Gregor. lib. 1. epift. 73. [Ubi Africæ Exarcho gratias agit, eo quòd multa Ecclefiæ Romanæ prædia in illis partibus colonis, ac habitatoribus reftauraffet: qui tamen à Saliano, lib. 5. de guber. *Dedititii* appellantur; ita eos defcribente, [Tradunt fe ad tuendum, protegendendumque majoribus, deditios fe divitum faciunt, & quafi in jus eorum, ditionemque tranfcendunt.] Etiam *Dedititii* dicebantur, qui poft rebellionem iterum fubjugati, ab eorum fuperiore, feu confœderato denuò in libertate conftituebantur; municipii verò privilegium amittebant. [Enim verò in dubium cenforiæ intentionis epifcynio difperfo, quantum denotavi, paffivitas offert: libertinos in equeftribus, fubverbuftos in liberalibus, dedititios in ingenuis. Tertull. de pallio, cap. 4.

David propheta. Vide *Pfalmographus*.

De. FR. propofitio hæc in regula S. Benedicti aliquando *Poft* fignificat. [Ampliùs de media nocte paufetur, cap. 8.] Item *Pro* nonnumquam denotat: [Jam de nocturnis, vel matutinis digeffimus ordinem pfalmodiæ, ibidem cap. 17.] Item ponitur loco *Ex*, [Pro ipfis tribus lectionibus, una de veteri Teftamento memoriter dicatur, ibid. cap. 10.] Item eft nota deformitatis. Gloffa in can. pudenda, 24. quæft. 1.

Dealitas, divinitas. [Quid aliud confitetur fides catholicæ Ecclefiæ, nifi quia & Trinitas fit perfecta, & una fit dealitas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? Lucifer. Caralit. lib. 1. adverf. Conft. Imp.

Dearchiepiscopo, verbum. Vide *Epifcopo*.

Debitum. FR. pro credito: [Feftinabat unufquifque debita etiam maxima perdere. Optat. Milevit. lib. 3.] eft phrafis Africana, feu potiùs Melitenfis, ubi tam creditor, quàm debitor eodem vocabulo *Medien* appellatur.

Debrior, inebrior. [Deq; fophiæ illum debriari fore. Trithemius in epitaph. pro Venerabili Beda.

Debriatus, inebriatus. [Et nos, qui carnis voluptatibus debriati, alios etiam peccare facientes, peccatis inebriamus. Hincmar. in vita S. Remigii.] Ita etiam intelligendus eft locus epift. 31. Gerberti, qui fuit deinde Papa Silvefter II. ubi ait:

ait: [Fontemque fallacissimo poculo debriatum expurgans.

Decachordum, græcum nomen δεκάχορδον, musicale instrumentum decem chordarum. [In decachordo psalterio cum cantico, Psalm. 91.] Metaphoricè tamen decalogi observantiam significat, quæ in divinis auribus melodiam redolet. FR. Clemens verò Alexandr. aliam piissimam allegoriam in hoc vocabulo meditatur, & nomen Jesus significare autumat; nam prima littera Jesus, apud Græcos decadis nota est; quare sic inquit: [Numquid autem decachordum psalterium verbum Jesu significat, qui manifestatur verbo decadis? [Vide *Cithara*.

Decalogus, δεκάλογος, decem verba, idest, præcepta divina, quæ decem sunt in duobus lapideis tabulis à Deo Moysi tradita. Ejus duæ lapideæ tabulæ. Vide *Diptycum*.

Decania, *Decanicus*, & *Decanicum*, voces, quæ carcerem penes ecclesiasticos Scriptores denotant. [Executor autem litium constitutus in decanicis Ecclesiarum recludatur, competentes pœnas luiturus. Julian. Const. 73.] FR. *Decania*, Decani carcer; Decanus enim erat is, qui in oppidis, & villis præerat, ad inquirendos maleficos, l. de servo fugace. De furtis. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 47. 130. & alibi, qui tamen erant inter Ecclesiasticos Archipresbyteri Villarum. [Ibi adesse debent Decani, idest, Archipresbyteri, can. in capite Quadragesimæ, dist. 50.] & ibi Glossa inquit: [Loquitur de rurali Decano.] Ac idem textus clariùs infrà: [In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris Ecclesiæ luminibus repræsententur.] & in extrav. comm. de censib. §. si verò, habetur. [Decanis ruralibus dumtaxat exceptis, qui in aliquibus regionibus Archipresbyteri nominantur.] Hinc est, quòd cogebantur Decani sacerdotium suscipere, Baron. an. 1095. n. 25. & an. 1100. n. 22. quia rusticorum Parochi erant, & Parochus infra annum tenetur in Sacerdotem graduari. Vide *Vicarius Firmarius*, *Servator loci*. Aliqui existimant à *Decade* nomen Decani provenire: ||: Dicitur etiam *Decurio*. [Decuriones, seu Decani, qui sub Vicariis quædam minora exercent. Valfridus de reb. Eccles. cap. 3.] Est etiam dignitas inter Canonicos in multis Cathedralibus. Item inter Monachos est officium. In Constantinopolitana Civitate Decani appellabantur funerarii, & idem carnifex decanus dicebatur, quare in Cathedralibus Decanus alio nomine, nempè, *Præpositus*, appellatus fuit.

Decanus. Vide *Decania*.

Decarcones. FR. Tribuni Romæ tempore Joannis Papæ XII. [Romæ enim duo Consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetusti consulatus exemplar summæ rerum præessent, & Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat: ex plebe autem creati singulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio; Senatus vicem in conciliis, & deliberationibus obtinebant. Blondus, decad. 2. lib. 2.

Decembrica Libertas, saturnalia, ità Gulielmus Durand. lib. 6. Rational cap. 8. ubi de Episcopis ait, qui ludentes cum servis ad imitationem Gentilium, mense decembris in saturnalium festis cum servis commiscebantur.

Decervico, decollo. [Siquidem, quos humari nox succincta prohibuerat, decervicatis liquere cadaveribus. Sidon. lib. 1. epist. 3.

Decima. FR. de hac materia multi scripserunt: sed hìc tantùm videre est primò. Quid sit *Decima*, secundò à quo, tertiò cui, quartò propter quod, quintò quando solvenda sit, sextò in quo consistat. Quo ad primum, Decima est tributum de jure divino animarum egentium gratia Dei debitum, can. Decimæ, 16. qu. 1. Quo ad secundum, Coloni partiarii, qui partem fructuum percipiunt, hoc dare tenentur. Glossa in can. qu. 16. qu. 1. Quo ad tertium, debetur Ecclesiæ, vel ex voto, vel de jure. Gloss. in can. moderamine, 16. q. 1. Si decimæ sunt prædiales, dandæ sunt Ecclesiæ, ubi prædia sunt sita; sed si personales, Ecclesiæ sunt dandæ, ubi persona se transfert, Gloss. in c. quod priori, 13. qu. 1. sed pro Ecclesia intelligenda est Baptismalis, Gloss. in can. quicumque, 16. qu. 1. & in cap. cùm contingat, de decimis, & primitiis. Quo ad quartum, diximus esse de jure divino, cap. tua, de decimis, & primit. & quòd hoc in jure divino fundatum sit. Glossa in d. can. moderamine, multas rationes affert. Quo ad quintum, decimæ præstandæ sunt, quando fructus colliguntur. Gloss. in can. Revertimini, 16. quæst. 1. Tandem quo ad sextum: Decima alia dicitur major, alia, minor, cap. cùm in multis, de decimis & primitiis. Pro majoribus decimis intelligendi sunt terræ fructus, tam aridorum, quàm liquidorum; pro minutis autem explicat ibi Glossa: [Minutæ decimæ appellantur partus animalium, & de pullis, ovis, & hortis.] Itaque debentur decimæ: [De grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua, can. quicumque recognoverit, 16. qu. 7.] & ibi Glossa multa cumulat. Olim quatuor modis dabantur decimæ. Vide Gloss. in can. Ecclesias, 13. q. 1. Item decimæ novalium non pertinent ad laicum, qui decimas habet in feudum, c. Tua, & infrà de decimis &c. Quid autem sit novale, vide suo loco. Vide *Primitiæ*. In quibus aliis rebus imponendæ sint decimæ. Vide de decimis, in Extrav. comm.

Decimata. FR. liquidorum mensura. [Et vini decimatas viginti pro sustentatione debeat ministrare. Gregor. epist. 44. lib. 1.] quæ mensura ex Anast. Biblioth. in Adriano continebat LX. vini libras.

Decisus. FR. dismembratus: [Parochiam militaris quondam hostilitatis discrimine fuisse decisam, can. prima, 16. quæst. 3.

Decoctor. Vide *Interversor*.

Decretalis. FR. est epistola, seu rescriptum pontificis ad instantiam partium. Quem vigorem habeant hujusmodi decretales. Vide can. si Ro-

manorum, dist. 19. & can. de libellis, dist. 20. Vide etiam hic *Leges*. Decreta ad fidei dogmata spectantia. Vide *Tomus*.

DECRETISTA, doctor canonum. [Nuper in terra nostra quidam decretista nominatus, mortuus est. Cæsar. lib. 11. Mirac. cap. 46.

DECRETUM GRATIANI. Vide *Canon*. Cujus valoris sit. Vide *Palea*.

DECURIO. Vide *Decanus*. Vide Βουλευτὴς, in dict. *Sanhedrim*.

DECURTO. Vide *Curtis*.

DEDICO, pro initiare, frequenter penès Africanos Scriptores. [Auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. D. Cyprianus, epist. 33.] idest, incipit: sic de idolis fictilibus, quæ fabricari incipiuntur in pertica transfixa, Tertullianus, cap. 11. adverf. Gent. ait: [In patibulo primùm corpus Dei vestri dedicatur;] idest, incipitur. [Reperietis primùm Neronem in hanc sectã tùm maximè Romæ orientem cæsariano gladio ferocisse; sed tali dedicatore, (*idest incæptore*) damnationis nostræ etiam gloriamur. Ibid. c. 4.

DEDICATIO ECCLESIÆ. Vide *Agapæ*. FR. Antiquitùs non poterant dedicare Ecclesias Præsules sine licentia Papæ. Baron. an. 598. n. 22. Dedicatio Basilicæ Vaticanæ celebrabatur in mense Novembris. Marriquezr in Chronica Cistercien. tom. 2. an. 1145. c. 3. pag. 6. Vide *Encænia*.

DEDITITIUS. Vide *Datitius*.

DEFENDO, pro offendo, seu potiùs punio. [Cæterùm omnes species malorum, quæ etiam Ethnici indubitatè, & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei constant. Tertull. lib. de Spect.] In eodem significatu defensio pro punitione ponitur. [Ut quàm sit periculosum non solùm manibus, sed etiam in Sacerdotem verbis excedere, ex nostra cuncti possint defensione cognoscere. D. Gregor. in ejus Regist. lib. 2. cap. 40.

DEFENSOR, ecclesiasticum munus, Advocatus erat, qui jurisdictiones, & bona Ecclesiæ defendebat, atque pauperes patrocinabatur. FR. Qui duplicis generis erant, *Magnatum*, scilicet, & *Scolasticorum*. Magnates item erant, vel universalis Ecclesiæ, quos *Defensores devotos* appellat Anastas. Biblioth. ut Imperatores, & Reges Catholici, qui in coronatione præstabant juramentum in manibus Papæ, & devovebant futuros esse Ecclesiæ defensores; sic Francorum Regem S. R. E. Defensorem Innocentius IV. declaravit. Odoricus Raynal. in Annal. ann. 1244. Hi enim armis jura Ecclesiæ defendere vovebant: vel erat Ecclesiæ particularis, qui vir illustris, & potens esse debuerat, & etiam erat defensor Synodorum, qui à Græcis ἔκδικος, idest, Justus dicebatur, & ab aliis *Syndicus*; hic ab Episcopo, Clero, & nobilibus civibus eligebatur, cujus idoneitates, & requisita in C. Theod. l. Defensores ita præcipimus, 8. C. de offic. & jurid. notantur, & habebat jurisdictionem in Regularibus in aliquibus casibus, can. quoniam Monachi, can. Probi num. 16. qu. 1. & can. in singulis, dist. 77. quorum primum S. Sebastianum fuisse refert Baron. an. 268. Scholastici autem Defensores, qui non armis, sed doctrina jura Ecclesiæ defendebant, quos Advocatos vocamus. Vide *Adminiculator*, *Conclamator*, *Protecdicus*. Defensorem scholasticum Oecumenius in Acta Apostolorum ἀγοραῖον, idest, fori proclamatorem vocat. Justinianus Imperator Advocatos etiam Defensores appellavit, cujus hæc sunt verba; [Et sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratorem, sive per defensores &c. 2 qu. 6. can. Anteriorum.] Ex his septem à D. Gregorio pro septem urbis regionibus constituti sunt, quos nunc Advocatos Consistoriales appellamus; tunc autem Regionarios Defensores appellabant; (temporibus enim istius Pontificis septem tantùm Urbis regiones existebant) in præsenti autem ad duodecim Sixtus Papa IV. auxit, cum differentia tamen præeminentiarum, ut habetur in tractatu Dominorum fratrum de Rubeis, cujus titulus est, *Defensor redivivus*. Ubi de Collegii Advocatorum Consistorialium origine, habitu tam privato, quàm publico, de muneribus eorum in Consistoriis Pontificiis, admissione, ac ordine sedendi in Conciliis generalibus, de jure doctrinandi, ac transmittendi officium, & locum Advocationis ad liberos, & de advocatione pauperum, & fisci, disertè agitur, quorum superioritatem ratione officii Bibliothecæ Archigymnasii Almæ Urbis agnosco; quorum omnium DD. Advocatorum Sac. Consistorii tam decessorum, quàm existentium vitas pleno, ac erudito calamo exaravit Dom. meus Carolus Cartharius eorumdem Advocatorum Decanus, sapientiæ decus, & Apostolici Archivi Adrianæ Arcis Præfectus. Erant etiam alii Scholastici Defensores, qui ad Orbis Regiones à Pontificibus Romanis ad patrocinanda S. R. E. possessionum, & regonitionum jura debita, mittebantur, quod ex ejusdem D. Gregorii epistolis non raró liquet; & hi, S. R. E. Subdiaconi etiam appellabantur. Vide *Subdiaconus*. De malis Advocatis Anacletus Papa inquit: [Dum humana lucra attendunt, æterna præmia perdunt, can. quia Episcopus, 5. qu. 3.] Item Defensores possunt fieri Clerici, can. in singulis, dist. 77. Item Defensor dicitur Exorcista. Vide *Exorcista*.

DEFENSORIA. FR. defensionis officium. Extrav. Joannis XXII. de major. & obedientia, cap. unico.

DEFERCULO, fercula de mensa aufero. [Quid mirum dictum, mensa nunquàm disarmatur, nunquàm deferculatur. In vita S. Othonis Episc. lib. 2. cap. 11.

DEFLORATIO, idest, florilegium. Vide *Infloro*.

DEFOLLIO, ventilo; sic de frumento, quod in areis ventilatione mundatur, Ambrosius inquit: [Gementibus areis, dùm cæditur messis, frumenta defolliunt, lib. de Viduis.

DEFORCIO. FR. cogo, violento. [Si fortè aliquis deforciaret Domino Regi rectitudinem suam; Archiepiscopi, Episcopi, & Archidiaconi debent eum justitiare, ut Regi satisfaciat.

DEFORMIS. Vide *Infabricatus*, *Inspeciatus*.

Defrænor, effrænor. [Cùmque venter reficitur, lingua defrænatur. D. Greg. lib. 1. in cap. 5. Job.

Defrondo. Vide *Capillo*.

Defructo, arborem fructibus spolio, & metaphoricè fructum spiritualem ex lectionibus excerpere significat: [Quæsitum volumen invenio, produco, lectito, excerpo, maxima è magnis capita defructans, Sidon. lib. 9. epist. 9.] FR. sed *Defrustans* habent correcti Codices, idest, frustratim colligo.

Defunctus. Vide *Missa defunctorum*. Defunctorum tituli. Vide *Bonæ memoriæ*. Pro defunctis colore rubro Græci in funeralibus utuntur. Vide *Saccus*. Dubium circa benedictionem incensi, quo Defuncti incensantur. Vide *Absolutio*. Dubium in verbis Offertorii, quod in Missa Defunctorum recitatur. Vide *Offertorium*.

Degamia, & *Degamus*. Vide *Agamus*.

Degradatio. Vide *Exauctoratio*.

Degrado. FR. Dehonoro, quando, scilicet, ad laicam communionem Clericos exterminabant: [Unde non oportet, ut degradetur, & dehonoretur unaquæque Provincia, can. scitote, 16. q. 3. can. Subdiaconus, 24. quæst. 1.] Dicebatur etiam *Exauctoratio*, *Depositio*, de quibus Baron. ann. 57. n. 22. & 23. Item *Dejectio*, *Damnatio*, can. sexta actione, cum seq. 15. qu. 7. Item *Depositio*, & *Interdictio*, in decretal. de Clerico excommunicato, deposito, & interdicto per totum. Item *Excitari de presbyterio*, idest, degradari. Vide *Presbyterium*. Hodie verò degradatio denudationem à sacris ordinibus significat, de qua can. si quis cum Clerico, 11. qu. 2. ubi sic habetur: [In criminalibus verò causis &c. Non autem aliter puniatur Clericus, nisi obnoxius repertus, sacerdotio nudatus fuerit ab Episcopo suo, vel Clericatus honore] & traditur brachio sæculari, 5. decretal. tit. 40. cap. 27. Vide *Dissecratus*, *Execratus*. Item de pœnis in sex. Quomodo autem fiebat antiquitus. Vide *Orarium*.

Degradatio. Vide *Degrado*.

Degrandinor. FR. explodor, expellor. [Et velut homicidæ in extremo examine à justo judice degrandinabuntur, (*idest expellentur*) can. inter cætera, 22. qu. 4.] Ubi Glossa extra sensum grandine pœnæ æternæ flagellari interpretatur; non enim in extremo judicio flagellabuntur damnatorum animæ pœnis; sed ad flagella, & pœnas damnabuntur, ubi à justo judice expellentur.

Degregatus, sejunctus, segregatus. [Quod degregata ob pastum fortè pecora, sollicitè vestigarent, in Vita S. Genovefæ Virg.] Vide *Demembrator*.

Degutto, guttatim stillo, [Verubus transfixi, assati, deguttabantur ad ignem. Matth. Paris. in hist.

Dehabeo, careo, non habeo, [Maximè si dehabent, & egentiores sunt, Pallad. in lausiaca, cap. 13.

Dejero. FR. Juramentum Deo promissum frango, in tit. 14. c. 2. lib. 1. in 6. & ibi Gloss.

Dejejunatus, qui jejunium fregit. [Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna suscipere. In Reg. Magist.

Deifer, ferens Deum, græcum epithetum Θεοφόρος, *Deifer Polycarpus*, & *Deifer Ignatius* à S. Dionysio de eorum Martyrio loquente appellantur, quia Deum ferebant in corde. Ob eandem rationem, ut notat Maximus, *Deifer* appellatur Angelicus Thronorum Ordo à prædicto S. Dionysio sequentibus verbis, nempè, [Adverte etiam Sanctorum Thronorum ordinem, Deiferum dixisse. Vide *Theotocos*, *Christotocos*.

Deificatio. Vide *Apotheosis*.

Deificus, divinus; epithetum Sacræ Scripturæ ab Optato Milevit. tributum. [Felicem autem Religiosum Episcopum liberum esse ab exustione instrumentorum deificorum manifestū est, lib. 1.

Deiloquus. FR. qui à Deo inspiratus loquitur. [Nullus Imperator potuit mediis vocibus suadere Deiloquis patribus, ut convenirent in ea, quæ ipsi sectabantur. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 222.

Deipara. Vide *Theotocos*, *Christotocos*.

Deiphantor, vox semigræca. FR. Idem ac Deiloquus. [Prævidens etiam verè Deiphantor Dionysius non unam vocaverit hanc; sed nova quadam Deivirilis nobis eum dixerit operatione versatum. S. Anastasius Monachus, in ejus epist. à Sirmondo in 8. edit. pag. 146. Hujus autem dictionis vera ac germana significatio posita est in dictione *Theophantor*. Vide ibi.

Deisona. Divina Salvatoris nostri lingua. [Audierant enim ex Deisona lingua; Qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. Concil. Carthaginen. IV. can. 45.

Deividus, videns Deum. [Deividos dicimus Ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem in parabolis. Petr. Blesen. ser. 18.] Idem Auctor duo genera Christianorum dignoscit, ser. 8. inquiens: [Est namque duplex genus hominum, Pedissequum, & quoddam Deividum. Pedissequum hominum genus est, qui Deum non possunt cognoscere per intelligentiam scripturarum, sed vestigia ejus quoquomodo indagant; per visibilia enim hujus mundi invisibilia conspiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur; sed Deivido, qui, scilicet, Deum videt per intelligentiam scripturarum.

Deivirilis. FR. sic appellata fuit à D. Dionysio Areop. Christi personalitas. Vide *Deiphantor*, *Homousion*, *Homuncionistæ*, *Theandrica*, *Monothelita*.

Delatura, litis expensa. [Capitale, & delaturam restituat. In lege salica, tit. 18.

Delector. Vide *Jucundor*.

Delegatus Apostolicus, Responsalis dicebatur. [Per eos, qui nostri sunt, vel fuerint in Urbe regia Responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur, can. Frater. 16. q. 1.] Vide *Apocrisarius*.

Deliberatio, in quo differat à voto. Vide *Votum*.

DELIBRATUS, suspensus, & in statera ponderatus. [Non novem mensium cruciatu delibratus. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 11.] Loquitur de infante in utero matris; inde mendosè legitur *Deliberatus*, quæ correctio eruditissimi Latini Latinii est. FR. ut videre est in ejus Bibliotheca Sac. pag. 202. col. 2. n. 312. Hujus vocabuli Synonimum. Vide *Depensus*.

DELICTOR, Delinquens, & enormis peccator. [Porrò autem etiam si gravissimis delictoribus, & in Deum multùm peccantibus, cùm posteà crediderint, remissio peccatorum datur. Cyprian. epist. 59.

DELICTUM, aliquando genus peccati penes ecclesiasticos Scriptores significat, quod ex oblivione, vel ignorantia committitur; ita intelligenda sunt Apostoli verba ad Ephes. cap. 2. ubi inquit: [Et vos cùm essetis mortui delictis, & peccatis vestris] Græca lectio habet παράπτωμα, quod rem per ignorantiam commissam significat, ac Psalmistæ verbis confirmatur, ubi ait, [Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Psal. 68.] ideò subjunxit ibidem: [Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.] Sic in præfatam Pauli Epistolam D. Hieronymus, Procopius, Ribera, Cornelius à Lapide, & alii exponunt. FR. In delicto non solùm locus, tempus, quantitas, & qualitas consideranda est; sed etiam ætas, scientia, sexus, atque conditio delinquentis, c. 6. lib. 5. tit. 12. decretal. Vide *Excessus*, *Plagium*.

DELITIOSI PRINCIPIS. FR. Aulici, & familiares ejus, l. relatum de his, qui secreta Regis, &c.

DELOGNARIS. Vide *Drungarius*.

DELPHINUS. Ellychnium, lucernæ funiculus. [Fecit pharum unum cum decem delphinis. Anast.] Et alibi idem. [Fecit coronam cum delphinis quatuor oleo ardentibus.

DEMEMBRATOR. FR. qui conatur à subjectione se eximere; hinc Ivo Carnotensis de quodam suffraganeo, qui conabatur à jurisdictione sui Metropolitæ liberari, inquit: [Huic injuriæ meæ graviorem superadditis, quòd demembratorem Metropolitanæ Sedis non aptè satis appellat. epist. 8.] Et inferiùs ibidem. [Me non ad demembrationem, sed ad supplendum locum demortui.] Vide *Degregatus*.

DENARIALIS HOMO. FR. servus factus liber à Rege mediante pecunia, l. homo denarialis. De manumis. Dicitur etiam *Denariatus*, & *Denariarius*.

DENARIUS. Quænam differentia sit inter denarium, & pecuniam. Vide *Peculium*. De variis denariorum speciebus. Vide *Moneta*.

DENDROPHORUS, δενδροφόρος, faber lignarius, seu ligniferus, vel potiùs arboriferus, & interdum sylva intelligitur, ex eo quia arborum ferax est.

DENOTO, inculpo. [Si & spiritum quis agnoverit, & audiet, & fugitivos denotantem. Tertull. de fuga in persec. c. 11.

DENSO. Vide *Tecta densare*.

DEO GRATIAS, salutatio inter fideles jam pridem usitata; sed hodie inter Religiosos solùm, & in sacris officiis remansit. De laudato hoc antiquorum Christianorum usu à Donatistis deriso sic D. August. in Psal. 132. scripserat: [Hi, scilicet, Donatistæ insultare nobis audent, quia fratres, cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Ita ne surdus es, ut nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, agit gratias Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum; non enim est locus gratulationis, quando se invicem vident, qui habitant in Christo, & tamen vos Deo gratias nostrum ridetis.] Ideò in opprobrium hujusmodi irridentium, ad Missæ præfationem apposita sunt verba illa,] Gratias agamus Domino Deo nostro,] & populus respondet, [Dignum & justum est,] atque Sacerdos reassumens, ait; [Verè dignum, & justum est, æquum, & salutare nos tibi semper, & ubique gratias agere.] Semper, nimirum, in omni loco, & occasione Deo gratias proferre debemus. Insuper in Africa multi Catholici ex hac causa *Deo gratias* appellari maluere. Vide D. Augustinum ad *Deo gratias* scribentem. Ecclesia verò hac cæremonia utitur in fine sacrarum lectionum ad agendas Deo gratias pro spirituali pasculo in eis capto, quod in fine quintæ lectionis in Missa Quatuor temporum siletur, ne sensus subsequens interrumpatur; ita etiam de mœstitiæ signum in lectionibus officii defunctorum, & in triduo hebdomadis majoris non dicitur. In ultimo Missæ Euangelio semper profertur, quod Apostolorum prædicationem usque ad extremum terræ significat; primum enim Euangelium Redemptoris prædicationem denotat. Antiquitùs in Missæ lectionibus alicujus Apostoli dicebatur, *Pax tecum*, D. August. epist. 163. quod adhuc Græci observant, semper enim lectionem novi Testamenti dicunt in Missa, qua à lectore peracta, Sacerdos respondere solet *Εἰρήνη σοι*.

DEOSOPHUS. FR. Theologus. [Unà cum concertatore suo, & verè Philosopho, imò Deosopho, magnoque commartyre Christi veri Dei, & Salvatoris Maximo &c. In Hypomnes, ad collect. Anastasii Bibl. à Sirmondo in 8. edit. pag. 252.] Vide *Theologus*.

DEPALLO, pallium depono. [Re vera enim quale est græcatim depallari. Tertull. de pall. c. 4.] Ubi notandum, quòd suo more argutè Tertull. græcatim idem, ac græco modo intelligit; nam inferiùs subjungit: [Nisi aurum græcatos minimè decet;] idest græco more, & [Crepidas græcatas] pro græcas etiam dixit.

DEPALO, propalo, manifesto. [Virtutum suarum ostenta depalavit. In vita S. Germani.] Verbum à Tertulliano frequentatum, qui contra Hermog. cap. 19. ait: [Siquidem omnia opera sua Deus ordine confirmavit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum. Idem lib. 5. contra Marcionem, [Depalatorem disciplinæ divinæ,] D. Paulum appellavit.

DEPANATUS. Vide *Drappus*.

DEPECTIO. FR. pactum. [Ut si citra depectionem

nem id fiat, Cod.Theod.lib.4.tit.37.] Differt autem pactum à transactione; nam transactio est pactio non gratuita. Glossa in rubrica, in cap.4. de pactis affert hos versus.

Incerta de re transactio dicitur esse;
Sed fiant certa pacta favore rei.

Vide *Transactio*.

DEPENSUS. FR. ponderosus.] Et ideò dilecte fili depensæ salutationis afflatu supradictos Clericos tibi commendo, can. Christianis, 11.qu.1.] Vide *Delibratus*.

DEPERSONATUS, dehonoratus, ex personalitate degradatus. [Non es depersonatus mihi ministrando, cùm sis filius comitis, ego Regis, & Reginæ. Matth.Paris in hist.] Dicere, nempè, voluit, quòd non ideò exinaniverat suam personam ille, licèt filius comitis esset, dũ Regis filio serviebat.

DEPLICO, explico, enodo. [Cujus pedes tanta erant contractione natibus complicati, ut nulla inde possent arte deplicari. In vita S. Genovefæ Virg. §. 30.

DEPONOR. Vide *Periclitor*.

DEPOSITARIUS. Vide *Intertius*.

DEPOSITATIO. Vide *Intertio*.

DEPOSITUM. FR. idest, mutuatum, sæpè in sac. can. atque etiam apud ethnicos Scriptores: sic etiam de Christianis Plinius Secund. lib. 10. epist. 100. Trajano scripserat: [Seque sacramento, non in scelus aliquod obstringere: sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati denegarent.

DEPRECIO, in contemptum habeo. [Sic & Epicurus omnem cruciatum, doloremque depreciat Tertull. in Apolog. c. 45. Amant, quos multant; depreciant, quos probant. Idem de Spect. c.22. Hanc fidei cautionem mens teneat, conservet memoria, ne divinitatis pretiosum munus depreciet charta vilis, ne mysterium lucis atrum tenebret atramentum, S. Petrus Chrysolog. ser. 59.] Ubi de vita æterna fidelibus promissa loquitur.

DEPRECIATUS, despectus, spretus, & in vili pretio habitus.

DEPRESSUS, resplendens. Vide *Cataclistus*.

DEPUTATUS, ex Latino Græci Δεπυτάτος, dixere: officialis erat in Constantinop. Ecclesia, ad quem pertinebat cum luminibus accensis Euangelium associare, ac sacra dona quando ad Altare processionaliter deferebantur; quæ cæremonia à Græcis *Magnus introitus* dicitur. Induebatur deputatus manto simili Episcopali, sed absque virgatis coloribus, seu fluminibus, & hoc officium exercebat Græcus Imperator in die coronationis ejus cum maxima circumstantium ædificatione, tempore, nimirum, processionis induebatur hoc manto super pretiosum saccum, præcedebat coronatus, gerensque sacra dona super caput, in manu autem dextera crucem, & sinistra ferulam Νάρθηξ appellatam, de qua vide *Narthex*. Antiquitùs verò in Ecclesia græca Deputatus erat officium ordinis minoris, idest, Acoliti, de qua ordinatione Simeon Thessalonicensis in Dialog. de Myster. Eccl. Antiqua Ritualia, & Petrus Arcud. lib. 5. cócord. c. 9. scripsere. Erat etiam hoc officium laicale, & in exercitu Deputatus debiles, & vulneratos restaurabat, equites è sella delapsos iterum reponebat, & ideò ad liberandos milites à periculis in dorso sui equi ad sellæ lævam ferebat exiguam schalulam. Itaque in exercitu hoc fine multi Deputati numerabantur.

DEPUTATUS IN POENITENTIAM; pro eo, cui pœnitentia imposita fuit. [Insinuatum nobis est Marcellum Barbicanæ Ecclesiæ, ibidem in Panormitana Civitate, in Monasterio S. Hadriani in pœnitentiam deputatum, nec solùm victus necessitatem pati, sed & nuditatis nimiam sustinere molestiam. S. Greg. lib. 4. epist. 8.

DERECTARIUS. FR. Latro, qui à Juristis etiam *Apertularius*, idest, fractor dicitur.

DERELICTA. Vide *Paralippomenon*.

DEROBO, furor: ex gallico *Desrober*. [Orphanorũ, viduarum, & aliorum miserabilium personarum, quæ deprædatæ, & derobatæ, famisque subjectæ angustiæ clamant ad Dominum. Clemens Papa VI. in epist. ad Edoardum III. Angliæ Regem.

DEROGATOR, calumniator. [Quia tantus est livor derogatorum, ut materia, quam mittis, velociùs sortiatur inchoata probrum, quàm terminata suffragium. Sidon. lib. 9. epist. 2. De cæteris verò studii nostri derogatoribus, quid ex asse pronunciem, nec dum deliberavi. Idem, lib. 3. c. 14.] FR. *Derogator* investigatorem etiam significare videtur, à verbo *Derogo*, quod interrogo, & investigo sonat. [Quis taliter commentatitiis laudibus locupletavit fama dominum actuum suorum veritate mendacium? Non derogo vobis de Scriptoribus, (*idest, non interrogo*) quorum beneficio contigit ornata ad nos majorum gesta perduci. Ennod. Ticinen. Episc. in Apologet.

DEROGO, pro interrogo. Vide *Derogator*.

DESAGMOR. Vide *Disagmo*.

DESCRIPTIO. Vide *Diagraphum*.

DESERTUM. Vide *Eremus*.

DESERTOR. FR. qui deserit, inter Ecclesiasticos tamen Scriptores pro eo, qui fidem deserit, accipitur, idest, Apostata. [Cùm errorem corrigo desertoris, can. quemadmodum 23. qu.7.] ibi Glossa ait: [Cum desertore strictiùs agitur, quàm cum hæretico, ut dicitur in summa; desertor enim in jure civili dicitur, qui diù vagatus, reducitur, ff. de re militari, leg. 3. §. 2.

DESFOEDERATUS. FR. fœdere solutus. [Reconciliati sunt cum Duce Spoletano, non desfœderati. Heremperti Epitome, ann. 878.

DESIGNATOR. FR. In l. Athletas, in principio, ff. de his, qui not. infam. significat illum, qui decernit, ac disponit loca sedentium, quem Cotta in suo Mem. verbo *Designatores*, ait, hodie vocari Cæremoniarum Magistrum.

DESIPIO, altero, corrumpo. [Fermentum modicum desipit totam conspersionem. Tertull. lib. de Pall. cap. 3.] ad Apostoli verba alludens, qui ait: [Modicum fermentum totam massam corrumpit, 1. Corinth. c. 5. & ad Galat. cap. 5.] Ergo *Desipit*, pro *Corrumpit* Tertullianus posuit.

Desitudo; FR. desidia, otiositas. [Si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum desitudine tanti temporis perdidissem. Sulpitius in præfat. ad Vitam S. Martini.

Desocio, dissocio, disjungo, separo. [Cùm enim imprudens ille, & impudens Lucifer se à Deo, & socialibus desociaret Angelis; ipsi in societate perstiterunt in mansuetudine sua roborati. Petrus Blesensis. Ser. 33.

Despicio. Vide *Superhabeo*.

Desplendesco, denigror, splendorem perdo. [Qua desplendescat nitor cordis vestri, S. Paulin. epist. 26. ad Aprum.

Despotes, Δεσπότης, Dignitas conspicua, & absoluta authoritas in Græcorum Imperio, de qua varii variè exposuere; ideò mihi hìc benè visum est pro Eruditorum satisfactione, quicquid de ea Cardinalis quondam de Aragonia Joannes Lascaris retulerat, afferre, quod inter Manuscripta Eruditissimi Latini Latinii Viterbiensis inveni, quæ relatio infrà habetur.

DE NOMINE, AC DIGNITATE DESPOTÆ.

AD

CARDINALEM ARAGONIÆ.

Llustriss. Domine. Ut referam quod sentio de nomine *Despotæ*, ac dignitate, prout mihi Summi Pontificis nomine injunxisti. Ajo *Despotæ* appellatione significari dignitatē æqualem regiæ, proximam Imperatoriæ. Loquor autem de usu nominis, florente adhuc Imperio, atque ad ætatem usque nostram; quoniam apud antiquissimos, & in vetere illa Græcia, ut ex priscorum scriptis cognoscere licet, Despotes erat, quem herum dixere Latini, itidem antiqui. Etymologia autem vera, inque loquendi ratione differunt hæc vocabula inter se, quia herus quasi heros est: Despotes metus auctorem indicat, sive metu factum, ob reverentiā, scilicet, quæ debetur heris, atque juxta illud *Primus in orbe Deos fecit timor*; quandoquidem Deus quasi Δέος; sed vetus illa linguæ proprietas in antiquorū libris, quibus pepercit vetustas, servatur intemerata. Lingua vernacula, quod palam est omnibus, jamdiu adeò degeneravit ab antiqua, ut veterum sermo penitùs faciem mutasse videatur. Quamobrem, ut cætera ferè omnia vocabula corrupta sunt dominantia, admissis frequenter externis, omissis veteribus, suggestisque novis; ita quoque horum nominum alterum ab usu linguæ vernaculæ abiit, præsertim in Italia, nisi fortè *Missere* pro mi here dici asseveres, ut corruptum sit tantùm. Alterum si omninò mutatum non sit; attamen significatione auctum videmus, quando herili conditione, aut statu Majestas regia longè major, longèque sublimior, succeditque in locū heri nominis apud Italos, aut supradictum, aut aliud hujusmodi vulgò notum, quod servitori, servo, inquam, famuloque respondeat; apud Græcos Δεσπότης, quod antiquitus quandoque dominum significabat olim, qui sibi ipse mortem conscivisset. Sic usus etiam in artificiosa, doctaque locutione variat dictiones, mutatque significata. Tyrannus antiquis Rex erat: *Dexteram tetigisse Tyranni*; posteris invisum nomen. Hostis, hospes, *Atque hostem supplex affere superbum*; postmodum inimicus, pluraque alia ejusmodi usui inserviunt, ut rectè admodum Horatius enunciavit:

> Multa renascētur, quæ jam cecidere, cadentq;
> Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
> Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Si igitur penes usum est loquendi arbitrium, nemini mirum videri debet Despotæ appellationem olim herum ac dominum significasse, nunc dignitate regia insignitum. Verumtamen dicet aliquis, Rex apud Græcos Βασιλεὺς appellatur, prout veterum indicant monimenta. Reges Medorum, Persarum, Lacedæmoniorum, Macedonum, Romanorum, quicumque Reges apud Latinos dicti sunt; passim apud Græcos Βασιλεῖς appellatos; hoc proculdubio verum est; nam qui Latinis, cæterisque ad Occidentem vergentibus peculiari nomine Rex, is Græcis erat Βασιλεὺς; sed posteaquam Imperatores Græciam frequentarunt, ex quo etiam Græci omnes, Romani cœpimus vocari, sicuti propalam Imperatori Βασιλεὺς nomen est attributum; ita procedente tempore regiæ dignitati in Græcia, potestatique Despotes nomen est inditum: siquidem quemadmodum in his regionibus Reges post Imperatorem, cæteros Principes antecellunt: sic in Græcia Δεσπόται post unum Βασιλέα, cæteris omnibus præferuntur. Unde Cæsares Σεβαστοκράτορες aliàs ab Augusto nuncupati, ad majorem dignitatem evecti Despotæ vocabantur, quando & qui primus ex Palæologorum familia Imperium occupavit, Joannem fratrem, quum is in bello adversus Ætoliæ, seu Acarnaniæ Despotas strenuè se gessisset, ex Augusto Despotem fecit, ne inferiorem dignitate ducibus hostium opponeret Ducem; ratus optimè dictum ad destruendum Regem, Rege altero opus esse; creatique Despotæ nonnullis aliis honoribus, & ornatu quodam prodibant insigniti, cæteris omnibus interdicto, etiam Principibus quibuscumque infrà dignitatem Despotæ constitutis: imprimisque Imperatorum filii hoc nomine, insignibusque ejusmodi ornabantur, neque hi quidem tantùm, verùm & si quos alios Principes etiam extraneos, inito cum eis fœdere, aut affinitate contracta, ejusmodi titulo, honoreque dignatus esset Imperator, quemadmodum & Serbiæ, idest, Triballorum Exarchæ Despotas. Atqui rursus objicere posset aliquis, scire se Imperatorem αὐτοκράτορα à Grçcis appellari solitum, & hoc frequens esse in Græcorum libris; neque ego jam quidem negaverim; imò etiam ἡγεμὼν à quibusdam

dam

dam antiquioribus dicitur; sed hæc quoque nomina non absque ratione quapiam idem usus mutavit, variavitque; etenim quemadmodum antiquitus Imperator dicebatur, tam Consul, educto exercitu, quàm quivis alius, cui summa rerum delegata esset: Princeps verò, qui insignem aliquam victoriam adeptus esset, ut L. Lucellus, aliique illustres eadem ferè tempestate Imperatores ab exercitibus appellati, postea Romanorum Monarchæ. Demum qui in his regionibus potestatis ejus, decorisque utcumque participes facti sunt, ea, scilicet, conditione, ut iidem submovendorum Ecclesiæ hostium curam susciperent, tutandisque, & promovendis Christianæ Reipublicæ finibus operam impenderent: quemadmodum, inquam, hoc in nomine apud Latinos contigit; sic à Græcis Romanorum Imperatores primùm ἡγεμόνες, ductores, videlicet, dicti sunt, quippè qui exercitus ducerent, deinde αὐτοκράτορες, quoniam πρέσβεις, αὐτοκράτορες, & στρατηγοὶ apud Athenienses, reliquosque Græcos dicebantur quicunque Duces, Legative cum summa potestate belli, pacisque à Civitatibus mitterentur; denique Βασιλεῖς, potestate siquidem populi penitus sublata; illud nomen, ut conjectare licet, quantumvis Regem referat, non fuit ampliùs invisum, in nostris præsertim regionibus, hominum auribus haud insuetum, quando Βασιλεὺς, quàm αὐτοκράτωρ, non solùm est auditu jucundius nomen, suaviusque propter elementorum lenitatem, quibus constat, eorumque invicem compositionem, sed etiam ob etymologiam longè præstantius, excellentiusque: etenim αὐτοκράτωρ nihil præterea innuit, quam ipse potestatem habet injuncti sibi negotii; Βασιλεὺς basim præsefert, firmamentumque, ubi tutò consistant subditi, firmetque populus sua vota; nihilque præterea nomen hoc asperitatis habet; atque idcircò summam in omnes subditos potestatem habentibus est concessum. Quandoquidem & γαληνοτάτους dum alloquerentur, idest, tranquillissimos, serenissimosque Imperatores tam Græci, quàm Romani appellabant; eos, videlicet, admonentes quotiescunque convenissent, quietem, tranquillitatemque animi in universos imperium habentibus in primis convenire, eamque antè omnia expeti ab ipsis, exigique tanquam præter cætera populis, & civibus salutarem. Ob hæc igitur, quantum conjectura assequi possum. Imperator apud nostros Βασιλέως nomine fuit insignitus. Romæ autem, atque in his regionibus idipsum nomen remansit, neque unquam ampliùs immutatum est, prælatum regio dumtaxat. Redeo ad Despotem; Despotes, ut dictum est, herum olim significabat, dominumque; nunc regia dignitate insignitum. Quantisque fieret hujus nominis dignitas, quodque haud quaquam regia minor esset, indè etiam percipere possumus. Quippe, Despotem alloquentes, tam alii Principes, quàm cujuscumque conditionis homines, reverentissimèque eum appellantes, non secus atque Imperatorem ἡ Βασιλεία σου, quasi imperium, sive regnum tuum dicebant; sicuti in occidente tam Regem, quàm Imperatorem convenientes frequenter iterant Majestas tua, ut æquè proxima dignitas appareat Βασιλεῖ Δεσπότης, atque Imperatori Rex, pariterque vocabulum significato respondeat. Præterea Imperatori Despotem quodammodo æqualem haberi cupientes, uxorem ejus de industria ab Imperatoris nomine Βασίλισσαν appellabant, Imperatoris verò uxorem à Despote Δέσποιναν, quatuorque personas in summa dignitate constitutas binis invicem nominibus adeò insignibus, alternatim inditis æqualiter nuncupantes, identidem celebrant. Quod autem ad potestatem, atque imperium Despotarum attinet, Despotarum regna in Græcia duo erant; alterum Peloponnesus, quæ nunc Morea dicitur, & aliàs Apia ob frequentiam id genus arborum dicta est: hoc quidem à filio, fratreve Imperatoris possessum, licèt fractis postmodum rebus nostris, labente jam imperio, contractoque undecunque à duobus Despotis Imperatoribus fratribus Peloponnesus, eadem novissimè teneretur: alterum autem Ætoliæ pariter, & Acarnaniæ, adjectis insulis etiam adjacentibus, inter quas præcipuæ Leucas, Cephalonia, Ithaca, Zacynthusque, hoc ipsum etiam Arethæ dictum, quia Aretha urbs Aretho fluvio adjacens antiquitus, ni fallor, Argoe, Amphilochicum Acarnaniæ Metropolis habebatur, atque hæc regio latè patens, quemadmodum, vulgo, ducatus à Ducis, regnum à Regis nomine, ita Despotatus à Despote in hunc usque diem peculiari nomine nuncupatur. Tertium extra Græciam Serbiæ, Triballorum, nimirum, provinciæ, cujus quoque Despotes potentia, regnisque opulentia clarus fuit. Hæc habui, quæ ad nomen Despotæ, ac dignitatem pertinentia dicere partim à majoribus meis accepta, partim in opusculis perlecta, ubi dignitates, Magistratusque Imperatoris Curiæ describuntur, partim à nostris in recentioribus historiis excerpta, præterquam de quibus per conjecturas disserui: Historici sunt Chomates, Gregoras, Pachimeres, Acropolites, Christodolus, & novissimè omnium Chalcondyles. Horum ego testimoniis, ut brevitati consuleretur, abstinui; sed exemplaria omnia & habeo, & proferre possum. De Acarnaniæ Despote, seu Arethæ paterno genere, maternoque à prædictis Despotis omnibus propemodum deducto, nec Imperatorum agnitione diverso, quod magis notum est aliis ex nostris, qui grandiores natu in Urbe degunt, tacere satius duxi; si tamen res exigat, de eo etiam, quæ pro compertis habeo, dicere non recuso.

Joannes Lascaris Rhyndacenus Patritius Constantinopolitanus. Vide *Tufa*.

Destina, ſuſtentaculum, fulcimentum. [Parieti inclinato, & maceriæ impulſæ non neglexit Doctor egregius conſolationis deſtinam, Chriſto in ſe loquente, ſupponere. Fulgen. epiſt. 1. de conjug. deb.

Desusceptum, cautio, apoca. [Aliud facere deſuſceptum te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, quia deſuſceptum de eiſdem rebus in ſcrinio noſtro emiſerat. S. Greg. in Regiſt. lib. 2. cap. 88.] Exegerat Pontifex duplicatam apocam, quam ibidem *Suſceptum* etiam appellat. Vide *Suſceptum*. *Teſtamenti pagina*.

Despina, & *Deſpinicus*. Vide *Domeſticus*.

Detrecto. FR. contradico, vel contemno. Gloſſ. in can. pudenda, §. detrectat. 24. quæſt. 1.

Determino. Vide *Sedeo*.

Detriumpho, triumpho. [Hi ergo Principes crucifixerunt Dominum, quos detriumphavit liberè in ſemetipſo. Ambroſ. in prima epiſt. ad Romanos, cap. 5.

Devestio. FR. Spolio, privo, l. 4. de beneficiis, & Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 62. 64. 65. 68. 77. & alibi.

Devirginata, FR puella vitiata. D. Hieron. de monogam. epiſt. 25.

Devota, Monialis. [Mitra eſt pileum phrygium, quale eſt ornamentum capitis Devotarum. Iſidor. lib. 19. Orig. cap. 31. Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam. Concil. Tolet. 1. can. 16.] de Mitrellis Monialium. Vide *Mitra*. *Velum*. Synonyma Devotæ. Vide *Agaptæ ſorores*. *Antiphona*. *Monialis*.

Devotamentum, vocabulum, quod in bonum, & in malum ſenſum accipitur; aliquando enim rem Deo dicatam, & è converſo execrandam ſignificat, ut de dictione *Anathema* dictum fuit, quia ſicut rem Deo dicatam, non eſt fas tangere; ita etiam rem interdictam. [Ut interficerentur omnes incolentes eam, & devotamenta fierent univerſa ejus. Tertull. Scorp. cap. 3.

Deus, caret nomine. Vide *Atheus*. Non fallit, neque fallitur. Vide *Eccleſia*. Ejus attributa. Vide *Opera*.

Deus In Adjutorium. Vide *Horæ Canonicæ*. Non dicebatur ad Veſperas tempore paſchali. Vide *Veſperæ*. Non dici debent in Veſperis Sabbati Sancti, etiam ſi recitentur Veſperæ extra Chorum. Vide *Veſpera*.

Deuteriarius, Abbatis, ſeu Archimandritæ Vicarius; officium inter Monachos conſiderabile: ex græco Δευτέρειος, quod ſecundarium ſignificat, ideſt poſt Abbatem ſecundum. Vide *Secundarius*.

Deuterosis. Vide *Phariſæus*.

Deuteronomium, ex græco Δευτερονόμιον, ideſt, ſecunda lex, eſt unus ex libris Pentateuchi. Dicitur *Secunda lex*, quia in eo Levitici præcepta replicantur. Dubitatur, an à Moyſi ſcriptum fuerit; quia in ultimo ejus capite de ejuſdem Legiſlatoris morte fit mentio; ideò multi Expoſitores ab Eleazaro, ſeu Joſue compoſitũ fuiſſe exiſtimant; ſed Joſeph Hebræus eundem Moyſen Auctorem facit, propriam mortem prophetizantem, inquiens: [Moyſes in ſacris voluminibus ſcripſit ſe mortuum, veritus, ne propter excellentem ejus virtutem à Deo raptus prædicaretur. lib. 4. Antiq. ult.

Dextera; aliquando meridionalem plagam ſignificat; homo enim ad orientem aſpiciens, dextera ejus ad meridiem collocatur: hinc ubi in Pſalmo 88. vulgata habet: *Aquilonem, & mare tu creaſti*; Hieronymus vertit: *Aquilonem, & dexterum*. Alii verò legunt: *Aquilonem, & meridiem*. FR. auxilium nonnunquam denotat *Dextera*, ita Nicolaus Papa III. aliàs IV. in cap. 17. de elect. & electi poteſt in ſexto, de SS. Petro & Paulo loquens, ait: [In Petri conſtaret firmitate: cui Salvatoris noſtri miranda proviſio B. Paulum in Apoſtolatum genitum per dexteram ſocietatis adjunxit.] Ibi Gloſſa per *Dexteram* pacem, fidem, & concordiam intelligit; ſed propriè hìc auxilium, & aſſociationem ſignificat; ſic idem Apoſtolus ad Galatas, cap. 2. ſcripſerat: [Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ ſocietatis &c.] De dexteræ, & ſiniſtræ collocatione eorundem Principum Apoſtolorum. Vide *Bulla*. Ubi alia ratio addi poſſet, quòd cùm Petrus haberet ſpiritum lenitatis, & ideo ad partem cordis, ideſt, ſiniſtram ponitur; at Paulus propter ferventem, ac rigoroſum ſpiritum, ad dexteram, utpotè vigoroſiorem, collocatur. Vide *Diſtrictio*. Item in 3. Reg. cap. 7. num. 21. habetur, quòd Salomon Rex: [Statuit duas columnas in porticu Templi; cùmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocavit nomen ejus Booz.] Quod ibidem ſic interpretatur Dionyſius Carthuſ. art. 12. [Dexteram columnam vocavit Jachin, quod interpretatur firmitas; & ſiniſtram Booz, quod interpretatur robur, & fortitudo.

Dextrarius, militis auxiliarii equus, hìnc italicè *Deſtriero* dicitur equus. [Omnia ſua arma valdè decentia cum tribus dextrariis per eundem Paganum Norandino miſit. Cæſar. lib. 4. cap. 15. Multitudo ſtabat dextrariorum ſellas deauratas, frœnaque aurea habentium. Idem, lib. 6. cap. ult.

Dextro, aſſocio; ſic in antiquis M. SS. Cæremonialibus, in quibus *Addextero*, & *Addexteratores* Pontificis legitur. Vide *Addextro*.

Diabambylum. Vide *Monobambylum*.

Diabolus, ex Græco διάβολος, ideſt, calumniator, deceptor, proditor. Didymus in epiſt. Joannis cap. 3. Hinc Nonnus, cap. 6. διάβολον νέον, ideſt, *Diabolum novum* Judam appellavit, ex eo quia ejus dilectiſſimi Magiſtri proditor fuerat. D. Bernardus ſuper illa verba, [Ecce nos reliquimus omnia &c.] ait, quòd Diaboli nomen eſt compoſitum à dictionibus græcis δῖα, quæ in compoſitione divinitatem ſignificat, & βολὶς, ideſt, haſta, ſic inquiens: [A duobus itaque nolis Diabolus dicitur.] Vide *Dæmon*. *Zabulus*.

Diacænisimus. FR. græca vox διακαινισμὸς, [Feria quinta hebdomadis, quam à renovatione Diacænisimum vocitant, recepit se Patriarcha cum Episcopis, & reliquis Ecclesiæ primioribus insuper & cum Archimandritis, & monasteriorum Præfectis ad Palatium. Mutat igitur Patriarcha vestes, & ad Imperatorem venit stantem in throno suo. Proceres Aulici tunc non adsunt, neque circumstant; sed eorum locum supplent Episcopi, ut diximus, & Ecclesiæ primores cum aliis, de quibus jam dictum est. Incensat, seu thurificat, suffitu honorat Patriarcha Imperatorem: deinde tradit thuribulum Archidiacono. Ipse verò accedens benedicit, & osculatur Imperatorem in ore; eodemque modo fert ipse osculum ab Imperatore. Postea Patriarcha stat vicinus Imperatori. Episcopi porrò duo simul accedentes osculantur & ipsi Imperatorem: primùm quidem manum, deinde genam. Postea idem faciunt omnes Ecclesiæ Proceres, Archimandritæ etiam, & Monasteriorum Præfecti: quibus peractis, Patriarcha precationem sacram superaddens, discedit. Imperator suum in Conclave se confert. Codinus Curopalata de Off. Constantinop. c. 14.] Quare Junius in suis notis hanc *Diacænisimi* hebdomadam putat esse Rogationum, quia macerationis hebdomada interpretatur; nam διακαινήσιμον legit: sed fallitur primò; nam omnes Rituales Græcorum διακαινήσιμος habent, ut suprà ex Curopalata: secundò ex Gretserii commentariis in eundem Codinum satis apparet hoc vocabulum hebdomadam post Pascha significare; sic ille, lib. 3. commentar. cap. 9. in cap. 14. Cod. inquit: [Hebdomadas διακαινήσιμος, est tota hebdomada Paschalis, quæ festum Paschæ proximè sequitur, & qua Resurrectio Domini solemni ceremonia celebratur; id ostendo primùm testimonio Maximi Margunii Episcopi græci, qui consultus, quidnam hoc vocabulo significetur; respondit his verbis: significatur hoc nomine apud nos prima hebdomada festi Resurrectionis Salvatoris nostri.] Vide catalogum Bibliothecæ Aug. ab Hœschelio editum. Quod confirmatur ulteriùs ex Typico S. Sabæ, cap. 4. ubi habetur: [Forma modi sanctæ, & magnæ Dominicæ Paschæ, & hebdomadis diacænisimæ.] Hinc error Junii nedum ex prædictis fit evidentior; sed etiam, quia nullibi constat Græcos solitos fuisse unquam Rogationes celebrare, nec in hebdomada Paschæ jejunare, imò diebus mercurii, & veneris in ea hebdomada occurrentibus vescuntur carnibus, ut Balsamon in can. 69. Apost. testatur, qui etiam addit ibi: [Hebdomadas Diacænisimi tanquam ipse magnus dominicus dies reputatur.

Diacatochus. FR. græca vox διακάτοχος, Possessorem bonorum significans [De Diacatochis, quosdam comperimus, ita fiscales lacerasse actiones. Cod. Theodos. lib. 10. tit. 16.] Vide *Possessor*.

Diacona, Diaconissa, [Delegoque Benedictæ filiæ Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam &c. S. Remigius Rhemensis Episcopus in ejus testamento.] Vide *Diaconissa*.

Diaconia græcè, latinè administratio; Romæ dicitur Ecclesia, in qua Diacones regionarii eleemosynas ejusdem regionis pauperibus dispensabant. [Diaconiam SS. Sergii & Bacchi concedens omnia, quæ in usum diaconiæ existunt, statuit perpetuo tempore pro sustentatione pauperum in diaconiæ ministerio deservire. Anast. Bibl. in Steph. III.] Apud D. Greg. lib. 9. indict. 4. epist. 24. reperitur formula, qua diaconia tradebatur, & est hujusmodi: [Igitur te Joannem religioso intentionis tuæ studio provocati, mensis pauperum, & exhibendæ diaconiæ eligimus præponendum.] Significat etiam hæc vox eandem eleemosynam in Ecclesia collectam. Cassian. Coll. 18. cap. 7. de qua etiam 2. Corinth. cap. 9. Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, idest, *Nam de ministerio quod fit in sanctos*: & Actor. c. 6. pro ministerio similiter ponitur: Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ, τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν, idest, *Nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus*. Et apud Græcos Κριοῦ διακονία, adagium erat, idest, *Arietis ministerium*, & de ingratis dicebatur, qui veluti arietes cornibus benefactores, & pasculum præbentes incutiunt. Tandem *Diaconia* legationem significat, ut in dictione *Diaconus* dicitur.

Diaconale Officium. Vide *Hieromnemon*.

Diaconicum, & *Diaconium*, διακονεῖον. Vide *Aspaticum*. Item Diaconion penes Græcos etiam liber continens preces, quæ in Missa, & officio à Diacono canendæ sunt, intelligitur.

Diaconissa, Ecclesiæ ministra, quæ tamen non erat consecrata; sed tantùm benedicta, ut ex Euchologio colligitur: mulier erat ætate provecta, cujus incumbentia erat ad Ecclesiæ januam observare, per quam fœminæ ingrediebantur, & ad locum pro hoc sexu separatum eas deducebat, & adhuc inter Orientales, Græcosque Christianos, & in ruralibus Melitæ Ecclesiis locus pro utroque sexu separatus observatur, qui tamen laudabilis usus in hac insula Parochorum incuria sensim deperditur. Erat igitur locus etiam pro catechumenis mulieribus disjunctus. [Fuitque illi mater spiritualis sancta domina Romana diaconissarum, quæ accipiens eam, ascendit in Catechumenum. In vita S. Pelagiæ, cap. 8.] *Custodes sacrorum vestibulorum* appellatæ sunt Diaconissę à S. Ignatio Martyre, epist. 12. quarum munus erat etiam ad pericula evitanda persecutionum tempore absconditis mulieribus commissiones, & ordinationes Episcopi, seu Parochi deferre, per quas ad constantiam confirmabantur, eleemosynisque subveniebantur. Item fęminas ad recipiendum baptismum, seu extremam unctionem exuebant, seu detegebant corporis partes ungendas, easdemque unctas extergere, item mortuas vestire, & ornare solebant. Concilium Aurelianense II. can. 16. & Chalcedonen. 14. sub pœna excōmunicationis prohibent fœminas post diaconissatum maritum habere. FR. in quodam Heraclii Imp. diplomate, tom. 1. græci Juris, & Justinianus in Novell. 3. sanxerunt, quòd in Constantinopolitana Eccle-

Ecclesia non possent constitui plusquam undecim Diaconissæ. In quodam antiquo M. S. lectionario in Archivio S. Petri Vatic. conservato, legitur S. Martinam Virg. & Martyrem fuisse Diaconissam, ut testatur Torrigius de Crypt. Vatic. secundæ impress. pag. 557. S. Regina etiam Diaconissa fuerat. Baron. An. 513. n. 30. & 31. :||: D. Gregorius Nyssenus cùm in sacris fuisset ordinatus, Theosebia ejus uxor ab eo ideo sejuncta, etiam Diaconissa fieri voluit. Nicet. Schol. 19. in orat. Gregor. Nazianz. de laudib. S. Basilii. In Ecclesia Metropolitana Mediolanensi adhuc durat hoc Diaconissarum officium, & sunt Matronæ aliquæ, quas *Vetulones* vocant, quæ in Missa cantata, juxta Ambrosianum ritum, ad offertorium ferunt panem, & vinum pro sacrificio. FR. in Arcisspriore Castro Tusculanæ Diœcesis vidi aliquas similes, quas ibi *Sanctesas* dicunt, hæ in Quadragesima per domos comestibilia pro Concionatore, & in autumno pro Paroco, ejusque Vicario oblationes fructuum colligunt. Reperitur in Nicæna Synodo, cap. 74. decretum de habitatione sororũ viduarum, & Diaconissarum in monasterio retinendarum, & de ratione docendi eas, & de electione Diaconissarum, & officio, atque usu earum :||: Græci tamen Διακόνισσαν Diaconi uxorem appellant, quæ in Ecclesia honoratur, præstando ei digniorem inter fœminas locum, candidoque velo tegitur, nec auro, gemmisque ornari, nec crebrò publicè apparere permittitur, ac semel viduata, si ad secundas nuptias transierit, invisa, & spreta remanet. Vide *Custrix*. *Diacona*.

DIACONITA. FR. sicut Levita, ita Diaconita Diaconus appellatus fuit: [Omnium hic deservientium Diaconitarum. Apud Torrigium de Crypt. Vatic. impress. secunda pag. 537.

DIACONUS, *ni*, & *Diacon*, *nis*, Levita, ex græco vocabulo Διάκονος, idest, minister. FR. dicitur etiam *Diaconita*. Vide suprà. Et *Diaconius*, gradus. [Alienum est à consuetudine ecclesiastica, ut qui presbyterali honore, aut diaconio gradu fuerint consecrati. can. alienum. dist. 50.] Cùm igitur à ministrando Diaconus dicatur, ut in dict. *Diaconia* dictum est; ejus munus erit prædicare, & eleemosynas distribuere. can. in sancta. dist. 92. Et ante Sacerdotes prædicabant. can. Diaconi sunt. dist. 93. ibi Glossa. [Levitæ ante Sacerdotes orant, idest, prædicant.] Qui successerunt in locum Nathinæorum. Vide *Subdiaconus*. Jejunia publicabant. Vide *Jejunium*. Item Populum silere admonebant tempore recitationis lectionum. Vide *Lectio*. Item custodiebant Concilii januam. Vide *Observo*. D. Hieronymus multa Diaconorum munera connumerat, & inter alia, inquit: [Sufficit huic ordini per Deum concessum, ut non solus Sacerdos in templo Dei totum agere, & implere videatur, d. dist. 93.] :||: Diaconus ex licentia Episcopi, seu Parochi potest dare viaticum moribundis, & in casu urgentiæ absque ulla licentia, ut ex D. Th. in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 3. colligitur, ubi sic inquit: [Diaconus non debet corpus dispensare, nisi de mandato Presbyteri, vel Episcopi; vel Presbytero longè posito in casu necessitatis.] Alii tamen dicunt, quòd deferens viaticũ Sacerdoti infirmo, Diaconus non debeat propriis manibus illum cõmunicare; sed in illius manibus tradere debeat Eucharistiam, ut propriis manibus se ipsum communicet; ita enim definitũ videtur in prima Nicena Synodo, can. 17. ubi sic disponitur: [Ut ab his, qui potestatem non habent offerendi, illi, qui offerũt, Christi corpus accipiant.] Nonnulli verò non esse necessariam hanc limitationem afferunt; certum enim est, quòd Diaconus se ipsum etiam communicare potest: immo nec desunt gravissimi Auctores à Suarez, tom. 3. disp. 72. sect. 3. & à Diana, tom. 2. resol. moral. tract. 4. de Sacram. resol. 47. relati, qui ad laicos quoque hanc facultatẽ in casu prædicto necessitatis extendunt, ita ut variis exemplis conentur probare laicos posse in simili casu se ipsos communicare: sed re vera, quo ad dubium de Laicis, est magis in praxi opinio contraria; nam præceptum divinum sumendi viaticum in extremo vitæ periodo est infirmis, non autem ministrantibus impositum, qui hoc agere tenentur debita decentia, ac reverẽtia: & vice versa infirmus, dum ei, qui Eucharistiam administret, non reperitur idoneus, remanet à simili obligatione exemptus; & licèt Scotiæ Reginæ ex facultate B. Pii V. permissum fuerit, ut ante ejus martyrium posset sibimet Eucharistiam præbere, in quo exemplo prior opinio præcipuè innititur: hoc tamen solùm probaret, quòd, nempe, laicus in tali necessitate posset se ipsum communicare, quod ex pietatis congruitate non parũ probabile videtur: non verò quòd laicus posset in simili casu aliis viaticum ministrare. Ætas, quæ requiritur ad suscipiendum Diaconatus ordinem post Concilium Tridentinũ debet esse ad vigesimum secundum annum. De Sancto verò Cæsario Arelatensi legitur, quòd [Adjecit etiam hoc, ut, nunquam in Ecclesia sua Diaconum ordinaret ante trigesimum suæ ætatis anum. Verùm etiam hoc addidit, ut nec in qualibet majori ætate nunquam ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris testamenti legerit, & quatuor novi.] In ordinatione Diaconi solebat in Gallia chrismate manus perungi. Vide *Chrisma*. Quando quis in Pontificem electus debeat Diaconatum suscipere. Vide *Papa*. An Diaconus possit benedicere. Vide *Cereus paschalis*. Et ex abbundanti addam hìc, quod rogatus scripseram, occasione dubii in Sac. Rit. Congregatione agitati: An Diaconus Card. possit in sua Diaconia benedicere, & mea allegatio talis fuit, nempè, Amplissimus Cardinalis Albitius, qui non solùm Romanam Curiam eruditionis suæ fama, sed omnes longè positas nationes mirificè commovet, in locupletissimo, doctissimoque tractatu de Jurisdictione Cardinalium in suis Titulis, docet Cardinales Diaconos posse solemniter populum benedicere, quam quidem doctrinam satis, superque comprobatam tanquam magnæ mentis prolem venerari potiùs, quàm corroborare his meis rationibus ausus sum, ne videar noctuas Athenas deferre.

Per-

Perfusus igitur ejus radiis, quod in genio meo assequi nequeo, ejus doctrinæ beneficio fretus incalescam.

Quanta fuerit in Ecclesia tam Latina, quàm Græca Diaconorum auctoritas,& excellentia, luce meridiana clarius est sacrorum rituum peritis, ut ex Oecumenicis Conciliis, sacrisque Canonibus manifestè constat: nil igitur mirum est, si Archidiaconi noluerint Sacerdotio initiari, ut ex Sancto Gregorio habemus, qui acriter reprehendit Episcopum Solitanum cogentem suum Archidiaconum ad suscipiendum ordinem Sacerdotalem: quare Episcopis per Dalmatiam scripsit in hæc verba: [Præfatum Archidiaconem, ut dicitur, contra morem ad fortiorem honorem provehens conatus est callidè degradare, lib.2.ep.15.] Hinc Zonaras Diacones appellare non est veritus χειρῶν τύπον, quia ad similitudinem manus non solùm in Ecclesiæ thesauros, sed etiam circa sacrum Altare, divinaque ministeria munus præstabant, quod de Diaconibus Romanæ Ecclesiæ magis, ac magis asserendum est, quibus solis, & Messanensibus ex privilegio speciali compagis uti licebat in sacris ex D.Gregorio, lib. 7. epist. 28. & ego fusiùs hìc in dict. *Compagi*. Hinc Archilevita Laurentius, ut scribit S. Ambrosius, ad Xysti Pontificis pedes provolutus, exclamabat, *Cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem*. In hac lectione licèt aliqui mẽdum agnoverint, legerintque *Dispensationem*; nihilominus retinẽda est antiqua lectio, ut docet P.Chrysolius in suo mystagogo; nam *Verbum Consecratio* non significat confectionem sanguinis, sed perfectionem sacrificii; sicut ipsemet Sacerdos miscendo hostię particulã cum sanguine profert illa verba Canonis, *Hæc commixtio, & consecratio &c.* Imò ex Justino Apolog. 2. Diaconus utramque speciem fidelibus ministrabat, quod munus præstabat etiam præsente Presbytero, ut decrevit Concilium Carthaginense IV. [Diaconus præsente Presbytero Eucharistiam corporis Christi, si necessitas cogat, jussus erogat, can.38.] Nec audiendus est Sotus, asserens id factũ esse ex peculiari Ecclesiæ dispensatione, quia Ecclesia non valet dispensare in jure divino. Si ergo Diaconus tantam potestatẽ exercebat in corpus Christi reale, cur non poterit eamdem exercere in corpus mysticum, nimirum fideles, illis benedictionem elargiendo? His præmissis assero, Diacones Cardinales posse tuta conscientia populũ benedicere solemniter: ita legimus de quodam Diacono, qui missus à S.Gregorio Thaumaturgo, sua benedictione publica sceleratas hominum fraudes repressit, ut scribit Nyssenus in ejus vita. In Ecclesia Constantinopolitana Exocatacœli, qui sunt Diaconi Patriarchales, æquiparanturque Cardinalibus Romanis, eodem enim honore habiti sunt in Concilio Florentino; nam Pontificis manum, ac genam osculati sunt, ut ex actis ejusdem Concilii. [Patriarcha Papam stantem osculatus est in gena; nos verò cum Exocatacœlis sedentis dexterã, & genam osculati sumus.] Hi etiam in Conciliis supra Episcopos sedebant, & tamen cùm essent de ordine Diaconali, nihilominus in Missis apud suas titulares Ecclesias benedictiones solemnes præstabant, de quorum auctoritate, numero, ac privilegiis multa scripsi in dict. *Exocatacœli*. Est igitur Diaconus non ordinatione, sed auctoritate, & dignitate Sacerdos, ut benè advertit Hesychius ad illa verba Levitici cap.9. [Ingressi Moyses, & Aaron tabernaculum, & egressi benedixerunt populum.] Certum tamẽ est, Moysen non fuisse ex ordine sacerdotali, sed levitico; censendus nihilominus ratione dignitatis inter Sacerdotes, juxta Psaltẽ canẽtem: [Moyses, & Aaron in Sacerdotibus ejus.] In quo sensu 15. qu. 1. can. 1. Diaconus appellatur Sacerdos, quia ratione dignitatis, & jurisdictionis indulgentias concedere valet, ut probat Calderin. in Repert. cap. Postulasti, de pœn. & remiss. num. 68. Loquor autem de benedictione invocativa, seu deprecativa; non autem de constitutiva, quæ constituit rem in esse sacro, ut docet Cajet. 2. secundę, quęst. 88. art. 11. Imò aliquando Diaconus, præsente Sacerdote, communicat rebus benedictionem constitutivam; nam in Sabbato Sancto benedicit solemniter cereum. Nonnè Diaconus solemniter salutat populum illis verbis, *Dominus vobiscum*, sicut ipsemet Sacerdos? à qua salutatione se abstinet, si esset excommunicatus. Et quamvis Ferdinandus Paez, in cap. Missas, de consecrat. asserat solùm Episcopum posse benedicere, canora voce proferendo illa verba, *Sit nomen Domini benedictum &c.* nihilominus fatetur Sacerdotem in Missa, præsente Diacono Cardinali, non debere benedicere absque ejus licentia tacita, quia tunc censetur delegare Sacerdoti auctoritatem: ergo multò magis poterit ipse Cardinalis Diaconus exercere id, quod delegat, juxta philosophicum axioma, [Propter quod unumquodque tale, & illud magis.] Novissimè in lucem prodiit tractatus de Ecclesiastica Hierarchia, auctore Guilelmo Beyer, Parisiis excusus; hic scriptor, quæst. 6. cap. 8. multis, validisque rationibus probat, Episcopos, Presbyteros, ac Diaconos posse benedicere, cùm sint sacri Hierarchæ; eamdem prorsus sententiam tuetur Franciscus Hallier. lib. 3. cap. 2. art. 3. §. 3. Sed audiamus quæso Arcudium virum in sacris Græcorum ritibus eruditissimum. [Quia Diaconi etiã poterant baptizare, Eucharistiam distribuere, publicos pœnitentes reconciliare, prædicare, & ferè omnia munera Episcoporum, & Presbyterorum in eorum absentia exercere, de quibus omnibus agit Dionysius. Quæ causa etiam est, ut in sacro Collegio Cardinalium præter hos ordines hierarchicos, nullus alius reperiatur, lib. 6. de Sacram. Ord. cap. 6.] Ratio à priori est, quia hi soli initiantur per manus impositionem. S.Thomas Theologorum Magister hos tres ordines pares agnoscit in jurisdictione hierarchica. Diaconis enim subjicitur ordo purgandorum, Presbyteris illuminandorum, Episcopis perfectorum; & sic Diaconorum ordo est purgativus, Presbyterorum illuminativus, Episcoporum perfectus, ita in opusc. 18. cap. 23. Hic etiam fuit sen-

sensus Patrum Africanæ Ecclesiæ; nam Tertullianus enumerans eos, qui legitimè ex officio possunt conferre baptismum, ait: [Dandi quidem habet ejus summus Sacerdos, qui est Episcopus, de hinc Presbyteri, & Diaconi, lib. de baptism. cap. 17.] Ast, humanissime Lector, si cupis exempla, quæ magis movent, en unicum instar omnium desumptum ex Notis ad Chronicon Casinense latinæ linguæ nitore, sacra profanaque eruditione exornatis studio, ac diligentia doctissimi R. P. D. Angeli de Nuce Archiep. Rosanen. qui evidentissimis argumentis numero marginali 248. probat Sanctum Patriarcham Benedictum non fuisse Sacerdotem, sed Diaconum: primò ex quadam oblatione, seu donatione tempore Alexandri Secundi, desumpta ex Registro Petri Diaconi, quam refert barbarismis, & solœcismis pollutam, incuria Scriniarii, ut veritatem impollutam erueret. [Propria spontanea nostra voluntate vobis quidem Christe Redemptor mundi, & specialis Sancto ejus Confessor, & Levita Benedicto, qui spes, & refugium nostrum esse confidimus, in cujus honore, & nomine dedicatum, & consecratum est venerabili Monasterio, qui situm est in monte, qui appellatur Castro Casino &c.] Alterum testimonium exhibet codex vetustissimus Bibliothecæ Casinensis signatus nu. 353. exaratus ab octingentis jam annis, in cujus prima membrana est imago Sancti Patris Benedicti, qui sedet in Cathedra, dalmatica indutus, stola diaconali ab humero sinistro ad latus dextrum transversa. (Sed ego ab auctoritate tanti Viri recedere cogor; nam illa vestis non videtur Dalmatica; sed potiùs Colobium, vel Armiclausa corruptè ab aliis Armilausa appellata.) Sanctus Maurus Patris exemplum sequutus ultra Diaconatum assurgere non præsumpsit. Idem præstitit Sanctus Placidus Martyr. Quare non solùm Sancti Benedicti ævo, sed post multa tempora Abbates fuerunt Diaconi, ut probat de Ragimprando Abbate Casinensi circa annum 900. de cujus obitu hæc habentur in Necrologio Casinensi, cod. 47. [Octavo Idus Novembris Ragimprandus Levita, & Abbas hujus loci.] Luculentissimum assertæ veritati testimonium præbet Sanctus Gregorius Magnus, lib. 2. dialog. c. 35. [Alio quoque tempore Servandus Diaconus, atque Abbas ejus Monasterii,] & tamen certum est, omnes prædictos Abbates benedictiones dedisse ad lectiones matutinas in Choro, ad Euangelia, cæterasque horas Canonicas juxta præscriptum regulæ 9. & 11.

Omissis tamen omnibus supradictis probationibus, en denique argumentorum Achilles tibi propono. Sanctus Antoninus Florentinæ Urbis Archipræsul, Ordinis Prædicatorū decus, ac moralis Theologiæ tutissima cynosura de speciali, ac individua Diaconorum Cardinalium benedictione, non de possibili, sed de facto, ita clarissimis verbis loquitur: [Quamvis etiam benedicant Diaconi Cardinales; sed hoc nullus Archidiaconus præsumit. 3. part. tit. 14. cap. 16. §. 9.] Quanti ponderis sit hæc doctrina, nullus est, qui non intelligat. Nil igitur mirum, si Petrus Cellensis, lib. 7. epist. 16. appellet omnes Cardinales Cœli Senatores, qui etiam Angelos cum Apostolis sint judicaturi; ergo multò magis homines benedicturi.

Paris de Crassis celeberrimus ceremoniarum Magister, ac Rector, cōsultus: An Cardinalis non Presbyter posset benedicere, respondit, Non posse benedicere populum, nec rem aliquam sine speciali, & expressa licentia Papæ, ita lib. 2. c. 23. ubi refert aliquorum opinionem, qui existimarunt, Cardinalem Diaconum posse solemniter benedicere, absentibus Sacerdotibus. Imò idem Auctor loquens de visitatione Diaconiæ præstanda à Cardinali, asserit Diaconum Cardinalem in dicta functione posse uti Pluviali, ac Mitra: ergo eum æqualem constituit Cardinali Presbytero. Tandem ipse ingenuè fatetur hanc controversiam esse potiùs juris canonici, quàm cæremonialis; ideòque judicio, & censuræ Doctorum rectiùs intelligendam reverenter suam opinionem submittit; sicut & ego idem humillimè præsto. Igitur eadem Sac. Congreg. die 15. Septemb. 1668. affirmativè declaravit, quod exequutum prima vice fuit ab Eminentiss. Decio Card. Azzolino in ejus Diaconia S. Eustachii in festivitate Sancti prædicti ejusdem anni. FR. dicuntur Diaconi Episcoporum Assessores, can. Apostolor. lib. 2. c. 44. Vide *Testimonialis*. Item ex traditione apostolica ad votum castitatis tenentur, can. cùm in præterito, dist. 84. :||: Cæterùm quo ad Diaconi cæremonias; quòd, nempe, non debeat osculari manus Celebrantis, nec aspersorium, dum expositum est Eucharistiæ Sacramentum. Vide *Benedictio*. Item quando induatur casula. Vide *Casula*. Utebatur compagis. Vide *Compagi*. Quando ad Altare deferre debeat corporale. Vide *Corporale*. Quo tempore incipiat ei facultas proferre Dominus vobiscum. Vide *Dominus vobiscum*. Quo ad ejus vestes, & paramenta. Vide *Colobium. Dalmatica*. Ad Diaconum spectabat ante consecrationem Obsessos expellere. Vide *Energumenus*. Reliqua ad Diaconum spectantia. Vide *Archidiaconus. Apocrisarius. Cardinalis. Communio. Hieromnemon. Regionarius.* Quid Diacon in Missa ministrans debeat agere in actu offertorii Calicis. Vide *Offertorium*. Quomodo stolam debeat cingere in actu communionis. Vide *Orarium*. In ordinatione Diaconorum inter alia instrumenta eis tradita apud Græcos etiam flabellum consignatur. Vide *Flabellum*. Dicitur quodammodo Sacerdos. Vide *Sacerdos*. Antiquitus Diaconus semel in anno incensabat Altare, quando, & cur? Vide *Thuribulum*. Græcus Diaconus semper incensat Altare. Ibidem. Dicitur etiam *Zacon*. Vide suo loco.

DIACOPOSIS, & *Diacopsis*, ex græca dictione διακοψις, quæ scissuram, seu rimam significat: sic *Diacopi*, διάκοποι, dicti sunt canales illi per quos Nili inundatio in Ægyptiacos cāpos compartiebatur. [Ut insitam sibi misericordiam suis famulis largiatur, & super illam diacoposim, vel unum magistrum militum dignetur concedere. Jo: Diac. in vita S. Gregorii. [Item *Diacope*, διακοπή, *interci-*

tercisio, separatio, præcisio, præsertim nervorum: item significat laxamentum, seu intermissionem: sitque à verbo διακόπτω, intercido, disrumpo, discerpo, irritum facio, dirimo &c. Et hæc vox etiam in Historiis sacris, sicut & *Diacopi*, scissuræ, meatus, occurrunt.

Diacopton, ex græco διάκοπον, intermittentem significante, quod de arteriæ pulsatione diceretur; sed metaphoricè ab Anastasio Biblioth. pro cælaturæ intercisione accipitur; nam ad instar venarum pulsatilium, quæ cutem exaltant, sculpturæ ars ejus figuras à planitie intermissivè relevat, quod opus alibi *Intersatile* idem appellat.

Diadema διάδημα. FR. corona, circulus; translativè circuitus intelligitur. [Inter me, & illum grande est diadema. In passione SS. Perpetuæ, & Felicitatis] ubi aliqui *Diastema* corrigunt, sed perperàm; nam sicut limbus extremam togæ fasciam significat, & translativè de vasto zodiaci, ac inferioris terræ circuitu dicitur; sic etiam pro diadema gyrus ingens intelligi potest. Item *Diadema* significat caputii ornamentum. Item complementum totius, inde *Diademata Apostolorum* SS. Petrum, & Paulum Ennodius Dict. 2. in dedicat. eorum Templi Novariæ appellavit. In eodem sensu Apostolus [Itaque fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea. Ad Philip. cap.4. Mulier diligens corona est. Proverb. 12.] Item accipitur pro perfectione, & æternitate. [Accipiet coronam vitæ. Jacob, epist.1. Dabo tibi coronam vitæ. Apocalyp. cap. 2.] idest, perfectionem, seu æternitatem vitæ. Diadematis synonyma in proprio significatu. Vide *Anadema*. *Camelautium*. *Corona*. *Epanoclistus*. *Infula*. *Nimbus*.

Diæta, δίαιτα, unius diei iter [Una die, si opus fuerit, quatuor, aut quinque diætas excurrit. Blesen. epist. 66.] idest, in unico die excurrit iter quatuor, vel quinque dierum. [Porrò cùm jam diætam illam, aut totam, aut ferè totam, nostri præambuli peregissent. Idem epist. 14.] Aliqui tamen perperàm diætam pro leuca accipiunt, quorum error ex Guglielmi Tyrii auctoritate fit manifestus, qui cap. 7. Descriptionis Terræ Sanctæ de Hierosolyma Civitate loquens, ait: [Distat autem à mari mediterraneo ipsa sancta Civitas per unam diætam communem cum dimidia] hanc enim Civitatē à prædicto mari per iter unius diei cum dimidio distare omnes cōcordant. FR. Quid autem sit *diæta*, in utroq; jure habetur expressum, in canone primum, scilicet, de rescriptis in sexto, c.11. tit.3. [Nullus tamen eorum, ultra unam diætam à fine suę Diœcesis valeat cōveniri.] Et inferiùs: [Dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultrà unam diętam (sicut in casu alio præmittitur) minimè sit remotus.] sic in decretali de rescriptis, cap. nonnulli [Ne quis ultra duas diætas extra suam diœcesim per litteras Apostolicas ad judicium trahi possit] statuitur, & in jure civili expressiùs habetur, quòd diæta legalis contineat viginti milliaria, ff. si quis cau. l. vicena. Item *Diæta* pro abstinentia. Vide *Modela*. Item pro unius diei victu. Vide *Diarium*. *Zeta*.

Diagraphum, græcum nomen διαγραφή, descriptionem significans. [Afflictiones populo Siciliæ, Africæ, Sardiniæ, vel per diagrapha, seu capita, atque nauticationes imposuit. Floriar. in Vitaliano.

Dialogus, διάλογος, confabulatio inter duos; fuit etiam sic cognominatus Gregorius Magnus à Græcis ob compositionem ejus libri cum hoc titulo, quem Zacharias Papa in græcam linguam transtulerat, ut Anast. Blioth. in Zachar. testatur. Quare erraverunt Græci attribuentes cognomentum *Dialogi* Gregorio II. à quibus, ut notat Baronius Ann. 726. nu. 30. decepti sunt etiam nonnulli latini scriptores, & de Cedreno græco scriptore valdè miratur Phronto Duceus inquiens, [Minus ergo mirum, si græcus sive interpres, sive librarius, qui hanc expressit epistolam, Gregorio cognomen Dialogi addidit] loquitur de Gregorii II. epistola Imperatori Leoni Isaurico scripta.

Dianæ Ephesinæ templum, Vide *Neocorus*.

Diaphonia, græca dictio διαφωνία, idest, discordia, ex qua D. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis metaphoram sumens, pro dissonantia vocum in cantu utitur, quæ est propria hujus vocabuli significatio.

Diapistis, græcum nomen διαπιστής, idest, vera, & fidelis [Planetam diapistin listis aureis adornatam, lib.2. chron. Casinen. cap. 43.] nempè, planetam ex auro textili, haud adulterino, seu apparente. FR. de eadem dictione ibidem fit mentio, lib.3. cap. 20. [Tunicam diapistin. &c.

Diapsalma, ex græco διάψαλμα, significat intermissionem, ac separationem inter unum, & alium psalmum. [Hic incipit secunda pars. Continuatio, omnis homo est subditus vanitati, propter hoc cessare deberet à peccato. Diapsalma, Veruntamen pertransit homo de peccato in peccatum. Haymo ad Psal.38.] quæ pausæ observatio in psalmodia ad moderandum cantum, notas musicales obsequendo, inserviebat. [Legimus quadragesimo nono psalmo sub secundo diapsalmate Spiritum Sanctum dixisse, Peccatori autem dixit Deus. Optat. Milevit. lib.4.] Hieronymus verò in epist. ad Marcellum, hoc vocabulum ait secundùm Aquilæ expositionem correspondere hebraicæ dictioni *Selah*, quæ in sempiternum significat: Hebrei enim, ubi mutatur rhythmus, seu terminatur sensus, ponebant *selah*, scilicet, *Semper*, aut *Amen*, quod idem Sanctus Doctor authoritate Origenis comprobat, dum ibi sic inquit [Quia novitia musta contemnis, saltem veteris vini auctoritate ducaris] Origenes deinde suam sententiam Theodotionis, Symmachi, & Septuaginta interpretum authoritate corroborat, qui omnes vocem *Selah* in psalmis invenientes, græcè *Diapsalma* verterunt. Vide *Selah*.

Diarium, quotidianus victus alicui assignatus. [Diaria dari scriptoribus ad edendum. Matth. Paris. in vita Abb.] ubi etiam *Diæta* dicitur. Vide *Diæta*.

Diarodinus, rosaceus color in ambabus partibus duplicatus. [Planetam diarodinam. Chron. Casin. lib. 1. c. 5.] FR. in Pharmacopeis pastillæ quædam Diarodinis Abbatis dicuntur, quia ex rosis reubarbaro mixtis componuntur, ac primum vocabulum colorem, & secundum Authorem denotant.

Diasostis, Conductor, Dux. [Civitas, in qua diasostis meus me deferens, duabus parvis impositum navibus, duobus me mendatoribus, qui Hydruntem me per mare conducerent, commendavit. Luitprand. in legat.] Qui Auctor hac voce barbaro-græca διασωστὴς utitur. Synonyma. Vide *Dux*.

Diasphendon, à græco verbo διασφενδονέω, idest, violenter dissipo, disjungo. Patibulum erat inter duas inclinatas arbores, in quibus Sanctorum Martyrum corpora ligabantur, ac violenter in pristinam posituram arbores directæ Christi victimas dimembrabant. FR. hoc vocabulum est compositum à διά, *per*, & σφενδονέω, *fundam agito*. Sphendon autem, seu *Sphendona*, balista, vel funda latinè dicitur: hinc Melitenses, qui bilingues sunt, idest, græcam, & punicam loquelā retinent, fundam ex græco *Sphendonam*, seu *Sphendolam*, & ex punico idiomate *vvadhap*, appellant. Quare διασφένδων, duplex balista latialiter sonat: quod tamen potest intelligi de supradictis cōduplicatis arboribus, ac fortasse *Arbalista* erat, de qua suo loco egimus, idest, arborum balista; nam arbor ita pressa, vim ad instar, balistæ habebat, dimissa.

Diasprum, dupliciter album [Pluviale etiam diasprum listis auro textis. Chron. Casin. lib. 1. c. 43.] Vide *Asprum*.

Diasyrticus, græca dictio διασυρτικὸς, duplicis speciei, vel significatus. Etymon verò græcum ex διὰ propositione, quæ interdum dualitatem in compositione significat, & σύρω, idest, traho provenit, inde translativè nomen significat, quod ad duplicatum significatum trahitur, & hæc est magis consona hujus dictionis derivatio. [Notandum est, quòd verbum à nobis præmissum dyasirticum est; ad duo enim trahi potest convenienter expositum. Blesen. ser. 38.] qui Auctor sermone 20. & 34. habet etiam *Trisyrticum*, *Tetrasyrticum*, adjectiva nomina pro nomine tres, & quatuor significationes recipiente.

Diatheca. FR. ex græco διαθήκη, testamentum seu testamentaria hæreditas. [O quantum diatheca valent, & quinque comati. S. Gregor. Regist. lib. 1. epist. 30.] ejus synonyma. Vide in dict. *Testamentum*.

Diatreta, græca vox, διάτρητον, dupliciter foratum [Quasi per diatretam speciem ab utraque in utramque spectantibus præbet. Paulin. in epist. 12. ad Sever.] ubi de tribuna loquitur, quæ ex utroque latere foramina, seu fenestras inter se correspondentes habebat. In aliquibus tamen Codicibus *Diatrita* habetur. Vide *Pertusum*.

Diatus, diurna luce illuminatus. [Si casu turbentur, sole renascenti diati, divinitus reparentur. Ivo Carnoten. in Chron. M. S.

Diaulus, græca vox δίαυλος, idest, duplicatus cursus; accipitur pro duplici stadii cursu. Erat tamen unius stadii tractus; sed cursores ad metam pervenientes, statim ad priorem terminum recurrebant; itaque duplici stadio correspondebat continuatus, & replicatus ille cursus. [Cursore in diaulo cursu retrorsum flexu decurrunt, iterum per eadem vestigia. Phil. lib. 5. c. 11.] Inde Cursores διαυλοδρόμοι, *diaulodromi* dicebantur.

Dica, FR. angustiam, vexationemque arabicè significat, *Dicha* enim dicunt in eadem significatione; unde etiam Siculi, apud quos multa arabica verba adhuc manent, cordis angorem *Dica di cori* dicunt, quo vocabulo usi sunt etiam Græci, & Latini pro constringere aliquem: sic *Dicam alicui scribere*, Reum ad judicium constringere significabat. Vide Calep. in dictione *Dica*, & hìc in dictione *Eremodicium*.

Dicanitium, clava argentea, italicè *Mazza*, quæ antiquitus ante Imperatorem & Magistratum ferebatur, hodie tamen ante Cardinales defertur. Panncirol. in Thesaur. lib. 1. c. 85.

Dicæophylax, græcum nomen δικαιοφύλαξ, Justitiæ Custos latinè sonat, officium erat in Aula Constantinop. penes nos Justitiæ Præsidens diceretur.

Dichoneum, quædam æris species. Cod. Theodos. lib. 11. tit. 21. cap. 1. secundùm quorumdam opinionem monetam æream ex utraque parte signatam denotat. Alii verò cuprum bis liquefactum interpretantur, quod quidem vocabulum à verbo græco διχέω, derivatur.

Dicibulum, anilis fabula [Satis meminerat Ptolemæus puerilium dicibulorum, in mari poma nasci, & in arbore pisces. Tertul. advers. Valent. cap. 20.

Dicirion. Vide *Bulla*.

Dicterium. Vide *Ambo*. *Diptycum*.

Dictica. Vide *Diptycum*.

Dictio, FR. Itali *Diceria* vocant, est discursus academicus, ita enim *Dictiones* ejus discursus intitulavit Ennodius, ideò Ambo, sive pulpitum *Dicterium* dicitur. Dictio correctionis. Vide *Superdictio*.

Didrachmum, ex græco δίδραχμον, idest, duplex drachma. [Magister vester non solvit didrachma? Matth. c. 17.

Didymus, FR. ex græco vocab. δίδυμος, idest, gemellus, quæ denominatio Thomæ Apostoli fuerat: aliqui asseruere fuisse cognomen familiæ; alii verò agnomen crediderunt, addentesque ita agnominari, ex eo quia gemellus cum alio fratre natus fuerat; sed re vera vana est utraque assertio, pro quibus nulla historia extat. Didymus enim græcè synonymum est nominis Thomæ hebraici sicut in Euangelio habemus synonymicè idem nomen replicatum Abba, Pater; sic Didymus græcè dicitur, & hebraicè *Thoma*: sic etiam *Theumi* Arabicè, & Melitenses allium *Theum* vocant, quia nucleis gemellis coagmentatur, ac duos fratres gemellos *Theumin* dicunt.

Didymus Alexandrinus. Vide *Chalcenterus*.

Dies Ægyptiaci. Vide. *Strena.*

Dies Amphidromius, qualis erat apud Romanos. V. *Baptismus* prope finem. §. solebant Gentiles.

Dies Iræ, Dies Illa, Missæ defunctorum sequentia, à quo composita. Vide *Prosa.*

Dies Solis. Vide *Dominica*. Dies votorum, idest, matrimonium. Vide *Votum.*

Dieta. Vide *Diæta.*

Dieteris, διετηρὶς, biennium, seu tempus duorum annorum. Quamvis in Lexicis, διετία, pro biennio ponatur, cùm tamen trieteris, tetraeteris, & alia similia græcè dicantur; ita dieteris eodem idiomate potest efformari. Idque à δὶς, bis, & ἔτος, annus.

Dieto, abstinentiam in comedendo observo. [Cæteri in eminentiæ Cathedralis apice sublimati, statim curam carnis propensiùs agunt, circumspectiùs dietant, non minus timent corporis ægritudines, quàm gehennam, & in omnibus spatium vitæ productioris affectant. Bles. ser. 27.] Vide *Modela.*

Diffamo. FR. verbum, ex sui natura ad bonum, & ad malum publicare, & manifestare significat. Ac in rectum sensum D. Aug. lib. 2. de Civit. Dei, cap. 21. [Quasi diffamata, & prævalescente Religione Christiana sentirentur. Et ibidem, lib. 3. Tam grandi diffamari] dixit.

Difficio, quod propriè destruere denotat; translativè tamen de rebus animatis pro occidere accipitur. [Si per odium, aut malum ingenium hominem diffecerit (*pro deffecerit*) in constit. Caroli Magni, cap. 11.

Diffinitio, FR. idest affirmatio. Glossa in can. diffinitio. 22. quæst. 4.

Diffiteor. FR. non confiteor. [Cæterum aliud est crimen notorium, aliud occultum. Notorium definitur, de quo Presbyter canonicè condemnatur. Occultum quando ab Ecclesia toleratur. Cæterum quando crimen notorium non diffitetur, Presbyter canonicè condemnatur &c. cap. 7. de cohabit. cleric. & mulier.] Sensus est, quòd notorium crimen dicitur, quando à delinquente non negatur, ut ibi Gloss. [Se esse concubinarium diffitetur, cap. 8. ibidem.] Idest, non confitetur. Vide *Notorium.*

Diffugium. FR. subterfugium. [Nec patrocinari eos debet appellationis diffugium, de cler. non residen. cap. 4. Virum bonum, appellationis cessante diffugio, instituere non omittas, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.

Digamus. Vide *Bigamus.*

Digitiæ, aureæ, vel argenteæ virgæ, ad instar digitorum formatæ. [Digitiæ aureæ novem. Anast. Bibl. in Leone III.

Digladiabilis; actio, & offensa gladio vindicanda. [Plura de pace dixerat, quo commoti nonnulli, qui digladiabili dissidebant odio, offensas utrimq; donavere. In vita S. Vilstani Episc. DIGNATIO, penes Ecclesiasticos Scriptores, pro divina gratia ponitur; sic in præconio Sabbati Sãcti: [O mira circa nos pietatis dignatio. Non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyriũ. S. Cyprian. de martyrio, & passim apud eundem Tertullianum, aliosque africanos scriptores.

Dignitosus, dignus, sic de Abele inquit Aldelmus: [Quorum prior, ut altiùs repetens ab origine pandam, propter dignitosam innocentiæ palmam, & originalis patientiæ titulum, spreto fraterni libaminis sacrificio, rata, & grata divinis conspectibus holocaustomata primus mortalium offerre promeruit, & hujus rei gratia à perfido, & nefando fratre inextricabile germanitatis vinculum contra jus divinum, & fas humanum rumpens crudeliter cruentatus, futuram in fine sæculorũ piè Redemptoris nostri passionem paupere pretiosi sanguinis ostro præfiguravit. De Virgin. cap. 28.] Hoc idem barbarũ vocabulũ apud Ambros. cap. 5. in epist. 1. ad Timoth. in significatione spectabilis reperitur: ubi sic ait: [Quando enim vident dignitosum virum erroris causa corripi, necesse est, ut caveant sibi.] At revera commentaria illa non esse S. Ambrosii, senserat Eruditiss. Latinus Latinius; sed alterius Scriptoris linguę græcæ ignari. FR. Vide in ejus Bibliotheca Sac. in obser. D. Ambros. quã nuper imprimi curavi, quem sequutus est Em. Bellarminus de Scriptoribus Eccles. de D. Ambros. ubi inquit: [In quinto tomo sunt Cõmentaria in epistolas S. Pauli, quæ à multis non creduntur Ambrosii, nec sine causa.] Quod quinque validissimis rationibus comprobat, & Labbe de Scriptor. Eccl. in Hilario Diacono hæc Commentaria ejusdem Diaconi esse refert. Vide super hoc dubium in dict. *Benedictio.* Synonyma hujus dictionis. Vide *Axiomaticus.*

Diguria. Divisio nocturnalium Psalmorum à S. Ambros. ordinata. [Primam partem Ambrosius divisit in decem nocturnos, nullo psalmo prætermisso, quos vulgus sui loci digurias appellat. Rodulphus, lib. 2. de canon. observat. cap. 10.

Dii. FR. dubitatur quomodo Deus pro Diis jurare præceperat, inquiens: [Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi sui. Exod. cap. 22. num. 8.] Item [Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices. Ibidem, num. 28.] sed D. Gregorius per Deos hìc Sacerdotes intelligit apud Gratianum in can. Sacerdotibus. 11. quæst. 1. Sic Magnus Constantinus Sacerdotes Deos appellavit. Ibidem. Sic etiam Innocentius III. in cap. 3. decretal. lib. 5. tit. 7.

Diiticum, insignis Monasterii nomen à Sancto Dio Archimandrita Constantinopoli fundatum, de quo Sancto mentionem faciunt græcũ Menolog. ad diem 19. Julii, & Martyrologium Rom. 8. Febr. sub his verbis, [Constantinopoli natalis Monachorum Martyrum Monasterii Dii &c.

Dilapidator. Vide *Interversor.*

Dilatorius, FR. frustratorius. Glossa in Clementin. cap. 2. de verb. signific.

Dilectus, nomen substant. amorem significans S. Cyprian. epist. 3. lib. 1. & in tract. de lapsis, verba quæ habentur in epist. 2. ad Thessalon. cap. 2.

[Charitatem veritatis] Cyprianus [dilectum veritatis] exponit, quia in græco textu Pauli verba sunt ἀγάπην τῆς ἀληθείας: idem vocabulum apud Pacianum, lib. de pœniten. reperitur.

Dilucebre, dilucidè. [Innotesci voluit dilucebrè. In Vita S. Cœli Epis. Trev.

Dimeritæ, Διμερῖται. FR. Apollinaristæ hæretici, à voce græca διμερές, bipartitum: nam Apollinaristæ conveniebant priùs cum Arianis, asserendo, quòd Verbum divinum in incarnatione animam humanam non assumpsisset; & ex textu Euangelii deinde convicti, fatebantur suscepisse animam, sed absque intellectu, cujus vices Verbi divinitas suppleret; ideò (ut refert D. Gregor. Nazianz. in epist. 1. ad Claudinum) Christum *Hominem Dominicum* appellabant: quæ tamen verba in rectum sensum intellexerat D. August. at posteà lib. 1. cap. 19. Retract. se retractaverat. Nihilominus D. Athanasius in expositione Symboli absque scrupulo catholicè his terminis usus fuit, inquiens: [Quò præcursor pro nobis ingressus est Dominicus homo, in quo judicaturus est vivos, & mortuos.] De his hęreticis. Vide *Apollinaristæ*.

Dimidium Ponderis, moneta, quæ sit? Vide *Siclus*.

Dimissoriæ, & *Dimissoriales litteræ*. Vide *Litteræ dimissoriales*.

Dimitus. Vide *Samitus*.

Dinodium, sacrum donarium. [Ne quis posthac sacra temerè contractet, etiamsi vel cadmea necessitas urgeat; ne manus impuras sacris rebus injiciat, ne profana ex divinis dinodia fiant, dum in publicos usus circumferuntur. In Bulla aurea Alexii Imperatoris,] ubi multoties hoc vocabulum repetitur.

Dioecesis, διοίκησις, Regio assignata sub Episcopi jurisdictione. FR. Non erit extra materiæ terminum apponere hìc responsum à me allatum jussu R. P. D. mei Ciampini liberalium artiū versatissimi Præsulis, & Eruditorum Mecœnatis, quibus valdè proficuam, & utilem super Concilia œcumenica Romæ Academiam nuper erexerat: ubi dum examinabatur, an canones apostolici sint apocryphi, vel hagiographi, & inter alia dubia pro parte negativa, quæsitum fuit, quomodo canon apostolicus 34. disponat, quòd [Episcopus extra terminos suos in Civitatibus, & Regionibus sibi non subjectis ordinationes facere non præsumito.] Si episcopatuum, & diœcesum divisiones non Apostolorum, sed Pontificum Romanorum temporibus factæ fuere? Cui objectioni mihi sic respondere contigerat; Primò, nempè, examinando Diœcesis etymologiam. Secundò impugnando quorundam opinionem, asserentium Pontifices primò Diœceses divisisse, ac Episcopis assignasse. Tertiò citatum canonem Apostolicum esse hagiographum. Circa primum asserui etymologiam hujus nominis *Diœcesis* ab Auctoribus dupliciter afferri; primò in concreto, idest, territorium, seu Provinciam Diœcesano, seu gubernatori assignatam, ita Glossa in can. Episcopi, qui extra suam 9. qu. 3. in can. quicumque 16. quæst. 3. & in cap. unico extrav. comm. de offic. delegati, ubi semper dicitur, *Diœcesim*, nil aliud esse, quàm territorium, seu provinciam. Secundò in abstracto, scilicet, absq; limitanea jurisdictione loci; & ita Archidiaconus, & alii ad tit. 8. de rescriptis, cap. 11. §. de sua Diœcesi, in sexto, ubi abstractivè sic definiunt: [Diœcesis dicitur divisio, seu gubernatio, quia divisa est ab Ecclesia alterius Episcopatus, & commissa gubernationi unius.] Utramque tamen definitionem esse veram dixi: sed respectivè; Prima enim verificatur, quo ad tempora, in quibus cœperant Episcopi habere territorium assignatum, & jurisdictionem temporalem, vel quasi temporalem. Secunda verò assertio Archid. cit. & aliorum intelligitur originaliter, nimirum, quando Episcopi ab Apostolis ordinati habebant gubernium, & curam animarum, in quorum numero assignato consistebat gubernii episcopatus cura, atque ab alio cœtu, seu Ecclesia distincta; nomine enim Ecclesiæ, nonnisi fidelium congregatio formaliter significatur, ex qua fidelium unicuique Episcopo assignatione in primitiva Ecclesia orta fuerat inter rudes dissensio: nam alii dicebātur esse Christi, alii Cephę, alii Apollo, & alii Pauli: Christi inquam, dicebantur illi, qui ab ipsomet conversi ad fidem tanquam cæteris primiores gloriabantur: namque illo adhuc in terris conversante, eos fidem docuerat, aliosq; per ejus discipulos, quando, nempe; [Misit illos binos ante faciem suam in omnem Civitatem, & locum, quò ipse erat venturus, Lucæ cap. 10.] dederatque eis spiritualem jurisdictionem, Marc. 6. qui ut inferiùs ibidem, [Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægrotos, & sanabantur.] Itaque rectè concludit D. Hieronymus in epist. ad Titum, inquiens, [Olim idem erat Presbyter, ac Episcopus, & antequam diaboli instinctu, studia, vel schismata in Religione fierent, & dicerent in populis, ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum consilio gubernabantur. Postquam autem unusquisque eorum, quos baptizaverat, suos esse putabat, & non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris superponeretur omnibus, ut schismatum semina tollerentur.] At quando hæc superpositio, (quæ eadem est, ac episcopatus, & gubernatio, seu diœcesis) constituta fuit? Certè non nisi quando schismata prædicta Corinthi commota fuerunt, idest, tempore Pauli, & Apostolorum. Ergo diœceses tunc divisæ sunt. Quod benè insinuari videtur ex eadem Pauli epist. 1. ad Corinth. ubi postquam eis scripserat, [Hoc autem dico, quod unusquisq; vestrùm dicit, ego sum Pauli &c.] & postquam schismata, & divisiones reprobaverat, sequitur nihilominus ibid. cap. 12. spiritualium guberniorum, seu diœcesum divisiones approbare, inquiens; [Et divisiones ministrationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.] En igitur divisiones superioritatum, ministrationum, gubernationum, seu diœcesium, quæ idem sonant.

nant.

nant. Itaque in primordio Ecclesiarum diœcesis nomen abstractum erat, per quod gubernatio, & institutio fidelium numericè assignatorum, & non territorium intelligebatur. Quod benè Gelasius Papa testatur, dicens: [Semel diœcesim constitutam, ex qua semper ad regenerationem atque consignationem (*idest, animarum*) Episcopi plebs devota convenit. Territorium etiam non facere diœcesim olim fuerat ordinatum. can. licèt in regulis. 16. quæst. 3.] At quando fuerat hoc *olim*? Certè non nisi eo tempore, de quo Hieronymus dixerat suprà: [Olim idem erat Presbyter &c.] scilicet, Apostolorum tempore. Quapropter ex vi nominis infertur fuisse tunc diœcesum divisiones. Vide *Presbyter*. Quo verò ad secundam propositionem, quòd, nimirum, ut aliqui senserunt, diœceses tempore Gelasii Papæ fuere divisæ: respondetur, quòd ex ipsius verbis contrarium manifestatur; nam ead. 16. quæst. 3. can. 5. sic ait: [Licèt in regulis contineatur antiquis, parochias (*idest diœceses*) unicuique Ecclesiæ pristina dispositione deputatas, nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam exempli mali, temeritate crescente, universalis confusio nasceretur; tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis, omnia jussimus, quæ taliter fuerant invasa, restitui &c.] Gelasius ergo non instituerat diœceses; sed tantùm restituerat, eis nempe territorii terminos assignãdo: sic Gregorius II. Bonifacio Episcopo pro eadem re delegaverat sub hac verborum forma: [Præcipimus, ut juxta canonum statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ Sedis, debeas ordinare Episcopos, 16. qu. 1. can. Præcipimus.] ac ita de Joanne XXII. in extrav. de off. deleg. cap. unico habetur, quòd: [Multas diœceses in duas, & in plures divisit.] Errat insuper Glossa asserens Dionysium Papam diœcesum primum divisorem fuisse: nam solùm parochias presbyterales in Urbe constituit, quę hodie Cardinalium tituli sunt; sic etiam fieri per omnes episcopatus statuit, quod ex ejus epist. 2. ad Severum episcop. in primo tom. Concil. satis liquet, ubi sic ait: [De Ecclesiis parochianis, unde Apostolicam Ecclesiam consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ per Cordubensem provinciam, & dividendæ Sacerdotibus, nil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quàm ut sequaris quod nos in Romana Ecclesia nuper egisse cognoscitur; Ecclesias verò singulas singulis Presbyteris dedimus, parochias, cœmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus; ita, videlicet, ut nullus alterius parrochiæ terras, terminos, aut jus invadat; sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissã custodiat &c. Hanc quoque normam carissime te, & omnes Episcopos sequi convenit, & quod tibi scribitur, omnibus, quibuscunque potueris, notum facias, ut non specialis, sed generalis fiat ista præceptio.] Quamvis Baronius existimet ab aliis Pontificibus Romanas parochias divisas fuisse, ut in dict. *Titulus* dicetur; sed quidquid de hoc sit, quod ad præsentem rem nostram nil pertinet; sufficit enim solùm in hac secunda responsione demõstrasse, quòd Rom. Pontifices non primùm gubernium animarum Episcopis; sed eis territoria, ad exercendas suas jurisdictiones, diviserint: & quod firmat Baronius de antiquiori ante Dionysium Papam diœcesum divisione, intelligendum est juxta Apostolorum institutionem, quo ad gubernium animarum; non verò quoad assignatam territorii jurisdictionem. Quo ad tertiam assertionem, dico, quòd semel concesso, Episcopos tempore Apostolorum fuisse institutos, sequitur pernecesse etiam correlativas eorum diœceses eis esse assignatas; non tamen concretè, sed abstractivè ut suprà exposui. De existentia Episcoporum in primitiva Ecclesia constat ex Apostolicis actibus, cap. 20. [Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos fratres Spiritus Sanctus posuit Episcopos &c. Oportet Episcopum irreprehensibilem &c. 1. Timoth. cap. 3.] & sic passim in ejusdem Apostoli epistolis. Et de facto extitisse tunc diœceses, ac Principem Apostolorum plurimos Episcopos ordinasse, in diversisque locis ad prædicandum destinasse legimus; tunc enim gens destinata diœcesis abstractivè rectè dici poterat. Item quòd idem Princeps ordinasset à tribus Episcopis Episcopum consecrari. Baron. An. 34. nu. 29. quòd Apostoli Episcopos Sacerdotes, ac Diaconos ordinassent. Idem An. 44. n. 77. quòd in fundatione episcopatuum, & diœcesium habuerunt prerogativas respectivè ad Provincias juxta temporalem Gentilium Romanorum consuetudinem. Idem An. 39. n. 10. & seqq. & infrà dicetur. Item quòd Cathedræ primorum Episcoporum consecrabantur. Idem An. 45. n. 11. quòd Episcopus peregrinus ad concionandum invitabatur ab Ordinario loci. Idem An. 46. num. 13. omnes enim hujusmodi actus indicant profectò, episcopatus cum eorum gregibus extitisse. Vide *Primas*. Quòd autem multò ante Nicænam Synodum patriarchales, ac episcopales diœceses extitissent, cõstat etiã ex Ethnicis Scriptoribus; nam refert Vopiscus, Adrianũ Imp. hæc inter alia Severiano Cos. scripsisse de Christianis Præsulibus, nempè: [Qui se Christi Episcopos dicunt:] & post pauca idem: [Patriarcha cùm Ægyptum veniret. In Saturnin. Imp.] Quamvis non paucas in ea epistola Hadrianus falsitates ex Ethnicorum Ægyptiorũ calumniis in Christianos narret; constat tamen ex hac relatione collimitaneos Episcopos sub Alexandrino Patriarcha tunc extitisse. Habebant igitur Episcopi eorum diœceses abstractivè, non in territorio consistentes; sed in animarum conversione, ac directione, sicut nunc Episcopi missionarii de propaganda fide in partibus infidelium. Nec obstat primò, quòd nomen Episcopi significet superintendentem; nam hæc esset de solo nomine quæstio, dum hanc ipsam superintendentiam cum Ambrosio, & Augustino verum episcopatum, & diœcesim appellabo, quia diœcesim non à territorio denominari suprà ex Gelasio visum est, &

superintendere, ac superimponere, ex Hieronymo suprà laudato synonyma sunt. Nec obstat secundò diœceses à Lino Papa divisas esse, ut ex ejus verbis colligitur, in can. Episcopi non in castellis, dist. 8. Nam ante Linum Clemens idem dixerat, seu clariùs in D. Petri persona, nempè: [In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant: Episcoporum primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum, & majora negotia in fide agitarent:] & post pauca: [In singulis verò reliquis Civitatibus singulos, & non plures constitui præcepit, qui Episcoporum tantùm vocabula sortirentur; quoniam neque inter ipsos par fuit institutio, sed unus præfuit omnibus. Eadem dist. 80. can. 2.] & Clemens Papa III. inquit: Ex hoc siquidem data B. Petro à Domino potestate, ipse, ac successores ipsius per diversa mundi loca constituerunt Episcopos, & dignitates per provincias diviserunt. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 209.] Quam S. Clementis authoritatem Lucius Papa hagiographam recognoscit, eadem dist. 80. can. Urbes, & loca, ubi inquit: [In ipsis verò Urbibus post adventum Christi Apostoli, ut eorū successores, Patriarchas, & Primates posuerunt.] Quinimò Glossa de Chorepiscopis, an ab Apostolis illi instituti fuissent, in can. Chorepiscopi, dist. 68. dubitat. Synonyma. Vide *Episcopiū. Exarchus. Patriarchium. Præsulatus. Stauropegium*.

DIOECESANUS. FR. dicitur loci ordinarius. Vide *Episcopus*. Et pro omnibus, qui in aliquo loco jurisdictionem episcopalem, seu quasi episcopalem jurisdictionem exercent, ut sunt Abbates. Clement. in cap. unico, de foro competenti, & ibi Gloss. Item Diœcesis subditus intelligitur, 12. quæst. 2. can. [Statuimus (quod Episcopi omnes jubent) ut Civitatenses, sive Diœcesani, Presbyteri, vel Clerici &c.

DIOECETA, græca dictio Διοικητὴς, gubernator, negotiorum administrator, & tributorum exactor in aula imperiali Constantinop. [Glaba magno diœceta cum cruce, ex pretiosissimis lapillis confecta, quæ verbis fides esset, celeriter ad eam misso, de lethali Imperatoris morbo certiorem fecit. Cantacuz. lib. 3. cap. 14.] Fit etiam mentio de hoc officio in legibus, Cod. Episcop. aud. lib. 6. FR. An sit idem, ac *Ducenarius*, & corruptè *Duganarius*, italicè *Doganiero*: cùm exactor vectigalium tam Diœceta, quàm Ducenarius à vocabulo græco Δουκηνάριος, idest, agens, & exactor dicatur, de quo in l. ducenarii, Cod. de exaction. tribut. qui in rescripto Zenonis Imp. numerantur quadraginta octo Ducenarii. l. Marcellino. C. de agent. in reb. & Euseb. Cæsar. lib. 7. Hist. Eccles. cap. 4. fecit mentionem Ducenarii, ubi de Paulo Samosateno sic scripserat: [Neque commemorare opus est, quo pacto se insolenter extulerit, ut sæcularium honorum gradus sibi assumpserit, seque arroganter in iisdem gesserit, & ducenarius potiùs, quàm Episcopus nuncupari voluerit, & per forum volitarit, & modò epistolas legendo, modò quid illi responsi daretur, præscribendo, magna satellitum turba, partim eum antecedentium, partim subsequentium stipatus.] Ubi aliqui Ducenarium cancellarium regium perperam interpretarunt. Vide Baron. An 272 n. 5. & 6.

DIOGENIS epitheton. Vide *Imerobius*.

DIOMEDIS CUSTODIA. FR. erat carcer in Constantinopolitana Urbe tempore græci Imperii, [Et transposuerunt in eam, quæ dicitur Diomedis custodia in prætorio Præfecti. Exilium S. Martini Papæ in collect. Anastasii Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 94.

DIORYX διώρυξ, Scorbs, cavea, à græco verbo διορύττω, idest, fodio, excavo. [Ego quasi fluvii dioryx, & sicut aquæductus exivi de Paradiso. Eccl. cap. 24.] Ubi mendosè in aliquibus exemplaribus *Dorlyx* legitur. Sic etiam Rupertus Stephanus in ejus vocabulario vocum barbararum Sac. Scripturæ erraverat, scribendo *Dorlyx*, quod rapidum juxta sui sinistrum sensum significare ait, cùm hujusmodi interpretatio sit sensui Sac. Scripturæ loc. cit. diametraliter contraria, ac contra Hebraicam, Græcam, Syriacam, & Arabicam versionem, quæ omnes aquæ fossam exponunt.

DIOSCORIDES. FR. senior & junior, can. sanè, 16. quæst. 7. *Dioscoridiani* Hæretici. Vide *Eutychiani*.

DIPLOIS, vestis duplex, seu subsuta, à græca dict. διπλοΐς. [Operiantur sicut diploide confusione sua, psal. 103. Circumdabit te Deus diploide justitiæ. Baruch. cap. 5. num. 2.

DIPLOMA. FR. epistola ex græco verbo διπλόω, idest, conduplico, & involvo, quia antiquitus literæ convolvebantur. Vide *Literæ*.

DIPONDIUM, & *Dipondius*, vilis moneta. [Nonne quinque passeres veneunt dipondio? Luc. cap. 12.] Quę moneta duplicē assem valebat; sed deinde vigore papirianæ legis, pōdus assis ad semilibrā reductum fuit, hinc dipondium unicam librā valuit postea. Putant aliqui æquivalere dipondium duobus quadrantibus romanis, seu duplici hispanico maravedis. FR. legitur etiam *Dupondium*, & *Dupondius* ex antiquo ejus duplicis ponderis valore etymon trahens. Quare Justinianus in præfatione pandectarum tyrones in studio legum dipondios appellavit, idest, parvæ æstimationis.

DIPSAS, serpentis species, ex græco Δίψας, idest, afferens sitim; ab effectu, nempè, quia morsus hujus serpentis sitim provocat. [In qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas. Deuter. cap. 8. num. 15.] Apud Theophrastum, lib. 4. hist. plant. frutex est, fortassè, quæ *Serpentaria* dicitur, de qua alibi, & apud Celsum, lib. 3. cap. 63. epatis signum denotat. FR. Aliqui putarunt esse morbum *Herpetem* appellatum, qui solet in pectore apparere, ex serpendo à Medicis ita denominatum; nam *Herpes* græcè serpentem significat; sed isti tales re vera falluntur, quia insectum, & morbum ex ejus ictu descripsit Nazianzenus, inquiens:

Est viperarum quodpiam Dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit,

Ac vulnus ejus quale sit, nomen docet,
Huic namque morbus, quem perit, nomen dedit:
Perit bibendo quisquis hac ictus fuit;
Aquis repetitis totus in eas irruens,
Quousque nimis turgidus potu crepet.

Quem serpentem poetæ mordaci Mart.lib.3.epigr.44. assimilavit, inquiens.

Non dipsas medio perusta sole.

Cùm in meridiana perustione maximè irritatum hoc insectum reperiatur.

Dipto, colore minio; ex græco δύπτω. [Altare verò Sanctæ Mariæ, & analogium euangelicum ejusdem fratris nostri artificio deaurata Hattonis sui de scriniis vestivit argento, & diptivit, in vita S. Galli, cap. 1.

Diptychum, græcum vocabulum δίπτυχον, duplex tabella, quæ in formam libri claudebatur; mendosè tamen *Dicticam* habet Glossa in can.sanè.24.quæst.2. ubi *Diptycha* legendum est. Quod duplicis speciei erat; in una, scilicet, tabella describebantur nomina vivorum, præcipuè Episcoporum, & virorum illustrium, quæ deinde in signum communicationis ad Missam recitabantur, quod ideò in Missæ Memento ponuntur litteræ N. N. nam tunc legebantur illorum nomina. In libro Appameæ Cleri ad Concilium Constantinopolitanum sub Menna celebratum inserto, hæc recitatio: [Salutatio Beatissimorum Episcoporum] appellatur. Magnum dedecus, & ingens pœna erat illis, qui de hac tabella delebantur, ut in Hæreticos, Schismaticos, & Excommunicatos fieri consueverat. [Abstulerunt de diptycho Ecclesiarum nomina Patriarcharum. Anast. in Agathone. FR. Glossa in d. can. sanè, sic ait: [Dicticæ (*sed in recent. impress. Diptychæ habetur*) sunt tabellæ, à dico, dicis. Unde Martialis.

Clerice dicticam lateri ne dempseris unquam]

Sed Glossatori ex ipso Martiali,

Ebrius es: nec enim faceres id sobrius unquam.

Lib. 3. epigr. 16. respondebo, quia versus à Glossatore citatus Martialis non est: nec mirum; nam sæpè dormitat Glossator, qui ibidem etiam affert argum. ex can. postulatus. 3. quæst. 7. at ibi non *Dicticæ*, vel *Diptychæ*, sed *Typicè* habetur. Item absque aspiratione etiam legitur. [Si foras ejecit Synodos quomodo in diptycis recitantur. Collect. S. Maximi Martyr. per Jacobum Sirmondum in 8. edit. pag. 153.]: ||: In alia verò tabella ejusdem formæ nomina defunctorum scribebantur. Vide *Nomen offerre. Canon Missæ*. FR. hæc laudabilis memoria adhuc Romæ retinetur in sodalitatibus, locisque piis, qui in exequendis sacrificiis pro benefactoribus, quotannis per Ecclesias circumeuntes, celebrando; post elevationem calicis unus ex Sacerdotibus cappa indutus, recitat alta voce nomina, & cognomina defunctorum, pro quibus satisfaciunt Missarum legata. Nec equidem est hìc relinquenda hujusmodi sodalitatum commendatio, quæ in nonnullorum Religiosorum dedecus redundat, dum laici, licèt, ut plurimum, idiotæ, subtilioris tamen conscientiæ se præbent, qui non solùm in tabellis ad eorum sacristiam appensis, nomina, ac alias circumstantias perpetuarum scriptas conservant Missarum; sed etiam manualium (ut ajunt) eleemosinarum pro celebrationibus maxima diligentia ad diem annotant; è converso inter Religiosos pauci sunt, qui introitum Missarum signant, quorum in hoc sileo scandala.||: [Post ergo illa verba, quibus dicitur: In somno pacis, usus fuit antiquorum, sicut etiam usque hodie Romana agit Ecclesia, ut statim recitentur ex diptychis nomina defunctorum. Alcuin. de celeb. Miss.] FR. Idem habetur in can. de nominibus recitandis, de consecrat. dist. 2.: ||: Errant qui putant diptychum exinde dici, quia duplicata tabella erat, una, scilicet, pro vivorum, aliaque pro mortuorum annotatione; nam non ex eo, duplex: sed quia duplicabatur, & claudebatur in modum biblici tegumenti, ut suprà dictum est, ita appellabatur; quod ex D. Ambrosii verbis evidens fit, cùm *Diptycum* conchylium marinum denominavit, quia in modum libri aperitur, & clauditur; loquens enim de astutia marini cancri, qui in aperitione conchyliæ calculum immittit in eâ, ne claudi possit, dum interiora comedere nititur, ita eleganter S. Doctor ait: [Explorat, si quando ostream remotis in locis ab omni vento contra solis radios diptychum illud suum aperiat, & refert claustra testarum. lib. 5. Hexam. cap. 5.] Sic etiam D. Augustinus duas tabulas decalogi [Diptychum lapideum. lib. 15. cap. 4. contra Faustum] appellavit. Prodigiosum quidem fuit id, quod in Chronicon Belgico, fol. mihi 379. narratur, extitisse, nempè, in Ecclesia Sancti Laurentii Constantinopolitanæ Urbis quandam marmoream columnam laterculis sculptam, in quorum primo ordine Imperatorum, & in secundo ordine Patriarcharum notabantur nomina, ut de eis fieret in Missa commemoratio, quas notationes quidam philosophus nomine Leo contemplans, vaticinatus est, dicens, quòd quando laterculi illi essent completi, tunc fore, ut capiatur ab hostibus Civitas, & Græcorum imperium cessaret: quod ita evenit, nam in ultimo laterculo nominibus Constantini Paleologi Imperatoris, & Gregorii Patriarchæ, qui appellatus est Gennadius II. infaustum vaticinium verificatum fuit, & Urbs illa sub tyrannica Turcarum servitute redacta fuit. [Offero igitur vobis eburneum dipychum. Symmach. epist. 7.] quod aliquando de rebus amatoriis intelligebatur. [Diptychæ tabellæ, quibus corruptores amorem suũ inscribunt puellis. Papias.] Vide *Ambo*; ubi *Dicticum* pulpitum vocatur, à *Diptycho* fortasse deductum. Vide Pictaculum in dict. *Phylacteria*.

Directaneum, Directorium chori, liber erat, in quo continebantur preces in choro canendæ. [In primis dicito directaneum parvulum. In regul. S. Cæsariæ, cap. 11.

Directo, de recta via aberro, devio. Nec enim potest mens humana directare, idest, extra rectum facere. Chrysost. hom. 20. in cap. 7. Matth.

DISAGMO, sarcinam depono. [Ad perscrutandum, utrùm res, & maximè libri perierint, disagmatur. Petr. Damianus, in vita S. Odilonis Abb. cap. 21. §. 25.] ubi de mulo in aquam delapso agit. Alii tamen *Desagmatur* legunt.

DISCAPIA. [Et terras cultas, & incultas, pervia uvida, discapia, prata, pascua &c. In Chron. Eccles. Cameracen. ad An. 885.] Eruditissimus Henricus Spelmanus uniendo ambas dictiones *VVaden iscape*, intelligentiam præbet ex saxonicis dictionibus significare paludosa loca; nam *VVaden escape*, idest, vado transire, latinè sonare ait. FR. italicè tamen melius sonaret; nam in theutonicis dictionibus duplici, VV. prolatis primum V. vigorem G. deducunt Itali, sic *VVilelmus*, Gulielmus: *VVido*, Guido: *VVerra*, Guerra, & similia pronunciarunt. Sic etiam *VVaden escape*, à *Guado scappo* italicè pronunciatur, idest, evado. Alii tamen *Discapia* terminos, & confinia exponunt.

DISCEDO. FR. sejungor. [Presbyter cùm diœcesim tenet, de his, quæ emerit ad Ecclesiæ nomen, scripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione, discedat, can. Presbyter. 12. quæst. 4.] Ita dicimus ab opinione alicujus discedere, idest, discrepare, & sejungi.

DISCENTES, Apostoli. [Ille cui legiones Angelorum, si voluisset, uno dicto de cælo affuissent, ne unius quidem discentis gladium in ultorem probavit. Tertull. lib. de pœnit. cap. 3.

DISCIPLINA SACRORUM. Vide *Missa*.

DISCERPO, lacero [Et discerpens eum spiritus immundus, Marc. cap. 1.] Ubi græca lectio habet: Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον.

DISCIDIUM, separatio, schisma, excommunicatio. [Novissimè in perpetuum discidium relegati venena doctrinarum suarum disseminaverunt. Tertull. advers. Hæret. cap. 30.] Idemque mortem appellat [Discidium carnis, atque animæ, de resurrect. carnis, cap. 9.

DISCIPLINATUS. FR. Institutum. [Monachorum enim vita subjectionis habet verbum, & disciplinatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios, can. hoc nequaquam, 7. quæst. 1.] Vide *Discipulatus*.

DISCIPLINO, instruo, corrigo. [Disciplinat misericorditer filios suos Pater misericordiarum, dum momentaneæ percussionis igniculo carnem simul, & gehennam extinguit. In vita S. Genovesæ Virg. §. 38.

DISCIPULATUS, permanentia in discendo. [Videtis Centurionem, antequam discipulatus subiret officium, locum magisterii fuisse sortitum. Chrysol. ser. 15.] Vide *Disciplinatus*.

DISCIPULUS, primum Christianorum agnomen. Vide *Christianus*.

DISCONFITURA, conflictus. [Et quod in disconfitura, quæ erat in mari, prisiones multos nobiles à nautis Regis, qui eos justè ceperant. Math. Paris. in hist.] FR. Ubi Vossius erravit *Confidentiam* interpretando; nam satis clarus est textus.

DISCOPHORUS, græca dictio δισκοφόρος, idest, ferens discum; hoc agnomen Habacuco Prophetæ D. Hieronymus indidit, quia dum messoribus discum ferebat, tunc Angelus Domini per capillos illum sustulit, & ad Danielem Prophetam detraxit: [Cùm verò ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum Discophorum lectitaret, in Præfat. ad Danielem.] Cæsarius verò Monialem *Discophoram* appellavit in epist. ad Oratoriam Abbatissam. FR. An Monialem intelligat, quæ curam habet ferendi in mensa fercula: seu potius *Discophoram* dicat Monialem, quia cõfabulatores ferculis ad crates sustineat, quę aliàs *Discola* dici debuisset. Vide hujus Synonym. *Dapifer*.

DISCOLA, FR. Idololatra. [Et discola obstinatus, semper quid Idolo suo immolet, sedulus coacervat. S. Cyprian. in præfatione ad Cornelium Papam.

DISCOPULO, copulam separo, ac disjungo. [Quasi venator canes venaticos super electores Prælatorum discopulandos. Matth. Paris. in hist.] Venator enim canes copulatim ligatos in venatione solvit.

DISCORDIA. Vide *Diaphonia*.

DISCORDIOSUS, Discordans, discrepans.] Statuta regnorum denuò per conditiones discordiosas anticipitia redduntur. Sidon. lib. 9. epist. 3.] FR. Plinius etiam, lib. 37. cap. 10. Discordialem appellavit rem, quæ discordiam provocat, & causat. [Persæ achaten hyenæ pelli similem abominantur, discordialem domibus.] Gemma siquidem hæc (ait) discordiam in domibus juxta Persarum superstitionem generat, ideò illi eam abominantur.

DISCREDO, fidem minimè præbeo. [Adhuc instruebantur exemplo Scribarum, & Pharisæorum discredere Christo. Chrys ho 74. in c. 23. Matth.

DISCRETIO, FR. differentia. Vide can. statuimus, in dict. *Quinquagesima*.

DISCUS, Vide *Apalareus*. *Patena*.

DISCUSSOR, Vide *Logotheta*.

DISERTITUDO, Elegantia. [Cùmque singulos epistolarum textus recitans pernicibus pupillarum obtutibus specularer, atque naturali quadam latentium rerum curiositate contemplarer, uberrimamque verborum facundiam, ac virginalis urbanitatis disertitudinem magnoperè admirarer. Aldhelm. lib. de Virg. cap. 1.

DISLOQUOR, deliro, vanè obloquor. [At illi disloqui eum, ut ægroti solent, putabant. In vita S. Galli, cap. 4.

DISMANO, in judicium voco. [Neque eos, neque juniores, atque successores vestri ipsum pro hac iniquitate, nec dismanare præsumatis. Marculf. formular. cap. 31. in Addit.

DISOMUM, duplicis corporis, ex græco δίσωμον: inscriptio frequens in antiquis monumentis Romæ præcipuè. [P. Aurelius Venetianus hoc disomum sibi, & Felicitati suæ posuit. Apud Gruter.] Vide *Bisomatos*.

DISPARAGATIO, disparilitas. [Hæredes maritentur sine disparagatione. Matth. Paris. in hist.] FR. idest, dispar actio. Vide *Disparago*.

DISPARAGO, FR. disparilitatem facio. [Puellas

las nobiles, & alias mulieres nobiles vuardis, ac maritagiis, quas dant suis, disparagant. Matth. Paris. in anno 1236. sed legendum puto *Dispar agant*.

DISPENSO. FR. idest, districtè penso. Glossa in Extrav. de pœniten. & remiss. cap. 1.

DISPOSITIO, FR. voluntas, arbitrium: [Patet non sua dispositione, sed canonum censura à subditis esse accusatum, & convictum, can. lator. 2. qu. 7.] ubi Glossa, dispositione (inquit) idest, voluntate.

DISPROFICIO, non proficio, seu degenero [Dum impietatis, atque erroris spiritu plenus sacramentum fidei non intelligis, ex ipso sæculi sensu hæretica habetudine disproficis. S. Hilar. lib. 10. de Trinit.

DISPUNGO, numero, seu annoto. [Veniebant Paulus, & Macarius, qui pauperes ubique dispungerent. Optat. Milevit. lib. 3. contra Parmenionem. Vide *Dispunctio*. *Expungo*. *Expunctus*.

DISPUNCTIO, numeratio. [Et Tribunal autem nominando, & dispunctionem boni, & mali operis. Tertull. lib. 5. Advers. Marcion.

DISRATIONO, errorem mentis depello, & contraria ratione alicujus deliberationem dissuadeo. [Ut quæstio illa per duellum disrationaretur. Matth. Paris. in hist.

DISSECRATUS. FR. execratus, consecratione privatus. [Altaria &c. quæ dissecrata dicuntur, tu ipse consecras. Innocent. III. lib. 1. in epist. quæ incipit, Octavianus Ostien. Episc.] Vide *Execratus*.

DISTINCTIO, in quo differat à separatione. Vide *Divortium*.

DISTRACTIO. FR. confiscatio. [A Regio Justitiario capti, de ipsius mandato bonorum omnium delinquentis facta distractio &c. in decretal. lib. 3. tit. 21. cap. 5.

DISTRIBUTIO CANONICALIS. Vide *Beneficium*. *Victuale*. FR. dicitur etiam *Manuale beneficium*, cap. unico, de Clericis non residentibus, in 6.

DISTRICTIO, Criminale judicium, & pœnitentiæ rigorositas, severitas, l. de furibus, C de furtis. Quare Hincmarus Sanctum Remigium Episcopum commendans, inquit: [Erga benè agentes Petrus apparebat in vultu, erga delinquentes Paulus in spiritu, ac sic conveniente in uno diversitate gratiarum illius pietatis, hujus erat æmulator districtionis.] Sic Jo. Diacon. formam, ac delineamenta corporis S. Gregorii Magni adhuc viventis describens, ait: [In qua posset à suis Monachis, non pro elationis gloria, sed pro cognitæ districtionis cautela frequentiùs intueri.] Vide *Dextera*, *Distringo*, *Subtilo*, *Subtilitas*.

DISTRICTUS, adject. & *Districtè* adverb. in eadem significatione, rigorosus, rigorosè, & strictè. [Cùm districtus dies judicii venerit. D. Gregorius in Regist. lib. 1. cap. 1.] sic *Districtè mandamus*, sæpè in diplomatibus Papæ. FR. Item dicitur *Districtum* substant. idest, Judicium criminale, & rigorosum, l. placuit, ut Episcopi, & Comites invicem se adjuvent, & in tom. 2. Bullar. Casin. const. 70. 104. & alibi. Vide *Distringo*. *Subtilo*, & *Subtilitas*. Item *Districtum* significat etiam exactionem. Bullar. Casin. ibid. const. 159.

DISTRINGO, FR. rigorosè ago, per judicium compello, Bullar. Casin. tom. 2. const. 79. & l. si quis suas res, de ultimis voluntatibus. Vide *Districtus*. *Subtilo*.

DITHALASSUS, græca dictio διθάλασσος, idest, bimare, de promontorio tamen dici solet, quòd utrobique marinis fluctibus concutitur. [Et cùm incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navim. Act. cap. 27.] Ubi de naufragio Apostoli Pauli in Melitæ insula agitur, in quo promontor. fons est, quæ *Ainel Rasul* adhuc dicitur, nempè, *Fons Apostoli*; traditur enim, quòd ideo sic appelletur, quia nimirum primiores, & viciniores habitantes, qui D. Paulo, & sociis ejus occurrerant, hac fontis aqua ab ipso baptizati sint, quorum oppidum punicè *Nasciar* dicitur, hoc est Nazarenorum; nam sic in primitiva Ecclesia Christicolæ vocabantur. Vide *Bithalassus*.

DITTOCHÆUM, ita intitulatum fuit à Prudentio ejus opus de utroque testamento, ex græco διπτοχαῖον, idest, duplicatum alimentum. In aliquibus mendosis codicibus *Dirrochæum* legitur; opus tamen hoc ab aliquibus ob stylum incompositum, & rudem non creditur esse Prudentii; nam ille eleganter scripserat.

DIVÆ MEMORIÆ, titulus Imperatoribus defessis attributus. Vide *Bonæ memoriæ*.

DIVALIS, subauditur Majestas, titulus viventis Imperatoris, quo titulo Imperatores à Sanctis Patribus, Oecumenicis Conciliis, & à Romanis Pontificibus in eorum epistolis honorati sunt. FR. significat etiam regiam epistolam. [Hic suscepit ab illo divalem, idest, regiam epistolam secundùm suam postulationem. can. Agatho. dist. 63.

DIVERSORIUM. Vide *Albergaria*. *Caupona*. *Pandochæum*.

DIVES. Vide *Denarialis*. *Possessor*.

DIVESTIO. Vide *Devestio*.

DIVINATIO. Vide *Hydromantia*.

DIVINITAS. Vide *Dealitas*. *Theotetha*.

DIVITIÆ. Vide *Extales*.

DIVORTIUM. FR. Distinctio. Differt enim secundùm Scholasticos *Distinctio* à *Separatione*; nam illa per intellectum formaliter sejuncta concipitur; at hæc est disjuncta à parte rei: sic anima in homine, dum viget, intellectualiter concipitur distincta à corpore; sed in homine mortuo est realiter separata ab eo. Hoc significare voluit Tertullianus, quando cap. 37. advers. Gent. ait: [Potuimus, & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse.) Ac si diceret, non eramus, ut rebelles, separati à vobis; sed uniti sub eodem imperii jugo, licèt religione distincti. Item divortium dicitur inter conjugatos; nam non est totalis separatio, sed ad tempus disconvenientia, quia quod Deus conjunxit, homo non separet, & sic non est quodammodo formaliter separatio, sic ut *Repudium*, quod fuit Mosaicum mandatum ob

Hebræorum cordis duritiam; nam à principio non fuit sic. Matth. 19. & Marc. 10. Unde [Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas, & ideò non solvit illud separatio corporis, sed voluntatis. can. matrimonium 27. quæst. 2.] hinc etiam inter Mariam, & Joseph dicitur impropriè divortium; nam corpore, & non mente separati sunt. Glossa in can. omne, ibidem. Mulier igitur per divortium appellatur *Ejecta*, non verò totaliter expulsa, can. Viduæ, dist. 34. nam [Interveniente divortio, non aboletur confœderatio nuptialis, can. interveniente 32. quæst. 7.] Dicitur Divortium à diversitate mentis, vel quia in diversas partes eunt, qui matrimonium distrahunt. Gloss. ibid. Quod fit dupliciter; vel causa honestatis ad præservandam castitatem, seu virginitatem; vel delicti, nempe, defectu naturæ, seu culpæ: Quamvis aliquando repudium, & divortium promiscuè accipiantur. Gloss. ibidem.

Diurnus. FR. liber, in quo consuetudines Rom. Ecclesiæ continebantur, quas novus Pontifex observare spondebat. [In libro quoque Pontificum, qui dicitur diurnus, ita continetur de possessione Romani Pontificis. Ivo Carnot. epist. 58.

Dius, Vide *Diiticum*.

Do, *das*. Vide *Reddo*. Dare orationem, & data oratione, quid significent. Vide *Collecta*. FR. Item Do pro Facio. [Dato igitur manè redivit ad propria. Greg. Turon. de glor. confess. cap. 15.] idest, facto manè.

Doccia, aquæ ductus, seu alterius liquoris excerpta [Si quoddam canale aquæ velocissimè currentis deorsum, ut doccia molendini, percuteret in murum, manifestum est, quòd undique redundaret, & dispergeretur, sic erit gloria animæ ad corpus. Hugo de Prato. Serm. 68.] Vide *Dogus*.

Doche, vox græca δοχὴ, convivium. [Non licet sine Episcopo baptizare, nec offerre, neque sacrificare, neque dochen celebrare. In epist. 10. D. Ignatii Mart.] Ubi agitur de Agapis, de quibus suo loco dictum est.

Docibilis, FR. aptus ad docendum. [Ad Theologiæ professionis studium aliquot docibiles detinentur. lib. 5. decretal. tit. 5. cap. ultimo.

Doctiloquus, FR. doctè loquens. [Quandiù vestigia doctiloqui Pauli fideliter tenuistis, Humbert. &c. Card. in Appen. tom. 11. Baronii tit. in marg. confutatio objectionis de azimis. §. Quandiù.

Doctor. Vide *Baccalaureus*. *Catigera*. Doctor Apostoli quis dicebatur. Vide *Apostolus*. Doctor audientium. Vide *Audientium Doctor*. Doctor juris. Vide *Nomicus*. Doctor Oecumenicus, idest Concionator. Vide *Oecumenicus*. Doctor divinitatis. Vide *Theologus*. Doctor Lybicus. FR. D. Augustinus intelligitur [Doctorem Libycum asseritis sublata à se pyripoma flevisse. Ennodius Ticinen. Episc. epist. 4.

Doctorius, adject. nomen doctoralem rem significans. [Non ergo illi doctorium cupierunt honorem; sed doctorii operis lucrum. D. Chrysostomus, hom. 44. in cap. 22. Matth.

Doctrina, sub lactis metaphora. Vide *Paltrologia*.

Documentum, FR. Instrumentum, scriptum, attestatio. [Documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur. can. Si quis, de clericis 12. quæst. 2. Quidquid per absentiam documentorum damni Ecclesiæ illatum sit, ibidem.

Dogma δόγμα. FR. idest regula: Ecclesia enim variis nominibus nobis regulas tradit, aliquando eas canones vocat. Vide *Canon*, & hæ sunt regulæ à Conciliis sancitæ. Aliquando *Decreta* appellat, & tunc sunt regulæ à Pontificibus cum Cardinalium consistorio stabilitæ. Aliquando sunt *Decretales epistolæ*, & sunt ordinationes solius Papæ. Item *Mandatum* dicitur regula circa mores concernens. *Interdictum* verò dicitur, ubi non est pœna expressa. *Sanctio* est regula, cui additur pœna. Tandem *Dogma*, est id, quod spectat ad fidem: ita Gloss. in can. omnes, dist. 3.

Dogmatizo. FR. doctrinas condo. [Contra fratrum regulam prædictorum dogmatizare, scribere, seu determinare, prædicare &c. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. cap. 2.] Ubi Glossa malè interpretatur significare hoc verbum falsam doctrinam condere; nam si ita esset, frustrà poneretur præpositio *Contra*. Vide *Peregrinor*.

Dogus, canalis, seu aquæductus. [Fossas in circuitu Basilicæ fieri jussit, nè forte dogis occultis lymphæ deduxerunt in fontem. Greg. Turon. de gloria Mart. lib. 1. cap. 25. Vide *Doccia*. *Aquagium*.

Dolichus. FR. græca vox δόλιχος, quæ spatium duodecim studiorum significat. [Etenim qui in stadio postquam decem dolichos cucurrit, si pòst deficiat, totam laudem perdit. Chrysost. hom. 1. in epist. ad Philipen.

Doma, δῶμα, tectum planum secundùm Orientalium, & Melitensium usum. [Doma in orientalibus provinciis ipsum dicitur, quod apud Latinos tectum: in Palæstina enim, & Ægypto, vel ubi scripti sunt divini libri, vel interpretati sunt, non habent in tectis culmina, sed domata. S. Hieron. epist. ad Sun. & Fretel.] FR. [Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebusæum, & tetigisset domatum fistulas &c. 2. Reg. cap. 5. nu. 8.] ubi sic Dionys. Cathus. art. 8. Doma vocatur tectum; fistula autem canale, per quod stillicida fluunt, seu aquæ ductus] & in Esdr. c. 8. nu. 16. [Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo.] Ex quo colligitur *Domata* fuisse plana tecta; ibi enim commodè tabernacula erigebantur. Glossa tamen in can. satis evidenter, dist. 96. ineptè facit differentiam inter *Dogma*, & *Doma*, inquiens: [Dogma autem per, g, est doctrina in fide; sine, g, est angulus, undè illud, Sedebat in domate domus 25. qu. 2. can. si quis.] Sed canon ille à Glossa citatus hoc tantùm ait, nempe: [Si quis dogmata, mandata, interdicta &c.] & nihil de *Domate* agit; benè tamen verba illa sunt Proverb. cap. 21. num. 9. cap. 25. num. 24. & in utroque capite habetur: [Me-

[Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa,] si enim in sensu Glossatoris *Doma* angulum significaret, ubi in Proverbiis ait, *In angulo domatis*, sensus esset in angulo anguli, atque idem (ut ajunt) per idem diceretur. At qualis Mathematicus unquam invenit, aut assignavit hunc anguli angulum? Sensus ergo, & phrasis Sacræ Scripturæ est, quòd melius sit habitare extra domum, quàm cum muliere rixosa: hinc sumit tecti angulum figuratè; nam extra domum est. Videtur tamen aliquando etiam pro non plano tecto usurpari, ut ex sequenti textu liquet: [Plumbeis igitur domatibus illam totam (*idest Ecclesiam*) cum titulo, & utraque porticu, ac vestibulo decenter operiens. Chron. Casin. lib.3. cap. 29.] Quæ loca non omnia tectum planum habuisse credendum est. Ejus Synonymum. Vide *Cymatium*.

DOMESTICUS, latino-græcum vocab. Δομέστικος: officium in Eccl. Constantinop. qui & *Protopsaltes*, idest, superior cantorum dicebatur, ad quem spectabat intonare ad officium vigiliarum illa verba, Εὐλόγησον Δέσποτα, idest, *Benedic Domine*: idem etiam polycronon inaugurabat, de quo in dict. *Polychronon* dicetur, qui Domestici erant triplicis speciei. Primus enim clero patriarchali præsidebat. Secundus clero Cappellæ Imperatoris. Tertius clero Imperatricis Cappellæ, qui *Despinicus* dicebatur à *Despinæ* Imperatricis titulo. Item, reperiebantur *Domestici* prætoriani, nempè, milites, ac *Medagomesticus* eorum Præfectus dicebatur. [Cùm esset in Imperiali palatio plurimùm honoratus, & Megadomestici dignitate, quem nos majorem seneschallum nominare consuevimus, fungeretur. Nicetas in vita Jo: Comneni, cap. 11.] Item & *Domesticatus* officium, [Gaudentius pater, Scythiæ Provinciæ primoris loci, à domesticatu exorsus militiam ad magisterii equitum culmen provectus est. Gregor. Turon. lib.2. cap.8. [FR. hoc nomen *Domestici* est nimis generale, sic in civili textu, Domesticum orientis, Domesticum scholarium, Domesticum mensæ, Domesticum mœnium, & similia passim invenio. In primo sensu. Vide *Subdiaconus*, *Syncellus*.

DOMI, quid hebraicè significet. Vide *Silentium*.

DOMICELLUS, nobilem denotat. Vide *Adelingus*, *Catipanus*, *Macerius*.

DOMIDUCUS, domum ducens. Fabulosus Deus, de quo D. August. lib. 6. de Civit. Dei, c. 9. sic inquit: [Si domum est ducenda quæ nubit, adhibeatur Deus Domiducus: ut in domo sit, adhibeatur Domitius: ut maneat cum viro, adhibeatur Mansurna.] FR. potest etiam limax, & cochlea ita appellari, quas alii *Domipartas* à portando, seu ducendo dixere.

DOMINE LABIA MEA APERIES, &c. Vide *Versus aperitionis*.

DOMINIÆDIUS, Majordomus. [Natalitium de mea solemni ad Domini ædium meum cantilena. Paulin. epist. 9.] & alibi idem Auctor cecinit;

——————— Quam, quid mihi testis
Ipse meis, quibus est, idem Dominædius egit.

Quare aliqui malè nomen Dei interpretati sunt. Vide *Vicedominus*.

DOMINICA, prima hebdomadæ dies: quæ *Dies lucis*, & *Dies panis* à D. Jo: Chrysost. homil. de Resurrect. dicitur: *Regina*, & *Princeps omnium dierum* à D. Ignatio Martyre, in epist. ad Magnesios, ut infrà dicetur: & sæpè *Una Sabbati*, quia est prima hebdomadis dies: *Dierum Domina*, à Sophronio Hierosolym. Episcopo: *Dies pacis* à Theodoro Studita. Item Ἀναστάσιμος, idest, Resurrectionis dies, & Κυριακή, idest, Dominica. Meritò Dominica dicitur; nam hæc dies maximis mysteriis insignita fuerat; in ea enim creavit Deus universa, ac pluere cœpit manna in deserto, transivit Israeliticus populus Jordanem, D. August. ser. 154. natus est Christus, sexta Synod. can. 8. Et Magis apparuit stella; Christus in Jordane à Joanne baptizari voluit; aquam in vinum in Galilææ nuptiis idem convertit; quinque panibus, & duobus piscibus quinque ferè millia hominum satiavit in deserto; mortuos resuscitavit; misit Spiritum Sanctum in terris: omnibus his miraculis à D. Augustino, loc. cit. cumulatis sanctum hunc diem, & memorabilem insigniri dignata est divina clemētia. Imò in hoc die in insula Pathmos appellata D. Jo. Euangelistæ revelata sunt mysteria cœlestia, & futuri Ecclesiæ eventus in Apocalypsi registrati, ut ipsemet Apostolus in principio hujus tractatus fatetur inquiens: [Fui in spiritu in Dominica die &c.] Et aliqui tandem probabiliter existimant, quòd in die Dominica futurus erit universale judicium. Observationem autem hujus sancti diei ab Apostolorum temporibus initiū habuisse D. Augustinus, ser. 25. de tempore testatur; atque occasione quorundam Hæreticorum, qui tunc temporis mysterium Resurrectionis negabant, & jejunabant in die Dominico, ut opponerentur Catholicis, qui in hoc die lætantur; inde Apostoli, eorum Hæreticorum perfidiam detestantes, can. 55. prohibuerunt, ne inter fideles in die Dominico jejunaretur. Idem successivè confirmatum fuit à D. Ignatio Martyre, epist. 8. ubi sic ait: [Si quis Dominicam diem jejunaverit, Christi interfector est,] & idē in epist. ad Magnesios scripserat: [Post Sabbatū omnis Christi amator Dominicum celebrat diem, Resurrectioni cōsecratū Dominicæ, Reginam, & principem omnium dierum.] Idemque cultus in Nicæna Synodo fuerat sancitus. Imò tunc Magnus Constantinus anno, nempè, 321. ad observationem Dominicæ diei etiam Gentiles coegit, ut ex Codice Theodos. colligitur, ubi *Dies solis*, juxta eorum superstitionem, appellatur Dominica, ut in dict. *Dies solis* dictum est. Item Honorius Imperator piè constituerat, quòd in omnibus Dominicis in carceribus detenti, per eorum vigiles conducti, extraherentur, ut à fidelibus eleemosynas exposcerent, & ad balnea conducerentur, atque pœnam triginta auri librarum judicibus imposuit, qui transgrederentur hanc legem, quod in

Theodos. codice, lib. 7. de cust. reor. habetur. Item celebrabantur Dominicarum Vigiliæ. Concil. Matisconen. can. 47. & Agathen. Multa de hac die colligi possent ex variis Auctoribus, quæ brevitatis gratia relinquuntur. Diebus Dominicis semper in Missa dicitur Credo. Vide *Symbolum*. Item Dominica appellatur Ecclesia. Vide *Cyriaca*, *Dominicum*.

Dominica In Albis. Vide *Baptismus*. In hac hebdomada Papa albo birro induitur. Vide *Birrus*. Vide *Diacænisimus*, *Dominica nova*.

Dominica III. Adventus, Diaconus, & Subdiaconus non induuntur casula. Vide *Casula*. Sic etiam in Dominica IV. Quadrag. ibid. & *Dominica lætare*.

Dominica Excarnaliorum. Vide *Carnisprivium*.

Dominica Indulgentiæ. Vide *Palmarum festum*.

Dominica Lætare, idest, IV. Quadrag. sic appellata ex introitu ad Missam *Lætare Jerusalem &c.* quæ denominata etiam fuit *Dominica panis*, quia legitur Euangelium multiplicationis panis, significaturque in ea populi Christiani liberatio à tyrannica idolorum servitute, Durand. lib. 6. c. 53. Unde in signum læti diei Cardinales induuntur vestibus rosaceis, & Pontifex eundo, ac redeundo à Cappella in symbolum lætitiæ fert in manu rosam auream ab eo benedictam, quam deindè alicui Regi, seu Magnati mittere solet: ver enim denunciat, qui post turbines diri hyemis succedens, mundum lætificat, & antiquitus solebat hæc cæremonia fieri in Ecclesia S. Crucis in Jerusalem, tanquam cælestis Jerusalem figura, ita Innocent. III. in sermone hujus diei; Romani enim Pontifices solebant in hac die tractatum ad populum habere, quos imitatus est Pius II. nam in hac die etiam sermonem habuit, & rosam ab eo benedictam ad suam Senensem patriam miserat. Sixtus verò IV. in signum sui gentilitii stemmatis ann. 1471. quercus aurei ramum Cathedrali Savonæ ejus patriæ dono miserat. Quæ solemnitas antiqua est, & ante Leonis IX. tempora, qui regnavit ann. 1050. de qua Cencius Camerarius ait, quòd hic Pontifex pensionem annuam pro expensa hujus rosæ super reditus Monasterii S. Crucis Lotaringiæ imposuerat. FR. Alexander III. Venetiis 1177. celebravit hanc cæremoniam in Ecclesia Sancti Marci, ut testantur Petrus Blesensis, ser. 15. qui eodem sæculo scribebat, Baron. ann. 1177. n. 18. & idem ex Cardinali Bessarione, ibid. & Benedicto Zani Venetiarum Duci dono dederat. Flav. Blondus, decad. 2. lib. 6. qui omnes antiquissimam hanc cæremoniam esse testantur. Clemens Papa VI. Ludovico Regi Neapolis miserat. Odoric. Raynal. ad an. 1348. n. 11. Erat etiam antiquiorum Christianorum mos rosam in sepulcris formare in symbolum transitoriæ vitæ, ad verba Job alludentium, qui cap. 14. ait: [Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur,] quam vitæ vanitatem etiam Gentiles considerantes, in testamentis jubebant ad eorum sepulcra spargere rosas, ut in antiquis lapidibus inscriptum legitur, sub his formulis, nempè; [Ut quotannis rosas ad monumentum ejus deferant,] seu; [Ut quotannis tempore rosæ Julio ternæ eis ponantur, vel] Rosa quotannis ornandum. [De quo symbolo antiquus cecinit ille Vates:

> Mirabar celerem fugitiva ætate rapinam,
> Et dum nascuntur consenuisse rosas.

Et inter Christianos Poetas Jo: Jovianus dixerat:

> Neque rosa brevius nil est, æquève caducum.
> Sic citò, sic breviter, & tua forma perit.

Item Hieronymus Angerianus:

> Pulcra brevi duras rosa tempore forma, brevique
> Tempore, sic formæ par rosa tempus habes.

Quare etiam rosæ aureæ cæremonia posset allusivè ad Lazari sepulcrum applicari; nam in Dominica Lazari hæc cæremonia fit, quæ fortasse Dominica, *Lætare*, non solùm propter introitum Missæ illius diei; sed etiam ob lætitiam resurrectionis quatriduani Lazari, quod miraculum inter alia à Christo ostensæ ex majoribus fuerat. Introitus Missæ hujus diei. Vide *Introitus*. Error Raynaudi, qui hanc rosam auream perperàm Rosam medianam appellaverat. Vide *Dominica mediana*.

Dominica Mediana, hanc aliqui crediderunt esse Dominicam IV. Quadragesimæ, quia hæc media respectu quadragesimalis tractus. Glossa tamen in can. Principalis, dist. 63. asserit eam esse, quæ dicitur *Ad sitientes*. FR. idem affirmat ad can. in parochia, 16. qu. 1. :||: Quæ opinio Glossæ confirmatur, ex epist. 1. Gelasii Papæ, c. 13. & ex Ordine Romano, ubi lectiones Prophetæ Hieremię disponuntur in Dominica mediana, quę reperiuntur in Dominica passionis in primo nocturno. FR. Idem ex Ivone Carnot. ep. 63. habetur, scilicet: [Apostolica institutio, & paterni canones habent, ut non fiat levitica, vel sacerdotalis ordinatio, nisi jejunio quarti mensis, septimi, & decimi, aut initio quadragesimæ, vel sabbato medianæ.] :||: Fuit igitur sic appellata, ut aliqui autumant, quia in ejusdem lectionibus fit mentio lunæ quartædecimæ, & quintædecimæ, quæ sunt lunariæ periodi medietates, ideò *Mediana Dominica* dicitur. Theophylus ergo Raynaud. absque fundamento cogitavit hanc Dominicā esse quartam quadragesimæ; inde rosam præfatam, ubi de ejus benedictione egit, medianam perperā vocavit, dum adductæ authoritates omnes Dominicam *Ad sitientes* esse demonstrant. Vide *Pascha*.

Dominica Nova, à Græcis ea ita dicitur, quam nos Dominicam in albis, per errorem vulgi ita appellamus; nam rectè *Dominica post albas*, ut in Sacramentario, appellari deberet; & *Dominica in albis depositis* in ritu Ambrosiano vocatur, quia in sabbato præcedenti Neophyti deponunt albas ve-

vestes: ideò rectè *Sabbatum in albis* dicitur, quæ *Dominica Thomæ* propter occurrens Euangelium, seu *Octava Paschæ* à nonnullis appellatur. FR. in ritu Ambrosiano per totam hanc octavam duæ Missæ celebrantur, una, scilicet, officii occurrentis, & alia, quam vocant pro *Baptizatis*. Idem observant in festo Pentecostes, & in ejus octava. Item *Dominica nova* videtur potiùs esse Dominica Resurrectionis; nam D. Augustinus Homil. 24. Catechumenos ad discendam orationem Dominicalem exhortans, inquit: [Tenete ergo rationem hanc, quam reddituri in die Sabbati novissimi, quo baptizandi estis.] Dominica in Albis à Græcis ἀντιπάσχα, idest, opposita Paschæ dicitur. Vide *Dominica in albis*. Nihilominus Dominicam novam crederem esse Dominicam Palmarum ex argumento, quia de consecr. dist. 3. in can. 6. habentur hæc verba: [Non licet quinta feria fratres novissimæ septimanæ jejunium solvere, & omnem exhonorare quadragesimam &c.] Et in can. sequenti: [Non oportet in quadragesima quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium dissolvi, & totam quadragesimam inhonorari.] Item in can. baptizandos, de consecrat. dist. 4. habetur, quòd: [Baptizandos oportet symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ, vel Episcopo, vel Presbytero reddere.] In can. autem sequenti idem habetur sub his verbis: [Ut symbolum discant, & in quinta feria novissimæ septimanæ Episcopo, vel Presbytero, reddant.] Item in can. quando quis, ead. dist. sancitum est: [Ut sanctum Baptismum in novissima sua expiratione suscipiat.] Sic in Euangelio: [Erunt primi novissimi] ubi per novissimos, ultimi intelliguntur. Igitur per novissimam Dominicam, & novissimam hebdomadam ultimas intelligo in ordine quadragesimæ.

DOMINICA ORTHODOXIÆ, prima Dominica quadragesimæ à Græcis dicitur, quia in ea celebrant exaltationem sacrarum imaginum, quas post mortem Theophyli Imp. earum persecutoris, Theodora piissima Augusta restituerat, contra Iconomachorũ vota, de quibus vide in dict. *Iconomachus*, & in hac die Iconomachi, unà cum aliis hæreticorum sectis à populo in publica Ecclesia anathematizabantur, & execrabãtur; quæ solemnitas à Methodio Patriarcha instituta fuisse dicitur. FR. Errat Junius, dum hanc solemnitatem cũ alia, quæ *Magnus canon* à Græcis dicitur, confundit; nam hæc in feria V. primæ quadragesimalis hebdomadæ celebratur, ut ex Triodo, seu quadragesimale rituali Græcorum colligitur: & *Magnus canon*, ab eis dicitur, quia alii canones triginta troparia continent ad summum; sed hic biscentum, & quinquaginta continet, per quæ efficacissima verba ad compungenda fidelium corda, ab Andrea Archiepiscopo Cretensi composita, habentur: ideò *Alipres*, idest ad conflictum exercitatus, seu confortator dicitur. Vide *Alipta*.

DOMINICA PALMARUM. Vide *Baja*, *Dominica nova*. In ea competentibus prædicabatur symbolum. Vide *Capitilavium*, *Catechumenus*. Deferebatur in processione Euangelium. Vide *Euangelium*, *Euangelismus*, *Palmarum festum*.

DOMINICA PANIS. Vide *Dominica Lætare*.

DOMINICA PASSIONIS. Vide *Icona*.

DOMINICA QUADRAGESIMÆ. Vide *Quadragesima*.

DOMINICA QUINQUAGESIMÆ. Vide *Carnis privium*, *Quinquagesima*.

DOMINICA RESURRECTIONIS. Vide *Anastasis*, *Hermes*, *Pascha*. Ubi in hac die posset ante auroram celebrari. Vide *Missa*.

DOMINICA SANCTORUM, MYROPHORUM. Vide *Myrophori*.

DOMINICA SECUNDA EPIPHANIÆ, quare in principio ejus Missæ habeatur, *Omnis terra adoret te*. Vide *Introitus*.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ. Vide *Septuagesima*.

DOMINICA SEXAGESIMÆ. Vide *Sexagesima*.

DOMINICA VACANS. Vide *Adventus*, & Sabbatum vacans in dict. *Sabbatum*.

DOMINICALE, Sudariolum, seu quid simile, [Unaquæque mulier quando communicat, dominicale suum habeat. Concilium Altisiodor. can. 39.

DOMINICALIS, *Dominicata*, *Indominicata*, & *Dominica*. FR. possessio loci, seu terræ in emphyteusim ad tempus concessa; in qua tamen directus dominus reperitur, qui Dominicatus titulum habere dicitur. [Annonam de Dominicatis terris Collectam. Hincmarus, epist. 1.] Vide *Dominicata*, *Dominicatura*, *Indominicatus*.

DOMINICALIS ORATIO. Vide *Pater noster*.

DOMINICANI. Regularium Ordo, ad quorum pertinentiam. Vide *Altare*, *Communio*, *Corbicularius*, *Corporale*, *Epiphania*, *Euangelium*, *Flabellum*, *Hodegitria*, *Ordo*, *Pedules*, *Stola*.

DOMINICATA. FR. res, seu prædium, quod dominus ejus suis manibus, vel sumptibus colit. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 69. 107. & alibi. Vide *Dominicalis*, *Donnicata*.

DOMINICATURA, dominium absolutum, & directum. [Retinemus verò portionem nostram, & dominicaturam. In vita Oldegarii Episc.] Vide *Dominicalis*, *Indominicatus*.

DOMINICIDA, Hebræus, idest, Domini occisor, sic Antiochus, homil. 55. ubi de invidia agens, inquit; [Ab ipso enim (*idest, Diabolo*) vix dum originem traxerat, & ecce è vestigio in fratricidam Cainum transilivit, atque ordine deinceps cursu prono in Dominicidas Judæos devoluta est.

DOMINICUM, ita appellatum fuit templum, quia Domini Domus est: [Non oportet cœnas in Dominicis ponere. Concil. Laodicen. can. 28.] FR. *Dominicum aureum* templum illud famosum Antiochenum appellatum est, quod à Constantino Magno incœptum, & ab ejus filio Constante perfectum fuerat, atque à nonaginta Episcopis consecratum, inter quos triginta sex, pseudoepiscopi Ariani erant, qui omnes an. 341. pro celebratione Concilii intervenerant, cujus decreta in partem reprobata fuere, tùm propter confirmationem depo-

depositionis S. Athanasii; tum etiam propter Canones nonnullos Catholicis dogmatibus dissentientes :||: Vide *Cyriaca*. Item aliquando Missæ sacrificium significat. [Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus? S. Cyprian. epist. 63. In Collecta fui, & Dominicum cum fratribus celebravi. In Act. S. Saturnini Mart. Dominicum convivium celebrare. Tertull. de fuga. Dominicum agere. D. Aug. contra Donatistas.

DOMINICUS, nomen malè, ac benè de Christo intellectum. Vide *Dimœritæ*.

DOMINUS VOBISCUM, salutatio Sacerdotalis, quæ populo datur, ex libro Ruth excerpta, & in primitiva Ecclesia ex traditione Apostolica ordinata. Concil. Bracaren. I. c. 21. à S. Clemente confirmata, Gemin. lib. 1. c. 87. Dionys. Carthus. in c. 2. Ruth. & can. hoc quoque, de consecrat. dist. 3. seu à D. Anacleto, ut Hugoni, lib. 2. c. 11. placet. *Divina salutatio* à S. Dionysio de Eccl. Hierarch. appellatur; quæ antequam populo à Sacerdote communicetur, osculatur ille Altare, quod est Christi typus, à quo omnis salus, & pax nostra derivat. Semper pronunciatur in plurali, licèt unus tantùm, aut nemo aderit, can. hoc quoque, de consecrat. dist. 1. & ratio hujus ritus sic à Petro Damiano affertur. [Sacerdotalis autem salutatio idcircò fit in Ecclesia, ut se Sacerdos pacem habere cum tota plebe fidelium doceat.] Et inferiùs: [Si verò venerabilium Sacerdotum consuetudo laudatur, ut solus soli rectè dicat Dominus vobiscum, & neque sit absonum, neque ab Ecclesiastici ordinis censurá semotum, quid officit, si & singulariter quis positus idipsum dicat? Opusc. de Dominus vobiscum, cap. 4.] & Navar. Miscell. 67. de orat. n. 5. Quare Sacerdos excommunicatus non potest id pronunciare, licèt privatim, ac solus officium recitet. Idem Navar. de Orat. c. 7. n. 16. Diaconus ex Durandi opinione, lib. 4. cap. 14. non debet hanc salutationem proferre in horarum Canonicarum recitatione, sed solùm in Euangelii lectione, & in benedictione Cerei Paschalis, quia ibi ex persona Christi loquitur, & eundem resuscitatum repræsentat; sed alii penès Navarr. loc. cit. putant posse in recitatione divini officii illud proferre, dummodò secū non adsit Sacerdos, & in ea recitatione, de ejus tamen licentia, id posset licitè pronunciare. In ritu autem Ambrosiano Sacerdos in præfata salutatione non vertitur ad populum, quod etiam Romana consuetudo observat in illis Altaribus, in quibus Sacerdos celebrat ad populum respiciens, ut dictum est in dict. *Altare*, & dict. *Ecclesia*, §. in Ecclesiis autem. FR. hoc observari vidi in aliquibus Ecclesiis etiam Monialium, ubi post Altare reperiuntur crates, per quas Celebrantem illæ respiciant; sed an sit licitum, dum alii sæculares in Ecclesia idem sacrum auscultant; in hoc ad prudentum judicium me remitto. Soter tamen Papa celebrari vetuit, nisi duo saltem auscultantes reperiantur, in Missa, can. hoc quoque, de consecrat. dist. 1. & ibi Gloss. Episcopus in Missa prima vice dicit, *Pax vobis*. Vide suo loco. Quarè non dicatur *Dominus vobiscum*, quando canitur Passio. Vide *Passio*.

DOMIPORTA. Vide *Domiducus*.

DOMITIALIS. FR. res, quæ titulo domini possidetur. [Et verò domitialis res ablata reddita est. Erempert, in Epitom. an. 887.

DOMNUS, Vox ab Ecclesiasticis loco Domini usitata; nam Dominus est titulus solius Dei, & ideo hominibus syllaba dempta Domni titulus datur. FR. juxta illud:

Cœlestem Dominum, terrestrem dicito Domnum.

[Gloriosissimas autem filias meas Domnam Dominicam, & Domnam Eudochiam mea vice salutate. D. Greg. lib. 6. epist. 27.] & Sulpitius; [Domnum Martinum obiisse nuntiant, epist. 1.] Eodem defectivo titulo utuntur Græci, nempè, κυρὸς, κυρὲ, vel κυρή. Igitur Magnatibus titulus *Domni* etiam tribuebatur. [Ravennæ cum Donno Decio patritio fuit, ipse possit quæcumque judicaveris, Donno Imperatori suggerere. In epist. Pelagii Papæ II.] qui ad Gregorium tunc apud Constantinopolitanum Imperatorem legationem fungentem scripserat: apud Blondum in Roma inclin. decad. 1. lib. 8. In sæculo ignorantiæ *Dopnus* pronuntiabatur. [Sanctæq. Sedis Apostolicæ Dopno Leoni Summo Pontifici, penes Torrigium, de Cryptis Vatican. secundæ impress. pag. 503. Quæ sita est in Civitatem novam, quam Dopnus Leo Papa ædificavit. Ibidem pag. 504. & 506.] Item Dompnus. Ibidem pag. 507. :||: In Officio divino, & in Missa quando petitur à Celebrante benedictio, dici debet *Jube Domne*; sed quando quis solus recitat, debet dicere *Jube Domine*. Idem observatur à Sacerdote, quando privatim celebrat in postulando benedictionem secretè ante Euangelii prolationem. Gavant. sect. 5. c. 11. FR. [Solebant fortè lecturi in pulpito aliquam salutationē nobis ignotam præmittere, vel dicebant Dominus vobiscum; ubi modò dicunt Jube Domne benedicere. Gloss. in can. placuit, ut antè, dist. 77.] Item quando in choro Episcopus caneret lectionem, dicere deberet *Jube Domine*; nam tam Sacerdos privatim recitans, quàm Episcopus lectionem canens, à Deo immediatè benedictionem postulant. Gavant. loc. cit. Vide *Jube Domne &c.* Vide *Titulus*.

DONATIO. Vide *Dotalitium*, *Scotatio*. Donatio propter nuptias. Vide *Antiphatum*, *Folderphium*, *Mephium*, *Hypobolon*.

DONATISTÆ, seu *Donatiani* hæretici. Vide *Circelliones*, *Epiphania*, *Montani*.

DONATUS, Monachus oblatus, laicus, sive conversus. Monachi duo, & conversi omnes, quos Donatos usitato vocabulo nuncupamus. Trithemius, lib. 1. epist. 75.] Qui etiam *Coadjutores* appellantur.

DONNICATA, & *Donnicatus*. FR. Dominicum Bullar. Casin. to. 2. const. 73. 79. Vide *Dominicata*.

DONUM. Vide *Behem*, *Invectum*.

DOPNUS. Vide *Domnus*.

DORCAS, græca vox δορκὰς, capra sylvestris, dama. [Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas.

Auctor. c.9.] Quæ Mulier propter ejus oculorum perspicacitatem ita est appellata ex græco verbo δέρκω, idest, circumspicio, seu potiùs ex Hebræo vocabulo, quod netricem significat: Arabicus verò textus *Ghazela* habet, quod tam sylvestrem capram, quàm netricem significat, cujus postremus significatus magis fœminis adaptatur.

DORIX. Vide *Dioryx*.

DORLINDANA. Orlandiensis. Vide *Campana*.

DORMITIUS. FR. ita per ludibrium ab Hæreticis Vigilius Tapsensis Episcopus, & Ecclesiasticus scriptor Africanus appellatus est, de quo Baron. ad ann. 400.

DORMITATOR. Vide *Interdiarius*.

DORMITIO, inter Christianos mortem significat, Torrigius de Crypt. Vatican. impr. secundæ, pag. 576. Vide *Pausatio*.

DORSALE, pannus in choro à dorso clericorum pro aeris impedimento pendens, ita appellatus. [Dorsalia sunt panni in choro pendentes à dorso clericorum. Durand. in Rational.] à recentioribus *Postergale* dicitur. Alii *Dossale*, & *Dossarius* dixere, quem cappam esse nonnulli crediderunt, quia supra dorsum imponitur, sed re vera postergale erat. [Pallium magnum cum elephantis, quod dossale cognominant. Leo Ostien. in Chron. Casin. lib. 3. c. 3.] nimirum, cum elephantum picturis; ut ex hoc alio, quod erat cum figuris passionis S. Albani: [Dossale unum, sive tapetum, in quo passio S. Albani figuratur. Matth. Paris, in vita S. Richardi Abb.] itali *Tosellum* dixere. FR. [Dorsale centum solidorum, apud Torrigium de Cryptis Vatican. edit. secunda, pag. 322.] ubi Altaris paramentum explicat. Vide *Dorsuale*.

DORSENUS. [Tolluntur ex familiis sibi pertinentibus, de diversisque gregibus dorseni. S. Valerius, §. 7.] Isidorus hoc vocabulum parasitum significare putat ex Plauto, qui parasitum quemdam introducit Dorseni nomine; sed in D. Valerii loco adducto pastorem gregis mercenarium denotat.

DORSIANI, & *Dorsiothitæ*. Vide *Herodiani*.

DORSUALE. Jumenti instratum, italicè *Gualdrappa* dicitur. [Processerunt centum albi boves, dorsualibus sericis discoloribus perfulgentes. Jul. Capitol. in Galieno.] Synonima. Vide *Dorsale*, *Instratum*, *Mappa*.

DORSUM REDIMERE, legis salicæ phrasis, tit. 43. significat pecunia se redimere à flagellorum mulcta. Vide *Quadragena*.

DORYCHNIUM. Vide *Jus*.

DOS NUPTIALIS. Vide *Mephium*. *Phaderphium*.

DOSITHEI, Δωσίθεοι, Samaritanorū secta, quę ab animatarum rerum esu abstinebant, credebant in resurrectionem mortuorum, & Sabbatum ita & taliter observabant, ut immoti in eo situ, ac positione remanerent, in quibus præventi eo die reperiebantur. Baron. in Apparatu Annal. n. 13.

DOSSALE. Vide *Dorsale*.

DOTALITIUM. FR. donatio propter nuptias. [Falsitate expressa &c. castrum illud ad eandem Reginam ratione dotalitii pertinere, cùm ab initio, nec durante matrimonio, à viro sibi fuerat in donationem propter nuptias assignatum, in decretal. c. 15. de foro competenti] & ibi Glossa. Synonima. Vide *Donatio*, *Hypobolon*.

DOXA, græca dictio δόξα, gloria, existimatio, splendor, majestas. [Et admirabilem doxam Virginis tam egregiæ. In vita S. Gudilæ Virg. Item opinio celebris, atque pro axiomate reperitur.

DOXOLOGIA. δοξολογία. FR. Sacrificium, glorificatio. [Cùm sacra doxologia perageretur, sæpè interfuisse, & cum Patriarcha locutum esse &c. Nicephor. Gregora. lib. 4. hist.] Vide *Gloria in Excelsis*.

DRACHMA. δραχμή. FR. moneta, & pondus, quæ moneta ejusdē valoris, ac sicli erat, Gloss. in can. denique & puellæ, 36. qu. 2. sed erroris convincitur in dict. *Siclus*. Vide *Didrachma*. *Talentum*.

DRACONARIUS, de hoc vocabulo passim in M. SS. cæremonialibus antiquis Romanis; Draconarii enim milites erant, qui comitabantur Pontificem in publicis functionibus: sed de ratione hujus nominis variæ sunt opiniones; nam Angelus Rocca eos ita appellatos fuisse putat, quia draconis signum ferebant. Alii tamen solos signiferos nomē hoc habuisse autumant, quia in vexillis signum draconis portabant, ad imitationē antiquorum draconariorum, qui in labari culmine effigiem draconis gestabant: quod ex eo confirmant, quia in Ord. Rom. Draconarii appellantur hi, qui in processionibus crucem ferebant, licèt affirment alii, quòd in litaniarum majorū, ac rogationum processionibus dracones in hastarum culminibus sub Crucis signo ferebantur, ad denotandum infernalē draconem virtute sanctæ Crucis superatum, ac debellatum fuisse. [Labarum, quem dicunt draconem, in speciem Crucis Dominicæ. Jo. de cultu Imag. Posteà sequuntur vexilla, si portāda sunt, deinde portentur serpentes, & dracones super perticā, & maximè in rogationibus: de hinc Accoliti cū cereis duobus, vel quatuor: postea Crux, deinde Clericis minoribus præcedentibus, &c. In Sacerdotali Alberti Castellani, in tract. secundo tertiæ partis, c. 4. de ritu, & modo processionum faciendarum.] Quinimo in aliquibus Ecclesiis solebant super hastas deferri luporum etiam figuræ in rogationum processione, in memoriam cur primò instituta fuerat hæc processio, pro liberatione, nimirum, à similium animalium infestatione; [In aliquibus Ecclesiis solent portari dracones, & lupi super perticas, ad denotandam causam, quare instituta fuerit hæc processio, ibid. in Rubr. de process. in trib. dieb. rogat.] De militibus Papam comitantibus. Vide *Clave signati*. FR. Ego tamen existimo idem esse Guelfus, ac draconarius, & hoc signum, seu vexillum draconis principium habuisse circa annum 1265. quo tempore cœperunt Florentini Cruces, & dracones pro vexillis sex regionum illius Civitatis uti, qui Cruces, & dracones secundùm varios colores unam ab altera regione distinguebant, ut refert Jo. Villanus, c. p. 40. suæ hist. Sed Villanus, qui vixit circa annum

num 1300. ex Ricordano Malaſpina Florentino, & antiquiori hiſtorico præcipuam ſuæ hiſtoriæ partem excerpſerat, ut evidenter patet, & Thomas Porcacchius in Annotationibus ad Guicciardinum ad annum 1494. demonſtrat. Hinc eſt, quòd ubi de talibus draconum vexillis Villanus loquitur, ex Malaſpina deſcripſerat, qui cap. 176. ſic ait loquens de Clemente IV. [Volle, che per ſuo amore la parte Guelfa portaſſe ſempre la ſua arma propria in bandiera, & in ſugelli, la quale fù un campo biancó con un' Aquila vermiglia ſopra un ſerpente verde, la quale portavano li detti Guelfi, e tennero ſino a' preſenti noſtri tempi, avegnache aggiunſero i Guelfi un Giglietto vermiglio ſopra il capo dell'Aquila, ſi partirono da Lombardia in compagnia de' Franceſchi del Conte Carlo, quando paſſarono a Roma.] Quod fuit, ut ipſemet Malaſpina, cap. ſequenti refert, de an. 1265. nempè, in principio Pontificatus ipſius Clementis. Guelfi enim erant ad favorem Romanæ Eccleſiæ contra Ghibellinos, qui erant Imperiales, ut in dict. *Guelfus* dicemus: & cùm hi Guelfi in ſervitium ejuſdem Pontificis Romam tranſiviſſent, habentes draconis ſignum; veriſimile eſt, quòd ideo draconarii appellati ſint; nam, ut vidimus ſuprà, uſque ad Malaſpinæ tempora durabat hoc vexillum inter eccleſiaſticos milites Guelfos. Quare error quidem fuit Alphonſi Ciacconi apponendo huic Pontifici pro gentilitio ſtēmate ſex lilia, dùm ex coetaneo ipſius Quarti Clementis Malaſpina conſtat, Aquilæ draconem ſuppoſitum ejus ſtemma fuiſſe. In Eccleſia autem, *Graduum* appellata, Dominicanorum Viterbii, ubi eſt depoſitum præfati Pontificis Clementis IV. appoſitum fuit pro ejus inſigne gentilitio Aquila nigra Coronata, & ſcutum faſcia nigra circumdatum cum octo argenteis globis, quod inſigne eſt nimis recens, ut apparet ex diplomate Caroli V. Imperatoris, Catalano, nempè, Groſſo conceſſum, apud Claudium Clementem in vita Clementis IV. cap. 2. qui Groſſi ex familia hujus Pontificis eſſe ſe exiſtimant; nam ante Papatum Guido Groſſus appellabatur hic Pontifex. Cæterum D. Antoninus Florent. Archiep. par. 3. ſuæ hiſt. c. 4. tit. 20. §. 1. & Abrahamus Bzovius in hiſt. Eccleſ. ad ann. 1266. cum Malaſphina, & Villano concordant, quòd, nimirum, primum Clementis IV. inſigne erat draco Aquilæ ſuppoſitus. Sed re vera, ut ad propoſitam cum draconibus in haſtis delatis proceſſionem redeamus; ego quidem valdè ſuſpicor, quòd talis uſus (ſicut, & nonnullæ aliæ cæremoniæ) à Gentilibus proveniſſet: apud Trebellium enim Pollionē in Gallieno Imp. hujuſmodi ritum fuiſſe legimus: ait enim ille: [Omnes viæ ludis, ſtrepituque, & plauſibus perſonabant, ipſe medius (*ideſt, Gallienus*) cum picta toga, & tunica palmata inter patres (ut diximus) omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petiit. Haſtæ auratæ altrinſecus quingenæ, vexilla centena, & præter ea, quæ Collegiorum erant, dracones, & ſigna templorum, omniumque legionum ibant, &c.] Nam dracones inter Romanæ militiæ ſigna erant, ut Ammianus Marcellinus, cap. 8. ſimiles dracones ad pompam delatos refert; licèt tamen Chriſtiani deinde his, ac ſimilibus ethnicorum cæremoniis perfecto, ſanctoque fine ad Deum, nempè, directo, uſi ſint laudabiliter. Itaque penès Romanos milites antiquitùs reperiebantur draconum ſigna, quorum legionarii draconarii dicebantur. [Templum ſanè Solis, quod apud Palmyram aquilifer legionis tertiæ cum vexilliferis, & draconario, & cornicibus, atque liticinibus diripuerunt. Fl. Vopiſcus in Aureliano Imp. c. 31.] De quibus draconibus, & draconariis paſſim, cit. Ammian & ejus ętatis ſcriptores; erant tamen antea Perſarum ſigna, Vopiſc. ibid. c. 28.

Dracus. FR. monetæ ſpecies. Vide Latinium in Joſephum Hebr. lib. 3. c. 9.

Dragumanus, barbaro græca dictio δραγουμάνος, linguarum interpres, italicè *Torcimano*. FR. aliqui putant etymon à Chaldaico vocabulo *Targum* derivari, quod interpretationem ſignificat, hinc in Oriente peregrinarum linguarum interpres *Turgeman* dicitur :||: de Dragumanis incidenter Eccleſiaſtici ſcriptores non rarò agunt. Vide *Targum*.

Dramatis Canticum. Vide *Canticum dramatis*.

Drappus, textilis pannus, & veſtis. [Et ſicut quando ſolemus de iſtis frequentibus itineribus reverti ad manſiones noſtras detonſi, & decalvati cum drappis, & calceamentis deppannatis, & tunc nos reficimus, & reparamus. Sinod. Piſtenſis, c. 1.] Reperitur etiam Drappalia. Vide *Fundatum*.

Dromicus, δρομικὸς, dicitur Eccleſia, quæ tectum laqueatum non habet; ſed tantùm anguſtum pontem ex aſſeribus ſuper trabes per longitudinem porrectum, ut adhuc Romæ in Eccleſiis S. Pauli, S. Cæciliæ, aliiſque perſpicitur: ita à Græca dict. δρόμος, ideſt, curſus dicitur, qui pontes italicè *Corridori* dicuntur. [Ubi & ſacrum illius ſepulcrum, & templum dromicum eſt. Phocas, c. 29. In magna Eccleſia S. Sophiæ, quæ priùs dromica erat. Codinus apud Leonem Allatium de templis Græcorum.

Dromon, δρομῶν, navis velociſſimi curſus, ex ſuprà dicta etymologia. [Et cùm fas fuerit revertendi, veſtros concedite miſſos, & tales, qui dromonibus congruis eos Romam, favente Deo, Apoſtolorum precibus ſtudeant referre. Nicolaus I. epiſt. 2.] Vide *Dromundus*.

Dromundus. FR. Dromon navis, de qua ſuprà:] Apparavit ei navis quædam permaxima, quam dromundum vocant: Matth. Paris ad ann. 1191.] Vide *Dromon*.

Dructe, ſponſa, Saxona vox: [Si quis puellam, quæ drucle dicitur, ad maritum, &c. In lege ſalica, tit. 14. §. 10. Alii tamen *Druthe* legunt.

Drudus, fidelis, germanicum etymon *Dron*, ideſt, fidelis. [Et ſine comitatu drudorum, atque vaſſorum: In Capitulis Epiſcoporum Rhemenſis, & Rhothomagenſis Regi Ludovico miſſis.] Romæ *Fideles* dicuntur Senatoris famuli.

Drungarius, Δρυγγάριος, Exercituum Dux, in aula Imperiali Constantinop. officialis; sed *Drungaris* à Luitprando in ejus legatione appellatur, inquiens: [Drungaris enim, sub cujus manu navium est omnis potestas &c.] ubi mendosè in aliquibus codicibus *Delongaris* legitur. Vide *Bigla*.

Drusus, patiens, rigidus, secundùm Isidorum; at gygas, validus, bellator, secundùm Kilianum in suo Belgico Dictionario, ex voce *Drou*.

Ducarius, ductor: [Scrofa ducaria. In lege salica, tit. 2.

Ducatrix. FR. Ducissa: [Ego Matilda Marchionissa, & Ducatrix] & passim in ejusdem privilegiis, ac donationibus.

Ducenarius. Vide *Diœceta*.

Duciculus, Dolii epistomium, seu fistula, per quam exhauritur vinum. [Ligamina vasorum gladiis præciderunt, duciculos abstraxerunt. In vita S. Urbani Episcopi, c. 1. §. 4.] Alii *Ducibulos* legunt. FR. Non desunt qui *Duciolum* scripsere. [Et ferraculum, quod duciolum vocant, manu ferens. Theodorus Eremita, in vita S. Magni Confess.] sed primum vocabulum rectiùs proferri videtur, cùm ejus derivatio sit à verbo *Duco*; nam per hoc instrumentum liquor ex dolio ducitur, & ideò aptiùs fortassè *Ducidulus* diceretur.

Dulcoro. Vide *Edulcoro*.

Duellum. FR. pugilum lucta, 5. decretal. tit. 14. c. 2. Est etiam abjurationis genus de aliqua contentione infamiæ, seu apice vani honoris, vel possessionis rei, quæ *Purgatio vulgaris* dicebatur, cujus tit. habetur, 35. in lib. 5. Decretal. ad distinctionem purgationis canonicæ. Prima est prohibita per ecclesiasticas constitutiones. Secunda est *Abjuratio*. Vide *Purgator*, *Juramentum*, *Judex compurgationis*, Duelli Synon. Vide *Monomachia*.

Dulia Δουλεία, idest, servitus, quo vocabulo Ecclesia utitur ad significandum cultum Sanctis debitum. FR. Qui cultus à novatoribus perperàm negatur; nam Dominum in Sanctis suis laudare jubemur, c. unico in Clement. de reliquiis & veneratione Sanctorum: ||: *Hyperdulia* verò, ὑπερδουλεία, debitus Sanctissimæ Virgini cultus dicitur, quæ cùm præ cæteris puris creaturis meritis, ac dignitate superemineat; ideò singularem cultum, & obsequium ei debetur. Tandem *Latria* λατρεία, quæ servitutem denotat, per quam Theologi adorationem soli Deo debitam intelligunt. Vide *Theoprepia*. Inde Missæ sacrificium, & Ecclesiæ dedicatio, licèt in honorem alicujus Sancti agantur, cultu latriæ dicuntur fieri, quia directè soli Creatori diriguntur. Vide *Colideus*. FR. Vide can. venerabiles, de consecr. dist. 3 & ibi Glossa. Quare in Canone Missæ non fit mentio de Sanctis Cõfessoribus, & quomodo in Liturgia Græcorum intelligatur orare pro Sanctis. Vide *Canon Missæ*.

Duliani, Δουλιανοί, hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non filium Æterni Patris consubstantialem, sed servum asserebant esse. Vide *Ariani*, *Christianocatogorus*.

Duna, colliculus; vox Belgica *Dun*, qua appellant arenæ grumos, quos mare ad littora coacervare solet. Hinc D. Bernardus epistolam suam 337. ad Abbatem de Dunis dirigit, & recentiores Belgici *DunKerKen*, seu *DunKerKa* appellant, quæ latinè *DuynKerKa* dicitur, arcem illam munitissimam Flandriæ, quæ vernacula eorum lingua colliculorum Ecclesiam, seu Parochiam significat. Imò etiam antiquitùs Celtica lingua vocabulum *Dunon*, ut Plutarchus in tractatu de fluminibus testatur, locum eminentem significabat.

Duodecima, & *Duodena*. Vide *Completorium*.

Dupla, vel *Duplicia*. FR. ea Monasteria dicuntur, in quibus Monachi & Moniales cohabitant simul, vel contiguè: quod prohibetur in can. Difinimus, can. in nullo, cum seqq. 18. quæst. 2. Vide *Ecetæ*.

Duplex, utitur Ecclesia hoc termino ad denotandam qualitatem divini officii in choro recitandi; non enim, ut Jo: Frontonus perperàm credidit, duplex, nempè, officium inde dictum fuisse, quia in eo die de duobus Sanctis, seu de feria, & de Sancto recitatur; ideòque Author hic, motus vanis conjecturis, in ejus Calendario posuerat in numero duplicium aliquos Sanctos minùs solemnes, atque solemnissimas festivitates excluserat: malè enim Durandi verba interpretaverat; nam ille officium duplex, rectè illud appellaverat, in quo antiphonæ integrè duplicantur, seu quando duo Cantores in choro, pluvialibus induti canunt versiculos, ita ut majori solemnitate in apparatu, in numero candelarum, in campanarum pulsatione, & similibus ordinetur, ut in c. unico, de reliq. & venerat. Sanctor. in 6. ubi sic habetur: [Nos itaque piis ducti Conciliis, dignisque studiis excitati, nonnullos prædecessores nostros Rom. Pontificum (qui specialis devotionis prosequentes affectum, aliquorum festa Sanctorum sub duplici ordinaverunt officio celebranda) imitari solicitè intendentes: eorumdem Apostolorum, Euangelistarum, & Confessorum festivitates præcipuas (de fratrum nostrorum consilio, & assensu) sub officio duplici per universas orbis Ecclesias volumus &c. solemniter celebrari] & ibi Glossa: [Dicitur quidem officium duplex, cùm tota antiphona dicitur ante psalmum, & tota post psalmum; aliàs nõ tota, (*nempè, quando non est duplex*) sed solùm principium dicatur ante psalmum, alii aliter, clericis hoc relinquo.] Intelligit nimirum Glossator per illud: *alii aliter*, quod, ut anteà dixi, aliqui putant dici officium duplex, ratione majoris solemnitatis: duplicantur autem Cantores, & candelæ, & ideò variis nominibus *Cantoris* scilicet, Officium; *Septem candelarum*, & *Annale* Officiũ duplex appellatur, ut in dictionibus *Annale*, *Candela*, *Cantor* dictum fuit; & Officiũ semiduplex *Succentoris*, *Quinque candelarum*, *Semiannale* denominatũ est. In cujus explicatione fallitur etiam idem Frõtonus, existimans semiduplex exindè dici, quia in recitatione Sancti, & feriæ semireductus sit: sed revera sic dictum fuit ex eo, quia cum semiantiphona psalmodia initiatur.

Duplicitas. FR. simulatio, hypocrisis, & aliquando peccatum mortale denotat: [Si fortè

quid

quid duplicitatis pro humana fragilitatê in eodem flagitio incurrerint, 23.quæst.5.can.Excommunicator.] Ibique Glossa.

DUPLOMA, seu *Dupplomate uti*. FR. die, noctuque iter agere. Glossa in l. si quis aliquem, de præjudiciariis actionibus.

DURICORDIUM, obstinationem, & duritiam cordis significat, Tertulliani phrasis, sicut inobediens jumentum Buccadurus dicitur. Vide *Buccadurus*.

DUROPELLUM, januæ limen, quod pedibus calcatur. In lege salica, tit.61. FR. Alii tamen *Durpilum* legunt: [Postea intrare debet casam, & stare in durpilo, hoc est, in limitare, lex salica, ibidem,] vox tamen belgica *Dorpel*.

DUSIUS, dæmon incubus: [Dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assiduam immunditiam & tentare, & affligere plures asseverant. D. Aug. lib. 15. de Civit. Dei.] Flandri enim (Kiliano teste) *Dunse* concubinam vocant, unde ab Italis *Donzella* viripotens vocatur. Vide *Dæmon*.

DUX. Vide *Bigla*, *Diasostis*, *Ducarius*, *Drungarius*, *Guido*, *Herotochius*.

DYORIX. Vide *Dioryx*.

DYSSENTERIA, δυσεντερία, morbus. Vide *Besentericus morbus*.

DYSTRUS, Martii mensis. [Anno decimo Imperii Diocletiani mense dystro, qui Romanis Martius est. Euseb. lib. 8. c. 3. hist. ecclesiast.

DYTIGUS, græcum δυτικός, ideſt, occidentalis; legitur enim in tomo 2. Conciliorum, quòd Concil. Constantinop. V. *in Mesaulio dytico* celebratum fuit, nempè, in aula, seu palatii parte occidentem respiciente: quare corrigi non debet hoc vocabulum, ut arbitrantur aliqui.

E

ARINUS, virens, à græco ἐαρινός, ideſt, vernus; [Non placet Deo, quod non ipse produxit, nisi si non potuit purpureas, & earinas oves nasci jubere: si non potuit, ergo noluit. Tertull. de habit. mulier, cap.8.] Quia ver virescere facit, hinc sumitur causa pro effectu.

EBIONÆI. FR. hæretici ab Ebione seducti, de quibus Ruffinus, c. 27. Augusti. hæres.10.tom.2. lib. 1. Epiphan. hæresi, 10. Niceph. lib.3.c.13.& Euseb. lib. 3. hist. eccl. c.21. & lib. 4. c. 7. Ebion autem hebraicè pauperem, & egenum significat, unde Ebionæi mentis, & intelligentiæ inopes interpretantur. Euseb. ubi suprà, lib. 3. cap. 21. Vide *Hebionitæ*.

EBORATUS, eboreo opere elaboratus. [Hic tessera frequens eboratis resultatura pyrgorum gradibus. Sidonius, lib. 8. epist. 12.

EBRIAMEN, liquor, qui ad ebrietatem inducit. [Et vinum, inquit, & ebriamen non bibet. Tertull. de Jejun. c. 9.

EBRIUS. Vide *Bria*, *Debriatus*.

EBRYMIUM, legitur hæc dictio in Regulis S. Pacomii, quæ locum destinatum in choro significare videtur: fortaßè legendum est *Epiphymnium*, quod locum in choro denotat, in quo hymni canebantur.

ECBOLA, & *Ecvola* ἐκβολή, ideſt, res minima, & parvæ æstimationis. [Scripsit autem Secundus, & ad se missos à curatore, & ordine centurionem, & beneficiarium, qui peterent divinos codices exurendos, eisque respondisse, Christianus sum, & Episcopus, non traditor: & cùm ab eo vellent aliqua ecbola, aut quodcumque accipere, neque hoc eis dedisse, apud Baron. ann. 305.

ECCLESIA, græca vox, Ἐκκλησία, ideſt, adunatio, inde usus postea obtinuit, ut pro loco ad cultum divinum destinato acciperetur. FR. [Et cùm hoc dixisset, dimisit Ecclesiam. Actor.19.] Item pro universo etiam catholicismo, unde dicitur, Ecclesia unus thalamus Christi est, can.quamvis: dist.21.] & ideo catholica dicitur, ideſt, universalis. Vide *Catholicus*. Et Apostolica; Apostoli siquidem unam fidem elegerunt, quam tenens Ecclesia, potest ideo Apostolica dici. Glossa in c.1. extrav.comm. de major. & obed. quæ antonomasticè Romana intelligitur, can.nō licet Papæ, 12. qu.2. §.Quòd non solummodo. Item intelligitur potestas ecclesiastica, unde: [Ecclesia nulli claudit gremium redeunti, de hæreticis in sexto, c.4.] Ecclesiæ judicium non semper dicitur divinum, quandoque enim differens est; nam: [Judiciū Dei veritati (quæ non fallit, nec fallitur) semper innititur: judicium autem Ecclesiæ nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpè cōrigit, & falli; propter quod contigit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus &c. in 5. Decretal. tit.39. c.28.] quod intelligendum est non clavium, sed dispositionis defectu; nam Ecclesia non judicat de internis: secus verò in rebus, quas declarat de fide; nam hæ infallibiles sunt. Quid autem significet Extra Ecclesiam. Vide *Extra catholicam Ecclesiam*. Igitur quo ad Ecclesiam materialiter sumptam. Vide *Basilica*, *Cœlestis*, *Confessio*, *Cubiculum*, *Cyriaca*, *Dominica*, *Martyrium*, *Pastophorium*, *Plebs*. Porphira in dict. *Porphyrogenitus*, *Templum*. Quo ad ejus partes. Vide *Altare*, *Androna*, *Apsis*, *Aspaticum*, *Cancelli*, *Cappella*, *Capsum*, *Catechumenum*, *Chorus*, *Concha*, *Confessio*, *Cosmites*, *Cromicus*, *Ebrymium*, *Fletus*, *Galilæa*, *Garzonostasium*, *Gazophylacium*, *Ganæcona*, *Hyemantes*, *Matronæum*, *Narthez*, *Nymphæum*, *Oratorium*, *Paradisus*, *Parvisium*. Peribolus in dict. *Perivolium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*, *Sacrarium*, *Solea*, *Sphynx*, *Suggestus*, *Transenna*, *Tribuna*, *Trichorus*. Est navis instar. Vide in Prolusione hujus operis, & in dict. *Vector* :||: Gregorius Thaumaturgus à Balsamone adductus quinque Ecclesiæ divisiones assignavit, cujus hæc sunt verba: [Fletus, seu Luctus est extra portam Oratorii; ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra portam

in

in porticu, ubi oportet eum, qui peccavit, stare usque ad cathecumenos, & illinc egredi; audiens enim, inquit, scripturas, & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus censeatur. Subjectio autem, seu substractio est, ut intra templi portam stans cum cathecumenis egrediatur. Congregatio, seu Consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum cathecumenis non egrediatur. Postremò est participatio Sacramentorum.] Quæ divisiones adhuc videntur in sumptuosa, & magnifica Montis regalis Ecclesia Siciliæ, à Rege Gulielmo cognomento bono mirificè ædificata, ac musivis picturis summè nobilitata. Ritus deinde consecrandi Ecclesias à Silvestro Papa I. introductus fuit, qui prima vice Lateranensem Ecclesiam consecraverat, de qua in dict. *Constantiniana* dictum fuit; nam ante Constantini Magni imperium adunatio fidelium propter persecutiones, in Oratoriis privatis, & in cryptis fiebat. FR. Hoc tamen intelligendum puto quo ad consecrationes publicas, & solemnes; nam de privata Ecclesiæ consecratione in officio S. Cæciliæ V. & M. hunc ritum antiquiorem fuisse ostenditur, dum ibi de eadem Sancta dicitur, Deum precasse, nempè; [Triduanas à Domino poposci inducias, ut domum meam Ecclesiam consecrarem,] quod quidem obtinuisse legitur. Ecclesia semel consecrata, non debet iterum consecrari, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis, vel seminis humani effusione polluta fuerit. Concil. Nicen. apud Gratian. can. Ecclesiis semel, de consecrat. dist. 1. :||: Vide *Altare*; ubi etiam dictum fuit, in usu antiquorum fuisse Ecclesias semper orientem versus respicere, & hoc propter varias rationes à SS. Patribus tum Græcis, tum Latinis adductas; primò quia tali positione adorabatur Dominus versus locum, ubi steterunt pedes ejus, juxta illud Psalm. 131. *Adorabimus in loco &c.* Secundò quia (ut ait D. Athan. de plur. & necess. quæst. 14.) in Oriente repræsentatur nobis mysterium veræ lucis, quem usum idem Sanctus Doctor ex traditione Apostolica fuisse affirmat. Tertiò ad aspiciendam paradisi terrestris situationem, quæ orientalis erat. S. Clem. lib. 18. const. Apost. c. 15. & Nyssen. de orat. Quartò quia Oriens est præcipua mundi pars. Justin. Mart. ad orthod. quæst. 118. Quintò ad adorandam Christi faciem, quia crucifixus fuit versus Occidentem respiciens, & eadem positura ad cœlum ascenderat, & quemadmodum visus est ascendere, sic veniet in fine mundi. Damasc. de fide Ortod. cap. 13. Sextò quia de manè, cùm sol adhuc in parte orientali esset, Spiritus Sanctus in forma ignis stetit suprà Discipulos Domini. Tertull. contra Valent. c. 3. Septimò ne conveniamus cum Judæis, qui versus occasum orant. D. Thom. par. 2. quæst. 3. art. 3. ad 5. FR. posset etiam & octava ratio addi, nempè, ad differentiam Priscillianistarum, ut in Concil. 1. Bracar. can. 21. habetur: [Omnis retinet Oriens, & non sicut Priscilliana hæresis permutavit.] Itaque hi hæretici antiquum ritum mutavere in primitiva Ecclesia introductum, ut habetur 11. dist. can. Ecclesiasticarum. Ubi sic affirmatur: [Alia plura adjicimus magnâ quasi vim commédatitia mysteriis, quę Orientem versus nos literarum orare forma docuit?] Ibique Gloss. alias hujus mysterii rationes affert. Vide Baron. ann. 34. n. 232. 251. 252. an. 58. n. 106. & 107. :||: Et hæc cæremonia observabatur etiam in sacramento Baptismi. [Ad occasum inversus Sathanam abjurabis, rursumque ad Orientem te te convertens, Deum confiteberis. Nazian. orat. 40. de Sacram. Bapt.] atque Baron. an. 58. n. 107. In Ecclesiis autem, in quibus presbyterium respiciebat versus Occidentem, situabatur Altare in medio, ita ut celebrans, ex parte posteriori Altaris positus, respiceret versus Oriētem, ac populum; sicut adhuc in aliquibus Ecclesiis Romæ observatur. [Unde in Ecclesiis ostium ab Occidente habentibus, Missam celebrans in salutationibus ad populum se vertit, quia quos salutamus, facie ad faciem præsentamus; & deinde oraturus se ad Orientem convertit. In Ecclesiis verò ostia ab Oriente habentibus, ut Romæ, nulla in salutatione est necessaria conversio: Sacerdos in illis celebrans semper ad populum stat conversus. Durand. lib. 5. cap. 2.] Qui tamen ritus usque ad Leonem Papam I. in Ecclesia rigorosè observatum fuit; sed contrarium postea cautum fuerat. Vide Baron. an. 443. num. 6. prout dictum est in dict. *Dominus vobiscum*. In eo verò situ pro Ecclesia ædificanda destinato erigebatur Crux in signum possessionis. Ecclesia Nutrix dicitur Ecclesia parochialis. [Nos ab Ecclesia non recedimus, nec spernimus nutrices Ecclesias. Agobardus Abb. de privil. & jure Sacerd. cap. 12. FR. Ecclesia Matrix, seu Nutrix dicitur illa, in qua reperitur fons baptismalis. Glossa in Clement. cap. unico de Baptismo. Ecclesia dicitur etiam secretum cœleste, can. prædia, 12. quæst. 2. & ibi Glossa. Vide *Contina*. Ecclesia Cath. unica Christi Sponsa. Vide *Monogamus*. In quo differat Ecclesia Parochialis à Curata, & Baptismali. Vide *Parochia*. Ad quantam distantiam ejus immunitas extendatur. Vide *Passus*. Cæremonia in Ecclesiis consecrandis. Vide *Stauropegium*.

ECCLESIARCHA, Ἐκκλησιάρχης, Ecclesiæ primarius.

ECCLESIASTES, vox græca Ἐκκλησιαστὴς, liber Sacræ Scripturæ à Salomone compositus, & Concionator, seu Adunator interpretatur; multitudini enim congregatæ directus est hujus libri discursus. Vide *Panæretos*.

ECCLESIASTICUS, Ἐκκλησιαστικὸς, est item alius Sacræ Bibliæ liber à Sidrach compositus; ita denominatus, quia in eo eruditiones pro concionatore, & in congregata plebe sermonem habenti expediuntur.

ECCLESIASTICI ORDINES. Vide *Ordines Ecclesiastici*.

ECETÆ, sive *OEcetæ*, ex græco οἰκῆται, idest, commorantes: aliqui Monachi heretici fuerunt ita appellati, quia cum monialibus habitare cōsueverant, & cum

& cum ipsis saltabant, quo actu imitare afferebant Sororem Moysis Mariam, quæ post transitum maris rubri cecinit, & cum populo saltabat. Vide *Dupla*.

Echidna. FR. ex græco ἔχιδνα, idest, vipera: [Non est echidnæ venenum malitia illius. Greg. Nazianz. de modest.

Echina. FR. vocabulum, quod librariorum errore, in epist. 18. lib. 2. B. Petri Damiani malè appositum fuit; cùm corrigi deberet *Echeneis*, vox quidem græca ἐχενηΐς, quæ remoram pisciculum denotat, de quo S. Eustachius in Examer. [Est parvus admodum piscis echeneis appellatus, ingentes naves plenas ventis adhærens moratur,] à Plinio tamen, lib. 9. c. 31. *Echinometra* vocatur.

Echoicus, ἠχοϊκός, genus carminum: [Faciebat siquidem versus oppidò exactos, tam pedum mira, quàm figurarum varietate, hendecasyllabos, lubricos, & enodes, exametros crepantes, & cothurnatos, elegos verò nunc echoicos, nunc recurrentes, nunc per anadiplosim, principiisque connexos. Sidon. epist. 11. lib. 8.] FR. aliqui codices *Eschios* habent; sed *Echoicos* ab echo in fine cujuscumque versus opposita legendum est, de quibus figuris habetur apud Ausonium in Echoicis recurrentibus per anadiplosim, principiisque connexis exemplum, hoc est:

Res hominum fragiles alit, & regit, & premit fors
Fors dubia, æternumque labens, quam blanda fovet spes
Spes nullæ finita ævo cui terminus est mors
Mors avida, inferna mergit caligine quam nox
Nox obitura vicem, remeaverit aurea cum lux
Lux dono concessa Deum: cui prævius est sol
Sol &c.

Apud Ausonium edylio, 5. Alio modo versus recurrentes, qui retro scandentes appellantur, tradit idem Sidonius, lib. 9. epist. 14. inquiens: [Igitur interrogas, per pugillatorem, quos recurrentes afferam versus, ut celeriter explicem: sed sub exemplo. Ii nimirum sunt recurrentes, qui metro stante, neque literis loco motis, ut ab exordio ad terminum sic à fine releguntur ad summum, sic est illud antiquum.

Roma tibi subito motibus ibit amor.

Et illud

Sole medere pede, ede perede melos.]

De aliis versuum speciebus. Vide *Versus*.

Ecstasis, vox græca ἔκστασις, stuporem, & mentis alienationem significans, qua utuntur Sancti Patres ad denotandum vigilantem somnum in contemplativis personis, quando sensibus destituti, earum mens à contemplatione profundorum, & cœlestium mysteriorum rapitur. FR. Auctor Vocabul. Eccles. qui nedùm in orthographia vocum non rarò errat; sed etiam in derivatione eorum sæpè fallitur, & græca vocabula hebraica censet, & vice versa: sic hoc vocabulum hebraicum facit.

Ectesis, ita appellatus fuit liber quidam hæreticalis à Sergio Patriarcha compositus, ac Heraclio Imp. in hæresim monothelitarum lapso, oblatus. Vox quidem græca ἔκθεσις, idest, expositio, ubi affertivè exponere, & declarare veræ fidei professionem ostentabatur; sed tamquam impietatibus refertus, à Severino Papa, & ejus successore Joanne IV. damnatus est. FR. ob quam imposturam S. Martinus Papa, aliique Sancti Doctores exilium passi, ac tandem inter Ecclesiæ Martyres computati sunt, de quibus in Collectaneis Anastasii à Jacobo Sirmondo Societ. Jesu in lucem editis, & apud Baronium, ann. 639. & ann. 640. n. 1. agitur.

Ectroma, ἔκτρωμα, abortivum [Scilicet, de enthymesi, & ectromate. Tertull. adverf. hær. cap. 7.

Ecuola. Vide *Echola*.

Edad, quid hebraicè significet. Vide *Scenopegia*.

Edem, hebraica vox, quid significet. Vide *Paradisus*.

Edictalis. FR. Edicti possessivum. [Hac nostra edictali constitutione sancimus, extrav. comm. de crimine falsi.

Edictum. Vide *Leges*.

Edra, sive *Hedra*, ἕδρα, essedum, lecticæ genus. [Ipse edram auream consedens Heracliam venit. In vita S. Gulielm..] FR. & Lecticarii Essedarii dicti fuerunt.

Educere Se Per Æneum, legis Salicæ phrasis, in tit. 59. & est, quando reus cogitur suam innocentiam probare, summergendo brachium in aqua ferventi, & ita purgatur à calumnia, absque idoneis testibus ei imposita; alia genera purgationum reperiebantur, de quibus in dict. *Duellum*, *Missa judicii*, *Juramentum*, *Judex purgator*, *Purgatio vulgaris*, habetur, quæ omnia in jure can. prohibita sunt.

Edulcoro, dulcoro, dulcem reddo. [Fons Marà (*idest amarus*) per lignum dulcoratus. S. Ambros. de instit. Virg. cap. 5.] Reperitur etiam *Indulcoro* verbum. [Hoc enim lignum tunc in sacramento erat, quo Moyses aquam amaram indulcoravit. Tertull. adverf. Judæos.

Edulitas, caritas, & difficultas escaria. [In argumentum illius filii perditionis generaliter mundus in maligno positus est, desævit morbus pestilens, & edulitas invalescit. Petr. Blesen. epist. 43.] qui usus est sententia Euangelica: [Erunt pestilentiæ, & fames] sic loquens: [Certè cùm albescunt regiones ad messem, nec adhuc in hac edulitatis clade unum pauperem refecisti. Idem epist. 91.] dicitur edulitas; nam in cibariæ difficultatis tempore, ea privatio magis appetitum edendi generat.

Eduli, Edaces. Vide *Voratrinus*.

Efficacia. Vide *Energema*.

EFFOEMINATIO. FR. actio, & usus fœminilis. [Inter effœminationis modos &c. Tertull. de spectac. c. 25.

EFFOEMINATUS. Vide *Femellaris*, *Femellarius*, *Langus*.

EFFRICO, scobino: [Spicas decerptas manibus effrixerant. Tertull. lib. 4. adverſ. Marc. cap. 22.] de Discipulis Christi, qui manibus confricantes spicas in die Sabbati, cœperant manducare, loquitur; in antiquis Codicibus *Effinxerant* legebatur, sed Pamelius restituit *Effrixerant*.

EGRIGORUS, græcum vocabulum ἐγρήγορος, idest, vigilans; ubi enim in Daniele, c. 4. latina lectio habet: [Et ecce Vigil, & Sanctus de Cœlo descendit:] græca habet ἐγρήγορος, & Clem. Alexand. lib. 2. Pædag. c. 7. inquit: [Beati enim, qui ad ipsum vigilarunt, se ipsos assimilantes Angelis, quos nos egrigoros, hoc est, vigilantes, vocamus.] LXX. etiam ex Hieronymi testimonio eundem vocabulum Angelum vertunt. Item liber, qui sub nomine Henochi reperitur, ejus titulus est *de Egrigoris*, idest, de Angelis.

EGUMENARCHIUM. Vide *Gegumenus*.

EGUMENUS. Vide *Hegumenus*.

EJECTA. Vide *Divortium*.

ELECTA. Vide *SoreK*.

ELÆON. ἐλαιών, Olivetus mons, ex græco vocab. ἔλαιον, oleū significans. Ideo Tertull. lib. 4. adverſ. Mar. c. 39. loquens de Domino nostro, quando in montem Olivetum secedebat, ait: [Ad noctem verò in elæonem secedebat.

ELATE, abies, tenerum palmarum germen, sive lanugo, quæ ad instar capillaris formæ fructum obtegit: estque græca dictio ἐλάτη. [Comæ ejus sicut elatæ palmarum. Cantica. cap. 5.] ex quo verborum sensu manifestè esse nomen substantivum colligitur, quod in singulari absq; diphthongo scribitur, licèt in plurali *Elatæ* dicatur.

ELECTIO. Vide *Chirotonia*. Electio Episcopi quomodo fiebat antiquitùs. Vide *Suggestio*.

ELECTOR. Vide *Assumptor*. Qui debet in singulari schedulam sui voti scribere. Vide *Singularis*.

ELECTUS, in sensu substantivo significat electionem: [Quòd cùm boni electum accepissem, malui, quod nocebat, appetere. D. Paulinus, epist. 7. ad Sever.] FR. In sensu autem adjectivo nonnumquam voluntarium significat. [Ita sanè, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiā ab hæreticis, ut impunè ibi sint, & suam diligentiam fuisse præventam &c. can. placuit, ut quicumque, 16. q. 3.

ELEEMOSYNA, ἐλεημοσύνη. FR. stipes collectitia, ex dictionibus hebraicis *Eli*, idest, Deus, & *Moys*, nempè, aqua; nam, ut dixit Sapiens: [Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum,] & Gloss. in can. qui vult ordinare, de pœnit. dist. 2. Quomodo autem eleemosyna à peccatorum pœnis liberet, habetur in can. miror. de pœnit. dist. 1. & ibi Gloss. Ut à fidelibus eleemosynam acciperent detenti in carceribus, die Dominica eos extrahi sub custodia, Imp. Honorius sanciverat. Vide *Dominica*. Eleemosyna dicitur, *Benedictio beatica*, *Eulogia*, *Oblatio*, *Offertorium*. Vide suis locis. Vide etiam *Laturarius*, *Matricula*, *Paracellarius*, *Stipes*, *Viaticum*.

ELEEMOSYNARIUS. Vide *Phagolidorus*.

ELEGANTIA. Vide *Differtitudo*, *Sophista*.

ELEISON. Vide *Kyrie eleison*.

ELELEGMUS. Vide *Alalagmus*.

ELEPHANTINUS MORBUS. FR. lepra, ita dicta, quia cutem scabiosam reddit ad instar elephantum. [Nam quatuor Monachi, qui eundem ursum occiderant, statim elephantino morbo percussi sunt, ut membris putrescentibus, interirent. D. Gregor. lib. 3. dialog. c. 15.

ELEUSINA. Vide *Epopta*.

ELITIGATUS, ineluctabilis. [Ut ipsam terram Abbas habeat evindicatam, atque elitigatam, ne sit postmodum ex hac re, omnique tempore subita causatio. In Marculfi formulario à Bignonio correcto. FR. in vetusto autem codice *Elidiatam* mendosè legebatur.

ELOGIUM, testamentum. [Et quoniam scribitis Dulcinum decessorem ipsius nihil de rebus Ecclesiæ suæ fuisse testatum; sed de propriis, ac magis quæ in prædicto Monasterio fidelium oblatione collata sunt, elogium condidisse. D. Greg. in regist. lib. 8. cap. 33.] In aliquibus codicibus *Eulogium* mendosè habetur. FR. [Et supremæ voluntatis elogio, in 3. decretal. tit. 24. cap. 3.] ubi *Supremæ*, idest, ultimæ intelligendum est. Idem vocabulum habetur in C. de testamentis, l. jubemus. Item reperitur *Elogicus*, pro testamentario. [Ex ipsius elogica scriptione conjecturam capesso. Aldhel. lib. de Virgin. c. 14.

ELUDIUM. Vide *Colludium*.

ELUL. FR. sextus Hebræorum mensis. Pereira, disp. 1. in c. 12. Exod. n. 4. Ribera, in c. 2. Aggæi, n. 6. Matthæus Beroaldus, lib. 1. chronolog. c. 6. Salianus, tom. 2. anno mundi 2544. n. 94. in quo volumine tabulas expansas exhibet Calendarii Hebræorum.

ELUMINATUS, excæcatus. [Nam quis ab hominum tam procul sensu; quis gemino obtutu eluminatus? Sidonius, lib. 8. epist. 12.

ELUSIO DONATIONIS PAPÆ. FR. dicitur quando quis à Sede Apostolica aliquod beneficium obtinuerat, deindè ab Ordinario loci super idem beneficium concessionem impetrat. In decretal. de sententia, & re judicata, cap. 12. & ibi Glossa.

ELYMAS, ἔλυμας. Magus ab hebraica dictione *Elem* sapientem, seu Dei consiliarium significante. [Resistebat autem illis Elymas magus; sic enim interpretatur nomen ejus. Actor. c. 13.

EMANSOR. FR. miles, qui causa furandi, ab exercitu discedit, & regreditur: hinc Itali domesticum furem, qui frequenter, ac paulatim furatur *Ladro manso* appellant. [Tempus discernit emansorem à furtivo, & effractorem à fure, vel furem diurnum à nocturno, can. aut facta puniantur, de pœnit. dist. 1.] & ibi sic Gloss. [Emansor est ille, qui diu vagatus est, & ad castra revertitur, ff. de re milit. l. 3. §. 1.

Embola. Vide *Embolus*.

Embolismus, græcum vocab. ἐμβολισμὸς, ideft, intercalatio, fic appellata fuit oratio illa, quæ poft Pater nofter dicitur fubmifsè in Miffa, nempè, *Libera nos quæfumus, Domine &c.* & dicitur embolifmus, quia interponitur in hoc loco, & repetitur id, quod in Dominicali oratione poftulabatur. [In embolifmo fecretò orat pro pace danda. Petr. Blefen. fer. 46. Tertiò dicit embolifmum ejufdem orationis, quæ eft Libera nos, quæfumus &c. Idem ferm. 43.] Dicitur fubmiffa voce, ad denotandum filentium tempore Chrifti fepulturæ, quando tacuere (ficut Innocentius Papa notavit) & quievęrunt omnes præter ipfum Redemptorem, cujus tunc anima ad Limbum defcenderat, ad Sanctos Patres liberandos; ideòque Sacerdos Chriftum repræfentans, fub filentio orat: fed die Veneris Sancti alta voce pronuntiatur, ad fignificandam manifeftam Salvatoris victoriam, Cruce mediante, obtentam. In ritu verò Ambrofiano femper alta voce pronunciatur.

Embolus, ambulacrum, feu porticus, græcè, ἔμβολος, à verbo ἐμβάλλω, ideft, ingredior, dicitur. [Ille jacebat in occidentali embolo ejufdem plateæ. Cyrill. Scyopolit. in vita S. Sabæ. Mauritius porrò Carianum embolum in Blanchernis condidit, in eoque omnem fuam à pueritia ufque ad imperatoriam dignitatem vitæ hiftoriam fuæ depingit. Cedren.] Ifidorus tamen *Imbolum* appellat. Vide fuo loco. Item repetitur *Embolis* nedum in fignificatione ingreffionis, fed etiam egreffionis, & in hoc fenfu intelligenda funt verba Gunteri apud Ganifium, in hift. Conftantinopolitana, ubi fic ait: [Tempore autem illo miffus eft ad exercitum noftrum Cardinalis quidam Petrus, videlicet, Capuanus, quem Summus Pontifex ad hoc direxerat, ut præfatam fedaret controverfiam, ageretque cum Venetis, ut fœlici embole, ideft, Chrifti militiæ, maturum verfus Alexandriam præftarent navigium.] Tandem *Embola* Conftantinopolitani ingreffum, feu advectionem frumenti in illam Civitatem appellabant.

Embrimium, pulvinaris fpecies, fuper quod Ægyptiaci Monachi fedebant, & ad dormiendum caput reclinabant, ex fafce ftramentorum, feu juncorum: fortafsè à verbo græco ἐμβρέμω, derivatur, quod ftrepitare fignificat; nam fimile ftramentum folet conculcatum ftrepitum reddere, feu, ut alii malunt, à verbo etiam græco βρίζειν, ideft, dormitare, propter reclinatoris incommodum, & quiefcendi modum, in quo perfectum fomnum capi minimè poterat: [His itaque Beatus Mofes collationi noftræ dans finem, adhuc nos avidos, & de ore fuo pendentes, deguftare fomnum paulifper hortatus eft, iifdem ipfis, quibus infidebamus, pfiathiis admonens incumbere, embrimiis pariter capiti noftro cervicalium vice fuppofitis. Caffian. collat. 1. cap. ult. Stratum autem quid erat aliud, quàm ftorea, & quæ folent appellari centonium, & embrimium, in vita S. Euthymii apud Surium 20. Januar.] FR. Ergo non pulvinar, fed ftoream ex Euthymii vita colligitur fuiffe; quare ex citata Caffiani collat. fatis colligitur, quòd auditores B. Mofis, avidi illum audiendi; dormire minimè curabant; fed Magiftri hortatu, & ne ab ejus præfentia difcederent, ea aviditate detenti, conati funt pfiathiis, in quibus fedebant, paulifper dormitare, ut denuò excitati illum audirent, qua neceffitate ufi funt ftoreis, five embrimiis involutis pulvinaris loco, non quòd embrimium pulvinar erat ex fe, fed per accidens.

Embroche, à græco vocabulo ἐμβροχή; medicorum terminus, quo denotantur potiones, in quibus per aliquod temporis fpatium aliquod ingrediens poni debeat, ut is virtutem fuam communicet, quo vocabulo utitur in ejus epift. 7. D. Ignatius Martyr.

Embryorectes, formatur ex græcis vocibus ἐμβρυορέκτης, ideft, chirurgicum inftrumentum quo difcinditur embrio, ut ex materno utero fruftatim extrahatur, quo vocabulo utitur Tertullianus, in libro de anima.

Emenda. FR. taxatio pœnæ. [Quod tertia pars emendarum, quas homines quinque parochiarum pro fuis exceffibus folvere compelluntur. In decretal. de offic. jud. ordin. c. 18.

Emeriani. Vide *Hemiariani*.

Eminentiæ Titulus. Vide *Titulus*.

Emologo. Vide *Homologium*, *Omologo*.

Empedocles, philofophus, in flammis Ætnæ fe projecit. Vide *Thamnus*.

Emphanistica, græca dictio ἐμφανιστικά, ideft, manifeftativa, à verbo ἐμφανίζω, manifefto. Emphaniftica igitur erat folutio, quæ ab initiatis fiebat, quando alicui Ecclefiæ afcribebantur; nam fic inter Clericos manifeftabatur annumeratos effe: [Si quis in Conftantinopolitana Civitate Clericus factus fuerit, fi quidem magnæ Ecclefiæ Clericus factus fit, emphaniftica præftet, quæ ex confuetudine præftari oportet; fin autem alterius Oratorii Clericus factus fuerit, nihil ab eo emphanifticarum nomine exigatur. Julian. Anteceffor. conft. 50. ab aliis tamen *Infinuativa* dicitur.

Emphyteusis, *& Emphyteofis*, ἐμφύτευσις. FR. infitus furcularis, feu plantatio, à verbo græco ἐμφυτεύω, ideft, infero: contractus penes Juriftas intelligitur, quo directus dominus alicujus fundi ufumfructum ejus concedit, cum pacto meliorandi, & folvendi annuales refponfiones; atque hujufmodi fundus, adimpletis conditionibus in contractu appofitis, numquam ad directum dominum pro tempore in obligatione appofito revertitur, quod à Zenone Imperatore pro ftabilibus fterilibus, & ad infructuofas terras meliorandas introductum fuit; hodiè tamen pro fructiferis etiam conceditur: qui verò hujufmodi obligationibus fuccumbit *Emphyteutes* appellatur, cujus melioramentum à Juftiniano *Emponema* dicitur à græco ἐμπόνημα, ideft, fatigatio, feu labor; melioramenta enim fudoribus fatigantur. Vide *Accenfator*, *Dominicata*, *Gaphans*, *Precaria*.

Emponema. Vide *Emphyteufis*.

Emporium. FR. locus ubi merces concurrunt. Hinc ubi in Deuteron. c. 33. n. 20. habet Vulgata: [Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum.] LXX. legunt ἐμπόρεια, idest, [Divitiæ maris lactabunt te, & emporia maritima habitantium] & Theodoretus [Emporia negotiatio] vertit.

Emunctoria. FR. forficulæ, quibus ellychnii fungus emungitur. Torrigius in tract. de Cryptis Vatican. edit. secunda, pag. 514. [Facies lucernas septem, & pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso. Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant de auro purissimo, &c. Exod. c. 25. n. 37.] ac idem habetur, c. 37. n. 23. & Numer. c. 4. n. 9.

Emunitas, immunitas. Sic in Synodo Papiense, ubi Episcopi à Ludovico Italiæ Rege sub hac forma postulaverunt: [Ut emunitates progenitorum vestrorum ita conservari præcipiatis, sicut à glorioso genitore vestro constitutum est.] Quibus respondit Rex: [Statuimus, ut Ecclesiæ Dei per totius Regni nostri fundatæ terminos, sub nostræ emunitatis tuitione securæ cum rebus, & familiis permaneant.] FR. [Et dum iidem maligni, juxta nostri prædecessoris Bonifacii decreta, pro violata emunitate illud emendare noluerunt, can. cùm devotissimam, 12. quæst. 2.] & ibi Glossa, can. si sæculi. Ibidem. [Pro emunitate nongentos solidos Episcopo componat, can. si quis contumax, 17. qu. 4.] Idem vocab. habetur in Registro Farfen. n. 319. 321.

Enacim, Gygantes. Vide *Golgotha*.

Encænia, græcum vocab. ἐγκαίνια, idest, innovatio, seu dedicatio, applicatur ad Ecclesiæ anniversariam dedicationem. [Facta sunt encænia apud Constantinopolim, & recondita sunt lipsana Andreæ, & Lucæ Apostolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Quæ solemnitas Ἀνοίξιον, *Anæxium* à Balsamone appellatur, idest, novæ Ecclesiæ aperitio. Vide *Dedicatio*.

Encaustum, color liquidus, & incorporeus ad miniandum, seu scribendum aptatus. [Imputet ergo sibi encausti immunditiam, quæ corio inhæsit agnino. D. August. lib. 13. contra Faustum, c. 18.] Græca ἐγκαυστὸν, pictura inusta. FR. hujusmodi picturæ, & scripturæ genus Plin. lib. 35. c. 11. sic describit, in principio; [Sed aliquantò vetustiores encausticæ picturæ extitere &c.] & inferiùs. [Encausto pingendi duo fuisse antiquitùs genera constat, cera, & in ebore, cestro, idest, viriculo.] Turnebus *Vericulo* legit. *In cera* ait, quia in tabulis ceratis veteres scribebant, Ovid. [Tabulasque coloribus uris, dixit: & Martialis lib. 1. [Encaustus Phaecon tabula tibi pictus est.] Inde italicè *Enchiostro*, seu *Inchiostro* ab Encausto atramentum dicitur. Itaque non sine erroris nota *Encauto* pro *Encausto* in Theodosiano Codice legitur, ubi sic habetur: [Encauto nomina adnectant, lib. 11. tit. 16.] Et quod antiquitus characteribus coloratis scribebatur. Vide *Rubricas, Smaltum, Titulus*. [Litera quoque recentior videbatur, quàm charta, & à qua videbatur encaustum infectum, ut antiquius appareret. In decretal. de fide instrument. c. 6.

Enchiridion. ἐγχειρίδιον, idest, manuale, & dicitur quidquid ad manus promptum est, ut pugiunculus; liber usualis, quo titulo d. Aug. quoddam ejus opusculum appellavit, quod vulgò *Manuale* dicitur. Vide *Procherium*.

Enchirium. ἐγχείριον, manualis res, quo vocabulo usus est D. Hieronymus in denominatione Epigonatii, quod est sacrum Græcorum indumentum, & secundùm ejusdem opinionem, linteum significat, quo Pilatus post lotionem manuum se abstersit in extensione condemnationis Christi, & sic S. Doctor ait: [Enchirium, quod est in zona, linteum est, quo manus extersit suas. In Theor.] Vide *Epigonation*.

Enclistus, Claustralis, & solitarius, ex græco ἐγκλειστὸς, idest, absconsus.

Encolpium, ἐγκόλπιον, parva Crux pectoralis Episcopi; significat etiam quodlibet pectorale reliquiarium, fortassè à verbo græco ἐγκολπίζω, quod continere in sinu significat. [Imposuit super colla nostra encolpium, idest, Crucem cum pretioso ligno, vel reliquiis, suspensam ex collo Imperatoris, & Episcoporum: Synod. VIII. act. 5. Mittimus encolpium aureum, cujus una facies cryst allum inclusam, altera picta nigello, & intus habet alterum encolpium, in quo sunt partes honorandi ligni in figura Crucis positæ. In act. Concil. Ephes.] Fuit encolpium hoc donum Nicephori Constantinop. Patriarchæ Leoni Papæ III. missum. Dicitur etiam *Phylacterium*, *Crux pectoralis*. Vide suis locis.

Encratitæ, ἐγκρατῖται, continentes, ab ἐγκράτεια, continentia, temperantia, moderatio. Ita dicti quidam Hæretici, qui magnam continentiam, & abstinentiam præ se ferebant. Eorum originem Tatiano attribuit Isidorus, dum ait: *Tatiani à Tatiano quodam vocati, qui & encratitæ dicti sunt, qui abominantur carnes*, Orig. lib. 8. c. 5. Hanc hæresim enumerat Epiphanius ordine 47. de quibus ita scribit: *Nuptias palam diabolicas esse decernunt; animata verò abominantes interdicunt, non continentiæ gratia* &c. *Vino verò omninò non utuntur, diabolicum esse dicentes*. De iisdem similia habet Augustinus de hær. hær. 25. referens eos nuptias pares fornicationibus facere, aliisque corruptionibus, nec eos in suorum numerum recipere conjugio utentes. Præterea *prolationes quasdam*, ait, *fabulosas sæculorum etiam ipsi sapiunt: saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos, & Encratitas ita discernit, ut Encratitas Tatiani schismaticos dicat*. Addit Anastasius Sinaita in Hexam. lib. 11. eos non solùm à muliere, tamquam à re mala abstinuisse; sed etiam ab arborum fructibus, ut quia sint peccati efficientes, propter arborem, quæ dicitur inobedientiæ.

Encryphias, ἐγκρυφίας, panis subcinericius dicitur, ab ἐν, in, & κρύφος, occultus. Quia nempè dum coquitur, in cineribus delitescit. Vox hæc ab aliquibus Latinis usurpata:

pata: & de pane ſubcinericio pluries in Scripturis mentio. Panis erat paratu facilis, & apud Hebræos ſatis uſitatus. Quapropter Abraham, tribus Angelis hoſpitio receptis, ut pane ſuaviori, & recenti eos paſceret, Saræ præcepit: *Fac ſubcinericios panes*, Gen. 16.6.

ENCYCLIUS CODEX. FR. ita appellatus fuit liber ille, in quo collectæ ſunt omnes epiſtolæ, quas Patres Concilii Chalced. Leoni Imperatori miſerant circa opiniones Timothei Alexandrini, qui codex ab Epiphanio ſcolaſtico ex græco idiomate in latinum translatus fuit; *Encyclius* enim ſecundùm vim Grecæ dictionis circularem ſignificat; nam circummittebatur ad veritatem catholicam manifeſtandam.

ENDELECHISMUS ἐνδελεχισμός, ideſt, aſſiduitas, ſic vertunt LXX. verba illa, *Holocauſtum juge*, quæ in Num. c. 28. & Daniele, c. 11. reperiuntur: hoc vocabulo etiam utitur D. Chryſoſt. hom. 2. adverſ. Judæos.

ENDOTIS, Altaris mappa, cujus Græca etymologia ἐνδύτης, ex verbo ἐνδύω, ideſt, induo, quod ſecundùm vim Græcæ dictionis *Endytes* ſcribi deberet. [Donavit & endotyn biſſinam pretioſiſſimam, omnem Chriſti Dei hiſtoriam continentem, qua in die Epiphaniæ aram maximam exornari conſueviſſe teſtatur. Agnel. in vita S. Maximi Epiſcopi Raven.] Eodem verbo Euchologium utitur, ubi de cæremonia mentionem facit, quæ in feria V. cœnæ Domini à Patriarcha agitur. Vide *Mappa*.

ENDROMIDATUS. Vide *Endromis*.

ENDROMIS, ἐνδρομίς. FR. hirſuta, ſeu villoſa veſtis ex græco ἐν, in, & δρόμος, curſus; ad equitandum enim inſerviebat. Legitur etiam *Endromidatus*: [Tu endromidatus exteriùs, interiùs faſceatus. Sidon. Apollinar. lib. 2. epiſt. 2.] Vid. *Amphimalla*.

ENERGEMA ἐνέργημα, operatio, efficacia, & accipitur in malum ſenſum, ſcilicet, pro operatione diabolica in Energumenis excitata. Hinc Tertullianus de Philomena à Marcione hæreſiarcha viciata, & ab eo tamquam prophetiſſa propalata, loquens, ait: [Poſtea verò immane proſtribulum, & ipſam, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phaneroſeis ſcripſit. Adverſus hæret. c. 30.

ENERGUMENUS, ἐνεργούμενος, à dæmone agitatus. [Energumenum, qui ab erratico ſpiritu agitatur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret. Concil. Eliber. can. 9.] Energumeni ex conſtitutione Apoſtolica ab ordinationibus, & communione fidelium arcentur. [Si quis dæmonem habeat, ne fiat clericus; ſed neque cum fidelibus precetur. Purgatus autē recipiatur, & ſi ſit dignus, fiat, can. 18.] Item dicitur *Arreptitius*. [Arreptitios ſe ſimulantes, & qui morum improbitate, eorum figuram, & habitum ſimulatè præferunt, viſum eſt omnimodo puniri. Concil. Conſtantinop. III. can. 6. in Trull.] In Liturgia S. Clementis Papæ Energumeni expellebantur tempore conſecrationis, & Diaconus alta voce dicebat, *Ite Energumeni*. FR. nam locum habebant in Eccleſia [Energumeni verò pavimenta domorum Dei intrent, can. omni die, de conſecrat. diſt. 5.] Ubi Gloſſa, ex Archidiacono, in can. Exorciſta, diſt. 23. malè ait, quòd energumenus ab *Erge*, quod eſt labor, & *Mene*, quod eſt defectus, dicatur. Vide *Obſeſſus*. Quare energumeni, & publici pœnitentes in Miſſis defunctorum non excludebantur. Vide *Pax*.

ENEUS, ſtupefactus, attonitus, mutus. [Et nimio ſtupore perculſi, quaſi enei quidam effecti ſunt. In vita Abrabæ, c. 5.] Vox quidem græca ἐνεός, ideſt, ſtupidus, ſeu potiùs ab æneo metallo ſic dicitur.

ENGARIA. Vide *Angaria*.

ENERVO. Vide *Inervo*.

ENGASTRIMITHUS. FR. Græcum vocabulum ἐγγαστρίμυθος, ideſt, ventriloquus: ſic ab Origene appellatus eſt quoddam ejus opus, in quo de ſpiritibus pythonicis egit, qui ex ventre reſponſiones proferebant; contra quem S. Euſtachius Antiochiæ Archiep. ſcripſerat. Vide *Pytho*, *Pythonicus*, *Pythoniſſa*.

ENGITHECA. Vide *Entheca*.

ENIDIOS, marmoris genus, ita frigidiſſimum, ut in aquam convertat ambientem aerem: [Eſt certa ſpecies lapidis in genere marmorum, quæ enidios appellatur, cujus natura per magiſtros mineralia conſcribentes talis aſſeritur, quòd ex frigidiſſima naturali ejus complexione aerem circumſtantem ingroſſando, tranſmutat in aquam: Gulielmus, de Terra Sancta, apud Caniſium,] & inferiùs: [Unde Conſtantinopoli in veteri palatio imperiali ſub terra quaſdam conchas marmoreas vidi de ſimili lapide, quæ plenæ exiſtentes aqua, evacuantur aliquoties, & revoluto anno, ſine omni humano ſtudio plenæ inveniuntur aqua, ut undique effluant. Ex quibus effectibus potiùs legendum puto ἔνυδρος, quod ſignificat *In aquam*, quia in aquam convertere facit ambientem aerem. FR. an potiùs ἔνυδρος dicendum, qui lapis inter pretioſos à Plinio, lib. 37. c. 11. ponitur, & ita appellatur quia, ut ipſe inquit:] Ad motum fluctuat intus in ea; veluti in ovis liquor.

ENNEADECÆTERIS. Vide *Aureus numerus*.

ENNEAPHOTIA, *Ennafodius*, & *Enaforus*. Vide *Enofotius*.

ENOCH. Vide *Sabbatum Enoch*.

ENODE. FR. abſolutè: [Ecce enodè eſt, quodquod ad laqueum præparaſtis. Ennodius in apologetico.

ENOPHOTIUS, lampas unius luminis, ex græca dictione ἑνὸς φωτὸς, ideſt, unius luminis, ſicut *Enneaphotius* ab ἐννέα, ideſt, novem luminum: denotat. [Obtulit caniſtra enophotia ex argēto puriſſimo: Anaſt. in Benedicto III.] In aliquibus mendoſis codicibus *Enaforus* legitur; alii *Ennafodius* legunt. Item *Caniſtra, enneafotia*. Idē in Leone II. ideſt, novem luminum. Reperitur etiam *Exafotia*, ideſt ſex luminum; apud eundem. Vide *Exafoci*.

ENORMIS. Vide *Exlex*.

Enoticus, & *henoticum*, ex græca dictione ἑνωτικὸς, idest, unitivus, sic appellatus fuit quidam liber à perfido hæretico Zenone Imp. ad instigationem Acacii Patriarchæ Constantinop. compositus; in eo enim de unione differentiarum in dogmatibus fidei inter Catholicos, & Eutychianos agebatur; cujus Auctor callidè sub speciositate formulæ, & nomine reconciliationis catholicos decipere satagebat, ac tacitè Concilii Chalcedonensis decreta abrogare nitebatur. Qui liber à Felice Papa III. in Concilio XL. Episcoporum Italiæ damnatus fuit. FR. & ideò præfatus Pontifex Vitalem, & Misenum Episcopos ad Zenonē unà cum Felice defensore miserat, ac citato Patriarcha Romā, is tamen in vindictam temerè à sacris diptychis nomen Pontificis delere conatus est, ac duo legati Pontificis stultè agentes cum perfidia Acacii concurrerunt; secus verò defensor Felix, qui ob id in vinculis jussu Imperatoris positus fuerat, ac ejusdem Imperatoris sequaces *Pacifici* appellati sunt, ex eo quia hanc opprobriosam concordiam defendebant. Vide Baronium, an. 483. n. 19. ann. 484. num. 27. & seqq. ann. 495. num. 5. & seqq. an. 496. num. 53. & ann. 519. num. 2. & seqq. Ejus etymon. Vide *Synodicum*.

Ensalmus, incantatio, quæ in certis superstitiosis orationibus continetur, cujusmodi est oratio illa *Crux Christi salva me*, à quodam Archiepiscopo Græco composita; de qua Dian. par. 4. to. 3. resol. 62. Hieronymus Bardus in suo tractatu medico-politico, Athanas. Kircher, tom. 2. Magiæ Ægypt.

Entaticus, vox græca ἐντατικὸς, idest, extensivus; hinc Fulgentius, lib. 3. Mythol. de Peleo, & Thetide: [Emplastrum entaticum dixit] quem locum aliqui *Emplastromentaticum* perperam legunt.

Entelma, præceptum, ex græco verbo ἐντέλλομαι, idest, jubeo; [Entelma fecit prædicto Abbati, lib. 1. Chron. Casinen. c. 49.] Alii tamen *Entilma*, *Entalma*, *Entolima*, seu *Entolina* legunt. Sed optimè dicitur Entalma à græco ἔνταλμα, mandatum, præceptum.

Entheca, ἐνθήκη, pecuniam à mensariis sepositam secundùm Libonium significat. [Cùmque totam enthecam cœnobii suam credat esse substantiam. Cassiod. lib. 4. c. 14.] Item *Enthicam aulicam* idem Cassiod. alibi dixit. FR. Sed potiùs thesauri reconditorium significare videtur, sicut *Argyrotheca* capsam denotat, in qua argentum conservatur. [Enthecam habere non licet. Non est Episcoporum servare aurum, & à se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod dare omnibus possimus, non habemus. Non habemus ergo enthecam, apud Gratianum, can. nolo, 12. quæst. 1.] Idem habet Isidor. lib. 15. c. 5.

Enthecatus. Conservatus.

Enthronisticum. Vide *Xenium*.

Enthusiastæ. Vide *Precatores*, *Euchetæ*.

Enthymesis, ἐνθύμησις, animatio. [Scilicet, de enthymesi, & actromate. Tertull. advers. Hæret. cap. 7.] FR. Calepinus verò cogitationem, & commentationem hunc Tertullianicum terminum interpretatur.

Epacta, græcum nomen ἐπακτή, intercalares dies denotat; significat, nempè, dierum anni solaris excessum ultra lunarem annum; hic enim 354. dies habet, solaris verò 365. & aliquid plus: itaq; solaris annus excedit lunarem in undecim diebus, præter horas, & minuta. Hinc epactæ notitia nedum ad invenienda mobilia festa inservit; sed etiam ad internoscendas lunationes. Regula autem ad dignoscendam in quolibet martii mense novam epactam hæc esset. In quocumque recenti anno undecim dies suprà epactam anni præteriti adjugendi sunt; at quando numerus excedit trigesimum, tunc excessus trigesimi erit numerus recentis Epactæ. Vide *Aureus numerus*.

Epagnosticon, ἐπαγνωστικὸν, scriptura publica cunctis exposita, & patens, quæ vulgò *Manifestum* dicitur: talis appellatus fuit libellus, qui pro parte Basilii Imperatoris in Concilio Constantinopolitano IV. Bahane Patritio ejus Vicario porrectus fuerat. Verùm *Epagnosticon* pro *Epanagnostico* suprà positum esse censeo, à græca dictione ἐπαναγνωστικὸν, aliquid super legibile, seu suprà omnia, quasi ante omnia legibile sonat. Eò quòd videlicet illa Basilii exhortatio in Synodi principio, ante alia, aut coram omnibus, legi deberet. Baron. anno 869. n. 16.

Epanoclistus, ex superiori parte intectus, & coopertus, ex græcis dictionibus ἐπάνω, adverb. quod sonat suprà, & κλειστὸς, idest, clausus, seu tectus. [Regnum de auro purissimo epanoclistum cum catenulis suis, habens in medio Crucem auream. Anast. Bibl. in Hormisda.] Ubi de corona loquitur, quam Clodoveus Galliæ Rex Apostolorum Principi obtulit, de quo in dict. *Mitra* etiam agemus. Vide *Panoclistus*. FR. Antiquissimam hujus chamauri figuram, eadem prorsus forma, qua adhuc in capite S. Petri extantem suprà ciborium Lateranensis Ecclesiæ attulimus delineatam in dict. *Bulla*, quam tamen coronam, sive chamaurum Joseph Maria Sorefinus in tractatu de Capitibus SS. Petri, & Pauli, pag. 7. inquit non esse ampliùs illam, quam Clodoveus miserat; sed aliam à Joanna utriusque Siciliæ Regina dono data. De reliquis hujus Tiaræ synonymis. Vide *Calyptra*, *Camelaucium*, *Corona*, *Diadema*.

Eparchia, & *Eparchus*. FR. officium, & officialis in aula græcorum Imp. ἔπαρχος enim provinciæ præsidem denotat; ex Codini tamen narratione, stabuli præfectum fuisse colligitur, licèt ipse hujus officii genus non satis explicet; nam dum Theophilus Imperator quodam die equitaverat, occurrit ei muliercula, quæ equum, quo ipse Imperator insidebat, suum esse ajebat, quod ille an verum esset perquiri jusserat, cognitaque fœminæ justitia, statim ex equo desiluit, eique restituit; repererat enim, quod Eparchi dolo equus à muliere ablatus fuisset; unde provisum deinde fuit, & mos inolevit, ut semper equos inanes, paratique pro fortuitis occurrentiis in magnat

equitatum conducerentur. Cæterùm Eparchus, ut Meursio placet in ejus glossa, officium erat inter magnum Pappiam, & magnum Drungarium biglæ. Et ἔπαρχος græcè est nomen nimis genericum, auxiliatorem, idoneum, & sufficientem significans. Lexicon Græco-Lat. Junii.

Eparchicon. FR. liber in quo notabantur publica Eparchorum, sive Præsidum Edicta.

Ependytes, tunica, seu scapulare: alii verò Monachi interiorem vestem fuisse credunt, & nonnulli mantum, seu cappam; vis tamen græci vocabuli ἐπενδύτης, quamlibet exteriorem vestem denotat. [Lavit ependytem suum. In vita S. Anton. c. 23. Pelliceum habens ependytem. In vita S. Hilar. c. 3.

Ephemereuta, ἐφημερεύτης, officium religiosæ Essenorum familiæ, quorum acta Philo Hebræus descripserat, atque nonnulli, ut D. Hieronymus testatur, Christianos eos esse crediderunt. Nomen igitur hoc fortassè ex græco ἐφημερία, idest, vicissitudo derivatur; nam vicissim ad unumquemque illorum hoc oneris exercitium pertinebat, quod erat signis communitatem commonere, sicut etiam inter Christianos Religiosos hebdomadarii officium alternatim exercetur. [Ubi verò convenere candidati, & læti cum summa gravitate ad signum datum à quopiam ephemereuta, priusquam discumbant stantes una serie decenti, sublevatisque in cœlum manibus, atque oculis; his quoniam didicerent cœlestia; illis utpotè incorruptis à muneribus, & à quæstu illicito; precantur, ut placeat Deo id convivium. Philo de vita contemplat.

Ephesina. Synodus falsificata. Vide *Falsor*. Ephesina grammata. Vide *Ephod*.

Ephi, mensura aridorum, quæ decimam cori partem continebat, nempè, quatuor modios circiter, de qua sæpè in Sac. Biblia.

Ephod, vox hebraica, significat superhumerale, quo induebatur Summus Hebræorum Sacerdos, & aliquando additur dictio *Bad*, idest, lini, quæ sacra vestis erat cõmunis tam Sacerdotibus, quàm Levitis; nam *Ephod* summi Sacerdotis erat nobilius, nempè, auro, hyacintho, coccino, & bysso contextum; reperiebatur denique tertium *Ephod* politicum laicis permissum, sicut fuit illud à Rege Davide ante adductionem Arcæ saltante, & à Samuele adhuc puero delatum, ut D. Hieronymus notavit. FR. erat autem *Ephod* duobus quadratis partibus formatum, quæ partes inter se super humeros conjungebantur, quarum anterior pectus, & posterior tergum tegebant; at ex lateribus minimè conjungebantur: super anteriorem partem pendebat *Essyn*, in quo illæ duodecim gemmæ erant cum duodecim filiorum Israel nominibus, & à Josepho Hebræo, lib. 3. Antiq. c. 8. sic describitur: [Super hanc tertiam (*nempè vestem*) etiamnum induit vocatam Ephodem, græcanicæ epomidi similem, ea fit hoc modo ex variis coloribus auro intermixto, ita cõtexitur, ut circa medium pectus lacuna quædam relinquatur, manicis quoque ita extantibus, ut planè tunica appareat. Lacunæ verò inseritur frustum amplitudine palmi, auro eisdem coloribus, quibus ephodes, variegatum, id vocatur Essen, ac si dicas rationale: quod ita quadrat, ut adamussim spatium illud circa pectus à texente relictum expleat, id committitur cum tunica annulis aureis per singulos angulos ex oris tunicæ, ac essenis extantibus intercurrente tænia hyacinthina, & ne quid inter circulos hiet filo hyacinthino futuram explente; in utroque autem humero singuli sardonyches aurò inclusi fibularum vice epomidem adnectunt: his insculpta sunt Jacobi filiorum nomina literis vernaculis linguæ nostratis, in utroque lapide sena, ita ut seniores dextrum humerum obtineant; quin & Essenem ipsum duodecim gemmæ distinguunt, eximia vel magnitudine, vel pulcritudine, ornatus hominibus propter enorme pretium incomparabilis, cui ternæ per ordines quatuor inerant, confertæ coronulis aureis, ita ut excedere non possint: in primo ordine sardonyx, topazius, smaragdus: in secundo carbunculus, jaspis, saphirus: in tertio lyncurius, amethystus, achates: in quarto crysolithus, onyx, beryllus. His erant insculpta filiorum Jacobi nomina, quos tribuũ authores habemus, ordine, quo olim singuli nati fuerant. Cùm autem per se illi, quos diximus, annuli sint infirmi, nec possint pondus gemmarum sustinere; alios duos majores in extremitate rationalis, quæ respicit ad collum, eminentes à textura fecerunt, qui suscipiant catenas aureas, opere plexili, venientes per fistulas quasdam ad extremitates humerorum; quarum catenarum summitas ascendens reducitur post tergũ, & circulo, qui est à tergo in epomidis fimbria connectitur: id quod præcipuè sustinet ephodem, ne quo pacto defluere possit. Esseni autem assuta erat zona jam dictis coloribus, & auro distincta, quæ totum complexa, rursumque suprà futuram nodata, deorsum propendere sinebatur. Omnes autem fimbriæ, quibusdam oris fistulosis utrimque includebantur.] In his autem gemmis divina Oracula recipiebant Hebræi, quod loc. cit. c. 9. Josephus prædictus insinuavit his verbis: [Quòd mirabilius dicam, per duodecim enim lapides, quos suprà pectus Pontifex sutos in Essyn, idest, rationale portat, victoriam pugnaturis Deus prænuntiabat; tantus enim splendor fulgebat in eis, cùm nondum exercitus moveretur, ut omni fieret multitudini manifestum eorum auxiliis adesse Deum. Cessavit itaque, & essyn, & sardonyx splendescere annis ducentis ante hæc ego scriberem.] Unde credendum est, quòd antiqua Græcorum superstitio, quæ sæpè ex sacra Scriptura, & ex hebraicis cæremoniis furabatur, etiã id, quod de ephodinis literis insculptis miraculosè narrabant Hebræi, usurpaverit; Græci siquidem eodem pacto de eorum ephesinis characteribus mendaciter commentati sunt, nimirum, quòd ἐφέσια γράμματα fuissent magicæ virtutis, per quos quicquid optarent. assequerentur, & in omni negotio victores evaderent, ut Suidas, Eustachius in Homeri Odyssea 19. Diogenianus, &

Eras-

Erasmus referunt. Summus Pontifex Christiani Orbis loco *Ephod* Fanone utitur. Vide *Fanon*. Aliquando in Sac. Scriptura per *Ephod* Sacerdotium intelligitur. Vide *Theraphim*.

EPHODION. FR. ἐφόδιον, viaticum. [Videturque Græcos secutus, qui ἐφόδιον, sumptum viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt, ac sæpè ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est institue, & instrue. Aulus Gellius, lib. 17. cap. 2.] vide *Viaticum*.

EPHONOTROPHIUM. Vide *Aeponotrophium*.

EPHRON, FR. quare in *Ephran* mutatus fuerit, D. Hieronymus in Genes. sic explicat: [Postquam pretio victus fuit Ephron, ut sepulcrum venderet, & accipere argentum, licèt cogente Abrahã, Vau, litera, quæ apud illos pro, O, legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura non eum fuisse consummatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit vendere memoriã mortuorum, apud Grat. can. postquam 13. qu. 2.] ubi Glossa sic explicat: [O, est ultima litera Græcorum, & A, prima, & designat, O consummationem, & perfectionem A, initiũ & imperfectionẽ &c.] Ad quod etiã facit illud Hieremiæ c. 6. & 14. Ezech. cap. 4. & 20. atque Joel cap. 1. quando dixerant *A. A. A. nescio loqui &c.* eorum, scilicet, imperfectionem indicantes. Sequitur itaque in d. can. Gloss. inquiens. [Ephron, idest, perfectus, Ephran, idest, imperfectus.

EPIBATES, ἐπιβάτης. FR. pirata, seu maritimus miles [Epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis, ipsum quoque mare hic mundus habeatur: S. Clemens, epist. 1.

EPICÆJA, seu verius, *Epiicia*, græcè ἐπιείκεια, æquitas, benignitas, moderatio; Theologorum & Canonistarum terminus, quo significatur id, quod absque superioris oraculo æquè interpretari posset. FR. Interpretatio triplicis generis est. Glossa in can. sicut enim 11. quæst. 1. Interpres autem Proxeneta dicitur. Vide *Proxeneta*.

EPICEDIUM. Vide *Fletobotomia*.

EPICITHARISMA, ἐπικιθάρισμα, citharæ epilogum, quo consueverant Antiqui in fine comœdiarum uti, ut ea dulcedine lenitos auditores dimitterent. Hinc natum adagium, quo Tertullianus adversus Valent. cap. 33. usus est, nempè: [Veluti epicitharisma post fabulam:] FR. pro vitæ activę symbolo. Vide *Cithara*.

EPICOMBIA, græcè ἐπικόμβια, quæ à Cantacuzeno, lib. 1. cap. 41. sic declarantur: [Die, quo Imperator unctus erat, exit è templo, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur epicombia: sunt autem fasciculi segmentis linteis, illigata habentes numismata aurea tria, totidem argentea, aut plura, & obolos æreos totidem; sparguntur hujusmodi fasciculi circa decies mille in vestibulo præcipuè.] Idem refert Curopalata de off. Aul. Vide *Strena*. *Roga*.

EPIDAPHNE. Vide *Theopolis*.

EPIGONATION, indumentum sacrum Græcorum ad modum calicis bursæ formatum, quod ab Episcopis, & aliquibus dignitatibus illius ritus in celebratione usque ad genua pendens, & ad lævæ latus gestatur; ideò ἐπιγονάτιον, seu ὑπογονάτιον, idest, supergenuale dicitur; significat autem, juxta Balsamonis sensum, linteum, quo Salvator noster in ultima cœna ad lavandos Discipulorum pedes se præcinxerat; seu, juxta mentem Simeonis Thessalonicensis, gladium divinæ prædicationis denotat, quod est proprium Episcopi munus. FR. eundem significatum affert in suo Glossario Cabasila, inquiens: [Figura rompheæ circundat illum, genuale appellatum, quod in forma gladii efformatum est]:||: sed hujusmodi significatus potiùs situi, in quo defertur, quàm figuræ materiali bursæ adaptatur, & quando eum celebrans alligat, inquit: [Accingere gladio tuo super femur tuum:] ideoque in ea depingunt effigiem Seraphim, quem Deus flammeo gladio, atque versatili ante paradisum voluptatis in custodiam collocaverat. Genes. cap. 3. & quia Seraphim sapientiæ symbolum est, quæ veriùs Prælati gladius esse debet. A Sancto Germano Patriarcha Constantinopolitano ἐγχείριον, enchirium (idest, linteum, quod ad manus adhibetur) appellatum fuit, ac linteum, quo Pilatus manus coram populo post lotionem absterserat, significat. Hodie tamen in Ecclesia latina solus Papa in solemni celebratione utitur, quod informa exigui manipuli, & in cæremoniali Romano *Subcinctorium*, & *Subcingulum* appellatur, de quo in dict. *Cingulum* egimus. Anno 1570. Græci epigonatium eadem, qua Latinorum forma ferebant, ut in quadam epistola Archidiaconi Soliti Majorano Molphetæ Episcopo missa legeram; ubi de sacerdotalibus Græcorum orientalium habitibus distinctè agit, & inter alia de epigonatio hæc ait; [Dopò si cinge un altra sorte di cingolo pendente fino al ginocchio come stola picciola, la quale solo quelli, che sono in dignità, l'usano, come distributori de' beni.] Quæ epistola inter m. ss. Latini Latinii in Bibliotheca Cathedralis Viterbiensis asservatur. FR. Balsamon in ejus primo tomo de Jure Græco-Romano hunc habitum tantùm Episcopis fuisse concessum astruit, atq; abusum recentiorum Græcorum damnat, quòd illud Abbatibus, aliisque dignitatibus permittant, inquiens: [Sacratissimus epimaniciorum, & epigonatiorum amictus solis Episcopis concessus est, tanquam figuram Domini, & Servatoris nostri Dei Jesu Christi gerentibus.] Cachinni censuram profectò meretur etymologia, quam huic vocabulo affert Salomon Suveigerus Pseudoprædicans, lib. 2. sui Hodoporici, cap. 62. ubi hoc sacrum indumentum πωγωνάτιον vocat, quod barbarum significat. In dict. Cherubim scribitur *Epigonathium*. Cætera. Vide *Enchirium*. *Epimanicion*.

EPIGRAPHUS, titulus. Vide *Pseudepigraphus*.

EPILEPSIA. Vide *Eunuchizo*.

EPILEPTICUS, morbus, idest, comitialis, græcum vocabulum ἐπιληπτικός. [Phronimus igitur Agathensis Episcopi famulus epileptici morbi accessu fatigabatur, ita ut plerumque cadens,

ac spumans, linguam suam propriis dentibus laceraret. Gregor. Turon. in vita S. Nicetti.] Ideò corrigi debet textus ejusdem Authoris, lib. 2. de miraculis S. Martini, cap. 18. ubi mendosè habet *Epilenticum*. FR. An, & quando talis infirmus posset celebrare, si esset Sacerdos. Vide 8. Quæstion. 2. per totam, & ibi Glossa.

EPIMANICION, græcum nomen ἐπιμανίκιον, idest, manipulus, estque ad instar semimanicæ, quæ usque ad cubitum pertingit, atque duæ sunt pro utroque brachio quælibet ponenda, quibus manicis antiquitus solis Episcopis licitum erat indui, ut Balsamon, & Thessalonicensis Simeon testantur, quorum postremus addit manicas has vincula Christi patientis significare, in epist. suprà allata in dict. *Epigonation*. Hodie tamen omnes græci Sacerdotes eis utuntur. Vide *Brachialia*, *Manipulus*; & §. FR. in dict. *Epigonation*. In cappella Papali Diaconus, & Subdiaconus præter manipulum, gestant in albæ manicis frustilla coloris currentis festi expansa, juxta antiquum ritum, ut dictum est in dict. *Alba*.

EPINEPHRIDIA. Vide *Vmbilicus*.

EPIPHANIA, & *Theopania* voces græcæ Ἐπιφάνεια, quæ apparitionem, & Θεοφάνεια, divinam manifestationem significant; festum solemnissimum, ita ut pro impiis haberentur Imperatores, si ad hoc festum non intervenissent: hanc demonstrationem simulare voluit idemmet Julianus Apostata, dum in Gallia morabatur, ut Ammianus Marcellinus, lib. 21. refert, quod etiã fecerunt alii Augusti, licèt Ariani fuissent. Quod festum, immo triplicata solemnitas ab Apostolis instituta fuit, ob tria miracula in hac festivitate memorata; nam in hoc die stella Magos duxit ad præsepe, ad Galileæ nuptias aqua in vinum conversa, ac in Jordane Christus baptizari voluit. Græci in hac die agunt festum baptismatis Christi in Jordane; sed Ecclesia latina præcipuè Magorum adorationem celebrat. Ægyptii tamen per errorem Nativitatis Christi agunt festum. Cassian. collat. 10. Idem asserere videtur Zonara; nam ubi Ammianus Marcellinus ait, quòd Julianus Apostata se ad Ecclesiam contulerat, quando, nempe [Mense Januario Christiani Epiphania dictitant;] Zonara de eodem accessu loquens, die Natalis Salvatoris hoc accidisse inquit. Ratio autem hujus erroris, qui penes Græcos adhuc viget, ea fuit; nam ab Orientalibus utraque festivitas *Epiphania* appellata erat: hinc D. Gregorius Nazianz. quandam ejus orationem de Christi Nativitate denominavit, quæ in codicibus antiquis reperitur cum titulo *De Epiphaniis*, sive *de Natali Domini*. Itaque difficultas hæc ad quæstionem de puro nomine reducitur; nam rectè Nativitas Domini epiphania dicitur, idest manifestatio Pastoribus, qui in illa regione erant vigilantes; secunda verò festivitas, quæ lumen ad revelationem Magorum, & Gentium fuit, *De luminibus*, & *De secundis epiphaniis* festum ab Antiquis appellata fuit, quod Gregor. Nazianz. *Festum luminum* appellat. Dominicani solent magno luminum apparatu hac nocte in Ecclesia eorum, matutinum celebrare, in quo genealogiam Christi secundùm Lucam ad tertium nocturnum canunt. FR. De Theophania hęc apud Sacros Scriptores habentur, nimirum; [Ab apparendo quidem nomen Theophaniæ dictum est. Greg. Nazian. Orat. in Christi nativitatem.] Suidas autem sic ait: [Theopania est cùm Deus se manifestum facit, & est nomen generis muliebris. In genere autem neutro multitudinis dicitur hæc theophania; numero singularis hoc theophanion.] Inde dies natalis Domini à Sanctis Patribus Θεοφάνεια appellata est. [Nunc autem theophania, sive Natalis dies præsens est solemnitas: utroque enim appellatur modo, duobus nominibus uni, eidemq; rei impositis. Greg. Nazian. Orat. suprà cit.] Rationemque nuncupationis infert ibidem: [Apparuit enim Deus hominibus per generationem.] Cui adstipulantur Basil. Cæsar. inquiens: [Appellemus nostrum hoc festum theophania. Celebremus quæ salutis sunt mundi, natalem, scilicet, humanitatis diem. Orat. de Christi generat.] Item Asterius, hom. in Kalend. At non modò Natalem Domini; sed etiam ejusdem baptismi diem theophania festa appellarunt S. Jo: Chrysost. homil. de B. Philogonio, tom. 3. inquiens; [Nisi enim secundùm carnem natus esset Christus, nequaquam baptizatus esset: nam id est festum Theophaniorum.] Item in Horolog. græco die 6. Januarii hæc habentur: [Sancta Theophania Domini, & Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Troparion, Tonus primus. In Jordane baptizato te, ò Domine, Trinitatis declarata fuit adoratio.] Gregorius Alexandr. in vita S. Jo: Chrysost. græcè cap. 3. [Die festo Theophaniorum appropinquante, qui dicitur dies luminum.] At τὰ ἅγια φῶτα, nullus est, qui inficiatur festum diem esse baptismi Jesu Christi, ut ex Gregor. Nazianz. aliisque innumeris liquet. Ipsa autem græca vox communi usu in latinam apud Latinos etiam trãsiit. Vigilius enim Papa, qui tempore Justiniani Imperatoris floruit, in suo constituto de tribus capitulis, hæc habet: [Exemplar professionis, quam residui Episcopi Theophaniorũ die nobis fecerunt] Martyrol. Notkeri, qui vixit circa annum Dom. 912. apud Canisium, tom. 6. antiq. lect. sic habet: [Octavo Idus Januarii Epiphania Domini, quod interpretatur Manifestatio. Apud Romanos autem eadem festivitas Theophania nominatur, ut ex compositione nominis, quòd Dei sit apparitio, manifestetur; quo die Magi &c.] Et ex Concil. Lugdun. habetur in c. pronunciandum, de consecrat. dist. 3. apud Gratian. [Feriandi verò per annũ isti sunt dies: Natale Dom. Sancti Stephani, S. Jo: Euang. Innocentium, S. Silvestri, Octava Dom. Theophania.] Quare ab eventu nomen hoc Epiphanię diei indiderunt SS. PP. quia per plura miracula in tali die Domini gloria manifestata fuerat, de quibus Ecclesia canit: [Tribus miraculis hunc sanctum diem ornatum colimus &c.] ac alia prodigia, de quibus suprà: unde factum est postea, ut per Theophaniam Epiphania intelligeretur, ac Theophaniorum

dies, ideſt, plurimarum manifeſtationum diceretur; in quo ſenſu S. Nilus Abbas ait, quod Paulus, Joannes, & Theodolus [Mortui autem ſunt, conſummati ſeptimo die poſt theophaniam, qui eſt quartus decimus menſis Januarii. De Interempt. Sanctor. Patrum in Sina, & Rhaiti.] In Biblioth. S. Andreæ de Valle Romæ reperitur m. s. græcus Codex vetuſtiſſimus, in quo notantur Euangelia totius anni, ubi die 6. Jan. habentur hæc, quæ latinè ſonant: [Sancta Theophania. Evangelium ad matutinum ſecundùm Marcum: Venit Jeſus &c. Ad Miſſam, ex Evangelio ſecundùm Matthæum: Venit Jeſus à Galilæa in Jordanem &c.] & Marcus in vita S. Porphyrii, cujus ipſe familiaris miniſter extiterat, hæc ibi habet: [Pluit Dominus noſter Jeſus Chriſtus aſſiduè ab octava Lydenæi uſque ad decimam. Eſt autem apud eos (*ideſt Gazæos*) Lydenæus, apud Romanos Januarius. Præcedunt autem quinque diebus eorum menſes Romanos. Undecimo verò die peregimus diem Theophaniorum Domini noſtri Jeſu Chriſti cum gaudio laudantes.] Quòd ſi ab undecim diebus quinque demas, ſexta Januarii dies utique erit dies Theopaniorum. Cùm enim Gaza ſit Civitas Palæſtinæ in confinio Ægypti, ægyptiorum more gazæos menſes computare facile credendum eſt; & hoc eſt, quod S. Epiphanius Hæreſ. 51. dixerat: [Invenimus enim ab hoc Conſulatu antè Piſonem, uſque ad undecimam menſis Tybi, & ad diem antè octavam Iduum Januarii, quando re vera Theophania contigit.] Et fortaſsè hic modus conciliandi ritus Ægyptiorum cum cæteris; nam eadem die ac nos, illi Theophaniorum ſolemnitatem celebrant. Cæterum etiam apud Gentiles hoc vocabulum in uſu erat: diem enim Theophaniæ appellabant, quando eorum falſa numinum ſimulacra, tam in ipſorum templis, quàm extra populo oſtendebant. Herodot. in Clio. lib. 1. de donis, quorũ & meminit Strabo, lib. 9. in Phocis) à Cræſo Pythię exhibitis [Argentea patera &c. ſexcentorũ amphorarum capax, in qua miſcebatur vinum à Delphis Theophaniorũ feſto.] Et Pollux, lib. 1. Onomaſt. De temporibus feſtorum. [Tempora porrò ſacra ſunt, Panegyres, Feriæ, Calendæ, Theophania, Theoxenia. [Hæc tamen Chriſtianorum ſolemnitas, quæ ab alienigenis fidei celebrata erat, ut ſuprà dictũ eſt, minimè Donatiſtæ in hoc convenire paſſi ſunt, quos ſic D. Aug. ſer. 32. de tempore increpans, inquit: [Meritò iſtum diem nunquam nobiſcũ hęretici Donatiſtæ celebrare voluerunt, quia nec unitatem amant, nec orientali Eccleſiæ, ubi apparuit illa ſtella, communicant.] Et fuſiùs idem S. Doctor contra Priſcillianiſtas, & Manichæos, epiſt. 86. ǁ Eccleſia tamen latina principaliter Magorum adorationem celebrat in hac die; ideo non canit invitatorium ad Matutinum, quia, ut inquit Microl. de Eccleſ. obſerv. cap. 40. [In Epiphania ad nocturnas juxta Romanum Ordinem invitatorium reticemus, ut à doloſa invitatione Herodis diſcrepemus] Vel quia Magi non fuerant ad adorationem filii Dei invitati manifeſtè, ſicut fuere paſtores per patentem Angelorum annunciationem; ſed nutu tantùm ſtellæ. Durand. lib. 6. cap. 16. Alcuin. de divin. off. Item reticetur matutinus hymnus, qui cùm ſit perfectorum ſymbolum, non pronunciatur, quia tunc haud perfecta, ſed inchoata tantùm Gentilium converſio erat. In hoc die Sacerdos pluviali indutus (juxta ordinationes Concil. Aurelian. IV. can. 1. Concil. Tolet. IV. cap. 4. & Pontificalis Romani) ambonem aſcendens, mobilia totius anni feſta annunciat. Antiquitus circulari Patriarchæ Alexandrini epiſtola per Eccleſias in die Paſchæ publicabatur; nam, cùm in Ægypto floreret Aſtrologia, ideo ex ea Eccleſia vera mobilium feſtorum computatio expectabatur. Græci igitur in memoriam Chriſti baptiſmi multis cæremoniis benedicunt aquam, in qua trina demerſione Crucem infundunt, & ex hac aqua benedicuntur domus, & pro infirmitatibus utuntur, ac de ejus incorruptibilitate D. Chryſoſtomus homil. de baptiſmo Chriſti ſic teſtatur: [Fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitiatur; ſed integro anno, atque adeo biennio, & triennio, quæ hodie fuit hauſta, incorrupta, & recens permaneat.] Ex hoc facto occaſionem arripiunt Græci ſchiſmatici Latinos impugnandi, quòd qualibet hebdomada aquam benedictam renovent: unde argumentantur nos eſſe hæreticos, & conſequenter tali incorruptibilitate indignos; ſed ſimilibus objectionibus Emanuel Caleca Græcus ſcriptor, lib. 4. cap. 13. ſufficienter reſpondet, & inter alia demõſtrat, quod etiam penes occidentalem Eccleſiam aqua baptiſmalis fontis incorrupta aſſervatur, & bis tantùm in anno renovatur. Quæ miraculi gratia aquis Jordani etiam attribuitur; nam exhauſtæ per multos annos incorruptæ ſervãtur; fortaſsè ex privilegio contactus incarnati Verbi. Lubet etiam hìc addere, quæ de duobus fontibus S. Epiphanius loquens de aqua ad Galileæ nuptias in vinũ mutata, hæreſi 51. refert, nempè; [Qua propter etiam in multis uſque in hanc diem fit, quod tunc factum eſt in teſtimonium incredulitatis, velut teſtantur in multis locis fontes, ac fluvii in vinum converſi. Cibyres quidem Cariæ fons, qua hora hauſerunt miniſtri, & ipſe dixit, date Architriclino, teſtatur, & in Gerſa Arabiæ fons ſimiliter. Nos bibimus de Cibyres fonte; fratres noſtri verò de eo, qui eſt in Gerſa in Martyrum templo, & multi in Ægypto de Nilo hoc teſtantur.] Simile prodigium in Andro, una ex Cycladum inſulis nedum à recentioribus ſcriptoribus narratur, præſertim à Mutiano in ejus Geographia, & mihi aſſeveranter à Dominico Grãmatica ejuſdem inſulæ Epiſcopo confirmatum fuit, quòd, ſcilicet, ſit ibi fons, qui in hac die Epiphaniæ vini ſaporem acquirit; ſed & Plinius etiam de hac re fidem facit, inquiens: [In Andro inſula templo Liberi patris fonte nonis Januarii ſemper vini ſapore fluere &c. lib. 2. cap. 103.] Quare Dominica, in qua occurrit octava Epiphaniæ, anticipatur ejus officium. Vide *Octava*. Dicitur *Feſtum ſtellæ*, & ab

hac

hac die Septuagesimæ Dominica computatur. Vide *Septuagesima*. Mysterium munerum trium Magorum. Vide *Stacte*.

EPIRHEDIUM, parva rheda. [Quem etiam opprobrio Christianorum in die processionis suæ ante epirhedia sua protrahi fecit nudum, & ligatum. In Vita S. Marcelli Papæ & mart.

EPIRHUS, & *Epirus*. Vide *Epiurus*.

EPISCOPA, erat fortasse Episcopi uxor, antequam ille in ea dignitate constitutus fuisset; sed factus deinde Episcopus, ab illius consortio sejungebatur. In Ecclesia S. Praxedis Romæ in quodam lapide, ubi de reliquiis à S. Paschale Papa I. ibi translatis fit mentio, leguntur infrascripta verba à me descripta: [Quo circa & in ipso ingressu Basilicæ manu dextera, ubi utiq; benignissimæ genetricis, scilicet, Dominæ Theodoræ Episcopæ corpus quiescit, &c.] Erat enim Theodora ejusdem Papæ Mater, forsan Abatissa, quæ Antista etiam dicebatur. Vide *Antisto*; nam sicut Episcopus, & Antistes Synonyma sunt, sic Episcopa, & Antista. Cæterum in Concil. Turonen. de Episcopi uxore, can. 13. & 14. fit mentio his verbis: [Episcopus Episcopam non habentem nulla sequatur mulierum turba.] Ubi cavetur, quòd tanquam sororem illam tractare Episcopus debuisset.

EPISCOPIUM, Ἐπισκοπεῖον, & *Antistatum* dicitur. Vide *Antisto*. Aliquando pro Episcopali palatio accipitur, sic Anastasius Bibliot. de Ecclesia Lateranensi agens, ait: [Quæ prima in toto mundo constructa est, & stabilita à beatæ memoriæ Costantino Imperatore, & est juxta Episcopium.] Aliquando pro Diœcesi usurpatur: [Carolus Rex Rigobertum episcopatu deturbavit, & cuidam Miloni sola tonsura clerico, quòd secum processerat ad bellum, dedit hoc episcopium. Flodoar. lib. 2. cap. 12. Post Ægidium Rhemense rexit episcopium. Idem, lib. 2. cap. 4.] FR. [Ut jam dilectus Suffredus Episcopus proprio restituatur episcopio, can. deniq; Suffredus, 6. quæst. 3. Cùm à Normannis de episcopio depellaris, can. sciscitaris 7. quæst. 1.] Nonnunquam ipsa Cathedralis Ecclesia intelligitur: Vide *Diœcesis*. *Parochia*. *Præsulatus*.

EPISCOPO, verbum, creo, seu eligo aliquem in Episcopum. [Intendit episcopare fratrem Comitis. Petrus Blesen. epist. 10.] FR. [Miramur quod L. Apanien. electum in Tripolitanam Ecclesiam transtulisti, & novo quodam mutationis genere parvificasti majorem, & magnum quodammodo minorasti, episcopare Archiepiscopū, imò potiùs dearchiepiscopare præsumens. Innocent. III. ad Antiochenum Patriarcham in tit. de translat. episcopi, cap. 1.] ubi *Parvificasti*, idest, parvum reddidisti, & *Dearchiepiscopare*, idest Archiepiscopatu privare intelligit: ||: Reperitur in sensu passivo *Episcopor* in eadem significatione. [Lex divina nullum præcisa aure episcopari permittit. Petrus Blesen. epist. 23.] eodem modo usus est D. Bernard. in vita S. Malachiæ. Quando est jam in actu episcopus, utitur verbo *Antisto*. Vide suo loco, & in dict. *Præsulo*.

EPISCOPUS, Ἐπίσκοπος; [Græcum est enim, atque inde deductum vocabulū, quòd ille, qui præficitur, superintendit, curam, scilicet, eorum gerens, ἐπὶ, quippè super; σκόπος verò intentio est. Ergo ἐπισκοπεῖν, si velimus, latinè superintendere possumus dicere, ut intelligat non se Episcopum esse, qui præesse dilexerit, non prodesse. Aug. lib. 19. de Civit. cap. 19. Quid aliud interpretatur Episcopus, nisi superinspector, maximè cùm solio in Ecclesia editiore resideat, & ita cunctos respiciat, ut cunctorum oculi in ipsum respiciant? D. Ambros. de Sacerd. dignit. cap. 6.] Atque in hoc sensu Eusebius in vita Constantini Magni, lib. 1. cap. 37. illum [Communem orbis Episcopum] appellavit, idest, totius orbis universalem superintendentem; nam antiquitùs Episcopus erat magistratus officium, & annonæ præfectura. Arcadius in, l. final. ff. de muner. & hon. §. Irenarchę, & §. Item Episcopi, & apud Gentiles Episcopi dicebantur Visitatores provinciarum. FR. apud Gentiles etiam speculatorem significabat. [Vult enim Pompejus me esse, quem tota hæc Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus, & negotii summa referatur. Cic. lib. 7. Epist. ad Atticum.] Præsidet ergo Sacer Episcopus in loco eminenti ex S. Clementis decreto, ut tanquam vigilantissimus Pastor, ejus oves respiciat. In Apocalypsi *Angelus* etiam dicitur; nam Episcopus Angeli Custodis officium adimplere debet. Sic Procurator. Vide *Procurator*. Sic Archiater, idest Protomedicus. Vide *Archiater*. Sic Antistes. Vide *Antistes*. Item Presbyter. Vide *Presbyter*. Item Presul, & Diœcesanus. Item Episcopi dicuntur *Communicatores*. can. de Judiciis 3. quæst. 3. & ibi Glossa. Dicitur etiam *Hierarcha*, idest, Sacer Princeps. Item *Summus Sacerdos* ad differentiam inferiorum Sacerdotum. Vide *Protomystes*. Vide etiam *Archiepiscopus*. *Collega*. *Comprovincialis*. *Ordinarius*. *Pontifex*. *Primas*. *Sacerdos primi ordinis*. Vide etiam *Conculcare Episcopum*, ubi de munere Episcopi agitur. Quid D. Paulus intellexerat, quando dixerat, [Episcopū non debere esse Neophytum.] Vide *Neophytus* :||: Antiquitus erat Episcopus à Populo postulatus, & forma electionis ex epistola 22. Nazianzeni nomine sui patris ad favorē D. Basilii Cæsariensibus scripta colligitur, & Tertullianus in Apocalip. de modo eligendi Episcopum inquit: [Præsunt probati quippè Seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio probati [Quamvis rigorosè loquendo, plebs non dabat suffragia; sed tantùm testificabat, applaudebat, & acclamabat virtutes, & merita Electi, sicut optimè probat Cardinalis Bellarminus, quòd dictio illa *Vota* sæpè apud Auctores mentionata, non intelligatur fuisse suffragia, sed desideria: itaque cōcludit fuisse semper in clero facultatem eligendi Episcopum, sic Christi Vicario permittente ad majorem Ecclesiarū utilitatem. Solebāt omnes Episcopi diem eorū ordinationum celebrare, quem græci ἑορτὴν idest, festum appellāt, & Natalis Pont. Natalis dies, seu Annua festa Pastoris dixere Latini. Sanctus tamen Leo,

prop-

propter suam humiliationem [Servitutis nostræ natalitium diem] vocavit. *Natalis Sacerdotis*, D. Ambrosius. *Dies solemnis Episcopatus*, & *Dies anniversarius ordinationis*, S. August. *Dies dedicationis*, Ennodius. *Solemnitas Natalitii*, Greg. Turonen. *Festa Natalitia*, Petrus Chrysologus. *Natalis Pontificis*, Anastas. Bibliot. inquiens: [Constituit, ut quatuor vicibus in anno ipsum pharum accenderent, idest, in Nativitate Domini, in Pascha, in Natali Apostolorum, & in Natali Pontificis. In Adrian. I.] Atque circumvicini Episcopi invitabantur simul, & viri doctrina, seu nobilitate conspicui, qua occasione de negotiis ad curam spectantibus consultabant. FR. Ecclesia græca in ordinatione Episcopi solet in pavimento templi ex gypso efformare tria flumina, civitatem, & aquilam, super quas progreditur ordinandus; tria enim flumina doctrinam denotant, de qua loquutus est Dominus inquiens: [Flumina de ventre ejus fluent.] Aquila puritatem, & sacræ Theologiæ eminentiã significat: sistit deinde aliquantulùm supra Civitatis effigiem ordinandus, ut contemplet Diœcesim suam, cujus curam habiturus erit, pro qua vigilantissima cura hæc D. Aug. apud Gratianum admonet: [Qui enim nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detorsit, nec filiorum crimen correxit; canis impudicus dicendus est potiùs, quàm Episcopus, 2. quæst. 7. can. 3. & can. nemo, dist. 83.] Vide *Pax vobis*. Episcopus in expensis taxatur, cap. 9. lib. 3. tit. 24. decretal. Vide hic *Procuratio*. *Mensa*. Item taxatur in numero equorum, & aliis expensis in actu visitationis, cap. 6. lib. 3. tit. 39. decretal. Quid autem inquirere debet in actu visitationis. Vide can. Relata. can. Decrevimus. can. Episcopum. can. Placuit. 10. quæst. 1. Item quomodo se gerere debeat in eadem visitatione, habes can. cavendum. can. inter cætera. can. illud. 10. quæst. 3. & quo ad reliqua circa visitationem, de censibus in sexto. Vide hic in dict. *Frischinga*. Quo ad jura, & munera Episcoporum, in dict. *Baptisterium* diximus ad Episcopum antiquitus baptizare spectasse, ac Chrismatis collationem ad eundem pertinere. Vide *Chrisma*. Tenetur in die Dominica suam Ecclesiam adire, can. Episcopus, de consecrat. dist. 3. Item episcopalia jura notantur in cap. 16. & 18. de offic. judic. ordinarii, & ibi Glossa. Item [Dilatatas defunctorum voluntates episcopali decens est studio adimpleri, c. 3. lib. 3. tit. 26. decret. & C. de episcopis, & cler. l. nulli. Item applicare tenetur quartam funeralem pro cœmeteriis reparandis. Vide *Cœmeterium*. Utrùm Episcopus possit dispensare in pluralitate beneficiorum. Vide Glossam in can. si quis jam 21. quæst. 2. Non potest res Ecclesiarum in proprium usum retinere. Vide *Plebs* : ||: Episcopus regularis debet se conformare in recitatione officii divini non juxta regulam sui instituti, sed ad ritum suę Diœcesis, & cum ipso commensales ejus etiam regulares. Sac. Congreg. Rit. 11. Julii 1605. Episcopi Sac. Congregationi de Propaganda Fide subordinati extra limites Diœcesium ab eadem Sac. Congreg. assignatarum non possunt episcopales functiones exercere sub pœna suspensionis, non obstante, quòd à locorum Ordinariis sint invitati, ex decreto ejusdem Sac. Congreg. Propagandæ Fidei coram Innocentio X. habitæ die 28. Martii 1651. ac ordinati contra formam prædictam declarantur suspensi. Sac. Congreg. Episc. & Regul. 23. April. 1655. in regist. fol. 35. Quando debeat Episcopus celebrare in faldistorio. Vide *Faldistorium*. Quomodo manus lavet. Vide *Manutergium*. Pontificaliter celebrans, quo ordine ante communionem debeat dare pacem. Vide *Pax*. Quare *Pax vobis* dicat prima vice populum salutans in Missa. Vide *Pax vobis*, quod tempore Adventus, & in Sabbato Sancto non dicitur. Ibidem. Episcopi Sedi Apostolicæ immediatè subjecti antiquitus erant LXXII. ad numerum Discipulorum Christi. Ugel. tom. 1. Ital. Sac: Indumenta episcopalia. Vide *Baculum*. *Birrum*. *Bugia*. *Caligæ*. *Colobium*. *Encolpium*. *Germiale*. *Mandyas*. *Pectorale*. *Rochetum*. *Vestis*. Quo non utuntur Episcopi Regulares. Vide *Rochetum*. Antiqua Pontificalia indumenta, & eorum forma. Vide *Rochetum*, & ibi quando deferri debet. Quomodo ferat stolam. Vide *Stola*. Non debent Episcopo complicari Tunicellæ, & Dalmaticæ manicæ. Vide *Tunicella*. Quando consecratur. Vide *Evangelium*. In Pontificali quomodo à Clero honoretur. Vide *Genuflexio*. Quando illi debet imponi manipulus. Vide *Manipulus*. Absente Episcopo, in ejus Capella celebrari non potest. Vide *Oraculum*. Utrum in Missis privatis ante benedictionem populi debeat uti illa forma: [Sit nomen Domini benedictum.] Vide *Benedictio solemnis*. Solus Episcopus in die palmarum sustinere debet in manu ramum palmæ tempore elevationis. Vide *Palmarum festum*. Gravis ejus culpa de indignè promotis. Vide *Ordo*. Quando Diœcesum jurisdictionem cœperint Episcopi obtinere. Vide *Diœcesis*.

EPISCOPUS VAGANS, seu *Ignotus*. FR. sic appellatus fuit Episcopus absque Diœcesi in Concil. Ravennaten. atque similium Episcoporum consecratio fuit validè recognita in Concil. Viennen. can. 13. & Innocent. III. cap. inter alia, de translat. Episc. ubi de Episcopis renunciantibus cum retentione tituli hæc habentur: [Episcopali præditus dignitate, nullius tamen Ecclesiæ possit esse Episcopus, quemadmodum de illo contigit, qui oneri episcopali renuntiat, non honori.

EPISCOPUS VILLANUS. Vide *Chorepiscopus*.

EPISCYNIUM, ex græco vocabulo ἐπισκύνιον, quod supercilium significat, & eo sensu usus est Tertull. [Enim verò jam dubium censoriæ intentionis episcynio dispenso, de pallio cap. 4.] FR. vide Turnebum, lib. 7. Adversar. cap. 20.

EPISEMUM, ita, lib. 1. cap. 13. S. Irenæus vocat literam græcam ϛ, ex duabus literis compositam, quæ numerum senarium denotat; ἐπίσημον enim nota, seu signum latinè dicitur.

EPISTATES, & *Epistata*, ἐπιστάτης. Director, præfectus, præses, custos, pastor, seu superintendens arie-

arietum, ſeu palæſtræ. [Itaque Epiſtates veſter Chriſtus Jeſus, Tertull. ad Martyres, cap. 3.

EPISTOLA, græcè ἐπιστολὴ, ſignificat propriè mandatum, ſeu commiſſionem. Epiſtola in Miſſa dicitur ex traditione Apoſtolica, quem ritum Alexander Papa decreto confirmavit, & omnes lectiones, quæ ante Evangelium in Miſſa leguntur epiſtolæ vocantur, quamvis rigoroſè ſolùm Apoſtolorum *Epiſtolæ* eſſent appellandę; ideò in Concil. Tolet. IV. miſſæ epiſtola *Apoſtolum* dicitur: [In quibuſdam quoque Hiſpaniarum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum decantantur.] Laudes, ideſt, Præfatium. Vide *Laudes*. D. Hieronymus diſtribuit omnes Epiſtolas, & Evangelia per annum in Miſſa recitanda, quæ confirmata ſunt à S. Damaſo. Non erat munus Subdiaconi antiquitus canere epiſtolam; ſed Lectoris. Vide *Subdiaconus*, qui ideò exuitur caſula, quando illam canit: [Miniſtri caſula ſe exuunt, quando Lectoris officium aſſumunt. Amalar. lib. 3. cap. 15.] Quem ritum adhuc obſervant Græci; ſemper enim Lector canit epiſtolam, quæ nunquam veteris teſtamenti eſt; ſed tantùm novi. Latini tamen id obſervant in omnibus anni Dominicis, quæ ſunt memoriale Dominicæ Reſurrectionis, quia epiſtolæ novi teſtamenti ſignificant ſtatum gratię. Durand. lib. 2. cap. 18. Carthuſiani verò per Lectorem in choro recitant epiſtolam; nam cum Celebrante apud eos nunquam aſſiſtit Subdiaconus, ſed ſolus Diaconus. Epiſtola imperialis. Vide *Sacra*.

EPISTOLARITER, ideſt, per epiſtolam. [Supraſcripto autem lateri, quem nobis epiſtolariter commendaſti. D. Gregor. in Regiſt. lib. 5. c. 136.

EPISTOLARIUM, liber, in quo totius anni epiſtolæ legendæ in Miſſa ſeorſim continentur, quem ſolent Græci habere. Vide *Lectionarium*.

EPISTOLELLA, in ritu Ambroſiano dicitur capitulum, quod in horis canonicis antè reſponſoria legitur. Vide *Capitulum*.

EPISTOMIUM, ἐπιστόμιον. FR. à græco verbo ἐπιστομίζω, ideſt, ſuffræno, contineo, ſignificat operculum, quod in aquarum conductis, ſeu fiſtulis fit ad ſiſtendam aquam, italicè *Grilletto* appellatur. [Et caſtella plumbea, puta opercula puteorum, epiſtomia, fiſtula applumbata &c. Ulpian. in, l. fundi. ff. de act. empt. §. ult.] In aliquibus codicibus legitur mendoſè *Ephitonea*. Vide Catel. Cottæ memorabilia in dict. *Epiſtiomion*.

EPISTOMONARCHA, Ἐπιστομονάρχης, doctrinæ Eccleſiaſticæ præfectus, & rerum fidei pertinentium rector, officium in aula imperiali Conſtantinopolitana, quod correſpondebat oneri Magiſtri Sacri Apoſtolici Palatii.

EPITAPHISTA, qui epitaphia componit. [Meritò enim collata veſtris mea carmina, non heroicorum phaleris, ſed epitaphiſtarum næniis comparabuntur. Sidon. lib. 1. epiſt. 9.

EPITHEMA, ἐπίθημα, quod operimentum ſignificat; ſed pro decocto aromatico, quod Itali *Pittima* vocant, accipitur.] Infundens oleum conſolationis cum vino mordaci epithematis. In vita S. Gulielmi.

EPITIMIUM, pœna, ſeu pœnitentia, terminus Canoniſtarum, ex gręco nomine ἐπιτίμιον, mulcta, & ἐπιτιμάω, mulcto, caſtigo; in aliquibus Codicibus mendoſè *Epitone* legitur: [Quia antequā exiret de hac vita, non ſolvit eum ab excommunicationis epitimio. Jo. Diac. in vita S. Greg.] FR. Catelianus Cotta in ejus Memorabilibus errat in orthographia, ac in ſignificatione hujus nominis; nam ex Modeſtino in l. ſcire oportet, §. 1. ff. de tut. & curat. dat. ab his, Epithymiam ſcribit, quod vocabulum, conſcientiam, & deſiderium ait ſignificare; ſed corrigendus eſt ex canonum textu 21. quæſt. 4. can. omnis jactantia, ubi evidenter *Epitimium* ſcribitur, per quod pœnitentia, ſeu pœna denotatur, & ſic habetur: [Eos ergo Epiſcopos, vel Clericos, qui ſe fulgidis, & claris veſtibus ornant, emendari oportet, quòd ſi in hoc permanſerint, epitimio contradantur,] & in fine ejuſdem canonis habetur etiam: [Igitur ſi in venti fuerint deridentes eos, qui vilibus, & religioſis veſtibus amicti ſunt, per epitimium corrigantur] Ubi Gloſſa [Epitimio contradantur, ideſt, ſuſpenſioni unius ſeptimanæ, ut infrà canone proximo, vel epitimium dicitur increpatio, vel genus pœnæ,] Epitimium, ideſt; mulctare, Poſtillator in eod. can. ſignificare etiam ait.

EPITOGIUM, vox Græco latina, ἐπιτόγιον, ſupra togam ſignificans, erat veſtis ſuprema Clericorum loco palli. Vide *Tabardum*.

EPITOME, vel *Epitomes*, Græcè ἐπιτομή. FR. opus conciſum dicitur, vel compendium, quod Breviarium à noſtris vocatur: quæſtionem ſuper hoc vocabulo. Vide apud Catelianum Cottam in ſuo memoriali ſub hac dictione.

EPITRACHELION, græcum ἐπιτραχήλιον, quod torquem, vel collare ſignificat; ſed recentiores Græci eccleſiaſtici ſtolam intelligunt, & eſt ſymbolum funis, qua Chriſtus in paſſione ligatus fuit. [Significat locum illum, quo vita ad mortem tracta eſt. Balſamon.] Simeon Theſſalonicenſis ait ſignificare Spiritus Sancti gratiam, quod concordat cum oratione Græcorum, quæ in tali indumento dicitur, nempè; [Benedictus Deus, qui effudit gratiam ſuper Sacerdotes ſuos.] Sanctus verò Germanus ait, quòd pars ſtolæ dextera arundinem ſignificet, quæ illuſoriè poſita fuit in Salvatoris manu; ſiniſtra autem denotat Crucem, quam idem bajulans ſuper humerum portavit. Ex hoc græco vocabulo Maronitæ, & cæteri Arabes Chriſtiani corruptè *Battirſcin* vocant ſtolam Sacerdotalem.

EPIURUS, clavus ligneus, aſſula, lignorum ramentum, ex græca dictione ἐπίουρος. [Si poma decurrant oleaſtro epiurum terebratæ inſige radici. Pallad. lib. 11. cap. 8.] Quare puto per errorem librariorum in textu D. Aug. ſcriptum fuit *Epiros*, ubi ſic habetur: [Lignum ligno per ſubſcudines, epiros, clavos, & gluten bituminis non poteſt adhærere, lib. 15. de Civit. Dei, cap. 19.] Idem error in Iſidoro, lib. 19. reperitur his verbis: [Epigri clavi ſunt, quibus lignum ligno adhæret.] Sic etiam in Seneca, lib. 3. de beneficiis, cap. 13. ubi

ali-

aliqui malè *Pigros* pro *Epiuros* interpungere cogitant, ac etiam in aliis scriptoribus.

Epopsia. FR. græca vox ἐπoψία, visio, ex verbo ἐπόπτομαι, inspicio; sic appellatur Apocalypsis liber à D. Dionysio Areopagita, qui sic ait: [Arcanam, & mysticam dilecti Discipuli epopsiam. De cæl. hierar. cap. 13.

Epopta. FR. græca vox ἐπόπτης, idest, censor, inspector, & rerum sacrarum arbiter, sic appellabatur ille, qui ad majora, superstitiosaque Deę Eleusinæ sacrificia admittebatur, nam qui ad Eleusina minora priùs admissi erant, *Mystæ* vocabantur. [Nam illa eleusina hæresis, & ipsæ atticę superstitionis, quod tacent, pudor est. Idcirco aditus priùs cruciant, diutiùs consignant, quàm instituant, cum epoptas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis ædificent. Tertull. adversus Valent.

Equaritium, equorum stabulum. [Qui lasciviens, ex ducentium manibus se excussit, & cursu velocissimo ad equaritium properavit. Cæsarius, lib. 7. cap. 39.] FR. sed equitium rectiùs legendum est, ita apud Ulp. in l. plenum. §. equitii usu. ff. de usu, & habit. & in l. 1. ad fin. ff. de rei vind. ac alio vocabulo ab eod. Ulpian. *Polia* appellatur in l. ædiles ajunt §. ult. ff. de ædil. edict. Et inde *Equitiarius* dictus est armenti custos, quasi præfectus equitii, ac Firmicus Maternus refert equitiarium futurum, qui natus est oriente Centauro.

Eques. Vide *Sellarius*.

Equisonum primus. Vide *Protostrator*.

Equites. Vide *Crucigerus*.

Equites Aurati. Vide *Majorenses*.

Equites Melitenses. Vide *Albergia*. *Arreragium*. *Cabimentum*. *Cabreum*. *Cancellarius*. *Carena*. *Chorus*. *Clocca*. *Collecta*. *Conceptio S. Jo. Bapt. Conclave*. *Esgardium*. *Evangelium*. *Filius Arnaldus*. *Flabellum*. *Frerius*. *Gabbatha*. *Gramalla*. *Guba*. Icona B. Mariæ Philermi in dict. *Altare*. Vide *Litania*. *Mareschallus*. *Missa sicca*. *Mitra*. *Mortuarium*. *Motitio*. *Passagium*. *Pillerius*. *Planta*. *Recepta*. *Receptor*. *Rhodianus*. *Siclus*. *Turcopolerius*. *Xenodochium*. Eorum Magno Magistri competit Eminentiæ titulus. Vide *Cardinalis*.

Equitium, & *Equitiarius*. Vide *Equaritium*.

Equito. Vide *Asino*. Quare in equitando Magnates equos inanes conducant. Vide *Eparchia*. Equitatio. Vide *Evectio*. *Redequito*.

Equuleus, genus martyrii in Plebejos. Vide *Plumbatæ*.

Equus. Vide *Runcinus*.

Eranista, à græca dictione ἐρανίστης, idest, mendicator; sic Euthychiani hæretici à Theodoreto appellati sunt, ad quorum similitudinem Belgici hæreticos *Gueux* vocant, quod Gallicè mendicum sonat.

Erciscundus. FR. idest, dividendus, à verb. antiquo *Ercisco*, quod dividere significabat.] An habeant postea, defuncto patre, cum cæteris hæreditatis familiæ ercisundę consortiū. can. Nunquid 28. quæst. 1.] Ubi quæritur de filiis ex consortio infidelis susceptis, utrum participent in hęreditate cum aliis, qui ex fideli, ac legitimo matrimonio procreati sunt, quę familia *Erciscundæ* dicitur, nempè, ad quam de jure hęreditatis divisio spectat. [Si una, eademque sit uxor ejus, qui antè catechumenus, postea fit fidelis, filiosque ex ea, cùm esset catechumenus, susceperit, & postea alios filios, cùm sit fidelis; utrùm sint fratres appellandi: an non habeant postea defuncto patrefamiliæ ercisundæ hæreditatis consortium &c. can. deinde, dist. 26.

Erectus. Vide *Rebursus*.

Eremita, vox græca ἐρημίτης, idest solitarius. In quo autè differat Eremita ab Anachoreta, dictum fuit in dict. *Anachoreta*. FR. de hoc antiquissimo, ac venerabili Anachoretarum statu egit D. Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ, qui inter alia, cap. 5. sic ait: [Vidisse me monachos, de quibus unus triginta jam per annos clausus hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit.] Hæc autem eremitica abdicatio non sine licentia Ordinarii, vel Abbatis cum eorum benedictione permittebatur, quam Balsamon *Consueta cantica* vocat. Varia eremitarum genera in Palæstina. Vide *Laura*.

Eremodicium. FR. ἐρημοδίκιον, causa deserta. Onomast. Cistercien. ἔρημος, enim desertum græcè significat, δίκη, causa, seu lis: *Dica* enim reperitur in hoc sensu etiam apud Latinos. Vide *Dica*. Apud Ulpianum mendosè *Hermodoticum* in l. & si sine §. ult. & in l. ait Prætor. ad fin. ff. de minor. Sed clarè habet Imperator de Eremodicio in l. properandum, §. sin autem reus, & ibi Accursius. Vide Alexandr. Genial. cap. 15. lib. 4.

Eremus. FR. desertum. [Israelitarum cadavera profligavit (*idest Deus*) in eremo, nempè, in deserto. can. quid ergo 23. quæst. 5.] Vide *Eremita*. *Heremia*.

Ergasterium, græcum vocabulum ἐργαστήριον, officina fabrilis; metaphoricè tamen pro Monasterio sumitur, in quo exercitia spiritualia, & manualia aguntur: [Siquidem plura Monachorum ergasteria in celeberrimo municipio Alexandrię, quæ est Metropolis Ægypti, opitulante Christo construxere. Aldelmus de Virg. cap. 19.] Item denotat tributum, sed datium super officinas impositum. Item tabernam meritoriam, seu prostribulum. FR. Notatur errore Glossa in can. Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere, dist. 44. ubi *Ergasterium* stationem significare exponit. Item Ant. Augustinus, qui in emendat. Gratian. dial. 8. in addit. num. 6. Ergasterium d. can. nulli clerico, tabernam, cauponam, exponit; sed si hoc esset, frustrà in eo canone ergasterium poneretur; nam tabernam jam dixerat. Vide *Argasteria*. *Ergodocium*.

Ergastulum. FR. carcer. can. his à quibus 23. quæst. 8.

Ergodioctis, Præfectus operum. [Ubi est ille ergodioctis? D. Hieronym. epist. 3.] græcum vocabulum ἐργοδιώκτης, quo usi sunt LXX. in cap. ult. Exodi, ubi prædictus S. Doctor vertit, Præfectus operum.

Ergodocium, officina, & taberna fabrilis, ex græco ἐργοδοχεῖον. [Qualiter illum Deus de lanificii ergodocio sustulit. Petr. Dam. Serm. de S. Severo.

Ergolabus, alicujus manualis operis conductor, græca vox ἐργολάβος; operatio autem *Ergolabia* dicitur.

Eribannus. Vide *Heribanus*.

Eriophoron. FR. junci genus. Plin. lib. 19. cap. 2.

Erodius. Vide *Herodion*.

Erones. Vide *Hero*.

Erelim Facere. FR. deserere exercitum, & arma projicere tempore belli, l. si quis contumax, de exercitalibus, l. finali, &, si postquam Comes, eod. tit.

Erogator. FR. exequutor testamentarius. Blad. in, l. nulli in secunda col. de Episcop. & Clericis. Cujus etymon à dict. *Rogus* derivatur. Vide *Erogo*.

Erogo, hoc verbum communiter distribuere significat, sed apud ecclesiasticos scriptores nonnunquam comburere, seu calore consumere intelligitur. Itaque *Erogo* quasi in rogum do, seu trado. [Non enim absumit, quod exurit; sed dum erogat, reparat. Tertull. Apolog. cap. 49.] ubi de infernali igne agit. Errat siquidem Jacobus Pamelius, dum Tertulliani textum corrigere falsò nititur in cap. 2. adver. hæret. de præscr. ubi de febri Tertullianus scribens, inquit: [Febrem denique inter mortiferos, & cruciarios exitus erogando homini deputatam.] Glossator *Erodendo* malè apposuit, cujus error ex eodem Tertulliano evidens fit; nam alibi dixit: [Apud tumulos erogabant, de spectac. cap. 13.] & Minut. de flammis infernalibus agens, eodem verbo in significatione tamen passiva usus est, inquiens: [Ætnæ, & Vesuvii, & ardentium ubique terrarum flagrant, nec erogantur; ita pœnale illud incendium non damnis ardentium, sed inexesa corporum lauratione nutritur.

Erraticus. Vide *Gyrovagus*.

Eruca. FR. Verbis ab erodendo dicitur; ita Columella, lib. 11. De quo vocabulo fit mentio in Joel cap. 1. num. 4. & cap. 22. num. 25. in Amos. cap. 4. n. 9. can. Revertimini 16. quæst. 1. & in ff. locati ex conduct.

Erugo. FR. Ros, seu potiùs gelicidium. [Sed fieri potest, ut agros irrigantibus pluviis fit quidem fertilitas; verùm aut locusta veniat, aut brucus, aut erugo, aut eruca: & labores hominum vastabunt. can. Revertimini 16. quæst. 1.

Erithrotaon. Vide *Tetrao*.

Erza. FR. Lampadarium in Bibliotheca Cluniacen. in statutis Ordinis. Stat. 52. pag. 1368. sed Melitenses *Erzam*, seu *Herzan* vocant tabulam lapideam in muro affixam ad imponenda utensilia.

Erytrhræum Vinum. Vide *Colatum*.

Escarlatum, purpureus, vel coccineus ex lana perfecta pannus, italicè *Scarlatto*. [Telas de escarlato. Matth. Paris. in hist.

Escatilis pluvia, eleganter de manna, quæ ad manducandum Israelitis pluit in deserto. Tertull. lib. de pall. cap. 5. dixit; sic virgam Moysis, quæ silicem percutiens, aquam provocabat, *Aquatilem sequelam* idem appellavit; nam hujus virgæ beneficio populus ille secum hoc elementū circumvehere non indigebat, ad hujus enim virgę virtutem aqua in omni loco obsequens erat.

Esculanus, seu *Esculensis*. FR. Asculanus, 5. decretal. tit. 3. cap. 44.

Esgardium. In statutis equitum Melitensium tribunal appellationis in rebus criminalibus eorundem Religiosorum significat, vocabulum gallicum *Esgard*.

Esophorium, græcum ἐσωφόριον, vestis interior, seu indusium. [Ille ergo putans, quòd egenus esset, expoliavit se esophorium suum. Anast. in vita S. Jo. Eleemos. cap. 21.] & ab eodem Auctore *Hypocamisum* alibi appellatur. [Dicebat sempor, quòd posset intentione dandi pauperibus expoliare divites, & ipsum etiam hypocamisum ab eis benevolè auferre.] Vide *Hypocamisum*. *Poliris*.

Esox, piscis genus ab Italis *Salamone* appellatum. [Ad primum jactum reti permodico immanem esocem Diaconus extraxit. Sulpit. Sever. lib. 3. Dial. cap. 13. Tunc in Dei, & ipsius nomine laxantes rete, gemino ditati gaudent esoce. Flodoard. lib. 2. hist. cap. 8.] In mendosis codicibus *Isocem* habetur. Alii tamen melius crediderunt *Exosem* legendum. FR. *Exosem* nempè, putant proferendū aliqui, idest, sine ossibus; sed hic piscis ossibus, seu spinis non caret, & à Plinio, lib. 9. cap. 15. *Esox* etiam dicitur. Sciendum autem hos & similes pisces in Thraciæ mari gigni, & ideo vocatum fuit *Mare Carpatium* à Καρπάθιον, idest, fructuosus. Mare ergo Carpathium, idest, fertile, quod etiam piscatoribus nostratibus est notum; nam vocant pisces primi transitus, quando prima vice ex eo mari ad nos perveniunt; & redeuntes ibi, secundi transitus appellantur; quia pisces sunt, sicut aves, quæ stationem calidam secundùm anni tempora quærunt; sed mare per antiperistasim in qualitate frigoris, & caloris aeri est contrarium; virescit enim mare, quando terra in æstate arescit; & est calidum, quando aer frigescit, & è contra. Igitur pisces semper migrant oppositè respectu avium, ratione antiperistasis. Quare multæ piscium species nomen habent ex aliquo Thracię loco, ubi gignuntur, sic *Thynnus* piscis denominationem sumit à Thynnis Thraciæ litoribus, & populis, de quibus Strabo, libro 7. quæ litora non longè ab antiqua Troja distant, ac Martialis Thynnum Civitatem appellat, dum, lib. 4. epigr. 43. inquit:

Antipolitani nec quæ de sanguine Tynni. Et alibi:

Antipolitani fateor sum filia Thynni.

Antipolitani, idest, transtyberini; sic Solinus, & Plin. lib. 3. c. 5. [Antipolis, quod nunc Janiculum] græcè, nempe, sonat ante, vel contra Civitatem saturniam, seu latialem, quæ nunc Roma. Di-

Dicuntur enim transtyberini de sanguine, seu filii Thynni; nam Thynnus ex Strabone supra cit. non longè ab antiqua Troja distat, & adhuc adagium Romæ viget vulgariter prolatum, *Trasteverini sãgue trojano*. Igitur *thynnus* piscis à Thynno Thraciæ urbe provenit: unde Plinius, lib. 9. cap. 15. inquit de thynnis: [Intrant è magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant.] Pelamides verò pisces à Pelamedio Thraciæ oppido, de quo Plinius, lib. 5. cap. 30. & licèt hic auctor, lib. 9. cap. 15. dicat, quod pelamides post annum incipiant vocari thynni; verùm de hac re piscatores Melitenses rident, qui illos quoque *Palamid* vocant, & optimè callent thynniculos à pelamidibus esse diversos; ideo puto hanc sententiam ab aliquo fuisse additam in Plinii textu, cùm ipsemet, lib. 32. cap. ult. multas pelamidum species recenseat. Cordyla piscis; idem lib. 6. cap. 15. & Martial. lib. 11. Cordylus enim est Thraciæ urbs. Stephanus. Est item alia pelamidũ species, quam Melitenses *Cobrytes* vocant, scilicet, à *Cobrys* Thraciæ urbe, à qua fit gentile *Cobrytes* Stephanus. Item *Silurus* piscis, quem Melitenses *Sallur* appellant, anguillarum species à Sillura insula in mari Britannico, de qua Solinus: unde falsò existimat Paulus Jovius silurum esse sturionem in libello, de piscibus romanis. Item Oxyrinchus Piscis, & Civitas, vide suo loco. Sic ergo *Esox*, ab *Esso* Locridis urbe, de qua etiam Stephanus; quem piscem Itali *Salamonem* appellant à Salamis etiam in Thracia; & sic de reliquis piscium nominibus ex Thraciæ locis, ubi gignuntur, denominationem sumpsere, licèt etiam *Esox* piscis in Rheno reperibilis sit, & magnitudine thynni, ut Plin. lib. 9. cap. 15. refert.

ESSENI, una ex hebræorum sectis, quæ nimia austeritate, & à reliquis segregatè vivebat, & ideo à cæteris Hebræis tanquam Schismatici habebantur Esseni, tum ex hoc, tum etiam quia nolebant sacrificare in Templo, asserentes sanctioribus cæremoniis eos uti, ac teste S. Epiphanio, tantùm Pentateuchon ex sacra Scriptura admittebant, reliquos verò ejusdem sacræ paginæ libros rejiciebant, non credebant in mortuorũ resurrectionem; nihilominus, quo ad mores ab omnibus laudantur. Illi tamen, de quibus egit Philo, à prædictis, ut D. Hieronymus sensit, differentes erant: nam ait Sanctus Doctor, quòd Philo de Christianis S. Marci in Ægypto discipulis sub nomine Essenorum loquebatur, cogitans hebræus ille auctor extollere ejus nationem, dum ibi adhuc Ecclesiam aliquo modo judaizare inspiciebat: erant enim Christiani tunc Esseni, idest, *Essei*, sive *Iessei* à Jesu sic vocati. Vide *Ephemereuta*.

ESSENTIA. FR. pro substantia, & natura, Glossa in cap. 1. Clement. de summa Trinit.

ESSYN. Vide *Ephod*.

ESTOVERIUM, assignatio, seu provisio pro victu, & vestitu: [Et viduæ maneant in domo mariti sui, & habeant rationabile estoverium, Matth. Parif. in hist.] Derivatur à gallico vocabulo *Estover*, fovere, & sustentare significante, & ab Anglis animalium alimentum *Stover* dicitur.

ETÆRIARCHA. Vide *Mega hetæriarcha*.

ETHANIM. FR. sive *Thisri*, septimus Hebræorum mensis: Auctores in dict. *Elul* citati.

ETHNICUS ἐθνικός. FR. ab ἔθνος, idest, gens; inde *Ethnicus*, idest, gentilis. Glossa in cap. quemadmodum, de jurejurando. Vide *Paganus*. *Nudipedalia*. In numerando ethnica superstitio. Vide *Kyrie eleison*.

ETHNOPHRONES, hæreticorum secta, ex græco ἐθνόφρονες, quia ritus, & cæremonias Gentilium imitabantur.

ETIAM CUM. FR. pro quamvis, seu etiamsi; Glossa in can. Nos consuetudinem, dist. 12.

EVACUARIUM, seu *Apoca evacuatoria*. FR. apoca in qua apparabatur debitoris solutio. Marculph. in ejus formulario. Itaque D. August. de cura pro mortuis, inquit, [Ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit.

EVAGOR. FR. de clerico dicitur, qui absque sui Episcopi licentia à Diœcesi discedit. can. si fortè, 21. quæst. 1.

EUANGELISMUS, festum Annunciationis Virginis Deiparæ, ex voce græca εὐαγγελισμός. [Quinto mensis Januarii vespere festum Evangelismi celebrant (*idest Armeni*) Nicon. de relig. Armen.] Nullum enim festum in quadragesima celebrare solent Armeni, ideo hoc festũ anticipant; quod tamen festum, & quadraginta Martyrum tantùm intra quadragesimale tenpus à Græcis celebratur, reliqua alia excludentes. FR. Sed Balsamon Evangelismi Palmarum festum, Dominicam Palmarum intelligit. Vide *Palmarum festum*.

EUANGELIUM, εὐαγγέλιον, idest, fausta annunciatio. Aliqui tamen ab hebraica voce *Eban*, nempè, petra, & *Ghelion*, idest, manifesta, etymologiam deduxerunt, quia in Evangelio generi humano propalatur verus Messia, qui fuit angularis lapis à perfida synagoga reprobatus, sic Joannes Baptista Jona in prœmio Evangeliorum, quæ in hebraicam linguam traduxerat, significare ostendit: contra quendam improbum Rabbinum, qui *Evanghelion*, idest, manifestam offensam dolosè interpretaverat. FR. Item hoc vocabulum non quatuor Evangelia significat aliquando; sed missionem, nuntium & prædicationem. [Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta evangelium meum, & prædicationem &c. ad Romanos, cap. 16.] Sic etiam idem Apostolus; [Et contuli cum illis evangelium, quod prædico in gentibus. Et inferiùs: [Sed contrà cùm vidissent, quod creditum est mihi evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis:] nam Paulus præputium evangelizabat, sive prædicabat; Petrus verò circumcisionem; unde Paulus inquit, Petrum: [Ad veritatem evangelii non rectè ambulasse. Galat. cap. 2.] Quare perperam Tostatus qu. 10. in Præfat. Evangelii Matth. per Evangeliũ intelligit concilium: ‖: Cæremoniæ, quæ observari solent circa prolationem Evangelii in Missa sunt, quòd quando legitur, audientes erigunt se;

nam. [Juxta decretum Anastasii Papæ non sedetur, dum Evangelium legitur, quæ reverentia, ut ajunt, & Apostolicę lectioni exhibetur apud Greco. Microlog. de Ecclesiast. observat. cap. 9.] FR. De Episcopo Alexandrino Soxomenus admiratur, sic inquiens: [Novum & illud apud eosdem Alexandrinos est, quòd Episcopus, dum recitatur Evangelium, non assurgat, quod apud alios usquam fieri, equidem neque comperi, neque audivi, lib. 7. hist. eccl. cap. 19.] ꝑ Quinimò Græci Episcopi pro hoc interim deponunt pallium in memoriam ovis amissæ, de qua in Evangelio, & Diacono tradunt, seu, ut ait Simon Thessalonicensis; [Dum Evangeliũ legitur, Episcopus omophorion deponit, servitutem, ac subjectionem suam demonstrans; quoniam enim ille per Evangelium loqui cognoscitur, & tanquam coram adest.] Eandem cæremoniam à Latinis quoque fieri solitam fuisse, Isidorus Pelusiota, lib. 2. epist. 36. ad Hermanum Comitem testatur, inquiens: [Nam cùm ipse Pastor per adorandorum Evangeliorum aperitionem accedit, tum demum Episcopus assurgit, atque imitationis habitum, idest, pallium deponit, hinc, nimirum, ipsum pastoralis artis ducem, ac Deum, & herum adesse significans.] Maronitæ, qui in Ecclesia stant tecto capite, tempore tamen Evangelii, ac tempore consecrationis illud detegunt. Vacuis manibus Diacono præcedit Subdiaconus, quia in apparitione veræ, ac evangelicæ lucis, evanuerunt veteris testamenti tenebræ, cujus figura est Subdiaconus. Innocent. III. Durand. lib. 4. cap. 24. qui subjungit in aliquibus Ecclesiis antiphonam, ante Evangelium appellatam cani solitam fuisse, de qua etiam, ac de antiphona post Evangelium, mentionem facit Rodulphus Tungrensis, inquiens: [Ante quod, & post quod, (*nempe Evangelium*) cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Evangelium, & post Evangelium, quibus carent Romani, de can. observat, propos. 13.] Diaconus igitur cantaturus Evangelium, priùs Celebrantis manũ osculatur; Subdiaconus verò post epistolæ lectionem, quia vetus lex terminata est in Christo, à quo nova sumpsit exordium; hæc enim in Diacono figuratur, sicut in Subdiacono illa, & hoc etiam in Missis privatis figuratur; cornu enim epistolæ veteris, & cornu Evangelii, novi testamenti sunt symbola, ideo quando legitur Evangelium à dextero latere ad sinistrum transfertur; seu ut ait Hugo de S. Victore. [Quod Evangelium à parte dextera ad sinistram transfertur, & ibi legitur; Judæa enim respuente Verbũ Dei, Apostoli transierunt ad Gentes. In spec. eccles. cap. 7.] Diaconus ad meridiem se vergebat in pronunciando Evangelium, ubi erat virorum mansio; sed deinde ex abusu cœperat ad aquilonem se vergere, ex eo quia Celebrans privatim sic faciebat in lectione Evangelii, hic tamẽ id liberè facere poterat, dum circa Altare mulieres non habebant accessum. Microlog. loc. cit. sed Innocent. III. lib. 2. de myst. Missæ, cap. 43. hunc Diaconi actum mysteriosè defendit, inquiens: [Adversus ergo Aquilonem legitur Evangelium, ut aquilo surgat, & auster adveniat, idest, ut Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus adveniat.] Nos autem quia prædicamus Christum, & hunc crucifixũ, ideò Diacono Evangelium canituro, præcedebat Crux. Durand. lib. 4. cap. 24. Quod adhuc Dominicani observant. Ponebatur Evangeliorum liber, dum Diaconus id canebat, super dorsum aquilæ lapideæ, quę adhuc in multis Romæ Ecclesiis perdurant. In Ecclesia tamen conventuali Melitæ ritus hic observatur; canitur enim Evangelium super eneã aquilam mira pulchritudine fabrefactam. Præcedunt etiam in hac functione lumina per ceroferarios delata, non ad expellendas tenebras, quia tunc nõ reperiuntur; sed ad denotandum Evangelii splendorem, ut D. Hieronymus ait: [Quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras; sed ad signum lætitiæ demonstrandum; unde & Virgines illæ evangelicæ semper habent accensas lampades. Advers. Vigilantium.] Ac aliud morale significatum meditatur in hoc Innocent. III. nimirum: [Acoluthi cereos ferunt accensos, dum legitur Evangelium, non ut tenebras aeris illuminent; sed ut proximis opera bona ostendant, lib. 1. de myst. Missæ, cap. 3.] De trino autem signo Crucis, quo simul cum Diacono circumstantes in principio Evangelii sese signant, sic præfatus Innocentius ait: [Signare se debet in fronte, signare se debet in ore, & in pectore, ac si dicat, ego Crucem Christi non erubesco, sed credo corde, quod ore prædico, lib. 2. de myst. Missæ cap. 43.] & de osculo Evangelii addit ibidem, quòd eo mediante pacem à Christo recipimus: [Per quem consolationem recepimus.] In ecclesia hierosolymitana S. Sepulcri Diaconus in die Paschæ quando illa verba: [Surrexit, non est hìc] pronunciabat; tunc digito Sanctum Sepulcrum indicabat, quod ab oculato teste Rolando Episcopo in sua m. s. hist. de anno 1349. refertur, quòd opus apud q. Michaelem Joannem Bellaguer Milivet. Episc. conservabatur. In Nazareno templo Deiparæ dicato, ac sito in eodem loco, ex quo Sacra Lauretana Domus per Angelorum manus mirabiliter in Picenum translata fuit, Philippus à Sanctissima Trinitate Carmelita discalceatus, in suo itinerario narrat, quòd inter alia illius Ecclesiæ privilegia per totum annum celebrari licet Missam Annunciationis, & quando legitur Evangelium in hac forma dicitur, nempè: [Missus est Gabriel Angelus in hanc Civitatem &c.] Et in finali Missæ Evangelio dicitur: [Verbum caro hìc factum est.] In fine Evangelii osculatur liber, ut recipiatur pax à Christo, sicut suprà dictum est; sed si adest aliqua dignitas superior, ut in rubricis Missalis disponitur, celebrans tunc non osculatur librum; sed solus superior, & nullus alius: si verò plures æqualis dignitatis ibi adessent, nullus tunc eorum osculatur, quia unus solus est Christus, & non divisus in partes. Gavant. part. 2. tit. 6. & Romæ observatur, quòd quando plures intersunt Cardinales, tunc

tunc Evangelium nulli præbetur ad osculandum. FR. At hæc cæremonialis regula in matrimonio recentis Christianissimi Regis fefellerat, quando ad pyreneos limites Infantam Hispaniarum Regis filiam in uxorem duxerat, qua occasione ambo Reges fœdus inierant; tunc enim uterq; Rex ad propria confinia accesserat in simultaneo instanti, ac Gallus Hispanum cum titulo Patris salutavit, & vice versa hic illi titulum Filii dederat, & genuflexi intra eorum limites audierant Sacrũ in Altari in collimitanea linea erecto; in osculo autem Evangelii, & pacis iconis, duo Cappellani seorsim, ac eodem tempore has cæremonias præbuerunt ambobus :||: Honorius III. sub pœna excommunicationis anno 1221. in epist. decretali, quæ incipit, Ad audientiam, cuicumque Sæculari Principi Evangelii osculum præberi vetuit, nisi essent Reges oleo sancto uncti. Antiquitus tamen etiam populus ad hujusmodi osculum admittebatur. Gem. lib. 1. cap. 119. FR. Quo ad Reges quando uncti sunt, nedum Evangelium osculari possunt, sed etiam illud canere in Missa, sicut de facto anno 1347. in ejus chronica Albertus Argentoratensis narrat, quòd Basileæ in nocte Nativitatis Domini Carolus IV. Romanorum Rex post refectionem sacræ communionis alta voce in Missa legisset Evangelium, quod incipit; [Exiit edictum à Cæsare Augusto &c.] tenens in manu denudatum gladium. Quo ad gladium, & pugionem denudatos tempore Evangelii, in Missa Nativitatis B. V. M etiam M. Melitensis Magister solet idem facere :||: In quadam Collegiata Castri cujusdam territorii Forilivienfis Diaconus die Epiphaniæ canit Evangelium, habens in manu evaginatum ensem, & capite galea tecto in signum mixti, & meri Ecclesiæ imperii. Cæterum quo ad obsequium, & reverentiam Evangelii, dicendum, quòd in Rhemensi Ecclesia Subdiaconus in principio Missæ exhibet Evangeliorum librum Archiepiscopo celebranti, ut osculetur, dicens illi: [Hæc est lex Sancte Pater,] & Archiepiscopus respondet: [Credo, & confiteor.] Mos erat deferre librum Evangeliorum in processionibus, & præsertim in ea, quæ fit in Dominica palmarum; tunc enim super humeros bajulabant Diacones ornatam machinam, in qua deferebatur Evangeliorum liber, qui Christum triumphantem denotabat. Alcuin. de div. off. cap. 24. Romæ ad præsens Papa celebrans Pontificaliter, dum ex Throno processionaliter ad Altare pro incipienda Missa dirigitur, latinus Subdiaconus Evangelium argento contectum ante pectus defert, quod etiam fit dum celebrat Episcopus, Cærem. Episcop. lib. 1. cap. 10. & in ea processione, dum Pontifex ad Altare dirigitur, ei obviàm veniunt ultimi tres Cardinales ex ordine presbyterorum, osculantes eum in facie, & in pectore, & hi tres Magos orientales denotant, qui Christum infantem adorare venerant; duplex osculum significat duplicem Christi naturam. [Tres Sacerdotes, qui Pontifici venienti coram Altari reverenter occurrunt, & inclinantes os ejus osculantur, & pectus, tres illos Magos signant. Innocent. III. lib. 2. de Myst. Missæ, cap. 11.] & inferius: [Per geminum osculum geminam in Christo naturam confitentur, divinam, scilicet, & humanam, divinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore.] Græci autem nedum ferunt dictum librum, quando Sacerdos accedit ad Altare, sed in quacumque processione, & qui illũ deferre solebat, *Præfectus Evangelii* à Constantinopolitanis appellabatur, atque in solemnitatibus majoribus hoc ad Archidiaconum Patriarchalem spectabat, qui etiam *Doctor Evangelii* dicebatur, eique incumbebat super Evangelia currentia sermonem ad populum habere. In Andegavensi Ecclesia semper quando fit processio, fertur Crux, & Evangeliorum liber, illa, nempe, uti ductrix, & hic tanquam lumen. Fuit etiam laudabilis semper consuetudo Oecumenicorum Conciliorum, in primario, & venerabiliori consessorii loco erigere thronum speciale pro dicti Sacri Codicis deposito, pro cujus eximia reverentia, inquit Chrysost. homil. 7. ad popul. [Evangeliũ quidem dum capere oportet, manibus lotis, & cum multa reverentia, & religione tremens, ac timens sumis.] Quod Moschi adeo observant, ut antequam illud tangant, profundissima reverentia signent se signo Crucis, & caput detegant. Inter veteres Christianos vigebat pia devotio ferendi in pectore Evangelium, non secus, ac si eis esset pretiosissima reliquia: quare Chrysostomus, homil. 19. ad populum ajebat: [Non cernis, ut mulieres, & parvi pueri præ magna custodia collo Evangelia suspendunt?] Et de Gloriosa Virgine, ac Martyre Cæcilia ejus acta testantur, quòd semper Evangelium Christi gerebat in pectore. Item D. Gregorius in ejus Regist. lib. 12. epist. 7. hæc scribit: [Excellentissimo filio nostro Adulovaldo Regi transmittere phylacteria curavimus, idest, Crucem cum ligno Sanctæ Crucis Domini, & lectionem Sancti Evangelii theca persica inclusam.] In quadam. epist. S. Joannis Damasceni ad Theophilum Imperatorem ex græco in latinum idioma à Frãcisco Combesis traducta, & Parisiis de anno 1664. impressa, hæc sequentia verba leguntur: [Evangelium S. Matthæi post annos octo à Christo in cœlum recepto scriptum est; Marci verò post annos decem; Lucæ post annos quindecim, Joannis post annos triginta duos.] FR. In catalogo librorum Chaldæorum Auctore Hebediesu Metropolita Sobensi, quem ex chaldaico idiomate in latinum Abraham Ecchellensis transtulit, Romæ impress. Typis S. C. de Propag. Fide 1653. fol. 7. §. Absoluta, hæc habentur: [Matthæus, qui hebraicè in Palestina conscripsit. Post illum autem Marchus romanè loquutus est in celeberrima Urbe Roma. Lucas verò Alexandriæ græcè loquutus est. Joannes autem Ephesi græcè conscripsit Evangelium.] De qua re. Vide fusius in dict. *Camelus*. Cæremonia ponendi librum Evangeliorum super humeros novello Episcopo in actu consecrationis ejusdem, à Græcis *Sancti*

Eti Evangelii jugum dicitur, & tunc tam à Græcis, quàm à Latinis in aperitione libri observabantur prima texti verba, ex quibus faustum, vel infaustum omen suscipiebant; hinc in ordinatione Athanasii Constantinopolitani Patriarchæ verba illa evangelica in oculos objecta fuerant, nempe, [Qui paratus est diabolo, & Angelis ejus.] quod ex indignis ejusdem Patriarchæ actionibus verificatum fuit, quare sede illa privatus est. Pachimera, lib. 2. cap. 15. E contra verò in consecratione Lanfranchi Cantuariensis Archiepiscopi occurrerunt evangelica verba: [Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.] Qui Præsul in largiendo eleemosynas fuit valdè insignis & in ejus successore S. Anselmo, qui reformationis causa passus est multas Coepiscoporum contrarietates, in ejus consecratione apparuerant verba: [Vocavit multos &c.] At quando hic Radulphum Rufensem Episcopum ordinaverat, visa sunt verba: [Erunt similes angelis Dei;] & è contra consecrans Harfastum pessimum Episcopum, lectus occurrerat hic textus: [Non hunc, sed Barabbam.] Narratur ulteriùs in actis S. Aupulii Diaconi, & Martyris Catanensis, quòd, quando à satellitibus captus fuit, Evangelium meditabatur, & à Præfecto interrogatus, aperuit Sanctus Evangelia, & reperta sunt verba, [Beati qui persecutionem patiuntur &c.] ac cupiens denuò Præfectus tale prodigium experiri, iterum illum interrogavit, & interrogatus iterum aperiens eundem librum, oblata sunt mysteriosa verba, [Qui vult venire post me &c.] Item Evangelium dicitur canticum. Vide *Canticum*. Vide *Gospel. Monasterium. Passio.* Evangelium Dominicæ in fine Missæ non dicitur, si in ea die celebratur de Vigilia Nativitatis Dom. V. *Vigilia*.

EVANGELIUM ÆTERNUM. FR. parvus, at pravus liber ita appellatus; de quo Odoricus Raynaldus ad An. 1256. n. 20.

EUBOICUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

EUCHARIS, græcum vocab. εὔχαρις, facetus, docilis. [Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat. Eccl. cap. 6.

EUCHARISTIA, nomen græcum εὐχαριστία, idest, gratiarum actio, seu grata memoria. FR. dicitur ab *Eu*, quod est bonum, & *Charis*, quasi bona gratia. Glossa in Clemen. de privil. cap. 1. Eucharistia dicitur *Perennis victima*, can. quia corpus, de consecrat. dist. 2.: || : Item *Communio*, quia in ea communicatur Christianis Corpus, & Sanguis Redemptoris. Dicitur *Hostia*, quia Patri Æterno Unigeniti ejus Filii hostia viva offertur. Dicitur *Sacramentum*, ex profunditate mysteriorum. Item *Sacrificium*, quia in ea habetur verum, & incruentum Agni immaculati sacrificium. Item appellabatur *Reliquiæ*. Dicitur *Viaticum*, quia pro demigrantibus de hac vita est provida alimonia. Item appellatur *Antitypon*. Dicitur tandem *Synaxis*, quod significat adunationem, quia ubi est hoc Sacratissimum Corpus, ibi Christiani tanquam aquilæ congregantur, quod antiquitus sub utraque specie etiam Laicis concedebatur, de qua re dictum est in dict. *Communio*. At quamvis tenerentur in Missa Christiani illius sæculi sub utraque specie hoc sacramentum suscipere; extra tamen eam sub sola specie panis reficiebantur, quia persequutionum tempore concedebatur Christianis deferre secum Eucharistiam, ut ad martyrium prompti statim illam potuissent suscipere, cujus usus multas Sanctorum Patrum attestationes invenies. De Monachis in eremo D. Basilius refert, quòd propter Sacerdotis carentiam, secum illi hunc consecratũ panem conservabant, & propriis manibus suscipiebant, quod in occidétali Ecclesia usq; ad Hormisdæ tempora perduravit, & propter devotionis relaxationem in Cæsaraguстano Concilio can. 3. ablatum fuit. FR. eadem prohibitio etiam in Rhemensi Concilio cap. 2. ordinata fuerat, apud Gratian. can. pervenit. de consecrat. dist. 2. Sed in Ecclesia orientali diutiùs remansit. Solebant præterea Christiani in itineribus hostiam consecratam secum deferre; ac de Satyro ejus fratre D. Ambrosius, & de S. Maximo Syracusarum Episcopo D. Gregorius testantur. Eucharistia in mari delata. Vide Baron. An. 635. num. 10. Ejus synonyma suprà relata. Vide *Antitypon. Communio Corporale. Corporale festum. Corban. Dominicale. Confirmo. Hostia. Synaxis. Viaticum*. Non est danda mortuis. Vide *Communio laica*. Conferebatur adultis, & infantibus. Vide *Baptismus*. Ubi est palam exposita Eucharistia, in eo Altari non aspergitur. Vide *Aqua benedicta*. Non debet cum Eucharistia populus benedici in illis verbis: *Sit et benedictio*. Vide *Benedictio*. In die Annuntiationis Deiparæ non debet administrari Fidelibus nisi in casu necessitatis, si in feria VI. Parasceve occurrerit. Vide *Parasceve*. Nec in eadem Parasceve Eucharistiæ Sacram. in processione deferri. Vide *Parasceve*. Item Eucharistia hierarchica appellatur Symbolum Fidei à B. Dionysio. Item Eucharistiam quodlibet Sacramentum D. Cyprianus vocat in Concilio ab eo celebrato, ubi de Baptismo ab Hæreticis collato agens, inquit: [Ut Antistes diaboli audeat Eucharistiam facere] Sic de Chrismate idem in sermone de ablut. pedum ait: [Quia post Baptismum, & Eucharistiam, quæ sui reverentia non patitur iterari. [Et clariùs de eodem Chrismate in epist. ad Januarium, [Porrò autem Eucharistia est, unde Baptizati unguntur.] FR. Papa Joannes XXII. Festum Corporis Christi cum multis Indulgentiis renovavit. Jo: Villanus par. 1. suæ histor. lib. 9. cap. 78. Quomodo antiquitus Eucharistia conservabatur. Vide *Ciborium*.

EUCHARISTICUM, εὐχαριστικόν. FR. Sic sermonem de ejus vita Ennodius Ticinen. Episcopus appellavit.

EUCHETÆ, *sive* EUCHITÆ, Hæreticorum secta, à vocabulo græco εὐχῖται, idest, *Oratores*, quia locũ Sac. Scripturę, ubi ait, [Oportet semper orare;] malè interpretantes, cõtinuò orabant. Diversis nominibus appellati sunt hi Hæretici, nempè. *Adelphiani. Enthusiastæ. Massiliani. Psalliani. Satha-*

Sathaniani. De eorum ineptiis, & erroribus dicetur in dict. *Precatores.*

EUCHOLOGIUM, Εὐχολόγιον, sic vocant Græci eorum Rituale, in quo præter orationes, & preces ad Sacramenta administranda, aliæ etiam functiones Sacerdotales, & Episcopales continentur.

EUCRATES, Εὐκρατὴς, benè tenens, benè compos, benè potens. Vide *Encratræ.*

EVECTIO, inter, seu potiùs eductio, exportatio, à verbo *Eveho*, idest, extrà veho. [Datis literis, & pueris destinatis cum evectione publica. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 9.] FR. sumitur etiam pro equitatione, ut Concil. Tolet. VII. can. 4. ubi in actu Visitationis taxatur numerus equorum pro Episcopi evectione. Item etiam fidei publicæ licentia, & charta salviconductus, seu, ut Itali dicunt, *Passaporto.*

EVECTUS, idem, quod suprà. [Evectu navali. Gregor. Turon. lib. 3. cap. 3.] Item sublevationem denotat. [Sic te Apostolicæ Sedis evectu, quasi super candelabrum sublime constituit. Paulin. epist. 27. ad Victric.

EVERSOR. Vide *Interversor.*

EVESTIGIO. FR. statim, vel continuò. Glossa in sexto, de statu regular. cap. unico, §. verum.

EVGUMENUS. Vide *Hegumenus.*

EVITUDO, evidentia. [Æmulos tuos ingenti evitudine vibrat. In vita S. Theodori Ducis.

EULOGIA, Εὐλογία, significat benedictionem. FR. ab εὖ, idest, *benè*, & λέγω, *dico*. :||: sumitur pro oblatione, & eleemosyna. [Ut de benedictionibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis convenienter partes incisas habeat in vase nitido, & convenienti, & post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exindè accipiant. Ex Decret. Pii Papæ. Apud Baron. ad Ann. 313. num. 51. & seqq.] FR. ex his Papæ Pii verbis nonnulli hanc dictionem significare solùm benedictum panem (de quo in dict. *Fermentum*) existimarunt: sed falluntur; nam *Eulogia* significat benedictionem in abstracto, eleemosynam, & munus; sic Papæ præfati verba *De eulogia accipiant*, idest, de eleemosyna, intelliguntur, (quæ & benedictio dicitur) quod idem est ac de munere accipiant; sic Eulogiæ dicuntur munera, quæ deferunt subditi suis Prælatis, Gloss. in can. de eulogiis, dist. 18. Sic etiã intelliguntur verba Sancti Paulini. [Panem campanum pro eulogia (*idest*, *pro munere*) de cellula nostra misimus, epist. 1.] Hinc Baronius loco cit. non dixit, quòd *Eulogia* significabat benedictum panem tantùm; sed quòd *Eulogia* dicebatur panis benedictus ad differentiam Eucharistiæ; nam ibi contra Novatores probat, quòd benedictio, & eulogia non intelligatur Eucharistia, sed panis benedictus, qui de eulogia, idest, de eleemosyna, & oblatione fidelium supererat, in quo sensu dixit D. Gregorius: [Ex parva eulogia, quam bonus Monachus accipit, lib. 9. epist. 42.] idest, ex parva eleemosyna; sic etiam donum, benedictio sæpè apud eundem Gregorium dicitur. [Unum autem caballum, quale invenire potuimus, de benedictione Sancti Petri transmisimus.] In significatu oblationis, seu eleemosynæ etiam ait Gelasius Papa; [Ut quidquid dedicationis, vel natalis Martyris die, quorum in eodem Monasterio reliquiæ sunt, per fidelium oblationes intraverit, medietatem quidem habeat ipsum Monasterium, medietas autem Episcopo offeratur,] & inferiùs: [Sin verò nil tale inter eos constiterit, mediante te quid Episcopo nomine eulogiæ offerri debeat &c. 18. quæst. 2. can. Eleutherius,] & ibi Glossa. Item [De eulogiis ad sacra Concilia deferendis (*idest*, *de muneribus*) nil invenimus à majoribus terminatum, sed sicut unicuique Presbytero placuit; nam si constitutum fuerit aliquod illo tempore benedictionis afferri (*idest*, *tempore Concilii*) forsitan minus libenter ad synodos occurrerent, & magis venire obtrectarent, quæ non sunt (ut arbitror) rationabiliter requirendæ, nec ultrò delatæ, can. 7. distinct. 18.] Ridiculum enim esset, si *Benedictiones*, & *Eulogias* hìc frustilla panis benedicti deferenda Patribus Concilii à Sacerdotibus intelligerentur. Vide ergo hujus dictionis synonyma. *Benedictio beatica. Collecta. Eleemosyna. Fermentum. Oblatio* :||: In textu verò S. Gregor. lib. 8. epist. 33. legitur *Elogium*; sed Elogium corrigendum est, quod, ut suo loco diximus, testamentum significat.

EULOGIMENOPOLIS, Εὐλογημενόπολις. Ita appellata fuit à S. Germano Civitas, quæ ad radices montis Casinensis per Bertarium Abbatem ædificata fuerat; vocabulum quidem græcum est Benedicti Civitatem significans; at cùm deindè ibi corpus S. Germani translatum fuerit, S. Germani Civitas appellata est: Chron. Casin. lib. 1. cap. 33.

EUNOMIANI, hæretici. V. *Aetiani. Anomæi*; ab Eunomio ita appellati, cujus errores. Vide *Trinitas.*

EUNUCHIZO Εὐνουχίζω. FR. castro, virilia amputo. [Qui se propter epilepsiam curandam eunuchisavit. Ivo Carnot. epist. 233.] licèt in mendosis Codicibus *Enuchizavit* legatur. Epilepsia verò est morbus, qui comitialis, sacer, & herculeus dicitur.

EUNUCHUS, Εὐνοῦχος, eviratus. FR. tripliciter à Christo Domino distinguitur, idest, naturalis, artificialis, & spiritualis. De secunda specie Eunuchorum dubitatum fuit, utrùm ad ordines ecclesiasticos illi admitti possint. Glossa in can. præcepta canonica, dist. 55. stante Juris Civilis prohibitione, & inhabilitate ad militiam, ff. de re militari, l. qui cum uno; nam Eunuchi infames declarantur ab Impp. Domitiano. Baron. Ann. 83. num. 2. Constantino Magno. Idem Baron. An. 314. num. 74. Justinian. Idem Baron. An. 529. num. 18. & 19. & ideo Stephanus Papa ait: [Infames dicimus quoscumque leges sæculi infames pronunciant, apud Gratianum, in §. hinc colligitur. 2. quæst. 3. post can. 7.] Propterea tanquam infames ab ordinibus arcentur, ut Concilia, & Pontifices statuerunt. Baron. An. 325. num. 144.

can. Apostol. cap. 3. de corpore vitiatis 33.quæst. 2. & 3. can.8. can. te quidem 11. quæst. 1. & alibi; nihilominus canones à susceptione ordinum illos eunuchos tantùm prohibent, qui ad exemplum Origenis propter continentiam castrari passi sint can. si quis, dist. 56. & Baron. ad An. 529. num. 20. &c. Synonyma hujus vocabuli. Vide *Carsamatium*. *Spado*. *Archigallus*. *Truncatus*.

Evochia, publicum convivium, εὐωχία. [In cœlis est hoc cœleste convivium, quod evochia græcè dicitur. Clemens Alexand. lib. 2. Pedag. cap. 1.

Euphrates flumen. Vide *Chobar*.

Eusebia, εὐσέβεια, pietas, religio. D. August. lib. 10. de Civit. Dei, & D. Gregor. Nissen. lib. de homine, cap. 1.

Eusebius Vercellensis Episc. S. Athanasii adjutor fuit in traducendo latinè ejus symbolum. Vide *Symbolum*.

Eutrapelia, εὐτραπελία, urbanitas, & comitas; aliàs ἀστεϊσμὸς appellata: hæc ab ἄστυ urbs, formatur; etsi asteismus pro sermone urbano & eleganti sumi soleat. Sed D. Paulus eutrapeliam in malam partem accepit, quando de variis loquens vitiis, quæ nec in nobis debent nominari, subjungit: ἢ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, idest, *& eutrapelium, quæ non decentia*, seu convenientia. Quod noster vertit, *aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet*: Ephes. 5.4. Accepit ergo Paulus pro facetia scurrili, & viro Christiano indigna. Derivatur autem ista vox ab εὖ, benè, & τραπελὸς, mutabilis, quasi qui in occasionibus scit benè se vertere ad seria, & faceta. Attamen doctrinæ Aristotelis, & Theologorum insistendo, eutrapelia absolutè, est virtus moralis in medio consistens, inter scurrilitatem, & rusticitatem, cùm auream mediocritatem observet.

Eutychiani, hæretici. FR. à quodam Constantinopol. Abbate, qui Eutyches vocabatur, à Theodosia Augusta protecto, & per quem nimis angustiata fuit Ecclesia Dei, qui hæretici in Christo naturam solùm divinam admittebant. 24. qu. 3. can. 39. quibus associati sunt Theodosiani à Theodosia Justiniani Imp. conjuge, eorum fautrice, ut suprà diximus, ita appellati, seu potiùs à Theodosiano, qui simul cum Gajano furore populari in eadem die ambo in Diœcesi Alexandrina pro Episcopis intrusi sunt; hi enim duo Eutychidis, & Discoridis erroribus adhærentes, & Concilii Chalcedonensis decreta negantes, asserebant unicam tantùm in Christo naturam, cum hac tamen differentia, quòd corruptibilem admittebat Theodosianus, Gajanus verò incorruptibilem. 24. quæst. 3. can. 39.] Stat apud conscientias vestras, quanta Nestorius, & Eutyches, gemina diabolicæ informationis ostensa, diu castam Ecclesiam, Orientalium disciplinam, perfidiæ fornicatione corruperint. Ennod. Ticinen. Episc. de Hæret. & Synodo dict. 6.] Vide *Nestoriani*. *Enoticus*.

Eutychius, latinè Bonaventuram significat. Vide *Bonaventura*.

Evva, lex, seu constitutio, ex voce gallicâ antiqua, adhuc tamen in usu apud Anglos. [Secundùm legem, & evvam ille, cui domus fuerit infracta, & spoliata, in triplum componat. In constitut. Caroli Magni, lib. 2. cap. 65.] Quare in capitulis Marci Vvelseri legendum est: [Correpti secundùm evvam Bojoriorum, vel legem.

Ex. FR. deformitatis nota est. Glossa in can. pudenda 24. quæst. 1. §. Execratus.

Exacto, exigo. [Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de eis, qui ad palatium, seu in hostem pergunt theloneum exactaverit, cum sua lege theloneum reddat, in constit. Caroli Magni, lib. 4. cap. 31.] Idem vocabulum reperitur in Cabylonense Synodo, can. 18. FR. & in l. si quis alienam, de raptu, & l. de heribannis, eod. tit.

Exafoci; hoc vocabulum in Anastasio Biblioth. duplicem errorem evidenter continet; primus namque est in separatione literarum, secundus verò in variatione earundem; scribit enim in Benedicti III. vita: [Simili modo & in Monasterio B. Martini fecit canistra exafoci duo ex argento.] juxta meam censuram scribendum erit *Exaphota*, quod significat sex luminum, ex græcis dictionibus ἕξ, idest, sex, & φῶτα, lumina, seu splendores. Vide Exafotia in dict. *Enofotius*.

Exagella, lances, statera, seu pondus, apud S. Zenonem, Serm. 6. ad Neoph. & Ennodium in vita S. Epiphanii Papiensis Episcopi, diminutiva fortasse ex græco vocabulo ἑξάγιον, quod sextam unciæ partem significat. [De ponderibus quoque, ut fraus omnis amputetur, penitus à nobis aguntur exagia. In Novell. Theodos. & Valent. Impp. tit. 25.] Quamvis ibi Glossa omne ponderis genus significare ait. FR. *Exagellam* puto esse modicam exactionem, & normam victualem, quam Itali *Livellum* appellant; nam *Livellare* italicè, latinè librare à libra dicitur. Ex Ennodii verbis hoc asserere inducor, qui loco supracitato virtutes S. Epiphanii exaltans, ac præcipuè de ejus munificentia ait: [Omnibus Sacerdotibus in itinere positis munificus, communis, affabilis, & quasi exagellam relinquens se ipso præstantior.] Quod in notis ad eundem Sirmondus normam, & exemplum interpretatur. Ac in Monasticis regulis etiam de quodam juvene habetur, qui civiliter mundo moriens, suam hæreditatem carnalibus fratribus *Exagellario titulo* diviserat.

Examitus, pannus sex filis contextus. [Aliam quoque planetam examitam, lib. 3. Chron. Casin. cap. 20.

Exancontæ. Vide *Tzacon*.

Exarchus, ἔξαρχος: officialis, Princeps, seu Capitaneus in utroque foro; nam Patriarcha Constantinop. etiam Exarchum habebat tanquam ipsius delegatum, qui decimas, & alios Ecclesiæ Constantinopolitanæ proventus exigebat, atque in Conciliis post Patriarcham, & ante Metropolitanos subscribebat. At *Exarchus provinciæ* metropolitanum, seu Archiepiscopum significabat: [Exarchi provinciæ, dico autem Episcopi metropolitani. Concil. Sardicen. can. 6.]

Ubi

Ubi sic Balsamon exponit: [Exarchus Diœcesis, non uniuscujusque provinciæ Metropolitanus est; sed Metropolitanus totius Diœcesis: Diœcesis verò dicitur, quæ multas in se provincias continet.] Itaque tres Exarchi, seu Primates sub Patriarcha Constantinopolitano numerabantur, idest, Ephesinus pro universa Asia minori, Cæsareæ Cappadociæ pro universo Ponto, & Heracleus pro tota Thracia. Dicebatur etiam *Exarchus Diœceseos*, idest, Primas. [Si autem cum ipsius provinciæ metropolitano Episcopus, vel Clericus controversiam habuerit, vel Diœceseos exarchum adeat. Concil. Chalced. can. 9.] Reperiebatur, ut suprà notavimus, hujusmodi dignitas etiam sæcularis, & Exarchus Italiæ erat Imperialis Vicarius. FR. Exarchatus autem Italiæ erat etiam ecclesiasticum dominium, licèt Græcorum Imperatorum temporibus à laicis exerceretur, atque Ravennæ residebat; ideo enim à Papino illud dominium recuperatum Ecclesiæ restitutum fuit; sic etiam secunda vice Carolus Magnus fecerat, & Stephanus II. tunc Leoni Ravennati Archiepiscopo illud administrandum commisit, qui ac ejus Successores semper Italiæ exarchatus titulum retinuerunt, ita Sigonius, lib. 3. de Regno Italiæ, Anno 755. sed nomine S. Sedis Romanæ gubernabatur; non verò, quòd Ravennæ Exarchatus fuisset Archiepiscopis Ravennatibus annexus, ut Ughellius, & de Rubeis apud Hieronymum Fabrum in Sac. Memoriis Ravennæ pag. 49. asserunt: quinimo recuperato à Carolo Magno exarchatu Ravennæ, non Stephano II. ut Fabrus ait; sed Adriano I. restituerat Imp. qui Pontifex non solo Leoni Episcopo; sed simul cum aliis Tribunis exarchatum illum commiserat: [Siquidem Leo tunc quadragesimus primus Archiepiscopus, & Julianus, Petrus, ac Vitalinus Ravennates Tribuni Plebis Ravennam, exarchatumque pro Romano Pont. administrabant. Blond. decad. 2. lib. 1.] Ejus titulus. Vide *Titulus Exarchi*. Vide *Hexarchia*. Erant Visitatores. Vide *Periodeutis*. Hexarchus dicebatur, quia sextam partem Imperii gubernabat, sicut *Tetrarcha*, qui quartam regni partem regebat.

EXATEUCHUM. Vide *Extaticum*.

EXAUTORATIO, degradatio, de qua dictum est in verbo *Degrado*. Penes Tertullian. legitur etiam *Exautoro* verbum. FR. rectiùs *Exauctoratio*, & *Exauctoro*, seu *Exauthoratio* &c. scribendum. Apud Ulpian. in l. 2. §. ignominiæ, ff. de his, qui not. infam. exponitur, insignia militaria detrahere, & infamem efficere, sed contra Ulpianum Laurentius Valla Elegantiarum, lib. 6. ait, quod *Exauctorare* est Ducem ab imperio suo dimittere, vel missum facere militem; apud Quintilianum in Milite Mariano, ubi inquit; [Pater huic emeritis bello stipendiis, tum cum tota subnixum Numidia fregimus Jugurtham, exauctoratas armis magus agresti labore subegit.] Et Titus Livius ab Urbe condita, lib. 35. [Volonum quoque exercitus, qui vivo Gracchio summa fide stipendia fecerat, velut exauctoratus morte Ducis, ab signis discessit:] & lib. 39. ubi hoc modo: [Exauctoratum equitem cum gratia Imperatoris viderunt, se quisque excusare, & vicarium accipere.] Et lib. 6. belli Macedonici de Cornelii Scipionis triumpho loquens, inquit; [Milites exauctoratos dimisit.] Ex quibus datur intelligi Exauctorare in significatione Livii, & Quintiliani diversificari ab Ulpiano suprà relato; *Exauctorare* tamen cum infamia legitur apud Lampridium, qui Alexandrum tumultuantes legiones exauctoravisse scribit; & apud Hermolaum Barbarū, exauctorati milites dicuntur, qui aliqua de causa militiæ sacramento solvuntur; sicut resignati, quibus ob delictum adimitur stipendium; & ideo hoc modo possunt conciliari Auctores superiùs allati, cùm videamus verbum Exauctorare in bonam, & malam partem accipi, ut patet in l. qui cum uno, §. non omnis, & §. exauctoratus, & in l. proditores. ff. de re militari; ubi proinde Jurisconsultus verbum dubium declaravit. In Jure tamen canonico in malam partem accipitur: [Si quis à proprio Episcopo depositus Presbyter, vel Diaconus, aut etiam à Synodo quilibet Episcopus fuerit exauthoratus, molestiam imperialibus auribus inferre non præsumat. 21. qu. 5. can. 2.] Cujus Synoyma. Vide *Degrado*. *Execratus*. De origine hujus pœnæ exauctorationis apud Ecclesiasticos. Vide Baron. ad An. 57. nu. 22.

EXCANONICO, & *Excanonicor*, à dignitate canonicali deponere, & deponi significat. [Cùm esses literatoriæ artis omninò ignarus, scis, quia amici tui epistolæ, quas depravasti, te fecerunt canonicum, teque per easdem facilè excanonicari posse, si significent Summo Pontifici cum aliis enormitatibus tuis damnatæ usurpationis officium, quod exerces. Petr. Blesen. epist. 11. & apud eundem *Canonico*, & *Canonicor* pro canonicum efficere, & fieri reperitur; [Fili vis canonicari? Ser. 13.] de S. Augustino loquens. Vide similes phrases in dict. *Canonicus*.

EXCEPTIO, dicebatur festum S. Martini. Vide *Subventio*.

EXCEPTOR. Notarius, licèt in rigore Abbreviatorem significet: sed quia plerumque solent Notarii abbreviationibus uti scribendo; ideo etiam ipsi Exceptores appellantur, [Brevi exceptorum numero dedicatus enituit. In vita S. Busiridis Confess.] Quorum Collegium *Schola exceptorum* dicebatur. Vide *Protonotarius*.

EXCEREBROR. FR. cerebro privor, seu cerebrum amitto. [In quacunque obstantia ruendo excerebrantur. Pet. Blesen. Serm. 47.

EXCESSUS, ut plurimum apud Tertullianum mortem significat, [Præcipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renunties nuptiis, lib. 1. ad Uxorem, cap. 1. Post excessum omninò non nubitur. Idem adversus Valent. cap. 32.] In eadem significatione Matthæus Evangelista ait: [Loquebantur de excessu, cap. 17.] Nonnunquam verò idem Tertull. in significatu relaxationis, vel trasgressionis hoc vocabulo usus est;

est; quemadmodum quando dixit: [Adde, quòd & hæc ipsa hujus consilii interjectio, quasi interrogationem excessus sui passa, statim se refrænat, & revocat. Exhortat. ad Cast. cap.4.] Vide *Delictum*.

Excetra, ἔχιστρα, hydra, serpens in aquis degens, & translativè pro impatientia accipitur à Tertulliano. [Talis igitur excetra delictorum cur non Dominum offendat? de patientia, cap.5.] Aliqui tamen *Exhedram* legere mallent, quia impatientię defectus est omnium delictorum sedes; sed melius videtur excetram legendum; hydra enim aptiùs impatientiæ est typus, ex qua cætera vitia pullulant. FR. De hac serpentis specie mentionem facit D. Hieronymus in epist. ad Julianum Diacon. inquiens: [Hibera Excetra ore dilaniet.] Alii hunc locum legunt *Hydra Excetra*.

Excionita. Vide *Stylita*.

Excæcatus. Vide *Eluminatus*.

Excommunicatio, ecclesiastica censura, per quam Christianus nedum à fidelium consortio sejungi cogitur; sed omni spirituali adjumento privatur: hinc Excommunicatio dicitur, idest, *Extra communicationem*, quæ pœna usque ab Apostolorum temporibus fuit in usu; invenitur enim in epist. prima Corinth. c. 5. quòd Apostolus quendam excommunicasset, de quo dicitur ibi: [Tradidi eum Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.] Quem locum expositores de excommunicatione intelligunt; nam qui à mystico Ecclesiæ corpore separatus reperitur, in manu Satanæ remanet, quo loquendi modo usi sunt etiam Sancti Patres. [Qui ab Ecclesiæ corpore respuuntur, quæ Christi est corpus, tanquam alieni à Dei corpore, dominatui diaboli traduntur. S. Hilar. in psal. 118.] Quæ excommunicatio ne contemptibilis apud fideles efficiatur; Sac. Trident. Synodus Prælatos admonet, ut cum moderamine adhibeatur: quod D. Gregor. etiam adverterat, inquiens: [Sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ, vel solvere studeant, vel ligare, hom.29. in Evang.] Antiquitus omnes excommunicati exosi, & abominati erant à fidelibus, tum in spirituali, tum etiam in temporali participatione; sed postea Martinus V. vigore ejus bullæ publicos Clericorum percussores, & excommunicatos denunciatos tantùm vitandos esse declaravit. Hujusmodi damnationis species apud Druidas Gallorum gentiles Sacerdotes antiquitus reperiebatur, de qua Cæsar. lib.6. de bello Gallico ait: [Si quis aut privatus, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima, quibus ita est interdictum, ii numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quis ex contagione incommodi accipiat, neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.] FR. quòd excommunicatio pro rę levi non sit infligenda, habetur in can. nemo Episcoporum, & can. nullus Sacerdos 11. quæst.3. De differentia autem inter majorem, & minorem excommunicationem. Vide Glossam in can. si quem, de sent. excom. Ulteriùs in regulis monasticis hæc vox *Excommunicatio* non semper accipitur rigorosè pro ecclesiastica censura; sed pro quadam corporali mortificatione, ac segregatione à cæteris Monachis; sic etiam D. August. verbo *Excommunicor* pro absentari, & abstineri usus est, qui sic ait: [Qui enim, sicut dixi, cognoscens reatum suum, ipse se humiliter ab Altari Ecclesiæ pro emendatione vitæ removere voluerit, ab æterno illo, & cælesti convivio excommunicari penitus non timebit. Serm.253. de tempore.] Vide *Acrimonia*. *Anathema*. *Clausura*. *Noto*. *Presura*. Excommunicatio in bulla Cœnæ. Vide *Processus*.

Excommunico. Vide *Anathematizo*. *Noto*.

Excondico. FR. promissionem, seu dictum retracto, revoco. [Quod Hadulphio missaticum tuum commiseras, de quo missatico se non excondixit. Hincmar.

Excultores Fontium. Vide *Facularum accensores*.

Excusatio. Vide *Sunnis*.

Excuso, pro excludo: in regula S. Benedicti. cap. 65. §. 1. Ita etiam Pontius in Cypriani vita inquit: [Magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excusat.

Execratus. FR. degradatus. [In divisione est non consecratus, sed execratus Episcopus can. pudendæ 28. quæst. 1.] dicitur etiam dignitate exutus, can. ait Cęlestinus 24. qu.1. Ejus Synonyma. Vide *Dissecratus*. *Degradatus*. *Exautoratio*.

Exedra ἐξέδρα. Vide *Gazophylacium*, & in dict. *Absida*. *Perivolium*. FR. Exedra est absida quædam separata modicum quidem à templo, vel palatio, & inde dicta, quòd extrà hæreat, græcè autem *Cyclon* vocatur. Walfrid. de rebus Eccl. cap. 6.

Exegesis. FR. expositio sacra; vocabulum Ægypriacum existimat Budæus; nam ait, *Exegetes* appellant illi rerum sacrarum interpretes. Latini verò *Exegetica* libros Pontificales denominarunt, & à Floro Caroli Calvi coætaneo *Exegesis* appellatus est ejus tractatus de expositione Missæ sacrificii, in Biblioth. Patrum editionis secundæ, tom. 6. pag. 262.

Exemplo, transcribo. [Nocturno sub tempore, famulante lumine, celeriter exemplavit. Gregor. Turonen. lib. 1. miracul. cap.64.] FR. de hoc verbo, sæpè in instrumentorum, & privilegiorum transcriptionibus. [Ita diligenter exemplavi, & scripsi. In privilegio Caroli Magni, apud Torrigium de Cryptis Vatican. edit. 2. pag. 510.

Exenium. Vide *Xenium*.

Exequiæ, funerale officium, ita dicitur, quia defuncti voluntas exequitur, ut Mutio Capuccino, de off. mort. cap. 6. placet; vel juxta Durandi opinionem, quia officium defunctorum extra horas canonicas recitatur; vel ex eo quia, ut asserit Donatus, ad aliam vitam defunctos sequuntur viventes. S. Zeno Episc. & Martyr. Serm. 3. de Abrahamo, *Vivas exequias* sacrificium Isaach ejus filii argutè appellavit. FR. An liceat pro

viventibus exequias celebrare, disputant Theologi; sed pro affirmativa varia hujus rei exempla afferuntur, ut de Carolo V. Imperatore ex Famiani Stradæ historia, qui, dum viveret, ex Joannis Regulæ Ordinis S. Hieronymi consilio, sibi exequias celebrari jusserat, imitando in hoc Albertum Magnum, sicut Ferdinandus de Castillo, lib.3. in S. Dominici historia, c.43. refert. Idem fecerat Petrus Vellius, de quo in vita S. Francisci Xaverii legitur. Nihilominus hoc non licere alii docent, quos citat, & sequitur Layman. lib.5. moral. tract.5. cap.2. n.15. :||: In exequiis fit aspersio acquæ benedictæ super cadaver, vel tumulum, incensoque benedicto thurificatur, in symbolum fidei, quòd corpora, nempè, illa incorrupta resurrectura sint in die Judicii. Prudent. in hymno de exequiis mortuorum. Solebant Antiqui sub cadavera spargere arborum folia, ad denotandam futuræ resurrectionis spem; de hedera, & lauro mentionem facit Durandus, lib.7. c.35. his verbis: [Hedera quoque, vel laurus, & hujusmodi, quæ semper servant virorem, in sarcophago corpori substernuntur, ad significandum, quòd, qui moriuntur in Christo, vivere non desinunt. [De hac consuetudine Gregor. Turonen. de gloria Confessorum, cap.84. agens de S. Valerio Episc. inquit: [Lauri etiam folia sub se habebat strata, de quibus assumens Episcopus, multis infirmis præbuit medicinam.] Ac nostris temporibus quando remota fuerunt corpora Sanctorū Apostolorum Simonis, & Judæ in Vaticana Basilica, sub ea sacra deposita inventa sunt aliqua lauri folia, quod in actis pub. ejusdem translationis testatur. FR. sub corpore incorrupto per XIV. fermè sæcula S. Ceciliæ V. & M. de ann. 1599. invento, adhuc extabant viridia cedri folia, ut mihi testata fuit quondam Donna Theodora Jacubilli oculata testis ejusdem Monasterii Sanctæ Cæciliæ Transtyberinæ monialis. :||: In Melita sub mortuorum capita pulvinar cedri, vel chrysomali foliis refertum solent imponere. In eadem insula à defunctorum hæredibus, ac consanguineis etiam pauperibus pro anima defuncti, præter panis quantitatem, distribui solent fabæ coctæ, quas *Beghillam* vocant, ex turcico vocabulo *Begala*, idest, fabæ; quod in multis Italiæ locis pro animabus defunctorum erogari vidi; ritus quidem gentilis, ut ex Festo colligitur; nam propter languidam, & decoloratam fabæ speciem, mortis figuram repræsentabat. Debent autem superfluæ expensæ in exequiis evitari; nam, ut benè Chrysologus, Serm.9. advertit, inquiens: [Sunt enim ostentationis nundinatio, non autem commercium charitatis.] Vide *Defunctus*, *Missa defunctorum*.

Exequialis, quod ad exequias pertinet.

Exequutor Testamentarius. Vide *Erogator*.

Exercitalis. FR. miles, qui in exercitu militat ad differentiam præsidiariorum militum, & similium. [Si quisque exercitalium in eandem bellicam expeditionem proficiens, minimè Ducem suum secutus fuerit &c. In constit. Visigothorum, lib.6. tit.2. l.9. & l. si quis, de exercitalibus.] Item operarius etiam intelligitur, l. recolimus, de homicidio liberi hominis.

Exercitium. Vide *Asceticon*, *Exercitivum*.

Exercitivum, exercitium; ita Luitprandus, lib. 2. c.3. de Theodoræ Augustæ duabus filiis agens inquit: [Sibi non solùm æquales, verùm etiam Veneris exercitivo promptiores.

Exercito. FR. verbum, quod exercitum ducere significat: [Et hoc promittimus, ut ibi volueritis exercitare in alio Ducatu &c. In capitulare Sicardi, c.19. apud Camillum Peregrinum in hist. Longobard. Princ.

Exerte, manifestè. [De nubendo verò in Domino cum dicit, Tantùm in Domino, jam non suadet; sed exertè jubet. Tertull. lib.2. ad Uxor. c.1.

Exertus, clarus, & manifestus. [Si enim & hostes exertos non tantùm vindices occultos agere vellemus; deest nobis vis numerorum, atque copiarum. Tertull. advers. gentes, c.37.

Exfestuco, à possessione demoveo, & è contrà *Infestuco*, in possessionem mitto; antiquitùs enim virga, seu festuca signum possessionis tradebatur, & quando possessio cedebatur, seu quid simile, tunc possessor antiquus removebat à se, seu projiciebat virgam, vel festucam. [Tandem miser juvenis à villico persuasus Creatorem suum ore suo negavit, manu exfestucavit, diabolo [homagium faciens. Cæsar. lib.2. c.13.] Vide Etymon in dict. *Fistucus nodatus*.

Exfibulo, fibulam exsolvo. Apud Prudentium.

Exhæredem facere. FR. hæreditate privare, l. de eo præcipimus, de necessariò relinquendis.

Exhedra. Vide *Asida*, *Excetra*.

Exigo. Vide *Exactio*.

Exinuatus, involutus, implicatus. [Ut vix rudentem attigerit, cùm velum videret jam exinuatum in contos suos. Paulin. epist.34.] qua phrasi modum nauticum in colligendis velis, & circum antennam illa involuta significare voluit. Usitatiùs tamen *Exsinuatus* diceretur.

Exlex, sicut enormis, idest, extra normam; sic exlex extra leges dicitur, qua dictione Simeon junior Pater Græcus usus est orat.9.

Exmero, purgo: [Ipsum argentum exmerent, & sine fraude. In constit. Caroli Calvi, tit.31. cap.13.

Exocatacoeli, ἐξωκατάκοιλοι, sic aliqui Constantinopolitanæ Ecclesiæ officiales appellabantur; nam extra patriarchium pernoctabant, erant enim in civitate Parochi; ideò in eorum parochiis pernoctare tenebantur. Hi sex erant, nimirum, Magnus Oeconomus, Magnus Sacellarius, Magnus Scevophylax, Magnus Chartophylax, Præpositus parvo Sacello, seu Sacellion, & Protecdicus: Balsamon autem quinque tantùm numerat, quia sextus, & ultimus à Patriarcha Gregorio Xiphilino sub imperio Alexii Comneni additus fuerat; quorum officia in eorum propriis locis explica-

bun-

buntur. Erant itaque hæ dignitates maximæ authoritatis, & præeminentiæ; ita ut in publicis confessionibus Episcopos præcederent, cùm illius Ecclesiæ veluti Cardinales essent, & uti tales in Florentino Concilio habiti sunt, in cujus actis hæc habentur: [Patriarcha Papam stantem osculatus est in gena; nos verò cum Exocatacœlis sedentes dexteram, & genam osculati sumus.] In patriarchatu Diaconorum officium exercebant, ut in dict. *Archidiaconus* diximus: in qua functione planeta utebantur. Hinc recentiorum Græcorum error convincitur, dum Latinos calumniantur, quia in officio Diaconi aliquando Sacerdotes succumbere permittunt, adversus quos calumniatores Emmanuel Caleca, lib.4.c.21. inter alia affert hoc eorumdem exemplum supradictarum dignitatum, quibus cùm præditi essent Presbyteri, in Missa tamen Patriarchali Officium Diaconi exercebant. Quæ dignitates, licèt sex numerentur; tamen re vera erant septem; nam dignitas Archidiaconalis, cùm sit ad nutum Patriarchæ amovibilis, non connumeratur. FR. Adrianus verò Junius primam syllabā divisim legit, nempè, ἒξ κατάκοιλοι, idest, sex Catacœli, quia (ut ait) erant eorum parochiales Ecclesiæ in vallibus situatæ: at præterquam hoc sine fundamento commentatur; inverisimile quoque videtur, quòd in illa tam magnifica Civitate Constantinopolitana non ampliùs, quàm sex parochiæ reperirentur, & omnes in vallibus sitæ; & à fortiori, quod tempore Balsamonis, quando, nimirū, non sex, sed quinque tantùm erant hujusmodi Parochi, tunc etiam *Exocatacœli* appellarentur. In Novellis Alexii Comneni Imp. à Leŭclavio collectis legitur motam fuisse litem inter Episcopos ex una parte, & Chartophylacem ex altera, unam, scilicet, ex supradictis dignitatibus super præcedentia; in cujus favorem scripsit his verbis Imperator: [Quòd sederet ante Episcopos, quoties illos convenire ob aliquam necessitatem oportebat.] Et Silvester Sguropolus Exocatacœlus, quòd in Florentino Concilio ante Episcopos ejus æquales non sedissent, conqueritur, & talia in eorum favorem ibi sect.4.c.10. adducit: [Nam ut illi quinque sensus numquam ab homine vivo removentur; ita nec illi à latere Patriarchæ discedunt. Semper suprà Archiepiscopos capiebant loca, ac ut præsides Patriarchici Senatus celebrabantur.] De Constantinopolitanis Cardinalibus mentionem facit Joannes Papa VIII. ad Augustum Basilicū Leonem scribens, & Adrianus Papa, quando in sede Patriarchali restituerat Photium, qui à Summis Pōtificibus ejus prædecessoribus ea sede privatus fuerat, hanc conditionem Adrianus adjecit, nempè: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem ascendat; sed ex Presbyteris Cardinalibus ejusdē Ecclesiæ, vel Diaconibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt, apud Baron.] Vide *Protonotarius*.

Exoche, ἐξοχὴ, eminentia, excellentia, & tumor, sumitur etiam pro hæmoroide. [Nec ambulare, nec sedere possum rhagadis, & exochadis dolore, & tumore. D. Aug. epist. 148. ad Fratr.] De significatione hujus vocabuli à Clemente VIII. ejus Medicus interrogatus respondere nescivit. Vide *Rhagas*.

Exochionium, & *Exocionitæ*. Vide *Stylita*.

Exodius, ἐξώδιον, cantus. Adriani Junii lexicon Græco-Lat. de quo D. Hieronym. lib. 2. contra Ruff. licèt aliqui commentum in Exodum significare putent.

Exodus, unus ex Pentateuchi libris; ἔξοδος enim græcè exitum significat; nam in hoc libro de liberatione Israelitici populi ex Ægypto agitur.

Exomologesis, ἐξομολόγησις, confessionem denotat; aliquando tamen non significat sacramentalem confessionem. [Ut qui libellos à Martyribus acceperunt, si incommodo aliquo, aut infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram, quin apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint. D. Cyprian. epist. 17. lib. 3.] Ac propriè ultimum actum publici pœnitentis significat, quando, scilicet, post satisfactionis complementum, ab Episcopo in Ecclesiam conducebatur; ubi ad terram prostratus, & coram Clero, ac populo commissa crimina detestabat, cū propositio emendationis. [Tanto operosior probatio, ut non sola conscientia, sed etiam aliquo actu administretur, is actus, qui magis græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologesis est. Tertull. de Pœnit. cap. 9. Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet &c. Ibidem, cap. 12.] Et clariùs S. Cyprian. lib. 1. epist. 11. ait:] Æstimato justo tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeat.] Aliquando etiam hoc vocabulum processionem in signum pœnitentię ad implorandam divinam misericordiam denotat, quando, scilicet, Deus per turbines, & ærumnas contra humanum genus iratum se ostendit. [Pro incolumitate Principis nostri, atque salvatione populi, & indulgentia totius peccati, & à cunctorum fidelium cordibus expulsione diaboli, exomologeses votis gliscentibus celebrentur. Concil. Tolet. XVII. can. 6.] In eodem sensu, eodemque vocabulo Concilium Lugdunen. III. can. 32. utitur. FR. Gloss. in can. quod si pœnitentiam, 27. qu. 1. exomologesim, pœnitentiam, vel satisfactionem intelligit. Vide Baron. an. 56. n. 16. 17. & 18. De confessione verò sacramentali. Vide *Confessio sacramentalis*, *Humilisico*.

Exonia. Vide *Sunnia*.

Exorbitatio, deviatio, distractio. [Ideòque & à primordio exorbitationis capacem. Tertull. de anim. c. 4.] Ubi de homine loquitur, qui, nimirum, quatenus corporalis sit, ab ejus creationis primordio ad vitium, & ad malum devius est, ac distractus. In eodem sensū D. Aug. [Exorbitare ab itinere sapientiæ, lib. 9. de Civit. Dei] dixit.

Exorcismus, ἐξορκισμὸς, adjuratio, à ve bo

græ-

græco ἐξορκίζω, adjuro, religione obstringo.
EXORCISTA, ἐξορκιστής, adjurator: unus ex quatuor minoribus ordinibus, cujus officium est Energumenos adjurare. Refert Beda Salomonem exorcistas constituisse, ac eos in modo exorcizandi instruxisse, authorem afferens Josephum hebræum, lib.8.c.2. Amalar. de Eccles. off. lib.2. cap.9. Et Origenes, c.35. in Matth. testatur Salomonis exorcismorum librum ad sui usque tempora conservatum fuisse. Prudentius in Apoth. contra Judæos exorcizandi hujusmodi carmina composuit.

Intonat Antistes Domini: fuge callide serpens.
Exue te membris, & spiras solve latentes.
Mancipium Christi fur corruptissime vexas.
Desine, Christus adest humani corporis ultor.
Non licet, ut spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi, ventose liquor, Christus jubet, exi.

Erat etiam Exorcistæ officium Cathecumenos ante Baptismum exorcizare. Cyprian. epist. 76. Optat. Milevit. Catechum. myst. 2. Nazianz. lib. 4. Basil. orat. de baptismo. Ambros. ad Amphiloc. Chrysost. de Sacram. lib. 1. c. 5. Exorcistæ, de quibus Ulpianus Christianorũ inimicissimus loquitur, erant idololatræ, qui superstitiosis incantationibus à Dæmonibus vexatos curare ostentabant; sic enim inquit ille: [Non tamen si incantavit, si imprecatus est, si (ut vulgari verbo impostorum utar) exorcizavit, in l. 1. ff. de var. & extraord. cognit.] per impostores tamen Christicolas intelligit, quorum vulgari vocabulo *Exorcizare* utitur, ut Hieronymus, epist. 16. senserat. Item exorcistæ *Actores templi* appellantur. Isid. lib. 2. cap. 13. de Eccles. offic. FR. Josephus hebræus suprà allegatus addit ibid. se vidisse Eleazarum hebræum quendam in conspectu Vespesiani Imperatoris annulo, in cujus lapillo insculpta erat quędam radix à Salomone tamquam dæmonum expulsatrix indicata, qua energumenum liberaverat, applicando, scilicet, ad patientis nares hujusmodi sigillum; fortasse erat *Radix Baras*, quæ in officinis *Herba paris*, seu *Radix paris* communiter vocatur, quam exorcistæ ad hunc effectum valdè commendant. Quod suprà dicitur *Cathecumenos ante baptismum exorcizare &c.* id bis fieri solebat, nępè viginti dies ante baptismum, can. Ante viginti, de consecrat. dist. 4. ubi Gloss. *Exorcizare* in hoc loco adjuvare interpretatur; secunda verò vice exorcizabantur ante baptismum, can. dehinc iterùm exorcizantur, eadem dist. 4. idest, per tres dies ante baptismum. Glossa ibid. Cæterùm *Exorcista* dicitur *Defensor*, quia corpus à dæmonibus defendit. Glossa in can. Monachus, dist. 77. De Exorcistis mentionem facit Valent. Imp. in l. Presbyteros, 6. Cod. de Episc. & Cler. Vide *Anagnosta*, *Probabilis*.
EXORNO, pro deorno, spolio. [Nam Ecclesias B. Petri & Pauli exornare fecit ejus sanctitas, & cuncta eorum cimelia, & ornatus in hanc Civitatem Romanam introduxit. Anastasius Biblioth. in Adriano I.] ubi refert, quòd propter metum hostilis Desiderii Longobardorum Regis adventus in Urbem, Pontifex omnia pretiosa ornamenta prædictarum Ecclesiarum abstulerat, & in tuto reposuerat.
EXORS. Extra sortem positus. [Primitiæ ergo quiescentium Christus. Sed utrùm suorum quiescentium, qui quasi mortis exortes, dulci quodam sopore tenentur, an omnium mortuorum? D. Ambros. de fide Resur.
EXOS. Vide *Esox*.
EXOTERICUS, ἐξωτερικός, externus, trivialis, pervagator, ab ἐξώτερος, exterior. Exoterica quædam scripta vocaverunt acroamatica, de quibus Cicero dicit: [De summo autem bono, quia duo genera librorum sunt, unum populariter scriptũ, quod exotericon appellabant, alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt. lib. 5. de Finibus.] Exoterica bona sunt bona externa, & fortuita, apud Aristotelem 7. Politic. & exotericus principatus, idest externus.
EXOTICUS, ἐξωτικός, peregrinus, extraneus. Vox formata ab ἔξω, extra, foris: & ab ea exotica unguenta, quæ à Cicerone, in lib. de Oratore, adventitia dicuntur. Eam habet Tertullianus, luxus peregrinos improbans: *Quid tibi Europa cum exoticis munditiis*? lib. de Pallio, c. 4.
EXPALMATUS, alapis percussus. [Vidi eum in horto ligatum, in atrio Pontificis expalmatum. Petrus Blesen. Serm. 18. [Eodem sensu reperitur vocabulum *Palmatus*. [Attendamus filium Virginis illitum sputis, palmatum colaphis. Idem Serm. 24.] Vide *Palmata*.
EXPECTO. Vide *Observo*.
EXPERIOR. FR. pro defendo. Item pro ago. Glossa, in c. 1. de Judiciis.
EXPILO. FR. res jacentis hæreditatis substraho. Glossa, in can. aut facta, de pœnit. dist. 1.
EXPLORATOR. FR. Agens, procurator. [Si quando in causa capituli, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores, sed per se ipsos est agendum, can. si quando, 2. qu. 6.] ibi Glossa. Item explorator sumitur in malam partem. Vide *Scamera*, *Speculator*, *Sculta*.
EXPONO. Vide *Intimo*.
EXPUDORATUS. FR. sine pudore, & verecundia: aliqui tamen corruptè *Expuderatum* scribunt; à pudore enim componitur hoc vocabulum, & non à pudere.
EXPULSOR. Vide *Pellax*.
EXPUNGO. FR. pro solvo, & debiti notam cancello. [Cùmque ego vos pro me vicarios miserim, & expungeretis necessitates fratrum sumptibus. S. Cyprian. epist. 38.] Item *Expungor* pro absolvor à creditore: [Ille intercesserit, ne quis possit expungi. Ibidem.] Quod tamen *Intercesserit* cum aliqua interpositione impedire in hoc loco significat. Vide *Intercedo*. Synonymum. Vide *Dispungo*.
EXPUNCTUS. FR. liber absolutus. [Expuncta morte. Cyprian. de bono patientiæ. Expunctos contumelia Martyres. Tertull. lib. ad Martyr.] qui

qui etiam verbo *Dispungo* pro eodem significatu utitur; ita & Optatus Milev. contra Parmenianum. Vide *Dispungo*.

EXSINUATUS. Vide *Exinuatus*.

EXSUFFLO, & *Exsuflo*, dissipo, disperdo, [Conciditur unitas Christi, blasphematur hæreditas Christi, exsufflatur baptisma Christi. August. epist. 162. contra Donatistas. [Item *Exsuflo* unico *f*, pro detestor, maledico,] Quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primò detestetur, & exsufflet? Beda lib. 5. hist. Anglic. c. 22.] & de quodam Christiano, qui ob timorem Idolis incensum obtulerat, Tertullian. lib. de Idolatria inquit: [Quo ore Christianus thurarius, si per templa transibit, aras expuet, & exsuflabit, quibus ille prospexerit?] Erat enim mos antiquorum in signum detestationis in expulsione malignorum spirituum insufflare: [Latebis ne tecum lectulum tuum, cùm corpusculum tuum signas, cùm aliquid immundum flatu expuis? Tertull. lib. 2. ad Uxor.] sic etiam in exorcismis fieri solet. Hinc etiam Monacho excommunicato porrigebatur maledictum vinum, & cum detestatione. [Et hoc ab Abbate exsuflatum, & non sanctificatum. In Regula S. Fructuosi, c. 14. §. 2.] FR. In can. si propterea, 23. qu. 5. de injuria sacramentorum Christi à Regibus vindicanda inquit ibi Aug. [Quomodo vindicandum est à Regibus, quòd Christi Sacramenta exsufflantur &c. Ecce quomodo Rex alienigena sævit, ne blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de camino ignis liberare, & tamē nolunt, ut sæviant Reges Christiani: quia Christus exsufflatur, &c.] Et inferiùs: [Quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, can. Quando vult Deus, 23. qu. 4.

EXTA. Vide *Thyas*.

EXTALES, viscera, ab exta. Vide *Thyas*. Hinc Petrus Belvacen. de divitiis, epist. 102. scribens, pro doloribus colicis vocabulum hoc usurpavit. [Hæ sunt muscæ, quæ exterminant suavitatem unguenti; aves, quas abigebat Abraham; mures, qui de terra, idest, affectione terrena ebulliunt, qui extales, idest, interiora corrodunt.

EXTASIS, ἔκστασις, percussio, stupor, mentis alienatio ex pavore aliquo repentino. Apud Theologos, ex Dionysio, est abstractio mentis à corpore ad cœlestia contemplanda, quæ etiam anagoge, seu sursum ductio, dicitur. Vox autem hæc oritur à verbo ἐξίστημι, extraho, mente emoveo &c.

EXTATICUM. [Habemus adhuc in extatico sub simplici, & pari signo sacræ redemptionis insignia. Euseb. Emissenus, hom. 14.] Qui per dictum vocabulum primos sex sacræ Scripturæ libros intelligit, sed mendosè; ἑξάτευχον enim, idest, Exateuchum legendum est: at scripta, quæ sub nomine Eusebii Emisseni, partim apocrypha, partim ex aliis Sanctis Patribus decerpta, & partim ab Abbate quodam, qui multum post prædictum Eusebium vixerat, addita sunt; ita Bellarminus, & Labbè de Scriptoribus Ecclesiasticis in Eusebio Emisseno.

EXTERA POTESTAS. FR. forum sæculare.

EXTIPICES. FR. qui superstitiosè ex animalium extis vaticinabantur. [Mexentius intra muros inclusus Diis victimas offerebat, & Extipices de belli eventu consulebat. Zosimus Comes in hist. nova, lib. 2.] Vide *Hydromantia*.

EXTOLLO. FR. deturbo, suscito, distraho, [Qui vacat otio, aut fabulis, & non est intentus lectioni; non solùm sibi inutilis est, sed etiam alios extollit. In Regula S. Benedicti, c. 48.

EXTORRIS. Vide *Confessor*.

EXTRA CATHOLICAM ECCLESIAM, non est locus veri sacrificii, 1. qu. 1. can. 70. FR. idest, extra formam Ecclesiæ Catholicæ, Glossa ibi. Item extra Ecclesiam esse dicitur, qui cum Episcopo non est. Glossa in can. qui cathedram, dist. 93.

EXTRALEGALIS. FR. Gentilis, infidelis. [Numquid Pagani extralegales possunt cantare Deo? Optat. Milevit. lib. 2.

EXTRAMURANEUS. Vide *Intramuraneus*.

EXTUMULOR. FR. exhumari significat, 3. decret. tit. 28. c. 12.

EXULATICIUS. FR. profugus, dictio barbara in Cyrilli glossa, quæ etiam habet *Fugitivosus* in eodem sensu.

EXULOR, in exilium mittor. [Rogabat enim Sanctus ille, ut sineretur in eadem custodia, quousque exularetur, & ad horam auferretur de custodia. Collect. Anastasii de exilio S. Martini Papæ per Jacobum Sirmondum edita.

EXULTET JAM &c. Vide *Cereus Paschalis*. Verba ibi ex D. Hieron. corrigenda. Vide *Pascha*.

EXUNNIA. Excusatio. Vide *Sunnis*.

EXUTUS DIGNITATE. Vide *Execratus*.

EXUVIÆ. Vide *Baptismus*.

F

F. quid significabat apud antiquos. Vide *Pandectæ*.

FABALIA. FR. locus ubi fabæ satæ sunt. [Pythagoras verò, ne per fabalia quidem transeundo, discipulis suis tradidit. Tertull. de anima, c. 31.

FABANA, faba fracta, seu fabarum polenta. [Tantam fabanam coxit, ut per totam hebdomadam satis haberet. In vita S. Carulephi.] In aliquibus mendosis Codicibus *Fabianam* reperitur.

FABARIUS, perantiquum Cantorum vocamen. [Antiqui pridie, quàm cantandum erat, cibis abstinebant, psallentes tamen legumine in causa vocis assiduè utebantur. Unde & Cantores apud Gentiles Fabarii dicti sunt. Isidor. de Eccles. off. lib. 2. c. 12. [FR. Plinius hoc leguminis genus ait esse pectorale medicamentum. [Allium tussim sanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibum sumptum, lib. 20. c. 6.

FABER LIGNARIUS. Vide *Dendrophorus*.

FABRICENSIS. FR. qui publica arma fabricat. Glossa

Glossa in cap. 12. lib. 5. de sent. excommun. in sexto. Vide *Signatus manu*.

FABULA, sumitur aliquando pro historica narratione; verbum enim hoc à *For, faris*, idest, loquor, narro, originatur, & in hoc sensu D. Hieronymus c. 13. Commentariorum, Susannæ historiam fabulam appellavit, unde aliqui hæretici sumpto prætextu, eam historiam fabulosam fuisse asseruere; sed idem Sanctus Doctor sufficiēter sese declarat in Apologia ad Ruffinū, inquiens: [Quod autem refero, quid adversum Susannæ, & hymnum triū puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine hebraico non habentur.] Sic fabulas appellavit res, quæ verè eidem acciderant, inquiens: [Et ne veteres replicando historias longum faciam, brevem tibi fabulam referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Idem epist. 24.] Fabulas vocavit sermones spirituales etiam D. Cyprianus: [Hic jucundum sermonibus diem ducere, & studentibus fabulis in divina præcepta conscientiam pectoris erudire, epist. 1.] In eodem sensu, epist. 1. lib. 1. ad Justum D. Ambrosius ita scripserat:] Pulchrè admones frater, ut epistolares fabulas &c.] idest, narrationes. Et D. Lucas Evangelista, c. 24. inquit: [Et factum est dū fabularentur,] idest, dùm discurrerent, & tractarent de Christi passione. Et verbum *Adfabulor* contractare significat. FR. sic etiam apud Veteres. [Stabant fortè una in vestibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius. Gell. lib. 19. c. 13.] & Seneca: [Sic servata nobilis fabula, & exemplum duarum urbium, lib. 3. de beneficiis, c. 23.] ubi fabula pro historia intellexit; atque inter sylvam Deorum Fabulinum Numen infantium habebant Gentiles, quod ità superstitiosè appellabant, ex eo quia credebant ab eo infantiū linguas ad fabulandum, seu loquendum disponi. Fabula etiam significat pactum, conversio, cōtractus, l. si quis sponsaverit, de sponsalibus, l. si dixerit, eod. tit. & l. si quis peculiū, de eo, qui peculium. Ridicula quidem est Glossæ expositio in can. cùm multa, dist. 86. ubi sic textus habet: [Sed post hoc pervenit ad nos (quod sine verecundia memorare non possumus) fraternitatem vestram grammaticam quibusdam exponere &c.] Ibi autem duas ineptias committit Glossator; prima enim, quòd pro *Grammatica* fabulam intelligit: secunda, quòd *Exponere*, prædicare in Ecclesia vertit; sed textus clarè loquitur, dum ait *Quibusdam*, ergo non publicè in Ecclesia, sed privatim docebat grammaticam ille, de quo agitur, & ex sequentibus texti verbis meliùs intelligitur; nam idem Episcopus, qui in hoc textu, reprehenditur, nedum quia grammaticam quibusdam exponebat; sed etiam quia canebat, sic inquiens: [Et quàm grave sit Episcopis canere quod nec religioso conveniat, considera.] Sed canere in Ecclesia nec Episcopo, nec Religioso dedecus esset; ergo de canto profano, quod quidem haud in Ecclesia, sed in domo privata, quibusdam audientibus, intelligitur illum exprobratum fuisse. Anilis fabula. Vide *Dicibulum*.

FACELLA, facula. [Et mox tres facellæ veluti stellæ apparuerunt suprà ipsorum corpora, quæ furtim subtraximus, & abivimus, præcedentibus nos cœlestibus illis lucernis. In Actis S. Tharacii Martyris.

FACIALIS, sudarium; facialis dicitur à facie, à qua sudores &c. extergit. [Hic Sanctus usque ad horam obitus sui nil lineum gustavit extra facialem. Pallad. in Lausiaca, c. 1.] Ideo *Facitergium* etiam dicitur: [Acupicta nunquam, nisi in mappulis, ac facitergiis, in quibus jusserit, fiant; in regulis S. Cæsariæ Virginis.] FR. *Mappula* autem, & *Facitergium*, stolam, seu manipulum non rarò significant. Vide *Mappula*. *Orarium*.

FACIO, pro sacrifico. [Placuit inter eos, qui post fidem baptismi salutaris adulta ætate ad templū idolatraticus accesserit, & fecerit, quod est crimē principale, & summum scelus, placuit in fine eum communionem accipere. Concil. Eliberitan.] In eadem significatione reperitur in c. 22. Lucæ, [Hæc quotiescumque feceritis:] idest, sacrificaveritis. In græca Liturgia S. Jo. Chrysostomi legitur, quòd Diaconus antequam incipiatur Missæ sacrificium, coram celebrante se inclinet, & petens ab eo benedictionem dicat: [Tempus faciendi Domine, benedic Domine.] Eodemque modo apud Varronem, [Agnam Jovi facere,] pro sacrificare, habetur. Hoc idem verbum cum Dativo, seu Ablativo apud Tertull. concurrere, seu consentire significat, ut [Facere cum Sanctis.] Item ponere denotat, ut facere in tutum. [Et ea diligenter inquirere, & cum omni cautela in tutum facere. D. Gregor. lib. 7. epist. 45. ad Sergium Defensorem.

FACITERGIUM. Vide *Facialis*.

FACULARUM ACCENSORES. FR. dicebantur Christiani, qui Gentilium superstitiones retinentes, lucernas ad fontes, quæ tamquam numina ab Ethnicis habebantur, accendebant, quæ superstitio à Conciliis Toletano, Antisiodorensi, & Nannatensi aliisque condemnata fuit; & *Excultores fontium* etiam dicebantur, de quibus Burcardus sic inquit; [Vel si aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides faciat, vel ibi candelam, seu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen sit, lib. 8. cap. 94.] Eademque stultitia à Carolo Magno in ejus capitulari, lib. 1. c. 64. damnata sub his verbis fuit: [De arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi stulti luminaria, vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus, & Deo execrabilis, ubicumque sit, tollatur, & destruatur,] de petris terminis agrorum intelligit, apud antiquos pro Numinibus habitis, ut author est Festus, & cit. Liv. 1. ab urbe Cond. Vide *Acervus Mercurii*.

FACUNDIA. FR. facultas, vel jus ad aliquid agendum, l. si quis alium, de culpis servorum.

FADERFIUM. FR. Hæreditas paterna à Longobardicis vocibus, *Fader*, idest, Pater, & *Erfe* hæreditas, de quo vocabulo sæpè in Longobardorum legibus fit mentio.

FÆLICIS RECORDATIONIS. Vide *Bonæ memoriæ*.

FAGO-

Fagolidorus, & *Phagolidorus*. FR. ex græco φαγολοίδορος, irrisiones deguſtantem ſignificat.[Si autem amici mei & hanc ſubſannaverint; & dicit eis, quòd nemo eos compellat, ut ſcribant. Sed vereor, ne illud in eis eveniat, quod græcè ſignificantius dicitur, ut vocentur fagolidori, quod eſt manducantes ſannas. D. Hieronymus in præfat. ad Ezechielem] φάγω enim græcè manducare ſignificat; at Vocabularii Eccleſiaſtici Author *Fagoldori* mendosè ſcribit.

Faja. FR. Glans, ſeu arbor ferens glandes, l. ſi quis roborem, de damno, & injuria.

Faida, gravis, & manifeſta inimicitia ex aliqua occiſione oborta; alii tamen vindictam intelligunt ex inimicitia genitam, quam Germani *Feid* dicunt. [Si quis propter faidam fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores ſuas, nec illi viri, nec illæ fœminæ accipiant alterum conjugium. In Synodo ſub Pipino Rege celebrata, c. 118. [FR. & l. ſi quis pro faida, de faidoſis. Sæpè G. in F. in multis dictionibus mutatum legimus, ſic fortaſſe à dictione *Ghaida*, quæ Arabicè odium ſignificat, in *Faidam* mutatum eſt. Item faida pro pœna ſolvenda ad inimicitiarum compoſitionem, l. ſi quis Longobar. de homicidio hominis liberi.

Faidosus, odioſus, ſeu qui inimicitiam nutrit in ſe, aut animum vindicandi habet; [Si faidoſus ſit quis, diſcutiatur, quis ex duobus contrarius ſit, ut pacati fiant, & ſtringantur ad pacem, etiam ſi noluerint. In capitular. Caroli Magni c. 6. [FR. *Faidoſus*, inimicus, rixoſus, l. ſi quis pro faida, de faidoſis.

Falcastrum, ſeu *Falcaſter*, ſparum, runca, runcina, ſeu aliud inſtrumentum ferreum ad modum falcis formatum, quo ſpinæ, ceſpites, & ſimilia extirpantur.[Quadam verò die ei dare ferramentum juſſit, quod ad falcis ſimilitudinem falcaſtrum vocatur, ut de loco quodam vepres abſcinderet, quatenus illic hortus fieri deberet. D. Gregor. lib. 2. dialog. c. 6.] FR. Apud Fulbertum Carnotenſem mendosè legitur *Falcaſtis*, pro falcaſtris, ſic; [Et lanceis falcaſtis, & gladiis in ipſo atrio principalis Eccleſiæ trucidaverunt, epiſt. 45.

Falconista. FR. qui falconibus ad venationem utitur. [Quem ſoporantem Giſelbertus de Æmeſtel à ſomno ſuſcitans, indetinenter monuit, ut cum falconiſtis urbem exiret; quoniam inaudita copia volatilium in campeſtribus reſideret. In Vita Joan. 11. Epiſc.] Sed Falconarius ab Hincmaro, ep. 3. c. 16. appellatur. Vide *Fulcarius*. Uſus falconum pro venatione Conſtantini Magni temporibus inventus fuit, & primus, qui de hac venatione ſcripſerat, Julius Firmicus extitit.

Faldistorium, Epiſcopi, ſeu Abbatis mitrati ſedes humilis, cujus forma ad inſtar antiquæ ſellæ curulis eſt; ejus verò etymologia eſt juxtà Paridis de Graſſis opinionē quaſi *Fandiſtorium*, id eſt, fandi, & perorandi locus. Cencius Camerarius *Fateſtorium* appellat; alii tamen à *Falda* Saonica voce, quæ clauſum locum ſignificat, originem trahunt. Gregor. Turon. *Faldeonem* vocavit ſellam ſtercorariam: [Ad ventrem purgandum in faldeone ſedebat. In ſupplemento Gallicarum, hiſt. c. 34.] FR. Atque alii *In faldone*, prædicti Gregorii locum legunt, quare exiſtimo Faldiſtorium à faldæ ſtrato dici; ſic italicè *Faldes montium*, id eſt fimbriæ, & pedes montium dicuntur; ſic ſella iſta, quia in extremitate ſtrati, quod à throno, & ſublimitate cathedræ dependet, ſolet collocari, ideò ita appelletur. :||: Nam in cornu epiſtolæ ponitur ob reverentiam cathedræ, quæ digniorem in Euangelii parte locum obtinet; ſic etiam Celebrans in faldiſtorio ſedens, ac verſus populum reſpiciens, ejus dexteram reſpectivè ad cathedram honoris cauſa præbet. In hoc ergo faldiſtorio ſolemniter celebrant Epiſcopi, ubi juriſdictione carent, ſeu in propriis Diœceſibus, quando nempè, aliqua major eccleſiaſtica dignitas præſens ſit, ſeu quando in collatione ordinum ſedet ante Altare, ſeu in memoriam paſſionis Domini Feria VI. paraſceve celebrans, tunc ſedens vergere debet faciem ad cornu Euangelii. Cerem. Epiſc. lib. 2. c. 29. Maximum præjudicium epiſcopali dignitati committunt Epiſcopi, qui in propria Diœceſi apud Regularium Eccleſias, ſeu alibi ſolemniter celebrantes faldiſtorio hujuſmodi utuntur, exemplum Romanæ Urbis arripientes, ubi Epiſcopi, & Cardinales in Eccleſiis Regularium faldiſtoriis utuntur: equivocant enim, quia ibi non ex eo, quòd Eccleſia Regularium ſit; ſed ob reverentiam Pontificis hoc fit, ſicut etiam Concionatores Sacerdotes Romæ ſtolis ob eandem reverentiam non utuntur: & licèt Cardinales in his locis, & coram Pontifice ſolemniter celebrantes in Faldiſtorio ſedeant; quando tamen in eorum titulis ſolemniter celebrant, habent ibi cathedram, & baldachinum. Celebrans igitur in faldiſtorio, eo etiam pro genuale utitur.

Fallaris Moneta. Vide *Folleralis*.

Falsarius. Vide *Paracharacta*.

Falsatus. FR. adulteratus. [Privilegia &c. vel falſa reperta ſunt, vel falſata. In decretal. de fide inſtrum. c. 4.

Falsifico, nedum alterare, ſeu falſum aliquid efficere; ſed & falſitatem evidenter demonſtrare ſignificat: [Omnes iſtas depulſiones veridicis aſſertionibus locis ſuis, & temporibus falſificare. Ivo Carnot. epiſt. 137.

Falso, *as*, altero. [Benè hæc omnia poterunt ad ſolo hæreticos pertinere, quia falſaverunt ſymbolum. Optat. Milevit. lib. 1.

Falsor. FR. falſificor. [Quia ſicut Chalcedonenſis Synodus in uno loco ab Eccleſia Conſtantinopolitana falſata eſt, ſic in Epheſina Synodo factum eſt. D. Gregor. in Regiſt. lib. 5. epiſt. 14.

Famellaris. FR. effœminatus, mulieroſus. Iſidorus. Vide *Famellarius*, *Mulierarius*.

Famen, à *for*, *faris*; nomen, fama, prolatio, divulgatio, ſæpè apud Paulum Diaconum, in hiſt. Longobard. & in hymno Præcurſoris Chriſti, ante Urbani tamen VIII. correctionem;

Ne levi ſaltem maculare vitam
Famine poſſes.

FAMI-

Familia. FR. terræ spatium, ad familiam sustinendam sufficiens: alii putant esse terræ spatium, quod in unica die arari posset, quod *Hida* dicitur, & à plerisque *Carruata* appellatur. [Donavit terram quinquaginta familiarum, ad construendum monasterium. Beda lib. 4. c. 3.] ubi Interpres pro familiarum dictione *Hidarum* transtulit. Vide *Carruata*.

Famula. Vide *Lida*.

Famularis. Famulus; [Et populum vectigalem, & famularem sibi ad fidem revocare. Tertull. advers. Gent. c. 21.

Famulo, nedum in sensu activo communiter intellecto, nempè, pro actu servitutis, & famulatus; sed in passivo pro famulatu, & servitute alterius jussu præstita intelligitur. [Elementa ipsa famularet compescens procellas. Tertull. advers. Gent. cap. 21.] ubi de Christo loquitur, qui increpuit ventum, & tempestas aquæ cessavit. Matth. 8. 23. Marc. 4c. 30. & Lucæ 8. 24. FR. in eodem sensu idem Tertull. [Famulabat elementa Christus. Apolog. c. 21.] idest, jubebat Christus ab elementis obtemperari.

Fanaticus, & *Phanaticus*, φανατικὸς, Ethnicus, à Fano Deorum, ubi advertendum, quòd Christiani, licèt synonymicè Gentilium vocabulis usi sint ad Ecclesiam significandam, utpotè *Templum*, *Cappella*, & similibus; numquam tamen Ecclesiam *Fanum* appellare voluerunt. [Eo tempore multæ Ecclesiæ à Clodovei exercitu deprædatæ sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus involutus. Gregor. Turon. lib. 2. c. 27.] Sic etiam dicitur *Phanaticus morbus*, ab Idolis, seu veriùs à dæmonibus inflictus. Item Phanatici furiosi dicti. FR. D. Hieronymus *Phanaticos* Idolorum ministros appellavit, inquiens [Et pro Levitis Fanaticos habebant, c. 6. in Isai.] Et in eodē sensu D. August.; [Sedent Pagani, & computant sibi annos, audiunt Phanaticos suos, in Psal. 40.

Fanon, significat velum, sive pendens in hasta veluti brandeum, & vexillum, quod Confanon, & italicè *Confalone* dicitur: quod vocabulum videtur germanicum; nam hoc modo vexillum Germani vocant: sive velum in manica pendens, nempè, manipulus, qui apud veteres nil aliud erat, quàm lineum velum ad abstergendas lacrymas, & sudores, ut suo loco dicetur. [Ad extremum Sacerdos fanonem in finistrum brachium ponit, qui & mappula, & sudarium vocatur. Gem. lib. 1. c. 46. & c. 208.] Sed in cæremoniali Romano subtilissimum sericum velum variegatum significat, eoque utitur Papa, quando Pontificaliter celebrat, quod post albam induitur, & circa collum ligatur ad modum capucii, ac suprà caput ejus imponitur, usquequò planeta induitur, suprà quam deinde ad modum mozettæ adaptatur, & pallium superimponitur: itaque pars fanonis inferior sub planetam concluditur. Variegatio autem quatuor colorum est, qui in Ephod Mosaicæ legis comprehendebantur, ut in dictione *Ephod* dictum fuit, erantque quatuor elementorum symbolum; ideò Innocent. III. inquit [Romanus Pontifex, post albam, & cingulum assumit orale, quod circa caput involvit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineā strictam, & zonam induebatur Ephod, lib. 1. de myst. Missæ, cap. 53.] Et Durandus iisdem prorsus verbis utitur, inquiens:] Sanè Romanus Pontifex post albam, & cingulum assumit orale, quandam, videlicet, sindonem, quod capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros, & ante pectus, lib. 3. Rational. c. 9.] Aliquando verò in præfato Episcop. Cærem. habetur *Favon*, & hoc ejus usitatius vocabulum est: [Et mitram habens in capite suprà favonem.] Ex quibus verbis evidens fit, quod antiquitus super humeros non plicabatur, sed sustinebatur in capite, quod in aliquibus musivis picturis vidisse, ac in pervetusto Davantriæ cæremoniali legisse memini. Crediderunt verò nonnulli hujusmodi habitum fuisse & sacerdotibus communem, ex eo quia in Ordine Romano quando Episcopus novellos Sacerdotes consecrabat inter alias admonitiones illis pronunciabat: [Nullus cantet sine amictu, alba, stola, favone, & casula.] Sed revera ex partium enumeratione clarè apparet, per *Favonem* manipulum ibi non mentionatum intelligi. FR. etiam in auctoritatibus Innocentii III. & Durandi suprà allatis de stola non fit mentio, ergo per *Orarium* ibi stola intelligitur; Orarium enim communiter stolam denotat, ut suo loco dicetur; at credibile est, quòd favon, stola, manipulus, orarium, & brandeum promiscuè antiqui unum pro alio capiebant. :||: Quando igitur Papa in feria quinta cœnæ duodecim Subdiaconorum pedes lavabat (ad quod lavacrum nunc jussu Alexandri VII. nonnisi Sacerdotes admittuntur) in mysterium duodecim Apostolorum; tunc caput ejus favone tegebat: legitur enim in quodam vetusto Missali Ecclesiæ S. Damiani Assisii Civitatis, nempè; [Exuit se planeta, & assumit mantum in scapulis, imposito super caput favone sine mitra.] In die Veneris Sancti favone non utitur Papa. [Paratur consuetis paramentis, exceptis sandaliis, subcinctorio, favone, & chirothecis. Cærem. Rom.] Vide *Cingulum*, *Orale*.

Fantasmatici, hæretici. Vide *Manichæus*.

Fara, Longobardicum vocab. [Faras, idest, generationes. Paulus Diacon. lib. 2. hist. cap. 2. & 9.] FR. item pro substantiis, & bonis familiaribus aliquando ponitur, l. si quis liber. qualiter cum fara sua &c.

Farinarium, molendinum tritici. [Quapropter præsentem auctoritatem nostram, quam perpetualiter mansuram esse jubemus, ut farinariis, adjacentiis, appendiciis &c. Marculf. lib. 1. formul. c. 14.] Et de eodem fit mentio in Bulla Caroli Regis ad favorem S. Martini Monasterii, [Cum vineis, culturis, sylvis, pratis, farinariis &c.] FR. Bigonius in notis ad ejusdem Marculfi formularium, hoc vocabulum autumat furnum significare: sed quo fundamento astruat, nescitur.

Farsura, adimplementum, affluentia. [Ferrem pa-

patientius, si ad Cisterciensis Ordinis observantiam te transferres. Si enim in proposito religionem habes, probatissima religionis schola est, summus ibi modestiæ usus, morum regularitas, fraternitatis affectio, pax animi, omnium communicatio, mutua obsequia, disciplinæ vigor, amor obedientiæ, vinculum charitatis, carnis servitus, hospitalitatis exhibitio, legendi libertas, vigiliarum excubiæ, quies meditationis, devotio psalmodiæ. Quid quæso dulcedinis, aut devotionis invenies apud eos, quibus versa est in nauseam numerosa, atque confusa iteratio, & farsura psalmorum? Petr. Blesen. epist. 86. ad Magistrum Alexandrum Monachum.] Optima quidem pro Ecclesiasticis admonitio, dum in adimplemento quantitatis psalmodiæ putant obligationem recitationis consistere, quasi nil aliud exigat Deus, quàm externam, ac frivolam recitationem. FR. advertendum tamen est, quòd Petrus Blesensis de postremis in allata authoritate verbis se retractaverat, seu meliùs suam intentionem explicaverat, in quiens: [Propter hoc adversus Magistrum Alexandrum in epistola quadam nuper excandui; & verba, quæ ipsum specialiter contingebant, passus sum in quorumdam offensam licentiùs, quàm oportuit, evagari: fateor, quòd psalmodiæ prolixitas, si ex devotione procedit, saluberrima est, si acediam non habet sociam: occupatio tamen est honesta, & si vagos excursus mentis omninò non reprimit, per eam saltem studiis honestioribus assuescit, epist. 97. circa finem.

FARTUS. FR. monetæ species in Sicilia. [Quòd mille quidem fartorum annuam pensionem (in qua pro eodem Regno ipsi Ecclesia Romanæ tenebatur) per novem annos, & ampliùs solvere prætermisit. De sententia, & re judicata, in sexto, c. 2.

FASCINATOR. Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Obligator*.

FASTELLA, fascia, ligamen. [Fecit coopertorium super Altare cum clavis, & fastellis. Anastas. Biblioth. in Benedicto II.] In aliquibus codicibus *Fistellis* legitur. FR. fortasse *Fastella* encarpus, & columnæ capitellum est, quod etiam fastigium à sublimiori columnæ parte dicitur, hinc Virg. Æneid. 1.

——— Et fastigia suscipit Urbis.

Itali *Festone* appellant.

FASTI, ethnicum vocabulum; sed à Christianis Callendarium intelligitur, in quo totius anni solemnitates notabantur, & ab his fastis deinde, uti ait Baronius, originem habuit Martyrologiū. [Habes tuos census, tuos fastos; nil tibi cum gaudiis sæculi. Tertull. lib. 1. de coron. milit. c. 13.

FASTIGIUM, Baldachinum. [Fecit argenteum fastigium battutile, quod habet in fronte Salvatorem sedentem. Anastasius in Silvestro.] Argenteum battutile, idest, ex lamina argentea. Vide *Battutilis*. Vide *Baldachinum*.

FASTIGIATISSIMUS, superbissimus. [Sed servata pace reliquorum, duo fastigiatissimi consulares Gennadius Avienus, & Cecinna Basilius præ cæteris conspiciebantur. Sidon. lib. 1. epist. 9. Ad arcem fastigiatissimæ fœlicitatis evectus. Idem lib. 2. epist. 4.

FASTOSUS. Vide *Philocompicus*.

FATALITAS. Apud Scriptores Ecclesiæ pro necessitate naturali usurpatur; sed non absque concursu divinæ providentiæ. [Gratias ago Deo, qui adversus necessariæ fatalitatis urgentias benignè pro afflictis excipiens, suscitat, juxta verbum Amos, de filiis Prophetas, & de juvenibus Nazaræos. Petr. Blesen. epist. 127. Ut sicut turbato fatalitatis ordine filius vos præcessit ad mortem; sic ordinato hujus mortalitatis excursu cæteros præcedatis ad vitam. Idem epist. 2.

FATESTORIUM. Vide *Faldistorium*.

FATIBILIS, & *Fatitius*. FR. Advena, seu adventitius, Bullar. Casin. tom. 2. constitut. 46. 79. & 117.

FATIGIUM, labor: hinc *Fatiga* italicè. [Numquam fatigii montis hujus ascensus, nimis tunc erat clivosus, arctus, & horridus. In Chron. Casin. lib. 3 c. 28.

FAVON. Vide *Fanon*.

FEBRICITAS, febris. [At nunc & febricitates, ò Marcionita, & cæteros tribulos, & spinas dolor carnis tuæ tibi edit, Tertull. lib. 1. advers. Marcion. cap. 24.] sic corrigit hunc locum eruditissimus Latinius contra Pamelium, qui felicitas, ac si esset verbum, exponit, scilicet; *Et febricitas ò Marcion*.

FEBRIENS, febricitans. [Quis febriens ægrotanti tactu pulsum distinguat incolumem. Sidon. lib. 6. epist. 1.] Vide *Frigorriticus*.

FEBRIS. Vide *Inæqualitas*, *Typus*.

FEGUM. FR. territorium, vocabulum adhuc in Sicilia, & Melita retentum. [Concedimus &c. exceptis oblationibus &c. & exceptis equitum sedis, sive beneficiis, ex quibus, videlicet, de beneficiis equitum, & manualis conventus, si poterimus, alibi eis concambium dabimus, & ipsa omnia fega, & manualia] & infrà [Præfata Castella ad hoc perficiendum opus constituemus. Et Regist. Farfen. Abbatiæ, n. 1156.

FELLITO, exsugo, mulgeo, verbum frequentativum. [Exugerent fellitantes mammæ. Arnob. lib. 2. advers. Gentes.

FELONIA, rebellio. [Felonia, culpa, sive injuria, propter quam vassallus amittit feudum. Hostien.] Ex verbo germanico *Felen* derivatur, quod errare significat.

FEMELLA, ferrea ansula, ex qua januæ pulsatile pendet. [Regia monasterii circellum habeat ferreum in femella, quo ab adveniente concusso &c. In Reg. Magist. c. 95. §. 3.

FEMELLARIUS, effœminatus. Gloss. Isidor. Vide *Famellaris*.

FENDICA, lucanica. [Non fendicas, quæ & ipsæ sunt hiræ. Arnob. lib. 1. contra Gent.

FENOLIUM, Planeta. Vide Hieronymum Fabrum in sac. memor. Ravenn. part. 1. pag. mihi 10.

FER-

Ferdinandus. FR. est nomen Arabicum à *Ferdin-handu*, ideſt, Gaudium fidei habet ipſe, ſive Gaudium fidei apud eum; ideò hoc nomine appellatus fuit primus B. Ferdinandus Rex Hiſpaniæ, eò quia hoc Regnum à Saracenorum tyrannide ipſe liberaverat.

Ferdoni. FR. monetæ ſpecies. [Habebat enim mille ſexcentas piſcatorias naves, quarum quælibet per totum annum ad quatuordecim dies fiſco regio perſolvebat nummum aureum, qui perperàm vocari ſolet ferdoni, ideſt, quarta parte marcæ unius æquivalens. Guntherus in hiſt. Conſtantinop. apud Caniſium, tom. 5. Antiquar. Lection.

Feretrum, ſandapila, quo mortui ad ſepeliendum feruntur. Vide *Libitinia*, *Loculus*. Item pro triumphali curru. [Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extraxit? Tertull. lib. de patient. c. 4.] de Job loquitur.

Feria, Ethnicum vocab. ad Chriſtianos translatum; ſed in diverſo ſignificationis uſu, ſcilicet, ad feriandum in ſolemnitatibus Sanctorum Martyrum. Baron. an. 44. n. 86. Item, ut tolleretur ſuperſtitioſa Deorum majorum Gentilium in hebdomadæ diebus tutelaris denominatio. Baron. ibid. n. 88. & an. 58. n. 87. Falluntur ſiquidem, qui aſſeruere hanc inter Chriſtianos denominationem tempore Silveſtri Papæ cœpiſſe; nam Tertullianus, qui ante Silveſtri tempora floruerat, ſæpè de hoc feriæ vocabulo inter fideles uſitato mentionem facit; quin S. Ignatius Martyr. in epiſt. ad Philippen. & Juſtinus Martyr. quæſt. 65. hujuſmodi Chriſtianorum ferias commemorant, qui ætatem D. Silveſtri præceſſerant. In Eccleſia Ambroſiana omnes currentes dies ab ultima Dominica Adventus, uſque ad Chriſti Nativitatem, *Feriæ de excepto* dicuntur; majori enim ſolemnitate celebrantur. Vide *Feſtus*, *Profeſtus*.

Feriæ Augusti. Vide *Gula Auguſti*.

Feriæ Legitimæ, in ſacris canonibus dicuntur ſecunda, quarta, & ſexta feria, quia hi dies pro pœnitentium jejunio erant aſſignati, can. presbyter. diſt. 82. Ideò Monachi græci in præſenti, præter jejunium quartæ, & ſextæ feriæ, quæ Laicis ſunt communes, jejunant etiam in feria ſecunda, ob memoriam Chriſti jejunii, quod ab hoc die incæperat. Vide Baron. an. 57. n. 99. & 100.

Feria II. Dicebatur prima Sabbati. Vide *Sabbatum*.

Feria IV. Cinerum. Vide *Cinerum dies*. In hac die ſi occurrerit feſtum XL. Mart. Vide *Collecta*. Fer. IV. poſt Domin. IV. Quadr. Vid. *Introitus*.

Feria V. In Coena Domini. In hac feria Sacerdotes omnes, ac Clerus ex decreto Soteris Papæ cõmunionem recipere debent, can. in Cœna Domini, de conſecrat. diſt. 2. Quod renovatum fuit à Sac. Rit. Congreg. 27. Septemb. 1608. In quo actu Sacerdotes, & quandocumque communicari debent, cum ſtola in collo faciant. Conc. Bracar. III. can. 3. Communio autem cleri facienda eſt intra presbyterium; laicorum verò extrà. Conc. Tolet. III. cap. 17. Antiquitùs tamen hæc communio poſt cœnam celebrabatur, in quo tempore etiam conſecrabatur. Sinod. 3. Carth. de quo uſu D. Aug. epiſt. 118. ad Januar. ita ait: [Non ideò putari debet inſtitutum eſſe multis locis, ut illa die poſt refectionem offeratur.] Et in Concil. Matiſconen. II. habetur: [Sacramenta altaris nonniſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo Cœna Domini celebratur. [Vide *Capitilavium*, *Chriſma*, *Natalis calicis*. Quare pax in hac die non datur in Miſſa. Vide *Pax*. In hac die Papa communicabatur abſque fiſtula. Vide *Siphon*. Quare in hac die legitur publicè excommunicatio. Vide *Proceſſus*. Utrum Sacerdotes non celebrantes in hac die peccent mortaliter, ſi abſque ſtola ſe communicaverint. Vide *Stola*. Lotio pedum in hac die. Vide *Mandatum*. Quare non dicatur Credo. Vide *Symbolum*. Feria V. totius anni erat celebris in primitiva Eccleſia. Vide *Jejunium*. Feria V. Quadrageſimæ dicebatur *Vacans*: Microl. de Eccleſ. obſervat. c. 50. Vide *Panetaria*.

Feria VI. Paraſceve, quomodo in ea dicenda eſt oratio pro Imperatore, ſi jam obierit. Vide *Cereus Paſchalis*. Epiſcopus in hac die non utitur chirothecis. Vide *Chirothecæ*. Vide *Cœna pura*, *Concionator*. Quid ſignificet *Confeſſoribus* in oratione hujus diei. Vide *Confeſſor*. Papæ Indumenta in hac die. Vide *Cingulum*, *Croccea*, *Fanon*. Crucem adorat Sacerdos. Vide *Crux*. In Miſſa profert alta voce, *Libera nos, quæſumus, Domine*. Vide *Emboliſmus*. Reliqua ad hanc diem ſpectantia. Vide *Cingulum*, *Cœna pura*, *Faldiſtorium*, *Genuflexio*, *Hoſtia*, *Laus tibi, Chriſte*, *Lectio*, *Paraſceve*, *Paſſio*.

Feria Propter Messem, & *propter vindemias*. FR. in quibus non compellitur quis in judicio reſpondere. Gloſſ. in cap. 21. de judiciis. Vide *Meſſivus*.

Feria Scrutinii. Vide *Scrutinium*.

Feriale, dicebatur Kalendarium, in quo feſta notabantur, quæ *Ferias divinas* Aſterius appellavit.

Ferita. FR. vulnus, plaga, l. ſi quis in curte, de homine in curte aliena. Paulus Diac. Hiſt. Longobard. lib. 3. c. 31.

Fermentarii. Vide *Azymitæ*.

Fermentum, panis benedictus, qui in Eccleſia diſtribuebatur, ita quidem ad diſtinctionem azymi panis pro Euchariſtia deſtinati, appellatus. [De fermento verò, quod ore Dominico per titulos (*ideſt*, *Eccleſias*) mittimus per Acoluthos. Anaſt. Biblioth. in vita Melchiadis.] Aliqui putant *Eulogiam* appellari; ſed pro ſpecifico nomen genericum intelligunt; nam Eulogia benedictionem, munus, eleemoſynam, & oblationem ſignificat, de qua ſuo loco diximus. [Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Eccleſiã, vel certè de ſuis convenienter partes inciſas habeat, in vaſe nitido, & convenienti, & poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus feſtis exinde accipiant, ex decreto Pii

Papæ,c.4.] *Eulogias*, ideſt, eleemoſynas, vel munera, quæ & benedictiones dicebantur. Sic & *Oblata* generice etiam dicebantur. [Deinde diſtribuit fidelibus oblata non conſecrata; ſed ſigno tantùm Sanctæ Crucis benedicta, & in memoriā Cananeæ, quæ micas ſolas optabat menſæ Domini. In Liturgia Armena.] Et hæc cæremonia erat unionis ſignum. Baron. an. 645. Idem affirmavit D. Auguſtinus inquiens: [Panem unum, quem unanimitatis indicio miſimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas, epiſt. 31.] Atque Paulinus: [Panem, quem miſimus, uberior benedictio fiet dilectione accipientis, epiſt. 34.] Itaque per oblationum, & eulogiarum reſidua, nedum panis, ſed etiam vinum intelligebatur; nam utraque ſpecies, quæ non conſecrata ſupererat, ſimplici benedictione adhibita, populo in Eccleſia congregato diſtribuebatur, quæ in ſacrificii rationem offeruntur, poſtea, [Quæ in Sanctorum uſum conſumuntur, Clerici dividunt, & nec Cathecumenus ex iis bibat, aut comedat; ſed ſolùm Clerici, & qui cum eis ſunt fideles fratres. Theophil. Alexand.] Concil. Laodicenſe, can. 4. ſancivit, ut hæc diſtributio fieret poſt Miſſam; ſed in die Paſchæ fieri vetuit; tunc enim omnes fideles Euchariſtiam ſumere tenentur. Tēpore jejuniorū Diaconus in Miſſa cantata, & in privata Sacerdos ante orationem ſuper populum dicunt *Humiliate capita veſtra Deo.* Quod erat ſignum propter jejunium, fermentum, & cæteras oblationes, ſeu eulogias non diſtribui; de qua cæremonia jejuniorum tempore. Vide *Collecta.* Inter eruditiſſimas Latini Latinii epiſtolas, quas Romæ nuper typis mandari curavimus, in to.2.pag.167.& ſeqq. invenies Lector ſatis longam, doctamq; illius Authoris de hoc fermento opinionem, & ibid. pag. 171. habes ſuper eandem quæſtionem Antonii Auguſtini reſponſionem. Quibus addendum, quod in pariſienſi S. Genovefæ conventu reperitur quoddam pervetuſtum calendarium de ann. 720. in quo notatur hæc cæremonia in Sabbato ante Dominicam palmarum, nempè: [Sabbato datur fermentum in Conſiſtorio Lateranenſi.] Vide Baron. an. 313. n. 48. uſque ad 54. Nicolaum Card. Cuſanum, epiſt. 7. ad Boemos, Theophilum Raynaud. contra Juſtellum. Petrus Damianus *Fermentum* vocavit Adamum, quia transfudit in nobis originale peccatum. Tertullianus hæreticos Valentinianos irridens, quia quandam generationem ſpiritualem aſſerebant per modum contemplationis, ut ajebant, ſic inquit: [Simulque contemplatione ipſa Angelicorum luminum, ut ita dixerim, ſub fermentata pudet, c. 11.] FR. Fermentum ἄρτον Græci appellant: [Vos quidem panem, nos Arton dicimus. Artos autem interpretatur elevatus, & ſurſum portatus; à fermento, & ſale calorem, & elevationem habens. In Dialogo Humberti, tit. S. Priſcæ Cardinalis in Append. 11. tom. Baronii aſſerit Conſtantinopolitanus.] Quam tamen etymologiam ibi idem Cardinalis negat. Vide *Antidoron*, *Zyma*.

FERONYMOS, φερώνυμος, ideſt, ſecum ferens nomen: ſic D. Hieronymus ad Deſiderium de Serenilla, quæ ſecum ſerenitatem attulerat, ſcribens ait: [Gratulor tibi, & ſanctæ, atque venerabili ſorori tuæ Serenillæ, quæ feronymos, calcatis fluctibus ſæculi, ad Chriſti tranquilla pervenit, epiſt. 154.

FERQUIDIUM, & *Ferquidum*. FR. traditio rei ſimilis, ſeu æquivalentis. Gloſſa in l. de eo præcipimus. De eo, quod pater filiis neceſſe habet relinquere. *Ferquidum* autem ſimile quid alterius rei, l. ſi quis ſacuſſit. De damno, & injuria. Item compoſitionem, reſtitutionem, ſeu compenſationem in rem ſimilem ſignificat, l. ſi quis, reſ. 4. De damno, & injuria, & l. de pœnis. De eo, qui peculium. *Reſtituere ferquidum*, ideſt, ſimile, vel conſimile, in Regiſt. Farfen. n. 223. & 770.

FERRATACALCE. FR. violenter ab equino ferrato calce translativè deſumptum pro violenti, & convincenti argumento. [Sed fœtidum opus veſtigiis inſequar, & ferrata, ſi valeo, calce contundam. Ennod. Ticinen. Epiſc. in Apolog.

FERRUGO, aliquando non pro rubigine, ſed pro eodem ferro ſumitur. [Gladios ferruginis perfectæ. Tertull. de reſur. carnis.

FERTUM, offertorium, ſeu oblatio, quæ in Sac. Altari fit. [Offertorium tali ex cauſa ſumpſit vocabulum. Fertum enim dicitur oblatio, quæ Altari offertur. Iſid. lib. 6. cap. 19.] à verbo fero, quia à Sacerdote ad Altare fertur. *Ferta* Melitenſes vocant eleemoſynam, quæ tempore offertorii in Eccleſia colligitur.

FERULA. Vide *Baculus Epiſcopalis*, *Narthex*.

FESTINANTIA, feſtinatio, properatio. D. Bernardus in vita S. Malachiæ Hyberniæ Epiſc.

FESTUS, & feſtum, dies ſolemnis pro aliquo Sancto. De feſtivitatum antiquitate, ac ritu Baronius, an. 58. n. 81. & ſeqq. quæ in honorem SS. Martyrū tantùm celebrabantur, ut dictum eſt in dict. *Feria*. Sed deinde an. 813. ex decreto Moguntini Concilii etiam ad honorem Sanctorum Confeſſorum feſta celebrari cœperunt. Bellarm. lib. 2. de Miſſa, cap. 20. Itaque Bonifacius IV. in honorem omnium illorum Sanctorum Martyrum, quorum feſta in diurno anni circulo celebrari nequeunt, ad primam diem Novembris celebrari Romæ ſtatuit, in qua die Chriſtiani jejunare ſolebant, ut Iſidorus refert. Gregorius verò IV. (ut in Chronica Sigiberti ad an. 835. habetur) eandem feſtivitatem per univerſam occidentalem Eccleſiam celebrari ordinavit, quam Græci in Dominica poſt Pentecoſten ſolemnizare ſolent, quando Latini Sanctiſſimæ Trinitatis feſtum agunt. Ambroſiana, & Græca Eccleſia nullum feſtum celebrant in quadrageſimali tempore; ſed Græci excipiunt Annunciationis, & Quadraginta Martyrum feſta, ut alibi diximus. Imò Toletanum Concilium ordinaverat, quòd feſtum Annunciationis Virginis celebrari deberet ad diem 18. Decembr. de quo uſu adhuc aliqua memoria remanet in Eccleſia; nam in feria quarta quatuor temporum Decembris Miſſa tota ad myſterium Incarnationis directa legitur. Ambroſianum Bre-

viarium hoc festum Annunciationis in Dominica ultima Adventus notat. Cæterùm festum dicitur *Natalis*, & *Natalitium*, quia in hac die Sancti moriendo ad gloriam nascuntur. Ac alia synonyma. Vide *Annale*, *Duplex*, *Feria*, *Profestus*. Absque Sedis Apostolicæ licentia non possunt ampliùs Episcopi festa Sanctorum superaddere in Calendario Sac. Congreg. Rit. 8. April. 1628. Imo nec festa de præcepto stabilire, nisi unius Sancti tantùm in qualibet Civitate, seu pago sub titulo Protectoris; & aliud festum universale totius Provinciæ, sive Regni; ex prohibitione Urban. VIII. vigore ejus Bullæ, quæ incipit, [Universa per Orbem] emanata de anno 1642. in qua etiam jubetur, ne tam faciliter concedant Episcopi laborandi licentias, & in casu necessitatis concedatur gratis, sine ulla solutione. De festivitatibus in primitiva Ecclesia. Vide *Feria*, *Jejunium*, *Profestus*.

FESTUM CANTORIS, & *Succentoris*. Vide *Cantor*.

FESTUM EPULARUM, festum Cathedræ S. Petri, in quo die Christiani præcipuè in Africa epulari solebant, de quibus D. August. lib. 6. Confess. c. 2. inquit: [Cùm ad memorias Sanctorum, sicut in Africa solet, pultes, & panem, & merum attulisset.] Mos ex Gentilium superstitione introductus, qui in eodem prorsùs die super mortuorum sepulcra cibos collocare solebant, contra quem abusum invehitur idem Sanctus Doctor, Ser. 15. de Sanctis, ubi de S. Petri Cathedræ festo agens, inquit: [Cùm solemnitatem hanc Ecclesiis meritò religiosa observatio introduxerit; miror cur apud quosdam infideles, hodie tam perniciosus error increverit, ut super tumulos defunctorum cibos, & vina conferant, quasi egressæ de corpore animæ carnales cibos requirant.

FESTA FUGALIA. Vide *Fugalia*.

FESTUM HEBDOMADUM, messis, primitiarum. Vide *Pentecostes*.

FESTUM LUMINUM. Vide *Epiphania*.

FESTA MOBILIA totius anni in die Epiphaniæ annuncianda. Vide *Epiphania*. Et à Septuagesima regulanda. Vide *Septuagesima*. Et in quo Missæ tempore. Vide *Breviculum*.

FESTA PAGANALIA. Vide *Septimontium*.

FESTUM QUINQUE CANDELARUM, & *Septem candelarum*. Vide *Candela*.

FESTUM STELLÆ, dicitur Epiphania. Vide *Septuagesima*.

FEUDUM. FR. est jus à Rege, vel Imperatore concessum cum dignitate, & statu, vel prædio, beneficii nomine. Sigon. de regno Ital. lib. 7. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 32. 42. 187. n. 4. & 11. Vide *Beneficium*. Sed postea feudum etiam dictum fuit concessio hæreditaria fundi à privatis, & directis dominis cum recognitione aliqua, vel solutione concessum. [Constat possessiones tenere in feudum, cap. cæterùm quia, de Judiciis.] Feudum autem à fœdere dicitur; quamvis aliter teneant alii. Dicitur etiam *Fodrum*. Vide suo loco. Vide *Hauberticum*, *Paradogum*.

FEUDATARIUS. FR. qui feudum fruendi usum habet, & ad ejus obligationes respondere tenetur. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Vide *Relevium*.

FEUDANGUS. FR. fur manifestus, latro, l. si quis jugum, de furtis, l. 1. si quis togas. Glossa in l. si liber homo, de furtis. Vide *Fingardus*.

FIALA, Organum musicale. [Cùm vice quadam joculare introduxisset, & ille dulcedine fialæ dormientem excitasset. Cæsarius, lib. 6. mirac. c. 7.] Quod ex ejus sequentibus verbis declarat, inquiens, [Monachi Tuitienses in organis cantant.

FIALARIUS, minister in Palatio Apostolico, cui incumbebat pro lucernis ellychnia adaptare, & præparare. Cencius Camerar. in ejus Cæremonial. M. S. In aliquibus ejusdem codicibus corruptè *Foliarius* legitur.

FIBRAMEN, lucis radium. [Plus licèt ex centro Titan fibramina fundat. Aldhel. de Virg.] desumpta metaphora ab extremitatibus rerum, quæ fibræ dicuntur, quamvis alii *Vibramina* legant in hoc loco.

FIBRINUS. Vide *Castorinatus*, *Vibrinus*.

FIBULA. Vide *Annulus*, *Axungia*, *Fibulatorium*, *Firmaculum*, *Morsus*, *Sentis*; item Fibula in homine unio animæ, & corporis translativè intelligitur. [Substantiarum duarum, quemadmodum fibula. Tertullianus de resurrect. carnis.

FIBULAM CARNI SUPREMAM IMPONERE, in lib. de monog. castitatem intellexit Tertullianus, & vice versa de immoderata licentia: [Ut etiam voluntarii delicti fibulam laxant. Idem de coron. milit.

FIBULA RHETORICA. FR. idest, ratio costringens. [Rhetorica fibulam momorditis. Ennod. Ticin. Episc. in Apologet. ad Schismaticos. [& ibidem pro unione: [Quos fibula Religionis pio mordens dente conjungit.] De duobus Patribus loquitur, qui zelo religionis ad piè schismaticos mordendos concordantur.

FIBULATORIUM, fibula. [Fibulatoria majora, & minora quinque. Anast. in Leone IV. Amulas superauratas paria duo pendentes, fibulatoria numero quinque. Idem in Greg. III.

FICONES, calceamentorum genus, seu calones potiùs ex materia lignea confecti. [Tunc invenit à Deo bonum consilium, & implevit duos ficones suos carbonibus ignis, & infixit pedes suos in eis. In vita S. Brigidæ ad primam diem Februarii.] Vide *Cuspus*, *Socculus*.

FICTA, dolor in homine, quasi clavi cuspis infixa, quæ punctio, seu punctura dicitur, & aliquando frigidum humorem in nervis constipatum significat, qui arteticus morbus appellatur. [Matri verò meæ hoc ordine Sanctus subvenit. Tempore, quo transactis parturitionis doloribus me edidit, dolorem in uno tibiæ musculo incurrit; erat autem subitaneus tamquam clavus affigens, atque ita fictam gravissimam dabat, ut plerumque eclysim generaret, neque erat, quod eum mitigare posset. Gregor. Turon. lib. 3. miraculor. S. Martini, c. 10. FR. sic intelligenda sunt illa verba Pontificis: [Tanta nequitia ad aures nostras de fene-

R 2 ctute

ctute tua pervenit; ut eam, nisi humanitùs pensaremus, ficta jam maledictione feriremus, can. tanta, dist. 86.] ideft, cuspidata maledictione.

Fictio. Vide *Fucus*.

Ficus. FR. morbi species. [Erat vir quidam, qui ficus ægritudine vehementer virente &c. in vita S. Anselmi Lucensis Episcopi à Luca Uvadingo edita, cap. 74.] Arbor, & fructus. Vide *Sycamen*, & *Sycomorus*.

Fidagium. FR. Vectigal pro pascuis. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 177. Et dicitur etiam *Fidentia*, de quo vocabulo Falco Benevent. [Imperator ipse Beneventanos liberaret, videlicet, de vinearum fidentiis, & angariis, & terratico &c. in Chron. ad an. 1137.] Ibidem etiam in juramento Rogerii habetur idem vocabulum.

Fidamen, confidentia. [Corrige delictum fidamine. Tertull. in carm. ad Senat.

Fidelis. Vide *Christianus*, *Catholicus*, *Drudus*. FR. Utrùm fidelis dicatur infans post baptismum, & ante usum rationis? affirmativè resolvitur in can. parvuli fideles, de consecrat. dist. 4.

Fidentia. Vide *Fidagium*.

Fides Athanasii, ideft, ejus Symbolum. [Die Dominica, dum ad Primam staret, & chorus psalleret fidem Athanasii, illa de mysterio summę Trinitatis cogitans &c. Cæsarius, lib. 9. c. 39.

Fidei Doctores. Vide Patrini in dict. *Baptismus*.

Fidejussor, ideft, patrinus, in dict. *Baptismus*, Item pro sponsore. Vide *Plegiaria*.

Fidiculæ. FR. [Nullus omninò, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidicularum tormenta offeruntur, militiæ, vel generis, aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta tamen majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est, lib. 9. eod. tit. ad l. Juliam majest. & can. nullus, 6. quæst. 1.] Ubi Glossa [Fidicularum, ideft, chordarum, quæ ligantur circa frontem hominis, & stringitur caput per eas, & est fides eadem ac chorda.] Sed Baronius in Notis ad Martyrol. 22. Januarii, lit. *B.* sic invehitur, inquiens: [Increbuit hactenùs complurium error, ut fidiculas, à fidibus derivatas putarent, nihilque aliud esse fidiculas, quàm vincula nervea, quibus ad equuleum manus, pedesque hominis ligarentur; sicque torquere fidiculis reum, idem esse, quod ligatum in equuleo fidiculis hominem intendendo, ossium commissuras cum immenso dolore distrahere: sensit hæc Sigonius, lib. 3. de Judic. cap. 18. Sic etiam erravit in his & Valla, lib. 1. cap. 5. dum ait, fidiculas esse instrumentum ex duobus obliquatis lignis compactum; ita dictum, vel ab extorquenda fide, vel à nerveis funibus, quibus torquendi alligantur. Omittimus alias hic referre complurium Jure-consultorum de fidiculis à veritate prorsus remotas sententias. Miratus sum vehementer, cùm Sanctus Isidorus, lib. 3. Origin. exactè monstrarit, quid sint fidiculæ, eruditos viros, eo prætermisso, in perquirendo de illis adeò laborasse, ac à rei veritate tantoperè aberrasse. Fidiculas enim idem esse, quod ungulas testatur, cùm ait: Ungulæ dictæ, quòd effodiant: hæ & fidiculæ, quia iis rei in equuleo torquentur, ut fides inveniatur. Hæc Isidorus. Cùm itaque fidiculis æquè, ac ungulis finderentur latera hominis in equuleo distensi, easdem ungulas ea de causa dictas esse puto fidiculas, quòd reorum latera finderent, sicque à findendo dictas fidiculas esse, quasi findiculas, vel à fodicando, quòd illis latera reorum fodicarentur, dictasque esse fidiculas, quasi fodiculas; fodicare latera fidiculis, usurpatum apparet ab Ammiano, ut dicemus paulò inferiùs. His in primis adstipulatur Prudentius, hym. 10. Peristeph. in Romano, cùm quas vocat fidiculas, easdem ungulas dicat. Sunt hæc verba Asclepiadis Judicis:

Vertat ictum carnifex
In os loquentis, inque maxillas manum,
Sulcosque acutos, & fidiculas transferat,
Verbositatis ut rumpatur locus.

Et paulò pòst, per fidiculas Asclepiadem intellexisse ungulas, quæ mox Auctor subdit, declarat his versibus:

Implet jubentis dicta lictor improbus,
Charaxat ambas, ungulis scribentibus,
Genas, cruentis & secat faciem rotis.
Hirsuta barbis solvitur carptim cutis,
Et mentum ad usque vultus omnis scinditur.

Hæc Prudentius. Eodem sensu fidiculæ accipiuntur, l. Decuriones. Cod. de quæst. nam fidiculis torqueri Imperator appellat cruentam conditionem. Sic apud Ammianum, lib. 29. qui hæc genera cruciamentorum recensens, ait: Intercluduntur equulei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis, & verberibus. Cùmque paulò inferiùs reorum majestatis latera dictis tormentis fodicata dicat, fidiculis id factum apparet. In hac eadem sententia fidiculas accipere tam apud Senec. lib. 3. de ira, quàm apud Valerium de patientia, lib. 3. c. 3. 4. 5. vel alios, nihil vetat. Tantùm apud Svetonium in Tiberio aliud genus cruciamenti invenies dictas esse fidiculas, dum ait: Excogitaverat inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciam oneratos repentè veretris deligatis, fidicularũ simul, urinæque tormento distenderet. Hæc Sveton. Sed remotissimum est ejusmodi genus tormenti ab eo, quod in actis Sanctorum Martyrum, aliisque citatis locis per fidiculas testatũ apparet. Invenies frequenter equuleo junctas esse fidiculas, vel ungulas; ea nimirũ ex causa, quòd extento corpore in equuleo, fidiculis, vel ungulis à tortoribus membra fulcarentur, quibus aliquando succederet ignis tormẽtũ. Hæc cùm habeas in nonnullis actis Sanctorum Martyrum, Sanctus Cyprianus demonstrat, dum ait, lib. de Lapsis: Nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret. Et August. epist. 59. ad Marcellin. Non extendente equuleo, non sulcantibus ungulis, non urentibus flammis &c. Eadem Hieronymus, epist. 49. Prudentius sæpè, & alii. Ante hos omnes, Seneca, lib. 3. controverf. 14. pluribus.] Huc usque Baronius; sed Latinus Latinius, qui priorem

opi-

opinionem sequitur, fidiculam nerveam chordam fuisse putat, cum qua super equuleum condemnatorum membra distendebantur, & pro se auctoritatem Quintiliani adducit, qui 19. idest, ultima declamat. ait: [Ideo enim equuleos movebam artifex, senex tendebam fidiculas ratione sævitiæ, ut leviter sedibus suis emota compago per singulos artus membra laxaret.] Alii tamen Codices loco *Tendebam*, habent *Tenebam*; sed magis consona est prima lectio.

Fiernaldus. Vide *Filius arnaldus*.

Figura, hæc dictio apud Origenem non excludit veram realitatem: quare quamvis scripserit ille in Eucharistia Corpus Christi *In figura* reperiri; non ideo negavit ibi realem Christi præsentiam adesse: sed ultra divinam existentiam realis Christi Corporis, allusivè complura alia mysteria ibidem contineri; hinc frustrà recentiores Hæretici, ad negandam realem Christi præsentiam in hoc Sacramento, hac Origeniana auctoritate abutuntur: probatur enim ex multis ejusdem Authoris locis, quòd per dictionem *In figura* realitatem intellexisset Origenes, quemadmodum quando scripserat D. Joannem Euangelistam *In figura* suprà pectus Domini recubuisse. Eodem modo dixerat, quòd quando Judas in horto Christum osculatus est, noctem *In figura* fuisse. Et tamen de fide evidens est tam Joannem realiter supra pectus Domini recubuisse, quàm realiter de nocte fuisse accessum Judæ in horto. Igitur Origenes significare voluit, quòd actiones illæ mysteriosas figuras, & spirituales allusiones continerent. FR. alio modo huic objectioni Bellarminus contra Petrum Martyrem respondet, lib. 2. controver. de Eucharistia, c. 8.

Fila. FR. terræ spatium. [Concedimus etiam novem filas ad salem faciendum &c. in privil. Caroli M. apud Torrigium de Cryptis Vatican. secunda impress. pag. 506.] & inferiùs, Alias tres filas ad salem faciendum.

Filaunechild. FR. donatio, seu remuneratio rei singularis propter meritum, l. si quando de sponsalibus.

Filia in Capillo. FR. filia in domo paterna degens, l. si quis Longobardus, de successione.

Filiastra, & *Filiastrus*. FR. Privigna, & privignus, can. nosse, & can. de his, 30. qu. 1.

Filiopares. Vide *Lithophariùs*.

Filius. Vide *Tegnon*.

Filius Arnaldus, eques recentior in tempore respectivè receptus in Sac. Melitensi Relig. ex voce gallica, & communiter *Fiernaldus* appellatur eques, qui respectu alterius minùs antiquior sit, ac tali vocabulo agnominabantur in Terra Sancta adventitii Christiani occidentales, & recentiores; & econtrà, qui ibi nascebatur, *Polanus* dicebatur.

Filius Legitimus. Vide *Fulboran*. Natus tempore sponsalium. Vide *Gamalis*. Illegitimus. Vide *Manzer*.

Filtortus, & *Flitortus*, fugitivus, ex Germanico vocab. *Fliet est*, de quo in l. Salica, tit. 1.

Fimbria. Vide in dict. *Phylacterium*.

Finaida. FR. confinium, terminus, seu linea finalis, l. si quis propter. de eo, qui terminum &c. Vide *Fingualdia*. An sit idem ac Fiuvaida. Vide suo loco.

Finetenus. FR. adverbium, usque ad finem, seu omninò, significans: [Sed auxiliante Deo, illud, quod prædicamus, finetenus observandum censemus. Zacharias Papa, epist. ad Bonifacium Episc. in tom. 3. Concil. edit. Paris. de ann. 1585.

Fingagius. Vide *Feugandus*, *Fingardus*.

Fingaldia. FR. idem ac finaida, ibidem.

Fingardus. FR. publicus latro, l. si quis jugum, de furtis, qui etiam *Feugandus*, & *Fingagius* dicitur. Vide *Feugandus*.

Fingundus. Vide *Feugandus*, *Fingardus*.

Firma. FR. pensio: [Puta ad pensionem, vel firmam annuam. Extrav. comm. c. unico, de decimis,] & infrà: [Præceptores pensionis, vel firmæ] Item: [De ipsa pensione, vel firma, ibid.] Vide *Burdatio*, *Firmanus*. Sed in Bull. Casin. videtur genus locationis fuisse, ubi sic habetur: [Beneficia &c. propter accontumationem, seu ejusdem fructuum locationem, vel ad firmam, dationem &c.] & inferiùs: [Beneficia &c. post cessum, & decessũ, aut aliter, quomodocumque ad firmam, seu coptimum, vel locationem &c. const. 314. tom. 2.

Firmaculum, clithrum, sera. [Domum illam spiritualem, in qua multis obserata firmaculis scripturarum intelligentia clausa est, intrare satagimus. Joach. Abb. in Apocal.] Aliqui tamen Codices mendosè *Obsecrata firmaculis* habent. Item fibulam etiam denotat. [Ipse Archiepiscopus cappam illam pretiosam, qua superiùs indutus erat, dilaceravit, & firmaculum, quod vulgariter morsus dicitur, avulsit. Matth. Paris. ann. 1250.] Vide *Fibula*, *Formalium*.

Firmarius. FR. pensionarius, à firma, idest, pensione. Vide *Firma*. Pro Vicario etiam accipitur. [Sed ecclesiastica persona, quæ in Ecclesia sua, vel beneficio (quod residentiam personalem requirit) non residet; sed facit in eodem per firmarium, vel vicarium deserviri, deputando ipsi vicario, vel firmario certam suorum proventuum portionem, non de vicariatus, seu firmarii portione &c. in Extrav. comm. de decimis.

Fiscalinus. FR. de fisci familia, sicut à Curia Curialis dicitur, l. judices, de officio judicis: sunt tamen de genere servorum fisco addictorum, l. Aldiones, qua lege Aldiones vivere debent, & l. de Ecclesiastico, & Fiscalino, de homicidio liberi hominis. Est etiam nomen familiæ in Italia.

Fistucus Nodatus. FR. palea cum nodo, quam tradebat venditor emptori in signum venditionis, & cessionis bonorum stabilium, quod hodie fit per tactum pennæ. Hic etiam stylus in donationibus unà cum aliis ceremoniis observabatur, de quibus in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 52. 76. 137. & alibi passim ibidem. Ubi etiam *Festuchum* legitur: unde *Exfestuco*, & *Infestuco*. Vide suis locis. Vide etiam *Gurpio*. Varii enim ter-

terminis,& cæremoniis renunciabant, tradebant, ac vendebant eorum bona. [Tedgarius Castaldius de Furcone cum Odila ejus uxore bona sua tradidit Monasterio Farfensi secundùm legem salicam per festucam, & an dilaginem, & per guasonem,& per leulangon, & per cultellum, & per ramos arborū,ex Reg.Farf.n.352.Helperimus, & Drogo filii Hactonis ex natione Francorum, tradiderunt Ratfredo Abb.Farfen.bona eorum,& investierunt per festucā,& andilaginem, per guasonem,& andilagon,& per terram, & cultellum, & ramos arborum,& per ostium domorum juxta legem salicam. Actum in Amiterno,ann.Dom.934. in eodem Registr. n. 375. Ingebaldus filius Ingelberti, & Theudoranda Romana filia Gratiani cōjuges, lege viventes salica donarunt Monasterio Farfan.Castellum Bucinianum per festucam nodatam, & per cultellum plicatum, seu guasonem, atque guandilaginem, & per ramos arborum, & fustuum de ipsis domibus. Ibid. n. 400. Benedictus, qui pronomine Nitto Sproccus vocor, refutavi per virgulam &c. Ibid. n.503. & 509. Bucco,& Cava la fossa apprenderunt partem fustis in manibus, & refutaverunt bona Monasterio Farfen.n.527.Refutare per fustem, n.499.804.1027.] Item dicebatur tradere possessionem per assem portæ, ibid. n.225. Item dabatur investitura per vexillum: [Honorius Papa III. investivit Marchionem Estensem de Marchia Anconitana, tradendo in ejus manibus vexillum, ann.1222.Febr. 18. Cencius Camerar. fol. mihi 517.] Item per cuppam argenteam: [Innocentius Papa III. investivit Comitem Ildelbrandinum de Castro Montis Alti,& Comitatu de Rosellis per cuppam argenteam,anno 1207. Julii 31. Cencius,fol.503. Idem Innocentius investivit Comitem Ricardum de Sora de Comitatu Sorano per traditionem cuppæ argenteæ deauratæ, an.1208.Octob. 6. Item Camerar.fol. 507.] Dabatur etiam investitura per ostium, & clavem, [Rainerius Vercellensis Episc.investivit Bernardum Abb.Farfen. de Ecclesia S. Valentini in Burgo S.Valentini per ostium, & clavem. Regist. Farfen.num.1101.] Item per annulum aureum, Cencius Camer. fol. 549. Item per Infulam capitis Episcopi, cui traditur possessio, & à quo recipitur nova posessio. Item Camerar. fol. 581. Item Refutare, idest, cedere bona per cammattum. [Nicolaus quondam Jo. de Gualtalbruno apprehendit cammattum in manu sua, & refutavit &c. In Registr. Farfen. n. 1142.

FISTULA. Vide *Siphon*.

FIVVAIDA. FR. pascua communia. In Registr. Farfen. n. 318. Vide *Finalda*.

FIXA. Vide *Ficta*.

FLABARIUS. Suarius, porcarius, porcorum custos. Isidorus in ejus Glossario; qui tamen hujusmodi vocabuli etymon non reddit.

FLABELLO. Vide *Conflabello*.

FLABELLUM, seu *Flabrum*, ventulum muscarium, ventilabrum, instrumentum, quo ventilando muscæ, calidumque circumambiens aer expellitur. Flabellum autem ecclesiasticum ex pavonum pennis efficitur, eoque Diacones tempore sacrificii ab altare muscas repellunt. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum ex tenuibus membranis, vel ex pavonum pennis, vel ex velo, quibus leniter abigant prætervolantes bestiolas, ne in pocula incidant, lib.8.constit. Apostol. c. 19.] Hinc in collatione diaconatus Græci inter alia, quæ Diacono traduntur, consignant in ejus manibus etiam hoc instrumentum, quod ipsi ῥιπίδιον vocant; & ideò in vita S.Nicetæ hæc verba habentur: [Sanctus verò Athanasius assistebat cogitatione, & mente tota intentus, ministerii flabellum tenens; erat enim Diaconus. Apud Surium, 3. April.] Notatur ignorantia Robertus Greygton circa hoc græcum vocabulum hìc in dict. *Monobambylum*. Allusio autem hujus instrumenti ad seraphicos spiritus ante Divinam Majestatem cum timore, & tremore assistentes dirigitur; propterea ex oculatis pavonum pennis formatur. Græci in medio ejus Seraphim depingunt. [Flabella verò, & Diaconi indicant Seraphim sex alis prædita,& multi oculorū Cherubim effigiem. S.German. in theor. rer. Ecclesiast.] quod etiam Latini formare consueverant. Vide *Cherubim*. Aliud significatum S.Hidelbertus affert, inquiens: [Dum igitur destinato tibi flabello,descendentes super sacrificia muscas abigeris, à sacrificantis mente supervenientium incursus tentationum catholicæ fidei vetilabro exturbari oportebit, epist.7.] Maronitæ verò orbiculatis flabellis ex argenteis, seu cupreis laminibus utuntur,ac circumcirca tintinnabula addunt, quæ à duobus clericis hinc inde post Celebrantē tremulo motu agitantur; imò & ipse Sacerdos pronuntiando illa verba *Sanctus &c.* tremorem Beatorum Spirituum manibus repræsentat, qui tremor tunc in organi pulsatione solet etiā penes varias Ecclesias formari. Prior Cōventualis Equitū Melitensium,& Archiepiscopus Messanensis,ut mihi relatum fuit, solent hujusmodi flabellis uti. Episcopus Troię in Apulia utitur ejusdem in processione festi Corporis Christi. Etiam Dominicanorum cæremoniale, n.6.hanc cæremoniam in solemni sacrificio fieri præcipit, ubi sic habetur: [Tempore quoque muscarum debet eas Diaconus flabello amovere, ne molestent Sacerdotem, & abigere à sacrificio.] Per has oculatas pennas admonetur Prælatus, quòd in suis actionibus summoperè circumspectus incedere debeat, in quem numerosissimi populorum oculi assiduè collimant; ob eandem enim causam Romanus Pontifex,quando Pontificaliter in sella defertur, ex utroque latere similibus flabellis obumbratur. Tandem hoc instrumentum in D. Epiphanii vita Ventilabrum ministeriorum vocatur his verbis: [Primus observat Diaconum, qui à sinistris tenebat ventilabrum ministeriorum.

FLAMINEATUS, Sacerdos habitibus sacris ornatus: [Eo autem rationabiliter flamineato, accedit ordinatè omnis processio. Abbas Rotaldus in ejus cæremoniali MS.

Flammigeri. FR. sic filii Ranulphi Flammandi ab Ivone Carnotense appellati sunt; intruserat enim ille in Cathedram Dunetmensis Ecclesiæ duos ejus filios, quorum major vix duodecimum ætatis annum attigerat, ac pro eo investituram à Normandiæ Comite extorserat, cum conditione, ut unus post alterum ex natis ejus in ea Ecclesia succederet; sed ambo à Gulielmo Rothomagensi Archiepiscopo expulsi sunt, de qua justitiæ vindicatione Gulielmo gratias egit præfatus Ivo epist. 174. inquiens: [Cùm & ipsos flammigeros pueros de prædicta Ecclesia ejici feceris &c.

Flammula, & *Flammularis*. Vide *Tufa*.

Flamonium. [Honor, qui datur Flaminibus. Isidor.] Et Sidonius Episcopus de invidiosis loquens, ait: [Hi sunt, qui invident tunicatis otia, stipendia paludatis, viatica vere dariis, mercatoribus nundinas, munuscula legatis, portoria quadruplatoribus, prædia provincialibus, flamonia municipibus, lib. 5. epist. 7.

Flasco. Oenophorum, lagena. [Flasconemque vino à se benedicto plenum dedit, præcipiens, ut tam longè ad bellum procederet, quamdiù illi, & suis illud vinum non deficeret. Florentius in Chron.] Eodem vocabulo D. Gregor. usus est, inquiens: [Quodam quoque tempore Exhilaratus noster, quem ipse conversus nostri, transmissus à Domino suo fuerat, ut Dei viro in monasterium vino plena duo lignea vascula, quæ vulgò flascones vocant, deferret, lib. 1. dialog. c. 18.

Flaton, placenta, crustum, panis subcinericius: nomen gallicum *Flaon*. [Flatones in litaniis unumquodque triginta. In vita S. Aigilberti Abb.

Flaturalis, res, quæ ventum, & flatum spirat. [Idcircò à spiritu carere, quia flaturalibus artubus structa non sint. Tertull. lib. de anima, c. 10.

Flectamus Genua. Vide *Genuflexio*.

Fletobotomia. FR. Oratio funebris, quæ græcè, & latinè epicedium, & nænia dicitur, arabicè *Nauhh*, hebraicè autem Threni. Vide *Threni*. Quo vocabulo utitur S. Odilo Abbas in Vita S. Adeleiæ, quæ primò Lotarii Italiæ Regis, deinde Othonis I. Imperatoris fuerat uxor. In Biblioth. Cluniacen. Vide *Plangimonium*.

Eletus, locus antiquitus extrà Ecclesiam pro publicis pœnitentibus assignatus, colligitur ex Synodo Neocæsariensi apud Matthæum Blastarium, ubi sic habetur: [Si quis ex perfectioribus catechumenis peccaverit, peccare cessans, cum audientibus stet: si ex audientibus est, & à peccando non abstinet, in deflentium locum ab Ecclesia extrudatur,] de quo suprà in dict. *Ecclesia* dictum fuit. Vide *Hyemantes*, *Narthex*.

Flexumines, Celeres. Vide *Trossulus*.

Flocus, capucium monachale, cujus diminutivum nomen *Flocellus*, & mozettæ parvum capucium significat, ut in dict. *Capucinus* dictum fuit. [Dominus Ernaldus, quem Diaconum vestrum dicitis, si sibi secundùm justitiam placuisset, teste flocello de capite suo, potiùs in nostra, quàm in vestra sorte manere debuisset. Goffredus Abb. & Cardinalis S. Priscæ.] Reperitur etiam *Frocus* in eadem significatione, ut Turrecremata in regulis Sancti Benedicti, tract. 221. c. 15. notavit, eratque Canonicale insigne, ut ex decreto Urbani II. colligitur. FR. Froccus, & Frocca ab Henrico Spelman vestem monachalem fuisse affirmatur, quæ subtunicalis erat; nam certè ex Ingulphi Saxonis verbis in hist. Croilandæ distinctam à cuculla, & tunica fuisse colligitur; sic enim ibi ait: [Induit omni anno totum Conventum cum secta sua de tunicis; altero anno de cucullis; omni tertio anno de froccis.] Itaque aliquibus R. in L. commutare placuit. Aimon de Episcopis, & Abbatibus Turonensibus agens, ait: [Et insuper ordinavit, quòd floccum cum cuculla portaremus, sicut modò deferimus. In Abb. 19.] Ita etiam Galli utroque modo vulgariter proferunt *Floc de moine*, seu potiùs *Froc de moine*. Sed juxta Romanum stylum Flocus dicendus est. Vide *Cuculla*. §. FR.

Florio, floresco, sic legit S. Bonifacius Mogunt. Episc. & Martyr. versiculum illum Ps. 102. [Homo sicut fœnum dies ejus, & sicut flos agri sic floriet. In ejus epist. 1.] Verbum quidem aut barbarum, aut nimis obsoletum est.

Floriani, hæreticorum secta. Vide *Collitiani*.

Floridus. Vide *Confessor*.

Fluctivagus. FR. qui per fluctus vagatur, vel agitatur. Item ipsius maris epithetum: [Ex ipsius portu fluctivagi maris. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 49.

Focaria, contectalis, concubina. [De focariis Sacerdotum prohibendis. Matth. Paris. in hist.] Vide Synonyma in dict. *Concubina*.

Focumetes, Sabaudiæ populi. Vide *Forcalqueris*.

Foderatus, vox barbara, subsutus. [Die quadam, Deo permittente, omnium bonorum inimicus diabolus ante ostium Militis (*idest Gerardi*) pulsans sub forma, & habitu peregrini, in nomine Sancti Thomæ hospitium petivit, quo sub omni festinatione intromisso, cùm esset frigus, & ille se algere simularet, Gerardus suam cappam foderatam bonam satis, qua se tegeret, jens cubitum, transmisit. Cæsarius, lib. 8. c. 59.

Fodrum. FR. frumenti portio, quæ Imperatori, vel Regi in Italiam venienti, populi solvere tenebantur. Sigon. de regno Italiæ. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 66 num. 2. & constit. 98. ubi sic habetur: [Servitium, quod vulgariter dicitur fodrum:] & can. prætereà, de jur. patron. [In alio, transferre præsumant fodrum, albergaria, regium, & similia.] Ubi Glossa ait esse Longobardorum vocabulum. Vide *Albergaria*, *Collecta*, *Census*. [Ut quoties in Italiam veniret, consuetum munus præstaretur, fodrum germanica voce nominatur, latinè verò aurum coronatum ex sententia Alciati. Gaudentius Merula, lib. 2. de antiqua Gallia Cisalp. c. 9.] Et idem est ac *Behem*, de quò suo loco diximus.

Foedere Solutus. Vide *Desfœderatus*.

Foetorosus, fœtidus, [Qui fœterosis prandiis cadaveribus sacrificant mortuorum. S. Zeno, Serm. 49.] Vide *Cancero*.

Foetus, etymon. Vide *Neophytus*.

Foffinger. FR. campus, seu pratum, in quo fœnum antea, vel herbæ resecatæ sint, l. nulli fit, de itineribus.

Folderphium. FR. donum post mephium, seu donatio propter nuptias, l. si pater filiam, 2. de successiõn. Vide *Mephium*.

Foliarius. Vide *Fialarius*.

Follaris, moneta. Vide *Folleralis*.

Folleo, inflor, à *Follibus* verbum deductum. [Omnis his cura de vestibus, si benè oleant, si pes laxa pelle non folleat. Hieronym. ad Eustoch.] FR. de eadem vanitate in calceis, Sidonius, lib. 8. epist. 9. in contrario, scilicet, sensu, reprehendens: [Laxo pes natet in cothurno eleganter dixit. Quæ pellis distensio à Latinis Tentipellium dicebatur. [Tentipellium Artorius putat esse calciamentum ferratum, quo pelles extenduntur, indeque Afranium dixisse in primo, Pro manibus credo habere ego illos Tentipellium. Titinium, ait Verrius, existimare id medicamentum esse, quo rugæ extendantur, quum dicat, Tentipellium inducitur, rugæ in ore extenduntur:] :||: Apud Tertullianum legitur verbum frequentativum *Follico*: [Oscitans vescitur, follicans ruminat, de pallio, c. 3.] ubi de Camaleonte loquitur. Reperitur etiam verbum *Follesco*, idest, stolidus fio, ac vento plenus. Ejus antithesim. Vide *Inflabellatus*.

Folleralis, vilis monetæ species, valoris unius quadrantis. [Nummis quos Romani Teruntianos, Græci Follerales vocant, Anastasius suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem distraxit. Marcellin. in Chron.] Fortasse hæc grecæ monetæ denominatio à dictione φολὶς derivatur, quæ piscis squammam significat, à similitudine parvitatis nomine desumpto. Unde Aug. lib. 22. de Civitate Dei, c. 8. ait: [Trecentis phollibus vendidit.] Melitenses *Fallari* antiqua numismata vocant. FR. diversam tamen de Melitensium Fallari vocabulo opinionem affert Auctor Melitæ Illustratæ, lib. 2. Notitia, 4. pag. mihi 185. ubi de Phalaridis Agrigentini Tyranni cum Melitẽsibus amicitia, ac pecuniarũ commodatione loquens, ut in epistolis, quæ sub ejus nomine circumferuntur, ibi inter alia hæc citatus Auctor habet: [Anzi che le medaglie, ò antiche monete, che si ritrovano tal' ora per la campagna, ò in altri luoghi, sono da Maltesi communemente chiamati Fallari, memoria forse rimasta da i danari da quello prestatigli; benche il Bosio dica, che i Maltesi altresì prestassero a lui ancora &c.] Quæ tamen Sicula moneta introducta postmodũ fuit in Regno Neapolitano à Rogerio Siciliæ Rege, de quo sic Falco Benevent. [Inter cætera enim suarũ dispositionum edictum terribile induxit, totius Italiæ partibus abhorrendum, & morti proximũ, & egestati, scilicet, ut nemo in toto Regno viventium romasinas accipiat, vel in mercatibus distribuat, & mortali consilio accepto, monetam suam introduxit; unam verò, cui Ducatus nomen imposuit, octo romasinis valentem, quæ magis, magisque ærea, quàm argentea, probata tenebatur. Induxit etiam tres follares æreos romasinam unam appretiatos. In ejus Chron. ad ann. 1140.] Vide *Romaninsus*.

Follesco. Vide *Folleo*.

Follico. Vide *Folleo*.

Fons In Ecclesia. Vide *Aqua benedicta*, *Nymphæum*.

Fontium Excultores. Vide *Facularum accensores*.

Foralis. Forensis. [Sicut studii nostri esse condecet à litigiis foralibus monachos submovere, ut divinis monasteriis piè, ac solerter invigilent; ita necesse est nostra provisione quemadmodum negotia eorum disponi debeant ordinare, ne distenta mens per varias causarum curas defluat, & ad celebrandum opus consuetum enervata torpescat. D. Gregor. lib. 4. epist. 67.] Qui etiam epist. 62. sic inquit: [Causas enim prædictæ fœminæ, sive sint, sive fuerint, nostro volumus judicio terminari; ut foralis illi inquietudo submoveri debeat, & tamen à judicii justitia nullatenus excusetur. FR. [Nil de forali strepitu. Idem Gregor. In decretal. de præsumpt. cap. 2.] idest, de contentioso foro. Gloss. ibid.

Foraminatus. FR. perforatus: [Nauticis cuspidibus foraminato fundi glutino sordidaretur. Sidon. lib. 1. epist. 5.] ubi per verba *Glutino sordidaretur*, limum fluminis, qui nauticis contis commotus, cœnosam reddit aquam, intelligit.

Foraneus, extrinsecus, quod foris expositum est: [Sicut ergo foranei lapides nullum debent habere nodum, aut angulum, nec debet esse alter lapis intus, alter foris; quia si sic fuerint, omne ædificium deturpant; sic & Clerici, senes, & viduæ continentes, & virgines nullam debent habere maculam. Chrysost. hom. 40. in cap. 21. Matth.] Foraneus Vicarius. Vide *Vicarius*.

Forasticus, alienus; accipitur etiam pro infideli, qui foris, & extra Ecclesiam reputatur. [Nam cum talibus, & cum paganis, & cum plebeja multitudine nostri labores, & pugnæ forasticæ videntur esse: intimæ verò, quando de gremio matris Ecclesiæ Presbyter, vel Diaconus, Ecclesiasticus, vel Monachus discedit à fide, & veritate. S. Bonifacius Episc. Moguntinus, & Martyr. epist. 3.] FR. in eodem proposito D. August. hom. de pœnit. in Gratiani decret. can. multi corriguntur, 2. qu. 1. ait; [Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?] Ubi Glossa exponit. [Foris, idest, non nostri juris.

Forbannum, exilii bannum. [Ut Comes latronem in forbannum miserit, vicinis suis, & aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. In const. Caroli Magni, lib. 3. c. 50.] & in eodem sensu *Forbannio* verbum, & *Forbannitus* nomen, idest, exulo, & exiliatus.

Forbora. FR. filius unicus, l. si cu's dereliquerit, de successiõn.

FORCALQUERII. FR. Comitatus in Gallia cisalpina. [Necnon in Delphinatu, Burgundiæ, Sabaudiæ provinciæ, & Forcalquerii comitatibus. Extrav. comm. de Censibus exact. & procur.] Puto, quòd sint *Focunates* populi in Sabaudia, de quibus Bigonius, qui vulgariter *Foucignii* appellantur.

FORCEPS, quæ in carnificinis Sanctorum Martyrum adhibebatur, & erat triplicis speciei. Vide Baronium in Notis ad Martyrolog. 26. Junii. Quarum una ex his speciebus in Vaticana Basilica adhuc ostenditur. Græci antiquitas adhibebant aureas forcipes ad tangendam reverentiæ causa Eucharistiam, quas λαβίδας appellabant, & *Divinam forcipem* S. Theophanes epist. 3. appellavit; sed vocabulum hoc à Græcis translatum fuit deindè ad cochleare, quo ipsi Græci Eucharistiam sæcularibus conferunt. In cæremoniali Romano fit mentio de aureo cochleare, quo utebatur Papa ad ponendam in calice aquam; sic enim habetur ibi: [Subdiaconus verò Latinus accipit cochlear prædictum, super quod Sacrista imponit aquam ex ampulla, lib. 2. cap. 34.] Vide *Emundoria*. *Tenacula*.

FOREFACIO, erro, delinquo. [Ut, videlicet, satisfactio unius omnibus imputaretur, sicut omniũ peccata unus ille portavit; nec alter jam inveniatur, qui forefacit, alter, qui satisfaciat, quia caput, & corpus unus est Christus. D. Bernardus, epist. 190.] FR. [Cùm deprehenditur in aliquibus forisfactis, 5. decretal. tit. 33. cap. 27.] & ibi Glossa: [Forisfactis, ideſt, maleficiis, delictis, vel excessibus.] Vide *Forfacta*.

FORESTA. FR. Sylva, saltus, eremus, solitudo, l. de forestis, eod. tit. Sed Glossa in cap. 6. decretal. lib. 3. tit. 24. ait, quòd foresta sit locus, in quo feræ includuntur, & habet quis usum venandi. Vide *Forestes*. *Garena*.

FORESTARIUS, sylvæ, ac forestæ custos. [Unde conceperis superbiendi materiam; nisi quia cum Forestariis addictus, ut tyranicas exactiones, quibus opprimuntur, redigas in scripturam. Blesen. epist. 21.] Ac idem epist. 29. cujusdam sylvę custodis hospitalitatem exaltans, sic ait: [Prosapia Regis Angliæ, quia unus de antecessoribus ejus cuidam leproso, quem in hospitio receperat, gratiam officiosæ humanitatis exhibuit, ab officio forestarii, in eminentiam regiæ dignitatis ascendit.

FORESTES, idem ac *Foresta*, de quo suprà. [Post hæc memoratus Rex Carolus exercitio venationis more deditus, per circum adjacentem forestẽ turbabat rabidas feras à suis saltibus. In vita S. Gundulæ.] Dicitur etiam *Foresteria* apud Regulares locus, in quo hospites recipiuntur.

FORFACTA RES. FR. bona, seu res ad bannum, vel sub hasta posita, l. de rebus forfactis, eod. tit. Vide *Forefacio*. Dicitur etiam *Forisfacta*. [Comestiones, banna, placita, & forisfacta, de præscriptionibus, cap. ad audientiam.] Ubi Glossa: Forisfacta, ideſt, pecuniarias pœnas delinquentium. Et 5. decretal. tit. 33. cap. 27. [Cùm deprehendantur in aliquibus forisfactis.] Et Glossa ibi. [Forisfactis, ideſt, maleficiis, delictis, vel excessibus.

FORFACTUS. FR. Exul, seu exilio mulctatus. In Regist. Farfen. num. 269.

FORFICULA. Vide *Emundoria*. *Forceps*.

FORINSECA POTESTAS. FR. laicalis jurisdictio, can. si quis Episcopus in Conc. 11. quæst. 3. Vide *Judex*.

FORISFACTA. Vide *Forfacta*.

FORJUDICO, mittere in exilium, in Siculis const. 4. lib. 1. tit. 14. significat, & adhuc vulgariter ibi *Forgiudicare*, & *Forgiudicato*, ideſt, exulare, & exul dicitur.

FORMA VERBORUM, in numero singulari, & plurali quando adhiberi debeat. Vide *Singularis forma verborum*.

FORMALIUM; Gemma, seu aurea lamina gemmata, posita in fibula pluvialis Episcopi. [Capiat paramenta, videlicet, amictum super rochetum, aut cottam, & super eo pluviale tempori congruũ, sine tamen formalio. Cæremonial. Episc. lib. 1. cap. 7.] ubi de Sacerdote assistente loquitur. Aliquando tamen *Firmale* dicitur. Vide *Firmaculum*. *Pectorale*. *Rationale*. *Ephod*.

FORMALIA; Monialium Vicaria. [Primiceriam etiam, vel formariam admoneo. In Regul. S. Cęsariæ.] Ita fortasse dicta, quia ad observantiæ formam invigilare teneatur.

FORMATÆ LITTERÆ. Vide *Litteræ*.

FORMATICUM. FR. Caseum. [Eodem die Dominus Papa, & cæteri Romani ova manducant, & formaticum. Ordo Rom. de offic. divino.] ubi de die Sabbati Sancti agitur, in quo ob gaudiũ Resurrectionis Christi lacticinia comedebantur.

FORMIDO. FR. sic quædam curiosa antiquorum venatio appellabatur, cui Propheta Isajas his verbis alludit: [Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ, & erit, qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam, & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo, cap. 24.] Erat itaque hæc ferarum venatio tali artificio disposita; ex una enim parte extendebatur funis variarum avium pennis referta, quam agitando venatores feras terrebant, quę in fugam positæ, in pręparatis laqueis, vel in foveis incidebant; sic enim illam Seneca describit, ac significatum *Formidinis* declarat inquiens: [Nec est mirum, cùm maximos ferarum greges linea pennis distincta contineat, & in insidias agat, ab ipso effectu dicta Formido, lib. 2. de ira, cap. 12.] & alibi idem de hac venatione ait: [Si feras lineis, & pinna clusas contineas &c. lib. 2. de Clementia, cap. 12.] Atque eleganter Nemesianus.

Linea quin etiam magnos circundare saltus,
Quæ possit, volucresque metu concludere prædas,
Digerat innexas non una ex alite pinnas;
Namque ursos, magnosque sues, cervosque fugaces
Terrificare, linique vetant transcendere septũ.

FORMULA. FR. sedes, seu stallum in Choro, quod Galli *Forme* dicunt. [Cum nocte devota vigilat super formulam. In vita S. Radegundis Reginæ.

For-

Fornax Ferrea. FR. captivitas filiorum Israel in Ægypto. Deuteron. cap. 4. num. 20. 3. Reg. cap. 8. num. 51. Jerem. cap. 11. n. 4. & can. porrò. 16. quæst. 3.

Fornix, idest, arcus triumphalis. Vide *Manus*. In propria significatione. Vide *Spiculus*.

Forratus. Subsutus: [Cappa choralis pellibus variis forrata. Matth. Paris. in hist.

Forte Fortuna. FR. fortuitò. [Forte fortuna Episcopus, qui ipsum à communione segregaverit, defunctus est. D. Clemens in can. apostol. can. 31.

Fortia, vis, fortitudo, barbara vox.] Eo quòd pagensis vester ille eidem terram suam in loco nuncupante illo per fortiam tulisset, & post se retineat injustè. Marculf. lib. 1. formular. cap. 28.

Forum Rei Sequendum. Vide *Pulso*. Dicitur etiam *Forus* ex Isidoro in cap. forus, de verbor. signific.

Fossarius, antiquum, ac pium Clericorum officium, [Primus igitur in Clericis fossariorũ ordo, qui in similitudinem Tobiæ sancti sepelire mortuos admonentur. D. Hieron. ep. 13.] & de Muliere septies icta idem ait: [Clerici, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant.] FR. Vide Baron. An. 34. n. 288. & hìc *Bordinatus*. Decanus in dict. *Decania*. *Laborantes*. *Lecticarius*. *Libitinarius*. *Porticani*.

Fossata. FR. fovea, cavea: [Illæ quoque expensæ, quæ fiunt pro fossatis, & alias pro terris ædificandis, ut uberiores fructus producant. Extrav. comm. de decimis §. Illæ quoque.

Fossatum. FR. exactio quædam, cap. 4. lib. 3. tit. 49. Decretal.

Fossores Puteorum. Vide *Laccarius*.

Fossorium, fovea, cavea: [Fossaria habetis, venas aquarum viventium possidetis. Petrus Cellen. lib. 3. epist. 2.] Aliquando Eremitarum lectum denotat, quia ad instar foveæ formabatur. [Sequenti die conventus à labore rediens, & ante portam, facto primo signo nonę, secundum expectans, senior ex eis cùm stans super fossorium suum, se reclinarit, & nonam de Domina nostra diceret, sic stando leviter obdormivit. Cæsarius, lib. 7. cap. 39.] FR. Aliquando verò ligonem significat. [Secures, & fossoria accipiunt. In vita S. Godardi, cap. 11. L. Presbyter Canonicus Ecclesię regularis pręfatum iniquitatis filium, fossorio arrepto, percussit, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 18.] Et inferiùs ibidem clariùs significatum vocabuli explicatur, sic: [Si verò (quemadmodum perhibetur) Sacerdos iste priùs ab illo percussus, sacrilego mox cum ligone in capite repercussit:] Et post pauca sequitur: [Non videtur idem Sacerdos in pœna homicidii penitus excusari, tum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, quod cùm grave sit, non solet levem plagam inferre &c.

Fotiniani FR. hæretici à Photino ex Galatia, seu Gallogræcia Smyrnensi Episcopo ita denominati, qui asserebant Jesum à Maria ex Josepho generatum, ac cum Ebionitis conveniebant, 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Ebionitæ*.

Fotrum, armarium, quod vulgò *Credentia* dicitur, in quo vasa reponuntur, seu capsa, quæ italicè *Forciero* dicitur. [Quomodo pertinet ad statum tuum visio fotri hujus. Cæsarius, lib. 9 miracul. cap. 29.] Ubi ex verbis ejusdem Auctoris satis clarè colligitur fuisse capsam pro vasibus ad fercula mensæ necessariis conservandis, ut hodie in Principum servitio credentiæ formari solent.

Fovea. Vide *Fossata*. *Fossorium*.

Fragrasco, fragrantiam reddo; hinc Petrus Cellensis de Ecclesia in persecutionibus sublimata loquens, ait: [Sententia dubia quæstionibus ventilata clarescit, species aromatica pistillorum tunsione fragrascit, Ecclesia oppressione malorum crescit, lib. 5. epist. 4.

Framea. FR. Hasta, seu lancea. [Inimici defecerunt frameæ in finem, psalm. 9. n. 7. Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ, psal. 13. n. 14.] Idem nomen in psal. 21. & psalm. 34. nu. 3. [Frameam suscitare super pastorem meum. Zachar. cap. 13.] Tacitus in multis locis de moribus Germanorum lanceam, seu hastam denotare ostendit; Divus verò Aug. super psalm. ait: [Gladium bis acutum, hoc est framea.

Francia. FR. distincta à Gallia: [Sic in honorem duodecim Apostolorum eligimus quatuor planè de Francia, quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia,] Et inferiùs. [Vocatur denique Prior hujus scholæ Raino, Ingelbertus, & Ingelerii de Francia. Alii de Aquitania Dosde, Amis, Amat, & Bernardus: de Gallia Frederig, Octone, Mellitus, Stefanus.] Et post pauca: [Pro qua causa annuatim volumus de Regnis nostris Francia, Aquitania, & Gallia remunerari. In Privileg. Caroli Magni apud Torrigium de Cryptis Vatican. editione 2. pag. 507. & 508. Volumus atque præcipimus, ut omnes nostræ dictioni subditi tam Romani, quàm Franci, Alemani, Bavari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Frisones, Galli, Britones, Longobardi, Guascones &c. Idem Carolus Magnus apud Gratianum in can. volumus. 11. quæst. 1.] Hęc tamen ratio differentię à variis Auctoribus variè affertur. Robertus Canalis in primis Arboriacen. Episc. in sua gallicana hist. ait, quòd tempore Attilæ Gallo-francia vocari cœpit. Gordonius verò in ejus Chronica ad annum 451. inquit: [Ab hac victoria Moroveus ditionem suã in Galliam dilatavit, occupatasque provincias Galliam nominavit.] Ivo tandem Carnoten. in ejus Chronicon scribit: [Francos lingua attica Valentinianus Imp. à feritate vocari voluit.] Sed quidquid sit; Roberti tamen Canalis relatio non subsistit; nam multis sæculis post Moroveum, nempè, temporibus Caroli Magni, ut suprà visum est, adhuc nomina Galliæ, & Franciæ à cæteris Celtiberis provinciis distinguebantur, imò multò post præfatum Carolum Francia à Navarræ provincia, & Delphinatu diversificabatur. In Extrav. comm. de censibus. Vide *Borbinatus*. *Gallia*. *Porticani*.

Francigena. FR. in Francia genitus. [Zacharias,

rias, scilicet, Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo, quod tantæ potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in ejus locum substituit, omnesque Francigenas à juramento fidelitatis absolvit. can. alius item 15. quæst. 6.

Franci. FR. Vassalli sine feudo. Glossa in l. penult. de maleficiis.

Francisca, securis, bipennis, [Accepit autem Rex franciscam ejus, quæ vocatur bipennis, & projicit in terram. Hincmar. in Remig.] De eadem etiam inquit Flodoardus: [Rex ergo structas circumjens ritè phalanges, ad eum, qui dudū percusserat urceum, pervenit, spretisque ipsius armis ejus franciscā projecit in terram, lib. 1. hist. Rhemens. cap. 13.] Alii tamen gladium, seu ensem significari exponunt. [Et extensa manu franciscam ejus terræ dejecit, quæ spatha dicitur. Ammon. de Gestis Francorum, lib. epist. 12.] Vide *Bisacutum*.

Franciscani, Regulares, de quibus hìc fit mentio in dictionibus. *Breviarium*. *Cereus Paschalis*. *Cippus*. *Cordigeri*. *Gardianus*. *Genuflexio*.

Frascatæ Ædes. FR. Oratorium in Vaticana Basilica. [Quidam de Anglorum gente Romam venerunt, qui in Oratorio B. Gregorii Papæ, & Confessoris Christi, in Principis Apostolorum æde Frascatę constructa, unam tabulam argenteā posuerunt. Anast. Biblioth. in Benedicto III.

Frater. FR. titulus Religiosorum etiam tempore Jo. Chrysostomi solitus, & Monachi. *Fratres* dicebantur, can. ad mensam 11. quæst. 3. hodiè tamen prænomen *Domni* usurpant. *Fratres* vocat Papa Cardinales, & Episcopos. Vide *Frerius*. Quatuor modis in Scriptura frater dici notat Hieron. advers. Helvidium.

Fraticelli, Hæretici. Vide *Beguardi*.

Frea. FR. fatidica. Apud Septentrionales olim pro Dea habebatur. Hist. Longobar. cap. 8. & ejus Annotat. in lib. 1. Item *Frea* dicebatur Mulier, quæ sub tutore, vel curatore posita erat, l. si quis fream. De his, qui sine voluntate Mundualdi.

Freda, & *Fredda*. FR. pœna pecuniaria juxta formam bannimenti, seu banni, vel legis, l. si quis alienam, de raptu, l. si quis cum altero, de testibus l. sanguinis, de reverentia Ecclesiæ, & Bullar. Casin. tom. 2. constit. 21. 40. 41. à Germanica voce *Frid*. Vide *Fredum*.

Fredum, pœna pecuniaria, sive compositio. Gregor. Turon. lib. 4. de miraculis S. Martini, cap. 26. à vocabulo germanico *Frid*, quod pacem significat; nam mediante pœnæ solutione, componitur pax inter eum, & fiscum.

Frendor, fremitus, & stridor dentium in rabie; [Docuisti calcandos esse frendores diabolicos. S. Athanasius in epist. ad Luciferum Episc.] de comminatione hæreticorum agens ait, de quibus alibi idem inquit: [Tanquam frendoribus tuis possit servorum Dei vigorem superare.

Frequentia. FR. ex duabus vicibus intelligitur. Vide *Monialis*. Item frequentia malorum actuum. Vide *Passivitas*.

Frerius. Frater, nomen à Græcis corruptè Religiosis attributam. Greg. Pachim. in hist. lib. 5. cap. 8. Hinc Equites Hierosolymitanos, hodie Melitenses, *Freros* Cantacuzenus appellat, Hispani *Frailes*, & Galli *Frere* dicunt.

Freta. FR. bona, seu possessiones. Bullar. Casin. tom. 2. constitut. 22.

Fribusculum, indignatio, livor parùm considerabilis, ut solet inter cognatos, & amicos evenire. Alii verò *Frivosculum*, *Friviculum*, & *Friguscculum* legunt, à frivola passione.

Frictrix. Mulier inhonesta, & libidinosa. [Aspice lupas popularium, libidinum nundinas, ipsas quoque frictrices, & si præstas oculos abducere ab ejusdem propudiis occisæ in publico castitatis. Tertull. de pallio, cap. 4.] Quas mulieres *Latrinarum antistites* ibidem vocat.

Frig, idem ac *Frea* in locis ibi cit.

Frigora. Vide *Frigoriticus*.

Frigoratio. Vide in dict. sequenti.

Frigoriticus, quartana, seu tertiana febricitans. [Frigoritici quidam cum fide venientes, candelam in votis offerunt, & abrasum sepulcri pulverem sumunt, quem aqua mixtum bibunt, & sanitatem hujus Sancti meritis adipiscuntur. Flodoard. lib. 2. hist. cap. 14.] Eodem vocabulo usus est Gregor. Turonen. inquiens: [Postquam mihi vir ille retulit, & hanc mihi pallam tradidit, præsumpsi fateor eam abluere, & frigoriticis potum dare: sed mox, opitulante divina virtute, sanabantur. De gloria Mart. lib. 1. cap. 6.] Hinc hujus febris accessio *Typus frigoriticus* dictus est: [Nam si quis typos frigoriticos incurrens, nocte una ad ejus tumulum deprecans vigilaverit; mox compresso accessu, adipiscitur medicinam. Idem Turonen. lib. de gloria Confessorum, cap. 15.] Eadem febris species à frigore *Frigoratio* etiam ab eodem ibidem appellatur, ubi sic: [Dato igitur mane, redivit ad propria, nec ultra hoc modo frigorationis, vel confractionis ullius pertulit gravitatem.] FR. talis morbus dicitur etiam *Frigora*; sic in vita S. Cæsarii Episcopi:] Si habes, da mihi de drappo S. Cæsarii propter frigoras, quia multum valet.

Frischinga, sucula, porcula. [Quando parochias circuitis, nolite graves esse Presbyteris, petentes frischingas. Hincmarus.] Et alibi idem de ordinatione Episcopi Hidenulphi loquens ait: [Exigendo denarios, vel caballos, aut verres, seu frischingas.] Recentes Rheni colones *Frischling*, & Tholosani *Fretigues* hujusmodi tenera animalia vocant. Reperitur etiam in eodem sensu penes scriptores *Friscinga*. *Frincinka*, & *Frisgunga*.

Frixum. FR. sagitta, jaculum, italicè *Frezza*, l. de omnibus, l. ut omnis, de quantitate solidorum.

Frocca, *Froccus*, & *Procus*. Vide *Flocus*.

Frontellum. Vide *Brudatus*.

Frumentarius. Vide *Cerealis*.

Frustratorius. Vide *Dilatorius*.

Fucus. FR. Cerussa, & purpura, quæ fœminæ faciem ornant, & colorant; sic *Fucatus* eadem cerussa coloratus dicitur; metaphoricè tamen pro fictio-

fictione accipitur. [Nunc patenter excusationibus fucatis, & frivolis innitentes. Clementina de sentent. excom. cap. 1. Si vitium frontis alienus fucus inauret, de consecrat. dist. 5. Fucatis tamen coloribus asserentibus, ob fugam melioris vitæ, aut arctioris observantiæ &c. In extrav. comm. de regularibus transeuntibus ad aliam relig. cap. 1.

Fuco. FR. infuco, seu fuco illinio; [Fucare figmentis, quò vel rubicundior, vel candidor, vel verecundior appareat, adulterina fallacia est, can. fucare, de consecrat. dist. 5.] Hinc distichon illud:

Si vitium frontis alienus fucus inauret,
Gloria frontis obit, cùm color hospes abit.

Fugalia. FR. festa Romanorum in mense Februarii ob memoriam recuperatæ Reipub. libertatis, Regibus deletis, quæ à Censurino *Regifugium* appellantur, in quibus diebus inhonestè, & libidinosè debacchari solebant. [Quare D. Aug. ait: [Et verè fugalia, sed pudoris, & honestatis, lib. 2. de Civit. Dei, cap. 6.] Qua immoderantia in eodem prorsus mense abutuntur etiam nunc Christiani in bacchanalibus, cujus synonyma. Vide in dict. *Bacchanalia*.

Fugitivus. Vide *Exulatitius*.

Fulboran, vox Saxonica *Follaberen*, idest, bene genitus; sic in legibus Longobardicis filius legitimus intelligitur. [Si quis dereliquerit filium legitimum unum: quod est fulboran. lib. 2. tit. 4.

Fulcarius, qui Principis falconum custodiæ præest: [Raynaldus Joly civis Tolosanus Fulcarius Ducis Andegaviæ. In vita S. Thomæ Aquinatis.] Vide *Falconarius*.

Fulcimentum. Vide *Destina*. *Fulmentum*.

Fulcinatorium. Scipio, baculus incumbitorius. [Fulcinatorio, quo utebatur, terram paulatim egerens, subitò fideli famulo suo largam fonticuli undam donavit. In vita S. Deicoli, cap. 3. §. 14.] Alii tamen melius *Fulciatorium* legunt. Vide *Baculus*.

Fulfrea, seu castigatiùs *Fulfreal*. FR. Ingenuus. [Si mulier libera, seu fulfreal super furtum comprehensa fuerit. In legib. Longobard. lib. 1. tit. 25. leg. 6.

Fulgetrido, splendor. [Columnæ priscorum fulgetridine emergunt. In vita Sancti Boniti Episc.

Fulina. Coquina, à fuliginum copia ita denominata. Isidor. in Glossa.

Fulinarius. Coquus. Isidor. ubi suprà.

Fullo. Vide *Sarculum*.

Fulmentum, fulcimentum, pro columna etiam accipitur. [Fulmentis aquitanicis superba. Sidon. lib. 2. epist. 10.

Fumagium, solutio pro panis coctione pistoribus debita, quæ etiam *Furnaticum* denominatur.

Fumenteria. FR. vectigal pro quocumque camino, seu domo solvendum. Bull. Casin. tom. 2. constit. 303. 304. 313. 314. 315. 316. 329.

Functiones Publicas Agere, vel *habere*. FR. collectas, gabellas, impositiones, seu tributa exigere, idem ac redhibere, l. audivimus, Ne liberi homines opprimãtur. Bullar. Casin. to. 2. cõstit. 71.

Funda, marsupium. [Invenit in via bursam magnam, quasi plena esset denariis tumescentibus, quã usitato vocabulo fundam appellant. Sanctus Bonaventura in vita D. Francisci, cap. 7. Reversus est ergo ad fundam cum fratre, & juvene quodam, qui erat in via. Ibidem.] Vide *Sacciperium*.

Fundatum, & *Fundata*, textile ex serico. [Fecit vela holoserica majora sigillata, habẽtia periclysim, & crucẽ de blattis, seu fundata. Anastas. Bibl. in Leone III.] Et alibi idem; [Calicem octogoni fundatũ in foliis.] FR. Adhuc tamen inexplicabile hoc vocabulum remanet, an *Fundatum Calicem* dicat, idest, fusum à *Fundo* verbi supino corrupto an *Fundatum*, idest, fusum; sic idem Bibliothecarius in eodem Leone inquit: [Calices majores fundatos ex argento,] ubi rectè fusos, ad differentiam malleati metalli distinguere videtur; de textili siquidem erit facilis intelligentia, idest, attalica peristomata, quæ gallicè *A fondidor*, & italicè *In fondo d'oro*, seu *d'argento*, dici solet. At cum oculatissimo Henrico Spelmano in hujus vocabuli significatione dicere oportet, [Tu tibi Oedipus esto.] Cæterum. Vide *Blattum*. *Drappus*.

Funerale. Vide *Baldachinum*. *Libitina*.

Funerarii. Vide *Decani*. *Fossarius*. *Laborantes*. *Porticani*.

Funis Contentiosus. Tertullianica metaphora, de prolixa contentione dicitur. [Sed non decet ultra funem contentiosum alterno ductu in diversa distendere. De pudicit. cap. 2.] Ac alibi idem de longa, & infructuosa Christiani cum Hebræo disputatione loquens, ait: [Alternis vicibus contentioso fune uterque diem in vesperam traxerunt. Adver. Jud.

Fur. Vide *Derectarius*. *Emansor*.

Furbatto, præter intentionem homicidium per levem vapulationem committo. In, l. Salica, tit. 38.

Furnio. FR. in furnum imponere, idest, panem coquere. [Invenimus eidem conventui domos convenientes, & necessarias ad brasiandum, & furniandum. Matth. Paris. in hist. ad An. 1258.

Furor, verbum. Vide *Derobo*.

Furiosus. Vide *Fanaticus*.

Furtum. FR. est omnis illicita usurpatio rei alienæ, can. pœnale 14. quæst. 5. Vide *Peculatus*. Furtũ verborum quid significet. Vide *Signum*.

Fusio. Vide *Indictio*.

Fustanum, tela ex lino, & bombace contexta ad modum (ut vulgò dicitur) spinæ. [Quidquid ex privata pecunia fustani, & purpurę coemere poteris, his jumentis in Pomeraniam dirigas. Andreas Abbas in vita Ottonis Bambergensis Episcopi.] Italicè *Fustagno* dicitur.

Fustigo, & *Fustigor*. FR. baculo percutio, & percutior, 5. decretal. tit. 39. cap. 23.

Fustis, frutex, arbuscula. [Si quis in sylva fustem signaverit, & non capulaverit, in l. Salica, tit. 27.

Fuxolium. FR. Gabellæ chartula. Italicè *Bolletta*. Bullar. Casin. tom. 2. const. 308.

G

FR. Ultramontani in sæculis corruptis, quando, nimirum, barbara vocabula, & orthographiam in latinum sermonem immiserunt, hujus literæ vicariam V. apposuerunt, sic VVilielmus pro Gulielmo, Vido pro Guido, VVerra pro Guerra, Vadium pro Gadium. Vide *Gadium*, & similia, de quibus dictum est in dictione *Discapia*.

Gabalus, in prima impressione hujus tractatus dixi hanc vocem patibulum, seu crucem significare, ab etymologia germanica, in quo idiomate *Gabal*, patibulum, seu furcam significat; sed deindè meliùs hujus dictionis sensum perquirens, montem significare detexi; sic nomen *Heliogabali* Imperatoris, qui *Gabalus*, à vocabulo *Gebel* Arabicè, idest, mons appellabatur, deinde vocabulo Græco-arabico *Heliogabalus*, hoc est, solis mons denominatus fuit: sic etiam simile perobscurum vocabulum ex Aldhelmo, cap. 3. de Virg. dilucidatur, ubi sic ait, de Christo loquens: [Verticem Gabali scandens sexta sabbati, hoc est, parasceve] ac benè intelligitur Redemptorem nostrum in hac die montem ascendisse calvarium, ut crucifigeretur. FR. Nihilominus adhuc primus sensus sustinetur; nam ut ait Capitolinus in Opilio Macrino, quod hic Imperator duo nomina *Pii*, & *Felicis* à Senatu ei oblata primum recusans, secundum acceptavit, ob id in eum græcum epigramma publicatum fuit, cui Imperator sic respondit:

Si talem grajum retulissent fata poetam,
  Qualis latinus Gabalus iste fuit,
Nil populus nosset, nil nosset curia, magno
  Nullus scripsisset carmina tetra mihi.

Ubi hæc Casaubonus notavit: [Crucem vocabant gabalum, ut est apud Nonium, Hinc gabalus, homo cruce dignus.

Gabaonita, seu *Gebanita*. Vide *Stacte*.

Gabarus. FR. Stultum, & insipidum significat. Isidori glossa.

Gabasta, vas ad vinum ferendum. [Iterum in Gabasta bibisti. Paul. Diacon. lib. 17.] Fortasse ex græco idiomate κάβος, quod est vas pro vini mensura.

Gabæ. Vide *Publicanus*.

Gabain, FR. hæbraica vox Publicanos, & *Gabba* Publicanorum Principem significant, unde *Gabellæ* nomen deductum existimat Baron. An. 31. num. 73. Vide *Parisim*. *Publicanus*.

Gabbara, Ægyptiaca vox significat cadaver exsiccatum, & aromatibus conservatum, quod vulgariter in officinis *Mumia* dicitur. [Ægegyptii ergo soli credunt resurrectionẽ, quia diligenter curant cadavera mortuorum. Morem enim habent siccare corpora, & quasi ænea reddere, Gabbaras ea vocant. D. Aug. tract. 1. de Resurrect. mort. cap. 12.] Et ibidem Plinium irridet, qui putavit hoc vocabulum fuisse alicujus personę nomen. Isidorus tamen *Galbares*, & *Gabares* habet. FR. apud Baron. Anno 34. nu. 145.

Gabatha, vas rotundum, & concavum, quod pro pensili lychno inservit, ad cujus similitudinem Romę pręsertim in Lateranensi Basilica ad Altarę majus nonnullæ perspiciuntur, ex dono Ascanii Cardinalis Columnæ. In sacello Pontificio, ubi Eucharistiæ Sacramentum asservatur, noctu, dieque existunt duæ gabathæ, in quibus loco olei ardet continuò cera, quarum formam pro curiosa Lectoris eruditione hìc delineandam curavi

Qui lychni pro luminis alimento olim oleum habebant; sed Paulus IV. deindè (ut Jo: Baptista Tufus in illius vita refert) cereo pabulo in eis lumen perenne servari ordinavit. FR. Torrigius verò de Cryptis Vatican. editione secunda, pag. 513. addit insuper, quòd præfatus Pontifex ad curam harum gabatharum duos ministros deputaverit, & quod Gabatha *Gavata* etiam dicebatur, quæ patinam significat, quarum aliquas vidisse memini ad lagenæ figuram ex Rhodo insula allatas, quando, scilicet, Equites Hierosolymitani ex ea insula expulsi, sacra utensilia secum in Melitam attulerant, ac usq; ad nostra tempora hæ Gavatę conservabantur. Patina enim planiformis potiùs existit; hinc Ennodius Ticinen. Episc. ad subjecta ejus carmina hìc allata hujusmodi titulum super scripserat, nempè: [De compositile habente septem gavatas.] Carmina verò sunt hæc: epigr. 22.

Diversis dapibus confinia proxima servat,
  Dum claudit variis fercula multa viis;
Limitibus certis, quod junctus dividit ordo
  Unus in argento, quam benè ventor habet.

Itaque *Gavata*, vel *Gabatha* patinariam formam retinebat, quam tamen in sacello pontificio diversificatam fuisse existimo, quando ceram loco olei adhiberi Paulus IV. mandaverat, & in for-

formam phialæ decollatæ ab Artificibus fabricata fuit, ea ratione, quia cera liquescens, & rarefacta crescit, ac diffunditur. Cæterum apud Torrigium loco cit. pag. 505. in privil. Caroli Magni habetur: [Fecimus ibi tres Cruces, unam argenteam cum gravata, auream habentem auri libram unam, & aliæ duæ Cruces, argenteæ cum gavatis suis, habentem duodecim libras argenti unam, & duodecim argenti alteram, & gravatas duo, lib. argenti unam, & similiter & alteram] & inferiùs. Duodecim gravatas duo aureas, & decem de argento cum catenis de oricalco] :||: Item *Gabatha* etiam dicitur. [Obtulit in Basilica S. Petri butonem de argento purissimo cum gabathis argenteis pendentibus in catenulis septem. Anast. Biblioth. in Leone IV.] Et ibidem. [Gabatham saxicam ex argento purissimo pensantem libras tres.] Dicitur *Saxica*, quia ad formam conchiliæ marinæ fabricata erat, & *Saxica* dicitur conchillia, quia in saxis nutritur. Corrigendus igitur est Tertulliani locus, lib. 5. cap. 5. adversf. March. ubi ait [Vasculorum, & grabatarum purgatio.] Latinus enim Latinius in ejus Biblioth. Sacra ad d. Tertull. locum *Gabatharum* corrigit. Item hæc vox ex vi hebraicę vocis locum eminentem significat, ut in dict. *Gabalus* diximus; sic D. Jo: cap. 19. in significatione tribunalis usus est, inquiens: [Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, & sedit pro tribunali in loco, qui dicitur lithostrotos, hebraicè autem Gabbatha.] Quæ vox hebraica, licèt non sit synonyma græcæ dictioni; in utroque tamen idiomate idem locus significatur; erat enim locus iste, in quo Pilatus resederat, cum pavimento lithostroto, ideft, variis coloratis lapidibus strato, atque pavimento elevato, quia [Gabbatha dicitur, quòd pavimento elevatus esset locus. Trimel. in notis. Vide *Lithostraos*. *Hustingus*.

GABELLUM, nonnulli existimant gabellam, & datium hoc vocabulum significare in Anast. Bibl. qui in Stephano III. sic ait: [Rex reddere promiserat Faventiam, cum Castro Tiberiaco, seu Gabellum.] Itaque castrum, & non datiū erat; nam *Tyberiacum* terra est, quę hodie vulgariter *Bagnacavallo* dicitur, & antiquitus *Gabbeum*, & *Ad caballos*; quare *Gabellum*, & *Gabbeum* idem est.

GABRIEL. FR. hebraica vox, & est nomen Angeli, latinè sonat *Vir Dei*; nam ut habetur in Isaja, c. 22. n. 17. dictio *Gaber* homo intelligitur; undè legunt LXX. [Homo, qui non prosperabitur.] & *El* Deus hebraicè dicitur: quare S. Proclus, orat. 1. in laudem V. M. de ejus Annuntiatione loquens, inquit: [Reverere saltem ô homo, Archangeli appellationem: is namque, qui lætum illum nuntium Mariæ detulit, Gabriel vocabatur. Et quid quæso Gabriel interpretatum sonat? Arrige aures, & disce: Deus & homo. Qui itaque ille, quem annuntiabat, Deus erat, & homo; quo facilius dispensationis mysterium persuadeat, rei miraculum notatione nominis anticipat.] Sed aliter D. Hieronymus, qui sic inquit: [Gabriel in lingua nostra vertitur *Fortitudo Dei*, vel *Robustus Dei*: unde eo tempore, quo erat Dominus nasciturus, & indicturus bellum dæmonibus, & triumphaturus vi de mundo; Gabriel venit ad Zachariam, & Mariam: In Dan. lib. 1. cap. 8.

GADIUM, pignus, sive arrha, & specialiter in duellis in signum manifestum obligationis ad duellandum. [Cùmque instare rursum, ei judices præceperunt, ut secundùm morem regionis, illud, quod ipsi vocant gadium, rei, videlicet, ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejusdem Gerardi Prioris manu poneret, qui velut ex bona conscientia audacter gadium in manu ejus ponens ait; hujus, ut dixi, rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello idipsum probaturus. Petrus Muric. lib. 1. de mirac. cap. 8.] Alii tamen *Vadium* & nonnulli *Gagium* à gallica dictione *Gage* pignus, vel arrhabonem significante deducunt. Vide *Gageria*.

GAGERIA. FR. idem ac suprà, & signanter denotat pignus, quod ratione debiti census recipitur. [Gageriæ ulteriùs non recipiantur. Nom. Cisterc. par. 1. cap. 3. Insinuatione præsentium declaramus, quòd gageria, quam de feudo Ecclesiæ tuæ ab M. dignosceris recepisse, à te potest liberè detineri, fructibus non compensatis in sortem. 3. decretal. de feudis, c. 1.] Ubi ineptè Glossa hoc vocabulum explicat his verbis: [Gageria, ideft, pignus, sive feudū, vulgare Theutonicorum.] Si autem Gageria feudum significaret, quomodo ibi diceretur, *Gageria, quam de feudo*? ergo sensus esset, feudum, quod de feudo; at qualis ineptia? stultissimi insuper essent Cistercienses præcipientes recipi feuda, quandoquidem dixere suprà, [Gageriæ ulteriùs non recipiantur.] Vide *Gadium*.

GAGIUM, & *Gaja*, lucus, & densa ac apoca sylva. [Si quis accipitres de sylva tulerit, excepto de gajo Regis, habeat sibi. In legibus Longobar. lib. 1. tit. 25. leg. 28.

GAJANITÆ hæretici. Vide *Eutychiani*.

GAJA. Vide *Gagium*.

GALÆA, & *Galea*, navis longa, trieris, vel triremis. [Ubi galæam benè armatam ascendi, & ad prosequendum inter ultramarinum, nautæ remis, & velo sollicitè insistebant. Guliel. de terra Sancta, apud Canisium.] Reperitur etiam vox græca γαλέα in eodem significatu. Item latinè absque diphthongo. [Convenire fecimus apud Pisas victoriosum stolium galearum, Chron. August.] Fortasse à *Galea*, piscis specie, propter figuram sic appellata. FR. seu potiùs à *Galea*, ideft, cassis; hincversus ille

Armo caput galea, pelagus procurro galea. [Et lignamina deferant galearum &c. Sunt etiam qui pro cupiditate sua in galeis, & piraticis Sarracenorum navibus regimen, & curam gubernationis exercent. 5. decretal. tit. 6. cap. 6. Omnium tam Clericorum, quàm laicorum, quos ceperat in galeis, de sentent. & re judicat. in sexto, cap. 2. Malleam habere pauciores galeas benè armatas, & de bona gente, quàm plures non sic. Sannutus de secretis fidelium, cap. 5.

GALATIA. Vide *Gomorra*.

GAL-

Galdonia. Vide *Geldonia*.

Galeatus. Vide *Prologus galeatus*.

Galeria, locus, seu cubiculum variis curiositatibus ornatum. [In curte alia, quæ galeria dicitur, fecit latam, & spatiosam, ut amplissime Pontifices cum famulis hospitarentur. Anastas. Bibl. in Gregor. IV.] Vide *Curtis*.

Galerus, & *Galerum*. FR. pileus; hodie verò de Cardinalitio pileo ferè intelligitur, quo in solemnibus equitationibus, & festivis processionibus utuntur; at in illis pro tegumento, in istis pro umbraculo adhibetur. Antiquitus autem in Consistorio quoque, & in Conciliis deferebatur, ut in dict. *Consistorium*, & dict. *Calyptra* scenographicè demonstravimus. Quod concessum fuerat in Concilio Lugdunensi ab Innocentio IV. [Lugdunique ab eo Pontifice, quod servatur, primum est constitutum, ut Rom. Eccl. Cardinales in publicum adequitaturi, galero rubente insignirentur, non solùm, quo à cæteris sint inferioribus conspicui, sed ut ipsi admoneantur debere, qui illa post Pontificalem majore omnium ornentur dignitate, ad effundendum pro fide catholica, & Christiani populi salute sanguinem paratos esse. Blond. decad. 2. lib. 7.] Circa verò hujus Concilii tempus, sic idem refert: [At Philippus Rex Franciæ ad annum, qui jam inchoaverat, duo de quinquagesimo, & duodecies centenum, ad Pontificem Innocentium Lugduni agentem se contulit:] qui Regis accessus ante celebrationem præfati Concilii intervenisse idem ait. At Odoricus Raynaldus Baronii continuatuor ad annum 1245. hoc Concilium ponit. Bernardinus verò Corius in Mediolanensi ejus historia inquit Innocentium anno 1242. galerum rubrum Cardinalibus concessisse ante prædicti Concilii intimationem. Vide *Calyptra*. *Hura*. *Pileus*.

Galgulus, avis. Vide *Aurugo*.

Galilæa, quo vocabulo totum tempus Paschale usque ad Ascensionem Græci appellare solent, quia Christus in toto hoc temporis spatio in Galilæa regione visus fuerat. Item *Galilæa* locum in Ecclesia denotabat, ubi in omnibus Dominicis per annum processio terminabatur, in qua præcedebat Episcopus, & sequebatur Clerus, ad denotandum Christum post resurrectionem Discipulos suos in Galilæam præcessisse. Vide *Processio*.

Galilæus, agnominatus est Christus, ac etiam Christiani ejus sequaces ex contemptu. [Quando autem me Galilæus ille convenit recalvaster, naso aquilo, qui in tertium usque cœlum per aerem ingressus est, Lucianus,] qui de D. Paulo loquitur, de Christianis verò apud Theodoretum sic habetur: [Ac primùm vetuit, ne Galilæi (sic fidei Servatoris nostri consecratos nuncupabant) poeticam, rhetoricã, aut philosophiam discerent, lib. 3. hist. eccles. cap. 7.] ubi de Juliano Apostata agit, qui semper Christum, ac Christianos Galilæos appellare ob contemptũ delectabatur, quod Chrysostomus etiam testatur inquiens, [Galilæos nos in edictis suis pro Christianis tum ipse appellans, tum Principes, ut idem factitarent, exhortans. Orat. contra Gentes.

Gallia. FR. distincta à Francia. Vide *Francia*. Ejus provincia. Vide *Ambro*. Galliæ item sunt tres, *Bracata*, *Togata*, & *Comata*. Glossa in can. In Galliarum 25. quæst. 2. Quo ad ejus res Ecclesiasticas, ac alia. Vide hic *Alleluja*. *Almutium Annale*. *Baculus*. *Candela*. *Cantor*. *Capitilavium*. *Cereus paschalis*. *Charivarium*. *Chrisma*. *Ciborium*. *Conceptio B. M. V.* *Corbicularius*. *Diaconus*. *Evangelium*. *Excommunicatio*. *Heribanus*. *Hostia*. *Hugonottus*. *Inquisitio*. *Mitra*. *Noel*. *Octava*. *Onocrotalus*. *Organum*. *Paraclitense*. *Pascha*. *Subventio*. *Viaticum*. Rogationes in Gallia primò institutæ. Vide *Litania*. Tota Gallia morbo dyssenteriæ laborabat. Vide *Besentericus morbus*. Provincia Galliæ comitatus quomodo latinè dicatur. Vide *Speculator*. Galli primi saponis inventores. Vide *Smigma*. Item Auctores solearum. Vide *Solea*.

Gallia Comata. Vide *Tonsuratus*.

Galliarum Rex. Ejus filii miraculum in Baptismo. Vide *Amen*. Quando titulum Christianissimi obtinuerit. Vide *Christianissimus*. In ejus consecratione conceditur illi communio sub utraque specie. Vide *Communio*. Reliqua ad eum spectantia. Vide *Chorus*. *Defensor*. *Epancolistus*. *Hostia*. *Missa sicca*. *Mitra*. *Numisma*. *Sacrum Organũ*. Umbertus Princeps renunciavit illi delphinatum de anno 1350. Vide *Ordo*. Recens ejus moneta habet figuram Gammadiæ. Vide *Casula*. Post Lotharii Regis mortem quinque Reges divisim inter Francos regnare cœperunt. Vide *Pentisarie*. Robertus Rex Rhythmum composuit *Veni Sancte Spiritus*. Vide *Prosa*. Philippo Galliæ Regi decimæ super beneficia Eccles. concessæ. Vide *Saladinæ decimæ*. Ludovicus XI. signi pulsatilis in meridie pro salutatione Angelica institutor. Vide *Salutatio Angelica*. Pipinus Rex in Gallia à Zacharia Papa coronatur. Vide *Francigena*. *Schola Græcorum*. Ludovici XIV. cæremoniæ in ejus sponsalitio. Vide *Evangelium*.

Gamalis, usitatum in Longobardicis legibus nomen, quod in aliquorum sensu filium legitimum significat, trahendo illud ex græca etymologia γαμήλιος, idest, nuptialis, quia natus est ex legitimo matrimonio. [De proximis legitimis, aut naturalibus, aut de gamalibus, idest, consabulatis, l. 2. §. 7.] Ex quibus verbis potiùs natum antè consummatum matrimonium significare videtur, idest, tempore sponsalium, quia hujusmodi lex triplicem filiorum speciem distinguit, nempe, legitimos, naturales, & gamales, quorum ultima species geniti intelliguntur sub promissione futuri matrimonii, sicut ibi sequens dictio, idest, *Consabulatis* declarat, à verbo *Consabulor*, quod negotiari, promittere, pacisci, & similia significat. FR. *Gamalus* etiam dicitur, l. si contigerit. Qualiter quis se defendere debeat &c. Ubi unum de prosapia, seu familia significare videtur.

Gambuca. Vide *Baculus episcopalis*.

Gammadia, γαμμάδια. Vestis sacra cum figuris in forma litteræ græcæ Gamma Γ contexta, qua ute-

utebantur etiam Latini, ut in musivis, & antiquis Romæ picturis conspicitur; ad præsens autem in planetis utuntur Græci Episcopi, ut in dict. *Casula* ostensum fuit. Vide etiam *Polystaurium*. *Stauracinus*. Quæ Figuræ simul unitæ multas Cruces formant hoc pacto: [Fecit vela serica de prasino quatuor, habentia tabulas de chrysoclavo cũ effigie Christi, & in medio Cruces, & gammadias de chrysoclavo cum orbiculis, in quibus sunt imagines Apostolorum. Anast. Biblioth. in Leone IV.] Et alibi idem: [Gammadia duo, & columnas argenteas octo.] Igitur hoc vocabulum nedum vestem, sed etiã textile hisce characteribus angularibus formatum significat, ad denotandum, ut Balsamon inquit, quòd Christus sit angularis lapis: item in paramentis figuratur etiam litera græca, Ita, hoc pacto H, quæ nomen Jesus denotat. In musivis Latinorum picturis, ut jam diximus, leguntur etiam prima elementa, denotantia principum nominis alicujus Sancti depositi [Item *Gammadion*, γαμμάδιον, velum, aut simile quidpiam, similibus litteris, quæ *gamma* dicuntur, ornatum.

GANNATURA, subsannatio, quam Itali *Sogghigno* appellant. [Sed quid mirum, si Apostolorum oracula, & Jurisperitorum scita præfatas frivolorum nænias abominantur? Cùm etiam Gentiles Gentilibus, & Paganis Pagani, quasi ridiculosum subsannantis gannaturæ opprobrium legantur improperasse. Aldhem. de Virg.] Lacerda verò illicitum lucrum hoc vocabulum significare putat; sed ex verborum sensu clarè significatum à nobis expositum elucescit. FR. deceptus est Lacerda fortasse, quia nomen ab ejus patrio, & hispanico verbo *Ganar*, quod lucrari significat, originem trahere existimaverat.

GAPHANS, FR. cohæres proximior debitoris, l. 3. de debitis, & guadimoniis. Vel is qui retinet usumfructum donationis. Glossa ibidem.

GARALIS, vasis genus. [Tulit in coronis, ac baziis, atque amulis, garalibus, & cochleariis argenti. Chron. Casin. lib. 1. cap. 28.] ubi *Baziis* pro vasis barbarè scribitur.

GARATINX. FR. legitima hæreditatis, clara, & universalis donatio, l. si quis ancillam, de sponsal. & , l. si quis res 2. de Donat.

GARBA. Manipulus spicarum, qui theutonicè *Garb* dicitur; hinc Anthelmus de cœlibatus fructu cecinit:

> Qui modò disrumpunt connubia nexa thororum,
> Et demunt proprias devota mente latebras,
> Mundanæ licita aspernentes gaudia pompæ,
> Sic demum decies metens ex æquore garbas,
> Ternas accipiet, quia vincla jugalia nectit.

GARDINGUS, magnæ existimationis in Hispania Visigothorum temporibus dignitas. [De accusatis Sacerdotibus, seu etiam Optimatibus Palatii, atque Gardingis. Concil. Tolet. XIII. can. 2.] Vossius putat fuisse Palatii Custodem, quem Itali *Guardiano* vocant. Garzias tamen Loaisa Toletanus Archiepiscopus in Collectione Hispanorum Conciliorum recognoscit in hoc officio eximiam dignitatem, in Visigothorum enim legibus, lib. 2. tit. 1. l. 1. interveniebat in condendis statutis simul cum Sacerdotibus, & post Duces, & Comites in eisdem legibus, lib. 9. tit. 2. l. ult. nominatur, ubi sic habetur: [Si majoris loci persona fuerit, idest, Dux, Comes, sive etiam Gardingus,] & passim inter hujusmodi digniorem regii palatii triumviratum connumeratur.

GARENA. FR. hoc vocab. habetur in Clement. de statu Monachorum, sic: [Porrò venationibus, aut aucupationibus omnes semper abstineant, nec eis interesse, aut canes, vel aves venaticos, aut per se, vel per alios tenere præsumant, nec à familiaribus secum morantibus teneri permittant; nisi saltus, vivaria, vel garenas proprias, vel jus venandi in alienis haberent &c.] Ubi Glossa sic explicat: [Garenæ non est nomen vulgare, & fortè dicuntur à Garrio, garris.] Sed hìc Glossator ultra quã quod nil explicet, quoad subjectam materiã, nullum etiam cum *Garrio* verbo connexionem habet *Garena*; quia si hoc esset, duplici R. scribi deberet. Item si canon strepitosas venationes Monachis hìc prohibet, quomodo garritus illis permittit? Sed animalium, seu ferarum conseptũ propriè significat ex Gallico vocab. *Garant*, idest, securus, seu *Garentia*, securitas; nam per talia cõsepta tutò animalia conservantur, ne possint ex inclusione aufugere, quod conseptum, etiam gallicè *Garens* dicitur. Probatur insuper ex Vincentio Salerna Monacho Lerinensi in descriptione insulæ Lerinensis, quæ hodie S. Honorati, teste Massonio dicitur, ac S. Margaritæ insulę adjacet in Narbonensi pelago: hæc habet in præfat. Chron. Lerinen. [Est ipsa insula oblonga, parũ sublimata, in petrosæ rupis portus plaga. Ibi torpens stagnum, in quo olim albidum sal coagulabatur ad usus mortaliũ; nunc omnia dirupta, & solo æquata, tum fertilis rei frumentarię, pavidos nutrit cuniculos; eratque antiquitus quasi per dimidiam partem, muris lapideis circumcincta ad diversigenas animalium species includendas, more garenarum &c.] Vide *Forestes*. *Guarenum*. *Sarajum*. *Vvarrena*.

GARGANGUS. FR. Advena, l. omnes gargangi, de Advenis. Vide *Allophylus*.

GARGATANGUS. FR. Silicet secundùm qualitatem personæ, l. in omnibus, de plagis, & compositionibus.

GARRENS. FR. Actor laudatus, l. si quis equum, & ibi Glossa. De rebus intertiatis.

GARRHARA, Corona, seu clerica Ecclesiasticorum. [Et nos garrharam in capite facimus in honorem omninò Principis Apostolorum, super quem Dei magna Ecclesia exædificata est. Quod enim impii ad Sanctũ diffamandũ excogitaverũt, id nos piè facientes, in gloriam illius, & honorem agimus. Petrus Antioch. epist. ad Cerularium.] Quod vocabulum à voce *Korac* Arabica, quæ sphæram significat, corruptum fuisse censeo, seu potius à dictione *Kura*; nam græcè κȣρὰ, coronam signi-

significat clericalem, ex verbo κείρω, nempe; tondeo. FR. Erat enim antiquitus damnatorum pœna, & præcipuè Christianorum: quando enim hi ad metalla damnabantur, tondebantur illis capita, ita Paulus Diacon. lib. 24. Ac de eisdem S. Cyprianus inquit; [Semitonsi capitis capillus horrescit, ep. 77.] Vide *Corona*. *Tonsura*.

GARSIO, famulus, quem etiam Itali *Garzone* dicunt, ac propriè de ephebo dicitur: [Interim exeunt de domibus hospitum garsiones cibariis onusti, & ebrii, ut de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia. Petrus Blesen. epist. 102.] FR. dicitur etiam *Gartio*. [Et ipsa gartionibus, qui eam rapere nitebantur, lib. 2. decretal. tit. 18. cap. 11.

GARTIO. Vide *Garsio*.

GARZONOSTASIUM, vox barbaro-græca ex vocabulo vulgari Garsio, seu Garzo, idest, puer, & στάσις, nempè, statio: locus in medio Ecclesiæ situatus, & pro pueris tempore divinorum officiorum destinatus.

GASACHIO, Adversarius, colliticans. [Rogo te Judex, ut hominem illum denominatum gasachionem meum, qui mihi fidem facit de debito tali denominato, secundũ legem salicã mihi eum astringas.] Vocabulum compositum ex theutonicis vocibus *Ga*, nempè, cum, & *Sache*, idest litem significãte. Reperitur etiam in lege salica *Gasachius*: sic [Tunc judex dicere debet, ego gasachium tuum illum in hoc malo, quod lex salica habet &c.] Ex hoc forsitan vocabulo *Gosacchi* denominati sunt inter Rutenos armigeri eorum militia strenui, qui sæpè Ottomanicum Imperium exagitant. Quamvis nonnulli à dictione *Gosa*, quę in eorum idiomate capram significat, etymon trahant; sunt enim hujusmodi milites ad similitudinem capræ in cursu agiles, & quasi rupicapræ præcipitosa loca ad deprædandum adsallientes.

GASINDIUM. FR. servitium, l. cognovimus, de seditione, & ibi Glossa. Item pro servitutis tempore, l. si libertas, de successión.

GASINDIUS. Vide *Gasindus*.

GASINDUS, servus: [Dum & nos ad præsens Apostolicum virum, aut illustrem pro nostris utilitatibus ibi ambulare præcipimus; ideo jubemus, ut dum illis partibus fuerit demoratus, omnes causæ suæ, suorumque amicorum, aut gasindorũ, seu undecumque ipsi legitimo redibit mittio, in suspenso debeant residere. Marculph. lib. 1. formular. cap 23.] Ubi dictio *Mittio*, est posita loco *Missio*: sic alibi idem: [Si aliquæ causæ adversus eum, vel suo mittio surrexerint.] FR. Item legitur *Gasindius*, ut [Gasindius Regis] idest Regis famulus, l. si quis causam, de offic. Jud. :||: Videtur vocabulum ex *Case* gallicè, idest, domus, & *Hynde* saxonicè, nempè, famulus compositum, ac proindè *Cashyndus* scribi deberet.

GASMULICA. FR. gens erat, quæ tempore Balduini Constantinopoli regnantis, cum Græcis, ac Latinis neutralis vivebat, quæ tandem in factionem se posuerat. [Gasmulica, quæ inter Romanos (*idest*, *Græcos*) & Latinos vivebat &c. Nicephor, lib. 4.] à *Casma*, scilicet, separatio.

GASMULUS, qui ex parentibus amborum rituum Latinorum, scilicet, & Græcorum genitus est. Pachimer. lib. 4. histor. cap. 24.

GASTALDUS, erat antiquitus Aulæ regiæ officialis, qui hospitum curam gerebat, idemque fuisse ac Comitem, ex variis diplomatibus imperialibus satis liquet: dicebatur etiam *Castaldio*, & *Castaldius*. Vide *Castaldio*. FR. ac etiam *Gastaldius* vocabatur actor, seu negotiorum gestor. Item terris, vel curtis regiæ, seu alienæ custos, & consequenter idem, ac comes, ut in dictionibus citatis dictum est, & colligitur ex l. si mancipium, de furtis, atque clariùs ex Eremperto, [Adenulfus autem gastaldatum capuanum singulariter suscipiens, continuò se comitem appellari jussit, in ejus Chron. An. 886.] Vide *Guastaldus*.

GASTRIMARGIA, gulæ vitium. Vide *Castrimargia*.

GASTRIMARGUS. FR. gulosus. Vide *Ambro*.

GASTROLOGIA. FR. de crapula loquutio.

GASTROLOGUS. FR. qui de crapula loquitur.

GASTROMANTES. FR. Divinaculus ex ventre obsessorum.

GASTROMANTIA. FR. In amphora, seu ex ventre obsessorum divinatio.

GASTRONOMIA. FR. lex de ventre alendo.

GASTROPHILUS. FR. ventris amicus.

GAVATAS. Vide *Gabatha*.

GAUCIUM. Vide *Caucus*.

GAUDIMONIUM, vanagloria, superbia. [Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum. Baruch. cap. 4.] Græcus enim Codex γαυρίαμα habet, quod superbiã, & vanam lætitiam significat.] Aliquando tamen in bonum sensum pro vera lætitia usurpatur: [Quibus auditis Imperator immenso profusus gaudimonio. In vita S. Celsi Episc. Trevir.

GAVISCOR, gaudeo, [Et si in aliqua re visus fuerit sibi frater multùm gavisci. In reg. Magist. cap. 82. §. 21.] Plautum imitatus est, qui *Fruisci* pro *Frui* dixerat.

GAVISORIUS, lætabundus, seu lætificans: [Resonat tota Ecclesia vocibus gavisoriis. In vita S. Adelardi.

GAUSAPINA. Vide *Amphibalum*.

GAZARI. FR. hæretici, qui & *Patareni*. 5. Decretal. tit. 7 cap 8. vocantur. Item & *Cathrei*, *Pathanii*, *Pauperes de Lugduno*, *Passagini*, *Tossapini*, *Arnaldistæ*, *Septronistæ* dicuntur, ibidem cap. 15. Qui etiam *Inzapati* dicebantur à calceamentis apertis, quæ Hispanicè *Sapados* appellantur.

GAZETUM, prælibatum vinum, ex Gaza Syriæ Civitate. [In die, qua Domino pro ejus anima delibasset, semper sextarium gazeti vini præbuit in sacrificium Basilicæ Sanctæ; sed Subdiaconus nequam, reservans gulæ gazetum, acetum vehementissimum offerebat in calice. Gregor. Turon. cap. 65.

GAZOPHYLACIUM, γαζοφυλάκιον, arca, in qua divitiæ conservantur, à *Gaza* voce Persica, idest, divitiæ; Gaza enim Civitas erat, in qua Persæ eo-

eorum thesaurorum condebant, & φυλακὴ, custodia, conservatorium, seu repositorium denotat. Tria repositoria reperiebantur in Salomonis Templo, in quibus oblationes ponebantur distinctæ. Vide *Corbona*. FR. [Oblationes dissidentium fratrum, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur: similiter dona eorum, qui pauperes opprimunt, à Sacerdotibus refutanda sunt, can. oblationes, dist. 90.] & ibi sic Glossa [Gazophylacium à Gaza, quod est divitiæ, & phylacin, quod est servare] & Pŏp. Mela ait: [Gazam Persę ærarium vocant.] Item Q. Curtius inquit: [Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum pecuniam regiam (gazam Persæ vocant) cum pretiosissimis rerum efferri jubet, simulans fugam, lib. 3. in fine.] Et Cic. 2. de offic. ait: [Omni Macedonum gaza, quæ fuit maxima, potitus est Paulus.] Horatius autem arabū vocab. gazas esse dixit: Gaza enim nomen Civisitatis in Perside, ita dicta, eo quòd Cambyses in eam, velut in munitissimam totius Regni arcem, omnes opes, pecuniasque conjecerit. Herodot. Sed vera Gazophylacia *Exedræ* à LXX. appellantur. Vide in dict. *Perivolium*.

Gebellinus. Vide *Guelfi*.

Gehenna, vallis erat, in qua Idolo *Moloch* sacrificabantur infantes, hinc ex horroris similitudine sic appellatus est infernus, quare hoc nomen esse græcum malè arguit Theophylactus in cap. 10. Matth. Quę vallis dicebatur Ben ennom. [Transireque fecit filios suos per ignem in Valle Ben ennom. 2. Paralip. cap. 33.] Eandem esse ac Vallem Gehennæ affirmat Hieronym. in cap. 7. 19. & 32. Jeremiæ, vocarique ait *Tophet* in Jerem. 7. & Isaj. 30. Josias verò, ut abominaretur locus hujusmodi idololatriæ, præceperat, quòd cadavera animalium projicerentur ibi, 4. Reg. cap. 32. Itaque antiquissimum fuerat inter Israeliticos à tempore Josue hoc nomen vallis: [Ascenditque per convallem filii Ennom. Josue cap. 15. nu. 8.] Origenes enim docet in cap. 23. Matth. quòd idem sit in Sacra Scripturā Vallis Ennom, ac Vallis filii Ennom; sed in significatione inferni, inquit Hieronymus in cap. 33. Paralipom. & in cap. 10. Matth. primò usus est Christus. FR. Joannes verò Drusius in libro vocum novi testamenti in dict. *Gehenna* ait: [Dissentio hìc à Hieronymo, cùm reperiā in Avoth pro inferno, & in Zochar libro antiquissimo, cap. 16.] Sed in duplicem errorum foveam incidit Drusius: primum, quia Hebræi Authores ab eo citati, licèt *Gehennam ignis* hanc Vallem nominent; non ideò per hoc infertur, quòd infernum significare illi voluissent, quia ex locis veteris Testamenti suprà allatis satis constat *Gehennam ignis* vocatam fuisse, ex eo, quòd in igne ibi Moloch Idolo sacrificabātur infantes. Alterum æquivocum Drusii fuit in temporum distinctione; Auctores enim ab eo citati adhuc non fuerant in humanis ante Christum, quia Rabbi Simeon author libri Zohar ex Buxtorphio, & ex Rabbi Davide Ganæ in Chronologia Scriptorum Hebræorum à Joanne Vossio latinitati donata, satis constat tempore Adriani Imp. illum vixisse, & Pirchæ Avoth est titulus in detestabili Talmuth, significatque capitula Patrum. Talmuth autem post Christi adventum excogitatum fuisse patet. Appellatur etiam *Topheth* vallis ista. Jerem. cap. 9. Vide *Infernus*. Gehenna sulphuratior, idest, ardentior. Vide *Sulphuratior*. *Topheth*.

Gelda. Vide *Geldonia*. *Suffocatus* in fine.

Geldonia, Confraternitas, nomen ex Belgico, *Gilda*, quod societatem denotat, & *Gildo*, idest, socius. [Ut de collectis, quas geldonias, vel confratrias vulgò vocant, tantum fiat, quantum ad auctoritatem, & utilitatem, atque rationem pertinet. Hincmar. cap. 6.] Reperitur etiam *Galdonia*, & *Gilda* in eodem significatu.

Geldus, monetæ genus. [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid ibi tulerit, novem geldos restituet. Lex Aleman. tit. 2.] Vocabulum propriè pretium, & valorem significans, à *Geldam* Saxonico, ex quo formatur nomen barbaro-græcum χέλτον, idest, pretium. FR. Locus ab Auctore citatus non est in leg. 2. benè quidem in lege ultima, ubi sic habetur: [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid inde tulerit, novem Wveregildis solvat. Vide *Wvirgildus*.

Gelina, fasciculus, seu manipulus spicarum, ex gallico vocabulo *Glain*, quod idem significat: [Archonium est acervus gelinarum inculmatus, & in summo acutus. Hugo Card. in postilla ad Ruth cap. 3.] Vide *Archonium*. *Gerba*.

Gello. Vide *Gillo*.

Gemellarium. Vide sequens vocabulum.

Gemellio, urceolus, à γέμω fortassè, idest, impletum esse, seu ideo gemiliones, quia gemini ad Missam præparantur, & ratione consimilitudinis, quasi gemelli dicuntur. FR. Reperitur etiam *Gemellarium* in eodem significatu. Ejus synonyma. Vide in dict. *Vrceolus*.

Genæ Pars. Vide *Suboculare*.

Generarchicum, hæreditas, quæ ratione primogenituræ præ cæteris fratribus primo distinctè relinquitur, qua fœminæ excludi solent. Vox quidem græca γ̓ενεαρχικόν, quæ primogenituram significat.

Generalis Capitaneus. Vide *Drungarius*. *Dux*.

Generalis, superior totius Ordinis alicujus Religionis. Vide *Pantocratorenus*.

Generamen, FR. germen. [Stirpis generamina. Aldelmus in, lib. de Virg.

Generatorium, generandi facultas. [Non est dubium, quin rationabile animæ nostræ in quinque sensus dividatur, & vocem, & generatorium. D. Ambros. lib. de Noe, & Arca.

Generia. FR. generositas: [Ac Regum filiis, qui propter sublimitatem eorum, ac generias claritatem, sunt potioris prærogativa gratiæ attollendi &c. Extrav. Jo. XXII. de præbendis, & dignit. cap. unico.

Genesis, Γένεσις, idest, generatio, primus Sacræ Scripturæ, liber, ita appellatus, quia in eo de antiquorum Patriarcharum genealogiis agitur, Vide *Originalia*.

Gene-

Genethliaci, γενεθλιακοί. FR. Astrologi.] Neque illi ab hoc genere superstitionis perniciosę segregandi sunt, qui olim Genethliaci propter natalium considerationes dierum, nunc autem vulgò Mathematici vocantur &c. can. illud 26. quæst. 2. De iisdem habetur in can. illos planetarios, can. sed & illud, & can. licet aliquid, ibidem. Item in can. igitur genus, 25. quæst. 3. hæc referuntur: [Astrologi dicti sunt, eo quòd in astris augurātur: Genethliaci appellati sunt, propter natalitiorum considerationes dierum; Geneses enim hominum per XII. cœli signa describūt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, idest, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur, interpretantur. Hi sunt, qui vulgò Mathematici vocantur: cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, idest, notationes syderum &c.] Vide *Astrologia*.

Geniculum, & *Geniculus*. FR. generatio, seu linea, vel gradus generationis. Derivatur enim geniculum à genu diminutivum, hinc pro generationibus sumitur; sic etiam vernacula lingua à Melitensibus computantur generationes, quas *Rkub*, idest, genus, seu generationis gradus appellant, atque in terminis Canonistarum bina genicula unicum generationis gradum efficiunt, sic usque ad octo genicula inclusivè impedimentum contrahendi canonicè obsistat, & in lege Longobardica habetur, quòd: [Omnis parentela usque ad septimum geniculum numeratur, lib. 2. tit. 14.] Vide *Genitius*. FR. Item geniculus filium minorem significat, l. si quis aurum, de furtis.

Genitei, sic appellabantur inter Hebræos illi, qui veram originem, & descendentiam ex Abrahamo trahere ostentabant; nam in captivitate Babilonica multi utriusque sexus Hebræi cum infidelibus, & alienigenis matrimonio conjuncti fuerant, sed observantiores nonnisi cum fœminis Israeliticis passi sunt commisceri. Isidor. lib. 8. c. 4. Nomen tamen hoc græcum est γενῆται, & ejusdem prosapiæ genitum significat.

Genitius. FR. aliquis ex propria generatione, quem rectè *Gentilitium* dicimus, vel agnatum, seu cognatum, l. statuimus, de sanctimonialibus.

Genitura, generatio. [Quoniam genitura perversa est. Tertull. lib. 4. advers. Marc. cap. 31.

Genium, mos, ritus, cæremonia. [Itaque pallium ad sacra Missarum solemnia utendum ex more transmisimus, cujus vos volumus per omnia genium vindicare. D. Gregor. lib. 7. cap. 126.] Ubi verba *Genium vindicare* ritum in usu pallii præscriptum observare significat. FR. ego tamen *Per omnia gentium vindicare* intelligerem, per omnia, & in omnibus ad libitum exercere.

Ginnades, appellantur fœminæ nobiles, quæ à propria nobilitate degenerantes viris plebeis in matrimonio junguntur, de quibus agitur in, l. 1. cod. de dign. l. fœmina, de senat. quarum filii conditionem patris sequuntur, l. cùm legitimæ, ff. de statu homin. apud aliquas tamen nationes id non est in usu.

Gentilis. Vide *Ethnicus*. *Fanaticus*. *Forasticus*. *Paganus*. Gentilis Sacerdos. Vide *Fanaticus*. *Lanista*.

Gentilitas. Vide *Pagania*.

Genuale. Vide *Cherubim*. *Cingulum*. *Epigonation*. Genuale, idest, scabellum. Vide *Pectorale*.

Genuculus. FR. genu, l. si quis homini libero, de conviciis.

Genuflexio, ex veteri Testamento in novum ab Apostolis introducta. [Petrus ponens genua oravit. Act. cap. 9.] Item Paulus: [Et cùm hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. Actor. cap. 20.] Idem ad Ephes. cap. 3. [Flecto genua mea ad Patrem.] Idem. [Et positis genibus in littore oravimus. Actor. 21.] sic de D. Stephano dicitur: [Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Ibid. cap. 7.] Optatus Milevitanus *Genua figere*, lib. 1. dixit. Itaque hic actus pœnitentiæ, humilitatisque in nobis signum est, quo Protoplasti lapsus recordamur. Sed: [Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare, eadem immunitate à die Paschæ in Pentecostes usque gaudemus. Tertull. de coron. milit. cap. 3.] Idem Justinus Martyr refert, inquiens: [Quòd verò die Dominico genua non flectimus, signum est, & designatio resurrectionis.] FR. Idemque ex Concil. Niceno apud Grat. in can. quoniā, de consecrat. dist. 3. statutū habemus, sic: [Quoniā sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes; propterea statutum est à Sancta Synodo (quoniam consona, & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.] Quæ consuetudo ab Apostolis laudabiliter introducta demonstratur in can. si quis Presbyter, dist. 30. Eadem verò genuflectendi immunitas in præfatis privilegiatis diebus per Alexandrum III. renovata fuit in decretal. lib. 2. tit. 9. cap. 2. de feriis. Ubi sic habetur: [In diebus autem Dominicis, & aliis præcipuis festivitatibus, sive inter Pascha, & Pentecosten, genuum flexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex devotione id velit facere in secreto.] Hodie tamen scandalum fratribus præbere videtur, qui in publico etiam in prædictis festivitatibus non genuflectatur. Quòd autem genuflexionem in signum adorandi Altissimum ex veteri Testamento Apostoli in Ecclesiam introduxerunt; de Salomone 3. Reg. cap. 8. habetur; [Surrexit de conspectu Altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in Cœlum &c.] & sic passim in Sac. Script. de hac genuflexione in signum adorationis Dei :||: Quando in Missa dicitur *Flectamus genua*, omnes id facere debent, celebrante excepto, qui, ut ait Amal. lib. 4. cap. 4. Christi personam gerit: quod in Missa cantata intelligendum est; nam in privata solet etiam Celebrans genuflectere. In Missa verò Sabbati Sancti, & Quatuor temporum non dicitur *Flectamus genua* post ultimam lectionem, in

qua fit mentio trium puerorum, ad denotandam eorum repugnantem constantiam in adoratione statuæ; sic etiam in Feria VI. Parasceve non dicitur *Flectamus &c.* quando oratur pro perfidis Hebræis, qui in eo die illudentes Jesum, genuflectebant ante eum, quia, ut idem Amalar. de Divin. off. cap. 13. advertit, inquiens: [Nos ad demonstrandum, quòd fugere debeamus opera, quæ simulando fiunt, vitamus genuflexionem in oratione pro Judæis.] Eandem rationem Cencius Camer. in suo M. S. Cærem. assignat sub his verbis: [Cùm ad orationem Judæorum devenerit, non dicitur, Flectamus genua, quia ipsi hac die Domino genua flectebant: Ecclesia eorum horrescens facinus, genua pro ipsis non flectit.] Antiquitus non respondebat Subdiaconus *Levate*; sed idem Diaconus post aliquod genuflexionis, & orationis secretæ spatium dicebat *Levate*; sic enim colligitur ex Rhemensis codicis verbis: [Et nunciat Diaconus, Flectamus genua, & populus silet, & dicit, Levate.] FR. Ego verò puto, quòd verba illa *Populus silet* intelligantur, interim non cantat, quia in Gallicana Ecclesia in divinis officiis etiam populus canere solet: || : Quando Sacerdos profert confessionem, qui sunt in Choro genuflectere debent, exceptis Prælatis, qui habent usum rochetti, & Canonicis sacris vestibus indutis. Cærem. Episc. lib. 2. cap. 8. Quin & Gavantus Canonicos etiam eximit, qui rochetti usum habent, licèt non sint parati sacris vestibus. Qui in Choro sunt, etiam genuflectere debent à *Sanctus* usque ad *Agnus Dei*. Osculum enim pacis, ut ait Innocentius, lib. 6. cap. 4. cùm sit resurrectionis symbolum, stando accipitur. In Missis Defunctorum, Vigiliarum, quatuor temporum, Feriarum adventus, & Quadragesimæ, (exceptis vigiliis Nativitatis Domini, Paschæ, & Pentecostes cum ejus quatuor temporibus) dum celebrans Collectas canit, genuflectendum in Choro est; in quo tempore observavi in Cappella Pontificia, quod idemmet Papa de throno descendit, ut genuflectatur. Celebrans verò, si cum Ministris sedet, dum in Choro canitur symbolum, ad illa verba *Et incarnatus est* non genuflectit; sed tamen detegit caput, illudque inclinat cum Ministris; in die tamen Annunciationis, & Nativitatis Domini unà cum Ministris genuflectit, sicut etiam facit Pontifex descendendo de throno, qua actione humiliatio Incarnati Verbi in his diebus denotatur. Si verò occurrerit festum Annunciationis transferri, tunc transfertur etiam genuflexio, quemadmodum in Cappella papali à me observatum fuit. In illis verbis, in quibus genuflectere oportet, quando canitur Evangelium; tunc Subdiaconus, qui Evangeliorum sustinet librum, & Accoliti tenentes candelabra à genuflexione abstineant. Cæremon. Episc. lib. 1. cap. 10. Ad illa matutinalia verba *Adoremus, & procidamus &c. Te ergo quæsumus famulis tuis &c.* utrobique genuflectendum est. Cærem. Episc. lib. 2. cap. 6. sic ad strophas hymnorum *Ave maris stella &c. Veni Creator Spiritus &c. O Crux ave spes unica &c.* & quando expositum est Eucharistiæ Sacramentum, eadem cæremonia fit ad stropham, *Tantum ergo Sacramentum &c.* In cæremoniali Minorum, par. 1. cap. 12. ordinatur genuflexio in hymno Nativitatis Domini ad stropham *Nos quoque, qui sancto tuo redempti sanguine sumus*. Genuflectendum etiam est in Vigilia ejusdem Nativitatis, quando in Martyrolog. leguntur verba: *In Bethlehem Juda &c.* sic enim in ultima ejusdem Martyrologii recognita impressione disponitur. Dum in Altari expositum est Sacramentum, utroque genuflectendum est, quod etiam Romæ Cardinales ipsi observant, atque in plano solo hoc faciendum à Celebrante, & non ad gradus, dum accedit ad faciendum Sacrum, vel eo peracto, descendit. Fitque insuper Episcopo genuflexio, sed unico genu, à Clero, in propria Diœcesi, dum in Throno reperitur, quoties occurrerit transire ante eum, à quo actu exempti sunt Canonici Cathedralis. Cæremon. Episc. lib. 1. c. 11. Eandemque cæremoniam Cardinalibus fieri observavi, dum ad thronum eorum tituli sedent in solemnibus officiis, sic pariter eisdem in Sede vacante. De aliis genuflexionibus satis expressè habetur in generalibus Rubricis. Græci (excepto die Pentecostes, dum in officio legitur Evangelium) nunquam genua flectunt; sed tantum profundè inclinantur, idemque inter Carthusianos observatur; rarò enim genuflectunt, nec etiam ad Eucharisticum Sacramentum, sed profundè inclinantur, tam in celebratione Missarum, quàm in aliis functionibus. Quando verò debeat in Choro caput inclinari. Vide *Gloria Patri*. Aliæ inclinationes. Vide. *Metanœa*. *Suffragium*.

Geomantia. Vide *Hydromantia*.

Geometria. Vide *Lineator*.

Georgiani. Vide *Tonsura*.

S. Georgius Martyr. Vide *Trophæophorus*.

Gephyreus. Vide *Pontifex*.

Gerba, spicarum manipulus. [Compulit Gilbertus rusticum illum ex grangia bladum ejicere, & per singulas gerbas coram se numerare. In vita S. Gilberti.] Ex gallico vocabulo *Gerbe*. Vide *Gelina*. Item significat maris fœcem. Vide. *Nagerba*.

Gerbida. FR. terra. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 73. Vide *Zerbolaris*.

Gergenna, anulus, seu alicujus vasculi ansula, [Quod illicò valdè concursum est, gergennaque operculi per sua bina foramina retrusa, longiùs projecta est, operculum terra tenus cecidit, lac ex majori mensura in solum defusum est. Sanctus Adamannius in vita Sanctæ Columbæ.

S. Germani Civitas, in radicibus Casini montis posita. Vide *Eulogimenopolis*.

Germaniæ, *arum*, sicut Galliæ, *arum*, can. Invenimus, de consecrat. dist. 1. Apud Germanos jus hospitandi Sanctissimum. Vide *Xenoparochus*. Germanus bombardæ inventor. Vide *Zarabotana*.

Germasco, pro germinasco, sic Petrus Celen-

lensis, lib. 2. epist. 7. ubi conditiones veræ amicitiæ describens, inquit: [Repentina quoque non omnimodo approbanda est amicitia; sed quę germinat cognatione, crescit familiaritate, frondescit consuetudine, germascit cordis familiaritate, fructificat perfecta identitate; hæc arbor fici plantanda, & circumfodienda est, ut dulcedinis fructum in agro amicorum afferat.

GERONTOCOMIUM, γεροντοκομεῖον, hospitale pro decrepitis. [Quin etiam suis Monachis, quorum propter senium, & labores longæ exercitationis soluta erat vis membrorum, iis cùm loco separato aptum extruxisset gerontocomium, id eis permisit ad recreationem diuturnæ afflictionis, tanquam bonis viatoribus longa via, & aspera defessis, accomodatum diversorium. Metaphrast. in vita S. Theod. Cœnobiarchæ. Vide *Archigerontes*. *Brephotrophium*.

GEROPREPES. FR. senex venerandus, & pulchri aspectus, ex græcis vocabulis γέρων, idest, senex, & πρεπής, nempè, pulcher. [Retulit se vidisse quendam geroprepem, vultũ angelicum, & fulgidam speciẽ gerentem. In Vita S. Remachi Episc.

SS. GERVASII, ET PROTASII Missa quare incipiat, *Loquetur Dominus pacem &c.* Vide *Introitus*.

GERULUS. FR. portatilis, levis, à verbo gero. [Pisciculum Petrus piscatur, cujus in ore invenit staterem gerulum didrachmati auri. Gloss. in can. tributum. 23. quæst. 8.] Ibi Postillator declarat [Gerulum dicitur id, quod est aptum ad portandum sine gravitate ponderis.

GESILIS. Vide *Gisilis*.

GESTA. FR. purgatio, & significat purgationem fœcis in cerusia, qua utuntur postea pistores ad reddendum panem leviorem. [In sale obulum, & in gesta obulum, & in candela quadrantem. Matth. Paris. An. 1203.

GAVISTI, Saxones. Baron. An. 635. num. 9.

GHET. FR. repudium, vox hebræa, qua utuntur Judæi ad denotandum repudium in damnatione mulierum, & significat hodie locum separatum, ac septum, in quo, ubi rectum Urbium Christianorum regimen viget, à fidelibus seclusa & repudiata hebraica natio habitat; Italicè *Ghetto* etiam denominatur, quod vocabulum secundùm Kabalæ regulas numerum duodecim significat, ac quidem rectè duodecim eorum tribuum repudium manifestat.

GIBELINUS. Vide *Guelfi*.

GIA. Vide *Boja*. *Taraga*.

GIBEROSUS. Gibber, in civilibus legibus.

GILDA, & *Gildo*. Vide *Geldonia*.

GILLO, guttum, vas aquarium. [Si quis igitur gillonem fictilem, quem bucalem nuncupant, aut hujusmodi aliud casu aliquo fregerit, aut perdiderit aliquid, non aliter negligentiam suam, quàm publica diluet pœnitentia. Cassian. lib. 4. cap. 16.] Reperitur etiam *Gello* in eodem significatu. [Gello cum aqua, quem ad potum sibi præparaverat, vertebat se. Ruff. lib. 3. nu. 14.] Vide *Baucus*.

GINGINCUS. FR. regium genus à primo Regẽ Longobardorum Agelmundo. Paul. Diacon. Hist. Longobar. lib. 1. cap. 14.

GISILIS, & *Gesilis*. FR. testis, l. si quis res, de donationibus.

GITH, μελάνθιον, μελάνσπερμα, semen vile secundùm D. Hieronymum, quod à Latinis Nigella dicebatur, & in officinis *Niella* vocatur [Nonne cùm adæquaverit faciem ejus, feret gith, & cyminum spergat, & ponet triticum per ordinem &c. Non enim in serris titurabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit; sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo. Isajas, cap. 28.] Vide *Nigella*.

GLADIATORIUS LUDUS. Vide *Ludus*. *Pancarpium*.

GLADIUM MITTERE. FR. idest, discordiam, & separationem inferre. Gloss. post can. 5. causa 33. quæst. 2. super illa Matthæi verba: [Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, cap. 10.

GLADIUS imperialis, à Pontifice benedictus. Vide *Lectio*.

GLAUCOMA, infirmitas, & defectus oculorum, vox quidem græca γλαύκωμα. [Contuebatur itaque istorum glaucomina fugatis tenebris. In translat. S. Sebastiani] FR. est cœcitas, quæ solet evenire hominibus glaucos oculos habentibus, ad quem defectum semper isti tales subjecti sunt, quos Melitenses *Hama Esrach*, idest, cæcum cæruleum vocant.

GLAREA. Vide *Cocytus*.

GLEBA, apud Ecclesiasticos Scriptores significat compaginationem reliquiarũ alicujus Sancti, sicut *Terræ gleba*, *Auri gleba*, idest, globus, & involucrum. [Quæ latro secum omnia asportans, diripuit, solo relicto sarcophago cum sacra Virginis gleba. In vita S. Gundulæ.] Sic etiam de corpore S. Martini Gregor. Turonensis, lib. 1. cap. ult. ait: [Igitur ubi Turonici eos conspiciunt obdormisse, apprehensam sanctissimi corporis glebam, alii per fenestram ejiciunt, alii à foris suscipiunt.] Ac Flodoard. lib. 8. cap. 8. de translatione S. Helenæ Constantini Magni Genitricis loquens, ait: [Denique, ut perlata est ad præfatum Monasterium sacratissima gleba, quibusdam dubitantibus, an ipsa foret Helena Constantini Augusti Genitrix.] Item hoc vocabulum in Cod. Theodosiano significat pensionem, & recognitionem Principi à Senatoribus solvi solitam, & dicebatur *Onus glebale*, fortasè quia in aliquo globo, seu involucro ei præstabatur.

GLOBULI, dicuntur calculi illi, quibus in corona B. Mariæ, seu simili piè utimur, numerando, scilicet, tot Salutationes Angelicas, & tot Dominicales orationes, cujus pius usus jam pridem in Ecclesia ortum habuit ad imitationem Antiquorum in veteri Testamento, qui solebant quinquaginta Davidicos psalmos recitare, sic Christiani centum, & quinquaginta vicibus orationẽ Dominicalem consueverunt persolvere, quæ recitationis cõbinatio *Psalterium Christi*, sicut Alanus Copus in sua Apologia refert, dicebatur; deinde

cœptum fuit totidem Angelicas salutationes recitari, quod & *Psalterium Virginis* vocabatur; hinc ad memoriæ adjumentum pro hoc numero præfixo, utebantur hujusmodi globulis, qui, ut idem Alanus refert, tempore Venerabilis Bedæ erant in Angliæ Ecclesiis ad publicum usum appensi. Palladius, qui floruit de anno 429. in ejus Lausiaca, cap. 23. Paulum Abbatem tercentum si miles preces quotidie recitare solitum fuisse his verbis testatur: [Habebat Paulus trecentas preces expressas, & præstitutos totidem habens calculos in sinu, & unaquaque oratione jaciens unum calculum.] Non fuit ergo Petri Eremitæ inventio hæc pro calculandis precibus, ut malè sensit in sua secunda Centuria de Scriptoribus Anglicis Joannes Balæus hæreticus. Numerus proindè piorum globulorum non est superstitiosus, sicut recentiores hæretici latrant; sed quidem ad tot divina mysteria meditanda institutus, & hujusmodi orandi modus: [Cum ipsa penè Ecclesia pullulavit] inquit Judocus Beysellinus in ejus libro de Corona.

GLOMEX, glomus. [Ubi cum duabus vicibus ex glomice, sive trama, quam manu tenebat, in tela fila transponeret. In Vita Sanctæ Valburgis Virg.

GLORIA. Vide *Doxa*.

GLORIA IN EXCELSIS DEO &c. Hymnus Angelicus, cujus additiones à S. Hilario Pictaviensi Episcopo auctæ fuerunt, à Græcis Patribus *Doxologia*, idest, glorificatio, seu glorificationis verba, vocatur. Telesphorus Papa, ut in Missa caneretur, sancivit. FR. apud Baron. An. 154. num. 2. :||: Symmachus verò Pontifex, tantùm in Dominicis diebus, & in festivitatibus SS. Martyrum, quæ tunc solemniores erant, cani ordinaverat. Alcuin. de divin. off. cap. de celebrat. Missę, Baron. Ann. 514. n. 12. FR. varios Auctores hujus hymni affert Gavantus in Rubric. Missal. par. 1. tit. 8. nu. 3. :||: Antiquitus solus Episcopus in Dominicis, & festivitatibus prædictis canere poterat hymnū Angelicum; inferiores tamen Sacerdotes in die Paschæ tantùm hanc facultatem habebant; sic enim ex Gregoriano Sacramentario habetur: [Canitur Gloria in Excelsis Deo, si Episcopus fuerit, tantummodo die Dominico, sive diebus festis. A presbyteris autem minimè dicitur, nisi in solo Pascha.] Ideo Episcopis Cardinalibus in Vaticana Ecclesia celebrantibus concedebatur. Vide *Ruga*. FR. Zacharia proinde ex privilegio Casinensi Abbati sub his verbis singulariter concessit: [Hymnum quoque Angelicum in Dominicis, & festivis diebus concedimus in Missarum solemniis decantandum. Bullar. Casin. to. 2. constit. 7. num. 6.] :||: Item Durandus ait: [Episcopus tamen Bethlemitanus ex abusu omni die, & omni Missa etiam pro defunctis Gloria in Excelsis decantat, pro eo quòd hymnus ille, Lucà testante, primò in Bethlemitana regione cantatus est, lib. 4. cap. 13.] Bonifacius ordinavit, ut in feria quinta Cœnæ Domini decantaretur ob signum lætitiæ in publicorum pœnitentium reconciliatione, quæ in hoc die celebrabatur. Idem Durand. lib. 6. cap. 75. Secundùm autem regulam generalis Rubricæ, tunc in Missa dicendum est *Gloria in Excelsis*, quando in officio recitatur *Te Deum*; sed licèt hoc in feria quinta Cœnæ Domini & Sabbato Sancto non dicatur; tamen in Missa ambarum solemnitatum *Gloria* dicitur, 3. decretal. tit. 41. cap. 2. Ac licèt in Missis votivis B. M. V. (exceptis sabbatis) non dicatur; in sacra tamen Lauretana Domo, in quacunque votiva de B. M. ex privilegio speciali nunquam omittitur, ut ex synodo ab Em. Card. Roma ibidem celebrata, tit. 11. nu. 4. liquet. Item in signum mœstitiæ in Dominicis Adventus, Septuagesimæ usque ad Pascha, & in festo SS. Innocentium relinquitur; sic etiam cessāt decantari *Alleluja*, & *Te Deum*. Micrologus, & Alcuinus putant, quòd ideo in festivitate Innocentium mœstitiæ signis utatur Ecclesia, quia ad Limbum post eorum necem destinati illi fuerant; sed hæc ratio minimè adæquat; D. enim Jo: Baptista etiam post decollationem ibidem fuerat destinatus, & tamen in ejus decollationis festo dicitur *Gloria*. Melius ergo Burcardi satisfacit responsio, ajentis, Ecclesiam Rachelis ploratus, & ululatus figuram gerentem, talem proinde mœstitiam propter Innocentium trucidationem demonstrare, quæ opinio ab Amalario, lib. 1. de Eccl. off. cap. 41. approbatur, qui etiam addit propter genetricum dolentium commiserationem, Ecclesiam in hac die cessare ab hujusmodi lætitiæ signis. Imò in Cæremoniali M. S. Benedicti, qui de anno 1140. fuerat Basilicæ Vaticanæ Canonicus, legitur propter doloris signum, quòd [In isto die Romani non comedunt carnem, nisi venerit in Dominica,] in quo die reassumuntur lætitiæ verba, ut in Missalis Rubrica. Quando in Missis votivis dicatur Gloria. Vide *Missa votiva*.

GLORIA, LAUS, ET HONOR &c. quod canitur ad processionem in Dominica Palmarum, à quo compositum. Vide *Palmarum festum*.

GLORIA PATRI &c. Hunc laudis hymnum ex traditione Apostolica institutum fuisse docet D. Basilius apud Baron. An. 325. nu. 173. & 174. Ac ibidem ostendit Concilium Nicænum addidisse illa verba, *Sicut erat in principio &c.* ad confutandum Arianorum errorem, asserentium Filium Dei non fuisse ab æterno; nam hi hæretici, sicut formam baptismi depravarunt, sic etiam adulterarunt hujusmodi hymnum, blasphemantes hoc pacto: [Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto. D. Basilius ibidem.] Non tamen verum est præfatum Concilium hunc hymnum decantari statuisse in fine cujuslibet psalmi, quod clarè ibidem demonstrat Baronius. Sed quantę virtutis sit hic sacer hymnus, sufficeret referre id, quod de quodam simoniaco Episcopo narrat Baronius, An. 1055. nu. 15. & seqq. nam cùm in Lugdunense Synodo ab Hildebrando (qui postea fuit Papa Greg. VII.) Apostolicæ Sedis Legato simoniacus ille examinaretur, & nullus testis contra illum inventus esset; corruperat enim reus omnes ejus accu-

accusatores pecunia; tandem Legatus illi jussit, ut prædictum hymnum pronuntiaret, qui nunquam potuit *Spiritu Sancto*, quem offenderat, proferre. FR. Fuit & Leontius genere Phryx in episcopatu Antiocheno Stephani successor, & Arianus, quem Theodoretus, lib. 2. eccl. histor. cap. 10. animo versutum, & saxis in undis maris latentibus similem appellat; qui ut ejus perfidiam simularet, in psalmodia præfata SS. Trinitatis glorificationem submissè cantabat, ut refert idem Auctor loc. cit. cap. 24. sic inquiens: [Primùm, tametsi sordibus erat arianæ blasphemiæ inquinatus; tamen eas callidè admodum occultare studuit. Etenim cùm Clerum, & laicam etiam multitudinem in duas partes divisam cerneret, & alteram, quo laudes Filii magis celebrarent, hanc conjunctionem (ET) adhibere; alteram autem, hanc propositionem (PER) in eodem ponere, & cùm ad Spiritum Sanctum ventum esset, præpositionem (IN) adjicere; ipse totam glorificationem tacitus secum recitaret, adeò ut qui prope eum erant, solùm hanc particulam IN SÆCULA SÆCULORUM audirent.] De quo etiam Nicephorus, lib. 9. cap. 23. 24. & 29. Erat etiam laudabilis Sanctorum Patrum stylus conciones terminandi glorificando trinas Dei Personas, & ob diversum declinandi Divinarũ Personarum modũ, ortæ sunt ex scrupulo varię quæstiones, & apologiæ à laudato Baronio, An. 371. nu. 71. & seqq. relatæ. Et quomodo variè proferebatur in Occidentali Ecclesia, & in Orientali. Vide eundem Cardinalem, An. 382. n. 20. Itaque Damasus Papa hunc hymnũ in fine psalmorum decantari statuit, Baron. ibidem :||: Fictitia tamen est sub nomine Hieronymi ad Damasum epistola, in qua Pontificem exhortatur, ut ad exemplum Orientalium in Ecclesia Romana hymnum Gloria Patri introduceret. Vide Baroniũ loco proximè citato. Concilium Toletanum IV. cap. 12. statuit sub pœna excom. ut in Eccles. Hispaniæ in fine psalmorum pronunciarentur verba Apocalypsis: [Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in sæcula sæculorum. Amen.] In prolatione Gloria Patri detegere caput, illudque inclinare, qui in Choro sunt: non verò se erigere debent, ex præscriptione Episcopalis Cæremonialis, lib. 2. cap. 1. Eadem cæremonia adhibenda est ex laudabili consuetudine ad verba inter psallendũ occurrentia, nempè, [Sit nomen Domini benedictum &c. Sanctum, & terribile &c. Benedictum nomen Majestatis &c. Benedictus Dominus quotidie &c. Benedicamus Patrem, & Filium, cum Sancto Spiritu. Gavant. sect. 10. cap. 2. n. 9.] Omittitur Gloria Patri ex decreto præfacti IV. Concilii Toletani in signum mœroris ad responsoria hebdomadę Passionis, sic etiã in introitu Missæ ejusdem temporis, & ad Psalmũ *Lavabo*, sicut & in Missis defunctorum; sed in aliis psalmis hujusmodi finalis non relinquitur, nisi in triduo majoris hebdomadæ; Psalmi enim operationes significant; ideo Ecclesia non incipit desistere, nisi in dicto triduo, quia Judæi in hebdomada Passionis, verbis, consiliisq; in Christum machinabantur, sed in triduo majoris hebdomadę ejus divinã personã conculcantes, operibus malignati sunt. Durand. lib. 6. cap. 6.

Gloria Tibi Domine. quare non dicitur in Evangelio Passionis. Vide *Passio*.

Glossa, γλῶσσα, linguam significat, sic appellatur textus interpretatio; nam sicut illa explicat sensum mentis, sic glossa mentem textus declarat. *Glossa ordinaria* utriusque Testamenti à Strabone Fuldensi Monacho Rabani discipulo, ann. 840. composita fuit, quæ postea aucta, & ornata est à posterioribus. Bellar. de Script. Eccles. Anselmus verò Laudensis Scholasticus interlinearem glossam composuit. Idem Bellar. FR. Vel dici potest etiam à verbo latino *Glos*, quod sororem significat, l. 4. §. gradus, ff. de gradibus, & affin. quasi sit soror textus.

Glossematarius, Glossator.

Glumulum, idem ac gluma, grani, nempè, frumenti folliculus. [Licèt quidam certissimi fructus manipulos Evangelicis novalibus ubertim pullulantes, & granigera spicarum glumula germinantes. Aldhelm. lib. 3. de Virg. cap. 9.

Gluto. Gulosus, [Ipse hospes nudus, &, à glutionibus exinanitus, in Reg. Magist. §. 2.] FR. licèt mendosè in originali habeatur *Gluttonibus*; sed unico, T, scribendum docet Ambrosius, inquiens: [Sic amat diabolus filios suos, ut perdat, sicut amat gluto porcellam, ut comedat.] Nomen enim à verbo *Glutio*, cujus compositum *Deglutio* proveniens est.

Gnatho, gena, maxilla, aut bucca, à vocabulo græco γνάθος idem significãte; hinc apud Terentiũ *Gnatho* parasitus introducitur, sed propriè Alopum significat, qui ad populi oblectamentũ propter mercedem genas inflat, alapasque patitur. [Qui his præsunt musicos, musicas, saltatriculas, tibicines, ridiculos gnathones, parasitos, turbam vanitatis comitem, atque pedissequam. Asterius Episc. homil. de Divite, & Lazaro.] Unde *Ganassa* (idest, maxilla) Itali dicunt.

Gnidium Vinum. Vide *Colatum*.

Gnoitæ hæretici. Vide *Agnoetæ*.

Gnosimachi, hæretici, & græco vocabulo Γνωσιμάχοι, idest, sapientiæ inimici; renuebant enim hi Sacræ Scripturæ peritiam, illam meram curiositatem appellantes, ac solùm opera bona ad salvationem necessaria esse asserebant. FR. Utrum iidem fuerint, ac *Gnostici* & *Gnoitæ*. Vide Baronium, An. 68. n. 12. An. 120. n. 21. 25. 26. 37. & 38. An. 145. n. 3. Et Latini Latinii, epist. tom. 1. par. 2. pag. 344. & 345.

Gnostici, hæretici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei esse dicunt: bonum, & malum Deum suis dogmatibus fingunt: quos propriè Menandri sequaces fuisse, S. Irenæus, lib. 3. cap. 4. docet. Vide *Menandriani*. Nihilominus multæ aliæ sectæ hunc speciosum titulum usurpatæ sunt, qua de re inter sacros Scriptores orta est deinde opinionum diversitas circa Gnosticorum hæresiarcham, cùm multæ hæreticorum sectæ gloriatæ sint

hoc nomine; imò nonnulli Catholici ab hæresis macula immunes, ex superbia, & ambitione nomen hoc affectabant, ita Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædag.cap.6.testatur. Vide Latinium loc. cit. & hìc *Scorpiacum*.

Gog. Vide *Mogog*.

Golgotha, vox hebraica, quæ cranium significat. Vide *Cranium*. Mons est, in quo Christus crucifixus fuerat, quod hebraicè propriè dicitur *Golgoleth*, ut Origenes Auctor est tract. 35. in Matth. quem secuti sunt Tertullianus, lib. 2. contra Marcion. cap. 4. Basilius in Lev. cap. 5. Athanasius Serm. de Passione, & Cruce Domini, Cyprian. Serm. de Resurrect. Dom. Epiphanius hæres. 46 Chrysost.in Joan. hom.84. Ambros. epist. 5. lib. 9. Atque ingeniosè quidem D. August. rationē affert, quare Christus in calvariæ loco crucifigi voluit, ubi Adam sepultum fuisse traditur, sic inquiens: [Et dignū erat, fratres, ut sanguis ille pretiosus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur stillando contingere, redemisse videatur. Serm. 71. de tempore.] Contrariæ tamen opinionis fuit D. Hieronymus, quia Adam in Hebron sepultus est, ex Josue c. 14. ubi sic habetur: [Nomen Hebron antè vocabatur Carjath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.] Ideò existimat Hieronymus *Calvarium* ita vocari, ex eo quia ibi reorum capita detruncabantur, ibique humi eorum crania dispersa reperiebantur: sed ultra quam quòd hoc nomen *Adam* hebraicè hominem significat; propterea verba Josue: [Adam maximus inter Enacim] intelligi possēt, Homo maximus inter Gygantes: *Enacim* enim hebraicè Gygantes significat, quorum ossa in Hebron Joseph Hebræus usque ad sui ætatem ostensa fuisse, lib. 5. Antiq. cap. 2. testatur. Baronius autem An. 34. nu. 115. Sanctos Patres pro affirmativa sententia contra Hieronymum defendit. Insuper Villalpandus in Apparatu Urbis Hierus. lib. 1. cap. 9. & Martinus del Rio in panegyrico 7. de Beata Virgine ex opinione Honorii Augustodunensis, Noemū, ajunt, in Arcā corpus Adami convexisse, & post cataclysmum illius ossa ad instar pretiosissimi thesauri pro diviso ejus filiis consignasse, unde Semo Noemi primogenito cùm craniū habere contigisset, in præfato mōte illud condiderat. Hac fortasse de causa usus pingendi obtinuit, ut ad Crucifixi Redemptoris imaginis pedes craniū primi mortalis effigiari soleat; nam æquè à mortis Triumphatore illius cranium calcari debuisset, per quem mors introducta fuerat; deque eo concinit Ecclesia: [Qui mortem nostram moriendo destruxit:] Fuisse etiam traditionem, in hoc monte Abrahamū suum unigenitum pro divina obedientia sacrificio destinasse, SS. Patres apud Baron. loc. cit. affirmant, & usque ad præsens ex relatione peregrinorum locus ad illud sacrificium destinatus ostenditur. S. Basilius Seleuciæ Episc. orat. 38. cōtra Judæos inquit, quòd ante Christi crucifixionem, quædam mulier in hoc monte infantem cum cornibus in capite peperisset, per quod omen, multi tunc prædixerant locum illum pro aliquo reali ædificio destinatum fore, ac Christi cœlestis Regis crucifixione postea verificatum fuit, cui gloriosæ ædes sacratæ sunt. FR. Adrianus autem Imp. idolo Veneris hunc montem profanaverat, indeque *Venerarium* montem appellatum fuisse, Baron. An. 137. n. 6. & 7. refert.

Golia, de familia Goliæ qui dicuntur. Vide *Goliardus*.

Goliardus, Joculator, scurra. [Statuimus, quòd Clerici ribaldi, maximè qui goliardi vulgò dicuntur, & nuncupantur, per Episcopos, & alios Ecclesiæ Prælatos præcipiantur tondi, vel etiam radi; ita, quòd non remaneat in eis clericatus tonsura. In quodam Concil. à Bochelio in decret. lib. 8. tit. 70. c. 6. allato.] In quadā Synodo Parisiēse hujusmodi Clerici appellantur *De familia Goliæ*. FR. [Clerici qui &c. se joculatores, seu goliardos faciunt, aut bufones; si per annum artem illam ignominiosam exercuerint, ipso jure sint infames, de vita, & honest. Cleric. in sexto cap. 1.] Glossa tamen in additione ibi ait esse gallicum verbum: sed Jo: Andreas ibidem habet Glossam pro suspecta.

Goliardensis, idem ac *Goliardus* suprà. [Recedentium autem quidam famuli, vel mancipia, vel illi, quos solemus goliardenses appellare. Matth. Paris. an. 1229.

Gomor. Mensuræ species in Sac. Scriptura, quæ duodecim sextarios continet; licèt secundùm communiorem opinionem quinque tantùm sextarios continebat. *Gomor* namque erat decima *Ephæ* pars: sextarium continebat mediam *Cotylam*. In Ezechiele autem, cap. 45. eadem est mensura *Bati*, & *Ephæ*; ergo mensura *Gomor* erat decima pars *Bati*, centum & viginti libras continentis. FR. Vide Latinium in ejus Biblioth. Sac. in Epiphanium, tit. de mensuris, & ponder.

Gomorra. FR. Galatiæ regio: [Qui nunc à Græcis Galatæ nuncupantur, olim dicti sunt Gomorritæ, quos Gomor instituit. Joseph Hebr. lib. 1. Antiq. cap. 11.] De Gomorra, & Gomorritis sæpè in Sac. Script.

Gomphus, clavus. [Cervices ponimus antè plumbum, & glutinum, & gomphos; sine capite sunt dii vestri. Tertull. advers. Gentes.] Vox græca γόμφος, quæ non solùm clavum ferreum, sed etiam assulam significat.

Gosacchi, populi. Vide *Gasachio*.

Gospel, Evangelium ex antiquis Saxonis dictionibus *God Spol*, idest, Dei expositio, sive historia.

Gothia. Vide *Septimania*. Gothicus ritus. Vide *Mozarabicus*. Gothi. Vide *Alani*. *Magog*.

Grabatarii, dicebantur illi, qui expectabant suscipere Sacramentum Baptismi, quando infirmi jam desperabant salutem in lecto jacentes, qui *Clinici*, & *Lecticarii* etiam dicebantur.

Grabatus, vox græca κράββατος, lectus humilis. [Tolle grabatum tuum, & ambula. Jo: cap. 5.

Gladilis Panis. FR. de quo sæpè in Theodosiano Codice, dicebatur panis, qui pauperibus in

in quodam eminenti loco Civitatis Constantinopolitanæ distribuebatur; & Metaphrastes ait, quòd pro tali quotidiana distributione numerus octuaginta millia panum requirebatur.

GRADINGUS. FR. persona in gradu dignitatis constituta, sic in vita S. Fructuosi Bracarensis Episcopi, in qua, ut ostendatur Benedictæ nobilitas, dicitur: [Benedicta clara genere, atque gradinga, Regis sponsa.

GRADUALE. Antiphona, quæ post Epistolam notatur. Vide *Cantatorium*. Dicitur etiam *Membrana*. Vide Conc. Laodic. hìc in dict. *Cantus*. In ritu Ambrosiano *Psalmellus* vocatur, quia penès Ambrosianos quoddam responsorium significat, quod in Matutino feriali Quadragesimæ recitatur. Dicitur *Graduale*, non quia in gradibus Altaris canebatur, ut quidam malè autumant; sed ex eo, quia dum Diaconus ad petendam benedictionem Celebrantis, & dum ascendebat gradus ambonis ad canendum Euangelium, ne in silentio vacet totum illud tempus sine cantu, tunc in Choro canitur graduale, ita Bellarm. lib. 1. c. 16. de Missa. FR. Imò solet Romæ à Cantoribus Graduale celeriùs, seu tardiùs canendo respectivè ad functiones Diaconi commensurari :||: Non desunt tamen pro opinione priori insigniti Auctores, qui in verbis Ord. Romani innitantur, ubi sic habetur, [Cantor cum cantatorio ascendit, & dicit responsorium Graduale.] FR. sed verbum *Ascendit* non intelligitur tantùm de gradibus Altaris, verùm etiam de gradibus ambonis :||: Gradualia autem à DD. Gregorio, & Ambrosio, nec non à Gelasio composita fuere, quæ Cælestinus I. in Missa cani jussit, Sigibertus ann. 426. & Rupert. lib. 2. de divin. offic. c. 11. quæ ordinatio in sui initio apud Hispanos non modicam difficultatem passa est, eò quia Conc. Toletanū IV. inter epistolæ, & Euangelii spatium pro eo interim aliquid cani prohibuerat. Symbolum laboris, ac pœnitentiæ esse graduale docet Rupertus, sic inquiens: [Graduale ad pœnitentiæ respicit lamentum, cantus asper, & gravis, adeò ut illud excellētibus efferre vocibus, nec usus, nec decus sit; significat enim non requiem remuneratorum, sed laborem operantium. De divin. offic. lib. 1. c. 34.] Quare tempore paschali, quod est symbolū beatitudinis, & requiei æternæ, non dicitur graduale; excepta tamen hebdomada prima tātùm propter Neophytos, ut ex graduali intelligant, ac discant, quòd in vocatione, qua vocati sunt, laborare, & continuò se exercere debeant, ut Rupertus insinuat, inquiens: [Graduale, quod est cantus laborantium in hac peregrinatione, jam dictum est, ad hos dies Resurrectionis usque ad Pentecosten non pertinere; sed propter baptizatos per hanc hebdomadam in officiis additum esse; ita tamen, ut sicut his, propter quos additum est, militiæ laborem, quem arripuerunt, præsens sublevet gaudium de recenti remissione peccatorum, de divin. off. lib. 8. c. 1.] In Octava tamen Pentecostes, licèt Neophyti præsentes fuissent, nihilominus Graduale non canebatur, cùm gloriæ ea hebdomada sit symbolum: [Propter quod diebus post Pentecosten de officio tollitur, quia, videlicet, dies illi futurum in regno Dei felicem sanctæ Ecclesiæ statum significant. Idem Ruper. lib. 1. de divin. off. cap. 34.] Item graduale dicitur etiam liber, in quo gradualia continentur, sicut *Cantatorium* quoque dicebatur; à Joanne tamen Beleth, c. 59. de divin. offic. *Graduarius* vocatur.

GRADUALES PSALMI. Vide *Psalmus*.

GRÆCATIM, & *Græcatus*, græco more significat. Vide *Depallo*.

GRÆCITAS. FR. græca facundia, l. unica, Cod. de stat. lib. Urb. Rom. ubi aliqua exemplaria *Gravitas* mendosè habent.

GRÆCOLONUS, qui Græcam linguam callet: [Græcolonum meum, idest, grecæ linguæ gnarum, qui non signorum signis, sed digitorum, seu capitis nutibus cum venditore emptor loquebatur: tantique nummis emebat quatuor, quanti græcolonus obsonium uno. Luitprand. in legat.] Sed dubito, an inscitia Librariorum scribendum sic potiùs *Græcosonus*, seu meliùs *Græcologus*.

GRÆCORUM RITUS, & alia. Vide *Acolutus*, *Aquæ benedicta*, *Aquæmanile*, *Archidiaconus*, *Archiepiscopus*, *Asteriscus*, *Baptismus*, *Brachialia*, *Breviarium*, *Calix*, *Camelaucium*, *Camilabo*, *Camisatus*, *Campana*, *Casula*, *Candela*. Psaltes in dict. *Cantor*, *Canon*, *Cantus*, *Cartophylax*, *Cherubim*, *Chasma*, *Cingulum*, *Cinerum dies*, *Communio*, *Completorium*, *Conceptio B. M. V.* *Concha*, *Concionator*, *Corporale*, *Crucigerus*, *Dalmatica*, *Deo gratias*, *Diacenisimus*, *Diaconicum*, *Diaconissa*, *Dominica*, *Dominica nova*, *Dominica orthodoxiæ*, *Domnus*, *Epigonation*, *Epimanicion*, *Epiphania*, *Episcopus*, *Epistola*, *Epitrachelion*, *Euangelismus*, *Euangelium*, *Euchologium*, *Excatacœli*, *Facio*, *Festus*, *Flabellum*, *Forceps*, *Galilæa*, *Gammadia*, *Genuflexio*, *Hostia*, *Hymnus*, *Jejunium*, *Immersor*, *Lectio*, *Legatus à latere*, *Linostima*, *Mandyas*, *Manipulus*, *Margarita*, *Melchitæ*, *Menæum*, *Menologium*, *Metanæa*, *Missa*, *Missa sicca*, *Mitra*, *Monobambylum*, *Myrophori*, *Myrum*, *Mystagogia*, *Mystagogus*, *Mystes*, *Mystarchus*, *Neocorus*, *Neophylax*, *Nimbus*, *Nobilissimus*, *Nomen*, *Momicus*, *Octava*, *Offertorium* in significatione tobaliæ. *Officium B. M. V.* *Officium Defunctorum*, *Oleum Sanctū*, *Orarium*, *Ordo*, *Osius*, *Pallium*, *Panhypersebastus*, *Papa*, *Papalethra*, *Pappias*, *Parasceve*, *Pascha*, *Patena*, *Patriarcha*, *Pax*, *Pentecostarium*, *Pentecostes*, *Periodeutis*, *Perizoma*, *Piscina*, *Præsentatio B. M. V.* *Processio*, *Procerus*, *Protecdicus*, *Prothesis*, *Protonotarius*, *Protopapas*, *Protoplastus*, *Protopostulator*, *Protopsaltes*, *Protosebastes*, *Protosecretarius*, *Protostator*, *Protovestiarius*, *Psachnion*, *Psalmista*, *Pyxis*, *Referendarius*, *Sabbatum*, *Saccus*, *Saccellarius*, *Saccularius*, *Sacrarium*, *Sanctificatus*, *Scevophylax*, *Scola Græcorum*, *Scriniarius*, *Sebastocrator*, *Secretarium*, *Semanterium*, *Septimum*, *Sequester*, *Stauracinus*, *Stauropegium*, *Staurophylax*, *Sticarium*, *Subdiaconus*, *Suppedanea*, *Symandrum*, *Synapta*, *Syncellus*, *Tonsura*, *Transfiguratio*, *Triedium*, Troparium in dict. *Tropus*, *Tufa*, *Viaticum*, *Visitatio B. M. V.*

Gramalla, vestis longa, & lugubris. Errat tamen Jo. Garzias in Annotationib. Concil. Bracar. can. 1. existimans hanc vestem appellatam etiam fuisse *Granum*, quia, ut suo loco dicetur *Granus* potiùs comam significat. FR. Ego tamen puto esse eandem gramallam, ac *Amphimallam*; nam particula græca ἀμφὶ nonnumquam latitudinem, & magnitudinem significat, ut ἀμφιβρότης, idest, latus clipeus, qui totum corpus tegit; quo antiquorum mos erat uti, quorum unum in Armaria, quam vulgò vocant, Equitum Melitensium vidi adhuc asservatum: sic ἀμφιλαφὴς, nempè, abundans, magnus, copiosus, ingens, & similia græca vocabula: hinc Amphimalla dictio est composita ex *Amphi*, scilicet, ampla, longa, grandis, & *Malla*, hoc est, villosa: eodem modo *Gramalla* significat *Grandis malla*; nam solet fieri lata, & longa ex laneo & lugubri panno villoso, italicè *Bajetta* sive *Saja à riverso* appellata, & adhuc in Sicilia, ac Melita similis lugubris vestris *Gramaglia* dicitur. Vide *Amphimalla*, *Granus*.

Grammatica. FR. pro fabula. Glossa in can. cum multa, dist. 86. Hic obiter notandum, quòd ad Honorii III. usque tempora nulla alia Grammatica extabat nisi Donati, argum. ex c. 15. de ætat. & qualit. ordin. Itaq; antiquitùs Poetarũ interpretes (teste Svetonio de Illustribus Grammaticis) Grammatici dicebantur; imò idem Sveton. in præfat. ejusdem opusculi inquit, quòd tales Grammatici, Poetæ, & Oratores semigræci erant. In præallegato canone Grammaticam, idest, poeticam fabulæ expositionem denotat.

Grammatophorus; γραμματοφόρος, literas ferens, tabellarius. D. Basilius, epist. 1.

Granarium. FR. horreum. In extravag. Jo. XXII. de verborum signif. Vide *Granicum*.

Granatarius. FR. qui custodiam granarii habet. In Constitut. Cluniacen. can. 64.

Granaticum, pensio, seu canon, qui in frumento solvebatur. [Abjectis filiquis, oneribus, vel granaticis. S. Gregor. in Regist. lib. 1. c. 42.

Granditer, ingenter, magnoperè. [Quamquam mirandum granditer non sit. Sidon. lib. 3. c. 3.

Grangia, territorium ad Monasterium spectans. [Ibique Abbas grangiam instruxit, & ædificavit, in vita S. Rogerii.

Grangiarius. FR. Monachus exactor proventuum ex grangiis. [In Cellerarios, & Magistrum Novitiorum, Sacristanos, & Grangiarium, & omnes alios Officiales nominatim ordinavimus, ut decet. Bullar. Casinen. tom. 3. Constit. 371.

Granicum, horreum.

Granus, hæc vox reperitur in decreto Concil. primi Bracar. can. 29. ubi sic habetur: [Item placuit, ut lectores in Ecclesia habitu seculari ornati non psallant, neq; granos gentili ritu dimittant.] Sic etiam ubi nos in vulgata Sacræ Scripturæ lectione legimus: [Discriminavit crinem capitis sui, Judith. c. 10.] quidam antiquus interpres sic legit, *Granos fecit &c.* Itaque errat Jo. Garzias, qui putavit hoc nomen apud Isidorum vestem laicalem Clericis vetitam significare, ut in dict. *Gramalla* assertum fuit. FR. Sed in correctis Codicibus præfati Concilii *Gradus*, & non *Granos* legitur: sic habetur in tomo Conciliorum Coloniæ Agrippinæ per Jo. Quentel. 1551. edito. Item in editione Veneta sub auspiciis Sixti V. per Dominicum Nicolinum 1585. & in aliis subsequentibus impressionibus semper legitur *Gradus*. Dictus igitur canon de indumento in Choro, ac de modo psallendi agit, sicut & sequens can. 30. ubi inquit, [Placuit, ut veteris testamenti nil poeticè compositum in Ecclesia psallatur; sicut & Sancti præcipiunt canones.] Seu si de vestium ornamentis sermo est, fortasse *Granus* idem ac *Guarnachim* erit. Vide suo loco. Seu potiùs ubi antiquus ille, ac innominatus Auctor de Judith dixerat, quod granos fecerat, intelligendum est illam capillos suos cincinnatos, ac crispos discriminasse, & quodammodo crisposam villositatem in panno laneo resultantem (Italicè *Bajetta*, ut in dict. *Gramalla* dictum est) imitasse.

Graphia, græca dictio, idest, scriptura, à verbo græco γράφω. [De graphia pro latore, ut eam affirmet. In capit. Ludov. Imp. Addit. 3. c. 73.

Graphio, scriba, notarius; apud Anast. Biblioth. in Hadriano *Graphones*, & *Graphiones* legitur. Apud Baron. ann. 774.

Gratia, idest, collusio. Vide *Colludium*, *Insufferibilis*.

Gratianus Decreti collector. Vide *Canon*, *Palea*.

Gravio, Comes, à dictione theutonica *Graf*, inde *Langravius*, idest, Provinciæ Comes. Leges Salicæ, & hist. Longobard. lib. 5. cap. 36. Vide *Catipanus*.

Gregorius Magnus. Vide *Dialogus*, *Nimbus*, *Schola cantorum*, *Suboculare*.

Gregorius Nazianzenus, dicitur Theologus junior. Vide *Theologus*.

Gregorius Neocæsariensis. Vide *Thaumaturgus*.

Gremiale, pannus pretiosus, qui ponitur in gremio Episcopi, quando in cathedra, seu faldistorio Pontificaliter celebrando sedet; solet in medio ejus poni Crux.

Gremium. Vide *Cœtus*.

Griseus Monachus, idest, Cisterciensis, quia in primordio illius instituti grisei coloris habebant cucullum, ut Scriptores illius sæculi referunt. FR. potiùs laicum, seu conversum Cisterciensem significat; nam laici istius ordinis griseo colore vestiuntur. Generaliter autem Cistercienses S. Bernardi tempore *Albi* dicebantur, ut ex ejus, & Petri Cluniacensis epistolis liquet.

Grossa. FR. dicitur portio, seu præbenda canonicalis, quatenus à distributione sit divisa; aliàs mensa communis dicitur. Quaranta in summa Bullar. de residentia. Vide *Victuale*.

Grossesco. FR. Crassesco,] Sicque fit, ut quotidie deteriores fiant, dum in eis culpa grossescit. D. Gregor. in Regist. lib. 7. epist. 53.

Grumus. Vide *Chomatum*.

Grunna, locus cœnosus, in quo grunniendo

sues

fues se resolvere solent. [In grunna profunda: In vita S. Brigittæ] ubi perperàm *Gronna* Canisius legit.

GRUTARIE. [Qui vendebat grutaria. Palladius in S. Macario] ubi malè ejus Interpres vertit, *Vendebat bellaria*; nam græca dictio, γρυτάρια, rem frivolam, & levis momenti significat.

GRYMPA, sic à Catanensibus prodigiosum D. Agathæ velum appellatur; fortasè à verbo græco γρυμπάνω, quod involvere significat: solet enim ad hastam hoc sacrum velum involutum populo ostendi, vel quia involutum conservatur, vel tandem quia ad caput martyris obvolvebatur: est quidem satis longum, colorisque castanei, & in extremitatibus auro ornatum, quod vidi, & veneratus sum; alii tamen *Grymphia*, vel *Grypa* scribunt.

GUADIA. FR. obligatio, vadimonium, vel fidejussio solvendi, aut aliud faciendi. Glossa in l. si quis alii guadiam, de debitis, & vadimoniis. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 207. n. 2. [Si non habuerit unde summam persolvat, semetipsum per guadiam in servitio Principis tradat. In iisdem legibus, lib. 1. tit. 15. Unde verbum *Inguadio* derivatur, idest, pignoro, seu obligo, l. si quis liber homo, de exercitalibus, & in Bullar. Casinen. passim; eodemque sensu vulgariter in aliquibus locis *Inguadiare*, idest, matrimonium contrahere dicitur ratione mutuæ obligationis. Vide *Guadianus*, *Guadigio*, *Invadio*, *Pignera*, *Plegiaria*, *Replegio*, *Vador*.

GUADIANUS. FR. fidejussor, l. final. ut de debito scandalis, & compositionibus.

GUADIGIO. FR. fidejubeo, vadimonium præsto, l. ut omnia, de debitis, & quadimoniis. Ex tali contractu italicum verbum *Guadagnare*, nempè, lucrari derivatum censetur.

GUALAPUR. FR. furtivis, vel alienis vestibus uti, seu alienis vestibus quis se transformari, ne cognoscatur ob malum finem, significat, l. final. de eo, qui aliis antestesterit.

GUALDIMONIA. FR. adunatio, l. de Sacramentis, de aggressione in vico, quæ etiam *Guildonia* dicitur ibidem.

GUALDUM, nemus, ex theutonico vocab. *Vvald*. [Cellam de Gentiana, cum gualdo, terris, & sylvis. Leo Ostien. in Chron. Casin. lib. 1. c. 39. 53. & 55. & Vide *Vvaldora*.

GUANILO. FR. proditor, insidiator: ortum habuit hoc vocabulum à quodam *Guanilo*, seu *Vvanilo* nomine, qui communiter Episcopus Sennonensis appellabatur; is enim à devotione Caroli Calvi, in contrariam factionem Ludovici Caroli fratris transiverat, hinc rebelles postea *Guanili*, seu *Guanilones* appellati sunt. Matth. Parif. Sic etiam antiquitùs violator fidei *Bara* dicebatur, à quodam Barcinonensi Comite *Bara* nomine, qui à fide Imp. Ludovici Pii discesserat.

GUANTO. Vide *Chirothecæ*, *Gula*, *Manitia*, *Vuanto*.

GUARDIANUS. FR. in Franciscanorum regula superior. Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif. c. 1.

GUARNACHIUM. FR. vestis ornamentum. Gloss. in clement. de statu Monachor. c. 1. Vide an idem sit ac *Granus* suprà.

GUARENUM. FR. conseptum beluarum. [De piscibus stagnorum, vel beluis guarenorum, quos pro usu, vel esu suo consumi, vel sine fraude donari contigerit, decima non solvitur. Extrav. comm. de decimis.] Vide *Garena*.

GUARENTO. FR. defendo alterius causam ex evictionis obligatione. In lege Longobar. Alii tamen *Guarentiso* legunt.

GUASTALDUS, idem ac *Gastaldus* suprà.

GUBA, sive *Cuba*. [In cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. D. Hieronymus in vita S. Pauli Erem.] Ex hoc Syriaco vocabulo, quando ibi morabatur equitum Hierosolymitanorum Religio, originem habuit denominatio *Guvæ*, quæ est penes ipsos carcer profundus, & obscurus. FR. Hispani tamen *Algoa* perangustum cubiculum, & Catalauni *Al-gorfa* cameram superiorem denominant à syriaco, seu potiùs arabico vocabulo *Gorfa* in eodem significatu, quo etiam Melitenses utuntur. Latini etiam *Cubam* teste Festo lecticam appellabant, unde postea *Cubiculum* dictum est, ubi cubatur.

GUELFI, & *Gibellini*. FR. diuturnæ, & perniciosæ factiones in Italia, & in reliquis deinde Europæ partibus, de quibus inter sæcularis historiæ scriptores agunt Jo. Villanus, Scipio Ammiratus, tom. 1. hist. Florent. Flav. Blondus decad. 2. lib. 7. Cherubinus Ghirardaccius, in hist. Bonon. par. 1. pag. mihi 146. ac alii. Et inter Ecclesiasticos Scriptores, Odoricus Raynaldus, ann. 1304. Auctor vitæ Gregor. Papæ IX. in calce ejusdem Decretalium. Inter Juristas verò Bald. in l. 1. ad fin. ff. quod cujusque, Marian. consil. 22. colum. 2. lib. 1. post Nellum, in tract. ban. in 1. part. 2. temp. quæst. 16. Bart. in l. si quis à filio, §. ult. de legat. 1. Martinus autem Crusius de etymologia horum nominum hæc habet [Initium Gibelinæ (Vvaibelinæ à patria Conradi Regis) & Vvelficæ concertationis. In Annal. Svevicor. part. 2. lib. 10. cap. 3.] Vide quæ diximus in dict. *Draconarius*.

GUERRA, bellum, quod licèt barbarum vocabulum sit; usitatissimum tamen penès Juristas, quibus barbarizatio familiaris est, quod & apud Ecclesiasticos Scriptores non raro reperitur, præsertim apud D. Bernardum, serm. 3. de Resur. ubi ait: [Hæc enim adversùs Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam &c. Volumus igitur vobis significare, quanta mala, & quantæ hominum strages in terra nostra ex guerris quorundam nobiliorum hominum acciderunt. Petr. Cellen. lib. 6. epist. 16.] FR. [Quamdiù inter nos, & illos guerra duraverit, 5. decret. tit. 6. c. 12. Armis acceptis, seditionem fecit, & guerram. Ibid. tit. 19. c. 22.

GUEUX. Vide *Eranista*.

GUIDAGIUM. Vide *Pædagium*.

GUIDELBORA. FR. res libera, l. si quis Ancillam de sponsalibus, seu libertate donata. Vossius.

GUIDO. FR. idem ac Dux, à ducendo. Vide *Ducarius*, & *Ducatrix*: Luitprandus in ejus hist. ait, quod idem sit *Guido* ac *Vgo*, seu *Hugo*: similiter *Luido*: unde [Luidonem, sive ut aliqui habent, Guidonem Spoletanum Ducem. Blondus decad. 2. lib. 2. [Idem, *Guidones* dicebantur Clerici à Carolo Magno Romæ instituti ad ducendos Peregrinos in visitatione sacrorum ejusdem Urbis locorum, eosque mortuos ad sepeliendum obligaverat, quæ Clericorum Congregatio dicebatur *Schola Guidonum*. De qua satis dictum est in dictionibus *Brodinatus*, *Diasostis*, *Francia*, & in dict. *Porticani* dicetur.

GUIDONÆ PORTA. FR. erat una ex quinque portis Vaticanæ Basilicæ, ubi nunc est porta sancta. Auctores apud Torrigium de Cryptis Vatican. secundæ editionis, pag. 582. ita appellata, quia ibi *Guidones* (de quibus suprà diximus) residebant. Secunda porta dicebatur *Romana*, ex qua cives utriusque sexus ingrediebantur, Tertia, quæ est in medio, vocabatur *Argentea*, quia ab Honorio Papa I. argento contecta fuerat, & à Leone IV. restaurata; tandem ab Eugenio IV. ex ære cooperta eo modo, quo nunc videtur, (additione tamen excepta, quæ à Paulo V. pro conformatione ejusdem portæ amplioris redditæ facta fuerat) Quarta dicebatur *Ravenniana*; nam ad Ravennates, idest, Transtyberinnos proximior respiciebat. Quinta vocabatur *Porta Judicii*, quoniam per eam tantùm mortui inferebantur. Torrigius ibidem. Vide *Porticani*.

GUIDRIGILD. FR. pœna pecuniaria, l. si portunarius 17. de furtis. Vide *Geldus*, *Vvirgildus*.

GUIFFA. FR. ablatio rei alienæ, l. de decimis. Eod. tit. Vide *Hiufo*.

GUIFFARE. FR. aliquid alteriùs sibi appropriare, l. si quis sua, de invasionibus, l. de decimis, tit. de decimis. Vossius tamen signum apponere explicat, quod in diem significatum incidit: nam signum in titulum dominii apponitur in re aliena sibi appropriata. Italicè verò *Graffiare* pro usurpare dicitur.

GUILDONIA. Adunatio. Vide *Gualdimonia*.

GUILISARIUS. FR. idem ac Belisarius, dux, nempè, ille, cujus fortuna nimis tragica fuerat. Vide *Velum*.

GULA, chirotheca: [Chirothecas ex pellibus arietum rubricatis, quas gulas vocant. S. Bernard. in epist. ad Henericum Senonen. Archiep.

GULA AUGUSTI. Durandus, lib. 7. cap. 19. ait, quod ita appellatum fuerat festum S. Petri ad Vincula, quia Tribuni filia sacras illas catenas osculans, à vexatu gulæ liberata fuit, ac ob tale miraculum illud festum institutum est; sed Breviarii Romani lectiones in hoc festo aliter narrant, quibus major est fides præstanda. FR. Mombritius tamen altiùs originem trahit, ubi de S. Petro in Vincula agit; quod, scilicet, hoc festum ab Octavio Aug. institutum fuisset ob victoriæ consecutionem contra Antonium, quæ festiva memoria usque ad Theodosii Imp. tempora duraverat; sed deindè ob filiæ ejus Valentiniani uxoris salutem applicatione vinculorum S. Petri recuperatam, prohibuit, ne imposterum in memoriam augustalis triumphi ampliùs hæc dies celebraretur, cujus loco festum S. Petri ad vincula solemnizari jusserat. Hæc, nempè, est una ex tribus causis, propter quas hoc festum Sancti Petri ad Vincula institutum fuisse refert idem Mombritius in historia hujus solemnitatis. Romæ tamen exorbitantes comessationes ab Augusto Imperatore institutæ adhuc tolerantur, quæ vulgò *Feragosto* dicitur. Vide *Strena*.

GULIELMUS DURANTES, sive *Durandus*. Vide *Speculator*.

GULOSUS. Vide *Lecator*.

GUNA, & *Gunna*, tunica: [Orarium, & cocullam, & gunnam brevem nostro more consutam. S. Bonif. Epist. 74.

GUNNATUS, qui gunna indutus est. [Nec ipsa capiet eum, in quo ortus est pauper, & gunnata &c. Luitprand. in legat.

GURCEBOLDUS, textrinum instrumentum, quod ex verbali contextu radium textoris, quo subtegmen stamini inseritur, significare videtur. Itaque in vita S. Valburgis Virg. sic habetur: [Eam fortè despiciens zetas hyemales, & operosas ingrediens, gurceboldum, quem priùs ad texendum erexerat, flexis digitulis texere cœpit, ubi cum duabus vicibus ex glomice, sive trama, quam manu tenebat, in tela fila transponeret, &c. FR. de quo fortasse instrumento. Virgil. 6. Æneid.

Excussi manibus radii, revolutaque pensa.

GURDONICUS. FR. stultus, ineptus. [Audietis me tamen ut gurdonicum hominem. Sulpit. dialogo 1. cap. 20.] Idem est ac *Gurdus*, de quo vocabulo Quintilianus ait: [Gurdos, quos pro stolidis accepit vulgus, ex Hispania traxisse originem audivi, lib. 7. cap. 9.] Sed ad Hispaniam ex Africa transmissum fuisse hoc vocabulum, ex Liberio testatur Gellius, lib. 16. c. 7. sic affirmans: Se gurdum ex Africa venientem accepisse.] Hodie tamen *Hominum gordum*, idest, pinguem intelligunt Hispani.

GURDUS. Vide *Gurdonicus*.

GURPIO, relinquo, relaxo. [Galerenus sæpè mittit ad me licentiam ineundi connubii petens, illam se gurpisse, suamque pecuniam recepisse, licèt verè protestans. Fulbert. Carnoten. epist. 51.] Et clarius ex Ademaro in vita Caroli Magni, ubi ait: [Ibique multitudo Saxonum baptizata est, & secundùm morem, omnem ingenuitatem illorum, & allodem gurpierunt.] Alii tamen Scriptores *Vverpio* in eodem significatu scribunt. [Nobis voluntario ordine visus est læso vverpisse, vel cōdonasse. Marculfi formular. lib. 1. c. 13.] Et in Chron. S. Benigni, ubi de Ruperto Vicecomite agitur, sic habetur: [In ipso placito in præsentia Principum eosdem servos uverpivit, & Sancto Benigno reddidit.] Verbum hoc à vocabulo germanico *Vverpen*, quod significat ejicere, derivatur. Vide *Fistucus nodatus*.

Gustrum, vasis genus [Gustrum perniciter adfore præcipit. In actis SS. Tyrsi, &c. Soc.] FR. Gutturnium vocat Festus.

Gutteria, dolor arteticus, seu articularis morbus; [Nulla enim hujus generationis persona extitit, quin clauda, vel aliqua pedum debilitate detenta, vel etiam dira affecta gutteria præteritum luat facinus. In vita S. Gundulæ.] FR. Hæc autem expositio est ex opinione Jo. Ludovici de la Cerda, qui tamen fallitur; *Gutteria* enim est in jugulis tumor ex humore pituitoso, frigido, nempè, & humido, in fœminis præcipuè exuberante: hinc *Gutteria* non à vocabulo Italico *Gotta*; sed à *Gutture* denominata est; de qua sic Vitruv. lib. 8. c. 3. [Equicolis autem in Italia, & in Alpibus, natione Medullorum est genus aquæ, quam qui bibunt, efficiuntur turgidis gutturibus.] De Alpinis incolis audivi, quòd ii turpem, & deformem utriusque sexus personam hac gutteria carentem existimant; imò quando alienigenæ hinc transeunt, non habentes jugulum sine hoc ampullaceo tumore, illuduntur à pueris illius regionis, & tunc eorum genitrices filios redarguunt, ne illos irrideant, ajentes, quòd sicut eos, illusos Deus cum tali defectu creaverat, sic etiam illudentes potuerat efficere. Itaque *Gutteria* nedum ex supradictis tumorem jugularem denotare manifestatur; sed & ex Actis S. Ursmari apud Surium 19. Aprilis clarè probatur: ibi enim sic habetur, [Orta est quædam in ejus collo sæva nimis infirmitas, quæ gutteria dicitur sermone gallico.] Atque Hubertus in vita S. Gundulæ, c. 6. §. 23. inquit,] Fœmineum genus gutteria obscœnat.] Vide infrà *Gutturnosus*, quare gutteria in fœminis ex Hevæ peccato pervenisse Hincmarus credidit.

Gutterosus. Vide *Gutturnosus*.

Gutturnosus, qui jugulari tumore aggravatur. Quare Hincmarus in S. Remigio refert omnes illos, qui collectas segetes S. Remigii combusserant, tum eos, cumque descendentes eorum utriusque sexus à Deo mulctatos esse hac, nempè, pœna; ut viri ponderositate, hoc est, calculis laborarent, & fœminæ gutturali tumore, sic scribens: [Verumtamen omnes, qui hoc egerunt, & qui de eorum germine nati fuerint, viri ponderosi fiant, & fœminæ gutturnosæ sint] Fortassè meliùs *Gutterosus* dicendum esset. FR. Gutterosum appellat hunc tumore gutturali laborantem Ulpianus, inquiens: [Si quis natura gutterosus sit, aut oculos eminentes habeat, de ædil. edict.] Dictio verò *Ponderosus* non calculi morbum, sed herniæ potiùs denotat, quod D. Gregorius prima parte Curæ pastoralis, c. 6. & ult. satis declarat, inquiens: [Vitium, quippè, est ponderis, cùm humor viscerum ad virilia labitur, quæ profectò cum molestia dedecoris intumescunt.] Præfatus Hincmarus ibidem moraliter docet ambos hos tumores ex primorum parentum peccato nobis provenire, nempè, hernia, seu ponderositas in viris ex Adamo, qui nos cum originali peccato generavit, & in fœminis gutteria ab Heva, quæ pomum vetitum prægustaverat. Synonimum. Vide *Ramex*.

Gynæcona, γυναικῶν, locus pro mulieribus in Ecclesia destinatus, de quo alibi satis diximus. Refert Joseph Hebræus, lib. 6. de bello Jud. c. 6. quòd in Jerosolymitano Templo murus divisorius inter mares, & fœminas extabat. Dicitur etiam Gynæceum, γυναικεῖον. Item significat locum, ubi fœminæ Constantinopoli pro Imperatore vestes texebant. Vide *Transenna*.

Gynæciarius, qui Gynæceo incumbebat, vel præsidebat.

Gypsa, vocabulum penitùs ignotum, apud Aldhelmum.

O superi talem terris avertite gypsam.

Aliquid ærumnosum profectò significare videtur, fortassè à dictione græca γὺψ, quæ vulturem significat, & allegoricè rem pestiferam Aldhelmus intellexerat; nam hoc volatile campos cadaveribus plenos frequentare solet. FR. seu potiùs idem malum augurium à mortalibus avertere superos rogavit hic Auctor, ad Antiquorum sententias alludens, qui vulturis apparitionem infœlix pestilentiæ nuncium reputabant: quandoquidem Plinius, lib. 10. cap. 6. sic scripserat: [Umbricius aruspicum nostro ævo peritissimus tradit vultures triduo antè, aut biduo volare ubi cadavera futura sunt.] Ac Plautus in Truc. clariùs expressit, cùm de quibusdam divinatoribus lepidè dixerat: [Jam quasi vulturii triduo priùs prædivinabant.] Quod tamen posset naturaliter succedere, cùm ex aeris infectione vultures assuefacti animalium morticinia frequentare, eis funerum fercula abundare prævideant: sicut & halcedines aves in rigido hyemis tempore prænoscunt halcyoniadum quindecim serenitatis dies, in quibus ad littora earum ova pariant, foveant, ac pullos illico educant: sic etiam cæteræ marinæ volucres ante tempestatem, ejus adventum naturaliter prænoscunt.

Gyrovagus, erraticus, apud Patres usitatissimum. [Quartum genus est Monachorum, quod nominatur gyrovagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis diebus per diversorum cellas hospitantur, semper vagi, & numquam stabiles, & propriis voluptatibus, & gulæ illecebris servientes, in Regula S. Benedicti, reg. 1. Venerunt ad nos duo Sacerdotes gyrovagi, ingressum petentes; de quorum perseverantia cùm penè nulla esset nobis spes, negatum est eis quod postulabant, Cæsar. lib. 1. c. 10.

Gyrum. FR. circuitus, & translativè capitis vertiginem significat. [Et sicut, qui corporaliter saltat; volubilitate membrorum se exercens, gyrum sibi saltationis acquirit. D. Ambros. Serm. 80.] quem locum perperàm Antonius Dadinus *Syrum* legit.

H

ABACUCH PROPHETA. Vide *Discophorus*.

HABEO, pro debeo: [Subrogato in loco meo Episcopo, quod nondum factum est, & spero, quod nec aliquando fieri habet. Anast. in Exil. S. Martini Papæ. Habebat induere hominem. Victorinus, lib. 1. adversus Arium.] Phrasis quidem Græcorum, qui verbum ἔχω, pro habeo, & debeo promiscuè usurpant, hinc Nazianzenus inquit: [Habeo brevius loqui. Orat. 20.] ubi *Habeo* stat loco debeo. FR. verbum *Habeo* sub prædicta significatione passim in Sacra Scriptura reperitur, ut: [Quid ergo habeo justæ querelæ, aut quid possum &c. 2. Reg. c. 19.] idest, quid debeo, aut quid possum. [Simon habeo aliquid tibi dicere. Lucæ c. 7.] nempè, debeo tibi aliquid dicere [Quotidiè morior per vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Domino nostro, 1. Corinth. c. 15.] hoc est, quam debeo in Christo &c. [Nihil habens dicere de vobis, ad Titum c. 2. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis, 2. Petri, c. 1. Plura habens vobis scribere, epist. 2. D. Jo. Multa habui tibi scribere, ejusdem Jo. epist. 3.] Sed re vera in hujusmodi phrasibus intelligenda est dictio *Necesse*, ut in epist. Judæ ponitur explicitè, hoc pacto: [Necessè habui scribere vobis.] De qua expressione sæpè in novo testamento. [Jesus autem dixit eis, non habent necessè ire, Matth. c. 14. Primus dixit, villam emi, & necesse habeo exire, Luc. c. 14. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum, ibid. c. 23. de charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, 1. Thessal. c. 4. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, epist. prima Jo. c. 2.] licèt è converso, ut dixi in dict. *Debitum*, quod aliquando dicitur, non solùm respectu illius, qui habet solvere; sed etiam intelligitur respectu illius, qui jus habet exigendi; unde *Habeo*, & *Debeo* promiscuè, sed inusitatè unum pro alio usurpatur.

HABIATICUS. Vide *Abiaticus*.

HABITUS PRÆLATITIUS. Vide *Vestes prælatitiæ*, *Religiosus*.

HACELDAMA, vox Chaldæa *KaKeldam*, ideft, ager sanguinis, Matth. 27. Acta Apost. 1. FR. Andricomius in descriptione Hierosolymitanæ Urbis, n. 216. *Haceldama* ait esse ad latum Australem Montis Sion, cujus longitudo est septuaginta duorum pedum, & latitudo quinquaginta, à Sancta Helena muro circumdatum, arcuatumque cum septem spiraculis, per quæ sepeliuntur defunctorum Christianorum cadavera.

HÆC DIES, QUAM FECIT DOMINUS &c. versus, qui recitatur in officio Paschali. Vide *Versus*.

HÆMORRHOIDES. Vide *Exoche*, *Rhagas*, *Viscus*.

HÆMMORRHOISSA. Mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur, & à Christo Domino sanata est, de qua Matth. c. 9. & Luc. c. 8. & de eadem Eusebius, lib. 7. hist. c. 14. refert, quòd cùm esset ditissima, & nobilissima fœmina, ex Cæsarea Philippi oriunda; duas statuas æreas ejus sumptibus ob memoriam accepti beneficii erexerat, unam, scilicet, quæ suam effigiem genuflexam, manibusq; extensis in actu implorandi repræsentabat, & alteram Jesu Christi stantis, talari veste induti, atq; ejus dexteram ad eandem fœminam porrigentis; ad basem autem Christi statuæ herba quædã nascebatur, quæ ad fimbriã vestimenti succrescens, ac pertingens, virtutem acquirebat prædictum morbum sanandi, hanc narrationem idem Auctor ut oculatus testis refert apud Baronium, an. 31. n. 75. Qua statua à Juliano Apostata demolita, in ejus loco suam posuit. Baron. an. 362. n. 158. Attamen in quadam M. S. græca historia in Bibliotheca Regis Christianissimi asservata, & à Francisco Combesis latinitate donata, ac Parisiis, ann. 1664. impressa habetur, quòd Julianus non suam effigiem, sed duas statuas, Jovis, scilicet, & Veneris erexerat, cum inscriptione: [Jovi omnium inspectori. Julianus &c.] Narratur insuper ibidem, quòd Hæmorrhoissa illa à Christo sanata *Berenices* vocabatur. FR. *Berenices* eadem est, ac Veronica, Baron. an. 34. n. 138. An autem Berenices nomen ex Civitate, quæ multæ sic appellatæ sunt, vel nomen proprium erat, ambigitur; hoc tamen verum est, quòd Berenices sive civile, sive proprium, idem est ac *Beronica*; quare Josephus Hebræus, lib. 8. Antiq. Jud. c. 8. inquit: [Beronica Civitas, quæ in sinu ægyptiaco à Salomone ædificata ob commoditatem fabricæ navium Asiongabar appellata fuit, non procul à Civitate Helena.] Unde satis constat *Veronicam*, *Beronicam*, & *Berenicem* esse idem nomen, & consequenter dubitari licet, an Hæmorrhoissa à Redemptore liberata ipsamet fuerit, quæ eidem crucem bajulanti sudorem, ut fertur, absterserat.

HÆREDIPETA, adiens hæreditatem, sicut Romipeta adiens Romam. D. Hieron. de evit. suspect. contub. Vide *Cretio*.

HÆREDITAS. Vide *Diatheca*.

HÆRESIS, error cum pertinacia, aliquando tamen usurpatur in bonũ sensum, sic Synesius per *Hæresim* Philosophiam intellexerat, & Constantinus Imper. ut Euseb. lib. 5. hist. refert, hoc vocabulo Christianã religione appellavit, quam etiã *Divinam sectam* Tertull. de pallio, c. ult. vocavit; sed cõmuniter in malã partem accipi solet. Vide *Cacodoxia*, in dict. *Orthodoxia*. FR. quid sit Hæresis. Vid. can. inter hæresim, & can. Hæreticus, 24. q. 3.

HÆRESIARCA, Auctor alicujus sectæ falsæ, can. Hæresis, 24. qu. 3.

HÆRETICUS. FR. quem D. August. lib. 2. contra Cresconium, c. 3. & seqq. sic definit: [Hæreticus est, qui nõ sequitur Catholicam unitatem. Schismaticus est, qui non amplectitur Catholicam pacem.] Hæreticus dicitur *Titubans*. Gloss. in can. apertè, §. titubabat, 24. qu. 1. & c. in nostra, de

procuratoribus. Item appellatur *Alienigena*. Vide suo loco. Vide *Consotinus*. Item dicitur *Heterodoxus*. Vide *Orthodoxus*. Qui in Spiritum Sanctum hæreticalia asserit, *Pneumatomachus* dicitur. Vide suo loco.

HÆSITANTES, hæretici. Vide *Acephalus*.

HAGA, locus conseptus, ex germanico vocab. *Kag*. de quo EKardus in vita S. Galli. Itaque æquivocantur, qui originem hujus dictionis à græca, ἄγια, idest, Sancta, trahunt. FR. Ego tamen aliter sensi in ea Apologia, quam in Hieronymum Brusonem Italico idiomate scripsi, cujus titulus est: [Il valor Maltese difeso da Carlo Magri contro le calunnie di Girolamo Brusoni, Romæ edita. MDCLXVIII.] Ubi ad propositionem IV. §. I. Turchi, dixeram, quòd Turcæ Scythiæ populi antea *Agathyrsi* vocabantur, & quod hinc *Aga* penès ipsos adhuc manet, titulus, nempè, præfecti in consepto fœminarum libidini Turcarum Tyranni inservientium; indeque *Thyrsi* mutata, Y, in, V, lene *Tursi*, & corruptè postea Turcæ dicti sint. Vide Nicephor. hist. lib. 2. cap. de Scythis. Potest tamen esse, quòd tam conseptum, quàm ejus custos idem nomen habeat, sicut in dictione *Bidellus* dixi tam atrium, quàm ejus custodem Bidellum appellari; sicut etiam in dict. *Boja* suprà vidimus, instrumentum esse ad collum reorum positum; hinc tortorem, seu lictorem Italicè *Bojam* etiam appellari.

HAGIOGRAPHUS, ἁγιογράφος, (cujus antithesis est *Apocryphus*) significat rectum, sanctumque Scripturæ textum.

HAGIOMACHUS. Vide *Iconomachus*.

HALABARCHES, seu *Alabarches*. ἀλαβάρχης, apud Ruffinum, quam dictionem Eusebius Principem salis interpretatur; sed si hoc esset, ἁλιάρχης, deberet scribi. Alii tamen *Harabarches* legunt, idest, Arabum Princeps. Cujacius verò, lib. I. obser. c. 37. putat esse datii præpositum, etymologiam à dictione ἀλαβα trahens, scripturam significante, in qua rationes notabantur; hanc tamen opinionẽ rejicit Fullerius, lib. 1. miscel. Theolog. c. 16. Nam dictio hæc atramenti Principem denotat; imò nullibi legitur, Hebræos cum Ægyptiis habuisse commerciũ pecudum, ut Cujacius asserit, & cõtinuæ Nili inundationes talem commercium impediebant. FR. Differt *Halabarches* ab *Arabarche*. Halabarches enim Alexandriæ magistratus erat, si Josepho Judæo, lib. 20. Antiquit. c. 3. credendum est: ubi sic ait: [Fado autem successit Tiberius Alexander, ejus Alexandri filius, qui Alabarchiæ magistratum gessit,] quem Tacitus, lib. 15. & 17. Equitẽ Romanum, sed natione Ægyptium appellat. Item idem Josephus, eod. lib. c. 5. inquit: [Eodemque tempore etiam Marianna dedignata Archelaum, migravit in thalamũ Demetrii primi inter Alexãdrinos Judæos, tam opibus, quàm genere, & tùm Alabarchiæ Magistratũ gerẽtis, ex quo filium Agrippinum genuit.] Ex quo liquet, magnũ, & estimabile fuisse hoc officiũ. Arabarchen, seu, ut alii legunt *Anabarches*, Summus Sacerdos Templi dicebatur, ut idem Josephus testatur, inquiens: [Nunc restat dicendum de vestitu tam reliquorum Sacerdotum, quos illi Chaneas vocant, quam Pontificis, quem Arabarchem nominant, sic summum Sacerdotem significantes, & primum de vulgo Sacerdotem &c. lib. 3. Antiq. c. 8.] Item *Arabaneth* apud Hebræos antiquos tunicam Sacerdotalem denotabat: [Arabaneth appellavit Moyses, nos autem à Babyloniis discentes, Hemsaneum vocamus; sic enim hæc apud eos tunica nuncupatur. Ibidem.

HALIÆETUS, ἁλιαίετος, aquila marina, *vel* volatile ex specie accipitrum. [Hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: aquilam, & gryphem, & haliæetum, & milvum, ac vulturem juxta genus suum &c. Levit. c. 11.] FR. Idem habetur in Deuter. nempè: [Omnes aves mundas comedite: immundas ne comedatis: aquilam, scilicet, & gryphem, & haliæetum, ixion, & vulturem, ac milvum juxta genus suum, c. 14.] & est idem volucris, ac *Nisus*, de quo Virg. 1. Georg.

Apparet liquidò sublimis in aere Nisus.

Hinc solet aliquando proponi hoc ænigma: [Regulares Tereſiani non comedunt carnem nisi die veneris.] Ubi apparenter sensus esset, quòd hi Religiosi numquàm comedunt carnem, die veneris excepta; sed revera sensus est, quòd non comedant carnem Nisi avis in die veneris. Nomen igitur hujus Nisi à Niso Megarensium Rege in hoc volatile fabulosè mutato inditum fuisse: Ovid. lib. 8. Metamorph. ait:

Et modò factus avis, fulvis haliæetus alis

Et Thuanus in haliæeti descriptione, lib. 1. de re accipitraria inquit:

Forma eadem huic, lanioque eadem est, atque inter utrumque.
Obscurum discrimen habet, quo quisque marinus.
Vel lanius dici possit. Quin sæpè periti
Ambiguo peccant decepti lumina vultu;
Et nisi diverso pastu gauderet uterque,
Sæpè repertores artis turpissimus error
Argueret

Sed Thuanus frustrà in dubium revocat hujus volucris qualitatem, & nomen, dum Ovidius suprà adductus ait, fuisse nisum, sicut idem Naso, lib. 13. Metamor. ait Diomedem Ætoliæ Regem, & ejus socios in *Diomedeas* aves, quas alio nomine herodias vocant, mutatos fuisse; sic à Niso Rege Nisũ accipitrem dixit, quem etiam *Haliæetum* vocavit.

HALSBERGA, thorax, lorica, ex Saxonica dictione *Hals*, idest, collũ, & *Bergen*, nempè, corpus, quia à collo usque ad præcipuam corporis partẽ descendit, invenitur hoc vocab. in Caroli Magni constitutionibus. Itali *Vsbergo* appellant. Vid. *Clibanum*.

HAMA. Vide *Ama*.

HAMARTIGENIA; sic appellavit ejus Apologiam in Marcionem Prudentius: vocabulum quidem græcũ est ἁμαρτιγένεια, idest, peccatorum origo; nam Marcionistæ duos Deos, bonum, scilicet, unum, & malum alterum, actiones rectas illum, & hunc malas causantẽ asserebant; ideò Prudentius hunc

fal-

falſum malorum Deum inveniri negans, ejus proinde impugnationem *Hamartigeniam* intitulavit.

HAMULA. Vide *Ama*.

HANC IGITUR OBLATIONEM &c. Vide *Canon Miſſæ*.

HANNAPUS, incenſi navicula. [Incenſaria argentea auro parata quatuor, hannapi argentei ſuperaurati tredecim. In vita Sancti Gilberti Abb. 18. Feb.] Ejus Synonyma. Vide in dict. *Navicula*.

HANNIPA, vas. [Vas, quod hannipa nominatur. In vita S. Valburgis Virg. 25. Febr.

HARACIUM, grex, ſeu ſtabulum equorum ſobolis cauſa detentorum, ex gallico vocabulo *Haras*, quod Itali *Razza* appellant. [Sciatis me regia largitione conceſſiſſe Poncio Abbati Cluniacenſi, ejuſdemque ſucceſſoribus Abbatibus, & Monachis Cluniacenſibus totam decimam haracii. Privileg. Henrici I. in Biblioth. Cluniacen.

HARMISCARA, in legibus Longobardorum obſcurum vocabulum: denotat tamen coercitionem, qua reus infamis habebatur: fortaſsè ex theutonico vocabulo *Har*, ideſt, honor, & *Schade*, nempè, damnum, vel ærumna. FR. Melitenſes *Har* vocant dedecus; forſan ex Arabico vocabulo ad Italos translato *Mashhara*, quo illi ſcurram, & hi ludibrium bacchanale intelligunt. :||: Alii tamen *Harniſcaram* legunt.

HARMONIA. Vide *Tonus*.

HARNASCA, armatura, germanicum *Harnaſch*. In Diplomatibus Caroli Magni.

HARUSPEX. Vide *Hydromantia*.

HASTA. Vide *Siromaſtes*.

HASTARIUM, locus, ubi bona ſubhaſtabantur. Hinc de Idolis, quæ ſub aſta vendebantur Paganis, Tertullianus ſcribit: [Quos in haſtario vectigales habetis. Apolog. c. 13.

HASTILLA, haſtula, diminutivum ab haſta: [Quando enim venit ad eam Elias, illa colligebat haſtillas. Chryſoſt. hom. 40. in cap. 23. Matth.] ramunculos, aſſulas, ſtirpes, & frutices intelligit.

HASTILUDIUM. Vide *Torneamentum*.

HASTULA, extenſorum menſura. [Haſtulas vinearum numero quatuor. D. Gregor. in Regiſt. lib. 8. epiſt. 63.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Jaſtulas* legitur.

HAUBERTICUM, feudi genus, quod vaſſallis concedebatur cum oblatione militandi loricatè, quæ lorica à Gallis *Haubert* dicitur.

HAVERI. FR. poſſeſſiones. Item officiales in Civitate Bononienſi. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 320. & 330.

HEBDOMAS, & *Hebdomada*. Græcè ἑβδομὰς. FR. per hanc tamen dictionem nedum ſpatium ſeptem dierum; ſed ſeptem annorum in Sacra Scriptura, & in jure canonico intelligitur; ita in Geneſ. c. 29. poſtquam Jacob pro Rachelis deſiderio Labano ejus patri ſeptem annis ex pacto inſervierat, quibus tranſactis inſtante Jacob, ut Laban conventionis pactum adimpleret; ait Laban: [Imple hebdomadam dierum hujus copulæ, & hanc quoque dabo tibi pro opere, quo ſerviturus es mihi ſeptem annis aliis. Acquievit placito, & hebdomada tranſacta, Rachel duxit uxorem,] & Levit. c. 25. [Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomadas annorum, ideſt, ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos quadraginta novem &c.] Sic etiam Euangelicus Propheta Daniel tempus veri Meſſiæ commōſtravit, dicens: [Scito ergo, & animadverte; ab exitu ſermonis, ut iterùm ædificetur Jeruſalem uſque ad Chriſtum Ducem hebdomadas ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ erunt &c.] Canones quoque pro hebdomada aliquando ſeptem annos intelligunt: [Ad imitationem namque illius Dominicæ ſententiæ David de adulterio, & homicidio reprehenſus, unius hebdomadæ jejunium in ſatisfactionem admiſſi ſceleris Deo legitur obtuliſſe. Hinc etiam eccleſiaſtica conſuetudine eſt uſurpatum, ut majorum criminum pœnitentia ſeptem annorum ſpatio concludatur. Gratian. poſt can. Hoc ipſum 33. qu. 2.] ſeptem hebdomadæ plenæ ſpatium eſt à ſeptuageſima uſque ad Paſcha, can. ſtatuimus, diſt. 4.:||: Aliquando hæc dictio *Hebdomada* Dominicā ſignificat, ut in Kalendario M.S. apud S. Genovefæ Pariſienſe Monaſterium ſervato habetur.

HEBDOMADA CRUCIS. Vide *Crucis hebdomada*.

HEBDOMADA DE EXCEPTO. FR. ſic in ritu Ambroſiano appellatur ultima hebdomada Adventus, quia in ea excluditur omne aliud officium.

HEBDOMADA MAJOR, ideſt, ultima quadrageſimæ. Conſtit. Apoſtol. lib. 8. conſtit. 39. Chryſoſt. homil. 30. in c. 10. Geneſ. Major dicitur ex pluribus cauſis; in ea enim magis ſpecialiter Paſſio Domini noſtri memoratur; majus, ſeu longius officium in hac hebdomada celebrabatur, & arctiùs jejunabatur. [Per ſex dies ipſius Paſchatis omnes populi in ſiccorum eſu perſeverant, pane, inquam, & aqua, & ſale tunc utentes ad veſperas. Epiphan. lib. 1. contra Hæreſes.] Ideò *Hebdomadam ſanctam*, & *pœnoſam* appellat Durandus, lib. 6. cap. 67. quæ maximè colitur ab Orientalibus Chriſtianis; imò Æthiopes, & præcipuè nobiles per totam hanc hebdomadam lugubres veſtes deferre, parùm loqui, ac raró è domo exire ſolent. Godign. lib. 1. c. 19. Dicitur etiam *Hebdomada indulgentiæ*. Gemin. lib. 3. c 71. quia in ea reconciliabantur publici pœnitentes. Item *Hebdomadam ultimam* eam appellavit Ambroſius, epiſt. 33. in cujus ritu dicitur quoque *Authentica*. Vide *Lamentationis dies*. Item in ejus triduo relinquitur capitulum ad horas. Vide *Capitulum*.

HEBDOMADARIUS, dicitur ille, ad quem ſpectat in Choro officium in ea hebdomada ordinare. Antiquitus Cardinales Epiſcopi Hebdomadarii dicebantur. Vide *Cardinalis*.

HEBIONITÆ, ſeu *Ebionitæ*. FR. Hæretici. [Ebionitæ ab Ebione dicti, ſive à paupertate: Chriſtum enim per provectum ſolùm virum juſtum putant effectum. Unde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi enim Judæi ſunt, & ita tenent Euangelium, ut legem carnaliter ſervent, adversùs quos Apoſtolus

lus ad Galatas scribens invehitur. [Photiniani à Photino Gallogræciæ Smyrnæ Episcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum ex Maria per Joseph nuptiali coitu fuisse conceptum, 24.qu.3. can.quidam. Ebiones Hæretici dicti pauperes propter paupertatis intelligentiam, putantes Christum solùm hominem. Otho Episcop. Frising. in Chron. lib. 3. c.21.] Vide *Ebjonæi*.

HEBRÆUS. Vide *Cidaris*, in dict. *Mitra*, *Cælicolæ*, *Colentes*, *Dominicida*, *Dositei*, *Ephemereuta*, *Ephod*, *Esseni*, *Genitei*, *Gheth*, *Hebionitæ*, *Hemerobatistæ*, *Herodiani*, *In capillo*, *Lautia*, *Macabæi*, *Manus*, *Metempsychi*. Nathinei, in dict. *Subdiaconus*, *Nazareus*, *Neomenia*, *Nohestan*, *Nudipedalia*, *Palæstini*, *Pharisæus*, *Philistæ*, *Phylacterium*, *Rechabiti*, *Recutiti*, *Sabbatum*, *Sabbatum recutitum*, *Sabbatarii*, *Sabbatum Enoch*, *Sabbati iter*, *Sadducæus*, *Samareus*, *Sanhedrim*, *Scenopegia*, *Scriba*, *Selah*, *Siclus*, *Solemnitas*, *Spathister*, *Synedrus*, *Talentum*, *Talmud*, *Targum*. Quare includi jubentur Hebræi in hebdomada majori. Vide *Lamentationis dies*.

HEBRÆUS SACERDOS. Vide *Lanista*. Hebræorum menses. Vide *Menses Hebræorum*.

HECATONTARCHUS, ἑκατόνταρχος, centurio, quo vocabulo usus est Balsamon, in can. 6. in Trull. ad exprimendos senes quosdam, qui in arte diabolica cæteros instruebant, quosque *Primicerios*, & *Pseudotheos* appellat, idest, Deos mendaces.

HEDERA, planta. Vide *Helix*. Habet virtutem præservandi à vertiginis capitis morbo. Vide *Helucus*, *Vitem dare*.

HEGIRA, sic fugam Mahometi pseudoprophetæ appellant ejus sequaces, quando, scilicet, ex Civitate Mecchæ expulsus fuerat, ubi ejus perfidam sectam cœperat seminare, ex qua *Hegira*, sive fuga Mahometani suam Æram numerant, sicut nos à Nativitate Christi calculamus. Fuga autem hæc successerat 16. Julii anno nostræ redemptionis 622. die Veneris, quem ipsi solemnizant, sicut nos Dominicam diem feriamus.

HEGUMENUS, ἡγέμενος, idest conductor; sed inter ecclesiasticos Scriptores Abbatem Monasterii denotat. [Theodorus Hegumenus Studii. Paul. Diacon.] ubi dictio *Studii* significat quoddam Monasterium, ita appellatum, quorum Monachi *Studitæ* dicebantur, ut suo loco dicemus. [Scilicet, Pardum hegumenum Beati Sabæ. Anast. Biblioth. in Adriano.

HEGUMENARCHIUM, ἡγεμεναρχεῖον, Abbatia primaria, apud eundem Anast. Biblioth.

HELENA MATER CONSTANTINI IMPERATORIS. Vide *Stabularia*. Quomodo invenerit Crucem Domini. Vide *Aqua benedicta*.

HELEPOLIS, bellicum instrumentum ad expugnanda inimicorum mœnia: etymon græcum ἑλέπολις, quo vocabulo metaphoricè utitur Philo Hebræus in tractu, cujus titulus est; *Quid vir bonus &c.* ad exprimendam eloquentiæ vim animorum debellatricem; sic inquiens: [Sunt enim ista helepoles quædam animorum imbecillium, nec benè recta ratione confirmatorum.

HELIOCAMINUS, vox græco-latina, caminus, per quem sol ingreditur. FR. Plinius, epist. 17. lib. 2. ad Gallum de sua Laurentina Villa scribens, ait: [Amores mei reverà amores ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem &c.] Quo vocabulo usus est Ulpianus, in l. si arborem, ff. de servit. urban. præd. Solaris fornax à Budæo in prioribus annot. in Pandect. interpretatur.

HELIX, pampinum vitis ex græco ἕλιξ. [Deligans ad vineam pullum suum, & ad helicem pullum asinæ suæ. Genes. c.49.] juxta versionem græcam, ubi nonnulli hujus linguæ imperiti perperàm *Ilicem* verterunt. FR. Plinius tamen, lib. 16. c. 34. ait esse hederæ genus, sed ita appellatum ex similitudine pampini vitis; sic etiam Theophrastus, lib. 1. hist. plantarum, c.16. de variis hæderæ speciebus loquens, ait: [Folia verò pluribus ipsa quoque differentiis inter se distare videntur: quippè, cùm arborum aliis ampla sint, ut viti, fico, platano &c.] Ubi manifestè videtur, quòd species hæc hederæ folia similia pampinis vitis obtineat.

HELUCUS, capitis obtusio, seu vertigo. [Liberũ eumdem apud Ægyptios Osirim, Harpocration industria hederatũ argumẽtatur, quòd hederæ natura sit cerebrum ab heluco defensare. Tertull. de corona milit. c. 7.] Vide *Scotoma*, *Scotomaticus*.

HELVIDIANI. FR. Hæretici, ab Helvidio hæresiarcha, qui blasphemabat alios filios Mariam Virginem ex Josepho ejus sponso suscepisse, 24. qu.3.can.3 . Et D.Hieron.adv. Helvid.

HEMEROBAPTISTÆ, secta judaica, ita appellata, quia tales sequaces quotidie se lavabant ad sanctitatẽ acquirendam, (qui error penès Mahometanos viget. [Imò hominem vivere nõ posse asserebant absq; quotidiano lavacro, ut de eisdem refert Sanctus Epiphanius; hi namque fuere, qui Christi Discipulos inlotis manibus panem manducare exprobrabant. Vide Baronium in Appar. n. 14. & ann. 33. n. 14. Nomen verò hoc græcum est ἡμεροβαπτιστής, idest, qui quotidie lavatur.

HEMEROBIUS. Vide *Imerobius*.

HEMERODROMUS, quotidianus cursor, græcum vocabulum ἡμεροδρόμος. [Et ad eum quidam mittunt ex iis, qui apud ipsos hemerodromi vocantur. In vita S. Nili Abb.

HEMIARIANI, ἡμιαρειανοί, Semiariani, ab ἡμι, in compositione *semi* significat. Ita dicti nonnulli hæretici, eò quòd partim Arianis viderentur consistere, & Spiritum sanctum asserebant creaturam. Ideò D. Hieronymus ait: *Credis quòd universitatis Trinitas sit creatrix? istud Ariani, & Emeriani negant, Spiritum sanctum non conditorem, sed conditum blasphemantes*, ad Param. Epist. 61.

HEMICYCLUS, semicirculus. Vide *Tribuna*.

HEMSANEUM. Vide *Halabarches*.

HEMIOLIA. FR. exactio sesclupa ratione usuræ, can. quoniam multi, dist. 47.

HEMITRITÆUS, qui febri tertiana laborat; græca tamen dictio ἡμιτριταῖος, propriè semiternarium significat; nam tertiana in quolibet triduo accedit,

dit, ideſt, ex tribus diebus duæ extremæ ſunt liberæ, ſecus verò intermediatrix dies. [Nemo ſuprà unam febrem cupit adhibere pejorem, ne incipiat hemitritæo inſanabili labore. S. Cypr. de Sing. Cler. c. 6.

Henergumenus. Vide *Energumenus*.

Henericiani, & *Henriciani*. FR. Hæretici ſymoniaci Henrici Imp. ſequaces, illius, nempè, qui Sanctum Gregorium Papam VII. perſequutus eſt, & Vvibertum, ſeu Gubertum Antipapam, de quo Baron. an. 1080. n. 21. intrudere in Papatum conatus eſt. [Henricianos verò penitùs, penitùſque, niſi poſt magnam demum converſionem, & pœnitentiam reprobavit. In vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſc. à Luca Vvadingo in lucem edita, & comentariis illuſtrata, §. 38.] Inter alios Henrici errores, aſſerebat, quòd quando dixerat Petro Chriſtus Dominus, *Paſce oves meas*: tunc Reges exceperit. Blond. decad. 2. lib. 3.

Heptalismus, ſic legitur apud Petrum Chryſol. in ſerm. 134. de S. Felicitate inquiens: [Beata, quæ non ſolùm pro lege patitur; ſed ipſius legis heptaliſmum meruit Mater Sancta generare:] ſed *Heptalychnum* legendum ex græco vocabulo ἑπτάλυχνος: ſic enim ſeptem lucernarum candelabrum, de quo Exod. cap. 25. appellavit Nazianzenus, ad quod alludens Chryſologus, ei ſeptem Felicitatis filios comparat. Sanctus verò Irenæus idem antiqui teſtamenti candelabrum ἑπτάμυξον denominavit, ideſt, ſeptem myxis: ſicut enim dicimus *Dimyxos*, *Diomyxos*, *Trimyxos*, *Polymyxos*; ſic etiam Heptamyxos dicendum. [Ubique enim Eccleſia prædicat veritatem, & hoc eſt heptamyxis lucerna Chriſti bajulans lumen. S. Irenæus, lib. 5.

Heptalychnum, & Heptamyxis } Vide *Heptaliſmus*.

Heptateuchum. Vide ſequentem dictionem.

Heptaticum. [In ſeptuageſima Paſchæ ponunt heptaticum uſque in quintam decimam diem ante Paſcha. Ord. Rom. Idem vocabulum reperitur in vita S. Gregorii Magni, ideſt, [Scripſit præterea ſuper Proverbia, ſuper Cantica, de Prophetis, de libris Regum, de Heptatico.] Sed rectiùs *Heptateuchum* dicendum eſt ex græco vocab. ἑπτάτευχον, quod ſeptem volumina ſignificat; nam *Pentateuchum* dicuntur quinque Moyſis libri, quibus additis Joſue, & Judicum, tunc Heptateuchum, ideſt, ſeptem libri appellantur. Quare de eodem ritu, quo Romanus Ordo ſuprà, Micrologus agens correctiùs, ſic inquit: [In Septuageſima heptateuchum incipiunt. De Eccleſ. Obſerv. c. 47. [Vide Gloſſam in can. qualiter, 7. qu. 1. §. Heptateuchi. FR. Probatur inſuper, quòd textus Joannis Diaconi in vita S. Gregorii fuiſſet à Librariis dépravatus; quia non de *Heptatico*, ſed de Heptateucho compoſuerat Gregorius; nam tractatum ab ejus ſucceſſore Stephano II. Cantorum Scholæ donatũ fuiſſe habetur. [Reverentiam B. Gregorii prædeceſſoris ſui præ oculis cordis habens, tribuit idem Summus Pontifex in hoſpitali ipſius B. Gregorii in porticu B. Petri Apoſt. ſermonum librum unum, & in ſchola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophiũ vocabatur, Heptateuchum. Gulielm. Biblioth. apud Torrig. de Cryp. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 189.

Heraclitæ. FR. Hæretici ab Heraclio ſeducti, qui nimis ſuperſtitiosè cœlibatum colebant, nam conjugium eſſe malum aſſerebant; negabant inſuper infantes poſſe cum baptiſmo regnum æternum conſequi, 24. qu. 3. can. 39.

Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

Herbilia, piſum, legumen. [Piſum, quod ruſtici Herbiliam vocant, ex adventus ſui tempore per ſingulos annos ſponte naſcitur. In Vita S. Columbani Abb.

Hercea, ſeu *hercia*, famula domeſtica, & Græcè. ἑρκεία. Aliqui tamen *Stercejam* legunt. Vide *Sterceja*. Tertullian. adversùs Valentinian. inquit: [Quare enim non & quinquaginta, & centum procreantur? Quare non & Herciæ, & Syntrophi nominantur.

Herculis Cognomentum. Vide *Scytaloſagitti pelliger*.

Heremia, eremus, ſolitudo, deſertum, græca vox ἐρημία. [Laſſati ſumus iniquitatis in via, & perditionis, & ambulavimus heremias difficiles; viam autem Domini ignoravimus. Lucifer Caralitan. lib. 1. ad Conſtant. Imp.] Verba enim ſunt Sapientiæ, c. 5. nempè: [Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus.] Vide *Eremus*.

Heribannus, ex theutonicis dictionibus *Here*, nempè, exercitus, & *Bannus*, ideſt, acclamatio, ſæpè de hoc vocabulo in canonibus. [Ideò non videtur mihi juſtum eſſe, ut heribannum ſolvere debeant, qui non alibi fuerunt, niſi ubi ipſe Imperator præcepit, Einhard. epiſt. 22.] FR. *Heri bannus* potiùs ex *Heri*, ideſt, Domini, & *Bannus*, ſeu *Bandus* ſignum, & vexillum ſignificat; nam *Heribannus* impoſitionem Domini, ſeu Principis quotannis illi à vaſſallis ſolvendam denotat, quæ vulgariter *Caput ſolidum* dicitur, l. Heribannus, eod. tit. Sed pro pœna ſumitur, in l. Quicumque liber homo, de exercitalibus. Vide *Heribergo*. Galli tamen adhuc ex antiquis Franconibus hoc vocabulum retinent, aliquando variant *Arriereban* pronunciando, apud quos ſignificat, quòd univerſi ad bellum incedere debent.

Heribergium. FR. caſtrenſe tabernaculum, ſeu tentorium, ex theutonicis vocibus *Herr*, quæ aciem, & *Bergen* diverſorium ſignificant. Ubi enim legimus in Cantica, c. 1. [Sicut tabernacula Cedar] Gulielmus Abbas in ejuſdem Canticæ præfatione, [Sicut heriberga Cedar] vertit.

Heribergo. FR. Verbum, hoſpitor, diverſor; [Nec pro heribergare, nec pro alio banno heribannum Comes exactare præſumat. In capitulis Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

Herisilitium, genus pœnæ in profugos milites, exercitum relinquentes. Vox quidem germanica *Heriſiliez* armorum depoſitionem ſignificans, de qua fit ſæpè mentio in legibus Longobar.

Heri-

Heristallus. FR. locus, in quo castrametatur exercitus, ex *Heir*, ideſt, exercitus, & *Stal* manſio, germanicæ voces. Hinc Perdebonenſis ille Monachus in Vita Caroli Magni cecinit, lib. 1.

Nomen Heriſtalli dederat, cui barbara lingua &c.

Herlininus Miles, hoc vocabulo ex contemptu Aulicos appellavit Petrus Bleſenſis, quia magis cum poculo in manu, quàm cum gladio dimicant, ſic inquiens: [Nunc autem ſunt Martyres ſæculi, mundi profeſſores, diſcipuli curiæ, herlinini milites; per multas ſi quidem tribulationes intrant juſti in regnum cœlorum; hi autem per multas tribulationes promerentur infernum, epiſt. 14.] ſeu potiùs ita denominati ad cujuſdam Herlinini nomine Angli ſimilitudinem, qui ævo ejuſdem Bleſenſis extitit, & cùm eſſet exercitus in Sarracenos Ductor, ſed parùm in arte militari peritus, in ea acie unà cum ejus ſequacibus trucidatus ſuccubuit, quòd ita incautis Aulicis poſt longos, & laborioſos ſervitutis conflictus evenire inquit Bleſenſis.

Herma, *Herman*, ſeu *Hermes* ἑρμῆς. FR. latinè Mars. Eſt inter duos purpura & eruditione Eminentiſſimos ingens quæſtio, Baronium, ſcilicet, & Bellarminum; hic enim de Scriptoribus Eccleſiaſticis in primo Chriſtiano ſæculo florentibus, tit. de Autore libri, qui Paſtor inſcribitur, ait: [Quis autem iſtæ Hermã fuerit, non parva quæſtio eſt.] Atque eundem fuiſſe Baronius, ad an. 159. num. 6. quem Paulus, in epiſt. ad Romanos ſalutaſſe ex authoritate Origenis, Euſebii, Hieronymi, & aliorum contendit. Contrà verò Bellarminus, cui non videtur fieri poſſe, ut Hermes frater Pii Pontificis ille ſit, quem Apoſtolus ad Rom. ſcribens ſalutari juſſerat; nam inter illam ſalutationem, & Pontificatum Pii intercedunt ad minus anni centum: inſuper quando Hermes ab Apoſtolo ſalutatus fuerat, non erat infans, ſed provectæ ætatis. Ergo diverſus eſt Hermes ab Apoſtolo nominatus, ab Hermete Pii fratre aſſerto libri Paſtoris auctore. Sed reverentia amborum Præſtantiſſimorum contendentium, dicere audeam, quòd uterque ſibi contradicat. Baronius enim affirmans eundem eſſe Hermetem, quem ſalutaverat Paulus, eodem loco ex libro geſtorum Pontificum fratrem Pii Papæ fuiſſe aſſerit; hinc manifeſtè ex oppoſitione Bellarmini ſuprà adducta duos, & non unum Hermetem fuiſſe convincitur. E contra Bellarminus qui authoritate Damaſi de Geſtis Pontificum utitur ad affirmandum Hermetem juniorem fuiſſe Pii fratrem; in eodem deinde ejus de Scriptoribus Eccleſiaſticis libro ad an. 367. in Damaſo Papa negat illum librum de vitis Pontificum à Damaſo fuiſſe compoſitum, ſic inquiens: [Tribuitur S. Damaſo liber de vitis Pontificum, qui extat in tomo primo Conciliorum; ſed liber ille eſt Anaſtaſii Bibliothecarii, non Damaſi, ut notum eſt.] Igitur liber de vitis Pontificum, dum non eſt illius Papæ, non eſſet proinde tantæ auctoritatis, ac multò magis, quia non conſtat ex ejuſdem Pontificis Pii confeſſione Hermetem ejus fratrem fuiſſe. Pro qua re ſciendum eſt, quòd tempore ejuſdem Pontificis Pii inter Romanam Eccleſiam, & nonnullas alias vertebat quæſtio; An in Dominica celebrandum eſſet Reſurrectionis Paſcha. Pontifex autem Pius pro Apoſtolica traditione inſtabat, quòd, nempè, à D. Petro celebrari Paſcha in Dominica ſtabilitum fuerat, ut ex eodem Baronio, an. 58. num. 82. & ſeqq. & an. 159. num. 1. & ſeqq. & lib. 7. Conſtit. Apoſt. cap. 37. apparet. Scripſit igitur his verbis Pius apud Gratian. De conſecr. diſt. 3. can. 20. ubi talis titulus habetur, [Pius Papa IX. à Petro Apoſt. in primo capitulo ſuarum decretalium,] (quod juxta ſeriem Pontificum à Baronio traditam legendum eſt Pius Papa X. à Petro &c.) cujus reſcriptum talis eſt, [Nôſſe volumus, quòd Paſcha Domini tantùm die Dominico annuis temporibus ſit celebrandum. Iſtis enim temporibus Hermes Doctor fidei, & Scripturæ effulſit inter nos. Et licèt nos idem Paſcha prædicto die celebremus; quia tamen inde quidam dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermeti Angelus Domini apparuit in habitu Paſtoris, & præcepit ei, ut Paſcha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur: unde & nos Apoſtolica authoritate inſtituimus, omnes eadẽ ſervare debere, nec debetis à capite, quoquo modo diſcedere.] Quæ epiſtola regiſtrata etiam reperitur, in 1. tom. Conciliorum. Igitur ſi Hermes fuiſſet frater Pii, idem Pontifex de hac ejus conſanguinitate in ea decretali epiſtola mentionem feciſſet. De hoc Hermete Paſtore plura, & eruditè congerit Labbè de Scriptoribus Eccleſiaſtici, pag. mihi 429. & ſeqq. Item in Addenda, pag. 791. Sed bona venia omnium tam Eminentiſſimorum Auctorum, quiſnam fuerit iſte Hermes, (cui agnomen ut Baronius, ann. 159. num. 8. Paſtoris fuiſſe putat) unuſquiſque eorum anceps defectu veræ hiſtoriæ redditur. At ſi illum rectè internoſcere quis deſideret, legat in 2. tomo Mombritii, ubi agit de Sancto Petro ad Vincula, & ibi inveniet iſtum Hermetem virum inſignem ex idololatra ab Alexandro Papa ad fidem converſum, & quomodo illi prima vice Angelus Domini apparuit, ac alia de eo lectu digna ibidem. Ceterùm aliqua etiam de hoc Paſtore adjecimus in noſtro Tranſtyberi illuſtrato ad notitiam ſextam Italicè exarato.

Hermaphroditus, ἑρμαφρόδιτος. FR. an teſtis eſſe poſſit. Vide Gloſſam in can. ſi teſtes, 4. qu. 2. & 3 §. Hermaphroditus.

Herminium. FR. muſtellina pellis, quæ vulgò *Armellino* appellatur. [Mille verò nobiliſſimis juvenibus comitatus eſt, qui omnes herminio induti, fercula cum ipſo miniſtrabant. Guelfridus, lib. 9. c. 13.

Hermoditium. Vide *Eremodicium*.

Hermogeniani. FR. Hæretici, quorum ſeductor fuerat Hermogenes: [Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam, non naturam introducens, Deo, non naturæ cam

comparavit, matremque elementorum Ideam asseruit, quos Apostolus improbat elementis servientes, 24.quæst. 3. can.quoniam autem.] Sed si D. Paulus contra eos scripsit, non est intelligendus Hermogenes ille, quem Baron. extitisse ait anno 170. Verùm potiùs illum Hermogenem Magum fuisse credendum est, de quo idem Baron. an. 44. n. 2.

HERNESIUM, germanica vox *Harnisch*, seu potiùs Italica *Arnese*, armaturam in utroque idiomate significans. [Monachus non habeat hernesium. Matth. Paris. in vitis Abb.] Sed Italicè *Arnese* denotat tam armaturam, quàm aliud corporis indumentum, & metaphoricè pro domi supellectilibus etiam accipitur; unde de eo, qui comptè instructam habet domum, dicere solent Itali: [La casa di colui stà bene in arnese.] Ex gallico vocab. *Harnois*.

HERNIÆ MORBUS. Vide *Gutturnosus*, *Ramex*.

HERO, *heronis*, FR. in hoc vocabulo errore lapsi sunt Calepinus in dict. *Pero*, Joseph Laurentius in ejus Amalthea Onomast. in ead. dict. & alii, Budæum sequentes, per quem etiam varii Antiquorum Codices alterati sunt in hac dictione, ut inferiùs ostendemus;ita ut contra hanc dictionem alterantes jure his verbis insurgat Adrianus Turnebus, lib.24.Adversf.c.2.inquiens:[Hìc me assertorem veterum librorum auctoritatis, & vindicē contra primarios homines, ipsaque literarum culmina præstare non vereor &c.] Hoc itaque vocabulum, nedum apud Profanos, sed etiam penès Sacros Scriptores reperitur, quod defectu intelligentiæ diversimodè corruptum fuit. Apud Plinium in primis, lib. 36. hist.natural.cap.14.ubi de magnifico Dianæ Ephesinæ Templo agens, inter alia, hæc ait: [Summa miracula epistylia tantæ molis attolli potuisse, id consecutus est beronibus harena plenis, molli pulvino, super capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo &c.] Sed librariorum incuria litteram *b.* pro, *h.* transcripserunt. Budæus tamen in ejus Annotat. in pandect. mendosè *B*, in *P*, mutavit,& *Peronibus* malè correxerat, ea ratione motus, quia *Pera* saccum significat, unde *Perones* saccos intelligi putat; nam de saccis harena plenis videtur loqui Plinius in textu præallegato: unde recentiores Pliniani Codices ex consilio Budæi *Peronibus* mendosè retinent; sed in antiquis Codicibus ex testimonio Turnebi, Cujacii, Jacobi Dalecampii, & ipsius,Budæi loc.cit. ac aliorum *Eronibus*, & *Heronibus* reperiebatur. Item in M. Vitruvii textu, lib.5. c. 12. etiam Amanuensium negligentia *Meronibus* pro *Heronibus* reperitur, ita in Codice Venetiis per Joannem de Tridino,aliàs Tacuino de ann. 1551. impresso habetur, nempè, [In quibus autem locis pulvis non nascitur, his rationibus erit faciendum, uti arcæ duplices relatis tabulis, & cathenis colligatæ in loco, qui finitus erit, constituantur; & inter destinatas creta, & meronibus ex vulva palustri factis calcetur. Cùm ita benè calcatum, & quàm densissimè fuerit, tunc cocleis &c.] Sic etiam habet Italicus Codex Venetiis per Franciscum Lutium Durantinum,de ann.1535. impressus, nempè: [E trà le ordinate tavole la creta con li meroni di herba palustre fatti sia calcata &c.] Item in editione latina Argentoratensi, de ann.1550. eodem modo: [Et inter destinatas creta meronibus &c.] Eodemque pacto in textu latino Veneto per Franciscum Senensem, & Crugher Germanum anno 1567. impresso *Meronibus* habetur. At Veneta Italica editio per Gotardum de Ponte,ann.1521. ex opinione Budæana *Peronibus* habet; ubi Glossator omnes rationes Budæi pro hac versione asserit. Item in l.in navem, ff.locati, habentur hæc verba. [Quod si separatim tabulis,aut heronibus, aut in alia cuppa clausum uniuscujusque triticum fuisset.]Sic in impressione Parisiensi primò per Sebastianū Nivellum, & postmodùm Venetiis 1584.sub signo Aquilæ renovantis;sed ibid. in textu Veneto apud Junctas 1598.excuso ex opinione Budæi *Peronibus* mēdosè habetur. *Pero* autē non saccum,sed calceum rusticum significat, in quo sensu usus est Juvenalis, Satyr. 14. inquiens.

Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi, qui summovet Euros
Pellibus inventis, peregrina, ignorataque nobis.

Et pro tibialibus usus est Virgilius Æneid. 7. sic canens:

——— Crurum tegit altera pero.

Peronatus arator. Persius. Item *Pero* genus navigii apud Festum;unde *Myoparo* piraticū. Concludendum ergo est cum Turnebo, loc. cit. quod in Plinii,Vitruvii, atq; Pandectarum suprà allegatis textibus,non *Beronibus*,sive *Meronibus*, aut *Peronibus*, sed *Heronibus* restituendum sit; ait enim Turnebus: [Herones autem accipio texta quædam storiarum, & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur; sed & vasa sic viminea vocabantur, tegetibus similia, & cophinis; φόρμοι à Græcis dicuntur. Hæc obsignabimus testimonio interpretis Terentiani in Prologo Phormion; cujus hæc verba sunt: Phormio non à formula, sed à phormione dicitur sparteo, quem nos Heronem dicimus trivialiter, & pro consuetudine.] De quo vocabuli usu etiam penès Sacros Scriptores reperitur. Mombritius enim in passione S.Theodosiæ Virg.& Mart. sic habet: [Post hæc ait Præses; rebellem Virginem in angustiam heronem coarctate, & ejus collo gravissimum saxum alligate, eamque in mari projicite: [Sed Vincentius Bellovacensis in Speculo histor. lib. 12. cap. 48. corrigit: *In angustam heronem*. Ac tandem uterque corrigitur ex antiquissimo M. S. in Bibliotheca Vallicellana asservato, tom. 9. pag. 66. à tergo: nam hoc vocabulum non in fœminino, sed in masculino genere ponit, hoc pacto: [Et rebellem Virginem, quia nobis contumax fuit, in angusto herone coarctate, & saxum ei gravissimum ligate &c.

Herodiades, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

Herodiani, una ex Hebræorum sectis, qui Herodem Messiam existimabant, ex eo quia tunc tempori ablatum est sceptrum de Juda &c. juxta Jacobi prophetiam, Genes.c.49. Nam Herodes, qui intrusus fuerat in Judaicum regnum, alienigena erat; sed D. Hieronymus hanc assertionem refellit, inquiens: [Quidam Latinorum ridiculè Herodianos putant, qui Herodem Christum esse credebant, quod nusquam omninò legimus. In cap. 2. Matth.] Aliqui tamen putant Herodianos appellatos fuisse, quia de Herodis familia erant. Alii dixere ita esse denominatos, quia celebrabant annualem Herodis diem; sed magis consona Damasceni opinio videtur, qui existimat Herodianos exinde dici, quia ad Herodis complacentiam Romanis solvebant tributum: quod verisimilius apparet, dum hi cum Pharisæis ad Christum accesserant, interrogantes, an liceat dare tributum Cæsari; hæc ergo habet Damascenus de hæresib. [Herodis milites, seu quos illudentes Pharisæi, quia Romanis tributa solvebant, Herodianos vocabant, & non divino cultu deditos. [Hinc refellitur Philastrii opinio, qui putavit Herodianos illos fuisse, qui alium Herodem ab Angelo percussum, ut in Act. Apost. cap. 12. dicitur, pro Messia habuerunt. FR. In quodam Hebræorum libro *Ghemara* appellato, in capite *Silluah HaKen*, legitur Herodianos græcos fuisse, & ab Herode ex deserto conductos, cujus verba latinè sic sonant: [Herodes Rex adduxit secum Græcos ex deserto, & educavit eos in terra habitata, & fecerunt sectam, vocatique sunt Herodiani.] Qui etiam à loco, ubi amoti fuerant, *Dosiothæi*, & *Dorsiani* dicebantur, de quibus suo loco dictum fuit.

Herodion, & *Herodius*, ἐρωδιὸς, avis quædam apud Hebræos immunda: [Hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis &c. herodionem &c. Levit. c. 11. Aves immundas ne comedatis &c. herodium &c. Deuter. c. 14. Penna struthionis similis est, pennis herodii, & accipitris. Job 39. Herodii domus dux est eorum &c. Psal. 103.] Græca vox ἐρωδιὸς, ubi Suidas Ciconiam exponit, aut aliquid simile; ait enim, Herodium quasi ἑλώδιον, ideſt, paluſtrem dictum fuisse. D. Augustinus fulicam esse credidit, Theodoretus ardeolam, Ambrosius sturnum, Hieron. milvum. FR. Ubi in Vulgata Psal. 103. legitur *Herodii domus*, Hieronymus vertit, *Milvo ab jetes*. Paraphrasis Chaldaica, *Ciconiæ candidæ abjetes* habet. At in sensu Hieronymi adhuc difficultatis nodus indissolubilis est, quia c.11. Levitici, & c.14. Deuter. suprà adductis, ubi ad vescendum *Herodion* prohibetur, etiam specialiter *Milvus* interdicitur, quare frustraneum videretur bis in quolibet supradicto capite eandem avem specificare. Contra tamen Divum Augustinum, Augustinus alter Steuchus Egubinus in interpretatione dicti Psalm. 103. ait: [Hebræi magis ciconiam sentiunt: D. Augustinus pro herodio vertit fulicam, cùm fulica sit, ut idem ait, avis marina, non amans arbores; sed abjetes arbores sunt altissimæ &c.] de hac volucre mentionem facit Homerus, Iliad. 10. inquiens, ex versione Budæi.

His autem prosperum misit Erodium propè viam
Pallas Minerva.

Spondanus verò legit:

His autem faustam misit Ardeolam prope viam
Pallas Minerva.

Et in ejus Commento subjungit: [Cùm hanc avem mittat Minerva, potest facilè colligi eam sacram Minervæ existimatam à Poeta, quod & Claudium philosophum existimasse refert Etymologus; cùm alii contrà dicant avem esse Veneream, unde etiam Ἐρώδιον, quasi ἐρωτίδιον appellatum volunt, quod Etymologus ita reconciliari putat, cùm multa Ardearum genera sint secundùm Arist. lib.9. hist. cap.1. possint quædam Minervæ, quædam Veneri esse sacra.] Ardeolum etiam Scapulæ Lexicon habet.

Heroides, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

Herotochius. FR. Exercitus Dux, ex Saxonis dictionibus, *Heir*, de qua sæpè diximus significari exercitum, & *Tog* conductor. In Anglicis legibus post Vicecomites collocatur: sic [Comites, Vicecomites, Herotochii.

Hesycasta, ἡσυχάστης, Monachus dicebatur, à communi vita segregatus, & ab aliorum consortio separatus, ut cœlesti contemplationi vacaret, ex græco verbo ἡσυχάζω, quiescere, & silere significante. [Hesycastæ, ideſt, quiescentes. Justin. Novel. 5. tit. 3.

Hetæriarcha, Romanorum, ideſt, Græcorum Ductor: [In hostem lento passu, & ordine Exotrocho Magno Hetæriarcha ducente producebat. Cantacuz. lib. 1. c. 6.] Idemque Capitaneus à Gulielmo Tyrio *Megaetæriarcha* appellatus fuit: [Erant per id tēpus Hierosolymis Domini Imperatoris Nūcii Andronicus, Angelus Joannes vir magnificus Megaetæriarcha, hist. sac. lib. 1. c. 16.] Derivatur hoc vocabulum à græco ἑταιριάρχης, ideſt, confidentium, & amicorum caput.

Heterodoxus, ἑτερόδοξος. FR. alterius opinionis (cujus antithesis Orthodoxus) sumitur pro Hæretico, sive schismatico. [Quàm inepti sunt plerique heterodoxi recentiores. Philippus Labbè de Scriptorib. Ecclesiasticis in S. Irenæo.] Vide *Cacodoxus* in dict. *Orthodoxus*.

Heterousios, ἑτερούσιος, *qui est alterius essentiæ*. Fit enim ab ἑτέρα, *altera*, & οὐσία, *essentia*, Ariani qui Verbum faciebant alterius essentiæ à Patre, utpote ejus creaturam, ipsum quoque *heterousion* dicebant. Quem terminum, cum suo significato, ingentibus animis repellunt, & explodunt orthodoxæ Fidei hyperaspistæ, Filium Dei homousion, ideſt ejusdem essentiæ, magna cum victoria propugnantes. Inter quos, etiam ex adversariorum confessione, eminuerunt Basilius, Gregorius Nazianzenus, & Apollinarius, prout teste Suida

retulit ipse Arianus Philostorgius, *Basilius*, inquit, *in Cæsarea Cappadociæ per eam florebat ætatem, qua & Gregorius Episcopus præfuit Nazianzenis: est autem statio, sive portus Cappadociæ. Apollinarius verò in Laodicea Syriæ. Sanè viri isti tres tunc propugnatores homousii fuere adversùs heterousion, multò cæteros antegressi, tam qui præ se fuerunt, quàm qui ad meam usque ætatem pervenerunt istius hæresis patronos: adeò ut Athanasius istis collatus censeri possit puer*. In Hist. adv. Bas. & Greg. Nazianz. Vide *Homousius*. *Homæusius*.

HEXAMERON, ἑξαήμερον, idest, sex dierum opus, sic appellata sunt opera D. Basilii, & D. Ambrosii, in quibus de operibus sex dierum mundi Creatoris agitur.

HEXAPLA, græca dictio ἑξαπλᾶ, idest, sextuplicata, sic appellat Eusebius, lib. 6. hist. editionem Sacræ Scripturæ, opus Origenianum ingens, pro quo longo labore Tyrum Author se abdicaverat, atque sex columnaribus divisionibus distinxit pro sex ejusdem variis versionibus, idest, duobus hebraicis, & quatuor græcis, Symmachi, nempè, Aquilæ, LXX. atque Theodotionis. Composuerat namque priùs idem Origenes aliam Bibliam quatuor versiones continentem, quam *Tetraplam* nominaverat; sicut tandem aliud ejusdem opus exegerat octo biblicarum versionum, quòd *Octopla* intitulavit. Vide Baron. an. 231. n. 9.

HEXARCHUS. Vide *Exarchus*. Ejus tituli. Vide *Titulus*.

HIDA. FR. Prædium cum casa, in qua unica familia habitare possit. [Semperque ad finem sæculi in omnis suæ hæreditatis decima hida pauperum vestiri, & cibari præcipit. Guliel. lib. 1. de gest. Reg.] Itaque malè existimavit Polydorus Virgilius, quòd territorium viginti jugerum solùm intelligatur. Vide *Familia*.

HIBEO. FR. Obsoletum verbum, ex quo *Cohibeo* componitur, ac idem valet: [Horruit, & erubuit Tribunus; & ita jussit illos manibus hiberi. In pass. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holstenium typis mandata, pag. 28.

HIERA. Vide *Jera*.

HIERARCHIA, sacer principatus, græcè Ἱεραρχία; sic ejus opus de Angelorum principatu, & Militantis Ecclesiæ appellavit Dionysius Areopagita, qui ob eandem rationem Episcopum *Hierarcham* vocat, idest, sacrum Principem.

HIEROMARTYR, ἱερομάρτυρ, Sacerdos, Episcopus, seu Diaconus Martyr.

HIEROMNEMON, Ἱερομνήμων, rerum sacrarum præfectus, diaconale officium magnæ æstimationis erat in Constantinop. Civitate, ad quod pertinebat Patriarcham Pontificaliter induere, preces in libro indicare, in throno locum electis, ac consecratis assignare, contacium ordinationis consuetum intonare; itaque officio Cæremoniarum Magistri correspondebat.

HIEROMONACHUS, Ἱερομόναχος, Sacer monachus. Alii tamen meliùs nomen hoc à vocibus græcis ἱερὸς, & μοναχὸς, idest, Sacerdos Monachus compositum esse docent. [Viris, & fœminis illustribus, & probatis hieromonachis, & Deo consecratis Virginibus veniam annuebat. Pharanz. in Chron. lib. 2. c. 5.

HIEROPHANTA, Ἱεροφάντης, Sacerdotis titulus apud Athenienses, qui, (ut D. Hieronymus contra Jovinianum scribit) ad extinguendos venereos ardores, cicutæ succum absorbebant; & alibi idem: [Hierophanta apud Athenas eviratur, & æterna debilitate fit castus, epist. 11.] FR. quod minimè tamen consulendum est; nam cicuta hominibus venenum est, quamvis pecudibus sit causa pinguedinis; hinc Lucretius, lib. 5. cecinit.

Quippè, videre licet, pinguescere sæpè cicuta
Barbigeras pecudes, hominique est acre venenum.

HIEROPHYLAX, Sacrista, græca dictio Ἱεροφύλαξ, idest, sacrarum rerum custos.

HIEROSOLYMITANI EQUITES. Vide *Equites Melitenses*.

HIEROTHECA ἱεροθήκη, sacrum repositorium, seu tegumentum; accipitur pro pyxide, vel alio sacro vase, in quo sacræ Reliquiæ conservantur. Item sacrum sepulcrum, sacræ vestes, & similia.

HIN, liquidorum mensura, quæ juxta D. Hieronymi sententiam, in c. 4. Ezech. binos italos sextarios capiebat, cui alii Sacri Expositores adstipulantur. [Quod habeat mensuram quartam partem, hin. Exod. c. 29.] Vide *Sextarium*.

HINNULA, genus ludi. Vide *Cervula*.

HIPPAGIUS, ἱππάγιος, equorum conductor ex græco ἵππος, idest, equus, ἄγω, conduco, accipitur etiam pro servo, vel ephebo, pedisequo, unde vocabulum italum *Paggio* provenit, idest ephebus, qui dominum suum pedester famulatur; sic etiam *Equipaggio* italicè, idest, sarcinæ, aliaque impedimenta intelliguntur, quæ in itinerario Principum sequuntur. FR. hinc, Hippoperæ, Festo authore, dicebantur sacculi, seu aulgæ, quæ equis imponuntur.

HIPPOPERÆ. Vide *Hippagius*.

HIRENARCHUS. Vide *Jerenarcha*.

HIRRIO. Ringo, seu ringor, quod proprium est canis rabiosi [Veluti est canibus innatum, ut & si non latrent, tamen hirriant. Sidon. Episcop. lib. 7. epist. 3.

HIRRITUS, actus caninus ringendi. [Prodat hirritu rabiem canino. Sidon. Episc. lib. 8. epist. 16.

HIRRUNDINEUS ADVENTUS, idest, ver. unde adagium, [Una hirundo non facit ver.] & Sidon. Episc. [Usque ad adventum hirundineum, & ciconium, lib. 2. epist. 14.

HISPANIÆ ECCLESIÆ RITUS, & alia ad eandem pertinentia. Vide *Aera*, *Altare*, *Amagabari*, *Aspergillum*, *Baptismus*, *Barbacanum*, *Bethilica*, *Boja*, *Bursa*, *Calix*, *Chias*, *Confessio*, *Ferdinandus*, *Graduale*, *Hostia*, *Hydria*, *Icona*, *Litaniæ*, *Malachinus*, *Marabotinus*, *Maran Atha*, *Missa pro morte inimicorum*,

Mi-

Mitra, *Moatra*, *Mozarabicus*, *Mystarchus*, *Oleum Sanctum*. Canebant Præfatium post epistolam. Vide *Laudes*. In Hispanis navibus consecratur. Vide *Missa sicca*. Diaconi hispani quandoquidem duas stolas ambiebant gestare, & in aliis temporibus eos pudebat patenter stolam deferre. Vide *Orarium*. Cætera. Vide *Palmatus*, *Portingherius*, *Præstimonium*, *Priscillianistæ*, *Quadragena*, *Rumigerulus*, *Saccularius*, *Salambona*, *Scholasticus*, *Spanicus*, *Sparta*, *Spartea*, *Zanca*. Realis Moneta. Vide *Siclus*. Rex Aragoniæ Petrus in papali cappella de anno 1355. communionem per manus Innocentii IV. sub utraque specie sumpserat. Vide *Siphon*. Juvencus Presbyter Hispanus tempore Constantini Poeta sacer. Vide *Tetravangelium*. Hispani pronunciant *A*. pro *V*. & quare. Vide litt. V. in principio. Habent innumerabilia vocabula arabica. Vide *Amagabari*, *Versus leoninus*. Canunt Vesperas de nocte. Vide *Vesperæ*. Hispaniarum Regis Philippi VI. cæremoniæ occasione matrimonii ejus filiæ cum Galliarum Rege. Vide *Euangelium*.

HISTORIA, *ἱστορία*, aliquando significat responsorium officii divini: [Pro quo prænotetur, quòd antiphonæ, & responsoria ad unum diem, vel observationem pertinentia vocantur historia. Radulphus, lib. de can. observ. c. 12.] FR. dictio *Historia* à Radulpho allata non cadit super *Responsoria*, sed super *Observationem*: nam observatio græcè historia dicitur; quare nemo scribebat historiam, nisi qui res ipsas, de quibus agebat vidisset, observasset, seu cognovisset. [Historia secundùm Isidorum in 1. lib. Etymologiarum dicitur ab historein græcè, quod est latinè cognoscere, vel videre; apud Veteres enim nullus scribebat historiam, nisi qui interfuisset. Alii dicunt, quòd dicitur ab historon græcè, quod est gesticulatio, idest gestuum repræsentatio; unde & histrio vocatur gesticulator, idest, aliorum gestorum recitator, & repræsentator. Archidiac. in postilla, ad can. Jejunium quarti, dist. 76. [Et confirmatur ex eodem Radulfo, ibid. ubi inquit: [Sancti ergo dominici dies excellentiùs in Romano, quàm in Ambrosiano officio historiis solemnibus sunt decorati.] Idest, ritibus ac observationibus solemnioribus honorantur. Sic *Histrio* secundùm Archidiac. idest, aliorum gestorum observator, recitator, ac repræsentator: quare Gellius inquit: [Earum tamen propriè rerum sit Historia, quibus rebus gerendis interfuit is, qui narret, lib. 5. c. 18.] idest, observavit. Sensus igitur Radulphi in textu allato est [Et ad observationem pertinentia vocantur historia] nam illud *Vel* stat loco *Et*, ut in particula *Vel* dicemus. Ex quo infertur historiam eandem esse, ac observationem. Historia dicitur fabula. Vide *Fabula*. Item historia una est ex quatuor Sacræ Scripturæ sensibus. Vide *Biblia*. Historia tripartita. Vide *Palea*.

HISTRIO unde dicatur. Vide *Historia*. Synonymum. Vide *Hypocrita*.

HISTRIX, animal. Vide *Chærogryllus*.

HIUFO, verbum, pro fisco signare, vel sequestrare. Casæ eorum hiufentur, quousque pro ipsa decima, sicut suprà dictum est, satisfaciant. In Capitul. Caroli Magni,] à germanico vocab. *Hufar*, idest, possessio, vel à *Guiffa*, idest, ablatio rei alienæ. Vide *Guiffa*.

HOBA. FR. prædium, seu fundus, quantum Colonus colere possit. [Duas hobas serviles. In traditionibus Fuldensibus. Dotem Ecclesiæ, idest, duas hobas possessas, & beneficium Presbyteri in eodem loco deservientis, idest, unam hobam. In quadam Bulla Othonis I. Imper. apud Torrig. de Cryptis Vatican.] Legitur etiam *Hobunna*, & canis possessionis custos *Hobavvasth* ex germanico *Hoube*, dicitur.

HODEGITRIA, sic appellatur imago illa Constantinopolitana miraculosa Beatissimæ Mariæ Virginis, quam Divum Lucam depinxisse creditur, ex græco *ὁδηγητεία*, idest, viæ ductrix, eò quia in expulsione Latinorum, quando Imp. Michael Palæologus Constantinopolim triumphans ingressus est, hanc sacram imaginem sibi præcedere ordinaverat, quam pedester Imperator sequebatur, ut refert Gregoras, lib. 4. qui sic subdit ibidem: [Post dies complures Imperator Constantinopolim intrat; non priùs tamen, quàm sacrosanctæ Deiparæ, quam quasi viæ monstratricem Hodegitriam vocant, imago per portam quam Auream dicunt, ingressa est.] Hæc prodigiosa imago Constantinopolitanam Urbem sæpè à Barbarorum incursionibus liberavit. Hodie in Sicilia, & Messanæ præcipuè Deipara sub titulo *Godegitriæ* summè veneratur, quam corruptè *Itriæ* dicunt, Romæque ipsi Siculi sub eodem titulo Ecclesiam habent propriam, ubi vulgariter Constantinopolitana appellatur. FR. cujus fundatores fuerunt etiam Melitenses. Floravantes Martinellus in ejus Roma Ethnico-sacra in tit. S. Mariæ Constantinop. :||: Solet depingi suprà arcam à duobus Caloiris, Monachis, nempè, græcis super humeros delata, eodem modo, quo qualibet feria III. processionaliter per Urbem Constantinopolitanam deferebatur. Nicephorus, lib. 15. Inde vulgus commentari cœpit, quòd ita depingatur, quia hæc imago ex Itria Bixantium miraculosè per mare in arca deportata, & à duobus Monachis græcis ad littus inventa fuerit, quod fabulam esse demonstrat Baronius. Itaque Siculi qualibet feria III. ob devotionem hujus Iconæ jejunant. In ejus honorem Pulcheria Imperatrix magnificum templum erigi curavit. Nicephor. loc. cit. & à Dominicanis conservabatur ibi in vico *Ballatà* nuncupato; at quia Templum illud in Meschitam à Turcis profanatum fuerat, ideò ann. 1629. mediante ingenti pecuniæ largitione Oratoris Veneti, à ministris Turcarum Tyranni concessa fuit eisdem Dominicanis licentia, ut ad alterum eorum Conventum Civitatis Peræ sub titulo S. Petri hæc Sacra Imago collocaretur. FR. Triumphus Michaelis Palæologi post Latinorum expulsio-

nem ex Constantinopolitana Civitate, refertur à Fl. Blondo, decad. 2. lib. 8. & ab Oderico Raynal. an. 1261. n. 29. & seq. atq; à Georg. Logotheta describitur. Eadem imago triumphaliter delata ad eandem Urbem ab Imp. Jo. Comneno pedibus tamen praecedente describitur à Niceta Coniata apud Baron. an. 1123. n. 7. Alia quoque Latinorum expulsio ab eodem Cardinali ex eodem Niceta in Andronico affertur, an. 1183. n. 8. & seq. Sed quo in loco praedictam historiam uti fabulosam refellat Baronius, non inveni. Qui tamen de hac imagine hodegitria noscere cupit, legat opusculum Michaelis Justiniani Romae in typogr. Rev. Cam. Apostol. de ann. 1656. impressum.

Hodeporicum, graecum vocabulum ὁδοιπορικὸν, nempè, itineris relatio, itinerarium. [Hodeporico licèt difficiliter expleto. In vita S. Sebastiani Mart.

Holoberus, ex ὅλος, idest, totus, & πυῤῥὸς, nempè, fulvus. [Obtulit pallia holobera. Anast. Biblioth. in Hormisda.] Vide *Oloberus*.

Holocaustum, ὁλόκαυστον, ὅλον, totum, & καυστὸν, combustum; in hoc enim sacrificio victima tota in igne consumebatur, ita ut nulla reliquia remaneret, ad differentiam *Hostiae* sacrificii, quae non consumebatur totaliter; ex ea enim detrahebatur Sacerdotis porrio. Dicitur etiam *Holocaustum* à verbo graeco ὁλοκαυτόω, idest, totaliter comburo. FR. [Sententiam, quae vetat misericordiam, non solùm tenere fratres, sed etiam audire fugite; quia potior est misericordia omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis, can. ponderet, dist. 50.] Glossa autem sic interpretatur: Holocaustum ab *holon*, totum, *cauma*, incendium, in can. sic populus, 1. quaest. 1.] Holocaustum luge. Vide *Endelechismus*.

Holochrysum, totum ex auro, ὅλος, totus, & χρυσὸς, aurum. [Leo ex Abbate S. Martini ordinatur Episcopus. Fuit enim faber lignarius; faciens etiam turres holochryso tectas, ex quibus quaedam apud nos retinentur. Gregorius Turon. lib. 10. cap. ult.] FR. dictio *Turres* significat ciboria. Vide *Ciborium*.

Hologrammaton. Vide sequentem dictionem.

Holographus, plenariè, & absolutè scriptus: graeca dictio ὁλογράφος. [Ubi holographa manus est, falsum dici non potest. Ambros. in epist. ad Galatas, c. 6. Tamquam non sit holographas membranas arbitratus. Sidon. epist. 11. lib. 9.] Dicitur etiam *Hologrammaton* in eadem significatione.

Holophorus, *Olopherus*, seu *Olophorus*. Vide *Oloberus*.

Holoporphorus, & *Holoporphyrus*. Vide *Oloberus*.

Holosericus. FR. Heliogabalus fuit primus Romanorum, qui holoserica veste usus est, cùm antea subserica in usu esset. Lamprid. in Heliogab. Vide *Chrysoclavus*, *Oloberus*.

Holovitreum, vox graeco-latina, merè vitreum: [Vas illi holovitreum valdè pretiosum, & Alexandrini operis arte compositum, cum tritis est pigmentis allatum. Surius in vita S. Odilonis 1. Januar.

Homoeoteleuton. Vide *Versus Leoninus*.

Homagium. FR. Actus subjectionis, seu fidelitatis professio. Glossa in c. indignum, de regul. juris. Atque Sigonius de Regno Italiae ait, quòd Homagium sit jus à Rege acceptum cum dignitate pro feudo beneficii nomine. [Indignum est, & à Rom. Ecclesiae consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur, lib. 2. Decretal. tit. 41. c. 11. & de eodem vocab. fit mentio, ibid. tit. 1. c. 15. & tit. 3. c. 17. ‖: Contigit, ut die quadam infirmaretur, & ecce Satan adfuit, qui diceret ei, vis mihi facere homagium, & ego tibi dabo scientiam omnium literarum? Caesar. lib. 1. cap. 32. Detestabile, quippè, est in Monacho, ut sub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis, habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fidelitates. Petr. Blesen. epist. 102.] Dicitur etiam ab aliis *Hominatio*, *Hominiscum*, *Hominiscatus*. Alia synonyma. Vide *Hominium*, *Vassallagium*.

Homilia, ὁμιλία, populi coadunatio; hinc postea Sancti Patres eorum sermones homilias appellavere, ad denotandum actos fuisse eorum sermones ad populum congregatum. FR. Sed aliter ex SS. Patribus colligitur: Sanctus enim Victor Uticen. lib. 1. inquit: [Augustinus ducentos jam triginta & duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, atque tractatibus popularibus, quos Graeci Homilias vocant.] Inde Tractatores dicti sunt, qui sermocinarentur ad populum, ut in dict. *Tractator* dicetur. Discrimen autem inter λόγον, & ὁμιλίαν, ostendit Photius in ejus Biblioth. num. 174. in B. Jo. Chrysost. §. 1. de ejusdem homeliis in Genesim inquiens: [Orationum nomen praeferunt libri (sic enim in iis reperi exemplaribus, quae legi) Homeliis tamen similes magis esse videntur cum ceteris rebus, tum quòd saepenumerò tamquam praesentes respiciens auditores, sermonem ad eos convertit, interrogat, respondet, ac pollicitationibus utitur, ut possit maximè alio in dicendi genere, quàm homiliarum isto, similia formare, atque exhibere; quia tamen illud assiduè, constanterque sine ullo dispensationis ordine servat, homilias illas esse satis, superque declarat: habuit siquidem eas ad populum,] ubi docet, quòd Oratio sit, quae Oratorum adstricta praeceptis, constanti dispositionis ordine disposita, ornataque sit: homilia verò sine dispositionis ordine, & popularis potiùs allocutio erit appellanda.

Hominiculae. FR. Sic per ludibrium vocabantur Christiani ab Apollinaristis, quia nos in Christo duas naturas confitemur: [Calumniam in nos statuentes, duos filios dicere nos dicitis, & hominiculas appellatis. Athan. de Incarn. Domini.

Hominium. FR. idem ac Homagium suprà: [Indignum est igitur, ut clericus, qui jam in Dei sortem est assumptus, & jam laicorum digni-

gnitatem excessit, pro terrenis lucris hominium faciat laico. Lucas Vvaddingus in Notis epist. S. Anselmi, lib. 3. epist. 45. Hominium, & fidelitatem jurantes. Petr. Cistercien. Vallis Sarnien. Monachus in hist. Albigen. cap. 25. Contra Ordinis vestri regulam, Villas, Ecclesias, & Altaria possident, fidelitates, & hominia benignè suscipiunt, 3. decretal. cap. 3. tit. 35.

HOMO. FR. dictus est Diabolus à Christo Domino: [Inimicus homo hoc fecit. Matth. cap. 13.] Glossa in cap. licèt, de elect. & elect. potest. sic explicat: [Diabolus dictus est homo ab eventu, quia devicit hominem; sicut Imp. dictus est Africanus ab eventu, quia Africam devicit.] Homo verò à Christo dicitur *Omnis creatura*, quod de aliis creaturis nequit prædicari. [Sed creaturæ nomine signatur homo; omnis autem creaturæ aliquid habet homo; habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. D. Gregor. homil. 29. in cap. 16. Marci.

HOMODIANA, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

HOMOEUSIUS, ὁμοιούσιος, qui est similis essentiæ. Est enim à verbo Græco ὅμοιος, similis, & οὐσία, essentia. Contumaces ac perfidi Ariani cùm cernerent de ipsorum hæresi, homousion negante, in legitimis synodis conclamatum esse: homœusion commenti sunt: asserentes Filium non esse quidem *homousion* cum Patre, idest, ejusdem essentiæ; sed *homœusion*, idest, similis essentiæ. Cùm tamen sacræ scripturæ satis apertè inculcent tres Personas esse ejusdem essentiæ, & dicat Christus, Joan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus*. De ὁμοιουσία, homœusia, idest, simili essentia, frequenter in D. Athanasii Operibus legitur. Et D. Ambrosius in, libr. de Filii divinitate & consubstantialitate contra Arianos, cap. 2. ait: *Denique sublato homousion, idest unius substantiæ vocabulo*, ὁμοιούσιον, homœusion, *idest similem factori suo posuerant, cùm aliud sit similitudo, aliud veritas. Heterousios*. Vide *Homousion*.

HOMOLOGIUM, seu *Homologatum*. FR. laudum, & arbitrum pronunciatum. Ancaranus, & Jo. Bapt. Caccialupus, quos citat, & sequitur Decius, consil. 198. col. 3. Dicitur etiam *Emologare* in eodem sensu. Dictionar. Alberici, verbo Emologo. Baldus in tit. de pace Constan. §. sententiæ, & consil. 342. §. fuit factum, in fin. lib. 3. Quamvis non pauci errent in hoc. Vide *Omologo*.

HOMOLOGO. Vide *Omologo*.

HOMOLOGUS, ὁμόλογος, assensor, & usurpatur pro Vassallo, qui ratione fidelitatis suo legitimo Principi subjacere consentit; de quo fit mentio in Cod. Theodos. l. ultim. de patroc. vic. Itaque non à dictione *Homologius*, ut aliqui existimant, hoc vocabulum derivatur.

HOMOPHAGIA, vel *Omophagia*, crudorum ciborum comestio, græcè ὠμοφαγία. [Non enim magno labore corporis fatigatur, quia nec tanta cura inter nos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & omophagiis utuntur. Cassian. lib. 4. cap. 22.] FR. *Xerophagia* significat siccarum rerum comestio. Vide suo loco. *Omophagi* appellati sunt Ætoli populi à Thucydide: ||: [Bacchanalia etiam prætermittimus inania, quibus nomen omophagiis græcum est, in quibus furore mentito, sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus, atque, ut vos plenos Dei numine, ac majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis. Arnob. lib. 5. advers. Gent.

HOMOUSIUS, ὁμοούσιον, & ὁμούσιον, *consubstantialis, ejusdemque essentiæ*. Et ita ὁμοουσία, vel ὁμουσία, *eamdem essentiam*, seu *essentiæ identitatem* sonat; à Græco vocabulo ὁμοῦ, *simul*, & οὐσία, *essentia*. FR. Sanctissimæ Trinitatis attributum, idest, consubstantialitas. [Ego Berengarius &c. Jurans per Sanctam, & homousion Trinitatem, & per hæc Sacrosancta Christi Evangelia. De consecrat. dist. 2. can. Ego Berengarius.] Ibi Glossa: [Homousion, idest, ejusdem substantiæ] Ibique Archidiac. [Homousion in græco idem est, quod idem, vel unum Usia, idest, substantia; ideo dicitur Trinitas homousion, idest, unius substantiæ,] & Anastasius de pseudosynodis loquens: [Quæ contra homousion factæ sunt jussiones Imperatorum firmant, & non pia fides. In disputat. S. Maximi Mart. in ejus Collectan. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 161.] In aliquibus codicibus D. Aug. *Homusion* perperàm legitur. [Homusion verbum, unius, ejusdemque substantiæ sonat in græco, tom. 2. epist. 177. seu potiùs altercatio inter Augustinum, & Pascentium.] Vide D. Ambros. lib. 3. de fide, cap. ult. Vide etiam hìc *Deivirilis*, *Heterousios*, *Homœusios*.

HOMOUSIONES, *Homousiani*, & *Homousionistæ*, FR. sic Ariani, & cæteri Hæretici negantes in divinis consubstantialitatem Filii, Catholicos appellabant; hinc Rex Hunnericus Arianus in suo edicto contra Episcopos Catholicos scripsit: [Rex Hunnericus Vandalorum, & Alanorum universis Episcopis homousianis, apud Victor. Uticen. lib. 4. de persecut. Vandalica.] Et D. August. epist. 177. suprà citata inquit: [Absit, ut erubescamus Catholici in universo manentes, nos appellari propter fidem veram *Unius*, *ejusdemque substantiæ*, à nonnullis verbum græcum non intelligentibus, Homousiones, qui nos appellari gaudemus de Christi nomine Christianos.] Et idem in libro contra Arianos, tom. 6. ait: [Ecce qui nos quasi macula novi nominis vocant homousiones; nec se ipsos, cùm ista sentiunt, intuentur insanos.

HOMOYPOSTATA, ὁμοϋπόστατα, ea quę sunt ejusdē hypostasis, seu subsistentię. Ita cū duę totales naturæ,

aut

aut, partiales habent eamdem subsistentiam, homoypostata dicendę. Totales quidem, ut in Christo Natura humana, & divina: quia unam & eandem habent subsistentiam, unde & idiomatum communicatio formata. Partiales verò naturæ, ut anima & corpus, quæ una subsistentia, eaque simplici, ut multi volunt, aut composita, secundùm alios, donantur. Quod à Damasceno in log. c. 32. insinuatur, dicente: *Homypostata sunt, cùm duæ naturæ in una hypostasi uniuntur, & unam tenent hypostasim compositam, & unam personam, ut anima & corpus*. Vide *Hypostasis*.

Homuncionistæ. FR. Hæretici, qui & Photiniani à Photino appellati sunt, negabant in Christo duas naturas. Baron. An.357. nu.8. Ubi enim textus S. Dionysii ajebat in Christo *novam Dei virilem operationem*, illum adulterantes hi heretici, legebant *unam Dei virilem* &c. Baron. An. 649. num. 18. De his quoque Prudentius, in Apotheos. poem. 4. cecinit:

Sunt qui Judaico cognatum dogma furori
Instituunt, media Christum ratione sequuti,
Hoc tantùm, quòd verus homo est, ac cælitus illum
Adfirmant non esse Deum, pietate fatentur,
Majestate negant, morum pro laude sacratum
Concelebrant.

A quo tamen *Homuncionitæ* etiam nuncupantur.

Homuncionitæ. FR. hæretici, qui asserebant imaginem Dei non in hominis anima, sed in corpore consistere, ut notat Sirmondus in lib. cui tit. Prædest. l. 1. hær. 76. An autem iidem sint ac Homuncionistæ, de quibus Prud. suprà, videant Eruditi.

Honoratus. Qui aliqua dignitate functus est. Vide *Possessor*.

Honorigera Virginitatis Nota, dicitur Velum Monialium. Vide *Velum professionis*.

Hoplotheca. FR. græca dictio ὁπλοθήκη, idest, armorum theca; sic appellatus est liber, in quo omnes Sanctorum Patrum sententiæ ad confutanda Hæreticorum falsa dogmata compilatæ erant, quod opus Petrus Possinus in ejus eruditissimis notis ad Historiam Pachimeræ, ab eodem latinitati donatam, putat jussu Emanuelis Comneni Græcorum Imperatoris fuisse compositum.

Hoqueta, ex Gallico *Hoquet*, idest, suspiria, & singultus, quos Cantores affectare solent. [Sed nonnulli novellæ scholæ discipuli, dum temporibus mensurandis invigilant, notis novis intendunt fingere suas, quàm antiquitus cātare malunt, in semibreves, & minimè ecclesiastica cantantur, notulis percutiuntur; nam melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis, & motetis vulgaribus nonnunquam inculcant; adeo ut interdum antiphonarii, & gradualis fundamenta despiciant. In extr. Jo: XXII. cap. unico, de vita, & honest. Clericor.

Horæ Canonicæ, quas recitare tenentur Ecclesiastici, quæ in Gallia *Cursus* appellabantur, Vide *Cursus*. Canonicæ dicuntur, quia sunt regulares, seu quia canonis pensio est, quam tenentur Deo quotidie persolvere Ecclesiastici; nam psalmodia canon noster dicitur. [Sanè quemadmodum unus aliquis agricola, nisi suū canonem plenum, ac bonum reddiderit, in carcerem conjicitur, suspenditur, conscinditur plagis, quousque omne redditur creditori debitum; ita continget Monacho, cùm per oscitantiam sibi præscriptum transmiserit canonem. Antioch. homil. 105.] Divisæ igitur sunt hujusmodi preces in septem horas; nam [Septem horas canonicas in die quasi ex debito canimus pro septem gradibus, quos à septiformi spiritu suscipimus; formam autem habemus ab Apostolis, & aliis Sanctis, ut septies in die Creatorem nostrum laudemus. Gem. lib. 2. cap. 53.] Divus verò Hieronymus has septem horas sic distinctè recenset: [Assuescas quoque ad orationes, & psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in aciem, quasi bellatorem Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum. De Reg. Monach.] Itaque fallitur Polydorus Virgilius existimans has horas canonicas à D. Hieronymo, sive ab Eleutherio Papa institutas fuisse: ex Divis enim Clem. Basilio, aliisq; Patrib. satis colligitur ab Apostolis ad imitationem antiquæ Synagogæ, eas in primæva Ecclesia laudabiliter introductas esse; quandoquidem Psaltes Regius cecinit: [Septies in die laudem dixi tibi, psal. 118.] Neque can. Eleutherius, dist. 91. aliud probat, quàm Vigiliarum observantiam ipsum tantùm restituisse. Circa verò horarum numerum, non satis inter se conveniunt Auctores, alii enim laudes tanquam horam à Matutino distinctam assignant, ita Amalar. lib. 4. de Eccles. off. c. 7. seu 10. D. Antoninus, & Navarrus; quorum inter alias rationes ab eis allatas, hæc præcipua est, nimirum, Ecclesiæ usum, quæ in nocte Nativitatis Domini à laudibus separare solet matutinum. Communis verò Patrum, ac Conciliorum enunciatio in septem canonicas horas semper distinguit; licèt antiquitus distinctè à Matutino recitarentur laudes, ut ex quorundam opinione in dict. *Laudes* dicetur; septenarium tamen numerum semper mysteriosum fuisse Innocentius III. in proœmio septem psalmorum satis demonstrat, & Philo Hebræus numerum hunc septenarium: [Ingeneratum, immortalem, victorię symbolum, virginem, perpetuum, & Deum ipsum,] in tractatu de opificio mundi appellat. Prima itaque hora ad solis ortum recitanda est, in memoriam Christi Resurrectionis; ita communiter Canonistæ in cap. 1. de celeb. Miss. atque ante Cassianum hanc horam canonicam institutam fuisse, ex constitutione apostolica, lib. 8. cap. 40. & ex D. Athanasio, lib. de Virgin. constat; & quamvis Sancti Patres Christum media nocte resurrexisse dicant; fuisse tamen ipsam Sanctis Mulieribus revelatam summo manè existimatur, quo instanti temporis Christum execrabilibus sputis spretum, & alapis percussum, atque ad Pilatum ductum fuisse Rupertus meditatur. Hora tertia,

quæ *Aurora* etiam dicitur, atque *Hora sacra*. can. non liceat, dist. 44. Sacra, nempè, appellatur, quia tunc sacrum celebratur: in hac hora Salvator noster ad mortem damnatus fuit, & Spiritus Sanctus super Discipulos congregatos descendit, dict. constitut. apostol. lib. 8. cap. 40. D. Ignatius Mart. epist. 8. ad Trallian. Tertullian. lib. 1. de jejun. cap. 10. Sexta verò hora ab Antiquis Patribus magis fervidæ preces fundebantur, quia ad expugnandas spiritus meridiani aggressiones præparabantur, quod ex hymno istius horæ, [Aufer calorem noxium] colligitur, & in ea Adamum fuisse creatum, Origenes tract. 35. in Matth. meditatur, quam opinionem sequuntur Theophyl. in Matth. & alii, qui putant eadem hora Cruci affixum fuisse Christum: quare inquit Theoph. [Qua igitur hora Deus hominem condidit, eadem & lapsum curavit.] Et Cyrill. hierosol. [Quo tempore eversio fuit, eodem rursus facta est reparatio. Catachef. 14.] Aliqui tamen textui Evangelistæ Marci inhærentes existimant in hoc temporis spatio Christi crucifixionem sequutam fuisse; nam c. 15. inquit Evangelista: [Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] Quod re vera de crucifixionis sententia intelligendum est potiùs, quia Joannes crucifixionis actum accidisse refert, quando, nempè, [Erat hora quasi sexta;] & ita declarant Const. apost. lib. 8. cap. 40. supra cit. Cyprian. de orat. Domini, Athanas. de Virg. additque Moses Barcepha eadem sexta hora è terrestri Paradiso eliminatos primos parentes fuisse. Nonam tandem horam tempore Apostolorum fuisse in usu ex Actis Apostolicis, cap. 3. satis constat, ubi habetur: [Petrus autem, & Joannes ascendebant ad horam orationis nonam,] in quo temporis termino Christum in Cruce expirasse dicitur. De Matutino autem, Vesperis, & Completorio, in peculiaribus eorum locis agitur. Mysteria igitur, quæ in singulis horis contemplanda sunt, in his versibus continentur, nempè:

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis,
Sexta Cruci nectit, latus ejus Nona bipertit,
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Invocatio autem divini auxilii semper in quolibet horæ principio sub illis davidicis verbis; [Deus in adjutorium meum intende &c.] recitanda est, cujus Authorem Damasum Papam (ex hieronymiana suasione) facit Navarrus de orat. cap. 3. num. 64. Alii verò hanc cæremoniam D. Gregorium instituisse putant, apud Polydorum Virgil. lib. 6. de invent. cap. 2. Cæterum ex Cassiano, lib. 12. cap. 23. & collat. 10. cap. 10. à Monachis antiquitus versiculum præfatum proferri solitum fuisse constat. Vide *Breviarium*, *Officium divinum*.

AD HORAM. FR. idest, tunc, quod Itali *All' hora* dicunt. [Rogabat ergo Sanctus ille, ut fineretur in eadem custodia, quousque exularetur, & ad horam auferretur de custodia. Exilium S. Martini Papæ & Mart. in collectan. Anastas. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 101. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet, etsi pœniteret, videns quòd epistola illa, etsi ad horam vos contristavit, nunc gaudeo, non quia contristatis estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam, 2. Cor. cap. 7.

HORAMA. Vide *Horoma*.

HORARIUM. Vide *Orarium*.

HOREBITÆ. Vide *Orebitæ*.

HORNUS, idest, currentis anni tempus. [In Synodo apud Vermarium palatium olim ab horno habita. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Idest, Synodo hoc anno celebrata.

HOROMA, & *Horama*. FR. Visio. [Postridie quàm pugnaremus, video in horomate hoc venisse Ponponium Diaconum &c. In passione SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holstenium edita] in cujus notis sic habet: [Res exigit, ut rescribatur, horamate; nisi hæc vox ita deformata in usu populari Afrorum erat. Est autem ὅραμα vox græca, sonans visum, sive visionem. Usurpatur in Actor. cap. 12. v. 9. Latini Scriptores ea rariùs usi sunt; tamen Aldhelmus, lib. de Virginit. cap. 3. ubi de S. Jo: Evangelista loquitur, ait eum in Patmo raptum in oromate; ubi Meursius rectè Oramate substituit in Mantissa Critica (sicque in Bibliotheca SS. Patrum edita reperio) frustrà reprehendente Suvartio Analectorum, lib. 3. cap. 9. qui horoma ibi rescribendum persuadere nequicquam conatur. Reperio etiam apud Alcuinum, lib. 1. de vita S. VVillebrordi, cap. 2. hæc verba: Mater intempesta noctis quiete cœleste in somnis vidit horam.] Sed bona venia dictorum Eruditorum utroque modo dici potest à verbis græcis ὁρόω, & ὁράω, quæ videre significant, licèt ultimum ùsitatius sit.

HOROSCOPUS. Vide *Hydromantia*.

HORRIPILATIO, horror, qui crispat, & echinatos capillos format, quod ex subitaneo timore accidere solet. [Loquela multùm jurans horripilationem capiti statuet. Eccles. cap. 27.

HORTALIA. FR. hortensia. Bullar. Casinen. tom. 2. Const. 75.

HOSA, calciamenti genus, ex germanica dictione *Hose*. [Calcei his erant ad summum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti; postea verò cœperunt hosis uti. Paul. Diac. de gestis Longobard. lib. 4. cap. 23. Cùmq; omnes ad obsequium domini cuncti hosas suas vellent extrahere, ille prohibuit. Monach. Sangellen. in hist. Caroli Magni, lib. 2.

HOSANNA, hebraica vox *Hoscianna*, idest, salvum fac nunc, seu salvum fac: secundùm verò phrasim Hebraicam *Goscihanna*, vel secundùm paraphrasim Chaldaicam pronunciatur. Baronius infrà citandus. *Hosciha* enim denotat, *Salvifica*, & interjectio *Na* valet quantum apud Latinos *Quæso*. S. Hilarium non rectè hoc vocabulum *Redemptionem* interpretatum fuisse Hieronymus testatur, in quem errorem etiam Ambrosius inciderat. Vide Baron. An. 34. num. 6. & seqq.

Inquiunt Rabbini, quòd hęc proclamatio *Hosanna* dicebatur ab Hebræis, quando die prima festivitatis Tabernaculorum excidebant ramos ex arboribus, ut habetur in Levit.cap.22.scilicet:[Celebrabitis ferias Domini &c. sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini &c. & habitabitis in umbraculis septem diebus.] Quæ deprecatio *Hosanna* in scenopegiis fiebat. Vide eundem Baron. ibidem nu. 6. Igitur ex acclamatione turbæ, [Quæ venerat ad diem festum; cùm audissent, quia venit Jesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviàm ei, & clamabant, Hosanna. Jo: c. 12. nu. 12.] Remansit hæc acclamatio tam in gręca, quàm in latina Ecclesia, quæ bis in Missa dicitur, semel, nempè, Angelorũ vice, ac iterũ hominũ nomine. FR. In postilla Jo: Andreę in cap. firmiter, de summa Trinit. habetur significare, salva nos, & deberet scribi *Osianna*; sed elisa vocali, corruptè dicitur *Osanna*.

Hospitalarii. V. *Equites Melitenses*. *Parabolus*.

Hospitale. V. *Brephotrophium*. *Gerontocomium*. Metatorium in dict. *Aspaticum*. *Nosocomium*. *Orphanotrophium*. *Ptochotrophium*. *Typholocomium*. *Xenodochium*.

Hospitalitas, est signum prædestinationis. Vide *Xenoparochus*.

Hospiticlum, FR. parvum hospitium, can. si quis de servis, 12. quæst. 2.

Hospitium. Vide *Pandochæum*.

Hospitium Novum. FR. idest, sepultura [Qui certè rationis causa novum suo corpori quęrit hospitium. D. Gregorius apud Gratianum, post can. 7. in §. sed aliud 13. quæst. 2.

Hostia, victima, *Hostia* ab hoste victo dicta; nam post obtentam inimicorum victoriam offerebatur; sed inter Christianos Hostia, tam ea, quę adhuc in panis substantia, pro Eucharistia præparatur; quàm etiam jam consecrata, & in corpus Christi transubstantiata intelligitur, & præparanda est de azymo apud Latinos, quod in fermentato fit à Græcis. Honorius Papa III. anno 1220. ut in ea imago crucifixi imprimeretur mandavit. Antiquitus in elevatione Hostiæ consecratæ fideles manus attollebant. [Illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodùm laudando histrionem fatigare. Tertullianus de spectaculis, cap. 25.] FR. in Melita, & in multis Italiæ locis solent rustici extendere palmam versus hostiam elevatam, & tangere posteà proprios oculos, quem actum faciebant Gentiles, oriente sole, & Mahometani faciunt, luna recenter visa; unde inter Christianos mos iste creditur, quòd tempore Leonis Papæ introductus fuerit; nam Romani solebant ejus tempore, more paganico, hos actus in reverentiam solis agere, quos idem Papa serm. 7. de Nativitate sic increpaverat: [De talibus institutis etiam illam generatur impietas, ut sol inchoatione diurnæ lucis exsurgens, à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Christiani adeo se religiosè facere putant, ut priusquam ad B. Petri Apost. Basilic. quæ uni Deo vivo, & vero est dedicata, perveniant; superatis gradibus, quibus ad suggestum Aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem solem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem splendidi orbis inclinant &c.] & inferiùs: [Abjiciatur ergo à consuetudine fidelium damnanda perversitas, nec honor uni Deo debitus eorum ritibus, qui creaturis serviunt, misceatur] Et versus finem [In ipso Sacramento Natalis Domini cogitemus quod naturæ nostræ gratia divina contulerit]:||: In Hostiæ elevatione etiam aliquæ acclamationes decantari solebant, atque Ludovicus Galliarum Rex à civilibus conjurationibus oppressus, etiam in actu dictæ elevationis decantari ordinaverat verba hymni:

O salutaris Hostia,
Quæ cœli pandis ostium:
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Clitov. lib. 5. hymn. ecclesiast. Erat etiam Galliæ usus, ut Sacerdotes novelli in ordinatione eorum ab Episcopo consecratam hostiam intra candidissimam pergamenam reciperent, quam ipsi postea intra quadraginta dierum spatium consumebant, quotidie, nempè, particulam sumendo in eorum celebratione; in symbolum videlicet, ut Fulbertus Episc. epist. 2. refert, quadraginta dierum, in quibus Salvator noster post Resurrectionem suam cum ejus Discipulis manserat. Ponebatur antiquitùs Hostia non ante calicem, ut modò fit, sed ad ejus latus, ad denotandum, ut aic Microlog. de Eccles. observ. cap. 14. Sanguinem Christi de ejus latere emanatum, cujus hæc sunt verba: [Unde & congruè calix sub brachio ejus collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini suscepturus.] In Ecclesia Mileti vidi antiquum Missale de anno 1509. m.s. ubi Hostia ad latus calicis depicta erat: eandem cæremoniam observant Græci, & ob eandem rationem Summo Pontifici, solemniter celebranti, ad thronum per Subdiaconum sistentem ad ejus lævam, defertur Hostia consecrata, stante Diacono cum calice ad dexteram ejus. Vide *Communio*. Quo verò ad cæremoniam fractionis Hostiæ, varia symbola adducuntur ab Auctoribus; Microlog. enim loc. cit. cap. 18. inquit: [Cùm dicit: Per Dominum nostrum, rumpit Hostiam ex dextro latere juxta ordinem, ad designandam Dominici lateris percussionem. [Deindè majorem partem in duo confringit, ut tres portiones de Dominico corpore efficere possit; nam unam in calicem, faciendo Crucem, mittere debet, cùm dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, ad designandam corporis, & animæ conjunctionem in Resurrectione Christi. Alteram verò ipse Presbyter necessariò sumit ante calicis participationem, juxta Dominicam institutionem. Tertiam autem communicaturis, sive infirmis, necessariò dimittit.] Alii hanc triplicem Hostiæ divisionem triplicem Ecclesiæ statum significare docent, nem-

nempè, particula in calice, Ecclesiam continuò militantem in calice tribulationis agitatum denotare dicunt,ac alias duas partes Ecclesiã triumphantem in purgatorii, scilicet, & Paradisi statu. Biel. in can.& Durand. lib.4.cap.51.Divus autem Thomas 3.par.quæst.83. art. 5. ad 8. particulam in sanguine immersam Christum triumphantem significare instruit, & illam, quam Sacerdos absumit, denotare corpus Christi conversantis; tertiam denique, quæ in transactis sæculis usque ad finem Missæ conservabatur, (quod & Græci adhuc observant) Christi corporis in sepulchro symbolum esse. Ac alibi idem Sanctus Doctor ait, quòd hæ tres Hostiæ partes, divinitatem, animam, & corpus Christi significent. FR. Quæritur inter doctores, utrùm ex hac Hostia divisa possit Sacerdos unam partem laico ad communicandum dare: quod communiter negatur; quia sacerdos debet consumare totam sacrificii materiam, quam sibi destinavit sumendam, ut colligi videtur ex cap. relatum, & cap.comperimus, de consecrat. dist.2.cui etiam favet Rubr. Miss. de defect.tit.10 n.3.sic tenent Jacob.de Graffiis, & alii apud Magistrum meum Paul. Mariam Quartum in Rubr.Miss.par.2. tit. 10.sect.3. dub. 3. difficul. 4. Sed affirmativè respondendum cum Auctoribus ibidem citatis, quos sequitur idem Præceptor, & præter rationes ab eo cumulatas, addendus mihi videtur antiquorum usus, non solùm Latinorum, ut suprà ex Microlog. ubi ajebat: [Tertiam autem communicaturis, sive infirmis necessariò demittit] & ex D.Thoma citat. habetur, quòd Latinus Sacerdos unam tantùm portionem sibi sumebat, & aliam usque ad finem Missæ nonnisi pro communicaturis relinquendam esse colligitur; sed etiam ex Græcorum ritu comprobatur. Nam antequam græcus Sacerdos sumat consecrationem, discedit ab altari, circuitque cum Sacramento in manibus usque ad mediam Ecclesiam, & hoc facit, ut ante consummationem Sacramenti investiget, an aliquis ex Laicis communicaturus sit. Ad contraria argumenta satis ibidem Quartus respondet. Notandum hìc quoque est, quòd in Liturgia gothica, quam aliquæ Hispaniæ Ecclesiæ adhuc observant, & vulgariter eam *Mozarabicam* appellant (de qua suo loco dicemus) dividitur in eo ritu Hostia in novem partes in memoriam novem præcipuorum vitæ Christi mysteriorum, attribuendo, scilicet, cuilibet parti suum peculiare nomen, idest, *Corporatio. Nativitas. Circumcisio. Apparitio*, (videlicet Epiphania) *Passio. Mors. Resurrectio. Gloria. Regnum*:||: Ulteriùs quæritur, an particula Hostiæ, quę in calicem immergenda sit, debeat frangi ex parte superiori, vel inferiori. Petrus Ruiz in suo cæremonial. & Graffius, lib. 2.c.4.tenent, quòd ex parte superiori demenda sit: contrarium tamen sentiunt Gavantus, & Quartus. Advertendum tandem est, quòd in Feria VI. parasceves, quando Sacerdos immittit prædictam particulam in calicem, non debet facere consuetas cæremonias in illius orificio. Congr. Rit. 28. Aug. 1627. & clariùs in Cæremoniali jussu Innocentio X. correcto, lib. 2.cap.26. ubi habet: [Sed sine signo Crucis] Hostiæ synonyma. Vide *Holocaustum. Communio. Margarita.* Cæremonia adhibenda in oblatione Hostiæ, & alii casus in offertorio Hostiæ occurrentes. Vide *Offertorium*.

Hostia Semiplena. FR. sacrificium extra catholicum ritum. [Unquam pro desideriis vestris sine ritu catholico, & cano more semiplenas nominati Antistitis hostias obtulerunt? Ennodius in Apologet.

Hostiaria, theca, in qua Hostiæ consecrandæ servantur. [Diaconus latinus accipiens tres Hostias ex hostiaria, ponit eas ordinatim super patenam. In cæremonial. pontific. lib. 2. cap. 24.

Hranne, porcorum grex. [Porcellum de hranne, in leg. salica, tit. 4.

Hugo. Vide *Guido*.

Hugonottus. FR. sic vocatur in Gallia Calvinista, cujus etymon variè à diversis deducitur. Florimundus Remundus in tractatu de Antichristo, cap.3. inquit, quòd Calvinistæ conjurati ad necandum Regem, dederant inter se hoc ęnigmaticum signum, *Huc nos*, ut se se cognoscerent ad invicem. Alii malunt, quòd sic Hæretici ad tribunalia citati ad se purgandos dicere solebant *Huc nos*. Famianus Strada, lib.3. hist. Flandriæ inquit, quòd Turonis, ubi primò hoc vocabulum divulgatum fuerat, matres ad terrendos pueros fingere solebant adesse nocturnum phantasma, Hugonem ab eis nominatum; hinc quia Calvinistæ nocturno tempore cœperant ibi congregari, Hugonotti appellati sint; sed aliter Petrus Mattheiũ in historia Henrici IV. Galliarum Regis refert, nimirum, à quodam Hugone, in cujus crypta congregabantur Calvinistæ, denominatos esse Hugonottos.

Humana Tentatio, per quid differat à diabolica. Vide *Tentatio humana*.

Humerale. Vide *Amictus*. Ad differentiam superhumeralis. Vid. *Superhumerale*. V. *Rebrachiatoria*.

Humiliate Capita Vestra Deo, quare jejuniorum tempore dicatur. Vide *Fermentum*.

Humilifico. FR. humilio [Exomologesis, prostrandi, & humilificandi hominis disciplina est Tertull. de pœnit. cap. 9.

Humilitatis Sarcina, dicitur velum Monialis. Vide *Velum professionis*.

Hunniscus, gladius. Matt. Paris. in vita Abbatum.

Hunnus. FR. Scytha; Hunnorum enim natio est, quæ pl audem Meotidem ad mare usque glaciatum incolit. Ammianus, lib. 21. in principio regionem, & mores describit. Sic etiam Sidon. carm. 2. pro Anthemio in stropha quæ incipit: [Albus Hyperboreus.] De Hunnis agit Baron. An. 383. num. 2. An. 395. nu. 13. & seqq. An. 396. num. 13. & seqq. An. 468. nu. 26. An. 257. nu. 56. An. 539. n. 10. An. 552. num. 18. An. 558. num. 6. & seqq. An. 568. nu. 3. An. 788. n. 5. & 6. An. 795. nu. 65. An. 902. nu. 16. An. 924. nu. 2. An. 933. n. 6. Ac D. Hieronymus de Hunnis in epist. ad Oceanum in epitaphio Fabiolæ.

HURA, pileus villosus, ex gallico vocab. *Hure*, idest, caput ursi, seu alteriusferæ, [Capitis sui galerus, qui hura dicitur. Matth. Paris. in Vita Abbatum] in quo tempore solebant Episcopi pileum gestare. Vide *Galerus*.

HUSSITÆ, hæretici. Vide . *Orebitæ*. *Thaboritæ*.

HUSTINGUS, locus, in quo justitia administratur, ex Saxonicis vocibus *Hus* domus, & *Dingh* judicium. [Lodinenses, facta communicatione in suo hustingo. Matth. Paris. in hist.

HYACINTHINA VESTIS. Vide *Thycinina*.

HYADES, signum cœleste. Vide *Arcturus*.

HYBERNANDI LOCUS. Vide *Parachamadion*.

HYDRA. Vide *Excetra*.

HYDRAULUM, ὕδραυλος, musicale organum, quod aquæ artificio sonum emittit: Isidorus tamen, lib. 3. Etym. cap. 21. non rectè illud determinat, inquiens: [Organum vocabulum est generale vasorum omnium musicorum; hoc autem, cui folles adhibentur, hydralum Græci nominant; ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo.] Quia non illud cui folles adhibentur *Hydraulicum* dicitur, sed quia mediante aqua sonum emittit, ut Tertullianus, lib. de anima, cap. 14. optimè describit, inquiens: [Specta portentissimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarũ, & una moles erunt omnia; sic & spiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per partes administratur, substantia quidem solidus, opera verò divisus.] FR. Tertullianus Archimedem hujus instrumenti authorem facit, sed Plinius, lib. 7. cap. 37. Cresibium inventorem fuisse ait: Suetonius verò in Nerone cap. 41. refert Romæ ante Neronem fuisse incognitum; ubi de eodem Nerone loquens, hæc ait: [Reliquam diei partem per organa hydraulica novi, & ignotii generis circumduxit.] Quinimò Vitruvius quodlibet instrumentum pro attrahenda aqua, sive quod trahitur ab ea hydraulum appellat. Reliqua. Vide *Organum*.

HYDRIA, ὑδρία, vas ad ferendam aquam; nam ὕδωρ græcè aquam significat. Oveti in Hispania summa veneratione conservatur hydria, una, scilicet, ex illis sex, in quibus Christus Dominus primum signorum suorum ostenderat, quando aquam ad Canæ Galileæ nuptias in vinum mutaverat. Marian. lib. de rebus Hispan. Alia similiter ex his sex hydriis Andreas Hungariæ Rex unà cum aliis venerabilibus reliquiis ex Syria evexerat. Annal. Flandr. lib. 8. FR. Etiam Ravennæ in Ecclesia S. Mariæ in Portu alia ex eisdem hydriis porphyretica asservatur, in cujus fundo Julius Papa II. foramen fieri jussit, ne ad aliud opus inserviret. Hieronymus Fabrus in sacris memoriis Raven. part. 1. pag. mihi 280.

HYDROMANTIA, ὑδρομαντεία. FR. Divinationis superstitiosum genus. [Igitur genus divinationis à Persis fertur esse allatum; Varro autem dixit divinationum quatuor esse genera, terram, aquam, aerem, & ignem. Hinc Geomantiam, Hydromantiam, Pyromantiam, Aeromantiam dictas autumat. Divini dicti sunt, quasi Deo pleni; divinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudolenta hominibus futura conjectant. Duo autem genera divinationis sunt ars, & furor. Incantatores autem dicti sunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt, propterea quia circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, hisque celebrationibus Dæmonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur, quasi horarum inspectores: dies enim, & horas in agendis negotiis, operibusque custodiunt, & quid per singula tempora observare debeat homo, intendunt; ii etiam exta pecudum inspiciunt, & ex eis futura prædicunt. Augures sunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque signa rerum, vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Iidem sunt Auspices; nam & auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt Auspicia, quasi avium spicia; & Auguria, quasi avium garia, idest, avium voces, & linguæ. Item augurium, quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo autem sunt genera Auspiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos, scilicet, volatus, ad aures ex avium. Pythonissæ à Pythonio Apolline dictæ, quòd is author fuerit divinandi. Astrologi dicti sunt, eò quòd in astris augurantur. Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per XII. cœli signa describunt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, idest, quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ qui nascitur, interpretantur. Hi sunt qui vulgò Mathematici vocantur: cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, idest, nationes syderum, quomodo se habeant cùm quis nascitur. Primum autem genus, idest, stellarum interpretes Magi nuncupabantur; sicut de his legitur in Evangelio, qui natum Christum annunciaverunt: postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt, cujus artis scientia usque ad Christum fuit concessa, ut Christo edito, nemo exinde nativitates alicujus de cœlo interpretaretur. Horoscopi dicti, quòd horas nativitatis hominum speculentur dissimili, & diverso facto. Sortilegi sunt, qui sub nomine &c. *ut suprà*. Salitores vocati sunt, qui dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significari prædicunt, ex D. Augustino, lib. de natura Dæmonum] ita apud Gratianum, can. Igitur genus 26. quæst. 3. Sed Augustini liber talis nedum extat; imò nec verba illa: Cujus artis scientia usque ad Christum fuit concessa &c. Augustino ullo pacto nequeunt convenire; benè tamen, lib. 7. de Civitate Dei, cap. 35. de Hydromantia hæc habet: [Quibus hæc artibus fiant, ipsi viderint. Nolo enim dicere has artes etiam ante nostri Salvatoris ad-

adventum in ipsis Civitatibus gentium legibus solere prohiberi, & pœna severissima vindicari. Nolo, inquam, dicere: fortassis enim talia tunc licebant.] Ex quibus Gratianus, seu alius quispiam malè verterat. Sed lib. de divinat. Dæmonum, to. 3. nil, sive pauca de iis egit Augustinus. Gratiani tamen Postillator Isidorum, lib. 8. etymolog. cap. 9. citat. De aliis similibus superstitiosis artibus. Vide hìc *Caragus*. *Extispices*.

HYDROMYSTA, ὑδρομύστης, qui curam habet in Ecclesia conficiendi aquam benedictam, & eadem Ecclesiam intrantes aspergere. Synesius epist. 121.

HYDROPARASTATÆ, ὑδροπαραστάται, hæretici, qui puram aquam in Missa offerebant; inde Aquarii etiam appellati sunt. Vide *Aquarii*; contra quos D. Jo. Chrysostomus scripserat, ex cujus authoritate malè intellecta Armeni seducti, ad aliud erroris extremum excesserunt, non adhibendo aquæ guttas in calice, solum vinum offerentes, quorum error in Synodo Trullana, can. 36. damnatus fuit. Hydroparastatarum autem seductor Marcion fuit, qui docebat merum esse diaboli sanguinem, qui ut fabulabatur Severus, sub forma serpentis cum terra sub fœminæ figura conjunctus fuerat, & nata est vitis, ex qua fabula etiam originem habuit Manichæorum error, qui fellem diaboli vinum esse asserebant, & tempore Leonis Papæ non consecrabant sub specie vini. S. Jo. Chrysostomus, & Irenæus Ebionem faciunt hujus hæresis auctorem. FR. Baronius tamen An. 174. num. 3. Tatianum ex Syria Platonicum refert ex D. Augustino aquarium fuisse; sed re vera Marcionistam hunc fuisse ex eodem Baronio, ibidem n. 5. & seqq. constat :||: Aliud genus aquariorum reperiebatur, qui tamen Catholici erant; sed in Missa, quæ celebrabatur de manè, aquam offerebant ob metum, ne ab odore vini tanquam Catholici detegerentur à persequutoribus fidei; in sacrificio verò vespertino vinum offerebant, contra quorum errorem Sanctus Cyprianus scripserat. V. Baron. An. 257. nu. 9. & 10.

HYDROPHOBUS, ὑδρόφοβος, qui aquam timet. [Nam & enectos, & lymphatos, & hydrophobos, vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia, vel formidine exercuerunt. Tertull. de bapt. cap. 5.] ubi ait: *Enectos*, idest, quos aquæ necaverunt, *Lymphatos*, nempè, quos amentia aquæ exagitavit, & *Hydrophobos*, quos formido aquæ terrebat intelligendum est. Solent, ut ajunt, hunc aquæ timorem apprehendere illi, quos rabidi canes momorderant.

HYDROPHYLAX, ὑδροφύλαξ, aquarum custos, quem Latini *Castellarium* nuncupabant. Vide *Signatus manu*.

HYDROSCOPIUM, ὑδροσκόπιον, aquæ speculatio, atque pro aquæ instrumento libratorio accipitur, quod à Synesio Episc. epist. 15. ita describitur: [Eò sum infortunii redactus, ut hydroscopio opus habeam, jube mihi fabricari, ac coemi. Tubulus est cylindri figuram habens, tibiæ magnitudine, atque forma. Hic in una redacta linea incisiones habet, quibus aquarum libramentum cognoscimus; obturat enim illum altera ex parte conus æquabili positura insertus; ita ut communis sit amborum basis, coni, videlicet, atque tubi. Hoc ipsum est, quod baryllum appellant. Jam cùm tubulum inde posueris, erectus subit, ut in eo incisiones facilè numerare possis, ex quibus libramentum cognoscitur.] Vide *Baryllum*.

HYEMANTES, erant illi, qui propter enormia & gravia delicta manebant sub dio propè Ecclesiam, agentes publicam pœnitentiam; non enim admissi erant in Ecclesiæ porticu cum aliis pœnitentibus. [Eos, qui rationis expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt, vel fuerunt, jussit Sancta Synodus inter hyemantes orare. Concil. Ancyr. can. 17. apud Balsamonem.] De his enim loquutus est Tertullianus, ubi de pudicitia agens, sic inquit: [Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpore, & in sexu ultra jus naturæ, non modò limine, verùm omnia Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra.] Est autem scitu dignum, quòd in primitiva Ecclesia quinque gradus publicè pœnitentium fuerant, de quibus S. Gregor. Thaumaturgus mentionem facit. Primi enim *Flentes*, seu *Lugentes*, & à Latinis *Hyemantes* nuncupabantur: hi cilicio induti, & extra Ecclesiam humi prostrati à fidelibus Ecclesiam intrantibus veniam de commissis scandalis poscebant, de quibus in d. tractat. de pudicitia, cap. 3. Tertullianus ait: [Conciliciatos, concineratos, cum dedecore, & horrore compositos, prostratos in medium ante viduas; ante Presbyteros, omnium lacrymas suadentes, omnium vestigia lambentes, omnium genua detinentes.] Secundus pœnitentium ordo eorum erat, qui *Audientes* dicebantur; hi namque in Narthece cum Catechumenis admissi erant, quibus audire verbum Dei permittebatur; expulsi tamen erant tempore consecrationis. Tertii vocabantur *Substrati*, vel *Subjecti*; quia aliquanto diutius cum illis Catechumenis permanebant, ac substrati recipiebant ab Episcopo manuum impositionem, qui super eos aliquas preces recitabat: [Substrati verò intra Ecclesiam retro ambonem stant, atque cum catechumenis egrediuntur ipsi. Blastarius.] Quarti gradus erant *Consistentes*, qui consistebant cum cæteris fidelibus in Ecclesia, sed in oblationibus minimè admittebantur. [Consistentes porrò sunt, qui fidelibus comprecantur, & simul psallunt; mysteriorum verò participatione abstinent. Idem Blastar.] Tandem quintus, & ultimus ordo erat illorum, qui peracta jam pœnitentia, participes fiebant Sacramentorum, sed à cæteris fidelibus aliquatenus distinguebantur; non enim omnibus privilegiis cæteris Christianis concessis fruebantur, & ideò sedebant in humiliori loco. Verba autem Thaumaturgi à Balsamone allata, hæc sunt: [Fletus, seu luctus est extra portam oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est juxta portam in porticu, ubi oportet eum,

qui

qui peccavit, stare usque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas, & doctrinam ejiciatur, & precatione indignus censeatur. Subjectio autem, seu substractio est, ut intra templi portam stans, cum catechumenis egrediatur. Congregatio, seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non egrediatur. Postremò est participatio Sacramentorum.] Suprà in dictione *Catechumenus* distinximus duplicem Catechumenorum gradum, quorum unum *Competentium* esse demonstravimus, qui antè prædictam benedictionem Episcopalem non discedebant. Vide *Pœnitentes*.

HYEMS LEGALIS, à D. Epiphanio Episcopo hoc titulo appellata eleganter fuit Synagoga in sermone de Dominica Palmarum à Gonsalvo Ponceleone in latinum his verbis translato: [Plantati in domo Domini in aulis ipsius, verno tempore efflorescentes festum ducimus diem, legalem hyemem abeuntem cernentes.] Synagoga enim figura rigidissimæ hyemis fuit, cui placidissimum evangelicæ gratiæ ver subsecutum fuit.

HYERACIS CIVITAS in Calabria. Vide *Cyriaca*.

HYMNARIUM, FR. liber, in quo hymni continentur, at in corruptis sæculis *Imnarium* dicebatur: sic in quodam lapide tempore Joannis Papæ IX. in S. Maria ad scholam græcam legitur, ubi sic incipit: *Sume Valeriane*; ibi enim inter cætera relinquitur eidem Ecclesiæ *Unum Imnarium*.

HYMNISTA, Auctor, seu cantor hymnorum.

State nunc hymnistæ pro receptis parvulis.

Prudentius: qui versus corrigi non debet, quemadmodum aliqui existimarunt; nam quamvis tertius pes deberet esse trocheus; tempore tamen Prudentii diphthongus eundem quantitatis valorem habebat communiter, ac si esset simplex, E, breve.

HYMNIZO, hymnos compono, recito, seu canto. [Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annunciant, in tabernaculis justorum hymnizant. Gregor. in prologo ad Psalmos pœnitentiales.

HYMNOLOGIA, ὑμνολογία, hymnorum recitatio: [Signo siquidem dato cum fratribus conveniens (*idest, S. Remigius*) horarum laudes persolvebat hymnologiarum. In hist. Remensi, cap. 25.] Item *Hymnologiam Catholicam* D. Dionysius appellavit symbolum fidei, quod in Missa recitatur.

HYMNUS, ὕμνος, metricus versus. FR. Differunt Hymni à Threnis, quia hymni sunt cantica laudis, & threni cantica lamentationum. Glossa, de reliquiis, & venerat. Sanctorum :||: Primus in Sac. Scriptura Auctor hymnorum Moyses fuisse reperitur, ex cujus exemplo in Ecclesia catholica ab apostolica traditione introductus est hymnorum cantus. [De quibus hymnis in Ecclesia canendis, & ipsius Domini, & Apostolorum habemus documenta, exempla, & præcepta. August. epist. 119. cap. 18.] Paulus Samosatenus hæresiarcha excludebat sacros hymnos ab Ecclesia, quod unum ex capitibus fuit, per quæ ille in Concilio Antiocheno damnatus esset. Quantæ autem efficaciæ sint sacri hymni, experientia ipsa demonstravit; nam S. Ephrem hymnis ab eo compositis harmonicè Harmonii errores confutavit, quo stylo usi sunt Gregor. Nazianz. contra Apollinarem, Prudentius in diversa hæreticorum dogmata, sic & alii similiter. Antiqua est quæstio agitata, qualis, scilicet, fuisset hymnus, quem Christus Dominus unà cum discipulis post ultimam cœnam cecinerat, de quo Evangelista testatur: [Et hymno dicto, exierunt in Montem Olivetum &c.] D. August. in, epist. 253. ad Ceretium Episc. asserit, quòd in ejus ævo hymnus reperiebatur, quem Dominus in supradicta cœna cecinisse existimabatur; sed ejus verba apocrypha reputantur à Baronio ad An. 34. num. 65. nam Cardinalis hic docet, quod in Ritualibus Hebræorum reperiebantur aliquæ preces post solemnes cœnas recitandæ, & pro hac cœna agni paschalis, in qua Christus hymnum dixerat, signanter in eo Rituali psalmus *In exitu Israel &c.* ac alii breves psalmi reperiebantur præscripti. Paulus Burgensis in rebus hebraicis expertus, fuerat enim ille hebræus origine, psalmum 112. qui apud Hebreos est 113. commentans, hymnum à Christo dictum psalmũ *Laudate pueri* cum aliis quinque sequentibus fuisse ait; nam Hebræi sex psalmos post cœnam agni paschalis canebant, incipiendo à psalmo *Laudate pueri* cum quinque sequentibus, omnibusque ab *Alleluja* incipientibus, qui simul uniti *Magnum Alleluja* nuncupabantur. Albinus verò Flaccus semel à Carolo Magno ejus discipulo de hoc dubio interrogatus, respondit se existimare non fuisse hymnum metricum, quem Christus cecinerat; verùm potiùs ultimum sermonem Dominicum: *Pater clarifica filium tuum &c.* de quo Evangelista Jo. cap. 17. Inter Græcos primus grecorum hymnorum Author Hierotheus ab Eusebio, lib. 7. hist. cap. 19. refertur; sicut & inter Latinos Hilarius Pictaviensis Episc. primus fuerat, ut Isidorus de Eccles. off. lib. 1. cap. 6. testatur inquiens: [Sunt autem divini hymni, sunt & ingenio humano compositi. Hilarius autem Gallus Episc. Pictaviensis eloquentia conspicuus hymnorum carmine floruit primus, post quem Ambrosius Mediolanensis Episc. &c.] FR. idem testatur IV. Toletanum Concil. his verbis: [Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut ii, quos Beatissimi Doctores Hilarius, atque Ambrosius condiderunt. In decretal. Gratiani de consec. dist. 1. can. 53.] Auctores hymnorum Officii Divini habentur notati apud Gavantum in explicationibus rubricarum, quos vulgari idiomate explicavit Dominicus hujus Operis Author, sub anagrammatico tamen nomine Nicodemo Grima, idest, Domenico Magri :||: Quod autem spectat ad eorum cæremonias. Si hymnus incœperit cum invocatione Dei, vel Christi; tunc Celebrans debet extollere manus, illasq; mox cõjungere, ac caput versus Altare inclinare, ut instruit

Cęremoniale Episcoporum, lib.2.c.14.In hymno Sanctorum Confessorum ab Urbano Octavo correcto mutanda sunt illa verba *Meruit beatas scandere sedes*; quando, scilicet, non celebratur obitus illius Sancti; tunc enim dicendum, *Meruit supremos laudis honores*: puta si celebranda sit ordinatio, seu translatio alicujus Sancti, & in festo stigmatum S. Francisci, & similium; non verò quando aliquod Confessoris officium à propria natalitii die propter aliquod impedimentum juxta rubricarum ordinationes contingit transferri, quòd solent in hoc parum cauti typographi in libello, cujus titulus est *Ordo Officii*, sępè errare; nam sicut in die Sancti trãslato in oratione dicitur *Natalitia &c.* sic etiam licet festum ejusdem transferatur, prędicta hymni verba mutari non debent, quia semper est celebratio obitus illius Sancti; sicut nec etiam translatione officii alicujus Sancti non mutantur hæc verba in hymno laudis posita:

Dies refulsit lumine,
Quo Sanctus hic de corpore.
Migravit inter sidera.

In quibus versiculis hymnorum genuflecti debeat. Vide *Genuflexio*. Quare non dicatur hymnus ad Epiphaniæ Matutinum. Vide *Epihania*. Hymnus ambrosianus. Vide *Te Deum laudamus*. Hymnus angelicus. Vide *Gloria in excelsis Deo*. Hymnus *Gloria laus &c.* qui in Dominica Palmarum canitur. Vide *Palmarum festum*. Reliqua. Vide *Macarismus*. *Stropha*. *Versus*.

HYOPA, hirsutus. [Prolixitate, & densitate comarum satis hyopam: Luitprandus. In legat.] ubi de Nicephoro Imp. loquitur, ὑώπα græcè visionem porci significat.

HYPANTE, & *Hypapante*, græcè ὑπαντὴ, & ὑπαπαντὴ, idest, humilis occursus. Baron. An. 544. n. 10. sic vocant Græci festivitatem Purificationis B.M.Virginis, quia S. Simeon Christum infantem, & sub humili humanitatis indumento exinanitum occurrit. De origine hujus festivitatis egit Baronius An. 1. nu. 38. sed æquivocatur An. 58. nu. 77. & An. 544. num. 10. & in Notis ad Martyrolog. ad festum Purificationis, ubi inquit saturnalia, & lupercalia Gentilium à Gelasio Papa in festum Purificationis immutata fuisse: nam licèt verum sit, quòd Gelasius conatus sit superstitionem lupercalium auferre; ex ejus tamen Apologia ab eodem Baronio, An. 496. n.27. & seqq. allata, nil constat de institutione festi Purificationis loco lupercalium, vel saturnalium; imò ex Innocentio III. in sermone hujus festivitatis hoc festum in loco Amburbialium, seu Ambarvalium, quæ superstitiosè colebantur à Gentilibus, institutum fuisse liquet. FR. Lupercalia enim Romanorum ad XV. Kalend. Martii Lilius Greg. Gyraldus in hist. Deorum, Syntagma 17. de celebritatibus, & festis, & Alexander ab Alexandro in Genial. Dierum, lib.4.c.12. fuisse testantur :||: At verò Amburbalia in principio mensis Februarii celebrabantur, quod cum festo Purificationis coincidit: ut ex Innocent. III. liquet, qui sic ait: [In principio mensis Februarii Proserpina rapta fuit à Plutone, quam facibus accensis in Æthna tota nocte per Siciliam quæsisse credebatur: ipsi ad commemorationem ipsius, facibus accensis in principio mensis, Urbem de nocte lustrant; unde festum istud amburbiale, idest, lustratio, vel processio, ab Urbis ambitu amburbiale dictum. Cùm autem Sancti Patres consuetudinem istam non possent penitus extirpare, constituerunt, ut in honorem B. Mariæ Virginis cereos portarent accensos, & sic quod fiebat ad honorem Proserpinæ, modò fit ad laudem Mariæ, in serm. Purificat.] FR. Cum quo concordat Rabanus Maurus de Ecclesiæ cæremoniis, lib. 2. cap. 33. inquiens: [Est quoque festivitas hæc purificationis, incipiente Februario mense, qui à Februo, idest, Plutone, qui lustrationum potens à gentibus credebatur, ita vocatus est, lustrariq; eo mense apud Romanos Civitatem consuetudo erat, ut justa Diis manibus solverentur; sed hanc lustrandi consuetudinem benè mutavit Christiana Religio, cùm in mense eodem, die Sanctæ Mariæ plebs universa cum Sacerdotibus, ac ministris, hymnis & modulationibus devotis per Ecclesias, perque congrua Urbis loca procedit: datosque à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes &c.] Itaque Februarius à Februo, nempè, Plutone Proserpinæ raptore, vel à Februa, idest Proserpina rapta appellatus fuit. Vide Auctores apud prædictum Gyraldum in historia Deorum, Syntagma 17. tit. de Inferorum sacrif. :||: Idem referunt Durand. lib.7. cap. 7. Beda de temp. aliique AA. gravissimi. Præterquam quòd ex ipsa luminum accensione magis cum amburbialibus, quàm cum lupercalibus similitudinem habet. Cœperat hoc festum Purificationis celebrari Constantinopoli tempore Justiniani Imperatoris: sic enim Landulphus in ejus vita ait: [An. imperii Justiniani decimoquinto mense Octobris facta est mortalitas Byzantii, & eodem anno Hypapante Domini sumpsit initium, ut celebraretur secunda die Februarii mensis.] Idem affirmat Siffridus presbyter, lib. 1. epist. 2. inquiens: [Sub Pelagio Papa, & Justiniano Imperatore sumpsit initium apud Constantinopolim, ut Hypante Domini, idest, Purificatio B. M. Virginis solemniter celebraretur.] Processio verò, quæ cum candelis fit in hac die, à Sergio Papa fuerat instituta, ut ex Ord. Rom. constat: sed quo ad cæremoniam candelarum, censendum est vetustiorem fuisse, cùm de ea habeatur S. Eligii sermo, necnon antiquiores Sancti etiam de eadem mentionem faciant apud Baron. in Notis cit. Martyrol. Vide *Candela*.

HYPASPITES, ὑπασπιστὴς, scutifer, adjutor, propugnator. Est enim ab ὑπὸ, sub, & ἀσπὶς, *sub*, *scutum*, *parma*: quasi qui sub scuto protegit. Sed usitatiùs apud Latinos *hyperaspites* dicitur, Græcè ὑπερασπιστὴς, in eodem significato: ab ὑπὲρ, *pro*, quod in compositione auxilium denotat, seu à verbo ὑπερασπίζω, *protego*, *pugno strenuè*. Hac voce inter ceteros utitur D. Hieronymus, in Præfatione in Pentateuchum: ubi confutat mendacium de 70. cellulis, in quibus, ut ali-

aliqui fabulabantur; 70. Interpretes separatim sacros Libros jussu Ptolomæi Philadelphi, ex hebraico in grecũ, spiritu prophetico, & iisdẽ verbis transtulissent. Probat hujus commenti falsitatem, ex eo quòd Aristæus ejusdem Ptolomęi *hyperaspistes*, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerint. Attamen non desunt Patres, qui uti veritatem adstruant, quod D. Hieronymus rejicit ut mendacium.

Hypate, ὑπάτη, idest, principalis chorda citharæ inferior tenoris dicitur, quæ graviorem sonum præ cæteris reddit; ejus enim tonus principalis in harmonia habetur; [Jam enim hypate quoque, cùm sit nete contraria, est tamen una harmonica. Clem. Alexand. lib. 1. strom. cap. 5.] Vide *Nete*.

Hypatus, ὕπατος, principalis; accipitur tamen pro dignitate consulari. [Post hæc Patritii, Hypati, omnesque Inclyti introjerunt. In vita S. Agathonis Papæ.

Hyperaspistes. Vide *Hypaspistes*.

Hyperberetæus, October mensis, ὑπερβερεταῖος, est ultimus anni mensis apud Macedones, de quo fit mentio in cap. propter Ecclesias, dist. 18. FR. ac etiam in canonibus Apostolicis. [Bis in anno Episcoporum celebratur Synodus &c. semel quidem quarta feria Pentecostes, secundò duodecima hyperberetæi, can. 36.] ibi Postillator ;||: [Secundum verò concilium idibus octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperberetæi mensis decimus invenitur. Concil. Antioch. cap. 20.] In aliquibus Codicibus *Hyperbiti* legitur mendosè. Item allegoricè ætas præceps intelligitur, idest, autumnosa; cùm fuerit hic mensis præcipuè penes Macedones ultimus anni periodus.

Hyperdulia. Vide *Dulia*.

Hyperpyron, ὑπέρπυρον, monetæ genus. [Dotis autem quantitas erat in centum millibus hyperpyrorum justi ponderis, exceptis decem aliis ejusdem monetæ millibus. Guiliel. Tyrius de Bello Sac. lib. 18. cap. 18.] quæ vox in primæva ej us significatione valdè ignitum denotat.

Hyperthesmus. Vide *Yperthesmus*.

Hypobolon. FR. dotalitium, ex græco ὑπόβολον, idest, donatio propter nuptias. Vide *Antiphatum*.

Hypobrychium, ὑποβρύχιον, maris fundum, seu submersio. [Cæterum inenarrabile impactis naufragium est, irrespirabile devoratis, hypobrychium est in idolatria. Tertull. de Idolatr. cap. 24.] Vide *Abyssus*.

Hypochamisum, indusium, subucula, vox græcobarbara ὑπὸ, idest, sub, & camisum, nempè, indusium: [Dicebat semper, quòd posset intentione dandi pauperibus, expoliare divites, & ipsum etiam hypocamisum ab eis benevolè auferre. Anast. in vita S. Jo. Eleemosyn.] Vide *Esophorium*. *Polyris*.

Hypocaustum. Vide *Pyrale*.

Hypocrisis. Vide *Duplicitas*.

Hypocrita. FR. ὑποκριτὴς, histrio, simulator, qui personam fictam in scena simulat: hinc, qui fictè bonitatem virę ostentat, Hypocrita dicitur. Inepta verò Lirani etymologia videtur in Matthæi commento, ubi sic ait: [Hypocrita dicitur ab Hypos, quod est sub; & crisis, aurum; quia sub auro, vel sub honestate exterioris conversationis habet absconditum plumbum falsitatis,] quis unquam in hoc adagio *Sub auro* posset nomen simulationis excogitare? Alia etiam improprietas est; nam aurum *Chrysos*, & non *Crisis* dicitur, & sic *Hypochryta*, & non *Hypocrita* in ejus sensu debuisset scribi. Vide *Paries dealbatus*.

Hypodiaconus. Vide *Subdiaconus*.

Hypogeum, græcum vocabulum ὑπόγειον, idest, subterraneum, quo vocabulo Antipodes appellavit Tertullianus. Item sepulcra, cavernas, cœmeteria, & similia denotat aliquando.

Hypomimniscon. FR. græcè ὑπομιμνήσκων, rememoratorius, ut in epist. Concilii Lugdunensis ad Gregorium X. habetur, idest, qui ex officio suggerere, & rememorare tenetur, quem alii *A memoria* dicunt; hodiè *Cæremoniarum Magister* dicitur.

Hypomnematographus ὑπομνηματογράφος, memorialium scriptor; minister erat in Ecclesia Constantinop. qui Episcoporum consecrationes registrabat.

Hypomnesticum, ὑπομνηστικόν. FR. Scholion, postilla, abbrevatio, compendium; sic enim ejus compendium intitulavit Anastasius in Collectaneis per Sirmondum in 8. edit. pag. 151. qui Anastasius Joanni Diacono scribens, in epistola ad initium ejusdem Collectaneæ, ait: [Exhibeo &c. unà cum hypomnestico, declarante breviter gesta Sanctorum &c.

Hypostasis, ὑπόστασις, idest, persona: diu super hoc vocabulum inter latinos, & græcos Patres olim altercatum fuerat, renuentes latini tres hypostases in divinis admittere, existimantes, (ut ait Augustinus, lib. 7. de Trinit. cap. 8. & 9.) quòd hoc nomen substantiam significaret, quia in Deo unam tantùm substantiam fides esse docet, de qua Latinorum renitentia ad Eusebium sic, epist. 10. conquestus est D. Basilius: [Quale nobis auxilium ab Occidentalium supercilio, & fastu aderit, qui veritatem neque norunt, neque dicere sustinent?] Sed tractu temporis deinde meliùs instructi Latini hanc vocem, quæ anteà illis insolita, aspera, ac ambigua videbatur, inter eos etiam antiquitate, suavitate, atque claritudine absque ullo scrupulo in significatu personæ semper adhibita fuit. Vide *Homoypostata*. *Sine invicem*. *Statte*.

Hypothecatus. Vide *Manipulus*.

Hypsoma ὕψωμα, sublimitas. [Positus in suo hypsomate, & domicilio. Tertull. ad Scap.

Hystera, uterus maternus, ex græco ὑστέρα. [Dissolvere opera hystera adhortantur. Iren. lib. 1. cap. 35.] Ubi de Ophitis hæreticis loquitur, qui serpentem adorabant.

I Lite-

I

Litera. FR. & L promiscuè scribebant Longobardi. Vide Camillum Peregrinum de Princip. Longobard. in castigat. Lupi Protosp. pag. 73. ad An. 886.

IA. Vide *Ianthinus*.

JABES. Vide *Naas*.

JACHIN, nomen columnæ dexteræ in porticu Templi Salomonis, quod firmitas interpretatur. Vide *Dextera*.

JACOBITÆ, Hæretici. Vide *Monophysitæ*.

JACTATIO PENSILIS. Vide *Oscillum*.

JACTIVUS, contumax, vocabulum legis Salicæ. [Placitum suum neglexit, & jactivus exindè remansit. Marculf. lib. 1. formular. cap. 37.

JANICULUM, Trans Tyberim, ubi antiquitus erant molendina. Vide *Machinor*.

JANITOR. Vide *Portarius*. *Posticiarius*.

JANIZERI. FR. Cancellariæ Rom. officiales, qui solent subscribere supplicationes beneficiorum. Octavius Vestrius, lib. 1. praxis Cancell. cap. 4.

JANTHINUS, ἰάνθινος, color violaceus; ἴον enim græcè violam denotat; [Calceavi te ianthino, vinxi bysso, & indui te subtilibus. Ezechiel. cap. 16.] FR. Anastas. Biblioth. hunc colorem *Bizantheum* in Paschale I. appellat. Plinius autem ab *ἴα* græco vocabulo, idest, viola purpurea, nomen hoc deducit, inquiens: [Violis honos proximus. Earum plura genera; purpureæ, luteæ, albæ: plantis omnes ut olus satæ. Ex iis verò, quæ spontè apricis, & macris locis proveniunt purpureæ, latiore folio statim ab radice carnosa exeunt, solæque græco nomine à cæteris discernuntur, appellata Ia; ab his Ianthina vestis, lib. 21. cap. 6.] Ac de vestibus hujus coloris, ibidem c. 8. sic inquit: [Alium in amethysto, qui in viola, & ipse in purpureum quemque ianthinum appellamus.] Dalecampius verò legit: [Qui ipse & in viola purpurea.] Quæ purpura ab eodem Plinio ibidem in tertio genere ponitur. Igitur etymon hujus vocabuli ex nominibus græcis ἴον, sive ἴα, idest, viola; & ἄνθος, nempè, flos deducitur, quod vocabulum à Latinis in sensu possessivo Ianthinus, na, num, dictum fuit.

JANUA. Vide *Ruga*.

JANUARII, mensis nomen apud Hebræos. Vide *Mensis*. Apud Ægyptios. Vide *Tybi*. Apud Gazæos. Vide *Lydenæus*.

JANUENSIS ECCLESIÆ dignitas. Vide *Majusculus*.

JAQUINTUS. FR. nomen proprium, idest, Iacinthus. Falco Benevent. in Chron. ad Ann. 1137.

JARDINUM. FR. Viridarium. Bullar. Casin. tom. 2. constitut. 187. num. 5.

JASPIS LAPIS. Vide *Chodchod*.

JASTULA, sed *Hastula* corrigendum est in Regist. S. Gregor. lib. 8. cap. 63. ubi sic habetur: [Jastulas vincarum numero quatuor:] extensorum enim mensura est. Vide *Hastula*.

ICETÆ. Vide *Ecete*.

ICHTHYOPHAGUS, ἰχθυοφάγος, piscium manducator. D. Hieronym. lib. 2. contra Jovinian.

ICMONICUM CONCILIUM. V. *Oecumenicum*.

ICONA, ex græco εἰκών. pictura, imago; latinè quoque *Icon* dicitur. [Considera iconam ejus; in Sardanay, quæ in carnem versa, oleum sine cessatione stillat. Cæsarius, lib. 7. cap. 25. || FR. Icona non solùm imaginem picturæ, sed etiam statuam significat. [Neminem damnaverunt tres pueri non adorantes iconam; cùm hanc omnes homines adorarent. Collect. S. Maximi Mart. per Sirmondum in 8. edit. pag. 127.] Ubi de tribus pueris statuam Nabuchodonosoris adorare nolentibus sermo est:||: Caveant pictores sacras imagines lascivè repræsentare, ne eis id eveniat, quod pictori illi acciderat, qui Christi imaginem in figuram Jovis depingés, ejus manus exsiccata fuit; licèt postea miraculo S. Gennadii Constantinop. Patriarchæ in pristinum restituta fuerit, de quo Baron. An. 462. num. 1. In cappella papali solent imagines in Dominica Passionis cooperiri, pronunciatis in Euangelio illis verbis: [Jesus abscondit se, & exivit de templo. Cæremonial. lib. 2. cap. 35.] In Hispania autem cooperiuntur tempore Adventus, Vigiliarum, Quatuor temporum, & à Dominica Septuagesimæ, usque ad Sabbatum Sanctum. Antiquitus non permittebatur Patrem Æternum in figura humana depingi.] Tale enim simulacrum Deo nefas Christiano in templo collocare, D. Aug. de fide, & symb. c. 7. & Damascenus, lib. 4. Orth. fid. c. 17. ait: [Extremæ itaque dementiæ, atque impietatis fuerit divinum numen fingere, & figurare. [An non rectiùs Christiani Orientales Deum repræsentant unicæ manus pictura inter nubila librum tenentis, sicut antiquitus latinam Ecclesiam solitam fuisse depingere superstites adhuc picturæ testantur? Commendanda sanè est Urbani VIII. memoria, cujus sanctissimus zelus in ignem cõburi 11. Aug. 1628. decreverat omnes imagines Sanctissimam Triadem in uno corpore repræsentantes tribus faciebus, & quatuor oculis. Permittitur nihilominus in forma columbæ Paracletum depingi ex decreto Conc. Nic. 2. act. 5. Constantinop. Conc. act. 2. aliorumque Sanctorum Patrum sententia. Vide *Iconomachus*, Cætera. Vide *Charagma. Lauratum. Supericonico. Surtaria.* Agnus Dei, Christi typus an depingi prohibitum fuerit. Vide *Agnus Dei*.

ICONOMACHUS, & *Iconoclasta*, hæretici, quorum perfidia, ex ipsomet nomine declaratur; nam εἰκονόμαχος, sacrarum imaginum impugnatorem, & εἰκονοκλάστης, imaginum destructorem significant: dicebantur etiam *Hagiomachi*, ex græco ἁγιομάχος, idest, Sanctorum inimicus. Baronius, An. 727. num. 3. & alibi. Quibus tamen favere videtur can. 36. Concil. Illiberitani, seu Eliberini, ubi sic habetur: [Placuit picturas in Ecclesia esse non debere; ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur, can 36.] FR. cui auctori-

vati Baron. An. 75. nu. 118. & 119. respondet primò nunquam tale Concilium extitisse; de eo enim nullus græcorum, & latinorum synodalium sanctionum collector mentionem facit. Secundò, si hoc esset, Iconoclastæ in controversiis hanc auctoritatem pro eis adduxissent; de qua tamen nunquam mentionem ipsos fecisse constat. Tertiò, qualem authoritatem possent in Ecclesia præbere decem, & novem Episcopi in orbis angulo congregati, quorum decretum statim contrario Ecclesiæ usu annullatum est, imò antequam oriretur extinctum fuit? unde ab aliquo Iconoclasta falsò inventum fuisse hoc decretum creditur :||: Azor. tamen par. 2. lib. 9. cap. 7. & Bellarminus de imag. lib. 2. cap. 9. verisimile putant prædictum Concilium non prohibuisse in Ecclesia imagines portatiles; sed tantùm in muro depictas, ut ex decreti verbis liquet, & hoc propter persequutionum pericula, ne venerabiles picturæ ad ludibria infidelium exponerentur. Nihilominus idem Baron. licèt tale Concilium Illiberis, seu Eliberis ibidem extitisse neget: de Anno tamen 305. num. 39. & 40. agens, illud fuisse affirmat, & quod ibidem suprà dixerat, nullum de tali Concilio mentionem fecisse, in hoc anno 305. n. 41. attestationem S. Innocentii Papæ, lib. 3 cap. 2. adducit: fortasse Baronius suprà memoratum decretum, & non Concilium intellexerat negare; sed quidquid sit, rectè decretum illud sustineri posset, nedum persequutionum conjecturis, sed etiam in sensu rigoroso, quemadmodum jusserat Deus: [Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum, Levit. 26.] quare nec Dei Deorum simulacrum efformare permiserat Moyses, ne populus, qui recenter ab idololatris Ægyptiis discesserat, facilè deciperetur, adorando, scilicet, imaginem ipsam, & non repræsentatum in ea: eodem modo credendum est, quòd Eliberitanum Concilium propter scrupulum, ne in primitiva Ecclesia populus ex gentilitate ad christianam fidem conversus, facilè laberetur in pristinam idolatriam; ideo picturas omnimodo prohibuerat, ut adorarentur. Hinc Salomon gratias agens Deo, inter cætera ajebat: [Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores, cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima. Sapient. c. 15.] Nos enim Christiani non sumus picturæ adoratores, sed adoramus id, per quod in ea species nostræ mentis excitantur, nempe, Dei, & Sanctorum. Cæterum per picturam in pariete intelligi potest omnis pictura; nam antiquitus raro in tabulis pingebatur; præterquàm quòd est Sacræ Scripturæ phrasis, ut per parietis picturam, tam effigies appensa, quàm depicta in pariete intelligatur. [Et ecce omnis similitudo reptilium &c. & universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Ezech. cap. 8. Cùmque vidisset viros depictos in pariete, ibidem cap. 23.] quod tam de pictura appensa in pariete, quam ibidem depicta intelligi potest. Vide *Dominica orthodoxiæ*. *Thymoleontes*.

ICTERUS AVIS. Vide *Aurugo*.

ICTERICUS MORBUS. Vide *Aurugo*.

IDENTITAS, in scholis idem in abstracto significat; sed aliquando terminus hic pro detentione, seu commoratione in eodem loco usurpatus reperitur. [Aliquos fratres transmisit recreando, ne identitas in claustro in eis, qui pusillanimes erant, accediam parturiret. Matth. Paris. in vita Abb.

IDERON, & *Iderzon*. FR. Sepes, l. si quis sepem, de damno, & injuria.

IDIOTA, ἰδιώτης, humilitatis agnomen ab Auctore libelli illius spiritui, & animæ perutilis usurpatum, quem ex M. S. Lugdonen. Cod. in integrum restituit Theophilus Raynaudus, ac Lugduni sub tit. *Idiota sapiens* de Anno 1632. imprimi curavit, & in ejus calce disertè variis conjecturis hunc Authorem Raymundum Jordanum appellatum fuisse putat.

IDOLOLATRA, εἰδωλολάτρης. Vide *Discola*. *Ethnicus*. *Forasticus*. *Infidelis*. *Paganus*. *Spurcalla*. *Venerarius*.

IDOLOLATRIA εἰδωλολατρεία. FR. dicitur quælibet inordinata concupiscentia, can. Idololatria, can. non solùm, 28. quæst. 1. & utrobique Glossa. Quando primùm homines ad idololatrandum seducti. Vide *Pontifex*. Quid sit. Vide *Superstitio*.

IDOLIUM, εἰδώλιον, effigies idoli, vel parvum idolum.

IDOLIUM, εἰδωλεῖον, templum idolorum. [Utinam Phinees resurgeret. Utinam Elias zelo zelatus pro domo Israel recumbentes in idolio, igne cælesti consumeret. Utinam saltem Jeremias captivitatem filiæ Sion triplici luctu, scilicet, orationis, prædicationis, exempli doceret, moneret, defleret. Petr. Cellen. lib. 4. epist. 13.] Item *Idoleum* apud nonnullos legitur. FR. sed rectiùs *Idolium*; sic enim 1. Cor. 8. habetur: [Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam in idolio recumbentē: nonne conscientia ejus cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?] Synonymum. V. *Contina*.

IDOLOTHYTUM εἰδωλόθυτον. FR. Idolo consecratum. [Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant.] Et inferiùs: [Ad manducandum idolothyta. 1. Corinth. c. 8. Et manducare de idolothytis. Apocalyp. cap. 2.] Vide *Suffocatus*.

IDOLUM εἴδωλον, simulacrum, imago, spectrum, seu phantasma. [Idolum autem, est simulacrum, quod humana effigie factum, & consecratum est. Isidor. lib. 8. Etymol. cap. 11.] ex græco εἶδος, idest, figura. Vide *Antelius*. *Mortuus*. Idolorum multitudo. Vide *Polyteja*. Vide Sigillum in dict. *Sigillarius*. *Theca*. *Teraphim*. Idola dicebantur bestiæ, & cur. Vide *Damnaticus*.

IDONEARE. FR. purgare se à crimine imposito, l. si quis liber, de furto. Vide *Purgo*.

Jebusæus. FR. vox hebraica conculcationem significans à Jebus, quod est Hierusalem, Josue cap. 18. [Movet tamen me, quod dixit, quia non poterunt ejicere Jebusæos, ideſt, eos, qui interpretantur conculcatio. D. Hieron. in, lib. Judicum, & apud Gratianum, 11. quæſt. 3. can. nolite recedere.

Jejunium, abſtinentia ciborum, ex Apoſtolorum traditione inter Chriſtianos laudabiliter uſitata, Baron. An. 57. nu. 199. in qua non ſolùm ab eſu carnium, lacticiniorum, ſed etiam ſemel in die ad veſperarum tempus ſumebatur cibus; hoc enim erat quadrageſimale jejunium. FR. Solebant etiam Romani gentiles ſuperſtitioſæ religionis cauſa ab eſu carnium abſtinere; ſic de Didio Juliano Imp. ſcribit Spartianus; [Sæpè autem, nulla exiſtente religione, oleribus, leguminibuſque contentus, ſine carne cœnare.] Ubi Salmaſius notavit, inquiens: [Hoc autem addit, quia religionis cauſſa ſæpè abſtinebant carnibus, & oleribus ſe leguminibuſque oblectabant.] Sed nobis hìc de Chriſtianorum jejunio agendum erit, de quo hæc in Canonibus habentur, nimirum: [Jejunet autem tribus diebus per hebdomadam uſque ad veſperam, can. latorem 33. qu. 2. Solent plures, qui ſe jejunare putant in quadrageſima, mox ut ſignũ audierint, ad horam nonam comedere, qui nullatenus jejunare credendi ſunt, ſi antè manducaverint, quàm veſpertinum celebretur officium: concurrendum enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officiis, & largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt, can. ſolent plures, de conſecrat. diſt. 1.] Ibique Gloſſa :||: Itaque erraverat Card. Toletus, affirmando, quòd univerſaliter omnia jejunia ad horam nonę terminabantur. Imò adhuc apud orientales Chriſtianos hæc laudabilis conſuetudo unicę commeſtionis veſpertinæ in jejuniis adhuc viget, & de univerſali hujus obſervantia multi Patres ſcripſere, ac præcipuè Tertullianus, qui *Semijejunium* appellavit illud, quod uſque ad nonam ab aliquibus terminabatur. Jejunium verò Sabbati Sancti protrahebatur uſque ad mediam noctem, ut ex verbis ejuſdem Miſſæ colligitur. FR. Item ex prędicto can. ſolent plures, de conſecrat. diſt. 1. can. de eſu carnium, de conſecrat. diſt. 3. & Baron. An. 34. n. 167. & 174. comprobatur :||: Quod etiam affirmavit Dionyſius Alexandrinus Patriarcha à Baſilide Epiſcopo interrogatus. FR. Ter itaque in hebdomada jejunabatur. Idem Baron. An. 388. num. 81. nempè, Feria IV. VI. & Sabbato. De hoc poſtremo. Vide infrà, & in dict. *Sabbatum*, & can. Jejunia ſanè, de conſecrat. diſt. 3. :||: de aliis verò duobus ita Clemens Alexandrinus, lib. 7. ſtrom. ait: [Novit ipſe jejunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem illud quidem Mercurii: hìc verò Veneris. Ecce enim jejunat in vita, & ab avaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.] In primitiva Eccleſia colebatur Jovis dies ad inſtar Dominicæ diei. [Quia in iſtis duobus diebus fecit Dominus quidquid inſigne fecit; quia die Jovis cœlum aſcendit. Gloſſa in can. jejunium Domini, de conſecrat. diſt. 3.] Quare [Melchiades Papa natione Afer trigeſimuſquartus poſt Sanctum Petrum conſtituit, ut nemo præſumeret in prima, vel quinta feria jejunare, in prima propter Domini reſurrectionem, in quinta, quia in ea cœnavit Dominus cum Diſcipulis, & in ea aſcendit ad cœlum. Alcuin de div. offic.] FR. Baronius autem Melchiadem poſuit trigeſimum tertium incluſo S. Petro in ordine Pontificatus. De ſabbati autem jejunio variæ opiniones erant inter Sanctos Patres; Orientales enim non ſinebant in hac die jejunare. Baron. An. 57. nu. 202. Ea ratione, quia ibi Hæretici jejunabant in Sabbato. Catholicos enim cum hæreticis etiam in officiis pietatis convenire minimè licebat. Ac Latini, & præcipuè Romani in Sabbato jejunabant. Idem Baron. Ann. 57. num. 205. & An. 146. num. 12. Cur autem in hac die Romani jejunare conſueverint, D. Auguſt. ex multorum opinione refert apud Baron. An. 57. num. 204. & quia in ſimili die Princeps Apoſtolorum cum Chriſtianis Romanis jejunaverat pridie quàm Simon Magus præcipitaretur, & ſic manſit talis conſuetudo apud eos in poſterum. Eandem rationem refert Caſſianus ibidem adductus, ſed veram rationem Innocentius Papa reddit, inquiens: [Sabbato verò jejunandum eſſe ratio evidentiſſima demonſtrat; nam ſi diem Dominicam, ob venerabilem reſurrectionem Domini N. J. Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus; verùm etiam per ſingulas hebdomadas ipſius diei imaginem frequentamus: ac ſicut ſexta feria propter Paſſionem Domini jejunamus, ſic Sabbatum prætermittere non debemus, quoniam intra triſtitiam, & lætitiam temporis illius videtur incluſum: nam utique conſtat Apoſtolos biduo iſto, & in mœrore fuiſſe, & propter metum Judæorum ſe occultaſſe, quod utique non dubium eſt, in tantum eos jejunaſſe biduo memorato, ut traditio Eccleſiæ habet iſto biduo Sacramenta penitus non celebrari, quæ forma etiam per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id, quòd commemoratio de illius ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant ſemel, atque uno Sabbato jejunandum, ergo & Dominica, & ſexta feria ſemel in paſcha erit utique celebranda, can. Sabbato verò, de conſecrat. diſt. 3.] Conſtat autem tempore D. Ambroſii Romæ jejunii obſervationem die Sabbati extitiſſe; hinc de hoc jejunio ille loquens, ait: [Quando hìc ſum, non jejuno Sabbato, quando Romæ ſum, jejuno Sabbato.] Tempore autem D. Gregorii nonulli Romanos judaizare cogebant, & inter reliqua ſuadebant, ut ad inſtar Dominicæ die Sabbatum colerent; quare ad Romanos ſcripſerat Pontifex, jubendo ne Sabbatum colerent, can. pervenit, de conſecr. diſt. 3. :||: De jejunio verò quadrageſimali hæc Petrus Bleſen. ſerm. 13. refert [Apoſtolica enim traditio fuit triginta ſex diebus jejunare ante Paſcha; audientes enim in lege primitias fructuum, & decimas ſibi Dominum vindicare, nihilominus pri-

primitias dierum, & decimas Deo sacrificare statuerunt, jejunia Quatuor temporum tanquam primitias instituentes, in quibus duodecim dies tanquam primitię duodecim mensium observantur, & trecentorum sexaginta sex dierum decima pas triginta sex dies; ideo & hos dies tanquam decima dierum jejunio consecrarunt; subsequentes verò Patres Apostolici quatuor superaddiderunt, ut numerus Dominici jejunii adimpleretur.] Ex hac autem additione orta est in Ecclesiis varietas quadragesimalis in jejunio incipiendo; Ambrosiana enim Ecclesia jejunium incipit post primam Quadragesimæ Dominicam; nam juxta apostolicam traditionem offert Deo decimam partem anni, idest, triginta sex dies jejuniorum; eandem decimam offerunt Græci, ac cæteri Orientales; sed à primo die post Dominicam quinquagesimæ jejunare incipiunt, ea ratione, qua supra, nimirum, cum sabbata non jejunent, excepto sabbato sancto; sic demptis sabbatis, & Dominicis, & incluso sabbato sancto summa dierum jejunii ascendit ad triginta sex, & non ampliùs. Hinc falluntur asserentes jejunia Græcorum, & reliquorum Orientalium esse numero majora; benè tamen per hebdomadam integram augetur à Religiosis latinis quadragesimale jejunium, de eis dico, qui pro hoc instituto habent incipiendi jejunium à Quinquagesima ex canonum ordinatione; nam sabbata etiam jejunant, ad quod etiam obligantur Clerici sæculares, can. Statuimus, can. Quadragesima, & can. denique Sacerdotes, dist. 4. Polonorum quadragesima antiquitus incipiebat post Dominicam Septuagesimæ; sed Innocetius Papa IV. eis ad usum Romanæ Ecclesiæ indulsit. Spondanus anno 1246. FR. Quàm rigida fuisset hæc quadragesimæ observatio penes Polonos, testatur Ditmarus Episc. in ejus Chron. lib. 8. tit. de Henrico Imperat. II. in principio, sic inquiens: [Anno Dominicæ Incarnationis 1018. Indict. 2. &c. Quicumque post Septuagesimam carnem manducasse invenitur, abscissis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in his regionibus noviter exorta, potestate tali meliùs, quàm jejunio ab Episcopis instituto, corroboratur.] In jejuniis non licet ad nimiam satietatem comedere, can. sint tibi, de consecr. dist. 5. De quinque autem gulæ tentationibus habetur in can. quinque modis, ead. dist. 5. Bonifacius Papa VIII. cum Vincislao II. Boemiæ Rege, ut carnibus, ovis, & lacticiniis comederet in quadragesima exceptis diebus Veneris, Sabbati, ac S. Mathiæ vigilię ea causa, quia in ejus salute dependebat totius regni conservatio, dispensavit, cum hac tamen conditione, ut in tali comestione secretò, ac moderatè id faceret. Odoric. Raynal. An. 1297. n. 52. :||: Alexander Papa VII. in Sac. Inquisit. Congr. coram eo die 18. Martii 166. habita, declaravit scandalosam, & erroneam Theologorum quorundam opinionem, asserentium Ecclesiæ consuetudinem abstinendi in quadragesima ab esu ovorum, & lacticiniorum non obligare. FR. de jejuniis quatuor temporum. Vide Baron. An. 57. num. 206. & 207. An. 1094. num. 2. An. 1095. nnm. 27. An. 1105. nu. 3. De erroribus Armenorum in eorum jejuniis. Vide Isachum Armenum. Reliqua circa hanc materiam. Vide *Cœna pura*. *Collecta*. *Dominica nova*. *Feriæ legitimæ*. *Purim*. *Quadragesima*. *Sabbatum*. *Statio*. *Superpositio*. *Vigilia*. *Xerophagia*. Edictum jejunii publicabatur à Diacono, Baronius An. 57. nu. 195. Jejuniorum tempore pacis osculum non dabatur. Vide *Pax*. De Pharisæorum jejunio. Vide *Pharisæus*.

JENTACULUM, quale debet esse in jejunio. Vide *Collecta*.

JERA, Hiera, ἱερά, idest, sacra; sic quædam potio appellata fuit. [Potionem jera, quam Dominus Præsul tibi mittit, sumes eam aqua calida ante crepusculum diei. Fulbertus Episc. epist. 115.

JERATEON, ἱερατεῖον, idest, sacrarium, aut sacerdotium. Vide *Crux*.

JERURGIA, ἱερουργία, sacrificium. Vide *Missa*.

JESSENI. Vide *Esseni*.

JESUS. Vide *Christus*. *Decachordum*. *Zasus*.

IGNATII MARTYRIS cognomentum, & ejus epistolæ negantur à Novatoribus. Vide *Theophorus*.

IGNEO, verbum, ignesco, candeo. [Ut corda nostra passione ipsorum igneantur. In collecta pro Sanctis Martyribus in Sacramentar. Sancti Gregorii.

IGNEUS. FR. agnomen S. Petri Vallis umbrosæ Monachi, discipuli S. Joannis Gualberti Abbatis, de quo Baronius, Ann. 1063. n. 39. & seqq.

IGNIS GRÆCUS, aliqua ignea mixtura, tam violenta, ut etiam sub aqua arderet, nec extingui posset, cujus Auctorem Zonaras quendam Græcum facit de anno 670. quando, nempè, pro Constantino Pogonato Saracenorum naves combussit. [Erat namque in illa ignis græcus. Matth. Paris. An. 1191.] Vide *Mimax*.

IGNOTUS, incognitus, ignotus. [Horum consanguinitas nec ignora est, nec remota. Ivo Carnot. epist. 45.

JIR. FR. Secundus Hebræorum mensis, qui & *Zio* dicebatur. Apud Auctores citatos in dict. *Elul*.

ILLADIONES. FR. idest, illi aldiones. [Non est nostra voluntas, ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatii nostri illadiones recipiant. In constit. Caroli Magni.

ILLATIO, dicebatur Missæ præfatio. Vide *Præfatio*.

ILLECEBRA. Vide *Lacebra*.

ILLIBERIS, absque liberis. [Immò & præcipiente lege, quam si frater illiberis decesserit, ut à fratre ipsius, & ex costa ipsius supparetur tamen illi. Tertull. lib. 4. advers. Marcionem, cap. 24.] In aliquibus tamen codicibus *Illecebris* mendosè legitur; Tertullianus enim grę cam vim ἄτεκνος, idest, carens liberis, imitatus est.

ILLUMINANDI. Vide *Catechumenus*.

ILLUMINATI. FR. hæretici in Anglia recentiores,

res, quos Hispani *Adombrados* vocant. Antiquitus tamen ita dicebantur Neophyti.

ILLUMINATIO. Vide *Illuminatorius*.

ILLUMINATORIUS, aliquando Baptisterium significat. [Sed quomodo pulcherrimi ab eo constructi illuminatorii, quod quidem solemus vocare baptisterium. In vita S. Marci Presbyteri.] Sic etiam in eadem vita *Illuminatio* baptismum significat: [Jam verò domum venerandæ illuminationis.

ILLUMINO. Vide *Oculo*.

ILLUSIO. Vide *Inludium*.

ILLUSUS, musivo opere depictus. [Apsiden solo, & parietibus marmoratam camera musivo illusa clarificat. Paulin. epist. 12. ad Sever.

IMAGO. Vide. *Icona*. *Charagma Surtaria*.

IMAGINARIA SCRIPTURA. FR. idest, imago, & character divinum nobis insitum. [Qui hanc receperunt, (*idest*, *lasciviam*,) non solùm imaginarias scripturas abominati sunt; sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiosè, ac piè vivunt, offendentes; ac per hoc completur in eis, quod scriptum est, Abominatio est peccatori Dei cultus, can. omnis jactantia 21. quæst. 4.] & ibi Glossa.

IMAGINATUS, figuratus. [Locellum etiam quemdam, hoc est, capsam majorem, quæ à duobus clericis ferri solet, fieri jussit, argentoque imaginato, ac deaurato vestivit. Flodoard. lib. 3. cap. 5.

IMBENEFICIO. FR. Beneficia Ecclesiastica concedo. [Simoniacè Ecclesias vendidit, res Ecclesię imbeneficiavit, thesauros dissipavit. Burchard. de casibus S. Galli, cap. 3.

IMBLADO, & *Imbladatus*. Vide *Bladum*.

IMBOJATUS. Vide *Boja*.

IMBOJO, boja ligo. Vide *Boja*.

IMBOLUS. Vide *Embolus*. *Imbulus*.

IMBONITAS, improbitas, seu incommoditas, vel aspritudo. [Nemo miles ad bellum cum delitiis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis, & substrictis, ubi omnis duritia, & imbonitas, & insuavitas consistit. Tertul. ad Hart. cap. 3.

IMBREVIO, supellectilium inventarium scribo, seu breviter noto [Ecclesiæ quoque luminaria, & ornamentum debitum ordinent, & thesaurum, ac vestimenta, seu libros diligenter imbrevient, & breves nobis reportent, in Capit. Caroli Calvi cap. 1.] Vide *Breve Commemoratorium*. *Inventarium*.

IMBRICO, imbricibus tego, & *Imbricor*, imbricibus tegor. [Cùm ab angulis quadrifariàm concurrentia dorsa cristarum, tegulis interjacentibus imbricarentur. Sidon. lib. 3. epist. 1.] Alii tamen hoc verbum ab *Imbragare* italico verbo etymon deducunt, quod connectere, & cooperire significat.

IMBULUS, Ambulacrum, porticus. [Imbuli, vel quia sub volumine sunt, vel quia sub his ambulant: sunt enim portici hinc inde platearum, Isid. lib. 15. orig. cap. 2.] Vide *Embolus*.

IMBUTUM, instrumentum è lamina, seu ligneo cortice formatum, ad infundendum in vasibus res liquidas, quod Romæ *Imbottatore*, & in Sicilia *Imbuto* dicitur. [Alia multa, atque crudelia tamquam utribus, imbutis ori impositis, sine misericordia porrigebant &c. Victor de persecut. Vandal.

IMEROBIUS, & *hemerobius*, ἡμερόβιος, idest, qui tantùm ad diurnum victum cogitat, & nihil de crastino curat; quo vocabulo Hieronymus, lib. 2. contra Jovinian. utitur, illudque Diogeni philosopho attribuit. Vide *Hemerobius*.

IMISILUM, *Imisinum*, & *Imizium*; sericum, quod Italicè *Ormesino* dicitur. [Vestem albatam olosericam ornatam in circuitu de imisilo. Anastas. Biblioth. in Leone V. Vestem obtulit de imisino, ibidem.] Dicitur etiam *Myzinum*. Idem in Nicolao. [Vestem de fundato unam habentem historiam Leonum in circuitu myzinum.

IMITAS, declivitas, seu situs in imo positus. [Partem meam de prato, quod Laudum juxta vos habeo, ad imitatem montium posito, & quæ jovia sunt pratella, quæ tenui, ad te revocabis. Flodoard. in vita S. Remigii.

IMMANTO. FR. aliquem manto induo in signum investituræ alicujus dignitatis. [Rolandum Cancellarium immantaverunt.] Et inferiùs: [In Romanum Pontificem electus immantatus est. Radevicus Frisingen. de gestis Federici Imp.

IMMERSOR, quem Græci βαπτιστὴς, appellant, & ad quem in baptismo infantem spectabat immergere; nam Græci solent in hoc Sacramento tres ministros adhibere, ex quibus dignior aquam benedicit; secundus exorcismum profert; tertius, qui & immersor dicitur, idest, baptizans, Sacerdos erat; sicut Romæ in Baptismo Catechumenorum, eorum Rector exorcismum, ac alias cæremonias facit, posteà Episcopus solemniter baptizat.

IMMINENTIA, præsentia, seu potiùs instantia. [Joannem Subdiaconum nostrum ad hoc, Deo favente, transmisimus, ut Electum nostrum sua imminentia cum Dei Omnipotentis solatio, secundùm morem prędecessoris ejus, faciat Episcopum consecrari. D. Gregor. in Registr. lib. 2. cap. 68.

IMMUNITAS ECCLESIASTICA. Vide *Emunitas*. *Passus*. Immunitate gaudent Coloni Ecclesiasticarum possessionum. Vide *Submansor*. *Vocibilitas*.

IMMURATIO. FR. inter muros reclusio. [Religiosi etiam sunt immurationis pœna, vel alia graviùs puniendi, quàm sæculares, si inventi fuerint in hæresi, vel consimilibus deliquisse, de hæresi in 6. cap. 8. §. Sacerdotes.

IMMURO. FR. inter quatuor muros includo. [Cùm pro hæresi fuerit curię sæculari relinquendus, aut immurandus, de hæresi, in sexto, cap. 1.

IMNARIUM. Vide *Hymnarium*.

IMPALARE. FR. palo transfigere, l. si quis caballus, de damno, & injuria.

IMPANATOR. Vide *Companator*.

IMPANS. FR. servus, l. si quis servus, de ma umissio-

ſionibus, legendum puto potiùs *Imphans*;quaſi infans;nam dominorum famuli,ac ſervi ſolent pueri appellari. [Reverſus eſt Abraham ad pueros ſuos. Geneſ. 22.] ideſt, ad ſervos; unicum enim filium habebat Abraham, de quo vocabulo in hac ſignificatione ſæpè in Sacra Scriptura. Itali quoque *Fante* appellant ſervum, ac pediſſequum, & *Fanteſca* famulam. Vide *Infans*. *Puer*.

Impensio, expenſio. [Summam verò impenſionum cum feſtinatione tranſmitto. In Regiſtr. S. Gregor. lib. 1. cap. 37.

Imperialis Corona. Vide *Infula*.

Imperator. FR. quare dicitur *Auguſtus*. Vide *Nobiliſſimus*. *Prophyrogenitus*. Quomodo coronatur. Vide *Infula*. Quomodo ornatur gladio, & pileo à Pontifice. Vide *Lectio*. Imperatoris titulus. Vide *Divalis*. *Necorus*. Titulus mortui Imperatoris. Vide Divæ memoriæ in dict. *Bonæ memoriæ*. Imperatoris Græci coronatio. Vide *Epicombia*. *Protheſis*. Ejus ſolemne ſceptrum. Vide *Acacia*. Ejus thronus. Vide *Anabathra*. Quomodo per Civitatem equitabat. Vide *Anacara*. Electores Eccleſiaſtici Rom. Imperatoris, ſi carent pallio, non poſſunt eligere Imperatorem. Vide *Pallium*.

Impetor, accuſor, interrogor, citor, poſtulor, [Impetebatur tunc Guntheramus de interitu (ut dixi) Theodoberti. Greg. Turon. lib. 5. hiſt. cap. 14.] FR. [Et quidquid providit cautio convocatorum, ducitis ad crimen impetiti. Ennodius in Apologetico.] Vide *Pulſo*.

Impetitio, accuſatio, citatio. Vide *Pulſatio*.

Implacabiliter. Vide *Infœderabiliter*.

Implacito. FR. cito, poſtulo [Qui ſingulis annis eos implacitaverunt. Matth. Pariſ. An. 1136. Vide *Admallo*. *Pulſo*.

Implorans. Vide *Sperans*.

Imponere Manus, ordinis Sacramentum conferre. [Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. Actor. 6. Tunc jejunantes, & orantes, imponenteſque manus dimiſerunt. Ibid. cap. 13. Manus citò ne impoſueris. 1. ad Timoth. cap. 5.] De quo ſæpè in Conciliis, & penes Sanctos Patres.

Impostor. FR. nedū deceptor dicebatur, ſed etiam qui pallio ſuper tunicā induebatur. V. *Chriſtianus*.

Imposturor, calumnior. [Alienis à Beato Gregorio verbis impoſturati. Hincmar. Rhemen. cap. 15.

Impotus. inſitus. [Si quis impotos de melario, aut de pirario tulerit. In l. Salica, tit. 29. §. 8.] Vox Belgica. *Impoten*.

Impressio. Vide *Coinus*.

Imprisius. FR. Vir ſtrenuus, ſeu æſtimabilis, ex gallica voce *Prix*, ideſt, pretium. [Videntes igitur magnates moram trahere periculum, juſſerunt diſtrictè toti familiæ ſuæ, & omnibus ſuis impriſiis ad arma, & equos celeriter avolare. Matth. Pariſ. An. 1258.

Impuderatus, abſque pudore. [De impuderato patre veſtro diabolo. Lucifer Caralitanus adverſ. Conſt. Imp.

Imputribilis. FR. immareſcibilis. S. Paulinus Nolanus Epiſc. epiſt. 2.

Inadibilis, inacceſſibilis. [Siquidem ſanè circa principia ſui ſolo paluſtri voraginatus, & veſtigio inſpectoris inadibilis eſt. Sidon. lib. 2. epiſt. 28.

Inadvertentia. Vide *Irrecogitatio*.

Inæqualitas, aliquando per febri ſumitur, ex eo quia temperamentum corporis ſoleat ſubvertere, ſeu ab inæqualitate pulſationis arteriæ. [Paulatimque inæqualitate vexatus, curſum vitæ præſentis explicavit, in vita S. Eugendi Abb.

Inalphabeti, ita vocabantur Fratres de plumbo, de quibus in dict. *Bulla*.

Inaltaro. FR. conſecro, dedico, ac Eccleſiæ dono. [Diaconiam Romæ, quam S. Mariæ in Coſmedin vulgariter nuncupant, ſibi Cardinali Diacono à Domno Papa Paſchali commiſſam, in auro, vel argento, in libris, ſeu paramentis, in domibus innumeris, in fundis, atq; caſalibus, in Religione præcipuè, in quantum Roma patitur, ſuper omnes alias inaltaravit. In vita Gelaſii Papæ à Pandulpho Piſano ſcripta, atque per D. Conſtantinum Cajetanum typis mandata.

Inaltero, confundo terminos ex inſcientia diſtinguendi. [Diviſa eſt mulier, & virgo: igitur, quas non diviſit, tacendo inalteravit. Tertullian. de Virg. velan. cap. 4.

Inanimalis, inanimatus. [Omnia denique moventur, aut à ſemetipſis, ut animalia, aut ab aliis, ut inanimalia. Tertull. adverſ. Hermog. cap. 36.] Ubi etiam habet Incorporale, ideſt, incorporeum.

In Antea, impoſterum. [Capitula prænotavi, ut faciliùs à querente in antea ſcripta reperiantur. Marculf. in præfat. formul.

Inaudientia, inobedientia. [Perniciem ſibi, & mortem per inaudientiam, & intemperantiam, provocent. S. Cyprian. epiſt. 27.] ideſt, peccatores.

Inauguratio. Vide *Polychronion*.

Inauris. FR. ornamentum, quod pendet ab aure. [Execranda autem eſt ſuperſtitio ligaturarum; in quibus etiam inaures virorum in ſummis ex una parte auriculis ſuſpenſæ deputantur, ſuperſtitioſa res eſt, can. Fucare, de conſecr. diſt. 5.

Incantatio. Vide *Enſalmus*. *Rapſodomantia*.

Incantator. V. *Caragus*. *Hydromantia*. *Obligator*. *Remediator*. Incantatrix. Vide *Incarminatrix*.

In Capillo. Virgo ſub patria poteſtate adhuc poſita, quia tunc in capillis Virgines incedebant, & è contra nuptæ velo capillos tegebant. [Qui filiam in caſa habuerit in capillo. Longobar. conſtit. lib. 2. cap. 24.] Vel ita dicitur, quia Virgo in primis nuptiis capite detecto comparebat, quod ab Optato Milevitano contra Donatiſtas ſcribente, inſinuari videtur, dum inquit: [Inveniſtis hujuſmodi virgines, quæ jam ſpiritualiter nupſerunt, quaſi ſecundò coegiſtis ad nuptias, ut crines iterum ſolverent, imperaſtis.]

Qui sequitur deinde, ostendens, quòd viduæ transeuntes ad secundas nuptias, has cæremonias minimè adhibebant, inquiens: [Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt, ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis festivitas.] In instrumentis, & contractibus matrimonialibus adhuc hic stylus, & modus loquẽdi viget in Sicilia, & *Filiam in capillo* virginem nubentem nominant. In Melita insula mea patria rigorosè præceptum eorum Præceptoris, & Gentium Doctoris observatur, qui fœminis capita velare jusserat: ideò in quolibet statu velatæ incedunt, & tantùm in die desponsationis Sponsa capillos demonstrat. Hebræorum virgines capite detecto incedunt; sed nuptis numquam permittitur proprios capillos ostendere, & ad ornatum suppositítios applicant. Vide *Soror in capillo*.

INCARDINO, verbum D. Gregorio frequentissimum significat immittere in possessionem, in Episcopum, Sacerdotem, vel in aliam dignitatem ordinare. FR. Sed propriè Cardinalem creare denotat. [Propterea te Joannem ab hostibus captivatum, Lesmianæ Civitatis Episcopum, in Squilitana Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem.] Et inferiùs: [Sin autem prædicta Civitas continua captivitatis calamitate premitur; in hac, in qua à nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas Ecclesia permanere, can. pastoralis, 7. qu. 1.] Ubi Glossa Cardinalem Ecclesiæ Squilitanæ Episcopum intelligit.

INCARDINATUS, stabilitus, & in possessionem jam positus.

INCARMINATRIX, incantatrix. [Comes transiturus erat per pontem juxta incarminatricem. In vita Sancti Caroli Comitis,] ejus Synonyma. Vide in dict. *Maga*.

INCARNATIO VERBI DIVINI. Vide *Oeconomia*.

INCASTELLO, *as*, verbum. FR. appropriare denotat. [Et Ecclesias à laicis incastellari, aut in servitutem redigi, authoritate Apostolica prohibemus, can. Sanctorum Patrum, 10. quæst. 1.] Glossa tamen ita explicat verbum *incastellari*, ut inde fiant propugnacula, quod potest etiam hoc pacto intelligi. [At Romanus populus cum Patricio suo Jordano (*idest*, *Petri Leonis filio*) in furorem versus Præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes, ac nobiles ex civibus ad subjectionem Patricii compellunt, & non solùm quorumdam illustrium laicorum turres; sed & Cardinalium, ac Clericorum domus subruentes, prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam B. Petri omnium Ecclesiarum caput incastellare sacrilegè, ac profanissimè non metuunt; peregrinos causa orationis advenientes, ad oblationem, quæstus gratia, plagis, ac verberibus cogunt, & quosdam ex ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu, & vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur, quos venerabilis Pontifex (*idest*, *Eugenius III.*) percusso priùs cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Jordane, adjuncta Tyburtinis Romanorum antiquis hostibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit. In epist. Lucii Papæ III. ad Corradum Imp. apud Ottonem Frising. lib. 7. cap. 31.] Item in appendice ad Radevicum Frising. de gestis Feder. Imp. de eo sic habetur: [ann. 1168. Imperator Anconam obsidet &c. ceciderunt ibi Romani ferè 9000. & capti ferè 300. subsequitur eos Imp. Leoninam Urbem, & Porticus Sancti Petri cremat, Ecclesiam incastellatam capit.

INCAUTELA. FR. Incuria, & sine cautione. [Unus incautior periit, ne multi per incautelam postea deperirent. Salvianus, lib. 6. de guber. Dei.

INCENSARIUM. FR. Thuribulum. [Incensaria argentea auro parata quatuor. In vita S. Gilberti Abb. 18. Febr.

INCENSATIO. Vide *Bulla*, *Thuribulum*, *Thurifico*.

INCENSORIUM, hoc nomen, quod reperitur, lib. 2. Chron. Casinen. cap. 98. non potest denotare thuribulum, quia ibi in quibusdam donis monasterio factis postquam de thuribulis facta est mentio, sequitur referendo: [Incensorium de argento unum.] Itaque naviculam incensi significare videtur.

INCENSUM. Vide *Olibanum*.

INCISIO. FR. insectio, quæ in propriam carnem prohibetur in Levitico, cap. 21. & etiam in aliis à Clerico fieri cavetur, lib. 3. Decret. tit. 50. de clericis, & Monachis, cap. 9. Ubi sic habetur: [Nec ullam chirurgiæ artem Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ adustionem, vel incisionem inducit.

INCISORES DENTES. FR. dentes primiores. Isidor. Etymolog.

INCISORIUM. Culter, novacula, vel quid simile. [Hæc (*idest*, *charitas*,) non delebitur in diluvio aquarum multarum, quia aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Hæc nullo incisorio sollicitudinum, sive occupationum radetur. Hæc nullo igne tribulationum, & malorum conflagrabit. Charitas enim nostra numquam excidit. Petr. Cellen. lib. 6. epist. 20.

INCLAMATUS. FR. publico monitorio ad tribunal citatus. [Edictis solemniter inclamatus ad judicem, cujus præceptione conventus est, venire neglexit. In edicto Theodorici Regis, cap. 155.

INCLINATIO CAPITIS, quando in Choro fieri debeat. Vide *Gloria Patri*.

INCLINIS, flexibilis, propensus. [Inclinem ad miserendum supernam didicit Majestatem. Chrysolog. serm. 93.

INCLUSUS, claustralis Monachus. [Ex Presbyteris, & inclusis in exilium, in Romanam directi sunt Civitatem. Anast. in Agathone.

INCOGNITUS. FR. Auctor, qui scripserat in Psalmos, & propter humilitatem ejus nomen celavit; sed ex m. ss. Benedicti XII. quæ extant

in Biblioth. Vaticana, n.4006.& alibi constat illum Michaelem Ayguanum appellatum fuisse.

INCONSILIO, disjungo, implacabilem reddo. [Qui per obedientiam pietatis suæ reconciliavit Patri mundum, quem inconciliaverat primi parentis inobedientia. S. Paulin. epist. ad Sever.

INCONFUSIBILIS. FR. sine confusione. [Sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis, 2. Timothei, c. 2.] ejus synonimum. Vide Zorobabel in dict. *Papa*.

IN CONTINENTI. FR. [Mandamus, quatenus actione plebani, & clericorum proposita, & responsione facta, monitione præmissa, compellatis eosdem &c. in continenti coram vobis super suis quæstionibus respondere &c. de mutuis petitionibus, c. 1.] Ubi Glossa sic exponit: [Istud in continenti intelligendum est nullo actu medio interposito, & est simile illi, mox, quod habes suprà de electione, c. qua propter, ubi habes multas interpretationes de hujusmodi dictionibus. Istud in continenti intellige durante judicio, ut dicitur in prima notula in fine.

INCONTRADICIBILIS, inconteſtabilis, inconvincibilis, & ejus comparativum *Incontradicibilior*, Tertull. lib. 4. adver. Marcion. ait: [Quid enim sapientius, & incontradicibilius confessione simplici?

INCORDOR. FR. cordi inspiro. [Divina clementia largiente, aliæ fidei sorori dignatus est Dominus incordari. In vita S. Rusticulæ Abbatissæ.

INCORPORALIS. Vide *Inanimalis*.

INCREDULUS, pro incredibili. [Isti vituperantes incredulum, & stultum asserunt. D. Ambros. c. 8. in epist. ad Romanos.

INCREMENTO. FR. verbum, accresco. [Dominus, qui incrementat,] vertit D. August. textum D. Pauli 2. Corint. c. 3. ubi habetur,] Deus incrementum dat.

INCROCO, inunco, unco traho, vel suspendo; Siculi *Incroccare*, & *Croccare* dicunt à gallico *Croc*, idest, uncus. [Si quis hominem sine consensu Judicis de ramo, ubi incrocatur, deponere præsumpserit. In lege Salica, tit. 69. §. 2. Vide *Inhamo*, *Obunco*.

INCUBATOR. FR. usurpator, occupator. [Ab his, qui suarum rerum incubatores, vel utilitatibus servientes, atque vacantes fuisse noscuntur, can. hæc hujus, 12. qu. 2.] ubi de bonorum ecclesiasticorum usurpatoribus loquitur; sic Macrobius de Dionysio Syracusarum Tyranno agens, [Aulæ incubatorem,] idest, injustè occupatorem illum appellavit.

INCUBO, lethargicus morbus, qui maximam somnolentiam causatur. [Genus fuerat gravioris aliquantò soporis, ut de incubone præsumptio est. Tertull. de anima, c. 43.] Vide *Nyctages*.

INCULTUS, adjectivum nomen, idest, deformis, inornatus. [Tota domus horret inculta. S. Ambrosius, lib. 1. Hexam. c. 9.

INCURRO, falli, & labi significat. [Ecce Maria interrogat, & si qui interrogat, dubitat, cur solus Zacharias, velut querulus percunctator incurrit? Chrysol. serm. 142.

INCURSAX, incursans, qui incursione vexat. [Ac si tibi nunc esset ad limitem Danubium contra incursaces Massagetas proficiscendum. Sidon. lib. 8. epist. 12.

IMDEFECTUS, indefessus, infatigabilis. [Jejunus, scilicet, semper, & indefectus, oscitans vescitur, follicans ruminat. Tertull. de pallio, c. 3.

INDEFINITUM. FR. dictio, quæ universali æquivalet. Glossa in c. 22. 5. decretal. tit. 33.

INDENTOR, utitur hoc barbaro verbo Lucifer Caralitanus Episc. ubi pro S. Athanasio scribens, ait: [Et vos veritati resistentes indentemini Episcopi interventu.] Aliqui existimant esse hoc verbum passivum, quod separari significet. Ludovicus de la Cerda inintelligibile hoc verbum esse fatetur, quòd ideò pro *Indentemini* corrigit *Integerrimi*; sed Vossius eruditissimus nostri sæculi vir *Indeptemini* legit, quod consequi, & acquiri significare docet; atque Luciferi verba significant, quòd Athanasii calumniatores, ejus interventu, veram cognitionem illius integritatis consequi debuissent: qui sensus consonans est, nam etiam nomē *Indeptor* in eadem significatione apud alios Ecclesiasticos Scriptores reperitur: sic Salianus, epist. 5. scripserat: [Gaudeo, quòd post gravamen, diuturnumque morbum spem etiam præsentis vitæ indepta es,] & Greg. Turon. lib. 10. c. 28. inquit, [Cujus nomen indeptus est.] Tandem Latinus Latinius oculatissimus Sanctorū Patrum observator in Biblioth. sacra ad ejusdem Luciferi opera inveniri affirmat verbum *Indento*, quod convincere significat. Sic in hoc sensu Luciferiana verba suprà allata, quod accusatores Athanasii ejus præsentia convicti essent, intelliguntur.

INDEPTOR. Vide *Indentor*.

INDEX, erat tabella quædam, qua loco campanulæ utebantur Monachi, ad præbenda exercitiorum signa. [Cùm index in oratorio percussus fuerit, mox omnes audientes, antequam currant, faciant sibi crucem in fronte, respondentes, Deo gratias; & tunc laborantes opus projiciant, artifices ferramenta dimittant, scriptores literam non integrent, omnis fratrum manus deferat quod agebat. Smaragdus Regulæ Benedictinæ Commentator, in c. 4.

INDI, Populi, quare per triduum tantùm sinebant diversare advenas? Vide *Xenoparochus*.

INDICTIO. FR. est revolutio quindecim annorum, qua peracta iterùm incipitur ab unitate, initiumque sumit à Januario, in bullis Pontificiis. Rubrica Breviarii, can. 5. Sed in diplomatibus imperialibus, & in aliis instrumentis principium sumebat ab 8. Kalend. Octobr. [Constantino imperante anno Christi 313. ante diem 8 Kalend. Octobris, quo die victus est Maxentius, Religioque Christiana in libertatem vindicata est; ergo quasi primordiis Christianæ libertatis Nicæni Conventus auctoritate institutum est, ut sublatis

olym

olympiadibus, annorum ratio ab eo tempore iniretur: sic ut quindecimo quoque anno nova esset indictio; anni autem singuli indictionis computarentur. Hotomannus]:||: sed aliter colligitur ex Gratiani Imperatoris rescripto, lib.18. de annona, & tributo in Cod.Theodos.nimirum, quòd 8.Kal.Octobr.incipiebat indictio, quia tunc jam annona collecta erat, ita ut unusquisque solvere poterat indictionem. FR. hinc in can. Majores, 16.qu.17. hæc habentur, nempè: [Majores nostri ideò copiis omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæsari censum reddebant. Modò autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas; modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.]:||: Itaque Indictio duplex erat, Imperialis, & Pontificia, illa incipiebat ab 8.Kal.Octobris, Baron. ann.312.n. 109. hæc autem à die Nativitatis Domini, idest, post tres menses indictionis Imperialis inceptæ, quæ prima vice in Concilio Constantiensi in usu posita fuit. Item *Indictio* appellata est *Distributio*, & *Fusio*, adi Baronium, ad an.312.num.108. Appellata autem est indictio, quia Imperator illam denunciabat, idem Baron. ibid. num.110. Quando, & quare inventa sit indictio, ibid.num. 106.107.& 108. Justinianus Imperator, ut in scripturis apponeretur, jusserat, idem Baron. ann. 537.n.19. Cassiodorus indicat modum inveniendi indictionem apud eundem Baron. an.562. n.5. In Græcorum autem fastis habetur, quòd prima vice cœpissent indictiones nominari in prædicto ann.312.ubi sic habetur: [Indictionum Constantinianarum hinc exordium.] FR. Aliquando indictiones cum nomine Imperantis notantur, ut *Indictio Valentiaca*, à Valente Imperatore, l.1c. de indulg. & debit. cap.75.:||. In scripturis ecclesiasticis prima mentio invenitur in Concilio Romano sub Julio Papa Primo, & in epist. S. Ambros. ad Æmiliæ Episcopos. Vide *Epacta*.

INDICULUS, citationis cedula. [Indiculus Regis ad Episcopum. Marculf. lib. 1. formul. c.6.] Et clariùs idem: [Si sacramentales homines cum ipso venire renuerint, jussione dominica, aut indiculo, aut sigillo ad palatium venire cogantur, lib.3.c.38.] nomen enim est diminutivum *Indicis*, quia cedula Superioris præceptum indicat.

INDIGERIES, indigestio.] At dives variis crapulatus ferculis, indigeriem suam ructabat ad cœlum. Chrysol. Serm. 121.

INDIGNUS. FR. [Indignis portæ dignitatum patere non debent, lib.5. decretal. tit. 31. c. 11. Vide *Inemeribilis*.

INDISCUSSUS. FR. solutus à rationibus administrationis. [Sed scholastici dixerunt, quia de fraudibus indiscussus esse non potest. D. Greg. lib. 1. epist. 42.

INDITIUM. Vide *Intersignium*.

INDIVIDUITAS, inseparabilitas. [Ad initium revocat matrimonii individuitatem. Tertull. de monogam. c. 5.

INDOMINICATUS, appropriatus, de quo vocabulo sæpè in donationibus Ecclesiæ favorabilibus, ut Vinea indominicata, Horreum indominicatum, & similia, idest, sub sola proprietate directi domini. Vide *Dominicalis*, *Dominicatura*.

INDUCO, illinio, casso, aboleo. [Possumus jam consultationem tuam inducere. Tertull. de fuga in persecut. cap. 4.] idest, ineptam illius consultationem à memoria delere. [Amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priori decreto. Sveton. in Cæsar.] FR. Et alibi ibidem: [Multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant.] Verbum juris est, & origo ea est, quia quæ in pugillaribus cereis scripta erant, ducto per ceram stylo interlini solebant, & obliterari.

INDULCORO. Vide *Edulcoro*.

INDULGENTIA, in festo alicujus Sancti concessa acquiritur, quamvis in eo die festum non celebretur ex impedimento dignioris officii. Vide *Octava*, *Statio*.

INDUMENTA SACRA. Vide *Arma Sacerdotalia*, *Vestis*.

INDUSIATUS. FR. investitus. [Cujus dignitatis honore indusiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus. In vita S. Adelardi Abb.

INEBRIOR. Vide *Debrior*. Inebriatus. Vide *Debriatus*.

INEMERIBILIS, qui non meretur. [Non quia aut substantiæ ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile. Tertull. adversf. Valent.] Vide *Indignus*.

INERVO. FR. Enervo, debilito.

Humor in venis dominetur ægrum,
Corpus inervat.

Prudentius in hymno post Jejunium.

——— Ne torpens, & inexercita virtus
Robur inervatum gereret sine laude palestræ.

Idem lib. 2. contra Symmachum.

INEVENTILO. FR. Eventilo. [Paleis verò lectuli ineventilatis multo tempore, velique sagello constrictis, pellicioque superposito conquievit. In vita S. Eugendi Abb. 1. Januar.

INFABRICATUS, incompositus, inornatus. [Si infabricata verba intra verecundum penetrale contineam. Ennod. Ticin. Episcop. in 7. Dictione.

INFANO, profano: [Quem in contemptum Dei, & Sanctorum ejus non fuerant crudeliter infanare reveriti. In vita S. Caroli Comitis.

INFANS, apud ecclesiasticos scriptores nonnumquam pro servo & ministro accipitur. [Saturninus Presbyter cum filiis quatuor, primo Saturnino juniore, & Felice lectoribus, Maria sanctimoniali, Hilarione infante. Sur. in vita SS. Dat. Fel. & Apul.] Qui omnes dum in quadam privata domo sacra ministrabant, Tyranni jussu comprehensi sunt, ergo Hilarion infans servus, & minister erat. In eadem significatione usus est Fortunatus, lib. 2. inquiens.

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Vide *Impans*, *Puer*.

Infanto, verbum, infantes educo, alo, nutrio. [Sed ille nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos ungit, nec mellis, & lactis societatem, qua suos infantat. Tertull. Adversf. Marcion. lib. 1. c. 14.] Ad liquores alludit, qui baptizatis præberi solebant, de quibus in dict. *Baptismus* dictum est.

Inferi, dicuntur mortui. Vide *Superi*.

Infernus. FR. locus damnatorum. Quare autem justè ibi æternaliter detenti crucientur? eruditè Gregorius Papa respondet inquiens: [Voluissent iniqui, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt quia in peccato semper vivere cupiunt, qui numquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut numquam careant supplicio, qui in hac vita numquam voluerunt carere peccato. Apud Gratian. in can. voluissent, de pœnit. dist. 1.] Sic ergo econtrà dicendum, quòd Beati in gloria æternaliter remunerentur, quia si infinitas vitas habuissent, numquam Deo displicere voluissent. Inferni proditor. Vide *Lazarus*. Infernus *Chaos* etiam dicitur: [Similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non ducatur ad chaos, can. si quis cum duabus sororibus, 33. quæst. 2.] Vide *Gehenna*.

Infertor. Dapifer. [Si quis majorem infertorem occiderit, in lege salica, tit. 2.] Vide *Dapifer*.

Infestuco. FR. immitto in possessionem. Ejus etymon. Vide *Fistucus*. Synonymum. Vide *Quanto*. Antithesis. Vide *Exfestuco*.

Infeudo. Vide *Imbeneficio*.

Infidelis. FR. dicitur etiam peccator; nam concupiscentia idololatria dicitur. Vide *Idololatria*. Hinc Concubina infidelis appellatur. [Quotiescumque autem Natalis Domini, aut reliquæ festivitates advenerint, non solùm ab infidelium concubinarum consortio; sed etiam à propriis uxoribus abstinere debemus, can. Quotiescumque, 33. q. 4.] & ibi Glossa. Infideles, nempè, Pagani possunt in Ecclesia manere usque ad Missam catechumenorum. Glossa in can. Judæi, de consecrat. dist. 4. Vide *Paganus*, *Forasticus*.

Infiducio. FR. oppignoro. [Si infans res suas vendiderit, vel infiduciaverit, lib. 2. tit. 29. l. 2. de prohibita alienat. minor.

Infirmitas. Vide *Morbi genera*.

Infirmus. Vide *Clinicus*.

Infiscor, confiscor. [Quòd ubi Rex annuisset, audiens Dominus Hincmarus Præsul, qui sedem tenebat Ecclesiæ Rhemensis, hanc infiscari Villam, regalis præcepti chartam in archivio hujus Ecclesiæ repertam, dationis hujusce seriem continentem, Carolo mittit. Flodoard. lib. 1. hist. Rhem. c. 24.

Inflabellatus, non agitatus à ventis, seu insufflatus: [His omnibus elementis, atque corporibus ignis inflabellatus est. Tertull. adversùs Valent.] Ejus antithesis. Vide *Folleo*.

Infloro. FR. sanè æquivocavit Jo. Lud. de la Cerda hoc verbum exponens pro flores colligere; nam *Defloro* diceretur potiùs, in quo sensu *Deflorationes* Anastasius Biblioth. appellavit opera ex variis authoribus excerpta, quæ à recentioribus *Florilegia* dicerentur. Itaque *Infloro* floribus adornare significat; sic enim populum ad festivitatem D. Benedicti concurrentem florum serto, corollæque comparans Oddo Abbas in sermone pro eodem inquit: [Nam non quique Pagenses; verùm etiam plebs urbana nobilibus viris conserta, Clericorum etiam honestis quasi inflorata per sonis lætabunda conflavit.

Infoederabiliter, implacabiliter. [Orationibus, & eleemosynis quorumdam adversùs eos infœderabiliter certantium. Petr. Damianus in vita S. Odilonis, c. 10. §. 22.

Infra. FR. pro intra. [Infrà Urbem, & porticum S. Petri. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 112. Qualem fratres alicujus Monasterii Cluniacensis infrà Italiam commorantes &c. Ibidem, const. 180. Omnia, quæ D. Benedictus infrà Urbem Capuanam possedit. Herempertus in epitom. ann. 887. Obsitus vallo infrà Urbem. Ibidem, ann. 909.] In propria significatione. Vide *Jusum*.

Infra Actionem. Vide *Actio Missæ*, *Canon Missæ*.

Infugo. FR. in fugam impello. [Etsi suspicio fuerit, ut post Sacramentum pacis, direxerimus eos quocumque, vel infugaverimus &c. in cap. Radelchisi, c. 16. apud Camillum Peregrinum in Hist. Princ. Longobard.

Infula. FR. Imperialis diadema, C. de quadr. præ. l. finali in fin. antiquum enim usum coronandi Imperatorem, ex Alciato Laurentius Merula, lib. 2. de Antiq. Galliæ Cisalp. c. 9. ita refert: [Coronandi autem hic mos observabatur. Ante arma Pontificiis vestibus indutus Antistes, petentem se coronari Romanorum Regem, sacro oleo dextro in humero perlinibat: in medio dextræ manus digito annulum mox collocabat, deinde ensem nudum tradebat, subinde capiti coronam, dextræque sceptrum imponebat; hancque omnem solemnitatem publicis documentis jubebat esse testatam: sceptri fastigio pomum aureum stabat, quo Asiæ, Africæ, & Europæ inscriptio brevis inest; suprà pomum Crux aurea inseritur &c.] Cætera quæ ad Imperatoris coronationem spectant. Vide *Pectorale*. Item Infula mitram significat. [Cum Apostolicis infulis celebrantem. Anastas. Biblioth. in Adriano II. Hoc anno (*nempè* 1244.) Papa Innocentius (*idest*, *IV.*) concessit Decano majoris Ecclesiæ, usum Mitræ, seu infulæ in præcipuis festivitatibus. Trithemius in Chron. Sponimense. Extranearum habitatores urbium tanto se tripudio jactabant, quasi ipsis propriè profuturus infulas sacerdotales exceperit. Ennodius Ticinen. Episc. in vita S. Epiphanii.] Item Infula aliquando pileum denotat. Clement. c. 2. de vita, & honestate Clericorum, & ibi Glossa, §. Infulam. [Domino charissimo Summi Pontificatus infula prædito, viro Apostolico

lico Zachariæ Bonifacius servus servorũ Dei, in tom. 3. Conc. pag. 428. edit. Venetæ. [Vide *Mitra*.

INFUNDARIUM, seu *Infusidarium*, quælibet leguminum species in aqua infusa; ideò Romæ lupinos in aqua infusos *Infusaglia*, seu *Fusaglia* vulgus appellat. [Totidem aliquando diebus nullo refecisse cibo, nisi parco leguminum infundario, in vita S. Petri Damiani.

INGENITURA, sterilitas, impotentia generandi. [Ingenituram, & sterilitatem suam eidem Patri referens. In vita Sancti Vitalis Abb.

INGENIUM. FR. instrumentum Notarii. [Sive per traditiones, sive per chartularum inscriptiones, sive per aliquo legali ingenio, vel tenore. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 90.

INGENUILIS. FR. res libera. [De unoquoque manso ingenuili exiguntur sex denarii, & de servili sex. De Gestis Normand.

INGENUUS. FR. licèt nomen hoc sit liberi hominis appellativum, seu illius, de quo Justinianus, lib. 1. institut. tit. de ingenuis; in decretalibus tamen aliquando pro libertinis sumitur. [Fortè dicit aliquis, Clericus fieri non permittitur, nisi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiatur, can. instruendi, de servis non ordinandis.] Ibi Glossa. Vide *Fulboran*.

INGLANDOR, glandibus cibor, vescor. [Sed & porcos, qui annuè sæpiùs dictæ domocultæ inglandati fuerint, capita centum exinde occidantur, & in eodem paracellario reponantur. Anast. Biblioth. in Adriano I.

INGRATIA, ingratitudo. [Pœnitet fidei, amoris, simplicitatis, patientiæ, misericordiæ, prout quid ingratiam cecidit. Tertull. de pœnit. c. 1.

INGRATIFICENTIA, ingratitudo. [Dum ingratificentiam reddunt gratiæ Salvatoris. Fulg. lib. 3. ad Max.

INGRATITUDO, pro offensa, & indignatione. [Sed ut longiùs se ingratitudo nostra, quam tu tibi excitasti, produceret. D. Gregor. in regist. lib. 7. cap. 8. Vos nostram incurrisse ingratitudinem judicastis. Ibidem cap. 3. ad Marcellinum Proconsulem,] ac passim ibi hoc loquendi modo idem utitur.

INGRAVEDO, odium intrinsecum, animi aversio, antipathia. [Nullas in hac contentione ingravedo vires accipiat; sed sola inter te, & filios tuos pax, sicut decet, & charitas perseveret. S. Gregor. in registr. lib. 7. c. 108.

INGRESSA, & *Ingressora* idem significans. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 61. Vide *Introitus*.

INGUADIO, Vide *Guadia*, *Invadio*, *Vador*.

INHAMO, hamo capio. [Nam sectatores christiano dogmati, ac sensui si repugnaverint, mox te magistro vernaculis implicaturis, in retia sua præcipites implagabuntur, syllogismis tuæ propositionis uncatis volubilem tergiversantium linguam inhamantibus, dum spiris cathegoricis lubricas quæstiones tu potiùs innodas, acrium more medicorum, qui remedium contra venena, cùm ratio compellit, & de serpente conficiunt. Sidon. Episc. lib. 9. epist. 9.] Vide *Incroco*.

INIMICITIA. Vide *Faida*. Inimicus. Vide *Faidosus*.

INITIATORES, dicti sunt Apostoli. Vide *Apostolus*. Dicuntur *Initiatores* etiam Patrini. Vide *Baptismus*.

INITIUM NOCTIS. Vide *Completorium*.

INJURIA. Vide *Parœnia*.

INLUDIUM, illusio. [Præsumens, scilicet, nihil aliud se, quàm inludia animarum somniaturum jurgentium, & inquietantium sanguinis sui concubinum. Tertull. de resurrect. carnis, cap. 16.] Dictio *Vrguentium* pro urgentium, est Tertulliano familiaris. Vide *Colludium*.

INNOCENTIÆ PRIMUS GRADUS. FR. est odisse nefanda, can. odio, dist. 86. Innocentia, idest, sceptrum Græci Imperatoris. Vide *Acacia*.

INNOTESCO. FR. hoc verbum penès D. Gregorium in sensu transitivo reperitur, idest, notum facere. [Petrus Diaconus nobis innotuit &c. lib. 7. epist. 112.

INNUPTUS, cœlebs. [Quando novissimus Adam, idest, Christus innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exilium. Tertullian. de Monog. c. 5.

INOBEDIENTIA. Vide *Inaudientia*)(*Obedientia*.

INOFFICIOSUM testamentum, quid significet: Vide *Testamentum*.

INORDINABILITER, absque ordine, confusè: [Ipsi nos fallimus, quoties inordinabiliter credimus. In lib. cujus titulus est, de singul. Cleric. sect. 2.] qui tractatus communiter S. Cyprian. existimatur.

INORMIS. FR. pro *Inermis*, fortasè scriptoris error est:

Flammis combussit inormen. Aldelmus.

INORO, in oram usque corono; antiquitùs enim cratera triumphantium coronabatur. [At enim & calix benè sibi conscius, & diligentia ministerii commendatus, de coronis quoque potatoris sui inorabitur. Tertull. de resurrect. carnis, c. 16.] FR. & in sensu accommodatitio intelligi posset illud Ecclesiast. [Et coronavit eum in vasis virtutis, c. 45.

INQUISITIO. FR. Sic appellatur inquisitionis tribunal contra hæreticam pravitatem. De origine, & progressu hujus tribunalis tractatum composuit Ludovicus Paramus; sed nimis latè ab Adamo transgressore divini præcepti, coram Deo inquisito, ejus exordium refert. Constat tamen antiquum fuisse, & dicebatur Decania. Vide *Decania*, cujus præses *Decanus* dicebatur. De Inquisitoribus hæreticæ pravitatis fusè agitur in sexto, de hæreticis, & recenter Sebastianus Salelles, & Thomas del Bene eruditissimè scripserunt. *Inquisitor* in rigore non dicitur Judex. [Quasi non Judices, sed Inquisitores propriè existerent, lib. 2. decretal. cap. 19. de Judiciis. Antiquitùs erat etiam rigorosissimum in Gallia hoc tribunal; sic enim de anno 1310. Joannes Villanus, part. 1. lib. 9. c. 3. testatur: [Arnoldo di Villanova Provenzale si partì da Parigi per tema dell' Inquisitione, e se n'andò in Sicilia.]

Con-

Concilium postea Viennense, de ann. 1312. auctoritatem Inquisitoribus ampliavit. Odoricus Raynaldus in hoc anno, n. 21. Ejus pœna. Vide *Immuratio*.

INRUFATUS. Rubens. [Si tibi lenticulam defruto inrufatam obtulero, statim totos primatus tuos vendes. Tertull. de jejun. adverſ. Pſych. cap. 17.] Ubi contra guloſos loquitur, qui ad inſtar Eſau, qui primogenituram rubentibus lenticulis commutavit. Vide *Rubrico*.

INFANGENTHEOF. Vide *Saca*.

INSEPULTAM FACERE SEPULTURAM, Optati Milevitani phraſis, ideſt, de indignis defunctis nullam in Altari commemorationem facere, imò illos ſepultura privari intelligit, dum inquit: [Clarius Presbyter in loco Sabbulenſi ab Epiſcopo ſuo coactus eſt, ut inſepultam faceret ſepulturam.] De Donatiſtis loquitur, qui in loco ſacro ſepeliri non debuerant.

INSIGNE SUBJECTIONIS, dicitur velum mulieris. Vide *Velum profeſſionis*.

INSINUATIVA. Vide *Emphaniſtica*.

INSINUATIVUM. FR. donum à Clericis præſtitum Epiſcopo in principio ſui ingreſſus, ut ejus gratia inſinuarentur. Vide *Xenon*.

INSPECIATUS, deformis. [Spiritualem tamen ſubſtantiam illam, ut naturalem quendam impetum Æonis, ſed informem, & inſpeciatam. Tertull. de reſurr. carn. cap. 16. Vide *Infabricatus*.

INSTALLO. FR. in poſſeſſionem immitto per ſeſſionem ſtalli in choro. [Inveſtientes eundem, & ſolemniter inſtallantes, de conceſſ. præbendæ, c. 7.] Vide *Inthronizo*.

INSTALLATIO, poſſeſſio per ſtalli ſeſſionem tradita. [Quòd tam in curia Romana, quàm alibi, pro confirmatione electionum, admiſſione poſtulationum, proviſione, inſtallatione, & inveſtitura de Eccleſiis Cathedralibus, de cætero nihil penitùs exigatur ratione literarum. Concil. Baſilien. ſeſſ. 21.

INSTRATUM EQUI. Vide *Dorſuale*, *Mappula*, *Nacus*, *Synthema*.

INSTRIGO. FR. viſcera transfodio, l. ſi quis cervum, de damno.

INSUBSTANTIVUS, ſine ſubſtantia; ſic atomos appellavit D. Ambroſius, inquiens: [Qui ſic minuta, & inſubſtantiva principia cœlo, ac terris darent, lib. 1. Hexamer. c. 2.] Ubi contra philoſophos loquitur, qui rerum principia atomos eſſe aſſerebant, quæ principia D. Baſilius ἀνυποστάτους ἀρχὰς appellavit.

INSUFFERIBILIS, intolerabilis. [Ideò lex inſufferibile pondus; gratia autem delectatio cordis eſt. Chryſoſt. hom. 28. in c. 11. Matth.

INTARTA, & *Intartizo* mendosè. Vide *Antarta*.

INTERANEUM, inteſtinum. [Et juſſit eum extenſum in equuleo unguibus radi, ut patefacta ejus interanea viderentur. In vita S. Hilarii Epiſc. & Soc. mart.

INTERCALARIS DIES. Vide *Epacta*.

INTER CANEM, ET LUPUM, hic modus loquendi apud Eccleſiaſticos Scriptores ſignificabat crepuſculorum tempus, quo defectu luminis non diſcernitur canis à lupo. [Infrà horam Veſpertinam inter canem, & lupum venerunt, & interfecerunt dictum Joannem. Marcul. Vide *Crepuſculaſcens*.] FR. Gallicè etiam dicitur *Entre chien, & loup*.

INTERCAPEDINO, interponor. [Intercapedinante etiam tantummodò noctis ſpatio. In vita Sancti Marcelli Papæ, lib. 2. cap. 3. §. 10.] Vide *Interſtes*.

INTERCEDO. FR. Sancti Patres Africani pro obſto, & contradico uſurpant aliquando: [Cumani ſenes interceſſerunt. Auguſt. lib. 3. de Civit. cap. 11. Quos Deus non interceſſerit adversùs ea. Tertull. lib. 2. contra Marc. cap. 7.] Vide *Expungo*.

INTERCESSOR. FR. Viſitator Sede vacante. Gloſſa in can. conſtitutum, 7. qu. 1.

INTERDIARIUS. FR. latro diurnus, & econtra nocturnus latro *Dormitator* dicitur.

INTERDICTUM. FR. Eccleſiaſtica cenſura. Quomodo ſepeliantur mortui tempore interdicti. Vide lib. 5. decretal. tit. 18. c. 11. Quomodo in reliquis functionibus tempore interdicti agendum ſit. Vide in eodem, lib. 5. decretal. tit. 40. c. 17. Vide etiam hic in dict. *Clauſura*, *Dogma*.

INTERNECIDA. Vide *Internecinum*.

INTERIBILIS, qui interire poteſt, mortalis. [Aut ſi & anima interibilis, ideſt, non immortalis. Tertull. de reſurrect. carnis, cap. 43.] FR. In eodem ſenſu Arnobius, lib. 2. adver. Gent. ait: [Argumenta quibus animas paſſivas, atque interibiles invenitur.

INTEREMPTOR. FR. Idem ac Proxeneta, in can. Clericus quilibet, diſt. 91. quaſi ſit medius inter emptorem, & venditorem. Gloſſa ibid. Vide *Proxeneta*.

INTERNECINUM. FR. falſum teſtamentum, cujus cauſa ſcriptus hæres interfecit teſtatorem, ut videlicet, ex eo acquiri hæreditas poſſet. Notarius autem, & alii fraudem hanc committentes *Internecidæ* appellantur, & revelantes in premium hæreditatem acquirunt, l. qui vel internecini, C. Theodoſ. de accuſat. Gloſſa Iſid. Cujacius in obſervat.

INTERNUNDINIUM. FR. ſpatium novem dierum, in quo durant nundinæ, & non nonus, & ultimus nundinarum dies, ut aliqui æquivocarunt. Alii tamen, *Internundinum* legunt, qui reprehenduntur à Victorino Afro.

INTERPOLO. FR. obſcuro, ſeu interrumpo. Gloſſ. in extrav. de pœnit. & remiſſ. c. 1. §. Interpolatis.

INTERPRISA. FR. ex gallica dictione *Entrepriſe*. Italicè verò *Sorpreſa* dicitur, ideſt, aggreſſio. [Si fortè Rex Francorum contra formam treguarum aliquas feciſſet interpriſas. Matth. Paris, ann. 1242.

INTERSATILIS. Vide *Diacopoton*.

INTERSIGNUM. FR. argumentum, ſignum, congruentia, indicium. [Unde præfatus Poteſtas ad eundem ſcholarem nuncios deſtinavit, ut cer-

ut exponeret, si quæ sciret de fure prædicto, vel traderet intersignia.] Et inferiùs: [Potestas igitur receptis talibus intersigniis, latronem ipsum apparitoribus suis tradidit puniendum, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 19.

Intersteѕ, interpositus, [Et si desierunt vetera, cœperunt nova, interstite Joanne. Tertull. lib. 4. advers. Marcion.

Interstitium. Vide *Parastitia*.

Intertio, depositatio pignoris apud tertiam personam; unde formatur posteà adjectivum *Intertiatus*, depositatum, & sequestratum in manus tertii significans: [Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei, super quem intertiata fuerit, sacramento se excusare de furto. Benedictus Levita, lib. 6. c. 209.

Intertius, pignoris depositarius, seu conservator.

Interversor. FR. Dilapidator, Cod. Theod. lib. 10. tit. 1. quem D. August. lib. 3. Confess. cap. 3. *Eversorem*, & alibi *Decoctorem* appellat.

Intestabilis. FR. is, qui testis esse non potest, can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. §. in testimonium. Sed in Extravag. Jo. XXII. de pœnis Intestabilis dicitur activè, & passivè, ibi Glossa.

Intestatus. FR. qui absque testamento decesserit. Glossa in c. 7. lib. 3. decretal. tit. 26.

Intestinum. Vide *Interaneum*.

Inthronizo, possessionem trado in throno collocando. [Beatus Valerius Episcopus, dum sibi providet successorem, magnum Augustinum Ecclesiæ Hipponensi inthronizat. Petr. Damian. epist. 9.] FR. [Nam sicut Episcopi habent potestatem ordinare Episcopos, & reliquos Sacerdotes: sic quoties utilitas, aut necessitas coegerit, supradicto modo mutare, & inthronizare potestatem habent; non tamen sine sacrosanctæ Romanæ Sedis authoritate, & licentia, can. mutationes, 7. quæst. 1. Principes enim inthronizaverunt eum, can. sanè, 16. qu. 7.] Vide *Installo*.

Inthronisticum, stipendium, quod pro consecratione Episcopi solvebatur, quod simoniacum esse declaratum fuit.

Intimo, affigo, impono. [Nullus clavus argentum intimat tabulis. Tertull. de habit. mulier, c. 5.] Ac idem, exponens, cap. 4. epist. D. Pauli ad Ephesios, in tract. de resurrect. carnis, c. 40. inquit: [Sensibus utique intimandum Dominum significavit.] FR. Hinc quia citationes affigi solent, & exponi, *Intimationes* posteà dictæ sunt. [Henericus Presbyter nobis humiliter intimavit, quòd cùm laicum quendam &c. lib. 5. decretal. tit. 14. c. 2.] ubi *Intimavit*, idest, exposuit, ac sequitur facti expositionem; sæpè enim in sac. canonib. *Intimare* pro exponere usurpatur.

Intolerabilis. Vide *Insufferibilis*.

Intra. Vide *Infrà*.

Intramuraneus, intra ambitus murorum contentus. [Ad intramuraneam eum Castri Ecclesiam detulerunt. In vita S. Greg. Episcopi Ligonen.] Ita econtrà apud S. Ambrosium; *Extramuraneus*, legitur.

Introitus, principium recitationis Missæ, quod fit in cornu Altaris sinistro. *Introitus* dicitur, quia canitur, dum celebraturus Sacerdos ingreditur ad Altare; ideò *Ingressa* in ritu Ambrosiano denominatur: à Sancto verò Gregorio *Antiphona* dicitur, quia alternatim canitur. Valaf. lib. de reb. Eccles. cap. 22. qui existimat hanc Missæ partem à Cœlestino Papa I. institutam fuisse, sic inquiens: [Antiphonas ad introitum dicere Cœlestinus Papa quadragesimusquintus instituit, sicut legitur in Gestis Pontificum, cùm ad ejus usque tempora ante sacrificium lectio una Apostoli tantùm, & Euangelium legeretur] Sed ex Cassiano, lib. 3. de Institut. Monach. c. 11. ante Cœlestinum cani Introitum solitum fuisse colligitur. Quare Baron. ad ann. 432. num. 34. Introitum ad Missam pro Ecclesia Romana decretasse Cœlestinum putat, idem quoque opinatur Bellarm. lib. 2. de Missa, cap. 16. In introitu antiquitùs psalmus integer canebatur; sed posteà propter populi tœdium (ut ait D. Aug ser. 115. de tempore) detruncatus est; ita ut unicus Psalmi versiculus cum replicatione antiphonæ cani cœperit. De introitu Dominicæ II. post Epiphaniam refert Durandus, lib. 7. cap. 19. quòd Cæsar Augustus jusserat omnibus Civitatibus Romano Imperio subjectis, ut in signum subjectionis, Romam quotannis pugillum terræ mitterent, quo in determinato campo projecto, in collem tractu temporis creverat; ubi deinde Christiani Ecclesiam ædificaverant, quæ in præfata Dominica dedicata fuit; ideò in introitu ejus Missæ habentur illa verba: *Omnis terra adoret te, &c.* Introitus feriæ IV. post Dominicam IV. Quadrag. totus ad sanctum Baptismum allusivus est, quia in eo die tertium, & solemnius Catechumenorum scrutinium fieri solebat. Durand. lib. 6. cap. 56. Quare in Dominica Septuag. dicitur Introitus *Circumdederunt me, &c.* & quare ad Sabbatum in Albis Introitus incipit: *Eduxit &c.* Vide *Septuagesima*. In festo S. Agathę dicitur *Gaudeamus omnes, &c.* ad denotãdam singularem, insolitamque lætitiam, qua Beata hæc Virgo ad martyrium incesserat. Durandus, lib. 7. c. 47. In Missa SS. Gervasii & Protasii habetur Introitus: *Loquetur Dominus Pacem, &c.* à Gregorio Magno compositus, quia in eò die conclusa fuerat pax cum Agisulfo Longobard. Rege, Durand. lib. 7. cap. 13. Introitus *Salve Sancta parens* de Sancta Maria ex Sedulii versibus decerptus fuit. Symbola autem Introitus, denotant in primis Salvatoris nostri in terris adventum; ideò eo tempore canitur, quo Celebrans de sacrario, sive Pontifex de throno ad Altare procedunt. [Hierarcha igitur sacra facturus, de throno, in quo aliis circumstantibus sedet, descendens, Dei Verbi ad nos condescensionem figurat. Simon Thessalonic. lib. de Templ. c. de mystag.] Quin & tam thronus, seu cathedra Episcopalis, quàm sacrarium ad australem Ecclesiæ partem collocabatur, ut illis propheticis Habacuch verbis alluderetur, nempè [Deus ab austro veniet] extant enim adhuc in pervetustis Eccle-

siis

sis Sacristiæ in earum australi parte, & ex lib.de divin. offic. habetur, quòd: [Ab australi parte sit, declarat Dominum Jesum à parte meridionali ortum esse; nam Hierusalem in meridie habet Bethleem, à quo loco ipse Salvator venit.] FR. Torrigius etiam de Cryptis Vatic. impress. secunda, pag.436. ex Jacobo Grimaldo refert picturam inveniri, quæ Joannem Papam XXII. repræsentat indutum planeta sub baldachino ex sacristia exeuntem :||: Item denotat *Introitus* reiteratas SS. Patrum veteris testamenti preces pro adventu futuri Messiæ, & ideò replicari Introitum ait Innocentius III. lib.1. de myst. Miss. cap.18 In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecost. non dicitur Introitus. Quando autem in Introitu non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri*. Introitus *Cùm sanctificatus fuero &c.* Vide *Scrutinium*.

Intrusio. Vide *Purprestura*.

Invadio. FR. pignoro, cautionem exhibeo. [Possessionem pro CXC. marcis, & libris denariorum invadiavit. Burcher. de casib. S. Galli, cap 11.] Dicitur etiam *Inguadio*. Vide *Guadia*, *Pignora*, *Vador*.

Invectivaliter, invectivè. [Qui satis invectivaliter abusi nominum nuditate, carpebant plurimum vitia. Sidonius, lib.1. epist. 11.

Invectum, donum. [Siquidem rector animus facilè communicat spiritui invecta. Tertull. de pallio.] Vide *Behem*.

Inventarium. Vide *Breve*, *Commemoratorium*.

Inventio S. Crucis. FR. ad Nonas Maji celebrari jussit Fabianus Papa, quia hoc die Crux inventa fuerat, can. Crucis Domini, de consecr. dist. 3.

Investis, nudus, sine veste. [Nudus, & investis figulo suo consistit. Tertull. de pall. c.3.] Ubi de Adamo loquitur. Item puerum denotat.

Tradidit investem rectorem fortè Magistris,
Ut puer indocilis librorum disceret artes.

De Sancto Chrysantho puero cecinit Aldhelmus: & in eodem sensu usus est S. Felix Papa in ejus decretal. ubi de pœnitentia pueris imponenda ait: [Pueris autem, quibus, quòd adhuc investes sunt &c.] Synonymum hujus vocabuli. Vide *Vesticeps*.

Investio, *Investitor*, & *Investitura*. FR. possessionem trado. [Ecclesiæ pro quiete Monachorum à Sanctis Catholicis Episcopis traditæ per Sacerdotes ab eis ordinatos, & investitos debeant instituì, can. visis literis, 16. quæst. 2.] & inferiùs: [Majus enim fuit possessionem dare, quàm investituram concedere.] Et mox: [Quomodo possessoris jura cognoscentur, & suarum rerum sibi tributa reddentur, ubi quod suum est, per alterum datur, & cùm voluerit, aufertur?] Et inferiùs: [Monachis deinceps omnino licentiam damus suarum Ecclesiarum investitores fieri.] Vide *Redinvestio*. Varias cærimonias Antiquorum in investituris bonorum. Vide *Fistucus nodatus*.

Investitus. Vide *Indusiatus*.

Investituræ Antiquorum, qua cæremonia solemnizabantur. Vide *Fistucus nodatus*, *Vvarpio*.

Invicem, quid significet apud antiquos Theologos. Vide *Sine invicem*.

Invidi Descriptio. Vide in dict. *Flamonium*.

Invitatorianus, Officialis Monachorum Cisterciensium, qui curam habebat intonandi in choro. Item *Subinvitatorianus*, ad quem defectu primi Choristæ intonare pertinebat, seu secundariò intonabat.

Invitatorium, Antiphona, quæ replicatur ad psalmum *Venite exultemus*, qua invitatur populus ad adorandum Deum. In officio Mozarabico appellatur *Sonus*. In regulis monasticis denominatur *Versus aperitionis*, sive *Responsorium hortationis*. Vide *Versus aperitionis*. Et in nonnullis pervetustis cæremonialibus vocatur *Antiphona invitatoria*. Igitur in triduo hebdomadæ majoris relinquitur, ne unitè cum judaico populo Christum adoremus, quem illi in passione ejus illudentes adorabant: ob eandem rationem in festo Epiphaniæ etiam reticetur, ut dictum est in dict. *Epiphania*. Amalatius autem ait, c. 5. de ord. Antiph. quòd: [Solet Apostolicus canere in vigiliis, & in Ecclesia S. Mariæ ad Præsepe sine invitatorio.] Fortassè, quia ibi est idem Christi Præsepe, ut significaretur, quod idem infans ibidem proprio vagitu ad ejus adorationem populum invitet. Invitatorium in Conversione S. Pauli, quod incipit *Laudemus Deum nostrum in conversione, &c.* ab Hermanno Contracto compositum fuit.

Invito. FR. induco. Glossa in cap. 1. extrav. Jo. XXII. de verbor. signif.

Inuxora, Virginitatis epitheton. [Non tibi sufficit de summo illo inuxoræ Virginitatis gradu, in secundum deliquisse nubendo. Tertull. de exhort. ad castit. c.9.] græcam phrasim imitavit ἄγαμον. In aliquibus tamen codicibus mendosè *Junxere* habetur, quod à Pamelio correctum fuit.

Inzapati hæretici. Vide *Gazari*.

Joannis Baptistæ Caput. Vide *Lucar*. *Equites Melitenses*. Ejus Missa. Vide *Missa Nativitatis S. Jo.* Luminaria in ejus festo. Vide *Nedfratres*. Joannes Euangelista. Vide *Theologus*.

Jo. Damascenus. Vide *Chrysoras*, *Mansur*.

Jocalia, res pretiosæ, ut sunt gemmæ, & similia ornamenta. De etymologia hujus nominis, quo Latini numquam usi sunt, est proinde maxima inter Auctores opinionum diversitas; sed magis consona mihi videtur Angeli Roccæ sententia, qui à Joco nomen hoc deducit, quæ à Doctore Jo. Francisco, lib.2. consf.452.n.5. confirmatur, qui inquit: [Jocalia dicuntur, quæ joci, ac festivitatis gratia parantur.] FR. puto tamen *Jocalia* à jugulo dici: in quo loco ligantur, & pendent, ut sunt aureæ murenulæ, viriolæ, viriæ margaritarum, & aliarum gemmarum fila, catenæ aureæ, torques, & similia; sive à *Jugalitate*, idest, sponsalitio, quia tunc jugalia solent sponsis donari. Vide *Jugalitas*, *Jugulum*.

Jocista, jocularis: [Jocista sæpè jocis intendit. Glossa ver.] Vide *Goliardus*.

Jocularis. Vide *Jocista*.

Jordanis aquæ incorruptæ. Vide *Epiphania*.

Joviniani. FR. hæretici, can. fugerat. & can. si enim, de pœnit.dist.2. Dicuntur etiam *Joviniani-stæ* à Joviniano Monacho, qui non admittebant differentiam aliquam inter continentiam, & coitum, inter abstinentiam, & crapulam, 24. qu. 3. can. 39.

Jovis Dies in primitiva Ecclesia celebris. Vide *Feria quinta Jejunium*.

Irenæus, εἰρηναῖος, pacificus, quietus. *Irenæum* appellatum est quoddam in Bithinia monasterium, ex eo quia remotum à populari strepitu erat. FR. Irenæum pacis studiosum interpretat. Eusebius, lib.5. histor.Eccles. c. 24. in fin.

Irenarcha, εἰρηνάρχης, Princeps pacis, nomen Christo Domino adaptatum, quia nos Æterno Patri conciliavit. [Verè princeps pastorum, & irenarcha Christus ab omnibus concorditer habetur. Michael Syngellus.] Erat etiam sæculare officium: [Irenarchæ, qui ad provinciarum tutelam quietis, ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à decurionibus judicio præsidum provinciarum idonei nominantur. Codex Justiniani, lib.10. c. 75.] FR. incumbebant etiam tales Irenarchæ ad publicas morum disciplinas, & vitia corrigenda, l.ult.§.Irenarchæ, 7. de muneribus, & honoribus. Sed ex abusu deinde propriæ auctoritatis Irenarchæ publicæ quietis turbatores evadendo, ab Imp. Honorio, & Theodosio abrogati ideò fuerunt, ut in Cod. Theodos. lib. 1. de Irenarch. habetur. Justinianus verò denuò eos restituit, ut in leg. unic. Cod. de Irenarch. habetur.

Iringus. FR. pacis internuntius. [Mittitur igitur Iringus ab Irminfrido cum supplici legatione, & omnibus suis thesauris ad Theodoricum pro pace, ac spontanea deditione: & accedens Iringus, hæc ait, Misit tibi quondam tuus propinquus, modò servus &c. Vviticbindi Monachi, hist. Saxonum, lib. 1.] dictio quidem ex græco vocab. εἴρειν, quod est nunciare; unde *Iris* dictus est arcus cœlestis, quia pluviæ cessationem nunciat.

Irim de cœlo misit Saturnia Juno.

Virg. 5. Æneid. ex Homero, qui sæpè hac fabula utitur.

Irrecogitatio, advertentia. [Quasi irrecogitationem excessus sui passa statim se refrænat, & revocat, Tertull. de exhortat. ad cast. c. 4.

Isac. Vide *Senile pignus*.

Iscariotha, patria Judæ Redemptoris Discipuli, & proditoris, de qua patria varii varia; sed si advertamus, quòd omnes Christi Discipuli ex Galilæa fuerant, rectè non extra eam regionem Judæ patriam inveniri debet; at cùm *Carioth* situata sit in tribu Judæ, Josue, cap. 15. & *Isch*, hebraicè hominem significet, *Iscarioth*, rectè homo ex Carioth interpretatur. FR. Oddo autem Cluniacensis Abbas in sermone de Magdalena *Scarioth* illum appellat.

Isidis Deæ vestigia: Romæ per errorem in quodam lapide pro Sancti Angeli vestigiis diù adorata. Vide *Litania*.

Isidos Plocamon. Vide *Spatalium*.

Isotypon. Vide *Antitypon*.

Itali, nonnullis Arabicis vocabulis utuntur. Vide *Versus Leoninus*.

Ite Energumeni, proferebat Diaconus ante Missæ consecrationem. Vide *Energumenus*.

Ite In Pace. Vide *Ite Missa est*.

Ite Missa Est. Verba in fine Missæ, quibus fidelis populus dimittitur; nam benedictio à Sacerdote non post *Ite missa est*, ut modò fit; sed post communionem dabatur: hinc Alcuinus inquit: [Finitis omnibus, adstanti, & observanti populo absolutio datur, inclamante Diacono, Ite missa est, de divin. off.] Quam cæremoniam à Leone Papa institutam fuisse Radulphus refert; sed antiquior reperitur, in Liturgia, scilicet, Sancti Petri. Dicitur autem in diebus festivis, quando populus adesse supponitur. In ferialibus verò dicitur *Benedicamus Domino*, quia tunc ferè Ecclesiastici reperiri solent, quibus non fiebat missum, cùm ad divina Officia persolvenda remanere deberent in Ecclesia. Hinc in prima noctis Nativitatis Missa *Ite missa est* non dicitur, ne populus, qui ad laudes audiendas remanere debet, dimittatur: [In prima Missa Natalis Domini non debet dici, Ite missa est, ne videatur populus licentiam habere redeundi. Jo. Beleth. c.49. Rat. divin. off.] qui Auctor floruit circa annum 1153. Tempore autem adventus, & à Septuagesima usque ad Sabbatum Sanctum ratione mœstitiæ non dicitur, licèt sit populi concursus. In antiquis græcis Liturgiis similis dimissio reperitur, ubi Diaconus hæc verba proferebat: Ἀπολύεσθε ἐν εἰρήνῃ, idest, *Ite in pace*. Quæ verba dimissionem denotant Apostolis ab Angelis factam, quando illi post Ascensionem Redemptoris stabant admirantes in Cœlum.

Itineraria Tabula. Vide *Altare*.

Itinerarium. Vide *Hodeporicum*.

Itinero, iter facio. [Itinerantibus per desertum ad viam trium dierum. Petrus Cellen. lib.3. cap. 4.

Jube Domne &c. petitio benedictionis ante lectionem officii divini, ubi verbum *Jube* non præcipere, sed velle significare, ait Nonnus Marcellus, cap. 4. Quando Sacerdos privatim celebrat, & secretè petit benedictionem ante Euangelium, quia eam à Deo postulat, debet dicere *Jube Domine*. Gavant. tom.2 sect.5. c.11. Similiter faciet Papa quando in Cappella matutinalem lectionem canit, cui nemo respondere debet in precatione benedictionis, idemque Episcopis fit, Cærem. Episc. lib.2. cap.7. sed non cæteris superioribus, ut in suo cæremoniali asseruit Gastaldus, qui contradicitur à Gavanto, loc. cit. n. 4. Reliqua. Vide in dictione *Domnus*.

Jubilate, quando in Matutino relinquatur. Vide *Matutinum*.

Jubilæum, ex voce hebraica *Jobel*, ideſt, cornu, quo promulgabatur Jubilæi annus; ita Lyranus, R.Salomon, in cap.25. Levit. Alii tamen etymon à *Jebul*, ideſt, germen trahunt; nam per totum Jubilæi annum inter Hebræos non colebatur terra; ſed præcedenti anno miraculosè dupliciter germinabant campi. Joſeph verò Hebræus, lib.3. antiq. c.10. exiſtimat derivari à *Jobal*, quod ſignificat libertatem, ſeu remiſſionem, quia in anno Jubilæi in libertatem remittebantur mancipia, reſtituebantur poſſeſſiones emptæ, cancellabantur obligationum contractus: hodie tamen ſpiritualiter in Eccleſia celebratur Jubilæum à Bonifacio VIII. quolibet ſæculi fine inſtitutum de anno 1300. ſed à Clemente VI. de anno 1450. ad inſtar Jubilæi antiqui teſtamenti quolibet ſemiſæculo reductum, & ab Urbano VI. ad annos triginta tres limitatum, tandem Sixtus IV. de anno 1474. humanæ vitæ brevitatem conſiderans, ad terminum quinque luſtrorum ſtabilivit, ſicut ſemper poſtea uſque ad noſtra tempora obſervatum fuit. Quo ad cauſam inſtitutionis Jubilæi, non eam fuiſſe dicimus, quam aliqui dixere, ut nempè, ſynagoga imitaretur; ſed potiùs quia ſemper Pontifices vanas obſervationes Gentilium in ſacras cæremonias erga Dei cultum convertere conati ſunt, ideò ad tollendum ſuperſtitioſum Romanorum ſæcularem annum, annum Sanctum indulgentiis Romani Pontifices inſtituerunt. FR. Non videtur citra rei materiam Jubilæi, de ann.1650. popularem concurſum, devotionem, & cæremonias ex Chriſtophori Ranzovii relatione hìc deſcribere, quæ fuerunt ſuæ ad fidem converſionis cauſa; ſic enim ille in epiſtola ad Georgium Calixtum hæreticum licèt eruditum ſcripſerat, quæ impreſſa fuit Romæ per hæredes Ludovici Grignani, ann.1651. ubi pag.7. ita loquitur: [Atque iſtam tunc conjecturam minimè me fefelliſſe abundè deinceps Catholicorum hominum uſu, & converſatione expertus ſum; maximè cùm ad Urbem acceſſiſſem. Nam ubi tu ſuperſtitionibus, nugis, & novitatibus me oſtenſum iri exiſtimaſti, ibi inſpirato, planèque admirando ſpectaculo univerſa Catholicæ Eccleſiæ facies antiquæ pietatis ſanctitatiſque plena oculis, animoque meo ſeſe aperuit, in ipſo Jubilæi anno, quod Innocentius X. Pontifex Max. Orbi Chriſtiano indixerat. Vidi enim ſolemni ſupplicationis ritu, ad Baſilicam Vaticanam procedentes numeroſiſſimas infantium ſcholas, agmina Monachorum, & Religioſorum hominum ſodalitia, inde Collegia diverſa Clericorum, & Eccleſiarum presbyteria. Clerum ſuum ſequebatur Pontifex, veneranda Epiſcoporum corona circūfuſus. Hunc populi Chriſtiani Ducem, & Antiſtitem ſupremum immenſa fidelium turba ſequebatur, eo animi ardore, ut Cœlum ipſum expugnaturi, manuque violenta directuri viderentur, homines plerique omnes ſacco tantùm, & cilicio tecti, & ſcipione viatorio armati. Ubi in porticum ad limen Eccleſiæ perventum, Pontifex in genua provolutus, cùm, oratione ſuper plebem data, miſericordiā divinā imploraſſet, occluſas valvas non tam aperiens, quàm diruens, primus templum ingreditur, rectâque pergit ad altare, preces ſolemnes inchoaturus. Interim non ſine ſtupore ſpectavi, quo impetu populus ille ingens in Eccleſiam irrueret, limina certatim exoſculantes, genibuſque perreptantes; templum ingreſſi pars in terram proni, totoque proſtrati corpore, pars B. Petri, ut vocant, Confeſſioni, & Altaribus provoluti lacrymas, preceſque funderent; & ad miſericordiam Dei extorquendam, non tam pectus palmis, quàm Cœlum ipſum invidia tunderent. Hæc fateor nova tum viſa mihi, cui nihil ſimile apud noſtros anteà obſervatum, ubi homines ad orationem genuflexi non niſi in ſepulchrorum memoriis picti, ſculptive conſpiciuntur. Sed novitas illa clariſſimum antiquæ ſanctitatis indicium mihi præbuit: unde Eccleſiam etiam nunc vitali vigore Spiritus Sancti vegetari, regique certò perſpicerem. Eaque in ſententia magis confirmatus ſum, ubi populum illum agmine immenſo, & continua ſerie cæteras Eccleſias præcibus ſtationibuſque præſtitutas obventum vidi, ſupplicationibus interim, & litaniis ſuo quoque ordine, ſed uno conjunctoque pietatis certamine divinam opem expoſcentes. Tum verò perſpexi, quanta pietatis æmulatione peregrini ad Urbem confluentes, & publicis Eccleſiæ, & ſuæ quique nationis privatis hoſpitiis excipiantur; ad hæc quo ſtudio, curaque foveantur ægroti, quod fidem propemodum excedit. In tanto populorum, & nationum numero facilè perſpexi, quòd Catholica Eccleſia à ſectis, factionibuſque privatis diſtet, cùm hìc omnes gentes, omneſque linguæ unius fidei, & charitatis vinculo ſocientur &c.] At re vera de recenti Jubilæi portento memoriæ numquam proditum fuit, ubi ſuprà quàm quod facilè credi poſſet, tot Romipetarum myriades concurrere viſum eſt, ut dubitari queat, an triumphantis Urbis tempore intra ſui mœnia tam ingens populorum numerus annuatim confluxerit; & quod ſanè ſpectandum in hoc ultimo Jubilæo magis dignum fuit, indefeſſa, nempè, piarum ſodalitatum Hoſpitalitas, devotaque Sacras Baſilicas litantium modeſtia, cum divinarum laudum frequentatione, ac prodigioſa Sanctiſſimi Patris noſtri Clementis X. providentia in victualium abundantia, ſecuritatis viatico, paciſque vinculo, qui tandem omnibus proficiſcentibus dimiſſorialem benedictionem largiendo ſpiritualiter lætificavit, adeò ut ipſimet Hæretici, qui curioſitatis gratia in magna copia huc acceſſerant, in Catholicæ Eccleſiæ gremio genus Dei electum, Regale Sacerdotium, populumque acquiſitionis verè reperiri, liberè faſſi ſunt.

Jubilæus, ſic appellatus eſt S. Remigius Rhemenſis Archiepiſcopus, quia XCVI. annis vixerat, ac propè ſæculi ad ætatem pervenerat. Flodoard. lib. 1. hiſt. Rhemen. c. 17.

Jubilatio, ſeu *Jubilus* ab aliquibus appellatur ſequentia, quæ poſt epiſtolam in aliquibus feſtivitatibus canitur.

JUCUNDOR, delector. [Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus, Lactantius, lib.4.cap.6.] FR.] Jucundabitur in filiis, Eccl.cap.3. Non jucundabitur in bonis, Ibid. cap. 14. Ne jucunderis in filiis impiis, Ibid. cap. 16. Qui jucundatur in filiis, in malitia, Ibid.cap.19. Qui jucundatur in filiis, Ibid. cap.25. Et inhabitatores terrarum gaudebunt super illos, & jucundabuntur, Apocalyp. cap. 11.

JUDÆUS. Vide *Hebræus*.

JUDAS. Vide *Iscariotha*.

JUDEX. Vide *Cognitores*, *Ministralis*. FR. in Italicis Rebuspublicis Judex *Potestas* dicitur. [Florentina potestas &c. definitivam sententiam promulgavit, in lib.2. decretal. de judiciis, cap.21. Vulneratum juvenem Potestati Vincentiæ tradiderunt, lib.5. decretal tit.12.c.19.] & hic Potestas declinatur. [Unde Præfatus Potestas &c. in eod.cap.19.] In Sabaudia *Consules Justitiæ* denominabantur [Si verò Consules justitiæ, tamquam meritò suspecti, fuerint recusati, lib.2. decretal. de foro compet. cap.10.] Ubi Episcopo Vercellensi Innocentius III. scribit. Item *Judices* appellabantur Consules artium. [Venienti Romam Carolo, Pontifex obvios, qui deducerent, misit clerum, & Romanos cives, quos miror Bibliothecarium fuisse triginta millia judices affirmare: quamquam non ea tunc fuit, quam nostra habet ætas, consuetudo, ut soli juris civilis doctrinæ addicti judices dicerentur; sed eo nomine appellatos fuisse invenio omnes, qui à fabrilibus vilioris exercitii opificiis temperantes, sive magistratibus administrandis, sive contrahentium adstipulandis conventionibus, sive ipso dicendo, interpretandove juri erant dediti. Flav.Blond. decad.2. lib.1.] Sed adhuc intelligentiæ duritia restat; nam omnes, quos Blondus sub vocabulo judicum, concludit non potuissent ad tam copiosum numerum, nimirum, 30000. ascendere. Plinius enim secundus, lib.6. epist.33. ait, quòd Romæ suo ævo omnia urbana consilia simul, quæ erant quatuor, non ampliùs, quàm centum, & octuaginta Judices constituebant, sic inquiens: [Sedebant judices centum, & octuaginta (tot enim quatuor consiliis conscribuntur) ingens utrinque Advocatorum &c.] Probabilius ergo erit, si cum D. Hieronymo intelligamus judices esse Presbyteros, 2. quæst. 7. can. non omnes Episcopi. Ubi Judices à Daniele damnati Presbyteri appellantur. Sic de eisdem Lucifer Calarit. [Venerunt duo Presbyteri pleni iniqua mente adversùs Susannam, ut mortificarent eam, lib.2.] Judices cleri, & Judices militiæ reperiuntur apud eundem Anastasium Biblioth. in Hadriano, quorum primi Ecclesiæ Primates, secundi militiæ optimates erant, & 30000. Romanos Judices Senatores intelligit Camillus Peregrinus de Princip. Longobar. in Castigat. ad Falconem Benevent. pag. 150. & 152. Puto tamen illum Anastasii locum curiales significare, ut habetur in quadam Bulla Silvestri Papæ II. nempè: [Post hæc autem idem Reverendissimus Papa cum Romanis judicibus decrevit. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 72.] Item Consultores dicuntur Judices. Cæterùm Judices Sacri Palatii octo subscribuntur, in constit.61. tom.2. Bullar. Casinen. Item Imperiales Judices alii Spectabiles erant, alii Illustres, can. anteriorum, 2. quæst. 6. Ubi sunt plures Judices, seu Arbitri, unus pro omnibus numero singulari respondere potest. Vide *Singularis forma verborum*. Judex ad quid incumbere debeat antea sententiam. Vide *Rimor*. Vide *Centenarius*, *Judicium*, *Sagibaro*, *Sculdascio*.

JUDEX COMPURGATIONIS. FR. dicitur Judex delegatus ad cogendum aliquem canonicè se purgare ab imputato delicto, qui & *Compurgatores* dicebantur. Vide *Juramentum*, *Purgator*, *Judicium peregrinum*.

JUDEX PEDANEUS. FR. [Numquid non præfatæ Ecclesiæ derogatur honori, si ipsam oporteat nunc in foro ecclesiastico, nunc in sæculari, & interdum quoque coram pedaneis judicibus, & plerumque pro rebus parvis, & vilibus litigare? in Extrav. Jo. XXII. c.3. de verb. signif.] Pedaneus enim est Judex, qui pro rebus vilibus, & parvis judicandis constituitur, C. de pedaneis judicibus per totum, & præcipuè in l. ultima. In Melita *Judex idiota* appellatur.

JUDICATUS. FR. Judicis officium. [Judicatus, & tabellionatus officiis se noverint esse privatos de elect. in sexto, cap. 17.] Item sumitur pro arbitrio, & voluntate. [Hanc enim chartulam judicati mei, & ordinationis meæ Joanni notario &c. ad scribendum dedi atque rogavi, in qua subtus confirmans, testibusque obtuli roborandum: unde dues (*sic*) chartules judicati uno tenore scriptæ sunt (*sic*) In donatione Monast. Thealdus Marchio Matildis Comitissæ avus, Bullar. Casin. tom. 2. constit. 73.

JUDICIARIA. FR. districtum, in quo extenditur Judicis jurisdictio, l. & hoc, de exercitalibus. Vide *Justitiaria*.

JUDICIUM DEI, & Ecclesiæ quomodo differant. Vide *Ecclesia*.

JUDICIUM FORENSE. FR. est illud, quod constat ex quatuor personis, idest, electo Judice, idoneo accusatore, congruo defensore, & legitimis testibus. Judices autem debent uti æquitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores ad illam minuendam, can. nullus unquam, 4. quæst. 4.

JUDICIUM DE PLANO. FR. quid sit, in Clementina, c. 2. de verb. signif. his verbis declaratur: [Sæpè contingit, quòd causam committimus, & in earum aliquibus simpliciter, & de plano, ac sine strepitu & figura judicii procedi mandamus &c. Nos autem dubitationem hujusmodi (quantum nobis est possibile) decidere cupientes &c. sancimus, ut judex cui taliter causam committimus, necessariò libellum non exigat, litis contestationem non postulet, in tempor[e] etiam f[eri]arum ob necessitates hominum indultarum à jure procedere valeat; amputet dilationum mate-

teriam &c.] Vide de *Plano causam cognoscere*.

JUDICIUM PEREGRINUM. FR. erat duellum. Vide *Duellum*. Dicebatur *Purgatio vulgaris*, idest, sæcularis; sic etiam judicium peregrinum ad differentiam judicii ecclesiastici nuncupabatur. Vide *Judex compurgationis*, *Missa judicii*, *Palea*, §. Sed huic digressioni. Glossa tamen sibi contradicit; nam in can. privilegia, 25. qu. 2. benè exponit esse ferri candentis; sed in c. 8. lib. 5. decr. tit. 34. §. peregrina judicia, aliter exponit. Vide *Juramentum*.

JUGALITAS, matrimonialis societas, & conjunctio. [Jugalitas, quæ ad propagandam posteris sobolem, & liberorũ procreandorum gratia licitis connubii nexibus traditur. Aldhelm. de virg. c. 4.

JUGALIS, consors, de viro in suo Regist. lib. 1. cap. 17. D. Greg. sic ait: [Felicem jugalem suum hæredem instituisse.] Et de uxore in Synodo Valent. [Dominus Rex, vel suprà nuncupata jugalis sua.

JUGES, par [Et juges suos, hoc est, corpus, & animam vulnerabit. S. Maximus, hom. 10.

JUGULUM. Vide *Jocalia*. Anastasius in Nicolao. [Jugulum de auro mundissimo fecit in confessione ipsius Basilicæ, pensans libras duas.

JUGUM, dicitur velum professionis. Vide *Velum professionis*.

JULIANUS APOSTATA, quando in Ecclesiam Christianorum interveniebat. Vide *Anagnosta*, *Epiphania*. Cætera Vide *Labarum*, *Misopogon*, *Thurifico*.

JUNCARICUM. FR. pagus propè montem Casinum, qui adhuc nomen retinet. Bullar. Casin. tom. 2. const. 182. n. 2.

JUNCITA. FR. conterminatio. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 74.

JUNCUS. Vide *Sparta*, *Eriophoron*.

JUNIOR, nedum quo ad ætatem inferior; sed etiam quo ad gradum intelligitur: sicut econtrà de senioribus dicitur. [A junioribus Ecclesiæ jussit bannos exigi pro eo, quòd in exercitu non ambulassent. Gregor. Turonen. lib. 5. cap. 26.] Et de utrisque dicitur. [Ut primò omnium seniores se ipsos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant. In capitul. Caroli Magni.

JUNIORATUS, minoratus, seu minoritas. [Super hæc dedimus junioratum Ecclesiæ de Pontegodonis cum omnibus hominibus nostris. Ivo Carnoten. epist. 286.

JUPANUS, titulus dignitatis in Regno Serviæ, qui solebat secundogenito Regis tradi: [Ut videre est ex literis Stephani ejus filii Magni Jupani Serviæ, in vita S. Sabæ Episc.] FR. inter Innoc. III. epistolas reperitur quædam Magno Jupano Serviæ missa, quæ est epist. 167. lib. 2. Vide Joannem Lucium in ejus hist. de Tragur.

JUPPITER. Vide *Thur*.

JURAMENTUM. FR. non est obligatorium contra bonos mores, de regul. jur. in sexto, regul. 58. item *Juramentum* pro confessione accipitur aliquando, can. & jurabunt, 22. q. 1. *Jurare ad arma sacrata*, idest, per instrumenta Sacrificii, sicut in dict. *Arma Sacerdotalia* dictum est, de quo modò loquendi, in l. si qualiscumque causa, & ibi gloss. & l. si contigerit, qualiter quis se defendere debeat. Sacerdotes jurare non debent; sed vice juramenti per sanctam consecrationem interrogentur, & interrogatus sub hac formula juramenti respondere debet: [Illum testem profero, cui nuda sunt omnia, can. si quis presbyter, & can. presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2. quæst. 5.] Itaque Canonica lex prohibuit juramentum per purgationem peregrinam, can. Mennam, ead. q. 5. ubi sic habetur [Vulgarem denique nulla Canonica sanctione fultam legem, ferventis, scilicet, sive frigidæ aquæ ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis, (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare; imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè,] & Anacletus, in can. privilegia, 25. qu. 2. ait: [Peregrina submovemus judicia.] Quod Glossa exponit: [Idest, ferri candentis] de quo etiam, c. 9. lib. 3. decretal. tit. 50. & in can. dilecti filii, lib. 5. decretal. de purgatione vulgari. Vid. *Purgatio vulgaris*, *Duellum*, *Judicium peregrinum*. Licèt Palea (& fortasse apocryphè) dicat, quòd Conc. Triburiense decreverat, quòd qui ingenuus non erat, ferventi aqua, vel candenti ferro se expurgaret, §. Nobilis homo, 2. qu. 5. Igitur Canonicum juramentum judicium, seu purgatio explicatur, in c. 5. & 16. lib. 5. Decretal. tit. 34. Vide *Professio*. Landulfum in dict. *Septimum*.

JURARE PER CRUCEM. Vide *Stauropata*.

JURARE PER DEOS. Vide *Dii*.

JURARE SUPER LAPIDEM FALSUM. FR. exponit Glossa [Fortè coopertum ab adversario, ut credantur esse Euangelia, in can. ecce, 22. qu. 5.

JURARE, in quibus diebus non licet. FR. Vide can. decrevit, 22. qu. 2. Tandem qui jurat superiori suo, sex semper in memoria debet habere. [Incolume, tutum, honestum, utile, facile, & possibile, can. de forma, 22. qu. 5.

JURATORIUS. FR. [Præter juratoriam cautionem, in decretal. de præsumptionibus, cap. 14.

JURIDICINIA, jurisdictio. [Idem Cato juridicinæ suæ tempore humerum exertus, haud minùs palliato habitu Græcus fuit. Tertull. de pall. cap. 3.

JURITÆUM. Vide *Colatum*.

JURNALE, campus in unico die arabilis. Uno jurnali in terra arabili. In vita S. Lugder. Episc. Vide *Gerbida*. *Zerbolaris*.

JURULENTIA. FR. juris coctionis abundantia. [Arguunt nos, quod etiam xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne, & omni jurulentia. Tertull. de jejunio.

JUS. FR. liquor eorum, quæ coquuntur. Quare quidam perperàm verba illa in libro Judicum, cap. 6. num. 19. *Jus carnis* jurisdictionem carnis interpretatus est, quòd non nisi carnis liquorem

rem significat. Sic in eodem cap. num. 20. [Jus desuper defunde.] Et in Isaia, cap. 65. num. 4. [Jus profanum in vasis,] Quo vocabulo usi sunt Latini. [Cancri marini decocti jus contra dorychnium efficax habetur. Plin. lib. 32. c. 5.] Dorychnium enim venenosa planta est. [Medici curationem non probo, jus tibi dandum non fuit. Cicero, lib. 16. epist. 6.] Hinc *Jusculum* diminutivum, quando, scilicet, jus maxima decoctione minuitur, & consumitur, quod Itali *Brodetto* vocant. [Jusculum frigidum sorbere. Cato de re rustica, c. 156.

Juscellum, idem, quod jusculum: [Propter te hæc juscella paravi. Gregor. Turon. lib. 1. histor. c. 18.] Vide *Jus*.

Jussorium, præceptum. [Jussorium vestrum accepimus unà cum exemplari de literis Domini Sulpitii, ubi Domnus innotuit, quod justum placitum de ista Synodo frater vester Domnus Sulpitius visus est immutasse. Paulin. epist. ad Desiderium.

Justa. Vide *Justitia*.

Justinianus Imp. Vide *Analphabetus*, *Pandectæ*. Item dictus est *Chalcedoniensis*, & quare. Vide *Melchita*. Justiniani corona in incendio deperdita, & post aliquod tempus inventa. Vide *Septimum*. Justinianus II. Imp. Vide *Rhinotmetus*.

Justitia, vinarium vas. [Apto pede torna vascua vinaria, quæ justitias vocant, vel similia concavare, & componere tenta. Petrus Cluniacen. lib. 1. cap. 20. Statutum est, ut non in vasis illis vinariis, quæ justitiæ vocantur, sicut olim facere cogebantur; sed propriis scyphis unusquisque bibat eo tempore, quo post nonam ad potum fratres pergere solent. Idem in regula Cluniacen.] Item hoc vas *Justa* etiam appellatur: [Tres quotidie panes, & quatuor vini justas. Andreas Quercetanus. Vide *Misericordia*.

Justitiarius. FR. Justitiæ Præses. [A regio justitiario capti fuerunt, 3. decretal. tit. 21. cap. 5. Ut Justitiarius eorum fiat, clericorum quisquis exercere præsumat. Ibidem, tit. 50. c. 4.] Vide *Quæstionarius*.

Justitiaria. FR. Vide suprà *Judiciaria*. [Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare. Matth. Paris. ann. 1188.

Justra. Vide *Torneamentum*.

Jusum, infrà. [Apud Ligonas Natale SS. geminorum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi, qui ligatis manibus sursum, & pedibus jusum &c. In martyrol. Adonis, 17. Januar.] Siculi solent hoc vocabulo uti, *Juso*, & *Suso*, pro Infrà, & Sursum. Vide *Susum*.

K

Kabala, Hebraicum, seu Syriacum nomen, à *Kabil*, idest, occursus, congruentia, assimilatio; accipitur pro illa symbolica scientia, per quam aliquod vocabulum cum altero, seu per numerationes arithmeticas aliquid aliud mysticè designatur. Hanc scientiam fertur ab Angelis Adamo traditam, successivè ad posteros pervenisse, quæ tantùm inter Patriarchas, & antiquos Dei amicos conservabatur, nec vulgò communicabatur; sed ea abusus fuit Cham Noemi filius, qui Ægyptios eam superstitiosè docuit, veluti in idololatriæ cultu, in hieroglyphicis: atque Esdram de veris patrum traditionibus in hanc scientiam tractatum reassumpsisse dicitur, verens, ne ob continuas populi electi captivitates inter Idololatras recta traditio superstitionibus denuò corrumperetur, sicut recentes Hebræos abuti videmus, quorum Rabbini veras jam traditiones fabulosis narrationibus, & superstitiosis observationibus depravarunt. Hodie tamen per scientiam Kabalæ solet tantùm intelligi numerica productio, quæ ex dictionum literis extrahitur, & dum Catholicæ disciplinæ terminos non excedat, ab Ecclesia toleratur, adi Bullam Clementis VIII. sub data pridie Kalend. Martii MDXCII. Pontificatus sui anno II. Itaque ex permissa Kabala profundissima mysteria colliguntur, ut habetur in Apocalyp. c. 13. in quo per numeros Antichristi nomen exprimitur, inquiens: [Numerus ejus sexcenti sexaginta sex,] sic etiam Sibylla per numeros nomen futuri Messiæ expresserat, idest, Ἰησοῦς, Jesus; nam Jota valet decem, Ita octo, Sigma 200. Omicron 70. Ypsilon 400.] & aliud Sigma 200. quæ faciunt summam 888. per quem numerum ipsa Sibylla loquuta fuit. Vide *Mammona*, *Sadducæus*.

Kalendæ. Vide *Neomenia*.

Kalendarium, cujuslibet mensis Sanctorum nota, quod Radulfus *Matriculam Sanctorum* appellavit. [Ne oblivíscaris Kalendarium, in epistola S. Pachomii ad Cornelium Archimandritam apud Gennadium.] Vide *Calendarium*.

Kalendaticum. FR. impositio quædam: [Dimittimus, & condonamus vobis ea omnia, quæ nos, & prædecessores nostri Normandi circa Beneventanam Civitatem habuerunt fidentias subscriptas, videlicet, denariorum, redditus, salutes, angarias, terraticum, herbaticum, carnaticum, Kalendaticum, vinum, olivas, relevum &c. apud Falconem Benevent. in chron. ad ann. 1137.

Kalendatim, menstruatim, in quolibet mense. [Ubi Kalendatim diversas species erogat. In vita S. Gregorii Papæ, c. 26.

Kaliphi. Vide *Amiras*.

Kanna, cyathus, [Comes argenteam Kannam eme-

emerat. In vita S. Caroli Comitis] vox quidem Germanica, & Belgica.

KATAPAPA, sic cognominatus fuit Guilbertus Antipapa in Chronica Casinen. lib. 3. cap. 70. qui nomen Clementis sumpserat. Igitur hoc vocabulum aliqui ex græco *Sub Papam* interpretantur, & nefariè Lauretus ejusdem Chronicæ mendax commentator *Beatum Papam* interpretatus est. Sed rectiùs Angelus de Nuce olim Casinensis Abbas, hodie meritissimus Rosanensis Archiepiscopus, ad notas ejusdem chronicæ *Kacopapam* legendum censuit, in sequentium ipsius Chronicæ verborum conjectura innixus, ubi de eodem pseudo-Clemente dicitur, sic: [Idem verò Guilbertus, qui multò rectiùs Papa demens, quàm Papa Clemens dici debuit.] FR. legendum ut in priori modo; nam κατὰ græcè significat etiam *contra, adversùs*.

KATIPANUS. Vide *Catipanus*.

KNEZ, & *Knezi*. Vide *Satnicus*.

KYRIACA. Vide *Cyriaca*.

KYRIACHI. Vide *Cyriacha*.

KYRIE ELEISON, ex græco Κύριε ἐλέησον, idest, *Domine miserere*, quæ crebrò in græcorum Missa, & aliis divinis officiis replicantur; sic etiam in Missa Ambrosiana. In Ecclesia autem Latina introductæ sunt hæ præces à S. Silvestro; sed intermissæ, deinde à D. Gregorio renovatæ sunt, ut ipsemet ad Joannem Syracusanum Episcopum, epist. 63. lib. 7. scribens, excusatur ab imposita sibi calumnia, quòd ipse, nempè, fuerat Græcorum rituum in Ecclesia Latina introductor; nam centum, & quinquaginta annis ante ipsum per totam Italiam erant in usu. Vide Bellarm. lib. 2. de Missa, c. 16. Dicuntur ergo ter Patri, ter Filio, terque Spiritui Sancto. Innocent. III. lib. 2. c. 19. & D. Th. 3. part. quæst. 83. art. 4. Quibus Sacerdos ante orationes postulat à Deo ejus Divinam misericordiam, ut apud illum dignus efficiatur pro populo Christiano intercessor. In Anglicana autem Ecclesia cœpit cani *Kyrie eleison* anno nostræ salutis millesimo, quando Dunstanus Episcopus Missam celebraturus, somno sopitus, & in extasi raptus audivit Angelos Sanctissimæ Triadi has easdem preces canere. Vincentius Bellovac. lib. 24. Specul. historial. c. 85. FR. Dunstanus Episcopus Dorovernensis, seu Cantuariensis, quod idem est. Baron. an. 971. n. 1. Obiit secundùm eundem Baron. an. 988. ibid. num. 3. :||: Solebant Gentiles aliqua verba superstitiosè pronunciare, quando infundebant in doliis vinum, mensuras, nempè, numerando, in principio numeri non dicebant unum; sed *Multa*; ita refert Varro de lingua latina, lib. 4. fortasse multa fortunæ bona implorantes, quare Christiani, ut Gentilium vitiis piè se opponerentur, in principio numerandi solebant *Kyrie eleison* proferre, ut refert Balsa. in can. 62. Synon. 6. in Trull. ubi ait: [Et quòd Agrestes frequentiùs dicant in unaquaque ferè mensura Kyrie eleison.] In nostra verò ætate Christiani numerando, ad trigesimum numerum pervenientes, solent pronuntiare verba *In nomine Domini*, seu *In Bonum*, quod in detestationem triginta denariorum Judæ introductum fuisse autumat Menochius in ejus storeis, part. 3. centur. 6. c. 44. FR. Kyrie eleison etiam acclamationum synodalium signum erat: [Universa synodus surgens acclamavit; Ut ita fiat, rogamus. Dictum est octies &c. Exaudi Christe (*idest, Christe eleison*) Symmacho Papæ vita, (*nempè, vivat*) Dictum est duodecies, can. in canonibus, 16. qu. 1.] Et in gratiarum actione Melitenses à Saracenorum servitute per Rogerium Normandum an. 1089. seu ut alii volunt 1090. liberati, liberatori obviàm occurrerunt, ut ait Goffredus Malaterra, lib. 4. cap. 7. [Ligno, vel calamis, prout quisque primò inveniebat, compositas cruces in dextris ferentes, Kyrie eleison proclamando.] Monachi Cluniacenses quasdam prosaicas preces canere solebant, quæ incipiunt, [Clemens Rector, Æterne, Pater, Immense Eleison, in statutis S. Petri Abb. statuto 74. extant in Biblioth. Cluniac.] :||: In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecost. Missa incipit à *Kyrie eleison*. Vide *Introitus*. Item ab aliquibus Auctoribus dictæ preces *Litaniæ* dicuntur, quia græcè Λιτανεῖαι, preces significant. FR. Romæ in processionibus canebatur centies Kyrie eleison, centies Christe eleison, & iterùm centies Kyrie eleison. Auctores penès Floravant. Martinellum in ejus Roma Sac. pag. 157. Ad Kyrie eleison neuma canebatur. Vide *Neuma*. Kyrie eleison loco Deus in Adjutorium dicebatur tempore Paschali. Vide *Vesperæ*. Cætera, Vide *Rogus Dei*.

KYRILIES, FR. adjectivum, idest, preces Kyrie eleison. [Peractis ritè Missarum solemniis fit lætitia ab omnibus clericis hymnum concinentibus, signaque compulsantibus; laicis verò Kyrilies celebrantibus. In vita S. Berlendis Virg. Belgicæ 3. Februarii.

KYRION MEGAN, denominabatur Princeps Bœotiæ, & Thebarum. Vide *Dapifer*.

KYRUS. Vide *Domnus*.

L

LABANDAGO, vox quidem obscura apud Luciferum Caralitanum; sed ex ejus verbis instrumentum dilaniandi fuisse colligitur, qui sic inquit in ejus tractatu, ubi deberi mori pro Dei Filio probat: [An ad palum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, saxo præcipites, an in maria mergas, labandagine magnis viribus conatus uno vastissimo ictu longè à me meum caput excutias, an in omni subtilitate subtilior sagitta diutissimè figens in meo corpore ludas, centum millia licèt formas pœnarum credulitas tua faciat.] Fortasse genus balistæ fuerat, quam adhuc Hispani *Bandoge*, seu *Bandoque* appellant.

FR. in

FR. in aliquibus codicibus *Labadagine* legitur. An à *Labeda* ideſt, forcipe. Vide *Forceps*.

LABARUM, λαβαρὸν, vexillum militare, quo Conſtantinus Imp. uſus eſt in exercitu: erat haſta longa, cui alia tranſverſa conjungebatur, ex qua pendebat velum, & in eo hi aurei characteres depingebantur, qui aliquando in culmine haſtæ ponebantur, & in velo erat Imperatoris effigies; ſignificabant autem hæ græcæ literæ Chriſtum. Vide *Chriſtus* Ante tamen Conſtantinum reperiebatur Cantabrum. FR. de quo Baron. an. 312. n. 33. & 34. 35. & 36. Vide *Cantabrum*. Item *Alabarum* fuſum dicebatur. Vide Calepinum in hac dictione :||: De labaro Prudentius, lib. 1. contra Symmachum in tit. de Cruce ſic cecinit:

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat. Ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Gretſerius tamen, lib. 2. de Cruce, c. 38. tom. 1. affert numiſma Ptolemæi Ægyptii Regis, quod in Biblioth. Ingolſtadii ſe vidiſſe teſtatur cum labaro, & litera prædicta, quam ipſe Gretſerius χρισὸς exponit, ideſt, unctus, & conſequenter, lenis, mitis, clemens, benignus, alluſivè ad boni Principis qualitates referri ait, quibus ſignis prudenter uſus eſt Conſtantinus ex Antiquorum more, ne quid inter Gentiles innovaret; ſed cum applicatione ad Chriſtum Redemptorem. FR. non benè fortaſſe advertit Gretſerius, cujus Ptolemæi memoratum numiſma eſſet; nam nemo Antiquorum de eo ſigno ante Magnum Conſtantinum mentionem fecit unquam, & multò minùs in Ptolemæis Ægyptiorum Regibus: poſſet quidem eſſe hoc numiſma de Ptolemæo Romæ Tyranno, qui temporibus Paſchalis II. & Gelaſii II. vixerat, de quo Blondus, & Baronius. Ulteriùs, quòd hoc ſignum à Conſtantini Chriſtiana pietate adinventum ſit, evidentia patet; nam à Juliano Apoſtata in odium Chriſti hujuſmodi ſignum ex labaro detractum. Baron. ann. 363. num. 27. & 30. refert, quòd temporibus deinde Gratiani Imp. reſtitutum fuerat. Idem Baron. an. 378. num. 18. Denuò ab Attila Apoſtatæ Juliani imitatore detractum fuit. Idem Baron. an. 415. n. 59. Igitur index Chriſtianæ Religionis erat :||: Cæterùm quo ad etymologiam, & alia labari documenta. Vide eundem Baron. an. 312. num. 35. & ſeqq. Adrianus SchenKius etymon ex belgico *Lab Hair*, ideſt, panniculus exercitus deducit. FR. Sed mihi magis ad hiſtoriam, & originem hujus ſigni accedere videtur Euſebius in vita Conſtantini, lib. 2. c. 8. ubi ait, quòd *Laborum* ſignum priùs dicebatur; unde poſteà corruptè *Labarum* dictum fuit, ut etiam loc. proximè cit. exiſtimat Baronius. Ac eo magis hoc credere inducor, quia de Sept. Severo hæc ſcribit Spartianus: [Juſſit deinde ſignum Tribuno dari Laboremus, quia Pertinax, quando in imperium adſcitus eſt, ſignum dederat, Militemus.] Ac idem refert Dio. Unde hoc *Laborum* ſignum, ſive *Labarum* corruptè nomen traxerat :||: Qui uſus retentus eſt in proceſſionibus Eccleſiaſticorum, in quibus præfertur crux haſtata cum velo pendenti, ſeu panno; clerus enim ſpiritualem militiam deſignat. De vexillis eccleſiaſticis. Vide *Draconarius*, *Supparum*.

LABEDA. Vide *Forceps*.

LABENA, labecula, lapſus. [Uſitatum humani generis vitium eſt, ut Beatus Gregorius ait, & labena peccatum committere, & commiſſum non confitendo prodere. Burcardus, lib. 19. c. 4.] Mendosè tamen in textu D. Hieronymi, epiſt. 113. *Lavina* pro *Labina*, ſeu rectiùs *Labena* legitur, ubi inquit: [Cæterùm amat Deus hominem, ut artifex fabricam; ſed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapſum, & cogitur in lavinam.

LABOR. Vide *Fatigium*.

LABORANTES, Clerici dicebantur, qui ſepeliendi mortuos curam habebant. [Saluto hypodiaconos, lectores, janitores, laborantes, exorciſtas. S. Ignatius Martyr. epiſt. 112. ad Antioch.] Item dicuntur *Copiatæ* ex græco κοπιάται. Vide Synonyma, in dict. *Foſſarii*.

LABORICUM. FR. fatigatio, labor in abſtracto, de verbor. ſignif. in ſexto, lib. 5. tit. 12. c. 3.

LABRA. FR. Parochia, ſeu vicus, Ægyptiaca vox. [Quæcumque Eccleſiæ Alexandrinæ ad Catholicam Eccleſiam pertinent, uni ſubſunt Archiepiſcopo; ſpeciatim verò Presbyteri, ſive ſeniores illis præfecti ſunt propter neceſſitates eccleſiaſticas habitatorum ſuam Eccleſiam, ac colentium, regionumque circumſtantium, vel paræciarum, quæ voce patria dicuntur labræ ab iis, qui Alexādriam colunt. Epiphanius contra Ariomanitas.

LABRATUM, & *Lauratum* oſculū. C. de pub. læt. nunt.

LABYRINTHUS, λαβύρινθος, mons eſt in Creta, habens antrum ſinuoſum, difficile ingreſſu, & reditu difficilius. Ita dictus, quòd januam non capiat, ſeu eam non admittat. Videtur à λαβεῖν, *capere*, & θύρα, *janua*; ab ejus ſimilitudine labyrinthi dicta illa ſinuoſa, anfractibus & mæandris ita intricata, ut in eis vix reperiri poſſit exitus. Quale ſatis famoſum in ipſa Creta, magna mole, magnis expenſis, majore ineptia, inutiliter fabricatum fuit. Hinc interrogatio labyrinthica, etiam apud antiquos, & labyrinthus res valdè implexa & intricata vocari ſolet.

LACCARIUS. FR. puteorum foſſor ex græco λάκκος, ideſt, foſſa, puteus, vel cavea, ſeu potiùs Cruſtarius.

LACCUS. FR. foſſa cruſtata, ſeu colatorium, in quo uva calcata in muſtum deſcendit, & non torcular, ut Budæus exiſtimat, ut ex antè dicta etymologia græca patet.

LACEBRA, pro illecebra, unde cecinit Althelmus:

Qui modò diſrumpunt connubia nexa thororum,
Et demum proprias devota mente lacebras.

Lacerna, seu *Lacernum*. Vide *Birrum*, *Penula* in fine.

Laconismus, λακωνισμὸς, breviloquium, quali utebantur Lacones; his enim prolixa loquacitas erat maximè odiosa.

Lacora. FR. lacus. [Lacora, portora, piscationes, per singulas aquas, lacoras, & flumina. Bullar. Casin. tom. 2. const. 20.

Lacerta Chalcidica quænam sit, & quare sic appellata. Vide *Seps*.

Lacrymæ. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Lacticinia. Vide *Formaticum*, *Sementina*.

Lactenus, & *Lactinius*, lacteus. [Intra monasterium interdum soleas accipiebat, frequenter nudis ambulabat, casulam pretiosam, vel superbi coloris nec ipse habuit, nec monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello, vel lactinio colore pallio circumdatus incessit. In vita S. Fulgentii, c. 18. Tinctura in monasterio nulla fiat nisi, ut suprà dictum est, laja, & lactena. In Regula S. Cæsariæ Virg.

Lactorones, herbæ sic denominatæ, quas edunt pecudes ad augendum lac: [Unus quidem deferebat nuces, alius lactorones. Ruf. in vita Patrum, lib. 3. n. 200.

Lætania, lætitiæ dies, sive festivus: [In lætaniis solemnibus, ideſt, Natalis S. Joannis Baptistæ &c. D. Gregor. lib. 4. c. 54. ad Archiep. Ravennat.] Ubi sequitur numerare reliquas festivitates, in quibus uti debeat pallio, nec intelligi potest de Litania; nam ibidem cavetur, ne uti possit pallio extra Ecclesiam, quod si de litaniis diceretur, occasione processionis, uti deberet pallio etiam extra Ecclesiam: *Lætania* igitur à verbo *Lætor* derivatur.

Læva. FR. seditio. [Sed huic tam præsentium, quàm futurorum avaritiæ, aut nequitiæ obviantes, omnes seditiones, quas lævas dicunt, seu direptiones in cujuscumque morte, aut electione fieri auctoritate Apostolica interdicimus. Bullar. Casin. tom. 3. const. 235. n. 15.

Laganum, λάγανον, placenta ex simila & oleo recente. Athenæus laganum recenset inter panes delicatiores, Dipnos. lib. 3. In hoc à collyra distinguitur, quòd lagana in clibano coquerentur, collyrides autem in sartagine. Eorum distinctio ex Levitico colligitur, ubi tamquam res diversæ enumerantur: & à septuaginta etiam λάγανα ἄζυμα, *lagana azyma* nominantur, Levit. 7. 12. Laganum autem est placenta tenuis: & ideò in Textu hebraico vocatur *raKiK*, quasi tenue, à radice *raKaK*, tenuis fuit. Dicitur etiam artolaganum, græcè ἀρτολάγανον, ab ἄρτος, panis: est enim panis delicati genus. In variis sacrificiis Mosaicis lagana offerebantur: ut in Sacerdotum consecratione: *Lagana quoque azyma oleo lita*, Exod. 29. vers. 2. Et ita septuaginta uti suprà: atque Textus hebraicus habet *reKiKe* in regimine à *reKiKim*, quod est plurale dictæ vocis *raKiK*. Horum unum ponebatur super manus Sacerdotis consecrandi; & similiter pro gratiarum actione *Lagana azyma uncta oleo* offerebantur, Levit. 7. 12. Laganum à voce λαγαρὸς, *vacuus*, Suidas deducit: fortè quòd intùs edulium istud vacuum esset. Vide *Collyrida*.

Laguncula. FR. [Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam. Isajas, cap. 5. num. 10.] ideſt, parvam lagenam, quæ etiam *Lagunculum* appellatur: [Proinde cùm venabere, licebit, & panarium, & lagunculum, sic etiam pugillares feras. Plin. epist. lib. 1. ep. 6. In iis inventæ sunt quinque lagunculæ matronarum. Cic. epist. ad Atticum, lib. 4.] ubi *Imagunculæ* aliqui legendum autumant.

Laica Communio. Vide *Communio laica*.

Laicus, λαϊκὸς. FR. sæcularis, ideſt, non ecclesiasticus: [Aliud verò genus est Christianorum, ut sunt laici; laos enim græcè, est populus latinè, 12. quæst. 1. can. Duo sunt.] Item accipitur *Laicus* pro ecclesiastico converso, qui etiam clericus dicitur: [Clerici Deo devoti, videlicet, conversi, ibidem] ubi Glossa clericos sæculares, & ordines equitum intelligit. Item laici aliquando dicuntur *Lupi*, & aliquando *Oves*. Glossa in can. Nihil. dist. 83. Item *Laicus religiosus* nonnumquam pro pio sæculari accipitur. Vide *Religiosus*.

Laisus, curva linea inguinis, terminus legis salicæ, tit. 48. FR. vide Glossa Lindembrogii ad Cod. II. antiq. :||: & Burgundi *Vn lais* partem vestis curvam dicunt; ac proinde sortitum est vocabulum, quo alicujus rei cessio denotaret, in cujus signum festucam, seu chirothecam in sinum acceptantis in actu donationis Donatarius projiciebat, sic *Festucam*, seu *Vvantum*, ideſt, *Guantum* (latinè Chirothecam) *in laisum jactare* dicebatur. [Et ipsi in cujus laisum festucam jactaverit. Marculph. in formular.] ubi diffusè de hac cæremonia agit. Vide *Fistucus*, *Vvarpio*. Ex quo ritu *Laisverpio*, seu *Laisivverpio*, ideſt, in sinu projicio dicebatur. [Ipsas villas in suprà scriptis locis, nobis voluntario ordine visus est laisverpisse, & condonasse. Marculf. lib. 1. form. cap. 13.

Lajus, λάïος, color naturalis pili caprini. [Tinctura in monasterio nulla fiat, nisi, ut suprà dictum est, laja, & lactena. In regul. S. Cæsariæ Virg.] cujus etymologia sumitur à græco λαὶς, ideſt, Caper, ex cujus candido pilo texebantur Monialium vestes.

Lama, piscina: [Et qui eum de piscina, quæ eorum lingua lama dicitur, abstulit, lamisio eidem nomen imposuit. Paulus Diac. lib. 1. cap. 15. de gestis Longobard.] Adhuc inter Saxones *Alam* piscatorium rete significat. Vide *Lavina*.

Lamentationis Dies. FR. triduum majoris hebdomadæ. [In diebus autem lamentationis, & Dominicæ passionis in publico minimè prodeant; (*ideſt, Judæi*) eò quòd nonnulli ex ipsis talibus diebus (sicut accepimus,) & ornatiùs non cru-

erubescunt incedere, ac Christianis, qui sanctissimæ passionis memoriam exhibentes lamentationis signa prætendunt, illudere non formidant, cap. 15. lib. 5. decretal. tit. 6.

Lamia, λαμία. Ita vocatæ antiquitùs mulieres sagæ, seu striges quædam, quæ infantium sanguinem credebantur sugere. Ita quoque dicta phantasmata quædam, quæ larvæ, aut lemures, & empusæ dicebantur, pulchrarum mulierum formam præferentia, & ad Venerem incautos allicientia, ut sic eos devorandi daretur facultas. Ad Venerem enim esse propensa, & carnes humanas, maximè formosorum, belluina feritate censebantur appetere. Alii lamias dæmones succubos esse contendunt. Est prætereà lamia quidam terrestris draco, superiore corporis parte speciosæ mulieris adinstar, qui viatores ad amorem allicit, & accedentes invadit, ac devorat: inferiore parte in draconis figuram desinente. Alii attribuunt ei pedes equinos, aut, si cum Empusa confundatur, unum pedem æreum, alterum asininum. Sicque dictam volunt ab ἐν, *in*, & πȣ̃ς, *pes*: quia in uno pede stare fabulantur. In Scripturis potiùs accipi debet pro illa bestia trunculenta, superiore corporis parte formosæ mulieris specie insignita, de qua dixit Jeremias: *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto*. Thren. 4. Septuaginta legunt δράκοντες, dracones, nempe Textum hebraicum sequentes, qui habet *thannin*, idest, *draco*, & hìc abbreviatum ponitur pro *thanninim*, dracones. Lamiæ siquidem (seu tales dracones) quantumvis sævæ, & feræ, tamen porrectis uberibus suos alunt catulos: sed istis crudeliores fuerunt filiæ Jerusalem, quæ grassante ingenti fame lac filiis suis non præbuerunt, & aliquæ ipsos filios comederunt. Ad hoc in crudelitate meritò æquiparandæ, si non præferendæ, struthioni, qui ova propria arena tecta deserit: dum sola vi Solis pulli generantur, & in lucem prodeunt. Ad significandam autem totalem vastationem, & ultimum Idumææ excidium, dicit Propheta, quòd in terra ejus ita vastata, *ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem*. Isajæ cap. 34. Septuaginta legunt, *ibi requiescent ὀνοκένταυροι*, idest, *onocentauri*: & Hæbræus habet *lilith*, strix, bestia solitaria, avis noctu volans, lamia, quæ nempe loca deserta libenter incolit. Ita variè *lilith* à variis accipitur, & Aben Esrah avem noctu volantem; sed D. Hieronymus vertit lamiam. Hunc locum aliqui mysticè damnatis applicant, per horribilia spectra cruciandis. Allegoricè lamia designare potest hypocritas & hæreticos, qui rationem humanam prætendunt, sed finem habent brutalem. Nonnulli hanc vocem, ob lamiarum voracitatem, à dictione λαιμὸς, guttur, ingluvies, deducunt.

Lamina. Vide *Batutilis*. *Bractea*. *Charta*. *Petalum*.

Lamisio. Vide *Lama*.

Lampadarius. Vide *Candela*.

Lampas. Vide *Buttio*. *Enofotius*.

Lampena, currus resplendens, ex græco λαμπήνη; quod tamen regium currum, seu lecticam significat. [Adducent fratres vestros de cunctis nationibus donum Domino cum equis, & rhedis in lampenis mulorum. D. Hieronymus exponens versionem LXX. in cap. 66. Isajæ] Ubi Sanctus Doctor mysticè Sanctorum Corpora splendescentia intelligit.

Lampium. Vide *Ambo*.

Lamuel, hebraicè dilectum Deo significat, sic appellatus est Salomon in proverb. cap. 31.

Lancea. Vide *Lunchus*. *Siromates*. Lancea ex uno de Christi clavis. Vide *Clavatum* in fine.

Lanceo, vibro, seu lancea transfodio; [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. lib. 3. adversf. Marc. cap. 13.

Lanceatus, vibratus, & lancea transfossus.

Lances, & *Statera*. FR. metaphoricè ratio intelligitur, 24. quæst. 1. can. 3. Ibi Glossa. Vide *Bisantinus*. *Exagella*.

Lancino, lanceam tracto. [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. ad versf. Marc. lib. 3. cap. 13.] Pamelius ibi: Quamvis non raró pro lacerare accipitur, in quo sensu Arnobii textus, lib. 3. adversf. Gentes, sic habet: [Et membratim conjugem lacinatum] redde *Lancinatum*. Sic etiam in Flodoardo, lib. 4. cap. 52. hist. Remens. ubi ait: *Lacinator ejus*, restitue *Lancinator ejus*, idest, carnifex.

Landa. Vide *Lanna*.

Langravius, seu *Lantgravius*. Vide *Gravio*, seu Langravius. Vide *Lanna*.

Langus, effœminatus, mollis; fortasse ex græca dictione λάγγος, sive λάγγης, idest mollis.

Loth quoque, qui langos sceleratos vixerat inter,
Hospes hospitibus præbens umbracula tecti.

Aldelmus, ubi octo capitalia vitia describit. Rosveidus putat Longobardos antea *Langobardos* appellatos, & ex hoc nomine deductum etymon fuisse, quia effœminati erant: sed aliter historici referunt, quod, nimirum, à *Longobard*, idest, longa barba denominati sint, eò quòd longam barbam nutriebant, & ulteriùs non constat eos molles, imò strenuissimos milites fuisse, ac feroces.

Lan cutis, aries. Vide *Testitrahus*.

La-

Laniena. FR. accipitur aliquando pro Martyrio: [Laniena gravior ad hoc diù perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, sed ut homines Dei ad Deum velociùs mitteret. D. Cyprian. lib. 2. epist. 6.

Lanipendia, Monialis, quæ curam habebat vestiarii, & per consequens lanam pendendi: [Omnis lanificii cura, unde vestimenta sanctis sororibus ministrentur, ad sollicitudinem Præpositæ, vel Lanipendiæ pertinebit. In Regul. S. Cæsariæ Virg.

Lanista. In plerisque m. ss. inveni hanc inscriptionem: NN. Presbyter lanista. FR. in explicatione hujus vocabuli Lipsius lapsus est tripliciter. Primò enim, lib. 1. Satur. serm. cap. 15. ubi sic ait: [Hi iidem lanistæ honestiori invidendo verbo doctores dicti.] Nam licèt *Magister Lanistarum*, & non Doctor apud aliquem Auctorem reperiatur; differunt tamen æra lupinis, quia quælibet ars vilis suos Magistros, & Præceptores habere potest, ac Doctor in liberalibus artibus tantùm dicitur. Itaque Lanista dicitur de eo, qui lanienam artem in macello exercet. [Defessus sum quærere per medicinas, tonstrinas, in gymnasio, atque foro, per myropolia, & lanienas. Plautus in Epid.

Testandum cùm sit lenonibus atque lanistis. Juvenalis Satyra 6. ubi Joannes Britannicus commentator ait, lenones dici non solùm, qui quæstū lenonium exercent, sed etiam qui cauponariam artem, si quęstuaria mancipia habuerit ministrantia, l. Athleta, 4. §. ait Prætor. ff. his, qui not. infam. atque idem Juvenalis, Satyr. 11.

Scripturus leges, & regia verba lanistæ
Multos porrò vides, quos sæpè elusus ad ipsum
Creditor introitum solet expectare macelli,
Et quibus in solo vivendi causa palato est.

Ubi evidenter de his, qui escariam carnem in macello laniant, Poetam loqui patet. Item Martial. Epig. 82. lib. 6.

Quidam me modo, Rufe, diligenter
Inspectum, velut emptor, aut lanista.

Poetæ sensus est, nempè, se fuisse à quodam inspectum, eo modo, quo res emibiles ab emptoribus, seu animalia pro macello à lanistis diligenter inspici solent. Ac idem epigr. 67. lib. 11.

Et delator es, & calumniator:
Et fraudator es, & negotiator.
Et fellator es, & lanista; miror
Quare non habes Vacerra nummos.

Quibus vitiis laniones abundare solent. Hinc miror Lipsium tam eruditissimum hominem veloci calamo excurrisse, & in sensu gladiatorum prædictas auctoritates expendisse, quod fuit secundus error per me notatus loco suprà citato. In sensu verò gladiatorum loquutus est A. Hirtius de bello Africano inquiens: [Cæsar contra ejusmodi hostium genera copias suas, non ut Imperator exercitum veteranum, victoremque maximis rebus gestis, sed ut lanista tyrones gladiatores condocefacere &c.] Et in eodem sensu Suetonius in Julio Cæsare ait, lib. 1. cap. 26. [Gladiatores notos sicubi infestis spectationibus dimicarent, vi rapiendos, reservandosque mandabat. Tyrones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites romanos, ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat.] Et Jul. Capitolinus in Marco Philos. Imp. de ejus filio Commodo inquit: [His moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus harenarius, nullus postremò ex omnium dedecorum, ac scelerum colluvione concretus.] Tertius denique Lipsii error fuit, dum ibidem injustè his verbis Prudentium reprehendit, nempè: [Pro ipsis gladiatoribus Prudentius usurpat parùm propriè, imò impropriè.] At quis non stuperet de hac incauta Lipsiana calumnia contra tam benemeritum Ecclesię virum; cujus hymnis illa inoffenso pede in psalmodia usa est? Quinimò se ipsum lædit, & contradicit Lipsius; nam si antea largo modo lanistam gladiatorem significare asseruerat; quare ergo Prudentium impropriè lanistam pro gladiatore usurpasse increpat? Sed videamus, utrùm rectè, an malè Prudentius hanc usurpationem adhibuisset. Præbuerat, inquam, libellum Imperatori Symmachus Paganorum defensor contra Christianos, in quo inter alia hæc porrigebantur: [Quanto commodo ærarii vestri Vestalium Virginum prærogativa detracta est? Sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis, ut vittæ capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotii vacare muneribus &c.] Cui non minus eleganter, quàm nervosè responderat Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, sect. 8. ac præcisè super hoc Vestalium caput. Ostendit primò virtuosam appellari castitatē, quæ in Christianis Virginibus Deo dicatis reperitur, inquiens Versu 146.

Sunt & Virginibus pulcherrima præmia nostris,
Et pudor, & sancto tectus velamine vultus,
Et privatus honos, nec nota, & publica forma,
Et raræ, tenuesque epulæ, & mens sobria semper,
Lexque pudicitiæ vitæ cum fine peracta.

Ac deindè contraponendo Vestalium vitia, earum opprobria demonstrat. Mitto reliqua, sed tantùm locum malè criticatum à Lipsio referam, ubi Prudentius Vestalium immodestiam in gladiatoriis spectaculis describit, sic inquiens:

Pilento residens molli, seque ore retecto
Imputant attonitè virgo spectabilis Urbi,
Indè ad consessum caveæ, pudor almus, & expers
Sanguinis it pietas, hominum visura cruentos
Congressus, mortesque, & vulnera vendita pastu
Spectatura sacris oculis; sed & illa verendis,
Vittarum insignis phaleris, fruiturque lanistis

O te-

O tenerum, mitemque animum! consurgit ad ictus,
Et quoties victor ferrum jugulo inserit, illa
Delicias ait esse suas &c.

Vides jam Lector, quàm immeritò sit calumniosus Lipsius in Prudentium, de quo ait ille impropriè usum fuisse hoc vocabulo *Lanistæ* in sensu gladiatoris; at si de spectaculis sermo ejus erat, & gladiatores Lanistæ per eundem Lipsium appellantur, quare ejusdem Prudentii in eodem sensu usurpationem parùm propriè, imò impropriè ibi appositam fuisse ait? Dicitur etiam *Lanista* Gentilium Sacerdos, qui animalia mactat, de quo idem Prudentius, lib. 1. contra Symachum cecinit:

Credere monstra Deos, quos sanguinolentos edendi
Mos juvat, ut pinguis luco lanietur in alto
Victima, visceribus multa inter vina vorandis.

Et Ennodius Ticinen. Episcop. dictione 2. pro dedicatione Basilicæ Apostolorum, ubi templum fuerat Idolorum, inquit: [Hic antè fallacibus dedicata præstigiis, & turpi pecudum cruore perfusa veteres simulacra coluerunt &c. Hic juvencum exta semivivis palpitantia motibus misero inquisitori futura cecinerunt. Hinc fumus sordidis aerem ipsum polluit sparsus per multa contagiis. Ad ultima hinc mactata per lanistas hostiarum multitudo quidquid Deus est, effugavit, dum farra, sanguis, thura, veruina Idolis exhibentur.] Accipitur item pro Hebræorum Sacerdote, in quo sensu Petrus Blesens. serm. 46. inquit: [Est ergo caro Christi thuribulum aureum, in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ sunt absconditi. Hæc est urna aurea manna plena, quæ dum peteretur, erat in manibus lanistarum.] Alludit ad Hebræorum Sacerdotes, de quibus Apostolus ait, in epist. ad Hebr. cap. 9.] Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna &c. His verò ita compositis: in priori quidem tabernaculo sempet introibant Sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes &c.] sic per lanistam Sacerdotem hebræum etiam Ennodius præfatus in benedictione 2. cerei intellexit, inquiens: [In virtute tenemus quidquid colorata legis umbra promiserat. Tempus est, quo corpora nostra, vel animæ Redemptori Christo feriato mucrone dedicentur, quo salus per vulnera non queratur, quo Sacerdotis dextera lanistæ opus abjuret.] Et clariùs in benedictione prima Cerei: [Procul hinc abjerit lanista Judaicus, qui per cicatrices inguinum animas sibi acquisitas tot solet numerare, quot vulnerat. Christi nostri libamina infucata simplicitate complentur. Peragit dedicationem corporis nostri Crux, unde confessio.] Inscriptiones igitur ab Auctore in m. ss. repertæ, suprà adductæ, nempè, *Sacerdos lanista* nullo modo de Sacerdote Christiano, sed de hebræo, vel gentili intelligendæ sunt. Cæterùm alias inscriptiones mihi non contigit invenire, nisi duas apud Gruterum, videlicet [P. Poetillus P. L. Syrus lanista] pag. 33. nu. 1. & [Cn. Maetius Fœlix lanista August. ibid. n. 2.] Vide *Criobolium*.

LANNA. FR. nomen corruptum in vita S. Gildæ, corrigi debet *Landa*, idest, territorium, à Saxonica voce *Land* in eodem significatu; unde *Landgravius*, nempè terræ comes. [Quæ insula usque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur. In præfata vita.

LANOSITAS, lanugo. [Nam & de mari vellera, quæ muscosæ lanositatis lautiores conchæ comant. Tertull. de pall. cap. 3.

LAPIDES. Vide *Asbestos*. *Chodchod*. *Chrysocolla*. *Enidius*. *Sylenites*. Mercurii in trivio cumulabantur. Vide *Acervus Mercurii*.

LAPSANA, agrestes herbæ, ex græco λαψάνη, quod propriè herbarum hastulam significat: [Lapsana, idest, agrestia olera, & herbas alias præter oleum consueverunt edere. In vita S. Palæmonis.

LAPSUS, excipulus, seu nassa, qua pisces capiuntur; in hoc enim instrumento facilem pisces habent ingressum, sed egressum difficilem. [Tandem abjerunt ad lapsum, aspicientesque invenerunt eum ita refertum piscibus &c. Greg. Turonen. in libel. S. Nicasii.] Item significat Apostatam. Vide *Stantes*.

LARCANX. Vide *Larnax*.

LARDARIUM. Cellarium; sic in quodam antiquo Rituali Abb. Girmaldi legitur: [Oratio in lardario] aliquando *Laridiolum*, seu *Lardulum* acum, nempè, significat, quo in carnibus assandis lardi frusta transponuntur.

LARDARIUS, cellarius. Vide *Cellarius*.

LARGICA. FR. coxa, l. si quis homini, de conviitiis.

LARNAX, λάρναξ, urna, capsa, repositorium, [Adduxerunt sanctum corpus ejus cum canticis, & hymnis spiritualibus in sextam regionem, & posuerunt in onychinum larnacem. In vita Sanctæ Martinæ Virg. & Mart.] FR. in quodam m. s. antiquo in Archivio Basilicæ Vaticanæ, cùm de Corporibus SS. Epiphanii & Concordii Martyrum agitur, quæ juxta corpus præfatæ D. Martinæ jacebant, sic habetur: [Ibi juxta arcum triumphalem posuerunt in honorabilius larcancem S. Martinam; Epiphanius verò, & Concordius in singulis collocavit sarcophagis. Apud Torrigium de Cryptis Vaticanis secundæ impressionis, pagin. 551.] qui optimè *Larnacem* corrigit.

LARVA. Vide *Cervula*. *Masca*.

LARUS, λάρος, avis marina, rapacis voracisque naturæ; cap. 11. Levit.

LATERALIS. FR. concubina, sic appellata est Bertrada illegitimè cum Philippo Galliarum Rege conjuncta. [Convenit etiam Rex, & lateralis sua. Ivo Carnot. epist. 169.

LATERANENSIS ECCLESIA. Vide *Constantiniana Ecclesia*.

LATERANENSIS CARCER. Vide Cellarium in dict.

dict. Cellarius. Incastello. Lateranense Archivium olim copiosissimum. Vide *Arcibum*.

LATERANENSE PALATIUM. Vide *Constantiniana Ecclesia*, *Patriarchium*.

LATERCULENSIS, tabellio, qui in laterculis notare tenebatur.

LATERCULUS, tabella, in qua festa mobilia adnotantur, ut sunt illa in Breviario apposita. [Ut Sanctum Pascha secundùm laterculum Victoris ab omnibus Sacerdotibus uno tempore celebretur. Concil. Aurelianense IV. can. 1. Divisa enim observantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parturit. Concil. Tolet. IV. can. 4.] Apud Tertullianum verò significat tabellam, in qua magistratus notabantur; sic enim contra Valentinianum scripserat: [Ex eorum ergo laterculo, & in Reges, & in Sacerdotes allegare consueverat.

LATINA SIGNA, quid inter nautas significent. Vide *Tusa*. Latinè loqui. FR. pro vulgari italica loquutione aliquando intelligitur. Camillus Peregrinus, de Principib. Longob. tit. fines Ducatus Benevent. ad Septentr. pag. 66.

LATRINARUM ANTISTA, meretrix. Vide *Frictrix*.

LATRIA. Vide *Dulia*. Vide Colideatus in dict. *Colideus*.

LATRO. Vide *Derectarius*. *Emansor*. *Parisim*. *Pharisæus*.

LATROCINALIS, furtivus; *Latrocinalem Synodum* appellavit Nicolaus Papa conciliabulũ per Photium Patriarcham Constantinopolitanum anno 863. contra eundem Papam congregatum.

LATURARIUS, delator, sic D. Aug. serm. 40. pauperes appellavit, quia elargientium eleemosynas, seu eleemosynæ meritum in cœlum deferunt. [Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarii nostri, per quos in cœlum de terra migramus? Si laturario tuo das, ad cœlum portat quod das.

LAVABO, Psalmus in missa. Quando in ejus fine non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri*.

LAUDANA, ornamentum aureum, vel argenteum, instar virgæ, quod suspendebatur ante Altare, ita dictum, quòd ad laudem, & honorem Martyrum ponebatur, id ex opinione Calepini. [Fecit laudanas duas de argento pensantes libras octonas, quas posuit supra rugas de presbyterio, ubi arcus de argento existit. Anast. in Adriano.] Vide *Ruga*.

LAUDA SION SALVATOREM, &c. Missæ sequentia à quo composita. Vide *Prosa*.

LAUDEMIUM, solutio, seu pensio, quæ fit pro emphyteotici contractus renovatione. Aliqui tamen etymon trahunt à verbo *Laudo*, & alii à voce Longobardica *Landen*, idest, impositio, seu invitatio.

LAUDES, ita denominatæ, quia in eis recitantur psalmi *Laudate Dominum &c.* Vide Benedictiones, & laudes in dict. *Benedictio beatica*. Non verò sicut putavit Durandus, quia incipiunt ab hymno *Te Deum*. Secundùm communem opinionem non distinguuntur à Matutino, ut variis rationibus in dict. *Horæ Canonicæ* probatum est, præter quas addendum etiam est, quòd Episcopus Diaconibus, & Subdiaconibus in eorum ordinatione solet imponere onus recitandi his verbis: [Dicetis nocturnum talis feriæ,] & non ait, *Dicetis matutinum*, ne comprehendat etiam laudes, quæ tamen separari possunt à matutino, & tunc terminabitur hoc cum solita oratione currenti, in cujus fine dicetur *Benedicamus Domino*. Utrùm autem in tali casu recitanda sit Dominicalis oratio, unà cum salutatione angelica, sicut in principio cujuscumquæ horæ fieri solet; affirmativam partem tenet Navarrus, de orat. cap. 3. nu. 64. Nam laudes asserit esse à matutino distinctas, & quòd horæ canonicæ sint octo. Alii tamen affirmantes horas canonicas esse septem, ut visum est suprà in dictione *Horæ canonicæ*, putant, quòd dicendum sit in ejus principio *Pater*, & *Ave Maria*. Habent Laudes maximam cum Vesperis similitudinem, ideo eisdem prorsus cæremoniis, & solemnitatibus cani solent. Cærem. Episc. lib. 2. cap. 7. Item per Laudes nonnunquam Missæ Præfatio intelligitur. [In quibusdam quoque Hispaniarum Ecclesiis laudes post Apostolum, (*nempè, epistolam*) decantantur. Concil. Tolet. IV. in quo talis ritus damnatur. Canticum *Benedictus* in laudibus positum. Vide *Canticum*.

LAUDIS, instrumentum musicum, italicè *Leuto*, & à quibusdam scriptoribus etiam *Leutus* appellatur: [Laude, tuba, cithara festa coluntur. Gotifrid. Viterb. in Chron. par. 9.

LAUDO. Vide *Pandoxo*.

LAUDUM. Arbitri sententia ex communi consensu partium electi, terminus legalis est. Vide *Homologium*.

LAVINA. FR. Lacuna, piscina, Paulus Diac. lib. 1. hist. cap. 15. & lib. 23. cap. 23. Vide *Lama*.

LAUNEGILD. FR. idest, donum. [Donamus omnia ea parti vestræ Longobardorum per Launegild receptum à vobis exiguum, & faciendum omnia exinde, quæ volueritis. In pacto DD. Neapolis cum Principe Landulfo I. apud Camillum Peregrin. de Princip. Longobard. pag. 324.] & Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 122. ubi *Launechilt* scribitur. Non ergo donum propter nuptias tantùm, ut Vossius existimat, vel donum propter maritum, ut Cornelio Margarino placet, sed quodlibet munus significat, ut ex pacto Landulphi suprà adducto liquet, quamvis donum propter nuptias quandoque significet, ut in, l. si quando, de sponsal, & in, l. si quis, de præscript. & ibi Gloss.

LAURA, Conventus, Monasterium: sed videtur fuisse aliqua differentia inter *Lauram*, & *Monasterium*; nam ex Cyrillo in vita S. Sabæ *Laura* habitationem eremiticam pro Monachis fuisse colligitur, qui in angustis cellis ad instar Camaldulensium, seu Carthusianorum inclusi per totam hebdomadam vivebant à cæteris separati, cum quibus tamen congregabantur in solis Dominicis diebus in Choro, & Refectorio. Etymon ta-

tamen hujus nominis græcum est λαῦρα, quod Pagum significat; multitudo enim cellularum illarum invicem separatarum ad instar Pagi videbantur. FR. Parùm consona videtur differentiæ assignatio inter Monasterium, & Lauram à Francisco Quaresimo, tom. 2. lib. 6. Peregrin. 3. cap. 9. ex mente cujusdam Græci, ut ipse ait, adducta, nimirum, quòd *Laura* intelligatur Monasterium, in quo solet excedere familia mille monachorum; nam præterquam quòd regulariter impossibile videtur reperiri posse in unico Monasterio numerum tam exorbitantem, ac confusionem generantem Monachorum; legimus etiam in vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii, quòd ejus Laura in Palæstina non continebat, nisi quinquaginta Monachos; sic etiam in Laura S. Gerasimi apud Surium ibidem, & Sophronium prat. spirit. cap. 107. quæ juxta Jordanis flumen erat, solebant septuaginta Anachoretæ habitare: & licèt in Laura S. Sabæ aliquando mille Monachos habitare contigerit; in ejus tamen exordio non erant plusquam septuaginta, ut ex Cyrillo in ejus vita colligitur. Vide Jo. Stephanum Menochium in ejus storeis, par. 4. cent. 8. cap. 54. ubi diffusè de his Lauris egit. Euagrius tamen, lib. 1. cap. 21. inquit, Eudociam Imperatricem multas Lauras in Palæstina erexisse, in quibus degentes omnia in communi habebant, exceptis aliquibus voluntariis pœnitentiis, de quibus. Vide *Yperthesmus*. Licèt aliam speciem Monachorum hic Author ibidem fuisse narret, qui siquidem separatim vivebant, de quibus ita scribit: [Alii autem aliud ingrediuntur vivendi genus, idque diversum à superioribus. Nam se separatim in ædiculas concludunt, quæ tantum habent latitudinis, altitudinisque, ut in illis neque corpore erecto consistere, neque se liberè inclinare possint. Quorum alii, ut est apud Apostolum, in speluncis, & cavernis vitam assiduè degunt, unàque cum bestiis habitant, & in quibusdam occultis, & ignotis terræ latibulis Deo precationes adhibent. Quin etiam alius vivendi modus à nonnullis eorum excogitatus est, qui omnem fortitudinis & vim superat; etenim viri, ac mulieres in solitudinem ardoribus effervescentem se abdunt, & solis illis membris, quæ naturæ serviunt necessitati, obtectis, reliquum corpus frigoribus immensis, & fervidis aeris caloribus nudum exponunt, æstu æquè, atque algore contempto; eò accidit, quòd alimentis, quibus homines vesci solent, penitus ejectis, depascuntur terram; unde, βόσκοι, idest, pabulatores appellantur &c.

LAURATUM. Imperatoris imago lauro coronata [Lauratis, & iconibus, quæ mittuntur ad Civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis, & incenso, non cera perfusam tabulam, sed Imperatorem venerantes. Optat. Milevit.] sic etiam Christiani non coloratas telas, sed repræsentatos in eis Sanctos colunt, & thurificant, de quo cultu. Vide *Dulia*. *Iconomachus*. Has imperiales imagines Sophronius in epist. ad Leonem Papam, & Concil. Chalcedonense *Laurata Sacra* appellat. Vide an. 603. num. 1. in Baronio.

LAUREATUS. Vide *Baccalaureus*.

LAURETANA DOMUS. Vide *Evangelium*. *Gloria in excelsis*.

LAURETANÆ LITANIÆ. Vide *Litaniæ* in fine.

LAUS TIBI CHRISTE, verba, quibus in fine Evangelii respondetur, quorum qui primus inter scriptores mentionem faciat, est Burchardus; antiquitus tamen variè respondebatur, qui enim *Amen*, qui *Deogratias*, qui *Benedictus, qui venit in nomine Domini* dicebant. Durand. lib. 4. cap. 24. In feria sexta Parasceve non dicitur ob memoriam improperiorum Christi.

LAUS TIBI DOMINE &c. Dicuntur hæc verba in principio horarum loco *Alleluja* à Dominica Septuagesimæ usque ad Pascha ex decreto Alexandri Papæ II. Gemin. lib. 4. cap. 117. Baron. ann. 1073. & significant idem, quod *Alleluja*; nihilominus in signum mœstitiæ pronunciantur latina lingua, quæ inferior, & humilior est hebraica. Alcuin. cap. de Septuagesima.

LAUSIACA. Λαυσιακή, sic appellatum fuit Palladii opus, quod Patrum gesta continet, quia à Lauso Præposito scripta fuerant, solebatque in determinatis temporibus legi, ut ex Triodio habetur.

LAUTIA. FR. pro azymelis hebræorum. [Si quis Episcopus &c. cum Judæis jejunaverit, aut lautia festi, nempè azyma &c. S. Clemens in can. apostol. can. 69.] Antiquitus etiam *Lautitia* dicebatur farina ex tritico aqua conspersa. Festus. In alio significatu apud Latinos. Vide *Xenoparochus*.

LAZARUS. FR. dicitur primus inferni proditor à Glossa in can. quantuslibet. de pœnit. dist. 1. Vide *Loculatus*.

LAZUL, Armeniam, & lapidem significat. Vide *Chrysocolla*.

LAZZUS. Vide *Lidus*.

LEBITONARIUM, & *Lebiton*, seu *Leviton*, & *Levitonarium*, græcè λεβιτονάριον, & λεβιτών, idest, tunica sine manicis, qua monachi Ægyptii utuntur. [Nihil habent in cellis præter psiathium, & duo lebitonaria, quod Ægyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis. Hieronym. in præfat. ad regulam S. Pachomii. Levitonarium est colobium sine manicis, quali Monachi Ægyptii utuntur. Isidor. lib. 19. cap. 22. Induuntur autem noctibus levitonis lineis præcincti lumbos. Dionysius Exiguus, in Vitis Patrum.] FR. Puto hanc tunicam *Levitonarium* seu *Leviton* à levitica tunicella dictam fuisse; antiquitus enim tunicella sine manicis erat, ut dictum est in dict. *Colobium*.

LECCATOR. FR. gulosus [Ante conversionem leccator opere, vino, & tesseribus dedicatus totus. Cæsarius Heisterbachensis, lib. 4. miracul. cap. 6.] corrigendum tamen est *Tesseris*, loco *Tesseribus*. *Lecca* est proprietas lingendi; inde *Leccacitas*, *Leccator*, & *Leccatrix*. Leccator reperitur etiam in Glossa Isidori.

LECTARIUM, lectisternium, lecti utensilia. [Lecta-

ctaria verò ipsa simplicia sint, in regul. S. Cæsariæ Virg.] Dicitur etiam *Lectuale*, vel *Lectisternium* in Chronica Cistercien. [Lectualia, vel lectisternia moderata dispensatione Magistri unusquisque habeat.] FR. in Clement. de statu Monachorum, cap. 1. etiam *Luctisternium* dicitur. Vide *Stratilectilium*.

Lecticarius, libitinarius clericus, à ferenda lectica, seu sandapila ita dictus. Vide synonyma in dict. *Fossarius*.

Lectio, tam in Missa, (quæ aliàs epistola dicitur) quàm in officio divino ita appellatur, quia legitur, & non canitur. Durand. lib. 5. cap. 2. Lectiones Breviarii collectæ sunt à D. Hieronymo, qui librum composuit Lectionarium, sive Comes S. Hieronymi appellatum. Legendæ, seu vitæ Sanctorum, quæ ponuntur in secundo Nocturno à Paulo Diacono, & ab Usuardo jussu Caroli Magni compositæ fuerunt; sed quæ hodie habentur, jussu Clementis VIII. à Baronio, & Bellarmino correctæ sunt. Lectiones, quæ recitantur in triduo hebdemadæ Sanctæ, non habent titulum, quia Ecclesia in illo triduo orbata videtur ejus titulari, & capite Christo Jesu. Gem. lib. 3. cap. 89. Rupert. cap. 9. lib. 7. Et Sabbati Sancti lectiones etiam non habere titulum Alcuinus ait, quia in illo die cœcitas catechumenorum, qui nondum illuminati sunt, denotantur. Nec dicitur, [Tu autem Domine miserere nobis,] quæ verba in fine lectionum totius anni ideo dicuntur, ut à Domino venia poscatur de defectibus in legendo commissis. Rupertus, lib. 1. cap. 13. Et ideo flexis genibus dicuntur. Cærem. Episc. lib. 2. cap. 5. In quorum fine osculatur Episcopi manus, si aderit; exceptis tamen Canonicis, qui hanc cæremoniam non tenentur adhibere. In lectionibus etiam officii Defunctorum non dicitur *Jube &c.* nec *Tu autem &c.* in aliquibus tamen Ecclesiis solent terminari his verbis [Beati mortui qui in Domino moriuntur.] Durand. lib. 7. cap. 35. Antiquitus antequam legi incepisset lectio, Diaconus silentium observari monebat. [Facto autem silentio, scripturarum sunt lecta divina solemnia. Aug. de Civit. Dei, lib. 22. cap. 8.] Et Isid. lib. 1. de Eccles. offic. subjungit: [Ideo & Diaconus clara voce silentium admonet.] Quod adhuc in Ecclesia græca observatur, ubi Diaconus ante lectionem alta voce profert πρόσχωμεν, idest, *Attendamus*, quod ab ipso Sacerdote in defectu Diaconi dicitur, & in Ecclesia Ambrosiana antè lectionem elata voce dicitur, [Silentium jubete, habete silentium.] Antiquitus antè lectionem auditores signabant se crucis signo: [Cùm lectio legitur, facto silentio, æquè audiatur à cunctis, nam & si tunc superveniat quisque, cùm lectio celebratur, adoret Deum, & præsignata fronte, aurem sollicitè accommodet. Isidor. lib. 1. de divin. off. cap. 10.] Lectio audiebatur sedendo, sicut etiam nunc fit. Amalar. de Eccles. off. lib. 3. cap. 10. Græci tamen stant, dum lectiones novi testamenti leguntur, & sedent in lectionibus veteris testamenti. In Matutino Nativitatis Domini, quando occurrit gladium à Pontifice benedici unà cum ejus pileo, Dux si præsens fuerit, debet canere quintam lectionem superpellicio indutus, super quod cingit gladium, & superinduitur pluviali albo, cujus aperitio, seu scissura erit à latere dextero, & caput pileo tectum habet, quod tamen detegit, & adstanti ministro consignat, dum lectionem canit: sed antequam incipiat, & solitam benedictionem postulet, gladium evaginabit, quo ter percutiet terram, terque vibrabit in aerem, & super sinistro brachio illo deterso, in vaginam reponet, atque finita lectione præfatis paramentis exuitur. Sed si contingit eandem cæremoniam Imperatoris fieri, tunc eisdem paramentis indutus erit; sed pluviale more solito, ac rectè antè pectus gerit, pileoque non tegitur, cùm sit ducale insigne; illum tamen in manu ejus scutiferi ferunt: itaque sic indultus Imperator incedit ad canendam lectionem, quæ erit octava, nempe, [Exiit edictum à Cæsare Augusto &c.] duobus Cardinalibus Diaconibus associatus, & facit antè lectionem supradictam cæremoniam evaginans gladium &c. sic in praxi observatum fuit tempore Pauli Papæ Secundi cum Imperatore Federico III. de anno 1468. Si verò Imperator noluerit integram lectionem canere, sufficit ut usque ad homeliam proferat, quam subindè unus ex duobus assistentibus Cardinalibus Diaconibus perficiet. Itaque in Nocte Nativitatis Domini à Pontifice gladius, & pileus benedicuntur, qui deindè alicui supremo Principi dono mittuntur, ad denotandum, quòd sæcularis potestas, & administratio justitiæ gladii à Regum Rege recipi debeat, pro cujus recta administratione indigent regnantes Spiritus Sancti directione, ideoq; pileus mittitur, in quo margaritis columba est effigiata: quæ mysteriorum significationes à Reginaldo Cardinali Polo in quadam epistola Regi, & Reginæ Angliæ missa, quibus Julius Papa III. gladium, & pileum in Nativitatis nocte benedictos miserat, explicantur. In Capella Papali duodecim lectiones Sabbati Sancti in Missa papali leguntur græcè, & latinè; sicut etiam in eadem Missa papali semper Epistola, & Evangelium in utraque lingua canuntur: idem faciebat Constantinopolitanus Patriarcha, ut ex epistola Nicolai Papæ ad Michaelem Imperatorem data liquet, in qua Papa ostendit Imperatorem malè ex contemptu linguam latinam appellasse barbaram.

Lectionarium. Vide *Breviarium* in fine. *Epistolarium*. *Lectio*.

Lectiuncula. Vide *Capitulum*.

Lectisternium. Vide *Lectarium*.

Lector, qui lectoratum ecclesiasticum ordinem habet, cujus officium est lectiones recitare, & antiquitus legebat etiam epistolam in Missa, Concil. Tolet. I. sicut etiam nunc inter Græcos. Vide *Anagnosta*. A Balsamone appellatur, λιτὸς παπᾶς, hoc est, simplex presbyter. In Africana Ecclesia lector solebat super ambonem legere Evangelium, ut ex epistolis S. Cypriani colligitur, ni-

mi-

mirum, ex epistola 33. in qua de Aurelio lectore, & epist. 34. in qua de Celerino lectore mentionem facit. FR. lector etiam intelligitur Magister, qui in aliqua universitate doctrinam aliquam docere tenetur, quibus Magistris crepitaculum à Glossa pulsatur, in can. Ponderet unusquisque, dist. 50. §. docuit, sub hoc tono: [Doctorem se promisit, & sic eo ipso, quod quis promittit se velle docere, Deo obligatur &c.] Lectores enim nedum promittunt, sed jurant se docere. Item *Lector* Notarius dicitur. Vide *Notarius*.

Lectricium, lectorium. [Accipit Diaconus textum S. Evangelii, quod bajulans ad lectricium &c. Rup. de div. off. cap. 26.] & ab Isidoro *Lectrum* appellatum est. Synonyma. Vide *Ambo*.

Lectorium. Vide *Ambo*.

Lectualia. Vide *Lectalium*.

Lectularii, dicuntur infirmi diù in lecto jacentes. Item Medici, qui circa infirmorum lecta versantur. Vide *Clinicus*.

Lectus. FR. campus, planities. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 218.

Ledo, maris æstus. [Semper peragitur, & per alternatas hebdomadas ledonis, & malinæ vicissitudo comitatur. De mirabilib. Sacræ Scripturæ, cap. 7. inter opera D. Aug.] In quodam autem pervetusto Martyrol. m. s. *Lido* legitur. [Frisones, ubi martyrum sanguis erat effusus, aggesta terra collem excitarunt propter lidonis & malincæ quotidianæ eruptiones ex maris æstu quotidiano provenientes, ubi Ecclesiam extruxerunt.

Legatia, legatio: [Prætereà Dominus Papa concessit Rogerio Eboracensi Archiepiscopo Legatiam in Scotia. Rog. annal. tom. 2.

Legatarius, Nuncius, Missus: [Legatarius animi felle commotus, quòd Abbas loci sibi non dedisset occursum. Flodoardus, lib. 1. cap. 25.

Legatus, missus, aut nuncius. Inde *Legatus à latere*, Pontificis missus, qui solet esse Prælatus, & ut plurimùm Cardinalis. Dicitur *A latere*, quia sumit insigne suæ jurisdictionis, & facultatis stans à latere Pontificis sub ejus baldachino, quem Græci *Legatum à facie* appellant: [Legati qui à facie dicuntur, qui & particularem habent jurisdictionem. Balsamon in sextam synodum.] Item etiam Legati Principum *A latere* dicebantur: [Quatenus præsente misso nostro illustri viro illo, quem ex nostro latere illuc pro hoc direximus. Marculf. lib. 1. formul. cap. ult.] Sed hæc formula antiquissima apud Sedem Apostolicam fuerat, ut ex D. Greg. Registro, lib. 12. epist. 12. colligitur, ubi sic habetur: A quo cùm veneritis, quem à latere nostro transmisimus, eas possit accipere] FR. Cardinalis legatus à latere novem habet privilegia. Vide Glossam in extrav. cap. unic. de præbendis. Et hìc in dict. *Cardinalis*:||: Multæ legatorum species creantur, alii, qui ad sponsalitia Principum mittuntur, alii ut Baptismalem cæremoniam pro Regum primogenitis celebrent, alii ad gubernandas status Ecclesiastici provincias, sive ut præsideant in Oecumenicis Conciliis: [Cùm enim propter causam fidei, quam Eutyches perturbare tentavit, de latere meo mitterem, qui defensioni veritatis assisterent. S. Leo Papa, epist. 14 ad Faust.] Sed in rigore *Legati à latere* illi tantùm dicuntur, qui à latere Pontificis solemnibus ceremoniis creantur, & pro aliquo publico Christianitatis negotio ad Reges mittuntur. Item sunt & *Legati nati*, metropolitani, nempè, qui ratione Ecclesiarum, quas possident, annexa ex privilegio hac dignitate fruuntur, ut sunt in Anglia Eboracensis, seu Cantuariensis Archiepiscopus; in Gallia Rhemensis: in Italia Ravennatensis, & Pisanus Archiepiscopi; & sic alibi alii, quorum tamen Privilegia nonnisi ad facultatem ordinariam Archiepiscopi, seu Primatis extenduntur; nam nequeunt ferre Crucem extra Provinciæ limites, can. antiqua, de privileg. & excess. lib. 5. decretal. Nec possunt clericorum publicos percussores absolvere, cap. 9. de offic. legati, lib. 1. decretal. tit. 30.

Leges. Vide *Lex*.

Legibus, pro legitimè. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, &c. in Const. Caroli Magni, lib. 3. cap. 45.

Legitimum. Vide *Canon Missæ*.

Legitimus Filius. Vide *Fulboran*.

Lenticulum, vasculum ad conservandum oleum, de quo sæpè in S. Scriptura, à forma lentis ita denominatum.

Lento. FR. laxo, negligo. [Ut ea, quæ ei à nobis mandata sunt, districtiùs exequi, & nulla debeant occasione lentari. D. Greg. in Registro, lib. 10. epist. 35.

Leoninus Versus. Vide *Versus Leoninus*.

Leporarius, canis lepores insequens. Matth. Paris. in Vita Abbatum.

Lepra, morbus. Vide *Elephantinus morbus*. FR. lepræ species sunt quatuor, quæ in Levit. cap. 13. Dominus per Moysen præceperat ostendi Sacerdotibus, §. ex his post can. 60. de pœnit. dist. 1. & ibi Glossa.

Lepta, moneta. Vide *Talentum*.

Lethargici. Vide *Nyctages*.

Lethe, λήθη, carcer in Perside. [Et descendens in Persidem retrusus est in carcerem, qui appellatur lethe, idest, oblivio. S. Joannes Eleemosynarius cap. 25.

Leva. FR. significat direptionem, & expoliationem. Leo Ostiensis in Chron. Casin. & Petrus Damianus.

Levamentum, cymba, qua levantur onera ab ingentibus navibus onerariis: [Et tertia feria venit ad me omnis clerus, & multi erant, qui se paraverunt ad navigandum mecum, qui res suas jam immiserant in ea, quæ vocabantur levamenta. Anastas. Biblioth. in exilio S. Martini Papæ, & mart.

Leucothea, aurora, λευκοθέα, idest, aurora, seu Dea Matuta, ita à candore denominata: [Revertente leucothea planè sequentis diei. In vita S. Vincentii Presb.

Leudes, Regis familiares. [Chlotarius cum proceribus, & leudibus Burgundiæ Trecassinis conjungitur. Greg. Turon. lib. 9. cap. 54. Burgundiæ Barones verò tam Episcopi, quàm cæteri leudes timentes Brunichildem. Ibidem cap. 41.

Levigabilitas, alleviatio. [Super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulùm levigabilitatem, de miraculis S. Majoli, lib. 2. cap. 33.

Levita, & *Levites*, de tribu levi, apud quos in veteri testamento erat hæreditarium sacerdotium; sed in novo testamento Diaconum significat. Vide *Diaconus*.

Leviathan. Vide *Behemoth*.

Leviton, & *Levitonarium*. Vide *Lebitonarium*.

Lex. Vide *Evva*. FR. & per antithesim. Vide *Exlex*. Leges Gothorum, & Longobardorum. Vide *Auricabeones*. Lex Saxonica, & Francigena. Vide librum 4. decretalium, tit. 1. cap. 1. Lex mundialis, idest, civilis, can. Prima, 16. quæst. 3. *Leges rubræ* dicuntur Rubricæ ex eorum titulis, quia rubro colore scribuntur. *Lex sensualitatis*, [Si Paulus vidit legem in membris suis repugnantem legi mentis suę, & captivantem in legem peccati, can. si Paulus 32. quæst. 5.] Ubi Glossa inquit: [Aliam legem, idest, sensualitatem, sive concupiscentiam, quæ dicitur lex, quia ligat, & trahit ad peccatum: unde dicit alibi, Ago quod nolo in legem peccati, idest, peccatum, quia ligat hominem] Lex Ecclesiastica consistit in canonibus, de quibus suo loco actum fuit. Item *Statuta*, quæ eadem sunt ac *Motu proprio*. Item *Decretales*, quas hodie *Rescripta* dicimus. Glossa in proœm. decretal. §. constitutiones, & Baron. an. 142. nu. 9. Suntque ad similitudinem annotationum Principum, quia [Annotatio dicitur scriptura, quam Imperator proprio animi motu facit de aliquo negotio, nemine rogante. Glossa in can. Dicenti, 25. quæst. 2.] Vide *Præceptum*. Pragmatica est sæcularis constitutio, quæ ventilata est coram Principe, & de hoc facta est scriptura. Glossa in can. dicenti 25. quæst. 2. Vide *Pragmaticus typus*. Dicitur etiam *Pragmatica* Ecclesiastica Sanctio, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 1. Cæterùm leges nullum benè facere cogunt; sed malè facere prohibent. Glossa in cap. 8. de off. Jud. ordinar. Item deceptis, & non decipientibus subveniunt, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 8. & tit. 24. cap. 8. Utrùm autem lex recens deroget antiquam? dic quòd non, nisi expresse derogatur. Argumentum ex can. hoc ipsum 33. quæst. 2. ubi sic ait: [Illius sententia magis teneatur, cujus antiquior, & potior extat auctoritas] Idem etiam habetur in can. Domino Sancto, dist. 50. in fine, & ibi Glossa.

Libacunculum. Lacrymatorium vas, italicè *Lambicco*, ex græco λείβω, idest, stillo. [Proinde habe, ac si stillicidia mellis de libacunculo venenato. Tertull. de spect. cap. 27.] sed in aliquibus codicibus juxta stylum illius temporis, v, pro, b; ponitur, idest, *Livacunculum*.

Libatorium, locus, in quo oblatio fiebat. Item vas oblationis.

Libellarium, processus scripturarum. [Similiter & hi, qui consequentes erant ei, stupentes, accepto libellario, seriatim cuncta dicta à Beato viro conscribentes, recesserunt. Anast. Biblioth. in exilio S. Marcelli Papæ.] Vide *Libellus*.

Libellarius. Vide *Tremissis*. Item colonaticum canon, seu solutionem pensionis significat. [Sive ipsi tenebant, sive libellario nomine ad censum plerisque concesserant. Chron. Casin. lib. 1. cap. 7.] Vide *Canon*. *Colonitium*. *Libellus*.

Libellaris; marsupium, sacculus. [Interim ut erat acris ingenii, filiam ejus desponsare desiderans, loricam, ut ferunt, in libellari, quo chartæ abdi solent, recondit, dicens mulieri, conjugique Ursi, quia multitudinem aureorum meorum ampliùs, quàm sexdecim millia in hoc libellari reconditam tibi commoneo, quod tuum esse poterit, si mihi filiam tuam præstiteris desponsari. Gregor. Turon. lib. 4. hist. c. 41.] Ubi astutiam illius refert, qui in sacculo loricam ferream ostenderat, simulans esse monetam, ut sic commodè uxorem ducere posset. FR. sed hæc lorica dum in sacculo includebatur, ex lamellis eam compactam fuisse oportet.

Libellatici, lapsi in idololatriam ob martyrii timorem, qui duplicis generis erant; aliqui enim dicebantur *Sacrificati*, *Sacrificiati*, & *Thurificati*. Vide *Thurifico*. *Thurificatus*. Thurarius in dict. *Exsufflo*. Et communi nomine *Idololatræ*; alii *Libellati*, & *Libellatici*; alii *Mittentes*. Sacrificati dicebantur qui sacrificia Idolis præstabant. Thurificati, qui thus Idolis dederant. Idololatræ, qui Idolis tribuerant aliquem publicum religionis cultum. Libellatici autem, quos pudebat manifestè fidem Christianam negare; sed occultè id per se, vel per alios præstabant, & sic ab insectationibus per magistratus libellum securi reddebantur, mediante pecunia. Mittentes, qui incensum tantùm in ignem mittebant, uti fecit S. Marcellinus Papa. Baron. an. 253. nu. 18. & 19.

Libellensis. Vide *Regestum*.

Libellus. FR. Scriptura, in qua continetur res, quæ petitur, & causa petendi, & nomen actoris, & rei, & coram quo Judice. Multipliciter *Libellus* dicitur, scilicet, *Reclamationis*, seu *Postulationis*, qui datur in civilibus actionibus. Glossa in tit. de libelli reclamation, e cap. 1. Semper autem offerendus est libellus Judici, & per ipsum reo, ut ipse reus possit deliberare, 3. quæst. 3. can. Judicia, §. offeratur. Item semper debet dari in scriptis, tit. de libelli oblat. cap. 1. & in authent. offeratur. Cod. de lit. contest. & in decretal. de probat. cap. quoniam contra. Quod debet fieri in principio litis, d. Authent. §. offeratur. Non est tamen necessarius libellus in judicio de plano procedente. Vide *Judicium de plano*. De libello famoso. Vide *Contestatio*. Item libellus conventionalis, de quo Glossa in cap. 3. de libelli oblat. Item *Libellus* significat canonem, colonaticum, libellarium, quod Itali *Livello* vocant, de quo sæpè D. Greg. in ejus Registro hoc modo, *Libellos facere*. Vide *Canon*. *Colonitium*. *Libellarius*.

Et dicitur etiam Livellus. [Tam fictus, quàm livelli, vel emphytheusis, aut feudi nominibus possidentur &c. Bull. Casin. tom. 2. const. 352.] Item libellus significat Missale. Vide *Missalis*. Item libellus officialis. Vide *Rituale*.

Liber Officialis. Ita à Radulpho appellatum fuit Officium divinum. Vide *Officium divinum*.

Liber Pastoris. Vide *Hermes*.

Liber Mysteriorum, & *Liber Sacramentorum*. Vide *Missalis*.

Libera, inferiorum pars, quæ penes Theologos Sanctorum Patrum limbus dicitur, ubi Christus in triduo mortis descendit: [A quo boni immunes sunt tantùm, quòd in inferno erant, sed in superiori quasi in libera. D. Ambros. in epist. ad Rom. cap. 1.] Fortasse ita dicitur, quia locus libertatis futuræ erat. Sed hæc commentaria S. Ambrosii minimè fuisse probat Bellarm. de Scriptoribus Eccles. in Ambrosio, & planè videntur esse alterius, ac linguæ græcæ parùm periti.

Libera Nos Quæsumus Domine &c. preces in Missa post orationem Dominicalem positæ. Vide *Embolismus*.

Liberalis. FR. idest, homo liber, & ingenuus. [Quantum denotavi, passivitas offert, libertinos in equestribus, subverbustos in liberalibus, dediticios in ingenuis, rapaces in urbanis, scurras in forensibus, paganos in militibus. Vespilo, leno, lanista tecum vestiuntur. Tertull. de pallio, c. 4.

Liberator. Vide *Remediator*.

Liberi. FR. non modò filii, sed descendentes usque ad trinepotes intelliguntur, & ultrà, l. fin. §. parentes, ff. grad. cogn. l. liberorum, 220. ff. verb. sign. l. liberos, 10. ff. Senat. Glossa in Clement. de Baptismo, §. Liberi. Regulariter tamen *Liberi* dicuntur qui ex libero matrimonio orti sunt, can. liberi 32. quæst. 4.

Liberor. Vide *Remedior*.

Liberum Arbitrium. Vide *Autexusion*.

Libitina, funerale, mortuorium. [Sed cùm libitinam flerent omnes. Sidon. lib. 1. epist. 8.] Item aliquando feretrum significat. [Sed nullo conamine quieverunt elevare libitinam. In vita S. Gudulæ Virg.

Libitinarii, funerarii. Vide *Fossarii*. *Laborantes*. *Porticani*.

Libitinensis, Theatri porta. Vide *Sanavivaria*.

Libitudo, voluntas, desiderium, complacentia. [Cùm non sit in eorum arbitrio, & potestate, cùm voluerint Abbatem deponere, & alium ad libitudinem suæ voluntatis instruere. Floduard. lib. 4. c. 7.

Libra. FR. moneta, quæ italicè *Lira* dicitur: [Et expensas, & damna tali occasione secuta taxatione juramento præmisso in mille libris usualis monetæ prædicto Episcopo sententialiter duximus condemnandum, lib. 4. decretal. tit. 36. c. 7. & tit. 37. c. 9.] Vide *Marca*.

Librarius. Vide *Antigraphus*. *Antiquarius*.

Libriger, libros, vel librum gerens. [Iterùm postulasti per eundem libригerum, ut tibi pluribus, si possim, scriptis essem molestior. Paulin. epist. 9. ad Sever.

Liburia. FR. Provincia in regno Neapolitano, quæ vulgariter *Terra di Lavoro* dicitur. [Guido &c. in Gariliano castrametatur &c. Is autem appropians ad pontem, qui Theudemundi vocatur, castrametatus resedit aliquandiù, & ablato ex Liburia frumento, aliisque victualibus delatis ad Capuanos &c. Eremperti Epitome, an. 878. Sicut sacramento pollicitus fuerat, & Liburiam, & Capuanam sub jure jurando illi concessit. Ibid. an. 886.] ac sæpè idem de hoc vocabulo in ea significatione.

Licentiatus. Vide *Baccalaureus*. *Lyta*.

Liciatorium, lignum, seu axis, super quem in telario involvuntur fila texenda. [Hastile autem hastæ ejus erat quasi liciatorium texentium, 1. Reg. cap. 17.] Licia enim stamina significant aliquando. FR. Italicè *Subbio*, sic italus poeta Franc. Petrarca, vers. 201.

Perche delibrando hò posto al subbio
Gran parte homai della mia tela breve.

Et vers. 442.

Poi con gran subbio, e con mirabil fuso
Vidi tela gentil tesser Cleante.

Licium. FR. Civitas, & Provincia in Regno Neapolitano, quæ vulgò *Lecce* dicitur: [Tancredus comes Licii, qui apud Trojam cum quibusdam aliis juraverat fidelitatem Constantiæ Uxori Henrici Regis Theutonicorum. Anonym. Monach. Casin. in Chron. an. 1190.

Lida. Famula, [Si quis lidam alienam in conjugium sociaverit, in lege salica, tit. 15.

Lido. Vide *Ledo*.

Lidus, homo mediocris conditionis inter liberum, & servilem statum, qui aliquo proprio fruitur, sed cum obligatione alicujus servitii, ex *Lassen* Germanico verbo, quod tolero significat, cùm sit quasi relaxatus. Ab aliquibus tamen scriptoribus habetur *Litus*, *Lazzus*.

Liga, italicè *Lega*, confœderatio.

Ligantia. Vide *Ligius*.

Ligatura. Vide *Annulus*.

Ligius, & *Ligia*. Vassallus, & vassalla, idest, ligatus, & astrictus. [Quòd in coronæ suæ dispendium Comitem S. Ægidii in ligium hominem recepisti. Petrus Blesensis, epist. 153. Nam illa die filii Petri Leonis omnes simul humiliaverunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt homines ligii ejus, juraverunt ei ligiam fidelitatem. Idem epist. 320.] sic in abstracto reperitur *Ligantia*, idest, vassallagium. [Detestabile quippè est in Monacho, ut sub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, fidelitates, atque ligantias. Item Blesen. epist. 102.] FR. Glossa tamen in Clementina de Appellationibus, c. 2. §. Homo ligius, assignat aliquam differentiam inter *Ligium*, & *Vassallum*.

Lignamen. FR. Lignum, vel navis. [Ut qui gloriantur nomine Christiano, Sarracenis arma, fer-

ferrum, & lignamina deferant galearum, lib.5. decretal. tit.6. c.6. Et in extrav. Jo. XXII. de Judæis, & Sarracenis, c. unico.

Ligo, *onis*. Vide *Fossorium*.

Limbus, frustillum serici panni, quod in parte anteriori, & posteriori Albæ, & in ejus manicis suebatur, de quo in dict. *Alba* dictum est. Vide *Lista*. *Periclysis*. Limbus, idest, pars inferioris terræ. Vide *Libera*.

Limenarcha, λιμεvάρχης. FR. Maritimi portus Præfectus, l. 1. & 2. Cod. Quæ res export. non debet. Ubi Accursius perperàm Custodem limitum, & terminorum Imperii exponit; nam si hæc vox fuisset latino-græca, ut ipse existimat, dici deberet *Limitarcha*. Hoc autem vocabulum compositum est ex binis græcis dictionibus, nempè λιμὴν, idest, portus, & ἀρχὸς Princeps: sic Limina Apostolorum dicitur, Basilica S. Petri, quia ibi ad securos & optatos portus post laboriosam peregrinationē viatores perveniunt. V. *Portulanus*.

Limina. Vide *Confessio*, *Limenarcha*.

Limniota, *lacustris*, *palustris*. FR. S. Georgii Monachi cognomentum, de quo mentionem faciunt Martyrol. Rom. 24. Aug. & Menolog. Græc. qui coronam martyrii pro cultu sacrarum imaginum obtinere meruit. Nomen autem hoc græcum est λιμνιώτης, idest, stagni, vel lacus habitator.

Linea. Vide *Rochetum*.

Lineator, Mensurator, Geometra. [Quia secundùm consuetudinem lineatoris fecerunt. Paulus Diacon. lib. 3.]

Linguata, ita cognominata est Athenarum Civitas propter ejus eloquentiam. FR. minimè verò *Locutulejam*, *Blatronam*, aut *Linguacem*, ut Jo. Stephanus Menochius in ejus storeis, par. 4. centuria 7. c. 56. existimavit. Vide *Caupona*. De qua Civitate Tertullianus inquit [Athenis enim expertus Linguatam Civitatem, cùm omnes illic sapientiæ, atque facundiæ caupones degustasset, lib. de anima, c. 3.] De gentium Doctore loquitur, de quo etiam Arator, lib. 2. in Act. Apostolorum ex Tertulliana imitatione cecinit.

Ingeniis claras, & linguis Paulus Athenas
Ingreditur.

Linostima, ad investigandum significatum hujus nominis maxima difficultas est: Pallam enim Linostimam, quam S. Silvester Papa Diaconibus concesserat, Gavātus putat fuisse manipulum; sed hic etiam Subdiaconibus communis est: ego tamen existimo fuisse stolam, quam Græci *Orarium* dixere, de quo suo loco; & quam ipsi super sinistrum humerum deferunt, cujus anteriorem partem ad brachium revolvunt, ac pendentem relinquunt posteriorem partem; idem observant Carthusiani, sed hi latino ritu eam ad dextrum latus ligant, ac longiorem partem in brachio ad instar manipuli stringunt, quæ opinio antiquissima SS. Petri, & Pauli imagine confirmatur, quæ ejusdem S. Silvestri Papæ fuerat, ac magna veneratione in Basilica Vaticana conservatur, in cujus inferiori parte idem Sanctus Pontifex est depictus, cū assistentia duorum Diaconorum Constantinum baptizans, Diaconi verò induti antiquo *Colobio*, à quorū sinistris humeris pendet stola, sive manica, quæ revera non alia esset, nisi *Linostima palla*. Cōfirmatur secundò hæc nostra opinio verbis Rodulphi, prop. 23. ubi de hoc Silvestri decreto agens inquit [Ut Diaconi Dalmatica uterentur in Ecclesia, & palla Linostima eorum læva tegeretur] ergo stola est, quæ ad lævam antiquitus, tamquā in parte tunc, ut dictū est in dict. *Bulla*, nobiliori pendebat. Etymologia verò acutè ab aliquibus traditur ex græco λινοςῆμον, idest, Lini stamen, fortasse ad differentiam stolæ, quæ lanæ staminis in illis sæculis erat. FR. Quod Palla Linostima videatur fuisse Orarium, seu stola; ex eo conjectari posset; nam vestem illam talarem Medorū, quam Herodot. lib. 6. Xenophon. lib. 8. Plutarch. in Alexandro, Arian. lib. 4. & 6. ςολὴν vocant. Q. Curtius, lib. 3. *Pallam* appellat, & Horatius Satyr. 2. Lib. 1. pallam pro fascia sumpsit, inquiens.

Ad talos stola demissa, & circumdata palla.

Ut & Seneca in Troad. 25.

Cingat tunicas palla solutas.

Atque ut palla linostima læva Diaconi tegeretur nedū à Silvestro, sed etiā à Zosimo Papa ordinatū fuerat. Synonyma. Vide in dict. *Orarium*. *Stola*.

Linteum. Vide *Othone*. *Manutergium*.

Lintres. Vide *Chelandium*.

Lio, verbum græcum λείω, idest, lævigo, explano, polio, [Scit albarius tector, & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare. Tertull. de Idol. c. 8.

Lipsana, λείψανον, idest residuum, reliquia. [Prope Lipsana sacræ Virginis ire religiosum duxit. In vita S. Gundulæ. Erat namque cernere prope Lipsanas sacræ Virginis se adimisse, & sub tanta protectrice à strepitu persequentium jam securū procubuisse. Ibidem.] FR. legitur etiam *Lipsanum* [Facta sunt encænia apud Constantinopolim, & recondita sunt Lipsana Andreæ, & Lucæ Apostolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Vide *Reliquiæ*.

Lis. Litis expensæ. Vide *Delatura*.

Lista, Fimbria, limbus, linea, quæ ex aliquo textili, seu acu picta, in vestium, & paramentorum extremitatibus ornamēti gratia solet apponi, quā Calepinus, nescio quo fundamento, in dict. *Litania* ineptè ait vulgū Litaniam appellare [Fecit super Altare majus vestē de fundato cum cruce in medio, & gammadiis, & in gyro listā de fundato unā. Anast. in Leone IV.] Ejus Synon. V. in d. *Limbus*.

Litania, λιτανεία, Supplicatio, Rogatio, atque Processio. Differt à *Lætania*. Vide suo loco. [Litanias non tantùm dici illam recitationem nominū, qua Sancti in adjutoriū vocantur infirmitatis humanæ, sed etiam cunctas, quæ fiunt supplicationibus, orationes appellari. Valaf. de reb. Ecclesiast. cap. 28.] Hinc Melitenses *Liti* vocant processionem. Litania major appellari solet illa, quæ fit in die S. Marci, à D. Gregorio instituta, dum Romæ grassabatur pestis, quæ *Septiformis* denominata fuerat. [Septiformis autem Litania ideò dicta est, quod totius Urbis populus à Beato Gregorio in septē partes Deum deprecaturus divisus est. Paulus

lus Diac. lib. 3. de gestis Longobar. c. 25.] Idem confirmatur ab eodem Gregor. in epist. 34. Regist. lib. 11. indict. 6. ad Lucidum Episc. Leontinum, à Gregorio Turonensi in ejus historia, & à D. Antonino Florent. Archiep. tom. 2. tit. 12. c. 3. de S. Gregorio Magno, §. 1. Quæ tamen litania per plures dies continuata fuit ab eodem Pontifice imaginem sacratam Virginis Mariæ deferente, usquequò in transitu per Adriani molem vocem Angelorum audiverat *Regina Cœli*, &c. quibus ille respondit, *Ora pro nobis Deum*, qui meruit deinde Angelum Dei videre supra eandem molem in vaginam mittentem gladium, in signum cessationis pestis, iræque Dei. Sigonius tamen, lib. 1. affirmat prædictam cœlestem visionē anno sequenti, dieque Paschæ accidisse, quo die Sanctus idem Papa in gratiarum actionem tanti memorati beneficii quotannis præfatam processionem ordinarat, ut ex ejus Registro in indictione posita ad principiū libri secundi colligitur, ubi sic inquit: [Solemnitas annuæ devotionis, filii dilectissimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, sollicitis, ac devotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare] Et post multa ibidē tandem concludens, Litaniam ob memoriam prędicti accepti beneficii institutam fuisse, his verbis insinuat: [Tam de antiquioribus, quàm de pręsentibus beneficiis pietati ejus, in quantū possumus, referre gratias mereamur.] Itaque prima Litania in mense Septembris pestis, imminente periculo celebrata est; sed annua deinde pro acceptis beneficiis cōmemoratio in die S. Marci instituta fuerat, ut usque ad præsens per universalem Ecclesiā observatur, atque ex Aquisgranensi II. Concilio colligitur, ubi sic in can. 10. habetur: [Ut Litania major more Romano ab omnibus in septimo Kalendas Maji celebretur.] FR. puto, quòd *Major* exinde dicatur, quia ad Majorem Sanctā Mariam progreditur, & minorem Litaniam dictam fuisse, quia ad Minorem Sanctam Mariam processio dirigebatur. Vide hìc *Maria Virgo*. Item per Litaniā intelligitur quilibet concursus populi. [Ad hoc interdicatur his omnibus, ad Litanias faciendas, nocte, vel die profanis coire cōventibus. In decreto Arcadii, & Honorii Imp. in Cod. de Hæreticis, l. cuncti hæretici.] Qua occasione minimè prętermittenda est vulgi inadvertentia, quod in Ecclesia S. Mariæ Ara cœli Romæ appellata vestigia Deæ Isidis, quam superstitiosè Gentiles pedum tutelarem habebant, ibi pro S. Angeli, suprà memorati, impressis vestigiis adorabant; ex ejus enim inscriptione clarè liquet. FR. In secūda impressione hujus operis habet *Adorantur*, quod in ultima editione Author scripserat *Adorabantur*; noluit enim ex modestia ejus laudes referre; nam zelo Authoris Alexander VII. fœlicis recordationis in visitatione, quā fecerat Ecclesiarū, de hac erronea credulitate ab Authore cōmonefactus, dum ad Arā Cœli accessisset, oculariter voluit hoc inspicere, quod præ annosa copia tabellarū votivarum fieri non potuisset, jusserat exinde ut amoverentur tabellæ, quæ i scriptionē occultabant (nam vestigia solùm conspiciebantur insculpta, & invenit veram Auctoris relationē; inscriptio enim hęc sub relata erat *Deæ Isidi*. Quare Papa mādaverat lapidē illū penitus aboleri, votivasque tabellas auferri. Sed redeundo, unde sumus digressi, ab aliquibus Scriptoribus vocatur hæc *Processio nigra*, quia nigro tegumento cooperiebātur. FR. In Cōventuali Ecclesia Equitū Melitēsiū, ubi in feriis sextis per annū solet fieri processio cum vero ligno S. Crucis, post solemnē de eadem Cruce Missam, me adhuc puero memini, quòd in feriis sextis martialib. hęc processio fieri solebat facie totius Cleri nigro velo contecta, an hæc fortasse universæ Ecclesię fuerat cōsuetudo, unde processio nigra dicebatur? Si verò Litanię majores in die Paschę occurrerint, tunc ad diem tertiū ejusdem octavæ transferri ordinavit Sacra Rituum Congregatio, sub die 25. Septēbris 1627. ut fideles frequētiùs interveniant, cū sit dies festivus, ac Missa de Rogationibus dicatur absque commemoratione Octavæ, cum violaceis paramētis, & prefatione feriali Paschę, atque ejus *Communicantes*. Item Litanię, quæ *Triduanæ* dicūtur, id est, in triduo ante Ascensionem, quæ & *Minores* vocantur, à Sancto Mamerto, Viennæ Allobrogū Episcopo de an. 474. institutę fuerunt, occasione Luporū infestationis, quod confirmatur auctoritate cujusdā Libri, cujus titulus *Sacerdotalis* dicitur, ubi describendo processionem Rogationū mentionem facit luporū, qui in culmine hastarum ferebātur, his notis: [In aliquibus Ecclesiis solent portari dracones, & lupi super perticas ad denotandā causam, quare instituta fuerit hęc processio in tribus diebus Rogationū. FR. Author hujus libri Sacerdotalis fuit Albertus Castellanus Venetus Ordinis Prædicatorum, qui Venetiis de anno 1560. per Joannem Variscum, & socios impressus fuit, & citata Castellani verba habētur in tract. 1. par. 3. c. 4. Præterquam quòd causam institutionis non refert, sed obscurè insinuat, & nos diffusè in dict. *Draconarius* egimus, cōvincitur errore ex Baronio ad annū 475. n. 11. & seqq. ubi manifestè auctoritate Sidonii ostendit Mamertum Viennēsem Episcopū propter terremotus, aliaque cælestia prodigia Rogationes renovasse. Quod potiùs Conciliū Aurelianense 1. instituisse videtur, dum ait: [Rogationes, id est Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari &c. de consecrat. dist. 3. can. Rogationes.] Quæ deinde Rogationes à Leone III. Romæ introductę fuerūt. [Ipse verò à Deo protectus, & præclarus Pontifex constituit, ut ante tres dies Ascensionis Dominicæ, Litaniæ celebrentur. Anast. Biblioth. in Leone III.] Sed Jacobus de Vitriaco in sermone fer. secundæ *Rogat.* introductorem rogationū Liberium Papā facit. FR. Est quidem planè ridicula Hæreticorū nostri tēporis opinio, quæ, quoniā Sanctorū suffragia acerrimè impugnare conatur, Epitomen proinde ex nostris prorsus Litaniis decerpserat; demptis Sanctorum invocationibus, atque pro Ecclesia, & pro Papa, rogationibus. Sed proh fatui sacrarum Observationū Reformatores! seu Deformatores (ut veriùs vos appellem) à quibus semper contra Ca-

tholicas traditiones responsio illa à dura Casauboni cervice contra Baroniū excogitata asseritur, nempè: *A principio non erat sic.* Eja nunc, ut dicatis exposco, hæc vestra detruncata litania erat ne sic à principio? Sanè à vestra secta sectam illā fuisse, negare pudebit. Vestrum ergo telum ad omnia promendo paratū, quod *A principio non erat sic:* non est profectò (ut vocitatis) achilleum, dum crebrò in jactantem inflectitur. In quibus Rogationibus jejunari solebat. [Qui triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur. Idem Concil. can. 39.] Sed jejunari deinde prætermissū fuit, ut sententiis Sanctorum Patrum conformaretur, jejuniū tempore Paschali minimè permittentium. Equitum tamen Melitensiū antiqua regula jejunādū statuit; quod etiam nunc ipsi observant. Ecclesia verò Ambrosiana, ut debitè jejunari possit, has rogationes post Ascensionem celebrat. Andagavensis Ecclesiæ Clerus in processione feriæ quartæ Rogationū diversè ab aliis diebus incedit; in eo enim die Dignitates propè Crucē ambulant, quas sequuntur Canonici, & ultimò Clerici, quod fit ad denotandū in cęlesti patria novissimos futuros esse primos, ac primos novissimos, juxta Redemptoris effatum. Rogationes autem à Sancto Gallo Episc. institutę, de quibus agit Greg. Turon. lib. 4. c. 5. non sunt, quæ fiunt ante Ascensionem; nam in medio quadragesimæ celebrantur; sic etiā illæ, de quibus in Concilio Lugdunensi primo, quę in mense Novembris ibi ordinantur. Item quę statutæ fuere in Gerundensi Concilio de an. 517. In Hispania diversę etiā sunt, quia post Pentecosten ordinantur. Item *Kyrie eleison*, quod in Missa dicitur, etiā appellatū fuit *Litania*, ex eo quia supplicatio sit, ut suo loco dictū fuit; & ita in quibusdam M. SS. antiquis Ritualibus legimus, quòd in Sabbato sancto dicebatur *Litaniæ Septenæ*, *Quintenæ*, *Ternæ*, sive *Septenariæ*, *Quinariæ*, *Ternariæ*: idest, quia in illo die ad fontem baptismalē *Kyrie eleison* primò septies, deinde quinquies, & ultimò ter proferebatur. De *Kyrie eleison* centies prolato dictum etiam fuit suo loco. Item in ordine Romano reperitur hæc phrasis, *Imponere Litaniam*, quæ incipere *Kyrie eleison* significat. Hodie autē per nomen *Litania* non nisi invocationem Sanctorū, qua Ecclesia uti solet, intelligitur, qui usus non fuit ante D. Hieronymi tēpora, ut vult Valaf. de reb. Eccl. c. 28. Sed hoc in Ecclesia Romana intelligendum; nam in Neocæsareę Ecclesia erat in usu antea, ut ex Epist. D. Basilii 63. colligitur. Advertendum insuper est, quòd Litaniis à B. Pio Papa V. reformatis non possunt sine licentia Sedis Apostolicæ alii Sancti titulares addi, juxta responsa Sac. Rit. Congregat. ad Canonicos Regienses sub die 22. Martii 1631. data: multò minus possunt Sancti non canonizati adjungi. Bellarm. de Sanctor. beatitud. c. 10. Quod nedum publicè, sed nec privatim docet Sanchez, lib. 1. c. 3. n. 5. sum. fieri licere. Item Clemens VIII. decreto prohibuit anno 1601. ne imprimantur, neve in Ecclesia canantur aliæ litaniæ, nisi consuetæ de Sanctis, & de Beata Maria, quæ communiter *Lauretanæ* dicuntur. De Reliquo. Vide *Processio*. Quid dicendum sit in Litaniis majoribus tempore Sedis Vacantis, loco, *Ut Domnum Apostolicum*, &c. Vide *Apostolicus*.

LITHOPARIUS, ex grecis dictionib. λίθος, idest lapis, & πάρος, insula hoc nomine appellata, quę sēper lapidicina pretiosorū fuit [Juxta alias antiquas sex lithoparias superposuit trabes. Anast. Gr. III.] Sed in aliquibus Codicibus corruptè *Filopares*, legitur.

LITHOSTROTOS, λιθόστρωτος, musivum opus, de quo dictum est in dict. *Gabbatha*. FR. quam artem à Græcis inventam fuisse, Plin. lib. 36. c. 25. affirmat, ita inquiens [Originē habent eborata arte picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam &c. parvulis ex testulis, tinctisque in varios colores] Et inferiùs narrans, quando hæc ars Romam fuerat delata: [Lithostrota cæptavere jam sub Sylla parvulis certè crustis, extat hodieque, quod in Fortunæ delubro Præneste] Dionysius Carthusianus mendosè habet, *Lycostrotos* Hugo Cardinalis, & Glossa ordinaria interpretantur *Lithostrotos*, idest, *Judiciale*. At licèt Lithostrotos erat ubi jus dicebatur; non tamen re vera hæc est nominis interpretatio, ut in dict. *Gabbatha*. dictum est. Hoc opus dicitur etiam *Sarsorium*. Ennodius enim epigr. 91. cujus titulus est [De marmoribus opere Sarsorio] hos versus composuit:

Visceribus lapidum permixta lege coactis
Naturam faciunt artificum studia.
In solidū fractis riguerunt marmora membris,
Partibus in crustam colligitur genius.
Unam de variis speciem componere frustis
Qui potuit, saxum duxit in obsequium.

Vide *Musivum*, *Sarsorium*.

LITIGIUM. FR. Lis, controversia. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 21.) (Vide *Elitigatus*.

LITERA, FR. elementum alphabeticum: [Unius literæ defectus non vitiat rescriptum, in decretal. de fide instrumentor. c. 11.]

LITERÆ, seu *Litteræ*, ep. Vid. *Syllabæ*, quæ apud Ecclesiasticos variæ sunt, idest, *Communicatoriæ*, *Canonicæ* seu *Pacificæ*. Baron. an. 142. n. 6. & 7. Item *Dimissoriales*, *Memoriales*, *Commonitorię*, *Synodicę*, *Encyclicæ*, *seu Circulares*, *Catholicæ*. Ibid. n. 8. Item *Commendatitię* Vide in dict. *Chorepiscopus*. Itē *Confessoriæ mācipiorū*; *Pastorales*. Ibid. n. 9. *Apostolicæ*, *Brevię*, *Clericę*, seu *Clericales*. Ibid. n. 10. *Tractoriæ*, seu *Tractatoriæ*, *Privatę*. Ibid. n. 11. Itē *Festivę*. Idē Baron. an. 263. n. 14. Item de modo scribendi, & sigillandi Ecclesiasticas litteras. Item Baron. anno 1179. n. 52. & 53. an. 253. n. 72. & an. 517. n. 20. & seqq. S. Cletus Papa primus in epistolis usus fuit illis verbis: *Salutem*, *& Apostolicam benedictionem*, quę postea à ceteris Pontificibus adhibitę fuerūt. Joannes Diaconus asserit D. Gregoriū Magnum litteris apostolicis verba illa *Servus servorum Dei* adhibuisse, verumtamē eadem verba initio tertiæ epistolę S. Damasi Papę ad Stephanū Archiep. reperiuntur. FR. Episcopos etiā iisdem verbis in epistolis usos fuisse constat in inscriptione allata in fine dict. *Infula*. De litteris circularibus vide etiā can. non oportet, de consecrat. dist. 5. De litteris Dimissorialibus. Sufficit habere litteras solius

Epi-

Episcopi, ubi Episcopus notus sit; sed in remotis Episcopis requirūtur quinq; sigilla. Glossa in can. quoniam, 2. qu. 3. Argumentum ex cap. 1. in extrav. de clericis peregrin. Vide *Diploma*. De litteris formatis. Vide *Chorepiscopus*. De litteris tractatoriis, comendatitiis, seu commissoris. Vide, l. si quis litteras nostras eod. tit. Vide etiam in dict. *Chorepiscopus*. De Titulis in litteris apponendis. Vide *Titulus*. Litteræ Pisanæ. Vide *Pandectæ*. De aliis litterarum generibus. Vide *Decretales*. *Paschales*. *Reverendæ*. *Sdera*. *Suggestio*. *Systaticæ*.

Litteralis Sacræ Scripturæ Sensus. Vide *Anagogia*.

Litteratim, Adverbium. [Mandato mihi, ut litteratim scriberem vobis: Fulbertus Carnot. Epist. 108.]

Litteratura. FR. idest, negotiatio. Ubi enim Psalmista ait [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini, psal. 70. Symmachus, & Genebrardus, legunt [Quoniam non cognovi numeros]. At Gelasius Papa vertit [Quoniam non cognovi negotiationes, can. consequens, dist. 88.] & in ead. dist. Palea in §. Quoniam, ubi aliqui codices habent *Negotiatores*, quæ negotiatio à D. Paulo *Ministratio damnationis* appellatur, ubi inquit [Nam si ministratio damnationis gloria est; multò magis abundat ministerium justitiæ in gloria, 2. Corinth. cap. 3.] Sensus est comparativus, nempè, si negotiatio damnationis animæ, gloria est apud homines; multò magis gloriosa justitiæ, & virtutum negotiatio apud Deum: quam consequentiam ex præmissis infert suprà ab eodem adductis, scilicet [Sufficientia nostra ex Deo est, qui idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem vivificat]. Hebræi enim & Græci per litteram, seu litteraturam computum intelligunt aliquando; nam apud eos litteræ alphabeti pro arithmeticis figuris usurpantur, sic eundem Psalmistæ versum, [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini] Chrysostomus legit, [Quoniam non cognovi negotiationes. Vide can. ejiciens Dominus vendentes, dist. 89.

Litteratus. FR. dicitur Clericus, seu Ecclesiasticus; [Ex parte tua fuit propositum, quòd nonnulli litterati terræ tuæ (habitu & tonsura clericali relictis) publicè ducunt uxores.] Et infrà: [Ut tamen consuetis justitiis, & debitis obsequiis te defraudent, tonsuram reassumunt abjectam. In decretal. de Clericis conjugatis, c. 9.] & ibi Glossa [Ex parte tua fuit propositum, quòd nonnulli litterati, quos nec habitus, nec tonsura clericos profitentur, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 27.

Liturgia, λειτεργία, hoc est publicum munus. Vide *Missa*. FR. Ideoque non semper significat Missæ sacrificium, quare in cap. 12. Concil. Sardicen. habetur [In Ecclesia ne alienus à communione videatur, conveniat, & officia divina obeat.] Ita in nupera edit. romana: græca tamen editio λειτεργεῖν habet: ubi Zonaras sic notavit: [Liturgiæ porrò nomine hoc loco, non sacrorum celebritatem, incruentique sacrificii oblationes; sed statas preces, & hymnos, qui solemni more Deo concinuntur, intelligi oportet.] Quando verò PP. græci vocabulo *Liturgia* in significatione Missæ usi sunt, semper ut plurimùm cum adjūcto μυστικῆς, vel ἱερᾶς, idest mystica, aut sacra, usi sunt: sic Theodoret. in cap. 8. Epist. ad Hebr. inquit: [Cur novi testamenti Sacerdotes mysticā Liturgiam, seu Sacrificium peragunt, &c.] Et Eusebius Cæsar. [Divinis cæremoniis & mystica liturgia sanctarumq; precationum societate perfrui, lib. 4. de vita Constantini, cap. 71.] dixerat: quod etiam in can. 32. Trull. observatur, licèt penes PP. latinos per *Liturgiam* Missæ Sacrificiū absolutè intelligatur, ut S. Ambrosii epist. 33. ad Marcellam soror. S. Aug. serm. 251. de temp. Alexandr. epist. 1. c. 4. Damasus in Pontifical. Leo Papa 1. epist. 81. cap. 2. Ennod. de Synod. atque Concil. Milevit. cap. 12. Agathense, cap. 21. Roman. sub Symmacho in fin.

Lituro, casso, cancello [Tunc certiùs te probasse reliqua gaudebo, si liturasse aliqua cognovero. Sidon. lib. 9. epist. 2.]

Litus. Vide *Lidus*. *Plagia*.

Livellus. Vide *Libellus*.

Livoro, percussionibus lividum reddo [Me malo ordine adsalivit, vel (pro, &) livoravit, Marculf. formul. c. 31. Quasi nos nulla manente causa in via adsalissetis, & graviter livorassetis. Idē, lib. 1. c. 28.]

Lobium, Porticus, ex *Lauben* germanico vocab. [Solus in quodam lobio cum Episcopo Spirensi & aliis duobus, scilicet, Camerario, & Dapifero suo remansisset. Godefridus S. Pantaleonis Monachus ad ann. 1203.] Vide *Porticus*.

Locatio, FR. cujus relativum est conductio [Per sola locationis instrumenta nec proprietas, nec ad plenum possessio probatur: In decretal. de fide instrumentor. cap. 6.

Locellus, idem ac loculus, & capsa, seu theca. [Ipsū corpus sanctissimum sicut in anteriore trāslatione ab Episcopis Rhemorū diœceseos integrū inventum est, & brandeo rubro involutū] & post pauca [Cùm de ipso sepulcro in locello argenteo est transpositū. Hincmar. in Vita S. Remigii. Locellū etiam quendam, hoc est, capsam majorem, quæ à duobus clericis ferri solet. Flodoard. lib. 3. cap. 5.

Loculatus. Vide *Loculus*.

Loculus, angustus locus. Item pro feretro usurpatur, [Accessit, & tetigit loculum, Lucæ, c. 7.] Item *Loculum*, ubi Sanctorum corpora ponuntur, Anastas. Biblioth. Item sepulchrum; hinc Zeno Veronensis in sermone de Lazaro, vocat illum *Loculatum*, idest, sepultum. Ac in numero plurali marsupium significat, quare in Evangelio de Juda dicitur: [Et loculos habebat.]

Locum Tenens. Vide *Servator loci*.

Locutionis infructuosæ digressiones. V. *Nyssa*.

Locutorium, Monasterii locus ad loquendum destinatus.

Locusta. Vide *Bruchus*.

Logariastes, FR. λογαριαστής, officialis in aula græci, cui incumbebat numerare milites, illisque solvere stipendia.

Logico, argumentor, diſcurro. [Ariſtotelico more logicat, Petrus Cellen.lib. 9. cap. 108.]

Logistrium, & *Logiſta*. Vide *Logotheta*.

Logium, λόγιον, rationale, quia miraculosè futura demoſtrabat, & quaſi loquebatur, ac ratiocinabatur, ideoque Rationale etiam dicebatur [Vel qualiter Aron eam portat in logio. Greg. Turonen. lib. 3. cap. 1.]

Logographus. FR. λογογράφος, ratiocinator, calculator [Logographi, vel Tabellarii in ff. l. 50. tit. 4. leg. 18. §. 10.] Item orationis ſcriptor.

Logotheta, λογοθέτης, Cancellarius à Niceta interpretatur, potiùs verò calculatorem ſignificat, ex vi nominis, quem Symmachus *Diſcuſſorem* appellat inquiens: [Nemo fiat diſcuſſor aliter, quàm ex juſſione Principis, lib. 4. cap. de diſcuſſionib.] Itaq; duplex erat Logotheta, Eccleſiaſticus, & Palatinus. FR. λογοθέτης, latinè Rationalem propriè ſonat ἀπὸ τῦ λόγυ ἢ τίθημι, ideſt à poſitione, ſeu redditione rationis; unde Rationalis appellari poſſet, quo vocabulo uſus eſt Lampridius in Maximino inquiens [Hic per ruſticanam plebem interemptus eſt, ſed cùm per eos qui Rationalem in honorem Maximini defendebant &c.] In Sicilia, & in Regno Neap. Rationalis Dignitas adhuc in maximo honore viget. Officium igitur Logothetæ à rationibus exigendis ita dicebatur. [Logotheta præeſt diſcutiendis & conſcribendis rationibus, tam eorum quę redduntur ab iis qui ſunt ex plebe, quàm ex Principibus. Codinus Curopal. de Off. Conſtāt. Palat. in 2. pentade] Licèt etiā Cancellarium interpretari poſſet. [Quod & latina voce appellatur Cancellarius, gręcè autē dicitur Logotheta. Nicet. in Man. Comneno, lib. 7.] Apud Athenienſes Logiſtæ dicebantur.] Logiſtæ vocabantur, qui referendis rationibus obnoxios ad populū ducebant. Erat autem & quidam Logiſtarum magiſtratus. Ulpian. in Orat. Demoſt. de falſis legat.] & clariùs Harpocrat. & Suidas. [Logiſta erat magiſtratus, ita ab Athenienſibus appellatus. Sunt autem Logiſtæ decem numero viri qui rerum culpas expendentes, pœnas exigunt intra dies triginta, quando magiſtratu funguntur Principes; Logiſtria verò ſunt curiæ, ſeu prætoria Logiſtarum.] Logiſta idem erat ac Rationalis [Primum enim Senatum Areopagiticum apud Rationales rationes referre jubet, eumq; qui illic triſtis, ac ſeverus, rerumq; maximarum dominus eſt, ſententiis veſtris ſubjicit, Æſchin. Orat. in Creſiphontem.] Itaque apud Græcos deinde Logothetæ, ſeu Rationales varii erant [Rationalis ſecretorum, & judiciorum, factus inſuper & cognitor, ac judex limitis. Nicet. lib. 1.] Vide *Cancellarius*.

Loliatus, Lolio mixtus, [Ad Curiales redeo, apud quos in accipiendo cibo, in equitatione, in vigiliis non eſt ordo, non eſt ratio, non eſt modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cerviſiæ fecibus, panis plumbeus, loliatus, & crudus. Vinum verò, aut acore, aut mucore corruptum, turbidū, unctuoſum, rancidū, piccatum, vapidum. Vidi aliquando vinum adeò fœculentum magnatibus apponi, quod non niſi clauſis oculis, & conſertis dentibus cū horrore, & rictu cribrari oportebat potiùs, quàm potari. Cerviſia quæ in curia bibitur, horrenda guſtu, abominabilis eſt aſpectu. In curia propter frequentiam populorum, animalia venduntur, indifferenter ſana & morbida, piſces etiā jam quatriduani, nec tamen aliquid de pretio putredo, aut fœtor imminuit. Petr. Bleſen. epiſt. 14.] Qui Auctor poterat liberè ex experientia loqui, cùm per multos annos Aulam regiā Angliæ frequentaſſet. Dicitur etiam *Loliaceus* in eadem ſignificatione. [Abſurda aras, & loliaceos dimittis zizaniorum fructus in combuſtionem ignis. Antioch. hom. 48.] Vide *Zizania*.

Lolium. Vide *Zizania*.

Lollardi. FR. hæretici, ideſt, Dei laudatores, Odericus Raynaldus ad an. 1318. n. 44. ubi errore notatur Prateolus.

Longi Monachi. FR. dicti ſunt Dioſcorus, Ammonius, Euthymius, & Euſebius germani fratres Monachi in Ægypto, ita Georgius Epiſc. Alexandr. Vita B. Chryſoſt. apud Photium in ejus Biblioth.

Longobardus. Vide *Langus*, *Vvinili*.

Lordico, curvatim incedo, ex græco vocabulo λορδὸς, ideſt curvus, quod gallicè etiam *Lourdaut* dicitur. [Ceditur, pungitur, fuſtillatur, lordicat miſer aſellus. S. Benedic. de generib. Monachor. cap. 3. §. 2.

Lorica. Vide *Clibanum*, *Halsberga*, *Hauberticum*, *Soſania*.

Lorum. Vide *Pallium*.

Lotophagus, vox græca λωτοφάγος, eum ſignificat, qui fructum arboris λωτῦ comedit, de quibus apud Homerum his alludit D. Paulinus epiſt. 37. ad Jovium, dum ait [Quaſi illos patriæ obliteratos de baccharum ſuavitate lotophagos, & Syrenarum carmina blandimentorum docentium cantus evita.] Aliqui putant hanc arborem eam fuiſſe quæ à Siculis *Legno Santo* appellatur.

Loxias, λοξίας, ideſt, ambiguus locutor, à verbo λοξόω, quod torquere ſignificat; ſic enim falſum Oraculum à D. Baſilio Seleuciæ Epiſcopo appellatum fuit, dum ait [Quod oraculum, ſive ut loxias ediderit, judicio id accipientis committens, lib. 10. epiſt. 4.] de Apollinis oraculo loquitur.

Lucanica. Viſte *Fendica*.

Lucar, præmium, & merces injuſta: hoc cognomine à Tertulliano appellatum fuit caput Joannis Baptiſtę, quod ſaltatrici injuſta merces fuerat. [Ipſe clauſula legis, & Prophetarum, nec Prophetes, ſed Angelus dictus, contumelioſa cede truncatur in puellæ ſaltricæ lucar, advers. Gnoſt. cap. 8.

Lucerna. Vide *Bimyxion*. *Gabbatha*. *Lucubrum*, *Myxum*.

Lucernales, pſalmi. Vide *Veſperæ*.

Lucernarium, in ritu Ambroſiano ſic appellatur Reſponſorium, quod canitur ad Veſperas. Imò etiam à quibuſdam Eccleſiaſticis Scriptoribus Veſperæ recitandæ ſic appellantur. Vide *Veſperæ*.

Luciada. Vide *Abſida*.

Lucianea, Sacræ Scripturæ translatio à S. Luciano

no Martyre exposita, qua omnes orientales utebātur, ita ut à Græcis tanquam vulgatior haberetur, præcipuè in regionibus à Bizantio, usque ad Antiochiam, ita D. Hieron. epist. 107. ad Cromatiū.

LUCIFERIANI. FR. hæreticorum secta. [A Lucifero Smyrnæ Episcopo orti, qui Episcopos Catholicos, qui constanti persecutione perfidiæ Arianorum consentientes erant, & postea correcti in Catholicam redire elegerunt, damnantes, sive quod priùs crediderant, sive quod credidisse simulaverant, (quos Ecclesia Catholica materno recepit sinu, tamquam Petrum post fletum negationis) hanc illi matris charitatem superbè accipientes, eos recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero authore suo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3. [Hic tamen textus ex Isidoro excerptus varios errores continet; primò enim Luciferus non fuerat Smyrnensis, sed Caralitanus Episcopus; itaque pro Smyrnæ Sardiniæ ex Theodoreto, lib. 3. cap. 5. restituendum est. Secundò ubi ait, instanti persecutione, Postillator in in hoc can. corrigit *Constantii persecutione*. Tertiò Luciferianos non fuisse hæreticos, sed schismaticos, satis probat Baronius An. 362. n. 213. & seq. n. 219. Nihil enim de fidei dogmatibus innovaverant. Idem Baron. An. cit. nu. 220. &c.

LUCIFUGÆ. FR. Ita ex contemptu à Rutilio Numatiano gentili appellati fuerunt Monachi, lib. 1. itinerar.

LUCRO. Vide *Ambro*.

LUCUBRUM; lucerna, vocabulum in antiquissimo Glossario M. S. in operibus Alcuini repertum, quod apud Avenionense S. Andreæ Monasterium conservatur.

LUDUS. FR. genus pœnæ, quæ duplex erat, nempè; *Ludus venatorius*, quando Reus cum feris dimicare astringebatur: quod à Tertulliano *Schola bestiarum* in Apologet. c. 35. appellatur. Alius Reorum ludus *Gladiatorius* erat, quando, scilicet, cum gladiatoribus dimicare cogebantur. At in Cod. Theodos. similes pœnas Christianis infligere prohibetur, lib. 9. tit. 40. ubi sic habetur: [Quicunque Christianus sit, in quolibet crimine deprehensus ludo non adjudicetur.] Quæ sanctio valdè pia est; nam tales rei dimicando regulariter contriti mori nequeunt. De variis ludorum generibus. Vide *Cervula*.

LUIDO. Vide *Guido*.

LUGENTES, qui dicebantur. Vide *Hyemantes*.

LUNCHUS, græcum λόγχη, idest, lancea. [Incumbens, & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi, Tertull. de corona milit. cap. 11.

LUMINOSITER, clarè [Instinctu Dei, quod celaverant, luminositer, & patrilè proferebant. In vita S. Eulogii mart.

LUNA. V. *Pandoxis. Panselenos. Noctiluca. Synelites.*

LUNATIM, menstruatim. Palatinum lunatim mansionis servitium ageret. In vita S. Eulogii m.] Invenitur etiam in eodem sensu, *Lunaliter*.

LUNULA, muliebris capitis ornamentum adinstar plenilunii formæ. Chrysostomus existimavit, quod à Græcis μηνίσκος dicebatur. Sed D. Hieronymus lunaris formæ numisma, quod in fœminarum fronte pendebat, existimat fuisse, ut ad præsens numismatibus in capite pendentibus ornari orientales mulieres solent, de quo in meo itinerario ad Montem Libanum egi, deque hoc ornamento D. Cyprianus ait, [Et crines, & cincinnos, & lunulas, & descriminalia &c. de discip. & habitu virg.

LUPANAR. FR. postribulum, & ganeum, ubi Meretrices degunt. Aliquando pro conseptu ferarum accipitur; nam in passione SS. Chrysanthi, & Dariæ habetur, [Daria verò in lupanar compulsa, leonis tutela, dum in oratione defixa est, à contumelia divinitus defensa est] Vide Virginal.

LUPAX, lupinus. [Contemplatus S. Papa Martinus introeuntes testificari, subridens dixit: isti sunt testes? sic habet ordo? Erant enim primi ingredientes nomine quidem milites; lupaces autem, & bestiales sententia.] Anast. Biblioth. in S. Martin. Papa & mart.

LUPERCALIA. FR. Quando, & quare introducta, & quomodo celebrabantur. Vide Baron. an. 496. n. 29. & seqq. Superstitiosa festa, usque ad Anthemii Imperatoris tempora Romæ extabant, idem ann. 467. n. 2. à Gelasio tamen Papa sublata.

LUPUS, dicitur Laicus. Vide *Laicus*. Luporum signa, quæ in processionibus ferebantur. Vide *Draconarius. Litania.*

LUSTARDIS. Aqua. Vide *Aqua Benedicta*.

LUSTRATIONES Gentilium. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. an. 324. n. 26.

LUSTRICI dies. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. in Appar. n. 92. Ultimum lustrum sub Vespasiano fuisse refert idem Baron. an. 76. n. 1.

LUTER, λουτήρ, vasis genus. FR. æneum mare in templo Salomonis collocatum, de quo 3. Reg. cap. 7. quod Dionys. Carthus. 161. art. 11. sic exponit [Dicitur luter, quasi lautus uter: quoniam multam in se continebat aquam, vel luter à luendo, prout luere uno modo designat abluere, quia in aqua illa abluebantur manus pedesque Sacerdotum, prohibita jure, non obstante Senatorum licèt Christianorum resistentia. Idem anno 496. n. 27. & seqq. Quando celebrabantur, & alia. Vide etiam hìc in dict. *Hypante*.

HYDENEUS, mensis Januarii apud Gazeos. Vide Marcellum scriptorem vitæ S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

LYNIRES, naves. Vide *Chelandrum*.

LYRÆ pars. vide *Magas*.

LYTA, λύτης, solutor dicitur. Sicque verus Lyta noster est Christus Dominus, qui pro peccatis nostris inæstimabile sanguis lytum solvit, & mortis vincula resolvit. Sed Lytæ à Jurisperitis olim dicti, qui juris quæstionibus solvendis erant idonei. Justin. de concept. digest.

LYTRUM, λύτρον, redemptionis pretium significat, à verbo Græco λύω, solvo, libero.

M

MACARIANA TEMPORA, dicta sunt illa, quando Macarius Consul à Constante Imperatore missus fuerat in Africam unà cum Paulo Consulari viro ad componendas fidei controversias inter Catholicos & Donatistas. Baron. anno 348. num. 16. 19. & 20.

MACARISMUS, μακαρισμὸς, beatitudo, & beatificatio; sic appellati sunt sacri hymni, quia in honorem beatitudinis Sanctorum canuntur.

MACEDONIANI. FR. hæretici à Macedonio Episcopo sic appellati, qui tertiam personam SS. Trinitatis negabant, 24. quæst. 3. can. 39. Quam à Patre, Filioque creatam fuisse asserebant, can. eos qui, 1. quæst. 1.

MACERIUS, Sac. Apostolici Palatii officialis, qui Papam associabat in equitatione: [Quando duo ejus domicelli, seu macerii debent eum ducere per frænum equi. In Cæremonial. Davanriæ M.S.] Et alibi idem: [Servientes armorum, vel vocati Macerii habent præcedere Papam.] Hodie *Mazzieri* vulgò dicuntur.

MACHABEI, sic dicti sunt omnes Mathathiæ Sacerdotis filii, viri fortissimi à Juda Machabæo, qui pro religione patriæ justum bellum gessit adversus Syros; nam in militari vexillo hos characteres ferebat MI. CHA. BA. J. & hæc verba designabant MI, CAMOCHA, BAELIM, JEHOVA? suntque verba cantici Moysis, [Quis similis tui in fortibus, Domine?] posita in Exodo c. 15. Hæc eruditio Rabbi Isaac Benschola à Sixto Senensi in lib. 1. ejus Biblioth. Sanctæ allata est.

MACHALUS, granarium sine tecto, sive acervus manipulorum spicarum ex *Mangels* germanica dictione: [Si quis spicarium, aut machalum cum annona incenderit. In lege salica tit. 20.] Alii tamen legunt *Macholum*.

MACHINOR, molo, seu mola frango, & tero. [Ex qua diversæ molæ in genuculo machinabantur aqua. Anast. Biblioth. in Adriano.] Sed in aliis Codicibus, & melius fortassè, *Macinabant* legitur. FR. dictio *in Genuculo* in *Ianiculo* denotat; nam ibi antiquitus erant ut plurimùm molendinæ, pro qua re curiositatis lectorum gratia visum est hic ex Grutero, pag. 426. nu. 6. apponere hujusmodi edictum, nempè. [Claudius Julius Ædesius Dynamius. V. C. & Jul. Præf. Urbis. Amore Patriæ compulsi. Ne quid diligentiæ deesse videatur studio nostro, adjici volumus, ut omnium molendinarum fraudes amputentur, quas subinde Venerabili Populo, atque Universitati fieri percipimus, quas in Janiculo constitui nostra præcepit auctoritas. Unde hoc programmate universitatem nosse decrevimus. Frumenta quum ad hæc loca detulerint, consueta fraudibus licentia possit amoveri, primò pensare non differant, deinde postquam fregerint, propter fidem integræ observationis adhibitis iisdem ponderibus agnoscant nihil sibi abstulisse licentiam fraudatorum, accipere autem secundum constitutum brevem molendinarum tam in Janiculo, quàm per diversa loca præcipimus per modium unum numos tres; ita quòd si quis eorum inclyta præsumptione farinam tradiderit postulãdam, deprehensus, ut multæ subjaceat, & fustuari supplicio se noverit subdendum &c.] Ex quo colligitur in Janiculo fuisse molendinas, quæ deinde Belisarius in Tyberim transportari jusserit, hac occasione, ut Blondus Decad. 1. lib. 4. refert, inquiens: [Gothi circa Urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant qui quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in Urbem labebatur. Ea ex interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum carentia pistrinorum. Nam ex eo aquæductu, qui ex summo Janiculo, quæ Transtyberim defluebat, ut potè declivi, ac rapido, magna vis pistrinorum conficiebatur. Ex aliis quoque aquæductibus, quibusdam in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc interrupti magnos obsessis difficultates afferebant. Adversus hæc incommoda Belisarius in hunc modum remedia excogitavit. Bini lembi parvo inter se distantes spatio tignis conjuncti, molas in medio continebant, quæ rapido fluminis cursu percitè volvebantur: funes verò ab utraque ripa, quam maximè intenti, lembos in flumine sustinebant. Hujusmodi lembos secus pontem, qui primus trans Tyberim fert, collocavit: post eos lembos, alios eodem ordinem posuit. Ne verò hostes mittendo de superiori loco materiam, & ignem officere lembis valerent; catenæ in flumine ad ipsum pontem objectæ omnem materiam excipiebant, exceptam autem homines ab utraque ripa dispositi auferebant, & adversus pistrinorum defectum, hæc optimè super provisa: lembi enim pistrina largissimè suppleverunt.

MACHOMETES, pseudopropheta, & ejus secta. Vide *Acervus Mercurii*. *Basilidiani*. *Cerdoniani*. Item ex Manichæis sumpsit falsum dogma prohibendi totaliter potum meri; nam illi asserebant vinum fellem esse diaboli. Vide *Hydroparastæ*. Eorum ritus. Vide *Cælicolæ*. *Hemerobaptistæ*. *Hostia*. *Nolarium*. *Oscillum*. *Tonsura*. Falsa assertio, quòd Machometes fuisset Nicolaus Diaconus tempore Apostolorum, sive Cardinalis S. R. E. & alia. Vide *Nicolaitæ*. Item alia de hac secta. Vide *Mahomeria*. *Mesquita*, Mahometanorum æra. Vide *Hegira*.

MACRÆNA, μακραῖνα, porticus sive ambulacrum, ex græca dictione μακρὸς, idest [Macrænam Lateranensis palatii, quæ extenditur à campo ultra imagines Apostolorum. Anastasius Bibliot.] qui iterum habet: [Camera ipsius Macrænæ.] Item reperitur in eadem significatione *Macrona*.

MACRIM. FR. Stagira Aristotelis patria. [Stagira monte, quem Macrim multi appellant. Georgius Logotheta in Chron. Constantinop.

MA-

Macrologia, μακρολογία, prolixus discursus, seu locutio. Isid. c. 11. lib. 33.

Macto. FR. divido, separo, seu punio, mortifico. [Jubemus experientiæ tuæ, ut eum cum ipsa quoque adultera non differas mactare, & calvatos ab invicem separare, can. de Benedicto, 32. qu. 1.

Madius. FR. Majus mensis: [Ac etiam in Kalendis Madii, apud Torrigium de Cryptis Vatican. secunda impress. pag. 312.] & in Bullar. Casin. tom. 2. constit. 128. & 248. in data. Hoc anno mense Madii. Anonym. Monach. Casinen. Chron. an. 1207. Hoc anno mense Madio Roffredus Abbas hujus loci mortuus est, ibid. an. 1209. Sequente mense Madii obiit Ludovicus inclitus Rex Siciliæ, ibid. an. 1362.

Mænidium, græcum μαινίδιον, halecula piscis species, quem Italicè *Menola* dicitur. [Non enim manno labore fatigantur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, vel homophagiis utuntur, & apud quos secta singulis mensibus porrorum folia, lapsana, sal frictum, olivæ, pisciculi minuti salliti, quos illi mænidia vocant, summa voluptas est. Cassianus, lib. 4. cap. 22.] FR. Melitenses *Sciurraf*, & Siculi *Minnoli* hos pisces vocant :||: Error est quorumdam, qui ibi *Menominia*, sive *Menomia* transcripsere; nam verè *Mænidia* restitui debet.

Mafortes, & *Mafortium*. Vide *Maphorium*.

Maga. V. *Incarminatrix, Pythonissa, Sortiaria, Stria, Tegularia*. Magus. Vide *Agyrtæ. Hecatontarchus, Medicamentarius, Obligator, Pyto, Tempestarii*.

Magas, μαγάς, pars lyræ, ubi resonant chordæ: [Et monochordi sonori magade reperies notas. Petr. Diac. in vita S. Victor. Papæ.

Magi tres adorantes Christum. Vide *Stacte*.

Magia μαγεία. Scimus enim magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos spiritus. Tertull. de anima, cap. 28.] Vide *Engastrimythus, Hydromantia, Paredrus, Pythonicus, Pytho, Rapsodomantia*. Vide etiam *Maga*.

Macellum. FR. pro macello, apud Torrigium de Cryptis Vatic. pag. 487. secunda impress.

Magister. Vide *Lector*. FR. titulus Magistri præfecturam significabat; ita dicebatur *Magister militum, Magister Curiæ, Magister Palatii Imperialis, Magister Justitiarius*, & similia; sed deinde honoris gratia hic titulus *Magistri* concessus fuit doctoribus, ac tandem ironicè pedagogis attributus est, & sic Ludi Magistri hi dicti sunt. Vide Angelum de Nuce olim Abbatem Casinensis Cœnobii, nunc Archiepiscopum Rossanensem in ejus annotationibus Chronicæ Casin. ad lib. 2. c. 58. n. 1057.

Magister Cæremoniarum. Vide *Cæremoniarum Magister*.

Magister Græcorum, sic ab Amalar. Fortunato, c. 21. de Ord. Antiph. vocatus fuit Origenes. [De qua re quidam Magister Græcorum dicit, hom. 2. sup. lib. Numer.

Magister Sac. Apostol. Palatii. Vide *Epistomonarcha*.

Magisteria, Magistri dignitas, quam Hispani *Maistrasgo* dicunt. [Sume igitur Magisteriæ infulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quos tuos habere constiterit decessores. Cassiod. epist. 12.

Magistratus, instructus, eruditus. [Accedit ad maritum alia Heva magistrata consilio serpentis. Victor Uticen. de persecut. Vandalica, lib. 1.

Magistro, instruo, doceo. [Præterea jubetur omnibus Ecclesiis magistrare. In vita S. Adelard. Abb.

Magistrianus, agens Imperialis. [Interim repurgatur locus, venit magistrianus epistolas afferens Imperatoris. Metaphrast. in vita S. Porphyr. Episc. Tunc baptizati sunt Beati Processus, & Martinianus Magistriani Principes. In eorum Actis.

Magnidicus, magniloquus.] Probet etiam mihi mulierem apud se prophetasse ex illis suis sanctioribus fæminis magnidicam. Tertull. lib. 1. advers. Marcion.

Magnificat. Canticum B. M. V. Vide *Canticum*.

Magnus Canon. Vide *Alipta, Dominica Orthodoxiæ*.

Magnus Domesticus. Vide *Syncellus*.

Magnus Introitus. Vide *Deputatus*.

Magog. FR. Nonnulli Sacræ Scripturæ Expositores valdè hæsitant, quid per hoc vocabulum ibi significetur. Sed sciendum est, quòd in Sac. Pagina dupliciter intelligitur; primò, nempè, in Genesi pro uno ex filiis Japheth. Filii Japheth Gomer, Magog &c. Genes. cap. 40.] sic etiam in 1. Paralip. cap. 1. Secundo loco intelligitur Regio ab hoc Japheth filio primò inhabitata, à quo nomen sumpsit. [Immittam ignem in Magog. Ezech. 39.] De eadem fit mentio in Apocalyp. cap. 20. Et Scythia intelligitur Josepho Heb. teste, qui sic inquit: [Magog verò Magogas à se nominatos instituit: isti à Græcis Scythæ sunt appellati, lib. 1. Antiq. c. 11.

Magonale, & *Magonellus*. Vide *Manganum*.

Magus. Vide *Elymas*. Synonyma. Vide *Maga*.

Mahometus. Vide *Machometes*.

Mahomeria. Templum Turcarum, quod *Moschea*, & *Meschita* vulgò dicitur. [Legatus de maxima Mahomeria Civitatis fecit Ecclesiam. Matth. Paris. in hist.] Vide *Mesquita*.

Major Domus. Vide *Dominiædius, Syncellus, Vicedominus*.

Major S. Maria. Vide *Maria Virgo*.

Majorenses, Sacri Palatii Apostolici prætoriani equites, qui à Cencio Camerario *Stimulati* dicuntur, id est, calcaribus muniti; eos existimo esse, quos nunc *Lancie spezzate* Italicè appellantur. FR. vel eos fuisse crediderim, qui Equites aurati, & Italicè *Cavalieri dello Speron d'oro* nuncupantur, quos Papa decorare solet.

Majorissa, Abbatissa, [Septem, & dimidium à

Tescia Majorissa. In quadam Bulla Eugenii Papæ,] in qua aliqui mendosè transcripsere *Dividuum* pro *Dimidium*.

MAJUMA, festum, græcè Μαϊουμᾶς, à Majo mense, ideò quòd in ejus Kalendis celebrabatur, quod permissum fuit ab Imp. Arcadio, & Honorio, dummodo honestè celebraretur. [Clementiæ nostræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia reddatur; ita tamen, ut servetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Cod. Theodos. lib. 15. tit. 6.] Quod post quadriennium, propter inhonestatis abusum, denuò ab eis prohibitum fuit: [Ludricas artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia generetur. Illud verò, quod sibi nomen procax licentia vindicavit, Majumam, fœdum, atque indecorum spectaculum denegamus. Idem Cod. Theodos. ibid.] & tandem damnatum fuit à Synodo in Trull. can. 62. de qua inhonesta celebratione. Vide Baron. an. 399. n. 27. 28. & 29. FR. in honorem Castorum celebrationem hanc fuisse institutam putat Lipsius, in lib. 11. Annal. Taciti. Sed festum Castorum in mense Julii celebrabatur, teste Dionysio Halicarnasseo, qui lib. 6. sic ait: [Romæ multa extant monumenta, cum ipsa æde Castoris, & Pollucis, quam in foro Pop. Rom. ædificavit in eo ipso loco, ubi visæ fuerunt illorum imagines &c. tum etiam magnifica sacrificia, quæ quotannis Pop. Rom. per primarios equestris ordinis viros Idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter est confectum.] Quintilis enim mensis quintus est post Martium, qui apud Rom. primus erat. Ovid. Fast. 1. & 3. Vide hic in dict. *Martius.* Quintilis mensis Julius dictus fuerat. Cic. epist. ad Atticum, lib. 14. Svetonius in Cæsare, & Macrob. Satur. lib. 12. Festa autem, quæ in mense Majo fiebant, erant in honorem Majæ Mercurii Matris, vel Majorum. Ovid. Fast. 5. sive *Argeorum festa*, de quibus Dionys. Halicarn. lib. 1. c. 4.

MAJUSCULUS, canonicalis dignitas in Cathedrali Ecclesia Januensi, quæ cantoris dignitati aliarum Ecclesiarum correspondet; nam curam habet de chori cantu, ut de Cantore dictum est, in dict. *Cantor*.

MALACHINUS, monetæ species, quæ septem solidos continebat: Davantria in ejus m. s. Cæremoniali. Ab aliis tamen *Melechinus* dicitur, quæ secundùm etymologiam Arabicam *Melchi* duo significat, ideft, Græcus, & Regius; fortassè regia dicebatur hæc moneta; sicut Hispani eorum moneta *Real* appellant.

MALAGMA, *atis*. FR. græca dictio μάλαγμα, & significat emollitivum fomentum. [Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos. Sapien. c. 16.

MALDRUM, mensuræ genus. [Portarius centum libras suas recipiens, non ex eis vineas, vel agros; sed totidem maldra siliginis apud Confluentiam comparavit, quibus satis sufficienter usque ad messem pauperes sustentavit. Cæsar. lib. 4. c. 66.] ex germanico *Malder*, ideft, modium.

MALEDICTIO PESSIMA, de qua 3. Regum, c. 2. quæ ab Hebræis *Nimerezeret* dicitur; quinque enim verba contumeliosa continebat, quibus ab arrogante Semei improperatus est David [Qui maledixit mihi maledictione pessima. Ibidem.] Nam prima litera Nun, *Noef* designat, ideft, Adulterum; secunda Mem, *Moabitam* sonat; tertia Resc, *Rasa* denotat, nempè, Impiū; Quarta Zain, *Zara* significat, scilicet, Leprosum. Quinta Tau, *Teoba* exponit, ideft, Abhominatum. Utrùm, & quando maledicere liceat. Vide *Subtilitas*.

MALEDICTUM. FR. pro maledicendo, can. oportet, 20. quæst. 2. ibi Glossa.

MALILOQUUS, maledicus, detractor. Apud S. Maximum, hom. 1. de jejunio.

MALINCA, & *Malina*. Vide *Ledo*.

MALLARE. FR. trahere, compellere in judicium, l. si quis aliquem, de præjudiciariis actionibus, & ibi Glossa. Vide *Admallum*, *Mallum*.

MALLENSES. Vide *Admallo*.

MALLONES, vellus, coma, ex græco μαλλός, ideft, lana, coma, offerebantur in signum subjectionis paternæ. Vide Baron. an. 684. n. 7.

MALLOTA, μαλλωτή, lanea vestis, quam Arabes *Malluta* vocant, ex græco vocabulo μαλλός, ideft, lana.

MALLUM. FR. Judicium, tribunal. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detinuerit, XV. solid. culp. judicetur, in Capit. Caroli Magni, lib. 3. cap. 45.

MALLUM PUBLICUM. FR. locus eo tempore ad judicium deputatus, l. si quis cum altero, de testibus, & l. ibi juramenta, qualiter quis se defendere debeat. Unde *Ad mallum venire*, ideft, ad judicium venire significat, l. ut nullus, de armis ad placitum non portandis.

MALUS, absolutè Dæmon intelligitur. Vide *Dæmon*.

MAMBURGIUM, *Mandiburdium*, *Mandeburdum*, & *Mandiburnium*, patrocinium, cura. [Omnibus, ut monuistis, legem, justitiam, & rectum mamburgium auxiliante Deo conservate. Guliel. Paradin. lib. 1. Annal. Burgundior. Unus aureus persolvatur Romæ quotannis, ut Cœnobium sub Romanæ Ecclesiæ mandiburdio, & majestate securum semper stabiliatur, & defendatur. Trithem. pag. 88. Providendum est regiæ majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa prædecessores illius causa defensionis, & mandeburdi suscepetunt, ut libera libertate, spe remota, hæreditaria de illorum propinquitate ibidem religio observetur. Synod. Melden. cap. 41.] Item reperitur *Mandeburdes*, ideft, protectio: [Volumus, ut Ecclesiæ, & causæ Dei, & Episcopi, Dei homines Clerici, & Monachi, & Nonnæ talem mandeburdem, & honorem habeant, sicut tempore Antecessorum nostrorum habuerunt. In Synod. Confluentiæ, ubi acta est pax inter Carolum, & Federicum Reges.] Item reperitur *Mamburno* verbum, quod patrocinare significat. [Qui quasi pueros mamburnire videbatur. In vita B. Evettæ.]

Item

Item *Mamburgius*, *Mamburnus*, & *Mandiburnus* pro Patrocinatore, Advocato, seu Defensore; quæ omnia hæc vocabula ex theutonicis dictionibus videntur composita, nempè, *Mundt*, idest, os, & *Bahr*, scilicet, promptus; nam promptum os ad loquendum pro clientum defensione habere debent Advocati, & Patrocinatores. FR. in Bullar. Casinen. scribitur *Mundiburdium*, & *Mundburdum*, quod privilegium, defensionem, & protectionem regiam, seu imperialem denotat: [Si quis verò hoc nostrum mundburdum violare temptaverit &c. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 62.] Idem vocabulum habetur Constit. 38. 48. 63. 84. 89. 90. 96. 120. & passim, ibidem tom. 2.

MAMMONA, vox Syriaca *Mammon*; idest, divitiæ, seu Divitiarum Deus, alii Dominum perversum interpretantur. [Non potestis Deo servire, & Mammonæ. Matth. 6.] Alii verò etymon trahunt ex verbo *Jana* hebraico, quod vim inferre significat; nam dives res alienas sibi violenter appropriare solet. Sed Hieronym. epist. 15. inquit: [Mammona autem non Hebræorum, sed Syrorum lingua, divitiæ nuncupantur, quòd de iniquitate collectæ sunt:] & Augustinus, lib. 2. de serm. Dom. in Monte, c. 14. ait: [Congruit & punicum nomen; nam lucrum punicè Mammon dicitur.] Alii tandem hoc nomen superiorem cujuslibet rei significare docent, juxta hebraicam dictionem *Mamon*; sic Kabalistæ hebræi quatuor Angelos, qui quatuor mundi plagis præsident, Mammonas appellant. Sed re vera *Mammonam* divitias tam licitè, quàm illicitè acquisitas significare puto, ex eo quia de malè acquisitis divitiis loquens Christus, subjungendo ait: [De mammona iniquitatis.] FR. Glossa tamen, in can. sic non sunt, 32. q. 4. Mammonam iniquitatis pecuniam per sollicitudinem acquisitam, seu iniquitatis, idest, inæqualitatis exponit.

MAMMOTREPTUS, græcè μαμμόθρεπτος, mammis diutiùs nutritus, idest, infans. [Si attendis adhuc hominem, & eum quæris imitari, & ex illo pendere, & adhuc lacte vis nutriri, & fies mammotreptus, quales sanè dicuntur pueri, qui diù sugunt, quod non decet. D. Aug. in Psalm. 30.] Romæ *Mammucciato* dicunt.

MAMZER. Vide *Manzer*.

MANA, græcè μάνα, idest, mater. [In stuporem versæ mulieres mana, mana clamabant. Luitprandus in legatione.

MANAPIATUS. FR. Hypothecatus, l. si quis comparaverit, de præsumpt.

MANCIPARE EFFECTUI, exequi, phrasis Gregoriana. [Cuncta quæ in hujus præcepti pagina continentur, effectui mancipare festina. D. Greg. in Regist. lib. 1. c. 71.

MANCIPES. Vide *Mancipium*.

MANCIPIOLUM ECCLESIÆ. FR. hoc est parvæ possessiones, can. casellas, vel mancipiola, 10. qu. 2. & can. si Episcopus, qu. 3.

MANCIPIUM, furnus. [Et animal portans siligines à mancipio. In vita S. Jo. Eleemos. cap. 21.] Quare *Mancipes* dicuntur Pistores, seu furnorum, & macellorum universitatis conductores. [Erat ab initio in Urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricata, in qua panis fiebat, horum mancipes tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Paul. Diac. lib. 13. Hist.] Quare corrigendus est textus, in l. unica, Cod. de pistoribus, lib. 11. ubi perperàm dictio *Mancipiis* pro mancipibus habetur, quod etiam Brissonius notavit. FR. *Mancipium* servum propriè significat, qui à domino suo pro ejus anima Deo, & Sanctis ejus in Ecclesiæ servitium oblatus est, c. 3. & 4. lib. 3. decretal. tit. 19. de rerum permutatione, & can. si quis de servis, & seqq. 12. qu. 2. Item dicitur de subditis: [Eadem scilicet ratione præcipimus, ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat Sacerdotem, quæ verò minus, aliis conjungantur, can. unico, 10. quæst. 3.

MANDATUM. Vide *Dogma*. FR. dicitur etiam pedum lotio, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini. [Ablutioni, & mandato interesse tenetur Succentor Ecclesiæ nostræ. Hugo Parisien. Decanus. [Dicitur ita, quia Christus quemadmodum fecerat, ita à suis fidelibus fieri mandavit.

MANDATARIUS. FR. commissarius, & pro homicida, cui cędes commissa est, etiam accipitur. [Is qui mandat aliquem verberari (licèt expressè inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur) irregularis efficitur, si mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, c. 3. de homicid. in sexto.

MANDEBURDIUM, *Mandeburdum*, *Mandeburdes*, *Mandiburdium*, & *Mandeburdus*. Vide *Mamburgium*.

MANDO, haud jubeo, sed mitto significat, quod Italicè etiam *Mandare*, idest, mittere dicitur. [Instructam huc debetis mandare personam, ut causæ qualitas trutinata sine vestra possit invidia terminari. D. Greg. in Regist. lib. 4. c. 61.

MANDRA, μάνδρα, spelunca, cubile, caula. Hinc metaphoricè pro monasterio dicitur. [Divinus Daniel veniens ex mandra Simeonis. Theodor. Anagnosta Ecloga 1.] In eadem significatione hoc vocabulo usus est Aldhelmus de Sancto Babyla agens, in tract. de Virgin. cap. 7. inquiens: [Mandras Ecclesiæ adversùs truculentam tyrannorum rabiem solertia pastorali tuebatur.] Ideò Archimandrita superior Monasterii, & Monachus *Mandrita* dictus est, ut suis locis notatur.

MANDRAGERONTES, græcum vocabulum μανδραγέροντες, stabularii in aula Constantinop. [Haud quaquam hæc vestis fieri potest, cùm penès nos obolariæ mulieres, & mandragerontes his utantur. Luitp. in legatione.] FR. hìc tamen sensum esse puto de mulieribus, quæ inhonestum quæstum exercent, dum ibi dicitur *Obolariæ mulieres*: Turcæ enim qui multis Græcis, ac Arabicis vocabulis utuntur, Meretricem ex græco *Mandra*, & arabico *Kabbe* vocant.

MANDRAGORA, μανδραγόρα. Est herba valdè soporifera, quæ (ut aliqui putant) juxta mandras, seu circa speluncas provenit. Ejus radix est

est figura humana efformata, & quidem mascu-lina, aut fœminina: & inde à plerisque vocatur ἀνθρωπόμορφος. Nam ἄνθρωπος, est homo, & μορφή, figura, forma. Hinc Isidorus, lib. 17. Orig. c. 9. ait: *Mandragora dicta, quòd habeat mala suaveolentia. Hanc Poetæ anthropomorphon appellant, quòd habeat radicem formam hominis simulantem.*

MANDRITA, Monachus. Vide *Archimandrita*, *Mandra*.

MANDYAS, græcum vocabulum μανδύη, sive μανδύον mantum, seu cappam græcorum Episcoporum significat, quæ est aperta ex parte anteriori, atque talaris, & circa collum crispata nigri coloris, sericis rasis rubris, albisque virgata ad instar fluminum serpentum, quæ prædicationem significant, juxta illud Christi effatum [Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.] Colores autem rubescens, & albescens sanguinem, & aquam de latere Christi in Cruce emanatos designant. Gregoras, lib.6.c.1. Habet ulteriùs ad quatuor latera hæc cappa totidem frusta quadrata colorum diversorum applicata, quæ quatuor Euangeliorum librum denotant. Papa matutinum solemniter celebraturus, & in aliis peculiaribus functionibus solet uti manto aperto, quod à Cencio Camerario *Mantum rubrum* appellatur. Mantum Imperiale à Valentino Imperatore Janni Archiepiscopo Ravennæ, & successoribus ejus concessum fuisse testatur Ughellius, tom. 2. Ital. Sac. in tract. de Ravennæ Episcopatu. Vide *Sticharium*.

MANERIES, modus, ab Italis *Maneria* dicitur. [Maneries locutionis. D.Bernard.epist.39.

MANERIUM, mansio, seu habitatio ruralis [Civitates, Villas, Castra, & Maneria, quæ ad dotalitium præfatæ Reginæ spectare noscuntur. Innocent. III. epist. 5. lib. 3.] Reperitur etiam *Maneria* fœminini generis in eodem significatu. FR. [Quòd cùm ipsi quoddam manerium cum pertinentiis suis &c. lib. 5. decretal. tit. 3. c. 15.

MANGANUM, græca vox μάγγανον, qua utitur Paulus Diacon. lib.21. bellicam machinam significat, qua violenter saxa aliæque materiæ jaculabantur. Sed diversimodè hoc vocabulum corruptè apud scriptores invenitur, nempè, *Manga*, *Mangum*, *Manganetum*, *Mangonale*, *Magonellas*, *Mangatella*, *Magonale*, *Magonellus*, *Monango*, *Monangon*, *Marga*, *Manga*, & similia.

MANGO, vagivagus, erraticus, vulgivagus. [Item isti mangones, & cogciones, qui sine omni lege vagabundi vadunt, per istam terram non sinantur vagari. In constitutionibus Caroli Magni, lib. 1. cap. 79.] ex germanico vocabulo *Mangon*. FR. Inter Siculos adhuc extat memoria cujusdam famosissimi latronis, qui Benedictus Mangon dicebatur. De Cogcionibus. Vide *Coccio*.

MANIA, μανία, furor; unde *Maniaticus*, furibundas. [Eum viderunt usque ad ostium synodi venientem, & inde ut maniaticum redeuntem. Flodoard.lib.3.hist.Rhemens.cap.13.] Vide *Manichæus*. Hinc Itali *Smania*, & *Smaniare* in eadem significatione dicunt.

MANICÆ. Vide *Chirothecæ*, *Vvanto*. FR. significant etiam ferreas armillas, quibus rei vinciuntur. [Ad alligandos Reges in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Psal.149. Vincti manicis pergent. Isai.cap.45. Tutè custodire, ac mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis. Clement. de Hæreticis, c. 1.] De quibus manicis sæpè Acta Sanctorum Martyrum mentionem faciunt. Vide *Columbar*. Item significant semimanicas. Synonyma. Vide *Brachialia*, *Epimanicion*.

MANICHÆUS, hæresiarcha natione Persa, à quo Manichæorum secta pullulavit, at revera *Manes* appellabatur, quod in eo idiomate adunationem significabat, ad denotandum ejus præsumptam doctrinam, qua sibi populos adunabat, & à veritate Catholica seducebat; sed eum Græci aliter per hoc nomen intelligebant, nempè Furentem; μανία, siquidem furorem significat, ut suprà in dict. *Mania* explicatum fuit; hinc ejus sequaces nomen Manichæi mutarunt, idest, Mani chæus, quod sonat *Mane*, nempè, congregationis, & *Chæum*, ideit, defensorem. FR. De his hæreticis, deque eorum Auctoribus. Vide Baron. an. 170.n.12.an.277. n.2.3. De variis eorum nominibus. Ibid.num.10.17.& 42. Atque de illorum vitiis, ac falsis dogmatibus. Ibid.num.28.29. Quibusque artibus propagati fuerint. Ibidem, num. 43.44. Insuper præter aliàs hæreticas opiniones asserebant duas universales naturas; unam, scilicet, bonam, aliamque malam, & quòd anima à Deo proveniebat tamquam à fonte; negabant vetus testamentum, & novum in partem admittebant, 24.qu.3. can.39. & quia dicebant Christum esse phantasma, malè intelligendo errorem Discipulorum Christi, quando putaverunt illum esse phantasma, Matth.14.& Marc.6. ideò *Phantasmatici* à Prudentio in Apoth. Poem. 6. appellati sunt Manichæi, negantes verum corpus Christum habuisse, contra quos sic cecinit.

Est opere prætium nebulosi dogmatis umbram
Prodere, quam tenues atomi compage munita
Instituunt; sed cassa cadit, ventoque liquescit
Assimilis, fluxu nec se sustentat inani.
Aereum Manichæus ait sine corpore vero
Protulisse Deum, mendax phantasma, cavamque
Corporis effigiem, nil contractabile habentem.

Vide *Aeuanitæ*, *Bema*.

MANICO, de manè accedere. [Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum, Lucæ cap. 21. num. 38.] Apud Petrum Chrysologum mendosè *Mannicare* habetur, ubi inquit: [Quia tunc sol, ut manè faceret, mannicavit, & qui

ante

ante noctem fugerat, nunc noctem prævenit fugaturus, ut reddat luci nox horas, quas terror Dominicæ Passionis invaserat, serm. 82.] FR. Porro erravit recentior Calepini Amanuensis in dict. *Manicare*, inquiens: [Manicare per manum tenere. Item frequenter manere:] at se ipsum redarguit, dum immediatè sequitur, dicens: [Sol manicat, radios emittere incipit:] Meliùs ergo ipsemet Calepinus in verbo *Manico* scripserat.

MANIFESTATIO. Vide *Ostentamen*. *Phanerosis*.

MANIFESTATIVA. Vide *Emphanistica*.

MANIO. Vide *Mannio*.

MANIPULUS, sacrum indumentum Subdiaconi. Antiquitus erat linteum, seu sudariolum, ad extergendum sudorem, vel lacrymas, & Subdiaconus illum ferebat præcipuè ad polienda sacra vasa; quare diversa nomina sortitus fuerat, nempè *Aer Brachiale*, *Brandeum*, *Cincticulum sacerdotale*, *Epimanicion*, *Facialis*, *Fanon*, *Linteum*, *Manica*, *Mantile*, *Orarium*, *Sudarium*, quæ omnia vide suis locis. Alludit ad funem, qua Christus in passione ligatus fuit, & moraliter deinde pœnitentiam, & fletum, ut ex oratione. [Merear Domine portare manipulum fletus & doloris:] liquet. Indui debet ita ut non excurrat brachii cubitum, Græci, & Maronitæ duos manipulos, unum, scilicet, pro unoquoque brachio gestant. Episcopo manipulus imponitur celebranti, facta jam oris confessione suorum peccatorum: [Deinde Subdiaconus ponit manipulum in sinistro brachio Pontificis super planetam. Ord. Rom.] Dicitur, *Super planetam*, quia in illis temporibus ea erat forma, quæ nunc Græcorum, ampla, scilicet, ut in dict. *Casula* dictum est, ita ut tegeret brachia. Diaconus, & Subdiaconus in vestiendo sacris paramentis Episcopum, dum illi comministrant, non debent habere manipulum in eorum brachiis: sed postquam ille jam indutus fuerit. Cæremon. Episc. lib. 1. cap. 9. Et hoc fit, ut expeditiores sint in administrando, atque in hoc etiam moralē significatum affert Durandus, lib. 3. cap. 7. nempè: [Quòd in tali obsequio non debent fructum quærere temporalem.] Imò in sæculo Davantriæ Diaconus non sumebat manipulum, nisi quando cantaturus erat Euangelium, ut in ejus m. s. Cærem. astruit. Manipulus nunquam in processionibus ferri debet, nec ad Vesperas, quamvis pluviali indutus sit celebrans: ratio est, quia extra sacrificium lacrymæ, ac sudor abstergi possunt ordinario sudariolo. Contraveniunt Rubricis qui in processione festivitatis Corporis Christi manipulum portant.

MANITIA, in plurali, chirothecæ. Manitia, quæ nos peregrina lingua Vantos vocamus. In vita B. Philiberti. Vide *Chirothecæ*, *Guanto*, *Vvanto*.

MANNA. Vide *Escatilis pluvia*, *Panificus imber*.

MANNIO, & *Manio*. FR. moneo, cito, denuncio in judicium, l. si quis ad mallum, de his, qui ad placitum venire coguntur, & l. si quis de statu. eod. tit.

MANNINA, citatio, denunciatio: [Comites, ut Vicarii, vel etiam Decani plurima, & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt, & quia priùs per manninas veniebant, excogitaverunt quidam, ut per bannos venirent ad placita, quasi propterea melius esset, ne ipsas manninas alterutrum solverent. Hincmar. epist. 4. c. 15.

MANNITIO, & *Manitio*. FR. monitio, seu monitorium, citatio, denunciatio, l. si quis ad mallum. De his, qui ad placitum venire coguntur.

MANNITUS. FR. monitus, citatus, denunciatus, l. si quis ad mallum. De his qui ad placitum venire coguntur: ||: [Ansgarius regia potestate ipsas obtinuit, non advocato meo ad mallum, ut publicæ se habent leges, pro rebus ipsis mannito. Hincmar. Laudunen. ad Rhemens.

MANOCOSSIS, manu cussus, veluti numismata & similia. [Obtulit crucem de auro unam, habentem in medio manocossim. Anastas. Biblioth. in Leone IV.] & alibi idem *Mancossum* scripserat: [In auro solidos mancossos numero ducentos. In Adriano] idest, moneta, quæ etiam denominabatur *Mancusus*, & *Manucusa*, quæ Marca aliter dicitur. Vide *Marca*.

MANCUSUS, & *Manucusa*. Vide *Manocossis*.

MANOPERA, manuale opus. [De manopera in scuria battere nolunt, & tamen non denegant, quia manoperam debent. In Constit. Caroli Calvi, cap. 29.] Quid *Scuria* significet. Vide suo loco.

MANSELLUM, mansiuncula. [Excepta sellula manselli ipsius cappellæ. Hincmar. Rhemens. epist. 1.

MANSIONALE. Vide *Mansus*.

MANSIONARIUS, residens in Ecclesiæ custodia. [Vade ad Abundium mansionarium, & roga illum. D. Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 25.] Erat idem ac Sacrista: [Mansionarius dictus est custos, & conservator ædium Ecclesiasticarum, templorum, & altarium: item familiaris, & domesticus à mansione. Panvin. de interpretat. voc. obscur. eccl.] cujus synonyma. Vide in dict. *Sacrista*. In curia autem regia, seu Imperiali *Mansionarius* erat Præcursor, sive Prodromus, qui *Forsero* Italicè dicitur. [Inter quos etiam & mansionarius intererat, super cujus ministerium incumbebat, sicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maximè sollicitudo ejus intenta esset, ut tam supradicti actores, quàm & susceptores, quo tempore ad eos illo, vel illo in loco Rex venturus esset, propter mansionum præparationem, ut opportuno tempore præscire potuissent. Hincmar. epist. 3.

MANSIONATICUM. FR. hospitatio, & albergatio Regis, vel militum. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 40. 41. & 155.

MANSUARIUS. Vide *Mansus*.

MANSUETUDO. Vide *Mititas*, *Philochristia*.

MANSUR, Arabica dictio, idest, adjutus, auxiliatus; quo titulo D. Jo. Damascenus appellatus est, ex eo quia auxilio Beatæ Mariæ Virginis, in pristinum conjuncta ei fuit manus, quæ ab Iconomachis detruncata fuerat: longè itaque Bzovius æquivocavit, qui opera medica à Joanne Mesue com-

composita Damasceno Joanni attribuit in lib. de medit. Sanctorum: confundendo, scilicet, cognomentum *Mansur* cum cognomine *Mesue*.

MANSURA. FR. pro mensura, l. de mansuris, eod. tit.

MANSURNA Dea. Vide *Domiducus*.

MANSUM. Vide *Mansus*.

MANSUS, possessiuncula, terræ clausura. [Item mansos aliquos emit plusquam quatuor. Flodoard. lib. 2. c. 10.] FR. Mansum dici puto, idest, comestibile, ex Mando supino, quod *Mansus* facit; ideò hoc nomen substantivum, & secundùm Gramaticos est quartæ declinationis, idest, *Mansus*, *mansus*, *mansui*, vel *Mansum*, *mansi*, secundæ. [Secundùm canonicam authoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de ecclesiastico agro, & de manso, & de mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit &c. 23. q. 8. can. 23.] Ubi Glossa facit differentiam inter agrum, & mansum. [Oportet primùm vos tam de invasis Civitatibus, & Monasteriis, & mansis, quàm de reliquis generaliter rebus redinvestiri faciatis, 3. q. 2. can. 3. Sancitum est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus liber absque ullo servitio attribuatur, can. sancitum, 23. q. 8. Sancitum est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio tribuatur, lib. 3. Decretal. tit. 39. c. 1.] & Glossator, inquit, quòd: [Mansum vocat hic agrum, unde percipitur frumentum, & vinum ad Eucharistiam faciendam: de tali nunquam præstatur tributum, Cod. de Sacrosancta Ecclesia; licèt mansus dicatur vulgari Italicorum quantitas terræ, quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum. Ibid. Fridegiso Abbati trado mansum nostrum &c.] Hic in dict. *Condita*: [:||: Dicitur etiam *Mansum* [Dedit S. Benigno septem mansa cum sylva ibi adjacente. In chron. S. Benigni, ann. 1007.] Undè *Mansionale* dicitur habitaculum coloni, seu procuratoris agrorum. [Mansionale conabatur auferre. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemens. c. 26.] Atque *Mansellum* mansi diminutivum. Vide suprà. Item *Mansuarius* operarius in manso. Dicitur etiam *Massa* pro manso. [Qui misit suggestionem Serenissimo Constantino Principi, qui missum, & Responsalem Apostolicæ Sedis ad Sedem absolvit Apostolicam, & juxta quod Beatissimus Pontifex postulaverat, donationem in scriptis de duabus massis, quas Nymphas, & Formias appellant, juris existentes publici, eidem Sanctissimo Papæ jure perpetuo direxit possidendas. Anast. Biblioth. in Zacharia.] Vide *Submansor*.

MANTUM. Vide *Cappa*, *Crocea*, *Mandyas*.

MANUALE BENEFICIUM. Vide *Distributio Canonicalis*.

MANUALIS, strophium, sudarium. [Et quo precis suæ fidem faceret, manualem, quo oculos fuerat ligatus, in partes duas discidit. In passione S. Montani.] Vide *Mannariolum*. In alio sensu. Vide *Enchiridion*.

MANUARIOLUM, strophiolum, sudariolum. [Et in æstate habeant singula manuariola linea propter sudores. In Reg. Magist. §. 27.] licèt ibi corruptè habeatur *Mannariora*. Vide *Manualis*.

MANUS. FR. pro numero distributivo. [Quatuordecim manus, lib. 5. Decretal. tit. 34. cap. 10.] Et ibi Glossa. Item *Manus* arcum triumphalem significat: Nam ubi Vulgata habet, [Erexit sibi fornicem triumphalem, 1. Reg. cap. 15.] de eo, nempè, loquitur, quem Rex Saul erexerat post victos Amalecitas: in textu hebræo legitur *Iad*, LXX. autem χεῖρα, verterunt, quæ voces in utraque lingua manum significant. Solebant enim supra triumphalem fornicem manus figuram ponere in signum, quòd strenua manu superati sint hostes, atque hos arcus ex variis frondibus solebant Hebræi construere. Hieronym. in traditionibus hebraicis. Vide etiam quæ diximus in dict. *Bahem*. Insuper Expositores intelligunt, loqui de fornicibus triumphalibus, ubi Salomon dixerat: [Dissipat impios Rex Sapiens, & incurvat super eos fornicem, Proverb. cap. 20.

MANUS CARNEA. FR. Romæ vicus propè S. Marcum, in Roma Sacra Floravantis Martinelli, pag. 43. §. Manus carnea. Vulgò *Macel de' Corvi* dicitur.

MANUS IMPOSITIO, seu elevatio. Vide *Chirotonia*, *Chrisma*, *Manutergium*.

MANUS MORTUA, dicitur Ecclesiastica acquisitio stabilium bonorum, quia non transferuntur bona Ecclesiæ, nec alienari possunt. [Ubi verò manus mortua interjacet, aut alia quælibet causa irrationabilis inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam deferatur. Carol. Mag. lib. 4. de legib. Francor. Legibus magnæ chartæ sancitum est, ut nemini liceat dare prædia Collegiis Monachorum, & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quòd res semel datæ Collegiis Sacerdotum non utique rursùs venderentur, velut mortuæ. Polyd. Virg. lib. 17. hist.] Vide *Amortizatio*, *Quindennium*.

MANUS, sive *Palmas suspendere*. FR. est signum lætitiæ. [Suspensis ad æthera palmis gratias Deo egimus. In epist. Bonifacii Episc. ad Zacariam Papam in tom. 3. Concil. pag. 428. edit. Venetæ de anno 1585.

MANUTERGIUM, linteum, mantile.] Ubi cùm ventum fuerit, & Episcopus sedem petierit, accedant duo Accolyti cum manutergio, & genuflexi ante eum totum illi sinum cooperiant, ne lavans manus, aqua casulam aspergat. Ord. Rom.] Et de subdiaconis in eorum ordinatione Isidor. lib. 2. de Eccles. off. cap. 10. inquit: [Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes, & Levitæ manus impositionem non suscipiunt: sed patenam tantùm, & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquimanili, & manutergium accipiunt.

MANUTHIA, μανθία, boleti per terræ exalationes producti: [Cùm nos autem aliquando colligeremus alimentum in solitudine: id verò erat, quod vulgò solet nominari manuthia. In Vita S. Euthymii.

MANUTUS, qui magnas manus habet. Glossa Isidor.

MANZER, Nothus, spurius, vox hebraica *Mamzer*, per quam hebræi solum spurium ex adulterio procreatum intelligunt; sed penès Latinos intelligitur quilibet nothus. [Opes opibus cumulant non sibi, sed nepotibus, quos educaverunt, vel quod deterius est, manzeribus, quos de concubinis suis susceperunt. Petr. Blesen. serm. 42.] FR. In lege tamen canonica distinguitur *Manzer* à *Spurio*, & *Notho*; [Illo discretionis adhibito moderamine, ut inter nothos & manzeres, naturales & spurios distinguatur, lib. 1. decretal. cap. Nisi cùm pridem, de renunciation. [Ubi inquit Glossa [Manzer propriè dicitur de Scorto natus: Spurius de Concubina: Nothus de altera.] Et affert sequentes versus.

Manzeribus scortum; sed mœcha nothis dedit ortum,
Ut seges à spica, sic spurius est ab amica.
Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.

[Non ingrediatur manzer, hoc est, de scorto natus in Ecclesiam Domini usque ad decimam generationem. Deuter. cap. 23.] Aliqui ex hoc vocabulo nomini Hispanico *Mansebo*, quod juvenem significat, etymon deducunt, sed errant; nam ex gothico-arabico hoc nomen provenit, scilicet, *Man*, idest, homo, gothicum, seu saxonicum; & *Sebi* vel *Sabi* arabicum, nempè, juvenis.

MAPHORIUM, angustum pallium, quod in Monachorum collo pendebat. [Maphorium fasciale, idest, angustum pallium, quo utuntur Monachi, collum pariter, ac humeros tegens. In Glos. Arabico-Latin.] à Cassiano verò *Mafortes* dicitur [Post hæc angusto pallio, tam amictus humilitatem, quàm vilitatem pretii compendiumque sectantes, colla, atque humeros tegunt, quod mafortos tam ipsorum, quàm nostro nuncupatur eloquio, de habit. Monach. lib. 1. cap. 7.] Idemque Cassianus: [Quos ita novimus omni ex parte nudos existere, ut præter colobium, mafortem, caligas, melotem, & psiathium, nihil amplius habeant, lib. 4. de instit. cap. 13.] Igitur erat ad instar scapularis, quod vulgò *Pazienza* dicitur, ex dictione græca Μαφόριον. Invenitur in eadem significatione *Mavortes*, quod tamen Isidorus velum, quo nuptæ tegi solent, esse putat, in signum virilis subjectionis, sic inquiens [Vocatum autem mavortem dicunt, quasi Martem; signum enim maritalis dignitatis, & potestatis in eo est, caput enim mulieris vir est, inde & super caput mulieris est, lib. 1. de divin. off. cap. 19.] Velo enim obnubebantur sponsæ. Vide in dict. *Annulus*, §. Hæc igitur ligatura. Quod adhuc in Melita observatur. De quo velo etiam mentionem facit D. Hieronymus ad Eustochium scribens, ubi inquit: [Per humeros hyacinthina lana mavorte volitans.] Tandem reperitur etiam *Maphortium* in eodem significatu.

MAPPA, tobalia, sive lineum velum, ex qua materia pro tegendo Altari juxta Bonifacii III. decretum esse debet, quæ à D. Clemente, epist. 2. appellatur *Palla*, sive *Sindon* ab aliis; item *Endotys*. Vide suprà suo loco. Itaque super Altare, ubi incruentum sacrificium celebratur, debent ultra corporale tres mappæ extendi, cap. si per negligentiam, de consecrat. dist. 2.

MAPPAM MITTERE, antiquorum phrasis, quæ signum Prætoris in ludis circensibus referebat; cùm enim deberent aurigæ cursum incipere, mittebat ille mappam pro signo, de qua Ethnici Auctores, atque Svetonius originem à Nerone habuisse inquit; & Martialis ait hanc mappam ceratam fuisse:

Ceratam Prætor quum vellet mittere mappam.

Atque Tertullianus de spectaculis, cap. 16. inquit: [Non vident missum quid sit, mappam putant, sed est diaboli ab alto præcipitati figura.] Et advers. Valent. cap. 36. Idem: [Sed mappa quod ajunt, missa] idest, dato signo.

MAPPALIA, appellabatur locus, ubi conditum erat corpus S. Cypriani: [Aliam (*idest, Ecclesiam*) ubi ejus sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocatur. Victor. Episc. Uticen. lib. 1. de persecut. vandalica.] Locus erat extra Carthaginen. ideò *Mapalia* scribendum puto, idest, domus rurales.

MAPPULA, Baldachinum. [Quatuor autem ministri super Pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappullarii nuncupantur. Innocent. III. lib. 2. de myst. Missæ, cap. 7.] Ubi assignat etiam moralem horum quatuor baculorum significatum, nempè, ad quatuor Bibliæ Sacræ sensus, idest, *Litteralem, Allegoricum, Tropologicum*, & *Anagogicum*. FR. Falsò existimarunt aliqui significare manipulum, sive ut Hugo notavit in canon. nonnulli diacones, dist. 93. denotare Mitram. Nam baldachinum, & non mitram significat, ut clarè ex Innocentio suprà; licèt enim ibi dicat: [Super Pontificem ferunt mappulam] benè tamen explicatur per subsequentia verba: [Quatuor baculis colligatam.] Item *Mappula* instratum equi significat, quod perperàm aliqui etiam manipulum intellexerunt, S. Constantinus, il 2. dist. 96. ubi ait:] Et ut amplissimè Pontificale decus persulgeat, decernimus, ut clerici ejusdem Rom. Ecclesiæ, mappulis & linteaminibus, idest, candidissimo colore decoratos equos equitent.] Idem habetur in cod. nulli licere infrænis, l. unica, lib. 11. Idem exponit Glossa in can. nonnulli Diacones, dist. 93. Tolosanus apud Jacobum Cohelium in Notitia Cardinalat. cap. 11. Imò Torrigius de Cryptis Vatican. impr. secunda, pag. 386. instratum ex albo in rubrum à Paulo Papa II. Cardinalibus mutare concessum fuisse refert, sic inquiens:] Instituì, che le mule de' Cardinali si addobbassero di rosso, usandosi prima drappo bianco nelle loro gualdrappe, chiamate nell' autentica Mappæ, come scrive il Cardinal Papiense, che fù à quel tempo.] Atque de hoc instrato intellexerat D. Greg. per mappularum nomen, quando Joanni Archiep. Ravennati scripserat his verbis: [Illud autem, quod pro utendis à Clero vestro mappulis scripsistis, à nostris est Clericis fortiter obvia-

obviatum, dicentibus nulli hoc nunquam alio cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse &c. epist. 54. lib. 2.] Hæc enim controversia inter Clerum Romanum, & Ravennatem non fuerat pro usu manipuli (ut aliquis malè intellexerat) agitata; nam Clericis minoribus nullibi unquam talem usum permissum fuisse noscitur; sed quæstio erat inter Clericos majores ex utraque parte in dignitate constitutos, puta Cardinales, qui etiam Ravennates hoc titulo gaudebant, de quibus non est verisimile, quòd manipuli usus negari nequiverit; sed præsumptio dignitatum Ravennæ erat circa usum instrati in equitando, de quo jure Cardinales Romani insistebant, ajentes: [Nulli hoc unquam alio cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse.] Nam, ut suprà diximus, Constantinus solis Romanis Clericis tale privilegium concesserat, & quòd de hujusmodi instrato agitaretur; clarè ex alia ejusdem Pontificis epistola liquet: Ravennatenses enim Clerici præscriptionem pro se adducebant, quòd etiam Romæ ipsi palam cum instratis, sive mappulis equitassent, pro quibus Joannes eorum Archiepiscopus Gregorio sic scripserat; ubi nota, quòd non de simplicibus clericis agebatur: [Quoties ad episcopatus ordinationem, seu responsi Sacerdotes, vel Levitæ Ravennatis Ecclesiæ Romam venerunt, quòd omnes in oculis Sanctissimorum Decessorum vestrorum cum mappulis sine reprehensione aliqua procedebant; quare etiam eo tempore, quo isthic à Prædecessore vestro peccator ordinatus sum, cuncti Presbyteri, & Diaconi mei in obsequium Domini Papæ mecum procedentes usi sunt. Apud D. Greg. lib. 2. epist. 55.] Cui idem Greg. epist. 54. lib. 2. respondit: [Nec Ravennates Clericos vel illic, vel in Romana Civitate tale aliquid cum sua conscientia (*idest Clero Romano advertente*) præsumpsisse, nec si tentatum esset, ex furtiva usurpatione, sibi præjudicium generari; sed nos servantes honorem Fraternitatis tuæ, licèt contra voluntatem antedicti Cleri nostri; tamen primis Diaconibus vestris, quos nobis quidam testificati sunt, etiam antè eis usos fuisse, in obsequio dumtaxat tuo, mappulis uti permittimus.] Alia Synonyma. Vide *Chasidius*, *Nacus*.

MAPPULARII. Vide *Mappula*.

MARABOTINUS, monetæ species, de qua sæpè Cencius Camerarius in suo Cæremon. m. s. quam monetam solebat Pontifex in aliquibus festivitatibus Cardinalibus distribuere. FR. legitur etiam *Marabatinus*, fortasse nummus hic erat, qui in Hispania *Maravedis* dicitur. [Præterea quia M. prædecessor tuus fuerat Canonicus regularis, & duo millia marabatinorum, quæ acquisierat, in Episcopum jam promotus Monasterio dederat memorato, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 14.] Extat hodie Urbeveteris familia nobilis hoc vocabulo cognominata.

MARANATHA, Syriaca vox, quæ ab Hebræis pronunciari solebat in signum maledictionis, & significat *Dominus venit*, quasi adesset ultionum Deus. [Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit Anathema, & Maranatha; 1. Cor. 16.] Ex hoc vocabulo existimat Mariana provenire hispanicam dictionem *Marrano*, qui lib. 7. c. 6. suæ historiæ affert quoddam donationis monumentum, ubi Gallæciæ Rex de an. 775. ejusdem Monasterio aliqua bona tradens, similia verba profert contra violatores præfatæ donationis. FR. de similibus maledictionibus in fine donationum appositis, passim in instrumentis, seu chartis septimi, octavi, noni christiani sæculi, & infrà per totam Europam invenies: ||: sed probabilius nomen *Marrano* hispanicum ex hebræa voce *Maran* provenire existimo: *Maran* enim vocant Judæi illum, qui ex eorum secta Christianus apparenter fit; sed occultè hebraicam legem sectatur: quod evidentia patet: nam hujusmodi pseudo-christiani in Hispania detecti *Marrani* dicuntur. Frivola tamen est eorum conjectura, quòd *Marrano* significet Mauritanum. FR. Glossa in can. Guilisarius, 23. qu. 4. ait, quòd Maranatha *Adventum Domini* significet, & sic explicat. [Maranatha, idest, usque ad adventum Domini sit excommunicatus, supple, nisi pœniteat, sic 27. qu. 1. de Viduis,] de quo vocab. fusè 24. q. 3. §. sed qui pro, can. 11. Vid. *Anathema*.

MARCA, ponderis genus, quod secundùm aliquos erat semilibræ, secundùm alios integræ libræ. Cujacius tamen putat fuisse bilibris ponderis, Item significat monetam. FR. *Marca* tam pondus, quàm moneta, sunt synonyma libræ. [Possessionem pro CXC. marcis, & libris invadiavit. Burchar. de casibus S. Galli, cap. 11.] Item *Marca* moneta est eadem cum *Mancuso*. Vide *Manocossis* :||: Marcha ulteriùs territorii terminum significat, de quo. Vide *Marchia*.

MARCHANUS. FR. Marchiæ incola [Quòd si suspicio fuerit, ut per consensum Marchanorum nostrorum per nostras Marchas extra terram nostram exierint, satisfiat ab his Marchanis. In capitulare Radelchisi, cap. 17. apud Camillum Peregrin. in hist. Princip. Longobard.

MARCHARIZATUS. FR. in Marchia adscriptus, vel appropriatus. [Expellamus de ista provincia nostra omnes Saracenos &c. præter illos, qui temporibus DD. Siconis, & Sicardi fuerunt Christiani, si marcharizati non sunt. In capitulare Radelchisi, cap. 24. apud Camillum Peregrinum in hist. Princ. Longobar.] Ubi mendosè *Margarizati*, & *Mazarizati* habetur, quod Vossius frustrà ait esse punicum verbum; nam punica, quæ mihi vernacula est, hanc dictionem non habet.

MARCHIA. FR. marchionatus, territorium, in quo Marchio dominatur, & jura reddit. Sigonius de regno Ital. lib. 7. :||: ex theutonica dictione *Mark*, idest, confinium, à verbo *Marken*, nempè, signo, noto; quia lapidibus conterminabantur possessiones; ille verò, qui curam gerebat conterminati territorii, *Marchio* vocabatur, quod deinde ex officio in dignitatem, & feudale dominium transiit, ut in præsenti fieri adsolet.

MARCHIO. FR. Is, qui marchiam, scilicet, Civita-

vitates cum subjectis territoriis, & limitaneis à Principe in feudum acceperat, & habebat facultatem jurisdicendi. Sigonius de Regno Italiæ, lib. 7. & Bullar. Casinen. tom. 2. const. 47. Vide *Marchia*.

MARCIO, Faber murarius. [Cum Marcionibus, & Carpentariis. In Reg. Sancti Aureliani.

MARCHIONITÆ, seu *Marcionistæ*. FR. Hæretici Marcionis philosophi stoici sequaces, qui ad instar Cerdonianorum duos Deos, duaque principia, boni scilicet, & mali, asserebant, 24.qu.3. can.39. Contra Marcionem sic Prudentius in Hamartig. initio cecinit.

Quò te præcipitat rabies tua perfide Cain,
Divisor blaspheme Dei? tibi conditor unus
Non liquet, & bifidæ caligant nubila lucis?
Insyncera acies duo per divortia semper
Spargitur in geminis visum frustrata figuris.
Terrarum tibi forma duplex obludit, ut excors
Dividuum regnare Deum super æthera credas.
Bina boni, atque mali glomerat discrimina sordens
Hic mundus Domino &c.

Vide *Baptismus*, *Hamartigenia*.

MARDI POPULI. Vide *Saracenus*.

MARDOCHÆUS DIES, idest dies XIV. mensis lunaris Februarii juxta morem hebraicum, qui hebraicè *Adar* dicitur. [Exivit mensis duodecimus: dixitque Aman Regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus, novis utens legibus & cæremoniis &c. si tibi placet, decerne ut pereat &c. Esther cap. 3.] ubi *Mensis duodecimus* intelligitur Februarius, à mense Martio in ordine duodecimus. Hinc Hebræi ob memoriam decreti regii in eorum exterminium, quos Mardochæus deleri machinabatur, festum quotannis celebrant, & dicitur Mardochæi dies. [Pridie Mardochæi diei, 2. Machab. c. 15.] Mardochæum igitur diem, sive festum celebrant die 14. Lunæ Februarii. [Dies autem tertiusdecimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio & conviviis. Esther. cap. 9.] Quem diem hebræi vocant *Purim*, idest, *Phur* quod latinè urna dicitur. [Missa est sors in urna, quæ hebraicè dicitur Phur. Esther. c. 3.

MARE CARPATIUM, quare sic dicatur. Vide *Esox*.

MARESCHALUS, stabuli Præpositus. Saxonica vox ex *Mar*, equus, & *Stal*, stabulum. [Ut cæteras taceam, molestias Mareschalorũ sustinere non possum; hi siquidem blandissimi sunt adulatores, detractores pessimi, improbissimi emunctores, Petr. Blesen. epist. 14.] In aliquibus Codicibus *Maristallus* invenitur, quod est magis Saxonicæ voci consonum. [Beati viri Maristallus totus corruptus corpore miserabiliter inflatus erat. In vita S. Laurentii Dublensis Episc.] Hodie tamen hoc officium dignitatis est apud nonnullas nationes, & inter Melitenses Equites est Primas linguę Alverniæ, qui Generalis Dux terrestris est, & penès quem adservantur portarum Civitatis claves.

MARGA. Vide *Manganum*.

MARGARITA, gemma. Vide *Bdellium*. Græci insuper μαργαρίτην minutum hostiæ fragmentum appellant, quod re vera pretiosissima margarita est. Vide *Hostia*, *Particulæ*.

MARGELLUS, vox græco-latina μαργέλλιε, diminutiva à *Margine*, vestis limbum significat, qua Balsamon, in can. 17. Concil. VI. usus est.

MARGIA. Vide *Castrimargia*.

MARIA VIRGO. Vide *Hodegitria*, *Panagia*. FR. *Sancta Maria Major* Romæ Basilica ad distinctionem *Sanctæ Mariæ Minoris*, quæ *Ecclesiæ Nova*, seu *S. Maria Nova* dicebatur, hodie Sanctæ Franciscæ Romanæ templum ob ejus corporis depositum appellatur. Floravant. Martinell. in sua Roma Sacra, pag. 157. Hæc etiam dicebatur *S. Maria in Palatio*, ex eo quia Palatio olim Imperiali propinqua erat, cujus situs pro viridario Ducis Parmensis ad præsens inservit. [Cellam S. Mariæ in Palatio, quæ dicitur Minor. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 150.] In S. Maria Majori feria IV. ante ordinationem solebat ibi Pontifex celebrare, & ordinandos populo præponebat. Vide *Ordo*. Item Cæremonia, quæ ibi fiebat in Vigil. Nativ. Domini. Vide *Statio*. S. Maria in Secundicerio Romæ. Vide *Secundicerius*.

MARIOLA, denominativum à Maria, sic appellata fuit ejus imago. [Cereum constituit accendi ante nobilem Mariolam. Matth. Paris. In vita Abb.] & clariùs idem alibi: [Ante majus Altare, & Mariolam, quæ eidem supponitur.

MARISTALLUS. Vide *Mareschallus*.

MARITINA. FR. maritima. Extrav. Jo. XXII. de privileg.

MARITUS. FR. Maritus dicitur, quia in fœminam Maris ritum gerit. Glossa in can. Vidua, dist. 35. Differentia autem inter Maritum, & Commaritum. Vide *Commatrona*.

MARMOR. Vide *Lapides*.

MARMOTINUS, monetæ species floreno minor. [Annuatim debent præsentare ad Cameram Papæ unum marmotinum, qui benè noscitur à Curia, & est minoris valoris quàm florenus de Florentia. Albertus in Chron.

MARONITA. FR. antiqua Catholicorum natio, sub eorum Antiocheno Patriarcha in Monte Libano præcipuè incolens, de qua meritissima generatione nonnulli Authores errando malè asseruere, fuisse, nimirum, hæresi monothelitica infectã, & à paucis sæculis ad catholicismum reductã, quod falsum esse evidenter demonstrare nititur amantissimus in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Romanæ Sapientiæ Collega meus, ac præfati studii linguæ Chaldaicæ Professor Dominus Faustus Naironus in tractatu, quem de hac Natione typis parat mandare. De Maronitis agitur hìc in dict. *Agape*, *Alba*, *Amictus*, *Anachoreta*, *Archiepiscopus*, *Baculus*, *Campana*, *Candelaptis*, *Chorepiscopus*, *Cœnobium*, *Completorium*, Cu-

Cuculla, Dystrus, Epitrachelion, Euangelium, Flabellum, Jejunium, *Manipulus, Orarium, Palmarum festum, Patriarcha, Pentecostes, Transfiguratio Domini, Visitatio B. M. Virginis.*

Marpahis. FR. strator. Paulus Diac. hist. Longobardor. lib. 2. c. 6. & 9 & ibi ejus Annotat.

Marritio, ammiossi, Italicè *Smarrimento* dicitur. [Sin autem ipsæ res sine ulla marritione ad ipsum Monasterium revertantur. In chartis Monast. S. Galli. Charta 61. [FR. Devium Vossium censeo in tradendo hujus nominis significatu, dum detractionem, & murmurationem interpretari ait.

Martinalia, nempè, Festa S. Martini Turonensis Episcopi, quæ in aliquibus Regionibus ad instar secundorum Bacchanaliorum intemperatè celebrantur in comessationibus.

S. Martini Papæ Martyrium. Vide *Psachnion.*

Martius Mensis. FR. à Romanis in honorem Romuli institutus. [Sed & mensibus imposuerunt nomina Deorum suorum; propter honorem, quippè, Romuli, quia eum Martis filium crediderunt, primum mensem Marti dicantes, Martium vocaverunt. Eugyppus Abb. African. lib. 1. c. 67.

Martyr μάρτυρ, latinè testis, sive confessor, qui in testimonium, ac confessionem fidei propriam vitam obtulit, seu tormenta passus est. FR. hinc *Bis martyr* appellatus est S. Urbanus Papa I. quia bis pro fide passus est. Antonius Bosius Melitensis in Notis ad passionem S. Urbani Papæ & Martyris :||: Et Eusebius *Triplicatos Martyres* illos Christianos appellavit, qui ter pro Christi confessione passi sunt carnificum tormenta. FR. martyr interpretatur confitens. Gloss. in can. Baptismi vicem, de consecrat. dist. 4. Vide *Alipta, Concilium, Confessor, Expunctus*; sed in rigore dicitur Martyr, qui pro Christi nomine sanguinem fuderit. Vide *Responsorium*. Item potest deduci etymon ex dictione hebraica *Meathyr*, idest, orans. Calepinus Passeratii, in dict. Orans.

Martyrarius. FR. Sacerdos addictus ad aliquam Ecclesiam, quæ aliàs Martyrium dicitur. [Abbates Martyrarii, Reclusi, vel Presbyteri Apostolia dare non præsumant. Concil. Aurelian. can. 13.] Philesacus in hunc textum *Matricularii*, & *Epistolia* correxit; sed Jacobus Sirmondus maluit pristinam lectionem restitui, affirmans *Apostoliam* dimissorialem epistolam significare.

Martyrialis, res ad martyrium pertinens. [Necessarium, quippè, fuerat athletas fortissimos voluntariis abstinentiæ laboribus ad omnem tolerantiam præparatos persequentium paululùm tradi manibus, ut martyrialis agonis participes effecti illata discerent supplicia tolerare, probatum, quòd profecissent, si flagellis membra omnia dissipantibus, à fide vera minimè defecissent. In vita S. Fulgentii, c. 9.] FR. eodem vocabulo utitur Victor Uticen. Episc. de martyrio Victorini Carthaginis Proconsulis, & Adrumentini civis agens: [Qui tripudians in Domino martyrialem coronam accepit, lib. 3. de persecut. Vandal.

Martyrium. FR. passio alicujus Sancti Martyris. [Vide quantum bonum est charitas, si ita martyrium fecerimus, ut nostras velimus ab omnibus reliquias honorari, & si opinionem vulgi sectantes intrepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram usque ad mendicitatem dederimus; huic operi, non tam præmium, quàm pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta sunt, quàm corona victoriæ, can. Vide 1. qu. 1.] Et ibi Glossa. At econtrà quomodo ex pœna supplicii fit martyrium. Vide Glossam in can. importuna, de pœnit. dist. 1. Martyrii genera. Vide *Cyphonismus, Diasphendon, Fidiculæ*. Ejus Synonima. Vide *Munus*:||: Item significat Ecclesiam, [Clerici martyriorum. Conc. Chalcedon. IV. can. 8.] sive *Memoriæ Martyrum*, quo loquendi modo sæpè Cyprianus, aliique Ecclesiastici Scriptores utuntur. Item μαρτύριον, sive latinè *Confessio*, accipitur pro speciali loco in Ecclesia, ubi deposita Sanctorum martyrum recondita sunt; sed deindè per rhetoricam figuram usurpatum totum Ecclesiæ corpus pro ejus parte. Vide *Cœmeterium, Concilium, Confessio, Munus, Stantes.*

Martyrologium, μαρτυρολογίον, nota, sive catalogus, quem ad Ecclesiæ Notarios antiquitùs spectabat confici ex Sancti Clementis Papæ institutione; sed in recenti Martyrologio, nedum martyrum, verùm & Confessorum, aliorumque Sanctorum Natales notantur. FR. varia Martyrologia apocrypha inventa sunt, sive ex hæreticorum commento, sive ex nonnullorum indiscreto Catholicorum cultu, quemadmodum cujusdam Asiani Sacerdotis Martyrologium reperiebatur, de quo S. Cyprianus, in lib. de Baptismo, & S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis testantur, qui varia commenta de S. Paulo Apostolo excogitaverat; sed falsitate convictus suum errorem confessus est, ac proindè ex suo officio in pœnam culpæ depositus fuit, & à Gelasio Papa in Concil. Roman. & in can. 63. sextæ synodi multa acta, & historiæ Sanctorum apocrypha declarantur. Episcopi Græcorum in visitatione Ecclesiarum solebant diligenter Acta Sanctorum in Ecclesiis inventa recognoscere, hinc Balsamon in prædictum canonem 63. sextæ Synodi refert Nicolaum Muzalum Episcopum in ejus visitatione narrationem cujusdam Sanctę fabulosè scriptam invenientem, statim illum comburi eam jussisse. Vide *Kalendarium, Catalogus sacer, Datarium Calendarii, Fasti, Menologium, Passionalia*. Quando in lectione Martyrologii genuflectere oportet. Vide *Genuflexio*.

Marrucci. FR. populi Alpium incolæ. Oddo Abbas Cluniacen. in vita S. Geraldi Comitis Aurelianensis, lib. 2. c. 17.

Mascha, sive *Masca*, larva, facies fictitia, Italicè *Maschera*. Hinc Anthelmus de septem capitalibus vitiis agens, cecinit:

Sic quoque mascharum facies cristata lacessit,

Cùm

Cùm larvam, & mascham miles non horreat audax,
Qui proprio fretus præsumit stridere gestu.

Quare & strigam, seu veneficam etiam significat, [Nullus præsumat aldiam alienam, aut ancillam, quasi strigam, quæ dicitur Mascha, occidere, l. nullus, de homicidio servorum,] & l. si quis mundum, de mundualdo, & mundi amissione, can. nullus presbyterium, de consecrat. dist. 5. In primo significatu. Vide *Cervula*.

Masnada. FR. militia, armatorum pedestris copia: [Gulielmo Sorello (*corrige Borello*) Regiæ privatæ Masnadæ Solidario, Hugone de sexto regiæ privatæ Masnadæ Solidario. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 200. in fine.

Masoricus, ægyptius, ex hebræo *Mesorim*, & arabico *Masar*, & *Masri*, idest, Ægyptus, & Ægyptius [Obtulit masoricas oleas tres serico textas, coloreque depictas, quæ in circuitu Altaris penderent. Anastas. Biblioth. in Leone IV.

Malpha. Vide *Synagoga*.

Massa. Vide *Mansus*.

Massaliter, unitè, & in massam redactum communiter. [Massaliter totum Ecclesiæ tributum sibi irrogarunt. Tertull. de fuga in persecut. cap. 13.] FR. Ibidem, c. 16. reiteravit, inquiens: [Atque ita massaliter solidata definit.

Massalis, unitus, communis, integer. [Redactum, scilicet, in Dominum, ut in massalem suam summam. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. c. 18.] Massalem, idest, integram.

Massara. FR. Molendinum ad cannas mellis frangendas. Bullarium Casinen. tom. 2. const. 185. n. 5. In Sicilia ex græco, *Trapeto* vocatur.

Massarius, qui in massa, seu prædio cæteris præest, & curam administrandi vice domini habet. FR. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 48. :||: Hodie tamen omnes massæ, seu territorii operarii *Massari* in aliquibus Italiæ Provinciis vocantur.

Massiliani, Hæretici. Vide *Euchetæ*, *Precatores*.

Mastichis, productio. Vide *Schinus*.

Masticinus, mastichis patronymicum, quod alio nomine *Acantica* dicitur: *Masticina crocea* vestis, videlicet, idest, subflavi coloris, de qua Isidor. lib. 19. c. 28. ubi agit de coloribus vestium.

Mastigophorus, μαςιγοφόρος, à *Mastige*, idest, scutica, dicebatur Minister flagellifer, qui, scilicet, agonothetas in sacris certaminibus comitabatur, virgam præferens ad submovendam turbam, & cohibendas seditiones. Budæus. [Mastigophori, qui agonothetas in certaminibus comitantur, l. ult. §. Mastigophori, de mun. & honor.

Mater. Vide *Mana*.

Mathematicus. Vide *Astrologia*, *Genethliacus*, *Hydromantia*, *Remediator*.

Mathiæ Apostoli, quare de eo non fit mentio in Canone Missæ ante consecrationem cum cæteris Apostolis; sed tantùm de eo fit mentio post consecrationem. Vide *Canon Missæ*.

Matricarius, faber lignarius. [Interesse Prætores oportet, vicenos secum habere milites, & tricenos matricarios. Julian. Antecessor. constit. 23.

Matricula, catalogus, in quo pauperes pro eleemosyna largienda notabantur. [Matricula Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Xenodochion, ubi duodecim pauperes stipem expectant, solidus dabitur. In testamento S. Remigii.] Item catalogus in quo Clerici stipendiarii notabantur, & *Tabula matricularia* dicebatur.

Matricularius, qui in matricula connotatur: [Dictum est mihi, quòd matricularios à ministro meo constitutos de illa matricula ejecisti. Flodoard. lib. 3. cap. 26. Hildovinus humilis Christi famulus, & Domini mei Dionysii Pretiosi, & sociorum ejus matricularius. Hildovin. in epist. ad Ludovic. Imp.] idest, in matricula Ecclesiæ S. Dionysii, & sociorum adscriptus.

Matricuria. Matrona, quæ Ecclesiæ curam habebat [Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ vocantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, matricuriæ vocantur, can. Mulieres, dist. 32.

Matrimonium. FR. conjugium: dicitur Matrimonium quasi matris munium, idest, officium, Gloss. in principio, 27. qu. 1. Aliud est legitimum, & non ratum; aliud legitimum, & ratum, can. si quis Judaicæ, 28. qu. 1. Ad matrimonium contrahendum tria sunt necessaria, nempè, consensus, & quòd sit pubes, & ad coeundum potens. Glossa in §. sponsalia, 30. qu. 2. Adde ex Concil. Trident. quartum requisitum Parochi præsentiam. Perficitur autem matrimonium per conjunctionem, quo ad sui significationem, scilicet, animæ fidelis ad Deum, & Christi ad Ecclesiam. Gloss. in can. quæ propter, 27. q. 2. Ejus enim bona sunt tria, hoc est [Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in ipsis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum. Fidem, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non potest sine pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine quo verè concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, can. omne itaque, 27. qu. 2.] Ubi inquit Glossa [Gandulphus dixit duo esse tantùm bona matrimonii, scilicet, fidem, & prolem; sed ipsum Sacramentum non esse bonum matrimonii, nisi transitivè intelligatur, idest, bonum, quod est ipsum matrimonium, quia Sacramentum matrimonii, (ut dicit) nil aliud est, quàm ipsum matrimonium; sed dic, quòd Sacramentum matrimonii dicitur hic inseparabilis conjunctio animorum, vel etiam mutua servitus, quorum utrumque est bonum matrimonii, sine his autem bonis matrimonium contrahi non potest: postea verò sine his esse potest.] Imparia autem conjugia tribus modis dicuntur. Vide Glossam, in §. Utrùm verò, in principio, 28. qu. 3. Ejus Synonyma. Vide hìc *Conjugatio*, *Jugalitas*, *Votum*. Ejus consensus. Vide *Scrutinium*, *Subarro*. Matrimonii exercitium impedire conantur Præstigiatores. Vide *Tempestarii*.

Matrina, ſpiritualis mater; ſicut enim dicitur Patrinus, ita & Matrina. Item Novercam ſignificat; l. nulli liceat. De ſucceſſion.

Matrix. Vide *Eccleſia* prope finem. Pro fœminæ utero. Vide *Hyſtera*, *Vmbilicus*.

Matronæum, quod Græci μαιτρονικὸν appellant, locus in Eccleſia pro matronis aſſignatus. [Fecit cameram, & matronæum, & ſuper confeſſionem imaginem argenteam cum Salvatore, & duodecim Apoſtolos poſuit, qui penſant libras vicenas. Anaſtaſ. Bibliothec. in Symmacho.

Mattæa. FR. [Cum obſoniis, & mattæis tibi parentas, ad buſta recedis. Tertull. de teſtam. animæ, c. 4.] Mattæa, ſive Mattya ſecundùm Athenæum, cibum delicatum, & pretioſum ſignificat, & *Mattelicus* guloſus dicitur. Calandrinus.

Matthæus. FR. hebraicè Scipionem ſignificat. Calep. Paſſerat. in dict. *Scipio*.

Matutinum, officii ſeptem horarum canonicarum prima pars, à voce *Matuta*, quæ Auroram ſignificat. Dicitur etiam *Nocturnum*. Uſus recitandi matutinum in Bethlehem ex Iſidori relatione, lib. 1. de Eccl. off. c. 23. incœpit, qui citat Caſſianũ; condecens enim erat, ut, ubi nato Domino tempore nocturno Angelicus cantus reſonabat, ibi etiam in laudem Domini recitari nocturnæ horæ cœpiſſent. In Matutino etiam ſolemniſſimo non utendum eſt pluviali, vel alio paramento, niſi tempore nonæ lectionis, quæ dicẽda erit ab Hebdomadario, qui unà cum duobus præcantoribus paratur pluvialibus, & continuabunt deinde laudum recitationem iiſdem ſolemnitatibus ſolitis fieri ad Veſperas ejuſdem diei. Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 6. & 7. Sed quando dirigitur officium ab Epiſcopo; tunc ipſe indutus ſua cappa conſueta, nonam lectionem recitabit; excepta tamen nocte Nativitatis Domini, in qua induetur pluviali ad dicendam orationem in fine matutini. Cærem. Epiſc. loc. cit. c. 14. Erravit quidem Fœlix Nicolius, ſive Hieronymus Romanus, ut ipſemet mihi faſſus eſt, in ejus Floſculis, dict. horæ canonicæ, §. Probatur demum, aſſeverans, quòd in Viterbienſi Eccleſia recitetur anticipatè Matutinum, nempè, hora XX. nam quotidiè per anni curſum, ſemper ibi hora XX. pulſator ſignum campanæ ad ſolvẽdas Veſperas, pro quibus poſt mediam horam ingreditur ad Chorum, & poſt veſperas recitatur completorium. Itaque tranſacta jam XXI. hora incipitur Matutinum recitari. In matutino Sabbati, cùm recitatur Officium B. M. V. omittitur pſalmus *Jubilate*, cujus vice canitur *Bonum eſt*, ne idem pſalmus bis iteretur. Idem fit, ſi vigilia Nativitatis Domini in Sabbatum incidat, ob eamdem rationem. Reliqua. Vide *Nocturnus*.

Matzuca. FR. clava. Italicè *Mazza*, vox græcobarbara ματζὺκα. [Loco ſceptri fert eam, quam vulgus vocat matzucam. Curopalat. de off. Conſtantinop.

Maumetani. Vide *Machometes*.

Mavortes. Vide *Maphorium*.

Mausoleum, μαυσώλειον. FR. licèt hoc vocabulum propriè ſignificet ſepulchrum illud magnificum ab Artemiſia ſuo defuncto viro Mauſolo Cariæ Regi conſtructum, quod inter ſeptem Mundi miracula ab hiſtoricis connumeratur; nihilominus inter Scriptores Eccleſiaſticos pro Adriani mole hoc vocabulum uſurpatur, ubi habitabat Prætorii Præfectus, ac Regis Odoacris Prorex, qui electionẽ Pontificis ſibi uſurpare nitebatur, ſub prætextu, quòd in ſimili eventu politicus ſtatus urbis propter concurſum populi perturbabatur; ſed ejus tyrannico edicto nullus Eccleſiaſticorũ conſentire paſſus eſt in Synodo Romana, ubi lectũ eſt tale ejus edictũ, nempè: [Cùm in Mauſoleo, quod eſt apud Beatũ Petrũ Apoſtolũ, reſideret ſublimis, & eminentiſſimus vir Præfectus prætorii, atq; patricius, agens etiam vices præexcellentiſſimi Regis Odoacris, Baſilius dixit &c. can. benè quidẽ, diſt. 96.] Itẽ ſignificat quodcumque ſepulcrum. Vide Baron. an. 836. n. 14. & hìc in dict. *Natta*. Mendosè apud Anaſt. Biblioth. legitur in Leone III. *Muſilæum*, ſic inquiens: [Pharos, Cantharos in muſilæo B. Petronillæ.

Medela. Vide *Modela*.

Mediana Dominica. Vide *Dominica mediana*.

Mediastinus. FR. dicitur ſervus ex abjectioribus, qui domeſtica viliſſima miniſtrat. [Juriſconſult. in l. ult. ff. de oper. ſerv. & in l. item apud Labeonem, §. Prætor ait, ff. de injuriis, & Ulpian. in l. 1. §. de exercitorib. ff. nautæ, caup. ſtabul.

Medicamentarius. FR. qui incantationibus, aliiſque ſuperſtitioſis artificiis ad corporales infirmitates curandas utitur. Cod. Theod. lib. 3. tit. 16. de repud. l. 1.

Medicus. Vide *Lectularius*, *Remediator*. Medicorum terminus. Vide *Embrocha*.

Mediocris. FR. civis, qui nec nobilis quidem eſt, nec ruſticus. [De Vvaregnanis nobilibus, mediocribus, & ruſticis hominibus &c. in capitulare Radelchiſi, c. 12. apud Camillum Peregrin. in Hiſt. Princip. Longobard.

Meditatorium. Locus ad meditandum, & ſtudendum. [Gravi ægritudine preſſus jam ſæpiùs in lectulo accumbo, quàm ad ſcribendum, vel ad legendum in meditatorio ſedeo. Rabanus in Jeremiam.

Medo, genus potionis ex aqua, & melle confectum. [Commendanſque domum ſuam Apoſtolorum Principi, reliquit in ea imaginem, & ipſe abiit ad bibendũ medonẽ. Andreas Presbyter in Chron. Bavar.] Ab Ultramontanis hujuſmodi potio *Meth* appellatur, de qua Beda: [In unaquaque ſeptimana tres dies ſine vino, & medone, & carne jejunent uſque ad Veſperas, de remed. peccat. c. 7.] In Æthiopia utuntur hac potione loco vini, quæ in magna quantitate hauſta inebriat.

Mega Domesticus. Vide *Domeſticus*.

Mega Hetæriarca, μέγα ἑταιρειάρχης, id eſt, magnus conductor, qui tamquam Generaliſſimus præerat aliis conductoribus, qui *hetæriarchæ* dicebantur: ἑταιρεία enim græcè agmen, & cohortem ſignificat. [Erant per idem tempus Jeroſolymis Domini Imperatoris Nuntii Andronicus,

Au-

Angelus Joannes vir magnificus Mega etæriarcha. Guliel.Tyrius, lib.21. de bello Sac. c.16.] Ubi librariorum incuria *Megaitiriarcha* legitur.

MEGAN KYRION. Vide *Kyrion magon*.

MELAGRIUM, μῆλον ἄγριον, ideſt, malum, & pomum ſylveſtre; accipitur pro quocumque fructu agreſte, ut in ſequenti textu: [Cibus autem nobis erant radices melagriorum. In vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii.

MELCHISEDECHIANI. FR. Hæretici, qui aſſerebant Melchiſedech non fuiſſe hominem, ſed Dei virtutem, 24. quæſt.3. can.39.

MELCHITA, agnomen Catholicis poſt Concilium Chalcedonenſe ab adverſariis impoſitum, Arabica vox *MelecK*, quæ Imperialem, vel regium ſignificat; ita enim appellati ſunt, quia ſequebantur Imperatoris Conſtantinopolitani opinionem, qui acerrimus præfati Concilii defenſor extiterat. Sicut nos, qui Eccleſiæ univerſalis viſibile caput Pontificem Romanum agnoſcimus, à recentioribus Hæreticis *Papiſtæ* vocamur. [Qui Imperatoris ſententiam ſunt ſecuti, vocati ſunt Melchitæ, ideſt, Imperiales. Nicephorus Calyxtus, lib.18.c.52.] Ob eandem rationem *Chalcedonenſem* appellabant Juſtinianum Imperatorem, ſicut in eorum Chronica, an.561. legitur, nempè: [Eo tempore defunctus eſt Imperator Chalcedonenſis.] FR. contra quam hæreticorum calumniam ipſe Imperator Apologiam divulgavit, quæ habetur, in l. 7. Cod. de Summa Trinit. de qua Baron. ad an.533.n.19.& ſeqq. :||: Ad præſens autem vocantur in oriente *Melchiti* Arabes Chriſtiani, qui ritum græcum ſequuntur.

MELECHINUS. Vide *Malachinus*.

MELIORO. FR. pro remunero, l. ſi quis Longobar. de neceſſariò relinquendis.

MELITENSES EQUITES. Vide *Equites Melitenſes*. Melitenſium incolarum ritus, & vocabula. Vide *Agapæ*. Aſſiſa, in dict. *Colliſtrigialis*, *Averrunco*, *Baculus*. Ballud. in dict. *Bolluca*, *Baptiſmus*, in §. Solebant Gentiles. *Blembus*, *Boja*. Cobrytes, in dict. *Eſox*, *Curmi*, *Cymatium*, *Dagua*, *Diaconiſſa*, *Diaſphendon*, *Didymus*, *Dithalaſſus*, *Erza*, *Exequiæ*, *Fegum*, *Geniculus*, *Glaucoma*, *Harmiſcara*, *Hoſtia*, *In Capillo*, *Judex pedaneus*, *Kyrie eleiſon*. Lembi in dict. *Colimbus*, *Litania*, *Mænidium*. Mavortes in dict. *Maphorium*. Medien. in dict. *Debitum*, *Meretricalis*, *Meta*, *Myrum-Neophytus*, *Olea*, *Ololygmus*, *Orgia*, *Oſcillum*, *Paraſceve*, *Plegiaria*, *Rumbula*, *Schinus*, *Strena*, *Tarenus*, *Thia*, *Tracones*, *Tuto*, *Veſperæ*, *Viriola*, *Viſula*, *Vvarda*, *Zarabotana*, *Zizania*. Melitenſes unà cum Siculis habent Romæ Templum. Vide *Hodegitria*.

MELODIMA, melodia, μελῴδημα. [Pſalmorum nihilominus concentum dulciſſimo ultra omnes diſtinguens decoravit melodimate, in vita Sancti Gulielmi Abbatis.

MELLUM, malum, pomum, in quodam pervetuſto inventario Eccleſiæ Collegiatæ S. Fauſtini Viterbii hæc verba leguntur: [Crux cum quatuor Euangeliſtis, & cum mellis de ramine.

MELOTE, μηλωτή, pellis ovina, aut alterius quadrupedis. [Ultimus eſt habitus eorum pellis caprina, quæ melotes appellatur. Caſſian. lib. 1. inſtit. cap. 8. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis. Epiſt. ad Hebræos, c.11.] Tractu deinde temporis uſurpatum fuit hoc nomen pro quocumque pelliceo indumento.

MEMENTO, in canone Miſſæ. Vide *Canon Miſſæ*. Vide *Diptychum*, *Nomen*, *Oblatio*.

MEMORIA SANCTORUM. Vide *Commemoratio*. Memoria ſubjectionis dicitur velum monialium. Vide *Velum profeſſionis*.

MEMORIALIS, ſeu *A Memoria*, Officialis in Aula Græcorum Imp. qui negotiorum ſuggeſtor erat: [Palatina omnia officia, hoc eſt, Memoriales, Agentes in rebus, Apparitores diverſorum commodorum. S. Ambroſ. epiſt. ad Marcell. Curandæ Reipublicæ præpoſiti erant Spanopolinus à memoria, & Joannes Melitenſis. Cantacuzenus, lib. 3. c. 15.

MEMORPHIN. FR. verba contumelioſa, l. ſi ſervus. De culpis ſervorum.

MENÆUM, Μηναῖον, Græcorum liber, in quo continentur preces, & hymni in choro recitandi in duodecim tomos diviſus pro duodecim anni menſibus.

MENANDRIANI. FR. hæretici ſequaces Menandri Magi, qui Simonis Magi diſcipulus fuit; aſſerebant mundum non à Deo, ſed ab Angelis eſſe creatum, 24.quæſt.3.can.39. Vide *Gnoſtici*.

MENDACIUM. FR. quotuplex ſit. Vide can. primùm eſt, 22. qu. 2.

MENIANUM, tabulatum, quod ex muro prominet, ubi expatiatur, quod Romæ *Migniano* vulgò appellatur, à Menio Cenſore ita denominatum. FR. ut Feſtus author eſt, & Aſconius inquit, quòd: [Menius, quum domum ſuam venderet Catoni, & Flacco Coſſ. ut ibi Baſilica ædificaretur, exceperat jus ſibi unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex prævolantibus tabulatis, unde & ipſe, & ejus poſteri ſpectare munus gladiatorum poſſent, ex illo Menia columna vocata eſt.] Hinc menianum dictum ſimile ædificium: [Pauci ex proximis menianis ſpectabant. Sveton. in Caligula]:||: Malè igitur aliqui *Mœnianum* ſcripſere. De *Menianis* paſſim in Romanis Diariis M. SS. Antiquis, cùm de benedictione publica Pontificis agitur, ex quibus locis in hac functione proſpiciebatur, quod ab aliis *Podium* appellatur.

MENOLOGIUM, μηνολόγιον, ideſt, calendarium, in quo notantur feſtivitates cujuſcumque menſis occurrentes, Sanctorumque acta continet, quæ ad matutinum leguntur. FR. Baſilius Macedo Imp. Græcorum auxit, & pulcherrimis imaginibus menologium græcum ornavit, ubi martyria plurimorum Sanctorum ſeparatim exprimebantur, quod Baron. an.886.n.14. originaliter vidiſſe teſtatur; ſed à Catholicis cautè legendum eſt, quia multi, qui ſchiſmatici extiterant, pro Sanctis in hoc calendario celebrantur.

MENSA. FR. dicebatur corbona. Baron. an. 40. num. 69. & S. Paulinus, epiſt.52. Unde menſa Epiſcopalis dicitur.

Mensis primus apud Ægyptios. Vide *Theut*. Mensium Hebræorum nomina. Primus. Vide *Nisan*: Secundus. *Iir*, sive *Zio*. Tertius. Vide *Sivan*. Quartus. Vide *Thammus*. Quintus. Vide *Ab*. Sextus. Vide *Elul*. Septimus. Vide *Thirsi*, & *Ethanim*. Octavus. Vide *Merhusim*, aliàs *Bul*. Nonus. Vide *Chasleu*. Decimus. Vide *Tebeth*. Undecimus Vid. *Sabath*. Duodecimus. Vid. *Adar*, *Mardochæus dies*. Quòd duodecim mensibus circumscriberetur Hebræorum annus, colligitur, ex 3. Reg. c. 4. ubi sic habetur: [Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam Regi, & domui ejus; per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.] Porrò assignata vocabula mensium sunt Chaldaica in Babylonica captivitate ab Hebræis percepta; nā antiquitùs vocabantur primus, & secundus mensis &c. de quo specialiter Paralipom. lib. 1. c. 27. & cum Paulo Burgensi Additione prima ad c. 12. Exod. atque Aben-Ezra in eod. Exod. c. 12. vers. 1. concordant recentiores.

Mensurarum Species. Vide *Aripennus*, *Artaba*, *Arura*, *Batus*, *Ephi*, *Gomor*, *Hastula*, *Maldrum*, *Palestes*, *Passus*. Aridorum. Vide *Satum*. Soma in dict. *Sagmarius*. Liquidorum. Vide *Hin*, *Metreta*, *Saites*, *Sextarium*.

Menstruatim. Vide *Lunatim*.

Mensurnus, menstruus. [Lunæ candentem globum ad solatium noctis mensurnis incrementis orbis implevit, Novat. de Trinit. c. 1. Cæterùm Presbyterii honore dignasse nos illis jam sciatis, ut & sportulis iisdem cum Presbyteris honorentur, & divisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur. S. Cyprianus, epist. 34.

Mensurnantes, qui salarium menstruum recipiunt. Idem Cyprianus.

Mentio, mendacium, à verbo *Mentior* derivatum: [Si mentionem suadet frequenter, legatur ex diversis, ubi præcipit veritatem. In Regula Magist. c. 15. §. 8.

Mentiolus, mendax. Eadem Reg. Magist.

Mephium. FR. Donatio propter nuptias, l. Adveniente, de prohibitis nupt. Vide *Folderphium*.

Mercada. Italicè *Mercato*. Nundinæ. Marculf. in ejus formular.

Merces Injusta. Vide *Lucar*.

Merciamentum. FR. Pœna pecuniaria levissima. [Tam isti, quàm illi compellantur solvere merciamenta per possessiones laicales, si quas habent. Matthæus Paris. in Additione.] Ubi alio etiam Synonimo vocabulo ibidem, *Amerciamenta* utitur.

Mercurius Fabulosus Deus. Vide *Acervus Mercurii*, *Vvodan*.

Merenda. Vide *Recinum*.

Meretricalis. FR. Meretricis possessivum, [Lex sæcularium Principum huic responso satis efficax afferat argumentum, qua manifestè cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non posse injuriarum agere, si in veste meretricali fuerit deprehensa, lib. 5. decretal. tit. 39. cap. 25.] Nam sic perdit privilegium, ff. de ritu nuptiarum, l. Senatoris filia. Hodie tamen non videntur ampliùs differre vestes *Meretricales* à vestibus honestarum; in Melita tamen ex tegumento contradistinguitur meretrix ab aliis honestis fœminis.

Meretrix. FR. cujus turpitudo publicè venalis est, 32. qu. 4. can. Meretrices. Vide *Concubina*, *Contectalis*, *Focaria*, *Frictnix*. Nimbata in dict. *Nimbus*, *Obolares mulieres*.

Mergulus, avis rapax, latinè *Mergus*, Italicè *Smergo*. Ex eo quia in aquis ad capiendos pisces mergitur. [Non enim furva voracis mergulæ factura confunditur, & atra corporis creatura contemnitur, licèt versicolor pavonis gloria tereti circulorum rotunditate præcellat, cujus pennæ pulchritudo nunc crocea qualitate flavescit, aut purpurea venustate rubescit, nunc glauco coloris virore fulgescit, aut flava auri specie splendescit. Aldelmus, lib. de Virg. c. 4.

Merhusim. FR. octavus Hebræorum mensis, qui & *Bul* dicebatur. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

Meritorium. FR. nomen substantivum, & significat stabulum, sive publicum hospitium. [Meritorium factus est mundus, insulam Feliculam credas, tanta tabulata cœlorum nescio ubi. Tertull. adversùs Valent.] Ubi Sanctam Feliculam Virg. & Mart. laudat.

Meritorius. FR. adjectivum, significat stabulatus, seu stabulatio; hinc *Taberna meritoria* Romæ regionis transtyberinæ locus, ubi fontem olei in Christi Nativitate emanasse dicitur, de quo Eusebius, lib. 1. hist. Ecclesiast. Itaque [Taberna meritoria dicitur, quæ vulgò diversoria, vel fullonica appellatur. Julianus in l. si usus fructus, 16. ff. §. Item si domus, de usufructu.

Meritum. FR. in voluntate consistit. Postillator, in can. Ad fidem nullus cogendus, 23. qu. 5.

Merones. Vide *Hero*.

Merulana, & *Merulanum*, Romæ locus, ubi erat. Vide *Baptismus*, *Chrismarius*.

Mesagium. FR. domus locata, seu aliud stabile. [Prior, & Conventus in bonis suis, & juribus angustiantur, quia redditus, quos à mesagiis fratribus collatis receperant, sibi nunc pereunt. Matthæus Paris. an. 1259.

Mesaulium, aula, sive conclave, ex græco vocabulo μεσαύλιον, quod habitationem in medio domus sitam denotat; sic legendus est textus, in tom. 2. Concilior. ubi de Concilio Constantinopolitano V. agitur ἐν μεσαυλίῳ δυτικῷ, *In mesaulio dytico* celebrato, idest, in aula occidentali; omnes enim lectiones mendosæ sunt.

Mesciuchim, quid hebraicè significet. Vide *Spathister*.

Mesonauta. FR. vilis in navi servus. Vide Hermolaum Barbarum, & Ulpian. in l. 1. §. 1. ff. nau. caup & stab.

Mesopicatus. FR. dictio græco-latina, ex μέσος, idest, semis, & picatus, seu piceatus, & sonat semi-piceatus, pice semi-illitus.

Mesotropus, μεσότροπος, habetur hæc dictio in

sermone D. Cypriano attributo de ultima Christi cœna, ubi Author varia Sanctorum antiqui testamenti vestimenta assignat, & ad eorum actiones alludens, ait: [Elias aeream, Heva arborinam, Job biplagiam, Esaias mesotropam.] Quæ ultima dictio significat semisectam, quia Esaias per medium sectus obiit.

MESQUITA. FR. Superstitiosum Machometanorum Templum. Clement. de Judæis, & Saracenis. Vide *Mahomeria*.

MESSAGETÆ, seu *Massagetæ* Populi. V. *Samaræus*.

MESSALIANI. Vide *Asceticon*, *Precatores*.

MESSANA, in Sicilia nobilissima Civitas: quo ad ejus ecclesiasticos ritus, & alia. Vide *Archimandrita*, *Camæus*, *Mitra*, *Palmatinæ*, *Pentecostes*, *Protopapas*, *Rheuma*, *Succentor*, *Vespera*.

MESSIA. Vide *Siloe*.

MESSIS. Vide *Feriæ propter messem*.

MESSIVUS, adjectivum nomen, ad messem pertinens, [Ipsi verò responderunt se messivo tempore occupatos. Fulbert. epist. 39.] & ferias propter messem: [Messivas ferias, epist. 18.] idem appellat.

META, Acervus frumenti. [Acervos, quos metas dicimus, fecit, ut populo fame postea laboraturo, inde subvenire valeret. Hincmar. Rhemensis Archiep. in vita S. Remigii.] Item pretium rerum comestibilium stabilitum, & taxatum, quod in Sicilia, & Melita adhuc *Meta* dicitur: [Acceptisque clavibus metas annonæ, quæ aderant, elidit. Greg. Turonen. lib. 5. c. 41.] FR. Accipitur quoque pro quocumque termino, ac ordine [Nonnulli Inquisitores per Sedem Apostolicam contra pravitatem hæreticã deputati, metas sibi traditas excedentes &c. Clement. c. 1. de Hæret.] Vide *Nyssa*, *Rasta*. Item *Meta* significat quartam dotis taxatam, l. si quis sponsaverit, de Sponsalib. & l. si puella, de his, qui sine volunt. Mundualdi.

METACISMUS, imperfectio in crebra pronunciatione literæ M, in eodem periodo; aliqui tamen *Mytacismum* appellant; sed sequendus est potiùs eloquentissimus D. Gregorius, qui in epist. ad Leandrum Episc. cap. 5. sic habet: [Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enunciat, non metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem devito.

METTALOPUS, idest, metalli opus: accipitur pro metalli fodina in Cod. Theodos. lib. 7. tit. 18. cap. 8. ubi sic: [Vel metalloperi publico deputetur.] Vide *Minera*.

METALLUM. Vide *Altare*.

METANGISMONITÆ, Hæretici, à *Meta*, & *Ango*, idest, termino angusto, coarctato, qui & *Metangi* dicebantur. Vide *Collitiani*; nam termino angustiabant Filium in divinis, asserentes illum respectu Patris esse tamquam continens in contento, 24. quæst. 3. can. 39.

METANOEA, græca dictio μετάνοια, quæ propriè mentis, seu animi, & propositi conversio significat; verùm apud nonnullos posterioris ævi Auctores pro inclinatione profunda, vel prostratione solet usurpari; at quia græci Presbyteri in confessione solent pro pœnitentia profundas inclinationes imponere, quas usitatas apud Græcos esse diximus in dict. *Genuflexio*. Hinc est, quòd promiscuè *Metanœa* pro pœnitentia sæpè tum apud græcos Patres, tùm latinos usurpetur. [Surrexerunt omnes cum gaudio, & lacrymis, & miserunt metanœam, & oratio facta est. Anast. Biblioth.] Quare referens pia opera Petrus Damianus, quæ ab Eremitis pro defunctis fratribus solebant impendi, inquit: [Cùm frater quidam ex nostris obierit, unusquisque pro eo septem disciplinas cum millenis scoparum ictibus accipit, septingentas metanœas facit, triginta insuper psalteria &c.] ubi metanœas profundas inclinationes intelligit. Item *Metanœa* significat Asceterium pœnitentium mulierum, quod nomen accepit à celebri Monasterio Alexandrino, cujus fit mentio in act. Concil. Chalcedonen. actione 3. in præfat. ad Regulam. Vide *Palmata*.

METATORIUM, *Metator*, & *Metatus*. Vide *Aspaticum*.

METAXA, sericum ex græco μέταξα, & propriè crudum, intinctum, ac rude sericum latinè significat [Sericoblattæ, & metaxæ species. Cod. Just. lib. 10. tit. 8.] & in pandect. l. 39. Hinc Itali corruptè *Matassa di seta* dicunt.

METEMPSYCHI, à græca dictione Μετεμψύχωσις, idest, animæ transmigratio, Hæretici dicuntur, qui ad imitationem Pythagoricorum transmigrationem animarum asserebant. [Nemo cùm hæc audit, metempsychosim imputet. Chrysol. serm. 88. Itaque metempsychosin necessariò imminere, si non in primo quoque vitæ hujus commeatu omnibus inclytis satisfiat. Tertullian. de anima, c. 11.] Hanc impiam doctrinam asserunt Rabbini, blasphemantes, quòd Adami anima transmigratura sit in futurum Messiam: igitur hæc pythagorica opinio fuit antiqua inter Hebræos à tempore Christi in terris degentis, qui illum putabant Eliæ, aut Jeremiæ, vel alicujus alterius Prophetę animam in se habuisse. Imò & Herodes cogitavit Joannis animam in Christum transmigratam, quando dixit: [Quem ego decollavi, hic à mortuis resurrexit. Matth. 14. Lucæ 9.

METENSOMATOSIS, græca vox μετενσωμάτωσις, quæ propriè transincorporatio latinè verteretur; unde pro transmigratione corporum hic terminus usurpatur: quæ sententia Empedoclis fuit, docentis unum corpus elementare in aliud transformari, quemadmodum Pythagoras animam transmigrari asseruerat de uno ad aliud corpus; qui tamen meritò à Tertulliano irridetur sic ajente: [Planè, ut piscis, ne aliqua sepulturæ conditio repuæresceret, assum se maluit in Æthnam præcipitando, atque exinde in illo finita sit metensomatosis. De anima, c. 32.

METRETA, liquidorum mensura, nomen græcum μετρητὴ, continebat viginti sextarios; de quo vase. Vide Baron. ann. 324. n. 115. Fit etiam de hac mensura mentio in Jo. 2. [Capientes singulæ metretas binas, aut ternas.

METROCANORIUS, Poeta; [Meritò, ut quidam

metrocanorius in ſuo pompavit poemate. In vita S. Reguli Epiſc.

METROCOMIA, *μετροκωμία*, Villa principalis, ſive matrix. [In metrocomiis non Epiſcopi, ſed Chorepiſcopi inſtituti. Conc. Laodicen. can.57.

METROPOLITA, ſive *Metropolitanus*, *μητροπολίτης*, Vide *Archiepiſcopus*. Exarchum Provinciæ in dict. *Exarchus*. Qualis dicatur. Vide *Provincia*.

METROPOLITICUS. FR. quicquid ad Metropolitanum ſpectat. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 223.

METUS, in quo differat à triſtitia. Vide *Voluntas*.

MICHAEL ARCANGELUS. Vide *Archiſtrategus*.

MICHELATUS, *μιχαηλάτος*, monetæ ſpecies à Sancti Michaelis Archangeli figura, ſive Imperatore hujus nominis ita denominata. [Centum michelatos pro pictura capituli. Chron. Caſin. lib.3. cap.57.] Et in hiſt. Annæ Comnenæ à Petro Poſſino ex græco in latinum tranſlata Auctore Pachimera.

MIGMA, *μῖγμα*, mixtio. [Tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt. Iſai. 30.] ideſt, propter copioſam abundantiam animalia prædicta paleam frumento mixtam comedent; ideò hebraica lectio *Mixtam*, pro *Migma* habet. Vide *Mimax*.

MILES. FR. titulus nobilis. [Honorius III. Illuſtri Regi, Baronibus, & Militibus &c.] titulus appoſitus, in cap.8. Decretal. de confirmat. util. vel inutil. & idem ſignificabat ac Eques, qui titulus in ea ſignificatione uſque ad Greg. XIII. tempora perduraverat; ita ut etiam familia nobiliſſima Romana, quæ nunc *De Cavaleriis* dicitur, etiam *De Militibus* appellabatur, ut idem Greg. in quadam bulla ſic ait: [Ad Domitium de Militibus, ſeu de Cavaleriis, & ejus ſocios; nec non illud Torre di ſaſſo, ad Thomam etiam de Militibus &c. Bullar. Caſinen. tom.2. Conſtit. 442.] Milites Cæſariani Silentiarii dicti, & quare. Vide *Silentiarius*. Item hoc vocabulum de iis omnibus uſurpatur, qui ſub alienis ſtipendiis merentur; ita Reges Burgundiorum modò Imperatoris, modò Regis Francorum milites ſe appellant apud Avitum Viennenſem, & alibi.

MILITISSA, uxor militis, hoc eſt, Equitis: [In corde cujuſdam potentis Dominæ Militiſſæ. In vita B. Coletæ.] Vide *Milito*.

MILITO. FR. verbum, quod etiam in rebus eccleſiaſticis uſurpatur. [Nemo cogitur ſuis ſtipendiis militare. In Decretal. de præſumptionibus, cap. 16.

MILLENARII. Vide *Cerinthiani*.

MIMAX. FR. [Sæva inſuper jam per ripam Alemannorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat: minitabantur etiam nos intra aquas natantes numaci igne cremare, niſi Papam, & nos in manibus eorum redderemus. In vita S. Gelaſii Papæ II. à Pandulpho Piſano ſcripta, & à Conſtantino Cajetano typis mandata.] Dicitur hìc *Mumax*, ſequendo nempè regulam latinorum, qui græcum y, in u lene vertebant, ut in litera Y, dicetur. Dictio ergo *Mimax*, vel à migma, quod mixturam ſignificat, ut in dict. *Migma*, & *Ignis græcus* dictum eſt, & ſic in hoc loco mixturam igneam ſignificaret, vel fortaſsè hìc mendosè pro *Minaci igne* mimaci igne Amanuenſis poſuerat, vel tandem ex græco vocabulo *μύσαξ*, ideſt, ſtridulus, teſte Heſychio, eo modo, quo à Latinis *Ignis ſtridens* dicitur, ſeu potiùs à *μύμαρ*, quod, eodem teſte, timorem denotat, unde *Mimax* ignis terribilis, & minax] intelligitur. Cæterùm apud antiquos Romanos hæ igneæ mixturæ etiam reperiebantur, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo, lib.10. ubi ſic habet: [Undique arces expugnabantur; nam alii propinquis ædibus vaſa bituminis, & piſcis incenſæ in fundis accomodata jaculabantur.

MINA, moneta. Vide *Mna*. Ejus valor, Vide *Talentum*.

MINANS, ducens. Vide *Mino*.

MINERA, pro minerali. [Nam, ut rude, infectumque aurum, vel adulteratum, multiſque aliis infectum mineris. Cyrillus Jeroſolymitanus, catech.1. Vide *Metallopus*.

MINERVA. Vide *Athenogeron*.

MINISTER. FR. [In Miſſis ſolemnibus, & pontificalibus, non in faſtum, ſed in teſtimonium adhibentur miniſtri, can. Epiſc. Deo, & can. Hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1.

MINISTERIUM, vas pro Altaris ſacrificio deſtinatū. [Conſtituit, ut miniſteria ſacrata non tāgerentur, niſi à miniſtris ſacratis. Anaſtaſ. Bibliothec. in Sixto. Urbanus Papa omnia miniſteria ſacra fecit argentea. Strab. de reb. Eccleſ. c.24. Vide *Calix*.

MINISTRALIS. FR. ſervus, & familiaris, domeſticus, & aliquando ſumitur pro Judice, vel Nuncio, l. ſi quis literas, eod. tit. [Prohibemus inſuper, ne quis Epiſcopus, vel miniſtralis ejus &c. Bullar. Caſin. to.2. conſt.206. :||: Item Calix, quo ſanguis Chriſti fidelibus miniſtrabatur, quando Euchariſtia ſub utraque ſpecie diſpenſabatur. Item pro miniſtro Eccleſiæ accipitur. [Hic conſtituit in Urbe miniſtrales, qui circuirent conſtitutas ſtationes. In actis Hilarii Papæ.] Vide *Statio*.

MINO, ideſt, duco. [Tollite, ut habeatis qualiter hoc jumentum minare valeatis. S. Greg. lib. 1. Dialog. c.2.] Item *Minans*, nempè, ducens. [Agaſones equos agentes, ideſt, minantes. Paul. Diacon.

MINORES FRATRES. Vide *Franciſcani*.

MINUO. Vide *Minutus*.

MINUTALIS, res minuti, ſeu vilis pretii. [Si minutalibus, ut ita dixerim, regnis, undique conferantur in examinationem. Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion. c. 4.] qui etiam de Habit. Mulier. c. 6. margaritas [Terræ minutalia] appellavit. Item pro vili moneta: [Cùm fuiſſet octo minutales libra carnium. Luitprand. in vita Alexandri Severi.] Vide *Minutum*.

MINUTALARIUS, vectigalium conductor, ſive locator. D. Aug. de Civit. c.4. eſt tamen ibi mendoſa lectio *Munuſcularius*, ſeu *Minicularius*.

Minutum, quadrans moneta. [Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Marci cap. 12.] Arabicus textus *Felsein* habet, idest, bina minuta. *Fels* enim apud eos est vilior moneta. In textu Lucæ habetur fuisse ex ære hanc monetam. [Mittentem ærea minuta duo, cap. 21. Dabant omnibus, qui in templo erant, duo minuta. Jo. Moschus c. 127.] FR. [Ut per quatuor dies unam tantùm oblationem manducaret minutorum viginti. Idem Moscus, cap. 42.] Vide *Minutalis*.

Minutus, qui per emissionem sanguinis curatur, à verbo minuo; nam *Minuere sanguinem* penes veteres illum alleviare per extractionem significabat. [Et notandum, quia quater in anno minui possunt; quarta verò minutio circa festum S. Jo. Baptistæ. In constitutione Cistercienſium, cap. 90. de Minutis.] FR. in quadam Bulla Innocentii III. in Archivo S. Petri Vaticani conservata, quæ incipit: [Ea quæ de mandato facta] sub data IV. Idus Januar. Pontificatus, an. VIII. ubi Pontifex ille ejusdem Basilicæ Canonicis in ministerio eorum normam præbet, hæc habentur: [Medicinati etiam per dies tres, minuti per dies duos, balneati per diem unum, ab hujusmodi pœna, (*idest, amittendi distributiones*) censeantur immunes.] Cæterum Galeni Traductor passim utitur hoc dicendi modo, nempè, *Sanguinem minuere*, pro emittere, præsertim in lib. de curat. per sanguinis emissionem, cap. 12. ubi sic ille transtulit: [Sic rursum sanguinem minuere,] & ibidem, cap. 17. [Sanguinem minues.] Item in can. nec tales, de consecrat. dist. 5. ex Aphorismis Hippocr. [Nisi citò oblatione sanguinis minuatur.] Vide *Obesus*.

Mirificentia, prodigium, portentum, miraculum. [Resurrectionis tantùm contemplemur effectum, quia hoc signum videmus esse signorum, virtutum cernimus esse virtutem, mirabilium esse mirificentiam pervidemus. Petr. Chrysol. serm. 63.

Misericordia, quædam relaxatio, quæ Monachis præstatur: [Ut detestabiles ingurgitationes misericordiarum (in quibus profectò non erat misericordia) prohiberentur. Matthæus Paris. in vita Abbatum.] Nonnulli vas vinarium intelligunt, cujus antithesis vas justitiæ dicebatur. Vide *Justitia*. FR. Aliquando partem stalli choralis superiorem significat, supra quam ex misericordia Monachis divinorum officiorum tempore adniti indulgebatur. [Reclinans se super misericordias. In Nomast. Cistercien. par. 1. cap. 10.

Misopogon, græca dictio Μισοπώγων, idest, odium barbæ; sic appellata fuit apologetica Juliani Apostatæ ad Antiochenos responsio, ut refert Gregor. Nazianz. Orat. 2. in Julianum, quæ denominatio irrisoriè ab eisdem Antiochenis imposita ei fuerat, ad Juliani philosophicam, caprinamque barbam alludentibus, qui ex eadem barba *Caper* appellatus fuit. FR. de aliis ignominiosis titulis huic Apostatæ ab Antiochenis attributis. Vide Baron. an. 362. nu. 81. & seqq.

Mispriso. FR. vilipendo, vitupero. [Et ut illi homines, qui in isto ~~regno~~ contra seniorem nostrum Dominum Karolum mispriserunt. In Constit. Caroli Calvi, cap. 5.

Missa, quæ solet definiri, [Oblatio Deo facta per immutationem alicujus rei sensibilis in signum, & protestationem supremi dominii ipsius Dei publica auctoritate instituta.] Ita Suarez, tom. 3. in 3. par. disput. 73. sect. 6. Layman de sacrif. Missæ, c. 1. Coninch. in 3. par. qu. 83. art. 1. dub. 1. & alii. Cujus etymon aliqui trahere putant à voce hebraica *Minchà*, quæ spontaneam oblationem significat. Alii tamen existimant esse latinam dictionem, ut Albin. de divin. Off. dum ait: [Missa autē dicitur quasi transmissa, eò quòd populus fidelis de suis meritis non præsumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium, & orationem Sacerdotis ad Deum transmittat] sive, ut Isidoro, lib. 6. Orig. c. 6. placuit, [Missa tempore sacrificii est, quando Catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis Catechumenus remansit, exeat foras; & inde missa, quia Sacramentis Altaris interesse non possunt.] Pluribus autem nominibus à Sanctis Patribus appellata fuit Missa, exempli gratia *Anaphora*, *Doxologia*, *Liturgia*; ut suis locis videre est. Item *Mystagogia*, μυσταγωγία, *Disciplina sacrorum* à Nazianzeno: *Thysia*, θυσία, *Sacrificium*, & *Prosphora*, προσφορά, *Oblatio* in can. 3. Apost. *Ierurgia*, seu, *Hierurgia*, ἱερουργία, *Sacrum munus* à D. Ignatio Martyre, *Toleta*, τελετή, *Cæremonia*. FR. De nomine *Teleta* D. Aug. lib. 4. de Civit. Dei cap. 31. sic inquit: [Et ideò Græcos, teletas, ac mysteria taciturnitate, parietibusque clausisse] S. verò Dionysius appellavit Christum *Taletarcha*, idest, caput, ac institutorem sacrarum cæremoniarum :||: Missa insuper aliquando solemnitatem, & festivitatem alicujus Sancti significat, sicut in Concil. Pistens. cap. 3. leguntur hæc verba: [Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, idest, Kal. Octobris &c.] Unde Baronius in Notis Martyrol. ad diem 1. Octobris sic verba præfati Concilii interpretatur: [Missa ibi pro ipsa solemnitate accipitur more Francorum; sic & in capitularibus Reg. Franc. lib. 2. cap. 18. legitur; [Ut absque ulla excusatione, citò possit emendari, spatium usque ad Missam Sancti Martini dare decrevimus.] Item aliquando significat quamlibet adunationem sacram occasione Missæ, sive horarum canonicarum, ut apud Cassianum, lib. 2. de instit. Monachorum, cap. 13. & 15. in titulo, &, lib. 3. cap. 5. 6. & 8. Isidorum, aliosque scriptores legitur, præcipuè in Regulis S. Benedicti. FR. In Regulis Monasticis, cap. 6. legitur: [Operam verò dabunt singuli fratres, ut tempore, quo missæ fiunt, sive die, sive nocte.] Et in Concil. Agathense, can. 30. etiam habetur: [In conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum post hymnos capitella de psalmis dicantur.] Vide *Missa sicca* :||: Itaque agendo nos hìc de solo Missæ sacrificio, dicimus, in Ecclesiæ primordio, quod in consecratione, & in oratione Dominicali consistebat; cui post-

postmodum Apostoli addidere Epistolam, & Evangelium. Greg. Papa epist. ad Jo. Syriac. Episc. & dictũ fuit in dict. *Introitus*. Postea successivè tã Romani Pontifices, quàm Concilia in variis occasionibus diversas orationes, ac cæremonias in Missa ampliavere. In Ritu Ambrosiano per omnes Ferias sextas non solet celebrari, & in Ritu Romano tempore quadragesimali, exceptis Dominicis, & Sabbatis diebus, ac Annunciationis festo, nunquam celebrabatur, quod usque ad annum 700. durasse affirmant Maur. lib. de instit. Cler. & Microl. de Eccl. obser. cap. 49. Græci etiam in diebus quadragesimæ ferialibus, excepto Sabbato, celebrant sine consecratione; consumant tamen Eucharistiam in præcedenti Dominica consecrata, eo modo, quo nos solemus in die Veneris Sancti; quæ Missa προηγιασμένη, idest, *Præsanctificatam* vocant; sit enim in signum mœstitiæ. [In omnibus quadragesimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato, & Dominica, & Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificatorum mysteriorum. Sexta Synod. in Trull. can. 52.] Quam institutionem ipsi Græci à Gregorio Magno habuisse tradunt. Circa verò tempus celebrandi Missam in Rubricis ab Aurora usque ad Meridiem præscribitur. Aurora autem intelligitur communiter incipere per horam cum dimidio ante Solis ortũ, excipiendo nihilominus mensem Martii, ac Junii, in quibus tam tempus antelucanum per horam anticipari, quàm meridianum prolongari justis de causis, ac Episcopi licentia posset, ut sensit Suar. disput. 80. sect. 4. Item occasione Viatici moribundo præstandi posset media nocte transacta celebrari. Ita Vict. de Eucharist. n. 95. Layman. lib. 4. tract. 5. c. 4. Item Sacerdos in die festivitatis de præcepto ex itinere serò proveniens, posset per horam post meridiem celebrare. Ita Suar. Layman. & Diana. Itaque peccaret mortaliter Sacerdos huic præcepto adversans notabiliter, quòd secũdum Azor. lib. 10. c. 25. quæst. 9. esset tertia pars unius horæ; ex eo enim, quòd Papa ex singulari privilegio dilationem unius horæ soleat concedere, manifestum ergo est, quòd licitè fieri nequeat. In illis climatibus, in quibus naturalis Aurora non apparet, attendenda est moralis Aurora, quæ esset, quando communiter quies terminari solet; sic definitum fuit à Sac. Congr. Rituum 18. Septemb. 1634. Urbani VIII. jussu, atque Gavanto interveniente, ut ipsemet testatur. Aliqui Auctores classici affirmant, in die Resurrectionis Dominicæ celebrari posse ante auroram; ubi tamen mos est hoc fieri in memoriam temporis Resurrectionis, sicut universaliter fit in Nocte Nativitatis. Hora autem pro celebratione consueta erit hora tertia in diebus festivis, hora sexta in ferialibus, hora nona in diebus jejuniorum. [Est Ecclesiastica consuetudo, ut ad nonam reficiamur, cùm ad sextam, Missam celebramus; ad Vesperum autem, cùm ad nonam sacrificamus. Microl. de Eccles. observ. c. 49.] FR. hoc tamen tempus præfixum celebrandi de Missa conventuali intelligitur, ut in dict. *Missa conventualis* ostendam. De Missa vespertinali. Vide aliqua initio dict. *Jejunium*, & est eadem ac Missa sicca. Vide *Missa sicca*. Circa verò tempus anticipatum mediæ noctis Nativitatis Domini in Cappella Papali. Vide *Missa Nativitatis Domini*. Missa celebrari potest sub dio, seu in tentoriis, can. concedimus, de consecrat. dist. 1. :||: Si in Missa adhuc Sacerdos non consecravit, & alia Missa non reperitur in die festo, potest illam denuò incipere in adventu Episcopi, vel alterius Magnatis. Nav. de Orat. notab. 16. nu. 55. Azor. lib. 10. cap. 32. qu. 3. Possev. de off. cur. cap. 2. nu. 11. FR. ampliarem etiam concurrente populo; nam coram Deo non est acceptio personarum, præcipuè ubi agitur de animæ interesse. Imo Toletus affirmat, Sacerdotem non facta adhuc ablutione, si populus in die festi concurrat ad audiendum sacrum, posse denuò aliam Missam celebrare, quod habetur in fine dict. *Missa Nativitatis Domini* :||: Non possunt fœminæ inservire Missæ; benè tamen Moniales ex choro Missæ cantatæ respondere. In casu necessitatis permissum est Sacerdoti absque ministro celebrare, quæ necessitas intelligeretur pro præbendo viatico, seu in celebratissima solemnitate: Facundez, lib. 3. cap. 21. & in casu necessitatis Viatici Sacerdotem non jejunum celebrare posse nonnulli affirmant; contraria verò opinio probabilior censetur. Non reperto Missali Romano in Ecclesia Regularium, posset Sacerdos Romani ritus uti Missali Regularium ad celebrandum. Diana par. 4. tract. 4. resol. 95. Sic etiam universalem assensum Doctorum opinio jam obtinuit, quòd Latinus Sacerdos inter Græcos degens, ubi Latinorum Altare non reperitur, celebrare posset in fermentato, & eodem modo vice versa Græcus Sacerdos, quod eruditè probat Nicolaus Baldellus. Cæterum Missa sine candelis, saltem duabus, non licet celebrare: quòd si ita celebretur, gravis esset culpa, ut colligitur ex cap. fin. de Celebr. Missæ. Ubi Honorius tertius Sacerdotem officio, & beneficio privavit, quia sine luminibus celebraverat. In casu tamen necessitatis unum lumen sufficere aliqui Doctores docent, & Azor. lib. 10. cap. 28. candelas sebaceas permittit; sed Suarez olei tantùm lumen concedit. FR. An una Missa prosit tantùm omnibus, quantùm uni. Glossa in can. Non mediocriter, de consecrat. dist. 5. assentire videtur, dum ait: [Vel hoc referas ad ipsum Celebrantem, quia tantum valet ei, ut Missam celebret pro centũ, sicut pro uno &c.] Eandem sententiam tenet Bordonus, tom. 1. variar. resol. 25. qu. 9. quam tamen sententiam non esse probabilem post decreta citata à meo Magistro Pauli IV. in commentario Rubricæ Missalis in appendice de sacrificio, quæst. 4. puncto 3. difficul. 2. satis ostenditur. Item Missam cantare potest solus Sacerdos, ubi Clericorum copia non adsit. Glossa in can. Hoc quoque, de consecrat. dist. 1. Missæ partes. Vide *Anaphora. Benedictio. Campana. Candela. Canon Missæ. Collecta. Communicantes. Communio. Complenda. Confessio. Diptychum. Epistola. Evangelium. Gloria in excelsis.*

Glo-

Gloria Patri. Graduale. Hosanna. Hostia. Introitus. Item Energumeni. Ite Missa est. Kyrie eleison. Lavabo. Laus tibi Christe. Lectio. Libera nos quæsumus Domine. Oblatio. Offertorium. Pater noster. Pax. Pax Domini. Pax vobis. Præfatio. Postcommunio. Prosa. Sanctus &c. Tractus. Missa bipartita in Missam Catechumenorum, & Missam Sacramentorum. Vide *Catechumenus*. An liceat Sacerdoti plures Missas in die celebrare. Vide *Missa Nativitatis Domini*. Utrùm in mari verè sacrum confici possit. Vide *Missa sicca*, §. In primariis Hispaniæ. Item. Quando prima Missa ab Apostolorum Principe celebrata fuit. Vide *Pentecostes*.

MISSÆ APPLICATIO. Vide *Beneficium*.

MISSA B. MARIÆ VIRG. Vide *Sabbatum*.

MISSA CONVENTUALIS. FR. quam Rectores Ecclesiarum quotidie celebrari facere tenentur, vel cum cantu, sive privatim juxta temporis conformitatem post Tertiam. [Missa conventualis debet celebrari post Tertiã, quia illa hora Christus passus est, can. nocte sancta, can. & hoc de cõsecrat. dist. 1.] :||: Ex præcedentibus rigorosis observationibus in assignando cuilibet horæ conventualem Missam responderi potest ad dubium à paucis animadversum, & à Francolino agitatũ; quare, nempè, in diebus Dominicis, in quibus celebratur festum duplex, non dicantur duæ Missæ conventuales, cùm majoris gradus sit Dominica, quàm feria privilegiata? Respondet iidem Auctor, quia in Dominica necesse esset utramque Missam conventualem post tertiam celebrare, quod non permittitur ab Ecclesia, quæ annectit conventualem Missam cum aliqua hora canonica, & ob eandem causam non dicuntur duæ Missæ conventuales in Vigiliis, quia ambæ post nonam celebrari deberent; nam ut suprà visum est) tempore jejuniorum post nonam conventualis celebrari debet; antiquitus autem rigorosè observabatur tempus celebrandi cõventualem Missam; legitur enim in Vitis Sanctorum Patrum, quòd Incolæ cujusdam Villæ eorum Presbyterũ apud Episcopum accusaverant, dicendo: [Accedit Missam celebrare die Dominico, nunc hora tertia, nunc autem hora nona, ut sibi visum fuerit, neque observat solemnem, ac legitimum ordinem sanctæ oblationis.] Sed Sanctus Presbyter ab Episcopo examinatus, revelavit, quòd post matutinum expectabat propè Altare, donec visibiliter appareret Spiritus Sanctus, & tunc Missam ille celebrabat. Jo. Moschus in vita Patrum, lib. 10. cap. 27. FR. Circa dubium, utrum in Dominica cantari debeant duæ Missæ Conventuales, quando in eo occurrit festum duplex, consule præfatum meum præceptorem Quartum in Rubricæ Missalis commentario, par. 1. tit. 7. de commemorat. dub. 1.

MISSA CATECHUMENORUM. Usque ad Missam Catechumenorum licet Judæis, & Gentilibus intervenire, can. Episcopus nullum prohibeat, de consecrat. dist. 1. Reliqua. Vide *Catechumenus. Scrutinium*.

MISSA CUM NOTA, idest, cantata: sic legitur in Collegiata Malliani Sabinen. Bulla Pii II. pro ejusdem Collegiatæ erectione, quam nuper Alexander VII. in Cathedralem totius Sabinæ erexit.

MISSA DEFUNCTORUM: contra hanc antiquam & laudabilem Ecclesiæ pietatem nova hæreticalis impietas latrare non cessat, cujus dentes sic D. Augustinus obtundit, confringitque, inquiens: [Non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas; ubi in precibus Sacerdotes, quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum, lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1.] Pro mortuorum enim suffragio non sistit tantùm Ecclesia in quotidianis Missæ, & horarum canonicarum precibus, ita ut in fine cujuslibet horæ expiabilem requiem exposcat; sed etiã in quolibet mensis principio Officium, ac Missam pro illis recitat, ex antiquissimo instituto, ut Alcuin. de divin. off. testatur. Cum psal. *De profundis*, & collecta pro defunctis terminat horas Canonicas Lugdunensis Ecclesia. Missam cantatam post conventualem Cathedralis Pragensis quotidie pro eis celebrat, ac universaliter pius usus obtinuit, ut in quocumque primo septimanæ die variæ pro animabus purgantibus fundantur à fidelibus preces; hanc enim diei dedicationem de anno 1056. ex instituto quorundam Monachorum initium habuisse Baronius, & Petrus Damianus testantur; devotam verò feriæ secundæ meditationem pro defunctis ob eam rationem applicatam fuisse idẽ Damianus refert his verbis: [Quælibet animę defunctorum in diebus Dominicis requiescunt, atque à suppliciis feriantur; secunda verò feria ad ea, quibus assignata sunt, pœnarum ergastula revertuntur. Idcircò ipso potissimùm die Angelis Missarum honor impenditur, ut & mortuis, & morituris patrocinalis eorum defensio procuretur, lib. 2. epistolar.] Quam meditationem Joannes Beleth in Ration. divin. off. c. 5. confirmans, inquit: [Eodem quoque die Missa pro defunctis celebratur, quoniam, ut plerique ajunt, feria prima refrigerium habent ii, qui sunt in purgatorio, statimque altera die post ad pœnas solitas, & ad laborem redeunt; ita ut eo die, quo eorum laboribus aliquo modo subvenitur, Missa pro illis cantatur.] Solet etiam Ecclesia tertio die post obitum alicujus Missam defunctorum celebrare ob memoriam Resurrectionis Christi, quæ fuit die tertio post ejus mortem. S. Clemens, lib. 7. Constit. Apostol. cap. 48. Item die septimo in symbolum æternæ quietis. D. Ambrosius in oratione de fide resurrect. Sanctus verò Augustinus eos damnat, qui die nono depositionis celebrant pro defuncto, his verbis: [Nescio utrùm inveniatur alicujus Sanctorum in scripturis celebratum esse luctum novem dies, quod apud Latinos Novemdial appellant. Unde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servant, qui magis est in Gentilium consuetudine. Septimus verò dies auctoritatem in Scriptu-

pturis habet &c. lib. 1. quæst. super Exod. quæst. 172.] atque idem Aug. lib. 2. quæst. Evang. c. 40. novenarium numerum imperfectum esse asseruit. Item die trigesimo, quia ex Sac. Scriptura habetur Aaronis mortē per triginta dies à populo deploratam fuisse; quare D. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 55. Abbati Speciosо ordinavit, ut per triginta continuos dies Missam pro anima Justi Monachi celebraret, his verbis:[Vade, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius hostia salutaris non offeratur.] Ex quibus verbis colligitur prædictas triginta Missas ab eodem Sacerdote celebrandas, vel de defunctis dicendas esse non oportere, dummodò celebrationes sint currentes, & non interpolatæ; aliter enim non essent Missæ illæ à D. Gregorio institutæ, & à Sac. Rituum Congregatione 28. Octobris 1628. approbatæ, quæ quasdam Missas prohibuit sub nomine pro vivis, & defunctis, easque à Missali 8. April. ejusdem anni 1628. removeri mandavit. Græci solent in tertio, nono, & quadragesimo depositionis die pro defunctis celebrare. FR. Nonum diem suprà visum est non licere, & quadragesimum tamquam à superstitione Gentilium provenientem, D. August. alibi impugnat :||: Anniversaria depositionis commemoratio tam Græcis, quàm Latinis in usu est, de qua Tertullian. de corona milit. cap. 3. sic ait: [Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.] Tandem anniversaria generalia pro omnibus defunctis ad diem secundum Novembris stabilita, putant Petr. Damianus, & Sigibertus in Chron. à Sancto Odilone Abb. de anno 998. introducta fuisse, sed hujusmodi commemoratio in eodem die, nempè, post diem festi omnium Sanctorum, apud Amalarium, qui floruit in octavo Christiano sæculo, reperitur in ejus tractatu de off. Eccles. Alii verò Bonifacium IV. de anno 607. hujus sanctæ institutionis Authorem faciunt. In tali autem die omnes Sacerdotes pro defunctis in generali sacrificium applicare tenentur, licèt adstricti aliàs sint pro particularibus quotidie celebrare; lex enim universalis prævalet particulari testatorum. Gavant. part. 4. tit. 15. Fraxin. de oblig. Sacer. Miss. sect. 4. concl. 4. §. 22. FR. de tertio, septimo, trigesimo, seu quadragesimo die pro mortuis destinato. Vide can. qui alii 13. quæst. 3. .||: Advertendum tamen est, quòd in diebus festivis de præcepto, præsente cadavere, posset una tantùm Missa pro defuncto celebrari ex decreto Sac. Rit. Congregat. 23. Maji 1603. Rituale Rom. à Paulo V. reformatum prohibet exequias agere, & publicè deferre mortuos in die Paschæ. Circa Anniversaria defunctorum particularis praxis Vaticanæ Basilicæ ita se habet, ut celebrentur in die, quo incidunt, etiam si tunc officium duplex concurreret: non verò in Dominicis, seu festis de præcepto, & in octavis duplicia excludentibus. Eadem prorsus regula observanda est in die tertio, septimo, & trigesimo. Decedens aliquis longinquè, statim ac habita de ejus obitu notitia posset celebrari Missa, ut *In die obitus*; cum collecta tamen tertii diei relicto verbo *Tertium*. Ita Gavant. part. 4. tit. 18. nu. 14. Advertendum est insuper, quòd nomen defuncti, nonnunquam pro incipiente, & non terminante aliquam functionem usurpetur; hinc de eo, qui in evangelica parabola dicitur, quòd cœpit ædificare &c. Tertullianus de Idolatr. cap. 12. sic loquitur: [Qui priùs sumptus operis cum viribus quis supputat, ne ubi cœperit defunctus, postea erubescat.] Item apud eundem in sensu substantivo: [Quo congressui, & suspecti, & defunctui ingratis subjaceret. Adversus Valent.] FR. Item penes Ecclesiasticos, qui obierat, non dicebatur mortuus; nam per mortuum Idolum intelligebant. Vide *Mortuus*; ideo *Defunctum*, sive *Dormientem* appellabant, & mors *Dormitio* nuncupabatur: hinc [Sacrificium pro dormitione alicujus celebrare] dicitur in can. Cyprianus 21. quæst. 4. Ubi cavetur, ne Missa celebretur pro defuncto, qui in testamento Sacerdotem exequutorem testamentarium, vel tutorem reliquerat, quod habetur etiam in can. neque, dist. 88. Sed pœna ista ardua, præter quam quòd ad terrorem imposita censetur, ut notat Glossa, in d. can. Cyprianus, non obligaret nisi Africanos; nam ab eorum Episcopis sancita fuerat. Quæ autem spectant ad functiones mortuorum, sparsim hìc habentur in dictionibus. *Agenda. Aquarii. Candela. Defunctus. Diptychum. Exequiæ.* Item quòd Episcopus in Missa Defunctorum non utatur septima candela decrevit Sacra Congr. Rit. 19. Maji 1607. Neque baculo. Vide *Baculus*. Neque chirothecis. Vide *Chirothecæ*. Non osculatur manus Sacerdotis. Vide *Osculum*. *Evangelium*. Item quòd oratio pro defunctis penultimo loco dicatur. Vide *Collecta*. Quòd non dicatur Gloria Patri in psalmo *Lavabo*. Vide *Gloria Patri*. Ejus offertorium difficilis intelligentiæ explicatur in dict. *Offertorium*. Ubi etiam ostenditur, quòd antiquitus non dicebatur Missa defunctorum, nisi in agonia. Vide *Officium Defunctorum*. Quare in hac Missa sicut in cæteris Subdiaconus non sustinet patenam. Vide *Patena*. Quare pacis osculum non datur. Vide *Pax*.

Missa Judicii, erat Missa, in qua aliquis sæculari more se purgabat ab aliqua calumnia, de qua purgatione, in canonibus prohibita. Vide *Duellum. Educere se per æneum. Judex compurgationis. Juramentũ. Odalium. Purgatio. Purgator.* Vide etiam cap. sententiam, lib. 3. decretal. tit. 5. Ritus hujus Missæ in eum, qui ad purgationem damnatus erat, describitur à Dunstano Dorobernensi Archiepiscopo; Missæ autem introitus incipiebat: [Justus es Domine, & rectum judicium tuum &c.] ejus collecta sequentibus verbis continebatur: [Absolve quæsumus Domine tuorum delicta famulorum, ut à peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxerunt, tua benignitate liberentur, & in hoc judicio, pro ut meruerunt, tua justitia præveniente, ad veritatis cen-

censuram pervenire mereantur. Per Dominum &c.] Epistola desumebatur ex Decalogo in Deuteronomio inserta, nempè, [Ego sum Dominus Deus tuus &c.] Evangelium ex Marco, in quo de observantia ejusdem Decalogi fit mentio, idest, [Magister bone, quid faciam &c.] Offertorium consistebat in illis psalmi verbis: [Immittet Angelum Dominus in circuitu &c.] Habebatur etiam Præfatio eidem functioni adaptata, ac quando communicabatur imputatus de delicto, dicebantur illi à Celebrante verba: [Corpus, & Sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodie.] Postcommunio hanc orationem habebat: [Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus, suppliciter deprecamur, ut hujus participatione sacramenti, & à propriis nos reatibus indesinenter expediant, & in famulis tuis veritatis sententiam declarent. Per Dominum &c.] Post Missam Sacerdos ad destinatum locum ferventis aquæ accedebat, quam exorcismis variis præparans, effectum divini judicii implorabat, haustumque illius bullientis elementi imputato ad bibendum præbebat; hic exutus vestibus, osculatoque priùs Evangeliorum libro, se in ferventem aquam projiciebat, vel supra ferrum candentem nudis pedibus incedebat, aut manibus tangebat; & sic à calumnia ei imposita, si incolumis evasisset, purgabatur: quod de S. Cunegunda, aliisque fœminis innocenter calumniatis actum fuisse legitur.

Missa Mozarabica. FR. à D. Leandro Hispalen. Episcopo peculiariter in Hispania usitata reperitur in Tom. 6. Biblioth. SS. PP. colon. 102.

Missa Nativitatis Domini. Antiquitus nedum in hac die plures Missas celebrare licitum erat Sacerdoti, sed etiam quotidie, ita Rupertus Archidiaconus de Sancto Alberto loquens, ait: [Factus presbyter duas in die celebravit Missas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.] Leo III. Papa novem Missas in die celebrabat. Baron. an. 816. n. 54. Concilium Salegustadiense, cap. 5. Sacerdotes ad tres Missas quotidianas celebrandas limitavit, & tandem Alexander Papa ad unicam quotidianam Missam celebrandam Sacerdotes restrinxit, can. sufficit Sacerdoti, de consecrat. dist. 4. FR. sed ibidem dicitur etiam, quòd [Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit.] Quod fecisse Sanctum Albertum dictum est suprà. Plures igitur celebrationes in die expressiùs Sacerdoti prohibitæ sunt in cap. consuluisti, lib. 3. decretal. tit. 41. de celebrat. Missarum. At quomodo in Nocte Nativitatis Domini quilibet Sacerdos tres Missas celebrare potest? Respondetur, hoc ex privilegio Leonis Papæ, quod habetur in can. nocte sancta, de consecrat. dist. 1. Ubi Glossa hujus triplicati, sanctique mysterii explicationem his verbis tradit: [Celebretur una ante diem, quæ significat tempus ante legem, quando eramus in tenebris. Secunda, dum diescit, & significat tempus in lege, quando nondum plena agnitio Dei habebatur. Tertia in die, & significat tempus gratiæ, quando jam plena cognitio habebatur. Unde versus,

Nocte prior, sub luce sequens, in luce suprema;
Sub Noe, sub David, sub Cruce, sacra nota.]

Sunt etiam alii versus in quodam pervetusto Missali,

Quarum prima tibi tempus, quo lege carebant.
Altera dat Moysen; designat tertia Christum.

Ac eadem Glossa in can. Consulisti supra, de celebr. Miss. ait: [Celebrantur etiam tres Missæ propter mysterium: quoniam per illas tres Missas repræsentatur triplex status; scilicet, status ante legem, sub lege, & status gratiæ. Illa, quæ cantatur in nocte, repræsentat statum illum, qui fuit ante legem, quando omnes erant in tenebris; unde dicitur in Missa illa prophetia: Populus gentium, quia ambulabat in tenebris. Secunda, quæ dicitur in aurora, repræsentat tempus sub lege, in quo jam incipiebant ex parte cognoscere Christum; sed non plenè propter dicta legis, & Prophetarum, & ideò cantatur inter diem & noctem, & dicitur officium; Lux fulgebit hodie. Tertia dicitur in die, per quam designatur tempus gratiæ, scilicet præsens; unde dicitur officium: Puer natus est &c. quod potes intelligere his versibus:

Tres in Natali debent Missæ celebrari.
Quarum prima sacram Christi signat genituram;
Altera venturi designat gaudia Christi:
Tertia jam factum, quod lex fore sacra figurat.]

Atque Postillator ibidem alia mysteria tradit, inquiens: [Prima Missa designat generationem æternam, quæ occulta est, & ideo in nocte celebratur prima Missa. Secunda significat nativitatem naturalem, scilicet, ex muliere, & quia ex virgine, ideò partim naturalis, partim occulta, ideo celebratur in mane. Tertia significat generationem spiritualem, quæ fit per gratiam, & ista in tertia, quia clarescit, & ex studiis eorum cognoscetis eos. Oritur enim Sol justitiæ, cùm convertitur malus, & quisquis facit voluntatem Patris. Vincen. Jo. Andr.] Divus verò Thomas in 3. par. quæst. 83. art. 2. ad 2. ait denotare has tres Missas triplicem Christi Nativitatem, quarum prima est æterna, nobis occulta, & ideo cantatur in nocte. Secunda est spiritualis, quia Christus oritur tanquam Lucifer in cordibus nostris, & propterea cantatur in aurora. Tertia est corporalis, secundùm quam nobis visibilis apparuit, natus ex Virgine, & ideo cantatur in die, & clara luce post Tertiam. ‖ Quo ad ritum eas celebrandi, multi Auctores classici docuerunt esse peccatum mortale celebrare secundam, & tertiam Missam ante auroram, cùm hoc sit contra Pontificum decreta; & licèt contraria opinio aliqualem probabilitatem habeat, tutius tamen erit cæremo-

monias ab Ecclesia sanctè institutas observare. FR. Auctores autem primæ sententiæ, qui videri possunt apud Dianam de celebrat. Missæ, resol. 35. par. 2. loquuntur secundùm generalem prohibitionem non celebrandi ante auroram, & post meridiem, & signanter, ex ultima sanctione Tridentinæ Synodi, quæ sess. 22. in decreto de evitandis in celebratione Missarum, ubi inter alia cavetur, ne Sacerdotes aliis quàm debitis horis celebrent, idest, in Ecclesia consuetis. Unde privilegium Sacerdotibus à Telesphoro Papa concessum non derogatur, cujus verba sunt hæc: [Nocte sancta Nativitatis Salvatoris Missas celebrant presbyteri &c. Quoniam, & ead. nocte &c.] Igitur in nocte nativitatis Domini dispensat Sacerdotibus celebrare, quod privilegium in fine limitavit, inquiens: [Reliquis verò temporibus Missarum celebrationes ante horam diei Tertiam minimè sunt celebrandæ, can. nocte sancta, de consecrat. dist. 1.] quæ consuetudo Sacerdotum liberè celebrandi simul tres Missas post mediam noctem jam longo usu Urbis, & Orbis confirmata est. Et quod dicitur de usu celebrandi interpolatè unam Missam in media nocte, secundam in aurora, tertiam post tertiam horam, intelligendum est de Missis conventualibus, non verò privatis. Gravissima item est inter Theologos quæstio de Missa, quæ in hac nocte ante ejus medietatis periodum in Cappella Pontificia, & in Ecclesia Sancti Marci Venetiis celebrari solet; quæ enim in papali Cappella celebratur, sæpè observavi, quòd per duas horas circiter ante mediam noctem confici solet. Quare communiter docent Auctores hoc fieri ex privilegio Summi Pontificis, sive ex ejusdem dispensatione; censetur, quippe, dispensando, declarare Summum Pontificem tunc esse mediam noctem, cùm ad hominis arbitrium dependeat (ut ipsi asserunt) denominationem diurnalis principii. Sed utraque ratio (bona illorum venia) non arridet; nam quis unquam ocularis testis fuit privilegii istius, sive pro Cappella papali, sive pro Veneta Ecclesia? Nemo profectò: aut quis unquam mentem Pontificis exploravit de hujusmodi anticipationis diurnalis dispensatione? Nanque si physicè illa verba Sac. Scripturæ intelligenda sunt, quòd, dum medium silentium tenerent omnia, Verbum Dei de regalibus sedibus in terram veneràt, quam periodum Universalis Ecclesia celebrando imitari conatur: dicendum est, quòd Papa nec privilegium concedat, nec dispensare censeatur, quia non constat de primo, nec de secundo; non enim verificatur assertio, esse in arbitrium hominis physicum diei initium declarare, licèt verum sit, quòd in ejus arbitrio est incipere horas diei numerare ab uno ex quatuor cardinalibus punctis: sic à Solis ortu Babylonicum horologium, ab occasu Italicum, à meridionali, & ejus opposita perpendiculari linea astronomicum, sed omnia horologia Solis posituram minimè variant, ac semper est verum dicere nunc, verbi gratia, est media nox, quamvis supradicta horologia varias horas secundùm variam directionem pulsent. Hoc posito dico secundò, quòd tam Cappella papalis, & Veneta S. Marci Ecclesia, quàm universalis Ecclesia physicam mediam noctem imitantur in celebratione Missæ Natalis Domini, quod probatur primò in ordine ad papalem Cappellam, Venetamque Ecclesiam; nam cùm Hierosolyma regio, ubi mundi Salvator nobis natus fuerat, per longitudinis lineam, ab Astronomis ponatur ad gradus 66.0. Roma verò ad ejusdem lineæ gradus 38. 30. igitur differentia, quæ inter utriusque longitudinis zenit interjacet, esset gradus 27.30. cum minutis; sed cùm Sol per quamlibet horam 15. gradus conficiat, ergo Bethlehemitica media nox præcurrit Romanam, & Venetam per duas horas incompletas: unde evidens fit, quod dum in Cappella papali, & in Ecclesia Sancti Marci Venetiarum Missa Natalis celebretur per duas horas incompletas ante mediam noctem orizontis Romani, & Veneti, ibi physicam mediam noctem Bethlehemiticam, ubi, ac quando verè natus est Christus imitantur, & ideo non est opus Pontificium privilegium, vel dispensationem inaniter speculari, cùm de illis nullibi mentio fiat expressa, dumque ratio suadet, quòd scientia, ac prudentia Pontificum, astronomica, piaque contemplatione tempus, & horam, qua Dominus in Bethlehem natus fuerat, imitari voluerit. Quo denique ad Ecclesiam universalem, physicè etiam imitari mediam noctem dicimus; non tamen Bethlehemiticam, sed uniuscujusque proprii regionalis orizontis. Est locus perobscurus apud Rupertum lib. 3. c. 17. ubi inquit, quòd in hac die duæ Missæ celebrari debent, sed intelligitur antè tertiam horam; nam tertia Missa post tertiam horam celebrari debet; intelligédo, scilicet, semper de Missis solemnibus, ut supradixi :||: Multos casus affert Valentia, in quibus Sacerdos, non facta ablutione, posset denuò in eodem die celebrare, at in usu ampliùs non extant; sed tantùm in die Nativitatis Domini conceditur, & quando Parochus haberet duas parochiales Ecclesias, quorum utraque ex inopia proprium Sacerdotem non valeret sustinere. Totelus verò, lib. 1. cap. 3. n. 5. docet Sacerdotem non facta ablutione, si in die festi concurreret ingens populus ad audiendam Missam, vel ob necessitatem dandi viaticum, posse denuò celebrare. Inter alia privilegia, quæ eorum Missionarii Sac. Congregatio de Propaganda Fide concedit, unum est, ut possint, quando opus erit, plures in die Missas celebrare.

Missa Nativitatis S. Jo. Baptistæ. In hac die celebrabantur etiam tres Missæ. Ord. Rom. Albinus, & Amalar.

Missa pro Morte Inimicorum frequentabatur in Hispania, quæ tanquam superstitiosa, & vindicativa, de ann. 694. in XVII. Conc Tolet. cap. 5. sub gravissimis pœnis prohibita fuit. FR. de qua in can. quicumque Sacerdotum. 26. qu. 1. sic habetur: [Plerique etiam Sacerdotum sauciati inimicitiæ dolo, Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebra-

brare hominibus; ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, mortis incurrat periculum.

MISSA NAUTICA. Vide *Missa sicca*.

MISSA SABBATI SANCTI. Vide *Missa sicca*. *Sabbatum* in fine.

MISSA SCRUTINII. Vide *Scrutinium*.

MISSA SICCA, dicitur illa, quæ à navigante Sacerdote in navi dici solet sine consecratione, & secretis. Ideò *Missa nautica* ab aliquibus appellatur. FR. Item *Missa sicca* est eadem respectivè cum vespertinali; nam realiter non erat Missa, quę vespertinalis dicebatur; sed dictio *Missa* pro officio suscipiebatur, ut dictum est in dictione *Missa*, paulò post initium, & clarè colligitur ex can. solent. de consec. dist. 1. ubi sic habetur: [Si antè mãducaverint, quàm vespertinum celebretur officium; concurrendum est enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis officiis &c.] Canon ergo hîc distinguit Missas ab officiis vespertinis: æquivocum igitur illorum est, qui asseruerunt Missas celebrari ad vesperas, quæ æquivocatio oritur ex eo, quia prædictus canon videtur loqui, quòd Missa in quatuor temporibus ad vesperas sit celebranda; sed si canon attentè inspiciatur, rectè non de Missa, sed de jejunii quadragesimalis solutione loqui colligitur. Ibi enim sic ait: [Vespertina hora completa oratione sua jejunium solvant.] Deinde immediatè sequitur: [In jejuniis etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbato verò Sãcto circa noctis initium Missarũ solemnia sunt celebranda.] Quare dictiones *Vespertinas horas* non cum periodo subsequenti, sed cum antecedenti conjungendæ sunt, nempè, cùm solutione jejunii quadragesimalis ad vespertinam horam, ut per copulativam clausulam *Etiam* satis intelligitur; licèt verum sit, quod in Sabbato Sancto celebrabatur circa noctis initium. Probatur enim manifestè, quia, ut dictum est in dict. *Missa*. paulò post initium, tempore quadragesimali in Ritu Romano nunquam celebrabatur. Ergo tempore jejuniorũ consumebat celebrans Eucharistiã Dominicę diei, sicut adhuc Græcos observare ex latino instituto, scilicet, per D. Gregorium Magnum eis tradito, ibi refertur, & hoc usque ad septimum christianum sæculum observatum fuisse dictum fuit ibidem. Igitur Missa vespertinalis erat illa, in qua à Sacerdotibus ãte solutionem jejunii consecrata hostia Dominicæ præcedentis sumebatur; itaque conveniebat hæc Missa cum sicca, quia non consecrabatur, & ab eadem disconveniebat, quia in vespertinale consumebatur Eucharistia, cùm in *Sicca* nulla consecratio efficiatur, sive absumatur :||: Imo ex quodam Graduale vetusto M. S. D. Gregorii in Bibliotheca Angelica de Urbe asservato legitur de hac Missa Sabbati Sancti talis titulus: [Visa stella ingreditur ad Missam,] idest, noctis principio, in primæ stellæ apparitione, quod etiam colligitur ex precibus ejusdem Missæ, ubi fit mentio noctis. FR. In dicto can. Solent, Gratianus, loquendo de hac Sabbati Sancti Missa nocturna, subjungit: [Unde Leo Episcopus, quòd à Patribus nostris,] nempè, can. quod à Patribus, dist. 75. ubi sic habetur de ordinatione sacerdotali, & levitica: [Sed post diem Sabbati ejusdem noctis, quæ lucescit in prima Sabbati,] ubi loquitur de Missa consecrationis ordinandorum. Sequitur insuper ibidem Gratianus: [Item Gelasius ordinationes Presbyterorum] corrige *Zephyrinus*. can. ordinationes Presbyterorum, dist. 75. :||: Legitur etiam apud D. August. epist. 118. ad Januar. quòd in Africa duas Missas celebrabant, unam, scilicet, de manè, & aliam de nocte. Orientales tempore jejuniorum circa Vesperas celebrare solent. Igitur quo ad Missam siccam, celebratur cum cotta, & stola, fit confessio de more, dicitur tantùm Introitus, Gloria, & Credo (si occurrerit) Epistola, Evangelium, Offertorium, Pater noster, Agnus Dei, datur, Pax, Post communio, orationes, quæ clara voce dici solent, datur benedictio, & Evangelium Joannis in fine; quem ritum habes penes Albertum Castellanum in suo Sacerdotali, lib. 1. tract. 4. cap. 34. Hanc Missam Navarrus in miscel. de orat. in novis miscell. 88. approbatam fuisse à Leone X. inquit. FR. non debet coram infirmo recitari Missa sine licentia Episcopi, ut docet Magister meus Quartus in Comment. Rub. Missalis, par. 1. tit. 14. dub. 4. §. Dico 3. Sed non est verum, quòd talis usus, idest, pro navigantibus in desuetudinem abierit, ut ibidem refert Quartus; nam in omnibus triremibus ferentibus secum Cappellanos, præsertim Melitensibus, hæc cæremonia adhuc fieri solet :||: Sanctum Ludovicum Galliarum Regem jam in captivitate penes Saracenos detentum, solitum fuisse hanc Missam siccam audire quotidie, refert Gulielmus Carnotensis in ejus vita his verbis: [Totum officium Missæ absque sacramenti consecratione assiduè cum uno Presbytero prædicatore, me adjuncto, sibi tunc temporis Clerico suo, jugiter exolvebat devoto corde.] Idem affirmat Gaufridus in vita ejusdem, quam *Missam sine canone* appellat. FR. In primariis Hispaniæ universitatibus celebris quæstio agitata fuit, nempè, utrùm in mari sacrum licitè confici posset, ex occasione novæ Lusitanorum, ingentiumque prætervectionis navium in oceano; pro parte negativa afferebatur prohibitio ex consuetudine ob periculum effusionis Christi sanguinis, ac indecentiam, dum in navi vix locus posset inveniri honestus, quæ sententia à D. Antonino, Navarro, Suarez, & aliis penes Dianam, part. 5. tract. 13. resol. 40. & par. 9. tract. 1. resol. 45. §. casus sextus, sustinebatur. Sententia verò affirmativa uti probabilior amplexa fuit à Salmaticensium, Complutensium, Conimbricensium, & Eboracensium Academiis, ut cum licentia Pontificis posset in navibus consecrari, quia sicut in casu necessitatis (ex negantibus Auctoribus suprà citatis) liceret extra locum sacrum celebrare, dum debita reverentia observari posset, ne fideles diù priventur sacro, vel decedant absque Viatico, sic etiam à pari &c. Nec in navibus onerariis deest locus aptus, ac honestus, in quibus etiam adhiberi potest cau-

tela

tela effusionis sanguinis, si alter Sacerdos calicem teneat firmum post consecrationem, ac de opposita consuetudine non constare visum fuit: quin olim in mari Baronius an. 700. solitum fuisse celebrari affirmat, & Sanctus Gregorius Papa lib. 3. Dialog. cap. 36. refert Nautas in mari sub utraque specie (juxta illius temporis consuetudinem,) communicatos fuisse. Fautores hujus sententiæ, quæ jam diù in praxi posita est, apud Dianam loc. cit. & Aversam, quæst. 11. sect. 14. referuntur. Nostris temporibus etiam Pontifex pro simili privilegio interpellatus fuit, quoad triremes, quibus ratione minoris commoditatis, decentiæ, majorisque periculi, tum quia eorum navigatio in Mediterraneo mari conclusa, littoralis fermè est, ubi commodè in terra possunt, ac assolent Altaria erigere, & celebrare; ideo negatum fuit, ut satis Magister meus Cardinalis de Lugo de Eucharistia, disp. 20. sec. 3. probat.

Missa Votiva, idest, voluntaria, nempè, quæ non est juxta calendarii ordinationem, ita tamen, ut hæc voluntas sit rationabilis, & ut rubricæ limitationes non excedat. Hercules Matthiolus in ejus impressa oratione pro duce Mantuano Carolo II. refert, quòd quidam ducalis Sacerdos coram eo Duce vivente in Sabbato quatuor temporum celebraturus, dubitans, ne illa prolixa Missa tœdio afficeret ejus Dominum, aliam Missam, nempè, votivam celebrare proposuerat; at pius Dux Missam currentem celebrari jussit; non enim (ajebat) sibi visurum fuisse longum illud tempus, quod vivo horario solis divini, & sacramentati commensurabatur: ex quo sanè discere debemus, quòd ob tœdium, rubricarum observantiæ in hoc incruento, veroque fidei articulo negligendæ minimè sint. Non debent celebrari Missæ votivæ in diebus duplici festo, vel solemnibus octavis duplicia excludentibus impeditis, Congreg. Rit. 28. Augusti. 1627. nisi tamen aliqua causa gravis, sive publica aliter urgeret, in quibus casibus diceretur Gloria, & Credo: causam autem gravem intelligi declaravit eadem Congregatio 19. Maji 1067. quando, nempè, Episcopus cum Clero, populique concursu interveniret: quod etiam intelligendum est, quando Missa non dicitur cum paramentis violaceis, quia tunc non dicitur *Gloria*, & *Credo*, ut in eodem decreto disponitur, nisi tamen esset in Dominica, tunc enim diceretur *Credo*; ex quo infertur, quòd si Missa votiva cantari occurreret in duplicibus cum paramentis violaceis, in quo festo recitari *Credo* ordinatur; tunc in votiva etiam dici deberet, sicut in praxi accidit Viterbii de anno 1656. pestilentiæ tempore, ubi cum interventu Eminentiss. Dom. mei Card. Brancatii, Cleri, ac Magistratus, tunc mihi, ut ejusdem Cathedralis à cæremoniis Præfecto, visum fuit, ratione festivitatis Præsentationis B. M. V. in qua *Credo* ordinatur, ut Missa votiva tempore pestis cum *Credo* caneretur, quod nonnullis ibi renuentibus, ideo Romæ hoc cùm consultum esset, à peritissimis Regularibus approbatum fuit, & signanter à Patre Hieronymo Romano in suis Flosculis, verb. Missa, num. 41. & à Theophilo Pitonillo in ejus Sac. Enchiridio, lib. 2. cap. ult. nu. 6. In Missis votivis nunquam legitur in fine aliud Evangeliū nisi S. Joannis, Rubr. Missalis, par. 1. tit. 13. Quod non observari expertus sum anno 1694. die 4. Augusti in Dominica occurrente, in qua die fel. mem. Alex. VII. se ad S. Mariæ de Anima Templum transtulerat, ut in gratiarum actionem pro obtenta Imperatoris Victoria contra Othomanos Missam votivam celebraret, & ei præbitum fuit ad legendum in fine Missæ Evangelium Dominicæ. Quando in octava alicujus Sancti de eodem, cujus est Octava, Missam votivam celebrari occurrerit; tunc currentem celebrari debet. Gavant. par. 1. tit. 4. De quo casu Rubricam nil agere inquit Guyetus, lib. 4. de Missa votiva, cap. 9. nam superfluum esset agere de conclusione tam evidenti; de qua re Cæremoniarum Magistri Vaticanæ Ecclesiæ parùm admoniti sese exibuere, cùm in eadem Ecclesia de anno 1667. in Sede vacante præfati Alexandri VII. concurrente Pentecostes octava celebrata fuit Missa votiva de Spiritu Sancto, cujus erat Octava. Item si Missam votivam alicujus Sancti celebrari contigerit in ejus natalitia die, de qua tamen non sit officium, tunc dicitur *Gloria* cum tribus orationibus, quarum secunda erit de Sancto, de quo fit officium, ut accidere solet in titulo alicujus sacelli, sive Sancti simplicis in die officio duplici, aut semiduplici impedito, quæ Missa *Semivotiva* appellari solet. *Missæ Mysteriorum*, sive *Vitæ Christi*, & *B. Virginis*, jussu Pauli V. à Sac. Rit. Congr. prohibitæ fuere in Regist. fol. 2. quamvis ad instantiam Commissarii Terræ Sanctæ, sequentes votivas Missas celebrari indultum fuerit, videlicet, *Nativitatis Christi* in Sac. Præsepis Ecclesia; *Resurrectionis* in Sacello Sancti Sepulchri; *Assumptionis Deiparæ* in valle Josaphat, ubi ejus sepulcrum veneratur; in quibus omnibus Missis propter eximiam illorum Sanctuariorum reverentiam *Gloria*, & *Credo* recitari mandavit eadem Sac. Congregat. 26. Maji 1615. Item in votivis Missis ejusdem Virginis non dicitur *Gloria*, nisi in Sabbato, in quo die etiam si de ea non fiat officium, & Missa de eadem dicatur, semper tamen *Gloria* dici debet; nam Sabbatum est Sanctissimæ Virginis dicatum. Item in Sacra Lauretana Domo in qualibet Missa B. Virginis votiva semper dicitur Gloria, licèt non sit in Sabbato. De Missa votiva B. M. V. Vide *Sabbatum* paulò post initium.

Missalis, liber continens Missarum celebrationes, cujus coordinatorem Gregorium Magnum Amalarius fuisse autumat, lib. 4. cap. 3. Nam ex traditione habetur, ut Baronius anno 102. refert Apostolorum Principem præcipuarum latinæ liturgiæ rerum fuisse authorem, successivèque ab ejus discipulo Papa Clemente in scriptis traditas, ita refert Proclus Constantinopolitanus Episcopus, qui tamen liber *Sacramentale* à Lindano, *Liber mysteriorum* à D. Hieronymo, *Liber*

Sa-

Sacramentorum à Rhemensi Concilio; *Libellus* à Gregorio Turonensi appellatus fuit; & tandem Concilii Tridentini jussu Ægidius Foscarius, Leonardus Marinus, & Franciscus Fererius Missale, & Breviarium correxerunt, atque Catechismum Romanum composuerunt. Ughellius, tom.2.Ital.Sacræ. Absque Missali celebrare esset mortale peccatum, Navar. cap.25.num.86. Azor. lib.10. cap.29. quæst. 4. Vasquez, in 3. par. tom. 4. disput. 23. cap. 3. n.26. In casu verò necessitatis Sacerdos propriæ confidens memoriæ, posset memoriter celebrare absque Missali. Ledesma in Sum. tom. 1. de Euchar. cap. 20. concl. 8. Sed deberet ponere super Altare aliquem librum Missali similem, fingendo legere, ut à circumstantibus removeret scandalum. Vasq. loc. cit. disp. 233. cap. 3. num. 26. FR. Ego audivi Missam pro defunctis à quodam cœco Sacerdote Dominicano celebratam. In alia significatione. Vide *Missaticus*.

Missam Tenere, & *Missam facere*. FR. phrases diversæ significationis sunt; nam prima, de qua in Regulis S. Benedicti, aliqui dicunt, quòd *Missam cantare* significet; sed potiùs Missam audire, sive Missæ assistere denotare videtur, sicut vulgò dicitur *Habuisse*, vel *Tenuisse Missam*, pro audivisse. Sed *Facere Missam* significat conficere sacrum; unde Agathense Concil. distinguit audientem Missam ab eandem celebrante, inquiens: [In Oratoriis nisi jubente, aut permittente Episcopo, Missas facere, aut tenere voluerint, can.21.] Itaque *Facere*, celebrare, & *Tenere*, audire denotant, quod clarius explicat idem Concil. can.47. ubi sic habetur: [Missas die Dominico sæcularibus totas tenere speciali ordine præcipimus.] Et Concil. Bracaren. 1. can. 16. clariùs sic habet: [Si quis feria quinta paschali, quæ vocatur Cœna Domini, hora legitima post nonam jejunus Missas non tenet &c.] Aliquando tamen *Missam facere* significat in tempore consecrationis Cathecumenos dimittere. [Post sermonem fit Missa cathecumenis. D. Aug. serm. 237.] idest, peracto infra Missam sermone, Catechumeni ante consecrationem dimittendi sunt.

Missaticum, legatio. [Posteà verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum miserit in missaticum super Elbam cum his inferiùs scriptis. Bonifat. Mart. epist. 115.] FR. Item significat commissionem: [Justum missaticum transmisit Dominus Rex Gloriosus Carolus per Adalardum Abbatem. In Const. Caroli Calvi, tit. 48.

Missaticus, adjectivum nomen, significat ad Missam pertinens, hinc *Missatica*, & *Missalia* paramenta dicta sunt Missæ vestimenta. [Sacerdos, & omnis Clerus conveniant in Ecclesiam missalibus indumentis induti. Ord. Rom.] FR. significat etiam commissarium: [Pagi per missaticos qualiter fuerunt ordinati. In Const. Caroli Calvi, tit. 12.

Missorium, vas, seu theca. [Basilicam Beati Remigii præcipuè sibi hæredem instituit, ubi & sepulturam se habiturum delegit, ibique missorium argenteum deauratum deputavit. Flodoard. lib. 2. cap. 5. Nobis missorium magnum, quod ex auro, gemmisque fabricaverat, in quinquaginta librarum pondere ostendit. Greg. Turon. lib. 6. hist. c. 2.

Missus. FR. executor. Glossa, in cap. 1. decretal. lib. 3. tit. 49. Sigonius de Regno Ital. lib. 7. l. qui filium, de adoptionibus, l. si quis de furto, tit. de furtis.

Mistagogia. Vide *Missa*.

Mistum. Vide *Mixtum*.

Mititas, mansuetudo. [Turtur etiam castitatem Christi significat; Columba verò, quæ sine felle est, ejus mititatem, secundùm illud Matthæi 11. Discite à me quia mitis sum. Lyran. in Genes. c. 15.

Mitra. Episcopale capitis ornamentum, græcè μίτρα, à μίτος, idest, ligamen cum quo ligabatur mitra, quam fœminæ ferebant; in Africa erat signum virginitatis Deo dicatæ, sicut hodie est velum in Monialibus, quæ erat lanea, purpurei coloris, & dicebatur *Mitrella*, & *Mitella*. Latinus Latinius in Optato Milevitano semper hanc vocem *Mitellam* corrigit. FR. de *Mitrella*, sive *Mitella* Franciscus Baldoinus in eundem Optatum, lib. 6. ait: [Ut autem erant virginales, sic & matronales. Nam nuptæ Matronæ aliter quàm Virgines caput velabant, & ornabant. Unde Propertius.

Cinxit, & acceptas altera vitta comas.]

De matrimonialibus Mitris. Vide in dictione *Niblatus*. Mitra ab Orientalibus; sed à Latinis *Vitta* dicebatur. Inter ornamenta muliebria enumeratur à Ulpiano, in l. arg. §. muliebri, ff. de auro, & arg. sed magis capitis tegendi, quàm ornandi causa comparatur, juxta Ulpian. in l. vestis, §. muliebria, eod. tit. Papinius tamen Persarum more *Mitram* pro sole posuit, Thebad. primo, dum inquit:

Indignita sequi torquentem cornua mitra :||: Mitra igitur *Apex* ab Augustino appellatur; *Sertum cùm gemmis* ab Ennodio, loquente de mitra S. Ambrosii; *Corona* à Hieronymo: [Precor coronam tuam] ad D. Aug. scribente, idem à Sidonio replicatur, lib. 3. epist. 8. ad Euphronium Episc. nempè [De minimis, videlicet, rebus coronam tuam maximisque consulerem.] Item *Corona Sacerdotalis* ab Ammiano Marcellino; *Corona Gloriæ* ab Eusebio; *Pileum*, *Galea*, & *Tyara* ab Isidoro; *Infula* ab Hugone de S. Victore, de qua. Vide suo loco. Item *Cidaris* ab Alcuino. FR. etiam ab Anselmo Lucensi Episcopo in ejus, epist. ad VVibertum Antipapam, num. 17. his verbis appellatur. [Depone cidarim, aufer coronam &c.] Cidaris enim antiquitus Regis Persarum corona erat; sic Q. Curtius, lib. 3. refert, inquiens [Cidaris Regum capitis vocant insigne] eodemque modo à Hieronymo vocatur Mitra Hebræorum Pontificis, in qua nomen Dei scriptum erat :||: A Nicephoro *Phrygius* dicitur; sic etiam à Balsamone, qui de pretiosa mitra,

quam Cœlestinus Papa Cyrillo Patriarchæ Alexandrino dono miserat, loquens, ait [Cœlestinus phrygium Cyrillo Episcopo Alexandrino dedit.] FR. Atq; in donatione Constant. Magni in decreto Gratiani, dist. 96. sub tit. Palea, hæc verba habentur: [Deinde Diadema, videlicet, capitis nostri, simulque phrygium, nec non & superhumerale, videlicet, lorum, quod imperiale circumdare assolet collum.] Et infrà clariùs [Ipse verò Beatissimus Papa, quia super colonam clericatus, quam gerit ad gloriam Beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona; Nos phrygium candido nitore splendidum, resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus] ita etiam Innocentius apud Baron. an. 34. qui tamen Cardinalis à Rhodigino deceptus, licèt illum non citet, putavit *Phrygium* esse idem, ac Pallium; sic enim Eminentissimus ille, an. 336. n. 63. inquit: [Haud arbitror me rem penitus habuisse compertam; dicam tamen, quæ conjectura suggesserit &c. Phrygium idem dictum, quod Phrygionum opere crucibus contexti soleret.] Hinc concludit esse Pallium; sed in primis Tiraquello, in lib. 5. cap. 18. in Alex. ab Alex. Genial. non placet eandem dici *Phrygiatam*, ac *Phrygianam* vestem: quare ibidem corrigit Alex. ab Alex. textũ inquiens: [Phrygianam vestem, & non phrygiatã; ex Plin. lib. 8. cap. 48.] Differt enim *Phrygium* substantivum à Phrygio adject. sic dicitur Judex Phrygius, Catull. epital. 56. Lapis phrygius, Horat. 3. carm. ode 1. Plin. lib. 36. cap. 19. Item Cantibus Phrygiis, Cic. lib. 1. divin. Arces phrygiæ. Ovid. 13. metamor. Clades Phrygiæ. Ibidem. Catervæ Phrygiæ. Lucret. lib. 2. Æquor Phrygium. Virg. Æneid. Itaque per nomen *Phrygium* non tantùm vestimentum; sed diversæ res ex Phrygia delatæ intelliguntur. Quare ergo potiùs pallium, quàm aliud ornamentum intelligendum sit? Imò [Clamidem phrygiam, Virg. 3. Æneidos] dixit; sed quis hoc asseruerit? Error ergo Rhodigini talis fuit, qui lib. 25. c. 30. dixerat: [Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent Sacerdotes, sic apud optimum maximum Poetam:

Et capita ante aras phrygio velamur amictu]

Fulgentius enim non ait, quòd tutulus, sive pallium sint idem ac Phrygium, de quo Virgilius 3. Æneid. in citato carmine. Constat enim ex Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 12. quòd primi Latini adhuc rudes, quando Diis sacrificabant, lauro, populo, & similibus se coronabant; sed processu deinde temporis majori fastu coronas aureas, sive phrygias acus, nempè, pictura, ac diademata adhibebant in sacrificiis, quod alludere voluit Virg. loc. cit. [Phrygio velamur amictu.] Sufficeret enim ex Virgilio ostendere phrygium aliud non esse, quàm capitis velamen. Quare, ut suprà visum est, ex Gratiani, sive Paleæ textu, Constantinum Pontificem Sylvestrum phrygio decorasse loco diadematis, & coronæ in memoriam capitis rasi Principis Apostolorum, quod Phrygium ipsemet Imperator Pontificis vertici imposuit. Vertex enim (si Calepino credimus ajenti) [Propter flexuram capillorum pars summa capitis vertex dicitur, sive quia ad occipitium in declive vertitur, in dict. Vertex.] Pallium enim non ad verticem; sed circa collum, seu super humeros ponitur. Adde, quòd ex Nicephoro, & Balsamone *Phrygium* Mitra intelligatur. Item semper pallium fuit ex candida lana aliquibus simplicibus crucibus contextum, non verò opere phrygio, seu acu picto: sic enim ex Agnello antiquissimo scriptore refert Blondus, quòd, nempè, Valentinus Imperator pallium ex candida lana Episcopo Ravennati dederat. Atque clarè Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 31. inquit [Mitra est pileum phrygium, quale est ornamentum capitis Devotarum &c.] Atque clariùs Juvenalis, Satyr. 6.

Et phrygia vestitur bucca tiara. :||:

Innocentius III. Mitram *Antiphrygium* vocat. Ex traditione habetur, quòd in Ecclesiæ primordio Episcopi in sacris functionibus mitram gestabant: quare de S. Jacobo Apostolo uti Episcopo Hierosolymitano usum mitræ aureæ habuisse Epiphanius, & Hieronymus apud Baron. ann. 34. num. 294. referunt; idem de S. Joanne Euangelista scribit Polychrates Ephesin. Episc. in epist. ad Victorem Papam apud eund. Baron. loc. cit. Et adhuc in Ecclesia S. Martini de Monte Romæ conservatur S. Silvestri Papæ mitra, quæ est rotundæ formæ, in vertice acuta, altitudinis unius palmi, opere phrygio acu picta, serico cæruleo, & auro, in qua Beatæ Mariæ ejus unigenitum infantem amplectentis, & hinc inde duorum Angelorum conspiciuntur effigies; Angeli verò sunt Diaconalibus Dalmaticis induti. FR. ejusdem formæ erat mitra in pictura S. Paschalis Papæ sub portico S. Cæciliæ Transtyberinæ Ecclesiæ, quam vetustate jam penè collapsam renovari curavi; sed Pictor, me absente, ad recentis mitræ formam renovavit, quod mihi valdè displicuit: eundem errorem Antonius Tempesta delineator commisit in ejusdem picturæ exemplari posito in historia passionis S. Cæciliæ, notis illustrata ab Antonio Bosio Melitensi, pag. 46. in qua ad proportionem originalis mitræ nimis altiorem figuravit; sed in Cryptis Vaticanis Torrigius, par. 2. cap. 3. eandem antiquam mitræ formam in alio simili originali intacto adhuc reperiri affirmat, quòd ne defraudentur antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, in hoc digredi malui, ac Bonifacii VIII. eadem parvitatis forma fuisse in dict. *Papa* in fine ostendetur. Aliam Gelasii Papæ II. mitram ex antiqua pictura à Constantino Cajetano in principio ejusdem Papæ vitæ appositam, Lectorum curiositatis gratia hic apponere curavi.

Quare phrygium puto fuisse idem, quod Italicè *Freggio* corruptè dicitur,& erat ligamen, sive velum quatuor digitos latum more phrygio acu pictum,quod circumdabat limbum mitræ, eamque constringendo firmabat,& à tergo remanebat per duos palmos pendens, quæ pendentia adhuc in mitris observatur, & ideò *Vita*, & *Ligamen*, *Sertum*, *Corona*, & similia, de quibus suprà, dicebatur; indeque pars pro toto in denominatione sumebatur: quod ex eo asserere inducor, quia mitra S.Paschalis Papæ I.de qua suprà dixi,depicta in porticu S.Cæciliæ, plana erat, & habebat fasciam ad limbum phrygiatam, & retro pendentem, quæ erat cerulei coloris:||: Eodemque modo Valentiæ Hispaniarum monstratur mitra ex albo serico, cum fascia in limbo circumdata serici cærulei,auroque phrygiata.Ex quibus antiquitatibus recentiorum Hæreticorum calumnia evincitur, quæ mitram asserit esse novum adinventum, contra quam assertionem Andreas du Sauf sai in ejus Panoplia scripsit eruditè. Summus Pontifex præter usum mitræ utitur *Camauro*, quod aliàs Regnum dicitur: [In signum Imperii Pontifex utitur regno; in signum Pontificis utitur mitra.Innocent.III.serm. de S.Silvestro.] Vide Camaurum in dict. *Camelaucium*. *Epanoclistus*.Aliqui putant,usum regni, sive camauri tempore Clodovei Franciæ Regis incœpisse, quando,scilicet,ille Rex ad fidem conversus ornatissimam coronam ab Imperatore Græcorum Anastasio accepit,quam postea Clodoveus in signum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientiæ Hormisdæ Papæ dono misit, ut in dict. *Epanoclistus* diximus, qui Pontifex cœperat coronam gestare. Ita Surius 13. Januar. Sigibert. an.550. Sed hunc usum tempore S.Silvestri incœpisse suprà demonstravimus. Solitum erat quando Pontifex ad Ecclesiæ januam perveniebat, deposito Regno, sumere mitram. Cencius Camerar.in ejus Rituali. Antiquitus hoc regnum unica corona cingebatur; sed Bonifacius VIII. addidit reliquas duas, ut denotaret triplice Pontificis dominium, regium, nempe, imperiale, & sacerdotale. FR. Effigies musiva Bonifacii VIII. posita in Lateranensi Ecclesia non longè ex parte interiori à porta Sancta unam tantùm coronam in camauro habet:||: Porrò Spondanus ex Nicolao Alemanno de Lateranen. pariet. & ex Rogerio Abb. ait Bonifacium secundam coronam addidisse: tertiam verò Urbanum V.quod ex eo probabile videtur. Nam Joannes XXII. qui fuit multo post Bonifacium, duas tantùm coronas in regno gestavit, ut ex ipsius deposito in Avenionensi Ecclesia sito apparet. Paulus tamen Secundus tres pretiosissimas coronas ab ejus Antecessoribus prætermissas in Camauro renovavit, ac Nicolaum Beneventanum Archiepiscopum usu triregni prohibuit. Quando primus Diaconus Cardinalis ponit prima vice novo Pontifici Camaurum, dicit hæc verba: [Accipe thiaram tribus coronis ornatam, & scias te esse Patrem Principum, & Regum,Pastorem orbis in terra, Vicarium Salvatoris Nostri Jesu Christi,cui est honor in sæcula sæculorum. Amen.] Mitra autem significat Christi resurrectionem ob Constantini Imp. verba suprà adducta. Item secundùm Innocent. III. significat magnificentiam Christi; duo cornua denotant scientiam utriusque testamenti,quæ debet resplendere in Ecclesiasticorum Pastorum capite, duę fasciæ super humeros pendentes symbolum sunt spiritus, ac litteræ in divina Scriptura absconditæ, quia Præsul debet super humeros portare totum id, quod ore docet: hæc præfatus Innocent. cap. 50. Habent usum Mitræ ex serico albo Cardinales ex concessione Pauli II. quando sacris paramentis sunt induti. Annal. Ecclesiast. ann. 1464. Episcopi Græci non utuntur mitra, excepto tamen Alexandrino Patriarcha, ut dictum est suprà. Rutheni nihilominus Sarmatiæ Europeæ Episcopi ferunt mitram rotundam variis ornamentis decoratam, eademque forma Moschorum Episcopi utuntur, sed nigri coloris; excepto tamen Novogradensi Episcopo, cujus mitra alba est, & ad formam Latinorum Episcoporum. De Abbatibus habentibus usum mitræ, dictum est in dict. *Abbas*. Sunt præterea multæ Cathedrales, in quibus Canonici, vel Dignitates ex indulto Papæ usum mitræ habent,ut sunt quatuor dignitates Toletanę Cathedralis, nempè, Decanus, Archidiaconus, Cantor, & Thesaurarius, ex concessione Honorii III. de anno 1217. ut ex ejus epistolis, lib.2. epist 771. constat, & Prior Conventualis Ecclesiæ Melitensium Equitum cum cæteris pontificalibus ornamentis. Item Canonici Cathe-

dralis Ecclesiæ Messanensis utuntur mitris ex serico albo. FR. ita Carolus Morabitus in Annal. Messan. Eccl. tit. 1. n. 18. :||: Dignitates Cathed. Mamphredoniæ, & Cathed. S. Michaëlis Montis Gargani, item Canonici Lugdunenses, qui habent titulum Comitis, in Ecclesia Cathedrali S. Joannis Baptistæ, & omnes Canonici Ecclesiarum Collegiatarum dictæ Civitatis mitram gestant coloris currentis diei; in Choro verò ferunt clericale biretum Canonici in Sacris constituti; nam minoris ordinis Canonici detecto capite in choro assistunt. Sic etiam in Ecclesia Conventuali Equitum Melitensium, qui non est in sacris, non potest ferre biretum. Item Neapolitanæ Cathed. Canonici utuntur mitris telæ byssinæ, & Canonici Lucenses damasceni serici. Habet ulteriùs usum mitræ Præpositus Ecclesiæ S. Marci Venetiarum, ex indulto Alex. III. Item Præpositus Cath. Casurgis, sive Pragæ in Bohemia. Bzovius, an. 1378. Item Præpositus Collegiatæ Pratensis. Congreg. Rit. 12. Novemb. 1601. Item Visitator, sive Corrector Hospitalis Neapolitani. Eadem Congr. 29. Maii 1621. Item Cappellanus Regis Norvegiæ ex concessione Clem. V. ann. 1312. & Thesaurarius regiæ Cappellæ Parisiensis ex indulto Clem. VII. ad instantiam Francisci Primi Galliarum Regis. Ex religiosis verò Generalis Monachorum Hieronymianorum in Italia. Eadem Congr. 14. Mart. 1571. Præpositus Monasterii Chotiescovviensis. Eadem Congr. 12. Mart. 1618. Ac Guardianus S. Sepulchri in Jerusalem in solemnibus functionibus. Item ex Laicis Uratislaus Boemorum Dux ex concessione Alex. II. anno 1008. Nunquam concessa Laicis mitra, ut in confirmatione ejusdem indulti à successore ejusdem Alexandri Gregor. VII. per epistolam eidem Duci directam fit mentio. Cæterùm omnes Canonici mitrati in distributionibus candelarum, cinerum, atque palmarum, licèt habeant mitram, debent nihilominus surgere, ac stare, ad differentiam Episcopi, quem sedere decet. Sac. Cong. Episc. 18. Feb. 1650.

MITTENTES. Vide *Libellatici*.

MITTIO, quid significat. Vide *Gasindus*.

MIXTUM, matutinum jentaculum: dicitur mixtum, quia in sola offa, sive mixtione panis, & vini consistebat. [Frater hebdomadarius accipiat mixtum, priusquam incipiat legere, ne fortè grave sit ei jejunium sustinere. In Nomast. Cisterciensi, par. 1. c. 23.] Sed corruptè tam in Benedictinorum regula, quàm Camaldulensium *Mistum* legitur.

MIZINUM. Vide *Imisilum*.

MNA, Μνᾶ, monetæ species, de qua loquutus est Christus, quando dixit: [Vocatis autem servis suis, dedit eis decem mnas. Luc. 19.] Hanc aliqui expositores sexaginta Siclos continuisse dicunt; sed Josephus Hebr. lib. 14. cap. 12. antiq; asserit duas libras cum dimidio valuisse. Latinè dicitur *Mina*, cujus valor. Vide *Talentum*.

MOATRA, terminus Theologorum hispanorum in materia de contractibus, idest, quando fide, & non pecunia de contanti emitur, sed rigorosissimo pretio. & posteà eidem vendenti vili pretio in compensationem debiti traditur, ita ut primus emptor re vendita, ex vi primi contractus, adhuc remaneat in parte debitor, qui contractus in Hispania prohibitus est. In Italia hujusmodi contractus *Stocco*, & quando replicatur *Bistocco* dicitur.

MODELA. FR. Modus.

Est tamen obseva diuturna modela diætæ
Libra cibi solidi, simplex hemina salerni.

Fulbertus. Aliqui ex eo quia diæta est optimum salutis remedium, ideò pro Modela, Medelam legere malunt.

MODIOLUS, quam partem rotæ significet. Vide *Canthus*.

MODIUM. Vide *Maldrum*.

MODULA ISCOL. FR. idest, quercus, l. si quis roborem, de damno, & injuria.

MOECHIA, μοιχεία. FR. adulterium, can. Meretrices, can. non mœchaberis, 42. quæst. 5. can. non mœchaberis, ibidem, qu. 6. Item fornicationem significat. Vide can. omnis mœchia. Ibidem quæst. 4.

MOECHUS, μοιχός. FR. nomen græcum, latinè adulter dicitur, can. qui vident. 32. quæst. 5.

MOECHOSYNODUS, Μοιχοσυνοδος, idest, adultera Synodus, coacta pro adulterio Constantini Copronymi Imperatoris Leonis IV. filii cum Theodote ejus famula, quam, vera uxore repudiata, imperatricem declarare intendebat. Baron. ann. 795. n. 42. & 43. propter quod oborta est Mœchiana hæresis, idest, defensorum imperialis adulterii. Idem Baron. an. 809. n. 28. & seqq.

MOESTIFICO, mœstitiam affero. [Accepimus itaque vestræ charitatis epistolam, quæ nostrum ex parte relevavit, ex parte verò mœstificavit exilium. Verba Synodi in operibus Sancti Fulgentii inserta, in tit. de veritate prædestinar.

MOGILALUS, mutus, ex græco μογιλάλος, quod propriè balbutientem significat; sed D. Cyprianus pro muto usurpavit; sic enim ad Fort. de exhortat. Mart. cap. 10. inquit: [Qui fecit mogilalum, & surdum] quare ejusdem pervetusti Codices Veronensis, scilicet, & Beneventanus habent. [Qui fecit mutum, & surdum.

MOGOG. FR. de Gog, & Mogog regionibus in Scythia non raro in sac. Pagina. Josephus Hebr. lib. 1. antiq. c. 7. ait, quòd à Magog, qui fuit unus ex Japheti filiis, Mogogæ ita denominati fuere. S. Hieronymus inquit: [Judæi, & nostri judaizantes putant Gog gentes esse scythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucasum montem, & Mæotidem paludem, & propè Caspium mare ad Indiam usque tendantur.] Et Chronicon Alex. [Sunt qui dicant ex Mogog Gothos, Sarmatas, & Scythas esse oriundos] Ego tamen putarem Mogog esse Moschos Asiæ populos; nam in Ezechiel. c. 39. 1. habetur: [Ecce ego super te Gog principis capitis Mosoch] At cùm Propheta hic loquatur unitè Gog cum Mosoch, signum est ergo, quòd inter Hebræos idem erat dice-

dicere Mogog, ac Mosoch. Montanus etiam ait in Appar. Biblico, quòd Mosochi in sacr. literis sunt, qui hodie Moschovitæ appellantur.

Mola. Vide *Vox molæ*.

Molinum. FR. molendinum. l. si quis molinum, de damno, & injuria.

Mollio. FR. relaxo. [Mollientes rigorem. 5. decretal. tit. 34. cap. 10.

Mollities. FR. deliciæ: [Mollitiis, & sæcularibus rebus obligari non debent.] De Clericis loquitur ex Cypriani textu, can. Mollitiis, 21. qu. 3. Ubi Glossa [Mollitiis, idest, delitiis] declarat; sed textus mendosè, & Glossa inconsultè habent: nam in canone sequenti ex eodem Cypriano habetur *Molestiis*, non *Mollitiis*. [Nec molestiis, & sæcularibus negotiis alligentur. can. Ii qui, ibidem.] Item ex eodem Cypriano clarius: [Ne quis Sacerdotes, & Ministros Dei Altari ejus, & Ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestias devocet. can. Sacerdotium, loc. cit.

Momentaliter, statim, repentè. [Ut utriusque officii momentaliter perciperet plenitudinem. S. Ursus Abbas in vita Sancti Marcelli, lib. 2. cap. 3. §. 9.

Monacha. FR. Monialis. [In nullo loco Monachos, & Monachas permittimus in unum Monasterium; sed nec ea, quæ duplicia Monasteria vocantur, can. in nullo 18. quæst. 2.] Vide *Monastica*. *Monialis*.

Monachalis. Vide *Monachilis*.

Monachatus. Vide *Singularitas*, *Monachium*. & *Monachus*.

Monachilis, monachalis, quod ad Monachos spectat. [Religiosissimi Patris Hildebrandi Cluniacesis Monasterii Prioris monachilis districtionis nobile monasterium expetivit. In Vita Sancti Majoli] Monachales vestes. Vide *Religiosus*.

Monachium, μοναχεῖον, monachatus, monachi status. [Ecclesiæ, vel martyrio, vel Clero, vel Monachio, vel pauperibus, l. Generali Cod. de Sacrosanct. Eccles.] Vide *Singularitas*.

Monacho, *as*. Monachum facio.

Monachus, græca vox Μοναχὸς, idest, solitarius, seu, ut aliis placet, à græca dictione μόνος, idest, solus, & ἄχος, mœstus, ad denotandum sæculi secessum Religiosi proprium. FR. singularis etiam interpretatur in, can. placuit omnibus. 16. quæst. 1. [Monachus, idest, solus, quid facis in Urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? can. si cupis, ead. 16. quæst. 1. Quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus, can. Placuit communi, ibidem. Agnoscat nomen suum; monos enim græcè, latinè est unus; Achos græcè, latinè tristis sonat. Ibidem.] An Monachus possit esse Judex, vel Advocatus. Vide Glossam in, can. de præsentium, 16. quæst. 1. An possit esse tutor, vel curator. Eadem Glossa in, can. Generaliter ibidem. Quàm indecens sit Monacho forensibus negotiis se implicare. Vide *Foralis*. In quo non debeat Monachus se immiscere. Vide *Disciplinatus*. Antiquitus titulum *Fratris* habebat. Vide *Frater*. Monachus tenetur potiùs obedire Episcopo, quàm Abbati. can. Qui resistit. 11. quæst. 3. & ibi Glossa. Monachis quare pax in Missa non dabatur. Vide *Pax*. Monachi Longi, qui dicti sunt. Vide *Longi Monachi*. Inepta quidem est etymologia in Glossa ad l. 4. Cod. de Summa Trinit. ubi inquit [Monachus græcè, latinè dicitur Auriga.] Monachi Synonima & species. Vide *Asceta*. Cucullatus in dict. *Cuculla*. *Celliota*. *Claustrum*. *Contradium*. *Dupla*. *Ecete*. *Enclistus*. *Griseus*. *Gyrovagus*. *Hesycasta*. *Hieromonachus*. *Inclusus*. *Lucifugæ*. *Mandrita*. *Monazontes*. *Nazaræus*. *Nonnus*. *Servitor*. Monachorum officia. Vide *Abbas*. *Archimandrita*. *Canonarcha*. *Circumitor*. *Deuterarius*. *Grangiarius*. *Pantocratorenus*. *Paramonarius*. *Sympectes*. *Synodica*. Item Monachus in S. Gregorii Registro, lib. 1. epist. 42. est cognomen illius Joannis sæcularis, nempè, de quo ibi dicitur testamentum condidisse, ex eo quia, ut benè advertit Latinus Latinius in eo loco, Monachi testamenta condere non possunt. Monachi orientales S. Pauli. Vide *Tonsura*. Monachorum vestes. Vide *Religiosus*.

Monarchici, Hæreticorum secta, quia unum caput in divinis personis asserebant, quos Sanctus Cyprianus *Monarchianos* vocat.

Monas, μονὰς, unitas. [Quia monas decies multiplicata in denarium ducitur. S. Greg. lib. 9. moral. cap. 2.

Monasterium, μοναστήριον. Vide *Asceterium*. *Claustrum*. *Clausura*. *Cœnobium*. *Dupla*. *Ergasterium*. *Hegumernachium*. *Ireneus*. *Laura*. *Locutorium*. *Mandra*. *Metanœa*. *Panetaria*. *Paraclitense*. *Phrontisterium*. *Refectorium*. *Sacelia*. *Semnium*. *Scriptorium*. *Xenodochium*.

Monastica, μοναστικὴ, monialis, [Ancillis Dei, quas vos græca lingua Monasticas dicitis. S. Gregor. in Regist. lib. 6. cap. 187.] Vide *Monacha*. *Monialis*.

Monazontes, μοναζόντες, Monachi solitarii. Cassianus collat. 18. cap. 5. In aliquibus codicibus *Monzontes* mendosè legitur.

Monela, admonitio, monitum. [Si manu quis tentaverit provocare, præstò est Dominica monela: Verberanti te, inquit, in faciem, etiam alteram genam obverte. Tertull. de pallio, cap. 8.] FR. *Monella* mendosè pro Monela legitur apud Luciferum Caralitanũ, lib. 2. pro S. Athanasio, hoc pacto: [Tanquam fugisset nos Domini monella, dicentis; Attendite vobis à falsis Prophetis.

Moneta, ejus species. Vide *Asprum*. *Bisantinus*. *Dipondium*. *Drachma*. *Fartus*. *Ferdoni*. *Folleralis*. *Geldus*. *Gerulus*. Granaticus in d. *Siliqua*. *Hyperpyron*. *Libra*. *Malachinus*. *Maraobotinus*. *Marca*. *Marmotinus*. *Michelatus*. *Minutalis*. *Minutum*. *Mna*. *Obulus*. *Obryziati*. *Papaletra*. *Papiensis*. *Peculium*. *Provisinus*. *Pulveraticum*. *Romaninus*. *Saracenus*. *Siclus*. *Siliqua*. *Solidus*. *Stater*. *Talentum*. *Tarenus*. *Teruntianus*. *Tremissis*. *Trimesium*. *Turonis*. *Uncia*. Usus antiquus spargendi monetas in coronatione Summi Pon-

Pontificis. Vide *Papa*. In coronatione Imperatoris græci, Vide *Epicombia*. Ac in aliis occasionibus. Vide *Roga*. *Strena*. Qui falsas monetas cudit. Vide *Paracharacta*. De monetis. Vide lib. 3. decretal. tit. 39. cap. 20. Monetæ aureæ cæremonia, quam Papa in ore Primicerii imponebat. Vide *Antiphona*.

Monialis. Vide *Agapetæ sorores*. *Ascetria*. *Begina*. *Castimonialis*. *Devotæ*. *Discophora*. *Formaria*. *Lanipendia*. *Monacha*. *Monastica*. *Nonna*. *Præbendaria*. *Registoria*. Earum velum. Vide *Velum professionis*. FR. Ad moniales accedere præter pœnas, & prohibitiones recentes, invenitur antiqua prohibitio in Concil. Lateran. sub pœna suspensionis, quoad Clericos, & excommunicationis, quoad laicos. In Decretal. de vita, & honestate Clericor. cap. 8. ubi Glossa exponit, quòd *Frequentia* pro duabus vicibus intelligatur. Monialis in prolatione *Confiteor* non debet dicere *& vobis Sorores*. Vide *Confessio* in fine. Possunt Moniales respondere Missæ cantatæ. Vide *Missa*. Moniales quare comam tondunt in professione. Vide *Tonsura*. De velatione Monialium. Vide *Velum professionis*.

Monobambylum, vox græco latina, significat candelabrum unius candelæ, quæ ferebatur ante Patriarcham Constantinop. at in die illius creationis honorabatur ab Imperatore cum candelabro habenti duas candelas, quod *Diabambylum* dicebatur. [At ille recepto pastorali baculo ab Imperatore, ut fieri solet, honoratur diabambylo. Pachimeres histor. tom. 2. lib. 2. cap. 28. à Petro Possino latinè translatus:] & ibidem in eruditis ad hunc locum ejusdem Possini notationibus satis ostēditur Meursii error, qui credidit *Monobambylum* conclave significare, & *Diabambylum* atriū esse, deceptus ex falso Textu Pharanzes, qui, lib. 3. cap. 19. hæc habet: [Secundùm hæc Patriarcha cum lampadibus ad diabambylum, sive atriū descendebat, paratumque inveniens equum, ascendebat.] Sed verba *Sive atrium* ab interprete addita sunt. Quare Codinus loquens de cæremoniis ecclesiasticis Græcorum, ait, quòd Episcopo præibat [Diaconus manu tenens monobambylum] Esset quidem non parva ineptia asserere, Diaconum deferre in manu machinam conclavis, si juxta Meursium, & Pharanzes interpretem his duabus dictionibus conclavis, & atrii interpretationem daremus. Igitur sicut *Monobambylum* erat candelabrum unius luminis, sic *Diabambylum* candelabrum dicitur cum duobus luminibus, quod Imperatori tantùm deferebatur. Balsamon enim testatur, quòd Imperatori duo lumina præferebantur; Patriarchæ verò unum, ut in dict. *Candelæ*, *Corona*, diximus; sed in die creationis Patriarcha Diabambylo honorabatur, ut suprà ex Pharanzes visum est. Etymon igitur horum nominum ex dictionibus græcis *Monos*, & *dia*, idest, unum, & duo, & latina *Obambulum*, idest, circum progressivum, provenit: *Obambulus* enim à Latinis dicebatur, à verbo *Obambulo*.

——— Cùm solus obambulat ipse.
Ovid. 2. Tristium.

Ille quidem totam gemebundus obambulat Ætnam.
Idem 13. Metamorph.

Sic etiam malè interpretatus est Robertus Greygton Anglus in suis impostoribus notis ad Concilium Florentinum, ubi *Monobambylon* ampullam esse ait cum unico canaliculo, & *Diabambylon* ampullam cum duobus canaliculis. Fatetur idem insuper Robertus, quòd ῥιπίδιον sit difficillimæ intelligentiæ, & tamen praxis Ecclesiasticorum orientalium Rituum docet esse flabellum, ut in dict. *Flabellum* dictum est. FR. In aliquibus tamen græcis Codicibus legitur μονάμπυλον, & διβάμπυλον, in quo sensu posset ampullam oleariam significare, & sic intelligeretur unica ampulla, vel binæ ampullæ.

Monocosmus. Vide *Cosmus*.

Monocrator, μονοκράτωρ unicus potens, sive plenipotens. [In seniori Roma monocratorem constituunt, unico imperante. Chron. Casinen. lib. 4. cap. 127.] de Conrado loquitur.

Monoculo, oculo privo [Quem Deus monoculaverat. Matth. Paris. in hist.

Monogamia. Vide *Monogamus*. *Univiratus*.

Monogamus, μονόγαμος, idest, unius solius conjunctionis, vel matrimonii, qui semel duxerat uxorem. [Ut igitur in Domino nubas, secundùm legem, & Apostolum (si tamen id curas) qualis es, id matrimonium postulans, quod eis, à quibus id postulas, non licet habere ab Episcopo monogamo, à Presbyteris, ac Diaconis ejusdem Sacramenti, à viduis, quarum in te sectam recusasti. Tertull. lib. de Monogam.] Qui non habet notitiam Tertullianicorum temporū, difficiliter sensum prædicti textus percipere posset. Fœminæ enim tunc antequam nubebant, consilium, & informationem petebant ab Episcopo unà cum aliis Ecclesiasticis, viduisque Diaconissis, inquirentes viri conditiones, & hoc dicebatur, Petere matrimonium ab Episcopo, à vidua &c. quare perperàm aliqui hunc locum de nuptiali benedictione loqui intellexerunt. Nam sensus quidem improprius esset; non enim viduæ hanc benedictionem dare poterant. Idem Tertullianus in hunc locum appellavit Christum *Monogamum* propter unicum, spiritualeque matrimonium ab eodem cum Ecclesia ejus sponsa contractum, sic inquiens [Si verò non sufficis, monogamus occurrit in spiritu unam habens Ecclesiam sponsam] Hinc *Monogamia* unius uxoris matrimonium dicitur. Vide *Agamus*. *Bigamus*. *Digamus*.

Monogramma, μονογράμμα, unica scriptura, seu subcriptio; nam semel subscribitur in signum confirmationis in id, quod in scriptura antecedenti continetur; itaque hæc dictio pro subscriptione, & confirmatione usurpatur. [Facto itaque testamento, monogrammate firmatur. Ordo in vita S. Burchardi. Et metaphoricè *Monogrammus* ingenuè loquentem denotat. [Nam nudi sermones eorum, & monogram-

grammi videntur, in vita S. Syncleticæ Virg.

MONOMACHIA, singulare certamen, duellum, græcè enim μονομαχία singulare certamen significat. Duellum est prohibitum in naturalibus, civilibus legibus, ecclesiasticisque constitutionibus, præsertim Tridentinæ Synodi. FR. [Salvis nihilominus prohibitionibus de monomachiis, sive duellis, antea promulgatis. Innocent. III. in, lib. 3. decretal. tit. 50. cap. 9.] ibi Glossa. [Dicitur Monomachia à monos, quod est unum, & machia pugna, quasi pugna unius contra alterum] ¦|: Quando in duello inciditur in illis circumstātiis in bul. Greg. XIII. contentis, tunc intra Italiā erit casus Pontifici reservatus, nempè, quando intimatur tempus, & locus ad duellum, & acceditur, licèt duellum non fuerit subsequutum, & hoc secundùm probabiliorem opinionem dicitur.

MONOPHYSITÆ, Μονοφυσῖται, Heretici, qui in Christo unam tantùm naturam asserebant, quam opinionem amplexus est quidam Jacobus, pro qua cùm esset acerrimus defensor, ideò hi sectarii usque ad præsens *Jacobitæ* dicuntur; hæc hæresis præcipuè viget in Æthiopia. FR. De Monophysitis mentionem facit Gregor. in Regist. lib. 11. epist. 55. &, lib. 9. epist. 61.

MONOTESSARON, Μονοτέσσαρον; sic ab Ammiano Alexandrino appellata est historia ex quatuor Evangeliis in unum contexta, & concatenata, ex dictionibus græcis μόνον, idest, unum, & τέσσαρον, quaternarium.

MONOTHELITÆ, hæreticorum secta, ex græco vocabulo Μονοθελήτης, idest, unica voluntas; asserebant enim unicam tantùm in Christo voluntatem, & licèt duas naturas admitterent in eodem Christo, unam solam voluntatem, ac unicam operationem in eo fuisse fatebantur, quam *Theandricam*, latinè *Deivirilem* appellabant; licèt enim hoc vocabulo etiam catholici, ex S. Dionysii doctrina, utebantur; tamen diversum significatum importabat in sensu catholico: hi enim Dei virilem in Christo profitentur fuisse distinctam, ut in dict. *Deivirili* dictum fuit; sed Monothelitæ asserebant hanc Deivirilitatem fuisse in unum confusam. Vide *Theandricus*. FR. Vide hanc quæstionem apud Baron. an. 563. n. 3. & seqq. an. 628. n. 4. & 5. & alibi passim. Item can. habeo, dist. 16. & ibi Glossa in can. ab antiqua, de consecrat. dist. 4. Vide *Aquarii*.

MONTANI, sive *Montenses*. FR. sic ab Optato Milevitano appellati sunt Donatistæ Romam incolentes, quia pro eorum exercitiis extra Urbem in montibus se conferebant: [Sic speluncam quandam foris à Civitate gradibus sepserunt, ubi ipso tempore conventiculum habere potuissent: unde Montenses appellati sunt. Optat. Milevit. lib. 2.] Ob id eodem nomine à D. Hieronymo *Campates*, & *Campenses* appellati sunt in chronicon. Itaq; manifestus Erasmi Roterodami error fuit, asserendo Donatistas Montanos appellatos fuisse à Montano Hæresiarcha, quia Montanus fuerat Cataphrygiorum hæresiarcha, ut in dict. *Cathari* visum est; ex can. Hi verò, de consecr. dist. 4. Ita etiam Librariorum incuria in Epiphanii Anachoretæ textu habetur, quòd *Montanenses* dicti sunt *Novatiani*, dum *Donatiani* deberent dici. Hos etiam ex contemptu à rupibus *Rupitanos*, sive *Rupitas* D. Augustinus appellavit in lib. de unit. cap. 9. & in, epist. 165. de quodam Donatista Episcopo ita scribens [Præsidens paucis Afris in Urbe Roma, Montensium, sive Rupitarum vocabulum propugnavit.] Ubi advertendum, quòd in aliquibus Codicibus mendosè *Cuzupitarum* legitur. In 24. quæst. 3. can. 39. habetur hæc verba: [Montani hæretici dicti, quòd tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se à Catholicæ Ecclesiæ corpore diviserunt.] Hi inter alia negabant pœnitentiam. D. Hieronymus in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanū. Vide *Agnostici*. Montanus hæresiarcha, quare dictus fuit Paracletus. Vide *Psychicus*.

MORALIS SENSUS SAC. SCRIT. Vide *Anagogia*. *Tropologia*.

MORATA, mora, temporis spacium. [His autem propositis Dominus Papa aliquantulùm hæsitans post moratam cœpit loqui. In Translat. S. Thomæ Aquin.

MORBI GRNERA. Vide *Besentericus*. *Cephalagia*. *Dipsas*. *Elephantinus*. *Exoche*. *Fanaticus*. *Ficta*. *Ficus*. *Frigoriticus*. *Glaucoma*. *Gutternosus*. *Gutteria*. *Helucus*. *Hemitritæus*. *Hydrophobus*. *Inæqualitas*. *Incubo*. *Nyctages*. *Ophtalmicus*. *Opisthotonus*. *Otalgicus*. *Pannucula*. *Paralyticus*. *Phagedæna*. *Rames*. *Rhagas*. *Scotoma*. *Typus*.

MORCHIDIUM. Vide *Mortridum*.

MORDAX, instrumentum quoddam. Vide *Pavula*.

MORDRUM. Vide *Mortridum*.

MORENU, hebraicè Prophetam significat. Vide *Videns*.

MORES. Vide *Mos*.

MORGANEGIBA, maritale donum. [In dote quam morganegiba, hoc est, maritali dono, in Franciam venientem certum est adequasse. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 20.] Ex dictionibus germanicis *Morgen*, idest, manè, & *Gab*; idest, donum: hic idem Gregor. Turonen. [Tam in dote, quàm in morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est adæquasse] hinc inter Juristas adhuc italicè dicitur matrimonium *Alla morgana*.

MORGANITICUM, maritale donum, ut suprà. [Joannes asserens Dominicam ad se spectare, tanquam matri suæ per Rodolphum Regem olim morganitico jure donatam, libenter habuisset. Albert. Argentin. in Chron.

MORGENGABIS. Vide *Morganegibæ*.

MORGINCAP. FR. donatio, seu donum maritale, ut suprà, quod fit in sponsalibus, illudque esse non poterat ultra quartam partem ejus substantiæ. l. si pater, de sponsalibus, &, l. si quis Longobardus, de his, quæ à viro.

MORIO, fatuus. Vide *Murio*.

MORIOC. FR. Brachii pars super cubitum, l. si quis homini libero, de convitiis. In lege Longobard.

Morior. Vide Paulito in dict. *Biothanatos*. *Pauso*.

Mors. Vide *Discidium*. *Excessus*. *Exequiæ*. *Missa defunctorum*. *Pausatio*. *Reditio*. *Spatium humanitatis*. Mortui dicuntur inferi. Vide *Superi*.

Mors Violenta. Vide *Apocarteresis*. *Abori*. *Biothanatus*.

Morsus, fibula. Vide *Firmaculum*.

Morticinum. FR. animal naturaliter mortuum, cujus carne vesci prohibuit Deus in veter. testam. [Morticina vitabitis. Levit. cap. 11.] Vide *Suffocatus*.

Mortificatus, morti damnatus. [Quoniam filii mortificationis estis, idest, mortipunitionis. Lucifer Caralit.

Mortifico, morte punio. [Et mortificavit ipse Sacerdotes Domini. Lucifer. Caralit. lib. 1. ad Constant. Imp. Venerunt duo Presbyteri pleni iniquæ mentis adversus Susannam, ut mortificarent eam. Idem, lib. 2.

Mortilogium. FR. idest, mortis elogium.

Mortridum, homicidium. [Qui sponte per fraudem, & avaritiam hominem innoxium cæciderit, quod mortridum vocant. Concil. Aurelian.] Alii tamen *Morchidum* legere malunt. Hinc occisor *Murdrator*, & occisus *Murdratus* dictus fuit. Item *Mordrum*, & *Murdrum* occisio, quæ omnia ex germanico *Moorden*, belgico *Moord*, atque gallico *Meurtre*, quæ homicidium significant, derivantur: quin & Galli homicidam *Meurtier* vocant.

Mortuarium. Vide *Mortuorium*.

Mortuorium, in statutis Melitensium Equitum dicuntur fructus Commendæ currentes à die obitus Commendatarii usque ad futurum proximum Maji mensem, qui ad commune Ærarium spectant, ad quod etiam pertinet subsequens, ac integra annata, à Majo, nempè, prædicto, usque ad aliū Majum, quod *Vacans* dicitur. Sed *Mortuarium* in jure canonico significat quandoque tertiam, quandoque quartam, quandoque medietatem funeralem. Glossa in, cap. 16. tit. 31. lib. 1. decretal. & cap. 14. lib. 3. decretal. tit. 16. de quo etiam agitur in extrav. comm. lib. 5. cap. 4.

Mortuus. FR. aliquando Idolum intelligitur. Gloss. in can. & jurabunt. 22. quæst. 1. Vide *Necrothyta*.

Mos, & *Mores*. FR. differunt inter se. Vide Glossam in can. Mos est longa, dist. 1.

Moschorum Ritus. Vide *Baptismus*. *Cherubim*. *Concionator*. *Crux*. *Evangelium*. *Icona*. *Mitra*. Eorum Patriarcham *Archipopo* appellant. Vide *Patriarcha*. Eorum etymon. Vide *Mogog*.

Motitio, in statutis Equitum Melitensium idem est ac *Optio*, quando, scilicet, Commendatarius habens necessaria requisita relinquit commendam, quam possidet, & meliorem optat, vulgariter *Smutire* dicitur à gallica voce *Motive*, idest, nomine. Vide *Optio*.

Motu Proprio, Bullæ pontificiæ species. Vide *Leges*.

Mozarabicus, ritus sacer quidam, qui in aliquibus Hispaniarum Ecclesiis observatur, qui & *Gothicus* dicitur, à D. Isidoro Hispalensi Archiepiscopo institutus, cujus observantia à Concilio Toletano IV. universæ Hispaniæ commendata fuit; sed cùm esset multis erroribus per introductionem dominantium Barbarorum depravatus, jussu Greg. VII. regnante Alphonso VI. dimissus fuerat, ut ex epistolis 64. & 83. lib. 1. præfati Pontificis ad eundem Regem datis liquet. Tandem tempore Francisci Ximenez Toletani Archiepiscopi Missale, ac Breviarium, juxta catholicos sensus correcta sunt, ac latinis characteribus impressa, & instituti sunt aliqui Sacerdotes, qui tenerentur juxta mozarabicum ritum officiare, & in præsenti in quinque Toletanæ diœcesis parochialibus Ecclesiis observatur, ac etiam in Cappella ab eodem Archiepiscopo erecta fit idem. Item in Cappella Doctoris Talabricensis Salmanticensis diœcesis. Hic igitur ritus ab omnibus aliis Ecclesiasticis *Mozarabicus*, idest, mixtarabicus appellatus est, quia Christiani tunc cum Arabibus, seu Agarenis mixti erant: sive *Mos-arabicus* dicebatur, quia inter eosdem infideles, tunc ibi regnantes, morabantur fideles; sed ante horum tyrannicum adventum *Gothicus* appellabatur. Pertinentia. Vide *Hostia*. *Invitatorium*. *Missa mozarabica*.

Mozzeta. Vide *Bavarum latum*. *Birrus*. *Capuccinus*. Florellus in dict. *Flocus*.

Mpailus. Vide *Bajulus*.

Muccinium, sudariolum, sumpto vocabulo à nasi muccositate tergenda in Thusciæ quibusdam locis *Moccichino*: [Mitra, strophium, fascia, pulvinus, muccinium. Arnobius, lib. 1. adversus gentes.

Muerdem, Machometanorum Minister. Vide *Nolarium*.

Muffula, cylindracea, semimancia hyemalis ad manus calefaciendas, italicè *Manizza*, seu *Manicotto* dicitur. [Abbas provideat, ut unusquisque Monachorum habeat vuantos in æstate, & muffulas in hyeme vervecinas, in Addit. cap. 12. Constit. Caroli Magni.

Mulcedo, melodia, harmonia. [Culto peracto vigiliarum, quas alternantes mulcedine, Monachi, Clericique psalmicines concelebraverunt. Sidon. lib. 5. epist. 17.

Mulco, destruo: Anthelmus de septem capitalibus vitiis.

Denique si potuit cœli mulcare catervas.

Mulieritas, muliebritas: [Vertunt capillum, in acu lasciviore, comam sibi inferunt, crinibus à fronte divisis, apertam proferre mulieritatem. Tertull. de Virg. Velan. cap. 12.

Mulinarium. FR. molendinum. Bull. Casin. tom. 2. const. 73.

Multa, quando ab Antiquis prolatum. Vide *Kyrie eleison*.

Multinuba. FR. Mulier, quæ multis viris nupserat: refert D. Hieronymus in epist. 11. ad Ageruch. quòd cùm ipse Romæ moraretur, Papæ Damaso in officio Subdiaconi inserviens, repe-

reperiebatur ibi quidam vir, qui viginti mulieres sepelierat, ac etiam quædam mulier, quæ viginti duos maritos ploraverat, qui simul in matrimonio conjuncti sunt; quapropter Romanus populus impatienti curiositate, quinam in hoc conjugio primus morte dissociaretur, attendebat. Mors tandem pro mariti victoria inclinavit; quare idem Sanctus Doctor ibidem prosequitur, inquiens: [Vicit Maritus, & totius Urbis populo confluente coronatus, & palmam tenens, adoreamque per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? nempè, illud quod Dominus Samaritanæ: viginti duos habuisti maritos, & ille, à quo sepelieris, non est tuus.

Mumia. Vide *Gabbara*.

Muna, oblatio, munus. [Apportabant ad sepulturam suam unam munam. In vita B. Ambrosii Senen.

Mundaliter, tutè. [Advocate Angelos ad custodiam puritatis vestræ, quia ipsa in tenera sorte mundaliter posita cum Regina ipsorum etiam futura secum eorum suffragia sedula oratione contrahebat. Fulbert. serm. de Ort. B. Virg.

Mundburdum, *Mundeburdium*, & *Mundeburdis*. Vide *Mundiburdium*.

Mundialis, mundanus. [Sed tu flos Sacerdotum, gemma Pontificum, scientia fortis, fortior conscientia, minas, undasque mundialium sperne nimborum. Sidon. lib. 9. epist. 4. sub quo Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt. Sulpit. in hist. sac. lib. 2. c. 21.

Mundiburdium. FR. *Mundburdum*, *Mundeburdium*, & *Mundeburdis*, defensio, privilegium, seu tutelaris potestas. Bullar. Casin. tom. 1. constit. 48. 63. 84. & tom. 2. 38. 80. 84. 89. 90. 96. 120. & passim ibidem. Vide *Mamburgium*.

Mundio. Idem ac Mundualdus, de quo infrà.

Mundium. FR. jus quod habet Curator, vel Tutor in personam, & bona illius, qui sub ejus cura, vel tutela positus est, l. si vir. de raptu mulieris, & l. si pater, de sponsalibus.

Mundualdus. FR. Tutor, Curator, Fidejussor, l. si Vir. de raptu mulier. Bullarium Casinen. tom. 2. const. 83. & 115.

Munera. Vide *Epicombia*, *Roga*, *Strena*. Quare prohibita in Circumcisione Domini. Vide *Circumcisio Domini*.

Munerator. FR. Tyrannus, qui Martyres morti tradi jubet: [Igitur urgente muneratorum decreto S. Martyres in Circi spectaculo terdenis cuparum gremiis traduntur. Aldelmus, de Virg. c. 19.] Vide *Munus*.

Munibilis. FR. adornabilis. [Porticus columnis invidiosa munibilibus. Sidon. lib. 2. epist. 2.

Munimen, sive *Monimen*. FR. privilegium, seu attestatio. Bullar. Casinen. tom 2. const. 61.

Munimenta. FR. cumulum probationum significat, in quo fundatur litigantis intentio. [Comparuerunt procuratores vestri; sed quia non attulerunt depositiones testium, & alia munimenta, dilationem cum instantia postularunt, lib. 1. decretal. de in integr. restit. c. coram fœlicis.] Ubi Glossa: [Munimenta dicuntur, quibus causa munitur, & instruitur, ut testes, instrumenta, confessiones, & quidquid aliud, quod adjuvet causam.

Munus. FR. pro martyrio. [Conjuncto itaque unito gemitu ad Dominum orationem fuderunt, ante tertium diem muneris. In pass. S. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holstenium edita. Quoniam ergo permisit, & permittendo voluit Spiritus Sanctus ordinem ipsius muneris conscribi. Ibidem. Ipsius muneris actum si quis voluerit, scribat. Ibidem.] Et inferiùs: [Venator potiùs, qui illum apro subligaverat, subfossus ab eadem bestia post dies muneris obiit.] Vide *Munerator*.

Muragium. FR. impositio pro resarciendis muris publicis. [Si Rex concesserit Civitati, vel Burgo, quòd possit accipere muragium. Matth. Paris. in Additam.

Muratio. FR. Pagus, sive alia domorum copulatio. [Murationes, & Castra insuper, quæ semper consueverunt per Monachos custodiri &c. Laicorum custodiæ commisisti. Bullar. Casin. tom. 2. const. 230.

Murdo, *Murdator*, & *Murdatus*. Vide *Mortridum*.

Murenæ, ornamenta pensilia in Ecclesia ad instar murenæ, [Murenas prasinales pretiosissimas duas. Anast. in Leone III.

Murenulæ. FR. Inaures. [Murenulas aureas faciemus tibi &c. Cantica, c. 1. Dextralia, ac murenulas, n. 31.

Murilegulus. FR. Conchyliarum piscator, in quibus reperitur murex, sive purpura, Cod. Theodos. lib. 9. c. 45.

Murilegus, felis, ex eo, quia mures capit. [Quia murilegi, seu cati nil ad hoc valent. B. Odericus in sua Peregrin. c. 2. Vide *Musius*.

Murio, fatuus, furiosus; sed *Morio* scribendum à græco vocabulo μωρὸς; unde *Morari* pro insanire apud Tranquillum. [Exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipsa S. Hilarii Basilica cæde mactavit, ut corruentibus in pavimento Episcopis vix consurgere possent. Greg. Turon. lib. 9. c. 41.

Murmurosus, murmurans. [Quid est inanis gloria, quam venantur, nisi musca vilissima murmurosa, sordida, pungitiva? Petr. Blesen. epist. 14.

Musach, hebraica vox: [Musach quoque sabbati, quod ædificaverunt in templo, 4. Reg. 16.] Templi ærarium erat, in quo Reges die sabbati in Templum ingredientes ad adorandum oblationes ponebant. Vide *Corbona*.

Musardus. FR. Ita Gulielmus Divionensis Abbas denominatus fuerat, ex eo quia Musarum studio incumbebat; quin & Musarum studiosi *Musardi* ab Adelberono appellati sunt.

Si musas celebres clamant musarde Sacerdos.

Musica. Vide *Cantus*, *Harmonia*, *Panharmonium*.

Mu-

Musilæum. Vide *Mausoleum*.

Musius, & *Musio*, ab Isidoro dicitur felis. [Musio appellatur, quia muribus infestus fit, lib.12. c. 2.] Vide *Murilegus*.

Musivum, opus ex variis coloratis lapillis contessellatum. [Apsidam quoque ipsius aureis musivo perfuso coloribus ingenti amore depinxit. Anastas. in Sergio II. Apsidam, quæ ejus ex musivo aureo superinducto colore glorificè decoravit. Idem in Leone IV.] Reperitur etiam *Mosibum*, id est, *B.* pro *V.* juxta stylum illius ævi. [Erectus arcus optimo mosibo depictus. Romanus Basilicæ Vaticanæ Canonicus, qui vixerat Calisti III. temporibus, in tractatu de eadem Basilica, c.7.] Vide *Illusus*, *Lithostrotos*, *Sarsorium*.

Mussula; lanuginosa herba, quæ in aquosis locis adnascitur, ex gallico vocabulo *Mousse*, quam Itali *Musco*, & Latini *Muscum* vocant. [Nam de mussulis supernatis medicamina populi promerentur. Greg. Turon. de Glossa Confess. cap. 44.

Mussus, stramentum, virgultum, sarmentum, ex Germanica voce *Mutsaert* proveniens: [Cùm pauperes musso, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret, emit ipse. Cæsar. lib. 6. miraculor. c. 5.

Muta, aviarium: [Quædam in conservando sanas etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula, quæ dicitur muta. Frider. II. de Venat. lib.2.] hinc adagium *In mutam includere*, de deceptis dicitur. Aliquando campanulam tenuissimi sonus denotat: [Tacta nola, cui muta, vel scilla est nomen. Matth. Paris. in vita Abb.

Mutus. Vide *Mogilalus*.

Mycaula. FR. Sabæ Reginæ nomen, ut Joseph. Hebr. lib. 8. antiq. c. 6. asserit.

Mygale, mus araneus, de quo mentionem facit Ælianus, ex græco vocabulo μυγάλη, est inter immunda animalia, in Levit. c.11. computatus. Hebraicè *AnaKah*.

Myoparo, μυοπάρων, vulgò *Fusta*. Vide *Hero*.

Myrmecium, copiositas, multitudo formicarum, ex græco vocabulo μυρμήκιον, quod formicarum agmen significat: translativè verò pro caterva vilissimorum hominum sumitur. [Variæ enim, multiplicesque negotiorum circumstantiæ, dum ubique publica exhauriuntur æraria, passimque hostium incursionibus patet aditus, tranquillum imperii nostri statum represserunt; cùm primumque adeò Imperatoriæ Majestatis fastigium conscendimus, nos à tergo illa majorum myrmecia insecuta est. Alexius Imp. in ea Bulla, quæ aurea appellatur.

Myroblyta, μυροβλύτα. FR. ita cognominatus est S. Dominicus Martyr à Græcis, quia ex ejus sepulchro liquor scaturiebatur pro infirmitatibus mirabilis: voces quidem græcæ sunt, nempè, μύρον, unguentum, & βλύω, scateo, mano.

Myrophori, sic appellatæ sunt tres mulieres, quæ ad Dominicum sepulchrum ferentes unguentum, ut ungerent Salvatorem, ierant. Græca vox μυροφόροι, unguenti latrices. Græci itaque Dominicam tertiam post Pascha *Dominicam Sanctorum Myrophororum* appellant; sic enim in Typico S. Sabæ legitur.

Myrum, unguentum, græcum vocab. μύρον. [Lavit corpus suum, & unxit se myro optimo. Judith. cap. 10.] Græci deinde Sanctum Chrisma *Myron* vocant, & Melitenses *Myru* idem Sacramentum appellant.

Mystæ. Vide *Epopta*.

Mystagogia. Vide *Missa*.

Mystagogus, rerum sacrarum director. [Deum Abraham, protectorem Isaac, Sanctum Israel, moysis Mystagogum. S. Method. de Simeone & Anna.] FR. dicitur Deus Mystagogus, quia Moysen sacros ritus docuerat: sic etiam S. Polyeuctus Martyr profani ritus ministrum arguerat, inquiens: [O scelerate, & profanorum mystagoge simulacrorum; cur me insidiosis tuis, & uxoris lacrymis studes abducere à confessione in Christum? Ex Metaphrast. Lippomanus, tom. 5. & Sur. tom. 1.

Mysterium Fidei. FR. verba apposita in forma consecrationis sanguinis. Unde orta est quæstio, cujus resolutio habetur in c. 6. lib. 3. decretal. tit. 41.

Mystes, græcè Μύστης, id est, peritus, etiam pro Sacerdote usurpatur, unde *Protomystes* aliquando Episcopum significat.

Mystarchus, μύσταρχος, Sacerdotum præpositus, quo titulo Archiepiscopus Toletanus fruebatur.

Mysteriorum Liber. Vide *Missalis*.

Mysticus Sacræ Scripturæ sensus. Vide *Anagogia*.

Mytacismus. Vide *Metacismus*.

Myxum, μύξον, ellychnium, ex græca dictione μύξα, quæ propriè muccum nasi denotat. Latini enim Y in U lene semper transferentes *Muccum* dixere, unde Catullus.

Mucusque mala pituita nasi.

Et translativè ad ellychnium, ex eo quòd trahit humorem ex lucerna, quod Itali ex græco corruptè *Miccio* appellarunt: [Myxum ex stuppa amianti. Anast. Biblioth. Lucernam ex auro purissimo myxorum duodecim. Idem.] In aliquibus tamen Codicibus *Mixum* mendosè legitur. Vide *Bimyxion*.

Myzinum. Vide *Imisilum*.

N

.E. quid significabat apud Antiquos. Vide *Pandectæ*.

Naas. FR. nomen proprium viri, & Urbis, in Sac. Script. serpentem significat [Quis est ergo Naas Ammonites, quæ est Jabes Galaad? Sed Naas interpretatur serpens, Jabes exsiccata. D. Greg. lib. 5. cap. 1. in primum Regum, c. 10.

Nabal. FR. dementem hebraicè significat. Joseph.

seph. Jud. lib. 6. antiq. cap. 16. Alii tamen *Naphal* legunt.

Nablum, ex hebraica voce *Nabel*, quæ multa significata in se continet; in primo enim significatu Uter denotat: hinc aliquando pro vase vacuo accipitur, rursùs ad hominem fatuum transfertur, ex eo quòd intelligentiæ sit vacuus. Item significat fistulam pastoralem diaulium, monaulium, sive tibiam, musicum, ac rusticale instrumentum, cui uter pendet, ac ore inflatur, ut sonum reddat. [Dixit David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicis, nablis videlicet, lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ, lib. 1. Paralip. cap. 15. In nablis arcana cantabant. Ibidem. Unusquisque Israel deducebant Arcam fœderis Domini in jubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & in cymbalis, & nablis, & cytharis concrepantes. Ibidem: Et nablis, & hymnis &c. c. 1. Macab. c. 13.] Errant siquidem qui putant hoc musicale instrumentum psalterium fuisse decem chordarum.

Nablizo, fistula sono.

Nacus, lanæ pannus, ex græco νάκος, pellis caprina, item vellus, aut pellis arietis, sive res pilosa. [Albus parafrænus cum naco scarlati suprà posito, & argenteo fræno præparatus à Mareschalco.] Loquitur de equo, in quo Papa equitare solebat in die Paschæ, Benedictus Basilicæ Vaticanæ Canonicus in ejus M.S. Cæremoniali, quod in Bibliotheca Angelica de Urbe asservatur. Innocentius III. in ejus decretalibus epistolis, lib. 1. inter alias prærogativas, quas in favorem Archiep. Pisani recenset, hæc etiam reperitur, nempè: [Equo albo cum naco albo in processionibus utendi.] FR. Honuph. Panvin. & Laurentius in ejus Amalthæa *Nachus* scribunt; *Nacce* verò, & *Nacta* habet Turnebus, de quibus fusè in ejus Adverf. lib. 23. c. 23.

Naenia. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Naffus. Vide *Nausus*.

Nagerba, fex cespitum, & similia ab undis marinis in littore projecta. In lib. de mirabil. Sac. Scripturæ, c. 24. qui inter opera D. Aug. tom. 3. inseritur. Alii *Gerbam* legunt, quæ mihi videtur esse æquoris aqua indurata in littore. Vide *Gerba*.

Nama, νᾶμα, latex, unda, aut rivus decurrens, sic appellavit oleum Prudentius, in hym. ad incen. quod in luminibus Ecclesiarum ardet.

Et de pinguidulis fota namatibus.

In Codicibus verò mendosis perperàm *Natatibus* legitur.

Naphal. Vide *Nabal*.

Napina, terra in qua napus nascitur, lex salica, tit. 2.

Nario. FR. qui nares habet latas, [Nario subfannans. Isidorus in ejus Glossa] Nonnulli *Subsannator* legunt. Aliis placuit interpretari loquacem, à verbo *Narro* etymon trahentes.

Narthex, ex græco νάρθηξ, quod ferulam propriè significat. Vide *Deputatus*. Hinc Plinius inquit: [Ferula calidis nascitur locis, atque transmaria, geniculatis nodata scapis. Duo ejus genera. Nartheca Græci vocant assurgentem in altitudinem. Narthecia m verò semper humilem, lib. 13. cap. 22.] Et quia prima medicamentorum vascula ex narthece efficiebantur, hinc deinde quælibet vascula ex quacumque materia in quibus medicamenta reponebantur, *Narthecia* dicta sunt: unde Cic. 2. de finib. ait: [Jam doloris medicamenta illa epicurea tamquam de narthecio promant.] Et Martial. lib. 14. Epigr. 68.

Artis ebur medicæ narthecia cernis habere.

Sed apud Ecclesiasticos *Narthex* in Ecclesia locũ pro publicis pœnitentibus assignatum denotat, sumpta fortasse metaphora ex Plinio suprà ex humili *Narthecia*, quia pœnitentes humiliari debent, vel ex vasculo medicamentorum, quia pœnitentia est medicamentum delens peccata. Est tamen maxima controversia inter Auctores, ubi prçcisè in Ecclesia Nathecis locus fuisset. Aliqui existimarunt esse in porticu, quam opinionem eruditè refellitur à Leone Allatio in eo tractatu, quem de Narthece composuit, in quo manifestè demonstrat, hunc locum fuisse propè portam Ecclesiæ; sed ex interiori parte, ubi Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes simul manebant. A Thaumaturgo *Auditio* dicitur, qui etiam ait fuisse in eodem loco, scilicet, propè januam Ecclesiæ ex parte interiori, & ab Areopagita *Sacrum* dicitur, ex quo loco tempore consecrationis excludebantur prædicti Pœnitentes, Catechumeni, & Energumeni; nam, ut idem Dionysius, c. 3. de Eccles. hierarch. ait: [Ea recitata, extra templi ambitum collocantur Catechumeni, & post eos Energumeni, atque ii, quos anteactæ vitæ pœnitet. Manent autem ii, qui divinarum rerum, & aspectu digni sunt, & communione.] Ex quibus satis colligitur contra Josephum Vicecomitem, qui in ejus tract. de Sac. Ritib. Catechumenos locum extra Ecclesiam habuisse asseruit: licèt enim reperiatur apud nonnullos antiquos scriptores, quòd Catechumeni ab Ecclesia eliminabantur, tunc tamen erat locus ille, qui *Fletus* appellabatur, ut dictum est in dictione *Ecclesia*, & dict. *Hyemantes*. Igitur si extra Ecclesiam in pœnam delicti patrati extrudebantur, ut signanter in dict. *Fletus* demonstratum fuit, sequitur proindè manifestè, quòd inculpabiles locum intra Ecclesiam habebant. Hodie tamen inter Græcos, cùm ampliùs Catechumenos non habeant, Narthez in Monachorum Ecclesiis pro Monachis laicis inservit, & in Ecclesiis sæcularium pro mulieribus assignatur cancellis, transennis, & cratibus obsetus, sic per totum Orientem egomet observavi. Imperatoris narthex. Vide *Prothesis*.

Nassa. Vide *Lapsus*, *Nyssa*.

Natalis. FR. dicitur dies obitus alicujus Sancti. Origen. lib. 3 in Job. Rabanus, c. 43. Alcuin. de divin. off. cap. de sexta feria. S. Cyprian. epist. 37. & 33. quæst. 4. can. 9. habetur: [Non licet in quadragesima natales martyrum celebrare; sed tantùm in Sabbato, & Dominica per comme-

mora-

morationem eorum oblationes offerre: sed nec natalitia, nec nuptias liceat in quadragesima celebrare. Ubi Glossa colligit, quòd *Natalis*, & *Natalitium* habeant diversum significatum: *Natalis* nempè significare diem alicujus Sancti, *Natalitium* verò hominis.

Jam cùm se revocat decursis mensibus annus,
Natalemque diem passio festa refert.

Prudentius.

NATALIS. FR. adjectivum, natans, & in aquis degens. [Reformidant enim universa animalia, etiam ipsam Cœli umbram, sive natalia, sive terrestria, sive volatilia. Theodoret. quæst. 53. in cap. 8. Genesis. Post diluvium autem pretiosiorem cibum illi confert: (*idest, homini Deus*) jubens occidere, & comedere volatilia, natalia, & terrestria animalia. Ibid. quæst. 55.

NATALIS CALICIS, dicitur Feria quinta in Cœna Domini. Ex eo quia in eo die Eucharistiæ Sacramentum fuerat institutum. [Vocatur hæc dies Cœna Domini, vocatur & Natalis Calicis, S. Elig.] Ac aliis nominibus, nempè, *Dies panis*, & *Dies lucis* à Chrysost. *Dies Indulgentiæ* à S. Maurino Abb. quia tunc reconciliabantur publici pœnitentes. *Dies secretorum* à Syris. *Dies Natalis Eucharistiæ* à Landulpho. Vide *Feria V. in Cœna Domini*.

NATALIS PONTIFICIS. Vide *Episcopus*.

NATALITIUM. Vide *Festus*, *Natalis*.

NATATORIA. Vide *Probatica*, *Siloe*.

NATHINEI. Vide *Subdiaconus*. *Nathinæi*.

NATIVITAS, messis. [Frumenta colligentur, quia tantùm hìc parva nativitas fuit, ut nisi auxiliante Deo frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat. S. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 70.] sed hìc potiùs fructificationem significat.

NATIVITAS DOMINI, vulgariter *Sol novus* appellabatur. [Benè quodammodo servatam hanc diem Domini Solem novum vulgus appellat, & tanta sui auctoritate id confirmat, ut Judæi, atque Gentiles in hac voce consentiant. D. Ambros. serm. 16.] Judæi namque, ac Gentiles secundùm astronomiam vocabant solem novum, quia ab hac die crescere solet dies, sicut lunam novam nos dicimus, quando lunatio ejus numerari incipit, quod non acciderat sine profundissimo mysterio: Aug. enim ser. 21. de Sanctis inquit: [Eo die natus est Christus, quo incipiunt crescere dies: magnum sacramentum! &c.] Quæ omnium festivitatũ metropolis à Chrysost. hom. 21. appellatur, ubi ait: [Omnium solemnitatum augustissima, & maximè stupenda, quam haud erravit, qui metropolim festorum omnium dixerit.] De tribus Missis in hac die dici solitis, & de Missa quæ in hac nocte ante ejus medietatem celebrari solet in Capella Papali, & in Ecclesia S. Marci Venetiis. Vide *Missa Nativitatis*. De benedictione gladii Imperialis, & ducalis pilei, quam pariter in hac nocte Papa facere solet. Vide *Lectio*. Item quòd hic dies *Epiphania* dicebatur. Vide *Epiphania*. Item quòd ad S. Mariam Majorem in Matutino hujus noctis Invitatorium non dicebatur. Vide *Invitatorium*. Item quòd in prima Missa non debet dici, Ite missa est. Vide *Ita missa est*. In officio hujus noctis cooperiebatur Altare tribus velis diversis coloribus, & quare. Vide *Altare*. Cætera. Vide *Neuma*. *Noel*.

NATHINÆI. FR. [Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, & Nathinæis, & ministris Domus Dei hujus, 1. Esdr. cap. 7. & alibi.] Familia erat quæ Levitis ministrabat, ut ex 1. Esdræ, c. 8. habetur, nempe, [Et de Nathinæis, quos dederat David, & Princeps ad ministeria Levitarum.

NATTA, theutonicum vocabulum *Natte*, quod tegetem, sive stoream denotat. Et ut ageretur miraculum, natta, qua accumbere solebant orantes, incolumis ante mausolæum reperta. In vita S. Vulstani Episc.

NATURA. FR. [Imitatrix vitiorum dicitur, can. Proclivus, 20. quæst. 3.

NATURALIS FILIUS. Vide *Manzer*.

NAUFRAGARE RES SUAS. FR. disperdere, vel periculo exponere. Gloss. in l. 6. de prohibit. alienat. minor.

NATUS. FR. aliquando pro satellite usurpatur. [Ac ipse illiusque nati, seu satellites, certum officialem, seu Locumtenentem Monasterii vestri inhumaniter interfecerunt. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 335. Jacobus de Sabellis Domicellus Romanus, tunc in humanis agens, castrum Nazzani, Nepesin. Diæc. cum omnibus juribus, & pertinentiis suis possidens, illiusque nati, seu satellites, certum Officialem, seu Locumtenentem Monasterii S. Pauli inhumaniter interfecerant. Ibid. constit. 407. [Vide Puer curiæ in dic. *Puer* in sensu satellitis. Sed re vera illud *Seu* stare puto loco *Et*, ut in dict. *Seu* dicemus, & sic Jacobi filii unà cum satellitibus ad interfectionem prædictam concurrisse erit intelligendum.

NAUFUS, arca lignea, sarcophagus, in quo conduntur cadavera [Sancta corpora pallis, ac naufis exornata. Greg. Turonen. de gloria confessor.] Alii tamen *Naffus* legunt. [Si quis mortuum hominem, aut in naffo, aut in petra, quæ vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, lex Salica, tit. 17.

NAVICULA, vasculum, in quo ponitur incensum pro thuribulo, sic appellata, quia solet ovata forma ad instar navis formari: ejus synonima. Vide *Acerra*, *Hannapus*, *Incensorium*, *Pyxis*.

NAVIGO. FR. Uxorem duco. [Navigasti, idest, uxorem duxisti, can. nos novimus, 17. quæst. 2. Ibi Glossa.

NAVIUM GENERA. Vide *Chelandium*, *Colimpha*, *Dromon*, Myoparo in dict. *Hero*.

NAUPEGUS. FR. Navium fabricator, ex græco Ναυπηγός: sic appellatus est Michael Imperator, quia ejus majores in Paphlagonia navium fabricatores fuerant. Aliquando significat navium restaurator, idest, καλαφάτης, *Calaphates*.

NAUTA. Vide *Mesonauta*, *Nautologus*.

NAU-

NAUTICATIO, navigatio [Per diagrapha, seu capita, atque nauticationes. Anast. Biblioth. in Vitalian.

NAUTOLOGUS, ναυτολόγος. FR. Nauclerus, navarchus: λόγος enim latinè sermo est, quia sermonibus, & præceptis navem dirigit. [Hi, qui catechizant, nautologis conferantur. Sanctus Clemens, epist. 1.

NAZARÆUS. FR. hebraica vox *Nazir*, idest, segregatur. [Nazar significat separare semet à deliciis mundi, inde fit Nazaræus, qui separatus à vino, & populi frequentia, ut magis sanctimoniæ incumberet. David de Pomis. [Nazaræi igitur non solùm à mero abstinebant, sed à quocunque potu inebriante. Item ferre comam, nec novacula uti, nec ad funeralia intervenire solebant; imò nefas illis erat tangere cadavera, & mortuorum ossa, sive alia defunctorum utensilia. *Nazaræi* item duplicis speciei erant, quidam se astringebat ad tempus huic instituto, ut in c. 6. Numer. legitur; quidam autem per totum vitæ cursum, ut fuerunt Samson, Samuel, & similes. Inceperat hoc institutum inter Judæos à Moysis temporibus, & duravit usque ad Apostolorum ævum; unde de D. Paulo dicitur illum Nazaræum fuisse ante conversionem. Licèt autem in Genes. cap. 49. inveniatur Josephum Nazaræum fuisse, qui tamen multò ante Moysen vixerat, de quo ibid. [Et in vertice Nazaræi inter fratres suos] non enim Nazaræus ex eo, quod Nazaræorum institutum observasset, dicitur; sed quia in multis à suis fratribus separatus fuerat, quare dictum Genesis locum Chaldaica versio habet: [Super virum, qui separatus est à fratribus suis.] *Nazaræi* item appellati sunt Christiani, quia à Mortuis, idest, Idolis alieni, & segregati sunt; mortui enim à Christianis vocabantur Idola. Vide *Mortuus*. Hinc Prudentius, lib. 1. contra Symmachum Gentilium defensorum cecinit:

Jamque ruit paucis tarpeja in rupe retectis
Ad sincera virum penetralia Nazaræorum:

Inter Græcos tamen *Nazaræus* juxta hebraicum sensum pro Monacho accipitur, idest, solus, segregatus &c. [Joannem Andronici filium in Macedoniam abductum, communi assensu, applausuque Regem designat; inito regno, Cantacuzenum in Nazaræorum, sive Monachorum ordinem transtulit, quem mutato nomine Matthæum appellavit. Chalcondila, lib. 1. de reb. Turicis,] qui author sæpè hoc vocabulo utitur ad significandum Religiosum.

NAZARENUS. FR. gentile à Nazareth, ex Hebræo *Nazer*, quod surculum significat, unde postea denominata est Civitas *Nazareth*. Item *Nazareni* etiam quidam sectarii appellati sunt, qui quamvis Christianam Religionem sectarentur, ritus tamen veteris testamenti sequebantur, 24. quæst. 3. can. 39.

NEAPOLIS, Campaniæ Civitas. FR. tempore Rogerii Siciliæ Regis MM. CCC. & LXIII. passus circuibat. Falco Benevent. in ejus chron. ann. 1240.

NEBULO, *as*. FR. verbum, obscurare, & denigrare significat. [Semper cupiunt splendorem, & genus Romani nominis nebulare. S. Victor Uticen. lib. 3. de persecut. Vandal.] de Vandalis loquitur.

NECESSITAS. FR. duplex, simplex, nempè, & conditionalis, can. vasis iræ, 24. qu. 4.

NECESSITOSUS, egenus, & pauper. [Quia missus Imperatoris erat, & capitula ipsius pro defensandis advenis, & necessitosis habebat. Flodoard. lib. 3. hist. Remen. cap. 26.] quod sæpè usurpari videtur à scriptoribus illius sæculi.

NECO. FR. idest, non alo. Gloss. in can. inter cætera, 22. qu. 4.

NECROLOGIUM, νεκρολόγιον, mortuorum catalogus, quo vocabulo usus est Beda in hist. Anglicana, lib. 4. cap. 14. Dicitur etiam *Obitorium*. Item & *Calendarium*, ita Anselm. lib. 1. epist. 21. inquit. [Vir ille, qui à nobis nuper moriens monachum sumpsit habitum, si etiam benedictionem assumpsit; mandate nobis nomen, & diem obitus ejus, ut in nostro Calendario scribatur.

NECROPHORUS, νεκροφόρος, *capulus*, *pollinctor*, *sive* mortuorum delator. Vide *Funerarius*, *Funerator*, *Vorticani*, *Sandapilarius*, *Vespillo*.

NECROTHYTÆ, νεκρόθυται, res mortuis, idest, Idolis sacrificatæ; quandoquidem Idolum mortuum alio nomine appellabatur. Vide *Mortuus*. [Si ergo gulam, & ventrem ab inquinamentis liberamus, quantò magis augustiora nostra, oculos, & aures ab idolothytis, & necrothytis voluptatibus abstinemus? Tertull. de spectac. cap. 13.

NEDFRATRES, luminaria, sive incendium superstitiosum rusticorum in festo S. Jo. Bap. in cujus nocte funis ligabatur ad palum, qua hinc inde agitata, & confricata, eo motu excitabatur ignis, ad quem deinde imponebant stramenta, & similia pabula flammæ, ac cineres conservabant, ad eas in campis dispergendas, erucas frondium derodentes tali cinere necari falsò persuasi; de qua superstitione fit mentio in Synodo à S. Bonifacio Papa Caroli Magni tempore celebrata, ubi his verbis expresè prohibetur: [Sive illos sacrilegos ignes, quos nedfratres vocant.] Aliqui legunt *Netfratres*, alii *Nefratres*, & alii *Nefri*; sed cordatiores *Nedfratres* legere malunt, cùm ex vocibus anglicis *Nood-frier*, idest, necessarius ignis, derivetur, quia illum ad fertilitatem germinum necessarium putabant.

NEGLIGENTIA. FR. sic definitur, Negligentia est noverca Eruditionis, can. nihil, dist. 83. Et ignorantia est mater cunctorum errorum, can. 1. dist. 38.

NEGOTIATIO. Vide *Litteratura*.

NEMOSEUS, nemorensis, seu nemoralis. [In novam thecam nemoseam, honestam, & notabilem sposuimus. In vita Sancti Vinvolei Abb. 3. Mart.

NEMUS. FR. nemo, nullus. [Quia nemus rectiùs custos præponitur vitæ alienæ, quàm qui priùs custos factus vitæ suæ, Ivo Carnot. epist. 213.

Nenia, sive *Nænia*, oratio funebris. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Neocorus. FR. νεωκόρος, templi custos, qui titulus Civitatibus illis tribuebatur, in quibus aliquod celebre templum reperiebatur, quemadmodum fuit illud Dianæ Ephesinæ. Salderus verò credidit ejusdem templi Custodem appellatum fuisse *Neocorum*; sed ex textu Theophylacti, cap. 19. clarè convincitur, ubi ait: [Unde Ephesus Dianæ Neocorus dicebatur:] Licèt verum sit, quòd aliquando adulatoriè hoc nomen Imperatoribus tribuebatur.

Neomenia, νεομηνία. Est nova luna, prima dies lunæ, seu mensis. FR. LXX. quodlibet principium mensis *Neomeniam* verterunt: omne enim mensis principium apud Hebræos venerabatur; sed ab operibus servilibus non cessabant. D. Hieronymus *Neomenias* Kalendas interpretavit. Abulensis verò, & Lyranus, *Novus defectus lunæ* transtulerunt. Vide *Sabbatum trigesimum*.

Neopylax, νεοφύλαξ, custos templi.

Neophylus, νεόφυτος, recens plantatus, nuper genitus, ex νέον, *nuper*, & verbo φύω, *gigno, planto*: inde latini fœtum partum dixerunt. Neophyti à Santo Zenone, serm. 6. ad Neoph. appellantur *Tripondes homines*. Item *Neophytus* aliquando significat hominem ad sacros ordines, vel ad Episcopatum promotum; sic enim verba illa Apostoli, Non Neophytum, ne in superbiam elatus, incidat in judicium Diaboli. 1. Timot. cap. 3.] intelliguntur. Nam in primitiva Ecclesia omnes, & ipsimet Apostoli erant Neophyti, ergo non de Christianis novis in fide ibi Apostolus intellexerat; sed de novitiis in ecclesiasticis ministeriis, quos ad Episcopatum evehi reprobavit. FR. Unde gratis quidem Salelles, tom. 1. de Inquisit. prolegom. 10. n. 6. tanquam summum privilegium Doctoris gentium fuisse exaggerat, quòd idem contra prædictam ejus ordinationem, Sanctũ Publium Melitæ Principem novellum in fide in ejusdem Insulæ Episcopum ordinarat; benè tamen dici posset, esse, nimirum, prædictæ regulæ Apostoli exceptionem, si ille Princeps per saltum ad dictum Episcopatum promotus fuisset. Neophyti igitur dicuntur Laici, qui nullo prævio Ecclesiastico ordine ad Episcopatum promoventur; ex hoc enim capite Neophytus appellatus fuerat Photius in IV. Constantinop. Concil. can. 4. & Patres ibi illius Patriarchalem electionem nullam, & invalidam ob id declararunt, non quia erat fidei, sed ordinum ecclesiasticorum Neophytus; constat enim illum à nativitate baptizatum fuisse, ergo tanquam in administratione Sacrorum novellus, Neophytus appellatus fuit. Idem Photius Neophytus etiam ab Ivone Carnotensi, epist. 285. appellatur. Unde Joannes Papa VIII. quando ad instantiam Augustorum præfatam electionem reinvalidavit, eisdem ita scripserat: [Ut post mortem Photii fratris nostri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem ascendat; sed ex presbyteris Cardinalibus ejusdem Ecclesiæ, vel ex Diaconibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui sub Ecclesia Constantinopolitana consistunt:] ubi *Diaconibus* intelligendum est de Cardinalibus, quia in ordine anteponuntur hìc aliis Sacerdotibus non Cardinalibus. De his in rebus ecclesiasticis tyronibus loquitur can. statuimus, dist. 61. ubi sic inquit: [Ne his regenda Domini Ecclesia credatur, qui legitimarũ institutionum nescii, & totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed à summis volunt habere principium; cum valdè iniquum sit, & absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis] :||: In hoc etiam sensu Casinensis Chronica, lib. 2. c. 41. de Landulpho non in fide Neophyto, sed in rebus ecclesiasticis, à Capuanis in eorum Episcopum electo, ait: [Landulphum quendam de suis nobilibus conjugatum, & Neophytum sibi Episcopum elegerunt.] De his ergo in rebus ecclesiasticis tanquam imperitis est suprà allatus sermo Apostoli. FR. idem insinuare videtur D. Hieronymus, lib. 1. Dialogor. adversf. Pelagian. ubi ad locum illum Apost. alludens, sic inquit: [Vult, ut non Neophytus Episcopus ordinetur, quod videmus in nostris temporibus pro summa eligi justitia. Si baptismus statim justum faceret, & omni plenum justitia, nequaquam utique Apostolus Neophytum refutaret; sed Baptismus vetera peccata conscindit, novas virtutes non tribuit, dimittit è carcere, & dimisso si laboraverit, præmia pollicetur. Aut nullus inquam, aut rarus est, qui omnia habeat, quæ habere debet Episcopus.] :||: Item *Neophyti* vocabulum pro Novitio in Religione usurpatur, in quo sensu Greg. lib. 7. Regist. epist. 120. FR. de hoc sensu clarè in can. sicut Neophytus, dist. 48. ibi enim sic habetur: [Sicut Neophytus dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat eruditione plantatus, sic modò Neophytus habendus est, qui repentè in Religionis habitu plantatus ad ambiendos sacros ordines irrepserit. Ordinatè ergo ad ordines ascendendum est.] Glossa autem in can. Probentur, dist. 48. Secundam hujus vocabuli acceptionem, scilicet, de novello in rebus sacris, non agnovit, dùm ibi tantùm astruit, nempè: [Dicitur Neophytus novellus in fide, vel in Religione.] De Neophytis in fide. Vide *Dominica nova*, *Illuminati*. Eorum processio. Vide *Vesperæ*.

Neophitorum Hæresis. FR. laicorum, seu immeritorum pervicacia, dum simoniacè ad Ecclesiasticas dignitates procurant pervenire, can. quisque per pecuniam, 1. qu. 1.

Nephalius, græcè νηφάλιος, sobrium simul, ac vigilantem significat: [Quippe utrumque significat] inquit D. Hieronymus, epist. 83. ad Oceanum.

Nephesinus. FR. idest, Nepesinus, ex Nepi Civitate, 5. decretal. tit. 33. cap. 21.

Neptunnus. FR. fortassè ex hebraico vocabulo *Nephtul*, quod agonem, seu certamen significat. Calep. in dict. Agon. unde *Neptunnus Enosigæus*, ex eo quia terram quassat, & concutit, dictus fuit.

Nescio Vos. FR. ideſt, non approbo. Gloſſa in can. conſideret, de pœnitent. diſt. 5. Item contemno. Gloſſa in can. hac conſona, 25. quæſt. 1.

Nestoriani. FR. Hæretici: [A Neſtorio Conſtantinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui B. Mariam Virg. non Dei, ſed hominis tantummodò matrem aſſeruit, ut aliam perſonam carnis, aliam faceret deitatis: nec unum Chriſtum in Verbo Dei, & carne credidit; ſed ſeparatim, atque ſejunctim alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicavit, can. quidam autem, 24. qu. 3.] Hi ab Orientalibus *Syrani* communiter appellantur. Vide *Agnoetæ*, *Eutychiani*.

Nete, græcè, Νήτη, eſt altior citharæ corda, quæ acutum reddit ſonum: [Jam hypate quoque, cùm ſit nete contraria, eſt tamen una harmonia. Clem. Alex. lib. 1. ſtromat. c. 5.] Vide *Hypate*.

Netorium. FR. fuſus ad filum ducendum, at corruptè apud Iſidorum *Netorſum* dicitur.

Neuma, græcè νεῦμα, ideſt, nutus; ſed pro ſuavi, ac jubilationis ſpiritualiter prolato cantu uſurpatur, quo vix verba exprimebantur, dum longa pauſa quæque ſyllaba protrahebatur, ita ut ex oris tantùm aperitione, ac per ipſius nutum, & motum intelligerentur verba. Hæc cantus ſpecies exercebatur præcipuè in Natali Domini; hinc recentiores Muſici in eadem nocte brevioribus ſyllabis *Noel* pronuntiant in cantilenis ſacris. Antiquitus tamen in choro *Neuma* canebatur ad Kyrie eleiſon, vel ad dictionem *Hieruſalem*, quia cœleſtis patria contemplabatur. Vide *Noel*. Unde Rupertus, lib. 1. de Divin. off. c. 35. inquit: [Jubilamus magis, quàm canimus, unamque brevem digni ſermonis ſyllabâ in plures neumas, vel neumarum diſtinctiones protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur in gloria] Quæ interjectio ſæpè in cantu *Alleluja* poſt epiſtolam apud Græcos frequentatur.

Neumo, verbum, ideſt, cano neumam.

Nibita. FR. aqua pluvialis. [Nibita aqua ex nubibus facta. Iſidor.] Sed Voſſius meliùs exiſtimat dici *Nivitam*, aquam, nempè, ex nivibus liquefactis; nam, ut ſæpè diximus, in illius Iſidori ſæculis B. pro V. ponebatur.

Niblatus, utitur hac barbara dictione Joannes Diaconus in deſcriptione indumentorum S. Silviæ D. Gregorii genitricis, dum ait: [Ferens in capite matronalem mitram cadentis brandei raritate niblatam, in vita S. Greg. cap. 83. & 84.] ſed mendoſè, dum *Nubilatam* legendum eſt, eratque velum tenuiſſimum capiti ejuſdem Sanctæ involutum ad inſtar turcici vittati, quod Italicè *Turbante* dicitur, ut in ſubjecta ejuſdem Sanctæ figura, videre eſt, quam ex antiqua ejus imagine ſimul cum marito, & filio ad vivum expreſſa, & ab Eminentiſſimo Baronio ad annum 604. adducta, nos ad dictionis exemplum caput tantùm Matris hìc ſupponi duximus.

FR. ſed *Turbante* potiùs videtur fuiſſe pileum turbinatum. Vide *Pileus*.

Nichilianistæ, FR. Hæretici, quorum Auctor fuerat Petrus Abaelardus circa annum 1117. & contra quem ſcripſerat Gualterus à S. Victore, ubi in Adverſarium ita concludit: [Tuo operi non debetur lima, ſed gehenna. Omnis Catholicus, qui legit, non dubitat.] Inter alia enim deliramenta, quæ aſſerebat, erat hoc enorme, quòd, nempè Chriſtus erat nihil, inde *Nichilianiſtæ* ejus ſequaces appellati ſunt.

Nicolai Panes, erant panes ingentis magnitudinis, quorum denominationem à quodam Nicolao Damaſceno Julii Cæſaris familiariſſimo ſumpſiſſe teſtatur Suidas, qui ſolebat has ingentes placentas melle ſubactas eidem Imperatori donare, quo circa ab eodem Cæſare *Nicolai panes* appellati ſunt; ac deinde quilibet magnitudine deformis panis *Nicolai* dictus eſt. Aliis verò placuit etymologiam ab eodem Nicolao derivare; ſed non ab ingenti panis magnitudine, verùm quia ipſemet oblator ingentis ſtaturæ fuerat, vultus, ac morum jucundiſſimus. FR. apud Photium in ejus Biblioth. ubi de Nicolao Damaſceno, de quo etiam mentionem faciunt Heſychius, Joſeph Hebræus, non raro Suidas, & alii: || [Uvas, & mala punica, & ficus, & nuces, omnia intempeſtiva; quin etiam quoſdam inventos mellis favos, & urnam recentis lactis, & nicolaos panes maximos, & mundos, & calidos è regione externa. Palladius in lauſica hiſt. cap. 52.] Ubi colligitur veriorem fuiſſe Suidæ narrationem, dum Palladius ait nicolaos panes eſſe maximos; ſed re vera adhuc ambigitur, an in forma, vel in numero, *Nicolai panes*, quos Palladius recenſet, fuiſſent maximi. Quos tamen panes *Palmulas nicoleas* Athenæus, lib. 14. c. 23. appellavit.

Nicolaitæ. FR. Hæreticorum ſecta in primitiva Eccleſia, à Nicolao Diacono Jeroſolymitanæ Eccleſiæ denominati, qui Hæreſiarcha unà cum S. Stephano, aliiſque ab Apoſtolorum Principe ordinatus fuerat. Actor. cap. 6. cui erat conjuncta in matrimonio pulcherrima mulier, eamque omnibus laſcivire cupientibus conceſſit, 24. qu. 3. can. 39. Hinc in Apocalyp. cap. 2. dicitur: [Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaitarum, quæ ego odi.] Poſtillator Nicolaum hunc Machemetem

metem Pseudo-prophetam fuisse putat, ad can. Non omnes Episcopi, 2. quæst. 7. in fine, cui Postillæ Hugo subsignatur; sed Hugo à S. Victore in ejus Monasticis expositionibus, lib. 6. cap. 3. tit. de Claud. Tiberio Imp. de hoc Nicolao Hæresiarcha loquens, ait fuisse Antiochenum, & in eodem tractatu exposit prior, lib. 9. cap. 9. de Machomete prædicto mentionem faciens, ait fuisse ex Ismaelis progenie. Insuper quasi omnes Historici conveniunt, Machometem, de quo diximus, de anno 630. circiter in ruinam populorum extitisse. Est etiam magis ridicula Benvenuti Imolensis opinio in Commento ad cantum 28. de Inferno Dantis Aligierii, asserentis Machometem fuisse S. R. E. Cardinalem. Aliam fabulam de Machometo narrat Glossator in Clement. tit. de Judæis, & Sarrac. quam ex Hist. Eccl. hausisse asserit, sic inquiens: [In historia ecclesiastica legitur Machometum nutritum fuisse à quodam Clerico nobili Romano, qui cùm tempore Bonifacii Papæ IV. quædam petita impetrare non potuisset, apostatavit à fide, & nutrivit illum cum quadam columba alba, quæ recipiebat grana de aure ejus, & sic erudita per hoc, quod quando volebat Machometus, illa ponebat in publico os ad aurem, & sic dicebat, quòd Spiritus Sanctus alloquebatur, & instruebat illum; iste postmodùm dedit legem Sarracenis, ut hæc in historia Ecclesiastica pleniùs reperiri possunt.

Nicolaus, Νικόλαος. FR. græcè vincens populos interpretatur: quasi Νικῶν λαὸς. [Pheronymus dicitur, qui verum, & congruum sibi fert nomen. Ergo Nicolaus, qui verum, & idoneum actui suo nomen ferre visus est, aptè pheronymus dictus est, Nicolaus, quippè, vincens populos interpretatur; vicit enim, quippè, rectè non sentientes, sed iniquè agentes. Anastas. Biblioth. in 8. Syn. Act. 10] Vide *Pheronymus*.

Nidor. FR. odor assatarum carnium: [Quod irritamenta gulæ non habet, leviori digestione concoquitur; nemo enim uno, aut duobus cibis, hisque vilibus usque ad inflammationem ventris oneratur, quæ diversitate carnium, & saporis delectatione concipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad usum sui pro explenda esurie, quasi captivos trahunt, can. Ne tales, de consecrat. dist. 5.] Et ibi sic Glossa: [Nidor propriè dicitur quidam odor carnium assatarum, nidor est, eo quòd nebula levatur.

Nigella, herba & semen, quod græcè μελάνθιον dicitur, & in officinis *Niella* appellatur. Item papaver nigrum. Vide *Gith*.

Nigellatum, oleum ex nigella confectum, quod etiam Melanthinum, ex græco μελάνθινον dicitur; & ubi vulgata in cap. 28. Isaiæ habet: [Non enim in serris triturabitur Gith.] græca lectio μελάνθιον transtulit. [Quòd si nigellatum habes, mitte nobis per ea vascula, quæ pueris filiis nostris demandavimus. Paulin. epist. 1. ad Severum] cujus olei virtutem Dioscorides, lib. 1. c. 36. satis refert. Malè ergo quidam hunc Paulini locum *Nigellatum* pro vasculo pretioso, ex figulina creta vulgo *Porcellana* intelligunt. FR. sed hanc difficultatem enodat Plinius, lib. 20. cap. 17. ubi sic inquit: [Gith ex Græcis, & alii Melanthion, & alii Melaspermon vocant. Optimum, quàm exactissimi odoris, & quàm nigerrimum. Medetur serpentium plagis, & scorpionum.

Niger, idest, Dæmon. Vide Aquilus in dict. *Dæmon*.

Nigra Processio. Vide *Litania*.

Nigrorum Ordo, Casinenses Monachi, & aliæ Congregationes Ordinis S. Benedicti, qui habitum nigrum ferunt, quo colore induti sunt sæculares Clerici, qui tamen ante regimen Ecclesiæ à Benedictinis diù retentum violaceo colore induebantur. Vide *Clericus*. Nam in transactis sæculis nimis prævaluit in Ecclesia Dei Benedictinorum Religio, habuit enim ex Casinensi Congregatione octo Summos Pontifices præter alios quatuor ex aliis ejusdem Sancti Benedicti Congregationibus; item duo millia Cardinales, septem millia Archiepiscopos, & Episcopos quindecim millia. FR. Item Casinensis Congregatio præter bona stabilia, & Civitates, ac terras, quas possidet in præsenti, alias innumerabiles cũ mero, & mixto imperio possedit, quas oculis quisque percurrere potest in Bullario Casinensi duobus tomis recenter ab Eruditissimo, & in studio antiquitatum consummatissimo Viro, & à me Colendissimo Amico R. Abb. P. D. Cornelio Margarino in lucem edito: ||: Mirificavit enim Benedictinos Deus in terris, & in Cœlis, ubi nobis cogniti ex hoc ordine æternales cives, ex quodam M. S. antiquo monumento in Monte Casino asservato manifestantur: [Sancti Monachi sub regula Sancti Patris nostri Benedicti canonizati sunt numero quadraginta quatuor millia, & viginti duo, quorum quinque millia quinquaginta quinque fuerunt Monachi Sancti Benedicti Monasterii Casinensis, ibidemque sepulti.] Imò Tamburinus Sanctos canonizatos 55700. numerat. FR. sed Joannes Papa XXII diversimodè calculat, sic scribens: [Ego Joannes XXII. extrahi feci de Sanctorum Catalogo omnes Sanctos, & Prælatos, Monasteriaque de Ordine Sanctissimi Benedicti, qui ab ipsius tempore usque ad nostra fuerunt tempora. Invenimus autem ex Sanctissimo illius Ordine Summos Pontifices viginti quatuor: Cardinales ducentos, (*corrige duo millia*) Archiepiscopos septem millia, Episcopos quindecim millia, Abbates quindecim millia, & septuaginta quatuor, quorum confirmatio spectat ad Papam. Sanctos canonizatos quinque millia quingentos, & quinquaginta quinque, exceptis Martyribus, ex quorum numero isti pauci admodum describuntur. Sanctus Placidus Abbas, ac Sanctissimi Benedicti discipulus cum triginta tribus Monachis sub Manuca Duce martyrio coronatur. Sanctus Bertarius Abbas Montis Casini, cum pluribus, penèque innumerabilibus Monachis per martyrium cum Christo gaudent in æternum. Quamplurimi præterea Monachi, & quasi infiniti in Sicilia à Saracenis, & in Monaste-

rio Nonantulano à Barbaris, & in Monasterio Sãcti Vincentii apud Montem Casinum à Scoda Rege Christi Martyres sunt effecti. Sancti Monachi mille, & septingenti, & sexdecim à Rege Josaphat mortui, per martyrium cœlum ascenderunt. Sanctus Porcarius Abbas, cum quingentis Monachis martyrii palmam est adeptus. Sancti Monachi omni perfectione pleni noningenti in Monasterio Benchorensi trucidati. Martyrum Collegio sunt ascripti Sancti Monachi centum, & sexdecim pro Christi fide in Monasterio Turonico martyrizati sunt. Sanctus Aygulphus Abbas cum plurimis sociis suis, & quasi innumerabilibus Monachis in India, in Monteque Tabor, & in Monasterio Lirinensi diversis tormentis, & cruciatibus à Saracenis, Turcisque, ac Josaphat Rege trucidati, cœlo inter Martyres sunt donati. Hos de multis tanquàm Rosarium primitiæ eligimus: cæteri verò præ multitudine à Christo solo numerantur. Monasteria verò Ordinis ejusdem hæc inventa sunt. Abbatiarum triginta tria millia, Præposituraram quatuordecim millia, absque mulierum Cœnobiis. Ut autem brevi cuncta sermone concludã, Romana Ecclesia per quingentos annos ab isto sanctissimo recta est Ordine. Hìc autẽ ista posuimus ad Dei laudem, & gloriam, ad honoremque Sanctissimi Benedicti, ejusq; Sanctissimæ Religionis, & consolationem sub ejus sanctissimo magisterio militantium, ut supradictos Sanctos pro intercessoribus ad Dominũ habentes, ad eorum animentur imitanda vestigia, ut demum ad illorum post mortem mereantur pervenire consortium, & gloriam; ubi æternam cum illius requie fruantur, permaneantque in sæcula sæculorum. Amen. Bullar. Casin tom. 1. const. 41.] :||: Insuper Casinensis Abbas infrascriptis titulis fruebatur, ut ex epistola Imperatoris colligitur, nempè: [Lotharius Dei gratia Romanorum Imperator Augustus Dilectissimo fideli suo Guibaldo Casinẽsi Gerarchæ, & Rom. Imperii Cancellario, & Magistro Cappellano, Principi Pacis. Chron. Casinen. lib. 4. c. 121.] Undè nòn immeritò ea dignitas nedum ab ipsismet Cardinalibus exoptabatur, verùm etiam Abbates Casinenses ad suum Pontificatus apicẽ perducti priorem titulum retinere voluerunt. Baron. an. 1057. n. 12. Quin & Abbas Casinensis consecrabatur ab eodem Pontifice non rarò, ac in Conc. Romano sub Paschali II. de an. 1116. Abbas Abbatum Casinensium Superior declaratus fuit. Quæ omnia siquidem spiritualia, & temporalia, à Deo, & hominibus huic Religioni non alia de causa cumulata, nisi ex Sanctitatis odore, quæ *suaviter* olet, exacta nimirum obedientia, inconcussa observantia, atque profusissimis eleemosynis, qua fragrantia attracti ipsimet Reges, ac Imperatores sceptra, ac diademata deponentes, superstitem vitæ cursum in hoc monastico instituto piè, sanctèque duxere. Igitur eadem devotionis causa sæculares Clerici, ut supradictum est, nigrum habitum susceperunt. Quare hæc sanctissima Religio mater, ac magistra diversarũ claustralium, ac militarium ordinum fuit, atque prima noscitur in Occidente.] Monasterium quoddam in Francia: erat autem de ordine nigrorum. Cæsar. lib. 4. cap. 12. Abbas quidam nigri ordinis. Idem cap. 16.] Eademque causa dicebatur *Umbraticus* Benedictinorum habitus, quemadmodum in vita S. Bercorii Abbatis legitur, idest; [Nequaquam passus est umbraticum Monachos gestantes habitum, absque aliqua ulterius aberrare doctrina.] Eorum Civitatem. Vide *Eulogimenopolis*. Officium B. M. quando, & à quo eis recitari jussum fuit. Vide *Officium B. M. Virg.* Reliqua spectantia ad hunc ordinem. Vide *Siphon*, *Sympæctes*, *Tabula*, *Officialis*, *Te Deum laudamus*, *Temporius*.

NIHIL MIHI CONSCIUS SUM. Fr. Apostoli phrasis 1. Cor. 4. idest, nullius peccati mortalis conscientiam habeo. Glos. in can. Adhuc instant. de pœnit. dist. 3.

NILUS, ejus aquæ quando in vinum mutabantur. Vide *Epiphania*. Ejus vocabuli characteres symbolicè dies unius anni arithmeticè denotant. Vide *Abraxas*.

NIMBUS, propriè significat vittam, seu fasciam auro contextam, quo fœminæ frontem redimebant. [Laminas pertunderent aurium, imminerent frontes nimbis, fuligines oculos inumbrarent. Arnob. lib. 2. [Hinc Plautus *Nimbatam* appellavit meretricem, sed apud Ecclesiasticos Scriptores diadema significat, quod solet addi in Sanctorum Canonizatorum capitibus in forma circulari splendente. [Lumen, quod circa Angelorum capita pingitur, nimbus vocatur. Isid. lib. 19. Etym. c. 31.] Græci in diademate Christi solent inscribere Exodi verba ὁ ὢν, scilicet, *Qui est*, ad significandum, quod Salvator in ea figura expressus, sit idem Deus, qui Moysi apparuit. In aliquibus antiquis picturis ad capita figurarum depicta perspiciuntur diademata in quadrata forma, & Jo. Diaconus in vita S. Gregorii, lib. 4. cap. 33. ejus significatum ita declarat: [Circa verticem verò tabulæ similitudinem, quod viventis insigne est.] Imperfectum enim vitæ præsentis statum contingentiarum angulis refertum, ut Angelus Rocca exposuit, denotat, & econtrà rotundum diadema symbolum perfectionis est. Aliud autem significatum affert Durand. lib. 1. cap. 3. ubi sic ait: [Cum aliquis Prælatus, aut Sanctus vivus pingitur, non in forma scuti rotundi, sed quadrati corona ipsa depingitur, ut quatuor cardinalibus virtutibus vigere monstretur.] Ac adhuc Romæ in variis Ecclesiis similes figuræ cum diademate quadrato pervetusto musivo formatæ cernuntur, veluti in Ecclesia Sanctæ Praxedis ad tribunam, ubi est effigies Paschalis Papæ primi, qui in cardinalatu fuerat ejusdem Ecclesiæ titularis, illamque restauraverat, ornavitque. In via Numentana extat adhuc effigies Honorii primi Papæ, & nos supra in dict. *Baculus* attulimus similem S. Gregorii Papæ. FR. similem etiam pervetustam S. Gregorii præfati figuram adducit Baronius ad annum 604. de qua pictura prædictus Jo. Diaconus in

in vita S. Greg. lib. 4. cap. 84. loquens, excusat præfatum Pontificem à vanitatis nota, quòd nempè, se vivum permiserat depingi: & sic inquit: [Ex quo manifestissimè declaratur, quia Gregorius, dùm adhuc viveret, suam similitudinem depingi salubriter voluit, in qua posset à suis Monachis, non pro elationis gloria, sed pro cognitæ districtionis cautela frequentiùs intueri. [Et sub qua ejus similitudine hoc disticon inscribere curavit.

Christe potens Domine nostri largitor honorum,
Indultum officium solita pietate guberna.

In tribuna Ecclesiæ S. Cæciliæ Transtiberim prædictus S. Paschalis I. musivo opere se vivum effigiari fecit, ejusdem Ecclesiæ formam in manu gestans, & cum eadem quadrata corona in capite, hancque inscriptionem posuit.

Hæc domus ampla micat variis fabricata metallis,
Olim quæ fuerat confracta sub tempore prisco,
Condidit in melius Paschalis Præsul opimus:
Hanc aulam Domini firmans fundamine claro,
Aurea gemmatis resonant hæc dindima templis.
Lætus amore Dei, hìc conjunxit corpora sancta
Cæciliæ & Sociis, rutilat hìc flore juventus,
Quæ pridem in Cryptis pausabant membra beata.
Roma resultat ovans semper ornata per ævum.

Nimerezet. Vide *Maledictio pessima*.

Nisan. FR. primus Hæbræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul.*

Nisus, avis. Vide *Haliæetus*.

Niza, prunum, fructus, species. [Et attulit quidam frater nixas siccas. Pelag. lib. 5. de vitis Patrum num. 65.] Cujus etymon sic Isidorus explicat:] A multitudine enixi fructus nixam appellant, lib. 17. cap. 7.

Nobilissimus, etiam apud Cræcos Νωβελισσίμος in eorum Cæremonial. in quo præscribitur benedictio Nobilissimo danda in ejus coronatione. Erat dignitatis titulus, qui ad Imperatoris filios minores, & ad ejus conjunctiores consanguineos spectabat. [Ad libidines cùm esset pronus, tres uxores duxit, & ex prima quidem Leonem filium suscepit, quem Imperii nomine decoravit; ex aliis verò Christophorum, Nicephorum, & Nicetam habuit, quorum primos duos Cæsares coronavit: Nicetam autem etiam coronavit Nobilissimum. Zonara de Constantino Copronymo agens.] FR. Glossator in can. 2. dist. 63. ubi in textu legitur:] Ad Basilium Imperatorem, & ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos &c.] parùm ille in historiis versatus se ostendit; nesciens, quòd Impp. viventes solebant filios Augustos coronare: hinc impéritè glossavit, inquiens: [Filii Imperatoris dicuntur etiam Augusti, quia sperabatur, quòd essent futuri Imperatores, & quasi per augurium hoc sperabatur. Vel sicut Imperator dicitur Augustus, quia illius propositum debet esse, quòd augeat; sic & filius potest dici Augustus, quia & hoc propositum debet habere, cùm habeat Imperium:] sed tantum abest, quod filius Imperatoris non poterat dici *Cæsar*, nisi à Patre declarabatur, ut suprà ex Zonara habetur. [Leonem &c. quem Imperii nomine decoravit,] idest, Cæsaris, sicut hodie futurus Imperatoris successor *Romanorum Rex* solet appellari. Vide Jurisconsult. in l. 3. de nat. rest. Vide etiam Baron. ad an. 336. num. 25. Prima hujus tituli *Nobilissimi* mentio in consanguineis Constantini Magni. Vide Baron. an. 336. n. 25. & 26. Imò antiquior inscriptio adducitur ab Auctoribus, ubi Valerius Junior. de an. 260. cum Nobilissimatus titulo decoratur. Meursius in suo Glos. Græco barb. refert, Constantinum, Liciniumque nobilissimos appellatos fuisse. Vide etiam Landeber. in Ammian. lib. 14. Atque Didacus Lequile in tract. de Fam. Austriaca, tom. 1. dilemma 3. n. 11. refert in inscriptione Magni Constantini has notas: [Et Julianus Nobilissimus Cæsar.] Quinimò hic titulus etiam fœminis filiis, ac descendentibus ex Imperiali familia tribuebatur, & de Marina nobilissima Arcadii Imp. filia agit Cedrenus. Itaque nobilissimum purpurea indutum fuisse toga, cujus limbum auro intextum, sedisseque supra Præfectos, Zonara lib. 2. testatur. Vide *Porphyrogenitus*.

Nocticula. Vide *Noctiluca*.

Noctiluca. FR. sic appellatus est lunaris Planeta, quem Joannes Sariberiensis *Heram Dianam* vocat lib. 2. cap. 17. In aliquibus Codicibus mendosè legitur, *Herodiades*, *Homodiana*, *Herodes*, & *Nocticula*. Vide *Panagia* in fine.

Nocturnus, tertia Matutini pars; antiquitus enim ad instar militum excubitorum noctem trifariè dividebant Ecclesiastici; terque ad orandum surgebant, & in qualibet vigilia noctis unum nocturnum recitabant, ac diluculò laudes persolvebant. D. Hieronym. epist. ad Eustoch. At tepescente Ecclesiasticorum observantia tres simul nocturni cum laudibus recitari cœperunt. Tres nocturni triplicem Ecclesiæ statum denotant, naturalem, scilicet, legalem, & Euangelicum, ideò in tertio dicitur Euangelium; sive tres Christi in horto orationes significant. Mast. de pass. Christi, lib. 1. cap. 4. Hæ quatuor matutini partes, inclusis laudibus, ab Hugone de S. Victore *Canticinium*, *Intempestum*, *Gallicinium*, & *Antelucanum* appellantur juxta noctis divisionem. Vide *Nox*. In diebus autem ferialibus unicum nocturnum duodecim psalmorum recitatur, quia semel Monachis apparuit Angelus duodecim psalmos canens, quos sigillatim cum Antiphona *Alleluja* terminabat, Cassian. lib. 2. Instit. Cœnob. cap. 4. De qua visione etiam mentionem facit Turonen. Synodus: quæ ideò ordinavit, ut in ferialibus duo-

duodecim recitentur psalmi, & eundem ritum observandum declaravit Greg. VII. in can. In die de consecrat. dist. 5. FR. Monachale tamen officium quatuor habet nocturnos. Nocturnæ convocationes. Vide *Vigilia*. Cætera. Vide *Matutinum*.

Noel, hæc vox gallicè *Natalem* significat, ideò in cantilenis noctis nativitatis Domini iterari solet; sed *Nohe* proferendo. Alii tamen à Neuma, ut suo loco dictum fuit, deduci putant.

Noetiani. FR. Hæretici. [A quodam Noeto vocati, qui dicebant, Christum eundem esse ac Patrem, & Spiritum Sanctum; ipsamque Trinitatem in officiorum nominibus, non personis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, quia Patrem passum dicunt. Sabelliani ab eodem Noeto pululasse dicuntur, cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cujus nomine maximè innotuerunt, unde & Sabelliani vocati sunt. Hi unam personam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti astruunt, 24. quæst. 3. can. 39.] & can. His qui baptisma, 1. qu. 1. Qui etiam ex eo quia in personalitate unitam, & non distinctam Trinitatem prædicabant, *Unionitæ* appellati sunt, de quibus Prudentius in tit. contra Unionitas cecinit.

Cede profanator Christi, jam cede Sabelle,
Depositorque Patris, Natique insane negator.
Nonne Patrem violas, dùm natum scire recusas?

Natum, idest, Filium intelligit, & non Patrem natum, ut quidam hæreticaliter Prudentii sensum ex ignorantia construxit.

Nohestan, hebraica vox, quod æneum opus significat, unde in Sacra Scriptura ita vocatur æneus serpens à Moyse in deserto erectus, & deinde ab Ezechia Rege confractus, ut aboleret Hebræorum idololatriam, quem illi offerentes sacrificia, & incensum adorabant. [Vocavitque nomen ejus Nohestan. 4. Regum, cap. 18. [Quod nomen à Rege ex contemptu inditum fuit. FR. Alii tamen ad hebræum textum meliùs se conformantes, *Neusthan* legunt.

Nola. Vide *Campana*, *Tintinnabulum*.

Nolarium, campanarum turris, de quo vocabulo sæpè Romanus Vaticanæ Basilicæ Canonicus, qui tempore Calixti III. de prærogativis ejusdem Basilicæ scripserat. FR. in Ecclesia S. Mariæ ad Martyres Romæ reperitur talis memoria de anno 1270. [Factæ fuerunt Nolæ, & Nolariũ: apud Torrig. de cryptis vatic. secunda impress. pag. 561.] Vide *Campanile*: ||: Mahometani tamen loco campanarum in altissimis, ac cylindraceis turribus ad Meschitas contiguis solent in earum culminibus quinquies in die conclamando ad superstitiosas preces deperditum populum convocare, & in die Veneris, qui semper est festivus penès ipsos, conduplicatis vociferationibus dant prædicta signa. Parùm quidem informatum in hoc se præbuit Hieronymus Dandinus in ejus Itinerario ad Montem Libanum, dum asseruit, Mahometanos septies in die ad instar Ecclesiasticorum Christianorum orare, quod falsum quidem est; nam ad preces solùm illi convocantur ad auroram, ad meridiem, ad Vesperas, ad Solis occasum, & ad primam noctis horam transactam. Quin etiam malè quasdam preces arabicas descripsit ibidem Dandinus, ac pejùs interpretatus est. FR. Quo ad vicissitudines Mahometanarum precum fusè habetur ex Glossa in Clement. de Judæis, & Sarac. his verbis: [Quælibet Mesquita habet unum Sacerdotem de primis, & unũ Ministrum, qui vocatur Muerdem, quod sonat preco, qui supplet defectum campanarum, quas licèt Sarraceni multùm comendent, quia tamen Christiani in eis habendis prævenerunt, nolunt eis uti.] Sed alia ratione in Turcico Imperio prohibitas esse campanas in dict. *Campana*, jam ostendimus: sequitur itaque Glossa, inquiens: & [Illius preconis officium est: quia horis, de quibus infrà dicetur, ascendit turrim Mesquitæ, quadratam, in qualibet parte sui fenestram magnam habentem, & ad illarum quamlibet clamat obturatis auribus cum digitis, ut vox fortiùs resonet in sua lingua verba hæc sonantia: nil aliud posse, nisi Deus, & Machometus ejus nuntius: venite ad orationem faciendam in relevationem peccatorum nostrorum: & postea submittit, legalip alle allah, quod est dicere, non est alius victor, nisi solus Deus. (*Hæc arabica verba, ultimo dempto, sunt malè allata*) & hæc verba omnes milites Sarraceni portant in scutis suis: & adhuc submittit, Deus est omnipotens. Horæ autem, quibus hoc facit (de quibus infrà sequitur) sunt quinque. Prima est in Aurora, quam vocant Zalaraxophi, quæ est dicere Oratio matutinalis. Et fortè hæc fuit causa erroris hujus verbi secundùm eum malè recepti, cùm ab illo precone profertur (*idest, secundùm eum, qui Glossatori retulit, quem antea nominaverat*) Secunda hora est in tertiis. Tertia in Vesperis. Quarta in Completorio, quæ resonat in cœna. Quinta in crepusculo noctis, quæ sua lingua resonat in tenebris; & qualibet istarum horarum Saraceni faciunt certas genuflexiones: sicut de sero nos facimus ad laudem Virginis.

Noluntas, voluntatis negatio. [Itaque cùm dissentimus ab eo, quod accidere nolumus, talis noluntas metus est: cùm autem dissentimus ab eo, quod nolentibus accidit, talis noluntas tristitia est. Divus Augustinus de Civitate Dei, lib. 14. cap. 6.

Nomen. FR. idest, error; [Et metueret tanti nominis debitor navigare, can. advocavit, 24. q. 1. Ideò nisi ejus nomine refutato, cæterisque consortibus hujus erroris, cum nullo prorsus eorum participare mensæ Dominicæ puritatem, can. Ne quisquam, 24. qu. 2.] Ubi Glossa per *Nomen* errorem intelligit: ||: Mos est recitare in sacrificio nomina offerentium, pro quibus preces funduntur:] Ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia facta, nondum exomologesi finita, nondum manus eis ab Episcopo, aut Clero imposita, Eucharistia

ristis illis datur. Cyprianus, lib. 3. epist. 14. Energumenum, qui ab erratico spiritu exagitatur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione est recitandum; Concil. Iliberit. c. 29.] In ritu græco, dum præparatur panis in Altariolo pro sacrificio, ibi dum ministri seligunt aliquas particulas, nominantur personæ secundum intentionem, tàm vivæ, quàm defunctæ, imponendo unam particulam in patena pro quocumque nomine, quæ omnes deinde consecrantur. Hoc enim fit, quia multi panem pro sacrificio offerunt, & cum non possit tota illa quantitas consecrari, sumitur ex quolibet pane una tantum particula. Vide *Canon Missæ. Diptychum Oblatio*.

NOMENCLATORIS PAPÆ OFFICIUM. Vide *Saccularius*.

NOMICUS, Νομικὸς, legis doctor, qui Νομοφύλαξ, idest, legū custos etiam dicebatur. In vitis tamen Patrum significat dispensatorem, fortasse quia in distributione leges monasticas præscriptas observabat. Alii putant fuisse Cantorum Præfectum.

NOMOCANON, νομοκάνων, distributio, sive collectio canonum, vox à Balsamone usitata. Νόμος enim græcè, latinè legem significat.

NOMOTHETA, νομοθέτης, legislator, legum promulgator. Item Legislator.

NOMOPHYLAX. Vide *Nomicus*.

NONA HORA. Vide *Horæ Canonicæ*.

NONNA & *Nonnas*, antiqua Monialis, quam Galli *Nonne* vocant [Monachi, & Nonnæ. In Synod. Confluentiæ.] Vide *Nonus*.

NONNATUS. FR. ita cognominatus est S. Raymundus Cardinalis, quia non natus est; sex ex latere mortuæ matris chirurgicis instrumentis extractus fuerat.

NON NEGO. FR. idest permitto.] Imperatori non dono, sed non nego. can. tributum. 11. quæst. 1.

NONNUS, Monachus antiquus: [Juniores priores suos Nonnos vocant. In Reg. S. Benedicti.] Vide *Nonna*.

NOO, si tamen non sit error scriptorum, pro nugo, [Dum hinc inde discurrerent cum ludentibus, & cachinnantibus pueris choros ducentibus, & frivola quædam, & scurrilia noarent. Petr. Damian. lib. 4. epist. 17.] Ubi Constantinus Cajetanus legit *Boarent* pro *Noarent*: ego tamen *Nugarent* corrigendum puto.

NORAX. FR. peccator in Isidori Glossa exponitur; alii tamen *Noxas* melius legunt.

NOSOCOMIUM, Νοσοκομεῖον, Hospitale. [Et primò omnium Nosocomium, idest, languentium villam instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus, atque inedia miserorum membra refoveret. D. Hieronym. epist. 39.] FR. de hoc vocabulo fit mentio in l. illud, §. 1. & in l. pen. C. de Sacrosanctis Ecclesiis & in Authent. de alien. & emphy. §. Emphyteusim per totum; licet in aliquibus exemplaribus mendosè habeatur; cujus synonima. Vide *Brephotrophium. Hospitale. Orphanotrophium. Xenodochium*.

NOTA, cicatrix, Glossa in can. Monachus, dist. 77. Vide *Notatus*.

NOTAMEN, nomen, notatio. [Pro foribus autem petræ, scilicet, superpositæ præfixa erant notamina, quorum interius busta jacebant. In translat. S. Benedicti Abb. 21. Martii.

NOTARIATUS. Vide *Tabellionatus*.

NOTARIUS, Officium Ecclesiasticum in primitiva Ecclesia institutum, quod per multa sæcula duravit, quorum Collegiū *Schola Notariorum* dicebatur; de qua sæpè mentionem facit in ejus Registro D. Gregorius Papa I. Erant tamen duplicis generis; alii Ordinarii, & alii Regionarii, hi curam habebant Ecclesiæ Romanæ patrimonii, & sæpè ad majores dignitates promovebantur juxta eorum meritorum, servitiorumque exigentiam. FR. *Notarius* dicitur à Nota. Glossa in can. Monachus. dist. 77. Vide *Exceptor. Graphio. Protonotarius. Scriniarius. Tabellio*. Item notandum, quod quando in Menæo Græco fit mentio SS. Notariorum, intelliguntur SS. Martyres Marcianus, & Martyrius, non quod officium Notariatus exercuissent, ut nonnulli crediderunt; sed quia fuerunt lectores. Ideò in Martyrolog. Roman. sub eadem die 25. Octobris dicitur, quod Martyrius fuerat Subdiaconus, & Marcianus cantor. Sed Subdiaconus est Lector apud Græcos, idem etiam Cantor, quem Latini *Confessorem Psalmistam* dixere, ut in dict. *Confessor*. §. Tandem Confessor, diximus. Itaque *Lector*, & *Notarius* erant synonima in Ecclesia Romana, ut colligitur ex can 9. dist. 77. ubi sic habetur [Monachus verò Novitius morum honestate fulcitus, continuò Lector, vel Notarius, aut certè defensor effectus, post tres menses existat Acolytus &c.] & ibi Glossa pro *Defensore* exorcistam intelligit. Igitur dùm Menæus græcus Sanctos Marcianum, & Martyrium Notarios appellat, & Martyrol. Rom. eosdem Subdiaconum unum, & Cantorem alium vocat, & Lector, Subdiaconus, & Cantor, & Notarius promiscuè nonnumquam accipiuntur; intelligendum ergo est, hos Martyres non officium notariatus, sed ordinis exurcuisse: confirmatur præterea ex Balsamone, qui Notarium à notis musicalibus, sive Lectores à perlegendis notis appellat in can. 62. Trull. de his duobus Sanctis Martyribus agens his verbis: [Quæ fiebant in Sanctorum Notariorium festo à Notariis pueros docentibus, cum scenicis personis forum obeuntibus, ante aliquot annos exoluerunt Sanctissimi illius Domini Lucæ Patriarchæ decreto] Sed Notarios pro Ludimagistris numquam legisse memini, hinc asserere inducor fuisse hos cantores, sive lectores, ut supra visum est, qui pueros notas canendi docebant, & aliquas cantilenas cum scenicis personis forum obeuntibus canebant. Hinc fortasè eadem erat Romæ *Schola Cantorum*, ac *Schola Notariorum*. Nam Notarii Regionarii, qui Acta Martyrum scribebant, non erant plusquam septem, totidemque Diaconi Regionarii, ac defensores Regionarii, si ergo isti septem Regionarii

rii Notarii scholam habebant, quare non de septem Diaconibus, defensoribusque scholas habuisse dicatur? Quid autem D. Gregor. in suo regist.lib.4.epist.14.ad Jo. Archiepisc. Raven. intelligat per illud adagium, non facilè percipitur, dum inquit: [Deindè grave mihi est, quia irrisiones illas, quas habere Notarii adhuc pueri solent, usque hodie frater meus Joannes in lingua sua retinet.] Et inferius [Emenda illos mores Notarii.] Quos inquam mores pravos solent adhuc pueri Notarii habere? Quare puto de Bajulis potius esse sermonem, qui linguæ libertatem, & offensivos morum terminos habere solent, & maximè in pueritia; Notarii enim dicebantur etiam Bajuli, si Glossario Basil. credendum sit à Calepino in dict. *Notarius* adducto. Notarii officium, idest graphium, potest in diebus festivis exerceri, quod servile non est. Ita Vestrius de stylo Datariæ: errat tamen Glossa in etymologia hujus nominis.

Notatus. FR. aliqua nota infamis [An verò notatus aliquis sit, & reprehensibilis, can. si testes omnes 4. quæst.2. & 3. §. Item testium.] Quare cicatrix in facie ad reminiscentiam alicujus infamiæ *Nota* dicitur. Vide *Nota*. Et excommunicare est infamia notare. Vide *Noto*.

Nothotrophium νοθοτροφεῖον, locus ubi aluntur spurii tantùm.

Nothus. Vide *Mauzer*, *Tremuis*.

Noto. FR. excommunico. [Illicita ergo excommunicatio, (ut ex præmissis apparet) non lædit eum, qui notatur: sed illum, à quo notatur.] Et inferius [Sicut ab imprudentibus familiæ potentum pro peccatis dominorum consueverunt notari, can. certum est, 24. qu. 3.

Notoria, ita vocabatur epistola, vel accusatio, qua delictum judicibus denunciabatur, sive citatio sub pœnis &c. [Circumcelliones quosdam clericos Donatistas cura eorum, qui publicæ disciplinæ inserviunt, præmissa notoria, ad judicia, legesque perduxit. August. epist. 160. Qui non accusantibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præsentari videntur examini. Idem epist. 159.] Vide *Elogius*.

Notorium, FR. dupliciter dicitur, vel per confessionem delinquentis, vel per sententiam. Glossa in cap.7.de cohabit. Cler. & Mulier. Vid. *Diffiteor*. Differentia autem est inter notorium, & publicum, nam notorium licèt publicum dicatur, publicum tamen non semper dicitur; ratio enim differentiæ est, quia notorium tunc dicitur, quando nempè adest evidentia facti; publicum verò ex sola fama non raró dicitur, argum. ex cap. 8. ejusdem tituli.

Novale. FR. dicitur terra de novo culta, & redacta ad agriculturam, quæ nunquam fuerat culta in memoria hominum. Glossa in cap. 1. de verbor.signif.& Innocent.III. in 5. decretal.c.21. *de verbor. significat.* inquit [Quid per novale vocabulum intelligi debeat, tua fraternitas requisivit. Licèt autem quidam dixerint, quod novale sit terra præcisa, quæ anno cessat:] Hæc assertio habetur in ff.de verbor.signif.l.sylva cedua, §.penul. Sequitur ibid. Innocentius. [Aliis asserentibus, quod ex sylva, quæ arboribus extirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur: quarum utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur.] Hæc secunda assertio invenitur in l.illam, ff.de termino, mo.l.ult.§.antepen.Sequitur idem Innoc. [Nos igitur inquisitioni tuæ Reverentiæ, quum eam credimus, prædecessorum nostrorum intentionem fuisse, cum piis locis indulgentiam de novalibus concesserunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset.] Hæc autem Innocentii opinio confirmatur Hierem. cap. 4. ubi habetur: [Hæc dicit Dominus viro Judas, & Jerusalem, novate vobis novale, & nolite sedere super spinas,] nam terra quæ spinas germinat, inculta est.

Novatiani. FR. Hæretici, à Novato Presbytero Rom. qui contra Cornelium Papam se erexerat, conatusque est ex cathedra eum deponere, apostata effectus, jam baptizatos rebaptizabat, 24. qu. 3. can. 30. Vide *Cathari*.

Novecuplum. FR. multiplicatio unitatis per novem vices, sic in legibus Visigothorum; sed potius *Novuplum*, sicut *Decuplum*, & *Septuplum* &c. dicendum esset.

Novemdial. Vid. D. Aug. in dict. *Missa defunctorum*.

Novercor. FR. Esse contrarium, & malignum ad instar Novercæ, translativè adversari significat, sic Negligentia eruditionum Noverca, idest, contraria dicitur. Vide *Negligentia*. [Fortuna sibi novercante &c. captus est. Anonym. Casin. Monachi Chron. an. 1205.

Novitiolus, Neophytus, sive potiùs Catechumenus. [Sed præcipuè novitiolis istis iminet, qui cum maximè incipiunt divinis sermonibus aures erigere, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant. Tertullian. de pœnit. cap.6.] Vide *Catechumenus*, *Neophytus*.

Novitius. Vide *Neophytus*.

Nox. FR. cujus sunt quatuor partes, *Conticinium*, *Intempestum*, *Gallicinium*, *Antelucanum*, Gloss. in can. superveniente, 1. qu. 1. Sed Isid. lib. 5. etym. septem partes dividit, nempè *Vesperum*, *Crepusculum*, *Conticinium*, *Intempestum*, *Gallicinium*, *Matutinum*, & *Diluculum*, de quibus disertè Archidiac. in d. can. superveniente. Vide *Nocturnus*. Et meliùs Censorinus de die natal. cap. 24. & ibidem Lindembrogius.

Noxa, & *Noxia*. FR. verba inter se significatus differentis, quod explicatur hoc versu.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

§. noxa. Instit. de noxal. act. Gloss. in cap. consuluisti, de regular. & transf. ad relig.

Noxas. Vide *Norax*.

Nudipedalia, ita vocabatur ritus ille antiquorum, cùm in signum pœnitentiæ nudis pedibus in processionibus, vel aliis ecclesiasticis, publicisque functionibus incedebant. Tertull. in Apolog. cap.4.

cap.4. & in lib. ad Uxor. D. Leo Papa, serm.4. de jejun. sept. mens. D. Hieron. in c. 2. epist. ad Galatas. Quod etiam Hebræos occasione luctus, & pœnitentiæ observasse Joseph. Hebr. testatur. Imò & Gentiles ad impetrandam pluviam. [Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis. Tertull. advers. Gentes c. 40.

NUDUS. Vide *Investis*.

NULLIFICAMEN, nihileitas, nihilipenditas, epitethum, quod Tertullianus Christo crucifixo tribuit, quia ad nihilum redactus erat. [Nullificamen populi Christus crucifixus, lib. 3. contra Marcion. c. 7.

NUMERARIUS, Arithmeticus, Computista. [Quod Bonifacii numerarii nostri suorum aliquid apud te interesse audivimus. D. Greg. in Registr. lib. 10 c. 16.] Vide *Arithmetica*.

NUMERORUM LIBER sacræ Bibliæ. Vide *Arithmus*.

NUMERUS. Vide *Litteratura*.

NUMISMA SACRUM, quod solent fideles in coronis appendere, incœperunt de anno 1566. qua occasione. Vide Famianum Stradam de Bello Belgico, lib. 5. decad. 1. Quamvis antiquior fuerit devotio numismatum sacrorum ex plumbo, vel stanno in peregrinorum pileis, quæ Romæ illis vendebantur, scilicet, de anno 1200. ut ex epist. 533. Innocentii Papæ III. colligitur, in quibus ex una parte erat effigies Vultus Sancti, ideò in ejus epist. ait: [Vendentes Veronicas,] & in ejus Bulla. Imò apud Robertum Montensem Abbatem in supplemento ad hist. Sigiberti legitur B. Virginem de anno 1183. cuidam fabrolignario apparuisse, eique sacrum numisma reliquisse, in quo erat effigies S. Salvatoris, insculpta, & in ejus circuitu legebantur verba: [Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem,] cui etiam jusserat B. Virgo, quòd Episcopo Podiensi id deferret, ut per ejus Diœcesim omnibus simile numisma deferre secum mandaret, ad fruendam quietem, & pacem: quod exequutum fuit, atque ex tunc extingui cœperunt dira bella, quæ diù totam Europam afflixerant. Vide *Agnus Dei*, *Bulla*.

NUMUS. Vide *Moneta*.

NUNC DIMITTIS, canticum ad Completorium. Vide *Canticum*.

NUNCIUS. FR. dicitur procurator, seu agens: [Ut pro Bordinatis, qui fuerint in ipsis loci præd. per ipsorum nunciorum manus destinentur, in Bul. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatic. pag. 508. secund. impress.

NUNDINÆ. FR. quæ sint, habetur in ff. de Nundinis. Qui nundinas impetrat, facit in præjudicium multorum, unde breviori tempore hoc privilegium amittit, cùm sit odiosum; secùs si fiat in præjudicium singularis personæ. Postillator. in can. privilegia, 26. qu. 2. Vide *Catabulum*, *Internundinium*, *Mercada*, *Panegyris*, *Torneta*.

NUPTA, ponebatur ei velum in capite. Vide *Mavortes*: & annulus in digito. Vide *Annulus*.

NUTRIMAS. FR. nutrimentum, pabulum, cibus; l. de nonis, & decimis. De decimis.

NUTRIX, dicitur Ecclesia. Vide *Ecclesia*. FR. Quare christianæ nutrices Judæorum infantes lactare prohibentur. Vide cap. 13 lib. 5. decretal tit. 6

NYCTAGES, & *Nyctazontes*, Νυκταγέγοι, Νυκτάζοντες, Hæretici, ita appellati, ex eo quia nocturnas vigilias, precesque damnabant, can. Quidam autem, 24. quæst. 3. & Isid. lib. 8. cap 1. Qui etiam *Lethargici* dicebantur.

NYCTASTRATEGUS, Νυκταστρατηγός, Nocturnus Strator, sive Capitaneus, Romæ Præfectus vigilum dicebatur.

NYCTICORAX, Νυκτικόραξ, nocturnus Corvus. Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Psal. 101.] Noctuam volucrem communiter intelligunt Expositores. S. Paulinus epist. 26. Nycticoram legendum docet ex græco Νυκτικόρη, idest, nocturna pupilla, quia ejus pupillæ noctu tantùm vident. Noctua siquidem nullam prorsus cum corvo similitudinem habet.

NYMPHA, νύμφη, locus Romæ in via Cornelia 13. mil. pas. ab Urbe distans. Baron. in notis ad Martyrol. 19. Januar. FR. Item *Nympha*, viri nomen; licèt D. Ambrosius fœmininum esse crediderit, ubi Apostolus ad Colossen. c. 4. ait: [Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam.] Nihilominus manifestatur esse marem; in textu enim græco, & arabico, in quibus idiomatibus pronomen *Ejus* est differens masculinum à fœminino; in græco αὐτοῦ, & in arabico *Baitu* generis masculini legitur, quod ex Theophylacto confirmatur, qui ait: [Nympha vir egregius erat, qui & domesticos omnes fideles haberet.] Haud absimilis error ex ore cujusdam egregii nostri temporis Concionatoris auditus est, qui dixerat *Scapulam*, cui Tertullianus scribebat, nobilissimam Romanam matronam fuisse; quasi deficerent inter Romanos similia nomina fœmininæ vocis, significationisque masculinæ, ut *Aquila*, *Catilina*, *Numa*, *Agrippa*, & similia, quin & multi Romani vocati sunt *Scapulæ*, ut Annius Scapula homo Provincialis, & equestris, maximæ dignitatis, ac gratiæ, familiaris Q. Cassii Proprætoris, in cujus tamé necem cum aliis conjuraverat. Hirtius commentar. 4. Cornelius Scapula Consul anno V.C. CCCCXXVI. Livius, lib. 8. Hostorius Scabula bello egregius Britanniæ post Plautium sub Claudio præfuit. Tacitus, lib. 12. & in vita Agricolæ Institution. lib. 3. c. 9. licèt in aliquibus Codicibus appelletur *Asterius Scapula* pro *Hostorio Scapula*. P. Quintius Scapula cum cœnaret apud Aquilium, repente expiravit. Plin. lib. 7. c. 53. T. Quintius Scapula author, & concitator belli in Hispania cum Q. Aponio, à quibus expulsus est Trebonius Proconsul à Cæsare ulteriori Hispaniæ præfectus, cujus exitus traditur Commentar. 6. & Dio lib. 43. Item Tertullo Scapulæ scripserunt Marcus, & Commodus Impp. teste Marcello de offic. Præsidis. Scapula cui librum direxerat Tertullia-

lianus, pro Christianis erat Carthaginis Præses, qui censetur cognominatum fuisse Tertullum.

NYMPHÆUM. Fons ad Ecclesiæ januam, ubi manus lavabant Christiani, antequam ad orandum ingrederentur. [Nymphæum, & triporticum ante oratorium Sanctæ Crucis. Anast. Biblioth. in Hilario,] de quo passim idem Author.

NYMPHIUM. FR. locus fontis, sive alterius rei intra Monasterii septa, de quo Joannes Diaconus in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 83. Non verò locus pro mulieribus destinatus, quemadmodum falsó existimavit Joannes Mabbilon Benedictinus Monachus in notis ad prædictam vitam; mulieres enim intra Monasteria non habebant ingressum, & quod intra Monasterii atrium fuisset nymphium, ex ejusdem Joannis verbis ibidem manifestatur, ubi sic inquit: [In cujus Venerabilis Monasterii atrio jussu Greg. juxta nymphium duæ Iconæ veterrimæ artificialiter dispositæ usque hactenus videntur.

NYSSA, Νύσσα, terminus, meta, & septa; undè *Incitare equum juxta nyssam* proverbialiter, pro eo, qui in discursu extra terminum propositi digreditur; ideò monetur, ut incitet discursum juxta nyssam, idest terminum. [Incita equum juxta nyssam, & de festo discurre. D. Greg. Nazian. in serm. Paschæ.] Ac idem adagium sub nomine *Metæ* replicat in serm. Nativitatis Domini inquiens: [Ne velut equi fervidi, & intractabiles posteaquam rationem, & sessorem excusserimus, & religiosam cautioné pulchrè nos septis cohibentem, procul à meta curramus.] Vide *Meta*. FR. puto, quod à *Nyssa*, nempè, septum, etymon trahat *Nassa* latinum, italumque vocabulum boseptum, scilicet, ex viminibus contextum, intra quod capiuntur pisces.

NYSUS. FR. vox Syracusana, idest, claudus; ideò Syracusani Bacchum *Dionysum* ex Διὸς & Νύσος, idest, Juppiter claudus appellabant. Nam, ut refert Nonnus in Dionysiacis.

——— Capiens Atlantide cretus
Hinc Bacchum, patris illum de nomine dixit
Mox dionysum, quod gestans hæc pondera tanta
Poplite claudus iit Saturnius ipse gravato.
Namque Syracusii soliti sunt dicere Nysum,
Claudum. Hic assutus, nuper natusque vocatus
Tum fuit: ipse parens femori nanque assuit illum.

Apud Natal. Comitem, lib. 5. Mythol. c. 13. Hinc *Nyseus* non est nomen Bacchi, sed illius patronymicum; in quo erravit Calepinus, ut ex Ovid. lib. 4. Metam. colligitur, qui sic inquit:

Thuraque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyeumque,
Indigenamque, satumque iterum, solumque bimatrem.
Additur his Nyseusque, in detonsusque Thyoneus,
Et cum læneo genialis consitor uvæ.

Sic Chori nysæi Propert. lib. 3. eleg. 17. Palmes nysæus vitigineus. Sil. lib. 7.

Festas nysæo redimite palmite mensas.

Quod pro libitu cum diphthongo, vel sine scribitur, & idem significat ac Baccheus, licet autem aliquando pro *Nyseo*, sive *Nysæo*, *Nysias*, *Nyseidos*, vel *Nyseidis* reperiatur, ut apud Ovid. 3. Fastorum habetur: [Nymphæ nyseides] ita etiam pro *Baccheo*, *Baccheis*, *Baccheidos* usurpavit Statius 2. syl. Itaque si vera esset Calepini assertio, Bacchus cognominari deberet non Dionysus, sed dio-nyseus, vel dio-nysæus.

O

O. FR. hæc littera in Sacra Scripturæ est perfectionis nota. Vide *Ephron*.

OASENA DEPORTATIO. FR. exilium ad quendam Ægypti locum, qui *Oasis* dicebatur, de qua pœna fit mentio in Theodos. Codice: [Oasenæ deportationi confringendis, lib. 9. tit. 32.

OBAUDIENTIUS, obedientius. [Quid igitur obaudientius potest esse, quàm ut Christi sequamur exemplum? D. Ambros. epist. 32.

OBDUCO, quid significet apud Tertullianum. Vide *Traduco*.

OBEDIENTES. FR. Hæreticorum secta. [Obedientes vocant, qui ex obedientia omnia faciunt, osculantur se mutuò ex obedientia, & alia turpissima faciunt, quæ honestatis gratia prætermittenda puto, ut patuit de societate Barelotti Bononiæ, qui omnia habebant communia, uxores filios, divitias. Ferdinandus Cordubensis in tract. de exigendis annatis, cap. de Obedient.

OBEDIENTIA. FR. in can. sciendum, 8. qu. 1. sic commendatur: [Obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur &c. quod contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso ergo meliùs ostenditur quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere; sola est, quæ fidei meritum possidet obedientia, sine qua quisquis infidelis convincitur, etiam si fidelis esse videatur.] Vide *Obaudientius*.

OBEDIENTIALIS. FR. chori distributor. [Singuli Canonici, qui ad matutinas surrexerint, accipiant per manus obedientialium, qui ad hoc fuerunt instituti, duos denarios &c. Innocent. Papa III. apud Torrig. de Crypt. Vatic. impress. 2. pag. 306.

OBELISCUS, & *Obelus*. Vide *Asteriscus*.

OBEROS. FR. Curtis ruptura, seu agressio curtis alienæ, l. si mulier, l. si quis peculium, de homine in curte aliena, & l. si servus, de culpis servorum.

Obesus. FR. in duobus contrariis significationibus usurpatur; aliquando enim *Obesus*, teste Nonnio, pro gracili, & corroso accipitur, aliquando verò pro crasso, & carnoso, eodem Nonnio, & Gellio, lib. 7. c. 7. testibus, desumitur, in quo postremo significatu Hypocr. in aphorismis docuit: [Grassa, & obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleverint, nisi citò ablatione sanguinis minuantur, in paralysim, & pessima morborum genera erumpere, in can.ne tales, de consecrat. dist. 5.

Objectio, pro repræsentatione, vel suggestione: [In peccatis esse quatuor gradus dicunt Sancti Patres. Objectionem, seu primum motum; luctationem, assensionem, & actum. Quorum duo quidem prima non esse pœnæ obnoxia; in duo autem, quæ sequuntur, pœnam cadere. Balsamon in can. 4. Nicænæ Synodi.

Obitorium. Vide *Necrologium*.

Oblagium, corruptè ex *Eulogio*. Usurpatur hìc terminus penes germanicos scriptores ad significandam panis, & vini oblationem, ibi Parochis pro jure funerali debitam.

Oblatio. FR. [Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quæ à fidelibus Domino offeruntur, can. videntes, 12. qu. 1. Et quæ pro remedio peccatorum, vel pro salute, & requie animarum suarum unusquisque Venerabili Ecclesiæ contulit, can. indignè, 12. quæst. 2.] Item pro benedictionibus nubentium, pro exequiis mortuorum, pro emendis in absolutione excommunicatorum, pro legatis piis, ut colligitur ex Extrav. comm. de decimis. Item pro fabrica. Item ratione alicujus festivitatis. Ibidem §. de eleemosynis, seu oblationibus. Hujusmodi oblationes, sive eleemosynæ à largientibus in Ecclesia oblatæ multis modis recipi vetantur in can. oblationes, dist. 90. & ibi Glossa. Item *Oblationes*, quæ minutissimæ dicuntur, nempè, pro sepulturis, & dandis pœnitentiis. Ibidem, §. Insuper. Item oblatio significat Missam. Vide *Missa*: ||: Ordo Romanus modum describit, quo Papa in Pontificali celebratione oblationes panis, & vini, acceptare solebat. Descendebat namque ad *Senatorium*, locus autem erat hic pro Principibus destinatus, à quibus propriis manibus oblationes recipiebat, tradens ipse postea panem Regionario Subdiacono, & hic secundo Subdiacono consignabat, qui eum in tobalea munda à duobus Acolytis delata, reponebat, quæ *Offertorium* dicebatur. Vide *Offertorium* in fine. Archidiaconus autem accepta à Pontificis manu vini oblatione, illud in calice à Subdiacono sustentato infundebat, & illo impleto evacuabatur in aliud vas, ab Acolyto delatum; transibat deinde Pontifex per Matronarum locum, & ab ipsis eadẽ cæremonia adhibita, similes oblationes recipiebat. Episcopus verò hebdomadarius, à populo panem colligebat, illumque in tobalea reponebat, & à Diacono associatus, vinum acceptabat; ex hac massa panis oblata Archidiaconus sumebat quantitatem pro communione populi sufficientem. Hoc peracto Pontifex in Throno sedebat, & offerebat vini ampullam in manibus Subdiaconi Oblationarii, hic autem eandem ampullam Archidiacono porrigebat, qui per colatorium argenteum: (de quo in dict. *Colatorium*) instillabat, & instillatum vinum in calice cum aliquibus aquæ guttis delatæ à Subdiacono imponebat. Surgebat à Throno postea Pontifex, conferebat se ad Altare, ubi recipiebat oblationes à Presbytero hebdomadario; tandem Archidiaconus ex manibus Oblationarii sumens panem jam oblatum in Throno à Pontifice, ei iterum porrigebat in Altari, super quod Papa propriis manibus reponebat, & interim à parte dextera panis consecrandi Archidiaconus calicẽ vino, ut supra, præparatum collocabat. Hæ cæremoniæ etiam ab Episcopis in propriis Diœcesibus adhibebantur, sed minoribus solemnitatibus; sicque à reliquis Sacerdotibus respectivè, qui propriis manibus panis oblationes à populo sumebant, ac in tobalea, à duobus Acolythis delata, reponebant. Erat enim dedecoris nota inter fideles antiquitùs ad communionem accedere sine prævia oblatione, quod ex Sanctis Patribus manifestatur; unde August. serm. 215. de tempore inquit: [Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.] Atque Cyprianus, serm. de eleemos. ajebat [Locuples, & dives in Dominicum sine sacrificio venis, & panem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis] Sed Cantores in Choro occupati aquam offerebant. [At Cantores, qui sunt de genere Levitarum, propter instantem necessitatem cantandi, nõ habent licentiam huc, illucque discurrendi, ut singuli offerant cum cæteris: statutum est eis, ut penitùs non sint extorres à sacrificio, custodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris. Amalar. lib. 1. de Eccl. off. c. 19.] Quod dictum fuit in dict. *Aquarii*, & *Camisatus*. Recitabantur insuper elata voce nomina oblata tribuentium, & dicebatur *Nomen offerre*, quæ actio tanquam vana à D. Hieronymo in Hierem. lib. 2. cap. 11. redarguitur, sic ajente: [Nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem.] Hanc autem nominum recitationem ad alium Missæ locum transtulit Innocentius Papa, can. 2. ubi ita decreverat:] De nominibus verò recitandis antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quàm superfluum sit, ipse per tuam prudentiam recognoscis, ut cujus hostiam nec dùm Deo offeras, ejus ante nomen insinuas, quamvis illi incognitum sit nihil. Priùs ergo oblationes sunt commendandæ, & tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edenda.] De qua re dictum est in dictionibus *Canon Missæ*, *Diptychum*, *Nomen*. In Ecclesia Ambrosiana hic oblationis ritus sic observatur, ut duo Seniores ex virorum parte tres hostias, & unum vas albi vini offerant, sic vice mulierum duæ Matronæ faciunt. Synonima. Vide *Anaphora*, *Fertum*, *Offersio*, *Peccatum*. Cætera. Vide *Offertorium*, *Scyphus*.

Oblatio Puerorum, in aliquo loco sacro quomodo fiebat. Vide *Palla*.

Oblationarius, dicebatur Subdiaconus, qui recipiebat oblationes in Missa, ut dictum est in dict. *Oblatio*: [Benedictus Subdiaconus, & Oblationarius. Luitprandus, lib. 6. cap. 6.] Ubi de Concil. Rom. agit. [Deinde Archidiaconus suscipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici. Ord. Rom. de off. Missæ.

Obligatio Residentiæ. Vide *Personatus*.

Obligator. Fascinator, incantator: [Præcipimus, ut nec cauculatores, nec tempestarii obligatores faciant &c. In capitulari, lib. 1. cap. 64.] FR. quos Matrimonii invidos appellat D. Hieronymus, inquiens: [Rei uxoriæ hostes quinque vel perpetuas, vel nimium diuturnas nuptiarum ferias feriali carmine, & nodo indicunt.] Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Tempestarii*.

Obmussito, idest, contra aliquem murmuro. [Anno etiam Poetæ hæc nobis semper obmussitent. Tertull. de Anima, cap. 8.

Obnoxatio. FR. concessio ususfructus alicujus rei; retento tamen dominio: [Charta obnoxationis in filiis facta. Marculf. lib. 2. cap. 9. [idest, bona materna filiis concessa cum clausula prædicta, ne dominium Pater amitteret, qui solum filiis usumfructum dictorum bonorum concesserat.

Obnoxio, obligo: [Et ego de rebus meis, unde vestra beneficia rependere debuissem, non habeo; ideo pro hoc statum ingenuitatis meæ vobis visus sum obnoxiasse. Marculf. lib. 2. c. 28.

Obolares Mulieres, viles meretrices, quæ pro obulo carnes suas offerunt. Vide *Mandrageröntes*.

Obortio, aborior, idest, ante tempus pario, sivè abortum facio. [Non recolis in Exodo dixisse Deum, si rixaverint duo, & percusserint mulierem in utero habentem, & obortiverit non deformatum, detrimentum patientur. Lucifer Caralitanus.] FR. Textus verò habet: [Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit. Exod. c. 21. num. 22.

Obryziati, solidi dicuntur, quia constant ex auro purificato, italicè *Die 24. caratti* dicitur, de quibus solidis Justinian. agit in l. universo. Cod. de vet. numis. potes. lib. 11. & l. 1. Cod. de obligat. votor. lib. 12. Licèt in utroque textu verba mendosè legantur.

Obryzum, ὄβρυζον, aurum perfectissimum, ab *Obradio* ita dictum, ut Isidorus putat, quia nimis obradiat, atque resplendet; sed Hieronymus aliunde etymon trahit in cap. 13. Isaiæ, nempè, ab *Ophir* Indiarum regione, ex qua Salomon aurum devehi curabat, & ita ait corruptum fuisse vocabulum obryzum ex *Ophirizo*. FR. Divus tamen Gregorius inquit: [Obryzum obrude aurum, idest, rudis auri molem fiduciam credidit. In c. 31. Job. in ejus exposit. l. 22. c. 2. in editione Romana de anno 1613.] sed impressio Basileæ de anno 1551. mendosè *Obrysum* habet.

Obscarionum Sacramentum. FR. forma quædam particularis juramenti, lege si quis in curte, qualiter quis se defendere debet.

Obscurio. Vide *Scurio*.

Obsequia, servitus, famulatus, concomitantia.] Hic dimisit per obsequia sua ad omnem clerum togam unam integram. Anast. in Greg. Hic dimisit omni clero per obsequia sua togam integram. Idem in Bonifac.

Observo, pro attendo, expecto; legitur enim in Romana Synodo sub Bonifacio II. celebrata, quod Diaconus ad januam assistens, Patres ejusdem cõgressus monuerat, Theodosium Metropolitam foris esse expectantem, ad suam causam exponendam, quibus sic Diaconus dixerat: [Sicut præterita sessione constituistis, observat quid jubetis.] Ubi colligitur Ostiarii officium in Conciliis ad Diaconum spectasse, qui usus adhuc in Conclavi observatur; nam primus Diaconus Cardinalis frangit clausuram, & annuntiat populo novi Pontificis electionem; itaque etiam in Sac. Scriptura pro attendere, seu expectare *Observo* usurpatur: [Observat ad postes ostii mei. Proverb. cap. 8.] FR. potius videtur ex supra allatis exemplis *Observo* invigilandi significatum habere, quod ex aliis auctoritatibus ecclesiasticorum scriptorum manifestatur. Gregorius namque Papa in Registr. lib. 7. epist. 92. ob defectum Monachorum Sacerdotum Monasterii Præcoritani, eis sæcularem Sacerdotem concesserat, quem ob id à cura suæ Ecclesiæ exemit sub his verbis: [Atque eum nec in Ecclesia (*idest*, *sua*) nec in alio loco observare] nam impropriè hìc observare pro expectare intelligeretur, unde potius invigilare germanus sensus esset. Item Clerici ad aliquam Ecclesiam addicti *Observantes* dicebantur, uti in can. 26. Aurelianensis IV. Concilii legitur, nempè: [Si quæ Parochiæ in Potentum domibus constitutæ sunt, ubi observantes Clerici ab Archidiacono Civitatis præmoniti &c.] unde *Observantes*, idest, inservientes, & invigilantes denotat. Item in c. 8. Proverb. super allegato, ibi dicitur: [Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei,] ubi *Vigilare*, & *Observare* sunt idẽ; solet enim sæpissimè Sacra Scriptura synonimicè loqui: & ne longius exempla petamus, desumi posset ex supra allata dictione *Obryzum*. Ait enim Job c. 31. Si putavi aurum robur meũ, & obryzo dixi: fiducia mea:] ubi aurum, & obryzum synonima sunt. Quin multa adduci potuissent ex ead. Sac. Script. exempli grat. [Observa custodias Domini. 3 Reg. c. 2. Et observet excubias Domini. 4. Reg. c. 6. In porta Regis ad orientem observabant per vices suas de filii Levi &c. 1. Paralip. c. 9.] & similia, ubi semper verbum *Observo* invigilare significat.

Obsessus, idest, à Dæmone: [Contigit, ut in &c. quidam obsessus esset, in quo dæmonium tàm nequam erat, ut coram astantibus improperaret peccata, quæ per confessionem veram non

non fuissent tecta. Cæsar. lib.3. cap. 2. Mulier obsessa. Idem lib. 5. cap. 11. Puella obsessa. Ibidem cap. 14.] Vide *Energumenus*.

OBSTINATUS. Vide *Buccadurus, Duricordium*.

OBVIO, pro contradico: [Quicumque obviaverit Imperatori, feriatur gladio, Sanct. Ambros. epist. 32.

OBULUS. FR. ponderis, & monetæ species, de quibus can. Judices, 1. quæst. 1. Atque Terentius: [Obulo emptus] dixit in Andria. Item Raph. Volaterranus Philolog. lib. 30. Comment. Urb. ubi de Siclo. Budæus de asse, lib. 1. & 5. qui medietatem scrupuli, & XLVIII. partem unciæ obulum valere asserit. Vide hìc *Siclus*. *Talentum*.

OBUMBRO. FR. scribo, firmo, signo. Emittens, videlicet, de suscepta per Nomenclatorem suum manu sua obumbrata. Anast. Biblioth. in Agathone.

OBUNCO, inunco: [Quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat. Althelmus, cap. 17.] Vide *Incroco*. *Inhamo*.

OCCIDENS. Vide *Plagæ mundi*. Solsatis in dict. *Placitum*.

OCCIDENTALIS. Vide *Dyticus*.

OCCUPATOR. Vide *Incubator*.

OCCUPO. FR. verbum, quod ut plurimum usurpare, vel rapere significat, ut: [Si quis autem sequestrationem hujusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumpserit occupare. Clementin. de sequest. possess. cap. unic. Qui &c. bona Ecclesiarum, seu Monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare præsumant &c. de electione, & electi potest. in 6.] & ibi Glossa in sensu prædicto multa congerit. Aliquando tamen prævenire denotat, ut: [Secus si sint in solidum constituti; sed tunc illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primitus occupabit. Post occupationem autem hujusmodi alter se intromittere nequibit ulterius, cum ille litis dominus sit effectus; nisi dictum in constitutione fuisset, quod non fieret melior conditio occupantis: tunc enim, si eum, qui occupavit, infirmari, mori, absentari, vel alias impediri contingat &c. de procuratoribus in 6. cap. 6.] In quo sensu multa exempla affert ibi Glossa.

OCCURRO, idest, possum, vel accidit. [Sed quia morte occupatus necdum hoc occurrit implere. D. Greg. in Regist. lib. 5. cap. 144.] qui passim hac phrasi utitur.

OCTAVA, prorogatio solemnitatum dies octo. Radulph. prop. 19. Quæ solemnitas etiam in Levitico ordinatur, ac Psalmista in multis psalmis titulum apposuit *Pro Octava*, quod juxta Rabbinorum expositionem significat musicum instrumentum octo chordarum, ut Genebrardus testatur, sive Psalmum, qui octo notis canitur, ut Jacobus Valentia autumat. Sed Jansenius ait, quod in illis psalmis, in quibus præfatus titulus habetur, semper de universali Judicio mentio fit, post quod sequi debet mystica octava, idest, æternæ quietis Beatorum in anima & corpore glorificato, quo sensu faciliter verba Ambrosiana, lib. 1. in cap. 6. Lucæ, alias vix intelligibilia enodantur, ubi Sanctus Doctor de æterna beatitudine agens, inquit: [Sicut enim spei nostræ octava perfectio est, ita octava summa virtutum est.] Dixerat enim ante: [Et mandatum accipis octo illis partes dare fortasse benedictionibus] idest, cum benedictionibus, nempè, cum eleemosynis; nam benedictio, ut suo loco dictum est, quandoquidem eleemosynam significat, quibus verbis ad illud Ecclesiast. cap. 2. allusit, ubi habetur: [Da partem septem, nec non octo, quia ignoras, quid futurum sit mali super terram.] Itaque D. Ambrosii verba denotant, quod octo beatitudines in largiendo octo partes pauperibus in benedictionibus, scilicet, eleemosynis consistant; hinc concludit, quod octava largitio summa virtutum est, sicut spei nostræ octava (idest, beatitudo) perfectio est. Nam in capite 6. Lucæ ab Ambrosio exposito loquebatur Dominus de beatitudinibus, ubi valdè eleemosynam cōmendaverat, inquiens: [Veruntamen, væ vobis divitibus &c. væ vobis, qui saturati estis &c. sed vobis dico &c. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere; omni autem petenti te tribue, & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas &c.] Sed ut ad propositum redeamus, de octava ab Ecclesia instituta, & quo ad ejus antiquam institutionem, atque mysteria. Vide Paulum Quartum in comment. Rubr. Miss. par. 1. tit. 2. & licet Græci nunc octavas festivitatum non celebrent; constat tamen antiquitus illas solemnizasse, ut ex D. Basilio Seleucien. lib. 2. de miraculis S. Theclæ, cap. 18. satis colligitur, ubi octavam festi diem ἀπόλυσιν vocat, idest, discessum, seu dissolutionem; nam in octavo die terminatur, ac dissolvitur festum, dum ait: [Festum erat Martyris, & postremus jam ejusdem diei, quam vocant dissolutionem.] Cur autem occurrens octava Epiphaniæ in Dominica, officium illius Dominicæ anticipatur in antecedenti Sabbato, dum potest in propria ejus die cum nona lectione, & commemoratione fieri, ut in aliis festis fieri solet? Hoc dubium resolutum legi in quodam Breviario de anno 1300. manuscripto, in Sacristia Perusinę Cathedralis asservato, in quo dicitur, quod hic ritus observatur, ne confundatur vitæ Christi ordo triginta annorum, qui in ea octava repræsentantur, atque duodecim annorum in sabbato. Octava autem solis certis Domini festivitatibus, & Beatæ Mariæ conceditur. Item principalibus Patronis, vel Titularibus totius Universalis Ecclesiæ, ut sunt Nativitatis, & Assumptionis B. Mariæ Virg. SS. Petri & Pauli, S. Jo. Baptistæ Nativitatis, Jo: Euangelistæ, Protomartyrum Stephani, & Laurentii, sive Patronis, & Titularibus particularium Ecclesiarum. Inter Octavas autem Domini fit aliqualis differentia; in primo enim gradu, sunt Paschæ, & Pentecostes, quæ alias festivitates, nec Titularis, nec Patroni admittunt. Secundi gradus est octava Epiphaniæ, quæ solum Patronos, & Titulares, & Dedicationis diem

diem admittit; sed non in die octava, quia in eo celebratur baptismus Salvatoris. Durand. lib. 7. cap. 17. quam *Octavam suppletionis* idem vocat, cum in ea commemoratio præfati baptismi suppleatur. In tertio verò gradu habetur octava Corporis Christi, quæ admittit duplicia; non verò translata, nisi essent solemnissima, ex decreto Joannis XXII. qui declaravit, quod Indulgentiæ concessæ in die alicujus Sancti; licet propter impedimentum alicujus Octavæ, de eo non fiat festum; nihilominus ab intervenientibus ad divina officia currentis diei acquirantur, quod decretum in Bibliotheca S. Isidori Romæ asservatur. FR. Sac. Rit. Congreg. die 21. Junii 1670. facto prius verbo cum Sanctissimo, prohibuit, ne in posterum infra Octavam Corporis Christi Missæ votivæ quæcumque, vel pro Defunctis celebrarentur: ||: Insuper in festivitatibus Domini Ecclesia non solet complere octavam diem; nam in Octava Nativitatis ejusdem celebratur ipsius Circumcisio; in Octava Epiphaniæ fit commemoratio de ejus Baptismo. Octava autem Paschæ, & Pentecostes ad Sabbatum terminatur, quod non sine mysterio fit ab Ecclesia, ad denotandam, scilicet, perfectam Salvatoris gloriam, tum animæ, tum corporis. In Ascensione siquidem tantum tota octava completur perfecta; in ea enim ultimata humanitatis gloria manifestatur. In quarto gradu sunt Octavæ Nativitatis, & Ascensionis Domini, & aliorum Sanctorum, in quibus admittuntur etiam semiduplicia. Circa dubia, quæ in octavis occurrere possunt, aliqua notanda sunt, & in primis non debet dici nona lectio simplicis festi; sed fiat de eo tantùm commemoratio, licet aliter alii sentiant; sed ego ordinem offici Venetæ Impressionis sequor, in quo habetur: [Fit tantum commemoratio.] quæ verba ibi replicantur in octava Epiphaniæ, Paschæ, & Pentecostes, ubi dictio taxativa *Tantùm* excipit, & exceptio firmat regulam juxta Juristarum axioma, quod etiam ex mente Rubricæ institutoris esse probatur, dum in sola Ascensionis octava, & non in aliis apposuit hæc verba, de simplici nempè ait: [Fit tantum commemoratio cum nona lectione.] FR. quod confirmari etiam potest ex Sac. Rit. Congregationis decreto, sub die 8. Junii 1669. emanato, ubi declaratur, quòd in Octava Corporis Christi non debet recitari nona lectio simplicis Sancti, & ex inde aliud extortum decretum sub die 22. Novembris 1659. revocavit, in quo sub æquivocis prætextis dixerat fieri nonã simplicis lectioné, ex suppositione, quòd octava Corporis Christi fuisset ejusdem classis, ac Ascensionis, in qua conceditur simplici nona lectio: sed re melius considerata primum decretum revocatum fuit, ut dixi: ||: Et in hoc non solum sæpè solet falli director Ordinis officii Romanæ impressionis; sed etiam in aliis casibus, ut exempli gratia in impresso de anno 1662. in die S. Philippi Nerii prætermittit commemorationem Feriæ, assignans pro tertia orationé de Beata Maria, & tamen Rubrica est evidens, ubi ait: [Si verò in feria sexta occurrat festum novem lectionum, fit de festo cum commemoratione officii ejusdem diei.] Itaque tunc secunda oratio de feria, & tertia de Sancto Eleutherio debebat notari. In impresso de anno 1663. propter impedimentum Dominicæ V. transferri ordinat ad diem quintam mensis Maji, nempè, intra octavam Ascensionis, contra Rubricam de Translat. fest. nu. 5. Debebat itaque festum S. Petri Martyris transferri ad 21. ejusdem mensis. Item in eodem anno in secundis vesperis S. Gregorii Nazianz. præscribit à Capitulo de Octava Ascensionis, quæ habet pro se totum vesperarum officium integrum, ut in primo notando tabellæ de concurrentia exprimitur. At notabilior est error ejusdem in S. Gregorii festo de anno 1668. in Vigilia Ascensionis occurrentis, in quo die Ordo officii posuit in primo nocturno lectiones de Scriptura occurrente, quæ non extant, ac inde nonam lectionem vigiliæ reliquit. Sic etiam de anno 1671. cadens in Dominica Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Vigilia, ideò anticipata fuit in antecedenti Sabbato, in quo Sabbato Ordo officii præcipit celebrari Missam S. Joannis Bapt. cum ex Rubrica Missalis debuisset de vigilia celebrari. Hæc tamen non in contemptum Directoris sint dicta, quem compati debeo; nam errorum fragilitati omnes subjecti sumus; sed tantum annotare volui, ne in aliis similibus occurrentiis iterum in errorem incidatur. Sacræ Rituum Congregationi visum fuit, ut Gavantus ejusdem Congregationis olim secretarius affirmat, quod à die 17. Decembris, quando in Adventu incipiunt cani ad Magnificat Antiphonæ O, tunc excludi octavas, si occurrerent, itaque in simili occurrentia in primis vesperis non fit commemoratio, ut exempli gratia occurrens octava dies in feria quarta Cinerum; nam debet relinqui ex Rubricæ ordinatione, & tunc in primis vesperis non debet de octava fieri mentio. Idemque observandum est in similibus casibus. Ita etiam quando festum habens octavam, transferri contigerit post octo dies, octavam amittet pro illo anno, dies octava venerit in Dominica privilegiata, in qua tantum fiet commemoratio octavæ, tunc in primis vesperis recitentur psalmi feriales Sabbati, & capitulum de Dominica privilegiata, solam octavæ commemorationem addendo. Sac. Rit. Congr. 19. Novembr. 1622. quæ in reverentiam Octavæ relinquit preces, & consueta suffragia in ea Dominica indulsit. Licet generalis rubrica ordinet, quòd quando venerit semiduplex intra octavã, de eo dicantur Vesperæ usque ad Capitulum; fallit tamen hæc regula in secundis Vesperis SS. Jo. & Pauli, qui ex peculiari privilegio habent integras Vesperas sic etiam in primis Vesperis festorum secundæ classis non fit commemoratio diei inter octavam, si in sequenti die non fiet officium ejusdem. Item ex vigore præfati Sac. Congregationis decreti, occurrente octava in Dominica privilegiata, de qua octava fit tantum commemoratio, ut dictum fuit, inde sequitur quòd si

in præcedenti Sabbato venerit festū semiduplex, tunc recitari debent in Vesperis psalmi illius Sancti semiduplicis, & à Capitulo de Dominica privilegiata & secunda oratio erit de Sancto, tertia de Octav . Reliqui occurrentes casus clarè habentur in Rubricis . Solum dicendum superest Octavam Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis de an. 1245. ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi ex voto Cardinalium in præcedenti Sede vacante Cœlestini IV. quæ per viginti menses duraverat, institutam fuisse, ita Longin. lib. 7. Blond. decad. 2. lib. 7. quare suspecta redditur mentio hujus octavæ in Bedæ martyrologio, tum quia in eodem opere M. S. de ea nihil agitur, tum etiam quia in Martyrologiis Usuardi, Adonis, aliorumque illius ævi scriptorum, qui Innocentium IV. præcesserant, de tali octava nunquam egerunt. Alii verò autumant hanc octavam Nativitatis Virginis fuisse à fidelibus antiquitus celebratam; sed majori solemnitate celebrari jusserat Innocentius prædictus. Ecclesia Parisiensis in octava Assumptionis Mariæ excludit festa cujuslibet classis, ac si de principalibus octavis esset. Qui non teneātur recitare octavam Patroni loci; Vide *Officium Divinum*. Præfatio infra octavam dicenda. Vide *Præfatio*. Reliqua ad octavam pertinentia. Vide *Commemoratio*. *Vigilia* in fine. Titulus aliquorum psalmorum inscriptus *Pro octava* quid significet. Vide *Psalmus*. In octava Paschæ ordinabatur Neophytorum processio, & non dicebatur; Deus in adjutorium &c. Vide *Vesperæ*.

Octember, October mensis,] Octember primam cum daret atque diem. Flodoard. lib. 3. cap. 3.] eodemque modo habetur in Vandelberti Martyrologio. FR. reperitur in eadem significatione *Octimbrius* [Cum &c. & cursum martyrii consummasset, mensis Octimbrii die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter sancta officia, Sancta Sanctis, indictione decima. Hypomnest. in collectan. Anast Biblioth. à Sirmondo in 8. epit. pag. 256. [Hæc cæremonia *Sancta Sanctis* ex Liturgia Sancti Jacobi Apostoli desumpta, à Diacono proferebatur illis, qui communionem sumebant, & populus respondebat *Vnus est Sanctus*. Baron. ann. 63. num. 7. Vide *Sancta Sanctis*. Item October mensis. Vide *Hyperberæteus*.

Octogamus, ὀκτώγαμος. FR. qui ad octonas nuptias transit, can. aperiant. 31. qu. 1.

Octogild. FR. compositio pecuniaria, l. si plures homines, de furtis.

Octopla. Vide *Hexapla*.

Octoneus, idest, ex aurichalco. [Aderant duo candelabra octonea, in Vita B. Andreæ de Galleranis, 19. Mart.

Oculo, verbum, oculos illumino, visionem reddo. [Cæcos, & ignaros ad agnitionem veritatis ocularet. S. Cyprian. de Idol. vanit. Excæcatos hirundo pullos novit oculare de sua chelidonia. S. Pacianus, de pœnit. & confess.

Odalium, purgatio vulgaris, per ferrum candentem, de qua dictum est in dictionibus. *Educere se per æneum*. *Index compurgationis*. *Iuramentum*. *Missa Iudicii*. *Purgatio vulgaris*.

Oecetæ. Vide *Ecetæ*.

Oeconomia, οἰκονομία, regula domestica, sive domestica gubernatio; apud Sanctos Patres tamen, & Sacra Concilia nonnunquam pro Incarnatione, & unione Verbi divini cum carne humana usurpatur. Hinc eleganter D. Hieronymus de Apollinaris Hæresiarchæ errore loquens, qui solam in Christo humanitatem fatebatur, divinitatem negabat, inquit [Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinaris. Ecclesiasticam pulcrè Eusebius historiam texuit. Alter eorum dimidiatam Christi introduxit œconomiam. Alter impietatis Arii propugnator est. epist. 65. ad Oceanum.

Oeconomus, οἰκονόμος, regulator domus: erat officium Ecclesiasticum, cui incumbebat curare reditus Ecclesiæ, Clero stipendia dispensare, ruinas Ecclesiarum reparare, eleemosynis egenos subvenire; omne tamen id arbitrio Episcopi exequebatur. Isid. in epist. ad Laudref. Episc. ubi sic inquit: [Ad Oeconomum pertinet reparatio Basilicarum, atque constructio, actiones Ecclesiæ in judiciis, vel in proferendo, vel in respondendo, tributi quoque acceptio, & rationes eorum, quæ inferuntur, cura agrorum, & cultura vinearum, causæ possessionum, & servitialium, stipendia clericorum, viduarum, & devotarum pauperum, dispensatio vestimenti, & victus domesticorum Clericorum, servitialium quoque, & artificum, quæ omnia cum jussu, & arbitrio sui Episcopi, ab eo impleantur.] Qui ab omnibus Ecclesiasticis eligebatur. Metaphrastes. Idem pios legatos exigebat, §. si quis autem, Auth. de Eccl. tit. Mortuo Episcopo ad illum inventarium ecclesiasticarum suppellectilium formare pertinebat, can. charitatem, 12. quæst. 2. In Ecclesia Constantinopolitana *Magnus Oeconomus* erat ex principalioribus dignitatibus, quem Simeon Thessalonicensis S. Stephani Protomartyris, & primitivæ Ecclesiæ Oeconomi successorem appellat. FR. meritò quidem Ecclesiæ Oeconomus gerit vices S. Stephani Diaconi; nam Ecclesiæ œconomia ad Archidiaconum spectabat, ut in dictione *Archidiaconus* dictum fuit; postea Camerarius, vulgo *Camerlingo*, appellatus fuit: de eo in can. quoniam, 16. quæst. 7. Qui Camerarius etiam hodie à cuncto Clero eligitur. Ad Episcopos tamen attinet proponere œconomum, ipsis verò negligentibus devolvitur jus ad Metropolitanum: sic etiam de regularibus dicendum, can. cum simus, 9. quæst. 3. & ibi Glossa. Item *Oeconomus* dicitur, qui vacante beneficio, donec provideatur, illud administrat. cap. 4. de off. Judicis ordin. Item *Vicedominus* appellabatur. [A. Vicedominus Ecclesiam eandem tanquam sequestratam accepit, de judiciis, cap. 15.] Dicitur etiam Præpositus. Vide *Arcarius*, *Armarius*. Cimeliarca in dict. *Cemelium*. *Vicedominus*. *Yconomus*.

Oecumenicus, universalis, græc. dict. οἰκουμενικός, quasi ex tota terra habitabili, quæ à græcis

οἰκου-

οἰκυμένη dicitur. Nuncupatur enim *Oecumenicum Concilium* illud, ad quod ex omnibus Orbis partibus Præsules adveniunt. FR.FL. Blondus decad. ult. lib. ult. Concilium Florentinum, ad quod quasi totius Christiani Orbis Episcopi tempore Eugenii IV. accesserant, *Icmenicum Concilium* appellat. In Tridentina Synodo maxima controversia inter Patres agitata fuit, utrum Synodus illa appellanda fuisset Oecumenica, de qua re vide magistrum meum Sfortiam Cardinalem Palavicinum in ejus historia Tridentini Concilii : ||: Itaque Universale Concilium ab Athanasio *Magnum* dicitur Apolog. 2. in princip. ubi de Concil. Sardicense loquitur. *Plenarium* Epist. 162. vocat August. Oecumenici tituli, quem sibi arrogant Constantinopolitani Patriarchæ, primus usurpator Patriarcha Joannes fuit cui Pelagius Papa II. obstitit, ac multò magis ejus successor Gregorius. Baron. an. 586. num. 9. ann. 587. num. 2. & seqq. an. 593. & seqq. ann. 595. num. 31. 32. 36. 37. 38. & 39 Foca Imp. propter odium in Patriarcham Cyriacum, eum prohibuit Oecumenicum appellari. Baron. an. 606. num. 7. Imperator tamen Justinianus in Cod. Novell. 41. Mennæ Patriarchæ hunc titulum tribuit, sic ei rescribens: [Imperator Cæsar Fl. Justinianus &c. Mennæ Sanctissimo, ac Beatissimo Archiepiscopo, & Universali Patriarchæ] sed ut advertit Baronius ad an 536. num. 103. & seqq. in tomo secundo Conciliorum dictio *Universalis* non habetur, ac dato, quod *Universalis* appellatus fuisset Patriarcha, non debet intelligi, nisi respectu ad ejus jurisdictionem, & diœcesim, cum in Concilio, ut ibidem notat Baronius, ab eo celebrato sæpè, & clarè expresserit idem Menna ejus Cathedram subactam esse Papæ Romano, & recentiores Græci Schismatici etiam concedunt eorum Patriarcham Oecumenicum, sive Universalem respectu Orientalium Ecclesiarum & non alibi ita denominari, ut idem Baronius ibidem testatur. Sic etiam pari sensu in Concilio Florentino sub Eugenio IV. Joseph Patriarcha in ejus professione fidei declaravit, atque Anastasius Biblioth. in præfatione septimæ Synodi ad Joannem VIII. excusat Græcorum Patriarcharum ambitionem in hoc Oecumenici titulo, quod non respectu ad totius Orbis partes intelligatur, sed quoad universalitatem Orientalium: οἰκυμένη siquidem græcè, latinè universum habitabile significat, eo pacto, quo superior universalis alicujus Religionis, licet Generalis dicatur; ejus tamen generalitas respectivè ad unam tantùm Religionem extenditur, ut in dict. *Pantocratorenus* dictum fuit. Item Concionator *Oecumenicus Doctor* appellatus est ab aliquibus. At verò quando hic titulus Papæ tribuitur, intelligitur de universalitate totius Orbis: in hoc enim sensu præfata Synodus Constantinopolitana sub Menna scripserat Papæ his titulis: [Domino nostro, per omnia Sanctissimo, ac Beatissimo Patri Patrum Archiepiscopo Romanorum, & Oecumenico Patriarchæ Agapeto.] Sic Cypri Episcopi Synodalem Epistolam Theodoro Papæ cum his titulis miserere: [Sanctissimo, ac Beatissimo à Deo honorabili Domino meo Patri Patrum, Archiepiscopo, & Universali Papæ Domino Theodoro Sergius humilem in Domino salutem. Baron. an. 643. n. 9. & seqq.] sic etiam Constantinus Pogonatus Dono Papæ scripserat: [Flavius Constantinus fidelis, Magnus, Imperator, Dono Sanctissimo, ac Beatissimo Archiepiscopo antiquæ Romæ, & universali Papæ. Baron. an. 678. n. 3. Item Leo Magnus in eodem sensu Mariano Imperatori scribens hos titulos sibi apposuit: [Leo Romanæ, & universalis Catholicæ Ecclesiæ Episcopus] quo titulo reliqui successores usi sunt.

OENANTHE, græcum nomen οἰνάνθη, idest, flos vini, de quo vocabulo D. Hieronymus, l. 2. contra Jovian. FR. Plinius, lib. 12. c. 28. inquit: [Eodem (*idest, in Lycia*) & œnanthe pertinet; est autem vitis labruscæ uva. Colligitur cùm floret, idest, cùm optimè olet. Siccatur in umbra substrato linteo, atque in cados conditur.] Et inferiùs de secunda specie loquens, sic scripserat: [Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantùm pertinet, vocaturque Massaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior, quàm è nigra. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatam vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spathen,] & post pauca: [Duntaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in unguenta additur ab domandum oleum. In Syria gignitur & cinamum, quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus (*fortasse nuci muscatæ*) multum à surculo veri cinami differens; vicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.] Et lib. 15. cap. 7. de oleo fæsticio loquens inquit: [Et œnanthium fit de ipsa œnanthe, ut dictum est in unguentis.] Item lib. 23. cap. 4. de hoc œnanthino oleo agens, ait: [Oenanthino idem est effectus, qui rosaceo.] Item [Oenanthe herba, quæ nascitur in petris, folio pastinacæ, radice magna, numerosa. Idem Plin. lib. 21. cap. 24.] Sed creditur diversa ab alia, ex diversis virtutibus à Plinio loc. citatis. Dioscorid. lib. 5. cap. 334. hanc postremam speciem *Cerascomion* vocat, quæ ab aliis *Corniger*, & ab aliis *Pastinaca sylvestris* dicitur.

OENOPA VESTIS, idest, vinacei coloris, quemadmodum fuit Christi vestis. Vide *Birrus*.

OENOCHUS. Vide *Archiœnochus*.

OENOPHORON, οἰνοφόρον, vas, quo vinum fertur: [Redeo ad Danielem, & fratres ejus, legumenum pabulum, & aquæ potum ferculis, & œnophoris regiis præferentem. Tertull. de jejun. cap. 9.

OFFENSUS, substantivum nomen pro offensa: [Qui lapides sancti oppositi omnium offensui volutabant. Tertullian. lib. 4. advers. Marcion.

OFFERENS, Patrinus. Vide *Baptismus*.

OFFERENTIA, opportunitas: [Considerare causarum offerentiam. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. cap. 23.

OFFERSIO, oblatio, donum. [Et hæc cartula offer-

offersionis nomine firma, & stabilis permaneat, in donatione M. S. à S. Specioso Florentiæ præsule facta ad favorem Canonicorum S. Jo. Baptistæ de anno 744. quæ in Archivo Metropolit. Ecclesiæ ejusdem Civitatis conservatur.] FR. in donatione Comitissæ Matildis Ecclesiæ Romanæ facta habetur: [Eidem Ecclesiæ dono offero, & per presentem chartam offersionis itidem habenda confirmo.] Et passim in Bullar. Casin. præsertim tom. 2. constit. 57. 75. 78. 131. 149. & alibi. Vide *Oblatio*.

OFFERTORIUM, Missæ pars, in quadam brevi antiphona consistens, quæ tempore oblationis canebatur ad imitandum Israeliticum populum, ut Innocentius III. ait, de quo in 2. Paralip. cap. 9. legitur: [Et jussit Ezechias, ut offerrent holocausta super Altare: cùmque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino &c.] Fuerunt hæ antiphonæ compositæ, sive ordinatæ à D. Gregorio. Gem. lib. 1. cap. 87. Alii à Cælestino, ac alii ab Eutychiano Pontificibus putant. Dicebatur hæc Antiphona etiam *Offerenda*. In Missa Sabbati Sancti offertorium non dicitur, quia in eo die oblatio non fiebat, cùm adhuc Resurrectio Salvatoris in eo Missæ termino non celebretur. Durand. lib. 6. cap. 8. Seu meliùs, quia tacent Cantores, Mulieres Dominum quærentes in taciturnitate imitantes: nam illæ nocturni silentii favore unguenta Salvatori attulerunt. Albin. de divin. off. Celebrans in offertorio Hostiæ, in primis ejus verbis debet oculos ad cœlum elevare, & statim dimittere, quemadmodum rubrica: [Oculis ad Deum elevatis, ac statim dimissis] ordinat: oculus enim cùm sit rectæ intentionis symbolum, debet in Deum dirigi, cùm sacrificium sit actus latriæ, divinitati soli debitæ, ut docet Suarez, disput. 84. sect. 1. §. 3. debet, inquam, statim oculos dimittere, cùm se ipsum Sacerdos nominet, qui tanquam peccator indignus imitari tenetur Publicanum, non audentem oculos in cœlum levare. In Calicis offertorio Crucifixum aspiciat; fit enim tunc suavissimi odoris pretiosissimi Christi sanguinis mentio. Diaconus in illo actu manu sustentans calicem, proferre debet unà cum Celebrante eandem oblationis orationem, significans, quòd Christus proprio sanguine mediante promulgaverat Euangelium, cujus Diaconus typus est. Quid autem significet offertorium. Vide *Schola Cantorum*. Quæritur à Theologis, an peracto offertorio, & ad Altare delata particula consecranda, possit licitè consecrari. Negant aliqui, inter quos Bonacina; Diana verò fieri posse ait, Tract. 14. de celebr. Missæ, Resolut. 71. dummodo tamen non sit jam Præfatio incœpta, in quo casu mentaliter Celebrans illam, seu illas particulas offerre posset. PR. intellectu difficilissima sunt verba offertorii in Missa Defunctorum, nempè: [Ne absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscurum.] Animæ enim Purgatorii, pro quibus funduntur preces, jam in tuto salutis statu sunt, & Tartarus, scilicet, Infernus eas absorbere nequaquam potest, neque in obscurum infra purgatorium cadere periclitantur. Ad quod respondetur primò, prædictam Antiphonam antiquitus recitari consuevisse in actu agoniæ; tunc enim temporis Missa propria Defunctorum non reperiebatur: quod probatur evidenter ex ipsismet verbis; [Fac eas Domine de morte transire ad vitam.] Secundò dicunt, quod per nomen *Tartari*, & *Obscuri* Purgatorium intelligatur. Sed hæc responsio prima fronte non arridet; si enim Animæ sunt jam in Purgatorio, quomodo precamur, ne absorbeat eas Purgatorium, & ne cadant in obscurum? Ad quod replicatur, quòd pro eis quidem precamur, ne diù absorbeantur ibi, & ne cadant (secundùm nostrum captum) in obscuritatem oblivionis: sic etiam intelligenda sunt Psalmistæ verba in Psal. 68. ubi ille ajebat: [Eripe me de luto, ut non infigar,] & tamen jam se infixum fuisse in ejusdem psalmi principio fatebatur, inquiens: [Infixus sum in limo profundi] rogabat igitur, ne infixus remaneret in luto miseriæ. Tandem respondetur pia, ac favorabili D. Hieronymi opinione, quæ in aliquibus Defunctorum Missalibus imprimi solet, nimirum: [Animæ, quæ in Purgatorio torquentur, pro quibus solet Sacerdos in Missa orare, interim nullum tormentum sustinent, dum Missa celebratur.] Igitur hæc Offertorii oratio ad supplicandum dirigitur, ne iterum cadant in tormentis post Missam, à quibus pro illo interim sublevatæ sunt animæ illæ, pro quibus rogatur, & in summa, ne ampliùs ibi detineantur. Pari modo explanantur verba illa: *Fac eas &c.* idest, quòd à diris illis, & (ut ita dicatur) mortiferis tormentis, faxit Deus, ut ad transitum æternæ gloriæ mox quiescere mereantur. Offertorii synonyma. Vide in dict. *Oblatio*: ||. Item offertorium tobaleam significat, de qua in dict. *Oblatio* diximus, in qua nempè oblationes panis recipiebantur, eademque mappa Archidiaconus sublevabat calicem coopertum cum Hostia in Missa Pontificali ante prolationem Orationis Dominicalis, sicut ad præsens, propriis manibus eum sublevat idemmet Celebrans: [Levat cum offertorio Calicem per ansas. Ordo Rom.] sic faciunt etiam Græci. Cæremoniæ, quæ tempore offertorii fiunt. Vide *Prothesis*. *Oblatio*.

OFFERTRIX. FR. Oblatrix. Bullar. Casin. tom. 2. const. 95. & 115.

OFFICIOSUM, quid significet. Vide *Testamentum*.

OFFICIALIS LIBER, ita à Radulpho nuncupatum fuit officium divinum, de quo in dictione sequenti.

OFFICIUM DIVINUM, quotidianæ preces, ad quas tenentur Ecclesiastici ratione ordinis, sive Beneficii, sive religiosæ professionis. De quo dictum est in dictionibus *Breviarium*. *Canon*. *Cursus*. *Horæ Canonicæ*. *Officialis liber*. *Sacrificium*. Ac membratim. Vide *Antiphona*. *Duplex*. *Hymnus*. *Laudes*. *Lectio*. *Matutinum*. *Nocturnum*. *Octava*. *Semiduplex*. Et quomodo recitandum. Vide *Farsura*. *Responsorium*. *Rubrica*. *Semiduplex*.

Te

Te Deum. Versus. Versus aperitionis. Vesperæ. Incipit autem in Subdiacono obligatio recitandi ab eodem instanti, in quo recipit sacrum ordinem; itaque tenetur recitare illam canonicam horam, quæ in eo tempore solet in Choro persolvi. Si verò ante ordinationem, illam canonicam horam anticipasset, denuò illam post ordinationem recitare tenetur. Auctores penes Bonacinam de horis canonicis, disp.1.quæst.2.punct.5.nu.9. Idem dicendum de Beneficiato, cui incipit obligatio recitandi officium ab hora captæ possessionis. Qui plura beneficia possidet, unum tantùm officium in die recitare tenetur; sed qui unum beneficium justè possidet, & aliud injustè, tenetur duo officia recitare quotidie ex rationib. à Bonacina adductis in d.tract. de Horis canon. disp.1.quæst. 2. punc.4. num. 4. Non est permissum dicere officium de quolibet Sancto sine expressa Sedis Apostolicæ licentia, dum in Calendario non reperiatur. Nec locorum Ordinarii habent facultatem addendi in dicto Calendario alios Sanctos. Sac. Rit.Congregat.9.Decemb.1628.Neque officium mutari potest, cùm juxta Calendarii præscriptionem recitari debeat, & qui fruitur beneficio ecclesiastico, teneretur ad restitutionem emolumẽtorum illius diei. Congreg. Rituum 8. April. 1628. Quod decretum fuit deinde ab Urbano VIII. approbatum. Excipiuntur tamen, qui per duo sæcula ante Pii V. Bullam in Breviario appositam, ritum diversum observarunt, ut ibidem exprimitur. Quando in Bulla Canonizationis conceditur illius Sancti Canonizati officium, intelligendum est, si esset Patronus ille Sanctus, vel Titularis, juxta Rubricarum ordinationes. Sac. Rit. Congr. 9. Decembr. 1628. Qui est ascriptus alicui Ecclesię, recitare debet officium secundùm ritum in choro ejusdem Ecclesiæ observatum, non obstante Ascripti alibi degentia. S. Congr. 8. Sept. 1602. Regulares tenentur recitare officium Sancti Patroni illius loci, in quo morantur; licèt non teneantur ad octavam illius officii. In festo dedicationis Cathedralis de octava fieri debet tantùm in ea Civitate, ubi Cathedralis residet, per Diœcesim verò fit officium sine octava, d.Congreg. 2. Maii 1619. FR. de officio verò ad libitum Sac. Congreg. Rit. sub die 20. Decembr. 1673. sub his conceptis verbis decrevit: [Quamvis Sac. Rit. Congregatio die 18. Julii 1671. annuente etiam Sanctissimo, die 16. Septembris ejusdem anni ad dubium, An de Sanctis ad libitum fieri posset trãslatio, sicut fit de aliis Sanctis, qui non sunt ad libitum similiter translatis? Responderit affirmativè; nihilominus eadem Sac. Congr. habita die 2. Decembris currentis, prædicto decreto non obstante, censuit in futurum officia Sanctorum ad libitum non esse transferenda, quando dies eorum festivitatum sunt impediti Dominico, aut aliquo alio die festorum mobilium, si Sanctissimo Domino Nostro visum fuerit. Et facto de prædictis verbo cum Sanctissimo per me secretarium, Sanctitas sua sensum ejusdem Sacræ Congregationis approbavit, & confirmavit, & in posterum ita jussit, & servari mandavit, quibuscumque in contrarium non obstantibus &c.] Igitur in casu concurrentiæ officii ad libitum cum aliquo festo immobili, posset officium ad libitum transferri; nam hoc ultimum decretum de anno 1673. non abrogavit primum emanatum de anno 1671. nisi quò ad dies Dominicos, & ad cœtera mobilia festa; ac propterea in hoc anno 1676. exempli gratia, vigore ultimi decreti nihil fit de Officiis ad libitum S. Canuti, quia cadit 19. Januarii in Dominica II. post Epiph. Nec S. Vincentii Ferrerii, quia cadit 5. April. in Dominica Paschæ Resurrec. Nec S. Margaritæ Reginæ Scotiæ, quia occurrit 4. Junii in Vigilia Corporis Christi. Nec S. Jo. Gualberti Abb. quia occurrit 12. Julii in Dominica VII. post Pentecost. Contra verò ex priori decreto possunt transferri officia ad libitum, quamvis concurrant cum aliis immobilibus festivitatibus, ut sunt S. Elisabeth Reginæ Portugalliæ infra octavam SS. Apostolorum Petri, & Pauli cadentis. Item S. VVinceslai cum festo SS. Cosmæ, & Damiani concurrentis. Officium Sancti Titularis. Vide *Beneficium*.

Officium Ambrosianum, quo Ecclesia Mediolanensis utitur, non à D. Ambrosio, sicut aliqui dixerunt, institutum fuit; sed à S. Barnaba Apostolo ejusdem Ecclesiæ fundatore; ac deinde confirmatum fuit regulis, ritibusque psallendi à D. Mirocle ejusdem Cathedræ Archiepiscopo, appellatumque fuerat Ambrosianum, quia Doctor ille Ecclesiæ illud ultimò approbaverat. Ita Joseph Vicecomes, lib 2. de Rit. Missæ, cap. 12. de quo ritu plura indicata invenies in dict. *Ambrosianum*.

Officium B. M. Virg. quod parvum dicitur, introductum fuit à B. Petro Damiano, qui suis Monachis ordinavit, ut post canonicas horas illud quotidie recitarent, cujus contradictores Monachi quomodo à Deo mulctati fuerint, ex eo quia nolebãt hanc piam Virginis devotionem introducere. Vide Baron an. 1056. n. 4. & seqq. Quod deinde anno 1095. Urbanus II. in Concilio Claramontano ab omnibus Clericis, ut opem Genetricis Dei in calamitatibus illius temporis grassantibus implorarent, recitari ordinaverat. Baron. in dict. anno num. 51. Sed re vera Damianus potiùs restaurator fuerat, quàm institutor; nam scribit Vincentius Bellovacensis, in lib. 17. specul. histor. cap. 103. quòd D. Jo. Damascenus: [Reginæ Virginum horas quotidie studiosissimè decantabat.] Qui Damascenus per tria fermè sæcula ante Damianum floruerat. Imò Damianus ipse in commento ad Regulas D. Benedicti M. S. cap. 64. mentionem facit de officio B. Mariæ, tanquam à Zacharia Papa Congregationi Casinensi præordinato, atque, Gregor. II. præfati officii Auctorem fuisse, atque apud Græcos antiqua fuit similis devotio. Quando in Choro recitandum est officium B. Mariæ parvum, postponitur singulis horis, Matutino excepto. Cistercienses tamen, & Carthusiani Monachi semper illud anteponunt, excepto Completorio, prop-

propter quandam revelationem Carthusianis manifestatam, ut in ejus Chronica Petrus Damianus refert. De officio Sanctæ Mariæ in Sabbato. Vide *Sabbatum*. De officio Conceptionis ejusdem. Vide *Conceptio B. Mariæ*.

OFFICIUM CAPELLARE. Vide *Breviarium*.

OFFICIUM DEFUNCTORUM, circa ejus Auctorem sunt variæ opiniones. Aliqui ex quibusdam auctoritatibus D. Augustini, & Isidori apud Durandum existimant ab Origene habuisse principium. Alii verò Amalarium Fortunatum Auctorem faciunt. Isidorus Insulanus D. Ambrosio attribuit. Certum quidem est, quod officium Defunctorum uti antiquissimus Græcorum, & Latinorum ritus ab omnibus fatetur. De eorum Missa. Vide *Missa Defunctorum*. *Offertorium*.

OFFICIUM EUSEBIANUM, à S. Eusebio primo Vercellensi Episcopo in ea Ecclesia institutum fuerat; sed opera Francisci Bonihominis ejusdem Civitatis Episcopi de anno 1572. derelictum est, in cujus loco officium Romani ritus introductum fuit; licèt in Astensi Pedemontana Ecclesia quidam ritus peculiaris in Officio observetur.

OFFICIUM MOZARABICUM. V. *Mozarabicus*.

OLCA. Terra fœcunda. Melitenses appellant *Olgia*, sive *Vlgia* territorium in planitie situm, atque fœcundum. [Haud procul à Basilica campus tellure fœcundus; tales enim incolæ olcas vocant. Greg. Turon. de gloria Confessor. cap. 79. Vide *Orgia*.

OLEARIUM, vàs, in quo oleum conservatur. [Exinanivit tamen dolia divitum siccitas, cum viduæ pauxillum olearium redundaret. D. Ambr. lib. de Vid.

OLEUM. Vide *Elæon*. *Nama*.

OLEUM CRUCIS. Vide *Crux*.

OLEUM SANCTUM, præter Chrisma, de quo dictum est in dict *Chrisma*, & *Myrum*, duæ aliæ species olei consecrati ab Episcopo in feria V. Cœnæ Dom. reperiuntur, idest, oleum *Catechumenorum*, quod Davantria in suo Cæremon. M S. *Oleum exorcizatum* vocat, quo pectus, & scapulæ baptizandi liniuntur, ad reddendum illum verum Athletam Christi, ut in conflictu, & adversitate toleranter sustinere valeat, tali fortitudine in ingressu fidei armatus; eodemque oleo unguntur Sacerdotes in eorum ordinatione, ad denotandum robur in internis animæ potentiis impressum, quæ characterizata remanet unctione Sancti Spiritus, ac præcipuè ne in sacerdotalibus manibus ad supernaturalia opera eas extollendo, vigor athleticus remaneat. Item eodem oleo Reges consecrantur, primò unctione capitis ad sanctificandas cogitationes, secundò in pectore, ut constans audacia illis conferatur, tertiò in scapulis, ut patientes reddantur, tandem in dextero brachio, ut christiana fortitudine roborentur. Reginæ autem tantùm in scapulis, & in brachio liniuntur. Thomas Cantuariensis in ea epistola, in qua de consecratione Regis Angliæ agit, alios significatus tradit, inquiens: [Inunguntur enim in capite, in pectore, & brachiis, quod significat gloriam, scientiam, & fortitudinem.] Secunda olei sancti species dicitur *Oleum Infirmorum*, quo juxta D. Jacobi præceptum, unguntur infirmi, non solùm, ut venialium remissionem accipiant, seu mortalium oblitorum, cum sit verum, & distinctum Sacramentum, sed & pro corporis salute; & ideò ad mortem damnatis non administratur, cum tali medio corporis salutem minimè exoptare possint. Græci tamen prædicta olea in eo tempore benedicunt, in quo uti debent, quæ benedictio inter eos à simplicibus Sacerdotibus fieri permittitur. Dictum jam fuit supra, quod Oleum sanctum dabatur antè viaticum. Tempore autem pestis posset hæc unctio infirmis fieri mediante virga. Dian. tract. 4. de Sacram. resolut. 167. Imò aliqui sufficere putant unius tantùm membrorum partis unctionem. Silvest. 3. part. quæst 32. art. 7. Quæ quidem opinio ab universitate Lovaniensi de anno 1588. comprobata fuit. Mihi tamen placet Dianæ consilium, qui in tali casu rectè existimat unum tantùm ex conduplicatis membris festinanter inungi, & sub unica forma prolata dicere: [Per istas sanctas unctiones, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum deliquisti.] Non approbatur in hoc Sacramento à quibusdam Doctoribus forma illa, quæ in ritu Ambrosiano observatur, quia non est deprecativa, sed judiciaria. Apostolus enim in forma deprecativa adhiberi docuit, dum ait: [Orent super eum.] Nihilominus sustinetur à Suarez, tom. 4. disp. 40. sect. 3. num. 8. Solebant in Hispania perpetuo Dei obsequio dedicare eos, qui supervixissent post acceptum Oleum sanctum, uti miraculosè virtute hujus Sacramenti, gratiaque cœlesti à mortis articulo liberati; ideo XIII. Toletanum Concilium nonnisi illis hoc Sacramentum conferendum censuit, qui sui compotes, ac sana mente illud postulaverint. In casu necessitatis oleo currentis anni consecrato non invento, posse uti illo anni transacti, Sac. Congreg. Episcop. die 20. Maji 1560. decrevit. Antiquitus per manus Presbyteri oleo benedicto cadavera Sacerdotum, seu aliorum Ecclesiasticorum aspergebantur, quod etiam ad præsens Græci observant. [Tum Antistes oleo mortuorum perfundit, sanctaque precatione pro omnibus adhibita in loco honorato corpus cum aliis ejusdem ordinis sanctis corporibus reponit, & condit. S. Dionys. de Eccl. hierarch. cap. 7.] Qui ibidem mysterium hujus cæremoniæ explicat, inquiens: [Actum quidem olei perfusio ad sacra certamina eum, qui initiabatur, vocabat; nunc autem oleum, quod infunditur, eum, qui excessit è vita, in ipsis certaminibus certasse ac decessisse declarat] ex quibus verbis satis colligitur, quod Sacerdotes antiquitus oleo sancto consecrabantur contra calumniantes recentiores Græcos, qui Latinorum ritum in consecrando oleo sancto Sacerdotes, & Episcopos, dum ordinantur, calumniare

non

non cessant, & tamen evidenter à Dionysio Græco Doctore, & Apostolorum Discipulo affirmatur. Aliquando tamen pro oleo sacro abusivè oleum de lychno, quod in honorem alicujus Sancti ardet, intelligitur, & solebat infirmis devotionis causa distribui, ut hodie etiam fieri solet; sic Palladius in Lausiaca, ubi de S Macario Alexandrino loquitur, ait: [Cujus commiserans fusis precibus, & sacro oleo eam propriis manibus inungens, ad dies viginti immunem à malo redditam, in Civitatem propriam dimisit.

Olibanum, incensum; Græci λίβανος, & Arabes *Alluban* dicunt, quo vocabulo Romanus Basilicæ Vaticanæ Canonicus passim utitur; is enim (ut aliàs diximus) scripserat de eadem Basilica tempore Calisti III. sic inquiens: [Una libra ceræ, & dimidium de olibano per mensem, c. 42.

Olitanus, antiquus, ab adverbio *Olim*: sic Anastasius Biblioth. in Paschali Papa inquit: [Et olitanis temporibus nimis emarcuerant.] Idemque in Adriano in quadam ibi epistola ad Regem Francorum ait: [Sed olitanam traditionem Sanctæ Catholicæ, & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tenentes.

Oliveti Mons. Vide *Elæon*.

Oloberus. Vide *Holoberus*, idest, totum ex purpura; aliqui tamen in eodem significatu convenientes *Holephorus*, & *Olopherus* dixere; vocabulum tamen contractum, & abbreviatum est ex *Holoporphyro*. Alii verò autumant esse nomen græco latinum, ac significare totum verum, & non falsificatum, cùm sit textile sericum, tam in stamine, quàm in tegmine. Sic etiam reperitur *Holosericus*, idest, totus sericus.

Ololygmus, ὀλολυγμὸς, mœstitiæ clamor. Melitenses *Laghma*, sive *Naghma* confusionis vociferationem appellant. [Aliud est ololygmus, hoc est, clamor, aliud alalagmus. Chrysost. in psal. 91.] Nam *Alalagmus* significat acclamationis, & lætitiæ clamorem; hinc nauticum vocabulum *Alare* dicitur, quando nempè Nautæ omnes simul funem trahunt, quod lætè simul vociferando faciunt.

Olopherus, seu *Olephorus*. Vide *Oloberus*.

Olovitreum, vocab. græco-latinum, idest, totum vitreum. Vide *Holovitreum*.

Omologo, & *Emologo*. FR. confirmo, ratum habeo. Goffr. in summ. de Arbitr. §. effectus. Vide *Homologium*.

Omonea, FR. ὁμόνοια, idest, concordia, sic appellatum fuit SS. Pantaleonis & Marini Martyrum Templum, ex eo quia ibi CL. Episcopi Concilium Constantinopolitanum celebrantes, omnes concorditer falsam Macedonii Hæresiarchæ doctrinam condemnarunt.

Omophagia, & *Omophagi*. Vide *Homophagia*.

Omophorion, ὠμοφόριον, Episcopale pallium. Vide *Pallium*. *Euangelium*. §. Simeon Thessalonicensis.

Omousion. Vide *Homousion*.

Oneriferus, bajulus, gerulus. Vide *Bajulus*, *Hierolexicon Magri*, atque [Oneriferum animal] Chrys. in homel. Asinum intellexit.

Onesimus, minister, servus, ex græco, ὀνήσιμος, idest, utilis, [Et forsitan parias aliquem onesimum. Tertull. advers. Valent. c. 32.

Onirocriticus, somniorum interpres.

Oniropompus, ex græco verbo, ὀνειροπέμπω, idest, somnia incito; itaque *Oniropompus* Dæmon ab Irenæo, lib. 1. de Hæresi Sim. & hæres. Carp. appellatur, qui juxta Magorum superstitionem, hunc spiritum malignum mala somnia expellere, & bona introducere, putant.

Oniscon. Vide *Tilion*.

Onocrotalus, ὀνοκρόταλος, avis species. Levit. c. 11. Deuteron. 14. Isaiæ 34. Soph. 2. FR. quam Auctor vocab. eccles. ait dici ab onos, quòd est asinus, quia faciem gerat asini, & semper est famelicus; sed quis unquam ei talia revelavit? quandoquidem Plinius, lib. 10. c. 47. inquit: [Olorum similitudinem onocrotali habent, nec distare existimarentur omninò, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita inferam in alvum ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionali proxima Oceano mittit.] At quam similitudinis figuram olor cum asino habet, si Onocrotalus olori præter uterum, quem sub rostro gerit, omninò similis est? Melius ergo cum Samuele Buchardo de animalibus Sac. Script. lib. 2. c. 21. dicendum ex auctoribus ibidem citatis, quod volucris ista ita dicatur, quia duplicem vocem mutat; aliquando enim voce rudentem asinum imitari videtur, & aliquando graciliter vocem emittit. Hinc ab ὄνος, idest asinus, & *Crotalus*, seu *Crotilus*, ut vult Varro, lib. 6. idest, gracilis nuncupatur; ubi perperàm Scaliger *Crotilis* corrigit, quia hæc volucris modò asininam, modò tenuem vocem emittit.

Ononychites, Christianorum Deus à Gentilibus ex contemptu, teste Tertulliano, appellatus; græcè enim ὀνονυχίτης, asininis unguibus præditum significat, quæ fictio originem traxerat ex Tacito, lib. 5. hist. FR. ubi loquens de fuga Judæorum ex Ægypto, inter alia hæc inquit: [Sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio toti campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses conjectura herbidi soli largas aquarum venas aperit,] idest, quando Moyses trina virgæ percussione ex silice aquam emanare fecit. Num. 20. sequitur ibidem post pauca Tacitus: [Effigiem animalis, quo mostrante errorem, sitimque depulerant, penetrali sacravere cæso ariete &c.] At hoc non ignoranter, sed fictè asseruit Tacitus; nam cùm Moyses duos Cherubim, qui alis sibi facies velabant, super tabernaculum in penetrali posuerit: hinc alas illas per ludibrium aures asininas appellavit Tacitus, & Cherubim capita, ac si essent Onagrorum :||: Eadem ludibriosa fabula ab

Apione Alexandrino Judæis ex nimia aversione apposita fuit,contra quem Joseph Hebræus scripserat. Quare cùm in Ecclesiæ primordio Christiani à Gentilibus iidem ac Hebræi reputati essent, ut alibi diximus,propterea ethnici in Christianorum opprobrium formabant eorum Deum cum capite, & auribus asini cum hac inscriptione, ut Tertullianus in Apol.c.16. refert: [Deus Christianorum ononychites.

Onus. FR. [Onus Babylonis. Isai. c. 13. Onus Ninive. Nahum cap. 1.] & similia sæpè in Sac. Scriptura, Aquila visionem interpretatur, cum quo concordant LXX.in dict.cap.13.Isaiæ, & D. Hieronymus Proverb.30.& 31.sed Symmachus, & Theodotion *Sumptionem*, seu *Assumptionem* vertunt. Iterum LXX. aliquando *Verbum* transferunt, & Hieronymus alibi ait, quod *Massah* in hebræo textu habetur, quod propriè onus significat, & translativè calamitosam pœnam denotat. Vide *Sarcina*.

Onyx, sive *Onychites*, gemma, cadmia, & piscis. Vide *Solea*.

Opera, idest operator. Vide *Conditionalis*. FR. Item *Opera,operæ* significat labor,operatio.[Opera tua non indigeo, 1.Cor.11.] Item *Opera operata*, & *Opera operantia*, sive *Operantis*, Theologorum termini. [Sic in divinis aliqua attributa conveniunt alicui ex Personis, & quæ singillatim de tribus non prædicantur. Alia verò Triadi conveniunt. Quæ igitur tribus personis divinis æqualiter conveniunt, sunt opera operata; quæ singulis tantùm, sunt opera operantia. Glossa in can. sic enim, § inseparabilia, 28. quæst.1.] Item reperitur duplex gratiæ effectus in Sacramentis, nempè, *Ex opere operato*, & *Ex opere operantis*, quod notissimum est in Scholis.

Operatio. Vide *Energema*.

Ophaz. Vide *Ophir*.

Ophiomachus, Lacertæ species, de qua fit mentio in Levit. cap. 51. estque græcum nomen, ὀφιόμαχος, idest, serpentis inimicus, contra quem solet certare;alii tamen putant esse locustæ speciem absque alis.

Ophir. FR. hebraica dictio, aurum significans, unde [Terra ophir. 3. Reg. cap. 9.] auriferam regionem denotat. Indagant autem Scriptores, quænam fuisset hæc regio, ex qua Salomoni deferebatur aurum. Quod si fides præstanda sit Josepho Hæbreo, non intelligenda erit India; ait enim ille, quòd suo ævo, & non antea pro auri terra recognita fuerat. Eupolemus ab Eusebio, lib.9.c.4.de præparat.euang. adductus, ait quamdam insulam in mari Erithræo fuisse *Vrphe*, sive *Vrsi* appellatam.Marius autem Niger *Chersoneam* Ptolemæi fuisse maluit, quam tamen nullus Auctor ait esse auriferam; sed tantùm ex nominis etymologia connectit. Thomas Lopez in ejus indica navigatione refert, habitátes regionis *Cephalæ* in Æthiopia in eorum antiquis monumentis habere, Salomonem ibi misisse ad extrahendum aurum. Gropius in rebus Hispanicis, & Benedic. Arias Montanus asserunt, quòd ex vocabulo *Ophir* tractu temporis deperdita aspirationis litera *Opir*, & corruptius *Perù* dictum fuit; tempore tamen Job de aquilonari plaga deferebatur aurum: [Ab aquilone aurum venit, idem c. 37.] tempore autem Davidis de Arabia: [Et dabunt ei aurum de Arabia, psal. 71.] Verùm qui cupit in hoc vocabulo Auctorum sylvam inspicere, legat Franciscum Torreblancam, lib.10. juris spirit. pract. c. 4. n. 6. In Jeremia tamen, c. 10. *Ophaz* legitur. Vide *Paz*.

Ophitæ, hæretici serpentis adoratores, qui græcè ὀφῖται dicuntur. [Ophitæ à colubro nominati sunt, coluber enim græcè ὄφις dicitur: colunt enim serpentem, dicentes ipsum in Paradisum induxisse virtutis cognitionem. Isidor. lib. 8. etymol. c. 1. Accesserunt enim hæretici illi, qui Ophitæ nuncupantur; nam serpentem magnificant in tantùm, ut illum etiam ipsi Christo præferant. Tertull. lib. de præscr. hæretic.] FR. Idem habetur, 24. quæst. 3. can. 39. Vide *Hystera*.

Ophthalmicus, ocularis; ex græco ὀφθαλμός, oculus. [Cùm verò aures, oculosve pervaserit in otalgicum, sive in ophtalmicum vertitur morbum. Cassian. collat. 14. c. 15.

Opicus. Vide *Carenum*. *Opirus*.

Opiniosus, suæ opinionis tenax. Alii propriam existimationem jactantem, idest, superbum intelligunt. Unde Tertullian. lib. 2. advers. Marc. de decem leprosis à Christo sanatis loquens, ait: [An tamquam legis illusor, ut in itinere curatis ostenderet, nihil esse legem cum ipsis Sacerdotibus? Et utique viderit, si cui opiniosus videbitur Christus.] Itaque dicere voluit Tertullianus, non erat legis novator, dum ad legis Sacerdotes leprosos jussit eis se ostendere. FR. Calepinus tamen ex Catholicon descripserat *Opinosus*; sed vitiatum, vel ab Ambrosio Calepino, vel à Typographo fuit; nam Joannes Genuensis in suo Catholicon *Opiniosus* habet, cujus opus vetustissimum habeo, quod penes me vidisse testatur Eruditissimus Michael Justinianus in ejus opere de Scriptoribus Liguribus, p. 313. col. 1. Atque Cicero, lib. 4. Academ. inquit: [Quòd duo vel principes dialecticorum Antipater, & Archidamus opiniosissimi homines, nonne in multis rebus dissentiunt?] Ergo *Opiniosus*, & non *Opinosus*, ut falsò Calepinus ait, scribi debet.

Opirus, vox corrupta, cùm deberetur fortasse *Apyrus* scribi, ex græco ἄπυρος, ex particula α, privativa, idest, absque, & πῦρ, *ignis*, idest, absque igne, quòd sonat non coctus, dum de pane Matth. Paris. in hist. ait: [Panis eorum opirus, & mucidus] si non vellet potiùs fortasse *Opicum*, idest, sordidum, & immundum intelligere, dum hic Author non videtur habere linguæ græcæ notitiam.

Opisthographus, ὀπισθόγραφος, pagina ex utraque parte exarata, quàm Latini *Atergo* dicebant. FR. nam veteres dumtaxat ab adversa tantùm facie chartæ scribebant, quò liceret è regione adjicere, si quid placeret postea, aut etiam id faciebant ob tabularum vitia. Hinc Plinius, in epist. 5. lib. 3. inquit: [Electorumque commen-

mentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissimè scriptos.] Vide Claud. Min. in observat. d. epist. 5. quam significationem Alexan. ab Alexan. lib. 2. genial. c. 30. approbavit. Corruptè tamen Episthographum apud Ulpian. legebatur. Vide Hermolaum Barbarum in comment. ad Plinium, ubi locū Ulpiani, in leg. 4. ff. Bonor. poss. secund. tab. adducit.

Opisthotonus, ὀπισθότονος; dolor in scapulis, ubi nervi congregantur, ac taliter indurantur, ut patientum caput vergere non sinant. Quo vocabulo usus est Origenes, in homil. sup. lib. Regum.

Oportet. FR. hoc verbum non semper importat necessitatem; sed quandoque honestatem, & convenientiam significat. Glossa in can. confidimus, 25. quæst. 1.

Oppassus, objectus, oppositus, interpositus, [Solis enim Sacerdotibus adire licitum, & conspectus cæterorum, velo oppasso, interdicebatur. Tertull. advers Gent. cap. 16.] Loquitur enim de velo, quod Sancta Sanctorum tegebat, ac oppositum erat conspectui populari. In aliis codicibus *Oppanso* legitur.

Oppignoro. Vide *Infiducio*.

Opportunus. Vide *Temporaneus*.

Oppositus, pignori datus, [Suppositorium aliquod argenteum, pro uno solido dicitur esse oppositum, & calix pro sex solidis. D. Greg. in Registro, lib. 1. c. 42.

Optio. FR. Curiæ Rom. terminus, quando, scilicet, Cardinalis mutat titulum sui Cardinalatus, quæ tempore Alex. PP. V. inter Cardinales introducta est, qui Papa post sedatum schisma invenerat duos Cardinales eundem titulum possidentes; unde opus fuit uni eorum mutare titulum, atque exinde introducta fuit optio. Honuphrius Panvinus apud Spondanum anno 1410. Optio enim dicitur electio. [Si optio naturæ nostræ detur. Cic. 4. Acad.] Quando tamen est masc ul. generis, Custodem, Commissarium, Vicarium, & similia denotat, unde *Optio carceris*, *Optio fabricæ*, & sic de cæteris dicebatur. [Deinde post dies paucos Pudens miles optio præpositus carceris, qui nos magni faciebat, cœpit intelligere magnam virtutem esse in nobis, pass. SS. Perpetuæ, & Felicitatis, per Holsten. edita.] Et inferiùs ibid. [Tamen ipso optione carceris credente] ac idem vocab. apud D. Ambrosium legitur: Neque Paulus, & Silas Tempus distulerunt, quo optionem carceris baptizarent, in epist. ad Ephes. cap. 4.] Erant etiam in exercitu *Optiones* commissarii, seu decuriones, de quibus Ulpian. in l. Divus Adrian. de bon. dam. & Calist. in l. ult. de jur. immu. & Imperat. in l. pen. Cod. de apocis publ. lib. 10. Item hoc officium, [Optionatus, ut Decurionatus, Pontificatus dicitur, ut Cato in ea, quàm habuit apud equites: Majores seorsum, atque adversum pretium paravere bonis, atque strenuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, alios honores.] ita Festus ex Farnesiana Biblioth.

Oraculum, Cappella, vel Oratorium. [Intra Basilicam B. Petri Oraculum miræ pulchritudinis construxit. Anast. Biblioth. in Leone.] Qui habent facultatem audiendi Sacrum in Cappella domestica ex Breve Apostolico, in eo ferè excepuantur dies solemnes; quæ solemnitates sunt Natalis Domini, Epiphania, Pascha, Pentecostes, Annunciatio, & Assumptio Virginis, Sanctorum Petri, & Pauli, ac Omnium Sanctorum festivitates. Sac. Rit. Congreg. 17. Novemb. 1607. In Oratorio Episcopalis Palatii Missa celebrari nequit, quando Episcopus non est præsens; nam privilegium personale est, & non locale. Diana, part. 4. tit. 14. Resol. 15. Vide *Cappella*, *Confessio*, *Oratorium*. FR. Idem habetur ex Sac. Scriptura. [Propitiatorium, idest, oraculum. Exod. c. 37. Per circuitum templi, & oraculi. 3. Reg. c. 6.] ac passim ibidem. Item Oraculum significat Pontificis responsum, seu rescriptum. [Secunda verò assertio per oraculum Clementis Papæ fulcitur. In decretal. de restitut. spol. cap. 13. Postulasti per apostolicum oraculum edoceri, utrum &c. Nos igitur respondemus. Ibid. de testibus cogen. c. 9. Apostolicæ Sedis oraculum. Ibid. de donat. cap. 9. Undè per nostrum oraculum postulas edocen. 5. decretal. tit. 12. c. 19. §. Potestas.] Oraculum falsum. Vide *Loxias*.

Orale. Vide *Fanon*.

Orama, neutrius generis, ex græco ὅραμα, visio, spectrum, phantasma. Unde Althelmus de Virgin.

> Lecto sopitus cum somno membra dedisset,
> Orama per noctem cernebat ritè supernum.
> Cœlestes fatus sic fœlix auribus hausit.

Idem etiam *Oroma* dixit, c. 19. ubi loquens de D. Gregorio Nazianzeno, ait: [Vidit Christum in oromate.] Vide *Horama*.

Oramen. Oratio, precatio. [Summumque continuò, ac syncerum cernuis oraminibus salutavimus. In Vita S. Landoardi. 19. Mart.

Orarium, stola, græca vox ὀράριον, cujus etymon sic ab Alcuino de divin. off. cap. 39. explicatur: [Orarium stola dicitur, eò quòd Oratoribus, hoc est, Prædicatoribus concedatur] Petrus verò Blesen. serm. 41. aliud etymon affert, inquiens: [Orarium autem dicitur, quia propter offensas populi sui cum humili genuflexione debes supplicare.] Quòd debet in modum crucis cingi [Orarium, quod & stola dicitur, super collum geris, cujus brachia ad minus extenduntur usque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum crucis. Idem ibidem.] Quod ad alas Angelicorum Spirituum alludere ait Simon Thessalonicensis, quorum officium Diaconus tunc exercet, qui quando communionem suscipiet, debet post tergum stolam in modum crucis cancellare. Solent Græci in orario hoc laudis nomen Ἅγιος, tripliciter effigiare. Quia verò antiquis temporibus aliqui Diaconi ex arrogantia duo oraria gestare præsumebant; hinc Toletanum IV. Concilium, can. 39. sic rescripserat:

[Orariis duobus nec Episcopo quidem licet, nec Presbytero uti, quantò magis Diacono, qui minister eorum est?] Item *Orarium* significat velum, quod devotionis gratia super reliquias Sanctorum ponebatur;de quo D. Ambrosius, & alii. Inde in S. Gregorii Sacramentario (ubi agitur de adoratione Crucis in feria VI. Parasceve) mendosè habetur: *In oratorio*, quod *In orario* corrigi debet; ibi enim de velo, quod sub Cruce extenditur, manifestus sensus est. FR. Quo ad Orarii etymologiam, varii varia dixere. Balsamon in can. 22: Laodicen. existimat à græco verbo ὁρᾶω, idest, observo derivari, sic inquiens: [Orarium ferre est tantùm Diaconorum: hi enim eis, qui celebrant, adsistentes, & sanctarum orationum mysteria, & Presbyterorum observantes, eis, qui sunt in suggestu Diaconis per orarium significant, quando debeat fieri pronunciatio, seu prolatio petitionum Catechumenorum, & cæterorum. Appellatumque est Orarium à verbo ὡρῶ, quòd est observo.] Quem sequitur Jo. Durant. lib. 2. de Rit. Eccl. cap. 9. n. 14. Matth. Blastar. Fuerunt tamen & ipsi Græci, qui contrarium sensere, quod nempè, Orarium ex latina voce derivatum sit; ita Suidas [Orarium latinè appellatur.] Unde aliqui ab *Ore*, vel ab *Ora* Orarium deduci autumant; ab *Ore* utique, quia ori admovetur ad plausum, & favorem, ut & Veneti suis stolis ab humero pendentibus; ita Diaconi se inclinantes populo, vel sacro Altari exosculantur Orarium in venerationis signum. Glossæ veteres [Oraria, quibus os obvolvitur] & Aurel. Prudentius cecinit, lib. Peristeph. hym. 1. ver. 170.

Hic sui dat pignus oris (ut ferunt) Orarium. Quod etiam indicat Flavius Vopisc. in Aureliano inquiens: [Sciendum tamen ipsumque primum donasse Oraria Populo Romano, quibus uteretur ad favorem] idest, ad favorem reverentiæ sibi exhibendum. Alii verò putantes hoc nomen ab ora, seu limbo deduci, asserunt Orarium esse quasi institæ, & oræ partem, ac ornamentum, quod à græcis Πέζα dicitur. Sic Josephus Hebr. oram tunicæ talaris Aaron, lib. 3. antiq. c. 8. describit his verbis κατὰ πέζαν δ' αὐτοῦ, idest, ima ejus vestis ornabatur limbo. Hesych. [Ubi & peza vestis dicitur fimbria, seu infimæ partes ad pedes.] Item Suidas. [Peza extremitas, vel id in quo terminatur tunica, quod nos limbum dicimus.] Atque Eustat. Iliad. α inquit; [Pezam esse ornamentum quoddam ad extremitatem vestis existens.] Consolidant hanc opinionem ex Liturgia S. Jo. Chrysostomi, ubi cùm Sacerdos stolam accipit, dicit; [Benedictus Deus, qui effundit gratiam suam super Sacerdotes ejus, ut unguentum super caput, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus.] Ubi per oram vestimenti stolam intelligit, ex qua deductum est nomen orarii; etymologia autem Orarii à Blesensi suprà adducta desumpta fuit ex can. unum orarium, dist. 25. ubi sic ait: [Unum orarium oportet Levitam gestare in sinistro propter quod orat, idest, prædicat. Dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditiùs ad ministerium sacerdotale recurrat] & ibi Glossa: & hoc quo ad etymon. Græci tamen videntur distinguere stolam ab Orario; illam enim ἐπιτραχήλιον, hoc verò ὡράριον; nam apud eos Orarium est Diaconorum, & stola Sacerdotum: unde Curopalata de off. Constantinop. agens de festo adorationis S. Crucis, ait quòd Archidiaconus affert crucem ab Ecclesia, [Gestans tum consuetam suam tunicam, tum insuper & casulam; non tamen stolam, sed orarium] & S. Germanus suprà adductus in sua Theoria Eccl. inquit: [Orarium autem fert Diaconus in sinistro humero super dalmaticam.] Item in Liturgia S. Jo. Chrysost. Romæ impress. habetur: [Diaconus induitur tunica orans ita &c. & orarium quidem osculans imponit sinistro humero] eo autem sæpissimè utitur Diaconus ad venerationis signum, ibidemque crebrò dicitur: [Diaconus versus Sacerdotem dicit, inclinans caput suum, & orarium in manu tenens] & ante symbolum fidei [Diaconus osculatur orarium suum, & venerabundè inclinans se ter dicit &c.] Sed inter Latinos stola, & orarium promiscuè accipiuntur. [Quintum quoque est indumentum quod Orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocant, Raban. lib. 1. de inst. Cleric. cap. 14.] sic stolam orarium appellavit S. Ambrosius de obitu S. Satyri ejus fratris, inquiens: [Ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita se dejecit in mare Sacramenti tutamine fretus.] Atque orarium pro stola, quæ est propria sacerdotum, in utroque humero, Concil. Brac. III. can. 3. [Sacerdotem utroque humero orario ambiri præcipitur] & infrà: [Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat sacerdos quàm orario utroque humero circumseptus; ita ut de uno, eodemque orario crucem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis.] Item Concil. Tol. IV. cap. 27. ait: [Si Episcopus est, orarium, anulum, & baculum: si presbyter, orarium, & patenam: si Diaconus, orarium, & albam] quod etiam ex infrà adducendis stolam, & orarium idem esse penes latinos Patres, quod Orarium ad modum fasciæ longiusculæ fuerit, probatur ex D. Augustini testimonio, lib. 22. de Civit. Dei, c. 8. sicut enim in dict. *Fanon* dixi, quòd illud promiscuè in sensu stolæ, & veli accipitur, sic Orarium. Gavantus item ait, quòd *Orarium*, & *Orarius* dici potest. In Rubr. Missal. par. 2. tit. 1. de præpar. Sacerd. celebrat. §. Imponit brachio sinistro. Maronitæ Lectores, ac Subdiaconi utuntur orario. Variis temporibus variantur etiam opiniones; sicut enim intumescebant Diacones tempore IV. Concilii Toletani, & dua oraria gestare ambiebant, è contra tempore primi Bracarensis Concilii pudebat Diaconos patenter orarium deferre, & ideo sub tunicam abscondebant, quare d. Concil. can. 27. cap. 1. eis tale præceptum imposuerat, videlicet: [Item placuit, quia aliquanti hujus provinciæ Ecclesiæ Dia-

Diacones absconsis infrà tunicam utantur orariis, ita nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero superposito scapulæ (sicut decet) utantur orario.] Item idem Concilium ex antiqua institutione præceptum Sacerdotibus renovaverat, ut semper, & intermissivè orarium portarent, ac sub excommunicationis pœna, quod in modum crucis illud deferre deberent. Can. Ecclesiastica institutione, dist. 23. Idemq; in Concilio Moguntino tempore Caroli Magni cautum fuerat, scilicet, [Presbyteri sine intermissione utantur orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis, c. 28.] Quæ observantia in summo, soloque Pontifice remansit, ita ut hodie pro singulari ejus prærogativa reputetur. Erat autem antea Episcopi dedecus orario privari, quare Anastas. Biblioth. in Agathone ait, quòd cùm esset Patriarcha Antiochenus Macarius in sexta Synodo tamquam hæreticus damnatus, ibi Basilius Cretensis Episc. illum publicè orario despoliavit, quod degradationis signum erat: [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abstulit, & projecit ante pedes ejus. Idem Biblioth. in Stephano IV.] Qui degradationis modus in omnibus ordinibus quomodo fieri solebat, ex restitutione ordinum conjectari licet in can. Episcopus, 11. quæst. 3. Nam eis restituebatur, quod antea ablatum erat; ibi enim sic ait: [Gradus ammissos recipiat, & coram Altari de manibus Episcoporum, si Episcopus est, Orarium, & baculum, & anulum: si Presbyter est, Orarium, & planetam; si Diaconus, Orarium, & albam.] Quo autem ad significationem *Veli*, habetur in can. Monacho, 27. q. 1. ibi enim sic ait: [Monacho orarium in Monasterio, vel zonas habere non liceat, & si postea uxori fuerat sociatus &c.] Ubi Glossa ita exponit: [Orarium ponitur pro quolibet ornamento mulierum, & ponitur pars pro toto; est enim propriè velum, vel peplum, quo mulieres caput velant,] ac in Hypomnesto ad Collectan. Anastasii Biblioth. inserto, à Sirmondo in 8. edit. pag. 259. inter reliquias S. Martini Papæ, & Martyris, quas ei Theodorus dederat, inquit: [Donata etiam particula sancti Orarii, idest, facialis, quæ sibi fuerat ab eo demissa:] Ubi dictio *Facialis*, ut suo loco dictum fuit, strophiolum, sive manipulum significat, quod antiquitus velum erat, ut etiam ex Philothei Patriarchæ verbis comprobatur, quæ in dict. *Sticharium* adducentur; quamvis ille cum aspiratione in prima litera scribat, idest, *Horarium*. Nihilominus crederem, quòd aliquando orarii vocabulum pro illo velo diaconali usurpetur, quo levita tempore jejuniorum in cantu Euangelii induitur, quod *Stola* etiam dicitur; sic enim in Missalis Rubrica de qualitat. parament. c. 19. n. 6. habetur: [Planetam Diaconus dimittit, cùm lecturus est Euangelium, eaque tunc super sinistrum humerum super stolam complicatur, aut ponitur aliud genus stolæ latioris in modum planetæ plicatæ.] Vide *Fanon*. *Linostima*. *Stola*. Et quo ad significationem veli. Vide *Brandeum*.

ORATIO. Vide *Oramen*. *Prex*. *Proseucha*.

ORATIO DOMINICALIS. Vide *Globuli*. *Pater noster*.

ORATOR. FR. denotat devotum, & pium Confratrem, can. illi qui peregrinos, vel oratores alicujus Sancti, 24. quæst. 3. Item Orator, idest, Prædicator. Vide *Concionator*.

ORATORIUM. FR. differt à Cappella, quia hæc dicitur publicum oratorium, & non potest erigi absque Diœcesani licentia, cap. 4. de privileg. in Sexto. Sed Oratorium simpliciter, in quo non celebratur, quælibet privata familia absque ulla licentia erigere potest. Gloss. in d. cap. 4. de priv. :||: Item Oratorium scabellum ad genuflectendum adaptatum aliquando significat: [Qui dum veniens de Sacrario, processerit cum ordine suo ante Altare ad orandum super oratorium. Ordo Rom.] In priori sensu synonyma. Vide *Cappella*. *Confessio*. *Oraculum*. Oratorii S. Philippi Nerii commendatio. Vide *Pax*.

ORBATIO, cæcitas. [Et hoc est, quod Dominus in illa plaga orbationis præceperat. Tertull. de bapt.

ORBICULUS, quid significet. Apud Anastasium Biblioth. Vide *Seu*.

ORBITELLUS. FR. Civitas Tusciæ, quæ *Cossa* à Pomponio Mela, lib. 2. c. 4. *Cosa* in Itinerar. Antonini Imp. *Consa* ab Honuphrio, *Cossæ*, *arum* à Ptolemæo appellatur: [Grave gerimus, quòd cùm in Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Orbitello, & quasdam alias Ecclesias in tua Diœcesi existentes, ad Monasterium Sancti Anastasii de Urbe spectantes &c. lib. 1. decretal. tit. 31. c. 19.

ORBITUS. FR. Circulatio. [Beata nobis gaudia Anni reduxit orbita: In hymn. Pentecostes, ad laudes] Ex Virgil. Æneid. 6.

Annuus exactis completur mensibus orbis.

ORCA, vas. [Igitur advenientibus transmarinis, Vigilii Archidiaconi homines septuaginta vasa, quæ vulgò orcas vocant, olei, liquaminisque furati sunt. Greg. Turon. lib. 4. hist. cap. 38.] FR. Varro de re rust. lib. 1. cap. 13. inquit: [Sæpè ubi conditum novum vinum, orcæ in Hispania fervore musti ruptæ, neque non dolia in Italia.] Eodemque vocabulo utitur D. Greg. in ejus Regist. lib. 1. epist. 53.

ORCINUS, Libertus, dicitur ille, cui directò libertas à testatore relinquitur, & dicitur Orcinus, quia ab his manumittitur, qui ad Orcum tendunt. FR. Alii dicunt *Orthinum* ab *Orthos*, quod significat directum: [Alii *OrKinum*. Gloss. fin. in l. directis. Cod. de testam. Gloss. 2. in l. cùm testamentum. Cod. de Jur. & fact. Gloss. Orcinum, & ibi add. marg. in l. 2. §. per contrarium, de Dote præleg.

ORDINALE, Rituale, liber ecclesiasticorum rituum. [Sine Ordinalibus, Consuetudinariis, Missalibus, Tropariis. Matth. Paris. in vita Abb.

ORDINARIUS. FR. ut plurimum Episcopum significat; sed aliquando Decanum, Archipresbyterum, vel Abbatem denotat, quia ex con-

ſuetudine juriſdictionem ſpiritualem exercent. Gloſſ. de Exceſſib. Prælat. cap. 2. in ſexto. Vide *Epiſcopus. Diœceſanus.*

Ordinatio, ejus ſynonymum. Vide *Chirotonia*. Ordinatio. FR. dicitur etiam Benedictio. Gloſſa in can. quamvis Chorepiſcopus, dict. 68.

Ornatura. FR. ornatus, can. omnis jactantia, & ornatura corporalis à ſacrato ordine aliena eſt 21. quæſt. 4.

Ordino. Vide *Imponere manus*.

Ordo, gradus Eccleſiaſticus ab Epiſcopo collatus tempore jejuniorum ex Apoſtolica traditione. [Tunc jejunantes, & orantes, impoſuerunt eis manus. Act. 13.] Minores tamen ordines in quocumque die à jejunio feriato conferri poſſunt. [A tempore S. Petri, uſque ad Fœlicem III. ex vitis Pontificum inter prædictos intermediatorum ſemper ordinationem in menſe Decembris ordinatam fuiſſe colligitur, ut cum Chriſto novelli Miniſtri naſcerentur. Amal. lib. 2. cap. 1.] Gelaſius autem Papa ſacras ordinationes dilatavit ad reliqua anni tempora; ſed ſemper in ſabbato jejuniorum, de quo in ejus vita primùm dicitur fuiſſe, qui ordinationem habuerit in menſe Februarii. Epiſcopus in die Dominica ex legitimo impedimento, continuante tamen ſabbati jejunio, tam in ipſo, quàm in ſequenti ordinationem continuare poſſet, can. literas, diſt. 63. & in decretal. habetur titulus De temporibus ordinationum; atque clariùs D. Leo Papa, epiſt. 81. cap. 1. de tali ordinatione ſcribens, inquit: [Quod ejuſdem obſervantiæ erit, ſi manè ipſo Dominico die, continuato ſabbati jejunio, celebretur,] quod etiam hodie fieri poſſe communiter tenent Theologi, & Canoniſtæ. Sed in Sabbato eſt initianda ordinatio, ut idem Leo ad Dioſcorum Alexandrinum Patriarcham ſcripſerat, nempè: [Ut non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur; ſed poſt diem ſabbati ejus noctis, quæ in prima ſabbati luceſcit, exordia deligantur.] Vide *Dominica mediana*. At quia continuabatur uſque ad Dominicam in ordinando; illa ideò Dominica dicebatur *Vacans*, ut in dict. *Adventus*, videre eſt. Dicuntur ſeptem lectiones, Euangelio incluſo, quæ ſeptem ordines denotant, ac in quocumque ordinationis tempore legitur illa trium puerorum in ardore babylonicæ fornacis poſitorum; ad denotandum, quòd Ordinandi eodem modo per hujus ſæculi ardores intacti tranſire debeant. Alcuin. In feria IV. antecedente leguntur in Miſſa duæ lectiones, ad inſtruendos eoſdem in Sacræ Scripturæ lectionibus; nam in hoc die examinari ſolent. Durand. lib. 6. cap. 8. Antiquitus publicabantur populo, ut ille de moribus, ac vita ordinandorum teſtificaretur, idemque in conſecratione Epiſcoporum obſervabatur; ac Pontifex ſolebat in eadem feria IV. ante ordinationes ad S. Mariæ Majoris Baſilicam celebrare, ubi poſt primam Miſſæ lectionem populo ordinandos proponebat, ut deponerent hi, qui aliquid impedimenti contra eoſdem, ſi ſcirent. [Ibi Dominus Papa præparatus cantat Miſſam more quadrageſimali, & ibi nunciat, quem ordinare diſponit, hoc modo: Auxiliante Domino, & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, eligimus hunc Diaconum in Presbyterum; ſi quis habet aliquid contra eum, pro Deo exeat, & dicat, verumtamen memor ſit conditionis ſuæ. In cæremon. M. S. Benedicti S. Petri Canonici, quod in Biblioth. S. Aug. de Urbe aſſervatur.] Quam laudabilem conſuetudinem antiquiſſimam inter Chriſtianos fuiſſe ex eo colligitur, quòd Imperator Alexander Severus, (ut Lamprid. author eſt c. 45.) id imitari oſtentaverit in electione provincialium Gubernatorum; ſic enim præfatus hiſtoricus in hac Imperatoris publicatione concludit: [Cùm Chriſtiani in prædicandis Sacerdotibus, qui ordinandi ſunt, id facerent.] Ubi *Prædicare* publicare denotat. Cui publicationi populus reſpondere ſolebat: [Dignus eſt, & juſtus eſt.] Ad quod de dignit. Sacerdot. cap. 5. D. Ambroſius alludens, inquit: [Neſcii homines, & indocti in ordinationibus eorum clamant, & dicunt: Dignus es, juſtus es, & conſcientia miſera, indignus es, indignus es dicit.] D. Auguſt. in epiſt. 110. de hiſce popularibus acclamationibus in ordinatione Eradii electi Epiſcopi mentionem facit, quòd nempè populus iteratis plauſibus dixiſſet: [Deo gratias, Chriſto laudes, Auguſtino vita, te Patrem, te Epiſcopum.] Idem S. Doctor Notarium juſſerat has acclamationes regiſtrare, ac iterum de prædictæ electionis opinione populum interrogare voluit; tunc populus iterùm clamans, reſpondit: [Fiat, Fiat, dignum, & juſtum eſt, judicio tuo gratias agimus. Exaudi Chriſte, Eradium conſerva.] Græci adhuc hunc uſum retinent, in ordinationibus enim Populus crebris vicibus clamat: ἄξιος, ideſt, dignus. Latina verò Eccleſia variis inconvenientibus edocta, hanc popularem, & publicam opinionem non ampliùs exigit; ſed cautiùs per trinam Parochorum, ubi ordinandi degunt, denunciationem in conventuali Miſſa diei de præcepto factam, ad curiam Epiſcopalem recurſum præbet eis, qui morum vitæ, vel alterius ordinandorum illegitimitatis impedimenta deducere cupiunt in notitiam. Atque recenter juſſu Gregorii XV Congregatio EE. Cardinalium ſuper Regno Neapolit. ſub die 22. Junii 1623. decrevit, quòd nullus Præſul ejuſdem Regni poſſet primam tonſuram conferre abſque tonſurandi denunciatione in ejus Parochia ſub pœna Clerico ſuſpenſionis, aliorumque in eodem decreto contentorum. Quantum autem epiſcopalis conſcientia in hoc invigilare teneatur, D. Paul. Apoſt. epiſt. 1. cap. 5. ad Timoth. ſic monet: [Manus citò ne impoſueris, neque communicaveris peccatis alienis,] Particeps enim peccatorum ordinati Epiſcopus efficitur, dum indignum ad ordines promovet; quare de Sancto, Magnoque Papa Leone in Prat. ſpiritual. cap. 149. dicitur, quòd cùm per quadraginta dies ad confeſſionem Sancti Petri pro ejus peccatorum remiſſione preces fudiſſet,

tan-

tandem hanc cœlestem vocem audire meruit : [Oravi pro te, dimissa sunt tibi peccata tua, præter impositiones manuum, hoc enim abs te requiretur, sive benè, sive fortasse aliter egeris.] Nihilominus oculatissimus in hoc ille Sanctus Doctor internoscitur extitisse, præsertim ex ejus epist. 5. ubi quendam Episcopum de hac negligentia sic acriter reprehendit: [Apud te novo ambitu, fœdoque colluvio Presbyterii ordinem fuisse turbatum, ita ut unius festina, & immatura provectio, quædam eorum dejectio facta sit.] Atque calamitosam nonnullorum recentiorum Episcoporum ostentationem tangit, qui non dignum, sed humano favore commendatum curant promovere; unde ibidem Sanctus Papa prosequitur: [Tuæ fuerat industriæ, atque doctrinæ, ut justè petentium desideria rationabili auctoritate cohiberes, ne quem in sacerdotali properè provehebas honore, ad injuriam eorum, qui sociabantur, inciperet.] Ac etiam promovendus non debet neglectis interstitiis, palliatoque prætextu sacrorum ordinum consequutiones extra tempora per Breve Apostolicum sine scrupulo tentare; sufficerent enim Pontificum exempla Gregorii VII. nimirum, & Innocentii III. qui ad Pontificatum, dum Diaconi fuerant, electi; expectare tamen voluerunt ordinationum tempus, ut Sacerdotium sumerent. Matth. Paris. in hist. Angliæ apud Odoricum Raynaldum in An. 1198. FR. Idem de Paschali II. legitur: [Erat, quippè, ut retulimus, cùm electus fuit, Diaconus, & Cancellarius, qui quidem nonnisi in canonico jejunii tempore constituto consecrari poterat. Falco Benevent. in Chron. ann. 1118.] :||: Licèt processu tempori Clemens VI. ad instantiam Philippi Galliarum Regis, seu potiùs Joannis ejus filii Umbertum Principem, qui Delfinatum Regi renunciaverat, ne ei daretur spatium se retrahendi à renunciatione facta, ipsemet Papa omnes tres sacros ordines in unico die illi contulerat, qui & habitum Dominicanum susceperat, de qua re non facit mentionem Odericus Raynaldus in sua Eccles. Hist. de anno 1350. n. 39. dicit tamen, quòd propter hunc finem, instante Joanne Philippi Regis filio, Umbertum ad sacros ordines promotum fuisse, & Patriarcham Alexandrinum declaratum; ac in commendam Archiepiscopatum Rhemensem habuisse. At ego magis distinctè in quodam pervetusto M. S. Bibliothecæ Vaticanæ posito ad n. 3765. hæc legi: [In prædicto festo Nativitatis Domini (*scilicet, de anno* 1350.) quod fuit Sabbato, Papa ipsum promovit ad tres sacros ordines. In prima Missa galli cantus ordinat ipsum (*nempè, Vmbertum*) in Subdiaconum. In secunda Missa ortus diei ordinat ipsum in Diaconum. In summa Missa in Sacerdotem. Et eodem die ipse Delfinus Missam celebravit, & post octo dies ipsum Episcopum consecravit.] Legitur etiam in diariis M. S. Brocardi, quæ in rarissima Dom. mei Card. Brancatii Bibliotheca asservantur, quòd Cardinalis Alexandrinus in unico die, qui fuit feria IV. majoris hebdomadæ cadentis 26. Martii 1493. Cardinalibus Valentino, & Joanni Borgiæ, ambobus Alexandri VI. nepotibus, minores ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum simul contulerat. Antiquitus autem, qui aliquem ordinem suscipiebat per manus Papæ, non poterat ab alio Episcopo sine licentia Sedis Apostolicæ ad reliquos ordines promoveri, quod tamen Archiepiscopo Mediolanensi ex privilegio Innocentius III. lib. 1. epist. 2. concesserat. Promoti ab Episcopis Sac. Congreg. Propagandæ Fidei extra limites jurisdictionis eis assignatæ sunt suspensi, non obstante Ordinariorum locorum licentia. Congreg. Episc. 23. Aprilis 1655. Imò ipsi Episcopi conferentes ordines in suspensionem incidunt, ut in eadem Congregat. Episcoporum coram Innocentio X. 18. Martii 1651. habita, decretum fuit. Item Gregorius XI. Dominicanis Armeniæ Missionariis facultatem concessit, ut conferre possent sub conditione ordines minores, ac sacros in eodem die Ecclesiasticis Armenis, de quibus dubitabatur, an rectè, & ritè ab eorum schismaticis Episcopis antea ordinati fuissent. Odericus Raynaldus in Hist. Eccles. ann. 1374. Antiquitus etiam simplices Sacerdotes primam tonsuram conferebant, quod colligitur ex Rhemensi historia, ubi de S. Sequano agens, sic habetur: [Erat autem tunc temporis in Magnimontensi oppido Presbyter moribus, & ætate, nomine Eustadius, vir Deo dignus, atque sanctissimus, quem parentes Beatissimi Sequani ad tondendum eum adduxerunt cum lætitia, qui cùm venisset, & preces Deo profudisset, ejus capitis verticem divino charactere signatum totondit, & post detonsionem, casta oscula capiti, atque labiis ejus infigens, benedixit eum &c.] Ac clariùs ex Emeritano Concilio, can. 18. sic habetur: [Omnes Parochiani Presbyteri, juxta ut in rebus à Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia Clericos sibi faciant.] Sed hodie hoc privilegium derogatum fuit, seu potiùs non reperitur concessum ab habente facultatem. FR. nam Emeritanum Concilium à Baronio impugnatur. :||: Ordinatus à Papa sine licentia Papæ non promovetur, lib. 1. decretal. tit. 11. c. 12. FR. hæc est propositio posita in titulo, & in rubrica ejusdem cap. 12. quæ posita fuit ab aliquo imperito; nam textus hoc non continet, cujus verba talia sunt: [Meminimus fuisse suppliciter postulatum, & clementer indultum, ut quia præfatus A. Ecclesiæ Romanæ Subdiaconus erat, mandaremus ipsum per Bononiensem Episcopum promoveri.] Non enim dicit, quòd ille talis in Subdiaconum promotus fuerat à Papa; sed quòd erat Ecclesiæ Romanæ Subdiaconus, & consequenter illi Diœcesi subjectus; at si nullus Episcopus sine dimissorialibus literis Diœcesani potest personam alterius jurisdictionis ad ordines promovere; quantò magis Subdiaconus Romanæ Ecclesiæ subjectus nequiverat ordinari ab Episcopo Bononiensi, sine licentia Romanæ Ecclesiæ Episcopi? Atque miror Glossam juxta tituli sensum textum commen-

tantem ponderare, quod potiùs sit onus, quàm honor Subdiacono Ecclesiæ Romanæ; dum hæc regula universalis est, ut dixi; omnes siquidem Clerici cunctarum Diœcesium, qui nonnisi à proprio Episcopo, vel de ejus licentia ab alio Episcopo ad alios ordines promoveri possunt, ad hoc onus etiam subjecti sunt procul dubio. De ecclesiasticis ordinibus agitur singillatim in can. perlectis, dist.25. & hìc in dictionibus *Acolutus. Anagnosta. Ceroferarius. Clericus. Diaconus. Exorcista. Lector. Ostiarius. Presbyter. Psalmista. Sacerdos. Subdiaconus. Tonsura.* Qui ordinari nequeant. Vide *Energumenus. Promotio furtiva. Ratiocinium.* Ordines ecclesiastici Hebræorum. Vide *Subdiaconus* initio.

ORDO NIGRORUM. Vide *Nigrorum Ordo*.

ORDO OFFICII sæpè errat. Vide *Octava. Symbolum*.

ORDO PRECUM. Vide *Canon Missæ*.

OREBITÆ, & *Horebitæ*, hæreticorum secta, ex factione Hussitarum, sic appellati à Castello *Horeb*, ut ad montem hujus nominis, in quo Deus Moysi legem tradiderat, alluderent; jactantes se in eodem loco eorum falsa dogmata recepisse, qui implacabiles Catholicorum adversarii extitere. Vide *Thaboritæ*.

ORGANUM, ὄργανον. [Organum vocabulum est generale vasorum musicorum, hoc autem cui folles adhibentur, Hydraulum Græci nominant. Ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris consuetudo. Isidor. lib.3. etym. c.28.] de quo cecinit Venant. Fortunatus in descriptione Cleri S. Germani Episcopi.

Hinc puer exiguis attemperat organa cannis,
Inde senex largam ructat ab ore tubam.
Cymbalicæ voces calamis miscentur, acutis,
Disparibusque tropis fistula dulce sonat.
Tympana rauca senum puerilis fistula mulcet,
Atque hominum reparant verba canora lyram.

Atque D. Augustinus, in Psalm.98. inquit: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter audiunt organum, delectabiliùs audiant vocem Dei.] FR. De organo aliisque instrumentis musicalibus, quæ in Ecclesia permittuntur, & quando ea introducta fuere, agit Baronius an. 60. n. 36. De organo musicali à Copronymo Imp. Pipino Galliarum Regi misso idem Baron. anno 776. n. 20. refert. Item Cantores Romani docuerunt Gallos organum pulsare. Idem Baron. an. 787. n. 69. & 70. Vide *Cantus. Fhiala. Hydraulus*.

ORGANUM ARMIGATUM, de quo in 2. Reg. c.6. habetur; [Et David percutiebat in organis armigatis,] exponit ibi Dionys. Carthus. [Idest, ad armum, humerumve ligatis, ut fieri in organis portatilibus solet. Vel secundùm nonnullos genus est organi, quod fit cum aqua, quia non sonat, nisi habeat aquam: itaque aqua ponitur in concavitate, ut sonum reddat.] Sed si organum quodlibet musicale instrumentum significat, ut suprà visum fuit, melius (meo judicio) exponeretur, quod fuissent non organa, sed alia musicalia instrumenta in humeris, seu ab humeris sustentata.

ORGIA. FR. planities. Bullar. Casin. tom.2. const. 6. Melitenses *Olgia*, sive *Vlgia* dicunt. Vide *Olca*.

ORIGENES, Ὠριγένης, an unus fuerit. V. *Adamantius*. FR. duos extitisse putat Latinius in Observ. ad Jo. Trithemium. Contrarium tamen videtur sensisse Bellarm. de Scriptor. Eccl. in Origene, & qui plura de Origene desiderat, legat Philip. Labbè de Script. Ecclesiast. in Origene, de quo fit mentio hìc in dict. *Exapla. Magister Græcorum. Officium defunctorum*, & hìc inferiùs *Origeniani*. Ejus Præceptor. V. *Saccas*. Origenes à Methodio *Centaureus* appellatur apud Photium in ejus Biblioth. tit. Methodius, c. de creatis excerpta.

ORIGENIANI, sive *Origenianistæ*, ut eos D. Greg. lib.34. in Job cap.16. & 41. appellat, Hæretici ab Origene seducti, quorum argumenta adducit, & confutat idem Gregorius ibidem, & in can. quidam autem hæretici, 24. quæst. 3. ubi nonnulli eorum errores recensentur, scilicet, [Quòd non possit videre Filius Patrem, nec Spiritus Sanctus Filium, animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diversitate peccatorum de cœlis usque ad terram diversa corpora quasi vincula meruisse, eaque causa factum fuisse mundum.] Errat tamen Glossa in can. sane profertur, 24. quæst.2. quæ putat duos fuisse Origenes, quod æquivocum manifestatum fuit in d. *Adamantius*. FR. sed aliter in dict. *Origenes*.

ORIGINALIA, scripta, quæ de genealogiis, & originibus tractat; hinc *Originalia instrumenta* appellavit Tertull. lib.1. de carne Christi attestationes spectantes ad genealogiam Christi secundùm ejus humanitatem.

ORIGINARIUS. FR. dicitur ille, qui ex adscriptitio natus est in proprio solo. Glossa in can. generalis, dist.54. Sed aliter habet Glossa in cap. quidam vir. 32. quæst. 1. Originarius autem filium in potestatem non habet. Glossa in can. patrem, 32. quæst. 3.

ORIOLUM, ambulacrum, sive porticus. [Ut non in infirmaria, sed seorsum in oriolo Monachi infirmi carnem comederent. Matth. Paris. in vita Abb.] Vide *Embolus. Imbolus. Lobium. Macrena. Porticani*.

ORION, ὠρίων, signum cœleste, quid sit. Vide *Arcturus*.

ORNAMENTA SACRA. Vide *Vestis*.

OROMA. Vide *Orama*.

ORPHANOTROPHIUM, ὀρφανοτροφεῖον. FR. Orphanorum hospitale. [Reverentiam Beati Gregorii prædecessoris sui præ oculis cordis habens, tribuit idem Summus Pontifex in hospitali ipsius Beati Gregor. in porticu B. Petri Apostoli sermonum sanctorum librum unum, & in schola Cantorum, quę pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum. Gulielmus Lateranensis Bi-

Biblioth. apud Torrigium de Crypt. Vatican. secunda impress. pag. 189.] Qui Torrigius ibidem ait, hoc Orphanotrophium non fuisse illud, quod hodiè ad Ecclesiam Æthiopum Romæ reperitur; sed in platea S. Petri à Sixto IV. demolitum. Quare Ecclesia, & Orphanotrophium non fuerat à D. Gregorio Sancto Stephano Protomart. dicatum; sed à Stephano Papa in honorem S. Gregorii erectum: quod probat Torrigius testimonio Benedicti Canonici, & nos in dict. *Baculus* §. Quod à Stephano IV. notavimus. Istius nominis synonyma. Vide *Brephotrophium*.

ORTHODOXIA, ὀρθοδοξία. FR. recta opinio; accipitur pro sana, ac Catholica doctrina. Vide ejus antithesim. *Cacodoxia*.

ORTHODOXUS, ὀρθόδοξος, rectæ opinionis; accipitur pro Catholico, & econtrà *Heterodoxus*. FR. & *Cacodoxus*, pravæ opinionis denotat, scilicet, Hæreticum, aut Schismaticum. Vide *Cacodoxia*. [Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem hæretici testimonium valeat, contra orthodoxum solius orthodoxi testimonium valeat, can. si hæreticus, 2. quæst. 7.

ORTHOGRAPHIÆ SIGNA. Vide *Asteriscus*, *Oxirynchus*.

ORTYGOMETRA, ὀρτυγομήτρα, coturnicum matrix, seu mater. [Escam parans eis ortygometram. Sapien. c. 16. Ubi sepultus est populus carnis avidissimus usque ad choleram ortygometram cruditando. Tertullianus adversus Psych. c. 16.] Agit enim de populo hebræo; ubi aliqui loco *Cruditando* legunt *Eructando*, ut textui D. Hieronymi se conformarent, qui in eodem sensu scripserat: [Apud sepulchra concupiscentiæ crassus populus ortygometram scribitur ad choleram usque eructasse.] FR. Calepinus vult, quod *Ortygometram* coturnicum matrix dicatur; sed potiùs metrix; nam metam, terminum, & viam cæteris coturnicibus ostendit, eas conducendo. Unde Plinius, lib. 10. c. 23. inquit: [Coturnices ante etiam semper adveniunt &c. Aquilone ergo maximè volant ortygometra duce.] Vide Jansenium in dict. Sapientiæ, cap. 16. Quo verò fundamento Auctor Vocab. Eccles. hoc nomen regionem coturnicum significare dicat, & an rectè hoc asserat, videat Lector.

ORZOLI. FR. corruptum vocabulum ex urceolis. Bernardinus Corius in hist. Mediolanen. ad ann. 1333. Vide *Ama*.

OSANNA, hebræa vox. Vide *Hosanna*.

OSCILLUM, ludus, qui fit fune suspensa ab anulo, seu arbore sustentata, & in ea ludentes agitantur, qui ludus Romæ *Cannafiendola*, in Tuscia *Altalena*, in Gallia *Branleore*, seu *Pandileore*. in Sicilia verò, ac in Melita, ubi multa vocabula gallica adhuc retinentur, *Bandola* dicunt, sed potiùs ex latino vocabulo *Pendula*, corruptè *Bendula* sive *Bandula* dictio provenit, de hac 2. Georgic. Virgilius.

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.

Unde autem hoc nomen, & à quo institutum? Vide Calepinum in eadem dictione, & verbum *Oscillo*. At Tertullianus translativè pro sphæra mundiali ab axe suspensa, lib. de anima, c. 12. usurpat, inquiens: [Initium enim omnium commentatus animum, & universitatis oscillum de illius axe suspendens.] FR. At idem Tertullianus de pallio, cap. 1. in vera significatione hoc vocabulo usus est. Vide *Testitrahus*. Machometanis autem antiquos Romanos imitantes, qui talem ludum exercebant per tres dies in feriis latini à Latino Rege institutis, sive ad exemplum Atheniensium, qui etiam tale ludum in eorum feriis exercebant, ut author est Germanicus Arati interpres, sic illi in eorum *Bairam*, idest, Pascha solent talem ludum exercere. Bulingerus *Pensilem jactationem* vocat hunc ludum.

OSCULATORIUM, parva tabella cum sacra aliqua imagine, qua populo osculum pacis confertur tempore Missæ, de qua in dict. *Pax*.

OSCULUM, quod fit in omnibus rebus, quæ Sacerdoti porriguntur in sacro Altari, quæ priùs osculatur, & dum Sacerdos ad illas recipiendas extẽdit manum, ea quoque osculari debet; eodemque modo fit in traditione patenæ, sive thuribuli à Ministris; quæ oscula omittuntur, si expositũ erit Sacramentũ. Gavantus. Excepto tamen Subdiaconi osculo in fine Epistolæ, ac Diaconi in postulanda benedictione ante Evangelii cantum more solito; nam in prolatione epistolæ Sacerdos Christum tanquam legis antiquæ terminum, & in Evangelio illius Auctorem denotat, Innocent. III. lib. 2. de Myst. Miss. c. 21. & Durand. lib. 4. c. 17. In Missa verò Defunctorum oscula prædicta post epistolam, & ante Evangelium omittuntur, quia cùm hujusmodi signa suavitatis, dulcitudinisque sint, in mortis memoria minimè reperiuntur. Quando datur osculum. Vide *Evangelium*. *Pax*.

OSIRIS, idem ac Bacchus. Vide *Helucus*.

OSIUS, ὅσιος. FR. Sanctus: [Hæc abrahamicus ille senex verè osius, idest, sanctus, & sensit, & scripsit. Athanas. adversus Arian. orat. 1.] Osium Corduben. Episc. intelligit, de quo vide in dict. *Symbolum* in fine.

OSSARIUM. Vide *Cinerarium*.

OSSITIUM, porci, vel alterius in animali caput: [Pisces non habemus, Monachi simplices sunt, & esuriunt; vade, accipisse officium, & ossibus ejectis, cum piperamentis præpara, sicque appones, & dices: comedite de bono rhombo. Cæsarius, lib. 6. cap. 5.

OSTENTAMEN, ostentatio, manifestatio. [In omnibus persecutionibus, & pressuris, quibus sustinetis ostentamen justi judicii Dei. Tertull. adversus Gnostic. cap. 13.

OSTIARIUS, unus ex quatuor minoribus, ecclesiasticisque ordinibus, cui, [Pertinent claves Ecclesiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus, custodiat, fideles recipiat, & infideles rejiciat. Isidor. epist. ad Lanfred.] Vide *Anagnosta*.

OTALGICUS, qui aurium dolore laborat, ex græco

co ὠτὸς, ideſt, auris, & ἄλγος, dolor, [Etenim cùm arcem corporis, ideſt, caput vis noxii humoris obſederit, cephalagiæ procreat paſſionem: cùm verò aures, oculoſve pervaſerit, in otalgicum, ſive ophthalmicum, vertitur morbum. Caſſian. collat. 14. cap. 15.

OTHONE, ὀθόνη, linteum, tobalia. [Othone, cum qua miniſtrat Diaconus, deſignat Chriſti humilitatem, quam demonſtravit, cùm pedes ſuorum abluerat. S. Germanus in Theor.] FR. *Othona* ſine ullo diphthongo eſt herba in Syria naſcens ſimilis Erucæ, perforatis crebro foliis, flore croci, quare quidam anemonem vocaverunt. Plin. lib. 27. cap. 12. ſed *Othonæ* cum diphthongo in fine, linteum ſignificat apud Homerum Iliad. 3. ubi loquens de Elena, ait: [Confeſtim autem ſplendidis amicta Othonis.] Ubi Didymus interpres dicit *Othonas* ex lino contextas eſſe, alii ex lana, quibus aſſentitur Pollux. In Evangeliſta Joanne, cap. 19. de Chriſto humando, hæc verba habentur: [Et ligaverunt eum linteis:] Græcus textus habet ὀθονίοις: reliqui verò Evangeliſtæ habent *Sindonem*. Inter linea veſtimenta poſuit Pollux. Vide Cœl. Rhodiginum, lib. 16. cap. 10.

OVES, dicuntur Laici. Vide *Laicus*.

OXYCRATUM, aceti, & aquæ potio, ex græco ὀξύκρατον. [Omni autem alio tempore contenta erat oxycratio, & pane arido. Pallad. in Lauſiaca, cap. 145.] & à Latinis *Poſca* dicebatur.

OXYPTERUS, ὀξύπτερος, avis ex genere accipitrum.] Aliud corpus, & vox eſt aquilæ, & aliud corpus, & vox oxypteri. S. Macarius, homil. 32.] græcè autem velocem in volatu ſignificat.

OXYRYNCHUS, characteris ſpecialis forma, de qua Palladius, ubi Heraclides ejus interpres in latinum ſic vertit: [Similiter illam ſcribebat manum, quam oxyryncham vocant Græci,] nomen græcum eſt ὀξύρυγχος, quod ex ὀξὺς, acutus, & ῥύγχος, avis *roſtrum*, componitur, quare acutum, longumque characterem fuiſſe colligitur. FR. fortaſsè ex forma piſcis oblongi ita denominatus, qui teſtibus Strabone, lib. 17. in Nilo, & Æliano, lib. 12. cap. 33. 34. & 35. in Caſpio mari invenitur, ſeu ex Civitatis nomine; nam ita etiam in Ægypto appellata fuit quædam urbs, de qua Strabo ibidem, & Stephanus de Urbibus teſtantur, quæ alio nomine Cynopolis dicebatur :||: Cæterum Chaldæi *Strangheli* quandam characteris formam appellant, quo in ſcribendis librorum titulis utuntur, eundemque penè characterem Græci in eorum eccleſiaſticis libris adhibent, fortaſsè ex *Oxyryncho* corruptè hi ſic dicunt.

P

PACATIO, ſolutio, vocab. nimis barbarum. [Sine pacationis retributione. Math. Pariſ. in Hiſt. Anglica.

PATIENTIA, Religioſorum indumentum. Vide *Armilauſa*, *Scapulare*.

PACIFICUS. Vide *Irenæus*.

PACIS PRINCEPS. Vide *Irenarcha*.

PACTO, verbum, paciſci ſignificans. [Et cùm ibi exercitus diu ſtetiſſet, pactaverunt illi de caſtro cum eis, in vita Caroli IV.

PACTUM. Vide *Depactio*, *Stantia*, *Synthica*, *Tranſactio*.

PÆAN, παιάν. FR. Hymnus, qui Apollini canebatur, ſicut Dithyrambus dicebatur hymnus Bacchi. Virgil. 6. Æneid.

———Lætumque choro pæana canentes.

Significat etiam hymnum in Deorum laudem, ſic Pindarus ejus opera de laudibus Deorum *Pæana* appellavit. Sic etiam in lectionibus Brev. Rom. ſecundi nocturni Dominicæ IV. Octobris D. Jo. Chryſoſt. de Machabæis agens, inquit: [Ad bellum autem euntes, non tragœdias excitabant, non pæana cantabant.

PÆNULA. Vide *Penula*.

PÆDAGOGO, Græcè παιδαγωγέω, ſequor pueros, artem pædagogicam exerceo. [Se invicem pædagogantes pari cuſtodia. In vita S. Severi Epiſcopi.] FR. Item *Pædagogium*, ruſticum, ac vile ſervitium. Vide *Paradogum*. Item *Pædagogium*, locus, ubi pueri, ſive ſervi morantur. Plin. epiſt. 7. ad Rufum ſic inquit: [Puer in pædagio mixtus pluribus dormiebat.] Sed legendum eſt *Pædagogio*. Pædagogium verò pro ſervitio, Ulpian. l. quæſitum, de fundo inſtructo, & inſtrument. legat. Pædagogus, Magiſter, qui pueros inſtruit, & aſſociatur. Vide Proſcholus, & Collector. in dict. *Baccalaureus*.

PÆONIUS, & *Pæon*, παιὼν, dicebatur Apollo, quem medicum fuiſſe fingunt Poetæ, & eſt etiam nomen cujuſdam medici: [Verbum autem paternum ſolus eſt humanarum ægritudinum Pæonius Medicus, & ſanctus ægrotæ animæ incantator. Clem. Alexandr. lib. 1. Pædag. cap. 2.] Inſinuare intendit, quòd ſicut Pæonius, de quo Homerus Iliad. 5. inquit Plutonem ſanaſſe; ſic Verbum Patris animas noſtras à Plutonis tartaro liberavit. Dicitur etiam, quòd ab illo medico reperta fuiſſet pæonia herba, & tam *Pæan*, quàm *Pæon* etymon trahunt ab Apolline.

PAGANIA, paganiſmus, gentilitas, ſive Idololatria. [Ut populus Dei paganias non faciat. Zacharias Papa in epiſt. ad Gallos,] ubi ſequitur hoc vocabulum explicare, inquiens: [Qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit.

PAGANALIA FESTA. Vide *Septimontium*.

PAGANUS, παγανὸς, hoc vocabulum diverſimodè apud Eccleſiaſticos Scriptores uſurpatur. Ori-

Originaliter tamen *Paganus* à *Pago* deducitur, hinc paganus Pagi incola dicitur, & in hoc sensu legitur in S. Agathæ officio [Paganorum multitudo fugientes ad sepulchrum Virginis tulerunt velum ejus contra ignem.] Deinde *Pagani* dicti sunt inter Gentiles, qui in militia non adscribebantur. l. 1. C. de milit. test. Et in hoc sensu Tertull. de Corona milit. inquit: [Apud hunc (*idest*, *Christum*) tam miles est paganus fidelis, quàm paganus est miles infidelis] quod vocabulum *Paganus* perperàm à Rhenano, & Pamelio pro Gentili intellectum fuit; nam hic, & in aliis locis per paganum, eum, qui miles non est, Tertull. intelligit, ac in eodem tractatu sic ait: [Christianum hominem militiæ adscriptum, eadem pro Christi nomine præstare debere, quæ fides pagana condixit.] Hujusmodi enim verba nullo modo de Ethnico intelligi possunt; sed de paganis Christicolis, idest, qui in militia minimè sunt adscripti, quia Christianus eadem præcepta observare tenetur, quando militiæ adscribitur, quæ promiserat, quum paganus fuerat, idest, non miles. Et confirmatur ex eo, quòd Theodoretus, lib. 3. c. 3. de Constantio Imper. scripserat, qui, nempè, præceperat militibus suis, ut qui baptismum aspernabantur, cingulum militare deponere tenerentur, & ad paganitatem redirent, idest, quòd non fuissent pro militibus ampliùs reputati. Processu autem temporis à Christianis *Paganus* appellatus deinde fuit, qui in Christiana militia non erat adscriptus, licèt alii alia afferant. Vide Baron. in Annotat. Martyr. ad diem 31. Januar. lit. D. FR. & uberiùs Jacobus Gotof. in not. ad Cod. Theod. in tit. de Paganis sacrif. & templ. imò D. Greg. in ejus Regist. lib. 7. epist. 55. Paganum vocat, qui in sacerdotali militia non est adscriptus, de Abrahamo enim ibi loquens, inquit: [Si ergo tantæ considerationis Paganus vir fuit, quantò magis nos, qui sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus?] Certè paganum non appellavit Gregorius Abraham, illum scilicet intelligendo fuisse idololatram, & infidelem; nam fidelis Deo extiterat; sed Paganum dicit ad contradistinctionem Sacerdotum, nam laicum fuisse designare intelligit. In sensu Idololatræ. Vide *Discola*. *Ethnicus*. *Forasticus*. *Idolatra*. *Infidelis*. *Necrothyta*.

Pagarchus, πάγαρχος, idest, pagi Princeps Justin. in Novell.

Pagare. FR. solvere, creditori satisfacere. l. de nova, & falsa moneta. eod. tit.

Pagensis, plebanus, Pagi incola. [Cùm ante hos annos S. Andreæ solemnitas in prima Dominica Dominici Adventus incurrisset, quidam Sacerdos, sicut Turonicæ Ecclesiæ Præceptor asserit, pagensibus suis utrasque Missas audire præcepit. Oddo Cluniacen. lib. 1.] Sumitur pro persona laicali ad distinctionem Ecclesiastici, ut suprà in dict. *Paganus* de Abrahamo visum est: sic in eodem sensu Gregor. Turon. lib. 10. cap. 9. inquit: [Episcopus cum Clericis, & pagensibus suis,] idest, cum Clero, & laico populo suæ Diœcesis; nam si pro pagensibus, Pagorum incolas intellexisset, dicere debuerat; Cum clero, civibus, & pagensibus.

Pagine, & *Pagineuma*. In inscriptione marmorea Civitatis Leoninæ ad Vaticanum, quæ à Leone Papa IV. contra Saracenorum incursiones ædificata fuit, quod vocabulum aggerem significat. In quibus mœniis usque ad tempora Martini V. adhuc extabant XLIV. scilicet, turres, & MCCCCXLIV. pinnulæ numerabantur. FR. in qua Civitate Leonina duæ inscriptiones extabant, in una sic [✠ Temporibus Dom. Leonis. Q. PP. hanc pagine, & duas turres salti sine militia construxi. ✠] & in alia [Hanc turrem, & pagine una facta à militia capracorum tēm Dōm Leonis Quar. PP. Ego Agatho ei .... apud Torrig. de Crypt. Vatic. secunda impress. pag. 400. 401. & 406.

Palæstra. Vide *Asceterium*.

Palæstini, pop. FR. ab Ethnicis Judæi intelliguntur. [Non alieni ab impiorum Palæstinorum moribus. Nam & illi hoc habent impietatis signum, quòd Deos esse non putent, atque hi à Græcis, atq; adeo bonis omnibus quodammodo dissentiunt; in reliquis quidem rebus umbra sua magis muti: Aristides in Biblioth. Photii tit. ex communi defensione pro Rhetorica.] Sed Palestini ab Hebræis Philisthæi intelliguntur. Vide *Philistæi*.

Palatha, παλάθη, massa ficorum siccorum. [Imposuit abræ suæ ascoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas. Judith cap. 10] FR. de eodem vocabulo fit etiam mentio in 2. Reg. c. 16. n. 1. & 2. Item in 1. Paralip. c. 12. n. 40.

Palatium. Vide *Sarajum*. Palatium vaticanum à quo Pontifice primò ædificatum fuerat. Vide *Breviarium*.

Palea, hic titulus sæpè in Gratiani decreto reperitur. Aliqui putant, quòd hæc dictio significet res parvi momenti; sed contrarium constat; nam decreta considerabilia, & magni ponderis ibi leguntur. Alii etymon à voce græca παλαιὰ, quæ res antiquas significat, deducunt, dum ibi vetusta continentur, quod videtur verisimilius: sed *Palæa* scribendum esset. Alii denique ab adverbio etiam græco πάλιν, quod iterùm denotat, provenire existimant, quia in illis decretis replicatur idem ferè, quod in præcedenti capitulo continebatur. Opinio autem illorum, qui dicunt, quòd tales tituli sint cujusdam Cardinalis *Protopaleæ*, non habet ullam subsistentiam; nullum enim hoc nomine appellatum fuisse Cardinalem legitur. FR. Cotta in ejus Memorial. Juris tit. de jurisperitis. §. Postquam, ait: Paleam fuisse Gratiani discipulum, ac ibi addidisse omne id, quod inter M. SS. sui Magistri posthuma repererat, & quòd hic Palea summaria ad Gratiani capitula præscripserat: ac pro se Cotta citat Joannem Andream in sua de spec. paraph. tit. de disp. & allegat. in fine, ac latè Joannem Imolam post Salicetum in rubr. ff. de verbor. obligat. in 2. & 3.

colum. Qui autem existimarunt *Paleam* significare rem frivolam, ac parvi momenti, ex eo inducti sunt, quia res apocryphæ non rarò afferuntur ibi, quæ palea siquidem sunt, dum subsistentiæ pondere carent; & parum refert, quòd antiquæ, ac seriæ sint, dum verisimilitudinis circumstantiis non corroborentur: cujusmodi sunt exempli gratia in cap. Osius Papa dist. 56. cujus titulus est: [Damasus Hieronymo scribit.] Damasus enim, qui tempore D. Hieronymi Romanam sedem rexerat, obiit ann. 384. Quomodo ergo hæc potuerat scribere, nempè: [Bonifacius Papa fuit filius Jocundi Presbyteri. Fœlix Papa filius Fœlicis Presbyteri de tit. fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri.] si Damaso Bonifacius post triginta quinque annos successerat: nempè de anno 419. quando Bonifacius regnare cœperat. Fœlix tit. fasciolæ fuit ipsemet Papa III. post Damasum 99. annis, idest, de anno 483. Agapitus per annos 151. post Damasum, quia in Pontificali Cathedra sedere cœperat anno 535. & sic de aliis ibi successivè nominatis Pontificibus, unde verba superant errores. Osius in primis non fuit Papa, & si de Osio Cordubensi Episcopo intelligatur, tempore Gratiani nomen Papæ non habebant ampliùs Episcopi: deindè valdè apocrypha res est, Pontifices Sacerdotum filios fuisse. Item Palea sæpè historiam tripartitam citat, quæ apocrypha reputatur, de qua D. Anselmus Lucensis Episcopus in ejus Apologet. 1. n. 17. inquit: [Quòd verò in Historia tripartita legitur &c. Hoc autem nil nobis adversatur, cùm B. Gregorius eandem historiam mendosam, & à Romana Ecclesia repudiatam affirmet.] Quare imperitè nimis aliqui, ex supradicta Paleæ authoritate apocrypha, decepti asseruere Damasum Gesta Romanorum Pontificum scripsisse, quod nullo modo probatur. Blondus enim in primis, lib. 10. decad. 1. sic affirmat: [Petrus Gulielmus Lateranensis Ecclesiæ Bibliothecarius, omnium est antiquissimus, quos de rebus gestis Ecclesiæ, & Romanorum Pontificum ordine videmus scripsisse.] Atque Baronius, ann. 69. ait: [Hæc accepta esse noscuntur ex libro vulgato nomine Damasi de Romanis Pontificibus; sed à diversis Auctoribus (ut verius puto) collecto] Item Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Damaso: [Tribuitur S. Damaso liber de vitis Pontificum, qui extat in primo tomo Conciliorum; sed liber ille est Anastasii Bibliothecarii, non Damasi, ut notum est.] Philippus tamen Labbè de Scriptoribus Eccles. in Damaso, ex eo inducitur contrarium asserere, quia testatur se vidisse M. S. codicem optimæ notæ tempore Caroli Magni exaratum, in quo vitæ illæ Damaso jam tribuebantur, antequam haud natus esset Anastasius. At in primis iste Eruditissimus contra proprium stylum talia adducit; nam quando m. ss. citat, solet illa semper, ubinam reperiantur, manifestare, hoc autem m. s. ubi extet, non exprimit. Secundò in characteribus antiquis sæpè Antiquarii falluntur, & in diversis sæculis multi Scriptores antiquos characteres adamussim imitari professi sunt. Tertiò ait, quòd vitæ illæ Damaso tribuebantur, ergo non erat Auctor in hoc asserto m. s. notatus. Quartò, si Damasus gesta Pontificum scripsisset, ejus familiaris Hieronymus in tractatu de Script. Eccles. ubi scripta ejusdem Damasi recenset, certè de hoc Damasi opere mentionem fecisset. Ad objecta verò, quòd Anastasius post Carolum Magnum fuerat in fatis, posito quòd assertum m. s. existat, & tempore ejusdem Imperatoris exaratum fuerit. Respondetur, inter Carolum, & Anastasium non nisi quinquaginta annos intercessisse, in quo temporis spatio verisimile non videtur, quòd in characteribus potuisset esse tanta varietas, ut Antiquarii valerent de lustro ad lustrum differentiã internoscere. Insuper respondetur, quòd æquivocum Auctorum fuit de uno Bibliothecario pro alio, nam Petrus Gulielmus Bibliothecarius, ut ex citato Blondo colligitur, floruerat ante prædictum Carolum, & Anastasius non composuit; sed descripsit Pontificum vitas, licèt aliqui omninò negent Anastasium talia neque descripsisse, ea inducti ratione, quia ille vir doctissimus fuerat, & lingua latina optimè eruditus, ut ex aliis ejus operibus satis liquet, ac proindè tale opus græcismis refertum, suum esse non creditur: sed potiùs ex græco authore Anastasius illud descripserat, quando nempè Anastasius ad Græcum Imperatorem anno 869. à Pontifice Romano missus fuerat, ut in prædicto anno Baronius testatur ubi sextam Synodum ex græco in latinum traduxit, & pari modo vitam S. Dionisii Areop. à S. Methodio compositam, latinè ab eo traductam Carolo Calvo miserat. Baron. an. 876. Item traduxit ex græco Theophanem. Idem Baron. ann. 813. nu. 9. & 10. Ac signanter ex græco in latinum vitas Pontificum Romanorum à Theophane, & Georgio græcis Auctoribus compositas translatasse, S. Anselmus Lucensis Episcopus apolog. 1. qui per duos sæcula circiter post Anastasium vixerat, testatur his verbis: [Anastasius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius in Chronica, quã de græco in latinum sermonem transtulit, quamque ex vetustissimis Chronicis Græcorum compilaverunt quidam græci Dei cultores, Theophanes, scilicet, & Georgius, quos idem in ejusdem libri præfatione miris laudibus extollit, in qua chronica de Imperio Anastasii sic scribit &c.] Ubi clarè videtur, Theophanem, quem Baronius supra ait ab Anastasio traductum fuisse, non nisi de Pontificum chronica intelligendum esse, ac manifestè comprobatur id, quod dicit Lucensis Episcopus, dùm in præfatione ejusdem libri de Vitis Pontificum Anastasium laudes illorum Auctorum extollere, itaque Anastasius græcis usus est vocabulis in ejus narratione, quia ipsemet ad Joannem Diaconum scribens verba Theophanis alterare noluisse testatur. Baronius ann. 813. num. 10. Quamvis aliàs linguæ latinæ ille eruditissimus fuisset. Sed huic digressioni, quam erudito Lectori non fore ingratam existimo,

finem

finem imponendo; ad alias Paleæ implicantias redeamus. Ait enim D. Gregorius in, can. Mennam 2. quæst. 5. [Vulgarem denique, & nulla canonica sanctione fultam legem, ferventis, scilicet, sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis intentionis: (quia fabricante hæc sunt omnino facta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare; imò Apostolica authoritate prohibemus firmissimè.] Si hæc tam rigorosè à Sanctis Patribus prohibita erant, ut diximus in d. *Judex compurgationis. Juramentum. Missa Judicii*, & in dict. *Purgator* agemus etiam: quomodo Palea in eadem 2. quæst. 5. subjungit, quòd Triburiensis Synodus, quæ per duo sæcula post D. Gregorium (intelligo priorem Synodum) celebrata uerat, talia juramenta in certis casibus afferat ordinare? Hoc siquidem nonnisi apocryphum esse dicere oportet. Et sic in aliis decretis ab eo adductis, quod esset longum referre, & censuris notare. Quin & ipsius Gratiani, qui fuit Casinensis Monachus Monasterii S. Procli, patria Tuscus, & Bononiæ Decretalium Professor, de anno 1151. colligere cœperat ad componendum ejus volumen Decretorum, ac de anno 1561. terminaverat, ut Author est Cherubinus Ghirardaccius in sua hist. Bonon. par. 1. lib. 2. & 3. & Glossa in §. forma Apostolorum. 2. quæst. 6. licèt in corpore habeatur de anno 1165. de qua re diffusè Cald. in procem. decretal. 3. col. Card. Alex. in præfat. decreti in principio, Gratiani inquam, opiniones non solent acceptari, & in multis reprobantur. Idem Card. Alexandr. loc. cit. & Felinus in, c. 2. col. 24. de rescriptis, August. Barbos. in procem. Collectan. num. 8. Quare multò magis improbanda sunt afferta Paleæ decreta. Vide *Canon*.

PALEFREDUS, equus cursor. [Miserunt prædicto nobili viro per quemdam familiarem suum palefredum albissimum. Guilielmus Tyrius de bello sac. lib. 13. c. 23.] Ab aliquibus tamen *Palifridus* scribitur, & ab aliis *Palfredus*.

PALERGIUM, apud Anastas. Biblioth. sed scribi debet *Perergium* ex græco πάρεργον, quod appendix, & corollarium significat.

PALESTES, græca vox παλαιστὴ, qua utitur D. Hieronymus in, c. 40. Ezechielis: significat mensuram unius palmi minoris, ex quatuor geometricis digitis constantis.

PALIFICO, palàm facio, & manifesto. [Vitam, ordinationem, nec non & obitum sacratissimum qualicumque stylo palificare gestientes. In vita S. Severi Ravennatis Archiepisc. M. S. quæ in Bibliotheca Vallicellæ de Urbe conservatur.

PALIFICO, idest palis munio. Vide *Paxillo*.

PALIFRIDUS. Vide *Palefredus*.

PALI TERMALES, confinia, & termini. [Palos termales figitis Deo. Tertull. de jejun. cap. 11.] Ubi metaphoricè de Deorum potentia limitata ad peculiares res loquitur.

PALLA, pars corporalis, sive parvum corporale, quo calix cooperitur: dicitur Palla à *Palliando*, quæ *Animetta* etiam appellatur; quia in corporale, quasi anima in corpore includitur. Antiquitus tegebatur calix eodem corporale, ut dictum est in dict. *Corporale*. Unde *Palla corporalis* dicebatur; nam nomen Pallæ simpliciter significat Altaris mappam, quæ debet esse linea, & non bombycina, ut instruunt Rubricæ. Scribit Franciscus Hallier in lib. de electionibus, & ordinationibus, quòd quando pueri ab eorum parentibus offerebantur alicui Ecclesiæ, involvebantur in mappis Altaris, & sic remanebant oblati in servitium illius Ecclesiæ, sive Monasterii. De hac cæremonia fit mentio etiam in c. 54. Regulæ S. Benedicti his verbis: [Si quis forte de nobilibus offert filium suum Deo in Monasterio, si ipse puer in minoritate est, parentes ejus faciant petitionem, quam suprà diximus, & cum oblatione ipsam petitionem, & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant.] Ac eadem functio specificatur in can. præsens 20. quæst. 3. Ubi pater de nullitate professionis filii sui in Religione inter alia allegabat, quòd: [Neque ego pater ejus palla altaris indutum illum obtuli.] Et eodem modo fiebant oblationes Ecclesiæ de rebus stabilibus: sic enim legitur in donatione Tertulli favore Monasterii Casinensis: [Atque per pallam altaris S. Joannis Baptistæ, eidemque Patri obtuli, &c.] Ubi sequuntur ejus stabilium donationes. In Archivio Cathedralis Viterb. inveni scriptum, quòd fideles ponebant super caput Altaris pallam in præsentia Archipresbyteri, & sic constituebantur oblati, & eorum bona S. Laurentio offerebant. De Palla calicis. Vide *Animetta. Calix. Corporale*. Cætera. Vide *Linostima*.

PALLIA. FR. fortasse Altaris frontispicium, sive culcitra. [Duodecim pallias, quæ pendent sub arcis, unà cum velo serico, quod habet historiam Nativitatis Domini. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. impress. 2. pag 505.

PALLIO. FR. verbum, abscondo, tego:] Tu ergo, quod factum est, si studeas palliare, ut id in confusionem tuam, & ad Sedis Apostolicæ opprobrium non redundet. De auctoritate, & usu Pallii, cap. 3. Ad palliandum tantæ præsumptionis excessum, lib. 5. decretal. tit. 31. c. 11. Secundò autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui pravitatem suam satagunt palliare, lib. 3. decretal. tit. 12. cap. ult.

PALLIOLUM. Vide *Birrus*.

PALLIUM, sacrum insigne à Pontifice Patriarchis, Metropolitis, atque Archiepiscopis concessum, ab Altari, sub quo corpora Principum Apostolorum quiescunt, desumptum, ac loco superhumeralis Summi Sacerdotis antiquæ Legis successum, ut inquit Durand. in ejus Rationale, lib. 3. cap. 17. à Græcis ὠμοφόριον dicitur. Vide in dict. *Evangelium*. §. Simon Thessalonicen. & à Latinis *Stola Apostolatus*, *Stola Archiepiscopatus*, *Stola Pontificalis* appellatur. Vide etiam *Psachnion*. Texitur autem ex candida lana cum aliquibus nigris crucibus, quæ tamen Cruces antiquitus erant ru-

rubræ. [Super hæc omnia Summo Pontifici propter Apostolicam vicem pallii honor decernitur, quod genus indumenti Crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus Pontifex à tergo, & pectore Crucem habeat. Raban. de ordin. antiph.] Cujus partes ab Innocentio III. de offic. Miss. egregiè describuntur, nimirum: [Pallium illud, quo majores Episcopi utuntur, est de candida lana contextum, desuper habens circulum humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte pendentes, quatuor Cruces purpureas ante, retro, à dextris, & à sinistris; sed à sinistris duplex est, & simplex à dextris. Tres etiam acus aureæ infiguntur pallio ante pectus, super humerum, & post tergum, super dexterum humerum non infigitur. Hæc quælibet acus pretiosum continet lapidem.] FR. appellatur Pallium à Petro Damiano *Tribalthon*, quia trium colorum erat in symbolum Sanctissimæ Trinitatis. [Pallium tribalthon nuncupatur; trium, quippè, colorum est, & balton &c. lib. 4. epist. ad Episcopos, epist. 7. tom. 1.] Magnus verò Constantinus *Lorum*, & *Superhumerale* illud appellat. [Necnon & superhumerale, videlicet, lorum, quod Imperiale circundare assolet collum, in can. Constantinus, dist. 96.] Sed non *Phrygium*, ut Baronius autumat; de quo nos in dict. *Mitra* egimus. Pallium est plenitudinis Officii Pontificalis insigne, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 23. Quod Patriarchæ suis suffraganeis concedere possunt. Ibidem. :||: Pallium mysticè denotat ovem, quæ perierat, ac inventa super humeros Pastoris dilecti posita fuit: [Episcopi humerale ex lana, non ex lino, significat pellem ovis errantis, quam Dominus humeris suis sustulit. Isidor. Pelusiot. lib. 1. epist. 136.] Quod ideò ex lana nonnullorum agnorum candidorum conficitur, qui in festo S. Agnetis, & in ejus Ecclesia posita in via Numentana à Canonicis Regularibus, S. Salvatoris nuncupatis, ibi commorantibus, duo numero pro canone quotannis Lateranensi Basilicæ contribuuntur. Itaque præfatæ S. Agnetis Abbas peracta Missa cantata, hos agnos super Altare collocatos, ac floribus coronatos benedicit, qui deindè nomine Lateranensium Canonicorum ab eorum Cæremoniarum Præceptore recipiuntur, qui Mansionario tradit: hic eos superponit equo, qui tapeto coopertus super serica pulvinaria jacentes defert, & ad Pontificis pedes offert, qui solita benedictione eos signat. Tunc Apostolicorum Subdiaconorum Camerarius illos desumit, & Monialibus alicujus Monasterii ad placitum Sanctissimi nutriendos tradit. FR. Ordo Romanus à Georgio Cassandro Coloniæ de anno 1561. impressus, pag. 65. hæc habet: [Fertur, quod antiquitùs nutriebantur candidi Agni sine macula per Moniales albas Monasterii S. Andreæ propè S. Marcellum de Urbe, & in Dominica in albis, dùm canebatur Agnus Dei, circuibant Agni hujusmodi Altare Sancti Petri.] :||: Cura verò texendi, & ornandi pallia ad Subdiaconorum Apostolicorum Decanum spectat; quæ perfecta deindè Canonico Altaristæ Basilicæ Vaticanæ ille consignat; & in primis Vesperis festi SS. Petri, & Pauli super sepulcra eorumdem Sanctorum collocantur, ibique per totam illam noctem manentia, ac sequenti die extracta, Canonicis ejusdem Vaticanæ Sacristiæ Præfectis traduntur, ut inter sacras reliquias asserventur, quæ postmodum exigente opportunitate ab Apostolicis Subdiaconis postulantur. Vide *Altarista*. Pallium Archiepiscopus, seu ejus procurator à Decano Sacri Collegii, & ex singulari favore à Papa aliquando accipit. FR. Pro quo nihil ab accipientibus solvendum est. Baron. ann. 565. num. 58. an. 743. num. 8. & seqq. :||: Vide etiam *Tassellus*. Papa autem, quia plenitudinem potestatis à Deo immediatè recipit, ideò in ejus consecrationis die, in principio ejusdem solemnis Missæ, peracta confessione, suis manibus ex Altari pallium desumit, quo tradito Sac. Collegii Decano, hic ei imponit, dicens: [Accipe pallium sanctum plenitudinem pontificalis officii &c.] Solo Summo Pontifici dicitur *Accipe*: nam cæteris dicitur: [Tradimus tibi pallium de Corpore B. Petri sumptum in plenitudinem Pontificalis dignitatis.] Mysterium autem trium aurearum acuum sic Gemin. lib. 1. cap. 22. explicat, inquiens: [Spinulæ, quibus pallium affigitur, sunt clavi, quibus Corpus Christi cruci affigitur.] Quomodo autem in aliis solemnitatibus Papa induitur Pallio Vide *Fanon*. Pallii usum initium habuisse à S. Lino Papa I. asserit Reverendissimus Marcellus in suo Cærem. lib. 1. cap. 8. & pro se testimonia S. Maximi hom. de Vest. Sacerd. Eusebii Cæsariensis serm. de Epiph. adducit; sed in S. Maximi opere asserta homilia, & in Eusebii scriptis sermo de Epiphania non extant. Rupertus verò pallium introductum ab Apostolis fuisse ait. FR. si non æquivocaverat Rupertus, non de pallio Pontificali, sed de pallio indumentali, quo in primitiva Ecclesia utebantur Christiani, hunc Auctorem intellexisse fatendum est, de quo pallii usu disertè egit Baronius ann. 57. nu. 91. 94. 95. 96. Quo hodie Monachi utuntur. Ibid. nu. 97. Certum quidem est, ut idem Cardinalis affirmat ann. 336. n. 63. quòd usque ad annum 32. imperii Constantini Magni nullibi de pallio Pontificali fit mentio, nec imaginabile est Apostolos talia exercuisse, dum nec litteraliter, nec interpretativè apud ullum probatum, & antiquum Auctorem colligi potest. Præterquamquòd Baronii attestatio prædicta concordat cum can. Constantinus supra relato. :||: Licèt autem soli Patriarchæ, & Metropolitæ habeant pallii usum, tamen reperiuntur nonnulli Episcopi simili privilegio decorati, ut sunt, exempli gratia, Episcopus Lucensis in Hetruria ex concessione Gregorii VII. Ticinensis, sive Papiensis ex indulto Anastasii III. & Veronensis ambo in Lombardia; ex epistola enim Gregor. VII. Brunoni Veronensi Episcopo scripta habetur illi usum pallii concessisse. Item Episcopo Hostiensi S. Marcus Papa concesserat pallium. Baron. ann. 336. num. 63. Episco-

scopo Bambergiensi in Germania, ex concess. Leonis IX. Doliensi Episc. po in Gallia, ex concess. Pelagii I. Augustodunensi, ex concess. Gregor. Magni, ex eo quia cooperavit in conversione Catholica totius Angliæ, auxiliando, nempè, Augustinum ab eodem D. Gregorio ad hunc finem ibi missum. FR. Pallium non fertur nisi in certis solemnitatibus, can. contra morem, dist. 100. quæ exprimuntur in Glossa in, can. ad honorem, de authorit. & usu pallii. Ubi etiam tradit formam in collatione ejusdem :||: Sed Pontifex Romanus ubique, & in omni tempore utitur pallio, lib. 1. decretal. de authoritate, & usu pall. can. ad honorem. FR. Non potest pallium aliis commodari, lib. 1. decretal. tit. 8. cap. 2. Nec uni concesso, intelligitur etiam successori donatum; sed semper novus Archiepiscopus debet illud postulare à Sede Apostolica. Baron. an. 432. n. & Sac. Congregat. Rituum, 4. Mart. 1606. Blondus decad. 1. lib. 2. ex testimonio Agnelli Ravennatis ejusdem Ecclesiæ antiqui scriptoris, hæc refert: [Ornavit Valentinianus Imperator Joannem Episcopum Ravennaten. pallio ex candido lana confecto, quo solus tunc Imperator uteretur. Quod quidem superbiæ incentivum effecisse videmus, ut Episcopi Ravennates eas habuerint cum Pont. paritatis contentiones, de quibus suo tempore dicemus.] Quod tamen Baronius negat dicto anno 432. num. 91. Ecclesiastici Imperii Electores si carent pallio, non possunt eligere, nec consecrare Imperatorem. [Conradus Imp. &c. qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto Cardinali (nam Coloniensis, qui id facere jure debuerat, noviter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensi, & Trevirensi Archiepiscopis cum cæteris Episcopis in Regem ungitur. Otto Frisingen. lib. 7. cap. 22. :||: Functiones Episcopales minimè exercere potest Archiepiscopus, antequam pallium recipiat, can. nisi specialis, de authoritate, & usu pallii, can. quod sicut, &, can. specialis, de elect. Et hoc currit à die ejus consecrationis, etsi jam antea in Episcopum esset consecratus, à die tamen confirmationis intelligitur; aliter in pœnas cadit, quæ in can. quoniam. dist. 100. continentur. Quod verò limitatur, quando in aliena Diœcesi tanquam simplex Episcopus munera episcopalia de licentia Ordinarii loci exercere vellet. Auctores apud Matthæum Paulum Leonem in tract. de Authoritate, & usu pallii Pontificii. Ubi etiam sustinet, quòd quando privilegium deferendi pallium est locale, & non personale, uti sunt Episcopatui concessa, de quibus aliquos numeravimus suprà; hi enim possent munera Episcopalia liberè exercere ante obtentum pallium; itaque pœnæ in canone contentæ solùm in Archiepiscopos, & alios Primates tendunt, qui non gaudent privilegio locali. Si pallium deperdi contigerit, tunc Archiepiscopus non posset ex se aliud formare; sed denuò à Sancta Sede aliud impetrare teneretur, ut nostris temporibus Manfredoniensi Archiepiscopo accidit, cui quia à pyratis infidelibus pallium deprædatum fuerat, tunc ad Urbanum VIII. pro alio recurrere necesse fuit, & in tali casu Papa ex gratia vivæ vocis oraculo illud concedere solet. Quando Archiepiscopus sua Sede relicta ad alium Episcopatum descendit, tunc uti Episcopus pallio ampliùs frui non potest. Sac. Rit. Congreg. 16. Octobr. 1604. Si Archiepiscopus in propria Provincia moritur, tunc pallio indutus sepeliri debet; at extra Provynciam obiens, cum pallio sub capite sepelitur. Castal. in praxi cæremon. lib. 1. sect. 10. num. 2. Abusus autem pallii inter Græcos dupliciter notatur, primò, quòd solent ex serico illud contexere, cùm ex lana fieri deberet, ut Græcusmet Auctor Simon Thessalonicensis fatetur, his verbis: [Ideò enim ex lana quoque texitur, quoniam erraticam ovem, idest, naturam nostram signat.] Et licèt Joannes Diaconus in vita S. Gregor. Papæ dicat præfatum Pontificem candido, byssinoque pallio usum fuisse, vel debet intelligi de tegumento, vel si de pallio Pontificali loquatur, fuisse lana mixtum indubitanter intelligere oportet. Secundus Græcorum abusus est, quòd omnes locorum Ordinarii illud deferant, quum hic illaudatus mos antiquæ eorum Ecclesiæ omninò adversetur; illorum enim Patriarcha, quotiescumque cessabat schisma, tunc semper pallium à Romano Pont. poscebat; unde Luitprandus in sua legatione inquit: [Vidimus Constantinopolitanum Episcopum pallio non uti, nisi Sancti Patris nostri permissu.] Subjungitque, quòd temporibus Theophylacti Eunuchi, & Constantinopolitani Patriarchæ, qui violenter à Pontifice Rom. pro se, & successoribus ferendi pallium sine Sedis Apostolicæ licentia indultum extorserant, atque ex tunc talem abusum cœpisse, nimirum: [Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solùm Patriarchæ, sed etiam Episcopi totius Græciæ palliis utantur.] FR. indultum fuit Joannis Papæ XI. nam Albericus Romæ Tyrannus violenter pro hac concessione Pontificem coegit, dùm in carcere illum inclusum arctaverat. Baron. an. 934. num. 1. :||: Constat item, quòd Justinianus suam patriam privilegiis nobilitare cupiens, quam Justinianam Civitatem appellaverat, Agapitum Papam I. rogaverat, ut illius Civitatis Episcopo pallium concederet. Baron. an. 535. n. 55. Quod tamen, ne in hoc præjudicium Metropolitanis fieret, concedere recusavit. Baron. ibid. num. 57. & 58. Sed Vigilius deinde Papa crebris instantiis molestatus concesserat. Baron. ibid. num. 56. De quo indulto etiam D. Gregorius, lib. 4. epist. 15. mentionem facit; atque vigore hujusmodi Romanæ Sedis privilegiorum, usque ad præsens illa Justiniana Civitas à Patriarcha Constantinopolitani jurisdictione exempta existit. FR. Quo verò ad Patriarcharum auctoritatē concedendi eorum suffraganeis pallium, intelligitur facultas hæc, si acceperint Patriarchæ à Pontifice pallium cum solito fidelitatis juramento &c. ut cautum est in cap. Antiquæ, de privil. & excess. in, lib. 5. decretal. :||: Pallium verò, de quo Tertullianus

tractatum instituerat, est longè ab Episcopali diversum; quod à Pharisæis ferebatur. Baron. in Apparat. n. 9. FR. Tiberius item Cæsar circa id legem sanciverat. Idem Baron. ann. 16. num. 6. Illoque Romæ aqua, & igne interdicti induebantur, item Virgines Deo consecratæ. Idem an. 57. num. 91. Postea Christiani abjecta toga, illud ferebant, unde apud Gentiles adagium illud: *De toga ad pallium*. Ibid. num. 94. & seqq. Quod erat quadrangulum. Ibid. Item de philosophico pallio, quo utebatur Porphyrius. Ibidem, num. 96. Eratque fusci, & obscuri coloris. Ibidem, n. 97. & anno. 197. num. 7. & seqq. Item pallium, quod Augustus prohibuerat, Monachis in usu deinde remansit. Idem an. 57. nu. 97. Usique sunt quandoque nonnulli Christiani. Idem Baron. an. 197. num. 7. Et postea omnes communiter. Ibidem n. 8. & 9. :||: Ubi ipse Cardinalis errorem Pamelii manifestat, qui dixerat Tertullianum cœpisse religionem Christianam profiteri, ex quo hujusmodi pallio cœperat uti. FR. Pallium, quod à Pharisæis ferebatur, in quatuor angulis habebat violaceas ligulas, & in extremitatibus fimbriæ spinas circumpositas, quæ in ambulando pedes compungebant, sicque emanantem sanguinem ostentabant. D. Hieronymus in, cap. 23. Matth. num. 15. Vide *Tabardum*.

PALMA ARBOR. Vide *Baja*, *Elatæ*, *Palmarum festum*.

PALMA, pro manu. Vide *Manus*, *sive palmas suspendere*. FR. Item hæc Phrasis *Perductus ad palmam* non semper intelligitur *Martyrii*, nisi expresse ponatur hæc ultima dictio, quemadmodum ad lectiones S. Vitalis Martyris in perventusto Breviario Liciensi de libro S. Ambrosii (ut ibi dicitur) desumptas habetur, quòd Ursicinus: [Cùmque jam veniret ad palmam, & expavisset &c.] & inferiùs ubi narratur Martyrium ejusdem Vitalis, sequitur: [Post equulei tormenta jussus est perduci ad palmam; locus autem, ubi decollabantur Christiani, hoc habebat vocabulum, eò quòd arbores palmæ ibi essent, 28. April. Ex Epistola sub nomine S. Ambrosii, apud Surium, tom. 3. ad 19. Junii, atque Mombritius, tom. 2.

PALMARE, sic denominatum fuit Concilium Rom. sub Symmacho Papa in porticu Vaticanæ Basilicæ celebratum, quæ porticus *Palmaria* dicebatur. FR. sic Anastasius Biblioth. in Honorio: [In porticu Beati Petri Apostoli, quæ appellatur de palmaria.] Item ad *Palmam auream* Romæ locus in vita S. Fulgentii, fortasse inde *Pallara* hodie corruptè dicitur; nam *Ad palmam* erat locus juxta arcum triumphalem Septimii Severi ad radices Capitolii, Florav. Martinello teste in ejus Roma sacra, pag. 45. idest, ad Ædes Deorum Penarum, ubi hodie S. Mariæ Liberatricis Templum. Nardinus in ejus Roma antiqua, lib. 5. cap. 4. pag. mihi 227.

PALMARUM FESTUM, Dominica nempè palmarum, quæ *Dominica florum*, seu *ramorum*, *Hosanna*, *Pascha petitum*, seu *Competentium* dicebatur, de quo aliqua diximus in dict. *Baja*, *Capitilavium*, *Catechumenus*, *Hosanna*. FR. in Sacramentario S. Greg. Papæ *Dominica in palmis* dicitur, à S. Ambrosio *Dominica in ramis olivarum*, à D. Hieronym. *Dominica indulgentiæ*, quia in hac die propter proximum Paschæ festum liberabantur in carceribus detenti; ab Isidoro, & Alcuino *Dies palmarum*; ab Anastasio Nicæno *Festum palmarum*; à Philotheo Constantinopolitano Patriarcha *Festum Evangelismis palmarum*; à Balsamone *Dominica gestationis ramorum* :||: In processione hujus diei super humeros duorum Sacerdotum machina, in qua triumphaliter positum erat Sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentũ, deferri solebat, ad denotandum ejusdem Christi triumphum, Lanfranc. c. 1. §. 4. sive liber Evangeliorũ. [Hodie præparatur quoddam portatorium honestissimè, in quo intromittitur Sanctum Evangelium, quod intelligitur Christus. Albin. de divin. off.] Et inferiùs ait, quòd machina, in qua erat liber Evangeliorum, à Diaconibus ferebatur: [Diaconi supradictum portatorium cum Evangelio bajulantes.] Lepida quidem est Maronitarum cæremonia in hac die; arborẽ enim olivarum in Ecclesiam illi ferunt, quæ, post quàm benedicitur, in publica auctione ponitur, & tandem majorem eleemosynam offerenti datur, qui ab ejus consanguineis auxiliatus in processione defert, ac in culmine arboris filium suum, seu alium puerum collocat, ibique puer lætitiæ acclamationis profert, in regressu autem processionis omnes arborem aggrediuntur, & ramunculos devotionis causa abscindunt. Antiquitus etiam in aliis diebus solebat Pontifex peregrinis ramos palmarũ in signum victoriæ pro reditu visitationis Terræ Sanctæ distribuere, quibus etiam Cruces ad collũ imponebat. Rog. in Annal. Anglican. Vid. *Palmatus*. FR. Difficultas quidẽ insurgit in illis verbis benedictionis palmarũ, nimirum: [Intellexit enim jam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia Redemptor noster humanis condolens miseriis pro totius mundi vita cum mortis principe esset pugnaturus, ac moriendo triumphaturus; & ideò talia obsequens administravit, quæ in illo & triumphos victoriæ, & misericordiæ pinguedinem declararent.] Quomodo enim intellexerat illa beata multitudo Hebræorum redemptionis humanæ mysteria? si quidem notum est, quòd turbæ illæ tales cogitationes minimè habuerint; sed eorum signis triumphalibus Christo exhibitis, illi tanquam Regi, ac Domino occurrere intendebant, purantes non esse Christũ moriturum; imò nec adhuc ipsimet Apostoli, adhuc inerudití, hæc mysteria, quæ Ecclesia in prædictis verbis canit, in palmarum, olivarumque ramis denotata percipiebant? Dubium hoc sic resolvunt Gratianus in 3. part. quæst. 2. & Jansenius in Concord. Evangelist. quòd verbum *Intellexerat* verificatur; nam Spiritus Sanctus turbas taliter operando inspirabat, eodem modo, quo Caiphas Christi mortem Gentibus redemptionem prophetaverat allaturam, & de

Magda-

Magdalena, quæ prævenerat ungere Domini caput, idem Dominus dixerat, [Ad sepeliendum me fecit] licèt illa tale obsequium hoc fine non præstiterit; sed Spiritus Sanctus ad talia illam impulerat. Hæ tamen responsiones, etsi piæ, & ob reverentiam doctissimorum Auctorum amplexabiles sint: nihilominus dubiosæ menti pabulum completè minimè subministrant, exempla enim allata de Põtifice anni illius, ac de Magdalena non probant, dictum, scilicet, illius, & actum istius ipsosmet intellexisse eo fine, quo Evangelistæ notarunt; quamvis à Spiritu divino ad ea inducti fuissent. Quare melius responderi videtur, quòd Ecclesia verè, ac significatu proprio in illis verbis: [Intellexit jam illa hominum beata multitudo &c.] turbam illam beatam appellat, quia nimirum visione Verbi Incarnati beari meruit. Igitur cùm populo hebræo anteà de hoc adventu Christi Isaias, cap. 62. prædixerit inquiens: [Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ: dicite filiæ Sion: Ecce Salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.] Et clariùs, ac in proximiori tempore vaticinavit Zacharias, cap. 9. dicens: [Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Salvator: ipse pauper, & ascendens super Asinam, & super pullum filium Asinæ.] Ideò tanquam res jam revelata, & ab Hebræis satis intellecta subjungit Evangelista Matth. cap. 21. inquiens: [Hoc totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis.] Ac Joannes, c. 12. [Sicut scriptum est: Noli timere filia Sion: ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm: sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo: & hæ fecerunt ei. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis. Propterea & obviàm venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum.] His igitur præmissis; Infertur primùm, quoad Apostolorum inscitiam de hoc mysterio, ex textu Joannis suprà, quòd scilicet cœperant hoc mysterium cognoscere discipuli, dum sederat Christus super asinam, ait enim: [Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm] idest, cùm super jumentum vectari jussisset; ideò sequitur Evangelista Jo. [Sed quando glorificatus est Jesus, (*à Turbis nempe*) tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo.] Infertur secundò, quòd verba, quæ Ecclesia suprà profert in hoc festo: [Intellexit enim jam tunc illa hominũ beata multitudo præfigurari, quia Redẽptor noster humanis condolens miseriis &c.] multitudinem illam hanc Dei commiserationem abundè intellexisse significant, de quibus Eccles. c. 18. prædicaverat [Misericordia Dei super omnem carnem,] & inferiùs: [Sensati in verbis, & ipsi sapientes egerunt, & intellexerunt veritatem, & justitiam, & impleverunt proverbia, & judicia.] Et de eisdem Isaias, cap. 43. dixerat: [Vos testes mei dicit Dominus.] Unde Joannes suprà: [Testimonium ergo perhibuit turba,] & sequitur post pauca ibidem Isaias: [Et credatis mihi.] Ideò Ecclesia beatam illam hominum multitudinem appellat, quia credidit, [Et intelligatis, quia ego ipse sum,] ait ibidem Isaias, & Ecclesia suprà:] Intellexerat enim jam illa hominum &c.] Et tandẽ Propheta ibidem concludit: [Populum istum formavi mihi, & laudem meam narrabit,] quando, nempe clamaverunt *Hosanna &c.* Item Baruch. c. 2. in idem concinens inquit: [Et scient quia ego sum Dominus Deus illorum, & dabo eis cor, & intelligent; aures, & audient; & laudabunt me in terram captivitatis] quia Judæi tempore Christi erant subditi Romanis: & inferiùs concludit [Et statuam illis testamentum alterum:] ergo de scientia Domini Dei in populo hebræo loquitur, quando illum esse Deum intellexerat, & laudavit, *Hosanna* dicens, & in statuendo alterum testamentum, idest, Evangelium. Insuper jam illa beata hominum multitudo, quòd Redemptor noster esset cum mortis principe pugnaturus, etiam jam intellexerat; nam ut allegat. suprà Evangelista Joannes ait: [Et hæc fecerunt ei] statim reddit rationem: [Testimonium ergo perhibuit turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis, propterea & obviàm venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum:] Signum, inquã, quo satis turba intelligere potuerat, quòd Redemptor esset cum mortis principe pugnaturus, dum Lazarũ à mortuis suscitaverat. Intellexerat item satis illum esse verum Messiam ex præmonitis Prophetarum signis suprà adductis, licèt errasset deindè Deo viduata Synagoga, credendo Christi humanitatem fuisse immortalem. ‖ Hymnum autem *Gloria, laus, honor &c.* qui canitur in processione hujus festi, Sigibertus in chron. & Crantius in hist. Sax. apud Baronium an. 835. n. 2. asserunt compositum fuisse à Theodulfo Floriacensi Abbate, qui cùm esset bonus poeta, dum in carcere detineretur de quadã conjuratione contra Ludovicum Imperatorem imputatus, prædictos versus composuerat, quos cecinerat in carceris fenestra, dùm Imperator ille in die palmarum illuc transiverat: cui taliter placuere, ut detentum non solùm à vinculis liberasset, quin etiam ad Aurelianensem Episcopatum promovisset. Sed hæc narrativa meritò tanquam fabulosa à nonnullis rejicitur; nam Albinus, sive Alcuinus Flaccus, qui obierat (teste Baronio) ann. 804. & consequenter triginta annis antè relatam conjurationem, mentionem facit de hujusmodi hymno, lib. 1. de divin. off. cap. 14. Insuper ab antiquis Ludovici Imp. Scriptoribus nulla de tali successu mentio colligitur. Imò Enghirardus de ann. 1318. & Teganus de gestis Ludovici

Pii nu. 22. affirmant Theodulphum Aurelianensem jam Episcopum, unà cum aliis Coepiscopis conjuratis in Synodo ab Episcopali dignitate depositum fuisse, & in Monasterium detrusum, ut ipsemet etiam ad Monduinam Episcopum scribit, cujus epist. inserta reperitur apud Canisium, tom. 5. antiq. lect. par. 3. ubi narrat condemnatum eum fuisse absque Summi Pontificis notitia; fuerat nihilominus unà cum cæteris complicibus occasione nuptiarum Lotarii Ludovici filii tandem liberatus, ut ibidem Canisius refert. Anonymus verò S. Mammantis vitæ Scriptor, cap. 9. Reinaldum Lingonensem Episcopum hujus hymni authorem facit, quæ vita in Biblioth. Floriacensi, cap. 3. legitur. Sed huic opinioni obstat supradicta Alcuini authoritas. Debent palmæ in manu teneri, dum canitur Passio. Sed tempore elevationis tantùm Episcopus palmam habere oportet. Cærem. Episc. lib. 2. c. 21. S. Cyrillus Hierosol. in Catech. 10. refert, quòd ejus ætate palma arbor, ex qua sumpserunt Hebræi ramos, ut Redemptori obviàm irent, adhuc per providentiam Dei extabat, ac intacta remanserat in illo Hierosolymitano exterminio tempore Titi, & Vespasiani Impp. non obstante totali arborum projectione in illa regione.

Palmata, genus afflictionis corporalis apud Monachos usitatum. [Super metanœis verò, disciplinis, atque palmatis, sive etiam brachiis in orationibus extendendis, cæterisque sancti fervoris exercitiis, nulla fratres lege constringimus. Petrus Damianus.] Baronius tamen existimat fuisse genus pœnitentiæ, & percutiebatur palma manus cum ferula. Sed expositio Gretserii magis placet, qui ait palmatam fuisse violentam ad solum percussionem manus, quando exercebantur metanœæ, ut suo loco diximus, quæ erant quædam ad terram prostrationes, & confirmatur ex eodem Damiano: [Lorica est homo indutus ad carnem, ferreis membra divisa circulis ambit, mittit cum labore metanœas, allidit in pavimentum sæpiùs manus.] FR. Item Palmata erat insigne Consulatus. Baronius, ann. 508. num. 1. Vide *Purpura*.

Palmatinæ, caryotæ, seu caryotides, phœnicobalani, dactyli, palmæ fructus; [Et quoniam non delectamur zeniis, palmatinas, quas tua direxit Fraternitas, cum gratiarum actione suscepimus. D. Greg. lib. 1. epist. 64.] Baronius tamen genus vini pretiosi fuisse existimat; sed tunc *Palmatianum* diceretur; quemadmodum scribit Cassiodorus, lib. 12. cap. 11. inquiens: [Vinum quoque, quod laudare cupiens palmatianum nominavit antiquitas.] Quia inter alia vina palmam vindicabat, ut idem ait: [Ut meritò illi à palma nomen videatur impositum.] Aliud verò genus vini refert Hieronymus, epist. 2. quod ex dactylis conficiebatur. Plinius quoddam vinum ex uvis palmis appellatis, lib. 14. cap. 6. recenset. Vide in dict. *Stips*. FR. opinio quòd hæc Palmatinæ fuerint vinum ex palmarum fructibus non videtur sustinenda, primò, quia Palmatinæ à Felici Messanensi Archiepiscopo D. Gregorio dono missæ fuerant: at hujusmodi fructus non generantur in Sicilia. Item si ex uvis palmis appellatis hoc vinum esset, *Palmesium* diceretur, ut patet ex Plinio loco cit. ajente: [Ex reliquis (*idest, vinis*) à supero mari Eræturia, atque Anconæ nascentia, quæ à palma uva fortè enata palmesia appellantur. [Cæterum vinum, quod D. Hieronymus ait ex succo dactylorum confectum, erat ingratum gustui, & soli Orientales illud bibebant, eodem Plinio, lib. 6. cap. 18. teste, ex quibus dactylis non solùm vinum, sed & panem Orientales conficiebant. Idem Plinius, lib. 13. cap. 4. Reperiebatur siquidem quoddam vinum in Italia *Palmiprimum* denominatum. Idem Plin. lib. 14. cap. 16. Item *Palmeum vinum*, ibid. & lib. 23. c. 1. Vide *Stips*.

Palmatus. Vide *Expalmatus*. FR. Item *Palmatus* dicebatur Peregrinus, qui ex Hierosolymitana peregrinatione redibat. [Nonnulli etiam palmati de Hierosolyma redeuntes Acris, quæ est Accaron, expugnatam nunciarant. Abbas Vespergen.] Vide *Palmarum festum*, ubi narratur, quòd antiquitus Pontifex peregrinis solebat palmam tradere. Item in Jure Civili *Palmatus* equus appellatur, sive ex eo, quòd egregius cursor sit, qui in concursu aliorum palmam, & bravium consequi solet, sive ex bajo colore; nam baja græcè palmam significat. Vide *Bajæ*. Item palmatus lapis nigri coloris circa Mundam in Hispania. Plin. lib. 16. cap. 18.

Palmesium.) Vide *Palmatina*.
Palmiprimum.)

Palmulæ Nicoleæ. Vide *Nicolei panes*.

Pammyia, omnis musca. Vide *Cœnomyja*.

Panaclystus, ex græco πᾶν, ideſt, totum, & κλυστός, nempe diffusus; sed in Anastasio Biblioth. mendosè habetur quandoquidem *Spanaclystus*, & aliquando *Epanaclystus*. Legi igitur debet [Calicem aureum præcipuum panaclystum.

Panaeretos, πανάρετος, idest, principalis: sic D. Hieronymus librum Ecclesiastici in præfatione ad Salomonis libros appellavit: [Fertur & panæretos Jesu filii Sirach liber.

Panagia, Παναγία, idest, sanctissima, titulus, quo Græci Beatissimam Virginem appellant. Origo hujus nominis in Horologio græco sic refertur; quòd Apostoli post Christi Ascensionem, quando ad mensam sedebant, primum accubitum vacuum relinquebant ob reverentiam eorum Magistri, & Domini Jesu, in quem locum super pulvinar partem panis, de quo comedebant, depositabant. Peracta autem mensa, in altum illum panem extollebant, precesque in gratiarum actionem recitabant, qui pius usus à singulis Apostolis per mundum dispersis continuatus deinde fuerat. At dum iterum in unum divina dispositione in Deiparæ transitu congregati, post mortuorias functiones, scilicet, die tertio illius obitus, cùm post mensam, solitam panis elevationem cum gratiarum actione agerent, apparuit eis

eis Beatiſſima Virgo choris Angelicis conſamulata, quæ aſpectu jucundiſſimo eos ſalutavit: verùm illi mente ſtupefacti, ac animi lætitia excitati, confeſtim in tali cœleſti viſione ſolitas preces dimittentes, [Panagia Deipara adjuva nos] conclamare cœperunt, & redeuntes ad Virginis ſepulchrum, ejus Beatiſſimum Corpus non invenere, quare certiores facti ſunt illam anima, & corpore in Cœlum aſſumptam fuiſſe. Ex hac hiſtoria originem habuit non ſolùm titulus B. V. (eo modo, quo diximus) attributus; ſed & ipſemet panis, qui in altum elevatur cum gratiarum actione poſt comeſtionem, ita appellatus fuit; unde ſolent adhuc græci Monachi ad imitationem Apoſtolorum Deo gratias agere poſt corporis refectionem, quem benedictum panem deinde inter ſe dividunt, & cophinum, ſeu vas, in quo hic panis collocatur, *Panagiarium* vocant. Hinc error Meurſii ſcatuit, aſſerens *Panagiana* panem ſanctum ſignificare, malè percipiens ſimilem cæremoniam, quam in menſa Imperiali Græcorum ſolitam fieri refert Codinus, ita inquiens: [Porro Præfectus menſæ acceptum panagiarium menſæ imponit, & elevans panagiam, dat illam domeſtico menſæ, & ille magno domeſtico, hic Imperatori, & quum primùm panagiam ori inſerit, omnes accinunt: Ad multos annos.] Ex quibus verbis ſatis colligitur, quòd nomine *Panagiæ* panis in altum elevatus ad complementum cœremoniæ, de qua diximus, intelligatur. Itaque nullus græcæ linguæ profeſſor *Panagiam* panem benedictum ſignificare ait; ſed potiùs *Panagiam* denotare omninò ſanctam. FR. παναγία erat Dianæ epitheton, ſi Eraſmo in ejus Chiliad. credimus. Sic etiam πανακρὴς Phœbi epitheton.

PANAGIARIUM. Vide *Panagia*.

PANARIUM, ita S. Epiphanius in ejus librum contra Hæreticos denominavit. FR. arculam medicam ipſemet per hoc vocabulum ſignificare ait: [Panarium, ſive arculam medicam, ad eorum, qui à ſerpentibus (*ideſt*, *Hæreticis*) icti ſunt, remedium. In epiſt. ad Acacium, & Paulum ejus Amicos] ad quorum inſtantiam prædictum librum compoſuerat.

PANATARIA. Vide *Panetaria*.

PANATHENÆA, Gentilium feſta. Vide *Thallophorus*.

PANCAREA. Vide *Votarea*.

PANCARPIUM, ſive *Pancarpum*, Palæſtra, gymnicus locus, ſpectaculum luctatorum. Inde Caſſianus, collat. 5. cap. 14. ait: [Ut fieri ſolet ab his, qui coram regibus hujus mundi omnigenis congredi beſtiis præmiorum contemplatione conſueverunt, quod ſpectaculi genus vulgò pancarpum nuncupatur.] Et D. Aug. adver. Secund. [Nomine pancarpi, quòd in ludicris muneribus edi ſolet.] FR. Pancarpium omnium florum coronam ſignificat. Feſtus manutianæ editionis, & Sipontinus in Martial. Paſchal. de coron. l. 2. c. 13. ideò Gladiatores, qui his coronis decorabantur *Pancarpi*, & *Pancratii* dicti ſunt, & locus ſpectaculorum *Pancarpum*, & *Pancarpium* appellabatur. Novell. de Coſulib. Vide *Pancratiſta*

PANCATRIUSU. παγκεράτιον, FR. certamen gymnicum, quod latinè *Quinquertium* dicebatur, eò quòd ex quinque certandi generibus conſtaret, curſu, ſcilicet, diſco, ſaltu, lucta, & pugillatu. Hermol. Barbarus, lib. 34.

PANCRESTUM, πάγχρηστον, munuſcula dulcia quibus pueri ad omne obſequii genus pertrahuntur, quaſi cunctis gratum, utile. [Infantes quoque, & omnes ferè parvulos contumaces, quos morigeros minæ, & ferulæ non efficiunt, interdum panchreſta, atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.] FR. ſignificat etiam medicamentum communiter morbis ſalutiferum, & utile. Cic. Ver. 5. [Adventu L. Metelii Prætoris cùm omnes ejus comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet &c.] ubi pecuniam intelligit, & in ſenſu medicamenti loquitur etiam Plinius, lib. 20. cap. 8. ubi de cichorio agens, ſic inquit: [Adjiciunt Magi, ſucco totius (*ideſt*, *omnium cichoriorum ſpecierum*) cum oleo perunctos favorabiliores fieri, & quæ velint, faciliùs impetrare. Quod quidem propter ſingularem ſalubritatem aliqui chreſton appellant, alii pancration] legendum fortaſſe panchreſton: & clariùs lib. 36. cap. 20. ubi de hæmatitarum quinque generibus agit his verbis: [Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri, procidenteſque oculos præclarè cohibet. Hæc eſt ſententia eorum, qui nuperrimè ſcripſere. Sed Sotacus è vetuſtiſſimis Authoribus quinque genera hæmatitarum tradit, præter magnetem; principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis utiliſſimo, & iis quæ Panchreſta appellant] :||: Reperitur etiam Panchreſtarius apud Arnobium, lib. 2. adverſ. Gent. [Quid fullones, lanarios, phrygiones, coquos, panchreſtarios, muliones, lenones, lanios, meretrices] quod dulciariorum, & panchreſtorum, coctorem ſignificat.

PANCRESTARIUS. Vide *Panchreſtum*.

PANCRATISTA. FR. Athleta. Gellius, lib 13: c. 26. Plin. lib. 34. cap. 8. Vide *Pancarpium*.

PANDECTÆ, Πάνδεκται, corpus juris civilis, quod Digeſtum appellatur, ex græco πᾶν, ideſt, totum, & δέχομαι, nempè, contineo, ſeu comprehendo; in eo enim volumine omnes leges comprehenduntur. Quando igitur pandectas citabant Veteres Græci, primam litteram dictionis tantùm notabant, π'; ſed Latini hoc ſignum non percipientes æquivocarunt in hoc ſimilis figuræ ſigno, ff. FR. multa quo ad etymologiam, & alias de hoc vocabulo eruditiones ex Budæo præcipuè Calepinus congerit; ſed nos hìc aliqua addamus, de quibus ibi non fit mentio. Itaque Accurſius in præfatione Pandectarum dict. Digeſtorum, ex Gellio in fine Noctium Atticarum, *Pandectas*, ideſt, omnium receptacula interpretatur. Et Juſtinianus Imp. in, l. 2. §. Sed cùm omnia, Cod. de veter. jur. enucl. inquit, Digeſtorum, ſeu Pandectarum nomen inditum propterea, quòd diſputationes legitimas in ſe contineant, & quaſi digerunt; nam quod undique fuerat collectum, in ſuos

finus receperunt. De figno, ff. fciendum, quòd antiqui Signum condemnandi fcribebant, C. ficut Græci K. Signum verò abfolvendi erat, A. & quando judici perplexa, & obfcura caufa videbatur, (juxta l. unic. ex pluribus, ff. de re judicata,) tunc ponebant litteras, N.L. quod fignificabat, *Non liquet*. Ita Afconius Pedianus. At cùm aliquid factum fuiffe indicare volebant, hoc duplici FF. per eos fignificabatur, ut etiam Author eft Probus, qui integrum libellum fuper hoc compofuit. Igitur Juftinianus fignificare volens, quòd in his voluminibus continetur omne rerum, atque doctrinarum genus, Pandectas infcripfit, volens etiam ex tituli infpectione admonere Lectorem, quòd in his legum libris continentur S. C. & principum conftitutiones. Item ea, quæ à Cæfaribus facta fuere, FF. duplici denotavit, quafi diceret *Facta fuere*. Quæ quidem priùs difperfæ, ab ipfo collectæ, & in ordinem redactæ funt; ideòque *Digefta* nuncupavit. Digerere enim, & difponere, ac in ordinem redigere fynonyma funt; unde Virg. 4. Æneid.

Digerit in numerum, atque antro feclufa relinquit.

Pomponius in, l. 2. §. ita libri, ff. de orig. juris, ait: [Libri digefti funt ab Aufidio] ideft collecti, five difpofiti. An autem dicendum fit *Pifanæ pandectæ*, five *Florentiæ pandectæ*. Vide Calepinum in hac dict. Henricus Spelmam *Literæ Pifanæ* legit; funt enim antiquæ pandectæ charactere antiquo Romano majufculo exaratæ, & *Pifani*, five *Pifanæ* appellatæ, quia in Amalphitana Civitate repertæ fuerunt, quando à Lotario Imperatore ea Civitas capta fuerat, quas Pifanis dederant; *Florentiæ* tamen ab aliis appellantur, quia nunc in rariffima Magni Etruriæ Ducis Bibliotheca reperiuntur, ajuntque effe Juftiniani Originale, quod ob reverentiam accenfis funalibus, ut Politianus fcribit, oftendebatur.

PANDOCHÆUM, πανδοχεῖον, diverforium, publicum hofpitium. [In pandochæum etiam aliquando, cùm iter faceres, divertifti, ibique lectum, menfam, pocula, difcos, aliaque omnis generis vafa repeifti, cùm nihil attuliffes. After. Epifcop. hom. de Oecon.] Ufurpatur etiam pro Caupona, five Taberna, & dicitur etiam *Pandochium*, ut ex fequentibus verbis colligitur: [Erat autem in ipfo emporio pandochium. In vita S. Martinæ.] Hinc *Pandox.* dicitur Hoftis. Vide *Albergaria*. *Pandoxo*.

PANDOCHIUM, & *Pandox.* V. *Pandochæum*, *Pandoxo*.

PANDORA, πανδώρα: puellæ nomen apud Hefiodum, ut cui omnes dii deæque fuas quifque dotes adjunxiffent. Eft etiam Epitheton telluris, quæ omnis generis fruges profert.

PANDOXIS. FR. Luna dicitur, πανδοχὶς à Platone appellata, quòd totius generationis fufceptrix effet.

PANDOXO. FR. emere aliquid ab hofpite. [Saliat Abbas carnes, quas mactavit, ne putrefcant, & védat cervifiam, quā pandoxavit, ne acefcat, & panes, quos pinfuit, ne indurefcant. Tho. Valfinganus in Richar. II. πάνδοξ enim Græci hofpitem appellant, ideò hic Abbas reprehenditur, quòd ab hofpite cervifiam emerat. Item *Pandoxo* laudare fignificat; nam Rhetor Caupona dicitur. Vide *Caupona*. Vide etiam Chil. Erafmi. Hinc Πανδοῦρις, genus mufici inftrumenti, quo laudes alicujus canuntur. Unde *Pandurus*, & *Pandurifles*, qui pandura inftrumento canit. Item fignificat etiam cultrum cauponæ.

PANDURIZO, panduram pulfo. [Pandurizavit, organo modulatus eft. Lamprid. in Heliogab.

PANEGIRI, FR. πανήγυρις, nundinæ, emporium, publicus conventus, quales quolibet luftro Athenis celebrari folitos fuiffe, Herodot. lib. 6. fcribit. Cicero. 1. Tufc. quæft. mercatum interpretatur; eodem vocabulo πανήγυρις ufi funt Sanctus Proclus, Orat. 1. in laudem B. Mariæ Virg. & D. Greg. Nazian. in Car. de vita fua, quorum Interpretes emptorium, & nundinas vertunt. Et πανηγυρικοὶ λόγοι, ideft, panegyricæ orationes.

PANETARIA, Refectorium Monachorum. Item locus in Lateranenfi Palatio, ubi feria V. in Cœna Domini Papa comedebat. [Vadit ad Bafilicam Zachariæ, quæ panetaria diebus his nuncupatur. Cencius Camerar. in fuo M.S. Cærem.] Tempore verò Benedicti Canonici Vaticanæ Bafil. Papa in hac die ad Bafilicam S. Theodori comedebat; fic enim in ejus M.S. Cæremon. quod in Biblioth. Angelica de Urbe confervatur, habet: [Quibus finitis vadunt ad Cœnam in Bafilicam Sancti Theodori, quæ eft panetaria.

PANETARIUS, qui in panetaria præfidebat.

PANARMONIUM, παναρμόνιον. FR. fuavis harmonia, plena, & omnibus numeris abfoluta. Suidas.

PANYPERESEBASTUS. Vide *Sebaftocrator*.

PANICOCTARIA, Panifica; Piftrix, quæ panem coquit. [In manu panicoctariæ mulieris regni fui invenit, & format exemplum. Chryfol. ferm. 166.

PANIFICUS IMBER, appellata eft manna à Chryfol. quæ Ifraeliticis pluebat. Vide *Efcatilis pluvia*.

PANIS BENEDICTUS. Vide *Fermentum*, *Panagia*.

PANIS GRADILIS. Vide *Gradilis panis*.

PANIS NICOLAI. Vide *Nicolai Panes*.

PANNUCULA, tumor, feu plaga. [Unde morbus pannucula dictus, & convulfum eft femur illius. In vita S. Simeonis Stylitæ.] Aliqui putant effe græcum vocabulum πανῦκλα, at equidem tale nomen adhuc non inveni. FR. *Panum* apud Plin. crebrò invenio. [Panos fanat, & cicatricibus colorem reddit, lib. 20. cap. 1. Sanat & alia vulnera &c. fic & omnes tumores, collectionefq; cum melle, & uva paffa. Panos verò ex aceto tritum. Ibid. cap. 20.] &, lib. 21. cap. 20. agens de nardo gallico, inquit: [Struma hæc, vel panos, vel inguina difcurrit.] Item, lib. 22. cap. 8. ubi de herba centumcapita, ait: [Extrahit infixa corpori cum melle ftrumas, parotidas, panos recedentibus ab offibus, &c.] Si ex offibus, ulcus gummofus ergo eft *Panus*, & non tumor,

ex quo formatur diminutivum nomen *Panunculus*, & mendosè *Panunculus*.

PANORMUM; ex græco Πάνορμον, ideſt, univerſale receptaculum. Ibi fuiſſe Barbicanam Eccleſiam. Vide *Deputatus in pœnitentiam*. In ea regione obiit S. Roſalia. Vide *Roracia*.

PANOTII, Scythæ populi, ex longis auribus ita appellati, ut ex vocabulo colligitur, πᾶν enim totum græcè ſignificat, ὦτα, aures. Ita Iſidorus. Denotat item hominem ingentibus auribus præditum. FR. Si per Panotios Pannones intelligantur, Herodotus, lib. 1. ait Pannones ex Jonia oriundos. Hinc Paniones duodecim ex Jonia civitates dicebantur à Pan, & Jones, quia Panos Deus ab eis colebatur, & Plin. lib. 4. c. 13. ait: [Aliæ in quibus equinis pedibus naſcantur, Hippopodes appellati. Faneſiorum aliæ, (*Panotiorum corrigit Turnebus*,) in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegunt.] At Pomponius Mela, cap. 6. de Hiſpaniæ, & Septentrionis Inſulis inquit: [Eſſe equinis pedibus Hippopodas, & Stamalos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis alioqui pro veſte ſint, præterquamquod fabulis traditur, authores etiam, quod ſequi non pigeat, invenio.] Quibus ſimiles in India eſſe ſcribit, lib. 15. Strabo, qui *Enotocœti* vocantur, quòd auribus pro ſtrato quoque, cùm dormiunt, utantur, ex græcis vocibus nomen compoſitum ἐν, ideſt in, ὦτα, aures, κοίτη, cubile, lectus, quaſi dicas in auribus ſomnum capientes. Ita placuit Græcis fabulandi licentiam in remotiſſima quæque detorquere: [Longinquitas enim non facilè redargui poteſt,] ut idem Strabo, lib. 11. ait.

PANSELENOS, Πανσέληνος, ideſt, tota luna, ſeu plenilunium. [Cùm fuiſſet luna panſelenos. Matth. Pariſ. in vita Abb.

PANTHEON. FR. Πάνθειον, omnium Deorum Templum, Romæ à M. Agrippa erectum, in quo omnes Dii colebantur, & à Bonifacio Papa IV. in omnium Sanctorum honorem ann. 610. conſecratum. Quod S. Mariæ ad Martyres, vulgò *La Rotonda*, hodiè dicitur. Licèt Templum Sanctæ Mariæ in Coſmedin, & S. Mariæ ad Martyres teſte Martinello in ſua Roma ſacra etiam diceretur.

PANTOCRATOR, Παντοκράτωρ. FR. Omnipotens, unius, ac ſummi Dei epitheton.

PANTOCRATORENUS, univerſalis ſuperior alicujus Religioſorum Ordinis, ac ſi Generalis diceres. [Quòd autem Pantocratorenus præfectus præſit multis Monaſteriis, canoni non adverſatur: multa enim Monaſteria, ut unum reputantur. Balſamon. tit. de fide ad, can. 20. Photii.

PANTOLOGIA, Παντολογία, univerſalis loquutio, quo vocabulo utitur, loquens de variis doctrinis ſub lactis ſymbolo, Petrus Bleſenſis ſer. 3. dum inquit: [Audi adhuc fili, & tace. Conſidera idiomata ſingulorum uberum, ut ſcias cui debeas os admovere, & à quo amovere. Primum uber fuit ſerpentis, ſecundum Ægypti, tertium Philoſophi, quartum Dei, quintum hæretici, ſextum viri Catholici. De primo manavit lac venenoſum, de ſecundo lac acetoſum, quia multis amaritudinibus reſperſa eſt dulcedo humanæ felicitatis, de tertio lac ampulloſum, de quarto lac coagulatum, de quinto lac aqua mixtum; peſſimi enim caupones vinum aqua miſcuerunt: de ſexto lac ſyncerum.] Deinde ſequitur docens, quomodo Philoſophorum doctrinis uti poſſimus, his verbis: [Tertium excolendum, ut quod liquidum in philoſophis, reponatur; abjiciatur quod fœculentum eſt.] Tandem reepilogans has metaphoricas lactis diverſitates, inquit; [Primum dicitur paralogia,] ideſt, falſa loquutio. [Secundum ſcenologia,] ideſt, obſcura loquutio. [Tertium phyſiologia,] nempè, naturalis loquutio. [Quartum Theologia,] ſcilicet, divina loquutio. [Quintum cacologia,] videlicet mala loquutio. [Sextum pantologia,] nempè, univerſalis loquutio.

PAPA, Παππα, ſive Πάππας, ideſt, Pater. Antonomaſticè tamen Summus Romanus Pontifex intelligitur; antiquitus autem communis erat hic titulus omnibus Sacerdotibus, & præcipuè Epiſcopis. Vide Baron. an. 165. n. 10. & fuſiùs in Notis ad Martyrol. 10. Januar. Et uſque ad præſens Patriarcha Alexandrinus ſolet ſic nominari. [N. miſeratione divina Papa, & Patriarcha Magnæ Urbis Alexandriæ, & Judex orbis terrarum.] In quadam Chronologia Eccleſiaſtica ab Abraham Ecchellenſe Maronita in latinum tranſlata habetur, quòd Hierocla Alexandrinus Patriarcha primus fuiſſet, qui Papæ nomine appellari cœpit, ideſt, anno 240. FR. ſi acta S. Cæciliæ ſcripta ſunt, ut creditur, tempore ejus paſſionis, ſcilicet, anno 232. ibi ſic habetur: [Tunc Valerianus perduxit fratrem ſuum ad Papam Urbanum,] & Tertullianus, qui ante Alexandrinum Patriarcham Hieroclam extiterat, Pontif. Rom. ut mox infrà monſtrabitur, Papam appellaverat. :||: Gregorius VII. in Concilio Romano de an. 1073. quod in Bibliotheca Vaticana M. S. conſervatur, ſancivit, niſi ſolo Romano Pontifici titulum Papæ nemini attribui, quod ipſimet Græci ſchiſmatici obſervant, ut Nicetas Chronites fatetur: nam ſolum Pontificem Romanum illi Πάπας appellant cum accentu acuto ſuper penultimam ſyllabam, & Sacerdotem Παπᾶς dicunt cum accentu gravi ſuper ultimam ſyllabam, ut unius titulus ab altero diſtinguatur. Errant, qui putant Papam ſignificare Patrem Patrum, & ideò has binas ſyllabas dicunt diſtinctè ſic *Pa-Pa* eſſe intelligendas; nam, præterquàm quòd hæc eſſet interpretatio contrario græco vocabulo, videtur etiam titulus Papæ diſtinctus à titulo Pater Patrum, quo etiam Concilia uti ſolebant in epiſtolis ad Pontificem Romanum directis, cujuſmodi eſt illa à Synodi Epiri Patribus ad Hormiſdam Papam directa cum tali inſcriptione. [Synodus veteris Epiri Joannes, Matthæus, Conſtantius, &c. Domino noſtro per cuncta Sanctiſſimo, & Beatiſſimo Patri Patrum, Comminiſtro,

ac Principi Episcoporum Hormisdæ Papæ.] Quod, ut optimè Baronius advertit in dict. Not. ad Martyrol. 10. Januar. si *Patrem Patrum* Papa significaret, titulus *Papæ* ibi non adderetur. FR. Glossa affert aliam etymologiam in proœmio Clementinæ, ubi sic habet: [Papa, idest, admirabilis, & dicitur Papè, quod est interjectio admirantis, & verè admirabilis, quia vices Dei in terris gerit. Inde dicit ille Anglicus in poetria nova: Papa stupor mundi; & circa finem: Qui maxima rerum, nec Deus es, nec homo, quasi neuter es inter utrunque. Etymologia verò nominis est Pater Patriæ.] Cæterum tractatum de etymologia nominum Pontificis, & Papæ eruditè conscripsit Ignatius Braccius in libro ejusdem tituli :||: De magnificis Papæ titulis ab antiquis ei tributis: Tertullianus de pudicit. cap. 13. ait: [Benedictus Papa concionaris, & in parabola ovis capras quæris.] FR. dicitur *Archiater*, idest, protomedicus, quia reliqui Episcopi animarū Medici sunt; sed Papa omnium est primus. Vide *Archiater*. Vide etiam *Apostolicus*, *Archiclavus*, *Spiritualis homo*. Item *Archiepiscopus magnæ Romæ*, can. in tantum, dist. 21. *Æternæ vitæ claviger*, can. omnes, dist. 22. Item *Canonum Magister, & Custos*, can. quibus, 25. quæst. 3. Item *Sanctæ Sedis*, seu *Sedis Apostolicæ Rector*. Vide *Rector*. Item *S. Romanæ Ecclesiæ servus*, can. nemo, 16. quæst. 3. Item *Totius Catholicæ Parochiæ Curatus*. Aldelmus de Virg. c. 7. Vide *Parochia*. Vide *Oecumenicus*. Item *Nomarcha*, idest, Præfecturæ, & Legum superintendens; Νόμος enim græcè Præfecturam, atque legem significat. *Patriarcha Universi Odoris*. Baron. an. 517. n. 54. Item *Rex Summus*. Idem anno 863. n. 50. Item *Pater noster*. Idem ann. 681. n. 46. Item *Princeps Pastorum*. Ibid. n. 47. Dicitur *Zorobabel*, idest, alienus à confusione, quia nunquam errare potest in rebus fidei, de quo per os Aggæi Prophetæ loquutus est Deus, dicens: [In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te Zorobabel serve meus, & ponam te quasi signaculum, quia te elegi dicit Dominus &c. Agg. cap. 2.] Et quod de Ecclesia Catholica loquebatur Propheta, evidens est, dùm ait: [Adhuc unum modicum, & ego commovebo Cœlum, & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum,] & inferiùs: [In loco isto dabo pacem &c. Item [Suscitabo Spiritum Zorobabel,] idest, spiritum à confusione alienum. Licèt Procopius in, cap. 14. Isajæ Christum pro Zorobabel intelligat, quod perinde esset; nam multa, quæ de Christo prædicantur, ejus etiam Vicario conveniunt. Et nota, quòd tres visiones habuerit Aggæus, quæ fuerunt semper in die alicujus Sancti Apostoli; nam ait: [In annò secundo Darii Regis in mense sexto in die una mensis,] idest, prima die sextilis mensis, qui est Augustini, in qua cadit S. Petri festum ad vincula: [In die vigesimaquarta mensis mense sexto,] idest, in festo S. Bartholomæi: [In septimo mense vigesimaprima mensis,] idest, in die S. Matthæi. Quòd *Zorobabel* significet à confusione alienum. Vide interpretationem nominum hebraicorum in principio, vel in calce Sacræ Scripturæ. Et à prophetico Evangelista Isaja *Eliacim*, idest, Dei resurrectio, Papa denominatur, sic, cap. 22. inquiens: [Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, (*idest*, *Sacerdotalibus Summi Hebræorum Pontificiis indumentis*) Et potestatem tuam dabo in manu ejus: Et erit quasi Pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda: & dabo clavem domus David super humerum ejus, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat: & figam paxillum in loco fideli, & erit solium gloriæ domui patris ejus: & suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus &c.] De mutatione verò nominis in assumptione Pontificatus, est maxima inter Scriptores controversia, à quonam, scilicet, cœperit hic usus: Blondus enim decad. 2. lib. 2. initium habuisse ait à Sergio secundo, Greg. IV. successore: [Suffectus in Pontificem Os porci Civis Romanus id nomen ob deformitatem à Clero, populoque Romano in Sergium mutare coactus est. Perseveravitque postea consuetudo, ut Romani Pontifices, quum primùm sunt creati, inditum sibi quodcumque volunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito, nomen accipiant.] Sed Pontifices proprium primum nomen non totaliter abolent; nam in subscriptionibus primævo nomine firmant, ut praxis in supplicationum libellis manifestat. Blondum sequutus est Wernerus Rolewvinck in fasciculo temporum ad annum Christi 844. ubi posuit Sergium II. Os porci. Sic etiam Polydor. Virgilius. Sed Ditmarus in ejus Chronicon. lib. 6. circa finem inquit Buccam porci vocatum fuisse Sergium IV. ubi post Sylvestrum II. Joannem Phasan (*Phusanum* appellat. Baron.) idest, hujus nominis XIX. collocat. Sed Baron. Joannem XIIX. *Siccum* antea appellatum, intermediat. Itaque ait Ditmarus: [Huic, (*idest, Silvestro II.*) succedebant Sergius, qui vocabatur Bucca porci, & Benedictus,] nimirum Benedictus VIII. Miror tamen quomodo Ditmarus, cùm istorum Pontificum coætaneus esset; nam, ut habetur in vita ejusdem Ditmari posita in principio ejus operis, diem suum clauserat ann. 1018. Cal. Decemb. & tamen de Papa Joanne XIIX. à Baronio *Sicco* appellato, non faciat ille ullam mentionem. Igitur ad quæstionem nominis redeundo, nullo modo relatio Blondi, & ejus Asseclarum verificari potest. Quia Ditmarus Buccam porci ejus coætaneum affirmat fuisse Sergium IV. Secundò quia ante Buccam porci, idest IV. Sergium, alii Pontifices primum nomen mutaverunt, & iste Sergius IV. appellabatur Petrus Albanensis Episcopus, ita Baronius. Item illius prædecessor Silvestri II. in minoribus Gubertus, & hujus Antecessor Bruno antea, & in Pontificatu Gregorius V. atque Joannes XIV. Petrus Papiensis Episcopus priùs vocabantur.

Qua-

Quare Baronius ann. 955. num. 4. existimat Joannem XII. primum fuisse, qui mutandi nomina usum introduxisset, cùm anteà Octavianus appellaretur. Symmachus tamen Papa duplex nomen habebat. [Admonitione Beatissimi Symmachi Simplicii, quem antè oculos semper habere debemus, &c. can. Benè quidem. dist. 96.] || Honorius tamen IV. Adrianus VI. & Marcellus II. primum eorum nomen in Pontificatu retinuere. Cæremonia imponendi nomen in creatione Pontificis non ab electo fiebat, sed imponebatur ei: quare de Desiderio S. Cæciliæ Cardinali, & Casinensi Abbate electo Papa, habetur, quòd: [Victoris ei nomen imponunt. Chron. Casin. lib. 3. c. 66.] &, ut Platina affirmat, à Primiscriniis, id est, Protonotariis imponebatur; sic enim in Paschali II. inquit: [Cui posteà Primiscrinii scribæ regionarii Paschalis nomen indidere.] Patriarchæ Constantinopolitani in eorum electione hunc stylum etiam sequuti sunt; sed semper ob memoriam primi nominis aliud in prima littera simile sibi assumpsere, sic exempli gr. Gregorius Protosyncellus electus Patriarcha Gennadius appellatus est, eumdemque ritum Græci in assumptione monachalis habitus observant. FR. At Antiochenus Patriarcha Maronitarum semper, ob memoriam primi illius Sedis fundatoris, *Petrus* appellatur || Erant autem valdè calamitosa, ac libertati Ecclesiasticæ nimis odiosa sæcula illa, quando à Clero Romano electus in Summum Pontificem, non permittebatur illi ab Imperatoribus munera papalia exercere ante illorum confirmationem; abusus siquidem à Gregorio Magno deploratus, qui electus, Mauritii Augusti confirmationem expectare coactus fuerat, quæ tyrannica subjectio ab Arianis Gothis inoleverat, pro quo interim ab Electo cum Archipresbytero, Primicerio, ac Consiliario Sedis Apostolicæ, tegebatur Romana Ecclesia; sic enim colligitur ex quadam epistola in Sede Vacante Severini, ubi electus posteà fuit Joannes IV. de anno 639. de qua epist. cum infrascripto ordine in sua hist. Anglic. lib. 2. c. 19. mentionem facit Beda his verbis: [Dilectissimis Thomajono &c. Hilarius Archipresbyter, & servans locum S. Sedis Apostolicæ Joannes Diaconus, & in Dei nomine Electus. Item Joannes Primicerius, & servans locum Sedis Apostolicæ, & Joannes servus Dei Consiliarius Sedis Apostolicæ.] Benedictus verò II. obtinuit, ne in posterum Imperatoris confirmatio expectaretur ampliùs. Baron. an. 684. nu. 2. & 3. FR. Quo autem prætextu Basilius Odoacris Prorex sibi arrogare voluit electionem Pontificis. Vide *Mausoleum*. Electus in Pontificem pro illo interim scribebat in litteris Apostolicis: [N. Electus servus servorum Dei.] Atque in plumbo non imprimebatur ejus nomen, sed solùm capita SS. Petri, & Pauli, & in data ponebatur: [Suscepti à nobis Apostolatus Officii anno &c. Cærem. Rom. lib. 1. sect. 2. c. 1.] Blondus enim in ejus decad. 2. lib. 2. ait, quod: [Paschalis I. qui à Clero, populoque Romano absque Imperatoris authoritate præter observatam diù consuetudinem cùm electus esset, ad illum scribens suam innocentiam à Cleri, populique Romani violentia purgavit, egitque cum illo mitiùs omnium opinione Ludovicus, qui non solùm in bonam partem Pontificis scripta accepit, sed pacta quoque inter utriusq; prædecessores servari solita sponte confirmavit.] Et inferiùs: [Tradunt enim Eginardus, Paulusq; & Ricardus Scriptores Ludovicum in Paschalis Rom. Pontif. manibus renuntiasse juri, quod Adrianus I. Pont. Rom. Carolo Magno genitori suo concesserat. Id cùm nullus dictorum scriptorum quod fuerit scribat, fuisse tenemus, quod supra in Caroli gestis rebus verisimile nobis videri negavimus, aut, scilicet, summæ modestiæ Imperatorem voluisse, aut excellentis animi, & ingenii Pontificem concessisse jus Summorum Pontificum, & omnium Orbis Christiani Episcoporum ad libitum ordinandorum. Sive igitur Adrianus Carolo concessit, & Ludovicus seipsum, posterosq; spoliavit: sive nihil horum fuit.] De hac epistola Ludovico directa à Paschali in principio sui Pontificatus tantùm mentionem facit Baronius; sed de ejus tenore nil exponit; remittit tamen Lectorem illam legendi apud scriptores de gestis ipsius Ludovici Pii. Dicimus igitur, quòd sit manifestissimum mendacium historia Ecclesiastica, quam affert Grat. in can. Adrianus Papa. dist. 63. il secondo. Quòd nempè Adrianus I. Carolo Magno concesserat jus eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas provincias ab Imperatore investituram accipere debere. Quia Auctor istius Ecclesiasticæ historiæ est Sigibertus, qui fuerat in fatis ann. 1112. nempè annis 438. post dictos Adrianum Papam, & Carolum Magnum, & cùm nemo ex illorum coætaneis scriptoribus, ut suprà Blondus adverterat, neque apud Auctores gestorum prædicti Caroli, qui omnia ejus gesta diligentissimè collegerunt, de tali præasserto privilegio ullam mentionem fecerit; tùm etiam quia Sigibertus in hac re nimis redditur suspectus, quòd in gratia Henrici Imperatoris schismatici, investiturarum Ecclesiarum usurpatoris, multa contra Gregorium VII. Urbanum II. & Paschalem II. aliasque imposturas contra Ecclesiam Romanam, ut de scriptoribus Ecclesiasticis Bellarminus, & præsertim Labbè referunt, scripserit. Item mendax ille Monachus in hoc facto se ostendit; dicit enim in præallegato Gratiani can. quòd: [Carolus Romam veniens, Papiam obsedit, ibique relicto exercitu, in sancta Resurrectione ab Adriano Papa Romæ honorificè susceptus est. Post sanctam Resurrectionem reversus Papiam, cepit Desiderium Regem, deinde Romam reversus, constituit ibi Synodum, &c.] ubi Adrianus cum universa Synodo tradiderunt Carolo præassertum jus. Omnes enim Historici conveniunt, Carolum post captam Papiam non rediisse Romam; sed festinanter in Galliam iter suum

direxisse, ad bellicam contra Saxones rebelles expeditionem coactum. At quis meliùs facta Caroli referre potuisset, quàm Eginardus, qui semper in omnibus itineribus Imperatoris eum comitatus fuerat? Hic tamen nil de hoc privilegio scripserat, ut suprà Blondus advertit; sed & Caroli adventus ad Urbem singillatim refert, nempè, primum ejus adventum de ann. 774. Secũdum de anno 780. pro quodam ejus voto adimplendo. Tertium de ann. 786. ad reprimendum Beneventanum Ducem. Quartum de ann. 800. ad reponendum in Petri Sede Leonem Papam. Itaque, si vera esset Sigiberti relatio, quintus accessus Imperatoris ad Urbem superaddi deberet, quod nemo illorum temporum scriptor retulit. Atque in Gratiano plus concucullati, & commonachalis Sigiberti prævaluerat authoritas, quàm vera Ecclesiæ Romanæ libertas. Præterquam quòd ipse Gratianus sibi contradicere videtur, dùm in can. nullus Laicorũ, ead. dist. 63. ostendit Adrianũ sub pœna anathematis ordinasse, quòd nullus Laicus possit se ingerere in electione Patriarchæ Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi; ergo multò minus in electione Summi Pontificis. Insuper si Papa Adrianus sanciverat, ne in Patriarcharum, Metropolitarum, aut quorumlibet Episcoporum Electionibus, sub excommunicationis pœna, ullus laicus posset se ingerere; quonam igitur pacto per eundem Gratianum conciliari poterit facultas laicalis, per eum asserta in d. can. Adrianus §. [Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas Provincias ab eo, (*idest, à Carolo Imp.*) investituram accipere definivit Adrianus?] Cæterum Theodoricus primus hujus tyrannici juris usurpator fuerat. Baron. an. 526. n. 22. Et postmodum Græci in Italiam intrusi, quorum primus Justinianus, sibi arrogaverant hanc Pontificis confirmationem. Idem Baron. an. 554. num. 1. 2. & 3. Quem sequutus est Mauritius Imp. an. 590. in electione Greg. Magni, de quo Martyrol. 3. Septembr. sic inquit: [Romæ ordinatio incomparabilis viri Greg. Magni in Summum Pontificem, qui onus illud subire coactus, è sublimiori throno clarioribus sanctitatis radiis in orbe refulsit.] Ubi in notis Baron. & in annal. in prædicto anno de ejus confirmatione ab Imperatore Mauritio diu expectata agit. Quare ob hanc diuturnam expectandi moram Constantinus Pogonatus hanc usurpationem cesserat, ut absque Imperiali requisitione, novus in Pontificem electus posset statim consecrari. Baron. an. 684. n. 2. Sed sub Justiniano II. Imp. iterum monstruosa hæc confirmandi cupido repululaverat, ac Clero Romano reclamante ob mala occurrentia ex confirmatione nimis in longum protracta, cùm tali expedienti jusserat Imperator, ut nempè, ejus vice ad suum Italiæ Exarchum in casu novæ electionis pro confirmatione in posterum recurrendum foret. Baron. an. 686. n. 3. Qui Imperiales Vicarii deindè, ut Imperio Constantinopolitano Romanam Ecclesiam subjugarent, semper Græcos in Romanum Pontificatum anteferre conati sunt. Idem Baron. ann. 705. n. 2. Sed illi jam ad apicem Pontificalem evecti novum, Apostolicumque spiritum reassumentes, pro sancta eorum, Romanaque Sede Græcis Ministris Imperatorum sese opposuere. Ibid. num. 3. Blondus nihilominus aliquam specialem narrationem in medio adducit decad. 2. lib. 2. sic inquiens: [Adrianus III. qui primus, inchoata à Nicolao I. sed non perfecta lege sancivit, ne Imperatoribus ultrà liceret Pontificum Romanorum electioni aliqualiter se ingerere.] Quare, can. nullus Laicorum, dist. 73. suprà relatum Adriani III. fuisse dicendum ex Blondo oportet, vel potiùs secundi Adriani, de quo Anastasius Bibliothecarius ait, quòd acclamatus in Pontificem confestim à populi multitudine ad Lateranum perductus, inscii Principum Oratores, conquesti ideò fuerant, quòd ad talem functionem non fuissent antea invitati; sed cùm intellexissent hoc non in contemptum Cæsarum fuisse actum, verùm ne præberetur occasio præscribendi in posterum, ut in simili functione expectari debuissent Principum Legati; deposuerunt iram, & humiliter ad salutandum electum accessere, apud Baron. an. 867. nu. 144. Blondus tamen decad. 2. lib. 3. Othonem I. hanc authoritatem sibi assumere tentasse ait, sed non habuisse effectum; nam Romanus Clerus confestim Joannem XIII. elegerat, & tamen in can. tibi Domino, dist. 63. habetur Othonem medio juramento in manibus Joannis XII. omnes jus in Pontificis electione renunciasse, quod ibi etiam Gratianus notavit. Nihilominus ex Baronio ann. 993. n. 11. 12. 18. 19. & 20. verum esse quod Blondus refert, colligitur. Anno verò 1054. in Sede Vacante Leonis IX. Romani, non inventa in Urbe pro tanto munere persona idonea, miserunt ad Imperatorem quemdam Hildebrandum tunc Subdiaconum, cum facultate eligendi, quem aptum ibi reperisset in Pontificem, (quam tamen commissionis formulam in futurum ampliùs fore exemplandam haud crederem] Gebeardum itaque Ostiensem Episcopum ille ab Imperatore postulaverat, quem tamen Cæsar non tam libenter concessit, atque Romam conductum in Victorem Papam II. acclamatus est. Baron. an. 53. :||: Singularissima fuit quoque Martini V. ex nobilissima Columniensium familia electio; nam ex tribus simul Antipapis, duob. jam vita functis, scilicet, Jo: & Benedicto, tertius superstes, cùm in Concilio suam prætensam authoritatem deponeret, eadem synodus pro eligendo legitimo Pontifice triginta Ecclesiasticos Electores Cardinalibus coaddidit, nempè, sex Italos, totidem Gallos, Hispanos, Germanos, & Anglos, qui omnes unanimiter præfatum Martinum elegerunt. FR. Quomodo autem Nicolaus II. electionem Summi Pontificis Henrico III. Imperatori concesserat, quæ habetur in can. In nomine Domini, dist. 23. Vide eundem Cardinalem Baron. in prædicto anno num. 23. & 24. Atque hanc Imperatorum usurpationem Gratianus sub can. vota Civium, dist. 63. sic excusat: [Prin-

[Principibus verò, atque Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum, atque aliorum Episcoporum referendas, usus, & constitutio tradidit, pro schismaticorum, atque Hæreticorum dissensionibus, quibus nonnumquam Ecclesia Dei concussa periclitabatur: contra quos legibus fidelissimorum Imperatorum frequenter munita legitur &c.] Anselmus verò Lucensis Episcopus in ejus Apologetico diserté hunc abusum damnat. Primus igitur hujus libertatis usurpator Basilius Odoacris Prorex, qui prætextu quietis politicæ tempore Symmachi Papæ sibi Pontificis electionem arrogare conatus est, can. Benè quidem, dist. 96. ibi Gloss. Ac etiam ex tunc temporis demonstratur, Pontificem Romanum habuisse super omnes Ecclesias primatum; unde Ennodius Ticinen. Episc. qui eodem tempore vixerat, epist. 7. sic scripserat: [Me &c. ire ad famosum officium compulisti, in quo omnes errorum rami magistra vivendi solent falce truncari. [Ubi Romanam Curiam intelligit. Quem verò locum tenebat Electus pro illo interim, quo confirmatio expectabatur. Vide eundem Baron. an 639. num. 6. In synodo Romana sub Stephano IV. celebrata statutum fuit non posse eligi in Pontificem, qui Presbyter, vel ad minùs, Diaconus non sit. Baron. an. 769. num. 5. ||: Quomodo eligitur Papa. Vide *Conclave*. Si occurrerit tamen Diaconum novum in Papam consecrari, (ut aliquando accidit) tunc observari debent aliquæ cæremoniæ, quæ à Reverendissimo Christophoro in ejus cæremoniali traduntur, nimirum, Papa tunc comparebit ad ordinationem indutus amictu, manipulo, cingulo, pluviali, & mitra in capite, quæ deponitur, quando Episcopus ordinans faciet impositiones manus, stans ipse, & Papa in throno sedens; sed erigitur, quando ab Episcopo recipere debet stolam. Mitra tamen coopertus, ac sedens librum Euangeliorum tangit. Si in Sacerdotem esset consecrandus. Vide *Presbyter*. Si in Subdiaconum. Vide *Subdiaconus*. Quando in Episcopum consecrari deberet; tunc solitæ exhortationes, atque interrogationes omittuntur, atque consecrans, dum litaniæ dicuntur, Papam benedicens, stare debet sine baculo, & genuflexi duo Assistentes. Dum ponitur illi super humeros liber, sedebit in throno sine Mitra Papa; Ordinans verò stando. Idem in unctione capitis, & manus observandum, nec baculum in manu tenebit; sed tantùm annulum, quem dum illi Episcopus ponit, osculetur Papæ manum. Quo imposito accedunt Cardinales ad illius pedis, manus, & faciei osculum, ac idem faciet Episcopus ordinans, à quo, tempore Offertorii stans Episcopus, recipiet faculas, panem, & vinum sine mitra, & manum offerentis Pontificis osculetur, Papa verò in throno sedente; qui tandem à Cardinali Diacono accipiet pallium sub forma verborum, ut in dict. *Pallium* dictum fuit. Hæ quidem sunt cæremoniæ in Pontificali cæremoniali præscriptæ, in quo etiam ordinatur, quid singillatim in qualibet ordinis collatione sit agendum, de quibus nos in suis peculiaribus locis dicemus, præter Diaconatus collationem, de qua suprà jam diximus. Sed antè omnia, statim ac Pontifex electus est, in Cathedra collocatur, & ponitur annulus piscatoris in digito, novoque nomine sibi assumpto, confestim primus Diaconus Cardinalis illum populo divulgat, ut in dict. *Conclave* egimus. Electus verò in Pontificem depositis Cardinalitiis indumentis, induitur veste candida lanea, vel serica juxta temporis exigentiam, ac calicis ejusdem coloris, cum calceamentis rubris, in quibus acupictæ sint aureæ Cruces. Præcingitur cingulo rubro aureis floccis, atque bireto, rocheto, amictu, alba, cingulo ornatur, & stola ad collum pendente, si erit Sacerdos, seu ad sinistrum humerum, si esset Diaconus, si autem nullum haberet ordinem, non ponitur stola. Ac in Sede positus à Cardinalibus croceis indutis adoratur, denuò osculando ejus pedem, manum, & genam; defertur illi interea pluviale, mitraque pretiosa, & sic indutus ad sedendum ponitur super Cappellæ Altare, ubi iterùm ut suprà in tribus partibus post aliam adorationem Cardinales eum osculentur. Tunc patefactis Conclavis valvis, ubique lætitiæ sonitus, acclamationum, campanarum, tormentorumque bellicorum auditur. Atque sic in Sede collocatus processionaliter, præcedente Vaticanæ Basilicæ Clero, concomitantibus Cardinalibus, indutis rocheto, & cappa magna, ad eandem Basilicam S. Petri defertur, populumque conclamantem Pontifex benedicit, tandem super Altare majus deponitur, ibique sacrum Collegium denuò illum publicè, ordinatèque adorat, & singuli ternam osculationem, ut suprà, complent. Interim Purpuratorum Decanus genuflexus intonat *Te Deum*, quo à Musicorum Choro expleto, Decanus super Pontificem nonnullas preces recitat, post quas Papa populum solemniter benedicit. In die autem pro Coronatione destinato, dum Papa ad Vaticanam Basilicam defertur, Cæremoniarum Magister immediatè Pontificem antecedens, defert in manibus duas oblongas arundines, in vertice unius stuppa habetur, & in alterius culmine parva candela, qua dum stupam incendit, dicit: [Beatissime Pater, sic transit gloria mundi,] quam cęremoniam facit tripliciter. Cęrem. Rom. lib. 1. sect. 2. cap. 2. & 3. Ciacconus tamen in vita Antipapæ Benedicti XII. aliàs XIII. quandam cęremoniam antiquitus usitatam refert, quòd, nempè, in coronationis actu Pontifici hæc verba memorabantur: [Pater Sancte non videbis dies Petri.] Qua conjectura prædictus Author intendit probare Benedictum memoratum non fuisse legitimum Papam, quia triginta vixerat annos. Hęc siquidem cæremonia nec in canonibus, neque in pervetustis cæremonialibus reperitur, de longitudine verò vitæ in Pontificatu Successorum Petri ad ejusdem dies non æquabili, est ex communi observatione receptum, seu potiùs ex continua tot sæculorum experientia corroboratur; cùm decessorum Pontificum nullus ad annos

D. Petri Pontificatus pervenire valuerit, qui Apostolorum Princeps, juxta Cardinalis Baronii computum, in Pontificia Cathedra per annos viginti quatuor, menses quinque, diesque undecim sedit, & tamen quamplurimi Pontifices in juvenili ætate fuere; de qua re ab Alexandro II. B. Petrus Damianus semel interrogatus in epist. 17. lib. 1. respondit, tribus de causis hoc accidere. Primò, ut Ecclesiæ caput supremum, agnoscens, brevibus periodis ejus vitam concludi, sanctum timorem exinde conciperet, ac laudato fine innocenter morti occurrere præparetur. Secundò quia mundus totus in Pontificis vitam oculos collimat, qui tamquam obscuratus sol, ad se cunctorum lumina trahit. Tertiò, ut dum Papa vitæ usura fruitur, ad spirituale animarum gubernium peculiari incumbat studio, de cujus custodia post tempus breve erit summo Pastori Deo arctam rationem redditurus. Quo proposito etiam Melliflui verba, in epist. 237. ad Eugenium III. directa connecti possent: [Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti? Ipsi te Prædecessores tui tuæ certissimæ, & citissimæ decessionis admonent, & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nunciat tibi.] Tandem cum sequenti perutili documento epistolam concludit, dicens: [Quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.] FR. Usus spargendi ad Lateranum monetas in Pontificis coronatione antiquissimus est. Baron. an. 867. num. 143. apud quem ibidem, num. 144. alii hujus diei ritus habentur :||: Cæterum electio Summorum Pontificum semper à Clero facta fuit, variis tamen modis, ac formis. FR. à quibus ad Cardinales tandem devoluta, can. In nomine Domini, dist. 23. :||: Ad præsens verò vigore Bullæ Gregorii XV. scrutiniis secretis fit, & tertia pars Cardinalium in Conclavi præsentium ad validam electionem concurrere debet; quæ quidem sanctio in libertatem electores constituit; hinc quilibet Cardinalis in Galeri receptione prædictam bullam minimè mutare jurat, si Papa fieri contigerit, qua forma quinque Pontifices Urbanus VIII. Innocentius X. Alexander VII. Clemens IX. & X. electi jam sunt. FR. & INNOCENTIUS XI. de quo adhuc non emanavit id, quod in dict. *Bulla* promiseram. Solus Papa ante hymnum Angelicum, idest, *Gloria in excelsis*, consecratur, & postmodùm ipse Missarum solemnia incipit, & perficit consecratus; cæteri verò Episcopi inter epistolam, & Euangelium consecrantur, de elect. & electi pot. c. 28. §. Super eo. Ennod. in Apol. Papam *Petri Vicarium* appellat, idem ait de se Zach. Papa [A die qua nos jussit divina clementia &c. Apostoli vicem gerere, in epist. ad Bonifac. Episc. tom. 3. Concil. edit. Venetæ.] quod minimè dicendum videtur, cùm immediatus Christi Vicarius in terris sit; sed intelligendum, quod vicem, & successivum Petri locum Papa possideat, atque in hoc sensu D. Gregorius dixerat: [Ex auctoritate B. Petri Apostolorum Principis, cujus vice huic Romanæ Ecclesiæ præsidemus &c. can. quam sit 18. quæst. 2.] atque S. Leo I. serm. 2. in festiv. anniversf. assumpt. ad ejus Papatum sic explicat: [His itaque modis dilectissimi rationabili obsequio hodierna festivitas, ut in persona humilitatis meæ ille (*idest, Petrus*) intelligatur, ille honoretur, in quo & omnium Pastorum sollicitudo, cum commendatarum sibi ovium custodia perseverat, & cujus etiam dignitas in indigno hærede non deficit.] Item Innocentius inquit: [Non nisi ad Petrum, idest, sui nominis, & honoris auctorem referre debere, can. quoties, 24. qu. 1.] Item Hieronymus ad Damasum scribens inquit: [Cupimus à te, qui Petri sedem, & fidem tenes, can. Hæc est fides, eadem quæst.] significat autem, quòd Papa habeat eandem auctoritatem à Christo Domino sibi collatam, ac si ipsemet Petrus esset, suique personam repræsentaret, quod declaratur in c. 2. de sent. & re judicata in sexto. Ubi sic Innocent. IV. inquit: [Cùm Jesu Christi vices, licèt immeriti, teneamus in terris, nobisque in Beati Petri persona sit dictum, quodcumque ligaveris super terram &c.] :||: Solebat Papa uti Metropolitanus convocare Synodum provincialem, in qua interveniebant ejus Episcopi suffraganei, & circumvicini, sed tamquam Primas convocabat omnes Episcopos Italiæ, ac insularum adjacentium, & uti Patriarcha Occidentis congregabat omnes Episcopos Italiæ, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Germaniæ, & Illyrici, tandem uti Summus Pontifex, & universalis Pastor convocat Oecumenica Concilia, ubi tenentur convenire omnes Episcopi totius Orbis. FR. Leo IV. ille fuit, qui introduxit ante se ferre Crucē. Torrigius in Cryp. Vatican. secundæ impress. par. 2. pag. 400. Sed antiquitus ferebatur Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Baron. an. 753. num. 8. & 9. Taciturnitas est maximum vitium in Papa. Gloss. in can. officii, 24. quæst. 1. Papa quando non potest concedere indultum, sive privilegium. Vide *Privilegium*. Reliqua. Vide *Pontifex*. Papæ indumenta, & cæremoniæ. Vide *Baptismus*. *Birrus*. *Bugia*. *Camelaucium*. *Camesaneus*. *Candela* in fine. *Canola*. *Cherubim*. *Cinerum dies*. *Siphon*. Indumenta Bonifacii VIII. cujus sepulchrum detectum fuerat anno 1605. talia erant, ut inter alia refert Jo. Mucātius apud Torrigium, pag. 373. [Vidi dictum corpus integrum conservatum in dicta capsa lignea, in qua fuerat sepultum per 302. annos: facies tantùm ejus aliquantulum consumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, sed tantùm mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodùm parvam, & ut conjecturari potui, ex tela bombacina; corpus indutum erat omnibus Pontificalibus indumentis, idest, caligis, sandaliis ex tela aurea, in summitate acutis, sine Cruce, rochetto longo albo, stola, cingulo, dalmatica, tunicella, planeta ampla sericea coloris nigri; phanone, & pallio, quod consumptum erat; sed plumbum apparebat, & pendebat ferè usque ad pedes; spinulæ tres gem-

gemmatæ, manus ejus chirothecis albis acu factis,& margaritis ornatæ erant, & annulum pretiosum digito gestabat, atque zaphirum valoris (ut dixerunt aliqui) 30. scutorum &c.] Quæ tamen relatio habebitur integra in dict. *Rochetum*. Item quo ad reliqua Papæ indumenta. Vide *Cappa* prope finem. *Cingulum. Compagi, Crocea. Epigonation. Fanon. Mandyas. Orale. Pedules*. Quomodo fert Papa tonsuram. Vide *Tonsura*. Papa in Sabbato sancto baptizabat tres pueros. Vide *Brachialia*. Electus in Papam, si ordinandus erat in sacris, debebat expectare jejunium Quatuor temporum. Vide *Ordo*. Non induitur Papa sandaliis, subcinctorio, chirothecis, & fanone die Veneris sancti. Vide *Cingulum*. In processione festi Purificationis nudis pedibus incedebat. Vide *Planelli*. Ejus solemnis communio. Vide *Communio*. Ejus Viaticum Sacramentum in peregrinatione. Vide *Viaticum*. Ejus vestiarium. Vide *Virgarius*. Papa celebraturus solemniter. Vide *Euangelium*. Quare non utitur bugia. Vide *Bugia*. Neque baculo pastorali. Vide *Baculus*. Ponitur aqua in ejus calice cum cochleari aureo. Vide *Forceps*. Quando debet genuflectere Pontifex. Vide *Genuflexio*. Benedictiones ejus in cereis agnus Dei. Vide *Agnus Dei*. Ejus benedictio gladii. Vide *Lectio*. Quando canit ultimam lectionem matutinalem in Cappella. Vide *Jube Domne*. Quomodo recipiebat oblationes. Vide *Oblatio*. Papa quomodo prima vice pallium suscipiat. Vide *Pallium*. Ubi comedebat in Feria V. Cœnæ Domini. Vide *Panetaria*. Papa solemniter celebrans quomodo communionem recipit ex parte sinistra. Vide *Communio*. Quomodo pacem sumebat. Vide *Pax*. Quando dicit Pax Domini sit semper &c. Chorus non respondet. Vide *Pax Domini sit semper &c.* Quomodo ei cinis ad caput imponitur. Vide *Cinerum dies*. Quomodo incensandus. Vide *Thuribulum*. Pessimus Hebræus David de Pomis in suo Dictionario hebraico in dict. Papa *Pesior* hebraicè eum vocat, quod postea in dict. Idolum inquit Hebraicè *Pesior* sic denominari; sic etiam Romæ Hebræi monetam papalem, quam nos *Julium*, sive *Paulum* dicimus, ipsi *Pesior* appellant, idest, *Idolum*, quod quidem Sac. Orbis, & Urbis Inquisitio talia vocabula in caput Ecclesiæ universalis opprobriosa emendare deberet. Papa est omnium Ecclesiarum caput. Vide *Patriarcha*. Quando de jure potest privilegia locis piis concedere. Vide *Privilegium*. Papæ equitatio. Vide *Saccularius*. *Vicedominus*. De osculo ejus pedum. Vide *Sandalia*. Possessio novi Pontificis in Laterano, ac aliæ cæremoniæ in eo actu. Vide *Sedes Stercoria*. Item ejus juramentum in hac functione. Vide *Sequipes*. Tempore Jejuniorum fert cappam, & pluviale. Vide *Sticharium*. Quando induitur veste ex candida lana. Vide *Superpelliceum*.

PAPALETHRA, clericalis corona, ex græco παπαλήθρα; sed crederem scribendum potiùs παπαλῖτρα, idest, presbyteralis moneta; nam παπᾶς, presbyterum denotat, & λίτρα, monetam, sive numisma. [Statuit canon, ut caput eis tondeatur more clericorum, & habeat papalethram. Balsamon ad Synod. 6. annot. 21.] Vide *Tonsura*.

PAPINIANISTA, dicebatur, qui post biennalem juris studium, ad tertium transibat.

PAPIENSIS, papalis, in cæremonialibus antiq. Item *Denarius papiensis* moneta.

PAPPIAS, dignitas in Aula imperiali Græcorum, quæ Cæsaris consanguineis conferri solebat, vox quidem græca παππίας, Majori domus correspondebat [Dextrum cornu Protostrator, sinistrum Zamplaco Magnus Pappias tenebat, medio agmine Imperator ipse emicabat. Cantacuz. lib. 2. c. 27.

PAPYRUS, πάπυρος, arbuscula in Ægypto frequens. FR. charta est, & non pergamenum, ut aliqui existimant. [Prædicta privilegia quasi jam nimia vetustate consumpta cùm fuerint, non in pergameno, sed in papyro conscripta duximus innovanda. In decretal. de confirm. util. vel inutil. c. 4.

PARABOLA, παραβολή, idest, comparatio, vel similitudo. Differt autem ab Historia, quia hæc est relatio rei jam successæ; at parabola est verisimilitudo ingeniosè composita, & adinventa: rudes enim faciliùs hujusmodi exempla retinent memoriter: hac figura usus est sæpè Christus. [Et accedentes discipuli dixerunt ei; quare in parabolis loqueris ei? Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum. Matth. cap. 13. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Marc. cap. 4. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Luc. c. 8.] Quare autem Discipulis mysteriorum notitiam exponebat Christus, & vulgaribus parabolicè loquebatur. Vide *Deividus*. FR. aliquando tamen in sac. Scriptura accipitur pro re gesta, seu historia. [Denique quod Salvator in Euangelio tamquam parabolam ponit de Lazaro, ac divite, Expositores communiter dicunt fuisse rem gestam, & tamen vocatur parabola, in quantum per similitudinem alterius rei significativa. Dionys. Carth. in 2. Reg. c. 14. art. 23.

PARABOLUS, παράβολος, ita vocabatur Clericus, qui in Collegio Alexandriæ ad curandos infirmos erat addictus; quæ vox præcipitosum, & audacem in mortis periculis græcè significat; nam etiam contagiosis serviebant; sed quia hoc sanctum institutum in charitate fundatum, in seditiones deinde, & divisiones transierat, nimirum, contra prædicti loci pii Præfectos tumultuarii Clerici insurgendo ad favorem Episcopi: ideò congruum Theodosio Juniori Imperatori visum fuit, ut prædicti Clerici in eo Collegio commorantes quingentesimum numerum non excederent, atque potentes, ac divites minimè admitterentur, & quòd ad aulam Principis viginti simul accedere nequissent, sed vicissim tantùm unus. Cod.

Theod.

Theod.lib.42. de Episc. & Cleric. Qui etiam *Parabolani*, & *Parabolarii* dicebantur.

PARACELLARIUM. Vide *Paracellarius*.

PARACELLARIUS, Palati Apostolici officialis, cui incumbebat mensæ Pontificiæ largitiones pauperibus distribuere. FR. dispensatorem propriè significat [Hic beatissimus Papa statuit, ut crebris diebus alimentorum sumptus, qui & usque nunc eleemosyna appellatur,& de venerabili Patriarchio à Paracellariis pauperibus, & peregrinis, qui ad B. Petrum morantur, deportari, eisque erogari. Nec non & omnibus inopibus, & infirmis per universas regiones istius Romanæ Urbis constitutis eandem similiter distribui ipsam alimentorum eleemosynam. Anast.Bibliot. in Zacharia. Et erogentur omni die per manus unius fidelissimi Paracellarii eisdem pauperibus; accipiens unusquisque eorum portionem panis, atque portionem vini &c. Idem in Adriano I.] :||: Item & ipsa dispensa *Paracellarium* dicebatur [Capita centum exinde occidantur, & in eodem paracellario reponantur. Idem in eodem Adriano I.] Idem officialis *Subpulmentarius* dicebatur. Anast. in eod. Adriano. [Benedictus Subdiaconus subpulmentarius. Luitprandus.] FR. an potiùs Transcriptorum incuria *Supplementarius* scribendum esset, quia egenorum necessitatibus supplebat, ac succurrebat. Vide *Cellerarius*.

PARACHÆMADION, locus ad hybernandum aptus, ex græco verbo παραχειμάζω, hybernandum significante [Abiit ad parachæmadion suum, sive stationem hybernationis. In vita S. Anastasii Persæ. Item παραχειμασία, hybernatio.

PARACHARACTA, falsæ monetæ fabricator, ex græco παραχαράκτης. [Falsæ monetæ rei, quos vulgò paracharactas vocant, Majestatis crimine tenentur obnoxii. Cod.Theod.lib.9.tit. de falsa moneta.] Quare ubi nos in Synes. epist. 5. legimus [Trapezitas malos, qui velut monetam, ita divinum verbum pervertunt, & adulterant] in græco textu habetur παραχαράκτοντας, ubi Hæreticos monetæ falsariis comparat. Vide *Trapezita*.

PARACHARAGMUM, ex græco παραχάραγμα, idest, inscriptio, seu figura falsa. [Ut imaginem tyrannici cultus, sub colore nobis auri fallentis objiciat, sive cum paracharagmis nos conatur illudere. Cassian.collat.1.c.20.ubi aliqui malè legunt *Paracharaximum*.

PARACIMOMENUS,& *Paracœmomenus*, Παρακοιμώμενος, idest, excubans, accubitor [Ad tuendum palatium,tuendamque rem privatam, ut istic moris est, Eunucho officium paracæmomenon dedit. Luitprand. de rebus Europæ.] Ivo tamen, lib. 4. de privil. & dignit. Eccles. Rom. Concubitorem vocat. [Quemadmodum imperialis potentia diversis officiis cubiculariorum, nec non ostiariorum, atque omnium concubitorum ornatur.

PARACLETUS, appellabatur Montanus Hæresiarcha. Vide *Psychicus*.

PARACLITENSE. FR. Monasterium in Diocesi, vulgò *Troges* appellata in Gallia, ubi Moniales degunt, ita à Paraclito Spiritu Sancto appellatum, quod à Petro Abailardo anteà hæretico, ac Arnaldi Brixiensis Magistro, ad catholicam fidem opera Petri Abbatis Cluniacensis reducto, fundatum est; ibique suam uxorem Heloissam Abbatissam præposuit, & ipse Monachus Cluniacensis effectus est. Baron. an. 1140.n.8.& seqq. quod Monasterium dicitur etiam *Paracliti*, seu de *Paraclito*; in quo usque hodie in die Pentecostes cani lingua græca officium, Nicolaus Camusatius in ejus Miscellanea hist. testatur, & super Heloissæ sepulchrum hi versus leguntur:

> Hoc tumulo Abbatissa jacet prudens Heloissa,
> Paraclitum statuit, cum Paraclito requiescit.

Hanc Eugenio III. Papæ D. Bernardus, epist. 178. commendavit, inquiens: [Sed & quod petit Abbatissa de Paraclito, per ipsum, si dignamini, scire potestis, & facere, si dignum judicatis.

PARACLITUS, Παράκλητος, idest, Advocatus, consolator, Spiritus Sancti attributum; ejus enim adventu afflictum Discipulorum conventum consolavit, & ante Reges, & Præsides Christi asseclis, quid tunc pro fidei defensione loquendum esset, tamquam Advocatus dictaverat. FR. Inter eruditos controvertitur, an *Paraclitus*, vel *Paracletus*, litera, *e*, producta dicendum sit: nam Haymon Halberstatensis Episcopus super Euangelia Dominicalia inquit, quòd [Quidam Græcus veniens in Palatio Regis, cùm legeretur illud Euangelium,& diceretur, Paraclitus, dixit, Paracletus deberet dici. Tamen nos non audemus illud mutare ex consuetudine.] Quin & Jo. Baptista Thiers Parisiensis Theologus in ejus eruditissima disertatione typis anno 1669. excusa, *Paraclitum* dici debere evidenter demonstrat tum vigore græcæ dictionis, tum propter sacrorum hymnorum prosodiam, tum etiam propter antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem. Reliqua Vide *Spiritus Sanctus*.

PARADISUS, Παράδεισος, viridarium, & deliciarum locus: hinc cœlestis patria Paradisus dicta; nam summus deliciarum fœlicitatumque locus est. Alii tamen ex chaldaico hujus vocabuli etymon deducunt, idest *Farrad*, quod locum amœnum significat, unde Arabes *Fardus* dicunt. Item *Paradisus* Ecclesiæ atrium, sive Cœmeterium denotat; nam ibi corpora in pace quiescunt [In Paradiso Ecclesiæ tumulari rogavit. Chron. Casin. lib.4. c.8.] Vide *Perivolium*. FR. & clariùs in eadem Casin. Chron. lib.3. cap.28. de Dionysio Abb. qui deinde Papa Victor III. fuit appellatus, dicitur: Fecit & atrium ante Ecclesiam, quod nos romana consuetudine Paradisum vocamus.] Apud externos Scriptores nedum hortum, seu viridarium; sed etiam locum immensæ latitudinis, ut plurima animalium genera ad venationem sustentari possint, significat, quod ex Xenophonte, Plutarcho, Philostrato, & aliis

& aliis comprobare conantur Eugubinus in sua Cosmopoeia ad verba: Paradisum voluptatis &c. Genes. cap. 2. & disertè Brissonius, lib. 1. de Regno Persarum. §. Palatiis verò Regum. Henericus Stephanus in Thesaur. Ling. Græcæ. Pineda in cap. 2. Eccl. vers. 5. Feci hortos, & pomaria &c. Malvenda de Paradiso, cap. 3. Gellius verò vivaria intelligit, sic inquiens: [Vivaria autem, quæ nunc vulgus dicit, sunt, quos παραδείσους Græci appellant, lib. 2. cap. 20.] At phrasis biblica per *Paradisum* hortum intelligit; insuper non rarò hortum voluptatis simpliciter appellat, ut in eod. cap. 2. Genes. vers. 10. & 15. & cap. 3. vers. 23. Ezech. cap. 36. vers. 35. Joel. cap. 2. vers. 3. Quapropter Moyses Barcepha, par. 2. commentar. de Paradiso, c. 16. sic habet [Paradisus verò appellatur Paradisus, quòd locus sit cultus plurimis, pulcherrimisque tum odoratu, tum gustu jucundis plantis, planèque congruis appositus, accommodatus, ut sit domicilium, sedesque, & amoenitas hominum; nam hujusmodi locum consueverunt homines appellare] Insuper ubi vulgata legit: [Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio. Genes. cap. 2.] LXX. verterunt [Plantavit Deus Paradisum in Eden ad orientem] Atque D. Hieronym. in quæst. hebraicis in Genes. ex hebræo [Plantaverat autē Deus Paradisum in Eden ad orientem] transtulit. Quid autem *Eden* significet idem Hieronym. declarat in eadem dictione, quòd delicias interpretetur. Itaque Bellarm. de statu primi hominis, c. 15. Cornelius à Lap. in cap. 2. Genes. vers. 8. affirmant Paradisum diffusi ambitus fuisse, in quo & hortus, & etiam animalia inveniebantur. Sed Chrysostomus, hom. 13. in Genes. Theodoretus, quæst. 25. in Genes. Hieronymus de dictionibus hebraicis verb. Eden, affirmant *Eden* non fuisse ipsum Paradisum; sed regionem, ac territorium, in quo plantatus fuerat Paradisus. Quibus adstipulatur Moyses Barcepha, part. 1. de Paradiso, cap. 16. ubi sic ait: [Porrò ut regio Eden cunctas præcellit terras, ita & ea ejus pars, in qua situs est Paradisus, cætera omnia, quæ Eden complectitur, loca superat; neque enim in Eden ullum est solum præstantius eo, in quo Paradisus est constitutus.] Exaggeratio autem nimis exorbitans est Anastasii Synaitæ, lib. 9. in Hexameron. nempè; [Fuisse magnitudinis incomprehensibilis] sed verisimiliùs Aug. lib. 8. in Genes. ad litt. cap. 10. inquit: [Neque enim exiguus locus erat, quem tantus fons irrigabat:] cum quo concordat Moyses Barcepha, par. 1. commentar. de Paradiso, cap. 15. dicens: [Jam verò ex fluminis magnitudine conficitur Paradisus, qui illo rigatur, amplissimum quoque esse] Atque peculiari mensura definit Tostatus, quæst. 98. in cap. 13. Genes. ubi sic ait: [Non enim videtur, quòd oporteret majorem magnitudinem, quam habeat insula, scilicet, in longitudine tres, vel quatuor leucas, in circuitu autem duodecim, aut parum plus.] Eugubinus verò in Cosmopoeja in præd. cap. 2. Genes. Fluvius egrediebatur &c. regionem fuisse trecentorum millium passuum arbitratur. Malvenda de Paradiso, cap. 26. putat fuisse ejus ambitum quadraginta, vel quinquaginta leucas, uti decebat pomarium magni Principis. Suar. lib. 3. de oper. sex dier. cap. 6. n. 15. saltem amplitudinem unius Regni habuisse ait. Quo verò ad etymologiam nominis Postillator in can. Ecclesia Paradiso, de consecr. dist. 4. se parum in græco idiomate versatum ostendit, dum ibi ait: [Dicitur Paradisus parans Deum, vel Deitatis visum, quia ibi Deum videbimus facie ad faciem.] Philo Hebræus, lib. 1. Allegoriar. negavit veram, ac realem terrestris Paradisi existentiam; sed tantùm allegoricè sacram Scripturam loqui asseruit, quem errorem sequuti sunt Origen. lib. 4. Periarchon, cap. 2. & Nicetas in commentar. Nazianzenæ orationis de Nativitate, Psellius, ac recenter Gregorius Venetus in ejus Harmonia mundi, quæ opinio tamquam falsa à Sanctis Patribus rejicitur, signanter à D. Augustino, lib. 8. de Genes. ad litt. cap. 1. & lib. 13. de Civit. Dei, cap. 21. Hieronymo, in cap. 17. Jeremiæ, §. In principio regni, & c. 10. in Danielem. §. Die autem, Epiphanio hæresi, 64. & in epist. contra Jo. Hierosolym. Sophronio Patriarcha in sex. Synod. act. 11. Anastasio Synaita, lib. 7. Hexameri, Moyse Barcepha, par. 1. commentar. de Paradiso, cap. 1. & 4. De qua re uberiùs Sixtus Senen. lib. 5. Biblioth. annot. 34. Pereira, lib. 3. in Genes. disp. de Paradiso, quæst. 1. n. 15. Bellar. lib. de gratia primi hominis, cap. 10. Suarez, lib. 3. de oper. sex dier. cap. 6. num. 5. Malvenda de Paradiso, cap. 6. & 7. Ubinam conditus fuerit, varii varia dixere.

PARADOGUM, vox barbara, qua Longobardi feudum nobile intelligebant: sic è contrario *Pedagogum*, feudum vile, & rusticum dicebant.

PARADIGMA παράδειγμα, *exemplum*. Vide *Pænitentia*. §. Necessitas puniendi.

PARÆNESIS, παραίνεσις, admonitio. FR. sic intitulavit suum libellum exhortatorium ad poenit. S. Pacianus Barcinonen. Episc. qui extat in Biblioth. SS. Patrum.

PARAFRÆDUS. FR. Fidejussor pro solutione poenæ pecuniariæ. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 38. num. 2.

PARAGAUDA, fascia, sive laciniarum species serico, & auro contexta, qua vestium extremitates ornabantur. [Nemo auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas, leg. 2. de divers. holob.

PARAGRAMMA, παράγραμμα, superfluitas vocum, aut literarum. [Si paragrammata repereris, vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentium impediant, non mihi debes imputare. S. Hieronym. epist. 28.

PARAGRAPHUS, παράγραφος, idest, adscriptus, & signum distinctivum scripturæ denotat, ac diversitatem periodi sensus indicat. Græci utuntur litera Γ, hac forma dimidiata; sed Latini duplici, s, hoc modo, §. signant, quæ literæ *Signum sectionis* interpretantur, cùm re vera sepa-

separationem discursus demonstrent; alii tamen existimant, quòd sit antiquum, gothicumque P, quo paragraphus notatur.

Paralipomenon, παραλειπομένων, idest, prætermissorum, sic in sac. Scriptura duo libri appellantur, quia in eis bellicæ expeditiones Hebræorum in libris Regum prætermissæ referuntur, seu quæ narrātur in libris Regum, in Paralipomenon aliis circumstantiis referuntur, quos libros *Dibre Hajamim*, idest, Verba dierum vocant Hebræi, cùm ad instar Diarii successarum rerum relationes contineant, quorum auctorem Esdram existimant R. Moyses Kimchi, ac R. Salomon. FR. D. Clemens Papa in Canonibus Apostolicis *Derelicta* appellavit hos duos libros [Derelictorum ex libro dierum duo, can. 84.] De hoc sic Dionysius Carthusianus ait: [Vocatur quippè hic liber Paralipomenon, & ut 6. etymol. ait Isidorus, græcè παραλειπομένων, interpretatur latinè prætermissorum, aut derelictorum. Circa quod scribit Magister Adam Parisiensis, παραλείπω verbum græcum est, significans idem quod relinquo, aut prætermitto, & secundùm Huguitionem dicitur ἀπὸ τ̃ παρὰ, quod est præter, & εἴταρ, quod supplens, & μλών, quod est defectus, quasi prætermissorum supplens defectum: quoniam ea, quæ in lege, & præsertim quæ in libris Regum omissa sunt, vel non plenè relata, summatim, ac breviter in isto exprimuntur volumine. Propter quod secundùm Hieronymum liber hic dici potest χρονικός, totius Sac. Scripturæ &c. in proœm. primi lib. Paralip.

Paralogia, παραλογία, falsa loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

Paralyticus, παραλυτικός, qui paralysi, sive apoplexia laborat, de quo sit mentio in Euang.

Paramenta Sacra. Vide *Vestis*.

Paramonarius παραμονάριος, Monasterii Minister. [Oeconomi autem, Chartularii, Paramonarii, & alii promoventur. Balsamon. in can. 2. Synod. Chalced.

Parangaria. Vide *Angaria*.

Paranymphi. FR. Adolescentuli benè compti, qui sponsam comitantur, l. pervenit, de Aggressione in unico.

Parapherna, παράφερνα, *præterdotalia*. A Jurisperitis dicuntur illa bona quæcumque præter dotem feminis nubentibus donata: à παρὰ, *præter*, & φερνή, *dos*. Unde paraphernalia passim intelliguntur omnia illa, quæ uxor præter dotem possidet.

Paraphonista, παραφωνιστής, acclamator; sed communiter cantor intelligitur, qui divinas laudes canit. In pervetustis cæremonialibus Magistrum cappellæ, qui musicam dirigit, significat, ubi sic habetur [Paraphonista cum schola (*idest*, *Canthorum*,) vigilias incipit.] Vide *Archiparaphonista*.

Parapsis, Παρόψις, & παροψίς. FR. vas, sive patina, lanx, catinum, & similia, in quibus obsonia ponuntur. Quidam à rotunditate erymon trahunt. [Unam parapsidem plenam carbonibus, quibus ustus fuit S. Laurentius. In privileg. Caroli Magni apud Torrigium de Crypt. Vatican. secunda impress. pag. 504.] Dicitur etiam *Paropsis*, ut Matth. cap. 23. & 26. ex græco παρὰ, pro, & ὄψον, cibus, ita Pollux, & Eustath. At Marc. 14. & Luc. 11. *Catinum* scribunt, & Juvenal. Satyr. 3.

Quàm multa magnaque paropside cœnat
Martialis:

Quæ portat gaudens ancilla paropside rubra,
Et alibi idem:

Sic implet gabatas, paropsidesque.

& Sueton. in Galba, [Paropsidem leguminis] dixit. Vide *Absida*.

Parasceve, παρασκευὴ, significat diem Veneris. Aliqui existimant ex verbo græco παρασκευάζω, idest, præparo, deduci: ita Adrian. Junius in verbo, παρασκευάζω; nam in hac die Hebræi comestibilia pro sequenti Sabbati die præparare solent, quo vocabulo etiam ipsos uti solitos fuisse refert Baron. an. 34. num. 154. Malè igitur Hugo Cardinalis hoc vocabulum *Parans cœnam* significare ait. Græcos enim Christianos in Ecclesia hoc introduxisse vocabulum, Baronius an. 34. n. 153. demonstrat. Item *Parasceve* apud Tertullianum advers. Psych. cap. 14. Sabbatum significat, quare de jejunio ab Ecclesia Occidentali in Sabbato observato loquens, ait: [Cur stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus, & jejuniis parasceven.] Appellatur etiam προσάββατον, idest, *Ante Sabbatum*, Epiphan. lib. 4. contr. Hær. in fine :||: Ecclesia tamen per *Parasceven* Feriam VI. majoris hebdomadæ intelligit Redemptoris morti consecratam, quæ dies etiam *Cœna pura* appellata fuit ab Irenæo, ut suo loco diximus. Est quidem antiquissima Ecclesiæ traditio minimè celebrandi in hac die. Hinc Toletanum XVI. Concilium de anno 693. quotidie pro Regis salute celebrandum statuit [Excepto Passionis Dominicæ die, quando Altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die licet solemnia celebrare, can. 10.] Et in hac die in signum mœroris Papa super nudum scabellum sedebat. [Hac die secundùm antiquas cæremonias Papa in camera sua non consuevit sedere super sedes, sed super scabella, & Cardinalis finito officio, & deducto Pontifice ad cameram descendit sine confabulatione aliqua, Ordo Roman.] FR. In ritu Ambrosiano, nedum in hac die, sed in omnibus feriis sextis non celebratur, in quibus diebus Crux super Altare cum sex candelabris exponitur :||: Irenæus, lib. 5. Adamum die 25. Martii obiisse ait, in quo etiam die communiter Christi mortem accidisse existimatur, ac in quodam pervetusto Martyrol. M. S. quod extat in Bibliotheca Reginæ Sveriæ sub hac die his verbis notatur, [Hierosolymæ Dominus crucifixus est.] Quod Martyrologium juxta Holstenii opinionem in octavo Christiano sæculo scriptum fuerat. Itaque de Christi crucifixione sub die præfata etiam mentionem faciunt M.SS. martyrol. Corbejense, & Antverpiense. Constantinopoli in die Parasce-

ve

ve extra Urbem concionabatur populo, quod idem Chrysostomus testatur apud Gretser. tom. 2. de Cruce, in memoriam Christi passionis extra Hierosolymæ Civitatem obtentæ; ac in Melita Insula ex hac devotione fortasse in Dominica Palmarum extra Urbem Notabilem in quadam planitie, ubi nunc columna cum Cruce remansit, cani passionem olim solitum fuisse senes affirmabant, ac usque ad eorum tempora durasse. In suo M. S. cæremoniali Davantria advertit, quòd licèt in hac die non consecret Sacerdos, debet nihilominus aquam in vinum infundere, ad denotandum sanguinem, & aquam de latere Christi emanatum, qui tamen refert in aliquibus Ecclesiis solitum fuisse merum sine aqua in calicem ponere, quod, ut Jacobus Cajetanus observat, hebraicam crudelitatem significabat. Quando Sacerdos particulam consecratam immittit in calicem, non debet solita Crucis signa facere. Sac. Rit. Cong. 28. Aug. 1627. Quod etiam Cæremoniale jussu Innocentii X. correctum, lib. 2. cap. 26. advertit, ubi hæc verba habentur [Sed sine signo Crucis] An si in hac die concurrat festum Annunciationis Deiparæ, teneantur Christiani loco sacro audire cæremonias in hac die fieri, solitas, sicut de anno 1644. occurrerat. Negativè Sac. Rit. Congregatio 19. Februar. 1622. respondit, additque minimè Eucharistiam ratione festivitatis B. Virginis fidelibus administrari debere, nisi in casu necessitatis per modum viatici. Imò Albaspina de veter. ritibus observat. lib. 1. non fuisse solitum antiquitus distribuere Eucharistiam in jejuniorum tempore notat. Item Sac. Episcop. Congr. 22. Mart. 1596. abstulit abusum deferendi in hac die processionaliter Eucharistiam. *Hodie tamen dictum Festum Annunciationis B. V. Mariæ occurrenti Feria sexta in Parasceve, vel Sabbato sancto, transferri debet unà cum præcepto audiendi Missam, & vacandi ab operibus, ad Feriam secundam post Dominicam in Albis, quocumque alio Festo, quod non sit altioris ritus, etiam impeditam, ita ut prædicto casu eveniente, eadem Feria secunda pro sede propria & fixa, memorato Festo Annunciationis assignata, perpetuò intelligatur. Et in illa eo prorsùs modo & forma, præfatum Festum quoad Officium & Missam celebretur, quibus celebraretur die 25. Martii: protractis tamen ad aliam diem non impeditam, juxta Rubricas Breviarii Romani, omnibus aliis Festis, in eadem Feria occurrentibus. Ex Decreto S. R. C. 11. Martii 1690.*] In Ecclesia Andegavensi Sacerdos, qui in hac die hostiam absumit, non progreditur ad deferendum ex sepulchro Sacramentum; sed duo Presbyteri alba, stola, & manipulo induti illud deferunt, de quibus Rupertus ait, lib. 6. de divin. offic. cap. 23. [Duos Presbyteros, qui corpus Domini ad Altare deferunt, significare Joseph justum ab Arimathia, & Nicodemum] Altaria solita denudari in hac die. Vide Baronium an. 1034. num. 18. Reliqua ad hanc diem pertinentia. Vide *Feria VI. in Parasceve*. Item *Parasceve* Virginis, & Martyris nomen est, quam Græci παρασκευὴ appellant, & Latini Veneram, sive Venerandam, quæ à suis genitoribus ita appellata fuerat, quia in Feria VI. Parasceve nata erat, cujus festum sub die 14. Novembris celebrat Martyrol. Rom. sed Ecclesia græca illius festum agit sub die 26. Julii, sic etiam in Melita, & in Catanensi Siciliæ Civitate, ubi ad littus ejus sacellum extat. Vulgus tamen ignarus, eandem Sanctam cum Deiparæ Genitrice confundit, ex eo quia in eodem die utriusque festum celebratur, & in quodam antiquo Liciensis Ecclesiæ Breviario impresso ejus proprias lectiones habentur sub die 26. Julii.

PARASENELITES. Vide *Synelites*.

PARASTATA, παραστάτης, columnæ basis, super quam antiquitus Altaria erigebantur, quarum structuræ multæ adhuc videntur cum lapide integro desuper ipsarum, & de eis in descriptione Basilicæ S. Pauli extra Urbem agit Honuphrius Panvinus: [Octavum in medio parastatæ. Item, socius, adjutor, opitulator.

PARASTITIA, posticum, ut aliqui existimant, quam dictionem græco-latinam putant ex παρὰ græcè, & statio, latinè, sicut etiam in Sac. Canonibus *Interstitium* dicitur temporis spatium ad sacros Ordines suscipiendos interpositum. Sed aliis melius fortasse postes intelligunt ex græco nomine παραστάς, idest, postis. [Ecce enim Angelus Domini ad repetendum aliquod Deo charum missus depositum, nos desuper intra Ecclesiam aspiciens benedixit, rursumque parastitiam Ecclesiæ reversus, nulla talia vestigia exitus reliquit. In vita S. Albani.

PARASYNAGOGA, παρασυναγωγὴ, illegitima congregatio, sive conciliabulum. [Id consequutus est, ut & martyrii corona exciderit, & à Divis Patribus, qui Nicæam convenerant, eo nomine condemnatus sit, quia seorsum parasynagogas convocaret. Nicetas lib. 5. de fid. orthodox. juxta Morelli interpretationem.

PARASYNELITES. Vide *Synelites*.

PARATA, FR. apparatus, item tributum, vel collecta pro viis & pontibus reparandis. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 22. 23. 40. & 41. :||: [Non graves sitis Presbyteris in paratis quærendis, neque ducatis superfluè vobiscum homines, vel vestros proprios, vel amicos, vel propinquos vestros, per quos illos gravetis in cibo, & potu, & fodro ad caballos. Hincmarus ad Archidiaconos scribens.

PARATITLUM, FR. rerum summarium [Roglerus Odofredi Beneventani præceptor, qui Placentiæ per aliquot tempus primas partes sibi meritò vindicavit. Hic etiam primus paratitla conscripsit, idest rerum summas titulatim appositas, quod à Justiniano promissum fuerat, ut legitur in l. prima, § ult. Cod. de vet. jur. enucl. ubi mendosè Paraticia, pro Paratitla scriptum est.

Cotta in ejus memor. juris, tit. de Jurisperitis.

Paratorium, præparatorium, sive credentia vulgò dicta. [Calicem autem Subdiaconus accipit sequens, & dat Acolytho, & ille revocat in paratorium. Ord. Rom.

Paratura. FR. ornamentum, quod in limbo vestium apponebatur. [Transmisimus fraternitati vestræ paraturam unam. S.Gregor. lib. 10. epist. 37.] Et clariùs Matth. Paris. in vita Abb. [Albas duas cum paraturis burdatis] Quo vocabulo sæpè etiam Anast. Biblioth. utitur.

Paredrus πάρεδρος, Assessor, consiliarius, accipitur etiam pro malo spiritu, qui Incantatoribus, ac Magis assistere solet [Scimus enim Magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos spiritus. Tertull. de anim. cap. 28.] FR. Salmasius per Paredros Deos minores intelligit in Notis ad Spartianum in vita Adriani Imp. sic inquiens: [Qui autem de hominibus in Deorum numerum referebantur, hi πάρεδροι Deorum fieri dicebantur, quasi assessores, & eadem sede præditi cum cæteris Diis,] & Tertulliani locum corrigit in Apologet. cap. 13. ubi sic habetur: [Cùm Simonem Magum statua, & inscriptione Sancti Dei inauguratis, quum de pædagogiis aulicis nescio, quem Cinœdum Deum facitis] legendum putat Salmasius: *Synodi Deum facitis*, idest, in Synodum, & Collegium Deorum cooptatis, ac paredros, nempè cum Diis assessores.

Parentinus, Paternus. D. Ambros. ser. 75.

Parentivus. FR. paternus: [Quisquis hominum parentivæ mortis expectatione animam pascit, parricidiali crimine in hæreditate succedit. Valerianus Cimeliensis Episc. hom. 20.

Parere. FR. videri, seu existimari significat. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 91.

Parergum. Vide *Palergium*.

Aaaribus. Vide *Aparibus*. *Parilitas*.

Paricla, seu *Paricula*, charta, circularis scriptura, quia pari tenore omnibus interessatis, seu collitigantibus dabatur; *Charta paricla* sententiæ judicialis copia dicebatur. Marculf. lib. 1. formular. cap. 38.

Paries Dealbatus. FR. à D. Paulo Hypocrita appellatur, can. nisi bella, 23. quæst. 1.

Parilitas, similitudo, æqualitas. [Quæ consequenti unguentariæ spatii parilitate conquadrat. Sidon. lib. 2. epist. 2. Ut hactenus parentum nobilitate decorabat, ita jam nunc titulorum parilitate fastigabat. Idem lib. 3. epist. 6.] Vide *Aparibus*. *Pariatio*.

Pario, *as*, æqualis sum. [Æqua enim substantia pariant inter se Christus, & Adam. Tertull. de resurrect. carn. cap. 53.] Ex quo verbo fit *Æquiparo*, *as*.

Parior, *aris*, æqualis fio, sive æquiparor: [Sermo enim Deus, quia in effigie Dei constitutus, non rapinam existimavit pariari Deo. Tertull. de resur. carn. c. 6.

Pariatio, & *Pariatoria*, ex verbo *Pario as*, suprà, idest, similitudo, & comparatio, nomina apud Sanctos Africanos Patres usitata. [Pariatio plenaria. Beda in epist. D. Pauli ad Colossen. 1.] Corruptè tamen in eadem epist. D. Anselmi textus *Paritio plenaria* habet pro *Pariatio*. Sic etiam malè in textu D. Augustini in psalm. 61. in codice Lovaniensi: [Pariatoria plenaria: passionum omnium non erit finis, nisi cùm sæculum finitum fuerit.] Quare Latinus Latinius tollenda esse puncta, & dictio *Finis*, existimat, & sic corrigit: [Pariatoria plenaria passionum omnium non erit, nisi cùm sæculum finitum fuerit.

Paris, herba, & radix. Vide *Exorcista*.

Parisim, hebraica vox, latrones significat, atque Publicanos. Baron. an. 31. n. 73. Sed propriè publicanos significat. Vide *Publicanus*.

Parisius, pro Parisiis adverbialiter. [Durè scribitis non merenti. Quid peccavi? Si monui Magistrum Robertum Pullum aliquantum tempus facere Parisius. D. Bernardus.] Nonnulli corrigendum *Parisiis* existimarunt, sed error non est: nam apud Ecclesiasticos Scriptores *Parisius* etiã legitur, & præcipuè apud Petrum Blesensem frequentissimè: [Dum Parisius operam studiis dabas, publicè dicebatur, quòd in hac humana conversatione te Angelum exhibebas, epist. 9.

Parmeniani. FR. hæretici à Parmeniano quodam, contra quem scripsit D. Aug. Glossa in can. quisquis, 23. quæst. 4.

Parochia, græca vox, παροικία, significat domorum adunationem, seu habitationes contiguas, hinc juxta græcæ dictionis vim *Paræcia* meliùs dicitur. Vide *Labra*. FR. dicitur etiam *Plebania*, lib. 3. Decretal. tit. 24. cap. 1. Dicitur etiam *Plebs* :||: Est autem differentia inter Ecclesiam Parochialem Curatam, & Baptismalem. Nam omnis Parochialis Ecclesia est curata, sed non viceversa. Ulteriùs reperiri potest Ecclesia Baptismalis, quæ nec Parochialis, nec curata sit; nam Baptismum conferre non est juridicus Parochi actus, cùm posset quilibet Laicus illud conferre in necessitatis casu: quæ triplex distinctio ex Trident. Synodo, sess. 21. cap. 5. De reformat. colligitur, ubi sic ait: [Possunt Episcopi etiam tamquam Apostolicæ Sedis delegati juxta formam juris, sine tamen præjudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque Ecclesiarum Parochialium, Baptismalium, aliorumque beneficiorum curatorum.] FR. Regimen animarum dicitur Ars artium. De ætat. & qualit. ord. cap. 14. :||: Parochia per spatium quadraginta annorum derelicta, beneficium simplex efficitur. Bellarm. in notis ad Concil. Trident. sess. 21. cap. 7. de Reform. Item Parochia dicitur Diœcesis Parocho subjecta: [Nam peragratis fortè Diœcesibus; cùm domum veni &c. Sidon. lib. 9. ep. 16.] Et è contra Parochia pro Episcopi Diœcesi non raró accipitur: [Unusquisque Episcoporum habeat suæ Parochiæ potestatem. Rothland. in epist. ad Nicol. Ingresso itaque Beato Archipræsule Martino propriæ Parochiæ fines. Oddo Cluniac. Abb. in vita S. Martini, lib. 2. cap. 10. Nullus Episcopus in alterius Parochia ordinationes aliquas face-

facere, vel negotia peragere, quæ ad eum non pertinent &c. In Capit. Caroli Magni, lib. 1. c. 11.] FR. sic etiam habet, in can. si quis ordinatus, dist. 92. can. si quis Episc. ordinatus, & can. si qui Episc. ead. dist. Item can. nullus primas, 9. qu. 2. can. Lugdunensis Parochiæ clericos, ibid. can. Archiepiscopus, 9. quæst. 3. Diœcesis enim est Parochia Episcopi. Gloss. in Clement. de privil. c. 1. ||: Item Parochia pro universali Ecclesia nonnumquam usurpatur. Contra Catholicam Ecclesiæ Parochiam cum Ducibus suis prolatis gregatim ingruere moliuntur. Aldhel. de Virg. c. 7.] Vide *Diœcesis*.

PAROCHIANUS. FR. Parochiæ incola, can. in Dominicis, 9. quæst. 2. & can. inter cætera, 22. quæst. 4. Item *Parochiana Ecclesia* pro Parochiali: [Placuit huic Sancto Concilio, ut nullus provinciæ Lusitaniæ Episcopus à qualibet Parochiana Ecclesia tertiam auferre præsumat, can. priscis, 10. q. 3. Hi enim Pontifices &c. Parochianas Ecclesias pergravantes &c. can. Inter cætera, ead. 10. quæst. 3.

PAROCHUS, πάροχος, idest, distributor, quia distribuere, ac conferre Sacramenta subditis tenetur, pro quibus aliquando sacrificium applicare debet, Concil. Trident. sess. 23. cap. 1. quod juxta communem Doctorum opinionem intelligendum est in Dominicis, & principalibus Domini festivitatibus, vel saltem semel in hebdomada. Bonacina, qu. ult. punct. 3. Sed à plerisque Theologis, præcipuè Suarez, Aversa, & Diana, hujusmodi obligatio in Parocho minimè agnoscitur, & auctoritatem Concilii Tridentini suprà adductam explicant intelligi de applicatione quo ad impetrationem; non verò quo ad satisfactionem. Parochus enim in Missæ sacrificio tenetur pro ovibus suæ curæ commissis orare, non autem pro eis sacrificii valorem applicare; licèt congruum mihi videatur in aliquibus solemnitatibus pro eis applicare sacrificium, præsertim si pingues decimas, primitias, aliosque redditus ab eis exigat. Item Parochus non tenetur subministrare Sacerdotibus ceram in ejus Ecclesia celebrare volentibus, nec ad hoc ab Episcopo cogi debet. Sac. Rit. Congreg. 10. Junii 1603. Antiquitus Parochus tenebatur Officium divinum in ejus Ecclesia recitare; sed ex contraria, universalique consuetudine hanc obligationem abolitam fuisse docent Suar. & Bonac. exceptis tamen festivis diebus, in quibus Vesperas canere deberet, si clericorum copiam haberet, vel saltem laicos ad hoc instructos; nam solus canere non tenetur. Item Sac. Concil. Trident. Congregatio non posse Parochum per integram hebdomadam ab ejus Parochia absentari declaravit, apud Bellarm. in Notis ad Conc. Trident. sess. 23. cap. 1. de Reform. Vide *Plebanus*. *Decanus*.

PARMENSIS Dux Rainutius sacrarium Græcorum cum gladio in fœmore ingrediens prohibitus quid respondit. Vide *Sacrarium*.

PAROECIA. Vide *Parochia*.

PAROENIA, παροινία, injuria ineptè, & arroganter prolata; quo vocabulo D. Hieronymus utitur contra Rufinum scribens.

PAROPSIS. Vide *Parapsis*.

PARTICIPIUM, participatio, & communicatio: [Ita ergo fac, ut impensæ mercedis tu quoque participium sortiaris. D. Greg. lib. 4. epist. 23.] ubi Sanctus Pontifex portionem labori debitam intelligit. [Videntes furem currunt cum eo, & portionem suam cum adulteris ponunt, & polluti labii participio peccant, & non corrigunt. Bless. in can. Episcop.

PARTICULÆ CONSECRATÆ. Vide *Margarita*. Utrùm post offertorium particulæ non consecratæ in Altare delatæ, sint consecrandæ. Vide *Offertorium*.

PARTIO, Partus. [Et partione prosperante in parricidium partus expressus. S. Cyprian. lib. 2. epist. ad Cornel.

PARTITUDO, parturitio, parturiendi actus. [Tolle dolores partitudinis. S. Hilar. advers. Arian.

PARTUM, torneamentum. Ut [Comites pupillorum, & orphanorum causas primùm audiant, & in venationem non vadant illo die, quando placitum debent custodire, nec ad partum. In Constit. Caroli Magni.] Vide *Torneamentum*. *Tornatrix*.

PARVIFICO, idest, parvum facio, minuo. Vide *Episcopo*, verbum.

PARVISIUM; erat Ecclesiæ pars externa, in qua fiebat pro pueris schola, ex voce gallica *Parvis*, idest, porticus, seu atrium Ecclesiæ, vel, ut alii malunt, à *Parvis* latinè, scilicet, pueris. [Cogebatur ille pauperculus multis diebus scholam exercens, venditis in parvisio libellis, vitam famelicam protelare. Matth. Paris. in hist.

PASCHA. [Pascha, hebraicè dicitur *Phase*, non à passione, ut plerique arbitrantur; sed nec dicitur *Phase* à transitu maris rubri, id quod Ecclesia canit &c. sed quòd exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransierit, neque percusserit illos. Ait namque Scriptura: Est enim phase, idest, transitus Domini, & transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum. D. Hieronym. in Exod. 12.] Quare ex D. Hieronymo corrigenda essent Preconii verba, quæ in Sabbato Sancto canuntur, nempè: [Hæc nox est, in qua primùm patres nostros, filios Israel eductos de Ægypto, mare rubrum sicco vestigio transire fecisti.] FR. Deduci etiam potest ex Chaldæo *Pheshha*, quod lætitiam significat. Calepinus autem in hoc vocabulo inquit, quòd licèt hoc nomen neutrum sit, genitivum non habet *Paschatis*, ut quidam ex recentioribus asserunt, manifesto errore, cùm sola græca verbalia in *ma* terminata à prima persona præteriti passivi derivata, in *atis* mittant genitivum. Et re vera translatores Sacræ Scripturæ in latinum semper genitivum *Pascha* scripsere. [Erit vobis Paschæ solemnitas. Ezech. 45. In die solemni Paschæ, Luc. 2. Ante sex dies Paschæ. Jo. 12. Ante diem festum Paschæ. Idem 13. Erat autem parasceve

Paschæ. Ibid. 19. Eodemque modo Missalis, & Breviarii Rubricæ, nempè [Post oct. Paschæ. Infra octav. Paschæ. Paschæ peracto tempore. In hym. ad laudes Domin. Pentecost. In Priori Pascha,] & non paschate. Microl. in dictione *Annotinum Pascha*. :||: Pascha ex traditione Apostolica in Dominica celebratur. Vide *Dominica Resurrectionis*; in eo enim die resurrexit devicta morte Christus, quæ Dominica debet computari post diem decimumquartum lunæ mensis Martii, ne cum Hebræis conveniamus. Antiquitus Christiani in festo Paschæ solebant se invicem sub hac forma salutare: *Surrexit Dominus*, & respondebatur: *Deo gratias*, atque osculum pacis recipiebatur. Jo. Beleth. cap. 116. Rational. divin. off. Romana verò salutationis forma sic erat: *Surrexit Dominus verè*, & respondebatur: *Et apparuit Simoni*. Durand. lib. 6. c. 46. Recentiores tamen Græci in Paschalibus diebus sic salutare solent Χριστὸς ἀνέστη, idest, *Christus surrexit*, & responsio ita datur, Ἀληθῶς ἀνέστη, nempè, *Verè surrexit*. Mysteriosissima enim est in hac die eorum cæremonia; nam ad repræsentandum Christi triumphum de inferno delatum, summo manè ante Matutini recitationem ordinatur processio, in cujus reditu inveniuntur Ecclesiæ portæ clausæ: tunc Episcopus, vel Sacerdos illa psalmi verba: *Attollite portas &c.* profert, & ex interiori parte Clericus loco Dæmonum respondet, *Quis est iste Rex gloriæ &c.* tandem post contentionem Episcopus percutiens pedes valvas intonat: *Surrexit Christus*, ac statim Ecclesiæ janua expanditur; tunc Celebrans in altum extollit cereum triangulum, quòd in manu gerit, quod ipsi τρικήριον, appellant; sic etiam populus assistens eandem cæremoniam facit cum lumine, quod unusquisque eorum in manu gerit. Insuper in hoc eodem die tam in Matutino, quàm Missa, & Vesperis solet Episcopus canere Euangelium, intonando, nempè, primam periodum, quam replicant unus post alterum ex Sacerdotibus, & ex Diaconibus deinde, qui omnes astantes unus post alterum usque ad Ecclesiæ januam protenduntur, & postquam ultimus eorum hanc replicationem expleverit, reassumit Episcopus secundam Euangelii periodum, quæ ordine, quo suprà, à Sacerdotibus, Diaconisque omnibus successivè replicatur, & sic de periodo ad periodum usque ad Euangelii finem, quod est *In principio erat Verbum &c.* Quod fit ad denotandum prædicationis Euangelicæ consensum per totum Orbē ab Apostolis uniformiter promulgatum, licèt diversis linguis, & in remotis terræ partibus, ut jure D. Hieronymus exclamaverit, inquiens: [Vox quidem dissona, sed una est Religio.] Igitur in periodi fine percutitur quędam hasta ab eis σημαντήριον appellata, ac datur unica campanæ pulsatio, ad denotandum prædicationis Apostolicæ sonum per universum Orbem promulgatum. In Andegavensi autem Ecclesia in die Paschæ post tertiā Matutini lectionem, præparatur Altare ad modū sepulchri quibusdam velis coopertum, in cujus lateribus duo Sacerdotes albis pluvialibus induti assistunt, qui duos Angelos Christi monumentum custodiētes significant, ac interea ex sacristia duo Clerici, Corbicularii appellati, alba, sive rochetto, & dalmatica induti, (ut in dict. *Corbicularius* dictum est) habentes in capite amictum rubra fascia ligatum, qui Sanctas Mulieres ad sepulcrum euntes denotant, eisque duo Cantores cum thuribulo præcedunt, qui ad dictum Altare accedentes in musicali tono his verbis interrogantur: [Quem quæritis in sepulchro?] ipsi verò etiam canendo respondent: [Jesum Nazarenum Crucifixum.] Tunc duo assistentes Sacerdotes reassumunt: [Nō est hìc, surrexit, sicut prædixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.] Post quam responsionem prædicti duo clerici sepulchrum ingrediuntur, & Altare osculantur, atque dum Thuriferarii ter Altare incensant, canunt duo Sacerdotes: [Ite, nunciate Discipulis ejus, quia surrexit.] Itaque ad Chorum accedunt præfati duo Clerici, salutant Episcopum primùm cum osculo pacis, in ejusque aurem summissa voce suggerunt: [Surrexit Dominus, Alleluja,] quibus Præsul salutationem, & osculum reddens, [Deo gratias, Alleluja,] respondet. Idem cum Canonicis, & in Choro assistentibus fit, dum canitur Te Deum. Aliter autem in Sennonensi Ecclesia in hac die observatur; nam in Cappella satis ornata, sanctissima Eucharistia exposita, ad quam solemnis processio dirigitur, & in ingressu ejusdem Cappellæ, ubi tres Vicecurati assistunt, intonat Cantor: [Dic nobis Maria, quid vidisti in via?] tunc unus ex Vicecuratis respondit: [Sepulchrum Christi viventis, & gloriam vidi resurgentis.] Alius canit: [Angelicos testes, sudarium, & vestes.] Tertius verò concludit: [Scimus Christum surrexisse à mortuis verè.] Ac Cantor reassumit, & canit: [Credendum est magis soli Mariæ veraci, quàm Judæorum turbæ fallaci.] Deinde immediatè ab Episcopo intonatur Te Deum, qui ex Cappella processionaliter ad majus Altare defert Sacramentum, & genuflexus extremitatem pyxidis osculatur, & post Episcopum idem facit Clerus, Magistratus, & populus. *Pascha* nonnumquam tempus quadragesimale Paschę proximum significat, sic *Jejunare Pascha* apud Balsamonem jejunium quadragesimæ denotat, quod ab aliis *Paschalis observantia* appellatur. Atque Timotheus Alexandrinus in ejus interrogationibus 7. 8. & 9. quærit, utrùm infirmus, seu enixa jejunare teneatur: [In Sanctum Pascha] ut ipse ait, ubi Balsamon [idest, quadragesima] glossat. Pelagius insuper Papa Laurentio Centumcellensi Episcopo scribens, ait posse ordines conferre [in Dominica mediana Paschæ] quam quadragesimalem Dominicam esse ostendimus in dict. *Dominica mediana*. Item Toletanum Concil. VIII. illos damnat, qui cibis prohibitis *Festa paschalia* contaminant. Eodemque vocabulo S. Aug. in psalm. 98. utitur, ubi differentiam jejuniorum inter Christianum, & Gentilem assignat. Itaque appellatum fuit tempus illud quadragesimale Paschę proximum, quia ad

ad Pascha præparatorium erat. Tandem *Pascha* Agnum Paschalem significat, qui præscriptis cæremoniis comedebatur, ita in Euangelio [Manducare pascha] legitur. In festo Paschæ quotannis comburebatur stuppa in conspectu Pontificis. Vide *Sedes stercoraria*. De Paschæ synonymis. Vide *Anastasis*. *Pentecostes*. Propter Paschæ celebrationem ingens discordia. Vide *Quartadecimani*. Ratio inveniendi Paschalem diem. Vide *Aureus numerus*. *Epacta*. De celebratione paschæ. Vide *Herma*.

PASCHA ANNOTINUM. Vide *Annotinum Pascha*.

PASCHA CLAUSUM, ita Sabbatum in Albis appellatum fuit, ex eo quia in hac die clauditur Paschæ octava.

PASCHA COMPETENTIUM, seu pœnitentium. Vide *Capitilarium*.

PASCHÆ hebraicæ calculatio. Vide *Pentecostes*.

PASCHA MEDIUM, idest, Mercurii dies infra octavam Paschæ. Vide *Pentecostes media*:

PASCHALES, dicebantur epistolæ, quas de solemnitate Paschali scribebat Episcopus Alexandrinus; nam in Conciliis paschalis calculus huic Episcopo injungebatur, cùm Ægyptus optimis astrologis abundaret. Vide *Epiphania*.

PASCHALIS CEREUS. Vide *Cereus paschalis*.

PASCUA, in singulari numero, idest, pascuum, sive pascendi locus. [In loco pascuæ, ibi me collocavit, psalm. 22.

PASCUALIS, dicitur de animali in pascuo campo impinguato. [Quomodo domum suam judicat ovile Dei, ubi non Pascuale germen Dei pecus dat balatum. Chrysol. ser. 10.] Errant quidem, qui existimarunt hoc vocabulum animal pro Paschæ tempore impinguatum, & destinatum significare. Nam ex lib. 3. Reg. c. 4. aliter constat, ubi sic habetur: [Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, decem boves pingues, & viginti boves pascuales.] Ubi hebræus textus *BaKarmitè*, idest, boves pasculi, habet.

PASCUAGIUM. FR. herba pascibilis. [Quia tunc solvitur ex venditione pascuagii, seu herbagii.] & inferiùs: [Si non vendantur pascuagia. In extrav. comm. de Decimis.

PASCUARIUM, contributio pro jure pascendi. Marculf. lib. 2. formular. c. 36.

PASSAGIUM. FR. tributum, quod jure transitus solvitur. Extrav. Jo. XXII. de Torneamentis. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 193. Sed apud Equites Melitenses est quædam solutio, quæ fit in receptione equitis communi ærario, & pro expensis phari turris applicatur in sustinendo lucernas ad navigantium commoditatem tempore nocturno. Dicitur enim passagium ex prima institutione, quia ex oriente, quando hæc Religio Hierosolymis residebat, navem mittebat per maritima Europæ loca ad colligendos Tyrones, qui in hac Sac. Militia conscribi cupiebant; hinc nautica illa solutio passagium dicta fuit.

PASSAGINI, Hæretici. Vide *Gazari*.

PASSIO, Euangelii pars continens Christi passionem, quæ in Ecclesia in majori hebdomada canitur ex Alexandri Papæ ordinatione, ut Durandus, c. 68. testatur. D. Aug. ser. 144. de temp. refert, quòd in Africa in unico tantùm die historia passionis secundùm Matthæum legebatur, at cùm ipse per alios dies reliquorum Euangelistarum passionis narrationes legere statuisset, exorta fuerat propterea popularis tumultuatio. In Ecclesia Ambrosiana legitur tantùm passionis textus Matt. qui dividitur in duas lectiones, nempè, una pars legitur in feria V. Cœna Dom. & alia pars in feria VI. sequenti, in quo die Diaconus Ambrosiani ritus, qui passionem canit, est totus rubro colore indutus, gerens Dalmaticam ex villoso serico, ac eodem colore cooperitur Altare, paratur Ecclesia, & Ministri, in memoriam pretiosissimi Christi sanguinis in hac die pro nobis effusi, ad prophetica verba alludendo: [Quare rubrum est vestimentum tuum?] Quando autem pronunciantur verba [Et emisit spiritum:] statim duo Subdiaconi denudant Altare, ac cætera Ecclesiæ paramenta auferuntur, luminaria extinguuntur, & campanarum sonus suspenditur, quæ mœstitiæ signa mœrorem in astantibus excitant, eorumque animos ad afflictionem disponunt in audienda passionis concione, quæ post Euangeliū immediatè fit. Qui canere debent Euangelium passionis, ex Sacristia exeant amictu, alba, cingulo, stola, ac manipulo induti; & licèt in Cæremoniali Episcoporum non fiat mentio de manipulo, in Cæremoniali tamen Romano expressè habetur his verbis: [Tres ex eis dicturi passionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola in modum Diaconi, coloris violacei.] Ac debent exire hoc ordine incedendo, præcedente, nimirum, qui textum canere debet, deinde qui turbam repræsentat, & ultimò qui Christi vicem gerit; qui in canendo medium locum inter Euangelistam à dextris, & turbam canentem à sinistris stare debet; & antè quàm canere incipiant, osculentur Episcopi manum. Cærem. Episc. lib. 2. c. 21. Quæ cæremonia omittitur in feria VI. Non petitur benedictio, quia Christus benedictionum Auctor extinctus tunc contemplatur. Non deferuntur lumina, nec incensum, quia tunc ardor fidei in Apostolorum pectoribus deferbuerat. Consueta salutatio sub verbis *Dominus vobiscum* omittitur, ob detestationem proditorię salutationis Judę, quando [Confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi, & osculatus est eum. Matth. c. 26.] Nec tandem dicitur *Gloria tibi Domine*, quia Dominus noster deposita gloria, improperio indutus est. Durand. c. 68. & Microlog. c. 52. Dum canitur passio, à Celebrante in cornu epistolæ submissa voce legitur, ubi etiam subsequens textus, qui loco Euangelii recitari solet, ab eodem Celebrante persolvitur, ac peracto, faciem vertit versus Cantores. Cærem. Pap. lib. 2. cap. 39. Advertendum tamen est, quòd Celebrans non genuflectit ad illa verba: [Et emisit spiritum] in ejus privata lectione; benè tamen quando à Cantore eadem verba proferuntur simul cum aliis Ministris

ſtris genuflecti debet ambobus genibus: nec quiſquam ſurgere debet ante Euangeliſtam Cantorem, qui primus debet ſurgere, ut in Cæremon. Epiſcop. lib. 2. cap. 25. præſcribitur. Unde eſt planè aliquarum Eccleſiarium abuſus, quòd Celebrans ſtrepitu percuſſionis manus dat erectionis ſignum. Quæritur quid ſignificent illæ notæ ✠. C. S. Aliqui *Chriſtum*, *Chroniſtam*, *Synagogam*, interpretantur. Alii verò *Chriſtum*, *Cantorem*, & *Succentorem* explicant. Nam Diaconus in Cæremoniali Epiſc. loco cit. Cantor appellatur, [Surgente Diacono, ſeu Cantore, qui Euangeliſtæ perſonam gerit, omnes ſurgunt.] Succentor verò quid ſit. Vide *Succentor*. Poſt cantum verò Paſſionis, canitur à Diacono altera poſtrema pars in tono Euangelii cum ſolita benedictione, ac incenſatione, & in fine præbetur liber ad ſolitum oſculum abſque luminibus: ſed Subdiaconum ferentem librum duo Acolythi aſſociant. In feria autem ſexta paraſceve omittitur oſculum manus Celebrantis ante Euangeliū, quod ſuprà nudum pulpitum legitur, in memoriam Salvatoris nuditatis, & miniſtri induuntur nigris paramentis, quin & antiquitus Cantores nudis pedibus legebant. Durand. lib. 6. c. 77. Ac in ultima lectionis parte, quæ in Euangelii tono legitur, non petitur benedictio, nec incenſum defertur.

Passionalia, ſcripta, in quibus paſſiones Sanctorum Martyrum continebantur, quæ etiam *Sanctoralia* dicebantur, ex quibus deinde originem habuit Rom. Martyrologium. Antiquitus acta Sanctorum Martyrum legi ſolebant in Eccleſia eo modo, quo nunc legitur Martyrologium: imo in prioribus Chriſtianis ſæculis poſt eas lectiones encomiaſtica concio fiebat, ut paſſim apud Sanctos Patres multæ homiliæ hac occaſione recitatæ leguntur.

Passionalis, paſſibilis: [Quod & nihil mali, aut boni ſentire poſſis ſine carnis paſſionalis facultate. Tertullian. de teſt. Animæ, c. 4.

Passionarium, liber continens paſſionis Chriſti Euangelia, ad ea in majori hebdomada canenda; ſic in quodam pervetuſto Collegiatæ Sancti Fauſtini Eccleſiæ Viterbii inventario legitur.

Passivitas, frequentia licentioſæ libertatis, ab adverbio *Paſſim*, ideſt, frequenter malè agendo: [Imò quantum ad paſſivitatem libidinis pertinet, quis non conjugem in numerum ancillarum redegit? Salian. lib. 7. de Gubern. Atque illi, de quibus legimus, & minore, ut reor, numero criminum, & paſſivitatis peccabant. Ibid.

Passivitus, paſſim, frequenter. Tertull.

Passivus, frequens, ab adverb. *Paſſim*, ut ſuprà: [Paſſivus, laſcivuſque oculorum obtutus. Aldhelm. de Virgin. c. 1.] ideſt, frequens, ac laſciva inſpectio. Item apud Nonnum rem communem, & frequentatam ſignificat: [Profligare verbum paſſivum ad uſum cœptum eſt,] ideſt, ad uſum communem, & frequentativum. Apud Auguſtinum vagivagos, qui ubique frequentare ſolent, ſignificat: [Magis hos implent vagi Romanorum, quos paſſivos appellant. Contra Adim. c. 24.] Ac *Diſcipulos paſſivos* in eodem ſenſu dixit Tertullianus pro iis, qui vagi ſunt, & diverſos Magiſtros inſtabiliter frequentant. *Corpora paſſiva* pro cadaveribus communibus, & indifferentibus tam bonorum, quàm malorum Chriſtianorum, habetur in Conc. Cartag. I. Atque ibidem *Communio paſſiva* de ea dicitur, quæ abſque meritorum inſpectione ab Eccleſia omnibus indifferenter conceditur. Vide *Communio paſſiva*.

Passus. FR. extenſionis menſura. In can. ſicut antiquitus, 17. quæſt. 4. diſponitur, quòd Eccleſia major debet habere confinia 40. paſſuum per circuitum: Cappella verò, vel minores Eccleſiæ 30. & ibi Gloſſa inquit: [Paſſus (ut ait Iſidorus) eſt menſura quinque pedum, pes eſt ſpatium quindecim digitorum; iſtud tamen non tenet in Cappellis, quæ ſunt intra ambitum Caſtellorum, ubi propter loci anguſtiam non poteſt iſtud obſervari, ut in can. quiſquis, & in can. quæſti. Ibidem.] Item [Si quis infregerit Eccleſiam, vel triginta Eccleſiaſticos paſſus, qui in circuitu Eccleſiæ ſunt, vel domos, quæ intra prædictos paſſus ſunt. Cap. ſacrilegium committitur, poſt can. quiſquis, & can. definivit, 17. quæſt. 4.

Pastellaticum. Vide *Paſtellus*.

Pastellus, ſigillum, ſive ejus impreſſio in paſta cerea, ſicut modò in Brevibus Apoſtolicis, aliiſque privilegiis fieri ſolet: [Pro ordinatione verò, vel pallio, ſeu chartis, atque paſtello, omnino aliquid dare prohibeo, D. Gregor. Papa, in Regiſt. lib. 4. c. 88.] FR. Idem habetur ex eodem D. Gregor. in Concil. generale ab eo Romæ habito, cujus verba ſic in 5. Decretal. tit. 3. c. 1. regiſtrantur: [Pro ordinatione igitur, vel uſu pallii, ſeu chartis, atque paſtellis, eum, qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.] Ubi perperàm Gloſſa pro *Miniſtro* Archidiaconum intelligit, dum ibi clarè de Miniſtro, ideſt, ordinum Collatore loquitur. Item malè pro paſtellis, *Paſtoralis* legit :||: Sic etiam Chriſtianus Lupus, in ejus Notis ſuper Concilia, falsò exiſtimat *Paſtellum* parvum convivium ſignificare. FR. quem ſequutus eſt Antonius Dadinus in epiſtolas D. Gregor. :||: Nam gregorianis verbis hujuſmodi Expoſitores manifeſtè contradicunt, quia ſi pro paſtello nil ſolvendum decreverat, quomodo ergo convivia pro gratiis fieri debuiſſent? præterquamquòd paſtellum cum charta annumeraverat Gregor. in qua ſigillum imprimebatur. Reperitur etiam *Paſtellaticum*, quod donum pro ejus ſigilli impreſſione ſignificat, eo enim nomine ſimoniam palliare nitebatur: [Cùm verò quoſdam cognoſceret, ad evitanda ſimoniacæ hæreſis crimina, peſtiferæ negotiationis munera paſtellaticum callidè vocitare &c. Joan. Diac. in vita S. Greg.

Pastinare, & *Paſtinatores*. FR. vineam plantare, & vinearum plantatores ſignificant, quod etiam italicè, præcipuè Romæ, *Paſtinare*, ideſt, vineam plantare vulgò dicitur. Quæ vocabula habentur in can. quod priori, 13. quæſt. 2. & ff. quod vi, aut clam. l. ſemper, §. 1.

PASTOPHORIUM. Vide *Cubiculum*.
PASTOR, nomen proprium. Vide *Herma*.
PASTORALIS BACULUS. Vide *Baculus*.
PASTORELLI, Hæretici, quorum Auctor Hungaricus quidam fuit, ita appellati, quia in vexillo agni effigiem ferebant. Eorum errores ab Henrico Spondano in anno 1420. referuntur.
PASTORIUM. FR. pedica, qua coercentur animalia, ne longiùs aberrent, Itali *Pastoja* vocant, l. si quis pastorium, de furtis.
PATAGIUM, & *Patagiarius*. Vide *Cataclistus*.
PATARENI. FR. Hæretici, qui Monachali habitu induebantur, ceterosque aspernantes, se solos pro veris Christianis jactabant, cum Albigensibus Hæreticis conveniebant, quorum errores tam detestabiles erant, ut Matth. Parisius, de eis loquens, melius, inquit, illos sub silentio prætermittere, quàm manifestare. Vide *Cathari*. *Gazari*.
PATENA, vas sacrum, ita appellata, quia patens, & spatiosa est. In Liturgia S. Jacobi *Discus* appellatur. *Patina* verò in Ord. Rom. dicitur. FR. In Imolensi Ecclesia adhuc conservatur patena argentea S. Petri Chrysologi, in cujus medio est delineatum Altare, super quod est Crux, atque agnus cum sequenti disticho circumcirca.

Quem plebs tunc chara Crucis jam fixit in ara,
Hostia fit gentis primi pro labe parentis. :||:

Antiquitus in Missa Acolythus sustinebat patenam velo obtectam, sicut hodie Subdiaconus manu dextra facit; ejus enim rotunditate æternitatẽ futuræ vitæ designat. Durand. c. 30. Ideò in pervetusto Missæ codice habetur, quòd Subdiaconus sustineat patenam manu dextra ad denotandam spem certam futuræ gloriæ, & veræ lætitiæ, cùm parùm antea detulerat sinistra manu Calicem, passionum hujus vitæ symbolum. Ob eandem etiam rationem hujus sustentationis patenæ cæremonia in Missa Defunctorum omittitur, quia in hac Missa omnis lætitia excludi debet. Amalar. de Eccles. off. lib. 3. c. 27. Gem. lib. 1. c. 48. In Missis verò privatis patena sub corporali absconditur, quia divina mysteria occultanda sunt: Innocentius autem III. lib. 2. de Myst. Missæ, c. 19. patenam solemniter celebrando involvi velo, vel privatim sub corporali reconditam, Apostolorum fugam tempore passionis denotare astruit; at detectam deinde, & Sacerdoti traditam, Christum resuscitatum ejus gregem jam dispersum revocantem significare ait. Quando antiquitus Acolythus patenam sustinere solebat involutam, hic in principio canonis eam tunc Subdiacono tradebat, qui Subdiacono Regionario in principio Dominicalis Orationis consignabat, & cùm Celebrans ad illa verba: *Ab omni tribulatione &c.* perveniebat, Archidiaconus illam accipiebat de manu Regionarii Subdiaconi, & secundo Diacono porrigebat. Quæ omnes prædictæ cæremoniæ sollicitudinem Mulierum sanctarum, duorumque Discipulorum Josephi, & Nicodemi circa Christi sepulturam denotabant, ut Amalarius notavit. Feretrum enim Christi allegoricè significare, D. Germanus in Theor. docet: [Discus lectica est, in qua Corpus Domini à Sacerdote, & Diacono componitur, qui sunt Joseph. & Nicodemus.] Aliquando patena concava fiebat, ut in ea sacrum Chrisma poneretur, & ideo *Patena Chrismalis* dicebatur: [Patenam argenteam Chrismalem obtulit. Anastas. Biblioth. in Silvestro.] Pax cum patena non datur, ut in epist. S. Pii V. ad Archiep. Tarraconen. 8. Januar. 1571. cautum fuit; tempore tamen Tertulliani hoc erat in usu. Vide *Pax*. Nec à Ministris sub mento illorum, qui communicaturi sunt, supponi debet patena, nisi quando Episcopus communionem ministrat, quod fit ratione majestatis administrantis. Græci autem super patenam stellam infigunt. Vide *Asteriscus*. Qui etiam abstergere patenam parva spongiola solent, quam intra corporale complicatum conservant, ac sanctam spongiam vocant. Armeni autem loco patenæ altero Calice utuntur, in quo componunt panem pro consecratione. Synonyma. Vide *Suppositorium*.
PATERNIANI, hæretici à quodam Paterno exorti; inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.
PATER NOSTER. Oratio à Christo Domino composita; circa quam tres tantùm rituum diversitates ab Ecclesia in ejus recitatione observatas referam. Nam aliquando tota hæc oratio secretè recitatur, aliquando tota elata voce dicitur, ac tandem aliquando ejus pars voce submissa, & pars clara profertur. Primo modo in principio, & fine canonicarum horarum observatur, ad demonstrandum, quòd apud Deum sufficiant cordis, & mentis voces, ut exaudiamur. Secundo modo in Missa, & in fine horarum canonicarum juxta monasticum ritum, ad significandam unanimem concordiam, & catholicum consensum in postulatione cœlestium gratiarum, seu ut S. Benedictus in ejus constitutionibus, c. 13. monuit, ad denotandam fraternam concordiam, & ut adversitatum vepres, quæ in communi, & monastica vita germinari solent, extirpentur. Ob eamdem rationem in Lateranensi Ecclesia, ut Eminentissimus Cardinalis Rasponus in ejus eruditissimo tractatu de prærogativis hujus Basilicæ ait, alta voce in omnibus horis canonicis recitabatur, quia hæc Ecclesia Cœlestis Hierusalem est typus, in qua concordia, & pax perpetua regnat, & ut ostendatur, quòd hæc Basilica Salvatoris titulo dedicata sit, qui hujus orationis Auctor fuerat. FR. sed credibilior videtur opinio in dict. *Collecta* à me allata, quòd nimirum Oratio hæc clara voce dicebatur in præfata Basilica ex introductione Monastica, quia ibi Benedictini diù mãserant :||: Tandem tertio modo frequentior est recitandi usus in priora, & posteriora verba elata voce pronunciando; hoc enim modo demonstratur, quòd petitionibus secretis à Celebrante postulatis fidelium communiter assensus accedat. Quare Catechumeni nequibant hanc orationem proferre. Vide *Catechumenus*. Ad verba *Dimitte nobis &c.* percutiebatur pectus. Vide *Confessio*.

In Missa Papali in die Paschæ ad orationem Dominicalem non respondetur Amen, & quare. Vide *Amen*. FR. Antiquitus post Pater noster in Missa immediatè dabatur osculum pacis. Baron. An. 45. n. 25. Utrum dicatur ante Vesperas Defunctorum. Vide *Vesperæ*. Pro hæresum extirpatione Psalmum: [Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi &c.] cum aliis precibus post *Pater noster* adjungi præceperat Joannes XXII. ut in extrav. de Celebrat. Missarum habetur. Amen quando ad Pater noster non debet responderi. Vide *Amen*.

PATERNUS. Vide *Parentinus*, & *Parentivus*.

PATESCO. FR. patens fio: [Videntibus illis elevatus est, (*idest*, *Christus*) & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Notate verba, & signate mysteria. Convescens elevatus est. Comedit, & ascendit, ut, videlicet, per effectum comestionis, veritas patesceret carnis. D. Greg. hom. 29. in c. 16. Marci.

PATHANII hæretici. Vide *Gazari*.

PATIENTIA. FR. tolerantia. [Multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari. De præbendis, & dignitatibus, c. 18.

PATINA. Vide *Patena*.

PATRIARCHA, Πατριάρχης, idest, Princeps Patrum, dignitas Ecclesiastica. Tres ante Nicænam Synodum erant Patriarchæ, nempè, Pontifex totius Europæ Patriarcha, eo sensu quo in dict. *Papa* dictum fuit, item Alexandrinus totius Africæ, & Antiochenus totius Asiæ, quæ Ecclesiæ fuerunt his præeminentiarum privilegiis decoratæ, ex eo quia ab ipsomet Apostolorum Principe erectæ essent, seu per ejus Discipulum Marcum, ut fuit Alexandrina vice Magistri ejus adhuc viventis; quæ tres Ecclesiæ in unam sunt conjunctæ ad instar Divinæ Triadis, quæ trina in personis, & unica in Divinitate existit: ideò [Ad instar Trinitatis] illas esse ait Symmachus Papa; ideoque Magnus Gregorius, lib. 11. epist. 48. ad Eulogium Patriarcham scribens, suam Cathedrã vocat Alexandrinam Sedem: [Festinare debetis Simoniacam hæresim, quæ prima in Ecclesia orta est, à sanctissima Sede vestra, quæ nostra est, funditus evellere.] Itaque omnium trium caput est Pontifex Petri eorum fundatoris successor. In Concilio autem Nicæno, can. 7 concessus fuit Episcopo Hierosolymitano titulus Patriarchæ ob reverentiam loci Christi vestigiis, ac sanguine consecrati, absque tamen præjudicio Cesareę Metropolitani, cui Sedes Hierosolymitana subdebatur, & à quo Hierosolymorum Episc. consecrabatur: quare Hierosolymitanus ante omnes Præsules, & post prædictos tres Patriarchas in sessionibus synodalibus locum habebat, sed absque alia jurisdictione, ut dicitur in can. Quoniam 85. dist. temporis verò progressu multas Ecclesias ex jurisdictionibus Patriarchatuum Antiochiæ, Alexand. ejusque Metropolitani sensim usurpavit. Similiter & Præsules Constantinop. calore Græcorum Imp. excitati, sibi Patriarchalẽ titulum nõ solùm arrogarunt, sed etiam omnes alias dignitates post Romanum Pont. ausi sunt sibi usurpare; & ideò in Concilio Constantinopolitano primo addiderunt canonem super hujusmodi novam, intrusamque Constantinopolitanam Patriarchatus dignitatẽ, quæ erectio numquam à Sede Apostolica recepta fuit; in eo enim Synodo Romani Pontificis Legati præsentes non fuerant, quando hic canon additus est. Simili astutia Græci in Chalcedonensi Concilio usi sunt, in quo post Dioscoridis Patriarchæ condemnationem, peracta, ac dimissa Synodo, sequenti die Anatholius Constantinop. Episcopus præstita sibi occasione vacationis Patriarchæ Alexandrini, qui se illi opponere potuerat, & absentibus jam Sedis Romanæ Legatis, conciliabulum orientalium Episcoporum coegit, in quo decretum extorsit, quòd ejus Sedes primaria post Romanam haberi deberetur, contra quã extorsionem reclamarunt notificati prædicti Legati, & se opposuerunt jugiter Pontifices Romani, ac præcipuè S. Leo Papa Primus, qui Marciano Imperatori scribens, demonstrat, quomodo Urbs Constantinopolitana regia quidem, ac Imperialis habenda sit, non verò Apostolica, sicut Romana, Alexandrina, & Antiochena. Idem etiã Gelasius Papa scripserat: [Risimus autem, quòd prærogativam volunt Acacio comparari, quia Episcopus fuerit Regiæ Civitatis. Numquid apud Ravennam, apud Mediolanum, apud Treviros multis temporibus non constitit Imperator?] Tandem Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum contemplatione Magni Constantini illius Urbis fundatoris, & Ecclesiæ Romanæ tam benemeriti, prætensum locum Patriarchæ Constantinopolitano post Romanum Pontificem concedere annuit, ut habetur in can. Constantinopolitana, 22. dist. & in cap. Antiqua, tit. 33. in lib. 5. Decretal. & ibi Glossa. Idemque definitum fuit ab Eugenio Papa IV. anno 1439. in quadam Bulla, quæ incipit Consentiente. Sed quia ille Episc. Metropol. Heracleæ subjectus erat; ideo in signum antiquæ subjectionis usque ad præsens ab eo Metropolitano Constantinopolitanus consecratur. Patriarcha Constant. Superiorem Papæ se jactabat. Vide *Stultus* Ejus cæremonia in dẽmẽbrationibus jurisdictionum. Vide *Stauropegium*. Quod erat in signum tituli. Vide *Titulus*. Anno autem 570. exorto schismate cùm Veneti Episcopi, ac Stiriæ, & Liguriæ Romano Pontifici subjugari recusassent, Paulinum Aquilejensem Episcopum pro eorum primate elegerant, & in Patriarcham conclamaverant, atque ex tunc primum in Occidente nomen Patriarchæ præter Romanum Pontificem auditum fuit; rebus tamen compositis, & prædictis Præsulibus ad obedientiam Romanæ Sedis reductis, ob pacis conservationem continuatio hujus tituli in Aquileiensi Episcopo à Sancta Romana Sede permissa fuit, & successivè à plerisque Pontificibus Aquilejensem Sedem primam post Romanam in Italia locum habere, ac tertiò Ravennatensem declaratum est. Aquilejensi Patriarchæ multa etiam privilegia ab Imperat. concessa fuere,

re, & ideo nedum monetas cudebat, sed & Forojiviensis Dux, Istriæ Marchio, & sacri Imperii Princeps appellabatur. Tempore autem prædicti schismatis Pontifices titulum Patriarchę Episcopo Gradensi tribuerant, ut illum schismatico Aquilejési opponerent, quare inter hos duos Episcopos maximæ contentiones exortæ sunt, & Aquilejensi Longobardi Principes favebant, Gradensem verò Papa, & Ravennæ Exarchus tuebantur, qui tamen Gradensis Patriarchatus anno 1451. in Venetum Episcopum à Nicolao V. translatus fuit, primusque exinde Patriarcha Beatus Laurentius Justinianus fuerat, qui antea Episcopus Castellanus nuncupabatur; hic enim erat Venetorum Episcoporum titulus. Vide Baronium, an. 112. nu. 3. an. 570. nu. 10. 11. & 12. an. 605. n. 2. an. 630. n. 15. an. 698. n. 8. an. 729. n. 7. an. 1047. n. 2. an. 1050. n. 3. an. 1053. n. 4. Hodie verò cunctæ Orientalium sectæ Patriarcham eorum Ecclesiasticos Superiores appellant. Moschorum verò secta eorum assertum Patriarcham *Archipopo*, idest, Archipapam appellat. Cæterùm etiam Catholici Archiepiscopi quandoque Patriarchæ appellati fuere, ita à Gregorio Turonensi S. Nicetus Lugdunensis Archiepiscopus appellatus est. Vide *Primas*. Item Pontifex solet quatuor Patriarchas titulares creare. Quatuor autem Patriarchæ Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Jerosolymitanus, postquam à Sede Apostolica pallium receperint, & fidelitatis juramentum præstiterint, possunt, extra tamen Romanam Urbem, & ubicumque Pontifex exstiterit, Crucem ante se deferre, c. Antiqua, de privileg. & excess. in lib. 5. Decretal. Patriarchæ Constantinopolitani futurus successor. Vide *Congellus*, & *Syncellus*. Quomodo, & ubi eligebatur, & alia. Vide *Monobambylum*. FR. vide etiam lib. 1. Decretal. tit. 6. cap. 40. & 45. ||: Quo pacto mutat nomen novus electus. Vide *Papa*. Antiochenus Patriarcha semper habet *Petri* nomen. Vide *Papa*, qui Theopolitanus dicitur. Vide *Theopolis*. Jerosolymitani Patriarchæ titulus. Vide *Staurophylax*. Ejus præsumptus titulus. Vide *Oecumenicus*. Patriarchæ non possunt concedere suffraganeis pallium, nisi ipsi priùs à Papa pro se cum solito fidelitatis juramento acceperint. Vide *Pallium*. Patriarchæ indumentum. Vide *Camilabo*.

PATRIARCHIUM, Πατριαρχεῖον. Sic appellatur Lateranense Palatium, de quo. Vide *Constantiniana Ecclesia*. Extant Romæ quinque Ecclesiæ Patriarchales, idest, Lateranensis, Vaticana, S. Pauli extra Urbem, S. Mariæ Majoris, & S. Laurentii extra muros. Baron. an. 1057. num. 19. & 20. FR. Aliquando Cameram Apostolicam significat. [Unde autem sumebat ea, quæ ad usum sui corporis erant necessaria? Dicit Beatus manifestè de Patriarchio Romano &c. Nescitis Ecclesiam Romanam? Dico enim vobis, quia quis venit illuc miserabilis homo hospitari, omnia ad usum præbentur ei &c. In exilio S. Martini Papæ in Collectan. Anastasii Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 99.] idest, sumptibus Cameræ Apostolicæ.

PATRICIANI, sive *Patritiani*. FR. Hæretici, à quodam Patricio Hæresiarcha Symmachi Marcionitæ præceptore, qui asserebant humanam carnem à Diabolo conditam fuisse. Baron. anno 203. n. 16. qui etiam *Tatiani* dicebantur. Vide *Encratitæ*.

PATRINUS, vel *Patrimus*. Vide *Baptismus*. Catechista in dict. *Catechismus*. *Chrisma*. FR. Gentiles *Sponsorem* appellabant: [Cujus pro genitore, me sponsorem accipe. Plin. epist. lib. 3. ad Corollam Viduam,] cui se illius filii sponsorem loco mortui genitoris præbet, idest, loco patris mortui.

PATRIOTICUS. FR. Patrius. [Quam patriotica lingua nominamus Exonia. Hincmarus, in epist. ad Carolum Magnum.

PATRIPASSIANI Hæretici. Vide *Neotiani*. Vide etiam Baronium, an. 196. n. 17. & 21.

PATRITIATUS. FR. dignitas, de qua Baron. an. 337. n. 53. an. 508. n. 1. an. 787. n. 71. Item can. Adrianus, can. In Synodo, dist. 63.

PATRITIUS, seu *Patricius*. FR. qui patritiatus dignitate fruitur. [Et coram Patricio sæcularia judicentur in communi, can. omnis oppressus, 2. qu. 6.] Patritius à rebellibus Romanis constitutus fuerat. Vide Baron. an. 1144. n. 41.

PATRONI, idest, Patrini. Vide *Baptismus*.

PAVIO, idest, pavimentum formo, quo Paulinus, epist. 11. ad Sever. in sensu passivo usus est, ubi de Sacello Montis Oliveti agens, in quo loco ascendens Christus in Cœlum, vestigia ejus in pavimento impressa reliquerat, affirmat hic Sanctus, quòd numquam in eo loco extendi poterat pavimentum; nam semper lapides miraculosè rejecti erant, ita ut minimè sancta illa vestigia abscondi potuerint. [Numquam tegi marmore, aut paviri receperit, semper excussis solo respuente, quæ manus adornandi studio tentavit apponere.

PAULIANI, sive *Paulianistæ*. FR. Hæretici à Paulo Samosateno sic denominati, cujus improba vita. Vide *Daceta*. Hi Christum blasphemabant asserentes, non aliud principium habuisse, nisi à generatione Mariæ, can. quidam, 24. quæst. 3. §. Pauliani, can. si quis confugerit, & can. Paulianistæ, 1. quæst. 1.

PAULITI. FR. Hæretici Severiani. Baron. an. 535. n. 84.

PAULUS APOSTOLUS. Vide *Pseudo Saulus*. Ejus effigies descripta. Vide *Galilæus*. Ejus Monachi Orientales. Vide *Tonsura*. Quare de eo fit mentio in Canone Missæ ante consecrationem, non verò de S. Matthia. Vide *Canon Missæ*.

PAVO, animal: varia ejus grammaticalis declinatio. Vide *Catacliftus*. FR. Pavonum Corona à Papa Angliæ Regi missa. Baron. an. 1186. n. 9. Item *Pavo* culcitram significare puto in lectionibus Sancti Marcelli Papæ & Mart. in quodam pervetusto Liciense Breviario, ubi sic habetur: [Post dies octo veniens Sanctus Marcellus Episcopus cum Lucina Matrona Christianissima, condidit

corpora Sanctorum aromatibus, & linteaminibus involvit, ac imposuit nocte in pavone suo cum Eunuchis suis, & sustulit Martyres &c.] An iste Pavo erat Pontificis, & tunc suspicarer esse *Favonem*, de quo suo loco diximus.

PAUPER. Vide *Eleemosyna*. *Laturarius*.

PAUPERES de Lugduno, Hæretici, Vide *Gazari*.

PAUSANA, interstitium, proroga, temporis intervallum, pausa. [Pausanas exigit, quas nec te exigere, neque nos concedere ratio ipsa compellit. Luitprandus in ejus legatione.] Vide *Pausatio*. *Pauso*.

PAUSANS, & *Pausito*. Vide *Biothanatus*.

PAUSATIO, diastema, temporis intercapedo. [Pausatio Sanctæ Mariæ,] idest, quies; sic appellatur in quodam antiquissimo M.S. Calendario Bibliothecæ S.Genovefæ Monasterii Parisiensis festum Assumptionis B. Virginis, quod Græci Dormitionem vocant, & metaphoricè mortem significat.

PAUSO, quiesco. [Verumtamen pausemus hic, si placet, hodie. S. Bernardus in serm. 3. ad festum Omnium Sanctorum.

PAVULA, hoc vocabulum in regulis S. Pachomii, c.72. reperitur, ubi sic habetur: [Nullus habeat separatim mordacem pavulam.] Loquitur de volsellis, cum quibus Monachi spinas in eorum pedibus confictas expellebant, dum discalceati incedebant: ideoque in ea regula ordinatur, quòd prædictum instrumentum in communi, non autē in particulari retineri possit. Aliqui putant ex græco vocabulo παῦλα, idest, quies, hoc nomen derivari, quia tali instrumento extrahendo ex pedibus spinas, & dolore cessante, quies sentiebatur. Sed cum Petro Possino puto nihilominus hæc frustrà asseri, nam instrumentum illud *Mordax* appellatum clarum est, ac proinde corrigendum *Mordacem parvulam*, sive potiùs sine ulla mutatione Mordacem pavulam; legi enim apud Pacianum *Pavulus*, idest, Parvulus.

PAX, quæ in osculo piè ante communionem à Christianis ex apostolica traditione dabatur. [Salutate vos invicem in osculo pacis. 1.Cor.16.] Quare D. August. serm. de vigil. Pasch. inquit: ||: [Post ipsum dicitur Pax vobiscum, & osculantur se Christiani in osculo sancto; sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in conscientia, idest, quomodo labia fratris tui accedunt, sic cor à corde non recedat.] FR. Divus autem Bernardus per hoc sanctum osculum mysterium Sanctissimæ Trinitatis contemplatur, nempè, in ambobus labiis Patrem, & Filium considerat, & in lingua Spiritum Sanctum. Item D. August. hanc pacem sic encomiasticè, serm. 1. de pace ad Fratres in eremo extollit [Hæc est illa pax mater Eremitarum, Cœnobitarum pater, Monachorum soror, virginum tripudium, viduarum speculum, conjugatorum spectaculum. Tu malorum præsidium, tu gemma Regum, tu ò Pax pauperem divitem facis. Pax, quam inter divitias potentes nequeunt invenire, & sine te jejunia, orationes, eleemosynæ, cæteraque bona prodesse non possunt] :||: Hodie tamen osculum pacis inter Ecclesiasticos tantùm præberi solet, quia osculorum abusus inter sæculares malitiosè concreverat, & furtivè mulieres osculabantur; ideò introductum fuit, ut cum icona sacra in aliqua tabella depicta pax sæcularibus daretur. Baron. an. 45. Græci tamen dant pacem ante consecrationem juxta decretum Concilii Laodicensis, can. 9. in quo sic habetur: [Tum pax danda, quam ubi Episcopo Sacerdotes impertierint, laici sibi invicem dabunt pacem, secundùm quę perficiatur oblatio] à Latinis verò ante communionem datur, juxta decretum Innocentii Papæ [Pacem ante communionem dari Innocentius Papa decretis suis instituit. Valaf. de reb.Eccles. cap. 22.] FR. Sed antiquitus immediatè post *Pater noster* dabatur pax. Baron. an.45. num.25. :||: Igitur Diaconus à Celebrante accipiens pacis osculum juxta morem Subdiacono donat, & is omnibus illis tantùm, quos Diaconus incensaverat, communicat, eo ordine, quo incensatio facta fuerat; licèt brevitatis gratia sufficiat hanc cæremoniam peragere cum capitibus ordinum in illis Cathedralibus, in quibus reperiuntur præbendæ diaconales, & subdiaconales distinctæ; at ubi hic ordo minimè extat, sufficeret primis ex utroque choro hujus functionis actio. FR. Antiquitus Lectori epistolam D. Pauli lecturo dabatur pax. Baron. ann.60. nu.58. :||: Pax autem datur cum dantis, & recipientis amplexu, cum sinistræ genæ contactu, quia sunt ex cordis latere, ut ordinant Rubricæ; ac ultimo loco Subdiaconus Acolyto, qui illum associatus est, dat pacem, & hic inferioribus clericis, aliisque sæcularibus defert: sæcularibus enim numquam à Subdiacono est pax deferenda, licèt Magnates, & locorum Domini essent; ita Sac.Rit. Congr. sub die 5. Julii 1614. decreverat. Quando in celebratione reperitur Sacerdos assistens, tunc hic debet à Celebrante pacem sumere, & Subdiacono conferre, ut ad chorum, & deinde ad Diaconum illam deferat, ead.Sac. Congr. Rit.17. Jun. 1606. Si verò Pontificaliter Episcopus celebret, tunc ad assistentem Sacerdotem spectat ab eo pacem accipere, qui accedens ad latus Episcopi dexterum, & genuflexus osculando priùs Altare, accipit ab ipso Episcopo pacem, & ad chorum eo ordine, quo incensatio adhibita fuit, defert. Diaconus, & Subdiaconus quando communicantur, ab eodem Episcopo pacem sumant, duo verò Diaconi assistentes ab eodem etiam post Assistentem Presbyterum sumant, facientes priùs genuflexionem, sed Altare non osculantur. Tandem presbyter assistens illam cæremoniarum Magistro dat, & hic ad alios chori Clericos defert. Quando verò Episcopus solummodo ad Missam cantatam assistit, tunc presbyter assistens sumpta à Celebrante pace, ad Episcopum deportat, qui Diaconibus assistentibus illam communicat. Presbyter autem assistens, postquam Episcopo pacem dederit, ad suum locum in Choro rece-

recedit, ubi accedens Subdiaconus ad recipiendam pacem, eam ad alios juxta consuetum morem, ut suprà diximus, defert, ac tandem Diacono communicat. Cærem. Episc. lib.1.c.24. Nam Diaconus in tali casu non debet à Celebrante pacem recipere, sicut in aliis casibus facit; sic enim S.R.Congr. 17.Junii 1606.& 15.Mart.1608. declaravit. Qui fert iconam pacis, vel librum Evangeliorum ad osculandum, non debet facere reverentiam personæ, cui pacem, vel librum porrigit ad osculandum in principio. Cær. Episc. lib.1. c. 14. In feria v. in Cæna Domini & feria vi. Parasceve pax non datur, cujus mysterium Amalar. de Eccles. off. lib.1. c. 13. sic explicat: [Similiter & à pacis osculo in illis diebus nos abstinemus, non quòd pacis osculum malum sit, ubi charitate vera profertur; sed vi demonstretur, quam injuriam passus sit Christus à suo proditore.] Neque datur in Missa Sabbati Sancti, quia adhuc non eam suis Discipulis annuntiaverat Christus. Tandem relinquitur in Missa defunctorum. Nam, ut inquit Durand. lib.4.c.53. [In Missa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ jam non sunt, nec ulteriùs erunt in turbatione hujus mundi.] Ubi enim rixarum, & contentionum reperitur periculum, ibi pacis remedium requiritur. Et ideò in Missis defunctorum non excludebantur Energumeni, neque publici pœnitentes, quia non dabatur pax, nec communio porrigebatur, quæ semper cum pace unitè dabatur, ita ut apud D. Cyprianum, aliosque *Dare pacem* significet porrigere communionem, quæ à S. Ignatio Martyre, epist. 14. ad Ephes. *Pax Christi* appellata est. Et antiquitus etiam non dabatur Monachis pax, ut Durandus ibidem asserit. [Hinc est, quòd etiam inter Monachos pax non datur, quia Mundo mortui reputantur.] Quando Papa solemniter celebrabat, Primicerius cantorum solebat ejus humerum dexterum deosculare, ad denotandum Angelum annuntiantem Pastoribus Christi Nativitatem; ita Innocentius III. lib.2. de Myst. Missæ, c. 10. Deinde duo Assistentes Diaconi idem faciebant, osculando priùs Altare, ad significandam pacem à Christo in terram allatam, & ideò priùs Altare osculabantur; sic enim Presbyter assistens, sed in fine Missæ, antequam Pontifex daret benedictionem, faciebat; ideò idem Innocent. lib. 6. c. 13. Mysterium hujus actus ostendit, inquiens: [Ostendens hunc illum Pontificem, qui secundùm legem figuratè dexterum armum separare debet ab hostiis salutaribus, vel pacificis.] Tempore Tertulliani dabatur pax cum patena, (sed à Beato Pio Papa V. prohibitum fuisse in dict. *Patena* diximus) quæ pax, subjungit Tertullianus, Aulicis non dabatur, tamquam ambitiosis, ac invidis, paci, & quieti adversantibus:] Circumferatur patena pacis inter fideles, præterquam tamen inter Aulicos, quos unanimes esse, & pacificos non sinit ambitio, lib. de orat.] Pax verò nedum in Missa dabatur, sed etiam post publicas Ecclesiæ preces. [Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus. Justin. in Apolog. ad Antonin. Imp.] Et ideò prædictus Tertull. eod. lib. de orat. c. 14. hoc pacis osculum sigillum orationis appellavit, quod relinquebatur jejuniorum tempore, his verbis: [Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione, cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis.] Ideò *ad osculum convenire*, pro simul orare antiquitus dicebatur. Quod pacis osculum non solùm in Ecclesiis publicis, sed & in privatis domibus post orationem dabatur. [Potes domi deferre pacem,] Tertullianus dixerat. Hæc tamen pia, ac religiosa consuetudo à D. Philippo Nerio pacis, & concordiæ amatore renovata fuit; in ejus enim constitutionibus statuit, ut peracta mentali oratione vespertina, quam Patres simul agunt, pace sigilletur, dum Sacrista pacis tabellam ad osculum circumfert; in qua sodalitate hujus cœlestis pignoris effectus mirabiliter, ac jugiter emicat. Antiquitus mos puerorum erat osculando genitores, aliosque amicos aures apprehendere, cujus significationem sic Clem. Alex. strom. 5. explicat: [Non ergo temerè pueris præcipimus, ut apprehensis auribus amicos osculentur, hoc utique tacitè significantes ingenerari per auditum sensum directionis] quod osculum χύτρα, græcè, idest, olla dicebatur, quia caput per aures apprehendebant, eo modo, quo olla per ansas sumitur. Reliqua. Vide *Osculum*. De Pace. Vide *Irenæus. Irenarca, Labarum*. FR. in antiquis inscriptionibus quando reperiuntur hæc verba *Quievit*, vel *Quiescit in pace*, signum est, quòd depositum illud sit alicujus Christiani, ita Gruterus de epitaph. Christianorum. Torrigius de Crypt. Vatic. in secunda impr. pag. 576. & alii.

PAX DOMINI SIT SEMPER VOBISCUM; verba, quæ dicuntur à Sacerdote, antequam immittat particulam hostiæ in Calice. Vide *Hostia*. §. Quo verò ad cæremoniam fractionis Hostiæ. Quando Papa celebrat in Basilica S. Mariæ Majoris, ad verba *Pax Domini sit semper, &c.* Chorus silet in memoriam illius prodigii, quando in die Paschæ celebranti ibi D. Greg. Angeli responderunt: *Et cum spiritu tuo*.

PAX TECUM. Vide *Deo gratias*. FR. dicebatur post osculum pacis. Baron. ann. 45. num. 24. & 25. Dicebatur post Pater noster in Missa. Ibidem.

PAX VOBIS, quæ *Salutatio Episcopalis* à Petro Damiano appellatur, nam Episcopus prima vice salutans populum in Missa loco *Dominus vobiscum* dicit *Pax vobis*; quam formam suis discipulis Christum ordinasse ait Alcuinus de divin. off. ideò Episcopi Apostolorũ successores eadem forma salutant: sic miraculosè corpus S. Joannis Chrysostomi, quando S. Proclus Patriarcha illud in Throno reposuerat, dicens; [Recipe thronum tuum ò Pater] ex ore defuncti tunc audita est ad populum hæc salutatio: *Pax vobis*. Baron. ann.438. num. 11. Hæc salutatio relinquitur tempore Adventus. Cærem. Episc. lib. 2 c. 13.

Non

Non enim adhuc per Christi Nativitatem pax in terra hominibus descendit. Item in Sabbato sancto non dicitur, quia adhuc Christus non resurrexit, qui post resurrectionem his verbis Discipulos salutavit. Durand. lib. 6. c. 85. FR. Gloss. in can. Hoc quoque, de consecrat. dist. 1. sic inquit: [Episcopus etiam cùm primùm salutat populum, non dicit Dominus vobiscum; sed Pax vobis, quia hæc fuit prima vox Christi ad Discipulos post resurrectionem: ergo ut se ostendat Vicarium Christi, ideò sic dicit. Pòst verò dicit Dominus vobiscum, ut sic ostendatur esse de numero aliorum Sacerdotum.] Non est prætermittenda D. Augustini monitio, quæ apud Gratian. 2. qu. 7. can. 29. sic habetur [Non omnis, qui dicit: Pax vobis: quasi columba est audiendus: corvi de morte pascuntur, hoc columba non habet, imò de fructibus terræ vivit, innocens est victus ejus.] Vide similem admonitionem in dict. *Episcopus*, qui cani æquiparatur.

Paxamatium, παξημὰς, quamvis vocem latinam esse ait Suidas, & significat panem biscoctum; in textu tamen græco παξημάδιον legitur [Præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis distrahuntur, nihil amplius unusquisque præsumit. Cassian. lib. 4. c. 14.] Dicitur etiam *Paximatium* in eodem significatu [Tantùm unum paximatium, & quinque olivas in cibo capiebat. Ruffin. lib. 3.] Item reperitur etiam in eodem sensu *Paxamidium*. [Fert panes Antonius, & imponit mensæ quatuor paxamidia sex unciarum, & sibi quidem unum madefecit. Pallad. in vita Pauli Simplicis.] Itaque fuit error Isidori, dum hoc vocabulum panem subcinericium significare asseruit; nam panem biscoctum ex allatis textibus significare colligitur, & apud Arabes panis biscoctus *Baxmas* appellatur adhuc, vox quidem certè ex Paxamatio corrupta; imò aliqui etiam græcè *Paximas*, & *Paxamas* scripsere; en exemplum prioris [Rapui unum panem paximatem, & manducavi eum occultè. Pelag. lib. 4 n. 25.] En secundi [Paxamas panis biscoctus, est autem vox Romana. Suidas.] Reperitur etiam *Paxamadium*; ita Leo Imp. in tact. c. 10. [Commeatus paxamadii, aut pisti, aut alterius cujusquam expeditæ rei habeas viginti, aut triginta libras. [FR. Advertendum tamen est, quòd quando Suidas dixerat hanc vocem romanam esse, non ideò intellexerat latinam, sed græcam, sive Constantinopolitanam; nam hæc Urbs nova Roma à Constantino Magno appellata fuit, & Græci usque ad præsens se Romæos, idest, Romanos appellant; & quod hoc Suidas intellexisset, ex sequentibus ejus verbis patet; ibi enim subjunxerat, quòd pax amas à Latinis Bucellatum dicitur.

Paxillo, Palare, palis munire: [Magnus namque labor impendet in vinea excolenda, utpotè, quæ primùm est putanda, secundò fodienda, tertiò paxillanda. Petr. Blesen. ser. 37.] Miror quomodo Ludovicus la Cerda tam oculatissimus in significatione barbararum vocum, absque fundamento, hoc verbum herbas noxias extirpare significare asseruerit, cùm notum sit cunctis *Paxillum* denotare palum. Vide *Pedatura*.

Paz, nomen hebraicum, & significat aurum purissimum: sic in Daniele, cap. 10. in textu tamen græco ὠφὰζ legitur, at in Codice Vaticano habetur μφὰζ, quod vocabulum lapidem pretiosum, & non aurum Symmachus vertit. Communiter tamen aurum purissimum significat. [De quo dicitur: Caput ejus ut aurum paz. Paulin. epist. ad Sever.] Vide *Ophir*.

Peccamen, peccatum: [Cessare autem divina miracula, vel ibi, vel aliàs, nostra enormitas peccaminum facit, qui post revelatam Christi gratiam retrò sumus conversi. Odo Abb. in serm. S. Benedict.] Idem in quodam privileg. Parisiensis Episcopi ad favorem Monasterii Sancti Dionysii legitur sic: [Decet, & præsertim eos, qui in sacris ordinibus eminere videntur, privatæ, & publicæ rei ita curam agere, ut & sua peccamina adnullare studeant.] Vide *Delictum*, *Duplicitas*, *Peccatum*.

Peccator. Vide *Delictor*, *Norax*.

Peccatum. FR. Vide *Peccamen*. Peccati gradus quatuor. Vide *Objectio*. Aliquando hæc vox pro oblatione usurpatur, quæ in remissionem peccatorum fieri solent. In quo sensu Apostolus 2. Corinth. cap. 5. ait: [Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit:] idest, fecit oblationem pro nostris peccatis. In quo sensu Osea, cap. 4. ait: [Comedent peccata populi:] nempè, oblationes.

Pecten, instrumentum, quo caput pectitur. Antiquitùs Sacerdotes ante celebrationem Missæ nedum manus lavabant, sed etiam hoc instrumento caput poliebant. [Deinde ministretur ei aqua ad manus, & pecten ad caput. In quodam pervetusto Cæremon. M. S. Abb. Rotaldi.

Pectorale, sic appellatur gemma illa, quæ in Pontificali celebratione ponitur pendens ante pectus Episcopi, ita ut fibulam pluvialis cooperiat, vel in fine aperturæ collaris casulæ. Significat antiquum Summi Sacerdotis rationale; ideò etiam *Rationale* in quodam antiquo M. S. Cæremoniali appellatur. Et in Cæremoniali Episcoporũ *Formalium* denominatur, ut dictũ est suo loco. Italicè etiam *Fermale*, & *Fermaglio* dicitur. Itẽ aliquando *Pectorale* scabellum genuale significat: [Prior Subdiaconorum cum Subdiacono Romanæ Curiæ, cum Cappellanis Aulæ Imperialis ad pectorale dextrum ante Crucifixum argenteum laudes Imperatoris cantat. Petrus Burgensis olim Papalis Cæremoniarum Magister in suo Cæremoniali, ubi de Coronatione Imperatoris agit.] FR. sic etiam explicat Torrigius ejusdem Burgensis verba, in tract. de Crypt. Vatic. secunda impress. pag. 593. & 594. Synonyma Pectoralis in priori sensu. Vide *Formalium*, *Logium*.

Pectoris percussio, quando sit facienda. Vide *Benedictio*. *Confessio*. Antiquitus fiebat ad verba *Dimitte nobis &c.* Vide *Confessio*. Vide conceptum Blesensis in dict. *Scupha*.

Peculatus, FR. furtum pecuniæ publicæ, vel pri-

privatæ, non ab eo factum, cujus periculo fuit, l. sacrilegii, 9 §. 1. ff. ad, l. Jul. pecul. Gloss. autem dicit esse furtum, quo Respub. defraudatur, in cap. ut nostrum, §. Auctore int. tit. ut Ecclesiastica beneficia, can. quid ergo 23. quæst. qu. 4. & ff. ad, l. Juliam pecu. l. 1.

Peculiare, FR. Peculium: [Peculiare, quod nunc habetis, vel quod deinceps assequi potueritis, sicut vobis placitum fuerit, absque calumnia possideatis. Burcard. lib. 2. cap. 30. Item *Peculiaris* adjectivum in eodem significatu: [Ut hoc vitium peculiare radicitus amputetur, dentur ab Abbate omnia necessaria. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 55.

Peculiaritas, FR. Religiosorum vitium contra paupertatis votum, quæ communiter proprietas dicitur: [Hoc autem prædicto fratri, & Coepiscopo nostro omninò dicere studet, ut peculiaritatem quatuor, aut quinque Monasterii Monachis studiosissimè compescat. D. Greg. lib. 10. epist. 22.

Peculium, ovium, & pecudum grex. [De his, quæ Parochis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur. Synod. Aurelian. I. can. 17.] Et Fulbertus epist. 96. devastationes pestiferas describens, inquit: [Peculia sola remanebant in pascuis, nullo astante pastore.] Quia verò in prioribus mundi sæculis tota fortunæ facultas in pecudibus consistebat, hinc pecunia, & peculium monetæ quantitas appellata deinde fuit. FR. Peculium in significatione gregis habetur in, l. si quis caballum, de eo, qui peculium &c. Glossa in Clement. de verb. signif. cap. 1. hæc addit: [Nota differentiam inter denarios, & pecuniam, quia denarius est, qui pro decem nummis olim computabatur; pecunia verò propriè est substantia de pecoribus proveniens: tamen hoc hodie communiter accipitur pro eodem.] Vide *Pecunia*. Cæterum *Peculium* armentum, & gregem animalium significat, l. si quis Caballum, de eo, qui peculium &c. De differentia pecuniarum. Vide *Moneta*.

Peculium profectitium, adventitium, castrense, & quasi castrense, quid sit. Vide DD. in §. 1. Inst. Per quas pers. nob. acq.

Pecunia. FR. nedum nummos, sed etiam omnia fortunæ bona significat. [Totum quidquid homines habent in terra, omnia, quorum domini sunt, pecunia dicitur. Ideò autem pecunia vocata est, quia antiqui quod habebant, in pecoribus habebant, can. totum, 1. quæst. 3.] Atque nomen pecuniæ etiam jura continet quandoque, ff. de verb. signit. l. pecuniæ. Item & rem quamlibet, ff. de legatis, 3. l. quisquis. Item quandoque ea tantùm, quæ consistunt in pondere, & mensura, ff. de legar. 1. l. talis scriptura. Pretium tamen non consistit, nisi in numero tantùm, ut instit. de empt. & vend. §. item pretium.

Pecusculum, parvum pecus. [Omnia pecuscula secum invasores abegerunt. In vita Sanctæ Columbæ.

Pecus, apud Tertullian. reperitur semel in sensu partus in utero matris extincti. [Cum hebete unco, quo totum pecus adtrahitur violento puerperio, lib. de anim. cap. 25.

Pedagium, seu *Pedaticum*. FR. datium, & tributum, à viatoribus solvendum. [Cùm pedagia, guidagia, salinaria tibi Legatus interdixerit memoratus: Authoritate Apost. duximus declarandum, illa esse pedagia, salinaria, guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilii largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine, à tempore, cujus non extat memoria, introducta. De verbor. signif. cap. super.] Ubi Glossa sic exponit: [Pedagia, quæ dantur transeuntibus in locis constitutis à Principe &c. Guidagia, quæ dantur pro ducatu per terram alicujus, ut securus vadat. Salinaria, quæ dantur pro sale: omnia ista dicuntur portatoria:] Quæ pedagia nonnisi à Regibus, & absolutis Principibus imponi possunt, cap. innovavimus, de censibus, & exactionibus. Ubi Glossa multas auctoritates cumulat. Et in 5. Decretal. tit. 40. cap. 25. ibi etiam Glossa. Item pedagia, & guidagia à Jure Canonico, & Civili sunt regulariter damnata, de Censibus, in sexto, cap. 4. :||: Aliquando pedagia mercedem Judici, & Curiæ Ministris pro aliquo accessu ad locum determinatum ratione necessariæ inspectionis, debitam, intelligitur.

Pedaneus Judex. Vide *Judex Pedaneus*.

Pedatura, pedatio, cùm vites pedaminibus fulciuntur; talem enim sensu S. Remigii Rhemensis Episcopi verba in ejus testamento præbent, ubi sic habetur: [Delegoque Benedictæ filiæ Hilariæ Diaconiæ ancillam nomine Nocam & vitum pedaturam, quæ suæ jungitur vineæ.] Apud aliquos tamen Scriptores Ecclesiasticos legitur mendosè *Pedecura*.

Pedecura. Vide *Pedatura*.

Pedibulum, invenitur hoc vocabulum in vita SS. Fructuosi, & Sociorum, hoc pacto: [Qui cùm sensisset pedibulum ipsorum, confestim surrexit, & prodiit foras ad eos in soleis.] Ubi Cardinalis Baronius, & Bollandus existimant significare virgam Lictoris, qua solebat portas pulsare, quando Consul ingredi volebat; sed ego magis strepitum ambulantium pedum significare puto, unde *Pedibulum*, quasi diceretur *Pediambulum*, quod ex Gregorii Turonensis verbis, lib. 3. hist. cap. 15. evidens fit, ubi sic ait: [Quibus pergentibus audiunt pedibulum equitum currentium.

Pedissequus. Vide *Deividius*, *Sequax*, *Sequipes*, *Subcisivus*.

Pedito, frequentativum verbum à *Pedo*, *as*, idest, pedester iter facio. [Cursores Papæ etiam peditando debent esse ante eum. Davantria in suo M. S. Cæremoniali,] ubi sæpè verbum hoc replicat.

Pedule. Vide *Suggestum*, *Suppedaneum*.

Pedules, lintea, calceamenta, seu quid simile ad pedes tegendos, ut supra tibialia ferre solent Orientales; nam antiqui Monachi induti cubabant, exceptis pedibus, ut ex sequentibus verbis col-

colligitur. [Ut de caligis pedules abscinderentur, quatenus præter pedes totus Monachus jaceret vestitus. Dolebat enim nonnullos in religioso habitu ad sanctitatis incuriam tibiis dormire nudatis.] Hodie tamen à Dominicanis observantibus hæc regula observatur, & propriè tibiale breve, quod pedē tantùm munit, significat. De quo Davantria in suo Cæremoniali M. S. de domesticis Papæ indumentis scribens, sic ait: [Et habere debet caligas de panno rubeo sine pedulibus, & cum staphilibus. [FR. de hoc vocabulo mentionem facit Ulpianus, lib. 34. tit. 2. l. 25.

Pejerarium, sic locus ille infamis, in quo gloriosi Martyres ad danda Idolis thura, & pejerandum ab Idololatris cogebantur, de qua actione diximus in dict. *Cæremonior*, *Facio*, & infrà in dict. *Prolito*, & *Thurifico* dicemus. [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina subjicio, Bassi in pejerario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere, Cyprian. ep. 22.] In aliquibus tamen Codicibus mendosè *Pererarium*, & in Codice Vaticano *Imperarium* legitur, quas dictiones Pamelius Commentator se non intelligere fatetur.

Pelagiani. FR. Hæretici à Pelagio Monacho ita appellati, qui divinæ gratiæ liberum arbitrium anteponens, nostram tantùm voluntatem ad exequenda divina præcepta sufficere asserebat, 24. quæst. 3. can. 39. & dist. 4. can. si ex bono in malum.

Pelamides, pisces, unde dicti. Vide *Esox*.

Pellax, expulsor, ex verbo *Pello* derivatum. [Nec factione pellaci inimicorum suorum (*idest porcorum*) requirere possessorem. S. Chrysologus, serm. 17.] ubi de Christo Dœmonum expulsore, & de Dæmonibus in sues introire cupientibus loquitur.

Pellex. FR. meretrix. [Pellex autem quasi πάλλαξ, idest, quasi παλλακὶς, ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de græco flexum est. Gell. lib. 4. cap. 3.] Sed potiùs à dictione græca πέλλη, nempe, mulctra; nam ut ait Valla, lib. 6. Elegant. *Pellax* à blandiendo dicitur, quod idem est ac mulcens, quamquam ipse Latinum nomen à verbo pellicio derivari putet; sed etiam hoc verbum dici potest à græco πέλλη etymon trahere. Itaque Junii Lexicon differentiam facit inter pallacam, & pellicem; nam pallaca est, quæ cum cœlibe fornicatur; pellex verò, quæ cum uxorato, in dict. παλλακίς. Divus autem August. in epist. 2. Petri, inquit, quòd Pellices dicantur meretrices à pollutione, vel pellis formositate, qua incautos alliciunt, & decipiunt; in qua tamen epist. Petrus de adulteris hominibus loqui videtur, & translativè de pseudo prophetis, dum inquit: [Sectas non metuunt introducere, blasphemantes &c. oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti, pellicientes animas instabiles &c. Superbia enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiunt, qui in errore conversantur; libertatem illis promittentes, cùm ipsi servi sint corruptionis, 2. Petr. cap. 2.

Pellicatus. FR. Actus, quem pellex exercet. [Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa *idest*, *uxore*, vivente.] Levit. 18. 18.

Pellicius, mundus, atque corpus à Petro Blesensi intelligitur. Serm. 26. [Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, idest, pellicii, idest, corporis,] & inferiùs: [Pellicius enim à pelle dicitur,] & sub hoc vocabulo mundum etiam intellexerat: [Nunc scio verè, quia eripuit me de manu pellicii, idest, Mundi. Ibidem.

Pellicula, corrigia calceamentorum pellicea: [Pellicula, caligæ, & cingulum, & si quid aliud perierit, qui perdiderit increpabitur, in Regul. S. Pachomii reg. 120.

Pelliti Satellites. FR. Ita Gothi protectores corporis regii à Sidonio, lib. 1. ep. 2. vocantur, quod pellibus induerentur. Vide Savarum. Ibid.

Pelta. FR. πέλτη, parvum scutum. [Fecit quoque Rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius, & trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant; posuitque eas Rex in domo saltus Libani, 3. Reg. c. 10. Deditque Jojada Sacerdos Centurionibus lanceas, clypeosque, & peltas Regis David, quas consecraverat in domo Domini, 2. Paralip. c. 23. 9] Fortasse ita denominatum fuerat hoc secutum ex oppido Peltarum in Phrygia, à quo contiguus campus *Peltinus* appellatus erat. Strabo, lib. 12. cap. 13. Undè *amazonidæ peltæ* dicebantur hæc scuta. At Plinius, lib. 12. cap. 5. inquit amazonicas peltas ad formam foliorum fici Indici fuisse: Virgilius verò 1. Æneid. lunatas vocat:

Ducit amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens.

Et 11. Æneid.

——— seu cum se Martia curru
Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu,
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.

Erant insuper æratæ. Idem. 7. Æneid.

Æratæque micant peltæ.

Atque amazonicas etiam Nonius, & Sveton. in Nerone Claud. cap. 44. appellant, qui de eodem sic ait: [In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, concubinasque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus, peltisque amazonicis instruendi.] Causa verò introductionis hujus generis scutorum à Diodoro Siculo, lib. 15. Biblioth. ita affertur: [Mos fuerat Græcis hactenus prolixa gestare scuta; sed cùm hæc propter gravitatem ad motum impeditiora forent, scuta abstulit Iphicrates Atheniensis, & peltas modicè conformatas substituit, duo præcipuè hac innovatione spectans, tum ut corpus satis tegeretur, tum ut levitate agiliora ad usum essent. Commoditas hæc experimentis statim

statim probata, effecit, ut qui à scutis pridem hoplitæ dicti fuerant, tum à peltis peltati nuncuparentur.] Quod scutum *Cetra*. etiam dicebatur, ejusque scutiferus *Cetratus*. [Nocte cetratos, quos peltastas vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat. Liv. lib. 1. bell. Macedon.] & idem, lib. 1. bell. Pun. [Hispani sine ulla mole in utres vestimentis conjectis ipsis Cetris superpositis incumbentes, flumen transnatavere. [Et Virg. Æneid. 7.

Lævas cetra tegit, falcati cominus enses. Alii tamen hunc Virgilii locum *Certa* legunt.

PELTASTA, & *Peltatus*. Vide *Pelta*.

PENDENS, Baldachinum. Cæremonial. Episcop. Ejus Synonyma. Vide *Baldachinum*.

PENDERE SENTENTIAM, quam Tertullianicam phrasim se non intelligere fatetur Pamelius, ex eo quia novum sibi videtur, tale verbum cum accusativo conjungi; sed noster oculatissimus Latinius *Pendere* pro solvere intelligi demonstrat. Verba autem Tertulliani de resurr. Carnis, c. 17. talia sunt: [Et ideò in quæ de suo sufficit, eorum interim sententiam pendit.] FR. Sed propriè pendere sententiam, sustinere condemnationem significat. [Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, can. indignantur, 23. quæst. 6.] Ubi Glossa sic exponit: [Pendere, idest, sustinere, à Pendo, pendis.

PENSILIS JACTATIO. Vide *Oscillum*.

PENSIO. Vide *Angaria*, *Burdatio*, *Calcaria*, *Firma*.

PENSIONARIUS. Vide *Firmarius*.

PENTACONTARCUS, πεντηκόνταρχος, idest, Præfectus quinquaginta militum. [Et post hæc constituit Judas Duces populi, Tribunos, & Centuriones, & Pentacontarchos, & Decuriones, 1. Macab. c. 2.

PENTAGLOTTUS, quasi *quinquilinguis* dici potest, græcè πεντάγλωττος. Ita dictus Sanctus Epiphanius, Salaminæ in Cypro Episcopus, vir eruditione, sanctitate, & ob quinque linguarum, Græcæ videlicet, Hebraicæ, Latinæ, Syriacæ, & Ægyptiacæ peritiam à S. Hieronymo commendatus, & *Pentaglottus* vulgò nuncupatus, à Græca dictione πέντε, *quinque*, & γλῶσσα, Atticè γλῶττα, *lingua*, *sermo*, *interpretatio*.

PENTALORIS. Vide *Triloris*.

PENTATEUCHUM, πεντάτευχον, idest quinque Sac. Scripturæ Libri Mosaici, qui sunt Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, & Deuteronomium. Quod volumen omnibus aliis antiquius creditur; nam, ut Joseph Hebræus refert, licèt invenirentur characteres tempore Moysis, non tamen libri reperiebantur, nec ulla lex scripta. FR. Et hi sunt quinque libri Moysis, quos propriè *Thorà* hebraicè, idest, legem appellat D. Hieronymus in prol. galeato; eodemque modo ab Arabibus appellantur, atque his tantùm quinque libris credebant Esseni. Vide *Esseni*.

PENTECOSTALIS. FR. Adjectivum ad Pentecosten pertinens. [Circa processionem Pentecostalem. In Decretal. de præsumpt. cap. 15.] De Processione Rogationum loquitur, quæ ante Pentecosten fit.

PENTECOSTARIUM, πεντηκοστάριον, sic appellatur à Græcis liber, in quo preces pro tempore Paschali continentur.

PENTESCOSTES, πεντηκοστή, idest, Quinquagesima, quia hoc solemnissimum Pascha post quinquaginta dies à Pascha azymorum celebratur, in qua Hebræi traditionem legis à Deo Moysi factam solemniter commemorabant. FR. Glossa in, cap. unico Clementin. de reliq. & vener. Sanct. §. Pentecostes, hæc habet: [Pentecostes sic dicitur à pente, quod est quinque (facit de decimis cap. 1. in fin. & quod ibi notatur,) & coste, decem, quia quinquies decem dies sunt inter festum Resurrectionis, & Pentecostes, computato utroque festo, & quidam declinant Pentecoste, pentecostes, alii verò hoc Pentecostes indeclinabile] :||: Hoc Pentecostes Pascha appellatur etiam *Quinquagesima*, *Festum hebdomadum*, *Festum Messis*, *Festum Primitiarum*. Et penès Hebræos incipiebant prædicti dies quinquaginta à secunda die azymorum numerari, in quo die spicas metebant, ut Domino offerrent. In eo verò anno, quo Redemptor noster mortem subierat, dies secunda azymorum in Sabbato acciderat, in qua die cùm prohibitum sit Hebræis omne servile opus, ideò in alterum diem, nempè, Dominicum Resurrectionis obtulerunt manipulum spicarũ Hebræi, quod non sine Providentiæ divinę mysterio occurrerat; nam manipulus ille, in altum elevatus (juxta eorum ritum) Christi resurrectionis symbolum fuit: itaque eo anno cùm ab Hebræis principium eorum quinquagesimæ numerari inciperet à Dominica; sic etiam eorum Pentecostes in Dominica concludebatur, eo prorsùs die, quo supra sacrum Apostolorum Collegium Spiritus Sanctus descenderat. Hoc enim pacto dubium à multis agitatum solvitur, quomodo, nimirum, eo anno in die Dominica hebraicum Pentecostes occurrerat, apud Bellarm. lib. 3. de cultu Sanctorum, c. 3. Meliùs tamen prædictum dubium, si rabbinicam observationem admitteremus, resolveretur, qua observatione cavetur in eorum Calendario, ne ayzmorũ pascha in die Lunæ, Mercurii, ac Veneris ob sequentes rationes incidat. Non enim de die Lunæ, aut Mercurii celebrant prædictum Pascha, ne scilicet dies *Chepur* in Veneris, aut Dominicæ diebus cadat: *Chepur* siquidem remissionem significat, quod in septimo mense celebratur, in quo die coquere, aut cibos præparare nequeunt, & jejunare debent à primis vesperis *Chepur*, usque ad sequentes festi vas vesperas, cùm apud eos maximus culparum veniæ destinatus dies sit: itaque si in Lunæ, vel Mercurii diebus Pascha celebraretur, caderet *Chepur* in veneris, vel Dominicæ diebus, & sequeretur, quòd per biduum abstinere debuissent à cibis, dùm in Sabbato, vel antecedenter ad *Chepur*, si caderet in Dominica,

vel subsequenter si idem in die veniret, cibos præparare, aut coquere nequirent. Subterfugiunt ulterius Pascha in die veneris, ne cadens postmodum in Sabbato primus scenopegiarum dies prætermittere tenerentur ramos ex arboribus cædere, cùm sit opus servile, & in Sabbato prohibitum; nam ex c. 23. Levitici in prima die scenopegiæ præscribitur eis talis ramorum cæsura, ut dictum est in d. *Hosanna*. In anno igitur, in quo passus est Christus, juxta lunarem computum hebraicum, Pascha venerat in die veneris, quemadmodum idem Redemptor observaverat, qui rabbinicas traditiones minimè curans, agnum comederat in die Jovis ad vesperas Paschæ sequentis diei; sed secundùm rabbinicam observationem incedentes Hebræi pascha in die Sabbati celebrarunt, ne illud ex adductis observationibus in diem veneris incideret, & ideò comestio agni hebraica ad cænam veneris facta fuit, in quo die, ut Jo. Evangelista c. 18. vers. 8. benè notavit: [Et ipsi non introierunt in prætorio] idest, in die veneris, quando, nempè, Christus patiebatur, quia in illis vesperis manducaturi erant agnũ paschale; ideoque subdit: [Ut non contaminarentur; sed ut manducarent pascha.] Idemq; manifestavit idem Evangelista, quòd tale parasceve pascha non erat juxta Mosaicam institutionem, & Apostolicam observationem, nam Christus cum Apostolis pridie, quàm pateretur, idest, in Jovis die ad cœnam comestionem agni celebraverat, illa autem posticipata celebratio Hebræorum rabbinica fuerat, & ideò in c. sequenti subdit: [Erat autem parasceve paschæ,] idest, ut non sine mysterio addit, [Parasceve Judæorum.] Et cum eadem reflexione alibi, Judæi quoniam parasceve erat;] ad demonstrandum, quòd talis paschæ præparatio secundùm calculum Judæorum illius temporis fiebat; non verò juxta lunarem computum à Christo Domino observatum. Quod ex Talmud comprobatur, in quo, ubi de Christi morte agitur, illam in die paschæ antecedenti accidisse legitur. Quæ traditio si pro vera habeatur, dicendum necesse est, quòd manipulus spicarum in die Dominico tunc oblatus fuisset, cùm pascha in die Sabbati celebrata esset. Quæ responsio magis consona videtur: non enim pro divina oblatione prohibitum erat spicas colligere, messemque exercere in die Sabbati, cùm in ordine ad sacrificandum permissum quidem fit servile opus in eodem Sabbato, sicut & pro sacrificio mactare victimas licitum erat; prima igitur opinio absque suppositi fundamento insulscita remanet. In eodem autem die, in quo penès Hebræos propter festum Pentecostes recens frumentum Domino offerebatur, sub eadem frumenti specie Corpus Christi D. Petrus sacrificavit; primam enim Missam in hac die intra Cœnaculum Sion celebraverat. Pamel. tom. 1. Liturg. Eccles. Lat. Antiquitus quando in hac die tempore Missæ canebatur sequentia *Veni sancte Spiritus &c.* resonabant etiam tubæ, ad denotandum repentinum sonitum ab Apostolis congregatis auditum, quando in hac die Spiritus Sanctus super singulos eorum descenderat. Item ob eumdem significatum ex Ecclesiæ tecto ignitas flammas projiciebant, aut rosas spargebant. Durand. lib. 6. c. 107. quod Messanæ adhuc durat. Item per nomen *Pentecostes* totum tempus præcurrens inter Resurrectionis Pascha usque ad Pentecostes olim intelligebatur, huncque sensum habent verba illa in can. 43. Concilii Eliberitani contenta, ubi dicitur: [Pravam institutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes post Pascha celebremus non Quadragesimam, sed Quinquagesimam:] nam per totum hoc temporis tractum solemnes dies celebrabantur; ideò Tertullianus dixerat festivitates Pentecostes Christianorum in numero Gentilium solemnitates excedere, dum ait: [Excerpe singulas festivitates nationum, vix Pentecosten implere poterunt.] In quibus tamen diebus opera servilia à Christianis exercebantur; quamvis opera spiritualia magis frequentarentur: & ideò ad instar Hebræorum hi dies etiam *Dies remissionis* dicebantur, ac stantes fideles orationes fundebant. In quo tamen temporis cursu Maronitæ in signum lætitiæ carnem comedunt: [Græci verò per totam Paschæ octavam tantùm id faciunt. FR. Dicebatur Pentecostes tempus hoc festum immediatè præcedens, sicut tempus immediatum ante Pascha, Paschæ dicebatur, ut in d. *Pascha* dictum est. Item dicebatur Quadragesima. Vide *Quadragesima*.

PENTECOSTES MEDIA. FR. Feria quarta infra octavam Pentecostes ita appellata, sicut Pascha medium, de quo dictum est in d. *Pascha medium*. Qui loquendi modus reperitur in epist. S. Maximi Martyris in Collectan. Anastasii à Sirmondo edita in 8. ubi pag. 139. sic habetur: [Media Pentecostes heri, quod fuit octava decima mensis dies, qua solemnitas agebatur sancta mediæ Pentecostes.

PENTECTES, πεντέκτης. FR. ita appellata fuit Synodus, quæ à Latinis *Quinisexta* dicitur; quemadmodum græca vox sonat, quia hæc Synodus fuerat quinti, & sexti Constantinopolitani Concilii supplementum, in quibus canones minimè constituti sunt; sed in dicto supplemento in Trullo de anno 707. celebrato, de quo dictum est in dict. *Agnus Dei*. Aliàs *Penthecte*, πενθέκτη, dicitur.

PENTEPITROPUS, πεντεπίτροπος, erat unus ex quinque procuratoribus, qui simul Collegium formabant: [Conjux quoque alterius cujusdam Pentepitropi nomine Cosmia. In vita S. Auxentii Archimandritæ 14. Februar.

PENTICA. FR. Romæ *S. Martini in Pentica* Ecclesia ita appellata, aliàs in *Portica*. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 561.

PENTIFARIE, divisim in quinque partes. [Per idem tempus defuncto dicto Lothario, pentifariè regnum Francorum divisum est. Chron. Casin. lib. 1. cap. 19.

PENTILORIS. Vide *Triloris*.

Penu. Vide *Promptuarium*.

Penula, inter Expositores, est maxima contentio de hujus vocabuli significatione, quo D. Paulus usus est epistola secunda ad Timotheum, c.4. scribens: [Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.] Ambrosius, Anselmus, & Haymon senatoriam vestem fuisse dicunt, qua utebantur Romani Cives extra Urbem geniti, quando ibi ingrediebantur, & ideò ea indigebat Apostolus, ut Romam accederet; nam ex privilegio Civitatis Tarsensis ejus patriæ, civitate Romana fruebatur. Baronius verò ad an. 58. volumen legis in aliqua oblonga membrana scriptum, & more hebraico involutum fuisse autumat. Aliqui censuerunt *Thecam librorum* esse; sic enim textus Syriacus habet, ac Arabicus *Vas librorum* legit. Tertullianus, lib. de Orat. cap.12. *Planetam* fuisse existimavit, qua Missa celebratur, cum quo græcus textus concordat, qui φελόνιον habet, & Græci planetam prædictam sacerdotalem sic appellare solent. Tandem Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, & alii exteriorem vestem hybernalem esse affirmant, quibus favent Juvenalis Satyr. 5.

——— Et multo stillaret penula nimbo:

& Lampridius in Severo Imp. ubi inquit: [Penulis intra Urbem frigoris causa, ut senes uterentur, permisit, cùm id vestimenti genus semper itinerantium, aut pluviæ fuisset.] FR. De penula variè apud Scriptores; qui affirmant fuisse oratoriam vestem, auctoritatem desumunt ex oratorum dialogo, qui Tacito inscribitur, ubi sic habetur: [Quantum humilitatis eloquentiæ putamus attulisse penulas istas, quibus astricti, & veluti inclusi cum Judicibus fabulamur?] Qui verò putant penulam fuisse sonatoriam vestem, utuntur authoritate Lampridii in Alexandro Severo, ubi ait: [Illum statuisse, ut senes penulis intra Urbem, arcendi frigoris gratia, uterentur, cùm olim esset vestimentum viatorum.] quia plebejis senatoriæ vestes prohibitæ erant. Unde Martialis, lib.13. epig. 1. differentiam facit inter togam, quæ est propriè senatoria, & penulam, quæ est cujuscumque conditionis vestis, inquiens:

Et toga cordylis, & penula desit olivis.

Item Ulpianus in, l. vestis, ff. de auro, & argent. legat. inter communia vestimenta, quibus viri, & fœminæ promiscuè utuntur, posuit. Alii autem contendunt fuisse hybernalem vestem, ex Lampridio suprà allato probantes, quia Imperator, ut ibi dicitur, earum usum arcendi frigoris gratia senibus concesserat: & ex Quintiliano, lib. 6. cap. 6. ubi ait: Poscenti penulam interrogatum respondisse fertur: [Si non pluet, non est opus tibi, si pluet, ipse utar.] Sed alii contra tùm pro æstivo, tùm pro hyberno tempore penulas diversimodè inseruisse malunt, quod ex Horatio lib. 1. epist. ad Bullarium probant in primis, qui ita cecinit:

Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
Per brumam Tyberis, sextili mense caminus.

Secundò ex Svetonio in Claudio Nerone, c.48. ubi ille loquens de hoc Imperatore à Galba trucidato, inquit: [Ut erat nudo pede, atque tunicatus, penulam obsoleti coloris superinduit] & c.49. idem de eodem refert, quòd hoc indumento ab ictibus se defendebat: [Pænula ad vultus apposita,] (sic cum diphthongo in aliquibus Svetonii codicibus) Sed cùm Nero Imp. ut refert Baron. an. 70. n.2. ad diem 10. Junii occisus fuerit, in qua die etiam ipse suam uxorem Octaviam occiderat: ergo si æstivo tempore penula usus est Nero, penulæ diversæ pro diversis temporibus conficiebantur: sed utraque ratio minimè concludere videtur: quia Horatii verba clarè apparent ironicè figurata, ac Neronis factum casuale fuerat, priusque credendum, quòd Imperator penulam pro nocturnis necessitatibus, ut fieri solet, ad cubile præparatam reperierat; itaque non obstat, quòd talis penula hybernalis non fuisset. Redeundo igitur ad penulam, quam D. Paulus poscebat, de ea sic Tertullianus ait prædicto, lib. de Orat. cap. 12. [Quorundam consuetudinē fuisse, positis penulis orationem facere: sic enim adeunt Idola nationes, quod utique si fieri oporteret, Apostoli, qui de habitu orandi docent, comprehendissent; nisi si qui putant Paulum penulam suam in oratione penès Carpum reliquisse. Deus, scilicet, non audiat penulatos, qui tres Sanctos in fornace Babylonii Regis orantes cum sarabaris, & thiaris suis exaudivit.] Et in lib. de Coron. milit. cap.8. [Plus est, quòd & Christus vestietur, habebit etiam penulam Paulus.] Cæterùm D. Hieronymus, lib.3. adversf. Pelag. penulam, seu lacernam interpretatur: lacerna autem in cuculli modum caput obtegebat.

Peplum. Vide *Velum*.

Pera. Vide *Bursa*.

Peræquator. FR. Taxatorem tributorum, & & non exactorem tributi significat, ut Alciatus asseruit: [Ubi primùm fabricis suis per prætoria domini tributa dissolvunt, dùm antiquorum lacunas parca nituntur frugalitate reparare, & profligantia patrimonium fulcire culmina. Indigenarum copia ad hoc tantùm servata, ut functioni Publicæ peræquatoris etiam vota transcendens numerus non deesset. Ennodius, Epist. 6. lib.1.] Ubi loquitur de Telonariorum, seu Publicanorum injustitia, qui in transitu Larii fluminis propè Comum à transeuntibus exigebant vectigalia ultra taxam à peræquatoribus impositam. *Peræquatores* etiam dicebantur, qui taxam in pretiis rerum comestibilium imponebant. Cassiod. de formula magisteriæ dignitatis, quos Romani Extraordinarios hodie vocant. Vide *Catipanus*, in fin. Item hoc officium *Peræquatio* dicebatur, Cod. Theodos. lib. 13. tit.11. de Censitoribus, leg. 6. & 13.

Perangaria. Corruptè pro Parangaria. Vide *Angaria*.

Perdissena, & *Perendissena*. FR. ex D. Augustino, apud Gratiani Decretum, in can. quæris, de Consecrat. dist. 4. ubi sic habetur: [Nempe sæpè

sæpè ita loquitur, crastinam, vel perdissenam, vel perendissenam Domini passionem dicamus, cùm ille ante multos annos passus sit.] Ubi Glos. sic exponit: [Perdissenam, idest, per senum, scilicet, per sextum diem. Perendissenam, idest, perempto die seno, sive sexto, nempè, post sex dies, uno perempto.] Sic etiam *Perdius* dicitur ille, qui per diem vigilat. Gellius, lib. 2. cap. 1.

PERDIUS. Vide *Perdissena*.

PEREGRINA COMMUNIO. Vide *Communio peregrina*.

PEREGRINA JUDICIA. Vide *Duellum*, *Juramentum*, *Judicium peregrinum*, *Purgatio vulgaris*, *Purgator*.

PEREGRINOR. FR. hoc verbum non satis expositum est à Glossatoribus epistolæ primæ Beati Petri, qui, c. 4. sic ait [Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat; sed communicantes Christi passionibus, gaudete.] Glossa ordinaria legit: [Peregrinari ab amore Dei] Hugo Card. [Deficere à statu fidei] Lyranus [Corpore elongari] Beda [Extraneos à Christo] Dionysius Carth. [Deficere à statu fidei.] Sed omnes hæ interpretationes à germano, & litterali sensu nimis distant; quia *Peregrinari* usus est Latinus interpres ex græco ξενίζεσθαι, idest, peregrinari, à verbo ξενίζω, quod propriè significat fieri peregrinum, & novum in aliqua scientia, seu novas doctrinas instruere, de quo vide *Dogmatizo*, ita Scapula in ejus Lexicon, & alii: sensus igitur Apostolorum Principis talis videtur esse juxta græcam vim verbi, nempè [Nolite mirari, ac si esset quid novi, & peregrini, si in ardore tentationis vobis occurrat, ita ut videamini, quasi novi aliquid contingat, sed communicantes (*idest*, *imitantes*,) passionibus Christi, gaudete.] Quod Syriaco textu confirmatur, qui eodem loco sic habet: [Ne miramini in tentationibus, quas habetis, quasi quid alienum vobis acciderit; quandoquidem in vestri probationem fiunt] sic etiam textus Arabicus habet, nimirum, *Nolite mirari*: ubi nos legimus *Nolite peregrinari*. Dictio autem *In fervore*: significat ad similitudinem metallorum, quæ per ignem probantur: quæ phrasis familiaris fuit ejusdem Apostoli in eodem sensu: [In quo exultabitis, modicùm nunc si oportet contristari in variis tentationibus: ut probatio vestræ fidei multò pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem &c. Ibidem, cap. 1.] Peregrinandi licentiam quis dare possit. Vide *Chorepiscopus*.

PEREGRINUS. Vide *Palmarum festum*, *Palmatus*, *Porticani*, *Romeus*, *Romipeta*.

PEREMPTORIUS, mortifer, lethalis [Quod sicut peremptoria est altitudo quæsita, ita & periculosissima oblata, non quòd potestas, quæ à Deo est, sit damnabilis, aut ordinatio divina peccatorum sit obstetrix. D. Hieronym. de Jejun. & tentat.] de dignitatibus ecclesiasticis loquitur. FR. inde in utroque foro contentioso terminus ultimus citationum *Peremptorius* dicitur; de quo quid sit, & à quo fieri posset. Vide, cap. Et hinc Sanctus, post can. 6. §. De conventione, 24. quæst. 3.

PERENDINO, continuare significat [Nec vir immoderatæ atrocitatis à consueta desistebat ferocia; sed usu quotidiano flagra perendinabat. In vita S. Pharaildis.

PERERARIUM. Vide *Pejerarium*.

PERFUSIO, purificationem, quam Sacerdos post communionem facere solet, significat; ita Davantria in ejus M. S. cæremon.

PERGAMENA [Attalus membranas à Pergamo (*Civitate*) miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur, unde & pergamenarum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est. D. Hieronym. in Apoph. lib. 14.

PERGULA. Vide *Transcenna*.

PERIAPTA, erant chartulæ, seu laminæ continentes characteres, signa, seu verba imperceptibilia, quæ hominum credulitas contra corporales infirmitates juvare putabat, *Amuleta* à Latinis appellata; cujus vocabuli etymon ex greco περίαπτον, idest, pensile dignoscitur, quia ad collum pendentia portabantur; quam superstitionem Ecclesia, ac SS. Patres, ob salutem consequendam, opera diabolica ferè allatam, damnarunt. Vide *Pyctacium*.

PERIARCHON, titulus cujusdam Origenis libri, græcum vocabulum περὶ ἀρχῶν, idest, *Juxta principia*, seu *De principiis*, qui liber falsò à Ruffino in latinum sermonem traductus, Romamque allatus, multos Catholicos ejus falsitate deceperat; at fideliter deinde à D. Hieronymo translatus, errores prioris translationis detexit; ideò Anastasii Papæ jussu in Concilio Alexandrino, in quo præsidebat Theophilus ejusdem Sedis Patriarcha, Ruffini interpretatio damnata fuit. Vide *Attitulo*.

PERIBOLUS. Vide *Perivolium*.

PERICLITOR. FR. pro deponor. Gloss. in can. de diversis, 11. quæst. 1.

PERICLYSIS, περίκλυσις, vestis limbus, ex græco verbo περικυκλῶ, quod circundare significat [In Altari vestem fecit de stauracio habentem periclysim de blattis, seu chrysoclavo. Anastas. Biblioth. in Leone III.] Aliis tamen placet hanc dictionem deducere ex verbo περικλύζω, idest, fluctuo, quod meliùs germano sensui adaptari videtur [Fecit vela holoserica majora, & minora, habentia periclysim. Idem in eodem] idest, vela undatim configurata.

PERIODEUTES, περιοδευτής, Visitator, ecclesiasticum officium penes Græcos, quod officium in Concilio Laodicensi institutum fuit pro Villis, Terris, ac Castellis, in quibus statuere Episcopos minimè conveniret [Periodeutæ nominantur, quod huc, illucque continendis in officio fidelibus vagentur. Zonaras [Qui in Constantinopolitana Synodo *Visitatores*, à Gregorio Thessalonicense *Ambulatores*, & à Balsamone *Exarchi* dicuntur, quod postremum vocabulum est ad præsens in usu penes græcam Ecclesiam, qui

Exar-

Exarchos vocat visitatores Diœcesium à Patriarcha missos, non ad reformandos mores ex antiquo instituto; sed ad colligendos numos decimarum, & patriarchalium proventuum: nimis tamen aberrat Salmasius, asserendo hujusmodi officiales non ad spirituales visitationes deputatos esse, sed ut curarent tanquam Medici infirmos; vox enim græca non curatorem, sed visitatorem significat, licèt aliquando pro Medicis hoc vocabulum translativè usurpatum fuerit, ex eo quia illi infirmorum sint visitatores. Vide *Curiosus*.

PERIPSEMA περίψημα, immunditia, & abjecta res, & propriè fæx metallica, sive limatura interpretatur. [Factus sum omnium peripsema, 1. Cor. 4.] Antiquo Gentilium ritui Apostolus alludit, in quo tempore pestis, seu alterius universalis ærumnæ Neptuno hominem aliquem sacrificare in mari, illum immergendo, solebant, ac dicebant: [Esto nostrum peripsema] idest, nostrum purgamentum, ac salutaris victima. Suidas. Ita Paulus insinuare intendebat in prædicta epistola, ac si esset pro omnium hominum maledictionibus victima in mundo habitus. Hoc eodem vocabulo usus est S. Bonifacius Martyr, epist. 74. ad significandum vilis, ac neglectæ vestis genus [De nostro quoque vili vestitu parva hæc dereximus tuo cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc est, tunicam laneam, sicut est mos apud nos habendi, caligas, & peripsemata.] Ubi de calciamentis intelligere videtur.

PERISCELIS. FR. περισκελὶς, ornamentum muliebre circa crura; περὶ enim græcè *circa* significat, & σκέλος, idest, *crus*: ita Porphyrius in illud Horatii, lib. 1. epist. ad Scævam.

Nota fero meretricis acumina, sæpè catellam,
Sæpè periscelidem raptam sibi flentis.

& in Sac. Scriptura: [Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli, quod in præda auri potuimus invenire, periscelides, & armillas &c. Num. cap. 31. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelides &c. Isai. cap. 3.

PERISSOCOREGIA, περισσοχορηγία, supererogatio, ex græcis dictionibus περισσὸς, idest, abundans, & χορηγία, nempè, erogatio: sic donativa, quæ inter Milites ultra solitum salarium distribuebantur, appellata erant. Vide *Roga*.

PERISTEPHANON, περὶ στεφάνων, idest, de coronis, sic suo hymnorum libro titulum apposuit Pridentius, in quo de Sanctis Martyribus cecinit.

PERIVOLIUM, animalium, & ferarum venaticiorum conseptum [Ducam te, inquit, in nostrum perivolium satis magnum, montuosum, fructuosum, & omnino amœnum. Luitprand in legatione] ex græco vocab. περιβόλιον, quo usus est Marculphus græcus auctor [Hortus olerum & arborum, videlicet, paradisus, & vulgò Perivolium dictum] Antiquitus *Periobolus* appellabatur muri clausura, quæ chorum Ecclesiæ circundabat, ubi Ecclesiastici psallebant, quarum vestigia in nonnullis antiquis Ecclesiis adhuc extant [In primitiva Ecclesia peribolus, idest, paries, qui circuit chorum, non elevabatur, nisi usque ad apodiationem. Durand. in rational. [Vide *Paradisus*. FR. Quo vocabulo Vulgata Biblia etiam utitur. [Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia. Ezechiel. 42. Erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædificii separati &c. Ibidem. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri, 1. Macab. cap. 14.] LXX. tamen prædictum priorem Ezechielis locum legunt: [Et limen exterius sicut exedræ atrii exterioris respicientes contra exedras, quæ ad Aquilonem] Secundum verò ejusdem Prophetæ textum etiam sic legunt: [Et ostia exedrarum istarum introitus, qui ad orientem, ut ingrediatur per eas ex atrio exteriori secundum limen hoc in principio deambulatorii] Hebraica lectio ex Hieronymi interpr. eod. num. 9. [Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori, in latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem in faciem ædificii separati.] Chaldaica autem paraphrasis habet in primo loco hanc translationē: [Et paries exterior è regione gazophylaciorum ad viam atrii exterioris.] In secundo verò Prophetæ loco: [In latitudine autem parietis atrii in via orientali, quæ erant ante septum, & quæ ante ædificium erant gazophylacia.] Ubi clarè videtur, quòd per *Peribolum* LXX. *Limen* vertunt, & paraphrasis chaldaica *Murum* legit. Item *Gazophylacia* LXX. *Exedras* interpretantur. Exedræ autem, ut Calepinus advertit, dicuntur propriè quæ Stalla inter Religiosos appellantur, quod contra Hieronym. Fabrum in dict. *Cubiculum* tetigi suprà.

PERIZOMA, περίζωμα, significat cingulum, sive brevis zona circa lumbos, usque ad naturales partes tegens [Cùmque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.] Vide *Cingulum*.

PERLUCEO, verbum transitivum, oculis collimare, & benè inspicere significans. [Sua cæcus ad crimina, ad aliena errata perlucet. Chrysol. serm. 139.

PERMITTO. Vide *Non nego*.

PERONES, & *Peronatus*, Vide *Hero*.

PERPERAM, quo adverbio usus est Paulus 1. Cor. 13. [Charitas non agit perperàm.] Aliqui à dictione græca πέρπερος, derivare putant, quæ temerarium significat, cùm charitas non inordinatè operetur. Stephanus verò Menochius in ejus storeis, centur. 4. cap. 1. hoc vocabulum ex quadam fabula à Nazianzeno relata originem ha-

habuisse putat, ubi dicitur, quòd duo fratres Perperi appellati, cùm ita audaces, ac temerarii essent, ut Herculi, dum dormiret, ejus arma furari ausi sint, is experrectus, ambos pedibus colligavit, & ad instar duorum pullorũ ejus clava super humeros imposita, ex pedibus suspensos secum detulit, hinc adagium provenit *Agere perperam*, idest, temerariè. Apostolus, inquam, per hoc vocabulum perperàm significare videtur, quod charitas procaciter non agat.

PERPETIOR, in significatione passiva loco verbi toleror [Ut cùm delinquens, & deprehendi se cognoscit, & perpeti. D. Gregorius Papa par. 2. cap. 10.

PERSARMENIA. FR. dicta est Armenia major. Sozom. lib. 5. c. 7. & Niceph. lib. 17. c. 37.

PERSONA. Vide *Hypostasis*.

PERSONA UTILIS. Vide *Utilis persona*.

PERSONATUS. FR. parochialis vicariatus, quia Vicarii tenentur personis, & Ecclesiæ servire. cap. 2. & 3. de Officio Vicarii, & de election. & electi potest, cap. 54. Ubi Glossa malè interpretatur esse *Decanatum*. [M. filius Antonii, qui proximo antè ipsius Ecclesiæ habuit personatum, de filiis presbyter. cap. 13.] quem personatum Vicariam ibi appellat. [Et alii non legitimè nati ad dignitates, & personatus, & beneficia, curam animarum habentia &c. ibidem cap. 18.] Imò Personatus est nomen genericum, quod omnes dignitates, ac beneficia habentia obligationem personaliter residendi comprehendit [Decanis, Archidiaconis, Præpositis, Plebanis, cantoribus, & aliis clericis habentibus personatum, lib. 3. sexti decr. tit. 24. cap. 1.] & clarè in extrav. commun. de decimis [Sed Ecclesiastica persona, quæ in Ecclesia sua, vel beneficio (quod residentiam personalem requirit) non residet &c.] Item pro Beneficio, quod personalem residentiam requirat, de ætate, & qualit. ordinand. cap. 3. [Mandamus, ut quatenus nemini intra annum quartumdecimum constituto personatum cujuslibet Ecclesiæ concedere præsumatis. Illud est omni rationi contrarium] idest, clericus beneficiatus, qui in choro inservire tenetur, & à capitulo eligitur [Nec permissi duo Canonici sic excludi, cum primus existeret in Canonicatus possessione, vel quasi, habendo stallum in choro, locum in capitulo, legendo, cantando, ut Canonicus, & ad tractatus, ac electiones dignitatum, & personatuum, quæ occurrerunt pro tempore faciendæ, tamquam Canonicus sit vocatus, de elect. & elect. potest. c. 55.] & Glossa in extrav. de præben. & dignit. c. execrabilis. Quid sit dignitas, & personatus officium, & in quo differant secundùm jus scriptum. Vide quod super hoc notat Gulielmus de consult. c. 1. lib. 6. Vel dic, quòd ista discernuntur ex institutione, vel consuetudine cujuslibet Ecclesiæ; nam dignitas in una aliquando est, in alia personatus, vel officium, & sic Hostien. de præben. can. ne multa: officium tamen personatus providetur aliquando à Pontifice. [Statuimus, ut Ecclesiæ dignitates, personatus, & beneficia, quæ apud sedem &c. de præben. & dignit. in 6. cap. primo.] Vide etiam Gloss. ibid. cap. 6. §. Personatibus.

PERTRACTUS, vitæ diuturnitas [Quomodo quidam pertractum quemdam in sæculo postulant? Tertull. de orat. cap. 5.

PERTUSUS. FR. foratus [Qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. Aggæus c. 1.] Ubi Gregorius [De pertuso, quippe, sacculo aliunde exit, quod aliunde immittitur, quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere requiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur. In decreto Gratiani, de pœnit. dist. 4. can. 17.] Vide *Diatreta*.

PETALURGOS, πεταλοῦργος. FR. is, qui petala, sive laminas extenuat. Quare Glossa in, l. 1. de excus. art. erravit in ortographia, ac interpretatione hujus vocabuli, dum falsò scripsit, & exposuit [Petalargas rotulas in capitibus equorum, à pente, quod est quinque, & largas, idest, latas.

PETALUM, lamina tenuè extensa, ex græco vocabulo πέταλον, quod folium significat, sic appellabatur lamina illa aurea, quam Summus Pontifex antiquæ legis in fronte gerebat [Induatur fœminalibus lineis, tunica linea, tiara, petalo aureo. Beda de Tabern. lib. 3. c. 9.] De qua lamina cecinit Althelmus:

Aurea, seu fulva, quas ornant petala frontes.

De S. Joanne Evangelista Polycrates apud Eusebium histor. lib. 3. cap. 31. scripserat [His accedit Joannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, quique cùm esset Sacerdos Dei, Pontificale petalum gestavit.

PETAMINARIUS, & *Funambulo*, is qui super funem ludens, pervolitat, ex græco vocabulo πέταμαι, quod volare significat [Equidem, quia longum est dicere de omnibus amphitheatris, scilicet, odeis, lusoriis pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, cæterisque portentis, quæ piget dicere, quia piget mala talia vel nosse; de solis circorum, ac theatrorum impuritatibus dico. Salian. lib. 3. de Gubern.

PETASMA. Vide *Antipetasma*.

PES. FR. extensorum mensura; variè penès diversas nationes accipitur. Græci enim per pedis mensuram 16. digitorum intelligunt. Suidas in dict. πῆχυς. Pes autem Romanus continebat digitos 13. cum digiti triente. [Pes Italicus, & Nicomedianus habet digitos XIII. cum digiti triente. Pes regius, & Ptolemaicus habet digitos XVI. & palestas quatuor. Ex Herone m. s. græcè.

PESSIMO. FR. verbum, perverto, in malum duco, pejoro. [Quid mihi est opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas: sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor? Eccles. 11. 25. In ira flammæ devoretur, qui salvatur & qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem. Ibid. 36. 11. Ne dederis in tristitia cor tuum; sed repelle eam à te, & memento novissimorum, noli oblivisci: neque enim est conversio, & huic nihil proderis, & te ipsum pessimabis. Ibid. 38. 21.

PES-

PESSULUS. FR. instrumentum, quo portæ clauduntur, Romæ dicitur *Catenaccio* [Pessulum ostii mei aperui. Cant. 5. 6.

PETASUS. Vide *Campana*.

PETIA, fragmentum, frustum. [Rete totum ex gemmis albaveris, & bullis aureis, conclusas etiam auri petias in se habens smaltitas, & amendulas aureas undecim, & gemmas chrysoclavas decem super Altare pendere jussit. Anastas. Bibl. in Benedicto III.] FR. Item terræ petia in contractibus significat parvam terræ possessionem.

PETILIANI. FR. Hæretici, à quodam Petiliano ita appellati, qui docebat malorum immunditias contagione bonos, ac mundos non inficere: & impios Sacerdotes nec consecrare, neque ullum sacramentum validè conferre posse. Gloss. in can. Dominus declaravit, 1. qu. 1.

PETITUM PASCHA. Vide *Capitilavium*.

PETORITUM, & *Petorritum*. FR. vehiculi genus unde Auson. epist. 6. cecinit:

Invenies præstò subjuncta petorita mulis;

& ep. 11. ad Axium Paulum:

Cornipedes rapiant imposita petorita mulis.

Erat petoritum vehiculum quatuor rotarum, Alex. lib. 2. Genial. cap. 30. de cujus nominis etymologia disputat Gellius, lib. 15. cap. 30. & mentionem facit Quintil. lib. 1. cap. 9. & Horat. lib. 1. ser. sat. 6. ait:

——————— atque caballi
Pascendi: ducendi petorita; nunc mihi curto
Ire licet mulo.

Sed Calepinus ex sententia Hadriani Junii duplici R scribendum contendit.

PETRA, idest, terminus, salsum numen. Vide *Facularum accensores*.

PETRA SCELERATA, locus Romæ. Vide Baron. an. 192. n. 4. & 5.

PETROBOLUS, πετροβόλος, idest, projector lapidum. [Legimus enim in Ezechiele Propheta parietem dealbatum, cui Deus comminatus est tempestatem, pluviam, & lapides petrobolos. Optatus Milevit. lib. 3.] significans lapides pergrandes, qui percussione damnificant, quod ex eodem Propheta colligitur, dum ait, cap. 13. ab Optato citato [Et lapides grandes in ira in consumptionem.

PETRONES. Vide *Rupex*.

PETRUS APOSTOLUS. Vide *Bar jona*. Totius Ecclesiæ caput. Vide *Cephal*, *Cephas*. Cujus caput in contemptum abrasum fuit. Vide *Garrhara*. Quando primam Missam celebraverit. Vide *Pentecostes*. Festum ejus Cathedræ. Vide *Festum epularum*. Ejus festum ad Vincula. Vide *Gula Augusti*, *Boja*. Petri, & Pauli sancta inter se æmulatio. Vide *Districtio*. Fundavit Episcopatus per orbem, ac ejus primaria dignitas. Vide *Primas*. Ejus materialis cathedra. Vide *Sella gestatoria Apostolica*. Ejus Cathedra potestativa. Vide *Sedes Apostolica*. Vide *Trinomius*. Ejus miracula. Vide *Vmbilicus*. Ejus Romæ Templum. Vide *Vaticana Basilica*.

PETRUS GULIELMUS, primus vitarum Rom. Pontificum Scriptor. Vide *Palea*.

PETTALO RINCITÆ. Hæretici. Vide *Trascodurgitæ*.

PETULANTIA. FR. idest, lascivia. Glossa in can. Aut facta, de pœnit. dist. 1.

PHADERPHIUM. Donum post mephium, seu donum propter nuptias, l. si Pater filiam 2. de succession. Item Phalderphium, dos, l. si Maritus, de homicid. hominis liberi.

PHAGEDÆNA, φαγέδαινα, ulcus, quod carnem rodit, ut nomen ipsum græcum sonat [Hunc gravis tenebat morbus, ac curatu difficilis, phagedænam appellare consueverunt Medici, in Vita S. Lucæ Thaumaturgi.

PHAGOLIDORUS, eleemosynarius, ex græcis dictionibus φαγύλιον, idest, marsupium, & δῶρον, nempè donum [Hortamur in Domino, ne nostra spernantur à phagolidoris dicta; sed potiùs præopimas regni cœlorum gratias reddant. Etheluverdus in prolog. lib. 2. chron.] Ex hoc vocabulo corruptè Isidorus *Phuculla* in significatione marsupii scripserat.

PHALDERPHIUM. Vide *Phaderphium*.

PHANEROSIS, φανέρωσις, revelatio, manifestatio [Postea verò immane prostibulum, & ipsum, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phanerosei scripsit. Tertullian. adverſ. hæret. cap. 30.] Ubi de Philomena muliere à Marcione hæresiarcha stuprata loquitur, quam is pro Prophetissa habebat. Vide *Energema*, *Ostentamen*.

PHANTASIA. FR. falsa sententia. Glossa in, c. 1. Extrav. Jo. XXII. de verbor. signif.

PHANTASMA. Vide *Biothanatus*, *Orama*.

PHANTASIASTÆ, Hæretici. Vide *Aphthortodocitæ*.

PHARISÆUS, vox hebraica *Pharusc*, quæ segregatum significat; sive à *Pharosch*, quæ etiam hebraicè declaratorem denotat; Pharisæi enim separatè ab aliis Israelitis vivebant, vitamque sanctiorem profitebantur, apparenter tamen, quæ à Josepho Hebræo satis describitur. Declaratores item interpretantur, quia legem divinam declarabant. FR. Alii Pharisæorum nomen à dictione hebraica *Paras* deducunt, quæ frangere, separare, ac dividere significat; hinc *Paris* latronem appellant, quia destruit, & aufert: Chaldæus enim *Peresim*, & *Perisiai* Pharisæum vocat, & Hebræi communiter *Perusim* pro Pharisæo legunt. In Matth. enim, cap. 21. ubi Christus dixerat: [Scriptum est: Domus mea, Domus orationis est, vos autem fecistis eam speluncam latronum: [hoc etiam in Jeremia, cap. 7. scriptum est, qui sic inquit: [Nunquid ergo spelunca latronum facta est Domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris?] & Hebræa electio habet: *Ha meara Perisin*, idest, *Nunquid spelunca Perisin*, idest, *Latronum &c.* Quare inter latrones, & Pharisæos, idem etymon inditum fuit, quia Pharisæos ab infrangendis, & perturbandis legibus, ita appellatos fuisse ex Josepho Hebræo, lib. 13. antiq. cap. 18. arguitur, ubi sic de

illis loquitur: [Viguit in Judæa secta quædam, & factio quorundam hominum, qui propter religiosum vivendi modum, quem observabant, tantæ erat apud plebejos authoritatis, ut quidquid ad divinum cultum, & solemnes precationes spectaret, juxta eorum responsa, & interpretationem fieret; imò Pontifex Hyrcanus, alioquin populo suo gratissimus, inde cœpit populo suo displicere, quòd ipse, & frater ejus Pharisæis infesti essent.] Et ita concludit: [Tanta est eorum authoritas apud populum, ut etiam si Regi obloquerentur, aut Pontifici, fidem tamen vulgus in eis haberet,] &, lib.17.cap.3. [Genus hominum astutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infestum, ut & jam eos impugnare non vereantur.] Alii tamen malunt, quòd *Paras* hebraicè dividere, & *Paris* latronem significet:||: Quando autem cœperit inter Hebræos hæc secta, sunt variæ opiniones. Nicolaus Serrarius tempore Jonathæ Machabæi, scilicet, centum, & triginta annis ante Christi adventum, initium habuisse ait. D. verò Hieronymus in cap.8. Isai. Auctores hujus sectæ Sammai, & Helliel facit. FR. sic enim loco citato inquit S. Doctor: [Sammai, & Hilliel, ex quibus orti sunt Scribæ, & Pharisæi, quorum suscepit scholam Akibas, quem magistrum Aquilæ Proselyti autumant &c. Sammai igitur, & Hilliel non multò priùs, quàm Dominus nasceretur, orti sunt in Judæa, quorum primus dissipator interpretatur, sequens prophanus, eò quòd per traditiones, & δευτερώσεις suas, legis præcepta dissipaverint, atque maculaverint. [En quomodo Pharisæi Parisim, ideft, dissipatores, & violatores potiùs sint appellandi. *Deuterosis* autem significat secundam ordinationem post legem scriptam. Sed hæc Hieronymi opinio non videtur subsistere, primò quia Hillielem Simeonis, qui infantem Christum circunciderat, patrem fuisse creditur. Insuper ex Josepho hebræo constat sectam Scribarum, & Pharisæorum multò ante Christi adventum (nempè, centum & quadraginta annis ante Salvatorem) extitisse inter Hebræos, lib.13.antiq.c.8.& 9.dùm tempore Jonathæ Machabæi de eis mentionem facit. Secundò patet Hieronymi assertionis implicantia, quia ait, fuisse institutores pharisaicæ sectæ Sammai, & Hilliel, quorum suscepit schola Akibas Aquilæ proselyti Magister; sed Aquilam proselytum per centum annos post Christum in fatis fuisse Sanctus Epiphanius, lib. de mensuris, & ponder. affirmat, nimirum, tempore Adriani Imperatoris, quod optimè advertit in notis ad epist.101. D. Hieronymi ad Pammachium, de optimo genere interpretandi Marius Victorius. Atque Proselytus dicebatur Aquila, quia ab Ecclesia propter astrologiæ studium projectus fuerat: inde Judæus factus est, & negato Christo, circumcidi passus est. Inter Pharisæos ex quacumque Tribu admittebantur, dummodo fuissent origine, vel virtute nobiles: [Primarii quidem erant, & quasi ad nobilitatem Judaicam segregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisæi. D. Aug. ser. 15. de Verb. Dom.] Quod probatur in persona D. Pauli, qui licèt non fuisset nobilis de Davidica familia; nam de Tribu Benjamin erat; tamen ipsum hanc professum fuisse ad Philippens. cap.3. scribens affirmat: [Ex genere Israel de Tribu Benjamin hebræus, secundùm legem Pharisæus.] Quæ secta in sui initio rectis principiis erecta erat, ut Epiphanius testatur; ideò idem Paulus illam exaltans inquit: [Secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. Actor. 26.] Sed temporis progressu in varia vitia relaxata est, in hypocrisim præcipuè, unde dicebat illis Jesus: [Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis judicium. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare, & aridã, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos, Matth. c. 23.] Relaxata item hæc secta in plerisq; superstitionibus fuit, ut ex ore Veritatis comprobatur dicentis: [Væ vobis duces cæci, qui dicitis: quicumque juraverit per templum, nihil est, qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci! quid enim majus est aurum, an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumq; juraverit in Altari nihil est; quicunque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. Cæci! quid enim majus est, donum, an Altare, quod sanctificat donum] &c. Ibidem.] Omnia ex fato accidere docebant, ut S. Epiphanius refert: & liberum arbitrium in homine negabant. Reliqua eorum vitia. Vide apud Baron. in Apparatu, n. 8. 9.& 10. Item an. 1. num.61. an.2. an. 31. n.2. usque ad 78. ann.32. n.29. an.33. num. 14 & 35. ann. 34. num.10.& 11. an.57. num.69. an. 58. n.151.& ann. 60. n. 16. Item. Vide hìc *Pallium* prope fin. *Phylacterium*. Pharisæi credebant sydera esse animata. Baron. an. 60.

PHARAO. FR. interpretatur dissipans, D. Hieronym. quo vocabulo Ægyptiorum omnes Reges à primo Pharaone Rege ita denominati sunt. Joseph. Hebr. lib. 8. Antiq. cap. 8.

PHARUS, φάρος, lampas in turris summitate ad præbendum nautis signum tempore nocturno posita, quæ communiter *Lanterna* dicitur. Aliquando lampadem in Ecclesiis appensam significat. [Pharum ex auro purissimo. Anast. in Sylvestro. Pharum cantharum argenteum sedentem in pedibus quatuor, in quo lucerna simul, & cerei ponebantur, juxtà lectorium &c. fecit. Idem in Benedicto III. [Vide *Bacca*, *Butto*, *Cicindela*.

PHASIANUM, avis. Vide *Tetrao*.

PHELONIUM, φελόνιον, Casula sacerdotalis:] Ferens consuetam sibi tuniculam, & phelonium supra eam. Codinus de Offic. Eccl. Constantinop. [sic etiam S. Germanus, & Simon Thessalonicen. sacrorum indumentorum significata explicantes ajunt: [Phelonium ostendit purpuram coccineam.] Vide *Casula*.

PHERONYMUS, dicitur ille, cujus nomen factis & mo-

& moribus correſpondet, ex græco φερώνυμος, ideſt, ſecum ferens nomen; ſic D. Hieronymus epiſt. 154. ad Deſiderium ſcribens, oſtendit illius ſororem Serenillam nomine, in moribus ſerenæ mentis fuiſſe: [Gratulor tibi, & ſanctæ, atque venerabili ſorori tuæ Serenillæ, quæ pheronymos, calcatis fluctibus ſæculi, ad Chriſti tranquilla pervenit.] Vide *Nicolaus*.

PHEU, ex græco vocabulo φεῦ, acclamationis nota apud Tertullianum, in lib. contra Valent. Irenæum, lib. 1. cap. 5. Epiphanium, alioſque Scriptores.

PHIALA, φιάλη, poculum ad vinum, aut ad alios liquores continendos.

PHILACTERIUM. Vide *Phylacterium*.

PHILARGYRIA, avaritia, ex græco φιλαργυρία, ideſt, amor argenti, de quo vocab. paſſim penès Sanctos Patres.

PHILARGYRUS, φιλάργυρος, avarus.

PHILAUTIA, φιλαυτία, amor ſui. [Philautia evulſa Principe, & matre, ut dixi, vitiorum, omnia, quæ ex ipſa, & poſt ipſam ſequuntur, extirpari ſolent. S. Maximus de virtut. & vitiis. Centur. 1. cap. 33.

PHILISTHÆI. FR. pop. qui à D. Hieronymo *Conſperſo cinere* interpretantur; ſed D. Ambroſius in lib. adverſ. Hebr. inquit, Philiſthæos Allophylos græcè, & latinè alienigenas interpretari; nam ἄλλο ſignificat, *aliud*, & φῦλον, genus: qui & *Palæſtini* dicuntur mutato φ in π, ut teſtantur Hieronymus, ſicut *Phœnices* Punici dicti ſunt. Vide *Allophylus*, *Palæſtini*.

PHILOCAPTUS, amore captus. [Ut ſe unire poſſit illi, qui eam philocaptam ſui fecit. In vita S. Franciſcæ Romanæ.] Eodem vocabulo utitur Joannes Gerſon Pariſen. Cancellarius in Orat. de Spiritu Sancto, habita coram Patribus Concil. Baſileæ.

PHILOCOMPICUS, φιλοκομπικός, faſti amicus, ſuperbus. [Ne à Lectore philocompica notet infamia. In vita S. Valburgis Virg.] Vide *Faſtigiatiſſimus*. Item jactantiæ amator interpretatur.

PHILOCHRISTIA, lenitatis dilectio, manſuetudo, ex græco vocabulo φιλοχρηστία. [Pietas quoque in illo, philochriſtia, juſtitia, gratitudo, ſtudiumque in pauperes commendabatur. Georg. Logothetha in Chronica Conſtantinop.] Vide *Mititas*.

PHILOPOMPUS, φιλόπομπος, pompæ amicus. Vide *Pompolentus*.

PHILOSOPHIA, φιλοσοφία. FR. penès Eccl. Scriptores Evangelium intelligitur non rarò: [Si enim philoſophia profitetur continentiam, & linguæ, & ventris, & eorum, quæ ſunt ſub ventrem, & eſt propter ſe eligenda: multò videbitur venerabilior, & præſtantior, ſi exerceatur propter Dei honorem, & cogitationem. Clem. Alexaner. lib. 1. Strom.] Quare S. Proclus Conſtantinop. Patriarcha, ſer. 17. de Sancto Stephano, illũ in philoſophia Petrum, Jacobum, ac Joannem Apoſtolos exceſſiſſe ait, ideſt, in Evangelii doctrina, quia juxta Evangelicam doctrinam pro perſequutoribus rogaverat: nam, ut inquit Iſidor. Peluſ. lib. 2. epiſt. 288. [Evangelium verò cohortatio eſt ad philoſophiam, quippè quod proborum virorum cupiditatem non tam metu, quàm promiſſis erigat.] Ac idem, lib. 1. epiſt. 96. quid ſit philoſophia declarans, inquit: [Neque aliud quidquam eſt philoſophia, quàm ſapientiam omnino amare. Quamobrem ſi tu verus ſapientiæ amator eſſe cupis, veram ſapientiam ama, quæ non ſermonem dumtaxat, ſed etiam vitam exornat, ac veram religionem docet] Et econtrà Philoſophia dicitur hæreſis. Vide *Hæreſis*.

PHILOSOPHUS, φιλόσοφος. Philoſophorum doctrina quomodo utendum. Vide *Pantologia*, *Sophiſta*.

PHOLIDOTUS, & *Pholidoticus*, φολιδωτής. Squamoſus; ſic miles loricatus appellabatur. Lipſius, lib. 3. Dialog. 4. De quo vocabulo fit mentio in Martyrol. Hiſpanico ſub die 11. Mart. ubi de S. Petro Eremita agitur, his verbis: [Taliter ſe in ipſo præbuit acerrimus, & ſtrenuus pholidoticus miles.

PHOLLIS, moneta. Vide *Folleralis*.

PHOTIANI, & *Photiniani* Hæretici. Vide *Ebionitæ*. *Homuncioniſtæ*.

PHRATRIA. FR. Conjuratio, conſpiratio: [Conjurationum; & conſpirationum crimen, quod apud Græcos dicitur φρατρία. Can. conjurationum. 11. quæſt. 1.

PHRISUM. FR. ornamentum in veſtibus, & ſimilibus, quod Itali *Freggio*, *Guarnimento*, & *Ornamento* dicunt. Planetam purpuream cum phriſo, & cum aquila è margaritis contexta. Chron. Caſinen. lib. 3. cap. 58.

PHRONTISTERIUM, φροντιστήριον, ideſt, contemplationis manſio, pro Monaſterio uſurpatur: [Jam immolavit in phrontiſterio, in vita S. Phileæ Mart.

PHRYGIUM. Vide *Mitra*.

PHUCULLA. Vide *Phagolidorus*.

PHYLACTERIUM, φυλακτήριον, ideſt, Conſervatorium, & erat quædam chartula, quæ divinas ordinationes continebat, & in frontibus Hebræorum, & in eorum ſiniſtro brachio ligabatur, ſic adimplere credentes ea, quæ Deus in Deuteron. cap. 6. præceperat, dicens: [Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque in ea limine, & oſtiis domus tuæ.] Scribæ autem, & Phariſæi, tanquam doctiores, & peritiores in divinarum legum notitia, oſtentationis gratia, has chartulas in faſciis auro contextis imponebant, magiſque dilatatas ferebant; ideò à Chriſto Domino increpabantur, dum ajebat: [Dilatant enim phylacteria, & magnificant fimbrias. Matth. 23.] quod notat Epiphanius, lib. 1. hæreſ. 5. Item *Phylacteria* erant aliquæ chartulæ, ut Chryſoſtomus refert, quæ ab Hebræis ad collum contra infirmitates ferebantur pendentes. FR. hujuſmodi phylacterium erat

erat etiam superstitio ligula ex serico, seu alia trama contexta, quæ Romæ hodie corrupto vocabulo *Fetuccia* dicitur, & in utraque Sicilia *Zagarela* vocatur. [Dicunt se vidisse (*idest*, *Romæ Vltramontani*) ibi mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum, venales ad comparandum aliis offerre. Bonifacius Episc. in epist. ad Zachariam Papam, tom.3.Concilior.pag.429. col. 2.edit.Venetæ de an.1585.] Quæ tamen prohibita fuere in principio sui Pontificatus, ut narrat idem Zacharias Papa in epist. ad d. Bonifacium in eodem tom. Concilior. inquiens:] De calendis verò Januarii, vel cæteris auguriis, & incantationibus, vel aliis diversis observationibus, quæ gentili more observare dixisti apud B. Petrũ Apostolum, vel in Urbe Roma &c. à die, qua nos jussit divina Clementia (quamquàm immeriti existamus) Apostoli vicem gerere, illicò omnia hæc amputavimus.] Ubi dictio *Vel* stat pro *Et*. Quare existimo non Gregorii Junioris, ut ait Gratianus; sed Zachariæ esse illud decretum: [Si quis ariolis, haruspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteriis eorum usus fuerit, anathema sit, can. si quis ariolos, 26.q.5.] Quæ superstitio nedum Romæ, sed alibi quoque fiebat; nam in Concil.Laodicen. cap.30. quod est in can. Non oportet, 26. quæst. 5.prohibentur, ubi sic habetur: [Non oportet sacris officiis deditos Clericos, magos, aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur: eos autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Ecclesia jussimus] :||: Hæc phylacteria ab Hebræis *Tefelim* appellantur, & ex vitulino corio conficiuntur in forma quatuor dentium divisim consuto, in quibus divisionibus inferuntur Decalogi præcepta, & ad frontem ipsi Judæi corrigias ex corio, seu loro alligant, quæ deinde ad verticem revoluta, usque ad talos pendent. Phylacteria verò, quæ ad brachium sinistrum illi deferunt, etiam loro constringunt. Fimbriæ autem, de quibus in Matthæo suprà fit mentio, sunt quatuor lanea fila ex quatuor angulis lintei quadrati pendentia, quod linteum super humeros ferunt in eorum precationibus iidem Hebræi. Insuper illa fila debent octo fila lanea cum quinque nodis continere ab ipsis *Zizit* appellatis, quod irreprehensibile esset, si verba sacra fuerint, & absque superstitionis commixtione. Item inter Catholicos *Phylacterium* pro reliquiario usurpatur: [Phylacteria tenui argento fabricata, vilique panno de collo suspensa. Jo. Diacon. in epist. ad Carol.] Idem vocabulum in hac significatione apud D. Greg. reperitur, cujus verba posuimus in dict. *Evangelium*. Vide etiam *Encolpium*. FR. Phylacterium nomen ex græco verbum, φυλάττω, quod custodire significat. D. Hieronymus *Pittaciola* vocat quasdam tabellas, in quibus res memorabiles notantur, fortasse ad similitudinem tabellarum Orientalium, quas gypso liniunt, & ibi scribunt, delentque characteres, & ibi solent pueris alphabetum delineare, quæ tabellæ albæ sunt, quare inquit S. Doctor Pictaciola, idest, albas tabellulas. In Evangelio autem, quod sub nomine Matthæi hebraicè circumfertur, ubi nos legimus *Dilatant phylacteria*, in dicto hebraico textu habetur *Thosaphot*, quod Rabbini *Thephilin* legunt; forsan à *Thephil*, quod puerum, vel puerile significat; nàm sicut matres solent pueris filum in digito pro aliqua recordatione alligare, sic Deus verba legalia in brachio colligare jusserat pro eorum recordatione, dum inquit: [Suspendite ea pro signo in manibus vestris, & inter oculos vestros collocate. Docete filios vestros, ut illa meditentur &c. Deuteron. cap. 11.] Nam, ut Chrysostomus notavit, hæc Dei ordinatio Hebræis facta fuerat, quia circa divina præcepta sunt illi memoriæ labilis. Cæterum ridicula est quidẽ Talmudis expositio in dict. cap. 11.Deuteronomii.] Sic enim ibi ineptè commentantur:[Tosaphot, sive Tephilin, hoc est phylacteria, & conservatoria, sunt menbranulæ, in quibus scribuntur sententiæ quædam biblicæ, & necesse est, ut fiant de jumento, aut fera munda &c.

PHYSICA, φυσική, Ecclesiasticis prohibita. FR. Medicina intelligitur in sex. decretal. lib.3.tit.24. cap. 1. & 2. Ibi Glossa.

PHYSIOLOGIA. Vide in dict. *Pantologia*.

PIA AVIS, Ciconia. [Novit hirundo, quando revertatur; novit etiam pia avis annunciare adventus sui testimonio veris initium. D. Ambros. lib. 6. Hexam.] Pia avis dicitur ex officiis pietatis erga ejus genitores: [Aves non erubescunt reverendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis, quod eo usque percrebuit, ut congruè mercedem remunerationis invenerit. Nam Romanorum usu pia avis vocatur, & quod vix uni Imperatori consulto senatu delatum dicitur, istæ hoc aves in commune meruerunt. Ibid. lib. 5.

PIACULARE FLAGITIUM. FR. pœnam purgabilem significat. [Qui priùs comiserit hoc piaculare flagitium, can. quisquis per pecuniam, 1. quæst. 1.

PICRIS, *amarago*. FR. Græca dictio πικρὶς, una ex tribus lactucæ generibus penès antiquos, quæ amarissima est: ubi enim in vulgata legimus, [Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis aggrestibus, Exod. 12.8.] LXX. ἐπὶ πικρίδων legunt. Vaticana autem translatio habet: [Et azyma super picrides comedent. [Fortassè *Cum picridibus*, quia simul cũ carnibus comedebantur picrides. Sanctus enim Cyprianus *Cum picridibus* legit: habemus enim in vulgata: [Cum azymis, & lactucis agrestib. comedent illud, Num.9.11.] ibiq; πικρίδων habent LXX. De qua lactucæ specie ita Plinius, lib.19.c.8. scripserat: [Lactucæ Græci tria fecere genera: unum lati caulis, alterum rotundi caulis; pessimum autem genus cum exprobatione amaritudinis appellavere picrida,] &, lib.21. cap. 17. [Amara, & aphace, & quæ picris nominatur, nomen ei amaritudo imposuit.] Ex quo colligitur hoc vocabulum *Picris* amaritudinem significare absolutè; ideò D. Ambrosius abso-

luto vocabulo hujusmodi lactucam *Amaritudinem* appellavit, inquiens: [Cùm lex dicat Pascha edendum cum amaritudine, lib. de Paschal. colebrat.] Ac idem clariùs, ser. Dom. vi. post Epiphan. ait: [Cùm Paschæ illis celebrandæ sacramenta disponeret, ait: Manducabitis illud cum amaritudine. Non enim (sicut illi putant) jussit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnibus manducari; sed Christi mandatorum amaros sermones &c.] Item ubi vulgata legit: [Uva fellis, & botri amarissimi. Deuter. 32. 32.] Βότρυς πικρίας LXX. habent.

PICTACULA, & *Pittaciola*. Vide *Phylacterium*. *Pittaciolus*.

PICTORUM abusus. Vide *Clavatum Icona*.

PIETAS. Vide *Eusebia*.

PIGNERA. pro *Pignora*. Gregor. Turon. lib. 10. c. ult. de Sanctorum corporibus loquens: [Nacti enim sumus & alios lapides ita, ut hic erat, concavos, in quibus sanctorum Apostolorum, & reliquorum Martyrum pignera continebantur.] Eadem orthographia Flodoardus passim usus fuit: [Dum Clerici jam cum Patroni sui pigneribus ad Civitatem confugissent, lib. 1. c. 2.] Pignoribus synonima. Vide *Guadio*. *Inguadio*.

PIGNUS SENILE, idest, Isaac. Vide *Senile pignus*.

PIGRITOR. FR. Verbum passivum ab activo *Pigro, as*, apud Accium, sed obsoletum; significat negligi, morari, ac tardari. [Quod verò me in medio eorum, quæ dicta sunt, latuit, dicere non pigritabor. Anastasii Apocrisarii epist. ad Theodosium in Collectan. Anastasii Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 205.] Et ibidem pag. 39.] Apostolicam Sedem mentiri, temerè pigritati sunt.

PIGRUS. Vide *Epiurus*.

PILEUS. FR. capitis indumentum, à Magnatibus introductus, atque ephebis interdictus: [De capitis porrò tegumento apud superiores Imperatores moris erat, ut ætate provectiores aulici proceres pileis turbinatis uterentur serico tectis pro dignitate cujusque, adolescentes verò prorsus omnes nudis essent capitibus. Illo verò Imperatore is mos usque adeò obsolevit, ut omnes simul adolescentes, & senes pileis uterentur, non minùs in Palatio, quàm in agris, iisque multiformibus, & peregrinis, & quales cuique probabantur, alii latinis, & phœniciis suo cuique arbitratu: eodem more in vestibus usi sunt, ut prudentiores novitatem aliquam, & destructionem imperii, & finem institutorum divinarent. Niceph. Gregor. histor. lib. 11.] De græco Imperio loquitur, ut in quo Turcæ intrusi, ex hoc vaticinio edocti, numquam indumentorum formam variari patiuntur. Ubi autem ait *Pileis turbinatis* id indumentum capitis intelligit, quod Italicè corruptè *Turbante* dicitur, quo hodie Orientales utuntur, involucrum, scilicet, ex tenuissima tela, de quo dictum fuit in d. *Niblatus*. Pileus rubrus Cardinalitius. Vide *Cardinalis*. *Galerus*. Pileus Magnatum à Papa benedictus. Vide *Lectio*. Cæterum Pilei synonima. Vide *Calyptra*. *Crionia*. *Diadema*. *Hura*. *Niblatus*.

PILLERIUS, Dignitas inter Equites Melitenses, & vulgò *Piliere* dicitur, estque primus in ejus natione, sive (ut ajunt) lingua ex gallico vocabulo *Pilier*, idest, Pila; ita denominantur in tali dignitate constituti, quia ex numero nationum octo sunt, quasi ejusdem Militiæ columnæ.

PILOSIOTÆ. FR. sic ab Origenistis appellati sunt Catholici, quia fatentur, quòd in die Judicii omnes homines cum eisdem prioribus pilis resurrecturi sint. D. Hieron. epist. 61. ad Pammach.

PINACOTHECA. Vide *Votarea*.

PINNÆ funiculo alligatæ, quibus capiebantur feræ. Vide *Formido*.

PINSINOCHIUM, locus, sive officina pistrinæ. [Iste hanc Ecclesiam, cæteraque ædificia præter pistrinam, & pinsinochium ædificavit. In vita Pauli Abb.

PIOPOLA. Vide *Pipeus*.

PIPERAMENTUM, aroma ad comestibilia condienda. [Accipe offitium, & ossibus ejectis, cum piperamentis præpara. Cæsar. lib. 6. c. 5.

PIPEUS. FR. populus arbor. [Adque (*pro atque*) tertia pars de pipeis, quod exeunt de ripa Gubernulo. Bull. Casin. tom. 2. Constit. 73.] Dicitur etiam *Piopola*. Ibid. Constit. 123. [Quod est juxta arborem piopolæ designatæ.

PIRACTIUM. Vide *Piraticum*.

PIRATA. Vide *Epibates*.

PIRATERIUM, piratica deprædatio, ex græco πειρατήριον, quod significat etiam ipsammet Piratarum navem. [Piraterium est vita hominis super terram. Ambros. Serm. 42.

PIRATICIA. Vide *Paratitlum*.

PIRATICUM, seu potiùs *Pyracticum*, potus ex mulsione pyrorum confectus. [Paulus in mari panem frangit, non caricas; Timotheo dolenti stomachum, vinum suadet bibere, non piraticum. D. Hieron. lib. 2. advers. Jovin.] Legitur etiam *Piractium* in eadem significatione. [Cupimus cum fratre memorato redire, ut piractio, quo unicè delectantur, (nam hoc anno penuria vini timetur) vobiscum fruantur. B. Servat. Lupus Abb. epist. 199.

PISARIA, Campus, in quo pisa seruntur. In lege Salica, tit. 7.

PISCARIA. FR. locus ad piscandum accomodatus. [De stagno, & piscariis decima sic solvitur &c.] & inferiùs: [De piscariis autem fluminum, & lacuum, & venationibus, si vendantur &c. Extrav. de Decimis.

PISCINA. Vide *Probatica*. *Siloe*. Item piscina in Cisterciensium Rituali significat sacrarium, in quo projiciuntur res sacræ, quæ non possunt ampliùs inservire: [Sacrista super piscinam comburit, ejusque cineres in eam projicit. cap. 12.] FR. à Græcis κλίβανος ἅγιος, idest, furnus sanctus dicitur, quia in eo res sacræ combustæ, & in cinerem redactæ projiciuntur.

PISCIUM VARIÆ SPECIES. Vide *Echina*. *Esox*. *Galæa*. *Mænidium*. *Porphyrio*.

Pisticus, de quo vocabulo Jo: Evangelista, c. 12. [Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Domini.] Marcus verò, c.14. habet: [Nardi spicati.] Quare aliqui significare autumant fidelem, nempe, minimè adulteratum; sed dictio fidelis non πιςικὸς, sed πιςὸς dicitur. Cornelius tamen à Lapide, & Franciscus Lucas malunt in ambobus Evangelicis textibus πιςικῆς esse legendum, idest, pretiosum unguentum ex nardi spica. Joannes verò Hesturgus decur. 3. cap. 6. §. Item sextò, putat *Opisticum* legendum esse, ita ex quodam Oppido *Opim* appellato, quod insinuare videtur D. August. licèt determinatum hujus oppidi locum non assignet tamen ex Herodoto, lib. 1. & 2. & ex Strabone, lib. 16. in Babilonica regione fuisse colligitur, ex qua parte hujusmodi pretiosissimus liquor ferebatur. Nihilominus tamen Stephanus Menochius, dictionem prout in Evangelistæ Joannis textu habetur, in ejus Storeis tom. 1. Centur. 3. cap. 96. legendam sustinet; nam πιςικὸς græcè liquidum, ac potabile significare affirmat: quæ quidem opinio, & mihi placet, & verbis Anastasii Bibliotecharii confirmatur, apud quem in dicta significatione liquidorum hæc verba habentur: [In quo ardent oleum nardinum pisticum. Ubi candelæ ardent in gremio Ecclesiæ ex oleo pistico.

Pistrix. Vide *Panicoctaria*.

Pittaciolus, *Pittaciolum*, & *Pittacium*. Vide *Breve*, *Phylacterium*, *Pictacula*, *Pyctacium*, schedulam, & brevem scripturam significat. [Accipe hanc perversi contumaciæ tuæ pittacioli, exigente causa, prolixam responsionem. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemens. c. 22.] nomina diminutiva ex dictione Pittacium ex græco proveniens πιτ⌊άκιον, quod tabellam cera linitam ad scribendum juxta antiquum morem significat. FR. At *Pittacium* est nomen magis genericum, cujus propria significatio cujuslibet rei frustum denotat; & *Pitaciolus*, seu meliùs *Pittaciolus* frustulum significat; hinc in sacra pagina de frustis ex corio, quibus calciamenta resarcuerant Gabaonitæ, sic habetur: [At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta, quæ fecerat Josue, Jericho, & Hai: & callidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & utres vinarios scissos, atque consutos, calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant. Josue, c. 9.] Item significat libellum, qui in curia Romana hodie *Memoriale* dicitur [Pittacium epistola modica, & brevis. Isidorus.] Et de Alexandro Severo Lampridius, cap. 12. inquit: [Et perlegebat cuncta pittacia.

Pitancia, portio, & pars rei comestibilis, quæ divisim religiosis ad manducandum defertur, & Italicè *Piatanza* dicitur. [In claustro Sacerdos quidam ante annos paucos defunctus est, homo simplex, & illiteratus, Daniel nomine, vitæ satis duræ, orationibus, & jejuniis infatigabiliter operam dabat, omnes pitantias sibi appositas recusabat: Cæsar. lib. 8. cap. 10.] nomen est gallicum *Pitance*.

Placenta. Vide *Flaton*.

Placibilis, gratus, acceptus: [Hostiam vivam, sanctam, placibilem Deo. Tertull. de resur. carnis, cap. 47.

Placito, litigo, in judicio contendo. [Quia sic placitat diabolus contra hominem. Anselm. lib. de simil. cap. 74.

Placitor, litigans. [Improbus enim placitor, licèt non habeat rectum, tamen propter improbitatem suam veniens ad placitum &c. Idem Anselmus, qui supra.

Placitum, Forum, Judicium, ubi jurisdictio, & justitia in litigiis exercetur, item parlamentum: [Pro quolibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere. Synod. Turon. III. cap. 35. A quo placito veniens memoratus ille, ibi in palatio nostro, & per triduum, seu ampliùs, ut lex habuit, placitum suum custodisset, & memoratus ille abjectus sit, vel solsatis sit, ipse nec venisset ad placitum, nec ulla sunnia nunciasset, adfirmat. Marculph. in Formul. lib. 1. cap. 37.] Ubi notandum, quòd *Abjectus* non observator promissionis intelligitur, *Solsatis* solis occasum denotat, quod erat terminus in audientiam ad comparendum, ut ex aliis Auctoribus colligitur: sic Gregorius Turonensis, lib. 7. cap. 25. exempli causa, dixerat: [Ad placitum in conspectu Regis Childelberti advenit, & per triduum usque ad occasum solis expectavit.] Marculphus verò suprà: [Per triduum &c. solsatis &c. nec venisset ad placitum] dixerat. Item dictio *Sunnia* in Marculpho excusationem significat. Vide *Sunnis*. FR. [Comestiones, banna, placita, & forisfacta &c. cap. ad audientiam, de præscriptionibus.] Ubi Glossa: Placita, idest, jurisdictionem causarum intelligit. [Placita sæcularia non sunt in Ecclesia tractanda, sed ecclesiastica, 2. quæst. ult. can. ult. In placitis enim sæcularibus Clericos disputare prohibetur, lib. 3. Decretal. tit. 50. c. 1.] & ibi Glossa [Quòd cùm laicum quendam super furto in sæculari placito convenisset, 5. Decretal. tit. 14. cap. 2.] Item significat causam civilem, l. ut in illius, & seqq. de off. Judicis. Bullar. Casin. to. 2. Const. 60. 70. & alibi passim. :||: Item *Placitum* aliquando pactum, seu conditio intelligitur, & sic perceptibilia redduntur illa Cassiani verba in coll. 9. cap. 35. posita, aliàs intellectu difficilia, ubi sic habetur: [Sub placito plenioris tractationis. [Vide *Admallo*.

Placoma. Vide *Placoton*.

Placor, nomen; lenitas, mansuetudo, jucunditas, ac animi tranquillitas: [Sanctus quoque nolens placorem animi ejus turbari, consensit, ut voluit. In vita S. Guliel.

Placoton, pavimentum. Baronius ann. 384. num. 23. ubi Adonem corrigit, qui *Placoma* habet. Idem dixerat Paulus Diaconus, lib. 11. nempè: [Sicut lex ipsa in marmorea placoma noscitur esse conscripta.] Sed ambo defenduntur ab Auctore hic in dict. *Platonia*.

Plagæ Mundi. FR. [De mane, de meridie, de sero. Bullar. Casin. tom. 2. Constitut. 73.]

Ideſt, ex Oriente, ex Auſtro, & ex Occidente.

Plagia. FR. maris littus, Neapolitani, Siculi, & Melitenſes *Plaja* dicunt. [Monachos Monaſterii Gazarenſis, quod ſitum in plagia eſt. D. Gregorius, lib. 8. epiſt. 39. Italicè *Spiaggia* dicitur.

Plagiarius, ex græco πλάγιος, ideſt, obliquus: hinc pro injuſto detentore accipitur.

Plagium. FR. Delictum violenter poſſidentis.

Planelli, crepidæ. [Cùmque venerit (*ideſt Papa*) ad portam dictæ Eccleſiæ (*nempè Sanctæ Mariæ majoris*) exuit planellos, & nudis pedibus vadit cum aliis in proceſſione. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremoniali, ubi de proceſſione in die Purificationis agit. Italicè *Pianelle*.

Planeta. Vide *Caſubula*. *Caſula*. *Penula*, ex græco vocabulo πλανήτης, quia totum corpus circundat. [Planeta, quæ & Caſula dicitur, totum te circumdat & protegit, & cæteris ſupereminet. Hæc eſt Charitas. Petrus Bleſenſis, ſer. 41.] Planeta debet concordare cum coloribus currentis officii, licèt ſit expoſitum Sacram. Vide *Velum*. Forma antiquæ planetæ habetur in figura S. Julii Papæ poſita in dict. *Sellare*.

Planetarius. Vide Genethliacus.

Planetatus, planeta indutus. [Cùm Magi ex planetatorum, mappulatorumque proceſſionibus Magnum Pontificem cognoviſſent. Jo. Diac. in Vita S. Gregorii, lib. 2. c. 43.

Plangimonium, planctus. [Mortem ſuam lacrymis funerant, & vitam plangimoniis proſequuntur. Victor. de pœn. c. 6.] Quod etiam inter opera D. Ambroſii reperitur. Vide *Fletobotomia*.

Planus Cantus. FR. Cantus firmus, (ut ajunt) eccleſiaſticus, ſive Gregorianus, contradiſtinctus à figurato cantu. [Adeo ut interdum Antiphonarii, & Gradualis fundamenta deſpiciant; ignorant ſuper quo ædificent, tonos neſciunt, quos non diſcernunt, imò confundunt: cum earum multitudine notarum, aſcenſiones pudicè, deſcenſioneſque temperatè plani cantus, quibus toni ipſi ſecernuntur, ab invicem offuſcantur. Extrav. comm. de vita, & honeſt. Cleric. c. unico.

De Plano cauſam cognoſcere. FR. Legalis terminus, ſignificat cognoſcere cauſam non ad formam judicii, ſed in modum denunciationis. Gloſſa de judiciis, c. 13. Vide *Judicium de plano*, cujus contrarium. Vide *Apex*.

Planta, terminus, quo Equites Melitenſes querelam, & accuſationem ſignificant, ex gallica phraſi *Plante*, quæ plantam, ideſt, prototypon, & querelam etiam denotat: nam ſicut ex prototypo fabrica dirigitur, ſic ex querela fabricatur proceſſus.

Plantarium. FR. ideſt, pedis planta. [Porrò quia vidiſti pedum, & digitorum partem teſtæ figuli, & partem ferream, regnum diviſum erit; quod tamen de plantario ferri orietur, ſecundùm quod vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles &c. Daniel. c. 2.

Planto. Vide *Paſtinare*.

Plasma. FR. Figmentum, & opus figulinæ artis, græcum nomen πλάσμα.

Plasmo, verbum, ſignificat ex creta, ſeu alio ſimili luto fingere, ſeu formare. [Numquid non audiſti, quid ab initio fecerim? ex diebus antiquis plaſmavi illud, 4. Reg. c. 19. & Iſa. c. 37. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me. Job, c. 10.] Item ſignificat omne creabile efficere [Æſtatem, & ver, tu plaſmaſti ea. Pſal. 73. Quaſi lutum figuli in manu ipſius plaſmare illud, & diſponere. Eccl. c. 33.

Plastes, πλάστης. FR. Artifex, qui figulinam artem exercet. [Velut plaſtes conculcans &c. Iſa. c. 41. Plaſtæ Idoli omnes nihil ſunt. Idem c. 44. Sanctus Iſrael plaſtes ejus. Idem c. 45. Faciens eam ipſe plaſtes. Ibid.

Plastica, ars ipſa plaſmandi. [Plaſtica Dei in ipſis redarguitur, & reprehenduntur Artificem. Tertul. de cult fœm.] ubi de mulieribus loquitur, quæ fuco corrigere ſuam faciem, Dei opus, conantur.

Platanus, πλάτανος, arboris genus pulchræ, & platyphillon, ſeu latis foliis, à quibus etiam nomen accepit. Nam πλάτος, latitudinem ſignificat. Apud Hebræos *Ngarmòn* eſt caſtaneum, ſed D. Hieronymus vertit platanum. Hujus arboris proceritas, & pulchritudo, ex frondium copia, ſatis ab Ezechiele indicatur: dum literaliter de Aſſyriorum Monarchia, vel ſecundùm Cornelium à Lapide, de Ægypti rege, allegoricè verò de Lucifero, ſub excelſarum arborum, & quaſi ob venuſtatis gloriam in ſublime ſe extollentium metaphora dicit: *Platani non fuerunt æquæ frondibus*, Exech. 31. 8. Quia verò platanus procera, pulchra, fortis, cujus umbra, & odor fugare ſerpentes dicuntur, eſt variarum virtutum ſymbolum; ideò ſapientia, ſe in propria encomia ſapienter effundens, ait: *Quaſi platanus exaltata ſum juxta aquam in plateis*, Eccli. 24. 19. Ipſa ſiquidem ad uberiores gratiæ divinæ rivos, & perennem favorum cœleſtium fluvium, qui lætificat civitatem Dei, foliorum amœnitate pulchriores fovet virtutes, concupiſcentiæ æſtus mitigat, vitiorum ſerpentes enecat, inimicum noctivagum, & lucis gratiæ oſorem arcet, atque in fugam convertit.

Plateaticum, impoſitio à vendentibus in plateis ſolvenda. [Ut in tota Civitate Neapoli nullum plateaticum, ſive portaticum Monachi aliquando darent. Chron. Caſin. lib. 1. cap. 56.] FR. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtitut. 172. numer. 6. 177. & 193.

Platina. Vide *Platonia*.

Platonia, pavimentum. [Super lilios ex metallis marmoreas platonias poſuit. Anaſt. Biblioth. in Leone III. Hic reædificavit platoniam, ubi

ubi corpora Apostolorum jacuerunt. Idem in Damaso.] Reperitur etiam in eodem significatu *Platina* apud eundem Anastas. [Liberius ornavit de platinis marmoreis sepulchrum Sanctæ Agnetis.] Paulus tamen Diaconus, & Ado habent *Placoma*, ut dictum est in dict. *Placoton*, ubi Baronius ex græco vocabulo πλακώδης legendum *Placoton* putat; sed ego existimarem, quòd Placoma nomen neutrum meliùs diceretur ex Paulo Diacono, & Adone, quia græcè etiam πλάκωμα reperitur in eodem significatu.

Platta, FR. Planum, ex gallico vocabulo *Plat*. Gemma, lib. I. cap. 197. agens de corona clericali; [Superior autem coronula per plattam figuratur.] Ex quibus verbis duas coronas in Clericorum capitibus fuisse autumat Morinus, nempè, superior coronula, minor dicta; & alia inferior, ac major.

Plausilis, plausibilis. [Dignus omninò, quem plausilibus Roma foveret ulnis. Sidon. lib. 9. epist. 14.

Plebania. Vide *Parochia*. *Plebs*.

Plebanus, Parochus ruralis, antiquitus erat magnæ existimationis, ut dictum est in dict. *Chorepiscopus*. *Decanus*. Aliquando etiam Parochus Civitatis intelligitur. [Adfuit & Dominus Everardus Sancti Jacobi Plebanus, vir justus, atque religiosus, & propter suam sanctitatem omni Civitati reverendus. Cæsar. lib. I. cap. 7.] FR. [Electus quidam in Plebanum cujusdam Ecclesiæ. De iis, qui vi, & metu &c. c. 2.] Item nonnumquam Parochianum, seu degentem in Parochia significat. [Nullus Presbyter, aut Diaconus alterius plebanum (nisi in itinere fuerit, vel placitum habuerit) ad Missam recipere audeat, 9. quæst. 2. can. 4.] Vide *Parochus*.

Plebejus, pro sæculari. [Multa sunt, quæ adhuc plebejus, multa, quæ jam presbyter fecit. Pontius in Vita S. Cypr.] Quod vocabulum in hac significatione ab Africanis Patribus passim usurpatur. FR. [Majores nostri plebeis, & catechumenis martyrium consecutis, tantùm honoris pro martyrii ipsius veneratione dederunt, ut de passionibus eorum, multa, ut propè dixerim penè cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenerunt. Idem Pontius Carthag. Diaconus in Vita S. Cypriani,] ubi plebejum, pro laico, contradistincto ab Ecclesiastico accipitur.

Plebs, pro Parochia. [Confirmamus vobis omnes plebes, & Ecclesias, Parochiasque cum omnibus earum pertinentibus. In quodam privil. Joannis Papæ XIX. ad favorem Episcopi Sylvæ candidæ, an. 1026.] FR. Ac clariùs in can. Null. 12. quæst. I. ubi sic habetur: [Nulli Episcoporum liceat res mobiles, aut immobiles de subjectis plebibus, aliisque piis locis in proprios usus habere.] Atque similiter [De decimis justo ordine, non tantùm nobis, sed etiam majoribus nostris visum est, Plebibus tantùm, ubi Sacrosancta baptismata dantur, debere dari. Can. de Decimis, 16. quæst. I.] Item: [Qui penitus sunt ignoti, non debes ipsos permittere in tuis plebibus celebrare, c. 3. de Clericis peregrinis.

Plecta, ex græco verbo πλέκω, quod intexere significat; hinc pro eo, quod est viminibus, seu palmarum foliis contextum, intelligi solet, ut sunt sporræ, storeæ, & similia, in quibus conficiendis antiqui Monachi exercebantur: [In quam cellam furtim irruens, codicem suum inter ejus plectas, quas de palmarum foliis solebat intexere, latenter abscondit. Cassian. Collat. 18. c. 25.

Plectata, lignorum strues. [In Episcopatu Ostiensi in Festo Nativitatis Domini, & Paschatis duas plectatas lignorum. Cencius Camerar. in ejus Cæremon. M. S.] ubi loquitur de obligationibus Canonum Cameræ Apostolicæ debitis.

Plectilis Sella, quæ plicari potest. [Cognoscat gloria vestra mandasse nos Arthemio Subdiacono, ut aliquas sellas plectiles nobis dirigere studeat. D. Greg. in Regist. lib. 10. epist. 22.

Plocamon. Vide *Spatalium*.

Plonum. FR. clavus, quo nectitur aratrum, vel aliquod instrumentum, quod aratro inservit, l. si quis plonum. De furtis. Et l. si quis plonum. De damno, & injuria.

Plegiaria. FR. Fidejussio, & Vadimonium: [Quod super mutuis, & plegiariis secundùm vestræ Civitatis consuetudinem judicabunt. In Decretal. de jurejurando, cap. 19.] Ubi malè Glossa fidejussorem intelligit; nam etiam nunc in utraque Sicilia, & in Melita fidejussio *Plegiaria*, & fidejussor *Plegio* dicuntur. Favet etiam textus sensus, ubi evidenter de fidejussione, & non de fidejussore loquitur, idest, abstractivè, *Super mutuis, & plegiariis*. Vide *Replegio*. Alia synonyma. Vide in dict. *Guadio*.

Pleroma, πλήρωμα, quo vocabulo in significatione universitatis sæpè contra Valentinianos utitur Tertullianus; apud Irenæum verò plenitudinem denotat, ac secundùm Epiphanium complementum.

Plenum. FR. est maxima quæstio inter Sacros Expositores super hoc adjectivum nomen in Euangelio Joannis, cap. I. appositum, ubi habetur: [Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.] Nam dictio *Plenum* non satis apparet, an Christo Domino, sive Joanni referatur, aliqui enim rectum casum, alii verò accusandi casum esse altercantur. Qui rectum esse tenent, dicunt referri ad Christum, idest, ubi incipit In principio erat Verbum. Insuper in textu græco est masculini generis πλήρης, nempè plenus, quare tunc non concordaret cum nomine *Verbum*; at posset responderi, quòd communis Interpres vertisset λόγος per *Verbum*. Nonnullis placet intra parenthesim *Plenum gratiæ* legere; sed hoc non potest subsistere, quia particula & copulativa parenthesim non admittit. Theophilus autem *Pleni gratiæ & veritatis* legit.

legit. Aliam explicationem in hunc locum commentatur Card. Cajetanus. *Plenum* verò Michael de Placio legendum concludit in suis Enarrat. tom. I. Evang. Jo. ennarrat, 34. & adducit pro se S. Jo. Chrysost. atque D. Cyrilli authoritates, qui nonnisi *Plenum* in recto legunt.

Ploratorium, sudariolum ad detergendas lacrymas. [Sumpsit secretè quoddam ploratorium ejusdem Matris totum madidum lachrymis. In vita B. Collectæ 6. Martii.] Vide synonyma in dict. *Sudariolum*.

Plumacium, pulvinar ex plumis [In quo interius plumacium ex holoserico superpositum. Anast. Bibl. in Sergio.] Aliqui crediderunt textile significare ex variis coloribus ad modum Indorũ, seu plumarum, quod hodie in Italia à *Punto Francese* dicitur; sed eorum error ex D. Ambrosio, lib. 5. c. 27. detegitur, ubi S. Doctor de S. Hygini exilio agens, qui jam senex ait, quòd non debebatur sine pulvinari, ac veste expelli, sic inquit: [Ne sine veste, sine plumacio pateretur extrudi senem] Ejus synonymum. Vide *Pulvillus*.

Plumbatæ, genus martyrii, de quo sæpè in Martyrol. Flagellum ex funiculis erat, ad cujus extremitates pendebant plumbeæ pilulæ, quo tantùm rei nobiles percutiebantur, sicut è contra equuleus erat plebejorum tormentum. Hinc Prudentius de S. Romani martyrio canens, ait, quòd contra hunc Martyrem equuleus præparatus erat; at cùm animadvertissent persecutores illum fuisse nobilem, plumbatis percuti jusserunt: sic ille in ejus hymno:

Jubet amoveri noxialem stipitem,
Plebeja clerum pœna non damnet virum,
Tundantur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.
Persona quæque competenter plectitur,
Magnique refert vilis, an sit nobilis.
Gradu reorum forma tormentis datur.

FR. contrarium tamen habetur in Cod. Theodos. l. 80. de decur. l. 4. & 7. de exact. l. 54. de Hæretic. & l. 2. de quæst. ex quibus colligitur ingenuos homines supplicio hoc mulctare nefas esse, ab eoque omnem curialem ordinem exemptum fuisse.

Plumella, culcitra plumea; [Nil autem super eam, cùm quiesceret, sternebat; nisi tantùm cùm vestimento, quo indutus erat, decumbebat, nec alios habens tapetes, plumellas, aut stragula, quo hæc operiretur. Gregor. Turon. de vit. Sanct. c. 8.] Ejus synonyma. Vide *Culcitra*.

Pluslaip. FR. Mortuorum spoliator, l. si unus, de homicidio liberi hominis.

Pluviale. Vide *Cappa*. Cum pluviali non fertur manipulus. Vide *Manipulus*. Non defertur pluviale ad Matutinum. Vide *Matutinum*. Pluviale rubrum fert Papa jejuniorum tempore. Vide *Sticharium*.

Pneumaticus Doctor, Pater spiritualis, sive Confessarius, ex græca dictione πνευματικὸς, quæ spiritualem significat.

Pneumathomacus, hæreticus in Spiritum Sanctum; dictio enim græca πνευματόμαχος, spiritui oppugnatorem significat, quia Hæretici hoc nomine appellati Spiritum Sanctum creaturam esse asserebant [Pneumatomachi, qui Spiritum contendunt esse creaturam, servumque Patris. Zonara in Can. Apostol.] Eodem vocabulo usus est Palladius, c. 118. histor.

Pochia. Vide *Bissacius*, idest, Bulgiæ, ex gallico vocabulo *Poche*.

Pocillator. Vide *Archioenochus*.

Poder. FR. possessio, territorium [Philippus Dei gratia Dux Tusciæ, & Dominus totius poderis Comitissæ Matildis de anno 1195. in Bullar. Casin. tom. 2. const. 218.

Poderis. Vide *Alba*. *Polyris*.

Podium. Vide *Apodiatus*. *Menianum*. *Pogium*.

Poena. Vide *Arscada*. *Epitimium*.

Poenale. FR. pœna dignum. Gloss. in can. pœnale, 14. quæst. 5.

Poenitentia. FR. Sacramentum à Christo Domino institutum, can. multiplex, de Pœn. dist. 1. D. Th. 3. p. q. 84. ar. 7. & can. quem, de pœn. dist. 1. sic habetur [Lazarum enim de monumento jam suscitatum obtulit Dominus Discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam Sacerdotibus.] Vide *Deputatus in pœnitentiam*. *Pœnitudo*. *Confessio sacramentalis*.

Poenitentia. FR. pro satisfactione, quæ à Confessario pœnitenti adjungitur, licèt sit levis, excusatur à D. Hieronymo, in can. Mensuram, de pœn. dist. 1. imò consulitur à Chrysostomo, in can. alligant, 26. quæst. 7.

Poenitentia, idest, mortificatio. Vide *Epitimium*. *Palmata*. *Metanœa*.

Poenitentia Plena. FR. idest, Publica, Glossa, in can. quòd si pœnitentia, 27. qu. 1. Vide *Metanœa*. *Pœnitentes*. *Hyemantes*. Pro pœnitentiæ remedio adhibendum est Petri Blesensis consilium, quod. Vide in dict. *Scupha*. Necessitas puniendi peccata extrinsecè triplici ex capite etiam apud Ethnicos enituit. Quare Gellius, lib. 6. c. 14. ita scripserat: [Puniendis peccatis treis esse debere causas existimatum est. Una quæ νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις, dicitur: cùm pœna adhibetur castigandi, atque emendandi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat, correctiorque. Altera est, quam ii, qui vocabula ista curiosiùs diviserunt τιμωρίαν appellant, ea causa animadvertendi est, cùm dignitas, authoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est; ne prætermissa animadversio, contemptum ejus pariat, & honorem levet. Idcircoque id ei vocabulum à conservatione honoris factum putant. Tertia ratio vindictæ est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cùm punitio propter exemplum est necessaria, ut cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest &c.

Poenitentes. FR. qui pro homicidio, vel pro diversis, gravibusque criminibus, & peccatis publicam pœnitentiam agentes, sub cilicio

cio ad altare erant reconciliati, can. placuit, dist. 50. Vide *Hyemantes*, *Metanœa*, *Pœnitentia plena*. Pœnitens publicus. Vide *Deputatus in pœnitentiam*. *Viaticum*. Quando reconciliabantur. Vide *Hebdomada major*.

Poenitentiæ Benedictio, idest, Viaticum. Vide *Benedictio beatica*.

Poenitentiales Psalmi. Vide *Psalmus*.

Poenitentialis. FR. pœnitens, qui sacramentaliter sua peccata confitetur; quare Symmacus Papa ait, quòd [Silvester (*nempè*, *Papa primus*) quoque docens, admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est, omnes, quod in pœnitentiam accipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptismate suscepti; quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solùm dignitatis honorem amittat, verùm etiam usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentiæ se subdat, can. omnes, 30. qu. 1.] significat item librum, in quo pœnitentiæ pro peccatis imponendæ notatæ sunt. Vide *Suffocatus*.

Poenitentiarius Presbiter. FR. Confessarius dicebatur: vide Latini Latinii Lucubrationes, quæ à Dominico Macro hujus operis Auctore collectæ, & typis Tinassi Romæ 1656. editæ fuere, tom. 1. par. 2. pag. 325. & seqq. ubi contra Sozomenum, Jacobum Billium, & Melchiorem Canum eruditè probat hujus pœnitentiæ Sacramenti antiquissimum ritum in Ecclesia fuisse, & contra Novatorum latratum. Quod etiam confirmatur ex antiquissimis terminis hìc allatis: in dictionibus. *Pneumaticus doctor*. *Pœnitentia*. *Pœnitentialis*. *Pœnitudo*.

Poenitudo. FR. pœnitentia, can. tempora pœnitudinis, 26. quæst. 7.

Poeta. Vide *Metrocanorius*. *Vates*.

Poeto, fingo poetico more [Quo possemus te falsum testem intelligere, te unum esse de viperarum progenie, falsa hæc cum sacrilegis tuis poetasse. Lucifer Caral. ad Constant. lib. 2.

Pogium. Balaustium, sive cancellum. [Qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus. Ordo Rom.] Vide *Podium*. FR. potiùs genuale erat, in quo incumbit genuflectens. Vide *Genuale*.

Polani. Vide *Filius arnaldus*.

Poledrus, Pullus equinus, asininus, seu mulinus. [Erat in monasterio poledrus pulcherrimus. Cæsarius, lib. 8. c. 36. Vide *Pollenus*.

Polia. Vide *Equaritium*.

Pollen. FR. Farina [Nec conficiendi pollinis cura mandetur. Theodos. Codex. lib. 11. tit. 16. leg. 15.

Pollenus. FR. Pullus equinus, asininus, seu mulinus, l. item relatam, de Pauperie. Vide *Poledrus*.

Pollinctor. Vide *Silicernium*.

Poloni populi. Vide *Jejunium*.

Polyandrium. Vide *Cœmeterium*.

Polycandelum, πολυκάνδηλον, candelabrum plures candelas continens. [Obtulit polycandelum porphyreticum pendentem in pergula ante confessionem in catenulis aureis. Anast. Bibliot. in Leone III.] FR. vel *Polycandelus* dicendus est, ex vi adjectivi nominis *Pendentem*; vel corrigenda dictio *Pendentem* in *Pendens*, si Polycandelum dicendum sustineri debet :||: Prodigiosum equidem erat candelabrum Basilicæ Vaticanæ in forma Crucis ab Adriano Papa oblatum, in quo MCCCLXX. candelæ ponebantur, qui Pontifex jusserat quatuor in anno vicibus accendi debere, nempè, in festivitatibus Nativitatis Domini, Paschæ, Apostolorum Petri, & Pauli, & in die anniversaria ejus electionis. Baron. an. 795. & Anast. Biblioth. in eodem Adriano.

Polychronion, πολυχρόνιον, idest, ad multos annos; acclamatio, quæ ad Domesticum fieri spectabat. Vide *Domesticus*.

Polygamia, πολυγαμία, multiplicitas nuptiarum.

Polygamus, qui ad multas nuptias transivit.

Polymitus, πολύμιτος, idest, multis filis variorum colorum contextus, quemadmodum erat Josephi vestis variorum colorum virgata. [Fecitque ei tunicam polymitam. Genes. c. 37.] FR. à πολὺ, idest, multus, & μίτος, idest, licium.

Polymitarius, πολυμιτάριος. FR. Artifex, qui polymitas vestes conficit [Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan, ambos erudivit sapientia, ut faciant opera abjetarii, & polymitarii &c. Exod. c. 35.] Idem habetur, c. 36. 38. & 39. Item 2. Reg. c. 21.

Polyptychum, πολύπτυχον, multorum foliorum liber, in quo notabantur publicæ rationes. [Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in polyptycho censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare. Marculf. lib. 1. formular. c. 19.] Idest, si in hujusmodi fisci, seu publici libro tamquam debitor notatus ille talis non sit. [Quia notitia ejusdem donationis non erat de polyptychis charaxata. D. Greg. in Regist. lib. 7. c. 40.] Significat in hoc loco volumen publicorum instrumentorum. Sed in aliquibus Gregorianis codicibus mendosè *Politicis* pro *Polyptychis* habetur. Quid autem charaxata significet, dictum est in dict. *Caraxo*. FR. ita etiam in Actione 13. Sextæ Synodi in Trullo legitur [Gregorius Deo amabilis Diaconus, & chartophylax dixit: Polyptychum Domini, sive Registrum, in quo continentur exemplaria synodorum, &c.

Polyris. FR. Tunica interior. Torrigius de Cryptis Vatican. impressione secunda, pag. 352. Vide *Esophorium*. *Hypacamisum*. An sit eadem ac poderis. Vide *Alba*.

Polystaurium πολυσταύριον, idest, pluribus crucibus, planeta, nempè, erat, sive alia sacra vestis, de qua fusè in dict. *Gammadia* egimus. Vide etiam *Casula*. *Stauracinus*.

Polytheja, πολυθεΐα, multitudo idolorum, quod vocabulum reperitur in Justino Mart. orat. ad gent. in S. Epiphanio, hæresi, 37. & in D. Augustino, lib. 8. Confess. cap. 2. ubi sic habet: [No-

[Nobilitas inflata spirabat polycheiam] & in aliquibus Augustini Codicibus perperàm *Populi usiam*, & pejus in aliis *Populi etiam* legitur.

POMPATIOR, pomposior [Sed Circensium paulò prompatior suggestus. Tertull. de spectac. c.7.] FR. Idem adjectivè Pompaticus, in tract. de cultu fœm. dixit. Et à Petro Blesensi abstractivè *Pompositas* usurpatur.

POMPO. FR. verbum, idest, pompam ago, sive ostendo. [Meritò, ut quidam Metrocanorius in suo pompavit poemate &c. In vita S. Reguli Episc.

POMPOLENTUS, pomposus [Cujus dignitatis honore indusiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus non efficitur philopompus, non, ut plures assolent, pompolentus. In Vita S. Adelardi Abb.

PONDEROSUS. Vide *Gutturnosus*.

PONERE EXTRA MANUS. FR. cedere, vel restituere significat. [Nec liceat illis ipsas Ecclesias, vel personas ad distrahendum, vel alienandum, aut extra manum ponendum, c. quia nonnulli, de immunit. Eccl. in 6.

PONTATICUM. FR. impositio solvenda in transitu pontium. Privilegia in chronica Casinen. adducta, lib. 1. c. 56. quod clariùs explicatur in Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 92. ubi sic habetur: [De theloneis quoque Mercatorum, & Pontium, & Decimis, ac Monachorum stipendia &c.] & in capitul. Caroli Magni sæpè fit mentio. Vide *Portora*.

PONTIFEX. FR. licèt hoc vocabulum omnibus Episcopis conveniat; antonomasticè tamen Summus Pontifex Romanus intelligitur: quo verò ad etymologiam nominis, à Pontibus derivari quidam autumant. [Fuerit autem operæ pretium, quiddam memoriæ proditum non omitti, quod à narratione præsenti non sit alienum. In Collegiis Sacerdotum Romæ Pontifices primas tenebant, quod si vox ista græcam in linguam transferatur, Gephyreos, à pontibus dicere liceat. Hanc autem appellationem hujusmodi quadã ex causa nacti sunt. Quum nedum homines cultum, qui per imagines exhiberur, intelligerent, primùm in Thessalia Deorum simulacra facta sunt; quumque nec delubra forent (nam & illorum incognitus erat usus) effigies divinas in prævii fluminis ponte statuebant, indito illis vocabulo qui Deum præfecti sacris essent, ut à prima simulacrorum sede Gephyrei, quasi Sipontanos dicas. Hoc à Græcis accepto, Romani eos, qui Sacerdotum in Collegiis apud ipsos locum principem obtinerent, Pontifices appellarunt, simulque sanxerunt, ut eorum in numero Reges etiam propter dignitatis excellentiam censerentur. Primus quidem Numa Pompilius &c. Zosimus Comes, lib. 4. hist.] Sed Dionysius Halicarnasseus, lib. 2. Antiq. Rom. c. 8. ait Pontificis nomen à reficiendo Sublicio ponte provenisse, sic inquiens: [Ultima verò Numæ institutorum pars continebat sacra, quæ sortiti erant ii, qui apud Romanos summum Sacerdotium, & summam potestatem habent: isti eorum lingua, ab uno opere, quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pont. appellantur.] Idem affirmavit, lib. 3. c. 9. sic inquiens: [Hetrusci &c. occupantes totum illum oræ tractum, qui est trans fluvium, & sublicium pontem, qui ex sola lignea materia est compactus, & cui nihil æris, aut ferri addere licet, illi Tiberi imposuisse fertur, quem ad hoc usque tempus servant, sacrum existimantes. Quòd si qua ejus pars laboret, eam Pontifices curant, quædam patria sacrificia facientes, dum ipsum farciunt.] Vide Latinium in Correct. ad Martyrol. 9. Apr. lit. *d*. Eamdem etymologiam affert D. Bernardus, epist. 42. ad Henricum Senonen. Archiep. scribens: [Hoc enim agens, implebit non solùm Pontificis officium; sed & etymologiam nominis, pontem utique faciens inter Deum, & proximum.] Debent Pontifices Antecessorum Decreta validare, cujus causa consideranda est D. Gregor. sententia, qui sic ait: [Justitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui à Successoribus sua mandata servari desiderant, decessoris sui procul dubio voluntatem, & statuta custodiant, can. Justitiæ, 25. quæst. 1.] Pontificum Romanorum gesta an S. Damasus scripserit. Vide *Palea*. Pontificis Milites. Vide *Clavesignati*. Quare quinque Pontifices Sancti Martyres dicantur, & tamen sanguinem non fuderint. Vide *Responsorium*.

PONTIFICALIA indumenta, ac alia ad id spectantia. Vide *Episcopus*. Quo ad ejus Pontificale. Vide *Papa*. Pontifex antiquæ legis quomodo induebatur. Vide *Ephod*. *Petalum*.

PONTIFICIUM. FR. nomen hoc substantivè sumptum nedum significat Pontificiam auctoritatem, seu dignitatem; sed etiam quamlibet potestatem agendi, vel dicendi aliquid. [Ut fruendi Pontificium habeat. Cod. Theodos. lib. 8. tit. 9.

PONTIFICO, verbum, Episcopali dignitate frui significat. [Qui ibidem pontificavit circa annum 850. In Vita S. Patritii 17. Mart.

PONTIFICANS. FR. idest, dum esset Pontifex. [Circa annum 1207. Pontificante Innocentio Tertio. D. Antonin. Florent. Archiepisc. 3. part. Chron. tit. 19. c. 2. §. 1.

PONTONES. FR. Dolia ad conservandum vinum, vel quid simile, ex gallico vocab. *Poicons*, de quo agitur in vita S. Radegundæ, ubi de miraculoso vini augumento sic dicitur: [Antè pontones, & cotinæ defecerunt, quàm hæc, quæ Beatæ in omnibus fecit voluntatem.

POPELLUS. FR. Populi diminutivum nomen. [Sed cum misericordia id finiri sperat popellus. Ditmarus Episc. in Chron. lib. 7.

PORCARIUS. Vide *Flabarius*.

PORCUS, ejus visio. Vide *Hyopa*. Ejus caput. Vide *Officium*. Os porci Sergius Papa dictus fuit. Vide *Papa*.

PORCULA, seu *Sucula*. Vide *Frischinga*. *Tertussus*.

PORPHYRA. Vide *Porphyrogenitus*.

PORPHYRETICA ROTA. Vide *Rota Porphyretica*.

PORPHYRIANI. FR. dicti sunt Ariani jussu Constantini Imp. Baronius, an. 328. n. 85. & 86.

Porphyrio, avis species, de qua in Levitico, cap. 11. ex græco vocab. πορφυρίων, idest, cum longis cruribus; aliqui pellicanum esse putant. Item piscis genus. FR. Plinius, & Ælianus *Porphyrio* habent; sed in Deuteron. cap. 14. *Porphyrion* legitur.

Porphyrogenitus, πορφυρογέννητος, sic filii Imperatoris Constantinopolitani cognominabantur, ex eo quia in palatio purpureo, à Constantino Magno ædificato, nascebantur, quod pro Imperatricibus erat destinatum. Luitprand. lib. 1. c. 2. πορφύρα enim græcè purpuram significat. Alii tamen existimant ita filios Imperatoris denominatos fuisse, quia statim geniti in purpura colligebantur: quibus favere videtur Zonara de Constantino Imp. cognomento Duca agens; sed re vera à prædicto Palatio nomen hoc illi sumebant. Eleganter autem à Nicæno in libro contra Judæos Ecclesia Catholica *Porphyra* appellata fuit, & Porphyrogeniti Christiani, quia purpureo sanguine Agni immaculati redempti sunt. FR. Imperatoris filii etiam *Augusti* dicebantur: [Basilium Imperatorem ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos. Can. Adrianus Papa, dist. 63.] Ubi sic Glossa: [Nota, quòd filii Imperatorum dicuntur etiam Augusti, quia sperabatur, quòd futuri essent Imperatores, & quasi per augurium hoc sperabatur; vel sicut Imperator dicitur Augustus, quia illius propositum debet esse, quod augeat; ita & filius dici potest Augustus, quia & hoc propositum debet habere, cùm habebit Imperium] Vide *Nobilissimus*, ubi hæc Glossa impugnatur.

Porta. Vide *Regia*. Portæ Basilicæ Vaticanæ. Vide *Guidonea*.

Portarius. FR. Janitor. [Ita ut fœminis ad hauriendam aquam, & ad discurrendum quò voluerint, portarii non resistant. Oddo de combust. S. Martini.] Item significat Cubicularium, sive potiùs Delatorem. [Canonicorum assensu per portarium Regis extorto, lib. 5. Decretal. tit. 35. c. 14.

Portaticum. FR. Solutio transvehendi, & ex ea gabellam exigendi significat, l. si Portunarius, de furtis, & Bull. Casinen. tom. 2. const. 36. Item Chron. Casin. lib. 1. c. 56. Vide *Portora*.

Portatorium, idest, machina portatilis. Vide *Palmarum festum*.

Portianus, extra portam situatus, sic à D. Ambrosio, lib. 5. epist. 32. appellata fuit Ecclesia extra Civitatis portam posita: [Nec jam portiana, hoc est, extramuranea Basilica petebatur.

Porticani. FR. Pro intelligentia hujus obscuri vocabuli ab Eruditissimo R. P. D. Joanne Ciampino Literarum Apostolicarum à Secretis, & de Parco majori Abbreviatore Quæstio mota fuit, occasione canonis XII. Lateranensis Concilii I. sub Calixto II. anno 1122. celebrati; ubi sic habetur: [Illam verò pravam defunctorum Porticanorum consuetudinem, quæ hactenus ibi fuit; ex fratrum nostrorum, & totius Curiæ consilio; necnon & voluntate, atque consensu Præfecti removendam censemus; ut Porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona contra morientium deliberationem minimè pervadantur. Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneant.] Dubium igitur variis doctrina, & dignitate insignibus à præfato R. P. D. Ciampino pro voto rogante exhibitū; in primis purpura, & doctrina Eminentissimus N. N. his verbis respondit: [Strabo, lib. 15. Geographiæ Porticanos recenset inter populos Indiæ circa Indum fluvium habitantes. Sed hi nihil ad canonem Lateranen. Crederem fuisse Portuenses; nam Calixtus decernit de Porticanis, tamquam de subjectis dominio temporali Ecclesiæ Rom.] Aliud votum Eruditionum Consummatissimi R. P. D. Josephi Suarez Vasionensis Episcopi, & Vaticanæ Basilicæ Vicarii tale fuit: [Illustrissime D. Ciampine &c. Prima fronte putabam Porticanos eos dictos, qui morabantur in porticibus, uti subbasilianos, & subrostranos, qui habitabant, & residebant in Basilicis, & Rostris, aut propè, sicut Atrienses. Porticationes comprehendebam dictas structuras porticuum in circuitu monumentorum ædificatas apud Macrum, l. funeris. 37. D. de Reliq. & sumptib. funer. Deinde censebam eos, qui porticis adsidebant, quique Portarii vocantur, lib. 4. Reg. c. 7. vers. 11. & 1. Paralipom. cap. 16. vers. 42. Custodes portarum, & Porticiarii, seu Janitores, & Ostiarii. In Regul. S. Cæsariæ Virg. vocatur porticiaria janitrix; ita Basilica Portiana vocatur ad portam, seu extramuranea. S. Ambros. lib. 5. epist. 22. Denique venit in mentem Portuenses, qui habitabant in Portu Romano, dictos ævo sequiori Porticanos, sicut Africanos, Illyricanos, Arausicanos, Anglicanos, Gallicanos, Marsicanos, Corsicanos quoque in Honorii II. Bulla data Laterani ad Rogerium Archiepiscopum Pisanum, an. 1126. Pontif. II. Nam apud Anastasium in vita Leonis IV. pag. 283. narratur hunc Pontificem Corsis exulibus incolendam Portuensem Civitatem donasse, cùm circa S. Petri Basilicam absolvisset Civitatem Leoninam. Et verò, uti Celsus Cittadinus suis in schedis notaverat, hæc portus, hujus porti efferebatur; unde Porticanus derivari potuit. Præfectus Urbis Romanæ jus exercebat in Præfectum annonæ, & curatorem portus, cujus munus erat, Portum Claudii ad Ostia Tyberina reparare advecta à Senacinensibus calce, curam mercium, quæ inibi exponebantur, gerere, atque omnes ab injuriis vindicare. Jus quoque Præfecto erat in Centurionem portus, qui cum militibus portum tuebatur, ut recenset in Præf. Contelor. p. 18. & in Indice Codicis Theodosiani refertur in Verbo, Portus. Urbis Romæ Præfectus facultates publicabat eorum, qui offensam contrahebant propter operas portuenses, ut ex epist. S. Ambrosii 52. ad Eusebium Episcopum Bononiensem liquet. Quin vindicabat Præfectus bona eorum, qui sine liberis decederent, & illis,

illis, qui ab intestato, & sine hærede moriebantur, succedebat in Civitate Leonina, quod jus abolevit Calixtus Papa II. anno 1123. Bulla data Albæ 5. Idus Julii Indict. I. Pontificatus V. Contelor. p. 19. & 79. Unde in portu quoque super bonis porticanorum, cùm sibi quoque idem jus assereret, in Concil. Lateranen. vetitum fuisse sub Calixto II. arbitror, qui & infestus erat Præfecto. Enimverò Civitas Leonina cum Portuensi conjungebatur.] Alterum votum studiosissimi Viri, & Sac. Eruditionum literatissimi R. P. D. Dominici Galesii Ruben. Episc. olim Sac. Cong. Indicis Consultoris, & in Rom. Universitate Sac. Can. & Pandect. Interp. tale extitit: [Interrogatus quid sentiam pro germana, ac propria acceptione vocabuli Porticanorũ tripliciter, in can. 12. Conc. Later. celebrati anno 1122. sub Calixto Papa hujus nominis II. Omissis, quæ longa verborum serie de multiplici ejus sensu dicere possem: in illã opinionem descendere nequeo, qua asseritur Porticanos idem esse, ac Portuenses, suamque à portu Ostiensi denominationem Porticanos assumere. Prout etiam ab eorum sententia discedo, qui verbum Porticani referunt fortassè ad Indiæ populos circa Indum fluvium habitantes, quos Porticanos vocari testatur Strabo Geogr. lib. 15. Et licèt ubi propriam alicujus nominis acceptionem expressam habemus, ad sophisticas inventiones ulteriùs progredi otiosum potiùs, quàm utile sit; attamen nihil est, quod suadeat, de populis circa Indum fluvium habitantibus præfatum Lateranensis Concilii canonem loqui, cùm de Porticanis, uti temporali dominio Romanæ Ecclesiæ subjectis loquatur, quod ad literam colligitur ibi: Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneant. Verbũ enim *Permaneant*, præexistentiam supponit; nemo etenim alicubi permanere potest, nisi priùs verificetur, quòd ibi adest. Nec frustraneum dicatur id, quod in ultima parte dicti Canonis per Lateranense Concilium exigitur à Porticanis, si Sedis Apost. temporali dominio subditi erant; cùm ab ipsis exigat obedientiam, & fidelitatem; frustra verò id queratur, quod habetur. Nam respondeo, qualiter Lateranense Concilium obedientiam, & fidelitatem à Porticanis simpliciter non exigit; sed permanentiam in obedientia, & fidelitate, à qua probabile est, quòd defecerint temporibus Calixti, quibus dirum schisma à Mauritio Bordino Viro sceleſtissimo Bracarensi Archiepiscopo contra Gelasium Papam Calixti decessorem excitatum, Ecclesiam adhuc vexabat. Quæ pluribus narrat Baron. an. 1121.

Verisimilius autem puto appositam conditionem permanentiæ in obedientia, & fidelitate Sedis Apostolicæ, quòd Porticani in partes Præfecti Urbis inclinassent, qui temporibus Calixti II. Urbis administrationem in temporalibus violenter æquè, ac sacrilegè sibi usurpare studebat, ipsos Romanos Pontifices post consecrationem ad certum censum præstandum compellens. Quæ quidem sacrilegæ, absurdæ, & impiæ vexationes, nedum sedente Calixto, sed usque ad tempora Innoc. III. Romanæ Ecclesiæ candorem, & libertatem labefactarant. Innocentius enim III. Urbis Præfecto, cæterisque Romanis redditus, & consuetudines à prædecessoribus suis Rom. Pontificibus contra Ecclesiæ libertatem exigi solitas denegavit. Quin & ipsum Urbis Præfectum, qui ad ejus usque tempora fidelitatis juramento Imperatori obligatus fuerat, & ab eo præfecturæ dignitatem tenebat, ad ligiam fidelitatem recepit, ut ex ejus vitæ Actis fusè enarrat Baron. extantque Innoc. de his literæ, lib. 1. epist. 15. 23. 27. 38. 88. 403. Tradit Roger. qui sub Innocent. III. Anglicam hist. conscripsit, & pleno calamo noto in meis comment. ad cap. cùm venissent, de in integr. rest. necnon in altero opere inscripto, Pontifices Legislatores, in not. ad vitam Innoc. III.

Concludendum propterea arbitror, Porticanos suã denominationem sumere à porticu, & Canonem XII. Concil. Lateranen. loqui de his, qui Romæ porticus habitabant. Romæ siquidem ante Barbarorum vastationes, & incendia, ingentes aderant porticus, ubi Peregrini recipiebantur, quorum aliqui erant à Basilica Principis Apostolorum usque ad Molem Hadrianam, ut refert Sigonius Hist. Ital. Ann. 1145. fol. 514. Alii verò à Basilica Sancti Pauli usque ad portam Urbis, ut colligitur ex Procop. de Bello Goth. lib. 2. Aret. de Bell. Ital. lib. 1. Habitantes autem in porticibus, Porticani vocabantur, nec parvum ipsorum fuisse numerum deducitur ex illorum trucidatione, sedente Eugenio III. à Romanis in ipso porticu facta, quam enarrat Sigon. de Bello Ital. lib. 11. an. 1145. Evidenter quoque colligitur, verbum Porticani non posse intelligi de Portuensibus, quòd Pontificia Diplomata, & Constitutiones tam Prædecessorum, quam Successorum Calixti Papæ II. Ostiensem Portum habitantes, numquam Porticanos, sed invariabili vocabulo Portuenses appellant. Unde sequitur Porticanos à porticibus denominari pernecesse fatendum, quod & sensisse invenio Antonium August. in lib. de emend. Gratiani, Dialog. 5. fol. 206. Ubi explicando verba d. Can. XII. dicit: Fratres interpret. Cardinales, & Episcopos: Curiam verò Curiam Romanam non Clericorum, sed Civium Romanorum: Præfectum autem Urbis Romæ Præfectum; Porticanos suspicor ineptè dictos non à porticibus, sed à portu Ostiensi, & aliis, qui portoria exigerent.] FR. Ego tamen sic sensi, nimirum, *Porticanorum* vocabulum variè intelligi; sed omnes ejus significationes ad eundem propositum coincidere. Pro qua re sciendum est, quòd in Concilio Lateranen. de quo agitur in can. XI. loquutum fuerat de Peregrinis, & Crucesignatis Hierosolymam, & ad D. Jacobum compostellanum, sive de Crucesignatis ad hispanicũ bellum contra Agarenos iter agentibus, in quorum favorem ait ibi: [Et domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri, & Romanæ

næ Ecclesiæ protectionem, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicumque ergo ea distrahere, vel auferre, quamdiù in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectentur.] Sic in can. subsequenti in favorem Peregrinorum morientium provisum fuit, ut bona eorum sub protectione B. Petri, & Rom. Ecclesiæ suscepta intelligantur, hinc ait: [Ut porticani in Rom. Ecclesiæ, & nostra, nostrorumque Successorum obedientia, & fidelitate permaneant] Inducor primò hoc asserere; quia can. XII. incipit: [Ea verò porticanorum &c.] Ubi dictiones *Verò*, *Autem*, quę synonymæ sunt, dicuntur dictiones, quæ repetunt qualitates casus præcedentis in sequentem. Barbos. de dictionib. usu frequent. dictione 47. §. Amplia tertiò, & dict. 420. n. 2. & 3. Ergo si in can. XI. dispositum fuerat de tuendis Peregrinorum bonis, dum iter agebant, pari passu in can. XII. decretū est pro defensione bonorum Romipetarum morientium. Quod confirmatur, nam Calixtus in can. XI. Lateranen. Concil. ait: [Sicut à Domino nostro Urbano statutum fuit.] Urbanus enim: [Ecclesias cum bonis suis, Clericos, videlicet, ac Monachos, eorumque conversos, vel commessos, oratores quoque cum rebus suis &c. sine molestia esse statuit, can. paternarum, 24. quæst. 3.] Ubi dictio *Oratores* peregrinos significat, can. Illi qui peregrinos, vel oratores cujuscumque Sancti, eadem quæst. Et in privil. Caroli Magni infrà sæpè citan. pro *Oratoribus* peregrini intelliguntur. Ergo Calixtus in prędicto can. XII. Lateranensis Concilii ordinationibus Urbani ejus prædecessoris inhærendo in favorem peregrinorum, sive oratorum morientium loquutus fuerat. Quod clariùs expresserat in can. Si quis, ead. quæst. 3. [Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum Oratoria visitantes, capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare &c. donec satisfecerit, communione careat christiana.] Vide hìc *Incastello*. Inducor secundò, quia temporibus Calixti II. à fautoribus Burdini Pseudopontificis vexabantur peregrini, ut ex ejusdem Calixti epistola ad Anselmum liquet, quæ à VVillielmo Malmesburiensi in ejus Anglica hist. lib. 5. affertur, ubi de Henrico I. agitur, tenoris sequentis: [Calixtus servus &c. Nuper festis paschalibus celebratis, cùm peregrinorum, & pauperum clamores ferre penitus non possemus; cùm Ecclesiæ fidelibus ab Urbe digressi sumus, & tandem Sutrium obsedimus, donec divina providentia, & supradictum Ecclesiæ inimicum Burdinum &c.] Unde colligitur, quòd tempore hujus schismatis vexabātur peregrini, atque eorum bona, & oblationes ad limina Urbis Ecclesiarum destinata à Schismaticis auferebantur, & hujusmodi ejus sequaces, quia erant etiam simoniaca labe infecti, ad similitudinem Imperatoris Hæretici Henericiani dicebantur, ut in dict. *Henericiani* dictum fuit. Quare cùm fautor Schismatis Henricus Imperator, Ecclesiæ se humiliaverit, bona ad Ecclesiam pervenientia per se, vel per suos ablata restitui mandaverat, ut ex ejus Chirographo penes VVillielmum, loc. cit. liquet, in quo sic habetur: [In nomine Sanctę, & Individuę Trinitatis &c. Ego Henricus Dei Gratia Rom. Imp. &c. pro amore Dei, & Sanctæ Rom. Ecclesiæ, & Domini Calixti Papæ, & pro remedio animæ meæ dimitto Deo, & SS. Apostolis Petro, & Paulo, Sanctæque Cath. Ecclesiæ omnem investituram &c. Concedo &c. possessiones, & reliqua B. Petri, quæ à principio hujus discordiæ, usque ad hodiernū diem &c. ablata sunt, quæ habeo, eidem Ecclesiæ Sanctę Rom. restituo, quæ non habeo, ut restituantur fideliter incumbebo &c. & do veram pacem Domino Papæ Calixto, & S. Rom. Ecclesiæ, & omnibus, qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus S. Rom. Ecclesia postulaverit &c.] Unde Pręfectus Urbis, qui tunc temporis ab Imperat. dependebat, (ut benè docuit R.P. D. Gallesius à me contubernio, & doctrina summè colendus) erat enim tunc temporis Petrus Leonis, ut ex vita Gelasii II. à Pandulpho Card. Pisano scripta colligitur, apud Constant. Cajetanum in vita Gelasii II. pag. 10. quod, nempè, fuerat de anno 1119. & decretum Calixti II. de quo agitur, emanatum fuerat de an. 1122. Igitur Urbis Præfectus obtemperare coactus fuerat imperiali pragmaticæ de restituendis bonis Ecclesiis spectantibus à sectatoribus imperialium partium ablatis. Hinc fortasse Clerici, qui *Guidones*, & *Bordinati* Romæ appellabantur, quorum Collegium intra Leoninam Civitatem extabat, tamquam imperiale juspatronatus à Carolo Magno erectum, ut in dict. *Bordinatus*, & dict. *Guido* dictum fuit, partes imperiales fovebant, & bona peregrinorum penes se morientium usurpabant: isti enim Clerici ab eodem Imperatore ad conducendos peregrinos, ad sepeliēdos advenas tam nobiles, quàm ignobiles instituti erant: insuper ad illos spectabat tertia pars oblationum, quæ à Peregrinis piis Urbis locis deferebantur. Unde de S. Giraldo Aureliacensi Comite legitur, quòd frequenter Romam devotionis causa adire solebat, & pro oblatione SS. Apostolorum Petri, & Pauli decem solidos ad collum ejus dependentes ferebat; ita Odo Abb. Cluniacen. in ejus vita, lib. 2. c. 17. Guidones autem à ducendo dicebantur, & Guidonea porta una ex Vaticanæ Basilicæ janius, ut in dict. *Guidones* diximus, dicebatur; ibique oblationes peregrinorum, quæ præcipuè in candelis consistebant, & ad Guidones spectabant, vendebantur: unde Mallius apud Torrigium de Cryptis Vatican. impress. secunda, pag. 582. [Guidones, qui ducebant oratores (*idest*, *devotos*) venientes per porticale, quod est juxta Nolarium majus, frequenter per eam intrabant; unde usque ad nostra tempora, (*idest*, *Alexandri III.*) faculæ, vel ceræ ibi vendebantur.] Imò ne dum cereæ oblationes; sed etiam vota, & trophea B. Petro oblata ibi appendebantur: [Supra portam Guidoneam erant olim appensa lancea, & vexillum à Rege Hisp. ann. 1212. d. victo Miramolino

lino Regi Saracenorum ad B. Petri corpus pro Christi gloria, ut eminenti loco suspenderentur, missa; ut etiam lancea, corona, & vexillum Regis Albuini, missa ab Henrico Imperatore. Panvin. apud Torrigium, ibidem, pag. 583.] Ex quibus colligitur, quòd isti Ultramontani Clerici Guidones, & Bordinati appellati, curam sibi oblationum assumebant, ac trophæa B. Petro oblata non in aliis portis ejusdem Basilicæ appendebantur, sed in ea ubi assiduè peregrinos expectabant; at Romani hæc munera insolenter sibi usurpabant deinde usque ad tempora Eugenii III. [Peregrinos, causa orationis venientes, ad oblationem, quæstus gratia, plagis, & verberibus cogebant, ac quidem ex ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu, & vestibulo templi nefario ausu occidere non verebantur,] ut in epist. Lucii Papæ in dict. *Incastello* allata prolixiùs videri posset. Sed quid tandem Porticani cum Guidonibus, sive Bordinatis, & peregrinis? Ad quod respondeo, supponendo priùs, quòd in dicto canone XII. nedum de mortuis porticanis, sed de vivis etiam loquitur. De mortuis enim, ubi ait: [Illam verò pravam porticanorum defunctorum consuetudinem &c.] & inferiùs: [Ut porticanorum habitantium sine hæredibus morientium.] At de vivis Porticanis in fine canonis, ubi inquit: [Ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ &c. obedientia, & fidelitate permaneant.] Non enim nisi à vitæ usura fruentibus obedientia, & fidelitas præstari posset. Unde infero, quòd sicut *Hospes* tam de hospitato, quàm de hospitante dicitur; sic *Porticani habitantes*, idest, hospitati, & recepti, ibi morientes &c. & Porticani receptores intelliguntur; sicut etiam Bordinati à bordone, & pertica non solùm de peregrinis dicuntur, sed etiam de Guidonibus in privil. Caroli Magni, cit. quia Guidones peregrinos per Urbis loca conducentes, lassitudinis causa etiam bordonem, sive perticam viatoriam ferebant. Inde puto, quod potiùs *Perticani*, & non *Porticani* in eo canone dici debuissent à pertica; sicut in dict. *Pertingherius* corruptè ab Hispanis appellari dicemus, quorum Collegium Schola Bordinatorum, sive Virgariorum à virgam ferendo, & Saxonum dicebatur; de Schola Bordinatorum, in d. Bulla Caroli Magni. Reliqua. Vide *Schola Virgariorum*, *Schola Saxonum*. Et dicebatur etiam *Vicus Saxonum*. Baron. in notis ad Martyrol. 10. Novembr. litt. *a*. Nihilominus sustentando eandem canonis prolationem; per *Porticanos* eosdem Guidones, sive Bordinatos intelligo; nam Carolus Magnus hoc Clericorum Collegium, seu Scholam in Civitate Leonina fundaverat sub his verbis in d. privil. nempè: [Et ut ipsa Ecclesia dedicata in honorem S. Salvatoris D. N. Jesu Christi.] Et inferiùs: [Constituimus etiam, ipsa dicta Ecclesia in circuitu ipsius totum prædium, ubi sita esse videtur in integrum cum terminos à primo latere porticu majore pergente juxta Baticanum &c. Apud Torrig. ibid. pag. 505.] Quæ porticus ab Adriana Mole usque ad S. Petri Basilicam protendebatur. [Via erat porticu contecta, per quam ad Templum B. Petri vadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cùm tempus rei gerendæ visum est, egressi ex insidiis repentè ad Molem Adriani invadendam convaluerunt. Blondus, decad. 1. lib. 4. pag. mihi 50. litt. H.] quæ porticus ab eodem schismatico Imperatore Henerico demolita est, sic idem Blondus, decad. 2. lib. 3. pag. mihi 203. litt. D. [Affirmat verò Pandulphus Lateranensis Ecclesiæ Biblioth. & ipse Pontifex Greg. VII. in sui Registri epistolis scriptum reliquit, Henricum porticus binas diruisse, quas hinc ab Adriani Mole Castello S. Angeli ad S. Petri, inde à trigemina Ostiensi porta ad S. Pauli vias contexisse, & aliquando docuimus, & identidem affirmamus.] Itaque cùm Guidonum, seu Bordinatorum Collegium unà cùm eorum Ecclesia sub titulo S. Salvatoris ad prædictam porticum conterminaret, S. Salvatoris de Bordonia, sive in Bordonia, & S. Salvatoris in Porticu, & de Porticu appellabatur, quæ hodie S. Jacobi Coxæcaballi dicitur. Floravant. Martinellus in ejus Roma Ethnico-sacra, pag. 119. 388. & 391. licèt hic Auctor, pag. 389. ex Jacobo Grimaldo asserat, ita etiam appellari Ecclesiam S. Salvatoris de Ossibus, quæ adhuc prope Sac. Inquisitionis Palatiū existit; potest tamen esse, quòd hæc Ecclesia Guidonum grangia fuisset, & pro Cœmeterio ad sepeliendos peregrinos inservisset; nam Guidones vastissimum spatium in Civitate Leonina ex prædicto imperiali privilegio possidebant; ibique in variis eorum domibus Laici Ultramontani cohabitabant; hinc Blond. in ejus Roma instaurata, lib. 1. cap. 42. inquit: [Hadrianus I. Pontifex Rom. Saxones primò, & brevi pòst Longobardos, multitudinem haudquaquam contemnendā, Civitate à Romanis donari curavit; quibus gentibus, Romanis cùm non esset visum satis tutum intra Urbis mœnia dare sedem, assignaverunt in Vaticano tunc immunito: ut, cùm pons triumphalis tunc etiam dirutus esset, viæ illius ædificia à Tyberi ad territorium triumphale continuata, habitarent. Innuunt hæc & non parva ex parte narrant Hadriani ipsius, & postea Leonis IV. Pontificis Romani gesta: quorum Hadrianus Longobardos, & Saxones fœderatos, subditosque recipi curasse dicitur: Leonis autem gestorum narratio habet, illum appellasse portam mediam murorum à Mole Hadriani ad palatium perductorum, quæ duceret ad viam Longobardorum, & Saxonum, nomine Posterulam: hinc factum est, ut celeberrimum illud Hospitale ab Innocentio III. ædificatum, à vico Saxonum, in quo ædificatum fuit, in Saxia appellaretur.] Omnes autem hujusmodi adventitios à porticu conterminante Porticanos appellatos fuisse, & tamquam Ultramontanos tempore Schismatis ab Henerico Imperatore contra Calixtum II. sustentatos, partes imperiales illos sectatos fuisse, credibile est. Sed quia eos subditos, & Ecclesiæ Romanæ fœderatos in primordio incolatus ab Hadriano Papa, ex Blondo cit. receptos fuisse liquet; hinc Calix-

tus in ejus Lateranen. Concil. can. XII. ut sub pristina obedientia, & fidelitate permanerent, post actam cum Henerico pacem decreverat. Insuper quia porticani Clerici Guidones appellati, omnes hujusmodi adventitios tamquam Ultramontanos vigore privilegii Caroli Magni jus eos sepeliendi habebant: imò cum eisdem Clericis habitasse, seu hospitatos fuisse fas est credere, dum Calixtus inquit *Porticanorum habitatorum*, & Urbanus suprà *Clericos videlicet*, *Oratores quoque*: nempè peregrinos; hinc ipsi bona porticanorum sine hæredibus morientium tempore schismatis usurpabant. Quandoquidem: [Præterea cùm miles (*idest*, *nobilis*,) aut Clericus domum religionis ingreditur, vel apud Religiosos eligit sepulturam: etiam si nihil loco religioso (*idest*, *pio*) reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingebat eorum &c. c. Audivimus, de Simonia.] Imperiali enim lege utebantur, idest, l. 14. §. si colonus, de Relig. & sum. fun. ubi Ulpianus inquit: [Si Colonus, vel Inquilinus sit is, qui mortuus est, nec sit unde funeretur, ex invectis, & illatis eum funerandum. Pomponius scribit: Et si quid superfluum remanserit, hoc pro debita pensione teneri.] Quod est contra Canones in 13. quæst. 2. insertos, ubi cavetur, ut nil vi pro jure funerandi capiatur. Ac terra cœmeterii pro sepultura fodienda vendi non debet, c. abolendæ consuetudines, in lib. 3. Decretal. de sepulturis, & expressiùs in eod. lib. tit. de successl. ab intestato, c. 2. sic habetur: [Quidam laici improbè agunt contra Presbyteros suos; ita ut de morientium Presbyterorum substantia partes sibi vindicent, sicut de propriis servis &c.] Unde contra pravam Porticanorum Clericorum consuetudinem in dicto Canone provisum fuit. Qui Clerici etiam Porticani dici potuissent à portando, & ferendo mortuos, quos Latini Portitores vocabant, sic Virgil. lib. 6. Æneid. Charontem à portando mortuos Portitorum appellavit.

Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
Terribili squalore Charon.

Sic etiam D. Ambros. lib. 5. in cap. 7. Lucæ loquitur, ubi de Viduæ filio à Christo resuscitato agit: [Audito igitur Dei verbo, steterunt acerbi illius funeris portitores, qui corpus humandum lethali fluxu naturæ mortalis urgebant.] Quare sicut & cætera Latinorum vocabula corrupta processu temporis fuere, sic portitores fortasse porticani dicti sunt. Vel Porticani etiam à porticibus appellabantur, quia antiquitùs in porticibus fideles sepeliebantur, ut in can. præcipiendum, 13. quæst. 2. & passim ex Decretali colligitur, quemadmodum à fossa, sive tumba, in qua Clerici mortuos sepeliebant, *Fossarii* vocati sunt, quod in dict. *Fossarius* dictum fuit. Vel isti Clerici funeratores à monumenti porticationibus Porticani appellati fuere, ut habetur in l. funeris, ff. lib. 11. tit. 7. nempè: [Itaque si amplum (*idest monumentum*) ædificari Testator jusserit, veluti in circuitu porticationes, eos sumptus in causa non esse.] Sepulcra enim Magnatum porticibus includebantur. [Id autem in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Plin. epist. lib. 10. ad Trajanum Imp. tit. de Dione, qui reliquias suorum religioso loco posuisset.] Item alia etiam Hospitalia in Porticu B. Petri extabant. Vide Torrigium, hinc ex Gulielmo Biblioth. in dict. *Heptaticum*. At dum plus, quàm præfatos Eruditissimos Scribentes in hoc compaginasse videar; minus tamen, quàm eos metam attigisse, nedum reor, sed satis compertum habeo; valdè enim suspicor, quod R.P.D. Suaresius veritatis limen tetigerit; nam postquam hæc omnia scripseram, incidi in can. P. principalis, dist. 63. quæ est Pelagii Papæ epistola, ubi sic habetur: [P. principalis devotissimorum militum, qui in Civitate Centumcellensi consistunt &c.] unde patet, quòd Porticani, qui à Calixto in decreto, de quo agitur ut in Romanæ Eccl. &c. obedientia, & fidelitate permaneant, intelligendum erit de illis militibus devotissimis, ibi tunc commorantibus &c.

PORTICATIO. Vide *Porticani*.

PORTICUS. Vide *Embolus*. *Imbolus*. *Lobium*. *Macrena*. *Oriolum*. *Porticani*.

PORTINGHERIUS, sive *Pertícherius*, minister ecclesiasticus apud Hispanos à pertica, quam gestat in functionibus Ecclesiæ, ita appellatus, quemadmodum Romani Cursores, & Sodalitatum Mandatarii ferre solent. Vide *Porticani* *Bardariotæ*. *Primivirgius*.

PORTIO. FR. hæc vox medietatem totius significat. arg. ex c. statuto, de Decimis in 6. ubi dicitur: [Ut novalium decimas pro ea portione percipere valeant &c.] & inferiùs, §. statuimus ibid. habetur: [Statuimus præterea, quòd idem indultum obtentum ab iis, qui tempore impetrationis totaliter veteres percipiebant decimas, ultra medietatem decimarum novalium non extendant.] Et clariùs habetur, quòd nomine portionis dimidia pars contineatur, in l. nomen filiarum, §. portionis, ff. de verbor. significat.

PORTIONALIS, particularis. [Cujuscumque membri truncatio, vel obtusio, nonne membri mors est? Si universalis mors rescinditur, quid portionalis? Tertul. de resur. carnis, c. 57.] ubi auctor hoc termino utitur ad contrapositionem termini *Universalis*; sic etiam idem adversf. Psych. c. 9. [Nam exceptio eduliorum quorumdam portionale jejunium est.

PORTIONARII. FR. In Tuscia dicuntur Beneficiati, qui unà cum Canonicis tenentur officiare in Choro; ita appellati, quia portionem mensæ capitularis participant.

PORTITOR. FR. Lator. [De præsentium portitore, quòd defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit, can. De præsentium, 16. q. 1. Scripsisse te quibusdam comperimus, quod prædictos viros tunc ad causam non miseris, & ideo quæ cùm ipsis facta sunt subsistere non debere: sed

sed & Thomas sibi hoc à te dictum præbuit, ex qua re nec præsentium portitoribus judicavimus esse credendum, lib. 1. decretal. tit. 38. c. 1.] Item *Portitores* dicuntur Feretrarii ex Virgilio, & D. Ambrosio, in dict. *Porticani*, propè finem.

Portora. FR. idem ac portaticum suprà. Bullar. Casin. tom. 2. const. 20. & 27.

Portulanus. FR. portus præsidens, qui etiam *Portunarius* dicitur. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 187. n. 7. & l. si Portunarius, de furtis. Quod officium adhuc sub eodem vocabulo in utraque Sicilia viget. Vide *Limenarcha*.

Portunaticum. FR. vectigal ob commoditatem portus solvendum. Bull. Casin. tom. 2. constit. 178.

Positale. FR. positivum, quatenus, nempè, à termino negativo contradistinguitur, quo Dionysius Chartus. usus est, ubi initium Euangelii S. Jo. explicat, inquiens:

Abs te nihil, & peccatum
Factum est, non habens ratum
Esse, quantum ad formale,
Quod non est quid positale.

Ubi dictio *Abs* valet absque, quia sine divino Verbo nihil factum est, neque peccatum materialiter sumptum, quod circa formale, non est quid positivum.

Possessio Ecclesiastica. Vide *Manus mortua*.

Possessor. FR. accipitur pro Divite. [Clericorum, & Honoratorum, ac Possessorum, & Curialium decreto constituantur &c. in Cod. Justinian. l. defensores ita præcipimus. De defensorib. Civitatum.

Possessor bonorum. Vide *Diacatochus*. Possessoris testis in pari testium concurrentia præferendus. Vide *Testis*.

Possum. FR. verbum, pro expedit. [In quo Sedes Apostolica dispensare non potest,] idest non expedit, seu licet. De restit. spoliat. c. 13. Ubi Glossa interpretatur: [Non vult, seu non potest de jure,] quod valet, non expedit. Et idem habetur in lib. 3. decretal. tit. 48. c. ult. ubi sic Papa respondit: [Tibi non possumus de jure deferre.] Item quando huic verbo negativa præponitur, necessitatem importat, cùm autem affirmativè ponitur, necessitatem non inducit. Gloss. in Regula 2. de regulis Jur. in sexto, §. Non potest. Item *Posse*. Vide *Occurro*.

Post. FR. præpositio posita loco, *Per* [Qui sine omni lege vagabundi vadunt post istam terram, non sinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. In Constit. Caroli Magni, lib. 1. c. 79.

Postcommunio, sic appellantur Missæ preces, quæ à Celebrante post Communionem recitantur, & in aliquibus pervetustis Ritualibus *Complenda* dicuntur. In Sacramentario S. Gregorii Papæ *Ad complendam* appellatur. FR. Item & *Completæ* in vita S. Bercharii Abb. Vide *Complenda* :||: Contra quem ritum quotidie Celebrantes agunt, qui in fine Missæ, vel ante eam fideles communicare solent. In Rituali enim Rom. in tit. de Eucharistiæ Sacram. his verbis cavetur: [Communio autem populi intra Missam statim post communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit facienda) cùm orationes, quæ in Missa post communionem dicuntur, non solùm ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent.] Rationabilis causa esset, quando multitudo, & non paucitas communicantium concurrit; nam in primo casu Missa pro non communicantibus in longum protraheretur, quod in secundo casu non succederet. Vide *Communio*.

Postena. FR. pars corporis posterior; unde in Vita S. Gulielmi Abb. de equorum dorsis, sic Matthæus Parisius inquit: [Qui fortes erunt ad portandum de consuetudine pannos unius Monachi (si opus sit) ad postenam unius armigeri.] Potest locus hic de equi dorsale intelligi, quod ab aliquibus *Postella* dicitur.

Postergale. Vide *Dorsale*.

Postes. Vide *Parastitia*.

Posthumus. Vide *Postumo*.

Posticiarius, & *Posticiaria*. Janitor, & Janitrix. [Per posticiarias det, & ipsæ nomine illius transmittant. In regul. S. Cæsariæ Virg.

Postilla, dicitur explicatio marginalis alicujus verbi in textu obscuri, & sonat *Post illa*, nempè, post illa verba textus.

Postillator, qui postillam ad textum interpunxit, quorum primus Hugo Cardinalis, qui floruit anno 1240. fuit.

Postinvicem, idest, successivè. Africanorum Scriptorum phrasis, qua usi sunt Pontius in Vita S. Cypriani, ac D. August. lib. 6. Confess. & in Psalm. 3.

Postliminium. FR. ita per Glossam in can. prima actione, 16. quæst. 3. definitur. [Postliminium est jus amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, ff. de c. & potest. rever. postliminium. Datur autem secundùm leges postliminio revertentibus, recissoria intra quadriennium. Instit. de act. §. rursùs. Cod. de integr. restit. l. ult. Si tamen non potuerit agere in hoc quadriennio, per aliquos dies restituitur ad eos, ff. ex quibus causis major. l. sed etsi per prætorem, §. si feriæ. Secundùm canones, cùm non currat in hoc casu præscriptio, non dabitur rescissoria.

Postulatus. FR. Expositus, præsentatus. In extrav. comm. de postulat. prælator.

Postulo. FR. verbum, significat desiderium suum exponere, vel alteri contradicere. Gloss. in c. Cùm Sacerdotis, lib. 1. decretal. de procuratoribus. Item significat respondere. Vide *Respondeo*.

Postumatus. Vide *Postumo*.

Postumo, idest, sequor. [Cæteri verò Prophetæ, etsi Moysi postumant. Tertull. advers. Gent. cap. 19.] Debet igitur sine aspiratione scribi, sicut ex antiquis inscriptionibus colligitur, &

passim ex eodem Tertulliano. [Omnis enim consummatio, atque perfectio, etsi ordine postumat: effectu tamen anticipat. de resurrect. carn. cap. 45.] Ideo filius post genitoris mortem natus, *Postumus*, & non Posthumus appellandus est; ideoque Latinus Latinius Thesaurum linguæ Latinæ, & consequenter Calepinum corrigit; nam nomen hoc non à *Post humum*, idest post humatum Patrem, ut communiter creditur, sed à dictione *Post extumus* derivatur; quare Tertullianus afferens legis mosaicæ præceptum, in quo suscitare semen fratris absque liberis decessi disponitur, sic eleganter loquitur: [Ideo illis ex suo genere vicaria, & quasi postuma soboles supparabatur, de monogamina, c. 7.] legitur item apud eundem Scriptorem *Postumatus* participium. FR. Vide Gell. l. 2. c. 16.

Potaculus, idest, bibaculus. Vide *Voratrinus*.

Potentia. FR. apud Canonistas quinque modis consideratur; unde versus ille:

Posse quidem rebus dant jus, natura, potestas,
Officium, meritum, sextum divina voluntas.

Glossa in cap. Scisciatus, lib. 1. decretal. de rescriptis. Item Potentia baculum incumbitorium significat. [Sanctum Lifardum viderunt assistere, tenentem baculum in manu dextera, qui vulgari vocabulo nuncupari potentia consuevit. In Vita S. Lifardi.

Potest. Vide *Possum*.

Potento, potestatem exercito, verbum à Lucifero Caralit. usitatum, qui textum Jeremiæ, c. 7. sic vertit: [Proselytum, & pauperem, & viduam non potentabis, lib. 2. ad Constant. Imp.

Potestaria. FR. potestas, officium Tribuni plebis in rebus publicis in Italia, quod vulgari sermone *Il Podestà* nuncupatur. Extrav. comm. de majorit. & obed. c. unico. Vide *Judex*.

Potiono, potum præbeo. [Est calix aureus Babylonis, de quo potionavit Hieremias Reges terræ, in quo miscetur vinum erroris, vinum vertiginis. Petr. Blesen. ser. 46.] significat etiam venenum præbere; unde

Potionatus, veneno imbutus.

Pottus, ænum, caldarium. [Quod cervix sui capitis bulliebat ad modum potti igni suppositi. In Vita B. Collectæ 6. Mart.

Poulainia, calceamenti cuspis acuta, qua forma illis temporibus Principes utebantur, ut ex antiquis picturis colligitur; ita appellabatur ex forma acuta ad similitudinem unguis pulli. [In illis diebus nobiles, & potentes illam sotularium acutiam longissimam, quam poulainiam vocabant, penitus contempserunt. In vita Ven. Mariæ de Malliaco, 28. Mart.

Præ. FR. præpositio loco pro, vel per. [Si verò non præ voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit. In can. apostol. can. 35.

Præambulus, præcedens, præambulator, præcursor; ita à Petro Blesense appellatus fuit Christus, qui Cruce præcedens ejus asseclas ad illum imitandum invitat: [Et tu fili crucem portes, sequens præambulum tuum in compassionibus proximi, & carnis mortificatione, ser. 41.

Præbenda. FR. [Est jus quoddam spirituale percipiendi Ecclesiam, vel ipsam præbendam. Quandoque dicuntur ipsi fructus præbendæ. Gloss. in cap. Sed adhuc 1. quæst. 3.] Sed meliùs dixisset esse jus spirituale, seu titulum in Ecclesia, quemadmodum habetur in lib. 3. decretal. de præbendis, & dignitatib. can. non licet, ubi dicitur, quòd non liceat Episcopo aliquem ordinare sine titulo, & clariùs, lib. 3. de præben. & dignit. in sexto, & in lib. 3. Clementin. ejusdem tit. ac tit. 3. Extrav. Jo. XXII. ubi præbenda beneficium Ecclesiasticum intelligitur. Asserit item Gloss. suprà cit. quòd emere Præbendam, idest, Ecclesiam, sive titulum, sit simonia; secus autem si præbendam, idest, redditus emat. Aliquando tamen præbenda sumitur pro militari stipendio. [Item qui exercitui præbendam conduxerit, can. si testes, 4. quæst. 2. & 3. §. Is, qui.] Præbendæ Ecclesiasticæ synonyma. Vide *Beneficium*. *Canonia*. *Conradium*. *Sacerdotium*. *Victuale*.

Præbendalis. FR. quidquid præbendæ sit. [Ut donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit præbendale beneficium assecutus, de præben. & dignit. cap. 17. Donec idem G. integrum esset præbendale stipendium assecutus, ibid. cap. 25. & 27. in fine.

Præbendaria, educanda in Monasterio Monialium, seu Convictrix. [Filia cujusdam carnalis erat dæmonium habens, cui locum Pater impetraverat in Monasterio præbendariæ, non sororis, sed à sororibus sequestratum, & hoc prece, non pretio factum. Engelhard. c. 17.

Præbendatus. FR. Beneficiatus.

Præbere verbum, promittere significat, quod italicè *Dar parola* dicitur. [Ut verbum, quod ei per Azimarchum virum magnificum Scribonem præbuit, custodire debeat. D. Greg. in Regist. lib. 8. epist. 57.

Præcentor. Vide *Archiparaphonista*. *Archicantor*. FR. Vide c. 6. lib. 1. decretal. tit. 4.

Præceptalis. FR. jussorius; [Nostra præceptali sanctione decrevit jussio. In Bulla Caroli Magni, apud Torrig. de Cryptis Vatican. secunda impress. pag. 508.

Præceptum. Vide *Entelma*. FR. Item significat instrumentum, privilegium. Glos. in l. de possessione, de præscriptione, & Bullar. Casin. tom. 2. const. 27. Præceptum, & consilium, in quo differant. Vide can. quisquis, & can. seq. 14. quæst. 1. Vide *Prostagma*.

Præcessor, & *Prædecessor*. FR. qualiter differant. Vide Gloss. in c. 1. de renunciat. in 6.

Præcipitoria. FR. bellica machina ad præcipitandos Adversariorum muros, forsan aries antiquorum. [Castrum infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compositis petrariis dissiparunt, compactis præcipitoriis impegerunt. Matth. Paris. an. 1242.

Præcisamen. FR. præsegmen, seu superfluitas unguium, quæ præcidi, vel præsecari solet, ita

ita in Hilar. lib. 16. de Trinit. Latinius in ejus Biblioth. pag. 60. col. 2. vers. 9. Sed Fulgen. de nomin. antiq. ait esse partes corporis incisas.

PRÆCO; FR. divulgator. Gloss. in clement. dudum, de judiciis.

PRÆCONIUM. Vide *Cereus paschalis*. Verba in eo corrigenda. Vide *Pascha*.

PRÆCONO, præconizo, publico. [Taceo Prophetas, aliosque etiam numerare longum est, quibus tamquam gallis Dominus dedit intelligentiam, ut adventum veræ lucis longè ante ejus ortum præconarent. Petr. Blesen. serm. 9.

PRÆCONANS, publicans: [Non desiit solum Deum verum ex toto corde, decretisque præconantibus confiteri. D. Ambros. de pœnit. c. 16.

PRÆCONABILIS, laudabilis. [Opinabilem, & celebritate doctrinæ præconabilem virum. In vita S. Eulogii Presb. & Mart. 11. Mart.

PRÆCURSOR. Vide *Mansionarius*. *Præambulus*. *Præitor*.

PRÆDESTINATIO. FR. de qua agitur in 23. q. 3. can. 20. 21. 22. & 23. Sed in quo differat *Prædestinatio* à *Præscientia*, in Collect. S. Maximi Mart. cum Theodosio Episcopo Schismatico hæc altercatio habetur, quæ ita reperitur in Collect. Anastasii à Sirmondo, in 8. edit. pag. 150. [Dicit ad eum Theodosius Episcopus: Quommodo habes Abbas? Et Maximus ad eum: Sicut prædestinavit Deus ante omnia sæcula provisoriam fore circa me dispositionem, sic habeo: Theodosius: Ergo ne prædestinavit Deus ante omnia sæcula, quæ circa singulos sunt? Maximus: Si præscivit, utique & prædestinavit. Theodosius: Quid est hoc ipsum, quod asseris, præscivit, & prædestinavit? Maximus: Præscientia est cogitationum, & sermonum, & operum, quæ ex nobis sunt: Prædestinatio verò eorum, quæ ex nobis non accidunt &c.] Hospitalitas est prædestinationis signum. Vide *Xenoparochus*.

PRÆDICARE aliquem, idest, proponere. Vide *Ordo*.

PRÆDICATOR. Vide *Concionator*.

PRÆDIUM. FR. non solum rusticum intelligitur sed etiam urbanum: [Statutum Basilii de non alienandis prædiis rusticis, vel urbanis &c. De constitutionibus, c. Ecclesia Sanctæ Mariæ,] ubi Glossa ineptè interpretatur per rusticum prædium, quod ædificio caret, & per urbanum, quod habet ædificium; nam urbanum, vel in Urbe, vel propè intelligitur; licèt non à loco, sed à servitute arguatur. Valentinus Forsterus de Jurisdict. Rom. par. 2. Annotationum, ad leg. 4. sect. 2. tit. De privatarum possessionum terminis, & de judicio finium regundorum, n. 21.

PRÆFATIO, est precatio præcedens ad Sac. Canonem Missæ, cùm sit quasi sacrificii præparatio. Durand. lib. 4. cap. 33. Quæ antiquissima est, de qua Cyprianus mentionem facit inquiens: [Ideo & Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, præparat fratrum mentes dicendo, Sursum corda: ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nil se aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra Adversarium pectus, & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiatur, in serm. 6. de communione danda, in can. quando, de consecrat. dist. 1.] In Missali Mozarabico *Illatio* appellatur. Aliqui S. Dionysium, seu S. Leonem Papam, & alii Gelasium Præfationis authorem faciunt. Durand. lib. 4. c. 33. Pelagius II. novem Missæ præfationes, quæ nunc in Missali habentur, fatetur illas in Romano Catalogo invenisse. Baron. an. 590. n. 5. FR. sed Gratiani Decretum, in tit. ad can. invenimus, de consecr. dist. 1. habet mendosè *Gelasius*. Quibus Urbanus II. an. 1095. addidit decimam prefationem de B. Maria, dum in Ecclesia ejusdem Virginis Campaniæ celebraret, quæ repentè per Spiritum Sanctum ei suggesta fuit cum totius populi stupore ibi astantis. Infra Octavam solet ejusdem Octavæ præfatio recitari, aliquibus tamen casibus exceptis, ut exempli gratia in feriis privilegiatis, in quibus præfatio communis dicitur; unde in Missa Litaniarum majorum dicitur ferialis præfatio temporis Paschalis. Præterea in quatuor temporibus, quæ infra octavam Beatæ Mariæ occurrere solent, dici debet præfatio communis ferialis. Idem observandum in Vigiliis S. Jo. Bapt. & SS. Petri, & Pauli infra octavam Corporis Christi occurrentibus. Sac. Congr. Rit. 12. Decembr. 1626. FR. Antiquitus in præfatione Missæ narrabatur compendiosè vita illius Sancti, de quo celebrabatur festum. Baron. an. 109. n. 5. Fortassè ideo præfatio dicebatur, quia erat panegyris illius Sancti, ideoque fortassis laudes Præfatio appellabantur, quia in eis Sancti currentis narrabantur laudes. Vide *Laudes*. Reliqua ad præfationem spectantia. Vide *Communicantes*. *Deo gratias*. *Sursum corda*. Præfatio communis dici debet in vigilia S. Joannis, & Apostolorum Petri, & Pauli, si venerint infra octavam Corporis Christi. Vide *Vigilia*.

PRÆFECTIANI. FR. Justitiæ ministri, Satellites. Præfectiani, quia Prefecti Romani ministri erant: de quibus C. Theodos. lib. 8. de divers. off. l. 19. [Cujuslibet Judicis apparitores, inter quos etiam Præfectianos locamus, ad quamcumque aliā militiam, vel palatinam, vel militarem transierint, retrahendi hos copiam illi, quos deseruere, tribuimus.] Quare verum hujus vocabuli significatum haud intellexisse videtur Lacerda, dum inquit, Præfectianos genus militum fuisse; nam ex textu adducto satis liquet, præfectianos inter apparitores esse locatos, & à quacumque militia eos pro Præfecti servitio revocare licebat.

PRÆFECTUS Euangelio. Vide *Processio*.

PRÆFOCATUS. FR. angustiatus. [Hodie te ordinare vult Christus, ne prefocatus presentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, can. te quidem, 11. qu. 1.] Vide *Suffocatus*.

PRÆGNATUS, graviditas, fœtura, pregnatio. [Juvenculę, scilicet, pregnatus, & partus. Tertull. adver. Jud. c. 9.

PRÆGRAVO. FR. aggravo: [Hi enim Pontifices indiscreto moderamine Ecclesias Parochianas prægravantes, can. Inter cætera, 10. q. 3.

PRÆJACENS. FR. in aliquo ministerio existens, ac præsidens; sic enim D. Gregorius Papa, lib. 9. epist. 29. ad Marinianum Ravennaten. Archiep. scribens, Clericos in ministeriis Ecclesiasticis residentes appellavit: [Præbendi itaque sunt Clericis vestris per singulos, sicut conspexeritis, simul omnis summa solidi centum præjacentibus.

PRÆITOR, præcursor: [At qui venturum, ut præitor, (*idest, Joannes Baptista*) nunciavit consistentem, ut Propheta agnovit. S. Hilar. in cap. 11. Matth.

PRÆJUDICO. FR. damnum infero: [Res inter alios acta, aliis non præjudicat. In decretal. de fide instrumentorum, c. 6. & de re judic. c. 17. & c. 25. ibid.

PRÆLATITIUS habitus. Vide *Birrus*.

PRÆMIUM, vel pœnam æternam quare mereantur homines. Vide *Infernum*.

PRÆPARATORIUM. Vide *Aspaticum*.

PRÆPOSITUS, dignitas in aliquibus Cathedralibus, atque Collegiatis. FR. Præposituram verò Carnoten. non esse dignitatem Jo. Andreas, in c. 1. de concess. præben. in sexto probat. Item quamvis omnes, qui præsunt, Præpositi ritè vocentur; usus tamen obtinuit, eos vocari Præpositos, qui quidem prioratus curam super alios gerunt. De verbor. signif. in lib. 5. decretal. c. 9. verb. Primas. :||: Aliquando tamen apud S. Cyprianum significat Episcopum, aliquando Vicarium, seu Ecclesiæ Oeconomum tempore Sedis vacantis, ut exempli gratia in ejusdem epist. 27. ubi ait: [Quarum jam audita causa, præceperunt eas Præpositi tantisper sic esse, donec Episcopus constituatur.] Dicitur *Oeconomus*. *Vicedominus*. Vide suis locis.

PRÆPUTIATUS, incircumcisus: [Christus proprius, & legitimus Dei Antistes præputiati Sacerdotii Pontifex. Tertull. adver. Marc.] Vide *Spathister*.

PRÆRIPIUM, præcipitium. [Dum alvei prærìpia &c. In vita S. Probati Presb.

PRÆSAGATUS, præsagio, seu vaticinio prædictus: [Et Præsidi sic Candidus orsus: Meritò secundùm mentis tuæ nigredinem à tuis genitoribus præsagatum habuisti vocabulum: Agricolaus enim agrestis illectos interpretatur. In vita Quadrag. Mart. 10. Mart.

PRÆSANCTIFICATORUM MISSA. Vide *Missa*.

PRÆSCIENTIA. Vide *Prædestinatio*.

PRÆSCRIPTIO. FR. juris acquisitio. [Præscriptio triennalis in Ecclesia Rom. non attenditur. In decretal. c. 5. & 8. de præscriptionib. In juribus ad Romanam Ecclesiam spectantibus currit sola centenaria præscriptio. Ibid. c. 13. & seqq. Qui alieno nomine possidet, non præscribit. Ibid. c. 17.

PRÆSENTATIO B. M. V. festum hoc in Ecclesia latina à Gregorio XI. an. 1372. instante Petro Cypri Rege Avenioni institutum fuit, cujus officium M. S. in Cod. Victorino Parisiensi reperitur. Apud Græcos tamen hanc solemnitatem ex S. Gregorii Nazianzeni, & aliorum Græcorum PP. sermonibus antiquissimum fuisse constat.

PRÆSENTATUS. Vide *Postulatus*.

PRÆSENTIALIS. FR. Præsentaneus, cujus in effectu, & promptè præsentia haberi possit: hinc præsentiales milites, quorum auxilium proximum erat: [Numerarios virorum illustrium, Magistrorum militum tam præsentialium, quàm orientalium, lib. 12. l. 4. Cod. de Appar. Magist. Cùm non dubium sit, ipsos etiam Duces, quibus fortissimi præsentiales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos, l. ult. §. 1. Cod. de re militari.

PRÆSEPE Domini Jesu in magna veneratione habitum à S. Helena. Vide *Stabularia*.

PRÆSIDENTIA. Vide *Præsidialis*.

PRÆSIDIALIS. FR. quidquid ad Præsidem spectat: [Qui jure præsidiali omnes Gallias rexerat. Spartianus in Tetrico. Quos præsidiali semper vice defendunt. Julianus Toletanus Archiep. in ejus hist.] Hinc Præsidis Dignitas *Præsidentia*, & *Præsidatus* dicitur.

PRÆSIDIATUS. Vide *Præsidialis*.

PRÆSTARIA. FR. laudum. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 27. Vide etiam *Precaria*.

PRÆSTARE CAUSAM, rationes reddere: [Melius est pro misericordia causam præstare, & invidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam. D. Ambros. lib. 2. offic. c. 28. Qui contrà præsumpserit, sciat se causas inter fratres esse cum status sui periculo præstaturum. Concil. Eliberitan. can. 53.] Idem habetur in Concil. Toletano, can. 19. & in Petro Chrysol. serm. 26. & 42.

PRÆSTIGIATUS, præstigiis, & incantationibus malè affectus: [Mulieris præstigiatæ miraculum huic subnectere non erit incongruum. In vita B. Torelii, 16. Mart.

PRÆSTIMONIUM, Ecclesiasticum beneficium cum aliquo onere, & in hoc differt à simplici beneficio, quod ideo simplex dicitur, quia in hoc nullum onus habetur: [Etiam præstimonia, & præstimoniales portiones nuncupatas. Trid. Synod. sess. 23. c. 18.] In Hispania hujusmodi præstimonialia beneficia inveniuntur non pauca. FR. De hujusmodi titulis fit mentio, c. 8. de concess. præbendæ in sexto, sic: [Omnes collationes &c. super canonicatibus, dignitatibus, personatibus, præbendis, officiis, portionibus, præstimoniis, Ecclesiis Parochialibus, ruralibus, & aliis quibuscumque beneficiis Ecclesiasticis &c.] Et in Apostilla ad calcem extrav. Jo: XII. sic habetur: [Et vindicat sibi locum ista decretalis in præstimoniis, & præstimonialibus portionibus, quia sunt beneficia ecclesiastica, & perpetua &c.

PRÆSTITUM. FR. accommodatum: [Quia majorem sibi partem hac in re præstitorum vestrorum solatia vindicant. D. Greg. Papa, lib. 9. epist. 56.] Vide *Præstus*.

PRÆSTUS. FR. Accomodatum. [Caballorum præstus. In formulariis antiq.

Præsul. Vide *Episcopus*.

Præsulatus, Episcopatus, vel Diœcesis: [Sicque factum est, ut intra breve temporis spatium lumen veræ fidei omnibus sui præsulatus illucesceret cereum. In vita S.Severi Episcopi.

Præsulo, antisto, præsulatus fungor dignitate: [Redduntur & eidem possessiones quædam Ruffensis Ecclesiæ, quas, præsulantibus antecessoribus suis, Lanfrancus in sua tenuerat ditione. In vita S. Gandulfi.

Prætaxatus, superiùs mentionatus, prædictus. [Utatur ad hos debiles mater Ecclesia verbis prætaxatis. Petr. Blesen. ser. 33.

Prætitulor, significat titulo alicujus Ecclesiæ, sive beneficii ad ordines promoveri: [Clericum permanere oportet in Ecclesia, cui initio ab Episcopo prætitulatus est. In Capitular. lib.5. tit.26.

Prætubans. Qui in clangoribus tubæ prævenit, sic D.Jo.Chrysost. Hom. 52. in c.25. Matth. Angelos, qui universale Judicium prævenientes, tubis à quatuor mundi plagis mortuos congregabunt, appellavit: [Quis clamor præcurrentium, & prætubantium Angelorum?

Prævaricator, in quo differat à Calumniatore, & Tergiversatore. Vide *Tergiversator*. FR. Prævaricator primus Adam fuit. Glossa in can. hæc imago, 33. quæst.5. Vide *Prævaricor*.

Prævaricor. FR. crimina abscondo: [Accusatorum temeritas tribus modis detegitur: aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniari, est falsa crimina scienter intendere. Prævaricari est vera crimina abscondere. Tergiversari est in universum ab accusatione desistere, can. si quem, 2.quæst.3. Prævaricator est quasi varicator, qui diversam partem adjuvat prodita causa sua. Ibid. §. Prævaricator.] Vide *Accusator*. *Colludium*. *Inludium*. *Tergiversator*.

Pragmaticus. [Qui (*idest*, *Constantinus Magnus*) quarto die sui baptismatis unà cum omnibus Satrapis, & universo Senatu, Optimatibus etiam, & cuncto populo in persona B. Sylvestri, sibi Romanam concedendo Urbem relinquens, ab eo, & Successoribus ejus per pragmaticum constitutum disponendam esse (decernens in ipsa Urbe utriusque potestatis Monarchiam Romanis Pontificibus) declararet,&c.Innoc.IV. de Elect.& Electi pot.in 6.c.fundamenta, §.ne autem, ibi Glossa,& in c.1. de rerũ permutatione inquit: [Pragma idem est,quod causa.Unde pragmatica sanctio,est costitutio super aliqua re promulgata. Sed ibi ponitur pro confirmatione, sive scriptura facta ab Imperatore &c.] Vide *Leges*. :||: Dicitur *Pragmatica sanctio*, *Pragmatica jussio*, *Pragmaticus typus &c.* quibus loquendi modis sæpè Concilia utuntur ad significanda rescripta supplicationum alicujus communitatis, aut collegii, non autem in gratiam particularis personæ.

Prandeum. Vide *Brandeum*.

Prasinus, πράσινος. FR. hoc vocabulo sæpè Anastasius Bibliothecarius in vitis Pontificum utitur; quod viridis, seu porraceus color à Calepino,in dict. Chrysoprasus existimatur, quem sequitur Famianus Nardinus in ejus Antiqua Roma, lib.6. c.2. regione 9 pag. mihi,323.§.Gli alberghi. Sed res obscurè latet; Auctores enim communiter asserunt, prasinum colorem viridem, & porraceum esse. Sed ex Plinio non clarè colligitur, cujus sit coloris reverâ; nam lib. 20. c. 22. ait: [Marrubium inter primas herbas commendavere, quod Græci prasion vocant.] Et inferiùs de hujus colore agens, ait: [Castor Marrubii duo genera tradit, nigrum, & quod magis probat candidum.] Et ibidem, cap. 17. [Origanum onitin, vel prasion appellant.] Item lib.37. c.8. [Thebaidis Alabastra oppidum nasci dicunt, & duo genera faciunt prasoidem, atque chrysopetron similem chrysoprasio, ejus enim tota similitudo ad porri succum dirigitur.] Hìc enim non de porri forma, seu colore, sed de succo, nempè, sapore loquitur; prætereà si de porri colore ageret, an de porri bulbo, sive foliis intelligat Plinius ambigitur, ejus enim bulbus albus est. Item ibidem ait. [Optimus color smaragdi &c. Vilioris turbæ prasius; cujus alterum genus sanguineis punctis aborret, tertium virgulis tribus distinctum est candidum,] & inferiùs: [Est autem color fumidæ topazii, aut aliquando melleæ] Vide melius, quæ de chrysopraso in dict. *Chrysocolla* diximus, ubi gemmam illam esse prasinam, coloris, nempè, violacei asseruimus. Ergo licèt *Prasion* græcè porrum significet, in variis tamen coloribus habetur.

Pravitas. FR. de hac clausula *Sine pravitate* in literis Apostolicis apposita. Vide Glossam in lib.2. Decretal. tit. de Confirmat. util. vel inutil. cap. 8.

Praxeon, græcè πράξεων, Actorum, ita ab Hilario in c.14.Matth.appellata sunt Acta Apostolorum. [Nam sicut in libro praxeon continetur.

Precaria, Ecclesiasticorum bonorum ususfructus [Statuimus, ut precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur. Concil. Belvac.] FR. [Precariæ dicuntur quædam præstationes ususfructus in recompensationem ejus proprietatis, quæ datur Ecclesiæ. Prætereà precaria est quidam contractus affinis emphyteusi;sed in hoc differt,quod de quinquennio in quinquennium renovatur &c. Quandoque est precarium, quod precibus ad utendum alicui datur, & illud revocari potest quandocumque, non obstante aliquo pacto, ff. de precario, & extrav. comm. c. ult. Gloss. in can. Precariæ, 10. quæst. 2. Ne videantur etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ, aut precarias, cùm ordinati sint, facere non debuisse, can.Clerici, 16. quæst.3.Non violenta, non clandestina, nec concessa precario, c.7.de privil.in sexto, & ibi Gloss. can.de precariis, can.precarium, lib.3.Decretal. de precariis, & in c. 1. passim fit mentio de hoc vocabulo, & in c. 3. ejusdem tit.] Item precaria nedum ad quinquennium, sed etiam usque

ad mortem accipientis intelligitur, can. sæpè, 12. qu. 2. Sed precariæ, precaria, & precarium differunt. Glossa in can. precariæ, 10. q. 2. :||: Dicitur etiam *Præstaria*, sic sæpè Flodoardus: [Pro rebus Remensis Ecclesiæ, quas sibi per præstariã Theodoricus Episcopus delegari petebat, lib. 3. c. 21.] Item *Precatoria* dicitur: [De rebus, scilicet, Ecclesiæ, qualiter tractandæ sint, & de his, quæ per precatoriam impetrantur ab Ecclesia. Flodoard. lib. 2. Hist. Remen. cap. 5. Quòd Clerici etiam sine precatoriis, qualiter diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione possederunt, in jus proprietatis temporis præscriptione non vocentur. Synod. Epannensis, c. 18. Item *Precaturia*. Marculph. lib. 2. formul. c. 5.

PRECARIUM, salarium, stipendium: [Ut quia eos pro percipiendo precario illuc noscitur transmisisse. D. Greg. in Regist. lib. 10. epist. 5.] Differt à precaria. Vide *Precaria*.

PRECATORES, hæretici Monachi ex Messalianorum secta, qui asserebant semper orare oportere, aliaque exercitia pro nihilo habebant, proindeque nihil manibus suis operabantur contra laudabilem Monachorum usum illius sæculi, nec jejunabant; imò asserebant, quòd Sacramenta nihil gratiæ conferebant, dum oratione remittebantur peccata, & expellebantur Dæmonia, & quòd oculis corporeis posset divina Essentia intueri; ostentabant insuper eorum insaniam, quia de repente saltabant, in quo actu calcare Dæmonia jactabantur; ac digitos ad modum mittendi sagittas configurabant, ita Diabolum transfigere asserentes; hinc ob hujusmodi deliramẽta *Enthusiastæ* denominati sunt. Hæc autem Monachorum hæreticalis secta in Syria tantùm dilatata est, licèt in Occidente aliqui Monachi otiosi eis inhærerent in eo tantùm, quòd asserebant non deberi in operibus exerceri, contra quos D. August. scripserat in eo libro, quem de opere Monachorum appellavit. Hujus sectæ videtur fuisse Monachum illum, qui Abbatem Sylvanum in Monte Sina visitando, ubi Monachos operantes invenit, eos reprehenderat, inquiens: [Quare operamini escam, quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. In vitis Sanctorum Patrum, part. 2. cap. 52.] Quo ab Abbate intellecto, Monachum illum otiosum collocari jussit in cella, in qua nil aliud præter librum reperiebatur; sed cùm jam hora prandii adesset, advena ille tædio jam, ac fame affectus, crebrò respiciebat, an ab aliquo ad comedendum vocaretur; tandem impatiens, Abbatem adivit, & eum interrogavit, utrùm Monachi comedissent, cui cùm Abbas affirmativè responderet, inquit Monachus, quare ad comedendum non me vocare jussisti? Sylvanus respondit, quia tu cùm spiritualis sis, & optimam partem tibi elegeris, cibis proinde non indiges, sicut nos, qui carnales sumus, & ideo manibus nostris laboramus. Quare verecundia confusus sectarius Monachus, sui erroris pœnitentia ductus, veniam ab Abbate postulavit, cui respondit Sylvanus: Ergo Martha est necessaria. Dicti etiam fuere *Adelphiani*. *Euchetæ*. *Psalliani*. *Sathaniani*. De quibus aliqua suis locis.

PRECATORIA, & *Precaturia*. Vide *Precaria*.

PRESBYTER; Sacerdos, ex græco voc. πρεσβύτερος, quod Seniorem significat. FR. [Porrò Moysi præcipitur, ut eligat Presbyteros, idest, seniores, can. porrò, dist. 84.] Presbyterorum enim nomen quamquam à senectute sit sumptum; magis tamen maturitatem indicat sapientiæ, quàm corporis canitiem, can. quisquis, dist. 84. :||: [Presbyter autem non ab ætate dicitur; sed à prudentia. Innocent. III. de myst. miss. cap. 3.] Tertullianus verò aliquando hoc vocabulo abutitur ad denotandum corporis senem, sic enim de senioribus Apocalypsis agens, inquit: [Protosedent Presbyteri coronati, de Coron. milit. cap. 15.] Aliquando Episcopum significat, sicut habetur in epist. D. Pauli ad Titum, nempè [Ut constituas per singulas Civitates Presbyteros, sicut ego præcepi tibi.] ubi Sancti Patres Hieronymus, & Ambrosius de Episcopis loquutum fuisse Apostolum intelligunt, quod ex sequentibus ejus verbis colligitur; nam sequitur, inquiens: [Oportet Episcopum irreprehensibilem esse:] ac clariùs id cõfirmatur ex verbis Petri, epist. 2. ubi ait: [Presbyteros in vobis precor compresbyter.] De qua re dictum satis fuit in dict. *Diœcesis*. Si novus in Pontificem electus Sacerdotium suscipere contigerit, ait Chrystophorus Episcopus in ejus Cæremoniali, quòd Papa ad Sacerdotii ordinationem amictu, alba, cingulo, manipulo, stola diaconali indutus, atque pluviali ad collum fibulato comparebit, sed post tergum involuto, mitraque tectus in capite, qui dum cantantur litaniæ, genuflexus ad faldistorium manebit, atque Episcopus ordinans ad scabellum in sinistra parte collocatum cum mitra in capite, ut ad stabilitum tempus solitas benedictiones super Electum conferat. Papa autem tempore, quo manuum impositionem suscepturus est, in ejus throno sedebit capite detecto; & accedens Episcopus cum mitra in capite imponet manus super caput ejus, ac idem fit ab Episcopis, Presbyterisque Cardinalibus astantibus, qui tamen capite detecto id faciant. Capite etiam detecto Papa sedens erit, quando pluviali exuitur, & ab Episcopo mitram gerente habitibus sacerdotalibus induitur; sed quando chrismate manus ejus linientur, & in tactu calicis cum vino, ac patenæ cum hostia, Papa sedebit, & mitram habebit in capite, sic etiam Episcopus ordinans, qui in his actibus erectus erit; ac similiter erigetur, & sine mitra in Offertorio à Pontifice sedente, & mitrato, oblationes candelarum, panis, & vini recipiet, illiusque manus osculabitur. Electus postea stans in cornu epistolæ unà cum Episcopo Missæ celebrationem prosequitur cum unius Cardinalis assistentia, & in eodẽ loco sub utraque specie cõmunionem assumet. Post communionẽ verò Papa ad thronum redibit, ac sedenti Episcopus manus super caput, ad illi dandã solitam remittendi peccata potestatẽ, im-

imponit; & hoc peracto tam Episcopus ordinans, quam etiam Cardinales omnes, & assistentes Prælati ad osculum pedis, manus, & genæ Pontificis admittuntur, qui omnibus circumstantibus solemnem benedictionem dabit. Et tandem Episcopus conferens, præcedentibus tribus genuflexionibus, totidemque acclamationibus (inquiens) Ad multos annos, ad osculum faciei Pontificis admittitur. Presbyteri synonyma. Vide *Judex*, *Sacerdos*, *Sacrocolas*, *Senior*.

PRESBYTERA. FR. sic appellabatur Vidua in castitate degens vitam, & Anus, atque Uxor Sacerdotis ante ejus ordinationem, quæ post Mariti susceptos sacros ordines, separatè ab eo vivebat. Baron. an. 34. n. 289. à Græcis παπαδία nuncupatur. ||: Interdum Matronas significat, quibus Ecclesiæ cura spectabat: quare Theophyl. super illa verba Matth. cap. 10. [Qui reliquerit patrem, aut matrem] ita scribit: [Habemus pro patre Presbyteros, pro matre Presbyteras, seu anus] Et hujusmodi Matronæ à Latinis *Matricuriæ* dicebantur, can. Mulieres, dist. 32. Idest, habentes curam de rebus Ecclesiæ, ut exponit ibi Glossa. Sic S. Praxedes à D. Pio Papa presbytera declarata fuerat, ut ex ejus Actibus constat.

PRESBYTERIUM, πρεσβυτήριον. Chorum significat. Vide *Chorus*. Item Consistorium Ecclesiasticorum. Vide Bar. an. 254. n. 99. FR. [Quomodo nec Episcopis liceat vendere prædia inconsulto Concilio, vel cuncto Presbyterio, can. placuit, 12. qu. 3.] ||: Quod elegantiùs *Cleri Rom. Senatus* à D. Hieronymo, & *Compresbyterium* ab aliis Ecclesiasticis Scriptoribus appellatum fuit; & Cyprianus *Excitari de presbyterio* dixit, idest, sacerdotio degradari, sive à choro expelli. Item donativum, quod novus Pontifex in ejus coronatione facere solebat in Lateranensi Ecclesia singulis Cardinalibus, significat, quibus in eorum mitras duo scuta aurea cum duobus grossis argenteis immittebat, & aliis Episcopis, ac Præsulibus unum aureum scutum, & unum argenteum grossum dabat. Cærem. Rom. Sic fortassè appellabatur, quia intra presbyterium distribuebatur, sive quia ad Consistorium hoc donativum spectabat; nam Consistorium Presbyterium, ut suprà diximus, dicebatur. Cencius tamen Camerarius in ejus M.S. Cæremoniali de alio simili donativo Pontificis Presbytero denominato mentionem facit, de quo. Vide etiam *Thuribulorum festivitas*. Ob eandem rationem Presbyterium dicitur serica bursa illa, in qua vigintiquinque Julii antiquæ monetæ inclusi presentari solent ab Archipresbytero Vaticanæ Ecclesiæ Pontifici, quando ibi solemniter celebrat, *Pro Missa benè cantata*, ut in Cæremoniali dicitur, quam solet deinde Papa Diacono Cardinali, qui Evangelium cecinerat tradere, & is ejus Caudatario erogare.

PRESBYTEROR, Sacerdos fio.

PRESSORIOLUM; arca, sive armarium, in quo vestes conservantur: [Quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registoria teneat, in Regula S. Cæsariæ Virg. c. 16.

PRESSURA. FR. Censura Ecclesiastica, sic titulus in can. non in perpetuum, 24. quæst. 3. ubi de excommunicatione agitur.

PRETIOSA &c. FR. versiculus, qui ad primam horam canonicam positus est. [Quatenus omni die post primam, & Pretiosa teneantur omnes &c.] Et inferiùs: [Quatenus post mortem D. N. Papæ post Pretiosa, statim loco prædictorum teneantur cantare De profundis &c. In Bulla Urbani V. penes Soresinum de Capitibus SS. Petri, & Pauli, pag. 8. & 9.

PREX, oratio, precatio: [Prex tua hunc teneat lapsum ad pascua vitæ.] In versibus ad honorem S. Eulogii Presbyteri, & Mart. 11. Mart.

PRIMA, ex canonicis horis. Vide *Horæ canonicæ*, *Pretiosa*.

PRIMAS, Ecclesiastica dignitas super omnes Episcopos, Archiepiscopos, & Metropolitas Regni; & aliquando Patriarcha intelligitur: [Episcoporum ordo unus est, licèt sint Primates illi, qui primas Civitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Anacletus Papa, epist. 3. ad Episcopos.] FR. Erant à temporibus Gentilium principaliores Provinciarum Civitates ita appellatæ; quare [Urbes, & loca, in quibus Primates præsidere debent, non à modernis, sed multis ante adventum Christi statutæ sunt temporibus, quorum Primates Gentiles etiam pro majoribus negotiis appellabant. In ipsis verò urbibus post adventum Christi Apostoli, & eorum Successores, Patriarchas, & Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salva tamen in omnibus Apostolica Authoritate) & majores causæ post Apostolicam Sedem sunt referendæ, can. 1. dist. 81.] Et ibid. can. In illis verò, hæc habentur, nempè:] In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum, & majora negotia in fide agitarent. In illis autem, in quibus apud prædictos Ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tamen minores esse tenebant, quàm memoratos Primates, Archiepiscopos institui præcepit. In singulis verò reliquis Civitatibus, singulos, & non plures Episcopos constitui præcepit, qui Episcoporum tantùm vocabula sortirentur: quoniam neque inter ipsos Apostolos par fuit institutio, sed unus præfuit omnibus.] In can. quoniam, & seqq. dist. 100. & can. nullus primas, 9. qu. 2. cavetur, quòd nullus Primas, seu Metropolitanus possit in jurisdictione Episcopi suffraganei se ingerere; secus verò si suffraganeus negligens fuerit in ejus officio, ut in cap. cum ex officiis, in extrav. de præscript.

PRIMATIA. FR. ipsa Primatis dignitas, cap. 7. de in integr. restit. & ibi Glossa.

PRIMICERIUS, πριμικήριος, Dignitas Ecclesiastica, idest, omnium minorum Clericorum Superior; cujus officium D. Greg. epist. ad Laudefred. Episc. sic describit: [Ad Primicerium pertinent

nent Acolythi, & Exorcistæ, Psalmistæ, atq. Lectores, signum quoque dandum pro officio Clericorum, pro vitæ honestate, & officium meditandi, & peragendi solicitudo, lectiones, & benedictiones, & psalmum, laudes, offertorium, & responsoria quis Clericorum dicere debeat: ordo quoque, & modus psallendi in choro pro solemnitate, & tempore, ordinatio pro luminariis deportandis; si quid etiam pro reparatione Basilicarum, quæ in Urbe ipse denuntiat Sacerdoti; epistolas Episcopi pro diebus jejuniorum Parochianis per Ostiarios iste dirigit: Clericos, quos delinquere cognoscit, ipse distringit; quos verò emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi defert: Basilicarios ipse constituit, & matriculas ipse disponit.] Ex quibus colligitur eximiam fuisse Primicerii authoritatem, & dicebatur Primicerius fortasse, quia in cereis tabulis primus antiquitùs scribebatur, & nomen istius dignitatis in capite cereæ tabellæ notabatur, ut dictum est in d. *Capicerius*. Sic *Secundicerius* dicebatur, qui secundo loco notabatur in tabula cerea, de quo D. Greg. lib. 9. ep. 33. inquit: [Hanc autem Epistolam Paterio Secundicerio Notario Ecclesiæ nostræ scribendam duximus.] FR. Hæc officia erant antiqua in Ecclesia; legitur enim SS. Sergium, & Bacchum functos his officiis fuisse. [Duas torques Sergius, & Bacchus Primicerius, & Secundicerius, in privil. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatican. 2. edit. pag. 504.] De quibus Sanctis Martyribus Surius, & Lipomanus ex Metaphraste hæc habent: [Sergius, & Bacchus ambo Romani genere, &c. tunc fulgebant in regia, &c. Sergius quidem erat Primicerius Scholæ Centiliorum, Secundicerius autem hujus Bacchus, qui multùm quidem poterant apud Imperatorem Maximianum.] Hìc duo notanda: primùm quidem Metaphrastis, & ejus Interpretum error, qui Centiliorum, loco *Gentilium* scripserant, apud nullum enim Auctorem hanc dictionem *Centiliorum* invenio: quare Boninus Mombritius, qui ut aliàs dixi, acta Sanctorum duobus tomis impresserat, eaque juxta duplices codices M. ss. antiquos in membrana Bibliothecæ Lateranensis descripserat, ut collationanti patebit: ille de istis Sanctis Martyribus sic habet: [Marcellus, Apulejus, Sergius, & Bacchus pollebant in Palatio, honorabiliores que erant apud Maximianum Imperatorem. Beatus quidem Sergius erat Primicerius, & Princeps Scholæ Gentilium amicus Imperatoris, &c. Beatus verò Bacchus ejusdem & ipse Scholæ Gentilium erat secundus Primicerius.] Secundò notandum tum ex dicta Mombritii authoritate, tum ex sequentibus, quòd Primicerii dignitas nedùm apud Christianos, & Ecclesiasticos; sed apud sæculares, & Ethnicos vigebat, nisi fortasse, cùm prædicti Martyres diù ante Martyrium Christianam fidem profiterentur, quod & prædicto Imperatori notum jam erat, ut in eorum gestis idem Metaphrastes scripserat, ac proinde Primicerii Scholæ Gentilium, idest, Catechumenorum fuisse intelligatur, ad differentiam Cathecumenorum ex hebraismo venientium; quod ita censendum ratio præbet, quia inverisimile videtur Ethnicos scholam habuisse cum titulo Gentilium; ac simile absurdum videretur, si hodie Romæ, ubi nulla fides, nisi vera regnat, schola reperiretur cum titulo Christianorum: licèt hæc dignitas inter sæculares reperiretur, ut in dict. *Dapifer* ex Nicephoro ostendimus; sic etiam Blondus, decad. 2. lib. 1. inquit: [Desiderius Rex Italiæ Affiratam impulit, ut in Christophorum Primicerium summæ tunc in Romana Urbe authoritatis virum, &c.] & inferiùs: [Euocatique Christophorus, & Sergius Secundicerius oculos sunt effossi.] Item [Magni Primicerii umbraculum, seu velum dimidio nigrum, & dimidio album. Zonara.] In quodam verò pervetusto Licienſi Breviario in festo SS. Joannis, & Pauli mensis Junii sic habetur in ejus Lectionibus: [Joannes & Paulus fratres, quorum prior Præpositus, secundus Primicerius Constantiæ Constantini filiæ fuit.] In eodem autem Breviario, ubi de SS. Sergio, & Baccho agitur, habetur, quòd non Ecclesiasticas dignitates, sed sæculares habebant; sic igitur in eorum Lectionibus ibi dicitur: [Sergius, & Bacchus Primicerii Palatii apud Imperatorem Maximianum, quòd Christiani essent, accusati: cùm Idola colere nollent, ab eodem veste militari privati, &c.] In Primicerii os imponebat auream monetam Pontifex, & quando. Vide *Antiphona*. Reperitur etiam *Tertiocerius* in libro, cui titulus est Notitia Provinciarum || Anastasius Biblioth. inquit primum S. Martini Papæ accusatorem fuisse Primicerium: [Primicerius sanè omnium accusantium erat Dorotheus Patritius Ciliciæ.] Itaque etiam inter Ecclesiasticos non erat determinata dignitas, nam dicebatur *Primicerius Cantorum*, sic Innoc. III. ait: [Primicerius qui Cantoribus est prælatus.] Vide *Archicantor*. *Baculus*. *Cantor*. Item *Primicerius Lectorum*, *Primicerius Aulæ*. Item *Primicerius Defensorum*, idest, Advocatorum Decanus. Luitprand. lib. 6. cap. 6. *Diaconus Cardinalis Primicerius*, idest, Diaconorum Cardinalium Decanus. Et Hincmar. Rhemensis in tomo Concil. Drogonem Episcopum *Primicerium*, nempè Vicarium appellavit, quia Vicarius Papæ in Gallia erat; atque in eodem sensu S. Fulgentius, D. Stephanum Protomartyrem *Primicerium Martyrum*, scilicet caput appellavit. Ivo Carnoten. de Principe Apostolorum ait: [Constituitur post Deum Primicerius, in serm. de Cathed. S. Petri.] Eodemque modo à D. Augustino *Primicerius Apostolorum* idem vocatus fuit, hoc est, Princeps Apostolorum; eodemque pacto *Virginum Primiceria*, idest, Antesignana à D. Bernardo eleganter Virgo Virginum appellata est. Aliqui tamen Auctores censuere hoc Primicerii vocabulum à sigillis officialem significare, qui à Cassiodoro πρωτοκήρειος, *Protocerius* appellatus fuit. Hoc vocabulum in malum sen-

sensum desumptum. Vide *Hecatontarchus*.

PRIMOGENIÆ. FR. idest, Virgines majores inter Vestales, quæ septem erant. Baron. an. 384. n. 2.

PRIMISCRINIUS, Primarius Archivista, Ecclesiasticus Officialis, cui in Romana Ecclesia Archivii cura incumbebat, & sub se duodecim Scriniarios habebat, qui omnium Civilium actorum instrumenta formabant. Varii autem Primiscrinii reperiebantur, nempè, *Primiscrinius Beneficiorum*, *Primiscrinius Canonum*, *Primiscrinius securitatum*, *Primiscrinius largitionum privatarum*. Et dicebatur etiam *Protoscriniarius*; hodie tamen Protonotarius intelligitur. Vide *Papa*, §. Et ut Platina.

PRIMITIÆ. FR. Contributiones Ecclesiasticis debitæ, sicut decimæ; differunt tamen à decimis, quia decimæ sunt taxatæ, idest, decima pars fructuum; sed Primitiarum quantitas non est determinata; nam qui plus dabat, quadragesimam portionem redditum dabat, qui minus sexagesimam, & sic licitum erat dare inter LX. & XL. quantum quisque volebat, hoc autem erat in aridis, & liquidis; sed qui dabat primitias animalium, dabat unum de ducentis. Gloss. in, can. Ecclesias, 13. qu. 1. Vide *Decima*.

PRIMITIO, initiare, seu primitias dare significat. [Munificentiam à tenera primitiavit ætate. Petr. Blesf. epist. 20.] Ac idem de orationis efficacia loquens, ait: [Dulce vehiculum est in via oratio, fidelis præcursor ad Dominum primitians ei adventum ascendentis, serm. 21.

PRIMIVIRGIUS. FR. virgatorum præfectus, qui baculos in manu ferebant, ad removendum populi concursum in equitatione Imperatoris, ita Codinus de off. Aulæ Constantinop. Vide *Bardariotæ*, *Portingherius*.

PRIMORDIALITER, ab initio. [Reducentur cuncta in nihilum, quæ de nihilo primordialiter processerunt. Petr. Blesf. epist. 166.

PRINCIPALIS. Vide *Panæretos*.

PRINCEPS MONASTERII, superintendens ad Monasterii temporalia, qui aliàs Defensor Monasterii dicebatur. [Vestimenta, quæ secum detulerant, accipient, qui huic rei præpositi sunt, & inferentur in repositorio, & erunt in potestate Principis Monasterii. In Regula S. Pachom.] & sæpè de hoc munere in eadem Regula.

PRINCIPO. FR. verbum significans prædomino, impero, principatum exerceo. [Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem de ferula transferuntur ad principandum Presbyteris. D. Bernard. ep. 42. ad Henricum Senonen. Archiep.

PRINUS, græcum vocamen, πρῖνος, arbor, quæ à Latinis *Ilex* dicitur. [Sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi? Qui ait, sub prino. Daniel. cap. 14.]. FR. Itaque non fuit Prunus arbor, quemadmodum D. Augustinus, serm. 252. de temp. existimavit; *Prinus* enim arbor *Coccigera*, seu *Coccifera* dicitur. De hoc Prino vide Latinium in Correct. Sixti Senen. lib. 5. annot. 250.

PRISCILLIANISTÆ. FR. Hæretici à Priscilliano seducti, qui in Hispania ex Gnosticorum, & Manichæorum erroribus novum blasphemiarum monstrum formaverat, 24. qu. 3. can. 39.

PRISIO, carcer. [Unde à suo Judice ordinario, tanquam criminosus, in prisione detentus est. In vita S. Vedestani Episc.] FR. significat etiam carceratum, sicut etiam Italicè *Prigione* tam de carcere, quàm de detento in ea intelligitur. [Et quod disconfitura, quæ erat in mari, prisiones multos nobiles à nautis Regis, qui eos justè ceperant &c. Matth. Parisius in Hist.

PRIVIGNA, vel *Privignus*. Vide *Filiastra*, *Filiastrus*.

PRIVILEGIO, verbum, privilegium concedo. [Deus, apud quem melior est obedientia, quàm victimæ, quidquid emancipet homo, aut privilegiet homo, inobedientiam detestatur. Petr. Blesen. Epist. 90.

PRIVILEGIUM. FR. idest privata lex, quæ non omnibus, sed aliquibus privatis suffragatur. Papa autem de jure non potest locis piis noviter erectis privilegia concedere, nisi ministri, seu personæ pro tali instituto comperiantur. [Licèt autem nobis instantiùs supplicares, ut Ecclesiæ prædictæ confirmationis privilegium faceremus, tibi non possumus de jure deferre, cùm nulli Canonici adhuc ibidem existant, quibus privilegium concedatur, lib. 3. Decretal. tit. 48. cap. 5.

PROASTIUS, & *Proastium*, suburbium. [Invenit in proastio cum philosophis. In vita S. Basilii, cap. 2.] Dictio quidem græca προάστειον, idest, suburbium. [Rex Luitprandus in Olona nihilominus suo proastio, miro opere in honorem S. Anastasii Martyris Christo domicilium statuit. Paul. Diac. lib. 6. de gest. Longobard. c. 56.

PROBABILIS, rectus, idoneus, ac probatæ vitæ, in quo sensu à D. Gregorio *Medicus probabilis*, idest, probatæ vitæ, appellatus est Exorcista. Ac in eodem sensu in Conc. Toletan. IV. can. 4. dicitur: [Probabilis vitæ, atque doctrinæ extiterit.] FR. sic etiam: [Presbyteros probabiles, aut Diaconos mittas. Can. Episcopum 10. quæst. 1.

PROBAMENTUM. FR. probatio. [Omnibus adhibitis probamentis, & Srripturis sanctis. Ruffinus in versione operum Origenis.

PROBATICA, προβατική, sic appellata fuit Piscina in Evang. Joannis, cap. 5. [Erat autem Jerosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida &c.] Ex vocabulo græco πρόβατον, quod ovem significat, quia in ea mundabantur oves, quæ pro sacrificio offerebantur in Templo, quæ piscina, ut refert Josephus Hebr. lib. 6. de bello Judaico, cap. 6. ædificata fuerat à Rege Salomone, quam *Stagnum Salomonis* ibidem vocat. Itaque *Probatica*, idest, ovilla dicebatur, cujus miraculosa omnium infirmitatum curatio parùm ante Christi adventum in defectu prophetiarum cœperat innotescere, & ideò Hebræi de hujusmodi prodigio nullam penes se notitiam habent, nec de ea prædictus

ctus Josephus, aut Philo ullam mentionem faciunt: scripserant enim hi post Christi mortem, quando, nempè, jam prædictum miraculum cessaverat in piscina, quod Cyrillus, lib. 2. in Joannem, cap. 125. & Tertullianus contra Jud. cap. 13. probabiliter existimant in die Pentecostes cessasse.

Probatio, Religiosorum novitiatus, [Uno discedente, alter, cui nomen erat Gosuinus, importunitate sua, ut reciperetur, obtinuit, qui vix per sex hebdomadas in probatione stetit. Cæsar. lib. 1. cap. 10.] Qui Author de S. Hildegunde agens, eodem vocabulo usus fuit: [Ingressa in probationem, manum suam misit ad fortia, lib. 1. c. 40.] & c. 2. lib. 2. [Anno probationis expleto, factus est Monachus.

Probola, ex græco προβολή, idest, productio. [Deinde infinitas Angelorum editiones, & probolas. Tertull. advers. Hæret. cap. 46.

Procamio. Vide *Concambio*.

Processio, supplicationum agmen, cujus antiqua institutio ex apostolica traditione promanasse censetur, quæ quidem ad instar exercitus modestè, ac devotè coordinatur, vexilla, & crucem præferendo, & Romæ Basilicarum Canonici ferunt etiam secum tentoria, ante quæ loco classicorum campanulas habent, ad imitationem, ut inquit Gemin. lib. 1. cap. 68. Israelitici populi, ante conductionem Arcæ proficiscentis. De Processionibus, hæc Tertullianus inquit: [Si statio facienda est, maritus de die condicat ad balnea; si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Ad uxor. cap. 4.] Item Sidonius antiquissimus inter Patres Author de processionibus sic meminit: [Processio fuerat antelucana, solemnitas anniversaria, populus ingens sexu ex utroque, quem capacissima Basilica non caperet, lib. 5. epist. 17.] In processionibus Græcorum semper liber Euangeliorum defertur, & ejus delator in Ecclesia Constantinopolitana *Præfectus Euangelio* dicebatur. Progressus autem comparium, missionem Discipulorum à Christo factam significat. [Meritò sanè bini, & bini procedimus. Sic enim ad commendationem fraternæ charitatis, & socialis vitæ missos à Salvatore Discipulos Euangelia sacra testantur. Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat. D. Bernard. serm. 2. de Purific.] Antiquitùs in memoriam Christi resurrectionis in omnibus per annum Dominicis ordinabatur processio, ac Prælatus, sive alius Superior reliquis Ecclesiasticis præcedebat, ad denotandos Apostolos, ac alios Discipulos Christũ sequutos fuisse in ejus resurrectione, quando eos in Galilæam præcessit. [Unde semper in hujusmodi processionibus Prælatos nostros, quasi Dominum in Galilæam sequimur. Rupert. de div. off. lib. 2. cap. 8.] Imò *Galilæa* (ut idem refert) dicebatur locus, ubi terminabatur processio. FR. Processio in funeralibus prohibita: [Ut Defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione, & processione cessante, can. Certum est, de Consecrat. dist. 1.] In processione festi Corporis Christi manipulus non debet ferri. Vide *Manipulus*. Quomodo ferenda est Crux in processionibus. Vide *Crux*. *Processio nigra* dicebatur Litania major, quia tunc Cruces, & altaria nigris velis cooperiebantur. In processione Corporis Christi debet ferri Cotta. Vide *Superpellicium*. Processio septiformis. Vide *Litania*. Reliqua. Vide *Draconarius*, *Evangelium*, *Exomologesis*, *Labarum*, *Litania*, *Prothesis*.

Processores, qui processionaliter incedunt. Ordo Rom. Associantes Episcopum, quando processionaliter ex Sacrario progrediebatur, *Processores* appellat: sic comitantes Diaconum, quando ad ambonem pro canendo Euangelio diriguntur, *Processores* nuncupantur.

Processus, hoc vocab. nonnunquam excommunicationem denotat. [Die Mercurii prima mensis Februarii, Pontificatus Clementis VI. anno IV. ipse Papa fecit quosdam processus generales in publico contra interfectores bo. me. Andreæ Regis Siciliæ Illustris. Davantria in suo M. S. Cæremon.] Eodem vocabulo idem utitur ad significandas excommunicationes in Bulla Cœnæ, quæ etiam in festo Ascensionis, & in die Dedicationis Basilicarum SS. Petri, & Pauli publicabantur, quia, ut idem Author ait, legebantur in die Cœnæ Dom. in qua Eucharistiæ sacramentum institutum fuit, & Apostolos communicaverat; ad denotandum, quòd ab hoc sacramento privatus sit excommunicatus. Item in die Ascensionis, quando, scilicet, Christus pro omnibus fidelibus deprecatus est, ad ostendendum, quòd excommunicatus de precibus Ecclesiæ participare nequit. Tandem in die Dedicationis promulgabantur, quia excommunicatus ab Ecclesia expellitur, ne cum aliis fidelibus orare possit.

Procherium, πρόχειρον, idest, Manuale, quo vocabulo utitur Cassianus in collat. 19. cap. 4. Vide *Enchiridion*.

Prochotrophium. Vide *Brephotrophium*. Vide *Protochotrophium*.

Proconsularia, dicebantur acta SS. Martyrum à Notariis Provinciarum proconsularium scripta, & collecta. Baron. an. 238.

Procuratia. FR. exigentia ab Episcopis extorta sub prætextu procurationis, ac defensionis piorum locorum. [Ad humilitatem Religiosorum conversus, ab eis pecuniam non minimam extorsit nomine procuratiæ. Matth. Paris. anno 1239.] Nam, ut ait Augustinus apud Gratianum in can. si privatum, 12. q. 2. [Non illa nostra sunt quorum procurationem quodãmodo gerimus] Et de Episcopo etiam dicitur: [Aliud est sua possidere, aliud est communium procuratorem esse, can. Episcopus, 14. qu. 1.

Procuratio. FR. Jus Episcopale exigendi causa visitationis; nam Episcopus quandoque *Procurator* dicitur, ut suprà dictum est. [Prælati de procurationibus, quas in victualibus percipiunt, deci-

decimam non persolvunt.] Et infrà: [De illis autem procurationibus, quas Prælati in pecunia numerata ritè percipiunt ab antiquo, & quas perciperent, etiam si non visitarent, decimas præstare tenetur. Prælatus autem, qui procurationem (quam sine visitatione potuit de jure percipere in pecunia numerata) remittit: quia remittit quod sibi debetur &c. In extrav. comm. de decimis, & de censibus, exactionibus, & procurationibus.] Item annualem censum significat, cap. 16. 17. 21. 22. 23. 24. 25. & 27. lib. 3. decretal. tit. 39.

PROCURATRIX Sedis Apostolicæ. FR. ab Innocentio III. Abbatissa quædam constituta fuit, cap. 4. decretal. de Confirmat. util. vel inutil.

PROCURATOR. Vide *Explorator*, *Pentepitropus*. Item Procurator dicitur Episcopus. Vide *Procuratia*, *Procuratio*.

PRODIGALITAS. Vide *Banausia* in dict. *Banausus*.

PRODITOR. FR. Certus indicator, seu delator publicus, l. si quis per proditorem, & l. si lupus, de furtis. Item apud Patres mendacem significat. [Sicut enim ex his verbis ostenditur, non solùm ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem, palàm pro veritate mendacium loquitur; sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, quam liberè pronunciare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere convenit, proditor est veritatis, can. nolite timere, 11. qu. 3. ideò dictio *Proditor* pluribus modis intelligitur, ut in can. Clericus qui, dist. 46. ubi sic habetur: [Qui adulationibus, & proditionibus vacare deprehenditur,] & ibi sic Glossa: [Proditor dicitur qui propter timorem non defendit veritatem, & qui tacet eam, ut can. nolite, 11. quæst. 3. Item qui crimen alterius, sibi solùm notum, manifestat, ut, can. si peccaverit, 2. q. 1. Item qui malitiosè circumvenit alium, & callidè seducit, ut in periculum salutis tradat, can. si cupis, 16. qu. 1. Item qui rem sibi commissam exponit hostibus, can. de forma, 22. q. 5. Item qui jussum veritatis contemnit, can. abjit, 11. qu. 3. Item qui secretum sibi commissum revelat, can. nervi, 13. dist.

PRODROMUS. Vide *Mansionarius*.

PROEDRUS, πρόεδρος, idest, Præsidens, officium Græcorum Ecclesiæ: [Proedrus Heracleæ, qui erat inter honoratissimos, & Exarchus Thraciæ, & Macedoniæ. Codinus. Denunciamus omnibus Proedris Ecclesiarum nostrarum. Tharas. in epist. ad Hadrian. Papam.

PROFANO. Vide *Infano*.

PROFESSIO. FR. idest, juramentum. [Cunctis convenientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à tyranno de orthodoxa fide, ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, extorsit professionem. Landulph. lib. 7. histor.

PROFESSOR. Vide *Confessor*.

PROFESSUS. FR. aliquando non alicujus artis, seu facultatis professorem significat; sed qui se in Catalogo describi faciebat, ratione alicujus edicti, vel aliqua gratia in concursu aliorum in nomenclatura notabatur, ut illius concessionis compos fieret; sic in primo sensu dicebatur professus bonorum, censuum, nominis &c. Cic. pro Archia poeta: [Cùm hic domicilium Romæ multos jam annos haberet, professus est apud Prætorem Q. Metellum familiarissimum suum,] idest, se tanquam Civem Romanum conscribi fecerat, & Livius, lib. 2. [Hoc proposito dicto, & qui aderant nexi, profiteri extemplò nomina.] Sic habetur in Luca, cap. 2. [Ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam Civitatem: [& inferiùs: [Ut profiteretur cum Maria &c.] idest, ut daretur in nota nomen, Civitas &c. Item professor, & profiteor in secundo sensu, nempè, qui notabatur tanquam concurrens pro aliqua re obtinenda; ita Liv. lib. 6. bell. Pun. [Primò expectaverant, ut qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur,] quod clarè Cicero explicat in orat. pro Plancio, dum ait: [Sunt professi, qui magistratum petituri dabant nomen, & inter competitores describebantur, & candidam vestem assumebant.] Hinc verba D. August. tom. 10. hom. 25. aliàs obscura, elucidantur, ubi de Magdalena agens inquit: [Accessit confessa, ut rediret professa,] idest, suum peccatum confessa est, & decretum remissionis consequuta est, ac inter cœlestes candidatos conscribi meruit. Vide Baron. in Appar. num. 81.

PROFESTUS. FR. dies ferialis, qui festivitate vacat. Pompon. Festus. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 16. & Glossa in cap. 4. lib. 3. decretal. tit. 41. ait: [Professus quasi procul à festo.

PROFITEOR. FR. significat jurare. [Quæ tradita canonicè comperio, observare, ac venerari profiteor. Ivo Carnotensis epist. 65.] Unde *Professio*, idest, juramentum.

PROGRAMMA. FR. græca vox πρόγραμμα, quæ publicam scripturam, sive edictum significat. in Cod. Theod. lib. 10. tit. 16. Cassiodor. in formulis, & Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio de eo hæc inquit: [Statim signa edici jussit, & programma in parietibus fixit; ut siquis cinctus inveniretur apud Daphnen, discinctus rediret.

PROHIBITUM, FR. pro eo, quod non invenitur concessum, lib. 1. decretal. tit. 7. cap. 2.

PROLITO, litare, imolare, ac sacrificare significat. [Cogebatur Christi populus vanis superstitionibus interesse, atque in cultu nefandi ritus, nunc aut libamina incesta profundere, aut ornatus sertis victimas trahere, aut gravia nidoribus thura succendere, aut inter fervidos ignes pallenti aruina funesto sanguine prolitare. S. Zeno Veronen. Episc. in vita S. Arcadii Mart.] Ejus synonyma. Vide *Sacrifico*.

PROLOGUS GALEATUS. Ita nuncupatur prologus S. Hieronymi in principio Sacræ Scripturæ appositus, quia, ut idem ibi ait: [Hic prologus Scripturarum quasi galeatum principium omnibus libris, quos de hebræo vertimus, convenire potest.] Idem Sulpitius asserit, [Quod idem & galea-

galeatum à quibufdam vocatur,quoniam ita commune effe poffit, ut in omnibus caufis quemadmodum galea fuo galeato, omnibus indigis poffit effe commune.] Alii verò autumant, quòd metaphoricè à galea dicatur, quæ ficut caput defendit, ita prologus in principio fuæ tractationis,cap. pofitus, totum tractatum tanquam apologia ab Adverfariorum detractionibus tutatur.

Prolubium, prolibitum, complacentia. [Verumtamen formidans per diem fuo prolubio fatisfacere. In vita S. Gudilæ Virg.

Promæ Cellæ. Vide *Promptuarium*.

Promereor. FR. ideft, complaceo, five placor: [Talibus hoftiis promeretur Deus, epift. ad hebr. cap. 13.] ita ut in fenfu paffivo accipiatur. Unde Arias Montanus ex græco textu *Beneplacet fibi Deus* vertit.

Promotio Furtiva. FR. quando abfque Epifcopi confcientia, & nullo prævio examine ad aliquem ordinem furtivè quis promovetur. Gloff. in, cap. veniens ad nos, de exceff. prælat.

Promptuarium. FR. locus in quo res promptè habentur, græcè ταμεῖον dicitur, quod vocabulum loco *Cellarii* habet græca lectio ad Cantic. c. 1. ubi Vulgata legit: [Introduxit me Rex in cellaria fua, exultabimus, & lætabimur in te,] græca lect. habet: [Introduxit me Rex in promptuarium fuum &c.] Sed D. Ambrofius Cubiculum vertit, inquiens: [Introduxit me Rex in cubiculum fuum. Græcus in promptuarium fuum, lib. 5. de Sacram. c. 2.] Eft autem promptuariũ ex Sipontino, locus, in quo res ad ufum neceffariæ repofitæ funt, ut ftatim promi, & proferri poffint. Unde Apul. lib. 1. [Ex promptuario oleum unctui, & lintea terfui, & cætera huc eidem ufui proter ocytèr,] *profer ocyter*, ideft, promptè ex promptuario. Sic etiam in Efaja 26. 20. ubi Vulgata habet: [Vade populus meus, intra cubicula tua &c.] LXX. tranftulerunt εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, fic pariter legit Tertull. lib. de refurrect. nempè: [Populus meus introite in cellas promas.] Videtur autem legiffe: εἰς τὰ ταμεῖα, qui tamen ibidem, quid fint, fic explicat: [Cur cellarum promarum potiùs vocabulo ufus eft, & non alterius loci receptorii? Nifi quia in cellis promis caro falita, & ufui repofita fervatur, depromenda illinc fuo tempore.] *Cellaria* igitur in vulgar. Cantic. cap. prædicto non tantùm fignificat cellam vinariam, ut vulgò fertur; fed promptuarium, ac cellam promam totius peni, ideft, efculenta & poculenta, de quibus fusè Gell. lib. 4. c. 1. Beroaldus in 1. Æneid. contra Servium. Sed etiam ex Ser. Sulpitio, & Mafsurio Sabino, nomine *peni*, vel *penoris* omne utenfile apud eundem Gell. ibid. intelligitur, ubi fignanter inquit; [Præterea de penu adfcribendum hoc etiam putavi. Ser. Sulpitium in reprehenfis Scævolæ capitibus fcripfiffe, Sejo Helio placuiffe, non quæ efui tantùm, & potui forent; fed thus quoque, & ceræ &c.] Quare præfatam Cantic. dictionem concinnè explicans D. Ambrofius Cellarium odoramentorum dulcedinis, & fatietatis intellexerat, dum inquit: [Induxit me Rex in cellarium fuum, ubi bona libamina, boni odores, ubi mella fuavia, ubi fructus diverfi, ubi epulæ variæ, lib. 5. de Sacram. cap. 2.

Prontanimitas, animi promptitudo. [Adeo laboravit in ejus obfequio tota mentis prontanimitate. In vita S. Gregor. Ligonien. Epifc.

Propalo. Vide *Depalo*.

Propheta, five *Prophetis*, ex græco vocabulo προφήτης, ideft, qui futura prædicit, & in Sac. Scriptura *Videns* appellatur. Vide *Videns*.

Propheteum, Templum in honorem alicujus Sancti Prophetæ dedicatum. [Reliquæ S. Samuelis in ejus propheteo funt pofitæ. Theodor. lib. 1. fub Arcad.] Sicut eodem modo Ecclefia alicui Apoftolo erecta *Apoftoleum* dicta fuit.

Propitiatorum. Vide *Chorus*, *Sacrarium*. FR. Divus tamen Paulus in epift. ad Hebr. cap. 9. pro propitiatorio, ut Theophylactus inquit, Arcæ teftamenti operculum intellexerat. Oechumenius verò ait, quòd erat tabula aurea quadrata perpendiculariter fupra arcam pendens fine contactu; ita appellata, quia ex ea accipiebantur propitiationes, & divina refponfa.

Propola. Vide fequentem dictionem.

Propolarius, Propola, Revenditor, ex græco προπώλης. [Propolarius quifque, quod vendit, laudat. D. Auguft. tract. 10. fuper Joannem.] Sed recta latinitate *Propola* dici debet. Sic Cic. contra Pifonem inquit: [Paftor domi nullus, nulla cella, panis, & vinum à propola, atque decuba.] Et Plautus Aul. fcena 5. act. 3. ait: [Propolæ calciolariis &c.] Vide *Regratarius*. FR. Item *Propola* aliquando pro lenone accipitur: [Muliercula formæ fcitioris, ut proftribula mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit. Imitatus eft etiam propolas circumforaneos. Lampridius in Commodo.] Alludit ad vitium lenonum, qui pulchras mulieres, ut ad proftribula ducerent lucrandi caufa, ubique inquirebant, & propriè *Mangones* dicuntur; quo vitio Octavius Aug. à Svetonio in eundẽ, c. 69. notatur: [Et conditiones quæfitas per amicos, qui matres familias, & adultas ætate virgines denudarent, atque perfpicerent, tanquàm Thoranio mangone vendente.] Idem opprobrium in Caligulæ Svetonius, cap. 36. etiam notaverat, fœminas inquiens: Mercantium more confiderabat.

Propolium, προπωλεῖον, vulgò revenditio, apud eundem D. Auguft. [Quot propolia fecerunt.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Propofita*, & *Propofitum* mendosè habetur.

Propofita. Vide *Propolium*.

Propofitum, FR. arbitrium. [Si autem ipfis propriè aliquid liberalitate alicujus, vel fucceffione cognationis evenerit, faciant inde, quod eorum propofito congruerit. Quod fi à fuo propofito retrorfum exorbitaverint, honore Ecclefiaftico indigni tanquã reprobi judicentur, can. placuit, ut Epifcopi, 12. qu. 3.] ideft, [Qui voluerint facere ipforum voluntatis arbitrio] ut in eadem qu. can. quicumque, declaratur. Item propofitum perperàm pro Propolium fcriptum. Vide *Propolium*.

PROPRIETAS. Vide *Peculiaritas*.

PRORETA, πρωρέτης. FR. navis Rector. [Quòd si perniciosum est proretam nâvim deserere, can. si sciscitaris. 7. q. 1. & ibi Glossa.

PROPRINDO, priùs prehendo, barbarum verbum, Benedicti Levitæ vocabulum.

PROPRISUS, priùs apprehensus. Ejusdem Benedicti Levitæ vocab.

PRORSUS, nomen, hoc vocabulum legitur in vita S. Gildæ, quod ab aliquibus directus, sive erectus interpretatur, ubi sic habetur: [Pedissequa quoque ejus, & prævia, & de via negat se discernere, nec prorsi tramitis meminisse.] Sed *Perorsi*, à verbo *Perordior*, ut consideranti patebit, legendum est.

PROSA, sic rhythmus ille dicitur, qui post Epistolam canitur, & denominatur *Sequentia*, & *Jubilatio*. Dicitur autem *Prosa*, quia in ea non observantur metricæ regulæ. Item *Sequentia*, quia sequitur post Graduale. Authorem Rhythmorum Noterium S. Galli Abbatem, Durandus lib. 4. cap. 22. facit, qui etiam ibi ait Nicolaum Papam in Ecclesia cani ordinasse. Ecclesia tamen Romana his Sequentiis utitur in Missa; nempè *Lauda Sion Salvatorem*, quam D. Thomas Aquinas composuit. *Veni Sancte Spiritus* à Ruperto Galliarum Rege anno 1003. scripta, Durand. ibidem. Alii tamen Authorem Hermannum Contractum faciunt. *Victimæ Paschali laudes* ignoratur Author. *Dies iræ, dies illa*, quam aliqui D. Gregorium, alii D. Bernardum composuisse putant; Bzovius in Ecclesiast. Annal. anno 1294. ait fuisse Cardinalem Ursinum Authorem, sive Frangipanem; nec deest, qui Augustinum Biellam de anno 1491. inventorem faciat; ac tandem illam Humberto Dominicanorum Generali attribuunt alii. Vide *Hymnus*. *Jubilatio*. *Prosaticus*. *Versus leoninus*.

PROSABBATUM. Vide *Parasceve*.

PROSATICUS, prosaicus. [Qui sale attico, & prosatico lepore, imò divina inspiratione composuit. In vita S. Eulogii Presb. & Mart.

PROSCHOLUS. Vide *Baccalaureus*.

PROSECUTIO. FR. idest, allegatio. [Sancta Synodus dixit: licèt secundùm prosecutionem Laurentii, Petri, Eulalii, Crescentii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipsam scripturam nullius esse momenti. can. benè quidem. dist 96.] Nam omnes isti Episcopi, nempè: Laurentius Mediolanensis, Petrus Ravennatis, Eulalius Syracusanus, Maximus Belitanus (fortassè Belitranus) & Stephanus Venusinus Episcopi omnes allegationes adduxerunt pro immunitate Ecclesiastica, contra statuta Basilii Odoacris Regis Vicarii; & statum quæstionis explicat ibidem Glossa.

PROSELYTUS, adjectivum, græca dict. προσήλυτος, idest, Advena, Alienigena, Peregrinus. [Judæi quoque, & Proselyti. Actor. cap. 2. hebraicè *Gher* dicitur, idest, Peregrinus. FR. Idem nomen reperitur in Matth. cap. 23. [Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplo quàm vos:] Ubi glossa interlinearis sic interpretatur, nempè [Ad legem convertitis eum unum advenam de Gentibus:] Glossa verò ordinaria subjungit: [Proselyti sunt de Gentibus in Synagogam recepti, quorum raritas per unum significatur, quia vix aliquis post Christum.] Nicolaus Lyranus ait ibidem: [Proselytus legis dicebatur ille, qui de gentilitate ad Judaismum convertebatur.] & D. August. contra Adimantium eumdem Matthæi locum exponit, inquiens: [Istis autem perversitatibus suis faciebant, ut cùm aliquis Gentilis ad eorum legem transibat, idest, factus esset proselytus, haberet mores eorum, & fieret filius gehennæ, multò plusquam illi essent.] Qui tamen Proselyti duplicis generis erant, scilicet, qui *Proselyti justitiæ* dicebantur; nam circumcisioni submittebantur, atque legem mosaicam rigorosè observabant ad instar naturalis Hebræi. Alii dicebantur *Proselyti imperfecti*, sive *Domicilii*, qui detestabantur idololatriam; sed circumcisionem sustinere non patiebantur, nec legem Moysis observabant; sed tantùm sequebantur naturalia præcepta à Deo Noemo, posterisque ejus tradita, idest, non furandi, non occidendi, non fornicandi, & similia; hujusmodi fuisse dicitur Nicolaum ab Apostolis baptizatum, & in Diaconem ordinatum, de quo in Act. c. 6. habetur: [Nicolaum advenam, (*idest*, *proselytum*) Antiochenum.] Item Proselytus Hebræorum fuerat ex christiano Aquila, & qua de causa. Vide *Pharisæus*. Item *Gher* hebraicè, significat etiam timens Deum, & ubi nos legimus: [Qui timent Dominum, speraverunt in Domino, Psal. 113.] hebraicè habetur *Gherim*. Sic etiam in Psal. 117. [Viri Israelitæ, qui timetis Deum.] ac alibi passim.

PROSEUCHA, græca dictio προσευχή, idest, deprecatio, oratio: [Metuendum erat, ne per hanc occasionem Judæi quoque molestarentur à suis Civibus, si quid novaretur circa proseuchas, & ritus patrios, Philo hebr. in Flaccum in legat. ad Cajum.] Item Synagogam significat; sic idem Philo, ubi de transtyberina regione à Cæsare Augusto Hebræis concessa, inquit: [Sciebat habere suas proseuchas, in quibus cœtus facerent.] Vide *Synagoga*. FR. *Proseucha*, licèt græcè orationem significet: à Scriptoribus verò tàm Hebræis, quam Gentilibus, atq; Christianis pro loco orationis, videlicet, Synagoga semper accipitur. Quoad hebræos, nedùm citatus Philonis locum in Flaccum de Synagoga intelligitur; sed idem Author in vita Moysis non longè à fine hoc vocabulum ita declarat: [Nā destinata oppidatim sacris precationibus loca, quæ proseuchas vulgus nominat, quid aliud sunt, quam scholæ, in quibus prudentia, fortitudo, temperantia, justitia, pietas, sanctitas, omnisque virtus discitur, quodcumque ad humana, divinaque negotia requiritur?] Et Joseph. Hebr. De vita sua post medium, inquit: [Sequente igitur die populus convenit in pro-

proseucham, quam vocant precationis domum, amplam, & capacem tantæ multitudinis.] Et ex Gentilibus Juvenalis, Satyr. 3.

Ede, ubi consistas, in qua te quæro proseucha &c.

Et ex Christianis Scriptoribus vetus Scholastices habet in Glossario: [Προσεύχεσθαι enim græcè orare dicitur, & proseucha locus Judæorum ubi orant] quæ etymologia proseuchæ Adriano Turnebo arridet, lib. 1. adversar. cap. 19.

Prosphora. Vide *Missa*.

Prospex, providens, prævisor. [Recogita in præsagiis vatem, in ominibus augurem, in eventibus prospicem. Tertull. de testam. animæ, cap. 5.

Prostagma, græcum nomen πρόσταγμα, idest, præceptum. [Post hæc sacro placuit Concilio, quatenus Augusti prostagmate &c. In vita S. Celsi Episc.

Prostrales, sive *Prosternales*, vel *Prostrati* Psalmi. Vide *Psalmus*.

Protecdicus, primus defensor, græcum vocabulum πρωτέκδικος. [Protecdicus, qui suscipiebat captivos, & ibi erat judex causarum criminalium. Codin. lib. 1. de off.] Erat etiam Ecclesiasticum Officium, cui spectabat causas criminales Clericorum cognoscere: item Ecclesiæ defensor erat, ac suam jurisdictionem in Ecclesiarum ingressu exercebat, qui ideò πρωτεκδικεῖον nuncupabatur; quod officium primo ordini Clericorum Constantinopolitanorum à Patriarcha Gregorio Xiphilino additum fuit, quia, ut ait Balsamon, non libenter defensoris munus renunciabant, ut ad alia officia ascenderent propter ejus lucrum; ideòque prædictus Patriarcha inter priores Ecclesiæ dignitates hoc officium annumeravit. Vide *Defensor*, & *Defensoria*.

Protelo, longè jacto; apud Scriptores tamen Ecclesiasticos translativè ponitur non rarò pro spatio temporis in longum producto ad agendum aliquid. [Nocte quadam plus solito orationem protelans, usque ad lucis crepusculum in contemplatione permansit. Hincmar. in Remig.] Sic etiam Cæsarius, lib. 1. cap. 27.] Vitam protelari virtute medicinæ] dixit. Usurpatur etiam in eodem sensu quoad moralia: [Ut quoniam deficiente charitate, eousque protelatur malitia, ut nova exerceantur facinora. Concil. Toler. V. can. 1. [FR. sic etiam Stephanus Papa Gualberto Dosinæ Patriarchæ scribens, qui prætenso zelo Comensis Ecclesiæ Electum consecrare distulerat, ideò scribit: [Si protelaveris, & eum consecrare, jam toties monitus, non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, consecratus abibit. Can. nunc verò, 9. qu. ~~3. [Vide Matth.~~ Paris. in dict. *Parvisium*.

Prothesis, πρόθεσις, altare, in quo Græci multis cæremoniis pro Missa panem, & vinum præparant, & ex eo loco deinde processionaliter tempore consecrationis ad sacrum altare deferunt, in qua processione intervenire solebat Græcus Imperator in ejus Coronationis die, hoc, nempè, pacto: tempore deferendi oblationes aliqui Diacones discedebant ad invitandum novum Imperatorem, qui cum eis ad Prothesis locum ingrediebatur, ubi manto auro contexto induebatur, in capite gestans coronam, & baculum in manu, qui *Narthex* dicebatur, (de quo suo loco diximus) in sinistra, ac centum armatis militibus associatus procedebat; deinde Diaconi sequebantur, & postremò Sacerdotes oblationes ferentes; accedensque ad majorem portam in Sancta Sanctorum, ubi expectabatur à Patriarcha, tunc immorabatur ex parte exteriori Imperator, & capitis inclinatione ad invicem salutabantur: interim transibat Diaconus, Patriarchale pallium ferens in dextera, qui in conspectu Imperatoris sistens, elata voce hæc verba intonabat: [Recordetur Dominus Deus potentiæ regni tui in regno suo ubique nunc & semper, & in sæculo sæculorum. Amen.] Quod ab aliis Diaconis & Sacerdotibus, qui sequebantur, iterabatur: & cùm ingrederentur Sancta Sanctorum similem precationem etiam Patriarchæ canebant singuli eorum; [Recordetur Dominus Deus Pontificatus tui ubique &c.] His peractis Imperator salutabat Patriarcham, ac paludamentum deponebat, & ad suum locum recedebat. Tempore deinde communionis, quam sumebat in hac die intra Cancellos cum aliis sacris Ministris, propriis manibus Eucharistiam, & Sanguinem ex Calice à Patriarcha porrecto suscipiebat, & ante Communionem thurificabat in formam Crucis altare, ac deinde Patriarcham, qui ab Imperatoris manibus thuribulum recipiens, idem obsequium ei reddebat, illum incensando. Tandem deponens ex capite coronam, Diaconoque consignans, Altaris Sacramento se refocillabat; ita Curopal. cap. 17. Similis quædam processio adhuc in Ecclesia Turonensi viget; tempore enim offertorii ordinatur processio ex Sacristia, ac primus omnium prima Dignitas, quæ est Thesaurarii, progreditur pluviali indutus, post quem sequitur Ceroferarius, deinde Subdiaconus cum urceolis vini, & aquæ velo contectis, & post alium Ceroferarium sequitur Diaconus cum patena similiter velo cooperta; post tertium Ceroferarium alius Diaconus incedit cum Calice, & Corporale velo involuto, super quod defert duas tabellas, in quibus depictæ sunt Sanctorum imagines, quæ pro danda pace inserviunt. Tandem quartus Ceroferarius terminat, & claudit processionem, quæ terminatur ad Altare, ubi solemnis Missa celebratur.

Proto a Secretis, principalis Secretarius, sive Magnus Cancellarius. [Leo Curapalates, & Proto à secretis Simeon Luitpr. in legat.

Protobestiarius. Vide *Protovestiarius*.

Protocanonarcha. Vide *Canonarcha*.

Protocatapanus. Vide *Catipanus*.

Protocerius. Vide *Primicerius*.

Protocollum, πρωτόκολλον, significat primum glutinum, sive collam, qua libri conglutinabantur:

tur: hinc pro volumine sumitur, in quo instrumenta Notariorum, & similia registrantur, & ex eo scripturæ describuntur, ad eas interessatis consignandas.

PROTOCURSOR, Cursorum Præfectus: [Cùm enim misisset Protocursorem, ut interrogaret eos, quo præcipiente hoc fecerint. Landulph. in Phoca.

PROTOCYNEGUS. FR. πρωτοκυνηγος, venationis antesignanus, Italicè *Capocaccia* dicitur. Erat tamen Dignitas in Imperiali Aula Constantinopolitana, qui stapedem sustinebat in Imperatoris equitatione, & ad eum vestes Imperiales pertinebant, si in venatione sanguine maculabantur. Codinus.

PROTODIACONUS, πρωτοδιάκονος, Archidiaconus, sic à D.Jo:Damasceno, lib.4. c. 6. appellatus fuit Sanctus Stephanus Protomartyr. Vide *Archidiaconus*.

PROTOMARTYR, πρωτομάρτυρ, primus martyr, quo titulo appellari solet ab Ecclesia D. Stephanus; primus enim fuerat, qui inter Christianos gloria Martyrii coronari meruerit: sic etiam vocatur justus Abel respectu veteris martyrum testamenti, & inter Christianas fœminas Sancta Thecla in Menologio græco his verbis celebratur: [Sanctæ Protomartyris, & paris Apostolis Theclæ.

PROTOMEDICUS. Vide *Archiater*.

PROTOMYSTES, πρωτομύστης, idest, Sacrorum caput, Episcopus intelligitur Vide *Mystes*.

PROTONOTARIUS, dictio græco-latina, πρωτονοτάριος, idest, primus Notarius, Ecclesiasticus officialis, à D. Clem. Papa institutus, qui aliquos hujusmodi ordinavit, ut Sanctorum Martyrum acta colligerent, ac scriberent, de qua re Baronius ann. 44. n. 79. an. 98. num. 3. an. 238. num. 2. ann. 598. num. 16. & disertè in Notis Martyrol. c. 1. Errat tamen Glossa in can. Monachus, dist. 77. asserens *Notarium* à notis ita appellari; nam à notificando ita dicitur, ut idem Baronius ann. 447. num. 10. benè advertit. Item Protonotarius dicitur etiam *Protoscriptor Ecclesiæ*. Idem Baron. an. 1152. num. 123. Qui appellati sunt *Scriniarii*, *Notarii*, *Protoscriniarii*, *Primiscrinii*. Vide *Primiscrinius*, cui antiquitùs in creatione novi Pontificis incumbebat ad ejus libitum mutare nomen Electi. Vide *Papa*, §. Et ut Platina affirmat. FR. Item *Notarii S. Sedis Apost.* can. Augustino, 12. quæst. 2.:||: Sixtus Papa V. ad duodenarium numerum eos auxit. In Pontificia Cappella præcedunt Commendatarium S. Spiritus in Saxia, Messanensem Archimandritam, ac omnes mitratos Abbates, quando non sunt sacris paramentis induti. Sac. Rit. Congr. 12. Febr. 1598. Ita etiam Palatii Apostolici Sacristam, nisi erit Episcopus. Ead. Sac. Congr. 13. Junii 1601. Hodie tamen in Ecclesia Latina sunt duplicis generis Protonotarii, participantes, nempè, de quibus suprà, & non participantes. Primi sunt, qui habitu prælatitio induuntur in Curia, & extra eam, & multis privilegiis cumulantur, scilicet posse non legitimos legitimare, creare Protonotarios non participantes, Equites aureatos, Notarios Apostolicos, Doctores in utroque jure, ac in Theologia; sed in jure taxativè annuatim, at in Theologia indefinitè. Possunt insuper uti mitra, aliisque Pontificalibus paramentis in Missa solemni cum licentia Ordinarii, si præsens sit; secus verò si hic erit absens, in quo casu ejus licentia necessaria non est. Item habent facultatem sibi faciendi celebrare in loco non sacro, & tempore interdicti, ad quam celebrationem potest eorum familia intervenire. Item anticipare Missam ante auroram, & post meridiem illam posticipare. Item hujusmodi Protonotarii post decennium eorum officium renunciantes, per lustrum gaudent iisdem privilegiis; sed in Urbe non possunt uti ampliùs rochetto, & præcedentiam amittunt in Cappella Pontif. & sedere tunc debent post Rotæ Auditores, Clericosque Cameræ, ut Constit. Sixti V. de anno 1585. Sed Urbanus VIII. ann. 1619. ampliavit eis facultatem, quòd, nempè, renuntiantes per triennium supradictis privilegiis fruantur. Protonotarii sacra paramenta benedicere non possunt. Sac. Rit. Congreg. 17. Julii 1627. Protonotarii verò non participantes, quorum numerus indefinitus est, habent extra Urbem rocchetti, & mantelletti usum. Eadem Sac. Rit. Congr. 18. Jul. 1626. Sed non possunt habere anulum in digito, dum celebrant. Ead. Sac. Rit. Congr. 11. Febr. 1624. Præcedunt Canonicos Cathedralis; sed non cùm capitulariter sunt congregati. Ead. Congr. 12. Maji 1602. Canonicus Protonotarius potest in choro uti veste violacea. Ead. Congr. Rit. 14. Janu. 1612. in quadam Panormitana, dum tamen defert habitus Canonicales, & cùm sit in choro, debet ferre habitus similes aliis Canonicis, aliàs distributionibus non gaudet. Ead. Rit. Cong. 12. Decemb. 1626. Suntque Ordinario loci in criminalibus tantùm subjecti, & in civil. dum non excedat summam 24. ducat. ex Bulla Leonis X. Qui gaudet privilegio Conclavistarum, Cavaleratus Apost. Cancell. vel scripturæ ejusdem, & Papæ familiares, dum non habeant uxores, & sint Clerici, ut Protonotarii secundæ classis habentur. Antiquitus erat etiam duplex Notariorum species, alii enim intra cancellos coram Judicibus obducto velo acta Martyrum scribebant; alii autem extra cancellos scribebant, de quibus Baron. cap. 1. in Notis Martyrologii. In Ecclesia tamen Constantinopolitana Protonotarius erat ex secundo Clericali ordine primus, ad quem spectabat Lectores Ecclesiæ examinare, testamenta scribere, & mancipia manumittere. FR. Qui Græcus Protonotarius *Janua exocatacœlorum* dicebatur, non quia Janitor illorum esset, ut Junius credidit, sed quia ingressui in ordinem superiorem Exocatacœlorum erat proximior: qui *Exocatacœli*, ut suo loco dictum fuit, Cardinales erant Constantinopolitanæ Ecclesiæ, quique, cùm essent in ordine Diaconali, omnes alios Episcopos præcedebant, licèt lis mota fuisset

ab Episcopis contra Chartophylacem, qui unus ex illis Diaconis erat, fuit tamen in ipsius favorem rescriptum ab Imperatore Alexio Comneno in novellis à Leonclavio editis. Vide *Scriniarius*.

PROTOPAPAS, πρωτόπαπας, Archipresbyter, qui in Ecclesia Constantinopolitana multis praeminentiis fruebatur, cùm esset ecclesiastici tribunalis caput, & *Magnus Protopapas* dicebatur ad differentiam alterius Protopapas Imperialis, qui super omnes Clericos Cappellæ Imperialis constituebatur. Aliquando tamen Magnus Protopapas Clerici tum Patriarchatus, tum etiam Palatii præfuerat. Messanæ adhuc extat hæc dignitas in quadam Ecclesia Catholica appellata, ac ita dicta ex eo, quia quando Sicilia sub Græco Imperio erat, hæc Ecclesia cum Latinis permansit unita in confessione, quod Spiritus Sanctus ex Patre, Filioque procedat: & licèt usque in hodiernum diem græco ritu ibi officia celebrentur; in azymo tamen consecrant, & paramentis sacerdotalibus utuntur Latinorum more. Hic itaque Messanensis Protopapas præter jurisdictionem, quam in multis Ecclesiis ejusdem Civitatis exercet, quæ olim sibi subjectæ erant; non parùm à Clero Metropolitanæ Ecclesiæ honoratur; in die enim Pentecostes ad hanc Catholicam Ecclesiam processionaliter accedunt Cathedralis Canonici, Protopapam suscipientes, & ad Cathedralem Ecclesiam conducunt, ubi græco ritu solemnes Vesperas ille canit, ac tandem eisdem cæremoniis ad propriam Ecclesiam reducitur, quæ honoris demonstratio ideò clericis istis græcis fit in ea die ob memoriam unionis eorum cum Latinorum dogmatibus, præcipuè in materia processionis, ut diximus, Spiritus Sancti. Item in die Circumcisionis in solemni Cathedralis Missa ibidem Epistola, & Euangelium à græcis Subdiacono, & Diacono leguntur. In processionibus Messanensibus Protopapas utitur ligneo baculo ad instar græcorum Abbatum in forma litteræ T.

PROTOPASCHITÆ, πρωτοπασχῖται, hæreticorum secta, quæ Judaico more in azymis celebrabat Pascha. Appellati etiam fuerunt *Sabbatiani* à quodam *Sabbato*, sive *Sabbatio* hæresiarcha, qui fuerat Hebræus. FR. Baronius tamen eosdem esse ait, ac Novatianos, ad an. 413. n. 28.

PROTOPLASTUS, πρωτόπλαστος, primus plasmatus, idest, Adam; unde canit Ecclesia: [De parentis protoplasti,] & pro Adami successoribus aliquando usurpatur: [Per cujus partum mutatur natura, protoplastorum deletur culpa. D. August. serm. 18.] ubi de B. Virgine loquitur. FR. sic etiam hoc vocabulum à Gloss. in, c. 5. de bigamis non ordinan. interpretatur.

PROTOPOSTOLARIUS, Officialis in Ecclesia Constantinopol. primusque eorum erat, qui epistolam in Missa legebant.

PROTOPSALTES, πρωτοψάλτης, primus Psalmista. Vide *Domesticus*.

PROTOSEBASTUS, πρωτοσέβαστος, primus Augustus, in aula Constantinopolitana dignitas, quæ Imperatorum filiis, & ejus consanguineis conferebatur. FR. Dicitur etiam *Protosevaston*, quod rectè Primus Comes interpretatur, & non Comes Palatinus, ut Vvolfius, & Rogerius in Hist. Anglicana vertunt. [Hemanuel Constantinopolitanus Imperator &c. misit Oratorem ex Italis Gratiosum Joardanem Roberti olim Capuani Principis filium, Palatii Imperialis Protosevaston. Blond. decad. 2. lib. 5.

PROTOSECRETARIUS. FR. primarius à secretis: [Quin & Theodorus protosecretarius Præfecti Constantinopolitani. Anastas. Biblioth. in Collectan. à Sirmondo edita.

PROTOSCRINIARIUS. Vide *Protonotarius*.

PROTOSCRIPTOR. Vide *Protonotarius*.

PROTOSEDEO, præsideo, sedeo in primo loco. [Protosedent Presbyteri coronati. Tertull. de coron. milit. cap. 15.

PROTOSTASIA. FR. principalitas, præfectura, prælatio, de hoc vocabulo non rarò in Cod. Theodos.

PROTOSTATES, seu *Protostata*. FR. ex græco πρωτοστάτης, idest, primarius: unde *Discipulorum Protostates* à S. Proclo in orat. 8. de Transfigurat. Dom. appallatus fuit S. Petrus Apostolorum Princeps; secundùm aliquos significat conductorem duodecim militum, qui *Commanipulones* dicuntur. Optimè igitur S. Proclus manipularem conductorem, ac primarium Petrum vocat, dum eum Protostatem Discipulorum, nempè, duodecim appellat; ad quod facit Suidæ documentum ajentis: [Manipulus continet viros 8. alii volunt constare 12. alii verò ex 16. viris &c. quod & mensura optima est: & manipuli Princeps Protostata, seu Doctor vocatur: ipse est primus, & optimus seriei.

PROTOSTRATOR, Præfectus stabuli, Marescallus. FR. sic etiam interpretatur Niceta, ubi de Gofredo Bulione loquitur, nempè: [Dignitate erat vir ille Marescallus, quod Græcis est Protostrator.] Idem à Joanne Curopalata affirmatur in Theophilo, & *Equisonum primus* ab eo dicitur: nam inferiores *Stratores* dicebantur. Suidas. Vide *Strator*.

PROTOSTRATORICUS. FR. adjectivum nomen pro eo, quod Protostratoris est. [Deus, qui facit omnia, Andronici Imperatoris cognomentum excitet Phileni Palæologum, qui post ob animi alacritatem, ac fortitudinem protostratoricum baculum accepit. Niceph. lib. 7. hist.

PROTOSYNCELLUS, πρωτοσύγκελλος, idest, primus domesticus, dignitas Ecclesiastica in Constantinop. Eccl. ita dicebatur, quia omnium Syncellorum, idest, habitantium, sive domesticorum Patriarchalis palatii erat primarius, & erat ejusdem Patriarchæ Vicarius, imò futuræ Patriarchatus successioni destinatus; ideò dignitas hæc à Capitulo illius Ecclesiæ, cum Imperiali beneplacito eligebatur: [Eodem prætereà mense ab Imperatore Joanne ad Papam Martinum Legati redierunt, Marcus, inquam,

quam, Iagrus, & Stratopedarcha, & Magnus Protosyncellus. Phranzes, lib.2.cap.2.

PROTOVESTIARIUS, qui præerat omnibus vestiariis: legitur etiam *Protobestiarius*. Erat officium inter Ecclesiasticos, & sæculares, de hoc habetur fuisse in magna æstimatione apud Græcos; nam, ut Codinus, lib. 2. refert, Michael Palæologus Imperator Michaelem Trachaniottam ex sorore nepotem Protovestiarium Palatii fecerat. Vide *Canstrisius*. *Vestiarius*.

PROVINCIA. FR. dicitur illa, quæ habet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, & totidem potestates sub se, & unum Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem, vel undecim Episcopos &c. can. Scitote 6. quæst. 3. Provincia Galliæ comitatus quomodo vocetur latinè. Vide *Speculator*.

PROVISINUS, moneta. Vide *Solidus provisinus*.

PROVISORIA. Vide *Prædestinatio*.

PROXENETA, προξενήτης. FR. mediator, qui *Interemptor* dicitur. [Interemptores autem ab officio declinantes, vel negligentiùs agentes, ab officio removeantur. can. Clericus quilibet. dist. 91.] & ibi Glossa. *Mediator* etiam vocatur. [Mediatores, per quos scelus simoniæ plerumque committitur, ad testimonium contra sceleris ejusdem authores (in detestationem criminis) admittuntur, si non agitur criminaliter, sed civiliter, & emolumentum exinde non fuerint assecuti. cap. mediatores, de testib. & attestat. in 6.] & ibi Glossa: cujus officium *Proxeneticum* dicitur. ff. de proxenet. l. 1. & 2. Vide *Interemptor*.

PRUDENTII OPERA. Vide *Dittochæum*. *Hamartigenia*. *Psychomachia*.

PSACHMON. Vide *Psachnion*.

PSACHNION, habitus, sive stola Pontificalis, alii Pallium intelligunt. [Et continuò exclamans Sacellarius quemdam astantium excubitorum tonsorem, præcepit sine mora auferre psachnion summi, & Apostolici, atque præcipui pastoris,] idest, S. Martini Papæ, & Mart. in Collect. Anastasii in exil. ejusdem S. Martini. FR. in eadem Collect. à Sirmondo edita habet ibid. pag. 92. [Summi, & Apostolici Christianorum.] Et inferiùs: [Cùm incidisset psachnion Beati Viri excubitor, & corrigiam compagiorum ejus, statim tradidit eum Sacellarius Præfecto Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præfecte, & continuò membratim incide illum.] FR. Aliter tamen apud Baronium hic textus legitur in anno 651. n. 10. ubi sic habetur: [Et continuò exclamans Sacellarius quemdam astantium excubitorum consortem præcepit sine mora auferre Psachmon:] & inferiùs: [Cùm ergo incidisset psachmon Beati Viri excubitor &c.] Et post pauca verba idem Baronius sic hujusmodi vocabulum interpretatur, inquiens: [Quoad ad psachmon spectat, depravatè ita legi putamus, per quam vocem nil est, ut indumentum aliquod possit intelligi. Siquidem pontificia stola, quæ pallium dicitur, & cæteris omnibus superponitur indumentis, posteà sublata fuit. Nec est, ut conjici possit psachmon, quasi perisagmum, sarcinam viatoriam fuisse corrigiæ (ut textus habet) compagibus nexam: siquidem non est verisimile ei relictam, cùm è navi est ductus in carcerem, & è carcere ad judicium. Unde ista conjunctio psachmi, atque corrigiæ opinari suadet fuisse cingulo junctam compagibus peram, quæ græcè dicitur σαγὶς, quam ad libellos oblatos recondendos potissimùm gestare Pontifices solebant.] Sed hæc opinio tanti Viri non satis arridet. Primò, quia pera, quam gestabant Pontifices, non pro supplicationum libellis oblatis à Pontifice ferebatur, sed pro largienda pauperibus in itinere eleemosyna, quia memorialia oblata non penès se, sed penès Secretarium, vel alium famulum deferebantur. Secundò cùm S. Martinus ultra nonaginta dies in Constantinopolitano carcere ante hujus Sacellarii temerarium actum detentus fuisset, ut in supradicta citata Anastasii narratione habetur: non est major ratio, cur pallium, & stola Pontifici per illud trimestre ablata essent in carcere, & non sarcina quoque viatoria. Item Sirmondus ubi suprà *Psachnion* scribit, sic etiam *Tonsorem*, & non *Consortem* habet. Atque Surius *Tonsorem*, & *Psachmon*, tom. 7. ad diem 12. Novembris, c. 19. scribit. Unde puto litteram, *i*, per errorem scriptoris appositam fuisse, dum deberet esse tertius pes litteræ, *m*, ita ut, *n*, &, *i*, faciant integrum, *m*, & legendum rectè *Psachmon*, quamvis Baronius depravatam hanc orthographiam existimet; ac proptereà aliter sentirem, nempè cùm Sacellarii officium Ecclesiasticum etiam fuisset, ut in dict. *Sacellarius* dicitur, quòd ad hunc Sacellarium degradare, & execrare spectabat, in cujus signum præcepit, ut omnia pontificalia insignia à Sancto Pontifice auferantur; unde ait Anastasius, quod jussione hujus sacellarii nequissimi:] Suscipientes ergo eum carnifices, exuerunt exterius ejus pallium sacerdotalis stolæ, scindentes alas tunicæ, quæ erat interius, à summo usque deorsum.] Insuper præceperat Sacellarius, ut auferatur corrigia compagiorum ejus; Compagi enim erant Pontificis solius insignia, ut idem Anastasius inquit [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abstulit, & ante pedes ejus projecit, & compagios ejus] & alibi à Theodoro, idem inquit receptis reliquiis ejusdem S. Martini, [& uno de compagiis ejus, idest, caligis, quos nullus alius nisi Romanus Pontifex portat] ut scripsimus in dict. *Compagi*, ubi etiam quomodo corrigiam in compagiis annexam fuisse ostendimus. Item in signum degradationis idem Sacellarius præceperat, ut omnes circumstantes Sanctum Pontificem anathematizarent, ut in eadem narratione penès Baronium, Sirmondum, & Surium habetur, idest, execrarent. Unde non fuisse inverisimile videtur, quòd per hoc vocabulum *Psachmon* corona sacerdotalis intelligatur, quæ in signum degradationis abradi solet. Inducor ex duplici capite hoc asserere, tum quia ibi dicitur, quòd Tonsori Sacellarius incidere psa-

psachmon præceperat ; tonsoris enim officium non est scindere indumenta, sed abradere ; tum etiam qui à Græcis ψάνος dicitur calvaster, Junius in Lexicon ; & ita existimo, quòd Psachmon significet calvarium, sive calvariam partem capitis, ubi formatur clericalis tonsura, quæ corona dicitur, desumpto etiam nomine à capitis loco, qui locus quoque corona dicebatur. Unde si per hujusmodi vocabulum Psachmon cum Baronio suprà pera intelligeretur, frustra siquidem Anastasius tanta exaggeratione in hunc Sacellarii temerarium actum inveheretur, inquiens: [Auferre psachmon Summi, & Catholici Christianorũ præcipui Pastoris &c.] qua exaggeratione in privatione pallii, stolæque, ac tunicæ non usus est. Argumentum igitur est, quòd verticem, coronam, & calvarium visibilis Ecclesiæ Capitis recidere in signum execrationis jussisset Sacellarius ille nequam ; & quòd ille actus fuisset degradationis demonstrativus, non solùm ex præmissis probatur, sed & ex inde sequutis ; nam posteà brachio sæculari ad interitum carnis consignatus fuerat à Sacellario Sanctus Pontifex ; inquit enim Anastasius: [Statim tradidit Sacellarius Præfecto Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præfecte, & continuò membratim incide illum.] Confirmatur ulteriùs, quia ψεκάδας appellant Græci Ancillas, quæ delicatarum Matronarum capillos medicato fuco conspergebant, Henr. Steph. in Thesaur. linguæ græcæ in dict. ψεκάς, tom. 4. pag. 701. Atque ψῆγμα, græcè significat id quod radendo detractum est, Scapula in lexicon ; unde ψάχμον, idest, rasura, sive tonsura ex verbo ψήχω, quod rado significat. Idem Scapula. Solent enim latini litteram græcam H in A latinum vertere, ut γραμματική, Grammatica. Grteserii Gram. cap. 36. in fine. Et γ Græcis quando sequitur liquida littera μ propter antipathiam cum μ verti solet in κ : unde *Psachmon*, loco *Psagmon* dicunt. Cæterum cum Baronio concurro, quòd hoc vocabulum non significet stolam, sive pallium, ex eo quia singillatim extat his omnibus despoliatum fuisse posteà à carnificibus Pont. ut suprà attuli ex prædicta narratione.

PSALLENDA, in ritu Ambrosiano sic dicitur Antiphona illa, quæ in fine Laudis, & Vesperarum recitatur pro commemoratione alicujus Sancti.

PSALLENTIA, psalmodia, psalmorum cantus [Peto etiam tuam charitatem, ut sicut à Rectore tuo Alexandro Episcopo nostro didicisti Græcorum psallentiam, ad nos dirigere tua Fraternitas delectetur, D. Damasus in Epist. ad Hieronymum.] Reperitur etiam hoc vocabulum in neutro genere: [Igitur exinde cum multo psallentio in Civitatem suscipitur, & in sua Ecclesia Episcopus ordinatur, in vita S. Galli. Et Gregorius Turonensis: [Cum honore debito, grandique psallentio in Monasterio locarentur, lib. 9. cap. 10.

PSALLIANI, hæretici. Vide *Precatores*, *Euchetæ*.

PSALMELLUS. Vide *Graduale*.

PSALMICEN. FR. psallens [Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Monachi, Clericique psalmicines concelebraverunt, Sidon. lib. 5. epist. 17.

PSALMI LUCERNALES. Vide *Vesperæ*.

PSALMI PLEBEI, dicuntur Psalmi à personis particularibus compositi, qui Davidici non sunt. [Quòd non oporteat plebejos Psalmos in Ecclesia cantare. Concil. Laodicense, can. ult.

PSALMISTA, ecclesiasticus ordo ex minoribus, qui *Cantor* dicitur in Concil. Toletano. Vide *Cantor*, & à Græcis ψάλτης, psaltes nuncupatur. In Bibliotheca Domus professæ Messanensis Societatis Jesu in quodam pervetusto pontificali M. S. reperitur, quòd cùm simplex Sacerdos hunc ordinem conferre solebat, talia verba proferebat, nempè: [Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod credis, operibus comprobes.] Eadem etiam forma verborum in Pontificali Rom. legitur, scilicet: [Psalmistæ, idest, Cantores possunt absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri Officium suscipere cantandi, dante eis Presbytero, vel potiùs Episcopo antiphonarium in manus, & dicente: Vide, ut quod ore cantas &c.] De qua cæremonia Durandus quoque, lib. 2. cap. 3. mentionem facit, ubi ostendit, quòd in Sac. Canonibus Clericus primi ordinis Psalmista diceretur, qui Psaltes usque ad præsens à Græcis nuncupatur. Psalmistæ verò Officium ab Isidoro ita describitur: [Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, Psalmos, laudes, sacrificii responsoria, & quidquid pertinet ad canendi peritiam.] FR. Quòd Psalmista fuisset primus clericalis ordo. Vide Gloss. in can. Illud nos, dist. 77. quod Officium *Psalmistatus* dicebatur. Ibid.

PSALMISTATUS. Vide *Psalmista*.

PSALMODIA. Vide *Psallentia*.

PSALMOGRAPHUS, ψαλμογράφος, FR. dicitur David, can. præsens, 20. quæst. 3.

PSALMUS, vox græca ψαλμός, idest, cantus, cujus antithesis. Vide *Ensalmus*. Psalmi verò qui graduales dicuntur, ita denominati sunt, nam canebantur, dum ascendebantur quindecim Templi Salomonis gradus. Durand. lib. 5. c. 2. Unde denominati sunt *Canticum graduum & ascensionis*, juxta vim dictionis hebraicæ *Amahaloth* ; ita Theodoretus, & Euthymius Græci scriptores, qui etiam docent Davidē literaliter, ac propheticè ibi de discessu populi Hebræi à captivitate Babylonica ad Jerosolymitanam libertatem loqui. FR. Eandem opinionem habuit R. David Kimki super Psalmos ; sed R. Sandia ait Psalmos graduales ita appellatos fuisse, quia elevando gradatim vocem canebantur. Psalmodia mirabilem vim habet contra animi afflictiones. [Inter effœminationis modos, psalmos secum comminiscetur, & cùm Athletæ agent, ille dicturus est, repercutiendum non esset. Poterit & de misericordia moveri defixus, in morsus ursorum, & spongias retiariorum. Tertull. de spectat. cap. 25.] Utebantur enim Retiarii spongiis ad siccandum, & reprimendum sanguinem. Turneb. lib. 18. cap. 33. Sic fortasse à simili quoad psal-

psalmodiam locutus fuerat Tertull. At clariùs Isidor. Pelusiota miros erga nostros turbatos affectus psalmorum effectus recenset, inquiens: [Psalmorum cantus, ut nonnulli ajunt, turbolentos animi motus propulsat, mœroremque lenit, & iram mitigat, & luctus per lacrymas levat. lib.2.epist.176.] & ideò antiquam, ac laudabilem consuetudinē psallendi in funeralibus Ecclesia introduxerat; nam præter suffragium pro defuncti anima, psalmodia mœstitiam conductorum, & amicorum ejusdem defunctipropellit: hinc Greg. Nazian. in funere Cæsaris, ad Martyrum sacra cum pompa deducti, inquit: [Psalmodiis luctum sedantibus. Orat. 10. in laud. ejudem Cæsaris Frat.] Inter Catholicos recitabantur graduales psalmi quotidie tempore quadragesimali; sed B. Pius V. deinde officii divini reformator statuit, ut in feriis quartis jejuniorum in Choro recitarentur, ab hac obligatione eximens illos, qui extra Chorum ad officium divinum recitandum tenentur; concessit tamen quinquaginta dies indulgentiæ graduales recitantibus tam in Choro, quàm extra, ut in ejus Bulla in principio Breviarii apposita apparet. Psalmi Pœnitentiales, eo quia de pœnitentia agunt, ita vocati sunt, qui tamen ante D. Augustinum erant in usu; Sanctus enim ille in extremis laborans eos sibi legi jusserat. Innocentius III. tempore quadragesimali recitari statuit, Radulphus propos. 21. sed postmodum præfatus Beatus Pius V. hanc obligationem tantùm Chori esse statuit, & solummodo in qualibet feria sexta quadragesimali recitandos ordinavit, in quo die Adam peccasse dicitur, & secundus Adam Christus ejus pretiosissimo sanguine lapsos redemit. FR. si hoc verum esset, sequeretur primos Parentes in gratia, ac innocentiæ statu per integram hebdomadem mansisse: Creator enim Mundi die septimo, idest, sabbati requieverat ab universo opere, quod patrarat, qui die antecedenti ejusdem parentes creaverat; ergo in sequentis hebdomadis feria sexta saltem Adam peccaverat. Itaque Psalmos pœnitentiales in Choro, vel extra eum recitantibus præfatus B. Pius quinquaginta alios indulgentiæ dies erogavit, ut in prædicta Bulla. Numerus autem septenarius psalmorum pœnitentiæ, remissionis symbolum est; in Mosaica enim lege leprosi, qui peccatorum figura sunt, septies aspergebantur ad obtinendam salutem; leprosus Naaman Syrus, ut ab ejus lepra mundaretur, septies in Jordane se lavare oportuit: in septimo mense concedebatur generalis remissio; in septima annorum hebdomada remissionis Jubileum divulgabatur; in septimo die Columba dimissa est à Noe; sic in Euangelio legitur septies Christum osculasse defunctum puerum, antequam per ejus virtutem resuscitaretur; septies labentibus peccata remittere cogitabat Apostolorum Princeps, ac tandem per sacros Canones septenaria pœnitentia enormiter peccantibus imponebatur. Alia septenarii numeri symbola. Vide *Horæ Canonicæ*. In tempore etiam quadragesimali aliqui Psalmi recitabantur, qui *Psalmi prostrales*, seu *prosternales*, sive *prostrati* dicebantur; nam ab humi prostratis in pœnitentiæ signum recitabantur. Item D. Augustinum quendam Psalmum prodiit, quem *Abecedarium* nuncupavit contra Donatistas, in quo eorum errores, & apologia pro Catholicis ordine Alphabetico continebantur, ubi probare nitebantur non posse inter Catholicos annumerari, nisi qui Cathedræ Sancti Petri unitus esset. Notabilis quidem est omnis Davidicorū psalmorum summa, quæ 2606. versuum numero continetur, ac consequenter medietas hujusmodi summæ internoscitur in illis duobus versibus [Cor autem eorum non erat rectum cum eo, &c. Ipse autem est misericors,] positis in Psal. 77. Ita ut centrum omnium psalmorum in summa humana malitia, & infinita Dei misericordia consistat. Psalmorum Coordinatorem Esdram fuisse ait Anastasius, & LXX. putat S. Hilarius. Psalmos in horis canonicis recitandi Auctorem S. Pontianum Papam Ribadeneria in ejus vita facit; sed hoc decretum non fuerat universaliter receptum, nam post sæculum psalmi per canonicas horas, sicut nunc habentur, jussu S. Damasi Papæ à D. Hieronymo dispositi fuere, ut ipsemet Damasus in quadam ex ejus epistolis ad prædictum Doctorem directa testatur, inquiens ante ipsius tempora Romæ non fuisse in usu recitationem psalmorum in horis. Vide Baron. an. 60. De alternatione verò psallendi inter Græcos mentionem facit D. Dionysius de cœlest. hierar. cap. 3. & D. Basilius epist. 63. affirmantes hoc fuisse à D. Ignatio Martyre introductum. Aliqui tamen Fabianum, & Diodorū introductores reciproci cantus psalmorum in Ecclesia Græca fuisse autumant. At inter Latinos introductorem D. Ambrosium D. Augustinus facit, quod deinde à S. Damaso observari per universalem Ecclesiam statutum est. In Basilica Vaticana recitantur psalmi secundùm Hieronymi versionem. Dicere solebat Augustinus, nomen Sacerdotis haud mereri, qui memoriter recitare nesciret psalterium. Imò Toletanum Concilium VII. in can. 10. prohibet ordinari in sacris illos, qui non memoriter omnes psalmos callerent. De S. Gregorio Papa legitur, nullum in Episcopum consecrari permisisse, qui memoriter nesciret recitare psalmos; quare Donatus Archidiaconus, & Joannes Sacerdos ad Ravennatensem Archiepiscopatum electi, & eidem Gregorio Papæ ab Imperiali Exarcho commendati ann. 595. rejecti fuerunt ab eodem Pontifice ob defectum nesciendi memoriter psalmos: ita Ughellius in Ital. sac. tom. 2. Alibi etiam diximus de rigorosa hujus psallendi memoriter observantia in Lugdunensi Ecclesia, & qui omnes psalmos memoriter recitare sciebat *Psalteratus* dicebatur. Vide *Psalteratus*. Dubitari assolet ab Auctoribus, num omnes psalmi sint Davidici; nam in fine psalmi 71. leguntur hæc verba [Defecerunt laudes David filii Jesse.] Sed communio opinio tenet, omnes psalmos à David conpositos fuisse, ex eo quia quando Christus aliquē locum Davidis citaverat indifferenter ajebat

[Dixit David in libro psalmorum] ita ut videatur ipsum Dominum Jesum Davidi totum Psalmorum librum attribuisse: imò idem Salvator noster Psalmum 109. affirmavit Davidicum fuisse, inquiens [Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo?] Igitur vel ultra septuagesimum primum Psalmum Davidem composuisse fatendum est, vel hunc Psalmum ab amanuensibus ordine mutatum fuisse, cùm in psalterio ultimo loco disponi debuisset. Item omnes psalmi metro hebraico compositi sunt, & licèt in eisdem psalmis aliqui eventus narrentur, qui post David acciderant, ut Jerosolymæ destructio in prædicto psal. 71. Babylonica captivitas, psal. 136. & liberatio ab eadem, psal. 125. nihilominus intelligenda sunt hæc spiritu prophetico, ac si præsentia fuissent, à regio Propheta fuisse prævisa, ut docet D. Hieronymus; nam Prophetarum mos fuerat de rebus futuris loqui, ac si præsentes essent; ideò nonnulli psalmi attributi sunt Aggæo, & Zachariæ prophetis, qui post David vixerant. Item psalmi aliqui titulum habent *Pro octava*, quod erat musicale instrumentum octo chordarum, ut ex, c. 25. lib. 1. Paralipomenon colligitur, ubi dum varia musicalia instrumenta numerantur, dicitur: [In citharis pro octava canebant.] FR. In regula S. Benedicti, c. 18. psalmi longiores appellantur *Psalmi fortiores*, Psalmus integer recitabatur à Celebrante in Missæ introitu, & quare truncatus fuerit. Vide *Introitus*. Quare dicantur duodecim psalmi in feriali Matutino. Vide *Nocturnus*. Cæterùm Vide *Canticum*. *Diapsalma*. *Diguria*. *Simpsalma*. Qualis psalmus sit omnibus aliis longior. Vide *Solemnitas*. Quid denotet vox hebraica *Selah*, tàm sæpè repetita in psalmis. Vide *Selah*.

PSALTERATUS, qui memoriter omnes psalmos recitabat. Vide *Psalmista*.

PSALTERIUM, contemplativam vitam translativè significat. Vide *Cithara*.

PSALTES. Vide *Cantor*. *Psalmista*.

PSEUDO, ψευδῆ, falsò. FR. falsum significat. [Vas electionis Paulus Apostolus, egregius prædicator, se, & eos, qui secum erant, propriis manibus exhibebat, ut pseudo, & subdolis operariis sub prædicationis specie lucra facientibus, locum præcluderet, & his, quos ipse pascebat pabulo verbi Dei, non existeret onerosus. Extrav. comm. de censibus in princ.

PSEUDEPIGRAPHUS, ψευδεπίγραφος, falsò intitulatus; ita enim à D. Hieronymo appellatus fuit liber Sapientiæ in præfatione librorum Salomonis: [Et alius pseudepigraphus, qui Sapientiæ Salomonis inscribitur:] quia non existimavit illum à Salomone fuisse compositum, nec uti talis ab Hebræis habetur, qui ab eis inter canonicos bibliæ libros non admittitur; hæc autem phrasis censetur græca ab eodem Doctore, qui subjungit hunc Sapientiæ librum à multis antiquis Scriptoribus Philonis hebræi existimatum fuisse.

PSEUDOFORUM, ψευδόφορος, falsum ostium, quod *Secreta porta* vulgò diceretur. [Vidi prætereà ad pseudoforum monasterii adductum energumenum, & priusquam ac limen attigerat, fuisse curatum. Sulpit. in vita S. Mart.

PSEUDOLACTINUS, falsus lactis color, idest, non satis albus, sed potiùs cinericius, seu cœlestis: vox græco-latina est [Circa pectus sub gula inferior tunica pseudolactini coloris. Jo. Diac. in vita S. Gregor. FR. Romæ *turchino allattato* dicitur.

PSEUDOMARTYR, falsus martyr.

PSEUDOMONACHUS, falsus monachus.

PSEUDOTHEOS. Vide *Hecatontarchus*.

PSIATHIUM, ψιάθιον, storea ex juncis contexta. [Incipientem jam fessum corpus reficere, & incũbentem psiathio reperisset. Cassian. lib. 5. c. 35. Ac idem, lib. 1. c. 13. [Quos ita novimus omni ex parte nudos existere, ut præter colobium, mafortem, caligas, melotem, & psiathium nihil amplius habeant.] Reperitur etiam in eadem significatione *Psiathus*, ut in vita S. Pachomii, capit. 43. [At ne otiosus essem, psiathos elegi cum fratribus texere.] Item *Psiathius*, ut ibid. c. 52. [Semper autem psiathios operabantur.] Ac tandem etiam *Psyacium*, quo usus est D. Gregorius Papa de S. Benedicto agens: [Præcepit vir Dei statim eum in cella sua in psyacio, quo orare consueverat, projici.] Ad præsens verò Arabes *Psath* appellant stoream, sive tapetum, quod orientalium usu in terram sternitur. Hujus vocabuli etymon. Vide *Natta*.

PSIMMYTHIUM, ψιμμύθιον, fucus, cerussa, qua inter cætera fœminæ utuntur ad faciem, & cutem dealbandam. [Et crebris lacrymis facies psimmythio antè sordidata purgatur. S. Hieronym. epist. 23.

PSIACIUM. Vide *Psiathium*.

PSYCHAGOGIA, ψυχαγωγία; animi recreatio: sic compositiones spirituales, quæ pro vera animi recreatione inserviunt, appellari solent.

PSICHE, græca dictio ψυχὴ, idest, anima.

PSYCHIA. Vide *Animetta*.

PSYCHICHUS, ψυχικὸς, animalis, adjectivum nomen, quatenus à spirituali contra distinguitur; sic appellavit miserabilis Tertull. irrisoriè Catholicos, quando ab Ecclesia se exemit, ac ipsemet sibi hujus attributi vocabuli rationem assignavit, inquiens: [Et nos quidem postea agnitio paracleti, atq; defensio disiungit à psychicis. Advers. psych. c. 1.] per *Paracletum* autem Montanum hæresiarcham intelligit, in cujus errores Tertullianus inciderat, & *Psychicos* Catholicos subaudit, quia Montanum Catholici tamquam spiritu cognoscere renuerant: sic etiam idem Tertull. verba Apostoli 1. Cor. c. 2. nimirum, [Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei [intelligebat. Imò ex contemptu idem Tertullianus lucanicis Catholicos comparat, dum ait: [Quinam isti sunt, semel nominabo, exteriores, & interiores botuli psychicorum. Advers. Psych. cap. 1.

PSYCHOMACHIA. ψυχομαχία animæ conflictus: [Vicit tamen in sancta psychomachia charitas per-

perfecta mori pro Christo. In vita S. Glephyræ Virg.] Hoc etiam vocabulo suum tractatum de conflictu spirituali virtutum in vitia Prudentius intitulavit. Vide *Amartigenia.*

PTOCHIHM, πτωχεῖον, pauperum, ac mendicantium domus. [Relinque omnia, & fuge facultates patris tui, quæ multos inveniunt hæredes. Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monasteria &c. In vita S. Euphrosinæ, cap. 7.

PTOCHOTROPHIUM, πτωχοτροφεῖον, pauperum hospitium. [Habebat autem ptochotrophium, in superiori quidem parte mulieres, in inferiori autem viros. Pallad. in Lausiaca, cap. 5.] FR. Unde corrigendus est Ivonis Carnotensis textus in epist. 214. ubi perperàm *Procotrophiis*, pro *Ptocotrophiis* habet.

PTOCHOTROPHUS, πτωχότροφος, qui curam habet pauperum hospitii. FR. [Nunc puta omnes quidem ante pedes tuos cadere, & pauperes, & ptochotrophos, omnes verò Monachos, & Virgines, ex lib. 2. S. Cyrilli in Concil. Constantinop. II. collat. 5. in fine.

PUBLICI POENITENTES. Vide *Pœnitentes.*

PUBLICANUS, publicarum gabellarum exactor, qui publicani ab Hebræis *Parisim*, idest, latrones ap pellabantur. Baron. an. 31. n. 73. Vide *Parisim*, *Pharisæus*. Item dicuntur *Gabbe* etiam hebraicè. Idem Baron. loc. cit. Tertullianus autem existimat publicanos non fuisse Hebræos, sed Gentiles: [Aut si quis dubitat Ethnicos fuisse publicanos, apud Judæam usurpatam jam pridem Pompeji manu, atque Luculli, legat Deuteronomium: Non erit vectigal pendens ex filiis Israel. Nec tam execrabile esset nomen publicanorum apud Dominum, nisi extraneum vendentium ipsius Cœli, & Terræ, & Maris transitus, de pudicit. cap. 8.] Tertullianicæ opinioni acriter se opposuit D. Hieronymus in epistola ad Damasum directa, in qua evidenter probat Publicanos Hebræos fuisse; nam Matthæus, & hebræus, & publicanus fuerat; & in Templo affirmat Christus publicanum orasse. Item à D. Joanne Baptista baptizati sunt publicani, ac tandè Christus Dominus cum publicanis non conversasset, si Ethnici fuissent, nec cum eis cibos vetitos comedisset, ne scandalizarentur Hebræi. FR. Ego tamen existimo publicanos fuisse tam Hebræos, quàm Gentiles, quod ex verbis Plinii arguo, qui, lib. 12. Naturalis Histor. cap. 14. inquit: [Iterumque nostrii Imperii publicanis penditur &c. [Quare non videtur probabile, quòd publicani per vastum Romanorum Imperium debuissent omnes Hebræos esse; vel Plinii verba saltem intelligenda sunt, quod Imperii Publicani in Oriente erant distincti à cæteris aliarum nationum; nam ibi thuris gabellas à diversis nationibus solvendas recenset, ac tandem devenit ad telonium Imperio debitum, ubi de Imperii publicanis mentionem facit. Ergo cæteræ nationes diversos publicanos habebant ad exigendas earum gabellas. Ac idem Plinius, lib. 33. cap. 2. vires, & gentilitatem publicanorum clarè expressit his verbis: [Ita dum separatur ordo ab ingenuis, communicatus est cum servitiis. Judicum autem appellatione separari eum ordinem, primi omniū instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam Senatus; mox ea debellata, authoritas nominis vario seditionum eventu circa publicanos substitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere.] Item Plinius secundus, lib. 7. epist. 14. inquit: [Ut accipi jubeam à te pretium agrorum &c. non quanti à liberto meo; sed &c. quanti à publicanis partem vigesimam emisti.] Ejus synonyma. Vide in dict. *Susceptum*, *Telonarius.*

PUBLICIANA ACTIO. FR. terminus juris, quem declarat Glossa in c. Abbate, de sentent. & re judicata, in sexto, §. Dominii, ubi sic inquit in casu ibi allato: [Si talis emptor, antequam usucapiat, à possessione cadit: petit rem à possessore jure quasi dominii, & appellatur actio publiciana. Si autem post usucapionem à possessione cadat: tunc non competit publiciana, sed datur civilis actio, scilicet, rei vindicatio secundùm quosdam utilis, secundùm alios directa, ff. de pub. l. 1. dicta est autem publiciana, à Publicio authore, qui eam invenit, ut Institut. de act. §. Aliæ.

PUBLICO. FR. Confisco, seu subhasto. [A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis homo, qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem publicetur. Esdræ cap. 6. n. 11.

PUDUCLO, hoc verbum, quod in Monachorum regulis invenitur, Eruditissimum Lucam Holstenium multùm in suo Gloss. excogitare compulit, ac tandem deponere ait significare; sed textus verba aliud denotare videntur, ubi sic habetur: [Habere debent fratres in hyeme paraturam grossam quotidianam stamineam, & tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnum puduclent; quia in die diversis occupantur laboribus, cap. 81.] Non enim videtur nimium temporis spatium requiri ad deponendam vestem, ut diù à diurnis laboribus vacaturi essent Monachi illi; nam statim hoc sine ulla mora agere potuissent. Insuper de hyemali tempore loquitur textus, ac de tunica nocturna, nempe, ut in ea indutus Monachus resistere possit frigoris injuriæ: nec verisimile videtur, quòd post nocturnos, dum iterum dormire, ac calore se fovere debuissent, nocturnam tunicam deponere jubeantur. Itaque puto, quod potiùs *Pediculent* corrigendum sit, tum ex ignorantia Scriptorum illius sæculi, tum etiam ex documento usus aliquarum Religionum, ubi post nocturnos solent Religiosi in medio alicujus aulæ accendere pyram hyberno tempore, & discindere cingulum, ac pulices, similesque sordidas bestiolas in ignem excutere, & postmodùm ad iterum dormiendum ire. Unde hoc verbum potiùs pediculos à tunica extrahere, & mactare significare puto.

PUER, pro servo, sive ministro: [Puer meus jacet in domo paralyticus. Matth. 8.] qua significatione usurpatur sæpè in sacra pagina: [Et voca-

vit (*idest*, *Alexander Magnus*) pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute, 1. Macab. cap. 1.] & ubi nos Psalm. 112. legimus: [Laudate pueri Dominum] Symmachus, Aquila, & Theodotion verterunt δοῦλοι, Servi, ac etiam apud SS. Patres: [Ille verò egressus foras munivit puerum armis. Greg. Turon. lib. 3. cap. 15.] FR. [Plura scriberem frater, ni celeritate pueri revertentis urgerer. S. Pacian. epist. 1. de Catholico nomine [Ac clariùs penès D. Gregorium Magnum [Quanto utpotè nobilis fœminæ pueri ex sola superbia delinquunt. In Regist. lib. 2. epist. 1.] Atque Glossa satis declarat, inquiens: [Puer quandoque servum, quandoque puellam significat, ff. de verbor. signif. l. pueri: quandoque dicitur puer 18. annor, ff. de ali. & cib. legat. l. Mela] Item *Puer*, quo ad ætatem. Vide *Impans*, *Infans*, *Investis*. Pueri quare osculando genitores, sive alios, aures apprehendebant. Vide *Pax*. Curiæ pueri, satellites intelliguntur. Vide *Natus*.

Puerascens. Vide *Coinfantiatus*.

Pugillaris, genus calami ex argento, vel auro, quo antiquitus sanguis ex calice sugebatur. [Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum. Ordo Rom.] de quo sæpè ibidem, cujus synonyma. Vide in dict. *Siphon*.

Pulpitor, verbum antiquum, idest, fulcior: [Erat enim hujusmodi carcer, ut super struem tignorum axes validi superpositi pulpitarentur. Flodoard. Hist. Rhemen. cap. 50.

Pulpitum, fulcimentum, & inter Ecclesiasticos pro Ambone accipitur, quia axibus ut plurimum fulciri solet: [Sed virtus Antistitis, pulpitaque disjecit, & catenas confregit, trabem, quo vinctorum coarctabat pedes, aperuit. Flodoard. cap. 50.

Pulsator. Vide *Pulso*.

Pulsatura. Vide *Pulso*.

Pulso, insto: [Pulsate, & aperietur vobis. In Evangelio.] Sic etiam Chrysologus inquit: [Oratio pulsat, impetrat jejunium, misericordia accipit, serm. 47.] & clariùs D. Gregorius Papa: [Iterata vos pro magna vestra mercede adhortatione pulsamus, ut congregare synodum jubeatis, lib. 9. epist. 33.] FR. usurpatur etiam hoc verbum pro convenire aliquem in judicio. Gloss. in l. de possessione, de præscription. Unde in sacris etiam Canonibus non raro citare, ac vexare significat, ut ex sequentibus liquet exemplis: [Si quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sacratam, & Apostolicam Sedem appellet, 2. quæst. 6. can. 3. Omnes Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quotiesnecesse fuerit, liberè Apostolicam Sedem appellent, 2. quæst. 6. can. 4.] Idem habetur in, can. pulsatus, 3. quæst. 6. [Quilibet fratrum pulsatus, atque ab hac Sancta Sede vocatus &c. can. quilibet, 8. qu. 5. Cùm constet eum, qui cœlestem militem (*hoc est, Clericum*) pulsat, nonnisi ejus forum debere sectari, can. Christianis, 11. qu. 1. Hæredum ejus oppressione pulsari, can. Sylvester, ead. 11. quæst. 1. Ut in causis, in quibus quælibet Ecclesiastici officii persona loco petitoris existit, quemquam laicum pulsatura apud suæ Provinciæ Judicem suas proponere actiones non deserat. In his verò negotiis, in quibus Ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo, ad judicium Episcopi &c. can. Experientiæ, ead. quæst. 1.] ac idem in, can. sequentibus. Fortasse ita dictum fuerat, quia quando citabatur aliquis, ejus janua pulsabatur.

Pulveraticum, tributi species. [Ut nullus homo præsumat teloneum per vias, vel per villas rodaticum, vel pulveraticum recipere. In capitul. Caroli Magni, lib. 6. cap. 219.] Licèt in Theodos. Cod. lib. 16. de Tyron. significet monetam duplicem solidum continentem, quæ servis dabatur, quando ad militiam se offerebant. FR. An sit pulveraticum tributum idem cum cispatico. Vide *Cispataticum*, & *Cispaticum*.

Pulverizo, in pulverem reduco. [Si autem me vilificavero, & ad nihilum redegero, atque sicut sum, pulverizavero. Thomas à Kempis, lib. 3. de Imitat. Christi, cap. 8.] Ex hoc autem verbo Constantinus Cajetanus in tractatu, quem de Thomas à Kempis conscripsit, probat eundem Thomam Italum fuisse, & non Belgam, ut communiter supponitur.

Pulvillus, & *Pulvinar*. Vide *Auriculare*, *Cusinus*, *Embrimium*, *Pulmaticum*.

Punctura, dolor in corpore. Vide *Ficta*.

Purgatio Vulgaris. Vide *Duellum*.

Purgativus. Vide *Catharticus*.

Purgator. FR. Judex delegatus pro aliqua purgatione canonica, de qua in Decr. lib. 5. tit. 34. Reperiebatur etiam alia purgatio vulgaris, de qua in eodem Decretal. tit. 35. Hæc enim & sæcularis dicebatur, in Sac. Canon. prohibita. Vide *Duellum*, *Educere se per æneum*, *Missa Judicii*, *Odalium*. Aliud genus purgationis. Vide *Idoneare*, *Teni*.

Purgatorii Animis, quomodo in Missa dicatur; *Ne absorbeat eas Tartarus*. Vide *Offertorium*.

Purgo. FR. idest, abjuro. Glossa in, lib. 5. tit. 34. Decretal. cap. 10. §. abjuret.

Purificatio B. M. V. Vide *Candella*, *Collecta*, *Hypante*.

Purificatio Calicis. Vide *Perfusio*.

Purificatorium, linteolum, quo Calix tergitur, & purificatur, quod benedici nequit. Suar. 3. dist. 81. sect. 8. Nam antiquitùs non erat in usu, cùm manipulus ad hoc inserviret; ideo linteus erat, ac præcipuè illud, quod Subdiaconus gestabat. In purificatorii medio solet Crux acu designari, ut à cæteris linteolis pro sacrificio præparatis distinguatur.

Purim. FR. hebraicum vocabulum, significat jejunium. Baron. an. 34. num. 156.

Purprestura, intrusio. [Inquinantur quæ assarta, & purpresturæ factæ sunt in boscis Regis. Matth. Paris. in vita Abb.] Derivatur ex galli-

ca dictione *Pourpris*, quæ præoccupatum significat.

PURPURA. FR. quatenus vestem significat, erat habitus senatorius, & magistralis. [Byssus, & purpura indumentum ejus &c. quando sederit cum senatoribus terræ. Proverb. 31.] Signum enim gubernii, ac curæ erat purpura: quare inquit Philo in lib. de somniis: [Tunicam hanc Moses induit naturaliter infectam sanguine: quoniam tota vita Rempublicam administrantis contaminatur, dum bellum aut infertur, aut propulsatur, infestantibus subinde aliis, atque aliis improvisis casibus.] Qua purpura induebatur etiam Romanorum Senatus, & Magistratus. Dio, lib. 49. hist. Polyd. Virg. lib. 3. de invent. rer. cap. 6. Aliqui tamen Auctores eandem esse astruunt, ac *Trabeam*; alii verò diversificant; Dionysius enim Halic. in primis semper eandem esse dixit: [Et togas fibulis adstrictas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto, quas vocant trabeas, lib. 2. Rom. antiq. Præterea è tam multis regiis insigniis, si qua sunt invidiosa populo, partim miranda, partim planè tollenda judico; sceptra ista dico, & coronas aureas, & purpureas auro intextas trabeas: nisi statis festis, & in pompis triumphalibus assumantur honoris Deorū gratia. Idem lib. 4. Togis purpureis, & punicei coloris materiam prætextam habentibus induti, quas vocant trabeas. Idem lib. 6.] Atque Servius in lib. 7. Æneid. Virg. [Secundum trabeæ genus è purpura, eratque pacis insigne.] Idemque symbolum in eo purpuræ genere D. Jo. Chrysost. tradit, hom. 4. in epist. 2. ad Timoth. de Nerone Imp. agens: [In pace trabeam regni insigne ferebat.] At Plinius diversificavit purpuram à trabea, dum inquit: [Purpuræ usum Romæ semper fuisse video; sed Romulo in trabea, lib. 9. cap. 39.] ac trabea ornatum fuisse Romulum testantur Plutarch. in Romulo, & Livius. Greg. II. quoque epist. 2. ad Leonem Isaur. videtur eas distinguere; nam sic scripserat: [Si quis à te regia indumenta, purpuram, diadema capitis, trabeam abstulerit, &c. apud Baron. an. 726.] Trabea dicta fuit, quia *Transbeat* homines. Isid. & Lips. de Magist. c. 8. Erat insuper purpura diversa; alia rubicans, ac sanguinea:

Labitur exanguis, labuntur frigida letho
Lumina: purpureus quondam color ora relinquit.

Virg. Æneid. 11. & Ovid. Eleg. 2. libr. 4. Trist.

——— Purpureo sanguine tingit humum.

Tria principalia genera purpuræ refert Plinius: [Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat: gratius nil traditur aspectu, & in purpuras tyrias, dibaphasque, ac laconicas: alium in amathysto, qui in viola, & ipse in purpureum] *Qui ipse & in viola purpurea*, legit Dalecamp. Sequitur Plinius: [Quemque janthinum appellavimus. Genera enim tractamus, in species multas sese spargentia. Tertius est, qui propriè conchyli intelligitur multis modis: unus in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque saturatior, alius in malva ad purpuram inclinans, alius in viola serotina, conchiliorum vegetissima. Paria nunc componuntur, & natura, atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum, & fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus, & fœminis; quoniam societas principatum dedit, lib. 21. cap. 8.] Purpura coccea utebantur Imp. [Sanè, ut tibi insigne aliquod imperialis majestatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me præsente, & ad me, & cùm mecum fueris, habiturus & purpuram, sed sine auro, quia ita & proavus meus Verus, qui puer vita functus est, ab Adriano, qui eum adoptavit, accepit. Capitolin. in Clod. Albino.] Sic enim scripserat Commodus Albino, cui non concesserat purpuram auro textam; nam Albinus adhuc non erat Imp. [Hic ubi primùm indumenta coccea, & purpurea, cæteraque castrensia Imperii insignia accepit. Lamprid. in Ant. Diadumeno.] Nam imperialis purpura *Purpura summa*, sive *Principalis*, & similibus vocabulis appellabatur. Octav. Ferrarius de re vest. par. 1. lib. 2. cap. 9. & Isacus Casaub. in Lamprid. de Alexandro Sever. Imp. cap. 51. §. 5. Item erat purpura triumphalis, quæ & *Palmata* dicebatur à triumphi palma. Ferrar. ibid. cap. 8. Reperiebatur etiam purpura *Plebeja*, idest, penè fusca. Cic. in sextiana, & in Pisonem. Item purpura pro ipso imperio: [Multi & sumpsisse illum purpuram, & morem Romanorum imperasse, exercitum duxisse, & de se plura promisisse dixerunt. Trebell. Poll. de XXX. Tyran. in Balista. Salmasius legit *Ut more romano &c.* Item pro senatoria dignitate, Martial. lib. 10. epig. 5.

Quisquis stolæve, purpuræve contemptor,
Quos colere debet, læsit impio versu.

Sic hodie nos purpuram Cardinalatum intelligere solemus. Vide *Crusta*.

PURPURARIUS, *a*, *um*. FR. quod ad purpuræ opificium pertinet. Pro purpuræ tinctrice, Actor. 16. 14. [Et quædam mulier nomine Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum.] Atque Plin. lib. 35. cap. 6. [Alterum genus ejus est in purpurariis officinis innatans cortinis: & est purpuræ spuma.

PURPURILLA. FR. Locus extra portam, ubi purpurea veste utebantur. Gloss. Isidori.

PURPURISSUM. FR. materia ex floribus contracta ad depingendum; [Sunt autem colores austeri, aut floridi, utrumque natura, aut mixtura evenit. Floridi sunt &c. purpurissum. Plin. lib. 35. c. 6.

PUTRAMEN, putredo. [Aperiendum vulnus, & secandum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Cyprian. de lapsu] & alibi idem: [Neque enim sic putramina quædam colligenda sunt, epist. 55.] Itaque non fuit error Scriptorum, ut aliqui putant; sed proprium istius Doctoris sancti vocabulum, dum ab eo non semel sic scriptum invenitur.

PYCTA-

Pyctaciolum, sive *Pyctaciola*. Vide *Pyctacium*.

Pyctacium, vocabulum ex græco πυκτάκιον, diminutivo à πύκτιον, quod chartæ volumen, sive plicum significat, quare *Ptychacium* scribendum esset potiùs, quàm *Pyctacium*. Ergo penes Ecclesiasticos Scriptores paginam significat, in qua interrogationes notabantur, è quibus informatio sumebatur de moribus, ac vita Episcopi electi, antequam consecraretur. FR. Potiùs *Pythiacium* scribendum est à Pythia; cujus diminutivum *Pyctaciolum*, vel rectiùs *Pythiaciolum*, quod erat chartula involuta, & superstitiosè scripta pro qualibet infirmitate curanda, ut in can. non observetis, 26. quæst. 7. ubi à postillatore *Pyctaciola* scribitur. Vide *Pittaciolum*. *Periapta*. *Phylacteria*. Itaque *Pyctacium*, sive *Pithiacium* significat epistolam, seu chartam. Glossa in can. Pyctacium, 30. quæst. 3.

Pygargus, capra silvestris, damis non absimilis, ex græco vocabulo πύγαργος, idest, cum cauda alba; de hoc animali fit mentio in c. 11. Levitici.

Pyra, πυρά. Vide *Bustum*.

Pyrale, hypocaustum. [Præsul in pyrale Congregationis intravit. Hist. Aleman. tom. 2.

Pyramis. Vide *Calyptra*. Obeliscus in dict. *Asteriscus*. Tupha in dict. *Tufa*.

Pyrategium, tempus denotat, in quo Monachi dormitionis gratia segregabantur: vocabulum quidem græco latinum est ex πῦρ, idest, ignis, & *Tegium*, nempè, tegumentum; tunc enim tegebatur communis pyra, sive quia tunc lumina extingui dicebant. [Ibique loquantur quamdiù Hospitali visum fuerit; aut hora permiserit, non autem ultra pyrategium. Matth. Paris. in vita Guarini Abb.

Pyraticum. Vide *Piraticum*.

Pyrgibasis, πυργίβασις. FR. basis, ubi ignis conservatur. Joannes tamen Mabbilon existimat fuisse Pharum, sive turrim, in qua præbebantur cum igne signa longinquis: [Et dolore mortis extraneus juxta pyrgibasim, sicut hactenus cernitur, Confessor veritatis meruit sepeliri. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 69.

Pyrgus. Vide *Ambo*.

Pyromantia. Vide *Hydromantia*.

Pythagorici. Vide *Metempsychi*. Eorum opinio. Vide *Fabalia*. *Suffocatus*. *Thamnus*.

Pytho, & *Python*: *serpens*, *draco* FR. πύθων, à πύθω, putrefacio; quòd habitu pestifero ille omnia putrefaciat. [Nec qui pythones consulat. Deuter. c. 18.] Accipitur etiam pro pythonicis. [Fecit pythones, & aruspices, 4. Reg c. 21. Sed & pythones, & ariolos Ibid. c. 23.] idest, qui habent spiritum divinatorem. [Habentem spiritum pythonem. Actor. c. 16.] Vide infrà.

Pythonissa. FR. divinatrix. [Sed insuper etiam Pythonissam consuluerit. 1. Paralip. c. 10. 14. Vide infrà.

Pythonicus, spiritum cacodæmonem, à divinatione ita dictum, habens. [Scimus enim magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos spiritus. Tertull. lib. de anima, c. 8.] Unde dictus fuit *Pythius Apollo* ex eo quia ejus Oraculum divinare à Gentilibus credebatur, & pythonissa, in textu hebraicè *Baalat Pob* vocatur, idest, Domina utris, quia, ut Rabbini asserunt, pythonissa, quando divinabat, os mortui vacuum sumebat, & tamquam ex fistula utrem inflabat, loquendo, ac interrogando; uter verò diabolico opere quæsitis reddebat responsiones, dùm incantatrix in ea inflatione aurem approximabat. FR. hinc LXX. Pythonissam *Ventriloquam* verterunt; atque Scripturales non pauci hanc divinatricem in ventre spiritum pythonicum habuisse putant, ex quo exibat ambigua responsio, mendaciisque contexta. Vide *Engastrimythus*.

Pyxis, πυξίς, idest, vas. Communiter autem inter Catholicos vas illud intelligitur, in quo Eucharistiæ Sacramentum reconditur. Aliqui Theologi docent, consecrandum esse hoc vas sacra unctione sicut Calix; sed communior opinio tenet sufficere simplicem benedictionem ab habente facultatem corporalia benedicendi; quinimò non esse necessarium pyxidem deaurare ad instar Calicis, Suar. in 3. par. disp. 17. sec. 7. affirmat, qui etiam addit, quòd si pyxis ex puro stanno erit, deberet imponi frustillum telæ cum amylo accomodatum, sicut fit in corporalibus. A Græcis pyxis vocari solet Α'ρτοφόριον, idest, ferens panem. [Et reponit eum in artophorio. Eucholog.] Item dicitur etiam græcè πυξόμηλον, idest, pyxomelum, quia ad formam pomi efficitur. Hesychius *Arcam illustrationis* vocat. *Capsa* à Durando appellatur. Capsa, in qua hostię consecratæ servantur.] Cetera ejus synonyma. Vide *Acerra*. *Canola*. *Ciborium*. *Hierotheca*. *Turris*. Item pyxis aliquando pro incensi navicula usurpatur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] FR. pyxidis etymon nonnulli ex πύξος, idest, buxus deducunt, ex quo ligno eam formare solebant Antiqui: licèt Quintilianus, lib. 8. c. 6. ex quacumque materia formari pyxides asserat. Pyxis ventrem virginalem Deiparæ symbolicè designat; nam in Cant. 7. 2. dicitur: [Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis] Græca lectio habet: *Cumulus triticis*; sed per acervum, sive cumulum tritici nonnisi Christus Sacramentatus intelligitur sub speciebus panis. Item ubi in Vulgata ejusdem Canticæ legitur; [Venter ejus eburneus, c. 5 14.] græcè habetur: Κοιλία αὐτοῦ ὡς πύξιον ἐλεφάντινον, idest, Venter ejus veluti pyxis eburnea.] Quare D. Ambrosius de obitu Valentiniani hunc locum juxta græcam traditionem adduxerat, inquiens: [Venter ejus pyxis eburnea, qui recipere potest oracula Scripturarum. Dicit enim hæc, qui imitator est Christi.] Item *Pyxis*, seu *Buxus*, quod idem est, significat pugillarem tabulam, nempè, ceratam, qua antiqui ad scribendum utebantur: ita enim prædictum Canticæ locum exponunt tres PP. apud Theodoretum: [Venter ejus pyxis exigua, eburneæ

ejus,

ejus, nimirum, sapientia, quæ per actionem descripta est in rebus procreatis, per quas uti liber quidam eburneus, politus, & purus, divinam tum gloriam, tum magnificentiam verè, perspicuèque repræsentat.] Ac Nyssenus, hom. 14. [Ita namque tabella, in qua olim scribebatur, eò quòd è buxo foret, appellabatur, πύξος enim buxum significat, & ideo pugillares buxei πυξίοι dicebantur.] Quibus adstipulantur Suidas inquiens: [Pyxis pugillare est.] Hesychius: [Pyxides sunt diptycha.] Eustathius Iliad. γ. [Priscis temporibus in tabulis, sive asseribus, & iis præsertim è buxo exarabantur literæ.] Atque Odyss. σ. [Libris nomen pyxidis præstitit, eò quòd è buxo olim erant.] Unde Prudentius, hym. 12. peristephan. de Cassiano, qui fuerat à tyranno parvulis, quos ille Sanctus erudiebat, traditus, inquit:

> At illi, quia nec dulcis ulli disciplina infantiæ est,
> Conjiciunt alii fragiles, inque ore tabellas
> Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.
> Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis:
> Rubetque ab icta curva tumens pagina.

Et rursus S. Ambros. lib. 3. hexamer. cap. 13. [Buxus quoque elementorum apicibus utilis exprimendis, levi materia usum manus puerilis informat.] Id tamen clariùs ex sac. literis constat: [Scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud. Esai. 30. 8. Scribe visum, & explana eum super tabulas. Habac. 2. 2] LXX. habent in hunc Habacuc locum: [Scribe visionem, & perspicuè in buxo.] Ubi Ant. Agellius commentatur: [Ex buxo enim tabulæ fieri solebant, in quibus scriberetur, non in charta, ut diutiùs, quod scriptum fuerat, servetur.] Quod vocabulum usurpatur etiam pro quacumque materia apta ad sustentandas literas. [Densum quoddam, & subalbum lignum est buxus, de quo tabellas sibi conficiunt qui scribere volunt. Hujusmodi ergo tabella scriptionis ad usum comparata, etiamsi fortè alia fiat ex materia, Pyxium, quasi dicas buxeum, appellatur, usurpatione quadam vocis non propria: quare cùm vocem hanc audimus, instrumentum quoddam leve, & aptum ad recipiendas literas intelligimus. Nyssen. homil. 14. in Cantic.] At si dicas πυξίον, dum tabulam buxeam significat, quomodo subditur in Cant. loc. cit. ἐλεφάντινον, idest, *Eburnea*? Respondit quidem ibidem Nyssenus, inquiens: [Cùm generale sit vocabulum ad omnes hujusmodi tabulas; idcircò hìc etiam materiei species additur. Non enim dicit ex ligno; sed ex ebore factum opus hujus tabellæ.] Quocircà etiam tabula lapidea πυξίον vocatur: [Dabo tibi tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ scripsi. Exod. 24. 12.] Ubi LXX. verterunt δώσω σοι τὰ πυξία τὰ λίθινα. De tabulis verò eburneis ad scribendum in eis adaptatis mentionem faciunt Ulpian. in l. librorum, ff. de legat. 3. Æl. Vopis, in Tacito Imp. Sueton. in Tiberio, c. 43. & Martialis, lib. 12. epig. 43. sic cecinit:

> Legisti, nimirum, Sabelle, versus,
> Quales nec Didymi sciunt puellæ,
> Nec molles elephantidos libelli.

Et lib. 14. in 5. epigrammate, cujus titulus est: Pugillares eborei, sic ait:

> Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
> Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Q

QUADRAGENA. FR. mulctatio numerica tot flagellationum: [A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, 2. Cor. c. 11.] Dicitur *Una minus*, quia prohibitum erat Judæis per completum numerum quadraginta flagellationibus mulctare. [Pro mensura peccati erit & plagarum modus: ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Deuteron. c. 25.] Unde Hebræi propter scrupulum errandi in percussionum numero, ne præceptum Domini transgrederentur, unam minus quadraginta infligebant. Quod etiam antiquitus in aliquibus Ecclesiis Catholicorum observabatur. [Quod si quis Clericus hoc adimplere distulerit; si minor fuerit, uno minùs de XL. ictibus accipiat; si verò honoratior, XXX. dierum conclusione mulctetur, cap. nullus Clericus, 11. quæst. 1.] Vide *Carena*. Mos item erat in Hispania offensores, pro offensi satisfactione, spontè se subjicere triginta, seu pluribus, aut paucioribus fustium percussionibus, quod Clericis prohibitum est in 5. decret. tit. 39. c. 36. Vide *Dorsum redimere*.

QUADRAGESIMA, ita denominatur Dominica prima quadragesimalis, quia ab illo die usque ad feriam quintam in Cœna Domini, quæ tunc erat Judæorum Pascha, numerantur quadraginta dies: [Quadragesima etiam cum Dominica sua currit ad mysticum pascha Hebræorum, quod Dominus noster cum Discipulis suis celebravit. Ordo Rom.] De hoc mystico dierum numero satis diximus in dict. *Jejunium*. FR. [Quadragesima est duplex; deletiva mali, ut vulgaris; alia operativa boni, ut in illa inter Pascha, & Ascensionem Domini; & per has duas quadragesimas homo habens gratiam in duobus quadragesimis abundat. Gloss. in extrav. comm. de pœnit. & remiss. cap. 1.] ac de ambobus quadragesimis sic ait D. Aug. [Illa luget, hæc gaudet: illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hæc confessio quendam significat, non solùm ab omni malo liberatum, sed etiam à malignis omnibus separatum. In psalm. 110.] Vide *Tesseracostus*. In quadragesima ante pascha non celebrabatur olim festum alicujus Sancti. Vide *Natalis*; quod adhuc in Ambrosiano, & Græco ritu observatur. Vide *Festum*. Hoc tempore Diaconus, & Subdiaconus utuntur casulis.

Vide

Vide *Casula*. Quare additur ad Postcommunio in diebus ferialibus quarta oratio. Vide *Collecta*. Et antea in ferialibus quadragesimæ diebus non celebrabatur. Vide *Missa*. Quotidie dicebantur psalmi pœnitentiales, & graduales. Vide *Psalmus*. Cætera. Vide *Tricesima*.

QUADRATARIUS. FR. Lithurgus, qui lapides quadrat, & sculptori præparat, Lapidarius apud Ulpian. & Jul. Firmicum, lib. 3. Mathes. Sidon. lib. 3. Morel. in comment. lib. 4. Cœli, & Cic. lib. 3. offic. dicitur. Quare SS. Martyres Claudius, Castorius, Nicostratus, & Simphorianus re vera non fuerant sculptores, sed quadratarii; in eorum enim legenda habetur, quòd excellentes fuissent in *Arte quadrataria*. Hinc Sidonius Apollinaris ad Secundum sic scribit: [Sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapidicida. Quod factum sive ab industria, seu per incuriam mihi magis, quàm quadratario, lucidus lector adscribit, lib. 3.

QUADRUPLUM in textilibus quid significet. Vide *Stauracinus*.

QUÆSTIO, tortura: [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina subjicio, Bassi in pejerario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere. S. Cyprian. epist. 22.] Item aliquando significat quærelam, & accusationem: [Ita stude decernere, ut nulla de hac re quæstio ad nos ulteriùs revertatur. D. Greg. in Regist. lib. 3. cap. 13.] FR. Notatur hic duplex, lib. 5. Decretalium error in cap. cùm in contemplatione, de regul. jur. Primò quo ad titulum; nam illud decretum tribuitur Gregorio Papæ VII. cùm revera sit Gregorii Primi. Secundò quoad vocabulum; nam ibi sic legitur: [In ipso causæ initio non est à quæstionibus incohandum.] Ubi ut Glossa exponit. [Non esse à Judice in Reum à tormentis incipiendum, si prævia non sint indicia sufficientia,] sed uterque error manifestè convincitur; Gregorius enim Primus in sui Pontificatus initio, lib. 1. epist. 6. Narseto sic scripserat: [In ipso initio non est à quæstibus incohandum:] per quæ verba significare intendebat, quòd in ipso Pontificatus initio non esset agendum cum Imperatore de temporalibus lucris.

QUÆSTIONARIUS, in criminalibus causis præsidens, & aliquando carnificem significat. Surius, in vita S. Andreæ, tom. 6.

QUÆSTIONATUS, tortus. [Tot Confessores quæstionati, & torti, & insignium vulnerum, & cicatricum memoria gloriosi. S. Cyprianus, epist. 69.] Item causam criminalem, locumque torturæ significat.

QUÆSTOR URBANUS. Vide *Xenoparochus*.

QUARTADECIMANI, Schismatici ita appellati, quia cum Hebræis conveniebant in celebratione Paschæ post quartam decimam primę lunę diem, qui magnam discordiã in Ecclesia excitaverant, propter quam differentiam in Asia ortam, coactus fuit D. Ignatius Martyr venire Romam, ubi Papa ad evitanda scandala, pro illo tunc decreverat, ut Asiani Pascha celebrarent post quartam decimam primæ lunæ diem; sed deinde Victor Primus Quartadecimanos in Concilio Romano, & in Asia excommunicavit. Baron. an. 198. n. 1. usque ad n. 10. A Græcis τεσσαρεσκαιδεκατῖται, *Tessarescædecatistæ*, idest, Quartadecimani denominati sunt, 24. qu. 3. can. 39.

QUARANTENA. Vide *Carena*. *Quadragena*.

QUARTERIZO. FR. in quaternas partes disseco, dimembro. [Decapitatus est, & quarterizatus est. Thomas Valsingamus in Ricard. II.] Qui etiam utitur nomine abstractivo *Quaternizatio*.

QUASI. FR. hæc dictio non semper significat diminutionem, sive dubium. Sic exponunt Auctores illa verba, [Erat Jesus quasi annorum triginta incipiens. Luc. 3.] apud Baron. in Appar. n. 107. & 108.

QUATERNIO, de quo in Act. Apost. c. 12. fit mentio his verbis: [Misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum.] Lyranus, & Cajetanus existimant fuisse quatuor militum præfectos, qui sub se habebant quatuor tantùm milites, sicut decurio dicitur, qui decem milites sub se habebat, & Centurio, qui centum, Chiliarcha, qui mille &c. Sed in græco textu τετράδιον habetur; unde colligo quatuor quaterniones intelligi quatuor agmina fuisse, idest, quatuor militum pro quolibet agmine; & ex Syriaca versione confirmatur, ubi habet *Sextecim milites*, & non quatuor milites solùm, ut præfati Auctores censuere. Item *Quaternio* significat etiam quatuor foliorum librum. Vide *Caternio*.

QUATUOR TEMPORA. Vide *Jejunium*.

QUERIMONIOR, lamentor, accuso. [Tu ergo eo tempore querimoniari cœpisti. Hincmar. in Dialog. de statu Ecclesiæ.

QUERULOSUS. FR. Lamentans, accusans, sive lamentabilis, & accusabilis: [Episcoporum, & aliorum Prælatorum querelis frequentibus, & querulosis clamoribus excitati, præsenti decreto duximus statuendum, lib. 5. tit. 7. c. 8. sexti decretal.

QUIESTO, acquiesco. [Animæ quiestote. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanas.

QUIETO, creditori satisfacio, unde *Quietantia*, & *Quitantia*, idest, satisfactionis confessio, ex gallico verbo *Quieter*, quod absolvere, & liberare significat. Vide *Recautum*.

QUINDENNIUM. FR. Datariæ Apostolicæ terminus, qui significat quamdam unius annatæ integræ de fructibus pensionem, seu ad minus semiannatæ, quæ solvitur Datariæ de beneficiis unitis alicui Capitulo, seu communitati, quæ in manus mortuas transierint. Vide *Manus mortuæ*.

QUINISEXTA. Vide *Pentectes*.

QUINQUAGENARIUS. FR. nedum significat hominem, qui quinquaginta annis vixerat, sed etiam numerum distributivum collectivè sumptum, ut: [Ad equorum gregem quinquagenarium bini homines &c. Varro, lib. 6. de re rustica, c. 6.] atque rem quinquaginta mensuras capientem, ut: Urnam quinquagenariam unam, sexarium olearium unum. Cato, cap. 13. de re rustica:]

Sed

Sed etiam qui præest quinquaginta hominibus. [Constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & Decanos, qui judicent populum omni tempore. Exod. c. 18.] & inferiùs: [Et electis viris strenuis de cuncto Israele, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicabant plebem omni tempore.

QUINQUAGESIMA, Dominica, quæ Dominicæ primæ quadragesimæ præcedit, ita appellata, quia ab ea Dominica usque ad Resurrectionis Pascha quinquaginta dies intercurrunt. [Quinquagesima verò, quia decurrit usque in diem Resurrectionis Dominicæ. Ord.Rom.] Quinquagesimus enim numerus pœnitentiæ symbolum est, ut Amalarius de ordin. antiphon. c. 33. notavit: Nam ab hac Dominica antiquitus jejunium incipiebat, ut adhuc Orientales Christiani, & inter Latinos nonnullæ Religiones observant; ideò à Matthæo Parisio in sua historia *Dominica carnisprivium*, appellata fuit, ac aliis nominibus. Vide *Carnisprivium*. FR. Quinquagesima à Telesphoro Papa instituta fuit, can. Statuimus, can. Quadragesima, & can. Denique, dist. 4. Sed à præfato Telesphoro non obligabantur ad jejunium quinquagesimæ Laici, sed Clerici tantùm; nam in d. can. Statuimus, sic ait, [Statuimus, ut septem hebdomadas plenas ante Sanctum Pascha omnes Clerici, idest, in sortem Domini vocati, à carne jejunent, quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à Laicorum conversatione, ita & in jejunio debet esse discretio, idest, differentia.] Ineptè autem Glossa ibi ad quæsitum, quare hodie hoc jejunium quinquagesimale à Clericis non observetur, respondit: [Quia hodie quinquagesima non servatur, cùm ipsa celebretur post pascha] :||: Intellexerat forsan Glossator de quinquagesimo dierum numero, qui à Pascha ad Pentecostes usque tempus intercalatur, de quo sic Cassianus, lib. 2. c. 18. [Hoc quoque nosse debemus à Vespero Sabbati, quæ lucescit in Dominicum, usque ad Vesperam sequentem, apud Ægyptios genua non curvari, sed nec totius quidem quinquagesimæ diebus, nec custodire in eis jejuniorum regulam] Ac alibi idem replicat. Idemque Ambrosius intellexerat, ser. 61. dum ait: [Non igitur jejunamus in quinquagesima, quia in his diebus nobiscum Dominus commemoratur.] FR. Sed Quinquagesima lætitiæ diversa est à Quinquagesima pœnitentiæ, de qua Telesphorus suprà loquutus fuerat, ac Canones suprà citati. De Quinquagesima verò lætitiæ. Vide *Pentecostes*. *Tesseracostus*.

QUINTERNIO, folium in quinque partes plicatum, seu liber papyraceus ad scribendum præparatus. Dicitur etiam *Quinternum*, de quo fit sæpè mentio in Bullis Pontificiis. Vide *Caternio*. *Quaternio*.

QUINQUATRIA, Gentilium Romæ festa. Vide *Thallophorus*. *Quinquertium*.

QUINQUERTIUM. Vide Quinquatria in dict. *Thallophorus*, & in dict. *Pancratium*.

QUINTILIS, mensis. Vide *Majuma*.

QUISQUILIÆ. FR. [Quisquiliæ dici putantur, quidquid ex arboribus minutis surculorum, foliorumque cadit &c. Festus Farefian. Biblioth.] Sed in Amos Proph. cap. 8. pro frumenti purgamentis ponitur: [Et quisquilias frumenti vendamus.

QUOD EXCURRIT. FR. phrasis Africanorum Patrum, & denotat plus, minusve, seu circiter. [Nam fermè ante annos quadraginta, & quod excurrit, per totam Africam persecutionis est devagata tempestas. Optat. Milevit. lib. 1.] Eadem phrasi usus est D. Augustinus: [Post Cypriani mortem quadraginta, & quod excurrit, annis peractis, traditio Codicum facta est, lib. 7. de baptismo]. Ac idem de Donatistis loquens, ait lib. 2. [Non enim grex, aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit Basilicas, locum ubi colligerent, non habebant.

R

RABBI, hebraica vox, eruditam personam significans, sive magnificam, ac venerabilem præ doctrina. Latini non habentes proprium, ac speciale vocabulũ, verterũt *Magister meus*; in Euangelio verò habemus etiã, quòd Magdalena Christum resuscitatũ *Rabboni* vocaverat, idest, *Dominus noster*, & Hebræi *Rabbinos* vocant Doctores legis, ac Magistros. FR. In Tesbite hebræo leguntur hæc verba: [Omnis Rab, & Mar è Babylonia, & omnis Ribbi è terra Israel,] ubi Syriacus habet *Rabbi*, loco *Ribbi*. Item Arabicè *Rabbi* nomen significat Creatorem, Enutritorem meum; ac *Tarbie*, Creatura, seu infans dicitur; & *Rabbi* verbum nutrire, & alere denotat.

RABLATA. Vide *Theopolis*.

RACA, dictio hebraica in Euangelio: [Qui autem dixerit fratri suo raca. Matth. cap. 5.] Hieronymus, advers. Pelag. lib. 2 inquit: [Raca interpretatur vanus, & absque cerebro.] Idem sentit Hilarius in Matth.] Raca vacuitatis opprobrium est. [Et in præfat. ejusdem Matthæi, hom. 11. ait: [Raca quidem dicitur hebraicè vacuus] quem omnes Scripturales sequuntur: *RieK* autem Arabicè *Salivam* denotat; unde hominem jejunum, & ventre vacuum *ArrieK* appellant, ex eo quia in ejus stomaco nil preter salivam, & flegma continetur, & hebræus legit *RiKa*, quod penes ipsos contumeliæ nota est. FR. ac si diceretur, te habeo tamquam sputum; Latini enim *Exspuo*, & *Despuo*, tam pro sputum projicere, quàm pro spernere usurpabant. Item apud Chaldæos interpretatur *Testudo*, vel *Sputum*, potest enim suam ducere originem ex verbo *Rach*, conspicit; unde fit *Raucha*, idest, sputum, & sic optimè testus Euangelii intelligitur: Si quis dixerit fratri suo raca, hoc est, testudinem, vel sputum, reus erit concilio, quod erit injuria; nam apud

Chal-

Chaldæos testudo animal deforme habetur, & sputum contemptum significat.

Racana, vilis vestis: [Xenium autem vestrum duas racanas, quas de labore vestro esse mandastis, libenter accepi. D.Greg. lib.9. epist. ult.] Et Ennodius, lib.9.epist.17. [Racanas, cujus vos volueritis coloris, rubri, aut fusci, mihi sub celeritate dirigite] Forsan à ῥάκος, quod pannum vilem græcè significat.

Racanella, diminitivum à *Racana*. Sic in vita S.Joannis Eleemosynarii, c.20.legitur: [Venundabantur quatuor racanellæ numismate uno.

Racimburgius. FR. Consiliarius: [Tunc Grafio congregat secum quatuor Racimburgios, in lege salica, tit. 52.

Raga fœmoralia, brachæ, ex ῥάχη. [Intra Urbem nemo, vel ragis, vel tzancis utatur. Cod. Theod. lib. 4. tit. 10. l. 3.

Rainutius Dux Parmensis. Vide *Sacrarium*.

Ramex, hernia, morbi species. [Frater quidam ramicis incommodum ita patiens, in Chron. Casin. lib. 3. c. 43.] Vide *Gutternosus*.

Raphanelæum, ῥαφανέλαιον, Raphani oleum, de quo Dioscorides, lib.1.c.46.atque Pelagius, in vita Patrum, lib.5. n. 59. inquit, [Vasculum, in quo erat raphanelæum.

Raptor. FR. verbum, frequenter rapior, trahor. [Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ ventora ptatur in deserto, Jerem. 13. 24.] Et Virg. 1. Æneid.

Raptus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere.

Rasta, statio, quietis meta, à germanico vocabulo *Rasten*, quod quiescere significat; nam plerumque statio est viæ meta ad quiescendum stabilita: [Unaquæque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus. Nam Latini mille passus vocant, Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas universa Germania. S. Hieron. in Joel.

Rasura. Vide *Tonsura*.

Ratihabitio. FR. Confirmatio: [Quoties in conventionibus noster expectatur assensus, ne in dubium veniant quæ geruntur, ratihabitio eas debet pro securitate partium solidare, c. quoties, lib. 1. decretal. de pactis,] & ibi Glossa.

Ratiocinium. FR. computum, & rationum redditio. In Concilio enim Carthaginensi cùm dubitatum fuisset, an procuratores, agentes, exactores, & pupillorum curatores ad Ecclesiasticos ordines promoveri potuissent, [Gratus Episcopus dixit: si post deposita onera, & reddita ratiocinia, actus vitæ ipsorum fuerint comprobati in omnibus; debent cum laude Dei (si postulati fuerint) honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesiæ infamatur. Universi dixerunt: Rectè, &c. lib. 1. Decretal. cap. unico, de obligatis ad ratiocinia.

Rationale. Vide *Formale*. *Logium*. *Pectorale*.

Rauba. Vide *Raupa*.

Ravennatensis Archiepiscopus. Vide *Pallium*. *Patriarcha*.

Ravennates clerici mappulis uti instabant. Vide *Mappula*.

Raupa, sive *Rauba*, domestica supellectilia, Italicè *Robba*, ac gallicè *Robbe*. Alii tamen vestem significare intelligunt, quod ex sequentibus verbis verisimilius esse videtur: [Raupa sua solidos tantos tulissetis. Marculph. lib. 1. formular. c. 29.

Rauseum, ramunculus, seu stirps, ex germanica voce *Rausch*. [Locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauseis, & virgultis. Jona Abb. in vita S. Vulfranni.

Realis. FR. idest, rei. Glossa in cap. unico, de pœnis. Extrav. Jo. XXII. §. Realibus.

Reatitudo, reatus, culpa, delictum. [Quanta autem reatitudinis culpa teneantur adstricti hi, qui idololatriarum perniciosissimam superstitionem volentes amplectuntur. In vita S. Paulini Eboracen.

Rebellio. Vide *Fellonia*.

Reboo. FR. verbum, remugio, & translativè resono, reclamo, in aliquibus vulgatis Bibliis. [Cùmque loqueretur Saul ad Sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum, crescebatque paulatim, & clariùs reboabat. 1. Reg. 14. 19.] In aliquibus etiam vulgatis legitur *resonabat*. Verbum *Reboo* Servius in 3. Georgicor. Virg. vult esse græcum, quia nullum latinum verbum solet habere duplicem *o*, in ejus finali, præter *inchoo*, quod tamen ab antiquis cum aspiratione inter duas vocales scribebatur; hoc pacto *incoho*.

Rebrachiatoria, laquei, seu funiculi, quibus antiqui Monachi ligabant vestes sub brachiis, ut agiles, ac prompti in laborando essent, quæ sic à Cassiano, lib.1.de habit. Monach.c.6.describuntur: [Gestant autem resticulas duplices laneo plexas sub tegmine, quos Græci ἀναβολέας, nos verò succintoria, seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria possumus appellare, quę descendentia per summa cervicis, & à lateribus colli divisa, utrarumque alarum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti, ad corpus contrahant, atque conjungant, & ita constrictis brachiis impigri ad omne opus, expeditique reddantur.] Hujusmodi funiculus à Sozomeno *Humerale* appellatur; qui de habitu monachali, lib.3.c.13. loquens, ait: [Habebant cingulum, & humerale, cingulum lumbos circumdabat, humerale humeros, & brachia amiciebat.] Vide *Cingulum*. *Humerale*. *Phylacteria*.

Rebuaria Lex. Vide *Ribuariorum Lex*.

Rebursio. Vide *Rebursus*.

Rebursus, erectus, vox quidem barbara. Legimus enim in Chron. Beccensi de quodam nomine Crispino, ita appellato, [Nam in sua primæva ætate habebat capillos crispos, & rigidos atque sursum erectos, & ut ita dicam, rebursos ad modum ramorum pini, qui semper tendunt sursum; quare cognominatus est Crispinus, quasi Crispus pinus.] Item in eodem textu *Rebursio* invenitur, idest, erectio: [Quam capillo-

rum reburfionem videmus adhuc in iis, qui de ipfius genere defcendunt,] quæ vocabula ex gallico verbo *Reburs* derivantur, quod retrorfum, & in contrarium fignificat; crifpa enim coma in partem pofteriorem capitis decidere folet.

Recavum. FR. cœlatum, incifum

———— Quæ continet intus
Ædicula argento fulgurat ex folido.
Præfixit tabulas dives manus æquore levi
Candentes, recavum quale nitet fpeculum.

Prudentius in paff. S. Hyppoliti Mart. Hinc italicè *Ricamo* dictum fuit acus pictura, quæ à fundo elevatur.

Recautum. FR. cautio, fatisfactionis confeffio, vulgò *Quietantia* dicta: [Ubi effet recautum, quo illa cautio evacuata fuerat. D.Aguft. de cura pro mortuis.] Unde *Recaveo* verbum; & Itali dicunt *Recavare di danno*, ideft eximere ab obligatione. Vide *Quieto*.

Recepta, receptaculum, camera, in qua fifci pecunia recipitur, colligitur, & confervatur. [Ad faccarium de recepta fua. Matth.Parif. in hift.] Poteft etiam fignificare officium illius, cui incumbebat pecuniam fifci recipere. Unde Receptam vocant Equites Melitenfes onus illud, quod Receptori proventuum communis Ærarii incumbit. Vide *Receptor*.

Receptitia, in materia dotis, quæ dicuntur. Vide *Antiphatum*.

Receptor. FR. qui receptaculum præbet, de Hæreticis in 6. c. 2. Item inter Equites Melitenfes *Receptor* ille dicitur, qui in aliquo eorum Prioratu refidens ad recipiendos proventus, & fpolia pro communi Ærario deputatus eft, & refidentiæ conventualis privilegio gaudet.

Rechabiti. FR. in Hebræos appellabantur defcendentes à Jonadabo Rechabi filio, qui ad inftar Religioforum vivebant in lege Mofaica; non enim vinum bibebant, nec domos ædificare poterant, fed fub tentoriis habitabant, neque campos feminabant, aut vineas plantabant, ideoque à D. Hieronymo, epift. 13. ad Paulinum Monachi appellantur. Vixerat Jonadab hujus regulæ inftitutor tempore Jofiæ Regis Judæ.

Recidivatus, reiteratus. [Samius Sophifta Platoni author eft animarum de recidivatu, revolubili femper ex alterna mortuorum fuffectione. Tertull. de anima, c. 28.] quo vocabulo ad fignificandam reiteratam animæ cum corpore unionem ufus eft.

Recinum. FR. merenda, ex gallico vocabulo *Reciner*. [Nam illud dulciffimum, & fanctiffimum recinum quis unquam verbis valeat explicare? In Vita S.Cæfarii Epifc.] fignificat etiam quadratam togam.

Reciprocicornis. Vide *Teftitrahus*.

Reclivis, furfum vergens. [Procerum frondentis pini ftipitem vetitis paganorum cæremoniis deputatum, quamvis obliqua reclivem curvatura crebri accolarũ bipennes certatim fuccidèrent. Aldelm. de Virg. c. 13.] Ac S. Pacomius in ejus reg. 50. depofitura, qua Monachi dormire debebant, loquens, ait: [Non dormiat quis præter reclivem fellulam,] ideft, abfque fellula.

Recludo, quamvis hoc verbum communiter aperire fignificet, penes autem nonnullos Patres iterum claudere denotat: [Viginti quatuor Reges confiftunt reclufi intrinfecùs portarum. S.Metodius Mart.] Et Hincmarus in Vita Sancti Rhemigii: [Erat quidam venerabilis, ac dignus profeffione, ac nomine Montanus Monachus in reclufione folitariam vitam ducens.] Atque clariùs apud Cæfarium, lib. 5. c. 22. [Qui perpetua reclufi funt carcere:] quo fignificatu ufi etiam funt Cyprianus, Tertullianus, & Caffianus.

Recordatus, recordatio: [Hanc ergo vir fapiens & ufui, & contractui, & recordatui tuo eremptam perfuadere. Tertull. de refur. carn. c. 4.

Recredo, reftituo, configno: [Dicit Comes, quod libenter reddet, aut recredet Comitem Nivernenfem. Ivo Carnot. epift. 275.

Rector Sanctæ Sedis. FR. appellatur Papa, can. quilibet, 8. qu. 5.

Rectrix. FR. Abbatiffa. Bullar. Cafin. tom. 2. conft. 22 28.

Recutitus. Vide *Sabbatum recutitum*.

Reddo. FR. licèt hoc verbum ferè reftituere fignificet, ufurpatur tamen pro dare: [Quid dicam de ufuris, quas etiam ipfæ leges, & judices reddi jubent? can. quid dicam, 14. qu. 4.] ubi Gloffa fic exponit: [Reddi, ideft dari, quia verbum reddendi ponitur pro verbo dandi, ff. de verborum fignificatione, l. verbum reddendi.] At licèt verum fit, quòd reddo pro do ufurpetur, canon verò citatus *reddi*, ideft, reftitui ufuras malè acceptas leges, & Judices jubere intelligit. Item fignificat confiteri. Unde D. Ambrofius de Davide pœnitente inquit: [Ille Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penes fe delicti paffus eft confcientiam: fed præmatura confeffione, atque immenfo dolore reddidit peccatum fuum Domino. De Apolog. David, apolog. 1. c. 1.

Redequito, equitando retro eo, redeo, & ab incepto itinere defifto. [Hæc ille non gratanter accipiens, ad Comitem redequitat. Fulb. Carnot. epift. 21.

Redihabeo, feu *Redibitionem facere*. FR. exigere, l. audivimus. Ne liberi homines comprimantur.

Redihabitio. FR. exactio, exigentia, d. l. audivimus, eod. tit. & Bull. Cafin. to. 2. Conft. 40. 41. 178.

Redhibeo, reftituo. [Tunc Sanctus Remigius in oratione, qua Deo femper fancta intentione vacabat, corporea fe dejectione proftravit, ftatimque priftinum cœco lumen redhibens, immundi quoque peftem fpiritus effugavit. Flodoard. lib. 1. Hiftor. Rhemen. c. 12.] Et in eodem fenfu Greg. Turon. lib. 9. c. 34. [Cùm fæpè matri calumnias inferret, diceretque fe effe dominam, genetricemque fuam fervitio redhiberi.

Redinvestio. FR. inveftituræ, qua quis fpoliatus fuerat, redditio, can. oportet, 3. q. 1.

Reditio. FR. ideft, Mors, qua corpus ad priftinam terræ materiam redit: [Si expeditos, fi ce-

si celeres in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis invenerit. Sanctus Cyprianus, lib. de opere, & eleem.

Refectorium, locus, ubi Religiosi corporalem refectionem sumere solent. [Temerario conatu Rex refectorium ingressus fuerat. Gregor. Turon. in suppl. cap. 36.] Vide *Panetaria*.

Refectorarius, cui refectorii cura incumbit. [Quem cùm Refoctorarius introducere vellet, pauperibus exclusis, commotus ille clamavit. Cæsar. lib. 6. miraculor. c. 5.

Refectus. Vide *Refertus*.

Referendarius, Prælaturæ munus in Rom. Curia, ad quem lites, & causas in Signatura Justitiæ, & Gratiæ coram Sanctissimo referre spectat, & ideo utriusque Signatura Referendarii hujusmodi Prælati appellantur, qui ab Alexandro VI. instituti, ac multis privilegiis muniti sunt; inter quos duodecim antiquiores *Votantes* appellantur, quia ipsi soli in Signatura dant vota, & in paritate votorum Cardinalis Præfectus Justitiæ Signaturæ dare potest suum votum; præter enim hunc casum nunquam dat ipse votum. in Signatura autem Gratiæ, quæ, ut dictum est, semper coram Papa habetur, ibi nullus habet votum, quia gratiæ solius Principis sunt; licèt aliquando opinionum Cardinalium intervenientium, vel Referendariorum audire poscat. In Ecclesia verò Constantinopolitana Referendarii dignitas illi conferebatur, cui secretas Patriarchæ commissiones deferre incumbebat: sic etiam Principum sæcularium Referendarii: [Requisitusque Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cujus ibi subscriptio mediata tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse. Greg. Turonen. lib. 10. c. 19.] FR. etiam Longobardorum Reges suos habebant Referendarios. [Desiderius Rex Referendarium, & Stabilem Ducem Oratores misit. Blond. decad. 2. l. 1.] :||; Et in signum concessionis hujus officii inter alias Principis cæremonias, hæc legitur; [Nec multò post, anulo ex manu Regis accepto, Referendarii officium adeptus est. In Vita S. Boniti Episcopi.] Referendarii utriusque Signaturæ sunt accolyti. Vide *Subdiaconus*.

Refertus, FR. differt à *Refectio*, quia refectio est propriè corporis, sed refertio est propriè mentis. Glossa in Extrav. comm. de pœnit. & remiss. cap. 1.

Refutatio. FR. idest renunciatio, & cessio. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 21.

Refuto. FR. pro Renuntio. [Monasterium &c. Domino suo Sylvestro Papæ refutavit. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 72.

Regendarius. Vide *Regestum*.

Regenerandus. FR. qui proximè baptizandus est, qui etiam Competens dicebatur, ut suo loco dictum fuit, ad differentiam Catechumenorum igitur Regenerandus, sive Competens, antequam baptismate regeneraretur, symbolum fidei recitare tenebatur: quare Librariorum incuria in Epistola S. Leonis Papæ ad Flavianum Patriarcham contra Eutychetis errores scripta, corrigenda est dictio *Regeneratorum*, quæ ex vetustis M. ss. à Chifletio sic restituta fuit, nempè: [Ne ipsius quidem symboli initia comprehendit; & quod per totum mundum omnium Regenerandorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

Regestum, vulgò Registrum, in quo publicæ scripturæ registrantur; [Hæc Episcopus negare non potuit: scripta enim ista in Regesto Chilperici Regis in uno scriniorum pariter sunt reperta. Greg. Turon. lib. 10. cap. 19.] Ac alibi idem. [Pueri verò, qui missi à Rege fuerant ad requirendas res ejus, tanta in thesauris illius reperiunt, quanta nec in ipso ærarii regesto poterant inveniri.] Quod vocabulum à Normannica dictione *Gister* derivatur, quæ in lectum ponere significat, & ideò meliùs *Registrum* dicitur: Sicut ergo in lecto quiescitur, sic etiam in Registri libris monumenta publica aliquo modo quiescere, ac dormire dicuntur, donec tempore opportuno excitentur; itaque nil aliud significare Registrum videtur, quàm repositorium, in quo ordinatim publica instrumenta conduntur. FR. Posset quidem etiam etymon hujus vocabuli à verbo *Regero* trahi, quod reporto, & transcribo significat: nam ibi reportantur, & transcribuntur authenticæ scripturæ; quare non indoctè à supino verbi Regero, *Regestum* melius scribi videtur. Custos autem Registri *Regendarius* dicebatur, & in Cod. Theodos. l. præcipimus, §. ult. C. de appellat. *Libellensis*, & alibi *Subscribendarius* appellatur.

Regia, hæc vox absolutè pronunciata principalem portam non raro significat. [Regia autem Monasterii nunquam aperiebatur. In vita Sanctæ Mariæ Aegypt. c. 5.] In eodem quoque sensu intelligenda sunt verba Greg. Turon. lib. 4. c. 13. ubi inquit: [Dum deambulabant per Ecclesiam ad regias ædis sacræ.] Et clariùs ex Anastasio Biblioth. [Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas regias Basilicæ clausas observabant. In Conone Papa.] Errasse siquidem fatendum est Bulengerum, qui hanc dictionem, aulam, sive magnificum ædificium denotare putaverat, verba ejusdem Bibliothecarii in Leone III. adducens, quæ inquiunt: [Ingressu Basilicæ supra regias majores fecit imagines ex argento.] Quæ verba rectè sunt contra seipsum manifestè, ut intelligenti patebit. FR. sic pariter non minus erravit Glossa in can. unio, 10. quæst. 3. ubi textus ita habet; [Unio nostræ Congregationis decrevit, atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habere Episcopos censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis Episcopis dirutæ Ecclesiæ reparentur. Si verò eas maluerint cedere Ecclesiæ, ab earum cultoribus sub cura, & solicitudine sui Pontificis reparatio eisdem est adhibenda Basilicis. Quòd si omnes Ecclesiæ, aut incolumes fuerint, aut, quæ dirutæ erant, reparatæ extiterint, secundùm antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas unusquisque Episcopus assequi voluerit,

facul-

facultas illi omnimoda erit, ita, videlicet, ut circa ipsas tertias, nullus Episcoporum quippiam pro regiis inquisitionibus à parochianis Ecclesiis exigat &c.] Ubi Glossator, §. Pro regiis, intelligit, [Pro itinere ad Papam, vel ad Regem, non possunt Episcopi ultra statutum petere, ut Extrav. de Censib. c. cum Apostolus, & 16. q. 1. can. generaliter, §. placet; in hoc verò can. generaliter, non invenitur hic §. placet: fortasse dicere voluit, can. placet, qui mediatè sequitur, & in quo nil de Episcopis, & ejus itineribus, sed de immunitate Urbium Ecclesiarum loquitur: sic etiam in d. can. generaliter, nihil de Episcopis, ejusque itineribus agitur, sed de tutelis Clericorum, & Monachorũ, ac de residẽtia, & servitio in Ecclesiis, ubi illi sunt addicti; benè tamen circa finem habẽtur hęc verba: [Et hoc non solùm in veteri Roma, vel in hac regia Civitate &c.] quæ regia Civitas Constantinopolitana, ubi Leo Augustus, qui hęc scripserat, imperabat, intelligitur, & dicebatur *Nova Roma* ad distinctionem Veteris Romæ, ut etiã in d. *Roma*, & in dict. *Vrbs Regia* dicemus. Sed vocabulũ *Regia* absolutè pronuntiatum diversum sensum habet, ut diximus suprà. Item in c. cùm Apostolus in Extrav. non habetur, benè quidem: [Vas electionis Paulus Apostolus, cap. unico in extrav. de Censibus,] in quo nihil ad propositum subjectæ materiæ agit. Itaque redeundo ad sensum verborum Canonis Unio, ibi loquitur de Basilicarum reparatione, & non de itinere ad Papam, vel Regem, ut Glossator somniaverat; ergo potiùs intelligẽda est per *Regiam inquisitionem* eleemosyna, quæ in porta majoris Ecclesiæ postulabatur, ubi solet poni aliqua arcella ad colligendas oblationis eleemosynas, & italicè *Cerca*, idest, inquisitionem latinè propriè sonat, ut in dictione *Cercita* dictum est; itaque *Regia inquisitio*, nil aliud est, quàm eleemosyna inquisita in valvis Ecclesiæ, de qua suprà dicitur non spectare jure tertiæ ad Episcopum.

REGIFUGIUM. Vide *Fugalia*.

REGINA COELI, hæc antiphona composita fuit ab Angelis, quando Romæ pro pestis cessatione fuit facta à D. Gregor. solemnis processio, qui Põtifex in fine hujus Angelici cantus subjunxit *Ora pro nobis Deum*, ut dictum est in dict. *Litaniæ*.

REGIONALIS, sive *Regionarius*. FR. erant Romæ diversa officia cum hoc addito. Vide *Banderasius. Diaconus. Defensor. Protonotarius. Subdiaconus*, quod vocabulum reperitur antiquum à quinto sæculo. [Sed priusquam Pontifex (*idest Sylverius Papa*) respondere posset, accesserunt satellites, qui pallio detracto, cucullam illum monasticam induerunt; tunc egressi ad Sacerdotes, Clerumque Joannes Subdiaconus regionarius primæ regionis, & alii factionis suæ Clerici, Vigilium proclamarunt in Romanum Pontificem subrogatum. Blond. decad. 1. lib. 5.] Reperitur etiam dictio *Corregionalis*: [Ut potiùs suis corregionalib. utiles essent, can. legi, 16. qu. 1.] Vide *Corregionalis*.

REGIONARIUS. Vide *Regionalis*.

REGISTORIA, Monialis depositaria, apud quam deponitur Monialium peculium, ne sint proprietariæ. [. Quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registoria teneat. In Regula Sanctæ Cæsariæ Virginis, cap. 16.

REGNICULA. FR. Regni incola, & habitator. Extrav. comm. de privil. c. 2.

REGRATARIUS. Vide *Popolarius*.

REGNIFICO, Regem constituo: [Regnificarunt eum in Israel. Lucifer Caralitan. de Regibus Apostatis.

REGULA. FR. ita dicitur: [Eò quòd rectè ducit, nec aliquem aliorsum trahit. Alii verò dixerunt regulam dictam, vel quia regat, vel quia normam rectè, & benè vivendi prebeat, vel quia distortum, pravumque corrigit, can. regula dist. 3.] Aliis tamen placet à rectitudine ita dici, juxta Mathematicorum axioma; Rectum est mensura sui, & obliqui. Synon. Vide *Canon*. Item *Regula* aliquando pro Religione usurpatur: [Dono in dicta Regula vestra S. Mariæ &c. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 73.

REGULARIS, Religiosus. Item metallicam virgam significat, in qua anuli imponuntur, ut velum agiliter percurrere possit, italicè *Ferro da portiera* dicitur. [Columnas argenteas sex, & regulares duos ex argento purissimo: Anast. Biblioth. in Adrian. Papa] Ac idem ibidem: [Et super columnas argenteas regularem investitum argento.] Item clariùs ibidem: [Vela pendentia in regulari ante imagines. In primo sensu. Vide *Religiosus*.

REGULARIUS, hæc dictio aliquando significat electivè, aliquando verò negativè. Vide *Te Deum laudamus*.

REGULUS. FR. Serpentis species. [Sicut regulus venena diffundet. Proverb. cap. 23. num. 31. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, & in caverna reguli. Isaias, cap. 11. n. 8. De radice enim colubri egredietur regulus. Idem c. 14. num. 29. Vipera, & regulus volant. Idem cap. 30. num. 6. Erumpet in regulum. Idem c. 59. n. 5. Mittam vobis serpentes regulos. Jerem. cap. 8. 17.] Est idem, ac Basiliscus; nam græcè *Basiliscus* regulum latinè significat. Dicitur regulus, qui à natura in capite coronatus gignitur, qui à Plinio ita describitur: [Cyrenaica hunc generat provincia, XII. non ampliùs digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, ut reliquæ, corpus, sed celsus, & erectus in medio (*à medio, alia lectio*) incedens. Necat frutices, non contactos modò, verum & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa, &c. lib. 8. cap. 21.] & Dioscor. lib. 6. cap. 55. [Sunt qui scribunt tantæ perniciei animal esse basiliscum, quem Latini regulum vocant, ut solo oculorum intuitu, alii sibilo tantùm, alii halitu, alii morsu, statim interimat.

REGUNDUS. FR. conservandus in pristino statu, seu erectione. [Ad quod scire debes, quòd ju-di-

dicium finium regundorum tale est, ut in eo utraque persona vices duorum habeat, videlicet, actoris, & rei. lib.2. Decretal. de probationibus, c. 3.] Ubi Glossa ait: [Licèt prædia propria non sunt clericorum; agere tamen possunt finium regundorum, cùm habent jus in illis, scilicet, usumfructum, ff. finium regundorum, l.3.§.finium.

Regyratus, innixus super cubitum. [Quam, sicut mihi retulit beatæ memoriæ Domina Elisabeth ejusdem Cœnobii Abbatissa, sorores in lecto suo ponentes, & principium Euangelii Sancti Joannis super eam legentes, manè regyratam invenerunt. Cæsar. lib. 4. c. 44.] Hoc vocabulum à græca voce γυρὸς componitur, quæ curvum significat; nam qui super cubitum ejus innititur incurvari cogitur. Vide *Apodiatus*.

Rejaceo, depositor. [Pensiones verò fideliter cum omni colligite diligentia, ut apud unumquemque vestrum, quem elegeritis, rejaceant. D.Greg. in Regist. lib.12. epist.13.

Reicula. Vide *Resculа*.

Relativus. Vide *Scheticus*.

Relevium. FR. recognitio quædam, quæ Principi à novo feudatario debebatur: ita appellata, quia Hæres in feudo loco defuncti subintrans, feudum à caducitate relevabat. [Si hæres suus plenæ ætatis fuerit, & relevium debeat. Matt. Paris. an. 1215.

Relicta. FR. intelligitur Vidua. [Prænominato verò Milite viam universæ carnis ingresso, relicta ejus venire contra hoc præsumpsit, lib.3.decretal. tit. 17. de empt. & vendit. c. 4.

Relictio, desertio. [Quæ in hoc sæculo habentur bonorum relictio. S.Paulin.epist.2.ad Sever.] FR. quo vocabulo usus est etiam Cicero ad Atticum, lib. 1. c. 4. & in Verrem. 3. inquiens: [Quibusdam relictionem, proditionemque consulis sui gratam sperat fore.

Religio. Vide *Eusebia*.

Religiosus. FR. idest, pius. [Primùm, quòd contra Patrum regulas à Laicis, quamvis religiosis, (quibus nulla de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas) facta videtur, can. benè quidem, dist. 96.can. Laicis quamvis religiosis, 16. qu.7. Quicquid igitur nomine Ecclesiarum, partes Donati possidebant, Christiani Imperatores legibus religiosis cum ipsis Ecclesiis ad catholicam Ecclesiæ transferri jusserunt unitatem, can. quod autem, 23.quæst 8.] Idem etiam habetur in Sacra Scriptura: [Benedicite omnes religiosi Domino Deo Deorum, laudate, & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus. Daniel, c.3.n.90. Viri religiosi ex omni natione. Actor. c. 2. n. 5. Religiosus, ac timens Deum. Ibid. c. 10. nu. 2. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas. Ibid. c. 13. n. 50. Si quis autem putat se religiosum esse &c. Jacobi, c. 1. n. 16. Et religiosè de resurrectione cogitans, 2. Machab. c. 12. n.43.] Item dicitur *Religiositas*, idest, religio, & pietas:] Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet, & justificabit cor; jucunditatem, atque gaudium dabit. Ecclesiast. c. 1. n.17. & 18.] De Religiosis autem, nempè, Regularibus cum tribus essentialibus votis astrictis, eorum synonyma. Vide *Anachoreta*. *Colideus*. *Frater*. *Monachus*. *Therapeuta*. Eorum habitus, ac vestes. Vide *Chrysoclavus*. *Cocula*. *Colobium*. *Cuculla*. *Ependites*. *Flocus*. *Guna*. *Lebitonarium*. *Maphorium*. *Patientia*. *Rebrachiatoria*. *Scapulare*. *Tilia*, *Tregulus*. Vestis Monachis prohibita. Vide *Rotundulum*. Religiosæ vitæ præstantia. Vide in dict. *Farsura*, ex sententia Petri Blesensis ibi. Religiosi turpis lucri sectantes. Vide *Calix*. Religiosorum obligationes in commemorationibus Officii Divini. Vide *Commemoratio*. Religiosi tenentur recitare officium localis Patroni, ubi degunt, non verò octavam. Vide *Officium divinum*. Item [Regularibus personis non consuevit apostolica sedes aliqua personaliter confirmare, de confirmat. util. vel inutil. in decretal. c. 5. & 6. atque Glossa in d. c. 5.

Reliquatio, residuum. [Ajunt & immatura morte præventos eousque vagari isthinc, donec reliquatio compleatur ætatis, quà cùm pervenissent, si non intempestivè obiissent. Tertull. de anim. c.56.] Idemque vocabulum penes Juristas computi residuum significat.

Reliquiæ. Hoc vocabulum propriè significat id, quod remanet, detracta majori parte; hinc quia principalior, ac nobilior huminis pars anima existit, ideò corpus humanum reliquia dicitur, quia humi remanet, & relinquitur, seu ejus pars. Ambros. in Psalm.36. Propterea hoc vocabulo utitur Ecclesia ad denotandum omne id, quod veneratione dignum ob memoriam alicujus Sancti remanet in terris, atque antiquus usus semper fuit ponendi sub Altari Sanctorum Martyrum reliquias, ut ex ordinatione Felicis Papæ, epist.2.ad Episc. Galliæ constat, quod etiam ante ipsum in Concil. Rom. sub S. Sylvestro Papa sancitum fuerat, hinc D. Paulinus cecinit:

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore crusta tegit.

Hujusmodi autem reliquiæ ad præsens sub altariolis ponuntur, quæ Martyrum tantùm, & ab Ordinario approbatæ esse debent. Sac. Concil. Trid. Congreg. 13. Septemb. 1593. Si verò ex apostolica Sedis dispensatione celebrare contigerit super altariolum hujusmodi reliquiis carente; tunc omittantur verba illa in principio Missæ, nempè, [Quorum reliquiæ hic sunt.] Hieron. Canton. in ordinat. divin. offic. Celebrari siquidem nequit extraordinarium Officium illorum Sanctorum, quorum reliquiæ conservantur, si non sint insignes. Insignis autem Reliquia esset Caput, Brachium, Crus, sive aliqua pars, in qua Sanctus pro Christo tormenta passus sit. Insuper quando de eo Sancto recitandum sit Officium, fieri tantùm debet in ea Ecclesia, ubi ejus reliquia asservatur. S.R.C. 8. April. 1628. Non verò in aliis Ecclesiis, licèt sint ejusdem Religionis, ac instituti, & huic Decreto contravenientes obligationi recitationis officii minimè satisfaciunt; ideò Urbanus VIII. hoc

hoc decretum in rubricis Breviarii apponere jussit. Veneratio autem reliquiarium non in quarto sæculo incœperat, ut falsò asserunt Magdeburgenses; nam in principio nascentis Ecclesiæ legimus in Actis Apostolorum, c. 8. 2. quòd curaverunt corpus Stephani Protomartyris. Viri timorati, idest, curam, & venerationem illius Sacrati Corporis habuerunt, quemadmodum in ejus Epist. ad Justum Episc. Pius Papa Primus insinuaverat, atq; Sanctorum reliquiæ etiam in veteri Testamento venerabantur; Moyses enim ossa Patriarchę Josephi ex Ægypto in terram promissionis venerabundè transtulit, atque corpus Sancti Prophetæ Elisei solo contactu mortuum resuscitaverat. FR. Insuper in novo Testamento, ut Apost. Acta, c. 19. testantur, à corpore D. Pauli pro languidis, & obsessis sudaria, & semicinctia deferebantur: [Et ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.] Et Eunapius Sardianus, quamvis Christianorum inimicus, & innumerabiles blasphemias in Sanctos Martyres protulerit; in Vita tamen Philonis Hebræi fassus est, quòd Alexandriæ conservabantur capita Martyrum, quæ à fidelibus tamquã Sanctorũ reliquiæ venerabantur, ac ante eorum sepulcra Christiani genuflectebantur, & prostrabãtur, affirmando esse eos advocatos, & intercessores apud Deum. :||: Reliquia dicitur etiã *Benedictio*. Vide *Benedictio beatica*. FR. Item dicitur *Pignus*, sic Oddo Abb. Cluniac. lib. 3. de vita S. Geraldi Comitis Aureliacensis, c. 3. [Biennio priusquam obiret, Ecclesiam fecit solemniter dedicari. In Altaribus verò tanta pignora Sanctorum insita sunt, ut scientibus mirum est.] Utrùm Reliquiæ de essentia requirantur in Altare portatili. Vide *Altare*, §. Prætereà quæritur, utrũ Reliquiæ. Sacris reliquiis Ecclesiarum portæ consecrabantur. Baron. in not. ad Martyrol. 18. Novemb. Lit. *o*. At aliquando Reliquia Eucharistiam significat, quæ post Missam relinquitur, & conservatur; quare Scriptores non pauci in hoc æquivocarunt vim nominis haud intelligentes, quo utitur D. Clemens Papa in epist. 2. & in Constitutionib. Apostolicis, lib. 8. c. 13. & 31. Et in Euchologio græco Eucharistia ἅγια λείψανα, dicitur, hoc est, sanctæ Reliquiæ, & à S. Germano Eucharistia θεῖα λείψανα, hoc est divinæ Reliquiæ appellantur. Synonyma autem Sanctarum Reliquiarum, & alia. Vide *Benedictio beatica*. *Brandeum*. *Gleba*. *Lipsana*. *Sanctuarium*.

RELIQUIARIUM. Vide *Canola*. *Cinerarium*. *Cæmeterium*. *Concilium*. *Confessio*. *Encolpium*. *Hierotheca*. *Locellus*. *Loculum*. *Nausus*. *Phylacteria*. Staupulus in dict. *Staupus*. *Theca*. *Tubellus*.

REMALLO. Vide *Admallo*.

REMANDO, remitto; [Manda, & remanda, Isa. cap. 28. 10. Tractatum autem B. Hilarii super psalmos ideò non misi, quia eandem in nostro Codice, quam & in vestro corruptionem inveni, quòd si & talem vultis, remandate, & mittam. Petr. Cluniac. lib. 1. epist. 24.

REMEDIOR, liberor. [Et quanti honestissimi viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à Dæmoniis, aut valetudinibus remediati sunt? Tertull. de Scap. c. 4.] & in significatione activa idem dixit:] Ad remediandum eos, adversf. Marcion. lib. 2.

REMEDIATOR, liberator. Item Medicus, qui remedia contra corporis mala ordinat. Item Incantator, qui superstitiosis conditionibus sanitatem affert. Item Astrologus, & Mathematicus, qui mala, & pericula prævidens, remedium præservativum causat.

REMEMORATORIUS, Cæremoniarum Magister in Ecclesia Constantinopolitana, de quo Concilium Lugdunense, in epist. ad Gregorium X. Vide *Suggestor*.

REMENDATOR, rerum scissarum, ac dilaceratarum concinnator, & adaptator. [Eodem die etiam D. Nera uxor Tucci remendatoris. In vita B. Ambr. Senen. 20. Mart.

REMISSA, remissio. [Adde, quòd ejus caro de Spiritu Sancto concepta, inter alios non potuit in remissam peccatorum tingi, quæ nullum videbatur admisisse peccatum. Optat. Milevit. lib. 1. advers. Parmenian. Omnia peccata remittuntur filiis hominum, & blasphemia; qui autem blasphemavit in Spiritum Sanctum, non habet remissam, sed reus est æterni supplicii. Cyprian. lib. 5. epist. 14.] FR. idem vocabulum in eadem significatione reperitur apud Tertullianum.

REMORA. FR. piscis species. Vide *Echeneis*.

RENEEZ. FR. Apostata, italicè *Rinegato*. [Cepit in equitatione illa viginti quatuor Paganos, & unum Reneez, qui quondam Christianus fuerat, & Dominum nostrum Jesum Christum negaverat. Hoveden. in Ricard. I. an. 1192.

RENOVELLO, renovo. [Cùm hæc fierent, Donatus ultrò prior ad Carthaginem rediit: hoc audito Cæcilianus ad suam plebem properavit. Hoc modo iterum renovellatæ sunt partes. Optat. Milevit. advers. Parmenian.

RENVITÆ. Vide *Sarabaitæ*.

RENUNCIATIO, fama, publicatio, denunciatio. [Renunciatio ejus dabit legem nostræ resurrectioni. Tertull. de car. Christi.

RENUNCIATUS, publicatus; sic enim dicebatur *Papa renunciatus*; nam prius calculatis votis, deinde renunciatus erat, idest, publicatus.

REPATRIO, in patriam redeo. [Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus prosequimur amicum repatriantem. Sanctus Bernardus in vita S. Malachiæ.

REPAUSO. FR. verbum, requiesco, Italicè *Riposare*. [Repausa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In vita S. Franciscæ Romanæ, 9. Mart. apud Surium.

REPENDIUM, compensatio, remuneratio, retributio: à verbo *rependo*. [Eo anno Rex Fridericus in rependium collati sibi cœlestis beneficii. Chron. M.S. Riccardi.

REPLEGIO. FR. denuò fidejussionem, & vadimonium præsto, unde *replegiatio* etiam dicitur. Vide *Plegiatia*. *Revadio*.

REPUDIUM. Vide *Divortium*. *Chesb*.

REPROBROSUS. FR. probrosus, extrav. Jo. XXII. de pœnis.

RESA, vox Theutonica *Reyse*, idest, iter. [Quo facto, equum ascendit eadem hora, & resam suam sine omni difficultate perfecit. In vita S. Cather. Svecæ, 24. Mart.

RESCULA. FR. diminutivum ex *Res, rei*, idest, res parvi momenti. [Cur non bona fide datis à Deo resculis utimur? Salvian. lib. 1. ad Eccl. Cath.] Et in capitulario, c. 7. *Reicula* dicitur: [Qui reiculam Ecclesiæ petunt à Regibus.

RESIDENTIA. Vide *Personatus*.

RESIDUUM. Vide *Reliquatio*.

RESPONDEO. FR. pro *interrogo* seu *peto*. [Et respondi, & ajo ad Angelum, qui loquebatur in me, & dixi: quid sunt hæc Domine mi?] & inferiùs: [Et respondi secundò, & dixi ad eum: quid sunt duæ spicæ olivarum &c. Zachar. 4. Respondit autem Petrus, & dixit ad Jesum: Domine bonum est nos hìc esse &c.] ubi dictio *respondit* stat pro postulavit; nulla enim interrogatione prævia locutus est Petrus. Item pro incuso, & reprehendo: [Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum, quasi Sodoma, prædicaverunt, nec absconderunt. Isai. 4. 9.] & alibi idem: [Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus, 59. 12. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus. Jerem. 14. 7.] incusant enim, remordent, ac reprehendunt nos propria peccata, & sunt contra nos semper.

RESPONSALIS. Vide *Apocrisarius. Delegatus*. FR. significat item agentem, & procuratorem. [Nec pro se misit idoneum responsalem, de election. & elect. c. 22. Quapropter, quia dictus Electus nec venerat, nec sufficientem miserat responsalem, de dolo, & contumacia, c. 6. Si verò nec venerit, nec responsalem miserit, ei perpetuum silentium imponatis, de fide instrumentor. c. 4. Dictus Thomas nec per se, nec per responsalem idoneum comparere curaret, de senten. & re judicata, c. 18. Quia tandem nullus apparuit responsalis, qui partem defensaret adversam, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 13. & 14.

RESPONSORIALE, erat liber, in quo, ut Amalarius scribit, continebantur responsoria ab Adriano Papa sancita. FR. potest etiam Responsale significare instrumentum, & chartam procurationis, ac commissionis, & usque ad præsens in nauticis mercimoniis dicitur responsale authenticum illud, in quo commissæ merces continentur.

RESPONSORIUM, ecclesiasticus cantus, qui post lectiones in Matutino proferri solet. Item appellatur Responsorium longum, ad differentiam Responsorii brevis, quod canitur post capitulum appellatum Responsorium breve. [Responsoria ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quòd uno canente, chorus consonando respondeat. Isidor. lib. 1. de Eccl. off. c. 8.] Vel ut ait Rabanus, lib. 1. de institut. Cler. c. 33. [Responsorius ergo cantus inde dicitur, quòd alio desinente, id alter respondeat. Inter responsoria quoque, & antiphonas hoc differt, quòd in responsoriis unus dicat versum, in antiphonis autem alternent versibus chori. Antiphonas Græci, Responsoria verò Itali traduntur primùm invenisse.] Vel ut Geminianus, lib. 2. c. 17. existimavit: [Responsorium à respondendo dicitur, quia Choro canente versus ab uno respondetur, & huic iterùm à Choro per increpationem respondetur. Hunc cantum in primis Ambrosius Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus composuit, & ab eo tota Ecclesia formam accepit.] Vel tandem, ut Rupertus, lib. 1. de off. c. 15. putat, ita appellatur Responsorium, quia materiis lectionum currentium correspondere solet; & ideo à Micrologo, & Radulpho Historia appellatur, ut in dict. *Historia* diximus. Canitur autem Responsorium post lectionem, quia Ecclesia nos docet, ut non solùm auditores verbi Dei, sed factores etiam simus, ita Amalar. de ord. Antiph. cap. 4. seu per hoc Auditorum applausus denotatur. Hugo in spec. c. 7. Item inservit etiam pro animi relaxatione, dum sacris lectionibus intermediatur cantus. Amalar. lib. 4. c. 3. Repetunt autem omnes responsorium, ad denotandum mutuum affectum, unanimemque consensum; sed talis repetitio imperfecta, & mutilata est, dum partem responsorii tantùm repetit Chorus, ut denotetur mortalium acta imperfecta existere, Durand. lib. 5. cap. 2. In aliquibus tamen solemnitatibus integrè replicatur, ut post primam lectionem in Nativitatis nocte, in Resurrectionis Pascha, & in prima Dominica Adventus, quod fit, ut ibidem Durandus astruit, ad contestandam perfectam, completamque Sanctorum cognitionem. Ultimum responsorium Dominicarum per annum, quod incipit *Duo Seraphim*, de Sanctissima Triade agit; nam antiquitus semper ultima lectio erat de hac in uno Deo trina personalitate, nec illis temporibus dicebatur *Te Deum*. Ita Durandus ibidem. Ac introducto hymno *Te Deum*, translatum inde fuit Responsorium prædictum in calce penultimæ lectionis. Quando autem Responsoria in officio pro prima vice ponuntur, si in Dominicis aliquo officio duplici impediantur, reassumi debent in feria prima, ad instar lectionum, quæ initia sunt Sacræ Scripturæ librorum. Si verò nulla feria vacans erit, tunc pro eo anno relinquuntur. Gavant. in Rubric. Brev. sect. 5. c. 53. Unde Ordo officii erraverat, quando in Sabbato 31. Januar. anno 1665. posuerat Responsoria feriæ quartæ, cùm (juxta Rubricam de Responsoriis, c. 28. num. 7.) reassumi debuissent responsoria Dominicæ præcedentis. In fine lectionum pro communi unius Martyris habetur hæc rubrica [In officio Sanctorum Martyrum Pontificum Marcelli, Joannis, Silverii, Martini, & Pontiani dicitur octavum responsorium: Domine prævenisti eum in benedictionibus &c.]

Nam,

Nam licèt pro Christi fide in carcere, vel exilio, & fame prædicti perierint, ut de Marcello Baron. an.309.n.4.de Joanne I.Idem an.526.n.6. de Silverio. Idem an.539. & 540. de Martino. Idem an.654.n.1. de Pontiano. Idemque an. 237. nu. 10. refert. Non enim verificatur in eis rigorosè responsorium positum in prædicto loco, ubi dicitur: [Hic est verè Martyr, qui pro Christi nomine sanguinem suum fudit,] quia licèt præfati Pontifices pro Christo passi sint, non tamen sanguinem fuderunt, ideo &c.

Responsorium Hortationis. Vide *Invitatorium*.

Resultatio. FR. impugnatio, contradictio. [Dum de divina æquitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt. D.Greg. lib. 8. moral. c. 25.

Resulto. FR. impugno, contradico. [Sed quia divinis judiciis non poterant resultare. D. Greg. lib. 1. Regist. epist. 20.

Resurrectio mortuorum ex Ethnicorum sententia. Vide *Recidivatus*.

Rete. Vide *Sagena*. *Tremaculum*. *Vertibolum*. Alam in dict. *Lama*.

Reto. FR. idest, per syncopem reputo, existimo, judico [Item ceu priùs ille visum retans manè, neglexit perficere jussionem. Flodoard. lib. 1. c. 20.

Retracto. Significat denuò tractare, ac repetere id, quod antea dictum fuerat. [Igitur in præstructione hujus articuli, & alibi forsan retractandi, equidem definio. Tertull. advers. Hermog. c. 16.] Itaque hoc verbum non significat rejicere, revocare, ac reprobare; sed replicare id, quod dictum, factumque fuerat.

Revadio, denuò vadimonium, ac fidejussionem præsto. [Misso Eccles. S. Mariæ, vel S. Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis Archiepiscopi revadiet, & annis singulis ad eandem præfatam, & memoratam Ecclesiam persolvere absque ullius occasionis contradictione cum omni vigilantia studeat. Flodoard. lib.3. c.4.] FR. Henricus verò Spelmanus videtur sibi contradicere in significatione hujus verbi; nam in uno loco docet, quòd *Revadio*, & *Replegio* idem significent, & alibi deinde ait, quòd *Revadio* relaxare denotet. Vide *Replegio*.

Revelatio. Vide *Ostentamen*. *Phanerosis*.

Revelare Aurem. FR. idest, secretè ad aurem loqui. [Si autem perseveraverit patris mei malitia adversus te, revelabo autem tuam, 1. Reg. c. 20.

Revenditor. Vide *Propolarius*. *Regratarius*. Scrutarius in dict. *Scrutum*.

Reverendæ, sic in Concil. Tridentino dimissoriales literæ nuncupantur.

Reversatus, detectio. [Dignum est enarrare specialem post tempora passionis historiam reversatæ, & inventæ Crucis. D.Paulin. epist. 11. ad Sever.

Reus. Vide *Subverbustus*.

Rhabdomantia, ῥαβδομαντεία, divinatio per virgam: Nam ῥάβδος virgam significat, & μαντεία divinationem. Arte enim diabolica aliquas virgas stare faciebant, ac postmodum observando ex qua parte cadebant, sic divinare nitebantur; de qua superstitione loquitur Osee Propheta, c.4. [Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuciavit ei.] FR. *Rhapsodomantiam* à ῥαψῳδία, idest, carminum combinatione derivari existimo: ideò enim incantatio dicitur, quia in carminum virtute eam consistere asserunt.

Rhagas, ῥαγὰς, Scissura, seu fractio, à greco verbo ῥήσσω, & ῥήγνυμι, idest, frango, quo vocabulo usus est D. Augustinus ad significanda ulcera ejus hæmorrhoidum, inquiens: [Nec ambulare, nec stare, nec sedere possum rhagadis, vel exochadis dolore, ac tumore, epist. 148. ad Fratres.] In quodam M. S. Angeli Roccæ Sac. Palatii Apost. quondam Sacristæ in Bibliotheca S. Augustini de Urbe à se erecta, ac de suo nomine Angelica appellata, asservato, ex cujus lecturæ multa tam sacræ, quàm profanæ eruditionis excerpsi, & inter alia, quòd Clemens Papa VIII. semel de hujus significationis vocabulo cùm suum Medicum interrogasset, ille linguæ græcæ ignarus responderat nescire. Vide *Exoche*.

Rhamnus, spinæ durissimæ, ac ingentis speciei, quæ græcè etiam ῥαμνὸς dicitur, de qua Psalmista: [Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum; Psalm. 57.] de malo habitu intelligens, qui ut durissima spina in senili ætate efficitur; de juvenibus enim morte præventis loquitur, in quibus hujusmodi cuspis vitiosa adhuc tenera reperitur, ac mortui sunt priusquam durissimas rhamni spinas intelligerent, idest, sentirent. Aliqui contemplativè existimarunt Christum Dominum his spinis coronatum in passione fuisse, cùm hujusmodi spinæ sint præ aliis duriores, & in configendo acutiores, quarum naturam describit D. Augustinus in eodem Psalm. 57. inquiens [Quid est rhamnus? Spinarum genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur.] Et D. Hieronymus ait: [Rhamnus plena sentibus, & hericio similis. In Habac. 3.] Ac suavissimi odoris florem producere idem Sanctus Doctor his verbis testatur: [Rhamnus sentium genus est asperrimum aculeis, & flore gratissimum, unde colligitur duplam habere virtutem, ultionis, & bonorum retributionis, idest, justis floret ad ornatum, peccatoribus præbet spinas ad configendum, in psalm. 57.] His namque peccatorum spinis, ut piè credendum est, Christus etiam coronari voluit. Vide *Thamnus*.

Rheda. Vide *Epirhedium*.

Rhenus, Flumen. FR. quare bicornis appellatus, adi Baronium in Notis ad Martyrol. 21. Octob. lit. *b.* ex Virg. Æneid. 8. in fin.

Rhetor. Vide *Caupona*.

Rhethorica Fibula. Vide *Fibula rhetorica*.

Rheuma, ῥεῦμα, fluxus, unde fluxus, & refluxus maris in mamertino fretu adhuc *Rheuma*, & corruptè *Rhema* dicitur. [Nec profundum maris, & pontici æstus adsorbentes rheumam trepidassem. S. Hilar. contra Const.] usurpatur etiam pro catarrhico humorum fluxu in corpore. [Ex eo quòd erat impeditus Papa rheuma, fecit officium D. Cardinalis Montis Aragonum. In quodam Cæremon. M. S. antiquo] ubi de Benedicto XIII. agit. FR. Author tamen Vocab. Eccles. hoc vocabulum perperàm inundationem aquarum significare asserit.

Rheumatizo, ῥευματίζομαι, agitor in stomacho ex humorum abundantia. [An morbus reumatizantis, & nauseantis stomachi? Fulbert. Carnot. epist. 83.

Rhinotmetus. FR. Justiniani II. Imperatoris epithetum, ex græco vocab. ῥινότμητος, idest, denasatus, naso truncatus; nam Lentius Senator cum aliis conjuratis nasum ejus detruncaverat. Baron. ann. 694. num. 1. & seqq. De qua offensa ita vindictam sumpserat, ut quotiescumque nasum purgare cogeretur, unum ex conjuratis occidi jubebat. Idem Baron. an. 703. n. 1. & seqq.

Rhipidium. Vide *Flabellum*. *Monobambylum*.

Rhipsaspis. FR. Miles timidus, qui clypeum projicit ad fugiendum, ex græco vocabulo ῥίψασπις. [Levius est, si quis rhipsaspis appelletur, quòd clypeum in acie abjecerit, quàm si magnam illam armaturam jejunium videatur projecisse. S. Basilius, hom. 2. de Jejunio.

Rhodianus, Insulæ Rhodi incola, qui *Rhodius*, *Rhodiensis*, *Rhodiacus* etiam dicitur. Fuit hæc insula quondam Equitum Melitensium sedes; unde Ordo Rhodianus appellata fuit eorum Religio. [Secus amnem suprà Monasterium Ordinis Rhodiani, in vita S. Joannis Teristæ ex græco traducta.] FR. ex famoso hujus Insulæ Colosso, Rhodii *Colossenses* appellabantur antiquitùs, ad quos D. Paulus epistolam direxerat.

Rhodicus. Vide *Rhodinus*.

Rhodinus, ῥόδινος, rosacei coloris. [Vestem rubeam de rhodina. Anast. Biblioth. in Benedic. III.] à quo tamen Authore etiam *Rhodicus* dicitur. [Vela alithina, quæ & ornavit cum rhodicis. In Zach.] Potest quidem etiam intelligi esse ornamentum rosarum acus pictura.

Rhombotitæ; ῥομβοθῖται. Vide *Sarabaitæ*.

Rhomphæa, ῥομφαία, framea, jaculum. Vide *Siromastes*.

Rhythmus. Vide *Echoicus*. *Prosa*. *Versus leoninus*.

Ribbi. Vide *Rabbi*.

Ribuariorum Lex. FR. Lex in Tuscia. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 75.

Rica. Vide *Roccus*.

Riga, sic appellatus fuit liber, in quo tributa, & datia notabantur, à dictione germanica *Rige*, quæ seriem, & connexionem significat, quia in eo libro ordinatim notabantur telonia, & impositiones exigendæ. [Exinde solvere nec tu, nec tua posteritas nobis, nec hæredibus nostris debeatis, nisi tantùm, si ita vult Riga. Marculf. lib. 3. formul. c. 36.] Significat etiam cancellos. Vide *Cancelli*.

Rimor. FR. verbum diligenter inquirere significat. [Judex ad prolationem sententiæ debet universa rimari. In decretal. de fide instrument. c. 10.] quia Judicis animus non debet semper ad unam solam probationis speciem inclinari, in d. decr. de sententia, & re judic. c. 14.

Riparia, flumen, à Ripa ita denominatum. [Et quod nautæ transeuntes ripariam. In vita Venerab. Mariæ de Maliaco, 28. Mart.

Riparius. FR. riparum Custos, & earum gabellarum exactor, Bullar. Casin. tom. 2. const. 227. n. 2.

Ripaticum. FR. jus transvehendi cum navi in ripis fluminum, & ex eo gabellam exigendi, l. si portunarius, de Furtis, & Bullar Casin. tom. 2. const. 36.

Risile, acus, quo mulieres pro firmaculo veli ad caput utuntur. [Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit. In vita S. Valburgis Virg.

Ritonta. Vocabulum corruptum ab italico *Ritorta*. [Et omni anno ejus altare cum ritonta in gula. In vita Sancti Ambros. Senen. 20. Mart.

Rituale, liber Ecclesiasticis notissimus, in quo cæremoniæ pro administratione Sacramentorum præscribuntur, qui in Concilio Toletano IV. can. 25. *Libellus officialis* appellatus est; sed potiùs hoc vocabulo prædictum Concilium Breviarium intellexisse puto. Ritualis synonyma. Vide *Contacium*. *Euchologium*. *Ordinale*. *Sacerdotalis*. *Sacramentarium*.

Ritus. Vide *Cæremonia*. *Castus*.

Rivalis. FR. propriè dicitur is, qui per eundem rivum aquam deducit, ut ff. de aqua quotid. & æst. l. 1. & translativè *Rivales* dicuntur ii, qui ad eandem mulierem pro consuetudine, quasi ad eundem rivum accedunt; & *Corrivales* etiam dicuntur. [Tu conjugalem tuum repudias, & sæpè putas notandum? muta, & si uno defecerit die, superduc rivalem, & statim incognita causa, quasi cognitam pudoris exequaris injuriam, can. horrendus, 32. quæst. 5.

Robur. FR. locus Tulliani carceris Romæ. Baron. in not. ad Martyrol. 14. Mart. lit. *b*. Ac idem carcer *Robustus* dicebatur. Ibidem in tit. De loco carceris Tulliani sententiæ &c. circa medium, ex Plauto, §. sed vides.

Rocca. Vide *Rota porphyretica*.

Roccus, vestis genus, ex germanico vocabulo *Rock*, de qua fit mentio in vita Caroli Magni, lib. 3. [Karolus habet pelliceum berlicinium non multum amplioris pretii, quàm erat roccus S. Martini.] Aliqui tamen *Rochus* habent, & in aliis *Ruceum* reperitur. Ex hoc inquam vocabulo non pauci *Rochetum*, de quo mox dicemus, deriva-

derivari putant. In Pomp. Festo invenitur *Rica* in eodem significatu vestis.

ROCHETUM; linea vestis Episcoporum peculiaris, sed temporis progressu aliis inferioribus Ecclesiasticis ex privilegio concessa fuerat. [Utuntur croceis obscuris, & subtus parvo caputio supra rochetum, lib. I. Cæremon. c. 4.] Aliqui putant hoc vocabulum à voce *Roquet* gallica originari; alii à *Ruceo*, ut suprà in dict. *Roccus* dictum est. Alii tandem etymon ex græcis vestibus ῥών, idest, fluens, vel mollis, & χιτὼν, idest, tunica. FR. de hac veste Curopalata agit, ubi de habitibus Græcorum Imperatoris mentionem facit, quam ῥέχον, & ῥέχιον vocat; unde formatur vocabulum *Rucharium*, idest, vestiarium. :||: Dicebatur *Linea*. Baron. an. 261. Habet quidem manicas obstrictas rochetum, ad denotandum, quòd Prælatus debeat habere manus promptas, & expeditas ad largiendam eleemosynam. Prælatus, qui habet usum rocheti, in obsequio alicujus Cardinalis debet illud deferre, dum Cardinalis illud etiam defert; nam si Cardinalis illud non defert, Prælato tunc non convenit illo uti. Item debet illud portare Prelatus, dum regiis Oratoribus obsequium præstat, in audientia Summi Pontificis, seu in visitatione Cardinalis novelli, sive à legatione redeuntis; tandem deferre debet rochetum Prælatus visitans aliquem Serenissimi titulum habentem. Prælati verò Regulares non utuntur rocheto, sed in Missa induuntur superpelliceo. FR. Antiquitùs tamen Rochetum erat longum, atque ad talare, sicut perspicitur in antiquis picturis, ac tale fuerat Bonifacii Papæ VIII. ex relatione Jo: Pauli Mucantii oculati testis, cujus verba à Torrigio de Cryptis Vatican. pag. 372. impress. secunda relata, talia sunt, quæ lubet hìc adducere, ut antiquorum ornamentorum Pontificum forma dignoscatur: [Die 11. Octobris 1605. dum demolirentur altaria antiquæ Basilicæ S. Petri, post altare S. Bonifacii Papæ IV. in loco eminenti, & sub imagine B. Virg. opere musivo depictæ, in pilo marmoreo inventum est Corpus Bonifacii Octavi, qui obiit anno Domini 1303. Erat autem ejus corpus ferè integrum, & in alta capsa lignea reconditum, quæ cum corpore portata fuit in Sacristiam Canonicorum, & ibi ferè per duos menses conservata. Corpus dicti Bonifacii fuit à multis visum. Ego etiam ad illud curiositatis causa videndum semel, atque iterum accessi, & vidi dictum corpus integrum conservatum in dicta capsa lignea, in qua fuerat sepultum per 302. annos: facies tantùm ejus aliquantulum consumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, sed tantùm mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodum parvam, ut conjecturare potui, ex tela bombacina. Corpus indutum erat omnibus Pontificalibus indumentis, idest, caligis, sandaliis ex tela aurea, in summitate acutis, sine cruce, rochetо longo albo, stola, cingulo, dalmatica, tunicella, planeta ampla sericea coloris nigri, phanone, & pallio, quod consumptum erat; sed plumbum apparebat, & pendebat ferè usque ad pedes, spinulæ tres gemmatæ, manus ejus chirothecis albis acu factis, & margaritis ornatæ erant, & anulum pretiosum in digito gestabat, atque Sapphirum valoris, (ut aliqui dixerunt) 30. scutorum. Illustris. Dux Sermonetæ, & frater ejus Bonifacius Episc. Cassanen. & Antonius Archiepiscopus Capuanus de ejus domo, & familia, ut meliùs corpus conservaretur, (quod in novam Basilicam Sancti Petri transferendum erat) capsam plumbeam de novo fecerunt, & in ea corpus in eadem capsa lignea, in qua sepultum à principio fuerat, includi, & super coopertoriū capsæ plumbeæ crucem, & sequentem inscriptionem imprimi fecerunt: IHS. Corpus Bonifacii VIII. Cajetani Pont. Max. ex veteri in novam Basilicam translatum, hìc repertum jacet: de quo illud mirabile accidit, quòd eodem die, quo obiit, V. scilicet, Id. Octobr. jam ab inde 302. elapsis annis, integrum, atque incorruptum repertum fuerit Anno Domini MDCV.] Sed qui exactiùs qualitates, forma, materias, ac mensuras horum paramentorum noscere cupit, legat Bzovium in ejus hist. Ecclesiast. sub eo anno 1605. An possint Rocheto in Urbe amplius indui Protonotarii participantes post renunciationem protonotariatus. Vide *Protonotarius*. Rocheti synonyma. Vide *Corbicularius*. *Superpellicium*.

RODATICUM, vectigal, quod ex vini deportatione solvebatur, ex gallico vocabulo *Rovage*, de quo fit mentio in Capitul. Caroli Magni, his verbis: [Ut nullus homo præsumat theloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere, lib. 6. c. 219.

ROGA, stipendium, donativum. [Theodosiani verò, qui hìc remanserunt, rogam non accipientes, vix ad murorum quidem custodiam se accomodant. Greg. lib. 2. epist. 32.] reor ex græco ῥογὸς, idest, frumentum, hoc provenire vocabulum, maximè cùm in illis temporibus imperialibus militibus frumentum distribui soleret. Sive ex verbo *Rogo*, quia rogando hoc donativum postulabatur; quare ab eodem Gregorio *Precarium* appellatur: [Mauritius Magister ad precarium suum accipiendum transmisit, lib. 10. cap. 6.] Vide *Obsequia*: quæ roga inter milites compartiebatur in signatis lætitiæ diebus: [Duxit Anastasiam uxorem suam, & coronavit eam Augustam, & jactavit rogam multam. Landulph. in Tiber. II.] Quare feriæ ad hoc donativum destinatę *Rogalia* dicebantur, ex qua denominatione italica dictio *Regalo* provenit. FR. Roga tam stipendium, quàm donativum, & munus significat.

Neque muneralem legem, neque lenoniam,
Roga nec fuerit, nec ne flocci existima.

Plautus: [Roga Regum pietas, aut munificentia. Suid. in dict. Roga.] Item pro stipendio. [Logariastes, hoc est, rationalis aulæ rationes init omnium stipendiatorum, qui in aula sunt, si quid desit ulli de roga, hoc est, stipendio ejus aut servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Codin. Curopal. de off. const.] Rursus pro muneri-

neribus. [Augusta imperavit militibus rogas dari. Cedren.in Leone filio, fol. 504. Mauritius Petro Prætori, ut tertiam partem rogæ in auro Romanis acciperet. Paul.Diac.lib.17.hist. Venit quidam Spado laturus militum rogas. Idem, lib. 18.Dum roga penes Strymonem amnem populo distribueretur, irruentes Bulgares hanc ademerunt. Idem lib.24.] Igitur *Roga*, si ex Pomp. Festo conjectari licet, conciliationem significat, qui inquit: [Rogat, idest, consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat, unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, & orare. Cato in dissuasione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: Hoc potiùs agam, quod hic rogat:] & in hoc sensu dixit Plinius: [Tu rogas, & ego promisi: si rogasses scripturum me tibi, lib.5. epist. 14. ad Valerianum.] Consueverunt enim Tribuni Romanorum populum mulcere, & conciliare, dum ab eo postulabant assensum, & votum in rebus agendis: hinc deinde Imperatores, ut conciliatum sibi popularem animum haberent, rogam istam distribuebant, & ita conciliationem tacitam, & assensum in eorum gesta, popularemque plausum mediantibus his muneribus, & publicis largitionibus exigebant, de quo militari dono, ac de qualitate ejus ita inquit Plinius: [Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares, quippè, & extraneos torquibus aureis donavere, at cives nonnisi argenteis; præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus sit ea, non inveni, sed quis primùm donaverit, à L. Pisone traditur. A. Posthumius Dictator apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis, ei cujus maximè opera capta essent, hanc coronam ex præda dedit. Item L. Lentulus Cos.Serg. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento Reipub.legavit, lib. 33. c.2.] & ibidem, c. 10. [Populus Romanus stipem spargere cœpit &c.] Hæ namque coronæ militares variæ erant: nempè, triumphales, obsidionales, civicę, murales, castrenses, navales, ovales, oleagineæ. Idem l.16.c.4.& Gell.l.5.c.6. Vide *Perissochoregia*. Licèt usus obtinuit, ut precaria potestas dicatur illa, quæ à subditis dependet, sicuti est nostris temporibus Regis Poloniæ, & Angliæ authoritas, quæ à Comitiis, & Parlamentis dependet; unde precarium dicitur ususfructus, quia usufructuarii jus à directo domino dependet, & sic roga, & precarium possent esse synonyma translativè. Sed rigorosè roga consultatio, & conciliatio, atque voti exigentia propriè dicitur: hinc Scribentes jurisprudentiæ *Consulentes*, & *Rogati* dicuntur, quæ ambo vocabula idem sonant: & sicut consultatio pro conciliatione non raro sumitur, hinc roga pro utroque usurpatur; unde ad captanda benevolentiæ vulgaria vota, & ad vulgi animum, & plausum conciliandum, consueverunt Pontifices, & Imperatores erogare munera in die captæ dignitatis possessionis, & in publicis festivitatibus; inde roga, & donum promiscuam intelligentiam obtinuit. Legimus etiã apud Anastasium Bibliothecariũ in Vigilio, quòd dum hic Pontifex x.Kal.Decembris in Ecclesia Sanctæ Cæciliæ rogam populo traderet, jussu Theodoræ Augustæ captus sit, & Constãtinopolim transmissus; & Baron.ad an. 854. n. 4. de Leone Papa IV.loquens ait: [Præ amoris verò magnitudine universo populo rogam distribuit. Item in Gregorio Papa Anastasius Biblioth. inquit: [Hic dimisit per obsequia rogam unam integram.] Et in Bonifacio Papa idem: [Hic dimisit omni Clero per obsequia sua rogam integram.] Ac idem Greg.ait: [Theodosiani verò, qui hìc remanserunt, togam non accipientes &c.] Latinius non togam, sed rogam legendum vult in correct. D. Greg.tit.epistolar.lib.2.c.32. [Primum ut togam illarum partium faciatis. Ibidem, lib.7.c. 128.] ubi Latinius itidem rogam corrigit, [Togæ quoque militum, Ibidem, lib.8.in dict.3.c.2.] Latinius rogæ legit. :||: Quæ rogæ à Pontificibus in distributione candelarum fiebant: Balsamon siquidem rogam vocat distributionem candelarum, quam dabat Patriarcha Græcorum. Synonyma, & alia. Vide *Circumcisio Domini. Perissochoregia. Strena. Thuribulorum festivitas*.

ROGALIA, feriæ in quibus roga distribuebatur. Item libri, in quibus notabantur illi, qui rogam accipiebant. Vide Roga.

ROGATIONES, de quibus fusè Baron. in not. ad Martyrol. 25. April. lit. *b.* & hìc in dict. *Crucis hebdomada. Litania. Pentecostes*.

ROGATORIÆ LITERÆ. Vide *Suggestio*.

ROGO. FR. idest, præcipio. Glossa in can.Beatus Petrus, 6.quæst.1. Item congrego. [Tancredus &c. mille ferè milites, & peditum multitudinem copiosam rogavit. Falco Beneventan. in ejus Chron.ad ann.1133.] qui sæpè hoc vocabulo in hac significatione utitur.

ROGUS. Vide *Bustum*. *Erogo*.

ROGUS DEI. [Extra lectiones, versum, & rogus Dei. In Regula Magistri, c. 33.] Idem repetit, c. 35. [Psalmi tempore matutini, responsorium unum, versum, lectionem Apostoli, & Euangelii, quam semper dicit Abbas, & rogus Dei.] Alibi idem passim, cujus Glossator ait significare *Kyrie eleison*. Sed ego puto significare collectam, & orationem ultimam.

ROMA. FR. duplex, nova, & vetus, hæc nempè, Urbs Orbis caput, in qua Summus Pontifex regnat, & illa Constantinopolis est, quæ nova Roma à Constantino Magno cognominata est, ut in can.generaliter, 16.quæst.1.Baron.an.330.n.37. De qua. Vide *Regia. Urbs regia*. Quæ denominatio apud Græcos duravit usque ad eorum Imperii amissionem; legitur enim Josephi Constantinop.Patriarchæ fidei professio, quam exhibuerat in mortis articulo, dum Florentiæ anno 1439. ad Concil. Oecumenicum accesserat, & obierat, tenoris sequentis: [Joseph miseratione divina Constantinopolis, & novæ Romæ Archiepis-

piscopus, & Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad extremum vitæ meæ perveni, idcircò pro meo munere dilectis filiis benignitate Dei meam sententiam his literis palàm facio. Nam quæ Domini Jesu Christi Caholica, & Apostolica Ecclesia Romæ veteris sentiat, ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco. Beatissimum autem Patrum Patrem, ac Summum Pontificem, Romæque veteris Papam, Domini nostri Jesu Christi Vicarium esse concedere, atque animarum Purgatorium esse non inficior.] Extat in calce sessionis ultimæ Concilii Florent. Roma transtyberim *Antipolis* dicebatur, & ejus incolæ *Antipolitani*. Vide *Esox*. In Janiculo erant molendinæ. Vide *Machinor*. Romæ 30000. Judices simul extitisse, quomodo intelligatur. Vid. *Judex*. Romæ reperiri quatuor Patriarchales Ecclesias. Vide *Constantiniana Ecclesia*. *Patriarchium*. Roma Pontificibus concessa. Vid. *Pragmaticus*. Ejus Regimen. Vid. *Banderasii*, *Decarcones*, *Draconarii*. Romæ non comedebatur caro in festo SS. Innocentium. Vid. *Sagimen*. Ejus varia loca. Vid. Campitelli, in dict. *Schola Græcorum*, *Catabarbara*, *Constantiniana Ecclesia*, *Cosmodin*, *Constantis palatium*, *Guidonea porta*. Leonina Civitas, & ejus Porticus. Vide *Porticani*. Item *Manus Carnea*. Merulana, sive Merulanum ubi. Vid. *Baptismus*, *Chrismarius*, *Orphanotrophium*. Item *Pagine*, *Pentica*, *Penula*, *Petra scelerata*, *Palmare*, *Robur*, *Ruminalis*, *Rupis tarpeja*. Pons sublicius dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*. Taberna meritoria ubi. Vide *Meritorius*. Theatrum Marcelli, Metelli, & Octaviæ. Vid. *Schola Græcorum*. Via Salaria vetus. Vid. *Concilium*. Alia loca. Vide *Sanavivaria*, *Sanguitta*, *Scalæ gemoniæ*, *Schola Græcorum*, *Vaticana Basilica*, *Soror in capillo*, *Septem solis*. Simulacrum Solis. Vide *Concilium*. Romanum vexillum. Vide *Labarum*, *Supparum*. Romæ non canebatur Credo in Missa. Vide *Symbolum*. Festa Quinquatria. Vide *Tallophorus*. Alia festa. Vide *Novendial*, *Septimontium*. Romæ antiquitùs non recitabantur Vesperæ Sabbati Sancti. Vide *Vesperæ*. Romæ in quadam ferrea porta litteræ intelligibiles declaratæ. Vide *Venerabilis*.

ROMA GALLICA. FR. sic Civitas Arelatensis ab Ausonio in carm. de nobil. Urbibus appellata fuit.

ROMANIA. FR. Traciæ regio, ita Sabellicus, & alii. Sic etiam appellata fuit in Anastasio Biblioth. in ejus Collectanea in lucem à Sirmondo in 8. edit. pag. 108. Item significat Romandiolam vulgò *Romagna*. [Omnibus Fidelibus nostris in partibus Longobardiæ, Romaniæ, sive (*pro es*) Benevento, atque Tusciæ, nec non Venetiæ existentibus. Bullar. Casin. to. 2. const. 36.] Et in eodem sensu habetur apud Camillum Peregrinum: [Cùmque inquisitim habuisset &c. misit eos in Romaniam, & suspendi fecit illos per loca viarum singula. De Princip. Longob. tit. Series comitum Capuæ, pag. 306.

ROMANIANUM. FR. vulgò *Romagnano*, pagus agri Novariensis non obscurus apud S. sitem fl. inter Novariam, & Verallum, à Novaria 28. M. P. à Vercellis pluribus distans, locus antiquus, ut Inscript. & antiq. marmoreæ demostrant, & in litteris Sum. Pont. memoratus; ibi D. Sylvanus Mart. colitur.

ROMANINUS. FR. monetæ species. Extrav. Jo. XXII. de sentent. excomm. Sed Falco Benevent. *Romanatos* vocat in ejus Chron. ad an. 1130. & 1131. & *Romasinus*, ibid. an. 1139. quæ moneta destructa fuit à Rogerio Siciliæ Rege. Ibid. an. 1140. Vide ejus valorem, & historiam in dict. *Folleralis*, ubi etiam *Romasina* dicitur.

ROMANITAS, romanus mos. [Quod si nunc est romanitas omnia alia, nec vestis tamen admodum Græcis estis. Tertull. de pall. cap. 4.

ROMANUS. FR. apud Græcos Scriptores significat Constantinopolitanum; nam quem nos Romanum dicimus, illi Latinum vocant :||: At apud Catholicos Scriptores Orthodoxum significat: [Et miramur, si non vincantur à nostris partibus Gothi, cùm malint apud eos esse, quàm apud nos Romani. Salvian. lib. 5. de guber. [Ubi loquitur de Catholicis, qui libentiùs morabantur inter Gothos, ut licentiosiùs viverent, ut ibidem, lib. 7. his verbis declarat: [Esse inter Gothos non licet scortatorem Gothum, soli inter eos præjudicio rationis, ac nominis permittuntur Romani.] Atque clariùs ex sequentibus ibidem verbis: [Numquid hoc Beatus Apostolus de barbaris gentibus dixit? non utique; sed de nobis, idest, specialiter Romanis.] FR. Consule Baronium ad hoc propositum an. 45. n. 9. & 10. an. 456. n. 23. an. 583. n. 47. & in notis ad Mart. 16. Octob. lit. *b*. Romani dicti sunt tonsurati ad distinctionem Longobardorum. Vid. *Tonsuratus* Romanus. Vid. *Urbicus*. Romani validè docti in fide tempore Apostolorum. Vide *Hermes*: Romanorum mores vani, qui sic describuntur à D. Hieronymo, quòd cupiant, nimirū: [Videre, & videri; salutari, & salutare; laudare, & detrahere; audire, & perloqui, epist. 17. ad Marcell.] Romani nobiles tempore Gothicæ obsidionis à Belisario Neapolim missi. Vide *Catipanus*. Romani adorare solebant Solem exurgentem. Vide *Suggestum*. Eorum licentia in Calendis Januar. Vide *Suffocatus*. Eorum moneta. Vide Teruntiani in dict. *Folleralis*. Romana Corsorum nobilis familia. Vide *Secundicerius*. Romanorum habitus. Vide *Penula*, *Purpura*.

ROMANUS MORBUS, sive pestis. FR. idest, Schisma, quod dupliciter intelligi potest, vel Romanus, scilicet, Christianus, quia tunc Christianus populus ob schisma multa mala spiritualiter patitur, vel Romanus morbus ex Roma proveniens, quia schisma ut plurimum ex discordia electorum novi Pontificis emanare consuevit. [Data pestilentia uniuntur, qui divisi sunt &c. Romanus ille pestifer morbus omnes &c. In Bibliotheca Cluniacen. pag. mihi 1312.

ROMANZERO hispanicè, & *Romanzo* Italicè unde dictum. Vide *Rumigerulus*.

ROMEOCTENUS, Vide *Bulgaroctenus*.

Romeus. FR. Romipeta. [Unde & Monachi, & Peregrini, nec non & egeni, qui & Hospites ejus tempore, quo Romei transire solent, solicitè requirebant, si Comes Giraldus veniret, vel quando visitaret. S. Odus Abb. Cluniac. in vita S. Giraldi Aureliacensis Comitis, lib. 2. c. 17. Scirposus ager habetur ultra Sutriam, juxta burgum, videlicet, qui vocatur S. Martini, quo Romei castrametari solent. Ibid. cap. 23.] Hoc vocabulo non rarò Jo. Villanus in ejus historia utitur. Item etiam significat Romanum. [Secundùm stratam Romeam. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 294.

Romipeta, qui Romam versus, & devotionis gratia peregrè proficiscitur, can. si quis Romipetas, 24. quæst. 3. Vide *Gurdones*, *Numisma sacrum*, *Porticani*.

Roncora. FR. [Et concedimus inibi silvas cum roncora in saleta. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 20.] Vide *Runcora*.

Roro. FR. rorem diffundo. [Rorate cœli desuper, & nubes pluant Justum; aperiatur terra, & germinet Salvatorem. Isai. 45. 8.

Rorulentus. Vide *Rosculentum*.

Rosa Aurea. Vide *Dominica lætare*. Rosa sepulcralis. Ibidem.

Rosculentus, roscidus, rore aspersus. S. Zenon Mart. Veronensis Episcopus. FR. A Gregorio Turonen. *Rorulentus* dicitur, lib. 1. hist. cap. 15.

Rosetus, clavus, qui in axe ponitur, ne rota exire possit ex suo loco. [Auriga verò Episcopi, jungens currum, rosetos oblitus est ponere contra rotas, in vita S. Brigidæ Virg.] Reperitur etiam in eodem sensu *Roseta* fœm. generis.

Rosolea, Sancta Panormitana. Vide *Ruriacia*.

Rota, Tribunal Romæ ex duodecim doctissimis Prælatis compositum ad decidendas lites, qui Papæ Cappellani, ac Rotæ Auditores dicuntur. Sunt enim ex variis nationibus electi, nimirum tres Romani, unus Germanus, unus Gallus, unus Castellanus, unus Aragonensis, unus Venetus, unus Mediolanensis, Senensis, & Perusinus alternatim, Bononiensis, & Ferrarensis, qui in gradu Appellationis recognoscunt omnes beneficiales lites totius Christianitatis, ac causas civiles totius Ecclesiastici Status. Hoc autem Tribunal, ut Spondanus refert, à Joanne Papa XXII. erectum fuit; Clemens verò VIII. qui in minoribus fuerat hujus Tribunalis Auditor, multis privilegiis cumulavit, ac Alexander VII. Auditoribus præfatis vestes, & cingulum in pileo coloris violacei concessit, quos Subdiaconos Apostolicos declaravit, venales illos, qui antea extiterant, suppressit, eis restituendo pretii pecuniam. Itaque Rotæ Auditores tanquam Subdiaconi canunt epistolam, quando Papa solemniter celebrat, & in solemnibus functionibus eorum Decanus Cruciferi officio fungitur, hujusmodi etiam Auditores ex declaratione præfati Alexandri VII. in Cappella Papali Clericos Camerales præcedunt.

Rota Porphyretica, erat lapis rotundus in pavimento Lateranensis Basilicæ positus, de quo sæpè Cæremonialia mentionem faciunt ex occasione, quòd ibi Summus Pontifex diversas functiones peragebat. FR. etiam in Vaticana Basilica reperiebantur in pavimento quatuor rotæ porphyreticæ. Torrigius de Cryptis Vatican. impress. secunda, pag. 124. & 520. De hac Rota porphyretica in Chronica Casin. lib. 4. c. 37. legitur, quòd Paschalis Papa II. post ingressum Henerici Quarti Imp. Basilicæ, [Cùm in Rotam porphyreticam venisset, positis utrisque sedibus consedere.] Ptolomæus Lucensis in eadem cæremonia agens *Roccam* appellat, inquiens: [Cùm venisset ad Roccam Papa &c.] In Cæremoniali verò, sect. 4. c. 2. ubi præscribit Imperatorem coronandi ritum hæc habentur: [Imperator inde procedens ad mediam Ecclesiam, ubi Rota porphyretica est, venit, & ibi ab alio Episcopo Cardinale assistente dicitur super eum Oratio: Deus &c.

Rotæ, ad torquendum Martyres erant diversi generis. Baron. in notis ad Martyr. 23. April. litt. *c*.

Rotula, scriptura complicata ad usum antiquorum; ideò volumen dicebatur, ut ostendimus in dict. *Biblea cratis*. Contos in dictione *Contacium*, *Opisthographum*. FR. solent autem in aliquibus Tribunalibus uti vocabulo *Rotulum*, ac partes citare ad videndum poni in rotulo scripturas, & remitti Judici, ad quem &c. id est, involvi, & sigillari processus in casu appellationis, sive coram Judice delegato, functo commissionis officio:||: Itaque Rotula significat etiam corpus processus. [Tu autem nullam inde meæ admonitioni satisfactionem exhibuisti; quin potiùs rotulam prolixam contra veritatem, & auctoritatem, ac rationem contextam in eadem Synodo obtulisti. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Qui tamen Author eodem vocabulo in masculino genere utitur, inquiens: [Tunc surgens porrexit rotulum auctoritatem Canonicam, & Apostolicam continentem. Ibid. cap. 11.] At in cæremoniali Episcoporum hoc vocabulum in neutro genere ponitur, & significat schedam, seu indicem, sive enchiridion, quod Cæremoniarum Magister debet formare, ad notandum omnes cæremonias in aliqua functione observandas; id enim est papyrus ad formam voluminis. Item *Rotulum* etiam dicitur scheda, quam Sac. Collegii Computista ad singulos Cardinales mittere solet, ubi singillatim notantur portiones, quæ ad eos in distributionibus spectant. Antiquitùs autem depingebantur Prophetæ cum hoc rotulo involuto in manu, ad denotandum eorum sermonem in vaticinando obscurum, & involutum; unde Durand. in Rational. [Quia ante Christi adventum fides figurativè ostendebatur, Patriarchæ, & Prophetæ pinguntur cum rotulis.] Ac Sancti Apostoli delineabantur cum libro in manu, sive cum rotulo explicato, ad demonstrandam claritudinis doctrinam in prædicando Christi Euangelium; quamvis tamen Apostoli illi, qui Canonicas scripturas minimè reli-

reliquerunt, depingerentur cum rotulo involuto, ut præfatus Durandus ibidem notavit, dicens: [Alii (*ideſt*, *Apoſtoli*) quia ſtabile, ſeu ab Eccleſia approbatum non ſcripſerunt, non cum libris, ſed cum rotulis in ſignum ſuæ prædicationis pinguntur.

Rotulum, & *Rotulus*. Vide *Rotula*.

Rotundulum, genus veſtis, ex rotunditatis figura ita denominatæ, ac Monachis à Benedicto XII. Papa in ejus Conſtitut. cap. 23. prohibitæ.

Rozus, aſper, rudis.

Ulcere roza cutis fit Mauri munere levis.

In Biblioth. Floriacen. Benedictinorum de tranſlat. S. Mauri Mart. Ubi aliqui loco *Levis* legunt *Lenis*.

Rua. FR. ex *Rue* gallico, ideſt, via publica in Civitate; nam via ruralis Galli *Chemain* dicunt. Vide *Ruga*.

Rubeus color eſt mœſtitiæ ſignum. Vide *Sticharium*.

Rubrica, ita appellatur norma illa, quæ modum recitandi divinum Officium, ac aliarum functionum Eccleſiaſticarum præſcribit; ſolet enim rubris characteribus formari. Rubrica terra eſt rubra, qua fabri lignarii ſolent aſſeres ad eos rectè ſecandos ſignare, qua etiam terra librorum titulos inſcribere ſolebant antiqui. Vide *Titulus*. Igitur Rubricæ, quibus utuntur Eccleſiaſtici, à Joanne Burcado Papæ Cæremoniarum Magiſtro collectæ ſunt. Dividunt Rubricas Theologi in præceptivas, & directivas; ac præceptivas tantùm ſub mortali, vel veniali obligare docent; nihilo tamen minus diligenter omnes rubricas obſervari admonet Trident. Concilium, ſeſſ. 3. cap. 13. Verùm ſummoperè miror, quòd aliqui Religioſi, aliàs obſervantes, tàm parum curent Rubr. à Sacris Conciliis, Sanctis Patribus, Summiſque Pontificibus ordinatas. Quare Sac. Congreg. ſuper Rituum obſervantiam à Sede Apoſtolica inſtituta abuſus per præfatos introductos corrigere deberet, dum Romani ritus normam profitentes prædicti Regulares, ad libitum cæremonias excogitant innovare, & quod deterius eſt, nec inter eos ſtatuta cæremoniarum uniformitas habetur; quilibet enim eorum Conventus in hoc internoſcitur alterare; non quidem loquor de antiquis Religionibus illis, qui ſanctè ex vetuſto uſu peculiares cæremonias per Religionem eorum univerſam à S. Sede approbatas ſatagunt obſervare, per quas univerſalis Eccleſia amicta varietate decoratur.

Rubrico. FR. verbum, purpurare ſignificans. [Eccleſiæ dignitates, quas Glorioſus Martyr rubricavit ſanguine ſuo. Petr. Bleſenſ. epiſt. 5.] Reperitur etiam verbum *Rubrifacio* in eadem ſignificatione. Vide *Inrufatus*.

Rubus. Vide *Thamnus*

Rucharium. Vide *Rochetum*.

Ructus, arbitrium, dictamen. [Nec patitur pro arbitrio, & ructu ſuo vivere. Cyprian. lib. 1. epiſt. 11.] Eadem vox in vita hujus Sancti à Pontio deſcripta etiam legitur, nempè: [Abſit, ut de beatiſſimo martyre ructus hominis judicaret.

Ruga, ſulcus, canaliculus, ſiphunculus, in quo ponebantur aliquæ virgæ pro ſacrorum altarium ornamentis *Laudanæ* appellatæ [Fecit laudanas de argento penſantes libras octonas, quas poſuit ſuper rugas de presbyterio. Anaſtaſ. in Adrian.] Ac alibi: [Fecit tres regulares argenteas ſuper rugas. Anaſt. in Steph. II.] de quo etiam vocabulo Ordo Romanus mentionem fecit, agens de proceſſione Pontificis, quando peracta Miſſa ad Sacriſtiam redit: [Poſt quos Accolyti, qui rugam conſervant &c.] Fortaſsè erat veſtis à criſpis, & rugis, quas in ſe continebat, ita dicta; aliqui tamen vas eſſe putant, in quo ponebantur laudanæ prædictæ, & alii crediderunt eſſe argenti laminas ad undarum figuram formatas, quibus facies altaris ornabatur, ſic verba Conſtitut. Stephani IV. ſive, ut alii vocant III. intelligentes, ubi ait: [Ut omni die Dominico ſeptem Epiſcopi Cardinales Miſſarum ſolemnia ſuper altare B. Petri celebrent, & Gloria in Excelſis Deo cantetur ſuper rugas, per quas ingredientur in altare.] FR. Torrigius de Cryptis Vatican. pag. 242. & 471. exiſtimat eſſe januam. Fortaſse à *Rua*, ideſt, via, ut ſuo loco dictum eſt; nam ſulcus, & via ſunt aliquo modo ſynonyma.

Rumbula, nomen contumelioſum, quo vetulas contemnebant. [Ut quid ſtat vetus hæc rumbula? Cæſar. lib. 7. mirac. cap. 45.] Fortaſsè quia vetulæ imminuuntur, ac decreſcunt in ea ſenili ætate. In Melita enim *Rumbolo* vocant inſtrumentum luſorium puerile, quod à Latinis *Turbo* dicebatur, quia ſemirhombi figuram habet; ideò Melitenſes diminutivo vocabulo *Rumbulo* appellant, quod à Romanis *Piccolo* hodie dicitur. Imò translativè Melitenſes *Rumbulos* ſolent appellare contemptivè homines parvæ ſtaturæ, vel pueros, unde puto Cæſarium citatum rumbulam denominaſſe vetulam propter decreſcentem ſtaturam. FR. Ego tamen puto, quòd Rumbula ſignificet mulierem veneficam; nam veneficæ mulieres rhombis utebantur ad deducendam Lunam tortis filis confectis. Unde Ovid. 1. Amor.

——— Quid torto rhombo
Licia?

Martialis verò, lib. 9.

Quæ nunc theſſalico Lunā deducere rhombo.

Et Propert. lib. 9.

Deficiunt magico forti ſub carmine rhombi.

Vel Rumbula dicitur Mulier, quia rhombum tractat, machinulam, nempè, quam vertendo fœminæ tramant, & lanificium nent. Ideò rumbulo Melitenſibus Turbo dicitur, quia filo involvitur ad inſtar rhombi textrini, ac de Melitenſi phraſi, qua utuntur ad denominandos humunculos, ſive pueros, tunc proferunt hoc adagium, quando ſcilicet tales pigmei de ſe nimis jactant, ac præſumunt, à turbine, ſive rumbulo deſumpta metaphora, quod nimis verticosè ſe agitat.

Rumigerulus, Delator, divulgator, & sumitur in malum. [Deinde famam velocem per rumigerulos suos volare fecerunt, quasi non Sanctorum Reliquiæ, sed malorum defunctorum ossa ad nos fuissent inaniter perlata. In translat. Landoaldi, & Socior. 19. Mart.] FR. Rumigerulus, idest; rumorum gerulū significat: *Gerulus*, & *Gerro* pro nugarum nunciatiore, ac circumlatore sumitur, qui *Nugax*, & *Ethologus* etiam dicitur. Rumigeruli igitur synonymum est *Nugigerulus* [Ubi Nugigerulis res soluta est omnibus. Plaut. in Aul. sc. 5. act. 3.] Unde ex Rumigerulo *Romancero* Hispani corruptè fabularum inventorem dixere, à quibus Itali fabulosam narrationem *Romanzo* denominant; & non à Roma hoc vocabulum ductum est, ut aliqui perperam excogitarunt, præsertim Rodricus Mendez Silva in suo Catalogo reali in Marco Antonio Pio Imp. fol. mihi 8.

Ruminalis Ficus. FR. de qua fusè Baron. ann. 60. n. 58. Est scitu dignum, quòd Latini malum granatum appellaverint *Punicum*; at è contra Punici *Rumen* eundem dixere à *Rumen*, idest, Romanis; nam Romani *Ruman* antiquitus appellati sunt; sic *Rumana ficus*, & postea *Romula ficus* dicta fuit. Unde Ovid. 2. fast.

Arbor erat, remanent vestigia, quæque vocatur
Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

Rumina enim, idest, mamma, quæ, teste Nonio ex Catone de liberis educan. *Ruma* dicebatur à Latinis: quia Romulus, & Remus à ruma, seu mamma lupæ lactati fuerunt. Imò eodem vocabulo, quo Punici *Rumen*, idest, malum punicum appellant, Plinius quoque Ruminalem ficum denominavit, inquiens: [Colitur ficus arbor in foro ipso, ac comitio Romæ nata sacra fulgentibus ibi conditis, magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato &c. lib. 15. cap. 18.] qui ficus ruminalis à Plinio ibidem ponitur sub titulo: [De diversis generibus malorum, genera XXIX.] fortassè granatus *Rumen* à Punicis appellatur, quia à Romanis in Africa primò inventus, & celebratus: sicut à simili Neapolitani *Malum gallicum* appellarunt morbum, qui ibi occasione Gallorum primò detectus fuerat, & vice versa Galli *Neapolitanum morbum* dixere, quia ibidem hanc luem veneream primò cœperunt Galli in se ipsis experiri.

Runca. FR. ferreum instrumentum. Vide *Falcastrum*, *Sarculum*. Item dicitur *Runcarium*. Bullar. Casin. tom. 2. const 73. Dicitur etiam *Runcum*. Ibid. constit. 123. Item *Runchus*. Ibid. const. 138. Item *Ronchus*. Ibid. const. 143.

Runcinus, Equus, qui incessum gradarium, mollem, ac citum non habet, quem Itali *Ronzino* dicunt, & propriè equum eunuchatum denotat ex vocabulo germanico *Rucn*, idest, Castratus; castrare enim dicunt *Rucnan*, quo vocabulo usus est Bernardus in vita S. Malachiæ, [Hoc solùm dolere se inquiens, quod esset runcinus durè portans.

Runcora. FR. Sylva desalcata, ac deruncinata, ad ferendum apta. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 17. 123. & 140. Vide *Roncora*.

Rupex, homo asper, ferus, barbarus, in rupibus nutritus: [Rupaces in Urbanis, Scurras in Forensibus, Paganos in Militaribus. Tertull. c. 4. de pall.] Ac alibi ad significandum rusticum, & agrestem idem ait: [Quid autem facient tot, ac tantæ animæ rupium, & barbarorum, quibus alimenta Sapientiæ desunt; tamen indocta Sapientia pollent? de anima, cap. 6.

Rupis Tarpeja, FR. Locus in Romano Capitolio, de qua fusè Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Mart. litt. *b*.

Rupita, & *Rupitanus*. Vide *Montenses*.

Ruptarius, Schismaticus [Qui comitem Tolosanum ad expellendos hæreticos, ac ruptarios. In vita B. Petri Mart. Ord. Cisterc. 5. Mart.] Vide *Ruttarius*.

Ruriacia. FR. sic appellatam fuisse existimo S. Rosaliam Panormitanam, cujus inventio in Martyrologio sub die 15. Julii, & ejus natalis 4. Septembr. celebratur. [Cùm Monasterium in honorem Beatæ Mariæ Dei Genitricis, ac Virginis, sicut non solum ex literis tuæ Celsitudinis, sed etiam aliorum certa relatione, non sine multo gaudio, & cordis lætitia audivimus super Sanctam Ruriaciam, divinæ gratiæ inspiratione, regalibus construere cœperis opibus, & largissimis, & amplissimis possessionibus dispofueris. Bullar. Cassin. tom. 2. const. 185. n. 1. Alexander Papa III. Gulielmo II. Siciliæ Regi] Ac idem Gulielmus Rex de eadem constructione Monasterii agens, inquit: [Non longè à mœnibus fælicis Urbis nostræ Panormi super Sanctam Ruriaciam diligenti cura nostra, & multa devotione fundatum &c. Ibidem constit. 187.

Rusca, arboris cortex. [Ad propriæ staturæ mensuram in modum cunæ decorticatæ ex arbore ruscam. In vita Sancti Lupicini Abb. 21. Mart.

Rusticitas. FR. dupliciter significat, superbiam nempè, & simplicitatem. Gloss. in can. de liguribus, 23. quæst. 5.

Rutta, Agmen, acies prædonum. [Prædonibus, quorum multitudo rutta vocatur, se conjunxit. Cæsar. lib. 2. c. 2.] Vox quidē germanica est *Rotte*, quæ derivatur à verbo *Rutten*, quod adunari significat, ideò aliqui *Rotta* scribunt. Vide *Scara*.

Ruttarius. FR. idem, ac *Ruptarius* suprà, significat autem facinorosus, qui cum Albigensibus hæreticis unitis, contra Catholicos dimicabant, de quo vocabulo sæpè in hist. Albigen. & sacr. Belli à Petro Monacho Cister. Vallis Sarniensis Cœnobii descripta, quem Petrum Ulsarniensem, seu Vallium Sarnacii appellat Angelus Marriquez in Chron. Cisterc. part. 3. an. Christi, 1204. cap. 1. num. 4.

S

ABA, Regina, quæ ad Salomonem venerat. Vide *Mycaula*.

SABANUM, sindon, in qua cadavera involvebantur. [Partem thymiamatis & sabanum pro benedictione. Bonifacius Episc. epist. 10.] Vox quidem græca σαβανὸν, quæ propriè tobaleam rigidam significat, qua utuntur in balneis ad abstergendos balneatos: fuerat igitur ita appellata hujusmodi sindon, quia in illis sæculis defunctorum corpora lavabantur, & hoc sabano detergebantur. [Quem lotum vestimentis indutum, & sabano constrictum, superveniente Vespere sepelire nequiverunt. Gregor. lib. 3. dial. cap. 17.] In aliquibus verò ejusdem Codicibus per errorem *Sabbato constrictum* reperitur; sed Zacharias, qui ex latino, græcè Gregorianos hos dialogos traduxerat τῷ σαβάνῳ vertit. Ex hoc græco vocabulo *Insavonare*, B in V. mutato, Siculi dicunt pro sepelire.

SABAOTH, hebraica vox. *Sabaoth*, unum ex Dei attributis, nam *Deus Sabaoth*, Deum exercituum significat.

SABATH. FR. Undecimus Hebræorum mensis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

SABBATIANI. Vide *Protopaschitæ*.

SABBATUM, ultimus septimanæ dies, hebraicè *Sciabat*, idest, quies, quod nedum in memoriam requiei Creatoris in die septimo ab universo opere, quod patrarat, ab hebræis celebratur; sed etiam ob præceptum divinum, per quod die septimo ab omni opere servili vacare eos jubetur. FR. *Sabbatum* aliquando integram hebdomadam significat. Latinius in Correct. ad Cyprian. Annotat. in Epist. 33. Græcè tamen debracchari significat. Baron. an. 34. n. 157. & 158. :||: Multi tamen in significatione hujus nominis aberrant. Lactantius in primis existimavit, quòd hebraicè septimum significaret, à voce *Seba*, idest, septem denominatum. Plutarchus verò, lib. 4. convivial. quæstionum, quæst. 5. asserit Sabbatum Bacchum significare; nam priscis temporibus vulgus *Sabbos* denominabat Bacchum. Appion Grammaticus asseruit, quòd Ægyptiaca vox sit, idest, *Sabbo*, quæ quandam infirmitatem significat, per quam post Ægypti discessum afflicti Hebræi, cogebantur ab itinere desistere, & quiescere in Sabbato. Hic dies ab Ecclesia peculiari cultu Beatissimæ Virgini dedicatus fuit, ob stupendum prodigium ejusdem miraculosæ imaginis Constantinopoli patratum, quæ imago velo obtecta absque humana ope detegebatur ad Vesperas diei veneris, quæ est prima sabbati, sicque detecta per totum sabbatum usque ad vesperas manebat, & à se sola tunc denuò cooperiebatur. Durand. lib. 4. cap. 1. qui præterea alias quatuor rationes affert, propter quas sabbati dies Virgini dicatus fuerat; nempè, prima ratio, quia in die Sabbati immediatè post Christi mortem fides in Deipara solùm mansit. Secunda, nam cùm sabbatum sit janua diei Dominicæ, & hæc symbolum æternitatis; sic Beata Virgo æterni refrigerii, & quietis pia janitrix est. Tertia, ut simul conterminentur Matris, ac Filii celebrationes. Quarta tandem ratio est, quia sicut die sabbati æternus Creator quieverat; ita, & meliùs, locum quietis in immaculato Virginis tabernaculo Deus humanatus invenit. Missa votiva de beata Maria ad instantiam Bonifacii Moguntiæ Archiep. ab Albino Caroli Magni Præceptore composita fuit. Ejus verò Introitum Sedulius Christianus poeta composuit. Vide *Introitus*. Atque Officium ejusdem Mariæ in Sabbato Urbanus Papa II. in Concilio Claromontano, ann. 1096. instituit. Radulph. prop. 20. Cujus ritus à quibusdam Occidentalibus Monachis de, anno 1056. initium habuerat, ut Baronius refert. Vide *Officium B. Mariæ*. Appellabatur *Sabbatum vacans* Sabbatum ante Dominicam Palmarum, quia in ea die Papa à stationibus vacabat propter occupationem largiendi eleemosynas pauperibus, & exequendi Christi mandatum in solita pedum lotione, cùm à prolixis functionibus in feria quinta Cœnæ impediretur; in quodam enim Graduale M. S. S. Gregorii Papæ conservato in Biblioth. Angelica de Urbe hæc verba perlegi: [Sabbato vacat, quando Dominus Papa eleemosynam dat.] Quæ fiebat in eo die, quia in eodem Magdalena Christi pedes unxerat, dum cum ejus resuscitato fratre manducabat. Durand. lib. 6. cap. 56. Ac clariùs citatus Albinus Flaccus ait: [Unde Apostolicus vir in memoriam devotissimæ mulieris membris Christi hodie facit, quod ipse fecit capiti, & ideò à statione publica vacat. de divin. Offic.] Ideòque Græci *Lazari* vocant hoc sabbatum. Vide *Adventus*. In Sacramentario D. Gregorii Sabbatum quatuor Temporum vocatur *Sabbatum duodecim lectionum*, quia licèt dicerentur in Missa sex lectiones, sicut etiam nunc fit; antiquitùs tamen relegebantur græco idiomate, quando canebatur Missa, & sic erant duodecim. Amalar. lib. 2. c. 1. Berno de Missa, cap. 7. Microlog. c. 28. FR. In Ritu Ambrosiano Sabbatum ante Dominicam Palmarum dicitur *Sabbatum in traditione Symboli*, quia in hac die tradebatur Cacechumenis symbolum, qui in sabbato sancto baptizandi erant. Vide *Scrutinium*. :||: Hæc vox *Sabbatum* in sacra Scriptura hebdomadam non rarò significat, & ita jactantia illius Pharisæi, dicentis: [Jejuno bis in Sabbato, Luc. 18.] Intelligitur; jejunabat enim bis in hebdomada, nempè in feria II. & V. qui dies penès Hebræos ad jejunium, & pœnitentiam erant destinati, quia tunc ostendebatur populo lex; licèt eadem cæremonia fiat etiam in Sabbato, in quo propter solemnitatem non est licitum eis jejunare: itaque in eisdem duobus hebdomadæ diebus etiam nunc observantiores Judæi jejunare solent. Illa autem Euangelii verba: [Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati:] Prima fronte intellectu difficilia videntur: sed *Prima sabba-*

sabbati Dominica intelligitur, unde significat in fine Sabbati, & Dominicæ initio, quia Sabbati festum, ac quies usque ad mediam noctem perdurabat; itaque verba illa declarant, quòd jam erat media sabbati nox transacta, ac succedebat jam Dominicæ aurora. Verùm difficilior est inter Scriptores quæstio pro intelligentia verborum illorum: [Factum est autem in Sabbato secundo primo, cùm transirent per sata. Lucæ, c.6.] Quid, nempè intelligatur illud *Sabbato secundo primo?* Ille eximius Græciæ Theologus, Gregorius, scilicet, Nazianzenus à D. Hieronymo ejus discipulo interrogatus, resolutionem dubii subterfugiens, dixerat, se de hac re responsurum esse in Ecclesia: [Gregorius Nazianzenus rogatus à me, ut exponeret, quid sibi vellet in Luca (Sabbato secundo primo) eleganter lusit, docebo te, inquiens, super hac re in Ecclesia. Hieron. ad Nepotian.] Nos itaque variis de hoc opinionibus relictis, tantum hic expositionem Isidori Pelusiotæ referre lubet, qui pro *Sabbato secundo primo* primum azymorum diem intelligit, qui primus dicitur in ordine ad reliquos azymorum dies; dicitur item secundum respectu agni Paschæ, post quem diem numerari incipiebant septem hebdomadæ, & in eo die offerebant recentis frumenti spicas; propterea Christus Dominus cum discipulis transibat per spicatum frumenti campū: quæ conjectura Rabbinorum doctrina confirmatur, qui sub nomine sabbati quodlibet eorum festum intelligunt, & ita per sabbatum primum, Agni Pascha denotant. Ergo in sabbato secundo primo significatur secunda festivitas primæ Paschæ, quādo, nempè numerari incipiebant septem hebdomadæ. Quin difficultas hæc penitus elucidata remanet ex Arabico textu, ubi sic habetur: [Et erat in sabbato primo iterum, cùm ipse transiret per sata.] Ulteriùs ex verbis Evangelistæ Marci, c.2. fit evidens, ubi eamdem historiam referens, inquit: [Et factum est iterum, cùm Dominus sabbatis ambularet per sata.] In sabbatis ait, idest, in festis paschalibus, ut suprà ex Rabbinica traditione intelligi diximus. Si quis verò eruditum super hoc habere discursum cupit, legat Marsilium virum cordatum de Christi vita, par. 2. lib. 1. c.25. qui accuratè diffuséque piis, ac devotis reflexionibus illam descripsit. FR. eadem phrasi usus est Anonymus Monachus Casinen. inquiens: [Prima igitur quinta feria Quadragesimæ ann. 1208.] idest, in feria quinta prioris hebdomadæ quadragesimæ. || Antiquitus Orientalis Ecclesia sabbatum ad instar Dominicæ celebrabat, pro qua re eleganter lusit Asterius Amaseæ Episc. inquiens: [Pulchrum jugum, & par sabbati Dominicæ. Homel. de Repud.] Eamdemque ob causam in quadam ejus oratione D. Gregor. Nyssenus hos duos dies fratres appellavit, ubi reprehendit luxum, ac delicias sabbati, in quo die Christiani epulari solebant, unde exclamabat Sidonius, inquiens: [De luxu autem illo sabbatario narrationi meæ superfedendum est. lib. 1. epist. 2.] FR. Sed Sabbatarius hebræus intelligitur. Vide *Sabbatarii*: || De observatione sabbati legitur in Constitutionibus, quæ communiter S. Clementi attribuuntur: Ut servi quinque dierum opus faciant, sabbato autem, & Dominica die vacent in Ecclesia, lib. 8. cap. 33.] De causis autem, cur Occidentalis Ecclesia in sabbato jejunet, non verò Orientalis, diximus in d. *Jejunium.* Vide etiam *Superpositio*. FR. De jejunio sabbati vide can. 11. dist. 12. §. aliæ verò, can. Apostol. can. Sabbato. de consecrat. dist. 3. & hic in d. *Parasceve.* Item *Sabbatum novissimum* dicitur sabbatum sanctum. Vide *Catechumenus*. De matutino sabbati. Vide *Matutinum*. In sabbato sancto quare non dicatur Communio in Missa. Vide *Communio* initio. Antiquitus in eo die non dicebantur Romæ Vesperæ, & quare Vesperæ hujus diei sint breviores reliquis totius anni. Vide *Vesperæ*. In quo die Patres pueros baptizabant. Vide *Brachialia*. Et in eo die comedebantur lacticinia. Vide *Formaticum*. In sabbato sancto, & sabbato Pentecostes introitus ad Missam quare non dicatur. Vide *Introitus*. De lectionibus sabbati sancti. Vide *Lectio*. In sabbato sancto ad noctis principium celebrari solebat. Vide *Missa sicca*. Quare in hac die Offertorium non dicatur. Vide *Offertorium*. Quare Pax non detur. Vide *Pax*. Quare Episcopus in hujus diei celebratione non dicat, Pax vobis, neque tempore Adventus. Vide *Pax vobis*. Sabbatum sanctum dicitur *Sabbatum magnum*, can. dilectionis tuæ, dist. 76. In sabbato ante Dominicam Palmarum Græcus Imperator dona largiebatur. Vide *Scaramanga*. Quare Introitus sabbati ante Dominicam in albis incipiat: *Eduxit Dominus, &c.* Vide *Septuagesima*.

SABBATUM HENOCH, phrasis Christianorum Æthiopiæ in eorum Calendario apposita; hujus autem modi loquendi origo, secundùm aliquorum opinionem, à periodo solarium annorum provenit, qui periodos septem millia annorum continet, cujus decima pars dicitur *Sabbatum Henoch*, quia hic homo natus fuerat anno 700 ab Orbe condito, ut Scaliger, lib. 7. de emendat. refert; licèt alii hanc nativitatem statuant anno 622. Quare probabilius alii autumant, quòd sicut sabbatum est septimus hebdomadæ dies, sic septima fuit ab Adamo Henochi generatio in Mundo: nam ex Adam Seth, ex Seth Enos, ex Enos Cainan, ex Cainan Malaleel, & ab hoc Jared, qui genuit Henoch in Paradisum terrestre translatum, & sic fuit ipse æternæ quietis, ac beatitudinis sabbati typus, ut Rabbinica Schola docet, à quibus postmodùm Æthiopes cum aliis Judaicis ritibus hoc festum simul didicerant, delatis eò à Regina Saba, & deinde à Candacis Reginæ Eunucho, ubi usque ad præsens circumcisionem, & sabbatum cum variis Mosaicis cæremoniis observant.

SABBATI ITER, de quo sæpè in sacra Pagina. [Tunc reversi sunt Jerosolymam à monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, Sabbati habens iter. Actor. cap. 1.] Hic enim ad ambulandum in die Sabbati erat Hebræis terminus in lege

lege Mosaica præscriptus, quod spatiũ, ut in Targiũ dicitur, duobus millibus cubitorum constabat, quia talis fuerat terminus, quo Judæos in Israelitica peregrinatione præcedebat Arca Domini, ad quam in die Sabbati venerationis causa accedi potuisset; eodemque intervallo Jerosolymitana suburbia distabant ab Urbe, Num. c. 35. quæ bis mille cubita faciunt pedum tria millia; hi namque diversi in 600. juxta Græcorum mensuram, quinque stadia componunt; & hæc prorsus erat ab Jerusalem Montis Oliveti distantia. [Mons Oliveti à regione Urbis ad quintum abest stadium. Joseph Hebr. lib. 20. Antiq. c. 6.] Et R. Kimki in, c. 48. Ezechielis, duo millia cubita facere unum Italicum milliare scribit.

SABBATUM RECUTITUM, ita vocabatur à Gentilibus sabbatum, ideſt, circumcisum; nam *Recutiti*, hoc est, circumcisi Hebræi ab eidem denominabantur.

Labra moves tacitus, recutitaque sabbata palles.

Persius Satyr. 5.

FR. sic etiam Martialis, lib. 7. ep. 30. hoc Epithetum Hebræis attribuit, inquiens:

Nec recutitorum fugis inguina Judæorum.

SABBATUM TRICESIMUM, festum novilunii hebraicum, quod sac. Scriptura *Neomenia* vocat, nam celebrabatur ad quemque tricesimum diem.
——————————— Meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata.
Horatius, lib. 1. Satyra 9.

SABBATARII, ita appellabantur Hebræi ob nimiam Sabbati venerationem: [Jejunia sabbatariorum. Martialis.

SABBATISMUS. FR. requies, laborum cessatio. [Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur, posthac, die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Epist. ad Heb. cap. 4.

SABBATIZO. FR. quiesco, non laboro, sabbatum celebro. [Et sabbatizavit populus die septimo. Exod. 16. 30. Sabbatizes sabbatum Domini. Levit. 25. 2. Eritque terra vestra deserta, & Civitates vestræ dirutæ. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, eò quòd non requieveritis in sabbatis vestris, quando fueritis in terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ. Ibid. 26. 35.

SABBELIANI, Hæretici. Vide *Noetiani*.

SABELLII error. Vide *Trionymus*.

SABULUM. FR. accipitur pro auro in sensu contemptibili, sic intelligenda est elegans contrapositio illa à S. Proclo in laudem Virginis Mariæ super illa verba: [Et benedictus fructus ventris tui,] ubi contraponit causam cum effectu, inquiens: [Fructus, inquam, non semen. Flos, non passio. Splendor, non creatum. Coæqualis Patri, non servus. Sol, non sabulum. Redemptionis pretium, non debitor. Qui adoratur, non qui creatur. Orat. 5. in laud. Virg. M.] arena enim auri materia est, cujus causa est sol. Item *Sabulum*, nedum arenam crassiorem, sed etiam musicum instrumentum apud Apulejum significat; sed *Sabulo* à Macrobio dicitur: apud Festum tamen, & Varronem *Sambulo* legitur in significatione tibicinis.

SACA, dicitur potestas mulctandi, & administrandi jura, dicitur etiam *Socha*, *Socna*, ut Clemens Reinerus in ejus Onomastico Benedictinorum Apostolatus in Anglia in dict. Saka, seu Saccha ostendit. Vide etiam hic in dict. *Socha*. Item supradicta vocabula leguntur in hist. translationis S. Cutberti Episc. his verbis: [Sed Ecclesia inconcussa quiete, ac libertate cum omnibus consuetudinibus, & ut vulgò dicitur, cum saca, & socna, & infangentheof perpetualiter possideat.] Ultimum tamen vocabulum, ut Spelmanus explicat, jurisdictionem capturandi Latrones significat.

SACCARIUS. Vide *Saccularius*.

SACCATUM vinum, significat merum per sacculos colatum, ac purgatum: [Ita ut plerique inveniantur, qui aut mensas ministrent, aut saccata vina misceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus fœminæ sedent, regant, aut agellos provideant. S. Agobardus Abb. de privil. & jure Sacerd. c. 11.] In quo tamen textu mendosè habetur *Sacrata*.

SACCAS, cognomen Ammiano Origenis Magistro attributum; græcè enim σάκκας, saccigerulum significat; quia Ammianus anteà gerulus, sive bajulus erat, deinde sub disciplina Clementis Alexandrini cùm litteris operam navaret, in ejusdem Magistri cathedram successor evaserat, atque Origenis Præceptor extitit. Theodoret. lib. 6. de provid.

SACCUS, σάκκος, vestis sacra in græca Ecclesia, cujus fuerat inventor D. Joannes Chrysostomus, & ideò cum hac veste pingi solet, cùm sit habitus in prædicationis exercitio commodior, quod ministerium Græci cum planeta exercent. Saccus, inquam, hujusmodi habet nostræ Diaconalis Dalmaticæ formam, nisi quòd sit aliquanto longior, & in lateribus fibulatus, quo hodie loco planetæ soli Patriarchæ, & Metropolitæ utuntur in Missa; atque Imperator græcus in solemnioribus celebrationibus ferebat. Cujus usus tempore quadragesimali cessare deberet, imò semel interrogatus Demetrius Cabasila, respondit sacco hujusmodi uti debere ter in annos, nempè, in Pascha, in Nativitate Domini, & in Pentecoste; quamvis ferebatur etiam jejuniorum tempore, ac in Mortuorum Commemorationibus, sed rubri coloris, qui pro luctus signo à Græcis habetur; quare cùm hæc Diaconalis tunica sit albi coloris, rubrã solent deferre in quadragesimali tempore; exceptis tamen functionibus Annuntiationis Festi, Dominicæ palmarum, & Sabbati sancti, in quibus diebus debet esse albus, ut in Ord. Officii notatur. Hic igitur saccus contumeliosam Christi vestem significare astruit Balsamon de privil. Patriarch. qui insuper Author in quadam responsione

sione ad Marcum Alexandrinum Patriarcham hunc saccum scripsit solum Patriarcham deferre debere; itaque abusus quidem est omnium recentiorem Metropolitanorum Græcorum in hujus tunicæ usu. FR. citatus Balsamon ita scribit, tom. 1. de jure Græco-Romano: [Quemadmodum igitur Episcopis non conceduntur indumenta, quæ Patriarchis concessa sunt, ut saccus, & polystaurion &c.

SACCIPERIUM, nomen ex duobus synonymis compositum, nempè, *saccus*, & *pera*, quod peram pastoralem significat: [Ubi pugnaturus non sacciperium cum David refert, sed patientia obarmatus &c. in Actis D. Marcell. cap. 3.] FR. an potiùs fundam significare voluerit? nam davidica arma verè non fuerant saccus, sive pera, sed funda, & fortaßè sacciperium per syncopem saccum petrarum denotat.

SACCOPHORI, idest, saccum ferentes, sicut Christophorus, Christum ferens dicitur. Hæretici quidam fuerunt ita appellati ex sacco, quo induti erant, ac fit de eis mentio in Cod. Theod. l. penult. de Hæret.

SACCULARIUS, Thesaurarius, Ecclesiæ Romanæ officialis, qui *Sacellarius* etiam dicebatur, ex græco vocabulo σακελλάριος, quod latinè saccularius vertitur; nam σακέλλιον, saccum latinè sonat, ac erat ex præcipuis sacris Apostolici Palatii officialibus, ut ex sequentibus verbis colligitur, ubi Papæ equitatio describitur: [Post equum verò hi sunt, qui equitant, Vicedominus, Vestiarius, Nomenclator, atque Sacellarius. Ord. Rom.] Duo autem postremi audiebant supplicationes illorũ, qui Papæ occurrebant in via, ut in eodem Ordine Rom. legitur; in quo dum agitur de supplicantibus, dicitur: [Expectat usque dum possit audiri, & petita benedictione, discutitur à Nomenclatore, vel Sacellario causa ejus, & ipsi indicant Pontifici, & finiunt.] FR. Hoc officium etiam ad ann. 772. in Curia Rom. extabat; nam de Adriano Papa I. legitur in Blondo, decad. 2. lib. 1. quòd hic Pontifex Paulum Romanum, & Stephanum Sacellarium ad Desiderium Italiæ Regem Nuntios miserat. :||: Insuper Sacellarius erat etiam Aulæ Principum sæcularis officialis: [Sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas facit; ita & in hac Urbe in causis talibus eorum Sacellarius ego sum. D. Greg. in Regist. lib. 4. c. 78.] Patriarchæ item Græci suos etiam Sacellarios habebant, quod officium computabatur in secundo loco primi clericalis ordinis, illique disciplinæ vigilantia, Monasteriorum observantia, ac reddituum cura incumbebat; erat tamen distinctum ab officio, quod *Asacello* nuncupatur; nam huic erat cura Patriarchalium carcerum, & Monialium clausuræ. Vide *Sacella*. Qui officialis etiam *Saccarius* dicebatur. FR. fortaſſe à *Saccar* Arabico vocabulo, quod obcludere significat, & Hispanicè per antithesim extrahere denotat, quæ conjectura Anastasii Synaitæ authoritate fovetur; nam ait, quòd *Sacellum*, Cyriacum vocabulum sit: unde saccarius, & sacellarius. Vide *Sacellum*. Saccularii, synonyma. Vide *Archidiaconus*, *Cassularius*, *Oeconomus*, *Saccarius*, *Thesaurarius*. Nomenclator accipitur etiam pro Cancellario. [Datum Kalend. Februarii per manus Theodori Nomenclatoris Sanctæ Sedis Apostolicæ. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 26.

SACELLA. FR. Monialium Clausura. [Iste administrat, & curat sacras sacellas, nempè, Monasteria Monialium, in quodam M. S. Augustano Turco-græcia nuncupato, pag. 203. ubi de Magno Sacellario loquitur. Vide Asacello in dict. *Saccularius*. Clausuræ autem synonyma. Vide in dict. *Clausura*.

SACELLARIUS. Vide *Saccularius*.

SACELLUM, σακέλλιον, sacculus, marsupium. [Non de cellario, non de horreo, vel sacello; sed de cordis thesauro profertur. Cæsarius, hom. 2. de Eleemos. [FR. Errat proinde Glossa in, can. ne amisso, 24. qu. 4. ubi textus ex D. Augustino sic habetur: Ne amisso judicio sis pauperi in mala causa misericors, cujus si parcis sacello, percutis cor ejus.] Est tamen error incisionis in eodem textu; nam comma non debet poni post dictionem *Sacello*; sed immediatè antè, ut Augustini sensus intelligatur; loquitur enim iste Sanctus Doctor de paupere malo, ac vitioso, cui inquit, si detur eleemosyna, justitia pervertitur; hoc enim significant illa verba, *Ne amisso judicio*, quia si datur pauperi vitioso, largitor erit causa mali, quod significatur per verba: *Si sis pauperi in mala causa misericors*, nempe in largiendo: *Cujus vitiis*, subaudi, *si parcis*, idest, dùm malè vivit, misericors sis: *Sacello percutis cor ejus*, videlicet, mansurpio percutis animam ejus, quia occasionem magis peccandi ei prebes. Glossa inquam erravit deinde in pervertendo Augustini sensu; nam *Sacellum* paupertatem significare ait: undenam hanc etymologiam duxerat, & quomodo paupertate pauper percutitur in largiendo, si largitione percuti pauperem malum inquit Augustinus? Idem vocab. habetur in Michæa 6. 11. [Nunquid justificabo stateram impiam, & sacelli pondera? [:||: Hinc *Sacellum* pro Thesauro accipitur; unde *Sacellarius* denominatus fuit Thesaurarius. Et translativè Cappella domestica, ex eo quia in eadem Reliquiarum thesauri reponi solent, vel quia ibi cœleste pignus, quod animas thesaurizat, offertur, ut in dict. *Reliquiæ*, & *Reliquiarium* dictum fuit. Ejus tamen synonyma. Vide *Cappella*. FR. Itaque ad primum vocabuli sensum Anastasius Synaita in ejus Itinerario syriacum nomen esse docet, subjungitque: [Nam sacellum est receptaculum, à recipiendo sic dictum.] Quo ad sacellum in sensu Cappellæ, C. Trebatius apud Gellium, lib. 6. c. 12. putat dici à Sacer, & Cella, quasi sacra Cella; sed impugnatur ab eodem Gellio ibidem asserente *Sacellum* esse ex *Sacro* diminutivum.

SACERDOS, Presbyter, cujus variæ assignantur etymologiæ, nempè, *Sacra dans*, *Sacra dos*, *Sacer dux*, & *Sacra docens*; quas omnes significationes

dictis

dictis, & factis continere in se deberet Ecclesiæ gradus iste tam eximius. Quòd si hoc munere graduatus, tanti ministerii altitudinem, tantæque magnitudinis sublimitatem cogitaret, impeccabilis vitæ re vera reddi cogeretur. Quot homines, qui licèt in hoc sæculo professionis laicæ fuerint, meritorum tamen Sacerdotum extiterunt, in finali judicio sacerdotali stola decorabuntur: & vice versa degradati erunt, & satanico brachio tradentur, qui nomen tantùm Sacerdotis in præsenti vita exercuerunt? ut aurea Chrysostomi lingua minatur, inquiens: [Laicus in die judicii stolam sacerdotalem accipiet, & à Deo Chrismate ungetur in Sacerdotem; Sacerdos autem peccator spoliabitur Sacerdotii dignitate, hom.40.] FR. Sacerdotes mali livio similes, can. nihil. dist. 83. Item prohibentur Sacerdotes esse testes in Notariorum instrumentis, can. quamquam Sacerdotum, 14. qu. 3. & seqq. in Constitutionibus Apostol. Non possunt esse Judices in causis pecuniariis, can. denique, 14.qu.5. [Non possunt aliorum possessiones conducere, seu sæcularium negotia agere, nec gubernium sæcularium dominorum suscipere, quod Italicè dicitur *Far il Mastro di casa*, can. pervenit, dist. 86. Ratio dubitandi præbetur in can. Presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2.qu.1. An differat Presbyter à Sacerdote; sed dic, quòd particula, *Vel*, stat loco, *Et*, proindeque synonyma sunt Presbyter, ac Sacerdos; licèt largo modo per Sacerdotem intelligatur etiam Diaconus, & Subdiaconus in Decretal. de cohabitat. Cler. & Mulier, cap.2. :||: Item per Sacerdotem aliquando intelligitur Episcopus: [Comperimus autem, quòd charta quædam mandata sit, in qua Sacerdotes subscribere coacti sunt contra tomum Beatæ memoriæ Leonis. Joan. epist. 4. ad Constant. Imp.] Et clariùs in vita S. Porphyrii, ubi dum agitur de Episcopi Gazæ electione, habentur hæc verba apud Metaphrastem: [Illa verò nocte accessit Beatus Joannes ad Gazæos, & dixit eis: Parati eritis ad exitum, hodie enim accipietis Sacerdotem virum, quem ostendit vobis Dominus. Cùm fuisset autem manè, rapientes Beatum Porphyrium, ordinavit eum Episcopum Gazæ.] FR. Sed adhuc dubitari posset, an ideò Sacerdos appelletur in hac historia, quia nondum in Episcopum ordinatus ille erat; quare melius in dict. *Sacerdos primi ordinis* comprobabitur. :||: Item per Sacerdotem quilibet Christianus sacro Chrismate unctus intelligitur: [Ordinati à Deo sanctimoniæ sacerdotes. S. Cyprian. de unit. Chrism.] Sacerdos quomodo debet jurare. Vide *Juramentum*. Quando celebrare debet casula plicata. Vid. *Casula*. Sacramenta incautè facere prohibetur, 2. qu.5. can.2. Sacerdotis synonyma. Vide *Dii*, *Hierophanta*, *Martyriarius*, *Presbyter*. Non potest Sacerdos exercere officium Vicecomitis, nec aliam sæcularium Principum agentiam. Vide *Vicecomes*. Quam præstantiam in ethnicis Sacerdotibus requirebat Romulus. Vide *Simonia*.

SACERDOS Gentilis, & Hebræus. Vide *Lanista*.

SACERDOS PRIMI ORDINIS. FR. appellatur Episcopus à Facundo, lib. 12. c. 3. Unde inferiores sacerdotes dicuntur *Sacerdotes secundi Ordinis*, idest, inferioris gradus.

SACERDOTALES VESTES. Vide *Vestis*.

SACERDOTALIS, liber ita appellatus, in quo copia rituum ad sacerdotem pertinentium continetur, eratque antiquum Rituale, sed recentiore copiosius. Monachi tamen Præmonstratenses utuntur hoc vocabulo ad significandum versiculum in officio divino, quod ipsi recitant in principio ad Laudes.

SACERDOTIUM, aliquando ordinem Sacerdotalem minimè significat; sed præbendam, & ecclesiasticum emolumentum. [Imò votis omnibus non sine miraculo in id consentientibus, ut jus conferendi Sacerdotia, quæ vulgò præbendas vocant, in Gulielmum, & ejus gratia in successores illius transferrent, quod antea semper ad totum illorum Collegium pertinuerat. Surius in vita S. Gulielmi Archiep.] Multoties quodlibet beneficium significat.

SACRA, hoc vocabulum absolutè sumptum, aliquando epistolam, sive ordinationem Imperatoris significat. [Illi (*idest Donatistæ*) multorum Imperatorum sacras: nos sola portamus Euangelia. August. lib. advers. Donatistas, cap. 31. In quo sensu sæpè in Conciliis; usurpatur etiam in greco idiomate σάκρα, quod idem significare solet.

SACRA CORACINA, sacrificium Corvorum, qui ab Ægyptiis adorabantur, ex vocabulo græco κοράκινος, idest, corvinus. [Quod malum imitatus est Jeroboam vaccas instituens in Samaria, quibus sacrificarent Judæi, & volucres, quia Coracina sacra habent Pagani. Ambros. in Epist. ad Roman.

SACRA MENSA, idest, Altare. [Ex auro, & lapidibus, pretiosis sacram in Ecclesia donavit mensam. Sozom. lib. 9. cap. 1.

SACRA PARAMENTA. Vide *Vestis*.

SACRI ORDINES. Vide *Ordo*.

SACRAMENTALE. Vide *Missalis*.

SACRAMENTALIS. FR. Testis juratus, l. 9. de debitis, & gaudimoniis, & ibi gloss. & gloss. in l. libero homine, de testib. & leg. Aleman. tit. de Juratoribus, quales esse debeant.

SACRAMENTARIUM, liber à D. Gregorio Papa compositus, in quo ille omnes collectas, & orationes in Missis, aliasque preces ad officium divinum, & ad sacros ritus totius anni collegit. Vide *Missalis*.

SACRAMENTUM. FR. Ecclesiæ sacramentum sunt septem, à Christo Domino instituta, quorum aliqua dicuntur mortuorum; nam necessaria sunt ad salutem, scilicet, Baptismus, & post peccatum Confessio. Reliqua dicuntur vivorum, quæ non sunt simpliciter necessaria; sed pro acquirenda majori gratia. De transaction. cap. veniens, & ibi Glossa. Mortuorum sacramenta possunt in necessitatis periculo administrari à non habente facultatem. Baptismus enim posset confici à Laico, & fœmina in casu necessitatis: sic etiam in eo casu sacerdos non habens licentiam au-

audiendi Confeſſiones, poſſet abſolvere confitentem. Sacramentum autem Confirmationis à ſolo Epiſcopo poteſt exerceri, nec talem facultatem aliis delegare poteſt: [Mandamus, quatenus omnibus Presbyteris diſtinctè prohibeas, ne talia de cætero ſua temeritate præſumant, quæ licèt non ſint à fidelibus contemnenda, tutius tamen eſt ea ſine periculo ex neceſſitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab iis, quibus ea conferre non licet, ex temeritate (quæ lege damnatur) non ſine periculo conferantur. De Conſuetud. cap. quanto] ubi de chriſmate loquitur. De ſacramentis in ſpecie. Vide in propriis locis. Omnia autem ſacramenta ſub nomine *Eucharistiæ* à D. Cypriano comprehenduntur. Vide *Eucharistia*. Item *Sacramentum* intelligitur quandoque juramentum, can. ſacramentum, can. Sanctorum, can. nos ſacramentum, 2. qu. 5.

Sacramentum Obscarionum. Vide *Obſcarionum Sacramentum*.

Sacrarium, erat locus propè altare cancellis circundatus, ubi tempore ſacrificii ſolus Sacerdos cum reliquis ſacris Miniſtris ingredi poterat, qui locus à Græcis appellatur βῆμα, quia per aliquos gradus aſcendebatur. Item τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ideſt, Sancta Sanctorum, θυσιαστήριον, nempè, locus ſacrificii, ἱερατεῖον, hoc eſt, ſacrarium. Vide *Crux*. Vide etiam *Cancelli*, *Chorus*, *Gazophylacium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*. Ex hoc loco zelantiſſimus Ambroſius Imperatorem Theodoſium ſeniorem expulerat, qui poſt oblationem permanere voluerat, ſicut in Conſtantinopolitana Eccleſia facere conſueverat; ſed à D. Ambroſio his verbis dimiſſus fuerat: [Sacrarium ſolis Sacerdotibus pervium eſt, aliis omnibus inacceſſum.] Quibus mandatis nedum obtemperaverat Imperator, ſed Conſtantinopolim regreſſus, & Patriarcha juxta ſolitum ad eumdem locum invitatus; ſe excuſavit, ac gloriabundus didiciſſe ſe ab ejus Præceptore Ambroſio dixerat, non eſſe ſibi permiſſum ſacrarii ingreſſum: quam reverentiam reliqui terrarum Principes imitatione admirari deberent. Solent verò Græci hunc locum aſſeribus obcludere, ac tempore conſecrationis velo ejus portam obtegere. Eccleſia tamen Romana hujuſmodi velis non utitur, ad differentiam hæreticorum Valentinianorum, qui, in eorum ritibus eleuſinas obnubilationes imitantes, omnia inobſervata agebant, eademq; de cauſa omnem ingreſſum velabant, ut Tertullianus adverſ. Valent. c. 2. & 3. refert. FR. rationem tamen dubitandi præbent anſæ, quæ in virgis ferreis infixæ ad quatuor columnarum latera Ciborii S. Cæciliæ tranſtyberinæ Eccleſiæ adhuc ſuperſtites videntur, an ſcilicet tempore Paſchalis Papæ I. fuerit Romæ hic uſus claudendi altare tempore ſacrificii, præſertim cùm illis temporibus ſacrum Euchariſtiæ ſacramentum ſuper altare minimè conſervaretur; ſed in muralibus repoſitoriis, quorum adhuc in eadem Eccleſia, ac in aliis remanſerunt veſtigia; poſt enim Tridentinum Concilium ex ejus prohibitione non fuit amplius licitum Euchariſtiā in muro aſſervare, unde quod prædictæ anſæ pro velaminibus impoſitæ fuerint ad cooperiendum reverentiæ cauſa Euchariſtiæ tabernaculum, conjici nequit, dum ibi non haberetur :||: Ad Sancta Sanctorum armatum ingredi pro magno ſacrilegio pœnès Græcos habetur; lepidiſſimum ſiquidem accidens fuit illud, quod Raynutio Parmenſi Duci noſtris temporibus in Eccleſia S. Athanaſii Græcorum Collegii de Urbe occurrerat; dum cupidus ille audiendi ſacrum græci ritus, cùm in eorum ſacrarium, ubi tunc præparabatur panis, & vinum pro celebratione, ingrederetur, ſtatim ei græcus cæremoniarum director obviàm venerat inquiens, in eum locum, niſi relicto gladio, non poſſe ingredi; attonitus autem ille ſtrenuus Dux, ac aliquantulùm mente perplexus, tandem pietate victus, ſe cogi ad actum ſibi ſemper alienum faſſus fuit, ac depoſito enſe, in præfatum ſacrum locum ingreſſus eſt. *Sacrarium* verò pœnès Latinos hodie communiter ſacriſtia intelligitur, in qua ſacra ſuppellectilia conſervantur; cujus ſynonyma. Vide *Sacriſtia*. Quæ ſecundùm Durandum ſymbolum eſt virginalis Mariæ uteri, in quo veſte mortalis carnis Æternum Verbum indutum fuit, dum ait: [Sacrarium, in quo Sacerdos ſacras veſtes induit, uterum Sanctiſſ. Mariæ ſignificat.] FR. Item ſacrarium etiam locum denotat, ubi res ſacræ, quæ uſui ampliùs non inſerviunt, projiciuntur. Synon. Vide *Piſcina*.

Sacrarii Custos, ideſt, ſacriſta. [Omnes codices cuſtos ſacrarii habeat deputatos, à quo ſingulos ſinguli fratres accipiant, quos prudenter lectos, vel habitos ſemper poſt veſperàm reddent. Iſid. in regul. cap. 8.] Vide *Sacriſta*.

Sacricola. Vide *Sacrocola*.

Sacrificati. Vide *Libellatici*.

Sacrificium. FR. aliquando divinum officium intelligitur: [Sive Epiſcopus ille, aut Preſbyter, aut Diaconus faceret oblationem, vel matutinum, vel veſpertinum ſacrificium, quaſi in officio ſuo agere ſicut prius non liceat ei, can. ſi quis Epiſcopus in Concilio, 11. qu. 3.] Ubi per *Oblationem* Miſſa, & per *Sacrificium* Officium divinum denotatur. Synon. Vide *Doxologia*.

Sacrifico. Vide *Facio*, *Prolito*, *Thurifico*.

Sacrista, ſacrarum ſuppellectilium Cuſtos. Dicto Completorio, cùm clauſiſſet Oratorium, erat enim Sacriſta, apparuit ei Salvator in linteo præcinctus. Cæſar. lib. 1. cap. 35.] Ejus ſynonyma. Vide *Altariſta*, *Aſſiſius*, *Candelaptis*, Cimeliarcha in dict. *Cemelium*, *Hierophylax*, *Manſionarius*, *Sacrarii cuſtos*.

Sacristia. Vide *Aſpaticum*, *Cemelium*, *Sacrarium*. Quare in meridionali Eccleſiæ latere collocabatur. Vide *Introitus*. Vide etiam *Cimelia*, *Diaconicon*, *Gazophylacium*, *Paſtophorium*, *Veſtiarium*. Interdum *Penus veneranda* nuncupatur. Vide *Salutatorium*, Scevophylacium in dict. *Scevophylax*, *Secretarium*.

Sacrocola, Sacer Miniſter, ſive Sacerdos. [Quòd ſi de labiis tam ingens periculum ſacrocolis

colis imminet, quantò magis de renibus? Odo Abb. in serm. de S. Benedicto.

SACRUM MUNUS. Vide *Missa*. Item Sacrum, locus pro publicè pœnitentibus deputatus. Vide *Narthex*.

SADDUCÆUS, ex Sadducæa gente, quę inter Hebręos peculiarem sectam profitebatur; significat enim justum ex hebraica voce *Sadoc*; nàm Sadducæi justitiam colere, & legem Mosaicam observare gloriabantur, eodemque fine Prophetarum, & reliquos Sac. Scripturæ libros præter Pentateucum non admittebant; ac Angelorum cæterorumque spirituum existentiam, insuper & mortuotum resurrectionem negabant; ideò Pharisæorum adversarii reputabantur. Hebræi tamen asserunt ita denominari à quodam Sadok hæresiarcha, qui Antigoni Pharisæi magni nominis magistri discipulus extiterat. Verùm prima etymologica opinio probabilior videtur, quam tenet Epiphanius, hæres. 14. Hieronymus in, cap. 22. Matth. & Abulensis, qu. 125. in eod. Matth. capite. Multæ adhuc hujus sectæ familiæ in Oriente, & præsertim in Constantinopolitana Urbe vigent, quæ ab Hebræis *Carraim* appellantur. FR. de his ita Elias Tesbites scribit: [Negabant legem oretenus traditam, & non credebant, nisi quod extat in lege scripta, ideò vocati sunt Carraim.] Opinio autem Hebræorum asserentium, Sadok Sadducæorum fuisse hæresiarcham, à Juda Levita excogitata fuit, qui in libro cujus titulum est *Alcosder*, sic ait: [Esdras cabalam tradidit Simeoni Justo, is Antigono, & sociis ipsius, è quibus SadoK, & Bajathos hæresiarchæ.] Ideò etiam *Baiothsæi* dicti sunt Sadducæi. Ex quo Judæ Levitæ somnio hauserat Jo: Picus in ejus Apologia, tit. de Cabala, & magia naturalis, ac proinde ex 4. libro Esdræ apocrypho, cap. 14. suam intentionem probare nititur, ubi sic habetur: [Et factum est, cùm complevissent quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora, quæ scripsisti, & palam pone, & legant digni, & indigni: novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus, & populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen.] Sed quales libri præter sacræ Bibliæ possunt re vera dici sapientiæ fons, & scientiæ flumen? Deinde si Dominus præceperat, ut populo Esdra hos libros tradere debuisset, quomodo incogniti remanere debuissent, ut tam mirabilia Picus jactet, & primum repertorem Cabalæ, ac librorum istorum se faciat? Videant melius, & considerent Periti, ac Bellarminum, & Labbè consulant de Scriptoribus Ecclesiasticis in Jo. Picum.

SÆCULARIS. Vide *Laicus*, *Plebejus*.

SÆCULARIS POTESTAS. Vide *Extera potestas*.

SÆCULATUS, sequestratus, & separatus à sæculo, ac Deo dicatus. [A fratribus est dulciter Deo sæculata. In vita S. Genovefæ.

SÆCULARITAS. Vide *Secularitas*.

SÆPEFATUS, sæpedictus. [Et quidquid inter prædictum Joannem virum magnificum, & sæpefatum Episcopum. S. Greg. lib. 1. cap. 36.

SAGELLUM, sacculus: Paleis verò lectuli ineventilatis, multo tempore, vilique sagello constrictis, pelliceoque superposito conquievit. In vita S. Eugendi Abb.] Propriè culcitrulam stramineam significat.

SAGENA. FR. piscatorium rete; sed non omne rete intelligitur; piscatores enim diversa retiorum genera habent, ac sagena est rete densum, quod littora verrit, & capit quidquid boni, & mali ei occurrit, & piscatores in aliquibus Italiæ locis *Tartarone* appellant. Dicitur autem sagena ex græco vocabulo σαγήνη, idest, scopa, verriculum, à mare verrendo; ideò Christus in Euangelio ait: [Simile est regnum Cœlorum sagenæ missæ in mari ex omni genere piscium congreganti, quam cùm impleta esset, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt;] quia secum trahit omne id, quod boni, & mali invenit in mari. Vide *Vertebolum*.

SAGIA, lanea tela, quæ Italicè *Saja* dicitur. Vide *Cappa*; ubi de Nicolai Papæ III. concessione agitur.

SAGIBARO, vel *Sachbaro*, Judex litium, & causarum: nam Saxonum vox *Sag*, sive *Sach*, litem significat: itaque supradictum nomen Baronem causarum, idest, civilium litium Judicem denotat, & in aliquibus Italiæ Rebuspub. *Saccio*, & *Saggio* dicitur, idest, sapiens, ac prudens, ex eo quia in Jurisprudentia versatus sit. Glossa autem in lege salica sic explicat: [Sagibarones dicuntur quasi Senatores.] Gallicè verò *Hommes de oly, ou de causes* dicitur.

SAGIMEN, adeps, pinguedo. Romæ autem adipe non condiebatur esculentum in die SS. Innocentium, nec comedebatur caro propter mœstitiam. [In isto die Romani non comedunt carnem, nec sagimen, nisi veniret in Dominica. Benedictus Basil. Vaticanæ Canonicus in ejus M. S. Cæremonial.] hodie in utraque Sicilia *Saime* dicitur. FR. fortasè ex hebræo, & arabico vocabulo *Sctanham*, quod idem significat. Vide *Sepum*.

SAGIO. Vide *Sajo*.

SAGITTA. FR. Cymba, qua Tynnorum piscatores utuntur. Bullar. Casin. tom. 2. const. 187. num. 6.

SAGITTARIUS. Vide *Arquitis*.

SAGMARIUS, sarcinatus bajulus, vox barbarogręca σαγμάριος, quia σάγμα onus, & sarcinam significat: [Et repentè sagmarius per montis devexa collabitur. Petr. Damianus in vita Sancti Odilonis, cap. 13.] In quibusdam vetustis Ceremonialibus M. S. *Salmarius* nedum appellatur jumentum, quod fert onus; sed etiam Mulio, qui oneris curam gerit. In antiquis etiam instrumentis onus, & sarcina *Salma* dicitur, quę etiam Italicè *Soma*, & *Salma* vocatur; sed in utraque Sicilia *Soma* aridorum mensuram denotat, quę modio correspondet; nam *Salma* dicitur, quia est proportionata jumento sarcina. Vide *Sauma*.

SAICIO, verbum, occupo, assalio. [In vico Cariorum saicierunt. Ivo Carnot. epist. 121.] à verbo gallico *Saisir*, quo passiva significatione Innocent.

c… ill. utitur, inquiens: [Quod alia, quàm regalia saiciri fecerunt, lib. 3. epist. 8.] Invenitur prætereà nomen *Saicina*, seu ut alii legunt *Seisina*, quia assaliendo appropinquatur, ex gallico nomine *Seisine*; unde *Sassino*, & *Assassino* Italicè, viarum crassator, sive assaliens dicitur.

Sajo, Carnifex. [Sajo, pœnator, tortor. Isid.] quo vocabulo sæpè Cassiodorus utitur. Alii verò *Sagio* dicunt ex voce *Sager* germanica. Vide *Carnifex*. FR. *Sajonum* meminit Blondus decad. 1 lib. 3. de Theodorico Italiæ Rege loquens: [Sajonibus, ut ipse, (*nempè, Theodoricus*) appellavit, ex Ostrogotha gente per Urbem, regionesque Italiæ constitutis, qui Præfectorum, Centurionumque vice fungentes, Barbaros suos in pace, & otio à Civium, & Provincialium injuria prohiberent, educerentque in turinas, & phalangas, cùm belli, aut tumultus ratio postularet] hinc à *Sais*, seu *Sagis* in tota pene Europa *Sargens*, & Itali *Sargente* dicunt. Sajonum enim Civitas Normanniæ sub A. Rothomagensi vulgò *Sais*, & *Seez*, nunc *Sagiensis* dicitur. In l. 17. Longobar. lib. 2. tit. 1. habetur, quòd: [Nullus in territorio non sibi commisso, vel ubi judicandi potestatem nullam habet omnino commissam, quemque præsumat per jussionem, aut sajonem distringere.] Ubi glossa A. I. malè per dictionem *Sajonem* tortorem, seu carnificem intellexit, quam Auctor hic sequi videtur. Sed textus per *Jussionem* mandatarium, & per *Sajonem* Securigerum intelligit, quem nos Alabardarium dicimus, quorum superiorem, ac brevem cappâ *Sajonem* etiâ dicimus, eo modo, quo Gubernatoris Urbani Alabardarii solent uti. Igitur tam Prætoris Urbani, quam Belli Ducis mandatorum executores, Sajones denominari possent.

Saites, mensura liquidorum. [Cùm saitem Italicorum circitèr octodecim ebibisset. Pallad. in Lausiaca, cap. 22.] quæ secundùm Epiphanii documentum in lib. de ponderibus, viginti duos sextarios capiebat.

Saladinæ Decimæ. FR. erant decimæ à Pontificibus super Ecclesiastica beneficia Philippo Galliarum Regi ad continuandum contra Saladinum Ægypti tyrannum bellum concessæ.

Salambona, ab Hispanis Venus ita appellata [Per forum more suo circulatorio Idolum Salambonæ Deæ circumferrent. S. Isidor. in vita SS. Justæ, & Rufinæ.] Erant siquidem functiones lugubres Mulierum mortem Adonidis plangentium, quæ superstitio ab Hebræis, & Syris provenerat. [Ecce ubi Mulieres sedentes plangebant Adonidem. Ezechiel. cap. 8.] Quod in mense Julii observabatur; nam mensis hic ab Hebræis, & Arabibus *Thammus* appellatur, quod *Adonidem* significat; ideò prædictum Ezechielis locum LXX. verterunt: [Plangebant Thammus.] Vide *Astarthen*, *Thammus*.

Salapitta, alapa. [Delectantur, ut res est, stupidorum, capitibus rasis, salapittarum sonu. Arnobius, lib. 7.] de scurris loquitur, qui fortasse ad excitandum in circumstantibus risum, sinunt alapis percuti, de quibus Tertullianus [Insuper contumeliis alaparum os objicit, de spectac.] Ac D. Cyprianus in eodem tractatu: [Ictibus infœlix facies locatur] dixit. Ego tamen pro certo habeo, non alapam, ut aliqui interpretantur, sed tubicinem significare. Vide *Salpicta*, *Salpix*. FR. dictionem verò *Stupicorum* in Arnobio suprà allato existimo mendosam, ac etiam comma ante eandem dictionem positum; sic enim legendum puto, nempè; [Delectantur, ut res est stupidorum, capitibus rasis &c.

Salaria Vetus, Romæ via. Vide *Concilium*.

Salarium, Halodochium, vasculum salis, quod ponitur in mensa ad condiendos cibos, quod Italicè *Saliera* dicitur. [Coclearia quoque duodecim, & salarium argenteum. Flodoard. lib. 2. c. 4.] In Constitutionibus Cistercienſium *Salinum* dicitur: Salarium autem apud Latinos stipendium significat. FR. vox *Salinum* est verè latina, qua utitur Plin. lib. 33. cap. 12. & lib. 35. cap. 12.

Salebratus, salebrosus, asper, præruptus, præcipitatus. [Qui salebratis saxonum obicibus anfractus spumoso canescit impulsu. Sidonius, l. 2. epist. 3.

Salecta. FR. salicetum. Bullar. Casin. tom. 2. const. 46. 75. 92. 118. 143.

Salernum. FR. Campaniæ Civitas. [Quæ Civitas propter mare contiguum, quod solum appellatur, & ob rivum, qui dicitur Lirnus, ex duobus corruptis vocabulis, Salernum appellata est. Herempert. Epitome, ann. 786.

Salgamum. Cellarium, sive cella penuria, vulgò *Dispensa*, & græco vocabulo σάλγαμα, quod esculenta significat. [Et salgamum positum ante domum suprascripti Monasterii. S. Gregor. in Regist. lib. 5. epist. 44.] sed Columella, lib. 12. cap. 53. Salgmarium, Salsamentarium intelligere videtur. Vide *Promptuarium*.

Salinarium. Vide *Pedagium*.

Salisburgensis Civitas. Vide *Sarum*.

Salisatores, Magi, sive Divinatores, qui sumebant auguria ex corporis palpitatione, & membrorum tremore. [Salisatores, quia dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid sibi exindè prosperum, seu triste significare prædicunt. Isidor. lib. 8. etymol. cap. 9.] hic autem tremor à Justino Martyre παλμὸς dicitur, quod animalium palpitationem significat; unde inquit: [Porrò salisatio est corporis perpessio, quæ in eo discursu spiritus naturalis in animantibus existit. In respons. ad Orthod. Interrog. 19.] Vide *Hydromantia*.

Salinum. Vide *Salarium*.

Salma. Vide *Sagmarius*.

Salo, sive *Salos*, stultus, à voce græca σαλὸς ejusdem significationis; sic appellatus est S. Simon. Stylita. Vide Baronium an. 548. num. 15. usque ad 23. Atque *Salæ* fœminæ fatuæ à Palladio in Lausiaca, cap. 42. appellatæ sunt.

Salomon Rex. Vide *Lamuel*, *Ophir*. Ejus divitiæ. Vide *Strutum*, *Trinomius*.

Salpicta, σαλπικτὴς, Tubicen. [Ac nullatenus timidorum more militum horrorem belli, & classi-

classicæ salpictæ muliebriter metuentium. Aldhelm. de Virg.] Et clariùs Salmas. in Vopisc. [Centum salpictas uno crepitu concinentes, & centum ceratäulus.] Vide *Salapitta* , *Salpix*.

SALPIX, σάλπιγξ, tuba.[Horrendus salpicum clangor increpuisset. Adhelm.] Vide *Salpicta, Salapitta*.

SALSITUDO , lepor , & jucunditas sermonis , [Ipsius enim sermonis salsitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita. In vita S. Gulielmi Abb.

SALTARIUS, *Saltatarius*, & *Saltuarius*, qui sylvis & saltibus custodiendis præest , l. de servo fugitivo, de furtis, l. de omnibus, de exercitalibus.

SALTICA, saltatrix, sic appellata fuit Herodiadis filia à Tertulliano:[Ipse clausula legis,& Prophetarum, nec Prophetas, nec Angelos dictus,contumeliosa cæde truncatur in puellæ salticæ lucar. Advers. Gnost. c. 8.] de D. Jo. Bapt. loquitur.

SALVAGUARDIA, protectio , vel defensio , custodia . [Quod testamentum confirmatur fuit ab invictissimo, & gloriosissimo Carolo Imperatore, & Rege Francorum , & diplomate suo in tutela , & salvaguardia isted Monasterium , & Monachas ibidem Deo deservientes, cum dependentiis posuit, & accepit. In fundatione Monast. Vezalicen. ex Bibliotheca Cluniacen. excerpta.] Et ibidem inferiùs : [Monasterium cum Ancillis Deo servientibus in protectionem , & salvaguardiam accepit.

SALVAMENTUM, salus: [Cum honore, & salvamento. Hincmar. Rhemen. epist. 8.

SALVATOR, Papa. Vide *Soter*. S. Salvatoris Romæ Ecclesia. Vide *Constantiniana Ecclesia, Porticani.*

SALVE REGINA . Hæc Antiphona composita fuit à Petro Compostellano , ut refert Durandus, lib. 4. c. 22. ab Hermanno Contracto alii putant. Tritem. lib. 2. cap. 84. Sanctus tamen Bernardus *Clemens* , *ò Pia* , *ò dulcis Virgo Maria* adjecit. Ac S. Ephræm composuit versiculum *Dignare me &c.* ut refert S. Hieronymus à Cornelio Scultingio citatus tom. 4. part. 3. de Peculiaribus Miss. posteà verò Gregorius Papa IX. in qualibet feria VI. in Officio Divino in persecutione Federici II. Imperatoris cani ordinavit. FR. Blondus verò decad. 2. lib. 7. à successore in Pontificatu Cœlestino IV. hoc institutum fuit ait.

SALVE SANTA PARENS . Vide *Introitus* , *Sabbatum*.

SALUTATIO ANGELICA, ita dicitur hæc oratio, quia prima pars ex ore Angelico prolata fuerat, secunda verò à S. Elisabeth Præcursoris Matre, ultima denique, idest, *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus* in Ephesino Concilio addita fuerat. Baron. an. 431. Ac recenter per consuetudinem à Beato Pio Papa V. approbatam introducta fuere verba *Nunc*, *& in hora mortis nostræ*. Per consuetudinem etiam immemorabilem profertur dictio *Iesus*. Signum pulsationis , quod ter in die datur ad monendos Christianos ad recitandam hujusmodi salutationem, institutum fuit, ut aliqui volunt, ab Urbano II. præcipuè matutinū, & vespertinum signum, ut omnes fideles hac oratione pro recuperatione Terræ Sanctæ Deum precarentur, dùm in ea dimicatione tunc persistebatur. Ita Ciacconius in vita hujus Pontificis, & clariùs Arnoldus Uvion in Ligno vitæ: quæ pia commemoratio per CXXXIV. annos duraverat; sed neglecta, denuò jussu Gregorii IX. reassumpta fuit, addito etiam meridiano pulsationis signo; ac idem Uvion subjungit: quæ pulsatio vespertina gaudiosa, meridionalis dolorosa , & matutinalis gloriosa Redemptionis nostræ mysteria significat. Alii signum hoc meridianum à Ludovico XI. Galliarum Rege institutum fuisse scribunt; sed communior opinio est Calixtum III. pro victoria in favorem Fidei tunc in Ungaria obtenta hoc signum pietatis ordinasse ; ita Platina, & Ciacconius in Pontificum gestis; licèt verum sit, quòd ritus hic majori universitate extensus fuerit à præfato Rege Ludovico , qui Kalendis Maji præceperat, ut per Galliam exequeretur. Gloriosus Patriarcha S. Dominicus, sive ut alii existimant, S. Vincentius Ferrerius Salutationem Angelicam in principio concionandi introduxit. FR. Rodricus Mendez Sylva in suo Catalogo Real. sub ann. 1423. refert Sanctum Vincentium Ferrerium hujus devotionis introductorem fuisse. Vide *Ave Maria*, *Cheritismus*, *Concionator.*

SALUTATIO BEATISSIMORUM . Vide *Diptychum*.

SALUTATIO CRUDA . Vide *Cruda salutatio*.

SALUTATIONIS in die Paschæ forma . Vide *Pascha*.

SALUTATORIUM , locus , ubi Episcopus peregrinos recipiebat, ac propriè sacristia erat, in qua induebatur , & præparabatur ad celebrandum; quare Gregorius Magnus cùm admoneret Marianum Ravennæ Archiep. ne extra celebrationem Missæ pallio uteretur, sic scribit: [Non aliter te uti memineris pallio, nisi in propria tuæ Civitatis, dimissis jam filiis, Ecclesia, procedens à salutatorio ad sacra Missarū solemnia celebranda ; peractis verò Missis, idem in salutatorio rursus curabis deponere, lib. 4. epist. 54.] FR. Ac Gregor. Turonen. lib. 2. cap. 21. inquit: [Et quia eo tempore Ecclesia parvam infra muros possessionem habebat; ipsi Sacerdoti in ipso, quod modò salutatorium dicitur, mansio erat;] nempè propter angustiam loci Sacerdotes habitationes, sive chorum non habentes, cogebantur intra sacristiam habitare, vel officiare.[Nec viri intra salutatoriū, aut Oratorium Monasterii Virginum intrent . Concil. Matiscon. can. 3.] Ubi cavetur, non sicut aliqui exponunt pro salutatorio, in locutorium , seu ut vulgò dicitur parlatorium viros ingredi; nam ibi necessarium est ingredi ab habentibus licentiam ad loquendum cum Monialibus; sed de Sacristia, & Cappella, sive Oratorio intra Monialium septa intelligitur. Quare sacristia salutatorium appellata fuerit. Vide *Aspaticum*.

SALUTIFICATOR, salvator. [Unde & salutificatorem expectamus Jesum Christum. Tertull. de resur. carn. cap. 48.

Salvus Lotus. FR. acclamatio theatralis irrisoria Gentilium in Martyres Christi, dum proprio sanguine hi conspersi erant; nam quia à Christianis audiebant Gentiles, quòd lavacro baptismi, seu martyrii salvi fierent credentes in Euangelium; inde ipsi Ethnici, quando in spectaculis sanguine jam conspersum conspiciebant Christi Athletam, per ludibrium conclamabant prædictis vocibus. [Et statim in fine spectaculi, leopardo ejecto, de uno morsu tanto profusus est sanguine, ut populus revertenti illi, secundi baptismatis testimonium reclamaverat: salvum lotum, salvum lotum. Planè utique salvus erat, qui hoc modo se laverat. In passione SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holstenium edita.

Samaria, Σαμάρεια, FR. Urbs, & Regio in Palæstina, de qua sæpè in sacra Pagina: ab Herode *Sebasta* appellata fuit, teste Josepho Hebr. lib. 15. Antiq. cap. 11. Vide *Samaræus*.

Samaræus. FR. Sammaritanus, ex Sammariæ Civitate, quæ etiam Hebræorum secta erat: [Comperimus autem, quòd Samaræi degentes Cathinæ pagania mancipia emerint. Gregor. lib. 5. epist. 32.] De qua secta, lib. 11. de antiquit. cap. 8. hæc Joseph Hebræus refert: [In calamitatibus mersis Judæis negant se esse cognatos, veritatem confitentes: & cùm viderint clarum eis aliquid oblatum, tunc socios se Judaico generis profitentur, originem suam à nepotibus Joseph, Ephraim, & Manassen recensentes.] Antea *Cuthei* hebraicè dicti sunt à quodam flumine *Cutha* appellato. Græcè *Samaritæ* propter rerum motum, quo semper parati sunt. Joseph. Jud. lib. 9. Antiquit. cap. 14. Ideò fortasse Itali *Smarrito* appellant, quem devium, seu abstractum vident. Ideòque Hebræi, ut increduli Jesum tanquam mendacem, & à veritate devium calumniantes, dixerunt ei: [Nonnè benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Jo. cap. 9.] à D. Gregorio Samaritanus Custos interpretatur, homil. 18. in cap. 8. Jo. à D. Aug. lib. 2. quæst. Euangelic. cap. 43. & Hieron. ad Eustoch. epist. 27. & epist. 100. Item Samaritani Messagetæ dicebantur, Calep. Passer. in dict. Messagetæ. Cæterum quo ad Samaritanorum historiam. Vide in Baronio, anno 31. num. 50.

Samardacus, scurra, dictio quidem græca σαμαρδάκος. [Nonne vides ridiculos homines dictos Samardacos? Chrysost. hom. 18. in epist. ad Ephes.

Samaritanus. Vide *Samaræus*.

Sameria, jumentum, fortasse *Somaria* à soma Italica dictione potiùs dici debuisset. [Est autem Damascus, cujus antè memini, antiquissima, & pulcherrima, & ditissima Civitas, omnibus mercatoribus, & victualibus præabundans. Species namque indicæ, petræ speciosæ, sericum plurimum, aromata infinita illuc de Baldaco, & cæteris partibus orientis, Persiæ, & Indiæ, & à majori Armenia in Camelis, & aliis sameriis adducuntur. Guliel. in descript. Terræ Sanctæ.

Samitus, ex barbaro-græco ζάμιτος; sed propriè ἑξάμιτος dici debet, idest, sex filorum, & significat textile sex filis confectum. [De zona aurea, & lumbari serico, & samito. Petr. Blesf. epist. 66.] Atque Arnob. in Chron. cap. 5. [Regina autem donavit Duci samitos plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret samitis.] Et Conradus Episc. in Chron. Moguntina: [Item duæ casulæ de samito albo, & ejusdem fili dalmaticæ duæ.] Aliqui *Samitium* scribunt. Ac Davantria, qui vixit circa ann. 1325. in ejus Cæremoniali M. S. *Samitrium* habet, inquiens de Pontificis indumento, quod in Consistorio ferebat, sic: [Verumtamen si tempus sit nimis frigidum, Papa potest accipere pluviale de samitrio foderatum de pellibus.] FR. Henricus Spelman frustra ait hoc vocabulum Sami Insulæ patronymicum esse, quia ibi hoc textile conficiebatur, sed qua conjectura? ex Samo terram, & non textilia defferri legimus; deinde ex Samo *Samius*, & non *Samitus* diceretur :||: Ac hodie in plerisque Italiæ locis, præsertim in utraque Sicilia *Dimito* vocatur textile duorum filorum, cujus opus Romæ dicitur *à spina*: græcum enim vocabulum est δίμιτος, idest, duplicis fili.

Samius Sophista. Vide *Recidivatus*.

Sampulla. FR. amphora. [Excepto, quòd gratia caritatis in solemnitate ejusdem Ecclesiæ Episcopi loci ipsius agnus unus, sampulla vini largiens tribuatur. In quodam privil. Cresmiri Regis Dalmatiæ, & Croatiæ in favorem S. Jo. Evangelistæ Monasterii.

Sanaballat. FR. ædificator Templi in monte Garizim. Baro. an. 31. n. 50.

Sanavivaria, de hoc vocabulo fit mentio in passione SS. Perpetuæ & Felicitatis. Pro cujus intelligentia sciendum est, quòd in Amphitheatro duæ majores portæ extabant, præter alias minores; prima dicebatur *Libitinensis*, idest, mortuorum, per quam extrahebantur corpora gladiatorum interfectorum, cùm Libitina funeralium Dea habita fuerit. Secunda dicebatur *Sanavivaria*, per quam Victores triumphantes exibant, superata nece, & sanos, ac vivos remanentes; ideò *Sanavivaria* dicebatur. FR. quæ historia edita fuit à Luca Holstenio ex Codice M. S. Casinensi excerpta, ex cujus eruditissimis notis hæc desumpta fuere.

Sancio, pro sanctifico; nam ubi nos in vulgata Bibliæ editione, cap. 1. & 2. Joel legimus: [Sanctificare jejunium &c.] vertit Tertullianus: [Nam Joel exclamavit; sancite jejunium, & prædicate curationem. Advers. Psych. cap. 16.

Sancta Sanctis, FR. erat quædā antiquitus Cæremonia, quæ in officiis divinis observabatur. [Neque post sanctificationem panis exaltat eum, dicens: Sancta Sanctis. In Collatione S. Maximi per Sirmondum in 8. edit. pag. 123.] Vide *Octomber*, & Chrysostomum hìc in dict. *Solea* initio.

Sancta Sanctorum, Vide *Chorus*, *Sacrarium*.

Sanctus Sanctorum, idest, Sanctum Veronicæ Sudarium. Vide *Septimianum*.

Sanctificatio, idest, Consecratio. Vide S. Maximum in dict. *Sancta Sanctis*.

SANCTIFICATUS. FR. hoc vocabulo à Græcis appellatus est Abbas Theodorus Tabennensis, qui in decimo quarto suæ ætatis anno sub Sancti Pachomii disciplina vitam monasticam professus fuit.

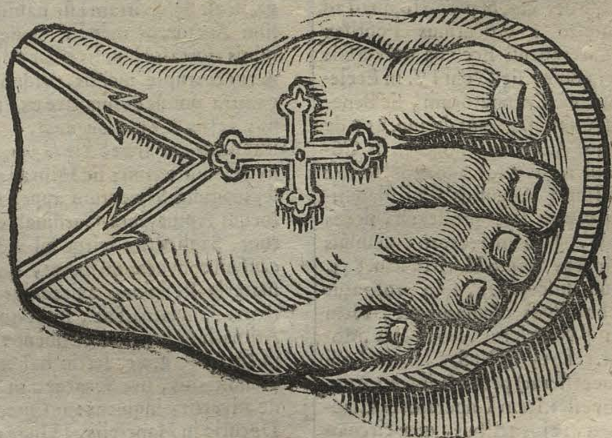
SANCTORALIA. Vide *Passionalia*.

SANCTUARIUM, Sanctorum Reliquia. [Opportunus Abbas Monasterii S. Leontii, quod in quinto Urbis milliario situm est, sanctuaria ejusdem Martyris, quæ de Ecclesia nomini ipsius dicata, ut astruit, furto ablata sunt, sibi denuò postulat debere concedi, ut in loco eodem recondantur. Greg. lib. 9. epist. 72.] Significat etiā velū in sanctis reliquiis contactum. Vide *Brandeum*. Item quandoque pro Choro accipitur. Vide *Chorus*.

SANCTUS, osius græcè dicitur. Vide *Osius*. Pro Sanctis Ecclesia antiquitùs solùm Martyres venerabatur. Vide *Canon Missæ*. Vide *Dulia*.

SANCTUS &c. triplicata laudis acclamatio in Missa, quam Sixtus Papa I. ut in Missa caneretur ordinavit. Microl. de Eccl. observ. cap. 11. FR. Ab Apostolis institutam, sed à Sixto decreto stabilitam ait Baronius an. 142. n. 12. :||: In qua prolatione per errorem vulgus pectus percutit. Vid. *Confessio*. Dicitur *Hymnus Angelicus*, *Cherubicus*, *Triumphalis*. *Victorialis*, *Trisagius*. τρισάγιος, enim græcè ter Sanctum latinè significat; sed *Trisagium* propriè denotat hymnum illum, quem canere sæpè solent Græci in Missa, & in aliis officiis divinis, nempè: [Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus & Immortalis miserere nobis.] de quo Baronius, an. 446. num. 5. & seqq. & ann. 492. n. 39. & 40. Genuflectere debent qui sunt in Choro, quando profertur Sanctus in Missa. Vide *Genuflexio*.

SANDALIA, quæ hodie in Cæremoniali calcei, quibus Prælati in Pontificalibus uti solent, intelliguntur; sed antiquitùs omnes Ecclesiastici eis utebantur modestiæ gratia, quamvis cum aliqua differentia ad manifestandum eorum Ordinis gradum, ut in Capitul. Caroli Magni, lib. 5. c. 219. notatum his verbis legimus: [Ut unusquisque Presbyter Missam Ordine Romano cum sandaliis celebret.] Episcopi tamen sandalia fibulata ferebant, ad significandam, ut de divin. off. inquit Albinus, in prædicando divinum verbum promptitudinem; ita etiam ferebant Diaconi, & Sacerdotes, sed Subdiaconus utebatur sandaliis sine fibulis. Idem Albin. Forma autem antiqua hujus calceamenti ita ab eodem Albino describitur: [Sandalia dicuntur soleæ; est autem genus calceamenti, quo induuntur Ministri Ecclesiæ, substeriùs quidem solea muniens pedes à terra, superiùs verò operimentum habens. Significat autem Ministrum Verbi Dei non debere terrenis incumbere, sed potiùs cœlestibus inhiare, & prædicationem suam nulli occultare] Erat vetustior sandalium usus, sicut modò à Regularibus discalceatis deferuntur, nimirum ex superiori parte aperta, ut ex Rabano de Instit. Cler. cap. 22. habetur: [Pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, idest, ut neque occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur.] Ac Rupertus de divin. off. lib. 1. cap. 24. alia etiam symbola in hoc usu internoscit: [Sandalia Pontificis illud significant Dominicæ Incarnationis calceamentum, de quo ipse in psalmo, In Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, idest, gentibus notam faciam Incarnationem meam.] FR. Apud Eminentiss. Dom. meum Card. Brancacium semipes marmoreus conservatur in Sabinensi agro repertus, cujus typum hìc delineare curavi, ut nedum sandaliorum antiquorum forma spectetur; sed etiam ad percutiendos hujusmodi lapide Novatorum latrantium dentes, qui tanquam inventionem recentem appositionem Crucis in pedibus Rom. Pontificis esse fabulantur, dum in hoc semipede, tempore, quo nudis vestigiis Pontifices incedebant, clarè videtur, quòd in eis Cruces deferre consueverant.

Usus enim in Cærem. Pontif. præscriptus, in quo dicitur: [Induitur papali habitu, toga, scilicet, linea alba, sādaliis rubeis aurea cruce signatis,] antiquissimus est, & adhuc Romæ antiqua perdurant hujus documenti monumenta nonnulla, ut in tribuna S. Praxedis à Paschalis Papa I. musivo opere constructa, ubi se ipsum pingi fecerat cum sandaliis juxta illius sæculi morem cruciculis nigris in cuspide eorum signatis, nimirum de ann. 824. Item de an. 624. Honorius I. cùm ædificasset templum S. Agnetis in via Numentana, cruciculam albam, ut, adhuc videtur, in ejus effigie ad pedes imposuit. Sic in S. Maria ad fontem, quam Jo. IV. erexerat, teste Anastas. Bibliothecario, adhuc duorum Pontificum effigies conservantur cum crucibus in cuspide sandaliorum. Item de anno 590. idem in usu fuisse perspicitur ex effigie S. Gregor. Magni à Joanne Diacono descripta in ejus vita, & à nobis hic allata in dict. *Baculus*. Imò antiquior figura, scilicet, de ann. 337. in Julio Papa habetur in dict. *Sellare*. Nam usus osculandi Pontificis pedes antiquissimus est, & propterea in signum humilitatis crucem apponit Papa in pede ad ostendendum, quòd talis reverentiæ actus non sibi, sed Cruci Christi exhibeatur, ut de osculo ped. Rom. Pon. cap. 18. eruditè Joseph Stephanus scripserat. FR. hæc etiam fuerat responsio Possevini Magno Moscorum Duci præstita, qui Pontificem gerentem Crucem Domini in pedibus minimè laudabat. Similis actio de Laurentio Venetiarum Duce legitur, cujus pater nolebat capite detecto secum loqui, ideò occursus occasionem fugiebat; verùm prudens filius in ducali bireto parvam crucem imposuerat, ut ejus pater intelligeret, quòd non filio, sed cruci in tali actu præstaret honorem. Itaque ad evitandas similes calumnias Gelasius Papa II. ideò fortassè in ejus sandaliis non crucem, sed tres Christi crucifixi clavos configurare jusserat, ut in ejus effigie in dict. *Mitra* apposita conspicere licet. De osculo autem Pontificis pedum in Cryptis vaticanis reperitur antiqua sculptura Benedicti XII. cum pede detecto, & porrecto, quasi ad osculandum exhibito. Valentinus Pontifex de anno 827. in Lateranensi Ecclesia universale pedum osculum præbuit; sic Leoni IV. in Ecclesia Sanctorum Quatuor Coronatorum, sic Benedicto III. ejus Adversarii fecerunt de ann. 855. de quibus Baron. Atque Anastasius Biblioth. de Cōstantino Papa, qui regnaverat ann. 708. scribit quòd Justinus II. Imp. [Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis.] Idem fecerat Siginulfus Beneventanus Princeps Sergio II. circa ann. 844. [Quem Præsul cùm suscepisset, solo prostratus pretiosos pedes humiliter osculatus est. Idem Anastas. Biblioth.] Nauclerus verò in ejus Monarchia Ecclesiast. refert, quòd S. Clemens (qui postea Pontifex successerat) pedes Principis Apostolorum osculatus esset. Item Imperatores Claudus Cajo Papæ, ut in ejus actibus, quæ circumferuntur, habetur; Constantinus S. Silvestro, Justinus II. Joanni I. Justinianus Constantino Papæ; Carolus Magnus Adriano I. Federicus Alexandro III. Ludovicus Lotarii filius Sergio, Sigismundus Eugenio IV. Federicus III. Nicolao V. Carolus V. Clementi VII. ac Paulo III. sic etiam Reges, Luitprandus Longobardorum Gregorio II. Rachis etiam Longobardorum Rex Zachariæ. Stephanus Hungarorum Benedicto VIII. Carolus VIII. Gallorum Alexandro VI. De quibus omnibus apud Baronium, & ejus continuatorem, Odericum Raynaldum. Vide *Strator*, *Adgeniculor*. Aliqui credunt, quòd Christus Dominus nudis pedibus ambulasset: [Credimus autem Jesum plerumque nudis pedibus ingressum; sed qui credunt id perpetuum fuisse, ut nudis pedibus incederet, equidem errant: nàm quòd calceis usus sit, Jo: Baptista testatur, cùm se indignum pronunciat, qui solvat corrigiam calceamentorum ejus. Jo: Baudinus in Compend. Vitæ Domini, cap. 23.] Synonyma sandaliorum. Vide *Calcei*, *Compagi*, *Pedules*.

SANDAPILA. FR. feretrum ignobile. [Sandapilam antiqui dici voluerunt feretrum mortuorum, idest, loculum: non in quo nobilium corpora, sed in quo plebejorum, atque damnatorum cadavera portabantur: sicut Stesimbrotus Thasius de morte Polycratis Regis Samiorum descripsit, dicens: Posteaquam de cruce depositus, sandapila etiam deportatus est. Fulgentius, de vocib. antiq.] Vide *Feretrum*.

SANGUINITA, Consanguineus: [Noverat enim paucos esse Clericos, qui Canonicè intrassent; ita ut non essent sanguinitæ, idest, à cognatis introducti. Cæsar. lib. 6. cap. 5.

SANGUIS, idest, anima, vel occisio. Vide *Suffocatus*.

SANGUITTA. FR. Romæ in Ecclesia SS. Lucæ, & Martinæ in campo boario reperitur inscriptio de anno 1257. in qua legitur Alexandrum IV. illam Ecclesiam consecrasse, ac inter alias reliquias, etiam *De sanguitta* S. Macarii reposuisse. Torrigius de Cryptis Vatican. pag. 358. secundæ impress. ait Sanguittam esse habitum; sed apud nullum Auctorem memini legisse vestem hujus nominis; fortassè lapidis error est, ex vocabulo, *Samitus* corruptè incisus. Vide *Samitus*. Vel, *segnuitta* potiùs diminutivè ex dictione *segnum* genus vestis. Vide *Segnum*.

SANHEDRIM, ex græco Συνέδριον, idest, Consessio, sive Consistorium: sic Hebræi eorum Collegium septuaginta Sapientum appellabant, in quorum locum septuaginta Cardinales S. R. E. successerunt. Sanhedrim igitur ad indigandam Christi causam convocatum fuerat, quia contra eum in materia Religionis agitabatur, à quibus injustè morte damnatus fuit, inter quos fuit Joseph ab Arimathæa nobilis, & ubi nos legimus in vulgata *Decurio*, græca lectio habet βουλευτής, idest, Consiliarius, sive Senator, ut Cornelius à Lapide advertit, inquiens: [Quod Romæ Senator, Decurio in Mancipiis.] Unde colligitur manifestè eundem Josephum fuisse in prædicto Consilio con-

contra Christum congregato ex Lucæ verbis, c. 23. [Hic non consenserat consilio, & actibus eorum.] Præter dictos septuaginta in eo Consilio contra Jesum, intervenerat Summus Pontifex Hebr. ut non potuisset ad paritatem votorum perveniri. FR. Thalmudistæ hunc Consessum appellarunt *Curiam*, *Magnum Consilium*, *Domum supremam*. Vide *Synedrus*.

SANIR. FR. mons in Syria in regione Amorrhæorum: *Sanir* enim interpretatur, *Via lucernæ*, aut *Deus vigiliarum*. Hieronym. in c. 27. Ezechiel. qui appellatur etiam *Sarion*, *Seon*, & *Sion* in sac. scriptura, & ab eo monte scatet in parte Jordanis flumen. [A capite Sanir, & Hermon. Hinc enim dicunt manare fontes Jordanis, suprà quos situs est hic mons, qui dividitur in duo cacumina, quibus imposita sunt nomina Sanir, & Hermon. Eusebius, sive Gregorius Nyssen. in Cant.] ex quibus intelligitur S. Hieronymus, lib. 8. in Ezech. cap. 27. inquiens: [Sanir mons ipse est, qui & Hermon.] Distincti autem hi montes recensentur in 1. Paralip. 5. 23. nempè: [Possederunt terram à finibus Basan, usque, Baal Hermon, & Sanir, & montem Hermon.] Quia, nimirum, unus mons, in duo cacumina divisus, duos efficiebat montes: [Ultra Jordanem sunt varii montes, nempè, mons Seir, mons Hermon, mons Libani, mons Galaad: qui tamen omnes sunt unus mons continuus; nisi quòd in diversis locis diversa sortitur nomina. Broccard. lib. 2. itiner.] Aliqui tamen duos montes Hermon appellatos fuisse, nempè, Hermon trans Jordanem, & alter mons parvus, de quo loquutus est David: [De terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico, psal. 41.] quibus favere videtur S. Hieronym. in epith. Paulæ, ubi inquit: [Aspiciebat procul montes Hermon, & Hermoniim:] sed David ait *à monte modico Hermoniim*, ubi *à monte* est in singulari, & *Hermoniim* est in plurali numero, ac si diceremus à monte modico Hermoniorum. Pro quo sciendum est, quòd *Seir* est nomen potiùs arabicum, & significat parvum, seu modicum: quod hebraicè pronunciatur etiam *Tsahir*. Igitur Davidica verba suprà allata sic intelligerem: De terra Jordanis, & à monte Seir, seu modico Hermoniorum montium; nam ea pars erat modicum cacumen montis Hermon; ideo *Seir* appellatus: quia juxta varietatem temporum, vel regionum diversimodè pronunciabatur; sic in Deuter. dicitur: [Trans Jordanem ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est Hermon, 4. 48.] ubi LXX. legunt, *In monte Sion*. Atque Moses ipse de diversitate pronunciationis hujus vocabuli reddit rationem, inquiens: [Tulimusque illo tempore terram de manu duorum Regum Amorræorum, qui erant trans Jordanem, à torrente Arnon, usque ad montem Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir. Deut. 3. 8.] LXX. vertunt [Phœnices cognominant Hermon Sarion, & Amorræus cognominavit Sanir.] Et ubi Vulgata habet: [Sicut Cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion. Eccl. 24. 17.] textus græcus legit ἐν ὄρεσιν ἀερμῶν, idest, *In montibus Sion*; in aliquibus tamen latinis codicibus habetur *Tsion*, à *Thair* fortassè, qui modicum, & parvum ex hæbræo significat, ut suprà diximus. Probatur ulteriùs Broccardi itinerarium, quòd, nempè, montes Seir, Hermon, Libanus, Galaad &c. fuerint contigui, ex Jeremia: [Galaad tu mihi initium Libani, 22. 6.] ex Zacharia: [Et ad Terram Galaad, & Libani adducam eos, 10. 10.] ex Canticis: [De vertice Sanir, & Hermon. 4. 8.] ex Josue: [Et partem montis, quæ ascendit Seir, usque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon. 11. 17.

SANTESA. Vide *Diaconissa*.

SAPHIRA. FR. de qua Act. 5. interpretatur Pulchra.

SAPA. FR. quam Siculi *Vinum coctum*, & rectiùs Romani *Mustum coctum* appellant. *Sapa* enim à sapiditate dicitur, quamvis Calepinus pro succo plantarum, nullo Authore fulcitus, usurpet. Palladius *Defrutum* appellat; sed licèt hoc vocabulum mustum coctum significet, Plinius tamen aliqualem differentiam in cocturæ duratione affert inter sapam, & defrutum, inquiens: [Cisibilites verò musti in Galatia nascens, & halyntium in Sicilia. Nam sitæum, quod alii hepsema, nostri sapam appellant, ingenii, non naturæ opus est musto usque ad tertiam partem mensuræ decocto: quod ubi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus, lib. 14. c. 9.] & lib. 23. c. 2. [Vino cognata res est, musto decocto: donec tertia pars superfit.] *Defrutum* autem à defervendo dici docet Palladius. Hinc *Defrutare*, verbum, idest, mustum decoquere, ut inde defrutum fiat: & Defrutaria vasa, scilicet, in quibus defruta coquuntur. Columell. lib. 2. & 13. Procul. in l. ult. §. 1. de vino trit. oleoque legat. Quare corrigendus Ulpiani locus in eod. tit. de vino, trit. oleoque legat. l. si quis vinum, ubi mendosè *Defructum*, pro defruto legitur; ibique malè intelligendo Accursius, talia commentaverat: [Defructum dicit forsitan ideo appellari, quòd de usu sit sublatum. Ulpiani textus etiam mendosus est in sapæ vocabulo in l. quæsitum est, §. si qua parte, de fund. instr. inquiens: [Vas æneum, in quo rapa quoqueretur, ut ferveat.] legendum *Sapa coqueretur*, ubi docet, quòd sapa græcè ἕψημα dicitur ab ἕψειν, quod est decoquere. De sapa cecinit Martialis, lib. 7. epig. 53.

Et laletanæ nigra lagena sapæ:

Laletanam sapam appellat, nempè, ex vino Laletaniæ Hispaniæ Tarraconensis evecto, quod in pretio Romæ habebatur: quare idem Poeta, lib. 1. epig. 27. Sextilianum potatorem irridens, inquit:

A Caupone tibi fæx laletana petatur.

quæ laletana vina inter generosa laudantur à Plin. lib. 14. cap. 6. de qua regione cecinit idem Martial. lib. 1. epigr. 50.

Apricis repetes Tarraconis littora,
Tuamque Laletaniam,

De

De quibus incolis: [Flumen Rubricatum, quo Laletani, & Indigetes. Plin.lib.3.c.3.] Rursus de Defruto Martial. lib. 4. epigr. 45.

Et nigri syria defruti lagena.

At Ovidius purpuream sapam appellat, 4. Fast. quam Martial. nigram vocat.

Lac niveum potes, purpureamque sapam.

SAPIENTIÆ liber, in sac. Scriptura. Vide *Pseudo-epigraphus*.

SAPO. Vide *Smigma*.

SARABAITÆ, erat Monachorum genus, quod ab observantia regulari dissolutum, suo libitu malè vivebat, ac à D.Benedicto in ejus Regula, cap. 1. minutè describitur. Vocabulum quidem Ægyptium esse ait Isidorus, lib. 2. de Eccl. Off. c. 16. quos Monachos propter aviditatem Ananiæ, ac Saphiræ comparat, quos etiam *Rhomobothitas* vocat, & quia disciplinam Claustralem observare renuebant, *Renuitæ* ab Odone appellati sunt, dum ait: [Non Monachos, ut falsò nominamur, sed Sarabaitas, ideſt, Renuitas, qui jugum regularis disciplinæ renuimus, lib. 3. Coll. c. 23.

SARABARA, vox Chaldæa, fœminalia, sive fœmuralia, & calceamenta significat; nam ubi Daniel in Vulgata, c. 3. de pueris Babylonicæ fornacis inquit: [Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, & thiaris, & calciamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis:] alii legunt: *Cùm sarabaris suis, & thiaris*. Et Tertullianus, lib. 3. de pallio, c. 4. de hoc vocabulo mentionem quoque faciens, inquit: [Triumphalem cataphractem amolitus in captiva sarabara decessit.] Alii tandem *Saraballa* legunt. Unde D. Hieronymus sic astruit: [Lingua autem Chaldæorum *Saraballa*, crura hominum vocantur tibiæ, braccæ eorum, quibus crura tegunt.] Quæ versio mihi magis arridet, quia arabicè fœmuralia *Serrual* dicuntur.

SARACA, vestis genus. Vide *Saracum*.

SARACENUS. FR. propriè Hebræus esset, nam Hebræi sunt ex genere Isaac, qui fuit filius Abrahæ ex Sara genitus, unde Saraceni, Genes. 21. & epist. ad Galatas 4. Agareni sunt Arabes ex Ismael, qui fuit filius ejusdem Patriarchæ ex Agar ancilla susceptus, loc. cit. Unde Agareni hodie impropriè Saraceni dicuntur, de quibus fusè D. Augustinus, qui etiam rationem reddit Arabum jactantiæ de hujus nominis mutatione. Hi à Cornelio Tacito, lib. 14. c. 27. *Mardi* appellantur. Item *Saracenus* monetam Syriacam significat: [Quinquagintorum saracenorum obligationem acceperat, de Confessis, c. 2.] Et ibi Glossa Saracenos introductores facit definentiæ versus, qui ab Italis *Rima* dicitur. Vide *Versus Leoninus*. Cætera. Vide *Sephoris*.

SARACUM, vestis genus: [Saraca de olovero cum chrysoclavo. Anast. Biblioth. in Benedict. III.] FR. adhuc Romæ vocatur *Sariga* vilis semitunica linea, ac rudis, qua superindui solent Bajuli, Laniones, Venatores, & similes, ne in eorum exercitiis vestes lacerentur, sive maculentur.

SARAJUM, vox barbaro-græca, ideſt, Palatium; [Captura in sarajo, sive palatio Ameræ annos nata quatuordecim. Phranz. in Chron. lib. 3. c. 21.] Hodie Ottomanico Palatio hoc nomen remansit: italicè *Serraglio*. FR. *Serragio* italicum vocab. à *serrare* verbo derivatur; ideo quodlibet conseptum significat. Vide *Garena*.

SARCINA. FR. onus, pondus. [Ipsos ad obligationis sarcinam, ordine debito subeundam teneri decernas. In decretal. de præscr. c. 11. Tamen eis quos sicarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 6. §. Hi quoque.

SARCOPHAGUM, σαρκοφάγον. FR. Monumentum, sepulchrum: à σάρξ, græcè, ideſt caro, & φάγω, comedo. Accursius, l. funeris, lib. 11. tit. 7. quia caro ibi à vermibus comeditur, & terra consumitur.

SARCITECTOR. Vide *Sartatector*.

SARCULUM. FR. runca: [Vepres, spinæ in universa terra, & montes sarculo sarcientur.] Isaiæ, c. 7. Descendit omnis Israel, ut acueret unusquisque vomerem suum, ligonem, scurrim, & sarculum, 1. Reg. c. 13. Altercationes dirimat, & obscura succidat, quàm per cultoris providi sarculum extirpet vitia, virtutes inserat, &c. in proem. Clementinæ.] Et ibi Glossa, differentiam inter Fullonem, & Sarcinatorem, in Instit. de man. in fine notat. Sarculi synonyma. Vide *Runca*.

SARION, mons. Vide *Sanir*.

SARMENTARIUS, & } Vide *Christianus*.
SARMENTITIUS. }

SARRA. FR. Spatium, seu campum significat, fortasè ex arabico vocab. *Sciahara*, ideſt, desertum. [Et vadit per sarram de monte caballo. Bullar. Casin. tom. 2. const. 162.

SARSORIUM, sive, *Sarsurium*, musivum opus: [Parietes ad altarium opere sarsorio ex multo marmorum genere exornatos habet. Matth. Paris. lib. 1. hist. cap. 15.] ejus synonyma. Vide *Lithostratos*. *Musivum*.

SARTUMTECTUM. FR. de hoc vocab. habetur in sac. Script. [Dixit Joas ad Sacerdotes; Omnem pecuniam &c. accipiant illam Sacerdotes, & instaurent sartatecta domus, 4. Reg. c. 12.] ideſt, templum: aliqui opus publicum intelligunt, quod locabatur, ut integrum præstaretur. Onomast. Laurent. ex Festo [Sartumtectum, integrum, & incolumem] Alii tamen restaurationem templi intelligunt Catholicon. Dubitatur, quænam necessitas erat restaurationis templi tempore Joas Regis: nam antiquum non erat, dum recenter à Salomone erectum fuerat? Sed respondetur, quòd (ut Josephus hæbr. lib. 9. antiq. c. 8. refert) Joram, & Athalia ejus uxor, eorumque filii non parùm deornaverant templum illud, atque spoliaverant, ac propemodum destruxerant hinc inde, ex cujus ornamentis construxerant, & ornaverant phanum Baal: quare sac. Scriptura, loc. cit. subjungit: [Igitur usque ad vigesimum tertium annum Regis Joas non instauraverunt Sacerdotes sartatecta templi.

Sartatector. FR. qui sartatecta curabat. Salmas. Aliqui tamen *farcitector* mendosè legunt. La Cerda.

Sarum. FR. significat Salisburgensem Civitatem: [Secundùm usum sarum. In Liturgia Osmundi Episcopi.

Sassinamentum. FR. Assassinamentum. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 218.

Satan, vox hebraica, ac syriaca, Diabolus à Sanctis Patribus communiter intelligitur: secundùm Irenæum, Apostatam significat; secundùm verò alios serpentem. Sed ejus verum significatum Adversarium, sive Contradictorem denotat, ut colligitur ex Sac. Scriptura: [Non est Satan, neque occursus malus, 3. Reg. c. 5.] in eodem sensu dixit Dominus Petro: [Vade post me satanas. Matth. 16.] quia contradicebat morti ejus. FR. etiam in eodem sensu Petrus Damianus Hildebrandum Cardinalem, qui fuit deinde Papa Gregorius VII. *Satanam sanctum* appellavit, quia apud Alexandrum II. impediebat eum, ne Episcopatum Ostiensem dimitteret. In veteri testamento semper legitur *Satan* indeclinabile, sed in novo declinatur *Satanas*, *Satanæ*: [Et si Satanas Satanam ejiciet. Matth. 12.] Aliqui tamen *Sathanas* scribere malunt. Vide *Diabolus*. *Dæmon*.

Satellites. Vide *Attachiatus*. *Natus Præfectini*. *Puer*. Eorum Præfectus. Vide *Scribo*. *Schilphor*.

Sathaniani. Hæretici. Vide *Euchætæ*. *Precatores*. An iidem sint cum Sethenianis. Vide *Sethiani*.

Satio, verbum; aliquando stabilire, & confirmare translativè significat. [Satiat adhuc in Euangelio suo Dominus. Sanctus Cyprianus, lib. 1. epist. ad Mag.] Utitur etiam in sensu passivo: [Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum, & operum accessione satientur. Idem in serm. de Eleemos.] sumpta metaphora à cibo, & potu, qui corporales vires stabiliunt, & confirmant; hinc Psalmista: [Panis cor hominis confirmet, psal. 103.

Sationalis. FR. terra sativa. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 46.

Satisfactio in confessione. Vide *Pœnitentia*.

Satnicus. FR. loci Gubernator, qui tenebatur subministrare Principi tempore belli centum homines armatos, hodie dicuntur *Knezi*, idest, Comites. *Knez* etiam appellatur Ragusensis Reipub. Caput.

Satrapa, & *Satraps*. Persarum vocabulum, idest, Provinciæ Præses, eodem vocabulo Σατράπης, textus græcus, in c. 4. Daniel utitur; ubi Arabicus Codex habet *VKil*, idest, Vicarius; hinc falsò asserit Tostatus, lib. 1. Samuelis, cap. 24. quæst. 4. quòd satrapa latinè sonet *Satisspontes*: à Sidonio *Satraps* dicitur: [Quisquis sedet sub Rege satraps, carm. 12.

Satum, aridorum mensura, quæ secundùm Zachariam Chrysopolis Episcopum in commento Euang. cap. 74. continebat modium cum dimidio, ita enim ait: [Satum est genus mensuræ juxta morem provinciæ Palæstinæ, unum, & dimidium modium capiens.] Vox quidem Syriaca *Saatto*, de qua Matth. c. 13. [Simile est Regnum Cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus.] Alii tamen unum tantùm modium, idest, viginti libras frumenti capere existimant.

Saturnalia. Vide *Decembrica libertas*. *Strena*.

Savina, mensura liquidorum, ac pondus: liquidorum: [Senatores quando comedunt, debent habere savinæ mediam vini, & mediam claretti. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremonial.] In significatu autem ponderis Idem, ubi de censibus agit, ait: [Ecclesia S. Basilii duas savinas piscium.

Saulus. FR. hebraicum nomen, & significat orbatum. Calep. Passerat. in dict. Orbatus, quòd nomen D. Pauli ante ejus conversionem fuit.

Sauma. FR. aridorum mensura, de qua in dict. *Sagmarius* dictum est: [A quinque annis, & infrà famis fuit tam valida per totam Italiam, quod diversis in partibus sauma tritici pro auri uncia non poterat inveniri. Anonym. Monachus Casin. in Chron. an. 1182.] Item liquidorum mensura: [Inter has angustias adeò fames invaluit, ut sæpè apud Sanctum Germanum venderetur coscina frumenti plusquam una uncia auri, & sauma vini similiter, & capisa olei tari quinque. Idem an. 1192.

Savona, Liguriæ Civitas. Vide *Suana*.

Saxa, cultellus, sive gladiolus. [Ipse brevis gladius apud illos saxa vocatur. Godifridus Viterbien. in Chon.] derivatur à voce germanica *Sahas*: sic enim Vitichindus, in lib. 1. suæ hist. inquit: [Cultelli enim nostra lingua sahas dicuntur.] Itaque hoc modo faciliùs textus historiæ Fredegarii intelligitur, ubi ait: [Extrahens saxum, caput Patritii Persarum truncavit] qui genere masculino, idest, *saxus* utitur, nempè gladius: unde aliqui imperiti hujus vocabuli, censentes, quòd saxum, idest, lapis extrahi non dicatur, ne eo caput truncetur, perperàm proinde *Vxum* correxere. Gregorius Turonensis etiam simili vocabulo usus est, ubi dixit: [Duo pueri cum cultris validis, quos vulgò scramasaxos vocant, lib. 2. c. 50.

Saxica. Vide *Gabatha*.

Saxones. Vide *Gevisti*. *Cinerum dies*.

Saxonia Transmarina. FR. appellabatur Anglia: [Quia synodus, & Ecclesia, in qua natus, & nutritus fui, idest, in transmarina Saxonia: Lugdunensis synodus, quæ in primis à discipulis S. Gregorii, idest. Augustino, Laurentio, Justo, Melito, Archiepiscopis constituta, &c. In epist. Bonifacii Episc. ad Zachariam Papam, in tom. 3. Concilior. pag. 429. col. 1. Edit. Venetæ, de anno 1585.

Scabellum, genuale. Vide *Pectorale*.

Scabinus, vox germanica antiqua *scheffer*, quæ Auditorem pro causis, ac litibus vasallorum terminandis significat. [Qui filios non habuit, & alium quemlibet hæredem sibi facere voluerit, co-

coram Rege, vel coram Comite, & Scabinis, vel missis Dominicis, qui ab eo ad justitias faciendas fuerint in provincias ordinati, traditionem faciat. Benedict. Levita, lib. 6. c. 207.] In Capitul. Caroli Magni sæpè fit mentio de hoc vocabulo, & scribitur *Scabineus*. FR. *scabinus* scribendum, nec Auditorem significare videtur: sed potiùs Consulem, & ubi Benedictus suprà scripserat: [Qui ab eo ad justitias faciendas fuerint in provincias ordinati] intelligitur de missis Dominicis, scilicet, à Rege, ut textum consideranti patebit, quos nos *Regios Commissarios* dicimus, ac probatur ex c. 1. de immunit. in Sexto, ubi loquitur de communitatibus, & magistratibus, deinde de singulis temporalibus dominis in particulari ait: [Sanè intelleximus, quòd in Regno Franciæ Communiæ, Scabini, seu Consules, & alii domini temporales &c.] ubi notatur particula *seu*, & verba *alii Domini*, quæ denotant notiori vocabulo Consules inter Dominos haberi; Commissarii autem, & Auditores Causarum, & judices non appellantur *Domini temporales*. Idem vocabulum etiam habetur in l. de illis, tit. de culpis.

Scaccarium, Thesaurus, Arcarium, fortasse ex saxonica dict. nota, *Erchecquer*; seu probabiliùs corrigendum *Saccarium* ut in dict. *Saccarius* dictum fuit.

Scaditio, caducitas bonorum jure feudali, sive emphyteutico, vel livellatico, ob defectum lineæ descendentium possessoris, seu ob non adimpletas conditiones in contractu expressas, in favorem directi Domini proveniens. [Similiter & terras, quas relinquunt, qui sine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur scaditiones, in Chron. Casin. lib. 4. c. 96.

Scafaldus, Theatrum, tabulatum, coassatio scenis imposita: [Erectus fuit quidem scafaldus cortinis, tapetis, & pannis variis ornatus. In vita S. Bertillæ Virginis.

Scala. FR. poculi genus, in histor. Longobar. lib. 1. c. 27.

Scalæ Gemoniæ. FR. erant in Capitolio Rom. de quibus Baron. in notis ad Martyrol. 14. Mart. in digressione Apologiæ de loco Carceris Tulliani contra Ugonium de stat. Urbis, §. Qualis autem, circa finem. Et Nardinus in Roma antiqua.

Scalaris Ala. FR. erat Cohors in militia pro aggrediendis mœniis inimicorum destinata [Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter scalares alas sub Rege Constantino: deinde sub Juliano Cæsare militavit, in vita S. Martini Turonen. Episcop. à Severo Monacho compilata, & in antiquo Breviario Liciensi posita.

Scalarium. FR. scala gradibus composita. [Per laicos custodes cœmeterium, vel scalarium Ecclesiæ circumdatur. Matth. Paris. in Additam.] & Cæsarius, lib. 8. mirac. c. 90.

Scambiator. FR. nummularius, trapezita, italicè *Bancherotto* dicitur, qui pro commutatione variarum monetarum in materia, ac specie ad libitum cujuscumque, cum aliquo sui lucro semper paratus exhibetur. [Nunc Domini Papæ mercatores, vel scambiatores obmurmurantibus Judæis, palàm Londini fœnerantur. Matth. Paris. an. 1253.

Scalpellum. Vide *Celtes*. Similaria, vel Similia in dict. *Cupha*.

Scamera. FR. speculator, explorator, l. si quis scameram. de maleficiis, & publicis criminibus. Lexicon græco-barbarum habet *Scamares*, idest, Latrones, & in singulari *Scamaris* Papias, idest, *Prædo*. Meursius spionem interpretatur. Sed errat; nam à *Scamma*, idest, athletico loco nonnisi aggressorem, & incursorem significat; alii *Scammera*, & *Seameras* scribunt: [Neque per exercita, aut cursas, neque per scammeras. In Capitul. Sicardi apud Camillum Peregrin. de hist. Long. in principio] Et inferiùs, c. 1. [Et hoc promittimus, ut si quis hostis, aut scamera.] Item dicitur *Scamarator*, ibid. c. 2. Vide *Scara*.

Scamma, utitur hoc vocabulo D. Hieronymus ad Pammachium, & ante ipsum Tertull. lib. ad Martyr. Aliqui existimarunt concavitatem Theatri significare, ubi gladiatorum pugnæ, aliique ludi exercebantur. Alii tamen Theatri limites, & terminos intelligere malunt, qui ex asseribus, ac trabibus constituebantur; nam vox græca σκάμμα, limites, & sylvæ terminos denotat, qui fossis, ac terræ sulcis circumdabantur, translativè verò fossam, quam joco transiliebant cursores, vel ipsam cursus metam. [Quoties nobis à Deo dives ingeritur purpuratus, quoties vulneratus pauper apponitur, toties nobis misericordiæ scamma panditur, toties nobis studium pietatis aperitur. Petr. Chrysol. ser. 124. de Divite, & Lazaro.

Scancio, Dapifer, sive poculum ministrans, ex gallico vocabulo *Eschason*, de quo fit mentio in Lege salica, tit. 11. Vide *Dapifer*.

Scandalizo, σκανδαλίζω, malo exemplo occasionem peccandi præbeo, sive offendo; verbum inter Ecclesiasticos usitatum: sed inter Latinos numquam reperitur pronunciatum. [Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt. Matth. 18.] unde scandalum spiritualem proximi ruinam, exemplo verborum, vel operum exhibitam, significat. [Væ homini illi, per quem scandalum venit. Ibid.] Etiam in lege civili rixam, seditionem, tumultum, & similia significat. De scandalis, l. 3. & ibi Glossa.

Scandilium, scalæ gradus: [Octo etiam inserui scandilia, supremum attribuens Christo, reliqua sex ordinibus Sanctorum. Cæsar.] Ex latino verbo *Scando*.

Scapellare. FR. rumpere, mutilare, & inutilem reddere, l. si quis Molinum, l. si quis Plonum, de damno, & injuria, l. si quis vitem, eod. tit. l. si quis latro, de furtis.

Scapha, navis. Vide *Chelandium*.

Scaphismum, & *Scaphismus*, σκαφισμὸς, genus martyrii, de quo Baronius, in Notis Martyrol. 28. Julii, §. Muscarum aculeis, lit. *f*.

Scapula, nomen viri, ac varii hoc nomine vocati. Vide *Nympha*.

Scapulare, monasticus habitus, ita appellatus à scapulis, duobus nimirum ossibus, quæ in parte posteriori colli resident, ubi baptizandus catechumenorum oleo linitur, ut in dict. *Vertex* dicetur, sic etiam ab Armo *Armilausia* nuncupatur. Vide *Armilausia*.

Scapularum Dolor. Vide *Opisthotonus*.

Scara, militum agmen, italicè *Schiera*, ex germanico vocabulo *Schaar*, ex quo proveniunt italicæ voces *Scaramuccia*, & *Scaramucciare*, idest, leve certamen, ac leviter dimicare. [Hæc est illa nobilium scara Francorum. In vit. S. Genovefæ, c. 3. FR. [Et vos, vestrumque populum liceat per terram meam transire contra illos hostiliter, & cum scara ad vindicandum absque homicidio &c. In capitulare Radelchisi Princ. Benevent. c. 3. apud Camillum Peregrinum in hist. Princip. Longobar.] Eodem vocabulo utitur Auctor vitæ Caroli Magni à Pithoeo editus. Vide *Scario*. *Scaritus*. *Scamera*.

Scaramanga, vestimenti genus, de quo Luitprandus in legatione, ubi de donativis ab Imperatore Constantinopolitano fieri solitis in sabbato ante Dominicam palmarum; erat enim crassum, & conduplicatum vestimentum hybernale. [Patriciorum deinde ordo secutus, & duodecim numismatum libris cum scaramanga una donatus.

Scaramangum, idem indumentum, quod suprà. [Loricam ipsius auro contextam, & scaramangum ipsius detulerunt cum capite ipsius. Paul. Diac. in Heracl.

Scaramanginus, à scaramanga, seu scaramango adjectivum. [Obtulit in hoc loco planetam scaramanginam. Chron. Casinen. lib. 12. c. 98.

Scario. FR. nomen, quod Militem significat: [Si quis autem Comes, Vicecomes, Gastaldio, Scario, alicujus insuper conditionis &c. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 124.] De Milite scilicet Equite aurato intelligit.

Scharioth. Vide *Ischarioth*.

Scaritus. FR. in aliqua militia stipendiatus, & conscriptus. [Cùm Scaritis veniat in statutis. In Synodo Ticinen.] Vide *Scara*.

Scarius. Vide *Scudasius*.

Scaro. FR. publico, stabilio, seu potiùs milites colligo, & exercitum conflo, sicut in dict. *Scara*, & *Scaritus* diximus suprà: [Ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc scarivimus. In constit. Caroli Magni, tit. 39.

Scebrum, Apotheca [Missus in locellum, quod scebrum chartale vocitatur. Anast. in Sergio.] Ex germanica dict. *Scheur*; hinc ab aliquibus *Sceurum* dicitur. Quod vocabulum meliùs fortassè ex græca dictione σκέβελον deduceretur. [Credit, largiente Domino, bonis omnibus abundare, ut tam in thesauris, ac scevris postmodum duplicia redderentur. Ingulph. in Hist.] FR. Ego verò potiùs suspicarer hoc nomen significare *Scrinium*; nam *chartale scebrum* ex Biblioth. suprà, scrinium, in quo chartæ magni momenti, & de interessibus agentes, conservantur, intelligi potest; ita etiam ex Ingulpho relato ubi ait [Tam in thesauris, ac scevris duplicia reddantur,] quia, scilicet, thesauri, & pecuniæ in scriniis obcluduntur.

Scedium. Navis ruditer compacta, & malè composita, ex verbo græco σκεδιάζω, idest, ruditer, & properanter fabrico, ac translativè de compositione literali crassa Minerva exarata Sidonius dixit: [Si quod scedium temerè jacens chartulis putribus, & veternosis continebatur, raptim, coactimque translator festinus exscripsi, lib. 9. c. 16.

Scella, *Scilla*, & *Schilla*. Campanæ genus. [Ibi quondam pendebat vas fusile, mediocris, videlicet, ponderis; vulgaris hoc usus scellam nominat, quod miræ sonoritatis dulcedine audientiam sensus afficiebat. In Actibus S. Priminii Episc.] Hodie autem squilla dicitur, ex voce germanica *Schelle* à verbo *Schallen*, idest, pulsare. Vide *Campana*. *Muta*.

Scematio. FR. detractio, diminutio, resecatio, l. si quis amodò, tit. Qualiter quis se defendere debeat. A verbo Italico *Scemare*. Item significat dementiam, insaniam. Itali enim dementem *Scemo* vocant.

Scendatum. FR. omne sericum textile. [In vestibus scendatum pro foderaturis non portent. Clementina de statu Monachor. c. 1.] Ubi sic Glossa exponit: [Scendatum omne sericum comprehendit. Vide dist. 11. infrà, c. 1. super verbo Sericis.] Rectiùs tamen *Sendatum* scribitur, & italicè *Zendado*, aut *Saferano* dicitur. Vide *Zendadum*.

Scenæ Superior Pars. Vide *Episcynium*. Cætera. Vide *Scafaldus*. Item scenæ pars. Vide *Thymelici*.

Scenologia, σκηνολογία. Obscura loquutio. Vide *Pantologia*.

Scenofactoria Ars. Vide *Scenopegia*.

Scenopegia, σκηνοπηγία, idest, tabernaculorum formatio; sic appellatur Hebræorum octava, quando, scilicet, in memoriam Israeliticæ peregrinationis in deserto, habitare, ac dormire solent per octo dies quotannis in tabernaculis, quæ commemoratio Hebræi *SaKot* vocant. Tostatus autem fallitur in assignando hujus vocabuli etymon; ait enim à *Scenos*, idest, communem, & *Phagis*, nempè, comestionem significare; sed veram etymologiam ex græco vocabulo suprà assignavimus. Ita fallitur etiam in cæremonia hujus festi Plutarchus, lib. 4. Sympos. quæst. 5. ubi inter alias ineptias, ait quòd in honorem Bacchi celebrabatur. FR. Non est mirum, quòd in hoc Plutarchus erraverit; nam etiam hic error penès hebraicum vulgum extiterat; soli enim Sapientes Hebræi hujus festi institutum sciebant; causa autem vulgaris erroris erat, quia hoc festum jubilationis cantibus post vindemias celebrabatur, in quo præsertim canebantur psalmi illi, quorũ titulus est Pro torcularibus, ut Theophylactus scripserat, quia rusticana Hebræorum gens, ac idiota cla-

clamare solebat præ gaudio, strependo potiùs, & inarticulatè jubilando, quàm psallendo; hinc minatus erat populum Jeremias, inquiens: [Ablata est lætitia, & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli, nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit, c.48.] Celeuma siquidem est lætitiæ vociferatio, de quo dictum fuit in dict. *Alleluja*. Quam vocem Theodoretus in præfato Jeremiæ capite juxta Syriacum textum *Eja, eja* legit, atque simili interjectione *Edad* Hebraicus textus habet. At si vim græci vocabuli inspici velimus κέλευσμα, Celeusma scribi debet, quod penes Scriptores Latinos non rarò usurpatum reperitur, cujus significatum in eadem dict. *Alleluja* expressimus. Cæterùm error Tostati etiam patet, ex cap. 18. Actorum, ubi habetur, quod D. Paulus *Scenofactoriam* artem exercebat, idest, tentoria, & tabernacula conficiebat, ut expositores declarant. Vide *Domæ*. *Hosannæ*.

Sceptrifer, ferens sceptrum. S. Maximus, serm. de Virginibus.

Scevophylax, Σκευοφύλαξ, dignitas in græca Ecclesia, quam nos Thesaurarium dicimus, quæ dignitas in aliquibus Latinorum Cathedralibus adhuc conservatur, ut in dict. *Cimelium* dictum fuit, cujus synonyma in dict. *Thesaurarius* reperies: *Scevophylacium* enim sacristia dicitur. Sacristiæ autem synonyma. Vide in dict. *Sacristia*. Hæc verò dignitas obtinebat tertium locum in clericali primo ordine, & curam habebat sacrarum suppellectilium, ac in Sede Vacante erat Oeconomus, ut de Archidiacono, & de Oeconomo suis locis diximus.

Schema. FR. σχῆμα, figura, accipitur pro habitu: [Clericusque effectus, monastico indutus est schemate, Heremperti Epitome, An. 749. :||: Item figuram, & speciem significat: [Dæmon erroneus humano schemate circumamictus. Paul. Diac. lib. 14.

Scheticus, adject. FR. à dict. græca σχετικὸς, relativus, seu unitus, atque *Schetice*, relativè, unitè. [Schetica, seu habitualis conjunctio, amica, & benevola dispositio est, vel concors voluntatum consensus. Qui ergo mutua se benevolentia prosequuntur, amicitiæ respectu scheticè conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius Nestorius, ecclesiasticam doctrinam non admittens, quia ipse Deus homo factus est, nostraque natura conjunctus asseritur, hypostaticam quidem, seu personalem conjunctionem negabat. Nicet. lib. 3. thes. orthod. fid. c. 9.] Unde Medici *Scheticas* aliquas febres vocant, idest, relativas, seu unitas.

Schinus, σχῖνος: arboris species, de qua in cap. 13. Danielis. Aliqui putant esse lentisci arborem, quæ in Chio Insula mastichen producit, ut Abbas Justinianus in ejus Epistolis memorabilibus diversorum diffusè, ac eruditè egit. FR. Hic autem vir Justinianus in studiis semper indefessus negat esse lentisci arborem mastichen producentem; sic enim ait in tom. 1. epist. 3. [Alberi &c. somigliano al lentisco, e perciò alcuni scrivono, che la mastice è lagrima di lentisco; mà errano, perche essi sono d'altezza assai maggiori, & hanno le fronde più lunghe in forma rotonda.] Sed contra se gravissimos Auctores habet, Dioscoridem in primis, qui l. 1. narrat. 8. & 81. ait: [Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscine cognominatur, aliquibus mastiche:] & Plinius, lib. 14. cap. 20. [Resina lentisci, quam mastichen vocant.] Idem affirmat Galenus, lib. 2. ad Glaucum de facultate Simplic. 7. Pius II. in descript. Asiæ minoris, c. 74. ac alii non pauci antiqui, & antesignani Auctores. Ratio autem proceritatis arborum, vel aliqualis foliorum rotunditatis non officit; sæpè enim videmus animalia, plantas, folia, & fructus ejusdem speciei ob varietatem climatum, aut soli aliquantum variari; & multò magis dicendum est de hujusmodi Chiis arboribus, quæ ex eodem Justiniano ex terra nimis arida nutriuntur, unde mirum non est, si depressiores sint præ cæteris ejusdem speciei, ac minùs vigorosè foliorum formam gignant. At miraculosa mutatio lacrymarum mastichis ab Alatio ex Papagomeno, & aliis relatoribus asserta, satis ibidem à præfato Justiniano rejicitur. Errat etiam Sigismundus Gelenius in notis ad Plinium, lib. 12. cap. 17. ubi textus habet in principio: [Ergo transit in mastichen, quæ ex alia spina fit:] qui perperàm corrigit: [Ego transeo &c. quæ & ex humili spina &c.] Plinius enim in anteriori capite de Myrrha agens, dixerat: [Reliqua vitia, (*idest*, *Myrrhæ*) deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Fallacissimè autem adulteratur, Indica Myrrha, quæ ibi de quadam spinæ colligitur. Hoc solùm pejus in India affert facili distinctione, tantò deterior est.] Et immediatè sequitur de alia spina Indica, quæ mastichen gignit, in c. 17. cit. [Ergo transit in mastichen, quæ ex alia spina fit in India.] Igitur alterari minimè debent Plinii verba. Mastiche verò ex spinis producta reperitur in Melitæ insula, quæ vernaculo vocabulo *Mistchatà Sceuch*, idest, Mastiche spinarum, vel *Mistchet el Sciahara*, nempè, mastiche campestris dicitur; producitur enim ex quadam specie carduum spinosorum, quæ à Plinio *Cactus*, l. 21. cap. 16. appellatur, ac optimè describitur, sicuti verè experimur existere in Melita, quam ipse, ac alii citati hic in dict. *Cactus* affirmant in Sicilia abundare, & ex ea gignitur mastiche, quæ *Acantica* appellabatur; quæ gratior, ac salubrior præ chia est; nam saporem præsefert meliorem, ac callositatem in gustu habet, nec teritur medendo sicut chia; hæc indiget ceræ commixtione, illa verò secus; hæc nimis desiccat fauces, dolorem capitis excitat, venas meseraicas, sive capillares constringit, ac proinde transitum chyli ad hepar difficilem reddit, unde debilitatem stomachi provocat. Item infernum os constringit, ita ut nimio premitu evacuatio fiat, & in excremento trahuntur moroidales sanguinis guttæ, ac ex intestinis pinguedinis particulæ; quæ tamen à sylvestri spinarum masti-

che

che non causantur. Chia semel madita non inservit ampliùs, sed illa ex spinis non contemperatur cera, & madefacta diu in sale conservata durat.

SCHILPHOR, sive, *Schilpor*. FR. Armiger, Satelles. Hist. Longobard. lib. 2. cap. 28. Vide *Scamera*.

SCHIREMOTUS. Vide *Burgemotus*.

SCHISMA, σχίσμα, idest, scissura, divisio. [Hæreses quidem eos, qui omninò abrupti sunt, & in ipsa fide sunt abalienati. Schisma autem eos, qui propter aliquas ecclesiasticas causas, & medicabiles quæstiones inter se differunt. Illegitimos autem Conventus appellat congregationes, quæ sunt à rebellibus presbyteris, vel Episcopis, & à populis minimè doctis. Balsamon. FR. inter Catholicos schisma, divisio, ac separatio illa intelligitur, quæ accidit in subtractione ab obedientia Romanæ Ecclesiæ. [Schisma siquidem ipsum, quod græcum nomen est, scissuram sonat: sed in unitate scissura esse non potest: non ergo unitati, (*idest*, *Catholicismo*) communicat, qui schismaticis communicat. Partes sibi ipsi fecerunt, & ab eo, quòd unum est, (ut Apostoli Judæ jam verbis loquar) semetipsos segregantes, spiritum non habent, quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, Corporis Christi sacrificium habere non possint, can. schisma, 24. qu. 1.] Nam Ecclesia est sicut Domini vestimentum, quod scissum non fuit, can. sicuti Domini vestimentum, 16. quæst. 7. Vide *Romanus morbus*. In sacra tamen Scriptura pro contentione aliquando sumitur: [Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Jo. cap. 9.] Paulus verò Apostolus scissuram, & divisionem ab unitate, & societate, quæ in Christo est, in epist. 1. ad Corinth. c. 1. per dictionem *Schisma* intelligit, quæ unitas est eadem Catholica fides.

SCHISMATICUS. FR. Christianus ab Ecclesia Catholica divisus, quem vulgus *Christiano di giuntura* vocat, idest, baptismo tantùm Catholicis similis, ac conjunctus. Schismaticus definitur ab Augustino in dict. *Hæresis*. Vide etiam *Ruptarius*.

SCHIZA, σχίζα. Italicè *Schegia*, *Stecca*, *Tacchia*, diversimodè dicitur. [Constipavi schizas super altare. Lucifer. Calarit. ad Constant. Imp.

SCHOLA. FR. ex græco σχολὴ, idest, otium, vacatio latinè interpretatur. Glossa in proem. sexti decretal. §. Scholaribus. Usurpatur etiam pro controversia, sive disputatione. Cic. lib. 1. Tusculan. quæst. [Dierum quinque Scholas (ut Græci appellant) in totidem libros contuli.] Item schola penes Ecclesiasticos Scriptores ordinem Clericorum significat. Vide Baronium in notis ad Martyrol. 6. Febr §. Scholastici. Sed potiùs Collegium significat. Pomp. tamen Festus contrarium sensit inquiens: [Scholæ dictæ sunt, non ab otio, ac vacatione, sed quòd cæteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent.] Vide *Scholaris*.

SCHOLA ADEXTRARIORUM. Vide *Adextro*.

SCHOLA BESTIARUM. Vide *Ludus*.

SCHOLA CANTORUM, Cantorum Collegium ab Hilaro Papa institutum, ut Anast. Biblioth. in ejus vita refert. Quare dum Joannes Diaconus in vita Gregorii Magni asserit hunc Pontificem Cantorum Scholam instituisse, intelligendum est illam reformasse; Gregorius enim multa hujusmodi Collegia Romæ ædificaverat, ac copiosis redditibus ditaverat pro sustentandis pueris ad discendum cantum, quos ipsemet docebat, ac usque ad præsens uti pretiosa reliquia ostenditur Romæ flagellum, quo ille pueros corrigebat in doctrina cantus. FR. S. Antoninus verò Florentiæ Archiep. hæc habet: [Scholam Cantorum, qui hactenus eisdem institutionibus in S. R. E. modulantur, constituit, (*idest*, *D. Gregorius*) eique cum nonnullis prædiis, duo habitacula, scilicet, alterum sub gradibus B. Petri Apostoli, alterum sub Lateranensis Patriarchii domibus fabricavit, ubi usq; hodie lectus, in quo recumbens modulabatur, & flagellum illius, quo pueris minabatur veneratione congrua cum authentico Antiphonario servatur, tit. 12. c. 3.] Hæc tamen Schola Cantorum, quæ Pontifici inserviebat, non erat puerorum; sed septem Subdiaconorum Cappellæ Papalis. Baron. 1057. n. 22. Schola enim puerorum erat illa, de qua in dict. *Parvisium* dictum fuit:||: Hoc inquam Collegium tenebatur adire ubicumque Pontifex solemniter celebrabat, & ejus Præpositus *Archiparaphonista*, sive *Primicerius Cantorum* dicebatur. Vide *Archiparaphonista*. In qua Pontificali celebratione ad Subdiaconum spectabat canere à *Symbolo*, usque ad *Pax Domini sit semper vobiscum*; deinde Cantorum Schola reassumebat quod sequebatur, ut Innocentius III. refert, qui in hac cæremonia profundissima arcana detegit, nempè, Subdiaconum hebraicum populum denotare, qui ab exordio veram fidem professus est; verùm post Christi resurrectionem ad agnitionem veræ fidei subintraverunt Gentiles, quorum typus Cantorum Schola est. Qui ob eandem rationem canebant offertorium, in quo significabatur, aliquos Gentiles ante passionem in Christo credidisse. Innocent. lib. 2. de myst. Miss. c 52. Vide *Scholentes*.

SCHOLA EXCEPTORUM. Vide *Exceptor*.

SCHOLA GRÆCORUM. FR de qua Floravant. Martinellus in ejus Roma Ethnico-sacra, pag. 213. hæc habet: [In Regione Ripæ prope locum antiquitus dictum Velabrum à Dionysio Papa, ut creditur, fundatum, ab Adriano I. à fundamentis refectum, & ampliatum, apud quod Nicolaus I. fecit hospitium largum, & spatiosum, satisque præcipuum ad opem, atque utilitatem Pontificum: item secretarium, atque Triclinium. Olim vocabatur ad SS. Martyres ob plurima Martyrum Corpora in illud allata à Paulo I. Schola item Græca à græcis literis, quibus Romana juventus hìc imbuebatur, vel ut Jo: Bapti-

ſtæ Paulino placet, à Vico græco incolarum Græcorum Schola item S. Auguſt. appellabatur: à Gelaſio II. inſtauratum, & largiſſimè dotatum. Ditatur imagine B. Virg. Mariæ miraculis inſigni. Eſtque Diaconia Cardinalis, & habet Canonicos.] Verùm de Vico græco, & incolis Græcis, ut ex Paulino aſſeritur, nullibi legitur. De ſchola necquicquam, niſi ex aliqua conjectura, ut inferiùs referam. Errat inſuper Martinellus de fundatione hujus Eccleſiæ; de qua rectiùs ait Baronius in Notis ad Martyrolog. 9. Octob. lit. *b.* ubi hæc habet: [His accedit Stephani Papæ factis potiùs, quàm verbis teſtantis ſententia; nam eo tempore, quo ipſe Pipinum Regem coronavit in Gallia; cùm ægrotans, S. Dionyſii adminiculo è morbo convaluiſſet; ſacris ejuſdem reliquiis Romam tranſlatis, in ipſius honorem monaſterium erigendum curavit, quod Græcis Monachis tradidit, atque indito nomine Græcorum ſcholam nuncupavit; quod obitu ejus imperfectum relictum, ab ejus ſucceſſore Paulo Papa eſt penitus abſolutum. Hæc ipſa Ludovicus Imp. ab Hilduino perpetuis monumentis voluit commendari, prout ejuſdem Imp. ad eum literæ ſcriptæ declarant &c.] Ego tamen autumo hoc nomen ſcholæ græcæ fuiſſe huic loco tempore Romanorum inditum. Nam Cæcilius Metellus Macedonia ſubacta, plurimas ſtatuas inde nobiliſſimorum Artificum græcorum Romam tranſtulit, Plin. lib. 34. c. 8. quas in ejus Theatro repoſuerat. Unde de Metello inquit Paterculus, lib. 2. [Hic primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipſis monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit.] Et dicebatur Porticus Metelli poſtea Octaviæ. [Hic eſt Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat. Idem Paterculus] Plutarchus in Metello. Plin. lib. 34. c. 6. Hæc autem Metelli, ſive Octaviæ Porticus incipiebat à Theatro Marcelli, in quo hodie palatium DD. Sabellorum extat; ita Appianus, & alii: habebat inſuper plateam, ſive campum, ubi nunc fortaſsè dicitur S. Mariæ in Campitelli, quod videtur corruptè dici, ideſt, *In Campo Metelli*, quod colligitur ex eodem Plin. lib. 36. c. 5. ubi de Praſitele ſculptore, & ſtatuario celebri ex Calabria ſic ait: [Natus hic in Græcia Italiæ &c. Jovem fecit eburneum in Metelli æde, qua campus petitur,] & extendebatur verſus S. Mariam in Porticu, ut omnes antiquarii aſſerunt, & nomen ipſum declarat. Hoc etiam Theatrum, ſive Porticus dicebatur *Schola Octaviæ*. [Antiphilus Heſionem mobilem pinxit, & Alexandrum, ac Philippum cum Minerva, qui ſunt in ſchola in Octaviæ porticibus. Plin. lib. 36. c. 10.] Et de Scopa græco ſtatuario idem lib. 36. c. 5. agens, inquit: [Ejuſdem eſt objectus à Cicerone Verri, ille propter quem Theſpiæ viſebatur, nunc in Octaviæ ſchola poſitus.] Hinc quia in hac ſcola multæ picturę, ac ſtatuę ex Grecia delatæ, quas plurimas in hac ſchola recenſet idem Plinius, in eodem lib. 36. c. 5. & alibi, inde reor, quòd Picturæ, ac ſtatuariæ artis ſtudioſi ibi ad diſcendum Græcorum ſtylum ex illis famoſiſſimis græcis reliquiis accedebant; unde ſchola græca appellata fuit: nam S. Maria in Coſmodin, ſive ſcholæ græcæ, non multùm diſtat à S. Mariæ in Porticu Templo: & cùm hoc theatrum, porticus, ſive ſchola ampliſſimum ſpatium occuparet, veriſimile eſt ad Eccleſiam Coſmodin conterminaſſe. Cæterùm quod dicit Martinellus ſuprà, Eccleſiam ſcholæ græcæ fuiſſe à Gelaſio II. exornatam, hoc ejus gentilitia inſignia familiæ Cajetanæ in Capitulis columnarum Ciborii poſita teſtantur. Quod autem dicit Martinellus, eſſe hanc Eccleſiam Diaconi Cardinalis titulum, in Bullar. Caſinen. tom 2. conſt. 169. hæc ſubſcriptio habetur: [Hyacinthus Diac. Card. S. Mariæ in Coſmodin:] ſed errorem eſſe tranſcriptoris manifeſtatur ex eodem tom. 2. Bullar. conſt. 170. ubi idem Card. ſubſcribit [S. Mariæ Coſmodin Diaconus &c.] Vide *Coſmodin*.

SCHOLA NOTARIORUM. D. Gregor. lib. 7. epiſt. 17.

SCHOLA PUERORUM. Vide *Parviſium*.

SCHOLA SAXONUM, olim Romæ. Baron. in Notis ad Martyrol. 10. Novembr. lit. *a.* Vide *Porticani*.

SCHOLA SILENTIARIORUM. Vide *Silentiarius*.

SCHOLA STRATORUM. Vide *Strator*.

SCHOLA SUBDIACONORUM. D. Greg. lib. 7. ep. 17.

SCHOLA VIRGARIORUM. [Ante Eccleſiam S. Mariæ Virgariorum eſt quoddam aliud Cantharum, in quo de conſuetudine ſchola Virgariorum præparat lectum Domini Papæ in Litania majori veniendo ad S. Petrum, in Ritual. antiquis.] Vide *Porticani*.

SCHOLARIS, Prætorianus. [Ipſe armatam militiam in adoloſcentia ſecutus, inter ſcholares alas ſub Rege Conſtantino, deinde ſub Juliano Cæſare militavit. Sever. in vita S. Mart.] Unde poſtea communiter hoc vocabulum pro ſocietate in eadem profeſſione ex voce σχολὴ, ideſt, exercitium, ſic ſchola, & ſcholares pro exercitio, & exercitantibus literarum ſtudium uſurpatum fuit. FR. in prima ſignificatione ait Vegetius, lib. 2. c. 21. [In orbem quendam per diverſas cohortes, & diverſas ſcholas promoveantur.] Et in Cod. de privil. Scholar. lib. 12. loqui intelligitur de undecim militum ſcholis, de quibus Juſtinianus, in l. ult. Cod. de locato, ſic ait: [Milites autem non appellamus eos, tam qui ſub excelſis Magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quàm qui in undecim devotiſſimis ſcholis taxati ſunt; necnon eos, qui ſub diverſis optionibus fœderatorum nominum ſunt decorati:] ſic dicebatur *Schola Capulatorum*, *Schola Caſſia*, *Schola Gall.*, *Schola Quæſtorum*, *Schola Xanta &c.* Vide Alciatum de privil. Scholarium in tribus poſterioribus libris Cod. Item ſcholaris appellatur Eccleſiaſticus, quia in militia Eccleſiaſtica conſcriptus eſt, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 1. & in primo ſenſu. Vide *Prætoriani*.

SCHO-

SCHOLASTER)
SCHOLASTERIA, &) Vide *Scholasticus*.
SCHOLASTICISSIMUS)

SCHOLASTICUS, σχολαςικὸς, idest, vacans: hinc pro persona ad studium vacante accipitur, ac in Conciliis, & apud Ecclesiasticos Scriptores non raro Advocatus intelligitur.[Ut dent facultatem defensores custodiendi scholasticos, qui in actu sunt, vel munere defensionis, can. 97. In Codice Canonum Africanorum,] & alibi sæpè in eodem significatu. Vide *Canon Missæ*. Quæ tamen dictio ut plurimum eruditam personam denotat: [Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius scholasticus Hispaniarum. Valaf. de rebus Eccles. cap. 25.] Ac processu temporis Canonicus possidens Theologicam præbendam in aliquibus Cathedralibus intelligitur nomine scholastici: [Magister Rodulph. scholasticus Coloniensis. Cæsar. lib. 1. c. 52.] In Ecclesia S. Gregorii Romæ extat sepulcralis cujusdam Canonici inscriptio de anno 1470. defuncti hujus tenoris: [Hic requiescit Petrus Freberti de Normannia Presbyter Cantor in Capella Papæ, Canonicus, & Scholasticus Lexoviensis.] In aliquibus Hispaniarum Ecclesiis Canonicus Theologus appellari solet *Maestre Scuela*, vel *Canonista*. Quæ theologalis præbenda *Scholasteria* à Cæsario, lib. 4. c. 62. dicitur, nempè: [Cùm redditus scholasteriæ non sufficerent,] eodemque termino utitur Concil. Trident. sess. 23. c. 18. Item reperitur superlativum *Scholasticissimus* in significatu doctissimi: [Vir prudens, & scholasticissimus Fortunatus. In vita S. Dionys. Mart.] Item *Scholaster* Magistralis Canonicus in Triden. Conc. & à Durando dicitur. FR. Antiqui etiam hoc vocabulo usi sunt ad significandum declamatores: de quibus Baronius in Notis Martyr. 6. Februar. lit. *b*, hæc habet: [Qui dicti sint scholastici, habes ex Tacito, lib. de Oratore, & aliis. Eo nomine nuncupati sunt Rhetores, & Declamatores litium fictarum, qui deinde transirent ad tractandas veras. In eadem sententia Plinius, lib. 2. epist. 3. ad Nepotem, ubi ait, eosdem à fictis litibus transire ad causas centum virales, quas in Basilicis orabant, spectante populo: de iisdem eodē libro, epist. 14. ad Maximum, & epist. 18. ad Mauricum. Ante ipsum Seneca, in lib. declamat. & lib. controvers. Talis erat S. Hieronymus, dum adhuc junior Romæ esset, ut ipse testatur his verbis: Aliquoties cum adolescentibus Romæ controversias cū declamarem, & ad vera certamina fictis litibus exercerer currebam ad tribunalia judicum, &c. Hæc ipse in comment. in epist. ad Galat. c. 2. Scholastici etiam ipsi Advocati dicti reperiuntur: sic in Concil. Sardicen. c. 13. & l. 2. Cod. de lucris Advocat. lib. 12. & l. 1. de concussion. advocat. Cod. Theod. & Synes. epist. 1. & 2. ad Domitianum scolast. Dicere scholasticè, idem est, quod rem aliquam rhetoricè pertractare; sic Gennad. de Viris Illustr. in Salviano, & Greg. in Registro, lib. 7. epist. 63. Verùm hodie scholasticè dicere, idem est, quod rem per controversiam disputare: unde & Theologi scholastici illi dicti sunt, qui res divinas logicè disputando perquirunt &c.] Contrarium tamen tenet Jo. Maria Cataneus in d. epist. Plinii ad Nepotem, ubi sic notat: Scholasticus, idest, declamator solus in fictis causis, & otiosis versatus, non in veris litibus;] sed re vera *Scholasticus* apud Antiquos eruditum propriè significabat: quare de Maximino juniori Imp. qui, ut refert Capitolinus, omnigena eruditione imbutus fuerat, apud eundem legitur, quòd Alexander Severus cupiebat ei sororem in matrimonium conjungere; pro qua re Mammeæ matri, inter alia, de laudibus illius juvenis hæc scripserat: [Ipse Adolescens, & pulcher, & scholasticus, ad græcas munditias esse videatur.] Quare *Scholasticissimus* nonnisi eruditissimum significare videtur.

SCHOLENTES, ita in diariis m. ss. Brocardi Cantoris appellantur scholares.

SCHOLION. Vide *Hypomnesticon*.

SCIBBOLETH. FR. hebraicè spicam denotat, cujus prima litera *Scin* pronunciare non valebant Ephrathæi, ita ut per hujus pronunciationis defectum, Ephrathæos se abscondere non potuissent: & quemadmodum in trucidatione Gallorum in Sicilia tempore Caroli Angioini ejus insulæ Regis, advenæ Galli, licèt tales se esse negarent, per defectum pronunciationis lit. C. nam leniter *sce*, pronunciant, detegebantur; eodēque modo qui erant de Ephraim manifestabantur ob impotentiam pronunciationis literæ *Scin* hebraicæ. [Cùmque venisset ad ea de Ephraim numero, *fugiens*, atque dixisset: Obsecro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditę: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non sum: interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, (quod interpretatur Spica.) Qui respondebat, Sibboleth; eadem litera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant &c. Judic. 12. 5.] Eodem modo Arabes sicut Ephrathæi spicas per *sin*, & non per *scin*, nempè, *Sbul* pronuntiant.

SCIDERATUS. FR. discissus, l. si quis alii pedem. de plagis, & compositionibus.

SCINTILLARIUM, liber Venerab. Bedæ sic denominatus, in lapide S. Mariæ scholæ Græcæ, cujus inscriptio incipit: *Sume Valeriane*, ab Angelo Rocca, & Turrigio de Crypt. Vatic. secundæ impressionis allata.

SCIPIO, idem ac Matthæus hebraicè. Vide *Matthæus*.

SCLUSA. FR. Clausura, vallatio: [Si quis sclusam de farinario aliena rapuerit, in lege salica, tit. 14.

SCOLACES, Funale cereum, sive funalis fax, à verbo græco σκολιόω, quod torquere significat, quia erant hujusmodi candelæ retortæ. [Quis enim accendit lucernā, ut videat solem? quis scolacibus utitur, ut stellarum micantium videat claritatem? Petr. Damian. lib. 6. epist. 17.] In funerali S. Cypriani legitur, hunc Martyrem [Cum cereis, & scholacibus] associatum fuisse. Baronius tamen hunc textum correxerat *Scholaribus*; sed admit-

admittentibus prædictam græcam etymologiam, erit germanior prior lectio.

Scopolarius, Convertitor. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremoniali. FR. etiam Ulpianus utitur hoc vocabulo.

Scorpiacum, medicinale antidotum contra scorpionum ictus: hoc vocabulo Tertullianus suum tractatum contra Gnosticos hæreticos denominavit, quos hæreticos etiam S. Epiphanius scorpionibus assimilavit.

Scorpio, martyrii genus; erat enim nodosa, ac spinea virga, quæ percutiendo carnem lacerabat, ita appellata, quia ad instar scorpionis caudæ curvabatur. [Virga si est nodosa, vel aculeata, scorpio recentissimo nomine vocatur, qui arcuato vulnere in corporibus infigitur. Isid. lib. 5. Orig.] sive ita dicitur ex græco vocabulo σκορπίος, nempè, baculus aculeosis nodis diramatus formam scorpionis præseferens, ut ex Athanasii Apologetico colligitur. FR. Vide Latinium in Correct. Martyrol. ad 12. Junii 6.

Scotallum. FR. Oenopolium, sive taberna, in qua cervisia venditur: [Denunciatum est præterea Vicecomitibus, & Forestariis, aliisque ministris Regis, ne scotalla alicubi in Regno faciant. Matth. Paris. an. 1213.] Ex saxonis vocibus *Scot*, idest, signum, quod in tabernis solet apponi, & *Ala*, nempè, cervisia.

Scotatio, donum, vel possessionis traditio ad piæ causæ signum. FR. verùm *scot datio* rectiùs scribi deberet, vocabulum saxono-latinum quidem est, nimirum, *scot* quod est signum, & *datio* donum :||: [Quòd in hujusmodi donationibus modicum terræ consuevit in manu accipere, vel in extremitate pallii, quod manu Prælati Ecclesiæ sustinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium, & audientium sub dicta forma, quæ scotatio vulgariter appellatur.] FR. Et infrà: [Cùm hujusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quàm traditæ possessionis sit evidens argumentum, c. 2. Decretal. de consuetud.] :||: Cæremonia erat hæc antiquitùs in piis donationibus observata. Vide *Scotum*.

Scoticanus. FR. Scotus, ex Scotia insulanus. [Presertim cùm supradictus Rex tantæ fuerit honestatis, quòd ipsius instrumenta maximæ authoritatis sint in partibus Scoticanis, c. 9. decret. de fide instrumentor.

Scotoma, vertigo. Isidor. Vide *Scotomaticus*.

Scotomaticus, qui vertigine in oculis laborat, & omnia obtenebrescere ei videntur, ex græco σκοτωματικὸς, idest, tenebrosos oculos habens. [O quàm splendida piæ castitatis acies illustrat, quas nec carnalis illecebræ caligo obtundit, nec spinea obscœnitatis glaucoma suffundit, quo plerumque (heu dolendum dictu) etiam perfectorum palpebræ graviter grossescunt, & qui putabantur pudicitia prædici, dum sæpè humanum fallitur judicium, quasi scotomaticorum lumina tenebris obturantur. Aldhelmus de Virg. c. 11.] Vide *Helucus*.

Scotopici, Hæretici. Vide *Bonosiani*.

Scotta. FR. malleus, quo saxa percutiuntur, & teruntur. [Volens molam emendare, accepto ancipiti ferro, quod vulgò scottam vocant, cœpit terere molam. In vita S. Austregisili Episcopi.

Scotula. Vide *Bugia*.

Scotum, excussio, exactio, exigentia, sive, ut alii malunt, donum significat, ex dict. saxonica *scot*, idest, donum, ut in dict. *Scotatio* dictum est suprà. [Et volo, quòd dicti Monachi sint quieti, & soluti ab omni scoto. Ingulphus Abb. in ejus Chron. ubi de Edredo Anglorum Rege agit. Vide *Scotatio*.

Scramasaxus. Vide *Saxa*.

Screona, & *Screuna*, domus subterranea; [Si tres homines ingenuam puellam de casa, aut de screona rapuerint &c. in l. salica, tit. 14. c. 5.] Ex germanica dict. *Eschrenes*.

Scriba, Doctor Hebræus in Mosaica lege, qui communiter hodie Rabbinus dicitur, qui solebat esse de Tribu Simeon, ut dicemus in tractatu, cujus titulus est, Contradictiones apparentes Sac. Scripturæ, in calce hujus operis apposito, ubi etiam ostendam verificationem prophetiæ Jacob Patriarchæ, quòd, nempè, Tribus Levi, & Simeon dispersæ habitare debuissent inter Israeliticum populum; prima, nempè, ratione officii, & gradus levitici, sacerdotalisque; secunda verò ad instruendum populum in lege, & traditionibus. FR. Quamvis à Pharisæis distinguerentur; poterant tamen Scribæ aliqui esse Pharisæi, sicut inter nos Christianos reperiuntur Religiosi simul & Doctores: Sed meliùs. Vide in dict. *Pharisæus*.

Scribo, nomen, satellitum Præfectus. [Quo audito Augusta misit Arthemium Scribonem. Anastas. Biblioth. in Vigilio Papa.] Ac alibi idem repetit [Omnes, qui in consilio ipso fuerant, imbojatos misit Ravennam per manus Maurini scribonis. Idem in Theodoro.] Quamvis D. Greg. lib. 8. epist. 60. officium honoratius intelligat.

Scribo, verbum. Vide *Obumbro*.

Scriniarius; Notarius, scriba, archivista, qui licèt in primitiva Ecclesia ad colligenda Martyrum acta instituti fuerint, ut alibi dictum fuit, processu tamen temporis ad formandas apostolicas bullas addicti sunt, ut ex Epistolis Sergii IV. colligitur: [Scriptum per manus Benedicti Notarii Regionarii & scriniarii S. R. E.] Hi duodecim numero erant, quorum primus *Protoscriniarius* dicebatur: imò & *Archivista*, *Bibliothecarius*, *Cancellarius*, *Protoscrinarius*, *Protonotarius*, de quibus suis locis. Synon. Vide *Notarius*. FR. de hoc vocabulo habetur mentio in lib. 5. Decretal. tit. 7. cap. 12. [Vobis Advocatis, & Scriniariis firmiter inhibemus.] Et cap. ad audientiam, de præscriptionibus, dicitur; [Scriniarius alio modo scripsisset dicta testium, quàm dixissent.] Dicebatur etiam *Magister Scrinii*. Sic enim appellatur à Sozomeno, lib. 7. cap. 13. ubi de Ma-

Magistro Scrinii nomine Benivolo, qui à Justina Valentiniani II. Imperatoris Matre, ut Arii falsum dogma observandum stabilita lege scriberet jussus, promissione majoris promotionis gradus, si hoc faceret, ab ea allectus; ille nihilominus ad pedes impiæ Augustæ protinus projecit cingulum magistratus, ac intrepidè respondit, se pro tam execranda impietate nullum dignitatis honorem acceptaturum. Cingulus enim Magistratus signum erat, sine quo haud licebat in conspectu Principis comparere, qui usus non solùm erat penes Græcos, ut ex Chrysostomo, ser. 20. super c. 2. epist. primæ ad Corinth. habetur, sed etiam penes Latinos, ut in can. nullus Episcopus, 11. quæst. 1. cujus hæc sunt verba: [Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, ammissione rerum, & cinguli condemnatione plectetur.] De scriniario Glossa in cap. ad audientiam, lib. 2. decret. de præscriptionibus, sic ait: [Scriniarii appellantur tabelliones, & est vulgare Romanorum.

SCRINIUM; Archivum, ubi conservantur Scripturæ, cujus synonyma. Vide *Archivium*.

SCRIPPUM, bulgæ, ex Saxonica voce *Scrippe*, de qua fit mentio in Synodo sub Rege Pipino celebrata, c. 4. his verbis: [Peregrinis similiter constituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alibi vadunt, ut ipsi per nullam occasionem ad pontes, & ad exclusas, aut navigio non detineantur propter scrippa sua:] idest, ut non molestentur solvere datium, aut aliam impositionem pro rebus illatis in eorum bulgis, sive sacculis. Vide *Bissacius*.

SCRIPTORIUM, locus in Monasterio, ubi Monachi ad scribendum conveniebant tempore hyberno, qui locus conservabatur calidus.

SCRIPTURA SACRA. Vide *Biblia*.

SCRIPTURA SUPREMA. FR. idest, testamentum, Cod. de hæreticis, §. Manichæos.

SCRITOBONI. FR. Saltatores, septentrionales Populi. Paulus Diaconus in hist. Longobar. lib. 1. c. 5. & 28. & ejus Adnotat. ibidem. Alii tamen *Scriphinios* legunt in hunc Pauli locum, sive *Scrifinios à Scrifinia* regione Scandinaviæ, quæ perpetuò nivibus riget; & ejus incolæ carnes ferarum crudas edunt, pellibusque eorum corpora sua contegunt, ex eod. Paul. Diac.

SCROBULA, vestis muliebris species. [Istæ mulieres ambulant discalceatæ, portantes scrobulas usque ad terram. S. Oderic. in peregrin. c. 1. §. 4.

SCRUTINO, inquiro, examino, investigo, scrutor. [Scrutabor Jerusalem in lucernis. Sophon. c. 1.] & ad rem: [Scrutinabo Hierusalem cum lucernis. Lucifer Caral. lib. 1. advers. Const.

SCRUTINIUM, erat examen Catechumenorum in tempore quadragesimali circa res fidei, ut explorarent fidei professores, an fuissent illi idonei ad recipiendum sacrum lavacrum in proximo Sabbato Sancto, quod scrutinium per septem vices fiebat: unde Albinus de divin. off. c. 19. ita inquit: [Neque hoc omittendum, quòd Romani infra quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum: in isto septenario intelliguntur dona Sancti Spiritus in baptismate data.] Primum siquidem, ac secundum scrutinium celebrabatur in feria IV. & Sabbato tertiæ quadragesimalis hebdomadæ. Tertium verò, quartumque etiam in iisdem diebus quartæ hebdomadæ sequentis, quod solemnius, & principalius erat; atque appellatur per antonomasiam in Ordine Romano *Feria scrutinii*. Ideo totum Sacrum illius diei ad Catechumenos directum intelligitur, nam incipiendo ab Introitu, de illis significatur in verbis [Cùm sanctificatus fuero, effundam super vos aquam mundam &c.] In eodem pariter sensu Epistola legitur, ac clariùs Euangelium, in quo habetur cæci nati miraculum in Natatoria Siloe visum recipientis, quod symbolum revera Catechumeni est, qui spiritualem visionem in sacro baptismatis fonte recipere debet, ut in homilia hujus diei satis explicat D. Augustinus. Quintum autem, & sextum scrutinium convocabatur in iisdem diebus, quintæ tamen hebdomadis. Ultimum tandem erat in IV. feria sextæ hebdomadis, pro quibus examinibus in qualibet præcedenti Dominica invitabatur universus fidelium populus sub hac forma verborum: [Scrutinii diem dilectissimi fratres, quo electi nostri divinitùs instruantur, imminere cognoscite; ideoque sollicita devotione sequenti quarta feria circa horam nonam convenire dignemini, ut cæleste mysterium, quo Diabolus cum sua pompa destruetur, & janua cælestis regni aperietur, inculpabili ministerio peragere valeamus. Apud Durandum, lib. 6. c. 56.] Item in Sabbato ante Dominicam palmarum tradebatur symbolum Catechumenis, & ideo hoc Sabbatum in Ambrosiano ritu *Sabbatum in traditione symboli* denominatur, ut in eo Breviario habetur. Aliquando tamen nomine Scrutinii interrogatio illa, quæ fit à Parocho sponsis ad exigendum eorum mutuum consensum in Sacramento matrimonii intelligitur. Hinc Jo: Monachus in Vita Gaufridi Ducis ait [Traditur itaque nuptui filia; fit ab Episcopo mutui consensus scrutinium.] FR. Vide Glossam in cap. 2. §. scrutinium, lib. 3. tit. 27. decretal. Cæterùm scrutinium tribus modis canonicè intelligitur; primò Catechismi, de quo suprà, & in can. ante baptismum, & seq. de consecrat. dist. 4. Secundò intelligitur de iis, qui examinandi sunt ab Episcopo ad suscipiendos ordines, ut in titul. 12. lib. 1. decretal. Tertiò per scrutinium intelligitur voluntatum inquisitio in electionibus faciendis, quæ fit secretò, ut in cap. quia propter, lib. 1. decretal. tit. 6. & cap. in electionibus, tit. de electione, & electi potest. in sexto: & fit tribus modis, de quibus Glossa in cap. cùm expediat. eod. tit. in sex. De qua materia nuper uberrimum tractatum composuit Passerinus.

SCRUTUM. FR. res, quæ propter usus consumationem diminuto pretio venditur: unde *Scruta-*

tarius dicitur, qui res usu consumptas vendit. Alii tamen non *scrutum*, vel *scruta*, *scrutorum* declinant. [Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos sexcentorum sexaginta sex talentorum auri, excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, 3. Reg. c. 10.] Idem etiam habetur, 2. Esdr. c.3. ubi sic inquit: [Post eum ædificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Nathinæorum, & scrutum vendentium contra portam judicialem] Dionysius Carthus. in 3. Reg. c. 10. art. 16. *scuta* legit, sed excusatur à Nicolao Serrario, in 3. Reg. & 11. Paralipom. c. 10. his verbis: [Duplicis generis negotiatores ponuntur, majores, & minores, qui scruta vendentes, id est, minutiores merces, quas minutissimè scrutantur. Legerunt nonnulli scuta, quod hebræa vox ferre potest; correcta tamen Biblia, scruta retinuerunt; quo nomine tamquam communi, merces omnes etiam pretiosissimas à Latinis exprimi testis est Hieronymus, c. 27. Jeremiæ.] Hoc tamen vocabulum Cælius Rhodiginus, lib. 10. antiq. c. 6. verbum Scruta, putat significare omnia, quæ cùm usu jam deteriorata sint, pretio diminuta censentur.

Sculca. FR. mulcta pecuniaria pro inobedientia militari, l. si quis in exercitu, de exercitalibus.

Sculdais. Vide *Sculdascio*.

Sculdascio, *Sculdascius*, & *Sculdasius*, Judex inferior. [Nullus Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdasius, vel quilibet ex judiciaria potestate, in Bulla Othonis Imp. apud Baron. tom. 9. annal.] cujus etymon à voce germanica provenit, & usque ad presens Helveti *Sculdais* appellant suarum Rerumpub. Primates. FR. in diversis locis de his vocabulis Sculdascio, & Sculdascius & Sculdasius fit mentio, puta in l. de Servo fugitivo, de furtis. Rectorem loci significare ait Hist. Longobar. Adnotat. lib. 6. c. 24. ac passim in tom. 2. Bullar. Casinen. Const. 23. 47. 78. 86. 91. 96. & ibidem *scarium* appellat constit. 124.

Sculta, speculator. [Vos loca ipsius, quantum vos Dominus juvaverit, deprædate, aut certè scultas, quos mittitis, sollicitè requirant. Greg. in Regist. lib. 12. c. 23.

Scupha, cucurbitula pneumatica, qua attrahuntur humores corporis supra cutem cum stuppa accensa applicata, Romæ *Coppa à vento* appellatur. [Frequenter evenit, ut uni membro per aliud medeamur. Dolent aures, & scuphæ humeris apponuntur. Delictum cordis fletus oculi purgat, peccavit manus, & pectus contunditur, deliquerunt genitalia, & dorsum ponitur ad flagella. Petrus Blesensis, epist. 74.] Ex græca voce κύφη; unde *Cupha* scribendum est. Vide *Cupha*.

Scuria, horreum, in quo manipuli spicarum congerebantur, ibique scuticis deinde recens frumentum excutiebatur. [Si quis scuriam cum animabus incenderit, in lege salica, tit. 19.] ex vocabulo germanico *scheure*. Vide *Manopera*.

Scurio, Carnifex: [Amputatum est caput ejus à scurione, in Vita S. Victorii.] Dicitur etiam *Scurro*: sic enim legimus in tom. 2. Conciliorum: [Jussit eum à scurione duci, & foras regiam civitatem occidi.] Tandem alii *Obscurio* scribere malunt. Alii synonyma. Vide *Carnifex*.

Scutela. FR. lanx, patina; [Scutelam argenteam cuidam Monasterio reliquisse, lib. 3. Decretal. tit. 26. c. 4.

Scutifer, & *Scutiferus*. Vide *Pelta*.

Scutra. FR. de qua fit mentio, 3. Reg. c. 7. his verbis: [Et lebetes, & scutras, & amulas &c.] Dionysius Carthus. sic exponit; [Hoc est, vasa æqualis amplitudinis in ore, ac in fundo ad calefaciendum in eis aquam, vel, ut aliqui dicunt, ad ponendum in eis carbones de altari holocaustorum acceptos &c. in 3. Regum, cap. 7. art. 11.

Scutum. Vide *Æratus orbis*. *Pelta*.

Scyphus, σκύφος, vas sacrum, quo evacuabatur vinum collectum in Missæ oblationibus, quotiescumque Calix sustentatus à Subdiacono implebatur: [Quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quo calix impletus refunditur. Ordo Rom.] Vide *Colatorium*.

Scytalosagittipelliger, Herculis cognomentum: ex eo quia clavam ferebat, quæ à Græcis σκυτάλη dicitur: itaque nomen hoc tria denotat, hoc est, clavam, sagittas, & leoninam pellem, quam Alcides gestasse fertur. [Tametsi adoratus à vobis, qui erubescendus est scytalosagitti-pelliger, qui totam epitheti sui fortem cum muliebri cultu compensavit. Tertull. de Pallio, c. 4.

Scythia, Regio, & *Scythæ* populi. Vide *Magog*.

Sebaste, Urbs in Palæstina. Vide *Samaria*.

Sebasticus. FR. id est, pius. [Qui contemplationi dediti sunt, sebastici (id est, pii) vocati sunt. Photius in Biblioth. de vita Pythagoræ.

Sebastocrator, Σεβαστοκράτωρ, dignitas erat maximæ existimationis in Constantinopolitana regia, quæ conjunctissimis Imperatoris conferri solebat, & significat Venerandum Principem, sive Reverendam Potestatem, ac Despotæ inferior erat. [Cujus initio statim pari sella, eademque mensa, & ea proclamatione eum dignatus est, qualis Sebastocratoris honorem decebat, quem à Patre Alexio Isacius acceperat. Nicet. lib. 3.] Ubi de Joanne Comneno Imp. loquitur. Hæc enim dignitas ipsismet Imperatoris filiis non rarò conferebatur, quem alii Principem Augustum significare malunt. FR. Bulingerus ait hanc dignitatem secundam fuisse post Despotam, ac tertiam post Imperatorem. Alexius Palæologus Imperator Joanni ejus notho hanc dignitatem contulerat. Idem Niceta, lib. 4. Alexius tamen Comnenus Imp. alium titulum excogitaverat, nempè, Panypersebasti, qui græcè πανυπερσέβαστος, id est, totus Augustus dicebatur, qua dignitate Michaelem Taronitā affinem decoravit, ac participem Cæsarei throni fecit. Andronicus verò Junior Joannē Caracuzenū Magnum Domesticum

æqualem Panyperſebaſto declaraverat:] Eum longè auguſtiorem effecit, quàm ante fuerat, conceſſis veſtimentis, calceis, & equi ornamentis lutei coloris, ut inter imperatoriam dignitatem maximè illuſtris eſſet, citat. Author. lib. 7.] Soliti enim erant Græcorum Imperatores pila in dignitatibus ludere: nam modò ſublimabant, & quandoquidem eundem titulum deprimebant. Mulier autem Sebaſtocratoris *Sebaſtocratiſſa* dicebatur; ſic *Panyperſebaſta* Panyperſebaſti uxor appellabatur; ita enim idem Gregora, lib. 8. Theodori Metochitæ filiam, & dicti Joannis Panyperſebaſti uxorem vocat, ac ſimiliter Cæſaris conjux *Cæſariſſa* dicebatur.

Secreta Missæ. Vide *Canon Miſſæ*.

Secretaria. Vide *Audientia litterarum*.

Secretarium, apud Juriſtas locum ſignificat, in quo congregabantur Judices pro audientia, & litium deciſione, l. ult. C. ubi Senat. vel Clariſs. & alibi ſæpè. Quin & ipſi Græci σήκρετον dixere Senatus Congregationem. Apud Eccleſiaſticos verò ſcriptores pro ambabus ſacriſtiis accipitur, in quarum una ſacræ veſtes, & in altera Codices aſſervabantur. S. Paulin. epiſt. 12. Cujus ſynonyma. Vide *Sacriſtia*. Et in Conciliis, ac pœnes Græcos Presbyteriū denotat. Vide *Gazophylacium*. FR. Itē apud Latinos etiam presbyterium ſignificat. [Romana quoque, & Occidentalis Eccleſia à Miniſtris ſacri Altaris in ſecretario confectum offert Azymum. Humbertus Card. in Appendice tom. 11. Baronii.

Secretarius. Vide *Silentiarius*. *Symmyſta*.

Secta, famulatus, ſecundatio, obſequium. [Ratione hujuſmodi poſſeſſionum Magnates compellere nituntur Prælatos facere ſectam ad Curiam. Matth. Pariſ. In vita Abb.] FR. communiter autem pro Philoſophorum ſcholis diverſorum generum, vel Religionum, & dogmatum diſtinctione uſurpatur. Quod etiam in ſacra Scriptura legitur. [Plures alterius gentis, & ſectæ, 2. Eſd. cap. 6. Secundùm ſectam, quam dicunt hæreticorum, Actor. 24.

Sectatio, ſequela, imitatio. [Non in vendendis tantùm prædiis, & pretiis erogandis, ſed in ſui ſectatione propoſuit. S. Paulin. epiſt. 2. ad Sever.

Secularitas. FR. Voſſio imperceptibilis viſa fuit hæc dictio, cujus tamen prima vocalis diphthongum habere deberet; verùm tum ex exemplis à dicto Auctore in ejus Etymologiarum tractatu, cum etiam ex hic ſequentibus, ſatis manifeſtè percipitur non aliud denotare, niſi quòd quis per totum vitæ ſpatium in hoc ſæculo vivens ad aliquid deditus, vel obligatus ſit, ut praxis obſervantia ſolemnis profeſſionis Religioſos exempli gratia aſtringit, quo ſenſu in vita S. Genovefæ apud Bollandum 3. Jan. his verbis legitur: [Et à fratribus eſt dulciter Deo ſæculata.] Vide *Sæculatus*. *Segrex*. *Singularitas*.

Secundianum. Vide *Septimum*.

Secundicerius. Vide *Primicerius*. FR. Reperiebatur Romæ Eccleſia S. Mariæ in Secundicerio, quæ fortaſſe erat titulus Secundicerii affixus, licèt amanuenſium inadvertentia in Pandulphi Card. Piſani Codice *In ſecundo cereo* mendosè habeatur in Vita Gelaſii Papæ II. hoc pacto: [Latuit Dominus Papa meliùs, quàm hoſpitatus fit in Eccleſia quadam, quæ S. Maria in ſecundo cereo dicitur, intra domos Illuſtrium virorum Stephani Northmanni, Pandulphi fratris ejus, & Petri Latronis Corſorum. Apud Conſtantinum Cajetanum in vita ejuſdem Pontificis, pag. 8.] Eodemque modo ſcripſerat Flavius Blondus, decad. 2. lib. 5. pag. 237. Lit. A. edition. Baſilien. de Gelaſio Papa agens: [Factus de Henrici fuga certior Gelaſius, Duce Apulo Principe Capuano, & aliis, qui in expeditionem venerant dimiſſis, Romam parvo, atque inermi deducente comitatu, venit; delituitque potiùs, quàm declaravit apud ædiculam S. Mariæ in ſecundo cereo, quæ domibus familiæ Normannorum Stephani, & Pandulphi fratrum, ac Petri cognomento Latronis ex Corſa familia civium Romanorū adjaceret.] Unde conjectari licet hanc Eccleſiam propè Capitolium fuiſſe, quia prædicti nobiles Romani ibi habitabant, ad quarum domos adjacebat Eccleſia præfata; ex eodem enim Blondo domum Petri Latronis Corſia ad Capitolium fuiſſe colligitur. [Henricuſque interim familiæ Corſorum tunc Romæ potentis, quæ Gregorio favebat, ædium partem Capitolio ſubjectarum evertit, decad. 2. lib. 3. pag. 204. Litt. H.] Et alibi idem: [Erat tempeſtate illa Romæ familia Corſo cognomine potentiſſima, cujus domorum partem Capitolio proximarum Henricum Tertium, ob ſervatam Gregorio Septimo fidem, diruiſſe oſtendimus: primariique ejus familiæ Stephanus, fratres, & filii numero multi, mutatio in pejus ſtudio, Regi Henrico, & intruſis in papatu adverſus Urbanum, & Victorem Pontifices faverant: quos in priſtina perſeverantes audacia, Secundus Paſchalis Pontifex Urbe expulit, decad. 2. lib. 4. pag. 229. Litt. A.

Secundum. FR. Conditionalis vox, & valet pro *Quia*, vel pro *Si*. Gloſſa in cap. 25. lib. 5. Decretal. de verbor. ſignific.

Secundum Quid. FR. modicativus ſcholaſticorum terminus, & idem valet, ac ſi diceretur, *Quatenus*.

Sedeo. FR. pro determino, ſtabilio. [Non ſedi cum concilio vanitatis. Pſalm. 25.] ideſt, non concurrens determinavi cum falſis conciliatoribus. [Sederunt principes adverſum me. Pſalm. 118.] hoc eſt, determinaverunt, ſtabilierunt. [Sederunt ſedes in judicio. Pſal. 121.] At quomodo poſſint ſedere ſedes? ſenſus igitur eſt, nempè, ſtabilitæ ſunt ſedes in judicio. [Hoc noſtro ſedit cordi conſilium, can. poſtquam, 16. quæſt. 1.] videlicet: Hoc conſilium in noſtro corde ſtabilitum eſt. Uſurpatur etiam pro poſſidere. [Cùm omnes fretos conceſſos valeant Rectrices Monaſterii quietè vivere, & ſedere. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 22.

Sedes Apalerea. Vide *Apalereus*.

Sedes Apostolica. FR. quæ est sacerdotalis Mater Ecclesiasticæ dignitatis, can. in memoriam, dist. 19. ejus synonyma. Vide in sequenti dict.

Sedes Episcopalis. Vide *Archisterium*. *Sella*. *Sellare*. Aliæ sedes. Vide *Cathedra*. *Formula*. *Stallum*.

Sedes Porphyretica. Vide in dict. sequenti.

Sedes Stercoraria, erat sic appellata marmorea sedes ante Lateranensis Ecclesiæ portam, in qua sedebat, seu potiùs jacebat novus Pontifex, quando ibi ad capiendam possessionem accedebat, sic denominata, quia, quando ex ea surgebat, canebantur sequentia verba: [Suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solium gloriæ teneat. Cæremon. Rom. lib. 1. sect. 2. cap. 3. [Ad significandam ei humilitatem conditionis humanæ in sublimitate illius divini status; eodemque fine hodie in simili functione in ingressu Vaticanæ Basilicæ, dum ad coronationem accedit novus Pontifex, coram eo comburitur stuppa cum triplici commemoratione verborum: Sic transit gloria mundi.] Quæ tamen cæremonia singulis annis in Paschæ solemnitate observabatur antiquitus: [Porrò Apostolico in Pascha procadente, pharus ex stuppa super eum suspenditur, quæ igne succensa super eum cadere permittitur, sed à Ministris, vel à terra excipitur, & per hoc ipse in cinerem redigi, & gloria ornatus ejus in favillam converti admonetur. Gem. de antiq. ritu Missæ, c. 223.] Quin ad repræsentandam recenti Pontifici in die possessionis ejus commiserabilem humanitatis fragilitatem, ac mitem se erga eam præbere debere, negationem Petri excitabant in mente; ostendebant enim illi porphyreticam columnam, super quam gallus æneus insistebat, eratque propè Lateranensem portam, quam à fœl. me. Alexand. VII. ob id auferri jussum fuerat, quia insipiens vulgus, apocrypha traditione deceptus, existimabat eandem columnam fuisse, supra quam gallus cantaverat in gallicinio passionis Christi. De hac stercoraria sede in possessione Bonifacii VIII. sic Jacobus Card. Stephanescus cecinit:

Et sedes capiens de stercore nomen
In platea est circa templum despecta parumper.

Ex qua surgens Pontifex sumebat è gremio Camerarii monetarum pugillum, in quibus aureæ, vel argenteæ non existebant, & in populum dispergens, ajebat: [Aurum, & argentum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do] Erant insuper aliæ duę sedes porphyreticæ, in sacello sancti Sylvestri Palatii Lateranensis collocatæ, in quarum prima cùm Papa sederet, Prior illius Basilicæ tradebat illi baculum correctionis symbolum, & claves Ecclesiæ, Pontificiæ potestatis hieroglyphicum. Hoc peracto ad alteram porphyreticam sedem se constituens Papa, baculum, & claves eidem Priori denuò restituebat, à quo ibi cingulo rubro; ex quo bursa serica ejusdem coloris pendebat, præcingebatur; in hac enim gemmæ duodecim cum moscho inclusæ erant. Pontifex interim sumpto ex gremio Camerarii monetarum pugillo auri, & argenti, populo denuò meliori largitione erogabat, dum intonabantur verba: [Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.] Prima enim sedes potestatem S. Petri Ecclesiæ Capitis denotabat, & secunda prædicationem Doctoris gentium; decem verò pretiosi lapides, qui *sigilla* appellabantur, erant duodecim Apostolorum symbolum; moschi odor bonum Christi odorem in nobis rectis fragrantibus operibus significabat; ac tandem marsupium signum erat ad rememorandum Pontificem esse debere pauperum Patrem, pupillorum, viduarumque provisorem, dum ipse in Crucifixi patrimonio dispensator constituebatur.

Sedes Vacans, dicitur interregenum Ecclesiæ proprio Pastore viduatæ: [Statuimus, ut precaria, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum, factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur. Concil. Bellovac.] Quomodo incedere debent Cardinales tempore Sedis Apostolicæ vacantis. Vide *Birrus*. *Crocea*. Quid eo tempore in Litaniis majoribus dicendum sit loco *Vt Domnum Apostolicum*, *&c.* Vide *Apostolicus*.

Sediculun, sedecula. [Locato ante lectum sediculo, semper assidebat coram eo. In vita S. Adelardi.

Sedimina, FR. terra, quæ in fluminum ripis per alluviones congeritur. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 38. 61. 73. 137.

Seditionarius, seditiosus. Gregor. Turonen. lib. 10. histor. cap. 15.

Segnum, brevis tunica, quæ sub cappa à Regularibus defertur, italicè *sajo* appellata: [Alia verò puella dedit segnum suum leproso. In vita S. Brigidæ Virginis.

Segrex, segregatus: [Quem remotum, & segregem spreviſſe tradunt criminum frequentiam. Prudentius:] De Propheta Elia agens. Vide *Sæculatus*. *Sæcularitas*.

Sejor. Vide *Sepher*.

Seisina, nomen gallicum *Sisne*, idest, possessio: [Donationem, & seisinam. Matthæus Paris. in vita Abb.

Selah, hebraica vox, quæ intranslata remansit in versione sacræ scripturæ, significat semper, vel in æternum. Pagninus quoque in psalmorum traductione, illam idiomate Hebraico reliquit, sic scribens: [Et fortè quæsierunt animam meam, & non proposuerunt ante conspectum suum Selah. Psalm. 53.] Alii tamen significare *Amen* malunt. Hoc siquidem vocabulum reperitur tantùm in Psalmis per septuaginta tres vices, ac semel in Habacuch; unde Hebræi existimant fuisse pausæ, & quietis, vel elationis vocis signum; Rabbi enim Abrahamus putat notam musicalem esse.

Selda, officina. [Statutum est, ne quis Marcator præ-

prætendat feldæ fuæ aliquid, unde viſus intuentium impediatur. Matth. Pariſ. in hiſt.

Selenites. Vide *Synelites*.

Sella Gestatoria Apostolica. FR. ſedes portatilis papalis, de cujus antiquitate, ac reverentia, Ennodius Ticinen. Epiſc. qui floruit in quarto ſæculo, ſic effatur: [Ecce nunc ad geſtatoriam ſellam Apoſtolicæ confeſſionis uda mittunt limina Candidatos. In Apolog.] Vide *Cathedra*, *Sedes epiſcopalis*. *Sellare*.

Sello, in ſedem pono, & translativè poſſeſſionem tradere denotat. [Fratrem autem tuum Lambertum ſic ſellavimus, ut noſtrum jus evadere non poſſet. Cæſar. lib. 12. Miracul. cap. 5.] Aliquando in ephippium, ſive in equi ſellam imponere ſignificat.

Sellare, ſella ſupra quam ſuſtollitur Papa, ac devehitur. [Pontifex non aſcendit continuò ad Altare, ſed priùs intrat ſecretarium, ſuſtentatus à Diaconibus, qui eum ſuſceperunt de ſellare deſcendentem. Ordo Rom.] Dicitur etiam *Sellarium*: reperitur enim ibidem eadem cæremonia his verbis: [Diacones eum deſcendentem de ſellario accipiunt obviis manibus &c.] Qui autem illum ſuſtollunt *Sellarii* dicebantur, ut ſuo loco dicemus. Hujus vocabuli ſynonyma. Vide *Cathedra*. *Sella geſtatoria apoſtolica*. Ritus verò hic ſuſtollendi ſuper humeros Pontificem, non eſt quidem faſtus, vel ſuperbiæ nota, ut temerè Novatores inficere conantur; ſed ad myſterium paſtoralis vigilantiæ agitur. Nam quid aliud nomen Epiſcopi, quàm ſuperinſpectorem, ac invigilantem curæ græcè ſonat? ergo dum Papa tamquam Epiſcoporum Epiſcopus ab univerſo Chriſtiano Grege colitur, conſonum equidem eſt, ut eminentiori ſeſſorio deferatur, ac collocetur, & à nobis ejus ſubditis, tanquam itineris gloriæ director, fideique pharus, ac mundi lux videatur; fidelis enim populus non abſcondit ſuam hanc Pontificiam lucernam, nec ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum erigit, ut luceat omnibus, qui in domo Chriſti ſunt; proptereà Acephali, qui carent capite, invido latratu illos mordere conantur, qui ſupra reliqua membra erectum deferunt caput, cujus myſticum, ac ſpiritualem typum hìc adiicere curavi in illorum gratiam, quibus pia teſtimonia credibilia ſunt nimis, eritque credentibus honor, non credentibus autem lapis offenſionis, & petra ſcandali. Quæ figura inter M. SS. Ciacconis tanquam vetuſtiſſima reperta, mihi ex gratia quondam Joannis Baptiſtæ Marii Canonici Romani exhibita fuit. Eſt enim primitivæ Eccleſiæ ritus argumentum tum ex inſcripto nomine S. Julii Papæ ſcilicet hujus nominis primi, tum ex vetuſtiſſima forma planetæ, ſandaliorum &c. atque ex rudi curuli ſella ad ſimilitudinem antiquorum Præfectorum Urbis, quas Pancirolus typicè affert in Notitia Imperii.

Cui antiquiſſimæ Papali cæremoniæ etiam ſuffragatur id, quod ex Ennodio in dict. *Sella geſtatoria apoſtolica* attulimus. Reliqua ad propoſitum. Vide in dict. *Sandalia*. *Cathedra*. *Sedes epiſcopalis*.

Sellarius, Eques, qui in ſella ſuper equum inſidet: [Sellarius verò, qui erat ſuper carcerem, dum eſſet Chriſtianus. In Vita S. Anaſtaſ. Mart.] In ordine autem Romano denotat famulos Pontificis, qui illum in ſede ſuper humeros ferunt.

Selmon. FR. dictio hebraica, quæ recitatur in Pſalm. 67. [Si dormiatis inter medios Cleros, pennæ calumbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri. Dum diſcernit cæleſtis reges ſuper eam, nive dealbabuntur in Selmon: mons Dei, mons pinguis.] *Selmon* inquit Auguſt. ſignificare umbram, quod exponit in myſterium Annuntiationis Deiparæ; & per columbam Spiritum Sanctum intelligens, ſic ait: [Omnia autem hæc operatur unus Deus, atque idem Spiritus, dividens propria unicuique, prout vult: quem dando ille ſupercæleſtis, diſcernit reges ſuper columbam deargentatam. De quo Spiritu Sancto cùm ad ejus Matrem gratia plena miſſus Angelus loqueretur, quærenti quomodo fieret, quòd paritura nunciabatur, quoniam non cognoſcebat virum: Spiritus Sanctus, inquit, ſupervenietin te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi?

nisi umbram faciet. Unde isti reges, dum gratia Spiritus Domini Christi discernuntur super columbam deargentatam, nive dealbantur in Selmon: Selmon, quippe, interpretatur umbra. In Psal. 67.

Sem, unus è filiis Noe, hebraicè, & arabicè nomen significat, licèt D. August. lib. 16. de Civit. Dei cap. 2. nominatum interpretetur.

Semanterium, & *Simanter*, instrumentum longum, tanquam hasta, cujus sonitu Græci utuntur in Ecclesia loco campanæ, & vocant σημαντήριον, ac juxta allegoricum sensum tubas Angelicas in finali judicio denotat. [Semanterium obscurè significat Angelorum tubas. S. Germanus in Theor.] Item est symbolum clavorum, quibus Christus crucifixus est. [Simanter est veluti typus clavorum, quibus perfoderunt manus, & pedes Domini. Idem.

Sementina. FR. seminis patronymicum. [Par autem est, ut nos, qui his diebus (*idest quadragesimæ*) à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, jejunemus, à lacte, videlicet, caseo, & ovis, can. denique, dist. 4.] Hebræi, & Arabes appellant *Semen* butyrum. Synonyma. Vide *Lacticinia*.

Semmianale. Vide *Annale*. *Semiduplex*.

Semiariani. FR. Hæretici, qui conveniebant cum Arianis, qui negabant in Christo naturam divinam; sed ab Arianis discrepabant, quia Christum asserebant esse à cæteris creaturis longè diversum; nam eo tanquam ministro usum fuisse Deum in creatione rerum: ex quibus suum venenum hausit Eunomius: de quibus Semiarianis, sic Epiphanius, hæres. 73. [Nolunt Filium similem esse Patri, sed solum esse creaturam. Differre autem à cæteris creaturis, quòd præemineat magnitudine, & quòd primus omnium productus subsistat, & quòd ministro eo usus sit Deus ad reliquorum opificium.

Semiaxius. Vide *Christianus*.

Semicintia, subligacula brevia ad tegendas partes verecundiores, ad instar illorum, quibus utebatur D. Seraphicus Franciscus, & hodie Religiosi Capucini utuntur [Divitibus quidem in hospitio cum honore, & reverentia susceptis, in omni opulentia deliciæ opponuntur de patrimonio crucifixi. Christus autem semel olim crucifixus in ligno, foris in pauperibus suis crucifigitur, & torquetur in luto, in quibus aut nudus omninò, aut in semicintiis fame, & frigore tremens de iis, quæ interiùs dantur canibus, solatium angustiæ suæ postulat. Petrus Blesen. epist. 102.

Semiduplex, in Breviario dicitur illud officium, in quo non duplicantur Antiphonæ, quo termino Durandus primò usus est; nam in Breviariis antiquis dicebatur *Non duplex*, *Semiannale*, *Succentoris*, & *Quinque Candelarum*; de quibus suis locis specialiter agitur. Vide quoque quæ in dict. *Duplex* egimus.

Semijejunium. Vide *Iejunium*.

Seminiverbius, Concionator, idest, seminator verbi. [Erudiat quia seminiverbius; definiat quia Prælatus; intercedat quia advocatus. Seminiverbius in cathedra, Prælatus in curia, advocatus in Missa. Petrus Blesen. serm. 43.] Eodemque vocabulo ab Atheniensibus denominatus est Doctor gentium, & Prædicator veritatis D. Paulus. [Quid vult hic seminiverbius dicere? Actor. cap. 17.] FR. [Unde ab hujusmodi sapientibus in Actis Apostolorum Prædicator egregius seminiverbius est vocatus &c. can. fit Rector discretus, 43. dist.] & ibi Glossa. Vide *Concionator*.

Semiternarius. Vide *Hemitritæus*.

Semitonsus, idest, tonsuratus. Vide *Garrhara*.

Semnium, Monialium clausura, sive Monasterium, ex græca dictione σεμνὸς, idest, castus: [Puellæ calcato ad exemplum Agnetis mundo, semnia parare, & certatim in ea ruere cœperunt. In vita B. Agnetis de Bohemia 6. Mart.] Atque Philo Hebræus Religiosorum monasteriū σεμνεῖον appellavit. Vide *Monasterium*.

Semones. FR. [Semones dici voluerunt Deos, quos cælo nec dignos ascriberent, ob meriti paupertatem: sicut Priapus, Hippo, Vertumnus, nec terrenos eos deputare vellent per gratiæ venerationem: sicut Varro in Mystagorum libro ait: Semoneque inferiùs derelicto, Dum depinnato attollam orationis eloquio, apud Fulgentium, de vocib. antiq.

Semus, diminutus: [Dimidio tantùm palmo vas semum invenerunt. In Vita S. Brigidæ Virginis.] Itali *scemo* dicunt, idest, deficiens, diminutus.

Senator. Vide *Syncleticus*. *Synedrus*. Ejus vestis. Vide *Purpura*.

Senatorium, locus pro Principibus à Pontifice destinatus. Vide *Oblatio*. *Sancedrim*.

Senatus, dicitur Cardinalium Consistorium. Vide *Presbyterium*.

Senense Hospitale, primum in Italia post Barbarorum expulsionem. Vide *Xenodochium*.

Senescallus. FR. palatina dignitas. Blond. decad. 2. lib. 7. dicitur etiam *Senescalcus*. Vide *Buticularius*. *Domesticus*.

Senex, & *Senectus*. Vide *Athenogeron*. *Cruda senectus*. *Silicernius*.

Senile Pignus, eleganter à Prudentio denominatus est Isaac unicus senis Abrahami hæres.

Senior, sæpè ab Ecclesiasticis scriptoribus pro Presbytero sumitur; nam πρεσβύτερος græcè, senior latinè sonat, idest, magis senex, subauditur intellectu, ac moribus potiùs, quàm ætate. [Senior electæ Dominæ. Epist. Cath. Joannis secunda. Senior Gajo carissimo, quem diligo in veritate. Idem, epist. 3.] De Sacerdotibus, vel de Episcopis potiùs locutus est Tertullianus, quando de electione secundùm illius ævi usum, dixerat: [Præsunt probati seniores honorem istum, non pretio, sed testimonio probati] FR. Apud prophanos verò Auctores dominus, & superior intelligitur, qui feuda, & jurisdicendi cæteris facultatem concedit. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. & leges Longobardicæ, quem Itali *Signore* dicunt. In primo significatu. Vide *Presbyter*.

Seni-

SENIPECTE. Vide *Sympactes*.

IN SENIS UNCIS POSSIDERE. FR. pro æquali portione possidere. [Ergo Deus, & diabolus in sen s unciis hominem possident. D. August. lib. 3. contra Julian. Pelag.] ex interpret. Latinii ad D. August.

SENNAAR. FR. hebraicè significat dentium excussio. D. Greg. in Psalm. pœnit. cap. 19. Erat regio, ubi Babel turrim ædificare cœperat. [Cùmque proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitarunt in ea &c. & dixerunt; Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum.

SENPECTA. Vide *Sympactes*.

SENSUS MYSTICUS Sac. Scripturæ. Vide *Anagogia*.

SENTENTIALITER. FR. nempe, per sententiam: [Easdem possessiones restituendas tibi sententialiter deserimus, de constitutionibus, c. 10.

SENTINACULUM, receptaculum sentinæ in navi. S. Paulinus.

SENTINATOR, Nauta, qui purgandæ navis sentinæ curam habet. [Quid huic quæso obsuit seni persona sentinatoris? S. Paulin. epist. 34. ad Macar.

SENTINO, verbum, sentinam purgare significans, D. Paulinus, epist. 34. ad Macarium. FR. significat etiam satagere: [Sentinare, satagere, dictum à sentina, quia multam aquam navis cùm recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis. Festus.

SENTINOSUS, FR. adjectivum sentinæ patronymicum. [Sed & peregrinationem explevisti, & rem ordinasti, & veteri, & sentinoso, ut audio, navigio iterum te fluctibus tradidisti. S. Paulin. Episc. in funere ejus fratris.

SENTIS, fibula. [Ad suam sentem argenteam, pretiosamque in depositum sibi commendavit. In vita S. Brig. Virg.] Ejus synonyma. Vide *Fibula*.

SEON, mons. Vide *Sanir*.

SEPARATIO, per quid formaliter à distinctione diversificatur. Vide *Divortium*.

SEPECTA. Vide *Sympactes*.

SEPHER. FR. [Dixitque Caleb: Qui percusserit Carjath Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Judic. 1. 12.] Hæc Civitas *Sepher* pluribus nominibus nuncupabatur, nempè: [Nomen autem erat Hebron Carjat-harbe, vel Sepher. D. August. lib. 7. quæst. 3. super Judicum.] Item dicebatur *Sejor*, Josue, 15. 54. nam *Mambre* eadem, & Hebron, Genes. 15. 18. Atque *Arbee*, idest, quatuor, Genes. 23. 2. & 35. 25. Josue, 14. 15. & 15. 13. & 20. 7. & 21. 11.

SEPHORA. FR. hebraicum vocab. & varia significat, nempè, tubo, pulchra, avis. D. Hieron. lib. 1. adversf. Jovin. Est nomen proprium fœminarum in Sac. Scriptura. Sic vocabatur obstetrix quædam hebræarum, Exod. 1. 15. item Moysis uxor. [Erant autem Sacerdoti Madian, (*idest*, *Jethro*) septem filiæ. Juravit ergo Moyses, quòd habitaret cum eo, accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. Exod. 2. 21.] De qua inter expositores est ingens, & antiqua quæstio; nam hæc uxor non videtur esse eadem, ac ea, de qua contra Moysen ejus soror Maria cum Arone murmuraverat: [Loquutaque est Maria ad Aaron contra Moysen propter uxorem ejus æthiopissam. Num. 12. 1.] Sephora enim Madianita erat; Madian autem regio in Asia fuit, Æthiopia verò in Africa est: quare aliqui putant fuisse diversam hanc uxorem ab illa. Sed D. Aug. in primis eandem fuisse defendit, inquiens: [De uxore Moysis æthiopissa quæri solet, utrùm ipsa erat filia Jethro, an alteram duxerit, vel superduxerit: sed ipsam fuisse credibile est. De Madianitis quippè erat, qui reperiuntur in Paralipomenon Æthiopes dicti, quando contra eos pugnavit Josaphat. (*lege Asa* 2. *Paralip.* 14. 9.) Nam his locis dicitur eos persequutus populus Israel, ubi Madianitæ habitant, qui nunc Sarraceni appellantur; sed nunc eos æthiopes nemo ferè appellat; sicut solent locorum, & gentium nomina plerumque vetustate mutari. D. Aug. lib. 4. super Numer. quæst. 20.] quam quæstionem ex variis opinionibus apud Jo. Lorinum, in cap. 12. Numer. versf. 1. §. Propter uxorem ejus æthiopissam, & Vinc. Riccardum in notis ad Cantacuz. super Cantic. cap. 24. §. Cedar. difusè invenies. Pro Aug. tamen conjectura dicendum, quòd Zara æthiops ex Arabia pervenerat usque ad Maresa, 2. Paralip. 14. 9. quæ est in Idumææ regione, 2. Macab. 12. 33. & 35. Idumæa verò est in confinio Arabiæ. Plin. lib. 5. cap. 13. atque ex Arabia Sarraceni proveniunt.

SEPS, σὴψ, serpentis species, de qua Prudentius, lib. 1. contra Symm. ubi agens de vipera, quæ in Melitæ insula manum Pauli Apostoli invaserat, ut rectè versum conficeret, usus est nomine *Sepis* pro vipera, sic inquiens:

Seps insueta subit serpere flexibus.

In omnibus tamen ejus Codicibus mendosè *Spes* habebatur; sed primus hujus erroris castigator Latinus Latinius fuerat, sicut Ulysses Aldrovandus in quadam ejus epistola fatetur, quæ inter Lucubrationes ejusdem Latinii à me collectas, & typis mandatas reperitur. Quare putat Aldovrandus, quòd seps sit Lacerta Chalcidica; ita appellata, non quia in Chalcidis territorio nascatur, quemadmodum recentiores Scriptores existimarunt, sed quia virgata est lineis aurichalci coloris, quod metallum χαλκὸς, Græci vocant. Imò in eodem discursu Ulyssis Latinio directo refert vidisse simile insectum, à quodam Medico sibi missum, ac in territorio Forumlivii inter saxa repertum. De eadem *Sepe* ait Tertullianus: [Per latebras animæ sepis manente veneno, lib. de unico Deo, cap. 1.

SEPTEMPLICO, per septem multiplico. [Septimus numerus per hebdomadas currens, sic septem septemplicat septimanas. Chrysol. serm. 140.] ubi aliqui perperàm *Ogdoadas* scripsere; corrigendum autem est *Hebdomadas*, juxta Eruditissimi Latinii correctionem.

Septem Solium. FR. Romæ templum, quod Baronius ait fuisse contra S. Gregorii Ecclesiam inter montem Palatinum, & clivum Scauri; ita appellatum, quia septem solia, sive ordines columnarum habebat, an. 1084. n. 5. Martinellus in sua Roma ethnico sacra, pag. 40. §. Arcum Stellæ, ait fuisse versus portam Capenam, & pag. 45. inquit, septi solium fuisse [in capite Circi maximi, ubi est molendinum supra marianam aquam, qui locus antiquitus vocabatur via nova, dum S. Petrus Apostolus fugiens iret ad portam Appiam, tibiamque demolitam haberet, cecidit ei fasciola:] sed *Septizonium* appellat Famianus Nardinus in ejus Roma antiq. lib. 6. c. 15. In septisolio Anast. Biblioth. in Gregorio IX. dixit: [Pontifex creatus est propè Septizonium in Diaconia S. Luciæ in septisolio.] Unde septizonium distinctum fuerat à septisolio, licèt fuerint contigua. Blondus verò ostendit fuisse arcem, quam septem solia vocat sic: [Gregorius VII. cùm vidisset &c. de Romani populi constantia diffisus in Castellum cum domesticis se recepit Rusticus verò ejus ex fratre nepos se contulit ad septem solia arcem tunc Castello S. Angeli nullatenus inferiorem, decad. 2. lib. 3.]; Quæ arx ab Henrico Imperatore ann. 1084. demolita fuit. Baron. loc. cit. Igitur Templum fuit S. Luciæ, quod hodie in silice dicitur. Nardinus, cit. lib. 3. cap. 10. sed Codices Anastasii variè, corruptèque habent, nam aliqui continent *Diaconiam S. Luciæ in Septodio*, alii *in Septa solis*, alii denique *in septem viis*.

Septenarius, numerus mysteriosus. Vide *Horæ Canonicæ*, *Psalmus*.

Septiformis Litania. Vide *Litaniæ*.

Septimania, Gothiæ regio, quæ hodie pars Svetiæ est. [Vel Gothis credite, qui sæpenumero etiam septimaniam suam fastidiunt. Sidon. lib. 3. epist. 1.] Eodemque vocabulo in testamento S. Remigii utitur Flodoardus: [Res etiam quas sæpè dictus Rex piissimus Princeps ibi in Septimania, & Aquitania concessit] Ac clariùs in testamento Caroli Magni, sic habetur [Provinciam, ac Septimaniam, vel Gothiam Ludovico filio nostro consignavimus.

Septimianum. FR. locum, sive marmoreum conseptum in Vaticana Basilica significat, ubi ostendebantur Reliquiæ: sic Torrigius de Crypr. Vatic. secund. editione, pag. 81. & 83. ubi hanc inscriptionem affert: [Temporibus Domini Hadriani I. hic recondita sunt reliquia Sancti Sanctorum in Mense Novembris die XXII. Indictione septima, bina clausura in integro Septimiano.] Sanctissimum Veronicæ Sudarium intelligit. Verba sic mendosè.

Septimontium, Gentilium Romę festum in memoriam diei, in quo inclusus fuerat in Urbe septimus mons: [Septimontium, & brumæ, & charæ cognationis honoraria exigenda omnia. Tertull. de Idolatr.] In quo die in curru vehi non licebat per Urbem; appellabatur etiam hoc festum *Paganalia*; nam potiùs rusticorum erat festum.

Septimum, templum, scilicet, septimo ab Urbe Constantinopolitana lapide distans; sic enim ex textu græco vertit Victor Tunn. dictioné ἕβδομον, inquiens: [Zenon à Leone Aug. fil. in Septimo coronatur.] De quo templo Landulfus, lib. 17. histor. his verbis mentionem facit [Cunctis convenientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à Tyranno de orthodoxa fide, ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, extorsit professionem.] Celebris fuerat hic situs ob magnificum Imperatoris Palatium, in quo asservabantur Imperialia ornamenta, ubi ob ejus incendium corona Justiniani deperdita fuerat, sed elapsis octo mensibus inventa est, ita Cedrenus. In eodem Palatio, teste D. Gregorio, necatus fuerat Mauritius Imperator. Celebris item erat præ multitudine Ecclesiarum adjacentium, ac Monasteriorum. Amanuensium autem error fuit in transcribendis Justiniani legibus, qui *Recitata septies* posuere pro *Recitata septimi*; nam ibi Senatus convocatus erat. FR. de hac nece Mauritii Imperatoris Gregorius scripserat in ejus Regist. lib. 11. epist. 1. Celebratur insuper prædictum Septimi Palatium, quod & *Secundianum* quoque appellabant; nam in eum locum ossa Samuelis Prophetæ, ut Hieronymus contra Vigilantium testatur, translata fuerant. De vocabulo *Secundianus* refert D. Greg. loc. cit. his verbis: [Coronatus est Phocas, & Leontia Augusta Septimo Palatio, quod dicitur Secundianus.] Idemque habet Theophanes de Foca agens. Item *Hebdomadam* appellat Cedrenus, lib. 18. c. 38.

Septonistæ, hæretici. Vide *Gazari*.

Septuagesima, quæ à die Dominica incipit, cujus nominis Ordo Romanus rationem reddit, inquiens: [Septuagesima videtur dici propter septuaginta dies, qui sunt ab ipso die ad sabbatum ante octavam Paschæ, quo die alba tolluntur vestimenta à nuper baptizatis.] Hæc enim dierum combinatio est symbolum captivitatis Babylonicæ, postquam ad possessionem suam Hebraicus populus redierat; ita nos captivitatem hujus Babylonici sæculi commemoramus, per hunc dierũ numerum cœlestem Hierusalem expectantes, & ob id expleta horum dierum periodo, nimirum, in sabbato ante Dom. in Albis Ecclesia celebrat in Missæ introitu memorabilia illa verba: [Eduxit Dominus populum &c.] Alcuin. Sancta Mater Ecclesia in hac septuagesimæ Dominica lugubribus paramentis induitur, ac solitum lætitiæ cantum *Alleluja* dimittit, de quo satis in dict. *Alleluja* egimus; ubi diximus, quòd ob memoriã mortis per Adami peccatum introductæ, eadem Ecclesia in introitu Missæ ululatum incipit: [Circumdederunt me gemitus mortis.] Hinc de septuagesima agens Ivo, sic inquit: [Unde in Introitu hodiernę Missæ sancta Ecclesia per lapsum primi Parentis, mortem sibi illatam esse deplorat.] Vide *Laus tibi, Domine*. Ab hac septuagesimæ Dominica festa mobilia totius anni regulantur, quorum prima est; sed pro hac Dominica invenienda, hæc regula traditur; scilicet, notentur dies lunæ currentis in festo Epiphaniæ, quibus

toti-

totidem adjungantur usque ad quadragesimi numeri complementum, & ubi à die Epiphaniæ quadraginta dierum numerus pervenit, tunc prima Dominica occurrens erit Septuagesima. Advertenda tamen est duplex in hac regula exceptio; prima siquidem, quòd quando præfati quadraginta dies terminantur in aliqua Dominica, tunc non illa, sed sequens erit septuagesima. Altera exceptio est, quòd in anno bisextili quadraginta, & una dies computanda erit: quæ regulæ his versibus continentur.

A sexto stellæ numerando perfice lunam,
Quadraginta dies post septuagesima fiet.
Bisextus quando fuerit super additur unus.
Si cadit in lucem Domini, tunc sume sequentem.
Si cadit in feriam septenam, sitque bisextus,
Linque diem Domini primum, sumasque secundum.

A sexto, nimirum, die stellæ, idest, Epiphaniæ, quæ *Festum stellæ* dicitur, & in sexto die Januarii celebratur: si cadit *in lucem Domini*, hoc est in diem Dominicam. Pro facili igitur hujus regulæ intelligentia, exemplo in praxi explanabo. Anno 1644. in die Epiphaniæ occurrebant 27. lunæ dies, quibus additis 13. ad complendum numerum 40. cadebat dies quadragesimus in 19. Januarii, qui erat dies Martis; sed quia ille annus erat bisextus, ac proinde unicus dies supra quadragesimum addendus erat, hinc ad diem Mercurii 20. Januarii ex prædicta exceptione computatio terminabatur: itaque post hunc diem celebrata fuit Dominica septuagesimæ, idest, ad diem 24. ejusdem mensis.

SEPULTURA. FR. usurpatur aliquando pro funerali. [Ubi sunt Episcopi, sepulturæ celebrentur, can. ubicumque, 13. quæst. 2.] Sepulturam autem intelligendo in sensu rigoroso, Optatus Milevit. lib. 3. inquit, in Domo Dei Defunctos non sepeliri, quam prohibitionem canonicam tetigimus in dict. *Porticani*. Hanc legem etiam Gratianus Imper. sanciverat in Cod. de sacrosanctis Eccl. l. 2. Sed quid exclamaret Optatus, si positus fuisset in superbiam sæculorum nostrorum? in quibus adeò Magnatum excrevit luxuries, ut cum illis omnia vitia extinguantur præter superbiam; nam laudari desiderant, ubi non sunt, & cruciari non curant, ubi sunt; erigunt siquidem intra divina penetralia superbissima sepulchra, quæ in speciositate Altaria excellunt; & vanitate se æternizandi, cum ipsomet Deo Æterno dimicare tentant; unde satis rectè exclamat Bernardus, quòd fornicator in se ipsum, injuriosus in proximum, at superbus in Deum peccat. Augustinus tamen, in lib. de cura pro mortuis, ait esse licitum etiam propè Martyrum sepulchra devotionis causa mortuos sepeliri. Sepulturæ synonyma. Vide *Cœmeterium. Hospitium novum. Mausoleum. Sarcophagus. Taphus. Vrceus.*

SEPUM, adeps. Cencius Camerar. in Cærem. m. s. Vide *Sagimen*.

SEQUACITAS, sectatio. [Hinc etiam ille apud nos maxima reverentia fuit, quòd non satis ferebat ægrè pigram in quibusdam sequacitatem. Sidon. l. 4. epist. 11.] & de scriptoribus ob velocitatem scribendi abbreviaturis utentibus inquit: [Scribarum sequacitas saltuosa. Idem lib. 9. epist. 9.

SEQUAX, sectator. [Sequax humilis turba consilii. Sidonius, lib. 7. epist. 1.] Vide *Pedissequus. Sequipes*.

SEQUENTIA. Vide *Jubilatio. Prosa. Versus leoninus*.

SEQUESTER, idest, mediator; sic enim à S. Methodio appellatus fuit Salvator Christus: [Ineffabilem invisibilis Patris Filium, pacis sequestrum, & admirabili quodamodo omni brevitate minorem factum. In Sermon. de Simone, & Anna.] Item significat officium valdè spectabile in aula Constantinop. quod à Græcis μεσάζων dicitur; unde Joannes Palæologus post ejus reditum à Florentino Concilio tertiò uxorem duxerat Mariam Cantacuzeni, qui dignitate sequestri fungebatur, sororem; sequestri enim instituti erant ad componendas lites, & differentias sine figura judicii; quare in Actis ejusdem Concilii Florẽtini legitur, quod hi sequestri magno conatu se ingesserant ad persuadendos Michaelem Balsamonem scriniarium, sive Cartophylacem, & Sylvestrum Sgurobolum Ecclesiarcham ad decreta ejusdem Concilii acceptanda, quæ tenaciter rejiciebant.

SEQUESTRATIM. FR. separatim: [Pontifices, quibus in Summo Sacerdotio constitutis ab extraneis aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim dimittitur, aut donatur, can. Pontifices, 12. quæst. 3.] Sed verè in hoc loco mediatim significat. Vide *Sequester*.

SEQUESTRUM. Vide *Intertio*.

SEQUIPES, vestigiorum sectator, & imitator. [Ut per angustam viam eorumdem Sanctorum valeamus sequipedes esse. In vita SS. Juliani, & socior.] FR. Legitur etiam *Sequipeda* penès Ivonem Carnotensem, in epist. 65. ubi agens de juramento novi Pontificis, inter alia hæc habet: [Sed ferventer, ut eorum discipulus, & sequipeda totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonicè comperio, observare, & venerari profiteor.] Reliqua hujus nominis synonyma. Vide *Pedissequus. Sequax*.

SEQUUTOR, persecutor. [Altiùs impresso dum palpitas ense sequutor. Prudentius.] Vide *Subcisivus*.

SERANTHASMUS, sericum floribus contextum, vox quidem græca σηρανθασμὸς, à verbo ἀνθίζω, quod floribus ornare significat. [Hic Sanctissimus Præsul Eugenius III. quando celebravit primam Missam in B. Petri Ecclesia, obtulit super venerabile Altare ejus optimum seranthasmum ad Altaris ornatum. Romanus Canonicus in descript. Basil. Vatic. cap. 8.

SERAPHIM, nomen ordinis Beatorum Spirituum, ex hebraica voce *Seraph*, quæ prunam, & ardentem carbonem significat; itaque Seraphim ardentem, & amore divino ignitum denotat. Vide *Cherubim*. FR. eodem modo, quo in dict. Cherubim dixi, quod Ethnici, & primò Ægyptii, qui

sacram

sacram Scripturam fortè præ manibus habuerunt, Serapin Deum coluere, deducto vocabulo ex Seraphim; & quia Angelicus hujusmodi Spiritus ab Ezechiele, c.1. describitur quaternis faciebus, Bovis nempè, Leonis, Aquilæ, ac Hominis; sic Ægyptii Serapin quatuor animalium figuris formavere, scilicet, Bovis, ac trium aliorum animalium. Natalis Com. lib. 6. Mythol. cap. 13. & lib. 8. c. 18.] Serapin calathum in capite ejus infigunt, vel dum simulacro signum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio, eodemque capite leonis effigiem &c. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 20.] Et quia unus Seraphim calculo os Isaiæ tetigerat, ut idem cap. 5. inquit, hinc etiam Gentiles Serapim pinxerunt simul cum Harpocratis simulacro, obturantis digito os ejus. Ita D. Aug. ex Varrone. [Et quoniam ferè in omnibus templis colebatur Isis, & Serapis; erat etiam simulacrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret, lib. 18. de Civitate Dei, c. 5.

Serapis. Vide *Seraphim*, *Sporteolus*.

Sergius, & Bacchus Sancti Martyres. Vide *Primicerius*.

Seriatim. Vide *Libellarium*.

Sericum. Vide *Baphium*, *Chrysoclavum*, *Holosericum*, *Imisilium*, *Seranthasmus*, *Tramosericum*.

Seriosius, adverb. idest, magis seriè. [Latori verò præsentium Bonifacio defensori aliqua injunxi, quæ sanctitati vestræ debeat seriosiùs intimare. D. Gregor. in Regist. lib. 1. cap. 26.] FR. eodem vocabulo usus est Joannes XXII. in ejus extrav. de verborum signif. cap. 1.

Serpens Æneus Moysis conservatur in Mediolanen. Metropolitana Ecclesia. Vide *Vesperæ*.

Serpentaria. Vide *Dipsas*.

Serpentum signa in processionibus. Vide *Draconarius*.

Serra. FR. montium dorsa, vel juga. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 38. n. 6.

Servator, FR. Locum tenens, Vicarius, Substitutus, Delegatus: [In Panormitana autem parte loci servatorem tui me sufficit elegisse. S. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 3.] Idem etiam habetur, in l. si quis furem, de furtis; à Græcis verò τοποτηρητὴς dicitur, ut Balsamon notat in procemio Concilii Carthaginensis, cujus verba latinè sic sonant, [Locos implentes eorum, qui non poterant in Synodo convenire.] Puta Prælatos legitimè impeditos, eorum vice missos, ac substitutos direxisse in Synodum. Hujus vocabuli synonyma. Vide *Vicarius*.

Servifico, in servitutem redigo. [Ut servificent eos, & spolient eos. Chrysost. hom. 35. in cap. 20. Mat.

Servitor, FR. Minister, serviens. [Non Episcopus Clericum, vel servitorem Ecclesiæ ad cædem perducat, can. neminem, dist. 45.] Et clariùs in significatione Ministri: [Ecclesia Antiochena multis ex servitoribus est ferè destituta ministris. De Cleric. non resident. cap. 16. Decretal.] Item non raro usurpatur pro Monacho, seu Religioso, qui Deo famulatur. [Renuntio &c. Venerabili Monasterio S. Pauli, vel suos servitores,] & infrà: [Et obligo me quidem Rogata, & meos hæredes in præfato Monasterio Beato Paulo Apostolo, suosque servitores. Bullar. Casin. tom. 2. const. 21. [Ubi evidenter patet, quod particula *Vel* stet pro *Et*, dum anteà dixerat, *vel suos servitores*; deinde in eodem sensu repetit, *suosque servitores*; quod Lectori propono pro clariori intelligentia quæstionis super synonymum *seu* infrà scribendum. [Et in præfato Monasterio S. Anast. perpetuò largimur, ut de præsenti die habeant tui servitores potestatem in præfatis omnibus ad utilitatem S. Anastasii introeundi, utendi, tenendi, fruendi, & usque in sæculum sæculi possidendi, quatenus pro te Gloriose Martyr mereamur &c. Ibidem, const. 25.] Idem habetur, in eod. tom. 2. const. 112. n. 3.

Servus Servorum Dei, nedum Papæ, sed Episcoporum titulus. Vide Bonifacii Episcopi titulus in dict. *Infula*.

Servus Vilis. Vide *Impans*, *Mediastinus*, FR. Servi Ecclesiæ qui dicuntur, & quare. Vide, can. cum multæ, 15. qu. 8.

Sescuplum. FR. lucrum, quod excedit totum cum dimidio respectu sortis principalis. [Non licèt fœnerari Ministris Altaris, vel in sacerdotali ordinatione constitutis, vel usuras, vel lucra, quæ sescupla dicuntur, accipere:] ubi Glossa sic explicat: [Hic ponitur sescuplum pro sesquialtero, quod continet totum, & ejus medietatem. Sescuplum secundùm quod per s, scribitur, quod est totum, & plica. Unde sescupla usura dicitur, cùm datur summa aliqua, & recipitur summa illa cum sua plica, idest, medietate. Sexcuplum, scriptum per x, dicitur quælibet res sexties multiplicata.] Idem habetur in can. quoniam multi, 14. qu. 4. his verbis: [Vel species frumentorum ad sescuplum dare omnis &c.] Ubi Glossa, ait non esse usuram, si dentur quatuor, & quinque solvantur. *Sesquiplum* dicendum vult Latinius in Correct. Concilior. tit. Concil. Laodicen.

Sesthenium. FR. sic appellabatur quædam Basilica Constantinopolitana in honorem S. Michaelis dicata.

Sesquialterum. Vide *Sescuplum*.

Sesquiplum. Vide *Sescuplum*.

Sethiani, sive *Sethaniani* Hæretici, qui credebant Christum fuisse Seth Adami filium, 24. quæst. 3. can. 39. Vide, an sint iidem ac *Sathaniani*, de quibus in dictione *Euchetæ*, *Precatores*, dictum fuit. Quomodo vocabatur *Seth* apud Græcos. Vide *Typhon*.

Seu. FR. particula non raro pro *Et* apud antiquos Ecclesiasticos Scriptores usurpatur, & idem dicendum de ejus synonymo, *Vel*, ut suo loco dicemus. [Habentes tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo. Anast. Biblioth. in Leone III.] Ubi Salmasius falsò existimat tabulas has habuisse rotundas figuras; nam hic dictio *Seu* valet *Et*, ut rectè contra eundem Salmasium Albertus

Rubenus arguit: itaque *Tabulæ* est diversa res ab *Orbiculis*: nam sensus Anastasii est quasi diceret tabulas, & orbiculos, res, scilicet, inter se diversas, quod multis exemplis d. Anastasii comprobatur. [In altare B. Petronillæ posuit vestem de stauraci unam habentem periclysim de blattis, seu chrysoclavo, in Leone II.] & alibi: [Qualiter Angelus B. Cæciliam, seu Valerianum, & Tiburtium coronavit. In Paschali I.] Quis unquam putaret Cæciliam, & Valerianum esse unam eandemque personam? [Quem omnes Viri Romani, seu omnes populi in Pontificatus ordinem elegerunt. Idem in Greg. II. Et Candulfo Castaldione, seu Manfredo Judice. Bull. Casinen. tom. 2. constit. 113. Conradus II. Rex Italiæ, seu Germaniæ. Ibid. const. 82.] Itaque *Seu* pro *Et* ab Anastasio usurpatur, nam ipsemet inter *Tabulas*, & *Orbiculos* differentiam ponit in eodem Leone III. idem repetens, dum inquit: [Habentes tabulas, atque orbiculos de chrysoclavo.] Reperitur idem stylus in decimo sæculo: [Verus Judex Dom. Imperatoris, ac Regis, & Uvibertus Vicecomes filius bon. mem. idemque Uviberto de Baniolo, seu Ildevertus, qui & Bezo, fil. quondam Fredolphi de Villa Gurgo. Bullar. Casin. tom. 2. const. 61.] ubi clarè videtur, quòd Uvibertus de Baniolo, erat diversus ab Idelverto de Villa Gurgo, ut in ejusdem instrumento ex eorum distincta subscriptione fit evidens. Item dicendum de synonymo *Vel*, ut in dict. *Servitor* ostendimus. Vide etiam dictio *Vel*. Item de synonymo *Sive* dicendum erit: [Hildovicus Gratia Dei Imperator Augustus, omnibus Fidelibus nostris in partibus Longobardiæ, Romaniæ, sive Benevento, atque Tuscia, nec non Venetia consistentibus. Bullar. Casin. tom. 2. const. 36.

Severiani. FR. Hæretici. [A Severo exorti vinum non bibebant; vetus testamentum, & resurrectionem non recipiebant, 24. qu. 3. can. 39.] ac fusè de hac Hæresi, & Auctore ejus Baron. ann. 57. num. 132. ann. 511. n. 15. 16. an. 174. n. 11. ann. 513. num. 1. & seqq. anno 517. num. 51. & sequentib. ann. 518. num. 45. & 50. cum seqq. an. 519. nu. 143. &c. dicebantur *Carruticuli*. Idem ibidem num. 147. Apparitio Hæresiarchæ in Inferno. Idem anno 532. num. 20. Reliqua anno 535. & ann. 536.

Sexagesima. [Porrò sexagesima inde dici potest, quia sexaginta sunt dies usque ad medium Paschæ, quod est feria quarta Paschalis hebdomadæ. Ord. Rom.

Sexcuplum, & *Sescuplum* quomodo differant inter se. Vide *Sescuplum*.

Sexta, canonica hora. Vide *Horæ canonicæ*. FR. sexta autem moralis hora quænam intelligatur in sac. script. Vide Baron. ann. 34. n. 163.

Sextariaticum, tributum, sive canon Ecclesiæ à Rusticis solvendum pro qualibet aridorum sextarii mensura; erraverunt namque illi, qui Rusticos solventes vectigalia ita appellari putarunt; eorum enim error ex Gregorianis verbis convincitur, quæ sic habentur: [Valdè iniquum, & injustum esse perspeximus, ut à rusticis Ecclesiæ de sextariaticis aliquid accipiatur, ut ad majorem modium dare compellantur, quàm in horreo Ecclesiæ infertur. Unde & præsenti admonitione præcipimus, ut plusquam decem, & octo sextariorum, modiorumque nunquam à rusticis Ecclesiæ frumenta debeant recipi. D. Greg. lib. 1. epist. 42. ad Petrum Subdiacon.] FR. qui Canon Ecclesiæ à Rusticis solvendus erat pro accessione supra sextarium, ideò à S. Pontifice hoc tributum injustum existimatum fuerat, qui abusus tempore Romanorum introductus est, de quo Cicero in 5. Verrin. [Nec numerum accessionum cogebatur arator dare, nam in pecunia solvebatur.

Sextarium. FR. liquidorum, & aridorum mensura, de qua ita Hieronymus in, c. 4. Ezech. [Porrò Hin duos choas atticos facit, quos nos appellare possumus duos sextarios Italicos, ita ut Hin mensura sit Judaici sextarii, nostrique castrensis, cujus sexta pars facit tertiam partem sextarii Italici. [Vide *Hin*.

Sextus. FR. dicebatur Carthaginis locus, ubi S. Cyprianus martyrium passus est. Baron. ann. 161. num. 22.

Sextus Decretalium. FR. ita appellatus est Codex decretalium, quia usque ad quintum librum decretalium Gregorius IX. scripserat; Bonifacius verò VIII. sextum compleverat, ut idem in ejus proœmio admonet. Vide *Decretales*. Septimum autem decretalium, post sextum, Clementinas, & Extravagantes compilavit Petrus Matthæus, editum Francofurti ann. 1590.

Sibylla. FR. quæ decem ex Varrone numerat D. August. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 22. Lactantius 1. divin. instit. & D. Hieron. lib. 1. adversf. Jovin. qui ex eod. Varr. inquit: Æolicè Θεοβύλλω, idest, Dei consilium Sibyllam appellari; sed Ludov. Vives cit. loc. Aug. commentans, ait, Æolicè σιὸς, Deos, βυλλὼ, consilium significare, indeque Sibyllam dici. Per βυλλὼ enim penes omnes Græcos intelligitur consilium.

Sibyllisti, dicti sunt Christiani. Vid. *Christiani*.

Sibyna, jaculum, sive telum missile, ex græco σιβύνη. [Et concident machæras suas in aratra, & sibynas in falces, idest, animorum nocentium, & linguarum infestarum, & omnis malitiæ, atque blasphemiæ ingenia convertent in studia modestiæ, ac pacis. Tertull. lib. 3. adversf. Marc. cap. 21.

Sicarius. FR. à sica gladii genere, & significat assassinum, de quo fit mentio, de pœnitent. distinct. 1. & de homic. voluntar. vel casuali, cap. sicut dignum. Ibique Glossa, §. Sicarios.

Sicera, hebraica vox, quam aliqui vinum annosum, & inveteratum significare putant; alii vinum purum. Sed re vera quemlibet potum ad inebriandum potentem denotat, ut manifestè ex Euangelii textu colligitur, in quo sicera à vino diversificatur; nam ait ibi: [Vinum, & siceram

non

non bibit. Luc. cap. 1.] Imò apud Hebræos ipsammet ebrietatem significat: [Sicera autem est quidquid absque vino faciet ebrietatem. Zonar. in, can.3.] Ac Arabes *Sakera* vocant ebrietatem. Atque Zacharias Chrysop. Episc. in Euang. cap. 2. ait, quòd: [Siceram vocant Hebræi omnem potum, qui inebriare potest, sive de pomis, sive de frugibus, seu de qualibet alia materia confectum. [FR. Idem sentiunt Lyranus, qui ait, quod: [Sicera dicitur omnis potus inebriativus,] & D. Hieronymus in epist. ad Nepotian. inquit, quòd sicera dicatur [Omnis potio apud Hebræos, quæ inebriare potest, sive illa ex frumento conficiatur, sive pomorum succo; sive favi decoquantur in dulcem, & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimantur in liquorem, coctisve frugibus aqua pinguior coloretur.] Palea etiam in dict. 35. inquit: [Sacerdotes, qui ministrant in templo Dei, prohibentur vinum, & siceram bibere; ne crapula, & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera hebræo sermone omnis potio nuncupatur, qua quis inebriari potest. Quidquid inebriat, statum mentis evertit. Tandem Glossa in can. admonere, 33. quæst. 2. §. siceram, ait: [Per siceram intellige omnem potum, qui inebriat.] Quare vim nominis non exprimit Auctor vocab. Eccl. dum inquit, siceram significare cervisiam, quia licèt accidentaliter posset in eandem confectionem aliquando convenire; formaliter tamen, & generaliter denotat omnem potum inebriativum. Item Tertull. Ebriamen exponit hìc in dict. *Ebriamen*.

Sicilia. FR. Ecclesiasticum patrimonium, cam. relatum, 10. quæst. 3. sive patrimonium S. Petri. [Præter hæc Regnum Siciliæ, (quod est speciale patrimonium S. Petri, & idem Princeps ab Apostolica Sede tenebat in feudum) jam ad tantam in Clericis, & Laicis exinanitionem, servitutemque redegit, quod eis planè penitùs nihil habentibus, & exinde ferè probis ejectis, illos, qui remanserunt ibidem, sub servili quasi conditione vivere, ac Romanam Ecclesiam (cujus sunt homines principaliter, & vasalli) offendere multipliciter, & hostiliter impugnare compellit. Posset etiam meritò reprehendi, quòd milles quidam fartorum annuam pensionem (in qua pro eodem regno ipsi Ecclesiæ Romanæ tenetur) per novem annos, & ampliùs solvere prætermisit, lib. 2. tit. 14. c. 2. sexti Decretal.] & ibi Glossa, §. Patrimonium. Vide hìc *Fartus*. Rogerius vetuit in utraque Sicilia Romanas monetas, quæ romasinæ dicebantur. Vide *Follevalis*. Siculorum in Deiparam devotio. Vide *Hodegitria*.

Siclus, monetæ species, de qua sæpè in sacra Pagina: vox quidem hebraica *Sekel*, idest, pondus: Erat autem duplicis valoris, sive speciei; nempè, quæ *Siclus Sanctuarii* dicebatur, & semiunciam, seu quatuor drachmas ponderis continebat, quod est idem; ideò à Græcis τετράδραχμον appellabatur. [Siclus nummi genus est apud Hebræos, quales sunt tetradrachmi attici. Joseph. Jud. lib. 3. Antiq. cap. 9.] Idem à D. Hieronymo refertur his verbis: [Siclus autem, idest, stater habet drachmas quatuor: drachmæ autem octo latinam unciam faciunt. In Ezechiel. c. 4.] Vide *Stater*. Altera verò sicli species dicebatur *Siclus communis*, qui duas drachmas, idest, unciæ quadrantem pendebat, à Latinis *Sicilicus* appellatus fuit, lib. 21. §. 2. ff. de auro legat. & à Græcis δίδραχμον dicebatur, & duos romanos julios, seu duos reales hispanicos valebat; cujus speciei monetæ triginta proditori Judæ in solutionem suæ prævaricationis traditæ sunt, ut Cornelius à Lapide existimat; nam Budæus de Asse refert unam ex illis monetis Parisiis vidisse, quæ duas drachmas pendebat, qui pondus cum alia simili Romæ in Ecclesia S. Crucis in Hierusalem conservata convenit; idem etiam observavi in alia Judæ consimili moneta, quæ inter multas, ac pretiosissimas devotionum reliquias ab Equitibus in eorum S. Joannis Ecclesia conservatur; aliamque ex his monetis fatetur R. Moyses se vidisse, quam *Dimidium ponderis* vocat. Antonius Augustinus in ejus dialogis de numismatibus negat fuisse Judæ monetas, quas Roma, & Melita ut suprà diximus existimant. FR. in can. Judices, quæst. 1. hæc D. Hieronymi verba afferuntur, ubi de Simoniæ agit: [Nec quemquam movet illud, quod in primo Regum libro legitur, Saulem, volentem ire ad Samuelem, dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium, quod offerret pro vaticinio non haberet, & puerum respondisse: ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniæ. Hanc dabo viro Dei, & annuntiabit nobis &c. Siclus enim viginti obolos habet; & quarta pars sicli quinque sunt oboli.] Plutarchus in Lysandr. ait, quòd obolus minimum numisma erat apud Athenienses, quod sexies sumptum explebat drachmam atticam. Temerè siquidem Glossa in can. Denique & puellæ, 36. quæst. 2. inquit: [Drachma (ut dicunt) est siclus. R. Moyses, qui & Gerundensis appellatus fuit, in Pentateuchum scribens, inquit, se vidisse Tolemaidi, quæ hodie *Acca* dicitur, siclum semiunciæ ponderis, in quo ex una facie sculpta erat Aronis virga cum inscriptione *Siclus Siclorum*, & in alia facie erat insculpta mannæ urna cum inscriptione *Ierusalem sancta*. De *Siclo* autem moneta disertè agit Baron. ann. 33. num. 30. & 31. Ezechiel. cap. 45. hæc scripsit: [Siclus autem viginti obulos habet:

Sigillarius, ex principio occulto, & impenetrabili proveniens. [Anima velut sigillario motu superficiem ejus intus agitantes. Tertull. lib. de Anima, c. 2.] Vide *Enthymesis*. Ac propriè sigillarius dicitur lusor, ille, qui simulacris puerilibus, à Latinis *Sigilla* appellatis, ludebat; italicè *Burrattini*, sive *Pupazzi* dicuntur: inde Tertullianus sumpta metaphora à sigillarii occulto sub velo motu, animæ motionibus applicuit; & quidem, quòd per tale vocabulum lusorem intelligat, Tertullianus satis adversus Valent. expressit, inquiens, [Sigillario extrinsecùs ductu.] FR. puerilia simulacra appellavit Idola Ennodius, quando in 3. di-

ctione Missæ pro Honorato Episcopo, dixerat: [Ubi sunt sigilla numinum votis imaginata facierum? Quorum facies in potestate pendet artificis? Ubi sunt Dii, quibus potentiam dederunt homines fulgore gemmarum?

Sigillum, in primario significatu imaginem, figuram, & parvam statuam, sive statunculam denotat. [Obtulit candelabra aurichalca septem ante altare, quæ sunt in pedibus decem cum ornatu suo ex argento interclusa sigillis Prophetarum. Anast. in Sylvestro.] De sigillo, quo litteræ firmantur. Vide *Bulla, Bullatorium, Charthophylax, Pastellus, Statuncula, Syparum*. FR. In sigillis Episcopalibus antiquitùs non ponebantur insignia gentilitia; sed effigies ejusdem Episcopi Pontificaliter induti cum baculo pastorali, & mitra, ut ex cap. 6. decretal. de fide instrumentor. colligitur, ubi sic habetur: [Falsum sigillum vitiosè videbatur appositum, eo quòd à media parte sigilli apparebat quædam imago, non cum mitra in capite, sed cum pileo, nec induta Pontificibus, sed regalibus indumentis, tenens in manu non baculum pastoralem, sed quasi sceptrum regale.] Sigilla, quæ ponebantur in marsupio novi Pontificis. Vide *Sedes stercoraria*. Sigillum Domini. Vide *Chrisma*. Sigillo ex Altariolo sublato deperditur consecratio. Vide *Altare*.

Sigma. Cœnaculum hemisphærica figura constructum. [Discumbebat Jesus plus in Matthæi mente, quàm sigmate, & epulabatur non cibis, sed reditu peccatoris. Chrysol. serm. 19.] Ac idem alibi repetit, loquens de discipulis tempore Christi passionis absconsis: [Si metuentes, si clausis, certè non prandentes, & si prandentes, non erat domus illa, sed carcer; illud sigma non erat, sed carcer, serm. 83.] Dicitur enim sigma à figura literæ græcæ hujus nominis antiqua, quæ erat ad modum C. FR. Aliquando enim non undique ad mensam convivæ accumbebant: sed ab altera tantùm parte convexa, utpotè capaciori convivarum, quàm ex convexo interiori latere, ubi edulia ministrantes assistebant, & ex eadem ratione antiqua propugnacula rotunda, vel ad modum sigmæ non sunt ampliùs in usu, quia præbebatur major ambitus aggressoribus, quàm aggressis, qui in interiori peripheria angustiabantur. Igitur de his mensis figuræ lunatæ, vel hemicycli, Lampridius in Heliogab. mentionem facit, inquiens: [Primus (*idest, Heliogabalus*) denique invenit sigma in terra sternere, non in lectis.] Ac rectè hunc antiquum Romanorum morem Ditmarus comprobat, inquiens: [Imperator antiquam Romanorum consuetudinem, jam ex parte magna deletam, suis cupiens renovare temporibus, multa faciebat &c. solus ad mensam, quasi semicirculum factam, loco cæteris eminentiori sedebat, lib. 3 Chron.

Signaculum Spirituale, sive Signaculum Domini. Vide *Chrisma*.

Signatura Justitiæ. Vide *Referendarius*.

Signatus Manu, Miles; Mauritio enim Imperatori, qui lege prohibuerat, ne quis miles posset habitum monachalem suscipere, scripserat D. Gregorius hæc verba: [In qua lege subjectum est, ut nulli, qui manu signatus est, converti liceat, in Regist. lib. 2. epist. 61.] Erant igitur Milites Imperiales stigmate in manu signati; atque hoc D. Paulus in epist. ad Galatas, c. 6. intellexerat, quando scripsit: [Ego enim stigmata Domini Jesu in corpore porto,]quam epistolam sic commentatus est D. Anselmus, inquiens [Stigmata vocabantur signa quædam, quæ in manibus militum fiebant, per quæ recognoscebantur esse de militia Romani Imperatoris: Paulus ergo illis verbis protestari se voluit, quòd fidelis Jesu servus, ac miles esset.] FR. Gregorius verò Papa decimus ait, quòd Fabricenses, idest, arma bellica fabricantes stigmata ferebant, atque Custodes aquarum: cujus hæc sunt verba; [Ex stigmate namque consueto Fabricensibus imprimi, latitans Fabricensis agnoscitur. Et Custodes aquarum (quos Hydrophylacas nominant) queis infigi solent annotatione signati, lib. 5. tit. 11. c. 12. in sexto.] Item *Stigma* significat plagam, & ulcerationem. [Nam legitur, quòd Maria soror Aron, prophetissa, dum detractionis adversus Moysen incurrisset delictum, illicò stigmate lepræ percussa est, can. Hoc ipsum, 33. qu. 2.

Signum. idest, abbreviatio in scribendo, quam D. Hieronymus *Furtum verborum* appellavit, inquiens: [Extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut Notariorum manus lingua præcurrat, & signa, ac furta verborum volubilitas sermonum observet. De vitand. suspect. Contuber.] Item significat campanam. *Signum radians*. Vide *Asteriscus*.

Sihor. FR. nomen hebraicum, quod D. Hieronymus ait fuisse locum proprium. [Et pervenit usque ad Carmelum maris, & Sihor, & Labanath. Josue, cap. 19. 26. Congregavit ergo David cunctum Israel à Sihor Ægypti, usque dum ingrediaris Emath. 1. Paralip. 13. 5.] Sed Alphonsus Tostatus in 1. Paralip. eodem cap. quæst. 16. §. A Sihor, inquit, significare fluvium hebraicè, ac proinde non esse nomen proprium loci, sed appellativum.

Silentiarius, secretarius. [Et hæc tanta dilectio ad hoc processit, ut eum secretorum conscium, & primatem capellanorum faceret; sibi quoque eundem silentiarum statueret, ut in quo compererat prudentiæ altitudinem, ejus consilio componeret totius regni utilitatem. In vita S. Agilberti Abb. Fortassè à silentio, sicut etiam à secreto secretarii nomen inditum fuerat; quamvis in Curia Imperiali varias significationes hujus vocabuli inveniam, & inter alias, *Silentiarii* dicebantur milites custodientes januam Imperialis Consistorii, quia jurgia, rumores, aliasque inconvenientias detrudere debebant, quorum collegium *Schola silentiariorum* dicebatur. FR. de hoc militiæ Cæsarianæ vocabulo egit Procopius apud Baronium ad an. 491. n. 6.

Silentio, verbum intransitivum, quod tacere denotat. [Sic non debet opera Dei, quæ in illo per

per suos Sanctos fiunt sine sui meritis, silentiare, sed prædicare. In vita S. Dion.

SILENTIUM. FR. hebraicè *Domi* dicitur. Calep. Passar. in dict. Silentium.

SILICERNIUM. FR. [Quo differt ab epulo Jovis silicernium? à simpluvio obba? ab aruspice pollintor? Tertull. advers. Gentes.] Significat mortuorium prandium. Alia significata hujus dictionis inveniuntur apud Joseph. Scaligerum in castigationibus Festi, & apud Calepinum.

SILICERNIUS. FR. senex. [Silicernios dici voluerunt senes jam incurvos, quasi jam sepulcrorum suorum silices aspicientes; unde & Cincius Alimetus in historia de Gorgia Leontino scripsit, dicens: Qui dum jam silicernius sui finem temporis expectaret, si mori non potuit, tamen infirmitatibus exultat. Fulgentius de vocib. antiq.] quem Græci τυμβογέρων dixere. De Silicernio Terentius in Adelph. ubi aliqui intellexerunt nomen comicum fictum; errant tamen, nam Silicernium funebre convivium, ut suprà diximus, & alia significat.

SILINGI. FR. idest, Vandali. Baron. anno 49. num. 37.

SILIQUA, hoc nomen propriè significat fructum vilem, quem hodie Romani *Guainelle* dicunt, Hispani *Carobas*, Neopolitani *Sciuscelle*, Siculi *Charrubi*, Arabes *Charub*, de quibus frugibus D. Lucas, cap. 15. inquit: [Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant.] Item significat monetæ speciem vilis quidem. [Adjectis siliquis, oneribus, & granaticis. D. Gregor. in Regist. lib 1. cap. 42.] Quæ moneta juxta Eruditissimi Latinii opinionem erat vigesima quarta solidi pars. Solidus verò, ut idem ait, erat valoris Juliorum Romanorum 17. & bajoccorum tres circiter; nam solidus erat tertia aurei scuti pars, quod quando Latinius scripserat, idest, ann. 1568. aureum scutum secundùm illius sæculi pretium non continebat nisi Julios tredecim, licèt hodie quindecim contineat. Igitur data proportione temporis Latinii solidus correspondebat Carolino Romano, nempè, tribus quartis Julii; sed hodie, nimirum anno 1677. in quo scribimus, solidus viginti Julios contineret, quia scutum aureum hodie Julios quindecim continet. Vide *Solidus*. FR. De eadem moneta Siliquæ habetur in l. final. de furtis; ubi Glossa errat, dum asserit Siliquam tantum valere quantum solidum. In supradicto Gregorii textu fit mentio de *Granaticis*: fortasse species monetæ erat, quam hodie in utraque Sicilia *Grani* nomen retinet, & est etiam vilis moneta.

SILIQUATICUM. FR. gabella exigenda pro siliquis, l. final. de furtis. Sed potiùs videtur significare gabellam pro quocumque mercimonio. [Et siliquatico de singulas mercaturas, & portoras. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 20. n. 3.

SILOE, hebraica vox *Silluach*, idest, Missus; ita enim sacer Chronista explicat, ubi de piscina agit, in qua cæcus à nativitate degebat, qui oculos lavans visum recepit. FR. Fons quidem erat ad radices montis Sion, ut scribit Hieron. in Isaj. c. 8. & non scaturiebat continuò, sed in aliquibus incertis diei horis: qui fons, ait S. Epiph. de vita, & interitu Proph. c. 7. intercessione Isajæ primò emanavit; nam antequam moreretur Propheta ille, aliquantulū Deū precatus est, ut ex illo loco aquam mittere dignaretur, cujus oratio statim exaudita fuit; indè *Siloè* hæc fons denominata fuerat, ex tali miraculosa emanatione; *Siloè* enim demissum significat: additque, quòd sub Ezechia Rege antequam stagnum, & piscinas construxisset, in hoc fonte scaturierat modica aqua mediantibus Isaiæ precibus, ut populus Israel in civitate obsessus non periret siti. Itaque ad manus opportunè illam populus habebat, & econtrà irreperibilis erat hostibus; de eodem facit etiam mentionem Josephus Hebræus. Quæ relata habentur penes Baronium an. 33. n. 35. & 36. :||: Patriarcha autem Jacob Judam ejus filium benedicens, ut in Genesi habetur, vocavit Messiam *Sciloch*, quæ vox in Vulgata *Mittendus* translata fuit. FR. Non incongruè videtur hìc quandam lepidam reprehensionem referre, qua quidam Amicus aliquos Judæos Romæ degentes semel objurgaverat; nam Romani vulgariter ventum Syrum *Silocchο* appellant; hinc sumpta occasione ille talis dixerat Hebræis Romanis, quòd non tantum admirabatur, quod cæteri Judæi per Orbem decepti adhuc Messiam expectarent; sed quidem de Hebræis Romæ incolentibus, qui illum expectant, dum à *Scilocchο* tam sæpè visitantur; æquivocans namque in sensu Hebræorum, & in sensu vulgari Romano, quia illi per *Sciloch* Messiam, ac ventum Syrum vulgares Romani intelligunt, à qua spiratione crebrò infestatur Roma :||: Alii tamen hanc dictionem censent non esse hebraicam, ac proinde fuerunt variæ opiniones. R. Abnazer affirmat *Missum* significare; alii dixerunt esse compositam ex duabus vocibus *Scialah*, idest, Donare vos ei. Vide *Probatica*.

SIMANTER. Vide *Semanterium*.

SIMILARIA, seu *Similia*. Vide *Cupha*.

SIMON. FR. hebr. nomen obedientem significans. Simon autem, qui à Romanis tanquam Deus colebatur cum hac inscriptione *Simoni Sancto*, seu *Santo*, de quo titulo pluries apud Cruterum, Simon Magus fuit, ut Justinus Mart. Apol. pro Christian. ad Antonin. Pium, Irenæus, lib. 1. c. 20. Tertull. Apol. c. 13. Euseb. lib. 2. cap. 12. 13. & 14. à Baron. adducti, ann. 34. num. 52. & in figura Jovis, idem Baron. an. 35. n. 2. an. 44. num. 59.

SIMON MAGUS, quomodo caput radebat. Vide *Tonsura*.

SIMONIA, gravissimum delictum venditionis rei spiritualis, quæ incursionem censurarum Ecclesiasticarum, obligationem restituendi pretium acceptum, & fructus beneficii obtenti mala fide perceptos secum trahit. Fuit enim à Mago Simone ita denominata, qui pecunia ab Apostolis Spiritum Sanctum emere tentaverat, invidia motus operationum prodigiosarum, quas Paraclitus per eos demonstrabat; qui tamen ab Apostolico Sena-

Senatu rejectus fuit hac sententia: [Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Actor. 8.] Quam verò Petrus Blesensis, epist. 129. his verbis explicat: [Non poterant tibi sufficere redditus canonicè acquisiti, & Ecclesiasticæ facultates, nisi ædificares Sion in sanguinibus, atque venalitate execrabili, & damnabili quæstu divitias congregares?] Et inferiùs sic illam describit: [Avaritia hæc simoniaca ipsa est vermis interficiens, bruchus pessimus, ærugo, ac tinea cordis, quæ bona omnia æruginat, & consumit.] FR. Hæc pessima Hæresia habuit suos sectarios, qui *Simoniani* dicebantur, quorum dogmata exosa licitam rerum spiritualium venditionem asserebant, ac creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam, can. quidam, 24. quæst. 3. Simoniani enim sunt plus execrandi, quàm Macedoniani hæretici, qui impugnabant Spiritum Sanctum; hi namque creaturam, & servum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum delirando fatebantur: at Simoniani efficiunt Spiritum Sanctum non Dei, sed eorum servum. [Omnis enim Dominus quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum, quæ possidet. Similiter & qui emit, dominus ejus volens esse, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & hi, qui hanc inquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes Christum in Beelzebub ejicere dæmonia: atque (ut veriùs dicamus) Judæ comparantur proditori, qui Judæis occisoribus Christum vendidit &c. can. Eos qui, 1. quæst. 1.] Ita enim, & taliter detestabilis est simonia, ut neque ex ejus acquisitionibus reputetur valida eleemosyna, can. non est putanda, 1. quæst. 1. Simonia erat etiam apud Ethnicos odiosa, imò de Romulo inquit Dionys. Halicarn. l. 2. c. 3. [Deinde quòd, quum alii malè quodammodo, & inconsideratè eligant Sacerdotes, & alii censeant hujus honoris pretium voci præconis subjiciendum; alii verò sacerdotia sorte dividunt; ipse (*idest, Romulus*) sacerdotia neque venalia esse, neque sorte dividi voluit: sed legem tulit, qua jussit ex singulis curiis creari, duos, qui annum ætatis quinquagesimum jam præterissent, qui & genere aliis præstarent, & virtute essent insignes, & censum sufficientem haberent, & corpore essent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, sed quamdiu viverent, hos honores concessit, eosque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum ob legem immunes fecit.] Qui nedum sacras, sed & temporales dignitates per largitiones abhorrebant, ut ex Cic. 2. de Orat. & in epist. ad Quintum fratr. satis liquet. Quantum verò apud Hebræos odiosum erat hoc largitionum genus ex pluribus sac. script. locis comprobatur, ac de Daniele inquit Joseph Hebræus: [Pro muneribus promissis à Balthassare, eo quòd exigebat prophetiam visionis, respondit Daniel, sapientiã, & divinitatem (*hoc est spiritualitatem*) sine suffragio semper existere, & gratis prodesse credentibus, lib. 10. antiq. cap. 13.] Quare meritò canones simoniacos ad restitutionem obligant malè de spiritualibus perceptorum, quia data, & accepta damnabiliter, ac infructuosè retinent, & ut loc. cit. inquit Daniel: *sine suffragio*, (idest, animarum) *semper existere*, nam tantum *gratis prodesse credentibus*. Miraculum autem cujusdam Simoniaci Episcopi. Vide in dict. *Gloria Patri &c.* Cõmittit simoniæ peccatum Episcopus accipiens aliquid pro ordinatione. Vide *Inthronisticum*. Simoniaci hæretici sub variis nominibus. Vide *Henriciani. Neophytorum hæresis. Trapezita.* Cætera. Vide *Proxeneta. Transactio. Vicedominatus.*

SIMONIZO, reperitur apud nonnullos Ecclesiasticos Scriptores hoc verbum, quod simoniam committere denotat.

SIMPLUS. Vide *Symplones*.

SIMPSALMA, σύψαλμα, idest, consonantia in psallendo, seu simultanea psallentia. [Simpsalma dicitur vocis copulatio in cantando. Isid. lib. 6. cap. 19.] Sed prima vocalis ex orthographia græca non per, i; sed per, y, scribi deberet.

SIMULTAS, conspiratio, conventio. [Quorum simultates Presbyter astutus prævidens. In vita S. Severi Episc.] de quibusdam Clericis sermo est, qui furari ejusdem sancti Corpus conspiraverant. FR. significat propriè simulationem, malæ mentis machinationem, ac odium occultum, quod vocabulum non ab adverbio *simul*, sed à verbo *simulo* suum etymon trahit: [Habeatur semel concilium ante dies quadragesimæ, ut omnibus (si quæ sunt) simultatibus amputatis, mundum jejunium, & solemne Deo possit offerri, can. habeatur, dist. 18.] Ubi Glossa privatum odium significare putat; sed re vera denotat generaliter tam occultum, quàm manifestum. Ita Cicero pro l. Manilia usus est, inquiens: [Ut multas etiam simultates partim obscuras, partim apertas intelligã mihi nõ necessarias, verbis nõ utiles suscepisse.

SIMULACRUM SOLIS, Romæ in via Salaria veteri. Vide *Concilium*.

SINAIDA. FR. semitam, sive, ut alii malunt, terminum territorii significat. [Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in sylvis alterius fecerit, l. si quis propter, de eo, qui terminum] Reperitur etiam *Sineida*, quæ incisionem arborum significat.

SINCELLUS. Vide *Syncellus*.

SINDON. Vide *Corporale. Othone. Sabanum*.

SINE INVICEM; id est, sine relatione, vel sine correlativa correspondentia. [Possunt hæ duæ naturæ divina, & humana in Christo sine invicem loquendo proferri; non possunt sine invicem credendo cognosci. Ferrandus Diaconus Carthagin. in epist. ad Anatol. Vide *Hypostasis*.

SINGULARIS. Vide *Monachus. Singularitas*.

SINGULARIS FORMA VERBORUM. FR. adhibenda est in electione à singulis electoribus, licèt plures sint; secùs verò si plures Arbitri, aut Judices, illis præsentibus, unus tantùm eorum nomine omnium sententiam proferat, cap. 4. de sententia, & re judicata in sexto.

SINGULARITAS. FR. monachatus; nam *monos* græcè, latinè singularem sonat. [Propositum Monachi proprio arbitrio, & voluntate susceptū, deseri non potest absque peccato; quod enim quis vovet Deo, debet reddere: unde qui relicta singularitatis professione ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publica pœnitentiæ satisfactione purgandus est, can. Propositum, 20. qu. 3.

SINISTRA, quare in ea parte depingebatur S. Petrus. Vide *Bulla*, *Dextera*. Quare sinistra antiquitùs communicabantur Sacerdotes, & hodie Dominicani observant, & quare Summus Pontifex à parte sinistra recipit Eucharistiæ Sacramentum. Vide *Communio*.

SINIORALE. FR. Dominabile, quod consistit in toto dominatus, seu siniorum, & Senatorum Reipublicæ corpore. Itali *Signorile*, & substantivè *Signoria* dicunt. [Si vultis regnare, & vigorem regium, & siniorale, & super vestros, & super impugnantes potestatem vestram optatis habere. Concil. Melden. cap. 7. an. 845.

SINISTERITAS, ærumna, infelicitas. [Quibus primordiis majores nostri etiam sinisteritatum suarum relationes evolvere auspicabantur. Sidon. lib. 1. epist. 5.

SINODOCHIUM. Vide *Xenodochium*.

SINOPIS, σινώπις, terra rubra, seu minius, ita appellatus à Civitate hujus nominis, ex qua devehitur. Fuit item meretrix famosa hoc nomine appellata, inde proverbialiter sinopis pro lasciviæ dedito subintelligebatur, ac eadem intentione Hæretici Eutychiani Sanctum Seleucium Amaseæ Metropolitam in Concilio Ephesino cavillabantur, dicentes ei: [Non est Amaseæ Episcopus, Sinopis est,] æquivocando, nempè, ad Civitatem, & Meretricem unico hoc nomine appellatas. FR. de hoc colore ita inquit Plinius: [Sinopis inventa est primùm in Ponto: inde nomen à Sinope urbe. Nascitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno, & in Cappadocia, effosa è speluncis; quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suus color extrà maculosus. Hacque usi sunt veteres ad splendorem. Species Sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media, lib. 35. c. 6. [De hac Jeremia, c. 22. inquit: [Et faciat laquearia cedrina, pingitque sinopide.] De hac etiam egit Vitruvius, lib. 7. Strabo, lib. 12.

SINOPICUS, ex Sinopide Civitate, vel sinopidis colorem referens. Vitruvius, lib. 7.

SINOPISSO, sinopide coloro.

SINSTRIS, corrigendum tamen est *Sinistris* in Petro Damiano, epist. 9. nam loquitur de situatione sinistra reprobis in die Judicii assignanda, cujus hæc sunt verba: [Plerique Pontificatus jura non deferunt, & de sinistris sunt; quotquot autem legimus recta intentione dimisisse, certa spes est eodem æterna cum Christo societate gaudere.

SIPHON, σίφων, canaliculus, sive fistula, qua antiquitùs sanguis Domini ex Calice exsorbebatur in communione, ne effunderetur. [Obtulit Calicem majorem fundatum cum siphone pensantem libras triginta. Anast. Biblioth.] Hodie tamen solus Pontifex utitur siphone in solemnibus celebrationibus, qui tubulus ex auro est, quo Diaconus etiam, & Subdiaconus Dominicum sanguinē exsorbent. Davantria in ejus cæremoniali M. S. ubi describens Cardinalium Diaconorum communionem, de hac fistula facit mentionem, aitque hos Cardinales post sumptionē Corporis Christi exsorbuisse sanguinem Dominicum per siphonem ex Calice, sustentato à concelebrante Diacono, qui interim hæc verba pronunciabat: [Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam, Amen.] Et si fortè in eadem papali Cappella aliquis Rex tunc repertus esset, is associatus à secundo Cardinali Episcopo, quem Davantria subpriorem appellat, accedebat ad Altare, & recipiebat sacramentum sub utraque specie: sic in praxi hic Auctor testatur se vidisse de ann. 1355. quando in die Paschæ per manus Innocentii IV. communionem acceperat Petrus Rex Aragonensis ab Albanensi Episcopo associatus. In die autem feriæ quintæ in Cœna Domini ad imitandam Christi humilitatem ait idem Davantria, quod: [Pontifex solus communicat super Altare sine ministris, & non cum calamo; sed cum Calice tantùm se confirmat illa die.] Etiam Laici, quando antiquitus sub utraque specie recipiebant sacramentum, per hanc fistulam sanguinem sorbebant. [Quia sanguinis effusio propter incultioris populi rusticitatem meritò timebatur, calicibus canna est feruminata affabrèque inserta. Lindan. in Panop. Euangel. lib. 4. cap. 56.] Quæ tamen canna sustentari involuta ab Acolyto solebat, sicut hodie fit de patena à Subdiacono. [Accolytum patenam, & fistulam habentem. Ord. Rom.] Angelus Rocca in tractatu de Communione Summi Pontificis ait cannam hanc arūdinem significare, cum qua per spongiam acetum Christo Crucifixo porrexerunt hebræi. In Monasterio Casinensis montis ostenditur antiqua fistula, qua utebantur illius loci Abbates, & in antiquis Carthusianorum statutis de ea sub his verbis fit mentio: [Ornamenta aurea, vel argentea præter Calicem, & calamum, quo sanguis Domini sumitur, in Ecclesia non habemus.] FR. Romæ in Ecclesiæ S. Mariæ scholæ græcæ in cujusdam lapidis inscriptione, quæ incipit, Sume Valeriano &c. tempore Joannis Papæ IX. ibi incisa, memoratur cujusdam pium legatum, & inter alia, quòd quidam reliquit illi Ecclesiæ [Calicem argenteum exauratum cum calamo, & patena.] Quæ inscriptio affertur etiam ab eodem Rocca. Dicebatur itaque *Canna*, *Calamus*, *Fistula*. Vide *Confirmo*, *Pugillaris*.

SIPHORUS, genus textilis. [In Ciborio Constantinianæ Basilicæ optimos de siphoris, & de fundato pannos appendit. Anast. Biblioth. in Nicolao.] Alii *Syrophorus* legunt, idest, byssus ex Syria; alii verò *Setophoris*, ac alii *Serophoris*.

SIROMASTES. FR. σειρομάστης. [Legi enim siromasten Phinees, austeritatem Heliæ. D. Hieronym. epist. 53.] Aliqui in cap. 25. Numerum, juxta vim græcæ vocis hastam interpretantur; sed nostra

ſtra vulgata pugionem vertit, inquiens. [Quod cùm vidiſſet Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione &c.] Joſeph autem Hebræus, lib. 4. Antiq. cap. 6. hanc hiſtoriam referens, *Rhomphæam* ſcripſit.

Sistrum, σεῖστρον. FR. crepitaculi genus.]Porrò cùm reverteretur percuſſo Philiſthæo David, egreſſæ ſunt mulieres de univerſis urbibus Iſrael, cantantes, choroſque ducentes in occurſum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris, 1. Reg. 18. 6. David autem, & omnis Iſrael ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis, 2. Reg. 6. 5.] Igitur non erat æneum, & ægyptiis Iſidis ſacerdotibus peculiare tantùm, ut aſſeruit Calepinus, & apud eos vice tubæ adhibitum; licèt de Cleopatra Virg. 8. Æneid. ſemel cecinerit:

Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro.

Et Ovid. 3. Amor. eleg. 8.

Quid nos ſacra juvant? quid nunc ægyptia proſunt
Siſtra?

Nam ex ligno fabrefacto erat, fortaſsè *Symandrum*, de quo ſuo loco. Ac ſiſtro utebantur etiam Hebræi, quod ſic Toſtatus deſcribit: [Siſtrum, inſtrumentum ligneum, rotulas quaſdam habens volubiles ferreas, & cùm ſiſtra moventur, concutiuntur rotulæ ferreæ, & reddunt harmoniam, hiſpanicè ſonajas (*Italicè ſonaglii*) dicuntur. Alii exiſtimant ſiſtra eſſe duas particulas ferreas concavas, quæ cum manibus teneantur, concutiuntur, & ſonum reddunt, quæ hiſpanicè *Perenumellas* vocantur. Alii tandem putant fuiſſe inſtrumentum cum tribus chordis, in 1. Reg. cap. 16. tom. 2. quæſt. 13.

Sit Nomen Domini Benedictum, an Epiſcopus debeat in benedictione Miſſæ privatæ proferre. Vide *Benedictio ſolemnis*.

Sitarchia, σιταρχία, horreum propriè ſignificat, ac translativè apothecam ad condendum omne annonæ genus denotat. [Verùm quia per campos nudos, per falſos vertices, per incertas ſolitudines acturi ſumus viam, nobis tota eſt eſcæ, & potus portanda ſubſtantia: imponamus abundantem miſericordiam noſtræ ſitarchiæ profuturam. Chriſol. ſerm. 8.] Vide *Sitonicum*. Item *Sitarchia* annonæ præfecturam, & *Sitarcha* annonæ præfectum ſignificant.

Sitarcium. FR. [Panis defecit in ſitarciis noſtris, & ſportulam non habemus, 1. Reg. c. 9.] græca lectio habet ἀγγεῖον. Paraphr. Chald. *In vaſis*. Dionyſ. Carthuſ. in hunc locum viaticum intelligit in peris, ſaccis, ſeu repoſitoriis poſitum. Gaſpar Sancius verò ait: [σιτάρκια græcè commeatum ſignificare, ſeu viaticum; hoc tamen loco pro manticis, aut ſacculis viatoriis uſurpatur, in quibus feruntur alimonia: ſumitur autem res contenta pro continenti, ſicut poculum ſumitur pro vino, & ferculum pro cibo: hebraica habet Mi-cchelénu, ideſt, cchelénu vaſis noſtris, in 1. Reg. cap. 9. Franc. Mendoza ex græco legit ἐκ τῶν ἀγγείων ἡμῶν, hoc eſt de ſacculis noſtris; nam ἀγγεῖον, ſacculum ſignificat. Sed Sitarcii etymon à dictionibus græcis σῖτος, nempè frumentum, & ἀρκέω, verbum, quod interdum præſtare ſignificat, derivari videtur; unde *Sitarcha* annonæ præfectus, & *Sitarchia* eadem præfectura appellabantur, ut ſuprà diximus.

Siticus. Vide *Sitonicum*.

Sitones, σιτῶναι. FR. frumentarius, ſeu frumentorum negotiator. Vide Latinium in Salvianum, lib. 4.

Sitonicum, σιτωνικὸν, granarium, à voce græca σῖτος, quæ frumentum ſignificat. [De frumentis autem, quæ ſcribitis, longè aliter Vir magnificus Ciridanus aſſerit, quia ſolummodò tanta tranſmiſſa ſunt, quæ pro tranſactæ indictionis debito ad replendum ſitonicum ſufficerent. Gregor. lib. 1. epiſt. 2.] Reperitur vocabulum *Siticus*, quod frumentarium Mercatorum ſignificat. [Conſideremus ſolas negotiatorum, & ſiticorum omnium turbas. Salvian. de provid. lib. 4.] cujus Codices mendosè aliqui *Syricorum* habent. FR. *Sitonicum* aliquando pro ipſa frumenti annona uſurpatur. [Indicaſtis ſolicitudini veſtræ Sereniſſimorum Principum juſſione curam ſitonici fuiſſe mandatam. Idem D. Greg. lib. 10. epiſt. 38.

Sivan. FR. Tertius Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

Sive. Vide *Seu*, *Vel*.

Skella. FR. tintinnabulum, campanula, quæ à Latinis *Squilla* dicebatur. [Si quis skellam de caballis furaverit. In lege ſalica, tit. 29. §. 3.] Vide *Scilla*.

Slavi. FR. non credebant in immortalitate animæ. [Etſi ego fungar vice cotis ferrum, & non ſe exacuentis; tamen ne muti canis opprobrio noter ab illiteratis, & maximè ſlavis, qui cum morte temporali omnia putant finiri, hæc loquar pro certitudine reſurrectionis, & pro qualitate meriti futuræ remunerationis, firmiter indicans cunctis fidelibus. Ditmarus Epiſc. in Chron. lib. 1.

Smaltum, Italicè *Smalto*. [Fecit tabulam de ſmalto ſexcentas ſexdecim auri obriſi penſantem libras. Anaſt. Biblioth. in Leone IV.

Smaltitus, Italicè *Smaltato*. [Rete totum ex gemmis albaveris, & bullis aureis, concluſas etiam auri petias in ſe habens ſmaltitas. Anaſt. Biblioth. in Benedicto.

Smigma, σμῆγμα, ſapo, ex verbo σμήχω, ideſt, purgo. [Dixit ergo puellis: afferte mihi oleum, & ſmigmata, & oſtia promarij claudite, ut laver. Daniel. cap. 13. n. 17.] Aliqui exiſtimant fuiſſe aquam hordei, & lupini; at ſecundùm græcam ſignificationem quælibet mixtura intelligitur, ad lavandum, & poliendum apta. FR. ſed communiter *Smegma* dicitur; ſic enim Plinius, lib. 22. cap. 25. de lupinis agens, inquit: [Si verò cœleſti aqua diſcoquantur, (*ideſt, lupini*) ſuccus ille ſmegma fit.]Et lib. 27. c. 12.

Smecgma scribit, sic: [Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigri ceu lini, semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens; smecgmata mulieribus faciunt ex his.] Hoc puto fuisse muliebre smegma, quo Susanna, ex Daniele suprà, usa fuerat. Item Dioscorides *Smegma* etiam scribit. Cæterum saponis inventores primi Galli fuere, ita Plinius, lib.28. cap. 12. ubi sic ait: [Prodest & sapo: Gallorum hoc inventum rutilandis capillis, ex sevo, & cinere. Optimus fagino, & caprino, duobus modis, spissus, ac liquidus: uterque apud Germanos majore in usu viris, quàm fœminis.] Et Martialis, lib. 14. epig. 26.

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos:
Captivis poteris cultior esse comis.

SNEIDA. Vide *Sinaida*.

SOBRII, etymon. Vide *Bria*.

SOCCULUS, calciamenti genus. [Quam cùm fratres audiunt, socculos suos in dormitorio, Sacerdos autem, Diaconus, & Subdiaconus in sacristia relinquentes. In quodam Cæremoniali M. S. Cistercienfium, c. 18.] FR. Hoc vocab. usitatum fuerat etiam apud Latinos, est namque diminutivum nomen à *Socco* calceamento, idest, parvus soccus; legitur enim apud Svetonium in Vitell. c. 2. quòd: [Pro maximo munere à Messalina petiit, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam, tunicasque gestavit assiduè nonnumquam osculabundus.] Et Plinius, lib. 9. c. 35. de margaritis agens, exagitat fœminarum luxuriam in his gemmis, & hæc inter alia inquit: [Quin & pedibus, nec crepidarum tantùm obstragulis, sed totis socculis addunt. Neque enim gestare jam margaritas, nisi calcent &c.] Et de eodem vocabulo idem, lib. 37. c. 2. ita mentionem facit: [Tolerabiliorem tamen fecit causam Caji Principis, qui super omnia muliebria socculos induebat è margaritis.] Vide *Cuspus*, *Ficones*.

SOCHA, jurisdictio [De quibus Episcopus ipsius Ecclesiæ à constitutione antiquorum habet omnes redditiones socharum. In vita S. Osvvaldi Episcopi.] Vide *Saca*.

SOCNA Vide *Saca*.

SOCCORDIUM. Præsidium cordis, cardiaci medicamenti genus. [Alia die morituris soccordio, & thanatio, & asclipidoto. Tertull. in Apolog.] Ubi secundum vocabulum remedium significat contra vim mortis; tertium autem nomen denotat quoddam medicamentum Æsculapii.

SODI, appellatum fuit flumen Euphrates. Vide *Choba*.

SOGA, FR. funis. [Si quis sogas furatus fuerit de bove junctorio, lib. 1. tit. 25. leg. 33. sive, l. si quis sogas, de furtis.

SOL NOVUS. Vide *Nativitas Domini*.

SOLARIUN EXPOSITIONIS, erat locus eminens circumseptus, in quo delinquentes, ut ab Imperatore viderentur, exponebantur. [Post paululum ergo jusserunt inferri eum in solarium expositionis, ut esset ibi, quatenus prospiceret Imperator per cancellos triclinii sui ea, quæ futura erant fieri. In collectan. Anastasii Biblioth.] Et apud eumdem legitur, sed mendosè: [Statuerunt ergo Reverendissimum Dominum in medio solarii dispositionis.] Sed corrigendum, *Expositionis*.

SOLATIO. FR. verbum, fidejubeo, l. 3. de exercitalibus.

SOLATIOR, solatium præsto, reficio. [Huic vos solatiari, in quo sibi necesse fuerit, admonemus. D. Greg. lib. 1. epist. 13.] FR. Gregorius, loc. citat. per hoc verbum defendere, tueri, atque consolari, seu solari intelligere videtur; nam ibi Luminosam Zemarchi tribuni relictam Episcopo Centumcellensi commendat, & eam solatiari, in quo sibi necesse fuerit, admonet, & signanter, [Ut nullus sit ei de quolibet molestus articulo in comitiva illa, quam vir ejus agendam susceperat, donec temporis terminus adimpleatur &c.] & sicut qui fidem pro debitore præstat, illum defendere videtur, dum indemnem reddit; hinc unus pro altero sensus promiscuè usurpatur. [Quod te (Deo solatiante) usque ad præsens spiritualiter servasse cónfessus es. Epist. Zachariæ Papæ ad Bonifacium Episcopum. In tom. 3. Concilior. edit. Paris. de ann. 1585.

SOLATIUM. FR. sublevamen, & fidejussio, ex verbo *Solatio*, de quo in, l. 3. de exercitalibus. Idem non raro habetur in Registro D. Gregorii [Ut viduis, ac regimine desolatis impertiri solatia debeatis, lib. 1. epist. 13.] Et inferiùs ibid. [De impensis à vobis solatiis propensiùs animus gratuletur.] Et sicut fidejussor remanet simul cum debitore in debito illaqueatus; sic delicti societas *Solatium* dicitur, l. si quis libero homini. De his qui insidiando. Unde *solatium* quasi sodalitium sonat.

SOLEA, σολέα: est maxima inter Authores controversia, quænam Ecclesiæ pars per hanc dictioné intelligatur, cùm pro cōperto habeatur, quòd hæc constructio proxima ad Sancta Sanctorum fuisset, ut ex Codini verbis, c. 17. de off. colligitur, ubi inquit: [At Patriarcha prope soleam stans, recitat orationem.] Aliqui crediderunt fuisse pavimentum ante Sancta Sanctorum; sed talis opinio cum verbis Curopalatæ, & Cantacuzeni non concordat, qui affirmant, quòd quando Imperator ad Patriarcham sese approximabat, per hunc soleæ locum transibat; superfluæ enim essent relationes istæ, cùm accessus ad Sancta Sanctorum necessariò transitum per pavimentum supponat: nec probabile præterea videtur, ruinam trulli, sive cupulæ, ita pavimentum conterere potuisse, ut in pulverem converteretur, quemadmodum his verbis refert Cedrenus: [Trulla sancta Dei, magnæque Ecclesiæ fornicata lapsu suo ambonem, & soleas, quæ ex onychite lapide erant, contrivit, & in pulverem convertit.] Nec verisimile censetur, quòd pavimentum gemmis tam pretiosissimis stratum fuisset. Quare posset interim opinio Meursii sequi, asserentis fuisse thronum, sive solium, ex quo distribuebatur fide-

fidelibus communio: & licèt antiqui Patres nullã hujus vocabuli mentionem faciant; significant nihilominus illis temporis ritum, quòd, nempè, in situ eminenti dabatur Communio, ad denotandum Christi Sacramentati Majestatem: ita contra Luciferianos D. Hieron. inquit: [Episcopum Corpus Domini adtrectantem, & de sublimi loco Eucharistiam populo ministrantem.] Atque Chrysostomus de Sacerdote loquens, ad Eucharistiam populum invitante, ait: [Ea de causa stans excelsus, omnibus manifestus, tremendo in illo silentio vehementer inclamat: Sancta Sanctis:] fortasse erat gradus ante portam ad Sancta Sanctorum, quæ conjectura verbis Simonis Thessalonicensis confirmatur, qui ait: [Subdiaconos, & Diaconos sedere oportet extra Bema circa soleam, lib. de sacramentis.] FR. Non repugnat fuisse ex onychite pavimentum, ut ex Cedreno suprà allato habetur: nam hic lapis varii generis erat, pretiosus scilicet, de quo Plin. lib. 37. c. 6. & vilior, de quo mox dicam; imò Romæ in privatis domibus reperiebantur pavimenta onychite secundæ speciei lithostrata, ita ex Martiali, lib. 12. epigr. 50. colligitur, ubi inquit in habentem amœnas ædes:

Et tibi centenis stat porticus alta columnis,
Calcatusque tuo sub pede lucet onyx.

Et de Etruscis Thermis, lib. 6. epigr. 42.

Lux ipsa est tibi longior, diesque
Nullo tardiùs à loco recedit.
Siccos pinguis onyx anhelat æstus.
Illic Taygeti virent metalla,
Et certant vario decore saxa &c.

Hæc enim distinguebatur à gemma onychitis, de qua gemma Martial. lib. 11. epigr. 50.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.

Et de pretioso vase onychitis idem ad Papilum, lib. 7. epigr. 94.

Vnguentum fuerat, quod onyx modò gerebat,
Olfecit post quam Papilus, ecce garum est.

De onychite autem vili Plinius, lib. 34. c. 10. ita scribit: [Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire nõ potuit, hæc dicitur placitis &c. ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærula, intus onychis maculis similis.] Ubi sic in ejus annotationibus Jacobus Dalecampius: [Cadmiarum genera sunt quinque, prima ex lapide pyrite usto, secunda botrytis, tertia onychitis, quarta placodes, sive placitis, quinta ostracitis. Confundit hæc omnia Plinius. [Ex quo evidens fit, hanc secundam onychitis speciem non esse gemmam, sed cadmiam, quæ nihil aliud est, ut lib. 34. c. 1. & 10. idem Plinius explicat, quàm æs ex lapide æroso, qui à similitudine coloris gemmæ hujus nominis *Onychites* appellabatur; sed quia extrahebatur ex Cypri Insula, ita Plinius, cit. lib. 34. c. 10. ubi loquens de onychite Cadmia, sic inquit: [Omnis autem Cadmia in Cypri fornacibus optima.] Ideò fortasse, solea etiam hæc cadmia dicta est, nam in Cypro erat Urbs, quæ teste Nicolao Nonigero in dictionario græco latino, Σώλεια dicebatur. De hac Festus: [Solea, ut ait Verrius, est non solùm ea, quæ solo pedis subjicitur, sed etiam pro materia robustea, sive (*ut meliùs legunt alii*) Robusta, super quam paries craticus extruitur.] Robusta siquidem, quoad tenacitatem; sed percussione teritur; hinc mirum non est, si solea, sive onyx in Trullæ ruina redacta fuerat in pulverem ex suprà allata Cedreni relatione. Enodatis igitur præmissis, ut mihi videtur; remanet specificandum, quinam locus fuisset hic, per quem Imperator transibat, quando ad Patriarcham accedebat, ut Curopalata & Cantacuzenus suprà retulerunt, & ubi erat hæc quæsita lastratura soleæ, sive onychitis, quod idem est. Dico fuisse Prothesim, de qua cæremonia Imperiali satis in dict. *Prothesis* dictum est. Nec mirum, quòd hæc cadmia vocabatur *Solea*, & *Onychites*, nam iisdem binominibus piscis species etiam denominabatur. De specie sub nomine soleæ, Plin. lib. 9. c. 15. 16. & 20. lib. 32. c. 11. Et sub nomine onychitis eodem, lib. 32. c. 10. De quo etiam Martialis, lib. 10. epigr. 48. vers. 13.

Parvus onyx una ponetur cœnula mensa.
Hœdus, sed ex *ignorantia variatus*.

Cæterùm soleæ, quibus plantarum calces infimè teguntur, non esse nec græcum, nec latinum nomen, ait Gellius, lib. 13. c. 2. Noct. Att. verùm gallicum verbum esse opinatur novum, non diù ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum, & *Gallici* dicebantur.

Solemnitas, festivitas principalis, & immutabilis cum magno populi concursu, à verbo *Soblo*, quod stabilire significat. [Solemnitas à sacris dicitur, ita suscepta, ut mutari ob religionem non debeat. Isid. lib. 1. cap. 18.] Quare ubi vulgata in threnos Jeremiæ habet: [Eò quòd non sint qui veniant ad solemnitatem,] in textu hebræo haberur *Meghedim*, quod significat ad tempora, ideſt, tempora trium festivitatum, quæ sunt in lege stabilitæ, nimirum, Pascha, Pentecostes, & festum tabernaculorum, in quibus temporibus templum hierosolymitanum populus visitare tenebatur. FR. Quod in Deuteronomio, cap. 16. his verbis habetur expressè: [Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit. In solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum.] Cardinalis Bellarminus in comment. Psalm. 118. qui Psalmus reliquis omnibus longior est, existimat, quòd Hebræis in his tribus anni temporibus ad hierosolymitanum templum accedentibus inservisset, quo itineris tædium canendo diverterent.

Solfiso, à sol, fa, Italicè *solfeggiare* dicitur, musicales notas canere significat, cujus synonyma. Vide *Cantus*. Ut, re, mi, fa, sol, la.

Solidus, moneta, de cujus valore dictum est in dict. *Siliqua*. FR. ubi dicere prætermisi, quòd Latinii adnotata æquipollentia valoris, solidi non

non distinguit, de qua solidi specie intelligebat; nam ultra vulgarem solidum reperiebatur *solidus aureus*, de quo ff. in jus vocando, l. final. & ibi Glossa. Vide hìc in d. *Obryziati*. Item solidus provisinus. Vide dictionem hìc immediatè sequentem. In Beneventano territorio de anno 836. Equus valebat solidos octo, & Bos quatuor. [Det pretium pro Cavallo solidos octo, & pro Bove solidos quatuor, in capitulare Sicardi, c. 15. apud Camillum Peregrinum in Hist. Princip. Longobard.

SOLIDUS PROVISINUS, de qua moneta Cencius Camerarius in suo M. S. Cæremoniali, & appellabatur etiam *solidus provisinorum*, quia à solita provisione per Senatum Romanum assignata proveniebat; & à Romano Basilicæ Vaticanæ Canonico, qui tempore Calixti III. scripserat, *solidus provisiensis* dicitur. FR. [Et de dicta distributione Canonicus Sacerdos, qui celebrabit, habeat solidos provisinos octo ultra distributionem, & Diaconus, & Subdiaconus solidos provisinos quatuor pro quolibet. In Bulla Urbani V. apud eruditum Soresinum in tractatu de Capitibus SS. Petri & Pauli, pag. 9.] Negatur autem, quòd dicta distributio fuisset à Senatu Romano assignata Canonicis; nam in eadem Bulla Urbani V. expresse habetur, quòd: [De fructibus Cameræ distribuantur.

SOLLICITANTES in confessione. Vide *Pœnitentialis*.

SOLSATIS, occasus Solis. Vide *Placitum*.

SOMA, σῶμα, idest, corpus: [Beatorum Sarii, & Maxellendis Virginis sacra deposuit somata. Gerardus Episc. in Donat.

SOMNIALIA. FR. Liber superstitiosus ita inscriptus, in quo somniorum observationes continebantur, sub nomine Danielis Prophetæ falsò divulgatus. [Sive qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, can. non observetis, 26. quæst. 7.

SONIACA, hoc vocabulo utitur Anselmus Leodiensis Canonicus, c. 40. de Episcopis Leodiensibus: [Præcepit, ne soniacam Episcopis Leodiensibus debitam ab eodem loco, ubi ipsius Sancti Corpus quiescit, accipere præsumerent.] Significatus quidem hujus barbari, obscurique vocabuli, cùm sit difficilis intelligentiæ; ideò Chapeavilli hujus textus Commentatoris opinionem sequi intereà cogor, qui denotare hoc vocabulum ait companaticum Episcopo debitum. FR. Joannis Chapeavilli Annotatoris verba in prædicto loco hæc sunt. [Soniacam &c. ita legunt codex Aureæ vallis, GroesbecKaanus, & alii vetustissimi Codices: fortè intelligit obsonium Episcopis debitum.

SONOPAIR. FR. Verres, seu porcus masculus, l. si quis verrem, de furtis.

SONUS. Vide *Invitatorium*.

SOPANUS. Vide *Suppanus*.

SOPHUS, σοφὸς. FR. dicitur sapiens: [Sophi appellati sunt, qui latinè sapientes, D. August. de Civit. lib. 18. c. 24.

SOPHISTA, σοφιστὴς, quamvis hoc vocabulum ferè in malam partem accipiatur; nihilominùs hominem doctum, & eruditum significat. [Rabanus sophista, & sui temporis poetarum nulli secundus. In vita S. Rabani Archiep.] Ac de eodem Trichemius, lib. 1. n. 13. egerat his verbis: [Sophistarum omnium nominatissimus.] FR. Nam *Sophus*, ut diximus, sapientem sonat. [Quidam, qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat imbutus, collectorem se apud sophistam suum habuisse perhibuit summæ pravitatis puerum. D. Greg. lib. 11. epist. 46.] Quare inquit D. August. [Sophistæ autem appellantur latinarum literarum eloquentissimi Auctores, lib. 2. locutionis de Exodo, §. Nō mihi videntur,] & lib. 2. de Doctrina Christiana c. 31. de ornata oratione inquit: [Quamquā etiam sermo non captiosus, sed tamen abundantiùs, quā gravitatem decet, verborum ornamenta consectans, sophisticus dicitur.] In libro tamen Eccles. c. 36. in malum sensum accipitur, ubi hæc habentur: [Vir peritus multos erudivit, & animæ suæ suavis est. Qui sophisticè loquitur, odibilis est; in omni re defraudabitur. Non est illi data à Domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est.

SOPITIVUS, cibus, sive aliud medicamentum somniferum, quod soporem conciliat. [Accedit hinc beatitudini meæ dulce ad invicem commercium literarum, unde & amaritudinibus meis mitigativum paratur electuarium, & inquietitudini sopitivum medicamentum. Petrus Cellens. lib. 3. epist. 2.

SORBITIUNCULA. FR. à verbo sorbeo: [Spirans cadaver sorbitiunculis irrigabat. D. Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.

SOREC, vox hebraica in cap. 5. Isaiæ secundùm LXX. versionem, ubi Vulgata habet *Electam*. Et in Tractu post Prophetiam octavam Sabbati sancti habentur etiam hæc verba: [Et plantavit vineam Sorec.] Significat ergo *Electam*, licèt Hebræi dicant esse speciem vitis optimæ. Græcus textus legit καλλίκαρπος, idest, benè fructificans. FR in Vulgata, lib. Judic. c. 16. 4 fit etiam de simili vocabulo mentio his verbis: [Et habitavit in Valle Sorec.

SOROR IN CAPILLO. FR. soror innupta, in domo paterna, sive fratris degens, l. si quis Longobardus, de successionibus: de hac phrasi dictum est etiam in dict. *In capillo*, & fortasse Virginem habentem adhuc faciem lanuginosam significat; nam in multis locis, præcipuè in Melita, magnum dedecus est Virginibus, imò scandalum auferre ex genis primas lanugines, sicut Romæ virgines murenulam, seu viriolam deferre pudet in collo ante nuptias.

SORRENTIALIS, carnifex. [Sorrentialibus Præfecti, si suspendunt aliquem, quinque solidi: quando decollant similiter, quando cœcant duodecim denarii pro unoquoque oculo. Romanus Vatic. Basilicæ canonicus, in tract. de eadem Basilica, c. 42.] Ejus synonyma. Vide *Carnifex*.

SORS. FR. idest, divinatio. Vide can. pervenit, can. si quis Clericus, & seqq. 24. q. 5. Vide *Teni*.

SORTIARIA. FR. Venefica, Maga. [Alii potu, alii autem cibo à sortiariis dementati. Hincmar. de divort. Lotharii ad 15. Interrog.

SORTILEGIUM. Vide *Hydromantia*, *Sors*.

SORTITUS, nomen substantivum, sortem significans. [Nec terrenæ vobis, & judaicæ possessionis ullos vindicandos esse sortitus arbitremini. D. Ambros. in exhortat. ad Virgines.

SORTUMINA, sive *Surtumina*, & *Sortunina*. FR. Aquarum scaturigo: [Aquas, fontes, sortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque colaturas, molendinas &c.] Et inferiùs: [Aquas, fontes, sortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque scolaturas, molendina &c. Bullar. Casin. tom. 2. const. 294.

SOSANIA, vox quidem barbaro-græca σωσάνιον, loricam significans, licèt Græci in neutro genere pronuncient. [Adaptavit humeris suis sosaniam, & appendit pharetram pectori. Joannes Diacon. [Ac ubi legitur in hist. Francorum *Sosanias*, Aldhelmus eundem factum referens, *Lorica* scripsit.

SOTER. FR. Sancti Pont. & Mart. nomen: græcè enim Σωτὴρ, latinè Salvatorem significat.

SOTULARES. Vide *Sutulares*.

SPADO, verbum, castro, eunuchizo, in lege Salica, ubi etiam *Spathus* eunuchus dicitur. [Si quis caballus spathum furaverit, tit. 41.] Vide *Eunuchus*.

SPALAGUS, Talpa animal, σπάλαξ, & ἀσπάλαξ. [Simulque truculenta regulorum venena, ad quæ quadrupedis ruberæ, & spalagi pestifera confectio humanæ naturæ nocitura habebatur. Aldhel. lib. 4. c. 10. de Virg.

SPALLA. FR. Contributio Episcopo dari solita. [Cognovimus, quòd præfatus Episcopus spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueverant &c. cap. cùm venerabilis, lib. 3. decretal. tit. 39.

SPANACLYSTUS. Vide *Panaclystus*, *Spanicus*.

SPANICUS, res rarenter confecta, ex græco vocab. σπάνιος, quod rarum significat. [Spanicas, quæ pendent super altare. Anast. Biblioth. in Benedict. III.] Itaque hujusmodi indumenta vel pretio, vel textura, seu perspicuitate rara dicebantur ad instar veli tenuis. Alii tamen malunt *Spanicas* hispanicas significare, idest, in hispania contextas. Ex hoc autem vocabulo componitur dictio *Spanaclystus* apud eumdem Biblioth. ad significandum textile simul perspicuum, ac occultum; nam vox græca κλύςος, absconsum significat. FR. De etymologia *Spanaclystus* aliter dictum fuit in dict. *Panaclystus*. *Spanicus* puto esse pannum, quem Itali *Spanna* vocant: in Onomastico Romano Fœlicis Felicii in dict. *Spanna*, quem existimat esse *Spithamam*, de qua Plinius, lib. 7. c. 2. Cæterùm non potest negari, quòd penès antiquos Scriptores reperiatur Hispania sine duobus primis literis, & ex multis locis, qui adduci ad exemplum possent, unum afferre sufficiat, in vita S. Fructuosi Bracaren. Episcopi notatum, ubi sic habetur: [Quasi Sol oriens inluminaturus Spaniam, ædificavit sanctum ope Domini Monasterium.

SPANOPOGON, σπανοπώγων, qui raros pilos habet in barba, quem Siculi *Spano* vocant.

SPARGILLUM, aspersorium aquæ benedictæ. [Urceum cum aqua benedicta cum spargillo. In Rituali Cistercienfium.] Vide *Aspergillum*.

SPARTA, hoc vocabulum reperitur in Registro S. Gregorii, ubi videtur sportam, vel canistrum ex juncis contextum significare; nam Græci σπάρτη, juncum appellant; ita enim ait, lib. 1. c. 14. sive lib. 5. cap. 122. Sanctus Doctor: [Spartam verò, quam apud decessorem vestrum dilectissimus filius noster Petrus Diaconus, tunc illic defensor, reliquerat nobis &c.] Ac alibi idem vocabulum reiterat, quod in aliquibus Codicibus *Spatha* in lib. 5. cap. 123. mendosè legitur. FR. De hoc vocabulo quæstio agitata fuit apud Gellium, lib. 17. cap. 3. utrum nempè *Sparta* eadem illa esset, de qua Homerus ibi citatus cecinit *Spartum*, seu *Spartium*, quod communiori vocabulo *Genestum* dicitur. Sic igitur Gellius: [Adolescens quispiam non indoctus, sparti quoque usum in terra Græcia diù incognitum fuisse dixit, multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum, ex iis, qui ibi aderant, unus, atque alter malè homines literati, quod genus Græci ἀγοραίους appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri ajebant, cui versus hic fortè deesset:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται. Il. 2.

quod juxta interpretationem ejusdem in calce positam, hæc significat: [Et ligna eputrent ratiũ, & sparta in cariem sunt.] Ac sequitur, loc. cit. idem Gellius [Tum ille prorsum iratus: Non, inquit, in eo libro versus, sed nobis planè Magister defuit, si creditis in eo versu sparta id significare, quod nos spartum dicimus. Majorem enim verò illi risum subjiciunt; neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis vigesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri versu à Varrone ita scriptum est: Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quàm σπάρτους, (*quod interpretatur in calce, idest, ex agro satos*,) qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modò cœpit esse ex Hispania. Neque ex ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerasque naves loris suebant, Græci magis cannabo, & stuppa, cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod cùm ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit; nisi quia voces hujuscemodi, cùm ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.] Idem affirmat Plinius, ac diffusè describit, lib. 19. cap. 2. per totum; sed inquit quòd in Hispaniam citeriorem ex Africa à Pœnis spartum advectum fuisset. Hinc D. Gregorius græca declinatione usus est, quæ σπάρτη

 fœmi-

fœminini generis appellat. Sed miror, quòd Pontifex Sanctus ille juncis indigeret, fortasse pro canabe, vel ad telam texendam; nam hæc sparta ad hunc usum tempore Plinii, loc. cit. inserviebat. Et pro fune usurpatur in Chrysostomi dicto: [Sparta triplex difficilè rumpitur] ex Ecclesiast. c. 4. [Funiculus triplex difficilè rumpitur.] Verùm quidem tam spartam, quàm spatham intelligi puto, quia spatha, erat quoddam unguentum ex spathis, sive elatis palmarum, quorum sudor colligebatur, ut Plinius, lib. 12. c. 28. asserit, quem ejus Annotator Jacobus Dalecampius ex Dioscoride corrigit, inquiens: [Elate non sudat, sed pinguis intus est:] ad unguentorum spissamentum, ut ex eodem Plin. lib. 13. c. 1. Unde probabilius credo, D. Gregorium de hoc unguento locutum fuisse, cujus utramque citationem non inveni fidelem; sic etiam ex sparta conficiebatur medicamentum, Plinius, lib. 24. c. 9. Vide *Eriophoron*.

SPARTEA, calceamenta ex funiculis contexta, quorum usus adhuc in Hispania viget. [Calceamentum verò spartea. Ex Reg. S. Isidor. c. 28. §. 2.] FR. *Spartea* calceamenta ex spartis, sive spartiis contexta, de quibus Plinius, lib. 19. cap. 2. ita ait: [Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque sparto operit. Hinc strata rusticis eorum, hinc ignes facesque, hinc calceamina, & pastorum vestis.] Non quidem ex ipsis juncis, sive spartis in natura, sed ex stuppa ex eis avulsa, netaque conficiebantur prædicta indumenta, ut ex eodem Plinio liquet ibid.

SPARTUM. Vide *Sparta*.

SPARVARIUS, accipiter, rapax volatile, quod Itali *Sparviere*, Galli verò *Esparvier* dicunt. De quo vocabulo fit mentio in lege Salica, tit. 19.

SPATALIUM, σπατάλιον, præter alias hujus vocabuli significationes, quædam muliebria ornamenta denotat, quæ ex nigris coralliis in brachiis à fœminis ferebantur, ut eorũ virtute magis amarentur. [Cæterùm nescio, an manus spatalio circumdari solita in duritie catenæ stupescere sustineat. Tertull. de cultu fœminar. cap. 13.] Ubi Pamelius *Spathalium* cum aspiratione scribi mavult; errat tamen, nam à verbo σπαταλάω derivatur, quod deliciari significat. FR. de hoc ornamento Plinius, lib. 13. cap. 25. hæc habet: [Juba tradit, circa Troglodytarum insulas fruticem in alto vocari Isidos plocamon, corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cùm cadat, frangi. Item alium, qui vocatur charitoblepharon, efficacem in amatoriis. Spatalia eo facere, & monilia fœminas. Sentire eum se capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ, in lapidem transfigurari] Itaque *Spatalia* non est fructus, sed ornamenti muliebris vocabulum: nam fructus *Isidos plocamon*, & in specie *Charitoblepharon* dicebatur. Item spatale non solùm brachiale ornamentum est, ut asserit Vossius; sed etiam capitis, ita Claudianus de spatale Diadema in epitha'am. de Spatalé Nympha cecinit:

> Et gravibus spatale baccis diadema ferebat
> Intererat, rubro quas legerat ipsa profundo.

Cæterùm Calepinus, & præcipuè Henricus Stephanus in ejus Lexico græco in dict. Σπαθάλιον contendunt cum aspiratione scribi debere. Sed Vossius in ejus etymologico in verbo *Spatalium* validissimis auctoritatibus *Spatalium* sine aspiratione scribendum demonstrat.

SPATHUM. Vide *Sparta*.

SPATHALIUM. Vide *Spatalium*.

SPATHARIUS, σπαθάριος, Armiger, qui ensem Imperialem ferebat. [Sed spatharius hora Sanctæ Communionis Papam nullo modo videre potuit. Sigibert. in Chron.

SPATHISTER, σπατιστὴρ. FR. ferreum instrumentum, quo Hebræi pelliculam artificiosè ad cooperiendam circumcisionem trahebant, à verbo græco σπάω, quod traho, sive avello significat: [At hoc gravius est, quòd etiam à circumcisione præputiati fiunt arte quadam medica, per instrumentum attractorium spathisterem appellatum, infimam membrorum cuticulam attrahi sinentes, futuramque admittentes, & glutinatoriis circumdatis, præputium rursus super inducunt. S. Epiphan. lib. de ponder. & mensur.] Idemque Sãctus præterea inquit, quòd hujus instrumenti perfidus Esau fuisset inventor, ut velut Apostata paternum signum auferret, divinamque legem deleret; sic enim verba Apostoli intelligit, quando in 1. Corinth. c. 7. dixerat: [Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium.] Item ubi dicitur, 1. Macabæorum, c. 1. quod aliqui ex Judæis abierant ad Gentiles: [Et fecerunt sibi præputia:] Origenes, & D. Hieronymus negant, quòd illi Apostatæ naturaliter potuissent facere præputium; & ideò exponunt, quòd isti legis divinæ desertores præputia reliquissent eorum filiis: sed hujusmodi expositio verbis Apostoli adaptari nequit; quin & Josephi Hebræi relatio in lib. 12. Antiq. cap. 6. Epiphanii opinioni favet, dùm refert, quòd aliqui Judæi ita circumcisionem occultassent, ut nudi à Græcis non distinguerentur; idemque senserat Theophylactus in eadem Pauli epistola; ac Thalmudi assertio, in tract. Sebamoth. c. 8. habetur, quòd nimirum nonnulli Hebræi suas circumcisiones inficerant, ut non dignoscerentur esse mosaicæ legis professores, & hoc pacto injurias, persecutiones, ac tormenta obviarent, qui tamen in Civitate Better deinde circumcisionem iteraverant, quos Hebræi *Mesciuchim* idest Attractos appellant.

SPATHIMELA, σπαθιμήλη, linamentum, torunda, semniscus ex filis de subtili, lineoque panno detractis, quibus Chirurgi vulnera, & plagas dilatatas ad diuturnè purgandas sustinent. Italicè *Tasto fatto di sfilacci* dicitur. Vide *Cupha*.

SPATHUS. Vide *Spado*.

SPATIUM HUMANITATIS ADVENIENS. FR. idest mors. [Eos verò, quorum consilio

hos

hoc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus; ita ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitatis advenerit, benedictione viatici non priventur, can. tanta, distinct. 86.

Speciatus, decoratus, exornatus. [Quid hodie informe in mundo, quid retro speciatum in materia, ut speculum sit mundus materiæ. Tertull. advers. Hermog. cap. 40.

Spectacula, prohibita. Vide *Amen*. *Lanista*.

Spectrum. Vide *Biothanatus*. *Horama*. *Orama*.

Speculator, ita appellatus est Gulielmus Durantes, sive Durandus Episcopus, ex eo quia opus composuerat, cui titulus est speculum Juris tribus voluminibus distinctum: scripserat etiam rationale Divinorum officiorum, quod sæpè hìc citamus: qui cùm esset Urbini Apostolicus Nuncius, Castellum construxerat, quod usque ad Urbani VIII. tempora Castelli Durantis nomen retinuerat; sed cùm Ducatus Urbini ad Ecclesiam Romanam tempore ejusdem Pontificis devolutus fuerit, Papa in civitatem, & Episcopatum Castellum illud erexerat, ac de suo nomine Urbaniam Civitatem denominavit. FR. De hoc Gulielmo egerunt Auctores apud Bellarminum, & Labbè de Scriptoribus Ecclesiasticis, quem natione Vasconem facit Bellarminus, Labbè Provincialem potiùs è Podio Massonis. Blondus verò Carnotensem Decanum appellat, ac de ædificatione Castelli sic inquit; [Interiùs verò ad Metauri superiora progredientes planitiem inveniunt speciosissimam, in qua primum est oppidum à Metauro pœnè in insulam circumdatum, quod Gulielmus Durandi Carnotensis Decanus, Pontificii juris consultissimus, speculi ejus doctrinæ libri Author, cùm Martini IV. Pont. Rom. Nuncius, & Romãdiolæ Thesaurarius esset, à fundamentis ædificavit, & à suo nomine Castrum Durantis appellavit, in tract. Italiæ illustratæ Picena provinc. regione 5.] Discipulus Henrici Cardinalis Hostiensis extitit, & Magister practicæ appellatus fuit teste Trithemio de script. Eccles. Giacchettus insuper Ricordani Malaspinæ nepos in addit. ad Historiam sui Avunculi, c. 228. inquit, quòd Durandus accitus fuisset ab Honorio Papa IV. de anno 1286. & Gilonem Durantem appellat. Idem scribit Jo. Villanus in ejus historia, lib. 7. cap. 107. & Provinciæ Comitem illum nominat sub his verbis: [Guglielmo Durante Conte di Provenza, qual nell' anno 1286. fù chiamato per Governatore da Honorio Papa Quarto.] Nonnulli tamen errarunt circa conditiones, ac mortis tempus, quos censurat Philippus Labbè de scriptor. Eccl. ubi de ipso Durante agit. Aliqui perperàm hunc Durandum Provincialem natione intellexere illum Dominicanæ familiæ Provincialem extitisse. Hæc autem Provincia à Latinis *Clemaris* dicebatur. Sepultus est Romæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ supra Minervam.

Speculator, idest, observator, Italicè *Spia*. Vide *Scamera*. FR. Item speculator non solùm vigil, & observator intelligitur, sed etiam carnifex. [Et contristatus est Rex propter jusjurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare, sed misso spiculatore, præcepit afferri caput ejus in disco, & decollavit eum in carcere. Marc. 6. 26.] Sed Vincentius Riccardus in ejus notis ad S. Proclum, orat. 18. in laud. S. Stephani, ad pag. 514. v. 8. in Commentationibus, & auctoritatibus contendit legendum *speculatore*, & non *spiculatore*.

Sperans. FR. pro implorans. [Omnibus de nobis sperantibus non debemus, in quantum possumus, nos denegare, can. licet, dist. 87.] cujus titulus est: [Implorantibus patrocinia Episcopi debent adesse.

Spernax, spretor, aspernator, contemptor. [Erga familiam suam, nec in admittendo consilio spernax, nec in investigando reatu persequax. Sidon. lib. 4. epist. 9.] FR. eodem vocabulo usus est Sil. lib. 8. inquiens:

> Ductor Piso viros spernaces mortis agebat
> Ore puer,

Sphærista, σφαιριστὴς, pilæ lusor. Putas ne videbitur, ut hoc piger palæstræ ludum exerceat? Aut asinus segnis inter sphæristarum ordinem celeri volatu discurrat? Gregor. Turon. in præfat. de glor. Confess.] Erat etiam Officialis Apostolici Palatii titulus, cui curam exercitandi Clericos, tanquam Pædagogo incumbebat. [Gratianum verò sacri sphæristam Patriarchii. Anast. Biblior. in Leone IV.] ubi mendosus textus *superistam* habet.

Sphæristerium, σφαιριστήριον, palæstra, locus, ubi ludum sphæristæ exercebant. Sidonius, lib. 2. epist. 2.

Sphendon. Vide *Diasphendon*.

Sphinx, σφίγξ, fabulosa Gentilium figura, de qua sæpè rogatus fui, cur nempè hoc poeticum monstrum ad fores antiquarum Ecclesiarum collocabatur. Ad quod respondi Aegyptios in eorum templis collocare hoc simulacrum solitos fuisse, ut Clemens Alexandrinus, lib. 4. stromat. refert, ad docendum homines, quòd Deus timeri, amarique debuisset; ideoque sphingem bina figura, humana, scilicet, & brutali fingebant, per illam, placiditatem, atque per istam, ferocitatem significantes. Hinc Christiani eadem intentione, ut Dei amorem, & timorem pariter haberent perpetuum, hoc simulacri monumentum licèt gentile, extra Ecclesiam relinqui permiserant. FR. alium moralem significatum affert Natalis Comes, lib. 9. Mythol. c. 18. quòd, nimirum, æquo animo, ac tolerabiliter per hanc fabulosam figuram persecutiones, & ærumnas homines sufferre docerentur; nam alata Sphinx figurabatur, quod est inconstantis fortunæ symbolum; prætereà aduncis unguibus fingitur, ad indicandas adversitatum rapacitates, quibus omnia fortunæ, ac corporis bona auferri possunt; humana facie præfertur, nam humanum est calamitatibus, vicissitudinibusque fortunæ subjici;

tandem leonina pars, forti animo ferenda esse adversa, significat.

SPICARIUM, granarium, in quo spicæ frumenti, & similium, donec triturarentur, conservabantur. [Spicarium ille novum, quia sic homo erat, solis feris, & belvis, avibusque domesticis condi fecerat, in Vita Sancti Galli, cap. ultim.] de quo vocabulo fit etiam mentio in lege salica, tit. 19.

SPICULATOR. Vide *Speculator*.

SPICULUM. FR. telum, & translativè pro Solis radio à Poetis usurpatur: sic in hymno Sabbati ad Laudes canitur:

Aurora jam spargit polum:
Terris dies illabitur:
Lucis resultat spiculum:
Discedat omne lubricum.

Et in hymno feria IV. ad Laudes.

Caligo terræ scinditur,
Percussa Solis spiculo.

Ex Prudentio, ad imitationem Poetæ illius,

Non radiis solis, non lucida tela diei.

Seu potiùs ex Virg. Æneid. 12.

——— Et spicula castris
Densa cadunt &c.

SPICULUS. FR. fornix. [Ante ingressum verò Basilicæ, necnon & ante introitum atrii quinque desuper fornices, quos spiculos dicimus, voluit. Chron. Casin. lib. 3. cap. 28.

SPIRITUALIS. FR. res non corporalis. [Inter corporalia, & spiritualia eam cognovimus esse differentiam, quòd corporalia faciliùs destruuntur, quàm construuntur; spiritualia verò faciliùs construuntur, quàm destruuntur. Unde juxta canonicas sanctiones Episcopus honorem dare potest, (*nempè ordinando, & consecrando,*) solus auferre non potest, lib. 1. decretal. de translat. Episc. cap. 2.

SPIRITUALIS HOMO. FR. per antonomasiam summus Pontifex intelligitur per illa verba 1. Cor. 2. 15. [Spiritualis (*idest homo*) autem judicat omnia, & ipse à nemine judicatur.] Ubi sic Bonifacius Papa VIII. exponit: [Si verò suprema à solo Deo, non ab hominibus poterit judicari, testante Apostolo, spiritualis homo judicat omnia, ipse autem à nemine judicatur. Est autem hæc authoritas, (etsi data sit homini, & exerceatur per hominem) non humana, sed potiùs divina, ore divino Petro data, sibique, suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit, petra firmata, dicente Domino ipsi Petro: Quodcumque ligaveris &c. Extrav. comm. de major. & obed. cap. unam sanctam.

SPIRITUALITER, FR. idest, quod non de verbo ad verbum memoriter retineri debet, sed tantùm sufficit apprehendere sensum. [Catechumeni &c. symbolum, quod est Credo in Deum Patrem, spiritualiter doceantur, can. ante viginti, de consecrat. dist. 4.] & ibi Glossa.

SPIRITUS SANCTUS, aliquando divinitatem Verbi increati significat, in quo sensu S. Cyprianus advers. Jud. inquit: [Spiritus Sanctus filius Dei Rex constitutus est.] Et in eodem sensu Prudentius cecinit:

Ex quo mortalem præstrinxit Spiritus alvum.

FR. Vide Latinium in Correct. Cypriani, præsertim in tit. Testimonior. lib. 3. & de montib. Sina, & Sion. :||: Quin & clariùs Tertull. advers. Prax. c. 30. divinitatem Christi intellexerat, qui de ejus persona, dum in Cruce patiebatur, exclamãte, sic ait: [Sed hæc vox carnis, & animæ, idest, hominis, nec spiritus, idest, Dei.] Imò S. Hilarius Spiritus Sancti vocabulum tribus concomitanter divinis personis tribuit, dum ait: [Quòd nominatur Spiritus Sãctus, videant pro Patre, & Filio frequenter intelligi, in quo nihil scrupuli est; sive enim Pater, sive Filius, Spiritus Sanctus est, lib. 2. de Trinit.] Et ita etiam intellexere Veteres Christianæ Theologiæ Professores illa verba Annuntiantis Angeli ad Mariam Virginem prolata, nempè: [Spiritus Sanctus superveniet in te &c. de secunda enim persona divina loquutum fuisse Gabrielem dixerunt. FR. verba allata S. Cypriani habentur etiam in ejus libro de Idololatr. vanit. Vide Latinii Correctiones in D. August. de Trinit. c. 5. Spiritus Sanctus, idest, tertia persona in divinis [A Patre, & Filio non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit. De summa Trinit. in 6. cap. unico.] Spiritum Sanctum negans, seu aliquid hæreticale in eum asserens. Vide *Pneumatomachus*. Simoniacus non potuit pronunciare nomen Spiritus Sancti, ideò ejus peccatum detectum fuit. Vide *Gloria Patri*. Spiritui Sancto cur nulla oratio ab Ecclesia dirigatur. Vide *Collecta*. Appellatur Antecessor. Vide *Antecessor*. Congener Christi. Vide *Congener Christi*. Reliqua. Vide *Paraclitus*.

SPOLETI DUCATUS. Vide *Arnulphorum terra*.

SPOLIARIUM. FR. locus, ubi damnati ad bestias vestes eorum relinquebant: non verò, ut Calepinus in hac dictione asserit, fuisse, nempè, locum in balneo, quo loturi vestes exuebant. Locus enim ex Plinii Panegyrico, in priori sensu clarè demonstratur, ubi sic ait: [Nunc templum illud, nunc verè Deus; non spoliarium civium, creaturarúmque prædarum sævum receptaculum.] Atque de eodem loco sic loquitur Seneca: [Nunquid aliquem tam stultè cupidum esse putes, ut jugulari in spoliario, quàm in harena malit? in epistola 94.] Ita quoque mortuo Commodo Imp. acclamatum fuisse scribit Lampridius: [Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur.] Et dicebatur etiam *locus ad jugulationem*. [Exinde jam exanimis prosternitur cum cæteris ad jugulationem solito loco. In pass. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holsten. edita.] Locus autem generaliter intellectus, ubi despoliari solet, *Despoliabulum* dicebatur.

SPONGIA SANCTA. Vide *Patena*.

SPONSA. Vide *Druchte*. Ponebatur illi anulus. Vide *Annulus*. Velabatur. Vide Mavortes in dict. *Maphorium*.

Sponsalia, dicuntur futurarum nuptiarum promissio, ff. de sponsal. &, can. nostrates, 30. quæst. 5. Vide *Annulus. Subarrho.*

Sponsor. Vide *Patrinus.*

Spontaliter, sponte. [Parcò tamen, idque non modò non coactus, verùm etiam spontaliter facio. Sidon. lib. 8. epist. 9.

Sporteolus, sportula. [Ad famam cœnæ serapicæ sporteoli excitabantur. Tertull. adversus Gent.] Qui ad superstitionem alludit, qua Serapidem fabulosum numen adorabatur, cui formabant Aegyptii calathum, sive sportulam ad figuram sepulcri. Vide *Seraphim.* De sportulis. Vide *Strena.*

Sportula. Vide *Strena.*

Sportulantes, dicebantur Clerici, qui non vivebant in Communitate cum aliis, sed stipendium servitiorum, quæ Ecclesiæ præstabant, ab Episcopo recipiebant. [Nec molestiis, aut negotiis sæcularibus alligantur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fratribus accipientes, ab altari, & à sacrificiis non recedant. Cyprian. epist. 66.

Spudastes, σπουδαστὴς, fautor, factitosus, amicus. D. Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast.

Spurcalla. FR. spurcitia, fœditas. [Cui Paganorum decepta gentilitas ad sedandam furoris vesaniam fanaticæ lustrationis spurcalla thurificabat. Aldelmus, lib. de Virg. cap. 12.

Spurius. Vide *Manzer.*

Sputaculum, sputum. [At ego sputaculum maximum in os ejus ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatum ingessi. In vita S. Antonii.

Squamosus. Vide *Pholidotus.*

Squatus, piscis species, italicè *squadro* dicitur, cujus aspera pelle utuntur fabri lignarii ad puliendum eorum opus; ideò à Græcis ῥίνη, idest, lima; à Latinis autem *squatina* dicitur. [Præses verò jussit sale asperrimo cum squato dorsum ejus fricari. In vita S. Ananiæ.

Squilla. Vide *Scella.*

Stabilis Comes, & *Stabilis Dux*. FR. alii autem *Stabuli Comitem*, sive *Stabuli Ducem* scribunt. [Desiderius Rex Andream Referendarium suum, & Stabilem Ducem Oratorem misit. Blondus, decad. 2. lib. 1.

Stabularia, ita appellata fuit S. Helena Magni Constantini Mater à Gentilibus, ex eo quia magnum obsequiũ erga animalium stabulum, in quo natus fuerat Christus, præstaverat. [Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe Domini requisivit Bona stabularia, quæ stabularium non ignoravit illum, qui vulnera curavit à Latrone vulnerati. D. Ambros. in orat. de Theod.

Stabulum. Vide *Catabulum*. Equorum stabulum. Vide *Equaritia. Meritorium. Staplus.*

Stacte. FR. στακτὴ, pinguedo recentis myrrhæ: [Portantes aromata, & resinam, & stacten. Genes. 37. Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferre viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi in saculis reportate. Ibid. cap. 42. Dixitque Dominus ad Moysen: sume tibi aromata, stacten, & onycha, glabanum boni odoris. Exod. cap. 30. Dan, & Græcia, & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum, stacte, & calamus in negotiatione tua. Ezech. cap. 27.] Plinius de arboribus myrrhæ, lib. 12. cap. 15. agens, sic inquit: [Sudant autem sponte priùs, quàm incidantur, stactem dictam, cui nulla præfertur. Ab hac sativa, & in sylvestri quoque melior æstiva. Non dant ex mirrha portiones Deo, quoniam apud illos nascitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes ejus pendunt. Cæterò passim à vulgo coeptam, in folles confarciunt, ipsique unguentarii digerunt, haud difficulter odoris, atque pinguedinis argumentis.] Mysterium, quòd Deo ex myrrha non dent portiones, haud benè intellectum fuisse à Plinio puto; nam non est connaturalis ratio gentium, quòd non detur Deo id, quod apud eos nascitur; imò contrarium constat, nempè, quòd gratitudinis gratia ex frugibus propriæ terræ unusquisque decimas, ac primitias, nedum lege divina, quin ex innata gratitudine illi tribuere cogitur, ut etiam apud Ethnicos omnes usitatum fuisse legitur. Insuper si Plinii ratio vera esset, sequeretur, quòd Populi illi non solùm myrrhæ portiones Deo negarent, sed etiam omnium frugum ibidem nascentium; quare ergo solius myrrhæ oblationes renuebant dare Deo? Aliud siquidem mysterium in hoc internoscere licet, quod puto non esse, nisi quia myrrha mortalitatis symbolum est, ideo Deo immortali offerre non licet, ideoque in Exodo suprà jusserat Deus offerre illi myrrham, & ejus stacten commixtam aliis aromatibus ad significandam futuram hypostaticam naturam in Christo, sic etiam in tribus Magorum muneribus Christo oblatis commixta fuit myrrha; nam, ut ait D. Leo Papa, serm. 2. de Epiph. [Mysticas illi de thesauris Domino munerum species obtulerunt.] Ac clariùs D. Gregorius Papa, homil. 10. in Matth. inquit: [Magi verò aurum, thus, & myrrham deferunt. Aurum, quippè, Regi congruit; thus verò in Dei sacrificium ponitur; myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Eum ergo Magi, quem adorant, etiam mysticis muneribus prædicant: auro Regem, thure Deum, myrrha mortalem.] Id autem, quod Plinius dicit *Regi Gebanitarum*, magis ille cum Sac. scriptura concordat, in qua habetur: [Dedit eos in manus Gabaonitarum,] quàm Strabo, qui hos populos mendosè *Catabanitas* appellat. Cyrillus autem Alexandr. in lib. 9. Levit. aliud mysticum significatum adducit: [Quærit & stacten; colata enim, & defœcata vult esse verba nostra, vel opera.

Stadium, στάδιον, pro semita pomarii, de Susanna loquens Tertullianus, usurpavit, inquiens: [Cæterum in stadio mariti non puto velatam deambulasse. De Coron. milit.] FR. Item dromiũ, seu curriculũ significat: [Ii, qui in stadio currunt. 1. Cor. 9. 24.] Accipitur etiam pro geometrica men-

mensura. [Intervallo quinque stadiorum, 1. Macab. 11. 5.] De quo sæpè in Sac. Scriptura. Quæ tamen distantia variè affertur ab Authoribus. Plinius, lib. 2. c. 23. inquit continere pedes 6. 25. quæ mensura octies sumpta efficit mille passus. Suidas verò ait continere 400. cubitorum, quod expressiùs habetur hic in dict. *Pes*: sed varietas hæc intelligi debet respectivè ad regiones, sicut etiam nunc accidit, quòd in variis provinciis longiora, vel breviora milliaria mensurantur.

STAFFLUS. Vide *Staplus*.

STALARIA. FR. sylva cedua, l. si quis stalariam, de damno, & injur. Item in Bullar. Casinen. to. 2. const. 64. const. 73. 117. 131. & alibi ibidem.

STALLUM, sedile in choro, unum ab alio distinctum. [Intravit chorum uterque, stante Priore in stallo suo. Cæsar. lib. 1. cap. 6.] Ac idem, lib. 5. cap. 5. [Vidit duos dæmones juxta presbyterium intrare, & paulatim ascendere ad stallum Abbatis.] Vide *Cancelli. Chorus. Formula. Misericordia.* Pastophorium in dict. *Cubiculum.* Vide *Vastellum.* FR. Item aliquando macellum significat. [Et quod dicebant alibi, quàm in stallis Decani, & Capituli carnifices carnes vendere non debere.] Et inferiùs: [Cùm idem Episcopus post citationem carnes in stallis aliis vendi fecisset. In Decretal. de appellat. cap. 69.

STANTES, dicebantur Christiani in persecutione fidei constantes; è contrario *Lapsi* qui timore tormentorum à fide apostatabant: [Episcopi in unum convenientes, præsente & stantium plebe. D. Cyprian. epist. 14.] quam dictionem in hoc Cypriani loco aliqui perperàm corrigere maluere; sed cùm alibi eadem voce utatur, mutandam esse nequaquam reor: in eodem enim sensu epist. 27. [In omnibus stantibus] dixit & clariùs epist. 30. habetur: [Preces stantium.] FR. existimo non incongruè Cypriani dictum ex verbis Christi derivari, cùm dixerat: [Ante Præsides, & Reges stabitis propter me in testimonium illis. Marc. c. 13.] Unde *stantes* appellavit intrepidè fidem coram tyranno profitentes.

STANTIA, FR. à stando, pactum obligatorium intelligitur aliquando, in quo omninò stare debetur. Glossa in, l. si quis debitorem, de debitis, & gaudimoniis. Vide *Synthica*.

STAPEDIUM, stapes. [Ut cùm Summus Pontifex equum ascenderit, stapedium sellæ ejus teneat. Davantria M. S. ubi Coronat. Imp. Cœrem. describit.] FR. D. Hieronymus *Stapiam* appellat. Vide *Strepa*.

STAPHUS. Vide *Staupus*.

STAPHYLINUM, pastinaca erratica. Vide Plinium in dict. *Suffocatus*.

STAPLUS, Stabulum, Germani *Stapel* dicunt. In l. salica, tit. 58. ubi etiam *Stafflus* dicitur. Ejus synonyma. Vide *Stabulum*.

STAPULUS. Vide *Aristaton*.

STATER, σατὴρ, moneta, de qua fit mentio in 1. Reg. cap. 9. 4. Reg. cap. 7. Jerem. cap. 32. Ezechiel. cap. 4. & Matth. cap. 17. Quæ auri unciam pendebat, idest, tria monetæ scuta; nam inservivit ad solvendum tributum duarum drachmarum pro duabus personis, ut in eodem cit. cap. Matthæi habetur; hinc quatuor drachmas continebat. FR. Urbanus Papa ex hac Evangelica tributi solutione significatum deducit, nempè, [Tributum in ore piscis, piscante Petro, inventum est, quia de exterioribus suis, (quæ palàm cunctis apparent) Ecclesia tributum reddit. Non autem totum piscem jussus est dare; sed tantùm staterem, qui in ore ejus inventus est: quia non Ecclesia dari Imperatori, non Pontificalis apex, qui in ore capitis Ecclesiæ præeminet, subjici potest Regibus; sed sanè (ut diximus) quod in ore piscis invenitur, pro Petro, & Domino dari jubetur: quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitùs est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est. Can. Tributum, 23. q. 8.] & ibi Glossa. Vide *Drachma. Siclus*.

STATERA. Vide *Bisantinus. Exagella. Lances*.

STATIO, idest, mansio, ac mora, quam fideles Christiani in Ecclesiis agebant, sumpta à militibus metaphora, quia hujus sæculi Ecclesia militaris dicitur: hinc cùm stationarii milites in eorum stationibus vigilias exerceant; sic etiam Ecclesiæ fideles stationem ecclesiasticam pro jejunii vigilia promiscuè intelligebant; unde *Solvere stationem*, & *Solvere jejunium* idem significabat; ideoque in die feriæ IV. & VI. stationes usque ad horam nonam prolongabantur. [Discernunt autem quidam inter jejunium, & stationem: nam jejunium est indifferenter cujuslibet diei abstinentia, non secundùm legem, sed secundùm propriam voluntatem; statio autem est observatio statutorum dierum, vel temporum, ut quartæ, & sextæ feriæ, vel quadragesimæ. Isidor. lib. 6. etym. cap. ultimo.] Ac idem docuit D. Ambrosius, serm. 36. inquiens: [Stationes vocantur jejunia, quòd stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiarum repellimus.] Licèt autem Joannes Diaconus in vita Sancti Gregorii Pontificis illum stationes Romæ ordinasse dicat; hoc tamen non de primæva institutione intelligi debet; nam S. Hilarius Papa, qui multò ante Gregorium sedit in Pontificatu, de eo legitur, quòd: [Hic constituit in Urbe Ministrales, qui circuirent constitutas stationes.] Ministrales siquidem dicebantur Clerici ad inserviendas Missas in eis Ecclesiis, in quibus stationes celebrabantur; & Subdiaconi *Stationarii* dicebantur, qui Pontifici in stationum Ecclesia celebranti ministrabant. Itaque Gregorius stabiliverat Ecclesias pro stationibus destinatas; tempore enim persecutionum Ecclesiæ stationes fiebant in cryptis, & in subterraneis Sanctorum Martyrum Cœmeteriis, & à Subdiacono Regionario antecedenti die publicabatur statio proxima in Missa solemni ante communionem sequenti forma verborum, quam in quodam vetustissimo Cæremoniali m. s. inveni, nempe, [Crastina die veniente statio erit in Ecclesia Sancti N.] Mox Chorus respondebat: Deo gratias. Acolytus deinde in eodem stationis die ex Ecclesia,

ubi

ubi celebrabatur, deferebat Papæ fruſtillum elychnii oleo lampadis ejuſdem Eccleſiæ ſtationis intinctum, & elata voce dicebat: [Jube Domne benedicere;] ac poſt Pontificis benedictionem proſequebatur cantum, dicens: [Hodie fuit ſtatio ad Sanctum N. qui ſalutat te.] Pontifex ſumebat elychnium, ac devotè oſculans, reſpondebat: Deo gratias, deinde Cubiculario conſignabat, quæ omnia elychnia conſervabantur uſque ad obitum Pontificis, in quo eventu ex eis pulvillus implebatur, & ſub capite defuncti Pontificis ponebatur. In eodem Cæremoniali etiam legi quādam Cæremoniam ſcitu dignam, quæ in Baſilica S. Mariæ Majoris in ſtatione Vigiliæ Nativitatis Domini erat ſolita obſervari, nimirum [In iſto die ſtatio ad S. Mariam Majorem, ubi Dominus Papa debet Miſſam cantare cum ſcholis, & familia Palatii, & Epiſcopus Albanenſis debet facere cœnam optimam toti Curiæ, & debet mittere ad Curiam duo optima buſta porcorum. Hodie verò nomine ſtationis intelligitur indulgentia, quæ acquiritur in ea Eccleſia, in qua ſtatio aſſignata reperitur. Ad ſtationem pertinentia. Vide Sabbatum vacans in dict. *Sabbatum*. Item nomine ſtationis intelligitur aliquando populi concurſus, qui proceſſionaliter aſſociabat Pontificem ad aliquam Eccleſiæ ſolemnitatem, & abſque jejunio ibat, quemadmodum temporis paſchalis ſtationes, aliique feſtivitatum dies.

STATUA. Vide *Icona*.

STATUNCULA, ſigillaris, & parva ſtatua. [Ille enim, (*ideſt, Dæmon*) cùm ei in ſtatunculis, & ſimulacris formaret. S. Cyprian. de Aleatorib.] Itē reperitur in genere maſculino: [Et venientes ſatellites ad eum cum ſtatunculo Jovis, dixerunt. In vita Sancti Concordii.] Vide *Sigillum*.

STATUTARIUS. FR. qui ſtatuta condit. [Item excommunicamus ſtatutarios &c. lib. 5. decretal. tit. 39. c. 49. & 53.] Ibique Gloſſa.

STATUTUM, liber ſtatutorum. Vide *Capitularium*. §. Capitularis.

STAUPULUS. Vide *Staupus*.

STAUPUS, vocabulum valdè obſcurum. [Staupos argenteos duos in arcu, quem ex argento fecerat, ſuſpendit. Anaſt. Biblioth. in Nicolao I.] Ex verbo *Suſpendit* conjecturo, quòd *Staphos* dicere fortaſse voluiſſet, ex græco vocabulo σάφος, quod vas ſignificat, ſuſpendi ſolitum ad arcus ornamentum; atque ex ejus diminutivo nomine confirmatur, nempè, *Staupulus*, quod penſile, in quo reliquiæ ponebantur, ſignificat. [Miſericordiæ viſcera tacta ſtaupulum, qui ob ſignum ſperandæ ſalutis pendebat, juſſit deorſum uno pede dimitti. In vita S. Valburgis Virg.] Ex quibus tamen verbis probabilis eorum opinio redditur, qui ſtaupum faſcias ſignificare putant, ac propterea *Straupum* corrigunt. Item alii *Stropum* legunt, inſigne, nempè, quod in capite Sacerdotis ponebatur ex Feſto. FR. meus Feſti Codex ex Farneſiano exemplari ſic habet [Stropus eſt, ut Atejus Philologus exiſtimat, quod græcè σρόφιον vocatur, & quod Sacerdotes pro inſigni habebant in capite: quidam coronam eſſe dicunt, aut quod pro corona inſigne in caput imponatur, quale ſit ſtrophium. Itaque apud Faliſcos item feſtum eſſe, qui vocatur ſtruppe area, quia coronati ambulant, & à Tuſculanis, quod in pulvinari imponatur Caſtoris, ſtruppum vocari.] Hinc locum Anaſtaſii puto magis ſignificare coronam, quæ ad Eccleſiæ ornamentum ſuſpendebatur, ut in dict. *Corona* dictum fuit.

STAURACINUS; hoc vocabulum variè à pleriſque intellectum fuit, ſed re vera abſque probabilitatis fundamento. Quare hoc vocabulum nil aliud ſignificat, quàm textile crucibus contextum, de quibus dictum eſt in dict. *Caſula*, & *Gammadia*; σαυρὸς enim græcè, latinè crucem, & κοινὸς, patens, & intermediatū ſignificant: quod ex ſequentibus verbis evidenter patet, nempè [Cortinas de palliis ſtauracinis, ſeu quadruplis. Anaſtaſ. Biblioth. in Adrian.] Nam quadruplam figuram angulares cruces formabant, & ideò *Polyſtauria* dicebantur, ideſt, multis crucibus referta, & *Gammadia*, quæ græca littera, ut ſuo loco dictum eſt, angularis formæ quadruplicatam crucem figurat. FR. Idem affirmat Torrigius, in tract. de cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 184.

STAUROLATRA, σαυρολάτρης, ideſt, Crucis adorator; ſic Hæreticorum ſecta in Armenia appellabatur, quæ præter Crucem, aliam adorationem non permittebat. Nicephor. lib. 18. cap. 54.

STAUROPA, σαυροπάτης, ideſt, Crucis pejerator; in octava Synodo *Stauropatæ* appellati ſunt Epiſcopi illi, qui contra juramentum ſuper Crucem præſtitum, cum Photii perfidia communicarunt.

STAUROPEGIUM, σαυροπήγιον, ideſt, Crucis confixio, ſeu erectio; quod ferè ſignificat cæremoniam erectionis Crucis in loco ab Epiſcopo conſecrando, ut in Cæremoniali Epiſcop. habetur. [Nullus audeat ædificare Eccleſiam, vel Oratorium, antequam Civitatis Epiſcopus veniat, & ibi vota faciens, Sanctiſſimam Crucem infixerit. Jul. Anteceſſ. conſt. 61.] Unde quia talis cæremonia exerceri non poterat ab Epiſcopo, niſi intra limites ejus juriſdictionis; hinc non rarò pro Diœceſi hoc vocabulum etiam uſurpatur, ut in aliquibus Conciliis habetur; itaque ſignificat juriſdictionis extenſionem aliquando. Vide *Conculcare Epiſcopum*. Propterea Conſtantinopolitanus Patriarcha, quando aliquod Monaſterium, ſive aliam Eccleſiaſticam poſſeſſionem ab Ordinario loci eximere intendebat, ibidem Crucem erigebat; quod privilegium à Michaele Paleologo Patriarchæ conceſſum fuiſſe refert Georgius Pachimera, & ejuſdem Imperatoris Novellam affert in ſua græca hiſtor. lib. 6. c. 11.

STAUROPHYLAX, σαυροφύλαξ, ideſt, Crucis Cuſtos. Dignitas in Eccleſia Hieroſolymitana, ad quam lignum veræ Crucis cuſtodire ſpectabat: [Chryſippi Presbyteri Hieroſolymorum, & Staurophylacis ſanctæ Reſurrectionis.] Titulus appoſitus in quodam M. S. ſermone Bibliothecæ

Bar-

Barbarinæ, quo etiam titulo Patriarcha Hierosol. decorabatur.

STEGA, στέγα, casa, tectum. Vide *Tristega*.

STELLÆ FESTUM, dicitur Epiphania. Vide *Septuagesima*.

STEPHANITA, στεφανίτης, Coronatus, quo titulo Victores denominabantur; quare Georg. Cedrenus impii Imperatoris Constantini Copronymi scelera refert, quòd inter cætera gravissima patrata sacrilegia, apostatare fecerat Anastasium Constantinop. Patriarcham, his verbis: [Et persuasit, ut pro Monacho fieret stephanita, carne vesceretur, & regia mensa tibicines audire sustineret,] idest, quod in signum apostasiæ manifestationis coactus fuerat Patriarcha ad imperialem mensam coronatus sedere.

STEPHANOMATA. Vide *Corona*.

STERILIS. Vide *Illiberi*. Sterilitas. Vide *Ingenitura*.

STERLINGUS. FR. Monetæ species, quæ adhuc retinet nomen in Anglia. [Quòd quinque solidos sterlingorum daret. In decretal. de arbitris, cap. 3.

STATOR. Vide *Strator*.

STERCEJA, vox quidem intellectu difficillima apud Tertullianum, quæ aliud non significare puto, nisi amantem, ex græco verbo στέργω, idest, amo. Quod colligitur ex sequenti ejusdem Tertulliani textu. [Quare non & stercejæ, & syntrophi nominantur? Adversf. Valent. cap. 8.] FR. posset etiam ex latino verbo *Stringo* deduci: hinc Itali quoque *Strettezza* dicunt sanguinis, vel amicitiæ conjunctionem. Vide *Herceja*.

STEURA, tributum, seu impositio pro aliqua communi necessitate injuncta. [Hæc gravamina cum prioribus taxata fuerunt ultra quadraginta florenorum rhemensium. Per quæ compulsi imponere steuram decimi denarii de omnibus bonis eorum. Leonhart. Presbyter in Chron.] De eodem vocabulo etiam Æneas Sylvius in hist. Boemiæ mentionem facit, inquiens: [Mos est Australibus, quoties repentina Principi necessitas ingruit, ex subditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam vocant steuram, c.61.] Quæ contributio ab aliis Scriptoribus *Borna* dicitur: [Interea verò Rex exercitum congregat, & ad bella, si necesse fuerit, se coaptat, generalem steuram, quæ borna dicitur, ab omnibus recipit. In histor. regia, c. 27.] FR. fortasse vox à strena corrupta. Vide *Strena*.

STIBADIUM, casa, sive tugurium in hortis erectum. [In hac diæta stibadium, & nitens abacus. Sidon. lib. 1. epist. 11.

STICA, tunica, propriè allii membranam significat; reperitur tamen hoc vocabulum in Davantriæ M.S. his verbis: [Notandum, quòd coqui, & brodarii habent habere sticas in Pascha, & in Nativitate Domini. [FR. Italiæ Moniales appellant *Stecca* lineam fasciam, quam circumligant in fronte: malè tamen Vossius in ejus etymologico confundit allii sticam cum ejusdem spica; stica enim est allii tunica, sed spica est dens allii, & italicè *Spicchio d'aglio* dicitur.

STICHARIUM, στιχάριον, tunica, qua utuntur Græci in sacris functionibus loco albæ; ideò candidi coloris debet esse juxta Simonis Thessalonicensis opinionem, qui sic ait: [Sticharium lucidi vestitus Angelorum imitamen induit. Sæpè enim in veste fulgenti Angelos apparuisse novimus, ut & illum in monumento Salvatoris coopertũ stola candida. Propterea purum, & ab omni iniquamento liberum sacerdotale sticharium esse oportere docet.] Itaque est manifestus Græcorum abusus albam indui variorum colorum. Idem à S. Germano Constantinopolitano Patriarcha confirmatur, ubi ait: [Ac primùm tunica, quæ alba est, divinitatis splendorem indicat, & Sacerdotis splendidam conversationem.] Addit insuper citatus Thessalonicensis, sticharium, seu tunicam Episcopalem sericis rubris albisque fasciis virgandam esse, quæ flumina appellantur insinuativè, scilicet, ad Prælati doctrinã; sic enim ille ait: [Episcopi sticharium desuper descendentia habet flumina. Est enim undulatum, & gratiã docendi in ipso repræsentat.] Juxta tamen aliorum contemplationem denotat sanguinem, & aquam de latere Christi emanatam, quod magis cum rubro, alboque coloribus congruit: [Episcopi ferunt in tunicis fluvios coccineos, & albos, quia fluxit è latere Christi sanguis, & aqua: Gregoras, lib. 6. c. 1.] Eadem flumina Episcopi Græci ferunt in manto, sed diversæ formæ, ut in dict. *Mandyas* dictum fuit. Notandum tamen est ex Demetrio Chomateno, quòd Episcopi, & Diaconi Græcorum in quadragesimali, & mœstitiæ tempore debent deferre stichariũ coloris rubri, quia color hic apud eos est mœroris signum; sicut etiã Papa observat, qui tempore Adventus, & Quadragesimæ fert cappam, vel pluviale rubrum in Cappella. Vide *Alba*. FR. In Liturgia S. Jo. Chrysost. στιχάριον habetur, & *Stœchorion*, & *Stœchoria* scribit. D. Philotheus in Bibliotheca Patrum editionis Parisien. de anno 1589. tom. 6. colum. 245. ubi sic habetur: [Benedic, Domine, stœchorion ejus. Diaconus accedit ad Sacerdotem, & dicit benedic Domine stœchoriam cum horario.] Fortasse à verbo Στεγάζω, sive Στέγω, quæ tegere, & cooperire significant, unde Στέγος tectum.

STIGMA, στίγμα. FR. impressio, signum. [Nam legitur, quòd Maria soror Aaron prophetissa, dum detractionis adversus Moysen incurrisset delictũ: illicò stigmate lepræ percussa est, can. hoc ipsum, 33. qu. 2. Justum est enim, ut ipse talis, quem gestat ex habitu (quousque appareat aliud) præsumatur, qualis is esse, cujus fert habitum, comprobatur. Ex stigmate namque consueto fabricensibus imprimi, latitans fabricensis agnoscitur, c. si judex, de sentent. excom. &c. in sexto.] Fabricensis, Ludov. de la Cerda, putat eum dici, qui in publicis fabricis bellica arma fabricat. Sed ex supradicto c. si Judex, mancipia hujusmodi fabricenses fuisse colligitur, nam ante comparationem præsumpti clerici, ex habitu indicati, subjungit ibi textus, hanc similitudinem de ingenuo

præ-

præsumpto, inquiens: [Sicut de illo, qui in possessione ingenuitatis existit: si dicatur ab alio libertinus, legalis sanxit authoritas, ut probandi necessitate, non ipse, sed adversarius adstringatur.] Quæ lex habetur in Cod. de libert. cau. l. ea, quæ, ff. de libertis, §. si, & l. cùm necessitas, ff. de probat. l. circa. Igitur mancipia, seu servi ob timorem fugæ, ut in eo casu pro talibus cognoscerentur, stigmatibus signabantur, qui licèt libertatem postea consequerentur aliquando; nihilominus ex stigmatibus indelebilibus pro libertis, & libertinis dignoscebantur; ita ut nequibant pro ingenuis se ostentare. Hujusmodi erant etiam aquarum custodes. [Et custodes aquarum, (quos hydrophylacas nominant,) quæ eis infigi solet annotatione signati, manifesti sunt omnibus, & angariarum nomine non tenentur, d. cap. judex.] De quibus stigmatibus fit expresse mentio, in C. de fabr. l. stigmata, lib. 11. Qui tamen in brachiis nomine Imperatoris stigmatizabantur. Cod. de pœn. l. si quis in metallum. Vide quæ diximus in dict. *Damnaticus*. Quo signo etiam aliorum criminum rei signabantur, & Clerici graviter delinquentes etiam aliquo consimili charactere signabantur, cap. ad audientiam, de crim. falsi. Vide *Nota*. *Notatus*.

STIMULATI. Vide *Majorenses*.

STIPES. FR. stipendium, accipitur etiam pro eleemosyna. [Hoc omne præceptum de his est Viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis: & idcircò ætas præscribitur, ut illæ tantùm accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non possunt. Simulque considera, quòd quæ duos habuit viros, etiam si anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere; si autem panis illis tollitur eleemosynæ, quanto magis ille panis, qui de Cœlo descendit? can. Quomodo Virginibus, 31. q. 1. Aut in templi stipes, aut in sordidum convertit lucrum, can. legant. dist. 37.

STIPO, obturo. Vide *Subcisivus*.

STIPS, sapor vini asperi, & acerbi. [Palmatianum nominavit antiquitas, nos stipsi asperum; sed gratum suavitate perquire. Cassiod. cap. 9.] Vide *Palmaticæ*. FR. *Stipsi* non concordat cum dictione asperum: nam illud est ablativum, & hoc accusativum. Itaque præterquamquòd locus Cassiodori mendosè citatur, etiam nominis declinatio erronea est, nam *Stipis* est ejus nominativus; sic rectè habet idem Cassiodorus in ejus tractatu variarum, lib. 12. epist. 4. [Stipis nescio qua firmitate roboratur: tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre, quàm singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio, tunc fatuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat, miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: defervet primùm in origine sua, & cùm potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem: non calcibus injuriosè tunditur, nec aliqua sordidum admixtione fuscatur: sed quemadmodum decet nobilitas tanta provocatur; defluit, dum aqua durescit; fœcunda est, cum omnibus agrorum fructus obsedit. Distillat gemmis comparem liquorem. Jucundum nescio quid illacrymat: & præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis est ejus pulchritudo. Hoc quantociùs (*alii quàm ocyùs legunt*) perquisitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi sunt, tarditer deferendum. Nec aliud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit: quando plus est mirabile, quod potueritis difficiliùs invenire. Albedo ibi decora est, & serena puritas: ut illum de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum; sed sapore germanum est. Aspectus dispar, & similis in utroque suavitas. Nam quod acutè sapit, quod citò reficit, commune illis intelligitur; sed magna est distantia, quæ videtur. Illud intueris robore lætum, hoc inspicis candore festivum, & ideò procuratio eorum debet esse celerrima: quando in ambobus esse cognoscitur, quod pariter expectatur.

STOECHORIA, & *Stæthorion*. Vide *Sticharium*.

STOLA, ex græco vocabulo στολή, quod talarem vestem, sive togam significat. FR. unde Horatius, lib. 1. serm. Satyr. 2. [Ad talos stola demissa] inquit. ||: Gemm. lib. 1. cap. 204. apud Gavantum, par. 2. tit. 1. de Præparat. Sacerd. celebraturi, cap. 3. §. Et imponit. Sed apud Ecclesiasticos sacerdotalem stolam denotat, quæ ad collum pendens ferri solet; allusivè funem qua Christus Dominus ligatus fuerat, & Crucem ejusdem significat; ideò in modum Crucis ante pectus formatur; secus tamen Episcopi, ac alii Præsules, ex eo quia Crucem ante pectus pendentem cum Reliquiis deferunt. Moralis verò significatus stolæ sacerdotalis, jugum suave Christianæ legis denotat. Solet etiam à Concionatoribus deferri, non verò Romæ ob Papæ reverentiam, qui ea utitur continuò, etiam in publicis viis. FR. antiquitus etiam Sacerdote in publico cum stola incedere tenebantur. [Ut Presbyteri non vadant nisi stola, aut orario induti. Et si in itinere spoliantur, aut vulnerantur, vel occiduntur, non stola vestiti, simplici emendatione solvantur: si autem cum stola, triplici. Ex Concil. Tribur. Palea in cap. Ut Presbyteri, 17. quæst. 4.] Ubi duo sunt notanda, quòd vel pro stola talari vestem Concilium intendit, ut suprà ex græca dictione dictum est; nam hìc divisivè stola, aut orarium ait; vel quod orarium erat diversum à stola. Si verò orarium, & stola idem sunt, etiam Diaconi cum stola incedere tenebantur, ut in dict. *Orarium* diximus. :||: Quando Papa privatim celebrat in aliqua Ecclesia, tunc antequam induatur paramentis celebrationis, debet primus Cardinalis

Diaconus illi auferre stolam, & in defectu Cardinalium Diaconorum, spectat ad ultimum Cardinalem Presbyterum. Cardinalis autem prædicans in Ecclesia ejus tituli, potest uti stola sub mozetta ad differentiam Pontificis, qui illam defert supra mozettam; ac extra Urbem tum Cardinales, tum etiam Episcopi possunt deferre stolam supra mozettam in concionando. In Concilio Bracarensi sub pœna excommunicationis præcipitur, ut Sacerdotes non communicentur sine stola, his verbis: [Cùm Sacerdos ad solemnia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario utroque humero circumseptus &c. si quis aliter egerit, excommunicationi debitæ subjacebit, can. Ecclesiastica institutione, dist. 23.] Qua occasione quæritur inter Theologos, si extra Missam Sacerdotem se communicare occurrerit, an peccaret mortaliter, si id ageret sine stola. Affirmant nonnulli, ex eo quia ibi sub pœna excommunicationis præcipitur, quæ peccatum mortale supponit. Alii tamen apud Azor. par. 1. lib. 10. cap. 28. qu. 12. contrarium docent, quia in praxi habetur, quòd in aliquibus observantibus Religionibus hoc minimè observetur in communione publica Feriæ V. in bulla cœnæ. Præterquàmquod Glossa in d. can. Ecclesiastica, & Postillatores ibidem standum esse consuetudini docent. Sed cùm præceptum sit facilis observantiæ, & commoditatis, puto prætermitti non debere. FR. pro sententia affirmativa dicendum, quòd sicut Diaconus non potest canere Euangelium sine stola, ex eo quia profert Christi verba, quantò magis ergo Sacerdos accipiens Verbum verbi? Sed negativa sententia magis amplectenda, tum ex usu, ut supradictum est; tum etiam quia in Bracarensi Concilio III. reperitur sanctio illa, de qua suprà, ubi octo Episcopi tantùm subscripserant: Baron. an. 675. n. 6. Si ergo ex eodem Baron. an. 57. n. 118. & seqq. inter alias rationes, quibus Concilium Eliberitanum confutant, tres affert præcipuas, scilicet, quia non cōgregati erant ibi plusquam decem, & novem Episcopi; secundò quia non videtur illud Concilium in angulo Orbis cœlebratum, habuisse vigorem canones, & prohibitiones sancire; tertiò quia non apparet explicita Papæ licentia hujus convocationis; multò minus ergo Conc. Bracarensi prædicto fides habenda, in quo tantùm octo, vel novem intervenerunt Episcopi &c. Igitur non habuisse vigorem statuendi sub pœna excommunicationis universaliter sacerdotibus totius Christianitatis, ut deferrent stolam, vel orarium, tale Concilium dicendum est. Ad argumentum in contrarium à me deductum respondetur, quòd paritas Diaconi non suffragatur, quia ille tunc officium suum exercet; secus verò Sacerdos, qui non celebrando se communicat. Item Diaconus vigore rubricæ, & canonum tenetur canere Euangelium cum stola, secus verò Sacerdos in communione privata. Concludendum ergo est, quòd non peccet Sacerdos non adhibens stolam in communione, ita Bonacina, disp. 4. qu. 6. punct. 2. n. 2. & alii apud Magistrum meum Paulum Quartum in tract. Rubr. Missal. part. 2. tit. 10. sect. 3. dub. 3. difficul. 5. :||: Errat planè Durandus, inquiens, quòd Dominicani Sacerdotes in communione Feriæ V. in Cœna Dom. non utantur stolis: nam ex eorum Missalis Rubrica contrarium constat, ibi enim hæc habentur: [Deinde fiat communio fratrum hoc ordine, ut à majoribus incipiendo, à Sacerdotibus cum stolis super cappas &c.] Sacerdos in celebratione Missæ debet deferre stolam circa collum, ut Gavantus, & Quartus citati satis ostendunt. Quare stola cooperitur velo violaceo à Diacono. Vide *Tractus*. Synonyma stolæ. Vide *Boja*. *Epitrachelion*. *Linostima*. *Orarium*. *Psachnion*. *Superhumerale*. Stola in benedictionibus. Vide *Benedictio*. Stola aliquando Pallium Episcopale significat. Vide *Pallium*. Cætera. Vide *Cancello*. *Fanon*.

STOLIDUS. Vide *Stultus*.

STOLUS, multitudo, caterva, quam Itali *Stuolo* dicunt. [Constans Imperator, atque romanicus stolus cum eo navaliter pugnaturi. Paul. Diac. lib. 19.] FR. dicitur etiam *Stolium*. [Stolium Regis ivit Alexandriam. Anonymus Casinen. in Chron. an. 1174. Supradicto stolio Regis fraude, & vi Græcorum postmodùm fortuna est adversata. Ibid. an. 1185.

STOMA, στόμα, os, sive concavitas. [Erant autem Arabum juxta positorum quidam, qui accipiebant ab Imperatoribus rogas pusillas ad custodiendum stoma Eremi. Paul. Diac. lib. 18.] ubi ingressum deserti intelligit.

STOREA. Vide *Natta*. *Psiathium*.

STRABA. Vide *Strava*.

STRANGELI, genus characteris Chaldaici. Vide *Oxyrynchus*.

STRATA. FR. via. [Nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet &c. lib. 3. decretal. tit. 49. cap. 6.

STRATILECTILIUM. FR. lecti stratum, sive culcitra. [Illi præcipuè, qui equos, & arma, & pecuniam, & stratilectilia cum viaticis amiserant. Matth. Paris. ann. 1232.] Vide *Lectarium*.

STRATOR, officialis in Aula græca, quod officium Constantinus Imperator primus Silvestro Papæ I. exercuit. [Tenentes frænum equi ipsius pro reverentia B. Petri, stratoris officium illi exhibuimus. Ivo Carnot. de dignit. & privil. Eccl. Rom. lib. 4.] Reperiebatur etiam Collegium, quod *Schola stratorum* dicebatur. Hoc vocabulum reperitur apud Paulum Diaconum in vita Phocæ Imp. & in Actis S. Cypriani, ac in Codice Theodos. lib. 9. tit. 3. cap. 1. significat carcerum Custodem, sive Justitiæ ministrum; sed in his puto *Statorem*, & non stratorem scribendum. FR. eadem verba Ivonis reperiuntur in Palea Decretorum Gratiani, cap. Constantinus, secundo loco, dist. 96. quem reverentiæ actum egerunt Pontificibus Romanis Imperatores Federicus Oenobarbus Ale-

Alexandro III. Vincislaus Gregorio XI. Conradus Urbano II. Palæologus Orientalis, & Carolus IV. Occidentalis Imp. Urbano V. Federicus III. Nicolao V. Sigismund. Eugenio IV. & osculati sunt Pontificum pedes, ut apud Odoricum Raynaldum in ejus Ecclesiast. Annal. habetur. De osculo Papæ pedis. Vide *Sandalia*. Stratoris synonyma. Vide *Marpahis*. *Protostrator*.

STRAVA, sive *Straba*, vox gothica. [Stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant. Jordanes,] ubi de Attilæ Regis sepultura agit, ex cujus verborum sensu spolia inimicorum, seu culcitram significare videtur.

STRAUPUS. Vide *Staupus*.

STRENA. FR. munera, quæ in Kal. Januarii dari solent: Siculi, & Melitenses adhuc vocabulum retinent. [Hoc in Calendarum strenam, & Saturnalium sportulam, can. legant, dist. 37.] Quæ prohibita est: [Non observetis dies, qui dicuntur ægyptiaci, aut Kalendas Januarii, in quibus cantilenæ quædam, & comessationes, & ad invicem dona donantur, quasi in principio anni, boni fati augurio, 26. quæst. 7. can. 16.] Cujus etymon in dicto can. legant, sic explicat Glossa: [Strena quasi sine threna, idest, sine lamentatione.] Sed hodie contrariũ efficitur in Urbe, ubi tantus inolevit servilis insolentiæ abusus, ut quasi de jure sibi debitum proventum prætendat, quam *Mangia* vocant; unde intolerabiles Montistis, Aulicis, & Litigantibus sunt prorsus tales Ministrorum importunitates. Superstitiones siquidem hæ sunt, quæ in his diebus Romæ usque ad Zachariæ Papæ tempora fiebant, ut in epist. Bonifacii Episcopi ad eundem Pontificem directa, in to. 3. Concilior. pag. 429. col. 2. Editionis Venetæ de anno 1585. sic referuntur: [Sicut affirmant, (*idest, Ultramontani*) se vidisse annis singulis in Romana Urbe, & juxta Ecclesiam S. Petri in die, vel nocte, quando Kalendæ Januarii intrant, paganorum consuetudine Choros ducere per plateas, & acclamationes ritu gentilium, & cantationes sacrilegas celebrare, & mensas illa die, vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo sua ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo præstare velle. Dicunt quoque se vidisse ibi Mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre.] Ubi juxta Ecclesiam D. Petri hæc se vidisse testantur, non quia ibi hoc solum fiebat, sed quia eam urbis partem Ultramontani incolebant, ut in dict. *Porticani*. *Sportula* tamen à strena differt, quia hæc in saturnalibus dabatur. Gloss. ibidem. Sunt alia donativa à tempore Augusti Imp. introducta, quæ hodie *Feria Augusti*, & vulgariter *Feragosto* dicitur, de cujus superstitione dictum est in dict. *Gula Augusti*. Alia synonyma, & pertinentia ad hæc donativa. Vide *Circumcisio Domini*. *Epicombia*. *Roga*.

STREPA, stapia, ad equitantis commoditatem: [Apprehendensque strepam equi ejus, ut ascenderet, præcepit, cujus authoritate miles pressus obedivit. Cæsar. lib. 7. cap. 33.] Vide *Stapedium*.

STRIA, strix, venefica, maga. In lege salica, tit. 67. ubi appellatur *Strio portus* locus, in quo striges conveniunt. FR. *Strix* propriè avem nocturnam; quam aliqui Bubonem esse dicunt, significat; inde translativè striges dicuntur veneficæ mulieres, quæ de nocte malè operantur.

STRIGOSITAS, rigiditas, sive durities. [Ut enim aurum exploratum igni, & perpurgatum; si minùs accuratè tractetur, strigositatem contrahit, & asperitatem: ita studiosus virtutis, si vel unam horam desederit otiosus, mox à fervore gratiæ refrixit, & in vestigio se illi inferunt muscæ peccati, quæ exinaniunt spiritalis opificii suaveolentiam. Antiochus, hom. 87.] Sic enim ejus Interpres græcam dictionem κλνρίαν vertit, quæ duritiem significat. FR. Antiochi Monachi homeliæ extant in Bibliotheca PP. Hæc Antiochi phrasis Ciceroniana est: sic enim Tullius de Claris Oratoribus in eodem studiosorum proposito inquit: [Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quàm gracilitates consectentur: quos valetudo modò bona sit, tenuitas ipsa delectat: quanquam in Lysia sunt sæpè lacerti, sic ut & fieri nihil possit valentius; verùm est certo genere toto strigosior, sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa ejus subtilitate admodum gaudeant.] Ubi Cicero de asperitate, & scabrositate Lysiæ Syracusani in modo dicendi intelligit, de quo suprà dixerat: [Nihil acutè inveniri potuit in ejus causis, quas scripsit; nihil, ut ita dicam subdolè, nihil versutè &c. nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleatè, quo fieri posset aliquid limatius &c.] Ergo pro *Strigoso* Cicero non intellexerat jejunum, sive macilentum, ut Audomarus Talæus, hujus loci Commentator, & Calepinus autumant: sed scabrosum. Sic Columella, lib. 6. c. 47. de Onagris, qui alter alterum dentibus descobinare, & perfricare solent, inquit: [Onager &c. sylvestri more strigosum patris præferre habitum,] idest, naturaliter onagri, nempè, asini sylvestres, habent habitum, seu instinctum, ut ad invicem dentibus sese scobinent, & lib. 7. c. 6. Idem: [Placidè, ac lentè pabuletur, ut largi sit uberis, & non strigosissimi corporis,] dixit, idest, non repugnantis, vel recalcitrantis: quo proposito etiam Gellius, lib. 4. c. 20. de equo indomito, qui destrigari recalcitrat, ac strigam timet, inquit: [Equum nimis strigosum, & malè habitum; sed equitem ejus uberrimum, & habitissimum viderunt.] Igitur Cicero per strigositatem Lysiæ ruditatem dicendi significavit, & ideo limatior in ejus stylo debuerat esse ille, ut nomen boni Oratoris, ut suprà ait, mereretur. Sic pariter Antiochus suprà in abstracto *Strigositatem*, scilicet, scabrositatem intellexit, quæ in revocandis bonis habitibus diù neglectis reperitur.

STRIOPORTUS. Vide *Stria*.

STROMA, στρῶμα, culcitra, sive stratum variis

coloribus contextum, quo vocabulo Clemens Alexandrinus suas compositiones intitulavit, ob varietates in eis contentas, & à stromatum illius libris στρωματέῶς à Græcis cognominatus ipsemet Author fuit.

STROPA, στροφὴ, versutia, revolutio, versio, à verbo στρέφω, verto, torqueo. Ita vocatur versutia, quia versutus facilè in omnes partes se vertit. Dicitur etiam strophe, non propriè versuum rhapsodia, sed aliquot versuum diversorum complexio, qua finita ad aliam similem fit versio, & recursus. Est etiam figura rhetorica apud Quintilianum, quæ ab antistrophe non videtur distingui. Tertullianus tamen, lib. de Spect. cap. 29. & D. Hieronymus contra Rufinum stropham pro versutia usurpant.

STROPHION, στρόφιον, fascia, cingulum tortum, torques, à dicto verbo στρέφω, verto, torqueo. Ponitur tamen etiam pro quolibet baltheo & cingulo, etsi tortum non sit. Et ideò Chrysostomus, ornamenta summi Pontificis Mosaici enumerans, ait: *Mitra, strophium, vestis ad pedes usque demissa*, &c. Lib. 3. de sacerdotio post initium. Ubi per strophium intelligit cingulum sacerdotale. Ita de S. Joanne Baptista canit Ecclesia, durum tegumen camelum præbuisse *artubus sacris, strophium bidentes*. Nam habebat *vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ejus*, Matth. 3. 4. Strophium etiam pro corona legitur: unde strophiolum genus vile coronarum. Sic intelligendus Tertullianus, dum ait: *Quid caput strophiolo, aut dracontario damnas diademati destinatum?* Lib. de corona militis, cap. 15.

STROPUS. Vide *Staupus*.

STURA, germanicum vocabulum *Stuba*, & Itali *Stufa* dicunt: hypocaustum significat. [Prohibemus insuper, ne stubas, & balnea, seu tabernas Christianorum frequentent. Concil. Vien. sub Clem. IV. anno 1264. celebratum.

STUDITÆ, sic appellabantur Monachi cujusdam Monasterii in Urbe Constantinopolitana, cujus fundator quidam dives nomine Studius fuerat; hinc Theodorus monachus ejusdem monasterii, ac alii Studitæ appellati sunt. Vide *Acœmetæ*. *Hegumenus*.

STULTUS. FR. quamvis hoc vocabulum stolidum significet, in quo significatu, vide *Gurdonicus*. Divus tamen Gregorius Papa in significatione superbi ad Patriarcham Constantinopolitanum scripserat, qui majorem Pontifice Romano se esse præsumebat, his verbis: [Stultus enim est, qui se in eo primum existimat, ut bona, quæ viderit, discere contemnat,] & inferiùs: [Nam quod Primas Byzancenus Sedi Apostolicæ dicit se subjici &c. Omnes secundùm rationem humilitatis æquales sumus, can. de Constantinopolitana, dist. 22.] Ubi de humilitate superbiæ opposita loqui videtur. Et Glossa ibidem sic declarat: [Stultus tum dicitur, quasi exaltatus, quia se extollat.

STUPEFACTUS. Vide *Eneus*.

STURGIO, silurus, sive sturio, piscis delicatus: [Cùm à quodam Presbytero præsentatus illi est piscis, quem vulgò vocant sturgionem. S. Bern. lib. 4. de consider.

STURNINUS, sturni patronymicum, & pro sturni colore, in cap. 66. Isajæ, & D. Hieron. usurpavit: [In martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varii in virtutibus, vel candidi in virginitate.] Ego tamen puto Sanctum Doctorem potiùs ad sturnorum unionem in volatu, quàm ad colorem alludere voluisse.

STYLITA, στυλίτης, idest, columnarius; ideò S. Simon Stylita dictus est, ac alii Dei famuli, qui miraculosè quidem super aliquam columnam longo temporis spatio vixerant, στύλος enim latinè columnam significat; illa tamen in quâ D. Simon vitam egit, habebat quadratum spatium duorum cubitorum ex utroque latere, in quo erat circumcirca constructio altitudinis lumbos non excedentis cum ejus porticula, & lignea scala. Appellatus etiam fuit *Cionita* idem Sanctus ex vocabulo græco κίων, quod columnam quoque significat. Sic etiam in quodam Constantinopolitano suburbio erat locus *Exocionium* appellatum, non ex eo quia erat sex columnis constructum, ut aliqui malè intellexerant; sed quia extrinsecè columnario ordine erat constructum, super quod collocata erat Constantini statua; unde cùm ad prædictum locum confugissent Ariani ad tractanda eorum conciliabula, inde *Exocionitæ* denominati sunt.

SUADELA, persuasio, sive suasionis efficacia. [Secundùm suadelam Deum suadentem, & non vim inferentem. Iren. lib. 5.

SUANA. FR. Savona Etruriæ civitas, Gregor. VII. & aliorum Roman. Pontific. origine nobilitata. [Suanenses Cives, can. suppliciter 23. quæst. 8.

SUATIM, adverbium à verbo *suo*, significat ordinatim, conjunctim. [Sed plus venusta suatim cycladibus comata spiritualibus. Aldhel. de Virg. cap. 19.] ubi de S. Basilissa loquitur.

SUBADJUVA, subauxiliator. [Est ex eorum ordine, qui adjutores adjuvant; vox enim subadjuva id significare creditur. Synes. ep. 144.] Eadem dictione utitur Metaphrastes in vita S. Porphyrii Martyris, ubi sic ait: [Hilarius quidam subadjuva Magistriani.] Aliquod speciale officium fuisse suspicor, quia sæpè reiteratur hoc vocabulum apud Græcos Scriptores, & σεβαδίεβα etiam scribitur.

SUBARRHO, & *Subarro*. FR. pignus contractus præbeo in sponsalibus. [Annulo suo subarrhavit me Dominus meus. S. Ambros. de Sancta Agnete,] & in cap. Tenor litterarum, de sentent. & re judic. [Idem R. eam desponsationis annulo subarrasset] ubi Glossa inquit: [Subarrasset, idest, fidem consensus de præsenti dedisset.] Item in cap. tuæ nobis, de clandest. desponsat. habetur: [Quidam filiam suam circiter duodecim annos haben-

habentem cuidam nobili desponsavit, qui subarravit eandem consensu mutuo accedente.] Et inferiùs: [Quia verò nobis constare non potuit, cujus ætatis esset puella &c. cùm dicatur, quòd circiter duodecim annos habebat &c. quòd si puella nubilis ætatis non erat &c. proculdubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eadem fuisset subarrata.] Ubi Glossa diversas subarrationis species, sive matrimoniales promissiones annotat, nempè, per annulum, per donativa, & similia; per expressum consensum; & licèt non interveniat consensus prædictus expressus, dummodò de dicta subarratione jam facta liquidò constet, & non probetur contrarium; parum enim refert, quòd in facto, vel in verbis mutuus consensus detur. Consensus autem parentum sponsalia tantùm præsumit; sed consensus inter sponsos præstitus matrimonium indicat, si tamen in contrarium specialis consuetudo non obstaret. Glossa ibid. & in can. si quis uxorem, 27. quæst. 2. Sed hodie ex Concil. Trid. ad validitatem matrimonii requiritur etiam Parochi præsentia cum duobus testibus. Vide *Annulus. Matrimonium.*

Subatto, verbum in lege salica. [Si quis porcellam alterius subbattit, ut porcellas non habeat, tit. 2. §. 9.] idest, furatur, vel occidit.

Subcinctorium, *Subcingulum.* Vide *Cingulum. Epigonation. Perizoma.*

Subcisivus, successivus, subsequens, secundarius. [Videndum, ne qua adhuc illic vacent subcisiva, in quibus & tertius aliquis stipare Deus secum mundo suo possit. Tertull. lib. 1. advers. Marc. c. 15.] Aliqui tamen *subscivus* legunt, ut in S.Cypr. de zelo, & livore reperitur: [Ad patrem lineamentis paribus soboles subsiciva respondeat.] Nec defuit, qui in hoc loco *subseciva* legere maluit: in antiquis tamen Codicibus M. ss. *succidiva* legitur. FR. Verùm prima lectio amplectenda est, ita Gellius, lib. 18. cap. 10. inquit: [Ac propterea quantum habui temporis subcisivi, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum.] Alii *Succisivum* scribunt, à verbo *Succido*, quo vocabulo utitur etiam Cic. 1. de leg. & alii. :||: Verbum autem Tertulliani *Stipo* obturare significat, quod Itali *Stoppare* dicunt. Subcisivi synonyma. Vide *Pedisequus. Sequipes. Subsequivus.*

Subdiaconus, ordo sacer in Ecclesia Catholica loco Nathinæorum legis Mosaicæ, qui Levitis serviebant, ideò in 1. Paralip. cap. 9. tertio ordine ponuntur: [Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & urbibus suis: Israel, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.] Sed in 1. Esdr. cap. 2. quinto loco ponuntur, ubi sic habetur: [Habitaverunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & Cantores, & Janitores, & Nathinæi in urbibus suis.] Sic etiam habet cap. 7. nu. 7. & 24. ejusdem libri, & 2. Esdr. c. 7. num. 73. cap. 10. num. 28. Sed cap. 11. num. 3. tertio loco ponit, inquiens: [Sacerdotes, Levitæ, & Nathinæi.] Itaque Nathinæi Levitis subministrabant: [Et de Nathinæis, quos dederat David. ad ministeria Levitarum, 1. Esd. c. 8.] Antiquitùs ordo subdiaconatus non erat sacer. [Subdiaconus verò, quia character hujusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros reputatur, in participatione corporis non suscipit osculum à Pontifice. Innoc. III. de Myst. Missæ, cap. 3.] FR. Subdiaconi ab Apostolis instituti. Baron. an. 44. Romæ septem subdiaconi superintendebant septem Notariis colligentibus Martyrum acta. Idem Baron. an. 238. num. 2. quos tamen [Hypodiacones græcè, Subdiaconos latinè dicimus: qui ideò sic appellantur, quia subjacent præceptis, & officiis Levitarum; oblationes enim in templo Domini à fidelibus ipsi suscipiunt, & Levitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocantur, can. Cleros, §. sacerdos, dist. 21.] & ibi Gloss. tempore Urbani Papæ I. Subdiaconatus ordo non erat sacer. cap. à multis, lib. 1. decretal. tit. 14. de ætat. & qualit. ord. præfic. & Postilla, in can. sunt quidam, 25. quæst. 1. & cap. miramur, de servis non ordinan. Gratianus tamen erravit, asserens subdiaconatum antiquitus non fuisse ordinem, qui ab ejus Glossatore corrigitur. Vide *Chorepiscopus.* :||: Græci antiqui ritus tenacissimi adhuc illum observant, asserentes subdiaconatum non esse sacrum ordinem, illumque simul cum Diaconatu conferunt. Imò penes Latinos antiquitùs ad castitatis observantiam non tenebantur; fuerunt tamen ad hanc observantiam coacti anno 589. Baron. ibid. num. 48. FR. sed in Gratiani Decreto hujus prohibitionis Auctores Calixtus, D. Gregorius, Innocentius II. Conc. Toletan. II. assignantur, can. Presbyteris, dist. 27. ibi Gloss. & can. nullum, can. decernimus, can. de his, dist. 28. Sed in Concil. Toletan. V. nonnisi Sacerdotes, & Diaconi ad castitatem obligantur, can. quando, ead. dist. 28. Baronius verò nuptias Subdiaconis à S. Silvestro Papa I. in Concilio Rom. prohibitas fuisse ostendit anno 324. num. 128. Sed probabile est hujusmodi constitutiones non semper observatas fuisse, ideòque necesse fuerat, ut à prædictis Pontificibus denuò sancirentur; nam aliquando castitatis observantiam à Subdiaconis remissam fuisse colligitur ex cit. Conc. Tolet. V. ubi Presbyteros, & Diaconos tantùm ad castitatem obstringit; & ex epist. 63. Ivonis Carnot. qui sæculo undecimo vixerat, apparet subdiaconatum non fuisse pro sacro ordine reputatum, dum non conferebatur in statutis temporibus, sicut Presbyteratus & Diaconatus: sic enim ad Sennonensem Clerum ibi scribit: [Petitorio vestro mandavit nobis vestra fraternitas, ut electum vestrum (*nempè, in Episcopum*) in Purificatione Beatæ Mariæ pro officio nostro ordinemus in presbyterum, sequenti autem Dominica consecremus in Episcopum; sed Apostolica institutio, & paterni canones habent, ut non fiat Levitica, vel Sacerdotalis ordinatio, nisi jejunio quarti mensis, septimi, & decimi, aut initio quadragesimæ, vel sabbato medianæ qua-

dragesimæ.] :||: Nec Subdiaconi canebant in Missa Epistolam, sed Lectores: [Miror qua de re sumptus sit usus in Ecclesia nostra, ut Subdiaconus frequenter legat lectionem ad Missam, cum hoc non reperiatur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine suo. Amalar. lib. 2. c. 11.] Cœpit enim hic usus legendi epistolam à Subdiacono in Ecclesia Romana. [Solis Subdiaconibus inter inferiores gradus Romana auctoritas concedit, ut sacris vestibus induti epistolam legant, quod tamen non ex eorum consecratione; sed potiùs ex ecclesiastica concessione meruerunt obtinere. Microl. de Eccles. obser. cap. 8.] Hinc casula plicata exuitur Subdiaconus, quando tempore jejuniorum canit Epistolam, ut in dict. *Casula* in fine, & in dict. *Epistola* dictum fuit. FR. ratio introductionis canendi epistolam à Subdiacono fuit ex norma Romani ritus, ut ex Rituali antiquo M. S. habetur apud Baron. an. 1057. num. 22. Græci in ordinatione Subdiaconi tradunt ei pollubrum, & guttum, & ponunt super humeros ejus linteum, ut dictum est in dict. *Manutergium*, & tunc statim suum officium exercet, præbendo lotionem manui Episcopi: stat tamen ad portam Sancta Sanctorum; non enim ibi ingredi sinitur, nec sacra vasa tangere juxta Concilii Laodicen. IV. sanctionem permittitur. [Non oportet Subdiaconos licentiam habere in sacrarium, sive secretarium, quod Græci Diaconium appellant, ingredi, & contingere vasa Dominica. In Decreto Gratian. can. non oportet, dist. 24. & can. subseq.] Sed in can. non liceat 30. & 32. ib. contrarium disponitur. :||: nec patenam involutam Subdiaconus latinus in Missa sustinebat, ut in dict. *Acolytus* dictum fuit, nec tunicella induebatur, sed tantùm alba more Græcorum; unde cùm in Sicilia contra D. Gregorium Papam tamquam græcorum rituum introductorem, & signanter, quòd Subdiaconos absque tunicellis, & cum solis albis ministrare fecisset, quererentur, sic Sanctus Pontifex Episcopo Syracusano scribens, ejus sinceritatem ostendit, & ait: [Subdiacones autem ut spoliatos procedere facerem, antiqua consuetudo Ecclesiæ fuit: sed placuit cuidam nostro Pontifici, nescio cui, qui eos vestitos procedere præcepit. Nam vestræ Ecclesiæ numquid traditionem à Græcis acceperunt? Unde habent ergo hodie, ut Subdiaconi lineis in tunicis procedant, nisi quia hoc à matre sua Romana Ecclesia perceperunt? lib. 7. epist. 63.] Ubi etiam objurgat Syracusanos Clericos, qui sub Patriarcha Constantinopolitano constitui præsumebant, eo, scilicet, tempore, quo Imperatori Græco Sicilia obtemperabat. Subdiaconus à Græcis *Hypodiaconus* dicitur. FR. Subdiacones Romani XXI. fuerunt, nimirum, septem *Regionarii*, qui canebant epistolas, & lectiones in stationibus, & ideo *Stationarii* dicebantur. De quibus vide *Toalia*. Item septem *Palatini*, sive *Basilicarii*, qui idem faciebant in Basilica Lateranensi, & alii septem qui Collegium constituebant, quod aliàs *Schola Cantorum* dicebatur, & canebant quando Pontifex solemniter celebrabat, ita Baronius anno 1057. num. 22. & Constantinus Cajetanus in Commento ad Gelasii Papæ II. vitam, n. 18. circa medium. Item hujusmodi palatini Subdiaconi ad similitudinem Diaconorum mittebantur pro Legatis, Nuntiis, & Ministris Sedis Apostolicæ, sive Diaconi erant Nuntii apud Reges, & Imperatores, & Subdiaconi Internuncii in Provinciis, argumentum est ex can. pervenit, & can. nuntiatum, dist. 83. Ubi Gregorius Papa Anatholio Campaniæ Subdiacono, idest, illius Provinciæ Internuncio scribit; dictio enim latino-græca *Subdiaconus* subministrum significat, idest, Subdelegatum, vel Internuntium; ac jubet, ut aliquos negligentes Episcopos corrigat, & quia Subdiaconus ante litteras Pontificis non functus est officio suo, arguitur, can. volumus, 16. quæst. 1. can. cognovimus, can. de lapsis, 16. quæst. 6. Pelagius Papa Melito Subdiacono jubet, ut curet in electione Abbatis, ne contra canones fiat, can. Abbatem in Monasterio, 18. qu. 2. Innocentius III. H. Subdiacono præcipit, ne sinat contra canonum statuta fieri ordinationes, de tempore ordinat. c. 13. Item Gregorius Antonio, sive Anthemio Subdiac. invigilare imponit, ne Episcopus simoniacè eligatur, can. illud, 8. q. 2. Eidem Anthemio Subdiacono præfatus Gregorius, ut Episcopum Amelphicanum, sive Amalphitanum, ad residentiam coerceat, imponit, can. pervenit, 7. q. 1. Imò de antiqua hac consuetudine Sedis Apostolicæ testatur Papa Symmachus, inquiens: [Valdè necessarium esse prospeximus, ut sicut prædecessorum nostrorum fuit judicium, ita uni, eidemque personæ omnia committamus, & ubi nos præsentes esse non possumus, nostra per eum, cui præcipimus, repræsentetur authoritas. Quamobrem Petro Subdiacono sedis nostræ intra Provinciam Siciliam vices nostras (auxiliante Deo) commisimus, dist. 94. can. 1.] Erat nimis elata Subdiaconorum authoritatis usurpatio, unde legimus apud Blondum, decad. 1. lib. 5. quòd Joannes Subdiaconus Regionarius regionis primæ, & alii factionis ejus Clerici Vigilium proclamarunt in Pontificem Romanum subrogatum &c. :||: Subdiaconi Apostolici hodie in functionibus papalibus induuntur veste violacea, & deferunt cappam episcopalem, quod officium erat priùs venale, sed Alexander Papa VII. abstulit hunc abusum, & Auditoribus Rotæ illud contulit, quibus habitum violaceum concessit, ac præcedere Clericos Cameræ declaravit. Vide *Rota*. Ita etiam ad majorem Cappellæ decorem Acolytatum Referendariis votantibus contulit, pretium restituens illis, qui ea officia emerant. De Subdiacono Oblationario. Vide *Oblatio*, & *Oblationarius*. Qui primus erat inter Subdiacones *Oblationarius* à Latinis, & à Græcis *Domesticus* appellabatur, ita Anast. Bibliot. in Annot. ad Concil. VIII. Oecumen. [Primum Subdiaconorum Græci Domesticum vocant, quem Romani Oblationarium.] Hodie tamen Decanus,

nus, & Camerarius Subdiaconorum dicitur. Vide *Pallium*. De Subdiacono *Stationario* dictum est in dict. *Statio*. Si contigerit novum Electum in Pontificem Subdiaconatus ordinem suscipere, observandæ sunt ceremoniæ in Cæremoniali Romano Christophori Marcelli præscriptæ, quæ sunt hæ; comparebit Electus Pontifex indutus rocheto, cum amictu desuper imposito, ita ut eo caput possit tegi; vestietur alba, cingulo, & pluviali, ut à collo totum pendeat post tergum, cum mitra in capite; faciet confessionem cum Celebrante; leget Introitum in ejus throno, ac alias orationes, ut moris est: tempore litaniarum genuflectatur in faldistorio sine mitra, & Episcopus in scabello ad ejus sinistram, sed cum mitra, ut possit suo tempore stando dare solitam benedictionem; post litanias Pontifex ad suum thronum redit, in quo cum mitra in capite ab Episcopo stante recipit patenam, calicem, urceolos &c. cum solita verborum forma. Tempore autem, quo sacræ vestes traduntur, Pontifici absque mitra sedenti ponitur super caput amictus ab Episcopo stante mitra tecto, post quem actum, statim Electo ponitur mitra, ac etiam manipulus. Ac iterum deponit mitram, exuitur pluviali, & induitur tunicella, & ita indutus sedet cum mitra, accipit librum epistolarum ab Episcopo. Peracta tandem missa reassumit pluviale, & ad suam mansionem reditum facit. FR. Subdiaconi officium est psallere, & lectiones canere, can. in Sancta, dist. 92. ubi pœna excommunicationis contravenientes notantur. Subdiaconus ex privilegio defert Pontifici in throno sedenti communionem. Vide *Communio*. Significatus patenæ contectæ in manu Subdiaconi. Vide *Patena*. Quando non debet genuflectere. Vide *Genuflexio*. Ordo ab eo servandus in danda pace. Vide *Pax*. Duodecim Subdiaconis antiquitùs Papa lavabat pedes in cæremonia Feriæ V. Cœnæ Dom. Vide *Fanon*. Quando manipulum ferre non debeat. Vide *Manipulus*. Debet deferre crucem in processionibus. Vide *Crux*. Subdiaconus est symbolum Hebraici populi. Vide *Scola Cantorum*. Subdiaconus canens epistolam in peccato mortali, mortaliter peccat secundùm aliquos Theologos; secus verò si sine manipulo id agat: ac multo fortius de Diacono dicendùm, qui magis ministrat ad altare: sed mitior opinio excusat à mortali. At si prodigium illud consideraretur, quod divina Justitia in Diaconum Anthiochenum demonstravit; is enim cum in peccato mortali existeret, caneretque Euangelium, ab araneo venenoso aggressus, qui in ejus gulam penetravit, venenatoque morsu enecatus fuit; certè cauti, & à delictis mundi accederent altaris Ministri ad ministrandum. Quando obligatio recitandi officium divinum incipit in Subdiacono. Vide *Officium*.

SUBDITIO, subjectio, servitus. [Si autem manifestissimè cognoveris, eos cum Arnulpho de sua subditione locutos fuisse. S. Greg. in Regist. lib. 12. cap. 23.

SUBDOCTOR. Vide *Baccalaureus*.

SUBEX, subjectus, subditus. [Una cum subice Clero de tumulo proprio levare. In vita S. Celsi Episc.

SUBJECTI, idest, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

SUBINVITATORIANUS. Vide *Invitatorianus*.

SUBITATA, & *Subitatio*. Vide *Subito*.

SUBITO, verbum, idest, confestim venio, sive eo. [Cùm militibus suis Princeps repentè subitavit. Pontius in vita S. Cyprian.] Imò idem Sanctus Cyprianus, epist. 57. utitur eodem verbo in significatione passiva: [Ut appareat nuper subitatos esse, & novæ, atque insuetę rei pavore trepidasse.] Atque D. Augustinus, hom. 27. ex eodem verbo nomen adjectivum formavit, inquiens: [Subitata, & inopinata dubitatione damnata est.] ubi aliqui ejus Codices mendosè habent *Dubitata*. Tandem reperitur etiam *Subitatio*, idest, subitanea, ac improvisa res. Itaque videtur hoc verbum esse Patrum Africanorum usuale.

SUBJUGALE. FR. Jumentum. [Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis. Matth. cap. 21. num. 5. Secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit; correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam, 2. Petri, cap. 2. num. 15. & in can. secuti sunt, 2. quæst. 7.

SUBLICIUS, Romæ pons dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*.

SUBLIMITAS. Vide *Hypsoma*.

SUBMANSOR. FR. Rusticus, qui Ecclesiæ possessiones colit, & Ecclesiastica immunitate gaudet. [Hac inter cæteras libertates gratia potitur, ut submansores ejusdem Ecclesiæ ab omni publica exactione libera arceantur. Miræus in not. Eccles. Belg.

SUBMERGIUM, submersio. [Tandem submergio adjudicatus. In vita S. Theogenis Mart. 12. Jan.

SUBOCULARE, genæ pars, quæ sub oculo prominet. [Subocularibus plenis. Joan. Diacon. in vita S. Greg. Papæ] ubi delineamenta ejusdem Pontificis describit.

SUB PRÆCONIS VOCE, quid significet. Vide *Superdico*.

SUBPULMENTARIUS. Vide *Paracellarius*.

SUBSCRIBENDARIUS. Vide *Regestum*.

SUBSEQUIVUS. FR. subsequens. [Relationem præteritæ rei nostris temporibus gestæ inducimus, per quod ad virtutem subsequiva tempora provocemus. Julianus Archiep. Toletan. in hist. Visigotor.] Vide *Subcisivus*.

SUBSIDIUM. Vide *Continentia*. FR. de subsidiaria actione tutelæ, lib. 1. Instit. de satisdat. Tutor §. Sciendum.

SUBSTANTIA. FR. pro subsistentia. [Requiratur, & referatur in medium, ut ex lectione cognoscatis, cujusmodi possit habere substantiam, can. bene quidem, dist. 96.] Substantiæ diversæ sub unica subsistentia. Vide *Homoypostata*.

SUBSTITUTO. Vide *Supparo*.
SUBSTRATI, publicè pœnitentium gradus. Vide *Hyemantes*.
SUBSTRATORIUM, tobalea crassior, & rudior, qua cooperiebatur altare, supra quam extendebantur aliæ duo subtiliores. [Pallæ, quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari, in alio corporales pallæ. In Sacramentar. D. Greg.
SUBTEGMEN, trama. Vide *Bractea*.
SUBTILITAS. FR. in lege canonica rigorositatem significat, & in duplici sensu intelligitur, in bonum, nempè, & in malum: in bonum accipitur pro rigorositate puræ conscientiæ. [Cùm sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine prorumpunt. Intus subtile judicium respiciunt, & mala foris fragrantia, qua maledictione ferire debeant, cognoscunt, & de maledicto non peccant, quo ab æterno Judice non discordant, can. cùm sancti, 24. quæst. 3.] Quod Glossa ibi comprobat ex canone Vera justitia, dist. 45. & ex can. Odio habeantur, dist. 86. & clariùs ex can. In primis, 2. quæst. 1. ubi Gregorius Joanni Defensori in Hispaniam eunti, causam accusationis Januarii Episcopi committit, inquiens: [In primis requirendum est &c si ita veritas se habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa muta, sive probata est: subtiliter, (*idest, sincerè, diligenter, & rigorosè*) ipso præsente, & pro se rationem reddente, quærendum est, & genus causæ, & modus probationis &c.] Ac in eodem sensu, can. Obitum, 12. quæst. 5. idem Greg. Mariano Archiep. Ravennati in causa Testamenti Theodori Episc. inquit: [Sed quia testamentum dicitur condidisse, subtiliter te, ne quid de rebus Ecclesiæ suæ consumpsisset, oportet inquirere.] Sic etiam, in c. 7. Sapient. habetur: [Omnium enim artifex docuit me sapientia: est enim illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, discretus &c.] & inferiùs: [Omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus, intelligibilis, mundus, subtilis.] Vide *Districtio*. Aliquando in malum sumitur, idest, pro maliciosa cavillatione per legum apices excogitata. Glossa, in §. Sed cùm aliquis, lib. 2. de testam. condendis, & Glossa, in l. 1. Cod. de sent. quæ pro eo, quod inter, in verbo subtilitatem. Item Glossa, in can. Cùm Sancti, inquit: [Subtilitas perniciosa est legibus, & simplicitas est amica veritatis.] Atque in hoc sensu loquitur textus, in cap. dilecti filii, lib. 2. decretal. De Judiciis, ubi sic habetur: [Provideatis attentiùs, ne ita subtiliter (sicut à multis fieri) cujusmodi actio intentetur, inquiratis; sed simpliciter, & purè factum ipsum, & rei veritatem, secundùm formam canonum, & Sanctorum Patrum instituta, investigare curetis,] & ibi Glossa falsò asserit, quòd canones non soleant subtiliter inquirere; nam ex Gregorio suprà contrarium constat, licèt in bonum sensum loquatur. Vide *Apex*. *Districtio*.
SUBTILITER. Vide *Subtilitas*.
SUBTILO, verbum transitivum, & ideò etiam in passiva voce construitur, significat autem subtiliter inquirere, & rigorosè agere. [Cubilia spiritus ingressi subtilari in spiritualibus consueverunt. Petrus Cellens. lib. 9. cap. 2.] Vide *Districtio*.
SUBTRAHO. FR. Aliquando canere longo pronunciationis tractu significat: [Sexagesimus sextus psalmus dicitur sine antiphona, subtrahendo modicè, sicut in Dominica, ut omnes occurrant. In Regul. S. Benedicti, c. 13.
SUBTULARES. Vide *Sutulares*.
SUBUCULA. FR. ita ab Amalario appellatur Tunicella, de qua etiam Horatius, lib. 1. epistolar. ad Mecœnatem circa finem:

Occurri, rides: si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar.

SUBVENTIO, sic appellabatur in Gallia festum in memoriam reditus S. Martini Episcopi ad suam Diœcesim; nam ejus adventu fidelis populus subventionibus abundavit. [Statutum est, ut singulis annis deinceps per universam Diœcesim subventionis hujus festum quarto idus Maji solemniter celebraretur. Odo Cluniac.] Eadem festivitas denominata est *Exceptio* in lætitiæ memoriam, qua idem Populus præfatum Præsulem exceperat in ejus regressu. [Hæc est igitur gloriosa, solemnisque exceptio, qua Archipræsul Turonensis Martinus ab exilio revertens, ab alumnis suis officiosè adeò excipitur. Idem] Subventionis nomen generaliter sumptum. Vide *Subsidium*.
SUBVERBUSTUS, Reus, qui post verberum mulctam stigmatizabatur signo dedecoris, & infamiæ. [Quantum denotavi, passivitas offert libertinos in equestribus, subverbustos in liberalibus, dedititios in ingenuis, rapaces in urbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus: vespillo, leno, lanista tecum vestiuntur. Tertull. de pall. cap. 4.] FR. alii tamen hoc vocabulum à verbo *Verbero* deduci autumant, unde subverbustus liberalibus, idest, liberis, contraponit Tertullianus; nam servi *Fustigati* à Romanis ignominiosè appellabantur.
SUBULA. Vide *Tarincha*.
SUBULCUS, porcorum custos: [Tolluntur ex familiis sibi pertinentibus subulci. S. Valer. de Gen. Monach. §. 7.
SUBURBICARIUS. Vide *Urbicarius*.
SUBURBIUM. Vide *Proastius*.
SUCCENTORIA. FR. dignitas in aliquibus Cathedralibus. [Super succentoria Pictaviensis Ecclesiæ quæstione suborta, lib. 5. decretal. tit. 31. cap. 11. De succentoria factum esse dignoscitur. Ibid.
SUCCENTOR, qui præbendam succentoriæ possidet, de quo dictum est in dict. *Cantor. Passio.* Messanæ, & in aliis Siciliæ Cathedralib. vocatur *Succiantro* voce gallica; nam gallicè Cantor *Ciantre* dicitur. Fit etiam ejus mentio in Constitutionibus Cisterciensium, ac Hugo Ecclesiæ Sanctæ Ma-

Mariæ Parisiensis Decanus agens de lotione pedum, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini, inquit: [Ablutioni autem, & Mandato interesse tenetur Succentor Ecclesiæ nostræ.] FR. Fit etiam mentio de hac voce in annalibus Minoritarum an. 1235. Bulla 27. Item, in lib. 5. decretal. tit. 39. c. 27. ubi sic habetur: [Quòd cùm F. Archidiaconus in succentorem in communi dormitorio manus injecisset temerè violentas &c.

SUCCESSATRIX. FR. Fœmina, quæ in aliquo munere, seu hæreditate succedit. Bullar. Casinen. epist. 13. tom. 2. const. 132. n 8.

SUCCIDANEUS, successivus, usus est hoc termino S. Cyprianus contra Novatianum ad probandam continuam, & nunquam intermissam Episcoporum successionem in Ecclesia Catholica, quæ tamen successio inter Hæreticos reperiri nequit: [Aut pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidente) nemini succedens, & à se ipso incipiens alienus fit? epist. 76.] FR. Ovidius in Laodamia, & Protesilao *Succiduum* habet:

Lux quoq; tecũ abiit tenebrisq; exãguis obortis
Succiduo dicor procubuisse genu.

SUCCINTORIUM. Vide *Epigonation*. Græcè *Anavolea* dicitur. Vide *Rebrachiatoria*.

SUCCURSUS. FR. subsidium; auxilium. [Et succursui terræ sanctæ magis noverit expedire, de fide instrumentor. cap. 7.

SUCULA. Vide *Frischinga*. *Porcula*.

SUDARIOLUM. Vide *Fascialis*. *Muccinium*. *Ploratorium*.

SUDARIUM, manipulus. [Sudarium namque, quod & manipulus dicitur, gestas in læva. Petr. Blesen. serm. 20.] qui ibidem affert rationem mysterii, inquiens: [Quondam messores ad sudorem detergendum zona alligatum sudarium portabant.] FR. sed hæc etymologia Blesensis videtur nimis impropria; nam messores ferebant manipulos spicarum, & sudarium non à solis messoribus, sed à quocumque in opere laborioso sudante portatur. Vide *Manipulus*.

SVETIA. Vide *Septimania*.

SUFFITORIUM, vas, quod ad suffumigandum inservit. Vide *Thuribulum*.

SUFFOCATUS, FR. est quidem antiquissima, & gravissima quæstio super hujus vocabuli significationem, etiam à Recentioribus agitata, sed (ut mihi videtur) à nemine satis discussa, ita ut vix post discessum ex portu, statũ in apocryphis syrtibus naufragare videantur; ideò quantum meum imbecille conamen elongari me sinit, discurrere nitar. Quæstio inquam ex verbis in Actis Apostolorum, cap. 15. positis ventilatur: ubi ad Christianos de Gentibus conversos epistola sequentis tenoris expedita fuerat, videlicet: [Visum est enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; à quibus custodientes vos, benè agetis. Valete.] Sic etiam legit Sanctus Cyrillus Hierosolym. Episc. Catachesi 18. nempe: [Visum est Spiritui Sancto, & nobis, nihil ampliùs oneris imponere, præter hæc, quæ necessaria sunt: ut abstineatis ab Idolothytis, à sanguine suffocato, & fornicatione.] Extat in Biblioth. SS. Patrum Parisiensis editionis de anno 1589. (qua etiam in subsequentibus citationibus utar) tom. 2. col. 183. lit. A. Pacianus, sive Paucianus Episc. Barcinon. inquit: [Post Domini passionem, Apostoli, tractatis omnibus, atque discussis, epistolam tradiderunt his, qui ex Gentibus crediderant, proferendam, cujus epistolæ sententia hæc fuit: Apostoli, & Presbyteri fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus, qui sunt ex Gentibus, salutem. Quoniam audivimus quosdam ex nobis exuisse, & conturbasse vos verbis:] & inferiùs: [Visum est enim Sancto Spiritui, & nobis, ut abstineatis vos ab idolothytis, & sanguine, & fornicatione, à quibus observantes, benè agitis. Valete. In ejus parænesi in Biblioth. SS. PP. tom. 3.] Apponius verò sic legit: [Non vobis ampliùs pondus imponimus, nisi ut abstineatis vos ab immolatis Idolis, à fornicatione, à suffocato, & sanguine: & hæc custodientes benè agitis. Valete. In Canticis Cantic. lib. 3.] Extat in Biblioth. PP. tom. 1. col. 799. lit. B. Græcus textus: [Ut abstineatis vos ab immolatis sacrificiis, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.] Sed cum Paciano concordant D. Cyprianus, & Tertullianus, qui non ponunt dictionem *à suffocato*, nempe, Cyprian. ad Quirin. lib. 3. in fine, & Tertull. lib. de pudicit. c. 12. licèt hic aliter alibi senserat, ut infrà dicemus: sic etiam habet Oecumenius, & primus omnium Irenæus, qui floruit anno 180. At deinde spatiosa tẽporis longitudine flumen Dei repletũ est aquis, variis quidem, ac turbidis, sinistrarũ, videlicet, interpretationũ Græcorum Expositorũ in primis, qui adhuc mordicus defendunt per sanguinem, & suffocatum intelligi animalium sanguinem, & morticina, juxta Mosaicum præceptum, quare Leo Imperator tale decretum in forma rescripti ad Stilianum sacrorum officiorum ministrum ediderat: [Simul olim Legislatori Moysi sanguinem vescendum non esse, mandavit Deus: simul istiu[s]modi cibo abstineri debere, à præconibus gratiæ est constitutum. Et quamquam tum veteris, tum novæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen cõtumaciæ, imò vecordię homines processere, ut neutri legi aurem præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa, summa cum impudentia mandatum contemnunt; in escamque, qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum est autem ad aures nostras, quòd intestinis tanquam tunicis illum infractum, vel ut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta Dei divina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet ne quis id scelus, neque ad usum suum, neque ut emptores de-

detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat quicumque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum; & ubi acerbum in modum flagris cęsus, ac à cute tenus fœdè detonsus erit, perpetuò patriæ exilio mulctandum esse. Quos quidem in judicio, neque Civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus, sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset,) quòd negligenter, socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri mulctam sustineant. In Novell. const. 58.] At D. Ambrosius hanc sophisticam Græcorum intelligentiam irridet, dum ait: [Hæc tria mandata Sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinendum, adulterarunt Scripturam, quartum mandatum addentes, & à suffocato observandum: quòd puto nunc Dei nutu intellecturi sunt, quia jam suprà dictum erat, quòd addiderunt. In epist. ad Galat. c. 2.] Sic etiam S. Gaudentius Brixien. Episcopus dictionem *à suffocato* additam fuisse inquit per interpretationem, quod tamen ex ejus verbis colligitur, dum ait: [B. Jacobus cum cæteris Apostolis decretum tale constituit in Ecclesiis observandum: ut abstineatis vos ab immolatis, à fornicatione, & à sanguine, id est, à suffocato, de pœnit. & remiss. in Biblioth. PP.] Sed quid per sanguinem intelligatur, ambigit D. Augustinus, dum inquit: [In Actibus Apostolorum hoc lege pręceptum ab Apostolis, ut abstinerent Gentes tantùm à fornicatione, ab immolatis, & sanguine, id est, ne quidquam ederent carnis, cujus sanguis non est diffusus. Quòd alii non sic intelligunt; sed à sanguine pręceptum esse abstinendum, ne quis homicidio se contaminet, lib. 32. contra Faustum, c. 13.] Antiquissimus Patrum Irenæus per sanguinem vulnera, offensam, & homicidium intelligere videtur, dum lib. 3. c. 12. citans textum Actor. Apostolorum: Et quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: sic inquam refert ibi textum: [Placuit Spiritui Sancto, & nobis, ut nullum ampliùs vobis pondus imponeret, quàm hæc, quæ sunt necessaria: ut abstineatis ab idolothytis, & sanguine, & fornicatione, & quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis, à quibus vos custodientes, benè agitis, ambulantes in Spiritu Sancto.] Igitur suffocare idem ac offendere, angere.

Suffocant animam dira venena tuam.

Ovid. in Ibin. Sanguinis autem effusio idem ac suffocatus. Gaudentius suprà, & *Suffocare* idem ac præceptum sanguinis, & homicidium. Alii apud Augustinum citatum. Quæ intelligentia sancti Martialis Apostoli auctoritate corroboratur, qui dictionem *A sanguine* non affert; sed ejus loco suffocatum ponit, inquiens: [De aliis verò admonere volo, ut custodiatis vos ab immolatione, & suffocatis; ut sit omnis fornicatio longè à vobis; immunditiam fugite, quia jam sanctificati estis, & in sanctitate Dei servite. In epist. 2. ad Thessalonicenses, c. 2. in Biblioth. PP.] Eodem modo Chrysostomus, hom. 33. in Actibus Apostol. c. 15. suffocatum intelligit: [Ut nihil amplius oneris imponamus vobis. Iterum onus legem vocat. Deinde etiam de illis rationem reddit: Nisi necessaria hæc abstinere ab idolothytis, & suffocatis, & fornicatione, & sanguine; à quibus si conservaveritis vos ipsos, benè facietis. Hæc nova lex non præcipit; nusquam enim de his disserit Christus; sed à lege hæc sumunt. Et suffocato inquit. Hìc cædem cohibet.] At clariùs D. Cyrillus Alexandrinus, lib. 12. de Tabernaculo, exponens illa verba Levitici, c. 17. [Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem] quid per sanguinem inter catholicos intelligatur exponit. [Lex igitur sanguinem à corporibus occisis sejungit, ac subtrahit: qua in re dogma verum docet, & à nobis ipsis fide receptum, & in Ecclesiis præcipuis habitum, nempè, sic habendum esse, ut animam hominis rationis compotem, immortalem esse putemus, quòd eam unà cum terrenis corporibus mors minimè interimat. Sed potiùs ille conditor, qui illam efficit vitæ participem absolvat, & relaxet, ac subtrahat, quò minùs eam perpetiatur.] Et post multa concludit: [Atque hoc sibi volunt legis conditiones hac de re constituta verba.] Sed ad intelligendam hanc Cyrilli phrasim, necesse est adagium suæ regionis percipere: Orientales namque Christiani, cùm vident aliquem velle ejus inimicum in rixa occidere, hac dissuasione uti solent; cave, ne hoc facias, Deus enim homini animam infundit, & tu illi separare cogitas; ad eum spectat ab humanis corporibus animam subtrahere, qui illam creavit; ille est Dominus, & non tu, & similia; hoc enim insinuare voluit Cyrillus. Insuper per sanguinem anima à Philosophis intelligebatur, unde abusivè sanguis vulgariter anima appellabatur, & translativè abstinere à sanguine, id est, à cæde significat: quæ intelligentia, ait hìc S. Doctor, est habita in *Ecclesiis præcipuis*, præsertim in Romana omnium Matre. Quare inconsultè Græci à comestione sanguinis, & à morticiniis abstinendum præcipiunt contra mentem Sanctorum Patrum etiam Græcorum, quos suprà adduximus. Quòd græcum commentum excogitatum fuit in sexta Synodo, can. 67. in qua sic habetur: [Divina nobis Scriptura mandavit à sanguine, & suffocato, & fornicatione abstinere. Eos ergo, qui propter lautum, & delicatum ventrem cujuscumque animalis sanguine arte aliqua esculentum condiunt, ac instruunt, ut par est, incusamus, ac punimus. Si quis ergò deinceps animalis sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur.] Et ut magis hæc Synodus prædictum ab ea excogitatum canonem firmaret, præmiserat in can. 2. [Ut ab hoc nunc tempore deinceps &c. firmi, & stabiles maneant Sanctorum Apostolorum canones octoginta quinque.] Sed cùm antiqui canones Apo-

ſtolorum non fuerint plus quàm quinquaginta, ut Baronius oſtendit an.51. igitur canon.63. Apoſtolicus aſſertus, in quo habetur: [Si quis &c. comederit carnes in ſanguine animæ ejus, aut à beſtiis abreptum, aut ſuffocatum, deponitor. Si verò Laicus ſit à communione excluditor] apocryphus cenſetur: conſtat ſiquidem hunc eſſe unum ex canonibus à Græcis ultra illos quinquaginta Apoſtolicos additis. Unde inquit Baron. an. 51. num. 22. [Certè in Creſconiana collectione omnium antiquiſſima, quinquaginta tantummodò adnumerati habentur canones Apoſtolorum, quos Dionyſius Rom. Abbas cognomento Exiguus in latinum vertit: cæteri enim à Græcis putantur dolosè ſuppoſiti.] Igitur Græci, nedum, ut ex ſententia D. Ambroſii, dictionem *Et à ſuffocato* addiderunt in textu Actorum Apoſtolorum; ſed etiam canonem Apoſtolicum 63. commentati ſunt. Sic pariter ab eis credendum eſt fuiſſe ſuppoſita decreta ejuſdem tenoris ad Concilium Gangrenſe, can.2. à Baronio an. 51. num. 14. allato, ac Concilii Aurelianenſis II. cap. 20. & Concilii Vormacienſis, c.65. ex aſſerto Concilio Carthaginenſi apud eundem Baronium ibidem n. 16. Et poſito, quod illa Concilia talia decreverint, de eorum auctoritate non integrè conſtat. Nam ex eodem Baronio anno 261. num. 44. non ſatis liquet quo tempore Gangrenſe celebratum fuerit, in quo nonniſi quindecim Epiſcopi interfuerant, licèt Labbè in Synopſi Conciliorum ſub Silveſtro I. ponat. Item in Aurelianenſi II. quod Baronius ſub ann. 536. & Labbè ſub anno 533. ponunt, quamvis interfuerint nonnulli Patres ſanctitate inſignes; tamen omnes non erant pluſquam triginta, & ex eis aliqui per eorum procuratores intervenerant, Baron. ibidem num. 124. Sic etiam id, quod habetur in Concilio Vormatienſe, can.45. & can. 65. quod animalia, [Quæ à lupis, ſeu canibus lacerantur non ſint comedenda, niſi porcis, & canibus; nec cervus, nec capra, ſi mortui inveniantur; item aves ſi mortui inveniantur,] quod ibi ex Carthaginenſi Concilio deſumptum aſſeritur. Præterquam quod non ſatis conſtet quibus, vel quot perſonis, nec qua auctoritate hoc Concilium Vormatiæ congregatum ſit, neque ex quo loco aſſertum Concilii Africani decretum deſumptum ſit, redditur exinde valdè ſuſpectum, quod ex aliquo Manichæorum Africanorum conciliabulo excerptum ſit; nam Manichæi hunc errorem profitebantur: hinc D. Auguſtinus contra Adimantum c. 14. Manichæi diſcipulum de Manichæorum errore inquit: [Quia ipſas carnes immundas putant, earum Creatorem Deum eſſe negant. Nos autem tenemus Apoſtolicam diſciplinam, dicentem, quòd omnia munda ſint mundis, ſervata moderatione Euangelica, ut non graventur corda noſtra cruditate, & vinolentia, & curis ſæcularibus. Nam idem illud, quod Apoſtolus ait: Non poteſtis menſæ Domini communicare, & menſæ Dæmoniorum; non video, cur opponendum huic loco legis, & quaſi contrarium Manichæi eſſe crediderunt &c.] Et contra Fauſtum Manichæum, lib.32. cap. 13. ſic invehitur: [Quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à cervice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à cæteris irridentur.] Item Montani Hæreſiarchæ error hic fuerat, nam in ejus errore lapſus Tertullianus ſcripſerat in ſuo Apologetico cap. 9. ſeu verius, ab aliquo Montani aſſecla adulterato, licèt contra Gentiles loquatur: [Erubeſcat error veſter Chriſtiani, qui ne animalium quidem ſanguinem in eſculentis habemus, qui propterea quoque ſuffocatis, & morticinis, ne quo ſanguine contaminemur, vel intra viſcera ſepulto. Denique inter tentamenta Chriſtianorum botulos etiam cruore diſtentos admovetis.] Nec fides ulla Euſebio Cæſarienſi præſtanda, quippè qui apocryphus cenſetur, de quo Bellarminus in Scriptor. Eccleſ. & D. Hieronymus epiſt. 65. ad Oceanum, Arii propugnatorem hunc Euſebium appellat. Inſuper, cùm Græcus ſit, ad comprobandum Græcorum zelum in abſtinentia à ſanguinis comeſtione, in ejus hiſt. lib. 5. cap. 1. Blandinam martyrem in Gentiles talia dixiſſe aſſerit: [Multum erratis ò Viri, quod putetis infantium carnibus eos veſci, qui ne mortuorum quidem animalium ſanguine utuntur.] Item Minutius Felix in Octavio hæc habet: [Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum ſanguinem in cibum moverimus.] Sed qualis inepta conſequentia! ſi homicidium abominabile, ergo & pecorum ſanguis incomeſtibilis erit: deberet, inquam, in bona illatione concludere: ſi homicidium abominabile; ergo & pecoricidium, ut ita dicam. At cùm hujus libri Auctor ſe in fatis extitiſſe aſſeritur tempore Alexandri Severi Imperatoris, nimirum, in ſecundo ſæculo Chriſtiano, & in præterito ſæculo à Fulvio Urſino in lucem editus fuerat, non ſine ſuſpicionis nota recipitur. Præſertim cùm ante Alexandri Severi Imp. tempora, ſcilicet, in Pontificatu Eleutherii, qui imperante Commodo vixerat uſque ad ann. 194. is inquam Pontifex, juxta conſilium Apoſtoli, in Eccleſia decreverat (ſi antiquo Licienſi Breviario credendum eſt) ne quis fidelis ab hujuſmodi eſca ſe abſtineret, ubi ſic habetur: [Eleutherius natione græcus ex patre Abundio de oppido Nicopoli: hic ſedit annos XXI. menſes ſex, dies quinque: fuit autem temporibus Antonini, & Commodi, uſque ad Patrianum, & Barduam. Hic accepit epiſtolam à Lucio Britannico rege, ut Chriſtianus efficeretur per ejus mandatum. Et hic iterum (*nota hanc particulam iterum*) firmavit, ut nulla eſca uſualis à Chriſtianis repudiaretur, maximè fidelibus, quam Deus creavit, quæ tamen rationabiliter, & humana (*ſcilicet humana eſca*) eſt, in lect. S. Eleutherii Papæ, & Mart. menſe Maji.] Apocryphum item cen-

censetur Gregorii Papæ III. decretum in Bibliotheca Patrum, tom. 6. col. 611. cap. 29. litt. C. allatum, in quo sic habetur: [Suffocatum dicimus, quod sine sanguinis effusione perimitur, vel quod in laqueo necatur, vel quod à lupo, vel fune in laqueo suffocatum invenitur, & nullatenus manducetur, nec sanguinem alicujus bestiæ quisquis manducare, aut bibere præsumat: quod si quis fecerit, quadraginta dies pœniteat. In ejus excerpto edicto de divers. crimin. & remediis illorum.] Tale namque decretum inter epistolas decretales Gregorii III. non reperitur in illis tribus tomis impressis in ædibus Populi Romani de anno 1591. quorum titulus est: Litteræ Decretales Summorum Pontificum; nec talis observantia inter Latinos, & præcipuè inter Romanos unquam fuisse legitur; ac præsertim cùm omnes Patres, qui dictionem *A suffocato* strangulatum intelligunt, affirmant hoc tantùm in primitiva Ecclesia præceptum fuisse; credibile, inquam, non est, quod Gregorius III. qui cœpit regnare de anno 731. tale decretum ordinasset, in quibus temporibus nulla idololatriæ superstitio extabat. Unde non sine suspicione, fuisse, nimirum, ab obstinatis Græcis amanuensibus post Synodum in Trullo additũ existimatur, ac eo magis cùm & Author ipse Bibliothecæ, unde hoc hausisset, non referat; sic etiam graja manus scripsisse censetur manuscriptum cujusdam Theodori pœnitentiale, quod penès se habuisse ait Baronius ann. 51. num. 16. cùm nomen Auctoris græcum esse manifestetur, ubi pœna vescentibus suffocatum injungitur, quod in Romanis pœnitentialibus apud Gulielmum Durandum, Albertum Castellanum, & in calce Gratiani decreti talis casus non invenitur; manifestum ergo indicium est, quòd nunquam inter Latinos suffocatum fuisset prohibitum; etenim Latini ex epist. 1. Corinth. cap. 10. omne quod de macello venit, sine aliquo scrupulo comedere didicerant. Nec verum est id quod communiter à Scriptoribus asseritur, sanguinem, & suffocatum in contemplationem Neophytorum ex Hebraismo conversorum, ne scilicet scandalizarentur, prohibitum fuisse comedere; sed sanguis Idolis immolatus vetitus est. Unde loco cit. D. Aug. contra Adimantum cap. 14. inquit: [Nos autem tenemus Apostolicam disciplinam &c.] ut suprà dictum est; ac sequitur deinde: [Non enim de imolationibus lex loquitur, cùm in Deuteronomio dicitur, Secundùm desiderium animæ tuæ occide, & manduca omnem carnem juxta voluptatem, quam dedit tibi Dominus &c.] Textus autem Deuteronomii, cap. 12. hìc ab Augustino citatus, sic in Vulgata habetur: [Sin autem comedere volueris, & te esus carnium delectaverit; occide, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est maculatum, & debile: sive mundum, hoc est, integrum, & sine macula, quod offerri licet, sicut capream, & cervum, comede, absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.] Augustini igitur erat argumentum, quòd non ex vi hujus Mosaici præcepti Apostoli abstinendum monuissent à comestione sanguinis; nam de sanguine immolato Idolis intellexerant, de quo vetus Testamentum loco citato non loquitur: ideò Apostoli in ea epistola protestati sunt nullum onus imponere, quod vocabulum (ex Chrysostomo supra) Moysis legem significare diximus; hinc evidens fit explicatio S. Gaudentii suprà, ubi ait: [Ut abstineatis vos ab immolatis, à fornicatione, & à sanguine, idest, suffocato] quod idem significat, ac immolato. Quare sciendum est, quòd Verbum *Suffocare* tam latinè, quam græcè strangulare, thurificare, fumigare, seu suffumigare significat, ex qua duplici significatione tot æquivocæ ortæ sunt. Origenes namque in primis contra Celsum, Manichæi, ac Græci post sextam Synodum (nam anteà nullus S. Pater Græcus, ut visum est, hoc senserat) per suffocatum intellexerunt juxta Mosaicum præceptum, morticinum, & strangulatum. Alii tamen sentientes apertam repugnantiam hujus significationis cum verbis Domini nostri, dicentis, quod edamus quidquid nobis apponatur, & non quod intrat in os, coinquinat hominem, ac Pharisæos, Scribasque increpavit, dicens: Væ vobis &c. qui mundatis, quæ foris est; & alibi: Ecce omnia munda sunt vobis. Item ejus Præco Paulus ajebat, Omnia munda sunt mundis, & infidelibus nihil est mundum. 1. Tit. 1. Atque optimum est gratia stabilire cor, non escis. Ad Hebr. cap. 13. & similia, ideò D. Cyprianus per dictionem *Sanguinem* intellexit homicidium; unde hunc locum legerat: [Abstinete vos ab idolothytis, & sanguinis effusione, & fornicatione. Ad Quirin. lib. 13.] Ac D. Augustinus contra Faustum suprà inquit: [Quod alii non sic intelligunt: sed à sanguine præceptum esse abstinendum, ne quis homicidio se contaminet] ita etiam Chrysostomus suprà, ac Radulphus Flaviacensis in lib. 5. Levit. cap. 3. inquit: [Communiter per sanguinem appetitus accipitur.] Item Beda ait, [Nomine enim sanguinis propaginem carnis designat. In cap. 17. Act. Apost.] Item D. Gregorius Papa per sanguinem peccatum intelligit, lib. 13. cap. 6 in cap. 16. Job. & in Regist. epist. 125. Contra tamen hanc interpretationem nonnulli cum Origene insurgunt, dicentes, quòd homicidii præceptum fuisset ab Apostolis superfluè Gentibus ad fidem conversis impositum; nam ideò ab idolothytis & à fornicatione abstinere illis cautum fuit, quia penès Gentiles tales prohibitiones non extabant; insuper si præceptum homicidii prohibuissent, debuerant simul & alia capitalia crimina etiam ne patrarent, eos monere Apostoli; hinc Origenes in epist. ad Rom. cap. 13. lib. 9. inquit: Quoniam quidem cætera crimina sæculi legibus judicantur, superfluum videbatur, ea divina lege prohibere, quæ sufficienter humana lege plectuntur: illa sola, de quibus lex humana nihil dixerat, religioni videbatur convenire decernere,

ex

ex quo apparet, judices mundi partem maximam Dei legis implere.] Igitur, si nec per sanguinem, & suffocatum poterant Apostoli intelligere Hebræorum observantiam (nam verbis Christi contradixissent, ex jam allatis, & ipsimet Apostoli onus legis haud imponere contestati sunt) nec homicidium intellexerant, quia debuerant aliorum etiam mortalium criminum abstinentiam monere, remanet tantùm de sanguine, idest suffocato, per interpretationem intelligere; nam *Suffoco* penès Latinos etiam suffumigare significat: sic Propertius, lib.4. elegia de Cynthia, & Dracone, ubi de striga illa, sive maga, quæ cùm separare conjugale thorum intentasset, malefici enim separare thorum semper conantur, ideòque à D. Hieron. [Rei uxoriæ hostes] appellantur. Vide *Tempestarii*) Itaque inter alias superstitiones suffumigationem illa adhibuerat, pro quo vocabulo utitur Poeta verbo suffocare, sic inquiens:

Dein quencumque locum externæ tetigere puellæ
Suffocat, & plura limina tergit aqua.

Sic etiam Plinius lib. 20.cap.5.de staphylino, sive pastinaca erratica agens, inquit: [Ejus semen contritum, & in vino potum, tumentem alvum, & suffocationes mulierum, doloresque lenit,] ubi suffumigationes matricis intelligit. Quod ex Dictionario Catholicon appellato confirmatur in verbo Suffoco: ait enim duas etymologias verbum hoc habere, idest, à *Sub*, & *Faux*, & tunc suffocare idem significat, ac angere, strangulare, & similia; aliam verò etymologiam deduci inquit à *Sub*, & *Focus*, & significat sub foco ponere, quod idem esset, ac suffumigare. Sic etiam hæc duplex significatio habetur in græco textu Actorum cap. 15. Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας. [Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione] πνικτὸς enim à verbo πνίγω, quod inter alia significat φλέγεσθαι, idest, flagari, uri, torrefacere, adolere. In Dictionario Græco latino correcto à Jacobo Cellario, & Nicolao Nonigero in dict. πνίγω. Item significat strangulo. Ibid. Igitur Sacra Scriptura per vocabulum καὶ πνικτοῦ non de strangulato edulio; sed de immolato, & thurificato intellexit. Thurificare enim apud Ethnicos actum idololatriæ significabat, ut in dict. *Thurifico* dicemus. Sanguinem quippe Gentiles suffocare, sive immolare consueverant; hinc Virgilius 10. Æneid.

——————— Inferias, quos immolet Umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Insuper inter Gentiles pythagorica opinio vigebat, ob reverentiam animarum, quas in animalia trasmigrare putabant, hinc non comedebant strangulata bruta, asserentes, (ut ait Origenes contra Celsum, lib.8.) quòd in strangulatis animalibus, in quibus sanguis non extrahebatur spiritus eorum, sive anima non exhalabat, & consequenter non erat fas animam, Genium, vel Dæmonem, ut ipsi appellabant, comedere. Ac propterea in hoc sensu strangulatum animal non poterant Apostoli per suffocatum intelligere, sicut falsò Celsus ab Origene impugnatus intellexerat, quia cum Pythagoricorum, & Ethnicorum opinione concurrissent; licèt Origenis textus in hoc loco, valdè corruptus sit, à Græcis fortasse. Qua intelligentia, quòd vocabulum *Suffocatus* significet immolatum, optimè cum Augustino fuisse per interpretationem positum sustinetur, & cum Ambrosio à Græcis additum, quia à Cypriano, Ireneo, & aliis Patribus supra adductis non legitur hoc vocabulum *A suffocato*; sed Augustinus non advertens fortasse vim hujus nominis, quod tam latinè, quàm græcè significet etiam immolatum, & suffumigatum, sanguinem scilicet, hinc homicidium interpretatus est; sic etiam Ambrosius ex eadem inadvertentia, Græcos perperàm dictionem suffocatum addidisse existimavit, quam additionem ab antiquis Græcis in sensu immolati positam, ab aliis postea Græcis in sexta Synodo malè intellectam, ac explicatam fuisse diximus, suscipiendo nempè recentiores Græci in Synodo Trull. illud καὶ πνικτοῦ, pro strangulato, càm re vera pro immolato ab antiquis Scriptoribus, idest, sanguine immolato positum fuerit. Item hac eadem intelligentia corruit falsum Lutheri argumentum, in ejus Asserr. positum art. 29. & lib. de Conciliis, part. 1. ubi nititur probare, quòd licitum sit à decretis Conciliorum recedere, quia Jacobus mutaverat Petri sententiam; nam Petrus non debere Gentes cogi ad legalia judicaverat, quam sententiam sequutum esse Apostolum inquit) per totam Epistolam ad Galatas; sed Jacobus à sanguine, & suffocato abstinendum fore sustinuerat; & exequendum mandari in Concilio fecerat. Verùm sustinendo, quòd suffocatum significet immolatum, objectio Lutheri satis enodatur; quòd, nempe, Jacobi sententia cum Apostolorum Principe concordabat, dum Jacobus inquit, quòd nullum onus imponere intendebat, & onus, ut visum est ex Chrysostomo, legale præceptum significat; ergo tam Petrus, quàm Jacobus eandem sententiam habebant, de non imponenda, nempe, ulla cæremoniarum legalium observantia: quare abstinentia à sanguine à Jacobo proposita in Concilio, non in contemplationem legis Mosaicæ fieri indicavit, sed ob superstitionem Gentilium; nam de sanguine suffocato, idest, immolato intellexerat; de quo apertè ex epist. ad Galatas loquutus est Doctor Gentium; quam satis explicans D. Augustinus, lib. contra Adimantum, cap. 14. inquit: [Nunquid eget cujusquam interpretatione, ut intelligatur cur hoc Apostolus dixerit? Et quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt (*quod de Novatoribus dici potest*) quibus circumveniant imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundùm fidem, & ei esse immunda, qui

qui putat immunda: & tunc esset ab eis temperandum, cum per offensionem accipiuntur, idest, cum aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolatitiam; & ideò eum, qui manducat, potest arbitrari in honorem Idolorum id facere, & ex eo graviter offendi, cum ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Unde alio loco idem Apostolus interrogari vetat, cum quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus in mensa ejus exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cum Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia santificari per verbum, & orationem: & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur &c.] Atque Theodoretus in epistolam primam ad Corinthios verba Apostoli in ejus cap. 10. posita, nempè; [Quid ergo dico, quod Idolis immolatum sit aliquid &c.?] sic exponit: [Sed nemo existimet, quod vim aliquam habeant immolata, & natura possint polluere eum, qui eorum fit particeps: non enim hoc dico; sed qui superstitioni serviunt, Dæmonibus sacrificia offerunt:] Et inferius super ejusdem Apostoli verba: [Omne, quod in macello venit comedite, nihil interrogantes propter conscientiam; Domini est terra, & plenitudo ejus:] ita Theodoretus explanat: [Omnes creaturæ Dei sunt, ipse omnia ad hoc, ut essent, deduxit. Securè ergo emite, non interrogantes, an sit idolis immolatum, an non; hoc enim sibi vult illud, interrogantes.] Ubi constat, quod non propter scandalũ inobservantiæ à morticinis juxta mosaicum præceptum Paulus abstineri consuluit; sed ne offendantur infirmi Gentiles, videntes Christianos eduliis immolatitiis vesci. Ergo triplex sententia Petri, Jacobi, & Pauli, unum, ac idem funiculum facit contra Hæreticos; Petrus enim nolebat ad mosaicam legem Christianos constringere; Jacobus consuluit in epistola Apostolici Senatus scribendum nullum onus, deest, antiquæ legis imponere velle Concilium; Paulus nullum edulii scrupulum habendum docet, sed tantum ratione scandali insipientium edere prohibuit, ne immundas carnes, idest, Dæmoniis immolatas comedere nos videamur ab insipientibus. Itaque nemo Apostolorum de sanguine suffocato, idest, strangulato juxta præceptum mosaicum loquutus est; sed de sanguine, & edulio suffocato, idest, Idolis immolato. Franciscus Turrianus adversus Magdeburgenses centuriatores lib. 1. cap. 5. benè infert, quod ideò fornicationem cum illis tribus prohibitionibus conjunxerant Apostoli, quatenus, scilicet, ad contaminationes idolorum, sive ad idololatriam pertinent; quod licet verum sit, non tamen tam rigorosè intelligendum, ut ipse conatur probare, quod in can. asserto Apostol. 63. verum sit Apostolos sub pœna excommunicationis hoc præcepisse; nam nimis inconsultè discurrit, quia sequeretur, quod etiam nos in excommunicationem incurreremus, quia talia comedimus. Igitur meliùs cum Baronio Centuriatoribus respondendum, quod Canones Apostolici ab Isidoro cognomento Exiguo non fuerunt plusquàm quinquaginta collecti, & in Sexta Synodo à Græcis perperàm additi, ut supra diximus; & ideò frustra nititur Turrianus defendere hunc canonem 63. dùm ipse Baronius suspectum satis reddit. In Sac. etiam Scriptura *Suffocare* pro immolare accipitur; sic enim Ezech. 36. ad populum Hebræum inquit: [Pro eo, quod dicunt de vobis, devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam.] Antea enim dixerat de eodem populo: [Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quæ generasti mihi, & immolasti eis ad devorandum. Nunquid parva est fornicatio tua? Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans eis.] Idem cap. 16. quia immolabant filios suos Saturno sub nomine Moloch, de quo Moloch sacrificio in dict. *Gehenna* dictum est. Hinc D. Cyrillus Alexand. lib. 4. in cap. 46. Esaiæ exclamat, inquiens: [O abominandam, & invisam Deo, atque hominibus celebratam panegyrim! Deus sanè universorum his adeò gravibus iniquitatibus indignans, per unum è Sanctis Prophetis dicit his, qui talia facere solebant: Mactate homines; Vituli enim defecerunt. Eo enim inhumanitatis, & immanitatis venisse dicit impuros dæmones, ut sitirent insatiabiliter humanum sanguinem, & eorum, qui rei, & convicti erant, interitu delectarentur. Non enim fortè vitulus in ara clamans, & thura, ac oves illis conveniebant; sed hominum cæde gaudebant.] Item Jeremias cap. 16. ait: [Quibus polluerunt terram meam in morticinis abominationum suarum.] Ubi Theodoretus: [Morticina verò abominationum vocat, filiorum, & filiarum mactationem.] Chaldaica lectio apertè pro suffocato *Hheniqo*, idest, strangulato habet; sed cum ex textu Græco Chaldaica Sac. Scriptura translata sit, ut Bellar. de Verbo Dei lib. 2. cap. 3. probat, translator dictionem πνικτῷ, quæ immolatum, & strangulatum promiscuè significat, æquivocavit in secundum sensum, qui tamen in primo translatare debuerat. Apochryphæ item censentur auctoritates allatæ à Baronio ann. 51. ubi videtur, quod inter Latinos usque ad tempora Zachariæ Papæ viguisset hic ritus abstinendi à morticinis; affert enim ejusdem Pontificis verba ad Bonifacium Germaniæ Episcopum, & Sedis Apostolicæ Legatum, ita respondentis: [Continebant enim capitula in pitacio ab eis porrecto, quæ inferiùs annexa sunt, de quibus flagitasti à nobis, quæ recipienda, quæ respuenda sunt. In primis de volatilibus, idest, graculis, & corniculis, atque ciconiis, quæ omnino cavendæ sunt ab esu Christianorum, etiam & fibri, atque lepores, & equi sylvatici multò ampliùs cavendi. Attamen, sanctissime Frater, de omnibus Scripturis Sacris benè compertus es.] Et inferius: [Equi verò, qui præfato morbo fuerint coinquinati, si

cura-

curari non valuerint, in puteis, & foveis projiciendi sunt, ne ejusdem morbi contagione cæteri coinquinentur. De animalibus autem, quæ à furentibus, idest, rabidis lupis, & canibus fuerint lacerata, oportet ea à cæteris separari, ne per furentes, & mordentes, cætera coinquinentur. Quod si pauca sunt, ut suprà diximus, in fovea projicienda sunt. Extat in tom. 3. Concilior. pag. 434. col. 1. Impress. Venetæ de anno 1585.] Sed ineptiæ, & imposturæ ab inimicis Sedis Apostolicæ procul dubio hæ sunt. Nam in epistola Bonifacii Episcopi ad Zachariam Papam directa, quæ ibidem habetur, nil horum continetur, & idem Papa minutè ad omnia Bonifacii quæsita doctè, & graviter respondet, ac de rebus non levibus; ergo istas ineptias Hæretici, ut potestatem Pontificiam ridiculam redderent, addiderunt. Nam de equis mortuis, & similibus an projiciendis in foveis, quilibet licèt vilissimus Veterniarius, sive equarius Medicus, non dignaretur talia respondere; fingitur item in Zachariæ epistola, quòd latores epistolæ Bonifacii, nomine ejusdem Episcopi similia quæsita in pitacio Zachariæ Pontifici porrexissent, quod falsissimum quidem videtur tum ex ineptiis, ut falsò asseritur, de ejusdem pitacii nota; tum ex doctrina Bonifacii Episcopi, quæ non parùm emicat in ejus epistola, in qua etiam mentionem fecisset de hoc suo pitacio, si verum fuisset. Alia authoritas affertur à Turriano, quæ est Humberti Cardinalis, & Sylvæ Candidæ Episcopi in ejus Dialogo, qui extat in Biblioth. PP. apud Canisium, & apud Baronium in Appendice 11. tomi Annal. pag. 754. litt. C. Typograph. Vatican. 1065. ubi sic habetur: [Nec hoc dicentes suffocatum, & sanguinem nobis contra vos defendimus. Antiquam enim consuetudinem, seu traditionem majorum nostrorum diligenter retinentes, nos quoque hæc abominamur, adeò ut sanguine, vel quocumque morticinio, aut aquis, seu quacunque negligentia humana præfocato, apud nos aliquando vescentibus absque extremo periculo vitæ hujus, pœnitentia gravis imponitur, pro eo maximè, quia antiquas consuetudines, & traditiones majorum, quæ non sunt contra fidem, leges Apostolicas arbitramur. Nam de cæteris, quæ aucupio, aut canibus, sed laqueo venantium moriuntur, Apostoli præceptum sequimur: Omne, quod in macellum venit, manducate, nihil interrogantes &c.] Sed verba Humberti videntur alterata, nam prædicta omnia in personam Græcorum, non verò Latinorum loquitur, quia tam ex præcedentibus, quàm subsequentibus contrarium affirmare videtur; antea enim dixerat Græcis:] Pro crimine reputare non debetis: quibus Euangelica, & Apostolica authoritas omnia edenda constituit.] Et subsequenter ait: [Si quis dixerit hoc suffocatum est, vel morticinium non est comedendum, ut Apostolus de Idolothyto ait: si quis dixerit hoc immolatum est idolis, nolite manducare &c. Multa siquidem usu, aut traditione majorum ita observamus, ut aliter facientes omninò abhorreamus, sicut est non lotis manibus manducare. Quod quamvis juxta sententiam Veritatis, non coinquinet hominem, tamen velut immundum exhorrere solet homo hominem non lotis manibus manducantem &c.] Ex quibus verbis apertè colligitur nullum scrupulum, nec ullam pœnitentiam fuisse Latinis vescentibus sanguinem, aut suffocatum impositam temporibus hujus Cardinalis. Hugo Menardus in notis ejus ad D. Gregorii sacramentale affert pœnitentiale Halithgarii, in cujus c. 10. tit. de dissensibus sacrificiorum, pag. mihi 248. hæc asseruntur: [Si quis canis, aut vulpis, sive acceptor mortificaverint: sive de fuste, sive de lapide, sive sagitta, quæ non habet ferrum, mortuum fuerit, hæc omnia suffocata sunt, non manducentur: & qui manducaverit, jejunet hebdomadas sex. Si quis sagitta percusserit cervum, sive aliud animal, & post tertium diem inventum fuerit, & forsitan ex eo lupus, ursus, canis, aut vulpis gustaverit, nemo manducet, & qui manducaverit, jejunet hebdomadas IV. Si gallina in puteo mortua fuerit, puteus evacuetur: si sciens ex eo biberit, jejunet hebdomada una. Si quis mus, aut gallina, aut aliquid ceciderit in vino, aut in *aqua* aliqua, de hoc nullus bibat; si in oleum, aut mel ceciderit, oleum expendatur in lucernam, mel verò in medicinam, vel in aliam necessitatem. Si piscis mortuus fuerit in piscina, non manducetur; qui manducaverit, jejunet hebdomadas IV. Si porcus, vel gallina manducaverit de corpore hominum, non manducetur, neque servetur ad semen; sed occidatur, & canibus tradatur. Si quis lupus plagaverit animal, & mortuum fuerit, nemo manducet, & si vixerit, & postea eum homo occiderit, manducetur. Sive cum capra, sive cum pecore, aut cum alio animali si peccaverit homo cum eo, nemo manducet carnem ejus; sed occidatur, & canibus tradatur.] Sed hæc minimè reperiuntur in Pœnitentiale Halithgarii apud Canisium, tom. 5. ant. lect. Nec Menardi assertio valet, quòd apud Canisium tantùm libri quinque Halithgarii reperiantur, & quem Menardus affert, asserit esse sextum Halithgarii librum; nam errat prorsus, tum quia nullibi constat hunc Scriptorem sextum librum composuisse, tum etiam ex stylo fit evidens hujus sexti libri supposititii; quinque enim libri Halithgarii apud Canisium sunt elegantes, at hic assertus sextus est valdè rudis, & ineptus. Insuper notabiliter errat ibidem Menardus, asserens supradictas ineptias ex pœnitentiali Romano desumptas fuisse, de quibus nil prorsus in Romano pœnitentiali, quod videre est apud Antonium Augustinum Archiepisc. Tarracon. in tract. cujus titulus est: Canones pœnitentiales, seorsim editus Venetiis apud Fœl. Valgrisium 1584. Item apud Bedam in fine tom. 8. lib. de remediis peccatorum, cap. de immunda carne hæc habentur: [Qui manducat carnem immundam, aut dilaceratam à bestiis, XL. dies pœniteat. Si necessitate famis cogente, multò leviùs. Mus si ceciderit in liquorem, tollitur inde,

inde, & aspergatur liquor ille aqua benedicta. Si verò mortua sit, abjiciatur totus liquor, nec ab hominibus sumatur, sive lac sit, sive cervisia; vel aliquid hujusmodi: quòd si mortuus sit, liquor ille, in quo mus, vel mascula incidens moritur, purgetur, & aspergatur aqua sancta, & sumatur, si necessitas sit. Si avis stercoraverit in quemcumque liquorem, hujusmodi tollatur stercus, & mundetur cibus aqua benedicta, & sumatur. Qui sanguinem nescius cum saliva sorbet, non ei nocebit. Qui manducans, proprio polluitur inscius, non ei nocet. Si autem scit, pœnitentiam agat juxta modum pollutionis.] Et cap. de diversis causis, ibidem hæc habet: Qui morticinum inscius, XL. dies pœniteat, si autem sciens, C. dies pœniteat. Qui fraudatum comedit, & est inops, vel hebes, IV. dies pœniteat. Sani autem, & infirmi si sciunt, XL. dies pœniteant. Qui sæpè faciunt, III. quadragesimas, vel annum Qui comedit, vel bibit à familiari bestia, idest, cane, vel catto, & scit, C. psalmos cantet, vel unum diem jejunet. Si quis dederit alicui liquorem, in quo mus, vel mustela mortua inveniuntur, si sæcularis, IV. dies pœniteat &c.] Item Burchardus Uvormaticensis Episcopus de locis communibus Decretorum &c. lib. 19. cap. 106. ex pœnitentiali Romano asserto, hæc habet: [Qui comedit, vel bibit intinctum ex familiari bestia, idest, cane, vel catto, & scit, C. psalmos cantet; si nescit, duos dies jejunet, vel si redimere voluerit, L. psalmos cantet. Si in Cœnobiis contigerit, CCC. psalmos cantet.] Beda verò in dicto lib. de remed. peccat. cap. de diversis causis habet: [Si sæcularis est, IV. dies pœniteat, in cœnobiis, CCC. psalmos cantet, qui postea noverit, quòd talem potum biberit, psalterium cantet.] Burchardus habet: [Qui postea noverit, quòd talem potum biberit, CL. psalmos cantet. Si quis semicoctum comederit inscius, tres dies pœniteat, vel psalterium cantet, sciens autem VII. dies pœniteat.] Beda: [Sciens autem, IV. dies pœniteat &c.] Cum Burchardo concordat Ivo Carnot. in decret. part. 15. de pœnit. cap. 118. Sed similia pœnitentialia licèt apud eosdem AuctoresRomana asserantur, non esse talia, ex suprà dictis jam ostensum est, & omne hujus æquivoci malum ab Aquilone pendere satis videtur, dum apud Germanos Auctores, sive Ultramontanos hæc commenta reperiuntur, & non penès Auctores Italos, nec in Ecclesia Romana talem opinionem unquam extitisse reperitur. Hinc Ultramontanus Ditmarus Mersepurgensis Episc. qui in ignorantiæ sæculo vixerat, hanc opinionem sic futiliter defendit: Tertia species est animæ pecudum, ac volatilium, quæ cum corpore parem initii, finisque sortitur æqualitatem. Unde sicut in lege Moysi, à Domino data, præcipitur; ita verus Christicola ab eorum sanguine nequaquam pollui, canonica authoritate prohibetur. Multi enim sunt pauperes, qui hoc in usu comestionis habent, & se in hoc aliquid peccare ignorantes; sibi in hac, contradicentibus cunctis, resistunt. Ergo tu homo gloriæ, & magno honore à Domino coronate, & super omnia ejusdem opera constitute, da pro omnibus gratias Altissimo, retribuens ei pro possibilitate tua, quæ tibi fecit miseratione sua, l. 1.] Quare credibile est in operibus Bedæ, & aliorum suprà à Græcis, sive ab indoctis additas similes ineptias fuisse. Satis enim liquet in nullo legitimo, ac Generali Concilio, nec ab ullo Pontifice Romano talia suppositiția decreta fuisse prolata; imò ex Rabani Mauri Pœnitentiale, contrarium constat, scilicet, per suffocatum non strangulatum, sed immolatum intellexisse Romanos Pontifices, dùm cap. 25. inquit: [In decreto Leonis Papæ cap. XXX. scriptum est de his, qui convivio Gētilium, & escis immolatitiis usi sunt: si qui convivio solo Gentilium, & escis immolatitiis usi sunt, possunt jejuniis, & manus impositione purgari; ab idolothytis abstinentes, sacramentorum Christi possunt esse participes. Si autem aut Idola adoraverunt, aut homicidiis, aut fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos, nisi per pœnitentiam publicam, non oportet admitti.] Ubi duo obitèr notanda sunt: nempè, quòd differentiam facit inter idolothyta, & idololatriam, & quòd per sanguinem Leo Papa homicidium intellexerat, ut ex ejus verbis à Rabano citatis clarè patet. Dicendum igitur est supradicta superstitiosa scrupula non esse Bedæ, & aliorum suprà, sed addita: nam ex Bellarmino, & Labbè de Scriptoribus Eccles. satis constat Bedæ, aliisque supra citatis multa inter eorum opera fuisse inserta, quæ verè eorum non sunt. Quin & talis erronea opinio quasi Hypocritarum secta ab Evanto Abbate antiquissimo Scriptore apud Henericum Canisium, tom. 5. antiq. lect. impugnatur, cujus titulus talis est: [Contra eos, qui sanguinem animalium immundum esse judicant, & carnem mundam esse dicunt.] Carnem mundam intelligit sine sanguine, ubi hunc errorem extra Italiam primò seminatum fuisse testatur, inquiens: [Ad agnitionem nostram venit, quòd exurgentes in quibusdam Cæsaraugustæ partibus reperisse vos asseritis Christianos necdum eruditos paganis sacris, judaico more sequi litteram occidentem, & postponere spiritum vivificantem; qui dicunt immundum fieri hominem alicujus animalis sanguinem comedentem, nescientes, neque intelligentes præcepta prisca magis mores hominum demonstrare, quàm in natura servare. Nam si ista ita sunt, cur aperta fronte cum Judæis & alia, quæ vetita sunt, præcepta priscæ legis carnaliter non teneant, nescio &c.] & inferiùs. [Quòd si fortè objiciunt ista in canonibus haberi. Nec ego me ista fateor ignorare. Sed in antiquis canonibus ista reperiuntur, quando Ecclesia ex circumcisione, & præputio ad fidem congregabatur; quando adhuc non solido cibo, sed lacte nutriebatur. Tale quid ad Corinthios Apostolos dixisse noverint, & in Actibus Apostolorum facta invenient. Nunc verò Ecclesia Dei solido cibo roborata consistit, ut

viriliter contra impetus Hæreticorum pugnet, non in infantium mollitie enervata succumbat.] Is autem author, ut Canisius in præfat. autumat ann. 588. scribebat: Et post varia argumenta, & authoritates sic concludit: [Nam ridiculum est carnes mundas, quas Deus creavit, immundas, & sanguinem carnium, qui utique nutrimentum, & salus carnis est, fecerit immundum &c. Absit à fidelium cordibus, ut ista carnaliter intelligentes, à sinu Matris Ecclesiæ discedant, & secum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant.] Sed quis fuerat iste Doctissimus Pater, & quibus scribit talia? Certè iste cum aliis Episcopis multa Conciliorum decreta roborasse refert Canisius in præfata præfatiuncula. Unde credibile est hæc, quæ retulimus, contra Ecclesiasticos illos, qui in Conciliis Aurelianensi II. cap. 20. & Vormatiensi, cap. 65. ac in pœnitentialibus supradicta futilia asseruerant, scripsisse. Nam contra Sacerdotes hujusmodi satis clarè loquitur, ut ex titulo ejus epistolæ suprà allato patet, & ex illis verbis: [A Sacerdotibus debilibus &c. liber Pastoralis S. Gregorii legatur] & in fine: [Secum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant. [Igitur dicendum, quòd in can. Apostolico nil aliud continebatur, nisi purè id, quod in Actibus Apostolorum, cap. 15. reperitur. Cæterum etiam in Sac. Scriptura *Morticinum* aliquando Idolis immolatum significat: [Quia contaminaverunt terram meam in morticiniis Idolorum suorum. Jerem. 18.] Imò Theodoretus in quæst. in Genesin, quæst. 55. quærens: [Cur planè de carnibus edendis legem tulit Deus?] sic respondit: [Mox ubi creasset hominem, dedit illi terræ fructus, jubens illum vesci fructu seminum, & arborum: post diluvium autem pretiosiorem cibum illi confert, jubens occidere, & comedere volatilia, & natatilia, & terrestria animalia, affectum affectu repellens, & leviori curans graviorem. Prævidens enim Deus, homines in extremã dementiam lapsos, hæc omnia animalia pro Diis habituros, permisit illorum esum, ut impietatem illam cohiberet. Summa enim est insania adorare quod comeditur. Propterea verò animalia quædam immunda dixit, alia verò munda, ut illa, quæ immunda sunt, pro Deo colere exhorrescant: quæ verò munda sunt, quia comeduntur, non adorent.] Vide *Botulus*. In quo differt Suffocatus à Præfocato. Vide *Præfocatus*. Vide *Idolothytum*.

SUFFRAGANEUS, Episcopus Archiepiscopo, sive Metropolitano subordinatus, ita appellatus, quia suffragium, & votum præstabat in electione, & in causis ejus Comprovincialium Episcoporum, FR. Item supplebat vicem ejus Archiepiscopi. Gloss. In can. placuit, ut Presbyteri, 2. quæst. 6. Vide *Collega, Comprovincialis*: ||: Hodie tamen abusivè intelligitur etiam titularis Episcopus, qui in functionibus Pontificalibus supplet vicem alicujus Archiepiscopi, sive Episcopi.

SUFFRAGIUM. FR. significat votum, voluntas, consensus, calculus [Q. Caponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cujus suffragii latio erat. Plin. lib. 35. c. 12.] Item collectam, commemorationem. Vide suis locis. Item genuflexionem à nomine *Suffrago, suffraginis*, quod flexuram posteriorem in cruribus denotat, quasi subfracta.] Victimarum probatio in vitulo, ut cauda articulum suffraginis constringat. Plin. lib. 8. cap. 45.] & in hoc sensu pro genuflexione Idolis præstita: [Quem cùm prædictus Episcopus increpat, tantum se suffragium permisisse respondit.] Idest, Episcopus Sardiniæ, qui ejusdem Insulæ judicem increpavit, quia ab insulanis gentilibus pensionem acceptaverat, ut eos Idolis sacrificare sineret, sed Judex se excusavit, quod tantum suffragium, idest, genuflexionem eis permiserat Idolis præstare. In regist. D. Greg. lib. 4. epist. 33. ||:

SUGGESTIO, informatio, attestatio ab aliquo fide digno suggesta, & exhibita. Sic in ordine Romano, ubi de Ostiariis agitur, hæc habentur: [Ad suggestionem Archidiaconi, tradat eis Episcopus claves Ecclesiæ. Item significat supplicem libellum, quo populus in electione Episcopi attestabatur de recta idoneitate in favorem postulati: [Veniunt ad Apostolicum (*idest, ad Papam*) cum suo Electo, deferentes secum suggestionem, hoc est rogatorias litteras, ut eis consecret Episcopum. Albinus Flaccus, de divin. off. c. 36.] Sic etiam D. Gregorius in ejus Regist. *Paginam suggestionis* libellum informativum sæpè intelligit. Ita etiam *Memoriale* hodie Romæ vulgariter dicitur, quia memoriæ suggerit.

SUGGESTOR, Cæremoniarum Magister. Officium in Ecclesia Constantinopolitana, cui cura erat Patriarchæ celebranti cæremonias, & verba suggerere. Vide *Hypomimniscus*, *Rememoratorius*. Significat etiam Concionatorem à suggesto, idest, ambone. Vide *Concionator*, *Suggestum*.

SUGGESTUM, & *Suggestus*. FR. significat elationem, quæ in gestiendo, seu in fastu, & ornamento ostenditur: hinc Statius lib. 1. Sylvar.

——— Celsæ procul aspice frontis honorem,
Suggestumque comæ. :||:

Et Tertull. de cultu fœmin. inquit: [Non tantùm confictæ & elaboratæ libidinis suggestum recusandum à vobis sciatis.] Ac idem de Coron. [Ab ipso incolatu Babylonis illius in Apocalypsi Joannis submovemur, nedum suggestu &c. Idem de Pallio, cap. 4. [Pallium super omnes exuvias, & peplos augusta vestis, superque omnes apices, & titulos sacer suggestus deducit oculos.] FR. item denotat locum eminentem, utpotè ambonem. Vide Calepinum in dict. Suggestum, & hìc in dict. *Ambo*. In quo sensu reperitur in Ecclesia S. Spiritus Ravennatensis Civitatis tale epitaphium: [Suggestum hoc, in quo Pontifices Ravvenates olim à Deo per Spiritum Sanctum sub columbæ specie creati, conciones habuerunt &c.] Item significat pedule, & suppedaneum Celebrantis ante altare in superiori gradu positum, quod Italicè *Pradella* dicitur. [De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut

Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibusdam, (*id est*, *Romanis*) insipientioribus, de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Christiani adeò se religiosè facere putant, ut priusquam ad Beati Petri Apostoli Basilicam, quæ uni Deo, & vero est dedicata, perveniant superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem se solem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem se splendidi Orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu, multum tabescimus, & dolemus. S. Leo Papa, serm. 7. de nativitate Dom.] Et de Germano Patriarcha Constantinopolitano inquit lib. 4. Nicephorus Gregoras: [Quare cùm is primùm sacrificia cum cæteris Pontificibus peregisset, ante vestibulum sacri suggestus prostratus, duo sua peccata, perjurium, & filii Imperatoris excœcationem profitetur, ibique condonari petit.[Quod intelligitur in confessione facta ad Missæ principium in infimo Altaris gradu, ut diximus in dict. *Confessio*. Suggestus, hoc est, Altaris pedule dicebatur, quia ibi antiquitùs suggerebatur, & concionabatur verbum Dei, ut Sidonius cecinit:

Seu te conspicuis gradibus venerabilis aræ
Concionatorem plebs sedula circumsistit.

Sulfreal. FR. Homo ingenuus, & liber, l. si mulier libera, de furtis, & l. si quis liber. de Adulterio.

Sulphurator. idest, ardentior. [Sulphuratiorem eis gehennam præparabis. Tertull. lib. 1. adversf. Marcion.

Summarius, jumentum, cui onus imponitur. Vide *Salma*. [Argentum reputatum est fœnum, summarii non levati sarcinis; onusti nihilominus repatriant, vel inviti. S. Bernard. lib. 2. de Consid.

Somptorium, coclear, quo Eucharistia porrigebatur, quemadmodum utuntur hodie Græci: [Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretiosorum illustravit nitore. Flodoard. lib. 3. Hist. Rhemens. cap. 4.] Vide *Apalareus*, *Forceps*.

Sunnia, excusatio. [Ipse nec venisset ad placitum, nec ulla sunnia nunciasset, affirmat. Marculfus Monachus, lib. 1. formular. cap. 37.] Dicitur etiam *Exonia* ex gallico vocabulo *Esoine*. Ita enim in epist. Hincmari ad Carolum Magnum legitur: [Quo mittens ad Dominationem vestram excusatio impossibilitatis suæ, illuc veniendi requisita est, quam patriotica lingua nominamus exonia.] Vide *Sunnis*.

Sunnis, impedimentum, excusatio. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detinuerit, XV. solid. culp. judicetur, in Constit. Caroli Magni, lib. 3. c. 45.] Vide *Sunnia*.

Superaltare, Altare portatile, sive lapis sacratus, super quem sacrificatur. [Cum superaltare cœlo, & cruce superposita. Matth. Paris. in vita Abb.

Superbia. Vide *Gaudimonium*.

Superbus. Vide *Philocompicus*.

Superbissimus. Vide *Fastigiatissimus*.

Supercilium. Vide *Episcynium*.

Superdico. FR. hoc verbum usurpabatur in significatione promulgationis delictorum Rei, quando ad supplicium ducebatur, l. si duo, §. ultim. ff. de jurejur. Quod à Promulgatore exequebatur, & tunc dicebatur *sub præconis voce*. Unde de Sancta Agnete legitur: [Jussit ad lupanar duci sub voce præconis, dicentis; Agnetem sacrilegam virginem diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datum. D. Ambrosius, serm. 90. de passione S. Agnetis:] de quo sermone, an S. Ambrosii re vera sit, valdè dubitant Baronius in Annalibus, & Bellarminus, cum Labbè de Scriptoribus Ecclesiast. in Ambrosio.

Superdictio, dictio addita supra aliam deletam, vel ejus vice superaddita: [Et ut pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ litteræ, caraxaturæ, additiones, superdictionesve sunt, nos eas fecimus, & facere jussimus. Marculf. lib. 12. formular. cap. 17.

Supererogatio. Vide *Perissochoregia*, *Roga*, *Strena*.

Superflui, appellati sunt in Concilio Chalcedonensi Doctores illi, qui ad discutiendas theologales quæstiones acciti erant: ita denominati, quia votum decisivum non habebant; nam solis Episcopis hoc de jure conveniebat: sed solum consultivum illis competebat.

Superhabeo, despicio, parvipendo: [Nunquam Moysis vocem superhabuisset. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanasio.

Superhumerale. Vide *Pallium*. FR. Aliquando hæc dictio stolam significat: [Ergo non est Christianus Sacerdos? Et dixi, non est. Neque enim astat Altari, neque post sanctificationem panis exaltat eum dicens: Sancta Sanctis, neque baptizat, neque chrismatis confectionem patrat, neque facit Episcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos; neque linit Ecclesias, neque indicia Sacerdotii fert, humerale, scilicet, & Euangelium. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmondo in 8. edit. pag. 123.] Humerale erat differens à superhumerali, nam illud erat Amictus, ut suo loco dictum fuit. [Verùm Sacerdos solus accedit, & solus adorat tantùm superhumerale indutus. Philoth. Patriarcha, cap. 1. tit. Quomodo ministrat Diaconus cum Sacerdote. In tom. 6. Biblioth. PP. Edit. Paris. de an. 1589. col. 246.] Superhumerale hebraici Sacerdotis. Vide Ephod.

Superi. FR. appellati sunt viventes, nam superstites sunt respectu mortuorum, qui inferi dicebantur, quia in inferiora terræ jacent. [Si mequempiam laudare repererint, qui superis junctus sit. In vita S. Columbani Abb.

Supericonicæ, ita litteræ in imagine alicujus Sancti appositæ dicebantur. [Nesciebat tamen quid caneret, quia litteras ignorabat. Videns autem in Oratorio litteras supericonicas Apostolorum,

lorum, reliquorumque Sanctorum, exemplavit eas in Codice, Greg. Turon. in vitis Patrum, c.6.] Vox quidem est latino-græca: componitur enim ex propositione latina super, & εἰκὼν, imago.

SUPERISTA. Vide *Sphærista*.

SUPERO, hoc verbum aliquando relinquere denotat. [Ego superavi solus prophetarum. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanasio.] In hoc etiam sensu exponendus est textus Joannis, cap.6. ubi Christi verba refert: [Colligite, quæ superaverunt fragmenta.] idest, quæ relicta sunt.

SUPERPELLICEUM, Ecclesiasticum indumentum, quod italicè *Cotta*, ex græco vocabulo χιτὼν, tunicam significante, dicitur, sive ex arabico *Kittan*, idest, linum, ex qua materia superpelliceum conficitur; imò Arabes *Kettuna* vocant albam; in aliquibus tamen Senensis Ecclesiæ Cæremonialibus m. ss. *Cocca*, & alio nomine *Camisia superanea* appellatur. Davantria tamen in ejus m. s. cæremoniali per *Superpelliceum* rochettum intelligit, quia sub pelliceam cappæ geritur; nam quod nos superpelliceum dicimus, ipse *Cottam* vocat: etymon igitur hujus indumenti à Durando, lib. 3. c. 1. sic explicatur: [Superpelliceum, eo quòd antiquitùs super tunicas pelliceas de pellibus animalium induebatur; quod adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur, repræsentantes, quòd Adam post peccatum talibus vestitus est pelliciis. [De qua veste D. Hieronymus advers. Pelag. lib. 1. mentionem facit, inquiens, quòd sit candida, & nedum Sacerdotibus, sed Diaconis, & universo Clero communis. Habet Crucis formam, quia Ecclesiastici imitari debent Christum crucifixum: ita Durand. loco cit. Antiqua ejus longitudo ex Concilio Basiliensi colligitur, ubi sic habetur: [Horas canonicas dicturi cum tunica talari, ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis.] Imò antiquitus majori longitudine superpellicea formabantur, ut Gemin. de antiq. rit. Miss. lib. 1. cap. 132. refert inquiens: [Hæc vestis est laxa, quia clericalis vita debet esse in eleemosynis, & bonis operibus larga; est etiam talaris, quia docet usque ad finem perseverare in bonis.] Idemque Auctor addit, quòd tempore quadragesimali superpellicea gerebantur ex lana contexta in signum mœstitiæ, & humilitatis, inquiens: [Diebus quadragesimæ, vel alio congruo tempore laneis tunicis utuntur, quia Ministri Ecclesiæ Regi Christo in humilitate servire præcipiuntur. Ibidem, c.233.] Ideòque Romanus Pontifex in quadragesima, & in aliis jejuniorum temporibus fert vestem candidæ lanæ, quod etiam in pœnitentiæ functionibus observat, idest, in processionibus Jubilæi, ac quando septem Ecclesias visitat, vel in Anno Sancto quatuor Patriarchales. In aliquibus tamen Ecclesiis adhuc primæva superpellicei forma retinetur, nempe, ea rotunditate antiquæ planetæ sine manicis, sub qua ex lateribus brachia extolluntur. Reprehensione dignus est Clericorum abusus, qui cum usualibus palliis in publicis processionibus procedunt, usum superpelliceorum prætermittentes contra laudabilem Ecclesiæ ritum, quæ profunda mysteria in omnibus vestibus, & præsertim in superpelliceo, quod candidum Angelorum indumentum denotat, agnoscit, quorum munditiam imitari debent Clerici, quippe qui non habent ut reliqui Religiosi habitum sacrum, præter hoc superpelliceum. Prudenter igitur Generalis Societatis Jesu Piccolomineus de anno 1650. ordinaverat, ut ejus Clerici in processionibus Corporis Christi cum superpelliceis incedere deberent, quo actu cum eorum solito decore, ac modestia consociata est sacri, & Ecclesiastici ritus observantia. Sic ille Anglici Regni Cancellarius Thomas Morus ad instar candidissimi oloris superpelliceo indutus officiis divinis assistebat, de qua re, cùm admonitus esset, ne id ageret, dum contra ejus Regis decorem hoc esse videretur, tunc sapiens, ac pius Vir, non esse in Regis despectum, respondit, id, quod in obsequium Regis Regum præstatur; sic etiam non erubescebat David Ephod lineo incedere coram Domini Arca, ut habetur 2. Reg. cap. 16. & 1. Paralip. cap. 15. Igitur multò minus erubescere debent Clerici in præfatis functionibus superpelliceo uti. Superpelliceo in Missa uti debent Episcopi Regulares. Vide *Rochettum*.

SUPERPOSITIO, jejunium, abstinentia: ita dicitur, quia tunc abstinentia cibo præponitur, ad imitationem Græcorum phrasis, qui jejunium similiter ὑπέρθεσιν appellant. [Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die superpositiones celebremus. Concil. Illiber. can. 26.] FR. Ferdinandus tamen Mendoza, & Garzias legunt *Jejuniorum superpositionem*. Sed prior lectio uti antiquior à Salmasio, & Binio sustinetur.

SUPERSTITIO, vanus divinitatis cultus, & ideò Religionis virtuti oppositum vitium est: dupliciter in hoc peccari potest; vel adorando creaturas in contemptum veri, universalisque Creatoris, & hæc *Idololatria* dicitur, de qua suo loco dictum fuit; vel verum Deum indebitis ritibus, atque superfluis cæremoniis adorando; & hæc vana observantia dicitur. Ac Isidori definitio adaptari potest, lib. 8. Orig. 3. ajentis: [Superstitio dicta est, quòd sit superflua, aut superstatuta observatio.] FR. superstitio in quo consistat, habetur in can. Illud, quod est, 26. quæst. 2. Item superstitiosum dicitur, quod non est decreto Sanctorum Patrum sancitum, & superstitiosis non est adinventionibus præsumendum. De translat. Episc. cap. 2. Reliqua vide hic in dictionibus: *Caragus. Hydromantia. Verlapta. Phylacteria. Pyctacium. Somnialia. Sors. Strena.*

SUPERVENTIO, aggressio. [De superventione paganorum. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemen. cap. 13.

SUPERVENTUS, aggressio. [Si quis superventu sive diurno, sive nocturno &c. Papinian. lib. Respons.] In eadem significatione reperitur in lege salica: [Si quis hominem ingenuum superventu expoliaverit, tit. 17. §. 1.] Gregorius tamen Turonensis eodem vocabulo in genere neutro utitur;

[Furta, superventa, pervasiones, cædes &c. lib. 8. cap. 40.] FR. sed re vera superventus est nomen adjectivum.

SUPPANUS, Magistratus officium apud Serviæ populos. [Magistratus habent, quos Suppanos vocant, & Domino Imperatori aliquando serviunt. Uvlielmus Tyr. de bello sacro, l. 20. c. 4.] sic denominabatur, quia toga induebatur, quam illi *Suppam* vocant. Dicitur etiam *Sopanus*, & *Zupanus*.

SUPPAR, substitutus. Tertullianus de comis fictis, & substitutis agens, inquit: [Sancto, & Christiano capiti suppares, de cultu fœminar. cap. 7.

SUPPARATURA, substitutio: [Neque generis supparatura gravis erit membris. Tertull. de resur. carnis, cap. 61.

SUPPARO, substituo: [Monens cavere, ne vitiatio seminis ex aliqua vilitate concubitus labem corpori, & animæ supparet. Tertull. de anima, cap. 25.

SUPPAROR, substituor. [Ideò illis ex suo genere vicaria, & quasi postuma soboles supparabatur, de monogam. cap. 7.] Ubi loquitur de mosaico præcepto, per quod disponitur in uxorem duci defuncti fratris viduatam absque prole, ad suscitandum fraternum semen.

SUPPARUM, velum in labaro ad hastam labari transverse positam pendens, quod erat militare insigne Romanorum; ita Tertullianus contra Gentiles scribens, quæ vexilla eleganter *Stolas crucium* appellavit.

SUPPEDANEA, tabella, quæ sub pedibus Christi crucifixi solet depingi, quod adhuc à Græcis observatur, & solet Crucifixus formari cum quatuor clavis, ut in dict. *Clavus* dictum est.

SUPPEDANEUM, scabellum, quod sub pedibus poni solet, & dicitur etiam *Pedule*. [Vidit quendam eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependere ab alto; pietate ductus à longè quærens suppedaneum, reperit unum, quod manibus Deo, & hominibus charis apprehendens, illud tanto Pontifici offerre non recusavit, & sub pedibus ejus ponere non est dedignatus: In vita Roberti Regis.] Appellatur etiam suppedaneum scabellum, quod sub pedibus ante Altare pro Celebrante inservit, de quo in dict. *Suggestus*.

SUPPLICAMENTUM, supplicium; [Sed enim perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor supplicamentum habet, utique ignem stagni. Tertull. de fuga in persecut. cap. 9.

SUPPOSITORIUM, patera, quæ poculo supponitur in bibendo, Italicè *Sottocoppa* appellata. [Suppositorium aliquod argenteum pro uno solido dicitur esse appositum, [idest, pignoratum. D. Greg. lib. 1. epist. 42. FR. Quid tale vas fuisset, ex Petro Abb. Cluniacensi, lib. 1. cap. 5. colligitur, ubi sic ait: [Cum vino, quod susceperat, frusta omnia comminuti Corporis Christi in vas, quod ori ejus suppositum fuerat, refundere coactus est.

SUPREMUS. FR. extremus, ultimus: [Quoniam ejus supremam sequimur voluntatem. can. Quia Joannes, 12. quæst. 5.

SURISCULA, vas ad hauriendam aquam: [Lavabat surisculam, & implebat eam aqua. Pelag. lib. 4. num. 67.] fortasse à græco verbo σύρω, quod extrahere significat; nam hoc vase aqua exhauriebatur. [Puerulus stetit ante eum, habens panem, & surisculam aquæ. Idem lib. 18. num. 7.

SURSUM. Vide *Susum*.

SURSUM CORDA. FR. verba præfationis in Missa ex Liturgia S. Jacobi desumpta. Baron. an. 63. num. 7. cujus significatus sic à Cypriano explicatur: [Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentem dicendo, Sursum corda: ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nil se aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiatur, can. quando autem, de consec. dist. 1.] Vide *Deo gratias*, *Præfatio*.

SURSUS, aquæ scaturitio. [Statim aquæ vivæ sursum in obviam ejus manantem de saxosa terra erumpere invenerunt. In vita S. Guthberti 20. Mat.] ex gallica voce *Sourse*.

SURTARIA, effigies, imago. [Ideòque direximus tibi Surtarias duas, imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Dei Genetricis. S. Greg. in Regist. lib. 7. cap. 53. Corrigendus itaque est manifestus error in epistola Stephani Papæ III. posita in calce vitarum S. Dionysii Areop. apud Surium ad 9. Octobris, ubi sic habetur: [Vidi ante Altare bonum pastorem Dominum Petrum, & Magistrum Gentium Dominum Paulum, & tota mente illos recognovi de surcariis. [Legendum ergo omninò est *Surtariis*. Quod vocabulum Arabicum esse videtur, arabicè enim *Surat* effigies, & imago dicitur. FR. legendum *Surtariis* ex ipsamet bulla Stephani III. apud Bar. an. 754. n. 3. & ibi in marginali nota habentur hæc verba: [Surtaria sunt scuta, ubi sunt pictæ imagines apud Greg. in epist. ad Secundinum.] Sed in ea epistola Gregorii, quæ est supra dicta 53. lib. 7. sic inquit Pontifex: [Et dum nobis ipsa pictura, quasi scriptura ad memoriam Filii Dei reducit animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideòque direximus tibi surtarias duas] idest, picturas; nam de pictura loquitur antè; & sequitur: [Imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Genetricis Mariæ, Beatorumque Apostolorum Petri, & Pauli continentes &c.] ubi nil de scutis. Errat etiam prorsus Antonius Dadinus in notis ad epistolas D. Gregorii, dùm vanè hanc vocem significare vestis genus putat. Quamvis ego potiùs hoc vocabulum à græco verbo Σύρω, quod trahere significat, deducerem: nam effigies picta, seu sculpta nil aliud est, quàm transumptum, & extractum ab originali; unde Itali *Ritratto*, quod fit ad similitudinem, dicunt à *Retrahere* verbo. Latini enim, ac Itali non rarò litteram υ græcam in *V* lene pronun-

nunciant, ut in littera *V* dicetur. Sic Syro græcum verbum in Suro pronunciant; unde *Surtariam* pro Syrtaria dixere.

SURTUMINA. Vide *Soturmina*.

SURTUNINA. Vide *Sortunina*.

SUSCEPTOR. Vide *Susceptum*.

SUSCEPTULUS, cliens. [Nocte igitur subsecuta, iteratò susceptulum suum fidejussor in Basilica per visionem blando solatur alloquio. In vitâ S. Lupicini Abb. 21. Mart.] Vide *Susceptus*.

SUSCEPTUM, apoca. [Decem libras auri sine tarditate post subditam de suscepto paginam dare debeatis. D. Greg. lib. 8. epist. 10. ad Joannem Syracus. Episc.] FR. unde Publicanus, susceptor dicebatur, l. 4. Cod. de susceptor. & arcar. & l. providendum, 23. Cod. de Decurionib. Vide *Desusceptum*, *Testamenti pagina*.

SUSCEPTUS. FR. qui sub clientela aliqua suscipitur; sic infirmus, qui sub cura Medici relinquitur, nuncupatur; unde D. Gregorius Theodoro Medico, lib. 4. epist. 40. Narsetem infirmum commendat his verbis: [Charissimum autem filium meum, susceptum vestrum Narsetem gloriæ vestræ commendo. Item qui sub clientela spirituali, vel temporali suscipitur. D. Augustinus epist. 59. de utraque mentionem facit his verbis: [Antistites velut Advocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimè offerrunt potestati. [Sic etiam susceptus, filius spiritualis in sacro fonte dicitur.

SUSPECTUS, pro suspicace, sive suspicioso. [Ne quia prædixerat tertia die resurrecturum se à morte, discipuli furto amoliti cadaver fallerent suspectos. Tertull. Adversf. Gent. cap. 21.] Ac clariùs idem alibi: [Quid gestis, aut suspecto, aut non desideranti placere? De cultu fœm.

SUSPENDEO. FR. aliquando separare, & eximere significat. [Laurentium, & Petrum à communione Papæ se suspendisse replicatis. Ennodius in Apologet.] Vide *Suspicio*.

SUSPENSORIUM, repositorium, in quo caro salsa suffumigatione camini exsiccabatur. [Quoties neminem sensit esse in coquina, ipsam latenter intrans, scala suspensorium ascendit, & ex ea parte petras, quæ muro conjungebantur, omnes penè usque ad medietatem incidit, anteriorem verò integram reliquit, ut incisiones celarentur. Cæsarius, lib. 6. cap. 5.

SUSPENSUS. Vide *Delibratus*.

SUSPICIO, nomen, pro spe usurpatur aliquando; [Ita & locorum ordinatio provenit, & revertendi lapsis ad gradum priorem, quo meliùs pœniteant, suspicio non manebit. D. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 18. Vide *Suspendeo*.

SUSPIRIA, musicales notæ. Vide *Hoqueta*.

SUSTENTACULUM. Vide *Destina*.

SUSUM, sursum, quo vocabulo, ac etiam vocabulo *Iusum*, idest, infra, usus est D. Augustinus in tractatu 10. super epistolam Joannis; fortassè erant vocabula Africanorum propria, quæ tamen apud Siculas hodie sunt in usu *Susu*, & *Iusu*. Piceni quoque, sed arctiùs, nempè *Sò*, & *Iò*, & Romani *sù*, & *giù* hodie vulgariter proferunt. Vide *Iusum*.

SUSURRIUM, ita ex contemptu Dæmon sacramentalem confessionem appellavit, & ipsum actum confitendi *Susurrare* dixit, cujus verba à Cæsario, lib. 5. cap. 29. sic afferuntur: [Ait Dæmon: Sunt per eam veritatem, quia sine licentia facta, nec aliquando inde susurrasti: susurrium confessionem appellans. [Quod in confusionem Hæreticorum nostri temporis resultat, dùm cum ipsomet Dæmone in contemnendo hoc sacramento conveniunt.

SUTELA, FR. Astutia, quasi subtilis tela. Fulgent. de vocibus antiquis.

SUTULARES, calceamenta ex superiori parte contecta, sed absque soleis, quibus Sancta Gundula usa est, ut hac sancta simulatione ejus pœnitentiam tegeret. [Ut humanum vitaret favorem, dimidiis utebatur sutularibus, ut superior pars pedum videretur tecta, inferiore nuda relicta:] Quod vocabulum à *Sutela*, quæ deceptionem, & astutiam denotat, derivatur. Alii tamen *Subtalares*, ac alii meliùs *Sotulares* legunt; ita Innocentius Papa III. Clericis prohibens, ne calceamenta variorum colorum ex pellibus gestarent, inquit: [Sotularibus consutitiis &c. cap. 15. de vita, & honest. Clericor.] FR. [Et sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 19.] Vide *Bota*, *Poulainia*.

SYCAMEN. FR. Sycomori arboris fructus. Qui armentarium, caprarumque Amos sycamina vellentem elegit in Prophetam. In vita S. Condendi Anachor.]Et ipsemet Amos de se c. 7. ita refert: [Armentarius ego sum vellicans sycomoros.] Utrumque vocabulum derivatur ex græco σύκος, quod ficum significat. Vide *Sycomoros*.

SYCOMORUS, συκόμορος, arbor sycamina germinans, super quam Zachæus desiderio Salvatorem perspiciendi ascenderat; significat ficum morum, ex eo quia habet folia similia moro arbori, & fructus ejus est ad similitudinem minoris, & autumnalis fici rotundæ, quæ à Galeno, aliisque Scriptoribus *Ficus Ægyptia* appellatur. Errant, qui putant Sycomorus ita dici, idest, ficus fatua: sed licèt ab aliquibus ita appellata sit, non ex etymologia, ut errantes crediderunt; verùm fatua dicta fuit hæc ficus ob insipiditatem, & insuavitatem illius fructus, quam expertus sum in meo Montis Libani itinere. FR. Hoc nomen *Sycomori* pronunciari debet penultima syllaba corepta, ita Gavantus.

SYCOPHANTA, συκοφάντης. FR. indicator ficorum furti. cujus etymon variè adducitur: Aristophanis namque Interpres putat originem habuisse à quodam Atheniensi, qui ut investigaret quinam ex duobus ejus servis ficos sustulisset, & comedisset, dedit eis vomitorium aquæ tepidæ, ac statim illas evomerat, qui eas furatus erat. Plutarchus autem, lib. de curiositate ait, Sycophantas Athenis dici solitum fuisse illos, qui detegebant deportantes in Urbem ficos, ubi erat prohibitionis pœna. Festus verò ait: Apud Atticos dicebantur Sycophantæ, qui revelabant ficorum latrones, &

pœna capitis plectebantur. Hinc Sycophanta etiam injustus Judex, & calamniator dicitur, qui pro re levi gravem pœnam imponit. Quare ubi vulgata Proverbior. c. 28. habet: [Dux indigens prudētia multos opprimit per calumniam] LXX. legunt: [Rex egens proventuum magnus, sycophanta.] Hinc etiam vaniloquos Astrologos Gellius appellavit, inquiens: [Ac Favorinus (ut hominis ingenium fuit, uti quæ græcæ facundiæ copia simul, & venustas) latiùs ea, & amœniùs, & splendidiùs, & profluentiùs exequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis isti sycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum effutire, aut spargere, lib. 14. cap. 1. in fine.

SYLLABÆ. FR. in sensu litterarum, & epistolæ. [Flagitavit autem à nobis pro suis syllabis jam dictus Sanctissimus Vir per Apostolicam authoritatem vestras confirmari sedes. Zacharias Papa, in epist. ad Vittam in tom. 3. Concil.] Ac idem Papa Bonifacio Episcopo: [Cùm nobis Sanctissimæ fraternitatis tuæ syllabæ delatæ fuissent.] Et inferiùs:] Juxta syllabarum vestrarum commonitionem. Ibid.] Unde *Syllabico* verbum.

SYLLEPSIS, σύλληψις. Vide *Conceptio B. M. V.*

SYLVESCO. FR. confusè augeri significat. [Opiniones humanis mentibus, unde talia vitia sylvescunt. D. Aug. lib. 2. de Civit. Dei, c. 18. [Sumpta metaphora ex confusa multiplicitate virgultorum in sylvis. [Animadvertite quantæ ibi sylvescant segetes sacrilegiorum. S. Bernard. epist. 188.] Itaque semper in malum sensum hoc verbum accipitur: [Paradisus in principali nostro est sylvescens plurimarum opinionum plantariis. Arnobius in cap. 2. Genes.] Et in eodem sensu S. Maximus Abbas, & Martyr inquit: [Ne mittas ad sylvas, ego sancto contentus sum symbolo. In ejus collatione per Sirmondum in 8. edit. pag. 121.

SYMANDRUM, instrumentum inter Orientales Græcos, quo ipsi utuntur loco campanæ, quia Mahometana tyrannis usum campanarum in regionibus sibi subjectis non permittit, ob timorem ne Christiani, sub cujus dominio maxima eorum copia degit, in instanti campanarum signo ad rebellionem suscitentur, sive potiùs quia Turcarum familiaris, infernalisque spiritus campanarum sonum formidat. Itaque Symandri instrumentum nil aliud est, quàm hasta binis malleis percussa, quæ ad indicendam divinorum Officiorum celebrationem, ut homines ad ea conveniant, sonum reddit, quod ex græca etymologia σημαντήριον deducitur. Vide *Campana*, *Symbolum*.

SYMBOLUM, σύμβολον, idest, signum: hinc fidei doctrina ab Apostolis tradita, quæ à verbo *Credo* incipit, dicitur symbolum, quia ea professione audientibus signum præbemus nos Christianos esse; quod symbolum *Gymnologia Catholica*, & *Hierarchica Eucharistica* à S. Dionysio appellatum fuit, ut dictum est in dict. *Hymnologia*, *Eucharistia hierarchica*. Romæ antiquitùs non recitabatur *Credo* in Missa ad denotandam fidei firmitatem, & stabilitatem illius Christianitatis Principatus ab omni hæreticali labe jugiter immunem. Verùm Benedictus Papa VIII. ad petitionem Henerici Imperatoris in Urbe recitari ad Missam symbolum sanciverat. Baron. an. 1204. In aliis autem per Orbem Ecclesiis recitabatur in Missa Nicœnum symbolum jussu S. Marci Papæ, quod, ut testatur D. Basilius in epist. ad Innocentium Papam, compositum fuerat ab Hermogene Episcopo; sed deinde Damasus Papa Constantinopolitanum symbolum recitari statuit, eodem modo, quo universaliter hodie à Celebrantibus observatur. In Missa canitur alta voce ad denotandam publicam sanctæ fidei prædicationem. Ad Primam verò, & in Completorio dicitur secretè, quia in primordio Ecclesiæ fides non erat adhuc divulgata, & in fine sæculorum propter Antichristi persecutiones obscurabitur. Durand. lib. 4. c. 25. Non dicitur in Missa feriæ quintæ Cœnæ Dom. quia Apostoli tunc titubabant in fide. Idem Durand. lib. 6. cap. 75. Hoc tamen usque ad ejusdem Durandi tempora observabatur, at secus hodiè, ut Davantria in suo M. S. cœremoniali notavit, ac rationem assignat, inquiens; [Non dicitur symbolum, ita habetur in libro Papæ Gelasii; sed nos dicimus symbolum propter consecrationem chrismatis.] In diebus Dominicis nunquam ad Missam relinquitur; ita ut si vigilia Epiphaniæ die Dominica venerit, tunc *Credo* dici debeat, de quo casu Rubrica non facit mentionem; sed erralle in hoc Ordinem officii de an. 1642. notat Gavantus, part. 1. tit. 11. in Rubr. Missalis. Eundem errorem commisit Ordo Officii de ann. 1648. & 1670. Dubitari solet, cur Credo, quod in Missa dicitur, non contineat illa verba, quæ in Symbolo Apostolico reperiuntur, nempè, *Descendit ad inferos*. Respondetur, quòd de hoc articulo nemo unquam dubitavit, nec ullus Hæreticorum id negaverat, ideò non indigebat alia confirmatione, aut declaratione in aliquo Concilio, sicut de aliis articulis acciderat. S. Leo Papa III. in confessione B. Petri pro opportunitate profitentium fidem duas tabellas argenteas ponderis librarum XCIV. posuerat, in quarum una characteribus græcis, & latinis in alia legebatur fidei symbolum. Anast. Biblioth. in eodem Pontifice. Symbolum S. Athanasii de an. 340. ab eo Romæ compositum fuit, ab ibidem ab eodem coram omnibus recitatum; in quadam tamen Pedemontana M. S. Historia Gulielmi Baldasani in Taurinen. Bibliotheca Ducis Sabaudiæ asservata, dicitur D. Eusebium Vercellensem Episcopum Athanasii comitem fuisse in traductione Latina istius symboli, quod antiquitùs quotidie ad Primam dicebatur, ut adhuc Carthusiani observant. Relinquebatur etiam antiquitùs in Dominicis temporis Paschalis, in quibus æterna beatitudo figuratur, ubi fides non erit ampliùs. Hodie tamen juxta Romanum ritum semper dicitur, quando fit officium de Dominica, exceptis aliquibus solemnitatibus ibi notatis. Hæc item vox *Symbolum* denotat signum aliquod,

quod, quo antiquitùs dabatur signum recitationis divinorum officiorum, ut plebs congregaretur: [Cùm advenerit tempus vesperi, pulsato symbolo, congregamur in Ecclesiam. Typic. c.40.] FR. *Pulsato symbolo*, nil aliud significare puto, quàm dato signo; nam symbolum græcè, latinè signum sonat, ut suprà visum est: ideò gratis dici existimo, quòd symbolum ligneum instrumentum fuerit: sic etiam habetur in Sacra Scriptura: [Noli esse in convivio potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt; quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Proverb. cap. 23.] Ubi Glossa ordinaria inquit: [Symbolum dare est in confabulatione verba conferre.] Sed veteres *Symbola comessalia* dicere consueverunt, idest, corrogationes, sive munuscula, quæ symbola dicebantur, idest, signa affectus, & gratitudinis: hinc Plautus inquit: [Symbolorum collatores apud forum Piscarium. In Curcul.] Item dicebatur *Esse de Symbolis*, idest, de munificatis, sive de invitatis. [Heri aliquot adolescentuli coivimus in Pyræo in hunc diem, ut de symbolis essemus. Idem in Eunucho.] Dicebatur etiam *Symbolum* portio comestiva, quam secum invitatus ferebat in comessationibus. [Eo conductum symbolum ad cænam, ac ejus conservum Sangarium syrum. Idem in Sticho. 7.] Ubi aliqui *Symbolam* legunt, quo exemplo Celsus libr. 25. cap. 20. plagas interpretatus est; sed meliùs fortasse dixisset plagarum signa. Item *Symbola militaria*. Plutarchus in M. Antonio. Et Justinus historicus, lib. 2. ait: [Atheniensium Ducem Themistoclem symbolos proposuisse,] idest, signa militaria. Itaque reperitur *Symbolus*, *Symbola*, *Symbolum*. Ac Terentius in Andr. [Symbolum dedit, cænavit.] Hoc insinuare videtur Salomon loco cit. dum ait: [Vacantes potibus &c.] idest, potibus attendentes, ac incumbentes: [Dantes symbola consumentur,] nempè, ad paupertatem redigentur hisce corrogationibus. Nam: [Et vestietur pannis dormitatio.] LXX. legunt: [Et vestietur disruptis, lacerisque omnis somnolentus,] idest, ebrius ratione prodigalitatis. Hæc item symbola prohibentur in Concil. Laodicense, c.55. his verbis: [Non oportet Ministros Altaris, vel quoslibet Clericos, vel etiam Laicos Christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, convivia celebrare.] Quod habetur in decreto Gratiani, can. 7. dist. 44. ubi Glossa benè inquit: [Symbolum est, quando plures conferunt ad convivia facienda, & idem est, ac confertur.] Rectè siquidem Vocabularii Ecclesiastici Author, etymologiam Symboli à σὺν & βόλος derivari tradit, quod etiam Thesauri linguæ latinæ Author senserat. Athanasius in epistol. ad Solitar. refert Osium Episcopum Legatum Sedis Apost. in Nicæna Synodo composuisse symbolum, qui tamen cùm esset invictissimæ constantiæ specimen; nam per tot annorum spatium Arianorum insultibus validè restitit, unde Synodorũ Pater appellatus est, quia in Nicæna, ac Sardicense Synodis uti Apostolicus Legatus præfuerat, & in Conciliis Eliberitano, Arelatense, Neocæsariense, Alexandrino, & Gangrense intervenerat; Osius, inquam, qui ejus doctrina tanquam luminare majus totum Orientē, & Occidentem illustraverat, qui Catechista Magni Constantini esse meruit, & tanquam ejus Pater ab eodem Imperatore habitus, Symboli Author, & jam centenarius ætate; post tot sustentamenta laborum, verberum, exiliorum, & persecutionum pro fidei defensione; sed (ò mira fragilitatis metamorphosis) hæc orthodoxæ fidei columna, hoc Ecclesiæ catholicæ sustentaculum, quasi alter Salomon delapsum est tandem in ruinam, & perfidæ Arii doctrinæ factus est propugnator, ut Socrates, & Sozomenus testantur; licèt D. Athanasius in ead. epist. ad Solitar. dicat, quòd in extremo ejus vitæ pœnitentia ductus Arianismum damnasset. Errat Magister sententiarum, lib. 1. dist. 11. asserens, quòd Leo Papa III. in Basilica Sancti Pauli supradictas tabellas symboli fidei apposuisset: nam in Basilica S. Petri positas fuisse ex Bibliothecario visum est. Errat etiam Vocabularii Ecclesiasti Author, seu ejus ultimus compilator in dictione Symbolum, qui ibi sic asserit: [Sed quatuor dicuntur Symbola, scilicet, Apostolorum &c. Nicænum, quod Dominicis diebus in Missa post Euangelium dicitur, scilicet, Credo in unum Deum. Item Athanasii &c. Quartum Symbolum dicitur juris, scilicet, primus titulus de sum. Trinit. &c.] Nam symbolum, quod dicitur in Missa, non est Nicænum, sed Constantinopolitanum, ut frater meus suprà retulit, & Baronius testatur ad ann. 809. num. 63. Symbolum fidei non est necesse, quòd totum sciatur memoriter, sed tantùm sensus ejus retineri debet. Vide *Spiritualiter*. Reliqua. Vide *Credo*.

SYMMA. FR. cubiculus, camera. [Tarquinio in symma prandente, ultio divina manifestata est. In vita S. Sylvestri.

SYMMACHIA. FR. συμμαχία, confœderatio defensiva, & offensiva, ex Thucidide Cœlius Rhodig. lib. 11. cap. 6.

SYMMYSTA, συμμύστης, Consacerdos. Collega in aliquo ordine, sive sacro ministerio. FR. aliquando significat à Secretis.

SYMONIA, & *Symoniaci*. Vide *Simonia*, *Simonizo*.

SYMPÆCTES, συμπαίκτης, socius in ludo, collusor; officium inter Monachos Benedictinos, cui incumbebat cura consolandi afflictos, præcipuè Tyrones, ac Novitios, quando aliquam mortificationem à Superiore recipiebant, qui sancta simulatione se quoque illa mortificatione læsum fingebat, ut hac via tyronicam animi reluctantiam detegeret, qua patefacta, dulcedine, & efficacibus spiritus rationibus lenire satagebat. [Et ideò uti debet omni modo, ut sapiens medicus, immittere quasi occultos consolatores sympæctas, idest, seniores sapientes, qui quasi secretè consolentur fratrem fluctuantem. In Regula

gula S. Benedicti, cap. 35. §.] In aliquibus tamen Mendosis Codicibus *Senpectas* legitur, & in aliis M. S. regulis habetur perperàm *Sepectas*. Et Smaragdus etiam malè legit *Senipectas*.

SYMPHONIACUS. Vide *Choraula*.

SYMPHONIDES. FR. dictus est psalmista David à D. Hieronymo, epist. 7. ad Paulinum.

SYMPHONUM, appellabatur instrumentum, sive charta compromissionis, & concordati inter partes: vox quidem græca σύμφωνον, consonantem, & ejusdem tenoris significat: [Symphona, idest, consonantia scripta juramento firmata. Luitprand. in legat.

SYMPLATOR. Vide *Symplones*.

SYMPLONES. FR. [Symplones dicuntur convivæ: nam & amicus sponsi, qui cum eo per convivia ambulat, symplator dicitur. Ganeum verò taberna est; unde & Succius in comœdia piscatoria ait: Summates viri symphones fratri sunt ganei. Fulgentius de vocibus antiq. [Sed Isidorus in Gloss. *Symplum*, & non *Symplatorem* vocat illum, qui sponsum per convivia discurrentem comitatur.

SYMPONUS, collaborans, & in labore socius. Ex verbo græco συμπονέω, idest, collaboro. [Insuper & eum, qui hanc per jussionem ejus latinis dictaveris dictionibus Dominum, videlicet, Abbatem Joannem Sanctissimum Symponum. Anast. in epist. ad Constant. Imp.

SYMPOSIARCHA. Vide *Architriclinus*.

SYMPSALMA. Vide *Simpsalma*.

SYNAGOGA. FR. συναγωγὴ; à verbo συνάγω, idest congrego, intelligi solet Hebræorum congregatio ad orandum, & legem Mosaicam prædicandam, qui locus ab eis *Bethha Geneset*, idest, domus congregationis dicitur. Et in *Maspha* sive *Masphath* fieri antea solebat: [Locutusque est Jephte coram Domino in Maspha. Judic. 11. Egressi itaque omnes filii Israel, & pariter congregati quasi vir unus de Dan usque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha; omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei convenerunt. Ibid. c. 20. juraverant quoque filii Israel in Maspha. Ibid. c. 21.] Et inferius: [Qui non ascendit ad Dominum in Maspha. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Dominum: & convenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt: Peccavimus Domino, 1. Reg. cap. 7. Et convocavit Samuel populum, ad Dominum in Maspha, & ait ad filios Israel; [Hæc dicit Dominus Deus Israel &c. 1. Reg. c. 10.] Et clariùs in lib. 1. Macab. cap. 3. ubi sic habetur: [Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et jejunaverunt illa die, & induerunt se cilicio &c.] :||: Aliquando significat Universitatem, & Rempub. hebraicam: [Ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ. Num. cap. 16.] FR. in hoc sensu dixit Jesus: [In synagogis suis flagellabunt vos. Matth. 10.] Et Joannes Euangelista retulit: [Ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret, cap. 9.] idest, non esset ampliùs ex Hebræorum consortio. :||: Quælibet synagoga, sive schola, quam vocant hodie, in Statu Romanæ Ecclesiæ decem aurea scuta solvere cogitur pro sustentatione Domus Catechumenorum Urbis. Reliqua hujus nominis pertinentia. Vide *Archsynagogus*, *Capitolium*, *Hyems legalis*, *Parasynagoga*, *Proseucha*, *Synodus*.

SYNAPTA, συναπτὴ, preces, quæ in Missa Græcorum canuntur pro salute Patriarchæ, & Imperatoris, in quarum conclusione omnis populus respondet: *Dominum rogemus*.

SYNAXIS, Σύναξις, idest, adunatio, communiter intelligebantur sacræ adunationes, & piæ conferentiæ, quas Sancti, & antiqui Patres faciebant. Aliquando Eucharistiam, seu potiùs communionem significat. Idem Missæ Sacrificium, quod conventualiter celebrabatur: [Si dimissa Synaxi non concitus ad cellam recurrere festinaverit. Cass. lib. 4. cap. 16. Singuli servorum Dei jejunent, & XXX. diebus: horis canonicis expleto synaxeos &c. In quodam anonymæ synodi decreto.

SYNCELLITA, contubernalis, ejusdem cellæ habitator. Cass. coll. 20. cap. 2.

SYNCELLITAS. Vide *Syncellus*.

SYNCELLUS, Σύγκελλος, qui & Congellus dicebatur. Vide *Congellus*. Dignitas in Ecclesia Constantinopolitana, quæ habebat futuram successionem in Patriarchatu, ut testantur Cedrenus, Zonara, & Paulus Diacon. lib. 21. hist. FR. Dicebatur etiam *Magnus Domesticus*, *Major Domus*. Ejus Synod. Vide *Dominiædius*, *Vice Dominus*. Horum caput Protosyncellus dicebatur. Vide *Protosyncellus*: cujus inferiores. Vide *Cellulanus*, *Cubicularius*, *Domicellus*. Et quando Subdiaconi ordo non erat sacer, dicebatur etiam *Subdiaconus palatinus*. Licèt in multis Pontificalibus, & diplomatibus titulus Domicelli, & Syncelli honoris gratia multis Baronibus tribuatur. :||: Reperitur etiam in abstracto apud Cassianum, in citata collat. 20. cap. 2. *Syncellitas*.

SYNCHRONUS, σύγχρονος, coætaneus, contemporaneus: [Et Osea Synchronon Esaie. D. Hieronym. in præf. duodecim Prophetarum.] Vide *Coætaneo* verbum.

SYNCLERUS, συγκληρὸς, idest, consors. Vide *Trinitas*.

SYNCLETICUS, συγκλητικὸς, Senator. [Syncleticum amisisti, & Monachum non fecisti.] Ita reprehensus fuerat ille, qui relicta senatoria dignitate, habitum Monachalem susceperat; superfluum tamen affectum sportulis ab eo contextis conservabat. FR. De duobus Syncleticis, de quibus Baron. in Not. ad Martyrol. 5. Jan. lit. *h.* an sit nomen proprium, vel conditionis, aliis examinandum relinquo.

SYNCOPO, συγκόπτω. FR. verbum, incidere, atque abbreviare significat. [Plerique Ecclesiarum Mini-

stri,

ſtri, modeſtia ordinis clericalis abjecta; dum offerre Deo Sacrificium laudis, fructum labiorum ſuorum in puritate conſcientiæ, & animi devotioni deberent: horas canonicas dicere, ſeu pſallere tranſcurrendo, ſyncopando &c. In Clement. cap. gravi, de celeb. Miſſar.

Synderesis, ſeu *Synteresis*. FR. græca vox συντήρησις, ſic definitur à Gloſſa ex Ariſt. in 6. Ethic.] Eſt pars prudentiæ, quæ procul videt, in cap. rem novam, in extrav. Jo XXII. de dolo, & contum.

Syndicus. Vide *Defenſor*.

Syndon. Vide *Synthesis*.

Synderium. Vide *Sanhedrim*. *Synedrus*.

Synedrus, σύνεδρος, Senator, Conſiliarius, ſapiens, ſenior. Accipitur etiam pro Conſiliario animæ, & ſpirituali Confeſſario: [Habui, inquit, ſpiritus quendam ſynedrum. In vita S. Gorperei Epiſc.] FR. eodemque vocabulo uſus eſt Joſephus Hebr. in denominatione illorum ſeptuaginta Conſiliariorum, qui ſupremum tribunal inter Hebræos conſtituebant; ut in dict. *Sanhedrim* dictum eſt.

Synelites, vox quidem corrupta apud Honorium, lib. 1. de imagine mundi, cap. 14. cùm ſelenites, σελωίτης, ideſt, lunaris, ſcribendum eſſet; eſt autem gemma quædam, quæ creſcit, a c decreſcit, cum lunæ incremento, & decremento. FR. de hac gemma ſic Plin. lib. 37. cap. 10. inquit: [Selenites ex candido tranſlucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies ſingulos creſcentis, minuentiſque numero: naſcique putatur in Arabia,] quam *Lunarem* Latini appellant, & à Dioſcoride *Aphroſelenus* lib. 5. appellatur; & ibi Marcellus: corruptè tamen in textu Plinii, lib. 37. c. 10. dicitur *Aphrodiſiace*: Luna enim græcè σελωίν dicitur. Sic *Paraſelenes*, ideſt, plures lunæ appellantur, de qua R.P. Angelus de Nuce Archiepiſcopus Roſanenſis meritiſſimus in notis ad Chronicam Caſinen. lib. 2 cap. 3. n. 863. Sed potiùs ſcribendum *Paraſelenes*, ſicut etiam dicitur *Triſelenes*, ideſt, trilunis. Henricus Stephanus in ſuo Theſauro Græco Latino in dictione σελωίν.

Syngraphum, σύγγραφον. FR. ſyncera, & authentica ſcriptura, ſeu chirographum. [Ad colligendam autem gratiam nihil prætermiſit, infinitam pecuniam, quæ fiſco debebatur, privatis debitoribus in Urbe, atque Italia, in Provinciis verò etiam ex reliquis ingentes ſummas remiſit, ſyngraphis in foro Divi Trajani, quo magis ſecuritas omnibus roboraretur, incenſis. Spartian. in Adriano Cæſ.] Chartam publicam Caſſiodorus in Chron. interpretatur, ubi eundem Adriani factum referens inquit: [Aviola, & Panſa his Conſulibus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis incenſis, plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit.] Dicitur enim latinè *Syngraphus*, *Syngrapha*, & *Syngraphum*.

Syngrisis, σύγκρισις, conſenſus, uniformitas opinionis. [Morbus igitur latebat occultus, per quem omnium ſecreta medullarum, & venarum meatus in ipſorum vitalium tendebant exitium, & quandam ſyngriſim in omnibus generabant internis. Venit lex, quæ & vulnus ponderet, & tandem vetuſto languori ſupernum advenire medicum nunciaret. Petr. Chryſol. ſerm. 112.

Synodicum, vel *Synodaticum*. FR. Eccleſiaſtica contributio Epiſcopo debita pro celebratione ſynodi. [Quod cùm iidem Clerici prædeceſſoribus tuis, tres in feſto nativitatis, & tres in feſto reſurrectionis Dominicæ pro ſynodatico ſolverint denarios, cap. olim, lib. 3. decretal. tit. 39.] In quo autem differat ſynodaticum à Cathedratico. Vide *Cathedraticum*.

Synodicus, συνοδικός. FR. ſignificat quidquid ad ſynodum pertinet. [Ante annos plurimos, cùm juvarem Damaſum Romanæ Urbis Epiſcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodicis Conſultationibus reſpondentem. D. Hieronymus.] Quod dicitur etiam *Enoticus*, ab *Enoſis* græcè, quod unionem denotat. Lexicon Græco barbarum. Vide *Enoticus*.

Synodita, συνοδίτης, comes in itinere; ſic Monachi appellabant conſociantes, quando ex Monaſterio exibant. [Monachos, quos ſynoditas vocant, Cod. Theodoſ. lib. 1. l. 6.

Synodo, συνοδεύω. FR. congrego, ſeu ad ſynodum compello. [Ut nullus Epiſcopus Eccleſias utroque jure illi ſubjectas interdicto ſupponere, vel Monachum, ſeu Clericum ejuſdem Monaſterii ſynodare, vel excommunicare præſumat, lib. 5. Decretal. tit. 33. c. 21.] & ibi Gloſſa: [Nullus autem Epiſcopus audeat ſynodare, vel excommunicare Monachum, vel Clericum ipſius Monaſterii, quos prædicto Abbati, ſuiſque ſucceſſoribus concedimus monendos, & conſtringendos à præſenti decima indictione. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 26.

Synodus, σύνοδος. FR. Adunatio, Congregatio, ſic appellata ſunt Concilia à Sanctis Patribus, ad differentiam Synagogarum, quæ ab Hebræis dicuntur, licèt utrumque nomen idem ſonet. Vide *Concilium*. Tria genera ſynodorum reperiuntur, nempè, *Oecumenica*, ideſt, Generalis, ut ſuo loco dictum eſt, *Provincialis*, quæ à Metropolitano, & *Diœceſana*, quæ ab Ordinario loci congregatur. *Synodus palmaris* appellata fuit ab Ennodio illa, quæ Romæ celebrata fuerat, & ita dicta, quia in ea victoriæ palmam Symmachus Papa à ſibi imputatis calumniis obtinuerat. Synodus ſexta quomodo partim damnata. Vide *Agnus Dei*. *Suffocatus*. Cætera vide *Trullus*. Pſeudoſynodi. Vide *Aſynodus*. *Homouſion*, *Latrocinalis*. *Mæcoſynodus*.

Synonetum, συνωνητόν. FR. generalis emptio plurimarum rerum, Cod. Theodoſ. lib. 11. tit. 15.

Synoris, par, ſive conſortium, ex græco συνωρίς, quod par animalium vehiculum, ſeu jugum unitè geſtans ſignificat. [Quidquid fuerat nuptiis præparatum, à Sancta Chriſti Synoride Virgini traditum. D. Hieronymus epiſt. 8.] Ubi Aviam, & Matrem Demetriadis Virginis intelligit. Rectè igitur à Baronio per Nicolaum Fabrum, & Latinum Latinium admonito deletum fuit

fuit hoc nomen ex Martyrologio Romano, ubi tanquam proprium alicujus Sanctæ ponebatur. Et ipse Latinius in homil. 4. S. Jo. Chrysost. de Lazaro correxerat Synoris, ubi *Xynoris* legebatur. Eodem enim modo Theodoretus, lib. 10. histor. Eccles. cap. 12. sive lib. 3. cap. 14. de SS. Juventino, & Maximo inquit: στρατιωτῶν συνωρὶς ἁγίων, idest, militum par sanctorum, Et in orat. de fraterna amicitia, Roma, & Constantinopolis ab eodem appellatæ sunt τῶν πολέων συνωρίδα, nempè, Urbium consortium, quia in magnificentia consortes fuere.

SYNTHEMA, σύνθημα, dorsale, seu instratum jumenti. [Demisso synthemate, equus publicus sternebatur. S. Hieronym. epist. 34. ad Julian.] Hujus synonyma. Vide *Instratum*.

SYNTHICA, συνθήκη, pactum, conventio. [Non Romanorum, sed Longobardorum Episcopus factus sum, quorum synthicæ spathæ sunt, & gratia pœna. S. Gregor. in Regist. lib. 1. cap. 30.] FR. Card. Baronius legit *Syssitiæ*, συσσιτίαι, idest, sodalitates. Vide *Stantia* in significatione pacti.

SYNTESIS, σύνθεσις. FR. vestimenti genus, quo indutum fuisse D. Joannem, quando Christus ejus Magister à Judæis captus fuerat, opinatur Octavius Ferrarius, par. 1. de re vestiar. lib. 1. c. 31. licèt in Sac. textu habeatur, quòd syndone indutus esset.

SYNTROPHUS, σύντροφος, convictor, commensalis, collactaneus, connutritus. [Quare non & stercejæ, & syntrophi nominantur. Tertullian. advers. Valent. cap. 9.] FR. Sic etiam ubi vulgata 2. Machab. cap. 9. num. 29. legimus, [Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus] græca lectio habet σύντροφος. Vide *Herceja*, *Sterceja*.

SYNUSIASTÆ. FR. Hæretici, qui asserebant Christum unam tantùm substantiam habuisse; non enim credebant ex utero virginali Mariæ carnem sumpsisse, sed potiùs aliquam portionem Divinitatis Verbi conversam fuisse in carnem; & sic constituebant Verbum Patri consubstantiale, non solùm in Divinitate, sed etiam in humanitate, ut ex ipsamet græca etymologia nominis συνουσιαστῶν manifestatur.

*SYPARUM, seu *Separium*; signum, sive in vexillo, sive in sigillo positum. [Omnes illæ imagines, suggestus, insignes, monilia crucium sunt, sypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum stolæ crucium sunt. Tertull. advers. Gen. cap. 16.] FR. pro signo sigilli in Bullario Casinen. tom. 2. Constit. 197. sic habetur: [Præsens privilegium nostrum per manus &c. & bulla plumbea nostro sypario impressa jussimus roborari.] Idem habetur in eod. to. 2. Constit. 199. 200. & 201. In priori significatione. Vide observat. Latinii in ejus Biblioth. Sacra ad Arnobium Afrum, pag. 98. col. 2. §. pag. 323.

SYRI. FR. populi antea Arimi appellati sunt Strabone teste. D. Hieronymus *Aramæos* vocat, sed *Aramenos* Joseph hebræus appellat, sic inquiens: [Aram Aramenos instituit, quos Græci Syros appellant, lib. 1. antiq. cap. 14.

SYRIA. FR. interpretatur sublimis. D. August. in Psalm. 59.

SYRIANI HÆRETICI. Vide *Eutychiani*, *Nestoriani*.

SYRICUS. Vide *Sytonicum*.

SYROPHENISSA, idest, mulier è Phœnicia Syriæ Provincia; sic appellata fuit à D. Marco Euang. Mulier illa Chananea, cujus regio *Syrophœnix* à Tertulliano dicitur.

SYRTICUS. Vide *Diasyrticus*.

SYRUN. Vide *Gyrum*.

SYSSITIÆ. Vide *Synthica*.

SYSTATICUS, συστατικός, commendatitius; sic appellantur à quibusdam Scriptoribus litteræ commendatitiæ, sive dimissoriales, quæ Clericis peregrinantibus ab eorum Ordinariis concedi solent. [Ne Episcopis ad principis comitatum accedant sine systaticis litteris. Justinian. in novell. 6. cap. 3.] Quæ etiam *Litteræ viaticæ* dicebantur, de quibus, ac similibus aliis egimus in dict. *Litteræ*.

T

.FR. hanc litteram significare crucem docet August. [Quorum numerus, quia tricenti erant, signum insinuat crucis propter litteram T, græcam qua iste numerus significatur: per quos etiam gentes magis in Crucifixum credituras præfiguratum est, quòd littera græca est. Super Judicum, quæst. 36. lib. 7.] & idem habet in psalm. 67.

TABARDUM. FR. pallium usuale. [Cæteri quicumque Clerici utentes epitogio, seu tabardo foderato usque ad oram. Clement. unic. de vita, & honest. Clericor.] Vide *Epitogium*. Unde *Tabarro* Italicè, & *Tabanella* dicitur.

TABELLARIUS. Vide *Veredarius*.

TABELLIO. FR. Notarius. [Tabellionem quoque, qui confecerat instrumentum, & unum ex testibus in instrumentum subscriptis, ad id probandum induxit. In Decretal. de fide instrum. cap. 10. Ejus synonyma. Vide *Notarius*.

TABELLIONATUS. FR. Notariatus. [Mandamus quatenus Clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercentibus per beneficiorum subtractionem appellatione postposita interdicas, lib. 3. tit. 50. cap. 8. decretal.

TABERNA MERITORIA. Vide *Meritorius*.

TABERNACULUM CASTRENSE. Vide *Heribergium*.

TABERNACULUM, in quo Eucharistiæ Sacramentum conservatur. Vide *Armariolum*, *Ciborium*, *Cophynum*, *Phyxis*, *Tarris*.

TABITHA. Actor. 9. interpretatur *Capra*, seu Dama. Vide *Dorcas*.

TABUM. FR. liquor putridus, à tabe.

Hunc

Hunc inquinatum talibus contagiis
Tabo recentis sordidum piaculi
Omnes salutant, atque adorant eminus.
Prudentius in Romano.

TABORUM. FR. hæc dictio apud Aldelmum de laudibus Virgin. reperitur, ubi sic ait: [Præmisso Christi taboro, & Christi vexillo armatus. Joannes Meursius *Laborum* legit, idest, *Labarum*; idem enim erat dicere *Laborum*, ac *Labarum*, ut in dictione *Labarum* dictum fuit. Henricus verò Spelman putat significare tympanum militare, quod vulgò *Tamburro* dicitur; at qualis sensus esset Christi tympano præmisso, & quidnam esset hoc Christi tympanum? Insuper tympanista in exercitu non præcedit, ut in illa dictione *præmisso* insinuatur; magis ergo consonum mihi videtur corrigi *Cantabro*, quo termino Tertullian. etiam usus est advers. Gent. c. 16. inquiens: [Sypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum stolæ crucium sunt.] Vide *Cantabrum*.

TABULA, idest, campus, & spatium in vestibus à Græcis, & à Cedreno ταβλία dicitur. [Eodem tempore investivit Corpus B. Petri Apostoli tabulis argenteis deauratis. Anastas. Bibliot. in Pelag. II.] Ac clariùs idem in Leone III. [Aliam vestem habentem tabulas chrysoclavas tres.] Sed potiùs in his locis tabulam pro lamina intellexisse videtur Anastasius. Nihilominus Tertullianus, lib. de pallio, cap. 1. hoc vocabulo utitur ad significandas plicaturas in vestibus contractas. [Tunicam longiorem cinctu arbitrante suspenditis, & pallii jam teretis abundantiam tabulata congregatione fulcitis.

TABULA ITINERARIA, Altare portatile. Vide *Altare*.

TABULA OFFICIALIS, in Chronica Casinensi significat tabellam, in qua notantur Monachi, ad quos spectat aliquod officium exercere in Choro, sive in Monasterio, lib. 3. c. 22.

TABULARIUS, in eadem Chronica loco suprà cit. denotat illum, cujus erat officium tabulas officiales conficere.

TABURCINUS, tympanum. [Buccinarum clangorem, ictusque taburcinorum. Matth. Parif. in histor.] qui idem tympanum *Thabar* ibidem appellat, ex Arabico *Tabal*.

TACEO. Vide *Silentio*.

TACITURIO, tacere cupio. [Unde cognosce, quòd etsi tacere nec dum cœpimus, certè taciturire jam deliberavimus. Sidon. lib. 3. epist. 16.

TALAGA. Vide *Togala*.

TALAMASCA, larva, facies fictitia, unde Horatius, lib. 1. satyra 5. cecinit:

——— At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris
Campanum in morbum, in faciem per multa jocatus,
Pastorem saltare uti cyclopa rogabat:
Nil illi larva, aut tragicis opus esse cothurnis.

Itaque Talamasca, idem quod *Masca*, & italicè *Maschera* dicitur. [Larvas Dæmonum, quas vulgus Talamascas vocat, sub anathemate prohibemus. In quodam Canone Concil. Rhemensis.] Aliqui falsò crediderunt, quòd in hunc locum *Larvas Dæmonum* apparitiones spirituum malignorum per incantationem excitatas significaret, sed revera falluntur; nam de eisdem ludicris larvis Nilus Abb. epist. 81. ad Gaudentium Silentiarium, inquit: [Non enim caperis ludicris, aut ludibriis Dæmonum non attendis.] Nam similia bacchanalia sacrilegia esse antiqui existimavere, ita D. August. ser. 215. de tempore, de similibus ludicris agens, inquit: [Ita durissimè castigate, ut eos peniteat rem sacrilegam commisisse.] Talamasca autem, Masca, & Maschera, à *Maschara* Arabico vocabulo provenit, quod significat *Ebrium*, & *Scurram*. Synonyma verò habes in dict. *Cervula*, & *Masca*.

TALENTUM, τάλαντον, moneta, de qua fit mentio passim in Sac. Scriptura, quòd juxta Josephi Hebræi documentum, lib. 14. antiq. cap. 12. erat ponderis CCL. librarum; nam, ut ibidem ait, apud Hebræos continebat C. minas, & quælibet mina pensabat duas libras cum dimidio. Itaque hebraicum talentum contineret his temporibus viginti quinque millia aurea scuta. FR. reperiebantur & alia talenta diversorum valorum, ut apud Auctores de ponderibus, & mensuris agentes habetur, nempè, *Talentum atticum* majus, & parvum; sive majus, & minus; minus LX. minas continebat; majus LXXX. Quare cùm talenta Livius nominat, de magnis ferè, & quidem de atticis intelligendus est. Item *Talentum Babylonicum* valebat drachmas VII. *Ægineum* X *Syrium*, sive *Hebraicum*, de quo suprà, DC. drachmas, atticæ æstimationis. Fuit & *Euboicum Talentum*, cujus meminit Livius, quod ferè idem cum attico fuit. Talentum igitur atticum minus (ex quo facilè pondus majoris attici talenti comprehenditur) distribuebatur in minas LX. drachmas VI. obolos XXXVI. semiobolos LXXII. chalcos CCVI. lepta MDVII. *Mina* duplex quoque fuit, *Vetus*, scilicet, quæ continebat drachmas septuagintaquinque, & *Nova Solonis*, drachmarum centum; sed apud Livium nova semper intelligitur. *Mina* igitur continet drachmas C. obulos DC. semiobolos MCC. chalcos, quos quidem in æreola transferunt MDC. lepta quæ minuta vocant XXVCC. *Drachma* dividitur in obolos VI. semiobolos XII. chalcos XXXVI. lepta CCLII. *Obulus* in chalcos VI. lepta XLII. *Chalcus* in lepta VII. quæ vix dividi possunt. Pondera etiam variis modis calculabantur apud varias Nationes, & secundùm varietates temporum; unde non potest dari certus, & præcisus valor, atque pondus Talenti.

TALETUS. Vide *Abascantus*.

TALLIA, contributionis impositio. [Talliis, seu collectis, & exactionibus aggravare. Concil. Lateranen. sub Innoc. III. can. 46.] quod vocabulum ex gallica voce *Taille*, quæ propriè ramum ex arbore sectum significat, nam popularis contributio est pars recisa ex bonorum possessionibus sub-

subditorum. FR. [Et inter cætera nituntur, & student, ut illis collectas, & tallias, & alia hujusmodi &c. De immunitate, in 6. cap. 1.] Prædictus Lateranensis canon habetur, in lib. 3. Decretal. tit. 49. cap. 7. [Fideles etiam Monasterii nonnunquam datiis, & talliis aggravasti. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 230.] :||: Hodie tamen nomine talliæ intelligitur præmium à Principe, vel ab ejus Curia divulgatum, ac promissum illi, seu illis, qui revelabunt aliquem occultum Reum, vel aliquem denominatum delinquentem, & in manibus Curiæ vivum, aut mortuum tradant, atque consignent. Ac in utroque sensu deputationem significat. Vide *Taxatus. Taxatio.*

TALLIO. FR. verbum, taxare, & contributionem imponere significat. [Ecclesiis, ecclesiasticisque personis regularibus, & sæcularibus imponunt onera gravia, ipsosque talliant, & eis collectas imponunt. De immunit. cap. 3. in 6. §. 1.] Vide *Taxatus. Taxatio.*

TALMUD, titulus cujusdam futilis libri hebraici, qui latinè sonat doctrinam, sive instructionem, refertus quidem crebris, ac multis fabulosis, falsisque Sacræ Scripturæ expositionibus. Hujus Commentarii Auctores *Talmudistæ* appellantur, & primus blasphemator fuerat Judas quidam Simeonis filius, qui centum, & quinquaginta annis post Jerosolymitanam destructionem vixerat; ac posteà secunda vice Compilator fuit Rabbi Jona, qui in humanis extitit post tertium sæculum à prædicta recensita destructione. Tandem anno Christi 916. denuò compositum fuit à Rabbinatu, & à Rabbi Asse, & aliis successivè; prohibitum autem est, nedum Christianis, verùm etiam Hebræis anno Domini 1319. à Joanne Papa XXII. quia etiam Hebræi tenentur credere in recto sensu Sacram Scripturam; ideò si penes aliquem ipsorum invenitur hic superstitiosus Codex, à Sancto Inquisitionis Officio punitur. Vide Baronium ann. 476. num. 68.

TALPA. Vide *Spalagus.*

TAMBURIUS. Vide *Sortumina.*

TANA. FR. agmen facinorosorum, l. cognovimus, de seditionibus.

TANGANO, litigo, in lege Salica, tit. 60. ex Theutonico vocabulo *Tangher* idem significante.

TANGANUS, Advocatus ex supradicta etymologia, & reperitur in legib. Riboariorum [Servi Regis, & Ecclesiarum non per actores, sed ipsi pro semetipsis in judicio respondeant, & sacramento absque tangano conjurent, tit. de tabular. in fine.

TANOLA, FR. laqueus ad capiendas feras, l. si in pedica, de Venatorib. & l. si quis feram, eod. tit.

TANQUAM. FR. hæc particula non est negativa, sed ostensiva proprietatis. D. August. in Psalm. 125.

TANSERIA, & *Tenseria*, lis, & contentio. [Hæc est summa pecuniæ perditæ, & tanseriæ datæ. In vita S. Albani Abb. apud Matt. Paris.] à verbo Gallico *Tanser*, contendere, objurgare.

TAPHUS, τάφος, sepulchrum. [Beati pignoris taphum de loco depositionis movere nequaquam præsumpsit. In Vita S. Celsi Episc. Trevir.

TARAGA, arabicum nomen *Tarabha*, idest, tobalia, velum, fascia ad instar illius, qua uti debent Episcopi peregrinantes ex præscriptione Cæremonialis, lib. 1. cap. 3. ubi sic habet: [Circa collum fasciam sericam coloris nigri latitudinis duorum palmorum.] Qua etiam utuntur Doctores Ecclesiastici Siculi, & Melitenses suprà superpelliceum ad modum stolæ in concionando, sive in processionibus, sed in Melita soli Doctores in Theologia utuntur. Vide *Boja.*

TARENUS, moneta, de qua fit sæpè mentio in Chronica Casinensi. Hodie in utraque Sicilia, & in Melita adhuc durat, vulgò *Tari* dicitur. Trinacriæ autem tarenus correspondet octo bajochis Romanis, sed Neapolitanus valet multo plus. Fortassè corruptè dicitur à Turone. Vide *Turonis.*

TARGUM, nomen hebraicum, interpretationem significans; sic enim Hebræi Chaldaicam interpretationem Sacræ Scripturæ appellaverunt, quia post captivitatem Babylonicam meliùs Chaldaicam, quàm Hebraicam linguam intelligebant; quæ quidem translatio facta fuit à Jonatha filio Uriel, XLII. annis ante Christi adventum; ideòque apud Catholicos est potiùs utilitatis, quàm auctoritatis, cùm in eo multæ parabolæ falsæ contineantur. Ab hoc vocabulo nomen barbaro-græcum *Targuman*, vulgariter *Torcimano*, sive *Dragomano* derivatur, idest, interpres, de quo dictum est in dict. *Dragumanus.*

TARICHUS, τάριχος, salsamentum, muria, caro salsa, condimentum. [Afferebant cuncti, piscium salsorum, & tarichorum in navi positorum, hunc esse putorem. In vita S. Antonii, cap. 35.

TARICHOPOLA, ταριχοπώλης, salsamentarius.

TARICHOPOLIUM, ταριχοπωλεῖον, salsamentaria taberna, ubi tarichi & salsamenta venduntur.

TARINCHA, subula ignita, qua compungebantur & forabantur Sanctorum Martyrum membra. [In quorum naribus & auribus jussit Rictiovarus Præses immitti tarinchas. Martyrol. Rom. 11. Decemb.

TARTARUM, & *Obscurum*, quid significet in Missa defunctorum. Vide *Offertorium.*

TASSALE, hoc vocabulum invenitur in quadam Epistola quatuor Episcoporum Papæ missa apud Matthæum Parisium in ejus hist. sub anno 1239. idest: [Tassale verò S. Severi.] Derivatur à nomine *Tassus*, quod significat acervum, vel strues, ex Belgico vocabulo *Tas*, quod ex verbo ejusdem idiomatis *Tassen* oritur, & aggerem denotat; itaque significare videtur fructus, & proventus, qui ex terris spectantibus ad Sancti Severi Ecclesiam congerebantur. FR. Verba Matthæi Parisii hæc sunt: [Dum quendam frumenti confertum aggerem, quem vulgariter tassum nominamus, venalem æstimans consideraret, ann. 1238.

TASSELLUS. Vide *Taxellus.*

TATA, Minister Aulæ Constantinopolitani Imperatoris, de quo Codinus egit; sed non explicavit, ad quid hoc officium inserviebat; Petrus tamen Possinus in græca historia Pachimeris, ab eo latinitati donata, in ejusdem doctissimis observationibus Eunuchum majorem fuisse existimat, qui curam gerebat Nutricum prolis imperialis; ad quod ego quoque inducor; nam vocabulum puerile est, pueri siquidem Tatam loco Patris pronunciant.

TATIANI HÆRETICI. Vide *Encratitæ*.

TAUROBOLIUM. Vide *Criobolium*.

TAXATIO. FR. Ordinatio, impositio. [Quòd si testis deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat, can. Omne quod, 22. quæst. 1.] Idest, deficientibus testibus tunc ordinare debet judex, ut accusatus medio juramento ejus innocentiam purget.

TAXATUS, ordinatus, addictus, & obligatus; unde *Taxatus* dicebatur præsidiarius Miles, qui in aliquo præsidii loco constitutus, addictus, & obligatus erat ad residendum, quo vocabulo barbaro usi sunt etiam Græci ταξάτος. [Anno tertio Imperii Leontii, acie Arabes in Africam mota hanc obtinuerunt, & ex proprio exercitu taxatos in ea quosdam constituerunt. Landulphus, lib. 20.] FR. significat propriè deputatum, & dicitur etiam de milite spirituali: [Eos, qui in Clero taxati fuerint, sive in monasterio deputati, decrevimus neque ad militiam, neque ad honores sæculares venire, can. Eos qui, 20. quæst. 3.] Vide *Tallia. Tallio*.

TAXELLUS, figura in osse, vel alia re incisa, quæ apta ad imprimendum existat, veluti sigillum, quo vocabulo utitur Anastasius Bibliot. in ejus latina translatione Concilii Niceni II. FR. Dicitur etiam *Tassellus* tam latino-barbarè, quàm italicè. Item significat frustillum panni. [Cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere à me, ut unum pannum de tassellis illius, quem à nudo sui corporis habuisset, fœminæ deferrem. In vita S. Cæsarii Episcopi, lib. 2.] sic etiam italicè pro frustillo panni usurpatur: [E passavano la maggior parte in una gonella stretta, e di grosso scarlatino &c. E cinte d'un scheggiale all' antica, e un mantello soderato di vajo, col tassello di sopra. Ricordanus Malaspina, cap. 161.] & propriè denotat id, quod Itali *Bavaro del Mantello* appellant. Item italicè *Tassello* dicitur frustillum corticis peponis, quod ad prægustandam ejus qualitatem incisum fuerat, ac denuò obturatur. Item appellant *Tassello* impressores aliquod emblematis corpus, vel insignis gentilitii scutum in ligno impressorio variabile, & separabile ab aliis circumfiguratis ornamentis. Item etiam italicè significat operculum sigillatum in medio altaris portatilis, sub quo custodiuntur reliquiæ Sanctorum.

TAURUS signum cœleste quid sit. Vide *Arcturus*.

TAXIARCHUS, præfectus ordinum militarium. [Ille taxiarchis vocatis, ait: Nimis mihi videntur gravia Imperatoris præcepta. Jo. Diac. in vita S. Greg. Papæ. FR. græcè ταξίαρχος, Centurio. Suidas. Ælian. de ord. Milit. Polyb. lib. 6. de Milit. Rom. Etymol. Plato, lib. 6. de leg. ea voce usus est etiam S. Proclus, orat. 7. in S. Teoph.

TEBETH. FR. hebraicum nomen juxta Bedæ interpretationem significat Januarii mensem, sed ex Sacra Scriptura constat fuisse decimum mensem. [Ducta est itaque ad cubiculum Regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth. Esther. cap. 2.] Si ergo primus Hebræorum mensis erat Martius, ut cumulatim probat Paulus Sherlogius in ejus dioptra antiquitatum hebraicarum, lib. 2. dissert. 4. sect. 5. per totam; sequitur, quòd decimus mensis Lunaris hebræorum in Decembrem cadat. Vide etiam Auctores citatos in dict. *Elul*.

TECLATURA. Vide *Theclatura*.

TECTA DENSARE. Hic loquendi modus, non rectè intelligitur ab iis, qui orientales, africanasque domos non viderant, ut dictum est in dict. *Cymatium*, & *Doma*. Significat igitur argillosam terram super tecta condensatam, ut in eisdem citatis dictionibus dictum fuit; ideò patrio more Tertullianus de habitu mulierum, c. 6. dixerat: [Nec tamen, aut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut fastigiis sustinendis, aut tectis densandis necessaria.

TECURIUM. FR. tegumen. [Ut super altaria tecuria fiant. In Constit. Caroli Magni.

TE DEUM LAUDAMUS &c. canticum à duobus Ecclesiæ Doctoribus Ambrosio & Augustino compositum, in eo die, quo ex aqua & Spiritu Sancto renatus fuerat idem Aurelius Augustinus, ab eodem D. Ambrosio ad catholicismum de anno 388. reductus, ac alternatim prolatum; licèt solùm D. Ambrosium aliqui Authorem faciant, sed à communi opinione non esse recedendum docet Lorinus, super Psalm. 27. & confirmatur à S. Datio Mediolanensi Præsule, lib. 1. ejus Chron. c. 10. Imò in eadem Mediolanensi Civitate prope Ambrosianam Basilicam ostenditur sacellum, in quo ex antiqua traditione dicitur baptizatū fuisse D. Augustinum, & ex ejusdem Sacelli pictura, ac inscriptione colligitur; ex quo loco usque ad præfatam Basilicam fama est, quòd prædicti Ecclesiæ Doctores à Deo inspirati prædictum canticum alternis vicibus persolvissent; ideò à multis devotis fidelibus usque ad nostra tempora in eadem loci intercapedine hoc canticum recitari solet. Gelasius Papa in officio recitari sancivit; nam anteà non dicebatur. Vide *Responsorium*. FR. *Te Deum Laudamus* non dicebatur in officio B. Mariæ, nisi in ejus solemnitatibus: [Ut inter commemorationem, & solemnitatem differentia ostendatur. Unde Te Deum Laudamus regulariùs dimittitur, quàm dicatur in laudibus matutinis, can. Consilium, de celebrat. Missar. l. 3. decretal.] Ubi Glossa explicat dictionem *Regularius* inquiens: [Idest, regulare est, ut dimittatur, non ut dicatur. Sic 7. quæst. 1. can. adversitas, §. cùm autem; ibi comparativum ponitur electivè, hic ponitur negativè. Sic minus, idest,

idest, non, ff. de trib. illud.] Cæterùm S. Datius Mediolanensis Archiep. sup. citatus, fuit vir magnæ sanctitatis, & authoritatis, qui tempore Justiniani Senioris Imperatoris floruerat, ut D. Gregorius Papa, lib. I. Dialog. c. 4. testatur, & quòd Te Deum fuisset alternatim compositum per Divos Ambrosium, & Augustinum, adstipulatur etiam Card. Bellarmin. lib. I. c. 14. de bonis operibus in particulari. || Ecclesia tamen Romana observat non recitare hoc canticum tempore Adventus, & Quadragesimæ. Benedictini verò illud in omnibus Dominicis per annum persolvunt, rationemque refert Radulphus Glaber, lib. 3. ejus hist. c. 3. quòd nempè inter hos Monachos, & Patres cujusdam Concilii orta fuerat contentio, & interrogati Abbates Benedictini ab Episcopis illius Concilii, quare contra ritum Romanum recitarent hoc canticum in jejuniorum Dominicis? Abbates responderant, hoc ex instituto eorum Patriarchæ D. Benedicti observare, cujus regula à D. Gregorio Papa confirmata fuerat. Occasione præallegati canonis Consilium, de celebrat. Miss. ubi Innocentii Papæ III. verba habentur, quòd [Te Deum laudamus &c. dicatur in laudibus Matutinis.] Quæritur inter Auctores, an hoc Canticum ad laudes potiùs, quàm ad matutinum pertineat? sed communiter respondent Doctores esse matutini partem. Microlog. c. 34. Hugo spec. Eccl. c. 3. ac praxis id confirmat, dum in nocte Nativitatis Dom. matutinum cum hoc cantico terminatur; dicitur autem in prædicto, can. Consilium, quòd [Te Deum dicatur in laudibus matutinis:] quia ibi intelligitur matutinum cum laudibus conjunctum, ita docet Navarrus, & nos in dictione *Laudes* egimus.

TE IGITUR. Vide *Canon Missæ*.

TEGNON, τέκνον, idest, filius: [Benè venisti tegnon. In vita SS. Perpetuæ, & Felic.

TEGULARIA. FR. Maga, Incantatrix, quia super tecta, ac tegulas earum præstigia facere solent. [Tegularia malefica, quòd supra tegulare sacrificet. Gloss. Isidori] in ejus tamen textu mendosè legitur *Tugellaria maleficia*. Hujus synonyma. Vide *Maga*.

TELEJOSIS, sive *Teliosis*, τελείωσις. FR. sic appellatus est Baptismus à D. Gregorio Nazianzeno in Julianum, ubi ait: [Et primùm sanguine quidem, non sancto, lavacrum inquinatur, cùm nostro Baptismo Baptismum (τελειώσει τελείωσιν) odii anteponas.

TELETA, τελετή, cæremonia. Vide *Missa*.

TELETARCHA, τελετάρχης. FR. cæremoniarum institutor, conditor: [Quocirca ipsos quoque discipulos ad sacrum sacerdotium ducens, & si esset, utpotè Deus, cæremoniarum conditor (τελετάρχης) nihilominùs &c. D. Dionys. Areop. de Eccl. Hierarchia.] Ubi de Christo Domino loquitur discipulis suis sacerdotium tradente.

TELONIUM, τελώνιον, locus, in quo vectigalia exiguntur, Italicè *Dogana* dicitur, à τέλος, idest, vectigal; seu potiùs τέλεσμα. [Et cùm transisset inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. Matth. cap. 9.] Dicitur etiam *Teloneum* ipsamet gabellæ exactio. [Posteà quoque aliam ejusdem Regis de omnium teloneorum remissione impetravit. Flodoar. l. 2. c. 17.] FR. [De teloneis verò mercatorum, & pontium, & de decimis ad portam Monasterii dandis, sicut in aliis præceptis continetur, pariter roboramus. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 27. Et nullus ex ripatico, vel cispatico, atque portatico, vel teloneo, ei quippiam ingerat, ibidem const. 36.] Sed mendosè *Toloneo* ibi habetur; sicut etiam ibid. const. 60. & alibi passim *Theloneum* perperàm scribitur.

TELONARIUS, Publicanus. [Hujus Regis telonarii sunt pauperum oppressores. S. Cyprianus, de jejunio, & tentat.] Regem, dæmonem tenebrarum principem intelligit.

TEMPESTARII, Fascinatores, qui mediantibus eorum incantationibus tempestates in aeris regione commovent, de quibus S. Agobertus, qui etiam inquit, quòd hujusmodi tempestates à vulgo *Aura levatitia* dicebantur. FR. Hujusmodi præstigiatoribus pœna præscribitur, lib. I. Capitularium, cap. 6. ubi etiam *Obligatores* dicuntur, quia inter alias eorum maleficas artes ligant homines, ne matrimonium exercere valeant, de quibus eleganter D. Hieronymus scripsit, inquiens: [Rei uxoriæ hostes, quique, vel perpetuas, vel nimiùm diuturnas nuptiarum ferias feriali carmine, & nodo indicunt,] & Propertius etiam in idem cecinit, de quo in dict. *Suffocatus* diximus. Hujus nominis synonyma. Vide *Maga*. *Obligator*.

TEMPLATIM. Vide *Vicatim*.

TEMPLUM. Vide *Ecclesia*. Templum Idolorum. Vide *Contina*. *Idolium*. FR. Gentiles templa adibant discalceati. [Solvere calceamentum de pede jussit Moysen illum sacrorum institutorum interpretem, ostendens nondum purum esse, neque omninò à corruptione, ac mortuorum operum qualitate liberum, vitæ illius, quæ ex lege ducebatur, incessum: in quo autem reliquiæ corruptionis, ac mortalitatis insint, eum nefas esse ad Deum accedere. Id à Gentilium consuetudine divinus ille Moyses didicerat: neque enim ii templa adibant pedes induti calceis exanimatorum animantium pelle confectis: id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recensebatur. S. Cyrill. Alexand. lib. 2. de adorat.] quem ritum observant etiam hodie Mahometani. Aliquando tamen in sacra Scriptura Templum pro regia domo accipi disputat Micol. Abramus in ejus Pharo Vet. Test. lib. 13. c. 6. n. 27. & seqq.

TEMPORANEUS, opportunus. [Præparaverat velut homini temporaneum invitator ille convivium. D. Ambros. de pœnit. c. 37.

TEMPORIUS. FR. adverb. significat citiùs. [Dominico die temporiùs surgatur ad vigilias. In Regula S. Benedicti, cap. 11.] Ubi aliqui Codices habent mendosè *Temperius*.

TENACULA, forceps. [Brachium S. Joseph ab Arimathæa in argento, cum tenaculis in manu

de argento. In ejus vita 17. Mart.] hujus vocab. synon. Vide *Forceps*.

TENI, sunt aliquæ virgæ, sive baculi, ex belgico vocabulo *Teenen*, idest, tener, ita appellati. Vide *Baculus*. Metaphoricè tamen sortes significant, ut in frisiis legibus, tit. 14. §. 1. refertur; iis enim baculis optantium sortes detegebantur, hoc, nempè, modo: quando inter varios de aliquo delicto imputatos, nesciebatur præcisè, quis eorum verè deliquerat: tunc omnes ad Ecclesiam ferebantur, ibique, si duo suspecti erant, duo baculi super altare ponebantur, unus, scilicet, cum signo crucis, alius verò simplex, & lana mundâ cooperiebantur, interea infamati Deum orabant, ut eorum prætensam innocentiam protegeret, ac ad altare accedens Sacerdos, & si ejus copia non esset, innocens puer, sorte deducebat unam ex illis virgis: & si extrahebatur virga cruce signata, tunc illi duo, vel si plures ibi infamati, omnes innocentes declarabantur, si autem extrahebatur virga sine cruce, tunc omnes se purgare ab imputato delicto tenebantur, & quot erant imputati, tot virgæ cum singulorum nominibus inscriptæ sub ea munda lana tegebantur, & denuò mittebatur sors, & ille Reus delicti declarabatur, cujus nomen prius prodibat, quæ superstitiosa ignorantia à Gentilibus originem traxerat, ut colligitur ex suprà dict. frisiis, leg. loc. cit. FR. à sacris canonibus tanquam sæcularis purgatio prohibita fuit, ut ex ejus synon. in dict. *Purgator* notatis invenire licebit. [Sancimus, & Apostolica auctoritate statuimus, ut sicut bon. mem. Gerardus quondam Casinen. Abbas cum assensu Fratrum suorum decrevit, ut nullus Clericorum in toto Territorio Sancti Benedicti habitantium sæculari judicio constringatur, nec ab aliqua persona laica judicetur, vel purgationem facere &c. Bullar. Casin. tom 2. const. 207.

TENIMENTUM. FR. possessio, prædium; quod Romæ *Tenuta* vulgò dicitur: [Prohibemus etiam ne quis homines in tenimentis ipsis habitantes excommunicationi, vel interdicto subjacere, aut Clericos Monasterii, vel tenimentorum eorum ad synodum vocare præsumat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 185. num. 8. & seqq.

TENOR. FR. pro testamento: [Ut legata, quæ ex tenore Antonini defensoris à nobis debentur Monasteriis. D. Gregor. in Regist. lib. 12. epist. 30.] Ubi perperàm in ejus Notis Antonius Dadinus hoc vocabulum possessionem intelligit.

TENSERIA. Vide *Tanseria*.

TENSO. FR. teneo, retineo. Marculfus Monachus in ejus formular.

TENTATIO HUMANA. FR. [Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, 1. Corinth. cap. 10.] quæ dist. 2. de poenit. can. Inter hæc 23. sic exponitur: [Hinc etenim Prædicator egregius dicit: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana: Humana quippe tentatio est, qua plerumque in turpi cogitatione tangimur, etiam nolentes, quia, ut nonnunquam illicita in animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus; jam verò dæmoniaca est, & non humana tentatio, cùm ad hoc, quod corruptibilitas carnis suggerit, per consensum se animus adstringit.] Ubi Glossa primos motus intelligit, qui non sunt in nostra potestate.

TENTIPELLIUM. Vide *Folleo*.

TEPORUS, tepidus. [Favonius flatu teporo. Sidon. lib. 9. epist. 16.]

TERESIANI. Vide *Corbicularius*.

TERGIVERSATOR. FR. est in universum ab accusatione desistens, ita Glossa, in cap. In tantum, de Colluſ. detegen. ubi sic inquit: [Tergiversari est in universum ab accusatione desistere, can. si quem, 2. quæst. 3. §. Notandum. Unde potest exponi tergiversationes, idest, versutias, sive calliditates, de quibus induxit inquisitores, ut desisterent ab inquisitione:] Postillator autem in Rubricam Gratiani, quæ incipit: Qua autem, 2. quæst. 3. in princip. quæst. aliam etymologiam hujus nominis affert, nempè: [Is est Tergiversator, qui terga vertit adversario accusato, & citra abolitionem desistit, & hic incidit in Turpil. & extraordinariè punitur &c.] Glossa verò ibidem distinguit Tergiversatorem à *Calumniatore*, & à *Prævaricatore*, inquiens hoc pacto: [Accusator in quinque peccare potest, vel errore decipitur, aut temeritate, seu calore iracundiæ ad accusandum provocatur, aut calumniatur, aut prævaricatur, aut tergiversatur: sed in omnibus his casibus, si desistit, impetrata abolitione quacumque, non punitur, nec infamis est, ut Cod. de abolit. lege 1. & 2. &c. Secùs si est, vel calumniator, vel prævaricator, vel tergiversator. Calumniator tenetur ad poenam talionis (*hodie non est in usu*,) ut infrà in hac eadem quæst. can. calumniator, & can. qui non. Prævaricator potest neminem accusare, & extra ordinem punitur, ut infrà, eadem, dist. §. notandum, in fine. Tergiversator punitur in quinque libris auri, ut ff. de prævaricat. leg. 3. in fin. Testis etiam calumniator poenam talionis sustinet, 3. quæst. 9. cap. nihilominùs, 33. quæst. 5. can. hæc imago, §. Mulier, & can. Mulierem, §. Nec testis, eadem quæst. Si autem tulerit aliàs falsum testimonium, punitur extra ordinem, 6. quæst. 1. can. quicumque.] Vide *Accusator*. *Prævaricator*.

TERMINALIA. FR. Gentilium festa, quæ in mense Febr. celebrabantur. D. August. lib. 7. de Civit. Dei, c. 7. Beda tamen, lib. de nat. rer. inquit ad diem 23. Februarii celebrari solita.

TERMINUS LOCALIS. Vide *Bundæ*. *Pali termales*.

TERMINUS PEREMPTORIUS. Vide *Peremptorius*.

TERMINUS, falsum Numen. Vide *Facularum accensores*.

TERRATICUM, contributio pro fructibus terræ, quam Colonus solvere debet directo Domino: [De silvis, ubi partem habent, & terris, nullus, nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat. In præcepto Ludovici Regis.]

TERRICULA, terror. [Pueri, & mulierculæ nostræ, cruces, & tormenta, feras, & omnes suppliciorum terriculas, inspirata patientia doloris, illu-

illudunt. Minutius] Ubi de constantia Martyrum loquitur.

TERRITORIUM. FR. est jurisdictio, diœcesis, confinium ad Principem, Ecclesiasticam personam, Rempublicam, Civitatem, vel alium habitantium locum spectans; quod à Glossa, in can. si quis Episc. 16. quæst. 3. sic definitur: [Territorium est universitas agrorum intra fines cujuscumque Civitatis.

TERTIA, hora canonica. Vide *Horæ canonicæ*.

TERTIANA LABORANS. Vide *Hemitritæus*.

TERTIATOR. FR. qui non est Longobardus. [Et hoc promittimus de tertiatoribus, ut si à Longobardo venundati fuerint, comparentur. In Capitular. Sicardi apud Camillum Peregrinum, cap. 4. & 13.

TERTIOCERIUS. FR. officium, sicut Primicerius, Secundicerius, apud Baronium in Notis ad Martyrol. 19. Maji, litt. *d.* Vide *Primicerius*.

TERTULLIANISTÆ. FR. Hæretici Tertulliani Carthaginensis presbyteri sequaces, qui asserebant animam esse immortalem, sed corpoream, ac peccatorum animas post mortem dæmones fieri, 24. quæst. 3. can. 39. Alios Tertulliani errores. Vide *Psychicus*.

TERTUSSUS. FR. porcula lactans. [Si quis tertussum porcellum furaverit. In lege Salica, tit. 25. §. 11.

TERUNTIANI, FR. Romanorum numi, cujus valoris erant. Vide *Folleralis*. Vide etiam Baron. an. 330. n. 44.

TESAGA. Vide *Texaga*.

TESSARESCÆDECATISTÆ, hæretici. Vide *Quartadecimani*.

TESSERA. Vide *Contesseratio*. *Contessero*.

TESSERACOSTUS, τεσσαρακοστός, idest, terminus quadraginta dierum, qui intercedit intra Resurrectionis Pascha, & Ascensionem; quemadmodum *Pentecostes* dicitur terminus quinquaginta dierum ab eadem Pascha numerandorum.

TESTAMENTARIUS. Vide Elogicus in dict. *Elogium*.

TESTAMENTUM. Vide *Diatheca*. *Elogium*. *Scriptura suprema*. *Tenor*. Testamentum falsum. Vide *Internecinum*. Testamentum officiosum, & inofficiosum. FR. Glossa in can. si ad scripturas, dist. 10. sic explicat: [Officiosa dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obsunt, & alicui prosunt: sicut inofficiosum dicitur testamentum, quod est contra officium pietatis, ut ff. de inoffic. testament. leg. 3.] Utrumque Testamentum Sacræ Scripturæ. Vide *Dittochæum*.

TESTAMENTI PAGINA, apocha. [Viginti solidos, si plus vobis visum fuerit, in reparationem Ecclesiarum, quæ in ruinis esse perhibentur, sub testamenti pagina dare se convenit, quatenus & illic remedium sit, & nostra debeat esse munitio. D. Gregor. in Regist. lib. 9. cap. 44. ad Venantium Fesulanum Episcopum.] In aliquibus tamen codicibus mendosè legitur *Monitio*, cùm re verà *Munitio* restitui debeat, quæ cautionem, & assicurationem Pontificis denotat hîc. Hujus vocabuli synonyma. Vide *Apocha*.

TESTIMONIALIS, dicebatur Diaconus, qui assistebat Episcopo. FR. Diaconi Assistentes Episcopo ordinati sunt in eorum vitæ testimonium, occasione calumniæ Symmacho Papæ excitatæ, ut testatur Ennodius in suo Apologet. pro eodem Pontifice composito. Sed hæc ordinatio habetur antiquior, nimirum, in primitiva Ecclesia, ut videre est in can. Apostol. lib. 3. c. 44.

TESTIMONIO. FR. verbum, testor, testificor, l. Ludovicus, de testibus.

TESTIMONIUM. FR. aliquando in sac. litteris, & penes Eccl. Scriptores pro die festivo, seu legali cæremonia usurpatur, ut docent Arias Montanus in psal. 22. 2. Abulens in 3. Reg. c. 2. q. 3.

TESTIS. FR. qui testimonium præbet. [Quòd si amborum partium testes sint æquè idonei, possessoris testes præferuntur, cùm promptiora sint jura ad liberandum, quàm ad condemnandum, cap. 3. de probationibus, lib. 2. decretal.] Testes numero plures præferuntur minoribus ex adverso adductis. Ibidem cap. 19. Ille, qui est eodem crimine infectus, contra reum testificari non potest, nullique de se confesso, adversus alium in eodem crimine est credendum. Ibid. cap. 10. de testibus, & attestatis. Qui intestabilis dicitur. Vide *Intestabilis*. Testis calumniator, qua pœna puniebatur. Vide *Tergiversator*. Testis fide dignus. Vide *Utilis persona*.

TESTITRAHUS, Aries, ita appellatus ob magnitudinem testiculorum, quos raptare cogitur. [Nam & Arietem, (non quem Laberius reciprocicornem, & lanicutem, & testitrahum; sed trabs machina est, quæ muros frangere militat) nemini unquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago studiis asperrima belli, prima omnium armasse in oscillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis. Tertull. de pall. cap. 1.] Hîc non de ariete animali ait, de quo antiquus Poeta Laberius cecinit, quem testitrahum, lanicutem, idest, habentem lanigeram cutem, & reciprocicornem, nempe, cornua spraliter reciprocata habentem appellaverat; sed de ariete bellico instrumento Tertullianus agere dicit, cujus primos inventores Carthaginenses fuisse affirmat, qui commentantes, & exemplum trahentes ex ariete injurias capitis ictu vindicante, oscillum penduli impetus formarunt. *Oscillum* dicitur, quod Romani recentes *Cannofiendola* vocant, ut in dict. *Oscillum* dictum fuit; erat autem penduli impetus, quia librabatur, & impetuosè percutiebatur in hostium mœnia, dum è brachiis militum, vel ex alia machina per funes pendebat, ut apud Vegetium describitur. FR. Calepinus in dict. Reciprocicornis *Vestitrahum* pro Testitraho posuit.

TESTUDO. Vide *Raca*.

TETRADITÆ, τετραδῖται, Hæretici ita appellati, quia in festo Paschæ ad instar feriæ quartæ jejunabant; seu, ut aliis placet, quia quartam personam Sanctissimæ Trinitatis admittebant. Vide *Tetrus*.

TETRAETERIS, τετραετηρίς, annus quartus, quadriénis.

TETRAGRAMMATON, τετραγράμματον, idest, quatuor litterarum, ita vocatum fuit nomen Dei, quia apud omnes ferè Nationes ineffabile ejus nomen quatuor litteris pronunciatur. Vide *Adonai*.

TETRANSITON. FR. erat annona pro scholaribus solvenda: [Eorum, videlicet, qui annonas scholarium omnium solvunt, quod appellatur tetransiton. Hypomnest. de Anastasio Apocris. in Collectan. Anastasii per Sirmondum in 8. edit. pag. 257.

TETRAO, *onis*, & *Tetraona*, *næ*. Nomen volucris cujusdam, de quo Tertullianus, lib. 1. advers. Marc. cap. 13. sic ait: [Una tetraonis pennula, taceo de pavo, sordidum artificem pronunciabit tibi creatorem?] De hoc volatile mentionem fecit Plinius, lib. 10. nat. histor. cap. 22. Aliqui crediderunt esse phasianum: FR. sed de hoc idem Plinius, eodem lib. 10. c. 48. & lib. 11. cap. 33. mentionem facit, atque phasianus avis notissima à Latinis appellata quoque fuit, de qua Statius, 4. Silv. 3. Juvenal. sat. 5. 7. Martial. lib. 5. epig. 8. lib. 13. epig. 44. & 67. & alii. Nonnulli tamen Gallinam pratensem, sive Gallum montanum tetraonem esse autumant; sed hujusmodi aves non concordant cum Pliniana descriptione tetraonis in prædicto lib. 10. cap. 22. adducta, ubi sic habetur: [Decet tetraonas suus nitor, absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit. Nec ulla ales excepto struthiocamelo majus corpore implens pondus, in tantùm aucta, in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos Alpes, & Septentrionalis regio. In aviariis saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu revocato. Proximæ eis sunt, quas Hispania aves tardas appellat,] :||: In agro Viterbiensi de anno 1662. quædam avis invisa capta fuit, quam puto fortasse esse tetraonem prioris speciei à Plinio descriptum; nam dorsum flavum nigris maculis conspersum habebat, alæ candidæ, ac nigredine in extremitate virgatæ, colloque oblongo, & capite cristato, item superciliis coccineis, quæ exsiccata conservatur in musæo Eminentiss. Dom. mei Card. Brancacii. FR. Quòd penes Romanos utraque avis, Phasianus, nempe, & Tetrao suum peculiare nomen habuerit, patet ex Suetonio in Caligula, cap. 22. ubi inquit: [Hostiæ erant phœnicopteri, pavones, tetraones, numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur.] Auctor verò hic impugnatus est ab Ulysse Aldrovando, qui tom. 2. de Avibus, c. 6. De Urogallo, seu Tetraone, vocat hanc avem Gallinaceum sylvestrem, & Phasianum, & diffusè ibidem agit, cap. 7. Insuper in eodem c. 6. Aldovrandus confundit Tetraonem cum *Erythro taone*. *Erythro* enim *taon* nil aliud est, quàm ruber pavo græcè: ταὼς etenim Græci, *Taus* Arabes & Turcæ etiam pavonem appellant.

TETRAPHYLLUM. Vide *Crionia*. Ejus synonyma. Vide *Pileus*.

TETRAPOLIS. Vide *Theopolis*.

TETRARCHA, τετράρχης, idest, in quarta parte Princeps; nam Romani judæicum statum in quatuor partes sub tot Principibus constituerant, quas *Tetrarchias* appellabant. Tiberii autem Cæsaris tempore erat tetrarcha Galilææ Herodes, & Philippus frater ejus tetrarcha Ituræ, & Trachonitidis regionis; & Lysania Abilinæ tetrarcha. Lucæ c. 3.

TETRAPLA. Vide *Hexapla*.

TETRAS. Vide *Tetrus*.

TETRASYRTICUS. Vide *Diasyrticus*.

TETRAVANGELIUM, τετραευαγγέλιον, Codex continens quatuor Euangelia. [Constantini temporibus fuit Juvencus Hispanus Presbyter genere nobilis, qui tetravangelia hexametris versibus ferè ad verbum transferens, quatuor libris composuit. Platina in vita Marci Papæ I.

TETRAVELA, τετράβηλα, idest, quatuor velis. Vide *Chrysoclavus*.

TETRICUS. FR. ita appellatus est Augustus Imperator. Baron.

TETRUS, τέταρτος, quartus:

Elias Vates, quem tetra volumina regum.

Aldhelmus, idest, quartus liber regum. Et pro quaternario numero τετρὰς usurpavit D. Ambrosius, lib. 3. de Abrahamo, cap. 11. ita inquiens: [Eò quòd tetras omnibus numeris apta sit.] Qui quidem Sanctus Doctor cùm protestaretur minimè admittendam esse quartam Sanctissimæ Trinitatis personam, in lib. de Incarnat. Dom. cap. 7. sic fatetur: [Nec timeo, ne tetrada videar inducere.] Unde *Tetraditæ* dicebantur Hæretici, qui quartam personam in divinis somniabant. Vide *Tetraditæ*.

TEUCRA, & *Teucrus*. Vide *Turca*.

TEUTISCUS. FR. Theutonicus, Germanus. [Quem si vulgò audisses, dulcifluus emanabat: si verò idem barbara, quam teutiscam dicunt, lingua loqueretur, præeminebat claritatis eloquio. S. Paschasius Abb. in vita Adelhardi Corb. Abb.

TEXACA, & *Tesaga*, furtum occultum, in Lege Salica, tit. 11.

TEXTILE. Vide *Plecta*.

THABOR, & *Hermon*, montes in Syria, de quibus Psal. 88. *Thabor* interpretatur veniens lumen, & *Hermon*, anathema ejus. D. Aug. in eod. psal.

THABORITÆ, Hæretici Hussitæ in Boemia, à quadam Civitate sic dicti, quam Ziska eorum seductor ædificaverat, & nomen Thabor indidit, ubi jactabat, se veram religionem ejus sectarios docere ad ostentationem Salvatoris nostri, qui suam gloriam tribus Apostolis in monte Thabor manifestaverat. Item hujusmodi Hæretici *Horebitæ* dicti sunt ex eadem ostentatione, quia in monte *Oreb*, sive *Horeb* Deus filiis Israel per Moysen se ostenderat. [Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb. Deuter. c. 1. Dominus Deus noster pepegit nobiscum fœdus in Horeb. Ibid. cap. 5.] Qui mons *Petra Horeb* in Sac. Scriptura, & *Petra Oreb* promiscuè dicitur. [En ego stabo ibi coram te

te super petram Horeb. Exod. c. 17. Et petra Oreb. Judic. c. 7. & Isajæ, c. 10.] Vide *Orebitæ*.

THALAMUS, pro Ecclesia. Vide *Cubiculum*.

THALIA. FR. θάλεια, idest, convivium, ita denominatus fuit quidam Arii liber, in quo ad fœdissima carnis vitia excitabat. Sozomenus, lib. 1. c. 20. & D. Athanasius de scientia Dionysii, & orat. contra Arian. testantur. Sed potiùs legendum est *Thalea* ex famosissima Romæ muliere, de qua Plutarchus in Numa, & Lycurgo: nam in eo libro in lascivias effœminari suadebat Arius; unde meritò saltatrici Herodiadi à D. Athanasio, loc. cit. hic liber comparatus est.

THALLOPHORUS. FR. θαλλοφόρος, idest, panathenaicus, qui in gymnicis certaminibus ludebat, ferens in manibus ramum olivæ, vel lauri, quæ festa à Theseo in honorem Minervæ instituta fuerunt, & Athenis celebrabantur, atque *Panathenæa* dicebantur. Erant autem duplicia, majora, scilicet, in quolibet quinquennio celebrata, quæ à Romanis ideò *Quinquatria* vocabantur, & minora quotannis celebrata: in his enim ludis pueri, & puellæ complexis manibus pyrricham saltabant. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 8. & lib. 6. c. 19. Cœl. Rhodig. lib. 6. c. 46. Annualia autem festa *Thalysia* dicebantur. Idem Rhodig. lib. 12. c. 17. Quæ superstitio in multis Christianorum Civitatibus adhuc viget, cùm in Kalendis Maji ramos virentes in signum anni recentis sustollunt, quæ Romæ prohibita fuit ab Alexandro Papa VII. Sed apud Romanos *Panathenæa* in mense Martii teste Dionys. Halicarnasseo, lib. 2. celebrabantur, quæ autem fiebant in mense Maji. Vide *Majuma*. Errare tamen existimo Calepinum in dictione Thallophori asserentem, Athenis hos ramos senes ut plurimum gestasse, unde per jocum Thallophori dicebantur, qui ad munera obeunda erant inutiles; nec Authorem aliquem pro se affert. Quare rectiùs puto, quòd ironicè Thallophori dicebantur senes lascivi, qui ad instar thallophororum puerorum, ut suprà dictum est, impotenter supra senectutis vires, & contra eorum ætatis decentiam cum fœminis cohircinationem irritare coguntur: hanc enim phrasim usurpavit D. Jo. Chrysost. hom. 8. de Anna &c. ad significandas adhuc impotentes puerorum ad coeundum vires, qui nihilominus ad id pronos se ostendunt. [An non videtis frequenter, quòd qui in Urbibus versantur, pueros nuper lacte depulsos faciunt thallophoros?

THAMAR. FR. nomen prop. in Sac. Script. hæbraicè significat amaritudinem, D. Aug. lib. 22. contra Faustum Manich. cap. 84. Sed Arabicè dactylos fructus significat.

THAMMUS, Syriacè Adonidem Veneris amasium significat; nam ubi Vulgata habet: [Ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Ezech. c. 8.] legunt LXX. [Plangentes Thammos,] à græco idiomate Θαμμὺς, de qua superstitiosa, ac lugubri celebratione dictum est in dict. *Astarthen*. *Salambona*. De Bethlehemitico loco, ubi Christus natus est, D. Hieronymus, epist. 13. hæc refert: [Bethlehem nunc nostram, & augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit: Veritas de terra orta est; lucus inumbrabat Thamuz, idest, Adonis, & in specu, ubi quondam Christus vagiit, Veneris amasius plangebatur.] Itaque apud Hebræos *Thamuz* tam Adonem, quàm Julium mensem significat, sic etiam Arabes Julii mensem *Tammus* vocant. FR. Menses Hebræorum, & Arabum cùm sint lunares, solet proinde Thamuz mensis, ut plurimum quartum, & quintum mensem solarem amplectere; ideòque Auctores citati in dict. *Elul*, Thamuz quartum anni mensem appellant, qui hìc tamen pro quinto mense habetur. Cæterùm quoad Adonidis fabulam, hæc narrat Procopius Sophista Christianus in Esajam commentator super illa verba ejusdem Prophetæ: [Qui mittit in mari obsides, & epistolas biblinas super aquas, cap. 19.] ubi Procop. sic inquit: [Placet poetis quibusdam Cinyram olim cum Myrra filia rem habuisse, natumque inde filium Adonim nomine, cujus rei cùm patrem puderet, in monte fuisse expositum, & à nymphis orcadibus educatum. Cùm autem ad florem ætatis pervenisset, & venatione delectaretur, Venerem ejus pulchritudine victam, cum adolescente esse congressam: Martem deinde Veneris amore captum, & id ipsum ægrè ferentem, cùm se in aprum mutasset, venantem interemisse: Venerem autem, cùm mortis dolorem ferre non posset, etiam ad inferos, ut amasium inde referret, penetrasse. Verùm cùm & ibi etiam à Plutonis conjuge adamari eundem contigisset, anno in duo tributo, ut adolescente sex mensibus divæ alternis potirentur, inter easdem convenisse. Postea verò cùm id reversa amicis narrasset; instituta festorum celebritate, sicut anteà desiderium absentis luctu testati fuerant, eosdem reverenti esse congratulatos. Atque horum utrumque in posterum ad nostra etiam usque tempora (si hujus sententiæ Auctori credimus) Alexandriæ celebrari: cujusmodi ritum orgiorum etiam Judæi veræ pietatis immemores, postea sibi assumpserunt. Nam & apud Ezechielem in hæc verba legimus; Et vidi, & ecce sedentes mulieres Thamuz (idest Adonim) lugebant: Tale verò quiddam erat, quod Urbis illius Cives efficiebant. In testam litteras ad mulieres, quæ Bibli erant, tanquam Adonide reperto, conjiciebant; quod obsignata postea, sacrisque peractis in mare demissa (ut docebant qui mittebant) Biblum spontè deferebatur, lugendique Civitatis mulieribus finem adventu suo faciebat.

THAMUZ, sive *Thammuz*. Vide *Thammus*.

THAMNUS, θάμνος, rubus, spinosus frutex. [Thamnus, & piscis fui, inquit. Cur non magis & pepo tam insulsus, & chamæleon tam inflatus? Planè ut piscis, ne aliqua sepulturæ conditio reputesceret, assum se maluit in Ætnam præcipitando, atque exinde in illo finita sit merensomatosis, ut æstiva cœna post assum. Tertull. de anima, cap. 32.] De Empedocle loquitur, qui in ignivomam Ætnæ voraginem se projecit, & uti

uti Pythagoricus animarum transmigrationem asserens à Tertulliano irridetur. FR. Thamnum rubi speciem nullibi legi, cùm Plinius, lib. 24. cap. 14. omnes rubi species afferat, & de hoc vocabulo nullam faciat mentionem; fortasse *Rhamnus* restitui debet ex græco vocabulo, de quo, loco cit. Plinius. [Inter genera ruborum Rhamnos appellatur à Græcis candidior, & fruticosior.] Ita etiam in Sac. Scriptura. [Omnia ligna ad rhamnum. Ignis de rhamno. Judic. c. 9. Spinæ vestræ rhamnum. Psal. 57.] Benè tamen θάμνος græcè est nomen magis latè patens, arborum densitatem, cespitem, arbustum, lucum, fruticem significans, à nomine θαμινὴς, vel θαμινειός, frequens, spissus. Lexicon græco-lat. Junii, & Scapulæ; qui tamen Scapula valdè errat, dum ait hoc vocabulum significare hinnulum, perperàm interpretans duo Homeri loca, primum nempè, Iliad. 22. in quo sic habetur:

Τὸν δ' ἐκ τῶν πλάθη σι καταπτήξας ὑπὸ θάμνῳ.

Idest, ut Spondanus interpretatur:

Hanc quamvis lateat trepidans sub frutice.

Alius Homericus textus à Scapula malè intellectus est Odysseæ 6. ubi sic habet Rhapsodus:

Ὣς εἰπὼν θάμνων ὑπεδύσετο δῖος Ὀδυσσεύς.

Idest, ut Spondanus vertit:

Sic loquutus arbustis clam egreditur divus Ulysses.

Cum Spondano concordat Henricus Stephanus in ejus Thesauro Græco sub eadem dictione. Quare Pamelius in ejus notis ad Tertulliani locum cit. & Latinius ab eodem adductus non benè interpretati sunt hanc dictionem, ponentes *Thamnum* in significatione rubi; nam thamnus, ut suprà visum est, significat quemlibet fruticem durissimum. Item Pamelius in figuris proverbialibus ejusdem Tertulliani illud adagium suprà adductum *Æstiva cœna post assum*, extra rem exponit, inquiens, antiquos in cœna solitos fuisse apponere quasdam assatas linguas, de quibus ipse autumat loquutum fuisse Tertullianum. Sed re vera æstiva cœna, idest æstuans, & ardens rogus intelligitur, qui inferorum, seu funeris cœna dicebatur, unde Catullus cecinit:

Vidistis ipso carpere è rogo cœnam.

Et Persius:

——————— Sed cœnam funeris hæres
Negliget iratus.

Sic enim Empedocles jam assus in flammis Ætnæ se in æstivam, & ardentem funeris cœnam exhibuit assum, & combustum.

THANIS. FR. de quo vocab. in Psalm. 77. [Quæ fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos.] Mandatum humile interpretatur D. Aug. in eod. Psal. Sed scribi solet *Tanis*, N. 13. Isaj. 10.

THANATIUM. Vide *Soccordium*.

THARSIS. FR. regio, Exploratio gaudii interpretatur. D. Greg. Papa, lib. 4. moral. cap. 17. in c. 3. Job. Ex qua regione classis Salomonis quolibet triennio deferebat aurum, & argentum, 3. Reg. c. 10: 22.

THASCIUM, S. Cypriani pronomen. [Interea jam Thascius. Prudentius de ejusdem Sancti Martyrio,] & [Cyprianus Thascius Afer] scripsit Georgius Fabricius. Carolus verò Vidman, & Jacobus Bongarsius existimant esse nomen patriæ. FR. alii Tatium legunt, putantes esse illius cognomen.

THAUMATURGUS, θαυματουργός, idest, miraculorum operator, quo titulo denominatus fuit S. Gregorius Neocæsariensis Episcopus ob prodigiosa ejus acta in confirmationem fidei.

THEANDRICUS, θεανδρικός, idest, divinus humanus, terminus adinventus ab Hæreticis Monothelitis ad denotandam malitiosè eorum assertam opinionem de unica in Christo operatione, confusa, scilicet, divina cum humana in Christo natura: qui terminus à Latinis *Dei virilis* interpretatur, & à Martino Papa I. in eo sensu horum hæreticorum damnatus est. Benè tamen his terminis uti possumus, intelligendo, scilicet, binas operationes, & voluntates in Christo distinctas, nempè, Divinam, & humanam. Vide *Dei virilis*. *Monothelitæ*.

THEARCHIA, Θεαρχία: Dei principatus idiomate nostro transferri potest. D. Dionysius Thearchiam pro ipsa Deitate ponit, ad ipsius divinitatis supremam & infinitam dignitatem significandam, & ipsam honorariùs compellandam. Ait enim: *Omnium sanctorum Theologorum hymnum invenies ad beatos thearchiæ processus manifestativè & laudativè Dei nominationes dividentem*. De Div. Nom. c. 1.

THEATRAPUS. FR. Sac. Palatii Apostolicis Officialis. [Datum XIV. Kal. Februarii per manum Amandi Episcopi Theatrapi Sanctæ Sedis Apostolicæ. In quadam Bulla Martini Papæ I. Baludiniensis Monasterii.] De eodem autem Amando sub eadem data, & in alia Bulla ejusdem Pontificis ad favorem Elnonensis Monasterii, hæc leguntur: [Datum per manum Amandi Episcopi Bibliothecarii Sanctæ Sedis Apostolicæ.] Bibliothecarii enim officium annexum habebat Cancellariatum, ut in dict. *Bibliothecarius* ostensum est. Ideò legendum puto *Theopropus*: Θεοπρόπος enim græcè oraculorum interpretem Authore Æschylo in Prometheo, apud Junium in ejus Lexico græco latino sub hac dictione, significat. Cancellarius enim Apostolicus est Oraculorum, sive intentionum Pontificis in bullarum expeditionibus interpes, ac *Organum Papæ* dicitur: sed hodie de Datario hoc verificatur.

THEATRI pars. Vide *Sanavivaria*. *Scamma*.

THECA, θήκη, græcè significat tegumentum, marsupium, & omne intercludens, atque ferè conjungitur cum re, quæ intus continetur, ut *Chirotheca*, *Dactylotheca*, *Hierotheca*, *Hoplotheca*, & similia: & hinc pro Idolo nonnumquam usurpatur; nam ibi Diabolus suum tegumentum habebat, ibique responsa reddebat. [Offendit impios executores Dæmonum thecas in littore colentes. In vita S. Eliphii.] Quatenus verò Reliquiarium significet, ejus synonyma. Vide in dict. *Reliquiarium*.

Theclatura. FR. incisio, sive simile signum. [Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in sylvis alterius fecerit, l. si quis liber homo, tit. 26. de eo, qui terminum, l. 5. lib. 1.

Thelodives, vox græco-latina apud D. Augustinum, & significat cupidum ditandi; nam θέλω græcè significat velle, ac cupere; sic etiam apud eundem Doctorem invenitur *Thelosapiens*, idest, sapientiæ cupidus; *Thelohumilis*, humilitatis amator.

Theloneum. FR. Datium. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 60. Vide *Telonium*.

Thelohumilis.) Vide *Thelodives*.
Thelosapiens.)

Thema, θέμα, communiter positionem significat; apud tamen Ecclesiasticos Scriptores aliquando denotat militem præsidiarium, ad custodiendam aliquam regionem positum; imò & ipsam regionem etiam significat. [Vis majus scandalum, quàm quòd se Imperatorem vocat, imperii nostri themata sibi usurpat? Luitprand. in legat.] Ac idem vocabulum reiterat, inquiens: [Duo illa themata, quæ ultra mare habet, volebant auferre.] FR. ego tamen puto Luitprandum in ea significatione usum fuisse hoc vocabulo, quo institutum originaliter fuerat, idest, positum, sive positionem; eodem enim modo italicè dicimus *Vn posto difeso, ò presidiato da Soldati*, nempè locum à præsidiariis custoditum. Item *Thema* hebraicè auster intelligitur, ut S. Greg. in cap. 2. Job. exponit Moral. lib. 3. cap. 14. & in cap. 6. Job. ibid. lib. 7. cap. 14. Sic etiam interpretatur locus Jerem. 25. 23. [Dedan, & Thema, & Buz.

Themura. FR. dicitur permutatio litterarum, ut est illa chabalistica. Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. testam. lib. 7. c. 2. n. 2.

Thensæ. Vide *Vehiculum*.

Theocratia, Θεοκρατία. Est Dei regimen.

Theodidactus, Θεοδίδακτος, idest, docibilis Deo, vel divinitùs edoctus.

Theodiscus. FR. Theutonicus, Italicè *Thedesco* dicimus. [Dicam tamen, quæ est secundùm nostram barbariem, quæ est theodisca. Vvalfridus Strabo de reb. Eccl. cap. 7.] Ubi sæpè utitur hoc vocabulo. Vide *Theotonia*. Synon. Vide *Teutiscus*.

S. Theodorus. Vide *Trichinas*.

Theodosiani Hæretici. Vide *Eutychiani*.

Theologia. Vide *Pantologia*. Dicitur Cathedra divinitatis Theologiæ lectura. [In cathedra divinitatis sedit septem annos. In vita S. Bonifacii Episcopi.] Quia per septennium Sacram Theologiam docuerat.

Theologus, θεολόγος, idest, Dei loquutor, quo titulo cognominatus est D. Joannes Euangelista, quia tanquam aquila in Verbi increati generationem ejus lumina direxit, ac suam exorsus est euangelicam narrationem. Baron. ann. 97. num. 12. Itaque antonomasticè sub Theologi nomine à Græcis semper hic Euangelista intelligitur absolutè. Verùm *Theologus Junior* D. Gregorius Nazianzenus à S. Simeone Sancti Mamantis Monasterii Constantinop. Abbate denominatur, ad differentiam Theologi Senioris, & Euangelistæ Joannis. Theologi namque cognomentum Nazianzeno inditum est ob ejus supernaturalium, & divinarum rerum cognitionem, de quibus fusè in ejus operibus egit. Hodie verò tam Præceptores, quàm discipuli in hac scientia, *Theologi* vocantur. Apud antiquos Authores *Doctor divinitatis* dicebatur Theologiæ professor. Vide *Deosophus*. *Docibilis*. *Superflui*. Theosophus in dict. *Areopagus*.

Theopaschitæ, Θεοπασχῖται, Hæretici, ita appellati, quia in Christo mortuam etiam divinitatem fuisse credebant; nam hoc vocabulum Dei passionem græcè significat. FR. Baron. ann. 862. n. 2.

Theophania. Vide *Epiphania*.

Theophantor, Θεοφάντωρ, *synon*. Deiphantor, *Dei ostensorem*, aut *Deum ostendentem* sonat; à dictione Θεός, *Deus*, & verbo φαίνω, *ostendo*, *in lucem edo*, *exhibeo*, atque pro Theologo ponitur; qui nempe Deum clariùs exhibet, ejusque attributa methodicè ostendit. Vide *Deiphantor*.

Theophatus, Θεόφατος, idest, à Deo pronuntiatus, Dei oraculo editus, aut vates, à verbo græco Θεοφατίζω, ex Deo loquor, vaticinor, aut multa loquor.

Theophobus, Θεόφοβος. FR. nomen proprium viri. Baron. an. 482. n. 4. & seqq.

Theophorus, hoc titulo decoratus fuit D. Ignatius Martyr à Græcis; eo enim idiomate Deum ferentem significat θεοφόρος, quia hic Sanctus in corde Deum, & nomen Jesus impressum ferebat. FR. In Menæo tamen græco sub 20. Decembris habetur, quòd hic Sanctus Martyr fuerat ille puer, quem Christus Dominus inter brachia ejus suscipiens, & statuens in medio discipulorum, inquit: [Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum. Matth. 18.] Ex hoc facto putant Græci Theophorum denominatum fuisse hunc Sanctum Martyrem, quia susceptus fuerat à Christo eo pacto, quo dictum est; itaque potiùs à Deo allatum, quàm Deum ferentem dici debet, vel utrumque. Hujus Sancti epistolæ frivolè, negativis, nempè, argumentis, & non positivis tanquam falsæ impugnantur à Joanne Dalleo, cæterisque recentioribus Hæreticis. Vide *Theotocos*.

Theopolis, θεόπολις, Dei Civitas, ita in sexta Synodo appellata fuit Antiochia Syriæ, cujus Patriarcha *Theopolitanus* dicitur: rationem cur huic Civitati hoc nomen inditum fuerat, refert Baron. an. 428. num. 23. & seqq. Apud nonnullos Scriptores eadem Civitas *Epidaphne* appellata fuit, ἐπιδάφνη, idest, prope laurum. Ab aliis autem *Tetrapoli*, τετράπολις dicta, quia in quatuor regiones dividebatur. Tandem à D. Hieronymo, lib. 2. in c. 6. Ezech. vocatur *Rablata*.

Theoprepia, θεοπρέπεια, divinus cultus. [Theo-

[Theoprepia autem; ita enim vocatur cultus Dei, majestati conveniens, est habitus, qui id conservat, quod Deum decet. Clem. Alexand. lib. 7. strom.] Vide Latria in dict. *Dulia*.

THEOPROPIA, seu *Theopropium*, locus, in quo publicabantur edicta Principis, ex Græco θεοπρόπιον, quod oraculum significat. Quod autem scripsit eximietas tua dubitare te, utrùm in theopropia debeas eadem gesta jubere proponi, fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo. D. August. epist. 158.

THEOPROPUS. Vide *Theatrapus*.

THEORIA, θεωρία, contemplatio, à verbo θεωρέω, contemplor. [Noli autem scrutari, quæ supra te sunt, nec inanes cogita theorias. Blesen. serm. 140.] sic appellavit θεωρίαν S. Germanus Constantinopol. Patriarcha ejus tractatum de contemplatione.

THEORETICUS, θεωρητικὸς, contemplativus: quare malè in Cassiano, collat. 1. c. 1. aliqui legunt: [Theorica vita fragrabat.] Dum legi debeat: *Theoretica vita fragrabat*; ita enim in ejusdem pervetusto Codice Vaticanæ Bibliothecæ habetur, & ex contextu ejusdem hujus lectionis veritas colligitur, ubi de floribus agitur.

THEOSEBIA, θεοσέβεια. FR. græca dictio, quæ Dei cultus interpretatur. D. August. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 1. & lib. de Spiritu & littera, cap. 11.

THEOSOPHUS, θεόσοφος, idest, in Divinis peritus, theologus. Vide *Areopagita*.

THEOTES, θεότης, idest, Deitas. [Theotetam enim, quam Deitatem Latini nuncupant. S. Hilarius, in c. 16. Matth.] Vide *Dealitas*.

THEOTOCOS, θεοτόκος: ita Græcè dicitur *Deipara*, à voce θεὸς, *Deus*, & verbo τίκτω, *pario*, *gigno*: quòd in præterito, medio facit τέτοκα, idest *peperi*. Hinc ablato augmento, ut in verbalibus assolet, fit τόκος, *partus*. Sic ergo Græcè, cum accentu in penultima, est Deipara; sed θεότοκος apud Græcos, cum accentu in antepenultima, & passivè, significat ex Deo genitum, & natum. Virginem Mariam dici debere Theotocon, seu Deiparam, in Concilio Ephesino definitum est: & Cyrillus Alexandrinus, qui in illo Concilio pro summo Pontifice præsedit, in Epistola prima ita dicendum probat. Cùm enim in Christo, contra Nestorium, unam solam esse personam definitum fuerit, quæ simul Christus sit & Deus; certè si B. Virgo Christum peperit, etiam Deipara extitit, idque per communicationem idiomatum duarum naturarum, humanæ & divinæ, in eodem supposito divino subsistentium. Nestorius verò Virginem Christiparam, ut & Christum Theophorum dicere maluit. Quare Damascenus, lib. 3. de Fide orth. cap. 12. ait; *Christiparam autem nequaquam dicimus Sanctam Virginem, quia ad renuendum vocabulum Theotocos, idest Deipara, & Dei genitrix, scelestus & odibilis, & cum Judæis sapiens Nestorius id adinvenit*. Ubi Scholiastes Faber Stapulensis addit. Porrò quemadmodum Nestorius sacram virginem voluit Christiparam appellari, ut fuco illo suam obtegeret vesaniam: ita & Christum voluit appellari Deiferum. Ideò Damascenus subjungit: *Vnde & Deo odibilis Nestorius natum ex Virgine Deiferum dicere anhelavit*. Vide *Christotocos*.

THEOTONIA. FR. Germania. Ita Guntherus in histor. Constantinop. cap. 25. apud Henricum Canis. tom. 5. Antiq. lect. Vide *Theodiscus*.

THERAPEUTA, θεραπευτὴς, Curator, minister, cultor, clientulus; item: [Therapeuta est medicus & Salvator. Epiphan.] Eodem vocabulo à D. Dionysio appellatus fuit Religiosus, & Dei servus.

THERAPIA, θεραπεία, curatio, medela; item pro cultu, oratione, & observantia accipitur. Vide *Curatio*.

THERAPHIM, vox hebraica, significat Idolar. [Et sine Ephod, sine theraphim, Osee, cap. 3.] Licèt in hunc locum juxta D. Hieronymi expositionem figuram, & manifestationem significet; nam in eo Osee capite minatur Deus, quòd propter scelera populi Hebræi, ablaturus sit ab ipso populo sacerdotium per Ephod denotatum, & per theraphim revelationes Prophetarum. FR. at hujusmodi figuræ inter Gentiles tanquam Dii habebantur, futura prædicebant, & ab Astrologis formabantur, ut R. David Kimki asserit, & quodammodo influxum quemdam cœlestem recipiebant: ita etiam somniatur R. Abrahamus Aben-Ezra insignis inter Hebræos Astrologus, qui asserit fuisse à Michol talem figuram in lecto positam, ut ejus maritum David liberaret, 1. Reg. cap. 19. & ob eundem finem Rachel figuras ab ejus genitore Laban clam abstulerat, ut hic detegere minimè potuisset, per quam viam cum ejus viro Jacob se direxerat; nam ubi Vulgata habet: [Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata est idola patris sui. Noluitque Jacob confiteri socero suo, quòd fugeret. Genes. cap. 31.] Paraphrasis Chaldaica transtulit: [Et tulit Rachel imagines, quæ erant patris sui.] Locus verò citatus Osee sic legitur in Vulgata: [Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine theraphim.] LXX. autem habent: [Quia diebus sedebunt multis filii Israel non existente rege, neque principe, neque existente sacrificio, neque existente altari, neque sacerdotio, neque manifestatione.] Chaldaica paraphrasis transtulit: [Quia diebus multis manebunt filii Israel absque rege de domo David prognato, & absque dominium capessente in Israel, nec erit, qui sacrificet in beneplacitum in Jerusalem, nec erit in Samaria excelsum, necnon Ephod, nec qui responsum reddat.] Glossa Ordinaria hanc di-

ctionem ſic exponit: [Theraphim dicuntur figuræ, & ſimulacra, quæ hìc intelligimus. Cherubim, & Seraphim, vel quælibet alia templi ornamenta.] Rabſchelomonis Jarbi hæc ſunt verba: [Sine Ephod ipſorum Urim, & Tummim, quòd occulta illis judicet: & ſine Theraphim. Sunt imagines, quæ fiunt cum intentione unius horæ ad id comparatæ, & loquuntur ex ſeſe, ac nuntiant occulta. Sic quoque tranſtulit Jonathan; Nec erit Ephod, aut judicans.] Rab. quidem Abraham Aben Ezra ita expoſuit: [Dicit Japhet filius Eli, Hoc eſt, quod dixit: quia non facies mihi ſacrificium theraphim ſtatua: juxta ſententiam ejus non eſt ſtatua prohibita, ſed ſicut loquuta eſt lex (*nimirum in lib. Judicum.*) At alii dixerunt omnia de Idolis dici: ſed non invenimus Ephod in vituperium. Sed rectum eſt in oculis meis: ſine ſacrificio Domino: ſine ſtatua ipſi Baal, ſine Ephod Domino, & ſine Theraphim idolis, quæ Laban Deos ſuos appellavit &c.] Rab. David KimKi ita Oſee locum exponit: [Non eſt ſacrificium ad Deum, nec ſtatua ad Idola colenda: Non eſt Ephod Deo, quod nunciet futura per Urim, & Tummim: Nec ſunt Theraphim idolis, quæ pronunciant futura juxta opinionem credentium in ea: ſic nos hodie in hoc exilio omnes filii Iſrael ſumus.] Quibus aſtipulari videtur Lyranus exponens per *Theraphim* ſimulacra Deorum; ſed hæc opinio impugnatur à Dionyſio Carthuſ. art. 8. in c. 3. Oſee, ea potiſſimùm ratione, quia Deus in prædictum Prophetæ locum Hebræis ornamenta templi, & religionis minatur ſe ablaturum; itaque ſic inquit Carthuſianus: [Et ſine theraphim, ideſt, imaginibus Cherubim, & Seraphim, quæ erant in templo, quæ ſimul cum templo ceſſaverunt. Theraphim propriè appellantur ſimulacra, ſeu figuræ, ſed nunc pro Cherubim, ac Seraphim, aliiſve quibuslibet templi ornamentis ſumuntur, ſecundùm Hieronymum. Quidam per theraphim intelligunt imagines, in quibus ſolebant Dæmones dare reſponſa, quibus obviant, quia omnia, quibus filii Iſrael dicuntur hoc loco privari, pertinere videntur ad pœnam eorum, atque miſeriam propter eorũ peccata. Eſſe verò ſine theraphim, felicius eſt, quàm ea habere. Denique Ephod, & theraphim erant in habitaculo Levitæ, qui erat Sacerdos Michæ, ut legitur Judicum 17.] Leo Caſtro Oſee commentator theraphim intelligit eſſe lapides illos pretioſos in ſacra veſte Summi Sacerdotis poſitos, ex quorum ſplendore, vel obſcuritate vaticinabantur futura, ut tradit Joſeph. de antiq. lib. 3. c. 10. Caſtro, inquam, translationi LXX. innititur, qui pro dictionibus *Ephod*, & *Theraphim* interpretantur Sacerdotio, & Manifeſtatione. Quæ opinio ex Cherubim etymologia confirmatur, quæ latinè ſimilitudinem, & ſimulacrum ſignificat: hinc æquivocarunt ſupradicti impugnati Authores, malè intelligentes ſimulacra Deorum. Vide *Cherubim*. Cæterùm de hac dictione fit mentio, in cap. 17. Judicum in ſignificatione Idolorum, ubi ſic habetur: [Qui ædiculam in ea Deo ſeparavit, & fecit Ephod, & Theraphim, ideſt, veſtem Sacerdotalem, & Idola.] Item, cap. 18. ibid. [Noſtis, quòd in domibus iſtis ſit Ephod, & Theraphim, & ſculptile, atque conflatile.] Et inferiùs: [At illi, qui ingreſſi fuerant domum juvenis, ſculptile, & Ephod, & Theraphim, atque conflatile tollere nitebantur.] Et poſt pauca: [Tulerunt igitur qui intraverant, ſculptile, Ephod, & Idola, atque conflatile.] Item paulò pòſt: [Et tulit Ephod, & Idola, ac ſculptile.] Itaque impugnari poteſt Carthuſiani opinio, nedum ex hiſce authoritatibus, quòd Theraphim etiam idola ſignificet; ſed etiam Oſee verbis, nam Propheta in perſona Dei Hebræos minabatur auferre de medio illorum omnem regni poteſtatem, & religionis decorem, ut ita mortificati, ac contriti auferrent etiam ab eis vitia, & idololatriam: unde hanc proteſtationem exorſus eſt Oſee, c. 2. inquiens: [Auferat fornicationes à facie (*nimirùm, Synagogæ,*) & adulteria in medio uberum ſuorum, ne fortè expoliam eam nudam.] Ideſt, ut in eodem cap. [Ceſſare faciam omne gaudium ejus, ſolemnitatem ejus, neomeniam ejus, & Sabbatum ejus, & omnia feſta temporis ejus:] ſed quo fine hoc facturus erat Deus? En quod per os ejuſdem Prophetæ, ibid. Deus ipſe reſpondens, ſubjungit, ut: [Et auferam nomina Baalim (*nempè, Idolorum*) de ore ejus, & non recordabitur ampliùs nominis eorum.] Quòd ſi hoc facient Iſraelitæ, tunc ſubjungit immediatè: [Percutiam cum eis fœdus in die illa.] Duplicia ergo ait Deus ſe ablaturum, & bona, nempè, cæremonias, & mala, adulteria, ſcilicet, fornicationes, & idololatriam; unde retorquendo Carthuſiani argumentum, quod verum quidem eſt, quòd auferendo Iſraelitis felicitates regni, & templi, miſerabiles eos reddit, & privatione Theraphim, felicius eis erit. Sed ablatio bonorum ea intentione præmittitur à Deo, ut populus exinde contritus idola, & vitia deteſtetur. Nec Judicum authoritas, cap. 17. quam pro ſe Carthuſianus affert, ei ſuffragatur; nam, ut ſuprà retuli, iteratis vicibus declarat Sac. Scriptura ibi pro Theraphim Idola intelligere; ubi videtur, quòd abutebantur Ephod hebræi in ſacrificio Idolorum.

THERISTRUM, θέριστρον, ideſt, ſubtilis & æſtiva, veſtimentum meſſoris, ſive muliebre capitis ornamentũ, ſive velum, à græca dictione θέρος, nempè, æſtas & meſſis: [Atticas ſtolas comportantem, & theriſtra tibi, & mihi ſub ęſtivum anni tempus accommodata. Syneſ. ep. 52.] De eodem velo Tertullianus, cap. 4. de pall. mentionem facit, dum Herculem effœminatum deſcribit, inquiens: Qualis ille Hercules in theriſtro Omphales fuerit.] Et in Sac. Scriptura etiam habetur hoc vocabulum: [Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio itineris. Geneſ. cap. 38. Et vittas, & theriſtra. Iſai. cap. 3.] FR. græca vox θέριστρον, pallium etiam denotat muliebre; nam ubi in Vulgata legimus: [Nunciatumque eſt Thamar, quòd ſocer ejus aſcenderet in Thamnas ad tondendas

das

das oves. Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, & mutato habitu, sedit in bivio itineris, Genes. 38.14.] ac de Rebecca in Vulgata: [At illa tollens citò pallium, operuit se. Genes. 24.65.] LXX. autem *Theristrum* verterunt: & in Cant. 5.7. ubi vulgata habet: [Tulerunt pallium meum] græcus textus θέριστρον legit: licèt verum sit, quòd eo pallio fœminæ caput obnuberent: quare inquit Ambrosius: [Benè quidem quasi sponsa veniebant cum pallio, quo obnuberat caput suum, cùm sponsus occurreret: sicut Rebecca, quæ cognito, quòd Isaac veniret obvius, descendit de camelo, & pallio operuit se, lib. de Isaac c. 6.] Hoc indumento utebantur etiam penes Romanos sponsæ, quo caput cooperiebant: unde inquit Festus, lib. de verb. signif. [Nuptias dictas esse, ait Ælius, & Cincius, quia flammeo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt,] & clariùs cit. D. Ambros. ibid. cap. 7. de hoc sponsæ pallio ait: [Non otiosè pallium ejus sublatum intelligis, ut aperta meritis, & nuda fulgeret.] De usu tegendi capita fœminarum Romanarum adi Baron. in Notis ad Martyrol. 7. Maji lit. c. De eodem indumento Isaj. 3.23. [Et Sindones, & vittas, & theristra] D. Hieronym. [Theristrum pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur, qq. in Genes.] ac in cap. 3. Esajæ: [Habent mulieres, & theristra, quæ nos palliola possumus appellare, quibus obvoluta est Rebecca: & hodie quoque Arabiæ, & Mesopotamiæ operiuntur fœminæ, quæ hebraicè &c. græcè θέριστρα, ab eo, quod in θέρει, hoc est, in æstate, & caumate corpora protegant fœminæ Theristra, quo tenuissimo in æstibus tegebantur umbraculo.] Ex Hesychio, qui inquit: [Theristra tenue indumentum, æstiva vestis.] Item erat idem, ac *Maphorium*, de quo suo loco dictum est. [Theristrum, & maphorium appellant. Philo Carpath. Episc. in, cap. 5. Canticor.] Maphorium Fortunatus in vita S. Hilarii, lib. 2. pallium esse tradit: [Cereus illuminatus casu super sepulchrum ejus ardens, corruit; ita ut maphortem sine læsione aliqua perarderet,] & paulò pòst pallium illud appellat, inquiens: [Tanquam si confinium cum ipsa fecisset inter ignem, & pallium.] Unde colligitur theristrum, sive maphorium, seu maphortem fuisse etiam in usu virorum, idque clarè ex Tertulliano supracit. ac de Chrysostomo Constantinop. Episc. ex Synodo contra eum coacta: [Convocato Cleri totius Concilio, eum produxisse in medium tres Diaconos Acacium, Endraphium, & Joannem, eosque accusasse, quasi maphoriū ipsius furto abstulissent.] A Suida verò *Kridemnon* appellatur: Κρήδεμνον, Κεφαλοδέσμιον, ἢ μαφόριον, idest, Kridemnon, capitis est ligamen, sive maphorium, unde per dictionem κεφαλοδεσμίων datur intelligi, quòd aliquo obligaculo devinctum ligaretur in capite. Describitur hoc indumentum ab Eustathio in Iliad. ξ. [Kridemnon capitis sanè tradunt esse velamentum ad humeros usque dimissum.] De Theristro etiam Isidor. lib. 19. c. 24. Hoc tamen genus pallii penes Arabes mulieris inserviebat ad tegendum caput, & faciem, de quibus Tertull. [Indicabant Arabiæ fœminæ ethnicæ, quæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere, de Virgin. veland.] quod usque ad præsens fœminæ orientales observant.

THESAURARIUS, Ecclesiastica dignitas in plerisque Cathedralibus. Item Romæ est Thesaurarius Cameræ Apostolicæ. [Ad Thesaurarium pertinet Basilicarii, & Ostiarii ordinatio, incensi cura, chrismatis cura conficiendi, baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario, præparatio sacrificii de his, quæ immolanda sunt, ad eum veniunt de parochiis pro chrismate, cereos, & oblationes altaris ipse accipit à populo, ipse colligit per Ecclesias cereos in festivitatibus, ad eum pertinent ornamenta, & vestimenta altaris; quidquid in usu templi est, sub ejus ordinatione existit; vela, & ornamenta Basilicarum, quæ in urbe sunt, & non habent Presbyterum, ipse custodit. De candelis autem, & cereolis quotidianis quidquid superest in Basilicis, Basilicarius per singulos menses huic deportat. Isidor. lib. 2. de Eccles. off. cap. 11.] Ejus synonyma. Vide *Arcarius*. *Archiphylax*. *Cassularius*. *Cimeliarcha*. *Saccularius*. *Scevophylax*.

THESAURUS. Vide *Entheca*.

THEURGIA, Θεουργία, idest, opus, aut operatio divina interpretatur, à Θεός, *Deus*, & ἔργον, *opus*. Hinc *theurgus* dicitur, qui in sacris operatur: & hac voce *theurgicus* sæpè D. Dionysius utitur. Apud Gentiles theurgiæ nomen prorsus etymi sui dignitatem amisit, dum eam ad nefarias artes, & scelestas dæmonum operationes, quos inter Deos recensebant, transtulerint. Quasi verò illæ magorum & dæmonum illusiones, divinæ essent operationes, ut illas honestiore isto vocabulo apud superstitiosiores necesse fuerit compellare. FR. superstitiosa & magica ars, quæ falsam purgationem animis, dæmonum invocatione promittit. D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 9. & 10.

THEUT. FR. dicebatur quintus Mercurius Trimegistus ab Ægyptiis, & anni primus mensis etiam appellabatur. Cicero de nat. Deor. lib. 3. Item *Theut*, seu *Thot* vox est Ægyptia, quam Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. test. lib. 8. cap. 23. existimat fuisse nomen Josepho Jacob filio ab Ægyptiis inditum.

THIA, Θεία, nomen genericum, quod tam Materteram, quàm Amitam significat, quo vocabulo utuntur adhuc Hispani; Itali tamen *Zia* pronunciant, & Melitenses semper latinum vocabulum retinent *Amiti*, sive, *Amti*. Amita, idest, Thia ex parte paterna: [Si quis Clericorum, vel Monachorum præter matrem, aut germanā, vel thiam &c. Concil. Bracaren. cap. 15.] Quare in S. Gregorii Papæ Registro, lib. 1. cap. 37. in epist. ad An-

Authemium Subdiac. mendosè habentur hæc verba : *Paterchiæ meæ* : cùm restitui debeant : *Pateriæ thiæ meæ*. FR. reperitur etiam penes nonnullos Ecclesiast. Scriptores etiam nomen masculini generis *Thius*.

THICINYNA. FR. vox mendosa apud Isidorum, ubi de sacris indumẽtis Summi Sacerdotis agens, sic inquit : [Machil, quod est tunica talaris, tota thicinyna,] quod vocabulum juxta antiquum ejusdem Authoris Codicem M. S. correxit Vossius *Hyacinthina*. Ita etiam legitur in impresso Venetiis de anno 1483. ac magis confirmatur hæc germana lectio ex epistola Sancti Hieronymi ad Fabiolam, ubi de eodem Sacerdotali indumento scribens, sic ait : [Mail, idest, tunica talaris, tota hyacinthina.

THINGARE. FR. donare universaliter, ac liberè, l. si quis liber, de Adulter.

THINX. FR. Donatio universalis, ac libera. Item & singularis, l. si quis liber, de Adulteriis.

THIRSI, Hebræorum mensis septimus. Vide *Elul. Ethanim*. Joseph verò Judæus *Thuri* habet : Septimo mense &c. qui nostratibus est Thuri, Macedonibus Hyperberetæus appellatur, lib. 8. antiquit. cap. 6.] Quare errat Calepinus, dum in dict. Hyperberetæus inquit, Josephum hunc mensem octavum appellasse.

THIUS. Vide *Thia*.

THLIPSIS, θλῖψις, compressio, afflictio, angustia, & tribulatio, quo vocabulo usus est Lucifer Caralitanus, lib. 1. pro S. Athanasio.

THNETOPSYCHITÆ, θνητοψυχῖται, Hæretici, qui asserebant animam esse mortalem, ut ipsummet nominis etymon declarat.

THOES, θῶες, lupi cervarii. [Hi namque sunt Thoes astuti. S. Ignatius Mart. epist. 12.] FR. De hac luporum specie hæc narrat Plinius : [Thoes (luporum id genus est procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini) habitum, non colore mutant, per hyemem hirti, æstate nudi, lib. 8. cap. 34.] *Lupo cerviero* italicè vocatur, de quo etiam adagium est italicum *Il lupo muta il pelo, e non il colore*, quod de eo dicitur, qui in canitie, vel habitu religioso extrinsecè mutatur, sed vitia pristina semper in se retinet. De hac luporum specie multa refert Rhodig. lib. 27. cap. 23.

THOLUS, θόλος, tugurium, camera, cupula : [Cùm quinque annos versatus esset in Monasterio, secessit solus in montem Lyco, & in cacumine montis, factis sibi tribus tholis, ingressus se ipsum inclusit. Atque erat unus quidem tholus ad corporis necessitates, unus autem ubi operabatur, & edebat, alius ubi orabat. Pallad. c. 43. hist. Lausiacæ :] θόλος græcè significat propriè cupulam, sive cameram fornicatam. Vide *Tribuna*. *Trullus*.

THOMAS A KEMPIS. Italus. Vide *Pulverizo*.

THORA. Vide *Pentateuchum*.

THORACIDA, pictura, quæ usque ad Thoracem terminatur. [Deinde in gestis Silvestri Papæ legitur Constantinum Imperatorem per thoracidas Apostolorum, quòd ipsos in visione viderit, cognovisse. Valfrid. de reb. Eccl. cap. 8.] quæ Apostolorum Petri, & Pauli imagines adhuc in Basilica Vaticana ostenduntur. FR. Est tamen quæstio, ubi nam in corpore intelligatur terminari thorax. Hippocrates, lib. de Arte indicat à collo usque ad ventrem, ubi scilicet hepar residet, terminari. Sed Aristoteles, lib. 1. hist. animal. cap. 7. à collo ad crura usque definiri docet ; & hoc pacto præfatę Apostolorũ imagines in Basilica Vaticana ostenduntur in tabella depictæ. Item Salmasius quandam Dei Genetricis imaginẽ *Thoracletam* appellat, idest, medio tantùm corpore depictam.

THOT. Vide *Theut*.

THRAX, idest, Asper. Vide *Asprum*.

THRENUS, θρῆνος, lamentatio, luctus, fletus ; ita Jeremiæ Profetę Lamẽtationes denominatę sunt ; de quibus Joannes Beleth. cap. 101. ita appellatas fuisse Jeremiæ lamentationes commentatus est, ex eo, scilicet, quia Propheta ille in quodã Monte Threno appellato ejus lamentationes composuerit, in quo monte audiuntur continuò damnatarum animarum lamentationes, quam fabulosam narrationem sequutus est Durandus. FR. Threni nænias, & lacrymas significant. Threnos scripserat Simonides Poeta ex insula Ceæ, ut Lilius Greg. Gyraldus de poet. & histor. dial. 9. testatur, ubi sic ait : [Scripsit & threnos, hoc est, nænias, vel lachrymas. Horatius : Ceæ retractas munera næniæ, & Catullus : Mœstus lacrymis Simonides. Quanquam propter effectum, & reticentiam, locus hic Catulli parùm lucidè à Grammaticis explanatur.] Vide *Hymnus*.

THRONI, cœlestium spirituum ordines. Vide *Deifer*.

THRONUS. Vide *Cathedra*. *Inthronizo*.

THUR, Juppiter. [Cæterum in expletione suarum expulsionum, atque exercituum sacrificabant olim venerantes Thur Dominum suum, cui non aliquid pecudum, atque pecorum ; sed sanguinem mactabant hominum. Duconus in Danica hist.] atque ibidem, ubi de Lotario Regis Daniæ filio agitur, sic habetur : [Vehuntur lupi pernices ad lacerandas Dominicas oves, Deo suo Thur humanum sanguinem libantes.] Videtur potiùs Saturnum significare, tum ex affinitate vocabuli, tunc etiam quia Saturno sacrificabantur homines ; sed Jovem significare dicimus, cui etiam humanus sanguis sacrificabatur, ut ex Tertulliano cap. 9. Apolog. colligitur, ubi sic ait : [Ecce in illa religiosissima Urbe Aeneadarum piorum est Juppiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine. [Quare diem hebdomadis, quem Jovis diem dicimus, *Thursday* appellant Angli, Dani, & Germani.

THURARIUS, qui thura Idolis offert. Vide *Exsufflo*. *Suffocatus*. *Thurifico*. *Thurificatus*.

THURIBULUM, de quo dictum est in dict. *Incensarium*, pro cujus significatu hæc habentur : [Thuribulum nanque significat Corpus Dominicum, incensum ejus divinitatem, ignis Spiritum Sanctum. Gem. lib. 1. cap. 12. [Quare autem referatur

ratur ante Evangelium, sic explicat Amalarius: [Thuribulum antè Evangelium portatur; quia Christus odor suavitatis in igne passionis pro nobis sacrificatus prædicatur, lib. 3. cap. 18.

THURIFICATIO debet esse secundùm majorem partem ex incenso. [Materies autem, quæ adhibetur, vel solum, & purum thus esse debet boni odoris, vel si aliqua addantur, advertatur, ut quantitas thuris longè superet. Cærem. Episc. lib. 1. cap. 23.] Nàm verificari debent verba in benedictione posita *Incensum istud &c.* verba in incensatione prolata: *Dirigatur oratio mea sicut incensum &c.* præter alia mysteria in incensi materia significata. Quando debet Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum incensari, tunc non benedicitur incensum; secus verò si occasione missarum celebrationis, aut vesperarum incensandum sit altare; tunc enim licèt sit expositum Sacramentum, benedicitur nihilominus incensum. In Missis Defunctorum, & quando expositum est Sacramentum, in ministrando thuribulum non osculatur, neque manus Sacerdotis, nec ulteriùs incensatur Superior post osculum Evangelii, ut in aliis Missis solemnibus fieri solet; secus verò si indutus est sacris paramentis: hæc enim est romana praxis, quam ego pluries observavi. Cardinalis, quando in titulo suæ Ecclesiæ ad Missam cantatam assistit, dum ipse osculatur librum Evangeliorum, tunc Celebrans incensatur. Itaque regula generalis talis est, ut in principio Missæ, & post Evangelium nunquam superior non indutus sacris paramentis incensetur, nisi tantùm tempore offertorii; ac recenter in cæremoniali Innocentii Papæ jussu correcto, lib. 1. cap. 23. id manifestè declaratur, ubi sic habetur: [Nullus verò neque Legatus, neque Cardinalis, neque Episcopus, si non sint mitrati, incensantur in Missa, nisi semel, scilicet, post oblata:] ideo Pontifex quando in Cappella papali assistit ad Missam, semper est mitratus, & pluviali indutus, qui quando debet sedendo incensari, tunc ob reverentiam Cathedræ, quæ est prima sedes, thurificatur à Cardinali assistente genuflexo, & quando erectus incensatur, tunc idem Cardinalis functionem illam exercet erectus. In Ecclesia græca quotiescumque reperitur Diaconus præsens, ad eum spectat Altaris thurificatio; in latina autem Ecclesia est Sacerdotis munus. Insuper Græci in actu incensationis semper cum thuribulo formant signum Crucis. Antiquitùs tamen in Ecclesia latina semel in anno, scilicet, in feria quarta post Dominicam III. Adventus Diaconus tempore matutini incensare solebat Altare, quando à Subdiacono, aliisque Acolytis processionaliter consociatus ambonem ascendebat, ubi Evangelium illius diei, nempè, *Missus est Angelus Gabriel &c.* cum ejus homelia canebat, qua peracta descendebat ad incensandum Altare, quæ cæremonia denotabat annunciationem ab Angelo Virgini exhibitam; Diaconi enim officium angelicum est. Incensatio autem Altaris virtutem Altissimi supervenientem in Virgine significabat. Durand. lib. 6. cap. 8. Incensatio oblatæ denotat unctionem capitis Christi à Magdalena antè passionem factam. Innocent. Papa III. lib. 2. de myst. Missæ, cap. 57. Trina verò incensatio uni tantùm præstari debet, nempè, digniori. Sac. Rit. Congregat. 11. Decembr. 1604. & 11. Decembr. 1614. quando incensatur Altare, incipiendum est à cornu sinistro. Vide *Bulla*. Dicitur etiam Thuribulum *Incensarium*, *Thymiamaterium*, *Suffitorium*. Vide *Thurifico*.

THURIBULORUM FESTIVITAS, erat quædam festivitas, quæ celebrabatur à Clero in aliqua Ecclesia, quando accipiebantur à Papa quædam monetarum munera *Presbyterium* appellata, de qua cæremonia fit mentio in quibusdam Scripturis in Archivo S. Angeli ad forum piscatorium Romanæ Urbis conservatis, in quibus loquitur de Clero Ecclesiæ parochialis S. Patermutii, ubi Clerus suscipiebat à Pontifice presbyterium sex denariorum. [In Thuribulorum festivitate. [Vide *Presbyterium*. In hac significatione. Vide *Roga*.

THURIFICATIO, incensatio. [Et facitis vos hodie post unitatem, quod à nullo factum est post thurificationem. Optat. Milevit. lib. 2. advers. Parmenian.] Cæremonias, & mysteria thurificationis. Vide *Thuribulum*.

THURIFICATUS, qui idolis dat thura, & incensat. [Cornelius qua ratione Trophimo, & thurificatis communicat. S. Cyprian. epist. 53.] qui à Tertulliano *Thurificuli* dicuntur. Vide *Cæremonior. Cruciola. Libellatici. Thurarius. Thurifico*.

THURIFICO, thurado, incenso. [Et Menelaus, qui ne thurificasse à suis Civibus probaretur, oculorum dolorem fingens, ad consessum suorum procedere trepidavit. Optat. Milevit. lib. 7. advers. Parmenian.] FR. [Omnes sua quærunt, non quæ Jesu Christi &c. ex quo genere sunt, qui vel thurificare idolis, vel codices divinos tradere, quàm mori, maluerunt. D. Aug. de Schismate Donatist. epist. 164. Julianus extitit infidelis Imperator; nonnè extitit Apostata iniquus idolatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in Cœlo erat: quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum, can. Imperatores, §. Julianus, 11. quæst. 3.] Cogebantur enim Christiani à Gentilibus in detestationem fidei christianæ, ut Idolis sacrificarent, illa thurificando. [Temporibus Diocletiani, & Maximini Olympiade LXVI. edictis crudelibus catholicæ fidei cultores, quos christicolas, & cruciolas, (*lege Crucicolas*) nuncupabant, ad thurificandum statutis *lege Statuis*) ethnicorum cogebantur. Aldheln. de laud. Virg. cap. 17.] Qui detestationis locus *Pejerarium* dicebatur. Vide *Pejerarium*. De hac Ethnicorum superstitione cecinit Ovid. lib. 13. Metam.

Thure dato flammis, vinoque in thura profuso,

Cæsarumque bovum fibris de more crematis.

Et Virgil. 4. Æneid.

——— Thuricremis cùm dona imponeret aris.

Vide *Facio*. *Suffocatus*. *Suffragium*. *Thurificatus*. Spurcitias aliquando thurificabant Gentiles. Vide *Spurcalla*.

THUS. FR. incensum, cujus etymon à θύω, ideſt, ſacrifico, deducitur. Auctores apud Pontanum. Ejus ſynonymum. Vide *Olibanum*.

THYAS. FR. apud Danielem Symmachus interpretatus eſt, quod Græci ſolent ὑπατοσκόπους appellare, ideſt, qui exta inſpiciunt, & ex iis ventura prædicunt, ut Hieronymus, cap. 2. Danielis ſcribit. Sed θύω, ſacrifico ac ſuffio ſignificat, & θύος, victimam, & hoſtiam denotat.

THYINUS, θύϊνος, odorifer, ex verbo græco θύω, quod ſignificat odorem reddere. [Sed & claſſis Hiram attulit ex Ophir ligna thyna, 3. Reg. cap. 10.] Ac ſæpè de hoc vocabulo in hoc capite, & in 2. Paralip. cap. 9. Item c. 18. Apocalyp. n. 12.

THYMELICUS, θυμελικὸς, citharœdus, tibicen, geſticulator, mimus. [Templum omnes magis ſectentur, an theatrum? Dicta Evangeliorum magis diligent, an thymelicorum? Verba vitæ, an verba mortis? Verba Chriſti, an verba mimi? Salian. lib. 6. de Gubern.] FR. Thymelicus ex dictione græca θυμέλη deducitur, quæ variè ſignificat, nempè, Aram. Apud Heſychium βωμὸς, ideſt, ara: idem apud Euripidem habetur, qui ſic inquit: θυμέλαι θεῶν, hoc eſt, *Aræ Deorum*. Item ſignificat Orcheſtram, quæ propriè Chori pars erat in Theatro, θυμέλη, ſive βῆμα, ſive βωμὸς, ſive pulpitum. Suidas in dict. σκηνὴ loquens de Orcheſtra. Cælius Rhod. lib. 8. cap. 8. Alii tamen θυμέλην menſam intelligunt, ſupra quam ſtantes in foro thymelici, atque canentes invitabant gentes ad theatralia, ut ex Plutarcho de orac. Pyth. & in polit. præcept. atque in Alexandro colligitur. Suidas idem videtur affirmare ex epigr. & Apulejus in ejus apolog. prior. qui Thymelicum coragium pro apparatu hiſtrionum etiam uſurpavit. [Non tamen ex eo accipi me neceſſe eſt, exornari quoque ad ſpeculum ſolere. Quid etiam ſi choragium thymelicum poſſiderem? nam ex eo argumentarere etiam, ut me conſueſſe Tragœdi Syrmate hiſtrionis, crotalove ad trieterica Orgia, mimi centunculo?] Itaque Thymelicus adjectivum nomen ex Thymele eſt, ut ex D. Aug. lib. 6. de Civit. cap. 7. ſatis liquet, ubi ſic inquit: [Quæ ſunt ergo illa ſacra, quibus agendis talis egit ſanctitas, quales nec thymelica in ſe admittit obſcænitas? Errat inſuper Vives in cit. loco D. Aug. qui Donatum citat comentantem verba Terentii in Andria, [Ex ara ſume verbenam,] dum Commentator dicat ibi aram vocari tymeli. Et licèt locum Vives præciſè non demoſtret, eſt tamen in Andria, Act. 4. ſcena 3. ſeu ut alii, ſcena 4. varios enim Ælii Donati codices hujus commenti inſpexi, at nullibi talia inveni. Itaque Tymelici à tymele, quod eſt menſa, ſive pulpitum, dicitur, Gloſſa in, can. non oportet, il ſecondo, de conſecrat. dict. 5. ubi textus per thymelicos intelligit mimos, qui etiam ad convivia verſus finem intervenire ſolent, ſic inquiens: [Non oportet miniſtros altaris, vel quoslibet ſpectaculis aliquibus, qui aut nuptiis, aut ſcenis exhibentur, intereſſe: ſed antè quàm thymelici ingrediantur, ſurgere eos de convivio, & abire debere.] Item pro Thymelicis intelliguntur, qui miniſtrant ludentibus, ff. de his, qui not. leg. Athletas. Item Tribunus thymelicus dicitur Archimimus. [Hic neque Presbyter, neque Monachus, ſed tribunus thymelicus. Anaſt. Biblioth. in collat. S. Martini Papæ, & Mart.] Ac tandem ſi adhuc etymon Thymelici inveſtigare luberet, autumo, quòd ara, pulpitum, & Thymelici ita appellarentur, quia foliis herbæ thymelicæ coronabantur, quæ planta caſiæ eſt, ut ait Calepinus in dict. Caſia, & dict. Cneuron. & de ea Dioſcorides, lib. 4. cap. 137. & Plin. lib. 13. cap. 21. & ab Hygino caſia dicitur, quæ inter coronamenta admittebatur. Idem Plin. lib. 21. cap. 9. Nam Deorum dedecora non tantùm poetarum erat narrare, ſed populorum; non mimorum, ſed ſacrorum; non theatrorum, ſed templorum, inquit loco cit. D. Auguſtinus. Et Apulejus, lib. 1. Floridorum, [Aut ara floribus redimita] dixerat. Item Thymelicus Cithariſtam, Lyriſtam, & Tibicinem ſignificat. Rhodig. lib. 8. cap. 8. Item Thymele fuit cujuſdam ſaltatricis nomen, de qua Angelus Politianus fusè contra Merulam Epiſtolarum lib. 7. epiſt. ad Guarinum.

THYMIAMA. FR. θυμίαμα, vaporatio, ſuffitus, ſuffimentum. [Thymiamata boni odoris. Exod. cap. 25. Thymiama odoris ſuaviſſimi. Ibid. cap. 35.] de quo ſæpè in Sac. Scriptura.

THYMIATERIUM, θυμιατήριον. FR. Thuribulum. Jerem. cap. 52. & 2. Paralip. cap. 4. Vide *Thuribulum*.

THYMOLEONTES, θυμολέοντες, ideſt, leonini animi, ita appellati ſunt perſecutores Sacrarum Imaginum ob ferocitatem animi, & diras perſecutiones, quibus pios earum cultores uſque ad interitum affligebant, ut non rarò legitur in Martyrologio Rom. & in Vitis Sanctorum Monachorum earundem imaginum propugnatorum, inter quos Monachi Studitæ appellati, tormentis, ac martyrio ob id inſigniti ſunt. Vide *Iconomachus*.

THYNNUS, θύννος, nomen piſcis prægrandis, unde dictus. Vide *Eſox*.

THYRSUS. FR. θύρσος. Haſtam frondibus veſtitam exponunt aliqui, ſed ſertum & coronam ex frondibus, & propriè frondes ipſas ſignificat. [Propter quod thyrſos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui proſperavit mundari locum ſuum, 2. Macab. cap. 10.

THYSIA, θυσία, ſacrificium, hoſtia. Vide *Miſſa*.

TIARA. Vide *Ara*. *Mitra*

TIBRACÆ. FR. tibialia, braccis, ſive fœmoralibus ſimul unita. [Ut ſemel calceatus tibracis, quas pelliceas habere ſolebat. In Vita S. Cuthberti Epiſc. 20. Mart.] Vide *Tubracus*.

TIGIL-

Tigillus, & *Ruminus*. FR. Jovis cognomina, de quibus D. Aug. lib. 7. de Civit. c. 11.

Tignarius. FR. artifex, qui tigna accomodat in domus structura. [Ad instauranda sartatecta templi tignariis, videlicet, & cæmentariis &c. 4. Reg. 22. 6.

Tigris, animal. Vide *Togala*.

Tilia, plicatio, seu minuta corrugatio togæ, ut in anteriori, & posteriori cucullæ Benedictinorum deferri solet. [Qui pridiè rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias. Tertull. de pall.] Metaphoram deducit ex ligno, quod in minutissimas tabellas, & assulas secatur, quibus rugas togæ comparat, quæ alibi *Tabulata congregatio* ab eodem eleganter appellatæ sunt. FR. An potiùs ita togæ rugatæ à multiplici membrana tiliæ fœminæ tenuè tunicatæ similitudine desumpta. Plin. lib. 16. cap. 14. sic de tilia fœmina inquit: [Inter corticem, ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus virgula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ.

Tilon. FR. vermis pilosus. [Millepeda, ab aliis Centipeda, aut Multipeda dicta, animal est è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se: Oniscon Græci vocant, alii Tilon. Plin. lib. 29. cap. 6.

Timor Initialis. FR. Dicitur timor, qui partim respicit præmium meriti, partim pœnam supplicii: de tali dicitur, quòd augetur charitas, & minuitur timor, usque dum fiat perfecta charitas, quæ foras mittit timorem omnem. Gloss. in can. sicut seta, de pœnit. dist. 2.

Tincta, attramentum, & aliquando pro scriptura usurpatur, ut in hoc exemplo: [Quantos per abrupta una tincta scriptionis tuæ dejecerit. Lucif. r. Caralit. in lib. moriend. pro Dei Fil.

Tineo, comedi à tinea: [Aut enim à semetipsis veterascunt, & tineant sicut vestimentum. D. Chrysost. hom. 15. in cap. 6. Matth.] FR. Eodem vocabulo utitur Baruch. c. 6. 70.

Tinguo, pro *Tingo*, verbum à Tertulliano pro baptizare usurpatum, qui Plinium non raró imitans, etiam *Vnguo* pro *Vngo* dixerat. [Oleo, quo suos unguit.] Hinc de Christo à Joanne baptizato dixerat: [A Servo tinguitur, lib. de pœnit. c. 4.] quam phrasim adhuc in Africa Arabes retinent, qui tingere, pro baptizare dicunt.

Tintinnabulatus, qui ad collum fert tintinnabulum alligatum, ut de similibus animalibus: [Inter greges tintinnabulatos per depasta buceta roboantes. Sidonius, lib. 2. epist. 2.

Tintinnabulum. FR. Campanula; sed propriè malleum campanæ denotat. [Joannes Sacerdos &c. cùm pulsaret campanas &c. cadens tintinnabulum, percussit quendam puerum, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 23.] Vide *Campana*. *Tintirinum*.

Tintinium. Vide *Folleo*.

Tintirinum. FR. campanula, tintinnabulum, l. si quis tintirinum, de furtis.

Titillo. FR. verbum, levi attractione alarum, aliarumve mollium corporis partium alicui risum moveo, Italicè *Tenticare* dicitur, & translatè pro delectare. [Si clericatus titillat desiderium, can. si clericatus, 16. quæst. 1.] Sic etiam Horatius: [Non vos titillet gloria, 2. serm. satyr. 3.

Titubo, & *Titubans*. Vide *Hæreticus*.

Titulatus, & *Titulo*. Vide *Titulus*.

Titulus. FR. hujus vocabuli etymon ex dictione latina *Tutulus* trahitur ab aliquibus, quæ tutare, & defendere significat, sic titulus librorum quasi nomen, facta, & memoriam Auctoris continet in se, & in tutelam, ac velamentum habet: unde Varro, lib. 6. de lingua lat. ait, quòd: [Tutulati dicti sunt, qui in sacris capitibus habere solent ut metam; id tutulus appellatur, ab eo quòd matresfamilias crines convolutos ad verticem capitis, quos habent uti velatos, dicunt tutulos: sive ab eo, quod est altissimum in Urbe, quod est arx, ea res tutissima tutulus vocatur.] Alii tamen etymologiam è longè deducunt, nempè, unum ex alio, hoc pacto, quia, ut testis est idem Festus, lib. 17. Flamines gerebant in capite vittam purpurei coloris, quæ tutulus appellabatur, ac quia librorum titulos antiqui minio inscribere solebant, (ut in dict. *Rubrica* dictum est) hinc titulus denominatio libri appellata fuit. Sed magis arridet prima opinio ex eo, nempè, quia tutulum Romani appellaverunt altissimam arcem Urbis, quæ pro specula inserviebat Civitatis, ac longè prospiciendo illam custodiebat, tutabat, & defendebat; unde inspectio libri titulus dicitur, quia perspicitur omne id, de quo in eo codicis tractu agitur; sic totius hebraicæ irrisionis in Christum crucifixum summa, & titulus erat inscriptus, hic est J. N. R. J. Nam titulus est quasi specula, & custodia, & compendium universaliter continens totius tractatus summam. Ita etiam in significatu custodiæ in passione S. Cæciliæ legitur: [Clarissimus vir erat nomine Gordianus, hic sub defensione sui nominis domum Sanctæ Cæciliæ suo nomine titulavit,] idest, custodivit, protexit. Eodemque modo Presbyteris Cardinalibus eorum Ecclesiæ tituli dictæ fuere, quia sub eorum custodia, cura, & tutela traditæ sunt; Ecclesiæ enim curatæ tituli dicuntur; [De fermento verò, quod ore Dominico per titulos mittimus. Anastas. Biblioth. in vita Melchiad.] Idem sentit Baronius, an. 57. num. 127. & an. 112. n. 5. & 6. Quæ Ecclesiæ divisæ sunt in Parochias ab Evaristo Papa. Idem ann. 112. num. 4. Et auctæ à S. Marcello Papa. Idem ann. 309. num. 4. Et à S. Dionysio Papa divisas fuisse Urbis Parochias habetur in dict. *Diæcesis*. De Episcopis Cardinalibus Æneas Sylvius, epist. 269. inquit, quòd non dabatur titulus Cardinalis; sed tempore Eugenii Papæ III. reperitur titulus Cardinalis, de quo Angelus Marriquez in ejus Chronica Cisterc. tom. 2. ad an. 1146. cap. 11. pag. mihi 46. referens Cardinales ab eodem Pontifice creatos, primo loco ponit Episcopum Cardinalem Albanensem. Sic:

Nicolaus BerKsper Episc. Cardinalis Albanus.
D. Bernardus Card. Casinas Presbyter tit. S. ....
Guido Cremensis Presbyter Card. S. Calixti.
Gaufridus Presbyter Card. S. ....
Georgius Diaconus S. R. E.
Gerardus Diaconus S. R. E.

Ubi etiam colligitur, quòd Cardinales Diaconi non habebant nec titulum, ut dictum est de Diaconibus Cardinalibus in dict. *Cardinalis*. :||: Sed aliquando nec Diaconiam; quod sæpè ex diplomatibus Pontificalibus colligitur. In quibus etiam non rarò Cardinales Basilicarum SS. Apostolorum, & Sanctæ Mariæ in Transtyberim titulo carent. FR. nomen insuper tituli non modò pro tota Ecclesia accipiebatur, sed etiam quandoque pro peculiari Ecclesiæ parte. [Cœpit ejusdem Basilicæ fabricam in longitudine cubitorum C. & V. in latitudine verò XLIII. in altitudine autem XXVIII. basibus suppositis, & columnas desuper decem à latere uno, totidemque ex altero in cubitis novem erexit, fenestras quoque in superioribus satis amplas, in navi quidem viginti, & unam, in titulo verò sex longas, & rotundas quatuor, ac duas in absida mediana instituit. Chron. Casin. lib. 3. cap. 28.] Item ibid. cap. 29. sic etiam habetur: [Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo, & utraque porticu, ac vestibulo decenter operiens, absidam, & arcum majorem musivo vestivit, in cujus circuitus amplitudine aureis literis hos versus describi præcepit &c.] :||: Item titulus signum significat, quo aliquid fisco applicabatur, & à S. Ambrosio *Regia Cortina* dicitur, de quo regio signo confiscationis D. Greg. in Regist. lib. 1. cap. 63. hæc habet: [Et quoniam edocti sumus, domum Petronii Notarii S. R. E. cui Deo authore præsidemus, à Constantino defensore irrationabiliter titulatam, experientiæ tuæ præsenti pagina demandamus, ut omni excusatione, & dilatione omissa, deposito titulo, eamdemque domum præsentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronii sine mora restituas.] Quod Christiani imitantes, Crucis signum, sive titulum ponebant, ut significarent aliquem locum ad divinum cultum applicandum, de qua cæremonia dictum est in dict. *Stauropegium*. Sic etiam signum, seu notificatio causæ martyrii, quæ in tabella à persecutoribus scribebatur, & narrabatur causa mortis reorum, quia, nempè, profitebantur Christi fidem; *Titulus Christianitatis* dicebatur. Sic de sancto Sebastiano in Martyrol. sub 20. Januarii legitur: [Sancti Sebastiani Martyris, qui Diocletiano Imperatore, cùm haberet principatum primæ cohortis, sub titulo Christianitatis jussus est ligari in medio Campi, & sagittis à militibus, atque ad ultimum fustibus cædi.] De eodem usu egit Eusebius, lib. 5. c. 1. ita de SS. Lugdunensibus Martyribus scribens: [Cùm undique per amphitheatrum circumduceretur Attalus Martyr, tabula, in qua latinis literis hæc erat inscriptio, præcedente: Hic est Attalus Christianus:] Sic *Titulo* verbum pro signare usurpatur: [Nobis verò nullus de postibus frontium valebit avellere, quod in uno baptismate artifex Trinitatis dignatus est titulare. S. Victor African. lib. 3. de persec. Vandal.] ubi *Artifex Trinitatis* appellatur baptizans. Item titulus in Sacr. Scriptura signum perpetuæ memoriæ significat: [Surgens Jacob manè tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum. Genes. c. 28.] Et de Absalone, qui similem memoriæ signum erexerat, narratur, quòd [Absalon erexit sibi in titulum &c. 2. Reg. c. 18.] FR. De nominis tituli significatione Glossa in cap. dudum, de election. & elect. potest. § Incitulatum, hæc habet: [Titulus quandoque dicitur signum, ut in 16. quæst. 6. can. consuetudo, (*ubi etiam Glossa*) & dicitur titulus omnis causa acquirendi dominii, ut titulus pro emptione, pro donato, pro hærede, pro suo, pro dote, pro legato, pro derelicto: titulus prælationis, dignitatis, ordinationis &c.] Quot verò modis titulus acquiratur. Vide Glossam, in cap. ut singulæ, de offic. Archipresb. § Titulos. Monasteria Monialium in Urbe nullo cardinalatus titulo erant subjecta: [Cùm enim monasterium monialium fuerit, & generaliter servetur in Urbe, ut nullum monasterium titulo sit subjectum, cap. dilectus, de Cappellis Monach. & alior. regul. in lib. 3. decretal.] Ubi errat prorsùs Glossa asserens titulum plebem significare, nec auctoritates pro se citatas aliquid ad ejus intentionem faciunt; & quamvis hodie in Urbe aliquæ Ecclesiæ Monialium habeant Cardinalium titulos, hoc evenit, quia antea virorum monasteria erant, & Ecclesiæ. Synonyma, & alia. Vide *Attitulo*, *Paratitlum*, *Prætitulor*. Item titulus, quatenus prælationem denotat, Papæ dabatur: [Domino Charissimo Summi Pontificatus infula prædito Viro Apostolico N.] Vide in dict. *Infula*, ubi notatur etiam, quòd Episcopi utebantur titulo *Servus Servorum Dei*. Item Papæ dabantur alii tituli notati in dict. *Papa*. Cui etiam dabatur titulus Serenissimi. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 118. Titulus Patriarchæ Hierosolymitani. Vide *Staurophylax*. Titulos autem à Patriarcha Constantinopolitano arrogatos. Vide in dict. *Patriarcha*. Cardinalibus dat Pontifex titulum *Fratris*, sic Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis: [Cùm scire debeas Apostolicam Sedem consuetudinem in suis literis hanc tenere, ut Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos Fratres; cæteros Reges, Principes, vel alios cujuscumque ordinis filios in nostris literis appellemus; & cùm uni tantùm personæ nostræ literæ diriguntur, numquam ei loquimur in plurali, decretal. de crimine falsi, cap. 6.] ac ibid. de jurejurando, c. 24. Nihilominus aliqua specialitate titulorum Pontifices scripsere aliquando, ut Archiepiscopo Montis realis in Sicilia Innocentius III. titulum *Fratris Chari* dederat. Bullar. Casin. tom. 2. Const. 223. Atque personis in dignitate Ecclesiastica constitutis titulum *Devotionis tuæ*, sic Decano Belovacen. scribitur, in lib. 5. decretal. tit. 3. cap. 34. Item Patriarchis titulum *Fraternitatis Sanctissimæ*, *Beatitudinis Vestræ*, & *Sanctitatis Vestræ*, D. Gregorius

gorius Papa in ejus regist. tribuit, ac Episcopis *Dilectionis tuæ*, *Fraternitatis tuæ*, *Reverentiæ vestræ*,& Abbatibus, Diaconibus, aliisque Ecclesiasticis personis *Dilectionis tuæ*. Ibid. Gualterio Linco Canonico Lucius III. dat titulum *Fraternitatis*, c. postremo, in decretal. de appell. Dilectis filiis Canonicis &c. Honorius III. Ibid. de except. cap. 8. Abbatissa verò *Dilecta in Christo filia* à Pontifice appellatur, de confirm. util. vel inutil. cap. 4. Cardinalibus insuper aliquando Imperator dederat titulum *Principum Imperii*, ut Æneæ Sylvio Picolomineo, qui postea Pius II. Papa fuit; sic enim inter ejusdem Sylvii epistolas, epist. 263. extat, & ad invicem Cardinales titulum *Paternitatis Reverendissimæ*, usque ad ejusdem Sylvii tempora adhibebant, apud eundem, epist. 282. & 295. Hodie verò utuntur *Eminentiæ* titulo. Titulus Venerabilis cui tributus fuerit. Vide *Venerabilis*. Sæcularibus autem Dignitatibus Pontifex varium dabat titulum; Imperatori, scilicet, & Imperatrici, *Serenitatis Vestræ*, D. Gregor. sæpè in Regist. & Clemens III. *Illustrissimum* Imperatorem appellavit, in c. 6. de majorit. & obed. Item à Pontificibus, & Conciliis *Divalis* appellabatur. Vide *Divalis*. Imperatori defuncto *Divæ memoriæ*. Vide *Bonæ memoriæ*. Filiis Imperatoris. Vide *Nobilissimus*. Regibus, & Reginis *Gloria vestra*, *Excellentia vestra*, D. Greg. in Regist. Item: [Christianissimo in Christo filio Ludovico Francorum Regi Illustri Sixt. IV. in extrav. comm. de tregua, & pace.] Qui Christianissimi titulus aliis etiam Regibus præter Galliarum à Pontificibus attributus est. Vide *Christianissimus*. [Philippi Franciæ Regis Illustris, & filii nostri charissimi, Clemens V. in extrav. comm. de privil. c. 2.] Ac idem aliis Regibus, ut [Alphonso Castellæ Regi Illustri, Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen.] Illustri Regi Aragoniæ, Innocent. III. in decretal. de jurejur. c. 18. Illustris Rex Hungariæ. In decretal. de jurejur. c. 33. Illustri Regi Cypri, Honorius III. de confirm. util. vel inutil. c. 8. decretal. Illustri Regi Franciæ, Innoc. III. de Judiciis, c. 13. Excellenti Tancredo Vincastriæ Regi, Greg. IX. in c. 1. de probationib. Item Regibus, ac Reginis D. Greg. in Registro dat titulum Excellentiæ, & Gloriæ, Reginis. Reginæ Illustri, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 27. Reginis defunctis. [Ex parte charissimæ in Christo filiæ B. quondam Anglorum Reginæ Honor. III. in lib. 2. decretal. tit. 22. c. 11.] Infanti Castellæ, Dilectus filius nobilis Vir Petrus Infans. Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen. Hexarchis dabat Pontifex titulum *Excellentiæ*, & *Eminentiæ*, can. sicut excellentiam, 23. quæst. 4. can. de Liguribus, & can. relegantes, ibid. quæst. 5. ac D. Gregor. sæpè in ejus Regist. Præfecto Imperialis prætorii dabat Pontifex titulum magnitudinis, & sublimitatis, can. nemo vel in foro, de pœnit. dist. 1. Principibus illustribus, ac Marchionibus nobilibus, de testib. & attest. cap. 46. ac Magnitudinibus, D. Gregor. in Regist. Cæterique Barones *Nobilitatis* titulum habebant à Pontifice. [Nobili viro Matefeloni, Innocentius Tertius in decretal. de præscript. cap. 13. Nobili viro Matthæo de Rivario. Idem Innocent. lib. 2. decretal. tit. 1. c. 7. Nobili viro S. de Malileone. Idem ibid. cap. 5. de exception.] Comitissis. [Dilectæ in Christo filiæ Comitissæ Flandrien. Honorius III. de concess. præben. cap. ult. Dilectæ in Christo filiæ Comitissæ Blesensi, Innoc. III. in lib. 5. decretal. tit. 40. cap. 23.] Famularum Imperatricis erat titulus *Dulcedo vestra*. D. Greg. in Regist. De aliis hujusmodi titulis. Vide *Domnus*. Titulus falsus. Vide *Pseudoepigraphus*. Titulus Universitatum studiorum à Pontificibus adhibitus *Vestra devotio* erat, de Constitutionibus, cap. 10. Tituli defunctorum. Vide *Bonæ memoriæ*. Tituli Patriarcharum. Vide *Patriarcha*.

TOALIA, tobalia. [Subdiaconus regionarius cum toalia, ut cùm voluerit Dominus Papa spuere, possit illo gausape os suum mundare. Cencius Camer. in ejus Cæremon. M. S.] ex quo colligitur tobaliam illam pilosam fuisse, cùm gausape nominetur.

TOBALIA dicebatur offertorium. Vide *Mappa*. *Offertorium*. *Othone*.

TOGA, unde ortum habuit adagium De toga ad pallium. Vide *Pallium*.

TOGALA. FR. hæc dictio intellectu mihi difficillima est, licèt corrupta certò appareat, & feram significet. Sic enim in Vita S. Theodosiæ Virg. & Mart. apud Mombritium, tom. 2. habetur: [Post hæc dimisi sunt ad eam Leopardus, & Togala, lenitatis suæ signa monstrantes, & nihil eam læserunt] sic etiam de eadem apud Vincen. Belovac. in speculo histor. lib. 12. c. 48. dicitur. Prolixiùs tamen, ac diversimodè in quodam pervetusto M. S. Codice Biblioth. Vallicellanę de Urbe, to. 6. pag. 66. à tergo, col. 2. de hujus Virginis martyrio legitur, nempè: [Sedit pro tribunali Præses, jubet omnes feras adduci, & à Venatoribus exacervari, & rugiebat Leo, Vacca ferocissima cornibus cuncta ventilabat, subsequebatur Taurus mugiens, & terribilis Leopardus, & Talaga levitatis suæ signa monstrabat, Aper quoque silvester dentibus stridebat, & Ursorum impetus non tolerabatur.] Puto nihilominùs Tigridem restitui debere, nam hîc omnium hujusmodi ferarum proprietates describuntur, & de hac *Togala*, sive *Talaga* levitatis suæ signa monstrasse dicitur, quæ levitas Tigridis propriam esse affirmat Plinius, lib. 8. c. 18. sic inquiens: [Tigrin Hyrcani, & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ.

TOLENUM. FR. trochlea, l. item, de homicid. Vide *Trochlea*.

TOLERO. Vide *Cohibeo*, ibi, cohibentia pro tolerantia.

TOLTUM. FR. exactio: [Ad emendum, & vendendum sine omnibus toltis malis (*idest sine indebitis exactionibus*,) per antiquas, & rectas consuetudines. Matth. Paris. in ejus hist. de anno 1215.] Ex dict. germanica *Tol*, seu potiùs à *Tollo* latino verbo, unde Itali *Tolto* ablatum dicunt.

To-

Tomus, τόμος, quæ dictio apud SS. Patres, & Sac. Concilia duplicem significationem habet: nam aliquando magnum volumen, librum, ac codicem significat, in quo sensu scripserat D. Hieronymus ad Pammachium, & Oceanum; quandoque tamen decisionem, & decretum fidei denotat ex græco τὸ μῦ, idest, *In summa*: nam summatim, quod ad fidem spectat, decernitur. Hinc frustrà Eutychiani hæretici D. Leonem Papam irridebant, ex eo, scilicet, quia ejus dogmaticam epistolam tomum appellaverat: [Sed adhuc vide hæreseos impudentiam. Reprehendunt enim Leonem Pontificem, qui epistolam suam tomum vocaverat, nescientes rudes, quomodo S. Cyrillus, & strenuus Athanasius, aliorumque Patrum cœtus pios libros tomos vocent. S. Ephrem Antiochen. Patriarcha in Bibliotheca Photii.] Hæc namque S. Leonis Papæ dogmatica epistola ad Flavianum Constantinop. Patriarcham, & universum Chalcedon. Concilium missa fuit, quæ ab omnibus Catholicis per Orientem existentibus [Tomus S. Papę Leonis] appellabatur.

Tonellus, doliolum: [Habes vinum de vite vera expressum in torculari crucis, & attractum aperti ostio lateris; sicut enim tonellus foratur, ut vinum habeatur, sic latus Christi lancea militis apertum est, ut exiret aqua baptismatis, & sanguis nostræ redemptionis. Petrus Cellensis, lib. 9. epist. 5. [ex vocabulo belgico *Tonne*, cujus diminutivum *Tonnellus* dicitur.

Tonsura, est propriè capillorum incisio, & spoliatio, in Ecclesiasticis ex traditione Apostolica instituta, ut inquit Anicetus Papa in ep. ad Galliar. Episcopos. Abrasio autem capitis Ecclesiasticorum in coronæ forma, coronam Salvatoris nostri spineam significare ait Beda lib. 1. histor. Angl. cap. 22. Idem etiam affirmat S. Germanus Constantinop. Patriarcha: [Raditur caput medium in gyrum, ut ea corona sit pro corona Christi,] seu ut ait Isidor. lib. 2. de instruct. Cleric. c. 1. ad denotandum regium Sacerdotalem gradum. Moraliter autem superfluitatum cogitationum ablationem designat. [Caput ergo tondere est cogitationes superfluas à mente resecare. D. Greg. in moralib.] Capilli enim cogitationum symbolum sunt. Sanctus verò Areopagita Dionysius aliam in hoc moralitatem affert, inquiens: [Capillus autem tonsus puram, nullaque figura fucatam vitam indicat, quæ non fictarum figurarum, aut colorum inductione deformitatem mentis ornet; sed per ipsam in se ipsa non humana pulchritudine, verùm singulari, & unica ad Dei exactissimam similitudinem excitetur. De Eccles. Hierar. c. 6.] Item capillos tondere debet Ecclesiasticus, ne crescendo oculos impediant. Durand. lib. 2. cap. 1. superfluæ namque cogitationes rerum æternarum spiritualem visionem impediunt. Aliqui existimant hanc Apostolicam tonsuræ introductionem fuisse ob memoriam ignominiæ Principis Apostolorum, quam passus est, quando in ejus opprobrium Antiochiæ illius caput rasum fuit, ut dictum est dict. *Garrhara*. FR. multa alia significata tonsuræ affert Clementinarum Glossa in cap. 2. de vita & honest. Cleric. || : Hodie tamen tonsura in signum honoris, & dignitatis evasit, ut Episcopi, ac Cardinales præ cæteris ampliorem tōsuram deferant, & Summus Pontifex habet totum caput rasum præter brevē capillorum circulum ad formam Benedictinorū Monachorum, cujus antiquitas ex Toletano IX. Concilio colligitur, ubi can. 40. ita disponitur: [Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, detonso superiùs capite toto, inferiùs solùm circuli coronam relinquant.] At quid dicendum de Sacerdotibus nostris temporis, quos pudet tam gloriosum signum deferre? seu tam exiguam tonsuram ferunt, ut vix cerni possit? Certè non nisi vanitatis, ac superbiæ nota in illis est: quòd si Gentiles infaustum eventum ominabantur, quando in sacrorum celebratione eorum sacrificulo de capite cadebat corona, non inani tepitudinis spiritus indicio argui rectè posset Christianus celebrans, in quo coronæ signum non discernitur: itaut suspicari queat, an hujusmodi Presbyter veram spem æternum Christi regnum habeat consequendi, dum regalis sacerdotii signum palàm deferre minimè curet: Inobservantia siquidem à Bedæ temporibus deplorabilis, qui Venerabilis Doctor in ejus Anglica historia, lib. 5. cap. 22. non sine mœrore sic conqueritur: [Quosdam Clericos corona caput attonsum gestare pudet, quæ ipsius passionis signum est.] Græci autem infra coronam nutriunt comam nazareo more, ad imitandum, ut ipsi afferunt, Christum, & ejus Discipulos; sed hujusmodi introductio non videtur satis antiqua, colligitur enim, quòd tempore S. Gregorii Nazianzeni, Ecclesiastici non deferebant comam: nam idem Sanctus Doctor, ubi de Cathedra Constantinopolitana à Maximo philosopho usurpata loquitur, Episcopos ejusdem philosophi fautores ab Ecclesia expulsos ad domum cujusdam Comici confugisse, ibique cynicam Maximi philosophi comam illos detondisse, ac eum in Episcopum ordinasse inquit. Ex qua relatione constat liquidò, quòd ille Maximus tanquam cynicæ philosophiæ sectator comam gerebat, at quando in Ecclesiasticam dignitatem intrudi affectavit, cynicam comam totondit. Huic conjecturæ astipulatur Bedæ narratio à Baronio anno. 668. nu. 3. & 4. allata, quòd, scilicet, Theodorus Tarsensis Ciliciæ Provinciæ à Vitaliano Papa in Episcopū Angliæ designatus, cum esset monachus S. Pauli Orientis, & caput abrasum haberet; opus fuerat ob id, ut ejus consecratio per quatuor menses differretur, usque quo ejus caput aliquod capillorum incrementum haberet, ut commodè Episcopalis corona in eo tondi potuisset; quem Theodorum græci ritus satis fuisse constat, ex eo, nempè, quòd præfatus Papa ob dubium ne Anglicos græcanicis ritibus, & erroribus imbueret ille novus Episcopus, Assessorem illi dedit Adrianum Nidridanum Abbatem, quod Monasterium non longè à Neapolitana Civita-

te distabat. Baron. ibid. Tonsuram autem monachorum Orientalium S. Pauli, eandem fuisse existimo, quam Maronitæ, aliique Orientales Monachi gestare solent, qui caput radunt ad instar nostrorum Religiosorum, relinquentes tamen capillorum circulum in vertice, sed subtiliorem occidentalibus monachis. In temporibus SS. Hieronymi, & Ambrosii, ut ex eorum scriptis colligitur, Clerici non radebant caput, sed submissè tondebant, ita ut cutem non detegerent, fortasse ne convenirent cum Serapidis, & Isidis sacerdotibus, qui caput radebant. Simon verò Magus phanaticam tonsuræ machinam excogitaverat, quam ejus sectatores ferebant, sulcum, nempe, & lineam, quam per capitis verticem intus ambarum aurium summitates ducebant, in symbolum Zodiacæ fasciæ, asserentes eorum caput globum cœleste denotare. Aliquos Sacerdotes Christianos in Oriente in modum crucis eorum capita solitos fuisse radere refert Osorius, lib. 3. rer. Em. Quod ad præsens Episcopus Carangor Diœcesis Indiarum Orientalium observat, ut in eo libro cui titulus est Novus Orbis, cap. 133. narratur. In quodam M. S. Roraldi Episcopi, qui de anno 1300. floruit, ac de successibus Terræ sanctæ scripserat, de Christianis Georgianis, cap. 79. hæc habet: [Clerici eorum rotundas habent tonsuras, laici verò quadratas.] Conservabatur hic Codex apud quendam Michaelem Belauger Episcopum Milevitanum. Mahometani totum caput radunt, floccum tantùm in vertice reliquentes, quod etiam ab eorum subjectis Christianis observatur, licèt aliqui scrupulosiores Christicolæ ob timorem ne hoc sit manifestum falsæ religionis signum, capillare floccum non nutriant, quod tamen in Africa usque ad Tertulliani tempora solitum erat deferri, ut ipsemet cap. 4. de pall. ita refert: [Juxta cutem tonsor, & cultri vertex immunis.] In Sacramentario S. Gregorii habetur oratio, cujus titulus *Ad capillaturam*, quæ devotionis causa pueris recitabatur in prima eorum capitis tonsura. Item alia, cujus titulus est *Ad barbas tondendas*, quæ juvenibus in prima barbæ nutritione recitabatur. FR. Tonsura quidem duplicem habet significationem, quam Glossa in cap. 1. de Cleric. conjug. ita distinguit: [Nota, quòd tonsura hic accipitur pro clerica; nam propriè tonsura est illa abscissio capillorum, quæ est in parte inferiori, ut aures pateant; sed clerica est abscissio capillorum in parte superiori, & circuitus abscissionis illorum capillorum vocatur corona. Dicitur etiam *Rasura* in Clement. de honest. Cler. cap. 2. & ibi Glossa. Usus tondendi Monialium comas in earum professione, antiquissimus erat in Ægypto, ut D. Hieronymus epist. 48. ad Sabinianum testatur. Vide *Barbirasium. Corona. Garrhara. Papaletra. Psachnion. Tonsuratio. Tonsuratus. Tonsus*. Clericus primæ tonsuræ. Vide *Cantor. Tonsus*. Tonsuram non tenetur deferre Clericus conjugatus. Vide *Clericus*. Item de hac corona in can. psalmista, dist. 23. sic habetur: [Clerici comam nutrire prohibentur, quorum caput desuper in modum sphæræ rasum esse debet.] Ubi Glossator addit:] Parum, nam magnitudo coronæ est signum conversionis, ut extrav. de success. ab intest. cap. cùm dilectus, in parte decisiv. 12. quæst. 1. can. duo.] Item sic clerico non licebit cum coma suum officium exercere, multò minus Sacerdoti comato celebrare licebit, de Clericis enim sic habetur: [Nec oportet Clericos comam nutrire, & sic ministrare, sed attonso capite auribus patentibus: & secundùm Aron talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato, can. non licet, il 2. dist. 24.

TONSURATIO. FR. collatio primæ tonsuræ clericalis. [Ex parte vestra fuit propositum, quòd dicta Ecclesia monasterio vestro pleno jure debet esse subjecta, videlicet, in institutione, destitutione, investitura Archipresbyteri, & ejusdem fidelitate, ipsius, & fratrum obedientia, correctione, repræsentatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litaniis, & aliis similibus. In decretal. de sent. & re judic. cap. cùm inter vos.

TONSURATOR. FR. Publicanus; exactor vectigalium. [Pervenit ad Nos, quòd Tonsuratores in Sicilia prava sibi præsumptione nomen Defensorum sumerent. D. Greg. lib. 10. epist. 48.

TONSURATUS. FR. Clericus. Item significat Romanum ad distinctionem Longobardorum, qui comati, & eorum regio Gallia comata dicebatur, ex eo quia comam nutriebant, contra verò Romani capillos tondebant: [Nam Spoletani, & Reatini ad B. Petrum consugium facientes, prædicto Sanctissimo Adriano Papæ se tradiderunt, & in fide ipsius Principis Apostolorum, atque prædicti Sanctissimi Pontificis jurantes, more Romanorum tonsurati sunt. Anastas. Bib. in Adriano.] Vide *Romanus*.

TONSURO. FR. verbum, primam clericalem tonsuram confero. [Nullo modo audeant tonsurare, can. Monasteriis, 19. quæst. 3. Quòd laici ad Monasterium convolantes à suis Abbatibus tonsurentur, cap. 11. de ætat. & qualitat. ordinand. Licentiam habeat comam capitis sui tonsurare. Marculf. lib. 1. formul. cap. 1.

TONSUS. FR. Clericus primæ tonsuræ: [Si quis in ordine Clericali à Presbytero, usque ad Tonsum. In testamento S. Remigii Rhemensis Archiep. lib. 1. cap. 16.] Vide *Cantor. Psalmista. Psaltes. Tonsura. Tonsuratus*.

TONUS MUSICALIS. Vide *Cantus. Hypate. Nete. Neuma. Ut, re, mi, fa, sol, la*.

TOPARCHIA. FR. τοπαρχία, loci præfectura. [Et postulavit Jonathas à Rege, ut immunem faceret Judæam, & tres Toparchias, & Samariam, & confines ejus, 1. Macab. 11. 28.

TOPHETH, nomen hebraicum, significans spatiosam. [Præparata est enim ab heri topheth, à Rege præparata, profunda, & dilatata. Isaj. cap. 30. n. 33.] quæ dictio sæpè pro Inferno accipitur. Vide *Gehenna. Infernus*.

TOPHORUS. Vide *Zophorus*.

Topographia, τοπογραφία, loci, aut locorum descriptionem significat, à τόπος, locus, & γράφω, scribo: hincque *topographus*, locorum descriptor. Topographias in Scriptura sacra habes, signanter in, lib. Josue, in quo duodecim tribuum, & Terræ variæ descriptiones exhibentur.

Topoteretes. FR. Τοποτηρητὴς. Vicarius, sive locum tenens. Apud Camillum Peregrinum de Princip. Longobar. tit. de Pacto Principis Archis &c. pag. 318.

Tornatrix. FR. joculatrix. [Aut cantare præsumant, vel turpia joca, vel urso, vel tornatricibus ante se fieri patiantur, nec larvas dæmonum ante se ferri consentiant, can. nullus Presbyterorum, de consecr. dist. 5.] Ubi Glossa exponit: [Idest, Joculatricibus, quæ volvuntur, ut torni; sed choream, simul in gyrum saltantium fuisse puto.

Torneamentum. FR. quod sic describitur in Concil. Lateranen. [Detestabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus Milites ex condicto convenire solent ad ostentationem virium eorum, & audaciæ, temerè congredi, unde mortes hominum, & animarum pericula sæpè proveniunt, fieri prohibemus, lib. 5. decret. tit. 13. cap. 1.] Ibi, & in extrav. Jo. XXII. habentur peculiares tituli de Torneamentis. Ubi *Hastiludium*, *Iustram* dicitur: :‖: [Causa laudis humanæ, torneamentis totus deditus erat. Cæsar. lib. 2. miracul. cap. 12.] ex gallico verbo *Tournoyr*, quod circuire significat. Vide *Tzaustrium*.

Torneta. FR. idem ac torneamentum: [Illi omnes juvenes dediti militiæ sæculari circuibant, quærentes execrabiles nundinas, quas vulgò tornetas vocant. S. Theodoricus Abb. in vita S. Bernardi.

Torno. FR. circundo, circumeo, l. qua fera. De venatoribus, & l. si census, eod. tit.

Torosulus. Vide *Trossulus*.

Torosus. Vide *Trossulus*.

Torques. FR. non solùm significat catenam ex auro, argento, gemmis, aliisve pretiosis materiis; sed etiam ferream, qua vinciuntur rei, & mancipia, & inde primariò à torquendo nomen desumpsit. [Duas torques de Sergius, & Baccus &c. Et bojam de collo Alexandri V. Papæ. In quodam privilegio Caroli Magni apud Torrigium de Cryptis Vatican. impress. secunda, pag. 504.] ubi agitur de reliquiis ab eo Imperatore relictis Ecclesiæ S. Salvatoris ab eodem Romæ erectæ: torques igitur erat illa catena ferrea, quam sustinuerunt in vinculis SS. Martyres Sergius, & Bacchus. *Boja* est collare, & colli vinculum, de quo dictum est suo loco. *Alexandri Quinti*, idest, post Petrum.

Torta. FR. placenta non fermentata. [Tortam, quæ absque fermento, unam de canistro. Numer. 6. 19.] aliquando significat panis portionem: [Tortamque panis, unius, crustulam consperſam oleo. Exod. 29. 23. Futurum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat, ut oret pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam bucellam panis, 1. Reg. 2. 36. Invenient te ibi tres viri &c. & alius tres tortas panis. Ibid. 10. 3. Et divisit universis per singulos, à viro usque ad mulierem tortam panis, & partem assæ carnis bubulæ, & frixam oleo similam, 1. Paralip. 16. 3. Præcepit ergo Rex Sedecias, ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate, & mansit Jeremias in vestibulo carceris. Jerem. 37. 20.] Dicitur etiam *Tortula*, idest, parva torta: [Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris bdellii; circuibatque populus, & colligens illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Num. 11. 7.

Tortula. Vide *Torta*.

Toriza. FR. fax. Lexic. græco barb. unde *Tortia* Italicè.

Toselum. Vide *Dorsale*.

Tossapini, Hæretici. Vide *Gazari*.

Totihjoc vocabulum Ægyptium, & significat Domi primarium. In Regul. S. Pachomii.

Toxico, toxico lædere [Sic igitur mihi Domini vestri gratiam enormiter toxicavit linguæ meretricantis adulatio, & invidia detractoris. Petr. Blesen. epist. 20.] In significatione passiva. Vide *Venenor*.

Trabea. Vide *Purpura*.

Tracala, & *Trachala*. FR. In Constantino Magno Sex. Aurelius Victor de Cæsarib. hæc habet [Cùmque &c. III. & LX. annos vixisset, ex quibus dimidios, ita ut XIII. solus imperaret, consūptus est: irrisor potiùs, quàm blandus: unde proverbio vulgari, Trachala decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus, ob profusiones immodicas nominatus.] Licèt impressio Basileæ de ann. 1053. & 1546. in fol. Lugdunensis in 16. per Anton. Vincentiū 1562. Parisiana in 16. per Sebast. Cramosy 1626. habent *Tracala*. Sed Typus plantiniana in 8. de an. 1579. Francoforti in fol. de an. 1588. Aureliæ Allobrogum 1623. impresserunt *Trachala*: editio tamen Amsterodami in 32. de an. 1625. hoc tantùm habet, nimirum [Ita anno Imperii tricesimo, secundoque, cùm totum orbem tredecim tenuisset, sexaginta natus, atque ampliùs duo &c. excessit.] Quapropter proverbium illud vulgare de *Tracala*, sive *Trachala* redditur valdè obscurum. Sigonius tamen in ejus notis ad calcem prædictæ Francofurtensis impressionis sic commentaverat: [In quibusdam libris sine aspiratione scriptum est Tracala. Aliquo modo huc facere videtur, quod Festus scribit, Trachalos appellari muricum, & purpuræ superiores partes; atque inde Ariminenses homines maritimos cognominatos esse Trachalos. Forsan igitur appellatio tracta est ab asperitate ἀπὸ τῆ τραχέος.] Quem sequutus est in dict. Trachali Calepinus inquiens: [Trachali appellantur muricum, ac pur-

purpuræ superiores partes. Unde Ariminenses maritimi cognomen traxerunt. Festus.] Ac in dict. Chamæ idem ait: [Chamarum duo traduntur genera, scilicet, Traceæ, hoc est asperæ, mali succi, quas ostreas cognominant &c.] Ex eodem fonte Glandorpius in Onomast.hist.Rom. in Galeriis, impressione secunda, inquiens: [Galerius Trachalus Orator, de quo Quintilianus, & Tacitus, Consulatum gessit ultimo anno Neronis cum Silio Italico. Quidam Valerium Turpilonem vocant. Porrò Trachali muricum, & purpuræ superiores partes appellantur. Unde Ariminenses maritimi homines Trachali cognomen traxerunt. Sex Pomp. lib. 18.] At, ut verum fatear, mihi ad veritatis fontem non rarò accessisse displicet, dùm in ejusdem veritatis prælatione me ad odiosam Eximiorum Virorum criticam compellar; quamvis literariæ exercitationes nulli efficere debeant, sicut nec mihi similis in me aliorum censura. Itaque Festus in ejus de verborum signif. fragmentis nil de *Tracala*, seu *Trachala* habet, sed in ejus Codice ab Antonio Augustino apud Gulielmum Leimariū de ann. 1535. impresso cum dictionibus Pauli Diaconi, ac notis Dionysii Gotofredi, ex Festo hæc tantùm habentur: [Tragus genus conchæ mali saporis:] Sed *Tragi* marinarum spongiarum species sunt. Plin. lib. 9. cap 45. & lib. 31. cap. 11. Deinde ex Paulo Diacono, ibid. col. 468. vers. 27. hæc asseruntur: [Trachalos appellari muricum, ac purpuræ superiores partes; atque inde Ariminenses homines maritimos cognominatos esse Trachalos.] Hinc poscens insistere cogor, cur, nempè, non reliqui maritimi populi, sed soli Ariminenses Trachali appellari queant? Veruntamen error est manifestus; nam Trachali non erant populi, sed familia, sive potiùs fratres, ac Septiciæ cujusdam viduæ filii, ut ex Valerio Max. lib. 7. c. 7. n. 4. clarè patet, ubi hæc refert: [Septicia quoque mater Trachalorum Ariminensium, filiis irata, in contumeliam eorum, cùm jam parere non posset, Publicio seni admodum nupsit &c.] At revertamur unde discessimus. De Constantino Magno namque hæc in ejus Breviario Pomponius Lætus habet; [Constantinus in initio bonis Principibus similis; post bella civilia, veluti omni metu liber, contra jus æquitatis plerosque occidit, minimè suis parcens, & liberalitatis Augustorum immemor, cœpit esse parcus, & interdum nimis tenax.] In idem coincidit Zosimus Comes Ethnicus Author in ejus hist. nova, lib. 2. Sed Religionis odium maledicis, ac falsis imposturis suum venenum diffundens, nimis hunc pium, Christianumque Principem lædit. Igitur de proverbio Trachalæ tres eruditissimas epistolas ad P. Petrum Possinū Societatis Jesu, & nostri sæculi decus, R. P. D. meus Joseph Maria Suaresius Vasionensis Episc. ac literariæ Reipub. recens lumen direxerat, quæ Romæ à Jacobo Dragondello an. 1667. impressæ fuerunt; in quarum tertia, non (ut ibidem ille ait) [Pyraustæ instar circum Trachalæ nomen] volutavit ipsius ingenium; sed potiùs re vera uti fænix, quæ luminoso suo calamo claritatem nobis præbuit, & sibi redivivam æternitatis laudem acquisivit: nam ubi nos in Sex. Rufi Festi Breviario rerum gestarum Pop. Rom. legimus hæc impressa: [Lucius Cassius quæstor Crassi, vir strenuus, reliquias fusi collegit exercitus contra Persas in Syriam irrumpentes, ter cum summa admiratione conflixit, eosque trans Euphratem trajectos vastavit. Parthi Labieno Duce &c.] ille ex M. S. ejusdem Rufi Codice in literario DD. Barbarinorum Thesauro asservato hæc protulit: [L. Cassius Quæstor Crassi, reliquias collegit exercitus, contra Persas in Syriam irrumpens, ter cum summa administratione conflixit. Eosque trans Euphratem redactos vastavit. Pamphyliam tunc obtinebat Trachala ad bellum Epirotarum missus, ditissimum, fortunatissimumque ducem prioribus decem annis inveniens, duodecim continuis perditissimum grassatorem, decem novissimis ob immensa donaria Pupillum nequissimum: atque ita ludibrio habitum, ut desperatione rerum suarum, venenum hauserit, cùm tendere in curiam paratus successorem accepisset. Parthi Labieno Duce &c.] Itaque satis elucidatur Tracalæ, seu Trachalæ proverbium à Victore in Constantino applicatum, ob similem triplicem morum mutationem, de quibus Pomponius Lætus, ac alii suprà egerunt. Displicet tamen quòd idem R. P. D. Suaresius concurrat in secunda ejus Epistola cum Sigonii, & aliorum supra rejecta assertione, inquiens; [Trachali appellantur muricum, ac purpuræ superiores partes, unde Ariminenses maritimi cognomen traxerunt.] Item de alio Trachala, seu Trachalo recentiori Constantino fit mentio, qui cum Italico Consul fuerat. Vide Latinium in Animadvers. in Conc. tit. Canones Apostolorum, §. A consulatu Trachali.

Tracones. ER. subterranei meatus, in quibus aquæ, vel aer inclusus serpent; sive quia ibi Dracones generari solent: [Cum profundis traconibus, ac concavitatibus, in quibus secundùm Philosophos solet terræmotus generari. Matth. Paris. in ejus Hist. an. 1247.] Unde Melitenses *Traconara*, sive *Draconara* appellare solent meatum subterraneum, per quem in ea insula ad Bercharense territorium concurrere solent aquæ.

Tractabilis Mons. FR. ita appellatus est mons Sinai à D. Paulo. [Non enim accessistis ad tractabilem montem &c. ad Hebr. 12. 18.] Nam ibi descenderat Deus, & cum Moyse pro populo Israelitico tractaverat. Exod. 19. 11. [In die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super monte Sinai &c.

Tractans. FR. Concionator: [Episcopo tractante cognoveram non sacrificandum Idolis. D. Cyprian. serm. 52.] Vide *Tractator*.

Tractator, græcè ἱερολόγος, idest, sacer sermocinator. [Jam verò quibusdam ex nostris sacrorum tractatoribus visum est amoris nomen, quàm dilectionis esse divinius. Michael Syng. in vita Fion.] Eodemque vocabulo usus est Secundinus in epist. ad D. Augustinum: [Quamvis tra-

tractator multa dixerit, quæ teneat apud se auditor, tamen à tractatore non recesserunt.] Et clariùs D. Chrysologus: [Vacat humanus sermo, silet prædicatio tractatoris, serm. 91.] FR. Vincentius Lirin. in libello adversùs proph. hæret. novat. cap. 40. ait: [Tertiò Doctores, qui tractatores nunc appellantur, quos hìc idem Apostolus etiam prophetas interdum nuncupat, eò quòd per eos Prophetarum mysteria populis aperiuntur.] Synonyma. Vide in dict. *Concionator. Homilia*, ac etiam Concionatorum abusus. Vide *Tractatum*. Vide etiam *Tractans*.

Tractatoria, epistola. Vide *Litteræ*. FR. *Tractatoriam* legendum putat Latinius in Correct. Concilior. tit. Concil. Telense, seu Teleptense, & tit. Concil. Constantinop. V. cap. 10. ac alibi. Vide *Tractoria*.

Tractatum, & *Tractatus*, ipsamet sacra concio. [Cùm Archisynagogi, vel Hemorrhoissæ mulieris connexa sibi, & producta narratio à consueta sermonis nostri brevitate discederet, maluimus dimidiare tractatum. D. Chrysolog. ser. 36.] Optima quidem Concionatoribus monitio, qui eorum superfluitates in dicendo detruncare nescientes, se ipsos, & multò magis Auditores defatigant; discere hi deberent ex hoc Ecclesiæ Doctore eximio, quòd pulchrior semper conceptus sit ille, qui brevitatis gratia relinquitur; quandoque enim legimus Sanctorum Patrum Sermones, & Homilias recentiorum sermonibus breviores. Hinc Tertullianus rectè admonet, inquiens: [Compendium sermonis, & gratum est, & necessarium; quoniam sermo laciniosus, & onerosus, & vanus est. [FR. eodem vocabulo usus est Optatus Milevitanus, lib. 4. qui Donatistas arguit, eò quòd semper in eorum concionibus contra Catholicos calumnias intermiscebant, sic inquiens: [Lectiones Dominicas, & tractatus vestros ad nostras injurias explicatis. Profertis Euangelium, & facitis absenti fratri convicium.] Quam planè vitiosam concionandi consuetudinè nostri temporis Hæretici hæreditarunt, qui pharisaica petulantia se ipsos secundùm legem Dei rectè morigeratos existimant, nosque tanquam ethnicos, & publicanos conviciant, ita ut in ipsis nulla nota errorum sit. At nos, qui peccatores, & gratiæ Dei indignos existimamur, non alienigenarum errores, sed nostros ad propriam correctionem à Concionatoribus libenter audimus. Vide *Homilia*.

Tracto. FR. Verbum, idest, concionem ago: [Hæretici ex conscientia infirmitatis nunquam ordinariè tractant. Tertull. de resurrect. carnis, cap. 2.] Ubi per vocabulum *Ordinariè* intelligit publicè.

Tractoria, dicebatur epistola, qua Episcopi ad Cōcilia convocabantur: [A Primate per tractoriam sunt vocati. Aug. contra Donatist.] Hæ diversæ erant à Tractatoriis, quibus Episcopi aliis exponebant, quid in aliquo negotio actum fuisset. FR. Latinius tamen pro *Tractatoria*, interdum *Tractoriam* legit. Vide *Tractatoria*. Vide etiam *Litteræ*.

Tractus, dicitur ille mœstus cantus, qui in Missa profertur post epistolam, quando non dicitur *Alleluja*, & incipit observari à Septuagesima usque ad Pascha, licèt non dicatur quotidie, sed tantùm in Dominicis usque ad quadragesimam, quo tempore dicitur etiam in feriis secundis, quartis, & sextis, quia in his diebus concursus populi erat major ad divina officia. Dicitur tractus, quia trahitur tempus pro intervallo, quo Diaconus possit exuere planetam, & imponere sibi transversaliter velum; sicut Graduale dicitur pro spatio temporis, quo Diaconus ascendebat gradus ambonis. Symbolum autem Tractatus à Ruperto de divinis officiis sic exponitur: [Quod autem tractus lugentium sit, magisque luctui congruat, quàm graduale, quod est pœnitentium lamentum, illud comprobat, quòd non cum Alleluja, ut graduale, sed pro Alleluja canitur his diebus, quibus mortem, quæ subintravit in mundum per invidiam diaboli, idest, à Septuagesima usque ad Pascha, lugemus, lib. 5. c. 14.] Ideòque à tempore tractus stolam immortalitatis symbolum, quam in prævaricatione primi parentis perdidimus, velo violaceo cooperit Diaconus. Ob eandem rationem Sacrosancta Mater Ecclesia in dicta Dominica flebili, ac dolenti voce incipit introitum: [Circundederunt me dolores mortis &c.] Tracti Auctorem aliqui Cœlestinum, alii Gelasium, & alii Telesphorum Summos Pontifices faciunt. Quare dicitur tractus in Vigilia Pentecostes. Vide *Vigilia*.

Traditor, ita à sacris Scriptoribus appellabatur ille, qui præ timore tormentorum fidei persecutoribus tradebat sacros Codices ad eos comburendos. [In Africa duo mala, & pessima admissa esse constat, unum in traditione, alterum schismate. Optat Milevit.] Propter quod ibid. multi renuentes sacros libros tradere, martyrium passi sunt; inter quos de S. Saturnino hoc encomium in ejus actis legitur: [O Martyrem legis sacræ idoneum, diligentemque custodem, qui traditorum facinus perhorrescens, scripturas Dominicas ne perderet, intra secreta sui pectoris collocavit. Apud Surium, 11. Febr.

Traduco, hoc verbum apud Tertullianum, sicut etiam hæc alia *Circumduco*, *Obduco*, sæpè significant reprehendere, convincere, convenire, rejicere, & manifestare.

Traductio, pro reprehensione à Tertulliano usurpatur non raro.

Tragelapus, Τραγέλαφος, Hircocervus; nam τράγος, hircum significat, ἔλαφος verò cervum: de eo fit mentio in Deuteron. cap. 14. 5. inter animalia comedi permissa. FR. de eo Plin. lib. 8. cap. 33.

Tragemata, FR. græca dictio τραγήματα, bellaria, edulia, nempè, saccaro confecta, ac condita, à τρώγω, quod est comedo. [Quæ tragmata, aut pemmata dixerunt veteres, nostri bellaria appellaverunt. Gellius, lib. 13. c. 11.] Sed in vita Beatæ Veronicæ de Benasco mendosè *Tragimata* habetur. [Vasa lignea, quibus ex saccharo deli-

delicatiora quædam composita servabantur, quæ tragimata vocamus, lib.4.c.9.§.21.

Tragoedia, τραγῳδία. FR. etymologia hujus nominis habetur in Glossa in can.Canentes, dist.92. scilicet à τράγος, quod est hircus, & ᾠδή, idest, laus, quia hirco remunerabantur. Seu ut aliis placet, ex eo quia primum ejus poœmatis præmium hircus fuerit, aut certè uter hircinus vino plenus: unde Horatius de Arte poet.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Alii à fæce, quam Græci τρύγην appellant, quia Scenici faciem fæce spurcabant.

Tragoedus, τραγῳδός. FR. Scenicus, qui tragœdiam repræsentat, sicut Comicus à Comœdia dictus est: [Nec in tragœdorum modum, guttur, & fauces dulci medicamine liniendæ sunt, can. cantantes, dist. 92.] Ubi de Ecclesiasticis Cantoribus loquitur.

Tragulæ, & Tragulus. } Vide *Trogolus*.

Traha. FR. rusticum instrumentum ad modum vehiculi, sed sine rotis, & ponderosum, quo agricultores post convulsam terram aratro, semine in eam projecto, traha denique per juga bovum tracta, teritur terra, ac ibi semen cooperitur; eodemque instrumento in area triticum à culmis deponitur. De hac voce fit mentio in Sac. Script. [Et fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, 1.Paralip.20.3.] hinc Virg.1. Georg.

Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma,
Queis sine nec potuere seri, nec surgere messes:
Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra,
Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere rastri.

Ubi in aliquibus codicibus *Trabeæque* mendosè habetur.

Traharius, Plaustrarius. [Ad extremos trahariorum, qui per insipientiam suam adhuc ad carnis sarcinas sedent, crucis diù portatæ vexilla circumfers. Sidon. lib. 6. epist. 1.

Tramoserica, textile, quod in se habet solùm sericum in trama. [Holoserica tota serica: olon enim totum. Tramoserica stamine lineo, trama ex serico. Isidor. lib. 19. etymol. cap. 22. Vide *Chrysoclavum*.

Trana. FR. currus sine rotis. [Toloneus non exigitur nec de navali, nec de carrali, neque de funis, sive de trana evectione. In quodam privileg. Caroli Magni SS. Vincentii & Germani Monasterio concesso apud Baron. an. 779.

Tranex. FR. palmes. [Si quis tranecem de vite aliena inciderit. In lege 7. Longobardorum, lib. 1. tit. 19.] Italicè *Tralcio* dicitur.

Transactio. FR. pactum, seu conventio inter partes, qui contractus in lege canonica est prohibitus in rebus spiritualibus, ita ut simonia reputetur; sed licita est amicabilis compositio, ut notat Glossa in can. ea quæ, 1.q.3. Quæ autem differentia sit inter pactum, & transactionem. Vide *Depectio*. In Decretali habetur specialis titulus de Transactionibus.

Transalpino, alpes transire. [Ipse quasi inter mortuos liber, in Italiam pro mandato vestro transalpinare non horruit. Petr. Blesen. ep. 59.

Transenna, transitus, erat solarium, sive ambulacrum extra Ecclesiam, per quod ex Androna, (de quo suo loco dictum est) ad Gynæceum transitus erat. [Hæc Basilica aperitur tribus arcubus paribus prælucente transennâ, per quam vicissim sibi tecta, ac spatia Basilicæ utriusque junguntur. Paulin. epist. 12.] quod *Pergula* etiam dicebatur. [In pergula Basilicæ B. Petri posuit cantharum aureum unà cum pretiosis margaritis, & gemmis. Anast. Bibl. in Steph. IV.] Quod ambulacrum adhuc in aliquibus antiquis Templis extat.

Transfiguratio Domini, hæc solemnitas tam in Latina, quàm Græca Ecclesia antiquissima est, & licèt Calixtus Papa III. de ann. 1456. Officium de eodem festo cum indulgentiis copiosis ad similitudinem festi Corporis Christi ordinasset; hoc tamen non intelligendum est de institutione festi illius, sed tantùm quoad officium proprium in memoriam insignis obtentæ victoriæ contra Turcas à Christianis in Hungaria. Nam quoad celebrationem constat fuisse antiquam, & in hac die consecrabatur vinum recens in Missa, & quando hoc adhuc non reperiebatur, tunc ex uvis parum musti in Calice exprimebatur; quæ cæremonia gloriosum Christi regnum in ejus transfiguratione repræsentatum denotabat; nam illius regnum in recenti vino connotatum ab eodem Domino fuerat, dicente: [Amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in regno Patris mei. Matth. 26. & Marc. 14.] In hac etiam die benedicebatur recens uva, Durand. lib. 7. cap. 22. Græca etiam Ecclesia solemniter hanc festivitatem celebrat, à qua Ἅγια μεταμόρφωσις, idest, Sancta Transformatio appellatur, & cùm ipsi Græci quindenum jejunium ante Virginis Assumptionem observant, in quo, sicut & in reliquis eorum jejuniis, nec pisces comedunt; in die tamen Transfigurationis, qui cadit intra prædictum quindenum jejunium, præ lætitia hujus diei gaudent dispensatione piscium commestionis. Insuper Transfigurationis festum apud ipsos cum Vigilia celebratur, quam *Trofestum* vocant. Maronitarum tamen natio valdè pia, & Catholica cum ingenti lætitia festum Transfigurationis solet celebrare, ut egomet in Monte Libano eo die interfui, & vidi; nam Patriarcha cum Clero universo ejusdem Montis cacumen ascendit, in quo vertice aliquæ cedrorum reliquiæ vigent, de quibus eximiis laudibus fit in Sac. Pagina mentio; sunt, inquam, hæ arbores proceriores pinis quarum trunci quinque hominum amplexu vix circumdari possunt; equidē mi-

mirabili naturæ artificio ex iisdem truncis pullulantes contemplantur rami; diffunduntur enim circumcirca ordine tam pulcherrimo, ut scyphum perfectè rotundum formare videantur, foliisque spissis, subtilibus, ac densis adinstar pinorum, semper insuper virentibus, ita ut in eis quisque jacens quiescere commodè posset; lignum denique nodosum est, incorruptibile, & odoriferum; hinc Sapiens ille Salomon eo usus est in Templi ædificio. FR. De hujus ligni incorruptibilitate ego quidem valdè hæsito, nam aliqua notabilia segmenta, ab Auctore in paterna domo relicta, post tria, vel quatuor lustra tinea corrosa sunt; quod tamen potest esse, ut ex truncis cæsa sint flante aliquo nocivo vento, qui ligna corruptibilia reddit, quamvis aliàs sint naturæ incorruptibilis. :||: Harum arborum fructus quo ad figuram similes cupressorum fructibus sunt, sed quo ad magnitudinem non dissimiles pinis, intusque penitùs vacui, & ideò ob aerem in eis inclusum deorsum non pendent sicut reliqui ex eorum arboribus, sed in Cœlum erecti, ita ut à suspicientibus ex solo cerni nequeant. Sunt autem prædictæ cedrorum arbores in tam magna veneratione non solùm apud Christianos, verùm etiam apud Mahometanos, ita ut cadentes in terra earum rami à ventis excussi, nemo illis uti audeat pro ignis pabulo: quinimò aliqui ex Hebræis Palæstinorum terram incolentes has arbores in primordio mundi productas fuisse, atque in universali cataclysmo inconcussas permansisse autumant; atque pro eorum assertionis fundamento Psalmum 103. adducunt, in quo de mundi creatione agitur: [Qui fundasti terram super stabilitatem suam &c.] & inferiùs: [Et cedri libani quas plantavit &c.] Igitur in cacumine Libani ascendit Patriarcha à Clero, & Catholico populo comitatus, ibique super lapideum Altare sub dio erectum solemniter celebrat; quo peracto, omnes ad prandium Dives aliquis invitat, ubi inter alia fidei argumenta, quæ in hac gente notavi, unum hic tantùm referam, eximiam, nempè, devotionem erga Sanctam Sedem Apostolicam; nam ea gens caput tegit ad orientalem usum, illudque nec in salutationibus, nec in Ecclesia detegit; sed tantùm in elevatione Eucharistiæ, & dum canitur Evangelium: at quando in ea comessatione in Summi Pontificis Romani salutem quis propinabat, omnes detecto capite, ac ipsemet Patriarcha in signum reverentiæ surgebant; quare non immeritò spiritualis omnium nationum ille quondam Pastor, & Pater Gregorius Papa XIII. inter tot seminaria ab eo per Orbem, & in Urbe erecta, etiam Maronitis peculiare Collegium fundavit. FR. hi autem laudabiles populi ideò Maronitæ appellantur, quia quando universùs quasi Oriens Nestoriana labe inficiebatur, tunc illi, qui prædicatione S. Maronis Abbatis, ac ejus Monachorum in fide Catholica permanserant, Maronitæ dicti sunt: quòd autem hæc natio Monothelitis adhæsisset, inconsultè prorsùs asseritur, ut diffusè ac validè probare parat amātissimus Collega meus, ac Eruditissimus Dominus Faustus Naironus linguæ Chaldaicæ in Archigymnasio Sapientiæ Romanæ Professor. Hoc inquam catholicismi jugerum licèt tyrānico Turcarum sub jugo dirè exagitatum semper sit, nihilominùs bonum fidei germen jugiter emanavit.

TRANSITORIUM, sic Missæ antiphona, quæ apud nos Communio dicitur, appellatur in ritu Ambrosiano, quia tunc ad epistolæ cornu fit transitus, quemadmodum in ritu Romano etiam observatur. Vide *Communio*.

TRANSLATIONIS officii ad libitum Regula. Vide *Officium*.

TRANSLATIO, transfero. [Ut nullus audeat juxta Sanctorum canonum traditionem ex alio Episcopatu ibidem translatare, aut constituere Episcopum post tuam de hoc sæculo evacuationem. Flodoard. lib. 2. hist. Rhemen. c. 17.

TRANSMARINUS. Vide *Cismarinus*.

TRANSMIGROR, hoc verbo intransitivo usus est in sensu passivo D. Hilarius in Psalm. 51. ubi de populo hebræo loquens, sic ait: [Regnum destructæ Civitatis amisit, & de tabernaculo avulsus, & transmigratus est,] nempè, translatus est.

TRANSTYBERIM. Antipolis appellata, & Transtyberini Antipolitani. Vide *Esox*. Item Ravennates appellati. Vide *Guidonea porta*.

TRANSVENA, pro advena S. Cypr. in poemate super Genesim usus est, si tamen illud opus non sit potiùs Tertulliani. FR. ut opinantur Bellarminus de Script. Eccl. in Cypriano, §. de Carminibus, & Labbè in eod. tit. de Cypriano, §. Index carmen Genesis, & in Tertulliano, §. Index Sacrarum Scripturarum, uti citantur à Tertulliano, tam carmina incerti &c. & inferiùs, Genesis.

TRAPETUN, τραπητόν. FR. mola oleacea. Hodie tamen hoc nomen in Italia, & præcipuè in Sicilia mola illa retinet, in qua cannæ melleæ conteruntur ad constituendum saccharum, à verbo græco τρέπω, idest, verto, seu volvo.

TRAPEZITA. FR. τραπεζίτης, mensarius, campsor: à τράπεζα, idest, mensa. In can. in nomine Domini, dist. 23. pro Simoniaco usurpatur, sic: [Hæc Apostolica sedes, cui authore Deo servio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæresis trapezitas repetitis malleis, crebrisque tunsionibus subjacuit.] Ac in recto, & spirituali sensu usus est D. Paulinus, in epist. de Gazophylacio, ita inquiens: [Cœlestis igitur Trapezitæ hęc mensa est, thesaurum vitę struens, & ad margaritam negotiandam fœnus exercens.] Ejus synonyma. Vide *Archarius*. *Paracharacta*. *Publicanus*. *Scambiator*. Item *Trapezita*, sive *Trapezim* Dapiferum vertunt in Nicephorum Gregoram, lib. 7. teste Camillo Peregrino de Principib. Longob. in castigat. ad Lupum Protosp. pag. 74. ad ann. 886. Potest etiam in sensu Campsoris deduci etymon à græco verbo τρέπω, idest, volvo, seu verto; nam Campsores per cedulas volvunt solutiones creditoribus ad eorum correspondales: hinc Itali solent uti his terminis: *Girare*, seu *voltare in faccia del tale*.

Trappa, decipulum. [Si quis turturem de trappa furaverit, in lege Salica, tit. 7.] vox quidem belgica *Trappe*. Unde Galli dicunt *Attrapper*, ideſt, prehendere. Itali *Trappolare*, nempè, deprehendere, decipere.

Trasco-Drugitare, hæretici, ita appellati ex phrygiis vocibus *Traſcus*, quæ palum ſignificat, & *Druſus*, naſum, ſeu roſtrum; nam hi quando orabant, digitum indicem in naſo imponebant; inde etiam *Tettalo rincitæ* denominati ſunt, πέταλον enim græcè folium ſignificat, & ῥύγχος, roſtrum. Hac quippè cæremonia demonſtrare præſumebant omnium rerum ipſos rectos judices, ac commenſuratores eſſe, & quòd naſus judicii ſymbolum fuiſſet, palus autem menſuræ. Dicti etiam fuere *Perticonaſati*, de quibus Epiph. hæreſ. 48. In Cod. autem Theod. *Taſcodrocitæ* nuncupantur.

Trebaciter, & *Trebatius*. Vide *Trebax*.

Trebax, τρίβακος, verſatus, unde poſtea verſutum, & aſtutum translativè ſignificat; hinc *Trebatii* nomen proprium deſumptum fuit; item *Trebaciſſimus* in ſuperlativo dicitur. [Collegit itaque ſeſe trebaciſſimus ſenex, & intrinſecùs æſtu pudoris decoquebatur. Sidon. lib. 1. epiſt. 11.] Item apud eumdem, lib. 9. epiſt. 11. reperitur *Trebaciter*, ideſt, aſtutè: [Præterea quidquid ſuper hujuſce ſcripti tenore cenſueris, trebaciter diffiteri.] Et ibidem clariùs: [Malui factum confiteri, quàm trebaciter diffiteri.] Licèt in aliquibus Codicibus mendosè *Tribaciter*, & *Tribaciſſimus* legatur.

Trebacissimus. Vide *Trebax*.

Tremaculum, Rete. [Si quis tremaculum de flumine furaverit. In lege Salica, tit. 27.] Ex gallicis vocabulis *Tremail*, & *Tremailler*.

Tremissis, monetæ ſpecies. [Si ita eſt, ſibi libellario nomine ad ſummam tremiſſis unius concede. D. Gregor. in Regiſt. lib. 2. cap. 1.] Nomen autem *Libellarii* canonis ſolutionem ſignificat, & Italicè *Livello* dicitur. Vide *Trimeſium*.

Tremuis. FR. Filius Filii naturalis, ſive Nepos ex Filio naturali, l. de eo, de ſucceſſion.

Tremulantes. FR. Hæretici in Anglia, quos Hiſpani *Adombrados* vocant.

Tremulo, tremo. [Nimio frigore horribiliter cum fletu, ac ſtridore dentium tremulantes. Flodoard. lib. 3. hiſt. c. 3.

Tremum. FR. cubiti pars, l. ſi quis homini libero, de convitiis.

Trepalium, locus ubi dabatur reis tortura: [Non licèt Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare. Concil. Antiſiodoren. cap. 33.

Trepedica, ex verbis D. Gregorii Papæ videtur ſignificare jumentorum pedicam; nam lib. 2. dialogor. cap. 30. de mulione, & equario curatore, qui jumenta ferreis ſoleis calceat, loquitur, cujus formam aſſumpſerat Diabolus; ſic inquiens: [Quadam die, dùm ad B. Joannis oratorium, quod in ipſa montis celſitudine ſitum eſt, pergeret, ei antiquus in mulomedici ſpecie obviam factus eſt, cornu, & trepedicam ferens &c.] Itaque *Trepedica* pedica ferrea, ſive ex fune cannabina, aut lorea, qua vinciuntur jumentorum pedes, ut nequeant longè digredi, ſignificat. FR. Trepedica dicitur à trepidando; fortaſsè, quia jumentum hoc compede vinctus, quotieſcumque pedes movet, ejus genua trepidant, ac tremore concutiuntur. Errant igitur Dadinus hìc in notis ad epiſtolas D. Gregorii, Lacerda, ac Voſſius, qui putant hoc vocabulum ſignificare potionem aliquam; nam dictio *Mulomedicus* unitè legenda eſt, & non ſeparatim, ideſt, mulorum Medicus. De hac namque apparitione in quodam Codice M. S. Flodoardi Rhemenſis Canonici antea, deinde Monachi, in vita Sancti Benedicti, qui codex conſervatur in Carmelitanorum Diſcalceatorum Pariſienſi conventu, leguntur hi verſus:

> Id capitus Monacho ſimulati fraude ſubacto
> Mul medici, plauſuque manus, alapaque recepto.

Treuga. Italicè *Tregua*, eſt armorum ſuſpenſio, in qua fides publica præſtatur, ne ad invicem hoſtes ſe lædant. [Pax verò illa, quam treugam Dei dicimus, fideliter obſervetur, ſicut ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis uniuſcujuſque provinciæ conſtituta eſt: qui autem eam infregerit excommunicationi ſubdatur, can. illi, qui, 24. quæſt. 3.] Sub excommunicationis pœna etiam Alexander Papa III. ne violaretur præcepit: [Treugas à quarta feria poſt occaſum Solis, uſque ad ſecundam feriam, &c. ab Adventu Dom. uſque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuageſima, uſque ad octavas Paſchæ ab omnibus inviolabiliter obſervari præcipimus. Si quis autem treugas frangere præſumpſerit, poſt tertiam admonitionem, ſi non ſatisfecerit, Epiſcopus ſuus ſententiam excommunicationis dictet in eum. In decret. de treuga, & pace capite 1.] Sic etiam habet Fulbertus Carnot.] Velim autem ſuadere tibi, ſi poſſem, ne dimittas propter iram, quæ Dei juſtitiam non operatur, quin Epiſcopo tuo treugam des, ep. 93.

Triafata. FR. Corruptè dici exiſtimat Floravant. Martinellus in ſua Roma Ethnico ſac. & corrigit Anaſtaſium Biblioth. qui in Honorio Papa inquit: [Fecit Eccleſiam S. Adriani Martyris in tribus fatis, quam & dedicavit, & dona multa obtulit:] Et in Adriano Papa idem replicat: [Baſilicam SS. Coſmæ, & Damiani, ſitam in tribus fatis reſtauravit,] apud Floravant. in ejus cit. Romæ, pag. 94. ubi corrigit *In tribus foris*; ſed nullam authoritatem, vel conjecturam pro ſe affert. Ego tamen Blondum, Decad. 2. lib. 3. affero ſic ſcribentem: [Perſtitit autem diutiùs in Petri Cathedra Conſtantinus, & Epiſcopos, Præsbyteroſque more Pontificum ordinavit, quo uſque Clero, populoque Romano in tribus foris, quæ eſt Sancti Adriani Eccleſia, per Chriſtophorum primicerium coacto, Stephanus Siculus Canonicè in Pontificem eſt electus:] Cyprianus verò mèdosè habet *Trianfacta*, quem

Latinius *Tria fata* corrigere maluit. Vide eumdem in Cyprian. Correct. epist. 21.

TRIAVERDINI. FR. Hæretici, quorum errores, & dira eorum gesta referuntur apud Baron. an. 1179. n. 4.

TRIBACITER, & *Tribacissimus*. Vide *Trebax*.

TRIBALTHON. Vide *Pallium*.

TRIBULANS, apud Arnobium pro tribulato usurpatur: [In spiritu tribulanti cum lacrymis exoretur. In Psal. 106.

TRIBULOSUS, campus tribulis, & spinis refertus. [Aut humore imbrium putres, aut frigorum siccitate tribulosas. Sidon. lib. 3. ep. 2.] Metaphoricè autem pro aspro, ac scabroso sermone accipitur. [Et quamvis propter hamata syllogismorum puncta tribulosum, vernantis tamen eloquii flore mellitum. Idem Sidon. lib. 1. epist. 7.

TRIBULUM, & *Tribula*, *æ*, instrumentum, quo triturantur frumenta. [Si enim spicarum grana tribulis attrita, aristis, & paleis nudantur. D. Gregor. lib. 7. c. 32. in Regist.] Vide *Traha*.

TRIBUNA. FR. hemicyclus muralis, quæ in fine presbyterii in Ecclesia solet terminari. Dicitur autem Tribuna, quasi tribunal, quia ibi tribunal, sive Pontificalis Cathedra collocabatur, ut in Templo S. Cæciliæ Transtyberinæ regionis ex lapide adhuc exstat, ac in aliis antiquis Romę Ecclesiis adhuc videntur, & Alexander Papa VII. in tribuna Basilicæ Vaticanæ Cathedram Principis Apostolorum magnificè collocavit: dicitur *Calcidica*, *Hemicyclus*. Turrig. in Crypt. Vatic. secund. impres. part. 2. pag. 357. Vide *Absis*. *Concha*. *Diatreta*. *Tholus*. *Trichorus*. *Trullus*.

TRIBUTUM. Vide *Burdatio*. *Pedagium*. *Terraticum*.

TRICÆ TELLENÆ, frivola, ac insipida loquacitas. [Jam dudum me fateor hæsitare, circumhiscere, tergiversari, tricas (quemadmodum dicitur) conduplicare tellenas. Arnob. lib. 5.] Proverbium à Telleno tædioso, & insulso tubicine desumptum. Aliqui tamen *Tricas Attellanas* legunt. Vocabulum autem Tricæ ex græco τρίχες propriè significat capillos implexos, Italicè *Trecce*, ex quo metaphora desumpta fuit: quare postea pro sermone inutili, qui est animæ implexio, accipitur. FR. Non à Telleno tubicine, nec legendum est *Tricas Attellanas*; sed restituendum est *Tricæ*, *Tellenæ*, quæ sunt duæ Civitates, prima in Brundusino territorio, à qua proverbium desumptum fuit teste Plinio, qui l. 3. c. 11. sic ait: [Et urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam, & Tricam.] Et Tellenæ alia Civitas in Campania, de qua idem Plin. lib. 3. cap. 5. Licèt Erasmus in Chiliad. ex Zenodoro asserat, quod Tellen Tubicen fuisset, quem sequutus est Calepinus, in dict. Tellen.

TRICO, implico. [Scilicet, ut sæculari negotio sua munia non fraudaret, nec à religionis cultu terrena se occupatione tricaret. In Vita S. Geraldi. Et hora surgendi non te trices, præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude, & age conceptiones tuas. Eccl. 32. 15.] Vide *Tricæ*.

TRICATUS, implicatus. [Si ad sextam horam refectionem tricatam hebdomadarii offenderint. In regula Magistr.

TRICENNALIS. FR. spatium triginta annorum. [Quæ tricennalis lex conclusit, quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit authoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus exclusit, can. Facultates, 13. quæst. 2.] Ac alibi: [Jure sibi vendicent, quod tricennalis lex concludit, can. illud etiam, can. sicut quicumque, cum aliis seqq. in 16. q. 3.] Hæc tamen tricennalis præscriptio non suffragatur Regularibus contra bona Ecclesiastica, vel Episcopos venientibus, can. possessiones, 16. q. 4. Sed deberent habere pro se præscriptionem quadraginta annorum, can. volumus, & can. neque decennii. Ibidem. Et è converso Clerus contra Regulares tricennali spatio præscribit. Extravag. de privil. c. si de terra.

TRICESIMA, in Monasticis regulis secunda hebdomada Quadragesimæ *Tricesima* appellatur, sicut etiam tertia hebdomada vocatur ibi *Vicesima*, quæ ita denominantur non à numero dierum, sed ad sequendam antecedentium hebdomadarum denominationem Septuagesimæ, Quinquagesimæ, Quadragesimæ, sic & Tricesimæ, atque Vicesimæ jejuniorum hebdomadę appellantur. [A Tricesima verò usque in Vicesimam singulos meros accipiant. A Vicesima verò usque ad Pascha vinum omnibus subtrahatur. Ex Regul. Magistr.

TRICHINAS, τρίχινας, quasi ciliciarius. Ita cognominatus fuit S. Theodorus à Græcis ob continuum & asperum cilicium, quod in suo corpore gerebat; τρίχινος enim grecè cilicium significat, pilis contextum, ita appellatum à Cilicia provincia, in qua, ut Varro, lib. 2. de re rustica scribit, hujusmodi indumenta pilis caprinis texebantur, ac contra sagittas in defensionem militum serviebant, ut etiam Vegetius testatur; seu tabernacula, & tentoria efficiebantur ad castrametandos milites, ut ad pręsens Arabes & Saraceni in deserto facere consuescunt, de quibus tabernaculis in Cant. cap. 1. dicitur: [Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar.] Nam Cedar fuerat Ismaelis filius, à quo Agareni descendunt, qui per errorem, ut aliàs diximus, Saraceni appellati sunt; quod ideò S. Hilarius in verba Psal. 119. [Habitavi cum habitantibus Cedar] confirmat hanc meam opinionem, & quod propriis oculis inspexi, inquiens: [Cedar genus est Ismaelitarum, deserta incolens, Hi sunt nunc Saraceni nuncupati.] Sunt autem hæc tentoria nigra, & oblonga ad instar illorum, quibus triremes utuntur; sed aptè disposita, ac ordinata ad formam ingentium Villarum, quæ valdè solaribus ardoribus, ac pluviis resistunt. Hæc tabernaculorum coordinatio exaltata fuit à Regio Psalte: [Disposuerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ, Psal. 63.] FR. *Cilicium* à Cilicia dicitur, quæ provincia *Trachiotis* cognominata est, unde Seleucia Ciliciæ, Seleucia Trachiotis dicta

dicta fuit. Plin. lib. 5. c. 27. à dictione τραχύτης, idest, asperitas, scabrositas: quare dixit Plutarchus τραχύτης τῆς κροκίδος, villositatem illam, & eminentiam floccorum, quæ in rudibus pannis visitur. Junius in Lexico Græco-lat. Et Cicero in 3. Verrina, inquit: [Quum iste Civitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret.] Et Asconius de eisdem Ciliciis ibidem ait: Cilicia tecta esse ex pilis, in castrorum usum, atque nautarum.] In Sacra autem Scriptura pro pœnitentiæ indumento non raro accipitur.

Trichorus, τρίχωρος, triplex chorus; nam Ecclesiæ tribuna ferè tres conchas habebat, major siquidem *Concha*, & reliquæ duæ è lateribus *Conchulæ* dicebantur: [Basilicam Dominædi, reliquiis Apostolorum, & Martyrum intra apsidem trichora sub altaria sacratis, solo, & parietibus marmoratam, camera musivo illusa clarificavit. Paulin. epist. 12.

Tricirion. Vide *Pascha*.

Triclinium. Vide *Sigma*.

Triduanum, jejunium penès antiquos Christianos, quomodo intelligatur. Vide *Biduanum*.

Trieris, τριήρης, genus navis oblongæ, ut triremis. [Neque trieris magna transgredietur eum, Isai. c. 33.

Trieteris, τριετηρὶς, triennium. Item *trieterius*, triennalis dicitur. Vide *Dieteris*.

Trigamus, τρίγαμος. FR. qui ter matrimonio conjunctus, can. aperiant, 31. qu. 1.

Triloris, τρίλωρις, funiculus, aut ligamen tribus locis implicitum, sic πεντέλωρις, idest, quinque locis.

Trimesium, monetæ species, aliàs tremissis. [Nam nec semel in regione ista usque ad unum trimesium frumentum potui comparare. Anast. in exil. S. Martini Papæ.] Aliqui mensuram significare putant. FR. Sed alibi idem Anastasius monetam manifestè intelligit, idest, tertiam solidi partem, sic inquiens: [Domum in regione Roffea intra Urbem, quæ præstat solidos LVIII. & trimesium. In Silvestro Papa.] Vide *Tremissis*.

Trimma, τρίμμα, limatura, & pulvis. [Fecit autem & Cameram Basilicæ ex auri trimma in longum, & in latum pedibus quingentis. Anastas. in Sylvestr.] Alii tamen *Ex auri trimme* legunt.

Trinitas, personalis distinctio in Deo. FR. non rectè appellatur consortium, ut S. Gregorius Nyssenus in orat. 1. contra Eunomium clarè his verbis probat, inquiens: [Quæ cùm nondùm Eunomius didicerit, negat Filium simul cum Patre sedere. Hoc autem potestatis consortem, magis ut quid dementiæ, ac furoris simile percurrere oportet, quàm ut impium, & sacrilegum redarguere. Quam enim sententiam habet συγκλήρε, *consortis* dictio, ex communi orationis nuncupatione, non licèt invenire. Super vestimentum Domini miserunt sortem, sicut Scriptura loquitur, qui noluerunt tunicam Domini discindere, si unius ipsorum rem propriam facere, cui sors gratuitò dederit. Illi igitur, qui pro tunica inter se sortem mittebant, dici possunt σύγκληροι, consortes. Hìc autem minimè dici potest in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, cùm æqualem in rebus creatis habeant potestatem &c.] Trinitatis Divinæ attributa. Vide *Homousion*. Ejus pictura. Vide *Icona*. Spiritus Sanctus Trinitas appellata. Vide *Spiritus Sanctus*. Quis dicatur *Trinitas Artifex*. Vide *Baptizans*. Festum SS. Trinitatis Romæ tempore Alex. III. non habebat peculiarem diem. [Præterea festivitas Sanctæ Trinitatis secundùm consuetudines diversarum regionum à quibusdam convenit in octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quòd in aliquo tempore hujusmodi celebret specialiter festivitatem: cùm singulis diebus Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto &c. similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis, c. quoniam, de feriis, lib. 2. decretal.] Ineptum, ne dicam hæreticale epitheton fuit illud à quodam aliàs docto Sanctissimæ Triadi attributo, illam appellando Ternam Majestatem; nam novem personas in Divinis inadvertenter asseruerat. Vide *Dealitas*, *Tetrus*, *Trionymus*.

Trinitus. FR. idest, trinus, can. de trinitæ mersione baptismi. Idest, de trina mersione baptismi, dist. 4.

Trinomius, & *Trionymus*, sic à Petro Blesensi cognominatus fuit S. Petrus, quia tribus nominibus appellatus est à Christo Domino, nempè, *Simon*, *Bar Jona*. Vide *Bar jona*; & *Petrus*. Vide *Cephas*; sic ergo Blesensis: [Neq; enim Petri fuit; sed cùm jam trinomius esset, Serm. 26.] Trinomius etiam appellatus fuit Salomon Rex, quia *Ecclesiastes*, *Samuel*, & *Salomon* dicitur. Vide *Trionymus*.

Triodium, τριώδιον, ita appellatus est à Græcis quidam liber, in quo tres odæ continentur, solitæ cani in diebus quadragesimalibus. Vide *Alipta*.

Trionymus. FR. τριώνυμος, idem ac trinomius. [Suspecti ab orientalibus habebantur trionymam solitarii Dei unionem secundùm Sabellium tradidisse. Sulpit. lib. 2. hist. cap. 57.] Nam Sabellius licèt poneret in Deo unicam substantiam, negabat tamen trinam in eo personarum distinctionem, asserens tantùm in Deo trionymam distinctionem reperiri.

Tripartita Historia, apocrypha. Vide *Palea*.

Tripassalum, τριπάσσαλον, pertica cum tribus cuspidibus, instrumentum martyrii, quo Syri utebantur, quemadmodum in vita S. Ephrem apud Vossium legitur, nempè [Postridie autem, judice pro tribunali sedente, constituerunt coram illo tripassalum, & quæcumque alia tormentorum genera.

Tripondes. Vide *Neophytus*.

Triquadrus, tripartitus. [Neque teres lunaris globi circulus jacturam propriæ pulchritudinis patitur, licèt luculentus limpidissimi Solis splendor triquadram mundi rotam clariùs illustrare credatur. Aldhelmus, lib. de Virg. c. 4.] Trinam mun-

mundi antiquorum divisionem intelligit, in Asiam, nempè, Europam, & Africam constitutam; sic alio loco ait: [In triquadro terrarum ambitu, c. 11.

TRISAGIUS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

TRISCILIDÆ. FR. Hæretici, qui Deum triformem esse asserebant, de quibus D. Augustinus ait talem fuisse eorum falsam doctrinam, nempè, [Ut quædam pars sit Pater, quædam Filius, quædam Spiritus Sanctus. Ad Quodvult Deus, de Hæresibus, c. 74.] Vide *Tritheitæ*.

TRISELENES, idest, Trilunis. Vide *Synelites*.

TRISMEGISTUS, τρισμέγιστος, ter maximus. Vide *Theut*.

TRISOMATOS. Vide *Bisomatos*.

TRISTATA, τριστάτης, Ductor exercitus, Capitaneus, secundùm nonnullorum opinionem intelligitur, tamquam qui tertio loco præsidet. Sed D. Hieronymi sententia est valdè diversa, nam superiorem gradum importare ait hoc nomen, nempè Principum Principem, sic inquiens: [Duces, & Magistratus, sive Tristatas, quos nos Principes Principum interpretati sumus; de quibus in Exodo legimus, electos ascensores Tristatas, in c. 23. Ezechiel.

TRISTEGUS, τρίστεγος, trinam contabulationem, coassationem, vel contignationem habens: latinè *Tritectus* dicitur: [Qui quasi tristegam domum ædificavit, idest, inferos, cœlum, & terram, ut super terram habitarent certantes, in inferno autē victi, in Cœlo victores. Chrysost. hom. 31. in c. 20. Matth.] FR. sic Dominus trinam contabulationem in Noemica arca fieri præceperat. [Et tristega facies in ea, Genes. 6. 6.] Ac in illo mystico Ezechielis templo in ejus cap. 42. sic habetur: [Tristega enim erant, & nō habebant columnas.] Dictio autem græca Tricameratum significat; Στέγη enim navis tabulatum propriè significat, unde τρίστεγος triplicatum tabulatum habentem denotat, à verbo στεγάζω, idest, tego, sustineo, capio. Dictione verò *Stega* usi sunt etiam Latini, Plautus enim in Bacchide, & in Crysalo ex servi nomine, act. 2, 3. inquit: [Fortè ut absedi in stega] idest, in tabulato navis, & in Stich. act. 3. 1. [Sine advocatis ibidem in cercuro, in stega, in amicitiam, atque in gratiam convertimus.] Item Fulgentius de vocib. antiq. ait: [Stega est navis proscenium, idest, tabulatum, super quod nautæ ambulant, sicut Plautus ait:] Fortè ego ut stega consederam, de vocib. antiq. Hodie tamen subtabulatum nautæ corruptè *Steva*, sive *Stiva* dicunt: unde *Stivare*, seu *Stipare*, imponere, includere, & tegere Italicè dicitur. :||: Divus tamen Ambrosius in Psal. 36. loquens de juvene illo, qui somno sopitus, dùm prædicaret Apostolus Paulus, è fenestra præcipitatus fuerat, vocabulo latino usus est, inquiens; [Qui cùm sermonibus Pauli intentus hæreret, somno victus, de tritecto cecidit.

TRISTITIA, in quo differat à metu. Vide *Nolunias*.

TRISYRTICUS. Vide *Diasyrticus*.

TRITECTUS. Vide *Tristegus*.

TRITHEITÆ, Hæreticorum secta, quæ asserebat trinam in Deo naturam, ac idem intelligebat per hypostasim, & naturam; appellati autem sunt hi hæretici τριθεῖται, idest, trinideitæ. Et ulteriùs unicam tantùm in Christo naturam admittebant; quorum Author Philoponus Alexandrinus Grammaticus fuit. FR. in can. quidam autem hæretici, 24. qu. 3. appellantur *Trithoitæ*.

TRITHOITÆ. Vide *Tritheitæ*.

TROCHLEA. FR. græca dictio τροχαλία, idest, rota, qua aqua è puteis trahitur. Vitruv. lib. 10. cap. 5. Dicitur etiam τροχὸς, qua rei torquentur. Lexic. Scapulæ. De hoc vocabulo *Trochlea* sæpè in Martyrum passionalibus; sed secundùm diversum loquendi modum, diversimodè eorum martyrium intelligendum est; nam quandoque *Elevatio ad trochleas* dicitur, ut de S. Theodoro Mart. habetur in Martyrol. 7. Decemb. his verbis: [Trochleis frequenter in sublime elevatus, atque ictu celeri super silices pondere corporis dimissus &c.] hoc est genus torquendi per funem tractatoriam, quòd Italicè *Tratti di corda* dicitur. Aliquando verò dicitur *Extensio ad trochleas*, ut de Sancta Symphorosa, 17. Junii apud Adonem habetur: unde Greg. Turon. inquit: [Extensus ad trochleas, cædebatur fustibus, virgis, ac loris duplicibus &c. in hist. Francor. lib. 4. cap. 49. In terra extenditur ad trochleas, virgis, & fustibus cæditur. Idem lib. 6. c. 8. & 35. & lib. 7. c. 32.] Ac idem habetur in ejus tract. de glor. Confessor. c. 83. Extensus autem ad trochleas, de eo intelligendum autumo, qui in eadem tractatoria fune alligatus, & non plus quàm quatuor digitis circiter à terra elevatus, ita ut reus à soli proximitate deceptus, continuò ad sustentandum corpus alliciatur, ac pedibus tentet, & sic magis, ac sæpiùs torqueatur tractibus funis, quod genus tormenti in Sicilia *Succaro* dicitur. Est prætereà longa contentionis funis inter Eruditos, eis à Vitruvio præstita; nam lib. 10. cap. 5. inquit: [In radice autem machinæ collocatur tertia trochlea, eam autem Græci ἐπάγοντα, nostri artemon vocant.] Disputant igitur acriter Scriptores, & præcipuè Sac. Expositores, super c. 27. 40. Act. Apost. ubi habetur: [Et cùm anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum, & levato artemone secundùm auræ flatum, tendebant ad littus.] Alii enim per *Artemonem* navis malum, alii antennam, alii velum parvum, alii gubernaculum interpretantur, quos cumulatim videre est apud Cornelium à Lapide, & Jo. Lorinum in Act. Apost. atque Alex. ab Alex. integrum tract. lib. 1. Genial. c. 25. super hoc vocab. *Artemon* composuit: nihilominus non possunt concordare vocabulum *Artemonis*, de quo in Actis cit. Apost. cum *Artemone* in sensu *Trochleæ* à Vitruvio suprà allato. Cæterum hoc vocabulum *Artemon* licèt inter Latinos usitatum fuisse Vitruvius affirmet, est tamen origine græcum, ut reliquæ non paucæ latiales voces à græcanicis derivatæ; provenit enim à verbo ἀρτάω, quod suspendere significat: unde *Artemon*, ac si

ac si diceres *Suspendium*, seu *Appendix*: quare non sensu *trochleæ* locutus est D. Lucas, cit. cap. 27. Actor. sed in sensu parvi veli, quando *Artemonem* dixerat, idest velum parvum navis, quod Appendicem, & Suspendium dicere mavis. Syriaca autem lectio loco Artemonis, *parvum velum* habet, ac optimè Isidorus docet, quid navis Artemon significet: [Artemon velum esse dirigendæ potiùs navis causa commodatum, quàm celeritatis, lib. 19.] Ad *Trochleam* igitur, de qua Vitruvius suprà, redeundo, illam esse dicimus, quam Romani *Girella*, Florentini *Carrucula*, Senenses *Carriola*, Siculi, & Melitenses *Tagliola* dicunt. De Trochleis sic cecinit Lucretius:

Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nixu.

Et metaphoricè Quintilianus: [Trochleis pituitam adducere, lib. 11. de pronunt. cap. 3.] pro violenter expuere dixit. Atque Sidonius: [Trochleatim fune nutabat, lib. 5. epist. 14.] Perperàm tamen nonnulli per trochleam machinam illam, quæ italicè *Argano* dicitur, intellexerunt, quæ machina à Vitruvio *Ergata* dicitur, lib. 10. cap. 4. ut ibi Guliel. Philandrus notavit. Trochleæ Synon. Vide *Tolenum*.

TROGALIA, τρωγάλια, bellaria; sed apud Cassianum, Collat. 8. cap. 1. ironicè ciceres frixos significant, qui ad instar belliariorum corrodebantur à Monachis. FR. τρωγάλια provenit à verbo τρώγω, idest, edo.

TROGLODYTÆ, hæretici, à græca voce τρωγλοδύται ita appellati, quæ cavernarum habitatores significat; nam in cavernis, locisque ab humano conspectu remotis congregabantur. FR. Troglodytæ populi prædones. Plin. lib. 37. cap. 8. & lib. 11. c. 37.

TROGULUS, monachalis vestis, quàm aliqui scapulare esse putant. [Semper asperrimo à scapulis usque ad renes induebatur trogulo. In vita S. Maur.] FR. si usque ad renes trogulus pertingebat, profectò non est cuculla, quæ talaris est, ut falsò existimat Calepinus. Matthæus tamen Parisius fortasse mendosè *Tragulum* scribit, inquiens: [Et sic de sæcularibus fiunt sæculariores, & mentitur in iis tragulorum vilitas, dum sub habitu paupertatis, spiritus habitat elationis. In hist. ad an. 1253.] Ego tamen verisimilius puto denotare cilicium ex verbo græco τρώγω, quod rodere, & asperitate compungere significat. Item *Tragulæ* apud Gellium, lib. 10. cap. 25. hastarum, telorum, jaculorum, seu gladiorum species sunt.

TROPARIUM, & *Tropanarius*. Vide *Tropus*.

TROPHÆOPHORUS. FR τροπαιοφόρος, idest, Trophæi gestator, sic Græci S. Georgium Martyrem appellant, qui depingi solet equo insidens, & lancea draconem transfodiens ad puellam liberandam. Quod factum multi Scriptores symbolum potiùs, quàm historiam reputant; licèt alii verùm successum existiment. Unde Novatorum calumniositas inepta occasionem arripuit hunc Sanctum Papistarum Perseum appellare; quasi verò ipsamet Mater Ecclesia hanc historiam inter apocryphas non recenseret.

TROPHIMA. FR. nutrimentum, alimentum, à græca voce τροφή.

TROPICI. FR. hæretici, qui Spiritum Sanctum Angelorum omnium Principem esse asserebant, & tropis quibusdam Sacræ Scripturæ loca exponere contendebant. Theatr. vitæ human. lit. H. pag. 22. col. 2. §. Tropici.

TROPOLOGIA, τροπολογία, idest, conversio locutionis, & aliàs sensus moralis dicitur; tropologicus enim sensus est ille, qui ad mores transfertur; ut exempli gratia vestis Sacerdotis candida interioris cordis munditiam denotat, de quo in dict. *Anagogia*, & dict. *Biblia* egimus.

TROPUS, genus monastici cantus, qui ante Missæ Introitum in solemnitatibus dici solebat, à D. Gregorio Papa, ut refert Durandus, lib. 4. c. 1. institutus: & est hujusmodi. Exempli gratia in die Nativitatis Domini Introitus prioris Missæ incipit, *Puer natus est &c.* ante quem canebatur sequens Tropus: *Ecce adest, de quo Prophetæ cecinerunt*, & posteà immediatè sensum continuando Introitum conjungebant *Puer natus &c.* vox enim τρόπος conversionem, & revolutionem significat; nam reiterantur eadem verba, & ideò à Joanne Beleth, c. 59. dicitur *Zona*, quia tamquam cingulum amborum sensuum capita connodat. Ac *Tropanarius* dicebatur liber, in quo continebantur hujusmodi tropi. Græci tamen *Troparium* vocant nonnullas preces, quas sæpè in horis canonicis canunt. Vide *Versus*.

TROSSANUM. Vide *Trossulus*.

TROSSULUS, Eques levis armaturæ. [Dolet sibi prælatum juvenem non quidem comatum, non vestium sericarum; sed trossulum, & in sordibus delicatum. Hieronym. de vitand. susp. contub.] Cujus nominis etymologia ex Trossulo Etruriæ Civitate derivatur, quæ semel capta fuerat ab Equitibus Trossulis appellatis, sine consortio pedestrium: indeque *Trossulus* appellata fuit, quæ licèt sit jam diruta, adhuc tamen ejus situs nomen retinet, cujus ruinæ inter Volsinium, & Ferentum spectantur. FR. sed in editione Parisiensi de anno 1579. citatus textus Hieronymi, *Torosulum* habet. Ac quomodocumque legatur, Hieronymus de vitando suspecto contubernio, epist. 47. de libidinoso contubernii periculo loquitur, ubi sic inquit: [Libidinosa mens ardentiùs honesta prosequitur &c.] Et inferiùs in eodem proposito de malitia fœminarum, quæ fictè sub prætextu aliquo necessariæ servitutis in domo Amasium introducunt, inter alia sic ait: [Dolet sibi prælatum juvenem, non quidem comatum, non vestium sericarum] quia tamquam domi famulum fictè illum admittit, ideòque sub prætextu sordido, ac vili introducitur; hinc subjungit: [Sed torosolum, (*sive ut alii legunt*) trossulum, & in sordibus delicatum, qui ipse sacculum signet, & textrinum teneat, pensa distribuat,

regat familiam &c.] Et post pauca ita concludit de simili scandalo: [Faciliùs mala credunt homines (*subaudi quàm bona*) quodcumque domi fingitur, rumor in publico fit.] Vectorius tamen hìc in scholiis ejus, num. 16. sic exponit: Torosulum, hoc est obesum, ac benè curatæ cutis hominem. Quidam Codices Trossulum, eodem fermè sensu. Veteres equitem Trossulum vocabant, quæ quidem appellatio in proverbialem jocum abiit, ut præpinguem hominem eo nomine intelligamus:] Quoad primam lectionem *Torosulum* est nomen ab adjectivo *Torosus* diminutivum. Torosus enim dicitur, qui pulpam carnis musculosam habet, in qua robur, & fortitudo est. Columel. lib. 6. c. 13. sic scribit: [Parandos esse boves nonnullos cervice longa, & torosa.] Catullus *Cervix torosa* dixit, de Berecynthia, 58. Atque Ovidius *Colla torosa*, 7. Metam. Verùm ex Nonio Marcello constat Torosulum, & Trossulum idem fuisse, ait enim [Trossuli dicti sunt torosuli. Var. Sesquiulysse: [Nunc emunt trossuli nardo nitidi vulgò attico talento equum.] Etymon autem Trossulorum Equitum, & Trossuli Hetruriæ Civitatis, à Plinio, lib. 33. c. 2. sic refertur: [Quin etiā ipsum equitum nomen sæpè variatum est, in his quoque, qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo, Regibusque appellati sunt; deinde Flexumines: postea Trossuli, cùm Oppidum in Thuscia circa Volsinios passuum IX. M. sine ullo peditum adjumento cepissent, ejus vocabuli: idque duravit ultra C. Gracchum. Junius certè, qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trossulos vocabant, nunc equites vocant: ideò quia non intelligunt trossulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari, & causam, quæ suprà indicata est, exponit, invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.] De Trossulo ait Senec. epist. 87.] O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus!] & Lamprid. in Commod. [In collegium Sacerdotum adscitus est: cooptatus inter trossulos princeps juventutis, cum togam sumpsit.] Sed potiùs delicatum, & luxuriosum, ut autumo, significat, tum ex supradictis, tum etiam, quia *Trossulum*, seu *Trossulo* ut vult Leander Albertus Civitas Etrusca, ac patria Othonis Imperatoris erat, quam *Trossanum* appellat Gottifredus Viterbiensis in historia, & à Viterbiensibus devastata fuit de anno 1074. cujus Metropolis Ferentum, ut antiquus etiam Persii Commentator affirmat, & nimis proxima Volsiniensium Civitati erat, quæ hodie *Bolsena* dicitur, de qua Valerius Max. lib. 9. c. 1. inquit: [Etruriæ caput habebatur: sed postquam in luxuriā prolapsa est, in profundum injuriarum, & turpitudinis decidit.] Et inferiùs: [Postremò lege sanxerunt, ut stupra sua in viduis pariter, ac nuptis impunita essent; ac neque virgo ingenuo nuberet, cujus castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.] Hinc fortasse valdè propinqua Trossuli Civitas eodem luxuriæ convicio prolapsa, ad idem [Injuriarum profundum, & turpidinis deciderat. [Unde proverbiali injuria apud Senecam, & Hieronymum suprà citatos *Trossulum Juvenem*, idem, ac luxuriosum significabat.

TROTINGUS. FR. Choraula, qui sponsam comitabatur. [Pervenit ad nos, quòd dùm quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis, & trotingis ambularent, perversi homines aquam sordidam, & stercoratam super ipsam jactassent, l. pervenit, de aggressione, lib. 1. tit. 16. l. 8.

TRUCTA, trutta, piscis, qui aliàs Salar, Varius, & Lupus varius à Latinis appellabatur. [In hoc stagno ferunt tructarum piscium magnitudinem usq; ad centum librarum pondera trutinari. Greg. Turon. lib. 1. miraculor. c. 76. [FR. sic etiam secundùm D. Ambrosium, & Isidorum *Tructa* appellatur; sed Platina Truttam appellat, quam quasi trutilem à trudendo ita appellari censet, quòd in adversum flumen semper nitatur. Hypol. Salvian. hist. 2. de trutta. Itali *Trotta* vocant.

TRUFA, machinatio, deceptio, stratagema. [Ille diligentissimè cogitans, qualiter liberaret puellam, hujusmodi trufam invenit. Cæsar. lib. 2. hist. c. 25.

TRUFANUS, deceptor, & astutus: [Quendam Clericum actu trufanum, quales per diversas vagari solent provincias. Cæsar. lib. 1. cap. 3.

TRUFATOR, deceptor, Italicè *Truffatore*, qui aliqua astutia aliquid surripit: [De hujusmodi trufatoribus plurima deceptorum genera temporibus nostris gesta tibi dicere possem; sed non sunt ædificatoria. Cæsar. lib. sexto, cap. 21.

TRULLUS, tholus, camera, sive testudo ædificii, quæ altiùs crescens in fastigiatum cacumen desinit, & in orbem circumagitur, sive templi hemisphærium. Vox quidem græca τροῦλλος, Nonnumquam per hoc vocabulum *Trullus* intelligitur sexta Synodus, quia à loco, ubi hic tholus erat, truli denominationem sumpsit. Ubi Monothelitarum error damnatus est, & tunc Jo. Portuensis Episc. Sancti Agathonis Papæ Legatus die Dominico Missam solemnem secundùm Latinum ritum in Basilica S. Sophiæ celebravit: [Trullum casu suo ciborium sanctæ mensæ contrivit. Zonara.] FR. [Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fusis chartis (*idest*, *laminis*) plumbeis cooperuit, atque munivit. Anastas. Biblioth. in Sergio.] De templo SS. Cosmæ, & Damiani Romæ in Campo boario intelligit, ut Martinel. Floravant. in ejus Romæ Ethnico-sac. pag. 93. exponit. De Synodo in Trullo egit Baron. an. 680. n. 41. & Santarellus de Hæresi, c. 32. num. 15. & hìc habetur in dict. *Agnus Dei*, *Pentecostes*. De ruina autem Trulli à Zonara suprà relata egit etiam Cedrenus, de qua in dict. *Solea* facta est mentio. Trulli synonyma. Vide *Tholus*, *Tribuna*.

TRUNCATUS. FR. Eunuchus. [Eunuchorum quoque tibi, & puellarum, ac servulorum mores magis

gis eligantur, quàm vultuum elegantia, quia in omni sexu, & ætate truncatorum corpora violenta pudicitia animi considerandi sunt, qui amputari nisi Christi timore non possunt. D. Hieronym. ad Demetriad.] Qui Sanctus Doctor idem documentum Lætæ præbuit, inquiens; [Ne virgo Christi cum Eunuchis laves, quia non deponunt animos virorum.

TRUSTIS, fidelitas, & vassallagium cum juramento promissum significat. Vide *Arimania*. Vide etiam *Anstrutto*.

TRUTINA, τρυτάνη, statera, ita dicta à verbo græco τρύω, vexo, defatigo, exhaurio, &c. Nempe statera res quodammodo vexat, dum examen vocat, & earum pondus exhaurit. Aliquibus trutina est foramen illud, in quo lingua bilancis & examinatio: quod appellatur æquilibrium, aut libramentum. Hinc trutina pro examine rigoroso, aut judicio exacto, ad quod revocetur actio.

TU AUTEM DOMINE &c. Vide *Lectio*.

TUBELLUS, tubulus, parvus tubus, canaliculus, fistula. Pro Reliquiario usurpavit hoc vocabulum D. Paulinus in, epist. 11. ad Sever. inquiens: [Ut imitemini compositionem istam, qua tubello aureolo rem tantæ benedictionis inclusimus] lignum Sanctæ Crucis intelligit.

TUBRACUS. FR. tibialia. [Postea verò cœperunt hosis uti, super quas equitantes tubracos birros mittebant. Paul. Diacon. de gest. Longobar. lib. 4. cap. 23.] Et ibi ejus Annotator. Aliqui tamen Codices *Tubrugos* habent. Vide *Tibraciæ*.

TUCETA. FR. Calepinus ex Cornuto inquit apud Cisalpinos bubula caro sale condita dici; sed aliter Fulgentius docet, nempe: [Tuceta dicuntur escæ regiæ, sicut Callimachus in pisæis:

Ambrosio redolent tuceta saporem.

De vocibus antiquis.] Quare versus Persii à Calepino adducti aliter interpretari deberent.

TUBRUGI. Vide *Tubracus*.

TUFA, vexillum. [Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani tufam, Angli appellant Tunf, ante eum ferri solebat. Beda, lib. 2. hist. cap. 16.] Ubi loquitur de Eduino Rege. De τοῦφα inter Græcos Curopalata mentionem facit, quæ flammula, & vexillum cuspidatum erat, quod in capite ejus equi ferebat ob ornamentum Despota. Ab aliquibus Scriptoribus *Tuphia* appellatur. *Tupha* insuper Imperialem thiaram Constantinopolitanorum Imperatorum denotabat. [Triumphum duxit thiara recta, quam illi tupham appellant. In vita Basilii Porphyrog.] FR. Tufa vexillum pyramidale, ut solent ferre naves, quæ vulgò *Latinæ* dicuntur, quorum vexilla, ac vela latina quoque nuncupantur, ad differentiam navium, velorum, & vexillorum, quæ à nautis appellantur *Quaire*, idest, quadræ, & eadem latina forma sunt vela, & vexilla recentiorum triremium, idest, cuspidata, fortassè, quia Romani hac vexillorum forma uti cœperunt, ideò appellata sunt latina, quod Beda insinuare videtur suprà, dum inquit, *Quod Romani tufam appellant*: hujusmodi vexillorum parvorum formam equites levis armaturæ Pontificis, qui vulgariter *Cavalli leggieri* dicuntur, in cuspidibus eorum hastarum deferunt, variata tamen coloribus, juxta colores gentilitii insignis regnantis Pontificis: itaque hoc vexilli genus cuspidatum à Græcis, & Latinis *Flammulares*, & à nautis *Fiamma* hodie appellatur, quia cuspidata ad modum flammæ, & pyramidis formatur, atque hujusmodi signiferi *Flammulares* dicebantur. Cæterum inverisimile videtur, quòd in capite equi tale vexillum imponeretur; nam impedimenti esse tam equo, quàm equitanti; præterquam quòd esset ineptum ornamentum. Sed potiùs credendum, quòd Despotæ equus ferebat in capite aliquod cuspidatum ornamentum, sicut in torneamentis, floccis in cuspidem desinentibus ex pinnis ornari solent equi. Sic etiam erat *Thiara recta* Imperatoris Græcorum suprà mentionata, quæ recta dicebatur, scilicet cuspidata, cujus figuram. Vide in dict. *Calyptra*. Ac alio nomine *Pyramis*, & *Pileus turbinatus* dicebatur, ut in dict. *Pileus*, & *Pyramis* dixi. Vexilli synon. Vide *Bandum*. *Banerium*.

TULDUM, τοῦλδον, impedimenta, & sarcinæ militares, ut Leo Imperator in constit. 3. declarat. De eodem vocabulo etiam Cedrenus sic inquit: [Ceperunt Romani (*idest Græci*) etiam Persarum tuldum, & Regis tentorium.

TULTUS, à tollo verbum. [Quæ si manifestè tulta sunt, & ipsa sine ambiguitate aliqua volumus restitui. D. Gregor. Papa in Regist. lib. 7. cap. 58.

TUMBA. Vide *Cœmeterium*.

TUMBULA, diminutivuum nomen à Tumba: Aldelmus de SS. Martyr. Gervasio, & Protasio ita cecinit:

Saxea quadratis, quas condit tumbula fossis.

TUMULTUATIM, tumultuosè. [Quæ cuncta virgulta tumultuatim super amnicos margines soli bibuli fota fructificaverant. Sidon. lib. 1. epist. 1.

TUMULUS. Vide *Castrum doloris*. *Sepulchrum*.

TUNICA, seu Dalmatica pro prælatitio Mantelletto. Vide *Birrus*. *Colobium*. *Dalmatica*. *Tunicella*. Tunica interior. Vide *Polyris*.

TUNICELLA, peculiare Subdiaconi indumentum, quod erat in usu tempore S. Gregorii Papæ, ut alibi diximus; nam antea tantùm albam induebant Subdiaconi, sicut Græci hodie faciunt. Deberet longior, & strictior, quàm Diaconalis Dalmatica, formari tunicella, quæ ideò ab aliquibus *Dalmatica minor* appellatur; eapropter ejus arctitudinem *Subtile* vocat Honorius. Dicitur etiam *Subucula*, ut in suo loco diximus. In Ordine Rom. *Subdiaconalis* dicitur. Ritus tamen ferendi tunicellam non est valdè antiquus: in Ordine enim Romano, dum agitur de Pontificalibus indumentis, de sola Dalmatica fit menti[o],

& quòd non fuerat in usu apud antiquos, manifestè ex antiquis musivis picturis perspicitur. In quodam M. S. Rituali Abbatis Rotaldi habetur, quòd in tunicellæ limbo tintinnabula adinstar sacerdotalis vestis judaicæ apponebantur, his verbis de tunicella, quam adhibet Episcopus, loquens: [Super hac itaque ministratur ei tunica gyris in tintinnabulis.] Nescio tamen, qua de causa Cæremoniarum Directores manicas tunicellæ, ac dalmaticæ super humeros Episcopi celebrantis complicent; nam tali abusu non videntur observari profunda mysteria, quæ in latis manicis Dalmaticæ, ac angustis Tunicellæ repræsentantur, illasque dum sub planeta abscondunt, sacrorum indumentorum decorem demunt; nec ob id aliquid agilitatis commodum præbent Celebranti; nam tali abusiva consarcinatione, ut jam mos agendi inolevit, præter indecentiæ signum, agilitatis impedimenta in Celebrante cumulant. Debent igitur hujusmodi manicæ explicatæ relinqui, ut antiquus Ecclesiæ ritus, à Conciliis, Sanctisque Patribus symbolicè introductus continuetur; aliàs contemnere, quod erudita SS. Patrum decrevit Authoritas, sophisticæ potiùs jactantiæ erit signum, nec esset inter Dalmaticam, & Tunicellam, sive Colobium differentia aliqua, cujus discriminis causa, ut, scilicet, perspiciantur Tunicellæ manicæ, aliquantulùm longiores fieri præcipit Rubrica; nam Tunicella vestem Christi inconsutilem, idest, illacerabilem, illæsamque significat, ita Innocentius Papa, cap. 39. ac moraliter denotat interiorem Præsulis virtutem. Hæc cælestis, ac violacei coloris erat antiquitùs. Durand. lib. 3. Vide *Colobium*. *Lebitonarium*. *Subucula*.

TUPHA. Vide *Tufa*.

TURBARIA. FR. cavea, fossa, à turbinis, & terræ exalationis verticositate causata. [Deinde tempestas illa debacchando invalescens, turbariam quandam in eadem villa circundatam, quasi in ictu oculi reddit siccam. Matth. Paris. an. 1213.

TURBINATUS pileus. Vide *Pileus*. *Pyramis*. *Tufa*.

TURCA. FR. de etymologia hujus vocabuli vide quæ scripsi in ea Apologia in Hieronymum Brusonem, cujus tit. est: Il Valor Maltese. In responsione ad proposit. 6. Vide etiam Nicephorum in hist. Rom. lib. 2. cap. de Schytis. Alii tamen ex vocabulo *Auturgos* deducunt, quod rusticum significat; sed veriùs puto ex *Teucro*, quod Trojanum, sive Thracem denotat, derivari. Unde Virgilius per Teucram, & Teucrum, Thraciam, & Thracem, sive Trojam, & Trojanum intellexit. Sed Innocentius Papa VIII. per Teucrum Turcam exposuit, inquiens: [De Teucrorum adventu in Regnum dubitabatur, & pro certo de ipsorum adventu continuè verebatur. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 375.] Turcæ, quare nunquam mutant vestimentorum formam. Vide *Pileus*. Eorum ritus. Vide *Machometes*.

TURCOPOLERIUS, dignitas Anglicæ nationis inter Equites Melitenses, quæ dignitas erat annexa in Primario ejusdem nationis, atque Turcopolis præerat, qui sunt levis armaturæ milites, unde mansit adhuc in Melita hoc Turcopoli vocabulum; nam vocantur hodie *Turcopoli* equitantium cohortium Præfecti.

TURGOR, nomen, inflationem, seu tumorem significans: [Moxque inter hæc verba, maximo clamore ingemiscens, mirabili turgore distentus intumuit, & expirans crepuit medius. Flodoard. hist. Rhemens. cap. 20.

TURONENSIS. FR. moneta, quæ extat hodie in Neapolitano regno, *Tornese* vulgariter appellata. [Decem turonen. grossis, & non ultrà taxetur, cap. unic. de sentent. excommun. Extrav. Jo. XXII. Porrò turonenses prædictos tales fore intelligimus, quòd duodecim ipsorum valeant unum florenum auri boni, puri, & legalis ponderis, ac cunei florentini. Extravag. comm. in, cap. unic. de censib. §. Porrò.] Vide *Tarenus*.

TURPHA, ex germanico vocabulo *Turf*, quod significat cespitem terra bituminatum, quod ad concipiendum ignem sit aptum. [Si carro turpham, vel aliquid inde duxerit. In lege salica, tit. 18.

TURRIS, vas in figura turris formatum, in quo deferebatur processionaliter Eucharistia, quarum forma adhuc aliquæ antiquæ portatiles custodiæ videntur. [Acceptaque turre Diaconus, in qua Mysterium Dominici Corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque Templum, ut eam Altari superponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aera. Greg. Turonen. lib. 1. de Glor. Mart.] De eadem fit etiam in testamento S. Rhemigii mentio, his verbis: [Tibi hæredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ jubeo turriculam, & imaginatum calicem fabricari.] Ac ulteriùs de his: [Constantinus fecit patenam ex auro purissimo cum turre, & columbam ornatam gemmis. Bulinger. lib. 2.] De hoc Columbæ significatu, & Turris synonymis. Vide *Ciborium*. *Holochrysum*.

TURRIS EBURNEA. FR. de qua fit mentio in cant. [Collum tuum sicut turris eburnea, 7. 4.] Eam sic describit Cantacuz. in cant. [Turris quidem eburnea, juxta historiam, interjecta est; inter civitatem Jerusalem, & inter ejus civitatis arcem Bethlehem, eam magnus erexit David) cui Virginis collum simile dixit, (*idest*, *Salomon* propter probitatem, & rectitudinem, & quòd omni foret undique gratia perfusum.] Quod fortassè connectit hic Auctor ex præcedenti Canticor. capite 4. 4. ubi habetur: [Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

TURRITA. FR. à D. Hieronymo Magdalena appellata fuit: [Qui si recordetur sanctas fœminas comites Domini Salvatoris, quæ ministrabant ei de sua substantia, & tres Marias stantes ante Crucem, Mariamque propriè Magdalene, quæ ob sedulitatem, & ardorem fidei, Turritæ nomen accepit, & prima ante Apostolos Chri-

Christum videre meruit resurgentem &c. In epist. 16. ad Principiam.] *Turrita* dicitur, nempè, in turre existens, sumpta metaphora à speculatoribus, qui in altis turribus resident, ad prospiciendum longinquè inimicos; sic turrita dicitur Magdalena, quia prior cæteris Discipulis Domini resurrectionem detexerat.

Tuto, verbum, ideft, extinguo; Ordo Romanus, ubi de officio majoris hebdomadæ agit, hæc habet: [Initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextræ partis Ecclesiæ propè lampades. At ubi audierit primam antiphonam, tenens cannam, tutat lampadem unam.] In utraque Sicilia, & in Melita vulgariter *Stuto* in eodem significatu profertur.

Tutulus. FR. significat pallium, quo Sacerdotes gentiles caput tegebant, & sumebatur etiam pro Sacerdote minorum decorum. [Varro in pontificibus ait, tutulos Sacerdotes dici brevium deorum. Numa verò Pompilius, & ipse de pontificalibus scribens, tutulum dici ait pallium, quo Sacerdotes caput tegebant, cùm ad sacrificium accessissent, sicut & Virgilius ait:

Et capita ante aras phrygio velamur amictu.

Fulgentius de vocib. antiq.] Locus Virg. Æneid. 3. Unde etiam nos *Amictum* dicimus velum illud, quo Sacerdos tegitur, dum celabraturus induitur. Vide *Titulus*.

Tybi, Januarii nomen apud Ægyptios. Vide Marci auctoritatem in vita S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

Tybrum. FR. vasculum. [Vas, quod tybrum nuncupant, minister ad cellam deportat. In Vita S. Columbani Abb.] Surius tamen *Typrum* descripsit.

Tympanistria, τυμπανίστρια, mulier tympanum pulsans, sicut in Psalmo 67. exaratur. Est hic Psalmus carmen triumphale de victoriis Hebræorum, allegoricè de victoriis Ecclesiæ, & ipsius triumphis, pro quorum continuatione Deum rogat. Sic annotant SS. Patres, Hilarius, Hieronymus, Augustinus, & alii: ejusque versum decimum, de Christi ascensione, citat Apostolus scribens ad Ephesios, cap. 4. vers. 8.

Tympanum, τύμπανον. Vide *Bulla*.

Typhlocomium, τυφλοκομεῖον, cæcorum hospitale. [Mulier quædam Photi nomine ministra effecta sacri typhlocomii, sive cæcorum domicilii. In vita S. Anastasii Persæ.

Typhon, τυφῶν, ventum turbulentum, fulgur, & vorticem significat. FR. de quo fabulosè cecinerunt Poetæ, erat Seth Adami filius, nam [Seth apud Ægyptios, Typhon apud Græcos dicitur. Plutarch. de Iside, & Osiride.

Typhus, τῦφος, fumus, vapor: superbia, arrogantia. Julius tamen Papa I. translativè in ejus epistola ad Episcopos Orientales, apposita in tom. I. Conciliorum, pro superbiæ fumo usurpavit. In aliquibus verò exemplaribus legitur mendosè *Typus*. Idem error legitur in lib. 6. epist. 28. Registri Gregoriani, ubi S. Pontifex Cyriaco Constantinopolitano Patriarcha scribens, illum adhortatur, ut deponat superbiæ fumum in arroganti usurpatione tituli Oecumenici, sic inquiens: [Tunc enim ostensa charitas vera est, si per typum superbiæ inter nos schisma non fuerit.] Sequuti etiam sunt eundem errorem nonnulli D. Augustini Confessionum Codices, in quibus sic restitui debet: *Buccis typho crepantibus*; quæ tamen phrasis auctoritate IV. Constantinopolitani Concili, can. 27. comprobatur, ubi prohibetur Monachis ad dignitatem episcopalem assumptis, ne habitum Religionis deponant, his verbis: [Nullus omninò habeat potestatem deponere jam dictum schema propter typhum, & arrogantem voluntatem.] FR. pro fastu usurpavit Eugippus Abb. Afric. in Aug. opera thesaur. cap. 25. ex, lib. Confess. 12.

Typicus, τυπικὸς, umbratilis. Adjectivum est formatum à substantivo τύπος: unde typicum dicitur, quod aliud adumbrat. Qualis est veteris Testamenti doctrina, de qua dicit Apostolus ad Hebr. cap. 11. *Umbram lex habens futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Id quod mysticum est, & allegoricum, appellatur typicum. Ut agnus paschalis, qui allegoricè Venerabilem Eucharistiam significabat, ab Ecclesia dicitur agnus typicus. Ecclesia ex D. Thoma: *Post agnum typicum expletis epulis*. Nam priùs Christus sumpsit cœnam legalem, in qua agnus paschalis comedebatur, ut figura veritatem antecederet, umbra lucem, & typus suum antitypum anteiret.

Typographia, τυπογραφία, impressio, typis exscriptio: scilicet illis characterum formis, & figuris apud impressores, quæ typi vocantur. Hinc & typographus, τυπογράφος, impressor, typis exarans.

Typotheta, τυποθέτης, ideft, qui impressioni præest, vel qui typos ordine colligit, & paginas ipsi typis format, ut postea sub prælo imprimantur; quem Itali *Compositore* vocant, à dictione τύπος, figura, forma, adumbratio, nota percutiendo impressa, & verbo τίθημι, pono, suppono, colloco &c.

Typrum. Vide *Tybrum*.

Typus, τύπος, forma, figura, adumbratio, impressio; translativè tamen pro febris accessione, sive termino accipitur, quæ quodammodo in patiente imprimitur. [Mulier quædam, cujus filius quartano typo gravabatur. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 21.] Eodem modo Ruffinus, lib. 2. cap. 1. de tertiana febri, [Tertiano typo gravissimè gravabatur,] dixit. Item de eadem febri cum frigoris accessione dicitur *Typus frigoriticus*. Vide *Frigoriticus*. Nonnunquam Vas significat: [Vas, quod typum nuncupant, ad cellarium deportavit. In Vita S. Magni.] Vide *Tybrum*. Item Typus significat li-

librum quendam perversum, de quo dictum est in dict. *Ecthesis*.

TZACON, *Tzacones*, & *Tzaconitæ*. FR. de quibus sic inquit Calepinus: [Tzacones erant ex stationariis hastati, gestabant cuculiones, & clibana cœrulea, quæ tergo ac pectore habebant leones albos contra se erectos.] Errat tamen; nam erant populi, qui etiam in exercitu ad militandum conducebantur. [Nec infirmo animo eadem confirmati lectione, aut multò post Magistro Tzaconitæ occurrunt, quem dum in fugam verterent, ejus copias omnibus modis contriverunt. Luitprand. in Legat.] In quo textu aliqui mendosè *Exacontæ* legunt. Vide apud Leunclavium. Itaque populi Lacones ex Peloponneso, ut clarè Nicephorus Gregora, lib. 4. his verbis demonstrat: [Exercitus Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocat.] Et inferiùs eandem declarationem reiterans, sic inquit: [Cum his etiam erat armatus exercitus navalis Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocant.

TZANGA. Vide *Zanca*.

TZANGRUS, arcus, militare instrumentum ad explodendas sagittas. [De summo autem castelli, sive arci Tzangris petebamur quidem infestè; sed non lædebamur tamen. Phanzes in Chron. lib. 2. cap. 7.] Et clariùs Cantacuzenus, lib. 1. cap. 36. sic inquiens: [Qui à latinis arcubus, tzangros vocant, sagittis jaciendis propugnatores à muro fugarent.] Ex hoc vocabulo derivatur nomen *Tzausius*, quod apud Turcas *Chiaus* vulgariter nuncupatur; est enim apud eos cursoris, sive mãdatarii officiũ. FR. Sed fortassè meliùs Chiaus etymon ex sequenti vocabulo derivatur.

TZAULUS. FR. Aulæ Græci Imperatoris officialis; qui *Magnus Tzaulus* dicebatur, tanquam magnus & Prototabellarius, fungebaturque nonnunquam Officio imperialis Commissarii, & ferebat etiam præcepta Imperatoris. Hinc mansit in eadem Aula turcica hoc nomen *Tzaus*, sive *Chiaus*, qui est Missus à Turcarum Tyranno, vel ab ejus Primo Visir.

TZAUSTRIUM, τζαύστριον. Torneamentum, italicè *Giostra*. Apud Cantacuzenum, lib. 1. cap. 42.

V

V FR. hæc littera pro G. non rarò reperitur, ut: [Et terras cultas, & incultas prævia vuida. In Chron. Cameracensis Ecclesiæ, an. 885.] ubi Vuida pro Guida; sic Vuido, pro Guido Vuilelmus, pro Gulielmo; Vuanto, pro Guanto; Vuerra, pro Guerra, & similia. Vide *Discapia*. Aliquando ejus Vicaria legitur *B*, præsertim dominantibus in Italia Græcis, tunc enim introduxerant proferri *Baticanum* pro Vaticano, *Bita* pro Vita &c. quod apud Hispanos adhuc in usu est, qui pro V. pronunciant B. Aliquando ponitur loco Y. ut *Suria*, pro *Syria*, & similia. Vide *Collyra*, *Myrum*, & initio litteræ *Y*.

VACANS, modus dicendi apud Equites Melitenses. Vide *Mortuorium*.

VACASOTI, hæretici. Vide *Beguardi*.

VACILLO. FR. esse de fide suspectum intelligitur. [Interim volumus illa privilegia vacillare, capite 6. decretal. de fide instrum.

VADATUS. FR. [Vadatus dicitur obstrictus, vel sub fidei jussione ambulans, sicut Fenestella ait: apud quem, vadatus amicitiæ nodulo tenebatur. Fulgentius de vocib. antiq.

VADIANI, hæretici. Vide *Anthropomorphitæ*.

VADIUS, vadis, fidejussio. [Ut si Comes ipse presbyterum rebus suis expoliare jusserat, hoc illi emendare per vadium faciat, disponens qualiter indè fiat. Flodoard. lib. 3. hist. Rhemens. cap. 28.] FR. [Nullus presbyter præsumat calicem, vel patenam &c. laico, vel fœminæ in vadium dare, lib. 3. decretal. tit. 21. cap. 1.

VADOR, verbum, fidejubeo, cautelam, & securitatem præsto, confirmo. [Vadatur hunc sermonem meum Sanctus vir Joseph. Ambros. lib. 7. epist. 44.] Vide *Guadio*. *Invadio*.

VAGOSITAS, vagatio, error, dispersio: [Quemadmodum gallina habens pullos, vocando illos non cessat, ut assidua voce vagositatem corrigat pullorum suorum. Chrysost. hom. 46. in cap. 23. Matth.

VALENTIA, virtus, potentia, valor, quo vocabulo, lib. 5. advers. Marcion. cap. 17. usus est Tertullianus, verba Apostoli ajentis: [Secundùm operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis. Ad Ephesios, c. 1.] ita exponens: [Ille inoperatus est in Christum valentiam, suscitando eum à mortuis.

VALENTINIANI. FR. hæretici Valentini Platonici sequaces. [Qui αἰῶνας, idest, sæcula quædam in originem Dei Creatoris induxit: Christum quoque de Virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fistulam transisse asseruit, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3.] Eorum superstitiosus ritus. Vide *Abascantus*. *Sacrarium*.

VALESII. FR. Hæretici in Arabia à Valesio Arabe provenientes, quæ secta Eunuchorum etiam dicta est; nam secundùm litteram Evangeliũ ineptè interpretantes, omnes se castrabant, non percipientes allegoricam Christi parabolam, ubi ajebat: Beati, qui se castraverunt &c. de quorum secta fuerat Origenes. Baron. an. 249. nu. 9.

VALLIS ENNOM. Vide *Gehenna*.

VALVASINUS, & *Valvasor*. Vide *Vassus*.

VANAGLORIA. Vide *Guadimonia*. Vana observatio. Vide *Superstitio*.

VANDALI. Vide *Silingi*.

VANGA, Bipalium, instrumentum ferreum cuspidatum cum ligneo manubrio, quo terra repastinatur, ac inversatur, pede super hujusmodi instrumentum calcando: [Nam die quadam ad vesperum in horto monasterii fecit jactari ferramen-

menta, quæ usitato nos nomine vangas vocamus. Dixit itaque discipulis suis: tot vangas in horto projicite, & citiùs redit. S.Gregor.lib.3.dialog. cap. 14.

Vanio, verbum, deliro, desipio, vanè loquor. [Repausa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In Vita S. Franciscæ Rom. 9.Mart. apud Surium.

Vanizo, idem ac *Vanio*. [De vestra benevolentia plus justo præsumentes vanizando dicunt &c. Ivo Carnot. epist. 66.] Eodem verbo usus est S. Bernard. epist. 48.

Vargus, vagans, exul. [Si quis corpus sepulti effoderit, aut spoliaverit, vargus sit, in lege Salica.] Idem vocabulum apud Sidonium, lib. 6. epist. 6. habetur.

Vas Infirmius, idest, imbellis sexus. [Vasa infirmiora cum eis non navigabunt, nisi fortè Pater monasterii præceperit. In regula S. Pacomii.] Quòd autem per vas infirmius fœminas hic Sanctus intellexerit, idem in eisdem regulis declarat, inquiens: [Si sæculares homines, aut debiles, aut vasa infirmiora, idest, mulierculæ venerint ad ostium.

Vascellus, navis vulgariter nota. Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 187. num. 7.

Vasileus, βασιλεὺς, Rex: [Cùm Christophori filiam Petrus Bulgarorum Vasileus conjugem duceret. Luitprand. in legat.

Vaso. Vide *Vassus*.

Vassalagium. FR. idem ac hominium. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. l. ut Latrones, de reverentia Ecclesiæ. Vide *Hominium*. *Vassallus*.

Vassallus. FR. subditus. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Leges Longobar. Bulla. Casin. tom. 2. constit. 33. Vassallus à Vexillo; ideò *Vaxallus* dicebatur: [Decernentes eos, qui possessiones, & libertates ejusdem Cœnobii, & Vaxallorum suorum jura, seu reditus detinent occupatos &c. Alexander Papa III. in Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 182. num. 6.] Vide *Casatus*. *Drudus*. *Vassus*.

Vassus, Vassallus, idest, *Bassus*, *B*, pro *V*, quod significat subditum, inferiorem, & subordinatum. [Nam reipub. statu nimis turbato, regales vassos insolentia Marchionum sibi subjugaverat. In vita S.Geraldi, lib. 1. cap. 32.] FR. Idem habetur in l. placuit nobis, ut Episcopi, & Comites sibi invicem auxilium præstent. Sed apud Marculfum monachum in ejus formulario, lib. 4. cap. 9. regium ministrum significat: [Vassi verò nostri, & ministrales, qui missi sunt, ubicumque venerint, conjectum accipiant.] Et in Capitulis, quæ Episcopi Rhemorum, & Rothomag. miserunt Ludovico Regi, sic habetur: [Quando anima vestra de corpore exierit &c. & sine solatio, & comitatu Drudorum, atque Vassorum nuda, & desolata exibit.] Item *Bassus* propriè dicebatur; unde in Erchemperti histor. apud Peregrinum de Princip. Longobar. num. 62. hæc narrantur: [Atenulfus Spoletum pergens, dato pretio, Suabilium Gastaldum Marsorum cum aliis sociis bassis, quasi ad trecentos armatos secum advexit.] *Valvasor*, tamen, sive *Vvalvasor* videtur diversum à Vassallo, nam in Bullar. Casin. tom. 2. constit. 218. ita distinguitur: [Et aliis viris Nobilibus, Capitaneis, Vvalvasoribus, & aliis Vassallis nostris cujuscumque servitii &c.] qui Valvasoros à Federico II. Imp. sic denominatos fuisse ait Blondus his verbis: [Fueruntque proditionis auctores Capitanei, & Valvasores, quos Federicus II. eo cognomine notatos potiùs, quàm honestatos suarum partium primiores voluerat recognosci &c.decad.2.lib.8.] Unde *Valvasor* appellatus, quia Vassis, & Plebi præpositus erat, qui etiam *Valvasinus* dicebatur. Sigonius de regno Italiæ, &, l. 3. de beneficiis. Aliquando tamen hæc dignitas postponitur Baronali, ut in decreto Federici Imp. apud Rodericum Frisingen. Canonicum de gestis ejusdem Imperatoris, lib. 3. cap. 31. sic habetur: [Nos in præsentia, & testimonio omnium Theutonicorum, Longobardorum, & Episcoporum, & Laicorum Principum, & Baronum, & Valvasorum omnem justitiam, & consilium obtulimus.] Aliquando Baronali dignitati præponitur Valvasor, qui & *Vaso* dicebatur. [Hujus rei testes &c. Ornulfus Imperialis Aulæ Marescalcus, Riferius Imperialis Vaso, Roscelfus de Oliveto, & alii multi Principes, & Comites. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 58.] Nec est mirum, nam triplicis generis reperiebantur Valvasores, *Majores*, scilicet, *Minores*, & *Minimi*, qui *Valvasini* diminutivo vocabulo vocabantur. De nomine autem Valvasoris sæpè in ejus Mediolanensi hist. Corius mentionem facit.

Vastagæ, & *Vastagiæ*. Vide *Bastagia*.

Vastarius. Vide *Bastarius*.

Vastellum, stallum, sela, à voce *Fest* Germanica, quæ stabilem, & firmum significat, seu potiùs posito V, pro B, *Bastellus*; nam *Bastus*, italicè vilem mulorum sellam significat; usurpatur etiam pro cathedra suprema: [Solus in refectorio prandebit supremus habens Vastellum, in vita S. Jo. Abb.] fortassè V. pro G. hic scribitur, ut interdum fieri suprà diximus in principio hujus literæ, & sic *Gastellum*, seu potiùs *Castellum*; nam cathedra *Turris*, ut suo loco ostensum est, dicebatur, sive à Fastu *Fastellum*.

Vates. FR. à vimentè ita appellatus, cujus significatio multiplex est; nam modò Sacerdotem, modò Prophetam, & Augurem, & modò Poetam denotat. Isid. Etymol. lib. 2. & in can. Cleros, dist. 21.

Vaticana Basilica. FR. à Lucio Papa III. appellata fuit *Omnium Ecclesiarum caput* in ejus epistola, quæ hîc habetur in dict. *Incastello*. Ab Innocentio III. præ omnibus Urbis Basilicis illi majoritas tribuitur, sic ajente: [A quarto latere res juris Basilicæ majoris Sancti Petri Apostoli. Bullar. Casinen. tom. 2. Constit. 234.] Multi Imp. ac Reges canonicatu ejusdem Basilicæ insigniti. Vide *Canonicus*. Reliqua ad eandem spectantia. Vide *Altare*. *Altarista*. *Assisius*. *Basilica*.

Fras-

Frascatæ ædes. Quinque Portas habet. Vide *Guidonea*. Prodigiosum ejus candelabrum. Vide *Polycandelum*. Cætera vide *Porticani*. *Rota porphyretica*. *Septimianum*. *Suggestum*. *Umbilicus*. Ibi ostenduntur imagines Apostolorum Petri, & Pauli. Vide *Linostima.Thoracida*. Dedicatio hujus templi antiquitus fieri solebat in mense Novembris, ita habetur in Chronica Cistercien. Angeli Marriquez, tom.2. ann. 1145. c.3. pag.6. & affirmat Otho Frisingen. lib. 7. cap. 32.

VATICANUM PALATIUM à quo ædificatum. Vide *Breviarium*.

VAXALLUS. Vide *Vassallus*.

VAYVODA, Capitaneus. Joannes Lutius in ejus Dalmatia.

VAYSRA, & *Voyska*. FR. exercitus, unde contributiones, quæ pro exercitu colliguntur, *VoysKina* dicuntur.

UBICATIO. FR. Scholasticus dicendi terminus, ultimum determinativum in genere spatii significans.

UBIQUISTÆ, & *Ubiquetari*. FR. Hæretici, asserentes Christi humanitatem nedum in Sac. Eucharistia, sed ubique reperiri. Hi de anno 1527. insurrexerant. Rayn. eod. ann. n. 57.

VECORIN. FR. verba contumeliosa. Glossa in, l. si servus, de culpis Servorum. Ubi littera V, valet B.

VECTOR, qui vehitur. [Ecclesia enim instar est navis, & plurimis locis ita nuncupata est, quæ diversissimi generis vectore suscepto, subjecta est omnibus, & ventorum flatibus, & maris motibus. S. Hilarius in cap. 21. Matth.

VECTURATUS, idem ac *Vector*, suprà, ac præcipuè pro equitante usurpatur. [Hanc enim viam gentium vecturatum Dominum prædicaverunt. Hilarius in cap. 21. Matth.] de Christo agit super asinam equitante.

VEGES, dolium. [Cœpit diabolus ante portellam cellæ, quasi malleo vegetem sine cessatione percutere. In vita S. Romualdi Abb. 7. Februarii.

VEHICULUM. FR. quo vecti sunt Pontifices Romani, & etiam antiquis temporibus fuit in usu; nam Ammian. Marcellinus, qui vixerat in quarto sæculo, licèt Ecclesiæ Rom. nimis infestus, hæc scripserat: [Neque ego abnuo ostentationem rerum considerans urbanarum, hujus rei cupidos, ob impetrandum omni contentione laterum jurgari debere, cùm id adepti, sint ita securi, ut procedant vehiculis insidentes, circumspectè vestiti, epulas curantes profusas, adeò ut eorum convivia regales superent mensas, lib. 27.] De Summis nostris Pontificibus loquitur, sed quàm invido calamo exarasset, facilè deprehenditur; nam Papa non ad sui ostentationem, ut hic scriptor malè interpretatur, sed ad sustinendam summæ majestatis dignitatem summos promeretur honores. At si non erat ostentatio summos, ac fabulosos Gentilium Pontifices carpento, vehiculisque uti: quare ergo summus, ac veridicus Christianorum Pontifex, longè majoribus obsequiis venerari nequisset? Sanciverat Numa idolorum Sacerdotes curru arcuato vehi, Livius, lib. 1. in de Cic. orat. pro domo sua ad Lentulum Summ. Pont. gentilem, inquit: [Te appello, Lentule, tui sacerdotii sunt thensæ, vehicula &c.] Sacerdotii igitur erant, non ostentationis. *Thensæ* autem, ut Ascon. Pedianus in act. 3. Verr. ait, erant sacra vehicula, pompa ordinum, & hostiarium, atque Tacitus, lib. 12. Annal. Agrippinæ superbiam exaggerans, ait: [Suum quoque fastigium Agrippina extollere altiùs, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitùs concessus, venerationem augebat fœminæ, quam Imperatore genitam, sororem ejus, qui rerum potitus sit, & conjugem, & matrem fuisse.] Meritò igitur Marcellinus maledicus vocari debet, dum ab ipsismet Ethnicis Scriptoribus vehiculum Sacerdotali dignitati debitum fuisse demonstratur. Vide *Epirhedium*. *Petoritum*. *Sellare*.

VEHICULUS, pro jumento usurpatur. [Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, qui primitùs vadum transierat, fortuitò vacuus neminem in dorso suo ferens, transmeaverat. In vita S. Faustæ, cap. 2. §. 7.

VEL. FR. pro Et. [Can. Presbyter, vel quilibet sacerdos, 2. quæst. 5.] Neque facit Episcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos. Anast. Bibliot. in collatione S. Maximi à Sirmondo in 8. edit. pag. 123.] Et clariùs: [Renuntio &c. monasterio Sancti Pauli, vel ejus servitores. Bullar. Casinen. tom. 2. constit. 21. & 36.] In eadem significatione usi sunt etiam Latini: [Ergo qui relicti erant, proditos se rati, ne conspectum quidem hostis sustinere voluerunt, cùm vel (*pro &*) pauciores locum obtinere potuissent. Q. Curtius histor. lib. 3.] Et inferiùs ibidem: [Lenta remedia, & segnes medicos non expetunt tempora mea, vel mori strenuè, quàm tardè convalescere, mihi melius est. Atque Sidonius carmine 23. vers. 325. ita cecinit:

—————— micant colores,
Albus, vel venetus, virens, rubensque.

Quem sensum non advertens Latinius in Correctionibus præsertim in D. Hilarium, semper *Et*, ubi *Vel* hic Sanctus scripserat, correxerat; sed in sensu conjunctionis, & non divisionis Hilarius particulam *Vel* intellexerat. S. Maximus: [Ferunt enim, hodie Christum Dominum nostrum, vel stella duce à Gentibus adoratum, vel invitatum ad nuptias, quas in vina vertisse, vel suscepto à Joanne baptismate &c.] ubi *vel* stat loco *&*; nam ut in dict. *Epiphania* scripsimus, de his tribus miraculis in ea die cumulativè Ecclesia mentionem facit, quia nimirum una eademque die à Christo Domino demonstrata fuere. Vide *Livoro*. *Seu*.

VELABRUM. Vide *Schola græca*.

VELOTHYRUM, januæ velum, dictio latino-græca *Velo*, & *θύρα*, quæ portam significat. [Fecit & in eadem Basilica egregii Doctoris velothyra quatuor, ex quibus unum auro textum. Anastas. Biblioth. in Stephano IV.] qui eandem dictio-

dictionem reiterat ibidem : [Contulit in eadem Basilica Apostolorum cortinam lineam unam, velothyra serica tria in circuitu altaris.] Vide *Amphithyrum*. *Velum*.

VELUM, quo cooperitur calix. [Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat, can. apostol. 73.] Significat passionis Christi obscuram noctem illam, in qua primum institutum fuerat incruentum altaris sacrificium. Dicitur etiam *Sudarium*. *Peplum*. FR. à Græcis *Agnus* vocatur calicis velum, fortasse quia in eo Agnus pingebatur. Item velum *Aer* etiam dicitur. [Velum, Aer, sive Agnus est, & dicitur esse vice lapidis, quo munivit Joseph monumentum, quod obsignavit. Sanctus Germanus Constantinop. Patriarcha in Theor.] :||: Antiquitus apud Latinos, & Græcos eodem velo cooperiebatur Sacerdotis morientis facies. [Moriturus assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium sibi contra faciem tenderetur, quo tenso spiritum emisit. D. Greg. Papa hom. 37. in Evang.] ubi de S. Cassio Narniensi Episcopo loquitur. Velum item Altaris dicitur paramentum, quod ponitur ante Altare ex colore currenti secundum Rubricæ ordinationem. [Fuscus Abbas sacros Codices, & vela secum asportabat. S. Gregor. Papa, lib. 9. epist. 38.] quod *Frontellum* dicitur. Vide *Brudatus*. Item velum dicitur etiam orarium. Vide *Orarium*, & Brandeum. Vide *Brandeum*. Sed velum, quod Sacerdos super humeros gerit, dum exponit Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, semper debet esse album, sicut etiam ejusdem coloris debet esse baldachinum, etiam in die Parasceves, ut ex monastico Cæremoniali, lib. 1. cap. 14. num. 3. colligitur; nam Christus Sacramentatus, ut aliqui Recentiores docent, cum sit gloriosus, non decet nigro velo cooperiri, ut male intelligunt aliqui Cæremoniarum Directores. Planeta tamen semper concordare debet colori currentis officii, licet celebretur exposito Sacramento. Gentilium sacrificuli cooperiebantur velo, de quo Sanctus Cyprianus, lib. de lapsis inquit: [Ab impio, sceleratoque velamine.] Velo, tempore sacrificii, sacrarii porta obcludi solebat. Vide *Sacrarium*. Item velum januæ, quod *Velothyrum* græcè, italicè *Portiera* dicitur, significat. [Tunc fecit Beatum Sylverium Papam venire ad se in palatium in Pincis, & ad primum, & secundum velum retinuit omnem Clerum. Anastas. Biblioth. in Sylverio.] FR. idem de se refert Sylverius Papa: [Guilisarius, (*idest Belisarius*) patritius noster mandavit me ad se venire pacificè pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in palatium Principis (*ubi mendosè Anastasius Princis loco Principis habet*) & ad primum, & secundum velum retinuit omnem Clerum, & populum, qui mecum veniebant, & nullum permisit intr oire, nisi me solum, & Vigilium Diaconum nostrum, 24. quæst. 4. can. Guilisarius. Vide Baron. ann. 331 num. 14. & 15.] Vide *Ampithyron*. *Velothyrum*. Alio nomine *Velum cubiculare* appellabatur. [Objectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit. Lamprid. in Heliogab.] Et dicebatur etiam *Cortina*, quæ in Ecclesia erat ex alba tela, nam lavabatur, & dicebatur etiam *Velum Atrii*, can. nemo de consecrat. dist. 1.

VELUM CONSECRATIONIS, erat velum, quod solis virginibus concedebatur multis solemnitatibus, & cæremoniis in Pontificali descriptis; hoc ante XXV. ætatis annum concedi non potest. can. placuit, 20. qu. 1. & tunc dicebatur Diaconissa, quia poterat legere Evangelium in matutino. Gloss. in, can. Sanctimoniales, 20. quæst. 1. & in, can. Diaconissam, 27. quæst. 1. Dicebatur etiam Velum consecrationis illud, quo consecrabantur Diaconissæ anno quadragesimo eorum ætatis, can. Diaconissam, 27. quæst. 1. hæ autem Diaconissæ non sunt amplius in usu.

VELUM CONVERSIONIS. Vide *Velum Professionis*.

VELUM NUPTÆ. Vide Mavortes in dict. *Maphorium*.

VELUM PRÆLATIONIS, quod Abbatissis concedebatur, can. Juvenculas, 20. qu. 1.

VELUM ATRII. Vide *Velum*.

VELUM PROFESSIONIS, quod multiplicis speciei erat, atque professione monialium capiti imponebatur: sed cum hac cæremoniarum differentia, quod Virginibus ab Episcopo imponi debet propriis manibus; viduæ autem emittentes vota Religionis, ipsæmet velum ex Altare apprehendentes, suis capitibus imponunt, præsente tamen Sacerdote, ut ex Pontificali Romano colligitur; potest ipse Sacerdos suis manibus viduas velare. FR. Omne id habetur in can. Devotis, 20. quæst. 1. ubi sic Gelasius Papa scribit: [Viduas autem velare, Pontificum nullus attentet.] Et in 27. quæst. 1. can. 16. clarius habetur, sic: [Viduas, quæ spontanea voluntate ab Altari conversionis sacræ velamen suscipiunt &c.] Cæterum quod Sacerdos viduas velare debeat, est error Glossæ in, can. Vidua, quæ sanctæ, 20. quæst. 1. & in, can. Devotis. Ibid. §. Pontificum. Sed inferius vel ipse Glossator, sive potius Joannes ibi, ita corrigit: [Quidam tamen ex hoc capite dicebant, quod nec Episcopus, nec Presbyter potest imponere velum viduæ &c.] Quare, can. Vidua quæ sanctæ Religionis, pro se allatū non probat, quod Sacerdos imponere debeat viduæ velum: sed inquit textus: [Tunc accepta à Sacerdote, vel Ministro apta Religionis professioni veste] & non loquitur de velo; unde [Vidua sacrum velum capiti suo imposuit,] & non ei impositum fuisse inquit, can. Vidua quidem, 27. quæst. 1. sic etiam licet eandem religionis vestem accipiat vidua coram Episcopo, non ideo intelligitur illum velare propris manibus viduam, can. viduitatis, ead. 27. quæst. 1. Ratio autem differentiæ, cur Virgines, & non viduæ ab Episcopo, seu Sacerdote velantur, est, quia Virgines in rigore dicuntur Christi sponsæ, quod declarat Innocentius I. epist. 2. cap. 12. ad Victor.

in-

inquiens: [Virgines, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdotibus velantur.] :||: Ideoque *Honorigera Virginitatis nota* à Tertulliano, lib. de veland. Virgin. appellatur velum professionis. FR. Velum Conversionis, & Viduitatis idem erat, ut ex canonibus citatis liquet, ac omnes istæ velationum species habentur in Glossa, ad Paleã, cap. illud autem, 20. qu. 1. :||: Virginum velationes putantur fuisse ex traditione apostolica, cùm sit valdè antiquus hujusmodi ritus, tempore, scilicet, Tertulliani, qui, lib. de velandis Virginibus tanquam de vetustissima observatione in Ecclesia Dei loquitur. Baron. an. 57. num. 84. & seqq. Virgines Africanæ mitrellis tegebant capita. Idem Baron. ann. 362. num. 272. Vide hic *Mitra*. Quæ velandi Virgines cæremonia in festo Epiphaniæ observabatur, can. devotis, 20. quæst. 1. Item in feria secunda post Pascha, & in festis Apostolorum. Idem, can. devotis, & D. Greg. in Sacramentario. Imò in die Paschæ: [Non es recordata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo divino Altari te obtulisti velandam. D. Ambrosius de Virgine lapsa,] & clariùs idem in exhort. ad Virgines: [Venit paschæ dies, in toto orbe sacramenta celebrantur, velantur sacræ virgines.] De ritu, ac solemnitate velandi Virgines disertè agit Baronius in dicto ann. 57. Velum est signum pudoris, & honoris. Gem. de antiq. rit. Missæ, lib. 1. cap. 239. Unde Apostolus ait: [Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos, 1. Cor. 11.] potestatem, idest, subjectionem, cujus symbolum est velum, quod ideò à Tertulliano, lib. 1. de coron. milit. cap. 14. *Humilitatis sarcina* dicitur, & ibid. cap. 17. appellatur *Jugum*. Eodem modo Chrysostomus *Insigne subjectionis*, & Concil. Gangrense, c. 17. *Memoriam subjectionis* denominant. Aliud veli mysterium affert Tertull. de veland. virg. cap. 15. nempe: [Pura virginitas semper timida oculos fugit, confugit ad velamen capitis quasi ad galeam contra ictus tentationis.] De velo professionis fusè Baron. in notis ad Martyrol. 7. Maji Litt. G.

Velum S. Agathæ. Vide *Grympa*.

Venatio, Antiquorum curiosa. Vide *Formido*.

Vendentes Veronicas. FR. qui vendebant effigies vultus sancti. Torrigius de Cryptis Vatican. in secunda impress. pag. 309.

Venefica. Vide *Maga*.

Venenor, veneno lædi. [Boni suavitas amaritudine mali venenatur. D. Paulin. epist. 12. ad Sever.] In significatione activa. Vide *Tossico*.

Venerabilis, hoc titulo appellatur Beda ex duplici capite. Primò, quia de eo narratur, quòd cùm esset cæcus, & per ludibrium in quandam vallem conductus fuisset ad concionandum, ubi non nisi saxa reperiebantur, atque deceptus, quòd ibi adesset populus ad illum audiendum, suam concionem ibi habuit, qua peracta his verbis concludens: *Per omnia sæcula sæculorum*; saxa resonarunt: *Amen, Venerabilis Pater*. Alii tamen referunt, quòd in illa periodo Angeli respondissent; *Benè dixisti Venerabilis Pater*. Secunda ratio est, quia post ejusdem Sancti obitum, quidam Clericus illi Epitaphium volens in lapide incidere, si cœperat: *Hac sunt in fossa*; sed non valens desinentiam rhythmi, sive leonini versus, (de quo. Vide *Versus Leoninus*) qui tunc valdè erat in usu, conterminare; nam ejus terminum sic conficere habebat in mente, nempè *Bedæ ossa*, & versus non currebat metricè; unde nimia mentis agitatione fatigatus Clericus, in somnum cecidit, & expergefactus, invenit versum ab Angelis in sepulchro Bedæ perfectè insculptum, hoc pacto:

Hac sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa.

Ob id, licèt ab Ecclesia inter Sanctos Beda reputetur; titulus tamen Venerabilis, & non Sancti communiter ei tribuitur. Durand. lib. 7. cap. 40. FR. eodem titulo decoratus fuerat Radulphus Remington Anglus (ut in hist. de gestis Regum Angliæ narratur) quia interpretaverat aliquos characteres in quadam porta ferrea Romæ insculptos; nam dum ille attentè illos contemplabat, qui sic P.P.P. S.S. S. R. R R.F.F.F. insculpti erant ibi, quidam Romanum civis interim pertransiens illusoriè illum interrogaverat, inquiens: [Quid aspicis Angelice bos?] at ille respondit: [Confusionem vestram aspicio] quia nemo poterat characteres illos intelligere, quos Radulpus sic interpretavit: [Pater Patriæ Perditus est; Sapientia Senum Sublata est. Ruet Regnum Romanorum, Ferro, Flamma, Fame] tunc circunstantes illum *Venerabilem* acclamavere. De hoc titulo *Venerabilis*. Vide *Titulus*.

Veneranda Virgo & Mart. Vide *Parasceve*.

Venerarium, ita appellatus est Calvarius mons à D. Ambrosio in psal. 47. [Dominus secundùm Cœli tractum in venerario passus est.] Ita appellatus fuit, ex eo quia ibi Gentiles ad auferendam Christianis Sanctuarii illius memoriam, statuam Veneris erexerant. Vide *Golgotha*.

Venerarius, idolorum venerator, idololatra: [Quoniam foris maleficus, & venerarius. S. Cyprian. de Alea.]

Veneris Dies. Vide *Feria VI*.

Veneticus. FR. Venetus. [De Liguribus, atque Veneticis, & Histriis Episcopis quid dicam? can. de Liguribus, 23. quæst. 5.] Quòd autem ibi Pontifex de Venetis loquatur, patet ex præcedenti, can. non vos, §. qui à communione, ubi sic inquit: [Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Histriam, & Venetias Tyranno Totila possidente &c.

Venetus, Civis. Vide *Veneticus*. Venetus Episc. *Castellanus* dicebatur. Vide *Patriarcha*. Venetus color. FR. idest, cæruleus, ita Vegetius de re militari, lib. 4. cap. 37. Unde Sidonius, carmine 23. vers. 324. sic cecinit:

Id Collega tuus, simulque vobis
Pars adversa facit: micant colores,
Albus, vel Venetus, virens, rubensque.

Veniabilis, culpa levis, & venialis, remissibilis, & venia dignus: [Sed tamen scribis tu, quòd erraverim, veniabile fore. Sidon. lib. 9. epist. 15.]

Eo-

eodem vocabulo D. Ambrosius, lib. 7. cap. 16. usus est, inquiens: [Ut eam blasphemiam dicant non esse veniabilem.] Eodemque modo Salvianus, lib. 4. ad Eccl. Cath. sic inquit: [Scio quidem, quòd omnes rei veniabiles putant errores suos.

Venio. FR. pro terminor. [Sicut Carmelus in mari venit. Jerem. cap. 46.

Veni Sancte Spiritus, Missæ sequentia, à quo composita. Vide *Prosa*.

Venticulor, ventilari significat. [Quæstio sanè, quæ illos movet, qui dicunt, cur in eo loco, ubi plus bona, & minus mala fiunt, ultio frequentiùs sævit; à multis sæpè venticulata est, sed à nullo penitùs exposita. Oddo Abb. de Combust. S. Martini.

Ventilabrum. Vide *Cherubim*. *Flabellum*.

Ventor, pro *Inventor*. Vide verba Ennodii in dict. *Gabatha*.

Ventralis. FR. uterculus, vesica, qua cingitur venter ad modum marsupii, & numi inferuntur: [Nummulos in ventralem, l. Divus, ff. de bon. dam.] Ubi corrigendum est *Ventralem*. Zona enim erat, qua lumbi cingebantur: de ea loquitur Gellius, lib. 15. cap. 12. ubi Caji Gracchi verba retulit ajentis: [Itaque Quirites, cùm Roma profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia, (*idest, Sardinia*) inanes retuli.

Venuarius. FR. Venditor [Notum sit, quia nos concessimus Amalbergæ nobili Abbatissæ Brixiæ, ut quocunque iste Venuarius cum mercimoniis negotiando perrexerit, securè pergat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 36.

Venus Gentilium Dea. Vide *Astarthe*. *Salambona*. Thalmifera in dict. *Cubiculum*. *Thammus*. *Venerarium*. Veneris dies in hebdomada. Vide *Feria VI*. FR. Venerem non cypriam, sed ex Libano progeniem traxisse putat Nicolaus Abramus, lib. 2. Phari vet. testament. cap. 16. num. 79. & 80. ubi verba Amos, 1. 5. [Conteram vectem Damasci, & disperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenen.] ubi *De domo voluptatis*, intelligit Nicolaus de Veneris domo, & affert Nonnum Dionys. poetam grajum, lib. 31. vers. 201. ubi Libano insidentem Venerem inducit in urbem Beroen, sive Beryton, de qua idem, lib. 41. à versu 100. ab eodem Nonno dicitur

> Penetrale lætitiæ, Veneris domus, ædes Amorum,
> Amœna gratiarum habitatio, Libaneidis astrum terræ.

Verbicinor, deponens verbum loquor. [Erchenaldus dixit, cessa verbicinari. In Miraculis S. Fursei, cap. 4. §. 16. 24. Januar.] Alii tamen *Verbosare* legunt. Vide *Seminiverbius*. *Verbosor*.

Verbosor, cornicor, blatero, nimis loquor, verbosus sum. [In Ecclesiam stantes, nolite verbosari. D. Aug. serm. 215. de temp.] Quamvis simile barbarum verbum non æstimetur esse Augustinianæ eloquentiæ. Vide *Verbicinor*.

Verbotenus. FR. oretenus. [Cum effectu accepimus, non verbotenus, can. hæc autem verba, de pœnit. dist. 1. & lib. 2. tit. quod quisque juris, l. 1.

Verbum Dei. FR. à SS. PP. dicitur etiam *Virtus Dei*. [Virtutem, quæ à Deo est, nihil aliud intelligi fas est, nisi Verbum, quod etiam Primogenitus Dei est. Justin. Mart. apolog. 2. Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Altissimi Regis Virtus Christus est, qui per adventum Spiritus Sancti formatur in Virgine. Chrysost. in catena aur. Virtus verò Altissimi Filius est Dei: Christus enim Dei virtus est. Theophylact. Sciens in verbo esse spiritum, protinus attexuit: Et virtus Altissimi obumbrabit tibi; Christus enim Dei virtus, & Dei sapientia. Athanas. epist. 1. ad Serapion.

Verbum Præbere. Vide *Præbere verbum*.

Verecundor. FR. erubesco: [Nam quia semetipsum graviter erubescebat intus, nil esse credidit, quod verecundaretur foris. D. Greg. Papa, homil. 33. in cap. 7. Lucæ.] Ubi de Magdalena in domo Pharisæi lacrymis pedes Christi rigante loquitur. Eodem verbo usus est Plautus, inquiens [Verecundari neminem apud mensem decet. In Trinum.

Veredarius, tabellarius [Denique ipsis mandavit per veredarios sæpè fatus Abbas Herbenus, ut interessent ducatui, & ad evehendum corpus sæpè nominati Antistis. Oddo Abb. lib. 2. de reb. Martin. cap. 8.] In eodem sensu Symmachus: [Cùm verdarii deesset occasio, privato homini reddenda scripta commisi, lib. 7. ep. 14.] Sic etiam Fulbertus Carnot. Episc. [Quòd vobis olim charissimè per veredarium vestrum litteras non remisi, epist. 66.] Quod vocabulum à *Veredo* equo veloce, ac cursore derivatur.

Vermiculatus. FR. figuratè interpunctus ad instar operis musivi. [Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento, cant. 1. 8.] Lectio græca habet pro *Murenulas* Ὁμοιώματα, quod vertunt *Similitudines*. [Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti.] Ὅμοιον enim, ut inquit Jul. Rufinian. est rhetorica figura, cùm ex partibus aliqua similitudo colligitur: sic Ὁμοιώματα hic *Similitudines*, quod subauditur *Inter se*, cùm monile ex figuris inter se consimilibus constet. Eusebius autem per similitudines *Phalera* scribit, quæ quidem antiquitus nedum equorum, sed equitum, & nobilium erant ornamentum, Livio teste, qui tradit, comitia ædilitia Cn. Flavii Scribæ tantum habuisse indignitatis, ut plerique nobilium aureos annulos, & phaleras deponerent. Atque metaphoricè pro ornamento orationis Ennodius: [Sine phaleris est omne id, quod dictat affectio, dict. 3.] Verùm quòd *Vermiculatum* non tantùm in auro, sed & in lapidibus intelligatur, facit Plinius: [Jam quidem & auro, nec tantùm, ut parietes toti operiantur, verùm & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum, & animalium crustis, &c. lib. 35. cap. 1.

VERNA, ver, sive vernus. [Revolvuntur hyemes, & æstates, verna, & autumna cum suis viribus. Tertull. de resur. carn. cap. 12.] Visa autem sunt Rhenano hæc duo verba *Verna*, & *Autumna* inusitata, & tamen eisdem verbis usus est D. Cyprianus ad Demetrium scribens: [Nec sic verna de temperie sua læta sunt, nec adeò arboreis fœtibus autumna fœcunda sunt.] Itaque prædicta duo vocabula tanquam substantiva nomina adhibita fuisse à prædictis Patribus, optimè Eruditissimus Latinus Latinius animadvertit. FR. imò ego dictionem *Autumna* ab optimis etiam latinis Auctoribus fuisse usitatam ostendi. Vide *Autumna*.

VERONICA. Vide *Hæmorrhoissa*. De ejus sancto Sudario. Vide *Septimianum*. *Vendentes Veronicas*.

VERRES. FR. porcus minimè castratus: [Ita ut nec vinum, nec verrem, nec vaccam; imò nihil omninò, vel intra, aut extra quinquagesimam persolvere cogatur. Bullar. Casin. tom. 2. const. 112. n. 8.

VERSUS, sive *Versiculus*, cantionis ecclesiasticæ nomen, quæ canitur in officio; ita appellata, quia tunc revocatur, & vertitur mens ad divinarum laudum attentionem, ut jam animus in psalmodia fessus, lassusque, hoc interim refocilletur; sive versus dicitur ex eo quia tunc Cantores versus orientem se vergebant. [Versus dicitur ille cantus, per quem revertitur intentio mentis in aliam intentionem, quasi quædam compositio officialis, disponens iter mentis suavi cantilena de uno affectu ad alterum: In multis Ecclesiis in principio cantus, qui dicitur versus, vertit se chorus ad altare. Amalar. de Ord. Antiph. cap. 1.] Antiquitùs enim Altare orientem respiciebat. Qui Author hunc postremum significatum sic iterum explicat: [Ab ipsa reversione accipit idem cantus nomen versus. Eadem enim reversione, de qua admonemur per versum, exercemus statum corporis nostri, quando audimus versum, illicò vertimus nos ad orientem. Idem de Eccles. off. cap. 2.] Advertit nihilominus idem Author de Ord. antiph. cap. 52. quòd tempore paschali omittendi sunt hujusmodi versus, inquiens: [Versus, qui solet animum nostrum revocare ad aliquam introducendam orationem, aufertur in paschalibus diebus, & cantatur pro eo ad aliquos cursus diurnales: [Hæc dies, quam fecit Dominus &c.] Sed in Ecclesia Jerosolymitana S. Sepulchri tempore paschali canebant Canonici versum [Surrexit Dominus de hoc sepulchro.] Ita Roraldus in ejus M. S. hist. de anno 1309. quam alibi diximus extitisse apud quondam Episcopum Melitensem Bellaguer. Solet tamen versus eo tempore ad Matutinum recitari post psalmorum seriem, quando, nempè, incipiendæ sunt lectiones, ut mens lassa in psallendo ad lectionum attentionem excitetur; secus tamen in aliis horis diurnis, quæ cùm sint breves, habent propterea versus post lectionem: ita Durand. lib. 5. cap. 2. Versus etiam dicitur ille, qui in Missa post lectionem, sive Epistolam recitatur: [Versus ideò dicitur, quia ad inceptionem revertitur Alleluja. Gem. lib. 1. cap. 96.] Qui etiam denominatus fuit *Tropus*, ut suo loco diximus. Vide *Jubilatio*. *Prosa*. Aliquando per *Versum* Capitulum intelligitur. Vide *Capitulum*.

VERSUS APERITIONIS, dicitur principium Matutini, quod consistit in illis precationibus *Domine labia mea aperies, &c.* nam in regulari observantia post Completorium rigoroso silentio os claudebatur usque ad futurum diem, & in principio Matutini his verbis aperiebatur, Deum, nempè, laudare incipiendo. [Oportet in nocturnis ab Abbate dici versum aperitionis. In Regul. Magist. cap. 44.] Vide *Invitatorium*.

VERSUS LEONINUS. FR. ita appellatus à quodam Leone, qui eum in Italiam detulit, ut refert Torrigius de Cryptis Vatican. impress. secunda pag. 67. qui versus denominatus etiam fuit *Echoicus* ab Echone, & reciproca syllabarum desinentia resonante, ut in dict. *Echoicus* dictum est. Itali *Rima* vocāt, qui à Græcis *Rhythmus*, & ὁμοιοτέλευτον, & *Homæoteleuton*, idest, similiter desinens appellatur, ita Stiglianus de italica versificandi arte, cap. 14. qui etiam Virgilii temporibus, sed rarò quidem fuisse hunc versificandi tenorem ostendit. Frustrà tamen Campanellam Stiglianus impugnat, dicentem hunc rimandi modum à Saracenis provenisse; quod tamen non videtur inverisimile, nam Saraceni in Italia, & Hispania dominati sunt diuturnè, hinc Itali multa Arabica verba retinuere, ut *Giuppone*, à *Giubba*; *Tamburo*, à *Tabal*; *Maschera*, à *Mashara*, idest, Scurra; *Secchio*, à *Sacha*, idest, potatio; & similia; atque multò magis Hispani, penes quos multa Arabum vocabula conservantur; unde mirum non est, si hunc rimandi modum ab Arabibus Campanella provenire affirmaverit. Reliquæ carminum species. Vide *Dithyrambus*. *Pæan*. *Prosa*. *Sequentia*. Item versu leonino Angeli ad sepulchrum venerabilis Bedæ Epitaphium inciderunt. Vide *Venerabilis*.

VERTEBOLUM, sagena, piscatorii retis species [Vel vertebolum de flumine furaverit. In lege salica, tit. 18.] In recentiori tamen editione mendosè *Vertuolum* reperitur; nam nonnulli *Vertebolum* à *Verrendo* derivari volunt. FR. de qua etymologia prolixè in dict. *Sagena* scripsi.

VERTEX. FR. capitis summitas: [Vertex propriè est illa pars capitis, in qua capilli colliguntur, & in qua cæsaries vertitur, secundùm Papiensem. Gloss. in can. pervenit, 30. quæst. 1.] Vide *Apex*. Quæ pars in baptizando debet Chrismate ungi à Sacerdote, postquam protulit formam *Ego te baptizo &c.* Sic in Rituali Rom. in Rubrica de Baptismo habetur, nempè [Deinde Sacerdos intingit dextrum pollicem in sacrum chrisma, & perungit verticem Electi in modum Crucis, dicens; Deus omnipotens, Pater Dom. nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua &c.] Sed oleo catechumenorum ungitur Electus ante baptismum non in vertice, verùm, ut

ut eadem rubrica ibidem disponit, primùm in pectore, deinde inter scapulas: [Tunc Sacerdos pollicem dextræ manus intingit in oleo sancto catechumenorum, & ungit Electum primùm in pectore, deinde inter scapulas in modum Crucis, dicens: Ego te linio oleo salutis &c.] Quæ cæremoniæ insertæ sunt in can. Deinde, de consecrat. dist. 4. &, cap. Cum venisset, de sac. unction. Vide *Baptismus*. *Chrisma*.

VERTIBULUM, fusus, quo obturatur dolii, seu alterius vasis syphunculus, ne effundatur aqua, seu alius quispiam liquor. [Obedientiæ flamma fervens, oblitus est epistomium obstruere, pernici cursu ad beatum virum properavit, vertibulum manu tenens. In vita S. Columbani.] Ubi agitur de miraculo, quod Sanctus ille operatus est virtute obedientiæ; nam propter illius promptam executionem oblitus erat epistomium obturare vasis illius, in quo cervisia continebatur, cujus ne quidem gutta interim emanavit.

VERTIGO CAPITIS. Vide *Helucus*. *Scotomaticus*. *Scotoma*.

VERUTA, βέρῦτα, teli genus, de quo in Constitutione Leonis Imperatoris fit mentio. Vide *Veruina*.

VERUINA. FR. verutum, de quo Gellius, lib. 10. c. 25. [Veruina est genus jaculi longum, quod aliqui verutum vocant, sicut Galbius Bassus ait in Satyr. Veruina confodiendo non te nauci facio &c. Plautus in Bacchide ait: si tibi machæra est foris, mihi veruina est domi &c. Fulgentius de vocib. antiq.] *Verutum*, pilum, idest, telum. Festus.

VESCO, in sensu activo, idest, pasco. [Quis nos vescet carne? Tertull. de jejun.

VESPERÆ, officii divini pars, ac una ex septem horis canonicis, diurnalis recitatio, quæ ideò Vesperæ dicitur à *Vesper*, quia post occasum solis persolvebatur; unde *Lucernarium*, & *Lucernalis* dicebatur. [Et desinere ad complementum lucernarii, idest, vespertini officii Dominicæ. Balsamon. in, can. 91. sextæ Synodi] Eodem vocabulo D. Augustinus in ejus regulis usus est inquiens: [Postquam refecerint, sive in horto, sive ubicunque fuerint, faciant opus usque ad horam Lucernarii. Reg. 2.] Et Cassianus, lib. 3. Institut. cap. 3. inquit: [Ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur.] Dicitur etiam *Hora Lucernalis* in hist. Rhemensi Flodoard. lib. 4. cap. 43. FR. In Monasticis regulis legitur *Lucernaria* in fœminino genere, [Psalmi lucernariæ cum Antiphonis psalli debent] & in Liturgia præsanctificata denominantur *Preces Lucernarii*; sicut etiam à Sancto Basilio, lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. & à Sancto Gregorio Nysseno in vita S. Macrinæ *Lucernalis gratiarum actio* dicitur. :||: Itaque prorsus errant, qui dixerunt Lucernarium Completorium intelligi; nam ex verbis Patrum adductis contrarium patet evidenter. Imò Epiphanius, lib. 3. advers. Hæres. Vesperas *Lucernales Psalmos* appellavit, & Turrianus in constitutioni. Apostolicis utitur verbo græco ἐπιλυχνιος; ita etiam Prudentius, cùm hymnos pro singulis horis canonicis composuisset, quintum Vesperarum *Ad accensionem Lucernæ* denominavit, post quem sequitur alius hymnus ab eo *Ad somnium* appellatus, idest, ad Completorium. Vide *Completorium*. FR. Ita etiam S. Aurelianus in ordine psalmodiæ ponit horam duodecimam (idest Completorium, ut alibi diximus) post Lucernarium. :||: Concilium Turonen. II. can. 14. appellavit vesperas *Horam duodecimam*, quia, ut dictum est, recitari solebat in ultima diei hora: ita etiam à D. Ambrosio *Hora duodecima* Vesperæ appellantur; licèt Smaragdus Abbas in explicatione Regulæ 16. S. Benedicti asserebat per nomen hoc intelligi Completorium; sed hæc hora recitabatur post cœnam, idest, post horam primam noctis, juxta monachalem ritum illius antiqui temporis: omnes enim Sancti Patres de prædicta *Hora duodecima* agentes, testantur, quòd in memoriam Sacrificii vespertini antiquæ legis recitabatur. Isid. lib. 1. de Eccl. Off. cap. 20. Sive in memoriam ultimæ Cœnæ, in qua Christus Dominus Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum instituerat. Nazianzenus, Orat. 42. Seu quia in eadem hora Christus de Cruce depositus fuerat. Glossa in, cap. 1. de celebrat. Miss. & Durand. lib. 5. cap. 9. Et ideò quinque Psalmi in memoriam quinque Christi vulnerum recitantur ad Vesperas. Gemin. lib. 2. cap. 62. Seu tandem, ut Christo sponso ad similitudinem quinque prudentum Virginum lucernis occurramus. Insuper clariori evidentia probatur; nam adhuc in Ambrosiano ritu *Lucernarium* appellatur antiphona illa, quæ ibidem in principio Vesperarum canitur. In vita S. Forsei *Vespertinalis psalmodia* denominantur Vesperæ. Sed postea ab Ecclesia anticipata fuit Vesperarum recitatio post Nonam, ad præbendam commoditatem Populis, ut intervenire possent, cùm festum intelligatur inchoare à primis Vesperis. FR. seu potiùs ad auferendas utriusque sexus scandalosas occasiones, cùm semper Ecclesiastici Præsules nocturnas Ecclesiæ functiones ea die causa reverentiæ zelo prohibere soleant. In Hispania tamen, ac Messanæ adhuc hic avitus ritus durat, ità ut solemnes Vesperas post horam noctis illic celebrent. :||: Primæ Vesperæ alicujus Festi sunt secundis nobiliores, ideò in Papali Cappella primæ tantùm canuntur, quod etiam Græci observant. Vesperæ Sabbati Sancti sunt aliis totius anni breviores, ex eo quia Neophyti, ut recenter baptizati, non adhuc ad audienda divina officia sunt assueti: quæ Vesperæ, si extra chorum recitentur, tunc non dicitur Deus in adjutorium, cùm adhuc Christus non sit resuscitatus; licèt aliter aliqui sentiant, sed absque fundamento rationis; nam antiquitùs per totam paschalem octavam non dicebatur Deus in adjutorium, sed ejus loco dicebatur Kyrie eleison, sicut, ut suprà diximus, Ecclesia Ambrosiana, & etiam Carmelitani observant; de quo antiquo ritu Ordo Rom. mentionem facit, ad denotandum non esse ampliùs

adjutorii opus in futura gloria, in qua cum Christo resurgemus. Item per totam eandem Octavam post Vesperas ordinabatur processio cum Neophytorum interventu ad fontem baptismalem, ferentium in manu cereos accensos, præcedente serpentis figura in culmine hastæ, in cujus capite posita erat candela accensa, quod exaltationem Christi in cruce denotabat, adinstar figuræ æneí serpentis, quam erexerat Moyses pro antidoto serpentinorum ictuum, cujus typus Salvator noster efficaciter extitit, dum à pestiferis infernalis serpentis ictibus nos liberavit. Durand. lib. 6. cap. 89. Quin & tunc Vesperarum psalmi partim in Choro, & Laudate pueri, ac In exitu Israel ad baptismalem fontem canebantur, ut conciperetur, quòd Neophyti, per lavacrum regenerationis, quasi modò geniti infantes, & à tyrannica infernalis Pharaonis servitute spiritualiter jam liberati erant, sicut temporaliter ab ægyptiaca subjectione Israeliticus populum olim solutus fuerat. Æneus serpens à Moysi fabricatus, & ab Ezechia fractus, adhuc in Ecclesia Metropolitana Mediolanensi conservatur, qui ibi opera Arnulphi Archiepiscopi de anno 971. ex Urbe Constantinopolitana translata fuerat: quod aliter ab aliis refertur, nempè hunc fractum serpentem Divo Ambrosio à Theodosio Imperatore traditum fuisse, ut in quadam M.S. Chronica Petri Seroxinæ apud Purisellum, num. 201. legitur. Ante hunc serpentem æneum Mediolanenses fœminæ in secunda die Paschæ solent deferre infirmos infantes. Romæ antiquitùs in Sabbato Sancto non recitabantur Vesperæ. [In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Missam, neque post Missam. Ordo Rom.] Propter festum SS. Fabiani, & Sebastiani, in ea die primæ Vesperæ S. Agnetis non possunt integræ recitari propter concurrentiam festi duplicis illius diei; sed ubi fit totum officium de sequenti, puta in propria Ecclesia S. Agnetis, vel ubi contingit hoc festum transferri, ut in Melita, in qua die agitur festum, & officium S. Publii Primi Episcopi illius Insulæ; tunc in primis Vesperis S. Agnetis recitari debent psalmi de communi Martyrum, sicuti fit in primis Vesperis S. Agathæ; nam has ambas Sanctas Ecclesia psalmis Martyrum Virorum honorat, ob earum fortitudinem, & virilem constantiam in tormentis demonstratam. Ita Gavantus, sect. 8. cap. 3. in Rubr. Breviarii. Dubitari solet circa Vesperas Defunctorum, an in die Commemorationis eorundem, si contigerit non immediatè post Vesperas Omnium Sanctorum illas recitare, utrùm in principio earum deberet dici Pater noster, & Ave Maria: Rubricæ namque de hac re nihil agunt; sed hic casus quotannis in papali Cappella occurrit, ubi (ut suprà dixi) nunquam celebrantur secundæ Vesperæ, & propterea inchoatur ibi officium à Vesperis Defunctorum cum Pater, & Ave initio: sic autem non solùm expertus sum; sed & Christophorus Marcellus in ejus Cœremoniali, lib. 2. sect. 2. cap. 24. testatur. Non erit quidem incongruum, si hic in praxi ritum Romanum describam, quo Vesperæ solemnes celebrari debeant, eo, scilicet, modo, quo Gavantus refert, & ex Cæremoniali colligitur, qui talis erit. Celebrans in primis superpelliceo, & pluviali sine stola indutus; sed si induitur alba, ferat stolam ante pectus in modum crucis cancellatam, & ita indutus bireto tectus dirigitur versus Altare, præcedentibus duobus Acolytis cum candelis super candelabra accensis, non verò cum funalibus, Italicè *Torcie* appellatis; nam hoc erit manifestè contra Rubricas, & contra Cappellæ Pontificiæ praxim, quæ non utitur funalibus, nisi in elevatione Eucharistiæ. Post Acolytos sequetur Cœremoniarum Magister, & postea Clerus pariliter incedendo, omnes bireto cõtecti; in Romanis tamen Basilicis defertur Crux ante Clerum, & inter prædictos duos Acolytos. Tandem sequetur inter duos Assistentes Celebrans, cujus pluvialis extremitates aliquantulùm elevantur ab Assistentibus. Cùm deinde ad Chorum perventum erit, omnes genuflexi aliquantulũ orent, interim duo Acolyti deponent ex manibus candelabra super altariolum, earumque lumina extinguent. Celebrans verò peracta oratione, & reverentia Altari, ac Choro præstita, accedat ad suam destinatam sedem, quæ ad cornu Epistolæ erit collocanda, vel ad primum Chori stallum, cujus genuale erit tapeto contectum, cum pulvillo, super quem erit præparatam Breviarium textili currentis coloris contectum, sive super lectorium præparandum erit Breviarium, si in Choro incumbitorium non reperitur. Sedebit interea aliquantulùm Celebrans, & coram eo astantibus Assistentibus, postea surget, & submissa voce recitabit Pater, & Ave &c. quibus peractis, intonabit, Deus in adjutorium &c. signabit se interim signo Crucis, & ob id Cæremoniarum Magister et sustollet partem pluvialis dexteram, postea præintonabitur eidem Celebranti prima antiphona, & sic successivè aliæ antiphona dignioribus Chori ante quemlibet psalmum, surgentibus omnibus ex illa parte Chori, ex quo intonatur antiphona præter Celebrantem: peracta autem jam psalmodia, Acolyti cum accensis luminibus accedunt ad Celebrantem, qui junctis manibus canet capitulum; deindè unus ex Assistentibus suggeret illi intonationem hymni. In Cappella tamen papali lumina prædicta non accenduntur ad capitulum, puta quia forsan id à Cantore in Choro canitur. Si in principio hymni invocetur nomen Dei, vel Jesu Christi, tunc Celebrans debet extollere manus, & jungere, caputque versus Altare inclinare. Post hymnum, & ab Assistentibus persoluto versiculo, unus ex eisdem Celebranti præintonabit antiphonam ad Magnificat, quæ dum in Choro canitur, sedebit Celebrans cum omnibus Choristis, & surgent deinde, quando incipiet Magnificat; tuncque Celebrans muniens se signo Crucis tecto capite præstita Choro reverẽtia, ibit ad incensandum Altare, quod si stallo Celebrantis erit propinquum, tunc non erit opus,

ut tecto capite ad illud approximetur. Primò autem osculatur cum assistentibus Altare, postea vergens aliquantulum versus cornu Epistolæ ponet incensum in thuribulo, & incensabit Altare. Romæ verò observatur prius thurificare Altare, ubi asservatur Eucharistiæ Sacramentum. Post Altaris, vel Altarium incensationem, redibit ad ejus locum, & ab uno ex Assistentibus triplici ductu incensabitur; deinde Thuriferarius incensabit Chorum, & populum secundùm regionis consuetudinem. Quando erit tempus dicendi orationem, accedent duo Acolyti ad Celebrantem cum luminibus accensis, qui proferens in fine Fidelium animæ &c. extendit manum in aere, formando S. Crucis signum; accedens tamen ad Altare, prius signum reverentiæ præbebit iis, qui in Choro ex parte Epistolæ astant, & deinde aliis, qui ex parte Evangelii, tandem Altari idem faciet, ex quo revertens prius eandem reverentiam Altari reiterat, deinde iis, qui sunt in Choro ex parte Evangelii, & ultimò iis, qui ex parte Epistolæ, cui omnes capitis inclinatione correspondent; & expectans, ut præcedat Clerus, eodem ordine, quo venerat, associatus, recedit ad Sacristiam, ubi omnes ex utroque latere astantes iterum Celebrantem capitis reverentia honorant, & ipse capite aliquantulùm inclinato ad locum destinatum spoliationis transibit. *Hora incensi*, & *Ante somnum* dicuntur Vesperæ. Vide *Completorium*. Vesperæ cum Laudibus habent maximam parilitatem. Vide *Laudes*. De Magnificat Vesperarum cantico. Vide *Canticum*.

VESTALIUM, olim Priorissæ. Vide *Primigenia*.

VESTIARIUS. Vide *Canstrisius*. *Protovestiarius*. *Vestiarium*.

VESTIARIUM, ubi vestes sacræ conservantur, quod *Sacristia* hodie dicitur, & Sacrista *Vestiarius*. Item & *Vestitor*, ut in quodam M. S. ubi de translatione reliquiarum S. Jo. Chrysostomi agitur; ibi enim sic legitur: [B. Cosmas Vestitor.

VESTIBULUM. FR. atrium, ingressus, introitus. [Inter vestibulum, & Altare plorabunt Sacerdotes. Ezech. cap. 8. De significatione hujus vocabuli prolixè Gellius, lib. 16. cap. 5.

VESTICEPS, qui indui incipit. [Obiit verbi gratia infans sub uberum fontibus, puta nunc puer investis, puta vesticeps. Tertull. de anima, cap. 66.] FR. *Vesticeps* apud Latinos puber propriè intelligebatur. Vide Gellium, lib. 5. cap. 19. cujus synon. Vide *Investis*.

VESTIS. FR. virgata, vel partita, rubea, viridis, & alterius coloris Ecclesiasticis prohibita in Clement. de vita, & honest. Clericor. Vestis purpurea. Vide *Crusta*. Purpura. Vestium color Clericalis. Vide *Clericus*. *Epitogium*. Vestes prælatitiæ. Vide *Birrus*. *Rochetum*. *Episcopus*. *Papa*. Vestes Cardinalitiæ. Vide *Cardinalis*. Patriarchales. Vide *Camilabo*. Religiosorum. Vide *Religiosus*. Vestes, & indumenta sacra. Vide *Alba*. *Amictus*. *Arma sacerdotalia*. *Cappa*. *Casubula*. *Casula*. *Cherubim*. *Cingulum*. *Colobium*. *Dalmatica*. *Ephod*. *Epigonation*. *Epimanicion*. *Epitrachelion*. *Esophorium*. *Gammadia*. *Hypocamisum*. *Manipulus*. *Penula*. *Thelonium*. *Planeta*. *Polystaurium*. *Rochetum*. *Sandalia*. *Sticharium*. *Superhumerale*. *Superpelliceum*. *Tunica*. *Tunicella*. Quales vestes sacræ debent cruce signari. Vide *Crux*. :||: Controvertitur inter Auctores, utrùm in primitiva Ecclesia Apostoli usi essent vestibus sacris in celebratione Missarum. Multi convenientia, & sacrificii majestate moti, affirmativam opinionem sequuntur, docentes celebrasse Apostolos colobio indutos. Ita scribit Hugo à S. Victore, lib. 2. de sacr. par. 4 cap. 13. Ac Thomas Valdensis, tom. 3. c. 29. num. 13. qui textum Actorum S. Sylvestri Papæ affert, in quo fit mentio, quòd Euphrosius Pamphyliæ Episcopus candidissimum colobium in celebratione Missarum adhibuisset, quo usus fuerat S. Jacobus Apostolus. Habetur etiam, quòd Theodosius Hierosolymitanus Episcopus usque ad annum 870. vestes sacras, quibus usus est idem Apostolus, conservasset, ac Sancto Ignatio Constantinopolitano Patriarchæ (ut in ejusdem Actibus legitur) dono missæ fuissent. Insuper Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii Magni scribit, quòd eidem Pontifici fuerint donatæ vestes, quibus Sanctus Evangelista Joannes celebrare consueverat. Hinc frustrà in Catholicos latrant Novatores; nam more majorum sacris vestibus in divinis functionibus utimur.

VESTITOR. Vide *Vestiarium*.

VESTURA. FR. Arborum fructus, eò quòd eas ornent, & vestiant. Ita aliqui existimant. Sed potiùs ego puto à *Vescendo* derivari, sicut à *Pasco*, *Pastura*, & sic barbarè à *Vescendo*, *Vesturæ* dici. [Inquirendum est etiam, quantum vestura boscorum valuit. Matth. Parif. in Additam.

VETERNOSUS, annosus, inveteratus. [Tota Dæmonum potestas antiquis, & veternosis sedibus gemens, & tremens, & ejulans effugatur. Chrysolog. serm. 51.

VETULONA. Vide *Diaconissa*.

VEXILLA REGIS PRODEUNT. FR. hymnus ab Ecclesia cani solitus, à Venantio Fortunato compositus fuit. Baron. Ann. 566. numer. 35.

VEXILLUM. Vide *Bandum*. *Banerium*. *Labarum*. *Tufa*.

UGO. Vide *Guido*.

VIATICUM, Eucharistia, quæ fidelibus elargitur in hujus vitæ transitu; quo vocabulo in Nicæna Synodo usi sunt Patres, ajentes: [Ultimi, ac necessarii Viatici;] quæ tamen verba in alium sensum interpretatus est Albaspina in ejus Notis ad dictam Synodum; intelligens, nempe, quòd per id non de Eucharistia, sed de reconciliatione, & absolutione mentio fiat, quæ in vitæ extremo publicis pœnitentibus concedebatur, licèt injunctam pœnitentiam minimè satisfecissent. Fundatur enim ille in verbis Concilii Arausicani I. can. 3. ubi sic habetur: [Qui recedunt de corpore, pœnitentia accepta, placuit, sine recon-

ciliatoria manus impositione, eis communicari, quod morientium sufficit consolationis secundùm definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem sufficienter viaticum nominarunt.] Idem confirmari videtur in can.9. Gerundensis Concilii, scilicet: [Is, qui ægritudinis languore pœnitentiæ benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit.] Ad quod respondetur primò, quòd verba Arausicani Concilii *Reconciliatoria*, & *Communicare* sint valdè generalia, per quæ omne Sacramentum ad reconciliandum, & communicandum fidelibus necessarium intelligi potest; sic etiam per verba *Benedictionem*, & *Viaticum* in Gerundensi canone posita. Unde è contrario per nomen *Viaticum* non solùm Eucharistiam, sed omne Sacramentum in extremo vitæ fidelibus præstitum intellexerunt Sancti Patres. *Viaticum* enim Baptismus D. Basilius hom. in Sac. Baptis. in vitali periodo susceptum appellavit. Et D. Gregorius Nazianzenus Orat. de Baptismo eos, qui in tali vitæ extremo baptismum suscipere differunt, detestans, sic inquit: [Quandiù inter Baptistam, & quæstuarium nulla pugna est, dum ille morientem viatico instruere, hic hæres nominari obnixè contendit,] idest, suscipiebatur baptismus, quando testamentum condebatur. Imò D. Cyprianus eleemosynam appellavit Viaticum, quia hoc meritorio opere provisi ex hac vita fideles discedunt. Secundò respondetur, quòd nomen græcum ἐφόδιον in Nicæno canone appositum, viaticum latinè sonat: ut multi ex Græcis Scriptoribus Sacramentum Eucharistiæ in ultimo vitæ præstitum intellexerunt; inter quos Zonara, qui sic ait: [Sancta morientibus impartiantur, ut viaticum illud habeant, nec eorum sanctificatione priventur.] Et Balsamon in expositione eorundem Canonum inquit: [Non privari excellenti Viatico Sacræ communionis in extremis vitæ.] FR. Quòd *Ephodion* viaticum significet Gellius Ethnicus Author, lib. 17. cap. 2. etiam explicavit, inquiens: [Magnum viaticum, pro magna facultate, & paratu magno, novè positum est. Videturque Græcos secutus, qui ἐφόδιον sumptum viæ ad aliarum quoque rerum apparatum traducunt: ac sæpè ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est instrue, instrue.] Unde secundùm phrasim græcam ex Gellii testimonio verba Nicænæ Synodi allata: *Vltimi*, *ac necessarii Viatici* extremam, & opportunam instructionem, & munitionem significant; quare non aliud spirituale munimen per illa verba intelligendum erit, nisi Sacramentum Eucharistiæ, cui antonomasticè nomen veri muniminis convenit. Præterea Reconciliationis, & Communionis summa in publicis pœnitentibus consistebat in susceptione Eucharistiæ, quæ ideò Communio dicitur, per quam præterita incommunicabilitas impœnitentium cum cæteris fidelibus abolitur, mediante, scilicet, publicæ pœnitentiæ, & Eucharistiæ susceptione; unde Altari reconciliati dicebantur. [Eum verò pœnitentem dicimus, qui post baptisma, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus, gravissimisque peccatis publicam pœnitentiam gerens, sub cilicio divino fuit reconciliatus altario, can. placuit, dist. 50.] Dictionem autem *Benedictionem* in Gerundensi canone positam, Eucharistiam intellige; quam etiam Glossa malè intellexerat in can. si verò, dist. 50. inquiens: [Aliquis tempore ægritudinis tale recepit mandatum à Sacerdote, ut post quàm convalesceret, solemniter faceret pœnitentiam.] Ubi per *Benedictionem* mandatum, & præceptum malè exposuit. Sed errat prorsus, nam Concilium Barcinon. can. 9. Viaticum per benedictionem beaticam intelligit in eodem casu, ubi sic habetur: [Jubemus verò, ut in infirmitate positi beaticam benedictionem percipiant.] Et in can. tanta, dist. 86. clariùs in eodem casu exprimitur, nempè: [Eos verò, quorum consilio hoc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus: ita ut, si quid eis intra duorum mensium spatium humanitatis advenerit, benedictione Viatici non priventur.] Atque reconciliatio intelligitur, quòd prævia absolutione, pœnitens Eucharistiæ communionem recipiat: [Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia; si supervixerit, admoneatur à supradictis testibus petitionis suę satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quandiù Sacerdos, qui pœnitentiam dederit, probaverit. Item pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint, can. Is, qui in infirmitate, 26. qu. 6.] Publicus enim pœnitens pro homicidio, seu alia simili gravissima culpa, ita Eucharistia privatur: [Ut toto vitæ tempore Corpus Dominicum non suscipiat, nisi in exitu suo pro viatico,] Ita Gregorius Papa III. Bonifacio Episcopo scripserat, quæ epistola extat in tom. Conciliorum. Idemque expresserat per vocabulum *Communionis* in Concilio Martinus Papa, inquiens: [Si quis voluntariè homicidium fecerit, ad januam Ecclesiæ semper jaceat, & communionem in exitu vitæ suæ recipiat, can. si quis voluntariè, dist. 50.] Ac idem habetur in can. si qua fœmina. Ibid. &, can. si quis de corpore, cum sequentibus, 26. dist. 6. Et signanter in can. qui recedunt. Ibid. declaratur, quòd dupliciter reconciliatio intelligatur, idest, publica, solemnis, & legitima, & reconciliatio per Communionem in mortis periculo, ubi sic habetur: [Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione (*idest cæremoniali, & publica*) eis communicari, quod morientium sufficit consolationi, secundùm definitionem Patrum, qui hujusmodi communionem sufficienter viaticum nominarunt.] Ergo habes, quod *Benedictio*, *Communio*, *Reconciliatio*, & *Viaticum*, idem sit nomen, cùm agitur de iis, qui in articulo mortis constituti sunt, idest, Eucharistiæ susceptio. Et extra tale periculum ultima pœnitentium reconciliatio est *Reconciliatio Altaris*,

ris, seu *Sacra Synaxis*, idest, *Communio*, *Benedictio*, & Sacramenti altaris susceptio. :||: Insuper hoc Viaticum antiquitùs post extremam unctionem dabatur: [Fratribus convocatis, extremæ unctionis Sacramentum humiliter, & devotè suscepit; eo percepto, etiam Sacram Eucharistiam sibi porrigi instantissimè postulavit, ut tanto itineris duce munitus, posset securus hostium cuneos penetrare. Surius in Vita S. Gulielmi Archiep.] & apud eundem in vita S. Steph. Regis de ejus morte sic habetur: [Rex in medio jacens, sacram percipit unctionem, sanctamque animam corporis, & sanguinis Christi recreatam viatico &c.] Ponebatur nonnunquam Eucharistia supra fidelium cadavera, qui abusus prohibitus fuit in III. Concil. Carthaginensi, cap. 16. ut in dict. *Communio* diximus. De Sancto Basilio legitur: [Unamque, (*idest*, particulam *consecratam*) sumpsisse, alteram reservasse, ut secum sepeliretur, tertiam verò in Columba aurea pendente reposuisse. Surius, tom. 1.] idest, in Custodia, ut in dictione *Ciborium* diximus; sed Latinus Latinius diligentissimus Ecclesiasticarum rerum observator, minimè existimavit Sanctum Virum hujusmodi indecentiæ actum commisisse, ut se cum particula consecrata sepeliri jussisset, quemadmodum insinuare videntur illa verba: *Ut secum sepeliretur*. Sed potiùs intelligendum est, quòd cum viatico in extremo vitæ sumpto sepeliri cupierit. Id enim verba, quæ in ejus vita habentur, satis declarant, nempè: [Atque tertiam illam communionis portionem à Domino ipsi datam, cum qua sepulturæ tradi voluit, assumens, & in lecto recumbens gratias egit Deo.] Quod ulteriùs ex ejus patrio ritu græco confirmatur, qui in usu apud eosdem Græcos adhuc manet, ut in actu consecrandi Episcopus Sacerdotibus tunc ordinatis singulas particulas consecratas consignet, ut ipsi pro viatico in extremo eorum vitæ utantur. FR. Sed hic etiam erit error pejor priore; nam diuturnitate temporis ea particula corrupta, non remanebit ampliùs consecrata, qua corruptibilitate moribundus actum idololatriæ committeret, si ea communicaret. Potest tamen esse, quòd talis traditio particulæ consecratæ sit tantùm pro cæremonia, ac admonitione, quòd, scilicet, Sacerdos in extremo vitæ suæ recordetur refici pro viatico Sanctissima Hostia, non quidem eadem, quam tradidit ei in ordinatione Episcopus, sed eadem sacramentaliter, & quòd illam per Episcopum traditam assumet ipse Sacerdos, antequam corrumpatur, sive dignis quàm primùm præbeat. :||: Sicut in Gallia moris fuisse narrat Fulbertus Carnotensis Episcopus epist 2. quòd quando Sacerdotem ordinabat Episcopus, tradebat illi in manu panem consecratum, quem Sacerdos deinde spatio quadraginta dierum consumebat, sumens quotidie ex illo frustillum, & hoc fiebat in memoriam quadraginta dierum, in quibus Christus Dominus cum Discipulis suis manserat post resurrectionem. Cæterùm permittebatur in persecutionum sæculis, ut domi detineretur hostia consecrata, consumenda tamen antè quàm corrumperetur, ut in mortis periculo, & ante martyrium possent ea per modum viatici communicari, de quo usu crebrò Sancti Patres testantur; ac Monachorum antiqua in deserto simplicitas retinebat penes se Hostiam consecratam, ut S. Basilius refert, & ob carentiam Sacerdotum propriis manibus spiritualiter se reficiebant, qui abusus in Occidentali Ecclesia tempore Hormisdæ Papæ in Concilio Cæsaraugustano, can. 3. prohibitus fuit; sed in Oriente diutiùs mansit. Similiter temporibus vetustis peregrinando fideles secum Eucharistiam deferebant, ut de Satyro D. Ambrosius ejus frater refert, & de S. Maximo Syracusano Episcopo D. Gregorius Papa; quod tamen faciebant, ut in eo itinere mortis periculo succedente, promptum haberent viaticum; id enim hodie licitum est solis Pontificibus Romanis, quibus in longinquis itineribus supra album mannum undique ornatum (qui vulgo *Chinea* appellatur) per brevem diætam præcedentem, Sacra Eucharistia defertur luminibus circundata, atq; nobilissimo comitatu obsequente, quam cæremoniam antiquissimam esse ex eo constat, quòd Stephanus Papa III. eam observavit, quando ad Regem Galliarum perrexit; nam *Christo prævio* hunc Pontificem peregrinasse refert Anastasius Bibliothecarius in illius vita. FR. de hac cæremonia tractatum edidit Angelus Rocca olim Pontificii Sacelli Sacrista, cujus titulus est: De Viatico Summi Pontificis. Infirmis, in quibus inest impotentia suscipiendi viaticum, non licet deferre Eucharistiam devotionis gratia ad illam adorandam. Ita à B. Pio Papa V. cautum fuit. Reliqua. Vide *Benedictio beatica*. *Communion*. *Ephodion*. *Eucharistia*. Item Viaticum significat portatile altariolum. Vide *Altare*.

VIBRINUS, castoreus; sed *Fibrinus* scribendum à Fibro, seu Castore animali; unde corrigendus esset textus in Regula S. Cæsariæ, ubi sic ait: [Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel vibrina (*lege fibrina*) nunquam in usu habeantur, cap. 9. §. 15.] FR. De hoc animali Plinius, lib. 8. cap. 31. ita ait: [Simile fibro & ingenium. Evomit fel suum, ad multa medicamenta utile.] Castor dicitur, eo quòd se castrat. Ibidem Plin. c. 30. Unde ex fibro fibrinus dicitur. [Falces cùm sint exacutæ fibrina pelle detergent. Idem Plin. lib. 17. cap. 28.] Vide *Castorinatus*.

VICANUS, qui in Vico habitat; ita in Ariminensi Civitate dicebatur alicujus vici incola, cùm ea civitas in septem regiones divisa esset; unde *Vicanus septimæ vicariæ*, qui septimum urbis vicum incolebat, dicebatur.

VICARIA MONIALIUM. Vide *Formaria*.

VICARIUS. FR. qui Superioris gerit vices, seu à Vicis, in quibus jurisdictionem exercebant, ut in dict. *Decania* dictum fuit. Hodie tamen in qualibet Diœcesi plures Vicarii reperiuntur, nimirum, *Generalis Vicarius*, qui penes Episcopum

resìdet, & totius Diœcesis curam habet. Item *Vicarii foranei*, sive *Villani*, de quibus egimus in dict. *Centenarius*. *Chorepiscopus*. *Decania*. *Firmarius*. *Servator loci*. De Vicario Sede Vacante. Vide *Archidiaconus*. De Vicario Curati. Vide *Personatus*. De Vicario Abbatis, seu Archimandritæ. Vide *Deuterarius*. An Vicarius Christi, vel Petri dicatur Summus Pontifex. Vide *Papa*. Et adi Baron. An. 740. nu. 4. & ibi Postillator.

VICATIM, viatim, per vias. [Cùm interim plus nostra misericordia insumit vicatim, quàm vestra religio templatim. Tertull. advers. Gent. c. 42.] ubi *Templatim* per templa significat.

VICECANCELLARIUS. Vide *Cancellarius*.

VICECOMES. FR. Qui Comitis vicem gerit. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 47. Quod officium prohibitum est exerceri à Sacerdotibus : [Ne Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut Præpositi sæcularis, lib. 3. Decretal. cap. 5. & ibi Glossa.

VICEDOMINATUS. FR. Vicedomini officium [Quicumque vicedominatum, vel aliam ecclesiasticarum rerum administrationem, per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes, quàm vendentes, cum Simone percelluntur, & ab illa Ecclesia, in cujus contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerunt, justè excluduntur, cap. consulere, de Simonia.] Et ibidem in tit. de pœnis, cap. 12. sic habetur: [Patroni juspatronatus, Advocati advocatiam, feudatarii feudum, Vicedomini Vicedominatum, & Beneficiati beneficia prorsus amittant.

VICEDOMINUS, Oeconomus Ecclesiæ, qui varii erant : nam aliqui erant Vicedomini Ecclesiarum, alii redditum Episcoporum, alii tandem Palatii episcopalis, de quibus dictum est in dict. *Oeconomus*. De Vicedomino Palatii Apostolici D. Gregorius, lib. 1. cap. 11. in Regist. hæc habet: [Vicedominum enim constituimus, cujus arbitrio Episcopum commisimus dispensandum.] ER. Latinius *Episcopium* in hunc locum corrigit. Vide in correct. D. Greg. tit. Epistolar. lib. 1. cap. 11. :||: de quo officio sæpè in ejus epistolis mentionem facit, ubi colligitur etiam, quòd pro Ecclesia Lateranensi peculiaris Vicedominus constitutus erat. Vicedominus Palatii Apostolici ferè erat Episcopus, & equitabat secus Pontificem immediatè. [Post equum verò hi sunt, qui equitant, Vicedominus, Vestiarius, Nomenclator, atque Sacellarius. Ordo. Rom.] Hodie verò *Majordomus* dicitur. FR. Verba D. Greg. supra allata, quæ incipiunt: Vicedominum constituimus &c. habentur in decreto Gratiani in can. Diaconum, dist. 89. Ad Clementinam Patriciam, ajentis: [Vicedominum enim constituimus, cujus arbitrio Episcopium commisimus dispensandum.] Ubi Glossa sic habet : [Ex hoc patet, quòd Vicedominus est, qui habet potestatem super res ipsius Episcopatus : Oeconomus, qui super res Canonicorum : cui, scilicet, res Ecclesiastica gubernanda mandatur. Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis, l. jubemus, in princ. Et sicut Episcopus dispensat res episcopales sub testimonio Vicedomini : sic Canonici res ecclesiasticas sub testimonio Oeconomi, & è converso, ut 16. quæst. 7. can. quoniam, & 12. quæst. 1. can. manifesta. Iste Oeconomus in quibusdam Ecclesiis appellatur Præpositus.] Facultas Vicedomini episcopalis Palatii declaratur in can. Volumus, ead. dist. 89. ubi sic dicitur: [Volumus, ut frater noster Paschasius, & Vicedominum sibi, & Majorem ordinet domus, quatenus possit, vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, paratus, & idoneus existere.] Ubi Glossa ex Hugonis opinione ait esse idem Vicedominum, ac Oeconomum, in §. Vicedominum. Quod Oeconomi officium constituendum est in omnibus Ecclesiis habentibus Episcopum. [Quia in quibusdam Ecclesiis (sicut ad nos pervenit) sine Oeconomo, Episcopi res Ecclesiasticas tractant, placuit omnes Ecclesias habentes Episcopum, etiam Oeconomum habere de proprio Clero, qui gubernet res Ecclesiæ &c. can. quia, dist. 89.] Vide *Oeconomus*.

VICENNIUM. FR. spatium viginti annorum. [Neque decennii, neque vicennii, vel XXX. annorum possessio, can. neque, 16. qu. 4.

VICESIMA, dicitur tertia hebdomada quadragesimæ. Vide *Tricesima*.

VICISSITAS. Vide *Alternitas*.

VICTIMA. Vide *Thyas*.

VICTIMÆ PASCHALI LAUDES. Missæ sequentia à quo composita. Vide *Prosa*.

VICTORIALIS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

VICTUALE. FR. dicitur distributio quotidiana, quæ fit inter Canonicos, at præbenda, *Communitas* appellatur. [Statuimus, ne à Canonicis, donec in servitio tuo, (*idest*, *Episcopi*) fuerint, quicquam subtrahi debeat, vel auferri, quod de communitatis sibi beneficio debeatur : nisi fortè sint victualia, quæ non consueverunt absentibus exhiberi. De Clericis non resident. cap. 7.] & ibi Glossa. Vide *Grossa*.

VIDENS. Hoc nomen absolutè sumptum in sacra pagina per antonomasiam significat Prophetam, divinis visionibus illustratum, quem Hebræi *Morenu* vocant; sed hodie hoc vocabulo Rabbinum illi appellant, qui Synagogæ curam gerit, & controversias interni fori decidit. FR. sic antiquitùs appellabatur Propheta. [Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, eamus ad Videntem, qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns, 1. Reg. 9. 9.] Sed Rupertus Abb. in, cap. 1. Abdiæ facit differentiam inter visiones divinas, inquiens : [Visiones autem hæ differunt, quæ alibi monstrante Deo significativæ videntur imagines, quales maximè viderunt jam dictus Ezechiel, & Daniel : alibi sine imaginibus divinæ suo modo videntur, & præcipuè locutiones, quemadmodum hic de semetipso dicit : Visio Abdiæ, & tamen nullam se similitudinem, sive imaginem narrat vidisse. Et de ista quidem visionis qualitate non dubium est Sanctos Prophetas cer-

certum habuisse visum, sive intellectum, Spiritu Sancto in ipsis loquente, &c.] Ac idem Rup. in cap. 1. Apocalyp. tres visionum differentias tradit, nempè, carnalem, spiritualem, & intellectualem.

VIDUA. Vide *Relicta*. Ejus velatio. Vide *Velum professionis*.

VIDUÆ AQUÆ, eleganter à Tertulliano, lib. de Baptismo, appellata sunt lavacra Gentilium, quia non producebant gratiam, sicut aquæ nostræ baptismales: [Nationes extraneæ ab omni intellectu spiritualium potestatum eadem fiducia idolis suis subministrant; sed viduis aquis sibi mentiuntur.

VIDUVIUM, viduitas, status viduitatis. [Cui filii nec post nepotis amissi duæ pariter plagæ recentes, ad viduvii vulnus adduntur. Sidonius, lib. 6. epist. 2.

VIGILANS. Vide *Egrigorus*, *Vigilax*.

VIGILAX, Vigilans. [Neque in paginis ejus vigilax lector inveniet veriora nomina Camœnarum. Sidon. lib. 5. epist. 2.

VIGILIA, inter Christianos dies præcedens alicui solemnitati intelligitur, quia antecedenti die pernoctare solebant in Ecclesia illius Sancti, cujus festivitas die sequenti erat celebranda, & quasi tota illius noctis mora in sacris, divinisque cantionibus, in spiritualibus discursis, ac psalmodiis trahebatur; quæ ideò *Nocturnæ Convocationes* à Tertulliano, lib. 2. ad Uxor. cap. 4. appellatæ fuerunt. FR. Ac clariùs D. Hieronymus, epist. 7. Lætæ scribens, tradensque ei modum educandi filiam, sic inquit: [Vigiliarum dies, & solemnes pernoctationes sic virguncula nostra celebret, ut ne transversum quidem unguem à matre discedat.]:||: Hic deinde ritus in jejunium commutatus fuit, retinens tamen *Vigiliæ* nomen, de qua re errant prorsus illi, qui authoritate cujusdam asserti sermonis S. Augustini ad fratres in Eremo, (qui est ordine vigesimus quintus affirmant, D. Ambrosium persuasione S. Monachæ usum vigiliarum ea de causa ab Ecclesia eliminasse, quòd Christianorum plurimi illud noctis tempus ludendo & choreas ducendo transfigerent; nam hoc validis argumentis Baronius in Annot. ad Martyrol. 5. Januar. litt. *a*. falsissimum, & ab Augustiniano calamo alienum esse demonstrat; & in fine ejusdem Annotationis sic concludit Baronius: [Non itaque Ambrosius, non Augustinus, nec quis alius Orthodoxorum his temporibus vigilias nocturnas ecclesiasticas abrogavit, vel minuit: sed impurissimus hæresiarcha Vigilantius vigilias, sui nominis hostis, impugnavit, sicque minuere conatus est, ut non nisi semel in anno, in Paschali solemnitate vigilias peragendas esse jactaret. Hieronymus adversus Vigilantium.] Cujus intentio ad abrogandos in Ecclesia Dei congregationes tendebat. Idem Baron. an. 44. n. 73. Atque ad Baronianas rationes cumulandum est etiam, quòd solemnes vigiliæ ante Dominicas totius anni antiquitùs celebrabantur, quæ assiduè à fidelibus frequentabantur, ut can. 1. Matisconensis Concilii testatur: quod Concilium per duo fermè sæcula post DD. Ambrosium, & Augustinum extitit. Licèt tamen Antisidoresé Concilium, can. 3. Vigilias prohibuisse videatur, non de Vigiliis sacris & publicis in Ecclesia celebratis ibi egisse, ex ejusdem verbis satis liquet. FR. Eliberitanum Concilium can. 35. interventum fœminarum in Vigiliis vetaverat. Aliqui vigiliarum nocturnarum prohibitionem Bonifacio Papæ Primo tribuunt. S. Leo Papa, qui tertio loco illi successerat, de Vigiliarum observantia in ejus sermonibus crebrò mentionem facit: ||: Si Vigilia Nativitatis Domini venerit in Dominica, tunc canitur Missa post tertiam, & Evangelium Dominicæ non dicitur in fine, licèt de Dominica fiat commemoratio, quia illud Dominicæ Evangelium lectum fuerat in Missa Sabbati præcedentis. Gavant. part. 4. tit. 3. In Vigilia Pentecostes ex antiqua consuetudine jejenatur; in qua etiam antiquitùs, sicut in Sabbato Sancto, baptizabantur Catechumeni; ideò adhuc in Missa dicitur Tractus, & ad Evangelium non afferuntur lumina, quia eorum fides adhuc obtenebrata est, & ob eandem rationem non dicitur Credo. Si Vigiliæ S. Joannis Baptistæ, vel SS. Apostolorum Petri, & Pauli venerint infra Octavam Corporis Christi, tunc in Missa dicitur Præfatio communis de feria, Sac. Rit. Congr. 12. Decemb. 1626. Si verò Vigilia aliqua venerit in die solemnissimo, tunc Episcopus potest illam anticipare ad præcedentem diem. Navar. in manual. cap. 21. num. 21. Hinc Leo Papa X. decretavit, quòd si Vigilia S. Joannis venerit in die Corporis Christi, tunc anticipetur ad feriam quartam, quod accidit ann. 1639. ut declaratum etiam fuerat anno præcedenti à Sac. Rit. Congr. 23. Septembr. 1638. In tali tamen casu non anticipatur officium Vigiliæ, sed solum Jejunium. Gavant. sect. 3. cap. 7. in Rubr. Miss. Ob similem rationem, si in ultimo die carnis privii occurrerit Vigilia S. Matthiæ, poterit etiam tunc Episcopus ad Sabbatum antecedens illam anticipare, ut inobservantiæ peccata evitentur, Diana, 3. part. tract. 6. Miscellan. resolut. 66. Quando Vigilia S. Joannis Baptistæ, vel SS. Petri, & Pauli venerit infra Octavam Corporis Domini, Missa dicitur de Vigilia, licèt officium fuerit de Octava, ob rationes à Gavanto adductas in part. 1. tit. 3. n. 2. ad Rubr. Miss. in Vigilia Nat. Dom. Diaconus, & Subdiaconus non induuntur Casula in Missa. Vide *Casula* in fine. Specialis cæremonia antiquitùs in hac die. Vid. *Statio*. Reliqua deinde. Vid. *Jejuniũ*.

VIGILIGALLUS. Vide *Vigilucius*.

VIGILUCIUS, Monachus, qui curam habet expergescendi alios Religiosos ad persolvendum Matutinum. [Priusquam tamen surgant cæteri, à Vigiluciis fratribus Præpositus excitetur. In Regula S. Fructuosi.] Sed in Regula Magistr. *Vigiligallus* idem appellatur.

VILE. Vide *Chydeum*.

VINDEMIA. Vide *Feriæ propter messem, &c.*

VINCULA S. PETRI. Vide *Boja*.

VINDICO, Verbum, pro legitimare, & canonizare usurpatur. Unde *Vindicatus*, legitimatum, vel canonizatum significat apud Optatum Milevit. lib. 1. adversi. Parmenian. ubi sic inquit: [Cùm correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cujus martyris, si tamen martyris, libare dicebatur: & cum præponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi martyris, sed nondum vindicati: correpta cum confusione irata discessit.

VINDICATUS. Vide *Vindico*.

VINDICTA. FR. mulctatio, justitia vindicativa. [Ad hanc Apostolicam Sedem, cui omnia Episcoporum judicia referri præcepta sunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, can. si autem, 9. quæst. 3.] Ac alibi: [Et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpserit, canonum vindictæ subjaceat, can. Istud est, 11. quæst. 1.] Item alibi; [De quibus debet esse tanta provisio, ut vindictam admonitio præcedat, can. Indignè, 12. q. 2.] Ac alio in loco: [Officia vindictæ possunt implere boni bono animo, quomodo Judex, & quomodo lex, can. officia, 23. quæst. 5.] & ibi Glossa. Vide *Ulciscor*.

VINHAURIA, vini haustor, & bibax. [Ecce homo vorax, & vinhauria. D. Aug. lib. 16. contra Faustum, c. 31.] Latinus tamen Latinius in suis annotationibus *Vinhaurius* legit.

VINUM vile. Vide *Chydæum*. Vinum pro Missæ sacrificio priùs purgabatur. Vide *Colatorium*. Vini mensura dicebatur misericordia, & quare. Vide *Misericordia*. Vinum Gnidium, & Erythræum. Vide *Colatum*. Quale vinum palmatinum fuerit. Vide *Palmatinæ*. Cætera. Vide *Stips*.

VIO, iter facio, viam dirigo. [Exercitum credas cum signis suis pergere: sic omnes viandi, comitandique, & præeundi ordinem servant.] De Ciconiis inquit Ambrosius, lib. 5. Examer. cap. 16. Eodem verbo usus est Chrysologus, serm. 63. de resurrect. Lazari loquens: [Suscitaverat Dominus filiam Jairi Principis Synagogæ, sed adhuc funere calente, sed adhuc mediante morte, corpore adhuc præsente, adhuc inter homines homine morante, adhuc viante spiritu.

VIOLACEUS COLOR. Vide *Janthinus*.

VIOLARUM, florum multæ species. Vide *Janthinus*.

VIOLO. FR. offendo. [Christum violat, can. si quis hominem, 11. quæst. 3.

VIPERA. Vide *Echidna*.

VIRGA, & *Virgula*, pro baculo pastorali. Vide *Baculus*. Virgula censoria. Vide *Asteriscus*. Virga Moysis *Aquatilis sequela* appellata. Vide *Escatilis pluvia*. Virga Centurionum. Vide *Vitem dare*.

VIRGARIUS. Cantor Ecclesiæ. Vide *Baculus*. *Cantor*. Propè Vaticanam Basilicam extabat Ecclesia *S. Mariæ Virgariorum*, & *Schola Virgariorum*. Vide *Schola Virgariorum Portiani*. Qui Virgarius habebat curam præparandi lectum pro Pontifice, ubi terminabat processio ejusdem Papæ, qui usus tamen remansit præparandi lectum in eo cubiculo, in quo super lectum Pontifex induitur, & exuitur paramentis sacris.

VIRGINAL, Virginitas. [Intactam ab omni crimine virginal. Prudentius in hymno 8. passion. S. Agnetis.] Carolus tamen Vidmanus docet hanc dictionem significare Lupanar. In aliquibus mendosis Codicibus *Virginali* legitur.

VIRGINOR, verbum intransitivum, & deponens, Virginitatem possidere significat. [Solemnem manifestæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem; sed virginari volunt sola capitis nuditate. Tertull. de veland. Virg. c. 12.

VIRGO. Vide *Cœlebs*. *In capillo*. *Innuptus*. *Inuxora*. *Soror in capillo*.

VIRGULA. Vide *Virga*.

VIRGUNCULA. FR. nomen diminutivum à Virgo, parva virgo. Italicè *Virginella*. De hac Hieron. in dict. *Vigilia*.

VIRIA, armillæ.] Has inaures habebat, quæ non gravarent aures: has virias, quæ manum non maritali auro ornarent, sed spirituali actu levarent. D. Ambrof. lib. de Abraham, c. 9.

VIRIOLA, Viriæ diminutivum nomen. [Armillæ autem propriæ Virorum sunt, collatæ victoriæ causa militibus ob armorum virtutem: unde & quondam vulgò viriolæ dicebantur. Isidor.] FR. Hinc *Biretum* B. pro V. quasi *Viretum*, idest viri tegumentum, quod Melitenses à *Viriola*, *Biriola* dicunt.

VIRITA, Mulier viro conjuncta. [Quia virita mulier non facilè decipitur, habens consiliatorem virum. Chrysostom. hom. 44. in cap. 23. Matth.

VIRTUTIFICATUS, corroboratus. [Si autem exercita (*idest fides*) fuerit scripturis, & loquutionibus assiduis suscitata, operibus bonis virtutificata, non solùm dico multiplicabitur, sed numquam desinet crescere. Chrysost. hom. 53. in c. 23. Matth.

VIRTUS, pro vi, seu violentia. [Si quis cum puella per virtutem mœchatus fuerit. In lege salica, tit. 15.] FR. Idem habetur in l. si quis homini libero, de his, qui insidiando, l. si quis domum alienam, de exercitalibus, l. si homines, de aggressione in vico. Item in Bullario Casinen. tom. 2. const. 69. sic in eadem significatione legitur: [Sed liceat præfato Cœnobio cuncta, quæ sibi videntur pertinere, virtuoseque perpetuò possidere, omnium hominum contradictione remota &c.] Virtus verò animi est habitus mentis constitutæ, Glossa in can. De pudicitia, 32. quæst. 5. De qua Horatius, lib. 1. epistolar. ad Mœcenatem inquit: Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse.

VIRTUS DEI. Vide *Verbum Dei*.

VIS TURBATIVA, FR. violentia; sed in jure intelligitur, quando turbatur possessio, & in dubio revocatur. [Oeconomus petierit à vi turbativa, & inquietativa super præmissis Commune Faven. prohiberi, cap. licèt causam, de probat. & ibi Glossa.

VISCUS. FR. Hæmorrhoidum humor. [Præcipuè tamen

tamen visco laborantes, quos viscosos appellant, curare consuevit. In vita S. Fiacrii Meldensis 30. Augusti apud Surium, tom.7.] Ideò in Gallia appellatur morbus S. Fiacrii. Ejus synonyma. Vide *Hæmorrhoides*.

VISINETUM, FR. vicina, vicinitas. [Per sacramentum proborum legalium hominum de visineto comitatus. Matth. Paris. in Charta libert.

VISIO. Vide *Horama*. Visionum divinarum differentia. Vide *Videns*.

VISITATIO B. M. V. festum ab Urbano VI. an. 1389. institutum ad diem secundam Julii celebrandum ex voto propter persecutionem schismatum, ut quemadmodum B. Virgo ejus visitatione cognatam suam Elisabeth consolare dignata est, sic fideles ab eadem Virgine consolationem Universalis Ecclesiæ implorarent. Fuit deinde idem festum vigore bullæ à Bonifacio IX. præfati Urbani Successore confirmatum; quod tamen festum in Syriaco rituali antiquitus reperitur, & apud illos in mense Decembris parum ante Nativitatem Domini celebratur, in quo etiam die in honorem Deiparæ ad templum Constantinopolitanum in *Blachernis* appellatum (de quo diximus in dict. *Blachernæ*) festum agunt Græci.

VISITATIO Episcopalis per Diœcesim. Vide Episcopus in actu visitationis in dict. *Episcopus*.

VISITATOR. Vide *Intercessor*, *Periodeutis*.

VISULA. FR. vitis, & uvæ genus. [Albuelis summis arboribus fertilior est, visula imis. Plin. lib. 24. c. 2.] Nomen quidem arabicum *Bisula* V. pro B. significat mammam; est enim ad formam mammæ, quam latini *Vvam mammam* dixere. Melitenses *Bisula*, & *Bisulet el Bacra* idest, mammam vaccæ, ex illius forma, & colore appellant.

VITEM DARE. FR. apud Romanos intelligebatur jus Centurionatus conferre, quæ *Clema*, idest, species vitis (ut ait Ammonius) sive palmes, pampinus, seu potiùs sarmentum erat, à Plutarcho in Galba κλῆμα ἑκατοντάρχον dicitur, nempè, Vitis centurionalis. Qui ritus ab Eusebio in S. Marino Martyre, lib.7. histor. Eccles. c. 14. satis explicatur his verbis: [Marinus, unus ex his, qui in exercitu Romano magnum decus, & honorem fuissent consecuti, vir & genere illustris, & divitiis locuples, propter testimonium Christi, Cæsareæ Palæstinæ tali de causa capite damnatus fuit. Est quidem honos apud Romanos, qui κλῆμα appellatur: quem qui adipiscuntur, eos Centuriones fieri ajunt. Cùm locus vacaret, ordo postulabat, ut Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum, alius pro tribunali comparens, in crimen vocat, tùm quòd erat Christianus, tùm quòd Imperatoribus non immolasset &c.] Atque Spartianus in Adriano inquit: [Nulli vitem, nisi robusto, & bonæ famæ daret, nec tribunum nisi plena barba faceret,] idest, centurionalem honorem nonnisi viro robusto &c. quare clema istud, sive vitis in tali decore apud milites erat, ut si ea percuteretur, nullum opprobrium ei afferret: hinc Plinius dixerat: [Centurionum in manu vitis, & opimo prædio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat, lib. 14. c. 1.] Sicut hodiè pro dedecore apud milites habetur, si baculo aliquis eorum percuteretur, secus verò si in baculo erit ferrum conjunctum. Imò si miles, dùm vite à Centurione percutiebatur, illam frangebat; tunc pœna capitis plectebatur. [Si miles vitem tenuit, militiam mutat; si ex industria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punietur, ff. de re militari. [Nam pigri milites hac vite à Centurione mulctabantur. Unde Juvenalis, satyr. 8.

Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret castra dolabra.

Itaque Vitis pro Centurionis dignitate accipiebatur. Martial. lib. 10. epigr. 26.

Vare Paratonias Latia modò vite per urbes
Nobilis, & centum dux memorande viris.

Et Lucan.

——————Ibi sanguine multo
Promotus latiam longo gerit ordine vitem.

VITALIANI. FR. hæretici, contra quos scripserat S. Ephrem Syrus. Baron. in Notis ad Martyrol. 1. Febr. lit. *g*.

VITERBIENSES Trossanum Hetruriæ Civitatem devastarunt. Vide *Trossulus*.

VITERBIUM. Vide *Biterrum*.

VITIS. Vide *Helix*.

VITIUM LITIGIOSI CONTRACTUS. FR. de hoc legali termino mentionem facit Innoc. III. in decretal. lib. 2. tit. 16. cap. 3. & ibi fusè Glossa, ac Postillator, §. Litigiosi; & tunc contrahi dicitur cùm quis rem litigiosam in judicium deductam, de cujus dominio movetur quæstio inter actorem, & reum, transfert in alium lite pendente, sive sint res, sive actiones, Cod. de liti., l. ult. in princ. & in auth. ibi posita.

VITTA. Vide *Mitra*, *Nimbus*, *Velum*.

VITUPERO, *onis*, Vituperator: [Cui datum est saltibus gloriæ proterere posse cervices vituperonum. Sidon. lib. 4. epist. 12.] Ac alibi idem: [Sed plus cavendum est, ne in aliquos forsan incidamus vituperones, lib. 8. epist. 1.

VIVARIENSE MONASTERIUM. FR. in Gallia à Cassiodoro erectum. Baron. in notis ad Martyrol. 1. Maji lit. *d*.

VIVENTES. Vide *Superi*.

VIX. FR. hæc particula non impossibilitatem, sed difficultatem importat, ff. de jud. l. vix certis, Cod. de pœn. l. incredibile. De clericis non residen. cap. 6. [Ut ex prædecessoris nostri Clementis Papæ III. decretali colligitur evidenter: dicendo enim, quòd talis res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, velle videtur, quod afferat: nam quod vix fit, fieri tamen dubium non existit, cap. 2. de cognat. spirit. in sexto.] Quod Clementis decretum habetur in cap. contracto matrim. eod. tit. in decretal. ubi sic dicitur: [Utrum si constaret vera

esse

esse, quæ diximus; non ideò tamen contractum matrimonium solveretur: quæ res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret.] Ac etiam in sensu *Numquam* reperiri particulam *Vix*, in can. miratus, dist.93. ibi asserit Glossa.

Ukil. Vide *Satrapa*.

Ulciscor. FR. pro castigo: [Charitatem verò tuam (ut hoc competenti sollicitudine debeat insequi, vel ulcisci) nostræ præceptionis authoritate volumus communiri, can. Augustino, 12. qu.2.] Et alibi: [Justitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit; sed quia vitiosa libido ulciscendi, magisque ad Judicem pertinet hoc inter homines discernere, quàm bonum hominem sibi expetere, can. sex differentiæ, 23. qu.3.] Vide *Vindico*, & *Vindicta*.

Ultra. FR. hæc propositio in Sacr. Scriptura *Amplius* sæpè significat. [Nec exercebuntur ultrà ad prælium. Isai. 2. 4. Non igitur ultrà percutiam omnem animam, sicut feci. Genes. 8. 21. Nequaquam ultrà interficietur omnis caro aquis diluvii. Ibid. cap. 9. 11. Et non erunt ultrà aquæ diluvii ad delendum universam terram. Ibid. vers. 5. Cessaverunt tonitrua, & grando, nec ultrà stillavit pluvia super terram. Exod. 9. 33. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultrà in terminos Israel, 1. Reg. 7. 13. Et ultrà non addidit Rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua, 4. Reg. 24. 7.

Umbilicus, quidquid in aliquo rotunditatis medio prominet, ex voce *Umbo*, de qua suo loco. Accipitur etiam pro lapide in culmine fornicis. [In Ecclesia B. Petri ad cooperiendum umbilicum confessionis, fecit cooperculum ex auro, pensantem libras tres. Anast. Biblioth. in Benedict. III.] In aliquibus codicibus mendosè legitur *Billicum*. FR. sic apud Torrigium legitur de Cryptis Vaticanis, impress. secunda, pag. 461.] Sta posto nel mezzo in terra l'antichissimo forame di forma quadra, chiamato Billicum da Anastasio in Benedetto Terzo, del quale così dice: In Ecclesia B. Petri Principis Apostolorum, nutritori suo præ nimio ardore exardescens ad cooperiendum billicum confessionis fecit ex auro purissimo pensans libras tres. Da San Germano nella letera scritta à Papa Ormisda, vien chiamato Cataracta con tali parole: Præcipite, & (si fieri potest) ad secundam cataractam ipsa sanctuaria deponere. Devesi sapere, che ivi erano due forami, uno sotto all' altro: il primo chiamavasi prima cataracta, il secondo, che era più vicino al corpo di S. Pietro, secunda cataracta, sopra il quale calandosi alcuni veli, chiamati Velamina, Palliola, Brandea, Sanctuaria, & Patrocinia.] Alia synonyma. Vide in dict. *Brandeum*. Sequitur ibidem Torrigius, inquiens: [Si mandavano da Pontifici a gran Personaggi per pretiosissime reliquie di S. Pietro. Scrive S. Gregorio Turonese nel lib. 1. c. 28. de Glor. Mart. che quei veli &c. Ecco le sue parole: Quòd si beata auferre desiderat pignora, palliolum aliquod momentaneè pensatum jacit intrinsecùs, deinde vigilans, & jejunans devotissimè deprecatur, ut devotioni suæ virtus Apostolica suffragetur. Mirum dictu! si fides hominis prævaluerit, à tumulo palliolum elevatum ita imbuitur divina virtute, ut multò ampliùs, quàm priùs pensaverat, ponderaret.] Affirmat insuper, quòd lamina plumbea adhuc conservatur ibi, quam ad cooperiendum prædictum umbilicum Alexander III. fieri jusserat. Et inferiùs agens de oleo balsami, quod ante Principis Apostolorum depositum ardebat, sic inquit: [*E cosa degna da notare, che ne' tempi andati, avanti l'Altare di S. Pietro ardeva di continuo balsamo, essendogli stata lasciata da Constantino una possessione nelle parti di Babilonia, d'onde ogn' anno &c. Vediamo quel che ne scrive il B. Pietro Damiano, lib. 3. epist. 20.* In Babyloniæ partibus possessionem Apostolica Sedes habebat, unde tantum balsami redditum per annos singulos capiebat, quod indeficienti fomite sufficeret lampadi, quæ videlicet ante Altare B. Apostolorum Principis rutilabat, appensa. Quam possessionem accepta pecunia Papa distraxit, canonemque aromatis, quem recipere solebat, amisit. Aliquanto tempore pòst, cùm idem Papa prædicto Sacrosancto Altari quasi devotus assisteret, & oraret, ecce quidam terribilis, & grandævus senex, in cujus etiam facie barbirasium videbatur, & elato brachio colaphum sibi vehementer incussit, & ait: Tu extinxisti lucernam meam ante me, & ego extinguam lucernam tuam ante Deum; moxque disparuit. Ille verò protinus corruit, & paulò post diem clausit extremum.] Itaque Umbilicus lapidem significat, qui continet compagem, & coagmentationem fornicis sese forficum modo intersecantem, sic & in forfice umbilicus nominari solet; ita Budæus in Aristotelem de Mundo, apud Henricum Stephanum in suo Thesauro Græco dict. ὀμφαλος. Item moraliter *Umbilicus* in Sac. Scriptura pro peccato carnalitatis sumitur: [Libido enim in umbilico dominatur mulieribus, sicut lex divina dicit: Non est præcisus umbilicus tuus, quasi diceret, non est amputatum peccatum tuum. Nam & matrix illic catenata constringitur, unde & epinephridia eodem loco firmandis fœtibus opponuntur. Fulgent. lib. 2. Mythol. de Hercule, & Omphale.] Vide *Umbo*.

Umbo, nis. FR. propriè significat quidquid prominet, & extumescit; hinc Umbo dicitur pars clypei eminentior, item eminentior pars frugum, uti pyri, & fici. Thesaur Græc. Henrici Steph. in dict. ὀμφαλος. Item pars eminentior in monili, aut anulo, idest, gemma incisa. Plin. lib. 37. cap. 5. Sic montium umbones, Plutarch. in Lycurgo dixit. Item marini fluctus exuperantes à Statio in Achilleide ita nuncupantur:

——— Undisonæ, quos circuit umbo Maleæ.

Ac præter alia, quæ videre est apud Schaligerum in Varrone, significat etiam aggeres, & agmi-

agminum concursus; unde Prudentius describens magnum populorum concursum ad Ecclesiam S. Hipolyti, ait:

Confundit plebeja phalanx umbonibus æquis
Discrimen procerum præcipitante fide.

Martialem imitatus, qui lib. 3. epigr. 46. sic cecinit:

In turbam incideris; cunctos umbone repellet.

Item significat extremitatem Antiquorum tunicæ, quæ supra sinistrum humerum collecta ligabatur, ut in antiquis statuis conspicitur, quam clarè Tertullianus, lib. de pallio describit, inquiens: [Adeò nec artifice necesse est, qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias, totumque contracti umbonis figmentum, custodibus forcipibus, adsignet. De hinc diluculo tunica priùs cingulo correpta (quam præstabat moderatiorem texuisse) recognito rursùs umbone, & si quid exorbitavit reformato, partem quidem de lævo promittat; ambitum verò ejus, ex quo sinus nascitur, jam deficientibus tabulis retrahat à scapulis.] Aliquando etiam locum in Ecclesia prominentem significat, scilicet pulpitum. Torrig. de Crypt. Vatic. impres. secunda, pag. 453. Vide *Ambo*.

Umbraculum. Vide *Apalareus*.

Umbraliter, figuratè, & sub umbra.] Quàm ista hæc, quæ imaginariè tantùm, & quodammodo umbraliter effingimus. Sidon. lib. 2. epist. 10.

Umbraticus Ordo. Vide *Nigrorum Ordo*.

Uncia. FR. monetæ valor in utraque Sicilia. [Affirmabant quoque uncias auri à Rege innumeras accepisse. Falco Benevent. in Chron. an. 1132.] Hodie adhuc in Sicilia, & in Melita in usu est, & una uncia triginta tarenos continet.

Unctio Sacramentalis. Vide *Chrisma*.

Ungari. FR. *Avares* antea appellati. Ditmar. Episc. Chron. lib. 2. in princip. & inferiùs ibidem: [Et ecce iterum Avares, idest, Ungari quasi jam perpetrati sceleris obliti, adversum nos arma commoverant, quos adventare Dux Henricus Regi nuncians, inceptis eum itineribus revocavit.

Unguem Transversum Non Discedere. FR. Phrasis Hieron. idest, conjunctim, & inseparabiliter incedere; sic ille, epist. 7. Lætam commonet, ne ejus natam à se separari permittat in nocturnis vigiliis. [Vigiliarum dies, & solemnes pernoctationes, sic Virguncula nostra celebret, ut ne transversum quidem unguem à Matre discedat.

Ungula, ferreum instrumentum, quo Martyrum Corpora lacerabantur, ita appellatum, quia adinstar aduncarum ungujum ferarum conduplicatis offendiculis formabatur; ideò *Bisulca* à Prudentio Hym. I. appellatur, inquiens:

Illa virgas, secures,
Et bisulcas ungulas
Ultrò fortis expectabat.

FR. Vide Latinium in Cyprianum de Lapsis, num. 6. Item accipitur pro quocumque Carnificis instrumento, can. Non frustrà, 23. qu. 5.

Unguo, pro *Ungo*. Vide *Tinguo*.

Unicuba. Vide *Univira*.

Unio. FR. Concilium. [Unio nostræ Congregationis decernit, atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habere Episcopos censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis Episcopis dirutæ Ecclesiæ reparentur, can. unio, 10. quæst. 3.] Potest etiam hoc vocabulum unanimitatem, & concordiam significare.

Unionitæ, hæretici. Vide *Noetiani*.

Unitivus. Vide *Enoticus*. Unitus. Vide *Schesticus*.

Universalis. Vide *Antecessivus*.

Universitas. Vide *Pleroma*.

Univira, Mulier, quæ uni solo Viro nupserit. [Fortunæ muliebri coronam non imponit, nisi univira. Tertull. de Monogam.] Ac D. Hieronymo, epist. 3. ad Ocean. melius visum est, mulierem ad secundas nuptias transire, quàm operam meretricum exercere: [Melius arbitrata est confiteri imbecillitatem suam, & umbram quandam miserabilis subire conjugii, quàm sub gloria univiræ opera exercere meretricum.] Dicitur etiam *Unicuba*. Unde S. Pacianus Barcinonen. Episc. Hæreticos objurgans, inquit: [Vos à matris unicubæ corpore recessistis, c. 3.] Ecclesiam intelligit, quæ unico tantùm Christo Sponso conjuncta est.

Univiratus, mulieris monogamia. [Nulla hujusmodi fœminarum de bono univiratus loqui novit. Tertull. lib. I. ad Uxorem.

Uno, verbum, pro *Unio*, de quo Tertullianus: [Et qui unum, eundemque contendunt Patrem, & Filium, jam incipiunt dividere illos potiùs, quàm unare. Advers. Prax. c. 27.

Unum. FR. hæc dictio à Christo Domino prolata, diversimodè circa diversa intelligitur, quando, nempè, ait: [Non pro eis autem rogo tantùm: sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te: ut & ipsi in nobis unum sint. Jo. 17. 20.] quod sic exponit Innocent. III. in decretal. [Cùm ergo veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem: Volo (inquit) ut ipsi sint unum in nobis, sicut nos unum sumus: hoc nomen unum pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio in gratia; pro personis verò divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura &c. c. damnamus, de summa Trin. & fide Cath.] Contra opinionem Joachimi Abb.

Unus, in Sac. Scriptura hoc vocabulum non rarò prioritatem ordinis significat. [Factum est vespere, & manè dies unus. Genes. c. I.] ubi *Unus* primùm sonat, & in eodem sensu, ibid. c. 2. legitur: [Nomen unius Phison.] Idest, nomen primi erat *Phison*. Nam immediatè sequitur: [Nomen secundi Gehon.] Sic Euangelista Marcus, c. 16. de Christi Resurrectione agens, inquit: [Una Sabbatorum,] idest prima hebdomadis die, quæ fuit Dominica. Sic etiam

Apo-

Apoſtolus 1. Corinth. 16. fidelibus commendans eleemoſynam, inquit, ut illam in die Dominica colligerent, quando fideles nempè ad audiendum Sacrum in Eccleſiam convenirent: ſub his verbis: [Per unam Sabbati unuſquiſque veſtrum apud ſe reponat, recondens, quod ei benè placuerit.] Et in eodem ſenſu in ejus Regulis S. Pachomius: [Qui ad unam orationem tardiùs venerit,] ſcilicet ad primam orationem.

Vocatus, nomen ſubſtantivum, quod vocationem ſignificat: [Si in vocatu, nec in ſacrificiis ſit titulus officii, & operæ meæ expunctio. Tertull. de Idol. c. 16.

Vocibilitas. FR. Objurgatio. [Ut nullus audeat confugientes ad Eccleſiam, vel reſidentes inde vi abſtrahere, aut quidcumque vocibilitatis, vel damni, ſeu ſpolii reſidentibus in loco ſancto inferre, can. diſinivit, 17. qu. 4.

Volatile, pro Angelo: [Volatilia Cœli ſemper vident faciem Patris mei. D. Ambroſ. lib. 2. Hexam. cap. 4.] In eodem ſenſu Job, c. 28. de Sapientia inquit: [Abſcondita eſt ab oculis omnium viventium, volucres quoque Cœli latet.

Volax, ideſt, velox. [Atque, ut volaces greſſus acceleret, exhortatur. Petr. Damian. lib. 3. epiſt. 8.

Volucris, ideſt, Angelus. Vide *Volatile*.

Voluculum: volumen, conglobatio: [Detractamque à ſummo unam gemmis corruſcantibus crucem ad terram dejecit, collectiſque veluſis, ac palliolis de circuitu parietum pendentibus unum voluculum fecit. Greg. Turon. lib. miracul. c. 2.] Vide *Volumen*.

Volumen. Vide *Biblia cratis*. Contos in dict. *Contacium*. Vide *Opiſthographum*, *Rotula*, *Voluculum*.

Volutabrum. FR. limus, in quo porci revolvuntur. [Et velut ſues in volutabris everſi, can. hi, qui altario, diſt. 1.

Voraginatus. FR. in profunditatem merſus. [Is quidem ſanè circa principia ſui ſolo paluſtri voraginatus, & veſtigio inſpectoris inadibilis eſt. Sidon. lib. 2. epiſt. 28.

Voratrinus. FR. hoc vocabulum corruptè in Tertulliano, & malè in caſu recto à Calepino ſpeculatum in dict. Voratrina exponitur, ubi ſic inquit: [Voratrina officina vorandi: guloſus homo. Tertull.] Sed unde habet, quod voratrina ſit officina vorandi? at quælibet caupona, taberna, coquina eſt officina devorandi: aut quando guloſus homo appellatus eſt caupona, taberna, & coquina? eſt enim impropria locutio; nam hujuſmodi officinæ non devorant, ſed præbent devorandi materiam, & talis differentia eſt inter voracem, & officinam vorandi, qualis eſt inter recipientem, & præbentem; guloſus non derogat, ſed devorat. Ergo impropria Calepini applicatio. Sed veniamus ad Tertulliani verba; ſic enim ille, cap. 39. Apolog. [Nam inde non Epulis, non Potaculis, nec ingratis Voratrinis diſpenſatur, ſed Egenis.] Ubi ſermo eſt non de inſtrumentis, materiis, vel officinis ad comedendum, & bibendum; ſed de perſonis loquitur; & primum dictio *Epulis* legi debet *Edulis*; nam Eduli teſte Iſidor. in Gloſſa guloſos voratores ſignificant. *Potaculis* ideſt, Bibaculis à frequentia potandi. Item *Voratrinis* ejus nominativum non faceret Voratrina, ut Calepinus excogitavit, ſed Voratrinus, ſicut econtra in eodem ſignificatu *Carnivorus* guloſus dicebatur. Senſus igitur Tertulliani talis eſt, nempè, quòd non diſpenſatur edulis, bibaculis, & ingratis carnivoris, ſed egenis. Igitur *Voratrinus*, ſeu potiùs Carnivorus in recto caſu, & non Voratrina, ut excogitavit Calepinus, dici debet. Vide *Ambro*.

Votarea, vocabulum mendoſum apud Anaſtaſium Biblioth. in Conſtantino, ubi ſic ait: [Omnis cœtus Romanæ Urbis imaginem, quam Græci votaream vocant, ſex continentem ſanctas, ac univerſales Synodos, in Eccleſia B. Petri erexerunt.] Quam vocem aliqui corrigere crediderunt *Pancarea*; ſed talis lectio magis obſcura, ac corrupta redditur. Legendum ergo potiùs *Pinacorea* ex græca dictione πίναξ, quæ picturam ſignificat, & *Pinachotecam* locum ubi picturæ conſervantur, appellaverunt Vitruvius, lib. 1. cap. 2. & Plin. lib. 35. cap. 11. qui locus Italicè *Galleria* dicitur. FR. Adhuc tamen hæc correctio non videtur ſatisfacere, non enim ſenſum Bibliothecarii explicat; nam dixerat *Imaginem*: ſed ſi ad imaginem adderetur *Picturam*, eſſet idem per idem, & ſic nil ulteriùs explicaret: magis ergo crederem *Votaricea* reſtituendum ex græco vocabulo Βοτηρικὸς, ideſt, paſtoralis, ſed *Vuleja*, à græco Βουλεία conſilium; in hac enim imagine ſymbolicè ſex concilia, & paſtoralia decreta figurabantur.

Votum. FR. hoc vocabulum diverſis ſenſibus uſurpatur. Primò enim ſignificat, quando aliquis diſponit agere opus bonum, & meritorium, & tunc propriè dicitur *Deliberatio*, can. qui bona, 17. qu. 1. & can. integritas, 32. qu. 2. quod ſi non poneretur in executione, eſſet tantùm veniale; ſed ſi firmiter bonum illud exequi ſtatuit, tunc dicitur *Propoſitum*, à quo ſi recedit, ſecundùm aliquos peccat venialiter, ſecundùm Hugonem mortaliter; ſed à voto, quod verbis exprimitur, ſive cum ſolemnitate, ſive ſine ea non licet recedere ſine mortali peccato ſecundùm omnes, ut extrav. cap. qui cler. & voven. De qua re vide fuſiùs Gloſſam in can. quod autem, 27. quæſt. 1. & Gloſſam in can. quod voventes, ibid. ubi declarat, quid ſit ſolemne votum, & quid ſimplex. Item Gloſſa in can. nubentes, diſt. 27. quæ tribus modis ibi aſſerit ſolemnizari votum. Gloſſa in can. Nuptiarum, eadem 27. quæſt. 1. verbo. Sed etiam ait, quòd votum non ſimplex, ſed ſolemne dirimit matrimonium. Gloſſa in can. quod voventes, 27. quæſt. 1. ubi etiam declarat, quid ſit ſolemne, & quid ſimplex. Item *Votum*, & *Dies votorum* dicitur matrimonium, l. ſi quis Longobardus, 3. de ſucceſſione, & in jure Canonico in eodem ſenſu reperitur:] Si verò ad ſecunda vota idem vir, & uxor non migraverint,

rint, c.9. de testibus, & attest.] & in decretali de sponsalibus, c.5. [Ad alia vota transferre.] Item votum pro voluntate. Glossa in can. magna pietas, de pœnit. dist. 1.

VOX MOLÆ NON AUDIRI. FR. hæc scripturalis phrasis penuriam victus significat: [Perdam ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem molæ. Isai. c.25.] Et in eodem sensu: [Vox molæ non audietur in te amplius. Apocalyps. c.18.

URBANUS PAPA VIII. commendatus. Vide *Icona*, *Speculator*.

URBICARIUS, Actor, & Recitans in quadam Comœdia, quæ *Vrbicum* dicebatur, quia in ea continebantur elegantiæ, & urbanitates juvenili honestati adaptatæ: [Denique Beatinius augur dicere solitus erat, diversarum urbium honores similiter peragi urbicario mimologo. Fulgent. lib.2. mythol. in Ixione.] FR. In aliquibus tamen Codicibus legitur: [Diversarum urbium honores somnialiter peragi rubricario mimologo]:||: *Suburbicarius* autem apud Ecclesiasticos Scriptores intelligi solet de Ecclesiis extra Urbis mœnia, sed in ejus districtu existentibus, sic *Episcopus suburbicarius*, & *Ecclesia suburbicaria* dicitur. Suntque sex Episcopatus dignitati Cardinalitiæ adnexi, quorum jurisdictiones ad suburbana Romæ loca antiquitus extendebantur, ut in Ciacconio refertur.

URBICUS. FR. qui Romanam urbem incolit; idem ac Urbanus: cùm enim Martialis dixerit, lib. 1. epigr.32.

Urbanus tibi Cæcili videris:
Non es, crede mihi: quid ergo es? verna es,
Hoc quod transtiberinus ambulator &c.

Inferiùs subdit:

Quod non optimus urbicus Poeta:
Quare desine jam tibi videri,
Quod soli tibi Cæcili videris.

Sic etiam *Episcopum Vrbicum* Cyprianus, epist.4. Pontificem Romanum appellavit; sic Zepherinum Pontificem Optatus Milevit. appellavit, & Presbyteri Romani *Sacerdotes Vrbici* à D. Ambrosio, epist.31. denominantur; eodem pacto in Concilio Arelat. I. can. 1. Diaconi Romani vocantur *Diaconi Vrbici*. Et Optatus Milevit. lib.2. de incolatu nonnullorum Romæ Donatistarum sic ait: [Quia quibusdam Afris urbica placuit commoratio.

URBS REGIA, Constantinopolis appellata fuit: [Frater, & Coepiscopus noster Marinianus ad Urbem regiam pro Ecclesiæ suæ utilitatibus Diaconum suum se velle transmittere scripsit. D.Gregor. lib.9. epist.14.] Quam Constantinus Magnus anno salutis 350. ædificavit, & Beatæ Virgini, ut refert Nicephorus, lib. 8. c.6. dicavit, atque hujus Urbis natalem ad diem 10. Maii quotannis celebrari refert Menologium Græcum. FR. Zosimus in ejus hist. nova uti Idolatra, & Constantini Imperatoris inimicus inter alia commenta, quæ de illo excogitaverat, lib. 2. refert hunc pium Imperatorem ædificasse in Constantinopolitana Urbe templum, quod Rheæ Deorum Matri dicaverat. Sed mentitur, quia Deiparæ, ut suprà ex Nicephoro constat, consecravit. Atque ibidem sic de hac Urbis ædificatione narrat Zosimus: [Senatus, atque populi odium incurrit, (*idest*, *Constantinus*) Quumque profertas ab omnibus, propè dixerim, execrationes haud ferret, quandam Romæ partem quærebat, in qua palatium ipse sibi conderet. Itaque cùm isset in Troadem, & priscum illud Ilium, invento loco Urbi condendæ idoneo, fundamenta jecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellespontum navigent; sed quòd cùm hujus operis instituti pœnituisset, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium concessit, cujus Urbis situm admiratus, eam quàm maximè statuit amplificandam.] Qua occasione nonnullos errasse admonendum, qui Hellesponticæ Trojæ ruinas, quæ adhuc ibi visuntur, esse putant antiquissimi Ilii ab Homero decantati: verùm nonnisi memoriæ sunt mœnium à Constantino Magno inceptarum, ut ex prædicto Zosimi loco constat. :||: De hac Urbis Regiæ magnificentia ita Suidas inquit: [Constantinopolis tantò est aliis Urbibus major, quantò Roma esse minor videtur.] Hæc tamen sæcularis æmulatio in Ecclesiasticam præsumptionem transierat. FR. Sed tragicum finem ex justa Dei vindicta Patriarchæ Constantinopolitani superbia obtinuit, qui denegans Summi Pontificis manus osculari, nunc sub tyrannico Turcarum jugo gemens extremitatem illius Tyranni manicæ deosculari cogitur; ac ea miseranda Urbs, quæ processionem Spiritus Sancti à Filio negabat, in festo ejusdem Sancti Spiritus à Turcis subjugata fuit, & quæ à Constantino Magno Helenæ filio suos natales agnovit, sub altero, & ultimo Græco Imperatore Constantino etiam Elenæ filio sua funera deploravit. Vide *Diptychum*, *Pileus*. Itaque Regia Urbs dicta fuit ad differentiam Urbis Pontificiæ, quę ab eodem Magno Constantino Pontifici concessa fuit. Vid. *Roma*. Locum canonis, in quo de hoc vocabulo fit mentio, à Glossa malè intellectum. Vide *Regia*.

URCEOLUS, ampulla. Vide *Gemillio*, *Orzoli*, *Vrceus*.

URCEUS, vas, quod pro sepulchro etiam usurpatur. [Nam mirum in modum, dum ossa illa sancta levarentur, ut urceo novo imponerentur, columba descendens cœlitus visa est in summitate urcei illius descendere. In vita S. Domitiani Ducis.

UREPHOTROPHIUM. FR. idem ac Brephotrophium, ut suo loco dictum est, nempè, infantium hospitale, seu nutritorium; nam βρέφος græcè infantem significat: de quo loco meminit Imp. in l. illud, §. 1. C. de Sacrosanct. Eccl. ubi Codices passim mendosi reperiuntur.

URIAS. FR. nomen hebraicum, quo appellatus est ille, quem propter pulchritudinem Bersabeæ ejus uxoris David occidi jusserat, 2. Reg. 11. & 12. *Vrias* ergo interpretatur lux mea Dei. Ita Rubert. Abb.

Abb. lib. 11. de divin. officiis, c. 1. D. August. lib. 22. contra Faustum Manich. c. 87.

Urogallus. Vide *Tetrao*.

Ursus, in ludis. Vide *Torneatrix*.

Usaticum, usitatum, ideft, datium, quod solvebatur in transitu pontis Rhodani fluminis, quod etiam *Portorium* dicebatur, ut in vita Sancti Joannis Benedicti Episcopi apud Theophilum Raynault inter Sanctos Lugdunenses legitur.

Ustriculæ, ferrea instrumenta candentia, quibus comburebantur pili in mento crescentes, ut juvenilis aspectus ostentaretur. [Adhuc sustinet patiens certè jam ustriculas. Tertull. de pall. c. 4.

Usuarium. FR. usus, seu ususfructus. [Quod cùm inter eos ex una parte, ac hospitalarios ex altera super usuario cujusdam nemoris quæstio verteretur. In Decretal. de Arbitris, c. 4. & ibi Glossa.

Usufructuarius. Vide *Gaphans*.

Usura. Vide *Sescuplum*. FR. Permittitur ab Imperatore quarta centesimi, ideft, quatuor pro centenario, can. hoc jus, 10. quæst. 2.

Usurpator. Vide *Incubator*.

Usurpo. FR. [Usurpare tunc dicitur, cùm quis sibi vindicat, quod ad ipsum non pertinet. Gloss. in can. multi corriguntur, 2. quæst. 1.] Item significat procurare: [Usurpavi, ut mecum infans in carcere maneret. In Passione SS. Perpetuæ & Felicitatis per Lucam Holstenium edita.

Usufructus. Vide *Regundus*, *Precaria*, *Usuarium*.

Uter. Vide *Ascopera*, *Hystera*, *Nablum*.

Utlagor. Vide *Utlagus*.

Utlagus. FR. interdictum, ex voce Saxona *Utlaga*, ideft, extra legem. [De cætero non receptabo Utlagos. Matth. Parif. ann. 1211.] Apud quem etiam *Utlagor* verbum in eadem significatione reperitur: [Nullus aut utlagetur. Ibid. ann. 1216.

Ut, Re, Mi, Fà, Sol, Là. Musicales notæ non à Paulo Diacono collectæ, ut aliqui credunt; sed à Guidone Abbate, Græcos imitante, inventæ, qui Græci etiam syllabis pro musicalibus notis utuntur. Benè tamen hoc syllabarium musicale Guido ex prima stropha hymni excerpserat, quem in honorem S. Joannis Baptistæ Paulus Diaconus composuerat, occasione recuperandi vocem, ob raucedinem deperditam, cùm debuerat Præconium Paschale canere, ut Durandus, lib. 7. c. 14. refert. Quæ syllabæ ex verbis ejusdem Strophæ excerptæ, ita manifestantur.

UT queant laxis REsonare fibris
MIra gestorum FAmuli tuorum,
SOLve polluti LAbii reatum
Sanctæ Joannes.

Easdem notas quemdam Poetam recentem in distichum comprehendisse refert Vossius, nempè:

Cur adhibes numeros, cantumque labori?

Cantor verò respondet:

UT RElevet MIserum FAtum, SOLitosque LAbores.

FR. Thedaldus Aretinus Episcopus Thedaldi Ducis, & Marchionis Etruriæ filius, ac Comitissæ Matildis Avunculus, Præsul innocentissimæ vitæ, incumbens documentis Guidonis Abbatis de anno 1009. ut scribit Donaizonus in vita Matildis, notas musicales renovavit.

Utilis Persona. FR. ideft, persona fide digna. [Si autem venditor negaverit, ut non ipsum cavallum, vel bovem vendidisset, & illi, in quorum præsentia venditur, fuerint personæ utiles, quibus credatur absque crimine, non habeat licentiam venditor negandi; sed illæ tres si non fuerint fide dignæ personæ, præbeant sacramentum &c. In Capitulare Sicardi apud Camillum Peregrinum in histor. Longobard. Princip. c. 15.

Vvacta, specula, ex voce germanica *Vacht*, ideft, speculator. [Nec pro Vvacta, nec de sacra heribannum Comes exactare præsumat. In Capitul. Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

Vvaldora. FR. nemus. [Statuimus etenim, ut animalia, & peculia ex ipsa Monasteria omni in tempore pabulum, & escam habere debeant per silvas vvaldoras, & per singulas Civitates nostras &c. In Bullar. Casin. tom. 2. constit. 20.] Vide *Gualdum*.

Vvalvasor. Vide *Vassus*.

Vvantagium. FR. habitatio, sive potiùs tutela, protectio. [Et Villanus alterius, quàm noster, eodem modo amorcietur, salvo vvantagio. Matth. Parif. an. 1215.] Vide *Vvarantizo*, *Vvarantum*.

Vvanto, & *Vvantus*. FR. Chirotheca. Italicè *Guanto*, G. pro V. mutata litera. [Abbas omninò provideat, ut unusquisque Monachorum habeat vvantos in æstate, & muffulas in hyeme vervecinas. In addit. Constit. Caroli Magni, cap. 12.] Vvanto autem Bullar. Casin. habet, tom. 2. const. 52. 75. 95. 137. & alibi passim. Vide *Chirothecæ*.

Vvarantizo. FR. protego, defendo. [Omnes terras, & possessiones suas, quas habuerat amplas, in cineres, quas Rex vvarantizare nec valuit, nec potuit, redegerunt. Matth. Parif. an. 1257.

Vvarantum. FR. patrocinium, defensio. Idem Parisius.

Vvarda. FR. custodia, Italicè *Guardia* dicitur: [Puellas nobiles, & alias mulieres nobiles cum Vvardis, & Maritagis suis dispar agant. Matth. Parif. an. 1230.] In textu tamen conjunctim *Disparagant* legitur, quod puto mendosè. Melitenses *Vvarda*, rosam appellant, quia aculeis custoditur.

Vvaregnangus. Vide *Vvargus*.

Vvargus, vagus, exul [Vvargus sit, usque in diem, qua cum parentibus defuncti convenerit, & ipsi pro eo rogent, ut inter homines ei liceat accedere. In lege Salica, tit. 58.] FR. Dicitur etiam *Vvaregnangus*. [De Vvaregnangis nobilibus, mediocribus, & rusticis hominibus, qui usque nunc in terra vestra fugiti sunt, habeatis eos. In Capitulare Radelchisi, cap. 12. apud Camillum Peregrinum, in hist. Princip. Longobard.

VVARNIO ; Equus canterius, sive castratus, ex germanica voce *Vaarn*, quæ idem significat : sed in Provincia Narbonensi *Guarigron* Admissarius equus appellatur. [Si quis Vvarnionem furaverit, in lege Salica, tit. 41.

VVARPIO. FR. cedere alteri possessionem significat. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 137. & alibi passim. Vide *Gurpio*. Quæ cessio fiebat cum illa cæremonia descripta in Bullar. Casinen. tom. 2. const. 52. his verbis : [Legitimam facio vestituram per cultellum, fistucum nodatum, Vvantonem, & Vvazonem terræ, atque ramum arboris, & me deinde foris expuli, vvarpivi, & solito feci, & ad partem ipsi Monasterio eis reliqui &c.] Et ibidem, const. 107. [Et insuper per coltellum, & festucum nodatum, & Vvantonem, ac Gasonem terræ, ac ramum arboris &c. Vide *Fistucus*. *Laisus*.

VVARRENA. FR. animalium conseptus. [Abbates S. Albani licentiam venandi ad tempus concesserant in libera vvarrena S. Albani. Matt. Paris. an. 1240.] Vide *Foresta*. *Garena*. *Guarenum*. *Sarajum*.

VVASO. Vide *Vvazo*.

VVAST, sive *Guast*. FR. idest, Hospitium, Prætorium ; unde *Guastaldi*. Vide Camillum Peregrinum de Principibus Longobar. tit. Ducum Benevent. &c. pag. 86.

VVAZO. FR. Pugnus terræ, quem venditor in signum venditionis tradebat emptori. Bullar. Casinen. tom. 2. const. 52. 75. 95. 137. & alibi passim. Ubi *Vvaso* etiam dicitur. Vide *Vvarpio*.

VVELPHO. Vide *Guelfus*.

VVEREGILDUS. Vide *Vvirgildus*.

VVERPIO. Vide *Gurpio*.

VVIDA, loca vadosa, seu humida. [Et terras cultas, & incultas, pervia, & vvida. In Chronica Cameracensi, an. 885.] Juxta tamen Gallicum sermonem *Vuyde* locum vacantem significat.

VVINILI. Ita appellabantur Longobardi. Paul. Diac. hist. Longob. lib. 1. c. 7.

VVIRGILDUS, valor, pretium [Dominus ejus, juxta quod Vvirgildus ejus est, ad Ecclesiam persolvat. In constitution. Caroli Magni, lib. 4. c. 14.] In quibus sæpè de hoc vocabulo fit mentio. FR. significat propriè pœnam pecuniariam, de qua. Vide *Geldus*. *Guidrigild*. In legibus tamen Aleman. lege ultima sæpiùs *Vveregildus* scribitur.

VULTURES augurant pestes. Vide *Gypsa*.

VVODAN. FR. Fabulosus Deus Mercurius, olim apud Septentrionales veneratione habitus. Paul. Diac. in hist. Longobar. & ejus adnotat. in cap. 8. & 9. lib. 1.

UXOR. Vide *Concubina*. *Contectalis*. *Conthoralis*. Uxorem duco. Vide *Navigo*. *Votum*. Uxor quæ XXII. Maritos habuerat, & ultimum matrimonium celebrans cum viro, qui XX. Uxores duxerat, ab eo tandem sepelitur. Vide *Multinubæ*.

X

XENAGOGUS, ξεναγωγὸς, qui extraneis militibus imperat, extraneorum dux. Dicitur & xenagus, ξεναγὼς, peregrinorum dux & princeps ; pro quo reperitur & Xenarchus.

XENIUM, ξένιον, donum hospitibus dari solitum, ex voce græca ξένος, idest, Hospes. [Fecit quod ante non fecerat Martinus. Nullius enim unquam xenium, nullius munus accepit. Sulpit. Dialog. 2.] Reperitur etiam *Exenium* in eodem significatu : [Condito corpore quibus potuerunt aromatibus, imperialibus exeniis illud prosecuti sunt. Balder. histor. Hierosolym. lib. 3.] Varia xenia ab Episcopis exacta. Vide *Cathedraticum*. *Insinuativum*. *Synodaticum*. *Pastellus*. Erant etiam zenia à Clericis Ecclesiis solvi solita, quæ *Consuetudines* à Justiniano Novel. 56. & 123. denominantur ea de causa, quia non sacrorum canonum jussione, sed tantùm consuetudine quadam solvebantur. Item erat *Enthronisticum* pensio quædam, quam solvebant non solùm Clerici, sed etiam Episcopi, dum beneficiorum, vel Episcopatus possessionem adibant. Synon. Vide *Babem*.

XENIOLUM, munusculum.

XENODOCHARIA, Hospitalaria.

XENODOCHARIUS, Hospitalarius.

XENODOCHIUM, ξενοδοχεῖον, Hospitium, Hospitale ; locus ubi hospites recipiuntur : quare mendosè penes quosdam Authores *Sinodochium* legitur. In Constitutionibus Leonis Imper. habetur, quòd primus fuisset S. Zoticus, qui piam hanc instituerat operam pro Advenis, & Peregrinis : id tamen intelligendum est respectu Constantinopolitanæ Civitatis ; nam prima Hospitalis institutio fuit Hierosolymis ab Hircano facta, ita Joseph Hebr. lib. 1. Antiqu. cap. 2. quod etiam ab Hegesippo, lib. 1. & Isidoro, lib. 15. c. 2. affirmatur. Hoc institutum Equites Melitenses maxima, & admirabili diligentia sectantur. FR. de cujus ordinis instituto egi in Apologia ad calumnias Hieronymi Brusonis, cujus titulus est Il Valor Maltese, Romæ impressus, præcipuè in Respons. VII. Quorum Hospitale Hierosolymitanum ante adventum Gotifridi Bulionis extabat, ut ex Chronica Casinen. lib. 4. cap. 11. colligitur. Gregorius Lambardellus in vita Servi Dei Sororis appellati inquit primum Hospitale in Italia post Barbarorum expulsionem in Senensi Civitate fundatum fuisse ab hoc Sorore de anno 898. quod Hospitale de *Schala* dicitur. Item Xenodochium dicitur Hospitium Religiosorum, ubi non habetur formatum Monasterium. [Quod Xenodochium, seu Monasterium, quod in eodem Francorum Regno constitutum est, can. hinc est, 16. qu. 1.] Quo autem tempore hoc vocabulum penes Monachos introductum fuerit, D. Aug. in cap. 16.

Joannis, tract.97. sic refert: [In Antiochia enim primùm post Ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostol. & Xenodochia, & Monasteria postea sunt appellata novis nominibus; res tamen ipsæ, & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, quæ etiam contra improbos defenduntur.] Synonyma Xenodochii. Vide in dict. *Brephotrophium*. *Hospitale*. *Xenoparochus*.

XENODOCHUS, ξενοδόχος, hospites recipiens, seu Xenodochii Superior. FR. [Hortamur, ut tibi singulis quibusque temporibus rationes suas Xenodochi, qui in eis constituti sunt, vel fuerint, subtiliter reddant. D.Greg. in Regist. lib.3. epist. 24.] Qui Sacerdotes esse solebant. [Isidoro Presbytero, & Xenodocho Alexandrinæ Ecclesiæ. Pallad. in Lausiaca, c. 1.

XENAGUS. FR. hospitantium ductor. V. *Xenagogus*, vel *Guido*.

XENONES. Vide *Brephotrophium*.

XENOPAROCHUS, ξενοπάροχος. Qui nomine Reipublicæ curam habebat hospitandi. [Hi quoque, qui Custodes ædium, vel Archiotæ, vel Logographi, vel Tabellarii, vel Xenoparochi, in ff. l.50. tit. 4. lib.18. §. 10.] FR. Hoc officium penes Romanos Quæstoris Urbani erat; quo ab eisdem nil agebatur solemnius: unde Regibus, & Legatis ex ultimis terrarum regionibus Romam profectis publicum hospitium, & munera, quæ *Lautia* dicebantur, per Quæstorem Urbanum largè, & hospitaliter erogabantur. Germanis verò hospitii jus sanctissimum usque adeo erat, ut arcere hospites inexpiabile nefas diceretur. Idem servatum fuit inter Lucanos, Calabres, Corinthios, Megarenses, & alios; sed apud veteres nonnullos barbara, & inhospitalis consuetudo extitit, inter quos numerat Alexander ab Alexandro, lib.4. c. 10. Spartas, Lacedæmones, Athenienses, Carthaginenses, Gamphsantes, Syros, Ægyptios, & Scythotauros. Inter Indos quoque nisi triduo divertere minimè licebat, ne cives longo usu dissimiles mores imbuerent, & in alienas leges, ritusque transirent. Attamen Catholicorum meritoria hospitalitas est cæteris commendabilior, cùm ipsa sit prædestinationis signum, si Divo Augustino credendum erit, qui ita ait: [Si agnoscunt, quod dico, prædestinati in vitam æternam operibus loquantur, non vocibus: cogimur loqui vobis, quod non debuimus. Invenire enim in vobis debui, quod laudaremus, non quærere, quod admoneremus. Ecce tamen breviter dico non immemor. Agnoscite hospitalitatem per quam perventum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cujus & tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua, & in patria sua peregrinum se esse cognoscit. Patria nostra sursum est, ibi hospites non erimus; nam unusquisque hic, & in domo sua hospes est. Si non est hospes, non inde transeat. Si transiturus est, hospes est. Non se fallat, hospes est; velit, nolit, hospes est; sed dimittit illam domum filiis suis, hospes hospitibus. Quare & in stabulo si esses, non alio veniente discederes? Hoc facis & in domo tua. Cessit tibi locum pater tuus, cessurus es locum filiis tuis. Nec mansurus manes, nec mansuris relinquis: si omnes transimus, aliquid quod transire non potest operemur, ut cùm transierimus, & illò venerimus, unde non transeamus, opera nostra bona ibi inveniamus. Custos est Christus, quid times, ne perdas quod erogas? De verb. Dom. secundùm Lucam, serm.32.] Et idem Sanctus Doctor in orat. de quinque hæresib. ostendit Loth hospitalitate salvatum fuisse, de quo sic inquit: [Consuetudine hospitalitatis liberatus est à periculo Civitatis, & temporale evasit incendium, & æternum consecutus est præmium. Discite Christiani sine discretione hospites suscipere, ne fortè cui domũ clauseritis, cui humanitatem negaveritis, ipse sit Christus.] Quam fidem in hospitando peregrinos Dominus nos habere voluit, ut credamus semper inter eos Christum inveniri; unde idem Sanctus Doctor inquit: [Quid ergo significat, quòd se ire longiùs finxerat, cùm comitaretur discipulis suis, exponens eis Sanctas Scripturas, utrum ipse esset, ignorantibus? quid putamus, nisi quia hospitalitatis officio ad suam cognitionem pervenire posse homines intimavit, ut cùm longiùs ipse ab hominibus abscesserit super omnes Cœlos, tamen ita cum eis sit, qui hæc exhibent servis ejus, ut cùm discere cœperint, Domine quando te vidimus hospitē, & adduximus? tamquam eum, scilicet, qui longè abscesserat: respondeat ille, Cùm uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, lib. 2. quæst. euangelicarum versus finem.] Quomodo autem hospites sint recipiendi? Idem August. epist. 148. & D.Bernardus, epist.241. ad Tholosan. referunt.

XENOTROPHIUM, ξενοτροφεῖον, locus in quo hospites aluntur. Vide *Xenodochium*.

XEROPHAGIA, ξηροφαγία, comestio rerum siccarum. [Oportet totam quadragesimam jejunare xerophagiis utentes. Concil. Laod. can.50.] Et Cassianus de rigorosa antiquorum Monachorum abstinentia agens, sic inquit: [Non enim magno corporis labore fatigatur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & homophagiis utuntur, lib.4. c.22.] Dicitur etiam *Xirophagia*, ut in Tertulliano, lib. de Jejun. habetur: [Arguunt nos, quòd etiam xirophagias observamus, siccantes cibum ab omni carne, & omni jurulentia, & vividioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis, vel edamus, vel potemus, lavacri quoque abstinentiam congruentem arido victui. De qua rigorosa jejuniorum pœnitentia Clemens Alexandrinus, lib. 2. pæd. cap. 2. sic inquit: [Qui autem sunt in ipso flore, ac vigore ætatis, cùm interdiù quidem prandium sumpserint, quibus convenit prandium, pane solo gustato, à potu omnino abstineant, ut ebibatur eorum superfluus humor aridorum, esu veluti quadam spongia exhaustus.] Et

præ-

prædictus Tertull. de Palæstritis loquens, argutè eorum exercitium *Aridam saginationem* appellat lib. 4. de pall. cap. 4. quia siccis cibis utebantur ante luctam, ut agilitatem contraherent.

XERSES. FR. Rex Persarum, Darii filius, Baleus appellatus. D. Aug. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 3. Nicolaus tamen Abramus in ejus Pharo Novi, & Vet. Testam. lib. 13. de Judit. dial. 2. & 15. putat eundem Xersem fuisse, quem Sac. Scriptura Nabuchodonosorem appellat.

XIROPHAGIA. Vide *Xerophagia.*

XYLOPHORIA, ξυλοφορία, lignorum advectio: erat quædam festivitas apud Hebræos, cujus meminit Joseph. Heb. lib. 3. bell. Judaici, c. 17. in qua ferebantur ligna ad Templum, fortassè ad conservandum sacrum ignem.

XYNORIS. Vide *Synoris.*

XYSTARCES, ξύσταρχος, Præpositus portici, ubi in arena luctabatur. [Xystarches Spiritus Sanctus. Tertull. ad Mart. cap. 3.] Vide *Agonothetes.*

Y

Y. FR. hæc littera à Latinis in V, non raró convertitur, ut Cuprum, Cupressus, Sulla, Tullus, pro eo, quod Græci dicunt Cyprum, Cypressus, Sylla, Tyllus. Vide in princ. litt. *V.*

YCONOMUS. FR. mendosè pro Oeconomo. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 220. & 223.

YMNUS. FR. mendosè pro hymno. Bullar. Casin. tom. 2. constit. 260.

YPERTHESMOS. FR. ὑπέρθεσμος, idest, *Leges legimus:* erant voluntariæ pœnitentiæ, quas ultra regulæ obligationes orientales Monachi in Lauris, Monasteriis ita appellatis, exercebant. Evagrius, lib. 1. Ecclesiast. histor. cap. 21. Vide *Laura.*

Z

ZABARIUM. Vide *Zaberna.*

ZABAZALA. FR. Sacerdos Sarracenus: [Cum Christianis habitant Sarraceni: Sacerdotes eorum Zabazala vulgariter nuncupati. Clement. de Judæis, & Sarrac. [Vocabulum tamen malè prolatum, ut benè notat, at incautè ibi corrigit Glossa.

ZABERNON, ζάβερνον, Saccus, de quo vocabulo sæpè in vitis Patrum, licèt aliqui capsam, sive thecam exponant. Alii tamen ζαβαρεῖον, *Zabarium*, idest, armentarium, legunt. Hinc Abdias Babylonicus in vita S. Jacobi ait: [Collectis libris magis zabernas plenas ad Apostolum attulit, lib. 4. hist. Apostol.] In eodem loco reiteratur hæc dictio, dum de eisdem prohibitis libris agitur, nempè:] Nè fortè odor incendii vexet incautos, appende zabernis lapides, & plumbum, & mitte in mare:] Qui verò *Zabarium* legere malunt, hìc *Zabariis*, pro Zabernis scribunt.

ZABULUS, ζάβουλος, Diabolus: in æolico enim idiomate sæpè particula ζα ponitur loco διὰ, quo vocabulo S. Hilarius in cap. 26. Matth. inquit: [Furem ostendit zabulum.] Ita etiam in hymno S. Michaelis Archangeli legitur:

Collaudamus venerantes
Omnes Cœli milites:
Sed præcipuè primatem
Cœlestis exercitus
Michaelem in virtute.
Conterentem Zabulum.

Aliis tamen placuit, nomen Zabulus esse compositum ex particula ζα, quæ vim habet augendi consequentem dictionem, & ex nomine βουλὴ, idest, consilium; in Etymologico enim sic notatum invenitur: [Ex particula Za, quæ vim habet augendi, & ex voce Buli, fit Zabulon, & eum significat, qui consilio est potentissimus:] Ejus enim iniquis consiliis in humanum genus multùm pollet.

ZABOLICUS, Diabolicus. S. Hilarius in, cap. 7. Matth. sic inquit: Zabolicæ potestatis spiritus infertur.

ZACON, ζάκων, est Diacon. Vide suprà quod dictum est in dictione *Zabulus.* [Ministerium Christi Zacones exercere castè. Commodianus.

ZACONES. Lacones populi apud Leunclavivum. Vide *Tzacon.*

ZACORUS, ζάκορος, pro *Diacorus*, διάκορος, Æditivus, Dei minister. Authores apud Henricum Steph. in Appendice.

ZALA. FR. deprædatio. [Absque homicidio, vel incendio, & deprædatione, seu zala de populo, & terra mea. In capitulare Radelchisi Beneven. Princip. apud Camillum Peregrin. in hist. Princip. Longobard. cap. 3.] Et ibidem, cap. 19.] De nullo homicidio, vel præda, atque zala, seu incendiis retroactis fiat aliqua requisitio, vel vindicta &c.] Item, cap. 21. [Excepto homicidio, & incendio, deprædatione, ac zala.

ZANCHA, dictio græco barbara τζάγγα, calciamenti genus. [Monachos orarium in Monasterio, vel zancas habere non licet. Concil. Aurelian. can. 22.] Dicitur etiam *Tzanga* in Codice Theodosiano: [Usum tzangarum, atque braccarum intra Urbem venerabilem nemini liceat usurpare lib. 14. tit. 10.] De Præfatio Romano in Cæremoniali M. S. Benedicti Basilicæ Vaticanæ Canonici in Biblioth. Angelica de Urbe conservato, hæc habentur; [Post eum Præfectus indutus manto pretioso, & calceatus zanca una aurea, & altera rubea.] Idem etiam habet Cencius Camerarius in ejus M. S. Cæremoniali. FR. Viterbii in Ecclesia S. Mariæ de Gradibus ad sepulchrum Petri de Vico quondam Urbis Præfecti, ac Tyranni, in ejus pedibus una zanca aurea, &

alia rubra quoque cernitur. Hæc dictio *Zanga* fortasse ex Arabico *Zapad* provenit, quæ calceos significat; hinc Arabico-hispanicè *Zapados* Hispani dicunt, & Familia de Zapada in Hispania in ejus insigne gentilitio quinque calceos laterculis binis coloribus variatos habet.

ZANGARIUS, τζαγγάριος, Sutor, qui zangas conficit. Hispanicè *Zapadero*.

ZARABOTANA. FR. tubus, fistula per quam transmittitur secretè vox ad aliquem, ne ab aliis audiatur, Italicè *Ciarabotana* appellata; usurpatur tamen in genere bombardæ. [In iisdem vehebantur bombardæ plurimæ, quas Zarabotanas vocant. Chalcondyla, lib. 7.] Circa verò tempus, locum, & Auctorem hujus terribilissimæ machinæ, cui quodcumque propugnaculum cedere cogitur, ac ab ejus nitrato, & sulphureo pulvere in cuniculis imposito, & accenso montiummet altitudines concuti, tectaque insuper nostro ævo per diabolicas bombarum, ut vocant, adinventiones ad solum corruere videntur, de harum inquam machinarum inventione variæ sunt Scriptorum opiniones. Hujus enim mixturæ inventio à nonnullis Monacho chimico, ab aliis cuidam scabie infecto tribuitur. Caranza tamen, lib. 3. de re milit. cap. 2. inquit fuisse Coloniensem chimicum; licèt Franciscus Petrarca, & Robertus Valturius Archimedem Syracusanum inventorem fuisse existiment; refellitur tamen hæc opinio tanquam fabulosa à Flavio Blondo, lib. 1. decad. 3. & Laurentio Valla, lib. 2. cap. 34. Elegantiar. & aliis apud Caranzam loc. citat. Omnes autem conveniunt, quòd in præparatione sulphuris cum aliis bituminibus, casu ibi favilia incidente, velocitatem accendendi, & impetum materia illa ita præbuerat, ut diabolicum chimici ingenium ad bellicum opus mixturam illam esse valdè oportunam excogitaverit. Non satis verò certè constat de tempore hujus inventionis, ac de loco, ubi primùm executioni mandata sit. Laurentius enim Valla, lib. 3. Elegantiar. cap. 14. non multum ante ejus ætatem primò visam fuisse ait; scripserat tamen ille de anno 1434. Platina in vita Urbani VI. (qui coronatus est secundùm Baronium de an. 1378.) tempore hujus Pontificis, inquit, hoc tormentum experiri cœperant; cum quo concordant Raphael Volaterranus, lib. 30. Urban. Comment. qui ait hanc machinam à sono strepitoso *Bombardam* appellatam fuisse, quam quidam Germanus Venetiam attulerat in obsidione Fossæ Claudiæ, sive Clugiæ, quæ vulgariter *Chiozza* dicitur, de qua obsidione etiam Platina mentionem facit, & juxta Joannis Villani computum, lib. 1. accidit de anno 1380. quod esset anno secundo Pontificatus præfati Urbani VI. Blondus quoque idem ait, lib. 10. decad. 2. nempè, quòd de anno 1379. circiter Joannes Barbadicus Venetus Dux in Clugiæ expeditione magnam copiam bombardarum ostenderat; & lib. 1. decad. 3. idem affirmans, hocque instrumentum describens, addit, quòd ejus tempore auctæ fuissent hujusmodi bombardæ usque ad LX. libras, & lib. 11. ejusdem decad. 3. hanc inventionem exaggerat, ac tandem decad. 4. lib. 11. refert, quòd bombardulæ portatiles, sive manuales, (quas vulgò *Archibugi* vocant) prima vice in exercitu Mediolanensis Ducis Sfortiæ visæ sint. Verumtamen Petrarca, qui (testimonio Matthæi Palmerii in ejus Chronol.) obierat de anno 1374. in, lib. de remediis utriusque fortunæ, dial. 99. mentionem facit de his bellicis instrumentis. Item in hist. gestor. Alphonsi XI. Regis Castellæ idem narrat, nempè, Agarenos de anno 1343. his instrumentis ad formam doliolorum usos fuisse; quorum forma unum in Melita ad mœnia Veteris Civitatis, quæ Notabilis appellatur, vidisse memini, ferreum, scilicet, ad formam oblongi dolii circis etiam ferreis cinctum. Idem etiam de rebus ejusdem Alphonsi in expeditione Leonis Castellæ refert Petrus Sublacensis Episcopus. Pegna tandem in Hist. Familiæ Estensis inventorem facit Petrum Libs philosophum, & chimicum, de anno nempè 1396. Probatur ulteriùs, quòd prædicta inventio fuisset circa eadem tempora, de quibus Auctores prædicti, & non antea, sicut Petrarca, & Valturius opinati sunt, quia Ægidius Columna, qui tempore Philippi Pulcri Galliarum Regis Parisiis Theologiam docebat, in tractatu ejus de regimine Principum, lib. 3. part. 3. cap. 18. de variis bellicis instrumentis agens, nullam de bombardis, vel similibus mentionem facit, qui tamen Rex Philippus regnare cœperat de ann. 1285.

ZASUS. FR. Jesus: [Sic me Deus adjuvet, & Zasu patrocinia. Pithoæus in annal. Francorum.] Unde Itali quoque *Giesù* dicunt.

ZEB. FR. hebraicè lupum significat. D. Aug. in psal. 82. ubi habetur: [Pone Principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.] Sic S. Doctor interpretatur: [Oreb, siccitas, Zeb, lupus, Zebee, victima &c. Salmana, umbra commotionis.] Etiam Arabes Tzib lupum vocant.

ZEBEE. Vide *Zeb*.

ZELABILIS, suspicax. [Multiplicatio eorum zelabilis facta erat in oculis Ægyptiorum. Chrysost. hom. 1. in cap. 1. Matth.] ubi loquitur de Populo Israelitico, qui sub jugo Ægyptio, propter prolis multiplicationem, suspicax de aliqua rebellione apud Ægyptios extiterat.

ZELANDIA. FR. Insula in Britannico Oceano, quod nomen significata terram maritimam; ita Camillus Borellus de Regis Catholici præstantia, cap. 46. num. 370.

ZELIVIRA, mulier zelotypia erga virum affecta. [Omnis mulier zelivira est, quando aliena &c. Tertull. exhort. ad Cast.

ZELO, as, & *Zelor, aris*, deponens, sæpè apud Sacros Scriptores significat amare cum studio, ne amatus alibi divertat amorem suum: [Dii non zelant conjuges suas. D. Aug. lib. 3. de Civit. cap. 3. In eodem sensu:] Neque zelaveris facientes

tes iniquitates. Psal. 36.] FR. Hoc tamen verbum in Sac. Scriptura variè significat; aliquando enim rectum zelum honoris, virtutis, vel religionis habere significat, ut: [Quia zelatus est pro Deo suo. Num. 25. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel. 3.Reg.c.19. Qui zelaverunt zelum tuum. Judith. cap. 9. Zelatus est legem. 1. Machab. c. 2. Zelando zelum Dei. Ibid. Elias dum zelat zelum legis. Ibid.] Aliquando tamen irasci denotat: [Domine exaltetur manus tua &c. Et confundantur zelantes populi (*idest feroces*) & ignis hostes tuos devoret. Isai. c. 26. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam,] nempè, licèt ille detractionis, & murmurationis sermo sit, aeris tamen illa verberatio, & invisibilis insensibiliter vulnerat ad occisionem spiritualiter animam. Unde concludit: [Nolite zelare mortem in errorem vitæ vestræ. Sapient. c. 1.] Hoc est, nolite occisores esse vitæ vestræ in pravis actionibus, murmurando &c. [Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur; à zelantibus te (*nempè insidiantibus te*) absconde consilium. Ecclesiast. cap. 37.] Et in eodem sensu: [Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam. Zachar. c. 8.] Sic etiam in novo Testamento: [Zelantes autem, (*idest, irascentes*) Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt Civitatem: & assistentes (*hoc est, obsidentes*) domui Jasonis, quærebant eos producere in populum. Actor. 17.] Et in eodem proposito: [Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: (*idest, irascimini*) & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis: petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. In epist. Cath. Jacobi, c. 4.] Aliquando Zelo pro invideo, & liveo ponitur. [Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident. Spera in Domino, & fac bonitatem &c. Psal. 36.] Et clariùs idem Psalmista: [Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei,] idest in benè incedendo, sed cur? [Quia zelavi super iniquos,] nempè, illorum invidia, quæ à benè operando me suspendit: [Pacem peccatorum videns: quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum,] idest meritoria pœna mortis non mulctantur, & eorum afflictio levis est; imò [In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur; ideò tenuit eos superbia &c.] Cui sic Ecclesiast. respondet: [Non zeles (*idest invideas*) gloriam, & opes peccatoris: non enim scis, quæ futura sit illius subversio. Non placeat tibi injuria (*idest injuriosa vita*) injustorum, sciens, quoniam usque ad inferos non placebit impius, cap. 9.] Et alibi idem concludit, quòd æquitatis æmulatio in nos excitanda sit, inquiens: [Zelatus sum bonum, & non confundar. Ecclesiast. 51.] Accipitur tandem nonnumquam hoc verbum in Sac. Scriptura pro zelotypiæ passione: [Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris. Ne respicias mulierem multivolam, ne fortè incidas in laqueos illius. Eccles. c. 1.] Quasi diceret: si vir de uxoris zelotypia indignatus, illam sinu suo, ac thoro privet, tunc illa insidiosam, & iniquam ejus calliditatem marito demonstrabit, illumque in desperationem confundet, & ostendet super illum, idest, super caput viri, coronam adulterii, dum illam multivolam respiciet, nempè, in concupiscentia multorum. Phrasis ergo Hebræa, & Arabica solet non raro concupiscibiles actus cum irascibilibus confundere, ideò hoc verbum in utraque passione usurpatur. *Zelor* insuper in Sac. Canonibus, & apud Sanctos Patres pro virtuali studio, & amore proximi accipitur. [Qui salutem zelabantur ipsius. De sentent. & re judic. cap. 2. in sexto.

ZELOTES, ζηλώτης. FR. Zelator, de quo vocabulo sæpè in Sac. pagina, & accipitur promiscuè, sicut dictum est de verbo *Zelo*.

ZELOTYPIA, ζηλοτυπία, æmulatio, suspicio: Cicero eam vocat obtrectationem, definitque ægritudinem ex eo quòd alter quoque potiatur eo, quod ipse concupiverit. Talis enim zelus maximè locum habet in iis maritis, qui formosas uxores nacti sunt: & ideò pro ipsarum forma fiunt zelotypi. Et quidem non prorsùs immeritò: nam *pulchra cum forma rara pudicitia*.

ZELOTYPUS, ζηλότυπος, æmulus, suspiciosus in amore. Sed si gravis & acerba est mariti zelotypia, sævissima est mulier zelotypa, Sapiente, c. 26. ita attestante, dum ait: *Dolor cordis, & luctus mulier zelotypa*; &, *In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans*.

ZELUS, ζῆλος, amor, æmulatio, ira justa, suspicio, invidia. Ita quippè pro vitio, & aliquando pro virtute sumitur: sicuti & dictio hebraica *Kinàh*, ejusdem significati. [Non sit invidia, neque zelus inter illos, c. Custos, lib. 1. Decretal de offic. Custodis.

ZEMA, ζέμα, ollæ spuma. [Quanti vellent tingere panem suum in zemate, quod projiciunt coqui mei. In vita S. Joan. Eleemos. c. 20. Item decoctio, seu decoctum.

ZENDADUM. FR. Italicum vocab. *Zendado*. Diction. Politi, & Cruscæ: significat textile sericum subtile, quod aliàs etiam Italicè *Tafetà*, sive *Tafetano* dicitur. [Sepulto itaque Domino Petro Parentio, non lapide, sed cultra zendadi coopertum est modico tempore monumentum &c.] Et inferiùs ibidem: [Fecit in cultra zendadi à servitoribus suis ad sepulchrum Martyris deportari.

tari. In paſſione S.Petri Parentii Mart. ab Ant. Stephano Cartario edita.

Zerbolaris. FR. terra ſterilis. Bullar. Caſin. tom.2. conſt.52. Vide *Gerbida*. *Jurnale*.

Zeta, Aula, Plin. lib. 5. epiſt. 6. FR. In aliquibus tamen codicibus habetur *Diæta*; ſed mendoſè fortaſsè. Cujacius, & Rhodiginus, lib.12.c.18. quos ſequutus eſt Calepinus, zetam idem eſſe dicunt, ac diætam; verùm eorum error ex ejuſdem Plinii verbis, loco cit. eſt manifeſtus, ubi Plinius deſcribens ejus delitioſos tuſcos campos, ſic ait: [Hac latus xyſti, & quod proſilit villæ, hac adjacentis hippodromi nemus, comaſque proſpectat. Contra mediam ferè porticum zeta paululùm recedit, cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur.] Et inferiùs: [Eſt in hac zeta dormitorium cubiculum, quod diei clamorem, & ſonum excludit; junctaque ei quotidiana amicorum cœnatio.] Et poſt pauca: [Eſt & aliud cubiculum &c.] Et inferiùs: [Zeta, quæ villæ hippodromum annectit.] Item inferiùs: [Hac adeuntur zetæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra.] Ergo zetæ erant cubiculis contiguæ, quod non aliud quàm aula dicendum fuiſſet. Baronius Anno 286. nu. 9. Hermolaum Barbarum, & Cœlium Rhodiginum, lib.12.cap.18. ſequens, ait, quod *Zeta* ſit cubiculum capacitatis unius lecti, & duarum cathedrarum, ut ipſe Plinius, lib.2. epiſt.17. ait, quod tamen fortaſſe in *Zetula* verificaretur potiùs, quàm in *Zeta*; nam hæc vox provenit à ζητέω verbo Attico, quod ſignificat quærere, & conſultare. Budæi comment. apud Rhodig. loc. cit. & ζητηταὶ, Athenienſes appellabant Conſultores; ita etiam fortaſsè Zetam Plinius in ejus thuſcis amœnitatibus pro delectatione academicarum quæſtionum erexerat, ſicut Cicero in ejus Tuſculano, tum quia ipſe Plinius literarum ſtudioſiſſimus, lib.2. epiſt. 17. inquit: [Horti zeta eſt, amores mei, revera amores, ipſe poſui.] Et inferiùs: [In hanc ego zetam cùm me recipio, abeſſe mihi etiam à villa mea videor: magnamque ejus voluptatem ecce præcipuè ſaturnalibus capio, cùm vel reliqua pars tecti licentia dierum, feſtiſque clamoribus perſonat. Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt.] Et Zetæ Palatii erant variæ, quarum aliæ Audientiæ loci, vel Audientiæ dicebantur; nam erat Audientia literarum, quam vulgò Secretarium, vel Datariam dicimus. Vide *Audientia literarum*. Erat ulteriùs Audientia, vel locus Audientiæ pro Litigantibus. :||: Quod ex verbis Aldhelmi de Virg. c. 17. confirmatur, ubi de S.Babyla agens, oſtendit varias *Zetas*, ſive audientiarium aulas in Palatio fuiſſe, ſic inquiens: [Tunc ad palatinas ducitur zetas, & imperialis hypodromi veſtibulum; quatenus cum Rege funeſto reciprocis conflictibus, & alternis vicibus diſputans, altercaretur.] Ubi manifeſtatur fuiſſe zetas loca Audientiarum, & diſputationum. Vide *Zichachorium*. Nihilominus dicendum eſt, quòd etiam in ſenſu cubiculi aliquando hoc vocabulum uſurpatum fuerit. [Eam fortè deſpiciens zetas hyemales &c. In vita S. Valburgis Virg.

Zetarius, ζετάριος, aulicus, cubicularius, officialis palatii imperialis, ſive palatii Auditor, qualis fuerat S. Caſtulus Martyr, de quo Baronius ad an. 286. n. 9. agit.

Zetecula. FR. exigua zeta. [Mox zetecula refugit quaſi cubiculum idem, atque aliud. Lectulus hic, & undique feneſtræ, & tamen lumen obſcurum umbra premente; nam lætiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur, & aſcendit, non ſecus ibi, quàm in nemore jaces, imbrem tantùm tamquam in nemore non ſentias. Plin. lib.5. epiſt.6.] Hæc zetecula eſſet potiùs, quam Baronius ſuprà an.286. n.9. eandem putat eſſe ac zetam; licèt aliquando zetam appellet Plin. lib. 2. epiſt.17. de parva tamen intelligit, quam ſic deſcribit: [Contra parietem medium zeta perquàm eleganter recedit, quæ ſpecularibus, & velis obductis, reductiſve modò adjicitur cubiculo meo, modò aufertur, lectum, & duas cathedras capit.] Nam hæc parvum, & privatum auditorium eſt, in quo jacens quis confidenter accedentes audit, quam Hiſpani *Algoa*, & Itali *Gabinetto* vocant; eodem modo, quo Baronius, & Plinius hìc deſcribit, quia eſt aula quodammodo; nam illi eſt contigua, & aperta ad inſtar ſacelli; nullo intermedio muro inter eam, & aulam, ſive aliud cubiculum, ut cum Plinio dicendum, quòd refugiat quodammodo in cubiculum, quia eſt cubiculum, dum inter id, & zetulam nullus murus diſtinguit; & non eſt idem, quia ſeparatur, & clauditur velis; ac non ampliùs capax, quàm unius lecti, & duarum ſedium: eſt autem ægrotantibus, ac illos viſentibus ſatis commoda, quia ægrotans non eſt ſubjectus in ejus neceſſitatibus, dum claudit vela, & eximitur à converſatione amicorum in contiguo cubiculo, ſive aula ſedentibus pro eo tempore, quo eum ægritudinis neceſſitas ad aliquod opus cogit; & vice verſa viſentes morbi contagium, ſive infirmitatis fætorem, nec timent, nec ſentiunt.

Zeusippum. FR. ita appellatum fuit famoſum quoddam Conſtantinopolis Balneum, de quo in Codice Theodoſiano fit mentio, & cujus magnificam ſtructuram deſcripſerat Cedrenus, quod tandem flamma conſumptum fuiſſe, in orat. ad Arianos, ita D.Gregorius Nazianzenus refert: [Nec novam illam Hieruſalem, hoc eſt Zeuſippum inviſo, imperante Juſtiniano incendio conſumptum eſt.] Fortaſsè ita denominatum, ut aliqui autumant, à conſtructore Zeuſippo, qui fuerat Macedoniæ, & Thraciæ Præfectus.

Zichachorium. FR. Domus, vox quidem Alana. [Ad orientem pontici maris apud ipſum pedem Caucaſiorum montium juxta Abſagorum, & gentem Alanorum, quaſi ſignis quinque à prædio zichacorio, ideſt, prima domo Gregorii veri amici Chriſti Patritii, & magiſtratus ejuſdem Alanorum. In hypomneſt. Anaſtaſii per Sirmondum in 8. edit. pag. 255,

Zi-

Zika, Hæresiarcha. Vide *Thaborita*.
Zio, secundus Hebræorum mensis. Vid. *Jair*, *Ziph*.
Ziph. FR. Maii mensis apud Hebræos, qui partim cum Aprili potest concurrere. [Mense Siph. 3. Reg. cap. 5.] qui & *Zio* dicitur. Dionys. Chart. ibid. cap. 6. art. 9. Item erat urbs quædam, quæ *Ziph*, & ejus incolæ *Ziphæi* dicebantur; unde in tit. Psal. 53. hæc habentur: [In finem in carminibus intellectus David: cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos?] quod habetur etiam 1. Reg. 23. 19. & 26. 1. & August. ait: [Vicus quidam erat Ziph, cujus habitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regione se absconderat David &c. Si quæramus ergo, quid interpretantur Ziphæi, invenimus Florentes, in supracit. Psal.] Sic etiam à Beda *Ziph* florens, & germinans, & *Ziphæi* florentes, & germinantes, de nom. hebr. interpretantur.
Zippula, placentula frixa, quam in quibusdam Italiæ locis *Zeppola*, sive *Fritella* vocant: [Fecit de farinula lenticulam, & zippulas. Pelag. libell. 4. n. 59.
Zizanium, ζιζάνιον. FR. de qua sæpè in novo Testamento, eam Latini *Lolium* dixere, & Itali *Gioglio*. Ita Glossa in c. dudum, §. Zizania, de sepulturis in Clement. Et in Extrav. comm. ejusdem tit. & in cap. super Cathedram. Ubi pro diabolico discordiæ semine sumitur. Sic etiam eadem metaphora in ejus Apologet. usus est Ennod. Ticin. Episcopus inquiens: [Marcenti solo lolia commendantes, recepturi pro tali impendio paleas, quibus gehennæ in perniciem vestram ignis animetur.] A Petro Blesensi Aulicorum panis *Panis loliatus* dicitur: [Ad curiales redeo, apud quos in accipiendo cibo, in equitatione, in vigiliis non est ordo, non est ratio, non est modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cervisiæ fœcibus: panis plumbeus, loliatus, & crudus, epist. 14.] Et Antiochenus hom. 48. hæc habet: [Absurda erat, & loliaceos demittit zizaniorum fructus in combustionem ignis.] Divus tamen Ambrosius in Hexamer. inquit: [Lolium, & reliqua adulterina semina, quæ frugibus sæpè miscentur, zizania nuncupari Euangelii lectione cognovimus.] Calepinus in dict. *Aera* confundit hanc cum lolio; de quibus tamen Plinius, lib. 18. cap. 17. separatim loquitur, sic inquiens: [Lolium, & tribulos, & carduos, lappasque, non magis, quàm rubos inter frugum morbos potiùs, quàm inter ipsius terræ pestes numeraverim. At ibidem de Aera loquens, ait: [Aera granum minimum est cortice aculeato; cùm est in pane, celerrimè vertigines facit. [Calepinum sequutus est Felix Felicius in ejus Onomast. dict. Loglio. Aeram eandem esse puto, quam Melitenses *Sicrana* vocant, idest, *Ebriatrix*: nam vertigines in pane mixta generat, & aculeatum corticem habet juxta Plinianam descriptionem.
Zodia, ζώδια, zodiaci signa. [Alia est hæresis, quæ dicit secundùm zodia nasci homines, sicut Mathematici illi vanissimi. Philastrius hæresi, 121.] ubi de stellarum influxu loquitur. Zodiaci autem etymon. Vide apud Proclum de sphæra.
Zona. ζώνη. Vide *Cingulum*, *Tropus*, *Ventralis*.
Zoophorus, ζωοφόρος, signifer, fascia, quæ Zodiacum propriè denotat, quo vocabulo usus est Panvinus ad denotandum superliminare, & epistylium, quia tamquam fascia super columnas inhæret; licèt mendosè in ejus scriptis *Tophorus* impressum fuerit.
Zorobabel. FR. typus Christi, prædicatur à Procopio in Isaiam, c. 14. Item typus Pontificis. Vide *Papa*. Quod innuere videtur S. Paschasius Abbas in Euang. Mat. lib. 1. c. 1. dum ait: [Cui (*idest*, *Salathiel*) Zorobabel quoque succedit, & vocatur iste magister in lingua nostra, quatenus eorum exhibeat magisterium veritatis, qui sciant refellere inter caligines obscuritatum eorum confusiones, qui morantur in Babylonia, & peccatorum suorum laqueis involuti adhuc tenentur captivi. Talium enim magisterium ideò in Ecclesia subrogatur.
Zupanus. Vide *Suppanus*.
Zybina, eadem ac sybina, de qua. Vide *Sybina*.
Zygocephalia. FR. jugalia capita, idest, bovina. Sed in Novell. de off. Præsid. const. 17. §. compelles, mensuram terræ significat, quæ arari potest ab unico bovum jugo in unico die.
Zygostates. FR. ζυγοστάτης, Æquilibrator. Julianus Imp. Mamertino scribens hoc vocabulo utitur.
Zyma, ζύμα, fermentum; unde *Azymum*, idest, absque fermento denotat; litera enim præposita, A, privativam significationem apud Græcos habet.

LAUS DEO.

SYLLABUS

Græcarum vocum ferè exoticarum, quæ in toto Opere continentur.

A

Ἀντιφώνη	Antiphona.
Ἀντίχριστος	Antichriſtus.
Ἀξιωματικὸς	Axiomaticus.
Ἀποθέωσις	Apotehoſis.
Ἀποκάλυψις	Apocalypſis.
Ἀποκαρτέρησις	Apocartereſis.
Ἀποκρισάριος	Apocriſarius.
Ἀπόκρυφος	Apocryphus.
Ἀπολογία	Apologia.
Ἀπορέω	Aporio.
Ἀποσφραγισμὸς	Apoſphragiſmus.
Ἀποστάτης	Apoſtata.
Ἀπόστολος	Apoſtolus.
Ἀποτέλεσμα	Apoteleſma.
Ἀποφόρητον	Apophoretum.
Ἀποχὴ	Apoca.
Ἄπυρος	Apyrus.
Ἀρεόπαγος	Areopagus.
Ἀρετινὸς	Aretinus.
Ἀριθμὸς	Arithmus.
Ἀρκεύθινος	Arceuthinus.
Ἀρκτοῦρος	Arcturus.
Ἁρμονία	Harmonia.
Ἄρουρα	Arura.
Ἀρτοτυρῖται	Artotyritæ.
Ἀρχαῖος	Archæus.
Ἀρχιακόλουθος	Archiacoluthus.
Ἀρχιάτρος	Archiater.
Ἀρχιδιάκονος	Archidiaconus.
Ἀρχιεπίσκοπος	Archiepiſcopus.
Ἀρχιερωσύνη	Archieroſyna.
Ἀρχίγαλλος	Archigallus.
Ἀρχιγέρων	Archigeron.
Ἀρχιμανδρίτης	Archimandrita.
Ἀρχιμάγειρος	Archimagirus.
Ἀρχίμιμος	Archimimus.
Ἀρχιοινόχους	Archiœnochus.
Ἀρχειώτης	Archiota.
Ἀρχιπαραφωνιστὴς	Archiparaphoniſta.
Ἀρχιπρεσβύτερος	Archipresbyter.
Ἀρχιστήριον	Archiſterium.
Ἀρχιστράτηγος	Archiſtrategus.
Ἀρχισυνάγωγος	Archiſynagogus.
Ἀρχιτρίκλινος	Architriclinus.
Ἀρχιφύλαξ	Archiphylax.
Ἄσβεστος	Asbeſtos.
Ἀσκητήριον	Aſceterium.
Ἀσκητικὸν	Aſceticon.
Ἀσκήτρια	Aſcetria.
Ἀσκοπήρα	Aſcopera.
Ἀσπατικὸν	Aſpaticum.
Ἄσπρον	Aſprum.
Ἀστερίσκος	Aſteriſcus.
Ἀστεϊσμὸς	Aſteiſmus.
Ἀστρολάβιον	Aſtrolabium.
Ἀσύνδετος	Aſyndetus.
Ἀσώματος	Aſomatus.
Ἀσωτία	Aſotia.
Ἀττάκος	Attacus.
Αὐτεξούσιον	Autexuſion.
Αὐτόγραφον	Autographum.
Αὐτοκέφαλος	Autocephalus.
Αὐτόματα	Automata.
Αὐτόνομος	Autonomus.
Αὐτοπάθεια	Autopathia.
Αὐτόφωρος	Autophoros.
Ἀφὴ	Apha.
Ἀφθαρτοδοκῆται	Aphthartodocitæ.
Ἀφοπλιστὴς	Aphopliſta.
Ἄχαρις	Acharis.
Ἀχειροποίητος	Acheropœta.
Ἄωροι	Ahori.

B

Βαθὺς	Bathin.
Βαΐς	Baja.
Βάναυσος	Banauſus.
Βαπτισμὸς	Baptiſmus.
Βαπτιστὴς	Baptizans.
Βαπτιστήριον	Baptiſterium.
Βαρβαρικὸν	Barbaricum.
Βαρδαριῶται	Bardariotæ.
Βαρύλλιον	Baryllum.
Βασίλειαι	Baſiliæ.
Βασιλεὺς	Baſileus.
Βασιλικὴ	Baſilica.
Βάσταγμα	Baſtagma.
Βαττολογία	Battologia.
Βαφεῖον	Baphium.
Βδέλλιον	Bdellium.
Βῆμα	Bema.
Βίαρχος	Biarchus.
Βιβλία	Biblia.
Βιβλιοθήκη	Bibliotheca.
Βιβλιοθηκάριος	Bibliothecarius.
Βίγλα	Bigla.
Βιοθάνατος	Biotanatus.
Βλαχέρναι	Blanchernæ.
Βλασφημία	Blaſphemia.
Βοηθὸς	Boetus.
Βομβέω	Bombizo.
Βορβορῖται	Borboritæ.
Βόσκοι	Boſci.
Βόσφορος	Boſphorus.
Βοτανομαντεία	Botanomantia.
Βότρυς	Botrus.
Βουκελλάριος	Buccellarius.
Βουκελλάτον	Buccellatum.
Βουλγαροκτόνος	Bulgaroctonus.
Βουλευτὴς	Buleutes.
Βούτινον	Butina.
Βούτλις	Butto.
Βραβεῖον	Bravium.
Βραδὺς	Bardus.
Βρακτία	Bractea.
Βράσσω	Braxo.
Βρεφοτροφεῖον	Brephotrophium.
Βροῦχος	Bruchus.
Βωμολοχία	Bomolochia.

Γαζο-

Γ

Γαζοφυλάκιον	Gazophylacium.
Γαμμάδια	Gammadia.
Γαμμάδιον	Gammadium.
Γαστριμαργία	Gastrimargia.
Γαστρολογία	Gastrologia.
Γαστρομάντεις	Gastromantes.
Γαστρονομία	Gastronomia.
Γαστρόφιλος	Gastrophilus.
Γενεαρχικὸν	Genearchicum.
Γενεθλιακοὶ	Genethliaci.
Γένεσις	Genesis.
Γενῆται	Genitei.
Γεροντοκομεῖον	Gerontocomium.
Γεωπρεπὴς	Geoprepes.
Γεωμαντία	Geomantia.
Γεωμετρία	Geometria.
Γλαύκωμα	Glaucoma.
Γλῶσσα	Glossa.
Γνάθος	Gnatho.
Γνωσιμάχοι	Gnosimachi.
Γνωστικοὶ	Gnostici.
Γόμφος	Gomphus.
Γραμματικὴ	Grammatica.
Γραμματοφόρος	Grammatophorus.
Γραφὴ	Graphia.
Γυναικεῖον	Gynæceum.
Γυναικῶν	Gynæcona.
Γύρος	Gyrus.
Γύψ	Gypsa.

Δ

Δαίμων	Dæmon.
Δακτυλοθήκη	Dactilotheca.
Δαψίλεια	Dapsilia.
Δεκάχορδον	Decachordum.
Δεκάλογος	Decalogus.
Δενδροφόρος	Dendrophorus.
Δέσποινα	Despina.
Δεσπότης	Despotes.
Δευτέριος	Deuterarius.
Δευτερονόμιον	Deuteronomium.
Διαγραφὴ	Diagraphus.
Διάδημα	Diadema.
Διαθήκη	Diatheca.
Δίαιτα	Diæta.
Διακαινισμὸς	Diacænismus.
Διακαινήσιμος	Diacænesimus.
Διακάτοχος	Diacatochus.
Διακονία	Diaconia.
Διακονεῖον	Diaconicum.
Διάκονος	Diaconus.
Διακοπὴ	Diacope.
Διάκοπτον	Diacopton.
Διάκορος	Diacorus.
Διάλογος	Dialogus.
Διαπιστὴς	Diapistis.
Διασυρτικὸς	Diasyrticus.
Διασφένδων	Diasphendon.
Διασωστὴς	Diasostis.
Διάτρητον	Diatreta.
Δίαυλος	Diaulus.
Διαφωνία	Diaphonia.
Διάψαλμα	Diapsalma.
Δίγαμος	Bigamus.
Δίδραχμον	Didrachmum.
Δίδυμος	Didymus.
Διετηρὶς	Dieteris.
Διθάλασσος	Dithalassus.
Δικαιοφύλαξ	Dicæophylax.
Διμερῖται	Dimeritæ.
Διμύξιον	Dimyxion.
Διοίκησις	Diœcesis.
Διοικητὴς	Diœceta.
Διπλοῒς	Diplois.
Δίπλωμα	Diploma.
Δίπτυχον	Diptycum.
Δισώματος	Bisomatos.
Δισκοφόρος	Discophorus.
Δίσωμον	Disomum.
Διττοχαῖον	Dittochæum.
Δίψας	Dipsas.
Διώρυξ	Dioryx.
Δόγμα	Dogma.
Δόλιχος	Dolichus.
Δόξα	Doxa.
Δοξολογία	Doxologia.
Δορκὰς	Dorcas.
Δουλεία	Dulia.
Δουλιανοὶ	Duliani.
Δοχὴ	Doche.
Δρᾶμα	Drama.
Δραχμὴ	Drachma.
Δρομικὸς	Dromicus.
Δρομιῶν	Dromon.
Δύπτω	Dypto.
Δυσεντερία	Dysenteria.
Δυτικὸς	Dyticus.
Δῶμα	Doma.
Δωσίθεοι	Dosithei.

Ε

Ἐαρινὸς	Earinus.
Ἑβδομὰς	Hebdomas.
Ἐγγαστρίμυθος	Engastrimythus.
Ἐγκαίνια	Encænia.
Ἐγκαυστὸν	Encaustum.
Ἐγκλειστὸς	Enclistus.
Ἐγκόλπιον	Encolpium.
Ἐγκρατῖται	Encratitæ.
Ἐγκρυφίας	Encryphias.
Ἐγρήγορος	Egrigorus.
Ἐγχειρίδιον	Enchiridion.
Ἐγχήριον	Enchirium.
Ἕδρα	Hedra.
Ἐθνικὸς	Ethnicus.
Ἐθνόφρονες	Ethnophrones.
Εἰδωλεῖον	Idolium.
Εἰδώλιον	Idolium.
Εἰδωλόθυτον	Idolothytum.

Εὐχα-

Εὐχαριστικὸν	Euchariſticum.
Εὐχῆται	Euchitæ.
Εὐχολόγιον	Euchologium.
Εὐωχία	Euochia.
Ἐφημερεῦται	Ephemereutæ.
Ἐφόδιον	Ephodion.
Ἐχενῆϊς	Echeneis.
Ἔχιδνα	Echidna.

Ζ.

Ζάβερνον	Zabernon.
Ζαβαρεῖον	Zabarium.
Ζάβουλος	Zabulus.
Ζάκορος	Zacorus.
Ζάκων	Zacon.
Ζέμη	Zema.
Ζετάριος	Zetarius.
Ζῆλος	Zelus.
Ζηλοτυπία	Zelotypia.
Ζηλότυπος	Zelotypus.
Ζηλῶ	Zelo.
Ζηλωτὴς	Zelotes.
Ζιζάνιον	Zizanium.
Ζυγοστάτης	Zygoſtates.
Ζύμα	Zyma.
Ζώδια	Zodia.
Ζώνη	Zona.
Ζωοφόρος	Zoophorus.

Η.

Ἡγουμεναρχεῖον	Hegumenarchium.
Ἡγούμενος	Hegumenus.
Ἡμεροβαπτισταὶ	Hemerobaptiſtæ.
Ἡμερόβιος	Hemerobius.
Ἡμεροδρόμος	Hemerodromus.
Ἡμιαρειάνοι	Hemiariani.
Ἡμίκυκλος	Hemicyclus.
Ἡμιτριταῖος	Hemitritæus.
Ἡσυχάστης	Heſychaſta.
Ἠχοϊκὸς	Echoicus.

Θ.

Θάλαμος	Thalamus.
Θάλεια	Thalia.
Θάμνος	Thamnus.
Θαυματουργὸς	Thaumaturgus.
Θεανδρικὸς	Theandricus.
Θεαρχία	Thearchia.
Θέατρον	Theatrum.
Θεία	Thia.
Θέμα	Thema.
Θεοδίδακτος	Theodidactus.
Θεοκρατία	Theocratia.
Θεολογία	Theologia.
Θεολόγος	Theologus.
Θεοπασχῖται	Theopaſchitæ.
Θεόπολις	Theopolis.
Θεοπρέπεια	Theoprepia.
Θεοπρόπιον	Theopropium.
Θεοσέβεια	Theoſebia.
Θεόσοφος	Theoſophus.
Θεότης	Theotes.
Θεοτόκος	Theotocus.
Θεουργία	Theurgia.
Θεοφάνεια	Theophania.
Θεοφάντωρ	Theophantor.
Θεόφοβος	Theophobus.
Θεοφόρος	Theophorus.
Θεραπεία	Therapia.
Θεραπευτὴς	Therapeuta.
Θέριστρον	Theriſtrum.
Θεωρία	Theoria.
Θεωρετικὸς	Theoreticus.
Θήκη	Theca.
Θησαυρὸς	Theſaurus.
Θλίψις	Thlipſis.
Θνητοψυχῖται	Thnetopſychitæ.
Θόλος	Tholus.
Θρῆνος	Threnus.
Θρόνος	Thronus.
Θύϊνος	Thyinus.
Θυμελικὸς	Thymelicus.
Θυμίαμα	Thymiama.
Θυμιατήριον	Thymiaterium.
Θυμολέοντες	Thymoleontes.
Θύννος	Thynnus.
Θύρσος	Thyrſus.
Θυσία	Thyſia.
Θυσιαστήριον	Thyſiaſterium.
Θῶες	Thoes.
Θώραξ	Thoracida.

Ι.

Ἴα	Ia.
Ἰάνθινος	Ianthinus.
Ἴασπις	Iaſpis.
Ἰδιώτης	Idiota.
Ἱερὰ	Hiera.
Ἱεραρχία	Hierarchia.
Ἱερατεῖον	Hierateon.
Ἱεροθήκη	Hierotheca.
Ἱερομάρτυρ	Hieromartyr.
Ἱερομνήμων	Hieromnemon.
Ἱερομόναχος	Hieromonachus.
Ἱερουργία	Hierurgia.
Ἱεροφάντης	Hierophanta.
Ἱεροφύλαξ	Hierophylax.
Ἱππάγιος	Hippagius.
Ἶρις	Iris.
Ἰσότυπον	Iſotypum.
Ἱστορία	Hiſtoria.
Ἰχθυοφάγιος	Ichthyophagus.

Κ.

Κάβος	Cabus.
Καθαρὸς	Catharus.
Καθαρτικὸν	Catharticum.
Καθέδρα	Cathedra.
Καθημέριον	Cathemerium.

Κα-

Κάθισμα	Cathiſma.
Καθολικὸς	Catholicus.
Κάκκαβος	Caccabus.
Κακοδοξία	Cacodoxia.
Κακολογία	Cacologia.
Κάλαμος	Calamus.
Καλάνδαι	Calendæ.
Καλαφάτης	Calaphates.
Καλλιβλέφαρον	Calliblepharum.
Καλλιγράφος	Calligraphus.
Κάλλιουτρον	Caliendrum.
Καλόγερος	Calogerus.
Κάλον	Calon.
Καλυβίτης	Calybita.
Καλύπτρα	Calyptra.
Καμάρειον	Camaurum.
Καμηλαύκιον	Camelaucium.
Κάμηλος	Camelus.
Καμίσατος	Camiſatus.
Καμψάκης	Capſaces.
Κανδηλάπτης	Candelaptes.
Κάνθαρος	Cantharus.
Κανθήλιος	Canthelius.
Κανθὸς	Canthus.
Κανονάρχης	Canonarcha.
Κανονικὸς	Canonicus.
Κανστρίσιος	Canſtriſius.
Κανὼν	Canon.
Καρακάλλιον	Caracalla.
Καραγὸς	Caragus.
Καρδιακὸς	Cardiacus.
Καρῆνὸν	Carenum.
Καρκίνωμα	Carcinoma.
Καρσαμάτιος	Carſamatius.
Κάρφια	Carphia.
Καταβάρβαρα	Catabarbara.
Καταβολὴ	Catabole.
Καταβολικὸς	Catabolicus.
Κατάβολον	Catabulum.
Κατάθεμα	Catathema.
Κατακλειστὸς	Catacliſtus.
Κατακλύζα	Cataclyza.
Κατάλογος	Catalogus.
Κατάμιθος	Catamithus.
Κατηχισμὸς	Catechiſmus.
Κατηχιστὴς	Catechiſta.
Κατηχουμενεῖον	Catechumenium.
Κατηχούμενος	Catechumenus.
Κατόρθωμα	Catorthoma.
Κάτωμος	Catomis.
Καῦκα	Caucus.
Καῦμα	Cauma.
Καῦσις	Cauſis.
Καῦσος	Cauſon.
Καυστικὸς	Cauſticus.
Καυτηριάζω	Cauterizo.
Καυτήριον	Cauterium.
Κειμήλια	Cimelia.
Κειμήλιον	Cemelium.
Κέλευσμα	Celeuſma.
Κελλιώτης	Celliota.
Κενοδοξία	Cenodoxia.
Κερατναύλης	Cerataula.
Κεραυνοβόλος	Ceraunobolus.
Κέρκιτα	Cercita.
Κέρωμα	Ceroma.
Κηροστάτη	Ceroſtata.
Κιβώριον	Ciborium.
Κιθάρα	Cithara.
Κινύρα	Cinyra.
Κιονιτὴς	Cionita.
Κιρκέλλια	Circelli.
Κλάσμα	Claſma.
Κλῆμα	Clema.
Κληρικὸς	Clericus.
Κλῆρος	Clerus.
Κλιμακτηρικὸς	Climactericus. Climacterius.
Κλυδόμενος	Clydomenus.
Κνίσα	Cniſſa.
Κόγχη	Concha.
Κοιμητήριον	Cœmeterium.
Κοινίσκια	Cœniſcia.
Κοινόβιον	Cœnobium.
Κοινομυῖα	Cœnomyia.
Κολλυρὶς	Collyrida.
Κολλυριδιανοὶ	Collyridiani.
Κολλύριον	Collyrium.
Κολόβιον	Colobium.
Κόλυβα	Colyba.
Κολύμβη	Colympha.
Κόνδυλος	Condylus.
Κοντάκιον	Contacium.
Κοντόπαικτης	Contopæctes.
Κόντος	Contus.
Κοπρώνυμος	Copronymus.
Κορακίνος	Coracinus.
Κύρος	Corus.
Κορυφαῖος	Coryphæus.
Κοσκινομαντεία	Coſcinomantia.
Κοσμητὴς	Coſmeta.
Κοσμοκράτωρ	Coſmocrator.
Κοσμοπλάστης	Coſmoplaſtes.
Κοῦρμι	Curmi.
Κουροτροφεῖον	Curotrophium.
Κούφη	Cupha.
Κουφία	Cuphia.
Κόφινος	Cophinus.
Κράββατος	Crabatus.
Κρεάγρα	Creagra.
Κριοβόλιον	Criobolium.
Κρουκύφαντος	Crucyphantus.
Κρόταλον	Crotalum.
Κρύπτη	Crypta.
Κρώβυλος	Crobylus.
Κυάνεος	Cyaneus.
Κυκεὼν	Cyceon.
Κυκλὰς	Cyclas.
Κύμβαλον	Cymbalum.
Κυνοκέφαλος	Cynocephalus.
Κυπριάρχης	Cypriarches.
Κύπρος	Cyprus.
Κυριακὴ	Cyriaca.
Κυφωνισμὸς	Cyphoniſmus.

Κύ-

Κώδων	Codon.
Κωδωνοφόρος	Codonophorus.
Κωκυτὸς	Cocytus.
Κῶλον	Colon.
Κώνειον	Conium.
Λ	
Λαβαρὸν	Labarum.
Λαβύρινθος	Labyrinthus.
Λάγανον	Laganum.
Λάγνος	Langus.
Λαϊκὸς	Laicus.
Λάϊος	Laius.
Λακωνισμὸς	Laconiſmus.
Λαμία	Lamia.
Λαμπήνη	Lampena.
Λάρναξ	Lanarx.
Λάρος	Larus.
Λατρεία	Latria.
Λαῦρα	Laura.
Λαυσιακὴ	Lauſiaca.
Λαψάνη	Lapſana.
Λεβιτονάριον	Lebitonarium.
Λειτουργία	Liturgia.
Λείψανον	Lipſana.
Λείω	Lio.
Λευκοθέα	Leucothea.
Λήθη	Lethe.
Λίβανος	Olibanum.
Λιθοπάριος	Lithonarius.
Λιθόστρωτος	Lithoſtrotos.
Λιμενάρχης	Limenarcha.
Λιμνιώτης	Limniota.
Λινοστήμων	Linoſtima.
Λιτανία	Litania.
Λογαριαστὴς	Logariaſtes.
Λόγιον	Logium.
Λογογράφος	Logographus.
Λογοθέτης	Logotheta.
Λόγχη	Lunchus.
Λοξίας	Loxias.
Λορδόω	Lurdico.
Λουτὴρ	Luter.
Λύτης	Lyta.
Λύτρον	Lytrum.
Λωτοφάγος	Lotophagus.
Μ	
Μαγὰς	Magas.
Μάγγανον	Manganum.
Μαγεία	Magia.
Μάγος	Magus.
Μάζα	Maſſa.
Μαθηματικὸς	Mathematicus.
Μαινίδιον	Mænidium.
Μαϊουμᾶς	Majuma.
Μακαρισμὸς	Macariſmus.
Μακραίνα	Macræna.
Μακρολογία	Macrologia.
Μάλαγμα	Malagma.
Μαλλὸς	Mallones.
Μαλλωτὴ	Mallota.
Μαμμόθρεπτος	Mammotreptus.
Μάνα	Mana.
Μάνδρα	Mandra.
Μανδραγέροντες	Mandragerontes.
Μανδραγόρα	Mandragora.
Μανδύη	Mandye.
Μανία	Mania.
Μανούθια	Manuthia.
Μαργαρίτης	Margarita.
Μάρτυρ	Martyr.
Μαρτύριον	Martyrium.
Μαρτυρολογίον	Martyrologium.
Μαστιγοφόρος	Maſtigophorus.
Μαυσώλειον	Mauſoleum.
Μαφόριον	Maphorium.
Μέγα	Mega.
Μελάγριον	Melagrium.
Μελῳδία	Melodia.
Μεσαύλιον	Meſaulium.
Μεσότροπος	Meſotropus.
Μέταλλον	Metallum.
Μετάνοια	Metanea.
Μέταξα	Metaxa.
Μετεμψύχωσις	Metempſichoſis.
Μετενσωμάτωσις	Metenſomatoſis.
Μετρητὴ	Metreta.
Μετροκωμία	Metrocomia.
Μῆλον ἄγριον	Melagrium.
Μηλωτὴ	Melote.
Μηναῖον	Menæum.
Μηνολόγιον	Menologium.
Μήτηρ	Mater.
Μητρονικὸν	Matroneum.
Μετροπολίτης	Metropolita.
Μῖγμα	Migma.
Μισοπώγων	Miſopogon.
Μίτρα	Mitra.
Μιχαηλάτος	Michelatus.
Μνᾶ	Mna.
Μογιλάλος	Mogilalus.
Μοιχεία	Mœchia.
Μοιχὸς	Mœchus.
Μοιχοσύνοδος	Mœchoſynodus.
Μονάζοντες	Monazontes.
Μονὰς	Monas.
Μοναστήριον	Monaſterium.
Μοναστικὴ	Monaſtica.
Μοναχεῖον	Monachium.
Μοναχὸς	Monachus.
Μονογαμία	Monogamia.
Μονόγαμος	Monogamus.
Μονογράμμα	Monogramma.
Μονοθελήτης	Monothelita.
Μονοκράτωρ	Monocrator.
Μονομαχία	Monomachia.
Μονοφυσῖται	Monophyſitæ.
Μυγάλη	Mygale.
Μύξον	Myxum.
Μυοπάρων	Myoparo.
Μυρμήκιον	Myrmecium.

Μυροβλύτης	Myroblyta.
Μυροφόρος	Myrophorus.
Μύρων	Myrum.
Μυσταγωγία	Mystagogia.
Μυσταγωγός	Mystagogus.
Μύσταρχος	Mystarchus.
Μύστης	Mysta.
Μυστικός	Mysticus.
Μυστήριον	Mysterium.

N

Ναβλίζω	Nablizo.
Νάκος	Nacus.
Νᾶμα	Nama.
Νάρθηξ	Narthex.
Ναυπηγός	Naupegus.
Ναυτολόγος	Nautologus.
Νεάπολις	Neapolis.
Νεκρόθυτον	Necrothytum.
Νεκρολόγιον	Necrologium.
Νεκροφόρος	Necrophorus.
Νέμος	Nemus.
Νεομηνία	Neomenia.
Νεοφύλαξ	Neophylax.
Νεόφυτος	Neophytus.
Νεῦμα	Neuma.
Νεύω	Neumo.
Νεωκόρος	Neocorus.
Νήτη	Nete.
Νηφάλιος	Nephalius.
Νόθος	Nothus.
Νοθοτροφεῖον	Nothotrophium.
Νομικός	Nomicus.
Νόμισμα	Numisma.
Νομοθέτης	Nomotheta.
Νομοκάνων	Nomocanon.
Νομοφύλαξ	Nomophylax.
Νοσοκομεῖον	Nosoyomium.
Νυκταγός	Nyctages.
Νυκταστρατηγός	Nyctastrategus.
Νυκτικόραξ	Nycticorax.
Νύμφη	Nympha.
Νυμφαῖον	Nymphæum.
Νυμφεῖον	Nymphium.
Νύσα	Nysa.

Ξ

Ξεναγωγός	Xenagogus.
Ξεναγός	Xenagus.
Ξένιον	Xenium.
Ξενοδοχάρια	Xenodocharia.
Ξενοδοχάριος	Xenodocharius.
Ξενοδοχεῖον	Xenodochium.
Ξενοδόχος	Xenodochus.
Ξενοπάροχος	Xenoparochus.
Ξενοτροφεῖον	Xenotrophium.
Ξηροφαγία	Xerophagia.
Ξυλοφορία	Xylophoria.
Ξύσταρχος	Xystarchus.

O

Ὀβελισκός	Obeliscus.
Ὀβελός	Obelus.
Ὄγρυζον	Obryzum.
Ὁδηγητεία	Hodegitria.
Ὁδοιπορικὸν	Hodeporium.
Ὀθόνη	Othone.
Οἰκηταὶ	Œcetæ.
Οἰκονομία	Œconomia.
Οἰκονόμος	Œconomus.
Οἰκουμενικός	Œcumenicus.
Οἰνάνθη	Œnanthe.
Οἰνοφόρον	Œnophorum.
Οἰνοχόος	Œnochus.
Οἰνωπὸν	Œnopum.
Ὀκταπλᾶ	Octapla.
Ὀκτώγαμος	Octogamus.
Ὁλόγραφος	Holographus.
Ὁλόκαυστον	Holocaustum.
Ὀλολυγμός	Ololygmus.
Ὁλοπόρφυρος	Holoporphyrus.
Ὁλόχρυσον	Holochrysum.
Ὁμιλία	Homilia.
Ὁμοιοτέλευτον	Homœoteleuton.
Ὁμοιούσιος	Homiusius.
Ὁμολόγιον	Homologium.
Ὁμόλογος	Homologus.
Ὁμολογῶ	Homologo.
Ὁμόνοια	Homonœa.
Ὁμοούσιος	Homousios.
Ὁμούσιος	
Ὁμοϋπόστατα	Homoypostata.
Ὀνειροκριτικός	Onirocriticus.
Ὀνειρόπομπος	Oniropompus.
Ὀνήσιμος	Onesimus.
Ὀνοκρόταλος	Onocrotalus.
Ὀνονυχίτης	Ononychites.
Ὄνυξ	Onyx.
Ὀξύκρατον	Oxicratum.
Ὀξύπτερος	Oxypterus.
Ὀξύρυγχος	Oxyrynchus.
Ὄπικος	Opicus.
Ὀπισθόγραφος	Opisthographus.
Ὀπισθότονος	Opisthotonus.
Ὁπλοθήκη	Hoplotheca.
Ὅραμα	Horama.
Ὄργανον	Organum.
Ὀρθογραφία	Orthographia.
Ὀρθοδοξία	Orthodoxia.
Ὀρθόδοξος	Orthodoxus.
Ὀρτυγομήτρα	Ortygometra.
Ὀρφανοτροφεῖον	Orphanotrophium.
Ὅσιος	Hosius.
Ὀταλγικός	Otalgicus.
Ὀφθαλμός	Ophthalmus.
Ὀφιόμαχος	Ophiomachus.
Ὀφῖται	Ophitæ.

Πα.

Π

Παγανὸς	Paganus.
Πάγαρχος	Pagarchus.
Πάγκαρπος	Pancarpum.
Παγκράτιος	Pancratius.
Πάγχρυσον	Panchreſtum.
Παιὰν	Pæan.
Παιδαγωγέω	Pædagogo.
Παιὼν	Pæon.
Παλάθη	Palatha.
Παλαιστὴ	Palæſte.
Παλαίστρα	Palæſtra.
Παλλακὶς	Pellex.
Παμμυῖα	Pammyia.
Παναγία	Panagia.
Παναίρετος	Panæretus.
Πανάκλειστος	Panacliſtus.
Παναρμόνιον	Panarmonium.
Πάνδεκται	Pandectæ.
Πανδοχεῖον	Pandochium.
Πανδοχὶς	Pandoxis.
Πάνδωρα	Pandora.
Πάνθεον	Pantheon.
Πανήγυρις	Panegyris.
Πάνορμον	Panormum.
Πανσέληνος	Panſelemus.
Παντοκράτωρ	Pantocrator.
Παντολογία	Pantologia.
Πανώτιος	Panotius.
Παξημὰς Παξημάδιον	Paxamatium.
Πάππα Πάππας	Papa.
Παπαλήθρα	Papalethra.
Παππίας	Pappias.
Πάπυρος	Papyrus.
Παραβολὴ	Parabola.
Παράβολος	Parabolus.
Παράγραμμα	Paragramma.
Παράγραφος	Paragraphus.
Παράδειγμα	Paragdima.
Παράδεισος	Paradiſus.
Παράκλητος	Paracletus.
Παρακοιμώμενος	Paracœmomenus.
Παραλειπομένων	Paralipomenon.
Παραλογία	Paralogia.
Παραλυτικὸς	Paralyticus.
Παραμονάριος	Paramonarius.
Παράνυμφος	Paranymphus.
Παρασκευὴ	Paraſceue.
Παραστάτης	Paraſtata.
Παρασυναγωγὴ	Paraſynagoga.
Παράτιτλα	Paratitla.
Παράφερνα	Parapherna.
Παραφωνιστὴς	Paraphoniſta.
Παραχάραγμα	Paracharagmum.
Παραχαράκτης	Paracharacta.
Παραχειμάδιον	Parachimadion.
Παραχειμασία	Parachimaſia.
Παράψις	Paropſis.
Πάρεδρος	Paredrus.
Πάρεργον	Parergum.
Παροικία	Parœcia. Parochia.
Πάροχος	Parochus.
Παροινία	Parœnia.
Παρόψις	Paropſis.
Παστοφόριον	Paſtophorium.
Πατὴρ	Pater.
Πατριάρχης	Patriarcha.
Πατριαρχεῖον	Patriarchium.
Πειρατήριον	Piraterium.
Πειράτης	Pirata.
Πέλτη	Pelta.
Πόμπω	Pompo.
Πενθέκτη	Penthecte.
Πεντάγλωττος	Pentaglottus.
Πεντάτευχον	Pentateuchum.
Πεντεκοστάριον	Pentecoſtarium.
Πεντεκοστὴ	Pentecoſte.
Πεντέκτης	Pentectes.
Πεντεπίτροπος	Pentepitropus.
Περίαπτα	Periapta.
Περὶ ἀρχῶν	Periarchon.
Περιβόλιον	Perivolium.
Περίβολος	Peribolus.
Περίζωμα	Perizoma.
Περιοδευτὴς	Periodeutes.
Περισκελὶς	Periſcelis.
Περισσοχορηγία	Periſſochoregia.
Περὶ στεφάνων	Periſtephanon.
Περίψημα	Peripſema.
Πέταλον	Petalum.
Πεταλοῦργος	Petalurgus.
Πεταμινάριος	Petaminarius.
Πέτασμα	Petaſma.
Πέτρα	Petra.
Πετρόβολος	Petrobolus.
Πικρὶς	Picris.
Πινακοθήκη	Pinacotheca.
Πιστικὸς	Piſticus.
Πλάκωμα	Placoma.
Πλανήτης	Planeta.
Πλᾶσμα	Plaſma.
Πλάστης	Plaſtes.
Πλαστικὴ	Plaſtica.
Πλάτανος	Platanus.
Πλατόνια	Platonia.
Πλεκτὴ	Plecta.
Πλήρωμα	Pleroma.
Πνευματικὸς	Pneumaticus.
Πνευματόμαχος	Pneumatomachus.
Ποδήρης	Poderis.
Ποινὴ	Pœna.
Ποιήτης	Poeta.
Πολυάνδριον	Polyandrium.
Πολυγαμία	Polygamia.
Πολύγαμος	Polygamus.
Πολυθεΐα	Polytheia.
Πολυκάνδηλον	Polycandelum.
Πολυμιτάριος	Polymitarius.
Πολύμιτος	Polymitus.

Πολυ-

Πολύπτυχον	Polyptychum.
Πυλυσταύριον	Polystaurium.
Πολυχρόνιον	Polyh cro nion.
Πορφύρα	Porphyra.
Πορφυρογέννητος	Porphyrogenitus.
Πραγματικὸς	Pragmaticus.
Πράξεων	Praxeon.
Πράσινος	Prasinus.
Πρεσβύτερος	Presbyter.
Πρεσβυτήριον	Presbyterium.
Πρῖνος	Prinus.
Προάστειον	Proastium.
Προβατικὴ	Probatica.
Προβολὴ	Probola.
Πρόγραμμα	Programma.
Πρόδρομος	Prodromus.
Πρόεδρος	Proedrus.
Πρόθεσις	Prothesis.
Πρόλογος	Prologus.
Προξενήτης	Proxeneta.
Προπώλης	Propola.
Προπωλεῖον	Propolium.
Προρήτης	Proreta.
Προσευχὴ	Proseucha.
Προσήλυτος	Proselytus.
Πρόσταγμα	Prostagma.
Προσφορὰ	Prosphora.
Προφήτης	Propheta.
Πρόχειρον	Procherium.
Πρωτέκδικος	Protecdicus.
Πρωτοδιάκονος	Protodiaconus.
Πρωτόκολλον	Protocollum.
Πρωτοκυνήγος	Protocynegus.
Πρωτομάρτυρ	Protomartyr.
Πρωτομύστης	Protomystes.
Πρωτόπαπας	Protopapas.
Πρωτοπασχῖται	Protopaschitæ.
Πρωτόπλαστης	Protoplastus.
Πρωτοσέβαστος	Protosebastus.
Πρωτοστάτης	Protostates.
Πρωτοσύγκελλος	Protosyncellus.
Πρωτοψάλτης	Protopsaltes.
Πτωχεῖον	Ptochium.
Πτωχοτροφεῖον	Ptochotrophium.
Πτωχότροφος	Ptochotrophus.
Πύγαργος	Pygargus.
Πύθων	Python.
Πυθωνίασα	Pythonissa.
Πυθωνικὸς	Pythonicus.
Πυκτάκιον	Pyctacium.
Πυξὶς	Pyxis.
Πυρὰ	Pyra.
Πυραμὶς	Pyramis.
Πυργίβασις	Pyrgibasis.
Πύργος	Pyrgus.
Πυρομαντεία	Pyromantia.

Ρ

Ῥαβδομαντεία	Rhabdomantia.
Ῥαγὰς	Rhagas.
Ῥαμνὸς	Rhamnus.
Ῥαφανέλαιον	Raphanelæum.
Ῥέδιον	Rheda.
Ῥεῦμα	Rheuma.
Ῥευματίζομαι	Rheumatizo.
Ῥητορικὴ	Rhetorica.
Ῥήτωρ	Rhetor.
Ῥινότμητος	Rhinotmitus.
Ῥίψασπις	Rhipsaspis.
Ῥοδινὸς	Rhodinus.
Ῥομβοθῖται	Rhombothitæ.
Ῥομφαῖα	Rhomphæa.
Ῥυθμὸς	Rhythmus.

Σ

Σαβανὸν	Sabanum.
Σαγήνη	Sagena.
Σάγμα	Sagma.
Σαγμάριος	Sagmarius.
Σακελλάριος	Sacellarius.
Σακέλλιον	Saccellum.
Σάκκας	Saccas.
Σάκκος	Saccus.
Σακκοφόρος	Saccophorus.
Σάλγαμα	Salgama.
Σάλπιγξ	Salpinx.
Σαλπικτὴς	Salpicta.
Σαμάρδακος	Samardacus.
Σαμάρεια	Samaria.
Σανδάλιον	Sandalium.
Σάφειρα	Saphira.
Σαρκόφαγον	Sarcophagum.
Σατράπης	Satrapa.
Σεβάστη	Sebaste.
Σεβαστικὸς	Sebasticus.
Σεβαστοκράτωρ	Sebastocrator.
Σειρομάστης	Siromastes.
Σεῖστρον	Sistrum.
Σεληνίτης	Selenites.
Σεμνεῖον	Semnium.
Σηρανθασμὸς	Seranthasmus.
Σημαντήριον	Semanterium.
Σήψ	Seps.
Σίβυλλα	Sibylla.
Σιβύνη	Sibyna.
Σῖγμα	Sigma.
Σινδὼν	Sindon.
Σινώπις	Sinopis.
Σιτάρκια	Sitarcium.
Σιταρχία	Sitarchia.
Σιτικὸς	Siticus.
Σιτώνης	Sitones.
Σιτωνικὸν	Sitonicum.
Σίφων	Siphon.
Σκάμμα	Scamma.
Σκάνδαλον	Scandalum.
Σκάφη	Scapha.
Σκαφισμὸς	Scaphismus.
Σκευοφύλαξ	Scenophylax.
Σκηνὴ	Scena.
Σκνίφες	Ciniphes.
Σκηνολογία	Scenologia.

Σκηνοπηγία	Scenopegia.
Σκορπιακὸν	Scorpiacum.
Σκόρπιος	Scorpius.
Σκότωμα	Scotoma.
Σκοτωματικὸς	Scotomaticus.
Σμῆγμα	Smigma.
Σολέα	Solea.
Σοφὸς	Sophus.
Σπάθα	Spatha.
Σπαθάριος	Sphatharius.
Σπαθιμήλη	Spathimela.
Σπάλαξ	Spalagus.
Σπάνιος	Spanicus.
Σπανοπώγων	Spanopogon.
Σπάρτη	Sparta.
Σπατάλιον	Spatalium.
Σπατιστὴρ	Spatister.
Σπουδαστὴς	Spudastes.
Στάδιον	Stadium.
Στακτὴ	Stacte.
Στατὴρ	Stater.
Στατήρα	Statera.
Σταυρολάτρης	Staurolatra.
Σταυροπάτης	Stauropata.
Σταυροπήγιον	Stauropegium.
Σταυροφύλαξ	Staurophylax.
Στέγα	Stega.
Στεφανίτης	Stephanita.
Στεφάνωμα	Stephanoma.
Στίγμα	Stigma.
Στοιχάριον	Sticharium.
Στολὴ	Stola.
Στόμα	Stoma.
Στροφὴ	Stropha.
Στρόφιον	Strophium.
Στρῶμα	Stroma.
Στυλίτης	Stylita.
Σύγγραφον	Syngraphum.
Συγκελλίτης	Syncellita.
Σύγκελλος	Syncellus.
Συγκληρὸς	Synclerus.
Συγκλητικὸς	Syncleticus.
Συγκόπτω	Syncopo.
Σύγκρισις	Syncrisis.
Σύγχρονος	Synchronus.
Συκόμορος	Sycomorus.
Συκοφάντης	Sycophanta.
Συλλαβὴ	Syllaba.
Σύλληψις	Syllepsis.
Σύμβολον	Symbolnm.
Συμμαχία	Symmachia.
Συμμύστης	Symmysta.
Συμπαικτὴς	Sympæctes.
Σύμπονος	Symponus.
Συμποσίαρχος	Symposiarcha.
Συμφωνιακὸς	Symphoniacus.
Σύμφωνον	Symphonum.
Σύμψαλμα	Sympsalma.
Συναγωγὴ	Synagoga.
Συναπτὴ	Synapta.
Σύνδικος	Syndicus.
Συνέδριον	Synedrium.
Σύνεδρος	Synedrus.
Σύνθεσις	Synthesis.
Συνθήκη	Syntheca.
Σύνθημα	Synthema.
Συνοδεύω	Synodo.
Συνοδικὸς	Synodicus.
Συνοδίτης	Synodites.
Σύνοδος	Synodus.
Συνουσιαστὴς	Synusiasta.
Συντήρησις	Synderesis.
Σύντροφος	Syntrophus.
Συνωνητὸν	Synonetum.
Συνωρὶς	Synoris.
Συροφοινίσσα	Syrophœnissa.
Συρτικὸς	Syrticus.
Συστατικὸς	Systaticus.
Σφαιριστήριον	Sphæristerium.
Σφαιριστὴς	Sphærista.
Σφενδὼν	Sphendon.
Σφὶγξ	Sphinx.
Σχετικὸς	Scheticus.
Σχῆμα	Schema.
Σχίζα	Schiza.
Σχῖνος	Schinus.
Σχίσμα	Schisma.
Σχισματικὸς	Schismaticus.
Σχολὴ	Schola.
Σχολαστικὸς	Scholasticus.
Σχόλιον	Scholion.
Σῶμα	Soma.
Σωσάνιον	Sosania.
Σωτὴρ	Soter.

T

Τάλαντον	Talentum.
Ταξίαρχος	Taxiarchus.
Τάριχος	Tarichus.
Ταριχοπώλης	Tarichopola.
Ταριχοπωλεῖον	Tarichopolium.
Τάφος	Taphus.
Τέκνον	Tegnon.
Τελείωσις	Teliosis.
Τελετάρχης	Teletarcha.
Τελετὴ	Teleta.
Τελώνιον	Telonium.
Τεσσαρεσκαιδεκατῖται	Tessarescædecatitæ.
Τεσσαρακοστὸς	Tessaracostus.
Τετραγράμματον	Tetragrammaton.
Τετραδῖται	Tetraditæ.
Τετραετηρὶς	Tetraeteris.
Τετραευαγγέλιον	Tetraeuangelium.
Τετραπλὰ	Tetrapla.
Τετράπολις	Tetrapolis.
Τετράρχης	Tetrarcha.
Τετρὰς	Tetras.
Τιάρα	Tiara.
Τόμος	Tomus.
Τόνος	Tonus.
Τοπαρχία	Toparchia.
Τοπογραφία	Topographia.
Τοποτηρητὴς	Topoteretes.

cæ

Τραγέλαφος	Tragelaphus.
Τραγήματα	Tragemata.
Τραγῳδία	Tragœdia.
Τραγῳδὸς	Tragœdus.
Τραπεζίτης	Trapezita.
Τραπητὸν	Trapetum.
Τρίβακος	Trebax.
Τρίγαμος	Trigamus.
Τριετηρὶς	Trieteris.
Τριήρης	Trieris.
Τριθεῖται	Tritheitæ.
Τρικλίνιον	Triclinium.
Τρίλωρις	Triloris.
Τρίμμα	Trima.
Τριπάσσαλον	Tripaſſalon.
Τρισάγιον	Triſagium.
Τρισμέγιστος	Triſmegiſtus.
Τριστάτης	Triſtata.
Τρίστεγος	Triſtegus.
Τρισώματος	Triſomatus.
Τρίχες	Tricæ.
Τρίχινας	Trichinas.
Τριώδιον	Triodium.
Τριώνυμος	Trionymus.
Τροπαιοφόρος	Tropæophorus.
Τροπολογία	Tropologia.
Τρόπος	Tropus.
Τροῦλλος	Trullus.
Τρυτάνη	Trutina.
Τυμπανίστρια	Tympaniſtria.
Τύμπανον	Tympanum.
Τυπικὸς	Typicus.
Τυπογραφία	Typographia.
Τυπογράφος	Typographus.
Τυποθέτης	Typotheta.
Τύπος	Typus.
Τυφλοκομεῖον	Typhlocomium.
Τῦφος	Typhus.
Τυφὼν	Typhon.

Υ

Ὑάδες	Hyades.
Ὑάκινθος	Hyacinthus.
Ὕδρα	Hydra.
Ὕδραυλος	Hydraulum.
Ὑδρία	Hydria.
Ὑδρομαντεία	Hydromantia.
Ὑδρομύστης	Hydromyſta.
Ὑδροπαραστάται	Hydroparaſtatæ.
Ὑδροσκόπιον	Hydroſcopium.
Ὑδρόφοβος	Hydrophobus.
Ὑδροφύλαξ	Hydrophylax.
Ὑμνέω	Hymnizo.
Ὑμνολογία	Hymnologia.
Ὕμνος	Hymnus.
Ὑπαντὴ	Hypante.
Ὑπαπαντὴ	Hypapante.
Ὑπασπιστὴς	Hypaſpiſtes.
Ὑπάτη	Hypate.
Ὕπατος	Hypatus.
Ὑπερασπιστὴς	Hyperaſpiſtes.
Ὑπερβερεταῖος	Hyperberitæus.
Ὑπερδουλεία	Hyperdulia.
Ὑπέρθεσμος	Hyperthesſmus.
Ὑπέρπυρον	Hyperpyron.
Ὑπόβολον	Hypobolon.
Ὑποβρύχιον	Hypobrychion.
Ὑπόγειον	Hypogeum.
Ὑποδιάκονος	Hypodiaconus.
Ὑποθήκη	Hypotheca.
Ὑπόκαυστον	Hypocauſtum.
Ὑπόκρισις	Hypocriſis.
Ὑποκριτὴς	Hypocrita.
Ὑπομιμνήσκων	Hypomimniſcon.
Ὑπομνηματογράφος	Hypomnematographus.
Ὑπομνηστικὸν	Hypomneſticum.
Ὑπόστασις	Hypoſtaſis.
Ὑστέρα	Hyſtera.
Ὕψωμα	Hypſoma.
Ὕωπα	Hyopa.

Φ

Φαγέδαινα	Phagedæna.
Φαγολοίδορος	Phagolidorus.
Φανέρωσις	Phaneroſis.
Φαντασία	Phantaſia.
Φάντασμα	Phantaſma.
Φάρος	Pharus.
Φελόνιον	Phelonium.
Φερώνυμος	Pheronymus.
Φεῦ	Pheu.
Φιάλη	Phiala.
Φιλαργυρία	Philargyria.
Φιλάργυρος	Phylargyrus.
Φιλαυτία	Philautia.
Φιλοκομπικὸς	Philocompicus.
Φιλόπομπος	Philopompus.
Φιλοσοφία	Philoſophia.
Φιλοσόφος	Philoſophus.
Φιλοχριστία	Philochriſtia.
Φολιδωτὸς	Pholidotus.
Φρατρεία	Phratria.
Φροντιστήριον	Phrontiſterium.
Φρύγιον	Phrygium.
Φυλακτήριον	Phylacterium.
Φυσικὴ	Phyſica.
Φυσιολογία	Phiſiologia.

Χ

Χαιρετισμὸς	Chæretiſmus.
Χαλκήδικος	Chalcedicus.
Χαλκέντερος	Chalcenterus.
Χαλκηδὼν	Chalcedon.
Χαλκὸς	Chalcus.
Χαμαιλέων	Chamæleon.
Χαμευνίαι	Chameuniæ.
Χάος	Chaos.
Χάραγμα	Charagma.
Χαράδριος	Charadrius.
Χαρακτὴρ	Character.
Χάρτον	Charta.

Χαρτοφυλάκιον	Charto phylacium.
Χαρτοφύλαξ	Chartophylax.
Χαρτοπράτης	Chartoprata.
Χάσμα	Chasma.
Χειροθήκη	Chirotheca.
Χειροτονία	Chirotonia.
Χειρουργία	Chirurgia.
Χέλυδρος	Chelydrus.
Χιλιασταί	Chiliastæ.
Χλαμὺς	Chlamys.
Χοϊκὸς	Choicus.
Χοιρόγρυλλος	Chœrogryllus.
Χορηγὸς	Choragus.
Χορεία	Chorea.
Χορὸς	Chorus.
Χρίσμα	Chrisma.
Χριστιανοκατήγορος	Christianocategorus.
Χριστιανὸς	Christianus.
Χριστολόγος	Christologus.
Χριστολύται	Christolytæ.
Χριστὸς	Christus.
Χριστοτόκος	Christotocos.
Χριστοφορία	Christophoria.
Χρυσάργυρον	Chrisargyrum.
Χρυσολόγος	Chrisologus.
Χρυσόπρασος	Chrysoprasus.
Χρυσόρας	Chrysoras.
Χρυσόστομος	Chrysostomus.
Χυδαῖος	Chydæus.
Χυτρόποδος	Chytropodes.
Χῶμα	Choma.

Ψ

Ψαλμογράφος	Psalmographus.
Ψαλμὸς	Psalmus.
Ψαλμῳδία	Psalmodia.
Ψαλτήριον	Psalterium.
Ψάλτης	Psaltes.
Ψευδοῦ	Pseudo.
Ψευδεπίγραφος	Pseudepigraphus.
Ψευδομάρτυρ	Pseudomartyr.
Ψευδομόναχος	Pseudomonachus.
Ψιάθιον	Psiathium.
Ψιμμύθιον	Psimmythium.
Ψυχαγωγία	Psychagogia.
Ψυχὴ	Psyche.
Ψυχικὸς	Psychicus.
Ψυχομαχία	Psychomachia.

Ω

Ὠμοφαγία	Omophagia.
Ὠμοφόριον	Omophorium.
Ὠράριον	Orarium.
Ὠριγένης	Origenes.
Ὠρίων	Orion.
Ὡροσκόπος	Horoscopus.

FINIS.

APPARENTES SACRÆ SCRIPTURÆ CONTRADICTIONES

A

DOMINICO MACRO MELITENSI
Equite Aurato, Com. Palatino, Proton. Apostolico, Cathedr. Ecclesiæ Viterbien. Canonico Theol. ac Sacræ Congregationis Indicis Consultore

CONCILIATÆ,

Atque ex ejusdem schedis hac novissima editione maximè ampliatæ.

Opus Concionatoribus, & Ecclesiasticis utilissimum.

BENEVOLO LECTORI.

Pparentes Sacrorum Voluminum Antilogias, seu repugnantias, ex eruditissimis præsertim P. Jacobi Tirini Commentariis, qui disertè, & ex Sanctorum Patrum placitis universos tam veteris, quàm novi Testamenti Codices exposuit, & ex aliis prætereà scriptoribus privato studio, propriæque consulens utilitati adnotare curaveram. Constitutus enim Romæ fuit conventus doctissimorum virorum à Sanctissimo Pontifice URBANO VIII. qui Biblia recognosceret Arabica, ut ea postmodùm ad Orientalium Christianorum institutionem imprimerentur. Tanto quippè studio propagandæ religionis Summus ille Orbis terrarum Antistes incensus erat. Nam Arabica lingua non solùm Africæ populis est communior; verùm etiam Persis, Turcis, Tartaris, ac Mahometanæ superstitionis sectatoribus universis Sacra. Fructuosissimus igitur, ac saluberrimus hic existimatus est labor: solertia præsertim, ac singulari prudentia Em. Card. Pallottæ, qui maxima assiduitate, ac incenso studio nostræ Congreg. præerat. Ego igitur inter hujus cœtus Patres adlectus animadvertebam in singulis ferè congressibus difficultates sanè permagnas ex Sacræ Scripturæ locis in speciem repugnantibus emergere, qui addubitare plurimum, & hærere nos cogerent. Pernecessarium igitur hunc ego laborem suscepi, & quantum mihi per facultatem licuit exantlavi, ut hoc fructu privatim ipse perfruerer. Sed parendum cœtus Sodalibus, & Collegis fuit, qui me ad eum publicandum, & cum aliis communicandum, nondum planè maturum, ac perfectum impulerunt. Quamquam multa equidem studio, ac de industria prætermisi. Permultos enim locos intactos volui, quia eos conciliare supervacaneum, & optimis ingeniis injurium videbatur. Nonnulla tamen paradoxa, quæ prima facie absurda, & veritati contraria videbantur, accesserunt. Fruere itaque lector amico labore, meque Deo, cœlitibusque commendatum plurimùm velis, ac Vale.

CON-

CONTRADICTIONES APPARANTES.

EX LIBRO GENESIS.

CAp. 1. v. 27. [Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum & fœminā creavit eos.] Cùm uterque tam vir, quàm mulier fuerint creati ad imaginem Dei, cur igitur Apostolus scribit ad Corinthios, epist. 1. c. 11. v. 7. [Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est; mulier autem gloria viri est.] Quibus verbis videtur innui, mulierem non esse imaginem Dei. Solvit hanc quæstionem S. Thom. 1. par. qu. 93. art. 4. ad 1. ubi ait, tam in viro, quàm in muliere inveniri imaginem divinam secundùm id, quod importat ratio imaginis principaliter, idest, quoad naturam intellectualem. In viro autem invenitur aliquid aliud, quod importat ratio imaginis secundariò, quia vir est principium & finis mulieris, sicut Deus est principium totius creaturæ; & de hac secunda imagine loquitur S. Paulus. Aliter solvit eandem difficultatem Abraham Ecchellensis vir profundæ eruditionis in Historia Arabum, cap. 14. nam mulier non est imago Dei immediata, quia condita fuit ad imaginem viri sui.

Ibid. v. 28. [Crescite, & multiplicamini.] Hoc contradicit textui novi Testamenti, Matth. 19. [Non expedit nubere.] Aliisque consiliis novæ legis multis in locis commemoratis, quæ irrident Hebræorum Rabbini, ac reprehendunt Christianum cœlibatum. *Resp.* Istud non fuisse præceptum, sed tantùm simplicem benedictionem; de hac controversia disputat fusè Bellar. tom. 4. de gratia, & colligitur manifestè ex verbis antecedentibus: [Benedixit illis Deus.] Et confirmatur ex eo, quòd eadem verba dixerit Deus piscibus, ac avibus, in quibus non potest esse præceptum. Hac igitur benedictione communicavit Deus virtutem illis procreandi sibi simile. De Christianorum cœlibatu prophetavit Isajas: [Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus; nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit, cap. 56.] utique loquitur cum illis, qui se castraverunt propter regnum cœlorum.

Cap. 4. v. 26. [Quem vocavit Enos, iste cœpit invocare nomen Domini.] Quomodo cœpit iste invocare Deum, si priùs Cain, & Abel obtulerant Deo sacrificia, invocantes quidem nomen ejus, ut habetur suprà, v. 3. ℞. Cain, & Abel cognoverunt Deum, illique munera obtulerunt; sed non invocarunt eum precibus: ita R. Salomon, quem sequitur R. Isaac Abravanel. Meliùs tamen conciliantur hæc loca, si dicamus Adam, Cain, & Abel cognovisse quidem Deum, sed Enos cœpit tanquam sapiens docere alios Dei notitiā. Unde lectio hebræa habet: [Tunc cœptum est invocari nomen Domini:] idest, publicè, ut explicat R. Manasses Ben Israel in suo Conciliatore.

Cap. 5. v. 26. [Mathusala postquā genuit Lamech, vixit septingentis octoginta duobus annis.] Quod si verum esset, sequeretur Mathusala vixisse usque ad finem diluvii, nempè anno à creatione mundi 1656. & tamen nulla fit mentio ipsum ingressum fuisse arcam. Pro solutione hujus difficultatis supponendum est, falsam fuisse sententiam aliquorum, qui censuerunt hos annos, quorum sæpè meminit Scriptura, non fuisse integros: si enim hoc pro libitu dicere licitum esset in prima mundi ætate, certè idem in sequentibus ætatibus asserere licebit, atque ita incertæ essent omnes Chronologiæ. Respondeo igitur: verum quidem est à nato Lamech usque ad diluvium præcisè numerandos esse annos 782. tot quoque fuisse usque ad obitum Mathusala. Cùm ergo constet ipsum non ingressum esse arcam, dicendum est ultimum ætatis suæ annum non fuisse completum, sed inchoatum. Ajunt enim Hebræi, & præcipuè R. Salomon, Mathusala septem diebus ante initium diluvii è vita excessisse, quod colligunt Rabbini ex illis verbis Gen. 7. v. 10. [Cùmque transissent septem dies.] Hoc enim spatium concessit Deus ad celebrandas exequias, & luctum super Mathusala. Ita fatetur R. Nehenias in Rabot. cap. 32. se didicisse à R. Juda. Non vixit ergo Mathusala post diluvium, quia tam ex Vulgata, quàm ex Josepho colligitur manifestè, quo anno accidit diluvium, Mathusalem diem obiisse: nam, si anno 187. vitæ suæ genuit Lamech, ut habent etiam LXX. relinquitur spatium vitæ Mathusalem annorum 782. ex quibus si demas annos 182. Lamech ante genitum Noe, & ipsius vitæ Noe 600. quando ingressus est in arcam, efficientur anni 782. quos vixit Mathusalem post ortum Lamech. Quin etiam si Hieronymum sequi volumus in eo, in quo cum LXX. convenit, ante diluvium anno sexto mortuum Mathusalem confiteri cogemur. Nam ubi Vulgata editio habet: [Vixit autem Lamech 183. annis.] LXX. habent 188. quibus si addantur anni 600. vitæ Noe ante diluvium, tota summa erit 788. annorum. Post ortum autem Lamech superstes fuit Mathusalem annis 782. Ergo sexennio ante diluvium vita excesserat.

Cap. 6. v. 3.] Eruntque dies illius (*scilicet hominis*) centum viginti annorum.] Hic textus non concordat cum eo, quod narratur, cap. 11. Genes. infrà, ubi Sacra Scriptura aliquos commemorat, qui post diluvium hunc annorum numerum excesserunt. Respondeo, Deus non statuit singulis hominibus hunc annorum numerum, ut volunt Joseph. Lactāt. & Procop. apud Salianū, quia de facto multi, ut diximus, diutiùs supervixerunt:

runt: sed toti generi humano hoc annorum tempus præscripsit ad agendam pœnitentiam ante adventum diluvii, & sic tanquam inducias hoc spatium indulsit.

Cap. 7. v. 11. [Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi &c.] Cœpit igitur diluvium mense secundo delapsis imbribus per dies quadraginta, quibus si adjicias centum quinquaginta dies, quibus duraverunt aquæ super terram, omnes conficient dies centum nonaginta, nimirum, sex menses. Quomodo igitur, cap. 8. v. 4. contrarium asseritur his verbis: [Requievitque arca mense septimo vigesimo primo die mensis super montes Armeniæ:] nam, si benè computantur menses, deberet esse octavus. Respondet R. Elihezer mensem septimum non esse computandum ab anni principio; sed à die, quo cessaverunt pluviæ. Sed meliùs R. Gerundensis ait illos quadraginta dies contineri in aliis centum quinquaginta, qui conficiunt menses quinque; & sic verum erit, quòd arca requieverit mense septimo, numerando ab anni principio.

Cap. 15. v. 16. [Generatione autem quarta revertentur huc.] Isti promissioni divinæ factæ Abrahamo contradicit veritas historiæ, quia quinta generatione reversum est semen Abraham in terram promissionis. Resp. generationes in hoc capite numerandas esse à tempore, quo Israel fuit in captivitate; nam Judas fuit primus, deinde Phares, tertiò Hesron, quartò Caleb, qui ingressus est terram promissionis, ita S. Salomon, & R. Isaac Abravanel.

Cap. 22. v. 5. [Dixitque ad pueros suos, expectate hic cum Asino, ego, & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.] Hic textus contradicit verbis suprà allatis ver. 2. ubi clarè dicitur Isaac immolandum, quomodo igitur ambo erant reversuri? Respondeo ex mente S. Pauli ad Hebr. 11. Abraham sibi persuadebat Isaac à mortuis revocandum esse à Deo, vel certè nō permissurum Deum Isaac immolari. [Arbitrans, quia & à mortuis suscitare potens est Deus.] Sciebat enim non posse decipi ab eo, qui promiserat ex Isaac nasciturum Messiam, unde certus erat se reversurum cum filio ad servos.

Cap. 25. v. 6. [Filiis autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo.] Concubinarum nomine intelliguntur Cetura, & Agar, quæ tamen aliis in locis vocantur uxores, ita vocatur Cetura hoc eodem capite, v. 1. & Agar, cap. 16. v. 13. infrà, si ergo erant uxores, cur appellantur concubinæ? Respondeo, veræ, ac legitimæ uxores erant, quia tamen ignobiliores, ac servæ, vocantur concubinæ, quasi concubantes, quarum filii non habebant jus ad paternam hæreditatem, sed primaria uxor erat Domina, ejusque filiis integra debebatur hæreditas, cæteris verò dona pro Patris arbitrio dabantur. FR. V. *Concubina* in Hierol.

Cap. 32. v. 24. [Et ecce vir luctabatur cum eo usque manè.] Hic tamen vir vocatur Angelus. Osee c. 12. imò infrà, v. 28. Dei nomen sibi usurpat, dicens: [Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?] Respondeo, verè fuit Angelus; dicitur nihilominus Jacob fortis contra Deum, eò quòd Angelus ille repræsentabat personam Dei. Vocatur autem vir, quia eam formam visibilem assumpserat.

Ibidem v. 30. [Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.] Sunt verba Jacob, quibus manifestè contradicunt alii textus; nam Moysi dixit Deus Exod. 33. v. 20. [Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet.] Et in Evangelio Joan. 1. v. 18. [Deum nemo vidit unquam.] Theologi passim agunt de præsenti difficultate, an scilicet viator possit videre divinam essentiam: sed omissis Theologorum quæstionibus, respondeo cum S. Eucherio, Jacob non vidisse essentiam Dei; sed speciem aliquam visibilis creaturæ, quæ humanis poterat apparere conspectibus, subjecta Divinæ potestati, ac Deum ipsum repræsentans; imò Rabbini intelligunt prædicta verba de Angelo luctante, qui vocatur *Elohim* in tex. Hebr.

Cap. 34. v. 30. [Jacob dixit ad Simeonem, & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me.] Quibus verbis Jacob reprehendit hos duos filios injustæ vindictæ contra sororis raptores, in qua vindicta graviter deliquerunt multiplici ex capite, primò imprudentiæ; inscio enim Patre hoc patrarunt. Secundò injustitiæ, moventes bellum auctoritate privata non consulto Patrefamilias, apud quem erat jus vindictæ. Tertiò proditionis; ulciscuntur enim injuriam jam condonatam. Quartò sacrilegii; nam dolosè abutuntur circumcisione. Quintò crudelitatis, quia graviter læsos, & afflictos ex recenti vulnere occiderunt. Sextò oppressionis innocentum; non enim solum raptorem, sed omnes masculos jugularunt. Ideò Jacob moriens maledixit his filiis. Gen. 49. v. 5. [Simeon, & Levi fratres vasa iniquitatis bellantia] His non obstantibus in Judith 9. v. 2. commendatur hæc actio his verbis: [Deus Patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudaverunt femur virginis in confusionem, & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem, & omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum.] Respondeo, Deus in hoc casu se gessit sicut cum Nabuchodonosore, cui præceperat Tyri expugnationem; item dat opes, ac vires Tyrannis ad puniendos rebelles, qui justam vindictam promeriti fuerant, licèt ille actus, quo utuntur Tyranni ad exequendam divinam voluntatem, displiceat ipsi Deo. Sic in præsenti casu. Volebat Deus ulcisci probrosum raptum Dinæ, usus est zelo Simeonis, & Levi, qui zelo pudicitiæ ad ultionem movebantur, ex quo capite digni erant præmio, & laude. At quia zelus iste fuit imprudens, injustus, crudelis, ac virtutum limites excedens, gravissimè peccarunt, & secundùm

hanc considerationem non servierunt divinæ voluntati. Simili etiam modo obstetrices Ægyptiæ, quæ mendacio tutatæ sunt puerorum Hebræorum vitam, benedictionem meruerunt à Deo non propter mendacium, sed propter pium affectum, & beneficium Hebræis præstitum. Nam potest in una eademque actione aliquid esse boni, & præmio digni, & aliquid mali, quod oderit, ac puniat Deus.

Cap. 35. v. 10. [Non vocaberis ultrà Jacob, sed Israel erit nomen tuum,] & tamen eodem capite vocatur Jacob; nam v. 26. [Hi sunt Filii Jacob.] Resp. Verba Angeli intelligenda esse hoc modo, nimirum, Præcipuum nomen in posterum erit Israel; non tamen auferetur penitus nomen Jacob, sed erit accessorium. Ita Rabbini communiter.

Cap. 37. v. 10. [Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?] Quomodo hoc dicere poterat Jacob, si Rachel Mater Josephi jam obierat, ut dicitur, cap. 35. v. 19. suprà? Respondeo, non loquitur de Rachele jam mortua; sed de ejus ancilla nomine Bela, quæ nutrix fuerat Josephi, ac in matris locum successerat, ita Lyran. & Tostat. sæpè enim in sacris litteris reperies tales mulieres vocari matres, ut eruditè notavit R. Manasses Ben. Israel, lib. 1. de Resurrect. cap. 1. Vel hoc dixit prudens Pater, ut ostenderet esse impossibilem, & sic mederetur fratrum livori: ita R. Salomon.

Cap. 40. v. 19. [Auferet Pharao caput tuum.] Hoc videtur contradicere verbis sequentibus: [Suspendet te in Cruce.] Et de facto non fuit illi præcisum caput. Respondeo, est locutio hebraica, in qua sæpè sumitur caput pro ipso homine: unde significat: Pharao auferet te de numero viventium.

Cap. 41. v. 16. [Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. [Sunt verba Josephi, qui tamen ipsemet postea prolixè respondit Pharaoni explicans ei somnium. Respondeo, est Hebraismus *Absque me*, idest, non ego ex mea sapientia; sed Deus per me tanquam per instrumentum respondebit, & somnium explicabit. Confirmatur ex Textu Græco: Ἄνευ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραώ. Nimirum: [Absque Deo non respondebitur salutare Pharaoni.

Cap. 46. v. 6. [Venitque in Ægyptum cum omni semine suo, filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta simul progenies.] Hìc fit mentio filiarum Jacob, qui tamen præter unam Dinam nullas habuit filias, ut habetur infrà ver. 15. Respondeo ex Rabinorũ traditionibus in Jalcut. In unoquoque partu, quo editus est aliquis ex duodecim Patriarchis, simul nata est & filia, quæ omnes posteà fratribus nupserunt, ne Patriarchæ miscerentur Gẽtibus; ita ut filii Liæ duxerint gemellas aliorũ fratrum, & alii rursus gemellas harum. Unius autem Dinæ fit mentio, quia in hoc partu non sunt nati gemini. Neque mirari convenit, quòd reliquas sorores Scriptura reticeat; nam etiam omittit filias Adami, quæ Caino, & Abel nupserunt: ita R. Jehuda Bar Isaj, qui confirmat suam sententiam ex Scriptura hujus capitis, v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob, in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus.] Ergo uxores filiorum ex eodem femore provenerunt, alioquin superflua viderentur hæc ultima verba.

Ibidem v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex.] Cui textui repugnat versus sequens 27. ubi septuaginta numerantur. Insuper Act. 7. v. 14. S. Stephanus numerat septuaginta quinque: [Et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.] Respondeo in primo computo non comprehenduntur Jacob & Joseph, ac ejus duo filii, Ephraim & Manasses, qui si addantur, conficiunt numerum septuagenarium. R. Levi refert se accepisse à R. Samuel, matrem Moysis numerari in isto computo, quia concepta quidem fuit in terra Chanaam, sed nata in Ægypto, quod colligit ex cap. 18. Num. In actis verò Apostolorum S. Stephanus numeravit etiam quinque nepotes Josephi, nimirum Machir filium Manasses, & Galaad filium Machir, item Suthala, & Thaan filios Ephraim, & Edom filium Suthala: qui omnes in Ægypto nati erant, ut patet ex Num. cap. 26. & ex 1. Paral. 7. vel S. Stephanus addidit Jacob cum quatuor uxoribus, quas non numeravit textus Genesis.

Cap. 48. v. 22. [Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.] Contradicunt duo alii textus; nam Genes. 33. v. 19. & Josue ult. v. 333. asseritur manifestè hunc agrum emptum fuisse à Jacob pretio centum agnorum. Respondeo: Jacob verè emerat hunc agrum, at dein metu compulsus ob stragem Sichimis illatam à duobus filiis suis agro excesserat, quem invaserunt Amorrhæi, quos posteà Jacob rediens vi & armis expulit, ita Per. & Cor. à Lapide.

Cap. 49. v. 7. [Dividã eos in Jacob, & dispergam eos in Israel] Ista est maledictio data Simeoni, & Levi; at quomodo dispersi sunt, si proprias sedes obtinuit cum aliis fratribus Simeon, ut patet ex c. 19. Josue v. 1. ubi dicitur: [Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas; fuitque hæreditas.] Ergo filii Simeon non fuerunt dispersi, sicut filii Levi, quibus nõ fuit consignata certa terrræ pars. Respondeo, solutio pendet ex verbis ejusdem cap. 19. v. 9. [In possessione, & funiculo filiorum Juda, quia major erat: & idcircò filii Simeon possederunt in medio hæreditatis eorum:] Judaicæ enim Tribui, quæ prima erat, plus spatii contigerat errore Geometricorum, qui error correctus fuit jussu Principum; tunc filii Simeon prima possessione privati, & inter possessionem filiorum Juda excepti, in alterius Tribus terminis habitarunt: Ita Abulen. Insuper cùm postea crevisset Tribus Simeonis novas sedes, & possessiones sibi quæsivit, ut habetur Par. 4. Denique Scribæ, ac Legisperiti erant ex ista Tri-

Tribu oriundi, qui per omnes Tribus dispersi sunt, ut populum in lege instruerent, ita Cornel. à Lapide, & R. Salomon.

EX LIBRO EXODI.

CAp.7.v.17.[Ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.] Et tamen v.19. ejusdem capitis Aaron percussit aquas, & non Moyses. [Dic ad Aron, tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas.[Respondeo, Moysi præceptum fuit, ut Nilum percuteret; Aroni verò, ut reliquos amnes, & rivos percuteret: ita Isaac Abravanel, qui ex ipsis verbis Scripturæ satis congruè colligit hanc conciliationem.

Cap.9. v.6.[Mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum.] Hoc non videtur concordare cum eo, quod narratur eodem capite, v.9.[Erunt enim in hominibus, & jumentis ulcera.] & v.19. invenitur alia contradictio: [Congrega jumenta tua] si omne animal mortuum fuerat, quomodo super jumenta immisit Deus ulcera, & postea grandines? Respondeo, animalia solùm in agris mortua sunt in priori plaga, ita R.Salomon, & R. Isaac Abravanel, qui probant hanc expositionem ex verbis ejusdem capitis, v.3. quibus denunciatur Pharaoni plaga: [Ecce manus mea erit super agros tuos.] Dicere etiam licebit externos mercatores armenta asportasse in Ægyptum, ac vendidisse.

Cap.12. v.2.[Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.] Iste Mensis erat Nisan, qui Martio correspondet; contrà verò legimus, c.23.v.16.[Solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.] Iste verò mensis erat Thisrin, qui nostro Septembri correspondet. Dubium igitur oritur, quomodo nunc assignatur Martius, nunc September pro anni capite? Resp. Mensis Nisan erat principium anni sacri, secundùm quem Neomeniæ festa, ac reliqua omnia Sacra totius anni componi debebant, ac secundùm supputationem Regum Israel. September verò erat principium anni civilis apud Hebræos etiam ante Dei præceptum, & juxta calculum hujus anni civilis omnia negotia politica, & contractus dirigebantur. Imò annus Sabbaticus, & Jubilæi etiam si sacri essent, quia tamen multos contractus civiles venditionis, locationis, mutui, & alios similes continebant, à Mense Septembri inchoabantur, ut asserunt Josephus, Philo, & alii Rabbini: & sanè si à vere inchoarentur isti anni, cùm abstinendum tunc esset ab omni satione, & messe, duobus annis continuis sua messe caruissent Hebræi; nam inchoato anno Sabbatico à Martio messis in agro relinquenda esset; proximo quoque autumno abstinendum erat à satione, atque ita sequenti quoque anno nulla fuisset messis. At incipiendo ab autumno una tantùm messis peribat, numquam duæ, nisi annus Sabbaticus anno Jubilæi immediatè jungeretur. Tunc autem Deus consulebat populo inusitatæ anni præcedentis fertilitate.

Cap.12.v.40.[Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.] Certum tamen est filios Israel non mansisse tanto tempore in Ægypto. Nec potest sumi tempus hoc à peregrinatione Abrahami in Ægypto, & Cananitide. Obstat enim Text. Gen.15.ubi Deus promittit Abrahamo posteros ejus peregrinos fores anno 400. Respondeo igitur ab illa prædicatione usque ad ablactatum Isaac, fluxisse annos triginta, & inde ad egressum filiorum Israel ab Ægypto annos 400. qui simul conficiunt annos 430. Confirmatur testimonio S.Pauli ad Gal.3. v.17. ubi ait legem post tertium mensem ab egressu filiorum Israel datam à Deo, fuisse promulgatam annis 430. post promissionem Abrahæ factam.

Cap.12. v.42.[Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti.] Eodem verò capite, v.51.[Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Ægypti.] Et Deut.16. v.6.[Immolabis Phase vespere ad Solis occasum, quando egressus es ex Ægypto.] Ad concordandas has diversas scripturas, supponendum est, in sacris paginis verba non sumi in actu perfecto, sed in fieri, vel actu continuato, vel solùm inchoato. Unde quando dicuntur Israelitæ egressi vespere, loquitur textus de principio egressionis, cùm immolarunt, ac comederunt agnum, suaque convasarunt; noctu verò cæsis Ægyptiorum primogenitis acceperunt à Pharaone veniam, imò mandatum exeundi, & itineri se accinxerunt. Manè denique re ipsa egressi sunt.

Cap.13.v.6.[Septem diebus vesceris azymis.] Hoc præceptum alibi repetit Dominus, cui tamen obstat c.16. Deut. v.8.[Sex diebus comedes azyma.] Sed facilis est conciliatio horum textuum; nam hìc in Deuteronomio præscribitur Israelitis celebratio Paschæ Hierosolymis tantùm facienda, & non alibi. Secundò verò die unusquisque poterat reverti in domum suam. Non igitur in his sex diebus comprehenditur dies azymorum; sed sex sequentes post discessum, ut clarè colligitur ex verbis capitis, & notavit R. Isaac Abravanellus.

Cap.14. v.20.[Stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel, & erat nubes tenebrosa.] Statim verò additur: [Et illuminans noctem.] Quæ propositiones sunt omninò oppositæ. Respondeo, Nubes hæc posita inter Hebræos, & Ægyptios insequentes, ex ea parte, quæ respiciebat Ægyptios, erat densior, atque ideò tenebrosa, impediens accessum ad Hebræos, versus quos erat lucida radios emittens usque ad primam Hebræorum aciem, ita Tost. & Perer.

Cap.16.v.31.[Gustusque ejus quasi similæ cum melle.] Loquitur sacer textus de mannæ sapore, cui contradicit cap.11.Num. v.8.[Et faciens ex eo tortulas saporis panis oleati.] Aliqui respondent, saporem mannæ fuisse immutatum fractione

mo-

molæ, & coctione, ut clarè patet ex verbis ipsius textus; ita sensere quamplurimi Rabbini. Possum etiam addere id, quod legitur in libro Midras, nempè, Viri justi comedebant manna quale cœlitùs demissum fuerat; alii verò gulæ dediti vertebant manna in placentas, quæ non continebant mellis dulcedinem, sed olei saporem.

Cap. 20. v. 5. [Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.] Contrarium asseritur ab Ezechiele, cap. 18. v. 20. [Filius non portabit iniquitatem patris] Respondeo, primus locus intelligendus est conditionatè, nimirùm, si filii imitentur peccata Patrum, ita Hieron. in Ezech. 18. Aug in quæst. veteris, ac novi testamenti, cap. 14. Greg. 15. Mor. cap. 22. Chrys. in Psalm. 48. Theod. quæst. 40. in Exod. S. Thom. 1. 2. quæst. 87. art. 8. Eandem expositionem sequuntur multi Rabbini, quorum aliqui addunt, quòd in hoc capite Propheta prohibet in humano judicio punitionem filiorum ob parentum delicta; at Deus, qui novit abscondita cordis, aliquando castigat filium æmulum paternæ pravitatis; ita R. David Kimchi.

Cap. 25. v. 15. [Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis] loquitur textus de vectibus, qui semper erant annulis affixi, nec unquam amovebantur; & tamen contrarium asseritur, cap 4. Num. v. 6. [Extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.] Igitur Levitæ quando sublevabant arcam apponebant de novo vectes. Respondeo, Levitæ inducebant vectes, idest, aptabant illos pro libitu, ita tamen, ut non eximerent eos ab annulis, ut explicat R. Moyses Gerundensis, cui assentitur R. Isaac Abravanellus. Alii verò asserunt fuisse quatuor vectes in arca, quorum duo semper inserti manebant annulis, duo verò supponebantur à Levitis, quando arca tollenda erat. Alii denique Rabbini ajunt vectes sublatos ad aptandum pallium, & cooperiendam totam arcam; quod non erat prohibitum.

Cap. 33. v. 11. [Minister ejus Josue filius Nun puer non recedebat de tabernaculo:] Et tamen ut colligitur ex cap. 17. Exodi v. 9. Josue jam tunc agebat annum 53. eratque magister militiæ, quomodo ergo erat puer? Respondeo, puer significat juvenem: juventutem enim ad 45. annum producit Varro, & ad 46. Servius Tullius, præcipuè tunc temporis, quando hominis vita productior erat. Vel puer significat cælibem, quia, ut probat Serarius, Josue numquam matrimonii vinculis fuit irretitus.

Cap. 34. v. 15. [Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum:] Dein v. 16. [Nec uxorem de filiabus eorum recipies] Huic legi contradicit alia Deut. 21. v. 11. ubi permittitur ducere sibi uxorē de mulieribus in bello captis. Respondeo, ista prohibitio intelligitur, quādiu uxor permanserit in sua infidelitate, cùm sit periculum avertendi cor Viri ad Deos alienos: secùs autem si ad Judaicam religionem transierit; sic Salmon duxit meretricem Rahab, sic Booz Rut Mohabitidem, & alia exempla. Contrà verò reprehenditur Salomon, eò quòd mulieres infideles duxerit sibi uxores. Nec obstat, si Sampson Philisthæam infidelem acceperit, & Esther cum Assuero matrimonium contraxerit. Nam id peculiari Dei dispensatione factum est, qui etiam periculum prævaricationis avertebat, & magnum inde bonū eliciebat.

Cap. 37. v. 1. [Fecit arcam habentem duos semicubitos in longitudine.] Quibus verbis opponitur alius text. Exod. 25. v. 10. [Arcam compingite, cujus longitudo habeat duos, & semis cubitos.] Respondeo, facilis est solutio; nam in primo text. subintelligitur particula &, dicendum enim est: [Duos, & semis cubitos.] Ita etiam legit Arab. text. dicens: [Duos cubitos cum dimidio.

Cap. 37. v. 14. [Contra coronam.] Exodi verò 25. v. 26. [Subter coronam.] Respondeo idem esse hoc in loco *contra*, ac *subter*; nam verbum *Leomod* significat aptè, ut non excedat.

EX LEVITICO.

Cap. 16. v. 29. [Mense septimo decima die mensis affligetis animas vestras.] Huic præcepto contradicit aliud in cap. 23. v. 32. [Affligetis animas vestra die nono mensis.] Respondeo, hic textus loquitur de principio jejunii, quod incipiebat à Vesperis diei noni, & protrahebatur usque ad Vesperas diei decimi, ut additur ibi:] A Vespera usque ad Vesperam.

Cap. 17. v. 3. [Si occiderit bovem, aut ovem, sive capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit:] Loquitur textus de occisione sacra, nempè de sacrificio, quæ non poterat fieri; nisi in atrio; & tamen contra hoc Dei præceptum Samuel sacrificavit in Maspha, 1. Reg. 7. v. 9. Elias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. v. 33. Respondeo, cessantibus causis prohibitionis, ut ait S. Aug. qu. 56. in Lev. cessat ipsa prohibitio. Causæ autē hæ erant. Prima, ne laicus aliquis sacrificādi munus sibi arrogaret. Secunda, ne Idololatriæ pateret via sacrificando in excelsis more Gentium.

Cap. 22. v. 25. [De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit.] Contra hoc Dei præceptum Rex Darius 1. Esd. 6. & Seleucus 2. Mach. 3. dicuntur ministrasse sumptus ad sacrificia necessarios. Respondeo præceptum hoc prohibet oblationem immediatam, nam licebat accipere pecunias à Gentilibus ad emendas victimas etiam pro ipsis Gentilibus offerendas in templo.

EX LIBRO NUMERORUM.

Cap. 3. v. 25. [Habebunt excubias in tabernaculo fœderis.] Loquitur de Levitis; & tamen Exod. 4. & alibi solis Sacerdotibus assignatum est munus custodiendi tabernaculum, illudque ingrediendi. Respondeo, *in tabernaculo*, idem est, ac si dicat *super tabernaculum*, scilicet super instrumenta sacra, quæ custodiebantur à Levitis,

tum

tum quando ſtabat tabernaculum, tum etiam cùm deportabatur.

Cap.3 v.39.[Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyſes, & Aaron, juxta præceptum Domini per familias ſuas in genere maſculino, à menſe uno, & ſuprà fuerunt viginti duo millia.] Hoc ſtare non poteſt cum calculo ſuperiùs connumerato, qui numerat viginti duos mille, & trecentos. Reſpondeo, illos trecentos inter Levitas ibi non numerari, eò quòd totidem eſſent inter ipſos primogeniti poſt egreſſum ex Ægypto procreati, qui aliunde erant Deo dicati, nec venire poterant in aliorum Levitarum numerum. Nam Levitæ pro primogenitis aliarum Tribuum commutandi, ac in eorum locum ſubſtituendi, Deoque appropriandi erant. Ita Comeſt. Abul. Lyran. Dion. Carthuſ. & Cajet.

Cap.11. v.14.[Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum.] Quomodò juſtè queri poteſt Moyſes ſe ſolùm ſuſtinere populi gubernacula, ſi ex ſoceri conſilio elegerat tot millenarios, centenarios, quinquagenarios, ac decanos judices, ut dictum eſt Exod.18. Reſpondeo, iſti ſolùm adjuvabant Moyſen in civili adminiſtratione, & forenſibus negotiis.

Cap. 12. v.1.[Propter uxorem ejus Æthiopiſſam,] Loquitur textus de uxore Moyſis, quæ tamen Exod.2.v.16. dicitur fuiſſe Madianitis ex Arabia. Reſpondeo, duplex eſt Æthiopia. Una Occidentalis ultra Ægyptum in Africa, quæ etiam Abaſia dicitur. Altera eſt Orientalis, quæ dicitur Arabia, & complectitur Madianitas, aliſque populos ad Arabicum ſinum vergentes verſus Auſtrum. Ita Lyr Abul. Vatab. Herodot. Plin. S. Auguſt. Theod. Rab. Rup. Oleaſt. Cornel. unde non eſt audiendus Joſephus, qui lib. 2. Antiq. c. 10. ait Moyſen in Ægypto commorantem geſſiſſe bellum contra Æthiopes, eoſque ſubjugaſſe, accepiſſeque ſibi in uxorem filiam Regis Æthiopum. Vel textus loquitur ironicè; nam Sephora erat pulcherrima inter omnes mulieres, ut tradunt Rabbini. FR. Vide quæ dixi in Hierolexico dict. *Sephora*.

Cap.20. v.29. [Illo mortuo in montis ſupercilio,] nempè montis Hor. Idem confirmatur, c. 33. v. 3. & Deut. cap 32.v.50. Contrarium aſſerit Moyſes Deut.cap.10 v.6.[Filii Iſrael moverunt caſtra ex Beroth filiorum Ican in Moſera, ubi Aron mortuus, & ſepultus eſt.] Non poſſumus ſolvere hanc difficultatem, niſi admittamus Rabbinorum traditiones, qui aſſerunt Aaron verè mortuum in Hor; ſed filii Iſrael ob amiſſum patronum tam amantem populi decreverant redire in Ægyptum, & ſic jam reverſi fuerant in Moſera, ubi planxerunt Aronis mortem, qui dicitur ibi mortuus, quia ibi divulgata fuit ejus mors planctu, ac populi ululatu, ita ſcribit R. Bachie, ex traditione à R. Tanchuma, quem ajunt fuiſſe Platonis magiſtrum: deinde tribus Levi ſancto zelo arma contra Iſraelitas arripuit, & coegit, ut priori itineri inſiſterent: nam populus deſperare cœperat de ingreſſu in terram ſanctam.

Cap.22. v. 22. [Et iratus eſt Deus.] Nimirum contra Balaam: & idem confirmatur verſ.ſeq.32. dicens illi Angelus: [Quia perverſa eſt via tua, mihique contraria.] Quæ omnia non concordant cum iis, quæ habentur hoc eodem cap. v.20. ubi Deus veniam eundi Balaamo concedit: *Surge, & vade cum eis*. Ergo non eſt dignus reprehenſione Balaam. Reſpondeo, Deus conceſſerat veniam, cum hac tamen conditione, ut nihil faceret, niſi quod ei præcepturus eſſet: At verò Balaam in itinere avaritia victus, animo ſtatuebat, ſi aliquo modo maledicere poſſet Hebræis, quod erat omnino contra Dei præceptum, ac voluntatem.

Cap.25.v.12.[Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quàm ſemini ejus pactum Sacerdotii ſempiternum.] Quomodo ſtat iſta Dei promiſſio facta Phinees, ſi 1. Reg.2. poſt ejus pronepotem tranſlatus fuit Pontificatus ad Heli, qui erat de familia Ithmari, ut ait Joſephus, lib.5. Antiq. cap. ult. & lib. 8. cap. 1. Reſpondeo, fœdus hoc conditionatum fuiſſe, nempè, ſi ejus poſteri in fide, ac Dei cultu conſtantes perſeveraſſent. Fœdera namque mutuam obligationem utrique parti inducunt; ita Dionyſ. Carth. Unde reſipiſcentibus poſteris Phinees tempore Davidis, & Salomonis, Pontificatus ipſis reſtitutus fuit, quem retinuerunt ſemper ſaltem uſque ad Herodis tempora, quando non ampliùs jure ſucceſſionis, ſed pretio, vel gratia Principum hic honor obtinebatur. Itaque fuit illi pactum Sacerdotii ſempiternum uſque ad finem Synagogæ, licèt per tempus breve interruptum, & ſic Cajet. ait promiſſionem hanc fuiſſe juris, non facti.

Cap.27. v.12.[Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplare inde terram.] Alio verò in textu nempè Deut. 34. verſ. 1. [Aſcendit Moyſes ſuper Montem Nebo.] Reſpondeo, continuatio plurium montium vocabatur Abarim, quod hebraicè ſignificat tranſitum, cujus una pars, ſeu jugum ad quod Moyſes aſcenderat, appellabatur Nebo. Ideò mons vocabatur Phaſga, quod ſignificat ſpeculam, ſeu montis ſupercilium. Mons igitur vocabatur Nebo, ſed alia nomina non ſunt propria; nam dicebatur Abarim, quia inde patebat tranſitus ad diverſa loca, vocabatur Phaſga ob loci eminentiam.

Cap.32. v.21.[Omnis vir bellator armatus Jordanem tranſeat.] Legimus tamen Joſue 4. v.13. ſolum quadraginta millia tranſiſſe. Reſpondeo. *Omnis vir bellator*, ſcilicet à me, vel à Joſue deſignandus; nam aliqui ultra Jordanem remanſerunt ad cuſtodiendas Urbes.

EX DEUTERONOMIO.

CAp.2.v.29.[Sicut fecerunt filii Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar.] Sunt verba legatorum Iſrael ad Sehon regē, à quo petierant tranſitum, & victum pecunia comparandum, quemadmodū fecerant filii Eſau, & Moabitæ; & tamen iſtæ nationes negarunt tran-

transitum, & victum: ita Num.20.v.18. & Deut. 23.v.3.Respondeo, ista ultima verba intelligenda non sunt de transitu,sed de victu ,quem vendiderunt Israelitis:ita conciliat hæc loca R.Salomon. Alii verò Rabbini referunt ista verba *Sicut fecerunt* ad sequentem periodum, nec esse prolata à legatis; sed Sacra Scriptura narrat exitum rei, scilicet [Sicut fecerunt filii Esau &c. Noluitque Sephon rex Hesebon dare nobis transitum.

Cap.4.v.48.[Usque ad montem Sion, qui est Hermon.] At mons Hermon est trans Jordanem, mons verò Sion Hierosolymæ. Respondeo, mons Hermon vocabatur Sidoniorum lingua Sarion, ut habetur, c.præc.num.9. [Usque ad montem Hermon, quem Sidonii Sation vocant, & Amorrhæi Sanir.] Totus verò montium tractus dicebatur Galaad, cujus extrema pars trans Jordanem vocabatur Hermon, vel Sarion, vel Sanir, aut Sion;sed scribitur per *Scin* ad differentiam alterius Sion, super quem est arx David, hæc enim scribitur per Tsade. FR. Vide *Sanir* in Hier.

Cap.5.v.3.[Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum.]Sed hoc non concordat cum eo, quod traditur Gen.15.v.18.[In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abraham.]Respondeo, illud fœdus non fuit tale, quale hìc initum fuit;ibi enim solam Abrahamo promisit terram Chananæorum;hìc verò omnes Abrahæ posteros in populum suum peculiaribus legibus, ac cæremoniis sibi adstrictos acceptat Deus, & illi vicissim acceptant eum in Deum, ejusque legibus sese adstringunt;unde hebræa lectio habet: [Non cum patribus pepigit pactum istud.

Cap.12.v.17.[Primogenita armentorum, & pecorum &c. coram Domino Deo tuo comedes ea] Cui præcepto contradicere videtur aliud Deut. 15. vers. 19. [De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini,sacrificabis Domino] quæ Sacerdotibus integra cedebant. Respondeo. Primogenita, quæ comedi coram Domino, & non in urbibus jubet Deus, non erant masculini sexus, & sine macula; sed vel sexus fœminini, vel maculata vitio aliquo corporis.

Cap.15.v.4.[Et omnino indigens, vel mendicus non erit inter vos.]Ex alia verò parte habemus hìc ver. 11.[Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ.] Insuper Matth. 26. v. 11. [Pauperes semper habebitis vobiscum.] Respondeo ex versione septuaginta Interpretum manifestè colligitur hoc fuisse præceptum, quo Deus pauperibus subveniendum esse demonstrat. Τῷ δὲ ἀδελφῷ σου οὐκ ἄφεσιν ποιήσεις, ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής. [Fratri autem tuo remissionem facies,quia non erit in te indigens.] Quod præceptũ singulis quidem impositũ est. Aliud est præcipere aliquid singulis, aliud verò consequi finem ipsius præcepti,quod non est in potestate singulorum, sic etiam alibi prohibentur meretrices ex filiabus Israel, quis tamen negabit defuisse unquã de facto meretrices?Aliter conciliat hos textus Vatab.ait enim inter Hebræos fuisse quidem privatos pauperes, non tamen publicos mendicos, quod observatur in aliquibus civitatibus benè ordinatis.

Cap.23.v.1.[Non intrabit Eunuchus &c. Ecclesiam Domini] Contra hoc est locus Isai.56. v.5. [Eunuchis qui tenuerint fœdus meum, dabo in domo mea locum.] Insuper Actor. 8. v.27. [Ecce vir Æthiops eunuchus venerat adorare Jerusalem.] Respondeo,per Ecclesiam hìc non intelligitur templum,nec religio Judaica,quia ad hæc patebat liber aditus cuivis alienigenæ, dummodo esset circumcisus; loquitur igitur textus de jure civium, quo speciali gratia exteri donabantur, fiebantque capaces munerum, ac dignitatum publicarum: idem dicendum est de nato ex scorto, cum hac tamen exceptione sumenda est ista lex, si nimirum, tam præclara essent merita, poterat aliquis populo adcenseri, ut concessum fuit Rahab meretrici, ita Jos.6. & Achior Ammonitæ, Judith. 4. & aliis, qui jura civium adepti sunt.

Cap.33. v. 12. [Et Beniamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.] Hæc Mosis benedictio non videtur adimpleta, nam Templum, & ipsa Jerusalem erant in Tribu Juda. Ita Jos.15.v.18. Item Psal. 77. [Elegit tribus Juda,montem Sion.] Respondeo,licèt pars Jerosolymæ superior australis, ubi erat mons Sion, pertineret ad Tribum Judæ, pars tamen inferior, & septentrionalis cum intermedio monte Moria, in quo templum extructum fuerat,pertinebat ad tribum Benjamin,ita Lyran. in Gen. 28. & quando dicitur Deus habitasse in Sion, est figura Synecdoche, quatenus Sion sumitur pro tota urbe Jerosolyma.

EX JOSUE.

Cap.1.v.11.[Post diem tertium transibitis Jordanem:]Quomodo hoc subsistit cum c. seq. ubi Text. loquitur de exploratoribus missis, qui triduo latitarunt in montibus, & post illorum reditum adhuc Hebræi manserunt tres dies apud Jordanem, ut colligitur ex cap. 3. Respondeo; Hæc narrantur per hysteron proteron anticipativè,nam missio exploratorum præponi debet huic præcepto Josue per castra divulgato; unde isti tres dies, de quibus hìc fit mentio, sunt iidem cum illis tribus diebus, qui habentur, cap.3. ubi loquitur Textus de mansione populi post reditum exploratorum: ita Abul. & alii.

Cap. 15. v. 17. [Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior.] Contra verò, Num. 32. v. 12. ait Textus: [Præter Caleb filium Sophone Cenezæum.] Ergo Caleb non erat frater Othonielis, sed Cenez. Respondeo, Othoniel non dicitur absolutè frater Caleb, sed cum additamento, nempè, frater junior, seu minor, nempè, nepos ex fratre. Ita Oleast. & Eugub.

Cap. 21. v. 36. [Civitates refugii Bosor in solitudine, Misor, & Jaser, & Jethson, & Mephaat, civitates quatuor.] Quomodo sunt quatuor, si numerat quinque?Respondeo,Misor, & Jaser esse

unam,

unam, eandemque Civitatem. Unde in textu Hebræo non legitur Misor.

EX LIBRO JUDICUM.

CAp. 9. v. 18. [Interfecistis filios ejus septuaginta viros.] Et tamen ex hoc toto capite, & ex præcedenti, v. 3. manifestè colligitur, occisos fuisse tantùm sexaginta octo. Nam Abimelech unus ex fratrum numero fuit interfector. Jonathas verò natu minimus fugit, & mortem evasit. Respondeo. Scriptura sæpè ponit numerum plenum, ac rotundum, neglecto minore, vel majore, etiam si aliquantulum crescat, vel decrescat; v. g. Num. cap. 11. Vocantur septuaginta seniores, cùm re vera fuerint septuaginta duo; ita hìc econtra adduntur duo, qui non fuerunt interfecti, licèt & ipsi de fratrum numero essent.

Cap. 10. v. 1. [Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua, patrui Abimelech, vir de Isachar.] Ex quibus constat Tholam fuisse nepotem Gedeonis, Gedeon enim erat frater Phua; sed quomodo concordat textus cum alio Jud. 6. v. 15. ubi dicitur Gedeon fuisse de tribu Manassis, non verò Isacharis? Respondeo. Gedeon, & Phua licèt fratres essent uterini, nihilominus ex patribus diversarum tribuum nati sunt, ita S. Aug. qu. 47. Poterant enim fœminæ nubere viro alterius tribus, quando ea occasione non transferebatur hæreditas in alteram tribum.

Cap. 10. v. 4. [Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havot Jair, idest oppida Jair.] Cui opponitur alius textus Num. 23. v. 41. ubi asseritur has civitates appellatas fuisse ab alio Jair filio Manassis longè antiquiore. Respondeo. Senior ille Jair dederat nomen istis villis; posterior verò Jair muris illas cinxit, ac in oppida erexit, idemque nomen comprobavit, & roboravit.

Cap. 18. v. 1. [Tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea. Usque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat.] Quomodo hoc stare potest cum eo, quod dicitur, cap. 19. lib. Josue, ubi describitur sors septima filiis Dan? Respondeo, illa sors non erat satis ampla, cùm fuerit occupata ab Amorrhæis magna ex parte.

Cap. 21. v. 4. [Extruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocausta.] Altare jam extructum fuerat à Moyse, Exod. 38. insuper non licebat aras erigere, nec victimas offerre extra tabernaculum fœderis, ideòque improbatur novi altaris erectio Josue 22. Respondeo, hoc altare in ipso tabernaculo extructum fuit, quod licitum erat, ut docet Abul. Poterant enim plura altaria in loco tabernaculi erigi, si victimarum numerus ita exegisset, ut fecit Salomon, 3. Reg. 8. extra tabernaculum verò numquam licitum erat, nisi ex speciali Dei dispensatione.

EX LIBRO I. REGUM.

CAp. 1. v. 1. [Elcana filius Jeroham, filii Eliu, filii Tohu, filii Suph, Ephratæus.] Et tamen ex 1. Par. 6. ver. 33. Elcana dicitur fuisse ex tribu Levi. Respondeo, verè fuit Levita, natus tamen in Ramatha Civitate Levitica, quæ sita erat in tribu Ephraim. Unde domicilio erat Ephratæus, genere tamen Levitico: sic etiam in Actis Apostolorum Judæi ratione domicilii appellantur Cretenses, Arabes &c.

Ibid. v. 11. [Dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus.] Quomodo Mater Samuelis promittit filium Domino, si omnes Levitæ erant Domino dicati, ut habetur Num. 3. v. 45. Respondeo, Levitæ dicabantur Domino à trigesimo ætatis suæ anno usque ad quinquagesimum: ita Num. 4. v. 2. Anna verò sempiterno Dei obsequio filium devovet Nazarenum futurum.

Cap. 3. v. 7. [Porrò Samuel necdum sciebat Dominum.] Hæc verba quomodo verificantur, si c. præced. dictum est. [Samuel proficiebat, & placebat tam Domino, quàm hominibus?] Respondeo, hic Textus loquitur de peculiari scientia, & cognitione, qua Prophetæ sensibiliter, ac per revelationem Dominum audiunt.

Cap. 8. v. 6. [Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixissent: Da nobis regem.] Imò etiam Domino displicuit, qui id Samueli indicavit: [Non enim te abjecerunt, sed me.] Et tamen Deut. 17. v. 14. permittitur Israeli constituere sibi Regem. [Cùmque ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam &c. constituam super te Regem.] Respondeo, non peccarunt Israelitæ petentes sibi Regem, qui populum ex divino nutu, & legibus à Deo prescriptis regeret, sed peccarunt, eò quòd petierunt sibi Regem, qui peregrinis legibus, ac institutis eos gubernaret, sicut barbaræ, & gentiles nationes. Hoc enim exprobrat ipsis Dominus, & sic hoc eodem c. explicatur jus regium non quidem justum, ut notat S. Thom. lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & 1. 2. q. 105. art. 1. & 2. Agitur ergo de jure injusto, ac prohibito, ita S. Greg. Cajet. Abul. Vatab. Secundò, quia petierunt Regem ad judicandum, quod munus erat judicum, & non Regis, ad quem solum pertinebat bella dirigere. Tertiò, quia hæc petitio querelis manifestata fuit; nam tædio Samuelis populus regem optaverat. Quamplurimæ aliæ rationes assignantur ab Expositoribus tam Latinis, quàm Hebræis.

Ibidem, v. 18. [Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus.] Cui contradicit Textus alius, nimirùm c. 9. v. 16. infra: [Quia respexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me.] Respondeo, negat Deus se auditurum populi clamorem, nimirùm, quando cla-

ma-

mabunt à facie Regis nimis duri, quem petierunt: non tamen negat se exauditurum eorum clamores in aliis afflictionibus.

Cap. 11. v. 1. [Et factum est quasi post mensem,] scilicet à Saulis electione; [Ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversus Jabes Galaad.] Et tamen Naas ante Saulis electionem adversus Israelitas venerat, ut colligitur ex cap. seq. v. 12. [Videntes autem, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis.] Quæ verba fuerunt à populo prolata Samueli ante electionem Saulis. Respondeo, verum est Naas expeditionem suscepisse adversus Israelitas ante Saulis electionem, sed videntur Israelitæ cum illo talibus qualibus conditionibus transegisse. Nunc verò arrepta hac nova occasione bellum redintegrat tyrannus.

Cap. 13. v. 1. [Filius unius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset. Duobus autem annis regnavit super Israel.] Dicitur filium unius anni ob animi candorem, quem initio regni ostenderat. Sed contra ultimas particulas maximam offerunt difficultatem verba relata Actor. 13. v. 20. [Exinde postularunt regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis virum de tribu Benjamin annis quadraginta.] Respondeo, isti quadraginta anni respiciunt tam Samuelis, quàm Saulis regimen. Utriusque enim tempora conjunxit ibi Sanctus Paulus; unde Saul regnare cœpit anno trigesimo octavo præfecturæ Samuelis: & sic duos tantùm annos tribuunt aliqui Regno Saulis. Ita Hebræi, Gerard. Mercat. Arias Montan. lib. de sæculis, Adricom. anno mundi 2850. Sanct. in 1. Reg. 13. At Salianus ann. 2964. asserit Saulem plures annos regnasse, sed duos tantùm inoffenso pede præcurrisse, in quibus verè puerilem repræsentavit candorem, & secundùm computum hujus Auctoris Saul regnare cœpit ann. 23. præfecturæ Samuelis.

Ibid. v. 13. [Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.] Et tamen Regnum Israeliticum promissum fuerat tribui Judæ. Gen. 49. [Non auferetur sceptrum de Juda.] Quomodo ergo domui Saulis præparasset Dominus regnum in sempiternum, qui erat ex tribu Benjamin? Respondeo, promissio ista facta Sauli, est conditionata; illa verò tribui Judæ, est absoluta: & quia per scientiam conditionatam viderat Deus Saulem defluxurum à conditione, poterat prædecernere per scientiam absolutam sceptrum transferendum in tribum Judaïcam. Ita Scholastici. *In sempiternum*, juxta consuetum Scripturæ morem, significat longum tempus; imò sæpe à Rabbinis hæc vox sumitur pro tempore Jubilæi, idest, quinquaginta annorum.

Cap. 14. v. 3. [Achias filius Achitob.] Et tamen cap. 22. legimus: [Achimelech filium Achitob.] Respondeo, sacerdos iste duplici vocabatur nomine, sicut & alii multi binomii, qui passim in sacra Scriptura occurrunt.

Ibidem, v. 35. [Aedificavit autem Saul Altare Domino; tuncque primùm cœpit ædificare Altare Domino.] Hoc manifestè contradicit Gen. 8. v. 20. ubi dicitur Noe ædificasse Altare Deo, & aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Quomodo ergo Saul primus cœpit ædificare Altare? Respondeo, Saul ædificavit Altare inter reges primus, vel secundùm veterum Hebræorum expositionem Saul primus manum operi admovit, deinde cæteri sequuti sunt Regis exemplum.

Cap. 17. v. 35. [Et non vidit Samuel ultrà Saul usque in diem mortis suæ.] Hoc repugnat cum verbis cap. 19. v. 24. hujus libri, ubi dicitur Samuelem prophetasse coram Saule tota die. Respondeo. [Non vidit Samuel ultrà Saul,] idest non eum invisit officii, aut amicitiæ gratia, quomodo antea solebat, ita Vatab. & alii: vidit tamen eum prophetans, & alienus à sensibus, quod non est invisere, de quo hìc est sermo.

Cap. 21. v. 1. [Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem.] Hic sacerdos Mar. 2. v. 26. vocatur Abajathar. Respondeo: tunc quando hæc acciderunt, aderat etiam Achimelechi Filius nomine Abjathar, qui jugulato patre factus est princeps sacerdotum, & hic propter magistratum diù obtentum notior erat, ita Beda, Salian. Marian. & Eman. Sà. Nisi malis dicere cum Jansen. Tolet. Salmer, & Sanc. tàm patrem, quàm filium binomios fuisse, quod confirmatur ex 1. Par. 15. & 18. ubi regnante Davide dicuntur fuisse Sacerdotes modò Sadoc, & Abjathar, modò Sadoch, & Achimelech.

Cap. 28. v. 13. [Deos vidit ascendentes de terra,] sunt verba Phythonissæ videntis Samuelem, & deinde v. 14. ait: [Vir senex ascendit,] loquitur verò de eodem: cur igitur vocat Samuelem modò Deos, modò senem? Respondeo: Phrasis Hebrça sæpè utitur plurali pro singulari ad designandum personæ dignitatem, sic Exod. 32. de unico vitulo dicitur: [Hi sunt Dii tui,] & manifestè colligitur hæc explicatio ex Saulis responsione, qui benè intellexit Phytonissam de uno locutam fuisse, ideoque interrogat: [Qualis est forma ejus?] tunc ipsa relicto numero plurali subjungit: [Vir senex.] FR. V. in Hierol. *Dii*.

Ibid. v. 19. [Cras autem tu, & filii tui mecum eritis.] Quomodo hoc verum esse poterat; nam Saul damnatus fuit, ut colligitur ex 1. Par. 10. v. 13. [Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eò quòd prævaricatus sit mandatum Domini.] Samuel è contra erat in loco salutis. Respondeo, illa verba solùm denotant, Saulem è vivis excessurum, & aggregandum numero reliquorum defunctorum; & licèt aliqui, inter quos Lyra, dubitent de Saulis damnatione, nihilominus omnes ferè Sancti Patres id affirmant; ita Hier. Ambr. Aug. & recentiores Doctores.

Cap. 29. v. 3. [Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis?] Sunt verba Regis Achis,

apud

apud quem tamen David quatuor tantùm mensibus mansit, ut colligitur ex cap. 27. hujus libri, Respondeo. Rex Achis mentitus fuit, ut magis exploratam redderet Davidis fidem, ita Sanct. At Salianus ait, Regem nequaquam mentitum, sed sub disjunctione locutum fuisse. Vel denique possunt hæc verba intelligi de tempore, quando David in prima fuga venerat de Achis, & simulata stultitia discesserat.

Cap. 13. v. 6. [Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter.] Hoc videtur falsum: nam infra 2. Reg. 1. v. 4. dicit textus: [Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui sunt.] Ergo multi, non tamen universi cæsi sunt. Respondeo. Verum est non omnes corruisse, nam multi evaserunt. At Textus hic loquitur de viris Saulis familiaribus, nimirum, de aulicis, ac de militibus regiam personam custodientibus, qui omnes corruerunt.

EX LIBRO II. REGUM.

CAp. 2. v. 10. [Duobus annis regnavit:] loquitur scriptura de Isboseth, qui tamen, ut versu seq. colligitur, regnavit septem annis cum dimidio. Respond. illi duo anni intelliguntur de eo tempore, antequam bella inter ipsum, & David exorirentur; nam postea adhuc quinque annis cum dimidio regnavit, ut docent Genneb. Abul. Serar. Tor. & Salian. unde Textus loquitur de annis pacificis; nam reliqui quinque cum dimidio fuerunt turbati.

Cap. 4. v. 2. [Duo autem viri principes latronum erant filio Saul.] Cur isti duo vocantur latrones, si legitimum regem comitabantur? Respondeo, milites appellatos fuisse antiquitus latrones, teste Varrone, quasi laterones, eo quòd latera Principis stiparent; & Virg. 12. Æneid. Plaut. in mil. glor. Act. 1. scen. 1. in fine, nomine latronum milites intelligunt. Confirmatur ex versione septuaginta: Ἡγέμονοι συστρεμμάτων. Nimirum *Ductores Turmarum*. Similia habet Chaldæus.

Cap. 6. v. 10. [Sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.] Iste Obededom fuit Levita, quomodo ergo erat ex Geth Philistæorum civitate? Respondeo, vocatur Gethæus à loco habitationis, quia ejus pater, ut vult Vatab. & Serar. vel ipsemet exulavit in Geth cum Davide, & Abjatharo Pontifice, ita Abul. & Salian.

Ibid. v. 20. [Nudatus est quasi si nudetur unus de scurris.] Versu verò 14. dicitur: [Porrò David erat accinctus Ephod lineo, seu stola byssina, ut habetur 1. Par. 15. ergo non erat nudus. Respondeo. David nudatus est veste extima, & regali paludamento, & indutus est Ephod lineo ad modum Levitarum.

Cap. 8. v. 18. [Filii autem David sacerdotes erant,] quod non concordat cum cap. 18. lib. 1. Par. ubi dicitur: [Filii David primi ad manum regis.] Obstat etiam, quod ex Tribu Juda non poterant eligi sacerdotes. Respondeo, nomen sacerdotis aliquando usurpatur pro Principe, qui apud Regem sit adeò familiaris, sicut Sacerdos apud Deum; undè familiares, & primi in aula dicuntur per Catachresim Sacerdotes, & sic Græca lectio vertit, Αὐλάρχαι, idest, *Aulæ principes*. Sic etiam Deut. cap. 19. v. 22. Primogeniti familiarum vocantur sacerdotes, & tamen tunc temporis nondum erant consecrati filii Aaron.

Cap. 10. v. 18. [Et occidit David de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum.] Contra verò 1. Par. 19. v. 18. [Interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum.] Respondeo, textus loquitur metonymicè, quando numerat septem millia curruum; accipit enim rem continentem pro contenta; nam ex illis quadraginta millibus equitum, quos numerat liber Regum, multi curribus invecti pugnabant. Denique pedites recensiti in lib. Paralip. supplentur, eò quòd deerant in lib. Reg. itaque in hoc bello cæsi sunt octoginta millia armatorum, præter nobiliores illos, qui septingentis curribus vehebantur. Ex utroque enim Textu colligendus est cæsorum numerus, ut ait Marian. & alii.

Cap. 13. v. 13. [Quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi,] sunt verba Thamar ad fratrem Amnon. Sed hoc erat contra Dei legem; nam Levit. 18. v. 9. prohibetur connubium fratris cum sorore, licèt sint ex diversa matre. [Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non revelabis.] Respondeo. Thamar nata fuerat ex matre gentili, nimirum, ex filia regis Gessur, ubi hujusmodi connubium licitum erat, unde legis divinæ ignara putabat id etiam Hæbreis licitum esse, ita Abul. & Cajet. Vel dici potest, puellam quæsivisse hujusmodi effugium, ut nuptiarum promissione eludere, vel saltem retardare potuisset fratris insaniam, ita Sanct.

Cap. 15. v. 7. [Post quadraginta annos dixit Absalom ad regem David.] Si David regnavit solùm quadraginta annos, quomodo hæc propositio vera esse potest? Respondeo igitur omissa opinionum varietate, & dico hos annos sumpsisse principium à prima Davidis unctione, quæ incidit in annum nonum ante Saulis mortem, unde hæc rebellio facta fuit anno 31. regni Davidis, ita Salian. Qui verò existimant, Saulem regnasse tres tantùm annos, ajunt hos annos sumere principium ab ipsa Saulis electione, utpotè æra vulgari, & secundùm hoc Auctores rebellio facta fuit anno 37. regni Davidis, quibus si addas tres Saulis, erunt quadraginta.

Cap. 18. v. 6. [Factum est prælium in saltu Ephraim.] Certum est autem hujusmodi prælium commissum fuisse trans Jordanem, ut colligitur ex cap. sup. v. 24. &, cap. seq. v. 15. ubi dicitur David post hoc prælium trajecisse Jordanem, cur igitur locus iste vocatur saltus Ephraim, cùm tribus Ephraim tota consederit eis Jorda-

danem? Respondeo, saltus hic dictus est Ephraim ab insigni clade, quam Ephraimitæ rebelles hìc acceperant, ut narratur Jud. 12. ita Abul. & & Sanct.

Ibid. v. 18. [Dixerat enim, *nempè*, *Absalom*, non habeo filium. Contradicit cap. 14. hujus libri, v. 27. [Nati sunt Absalom filii tres, & filia una.] Respondeo, vel jam tunc mortui erant, ut plerique asserunt; vel certè titulum hunc erexerat, cùm nullum adhuc filium haberet, ita Sanct.

Cap. 19. v. 20. [Idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph.] Sunt verba Semei descendentis in occursum David, veniamque ab eo petentis; at Semei, ut habetur suprà, cap. 16. erat de cognatione Saul, ergo de domo Benjamin. Resp. Tota domus Israel in Scripturis sæpè vocatur domus Joseph. Sic Psal. 79. [Qui regis Israel intende, qui deducis velut ovem Joseph.] Similia habentur Psalm. 76. & 80. & Zach. 10. Ratio hujus est, quia in Ægypto celebrius erat nomen Joseph, quàm Israelis: Joseph enim fratribus suis loco patris fuit. Denique Joseph acquisierat primogeniti dignitatem, ut habetur 1. Paral. 5. [Ruben fuit primogenitus, sed cùm violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus Josepho.

Cap. 21. v. 2. [Porrò Gabanoitæ &c. erant reliquiæ Amorrhæorum.] Contrà verò Josue 11. v. 18. dicuntur fuisse ex genere Hevæorum. Respondeo. Amorrhæi, utpotè omnium populorum terræ promissionis potentissimi, nomen reliquis nationibus communicarunt, unde omnes Palæstini vocabantur Amorrhæi, ita Genes. 15. [Nondum impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum,] & Amos 2. [Ego autem exterminavi Amorrhæum.

Ibid. v. 8. [Et quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli.] Maxima insurgit difficultas in hoc Textu; nam in primis Michol fuit sterilis, 2. Reg. 6. v. 23. [Michol non est natus filius.] Secundò Michol nunquam juncta fuit Hadrieli; sed ejus soror Merob. Respondeo. Cajet. & alii dicunt locum istum corruptum fuisse, & pro Michol legendum esse Merob. Alii verò dicunt, hos quinque filios, Merob jam defunctæ adoptatos fuisse ab illius sorore Michol, quæ liberis carebat; vocantur autem filii Michol, quia ab ipsa tamquam veri filii tractabantur, ita S. Hieron. in tradition.

Ibid. v. 19.] Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum.] Constat tamen Goliath occisum fuisse à Davide, ita 1. Reg. 17. Respondeo, istum fuisse fratrem alterius Goliath, ut manifestè colligitur ex 1. Paral. 20. v. 5. [Percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi] & fusè ostendit Salian. qui ait Adeodatum ab hebræo conversum fuisse nomen Elcana, qui inter fortissimos Davidis numeratur.

Cap. 23. v. 11. [Erat quippè ibi ager lente plenus.] Diversa habentur 1. Paralip. 1. v. 13. ubi de hac eadem pugna fit mentio his verbis; [Erat ager regionis illius plenus hordeo.] Respondeo. Vel erat utroque semine plenus: nam una pars hordeo erat sata, altera verò lentem continebat. Vel in aream comportata fuerat messis utriusque, in Cajet. Hugo, Vatab. Unde in agrum illum asportati fuerant manipuli tam hordei, quàm lentis, ita fatetur accepisse à suis majoribus Rabbi David hujus loci commentator.

Cap. 24. v. 9. [Et inventa sunt in Israel octigenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Juda quingenta millia pugnatorum.] Hic numerus non concordat cum eo, qui assignatur 1. Par. 21. ubi sic legitur: [Inventus est omnis numerus Israel mille millia, & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem quadrigenta septuaginta millia bellatorum.] Respondeo, Joab invitus hoc regis imperium exequebatur; unde nec tribum Levi, nec Benjamin numeraverat; imò territus plaga è cœlo immissa, destitit à populi numeratione; ipse etiam David jusserat supersederi, interea tamen pergebant adhuc alii Principes, qui in remotioribus tribubus censui præerant; unde antequam illis innotuisset regis inhibitio, collegerant alia trecenta millia virorum ex Israel. Contrà verò tribus Juda, ideò minor ab ipsis assignatur, quia aliquid detraxerant; Joab autem, utpote ex ea tribu, potiùs eam auxerat. Itaque census, quem meminit liber Regum, fuit à Joab exhibitus, qui negligentior fuit in numerandis aliis tribubus. Census verò relatus in libro Paral. collectus fuit à cæteris Ducibus, qui etiam in hac populi numeratione adjuvabant ipsum Joab. Ita Cajet. & Sanct.

EX LIBRO III. REGUM.

CAp. 3. v. 12. [Dedit tibi cor sapiens, & intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.] Hæc Dei promissio habet aliquam difficultatem; nam Salomon non fuit sapientior Adamo, & multis Prophetis, qui ante ipsum fuerunt; imò nec sapientior Christo Domino, ejusque Matre, ac Apostolis, qui post Salomonem extiterunt. Respondeo. Aliqui putant solùm fieri comparationem cum Regibus Israel, quorum sapientissimus fuit Salomon. Aliqui dicunt, hìc sermonem esse de hominibus vulgari modo procreatis, ac de sapientia naturali, quæ infusa fuit Salomoni, non verò de supernaturali, ita Justin. Mart. q. 25. ad Orthodox. Clem. Alex. lib. 1. strom. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 48. Philo in vita Moys. l. 1. Perer. in cap. 1. Exod. q. 7.

Cap. 4. v. 4. [Sadoc autem, & Abjathar Sacerdotes.] Quomodo erant Sacerdotes, si c. 2. hujus libri dicuntur ejecti à Salomone in exilium? Respondeo. Hìc non recensentur Ministri à solo Salomone constituti; sed etiam interseruntur aliqui à Davide designati, licèt fuerint postea ejecti.

Hierolexicon Magri Vu Cap.

Cap. 5. v. 4. [Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, & non est satan, neque occursus malus.] Sunt verba Salomonis dicta ad Regem Tyri, quæ tamen videntur contraria cap. 11. v. 25. hujus libri, ubi loquens Textus de Adad ait: [Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis. Respondeo. Iste Adad rebellis surrexit tunc, quando ipse etiam Salomon à Deo deficiens in Idololatriam prolapsus est: ita Cajet. Dionys. Carth. Lyran. Abul. & Sanct. unde in tanti sceleris pœnam id accidit.

Cap. 7. v. 13.] Tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduæ de tribu Nephtali.] Hic tamen, 2. Paral. 2. dicitur natus ex matre, quæ erat de filiabus Dan. Insuper vocatur Pater Regis Tyri, & cap. 4. vocatur etiam Pater Salomonis. Respondeo, natus hic erat ex matre de tribu Dan, at ex Patre de tribu Nephthali. Appellatur autem Tyrius ob diuturnam habitationem, & artis suæ exercitium in illa Civitate. Ita S. Hieron. & Marian. Dicitur denique Pater Salomonis, & Regis Tyri, quia ob ejus eximium magisterium vocitabatur ab eis Pater.

Ibid. v. 15. [Finxit duas columnas æreas, decem, & octo cubitorum altitudinis columnam unam.] Diversa mensura assignatur 2. Paral. 3. ver. 15. [Duas columnas, quæ triginta, & quinque cubitos habebant.] Respondeo, juxta Vilal. Cajet. & Abul. in hoc numero majori comprehenduntur bases, capitella, & lilia, & sic crescit altitudo.

Ibid. v. 26. [Duo millia batos capiebat.] At lib. 2. Paral. c. 4. ait Textus: [Capiebat tria milia metretas.] Quæ mensura cùm sit eadem cum bato sequitur contradictio in Textibus. Respondeo, bati vulgares erant tertia parte minores batis sacris, de quibus hìc loquitur Textus, & sic per consequens erant etiam majores metretis, ita Marian. Vel dicamus cum Eman. Sà, licèt caperet tria millia; nihilominus duo tantùm millia infundi solitum fuisse. Nam usque ad orificium capiebat tria milia metretas. Sed Rabbini clariùs concordant hos sensus: dicunt enim, quòd capiebat duo millia liquidorum, ut colligunt ex paraphrasi chaldæa; siccorum verò capiebat tria millia, quia horum mensura fit conferta, ac ad culmen coagitata, ut docet experientia.

Cap. 9. v. 11.] Tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galileæ.] Hæc concessio videtur contra Dei præceptum. Lev. 25. [Terra non vendetur in perpetuum, quia mea est.] Respondeo, Salomon non concessit Regi Tyrio has Civitates quo ad dominium; sed solùm quo ad usum, nempè, ut fructus illarum tandiù perciperet, usq; quò recuperasset impensas ab ipso factas.

Cap. 11. v. 13. [Tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum.] Et tamen, cap. sequ. legimus, tribum etiam Benjamin adhæsisse Roboamo filio Salomonis. Insuper certum est ex 2. Paral. 11. Sacerdotes, ac Levitas universos transiisse ad Judam. Respondeo. Tribus Benjamin utpotè implexa, & vicina tribui Judæ, ei adhæsit; sed quia adeò numero accisa erat, ut ad sexcenta virorum capita delapsa sit, comparatione reliquarum tribuum vix nomen tribus retinuerat; imò in tribum Juda transierat, & sub ejus nomine perpetuò comprehensa erat, sicut & alii multi reliquarum tribuum, qui vel ante captivitatem Assyriacam, vel post Babylonicam se tribui Judæ conjunxerant, relicto propriarum tribuum nomine, omnes dein appellati sunt Judæi. Colligitur hoc ex cap. seq. v. 17. [Super filios autem Israel quicumque habitabant in Civitatibus Juda regnavit Roboam.

Cap. 15. v. 2. [Maacha filia Absalon.] Constat tamen filiam unicam Absalonis appellatam fuisse Thamar. Unde S. Hieron. puta hìc esse sermonem de Davidis filio, sed de alio, cui nomen Abessalom. Respondeo tamen, hoc cognomen videtur fuisse commune filiabus primogenitis in regno Gessur; unde etiam mater Absalonis vocabatur Maacha. 2. Reg. 3. v. 3.

Ibid. v. 5. [Eò quòd fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ.] Ter peccasse Davidem constat ex Sacra Scriptura. Primò, quando neci destinavit universam Nabalis familiam. Secundò, quando sævjit promiscuè in Ammonitas. Tertiò, quando numeravit populum, ut ipsemet fatetur. Cur igitur asserit hìc Sacer Textus, excepto sermone Uriæ, nunquam Davidem declinasse à præceptis divinis? Respondeo, Deus hìc loquitur, ac judicat humano more, quo non existimantur peccata ea, quæ honesto aliquo prætextu, vel virtutis apparentis velamine conteguntur. Nam ira in Nabal, & in Ammonitas velatur tegmine vindictæ justæ, ac numeratio populi prætextu religiosi tributi pro Templo; hæc itaque peccata Deus non vult vulgare, contentus, ut judicio privato ipsius peccatoris cognoscantur. Adulterium verò, & homicidium enormia quidem peccata ab omnibus judicabantur. Unde secundùm populi existimationem, hoc unicum contra Uriam scelus gravissimum erat.

Cap. 16. v. 7. [Ob hanc causam occidit eum. Hoc est Jehu filium Hanani Prophetam.] Quomodo igitur Jehu post quadraginta annos occurrit Regi Josaphat, ut habetur 2. Par. 19. v. 1. [Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacificè in Jerusalem, cui occurrit Jehu filius Hanani Videns.] Respondeo, fuisse diversos omninò, licèt nomina parentum, & filiorum sint eadem, ita Sanct. Sed in textu Hebræo nulla surgit difficultas, nam illud *Occidit eum* refertur ad Jeroboam, & non ad Jehu: desunt enim alia verba *Hoc est Jehu*, qui adhuc vivebat tempore Josaphat Regis.

Cap. 21. v. 24. [Si mortuus fuerit Acab in Civitate, comedent eum canes; si autem in agro, comedent eum volucres cœli.] Contrarium asseritur, cap. seq. v. 37. nimirum, ejus corpus sepultum fuisse in Samaria; canes verò solùm linxisse ejus san-

sanguinem. Respondeo. Deus remisit aliquid de severitate judicii propter subsecutam pœnitentiam. Unde in fine hujus capitis ait Dominus ad Eliam: [Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus; sed in diebus filii sui.] Qui occisus fuit, ac canibus projectus; ita 4. Reg. 9. v. 24.

Cap. 22. v. 15. [Ascende, & vade prosperè, & tradet eam Dominus in manus regis.] Hæc Prophetia Micheæ non solùm fuit falsa; sed insuper ipse Rex in illo prælio fuit occisus. Respondeo. Micheas ironicè loquebatur, quod optimè percepit Rex, vel ex gestu, vel ex modo loquendi. Unde adjurat postea Prophetam, ut seposita fictione, vera apertè loquatur, his verbis: [Dixit autem rex ad eum: iterum, atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est,] quod præstitit deinde Propheta, v. 17. nuncians ei necem.

Ibid. v. 34. [Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem, & stomachum.] Aliter loquitur Textus 2. Par. cap. 18. v. 33. [Inter cervicem, & scapulas.] Respondeo, primus Textus loquitur de vulnere facto in ingressu sagittæ; secundus verò Textus loquitur de egressu ejusdem sagittæ. Telum enim ex inferiori loco missum, ac per armorum commissuras ingressum, sursum versus inter cervicem, & scapulas prorupit. Textus hebraicus concordat; nam in utroque loco legit *Inter ligaturas, & thoracem*, quare Vulgata in libris Regum asserit vulnus fuisse in stomacho, ubi solet ligari armatura. In Paralipomenon verò in scapulis habet, ubi etiam solent esse armorum ligaturæ.

EX LIBRO IV. REGUM.

CAp. 8. v. 10. [Dixitque ei Elisæus: Vade, dic ei, sanaberis.] Statim verò subjungit: [Porrò ostendit mihi Dominus, quia morte morietur.] Hæc contraria sunt omninò. Respondeo, vel ironicè loquitur in primo Textu, vel certè ad mentem interrogantis respondet; quærebat enim, an morbus esset lethalis, cui Propheta vera respondit; nam rex convaluit ex illa infirmitate, qua minimè extinctus fuit; sed violenta suffocatione ab externa causa, ut patet ex vers. 15. ita Cajet. & Sanc. Sunt ergo duo responsa, quæ ad diversas causas referuntur.

Ibid. v. 26. [Viginti duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpisset.] Contrà verò 2. Paral. 22. v. 2. [Quadraginta duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpisset.] Pro solutione hujus difficultatis necessariò agnoscendum est mendum in Libris Paral. ut ait Cajet. & Torniel. quod provenire potuit ex notis hebraicis vitiatis; nam pro Caf, & Beth, idest 22. posuerunt Mem, & Beth, idest 42. ut notavit Mariana in hunc locum; unde noster Textus Arabicus manuscriptus, quo utimur, legit etiam in lib. Paral. *Viginti duorum*. Nisi enim hanc admittas responsionem, cogeris concedere filium biennio seniorem patre suo; nam Joram pater Ochoziæ mortuus est quadragenarius, ut habetur 2. Paral. 21. v. 20. & 4. Reg. 8. v. 17.

Cap. 13. v. 19. [Si percussisses, quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem.] Et tamen idem Propheta paulò antè dixerat: [Percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.] Respondeo. Propheta locutus est conditionatè, nimirum, si rex fecisset, quod Deus prærequirebat tanquam signum, nempè, septenam percussionem, quam conditionem rex neglexit; ita Abul. Cajet. Suar. Vasq. & Arrub. qui hoc exemplo probant Deum multa prænoscere scientia conditionata, quæ nunquam futura sunt; licèt essent quidem futura, si poneretur conditio.

Cap. 15. v. 7. [Sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David,] librò verò 2. Paral. cap. 26. [Sepelierunt eum in agro regalium sepulcrorum, eò quòd esset leprosus.] Respondeo Azarias Rex sepultus quidem fuit propè regum sepulchra; sed non in communi sepulchro, eò quòd esset leprosus, quasi mortuorum ossa horrerent lepram etiam in regio corpore.

Cap. 18. v. 2. [Viginti novem annis regnavit.] Loquitur Textus de Rege Ezechia; qui tamen viginti septem annis solùm regnavit, ut manifestè constat. Tantum enim temporis fluxit à morte patris ejus usque ad obitum ipsius Ezechiæ. Respondeo. Textus commemorat duos etiam annos, quibus simul cum patre regnaverat.

Cap. 25. v. 7. [Vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.] Loquitur Textus de captivitate Regis Sedeciæ, de quo prædixerat Ezechiel Propheta, c. 12. v. 13. [Adducam eum in Babylonem terram Chaldæorum, & ipsam non videbit.] Quomodo igitur adductus in Chaldæorum regionem, ipsam tamen non vidit? Respondeo, verè Sedecias Babylonem, ac Chaldæam non vidit; nam oculis orbatus eò ductus fuit, unde Prophetæ vaticinium adimpletum fuit.

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

CAp. 2. v. 15. [Septimum David.] Numerat scriptura filios Isaj, quos asserit fuisse septem; & tamen 1. Reg. 16. v. 10. numerantur octo [Adduxit itaque Isaj septem filios suos coram Samuele, & ait Samuel ad Isaj: Non elegit Dominus ex istis. [Inter istos non fuit David, ergo erant octo. Respondeo, Isaj præter istos septem filios, habuit alium adoptivum, nempè Jonadab filium Samma, idest, nepotem ex tertio filio; ita Magister Hist. Scholast. & Ruper. Alii tamen dicunt, scripturam hic non ponere numerum completum, præsertim cùm nihil faciat ad historiam.

Cap. 3. v. 5. [Porrò in Hierusalem nati sunt ei filii Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon quatuor de Bersabee.] Quomodo igitur Salomon Prov. 4. asserit se fuisse unigenitum coram matre sua? Respondent aliqui, Salomonem fuisse

verè unigenitum ex Davide; nam alii tres filii geniti fuerunt ex Uria priori marito, quos tamen David sibi adoptaverat. Sed hæc responsio non subsistit: nam Nathan, ex quo S. Lucas deducit Christi genealogiam, verè fuit filius naturalis David. Insuper filius natus ex adulterio impedit, ne Salomon adhuc dicatur unigenitus matris suæ. Respondeo igitur cum Saliano, & aliis ab ipso citatis. Omnes isti numerati in Textu verè fuerunt filii naturales David. Salomon verò vocatur unigenitus, quia tanquam unigenitus longè fuit dilectissimus, ac in matris gremio versatus: unde Septuaginta transtulerunt: *Unicè dilectus*.

Cap. 21. v. 12. [Aut tribus annis famem.] Contrà verò 2. Reg. 24. v. 13. [Aut septem annis veniet tibi fames.] Respondeo, aliqui agnoscunt mendum in Libro Regum, quod irrepsit ex similitudine vocum hebraicarum, quibus ternarius, & septenarius significantur. Certè Septuaginta etiam in lib. 2. Regum ponunt tres annos: eundem annorum numerum habet Textus Arabicus manuscript. nostræ Congregationis. Probatur etiam ratione; nam in aliis flagellis per ternarium numerum procedit Scriptura, scilicet tres dies, tres menses: verisimile est id etiam accidisse quoque in annis. Sanctius excusat hunc errorem dicens, Prophetam initio proposuisse famem septem annis; sed horrescente Davide, mitioremque pœnam petente, ad triennii spatium coarctatam. Nec omittendum existimo Rabbinorum conciliationem, qui dicunt septem annorum famem minari, quia jam præcesserant tres anni, & alios tres futuros minatur Propheta, quibus addendus alter annus necessarius ad terræ culturam, qui omnes conficiunt annos septem: ita R. David Kimchi.

Ibid. v. 13. [Melius est, ut incidam in manus Domini.] Contrarium optabat sancta mulier Susanna Dan. 13. [Melius est mihi incidere in manus vestras.] Idemque comprobatur Eccles. 2. Respondeo, David loquitur de pœna temporali, & corporali. Susanna verò, & Ecclesiast. loquuntur de pœna æterna, & malo spirituali, nimirum, de morte animæ.

Ibid. v. 25. [Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.] Ast 2. Reg. ultim. v. 24. aliud pretii genus assignatur: ibi enim dicitur. [Emit David aream, & boves argenti siclis quinquaginta.] Respondeo, pro parva area ad altare condendum necessaria, & pro bobus dedit quinquaginta siclos argenteos; at verò pro reliqua area, quam templo destinaverat vastam, & amplam, addidit postmodùm sexcentos aureos siclos. Aliter tamen conciliant hos textus Rabbini; ajunt enim totum populum contribuisse, & sic unaquæque tribus obtulit quinquaginta siclos, qui omnes conficiunt sexcentos. Ad id verò, quod dicitur fuisse aureos, & alibi argenteos, facilis est responsio; nam fuerunt sicli argentei, sed ad pondus siclorum aureorum; continebant enim idem pondus, ut exprimunt verba; nam non asseritur fuisse aureos siclos; sed *Auri justissimi ponderis*, & sic illud *Auri* non refertur ad siclos, sed ad pondus,

EX LIBRO II. PARALIPOMENON.

CAp. 1. v. 13. [Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis.] Et tamen hoc eodem cap. v. 3. manifestè asseritur tabernaculum fuisse in Gabaon. Resp. certum est tabernaculum fuisse non in Jerusalem, sed in Gabaon; de hoc enim dubitare non possumus, sed legendus est Textus juxta hebraicam versionem, *De coram tabernaculo*. Confirmatur lectione Septuaginta interpretum, qui legunt: *A facie tabernaculis*.

Cap. 2. v. 2. [Præpositosque eorum tria millia sexcentos. [Alius diversus numerus Præpositorum assignatur 3. Reg. 5. ubi numerantur tria millia trecenti. Respondeo, in libro Regum præter missos fuisse Præpositos superiores, qui Præpositis inferioribus præerant; & hi trecenti erant, ac in isto lib. Paralip. supplentur.

Cap. 8. v. 2. [Civitates, quas dederat Hiram Salomoni.] Contrarium dictum est supra 3. Reg. 9. Salomonem dedisse Hiramo viginti civitates. Respondeo, illud *dederat*, idem est, ac reddiderat. Nam ibi diximus illas Civitates ad tempus datas fuisse Hiramo.

Cap. 14. v. 2. [Asa, &c. subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa.] Atqui 3. Regum 15. dicitur: [Non abstulit excelsa.] Quomodo hæc inter se conveniunt? Resp. Duplicis generis erant apud Judæos excelsa, nimirum, altaria, & templa in locis altioribus. Quædam prophanis idolis erant erecta, hæc omnia subvertit Asa; alia Deo verò erant dicata, quod etiam illicitum erat; nam Jerosolymis tantùm pro cultu divino templum statutum erat; hæc non evertit. Unde licèt prophana templa purgaverit; non tamen funditùs evertit: quod causæ fuit, ut postmodùm Idolorum cultui restituita fuerint ab aliis successoribus.

Cap. 15. v. 17.] Cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.] Quod videtur falsum; nam reprehenditur à Propheta infrà, cap. 16. quem in carcerem misit; insuper multos occidit injustè; denique in infirmitate Dominum non quæsivit. Respondeo: Textus hic solùm loquitur de perfectione quo ad externum cultum unius Dei: nam licèt in aliis peccaverit, Idola tamen non coluit.

Ibid. v. 19. [Bellum verò non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa.] Hoc contradicit supranarratis, cap. 14. ubi dicitur Zara cæsus ab Asa; ergo fuit bellum. Respondeo, hic computus annorum non sumitur ab initio regni Asa; sed ab initio regni Judaici, nimirum, à morte Salomonis, quando sejunctum fuit ab Israelitico. Ita Hebræi, Torniel. Salian. Ann. 3095. Sanct. 3. reg. 13. Marian. cap. 16. v. 1. Nam hoc etiam modo intelligendus est Textus sequentis capitis, ubi dicitur Baasa Rex Israel ascendisse in Judam anno 36. regni Asæ; nam tunc erat annus 16. ipsius regni, ut patet ex 3. Reg. 16.

ubi dicitur Baasa è vivis excessisse ann. 26. regni Asæ, quomodo igitur potuisset an. 36. post mortem, nimirum, decertare? Computus ergo annorum sumendus ast ab initio regni judaici: nam ex mutatione regnorum sæpè nova surgit æra.

Cap. 21. v. 12. [Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia Propheta.] Qui tamen jam à novennio ex hominibus abreptus fuerat: quomodo igitur litteras, in quibus contra Joram plaga continebatur, scribere potuit? Respondeo has litteras missas fuisset per Angelum, vel hominem quempiam è Paradiso terrestri: ita Hebræi, Lyran. Bell. & alii. Vel scriptæ fuerunt ab ipso Elia adhuc vivente, & futurorum præscio, ut postea statuto tempore darentur Joramo.

Cap. 34. v. 28. [Infereris in sepulcrum tuum in pace.] Atqui Josias in prælio occisus fuit sagitta; ergo hæc prophetia non fuit adimpleta. Respondeo. Propheta non loquitur de privata, sed de publica regni pace, ac prosperitate, quæ tunc maximè vigebat, quando Josias extra sui regni fines profectus fuerat cum exercitu obviàm Ægyptiorum Regi.

Cap. 36. v. 9. [Octo annorum erat Joachim cùm regnare cœpisset.] Qui tamen 4. Reg. 24. dicitur decem, & octo annorum fuisse. Respondeo, regnaverat unà cum patre decem annos; defuncto verò patre solus regnare cœpit agens annum decimum octavum, & secundùm hanc explanationem regnavit tribus mensibus, & decem diebus,

EX LIBRO TOBIÆ.

CAp. 4. v. 11. [Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.] Quomodo hoc stare potest cum eo, quod dixit Divus Paulus 1. Corinth. cap. 13. [Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest?] Respondeo eleemosyna dispositivè liberat à peccato; impetrat enim gratiam majorem, qua peccator provehatur ad consequendam charitatem. Ita S. Thom. Alber. Scot. Gab. Dur. Cajet. & alii. Potest etiam eleemosyna id præstare formaliter, si cætera adsint, nempè Fides, Spes, Charitas, Pœnitentia. Vide S. Aug. de verb. Dom. in Luc. ser. 30. FR. v. in Hierol. *Eleemosyna*.

Cap. 5. v. 18. [Ego sum Azarias Ananiæ magni filius. [Hæc sunt verba Angeli ad Tobiam, quæ proferri non possunt sine mendacii nota, unde Vvitacherus, lib. 1. contra Edmundum Campianum asserit Angelum mentitum fuisse; sed hoc absit. Respondeo igitur. Angelus præferens similitudinem Azariæ poterat quidem dicere se esse Azariam, sicut Gen. 31. Angelus præferens Dei similitudinem, ajebat: [Ego sum Deus,] ut concedit Calvinus magister supradicti Vvitacheri. Secundò, si respicimus nominis significationem, vera dicebat Angelus; nam Azarias significat auxilium Dei, quod verè præstare venerat Tobiæ; erat autem filius Ananiæ, quod nomen significat gratiam, vel donum Dei. Angelus enim erat gratiæ filius. Unde notat S. Gregor. hom. 33. in Euang. Angelos ex se nulla habere nomina; sed ea sortiri ratione ministerii, quo aliquando funguntur.

Cap. 6. v. 8. [Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.] Versu verò 19. non cordis, sed jecoris mentionem facit. [Ipsa autem nocte incenso jecore piscis fugabitur dæmonium. Respondeo utraque pars tam cordis, quàm jecoris habebat talem virtutem fugandi dæmonium, non quidem naturalem, nec supranaturalem, ut aqua benedicta; sed solum id præstabat, ut signum quoddam. Ad positionem enim illius combustionis vi Angelica fugabatur dæmonium, ut clarè patet ex cap. 8.] Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & relegavit illud in deserto.

Cap. 9. v. 3. [Vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum.] Quomodo Tobias junior mittebat Angelum in Rages, in qua ipsi jam erant, ut colligitur ex cap. 3. ibi namque manebat sponsa? Respondeo. Rages est nomen commune tam civitati, quàm regioni, sicut Neapolis in Italia significat tam regnum, quàm civitatem. Tobias igitur, & Angelus erant in regione Rages in civitate, quæ vocabatur Ecbatanis; Gabelus autem habitabat in ipsa civitate Rages, ad quam mittebatur Angelus.

EX LIBRO JUDITH.

CAp. 8. v. 1. [Judith vidua filia Merari] Sequitur textus narrando ejus genealogiam, quam deducit ad Simeonem filium Ruben. Sed surgit difficultas; nam Simeon non fuit filius, sed frater Ruben, ita Genes. 29. Respondeo, pro *Ruben* legendum esse Israel, ut vertit Græcus τῦ Ισραὴλ. Idem habet Arabicus nostræ Congregationis; ita etiam sentiunt S. Fulg. Episc. lib. 2. c. 14. Bellar. lib. 1. de verbo Dei, cap. 12. arg. 12. Errorem hic agnoscunt Serar. & Mar. nam Judith fuit ex tribu Simeon.

EX LIBRO ESTHER.

CAp. 3. v. 1. [Aman de stirpe Agag.] Hic fuit Amalecitarum Rex captus à Saule 1. Reg. 15. ita Joseph. Ruper. Cajet. Lyran. At quomodo infrà, cap. 16. ver. 10. Aman dicitur Macedo? [Aman filius Amadathi, & animo, & gente Macedo.] Respondeo. Majores ejus fortasse ex strage Amalecitarum profugi in Macedoniam secesserunt; postea verò parentes Amanis iterum ante hæc tempora in Persidem demigrarunt. Sed probabilior est eum natum ex Patre Macedone, & matre Persa ex antiqua Amalecitarum origine, ita Salian.

Cap. 6. v. 3. [Nihil omninò mercedis accepit.] Sermo est de Mardochæo; contrarium habemus cap. 12. v. 5. [Præcepitque ei Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.] Ergo aliquid præmii acceperat Mardochæus.

Respondeo. Munera quidem leviora ei data fuerant, quæ tamen meritis non respondebant; ideoque non erant merces, & per consequens, nec premium, vel honor, de quibus Rex interrogabat.

EX LIBRO JOB.

CAp. 19. v. 17. [Et orabam filios uteri mei.] Sed quomodo poterat filios orare, quando omnes perierant, ut ex cap. 1. Respondeo. Græcus legit Υἱοὺς παλλακίδων μου, idest, *filios concubinarum mearum*, seu secundarum uxorum. Symmachus legit, Υἱοὺς παίδων μου, idest, *filios puerorum meorum*, scilicet nepotes.

EX PSALMIS.

PSalm. 17. v. 27.] Cum perverso perverteris.] Loquitur Psalmista cum Deo, de quo dicitur Malach. 3. [Ego Dominus, & non mutor [Respondeo, sensus est, quod Deus cum perverso perversè, idest, feverè agit: ita Hier. Theod. favet Arabica versio quæ sic legit: *Cum perverso perversus eris.*

Psalm. 31. v. 3.] Quoniam tacui, inveteraverunt omnia ossa mea, dùm clamarem tota die.] Contradicit sibi; quomodo enim tacet, si clamat tota die? Respondeo, tacuit David à confessione peccati, nimirum novem mensibus; hæserat namque in peccatis à die patrati adulterii usq; ad partum uxoris; clamabat tamen, idest, rugiebat, ut vertunt Chald. Aquil. & Hier. præ dolore morbi in scelerum pœnam immissi: ita Aug. Hier. & alii: ideò addit: [Inveteraverunt omnia ossa mea,] idest, omne robur meum elanguit.

Psalm. 25. v. 8. [Homines, & jumenta salvabis Domine. [Numquid jumenta erunt in Cœlo? Respondeo. Psalmista loquitur de salute corporali, scilicet, de esca, sanitate, prole &c. ita Aug. & alii. Arabica versio legit: [Hominum, & jumentorum tu es Salvator Domine.] Allegoricè nomine jumentorum intelliguntur peccatores, ita Hier. & Didym.

Psal. 36. v. 25. [Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.] Hoc prima fronte videtur falsum; legimus enim multos justos fame laborasse, ut fuit Lazarus mendicus, filii Jacob. Gen. 42. Abraham. Gen. 12. multique Sancti Martyres. Respondeo. Tunc Deus pro pane corporali dabat spiritualem, nempè, copiam solatii, & sic in ipsa inopia non derelinquuntur à Deo. Eodem modo etiam Sancti Martyres nunquam derelicti fuerunt à Deo; nam quando tyrannus inedia eos tormentabat, tunc amplum patientiæ fructum, ac martyrii coronam referebant; juxta illud psalmi 34. v. 11. [Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.] Aliqui tamen exponunt verba Davidis in sensu litterali, quia justi, licèt fame laborarunt; illis tamen non defuit Deus in necessariis: contra verò impii famen patiuntur, ut canes. Idem dicendum est de alio textu Prov. 10. [Non affliget Dominus fame animam justi:] Possumus etiam dicere Davidem loqui de se ipso dicens. *Non vidi*; unde si aliquando id accidit, fuit aliquod rarius.

Psalm. 40. v. 1.] Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem] cui veritati, ac optimo consilio videtur contradicere præceptum divinum Exod. 23. v. 3. [Pauperis quoque non misereberis in judicio.] Facilis est solutio: nam vetat Deus judicem declinare à justitia ex misericordia erga pauperem: unde lectio hebræa est clarior: [Pauperem ne honorato in lite ejus;] ac si dicat, pauper litigiosus non meretur honorem, nec misericordiam. Tales sunt piscatores beneficiorum ecclesiasticorum, qui falsis documentis suscipiunt lites injustas, & cùm sint pauperes ingenio, ac virtutibus, piscari in tenebris satagunt nocturnis. Istorum non solet misereri sacra Rota Romana; imo contra ipsos tanquam contra fures sententias proferre deberet, ut à tam vili negotiatione desistant: nam bonus Ecclesiasticus non ascendit aliunde, sed per ostium intrat in Christi ovile, idest, meritis, ac Pastoris sui legitima approbatione.

Psalm. 43. v. 19. [Declinasti semitas nostras à via tua.] Hinc colligunt hæretici Deum esse causam peccati, quod tamen falsum est, ut admonet Eccl. 15. 12. [Non dicas, ille me implanavit.] Respondeo, ante prædicta verba repetendam esse particulam negativam superiùs positam nimirum, *Non declinasti*. Ita Hebr. Hier. Chryf. Geneb. Jans. Quod si velis affirmativè legere sine particula negativa, ut vertit Chald. tunc sic exponendum est: Declinasti semitas nostras, idest, actiones, & negotia nostra, *A via tua*, scilicet, à solito modo agendi nobiscum; non enim protexisti nos, sed potiùs permisisti omnia nobis infœliciter succedere.

Psalm. 115. v. 2. [Omnibus homo mendax.] Hæc verba contradicunt manifestè textui Apocal. 14. v. 5. [Et in ore eorum non est inventum mendacium. [Loquitur S. Joannes de centum quadraginta quatuor millibus Virginum. Hinc deducit Lutherus omnia opera hominis esse peccata, quia si homo non potest verum dicere, quod facilius est, ergo nec bonum facere. Respondeo sensus hujus loci non est hominem actu esse mendacem, ac semper mentiri; sed pronum, ac proclivem natura sua ad mentiendum, & fallendum: quod non est peccatum; sed vitium naturæ corruptæ peccato originali: ita S. Bas. Hier. & Aug. Docet Chrysostomus omnes homines esse mendaces respectu Dei, qui est summa veritas, & immutabilis. Creaturæ autem sunt mendaces, idest, vanæ, & mutabiles.

EX PROVERBIIS.

CAp. 26. v. 4. [Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.] Statim verò sibi contradicit versu sequenti: [Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. [Quomodo hæc possunt servari, si sunt con-

contraria? Respondeo. Sensus est. Ne respondeas stulto verbis, quia oleum, & operam perdes; sed verberibus corripiendo, ejusque petulantem linguam coercendo; quod clarè demonstrat ipse Sapiens versu superiori dicens: [Flagellum equo, & camus asino, & virga in dorso imprudentium.] Meliùs tamen explicari, & concordari possunt hi duo Textus. Primus vetat responsionem juxta stultitiam, nimirum, ne respondeas stultè, sicut ipse stultus, ne efficiaris ei similis. Secundus Textus jubet respondere juxta stultitiam, nimirum, ut meretur ejus stultitia: unde Græcus vertit: περὶ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην; &, κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ.

EX ECCLESIASTE.

CAp. 1. v. 4. [Terra in æternum stat] Contra verò Isai. 25.] Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur.] Respondeo, terra auferetur, non quo ad substantiam; sed quo ad incolas, & ædificia, ut ait S. Hier.

Cap. 7. v. 17. [Noli esse justus multùm.] Hæc Salomonis sententia, non solum continet difficultates non paucas, sed adversatur consiliis Euangelicis: [Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Mat. c. 5. v. 6.] ac aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Respondeo. Non debet esse homo justus multùm, idest, in externa facie, quia verus justus non imitatur pharisaicam jactantiam; sed cœlat virtutes: ita Aug. Lyran. Cajet. Alii verò intelligunt hæc verba de justitia vindicativa; ita, ut non debeat judex, vel superior esse nimis justus, nimirum rigorosus; sed errantem ovem humeris levare: ita S. Ambr. Deniq. R. Aben Ezra intelligit prædicta verba de nimia, ac superflua corporis afflictatione: quando, nimirum, indiscretè jejuniis, vigiliis, ac mortificationibus maceramus corpus, sicut agricola, qui nimia anxietate vexat campum, ut fructus copiosos colligat; erit namque inutilis labor. Unde Plinius: [Benè colere necessarium est, optimè damnosum. lib. 18. histor. nat. cap. 6.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

CAp. 7. v. 2.] Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine.] Contra verò mater Machabæorum, 2. Mach. 7. dixit: [Novem mensibus te in utero portavi,] & hoc tempus videtur commune omnibus hominibus. Respondeo. Perfectissimum nascendi terminus sunt novem menses solares completi, seu decem lunares inchoati, quorum hìc meminit Salomon. Mater autem Machabæorum loquebatur de mensibus solaribus.

EX ECCLESIASTICO.

CAp. 1. v. 16. [Initium sapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in vulva increatus est. [Quomodo hoc stare potest cum eo, quod ait S. Paul. Ephes. 2. Omnes nos nasci filios iræ? Respondeo. Hanc esse hyperbolem; loquitur enim de iis, qui à tenera ætate Deum timere incipiunt; nisi velis intelligere de natura, & indole optima, & ad pietatem proclivi, quæ timor Domini vocari potest. Hoc tamen ad litteram impletum est in Beatissimæ Virginis immaculata conceptione; insuper de S. Joannis, & Jeremiæ in utero sanctificatione. Aliqui intelligunt hunc locum de prædestinatis, quibus in instanti creationis destinatur gloria.

Cap. 3. v. 16. [Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum.] Quomodo ex peccato oritur bonum, dicente Apostolo ad Rom. 6. [Stipendia peccati mors?] Respondeo, peccatum matris, de quo hìc est sermo, nihil aliud significat, quàm injuriam à molesta matre illatam, quam si filius patienter tolerat, restituetur ei bonum.

Cap. 7. v. 15. [Non iteres verbum in oratione tua] & tamen Christus Dominus Matth. 26.] Tertiò oravit, eumdem sermonem dicens.] Respondeo, hìc prohibetur inutilis verborum reiteratio, quam etiam Christus prohibuit. Matth. 6. Possumus etiam dicere, reprehendi garrulitatem in sermone familiari. Emmanuel Sà asserit his verbis inculcari attentionem in oratione, ut non sit opus repetere verba semel prolata.

Cap. 13. v. 11. [Noli esse humilis in sapientia tua.] Hoc manifestè repugnat Christi consiliis multis in locis. Respondeo, Sapiens loquitur hìc de animi abjectione, quæ maculam infert viro sapienti; non autem de virtute humilitatis, quam Christus commendat. Vel meliùs. Sapiens non debet abduci à vero, & recto, specie humilitatis, & subjectionis; sed potiùs libertatem spiritus pro veritate retinere debet.

Cap. 8. v. 1.] Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.] Hoc repugnat Gen. cap. 1. ubi sex diebus dicitur Deus creasse universa. Respondeo, illud *Simul*, græcè legitur κοινῇ, idest, *Communiter*, seu *Pariter*, nimirum, nulla re prorsus excepta. Vel cum Rabano per *Omnia* intellige omnium rerum materiam, quæ primo die simul producta fuit; unde ex hoc loco malè colligitur uno die Deum creasse omnia.

Cap. 40. v. 29. [Filii in tempore vitæ tuæ ne indigeas, melius est enim mori, quàm indigere] Contrarium docuit Christus Dominus, qui Matth. 19. ait:] Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.] Et alibi: [Beati pauperes spiritu. [Respondeo, certum est hìc non reprehendi Religiosorum virorum voluntariam mendicitatem, quæ ex humilitatis, & virtutum amore libenter suscipitur, nec impedit sapientiam, estque laudabilis; sed illa reprehenditur, quæ ex otio, & inertia provenit, & sapientiæ acquisitionem multum obest.

Cap. 49. v. 5. [Præter David, & Ezechiam, & Josiam omnes peccatum commiserunt. [Quomodo excipitur David, qui gravissimè peccaverat? 2. Reg. 11. Item ipse Ezechias nec à peccato fuit immunis. 4. Reg. 20. Respondeo. Textus hic

loquitur de peccato Idololatriæ, ut ex sequentibus clarè colligitur; vel sermo est de arctiori cum Idololatris amicitia, cujus criminis Josaphat alioquin pius rex reprehenditur, 2. Par. 18.

EX ISAIA.

CAp. 16. v. 1. [Emitte agnum Domine dominatorem terræ de Petra deserti.] Hæc verba à S. Hier. multisque aliis intelliguntur de Christo Domino, qui tamen de Nazareth, & Bethlehem venit; non verò de Petra originem duxit. Respondeo, Christus Dominus originem trahit ex Ruth Moabitide avia Davidis, quæ nata est in urbe Petra, quam urbem ait Strabo, lib. 16. sic vocatam à rupibus; eam auxit magnoperè Rex Balduinus: & Suldanus eam totius Ægypti, ac Arabiæ gazophylacium constituit, ut testatur Adrichomius. Rabbini frustrà conantur hæc verba torquere à Christo Domino ad Ezechiam regem, ideòque legunt: [Mitte agnum dominatori terræ] eò quòd Moabitæ constituissent pendere annuum tributum centum millium agnorum regi Israel.

Cap. 23. v. 16. [Et erit post septuaginta annos, visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam.] Contrà verò de eadem urbe prædixit Ezec. 26. v. 14. [Non ædificaberis ultrà.] Respondeo, illud *Vltrà*, significat in longum tempus; unde Hebræa legit *Od*, idest, *Amplius*, quod communiter significat tempus Jubilæi, nimirum, spatium quinquaginta annorum. S. Hier. ait Tyrum ædificatam, ac restitutam in pristinam civitatem, non tamen in regnũ; nam deinceps subfuit Chaldæis, Græcis, ac Romanis. Scholiastes ait cives omnes fuisse deletos, ac proinde urbs alia diversa extructa fuit. Idem dicendum est de alio Textu ejusdem Prophetę Ezechielis, eodem ipso citato capite:] Requisita non reperieris ultrà in sempiternum.

Cap. 45. v. 1. [Hæc dicit Dominus christo meo Cyro:] sequitur Scriptura promittens ei victorias, ac regna subditasque nationes, post multa verò, vers. 4. queritur Deus his verbis, [Et non cognovisti me.] Aliter scribitur, lib. 1. Esdr. cap. 1. vers. 2. [Hæc dicit Cyrus res Persarum: Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli:] Ergo cognovit verum Deum. Respondeo, licèt cognoverit Deum, non tamen cognovit eum unicum, & solum, nam simul etiam idola colebat usque ad mortem, ita S. Hier. & alii. Vel dicas secundùm Lyran. *Non cognovisti me*, hoc, nimirum, tempore, quando te describebam, quia nondum natus eras.

EX JEREMIA.

CAp. 7. v. 22. [Quia non sum locutus cum patribus vestris, & præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.] Hoc videtur manifestè falsum; nam primis Levitici capitibus de nulla re agitur, præterquàm de sacrificiis, & victimis. Respondeo, de talibus sacrificiis impio, ac impuro animo oblatis, quasi per illa placandus sit Deus, certè nunquam locutus est; nam absque mandatorum observatione non possunt illi placere sacrificia; unde notavit S. Hier. Deum priùs dedisse populo decalogum, ac nunquam in Exodo locutum fuisse de sacrificiis; posteà verò in Levitico præscripsit sacrificia, ne populus Idolis gentium more sacrificaret.

Cap. 27. v. 7. [Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus.] Loquitur Propheta de Nabuchodonosore, cui tamen successit solùm ejus filius Balthassar, ergo quinam sunt hi tres reges commemorati? Respondeo, hìc sermo est de Nabuchodonosore seniore, qui etiam vocabatur Nabol Assar, & hic erat Pater Nabuchodonosoris junioris, qui dictus fuit Magnus. Colligitur hæc responsio ex eodem Propheta, qui initio ejusdem capitis dicit se locutum fuisse hęc in principio regni Joachim filii Josiæ regis Judę, atqui in principio regni Joachim regnabat Nabol Assar, & quidem solus: nam anno quarto regni Joachim socium, ac regni collegam accepit filium, ut habetur suprà, cap. 25. Aliter enumerant hos tres reges S. Hieron. Ruper. Lyran. S. Tho. Vat. dicunt enim, primum fuisse Nabuchodonosor, secundum Evilmerodach, tertium denique Balthassarem. At juxta authores primæ sententiæ idem est Evilmerodach, & Balthassar.

Cap. 29. v. 22. [Sedeciam, & Acab, quos frixit rex Babylonis in igne.] Isti duo ex Hebræorum sententia, item Rabani, Hugonis, S. Tho. Lyran. & Saliani sunt illi senes, qui Susannæ pudicitiam tentarunt. At senes illi, ut legitur in Dan. 13. alio supplicio, nimirum, lapidibus occisi sunt. Respondeo, fuerunt quidem primò lapidibus obruti, dein igne frixi. Daniel autem solùm mentionem facit de pœna talionis à legibus statuta. Hanc tamen opinionem reprobant ut falsam Mald. Perer. Sanch. & alii.

Cap. 30. v. 8. [Et non dominabuntur ei ampliùs alieni,] & tamen constat Persarum reges dominatos fuisse Judæis post reductam captivitatem, 2. Esd. 9. Respondeo. Hæc verba ad litteram non possunt intelligi de liberatione per Cyrum facta; sed de ea, quam dedit Dominus Jesus Christus suis; ita S. Hier. Theod. & alii: unde miscet Propheta typum cum antitypo, & advolat à Cyro ad Christum, de quo litteraliter, & non allegoricè hæc intelliguntur; ita Corn. à Lapide.

Cap. 30. v. 36. [Non erit ex rege Joachim, qui sedeat super solium David:] Et tamen contraria legimus 4. Reg. 24. [Dormivit Joachim cum patribus suis, & regnavit Joachim filius ejus pro eo.] Respondeo. Tentavit quidem filius solium ascendere regium, in quibus tribus circiter mensibus sedit, non tamen pacificè; nam abductus dein fuit in Babylonem cum tota ejus aula, ideoque æstimatur, ac si non regnasset, ita Theod. Posteri autem ejus non fuerunt reges, sed duces, & quidem tributarii Persarum regibus. Machabæi verò alioqui fuerunt reges, sed ex tribu levitica, non autem ex stirpe Joachim originem ducebant.

Cap. 41. v. 6. [Et munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.] Quomodo poterant offerre in domo Domini, si templum jam succensum fuerat, ut est in 4. Reg. ult. Respondeo, Domus Domini vocatur locus ille, quem Deus elegerat, ut in eo Templum erigeretur, ac iterum restauraretur, ut ajunt à Castro, & Sanchez, & Cornel. à Lap. Colligitur ex Baruch. 1. v. 10. ubi dicuntur Judæi misisse pecunias ex Babylone pro victimis Deo offerendis. Maldonat. tamen putat istos octoginta non venisse in Jerusalem, sed in Masphath, ubi Judæorum reliquiæ collectæ erant sub Godolia, ibique altare aliquod ejus jussu excitatum fuisse. FR. V. Masphat. in dict. *Synagoga*.

Cap. 47. v. 4. [Depopulatus est enim Dominus Palæstinos, reliquias insulæ Cappadociæ.] Quomodo Cappadocia vocatur insula, cùm sit Provincia in Græcia? insuper quomodo ex ea originem ducant Palæstini? Respondeo: Cappadocia, de qua hìc loquitur Propheta, est insula prope Tyrum secundùm Torniel. quæ deinde dicta est nova Tyrus: huic opinioni favet hebræa versio, quæ legit *Caphtor*; nam *Caph*, est manus, *Tor*, idest Tyrus, quasi dicat manus, seu latus Tyri. Sed Theod. & à Castro vertunt non Cappadociam, sed Cyprum. Multi denique sumunt hanc vocem pro vera Cappadocia, quæ licèt sit in continenti, quia tamen extenditur longo littore in pontum Euxinum, vocatur insula. Cappadoces autem occuparunt Palæstinam, expulsis Heveis, ut patet Deuteron. 2. v. 23. Ita Rab. Nostet Arabicus legit: *Reliquias succisorum Cappadocum*, nullamque facit mentionem insulæ.

Cap. 50. v. 39. [Non habitabitur ultrà usque in sempiternum.] Loquitur Propheta de Babylone, quam tamen ex Dan. 6. 9. & 10. constat iterum restauratam fuisse. Respondeo. Hæc Prophetia non simul; sed sensim, & successivè impleta fuit. Primò per Cyrum adempta fuit illi Monarchia. Secundò à Dario mœnibus spoliata teste Herodoto, l. 3. & Justino, lib. 1. Tertiò à Seleuco, & Nicanore civibus, & opibus exhausta; insuper teste Plinio, lib. 6. cap. 26. Parthi omnia transtulerunt inde. Denique sub Adriano Imperatore teste Pausania, lib. 8. nihil relictum præter muros. Unde S. Hieron. in cap. 13. Isa. ait tempore Theodosii venationes tantùm regias fuisse Babylone, ejusque murorum ambitu bestias contineri.

Cap. 51. v. 27.] Mons pestifer.] Loquitur de Babylone, quæ tamen in planitie sita est. Postea, v. 36. [Desertum faciam mare ejus.] Et tamen nullum ibi est mare. Denique, ver. 41. vocatur *Sesach*. Respondeo, ad primam difficultatem. Vocatur Babylon mons ob fastum imperii, ita Theod. & Lyran. vel ob murorum altitudinem, ut censent Vatab. & Mald. qui muri ad ducentos cubitos attollebantur, ut asserunt Herod. Plin. Diod. Sicul. & Oros. Ad secundum, dico nomine maris intelligendum esse fluvium Euphratem turgidum maris instar, ut ait Lyran. Alii verè ut Teod. & Vatab. nomine maris intelligunt hominum, ac opum abundantiam. Ad tertium denique dico vocari *Sesach*, idest Byssi saccum, ut ait S. Hieron. ob byssi, ac purpuræ abundantiam; nisi malis cum Athenæo, lib. 14. & aliis dicere, *Sisach* lingua babylonica significare diem festum celebrantem. Nam eo die, quo festum Deo suo Belo celebrabat, cecidit civitas ista, ex Dan. 5. Nec prætereunda est versio nostri Textus Arabici, quorum unus legit *Arischa*, alius *Civitas gloriosa*. Hæc secunda versio multùm facit ad rem.

EX EZECHIELE.

CAp. 20. v. 25. [Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent.] Quomodo hoc verificari potest de divinis præceptis, de quibus habemus hoc eodem cap. v. 11. [Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis.] Respondeo, Deus permisit dari populo præcepta pessima, difficillima, ac molestissima de ritu colendi idola, nimirùm Gentium præcepta: ita Hebræi, & ex iis Pradus, & hoc in pœnam, eò quòd spreverant præcepta divina. Ita S. Hieron. & Mal. Vel *Præcepta non bona*, nimirùm non tam perfecta, ut in Euangelio: ita exponunt S. Amb. & S. Cyrill.

Cap. 30. v. 14. [Faciam judicia in Alexandria.] Atqui Alexandria tunc non erat, quæ vix ducentos, & triginta post annos extructa fuit. Respondeo. Hæc Civitas per prolepsim, idest anticipationem vocatur Alexandria. Nam Hebraicè dicebatur *No*, quæ reste Nahum, cap. 3. v. 8 amplitudine non cedebat Ninive, complectebaturque suo ambitu viginti leucas, ut ait Diod. Sicul. lib. 3. cap. 7. Græcus, Textus legit Διόσπολιν id est, Jovis urbem. Hanc igitur subvertit Nabuchodonosor, quam postea instauravit Alexander, vocavitque suo nomine Alexandriam.

Cap. 32. v. 27. [Qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis.] Certum tamen est ex Ps. 48. cum homine mortuo nihil descendere. Respondeo. Propheta his verbis denotat istos fortes morituros inglorios, & ita cum armis, & absque ulla pompa eorum corpora insepulta canibus discerpenda.

Cap. 39. v. 28. [Et non dereliquerim quemquam ex eis ibi.] At multa Judæorum millia post reductionem factam per Zorobabelem, & Cyrum, vel Machabæos, apud externas nationes remanserunt. Respondeo. Hæc prophetia non potest verificari nisi de ultima reductione præstanda post mortem Antichristi, quod colligitur ex verbis sequentibus hujus capitis:] Non abscondam ultrà faciem meam ab eis,] nam de facto abscondit faciem ab eis à tempore Titi usque in hodiernum diem: ergo loquitur de ultima liberatione.

EX DANIELE.

CAp. 2. v. 1. [In anno secundo Regni Nabuchodonosor vidit somnium.] Certum tamen est plu-

plures post annos somnium vidisse. Respondeo. Initium regni nunc non intelligitur, ex quo primùm regnare cœpit in Chaldæa; sed ex quo Monarcha factus est, subjugata Asia, & magna ex parte Ægypto devastata, qui annus secundus Monarchiæ fuit trigesimus septimus Regni, ita Cornel. à Lap. & alii.

Cap. 4. v. 34. [Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli.] Hæc est epistola regis, in qua Dei magnalia enumerat, & tamen v. 5. vocat Belum Deum suum, igitur non glorificavit Deum cœli. Respondeo, quando vocat Belum Deum suum, loquitur de tempore præterito, quo Danieli puero nomen à Belo desumptum dederat. Unde verisimile est ipsum in pœnitentia, ac animi submissione usque ad mortem perseverasse, ac proinde æternam salutem consecutum fuisse, ut docent Doroth. in synopsi, Epiph. in vita Daniel. August. epist. 122. Theod. Lyran. Carth. Per. & alii.

Cap. 9. v. 1. [Anno primo Darii filii Assueri.] At Assuerus fuit longè posterior Dario, quomodo igitur fuit illius pater. Respondeo. Darius erat filius Astyagis Medorum regis, nomen autem Assueri erat commune regibus Medorum, sicut nomen Artaxersis erat commune Persarum regibus. Hinc Cambyses maritus Esther, & alii reges vocantur modò Assueri, modò verò Artaxerses, prout à Medis, vel à Persis, quibus utrisque præerant, compellari contigebat.

Cap. 13. v. 45. [Suscitavit Dominus Spiritum Sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.] Si Daniel erat puer, cur versu 50. infrà dicunt ei senes: [Quia tibi Deus dedit honorem senectutis.] Respondeo. Daniel verè erat juvenis, dicitur autem puer respectu istorum senum: agebat enim tunc annum vigesimum quartum. Nam hæc historia contigit sub annum quartum à transmigratione in Babylonem, ut ait Corn. à Lap. Additur denique ipsi datum fuisse à Deo senectutis honorem, nimirùm, dignitatem judicandi, quæ senibus propriè convenit.

EX AMOS.

Cap. 5. v. 25. [Nunquid hostias, & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis?] Quomodo reprehenditur populus, si Exod. 24. & Levit. 8. 14. & 15. legimus multa obtulisse sacrificia? Respondeo. Verè post dedicationem tabernaculi in Monte Sinai Israelitæ victimas non obtulerunt, eò quòd non essent certi de statione, nec ad unum diem. Debebant enim semper esse parati ad iter; nam statim, ac movebatur ab Angelo columna nubis, castra etiam movebantur. Unde triginta octo annis, & undecim ferè mensibus à sacrificiis abstinuerunt sese. Dicuntur tamen fluxisse quadraginta anni more Scriptoribus etiam sacris usitato, quo numeros, quibus parum deest, vel superest, integros, & rotundos consignant. Ita Lyran. Vatab. Corn. à Lap.

Cap. 7. v. 14. [Non sum Propheta.] Quomodo poterat sine mendacii nota hoc asserere Amos, cui dicitur à Deo v. 15. ejusdem capitis:] Vade, Propheta ad populum.] Respondeo, Amos dicit se non esse Prophetam ex professione, vel à prima ætate, cùm ejus muneris fuerit armenta pascere. Unde Septuaginta legunt: *Non eram Propheta.*

EX MICHÆA.

Cap. 5. v. 2. [Tu Bethlehem Ephrata.] Matthæus verò citans istum locum ait, cap. 2. 6. [Tu Bethlehem terra Juda.] Respondeo, duplex erat Bethlehem, una in tribu Zabulon, altera in tribu Juda, de qua loquitur Propheta, & ad distinctionem prioris addidit ei cognomen *Ephrata*, quæ fuit secunda uxor Caleb, à qua tota illa fertilis regio nomen acceperat. Eadem est ergo Bethlehem Ephrata, & Bethlehem Juda.

EX NAHUM.

Cap. 1. v. 12. [Afflixi te, & non affligam te ultrà.] Certũ tamẽ est post istam promissionem Deum pluries in populum suum varias immisisse afflictiones. Respondeo, sensus illius promissionis est: *Non affligam te*, scilicet, nisi novis sceleribus ad id me de novo coegeris. Vel *Non affligam te ultrà*, nimirum, per Assyrios. Ita Corn. à Lapide.

EX ZACHARIA.

Cap. 1. v. 8. [Et ipse stabat inter myrteta.] Sermo est de Angelo, de quo ver. seq. ait:] Angelus, qui loquebatur in me.] Quomodo igitur loquebatur interiùs, si erat inter myrteta? Respondeo. Iste modus loquendi est hebraismus; idem enim est, ac si diceret: *Loquebatur mecum*, vel *ad me*, ut vertit Chald. & censent Theod. & Vatabl. Alii verò, inter quos Hieron. Remig. Alb. Hugo, & Lyr. putant fuisse diversos Angelos. Nam qui loquebatur interiùs per inspirationes, ac mentali voce erat Angelus Custos ipsius Prophetæ; alius verò inter myrteta erat Archangelus Michael.

Cap. 2. v. 4. [Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum.] Constat tamen 2. Esd. cap. 2. Nehemiam instaurasse muros ejusdem Civitatis, quæ nunquam illis caruit. Respondeo, sensus est tantam hominum frequentiam eò confluxuram, ut murorum ambitus eos capere non possit; & sic ostendit suburbia construenda esse, ac villas vicinas erigendas, quod contigisse suo tempore testatur Joseph, lib. 7. bel. Jud. cap. 6. Unde illud *Absque muro*, vertunt aliqui *Extra muros*, sicut illud Josue 17. 5. [Ceciderunt funiculi Manasse decem absque terra Galaad,] idest, extra terram Galaad.

Cap. 12. v. 2.] Sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.] Quomodo Judas obsidebat Jerusalem, quæ erat Metropolis, ac caput totius Judeæ? Respondeo. Judæi transfuga Jason, Menelaus, & alii adjuvarunt Antiochum in oppugnan-

granda Jerosolyma, ut videre est in Historia Machabæorum, & confirmatur testimonio Josephi, lib. 12. antiq. cap. 6.

EX LIBRO I. MACHAB.

CAp. 1. v. 1. [Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia.] At regnum Græcorum constat longè antiquius fuisse ex Dan. 11. v. 2. Respondeo. Alexander primus regnavit in Græcia, intelligitur nimirum in tota Græcia, ut exponit Serar. Vel dicas: Primùm regnavit in Græcia, deinde in aliis regnis, quæ armis accepit. Nam in Textu Græco non dicitur *Primo*, sed πρότερος, idest, *prior*.

Ibid. [Egressus de terra Cethim.] Nomine Cethim intelligitur Italia. Ita Num. 24. v. 2. sic legit nostra Vulgata: [Venient in triremibus de Italia.] Sed Alexander non venit ex Italia; sed ex Græcia. Respondeo, juxta S. Hier. Hebræi omnes populos mari mediterraneo à se disjunctos vocabant Cethim, seu insulanos, eò quòd navibus ad eos accederent. Idem sentit Joseph, lib. 1. antiq. c. 6 & 11. Theod. in c. 27. Ezechielis: sicut nunc de facto Itali vocant Germanos, Gallos, Belgas, Anglos, cæterosque trans alpes habitantes uno nomine Ultramontanos. Unde hìc per Cethim intelligitur Macedonia.

Cap. 4. v. 6. [Qui tegumenta, & gladios non habebant.] Sermo est de Judæis, qui loricis, & gladiis dicuntur caruisse; & tamen v. 15. legimus ipsos occidisse gladio tria millia virorum. Respondeo. Judæi non habebant loricas, & gladios, subintelligitur, *sicut volebant*, ut in Textu Græco additur πλὴν καλύμματα καὶ μαχαίρας οὐκ εἶχον καθὼς ἠβούλοντο. Imò in pluribus codicibus latinis, seu manuscriptis, seu editis hoc invenitur expressum. Sensus igitur est: Judæi quo ad arma non erant pro voto suo satis instructi, certè hostibus nulla ex parte æquandi.

Ibid. v. 52. [Centesimi quadrigesimi octavi anni.] Sermo est de restauratione templi facta triennio post ejus profanationem. Nam anno 145. Græcorum, profanatum fuit templum. Cur igitur 2. Machab. c. 10. dicitur post biennium restauratum fuisse Templum? Idem narratur post mortem Antiochi, quæ accidit anno 149. Respondeo, ad primam difficultatem. Biennium, de quo ibi fit mentio, non sumitur ab initio profanationis Templi; sed ab initio Principatus Judæ, ut clarè patet. Ad secundam difficultatem dico. Restauratio Templi narratur post mortem Antiochi; sed tamen ante ejus obitum accidit, qui modus usitatus est sæpè in sacris litteris.

Cap. 7. v. 9. [Sed & Alcimum impium constituit in Sacerdotem.] At iste Alcimus erat jam Sacerdos ante adventum Demetrii Regis, ut habetur 2. Machab. 14. Respondeo, etiamsi antea constitutus fuisset Summus Sacerdos ab Antiocho post cædem Menelai: quia tamen acta Antiochi, utpotè tyranni, annullata fuerant, iterum à Demetrio legitimo Rege, à quo hæc dignitas cōferri debebat.

Cap. 8. v. 16. [Committunt, (*scilicet Romani*,) uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ.] Certum tamen est, duos consules quotannis creari solitos esse: cur igitur dicitur hìc uni tantùm totius imperii committi gubernationem? Respondeo. Verum est duos creari consules; sed ambo non imperabant uno, eodemque in loco. Unus enim in Urbe, alter verò in exercitu. Vel si erant in eodem loco simul tunc alternis diebus imperabant, & uni soli fasces præferebantur, teste Livio, qui ait, cùm ad Cannas pugnatum fuit, sortem Imperii ea die penes Varronem fuisse: idem confirmat Halicarn. & Sigonius.

Cap. 11. v. 34. [Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres Civitates, Lydan, & Ramathan.] Cur duas tātùm enumerat civitates, si erant tres? Respondeo, legendum esse tres præfecturas, seu Satrapias, ut legit Josephus; dein duas civitates separatim nominatas assignat pro Templi sacrificiis. Sensus igitur est, præter illas duas præfecturas assignasse etiam duas alias Civitates pro sacrificiis. Vide Textum Græcum.

Cap. 14. v. 25. [Cùm autem audisset populus Romanus sermones istos.] Narrat dein beneficia maxima in Simonem collata, quæ beneficia certum est non à Romanis, sed à Judæis fuisse collata. Respondeo, verum id esse, ideòque in Textu Græo non legitur *Populus Romanus*, sed ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ δῆμος τῶν λόγων τούτων, idest, [Cùm audisset populus sermonem istum.] Patet autem clarè ex ipso Textu ibi sermonem esse de populo Judaico, qui auditis iis, quæ Simon fecerat apud Romanos pro populo, gratias ei agunt. Igitur de populo Judaico intelligenda sunt quæ sequuntur.

Cap. 16. v. 3. [Estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra.] Loquitur Simon cum duobus filiis suis; sed cur eos vocat fratres? Respondeo ex Textu Græco aliter legendum est Ἀντ' ἐμοῦ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου: nimirum [Loco me, & fratris mei.

EX LIBRO II. MACHAB.

CAp. 1. v. 9. [Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Casleu.] Dies scenopegiæ celebrandi erant mense septimo Tisri, ut præcipitur Exod. 23. & 24. ac Levit. 23. non autem mense nono Casleu. Respondeo. Isti dies festi, qui hìc indicuntur, non sunt illi septimi mensis; sed dies Encæniorum, quando à Juda Machabæo repurgatum fuit Templum, quam dedicationem festivè peregerunt dies octo integros ad modum festivitatis tabernaculorum.

Ibid. v. 14. [Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus. Sermo est de conjugali habitatione cum Dea Nanæam, ut colligitur ex vocabulo græco συνοικήσων, idest *cohabitaturus*, & ex dotis mentione, quæ ibi exprimitur. Dubium igitur est, quomodo vivos cum mortua, mortalis cum immortali conjungendus esset? Respondeo, solitos fuisse veteres Reges cum Deabus matrimonia

monia inire, ut Heliogabali Urania docet, seu Venus apud Xiphilinum; & nostris temporibus nota omnibus est solemnis desponsatio, quam cum Thetide quotannis faciunt Veneti in die Ascensionis Domini. Habemus insuper exemplum desponsationis Antonii cum Minerva, teste Seneca in Suasor. Sic etiam hìc Antiochus, ut honesto prætextu templum expoliaret, thesauros dotis nomine surripere studuit; at templi Sacerdotes cautiores fuere, ut ipse exitus comprobavit.

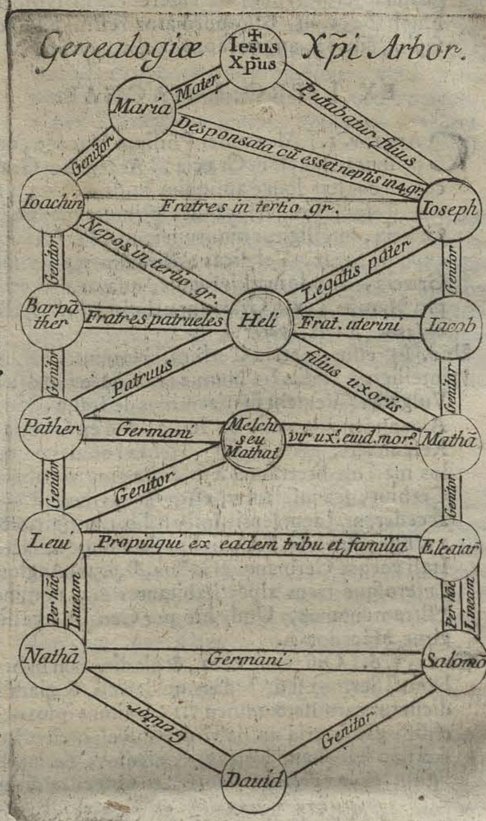
Cap. 3. v. 4. [Simon de tribu Benjamin præpositus Templi.] Quomodo poterat esse Templi præpositus, si erat de tribu Benjamin, non autem de tribu Levitica? Respondeo, iste Simon erat præpositus in rebus prophanis, non autem sacris. Forsan enim præerat thesauris, vel militari custodiæ: sic etiam ejus frater Menelaus injustè summum Pontificatum affectaverat.

Cap. 5. v. 27. [Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat.] Et tamen cap. 14. dicitur Judas præfuisse omnibus Assidæis, cur igitur dicitur decimus? Respondeo, erat decimus, nimirum, unus ex decem viris Assidæorum, inter quos postea etiam generalis dux fuit.

Cap. 8. v. 22. [Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini Simonem, & Josephum.] Nullus tamen ex fratribus Judæ vocabatur Josephus. Respondeo, Josephus idem erat, ac Joannes; ita Serarius explicat.

EX EUANGEL. S. MATTHÆI.

CAp. 1. Statim in ipso exordio occurrit difficultas illa celebris, cur Matthæus Christi genealogiam à David usque ad Joseph deducat per Salomonem, Lucas verò per Nathan: ergo alii parentes tribuuntur Josepho à S. Luca: alii à S. Matthæo. Hunc locum olim objecit Julianus Augustus. S. Hieronymus verò enodavit dicens; à S. Luca recenseri parentes Joseph secundùm legem, à S. Matthæo autem secundùm naturam. Nam Deus præceperat, quòd si frater absque liberis è vita discessisset, alius frater ejus uxorem acciperet ad suscitandum fratris semen. Hanc difficultatem nuper Christianis objecit Ahmed Persa in suo libro inscripto, Politor speculi, contra quem Apologiam eruditè, ut assolet, scripsit P. Philippus Guadagnola, Clericus Regularis Minor linguæ Arabicæ professor egregius, ac in nostra Congregatione meus collega, qui cap. 7. sect. 1. notat S. Matthæum uti verbo *Genuit* ad significandam naturalem generationem, Lucam verò non uti tali verbo, sed dicere: [Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, &c.] Arabicus legit Joseph filii Heli, filii Mathat, &c.] Ad majorem hujus difficultatis elucidationem Christi genealogiam ex Scripturis, & Sanctis Patribus præsertim Damasceno depromptam in sequenti arbore describi curavimus.

Ibidem v. 5. [Salmon autem genuit Booz de Rahab.] Quomodo potuit Salmon generare filios ex Rahab meretrice Jericuntina, si ipse non est ingressus terram promissionis: nullus enim ex iis, qui ab Ægypto discesserunt, in terram promissionis pedem intulit præter Josue, & Caleb. Hæc objectio est ejusdem Ahmedis. Respondeo, licèt Salmon fuerit ex iis viris, qui ex Ægypto discesserat, nihilominus non fuit comprehensus Dei maledicto. Nam nondum attigerat vigesimum annum. Colligitur ex cap. 14. v. 29. Num. [In solitudine hac jacebunt cadavera vestra omnes, qui numerati estis à viginti annis, & suprà, & murmurastis contra me.

Ibid. v. 8. [Joram genuit Oziam.] Qui tamen fuit abnepos, non verò filius Joram. Nam 4. Reg. 8. Joram genuit Ochoziam. Hic genuit Joas, ut ex cap. 12. Joas genuit Amasiam; ita cap. 14. Hic denique genuit Oziam, seu Azariam. Cur ergo S. Euangelista reliquit illos tres intermedios? Respondeo, quia noluit excedere tesseradecadem personarum. Ita S. Hieron. Cur verò hos potiùs prætermisit, quàm alios, ratio in promptu est, quia hi tres geniti erant ex Athalia filia impiissimi Achabi, & Jezabelis, quo-

rum

rum stirpem delendam prædixerat Deus, 3.Reg. 21. v. 21. [Et interficiam de Achab mingentem ad parietem.] Unde S. Euang. saltem usque ad quartam generationem illorum memoriam abolitam noluit. Posteritas enim intelligitur usque ad quartam generationem. Ita Hilar. S. Thomas, Jans. Barrad. & Abul.

Ibid. v. 11. [Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.] At 4. Reg. 23. dicitur Josias genuisse Joakim, & capite 24. Joachin genuisse Jechoniam, seu JoaKim. Secunda etiam insurgit difficultas, quòd hæc generatio accidit multis annis ante transmigrationem. Respondeo ad primam difficultatem, quam velut inextricabilem objiciebat Porphyrius Christianis, & dico, scriptorum vitio, & incuria contigisse, ut nomen JoaKim semel tantùm exprimeretur propter nominis similitudinem; unde supplenda est una generatio, ut nonnulli codices Græci, & Latini habent; alioquin non esset completa decimaquarta generatio. Duo igitur fuerunt Reges pater, & filius nomine JoaKim, & cognomina Jechoniæ. Prior JoaKim est filius Josiæ, in quo definit secunda tesseradecas. Posterior fuit nepos Josiæ, & filius JoaKim, à quo incipit tertia. Ad secundam difficultatem respondeo, illud *In transmigratione*, idem esse ac sub tempus transmigrationis, quæ cœpit anno tertio Regni JoaKim.

Cap. 8. v. 5. [Accessit ad eum Centurio.] At S. Lucas, cap. 7. v. 3. ait: [Misit ad eum seniores.] v. 6. [Misit amicos.] Respondeo. Primò accessit per seniores, dein per amicos, denique per se ipsum, cùm Christus vicinior esset: ita Chrysost. Theoph. Euthym.

Ibidem, v. 28. [Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.] At S. Lucas, cap. 8. v. 27. & S. Marcus, cap. 5. v. 2. unum tantùm recensent. Respondeo. Unius tantùm meminerunt, quia famosior, & truculentior erat, in quo integra legio hospitabatur, ita Aug. lib. 2. de consensu Euang. cap. 24. & alii.

Cap. 10. v. 10. [Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.] Marcus verò, cap. 6. ait Christum permisisse Apostolis virgam tantùm, & sandalia, imò ipsemet Christus habuit plures tunicas, ita Joan. 19. Respondeo. Christus prohibuit duas tunicas, nimirum, vestimenta mutatoria, ut nunc unum, nunc alterum induant, ut ait S. Thom. alioquin frigoris, aut necessitatis causa pluribus tunicis indui minimè vetat. Insuper calceamenta, non verò sandalia prohibuit; nam calceamenta supernè etiam pedes tegunt, ita S. Hieron. Aug. Tost. Tolet. Jans. & Maldon. Denique prohibuit virgam defensoriam, quæ hebraicè dicitur *Matte*, & per consequens omnia genera armorum; concedit tamen baculum viatorium hebraicè *Misciau*, ut expressit S. Marcus.

Cap. 16. v. 20. [Præcepit, ut nemini dicerent, quia ipse est Christus.] Et tamen ipse Christus præcepit eisdem Apostolis prædicare regnum Dei. Respondeo. Christus prohibuit solùm eo tempore, & loco, quia Apostoli nondum erant idonei ad persuadendum id omnibus, ut ait Chrysost. Theoph. & Euthym.

Cap. 17. v. 1. [Post dies sex.] Sermo est de tempore transfigurationis Christi Domini. At S. Lucas, cap. 9. ait: [Factum est autem post hæc verba ferè dies octo.] Respondeo. Post evolutos sex dies plenos transfiguratus est Christus, quod accidit sexta Augusti, die Dominico. S. Lucas verò numerat omnes dies etiam imperfectos; nam octava die post illa verba transfiguratus est, ideò addit illud *ferè*, ita Chrysost. Euth. Theoph. & Aug.

Ibidem, v. 11. [Elias quidem venturus est, & restituet omnia;] statim verò subjungit contrarium dicens: [Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum.] Respondeo, in primo loco Christus loquitur de Elia, qui venturus est ante extremum judicium unà cum Henoch, & restituet omnes reliquos Judæos, idest, convertet; nam Arabicus legit: [Docebit vos omnia.] Deinde transit Christus ab Elia litterali, & vero ad mysticum Eliam non nomine, sed re, nimirum, ad Joannem Baptistam, qui ante Christi adventum præcursor fuerat.

Cap. 19. v. 9. [Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:] ex hoc aliqui colligunt præcipuè Græci licitum esse ob fornicationem uxorem dimittere, & aliam ducere. Contrarium asseritur apud Luc. cap. 16. Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: idem apud Mar. cap. 10. qui absolutè dicunt non licere uxorem dimittere, ac aliam ducere. Respondeo igitur, duas quæstiones Pharisæi proposuerant Christo Domino. Prima utrùm liceret uxorem dimittere. Secunda an liceret aliam ducere. Christus verò respondit licitum esse uxorem dimittere ob fornicationem tantùm, & separari conjuges quo ad thorum; nam qui innocentem dimittit, mœchus etiam reputatur, quamvis aliam non duxerit, quia violat jus matrimonii, & uxoris. Conclusio igitur est. Qui dimittit uxorem ob fornicationem, non mœchatur; si verò aliam duxerit, certè mœchatur. Ut si quis dicat: Qui jejunium violat sine dispensatione, & se inebriat, peccat: ergo qui violat jejunium cum dispensatione, se inebriando non peccat, falsa est sequela, ita Corn. à Lap. & est sensus Theoph. & Aug. Unde Christi propositio sonat. Quicunque dimiserit uxorem suam absque fornicationis causa, mœchatur. Quicunque etiam aliam duxerit, mœchatur.

Cap. 27. v. 9. [Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam.] Loquitur Euangelista de agri emptione pro sepultura peregrinorum ex Christi pretio. Maxima tamen est difficultas apud Scriptores super hæc verba; nam hæc prophetia nullo pacto invenitur apud Jeremiam, sed potiùs apud Zachariam, c. 11. v. 12. [Et appenderunt mercedē meam triginta argenteos.] Respondeo. Hunc errorem ex incuria librariorum irrepsisse testantur Hieron. Ruper. Lyran.

Jans.

Jans. Francisc. Lucas. Baron. Mald. Suar. imò nonnulli codices habent nomen Zachariæ, ut ait S. August. quorum unum egomet legi arabicè scriptum, & eo utebamur in nostra Congregatione apud Eminentiss. Cardinalem Pallottam, apud quem alius etiam extabat chaldaicè scriptus, qui nullius Prophetæ nomen continebat, sed solùm dicebat: [Quod dictum est per Prophetam,] & hæc mihi videtur verisimilior explicatio: nam S. Matthæus non solet exprimere nomina Prophetarum in suo Euangelio. Sed hìc prætereundum non est, quod mihi nuper ostendit D. Abraham Ecchelensis Maron. in Romano Sapientiæ Archigymnasio Chald. ac Arabicę linguę publicus professor, & meus in præcognoscendis Arabicis Bibliis diligentissimus collega. Apud hunc virum inter complures libros arabicos manuscriptos quidam singularis existit inscriptus, Liber margaritarum pretiosarum, estque de operibus Domini. Auctor hujus libri ait, odio, ac malitia Judæorum istam Prophetiam erasam fuisse; unde cap. 7. loquens de Christi passione, Jeremiæ verba citat, quæ ex Arabico in latinum conversa talia sunt.

Sectio ex Prophetia Jeremiæ Prophetæ.

Tum dixit Jeremias ad Phescîur: Jam diu cum patribus vestris estis contrarii veritati; filii autem vestri, qui venient post vos, perpetrabunt peccatum magis enorme, quàm vos, quoniam appretiabunt illum, qui nō habet pretium, & pati facient, qui sanat morbos, & dimittit peccata; & accipient triginta argenteos pretium illius, quem emerunt filii Israel, &c.

EX EUANGEL. S. MARCI.

CAp. 1. v. 2. [Sicut scriptum est in Isaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum.] Ista verba inveniuntur apud Malachiam, cap. 3. cur ergo citatur Isaia? Respondeo. Verum est, ista verba esse Malachiæ, at S. Euangelista non citat Isaiam pro eis, sed pro sequentibus, nimirum [Vox clamantis in deserto,] unde juxta veterum Ecclesiasticorum sententiam Marcus ex duobus testimoniis Prophetarum unum efficit sub nomine Esaiæ, ita Hieron. qui addit secundam solutionem, nimirum, vitio scriptorum Esaiæ nomen irrepsisse. Græcus legit, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς Προφήταις. [Sicut scriptum est in Prophetis;] nullius nomen exprimendo.

Cap. 15. v. 25. [Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] S. Joannes verò ait, cap. 19. [Erat hora quasi sexta,] & nec erat adhuc damnatus. Respondeo, erat hora tertia finiens, ac desinens in sextam; nam idem Marcus, v. 33. affirmat Christum Dominum crucifixum hora sexta, quando tenebræ factæ sunt super universam terram, ita communiter Interpretes, vel dicemus Marcum locutum esse de damnatione ad crucem, quando juxta Augustinum linguis Judæorum clamantium, crucifige, crucifige, Christus cruci affixus est. Hieronymus putat scriptorem deceptum similitudine characterum numeralium, quibus Græci Codices utuntur, pro ϛ quod senarium indicat, apposuisse Γ gamma, quod ternarii signum est.

Cap. 16. v. 8. [Et nemini quidquam dixerunt.] Et tamen certum est has mulieres nunciasse Christi resurrectionem omnibus discipulis. Respondeo. Nemini quidem per viam dixerunt præ timore, ut ait Euthym.

EX EUANGEL. S. LUCÆ.

CAp. 3. v. 2. [Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha.] Constat tamen ex Joan. 18. solùm Caipham fuisse tunc temporis Pontificem. Respondeo. Non erant simul Pontifices; nam solus Caiphas eo munere fungebatur: sed ambo erant principes inter sacerdotales familias. Annas enim fuerat immediatè ante Caipham Pontifex per septennium, & summæ auctoritatis erat apud omnes. Sed adhuc remanet difficultas, quomodo vivente Pontifice Anna, creatus fuerit Caiphas. Sciendum igitur est, apud Hebræos solitum fuisse septem dies ante Kepur, idest, diem expiationis separare Pontificem, illumque instruere cæremoniis, quibus ingredi debebat Sancta Sanctorum; sed quia aliquando contingebat Pontificem eo tempore pollui, ac reddi immundum, ideò eligebant alium Pontificem, quem vocabant Pontificem anni, ne prætermitteretur illa solemnitas; qui assistebat in eadem functione, & si ipse offerebat illud sacrificium propter aliquam immunditiam Pontificis, remanebat toto eo anno in gradu pontificali. Colligitur hoc ex textu euangelico, in quo Caiphas appellatur Pontifex, sed cùm additamento, nempè *anni illius*; ita Jo. 11. v. 49. & 18. v. 13. Annas igitur erat verus Pontifex, ut clarissimè patet ex Actis Apostolorum, cap. 4. v. 6. [Annas Princeps Sacerdotum, Caiphas, & Joannes &c.] ubi sermo est de concilio congregato contra Apostolos, quod certè accidit post Christi resurrectionem; ergo Annas restitutus in pristinam dignitatem; remanebat tamen Caiphas in secundo loco, in tertio autem sacerdos caput hebdomadæ; nam hi duo semper comitabantur summum sacerdotem in functionibus sacris, unus quidem à dextris, nempè, Pontifex anni, alius à sinistris, scilicet, caput hebdomadæ. Colligitur tota hæc doctrina ex Hebræorum cæremoniali, ut mihi testatus est Joannes Baptista Jonas in Romano Sapientiæ Archigymnasio hebraicæ linguæ professor, olim inter Rabbinos Archisynagogus celeberrimus.

Ibid. v. 36. [Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.] S. Euangelista enumerat Christi genealogiam sursum ascendendo, ita ut Arphaxad sit pater Cainan, & hic pater Sale. At Gen. 10. v. 24. dicitur: [Arphaxad genuit Sale,] nulla facta mentione de Cainan. Hanc objectionem Christianis proponit Ahmed Persa probans Euāgeliorum dissonantiam: Respondeo. Mos usitatus est apud sacram scripturam appellare etiam progenitores parentes mediatos, quia non est ipsius intentum singulorum genealogiam nume-

me-

merare. Animadvertendum insuper est, Textum Arabicum, & Græcum numerare etiam in Genesi Cainan; igitur mirum non est, si S. Lucas, qui græcè scripsit, non prætermittat generationem Cainan, secutus Textum Græcum.

Cap. 18. v. 1. [Oportet semper orare, & non deficere.] Durum videtur hoc præceptum. Legimus enim apud Matth. 26. Christum Dominum post orationem concessisse sæpius Apostolis requiem. Respondeo. Sensus est nos debere perseveranter orare, & non deficere metu, vel tentatione, aut tædio. Itaque illud *semper* non significat temporis continuationem, ut volebant hæretici Euchitæ; sed constantiam, & perseverantiam, ut explicat Salmeron, tom. 7. tract. 31. Eodem modo explicandus est alter Textus Eccl. 18. [Non impediaris orare semper.] Item alter similiter Pauli ad Thessalon. cap. 5. [Sine intermissione orate:] sicut etiam communiter dicere solemus: Iste juvenis semper studet, idest sedulè, & frequenter.

Ibid. v. 35. [Cùm appropinquaret Jerico, cæcus quidam sedebat secus viam.] Marcus verò, cap. 10. ver. 46. ait: [Proficiscente eo de Jericho.] Idem affirmat Matth. cap. 20. qui insuper addit duos fuisse cæcos. Respondeo igitur ad secundam difficultatem. S. Marcus, & S. Lucas unum tantùm nominant cæcum principaliorem, & magis notum apud cives illos, quem Sanctus Marcus vocat Bartimæum, eratque mendicus. Duos tamen re vera illuminatos fuisse cæcos à Christo asserit S. August. lib. 2. de Conf. Euang. cap. 65. Ad primam difficultatem, nimirùm, de diversitate historiæ Lucæ ab aliorum duorum narratione S. August. existimat diversum esse cæcum, de quo agit Sanctus Lucas; nam hic in ingressu Christi ad urbem illuminatus est: quam sententiam amplectitur etiam Jansenius. Verùm cùm omnes circumstantiæ, quas narrat Sanctus Lucas, consentiant cum iis, quas habent S. Matt. & S. Mar. dicendum est omninò unum, eundemque fuisse cæcum, qui priùs ingrediente Christo Domino petierit ab illo illuminari, verùm cùm ob turbæ multitudinem non audiretur, & ipsemet Christus dissimularet, ut ejus fidem acueret, stetit postridie ad portam urbis, ibique Christo egrediente rursus visum postulans gratiam impetravit, ita sentiunt S. Ambr. in Luc. c. 18. Dion. Carth. Mald. Fran. Lucas, & alii.

EX EUANGEL. S. JOANNIS.

CAp. 1. v. 28. [In Bethania trans Jordanem.] At cap. 11. ait Bethaniam fuisse juxta Jerosolymam cis Jordanem. Respondeo, ista Bethania, de qua hìc agitur, non est illa Marthæ, & Mariæ, sed alia trans Jordanem sita; unde aliqua exemplaria græca legunt Βηθαβαρᾶ, idest, Bithabara, quod vocabulum hebraicum significat domum transitus; imò communiter græca lectio est Bithabara, Insuper hæc Bethania scribitur per Aleph, & significat domum navis; altera scribitur per Ain, & significat domum humilitatis.

Ibid. v. 31. [Ego nesciebam eum.] Quomodo sine mendacii nota poterat hoc dicere Joannes, qui præ gaudio in utero exultaverat ad aspectum Christi Domini? Respondeo, Joannes non noverat Christum de facie, seu naturali modo; sed divinitùs: quam notionem noluit manifestare, ne videretur cognationi, familiaritati, vel affectui aliquid indulgere.

Cap. 2. v. 20. [Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc.] Quod non potest verificari de Salomone, qui in ædificatione templi septem annos cum dimidio impendit. 3. Reg. 6. Neque de restauratione facta per Zorobabelem, qui neque tam plures impendit annos, licèt Chrys. Beda, Theoph. Euth. Eucher. Jans. Tolet. Mald. existiment hìc loqui de hac secunda restauratione facta per Zorobabelem anno primo Cyri regis usq; ad annum sextũ Darii, quod spatium putant fuisse 46. annorum: sed hic computus errorem continet. Nam Templum instaurari cœpit anno primo Monarchiæ Cyri; unde quindecim anni solùm fluxere, ut probat Cornel. à Lap. in hunc locum; de qua ergo ædificatione loquitur Textus? Respondeo. Loquitur de ultima restauratione facta ab Herode Ascalonita, qui ut nomen Messiæ sibi vindicaret, templum construere cœpit anno Juliani 27. quod complevit anno 15. Tiberii, nimirùm Juliani 73. unde quadraginta, & sex annis ædificatum fuit, & completum anno primo prædicationis Christi. De hac templi restauratione agunt Josephus, lib. 15. antiq. c. 14. & lib. 20. c. 8. Sigonius in notis ad Suppl. Constan. Phrygio in Chron. Ger. Merca. & Func. in Chron.

Cap. 3. v. 22. [Et illic demorabatur cum eis, & baptizabat.] At c. 4. v. 2. contrarium ait: [Quamquam Jesus non baptizaret; sed discipuli ejus.] Respondeo. Christus baptizabat non tam per se, quàm per discipulos suos, quos tamen ipse priùs baptizavit, ut ostenderet baptismum suum etiam ab aliis conferendum; at Joannis baptismus ab ipso conferebatur.

Cap. 4. v. 13. [Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.] Quod videtur contradicere Textui Eccl. 24. v. 29. [Qui bibent me, adhuc sitient.] Respondeo. Sitient non ex defectu, quasi aqua careant, qualis sitis invenitur in aqua mundana, non verò in illa, quam promittit Christus; sed sitient ex desiderio magis augendi aquam, quam habent, sicut quò magis gustamus rem delicatam, eò magis augeri nobis optamus.

Cap. 5. v. 31. [Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.] Paulò pòst, cap. 8. v. 14. contrarium omninò asserit Christus dicens: [Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meũ.] Respondeo. In primo Textu sensus est, si solus ego perhiberem testimonium de me, utique non esset verum, idest, dignum fide, vestro quidem judicio; loquitur enim Christus ex concessione magis, ac communi Judæorum sensu. In secundo

do verò sensu dicit testimonium ipsius verum esse, quia solus non erat, sed cum eo Pater, qui illum miserat, ita Cyrill. Chrysost. Leont. Theophil. Euth. & alii.

Ibid. v. 34. [Ego autem non ab homine testimonium accipio,] & tamen Joannes testimonium perhibuit de Christo: item Moyses, & Prophetæ. Respondeo. Christus Dominus testimonium hominis non accipit, idest, non requirit, nec indiget hominis testimonio. Non tamen illud rejicit etiam in controversiis fidei, ut somniarunt hæretici; sed solum asserit sui causa non indigere tali testimonio, cùm sit Deus. Nostri verò causa, quoties tale testimonium necessarium fuerit, illud probat, & admittit. Imò, ut Deus, non solùm non indiget hominum testimonio, sed omnes Prophetæ, & ipse Joannes ab eo auctoritatem acceperunt. Ita Cyrill. Theoph. Leont. Mald. Jans. & alii.

Cap. 7. v. 16. [Mea doctrina non est mea:] Si mea quomodo non mea? Respondeo, *mea doctrina*, idest, quam vobis trado, non est excogitata ex me, ut puro homine; sed à Patre meo cœlesti illam accepi, imò ut Deus illam mihi communicavit, ita Chrysost. Leont. Euthym.

Cap. 8. v. 15. [Ego non judico quemquam. [Cap. verò 5. dixerat [Pater omne judicium dedit filio.] Respondeo. Christus non judicat secundùm carnem, idest, sensus externos, de quo judicio ibi loquitur. Vel possumus dicere Christus non judicat quemquam, idest, non condemnat; non enim venit perdere, sed salvare.

Ibid. v. 19. [Neque me scitis:] supra verò, c. 7. v. 28. dixerat: [Et me scitis.] Quomodo hæc inter se conveniunt? Respondeo. [Neque me scitis:] quoad divinitatem, & reddit rationem: [Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.] Græcus magis ad rem nostram legit, ἤδειτε ἄν, scilicet, [Sciretis utique.] Nam correlativorum eadem est scientia. Ita Theoph. & Jansen.

Cap. 9. v. 29. [Hunc autem nescimus unde sit] Et tamen eadem turba dixerat suprà, c. 7. v. 27. [Hunc scimus unde sit.] Respondeo. Nesciunt unde sit, nimirum, à quo, vel cujus auctoritate missus sit; alioquin de patria, & parentibus satis sibi constare suprà, cap. 7. asseruerant.

Cap. 10. v. 22. [Facta sunt encænia, & hyems erat.] At dedicatio Templi facta per Salomonem fuit in æquinoctio autumnali, 3. Reg. 8. Secunda etiam facta per Zorobabel fuit in vere paulò ante Pascha, 1. Esd. 6. igitur quomodo encænia celebrantur hyberno tempore? Respondeo, de nulla istarum dedicationum loquitur Textus; sed solùm de illa facta à Juda Machabæo, qui prophanatum ab Antiocho Templum, & Altare, triennio post expurgavit, iterumque dedicavit mense Casleu, idest, Decembri, jussitque quotannis idem festum celebrari per octiduum, 1. Machab. 4. Ita Cornel. à Lapid. in hunc locum.

Cap. 12. v. 44. [Qui credit in me, non credit in me.] Hæc videntur manifestè contradictoria. Respondeo, sensus est, qui credit in Christum, sicut oportet credere, non solùm credit in eum, sed etiam in illum, qui eum misit, ut subjungit, tanquam unigenitum, & consubstantialem filium: favet Textus Arabicus: [Qui credit in me, non credit in me solum; sed & in eum, qui misit me.

Cap. 13. v. 27. [Quod facis, fac citiùs.] Sunt verba Christi Domini ad Judam proditorem; Deus tamen nemini mandat impiè agere, ut dicitur Eccl. 15. Respondeo. Christus non præcipit, nec suadet Judæ, sed potestatem concedit exequendi scelus, nimirum, non contradicit, nec impedit, licèt facillimè posset. Non præcipit, ait August. sed prædicit. Sunt etiam verba exprobrantis, secundùm Chrysost.

Ibid. v. 34. [Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem:] Cur vocatur novum, si fuit ab initio mundi; imò est lex naturalis? Respondeo, est novum, quia non solùm proximos, sed etiam inimicos diligere mandat; ideò addidit, *Sicut dilexi vos*. Et inter vos etiam Judam. Novum igitur mandatum, quia novo modo est expositum, & in praxim redactum, ita Chrysost. hom. 71. August. tract. 65.

Cap. 18. v. 20. [In occulto locutus sum nihil.] Contrarium asseritur Matth. 10. [Quòd dico vobis in tenebris, & in aure.] Ergo locutus fuerat in occulto. Respondeo. Christus nihil locutus fuerat in occulto, nimirùm nihil dixerat, quod in publicum proferri vetuerit; imò potiùs jussit prædicari super tecta.

Ibid. v. 31. [Nobis non licet occidere quemquam.] Et tamen occiderunt S. Stephanum; insuper præcipitarunt S. Jacobum. Respondeo. Romani ademerant illis jus inferendæ necis, relicta solùm potestate cognoscendi, & judicandi crimina ad legem pertinentia, ita Chrysost. Stephanum verò tumultuario, & subito furore occiderunt, quod facinus dissimularunt Romani; imò Josephus, lib. 20. Antiq. cap. 8. aliàs 16. asserit Annanum Pontificatu privatum fuisse, eò quòd Jacobum jussisset occidi. Vel non licebat forsitan eis occidere in festo Paschæ propter tanti festi celebritatem, ut explicant August. Cyrill. Suar.

Cap. 19. v. 14. [Erat autem Parasceve Paschæ.] Imò erat ipsum festum Paschæ. Nam die antecedente ad Vesperam comederant Agnum Paschalem. Matth. 26 Respondeo, erat Parasceve, idest, dies præparationis rerum necessariarum ad sequens sabbatum. Unde S. Mar. c. 15. vocat illum diem voce græca προσάββατον, idest *Antesabbatum*: additur vox illa *Paschæ*, quia dies hic parasceves incidebat in primum diem azymorum, seu paschalium, ut probat Baron. sed prætereundum hìc non est ex Rabbinorum traditionibus numquam celebrari à Judæis Pascha in diebus lunæ, mercurii, vel veneris, ut dixi in Hierolex. dict. *Pentecostes*. Igitur eo anno, quo passus est Jesus, celebrabant Pascha in die sabbati, & per consequens comederunt agnum ad Vesperam diei veneris, quod comprobatur illis Euangelistæ verbis: [Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.

Joan.

Jo.18. v.28.] At Christus Dominus relictis Rabbinorum traditionibus comedit agnum feria V. quando incidebat decimaquarta dies Lunæ primi mensis; igitur secundùm Judæos feria sexta erat Parasceve Paschæ eo anno. Confirmatur hæc opinio ex Hebræorum Thalmud, in quo asseritur Christum Jesum passum ante diem Paschæ.

Ibid. v. 29. [Spongiam hysopo circumponentes.] Aliter Mar. 15. [Calamo circumponentes] Item Matth. 27. [Spongiam arundini.] Respondeo. Spongiam quidem arundini, sed ramusculis hysopi quasi funiculis circumposuerunt, ne spongia dilaberetur, & ut acetum virtute hysopi condiretur. Ita Aug. & alii antiquiores. Multi verò putant calamum fuisse ex hysopo. Calamus enim significat surculum cujusvis herbæ, imò Dodonæus, lib.4. de stirpibus, cap.19. ait, hyssopum erigere caules altiores, duros, & lignosos. Hanc sententiam tenent Euthym. Chrys. Lyran. S. Thom. Titel. Dion. Carth. Barrad.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

CAp. 1. v. 18. [Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis.] Loquitur de Juda proditore, qui suspensus crepuit medius; quomodo igitur possedit agrum emptum post ejus mortem? Respondeo, est figura catachresis, qua quod meo ære emptum est, meum esse censetur, & etiam mortuus dicor illud possidere per successores meos. Vel possedit pretium agri, nimirum, pecuniam.

Cap. 2. v. 1. [Cùm complerentur dies Pentecostes.] Est traditio ecclesiastica, diem Pentecostes incidisse in diem dominicum, ita Ecclesia universalis, & Sancti Patres unanimiter tenent. At computus dierum quinquaginta non concordat. Respo ndeo, ex legis præscript, Lev.23. dies Pentecostes numerandi erant à sequenti die post Pascha azymorum, in qua solemnitate manipulus spicarum Deo offerendus erat; eo verò anno sequens dies erat sabbarum, quo die vetitum erat mittere falcem in messem: eo ergo anno manipulus oblatus fuit die dominico, quo die Christus resurrexerat; & sic ab hac die usque ad Pentecostes festum numerantur dies quinquaginta. Sed jam superiùs probavi, Pascha azymorum celebratum fuisse die Sabbati eo anno à Judæis.

Ibid. v.38. [Baptizetur unusquisque vestrùm in nomine Jesu Christi] Utrùm hæc Baptismi forma sit valida, dicente Christo Matth. ult. [Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.] Respondeo, sensus illorum verborum *In nomine Jesu Christi*, idem est, ac in fide Jesu Christi, seu in virtute. Addebant autem in forma Baptismi alias duas personas Sanctissimæ Trinitatis necessariò exprimendas. Unde ante Baptismum instruebantur fideles de mysterio Sanctissimæ Trinitatis, ut docent Suar. ConincK, & alli Scholastici. Crediderim tamen, primis illis temporibus in forma baptismi ad conciliandam majorem reverentiam exprimi solere nomen Jesu Christi hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii ejus Jesu Christi, & Spiritus Sācti.

Cap. 7. v. 2. [Apparuit patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamia.] Constat contrarium Gen. 11. v. 31. ubi Abraham dicitur eductus de Ur Chaldæorum. Respondeo, hìc Mesopotamiæ nomine intelligitur omnis regio trans Euphratem, prout opponitur terræ Chanaam, cujus limites extenduntur usque ad Euphratem. In Mesopotamia ergo includitur Chaldæa.

Ibid. v.5. [Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis.] Sermo est de terra Chanaam, in qua legitur Abraham possedisse speluncam duplicem. Gen.23.v.9. Respondeo. Illam speluncam non dedit illi Deus: sed emit pretio argenti. Ita Aug.q.56.in Gen Nec poterat vocari hæreditas locus in sepulturam destinatus, & non in culturam, ait Glossa.

Ibid. v.16. [Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.] Hæc narratio S.Stephani contradicit veritati; imò quamplurimas involvit difficultates. Primò Abraham emit ab Ephron filio Seor. Gen.23.v.16 Secundò, locus vocabatur Hebron, in quo sepulti sunt omnes Patriarchæ excepto Joseph, ut habetur Josue, c.ult. Nec potest verificari de emptione Jacob à filiis Hemor, Gen.33.v.19. nam Jacob non emit sepulcrum, sed agrum ad construendum altare. Tertiò quia Hemor non fuit filius, sed pater Sichem. Quartò denique quia non emit Jacob pretio argenti, sed centum agnis. Fateor hanc esse maximam, ac unicam difficultatem indissolubilem in novo testamento, cui varias expositiones tradunt Interpretes, sed nulla satisfacit plenè. Unde inter tot solutiones facilior mihi videtur illa, quam assignant S.Greg. lib.7. epist. 55. Lyran. & alii. Loquitur igitur S. Stephanus de emptione ab Abrahamo facta. Dicendum itaque Seor fuisse binomium juxta morem Hebræorum, vocatumque esse etiam Hemor, qui multos habuit filios, quorum primogenitus vocabatur Ephron, hic nomine cœterorum fratrum vendidit. Hemor autem fuit filius alterius Sichem antiquioris. Confirmatur, quia non solùm Abraham, Isaac, & Jacob; sed alii etiam Patriarchæ sepulti sunt in Hebron, licèt priùs translati fuissent in Sichem, ut notavit Josephus, lib.2. Antiq. cap. 4. Nec contradicit Hieronym. in Epitaph. Paulæ, dum ait, duodecim Patriarcharum sepulchra adhuc sua ætate ostendi solita in Sichem, quæ hodie vocatur Neapolis. Loquitur enim de tumulis asservatis religiosè à posteris; non autem de cadaveribus translatis.

Cap.9. v.7. [Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.] Huic narrationi contradicit ipsemet Apostolus Paulus, qui infrà asserit socios non audivisse vocem Christi: ita enim ait, cap.22. v.9. [Qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt.] Respondeo. Socii audierunt vocem Pauli, non

non autem Christi; ideò subjungit: [Vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum] ita S.Aug. in Psal.67. Lyr. Hug. Chrysost. Vat. Facilior est solutio S. Eucherii, qui docet socios audivisse vocem, scilicet, sonum inconditum; non tamen expressam verborum significationem, & sic non intellexerunt, nec audierunt verba articulata; sed sonum vocis. Denique non audierunt, scilicet, non obedierunt, sicut Paulus.

Cap.12.v.17. [Nunciate Jacobo, & fratribus hæc.] Quomodo poterant nunciare Jacobo jam mortuo, ut patet ex eodem cap. v.2. [Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio? [Respondeo Petrus mandat nunciare hæc Jacobo Alphæi Jerosolymorum Episcopo, non autem Jacobo Zebedæi jam vita functo.

Cap.25.v.13. [Agrippa Rex, & Berenice descenderunt Cæsaream] Atqui Agrippa jampridem consumptus erat vermibus, & percussus ab Angelo expiraverat, ut vidimus suprà, cap.12. Respondeo, hic, de quo loquitur Textus, est Agrippa junior filius Agrippæ senioris, frater Drusillæ, nec erat Rex Judeæ, sed Chalcidis, & Trachonitidis.

Cap.27.v.12. [Devenientes Phœnicem, hyemare portum Cretæ.] Sed Phœnicia est Provincia Syriæ. Item eodem cap. v.13. [Et cùm sustulissent de Asson legebant Cretam.] Sed Asson est Civitas Macedoniæ, ita Actor.20. Respondeo ad primum, Phœnix est urbs, & portus Cretæ insulæ, & distinguitur ab alia, quæ est regio. Ad secundum, eodem modo respondeo, Asson namque est portus ejusdem insulæ, ita Baron.

Ibid. v.33. [Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanentes nihil accipientes.] Quomodo hoc fieri poterat naturaliter: nam homo alioquin sanus ultra septem dies naturaliter absque cibo vivere non potest, ut docet Hippocrates, & alii medici? Respondeo, illud, *Nihil accipientes*, intelligitur per modum justæ refectionis, ita Hugo, Corn. à Lap. & plerique alii, qui volunt vectores carptim subinde quædam delibasse ad vitam sustentandam. Chrysost. tamen hoc tribuit miraculo, cui aliqui consentiunt.

Cap. 28. v.1. [Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.] Contradicit sibimet iste textus: nam quomodo vocantur barbari Melitenses, si humaniter se gesserunt erga Apostolum, ac cæteros naufragos? Respondeo, Quòd viris doctis, ac linguarum peritis nulla consurgit difficultas ex supracitatis verbis; nam Barbarus non significat inhumanum, ut vulgò nunc sonat, sed agrestem, & rusticum; est enim vox Syriaca *Bar Bar*, idest, filius deserti, vel habitator deserti, & quia tales homines solent esse inurbani, ideò hæc vox tractu temporis denotare cœpit inhumanos. Confirmatur hæc expositio ex textu æthiopico, qui legit *Agrestes*, ut mihi ostendit Romæ Abbas Gregorius Sacerdos Æthiops, de nostra fide Catholica optimè meritus, ac linguæ Æthiopum literalis peritissimus. Igitur homines rustici, ac per agros vagantes primi sese obtulerunt Paulo, ac sociis à mari in littus ejectis, eosque humaniter exceperunt; deinde fama vulgata accesserunt cives, ac ipse Publius Princeps Insulæ, ut narrat Textus.

EX EPISTOLA S. PAULI AD ROM.

Cap.1. v.3. [Qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.[Contrarium videtur docere Apostolus 2.Cor. cap.5. v.16. [Et si cognovimus secundùm carnem Christum; sed nunc jam non novimus. [Ex hac apparenti contradictione colligit Faustus epistolas Pauli vitiatas. Respondeo, neutrum ab altero dissonare: nam in epistola ad Corinthios loquitur de immortalitate post resurrectionem futuram, in qua negat carnem fore corruptibilem, sicut de facto Christus nunc non habet carnem passibilem, & corruptibilem: ergo nomine carnis intelligi, corruptionem.

Ibid. v.17. [Justus ex fide vivit.] Contrà verò Jacobi 2. dicitur: [Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm.] Respondeo. *Justus ex fide vivit*, scilicet, non ex cæremoniis legalibus, ut Judæi, nec ex solis virtutibus moralibus, ut Gentiles, sed ex fide, non quidem sola, quæ mortua est, sed etiam conjuncta cum bonis operibus, cæterisque virtutibus: implicat enim animam vivere per aliquid mortuum. Vel sensus est: *Justus ex fide vivit*, quia, scilicet, fides est radix vitæ spiritualis; non tamen excluduntur aliæ virtutes, sicut cùm dicimus, homo ex corde vivit, nimirum, cor est initium vitæ, non ideò excluduntur aliæ partes, cerebrum, jecur &c. per quas partes homo vivit, ita Cor. à Lap. Augustinus in præf. Psalm. 31. Paulum, & Jacobum conciliat, quia Paulus docuit Abraham justificatum fuisse ex fide, tamquam ex radice, & fundamento; Jacobus verò asseruit eundem justificatum ex operibus, tamquam ex fructu.

Cap.2.13. [Factores legis justificabuntur.] Contrarius est textus infrà, c.3. [Ex operibus legis non justificatur omnis caro.] Respondeo. Factores legis justificantur, quia gratis accepta justificatione proficiunt in operibus legis, & merentur; quæ tamen merita proveniunt tamquam ex radice ab illa prima justificatione, & sic justificantur non accusati tamquam legis transgressores coram Deo. Primam verò justificationem, qua remittuntur peccata, non merentur ex operibus justitiæ, & legis; sed à Christo gratis hæc nobis datur.

Cap.4.v.20. [In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia.] Loquitur de Abraham, qui tamen videtur dubitasse; nam Gen. 17. dicitur: [Risit Abraham dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius? [Respondeo. Ista verba Abrahami non ex incredulitate, sed ex admiratione proveniebant.

Cap.14. v.23. [Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.] Si hoc esset verum, sequeretur Melitenses, v.g. peccasse, humaniter se gerentes erga S.Paulum ejusque socios, nam actio illa non erat ex fide. Respondeo. Apostolus hic non agit

de

de fide christiana: seu supernaturali; sed de fide naturali, quæ nil aliud est, quàm dictamen rationis, & conscientiæ, quo quis sibi videtur rectè agere, ita Chrys.Oecum.Amb.& Theoph.Colligitur ex voce græca πίστις, qua fides solet appellari, & idem est, ac persuasio. Igitur quicumque non agit secundùm rationis dictamen, peccat. Sunt aliæ explicationes, sed non ad mentem Apostoli.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

CAp.10.v.8.[Ceciderunt una die viginti tria millia] Loquitur Apostolus de fornicariis cum filiabus Moab, secundùm Chrys. Ans. & Cajet. & tamen de his dicitur Num.25.[Occisi sunt viginti quatuor millia.] Respondeo. Numerus iste minor à S.Paulo commemoratus comprehenditur in illo majore. Potest etiam dici S.Paulum locutum fuisse de vituli cultoribus, & idololatris,ut vult Corn.à Lap. & sic numerus concordat.

EX SECUNDA AD CORINTHIOS.

CAp.1.v.8.[Quoniam supra modum gravati sumus suprà virtutem.] Et tamen idem Paulus 1.Cor.10.dixerat: [Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari suprà id, quod potestis.] Respondeo.Illud *suprà virtutem* significat suprà vires naturæ, & corporis; & non suprà animi, & gratiæ vires; nam invicto animo tribulationem hanc D. Paulus pertulit.

Cap.2.v.5.[Si quis autem contristavit, non me contristavit.] Cur ergo tantam animi angustiam ostenderat suprà, v.4. Respondeo. *Non me contristavit*,scilicet, non me solùm, sed ex parte; nam multos alios contristavit mecum; imò totam Ecclesiam, cujus ego membrum sum, & pars.

Cap.5.v.21.[Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.]Loquitur de Christo, qui tamen secundùmEsaiam,c.53.[Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.] Respondeo, Paulum nomine peccati intellexisse oblationem pro peccatis, in quo sensu dixit Oseas, c.4.*Comedent peccata populi*,idest oblationes, quæ pro peccatis offeruntur. Vide Aug.de verb. Apost.ser.6.

AD GALATAS.

CAp.2.v.7.[Creditum est mihi Euangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis.] Atqui Petrus prædicavit Gentibus, & Paulus Judæis, ut constat ex Act. Apost. Respondeo. Apostoli partiti sunt inter se non auctoritatem,sed operas; nam, eò quòd Paulus Judæis exosus esset, Gentibus prædicavit. Petrus verò Judæis charus ipsis prædicabat præcipuè. Cæterùm poterant ambo prædicare tàm Gentibus, quàm Judæis, & de facto prædicarunt.

Cap.4.v.25.[Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem.] Mons Sina longo intervallo, imò toto cœlo distat à civitate Jerusalem, quomodo est igitur illi conjunctus? Respondeo, est conjunctus, idest, affinis, seu potiùs similis; græca enim lectio vertit συστοιχεῖ, idest habet affinitatem, seu similitudinem. Mons namque Sina similis est in conditione cum Jerusalem;sicut enim ibi tradita fuit lex merè cæremonialis, carnalis, & servilis: ita etiam in Jerusalem. Insuper utrobique generantur filii non liberi, sed servi, ita Theoph. Vatab.& Corn. à Lap. qui multis rationibus prosequitur in hac similitudinis probatione.

AD PHILIPPENSES.

CAp.2.v.7.[In similitudinem hominum factus.] Ergo non fuit verè homo, cùm tamen clarè asserat S. Joan. c.1.[Verbum caro factum est.] Respondeo, factus est in similitudinem hominum non accidentaliter, ut somniabat Faustus, sed substantialiter, sicut omnes homines dicuntur similes in specie, seu natura humana, ita S. Aug.S.Thom.& alii.

AD COLOSSENSES.

CAp.1.v.15.[Primogenitus omnis creaturæ.] Ergo Christus, ut filius Dei, est creatura, ut volebant Ariani. Respondeo: Primogenitus, idest, genitus ab æterno ante omnes creaturas, ita Amb.Theod.Theoph.non enim dicitur,πρωτόκτιστος, idest, primò creatus, sed πρωτότοκος, idest, primogenitus.

Ibid. v.24.[Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi.[Quid namque deesse potest Christi passionibus, cùm ipsemet dicat Luc.23[Ea, quæ sunt de me, finem habent?] Et Joan.17.[Opus consumavi.]Et clariùs David,Psal.129[Copiosa apud eum redemptio.] Respondeo, licèt passio Christi fuerit copiosissima, & sufficiens satis superque toti mundo; nihilominus, ut illius valor singulis Christi membris actu applicaretur, multa adhuc facienda, & sufferenda supersunt,ut demonstrat S.Thom. Nam oportuit Apostolos peregrinari, docere, multosque pati labores, ut Gentibus Christi passio applicaretur, ita Chrys. Amb. Theod. Oecum. Ans. & Aug.

EX PRIMA AD TIMOTHEUM.

CAp.2.v.12.[Docere autem mulieri non permitto.] Alio verò in loco ad Titum, c.2.ait: [Anus benè docentes.] Respondeo. Prohibet mulieres docere publicè in Ecclesia, privatim verò permittit, ut puellas doceant; imò suadet.

AD HEBRÆOS.

CAp.1.v.1.[Multifariàm, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.] Adversatur hæc propositio ei,quam pronũciavit David Ps.61.[Semel loquutus est Deus.] Respondet S. Aug. Hominibus sæpè loquutum fuisse Deum, mul-

multisque modis manifestans Christi adventum per Prophetas; apud se verò Deus semel loquutus est, quia unicum Verbum genuit ab æterno.

Cap.7. Hic locus, ubi S.Paulus pronunciat legem infirmam,& inutilem fuisse,videtur pugnare cum eo ,quod scribit ad Philippenses,c.3. [Secundùm justitiam,quæ in lege est, sine reprehensione conversatus sum.] Si in lege est justitia, quomodo erit infirma, & inutilis? Respondeo. Justitia in lege reperitur, quia cùm quis operatur quæ in lege scripta sunt, acceptus est hominibus, & legis pœnam devitat. Christi autem justitia est, qua homo fide per dilectionem operante justificatur, & Deo gratus redditur. Hanc autem justitiam non est consequutus Paulus in lege, neque à lege, sed ex fide in Christum.

Cap. 9. v. 7. [In secundo autem semel in anno solus Pontifex.] Loquitur Apostolus de secundo tabernaculo, in quod solus summus sacerdos intrabat. Huic adversatur locus Exodi 30.in quo Deus jussit, ut Aaron bis in die adoleret incensum manè, & ad vesperam. Respondet Theophylactus: Aaron semel in anno intrabat cum sanguine; bis verò in die cum incenso. Paulus enim non asserit simpliciter, quòd semel introibat; sed semel cum sanguine, idest cum immolatione victimæ.

Ibid. v.27. [Statutum est omnibus hominibus semel mori] Contrarium docuit ad Thess. 4. [Deinde nos, qui vivimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis obviàm Christo in aera] Respondeo. Eorum, qui residui erunt in novissimo die, quorum nomine loquitur Paulus, mors erit tam momentanea, ut soporem se passuros existiment, ac propterea sese tamquam vivos obviàm Domino dabunt, non percipientes tam subitam & brevem mortem.

EX PRIMA S. JOANNIS.

CAp. 4. v. 18. [Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem.] Ista conclusio contra icit multis locis Sacræ Scripturæ, præsertim Psalm. 2 v. 11. [Servite Domino in timore.] Resp. Sancti, ac perfecti viri, qui verè Deum diligunt super omnia, timent valdè esse sine Deo, & hujusmodi timor est sanctus, ac permanet in Sanctis. Alius timor est de amissione vitæ, vel bonorum, hunc excludit perfecta charitas, ita Euch.

EX APOCALYPSI.

CAp. 2. v. 18. [Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe] Sed in Thyatira, quæ sita est ad sinistram partem Cayci fluminis in Mysia, nulla tempore Joannis fuit Ecclesia Christianorum. Quo argumento aliqui hæretici negarunt, Apocalypsim fuisse à Joanne scriptam. Resp. juxta Epiphanii doctrinam Joannem spiritu prophetico scripsisse ad futuram ibi Ecclesiam, quæ decepta à Phrygastarum pseudoprophetissis Priscilla, Maximilla, & Quintilla, erratura erat, quas sub nomine Jezabelis designavit.

Cap. 5. v. 5. [Vicit Leo de tribu Juda.] Et postea statim vers.seq.vocatur agnus. Resp. Verè Christus apparuit Joanni in specie agni, non autem Leonis. Vocatur tamen Leo per metaphoram ob ejus eximiam fortitudinem, majestatem, ac dignitatem regiam, & quia ortus erat ex tribu Juda, cujus insigne erat Leo.

Ibid. v.12. [Dignus est agnus, qui occisus est, accipere divinitatem.] Si ab æterno erat Deus; quomodo ergo accipere poterat divinitatem? Resp. Sensus est, ut omnes creaturæ agnoscant Christi divinitatem, quam cognitionem transferant à falsis Idolis ad Christum, cui verè competit. Unde accipere divinitatem idem est, ac cognosci ab omnibus, ut Deus, ita S. Thom. Lyran. Perer. Suar. & alii.

Cap. 11. v. 2. [Civitatem Sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus; nimirum, tribus annis cum dimidio durabit Antichristi monarchia, quod etiam confirmatur ex c. 7. Dan. Sed vers. seq. dicitur Elias cum socio prædicaturus diebus mille ducentis sexaginta, qui minimè conficiunt annos tres cum dimidio. Resp. menses illos esse lunares, qui constant diebus triginta, & sic numerus hic dierum conficiet menses quadraginta duos. Vel si contendis illos menses esse solares, tunc dicendum erit Antichristum superstitem futurum adhuc dies decem, & octo post mortem duorum Prophetarum, & per consequens regnabit annos tres cum dimidio.

Cap.20.v.11. [Fugit terra, & cœlum, & locus non est inventus eis.] Quomodo fugit, si Eccl. 1. dicitur: [Terra autem in æternum stat?] Respondeo, non fugit terra, nec cœlum; sed tantùm facies pristina terræ, & cœli, eò quòd statum mutabunt, ac pulchriorem formam acquirent. Unde status, & locus pristinus non est inventus; sed alius longè pulchrior. Ita Amb. Beda, Aretas, Viegas, & Corn. à Lap.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0021470